XXXIX
F
~~33~~ 32

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXXIX
F
32
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

P. VIRGILII MARONIS
O P E R A
EX RECENSIONE
PANCRATII MASVICII.

Digitized by Google

Digitized by Google

P. VIRGILII MARONIS
O P E R A,

cum integris commentariis

SERVII, PHILARGYRII, PIERII.

A C C E D U N T

SCALIGERI ET LINDENBROGII

Notae ad

CULICEM, CIRIN, CATALECTA.

Ad Cod. MS. Regium Pariſienſem recenſuit

PANCRATIUS MASVICIUS.

Cum indicibus abſolutiſſimis.

TOM. I.

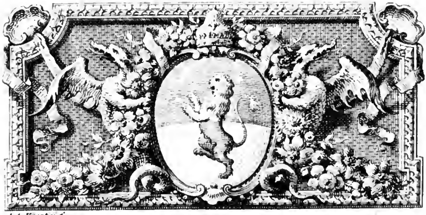
V E N E T I I S,

Excudit Jo. BAPTISTA PASCHALIUS.

cIↄIↄCCXXXVI.

SUPERIORUM PERMISSU, ac PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Ant. Visentini f.

SERENISSIMO PRINCIPI

ALOYSIO PISANO

VENETIARUM DUCI

JO. BAPTISTA PASQUALI

FELICITATEM.

CUm Latinorum Scriptorum bibliothecam edere Venetiis conſtituiſſem, a Virgi-

lio Poetarum Principe incipiendum putavi: nunc autem cum tanti Operis conatum primum auſpicii cauſſa dedicare velim, quem potius, quam SERENISSIMUM VENETORUM PRINCIPEM appellem? Profecto ſi Virgilius ipſe in vivis eſſet, non alios ſibi penates eligeret, nec alium locum ſuis carminibus quæreret, quam in ædibus iſtis Palatinis. Erat enim illi ut vis ingenii ſumma, ita animus intra virtutis modum ſublimis & elatus, exigua quæque deſpiciens, & ad magnorum virorum amicitias unice idoneus. Oportet eſſe Auguſtum, vel Auguſto ſimilem, qui

velit

velit cum Virgilio vivere, eique ſe patronum profiteri. Quis autem in hac Civitate Auguſti mores, tantamque illam munifici ingenii indolem magis exprimit, quam TU, SERENISSIME ALOYSI, cui vix Romanæ opes ipſaque illa tam ingens Auguſti fortuna ſatis eſſent, ſi tantum dare poſſes, quantum velles? Ita porro cultum & ornatum Virgilium affero, ut decebat venientem in ædes tuas, ubi omnia ad exquiſiti judicii formam compoſita ſunt. Nec impenſis, nec labori peperci, ut domeſtica Piſanorum bibliotheca non indignus judicaretur; in qua HERMO-

LAUS frater tuus, nequid inſigne ad elegantiam & utilitatem deſit, pro ſuo in litteras animo impenſiſſime curat. Hæc illis nunc provincia eſt, poſtquam floridam, & firmam ætatem, atque adeo etiam viridem ſenectutem in republica adminiſtranda occupavit; ut cum fatis pro mortali conditione cedendum erit, nunquam ſe ſibi ſoli vixiſſe affirmare poſſit. Pro ejus ſalute & incolumitate, non ſecus ac pro tua, cum boni omnes, tum nos præſertim typographi, beneficiorum memores, quotidie vota facimus. Erit etiam uſui, ut ſpero, labor hic noſter ANDREÆ Nepoti tuo, lectiſ-

ſimo

ſimo juveni, quem quotidie videmus in ſpem magnam ſuccreſcere, & ex litterarum ſtudiis ad patriæ bonum præſidia petere. Multorum ſapientum opinio eſt, majora quædam adjumenta ad virtutem Poetas ſuppeditare, quam Philoſophos: quod cum dicunt, non promiſcue omnes ſignificant (ſunt enim quidam & ex Poetis, & ex Philoſophis prorſus vitandi) ſed Homerum præſertim & Virgilium, quos litterarum vitæque magiſtros antiquitas omnis appellare conſuevit. Sed ad TE redeo, quem puto, quos progreſſus res Libraria per hos annos fecerit, libentiſſime viſurum.

TE

TE Triumviro ſtudia moderante, movere quodammodo lacertos cœpit; teque in primis auctore & ſuaſore, veterum typorum gloriam in hanc urbem revocavit. Nunc eo pervenit, quo erat maxime optandum; nec jam ab aliis nationibus niſi forte in minuta diligentia vincimur. Si TU induſtriam noſtram, PRINCEPS SERENISSIME, probando fovebis, nihil erit hoc in genere tam magnum ac difficile, quod in poſterum ſuſcipere non audeamus. Nam hoc ipſum, quod nunc urgemus, ſiquis cogitando metiri voluerit, quantum ſit, inveniet profecto eſſe hujuſmodi, ut non

ſine

ſine cauſſa a tantæ dignitatis faſtigio auſpicia ducere voluerimus. Hæc ſuperi rata faciant.

Digitized by Google

Digitized by Google

NOBILISSIMO EXCELLENTISSIMO

VIRO

ANTONIO HEINSIO,

PRAEPOTENTIUM ORDINUM HOLLANDIAE ET WESTFRISIAE CONSILIARIO ET SYNDICO,

MAGNI SIGILLI CUSTODI,

FEUDORUM PRAEFECTO,

SCRINIORUMQUE FEUDALIUM MAGISTRO, SOCIETATIS INDIAE ORIENTALIS DIRECTORI, AD PACEM RISOVICANAM LEGATO PLENIPOTENTIARIO.

S. P. D.

PANCRATIUS MASVICIUS.

MAgni Caeſaris naturam nihil habuiſſe majus, fortunam nihil felicius, quam quod illa velle, haec vero poſſe ſervare quamplurimos, illi tribuiſſent, olim pronuntiabat Tullius: cum enim nulla re ad immenſam ſummi Numinis clementiam pro-

pius accedant mortales, quam beneficia hominibus tribuendo, caeleſtem hanc magni Principis virtutem inter reliquas animi illius dotes primas ſibi vindicare merito ſtatuebat oratorum Princeps. Egregium hoc tanti viri acroama, Vir Excellentissime, ſi cuiquam, Tibi ſummo jure tribuendum eſſe, nemo praeſtantiſſimarum virtutum tuarum aequus aeſtimator negaverit, qui ſublimem illam difficilemque in Patria noſtra Perſonam, quam Tibi Procerum conſenſus impoſuit, firmiſſimo animi ingeniique robore, mira conſilii prudentia, ſingulari fortitudine, incredibili conſtantia, intemerata fide, vigili ſedulitate, tot annos jam ſuſtines; & in ardua ſublimique ſpecula collocatus, Patriae dignitatem & ſalutem, populique Batavi tranquillitatem & commoda, tueris uſque & auges; ſollertique induſtria, ſiquid forſan alicubi minetur ruinam, id in tempore fulcitatur ac firmetur, ſedulo circumſpicis: & praeter immenſum hunc Herculeumque laborem, cui ſuſtinendo dies noctesſque invigilas, numquam interim a ſacratiſſimae religionis cuſtodia, ſanctiſſimarum legum patrocinio, ſecuriſſimae inter omnes tranquillitatis tutela, recedis; verum excelſa animi magnitudine, ſepoſitis omnino cunctis vitae gaudiis, neglectis propriis, publicis ſolum invigilas commodis; civium otio, ſaluti, fortuniſque procurandis, caelitus conceſſam illam ingenii magnitudinem

nem

nem defixam penitus habes & intentam: atque adeo divino animi robore, & admirabili conſtantia difficillimis quoque temporibus, quibus horrendis belli tempeſtatibus agitata Batavorum navis, ſollicitus Palinurus, clavo ſemper affixus & haerens, caelique ſidera diu noctuque ſedulo obſervans, ſummo favente Numine, laceram quamvis quaſſamque ratem, & imperioſius aequor non ſine funibus ultra durare valentem, in tutum tamen portum ſervaſti. Immortalia haec in Rem communem beneficia, quibus ſalutem, aras, focos, Patriamque ipſam, debemus omnes, immortales omnium bonorum gratias ſuaviſſimo concentu, VIR EXCELLENTISSIME, Tibi conciliant. Verum quemadmodum immenſa flumina per varias ſaepe ambages non uno modo & ſimplici alveo in omnium fluviorum parentem, Oceanum, ſeſe exonerant, ſed per multiplices foſſas & diverticula in terras interjacentes, & longe etiam ab alveo ſuo remotas, nec non privatorum quoque agros, ſeſe diffundunt, & copioſiſſimis ſuis tempeſtiviſque irrigationibus opulenta frugum fertilitate ſingulorum horrea implent & recreant; ſimiliter Tu quoque, VIR AMPLISSIME, praeter graves illas oneroſaſque curas, praeter conſummatiſſimam illam prudentiam, vigilantiam, fortitudinem, & fidem, quibus publicae Rei commoda procuras & promoves, gratiſſima erga omnes animi facilitate, benevolentia, & clementia,

conciliandaeque omnium gratiae, & promerendi amoris, efficaci ſtudio, quibus neminem unquam triſtem a placidiſſimo Tuo tranquilliſſimoque vultu dimittis, ſed conſilio & re ſingulorum vota adjuvas, cujuſvis ordinis animos & mentes in admirabilem prorſus Tui amorem provocas, & adamantino veluti vinculo in perpetuum Tibi obſtringis; adeo ut inſolito tantarum virtutum beneficiorumque miraculo exciti, ad ſinum Tuum, veluti ad religioſiſſimam aram confugiant, Deumque ſuum tutelarem & ſoſpitatorem clament celebrentque omnes. Teſtantur prae ceteris & praedicant inſignem illam Tuam benignitatem, & benevolentiam, praeſtantiſſimarum doctrinarum ſtudia & ingenia, quorum honos & gratia jacet paſſim, quaeque corruptiſſimo hoc ſeculo apud complures adeo dedecori ſunt, ut contumelioſis quoque conviciis notentur eorum ſectatores; ſed inaudito prorſus favore, & inexhauſta liberalitate Tua ita ſublevantur & ornantur, ut per Te vivere ſeſe, per Te in priſtinam dignitatem locumque reſtitui, atque adeo Te Herculem Muſageten faſtiditae adeo diſciplinae teſtentur & praedicent. Verum neque mellitis verborum globulis, neque verbis papavere & ſeſamo ſparſis, aut ſpecioſo laudum Tuarum praeconio, ad aucupandam benevolentiam Tuam, Vir Illustrissime, ut fieri amat ab illis, qui verboſas ſuperbaſque dedicationes libris, quos edunt,

edunt, praefigunt, aures Tibi permulcere conſtitutum eſt. Longe alia cauſſa impellor, ut ſollicitiſſimas Tuas occupationes paucis hiſce interpellare ſuſtineam : nimirum ut, quam longa nimis & continuata taciturnitatis ſerie contraxiſſe mihi videbar, ingrati animi ſuſpicionem, quam cane pejus & angue bonus quiſque averruncare debet, beatiſſima beneficiorum memoria tandem aliquando a me depellam. Cum enim propenſiſſimam Tuam benevolentiam, qua ſponte Tua viros literatos provocare, & immortalibus beneficiis in perpetuum Tibi devincire ſoles, ante complures annos in me ipſe expertus ſim, hactenus autem animi mei publice teſtandi ceſſaſſet occaſio; benigne condonabis, ſpero, VIR NOBILISSIME, ſi id, quod ante annos jam officii mei poſtulaverat ratio, nunc demum publice teſter : & Maronem editurus, in perpetuam animi grati memoriam Tuo potiſſimum Nomini eundem inſcribam, & hanc conſecratiſſimi animi mei tabellam votivam Munificentiae Tuae tholo ſuſpendere geſtiam. Auctorem, quem Tibi offero, VIR EXCELLENTISSIME, Publ. Virgilium Maronem Latinorum poetarum facile Principem, optimus maximuſque Caeſarum, Auguſtus, patrocinio non ſolum ſuo dignatus eſt; verum in intimam quoque familiaritatem admiſit, & rara prorſus benevolentia ad vitae finem uſque proſecutus eſt : Tu eundem, ſpe-

ro, Vir Nobilissime, non adverſabere; & Poetam noſtrum, nova veſte indutum, in inſtructiſſima tua bibliothecha loco aliquo dignabere: mutuam hanc mihi a poetarum Principe pollicitus gratiam, ut, ſi quandoque animum occupatiſſimum ſuaviſſima ejuſdem lectione recreaveris, editoris etiam ſui partes viciſſim apud Te acturus, & perpetuae meae erga Te obſervantiae, gratique ſimul animi memoriam apud Te revocaturus ſit; ut ita & ipſum, & editorem, clientum Tuorum fidiſſimum, quae Tua eſt facilitas, patrocinii Tui perpetuitate benevole porro digneris: certoque Tibi perſuadeas, ipſum quoque vota ſua cum omnium bonorum conjungere ſupplicationibus, quas nuncupare ſine intermiſſione non deſinunt, ut Publicis privatiſque commodis diu praeſis, ſublimemque illam Perſonam, qua, cum ſemper ſponte Tua velis, prodeſſe quoque quamplurimis poſſis, firmus vegetuſque multos etiam annos bono publico ſuſtineas. Hagae Com. a. d. x. Kal. Octobres anni CIƆIƆCCXVI.

L E-

LECTORI BENEVOLO

S. D.

PANCRATIUS MASVICIUS.

ANni jam numerantur quadraginta, quod Vir doctiſſimus, *Jacob. Emmeneſſius*, Gymnaſiarcha Lugdunenſis digniſſimus, edendo Virgilio cum integris Servii aliorumque ſelectis, nec non ſuis Commentariis, occupatus, in medio opere fato raptus, mortique vicinus operis illius perficiendi curam nobis demandaverit; nos vero, cum praeceptoris noſtri meritiſſimi aequiſſimae petitioni deeſſe foret religio, inchoatum illud opus, licet nihil fere in chartas conjeciſſet, eodem ordine & ſerie tum abſolverimus. Verum manu exaratorum codicum aliorumque ope deſtitutus Vir doctus, id quod ſolum dabatur, Servium, ut praelis Commelinianis editus fuerat, fideliter modo ad praelum revocaverat, miſerrime licet plurimis in locis eſſet depravatus. Conſilium jam tum ceperat Vir Clariſs. *Theodorus Ryckius*, ſub cujus auſpiciis & ductu ſtudiorum meorum rationem ingreſſus ſum, Servium una cum Donato emendatiorem erudito orbi aliquando exhibere: eumque in finem Servium cum MS^{to}. codice ex Daventrienſi, Donatum cum codice MS^{to}. ex bibliotheca Harlemenſi, nec non aliis editionibus, ad quas ex MSS. Codd. variantes lectiones, nec non emendationes aliquot, ad marginem viri docti adjecerant, contulit: inprimis autem optimae notae membranaceum Virgilii codicem una cum Servii commentariis a Viro Nobiliſs. *Nicolao Heinſio*, ex Regia Pariſienſi Bibliotheca, ut opinor, depromptum, conferendum acceperat. Verum, ut ſunt in ancipiti vota mortalium, id quod ad promovendas literas ſuſceperat Vir Clariſſimus, magno rei literariae damno, fati rapiditate prohibitus, conſummare non potuit. Ne ergo opus inchoatum intercideret, quod inceperat ὁ μακαρίτης, nos deinde, quorum opera quoque jam tum in conferendis codicibus illis uſus fuerat, abſolvere aggreſſi ſumus; poſtquam ſcilicet in auctione Viri Clariſs. neceſſariam illi operi ſupellectilem mihi compararam, & Regium illum Codicem, qui, ignorantibus haeredibus cujus eſſet, publice quoque cum aliis libris diſtractus fuiſſet, ſuo loco reſtituendum conſervaram. Verum paratis jam omnibus, cum miſero illo & horrendo armorum ſtrepitu a ſuſcipiendo opere deterrerentur bi-

** blio-

Digitized by Google

bliopolae, *Franciſcus* tandem *Halma*, vir optime de re literaria per nitidiſſimas accuratiſſimaſque variorum auctorum editiones meritus, Principem poetarum, una cum *Servii* Commentariis in Bucolica, Georgica, & Aeneida; *Junii Philargyrii* annotationibus in Bucolica & Georgica, brevibus illis quidem, ſed doctis; nec non *Joannis Pierii Valeriani* variis lectionibus integris, elegantiſſimis typis ad incudem revocare ſuſcepit. Hac itaque ratione, *Lector Benevole*, in lucem iterum prodit nitidiſſima veſte indutus Poetarum Princeps, una cum doctiſſimis in illum commentariis. In quibus quid a nobis praeſtitum ſit, paucis accipe. Primum, Poetam ipſum cum Regio codice fideliter contulimus, & ad eundem expreſſimus: licet enim Vir Nobiliſſ. *Nicolaus Heinſius* ſumma cura Virgilium ad optimos codices emendaſſet; operae pretium tamen videbatur Poetam ad hunc quoque codicem excutere. In allocutione ad Lectorem, ex variis MSS. quos conſuluiſſe ſe commemorat Vir doctiſſimus, unum praeſertim Florentinum codicem nominat, quem prae ceteris dicit *praeſtantiſſimum, unum inſtar omnium, & qui parem vetuſtate nullum per Europam univerſam habeat*; vere tamen affirmare poſſum, Cod. hunc Regium, ſi unum illud, quod Florentinus *litera majore Romana exaratus ſit*, excipias, haudquaquam Florentino eſſe poſtponendum; immo, ſi illud non fuiſſet additum, eundem omnino eſſe dixerim; in collatione enim ejus cum editione Heinſiana, optimas quaſque emendationes examuſſim cum hoc Codice convenire deprehendimus. Lectiones tamen aliquot, quas ſuis rationibus ductus Vir Nobiliſſ. in textum non receperat, nos tamen, hujus non ſolum, ſed & nobiliſſimorum Codicum auctoritate, quos vidit *Pierius Valerianus*, Romanum ſcilicet, Longobardicum, & Mediceum, moti, quibuſdam in locis admiſimus. Vellem equidem aut reliquos etiam codices, vel ſaltem optimos ex illis, in brevicula ad Lectorem allocutione nominaſſet Vir Nobiliſſimus; ut certo conſtaret, an hoc noſtro etiam fuerit uſus; an vero eundem, poſt editum jam a ſe Maronem, propter ſolos Servii Commentarios, qui ad oras hujus codicis, ſed alia manu adſcripti ſunt (ita tamen, ut ab initio jam eo conſilio deſcriptus ſit, ut Commentarii illi a latere adjungerentur; cum alteram partem textus, alteram vero commentarii occupent) ex Regia Bibliotheca, *Clariſſ. Ryckio* conferendos impetraverit. Quidquid ſit, illud vere dixerim, accuratiorem, elegantioremque Virgilii Codicem, ſive textus puritatem, ſive orthographiae rationem conſideres, exſtare nuſquam poſſe; neque ullum unquam editum auctorem, qui exacte adeo cum membranaceo codice conveniat. Hunc ergo praeſertim ſecuti ſumus; licet enim in omnibus fere cum Heinſiana editione conveniat, paucula tamen, ut diximus, aliter hic invenies. Quamobrem etiam in Operis inſcriptione Virgilium ad Regium codicem expreſſum diximus. Praeter hunc, alium quoque Codicem, in pergameno quoque deſcriptum, benevole, pro ingenita ejus ad literas promovendas indole, ſuppeditavit Vir Ampliſſimus *Henricus Adrianus Marckius*, Leurae Toparcha, elegantiſſimis characteribus exa-

ratum ; haudquaquam tamen priori ; vel vetuſtate , vel lectionum & orthographiae puritate comparandum ; propter multiplicem tamen lectionum varietatem , in quibus etiam haudquaquam contemnendae conſpiciuntur , venerandum . Longe majorem medicinam requirebant Servii Commentarii, propter quos præſertim nova haec editio adornata eſt, miſerum in modum infinitis in locis depravati, & male habiti. Id autem aggreſſi ſumus , primum Regii illius Codicis fiducia , ad cujus latus, ut diximus, Servii Commentarii vetuſtiſſima quoque manu erant expreſſi, non illi quidem integri; deſiderabantur enim, quae a Petro Daniele ex Fuldenſi codice poſt fuerunt addita : ſecundo collatione Cod. MS. ex Bibliotheca Daventrienſi, quem *Cl. Ryckio* adhuc vivente contuleram: tertio virorum doctorum aliquot emendationibus, & collationibus, etiam ex Codd. MSS. Ii autem quinam aut unde fuerint , penitus me jam fugit; niſi quod unus in margine notaretur MS. C. *Fulvii Urſini*; reliqui vero ita diſtinguebantur, MS. B., MS. G., V. C. His quoque intermixtae conſpiciebantur aliorum quorundam emendationes , inter quas etiam *Scaligeri* , *Salmaſii* , aliorum . Ad finem cum jam opus properaret, vetuſtiſſimam, rariſſimam, nitidiſſimamque *Servii* editionem, in Folio, ut loquuntur, ſine Virgilii contextu, addito neque loco neque anno, ſed pro quibus legebantur hi verſus: *Anſer Tarpeji cuſtos Jovis . unde : quod alis Conſtreperes : Gallus decidit . Ultor adeſt . Udalricus Gallus , nequem poſcantur in uſum , Edocuit pennis nil opus eſſe tuis . Imprimit ille die : quantum non ſcribitur anno. Ingenio haud noceas . Omnia vincit homo*. Hanc , inquam , editionem benigne, & inſigni prorſus liberalitate ex inſtructiſſima ſua Bibliotheca ſponte obtulit Nobiliſſimus *Baro De Hohendorf*. Editor, ut ex epigrammate illo conjicere datur, fuit *Udalricus Gallus* : annum & diem αἰνιγματωδῶς verſibus illis incluſiſſe videtur. Editionem Genevenſem, quibuſdam ſolummodo in locis manu viri docti emendationes aliquot in ora libri continentem obtulit quoque Vir doctiſſimus *Alexander Coninghamus*, cujus Horatium brevi exſpectamus, ut non minori deſiderio Pandectas ejus Florentinas deſiderat orbis eruditus. Multum quoque adjuti Fabricii editione ſecunda, haud quamquam certe contemnenda. Conquiſivimus etiam undique, quantum quidem licuit , quaecumque Viri eruditi in ſcriptis ſuis paſſim in Servio emendaverant; ex quibus quae abſque controverſia admittenda videbantur, recepimus. Optandum ſane fuiſſet, emendationes ſuas in Servium , quas Viros quoſdam doctos poſſidere rumor eſt, ſymbolas ad hanc editionem ornandam contuliſſent; verum non licuit nobis adeo eſſe beatis. Magis tamen dolendum , publicas Bibliothecas, in quibus etiam hi Commentarii MSS. aſſervari dicuntur, tineis blattiſque alendis illos ſervare, atque ita Draconis inſtar theſauro incubare , quam ab interitu illos vindicare, & uſui publico conferendos exhibere, maluiſſe: cui uſui niſi inſerviant Bibliothecae publicae , tantum certe abeſt , ut Scriptorum Auctorumque conſervatores appellandae ſint ; ut contra nulla unquam major literarum pernicies excogitari queat; cum hac ratione prae-

ſtantiſſimae quaeque ſummorum ingeniorum lucubrationes, maximo rei literariae detrimento perpetuis tenebris damnatae, aeternum tandem pereant. Sic tamen operam haud contemnendam, ut ſperamus, Servio praeſtitimus, & Augeae illud ſtabulum infinitarum ſordium ſpurcitie purgavimus. Quam miſere enim habitus ſit doctiſſimus Grammaticus, vel inde apparet, quod, poſtquam medicam illi manum admoverat, purpureoque illum limbo ex Fuldenſi Codice, ut ſcribit, exornaverat Vir doctiſſimus, *Petrus Daniel*; iteratis tamen deinceps editionibus, licet multa in eodem ſphalmata & παροράματα in ſcriptis ſuis obſervaſſent paſſim Viri docti, nihil terſior tamen puriorve proceſſerit; ſed praeter infinita typorum commiſſa, quae in ipſa etiam illa editione, quae cum Petri Danielis additamentis Pariſiis prodiit, conſpiciuntur, quaeque fideliſſime in repetitis editionibus videas expreſſa, integra tamen vitiorum plauſtra eidem acceſſerint. Quemadmodum autem haudquaquam nobis perſuademus, cunctas ſordes penitus a nobis ſublatas, illud tamen praefiſcini dixerimus, nunquam hactenus Grammaticorum hunc nobiliſſimum tam nitido puroque pallio conſpectum, vel tanto nitore prodiiſſe in lucem; cum praeter infinitos errores, quibus obſitus paſſim, ſublatos, cuncta etiam illa, quae vel in MSS. Codicibus, Regio, Daventrienſi, aut veteribus editionibus pleniora vel ſaniora reperiebantur, locis ſuis inſerta videas. De Petri Danielis ſupplementis, quae ex Fuldenſi codice hauſiſſe ſe vir doctus teſtatus eſt, quid ſentiam, dubius haereo; ut tamen animi ſenſa libere proloquar, licet profecto Servio haudquaquam ſint indigna, ab ipſo tamen Servio profecta nullus crediderim; ſed ex Graecis Latiniſque Scholiis a viro quodam docto collecta, & addita; atque ita vel per errorem deinde, vel dedita quoque opera, Servio adſcripta; ſicuti doctas ejuſmodi fraudes factas quandoque, notum eſt. Varia certa ſunt, quae huc nos impellunt. Sed quodcumque fuerit, cuncta fideliter ſuo loco reddidimus; ut tamen ſplendidus hic mehercle pannus, cujuſcumque etiam ſit, a ceteris dignoſcatur, uncis paſſim cuncta incluſimus. Prius autem, quam te, Lector benevole, abſolvam, quaedam etiam ſuper Servio noſtro reſtant dicenda. Et primum quidem, nomen illuſtris hujus Commentatoris quod attinet, varie illud in variis codicibus ſcribitur. In Pariſienſi editione Aſcenſiana, quae primum anno 1505. mox 1512. prodiit; in Lugdunenſi anni 1529. & aliis, nec non Fabriciana, curante Lud. Lucio, Baſileae 1613. *Servius Maurus Honoratus*; in opuſculis ejus a Putſchio editis, *Servius Marius Honoratus*; in aliis editionibus ſimpliciter *Marius Servius Grammaticus*: in Roberti Stephani, Pariſ. 1532. Juntina, Venetiis 1541. & Petri Danielis, Pariſ. 1600. *Maurus Servius Honoratus*: in MS. cod. Pariſienſi ſimpliciter *Servius Honoratus* dicitur: nos itaque retinuimus *Maurus Servius Honoratus*. Quo tempore vixerit, ex Macrobio colligas, qui introducit eum ſibi coaetaneum; ſed praeſertim, quia lib. 1. Saturn. c. 2. dicitur *inter Grammaticos Doctorem recens profeſſus*. Vixit autem *Aurelius Macrobius Ambroſius Theodoſius* (nam quatuor his nominibus in Saturnalium initio appellatur) ſub Honorio & Theodo-

ſio,

Digitized by Google

ſio, quorum ſacri cubiculi fuit Praepoſitus, ut ex l. VI. tit. VIII. Cod Theodoſiani manifeſtum eſt. Ad Imperii autem conſortium a Gratiano aſſumptus eſt Theodoſius, anno Chriſti 339. mortuus 395. Qualis autem fuerit, ex eo primum apparet, quod inter confabulatores convivaſque Praetextati apud Macrobium, moribus, aetate, & doctrina graves, & de rebus abſtruſis doctiſque diſputantes, etiam introducatur, licet ceteris junior: nam eodem lib. 1. c. 2. dicitur: *Juxta doctrinam mirabilis, & amabilis verecundiae, terram intuens, & veluti latenti ſimilis, ſequebatur*. Inter viros illos aetate venerandos, juvenis licet, magna aeſtimatione eum fuiſſe apparet, quod lib. 1. cap. 24. Avienus ad alios converſus dicat: *Modo memineritis a Servio noſtro exigendum, ut, quidquid obſcurum videbitur, quaſi literatorum omnium longe maximus, palam faciat:* & Praetextatus Avienum compellans lib. VI. c. 7. dicat: *Unde exoratus ſit a nobis doctiſſimus Doctor, ut te ſecum negotium habere patiatur*: poſt quae verba alter noſtrum alloquitur: *Dicas, volo, Doctorum maxime, quid ſit, quod, cum Virgilius anxie ſemper diligens fuerit pro cauſſae merito, vel atrocitate ponendis, incurioſe & abjecte in his verſibus verbum poſuit.* Notandum autem obiter illo loco Servium explicare, *Dulichias vexaſſe rates*, ex Probi ſententia; cum tamen in editis Probi Commentariis hodie nihil quidquam ſimile conſpiciatur: unde ſequi videretur, aut alium eſſe Probum, qui a Servio citatur, quam cujus Commentarii in Eclogas & Bucolica hodie exſtant; aut, ſi idem ſit, vel Commentarios illos hodie minus eſſe integros, quam olim fuere; aut Servium non ex Commentariis illis haec didiciſſe, ſed ex ipſo Probo, cujus fuit coaetanus: ſi Probus, Virgilii interpres, idem, qui Probus Grammaticus. Servium autem, Macrobio citatum, nullum eſſe alium, quam noſtrum commentatorem, fidem facit, quod complura loca, per illum apud Macrobium explicata & obſervata, eodem modo in Commentariis hiſce inveniantur. Neque enim obſtat quidquam, quod in Commentariis his occurrant quaedam viris doctis minus probata; immo etiam merito rejecta, & inter alia praeſertim in Geographicis: nam errores ejuſmodi ipſi Servio haudquaquam ſunt tribuendi, cum nihil certius ſit, quam cuncta haec, quae ſub nomine ejus hodie circumferuntur, a Servio non fuiſſe profecta. Primum quippe, quod quam plurimis auctoribus contigit, ſaepius deſcribendo, idque, ut fieri ſolebat, per homines imperitos, & qui linguarum rerumque peritia deſtituti, ne literas quidem vix exarare noverant, ſicuti & hodie apud nos inter typorum operas, magis magiſque in dies libri depravati ſunt. Deinde, fatentur ipſi Viri eruditi, qui nobis haec auctiora ex MSS. dederunt, ſaepe illis ne Servii quidem nomen fuiſſe adſcriptum, & tamen Commentariis ejus fuiſſe inſerta, & ſub nomine ejus edita. Has ob cauſſas conſtitueram primum Servium abſque illis additamentis, &, quantum poterat, purum, & quemadmodum nobis a Roberto Stephano, & in Juntina optima, aliiſque vetuſtiſſimis editionibus relictus erat, ad incudem revocare: verum cum ne haec quidem ipſa pura Servii ſint, tum difficile

le admodum fuiſſet, ſi non plane *ἀδύνατον*, genuina a ſuppoſititiis ſeparare, ſed praeſertim, ne, veluti interpolatores caſtratoreſque horum Commentariorum, a quibuſdam traduceremur, conſilium illud mutavimus, & una cum additamentis illis, ſublatis tamen manifeſtis erroribus, quaeque vel emendatiora offerebant Codd. vel a Viris doctis hinc inde erant emendata, edidimus. Quantivis autem pretii hos eſſe Commentarios, vel ex eo conſtat, quod unanimi doctorum conſenſu nemo quiſquam eruditius in Maronem unquam commentatus ſit, quodque inter eruditos, ne alios commemorem, & *Jul. Caeſar Scaliger*, & *Claudius Salmaſius*, qui duo certe a falſis laudibus ſemper fuerunt alieniſſimi, noſtrum hunc Grammaticum appellent *doctiſſimum*. Neque profecto injuria, cum apud Veteres jam illa laude claruerit, quod nemo quiſquam Maronem, quem juventuti Romanae interpretari ſolebat, explicaret eruditius. Audias hoc ex eodem Macrobio, apud quem lib. VI. cap. 6. Caecina, poſtquam de variis vocabulis obſcurioribus a Marone uſurpatis diſſeruiſſet, tandem ſubjungit: *Sed nunc dicat, volo, Servius, quae in Virgilio notaverit ab ipſo figurata, non a veteribus accepta, vel auſu poetico nove quidem, ſed decenter, uſurpata: quotidie enim Romanae indoli enarrando eundem vatem, neceſſe eſt, habeat hujus annotationis ſententiam promptiorem*. Praeter hos Commentarios plura ſcripſit doctiſſimus noſter Grammaticus. Extat libellus ſub nomine ejus *De verborum Proprietate & Differentiis*, a viro doctiſſimo Dionyſio Gothofredo, J. C. inter Auctores Linguae Latinae editus; verum is, ut videtur, non ab ipſo Servio ex profeſſo conſcriptus; ſed a viro potius docto ex hiſce in Maronem Commentariis collectus; cum cuncta illa etiam hodie in illis (atque ſic etiam in Indice noſtro) reperiantur: unde etiam alius quidam illas Differentias ſub *Gloſſarii Serviani* nomine collegit, quod, ante annos fere quadraginta *Cl. Ryckii* munere mihi deſcribendum datum, nunc tamen in ſchedis reperire non licuit. Superſunt quaedam inter veteres Grammaticos a Putſchio editos, veluti *Interpretatio in Artem ſecundam Donati*: item *De ratione ultimarum ſyllabarum*, Aquilio inſcriptum: nec non *Centimetrum*, ſive *Ars de centum metris*, quam dicavit Albino, cui titulum dat *Clariſſimi*. Huic in eadem editione ſubjungitur *Sergii Grammatici Commentarium in primam Donati editionem*, ſive *Artem*; nec non *ſecundam*: qui an idem ſit cum noſtro, & pro *Sergio* legendum *Servio*, plane incertum; cum prior pars poſſit conſcripta videri a noſtro; quia aliter Commentarius ejus in primam Artem deſideratur: cui tamen iterum repugnat, quod ſequatur Commentarius ejuſdem *Sergii* in ſecundam, qui a Servio noſtro aliter conſcriptus jam praeceſſerat; unde conſequeretur eſſe alterius, vel noſtrum bis in eandem ſcripſiſſe, adeo ut quid ſtatuas incertum ſit; licet plures eundem ſentiant, quo & nos magis inclinamus; praeſertim cum omnia exempla, quae ad probandum adferuntur in prima illa parte, *Sergio* adſcripta, in capite De ſyllabis ex Virgilio ſint deſumta. Auctoritas ejus apud veteres Gramma-

ma-

Digitized by Google

maticos praeterea apparet, quod aliquoties etiam a Priſciano, inter reliquos Grammaticos a Putſchio editos, citetur. *Servio* conjunximus *Philargyrii* in Bucolica & Georgica Notas, breves quidem, ſed doctas ſane, dignaſque quae cum optimis illis Commentariis ſimul ederentur. Quis autem ille *Philargyrius* ſit, & quo tempore vixerit, plane incertum: & licet viri docti in nomine ejus varient, & pro *Philargyrio*, *Philargyrum* dicendum conjiciant, cum illis tamen, qui primi illum in lucem ediderunt, *Junium Philargyrium* cenſuimus retinendum. Citatur quidem apud Iſidorum Orig. lib. I. cap. XXI. inter illos, qui notas aliquot, quibus dicentium ſermo exciperetur, invenerunt, etiam *Philargius*; verum utrum illic emendandum *Philargyrus*, an *Philargyrius*; &, an idem ſit cum noſtro, aeque etiam incertum. His duobus conjunximus doctiſſimas *Joannis Pierii Valeriani Caſtigationes & Varietates Virgilianae Lectionis*, magno labore ſummaque induſtria ex optimis puriſſimiſque quantivis pretii MSS. ex Vaticana Bibliotheca, *Romano* ſcilicet, *Oblongo*, *Longobardico*, nec non *Mediceo*, aliiſque aliunde conquiſitis Codicibus calamo item exaratis, ab ipſo collectas, & tandem Romae primum, anno MDXXI. & mox a Roberto Stephano Pariſiis MDXXXII. publicatas. Religio autem fuit vel quidquam ex praeſtantiſſimo illo theſauro reſecare, ut in aliis factum editionibus; verum integras illibataſque, ut ipſe primum illas publicarat, ſuis locis inſeruimus. Licet autem praeſtantiſſimus Codex Pariſienſis in omnibus fere, ut diximus, cum optima puriſſimaque Nobiliſſ. Heinſii editione, ex multis variiſque Codicibus, adeo ut a numero triceſimo haud multum eorundem copia abſuerit, concinnata (unde eximia Pariſienſis Codicis praeſtantia clarius etiam elucet, qui unus omnibus fere illis par ſit) conveniat; cum tamen a nonnullis lectionibus, ut & probatiſſima Orthographiae ratione, a doctiſſimo Viro obſervata, in quibuſdam recedat (nullus quippe Codex purus adeo ſinceruſque, quin in optimo quoque, ut jam Pierius monuit, errores multi & naevi paſſim occurrant) firmam tamen illam ſtabilemque ejuſdem ſcribendi rationem ſecuti ſumus: &, ut publice quoque conſtaret, in quibus lectionibus Codex ille variet a noſtro textu, differentias illas, quas & in illo, & Markiano Codice deprehendimus, in fine quoque ſubjunximus. Lectiones vero, quas in hac editione ab Heinſiana diverſum ire deprehendes, eas vel Codicis Pariſienſis, vel quorum varietates Pierius nobis dedit, auctoritate receptas a nobis ſcias. Servianarum emendationum rationem alias, ſi vitam largiatur Deus, dabimus. Maronis hiſtoriam, a doctiſſimo Ruaeo per Conſules deſcriptam, ne quid huic editioni deſideraretur, etiam praefigi curavimus: tum Indicem, qui negligenter adeo erat excerptus, ut utiliſſima quaeque & cognitu digniſſima in Servii Commentariis eſſent omiſſa, accuratiorem in Lectorum commodum conficere, operae pretium duximus; in quo nihil fere, aut certe pauciſſima deſiderabuntur; & in quo (quod tamen maluimus) nimia forſan diligentia ma-

gis

gis, quam in priori negligentia, culpabitur- Culicem, Cirin, & Catalecta, una cum notis Scaligeri & Lindenbrogii, Aeneidi ſubjecimus, omiſſis poematibus aliis, quae perperam ſub Maronis nomine circumferuntur: cum conſtet, quaedam ex illis aliorum eſſe poetarum, alia Maronis nomine indigna. Tu ergo, *Lector Benevole*, hiſce fruere, & labori noſtro fave.

IN NOVAM EDITIONEM
VIRGILIANAM
V. D.
PANCRATII MASVICII.

AMica quondam Numinibus lyra,
Quid tu moraris Virgilii gravem
Magnamque formidans Camoenam
Diſſimili comitare cantu ?

Nec ipſe ſpernat Virgilius lyram
Flacci ſequentem carminibus modos,
Utcunque tam plene ſonantes,
Corporibus velut umbra par eſt.

Vel umbra Flacci Virgilio placens,
Flaccoque rurſum Virgilii fuit,
Ut nuper e longe remotis
Rupibus edocuitque Bacchus.

Ergo renatum Virgilii melos,
Dapes inemtas rura & per viri
Guſtantque paſtores, reducti
In ſua, quae popularat arva.

Non

Non unus hoſtis. Mella refert apis
Turbata dudum per ſtrepitus feros.
Ulmuſque laetatur recingi
Vitibus, atque edera recenti.

Quin quicquid uſquam vatis ab invidis
Orci ſuperſtes faucibus, hac nova
Heroe conſpecto reſurgit
Veſte, pares meditans Maronis

Duces & actus conſimili pede,
Qualem Britannus promſit & Allobrox,
Referre, laudatos ab ortu
Solis ad Heſperium cubile.

Huc nava rurſus dextera nos vocat,
Maſvice, ſordis non patiens Viro
Haerere quicquam. Quin renidet
Sponſus uti, comiteſque fidi.

Talem columnam dumque ederae velut
Non turpis ambis, haud deërit tibi,
Doctoque qui reddat labori
Praemia poſtgenitis loquenda.

EDUARDUS VAN ZURCK.

INDEX

Digitized by Google

INDEX ERYTHRAEI
VIRGILIANO OPERI
CUJUSLIBET EDITIONIS
A B
ANTONIO MARIA BASSO
Cremonenſi accommodatus.

Erythraei notas, quas Baſſus omiſerat, ſuis locis iterum adjecimus. Monitum praeterea volumus aliam Orthographiae rationem in hoc indice obſervari, quam in ipſo Virgilii contextu factum; ut inſervire poſſit etiam aliis editionibus, & voces facilius in eo invenirentur ab illis, qui diverſo Orthographiae genere utuntur. E. G. ubi in contextu legitur *adnue*, in indice *annue*, ubi in contextu *gnatos*, in indice *natos*, &c. Mutata tantum in indice lectio eſt eorum locorum, qui in contextu ſunt emendati.

E. *Eclogam:* G. *Georgicon:* AE. *AEneidos librum deſignat.*

N. tr. I. v, *abundare* ſignificatur *Nonius Marcellus tractatu primo*, *voce abundare.*

A E. 1:43. 3: 96. 7:6, 8, 11:40, 360 10: 46. G. 1: 64, 171, 174, 249, 367, 457. 2:243, 310. 3:53, 74, 398. 4:14, 168, 293, 347, 423, 523. AE. 1: 19, 84, 186, 288, 372, 435, 525, 516, 790, 753. 2: 8, 203, 255, 290, 375, 404, 419, 455, 480, 603, 612. 3:94, 130, 194, 168, 335, 345, 536. 4: 230, 375. 5: 452, 117, 121, 444, 476, 699, 777. 6:335, 396, 500. 7: 132, 708. 8:51, 207, 331, 697. 9:322, 566. 10:270, 588. 11:449, 577:749. 12: 225
Ab. E. 1:8, 18, 54, 59. 3: 60 4:7, 8, 68. 9:15. G. 1:20, 234, 319, 434, 443 2:17, 53, 497. 3: 35, 48, 187, 396, 281, 473, 505. 4: 96, 286, 293, 413. AE. 1: 1, 110, 160, 166, 339, 372, 380, 485, 568, 596, 642. 2:2, 41, 65, 87, 91, 274, 282. 3:24, 98, 239, 447, 553, 570, 647 687. 4: 79, 158, 356, 377, 574, 661. 5: 12, 43, 81, 127, 299, 428, 452, 489, 542. 727, 810, 838. 6: 55, 97, 123, 234, 385, 418. 7:25, 63, 99, 106, 118, 141, 152, 181, 209, 219, 255, 270, 288, 310, 324, 454, 484, 647, 770. 8: 1, 115, 130, 142, 319, 423, 460, 517, 524, 541, 629 9: 35. 111, 125, 235, 575, 417, 605, 744, 768, 769. 10: 28, 126, 148, 164, 179, 198, 375, 454, 779. 11: 174, 226, 281, 301, 357, 498, 721, 743, 802, 853. 12: 101, 298, 412, 446, 603, 621, 787, 844, 853
ab uſque. AE. 7: 289
abactae. 8: 407
Abantem. 10: 427
Abantis. 3: 286
Abarimque. 9: 344
Abas. AE. 1: 121. 10: 170
abde. G. 3: 96
abdiderat. AE. 2: 574
abdidit. G. 3: 422. AE. 1: 60. 2: 553. 10: 536. 11: 810
abdit. AE. 7: 387
abditaque. 9: 579
abducere. E. 2: 43. AE. 10: 79
abducite. AE. 3: 601
abducta. 7: 362
abductis. G. 1: 507
abduxerat. G 3: 483
abduxere. AE: 5: 418
abeat. E. 7: 56
Abellae. AE. 7: 740
aberat. E. 1: 39
aberit. AE. 6: 91
abero. 2: 620
abeſſem. 4, 681
abeſſet 8. 89
abeſt. G. 3: 48. AE. 1: 584. 10: 25, 85
abeſto. AE. 11: 14
abeunt. 3: 452
abeuntibus. 1: 196
abfore. 8: 147
abfuit. 7: 498
abi. 11: 366
abibat. 2: 381. 10: 859
abibis. 6: 375. 7: 733
abibit. G. 4: 410. AE. 5: 305
Abydi. G. 1: 207
abjectum. AE. 10: 736
abies. E. 7: 66. G. 2: 68. AE. 8: 91
abiete. AE. 2: 16. 5: 663. 8. 599. 11: 667
abietibus. 9, 674
abiit. 10: 670
abiiſſe. 2: 25
abire. 4: 281
abiret. 10: 800
abis. 2: 675. 5: 162, 166. 11: 855
abit. G 3: 225. AE 1: 415. 5: 156, 318. 9: 386, 700
abito. 5: 214
abitum. 8: 214. 9: 380
abiungens. G. 3: 518
abjuratasque. AE. 8: 263
ablata 3: 258
abluam. 4: 684
abluero. AE. 2: 720
abluta. 9: 818
abnegat. G. 3: 456. AE. 2. 637. 7: 424
abnuat. AE 4: 108
abnueram 10: 8
abnuit. 5: 551
abolere. G. 3. 560. AE. 1: 720. 4: 497
aboleri. AE. 11: 789
aboleſcet. 7: 232
abreptas. 1: 108
abreptum. 4: 600
abrumpere. 4: 631. 8: 579. 9: 497

abrumpit. G. 3: 30. AE. 3: 55 4: 388
abrumpunt. AE. 9: 118.
abruptis. G. 3: 259. AE. 3: 119 11: 492.
abrupto AE. 12: 451.
abruptum. 3: 422. 4: 600. 12: 685
abſceſſu. 10: 445
abſcidit. 3: 418
abſcindens. G. 2: 23.
abſcindere. AE 5: 683
abſciſſa 4: 590
abſciſſa 12: 511
abſcondamur. G. 1: 221.
abſcondere. G. 3: 558. AE. 4: 337
abſcondimus. AE. 3: 291
abſens. 4: 83, 384. 9: 361
abſentem. AE. 4: 83. 8: 389. 10, 661
abſentes. 9: 63
abſenti. 7: 280 9: 215.
abſint. G. 3: 385. 4: 13
abſiſtamus. AE. 9: 355
abſiſte. 6: 399. 8: 39, 404. 11: 408. 12: 676
abſiſtere. 11: 307
abſiſtet. 1: 192. 7: 610.
abſiſtite. 6: 259
abſiſtunt. AE. 12: 108.
abſit. 10: 85
abſtinuit. 2: 534 7: 618.
abſtractae. 8: 263
abſtruſa. 6: 7
abſtruſum. G. 1: 135
abſtulerat. AE. 4: 699.
abſtulit. E. 8: 41 AE. 3: 199. 4: 29. 6: 272, 429. 8: 567. 9: 443. 10: 394 11: 28, 814. 12: 382
abſumere. AE. 3: 257. 4: 601
abſumite. 3: 654. 9: 494.
abſumſere. G. 3: 268
abſumta. AE. 1: 553
abſumtae. 7: 301.
abſunt G. 2: 251, 471. AE. 11: 907.
abundabat. G. 4: 84
abundans. E. 2: 20. G. 1: 113 N. tr. 2. v. abundare.
abundare. G. 4: 150. N. ibid.
abunde. AE. 7: 552.
ac. E. 4: 9. G. 1: 29, 50, 200. 2: 62, 130, 281, 362, 403, 471 3: 29, 70, 166, 194, 252, 346, 429, 492, 494, 558. 4: 170, 225, 554. AE. 1: 54, 57, 82, 148, 171, 174, 285. 301 321 409. 2: 169, 216, 445, 511, 532, 553, 616, 632. 3: 173, 206, 236, 35?, 485, 561. 4: 90, 135, 144, 214 222, 231, 260, 295, 402, 411, 477, 613, 674. 5: 16, 41 79, 451, 464, 622, 661, 715, 761, 776, 260. 6: 287, 707, 7: 4. 7: 18. 77, 119, 160, 237. 330, 398. 8: 70, 117, 243, 321, 326, 686, 9: 171, 341 591, 233, 343, 396, 413, 441, 475. 506, 510, 589, 621, 661, 790, 817. 10: 227, 272, 405, 482, 522. 707, 803. 11: 103, 672, 809. 854, 893. 12: 228, 284, 365, 406, 521, 683, 715, 856, 908
acalanthida G. 3. 338
Acamas. AE. 2: 262
acanthi G 2: 119. 4: 123, 137
acantho. E. 3: 45. 4: 20. AE. 1: 649, 711
Acarnan AE 5: 298
Acca. 11: 823, 897
Accam. 11: 820
accede. 5: 732
accedere. G 2: 483. AE. 1: 509. 10: 712
accedes. 5: 815
accelera. 12: 157
accelerant. 9: 505
accelerat. 5: 675
acceleremus. 6: 630. 9: 221
accendamque. 7: 550
accendere. G. 3: 414. AE. 6: 165 12: 804
accenderet G. 4: 401. AE. 5: 4
accendit. G. 1: 251 AE 4: 232. 7: 482. 8: 505. 10: 368 12: 426, 560
accenſa. AE. 1: 29 4: 364, 697. 5: 183. 7: 75. 11: 709 12: 277
accenſae 7: 392
accenſi. 9: 788
accenſo. 12: 9
accenſos. 10: 397 11: 188
accenſus. 4: 203. 12: 946
accepere. 11: 568. 12: 604
acceperit. 6: 770. 11: 471 12: 612
accepiſſe 6: 393
accepit. G. 4: 361. AE 2: 179 3: 544. 5: 491 601. 6: 414. 8: 124, 389. 9: 233, 817. 12: 64
accepta G. 2: 101
accerſite. AE. 10: 12
acceſſeris. 3: 441
acceſſerit. G. 3: 190. AE. 1: 307
acceſſi. AE. 3: 24. 8: 165
acceſſit. 12: 787
acceſſus. 7: 11
acceſſu 3: 570
acceſſum. 8: 229
accidit. 1: 201
accidit. 12: 593
accincta. 2: 614 6: 570
accingar. G. 3: 46
accinge. AE. 11: 707
accingite. 4: 493
accingitur. 6: 184. 7: 640. 9: 74
accingor. 2: 671
accingunt 1: 210. 2: 235
acciluxerat. 11: 489.
accipe. E 6: 998: 12: AE. 2: 65 N. tr. 4. v. accipere. AE 3: 486. N. ibid. 6: 136 8. 150 11 559
accipere. AE. 2: 70. 7: 173. 8: 647 11. 885. 12: 568
accipiant. G. 2: 477
accipiat. G. 1: 28
accipiebat. AE. 3: 358
accipiens. 2: 308
accipient. 5: 309
accipies. 1: 290
accipiet. E. 4: 15. AE. 1: 685. 3: 96 4: 541. 6: 820
accipimus. AE. 7: 48
accipio. 6: 693 8: 155. N tr 4. v. accipere. 9: 277. 10: 675. 12: 268
accipit. G. 1: 170. AE 1: 304. 3: 79, 708. 4: 531 6: 315, 412 7: 211 8: 178. 10: 138, 907
accipite. AE. 3: 250. 4: 611, 652. 5: 304. 8: 73. 10: 104
accipiter 11: 721
accipiunt. G 1: 216. 2: 450. 4: 167, 172. AE. 1: 123, 438. 2: 167 3: 210, 243 5: 472. 8: 450 N tr 4. v. accipere.
accire. 12: 38.
accitl. 9: 192
acciſam. 2: 627
acciſis. 7: 125
accitis. 11: 308
accitos. 11: 235
acclinis. 1: 677
acclivus. G 2: 276
acclivis. AE 10: 833
accola 7: 729
accolae. 9: 449
accolit. G 4: 288
accommoda. AE 11: 512
accommodat AE 2: 393. N tr. 3. v. eodem. & tr 4. v accommodatum.
accubat. AE. 6: 606
accinet. G. 3: 334
accumbens. AE. 10: 728
accumbere 1: 79
accumbet. G. 3: 334
accumulem. AE. 6: 885.
accurrit. 5: 451
acer. G. 2: 404: N. tr. 4. v. acre G. 3: 8, 346, 461. AE. 1: 362 3: 681 5: 254, 402, 507, 668 7: 672. 8: 342. 9 171, 779, 814. 10: 308, 411 577, 897, 11: 518, 612, 869 12: 549 661, 783, 93?
acerba G 3: 149, 419. AE. 9: 794. 10: 904. 12: 398, 500
acerbat AE. 11: 407
acerbi 12: 678
acerbis. 5: 462. 11: 587
acerbo. 5: 700. 6: 429. N. tr 4 v. acerbum 11: 28
acerbum. 5: 49. 11: 823
acernis AE 2: 112. 9: 87
acerno. 8: 178
acerra. 5: 745
acerrimus. 2: 414. 9: 176. 121 226
acervis. G 2: 225
acervis. 1: 263
acervo. AE. 11: 786
acervos. 8: 562. 10: 245, 509. 11: 384
acervum. 6: 504
acervum. G. 1: 158. 185. AE. 4: 402. 11: 207
Aceſtae. 5: 106, 301, 573, 771. 9: 218, 286
Aceſtam 5: 718
Aceſtem. 1: 557, 370. 5: 30, 540
Aceſten. 5: 531, 746
Aceſtes. 1: 195, 450. 5: 36, 61, 63, 73, 387, 418, 451, 498, 519, 630, 711. 749, 757
Achaemenides. AE. 3: 614, 692
Achaia. 2: 462. 5: 623
Achatae. 1: 120. 10: 344
Achate. 1: 312, 459, 696
Achatem. 2: 644
Achaten. 10: 332
Achates. 1: 174, 188, 513, 579, 581, 656. 3: 253. 6: 34, 158. 8: 466, 521, 586. 12: 384. 459
Acheloia. G 1: 9
Acheronta. AE. 7: 91, 312
Acheronte. 5: 99 6: 107. 7. 569 11: 23
Acherontis. G. 2: 492. 6: 295
Achilleae. AE. 3: 326
Achillei. 2: 272. 3: 87
Achillem AE. 1: 458. 6: 742. 11: 438
Achilles. E. 4: 36 1: 468, 484, 758 2: 29, 197, 540 6: 89. 168. 11: 404 12: 545
Achilli. G 3: 91. AE. 1: 30, 475 6: 839 10: 581
Achillis. AE. 2: 476. 12, 352.
Achivi. AE 2: 45
Achivis. AE. 1: 242, 488. 2: 60. 6: 837. 10: 89
Achivos. 2: 102. 5: 497.
Achivum 2: 318. 11: 266
Acidaliae. 1: 720
acidis. G. 3: 380
acie. AE. 6: 200. 7: 574. 10: 178. 11: 449, 468. 12: 305
aciem. AE. 4: 643 6: 291. 7: 399, 531, 673 8: 561 9: 42, 469, 513, 595. 10: 309, 635, 11: 426, 862. 12: 662, 812
acies. G 1: 395, 489 2: 281, 365 4: 82. AE 1: 489 2: 30, 333, 599. 5: 563. 6: 788, 819 7: 41, 296, 426, 521, 643, 695 703 776 8: 504,

540

540 9:27.528,550,939. 10:125,360,364,408, 543,643,691 11:618, 632,898. 12:137,224, 227,369,548,558,597, 731,861,875
acides. AE. 7:730. N. de genere armorum.
Acoetes. 11:30,85
aconita. G 2: 152
Acontens. AE 11: 612,615
acquirit. 4:175
acre. G. 2:167. 3:264
acrem. G. 3: 119. No. tra. 4,v. acre 405. 4: 409. N. ibid AE. 8: 614. N. eodem loco.
acri. G. 3:141. AE. 3: 14 No.tra 4.v.acre. 4:156 5: 216 7:291.8:441 11: 709 12:392
acribus. 14: 102
acrior G 1:93 3:154,588 AE 5:210 454. N.tr.4. v. acre. 9: 416
acris. AE. 1:220,444
acris ,accuſ. plur. E. 10:56. AE 7: 164 8:3 9:665, 718.11:48.N. tr.4. v. acr. 800
Acriſioneis 7:410
Acriſioneique. 7:372
acrius G. 4:4,248. AE 9: 791
Acron. 10: 719,730
acta G. 3:483.AE.2:441 3: 512.7:498.9:256,505.N tr. v. actum. 706. 10:63 11:643 804
Acta 5: 613. 11: 804.*actae.* 5.659
Actaeo. E. 2:24
Actam AE.2:395 9:18. 10: 38
actas. 11: 236
Acti AE.2:32,333 6: 379 N. tr. 4. v.actum,7: 199. N ibid. 11: 616
Actiaque litora, 3:288. *bella.* 8,675
Actias. G: 4: 463
actis G. 1:413.AE 5 793, 6:236. N. tr. 4. v. actum. 8:636. 12: 843
Actius. 8: 704
Actor. 9: 500 12: 96
Actoris. 12: 94
actas. 2. 248. 7:42,213
actu. 12:687
actum. G. 2: 334. AE. 11: 227.12:530
actus. G. 2: 501. AE 2.128. 3:708 6:532.7:223,380. 10:708
actutum. 9: 255
acu. 9: 582. 12: 777
acuant. 8: 386
acuens. G. 1: 123
acuiſſe. AE. 7: 406
acuit. 7: 330. 12: 104
acuta. 3:231 5:208 8:133
acutis. E 5: 39. AE 3: 46. 10:868
acuto G 1:292 2:25,450 3: 94. AE 1:45,144 3:635. 5:205 10:479 11:574
acuunt G 4:435 AE.9: 464. 12: 599,850
Ad. E. 1: 57. 3: 12: 12,30, 48,65.4:63 5:25,43,52, 62 6:62,65.8:28 9:9,22 1 29 10:18. G 1:230,240, 292,362,398,408.424, 435.2: 81,108,134,193, 244,250,291.298, 309, 352,355,396,427,455, 3: 28,50, 98,134 163, 179,200,214, 234.239, 257,277,303,329,336, 413,439.455,486,495, 502,532.4:28,40,58,67, 75,165, 244,257, 266, 295,319,355,385 428, 434,450,486,508,541, 549.550.AE.1:24,64,86, 93,103,158, 259, 389, 404,410,469 496 528, 618, 633, 644, 656,666, 677.2:58,81,95, 117, 139,153,193,202, 205, 222,225,232,259,321, 338,342,405,425, 437, 440 457,475,525, 550, 596,634, 663,687,758. 3: 58,155,177,186,302, 322,332,347,371, 389, 462,465,509, 532,556, 562,565,572,592,598, 625, 643 651, 662 669, 676 4:25, 62,133 196, 220,253,289,368,426, 445,513, 665,678.5:55, 76,165,177,202, 243, 256,346,371,427.447, 454,471,546,607,714, 664.687,834,761.6:16, 108,128,201,241,295, 305 310,318,357,388, 404,481,543,554.561, 577,680,714,720,740, 749,761,821,836,872, 896,899,900 7:126,153, 166,193,207,221,242, 443,449,454,466,491, 518,530,605,639,646, 705,767, 771. 8:9,70, 106,145,212,236,285, 306,359,411,415,472, 491.495,505,509,546, 555 9:5,10,16 22,60, 76,112,267,239,309, 351,379,395,408,454 497,542,547, 568, 578, 603, 626,637,641,648, 695. 10: 117,223, 253, 282,459,472, 667,688, 810,833,845,301 11:17, 26,29,37,44,96, 127, 136,142,236,261.278, 282,286,327,410.477, 501,506,535,619,625, 629, 801, 817, 867,871, 876,878,900,906 12:41, 106,116,171,184,198, 234,249,273, 366 372, 403,429,451,455.536, 555,577,592,596,631, 648,655,670,690,723, 730,735,803,849,855, 865,884.927
adacta. AE 12:320
adacti. 11:262
adactum. 10: 850
adactus. 9: 431, N. tr. 4. v. actum.
adamante. AE 6:552
Adamaſto. 3: 614
addam. E 2:53 G.3:30. AE. 7:548. 8: 496
addant. 9: 149
addas. G. 1: 32. *adde.* 2: 55
addens. AE. 8: 512
addenſent 10: 632
addent. 6: 775
addere G.1:236 3:290.AE. 2:452, 650 7: 315
addet. 6: 777
addiderant. 8: 430
addiderat. 6: 170. 8: 637
addidit G 1:129 4:150 AE. 2: 593 3: 336 7: 431. 8: 224 9:649,718 11:95.12: 848
addit E. 6: 20. AE. 3:70.5: 249, 817 6: 854 8:666. 9:765.11:801,107,673.12: 358
addita. G.1:161. AE. 6: 90. 10:263
addite. 8: 301
additur AE.1:268.5:760
additus. G. 1: 250. AE. 2: 355 6: 528
addixi. 3: 653
adducta. 9:587. N.tr.4.v adducere.
adductis. 5: 141. 12: 622
adducto. 5:507.9:402.N tr. 4 v. adducere, 12: 561
adductus. 10: 380
addunt G.1:513 4:297.AE. 1: 592. 2: 339. 9: 184
adduxerat G. 3: 483
adeas. AE. 3: 456
adeat. 12: 762
adedit. G 4: 242
adegit. AE 6: 594, 696. 7: 115.9:601
ademta 9: 31. 12: 879
ademtis. 8: 320
ademtum. 3: 658
adeo. E. 1:12 2:25 4: 11.9: 59. G 1: 24, 94, 287 2: 272,323 4: 85, 197 AE. 1: 567.2: 567 3: 203. 4: 95,353. 5: 268, 864. 6: 498 7:427, 629. 8: 585. 9:156 11: 275,369,436. 12: 548, 646
aderant. 8: 657 11: 100.
aderat 1:119.5:104 8:203, 228, 609 9: 107. 12:391
aderit. E 4: 48.AE. 2: 662
adero. AE 4: 125, 386
aderunt. 2: 183
ades E.2:45 7:9 9:30,43. G. 2: 39,44 AE. 11 380
adeſis. AE. 9: 537
adeſſe. 2: 271, 732. 8: 656
adeſſet. 10: 443. 11 415
adeſt. 3: 688. 5: 49 7:578 9: 38, 49 10: 279. 12: 96.
adeunt. 4: 56
adflavat. 1: 595
adglomerant AE 2:341.N. tr. 1.v. adglomerare. 12. 458
adhaerſit. G 3: 443
adhibe. AE. 8: 56
adhibere. G. 3. 455
adhibete. AE. 5: 62. 11: 315
adhuc. E 9: 35.AE. 2:547 2: 144 4: 319 5:513.6:806. 7: 137. 10: 853. 11: 703 419.489.12 36
adi. AE. 8:302
adibam. 4:322
adigat. 4:25
adjiciam. 12:837
adiiciat. 11: 354
adiiciunt. 8: 304. 10: 182
adit. G.4:469.AE. 10: 517
adimit 4:144
adimunt. G. 2: 56
adire. G. 4: 446. AE. 7: 14. 5: 379. 11: 636
aditem 6: 115
adires. 6: 534
adiret. 12: 349
adiſti. 10: 460
adit. G. 3 402.AE. 1:78 7: 544 10:149.N.tr 4.v.aditus.
adyta AE.2:115,297,351, 404,764, 3: 92 5: 84
adyto. 6: 98. 7: 269
aditum. 7:424,635 9:58.N. tr.4 v.aditus. 9: 507
aditus G 4:935.AE 2:594. 4:293,423.5:441 6:43.9: 67, 683. 11:466, 528, 766,886
adjuncta. 9: 69
adjungam. AE. 8: 555
adjungere. G. 1:2.AE. 7:238 8: 13. 9: 199
adjungi. 7: 57
adjungit. E.6:41.AE.12:244
adjuvo. 12: 826

adjuvat. 3: 345. 12: 219
adinvet. 10: 438
adlabi. 8: 108
admiranda. G. 4: 5
admirans. AE. 2: 797. 6: 408
admirantur. G. 4: 213
admiſcere. 4: 267
admiſcens. AE. 7: 372
admiſſi. 6: 510
admiſſis. 11: 272
admittier. 9: 231
admoneat. 6: 293
admonet. 4: 333. 6: 619. 10: 153. 11: 233.
admonuit. E. 6: 4. G. 4: 187. AE. 6: 338. 9: 109. 10: 587 N tr 4. v. admonere.
admorſo. G. 2: 379
admovrunt. AE. 4: 367.
admoverit. 3: 410
admovi E. 3: 43, 47
admovitque. AE. 12: 171
adnabam. 6: 338
adnare. 4: 613
adnavimus. 1: 338
adnixa. 12: 92
adnixi. 5: 208 4: 583 9: 229
adnixus. 1: 144 3: 126 9: 744
adole. E. 8: 63. N. tr. 2. & v. adole.
adolemus. AE. 3: 547
adole. 1: 704. N ibid.
adoleſcit. G. 2: 362
adoleſcunt. 4: 379. N. tr. 2. v. adolere.
adolet. AE. 7: 71. N. ibidem.
adoleverit. 12: 458
Adonis. E 10: 18
adopertus. AE. 3: 405
adora. 3: 437
adorat. 1: 48
adorea. 7: 109. N. tr. 2. v. ador.
adoret. G. 1: 343
adoro. 10: 677
adorta. 7: 386
adorti. 6: 397
Adraſti. 6: 480
Adriacas. 11: 405
adſint. G. 4: 19. AE. 5: 70. 10: 774
adſis. G. 1: 18. AE. 1: 730. 4: 378. 8: 78. 10: 233, 461
adſiſtunt. 12: 790
adſit E. 2: 68. 4: 36. AE. 3: 116 5: 364
adſum. AE. 1: 595. 7: 454. 9: 427
adſumus 5: 57
adſunt. 3: 330 3: 125. 7: 506. 8: 286 12: 288
advecta 3: 864
advecti 1: 158
advectum 8. 11
advectus. 3: 108 10: 633
advehitur. 8: 136
advelat 5: 346
adverna. E. 9: 2. AE. 4: 591. 7: 38. 10: 460, 316. 12: 261
advenerit. AE. 1: 388
adveniet. 7: 265
advenier. 10: 11
adveniſſe. 7: 143, 168
advenit. 7: 805. 11: 687
adventabant. 3: 328
adventante. 6: 258
adventantibus. G 4: 192
adventare. AE. 7: 60
adventat. 12: 314
adventu E. 7: 39 G. 3: 93
adventus AE. 7: 544
adventum. 3: 36. 6: 797. 8: 201
adverſa. 1: 103, 166. 6: 552. 8: 816. 9: 33, 172, 283, 374 10: 571, 379. 11: 719. 12: 651
adverſa. 3: 38
adverſam. 10: 699
adverſaque. 1: 420
adverſata 4: 127,
adverſi AE. 2 416 3. 477, 304. 9: 412. 388 11: 605, 667. 12: 307
adverſis. G. 2. 526. AE 3: 287 3 584. 6: 831 11: 612
adverſo. G. 1: 201, 218 AE. 2: 727 4: 701 3: 89. 6: 279, 418, 631, 636. 9: 347. 445. 10: 734. 12: 1, 271, 370 446, 930
adverſos. E. 10: 43. AE. 6: 755. 9. 761. 10: 412. 11. 389. 12: 266, 456, 461, 464
adverſum. 6: 684. 8: 381, 237 9: 211 11: 370, 691, 743
adverte. AE. 4: 116. 8: 50
advertere. G. 4: 117. AE. 6: 286. 7: 35
adverteret. 12: 555
advertit. 6: 410. 10: 293
advertite. 2: 712. 4: 611. 5: 304. 8: 440
advertitis. 7: 196
advertunt. 8: 101
advertuntur. 5: 34
advexerat. 1: 312
adulter. 10: 92. 11: 268
adulterium. 6: 612
adultos. G. 4: 162. AE. 1: 431
adunco. AE. 11: 755
advocat. 3: 44 8: 230
advolat. 10: 436, 611, 896. 11: 293
advolvere. G 3: 378
adurat. 1: 93
aduſque. AE. 11: 262
Aeacidae. 1: 99. 3: 296 6: 38
Aeaciden. 6: 839
Aeaeaeque. AE. 3: 386
aedes, 2: 487. 12: 473, 607
aedibus. G. 2: 462. 4: 238. AE. 2: 512. 8: 468. 11: 95
aedificant. 2: 16. No. tr. 6. v aedificandi.
Aegaeo 3: 74. 12: 566
Aegeon. 10: 363
Aegeriae. 7: 763. 773
aeger. E 1: 25. AE. 1: 208. 5: 432. 10: 837
Aegida. 8: 354 435
Aegyptia 9: 688
Aegyptum. G 4: 291. AE. 8: 687
Aegyptus. G. 4: 210. AE. 8: 703
Aegle. E. 6: 20, 22
Aegon 3: 2. 5: 72
Aegonis E 3: 2
aegra... G 5: 512 AE. 2: 366. 3: 140. 5: 468
aegram. AE. 1: 351. 4: 35. 5: 951 10: 612.
aegro. G 3: 454.
aegreſcit. 12: 46.
aegri 12: 910
aegris G. 1: 237. 4: 234 AE 2: 268 10: 274. 12: 830
aegros. G. 3: 496
aegrum. G. 4: 464. AE. 10: 856
Aemi. AE. 1: 488
aemula. 3: 187, 413. N. tr 4. v. aemulus 10: 37. N ibidem.
aemulus 6: 173 N. tr 4. & in Differens.
Aenea. AE. 3: 41 3: 17. 6: 52. 261, 359 7: 310 8: 496 10: 299, 649 12: 197 418, 540
Aeneadae. 1: 157 7: 284. 354. 8: 648. 9: 255 468, 755. 12: 12, 186, 779
Aeneadas 3: 18. 5: 108. 8: 341
Aeneadis 7: 616
Aeneadum 1: 565 9: 180 10: 120. 11: 303
Aeneae. 1: 92, 128, 494 673, 709 713 3: 97 5: 381 418, 804 817 6: 169 7: 254. 280. 8: 850, 463, 352, 9: 177 128, 448. 787 10: 511, 657. 636, 776, 798, 830, 863 11: 189, 12: 323, 534. 678, 772
Aeneam. AE 1: 260, 381, 631. 4: 74. 191, 214, 12 601 304 3: 708, 809, 830 6: 40, 683. 7: 288. 8: 11. 67, 73, 178, 308, 367 9: 191, 204, 241 10: 65. 81. 165, 313, 343. 647. 873 11: 231, 282, 472. 910 12: 63, 324, 384, 613, 794
Aeneas. AE 1: 170, 180, 220, 231, 303, 375, 421, 438, 431, 509, 544, 576, 380, 388, 596, 617, 641, 667, 699 2: 2. 5: 288. 716. 4: 117, 142, 150, 279, 319, 393, 466, 354, 571. 5: 16, 44, 90, 129, 281, 286, 348 461. 483, 531, 345, 673. 683. 700, 741, 770, 6: 9, 103, 156. 176, 183. 210, 232. 250, 291, 317 4. 3. 424. 467. 475, 348 559, 633 705, 711. 769, 860. 7: 3, 29, 107, 221, 263 8: 29, 84 113, 126, 131, 182. 311. 465, 321, 387, 607 9: 8. 41, 81, 97, 172. 233 10: 25. 48, 81, 147. 159, 217, 287, 311, 312, 330, 369, 378, 391 599, 661. 769. 787, 802, 809, 816, 826, 896. 11: 29 36, 106, 120, 170, 185, 446, 511, 904, 908, 12: 198, 166, 173, 191, 311, 390, 841 491, 326, 380, 628 654. 197, 725, 746, 783, 887, 919, 939
Aeneia 7: 1. 10: 156, 494
Aeneide. 9: 653
Aeole. 1: 65 12: 342
Aeolia. 10: 38
Aeoliam. 1: 52 8: 416
Aeoliden 6: 164
deoliden. 9: 774
Aeolides. 6: 529
Aeoliis. 5: 791 8: 454
Aeolus. 1: 52, 56, 76, 141.
Aepytus 2: 3. 0
aequa 12: 569
aequabat G 4: 132 AE. 11 308 N tr 4 v. aequare. 10: 755
aequalis G 2: 232
aequalis. AE. 6: 782
aequae 1: 479
aequaevum 2: 361. 5: 452
aequalem, 10: 703. N tr. 4. v aequales
aequales AE 3: 468. N. ibidem 10: 194
aequali AE. 3: 491
aequalibus 11: 820
aequalis. 4: 460. *aequam.* AE. 7: 205
aequanda G 1: 178
aequant 1: 113
aequante. AE 1: 248
aequare. 1: 362 5: 671
aequas. G. 2: 286. AE. 11: 321
aequaſſet 9: 338. N tr. 4. v aequare.
aequat. AE. 6: 265, 474
aequata. 4: 89. *aequatae.* 5: 844
aequati 7: 698
aequatis. 4: 387 3: 232
aequavit. 8: 100

aequi. G. 2:153, 454. 3:118. AE. 11:31 12:840
aequem. 11:125
aequemus. 5. 419. *aequet*. 11: 197
aequi. 1:417. 12:230
Aequicola 7:747
aequiperas. E. 5:48
aequis. AE. 2:724. 4:372. 5:809. 9:109, 234, 757. 10:357, 431. 11:861. 12: 218
aequius. 11:315
aequo 4:510 5:154. 7:540. 9:56 11:706
aequor. E. 9:57. G 1:50 327. 2:162, 545 4:388. 518. AE. 1:67, 146 N. 11 4: 385. 2:780. 3:126 157, 191, 385, 495. 664. 4:313, 411, 582. 3:143, 821 8: 89, 690. 9:68. 10:233, 269, 451, 693
aequora G 1:206, 469. 3:195, 201, 163. AE. 1:43, 154, 164, 376. 2:69, 176, 419. 3:197, 190, 315. 378, 403, 413, 661. 668. 4:240, 155, 524. 5:171, 219. 235, 763, 778, 819 843 6:171, 337, 355. 692. 7:7, 228, 718, 738 8:674 9:119 1:103, 166. 206, 660 11:524, 542
aequore G 1:97, 246, 361. 2:105. 3:359. 470. AE. 1:29, 117, 118 511. 5: 456, 725, 862. 6:344. 348, 719 7:19, 169, 781. 811. 8:68. N. 11. 4 v. aeq or. 10:444, 569, 665. 11:595, 746. 12:338.
No. ibidem 501. 614. 712
aequoreum G 3:243
aequoris E 8:7 G 2:105. AE. 3:197 9:102
aequos 5:414 7:695
aequum E 514. AE. 12:20.
aequus. G 1:225 3:118, 546 AE 6:129 10:450
aer. G. 3. 546 AE 5:50
aera. G. 1:481. 2:464. 3: 363. 4:151 173 AE 2: 734 3:111 6:847. 7: 516 8:451 9:809. 10: 336 11:329
aere G. 1:113. 3:109 336. 4:311. AE. 1:300 5:514 5:839 N 11 4. v aër. 6: 202. 9:699. N ibid.
aerata. AE. 10 166
aeratae 7:743. 9:122 10: 113
aeratam. 11:656
aeratas. 7:743 8:675. 9: 463
aerato. 10:887.
aeratos. 2:482
aeri. E. 1:36. 5:90: G. 2: 182. 3:29. AE. 1:35, 449, 2:545 3:240, 286. 5: 166. 6:165, 591, 804 8: 59. 9:503. 10:214, 784, 869. 11:10, 433, 12:210, 781
aere. G. 1:402, 448. 3:367. 4:80. AE. 1:411. 5:216
aerea. AE. 1:449. 5:198, 274, 490. 7:615. 10:313, 835.
aerei. 7:609. 11:541
aereus. G. 3:173. AE 7: 743
aeria. E. 1:59 G. 4:508. AE. 12:810.
aeriae. E 3:69 G 1:375. AE 3:680. 9:679
aeriam. 7:704 9:803.
aerias. G 3:474. AE. 3:291. 5:520
aerii E. 8:57. G. 4:2. AE. 8:221
aeris. G. 234
aeripedem. 6:802. pro aeripedem
aeris. G 2:165. 4:71. AE. 10:481.
aeris. E. 7. 57. AE. 6:887
aes. 8:445
aesculus. G. 2:16, 291
aestas. E. 7:47. G. 1:66, 312. 2:149, 322, 377. 3:296, 311. 4:207. AE. 1:265, 756. 3:8 5:626
aestate. E. 2:22. G. 4:156 AE. 1:430 6:707 10:405
aestatem. G. 4:59, 138
aestibus. G. 3:331. N. tr. 4. v. aestus.
aestifer. 2:353.
aestiva. 3:472. 4:52
aestivis 4:312
aestivum 4:28
aestu E. 2:10. G 1:297, 298. 3:434, 479. AE. 3: 397, 419, 557. 4:532, 564. 7:464. 8:19. 10: 292. 687. 11:627. 12: 486
aestuat. G. 1:107. 4:263, 309. AE. 6:297. 8:258 10:870. 11:666
aestum E. 5:46. AE. 8: 674
aestus E. 3:98. G. 1:352 2: 164. 3:459. 4:401. AE. 11:107 2:758 7:495
aetas. E. 4:4, 37. 9:52. G. 2:361. 3:60, 165, 190. AE. 1:283. 7:680 8:200, 326. 9:112, 275. 10:434. 21, 174 12:438
aetate. AE. 1:705. 2:596. 4:569
aetatibus. E. 7:4.
aeterna. G. 1:60. AE. 7: 609. 2:37 10:18. 12:191, 504
aeternam. G. 2:468. AE. 4: 99. 7:2. 10:746 12:320, 879
aeternae. AE. 4:102
aeterni 2:154
aeternis. 1:130
aeterno. 8:394 11:356
aeternum G 2:400 AE. 1: 36. 2:297 6:235, 381, 401, 617 11:97, 98, 513.
aethere. G 1:324. 2:385. 5: 150. AE. 1, 90. 4:167, 668 5:228. 6:604. 8:239. 10:102
aethera G 1:401, 409. 4: 358 AE 1:379, 587. 2: 338. 3:461, 572 5:13, 140. 6:130. 7:34, 65, 395, 530 8:70, 526. 9: 24 10:265. 459. 11:271, 556, 759. 12:253, 409, 578, 724
aethere. E. 1:60. G. 4:78. AE 1:223 2:113 4:574. 5:695 821 6:436 7:25, 143, 288. 8:524, 701. 9: 645. 10:356 11:104. 724, 802. 12:853
aetheria. AE 1:394, 747 7: 768. 9:638
aetherias. G. 2:292. AE. 4: 446 6:762. 7:557
aetherii. 8:68. 10:622
aetheriis. 5:518: 838
aetherio AE. 6:556. 7:281. 8:119
aetherios. G. 4:221. AE. 8: 317, 608
aetherius. AE. 2:312. 8:28. 12:140, 181
aetherium. 6:579, 747. 12: 867
Aethiopum. E. 10:68. G. 2: 120. AE 4:481
Aethon 11:89
aethra AE. 3:585 12:247
Aetna. G. 4:173. AE. 3:554, 571, 674
Aetnaea. 8:419
Aetnaei. 8:440
Aetnaeos. AE. 3:678. 7:786 11:263
Aetnam. G. 1:472. AE. 3: 579
Aetola. 11:239
Aetolis. 10:28
Aetolum. 11:308
Aetolus 11:428
aevi. E. 4:11. G. 3:66, 189. 4:206 AE. 2:638 3:415. 5:73. 8:627. 9:255. 10: 472, 588. 11:415
aevo. E. 8:27. 10:43. AE. 2:435. 509. 5:492. 8: 307 9:447. 11:85, 237
aevum 9:609.
aevum. G 3:100. 4:154. 7: 776. 10:53, 235 11:569
Afer. 3:344
affabor. AE 3:498
affabilis AE. 3:621
affore. 4:524. N. in Improprijs v Affari
affari AE. 2:775 3:153. 8: 35. 9:484
affata G 4:530 AE. 4:632. 6:40 538, 666. 8:611. 91 83 12:138
affatu 2:644
affatur. 4:184
affatur AE. 1:663. 2:700. 72 92, 5, 4 8:126 9:198, 295, 640, 952. 10:332, 466, 592. 11:20, 71
affatus. G. 4:320. AE. 6: 455
affecit. 12:352
affectare. AE. 3:670
affectat. G. 4:562
afferimus. AE 7:217
affers. 3:310. 8:477.
affigere. G. 2:318
affixa. AE. 8:196
affixae. G. 4:238
affixit. AE. 9:536
affixus. 5:852. 10:161
afflabat. 1:599
afflata 6:50
afflavit G 1:250. AE. 2: 649 5:739
afflixit AE. 1:452
afflictas 2:92
affluxisse. 2:796
affore 7:270. 9:243. 10: 547
afforet 1:576. 2:522. 6:38
affuit 10:143
Africa 3:37
Africus. 1:86
Afros, E. 1:65 AE 8:724
agam AE. 2:546 10:676
Agamemnoniaeque 6:489
Agamemnonias. AE. 3:54. 6: 838
Agamemnonius. AE. 4:471. 7:23
agamus E 9. 66
Aganippae 10:12
agat. G 1:461 AE. 4:285. 9:723. 12:78, 486
Agathyrsi 4:146
age. E 3:53. G 2:63 3:42. 4:149 329. AE 1:758. 2:707. 3:169. 362. 461 4: 223, 569 5:548 6:343, 389, 531. 629 756. 7:37, 429. 8:59. 10:241. 11: 587 12:832
age : *verbum*. E. 8:29. 9:24. AE. 1:70
agebant. 11:445

agebat G 1:411.2:338,538. AE 5:265,272,833. 6: 337. 8:203,465. 9: 696
agelli. E. 9: 3
agendum. 9: 24
Agenoris. AE. 1: 338
agens. G 3:412,470. AE. 2: 217,191 N tr 4. v agere. 4:71 No. ibidem 6:805. 7: 707,804 8:678,683. 10: 634. 11: 433
agentem. G. 4: 510
agentis. G. 4: 510
agentis. accuſ. plur. 2: 352
ager. E 5:56 7:97 G 1:102, 207 2:6,243,330. AE 4: 525. 11: 316,602
agerem. 5: 51
agerent. 7: 481
aget. C. 3: 203 AE. 6:837 873
agitur. 1: 574
agger. 11: 382
aggerat. G. 3: 56. AE. 4: 197. 11: 79, 342
aggere. AE. 1: 112. 5: 44, 113,273. 7: 6, 106, 127, 259 9: 43: 567 769 10: 244 11:212,398,850. 12: 446, 564
aggeribus. G. 3: 354. AE 2: 496 6:83 9: 70, 784. 10: 24
aggeritur. 3: 63
agglomerant. AE. 2: 341. N. tr. 1. v. agglomerare, 12: 458
aggredere. E. 4: 48
aggrediar. E. 8: 103
aggrediare. G 4: 404
aggredior. AE 3: 38, 308
aggreditur. 4: 92. 6: 387 9: 325
aggreſſa. 4: 476
aggreſſi E. 6: 18. AE. 2: 265, 463. 6: 584
agi. 5: 618
Agillina. 7: 652
Agillinae. 8: 479
Agillinique. 12: 281
agimur. 3: 5
Agis. 10: 752
agit. G 2:130. N. tr. 4. v. agere, ſecundo loco, poſt auſcultare. 364 3: 344, 552. 4:474 AE. 3: 682 4: 245, 465. 5: 216, 456. 7: 393, 405 8:258. 9: 814. 10:514 540. 11 754. 12: 424. 457, 502
agita at G. 4: 533. AE. 7: 478 11:337 770 12:248
agitalis G. 3: 409
agitabo 3: 18
agitans. 2: 496
agitant 3: 371. 4: 354
agitare. 3: 183, 287, 415. AE. 10: 71,235. 11: 686 12: 397. 830
agitat. G 2:527 AE 6: 727
agitata. G. 2: 357. AE. 6: 68 11: 694
agitare. 2: 640
agitator. G 3:273. AE. 2:476
agitatus. AE. 3: 331. 4:471. 10: 872
agitavimus. AE. 2: 422
agite, verbum. 5: 58. interjec G. 2: 55. AE. 1: 627. 3: 114 5:655 7,130. 8:273
agitet. 3: 609
agitur. G. 3: 87. AE. 7: 384. 524. 11: 102
agmen G. 1: 322. 2: 280. 4: 59. AE. 1:186 2 408,615 4:404. 5:549, 602,834 6: 69,707,804 8:483 9:47. 10:171,198,440,513. 11: 433 781 12: 450,457,555
agmina. G. 5: 425. AE 1:490. 2: 68, 267, 370. 4: 142, 154,406. 469. 5:580,675, 80 56: 572, 815. 7: 144, 508,648,694,794. 8:696. 9: 113,478,803. 10. 318, 427,431,561,721. 11:146, 663,729,734,909 12:122, 239. 379, 529, 568, 482, 557, 597. 683, 689, 861
agmine G 1. 582. 5:148,569 4: 267. AE. 1: 82, 395, 434. 2:212,450,727. 782. 5: 90, 211, 378, 561. 6. 712,749 7: 703. 8: 587, 595. 9:28,375,728. 788 11: 60, 412, 684, 757, 762, 880, 907. 12: 324, 442
agminibus. AE. 9: 686
agminis. 7: 707. 12: 249
Agmon. 10: 128
agnae. E. 2: 21
agnam 5: 772. 6: 249
agni G. 1: 341 4: 435. AE. 9: 61
Agnis. E. 3: 6
agnos. E. 3:103. 4: 45. 7:15 AE 1: 655
agnoſcas. 6: 407
agnoſcere. 5: 173
agnoſcet. 2: 470. 3: 82. 347. 6:103
agnoſco. 3: 351. 4:23 8: 259. 12: 260
agnoſcunt 2: 413. 5: 576, 679. 9: 457. 734. 10:224
agnovere. 9: 759
agnovi. 12: 632
agnovit. 1: 408,492. 3:108 6:452, 498. 8: 551. 9: 16. 10:843, 874. 12: 869
agnum. 9: 565
agnus. E. 2: 8
ago E. 1:13. N. tr. 4. v. agere. 9:37. AE. 4:534 12:637
Agragae. 3: 765
agreſtem. E. 6: 8 G 3: 163
agreſti. E 1: 10. 10: 24. G. 2: 531. AE. 5:40 7:523. 11: 67
agreſtia. 7: 679
agreſtibus G. 2: 160 7: 111
agreſtis. G. 2: 341 AE 7: 681 11: 682
agreſtis. accuſat plur. G 1:41 2: 493. AE. 3: 34 7: 482 504. 8: 349 9: 11. 10: 310
agreſtum. G. 1: 10
agri. G 2: 185 AE 1: 345 7: 262. 10: 563. 11: 209
agricola. G 1: 317,494. 2: 513. AE. 10: 805
agricolae. E 5:80 9: 61 G. 1: 48. 101, 300, 355 2: 36, 445. 4: 272. AE. 2: 628. 7: 521
agricolam. G 1: 259
agricolas. 2: 459
agricolis G. 1: 429. 2: 401. AE. 12: 453
Agrippa. 8: 682
agris. E. 1: 12. G 1: 422 3: 249, 834. 4: 159. AE 7: 206, 812. 11: 198, 247, 423. 12: 24. 185, 516
agro. 12: 898
agros E. 1:73 5: 35, 75. 6:49 G. 1: 61 125, 491. 2:549, 215,274,346. 4: 522. AE 2: 306 3: 142. 4: 163 7: 351. 8: 8. 492. 11: 244, 206, 255, 367, 386. 12: 359, 463
agunt. G. 3: 377 AE 11: 620
aguntur 12: 336
Ah. E 1: 15 2: 60, 69. 6: 47, 52, 77 10: 49. G. 2: 252 4, 526
ahena. AE. 1: 213 2: 470. 5: 102 6: 218
aheni. G. 1: 296 7: 436
ahenis AE. 1: 295, 449. 4: 513. 8: 22 11: 487, 770
ahenos. 7: 637. 9: 165
Aiacis. 2: 42
Aiax 2: 414
ait. G 4: 359 382. AE. 2: 142, 197, 458, 464 595 2: 155, 289, 296, 639. 3: 103, 189, 480, 543 4: 591, 650, 461, 660, 724 5: 365 551 6: 46. 52, 518, 610. 7: 122, 259 8: 122. 185. 9: 525, 154, 221, 503. 355, 749. 10: 285, 379 444. 475 11: 24, 29, 451 46, 5:0. 12: 256, 622
aiunt. 4: 598
ala. 11: 604, 868
alae e. 10: 729. 12: 337
alacres. AE 9: 231
alacris 5: 308. 6: 685
alacris accuſat plur. E 5: 88
alae. AE. 4: 212. 11: 835. 12: 551
alarum 2: 301. 6: 19 12: 876
alas G 4: 27, 106, 203. AE. 1: 689 3: 226, 520 5: 217. 7: 191, 562. 8: 224. 11: 730. 12: 848, 869
alatis. 4: 259
alba. E 4: 28. 7: 38. G 2: 265. 4: 130 AE. 3: 392. 5: 567. 8: 45. 9: 548 12: 69
Alba. 6: 766
Albae. 9: 387
Albar. G 2: 91
albam. AE. 3: 120. 5: 567
Albam 1: 271. 5: 597. 6: 770. 8: 48
Albanae 7: 602
Albane. 8: 643
Albani. 1: 7. 5: 600. 9: 388. 12: 826
Albanum. 6: 763
Albanus 12: 234
albent. 12: 36
albeſcere. G. 1: 367. 3: 237. AE 4: 586 7: 528
albi. G 2: 246. AE. 3: 392. 8: 45
albis. G. 3: 82. N. tr 4. v. album. AE. 5: 565. 7: 667. 9: 49. 10: 557. 12: 682. 11: 164
albo. E. 2: 41 G 2: 71. 3: 56. AE 8: 82. 12: 87
albos. G 5. 386. AE. 5. 865. 7: 417. 9: 651
Albula. 8: 352
album. 11: 580
Albunea. 7: 83
Alburnum. G 3: 147
albus. AE 7: 517
Alcandrum. 9: 767
Alcanor. 10: 338
Alcanore. 9: 672
Alcathoum. 10: 747
Alcidae. E. 7: 61. AE 8: 229. 10: 321
Alcide. 10: 461
Alciden 5: 414 6: 125 392
Alcides. 6: 801. 8: 203, 249, 256, 363. 10: 464
Alcimedon. E. 3: 44
Alcimedontis 5: 37
Alcinoi. G 2: 87
Alcippen. E 7: 14
Alcones 5: 11
Alcbet. G. 4: 563. AE. 8: 318
Alctho 7: 524, 341, 405, 415, 445, 476. 10: 41
Alendum 3: 50
ales. 1: 394. 5: 506, 861. 12: 721. 12: 247, 255
Aletus. 10: 352
Alethes. 1: 121. 9: 246, 307
Alexi. E 2: 6, 19, 65

Alexim.

Alexim. 2:1. 5:86
Alexis. 2:56, 73. 7:55
alga. E. 7:42. AE. 7:590
alia. G. 3:65. AE. 1:474 3:474. 4:153. 8:433, 682. 9:521 10:362, 456. 11:219 12:24
aliae. G 2:10, 26, 28, 442 4:14, 96, 98, 158, 162, 163. AE. 1:705. 3:212 6:740. 7:395 10:249 12:24
aliam. G 2:280. 3:65. AE. 11:324
alias. E 1:25 3:78. G. 3:101 3:351. AE. 1:512 3:321 4:243 5:466 6:411. 11:962 243 5:466. 6:411. 11:96, 537, 821
aleas. G. 2:487
alibi. E 1:42 G. 1:55
aliena. G 2:76 4:244. AE. 4:311. 10:78, 806
alienis. G 2:149
alieno. AE. 10:782
alienus. E 3:5
aligeri AE. 12:249
aligerum. 1:693
alii. E. 1:65. G. 1:265 2:22. 503 4:171. AE. 1:213. 433 740 2:330, 374, 399, 449. 467 3:643 4:371, 593 5:102, 164, 834 6:248, 616, 847 7:181, 633. 8:449, 530, 587. 9:568. 10:290 11:64, 91, 193, 473 12:119, 287, 577, 584, 627
aliis. E. 2:47. G 2:17 4:148 AE 3:494. 4:488. 6:741 7:112. 12:436
alio. G. 1:876 2:512. 3:245 451. AE. 11:169. 12:351
alio. E. 8:99
alios. G. 1:276, 412. 2:215, 316, 442. AE. 1:347, 511, 612. 4:141. 5:152, 438. 583. 6:316, 656, 664. 7:56. 8:309, 590. 9:727. 11:324, 416, 12:391
alipedes. AE. 7:277
alipedumque. 12:484
aliqua. E. 3:15
aliquae. 6:61
aliquam 3:73. 6:55. AE 1:463. 2:678
aliquando. AE. 8:200, 603
aliquas 6:719
aliquem. 7:770. 8:578
aliquid. E. 2:71. AE. 2:81 9:186. 10:84, 547
aliquis 2:48 4:625. 6:864
aliquod. 2:89
aliquot. E. 1:70
alis. E 6:82 G. 1:382. 4:82 AE. 1:397. 4:180, 240, 252. 5:319, 515, 657. 7:408, 476. 8:369. 9:14, 578. 11:756. 12:319, 866
alit. E 3:30 G 2:258, 317. AE. 4:2, 38. 5:230. 6:726. 11:71
aliter. G. 1:201. 2:286. 4:276. AE. 1:309 2:428. 4:256, 669 5:592. 6:147. 9:65. 497. 10:360, 714. 11:757. 12 728
altitibus. AE 9:486 10:559
alitis. G 1:22. AE. 8:430. 12:862
alitur. G 3:454
alituum AE. 8:27
aliud E 2:26. AE 2:200. 4:174, 315 9:417. 10:19, 883 12:224, 843
alium. E 2:73 10:23. G. 2:132 337. 3:390
alius. G. 1:141. 2:507. 4:257 372. AE. 5:278. 6:89
allabi. 10:269
allabimur. 3:131, 569
allabitur. 6:2 9:474 10:292
allapsa. 9:578. 12:319
allia. E 2:11
Allia. 7:712
alligat. G. 4:480. AE. 1:169 6:439
alloquere. 4:226 8:123
alloquitur. 1:229, 594. 4:8 222 5:780. 6:341. 8:372 10:228, 860. 11:821. 12:792
alloquor. E 8:20. AE 6:466
alludens. 7:117
alluit. G 2:158. AE. 8:149
alma. G. 1:7. AE. 1:306, 618. 2:591, 664 3:311 6:74, 117, 197 7:644, 774 8:455 10:215, 220, 252, 332, 439 11:557
almam. AE. 11:182
almis. G. 2:233
Almon. AE. 7:532
Almonem. 7:575
almum. E. 8, 17. AE. 5:64
almus. G. 2:330
alni. 2:110
alnos. E. 6:63. G. 1:136
alnus. E. 8:53. 10:74 G. 2:451
Aloidas. AE. 6:582
Alpes. G 1:475. AE. 10:13
Alphea. G 3:180
Alphea. AE 10:179
Alpheum G. 3:19. AE. 3:694
Alphesiboei. E. 8:1
Alphesiboeus. E. 5:73. 8:62
Alpina. AE. 8:681
Alpinas E. 10:47
Alpini. AE 4:442
Alpinis. 6:830
Alpis. accuſ plur. G 3:473
Alsum 12:304
alta. E. 1:57. 16:67. G 1:142, 173, 310, 332. 2:389 431, 461, 479 3:329, 376, 395, 533, 547. 4:359, 459, 462, 467, 541. AE. 1:26, 189, 427, 680. 2:56, 203, 448. 3:239, 319, 678, 681. 4:343, 963 5:12, 155, 508, 588, 732, 841. 6:41, 179, 237, 267, 383, 512, 787. 7:6, 81, 362, 785. 8:115, 667, 691 9:81, 169. 557, 617, 678, 715. N. tra. 4. v altum 18:63, 86, 101, 126, 197, 374, 454, 526, 687, 723. 11:135, 490, 638, 797, 837 12:474, 546, 603, 705, 752, 787, 883, 929
altae G 2:14, 55 3:198. 4:48 AE 1:7. 4:97, 265 7:168
altam G. 1:364. AE 9:403 10:246
altaria. E. 1:44. 5:66 8:64, 74, 105. G. 3:490. AE. 2:515, 550. 4:145, 517 5:54, 93. 7:71. 8:14, 285. 11:50 12:174
altaribus. AE. 7:211
altas. G. 2:405. AE. 3:699
alte. G 1:485 2:78, 230, 521. 3:241, 422. AE 1, 337, 506. 4:443 5:443 6:141 7:465 9:749. 10:850. 11. 751. 804 12. 729
alter. E 3:34, 40 4:34 5:49. 8:39. G 2:397. 3:224. 4:91. AE 1:544. 3:356 5:298, 311, 568. 6:143, 164. 7:421, 649. 9:179, 772, 10:27. 11:670
altera. E 3:71. 4:24 G. 2. 228. 3:286. 4:39 AE 3:86. 6:713. 893 7:690 9:131. 11:168, 582, 830
alterius. G. 1:158 2:32. AE. 2:667 3:31, 33
alternа. E 3:59 5:14. G. 3:192. AE 5:376. 6:122. 11:426
alternantes. G. 3:220
alternanti. AE 4:287
alterni. 12:233
alternis. E. 5:59. 7:18 G. 1:71, 79
alterno. AE. 11:624
alternos. E 7:19. AE. 3:423. 5:584. 12:386
alterum. 1:667
alti. G. 4:333. AE. 5:799. 10:806 12:181
altior. 8:162. 10:625 N tr. 4. v. altum 11:697 12:902
altis. E 1:84. 7:66. G 1:357, 411 3:273. 4:112, 533 AE 1:95. 2:219, 464. 3:322, 644, 675 4:187 6:602, 668 7:59, 275, 413, 563, 624, 726. 8:325, 470, 530, 805. 10:121, 287, 469, 707 11:36, 256, 461, 485 11:523
altissima. AE 8:136
altius. E 6:38 G. 2:290. 3:86 442, 553 4:286 N. tr. 4. v. altum. AE. 7:520. 10:813
alto. E. 4:7. 6:76 G. 1:76, 314, 443 3:238, 354, 505. 4:78, 96. AE. 1:3, 110, 126, 160, 297 2:2, 290, 307, 410. 4:130, 574, 2661, 691. 5:45, 210, 243, 261, 489, 511, 542, 727. 6:436 500. 7:25. 95, 168, 704. 8:66, 395 N. tra. 4. v. altum. 541. 9:125, 644 10:633, 857. 11:95. 301 456, 482, 633, 912, 817, 849, 853. 12:114, 244, 357, 365, 886, 941
altorum. G. 2:520
altos E 8:86 G 3:412, 535. AE 1:61, 692. 2:935. 3:662. 4:151, 645, 685. 8:692. 10:658 11:98, 740, 810. 12, 675
altricem. AE. 3:273
altum. G. 1:456 2:210 3:42. N. tr. 4, 93, 358. 4. 528, 560 AE. 1:34, 209 3:11, 70, 192, 374, 454. 4:310. 5:164, 375, 764 7:683. 9:699
altus. G. 4:368, AE. 9:30. 10:755, 875 11, 726. 12:140, 295
alvearia G. 4:34
alvea. AE. 6:411 7:33, 363. 9:32
alveus. G 1:203
alumno. AE. 6:877 N tr. 4. v. alumnos. 11:33 N. tr. eodem. v. alumnum.
alumnum 6:695 N ibid.
alvo. G 2:453 AE 2:401. 6:516. 9:152 12:273
alvum. G. 3:427 4:94. AE. 2:51
alvus. G 3:80. AE. 10:211
ama. 5:163
amabat. E 2:52
amabit 5:76 7:63
amans. AE 4:101
amant. E. 3:59. 8:108. G. 3:396
amantem. G 4:488. AE. 1:352 4:296, 370, 479
amantes. E 8:26. AE. 4:520
amanti. AE. 4:429 6:526
amantis. accuſ. plur. G. 3:218, 315. 4:124. AE. 4:221, 420
amara. E 10:5. G 2:86 N. tr. 4. v amarum. 138
amaracus. AE. 1:693

amarae.

INDEX ERYTHRAEI

amarae. E. 6, 62
amaras. 1: 79
amare. G 3:186 AE. 3:134. N. de Impropriis
amare. nomen. 10:900
amari. verbum. E. 5, 89
amarior. 7: 41
amaris. G. 1:120. 2:314 AE. 10:591 11:337. 12:766
amaro. E 6:68 AE 4: 803. N 11. 4. v amarum. 12:588
amarae. G 2:147
amaros. AE 3: 116
amarum. G 4: 431
Amarylli E. 1:37. 8:77, 101
Amaryllida. E. 1: 5. 9:21
Amaryllidis. 2: 14. 3: 81
Amaryllis. 1. 31. 2: 52
Amaſene. AE 7: 685
Amaſenus 11: 547
Amaſtrum. 11: 673
amat. E. 3: 84, 88. 5: 61 7: 63 G 2:113
Amatae. AE. 7: 343, 401, 581 9:737. 12:56
Amatam. 12: 71
Amatibus. 10, 51
amati. 10:51
amavit. E 5:52. AE 6:629
Amazon. 11: 648
Amazones. 11:660
Amazonium. 5: 311
Amazonidum. 1: 494
ambae. G. 4: 341. AE. 5:157. 12: 190
ambages G. 2: 46. AE. 1: 342. 6: 29, 96
ambas. G 1:238 AE 4:679 6: 496, 540. 10:844, 868, 12. 136
ambeſa. 5: 752
ambeſas. 3: 257
ambiguae. 5: 655 8: 581
ambiguam 1:661 3:180, N. 11. 4. v. anceps.
ambiguas 2: 99
ambiguumque. 5:326
ambire. 10 243 N. tr. 4. v. ambire.
ambire. 4:283. N. ib 7:353
ambit. 6:550. N. ibid.
ambo E. 3:34. 5:1, 7. 6: 18. G. 4:88. AE 9:446 10:125. 11:291. 906 12:342. 525
ambobus 1: 458. 2: 710
amborum. E. 1: 62. AE. 5: 425. 7: 316 8: 142, 241, 423 10:759 12:731
ambos. G. 4: 88
ambroſiae. G. 4: 451. AE. 1: 403. 12:419
ambuſta. 12: 301
ambuſtum. 12:298
amello. G. 4:271
amem. 1: 402
amens. AE 2:314, 321, 745 4:203, 279. 7:460. 9:424, 478. 10:681. 12:622, 742, 776
amentaque. AE. 9: 665
Amerina. G. 1: 265
ament. E. 3. 90
amica. AE. 2:255
amice. 6: 507
amici. 1:486. 2: 93. 5:337, 350. 719. 869. 6: 149. 8: 172
Amycli. 1: 221. 5: 373
amicis. 2: 147, 372. 5:43. 770. 8: 126. 10:467
amicitiae. 11: 321
amicitiam. 7: 546
Amyclaei. G. 3: 89
Amyclarum. 3: 345
*Amycli*s. AE. 10: 564
amica. 3: 463
Amyco. 10: 704
Amicus. G 4: 115. AE. 5:157. 11: 809
amiſit. 1: 520
amiſtu. AE. 1: 412. 3:405, 545. 7: 669. 8: 33. 11:77. 12: 401, 885
amictum. 5: 421
amictus. G 3: 563. AE. 6: 301. 11: 602
amicum. AE. 1:610. 2:735. 3:82. 5:452. 9: 198, 389, 430, 444, 774
Amycum 9:772. 12:509
Amyneao. G. 2: 97
Amynta. E. 3: 74
Amyntas. 2:35, 39. 3:83. 5:8. 15, 18 10:37, 38, 41
amiſit. 2: 198 3: 227 AE. 8: 332
amiſſa. G. 3: 70. AE. 5:519. 795 11: 868. 12: 236
amiſſae 3: 341
amiſſam. 2: 741. 4: 375
amiſſis. G 4: 318. AE. 1: 251, 474. 5:271. 699
amiſſo G 4:213. AE. 5: 867
amiſſos. G. 4:512 AE. 1:221. 2: 148
amiſſum. AE. 5:614, 814
Amiterna. 7: 710
Amithaonius G. 3: 550
amittebat. AE. 5: 853
amittes. 11: 409
amitto. 3: 710
Ammone. AE. 4: 198
amne. E. 11: 457
amnem. E 5:25 G. 1: 141. 3: 37. 4:362. AE. 3, 694. 6: 318, 374, 705, 7: 791. 8: 58, 204, 236, 597. 9:245. 11:562. 12:417
amnes. G. 1:479. 2:187, 485. 3: 2, 554. 4: 233. AE. 4: 164 5: 808 12: 524
amni. G 1:203. 3. 447. AE. 8: 473, 569. 9:469. 11:316
amnibus. AE. 8:71. 9:30
amnis. G. 1: 115. 3: 522. 4: 293, 319, 373. AE. 2:496. 6:550. 7:465, 701, 728. 8: 64: 240. 9: 124. 10: 199, 806. 11:405
amnis. accuſ. plur. 5: 634. 6:771. 11:298
amo. E. 3: 78
amoena. AE. 5:734. 6:638
amoena. 7: 30. 8: 31
amoenum. 9: 680
amomum E. 3:89 4:25
amor. E 2:63. 3:101. 7:21. 8:47, 85, 89. 10: 21, 28, 44, 73. G. 2: 301. 3:112, 244, 259, 269, 292, 394. 4. 177, 205 AE. 1:644. 689. 2:10. 4:17, 307, 347, 413, 516. 532, 624. 5:394. 6:24, 133, 442, 823. 7:461, 636 8: 184, 327. 9: 182. 10: 188, 872. 11: 323, 538, 739, 892, 12:70, 282, 668
amore. E 6:47 8. 81 10:10. G. 2:476 3:285 AE 1:171, 344, 349, 675, 721. 2:343, 3:298. 4:54, 395. 5:5, 296. 6: 314, 455, 889. 7: 57: 496, 550, 796 8:193, 394 9: 197. 10: 614, 789 11: 545, 782. 12: 29, 392
amorem. G 4:464. AE 1:663, 716, 749. 2: 789. 3: 487. 4: 85, 171. 5:655 6:28, 474. 8: 373. 10:191. 11:583
amores. E. 3:109 8:23 9:56. 10: 6, 34, 53. G 3:227 4: 347. AE. 4: 28, 292
amori. E. 2: 68. 10: 79. AE. 4: 38, 414
amoris G. 3. 210. AE. 5:538, 572
amorum. AE. 1: 350. 5:334. 10: 326
Amphion. E. 2: 24
Amphryſia. AE. 6:398
Amphryſo. G. 3: 2
Amphitryoniadae. AE. 8: 103
Amphitryoniades. AE. 8:214
ampla. 1:725 2:310. 4:93
amplectens. 10: 523
amplecti. G. 2: 42
amplectitur. AE. 8: 369
amplector. 3: 351
amplexa. 4: 686
amplexae. G. 2: 367. AE. 2: 460, 517
amplexi. 8: 218
amplexu. 6:689. 8:388, 568
amplexus. E. 3: 45. AE. 1: 687. 2: 214, 3: 617. 5:86, 531 8:124, 405
amplis. 3: 353
amplius. E. 105 G. 4:503. AE. 1:683 3:192, 260. 5:8. 9:426, 519. 11:808. 12:680
amplum. AE. 6: 743
amurca G. 1:194. 3: 448
an. E. 3: 1, 21. 5: 53, 87. 8: 49. 208. 9:1 G. 2:158, 227. 273. AE. 1:329. 2:390. 3: 39 4: 352, 544. 5: 28. 6. 533, 719, 864 8: 114. 9: 114, 185, 400. 10:90, 681. 11:389. 12: 230, 636
Anagnia. AE. 7: 684
anceps AE. 4: 603. 10: 359. N. tr. 4.
Anthemolum. 10: 389
Anchiſa. 3:457 5: 244, 424, 6:324, 333 7:152
Anchiſae. AE. 4:351, 427 5: 31, 99, 535, 652, 664, 723. 8:156 9:647. 10:534
anchiſe. 1: 617
anchiſeo. 5: 662
anchiſen. AE. 2: 597, 747. 3: 82, 179, 710. 5: 614. 6: 670. 7: 134
anchiſes. AE 2:687. 3:9, 163, 473, 525, 539, 558, 610 6: 679, 713, 723, 752, 854, 867, 888, 897 7:123, 245. 8: 163 12, 834
anchiſiade. 6:126, 348
anchiſiades. 5: 487. 8: 521. 10: 250, 822
anchora. AE. 1: 169. 3: 277. 6: 4, 901
ancile. AE. 7: 188. N. de Genere amorum.
ancilia. 8: 664
ancipitemque. 5: 589
ancipites. 2: 654
ancipiti. 3: 47. 7: 525
ancus. 6: 815
androgei. 2: 392
androgeo. 6: 20. *caſus generandi Graecus, ſicut ſupra* Chaonio *pro* Chaonii. *Probus Inſtitutis artium.*
androgeos 2: 371, 382
andromachae. 3:487
andromache. 2: 456. 3: 303. 319, 482
andromachen. 3:297
anethi. E. 2:48
anfractu. AE. 11: 522
angit. G. 3:497. AE. 8:260. 9: 89
anguem 2: 379. 7: 346
angues. AE. 2: 204. 7: 450, 658
anguibus. 7: 561
anguis. E 3:93. 8:71 G 1:205, 244. 2: 154 3:425. AE. 5: 84. 8: 300
anguis. accuſ. plur. G. 3:38. 4: 482. AE. 6:572. 8:289, 437, 697
anguitiae. 7: 759
anguſta. AE. 2: 332 3:685. 11: 309
anguſtae. 12: 524

angu.

anguſti. G 4:246. AE 3:411. 8:366
anguſtis. G. 3:290
anguſto. G. 4:83. AE. 3:419. 4:405
anguſtos. G. 4:35
anguſtum. 1:389
anguſtus. 2:75. 4:206
anhela. 3:497
anhelans. AE. 10:837
anhelanti. 5:154
anhelat. 4:821
anheli. 12:790
anhelis. G. 1:250. 2:135 AE. 5:739
anhelitus. AE. 5:199 432. 9:814
anhelum. 6:48
Aniena. G. 4:369
Anienem. AE. 7:683
anili. 4:641
anilis. 7:416. 9:489
anima. G 4:526. AE. 2:118. 4:385. 10:529. 12:648
animadverſis. G: 2:259. 3:123
animae. E. 6:33. AE. 5:81 321. 6:427, 669, 713. 327. 8:403. N tr. 4. v. anima. 9:580 10:376, 601 11:371
animalia. E. 6:41 G. 4:309. AE. 3:147. 9:224
animam. G. 4:204. AE. 1:98. 3:67, 654 4:652, 695. 5:98, 483. 6:817, 887 7:351. 9:214, 349, 443 10:348, 525, 598. 854, 908. 11:162, 408, 440. 12:230
animatur. 6:264
animas. E. 8:98. G. 2:134. N. tr. 4. v. anima. 3:495. 4:328. N. ibidem. AE 3:140. 4:242. 6:411, 436, 680. 720, 758 8:564. 9:663. 11:24 N. tr 6, 883
animi. G. 3.289. AE. 2:61, 73, 144, 316, 451 3:260 4:203, 300, 529. 5:202, 404. 8:4. 9:246, 498, 611, 685 10:898. 11:300, 417. 451. 12:19
animis. G. 3:119 4:132. AE. 1:11, 149 2:355, 712, 799. 3:89:250, 505. 5:304, 429, 462, 473 6:261, 832. 7:42, 216, 401 457, 814. 8:228, 256, 530. 9:688, 703. 10:7, 104, 357. 11:18, 261. 438, 493, 641 715, 733, 12:371, 535, 574, 892
animo. E 3:74. G. 3:531. AE 1:26, 529, 582 2:575, 660. 5:34. 4:3, 15 5:748. 6:105, 158, 332, 690. 8:370, 9:191, 721, 741. 10:648, 680, 686, 890.
12:26, 142, 348, 439
animorum. G. 1:420 4:86
animos. G. 2:350, 3:100. 182, 207. 4:69, 83. 105, 240. AE. 1:57, 153, 202, 515, 722. 2:617, 755. 3:342. 4:13, 414. 5:292, 751. 6:782. 7:482, 550. 9:127, 249, 634. 10:259, 178. 11:315, 366 N. tr. 4. v. anima. 800. 12:4, 251, 426
animoſa. 12:277
animoſi. G 2:441. N. tr. 4. v anima.
animoſum. G. 3:81
animum. E. 9:51. G. 2:51. 285. 3:521, 4:386, 516. AE. 1:304, 464, 579. 2:586 741 3:434, 611. 4:22, 54, 133, 197, 285, 395, 630 5:465, 640, 720, 869. 6:11: 344, 468, 889 8:20. 9:294, 311, 717, 764. 10:548. 11:538. 12:57, 487
animus. AE. 2:12. 3:60. 4:639. 5:363, 710. 7:356. 9:205. 10:487, 610. 715. 11:510. 12:23
Anius. 3:80
Anna. 4:9. 20, 31, 421, 500
annalis. accuſ. plur. 1:373
Annam. 4:634
anni. G. 1:64. 2:514. AE. 2:198. 6:796
annis. E. 5:67. G 3:95. AE. 1:234, 2:14, 87 6:21, 649. 7:53, 204. 8:47, 511, 517 9:235. 11:174, 12:686
anniaa. 4:690
anno. E. 7:43. G 3:304
annos. G. 1:100, 208, 294 4:208. AE. 1:47, 74, 272. 2:363, 647. 6:329, 748, 7:60. 8:399, 481, 560. 9:85, 311, 10:540
annoſa. AE. 6:282
annoſam 10:766
annoſo. 4:441
annua. G 1:216, 338. AE. 5:53. 8:173
annue. G. 1:40. AE 9:625
annuerint. 11:20
annuerit. 12:187
annuis. 1:251
annuit. 4:128. 9:106. 10::15, 11:797. 12:841
annum. G. 1:6, 217, 258 2:405. AE. 3:284. 9:115. 11:290
annus. E. 3:57. 8:39 G 2:402, 515. AE. 6:311
annuus. AE. 5:46
anſa. E. 6:17
anſancti. AE. 7:565
anſas E. 3:45
anſer. E. 9:36. G. 1:119. AE. 8:655
Antaeum. 10:561
Antaeus 11:443
Antandro. AE. 3:6
ante. E. 1:46, 60. 2:62. 3:65, 78. 5:70, 85. 6:70, 81. 9:15, 63. G. 1:125, 167, 173, 221, 225, 347 2:230, 259, 266, 369, 475, 536. 3:61, 206, 266, 348, 489, 502, 552 4:306, 351, 458, 477. AE. 1:93, 114, 334, 347, 374, 673. 2:40, 270, 469, 531, 589, 663, 773. 3:150, 255, 302, 321, 386, 445. 4:27, 136, 59, 62, 141, 204, 314, 411, 538, 620, 597. 5:109, 151, 185, 237, 318, 381, 406, 540, 553, 570, 673, 731, 831 6:47, 32, 105, 140, 152, 206, 273, 308, 343, 604, 667. 7:55, 162, 420, 531, 623, 673. 8:104, 590, 640, 719. 9:115, 141, 293, 300, 311, 315, 591, 595, 624, 627, 648, 711. 10:385, 420, 643. 11:32, 167, 233, 302, 311, 416, 424, 537, 744, 806, 821, 887, 915. 12:334, 354, 391, 448, 612, 638
Antea. AE. 1:181. Soſipater Cariſius auctor eſt, nonnullos legere *Anthea fr*-*qua*. 5:410
antefreram. 4:371
antetrivent. 12:84
ante malorum. 1:198
antemnae. 7:631
antennarum. 3:549
Antenor. 1:242
Antenoridas. 6:484
antes. G. 2:417 N. tr. 1
antetulit. AE. 6:677
anteveni. E. 3:71
antevolans. AE. 9:47
antevolant. 12:455
Antheus. 12:433
Antigenes. E. 5:89
Antiphaten. AE. 9:696
antiqua. AE. 1:12, 375, 531, 626 2:188, 364, 714. 3:164, 4:312, 633, 5:688. 7:178, 365. 11:540
antiquae. G. 2:174. AE. 1:642. 2:742
antiquam. AE. 2:137, 626 3:96, 342. 6:179. 10:688
antiquas G. 2:209. AE 2:635. N in differentiis. v. antiquus.
antiqui. AE. 4:458 11:253, 851. 12:347
antiquis. 3:131. 10:719
antiquo. G. 3:332. AE. 7:38
antiquam. 9:647
antiquos. E. 9:46 G. 2:157
antiquum. AE. 3:15. 4:431. 5:606. 6:580, 648. 9:266. 12:897
antiquus. 11:316
Antonius. 8:685
Anteram. 10:778. 779
antra G. 4:426. AE. 8:419
antris. 4:509
antro. E 1:76: 5:19. 6:13. 9:41. G 4:44, 152. AE. 1:52. 3:431, 444, 617, 641 6:77, 99, 262, 400, 418, 423. 8:217, 254, 630
antrum. E. 5:6. AE. 1:166. 3:631. 6:21, 42, 157. 8:451
Anubis. 8:698
anus. 7:419
anxius. 9:89
Anxuris. 7:799. 10:545
Aonas. E. 6:65
Aoniae. E. 10:12
Aonio. G. 3:11
Aornum AE. 6:242
Apenninicolae. 11:700
Apenninus. 12:703
aper. E. 5:76. G 3:248. AE. 10:708
aperire. AE. 3:206. N. tr. 4:11. 884
aperiret. AE. 160
aperit. G. 1:217. AE. 1. 107, 146. N. tr. 4. 2. 246. 6:12, 406. N. tr. 4. v apertam 7:448, 565 10:864
aperitur. AE. 3 275 8:681. N. tr. 5. v. aperire.
aperta. G. 1:313 3:194 AE. 11:360
apertas. 10:13. 11:748
apertis. 7:522. 8:585. N. tr. 4. v. apertum. 9:25
aperto. G. 2:280. AE. 1:155, 394. 6:262. 8:513. 11:493. 12:333, 353, 550
apertos G 2:112. AE. 11:906
apertum. AE. 1:587. N tr. 4. 10:314. 11:666
apes. E. 5:76. 10:30. G. 2. 452. 4:177, 185, 550. AE. 1:430. 7:64. 12:388
apex. AE. 2:683 10:270
Aphidnum. 9:702
apibus. E. 1:55. G. 1:4. 2:213. 4:8, 37. 139, 149, 197, 120, 251. 318, 534
apicem. AE. 4:246 7:66, 12:692
apices. 8:664
apis. E 6:69. G. 4:121
Apolline. AE. 10. 171

INDEX ERYTHRAEI

Apollinis. AE. 2:430. 3:79. 12:516
Apollo. E 3:104 4:10, 57. 5: 35 6:64 10:21. G. 4:71, 313 AE 2:121. 3:119, 145 262, 258, 275, 395 434, 479. 4:144, 345, 376 6:91 101, 344. 7:241 8:336, 704. 9:638, 649, 654. 10: 875. 11:785. 12:393, 405
apparat. 9:147. 10:453. 11: 117
apparent. G 3:353. AE. 1: 118. 2:422: 434, 622. 3: 103. 11:605 12:849
apparere. E. 9:60 G. 1:484. AE. 8:17
apparet. G 1:404. AE 2:483. 3:270, 531, 701. 8:557
apparuit. 8:248 10:579. 12: 576, 948
appellabunt. 5:718
appellat. 5:540
appetiit 11:277
applicat. 1:636 12:303
apponere. G 4:280
apponere. AE. 4:602
appulit. 1:377 3:338, 715 7:39
apri E 7:29. AE. 1:324
apricis. E 9:49. G. 2:522. AE 5:128. 6:311
apros E. 2:59. 3:75 10:56 G. 3:411
aprum. AE. 4:159
aptant 2:672
aptant. G. 4:74. AE 5:753
aptantur. G 1:172
aptarat AE. 9:305
aptare. G. 2:359. AE. 1:552. 8:472. N. tr. 4. v aptum. 5: 247. 10:131
aptat. 8:80 9:364. 10:588. N. ibid. 11:8, 12:88
aptemus. 8:390
aptent. 4:289. 10:250
aptius. G 2:234
aptos. 3:168
aptum. AE. 4:482. 6:797. 11:202
apud E. 2:62. AE. 2:72 4: 539 5:261. 6:588 11:280 12:538
aqua. G. 1:369. 2:244. AE. 5:696 6:336, 356, 636, 7:517, 549
aquae E. 5:47. 8:87. G 2: 449. AE 1:105, 167 7:464 8:12 10:196. 603 11:495
aquam. E. 8:64 9:9 G 3:14 AE 4:489
aquantur. G. 4:193
Aquarius. 3:304
aquarum 1:322 4:136, 229, 365. AE. 8:77
aquas. G. 3:333. 4:61. 166. 419. AE. 6:299, 374
Aquicolus. 9:684
aquila. E. 9:13
aquila AE. 11:752. Vide *Jovis ales*, *Jovis armiger.*
aquilo G. 2:404
aquilone. 1:460. AE 1:102. 5:2, 7:361
aquilonem. G. 2:113
aquiloni. G. 2:261
aquilonibus. 2:334. AE. 1: 391 3:285 4:310
agnis. AE. 5:821. 8:89
aquosae. E. 10:66. AE. 8:429
aquosam. 8:471
aquosa. G 4:234
aquosus. AE 4, 52
ara. G 1:199 AE 2:513 8: 764. 6:685 12:298
Arabs AE. 8:706
Arabis. 7:605
Arabum. G 2:115
Aracyntho. E. 2:24
arae. G. 4:276, 379. AE 1: 417. 2:129. 155 514 3:63 4:509, 676 5:639. 8:179, 718
aram. E. 1:7 G. 2:395 3: 486 AE. 2:113, 415 6:177 8:186, 271, 337. 12:216
arando. G 2:204, 239
arandum. AE. 2:780 3:495 4:212
aranea. G 4:247
arant. AE. 3:14. 7:798
Ararim. E. 1:63
aras. 5:65 G 2:193. 3. 5 4: 541, 549. AE. 1:109. 334. 349, 355 2:202, 501 663. 3:25, 279, 332. 545. 4: 200, 204, 219 5:48, 86, 101, 161. 6:252 7:245 8:640, 719 9:627. 12:118, 201, 215, 496
arat G. 2:224 AE 7:417
arator. E: 3:43 4:41. G. 1: 261 2:207, 517. 4:512. AE. 10:804
aratra. E. 2:66 G. 3:50, 519
aratri. G 1:19, 162, 170 AE 7:635
aratris. G. 1:213 2:189. 3: 62. AE. 7:739
aratro G 1:45 98:494, 507 2:513. AE. 3:755 9:435
aratrum. E. 6:51
Araxes AE. 8:728
arbor G 4:142
arbore. E 1:38, 3:70 7:54. G 1:262 2:76, 300, 470 3:256, 353. 4:557. AE. 4: 485 5:504. 6:136, 141, 187, 203. 10:207
arboret. G 1:55
arboreis. AE. 1:190
arboreum. AE. 12:888
arboribus. E 3:82. 5:38 10: 54. G. 1:444. 2:9, 83, 116, 267, 278. 4:560. AE. 1: 311. 2:300 3:139, 230. 6: 178. 8:98. 12. 454
arboris G 2:124. 3. 233. 4: 44. AE 7:106. 10:835 12:105
arbos. E 3:56. G. 2:57, 66, 81, 131, 150. 290. 4:24. AE 3:27 6:306 12. 210
arbusta E. 1:40 2:13. 4:2. 3:64. G. 2:416. 3:328 AE. 10:363
arbustum. E. 8:10
arbuta. G. 1:148. 2:520 3: 301. 4:181
arbutene. 1:166
arbuteis AE. 11:63
arbutus. E: 3:82. 7:46. G 2:69
Arcada. AE 12:518
Arcadas. 8:518. 10:397. 11: 395
Arcades. E 7:4, 26 10:31. AE. 8:51, 351. 10:364, 491 11:93, 142, 835 12: 231:281
Arcadia. E. 4:58
Arcadiae. E. 10:26 G. 3:292. AE. 8:159
Arcadibus. 10:452
Arcadii. G. 4:283. AE. 7: 573
Arcadio. 5:299 10:425. 12: 272
Arcadis. 12:551
arcana. AE 1:262 N tr. 1. 6: 72. 7:123
arcanos 4:432. N. tr. 2. v. arcanum.
Arcas. 8:102 129. 10:239
arce. AE. 1:56 2:33, 41. 245, 222. 3:531 4:410, 6:519. 830. 7:70. 8:1. 10:805. 11:890
arceat. AE. 11:826
arcebant. 2:406
arcebat, 1:31
arcebis. G. 3:155
arcem. AE. 1:250, 366, 424. 2:226, 315, 760, 3:134, 336 6:17. 8:98, 657
arcens 9:583
arcent. G 3:313. 4:198. AE. 1:435
arcentis. 9:581
arcentur. 7:879
arceret. 1:300
arces. E. 2:61. G 2:555. 4: 461. AE. 1:20 298, 420 3: 291, 553. 4:234, 260, 347. 6:9, 774, 783: 7:61, 364, 696. 8:375. 11:477
arcessere G. 4:224. AE 6:119
arcessit. 5:746
arcet. 5:742
arcete 8:73
Archetium. 1:455
Archippi 7:752
arcibus. G. 2:172. AE 10, 12
arcis. 2:166, 319. 8:313, 625. 9:151
arcis. accuſ plur G. 1:290. AE 2:615. 12:655, 698
Arcitenens. 3:7
arcto. 2:146
Arcton. G 1, 138
Arctos. G. 1:145 AE. 6:16
Arcturi G. 1:204
Arcturum. G 1:68. AE. 1: 744: 3:516
arcu. 5:507, 513 6:803 11: 654
arcum. E. 3:22. AE. 1:287, 318. 3:533 5:521, 609, 658 8:704 9:15 11:575. 12:815
arcus G. 1:381. 2:26, 448. AE. 5:88, 500 7:164. 9: 631, 665 10:169. 11:523 774, 874
ardea G 1:364
ardea. AE 7:411, 631. 9: 738. 12:44
ardebant G. 3:512. AE. 1: 515, 581
ardebat. E 2:1, 5:86. G 4: 426. N. tr. 4. v. ardere. AE. 4:162 8:163 11:782
ardemus 2:105
ardens G 2:34. 4:91. AE 2: 41 529 5:277, 456. 6:5. 130 9:421. 10:514. N. tr. 4 v. ardere. 10:689
ardent. G 3:490. AE. 2:316. 11:602
ardente G 1:391 AE. 7, 144
ardentem. G, 4:384 AE 6: 467. 7:142, 345 9:198, 535, 651, 703, 760. 10: 262. 12:54 733
ardentes. G 3:505 563 4:99
ardentis. E 2:13. AE 10:552
ardentia. AE 2:405
ardentibus. AE. 4:482 6: 254. 797
ardentis G 1:222. AE. 12: 101
ardentis. accuſat. plur. G. 3: 46 4:451. AE. 1:472 2: 220, 734. 5:637, 648 7: 782 9:568 11:200 12:670
ardescit. AE. 713 11:607
ardet. 1:491 2:311. N tr. 4. v. ardere. 4:101, 281 7. 623. 9:66 10:270. N ibid. 12: 3, 71 N. ibidem. 325
ardor. AE. 4:581. 7:398. 11:736
ardore. G. 3:432
ardorem. AE. 9:184
ardua G 2:67. 3:58, 79, 291, 815. AE. 3:271, 665. 4: 246. 5:428, 695. 831. 6: 515. 7:626, 512, 562 8: 223,

Digitized by Google

2: 23, 227. 11: 513. 12: 745, 894
ardua. G. 1: 240. 324. 2: 145. 3: 439. AE 2: 328. 475. 3: 619, 703 5: 278 479 567. 7: 624 8: 299, 685. 9: 53. 10: 3: 102, 197. 11. 638, 754 12: 739
area. G. 1: 178, 192, 798. 3: 133
arebant. G. 4: 427. AE. 3. 142
arena. G 1: 114, 389 3: 193. 234, 493. 4: 291. AE. 1: 172. 4: 630. 5: 336, 374, 423, 871 6: 316, 643, 7: 31. 9: 389. 12: 106, 276, 340, 382, 741
arenae. G 1: 103. 2: 106 3: 100 AE. 1: 112: 540. 3: 38, 557 5: 34. 9: 716
arenam. E. 3: 87. G 1: 70 3: 241. AE. 6: 297. 9: 629 11: 626
arenas. G 2: 232. 3: 350
arenis. 2: 193. AE 11: 107
arenoſum. 4: 237
arentem. 3: 350. 12: 522
arenteſque. G. 3: 555
arentiſque. accuſat. plur. 4: 268
arentia. 11: 109
arentibus. 2: 377
aret. E. 7: 57. 10: 67. G. 3: 501
Arethuſa. E 10: 1. G 4: 344, 355 AE. 3: 696
argenteus. 8: 653
argenti. G. 2: 165. 3: 449 AE. 1: 359. 5: 112, 248. 10: 527, 531
argento. 3: 267, 307 7: 634. 8: 672 9: 263, 357
argentum. AE. 1: 393, 640. 3: 466
Argi. 8: 346
argilla. G. 2: 180
Argileti. AE 8: 345
Argyripam. 11: 246
Argis. 1: 24, 283. 2: 178 7: 286. 10: 779
Argitiſque G. 2: 99
Argiva. AE. 2: 234. 7: 682, 794. 11: 243
Argivae. 1: 650. 3: 547
argivum. 2: 393
argivum. 1: 40. 5: 692
argo. E. 4: 34
argolica. AE. 5: 314
argolicas. 2: 55. 3: 283
argolici. 3: 637. 8. 374
argolicis. 2: 177
argolico. 5: 52
argolicos. 10: 56
argolicum. 9: 202
argos. 2: 95, 326. 6: 838 10: 782
argue. 11: 384
arguerim. 11: 164
arguerit 9: 282
arguet. 11: 393
arguit. 4: 13
argumentum. 7: 791
argus. 7: 791
arguta. E. 7: 1. N. 11. 4. v. argutum 24. G. 1: 377
argutae. 1: 143
arguto 1: 294. AE. 7: 14
argutos. E. 9: 36
argutumque. E. 8: 22. G. 3: 80
arida. 1: 79, 289. 3: 197, 458: N. 11. 4 v. aridum AE. 1. 175. 5: 200
aridus. G. 1: 357. N. ibid. 4: 98
aries. E. 3: 94. 4: 43 G. 3: 387, 446
arietat. AE. 11: 890
ariete. 2: 491. 7: 175. 12: 706
Arion. E. 8: 56
aris. G 2: 380 3: 160. AE. 1: 49. 2: 331, 574 3: 118, 231, 404 4: 453 5: 762 9: 406. 12: 171, 234, 292
Ariſba. 9: 264
ariſta. E. 4: 28. G. 1: 8
ariſtae. AE 7: 720
Ariſtaei. G. 3: 350
Ariſtaeo. 4: 437
Ariſtaeus. 4: 317, 355
Ariſtas E. 1: 70. AE 7: 809
ariſtis G. 1: 111, 220, 226, 248. 2: 253
Aritia. AE. 7: 762
Ariuſia. E. 5: 71
arma. G 2: 160, 511 3: 27, 83, 182 345 AE 1: 1, 16, 119, 121, 177, 183, 248, 295, 313, 489, 542, 550. 2: 87, 99, 151, 243, 314, 337, 353, 391, 509, 618, 655, 668. 3: 54, 136, 23., 288, 469, 597 4: 86, 495, 581, 629. 5: 13, 111, 410, 417 6: 233, 485, 490, 523, 612, 651, 814, 859. 7: 43, 183, 340. 430, 441, 453, 460, 468, 472, 551, 625, 685, 694, 784 8: 3, 114, 120, 220, 249, 320, 376, 383, 435, 441, 528, 535, 565, 616 9: 22, 29, 139, 180, 273, 318, 753 10: 150, 242, 341, 827, 836, 851. 11: 6, 161, 229. 348, 402, 439, 453, 467, 512, 593. 634, 644, 652, 696, 746, 778, 830, 886. 12: 6, 31, 71, 78, 192, 242, 308, 326, 425, 472, 491, 686, 707, 739
armantur. AE. 3: 540
armate. 7: 335. 8: 397. 9: 778. 10: 14
armari. 4: 299 7: 429. 11: 463
armat. 2: 395. 7: 648. 9: 11. 10: 104, 398. 11: 682
armata. 6: 288
armatam. 4: 472. 12: 857
armatas. G. 1: 255
armate. AE 9: 115
armati. 7: 478. 8: 490, 593, 640 9: 146, 308, 678
armato. 2: 20. 6: 380. 11: 516
armatos. 2: 328, 485
armatum. 8: 517 6: 516
Armenias. E. 5: 29
armenta. E 2: 23 4: 22: 6: 46, 60. G. 1: 355 483 2: 144, 195, 201, 329 3: 129, 150, 255, 162, 352. 4: 223 395. AE. 1: 185 2: 499. 3: 220, 340. 7: 486, 539 8: 214, 360. 11: 494 12: 688, 719
armentalis. AE. 11: 571
armentarius G. 3: 344
armentis. 3: 286
armento. 3: 71
armetque. AE. 10: 163
armiger. 2: 477 4: 253. 9: 564, 648. 11: 32
armigerumque. 9: 330
armipotens. 6: 500. 9: 717. 11: 485
armipotentis. 2: 425 6: 831
armis. E. 10: 44 G. 2: 283, 349 3: 116, 346. 4: 245. AE. 1: 474, 506, 531, 536, 752. 2: 238, 314 319, 383, 409, 518, 676, 749 3: 51, 164, 260. 471, 595. 4: 11, 48, 228, 615, 629 5: 262. 425, 440, 550, 585 6: 184, 217. 353, 403, 479, 769. 826 861 7: 235, 553, 644, 745 8: 80, 474. 482, 493, 567, 588, 685, 723 9: 40, 148, 168, 176, 269, 399, 462, 547, 581, 581, 655, 676, 684 815. 10: 46, 52, 170, 181, 259, 539, 550, 768, 796 11: 83, 93, 114, 124, 154, 188, 218, 291, 308, 395, 411, 464, 516, 602, 630, 641, 677, 687, 710 769, 788, 815, 854, 886, 910. 12: 107, 123, 167, 226, 237 275, 344, 433, 642, 654, 700, 788, 844, 890
armiſonae AE. 3: 44
armo. G. 3: 86. AE. 10: 894
armorum. G. 1: 474 AE. 2: 301, 412. 6: 654. 9: 818. 11: 513
armos. AE. 6: 881. 10: 711. 11: 497, 644
Arpi AE. 11: 428
Arpis. 10: 28
Arpos. 11: 230
arrecta. 2: 206 5: 138
arrectae. G. 3: 105 AE. 4: 280. 5: 643. 11: 452. 12: 731, 868
arrectas. AE. 12: 618
arrecti 1: 579
arrectis. 1: 152. 2: 303 9: 465 11: 496, 754
arrecto. 11: 639
arrectos. 9: 317
arrectum. 10: 892
arrectus. 3: 426
arrepta. 10: 298
arrepto. 11: 459
arrexere. 12: 251
arrexit 10: 726
arripe 3: 477. 9: 13
arripit. 9: 564
arripuit. 10: 595 11: 531
Arruns. 11: 729, 763, 784, 806, 814, 864
Aruntem. 853
ars. 12: 429
arſere. G 1: 488. AE 2: 272
arſerit. AE. 2: 581. 7: 644
arſiſſe. 10: 567
arſit 5: 525 N. 11. 4. v. ardere.
arſuras. 11: 77
arte. G. 4: 56, 294 AE 1: 639. 2: 15, 152, 195 5: 270, 441, 705 7: 577. 753. 11: 760. 12: 427, 874, 892
artem G 1: 121. 4: 315. AE. 3: 484, 521. 8: 143 10: 133. 12: 632
artes G 1: 145, 549. AE. 6: 852 7: 338
artificis. AE. 2: 125 12: 407, 12: 210
artificum. 1: 455
artis G. 2: 174 4: 440. AE. 2: 160 7: 772 8: 377
artis. accuſat. plur. G 1: 133. 2: 52 3: 101. AE. 1: 657. 4: 493. 6: 663. 11: 716. 12: 393, 397
artos. G. 4: 297
artus. E 6: 78 G 3: 84, 458, 483, 514. 4: 190. AE 1: 173. 2: 173, 215, 253. 3: 511, 627 4: 336, 385, 695. 5: 199, 432, 857 6: 726, 732. 7: 446, 458 8: 457. 9: 433, 490, 753 814 11: 424
arva. E 1: 3. G 1: 21, 82, 95, 104. 150, 125, 507 2: 263, 331, 353, 438 3: 201. 473. 4: 518. AE. 1: 146, 569 2: 209, 498, 781. 3: 171, 418, 496, 500. 4: 236, 311 5: 82, 215 6: 60, 477, 744, 793 7: 45, 662, 682 696, 739. 8: 551, 693 9: 100, 135. 10: 78, 404
arvina. 7: 627
arvis. E. 5: 33. G 1: 99, 150, 316 2: 180, 341. 422 3: 75.

AE. 1:35, 134 4:32, 355. 5:702. 7:537, 736, 799 8: 38, 605 10:183, 300, 390, 473, 590. 11: 173. 12: 41 681, 898
arundine. E 6: 8. 7:12. G. 3: 15. AE 5 544 10:205. 12: 378
Aruntri. AE. 12: 94
arundinea. 10: 710
arundineis. G. 4: 265
arundo. G. 2:414. 4: 487. AE. 4: 73 5: 535 7: 499. 8: 34
arvo. G. 2:24. 3: 136
arvorum. G. 2:1, 177. 4: 539 AE. 8: 601
aruſpex 8: 498. 11: 739
arx. 2: 56
Arbutea. 12: 362
Aſcanio. 1: 646, 659, 691 3: 484. 4:234. 5:548 7: 522 8: 550, 629 9: 649
Aſcanium. G 3: 270. AE. 2: 666, 747. 4:87, 274, 602. 9: 646, 662. 10:47, 605. 12: 433
Aſcanius. AE 1:267 2:598, 652. 3:339. 4:156, 354 5: 75. 597, 667, 673. 7: 497 8: 48 9:258, 592, 636. 10: 236. 12: 168
aſcendebant. AE. 1: 419
aſcendere 9: 507
aſcendere. 12: 144
aſcendimus. 3: 293
aſcendiſſet. 2: 192
aſcenſu. 2: 203
aſciverit. 11: 472. 12: 613
Aſcraeo. E. 6: 71
Aſcraeumque G: 2: 176
aſelli. 1: 273
Aſia 1: 383. 4: 343. AE. 1: 385. 7: 701
Aſiae. G 2. 171 3:30. AE. 2: 557. 3: 1 7: 224
Aſiam. AE 2:193 10:91 11, 266
Aſilas. 9: 571. 10: 175. 11: 620. 12: 127, 550
Aſilo. G. 3: 247
Aſylo. AE. 2: 762
aſylum. 8: 342
aſpectabant. 5: 615
aſpectans. G. 3: 228. AE. 6: 186. 10: 251
aſpectat. AE. 1: 420. 10: 4. 12: 915
aſpectu. AE. 1:613. 3:597 4: 279 6:465. N. de Numeris & Caſibus. 11: 699
aſpectus. AE. 4: 348 4:657
aſper. E. 3. 89. G. 3: 149, 434. N tr. 4. aſperum. 4: 245, 277. N. ibidem. 7: 647, 729. 8:318, 330, 365. 9: 62, 794
aſpera. E. 10:49 G 1:152. 2: 413. 3:57, 384, 503. AE 1: 279, 291 2:96, 110 4:526. 5: 267, 730, 766. 6: 351, 360, 882 7:505 9:263 N. tr. 4. v aſperum. 667. 11: 635, 664, 902. 12: 114
aſperat. AE. 3: 285
aſperge. G. 4: 62
aſpergere. 3: 419
aſpergine. AE. 3: 534
aſpernabere. G. 1: 228
aſpernanda. AE. 11: 106
aſpernata. G. 3: 393
aſperrima. AE. 1:14. 11:319
aſperſa. 3: 625
aſpexit. 12: 734
aſpice. E 2: 66. 4:50. 5:68, 105. 9: 58. G. 2: 114. 4: 2. AE. 1:393, 526 2.604, 690. 6. 771, 788, 825, 855 8: 190, 388. 10: 481. 11: 374
aſpicere. AE. 12: 151
aſpiceres. 8: 650
aſpiceret. 12: 642
aſpiciam 2: 736
aſpiciebat 7: 218
aſpiciens. 2:596 3:443 6:155, 375. 11: 56
aſpicies. 2: 578
aſpicimus. 2: 285
aſpicio. E 7:8. AE 2:569 9: 481
aſpicis. 4: 208
aſpicit. AE. 4: 372. 7:102 9: 209, 10: 782. 12: 558
aſpiciunt. G. 4: 555. AE. 4: 664. 5: 764
aſpirans. 1: 694
aſpirant. 7: 8
aſpirat. 2:385 5:607. 8:373. 12: 352
aſpirate. 9: 525
aſportare. 2: 778
aſpris. 2: 379
Aſſaraci G 3:35. AE. 1:284. 6:778 9:259, 643. 10:124 12: 127
Aſſaracuſque. 6: 650
aſſenſere. 2: 130
aſſenſu. G 3:45. AE 7:615. 10: 97
aſſervabant. 2: 793
aſſidua. E. 7: 50
aſſidue. E 2:4 G 2:374, 441. AE 4:248 8: 55
aſſiduis. G 1:155. AE 4:447
aſſiduo. 5:866. 7:12. 9: 245, 808
aſſiduam. G. 2: 149
aſſimilis. 6: 603
aſſimulat. 10: 639
aſſimulata 12:224
Aſſyrio 2: 465
Aſſyrium. E. 4: 25
aſſiſtens. AE. 10: 490
aſſiſtit. 11: 710
aſſuerint. G. 3: 168
aſſueſcant. 2: 361
aſſueſcat. AE. 8: 517
aſſueſce. G 1: 42
aſſueta. AE 6:832. 8:174
aſſueta. G. 2:472. AE. 7:746, 806. 9: 607
aſſuetae. AE. 7: 33
aſſueto. 5: 301 9: 511
aſſuetis 9: 618
aſſuetum. G. 2: 163. AE. 7: 487
aſſuetus. G. 3. 418. AE. 7:490. 9: 202. 11: 495
aſſultibus. 5: 442
aſſurgat. 11: 284
aſſurgens G. 2: 150. AE 1: 535. 10: 208
aſſurgente. 9: 348
aſſurgentis. 10: 797
aſſurgere. G. 3: 109
aſſurgis. AE 10: 95
aſſurgit. G 1: 98. 3: 355
aſſurgunt. AE 4:86 12:494
aſſurrexerit. E. 6: 66
aſt. AE. 1: 46, 116 2:467. 3: 330, 410 4: 488. 5: 509, 676. 6: 316. 7: 308, 395. 9: 162, 727. 10: 173, 743. 11: 293
aſtabant. 7: 181
aſtabat. 5: 478. 12: 92
aſtans. 2: 328
aſtant. AE 1: 152. 9: 677. 12: 133
aſtantem. 10: 88
aſtantes. 3: 697
aſtantibus. G. 3: 545
aſtare. AE. 3: 123, 150
aſtat. 7: 52
aſtitit. G. 4:319. AE 1: 301. 3: 194. 4: 702. 5: 10. 6:18
aſto. 2: 303
Aſtyanacta. 2: 457
Aſtyanactis. 3: 489
aſtra. E. 5:23, 51. G. 1:252. AE. 2: 460. 3: 158, 567. 4: 352. 5:25, 853. 6:725. 7: 99, 272 9: 76, 641. 12: 893
aſtringit. G. 1: 91
aſtris G 1: 440. 3:156. AE. 1:287 5:517, 838. 8:59
aſtro. G 1: 218
aſtrorum. AE. 3: 585. 8: 590, 9: 405
aſtrum. E. 9: 47
aſtu. AE. 10:522. 11:704
Aſtur. 10: 180
At. E. 2: 12 3:66. 4: 18, 26. 5: 88. 6: 49. 7: 35, 55, 67. 10: 31. G. 1: 58, 67, 191, 219, 242, 297, 370, 401, 430, 458 2: 151, 184, 211. 246, 256, 265, 447, 467. 3: 87, 190, 240, 322, 331, 349, 392, 5:2. 4. 6, 18, 103, 180, 208, 241, 331, 360, 416, 446, 460, 472, 513, 550. AE. 1: 267, 305, 421, 543, 557, 637, 657, 691, 719. 2: 35, 225, 286, 535, 540, 559 687 3:225, 259, 263, 424, 594, 697. 4: 1, 156, 279, 299, 393, 504, 529, 642 5: 35, 178, 188, 210, 258, 264, 455, 545, 613, 654. 700, 779. 6: 9, 77. 232. 406, 489, 542, 592, 679. 7: 5, 81, 297, 335, 446, 500, 511, 691, 774, 789 8: 140, 205, 241, 372, 443, 489, 572, 608, 643. 714. 9: 126, 144, 290, 428, 503, 521, 556, 607, 747, 793 10: 16, 220, 236, 267, 348, 362, 393, 426, 474, 505, 689, 762, 777, 821, 841. 11: 55, 148, 564, 597, 648, 655, 709. 712, 725, 736, 751, 836, 908. 12: 54, 134, 216, 287, 293, 311, 697. 731. 753, 869 Haec particula Poëtae & ſententiam & carmen inchoat, id quod *ac* conjunctio ſaepenumero facit, *atque* non ita frequenter. Quin & liber Aeneidos quartus ſic incipit, *At Regina*, ſicut & nonus, *Atque ea diverſa.* Uſum autem multiplicemque differẽ iam harum particularum, quam nemo fortaſſe adhuc Grammaticorum plene tradidit, & pauci admodum ſtudioſi obſervarunt, ex collatione exemplorum, ad quae ſine errore, noſtri Elenchi indiciis, veluti filo perductus, per te ipſe facile diſces. Inſuper te illud, Lector optime, admonuerimus, *ac* particulam praepoſitam adverbio ſimilitudinis *veluti*, perbelle admodum parabolis & comparationibus accommodari: ut *Ac veluti magno in populo*, & quae ſequuntur. Quod frequentiſſimum ſane ſit apud Poëtam.
atavi. AE. 7: 474
ataviſque. 7: 56
atavos. 12: 529
ater. G 3:221, 509. AE. 1: 511. 2: 272. 3: 33. 4: 633. 7: 460 9: 239. 11: 646. 12: 592
Atheſim. 9: 680
Atho. G. 1: 332. *Athon* habent Aldinae impreſſionis codices, & caeteri omnes, magno

Digitized by Google

magno quidem errore, & ſyllabae ratione repugnante. Ergo legendum *Atlo*, ut ſit accuſativus Graecus Atticus, ut *Apollo* apud Apoſtolum: & ο, quod eſt ω magnum apud Graecos, natura productum, propter ſequentem vocalem corripitur, ut *ſub Ilio alto*: utrobique enim non fit ſynaloephe. Nos hanc lectionem in Annotationibus noſtris in ipſum Poëtam pluribus rationibus & teſtimoniis confirmavimus.

Athos. AE. 12:401

Atina. 7:630

Atinas. 11:869. 12:662

Atii. 5:569

Atys. 5:569, 570

Atlantide. 8:135

Atlantides G. 1:222

Atlantis. AE. 4:246, 247

Atlas. AE 1:741. 4:481. 6:796. 8:136, 140

atque. E. 2:15, 29. 3:11. 4:36, 56. 5:23, 35, 90. 6:39. 7:7, 8, 12, 86, 95. 10:15, 45 G 1:4, 40, 55, 85, 88, 99, 141, 148, 182, 186, 203. N. Titulo de doctorum indagine exponit ſtatim. 209, 236, 265, 282, 312, 318, 351, 364, 372, 504 2:16, 38, 48, 73, 137, 149, 162, 166, 314, 350, 383. 401, 433, 491, 512, 518 3:28, 65, 109, 116, 130, 163, 170, 180, 185, 197, 212, 232, 233, 257, 265, 319, 323, 308, 427, 434, 458, 362, 398, 505, 519, 523, 529, 556, 564. 4:75, 86, 110, 116, 134, 139, 148, 219, 227, 295, 320, 330, 406, 409, 418, 444, 463, 475, 482, 484, 492, 419 AE. 1:7, 30, 40, 112, 147. 162, 175, 227, 243, 252, 311, 349, 385, 389, 464, 477, 500, 531, 543, 575, 619, 660, 687. 2:61, 146, 200, 243, 267, 299, 303, 372, 386, 419, 428, 499, 514, 574, 634, 648, 691, 734, 772, 796. 3:87, 164, 230, 250, 373, 422, 446, 457, 504, 514, 557, 600, 611, 639, 642, 684 4:128, 148, 151, 154, 190, 197, 261, 285, 424, 447, 505, 536, 549, 663, 679, 687 5:20, 59, 267, 271, 352, 367, 382, 423, 438, 512. Atque codices antiqui. 580. 596, 630, 680, 730, 787, 807, 6:13, 35, 105, 113, 127, 162, 185, 297, 306, 387, 394, 422, 472, 494, 509, 607, 622, 631, 668, 672, 716, 723, 747, 830, 854, 860, 887. 7:17, 14, 29, 74, 94, 146, 159, 194, 205, 224, 304, 314, 317, 336, 465, 473, 502, 540, 623, 802. 8:10, 81, 107 209 215, 248, 267, 313, 387, 391, 400, 459, 486, 513, 527, 658, 655, 659. 9:1, 57, 68, 72, 90, 127, 246, 251, 255, 263, 294, 305, 364, 387, 440, 478, 550, 569, 595, 649, 694, 702, 734, 754, 777. 10:2, 13, 23, 28, 31, 60, 78, 114, 178, 219, 237, 243, 259, 265, 278, 305, 387, 422, 477, 480, 507, 531, 535, 572, 607, 624, 619, 648, 691, 695, 798, 732, 741, 772, 780, 841, 873. 11:121, 150, 163, 183, 239, 242, 342, 370, 395, 401, 456, 555, 565, 627, 668, 734, 752, 882, 865, 882. 12:10, 21, 33, 104, 239 295 312, 326, 332, 343, 358, 383, 424, 429, 558, 574, 615, 640, 648, 710, 712, 745, 861, 944

Etſi mihi ſilentium omnino dicant Commentarii noſtri de lingua Latina copioſiſſime ſcripti, ad quos in omnibus ſtudioſum Lectorem, quae ab eo poſſint (abſit invidia verbo) fideliter relegamus, non poſſum tamen hoc loco breviter non repetere: Hanc particulam pervenuſte a ſummo Poëta bis uno carmine repeti, ut: *Atque Deos, atque aſtra*: itemque ter poni, ut: *Atque Erebyre, atque Opis, atque Aſia Deiopea.* Sicut etiam *aut*, ut, *Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo Dejicit*. Haec, & hujuſmodi alia, ſtudioſi Lectores, noſtra hac tot numerorum ſuperflua (ut quidam ignavi appellant) inculcata ſerie, ut autem doctiſſimus olim Janus Parrhaſius dictitabat, utiliter admodum adinventa, facile obſervabitis, ut hinc ſane molle illud atque facetum, quod vir acris judicii numeroſus Horatius Virgilio Muſas annuiſſe cecinit, nunc tandem & agnoſcere & imitari valeatis.

atqui. G. 3:526

atra G. 1:243 2:130 4:407. AE. 1:89. 2:360, 517. 5:512, 693, 721. *alta* aliquot exemplaria manu ſcripta. 6:272, 429, 602, 866. 7:214, 329, 525, 801. 8:258, 262. 9:36, 105. 10:114 11:28:876

atrae. G. 1:275 AE. 4:570. 10:664. 12:335

atram. G, 2:308. N tr. 4. v. atrum. 3:430. AE. 3:573 5:666. 10:730

atri. AE. 6:127, 249 9:900 10:603. 12:923

atria. 1:726. 2:483, 518. 4:666. 7:379. 12:474

Atridae. 2:104, 415. 9:602

Atridas. 1:458. 2:300. 9:138

Atrides. 11:262

Atridis. 8:130

atris. G 1:129, 236, 323. AE. 1:60. 4:248, 384. 472. 6:215, 240, 376 N tr. 4. v. atrum. 9:74. 10:264. 11:186

atro. 2.221 3:28, 622, 626 5:19. 6:132. 7:456. 8:219 9:33, 472

atros. 4:687. 5:2. 8:198

atrox. G 1:408. AE. 1:662 9:420

atrum. 1:165. 7:565. 9:420, 719 11:523. 12:450

attacta 7:350

atterat. G. 4:12

attigerat. AE. 10:659

attigerint. 6:129

attigerit. 4:568

attigit. E. 5:26. AE. 1:737. 7:662

attingere. G 3:562. AE. 5:797 9:558

attolat. AE 5:364

attollens. 1:354. 4:690. 5:258, 847. 6:607. 8:731

attollentem. 4:381

attollere. 2:185. 3:134 205 4:688. 7:173. 8:32. 9:321. 11:130

attollet. 4:49

attolli. 5:829

attollit. AE. 3:552. N. tr. 4 v. attollere. 574. 4:176 5:452. 7:561. 10:856. 12:4

attollitur. 5:127

attollunt. G. 4:217. AE. 9:682

attolluntur. 9:714

attondens. G 2:407

attendent. E. 10:7

attonitae. AE. 5:659. 6:53: 7:580

attonitis. G. 3:545

attonitis. AE. 5:529. 7:854

attonitus. G. 2:508. AE. 3:172. 4:282. 12:610

attractus. G 3:505

attraxerit. AE. 11:250

attrectare. 2:719. *attractare.* antiquus Jani Parrhaſii cod.

attrita. E. 6:17

attritus G. 1:46

attrivere. 4:204

attulerint AE. 6:532

attulerit. 12:322

attulit. G. 3:251. AE. 5:202. 6:516. 8:200. N. tr. 4. v. attollere. 9:7. 12:171, 617

avari. G. 1:47. 2:494. AE. 1:363

avarum 3:44

auctura 5:565

audacem. 9:3. N. in Differ.

audaces 9:519

audaci. 9:126 10:276. 12:726

audacibus. G 1:40. AE. 7:114 474 9:625

audacis. 4:615. 7:409. 11:812

audax. G. 4:565. AE. 5:67. N tr. 4. v. audacia 8:110

aude. 8:367 N. in Different.

audeat G 1:464. AE 4:284. 9:399

audebis. G 4:108

audendi. AE. 12:159

audendum. 9:320

audent. E. 3:26. G 2:332. AE: 9:670 11:884, 875

audentem. 2:349

audentes. 10:284. N. in Different.

audentior. 6:95. 9:291. N in Differ.

audeo. 11:503

audere 2:347 12:814

auderent. 9:42

auderet. 8:650. 9:7

audes. 10:811 12:512

audet. G 3:78. AE 1:493. 32 479. 4:479. 5:379. 383

audetis. AE. 1:134

audiam. 4:387

audiat. E. 3:50. G. 3:188. AE. 12:200

audieram. E. 9:7, 45

audierant. G. 2:539

audieras. E 9:11

audierat. AE. 1:20. 2:346

audiit E. 6:84 G 1:475. AE. 4:220, 672. 5:239. 7:225, 316. 9:630. 10:424. 464. 11:794, 864. 12:449

audimus. AE. 3:156

audire. G. 3:184. AE. 1:373, 409 2:11:103 4:78 6:689. 7:628

audiri. G. 1:358

audiſſe.

audis. AE 4: 562. 6: 791
audiſti. 11: 295
audit. E. 8: 23. G. 1: 504. N. de Impro. 4: 7 AE. 4, 85 7: 90. 8: 512 9: 594
audita. AE. 1: 526. 5: 107. 6: 266, 567 7: 117 9: 778
auditae. 6: 426
audito. 9: 165 4: 612 7: 400 8. 574 9: 234
auditi. 7: 196. 8: 420
auditis. 8: 140 11: 251
audito. G 4: 435 AE. 4: 302. 5, 316. 7: 196 8: 420
auditur. G 4: 72, 260. AE 2: 706. 3: 40
auditus. G: 4: 493
audivit. AE. 11: 918
avelſa. 11: 205
avelſos. 2: 45
avexere. 2: 179
avellere. 2: 165
avelli. 11: 201
avem. 5: 509, 542 7: 291
avena. E 1: 2 10: 51
avenae E. 7: 37 G. 2: 77, 254
Aventini. AE. 7: 659. 8: 231
Aventinus. 7: 657
Averna. 3: 442 5: 752
Averni 4: 552 5: 815 6: 202. N. tr. 1 v. Aver.
Avernis. G 2: 264. 4: 493. AE. 6: 111, 564 7: 91
Averno. 6: 126
averſa. 2: 483. 2: 170. 4: 362: 6: 469. 11: 647
averſi. 6: 224. 11: 871
averſos. 12: 283
averſum. G: 4: 428
averſus. AE 2: 568. 7: 618
averte 4: 547
avertens. 1: 402
avertere. E. 8: 66. G. 3: 210, 459 AE. 2: 38. 4: 394. 10: 78. 11: 703
averteret. AE 4: 206
avertes. G: 3: 320
avertet AE. 12: 204
avertis. G 2: 172
avertit. AE 2: 104, 472. 4: 389. 8: 208 9: 78
avertite. 3: 265, 620
avertitur. G. 5: 499
aves. G. 1: 156. AE. 6: 293. 312. 11: 285 12: 248, 262
aufert. AE 4: 389. 9: 332. 10: 507. 11: 774
auferte. 8: 439 N. in Different. 12: 516
auferetur. 11: 713, 867
Aufidus. 11: 405
augent. 9: 211
auget. 7: 211
augur. 4: 376. 9: 327. 12: 258, 460
augurat. 7: 273. N. de contrariis, generibus verborum, v. auguro.
auguriis. AE. 5: 5
augurio. 5: 523. 9: 328
augurium. 1: 392. 2: 2, 703. 3: 89 5: 7 7: 260. 10: 255. 12: 257, 594
anguſta. 7: 153
anguſtam. G. 4: 228
anguſtum. AE. 7: 170
Auguſtus. 6: 795. 8: 678
avi. G 4, 209 AE 5: 564: 12: 164
avia. G. 2: 328. AE. 2: 736. 580. 9: 58
aviaria G. 2: 430
avibus. 2: 271. 2: 60, 328. 3: 546
avidaeque. 2: 75. N. in Differentiis, v. avarum, & avidum.
avidi. AE 11 514
avidis G. 3: 271
avidos. AE. 12: 909
avidum. G. 4: 553. AE. 9: 661
avidus. 8: 132. 6: 220. 11: 290, 430
avis. G. 2: 320. AE. 7: 56, 422. 10: 202
avitae. 11: 752
avitis G 5: 228
avito AE. 7: 169
avium. G 1: 425. 2: 209 4: 210, 473. AE 11: 457
avius. AE. 11: 810
aula. G. 4: 90. AE. 1: 140 4: 328
aulaea G. 3: 25 N. de Genere veſtimentorum.
aulaeis. AE 1, 697
aulai. AE. 3: 354 Per diaereſim pro *aulae*. Sic *aurai* & *pictai*, vide in *pictai*.
aulas. G. 2: 504 4: 202
Auliſtes. AE. 10: 207
Auleſten. AE 12: 290
Auletes. 10: 207
Aulide. 4: 426
Aunî. 11: 700
Auno. 11: 717
avo 2: 457. 4: 258. 5: 550. 6: 777 7: 220
avolat. 11: 712
avom. 11: 348
avorum. G 4: 209. AE. 7: 157. 12: 649
avos. 6: 840, 876
aura. G. 4: 417. N. tr. 4. AE. 2: 546. 3: 339, 6: 204. N. ibid 9: 646. 12: 370. 617
aurae. E. 3: 58. AE 2: 728. 5: 356, 530. 5: 8, 844. 7: 8 9: 312, 745, 11: 801 12: 691
aurai, *id eſt aurae*. 6: 747
auram. AE 4: 278. 7: 230 9: 658
auras. E. 1: 57 G. 1: 376, 407. 2147, 291, 365, 422. 3: 109, 195 251, 274 4: 171, 486, 499. AE. 2: 59, 387. 2: 158, 259, 699, 756, 791. 5: 422, 576 4: 176, 226, 270, 357, 378, 588, 417, 445, 494, 504. 5: 257, 377, 427 503. 520, 740, 861. 6: 82, 194, 365, 554 733 761 7: 287, 466, 343. 557, 593, 660, 768 8: 24, 449: 535. 9: 525, 112, 409, 645. 10: 654, 819, 892, 898. 11: 455, 558, 595, 617, 795, 799, 863. 12: 872 253, 267, 592, 703
aurata. AE. 2: 741 627. 12: 858. 11: 537
auratam. 5: 450
auratasque. 2: 248
aurati. 12: 163
auratis G 1: 217. AE 8: 655
aurato. 10: 171
auratum. 9: 504
auratus. G. 4: 572
aure. AE. 9: 417. 12: 637
aurea. E. 5: 71. 4: 9. 8: 52. G. 2: 451 AE. 1: 492, 698. 2: 488 4: 159, 240 6: 13, 604, 792 7: 190, 210, 278. 8: 168, 324, 548, 659, 672 9: 50, 359. 10: 16. 11: 774, 851
aureis. 1: 726. 5: 352 8: 553 Bis *anguibus aureis* dixit, & ſemper in fine carminis *aureis* poſuit, duabus ſyllabis, per figuram ſynecphoneſin, quae & ſynizeſis dicitur, ubi *ei* brevis & longa pro una longa ſyllaba accipiuntur. Quem metaplaſmum ita amavit Poëta noſter, ut per hunc ipſum quoque dixerit, *Vitreis*, *Baltei*, *Oilei*, *Nerei*, *Nerei*, *Promethei*, *Protei*, *Terei*: quibus ſemper dictionibus carmen claudit, in quibus *ei* brevis & longa pro una longa ponuntur. Quamvis Servius in *Terei* potius ſynaereſim agnoſcat, ut *Teri*, non *Terei* ſcribere videatur. Sed & Poëta, ne id licentiae ex fine carminis ſibi ſumpſiſſe videatur, *aurei* quoque dixit, duabus ſyllabis in medio verſus. quamquam etiam hac voce per eamdem figuram carmen terminavit. Quin & *Ferreique Eumenidum thalami*, in prin ipio carminis uſurpavit. Verum ne ſibi id illi magis licuiſſe videatur in his dictionibus, quae *ei* veluti diphthongum habeant, ſicut in *hei*, & *hen*. quae ratione diphthongi pro una ſyllaba ſemper accipiuntur, in nomine quoque incipiente ab *ae*, fecit eodem hoc metaplaſmo, quem Probus ſynaloephen appellat, duas primas vocales in *ae* diphthongum coaleſcere, ut, *Fixerit aeripedem cervam*: ubi longa & brevis pro una longa ponitur, quod audacius factum eſt propter aequivocationē verbi, quod ab aere deduci poſſe videretur. Idem in *eo* vocalibus, ut in *aureo*, perpetuo eſt obſervatum, & *alveo*. Praeterea in *ia* vocalibus, ut in ſexto Aeneid. *Quin protinus omnia*. ubi in *omnia* duae breves pro una longa poſitae videntur. Idē quoque fit in *dehinc*, *deinde*, *deinceps*, *proinde*, *proinde*, *deeſt*, *deerit*, *deerunt*, *deerraverat*, & hujuſmodi aliis. Sunt & aliae apud Hephaeſtionem ſpecies ſynecphoneſeos: quas quia Graecae omnes ſunt, nec memini legere apud Latinos, diffuſius in noſtro Elencho perſequimur, quem pari ratione in Homerum collegimus. Illud obiter admonuerim *cui* & *huic* pro una ſyllaba frequenter accipi. Inveniuntur enim quoque diſſyllaba. Noſtrorum autem hae numerorum veluti quadam indagine in tam lata Virgiliana Sylva non modo Aëripedem cervam in ſua latibula fugientem conſequeris, ſed etiam alias, nova forma, quaſi feras, voces, quas excitavimus, in tui judicii caſſes facile induxeris.
auream. E. 6: 3 AE. 3: 547
aureo. 8: 372. 10: 216
aures. E. 5: 75. G. 1: 172. 3: 55, 500 4: 349 AE. 1: 375. 2: 81, 119, 731. 3: 40, 93, 294. 4: 185, 428, 440. 5: 455. 7: 166, 437 8. 582. 9: 559, 474 12: 618
aureus. E 7: 36. G 1: 232. 22 338 5: 51. AE. 6: 137, 144, 187 9: 270. 10: 271, 884. 11: 400, 652, 774
auri. AE. 1: 349, 359. 3: 492 372 483. 5: 122, 359. 6: 204, 208. 8: 445. 9: 26, 265. 10: 527. 11: 334
auribus. G. 5: 84. AE. 1: 152. 2: 303. 3: 514. 4: 359. 6: 467

Ego

Ego ſane in hujus verbi origine tradenda Lactantii eſſe conſtantiam, tum memoriā deſideratim: qui in eo libello, quem & pie & eleganter de Opificio Dei ſcripſit, cap 8. *Aures* ab hauriendis vocibus dictas autumat, ad quod etiam hoc loco Virgilius alluſerit, *Vocemque his auribus hauſit* & paulo poſt eorum facile oblitus quae dixerit, *aures*, quaſi *audes*, una mutata litera, nominatas affirmat. Niſi corruptus ſit locus, ut mihi ſane videtur.

aurkomos. AE. 6: 141
aurigat. G. 514
auriga. AE. 5: 146. 12: 85, 624, 737, 784
aurigam 9:330 12:469, 918
auris. G.2:330. AE.6: 8 6. 11: 560
auritos. G. 1: 308
auro. 2: 137, 166, 192, 464, 507. 3:26 4: 91, 99, 142. AE. 1: 363, 484, 594, 640, 648, 655. 728, 739 2: 504, 765 3: 55, 155, 467, 517. 4: 134, 238, 148, 264. 5: 87, 132, 259, 312, 366. 818 6: 32, 611 7. 142, 245, 279, 639, 790 8: 167, 436, 624, 661, 677 9: 163. 707. 10: 141, 243, 314, 499, 818. 11: 72, 75, 488, 576. 771, 776. 779. 12: 87, 126, 430
aurora G.1:249. 447 4: 544, 552. AE 3: 521, 589. 4: 7, 129 568, 585 5: 65 6: 535 7: 26 9: 460 10: 241. 11: 1, 182 12: 77
auroræ. AE. 1: 751 8: 686
auroram. 5: 105. 7: 6^6
aurum 4: 138. 7: 279 352. 10: 134 11: 228 12 23
Auruncæque. 7: 795 10: 353
Aurunci. 7: 727. 11: 318
Auruncos 7: 206
auſa. 5: 792 7: 300. 9: 217
auſi. 2: 38. 6: 624. 12: 361
auſim. E. 3: 32 G. 2: 289
auſis. AE. 5 35. 9: 281. 12: 351
auſique. 6: 624
Auſonia. 4: 349 6: 808 7: 55, 623. 11: 58
Auſoniae. 3: 496 8: 328. 9: 136. 10: 356 11: 41
Auſoniam. 4: 236 10: 54
Auſonias 3: 171 7: 105 9: 639
Auſonidum, 10: 564 11: 297. 12: 121
Auſonii. G 2: 385. AE 3: 385. 23: 253 12: 447, 834, 937
Auſoniis. 7: 39, 537. 10: 268
Auſonio. 3: 378. 7: 747. 12: 183, 838
Auſonios. 6: 346. 7: 233. 91 99, 101 105
Auſonium. 5: 83. 7: 198
auſpicibus. 3: 20. 4: 45
auſpiciis. 3: 375, 499. 4: 103, 341. 5: 534. 6: 781 7: 257. 11: 53
auſpicium 11: 347
auſter. G. 1: 462. 3: 278. 4: 261 AE. 2. 111. 3: 70. 5: 764. 6: 336

Hunc voci majores adſpirabant credo, originis ejus non obliti: id quod manuſcripti codices pleriqne teſtantur. Nam ab *haurio* verbo venit *Hauſter.*

auſtri. E. 5: 82. G. 1: 333, 354. AE 8: 430
auſtrinos. 3: 371
auſtris. G. 1: 418 3: 429. AE. 1: 51, 536. 2: 304. 5: 696, 840. 10: 670
auſtro. G. 2: 188. AE. 3: 357
auſtros. G. 1: 241. 2: 333. AE. 3: 61. 481
auſtrum E 2: 58
auſum. AE. 10: 289, 458
auſus. G 2: 175 3: 113. AE. 1: 452. 2: 768 5: 499. 9: 428. 12: 350
aut. E. 1: 63, 3: 12, 25, 110 5: 10. 6: 55, 59, 74. 78. 7: 21, 27, 52. 8: 44 9: 63. 10: 9, 36, 56, 61 G 1: 73, 93, 121, 126, 283, 247, 263, 274, 288, 295, 352, 356, 369, 374, 377, 411, 416, 445, 484, 496. 2: 50, 78, 100, 107, 122, 196, 207, 240, 258, 334, 348, 356, 377, 435, 497, 499. 3: 4, 57, 95, 156, 159, 180, 214, 278, 329, 333, 353, 403, 408, 416, 438, 448, 464, 489, 525, 560. 4: 31, 20, 49, 84, 108, 123, 167, 192, 199, 211, 245, 257, 268, 313, 324, 409, 474. AE. 1: 49, 70, 183, 324, 361, 369, 396, 400, 414, 432, 434, 498, 508, 527, 566, 578, 593, 681. 2: 7, 36, 43, 45, 48, 70, 127, 151, 187, 286, 305, 362, 520, 524, 566, 595, 656, 746, 779, 786 3: 4, 140, 162, 187, 311, 318, 336, 451, 637, 680 4: 27, 34, 62, 84. 87, 98, 108, 112, 159, 186, 235, 271, 317, 326, 338, 339, 368, 439, 473, 502, 530, 619, 670. 5: 68, 274. 742. 6: 92, 310, 365, 454, 471. 610, 615, 693, 742 802, 807, 841 7: 164, 197, 298, 302, 307, 634, 721, 8: 17, 23, 206, 314, 471, 613, 692 9: 31, 94, 186, 209, 214, 383, 408, 426, 487, 495, 563, 608: 686, 795. 10: 9, 38, 66, 69, 93, 135, 273, 449, 559, 582, 593, 642, 671, 675, 725, 766, 806, 864 11: 118, 230, 368, 392, 473, 494, 580, 616, 665, 737, 791, 802. 844, 847, 873. 12: 14, 171 68, 135, 158, 287, 329, 523, 637, 658, 686, 701, 764, 796, 825, 852, 863, 873, 912

Poſſem hoc loco multa referre, quae ſunt a nobis ſuper hac particula in noſtro Dictionario diſputata, ni propediem illud eſſem in lucem relaturus. Poſſem etiam huc tranſcribere, quae plurima a diligentiſſimo Grammatico Diomede de vario hujuſce vocuiae uſu atque ſignificato in ſecundi libri calce traduntur: niſi aliena dictata, quae quo loco habeantur, indicaſſe ſatis ſit, mihi ſit religio recitare. Illud non praeteribo, has numerarias notas non omnino ita congeſtas fruſtra tibi videri poſſe, ſi modo divinae Virgilianae phraſis aſſequendae gloriam non abhorrueris.

autem. G. 2: 14, 238 3: 129, 387, 513 4: 33, 97. AE 2: 101, 203, 318, 518, 526, 673 3: 396, 687 4: 540. 5: 336 6: 255, 347, 695, 809, 827. 7: 286, 561 8: 711. 9: 133, 219. 10: 663, 717, 739, 878. 12: 672, 752
Autbronium. AE. 10: 753
Automedon. 2. 477
autor. G 1: 432. 2: 315. 3: 36. AE 2: 150. 3: 503. 4: 365 5: 17, 418. 6: 650 7: 49 8: 134, 269, 536. 9: 748. 10. 519 11: 339 12: 159, 405

Inconſtanter ſcribunt Aldinae editionis exemplaria, & pleriqne noſtræ aetatis eruditi. At alii poſt *t* addunt adſpirationem. Ego vero una, cum Probo Valerio libentius per *ct* legerim, cujus in Catholicis verba haec ſunt, *auctor*, ſi ſit tractum e verbo *augeo*, *auctrix* facit. Si non venit a verbo, ſed ſignificat principem, quod nomen non venit a verbo, etiam foeminino genere *auctor* facit, ſicut Virgil. ex perſona Junonis, *auctor ego audendi*: princeps, non quae augeam: nam *auctrix* diceret. Haec verba nos in magno noſtro Dictionario diligentius expendimus.

autorem. G. 1: 27. AE. 9: 421
autoribus G. 10: 67
autumni. 1: 311 2: 321 3: 479. AE. 6: 309
autumnus. G. 2: 54, 134, 148
autumnum. 2: 511
avulſa. AE. 2: 608, 631. 3: 575; 9: 490
avulſam. 8: 238 10: 660
avulſo 6: 143
avulſum. 2: 558. 12: 685
avulſus. 4: 616
avunculus 3: 343. 12: 440
avus. 10: 76
auxi. 9: 407
auxilia. 5: 222. 8: 8.
auxilii. 2: 163
auxilio. 1: 571, 621. 2: 236, 451, 521 4: 538. 5: 686. 7: 551. 8: 71, 536. 10: 33. 111 420, 428. 12: 388
auxilium. G 2: 130. AE. 1: 358. 2: 344, 693. 3: 146. 4: 617 7: 504 8: 10, 201, 376, 472. 12: 378
axe. AE 2: 512 5: 820 8: 28
axem. G. 3: 351. AE. 4: 482. 6: 536, 771, 798
axi. G 2: 271
axis. 3: 107, 172. AE. 12: 379

B.

B*acca* G 2: 86, 519
baccas. G 1: 306. 2: 119. AE. 3: 649
baccare. E. 4: 19 7: 27
baccatum. AE 1: 655
bacchata. G 2: 487 N. tr. 8. v. bacchari, 10: 41
bacchatam. AE. 3: 125
bacchatur 4: 301, 666 6: 78
Bacche. G. 2: 2 AE. 7: 389
Baccheia. G. 2: 454
Bacchi. 2: 143. 3: 264, 526 4: 102, 380, 521. AE 1: 215. N. de Numeris, & Caſibus. 3: 354. 7: 385, 405. 11: 737
Baccho. E. 5: 30, 69, 79. G. 1: 344 2: 37, 191, 228, 240, 380, 393 4: 129, 279. AE. 4: 392. 5: 77 7: 580, 725
Bacchum. 8: 181
Bacchus. G. 2: 113, 275, 455. AE. 1: 735
bacis. E. 10: 27 G 1: 83, 430
Baltea 2: 138. AE. 8: 688
Balarum. AE. 9: 710
balantum. i. ovium. G. 1: 272.

Digitized by Google

272. 8: 457. AE. 7: 538
balatibus. AE. 9: 565
balatu. G 3: 554 Onomatopoeia eſt.
balatum. AE. 9: 62
Balearis. G. 1. 309
balſamaque. 2: 119
baltei. AE. 10: 469. biſſyllabice.
balteus. 5: 313. 12: 274, 942. N. tr. 4
barathri. AE. 3: 421
barathrum. 8: 245
barba. E. 1: 29. 8: 34. AE 3: 593. 4: 251 12: 300
barbam. 2: 277. 10: 838
barbara. 1: 539. 11: 777
barbarica. 8: 685
barbarico. 2: 504
barbarus. E. 1: 72
barbis G. 3: 366
Barcaei. AE. 4: 43
Barcen. 4: 632
Bavium. E 3: 90
Batulumque. AE. 7: 739
beatas. 4: 639
beati. 1: 94
beatus. E. 6: 82
Bebryciae. 5: 373
Belgica G. 3: 204
Beli. AE. 1: 621
Belidae 2: 82
bella. E 4: 35. 6: 7 G 1: 465, 505. 3: 179. AE. 1: 48, 541. 2: 84. 439 3: 458. 4: 14, 43. 6: 76, 821, 833, 891 7: 41, 315, 444, 455, 549, 615, 664, 782. 8: 547, 629, 675. 9: 182: 279, 641. 10: 66, 93, 370. 11: 254, 379, 736. 12: 33, 158, 180, 333, 390, 517, 633
Bellae. AE 7: 740. rectius fortaſſe *Abellae*, vel *Avellae*: unde *Avellanae nuces*. Nam & hodie urbs apud Nolam *Avella* dicitur.
bellando. 11: 256
bellantes. G. 3: 224. AE. 2: 466
bellantum. G. 3: 183. AE. 12: 410
bellantur. 11: 660 N. de contrariis generibus verborum
bellare. AE. 8: 400
bellator. G 1: 145. AE 9: 721. 11: 88, 533, 700. 12: 614
bellatoris. AE. 10: 891
bellatrix. 1: 493. 7: 805
belli. 1: 14, 23, 294, 566. 2: 151, 162. 6: 843 7: 339. 461, 553, 607. 8: 1, 40 327, 683. 9: 528. 10: 551 70, 146, 169, 173, 427, 532, 582, 737, 809. 11: 96, 126, 256, 483, 505, 535, 541, 658. N in Differentiis v. bellum & praelium. 12: 559, 567, 572
belliferratos. 7: 622
bellipotentis. 11: 8
bellis. 1: 291. 9: 201 10: 87, 431, 859
bello. G. 2: 170, 279, 447 3: 28. 4: 69, 217, 561. AE. 1: 532, 1, 339, 444, 545 2: 133, 109, 293, 315, 718. 3: 540, 603. 4: 87, 108, 229, 615. 5: 423, 754 6: 478, 481, 879. 7: 235, 482, 545, 572, 637, 643, 693, 761. 8: 29, 118, 146, 150, 290, 374, 480, 606. 9: 363, 511, 590, 600, 608. 656, 759. 10: 8, 185, 508, 609. 11: 295, 338, 662: 399, 842. 12: 43, 261, 347, 359, 779, 852
Bellona. 7: 319. 8: 708
bellua. 6: 287
bellum. G 1: 509. AE 1: 263. 3: 235, 248, 540. 6: 279, 829 7: 80, 541, 583. 604, 647. 8: 55, 535, 437. 10: 627. 11: 18, 113 116, 217, 250, 279, 395, 535. 12: 79, 109, 804
Belo. AE. 1: 730
Belus. 1: 621, 729
Benace. G 2: 160. Vulgo *lago de Garda*.
Benaco. AE. 10: 205
bene. E 2: 48 3: 94 9: 6. AE. 4: 317, 539 9: 157, 206
benefacti. G 3: 525
benignam. AE. 1: 304
Berecynthia. 6: 785 9: 82, 619
Beroe. G 4: 431. AE 5: 620, 646
Beroen. 5: 650
Bianoris. E. 9: 60
bibamus. 10. 65
bibant. G 4: 32
bibat. 2: 506
bibebat. AE. 1: 749
biberunt. E. 3: 111. N. de Impropriis v bibere.
bibet. E. 1: 64
bibiſſent. AE 1: 473
bibit. G. 1: 380. 2: 218. AE 11: 804. N. in Improp. v. Bibere
bibula. G. 1: 214
bibulam. AE. 6: 127
bibulum. G 2: 348
bibunt. AE. 7: 715
Biciae. 1: 718
bicolor. 5: 566 8: 276
bicornes. G 1: 264
bicornis AE. 8: 727
bidentem. 12: 170 Bidentes pecudes, quaſi biennes, quod bimae immolarentur, a Virgilio dictas intelligi, docet N. tr. 2. eorum inſcitiam arguens, qui ob eam cauſam appellatas putant, quod duos dentes haberent
bidentes. G 2: 355. AE. 4: 57. 5: 96 6: 39. 7: 93. 8: 544
bidentes. G. 2: 400
biferique. 4: 119
biformem. AE. 9: 618
biformes. 6: 286
bifaemis. 6: 25
bifrontem. 12: 198
bifrontis. 7: 180
bigis. 2: 272 5: 721. 5: 721. 7: 26 12: 164
bijuges. G. 3: 91
bijugique. AE. 10: 253
bijugis. 10: 399, 435, 675
bijugo. 5: 144
bijugos. 10: 587. 12: 355
bilicem. 12: 375
bilingues. 1: 661
bima. G 4: 299
bimembres. AE. 8: 293
bina. E. 2: 42. 8: 67. AE. 1: 313 5: 61, 306, 557 7: 688. 8: 168. 9: 263. 12: 165
binae. G. 1: 172. 4: 95
binos. E. 3: 30
bipatentibus. AE 2: 330. 10: 6
bipedum. G. 4: 389
bipennem. 4: 331. 5: 307. 11: 651
bipenni AE. 2: 479. 11: 135
bipennibus. 2: 627
biremes. 1: 182. 8: 79
Byrſam. 1: 367. Βύρσα enim Graecis corium. Unde nos hodie *Borſam* dicimus *crumenam numariam*: quia primum ex corio conſui coepta: ex quo etiamnum potiſſimum utimur. De hoc plura in noſtro Stoico, quem de origine linguae vernaculae ſcripſimus.
bis. E 1: 44 3: 5, 30, 34. G 1: 48, 491 2: 150, 410. 3: 33. 4: 504 AE. 1: 71, 381, 393. 2: 126, 218. 4: 228. 6: 32: 134, 578. 8: 518. 9: 161 272, 599, 635, 800. 11: 133, 324, 402, 629. 12: 34, 144, 582, 899
Biſaltae. G. 3: 461
biſſeni. AE 5: 561
Bitiae. 1: 738
Bitiam. 9: 703
Bitias. 9: 672. 11: 396
bitumen. 3: 451
bitumine. E: 8: 82
bivias AE. 11: 516
bivio 9: 238
blanda 5: 827
blandis. G. 3: 185, 496. AE. 1: 670
blande. G. 3: 127
blandos. E. 4: 23
blattis. G. 4: 243
Bolam. AE. 6: 776 Oppidum Latii, ſine veſtigiis & tantum ſine nomine terrae, ut ait Poëta, deque illis oppidis, quae proles Aeneae poſthuma condidit, praedicente id apud inferos Anchiſe patre. Oppida autem alia fuere Alba Longa, nunc ſedes Epiſcopalis. Nomentum, vulgo Lamentano, ab urbe mil. paſſ. & in Sabinis. Gabii, alicui Gallicanum oppidum, prope Praeneſte, ab Urbe mil. paſſ. 20. Fidena urbs, hodie Caſtel Jubileo. ab urbe mil. paſſ. 5. Collatinae arces, in montibus, ab Urbe mil. paſſ. 4. ad viam Tiburtinam. Pometii, in Latio, nunc tantum urbis cadaver. Caſtrum Inni, nunc Corneto, ſedes & ipſa Epiſcopalis. Cora inter Velitras & Senam apud Sermonetam. Roma, illa inclyta, caput Orbis, communis omnium patria, ut ait Juriſconſultus, de qua ſatius eſt ſilere, quam pauca dicere
bona. G. 2: 447. N. libello de Impropriis. v. bonus. 456 AE 1: 734
bonas. 11: 658
bone. 11: 344
boni E. 5: 1. AE. 12: 649
bonis. 11: 435
bonum. E. 5: 61, 65. AE. 3: 195. 5: 542, 770. 9: 572. 11: 106
Bootes G. 1: 229
Borea. 2: 316
Boreae. E 7: 51 G 1: 93, 370. AE. 4: 442 10: 350. 12: 365
Boream. G. 3: 298
Boreas. AE. 3: 987, 605. 5: 481. 7: 790
boves. E. 9: 46. 5: 25. G. 1: 285. 3: 532. AE. 7: 663. 8: 204, 215, 263
bovis. AE. 8: 183
boum. G 1: 325. 3: 211, 419. AE. 3: 220, 306 5: 61, 405. 8: 217 11: 197
brachia. G 1: 34. 202. 2: 296, 368. 4: 174. AE. 2: 792 3: 535. 5: 136, 664, 377. 403, 427, 829, 6: 282, 700. 8: 452, 619. 9: 623 10: 595. 12: 209
bractea. AE 6: 209
breve. 10: 467

breves. G. 4: 194
brevia. AE. 1: 111
brevibus. 5: 221. 10: 289
brevior. G. 1: 312
brevis. E. 9: 24. G 3: 80
breviſſimus. AE. 3: 507
breviter. 1: 561. 2: 11. 4: 632. 6: 321, 398, 538. 9: 353, 10: 251, 621,
Briareus. 6: 287
Britanni. G. 3: 25 Britannia inſula, quae & Albion, & Anglia: nunc Inghilterra.
Britannos. E: 1: 67
Brontes. AE. 8: 425
bruma. G 3: 321, 443. AE. 2: 472
brumae. G. 1: 211
brumali. AE. 6: 205
Bruti. 6: 819
bubo. 4: 462. N. tr. 4.
bubulci. E. 10: 19
buccina. AE. 7: 519. 11: 475
bucula. E. 8: 86. G. 1: 375. 4: 11
buſo. 1: 184
bullis. AE. 9: 359. 12: 942
Bumaſte. G 2: 102
burim. 1: 170. N tr. 3. v. bura.
Buſiridis. G. 3: 5
buſta. AE. 11: 201
buſtis. 12: 863
buſtum. 11: 850
Buten. 5: 372 9: 647. 11: 691
Butroti. 3: 293
buxo. G. 2: 437 AE. 10: 136
buxum. g. n. N. tr. 4. G. 2: 449. AE. 7: 382
buxuſque. 9: 619

C.

Caci. AE. 5: 194, 205, 218, 248, 303
Cacum. 8: 222, 259
cacumen. G. 2: 29
cacumina. E 2: 3. 6: 28. 9: 11. G. 2: 307. AE. 1: 274. 6: 678
cadant. E. 6: 39
cadat. AE 4: 620. 6: 283. 11: 793
cadaver. 8: 264
cadavera. G. 3: 557
cadebat. E: 1: 29
cadens. G: 1: 109, 229
cadent. AE 2: 709 12: 203
cadente. G. 3: 401
cadentem. 2: 298. AE 2: 575. 4: 480
cadenti. 6: 602
cadentia. 2: 9. 4: 81
cadentibus.
cadentum. 10: 674. 12: 510
cadere. G. 3: 238
caderem. AE. 2: 434
caderent. G. 1: 354
cadet. AE. 1: 334
cadis. 1: 195. N. de Genere Vaſorum. v. *cadi*. 10: 834
cadit. E. 9: 17: G. 3: 304. AE. 2: 426. 9: 711. 11: 668. 12: 460
cado. AE 6: 228
caducas. G. 2: 368
caduci. AE. 6: 481
caduco 10: 621
cadunt. E. 1: 84. 2: 18. G. 4: 80. AE. 2: 368. 3: 207. 6: 310. 12: 409
caeae. G. 1: 14. rectius *ceae*.
caeca. G. 1: 80. 2: 507 3: 260. 4: 237 AE 1: 536. 3: 203. 5: 164. 6: 30. N. de Impropr. v. *caecum*. 8: 253. 9: 152. 10: 98. 11: 781. 889
caecaeque. AE. 2: 453
caecam. 2: 397
caece. G. 3: 210. AE. 2: 744. 4: 209 12: 279
caecis. AE. 3: 200, 232, 696. 5: 589. 7: 619
caeco. 2: 19, 335. 4: 2. 9: 518. 12: 404, 591
caecos. G. 1: 964. AE. 2: 357 6: 157
caeculus. AE 7: 681. 10: 544
caecum. 2: 356. 7: 591 10: 733
caecus. 1: 349
caede. 1: 471. 2: 500, 526, 638. 3: 247 4: 21 6: 503. 8: 196, 695 9: 142, 354. 453, 456, 693, 778, 818. 10: 119, 426, 515, 901. 11: 634
caedem. 12: 498
caedere. 5: 773
caedes 2: 411. 8: 483, 492, 547, 705. 9: 342. 11: 649, 729, 885
caedicus. 9: 362. 10: 747
caedis. 3. 256. 7: 77. 9: 760. 10: 245
caedit. 5: 96. 10: 404
caeditur. G 1: 173, 213 82, 415
caedunt. 3: 364, 375. AE. 7: 677
caeduntur. 2: 266
caelarat. 10: 417
caelare. 9: 425
caelataque. 1: 640. N. in Different. 7: 392
caelatamque. 5: 307
caelati. 10: 527
caelatum. E 3: 37
caelatus. AE. 8: 701
caelaverat. 10: 499
caelavit. 1: 349
caelum. 9: 573
caeneus. 6: 448. 9: 573
caerete. 10: 183
caeritis. 8: 597
caeſa. G. 4: 547. AE. 2: 116. 8: 641. 10: 498
caeſae. G. 2: 312
caeſar. 1: 25, 503 2: 170. 3: 16, 48. AE. 1: 288. 6: 789, 792. 8: 678, 714
caeſare. G. 1: 466
caeſariem. 5: 337. AE. 1: 590. 12: 392
caeſariae. 8: 659. 11: 643
caeſaris. E. 9: 47. G. 3: 47
caeſarum. AE 7: 87
caeſi. 6: 126 8: 719
caeſis. G 2: 537. 4: 284. AE 2: 166. 3: 369. 5: 329. 6: 837 9: 151. 11: 167. 12: 338
caeſo. 7: 175
caeſos. G. 3: 23. AE. 7: 574
caeſtu. G. 3: 20. AE. 5: 69
caeſtus. AE 5: 379, 401, 410, 424, 479, 484
caetera. E. 5: 58. G. 3: 62, 162 AE. 1: 581. 2: 207, 438. 3: 379. 594 5: 743, 134, 573 7: 614. 8: 548. 9: 224, 254, 368, 658. 11: 91, 207, 310, 467. 791. 12: 40, 563, 606
caici. AE. 1: 183
caicus. G. 4: 370. AE. 9: 35
cajeta. AE 7: 2
caietae. 9: 900
cayſtri. G. 1: 388
calabris. 3: 425
calamis. E: 5: 48
calamo. 1: 10. 2: 34
calamos. 2: 32. 3: 14. 5: 2 6: 170. 8: 24. G 1: 76. 2: 358. AE. 10: 140
calathis. E: 2: 46 5: 71. G. 3: 402. AE. 7: 805
calcaribus. 6: 881
calcatur. 12: 340
calce. 5: 324. N. tr. 1. v. calces. & tr. 5. v. calx 11: 714 *Ferrata calce* genere foeminino hoc exemplo ſcribi, notat Marcellus in libello de indiſcretis generibus, quamquam vulgata lectio habet *ferrato*, voce maſcula.
calcem. 5: 374. N. tr. 2. v. & tr. 2.
calcentur. G: 2: 244
calchanta. AE. 2: 122
calchante. 2: 100
calchas. 2: 176, 182, 185
calcibus. 10: 404, 730, 892. N. tr. 1. v. calces.
calculus. G 2: 18
calefacta. AE. 12: 66, 269
calent. 1: 417
calentia. 12: 297
cales 7: 728. Caſinula nunc, ut aliqui, inter mare & Silicinum. Nonnulli Calvi, ita vulgo. Hinc Horatius Calenum vinum dixit.
calido. AE. 9: 422. 11: 698. 12: 100
calidos. 6: 218
calydona. 7: 306. 11: 270
calidum. G. 3: 119. 9: 414. 10: 486
caligantem. 4: 468
caligat. AE. 2: 60
caligine G 2: 309. AE 3: 203. 6: 267. 8: 253. 9: 36. 11: 187, 876. 12: 466
calle. 4: 405 N. tr. 4
calles. 6: 443. 9: 383
calliope. 9: 535
calliopea. E. 4: 57
calor. G. 1: 89 3: 172. 4: 36. AE. 4: 705. 8: 390 9: 475
calore. G. 1: 190
calorem. 2: 344. N. tr. 4. v. calor.
calores. 2: 270
calori. 4: 23
caltha. E. 2: 50. N. De genere, vel col. veſt. quamquam ibi ſine nota afflatili.
camerina. AE. 3: 701
camertem. 10: 562
camerti. 12: 224
camilla. 7: 803. 11: 432, 498, 535, 536, 649 657, 833
camillae. 11: 604, 689, 821, 836, 868
camillam. 11: 543, 769, 796, 839, 892, 898
camillis. G. 2: 196
camillum. AE. 6: 825
camino. AE. 5: 580. 6: 630. 8: 418
camoenae. E. 3: 59
campanae. AE. 10: 145
campi. G. 2: 274, 486. 3: 198, 202, 343 AE 3: 701. 5: 695. 6: 441 7: 486, 781. 9: 230, 274. 11: 602. 12: 36, 542, 710
campis. G 1: 210, 314. 3: 147. 4: 186 AE 1: 197. 3: 13, 220. 4: 404. 6: 887. 9: 25, 321 368. 10: 335, 455. 804. 11: 450, 465. 12: 383, 406
campo. G 1: 401 2: 145, 280. 3: 353, 390, 466 4: 11. AE. 7: 721 8: 504. 9: 42, 53, 56. 10: 540, 763. 11: 493, 605. 12: 80, 353, 383, 450, 771, 897
camporum. 11: 866
campos. G. 1: 38, 482, 492 2: 11. 4: 77. AE 2: 498 3: 11, 334, 400. 4: 154. 5: 552. 6: 140, 677, 724. 7: 223, 540, 643. 10: 214, 408, 582, 602. 11: 102, 513, 908
campum. G. 1: 72, 77, 126. 2: 198. 3: 103, 161, 522. AE. 3: 538. 5: 144, 287, 653. 8: 596. 11: 875, 903. 12: 116, 136

Digitized by Google

camenis. 5: 128
caminis. G 3: 55. N. tr. in v. Cimerium, videtur hoc exemplo legere *Camerie*, media ſyllaba per *e*, ſecundam vocalem literam, ut prae ſe ferunt Noniani codices. Quod ita eſſe ex eo etiam evidenter apparet: quia ait, pari ratione inde Cameras tecta incurva appellari. Viderit lector, quae lectio caſtior.
cana. E. 2: 51. G. 2: 376. AE 1: 291
canae. AE. 5: 749 9: 259
canalibus. G 3: 330. 4: 265
canam. E 1: 78
canamus. 4: 1 9: 61
canat AE. 6: 76
canat. 5: 457
cancri. E. 10: 68
cancros G 4: 48
candente. AE. 5: 575
candentem. 5: 256. 9: 628 12: 91
candenti. 6: 896. 9: 565
candentis 4: 61 8: 720
candida. E 2: 46. 6: 76. 9: 41. G. 2: 520. 4: 557 AE. 2: 571. 6: 708. 7: 8, 82, 138, 608. 9: 452
candidior. E: 1: 29. 7: 38
candidus E 2: 16 5: 56. G 1: 217 3: 587
candore. AE 5: 538
cane. 5: 458. 11: 399
canebam. G 4: 559
canebant. AE. 2: 124 7: 79, 608. 12: 28
canebat. E 6: 32 9: 26 G. 4: 466. AE 5: 185, 559 4: 14 190 5: 416. 6: 545. 8. 616 9: 777
canem. G 3: 366
canemus. E. 9: 67. G 3: 1
canendo G. 2: 31. 5: 11
canens. AE. 8: 499 10: 417
canent. G. 5: 325
canentem. E. 8: 44 9: 621. 10: 192
canentes. AE. 6: 657
canenti. 9: 525
canentia G. 2: 13, 120. AE. 10: 418
canerem. E. 6: 3 G 4: 219
caneret. E. 9: 19
canes G 1: 470. 5: 44, 530 AE. 6: 257. 7: 494. 8: 462
canet. E 1: 57. 6: 11
canibus E 1: 25. 5: 67. 6: 78 8: 28, 57 G 1: 140. 5: 571, 410, 196. AE 3: 432 7: 479. 9: 435
canistris AE 9: 612. 10: 549. 844 12: 612
canities. 6: 300
canimus. E. 4: 3. 10: 8
canis. G. 1: 45. propter nives 218. altrum 2: 353. animal.
caniſtris. G. 4: 280. AE. 1: 701. 8: 180
canit E. 6: 62, 65, 85. G. 2: 417. AE 1: 742 2: 176. 5: 155, 566, 375, 444. 5: 115. 6: 99 7: 398, 515. 10: 191. 12: 864
cano. G 5: 445. AE. 8: 672
cano. vel. E. 6: 9 G. 1: 12. 2: 156. AE 1: 5 8: 49
Canopi. G 4: 228
canor 4: 71
canoris. 2: 528. AE. 6: 120
canoro. AE. 9: 503
canoros. G. 4: 150 AE 7: 700
cantabitis. E. 10: 31
cantabunt. 5: 72
cantando. 5: 21, 25. 6: 71 8: 71 9: 52
cantante 6: 51
cantantes. 9: 29, 64
cantantibus. 10: 75
cantare. E 7: 5. 10: 32
cantaret. 10: 41
cantari. 5: 45
cantharus. 6: 17. N. de Genere vaſ.
canto. 2: 23
cantu. G 1: 293. 5: 328 4: 471. AE 6: 165, 172. 7: 12: 54, 754 8: 2
cantum. 9: 618
cantus. G. 1: 403. AE 1: 398. 7: 641, 759 9: 285, 456 10: 165
canum. G 3: 265, 404. AE. 4: 132
canunt. AE. 2: 259. 7: 271. 10: 310
cape. G 3: 420. 4: 380 AE 2: 296, 717 5: 488. 5: 712. 6: 377. 10: 242. 11: 590
capella. E. 2: 64
capellae 1: 75. 78. 4: 31. 8: 33. 10: 7: 30, 77
capellam. 2: 65
capellas. 1: 12. 5: 96. 7: 3. 9: 25. G. 2: 196 5: 287
Capenos. AE. 7: 697
caper. E 3: 25 7: 7 G. 2: 380
caprae. AE. 1: 396, 675. 8: 159, 267
capeſſam. 8: 507
capeſſant 5: 254
capeſſere. 1: 77. 4: 346
capeſſeret. 5: 703
capeſſunt 9: 567
Caphereus. 11: 261
capi. 7: 295
capias 11: 856
capiendus. G 4: 396
capiero. 1: 426
Capyn. AE. 1: 183
capio. 2: 514
Capys. 2: 55. 6: 768. 9: 576. 10: 145
capiſtris. G 3: 188, 399
capit. AE. 4: 241 5: 185 6. 754 7: 466. 9: 144. 10: 106. 12: 250, 450
capita G 1: 655. AE. 1: 189. 5: 545, 678 5: 62. 428. 6: 560. 9: 678, 982. 11: 861. 12: 512
capite. n. 2: 219. 12: 312
capite. vel 7: 405
capiti. E. 6: 16. AE 6: 524 7: 668, 689. 8: 484, 570 9: 810 10: 135, 270
capitis E 10: 24. AE. 5: 571 4: 354, 640 10: 639
Capitolia. 6. 856. 8: 575, 655
Capitoli. 9: 448
capitum. 3: 391 7: 185, 652, 742. 8: 44. 300
capitisque. 8: 311
capiunt. 5: 515. 6: 755
caprae. 4: 152
capreaeque. G. 2: 377
capream. AE. 10: 725
Capreas. 7: 755. Hujus nominis etiam nunc inſula in conſpectu Neapolis.
capreoli E 2: 41
caprigenum AE 5: 221
capris. G. 5: 500
capro E. 9: 25
caprum 5: 17, 22
capta. AE 4: 84, 350. 12: 22
captabit E. 1: 53
captae. G. 4: 548. AE. 2: 507, 645
captam. G. 3: 302. AE 4: 526
captant. E. 2: 8
captare. G. 1: 139
captas. AE 1: 596
captat. 3: 514
captavit G. 1: 576
capti. G. 1: 185 3: 285. AE. 2: 198 7: 295. 9: 599, 635
captiva. AE. 2: 765. 3: 329. 12: 65
captivi. 7: 184
captivique. 10: 520. 11: 779
captivoique. 9: 273
capto. 4: 399 AE. 2: 64, 75. 11: 783. ſemper in fine carminis.
captos. 2: 584 4: 134
captum. E. 6: 59 AE. 11: 850
captus E. 6: 10. AE. 11: 49. 12: 592
Capua G. 2: 224
capulo. AE. 2: 555 10: 556
caput E 1: 25 7: 29, 8: 102 G. 1: 386, 467. 2: 341, 392. 5: 21, 52, 80. 412, 553. 4: 319, 553, 368, 523 AE. 1: 116, 127, 444 2: 558, 751 3: 194 6: 177, 249, 357, 495, 615 699, 702. 5: 10, 509, 575 469. 774. 815, 745 6: 866. 8: 65, 145. 9: 500, 352, 437, 496, 587, 628, 635, 735, 771 10: 135. 203, 594, 554, 757, 865, 869. 11: 39: 361, 579, 680, 836 12: 293, 382, 571, 600, 816, 885, 894
caret. E 4: 46 8: 92. AE. 4: 91, 492, 654. 11: 215, 585, 586
carae. AE. 1: 689
Caraſque. 8: 725
carbaſeis. AE. 11: 776. N. de Genere veſtium, v. carbaſus.
carbaſus. 3: 357 4: 417. 8: 36. N. ibid
carcere G 3: 104 AE. 1: 54
carceribus. G. 1: 512
carcheſia Bacchi, id eſt vini G. 4: 380. Pro mero Baccho, *pro* meri Bacchi. 5: 77. N. in libello de genere vaſ. citat utrumque locum. Poculorum autem Graeca nomina etiam alia leges apud Virgilium, ut Cantharos, ut Cymbia, ut Scyphos. De quibus non pauca apud Macrobium Sat. lib 5. c. 21.
cardine AE 1: 672 2: 480, 495. N tr. 4. cardo. 5: 448. 6: 573 7: 621 9: 724
cardo. AE. 1: 449
carduus. E. 9: 39 G 1: 152
care. AE. 2: 707 5: 725. 8: 581
careat. 4: 432
carebunt G 5: 455
carecta. E. 5: 20
carentes AE 6: 555
carentum. G. 4: 255, 672
carere. AE 2: 44
careret 5: 651
caret. 9: 540. 12: 209
cari. 1: 646, 677. 2: 560. 4: 354 5: 747. 6: 108. 10: 789
carie. G. 3: 231
carina. AE. 4: 389. 5: 158. 186. 6: 591 10: 197, 296
carinae. G. 1: 305. AE. 2: 198 4: 658. 5: 115, 699. 9: 95 10: 501
carinas G 2: 445. 5: 46. AE 5: 682 7: 481. 8: 93
carendo. G 1: 360. AE 1: 259, 179. 3: 465 7: 186 9: 148, 11. 528
Carinis AE 8: 361
carior. 12: 639
caris. 1: 24
cariſſime. 8: 577
carmen. E 5: 27. 5: 42 45. 6: 5. 7: 21 9: 53. G. 2:

G 2: 176. 4: 514
Carmentalem. AE. 8: 338
Carmentis. 8: 336, 339
carmina. E. 1: 78. 2: 6. 3: 61, 86, 90 5: 14, 55, 63. 6: 25. 8: 10, 67, 72, 76, 79, 84, 90, 93, 100, 104, 109. 9: 11, 21, 34, 53, 67. 10: 3, 51, 62 G 1: 350. 2: 388. 3: 3, 4, 565. AE. 3: 445, 451. 6: 74, 644 9: 446, 775
carmine. E. 5: 80. 6: 68. 8: 3: G 2: 45, 95. 4: 348, 510. AE. 3: 287. 4: 462. 8: 287. 11: 500
carminibus. E. 3: 22. 4: 59. 8: 70. 9: 10. G 2: 394. AE. 4: 487. 8: 733. 8: 303
carminis. E. 4: 4. 6: 18
caro. AE. 11: 33. 550.
careſque. 6: 682.
carpam. E. 2: 54
carpamus. G 3: 325.
Carpathio. 4: 387
Carpathium. AE. 5: 595
carpe. 6: 146, 629
carpebant. G. 4: 335 AE. 4: 512
carpebat. AE. 4: 555. 7: 414
carpendae. G. 2: 366
carpens. E. 2: 47. AE 6: 245
carpent. E. 9: 50 G. 2: 201
carpentem. 3: 465
carpentes. 1: 390
carpere 3: 142, 191, 296, 435. 4: 134. AE. 4: 31. 9: 353
carpes. G. 3: 176
carpetis. E. 1: 79
carpis. AE 388. 12: 412
carpit. G 2: 90 3: 215, 347.
carpitur. AE. 4: 2
carpſit. G. 2: 501
carpunt. 4: 311
Carthagine. AE. 4: 224
Carthaginis. 1: 298, 366. 4: 97, 265, 347
Carthago. 1: 13. 4: 670. 10: 12, 54
caruere. 5: 173
caſas E. 2: 29
caſeus. 1: 35 N. tr 4
caſia. 2: 49. G. 2: 466.
caſiae. 4: 30
caſiamque. 4: 182
caſias. 2: 213. 4: 304
caſibus. AE. 1: 240, 599
Caſmillae. 11: 543
Caſperiamque. 7: 714
Caſpia. 6: 798
ceſſa. 12: 780
Caſſandra. 2: 246, 404. 5: 183, 187
Caſſandrae. 2: 343. 5: 636. 10: 68
caſſes. G. 4: 247
caſſibus. 3: 371
caſſida. AE. 11: 775
caſſis. 11: 104
caſſum. 2: 85
caſta. E. 4: 10. G. 4: 524. N. in Differ. v. caſtitas. AE. 5: 735. 6: 402
caſtae. 8: 665
Caſtaliam. G 3: 293
caſtaneae. E. 1: 82. 7: 53. de fructu, de arbore vero alta. G. 2: 15, 71 Etiam adjectione *nu-is* caſtaneas nuces dicimus, cum Marone, quae & Heracleoticae. Require de hoc apud Macrob. cap. 18 lib. Sat. 3. Probare autem hodie maxime ſolemus caſtaneas e Ciavenna Rhaeticis Alpibus proxima. Amygdalas Appulas, quas de ſaporis praeſtantia vulgo eleganter Ambroſianas dicimus. Tarentinas juglandes, & cum ab eis diſcedimus, Vicentinas. Avellanas item ex agro Vicentino, quas in earum laudem Gentiles appellamus, facie oblongiore. Nos quid quaeque ferat regio, quidve felicius, aut praeſtantius, diligenter in iis libris perſequimur, quos proprios huic rei fecimus.
caſtaneas. E. 2: 15, 71. Adi Macrob. Sat. 3: cap 18
caſtella. G. 3: 475 AE 5: 440
caſti. AE 3: 409 6: 661. N. in Differ. v. caſtitas.
caſtigemque. AE 4 407
caſtigat. 5: 387 6: 567
caſtis. 7: 71. N. Differ. v. caſtitas.
caſto. 6: 593
Caſtore. 10: 124
caſtorea. G. 1: 56
caſtra. E. 10: 23. AE. 1: 471. 2: 27, 462. 3: 519 4: 604 5: 669. 6: 88. 8: 476: 604 9: 13, 43, 57, 147, 315, 451, 739 10: 41, 68, 109, 260, 604, 635, 671. 11: 99, 243, 350, 436. 12: 359. 589.
caſtris. G 3: 348 4: 108. AE. 2: 172. 7: 522. 8: 56, 507. 9: 366, 371, 452, 801. 10: 148, 240. 11: 2n, 915 12: 169, 408, 444
caſtrorum. G. 3: 313. 7: 159. 9: 69, 230
Caſtrum Inui. AE. 6: 775. Hodie Cornetto appellamus.
caſtum. AE. 8: 412
caſu. AE. 1: 614. 4: 560 5: 453, 700, 869. 6: 475
caſum. G 1: 340. AE. 1: 221. 2: 93, 507 3: 265. 6: 533, 578. 10: 791
caſuraſque. 8: 375
caſus. G. 2: 68, 4: 251, 455. AE 1: 9, 204, 623, 754. 2: 10, 563, 750. 3: 183, 299, 317, 504, 669. 5: 201, 350 6: 32, 377, 531. 9: 211, 277, 292, 199, 514, 723. 10. 61, 316, 352. 11: 244 12: 21, 32, 61, 321
cateias. AE 7: 741
catenae. 6: 558
catenis. 8: 225.
caterva. 1: 497 2: 40, 370 4: 136. 5: 76. 11: 478, 533, 564
catervae. 11: 456
catervas. 7: 804. 8: 593 10: 194 11. 433. 12: 264
catervatim. G. 3: 556
catervis AE 11: 682
Catilina. 8: 668
Catillus 7: 672. 11: 640
Cato. 6: 841
Catonem. 8: 670.
catulique. 2: 357
catulorum G. 2: 145. N. de Improp: v. Cat.
catulos. E. 1: 23. G. 3: 405. 4: 38. N. ibid.
cava. E: 18 9: 15. G. 1: 326. 2: 186. 4: 427, 464. AE 1: 516. 2: 360 3: 291, 566. 5: 448, 810. 6: 171, 293 N. de Improp. v. cavi. 9: 633, 671, 808 10: 475. 636, 891. 12: 893
cavae. G. 1: 117. 2: 391. 3: 253. AE. 2: 53, 487 9: 666
cavant. AE. 7: 632
cavantur G. 3: 450
cavas. AE. 2: 38. 9: 543
cavat. G 1: 262. 3: 87
cavata. AE 3: 229
cavatas. G. 1: 136
cavatis. 3: 387. 4: 33
Caucaſeaſque. E. 6: 43
Caucaſeo G. 2: 440
Cauca'ns. AE. 4: 367
cauda. G. 3: 59. AE. 8: 210
caudae. G. 3: 423
caudam. AE. 11: 812
caudas. 3: 428
caudicibus. G 2: 30
caudis. AE. 8: 674
caveae. 5: 340 8: 636
caveis. G. 4: 58
caverna. AE. 2: 53. 8: 242
cavernas. 2: 19
cavernis. 3: 674 8: 420.
cavete. 11: 293
cavete. E. 9: 25
cavi. AE. 8: 599
cavis. G 1: 184. 2: 453 4: 44 AE. 8: 69 9: 46. 12. 86
caulas. 9: 60
caulem. 12: 413
Caulonique. 3: 553
cavo. 2: 260. 3: 240, 286, 450, 641. 5: 434. 8: 143
Cauri. G. 3: 356. Codices manuſcripti tum *Cauri* tum *Cori*.
Caurum. 3. 278
Cauſa. E. 1: 27. 3: 102. G. 4: 532. AE. 2: 285 3: 584 4: 170, 290. 5: 5 6: 93, 458 7: 197, 482 9: 216, 376 10: 90 11: 178, 250, 361, 480 Non deſunt hodie eruditi, qui in hac voce ſ quam libenter geminent, Quintiliano inſtitutionum Oratoriarum lib 1 capite 8. ita referente: Temporibus Ciceronis, paulumque infra, fere quoties ſ litera media vocalis longarum, vel ſubjecta longis eſſet, geminabatur, ut *Cauſſae*, *Caſſus*, *Diviſſe*, quomodo & ipſum & Virgilium quoque ſcripſiſſe manus eorum docent. Hactenus Fabius. Antiqua etiam marmora tum Romae tum alibi hanc ſcriptionem conſtantiſſime oſtentant. Accedit ad haec etymi ratio, quam afferri in hac ſcriptura ſolere hujuſmodi, tradit Scaurus: Quod *Cauſſa* quaſi *Caviſſa* dicta ſit, a *cautionibus*, vel a *cavendo*, deinde *κατὰ συγκοπὴν* *cauſſa* retento ſſ ſuae originis duplicato, quamquam ipſe in eorum haereſi eſſe malit, qui *cauſam* unico ſ ſcribunt. Quia (ut ipſe ait) ſ litera non ſoleat geminari, niſi praecedente vocali correpta. Quae ſane regula a ſuperiori traditione omnino diſſidet. Sed vicit conſuetudo & rationem, & auctoritatem, ut per ſimplum ſ notetur. Caeterum haec dictio non modo inter veteres grammaticos turbas ciet: ſed & hodie ex hac fortaſſe ſcribendi varietate Veneti tractus incolae in ſua voce *coſa*; quam omnino a *cauſa*, Latino verbo, frequenti *au* diphthongi in *o* quartam vocalem mutatione, deductam, nos in noſtro Stoico abunde docuimus, ſ aliter ſonant, quam aut Romana natio, aut alii plerique Italiae populi.
cauſae. AE. 2: 25. 7: 353

cau-

caudam. G 4: 391. AE. 12: 567, 600
causando E. 9: 56
causas. G. 1: 490 3: 440. AE. 1: 8, 414 2: 105 3: 32. 4: 51. 5: 788. 6: 718 6: 488, 710, 849 8: 395 9: 219
cautes. AE. 3: 534, 699. 5: 163, 205 6: 471. 11: 260
cautibus. 4: 366
cautus. 11: 153
cavum. 1: 81. 10: 784
cecidere 3: 260. 6: 33. 10: 370. 11: 677
ceciderunt. E 9: 58. G. 1: 487
cecidisse. AE. 11. 168, 349, 689, 898
ceciderit. G. 3: 488. 4: 165 AE. 1. 154. 3: 2
cecinere. G. 1: 378
cecinerunt. AE. 5: 524
cecini G 4: 566
cecinit. AE. 8: 340
cecinisse. E 10: 70
cecropias. G 4: 177
cecropidae. AE. 6: 21
cecropiumque. G. 4: 270
cedamus. E. 10: 69. AE. 3: 188
cedat. 7: 332. 9: 805. 11: 359. 12: 37
cede. 5: 467 6: 65 7: 559
cedebat 10: 795
cedens. G. 1: 218.
cedentem. AE. 12: 314
cedentia. 5: 496. 11: 729
cedere. G. 4: 84. AE. 10: 647. 12: 148
cedet. E. 4: 38. AE. 7: 68. 12: 185
cedit. E. 5: 16. AE. 3: 484. 5: 224. 9: 220. 10: 358
cedite. AE. 9: 620
cedo. 2: 705. 12: 818
cedo. 7: 178
cedrum. G. 2: 443. 3: 414. AE. 7: 13. 11: 137
cedunt. 3: 477. 7: 677
celaeno. 3: 211. *una sc. Harpyarum*, 245, 365, 703. semper in fine carminis.
celant. 6: 443. N. in Differ. v. celare, & caelare.
celebrabat. 4: 641.
celebrabere. 8: 76
celebrabit. 12: 840
celebramus. 3: 280
celebrant. 8: 303
celebrare. 5: 597
celebrata. 5: 603
celebrate. 1: 735. 8: 173
celebratus. 8: 268
celebremus. 5: 58
celebrent. 7: 555
celebres. 6: 775
celeri. G. 1: 265
celemna. AE. 7: 739. urbs, quam nescimus, puto in Campania.
celer. AE. 6: 425.
celerans. 1: 656. 5: 609
celerant. 7. 90. 10: 249.
celerare. 1: 357 3: 666. 9: 378
celerem. 4: 180, 285 8: 209: 178, 590. 12: 853
celeres. G. 1: 361. AE. 1: 187. 4: 216, 270, 357. 5: 217. 6: 202. 7: 519, 811. 11: 603, 765. 12: 394, 859
celeri. AE. 3: 243 5: 211, 445. 485 12: 855
celerrima. 11: 507
cellas. G. 4: 164. AE. 1: 433
cellis. G. 2: 96
celsa. AE 1: 56 3: 76, 527. 4: 554 7: 343. 8: 653, 680 10: 51, 261
celsam. 3: 293 5: 439
celsus 4: 397. 8: 107
celsi. 10: 653. 11: 320
celsis. 1: 183. 2: 375. 8: 65
celso. 3: 676. 6: 805. 8: 604. 12: 564
centaurea. G. 4: 270
centauri. AE. 6: 286. 7: 675
centauros. G. 2: 456
centaura magna. AE. 5: 122. De hujus Centauri nomine Veneti Ducariam ſuam navim, aut Senatoriam, elegantiſſimam illam quidem, & pictura auroque praefulgentem, *Bucentoro* quaſi *Bucentaurum* appellant, *bu* intentiva particula adjecta; qua ad exemplum Graecorum *magna* epitheton Virgilianum expreſſit Venetus hujus nominis auctor, quiſquis fuit ille, doctiſſimus. Quid quod & Pandura quoque navis nomine non minus erudito patrum noſtrorum opus ingenti mole fuiſſe perhibetur? De quibus navibus plura in noſtro Stoico, quam ſit hoc loco verbum amplius addendum. Ut deſinant tandem garrire ineptiores, qui nomina rebus impoſita temere omnino contendunt, cum Ariſtotelis ſuper hac re ſententiam minus percipientes, tum Platonis Cratyli plane obliti, ut eodem in Stoico docemus, qui liber propediem edetur.
centaurum. AE. 10: 195.
centaurus. 5: 155, 157
centena. 10: 207
centenas. 10: 566
centeni. 9: 162.
centum. G. 2: 43. 3: 18. 4: 385. AE. 1: 295, 416, 634, 705. 2: 501 3: 106, 643. 4: 199. 6: 43, 81, 287, 329, 625, 786 7: 93, 153, 170, 539, 609, 658. 8: 518. 10: 565. 11: 331
centumgeminus. AE. 6: 287
cepeeat. E. 8: 39
cepiſſe. AE. 6: 352
cepiſſent. 5: 252
cepit. E. 2: 69. G. 4: 488. AE. 5: 465 8: 363. 9: 264
cera. E. 2: 32. 3: 25. 8: 80. G 4: 38
ceras. 3: 450. 4: 57, 162, 241
cerasis. 2: 18
ceraunia. G. 1: 332 Graecum ἀκροκεραύνια interpretatur, quod illi composito vocabulo dicunt, & Hor. *Infames ſcopulos Acroceraunia.* AE. 3: 506. Nunc *la Cimera*, ſicut Athos mons, qui praecedit in carmine, vulgo *Monte Santo*
cerberus. G. 4: 483. AE. 6: 417
cerea. E. 2: 53. G. 4: 202. AE. 12: 589
cereale. G. 1: 212. AE. 7: 111
cerealia. 1: 177
cerealis. G. 2: 517
cerebro AE. 5: 413, 480. 9: 419, 753. 10: 416. 11: 698. 12: 537
cererem. G. 1: 343, 347. AE. 1: 177, 701. 4: 113
cereri. E. 5: 78. G. 1: 339, 349. 2: 229. AE. 4: 58. 6: 484
cereris. AE. 2: 714, 742. 8: 181
cerne. G. 1: 7, 96: 147, 297
cerestum. AE. 10: 541
cerinthe. G. 4: 63
cernam. AE. 2: 667. 3: 501
cernas. AE. 4: 401. pro *cernat quis*, Charisius.
cernat. 10: 462
cernatur. 8: 346
cernebant. 7: 161
cernens. 6: 482. 8: 704
cernentes. 4: 408
cerneret. 1: 413 2: 538. 6: 596. 8: 516. 676
cernes. G. 1: 460. 2: 105. AE. 1: 258, 365. 4: 47
cernetis. 9: 243
cernimus. 7: 68
cernis. E. 1: 9. AE. 4: 561. 5: 413. 6: 325, 574, 826. 8: 42. 9: 188 10: 20, 581
cernit. 4: 246 6: 333. 446 9: 742. 11: 708.
cernitur. 1: 440. 3: 542, 574
cerno. 2: 286, 734. 5: 271 6: 87
cernunt. 2: 446. 12: 218
cernuus. 10: 894. N. tit.
certa. AE. 2: 350. 3: 393. 4: 125, 574. 5: 349. 6: 673. 7: 548, 611. 8: 39, 46 9: 193, 249. 10: 240. 12: 112, 268
certabant 9. 533
certae. AE. 2: 62
certam. G. 4: 294. AE. 11: 767
certamen. AE. 7: 16. 11: 104. 12: 116
certamina. G. 2. 530 4: 86. AE 5: 66, 114, 596, 603. 6: 172. 9: 662. 10: 146. 11: 221, 434. 12: 39, 73, 467, 790
certamine. G. 3: 103. AE. 3: 128. 4: 98. 5: 144, 197, 286, 390, 493, 645. 7: 523. 8: 639, 700. 9: 726. 11: 155. 780, 891. 12: 61, 553, 528
certandum AE. 12: 89
certant. 2: 64 4: 443 6: 178. 9: 510. 10: 130 12: 765
certantes. E. 8: 3. AE. 12: 446. 647
certantibus 3: 668. 12: 574
certare. 2: 20. 5: 108, 485. 10: 14
certaſſe. 1: 548
certat. E. 5: 8. AE 9: 557.
certatim G 1: 385. 4: 38. AE. 2: 628 3: 290 5: 708 N tit. de Incit. adver. 7: 146, 472, 585. 8: 178, 436. 11: 209, 486. 12: 704
certatis AE. 10: 7
certatum. 11: 313
certatur. 10: 355
certaverit. G 2: 99.
certe. E. 3: 102. 8: 107. 9: 7, 19, 37. AE. 1: 234, 328. 12: 881
certent E. 8: 55. G. 2: 138
certet. E. 2: 57. 3: 31
certis. 4: 58 5: 8, 15
certi. AE. 8: 49
certior. 10: 510.
certis. G. 1: 60, 231, 351, 394. 2: 329
certiſſima 1: 439. AE. 6: 322
certiſſimus. G. 1: 432
certo. 4: 100. AE. 1: 62. 2: 212. 5: 194. 12: 490
certos. G. 4: 155. AE. 1: 576
certum. E. 10: 40 AE. 3: 179. 686. 9: 153
certus. AE 4: 554. 5: 2. 9: 96
cerva. 4: 69
cervam. 6: 803
cervi. E. 1: 60 7: 30 G. 3: 265. 369.

369, 539. AE 4: 154
cervice. G. 3: 92, 536 4: 408, 523, 540, 551. AE. 1: 402. 2: 224. 8: 633. 10: 536. 12: 7, 364, 899
cervicem 3: 631
cervici. G. 1: 169. AE 2: 707
cervicibus. AE. 2: 219. 11: 496
cervicis. G. 3: 186
cervis. E. 5: 60. G. 1: 307
cervix. G. 3: 52, 79, 524 AE. 1: 477 9: 434. 10: 137
cervos. E. 2: 29. AE 1: 184. 5: 235
cervum. G. 3: 413. AE. 7: 481. 10: 257. 12: 750
cervus. 7: 483
ceſpite. E. 1: 69. G. 4: 273. AE. 11: 566
ceſſa. AE 11: 401
ceſſabit. E. 1: 59. AE. 1: 672
ceſſant. 11: 138
ceſſantem. 3: 430
ceſſare. 7: 10. G. 2: 78
ceſſas. E. 6: 51.
ceſſat. AE. 2: 468
ceſſatum. 11: 288
ceſſavit. G. 1: 485
ceſſere. AE. 3: 549. AE. 12: 717
ceſſerit. 12: 183.
ceſſerunt. 10: 444
ceſſi. 2: 804 6: 460
ceſſiſſe. 3: 121 297
ceſſit. 3: 333 5: 394, 445 6: 102. 7: 636. 8: 395. 9: 126. 10: 276
cete. 5: 822. N. tr. 1., v. cetarii.
Cethegum. 12: 513
cetra. 7: 732. Scutum eſt breve N. de Genere armorum.
ceu G. 1: 303 3: 542. 4: 96, 499. AE. 2: 155. 416, 438, 516. 5: 88, 527, 540. 6: 492. 7: 378, 674, 699. 8: 408. 9: 339, 792. 10: 97, 357, 923. 11: 297

Haec particula ſimilitudinis, ſignum quoq; te certiſſimum erit apud Poëtam ſimilitudines ipſas & comparationes quaerenti. Hujuſmodi etiam ſunt: *ut, veluti, ſic, ſicut, inſtar, haudſecus, haud aliter, nec minus*: Relativa etiam, *talis, qualis*, & eadem ſubſtantive prolata, *tale, quale, ſimilis, minor, major, ocyor*, & ſimilia. Ut obiter ipſa rerum inquiſitio quemadmodum tractanda ſit, hoc exemplo Lectorem admonuerimus. Nam de Iodicis uſu, quantum ad verborum attinet inventionem, etiam a puero non dubitari certo ſcio.

Chalcidicam. AE. 6: 17
chalcidico. 10: 50
chalybe. 7: 419
chalybes. G. 1: 58
chalybs. AE 8: 446.
chalybum. 8: 421. 10: 174
chao G. 4: 347
chaone. AE. 3: 335
chaoniam. G. 1: 8. AE. 3: 335
chaonias. E. 9: 13
chaoniique. G. 2: 67
chaonio. AE. 3: 293

Non ab re fuerit, Probi Valerii ex Inſtitutis artium verba, quae ad hunc locum pertinent, recitare. Ejus verba haec ſunt: O litera genitivus terminatus Graecus eſt, eamque produci neceſſe eſt, *In foribus lethum Androgeo*, eſt enim proprie Graecus genitivus. Licet aliqui ſic legunt, *In foribus lethum Androgei*, Graecae declinationis ignari. Et *portuque ſubibant Chaonio*, pro Chaonii patris portus, quamvis legatur, *portuſque ſubibant Chaonios*. Eſt ergo genitivus *Chaonio*. Haec Probus. Sed enim, ut in *Androgeo* nomine ſubſtantivo, & genitivo quartae declinationis Atticae, Probi ſententiae omnino ſubſcribimus: ita in *Chaonio*, poſſeſſivo, alterius prorſus flexionis, nullo pacto cum Probo facimus, quod miror a nemine hactenus fuiſſe animadverſum. Legimus itaque, *portuque ſubimus Chaonio*, ut *portu Chaonio* ſit tertius caſus, quem non reſpuit verbum *ſubeo*, ut, *Muroque ſubibant*. *Portu* autem pro *portui*, ultima litera vocali detrita, tantum abeſt, ut nove apud Poëtam hac lectione dictum videatur, ut etiam in hujuſmodi dativorum uſurpatione frequentiſſimus ſit, ut latius in *concubitu* oſtendimus. Qui autem *portus Chaonios* legunt, videant praeter caetera, quam difficilem ſcanſionem incurrant, ſ non eliſo. Quantum vero ad *Androgeo* pertinet, libet & hic Soſipatri Chariſii dicta ſubtexere. Is Inſtit. Grammat. libro 1. ubi de nominibus O. ſyllaba terminatis agit, ita ſcribit: Quaeritur, inquit, & de Graecis, quorum genitivi diverſi ſunt. Itaque ſi erit nominativus *Androgeus*, genitivus erit, *Androgeo*, ut apud Virgilium: *In foribus letum Androgeo*. Sed apud eundem invenimus *Androgei galeam*, ſed non ex eodem nomine. Nam ſi fuerit *Androgeus*, *Androgei* facit genitivo, ut idem Virgil. in ſecundo, *Peneleï dextra Divae armipotentis ad aram procubuit*. Non ignoramus, magis proprium his tractandis fuiſſe locum in verbo *Androgeo*, ſed cum hujus ſyllabae initium ſcripto ichalcographo deſcribendum traderemus, non erat in animo haec interſerere.

Chaonios AE. 3: 334
chaos 4: 510. 6: 265
charybdim. 3: 684
charybdis 3: 420, 558 7: 302
charon. 6: 326. N. tr. 1. v. portitor.
chelaſque. G. 1: 33.
chelydris. 2: 214
chelydros. 3: 415.
chimaera. AE. 6: 288.
chimaeram. 5. 118, 223. vide in v Priſtis. 7: 785
chiron. G. 3: 550
chlamyde. AE. 8: 588
chlamydem. AE. 3: 484. 4: 137. 5: 250. 9: 582. 11: 775
chlorea. 12: 363
chloreus 11: 767
choreas. 6: 644
choreis. 9: 615. 10: 224.
chori 9: 112
choris. 5: 581.
chore. 6: 657
choros. G. 4: 533 AE. 1: 499. 4: 145. 7: 391 11: 737
chorus. E. 6: 67. G. 1: 346. 4: 460. AE. 5: 240, 828. 8: 287, 718. 10: 219
Chromis. E. 6: 13
chromimque. AE. 11: 675
cybebe. 10: 220
cybelae. 3: 111. 11: 768
cibum. G 2: 216
cicadae. E. 5: 76. G. 3: 328
cicadis. E. 2: 13
cicatrix. G. 2: 379
Cycladas. AE. 3: 127. 8: 692
cyclopas. 3: 647. 11: 263

Cyclopas in primo exemplo contra naturam ſyllabae poſuit prima brevi, quam alioqui ſemper productam reperias apud Poëtam. Eadem licentia *illius & ipſius*, *i* media vocali correpta: & *Fidenam & Orion* primis brevibus dixit. Sic *ſteterunt* ſte brevi, & *tulerunt* ſimiliter ſecunda, & *egerimus* tertia brevibus ſyllabis. Rurſus per contrarium metaplaſmum *Italiam fato profugus* & *Exercet Diana choros* dixit, ubi primas ſyllabas in *Italia & Diana* produxit. In *relligio* quoque & *relliquiae*, re poſitione longam de brevi perpetuo facit, *l* litera conſonante contra rationem geminata. Sunt praeterea nomina, quae mutato ſenſu, mutant etiam ſyllabam. Sunt & aliae quae in eodem intellectu per caſus ſyllabae naturam variant. In verbis quoque ſimiliter eadem ſyllaba cum tempore immutatur. De quibus ſuis locis dicemus.

Cyclopea. 1: 201
cyclopes. G 4: 170. AE. 3: 644. 8: 440
cyclopis. AE 3: 617
cyclopum. G. 1: 471. AE. 3: 579, 675. 6: 630. 8: 418
cycni E. 9: 29. AE. 7: 699. 12: 458
cycnos. G 2: 199. AE. 1: 393
cycnum AE 9: 563. 12: 250
cycnum. 10: 189
ciconum. G 4: 520.
cicuta. E. 5: 85
cicutis 2: 37
cydippe G. 4: 339
cydon AE 10: 325. 11: 858.
cydonia. E. 10: 53
cio. G. 4: 64. AE 12: 158
ciebat. 3: 544. 5: 674 6: 468
ciebo. 4: 122
ciebunt. 6: 829.
ciemus. 3: 68
cient. 1: 541. 5: 585.
cientes 9: 766
ciere. 6: 165
cieret. 8: 354
ciet. G. 1: 110 3: 517. AE. 2: 419. 4: 490. 7: 325. 10: 198. 12: 104
cylindro. G. 1: 178
Cyllarus. 3: 90
cyllenes. AE. 8: 139
cyllenia. 4: 258
cyllenius. G. 2: 336. AE. 4: 252, 276
cymba. G. 4: 506. AE. 6: 303, 413
cymbae. G. 4: 195

cymbala. 4: 64
cymbia. AE. 5:267 N libello de Genere vaiorum, & poculorum.
Cymini. AE. 7: 697. Cymyni mons, nunc etiam Cyminus. Lacus veio hodie *il Lago di Vico*, prope Viterbium.
Cymodoce, G. 4: 338. AE. 5: 826
Cymodocea fando doctiſſima, ſcilicet nympharum. AE 10,225 *Cymodoce* dixit, & *Cymodocea*, ſicut *Calliope*, & *Calliopea*. Quod ſi magis placet Graeca forma, ſcribe & *Calliopeia*, & *Cymodoceia*.
Cymothoe AE. 1: 144
cincta. AE 12: 811
cinctum. 7: 658
cincti. 8: 282. 11: 118
cinctu. 7: 612
cinctum. 4: 248
cinerem. G. 1: 81. N. 11 4. v. cinis: AE. 4:34. 5: 743. 8: 410 11:211
cineres. E 8: 101 AE. 2:431, 587 4:427. 5:553,81,787 6: 226. 101 59
cineri. 3: 303 4:552, 623. 6: 213, 828
cinge. E. 8: 64
cingebant AE. 5: 288
cingens. G 1: 28
cingere. E. 4: 32. AE. 2:673. 9: 160. 10: 119
cingeret. AE. 5: 597
cingetis. 3: 255
cingi. 2: 520. 3: 52
cingit. 1: 112. 5: 539. 7: 159
cingite. E. 7: 28. AE. 5: 71. 8: 274
cingitur. AE. 2: 511 9: 469, 790. 11: 486, 536
cingula. 1: 492. 9: 360. 12: 942
cingunt. 4: 41; 121. 8: 599. 12: 163. 745
cinguntur. 6: 665
Cinyphii. G. 2: 312
Cinyca. AE. 10: 186
cinis. E. 8: 106. AE. 4: 633. Nonius c. 8. v. ſic ſcribit: Cinis maſculini: Virg. in Bucolicis, *cinis ipſe bonus ſit*. Ita enim habent vulgati codices, quotquot vidimus. In hujus autem teſtimonii productione a Nonio tripliciter peccatum eſt Primum, quia non interjecto puncto inter *ipſe* & *bonum* legit. Deinde ſuperflua tranſcriptione verborum, *bonus ſit*: nam genus per ea, *cinis ipſe*, ſatis probatum fuerat. Tum quia *bonum* genere neutro & ſubſtantive poſitum a Virgilio, in adjectivum *bonus* imperitiſſime mutavit, ut cum *cinis ipſe*, con ordet, luxato ſane Poëtae ſenſu.
Cynna. E 9: 35
Cynthi. AE. 1: 498. 4: 147
Cynthius. E. 6: 3. G. 3: 36
cinxere. AE. 2: 398 10 122. 11: 475
cinxerunt. 5: 13
cypariſſi. 3: 680
cypariſſis. G 2: 84
Cyprum. AE. 1: 622
circa. G 3: 146. 4: 75. AE 1: 673 6: 865 7: 535, 11: 197. 12: 757.
Circaeae. 7: 10
Circaeumque. 7: 799
Circe. E. 8: 70. AE. 7: 20, 191, 282
Circenſibus. 8: 636
Circes. 3: 386
circlos. G 3: 166
circo. AE. 5: 109, 552
circuit. 11: 761
circuitu. 3: 413
circuitum. 11: 767
circulus. 6: 559 10: 136
circum. E 3: 45. 8: 12, 74. 9: 40. 10: 16. G. 1: 235, 245, 345, 383. 2: 382, 382, 494, 523. 3: 537. 540. 4: 30, 46, 64, 113, 130, 188, 193, 274, 289, 334, 400, 430, 478. AE. 1: 32, 56, 175, 311, 412, 464, 483, 667 2: 133, 218, 238, 278, 466, 515, 564, 599, 605. 684, 698, 767, 792. 3: 65, 75, 92, 230, 392, 634. 4: 145, 254, 416, 509 5: 350, 435, 440. 6: 166, 175, 329, 443, 517, 700. 706. 7: 32, 104, 379, 588, 763. 8: 45, 285, 310, 631, 673 9: 70, 440, 584, 587, 670, 808. 10: 118, 837. 11: 34, 188, 579, 655, 661, 824. 12: 163. 335, 476, 518, 606, 662, 929
circumdabat. AE. 6: 783.
circumdare. E. 10: 57. G. 5: 140. AE 1: 368. 6: 207. 9: 152. 10: 74
circumdat. E 6: 63. AE. 2: 510. 8: 458. 12: 88
circumdata G 4: 407. AE. 4: 137. 6: 549. 10: 483. 11: 596. 12: 416
circumdatur. G. 3: 487. AE 1: 592
circumdatus. 9: 462
circumdedit. G. 2: 535
circumdo. E. 8: 74
circumfert. AE. 10: 887
circumflectere. 3: 430 5: 131
circumflant. 6: 632
circumfundimur. 2: 383
circumfuſa. G. 3: 368. AE. 1: 585, 2: 64
circumfuſo. 11: 546
circumfuſos. 6: 666
circumligat. 11: 55
circumplectitur. 5: 312
circumſiſtunt. 8: 490
circumſonat. 8: 484
circumſpexit. 2: 474
circumſpice. G. 3: 390
circumſpicit. AE. 3: 517. 12: 896
circumſpiciunt. 9: 416
circumſtant G 4: 316. AE. 6: 486. 7: 585. 12: 85
circumſtare. 10: 905
circumſtet. 4: 561
circumſteterit. G. 4: 381 AE. 2: 559. 8: 300
circumtextum. 1: 649
circumtulit. 6: 229. 12: 558
circumvectamur. G 3: 376
circumvolitavit 1: 377
circumvolat. AE. 2: 360. 3: 233. 6: 866
circumvolvitur. 3: 284
circus. 5: 287. N. in Differentiis.
Cyrene. G 4: 321, 354, 376, 330. Ariſtaei Paſtoris mater, cui a Poëta comites Nymphae adduntur infra ſcriptae: Drymo, Xantho, Ligea, Phyllodoce, Niſaee, Spio, Thalia, Cymodoce, Cydippe, Lycorias, Clio, Beroë, Ephyre, Opis, Aſia, Deiopea, Arethuſa, Clymene. Utitur autem mira varietate in his recenſendis nominibus. Similiter & circa finem quinti Neptunum comitantur immania Cete, Glauci ſenior chorus, Tritones citi, Phorci exercitus, Thetis, Melite, Panopea virgo, Niſaee, Spio, Thalia, & Cymodoce.
Cyrnaeas. E. 9: 30
Ciſſea. AE. 10: 317
Ciſſeis. 7: 320. 10: 705
Ciſſeus 5: 537
cita. 5: 33
citae. 5: 66. 8: 642
citatorum. 12: 373
Cythaeron. G. 3: 43. AE. 4: 403.
cythara. 2: 740. 7: 120.
cytharae. 9: 776
cytharamque. 12: 393
Cytherea. 1: 680. 10: 51, 86
Cytherea, 1: 257, 657 4: 128 5: 800. 8: 523, 615.
cythiſi. G 2: 431
cythiſo. E. 9: 31. 10: 30
cythiſum. 1: 79. 2: 64. G. 3: 394
citi. AE. 4: 574. 5: 824. 9: 37. 12: 425
citius. 1: 142. 5: 242
cito. 5: 610
Cytorum. G 2: 437
citum. AE. 11: 715
citus. 1: 301. 11: 462
cives. E. 1: 72 AE. 2: 42. 5: 196, 671. 8: 489. 9: 36, 783. 11: 243, 305, 360, 459 12: 572, 583
civibus. AE 5: 631. 8: 571. 11: 119
civili. 6: 772.
clade. 12: 556
cladem 2: 361. 12: 604
clam. 1: 350
clamanti. 10: 323
clamantis. 9: 442
clamarem E. 3: 19.
clamaſſent. 6: 45
clamat AE. 4: 674. 7: 400. 12: 600
clamor. 1: 87. 2: 313, 338, 488 3: 128. 4: 665 5: 140, 217. 451 6: 493 8: 595. 9: 395, 504, 566, 964. 11: 192, 454, 745, 832. 12: 363, 409, 462, 621. 756
clamore. G 1: 347 3: 43, 375, 413 4: 439. 460. AE 1: 324, 519. 2: 427, 769 3: 311, 524 4: 303. 5: 150, 167, 207, 491 6: 175 8: 216 9: 38, 54, 466, 597 636, 791. 10: 266. 716, 799, 895. 11: 609, 838 12: 252 257
clamorem. G. 1: 362. AE. 3: 566, 672. 10: 262. 11: 622, 878. 12: 618
clamorem. AE. 2: 222
clamoribus. G. 4: 76. AE. 2: 128. 4: 4, 411 5: 228, 341, 10: 713. 11: 147
clangor. 2: 313. 8: 526. 11: 192
clangoribus. 3: 226
Clanius. G. 2: 225
clara. AE 1: 588. 2: 569. 5: 43, 139, 564. 9: 19
claram. G. 1: 138 AE. 2: 696
claras. AE. 1: 284
claraſcunt. 2: 301
clari. 5: 106. 6: 478. 8: 482 673
Clarii. 3: 360
clarior. 2: 705
claris. 7: 474
clariſſima. G. 1: 5
clariſſime. AE. 5: 495
claro. G. 1: 460 AE. 4: 268
clarum. 3: 519. 12: 225
clarus. 4: 93. AE. 1: 550. 9: 382.

582. 10: 126. 11: 772
claſſe. 1: 379. 5: 1, 115, 794. 8: 79, 9: 8
claſſem. 1: 39, 128, 310, 517, 551, 582 3: 5, 117, 651 4: 289, 299, 309, 375, 596, 426, 585. 5: 607, 612. 832, 843. 6: 150 7: 38. 106, 288. 9: 69, 81 10: 83, 155
claſſes. G 1: 255. AE 3: 300, 403. 4: 537. 6: 697 7: 456, 716. 8: 675. 10: 36
claſſi. 5: 689 6: 1. 8: 11.
claſſibus. 2: 30. 3: 61, 157. 4: 582. 4: 426 10: 269
claſſico. G 2: 559. AE 7: 637
claſſis. 5: 55, 66, 862. 6: 334. 9: 88. 10: 231
clava. 10: 318
clauda. 5: 278
claudentur. 1: 294
claudere. 11: 883
clauderet. E. 7: 15
claudra. G. 3: 522
Claudia. AE. 7: 708
claudimur. 8: 473
claudit. G 2: 317. AE. 5: 642 10: 377
claudite. E. 5: 111 6: 56
clauditur. AE. 1: 233
claudunt. 6: 139 7: 609
clauduntur. 10: 749. 12: 310
claula. G 3: 352 AE. 3: 215
clauſae. AE. 6: 734
clauſam. 2: 511. 11: 554
clauſis. 3: 230
clauſis. G. 4: 258, 265. 8: 585
clauſo. 4: 305. AE. 1: 141. 574. 11: 298
clauſos G 3: 214. 4: 564 9: 67
clauſtra G 2: 161 AE 1: 56. 2: 259, 491. 5: 411 7: 185 9: 758
clauſum 12: 893
Clauſus. 7: 707. 10: 545
clavum. 5: 177. 852. 10: 218
clienti. 6: 609
Clio. 4: 341
Clymene. G. 4: 345
clipeata. AE. 7: 792
clipei. 2: 227, 392, 546. 3: 657 7: 186. 8: 25. 10: 336, 477, 546, 553, 589 12: 541, 925
clipeis, 10: 568. 12: 712. 714
clipeo. 2: 671. 7: 657 9: 733, 806. 10: 330, 777, 795, 12: 552, 377
clipeos. 2: 389, 422, 443, 734. citans hoc carmen N. tr. 4. monet, hic genere maſculino dici, quod AE 9: 709. *Clypeum ingens* genere neutro uſurpavit AE 7: 626. 11: 296
clipeum. AE. 5: 286. 5: 359. 7: 659. 8: 98, 447, 729. 9: 270, 709. N. tr 4. v. clipeus. 10: 242, 261, 482 11: 9, 284. 12: 89, 866
clipeus. 12: 422
Clytio. 10: 129. 11: 666
Clytium. 9: 774. 10: 525
Clitumne. G 2: 146
clivo. E 9: 8 G. 3: 293
clivoſi. G. 1: 108. 2: 212
Cloanthum. AE. 1: 222, 515, 616. 4: 288. 5: 167, 245
Cloanthus. 5: 122, 152, 225, 233
Cloelia. 8: 651
Clonium. 9: 574. 10: 749
Clonus. 10: 499
Cloreus. 11: 768. alias legitur *Chloreus*.
Clotho. AE. 9: 102. pro *Clotho*, repone *Doto*, aut *Proto*, ex Homero, Heſiodo, & aliis. Quanquam *Doto* magis placet, aſtipulantibus etiam codicibus aliquot manuſcriptis, nec non Valerio Flacco, ut in *Doto* docemus. Volui enim Nerinae huic, in gratiam Galateae ſororis, Virgilio meo dilectae Nymphae, proprium locum in hoc indice aſſignare, ut adulterina *Clotho*, alioqui e Maroniana ſylva ejicienda, ex hoc loco quaſi e quadam ſpecula, ſui ipſius ſceleris index, *Dotus* hereditariam ſedem veluti digito omnibus commonſtret, quam, ementito ſororis titulo, invaſerat.
Cluenti. 5, 125
Cluſi. 10: 167
Cluſinis. 10: 655
Cnoſſia. G 1: 222 AE. 3: 115
Cnoſſius. 6: 566 9: 305
coacta. E 6: 32
coactam. AE. 7: 43
coacti. 2: 196
coactis 7: 509. 12. 457
Cocyti G 3: 38. 4: 476. AE. 6: 323 7: 562
Cocytia. 7: 479
Cocyto. 6: 297
Cocytus. 6: 132
Cocles. 8: 650
coctio 11: 553
Codri. E. 5: 11
Codro. 7: 22, 26
coeant 7: 317, 546. 8: 385. 11: 292
coegit G. 4: 85
coeleſtia. 4: 1 11: 276
coeleſtibus. AE. 1: 11, 387. 6: 579. 11: 51. 12: 167
coeleſtis. 6: 730
coeleſtium. 7: 452
coeli. E. 3: 105. G. 1: 335, 513, 269, 345, 477. 5: 261, 527, 478. 4: 58, 200, 152, 166, AE. 1: 129. 225, 250, 259. 2: 158, 232, 600. 4: 184, 451. 5: 802, 835, 851. 6: 113, 363, 579, 790, 849 7: 210, 501 343, 768. 8: 97, 141. 528 9: 18, 630 10: 176, 695, 11, 595, 878. 12: 245
coelicolae. AE. 2: 642. 6: 554. 10: 6, 97, 117
coelicolas 6: 787
coelicolis. 2: 592
coeliuolum. 5: 21
coeliſer. 6: 796
coelo. E. 17. 4: 7. 8: 14, 69 G. 1: 6, 231, 252, 260, 321, 366, 474, 487. 2: 596 3: 349, 542. 4: 103, 192, 227, 255 426. AE 1: 155, 289, 331, 395. 2: 8, 286, 536, 688, 693. 3: 201, 315, 518, 586, 678. 4: 89, 578, 692. 5: 18, 451, 515, 527, 542, 606, 721, 727 790, 870. 6: 15, 178, 191, 347. 7: 140, 269, 620. 8: 64, 99, 264, 423, 427, 523, 591, 664. 9: 2, 671, 681, 803. 10: 215, 548, 633. 11: 192, 210, 12: 76, 245, 283, 367, 795, 842
coelum. E. 5: 51. G. 1: 235, 280, 375, 597, 433. 2: 81, 509. 3: 279, 417. 4: 52, 222, 325. AE. 1: 58, 88, 253, 163, 255. 280 2: 250, 405. 3: 195, 198, 564, 582 4: 53, 122, 260, 247, 256, 269 700. 5: 9, 502, 657. 6: 271, 585, 719. 724, 869 7: 578. 9: 14, 20, 111, 429, 480, 504, 541. 10: 275, 781, 845, 895, 899, 11: 187, 202, 351, 611, 745 12: 196, 407, 462, 673, 757
coenis. G. 4: 49
coena. AE. 6, 296
coeo. 4: 180
coeperas. 12: 941
coepere. E 7: 19. G 1: 225
coeperit. E. 6: 57
coeperunt. G 4: 552
coepit. E 2, 69. 6: 48 8: 16. G 3: 257, 504. 4: 516. AE. 1: 521. 6: 572 7: 528
coepta. E 8: 12. AE. 6: 256
coeptae. AE 4: 86
coepti. 2: 162
coeptis. G. 1: 40. AE. 4: 642. 8: 15. 9: 296, 625. 10: 461
coeptorum. 3: 20
coeptoſque 8: 459
coercent. 9: 27
coercet. G. 4: 480 AE. 6: 439
coerula. 2: 581 5: 308 4: 583. 7: 198. 8: 622, 672. 10: 209
coerulea. G. 1: 236. AE. 5: 123
coeruleae. 5: 87
coeruleam. 6: 410
coeruleis. 5: 64, 452 7: 346
coeruleo. 5: 819. 12: 182
coeruleos. G. 6: 482
coeruleum. AE. 8: 715
coeruleus. G 1: 453. 4: 388. AE. 3: 194. 5: 10 8: 64
coetu 1: 398. 5: 107
coetum. 1: 735. 5: 45
coeunt G. 1: 279
coeunt 4: 73 AE. 7: 582
cogant. 4: 289
coge. E. 3: 20. G 3: 169
cogemur AE. 12: 257
cogendae. G. 2: 62
cogente. AE. 12: 423
cogentibus. G. 2: 10
cogere. E 6: 86. G 4: 140. AE. 11: 504
coget. 7: 125
cogi. 12: 581
cogis. E. 2: 7. AE. 3: 56. 4: 412. 10: 63
cogit. G. 4: 56. AE. 7: 659. 9: 463 11: 255
cogite E. 3: 98. AE. 11: 460
cogitet G. 1: 462
cogitur 4: 410. AE. 4: 414. 5: 20
cognatas. 3: 502
cognatiſque. 8: 132
cognato 12: 29
cognitus. 1: 623
cognomen 1: 267. 9: 493
cognomine. 1: 530 5: 133. 165, 534, 550, 702. 6: 583 7: 671 8: 331. 11: 246 12: 845
cognominis 8: 48
cognoſcere E. 1: 42. 4: 27, 60. G 1: 177, 394 2: 226, 490. AE. 2: 10. 5: 299
cognoſcit. 12: 903
cognoſcite. E. 3: 25. 6: 474
cognovimus. 9: 245
cognovit. G. 4: 375 6: 540
cogunt. 4: 231. AE. 1: 565 4: 406. 5: 782. 6: 462. 8. 7
cohibet. AE. 5: 424. 9: 758
cohibete. 12, 514
cohors. 7: 710 11: 500
cohortes. G. 2: 279
coivent. AE. 11: 86
coiſſe. 12: 709
coit. AE. 5: 30. 9: 802. 10: 410 452
cola. G. 2: 242
calant. 1: 30
colebat. AE. 4: 458
colendi. G 1: 121. 4: 118
colend. 2: 36, 222
colere. AE. 4: 422
colerem. 4: 343
coli, verb. 3: 77

coll-

colimus 11: 786
colitis E. 3:61. G. 3:430. AE. 1: 59 7: 603. 21: 584
colito. G. 2: 413
colitur. AE. 3: 13, 73
colla. G 3:542. 3: 167, 421. 4:337. AE. 2:381, 721 5: 377 6:419. 7:394, 701. 8: 660. 9: 331. 10: 838. 11: 497, 622, 392, 829. 10: 86. N. tr. 4 722
collapſa. G 3:485. AE. 4 391. 9: 434, 708
collapſam. AE. 4: 664
collapſi. 2: 226
collapſos. 9: 753
collapſum. 8: 584
collatinas. 6: 774
collatis. 11: 517
colle. 8: 604
collecto. 5:320. 9:63. 12:862
collectae. G. 1: 324
collectam. AE. 2: 798
collectas. 1: 143
collecti. 2:414. 7: 582. 9:689
collectis. 1: 170, 2: 743
collectos. 9: 11
collectum. G. 1: 114. 3: 85: 235. 4, 40
collegerat. AE. 11, 776
collegerit. G. 3: 327
collegit. AE. 12: 471
collem. 1: 419. 8: 351
colles. E. 9:7. G 2:173, 179, 276. 3:555. AE. 3:522. 5: 150. 7: 798. 8: 216, 305, 598. 11: 319, 902
collibus. E. 7:58. 9:49. G. 2: 273. AE. 5: 287. 7: 726
colligat. E. 9: 63
colligere. AE. 5: 15
colligit. G 1:427. 2:154. AE. 10:412. 11: 671
collis. 7: 659
collo. E. 6:51. G. 3:204. AE. 1: 654, 715. 2: 218, 236, 792. 6: 700. 7: 351. 8: 438. 9: 436. 10: 135. 11: 11. 12: 356
collocat. G. 4: 424
colloquio. AE. 7: 91
collucens. 10 1 139
collucent. 5:4. 9:166. 11:209
collucere. 4: 567
colludere. G. 1: 369
collum. AE. 5: 559
colluſtrant. 5: 651
colo, *calathiſve Minervae*. 7: 805. quod alias, colo, teniuque Minerva, 8: 409
colo. verb. 5: 735
colocaſia. E. 4: 20
coloni. 9:4. G. 1:125. 2:285 3: 288. AE 1: 12
colonis. G. 1: 507. AE. 7: 63, 410, 422
colono, G. 1: 298
colonos. 4: 626
color. G. 2: 178, 256. 4:254. AE. 6: 47. 11: 89
coloratis. G. 4: 293
colore. E. 8: 73. G 4:335
colorem. E. 9:49. AE. 1: 558. 6: 272. 9: 650
colores. E. 4: 42. G. 1: 452. AE. 4:701. 4:89. 12 :69
colori. E. 2: 17
coloribus. G. 4: 306 AE. 5: 609 7: 191
coloris. E. 8: 77
coluber. G. 3:418. AE 2 :471. 4: 352. N. tt. 4.
colubris. G 1: 320. AE. 6: 419. 7: 329
colunt. G 2:532. AE. 1:532. 3: 165. 7: 602
colui. 12: 778
coluiſſe. 1: 16. 11: 843
columba. 5: 213
columbae. 2: 516. 6: 190
columbam. 5: 488, 516. 11: 722
columbas. E. 9: 13
columnae. 6: 552. 12: 92
columnas. G. 3: 49. AE. 1: 428. 11: 262
columnis. 7: 170
colunt. 3: 212. 7: 684, 714
colurnis. G. 2: 395
coma. AE. 5: 555
comae. 1: 403, 477. 2: 774. 3: 48. 4:280 6:48. 11: 868
comam. G. 4:137. AE. 1:319. 2: 552, 629 7:60 9:478
comas. G 3:368 AE. 2 :684 3: 174, 405 4: 590. 7 73, 353, 394. 8:274. 277: 10: 726. 12: 209
comantem. G. 4: 122. AE. 2: 391. 22:413
comantes. G. 3: 312. AE. 3: 468. 12: 6
comantia. AE. 12: 86
comes. 2: 704, 711. 3: 613, 691. 6:159, 166. 292, 448, 518, 538. 8: 466. 9: 179, 223. 10: 321. 11: 33. 479 12: 385
cometae. G. 1: 488. AE. 10: 272
comitabor. 4: 543
comitamur. 11: 52
comitante. 2: 40, 370. 5: 76 11: 498
comitantibus. 3: 346. 4: 48
comitantur. 3: 660. 8: 462. 10: 126
comitata. 2: 580
comitate. 10: 186
comitatu. 4: 215
comitatur. 6: 863. 7: 681
comitatus. 1: 312. 6: 112. 9: 48. 10: 194. 12: 336
comitem 2: 84, 778. 4: 677. 5: 546. 6: 777. 8: 307. 9: 177, 277, 649, 765, 775. 10: 779. 11: 542. 12: 362
comitentur. G. 1: 346. AE 11: 61
comites. AE. 2 : 181, 204, 744. 4: 123, 140, 162, 664 5: 191, 301. 8: 52. 11: 655, 805
comitetur. 10: 164
comiti. 3: 729. 11: 710
comitum 2: 796 5: 522. 9: 865 10:220. 11:94, 586
commaculare. E 8: 48
commemoranda G. 4: 148
commendat. AE 2 293. 5:771
commendo. 2: 748
commercia. 10: 532
comminus. G: 1: 104. 3:374. AE 7: 553, 732. 9: 347, 770. 10: 454. 11: 706. 12: 890
commiſit. 7: 542
commiſſa. G 4: 454. AE. 1: 136 3:428. 6:569. 10:156
commiſſos. 5: 113
committas. G. 1: 223
committere. G. 2: 289. 3:78. AE. 1: 231. 5: 69. 10: 69 12: 60
committitur AE 1: 560, 589
commixta. 3:633, 4:120, 161
commixtam. 9: 76
commixti. 12: 835
commixtis. 8: 255
commixtum. 12: 618
commixtus. G 2:327. 4:500. AE. 6, 762, 10: 238
commoda. G. 4: 129
commota. AE 1:360. 5:213
commotae. G 4: 471
commotis. AE. 4: 301
commotus. 1: 126
commovere. 7: 495
commovet. 5: 217
commune. AE 2:709. 12:16
communem. 4: 102. 8: 275
communes. G. 4: 153
communi. AE. 9: 183
communibus. 11:435 12:118
communis. 2: 573, 789
compacta. E. 2: 36
compactis. AE. 12: 674
compagibus. 1:122, 293 2:51
compellabat 11: 534
compellare. AE. 2: 280. 3: 299. 8: 164
compellat. 10: 606
compellere. E. 2: 30
compeſce. G 2: 370. 3:468
compita. 2: 382. N. tt. 4.
complebunt. 4: 250
complectitur. AE 1:694. 2:49. 5:31. 9:39 11:743. 12 :433
complent. 2:20. 495 3: 71, 645, 676 6: 385 9: 567
complentur G 2: 391
compleraut. AE. 5: 107. 9: 108, 382
complere. 11: 327
compleint. 6: 712. 7: 645
complet. 9: 113. 11: 140 12: 714
completur. 5: 46
complexa. E. 5: 22. AE. 2: 514, 673. 6: 786
complexi. AE. 5: 766
complexibus. 5: 742
complexu. 1: 715. 4: 616. 8: 488, 583
complexus. 8: 260, 558. 11: 46
componens. 8: 486
componens. 12: 822
componere. E. 1:24. 3:108. G. 4: 176, 438 AE 1: 135. 31 387. 4: 341. 8: 317
componet. 1: 374
componi. 11: 109
componite. 10: 15
comportare. 9: 613
compoſitae. 12: 315
compoſitam. 2: 339
compoſiti. 11: 599
compoſitis. G. 3: 192. 4: 417
compoſito. adverb. AE. 2 :129. participium 7: 6
compoſitus. AE. 1: 249
compoſuere. G. 4: 189
compoſuit. AE 1. 698. 8: 312
comprendere. G. 2: 104. AE. 6: 626 7: 73. comprehendere, una plus ſyllaba in proſa.
comprenderit. G. 1: 428
comprendit. 2: 305
compreſſa. AE. 2: 793. 6: 702
compreſſam. 11: 723
compreſſa. G. 4: 87
compreſſi. AE. 5: 802
compreſſus. 2: 73. 8: 184
comprime. 6: 389
comptae. 6: 48
comptos 8: 128. 10: 832
comptus. 8: 751
compulerant. E 7: 2
compulſus. AE 1: 575
conamur. 10: 89
conantem. 9: 398
conata. 4: 688. 11: 585, 842
conati. G. 1: 281
conatibus. AE. 12: 910
conatus. 2: 792. 3. 25. 6: 32. 700. 10: 695
concavo. G 4: 49 AE 5: 677
concedat. E 2: 57
concede. E. 10: 1: AE. 2: 523. 10: 906
concedere. AE 11: 111
concedit. 9: 655
concedite. E. 7: 22. 10: 63
concentus. G. 1: 422
concepit. AE. 4: 474
conceptum. 5: 38. 8: 139. 12: 158
conceſſa. 3: 700. 5: 798

concer-

conceſſae. G. 1: 238
conceſſerat. AE. 10: 215
conceſſere. 8: 41
conceſſit. 2: 91. 7: 305. 10: 820
concha. 6: 171. 10: 209
conchas. G. 2: 348
concidere. 2: 260
concidit. 3: 516. AE. 2: 532. 5: 333, 448. 11: 245
concilia. G. 1: 25. AE. 7: 735
concilias. AE. 1: 79
conciliet. 10: 151
concilio. 5: 75
concilium. 3: 679. 6: 433. 10: 2. 11: 134, 304, 464, 469
concipe. 11: 519 12: 13
concipis. 11: 369
concipit. 4: 502
concipiunt. G. 1: 87, 422
concita. AE. 3: 127. 11: 889. 12: 921
concitat. 7: 476. 11: 742
concitus. 9: 694. 11: 744. 12: 331, 379, 902
conclamant. 2: 233. 5: 660. 10: 738
conclamat. 3: 523 6: 259. 7: 504. 9: 35, 375, 423. 12: 426
concludere. 1: 425
concolor. 8: 82
concordes. E. 4: 47. AE. 6: 826
concordia. AE. 3: 542
concredere. 10: 286
concreſcere. G. 1: 381
concreſcunt. 3: 360
concreta. 2: 376. AE. 6: 738
concretae. G. 1: 236
concretam. G. 2: 318. AE. 6: 746
concretos. 2: 277
concretum. G. 3: 463
concreverit. E. 6: 35
concrevit. AE. 12: 905
concubitu. G. 4: 198.

Abjectione noviſſimae litterae, caſu tertio dixit, quod in nominibus quarti declinatus ſemper facere conſuevit, ut: *portuque ſubimus Chaonio.* quamvis Probus perperam legat *portus*, ut ibi plene docuimus. & *Teque aſpectu ne ſubtrahe noſtro.* & *Daphnis & Armenias curru ſubjungere Tigres inſtituit.* Id quod etiam in proſa oratione nobis interdum licet, hoc M. Tullii Ciceronis exemplo: *Quibus subito impetu ac latrocinio reſiſtat.* Quin & Caeſar, optimus linguae Latinae auctor, in hujuſmodi omnibus finalem *i* litteram cenſuit demendam: ut in ejuſdem Commentariorum Indice probavimus.

concubitus. E. 6: 51. G. 3: 130
concurrant. AE. 11: 293
concurrere. G. 1: 318, 489. AE. 1: 493. 2: 315. 8: 682. 10: 8, 436, 715. 11: 117. 12: 149, 315, 503, 573, 771
concurrerit. AE. 7: 224
concurrit. 12: 563
concurrunt 7: 520. 10: 361, 431, 691. 11: 805. 12: 297, 714
concurſu. 1: 509 12: 400
concurſum. 5: 611
concurſus. 6: 318. 9: 454
concuſſa. G. 1: 156. 4: 81. AE. 9: 752. 11: 451. 12: 411, 468
concuſſae. AE. 5: 205
concuſſam. 4: 667
concuſſere. 5: 147
concuſſi. 9: 498
concuſſit. 8: 3, 237. 12: 594
concuſſo. 2: 629. 4: 444
concuſſus. G. 3: 151. AE. 5: 700, 869
concute. AE. 7: 338
concuteret. 8: 354
concutit. 6: 101
condant. 7: 145. 11: 323
conde. 6: 152
condebat. 1: 447.
condemur. 9: 152
condenſae. 2: 517. 5: 497
condent. G. 4: 66
condere. E. 6: 7. 8: 97. 9: 52. AE. 1: 33, 522. 2: 696. 10: 35. 12: 893
conderet. AE. 1: 5. 7: 61
condet. G. 1: 438: 458. AE. 1: 276. 6: 792. 8: 48. 10: 558
condidimus. 5: 48
condidit. E. 2: 61. AE. 2: 621. 5: 243. 6: 271. 7: 619. 8: 66, 357. 9: 329, 348, 443. 12: 886
condimus. AE. 3: 68
condit. G. 2: 507. 4: 496. AE. 4: 177. 10: 767
condita. E. 3: 43, 47. 10: 50: AE. 3: 388. 7: 570
conditio. AE. 12: 880
conditor. 8: 313
conditur. 7: 719, 802. 11: 187
conditus. G. 1: 442
conducta. AE. 12: 520
condunt. G. 2: 451. 4: 473. AE. 2: 24 3: 237. 5 5: 126. 9: 39. 12: 361
conduntur. AE. 2. 401. 7: 303
confecta. 3: 590
confecimus. G. 3: 541
confecti. AE. 5: 362
confectum. 4: 599. 6: 520
confectus. 11: 85
conferre. G. 3: 169. AE. 6: 488. 9: 44, 690. 10: 876. 12: 345 678
confertos. AE. 2: 347
confeſſa. 2: 591
confeſtim. 9: 231
conficet. 11: 824
confidentiſſime. G. 4: 445
confidere. AE. 1: 452. 5: 849
confieri. 4: 117

Pro *confiet* caſtior eſt lectio, & a Virgilio relicta. Neque *Con*, ut ſcribit Servius, in hoc verbo abundat: quin potius ſicut pleniore intellectu *conficio*, quam *facio* dicimus, cum *confectae res* proprie dicantur non niſi magnae atque arduae, quae perfectae ſunt: quale eſt Bellum, quod cum perfectum eſt, confectum magis ex linguae Latinae proprietate dicitur, quod antea effectum diceretur: Ita *confiet* hoc loco poſitum de re magni momenti, quippe Aeneae & Didonis congreſſu, quem tantopere Venus cuperet, quemque curatu iam omnino ſe Juno Veneri recepiſſet; cujus ſpem ut certi eventus fide obfirmaret, Juno id eam qua ratione confieri poſſit docet: id eſt confici. Sic & Terentianus Simo Pamphili nuptias filii ſperat confore, id eſt confieri. Ut interpretatur Tiberius Donatus, grammaticorum meo quidem judicio facile princeps. Cujus verba placuit referre, ut obiter exemplaribus aliquot impreſſis verbum illud elegans *confieri*, a quibuſdam ſciolis per ſummam imperitiam ſublatum, ſuo loco redderemus. Is igitur ſuper illis verbis, *Et ſpero confore*, inquit: Confieri, perfieri, perfici, unde confectum negotium dicitur, vel confecta res, quae ad plenum perficitur. Virgil. *Nunc qua ratione, quod inſtat, confieri poſſit, p. a. d.* Quamquam etiam quae duarum rerum, aut plurium interventu fiunt, confieri non minus eleganter loquimur. Sicut Macrobius: *Oportet diem*, inquit, *qui ex quadrantibus confit, intercalare.* & Columel. libr. 2. *Tria ſtercoris genera ſunt praecipua, quod ex avibus, quod ex hominibus, quod ex pecudibus confit.* Qui vero *qua fieri* ſupponunt, *qua* pro *quomodo* accipientes, gravius quidem peccant, non modo *confieri* verbum ſane Latinum, & Phraſi Virgiliana dignum, non agnoſcentes: quippe quod & Oratorum uſu aliquando emollitum ſit, praeſertim C Caeſaris, qui 7. de bello Gallico Commentario de Labieno ſic loquitur: *Poſteaquam id difficilius confieri animadvertit:* Sed etiam, quod ſupra *qua ratione* abunde Maro dixerat, quadam nugatione Poëtarum ſummum *quo* ſubditicia voce, id ipſum repetere facientes, obſcurato ſane hujus loci ſplendore, quem elegantiori hac verbi compoſitione Vates diligens illuſtraverat. Ut praeterea imperitiores illos, qui *quod* legunt, nihil ad *quod inſtat* praecedens reſpicientes.

confiſe. AE 5: 870
confixa. 9: 765
confixi. 2: 429. 6: 543. 11: 883
confixum. 3: 45
conſtantur. G. 1: 508
confligunt. AE. 2: 417
confluere. G. 4: 558
confoſſus. AE. 9: 445
confugere. 8: 495
confugio. 1: 666
confundere. 5: 496. 12: 290
confunditur. 3: 696
confuſa. 11: 211
confuſae. 6: 504. 11: 207. 12: 619
confuſam. 2: 736
confuſus. 12: 665
congeminant. 12: 714
congeminat. 11: 698
congemuit. 2: 631
congerere. 6: 178
congeritur. 2: 766
congeſſere. E. 3: 69
congeſta. G. 2: 156. 3: 377. 4: 243. AE. 6: 224
congeſtum. E. 1: 69
congrediamur. AE. 12: 233
congredior. 12: 13
congreditur. 11: 720
congreſſi. 2: 397. 8: 467. 12. 63
congreſſae. 12: 465
congreſſu. 12: 314
congreſſum. 5. 809
congreſſus. AE. 1: 475. 5: 733. 10: 540, 889. 12: 342, 510
conjecta. AE. 4: 69. 12: 362
conjecti. 12: 711
conjecto. 9: 698
conjecit. AE. 2: 545 7: 456. 9: 535. 12: 488

Digitized by Google

conlicere 3: 680
conlice. G: 4: 28
conicit. AE 5:419 7:347 9: 411. 10: 646.657,891 11: 784
conjicite. 9: 494
conjecerunt. 5:662.6:222.10: 330, 801. 11: 194
coniuge G.4:456, 504. AE 3:317. 4: 324 9: 138
coniugii. G. 3: 275
coniugiis. AE. 3:296,475.4: 48
coniugis. E. 8: 18. 66.G. 2: 316. 3: 93. AE. 1: 354.2: 572 3: 331,488.4:21,338, 458. 4: 119. 8. 372, 406, 413,612. 10:280, 722. 11: 267 12:30, 610
coniugium. 2: 579. 4: 172, 431 7:423,433. 11.270
coniuncta. E. 8: 32 AE 10: 653
coniunctus. 8: 130
coniunge. 5: 712
coniungere. E. 2: 32. AE. 1: 314. 8: 264
coniungi. 10: 105
coniunx.G 1:294.4:465 AE. 1:47,343 2:519,597,659, 673,678, 711, 725,738, 777, 783. 4: 91, 113. 5: 620, 647,693, 473,513, 964 7:56 189,387,308, 314. 8:377.384,393,638. 10:44, 607,611, 11: 158, 371. 12:17,80, 272,793, 937
coniunxere. AE. 8: 133
coniurat. 815
coniuratio. G. 2: 497
coniuratos. 1: 280
connexa. 4: 257
connexos. AE. 8: 437
connixa. E 1: 15. AE. 5:642
connixi. AE. 5:264. 11: 623
connixus. 9: 769. 10: 127
connubia 3:319. 4:316, 535 7:555. 9:600. 12:42
connubiis. 3: 136. 4: 168, 7: 94, 333. 12: 821
connubio. 1:73 4:126 7:153
Conon. E 3: 40
conſanguinei. AE. 12: 40
conſanguineo. 5: 871. 7:366
conſanguineus. 6: 278
conſanguinitate. 2: 87
conſcendebat. 12: 736
conſcenderat. 8: 97
conſcendi. 1: 381
conſcendit. 1:180. 4: 646. 10: 155
conſcia. 1:604 2:141,267 4: 519,608. 5:455 8:393. 9: 429. 10:679, 872 12:668
conſcius. 2: 99. 4: 167. 12: 812
conſederat. E. 7: 1. AE. 5: 388. 10: 780
conſedere. 7: 431. 11: 457
conſederis. 4: 39
conſedimus. E. 3: 55. AE. 12: 237
conſediſſe. AE. 11: 350
conſedit. 3:245 5:842 7:169
conſequimur. 3: 409
conſequimur. 5: 153, 224, 494. 11: 722. 12: 375
conſere. 9: 741
conſerere. G 2: 38
conſerimus. AE 2: 398
conſertam. AE. 467. 5:259
conſerto G. 3. 369
conſertum. AE. 3: 594
conſeſſu. 8: 636
conſeſſum. 5: 340, 577
conſevimus. E 1: 73
conſidant. AE. 11: 323
conſident. G 4: 65
conſidere. AE. 1:572. 2:624. 3:162 6:47. 7:176 9: 145
conſidimus. E. 5: 3
conſidit. E. 4: 436
conſidite. AE. 4: 573
conſidunt 5:136. 10:5 12:915
conſilia. AE. 1: 281,658
conſiliis. 2: 89. 5: 728,749. 11: 339
conſilio. 7:216 11: 704
conſilium. 2: 656 4: 477. 7: 407, 501. 9: 227
conſiſtere. G 4: 27. AE. 1: 541, 629, 647. 6: 807: 8: 10. 11: 75
conſiſtit. AE. 5: 423
conſiſtunt. 9: 789
conſonat. 5: 149. 8: 305
conſortem. 10: 906
conſortia. G. 4: 153
conſpectu. AE. 1: 34, 184. 2: 21, 67. 10:260. 11:903
conſpectum. 6: 108. 9:262
conſpectus. G. 3: 17. 8: 588
conſpexere. AE 1: 152
conſpexi. 3: 652
conſpeximus 9: 234
conſpexit. AE. 1: 487. 4:649. 10: 725
conſpicere. 6: 508
conſpicit. 4: 261. 5: 611. 6: 636. 9: 420
conſpicitur 8: 83
conſpirant. 7: 615
conſtare. 3: 518
conſternere 12: 545
conſternunt. 4: 444
conſtet. 5: 748
conſtiterunt. AE. 5: 681. 10: 271
conſtitit. G 4:484. AE. 1:187, 226,457. 2:68. 4: 253. 5: 416, 507. 6: 331, 559. 8: 381. 9: 624
conſtituam. AE. 5: 237
conſtitue. G. 4: 542
conſtituent. AE. 12: 94
conſtituere. 11: 185
conſtituit 1: 309. 5:130. 6: 244
conſtituunt. 6: 217
conſtructaque. G 4: 213
conſtructam. AE 9: 712
conſueſcere. G. 2: 272
conſueta. 4: 419. AE. 10: 867
conſul. 7: 613
conſule. nom. E 4: 3, 11
conſule. AE. 9: 322
conſulere. 12: 21
conſulis. 6: 819 11: 344
conſulit. 4: 64. 7: 84
conſulite. 11: 335
conſulta. 6: 151. 11: 410
conſultus. G 3: 492
conſumunt 3: 178
conſumere. AE. 7: 125
conſumeret. E. 10: 43
conſumimus. AE. 7: 116
conſumpta. 2: 795 5: 527
conſumptis. 7: 112
conſurgere. 8:637 10:90, 299
conſurgit. G. 1: 241. AE 7: 530 8:257 9:749. 12:729
conſurgunt. 8: 110
contactos. G. 3: 566
contactu. AE 3: 227
contagia. E. 1. 51. N. tr. 4. G. 3: 469
contemnere. 2:360. AE. 3:77. 8: 364
contemnunt. G 4: 104
contemplator. 1: 187. 4: 61
contemptor. AE 7: 648. 8: 7. 9: 205
contende. G. 2: 96. 4: 412
contenderat AE. 10: 521
contendere. E 7: 18, 69. AE 4: 108. 5: 291, 370, 834. 9: 518
contenderet AE. 12: 815
contendit. 9: 623
contendunt 1: 158 6:643
contenta. G. 3: 536. AE 5: 513 9: 187 11: 582
contentus. 5: 314. 7: 737
conterrita. 12: 54
conterritus. 3: 597. 9: 123
contexit 12: 885
contextus. 2: 112
conticuere. 2: 1, 253
conticuit. 3: 718. 6: 54
contigerat. 5: 836
contigerit. 9: 268
contigimus. 11: 245
contigit. 1: 96 2: 649
contiguum 10: 457
continet. G. 1: 259
contingat. AE 6:109. 11:371
contingere. E 8: 40. AE. 1: 413, 2: 163, 239. 5: 18, 509. 6: 606
contingit G 2: 322. AE. 7: 480
continuit. AE. 2: 593. 3: 598. 10: 686
continuo. G 1:60, 169, 356. 3: 75, 138, 271, 386, 468. 4: 53 69 254, 548. AE 3: 190, 548. 4: 265. 5: 368. 6: 426 570 7:68, 120 9: 118, 648, 731, 757, 11: 612, 810, 912. 12: 560
contis. AE. 9: 510. N. de Genere armorum.
conto 6: 302
contorquens. G 1: 481 12: 490
contorquent AE. 7: 165
contorſit. 2: 52. 3: 562. 5: 520. 6: 593 11: 676. 12: 373
contorta 9: 705
contortum. 11: 561
contra. E. 7: 8. G 2: 420. 41 440. AE 1: 13 76, 325. 2: 445, 651 3: 552, 684, 692. 4: 107 5: 21, 27, 124, 370, 414, 477 6: 95, 544 7: 267, 374, 552, 583. 8: 447, 699, 711 9: 93, 136, 280, 377, 509, 533, 552, 768, 795, 802. 10: 9, 16 84, 285, 309, 343, 354, 434, 448, 530, 545, 550, 567, 585, 760, 769, 898. 11: 145, 160, 222, 282, 374, 402, 406, 438, 504, 603, 749, 873. 12: 271, 597, 760. 779, 790, 807, 887
contracto. G. 4: 259
contractus. 4: 295
contrahe. AE. 12: 891
contrahimus. 3: 8
contrahit. G. 1: 34
contraria. 1: 286. AE. 1: 239. 2: 39 4: 628. 7: 293. 12: 487
contremuit. AE. 7: 515
contriſtat. G. 3: 279. AE. 10: 275
contudit. AE. 9: 443. ut habent codices Noniani libro de Impropriis V. os.
contulerant. AE. 10: 147
contulimus. 11: 283
contulit. 7: 87. 10: 735
contundet. 1: 264
contundit. E. 2: 11
contuſaque G. 4: 240
convalle 2: 186 AE 6: 679
convalles G. 3: 276
convallibus. 6: 139
convectare. 7: 749
convectant AE. 4: 405
convellere. G. 1: 457. AE. 3: 24, 31. 6: 148. 12: 774
convellimus. AE. 2: 464
convellunt. G 2: 294. AE 2: 446
convenere. AE 1: 708 2: 799. 4: 416. 5: 490. 12: 236
conveniat. G. 1: 3, 155

conve-

convenimus. E. 5: 1
convenit. AE. 12: 184
conveniunt. 1: 361, 700. 5: 293. 9: 720, 779
conventus. 6: 753
conversa. G 3: 303. AE 1: 81. 2: 131. 5: 466. 9: 800. 12: 623
conversae. AE 12: 369, 548
conversi. 2: 73. 11: 121. 12: 172
conversis. 11: 713. 12: 716
converso. 9: 724. 11: 654
conversus. 12: 377
convertant. 2: 191
convertere. 10: 83
convertere. 5: 582. 11: 745, 800. 12: 705
convertite. 9: 417
convertunt. 12: 252
convexa. 1: 608. 4: 451. 2: 641, 750. 7: 543. 10: 251
convexo. E 4: 50. AE. 1: 310. 11: 515
convivia. E 5: 69. G. 1: 301. AE 1: 638. 4: 77
convivio 3: 468
convolvens. G. 3: 426
convolvit. AE. 2: 464
convulsa. 2: 507. 3: 414
convulsae. 11: 383
convulsum. 5: 143. 8: 690
coorta. G. 3: 478. AE 1: 148
coortis. 9: 405
copia. E. 1: 82. 3: 308. 4: 31. AE. 1: 520. 2: 564. 5: 100. 9: 484, 720. 11: 248, 278, 834
coquat. G. 1: 66
coquebant. 4: 428. AE 7: 345
coquitur. G. 2: 522
coram. AE. 1: 510, 595. 2: 538. 3: 173. 6: 717. 8: 122
Corae. 7: 672. 11: 465, 604. nomen proprium viri.
corda. G 1: 123, 330. 3: 106. 4: 70, 470. AE. 1: 303, 722, 4: 528. 5: 138, 643, 729. 6: 491, 80, 407. 9: 55, 225. 10: 87. 12: 223, 453
corde. AE. 1: 50, 209, 562. 4: 332, 533. 6: 185, 383, 675. 8: 522. 10: 465, 172. 12: 18, 667
cordi. 7: 326. 9: 615, 776. 10: 252. 11: 369
Cori. 5: 126
Corybantia. 3: 111
Corydon. E 2: 1, 56, 65, 69. 5: 86. 7: 2, 16, 20, 70
Corydonis. E: 7: 40
coriis. G. 3: 559
coryli durae, vel potius edurae, E 5: 21. G. 2: 65
corylis. E. 5: 3
corylos. 1: 14. 7: 63
corylum. G. 2: 299
corymbos. E. 3: 39
Corinaeum. AE. 9: 571
Corinaeus. 6: 228. 12: 298
Corintho. 6: 836
corythi. 10: 169

Aliqui, etiam ex Graecis, primae hujus vocis literae imperite adſpirationem addunt, ut *Chorythi*, non pauci, quorum eſt Aldus, per *i* Latinum contra verbi originem notant *Coriti*. Nam Graecum eſt γωρυτὸς, quod noſtrorum conſuetudo per C ſcriptitat *Corytos*, ex cognatione prio, quam *c* litera cum *g* habet, ut tradit Scaurus, a Sp. Carbilio grammatico adinventa. Sed illud ſane majoris momenti, quod praeter variam lectionem, quam in hac voce oſtendunt Noniani codices, etiam illi, qui emendatiores habentur, in libello de genere armorum, modo *Coriſci*, modo *Coriti* legentes, ibidem in haec verba ſcriptum eſt: Coriſci, leve miſſile in modum ſagittarum. Quibus nugamentis etiam falſo atteſtari facit Nonius poëtam hoc carmine: *Coriſcique leves humeris & lethifer arcus.* Nam *Coryti*, ut emendavimus, thecae ſunt ſagittarum, quas & pharetras nominamus, ut quivis etiam mediocriter eruditus ex ipſius Poëtae verbis facile colligere poteſt, etiam ſi alium auctorem non haberet. Nam epitheton *leves*, quod parum prudentem Marcellum decepit, ut in ſua paraphraſi *leve miſſile* dixerit, non magis telis quam pharetris convenit, quae dum bene a peritis ſagittariis geſtantur, leves fiunt, etiam ſi ſagittis confertae eſſent; ut, *Pars leves humero pharetras*. Praeterea verbum *humeris*, pharetrarum potius, quam miſſilium lectorem quamvis oſcitantem ſummonere potuit, cum illae humeris, haec manu geſtentur, qua etiam immittuntur. Idem Poëta, *Aut noſtras humero ceſſiſſe pharetras*: & alibi, *illa pharetras Fert humero*. De miſſili, *Dextra mihi Deus, & telum quod miſſile libro*: & *Bina manu lato criſpans haſtilia ferro*. Nec tibi Marcelle parum convenire videri debuit, quia Poëta dixerat, *Quis tela ſagittas*, ut poſtea earum thecas, id eſt pharetras, quas nunc Corytos appellat, quibus geſtantur, deinde arcus, quibus intorquentur, Aeneae militum humeris adpenderet. Quae arma, etiamſi ſagittis exhauſta pharetra ſit, a militibus ipſis retinentur, veluti ſagittas reſumturis. Verum tum, dum ad ſagittas levius tuum miſſile, quam quod ullum ſit, incautius addere ſtudes, non intelligis, quam etiam Tuſcis militibus non modo ſagittas cum corytis demas, ſed illos etiam arcu exarmes. Non deeſt quoque idoneorum auctoritas, qua aperte probatur Coryton ſagittarum thecam vocari. Ingenioſus vates, quem tibi etiam legere licuit Triſt. lib. 5 Eleg. 8. de Sarmatica Geticaque gente ita cecinit: *In quibus eſt nemo qui non Coryton, & arcum, Telaque vipereo livida felle gerat.* Quae carmina ad exemplum hoc Virgilianum facta eſſe videntur, niſi quod Naſo telorum tertio loco meminit, quod Maro primo facit. Sed & Silius, Maronis, ut ajunt, ſimia, quantum tamen illi per ingenium licuit, id expreſſius teſtatur lib. 15. *Turbaeunt, Arſidentque ſagittiferi Coryti*. Et Papin. Stat. lib. 9. Theb. *Caeleſtibus implet Coryton telis*. Et alibi: *Terga Cydonea Corytos arundine pulſat*. Ubi Lactantius, ejus interpres, ſive (ut alii appellant) Luctatius, Corytos, inquit, dicitur theca arcus, aut pharetra ſagittarum; aut Corytos pro pharetra poſuit, ut Virgil. *Corytique leves humeris, & letifer arcus*. Ubi etiam illud obiter ſtudioſus Lector eſt admonendus, quod hic interpres Coryton thecam arcus etiam dicit eſſe, non omnino probari poſſe quod legerim. Quamquam etiam Servius, & alii plerique in hac ſenteotia maneant, Graecos (puto) grammaticos ſecuti: qui ajunt, γωρυτὸν θήκην τόξων, quod tamen nullo exemplo probant, ut crediderim γωρυτὸν θήκην τόξων ab illis dici: non quod arcus ille induceretur, tamquam theca, ſed quia ad arcum ipſum ſpectaret, quippe qui ſagittas contineret, quibus deficientibus, arcus nulli ſunt. Vel potius τόξων κατὰ τῶν ὀϊστῶν, hoc eſt ſagittarum accipiendum eſſe. Nam τόξων, ut ex antiquis Graecorum Grammaticis didicimus, ſingulari numero arcum ſignificat, plurali vero ſagittas. Cujus ſententiae fidem facere videtur Homer. Rhapſodiae Il. 15. his verbis, Οὐδ' ἄρα τοί γε τόξων ἀΐκας ἀμφὶς μένον, οὐδ' ἀκόντων. quod Latine ad verbum ſonat: *Neque hi ſagittarum impreſſiones utrinque expectabant, neque iaculorum.*

Corythi. AE. 7: 209. 9: 10. 10: 719
Corytum. G. 4: 127
Corytum. AE. 3: 170
corna. G 3: 34. AE. 3: 649
cornea. AE. 3: 22. 5: 557. 6: 894
cornibus. G 1: 217, 433. 2: 526. 3: 55, 218, 370. AE. 1: 190. 7: 483, 789
Corniger Heſperidum fluvius regnator aquarum. de Tiberi. 8: 77
cornipedes. 7: 779
cornipedum. 6: 591
cornix. E. 1: 18. 9: 15. G. 1: 388
cornu. E. 3: 87. 9: 25. 10: 59. G 1: 428. 2: 395. 3: 57, 88, 509. AE. 5: 382. 7: 497. 9: 606, 629. 11: 773, 859
cornua. E. 6: 51. 7: 30. G. 3: 212, 232. 4: 299, 371. AE. 3: 549, 645. 4: 61. 5: 479, 832. 6: 245. 7: 488, 615. 8: 2. 10: 725. 12: 89, 722
cornus. G 2: 448. AE. 9: 698. 12: 267
Coroebus. AE. 2: 341, 386, 407, 414
corona. 3: 525. 5: 556. 8: 684. 9: 508, 551. 10: 122. 11: 475. 12: 744
coronae. gen. ſing. G 1: 222. 2: 66
coronae. nom. pl. AE. 5: 110
coronam. AE. 1: 655. 5: 355. 7: 75. 8: 505

coronant. G. 2: 528. AE. 1: 724. 7: 147. 9: 380
coronat. G. 1: 304. AE. 4: 418
coronat. AE 4: 505
corpora. G 2: 331. 3: 51, 221, 251, 369, 383, 444, 472, 542. 4: 95, 99, 187, 198, 217, 252, 253, 475, 543. AE. 1: 70, 101, 193, 218, 214, 365, 565 3: 141, 511, 623. 4: 523. 5: 318 6: 22, 303, 306, 391, 383, 714, 721, 731 751. 7: 108, 533. 8: 485, 539, 607, 634, 662. 9: 157, 273, 327, 455. 10: 430, 662. 11: 22, 102, 185, 197, 204, 276, 634, 663, 691. 12: 271, 287, 328, 900
corpore. G 2: 23, 327 4: 413, 538, 530. AE 1: 71. 3: 275, 427. 4: 181, 283, 703. 5: 276, 344, 372, 396, 438, 445, 475, 983. 6: 292, 494, 727. 7: 459, 650, 783. 8: 208, 330, 9: 40, 563, 722, 811. 10: 127, 334, 342, 345, 478, 744, 774. 845. 11: 87, 313, 641, 829, 864. 12: 221, 422, 728, 833, 911, 920
corporeae. AE 6: 737
corpus. E. 5: 22. G. 3: 205, 448. 4: 416. AE. 1: 484, 486. 2: 542. 558, 644. 3: 176. 578. 4: 572, 635. 6: 58, 149, 161, 219, 595, 635. 8: 153 10: 33, 446, 820, 834, 904. 11: 30, 59. 591, 593, 848. 12: 376. 472, 935
correpta. AE. 2: 200. 2: 479. 11: 384
correpti. 10: 409
correptos. G. 3: 254
correptum. 4: 405
corripio. AE. 3: 176
corripit 4: 572. 5: 641. 6: 210, 220, 412. 8: 260. 10: 335. 12: 93 299, 302
corripite. 12: 262
corripiunt. G. 3: 472. AE. 1: 363. 2: 217 5: 316. 6: 634. 9: 502. 12: 279
corripuere. G. 3: 104. AE. 2: 418. 2: 167. 5: 145
corripuiſſe AE 11: 900
corripuit. E 8: 105 G. 2: 510. 3: 482. AE. 1: 45, 88, 6: 472. 9: 537. 11: 462
coruit. AE. 10: 488
corrumpitur. G. 2: 466
corruptam. AE. 1: 177
corrupto. 3: 138
cortex. 7: 742
cortice. E. 5: 13. G. 2: 74, 269, 304. 7: 160. AE. 3: 33. 9: 743
corticibus. E. 8: 54 G. 2: 387, 453. 4: 33
corticis. E. 6: 64
cortina. AE. 3: 92. 6: 347
Cortynia. E. 6: 60. AE. 11: 773. Graecis eſt Γορτυνία, id eſt Gortyna, civitas Cretae: unde denominatum, Γορτύνιος, Gortynius. Sed facit affinitas, quae eſt inter c & g, ut indifferenter *Gortynia* & *Cortynia* ſcribamus. Sic *cygnum* & *cycnum*, *Gnoſium* & *Cnoſium* ſine differentia dicimus. Sed χαλβάνην, quam appellant Graeci, nos galbanum, χ in g mutato, libentius & ſcribimus, & enuntiamus.
corvi. G. 1: 410, 423
corvorum. 1: 382
coruſca. 1: 328
coruſcat. AE 2: 172
coruſcant. G. 4: 73, 98. AE. 8: 661
coruſcat. AE. 4: 642. 10: 652. 12: 431, 887, 919
coruſci. 9: 163, 678
coruſcis. 1: 164. 11: 702
coruſco. G. 1: 223 AE 2: 333. 8: 391
coruſcum. AE. 2: 552
coruſcus. 2: 470
Coſae. 10: 168
Coſſe. 6: 841
coſtas. G. 2: 273. 3: 256. AE. 2: 16 9: 432. 10: 682. 11: 817. 12: 276, 508
coſtis. G. 4: 303, 556. AE. 1: 211. 7: 463. 10: 382
cote. 7: 627
cothurnis. G. 2: 8
cothurno. E. 7: 32. 8: 10: AE. 1: 337
cratibus. E. 9: 43. G. 4: 203
crabro. G. 4: 245
cras. E. 3: 71
craſſa. G. 2: 236. 3: 209
craſſiſque. 2: 210
craſſum. AE. 5: 469. 10: 349
craſſus. G. 2: 309
craſtina. G. 1: 425. AE. 8: 117. 10: 244. 11: 86
craſtinus. 4: 118
cratera. G. 2: 528. AE. 3: 525. 5: 536. 9: 266, 346. ſemper in accuſandi caſu ſingularis numeri. Nam cum in plurali loquitur, *crateras* & *crateres* dicit.
crateras. E. 5: 68. N. de Genere vaſorum. v. Crateras, hoc Virgiliano teſtimonio utitur, dum probat *crateres* tertiae declinationis pro vaſis vinariis accipi. Legit itaque hoc loco *crateres*, contra codicum omnium fidem. AE. 1: 724. 7: 147. Idem N. eodem libello, v. Cratere. 9: 165, 358. 12: 285
cratere. G. 2: 457
crateres. AE 2: 765 6: 225
crates. G. 1: 95, 166 4: 214. AE. 7: 633. 11: 64. 12: 508
creandis. G. 2: 9
crearat. AE. 10: 551 12: 272
creat. G. 1: 279. AE. 10: 705
creator. AE 10: 517
creatrix. 6: 367. 8: 754
creatus. 10: 543
creavit. 7: 283
crebra. G. 3: 470. AE. 1: 85 2: 731. 5: 199, 460, 764
crebra. G. 5: 500. crebro, nomen pro adverbio, ut ſcribit Servius, eleganter figurata elocutione uſurpatū: quemadmodum *Nec ſera comantem Narciſſum*, id eſt, *ſero*: & *Tertia poſtquam majore baſilia viſu Aegredior* pro *tertio*. Etiamſi Chariſius *tertio* agnoſcat demenſione dactyli, ut apud Statium legimus *ſero* trochei: ut, *Sero memor thalami*. Nam & Virgilii praecipuus ſcopus Homerus, qui κραιπνά, id eſt, *denſa*, pro *denſe*, & ſexcentis hujuſmodi utitur, ut in ejus Elencho adnotamus. Neque mihi haec, ceu quaedam Virgiliani carminis lumina, manu ſcriptorum codicum Romanorum, conſenſus damnabilis umquam de imis ſenſibus evellere poterit, ubique forma adverbii legentium.
crebra. adject. AE. 5: 436. 11: 611
crebreſcere. 12: 222
crebreſcit. 12: 407
crebreſcunt. 3: 530
crebris. G. 3: 221, 334, 554. 4: 27. AE. 1: 90. 2: 627. 3: 127. 11: 209
crebro. AE. 2: 492. 3: 12: 535
crebros. 12: 713
credam. 5: 850.
credant. 1: 218
credas. 8: 691
credat. 9: 206
crede. E 2: 17. G. 4: 48. AE 7: 97. 11: 797.
credent. 2: 371
credere. E. 10: 46. G. 1: 224 2: 333 3. 392. AE. 4: 421 5: 383. 6: 15, 173, 463. 9: 42. 10: 70, 259. 11: 153, 808
crederet. 3: 187
crediderat. 10: 348
crediderim. G. 2: 338
credidit. AE. 7: 680. 10: 457, 648. 11: 114
credimus. E. 8: 108. AE. 8: 140
credis. E. 8: 35. AE 4: 34
credit. AE 4: 501. 12: 598
credita. 2: 136, 247. 7: 486
crediti. 2: 48. 11: 283
creditis. 2: 43
creditur. E. 3: 95
credo E 3: 10 G. 1: 413 AE. 1: 387. 4: 12. 6: 368. 848. 7: 297. 10: 29, 865
creduntur. E 9: 34
credunt. AE. 8: 147, 353
cremant. 11: 208
cremantur. 6: 224
cremari. 7: 74
cremato. G 2: 408
cremavit. AE. 7: 295
Cremonae. E. 9: 28
crepantes. AE. 11: 775
crepidine. 10: 653
crepitabat 6: 209
crepitans. G. 1: 448 AE. 3: 70
crepitant. AE. 5: 436, 439.
crepitante 7: 74
crepitantes. 11: 775
crepitantia. G. 4: 151
crepitantibus. G. 85. AE. 12: 299
Quod ait, *Crepitantibus urere flammis*, ad imitationem Lucr. dixit, qui in ſexto poſuit, *Nec res ulla magis, quam Phoebi Delphica laurus Terribili ſonitu flamma crepitante crematur*: ut obſervat Cecina apud Macrob. Saturn. lib. 6. c. 4. ſed enim Poëta ad hunc Lucretii locum magis reſpexiſſe videtur, dum canit in 7. *Atque omnem ornatum flamma crepitante cremari.*
crepitare. G. 2: 540
crepitus. AE. 12: 923
crepuere. 5: 206
creſcent. E. 10: 54
creſcentem. 7: 25
creſcentes. G. 2: 36. AE. 10: 292
creſcentis G. 2: 3: 336
creſcentis. accuſ. caſ. E 2: 67
creſcere. G. 3: 206. AE. 11: 393
creſceret. G. 4: 122
creſcetis. E 10: 54
creſcit. 10: 73
creſcunt. G. 1: 326

Creſſa. AE. 5: 28;.
Creſſam. G. 3: 345
Creſſia. AE 4: 70. 8: 294
Creta G. 1: 179 2: 215. inſula. AE. 3: 206. 5: 558
Cretae rapidum Oaxen. E. 1: 66 Huc advoca, ſtudioſe Lector, quae doctus Politianus contra Servium pro Oaxi Cretae inſulae fluvio, in Miſcellaneis diſputat. AE. 3: 122, 162
Cretaea. 11: 412
Cretaeis. AE 3: 117
Cretam. 3: 129
Cretea. 4: 774
Cretes. AE 4: 146
Creten. 12: 538
creti. 9: 672
cretum. 4: 191
cretus. 2: 74. 3: 608. 8: 235
crevit. G 2: 533
Creuſa. 2: 562, 597, 651: 738
Creuſae. AE. 2: 772, 784. 9: 297
Creuſam. AE. 2: 666, 769, 778
crimen. AE. 10: 188. 11: 400. 12: 26, 600
crimina. 6: 433. 7: 326, 339
crimine. 2: 65. 3: 550 6: 430. 7: 577, 10: 668, 851. 11: 122
criminibus. 2 198
crinales. 7: 403
crinali. 11: 576
crinem. 2: 685. 3: 65 4: 148, 216, 704 5: 528. 6: 281. 7: 391, 815 18: 35
crines. E. 6: 68. AE. 2: 277. 4: 138, 509, 559. N. 11. 4: 6, 809. 7: 418. 8: 34. 9: 651. 10: 137 12: 69, 605, 870
crinibus. G. 4: 417, 482. AE. 1: 480. 2: 404. 7: 73, 346, 450
Criniſo. AE. 3: 38
crinita. 7: 725
crinitus. 1: 740. 9: 638
criſpans. 1: 313 12. 165
criſta. 9: 50. 10: 869
criſtae. 6: 779 7: 185. 9: 732. 12: 89
criſtam. 12: 370
criſtas. 3: 468. 9: 270. 10: 702. 11: 8: 12, 493
criſtatus. 1: 468
criſtis. 8: 620. 9: 163, 365, 678. 10: 270
croceam. 11: 775
croceis. G. 4: 109 AE. 4: 700. N. de Genere vel colore veſtium.
croceo. E. 4: 44. AE. 1: 649, 711. 6: 207
croceos. G. 1: 56
crocum. G 1: 447. AE. 4: 585. 9: 460.
cruce. AE. 9: 614
crocum. G. 4: 182 N. tr. 4
cruda. AE. 6: 304
crudele. 1: 361. 2: 124. 11: 539, 535, 841. 12: 636
crudelem G. 4: 356. AE. 8: 577. 9: 497
crudeles. 1: 355. 3: 44: 6: 501, 585
crudeli. E. 5, 20 G. 3: 263. AE. 2: 461 4: 308. 6: 442. 8: 146 10: 386
crudelia. E. 5: 23. G. 4: 495. AE. 1: 221. 3: 616
crudelibus. 1: 547
crudelis. E. 2: 6. 8: 48. 10: 19 AE. 1: 407. 2: 368 4: 311, 661, 681. 6: 24, 359, 446 9: 483
crudeliter AE. 6: 495
crudelius 2: 746
crudeſcere. G. 3: 504
crudeſcit. AE 11: 833
crudeſcunt. 7: 788
crudo. G. 3: 20. AE. 5: 68. 9: 743
crudum. 10: 682
crudus 7: 690
cruenta. G. 1: 306 AE 6: 555. 9: 753. 10: 340 462, 862
cruentam. AE. 11: 668
cruentas. G. 3: 203
cruentat. AE 10: 731
cruentis. G. 4: 15. AE 2: 167. 3: 618. 6: 281
cruento. 1: 296. 2: 272. 3: 632. 8: 297. 9: 341. 10: 416, 489. 12: 8
cruentum. 11: 474. 12: 385
cruentus. 1: 471. 7: 501
cruor. G 1: 485. 4: 285. AE. 3: 43. 8: 106. 9: 434. 10: 728. 11: 646, 724. 12: 340
cruore. 4: 201, 664. 5: 333 9: 333. 10: 908
cruorem. G. 3: 526. 4: 542. AE. 1: 661. 5: 469. 6: 248. 10: 349 11: 804
cruores. AE 4: 687
crura. G. 2: 8. 3: 76. 4: 181. AE. 11: 639
crurum. G. 3: 53, 192. AE. 11: 777
cruſtae. G. 3: 360
cruſti. AE. 7: 115
Cruſtumeri. 7: 632. Mutavit, inquit Servius Nam Cruſtumerium dicitur.
Cruſtumiis. G. 2: 88
cubile. G. 1: 447. AE 3: 324. 4: 585, 648. 8: 412. 9: 460, 715 12: 144
cubili E. 4: 63. G. 3: 230
cubilia. G. 1: 183. 4: 45. 243. AE. 6: 274
cubilibus. G. 1: 412
cubito. AE. 4: 690
cucumis. G. 4: 122
cucurrit. AE. 2: 120, 694. 5: 251. 6: 54 8: 390. 11: 296. 12: 66
cui. E 1: 38. G. 1: 12, 14, 344. 2: 99, 204, 373, 398. 3: 6, 52, 147, 211, 258, 388, 394 4: 113, 127, 271. AE. 1: 267, 324, 345, 448, 522. 2: 71, 121, 547, 677. 3: 658 4: 59, 181, 206, 212, 275, 313. 5: 87, 214, 363, 621, 847. 6: 11, 153, 295, 299, 350, 419, 502, 526, 812 7: 325, 485, 654, 746, 785. 8: 127, 409, 564, 680. 9: 97, 157, 347, 593, 775. 10: 76, 100, 137, 176, 210, 252, 530, 538, 565, 580, 61, 621, 628, 645. 11: 708, 118, 498, 642, 679, 786. 12: 65, 162, 225. 518
cuiquam. G. 4: 447. AE 7: 692. 10: 712
cuique. G 2: 177. 3: 102. AE. 5: 100: 7: 507: 9: 175: 185. 10: 107, 111, 467
cuium. E. 3: 1. AE. 5, 87
culmus. E. 10: 73 G. 4: 394, 427. AE. 6: 324. 7: 197. 8: 511. 11: 347, 666
culmen. E 1: 69
culmi. G 2: 517
culmina. E. 1: 83. AE. 2: 446, 478, 695. 4: 671. 12: 569
culmine. G. 1: 402. AE 2: 290, 410, 603 4: 186. 7: 512 8: 456
culminibus. 4: 462. 5: 459. 12: 863
culminis. AE. 2: 458
culmo. G. 1: 317. AE. 8: 654
culmos. G. 2: 150. 292
culmum. 1: 321
culmus. 1: 11
culpae. AE. 4: 19. 12: 648
culpam. G. 2: 380, 455. 3: 468. AE. 4: 172
culpatus. 2: 602
culta. E. 71. G 1: 153 4: 226, 372. AE. 8: 63. 10: 141
cultor. G. 2: 24
cultores. AE. 11: 788
cultoribus. G. 2: 214. AE. 8: 8
cultos. G. 3: 492
cultrix. AE. 3: 111. 11: 557
cultros. 6, 248
cultu. E. 4: 18. G. 1: 102. 2: 51. 4: 559. AE. 3: 592. 5: 730
cultura. G 2: 420
cultus. 2: 3, 52. 2: 1, 85. AE. 8: 316
cum. E 8: 28 3: 20, 19, 77 4: 19. 5: 22, 74, 88. 6: 2, 39 7: 26, 39. 8: 15, 28 8, 38. 9: 22, 67 10: 4, 10, 67. G. 1: 41, 148, 178. 187, 190, 217, 288, 503, 310, 313, 316, 327, 361, 370, 391, 427, 438, 450 458. 467. 483, 493, 512. 2: 193, 209, 218, 279, 321, 340, 403, 422 3: 103. 133, 139, 196, 223, 237, 303, 322, 336, 347, 358, 323, 437, 443, 458, 462. 4: 21, 97, 103, 110, 135, 171, 401, 414, 439, 488, 524, 533, AE. 2: 36, 47, 55, 148, 193: 223, 245, 284, 192, 431, 509, 535, 586, 635, 651, 687, 697. 2: 72, 112, 117, 223, 256, 304, 316, 323, 378, 496, 499, 532, 567, 589, 627, 680, 658, 694, 731. 3: 12, 57, 137, 177, 235, 345, 389, 416, 448, 522, 568, 577, 590, 599, 623, 646, 655, 679, 712 4: 8, 208, 215, 249, 409, 425, 441, 453, 461, 473, 514, 524, 597. 606, 618, 687. 5: 42, 75, 84, 270, 289, 328, 368, 597, 627, 657, 693, 804, 810, 838, 853, 859, 867. 6: 45, 91, 185, 190, 372, 515, 564, 645. 735, 874, 880. 7: 27, 39, 61, 205, 124, 130, 148, 166, 246, 418, 427, 462, 528, 603, 667, 674, 697, 700, 720, 735. 8: 28, 55, 72, 82, 98, 170, 213, 276, 353, 391, 506, 522, 525, 561, 622, 703. 9: 60, 88, 108, 154, 242, 249, 349, 361, 372, 395. 435, 513, 562, 628, 670, 771, 793, 816. 10: 12, 98, 224, 266, 337, 454, 483, 503, 509. 567, 665, 697, 764. 11: 42, 48, 104, 113, 276, 279, 304, 394, 406, 421, 456, 465, 540, 604, 659, 681, 751, 783, 822, 831 904. 12: 76 114 154, 208 249, 332, 365, 415, 438, 473, 587, 632, 685. 702, 716, 735, 821 828, 941, 952

Cum praepoſitionem ab adverbio temporis non libuit ſeparare, ſed id negocii totum ſtudioſo Lectori dedimus. Qui quibus modis, quibuſve temporibus apud Poëtam jungatur, diligentius obſervet: & plura fortaſſe ac certiora inveniet, quam quae cum alii Grammatici, tum accuratus Diomedes libro primo tradiderit. Quantum vero ad ſcriptionem pertinet,

fuit tempus, cum veteres *Quum* pro adverbio notabant; ut in pervetere Virgil. codice, qui Romae in Vaticana bibliotheca diligentiſſime aſſervatur, legere licet, cum alibi ſaepe, tum ibi: *Inſueto ſub faſce viam quum carpit*. Quare Victorinus in praeceptis Orthographiae ita reliquit: *Cum* autem ſi fuerit adverb. temporis, per *q* & *u* ſive unum ſive duo ſcribatis, ut *Quum primum*, *Quum fuerim*. Verum nobis in Virgiliana noſtra editione placuit magis conſuetudinem noſtrorum temporum, *cum* indifferenter ſcribentium, conſectari.

Cumaea. AE. 6: 98

Cumaeam. 3: 441

Cumaei. E. 4: 4

Cumarum AE. 6: 2

cum primis. G 1: 178. pro in primis. Utrumque pari ratione dicimus. Illud ita explicatur: *cum primis*, id eſt, *cum bis quae primum facis*. hoc ita, *in primis*, hoc eſt, *in bis*, *quae prima facis*, id eſt, *inter prima*.

cumque, *quae me cumque*. AE. 1: 610. per tmeſin, ſicuti, *Quo te cumque*, &c. 8: 74. 11: 762. 12: 61, 203. & jungitur cum *ut*, ſicuti utcumque 6: 822

cumulant. AE. 8: 284. 12: 215

cumulat. 3: 532. 11: 30

cumulata. 4: 436

cumulo. 1: 105 2: 498

cumulos. G 1: 105

cunabula. E. 4: 21. G 4: 66. AE 3: 105

cuncta. G 1: 243 2: 42. 3: 89. AE 2: 77, 370, 652. 3: 398, 313, 363 4: 498. 8: 19, 439. 9: 345. 11: 241. 12: 180, 472

cunctae. AE 5: 614. 12: 251

cunctam. G 3: 473. AE. 10: 695

cunctanda. AE 6: 846

cunctantem. 7: 183, 390. 6: 211 7: 449 8: 388 12: 940

cunctantes. G 2: 236. 3: 488. AE. 10: 831

cunctanti. AE. 5: 856 12: 919

cunctantibus. G 4: 107

cunctantur. 4: 238

cunctatur. AE. 9: 124 10: 717. 12: 916

cuncti. AE 2: 359 2: 409 3: 100, 189, 363. 5: 58, 70, 227, 385 7: 583. 8: 109, 306 10: 96. 11: 334, 743

cunctis. 1: 318, 594. 2: 228. 3: 97. 5: 249. 7: 230. 8: 162. 12: 229

cunctos. 5: 380

cunctus. 1: 154, 233

cunei. 12: 269

cuneis. G. 1: 144 2: 79. AE. 6: 181 7: 509 12: 457

cuneos. ſ. theatri. G. 2: 509. AE 5: 644

cuneum 12: 573

Cupavo. 10: 186

Cupencum. 12: 539

cuperem. 3: 810. 10: 443

cupiant. E. 6: 7

cupiat. 8: 16

cupidine. AE. 4: 194 7: 189. 9: 354. 10: 93

cupido. G. 1: 37. AE. 2: 349. 3: 138 6: 133, 373, 721, 823. 7: 263. 9: 185

Cupido. 1: 658, 693

cupidus. 8: 163

cupimus. 9: 796

cupiere. 2: 108

cupis. 6: 717

cupit. E. 1: 64. AE 4: 394

cupreſſi. E 2: 26

Romane dixit, quod Graece *coniferi cypariſſi* poſuit in Georgicis, & item in Aeneid. *Idaeis cypariſſis*. Nos in regione Veneta, prima ſyllaba Graeci vocabuli retenta, *Cipreſſo* nominamus. Quamvis non deſunt, qui etiam aſſumptione *an* ſyllabae, quod in aliis pleriſque vocibus facere conſueverunt, imperitius quidem *Ancipreſſo* appellitant. Niſi ex *atra* epitheto fere ipſius arboris perpetuo, & *Cipreſſo*, & *ante* praepoſitione, verbum ipſum apud imperitum vulgus coaluerit, quod haec arbor ante januas haberi potiſſimum ſolita ſit, ut quidam verborum vernaculorum originem infelicius tractantes, aliquando opinati ſunt: quod omnino non ſit veriſimile, ut in noſtro Stoico plenius docemus.

cupreſſo. AE. 3: 64

cupreſſis. 6: 216

cupreſſum. G. 1: 20

cupreſſus. AE. 2: 714

cur. E. 5: 1 AE. 2: 412. 2: 286. 4: 428 10: 34 11: 423, 835. 12: 39, 877

cura. E. 1: 33, 58 7: 40 8: 39 10: 22. G. 2: 3, 52, 216 2: 415. 3: 138, 157, 229, 305, 404, 510, 539 4: 118, 354 AE 1: 261, 646, 662, 678, 704 2: 595, 399. 3: 476, 505. 4: 1, 5, 379. 5: 804. 6: 654, 691. 7: 363, 402, 443, 487. 8: 396. 9: 160, 737 10: 217, 828. 12: 933

curae. E. 3: 61. G. 1: 17. 2: 439 3: 112, 286, 319 384 4: 113, 178. AE 3: 709 4: 39, 321, 531 6: 274. 382, 444 7: 345 8: 401, 580. 11: 3: 12: 487 801

curam. G 1: 26, 228 2: 433 4: 345. AE. 4: 332 6: 85. 9: 311. 11: 519. 12: 48

curamus. E 7: 51 AE. 3: 511

curandis G. 2: 397

curant. 1: 342 2: 263. 4: 187 AE. 8: 607. 9: 518

curare. E. 8: 33 G. 2: 304. AE. 3: 4

curarum 4: 608. 8: 19

curas E. 2: 6 G. 1: 177, 302. 2: 405 3: 124 4: 531. AE. 1: 227, 562. 2: 775. 3: 153. 4: 341, 394, 448, 488, 528, 551. 3. 701, 720. 8: 35. 9: 225, 489. 11: 822

curat. E 2: 33, 36 8: 103 10: 28. AE. 3: 451. 9: 218

curculio G. 1: 186

curet. G. 1: 39. AE. 2: 536

Curetum. G. 4: 151. AE. 3: 132

curia. AE. 7: 174. 11: 380

Curibus. 6: 811. 8: 818

curis. G. 1: 123 AE 1: 208 4: 639, 652. 5: 779 6: 474, 520. 7: 441

currant. AE. 1: 607

currantem. G. 3: 330. 12: 903

curranti. 3: 360

currentia. 1: 132

currere. 1: 386. AE. 5: 222

curriculo. AE 8: 408

currimus. 3: 191

currit. 5: 862

currite. E 4: 46

curro. 5: 233

curru. E. 5: 29 G. 4: 389. AE. 1: 156, 468, 476 3: 541 5: 819. 6: 783. 7: 724, 782. 10: 215, 403, 440, 590, 394. 11: 661 12: 62, 329, 355, 370, 478, 511, 681

currum. G 3: 359. AE. 3: 13. 6: 837. 7: 280, 653, 778. 8: 433. 10: 581 12: 327, 372, 495, 624. 664

currum. 6: 653

currunt. 12: 525

currus. G. 1: 174, 514. 3: 18, 91, 104, 113, 181, 533. AE. 1: 17, 486. 5: 145. 6: 485, 651. 7: 163, 184, 686. 9. 12: 147 10: 374, 392 11: 87. 12: 287, 485

curſibus. G. 3: 20, 219, 193. 12: 84

curſu. E 6: 81 G 3: 132, 409, 529 AE. 1: 157 2: 321, 399, 736. 3: 116, 200, 253. 4: 154, 157, 672 5: 67, 253, 265 291, 592 6: 338, 536, 391 7: 163, 383. 478, 676, 807, 809 8: 221 9: 91, 478, 559. 11: 702, 719, 875, 877. 12: 484, 489, 683, 751, 763. 775, 890 902

curſum G 1: 40. AE. 1: 324. 3: 269, 337, 362. 4: 49, 299, 653. 5: 162, 834 6: 194, 313 7: 8: 10: 870. 12: 747

curſus. E. 8: 4. G 4: 136. AE. 1: 534. 3: 146, 430, 454, 460, 507, 717 4: 196 5: 133, 362, 549, 583, 596, 667, 738. 6: 350. 7: 196. 10: 249. 12: 909

curva G. 2: 12 4: 278. AE 2: 748. 3: 238, 643 10: 284. 11: 737

curvabit. ſ. nux plurima. G. 1: 188

curvae. G. 308. AE. 6: 4. 7: 184

Curvam compagibus alvum ferei, id eſt equi ſ. Trojani. AE 2: 51 7: 179

curvas G. 4: 299

curvas latebras. 2: 216

curvata. 4: 361. AE. 11: 860

curvatis. 7: 381

curvato. 3: 364

curvatur. 3: 533

curvi. G. 1: 170

curvis. 1: 360. 2: 189. *latebris*. ſ. *fluminum*. 3: 544. AE 2: 177. 3: 674. 3: 287

curvo Saturni dente, id eſt, *falce*. G. 2: 406 AE. 3: 16, 223 7: 497. 11: 184, 522

curvus E. 3: 42

cuſpide. AE. 1: 81 2: 230 5: 208. 7: 817. 10: 733. 11: 691. 12: 362, 382

cuſpidis. 7: 756. 11: 41

cuſpis 10: 484

cuſtode 1: 564. 3: 221. 6: 424. 9: 380

cuſtodem. 5: 346. 6: 395

cuſtodes. 2: 492, 762. 5: 237. 8: 461

cuſtodi. 9: 323

cuſtodire. G. 4: 163, 327. AE. 6: 574. 7: 486. 9: 166

cuſtodibus. G 3: 706. AE. 2: 166. 9: 151

cuſtodita. 8: 218

cuſtos E. 3: 5, 44. 7: 14 10: 36. G. 1: 17 4: 110, 215,

433. AE. 4: 186, 484. 6: 350. 7: 610, 721. 8:270, 652. 9: 176, 405, 6;8. 11: 7, 85, 86

D.

Da. E. 1: 19. N. tr. 5: G 1: 40 2: 41. AE 2: 692. 3: 85. N. ibid. 5: 689. 6: 66. N. ibid. 370. 7: 331. 9: 83. 10: 62, 421. 12: 11: 789. 12: 97
dabam. AE. 3: 137
dabant. G. 1: 471. AE. 1:35. 2: 64. 8: 106. 10: 34. 12: 738
dabantur. 2: 376
dabat. 4: 409, 597. 10: 600
dabit. 2: 507 4: 485 5: 415, 706, 852 6: 16. 9: 312, 431 11: 341, 535. 12: 69: 394
dabatur. 2: 656, 803
dabimus 3: 159
dabis. 4: 386. 5: 355. 8: 538
dabit. G. 1: 439, 463. 2: 241, 286. 4: 328. AE. 1: 199, 274, 637. 3: 460. 9: 273. 10: 529, 826. 12: 194, 437, 433
dabitur. AE. 5: 815 7: 160, 313, 9: 116 10: 583, 650
dabo. 5: 306 8: 519. 9: 263, 323. 12: 192, 654
dabunt. G. 4: 536. AE 1: 293. 2: 391 4: 627. 9: 254
Daci. AE. 8: 728
Dacus. G. 2: 497
Daedala. 4: 179. AE 7: 282
Daedalus. 6: 14: 29
Dahae. 8: 728
damae. E. 8: 28. G 3: 539
damas. G. 1: 308 3: 420
damnabis. E. 5: 80

Non *liberabis* accipiendum eſt; ut Nonius & Agretius interpretantur: ſed contra, *damnabis*, *obligabis*, intellige; & quaſi quadam neceſſitatis damnatione obnoxios reddes agricolas, ad vota ſolvenda; dum tu illis tamquam verum & praeſens numen adfueris, ut damnati proprie hi dicantur, non qui vota tantum fecerint, ſed qui etiam ab ipſo Deo optata impetrarint: unde tunc votorum perſolutionis ſe reos omnino factos, quaſi ex numinis parte voti concepti conditione adimpleta, maxime intelligerent. Nam ita mortalium vulgus Deos vovere ſolet, ut ſub conditione cum ipſo quaſi contrahat, ut ſcilicet non alia ratione ſe voti damnatum, & reum velit, quam ſi votis petita obtinuerit. Id autem a Poëta ex perſona Mopſi ideo dictum eſt, ut Daphnim numen omnino praeſentiſſimum agricolis fore oſtenderet. Quare, cum dixit, *agricolae tibi vota facient*: quia id ad probandum numen non ſufficeret, quod votorum ſuſceptio tota de ipſorum agricolarum opinione penderet; addidit, *Damnabis tu quoque votis*, id eſt, vota eorum implebis, unde Deus appareas agricolarum; & ita tibi votis damnati ſint, id eſt, eorum ſolutioni obnoxii. Hanc autem reddendi voti neceſſitatem Maro rerum omnium prudentiſſimus verbo pontificio & votorum proprio expreſſit, ſicut & alibi *Voti reus* dixit. Nam vota reddere, ut etiam vox illa divina Chriſtianorum auribus inclamat, *Vovete*, *& reddite*, omnino neceſſe eſt: nec minus ſane, quam ſententia, aut judicio damnatos, poenas ſolvere. Unde etiam in Jure civili noſtro, Titulo de legatis primo, ſpecies illas legatorum per damnationem factas legimus: ut apud Ulpianum per initia tituli; Quiſquis mihi Gallicanarum rerum heres erit, damnas eſto ter dare: id eſt, damnatus eſto. Et apud Paulum, eodem titulo Teſtator ab heredibus ita legat: L. Titius & G. Sejus P. Mevio decem dare damnas ſunto: id eſt, damnati. Quod quidem quartum legatorum genus per ſolennitatem verbi *Damnas* neceſſitatem quamdam heredibus omnino praeſtandi legata imponebat, ita ut illi modis omnibus ſolvere legatariis tenerentur, etiamſi damnoſam hereditatem adiiſſent, & res aliena legata eſſet. Quae poſtea verbi ſolennitas atque neceſſitas (ut interim in re perquam digna ſcitu, juriſperitum agam, id eſt, muneris mei non obliviſcar) cum reliquis tribus Legatorum generibus, quae olim in uſu erant; ſcilicet per Vindicationem, Sinendi modo, & per Praeceptionem, (quibus etiam ſingulis generibus, certa quaedam verba aſſignata erant, per quae illa ſignificarentur) conſtitutionibus Divorum Principum penitus ſublata eſt, quippe cum per omnia aequata ſint legata fideicommiſſis, ut habetur Digeſtis, eodem titulo, Symbolo, ne lege dicam, quae non eſt, Ulpiani primo: & Inſtitutionibus, eodem titulo. Sed illud quoque non diſſimulandum, quod legimus antiquitatem non modo *damnatum voto*, ſed etiam *voti condemnatum* dixiſſe. Titinnius Veliterna, ut eſt in exemplis Marcelli, ait: Fortaſſe notum fuiſſe, quo die liber foret, nunc ejus voti condemnatus, immolavit hoſtiam. Et Turpilius Leucadia: Et amplius illum apparere condecet, quandoquidem voti condemnatus eſt. Vide item alia non pauca ad hanc rem pertinentia apud Macr. Sat. l. 2. c. 2. & hoc ipſo Indice in verbo *Facient vota*, & *Reus voti*.

damnati. AE 6: 430
damnaverat. 4: 699. N. tr. eodem.
damnet 12: 727. *Quem damnet labor*, id eſt, *qui damnetur labore*, *& duro labori addictus ſit*, non autem *liberet* intelligendum, ut hallucinantur Servius, Marcellus, & Sergius, ut ſcribimus in verbo *Vergat*.
Damoeta. E. 3: 1, 58
Damoetas. 2: 37. 5: 72
Damon. 3: 23. 8: 16, 62
Damonis. 3: 17. 8: 1, 5
damus. AE. 2: 145. 3: 191
Danae. 7: 410
Danai. 2: 5, 108, 217, 327, 411, 495, 505. 757, 802
Danais 2: 396, 617, 669. 3: 288, 602. 4: 425. 9: 154
Danaos. 2: 49, 72, 258, 440 6: 519
Danaum. 1: 30, 96, 598, 754. 2: 14, 36, 44, 65, 162, 170, 276, 309, 370, 389, 398 433, 462, 466, 572. 3: 87. 6: 489. 8: 129 12: 349
dant. E. 6: 69 G 2: 442, 520. 3: 107, 200, 265, 503. 4: 376. AE. 1: 702. 2: 366, 569, 633. 3: 70, 650. 4: 167 5: 435, 798. 7: 383, 701 9: 144, 667 11: 458, 614. 646 12: 173, 367, 463, 514, 575
dantem. AE. 6: 585 8: 670
dantur. 8: 551
dapes. E. 6: 79. AE. 3: 227, 234, 301. 5: 92. 6: 225 7: 109 8: 175, 186 11: 738
Daphni E 5: 25, 66. 9: 46. 50
daphnide. 8: 83
daphnidis. 3: 12
daphnim. 2: 26 5: 20, 52 7: 7. 8: 76 84, 86, 90, 93, 94, 100, 102, 104
daphnis. 5: 29, 42, 52, 57, 61 7: 2 8: 81, 109
dapibus. G. 4: 133. AE. 1: 210 706 3: 224, 355, 618. 8: 225
dardana. 2: 618. 5: 119 6: 75. 7: 219
dardania. 3: 156. 10: 326
dardaniae 1: 602. 2: 281, 325. 3: 52. 4: 658. 6: 65. 7: 756. 8: 120
dardaniam. 6: 756. 7: 289. 9: 695
dardanidae. 1: 562. 2: 59, 72, 445 3: 94. 5: 45, 386, 576. 6: 85, 482. 7: 195 9: 293, 660 10: 263 12: 549
dardanides. 10: 545. 12: 775
dardanidis. 11: 353 12: 385
dardanidum. 2: 242. 5: 622. 10: 4
dardanii. 4: 640
dardaniis. 7: 422. 10: 638
dardanio. 1: 494, 617. 6: 169. 8: 14. 9: 88, 647. 10: 814. 11. 409
dardanios 3: 596. 4: 626
dardanis. 2: 787
dardanium 1: 582. 4: 224, 647. 5: 30 9: 100. 11: 472. 12: 14, 623
dardanius. E. 2: 61. AE. 4: 163. 5: 711 10: 92, 133, 603
dardanus 3: 167, 503. 4: 365, 662. 6: 650. 7: 207, 240. 8: 134 11: 287

Id eſt, Dardanius, ſcilicet Aeneas. Marcellus, cum quo mihi ſaepius quam vellim, pro re literaria certandum eſt, falſo exiſtimat; *Dardanus*, dici pro *Dardanius*, ea forma qua *Argus* apud Plautum pro *Argivus*, ut in Amphitryone fabula, illo verſu: *Amphitryo natus Argus ex Argo patre*. Quaſi vero *Dardanus* in minus frequenti uſu ſit Andino vati, quam

quam *Dardaniae* forma productiore : qui tamen *Dardana* quater poſuit pro *Dardania.*

dare. G. 3:335. 4:85. AE 1: 63, 731. 2:792. 3:91, 61, 686. 4:546 5: 631, 637, 796 6: 700. 7:433. 8:708. 9: 56, 795. 10: 365, 733. 11:2
Darem. AE. 5: 456
darent. 2: 136
daret 10: 629
Dares. 5: 369, 375, 406
daret. 5: 806. 7: 247
Dareta. 3:460:463, 476. 12: 363
Daretis. 5: 483
darl. 4: 158
das. AE 1:79. N. tr. 5:245
dat. G. 1:405 3. 556. 4:562. AE. 1:105, 156, 485 2: 698. 3:239, 519, 611 4: 53, 244. 5:62, 216, 248, 276, 729, 758. 7: 143, 567, 676. 9: 266, 306, 362, 618. 10: 217, 425, 639. 11: 172, 577, 474. 12: 227, 245, 267, 368, 383, 713
data. 1:83, 306, 382, 520 3: 501. 4:307. 7:366, 729. 9: 484, 720 11:248. 12:296
datae. 6: 431. 10: 517
datam. 3: 255
datas. 3:225
date. 4: 594, 683. 8: 275. 9: 37
dati. 2: 229. 10: 472
datis. 3: 705. 11: 613
dato. 10: 646. 12: 129
dator. 1: 734
datos. 7: 103
datum. 1, 139. 2:291. 6. 477, 537. 9: 135
datur. E 8:29. G 1:261. AE. 1:409, 553. 3:670 5:284, 844. 6: 240, 327, 600, 688, 894. 7: 359, 591. 9: 160. 11:293
datutum. 12: 653
datus. 6: 350. 11: 33
Daucia. 10: 391
Dauni. 10:688. 12:22, 934
Daunia. 8: 146. 12: 785
Daunius. 12: 723
Dauno. 10: 616. 12: 90
de. E. 1:17, 77, 84 3:32. 7: 31. 8:49. 10:20. G. 1:370, 402. 2:14, 23:64. 74. 90 3: 13, 166. 4:81, 112, 160 269, 273, 471, 474. AE. 1:277, 318, 367, 533. 2:78, 288, 308, 526, 682, 693. 3:18, 33, 43, 65, 166, 215, 263, 288, 369, 623, 661. 4:57, 153, 164, 317, 324, 327, 457, 513. 5: 96, 297, 299, 360, 373, 606, 783. 6: 38, 69, 85, 460, 502, 805, 864, 875, 901 7:220, 282, 346, 357, 367, 512, 688, 706, 726, 742, 750, 863. 8: 54, 69, 79, 344, 544, 547, 604. 9: 2, 23, 207, 227, 284, 387, 414, 491, 630, 697. 10: 187, 203, 230, 350, 388, 478, 486, 707, 719, 743. 11: 15, 35, 45, 142, 331, 341, 445, 891. 12: 51 208, 421, 523, 684, 765, 792
dea. E. 4:63. AE. 1: 17, 50. 328, 372, 382, 405, 412, 582, 615, 692. 2:289. 3: 311, 374, 435. 4:195, 560 5:383, 474, 657, 709. 6: 90, 258 7: 19, 346, 408, 511, 541. 8: 59, 608, 9: 404. 10: 636
deae. G. 1: 21. AE 2: 170, 227. 3:262. 5: 619, 816, 6: 64. 7: 641. 8: 617. 9: 117. 10: 163
deam. AE. 2: 591. 12: 139, 884
dearum. G. 4: 541
deas. AE 1:501. 9:102. 10: 235
debellanda. 5: 731
debellare. 6: 834
debellator. 7: 651
debent. E. 8. 93 AE 12:317
debentem. 11: 52
debentur. 4: 176. 6: 714
debere. 11: 179
deberem. 8: 379
deberi. 12: 795
debetur. 10: 443
debile. 12: 50
debilis. 5: 271
debilitat. 9: 611
debita. G. 1:233. AE 2: 538 3: 184 7:120, 145. 8: 375. 9: 108. 11: 63, 166
debitus. AE. 11: 759
debueram. 10: 853
decebat. 10: 613
decedat. G. 1: 222
decedens. E. 2:67. G. 1: 381. AE. 6: 508
decedente. 4: 466
decedere. E 8:88. G. 2:206 3: 467 4:23, 186 AE. 4:206. 5: 551 11: 325
decedet. G 1: 450
decem E. 3: 71 4: 61. G. 3: 61. AE 2: 198, 8: 399
deceptam. 4: 17
deceptum. 3: 181
deceptus. E. 8: 18 5: 851
decernere. G 3:218. N. tr. 5. AE. 11: 218. 12:282, 695, 709
decernet. G. 3: 20
decernunt. AE. 7: 525
decerpſerit. 6: 141
deceſſerat. E. 8: 14
decet. 5: 784. 12: 153
decidit. 5: 517
decimam. G. 1: 284
decimum. AE 9:155 11:290
Decios. G. 3:169. AE. 6:824
deciſa. 10: 395
deciſis. 11: 5
declarat. 5: 246
declinat. 4: 185
decolor. 8: 326
decoquit. G. 1: 295
decora. AE. 1:429. 2:448. 4: 559
decorae. 3: 343
decoram. 1: 588. 9: 365
decorant. 6: 217
decorate. 11: 25
decori. dat. E. 4: 32. Nom: plurali. AE. 5:133 12:126
decoris. 5: 174, 647
decoro. 12: 210
decoros. 11: 194, 480
decorum. 2: 392. 4: 589
decrevit. 4: 475 N. tr. 5. v. decerno
decuit. 4:597. 10:94. 11. 117. 12: 797
decurrens AE. 11: 490
decurrere. 4: 153. 11: 189
decurrit. 2: 41 5: 21, 61
decurrunt. E. 5: 84
decurſu. AE. 12: 523
decus. E. 4:11 5:34. G 2:40. AE 1:592. 2:89. 4: 150 5: 229, 262. 6:546. 7: 475 8: 301. 9: 18, 405. 10: 135, 407, 858. 11: 155, 508, 657. 12: 58, 83, 142
decuſſit. G. 1: 131. 2: 404
decutiat. 4: 12
decutit. AE. 10: 718
dede. G. 4: 90
dedecus. AE 10: 681. 11: 789. 12:641
dederam. 11: 49
dederas. 12: 152
dederat. G. 4: 487. AE. 1: 196, 319, 345. 3: 549 4: 653. 5: 538, 572. 7: 560. 8: 560. 10: 172
dedere. G. 1:287 3:85, 117, 247, 378. 4: 204. AE. 1: 398. 2. 53, 243, 566. 3: 238, 337, 566. 9:686 10. 428. 11: 190. 12: 696
dederis. AE. 4: 436
dederit. 10: 49. 11: 128
dederunt 9: 292
dedi. 1: 279. 6: 89. 10: 93
dedignata. 4: 536
dedimus. 4: 213
dediſſem. 4: 696. 10: 854
dediſſent. 2: 136. 11: 112
dediſſet. 8: 523, 570. 9: 704. 11: 118, 568
dediſti. 5: 195 7:2. 12:637
dedit. E. 1:45. 4:37 8:96. G. 1:276. 2:20, 366, 455. 3: 267, 480. 4:529 AE. 1:66, 176, 248, 523 738. 2: 171, 310, 482, 730. 3:75. N. tr. 5 4. 55, 380. 5: 139, 579. 6: 76, 628. 7:24, 323. 471, 520, 554. 8: 30, 167, 322, 405. 541. 9:173, 816. 10: 200, 235, 242, 383, 393, 408, 633, 704, 870. 11: 385, 795, 799, 840, 12: 81, 211, 301, 341, 441, 540, 681, 879
dedita. AE. 8: 132
deducam. G 3: 11
deducat 3: 122
deducit. 1: 114. AE. 10: 618
deducere. E. 6:71. 8:69 N. tr. 5. G 1:255. 269 N. ibidem. 2:354. AE. 1: 890. 6:397
deductum. E. 6: 5

Recte notat Macrobius, *deductum* pro tenui eleganter poſitum, ad imitationem antiquorum, qui deductam vocem, tenuem, & demiſſam dicebant ; & ſimiliter *vocem deducere*, tenuem & tinnulam reddere : ut plenius teſtibus ab eo citat's probatur. Hinc *deducere* pro *imminuere & detrahere* : unde & *deductio* pro *imminutione*, Pediano Aſconio auctore. Et Paulus juriſconſultus Digeſtorum libro 30. Titulo illo aureo, de verborum & rerum ſignificatione, ſcribit : Bona intelliguntur cujuſcumque, quae deducto aere alieno ſuperſunt. Quod autem Honoratus Grammaticus ait, *deductum tenue*, translatio a lana, quae deducitur in tenuitatem, tripliciter quidem ab eo peccatum eſt. Primum, quod *deductum carmen* ſ de ſimilitudine lanae dici exiſtimavit. Deinde, quia putavit lanam, quotieſcumque deducitur, in fila tenuiora exire neceſſe eſſe : quaſi docta netricis manus a rudi omnino non interſit : Niſi reſpectu globi lanae hoc ipſum dixerit, unde fila deducta prae ipſius craſſitudine tenuia eſſe videantur : quod omnino magis ineptum eſſet. Tum etiam, quia, etſi hanc Servio filorum tenuitatem condonamus, falſo credidit, de ſimi-

ſimilitudine illorum tenuitatis, tenuitatem quoque carminis Bucolici ſignificari, quod ſane contrarium eſt. Nam linguae Latinae uſus & ratio ita poſtulat, ut *Ducere carmen*, & *Deducere*, ſimpliciter, etſi quidam aliter ſenſerint, pro eo quod eſt *carmen ſcribere*, qualecumque illud ſit, etiam Heroicum, accipiamus; quod ejus ſcriptura per verſuum quamdam deductionem, tamquam linearum, certis ſuis cujuſque quaſi metis praeſcriptarum, ducatur & exaretur, quippe quod certis legitimiſque pedibus clauduntur. Sicuti & nentes filum in ſolitam longitudinem intorquendo deducunt, quo poſtea fuſo involuto, rurſus ad lanae globum manum revocant, aliud identidem filum deducturae. *Vetam*, quantum unica deductione intorquent, ſemellae noſtrates appellant, a vehendo, puto, quod a colo devehatur, vel acu ducatur, dum ſuitur: unde aliae *Anzonara* quaſi *Acunara*, de eadem re, ab acu appellatione deducta. Niſi *vetam* a vinciendo, id eſt, ſuendo, denominatam malis, ut diffuſius in noſtro Stoico tradimus. Sed ad probanda ea, quae diximus, accedamus. Naſo: *Inque tot adverſis carmen mirabitur ullum Ducere me triſti ſuſtinuiſſe manu*. Ubi advertendum, quod pro nobis, *manu ducere* apertiſſime dictum eſt. Horatius Sermonum lib. 2. ſatyra ultima: *Forte epos acer, Ut nemo, Varius ducit*, & idem ipſe Horat. ad Auguſtum, *Quum lamentamur, non apparere labores Noſtros, & tenui deducta poemata filo*. Ubi adjectione *tenui filo* carmen perfectum ingenio, & elaboratum induſtria Venuſinus Poëta accipit, quia *ducere carmen*, & *deducere*, ut dicamus, facit ipſa carminis ſcriptio & exaratio, ut diximus, quaſi lineae cujuſdam brevibus terminatae. Unde fortaſſe *Proſa duci*, & *deduci* nullo pacto Latine diceretur, quae quod porro verſum protendatur, ita eſt appellata. Nulla igitur in his locutionibus tenuitas intelligitur. Quin potius ſi his addas *tenui filo*, non etiam tenuitatem illam Servii ſignificabis, qua intelligit, ut res ipſa eſt, carmen Bucolicum ſcriptum: ſed ſicut tenuitas fili netricem ſemper ipſam ſummopere commendat, ita carmen tenui filo deductum, magnopere auctoris ingenium accuratiſſimum laudat: ut Horatii noſtri auctoritas docet. Neque itidem in illo loco, *Primaque ab origine mundi Ad mea perpetuum deducite tempora carmen*, ulla tenuitas ſignificatur; ſed continuatio quaedam perpetua ſerie ab orbe condito ad ſua uſque Vatis tempora derivata. Sicut & illud, *Carmina proveniunt animo deducta ſereno*, originem carminis, quod ab animo proficiſcatur ſereno, declarat. Caeterum ſi Honoratus Grammaticus diligentius animadvertiſſet differentiam, quae eſt inter *dicere carmen deductum*, & *ducere*, aut *deducere carmen*, dum in ſua paraphraſi *deductum tenue* recte interpretatur, profecto non ad tranſlationem aliquam lanae incautius recurriſſet, ſed ad exempla potius Macrobiana. Nam cum *dicere carmen*, & *carmen ducere*, & *deducere*, idem fere ſint; nugationem incurriſſet vates alioqui diligentiſſimus: niſi *deductum*, id eſt, *tenue*, ea ratione exponeretur, quam diligenter Macrobius obſervavit. Quem tamen etiam in ſua paraphraſi lapſum obiter animadvertimus, quod ait: *Deductum pro tenui & ſubtili*. Nam etſi haec aliquando ſynonyma ſunt, diverſo tamen ſenſu carmen ſubtile & tenue dicimus: nam & ingenium ſubtile appellamus in ejus laudem; quod rurſus, cum vituperamus, tenue vocamus; & tenuitas carminis numquam commendatur, niſi cum lex praecipua Bucolici carminis laus, ut tenue ſit. Unde Poëta, *Silveſtrem tenui muſam meditaris avena* & ſimilia non pauca. Quod autem ſcribit Nonius, hic *deductum pro molli & ſuavi* accipiendum, merae nugae ſunt.

deducunt. AE. 3: 71. 4: 398
deerit. 7: 262
deerunt. G. 2: 233
deerraverat. E. 7: 7
deeſt AE. 10: 378
defecerit. G. 4: 281
defeciſſe. AE. 12: 2
defecit. 12: 255
defectus. G. 2: 478
defende AE. 10: 905
defendentum. 11: 886
defendere. 2: 447. 9: 114, 511, 533. 10: 130. 12: 586. 627
defendit G 1: 448
defendi. AE. 2: 292
defendier. 8: 493
defendit. 10: 709
defendite E. 7: 47. N. tr. 5 11: 265
defendo. 7: 6
defenſa G. 3: 544. AE. 2: 292
defenſi. AE. 8: 658
defenſoribus. 2: 521
defenſum. 12: 437
defenſus. 2: 257
defer. 4: 226. 5: 730. N. tr. 5
deferat. E. 8: 60
deferimus. 9: 604
defertur. 10: 638
defeſſa. G. 4: 438
defeſſi AE. 1: 157. 2: 285, 565
defeſſus. 7: 126
defice. 6: 196
deficere. 6: 352
deficerent. G. 1: 149
deficeret. 6: 354
deficimus. 11: 424
deficit. G. 1: 290. 3: 96. AE. 2: 505. 4: 689. 6: 143. 11: 231
defigitur G. 2: 290
defigunt. AE. 12: 130
defit E. 2: 22
defixa. G. 3: 519. AE. 7: 249
defixae. AE. 6: 652
defixi. 8: 520
defixit. 1: 226
defixus. 1: 495. 6: 156
defleta. 6: 220
deflevit. 11: 59
deflexit. 10: 332
deflueret. 7: 495
defluit. G 3: 447. AE. 8: 549
defluxit. AE. 1: 404. 11: 501
deformare. 12: 805
deformat. G 4: 255. AE. 10: 844
deformis. G. 4: 478
defoſſa. AE. 10: 526
defoſſis. G. 3: 376
defoſſo. 2: 507
defringe. 2: 300
defringit. AE. 11: 748
defruta. G. 4: 269
defuerint. AE. 6: 89
defuerit. 9: 198
defuit. 2: 744. 7: 678. 12: 643
defuncta. G. 4: 475. AE 6: 306
defunctae. AE. 9: 98
defuncte. 6: 83
degenerant. G. 2: 59
degenerare. 1: 198
degenerem. AE. 2: 549
degeneres. 4: 13
degere. 4: 551
deguſtat. 12: 376
dehinc. G 3: 167. AE. 1: 131, 256. 3: 464. 5: 722. 6: 678. 8: 337. 9: 480. 12: 87
dehiſcat. 4: 24. 10: 675. 12: 883
dehiſcens 2: 110. 8: 243
dehiſcent. 6: 52
dehiſcit. 5: 142
dehiſcunt. G. 1: 479. 3: 432
dei. AE 1: 710. 2: 247. 3: 849, 91. 4: 556. 6: 51. 7: 204. 8: 201. 12: 336, 739, 780
dejecerat. 10: 546
dejecit 3: 320. 5: 542. 8: 226. 10: 319. 11: 580
dejecta. 11: 480, 833
dejectae. 4: 152
dejectam. 3: 317. 5: 490
dejecti. 6: 581
dejecto. 6: 862
dejectum. 8: 770
dejecturum. 11: 655
dejectus. 10: 858
dejice. G. 3: 422
dejicis. AE 11: 665
dejicit. 1: 333. AE. 8: 428. N. tr 5. 10: 753. 11: 642
deinde. E 3: 58. 5: 15. G. 1: 106. 2: 79. 3: 565. 4: 161, 225. AE. 2: 195. 614. 2: 391, 691. 3: 317, 373, 450, 609. 4: 561. 5: 14, 152, 258, 296. 303, 321, 400, 741, 773. 6: 434. 756, 812, 890. 7: 135. 8: 66, 481. 9: 766, 781. 10: 261. 12: 195, 889
Deiopeja. G. 4: 343
Deiopejam. AE. 1: 72
deiphobe. 6: 36, 500
deiphobi. 2: 310
deiphobo. 6: 510
deiphobum. 6: 495
deiphobus. 6: 544
delapſa. E 6: 16. AE. 5: 722. 7: 620
delapſae AE. 3: 238
delapſi. 2: 262
delapſus. 2: 377. 5: 838. 10: 596
delata. 7: 418

delati. 3:229. 5: 57. 7: 22
delato. 5: 154
delatus. 3: 441
delecta. 2:18.4: 180. 8:499. 9:226
delectae. 3: 115
delecti. 9: 162
delectos. E. 4:35. AE. 3:58. 7: 132. 11: 451
delectus. G. 3: 72
delegere. AE. 8: 53
delegi. 3: 191
delegit. 11: 638
delere. 6: 248
deletas. 11: 898
Delia. E. 3: 67. 7: 29
delibans. AE. 12: 454
delige. G 4:540 AE 3:722
delitias, vel per c *delicias*. E. 2: 2. 9: 22
deleuit. AE. 2: 236
deliniit. G. 3: 417
Delius. AE. 3: 162. 6: 12
Delos. G 3: 6
delphinas E. 8: 56
delphines. AE. 8: 673
delphinum. 3: 428. 5: 594. 9: 119
delubra. G 3:23 4:541, 349. AE. 2:223,248. 4:36,66. 8: 716
delubri. AE 2: 410
deludunt. 10: 642
Delum. 4: 144
delusit. 6: 344
demens. E. 2:60 AE. 2:94. 4: 78, 107, 374, 469, 562. 6:172, 280, 590. 9: 360, 577, 728. 10: 813. 11: 276, 399. 12: 601
dementia. E. 2:69 6:48. G. 4: 488. 5: 465. 9: 601
demere. AE. 2: 775 3: 153. 8: 35
demerſis. 9: 119
demeſſum 11: 68
demiſere. 2: 85. 9: 437
demiſerit. 9: 527
demiſit. 1:297 4:694. 6:455. 9: 804
demiſſa. 1:561. 3:320. N. tr 5. v. 4:263. 7: 278. 8:460. 10: 73. 11: 395
demiſſam. 12: 635
demiſſae. G. 3: 35. N. ibid. aures 3: 500
demiſſo. AE. 12: 220
demiſſum. 1: 288. 2: 262. Quamquam idem Non ibid. perperam legit.
demittat. 12: 884
demitte. G. 4:542. AE 5:692
demittere. E 9: 8. G. 4: 558
demitti. G 2: 251
demittimus. AE. 2: 398
demittit. 1: 297. 4: 268. 10: 662. 11: 853
demittitis G. 1: 23
demittitur. E. 4: 7
demittunt. G. 2: 525. AE. 3: 535. 11: 609
Demodocum. 10: 413
Demoleo. 5: 260
Demoleus. 5: 265
Demophoonta 11: 673
demoror. 2: 648. 3:481. 10: 30 11. 175
demum. G. 1:47 3:205, 280. AE. 1:629 2:743, 795. 6: 154, 330, 573, 637. 9:443, 815. 10: 849. 12: 6
demus 11: 529
denas. 11: 326
denique. E 2:7. G 1: 461. 2: 112, 248, 569, 430. AE 2: 70, 295 3:459. 12:793
denis. AE. 2:581. 10:215
denſa. G 1:419, 445 2:227, 275. 3:86. AE. 6:7, 592. 7: 675. 9:514, 551. 12: 409, 466, 575, 744
denſae. G. 1: 342. 4: 75. AE. 7: 64 720. 11: 665
denſantur. G. 1: 248. AE. 7: 294
dentas. E 1:14. 2:3 9:60
denſat. G 1:419. AE 11:650
denſare. 12: 264
denſi. AE 9: 382, 334. 11: 854. 12: 280, 457, 363
denſior. G. 3: 308. 4: 80
denſis. G 1. 582. 2: 142, 411. AE. 2: 383, 409 3: 25 5: 459, 696. 7: 565. 11: 523
denſiſſima. G. 2: 17. AE. 9: 355
denſiſſimus. G 1. 333. AE 10: 375
denſo. G. 2: 275. 3: 124. 4: 226. AE. 2: 450. 9: 788. 12: 442
denſos. G 4: 347. AE. 2: 311. 10: 178, 379, 729
denſus. G 3:196. AE. 10:361
dentalia. G. 1: 172
dente curuo, *id eſt*, *falce*. 2: 406. *unco*, *id eſt*, *vomere*. 425. AE. 6: 3
dentem. G. 1: 262
dentibus. 2:141. 3:514. AE. 3: 627, 664. 7: 249, 667. 8: 230. 10: 718
dentis. G 3: 579
dentur. AE. 3. 757
denuntians. G. 1: 453. AE. 3: 366
deo. 1: 503, 589. 3: 632. 5: 467. 6: 304 7:661. 8:365 601 9: 97, 557
deorum. G 1:24 4: 322. AE. 1:254. 2:363, 745. 764 3: 172, 406. 4:12, 178, 282, 576, 671. 6: 3, 1. 7: 90, 136. 8. 187. 9: 786. 11: 157, 505, 445, 725
deos. E 1: 37. 5: 25. 8: 103, G. 1:558. 2:493 3:456. AE. 1: 343 2: 181, 320, 618, 700. 4: 50, 492, 310, 319, 681. 5:686. 6:68. 7: 386, 593, 397 9: 642. 11:269. 12: 260, 582, 839
depaſcit. G. 1: 112
depaſcitur. G. 3:458. AE. 2: 215
depaſcunt G. 4: 539
depaſta. E. 1: 55. AE. 5: 92
depectunt. G. 2: 121
depellere. E. 1:22. AE. 9: 109, 328
dependent. AE. 1: 726
dependet. 6: 301 10:836. 11: 693
deponas. 12: 49
depone E. 9: 62
deponere. 3: 32. N. tr. 5
depono. 3: 51
deponunt. AE. 5: 751 7: 108. 12: 564
depoſita. 2: 76. 3: 612
depoſiti. 12: 395. N. tr. 5
depoſuere. 12: 707
depoſuit. G. 2: 24
deprecor. AE. 12: 951
deprenſa. 10: 98
deprenſis. G. 4: 421
deprenſum. AE. 8: 247
deprenſus. 5: 32, 272
depreſſas. G. 5: 276
depreſſo. 1: 45
deprome AE 12: 590
deprompſit 9: 859
depromunt. 5: 508
depuiit. 3: 727. 9: 78
depulſis. E. 3: 82
depulſos 7: 15
depulſus. G. 3: 187
Dercenni. AE 9: 850
derepe. G. 2: 242
des. AE. 11: 336
deſaevit. 4: 52. 10: 369
deſcendam. 12: 649
deſcendens. G. 2: 497. AE. 6: 832
deſcendere. 4: 139. 5:782. 11: 450
deſcendet. E. 7: 60
deſcendimus. AE 3: 363
deſcendit G. 2: 326. 4:233 AE. 3:683. 6:404. 8:423
deſcendo. 2: 652
deſcendunt. 7: 67
deſcenſus. 6: 126
deſcribent 6: 851
deſcripſi E 5: 14
deſcripſit. E. 3:41. AE 3:445
deſecto AE. 8: 438
deſerat. G. 1: 70
deſerere. AE. 4:543 10:600. 649
deſerimus. 3: 190
deſeris. 5:711 4:523. 10:594
deſerit. E. 8:30 G. 1:364. AE. 4: 144 3. 220. 7: 555. 9: 694. 11:470 12:685, 698, 751
deſerta. E. 6: 81. G 3: 291, 342, 462, 476. AE. 1: 584. 2: 562. 3: 122, 646. 4: 42, 330, 677. 7: 404. 8: 191. 11: 314
deſertae. AE. 2: 714 11:843
deſertas. 3: 4
deſerti. G. 4: 508 AE. 2:572. 11: 412
deſertis. AE. 12: 863
deſerto. 2: 24. 12: 664
deſertorum. 12: 13
deſertos. 2: 28. 5: 612
deſeruere 2: 365. 3: 618. 4: 582. 7: 394
deſeruiſſe. 7: 291
deſeruit 2: 791
deſidia. G 4: 94
deſidiae. AE 9: 613
deſignant. 5: 735. 7: 157
deſilit. 12: 333
deſiluit. 10:433. 11:390. 12: 741
deſine. E 5:19. 8:61 9:66 G. 4:448. AE. 4:360. 10:881. 12: 200
deſinet E 4: 9. 8: 11
deſinit. 3:61. AE. 10: 211
deſiſte. AE. 12: 60
deſiſtere. 1: 57 10: 442
deſolati. 11: 870
deſolavimus. 11: 367
deſpectant 7: 740
deſpectare 1: 596
deſpectat. 10: 409
deſpectus. E. 2: 19. N. tr. 3. AE. 4: 36
deſpicere. G 2: 187
deſpiciens. AE. 1: 224
deſpicis. E. 8: 32
deſpumat G 1: 296
deſtinat. AE. 2: 129
deſtituent. E. 1: 61
deſtruat. AE. 4: 526
deſueta 1:722. 2:309. 6:814. 7: 693
deſunt. E 8: 67
deſuper 1:165, 420 2:47. 4: 122. 7:678. 8. 249 9: 639. 12: 295
det. G. 1: 350. AE. 3: 584. 4: 429. 10. 617 11: 346, 592
detecta. G 5:158. AE. 8:241
detectus 10: 133
detenſor. G 4: 89. N. tr. 6. AE. 8: 326
deterrimus. G. 3: 82
detexere. E. 2: 72
detinet. 10:43. AE. 2:786. 4: 85, 348. 10: 809
detorquent. 5: 852

detor-

detorquet. AE. 4:196 5:165. 11: 765
detorſit. 9: 346
detraxerat. 5: 260
detraxit. G. 4: 513. N. tr. 5
detrectans. 3: 57
detrude. AE. 9: 496
detrudere. 9: 594. 7: 469. 9: 510
detrudunt. 1: 145
detruſit. 7: 773
deturbaverat. 12: 773
detulit. 4:299:358. N. tr. 5 9: 19. 12: 417
detur. 3: 7
deturbabat. 5:175 N. tr. 3. 9: 411. N. ibid. 10: 555
Deucalion. G 1: 62
devecta. 2: 408
devenere. AE. 1: 365. 6:632
deveniunt. 4: 125
deveniunt 4: 166
devexit. G. 2: 207
devexo. 3: 241. 4: 293
devicta. AE. 9:264. 10: 370. 11: 268
devictae. 8: 394
deum. E 8: 35 G 4:221. AE. 4:358. 6:79. 8:275. 9:659
deum. E 4:15, 49 G 2:148, 473 3: 486. 4:276, 448, 511. AE. 1: 9, 229. 2: 541 156, 248, 257, 623, 788. 3: 59, 215, 375, 476 4: 2, 268. 5:707 6: 321, 379, 561, 565, 986. 7:58, 239, 306, 584, 620 8:7, 37, 41, 698. 9: 82. 10: 101, 228, 251, 470, 875 11: 4, 233, 785. 12: 199, 851
devolat. 4: 702
devolvunt. G. 4: 349 AE. 2: 449
devoveo. AE. 11: 442
devovet 12: 234
devota. 1: 712
deus E 1:6, 19. 4: 63 5: 64. 8:75. 10:26, 61. G. 1: 292. 2:39. 3:392 4: 515. AE 1: 199, 719. 3: 338, 715 4: 440, 574, 651 5:391, 640, 841, 854. 6: 46. 348, 749 7: 498. 8: 31, 352. 9:77, 211, 601, 721. 10:72, 424, 773 11: 118. 12: 321, 429, 500, 677
dexter. 4:299 5:162. N. tr 5. 8: 302. N ibidem 9:769
dextera. 4:307. 6: 451, 879 7: 366, 474. 9: 289, 469, 747. 10: 333, 341, 395 11: 172, 178, 339. 12: 428, 436, 538
dextra. E 1: 36. AE. 4:579 8: 567. 10: 610, 773. 11: 118, 385. 12: 97
dextra. G. 1:235, 329. AE. 1: 98, 334, 611: 2: 291, 425, 592. 4: 60, 704. 5: 457, 478, 642, 692 6:486, 656. 8: 354, 563 9: 320, 677, 807. 10: 226, 246, 279, 326, 359, 650, 830, 11: 267, 408, 528, 556, 651, 862. 12: 14, 50, 206, 403, 644, 659
dextrae. 1:408. 2:713 4:104. 7: 479. 8: 164. 10: 517, 797, 847. 11: 292
dextram. 1:408 3:610, 670. 4:314. 5: 443. 6:370, 697. 7: 234 8: 124, 164, 178, 558 9:741. 10:414, 823. 11:277, 672, 750. 12:196, 311, 579, 734, 930, 939
dextras. 1:514. 3:83. 6:613. 8: 467. 9: 250, 558. 11: 165, 414
dextris. 2: 444. 8: 274. 11: 606, 735
dextro. G. 3: 86
dextrae. AE. 5: 831
dextrum. 3: 413, 420
Di. 6: 324
dia. 11: 657
Diana, prima longa. 1:499. prima brevi. 11: 582
Dianae. 3: 681. 4: 511. 7: 306, 764, 769. 11: 537, 651, 857
Dianam. 11: 843
dic. E 3: 1. N. tr. 5. 31, 104. 8:78. AE. 1: 753. 4: 635. 6: 318, 343. 7: 546
dicabo. 5: 73 4: 126
dicam. G 1: 311. 2:95, 226. 4: 5, 537. AE 2: 712. 2: 388. 4: 43. 6: 722. 7: 42. 11: 348
dicamus E 10:6. AE. 11:322
dicat. E. 4: 59. 10:34. G. 1: 350
dicatis. 5: 60. N. tr. 5
dicatur. E. 6: 73
dicemus E. 5: 51. 8: 5. G 2: 393
dicenda E. 10: 6
dicendum G. 1: 160
dicens AE. 3: 550. 10: 744. 12: 950
dicent. 6: 850
dicente 10: 101
dicentem. 4: 362
dicentur. 5: 633
dicere E 4: 54. 5: 2 6: 5. 8: 8. 9: 35 G 1: 463. 3: 46. 4: 502. AE 2:791 4: 391. 7: 370, 449. 8: 12 9: 233 10: 555 11: 345, 508 12: 112
diceret E 9: 4 AE. 6:162
dicet. AE. 1: 277. 12: 40
dicetis E 3: 59
dicetur 8: 272
dicit. G. 4: 356
dicite. E. 3: 55. 8: 63. AE. 1: 137. 6: 669. 7: 195. 8: 119. 9: 79
dicitur. AE. 4:204 5:602. 6: 107, 235 7:409 9: 591
dicta. 1: 81. 2: 115, 678 N in Differ. verb inter ſperatam, & dictam, & pactam, & ſponſam. 790 3: 169, 250, 702. 4:226, 380, 424. 5:32, 315, 852 6: 73, 377, 628. 7: 212, 292, 323, 471 8: 75, 337, 541, 583. 9: 431. 10. 194, 244, 448, 491, 584, 600, 612, 633. 11: 330. 12: 11, 75, 81, 441, 644, 895
dictae. 3: 210
dictaea. 3: 171
dictaeae. E 6: 56
dictaei. G. 2: 536
dictaeo. G 4: 152
dictaeos. AE. 4: 73
dictam. 7: 671
dictamnum. 12: 412. Lege ex Theophraſto, quem potiſſimum hoc loco poëta ſequitur: Non autem *Dictamnum*, ut hactenus paſſim codices, etiam Aldini Nam Graece eſt δίκταμνον. Adi Hermolaum in Corollario, & recentiores.
dicti 9: 387
dictis. 1: 153, 197, 579, 585, 663, 689 2: 147, 336 775. 3: 153, 189, 358, 379 4: 54, 93, 197, 269, 388, 394, 476 5: 357, 387, 464, 719, 770. 816 6: 98, 382, 387, 463, 759 6: 898. 7: 249, 284, 373, 445. 8: 35, 126, 359. 373, 611. 643 9:620, 652, 661. 10: 178, 368, 448, 466, 591. 11: 222, 342, 520, 827 12: 45, 212, 238, 565, 625
dicto. 1: 142, 695. 7: 433
dictu. G 2: 30 3:275 4:554. AE 1:439 2: 174, 680 3: 26, 365, 622. 4: 182, 454 7: 64. 8: 252, 665
dictum. AE. 8: 344
dicturus. 3: 154
dictus. G 3: 6. 6: 138. N. tr. 5. 7: 412
dicunt. E. 1: 20 9: 13. 33 G. 3: 280, 531. AE 1: 530. 3: 163 6: 441, 644. 7: 607. 10: 565
dicuntur. AE. 14: 845
Didymaonis. 5: 359
didita. 8: 132
diditur. 7: 144
Dido quae & Eliſa, & Phoeniſſa, & Regina, mirum eſt, quam varia apud Poëtam epitheta ſortiatur, pro opportuna locorum & ſententiarum varietate, quae Lectorem collegiſſe juvabit. AE 1: 299, 340, 360, 446, 496, 503, 562, 601, 613, 670, 785 718, 4: 60, 68, 101, 117, 124, 165, 171, 192, 263, 291, 308, 383, 408, 450, 596, 642. 5: 571 6: 450, 456 9: 266. 11: 74
diducitur. 5: 710
diductae. 3: 419
diductis. 5: 581
die. E. 2: 42 3: 34. G. 4:466. AE. 3:205 4: 77. 8: 102. 11: 397, 914
die. G. 1: 208. Ita habet vulgata lectio pro *diei*, quam & Servius agnoſcit; nulla tamen apocopa, ſed genitivo regulari antiquo: a quo etiam proſae orationis auctores non abhorruerint. Sicut Saluſtius, qui *vix decima parte die* dixit, & *Acie parte*. Horat. *Conſtantis Juvenem fide*. Et de Tereo Ovid *Utque fide pignus dextras utriuſque popoſcit*. Sed teſtimonium, quod in Roſa legimus, quae Maroni noſtro vulgo adſcribitur, locupletius quidem eſſet, niſi eſſent, qui hoc carmen magis ad Auſonium auctorem referrent, in ea ita legitur: *Ad primos cadiae inventura die*. Hanc lectionem recepit & Probus ſtatim per initia Catholicorum. Sunt & codices, in quibus legas *dei*, per *ei* diphthongum: veluti alii habent *dii* per ſyncopam pro *diei*, vel *dii* pro *die*: quia *e* & *i* indifferenter in fine antiqui utebantur. Quam lectionem ſequitur C. Julius Rom. in libello, quem Soſipater Chariſius de Analogia recitat, ubi ita ſcriptum eſt: *dii* pro *die*, ſeu *diei*. Virgilius: *Libra dii, ſomnique pares ubi fecerit horas*. De cujus genitivi forma Gellius lib 2. cap. decimoquarto, non pauca, pro illo loco, ut ipſe legit, *Munera, laetitiamque dii*. Verum idem Gellius *diei* patrio caſu hoc loco multis defendit, praeter idiographi Virgilii codicis auctoritatem, quem citat, ubi *diei* ſcriptum legeretur. Illud etiam non

diſſimulandum, quod animadvertimus, ubi in exemplo Cicer. ex oratione, quam pro Sexto Roſcio dixit, Gellius *pernicii* patrio caſu agnoſcit, Soſipatrum libr. 1. conſtanter *perniciei* legere.
diſſidiis. E: 24 G 1: 268. 2: 201, 329. 3: 503 AE. 2: 342. in fine carm.
diſſiet. 9: 156
diem E 8: 17 G. 1: 249 458. 3: 303 341. AE. 1: 88, 374, 732. 2: 802, 3: 98, 201. 4: 63, 620, 697. N de Doctorum indagine. 5: 64, 766. 7: 145 8: 94, 269, 601. 10: 504 803
dies. E 1: 44. 8: 8. G. 1: 205. 276, 312, 434 2: 537, 527. 3: 66, 553 AE 2: 126, 212, 249, 324. 3: 356, 588 4: 169. 5: 43, 49, 104, 762, 753 6: 70, 127. 429, 745 7: 146 9: 7, 107, 281, 447, 488, 759 10: 215, 257, 467, 508 11: 28, 133, 425, 687. 12: 114, 150, 202
differre. 8: 173
differt. G. 5: 197. N. tr. 5. AE. 11: 470
difficile. G 2: 257
difficiles. G. 2: 179. AE. 4: 694
diffi levet. AE. 3: 51
diffidit. 9: 589
diffugiens 4: 125
diffugimus. 2: 212
diffugit. 10: 804
diffugiunt. G. 3: 150, 277. AE. 2: 399 5: 677. 9: 756
diffunderet. AE. 1: 519
diffundit. 4: 195. 10: 908
diffundite. 11: 465
diffunditur. 7: 708
diffuſos. E. 5: 59.
digerit. AE. 2: 182. 5: 446
digeſta. G. 2: 54, 267
digitos. G. 2: 250. AE. 5: 426
digna. E 8: 10. 9: 36. G. 1: 168. AE. 1: 605. 2: 144. 3: 318. 5: 355 6: 662. 9: 252, 296, 595. 11: 856. 12: 812
dignabere. AE. 10: 866
dignae. E. 4: 5
dignas. AE. 1: 600. 2: 537
dignata. E. 4: 63. 6: 1
dignate. AE 3: 479. N. tr 5
dignatur. 12: 464
dignatus. 10: 732. N. tr. 5
digner. 11: 169
digniam. 4: 192
dignior. 9: 212
dignis. 11: 555
digno. E. 8: 32
dignos. AE. 2: 818
dignum. G. 3: 391. AE. 6: 173. 7: 589. 8: 364
dignus. E. 3: 109. 5: 54, 89. G. 1: 507. AE. 7: 653
digrediens. AE. 5: 492
digreſſa. 5: 650
digreſſi. 4: 80
digreſſu. 3: 482. 8: 583
digreſſum. 2: 718. 3: 410, 715
digreſſus. G. 3: 300
Dii. unica ſyllaba per ſynchesim. E. 2: 60. G. 1: 21, 498 3: 513. AE 1: 605. 2. 190, 352, 536, 702. 3: 265, 528, 620. 4: 610. 5: 50, 235. 6: 64, 264, 529. 7: 259. 8: 484 9: 184, 254 10: 758 11: 188, 539
Dii. AE. 1: 636
Servius, altera lectione, *Dei* agnoſcit, ſ. Bacchi, & vinum intellige: quam lectionem, tamquam filiolam, exoſculantur plerique aetatis noſtrae viri non ineruditi: Altera vero, *dic*: ut hac lectione, ſola ſcriptura a Gellio diſſentiat. Etenim ipſe noctium Atticarum libro 9. *dii* ſcribendum, forma alia genitivi antiqua, veterum exemplis contendit, *Dei* omnino, veluti imperitiosum lectionem, rejiciens. Cujus & nos ſententiae facile accedimus: id quamobrem faciamus, rationem alibi latius reddituri.
Diis. G 2: 101 AE 2: 428. 3: 12. 4: 45. 5: 809. 6: 131, 594 7: 229. 8: 245, 679, 682. 715. 9: 641. 12: 118
dilapſa. G. 3: 557
dilapſus. G. 4: 410. AE. 4: 705
dilecta. AE 4: 31. 9: 85
dilectae. 1: 399
dilectus. 1: 544. 5: 569. 12: 391
diligit. 9: 430
diligit. 8: 590.
dilue. G. 1: 344
diluit. 1: 326
diluvio. AE. 7: 228. N. tr. 4. 12: 205
Dymas. 2: 340, 394, 428
dimenſa. G. 2: 284
dimenſi. AE. 12: 117
dimenſum. G. 2: 231
dimittam. AE. 1: 571, 577. N tr. 5. v. dimittere. 8: 171
dimitte. 11: 706
dimittere. 4: 428. 5: 29. 10: 46, 366. 12: 846
dimittit. 1: 297
dimoverat. 3: 589. 4: 7: 29: 220.
dimovet. 9: 645
dimovit. G. 2: 513. AE. 5: 839
dindyma. AE. 9: 618. 10: 252
dinumerans. 6: 691
diomedem. 11: 243
diomedis. 1: 752. 8: 9
dionaeae. 3: 19
dionaei. E. 9: 47
dioren. AE. 12: 509
diores. 5: 297, 324, 339, 345
dioxippum. 9: 574
dira. G. 1: 56. 3: 469. N. tr. 1. v. dirum. AE. 2: 519 3: 211, 228, 235, 256, 593. 6: 373, 498, 721. 7: 22, 520 8: 194, 350. 9: 185. 11: 273, 792. 12: 914
dirae. 1: 295. 2: 622. 3: 262. N. tr. 2. v. dirum. 4: 473, 610. 8: 701 10: 50
Dirae. 12: 845, 869
dirutum 8: 255
dirarum. 7: 324, 454
dircaeus. E. 2: 24
direptae. G 2: 281
diremit. AE. 9: 468
direptae. 2: 563. 11: 193
direptis. G 2: 8
direptum AE. 11: 745
direxerat. 10: 401
direxere. 7: 523
direxit. 7: 497
direxti 6: 59
dii. nom. plur. G. 1: 488. AE 12: 199
dirige. 1: 401. 5: 162. 11: 855
dirigere. 10: 140
dirigit. 11: 654. 12: 490
dirigite. 6: 195
diriguere. 7: 447
diriguit. 3: 260
dirimatur. 12: 79
diremit. 7: 227
diripere. AE. 3: 267
diripient. 4: 593
diripit. 10: 414, 475
diripiunt. 1: 211. 3: 227
diripuere. G. 4: 214. AE. 9: 75. 12: 283
dirum. 4: 563. 11: 56, 217
dirus. 2: 261, 762
diruta. 10: 363
diſcat. E. 10: 61
diſce. G. 3: 414. AE. 2: 66. 12: 146, 435
diſcedam. AE. 6: 545
diſcedat. G. 3: 24
diſcedens. 8: 167. 9: 40. 10: 246. 11: 46
diſcedite. AE. 2: 644
diſcentum. 5: 212. N. tr. 5
diſcere. G. 1: 351 2: 106, AE. 6: 488, 755
diſcernere. 5: 208
diſcerneret. 12: 898
diſcerptum. G 4: 512
diſcerpunt. AE. 9: 313
diſces. 5: 737
diſceſſicat. 10: 215
diſceſſere. 12: 696
diſceſſu. 6: 464. 8: 215
diſcinctus. G. 2: 249
diſcinctos. AE. 8: 724
diſcindere. 9: 20
diſcindit. 12: 602
diſciſſos. G. 3: 514
diſcit. G. 3: 252. AE. 6: 433
diſcite. G. 2: 35. AE. 3: 103. 6: 20
diſcludere. E. 6: 35. Macr. Sat. lib. 6. cap. 5
diſco. AE. 1: 630
diſcolor. 6: 204
diſcordes. 10: 356
diſcordia. E. 1: 72. G. 2: 496. 4: 68. AE. 2: 423. 6: 280 7: 545 10: 9, 106. 12: 315, 583
diſcordia. AE. 8: 702
diſcordibus. G. 2: 459. AE 9: 688
diſcrepat. AE. 10: 434
diſcreverat. 4: 264
diſcrimina. 1: 104. N. tr. 5. 6: 646. 9: 143. 10: 382, 393, 529
diſcriminat. 11: 144
diſcrimine. 1: 574. N. tr. 5 6: 629, 685 5: 154. N. ibid 6: 319 9: 210. 10: 108, 511. 12: 498, 770
diſcumbere. 1: 708
diſcumbitur. 1: 700
diſcunt. G 3: 558
diſcurrere. AE 5: 580
diſcurrit. G 4: 292
diſcurritur. AE. 11: 468
diſcurrunt. 9: 164. 11: 577, 590
diſcuſſae. 9: 810. 12: 669
diſſentit. G 3: 557
disjecit. 1: 283. AE. 1: 45
disjecta. AE. 12: 482, 689
disjectae. 8: 191
disjectam. 1: 128
disjectas. 2: 608
disjecti. 11: 870
disjectis. 8: 355
disjice. 2: 70 7: 339
disjicit. 12: 308
disjungimur. 1: 252
diſparibus. E. 2: 36
diſpendia. AE. 3: 453
diſperdere. E. 3: 27
diſpergit. AE 10: 416 11: 617
diſpeſit. AE 3: 197
diſperſit. 11: 795
diſperſum. 8: 321
diſpliceat. G. 5: 56
diſponunt. AE. 3: 237
diſpuleat. 2: 512
diſpulit. 1: 538. 5: 839
diſſenſio. 11: 455
diſſidet. 7: 930

diſſi-

diſſiliunt G. 5: 362
diſſiluiſſe. AE 3: 416
diſſiluit. 12: 741
diſſimilem. 9: 282
diſſimulant. 1: 516
diſſimulare. 4: 305
diſſimulent. 4: 291
diſſimulo. 4: 368
diſſultant. 8: 240. 12: 925
diſtant. 3: 116
diſtendere. G. 5: 124
diſtendunt. AE. 1: 433
diſtenta. E. 4: 21
diſtentas. 7: 5
diſtentent. 9: 31
diſtillat. G. 3: 281
diſtinet. AE. 11: 381
diſtractus. 7: 767. N. tr. 5.
diſtrictis. 6: 619
diſtulerant. 8: 643. N tr. 5 v. differre.
diſtulit. G 4: 144. N. ibidem. AE. 6: 569. 9: 155
Diti. AE. 4: 702
ditione. 1: 236, 622. 7: 737. 10: 53
Ditis. G. 4: 467, 519. AE. 5: 731. 6: 127, 269, 397, 541. 7: 568. 8: 668. 12: 199
ditiſſima. G. 2: 136
ditiſſimus. AE. 1: 343. 7: 537. 9: 360. 10: 563
diu. G 1: 197. AE. 1: 351. 2: 509. 6: 738. 10: 304, 359, 480, 861. 12: 738, 781
diva. AE. 1: 482. 3: 552. 4: 365. 6: 567. 7: 41. 8: 587, 396, 534. 10: 76, 255, 11: 560. 12: 179
divae. E. 10: 70. AE. 1: 447, 505. 2: 168, 252, 425, 787. 6: 657. 7: 645. 8: 457, 551. 9: 529
divellere. AE. 2: 220. 4: 600
divelleret 8: 560
divellimur. 5: 434
diverberat. 5: 503. 9: 412
diverberet. 6: 294
diverſo. E. 8: 73. G 4: 192, 367, 500. AE. 1: 376. 5: 4, 325. 4: 163. 5: 676. 7: 232. 8: 6[illegible]. 9: 2, 613, 691. 11: 203. 12: 557, 621, 726, 742
diverſae AE. 12: 487
diverſas 1: 70. 12: 501
diverſi. G. 1: 446. 7: 170. AE. 9: 416
diverſis. G 1: 258. AE. 12: 522, 708
diverſo. G. 5: 32. 4: 452. AE. 2: 298, 716. 3: 232
diverſos. AE. 12: 495
diverſum. 11: 261
diverſus 5: 166. 11: 855
divertitur. G. 3: 295
dives. E. 2: 20. G. 2: 224, 468. AE. 1: 14. 2: 22. 4: 38, 263. 6: 195. 7: 684. 9: 26. 10: 201
divi. AE 3: 363. 11: 128
dividimus. 2: 234
dividit. G 1: 209. AE 1: 197. 5: 385. 4: 285. 8: 20. 9: 751. 10: 134. 12: 45
divina. AE. 2: 15. 9: 659
divinae G. 4: 220. AE 5: 711
divine. E. 5: 45. 10: 17
divini. 3: 57. 11: 168. AE 5: 47, 647. 10: 639
divinis. AE 8: 306
divinitus. G. 1: 415
divino. E 6: 68. AE. 5: 573
divinos. AE. 5: 442
divinum. 1: 403. 8: 575
divis. E. 4: 15. AE. 2: 402, 647. 3: 19. 8: 105, 301. 12: 296, 817
diviſae. G. 2: 116
diviſos. E. 67
divitiis. AE 6: 610
divitis. 7: 262. 12: 473
divo. adject. G 3: 435. AE. 12: 769. ſubſt. m.
divortia. 9: 379. N tr. 5
Divorum. 7: 211
Divos. E 1: 42. 3: 19. AE. 3: 222, 926. 5: 234. 6: 172, 620. 11: 302. 12: 286
divinis. 3: 400
Divum. 12: 797
Divum, pro divorum. E. 3: 73. G. 1: 238. 4: 347, 558. AE. 1: 46, 65, 79, 632. 2: 125, 241, 269, 336, 517. 602, 648, 777. 3: 5, 114, 148, 359, 370, 717. 4: 95, 208, 204, 356, 578, 396. 5: 45, 56. 6: 125. 368, 535, 589, 792, 799. 7: 50, 195, 443, 648. 8: 131, 504, 572. 9: 6, 495. 10: 2, 18, 65, 255, 175, 743, 880
dixerat. AE 2: 152, 621, 705. 3: 607. 4: 138, 331, 665. 5: 48, 740. 6: 631, 752. 7: 212. 8: 152, 276, 387. 9: 104, 410, 743. 10: 246, 482, 550, 547. 11: 120, 132. 12: 574
dixere. G 4: 221. AE. 3: 693
dixerit. E. 6: 70
dixerunt. E. 4: 46. AE. 6: 242
diximus. AE. 8: 332
dixit. E. 1: 38. G. 4: 499. AE. 1: 402, 756. 3: 258, 312, 355, 362. 4: 579, 650, 659. 5: 164, 258, 467, 477. 6: 155, 231, 677. 8: 166, 366, 615. 9: 14. 10: 776, 867, 882. 11: 561, 595, 709, 858. 12: 266, 681, 780
dixiſſe. 1: 533. 5: 166
do. 12: 832
doceas. 1: 532. 6: 109
doceat. 4: 434
docebo. G. 3: 440. AE. 4: 116. 6: 759. 8: 50. 11: 315
docemus. AE. 11: 249
docens. 12: 111
docent. G. 2: 77
doceri. AE. 1: 610
doces. E. 1: 5
docet. AE 6: 891. 8: 546
docta. 6: 292
doctiſſima. 10: 225
docuere. G. 3: 116. AE. 1: 392. 5: 600
docuit. E. 5: 87. 8: 47. AE. 1: 741. 5: 598, 705. N. tr. 5. 6: 565
Dodona. G 1: 149
Dodonaeos. AE. 3: 466
dolebas. E. 3: 14
dolens. AE 2: 9
dolent. 6: 733
dolentem 4: 393
dolere 4: 434
doli G. 4: 400. AE. 1: 130. 2: 264. 8: 206
Dolichaonis AE 10: 696
dolis. 1: 673. 2: 44, 152, 196. 4: 118. 8: 393. 11: 515. 12: 26
dolituri 11: 732
dolo. 1: 684. 2: 34. 4: 95. 5: 342. 11: 712
Dolones. 7: 664
doloniis. 12: 347
dolorum 2: 7, 29, 415, 785
dolor. G 3: 102, 457. AE 2: 594. 4: 679. 5: 172. 6: 31, 385. 8: 220, 501. 9: 66. 10: 398, 507. 12: 422, 801
dolore. AE. 1: 3. 36. 669. 4: 474. 7: 291. 11: 291, 709. 12: 421, 599
dolorem. 1: 209. 2: 3. 4: 419, 693. 5: 608. 6: 464. 9: 426. 10: 64. 11: 159, 645. 12: 146
dolores. 11: 5. 5: 5. 12: 880.
doloris. 9: 216. 12: 945
dolorum. 10: 863
dolos. G. 4: 546. AE. 1: 682. 2: 62, 252. 4: 296, 563. 6: 29, 567. 11: 704
doluiſti. AE. 1: 669
doluit. G. 2: 499
dolum. E. 5: 61. 6: 25. AE. 5: 590.
dolus. 2: 390
domandae. G. 2: 62
domandi. 3: 164
domandum. 3: 206
domans. AE. 6: 80
domat. G. 3: 559. AE 9: 608
domatur. G. 1: 269
domi. E. 5: 53. 7: 15
domibus. G. 2: 443
domina. AE. 12: 868
dominabitur. 1: 285. 3: 97. 6: 766
dominae. 5: 115
dominam. AE. 3: 438. 6: 397. 11: 805
dominantur. E. 5: 37. G. 1: 154. AE. 2: 317
dominatrix. AE. 7: 70
dominata. 3: 363
domini. E. 3: 16. AE. 11: 473, 534
dominis. 12: 236
domino. 9: 332
dominorum. 6: 613
dominos. 1: 282. N. tr. 5: 10: 866
dominum. 4: 214. N. ibid. 6: 621
domitant 7: 163
domitore. G. 1: 285
domitas. 5: 30
domitis. 3: 206
domito. AE. 9: 84
domitor. 5: 799. 7: 189, 651, 691. 9: 523. 12: 128, 550.
domitrix. G 3: 44
domitum. 6: 114
domitura. 4: 102
domitus. 5: 89
domo. 3: 96. AE 1: 600. 4: 82. 8: 114. 10: 241, 183
domorum. G. 4: 159. AE 2: 445. 8: 98. 11: 882. 12: 132
domos G. 1: 282. 2: 115, 209, 512. 4: 446. AE. 1: 140. 2: 47, 365, 635. 3: 125, 137, 550, 647. 4: 97, 311. 5: 732, 756. 6: 269, 534, 705. 7: 126, 536, 794. 11: 240. 12: 643
domuere. 1: 198
domuit. G. 2: 456
domum. E 1: 36. 4: 21. 7: 44. 8: 68, 72, &c. 10: 77. G. 2: 206. 4: 10, 155, 463. AE. 1: 661. 2: 579, 677, 702, 756. 3: 85. 7: 52, 348, 407, 492. 8: 253, 490. 11: 265, 595. 10: 805
domus. G. 1: 371. 2: 461, 524. 4: 209, 481. AE. 1: 168, 284, 356, 637. 2: 241, 300, 511, 483, 486, 563, 652. 3: 97, 678. 4: 318, 645. 5: 121, 214, 658. 6: 27, 53, 81, 673. 7: 122, 371. 8: 39, 65, 192, 255, 262, 270, 422. 9: 448. 10: 1, 52, 202. 526, 321. 11: 99. 519, 547.
dona. E. 5: 80. 6: 80. N. tr. 15. G. 2: 454. 3: 22. 4: 1, 520. AE. 1: 679, 695, 709. 2: 36, 44, 49, 189. 3: 301, 464, 469, 488. 4: 453. 5: 101, 266. 362, 385, 391, 400. 6: 225, 632, 871. 7: 86, 155.

8:181,284,609,721,729,9:383,361,407,626.10:882.11:228,479.12:768
donabimus E. 3: 83
donant. AE. 9: 313
donaria. G. 3: 333
donat. AE. 3:262,282,361.10: 708
donata. E 3: 14
donati, 3: 268
donatus. 5: 305
donec, E 6:83. G. 3: 558. 4: 312, 413. AE. 1:273. 2: 100, 630, 719. 3:628. 6: 743. 8: 316. 9: 442. 10: 268, 301. 11:201, 803, 860. 12: 234
donis. AE. 1:447,659,714 3: 439,483. 4:63. 5:54,343 6:885. 7: 284. 8: 61, 76, 617. 10: 620. 11:30,351
Donysam. AE. 3: 125

Aut poëta ad integrum nomen reſpiciens, quod *Dionyſia* eſſe videtur, ex Graeco uſitatiore; ſed κατὰ παραθεσιν (ut eſt apud Stephanum) Δωνυσία ennunciato, abjectione o ex u diphthongo, *Dionyſam* novavit: aut, Graeca diphthongo ſervata, *Dounſam* lege. Quod ſi malis *Dounſiam*, ut apud eumdem Stephanum legitur, id tribus ſyllabis admitte, per figuram ſynizeſin Poëtae frequentiſſimam, ut in *aureis* latius oſtendimus.

dono E 2: 37. AE. 2: 269. 8: 638
donum AE. 1:632. 2: 31. 3: 478. 6: 408. 11: 366
Dorico. 2: 27. 6: 88
Doryeli. 3: 620, 647
Doris. E. 10: 3
dormiot. G. 2: 306
dorſo 1:172 3:116,436 AE. 8: 234 10: 226, 303
dorſum. 1:110 N. tr. 4 11:378
dotabere. 7: 318
dotales. 4: 104
dotalis. 6: 737. 11: 369
dotes. 7: 413
Doto 9: 102

Jam nunc tandem *Doto* vocem genuinam, hoc loco, opera noſtra candide lector, agnoſce, quum hactenus *Clotho* codices vulgati omnes retinuerint. Adulterina autem vox multis ante ſaeculis per imperitiam (ut credibile eſt) librariorum ita recepta eſt: quod, dum ipſi in caſtigatis exemplaribus *Doto* legerent, verbi inſolentia offenſi, falſo (ut eſt audaculum perſaepe imperitum id genus hominum, haud parvo ſane ſtudioſorum incommodo) *Clotho*, non aeque inſolens, Parcae nomen pro Nerina, in hunc locum invexere; eos etiam in id erroris *d* prima *Doto* litera facile impellente, quae dum minuſculo (ut appellant) charactere a ſcriptoribus ita *cl* notabatur, ut pars ejus circumflexa non bene, ut aliquando celeriter ſcribendo fit, cum recta ſua linea cohaereret, *cl* literas paucula illa intercapedine repraeſentabat, & *clotho* pro *doto* notabat. Hujus autem mendi tam inveterati, quippe quod multis abhinc ſaeculis inoleverit, id nos tandem admonuit, quod dum nos more modoque noſtro (abſit invidia verbo) non tamquam mus ſuper farinam, ut ita dixerim, auctores legendo percurrimus, ſed eorum, praeſertim optimorum, & res & verba penitus rimamur, & introſpicimus, mihi parum convenire videbatur, Poëtam alioqui Galateae Nymphae ſtudioſum, qui naturam etiam ipſam, ut vere dicam, divino ſuo carmine exornaverit, ita fuiſſe ſuae Galateae hoc loco oblitum, ut illi ſororem Parcarum principis cognominem *Clotho* tribuerit. Quare converſo ad exemplar praecipuum Maronis ſtudio, id eſt, Homerum, poëtarum omnium perennem fontem, invenio ipſum, ubi Nerei complures filias connumerat, Thetim ipſam comitantes cum Galatea, praeter alias, Doto & Proto recenſentem, nulla *Clothus* prorſus facta mentione. Ejus carmina ex Ι λιάδ☉. σ ſunt:

Δωτώ, Πρωτώ, Φέρουσα, Δυναμένη,
Δεξαμένη τε καὶ Ἀμφινόμη, ἠδὲ Καλλιάνειρα,
Δωρὶς, ἠδὲ Πανόπη, καὶ ἀγακλειτὴ Γαλάτεια.

Quae omnia item leges apud Heſiodum Theogoniae initio, excepto medio verſu, pro quo hic Νησαίη τε, καὶ Ἀκταίη, ἠδὲ Πρωτομέδεια poſuit: a quo & εὐειδὴς Γαλάτεια, mutato Homeri epitheto, appellatur. Apud quem etiam quum L. Nerei filiae enumerentur, nulla tamen in his Clotho legitur. Sed apud nos quoque unius Flacci Valerii loco, integra ad hunc diem Doto pleriſque in codicibus virgo ſervata eſt. Is Argonauticῶν primo cam, ut Poëta noſter Galateae ſororem adjicit, nullis aliis interjectis, ſicut apud Homerum, & Heſiodum, ipſae, paucis ex multis interpoſitis nymphis, proximae ſunt. Has igitur Poëta Thetim deducentes facit his verbis, *Hanc Panope, Dotoque ſoror, Jactataque fluctu Proſequitur mediis pariter Galatea lacertis. Antra petens.* Quamquam animadverto, hic interpretem pueriliter admodum haeſitantem, utrum *Doto* an *Clotho* apud utrumque Poëtam Latinum magis approbet. Ut taceam cujuſdam impudentiam, qui caſtam, eamdemque pervulgatam lectionem diſſimulans, primus *Doto* apud Flaccum reſtituiſſe videri voluit.

draco. G. 4: 408
draconum, AE. 11: 751
dracones. 2: 225
dracoui. 4: 484
Drance. 11: 378, 384
drances. 11: 122, 220, 336, 443
drancis. 12: 644
drepani 3: 707
dryadas. E. 5: 59
dryades G. 1: 11
dryodum. 3: 40. 4: 460
dryma 4: 336
dryope. AE. 10: 351
dryopen. 10: 346
dryopes. 4: 146
druſos. 7: 284
duae. G. 1: 237
duos E. 3: 66. G. 2: 243 AE. 12: 723
dubiae. 4: 33 11: 314
dubiam 2: 359
dubii. 1: 218
dubiis G. 4: 233. AE 2: 171 6: 196. 7: 86. 11: 453, 560
dubio. G 1: 232
dubita. AE. 3: 316
dubitamus. 6: 806
dubitanda. 3: 170
dubitant. G. 3: 433
dubitos. AE. 9: 12
dubitem. 7: 311. 9: 191
dubitas. 8: 614
dubitet. G. 4: 242
dubius. 2: 283. 3: 289. AE. 9: 797
duc. G. 4: 338. AE. 6: 133. 11: 464
ducam. G. 4: 403. AE. 8: 37. 9: 323
ducantur. G. 3: 170
ducat. AE. 1: 645. 4: 326, 636. 5: 330
duco E 4: 13. AE. 1: 696. 6: 39. 10: 92. 12: 260
ducebam 6: 690
ducebant 8: 665
ducebat. AE. 2: 802. 3: 668. 6: 318. 9: 383. 10: 206
ducem. G. 3: 123. AE. 3: 122. 4: 224. 6: 263, 9: 100. 101 374, 574
ducenda. AE. 7: 339
ducens. 2: 288, 694. 9: 623
ducent. G 4: 21. AE. 6: 848
ducente. AE 2: 632
ducentem. 21: 168
ducentibus. G. 3: 136
ducere. G 3: 22, 140. AE. 1: 423, N. ibid. 3 2: 641. 4: 320, 463, 560. N. ibid. 5: 385, 534. 9: 268. 10: 285
duceret. E 9: 49. N. tr. 3.
duces. G 4: 4. AE. 2: 261. 3: 470 6: 194. 7: 107, 431. 8: 161, 303 11: 84, 93, 171, 430, 321, 398, 833, 870. 12: 323
duces. 5: 736: 12: 437
duci. 1: 19 2: 33, 187. 7: 276. 10: 136, 838 11: 79, 333
ducibus. 10: 267, 431
ducimus. 6: 339
ducis. E 9: 36 AE. 1: 333. 3: 166 401. 3: 801 6: 834. 9: 673. 11: 7: 319, 738
ducit. E 9: 1. G. 3: 369. 4: 351. AE 1: 401, 490, 631. 3: 347, 372. 4: 74. 5: 363. 7: 631. 8: 347. 9: 166. 11: 324
ducite. E. 8: 68, 72, 76, 84, 94
ducitis. G 1: 6
ducitur. E. 8: 29. G. 4: 207. 10: 145. 11: 83. N tr. 5.
duco. E. 1: 13. 8: 73. AE. 3: 313
ducti. AE. 1: 642
ductis 6: 22
ductio. 12: 378
doctor. 8: 129, 470, 513. 10: 285.

Digitized by Google

185. 11:266. 12:456
ductorem 6:334 8:496
ductores. G 4:88. AE 2:189, 236. 2: 14. 4:37. 5:1333, 561. 8:6 9:226, 778. 12: 127. 562
ductori. AE. 9:691, 10:814
ductoribus. 5: 249
ductos. G 2: 533
ductus. G. 2:395. AE. 1:201
ducum. AE. 11:13, 349 12: 501
ducunt. G 3: 317, 379. 4: 256. AE 3:114. 5:7, 471, 528. 6:43 7:634. 8:55. N. tt. 5. 552 10:117 11:88
dudum. AE: 2: 726. 5:650. 10: 599. 12: 632
dulce. E. 3: 82. AE. 4:318, 493. 12: 882
dulcedine. G. 1: 412. 4: 55. AE. 11: 538
dulcem. G 2: 216 4: 17
dulces. E. 3: 110 G. 1: 342, 414. 2: 243, 523. 3: 178, 495. 3: 140 4: 33, 281, 342, 651. 5:214. 10:782
dulci. G 2:184. AE 1:433, 659, 694. 4:185. 6:455. 8: 568. 12: 802
dulcia. E. 1: 3. G. 2: 511. 4: 101, 347. AE. 1: 687
dulcibus. G. 1: 348, 3: 217, 445
dulcis. E. 5:47. G. 1:295. 3: 291 4: 417, 465, 563. AE 2: 777. 6: 428, 522
Dulichius. E 6: 76
Dulchium. AE. 3: 271
dum. E. 1:32. 2:12. 3:4, 43, 47, 75 5:58 7:6, 62. 8:19, 31, 106. 9:23, 26 10:7, 71. G. 1:214, 421. 2:282, 362, 372. 3:63, 165, 285, 296, 325, 428 4:457, 560. AE. 1: 5, 265, 268, 453, 494, 607. 2:22, 136, 457, 737. 2:16, 616, 665. 4:53, 121, 325, 336, 434, 565, 651 5: 415, 605, 628, 724. 6: 271, 338, 607, 661, 827. 7: 71, 354, 475, 536, 540 8:374, 454, 580 9:1, 368, 418, 448, 539 10:43, 58, 191, 283, 303, 321, 325, 381, 386, 424, 587, 800, 807. 11: 350, 381, 671, 701, 739, 791. 12: 374, 383, 570, 737, 783
dumeta. G. 1: 15
dumi. 3: 338
dumis. 4: 130. AE. 4: 526. 8: 348. 9: 381, 393. 11: 570, 843
dumos. G. 3: 315. AE. 8: 594, 657
dumosa. E 1: 77
dumosis. G. 2: 180
duo. E. 2:40. 3:40, 44. 5:66. G 3:32 4:92, 231. AE. 3: 623. 5:78, 300. 6:842. 7: 674. 8: 355, 661. 9:265, 706. 10:124. 11:285, 690. 12: 388, 716
duo pro *duos*. AE. 11: 285
Accius in Epinausimache: *Martes armis duo congressos crederes*. Ter. in Adelp. *Tu illos duo pro re tollebas tua*: ut legebat Helenius Acron interpres. Sic quoque *ambo* & *ambos* indifferenter veteres locuti. Maro Georgic. 4. *Verum ubi ductores acie revocaveris ambo*: & in Bucolic. *Nam saepe senex spe carminis ambo Luserat*: & in 12. *Hunc congressus, & hunc, illum eminus: eminus ambo Imbrasidas*. Ter. in Andria: *Charine ambo opportune vos volo*. Saluſt. quoque hiſt. lib. 3. *Inter me atque Lucullum prope inopia cursus ambo receſſit*. Afranius in Pantaleo: *Revocat nos ambo ad praelium*. Quod genus Graeca declinatione profertur. Illi enim ἄμφω & δύο dicunt. Merito igitur Helenius Acron. in Terent Adelph. Verrium dixit errare, qui putabat *hos ambo* tantum dici debere: cum & *ambos* frequenter legamus ex regula quae eſt, ut omnis accuſativus numeri pluralis, exceptis neutralibus & monoptotis *s* litera finiatur.
duobus. G 4: 67. AE: 5:183
duodenar. G. 1: 232
duorum AE. 2:213. 4:95. 12: 511, 726
duos. E. 5: 68
duplex. G. 3:87. AE 12:198
duplicant AE 8: 556
duplicat. E. 2:67. AE. 11, 645
duplicato. 12: 927
duplicem. 1: 655. 5: 421
duplices. 2:93. 4:470. 7:140. 9: 16. 10: 667
duplici G 1:172. AE 5:251. 9: 707
dura. E. 10:47 G. 2:369 1: 250, 502. AE 1: 564. 2: 479. 3:706 5:730, 837 6: 54, 471, 7:807 8: 522: 10: 45, 72, 393, 745. 11: 48, 859, 12: 309, 677
durae E. 4: 30 8:52. G. 2: 65. 3: 68. AE. 10:791. 11: 285
duram. 3: 297. 4: 239, 399
duramus AE. 9: 604
durando. G: 2: 295
durare. E. 6: 35. G. 2: 100. AE. 8: 577
daras. 4: 428, 438
durat. G. 1: 91 3: 257
durate. AE. 1: 207. N. tt. 5. v. durum.
durescere. G 1: 72
durescit. E. 8: 80
duri. E. 10:44 G 2:378. AE. 2:7. 3: 94. 4: 247. 5: 5. 6: 377. 9: 468. 10: 146. 422. 12: 73
duris. E 8:43. G. 1:146, 160. 2:341, 540. 3:208. 4:203. AE. 4:366. 7:514, 749. 9: 66, 510
durissima. 6: 566
duro. G 3: 515. 4:114. AE. 5: 403, 437. 6:148, 8:315, 371. 9: 543. 11: 893. 12: 410
duros. G 2:170. N. tt. 5: 355. AE. 5:478. 6:437. 7:504. 8: 291. 11: 318, 890
durum. G 1:63, 261. 3:4. 4: 101, 246 N tt 5. AE. 6, 688. 8:380 9:603. 10:317
durus. G 2: 412. 3: 259 N. tt. 5. 4: 512 AE. 6:442
dux E. 8: 38. AE. 1: 364. 4: 124, 165 6. 348, 562. 9:28
duxere. G. 2:148. 3:125. AE 5: 568
duxerit. E. 6: 65
duxi. AE 8: 165
duxiſſe 10: 192
duxiſti. 10: 669 N. tt. 5
duxit 6: 565, 888. 8: 367. 11: 860

E.

E. E. 7:13. G 2:31, 3:168. 4:45, 429, 434, AE. 1: 34, 42 2:718. 3: 377, 519, 590, 602, 675. 4:586. 5: 75, 270, 644. 7: 54, 511, 700. 8: 112, 415, 610. 9: 168, 217 801. 10: 221. 11: 877. 12: 681
ea. G. 3: 239. 3: 289, 510. AE. 1:529. 586 2:17, 123, 171, 194, 323, 465, 692. 3: 90, 100, 393 505, 655, 660. 4: 379. 5:798 6:100. 153, 190, 711, 822. 7: 41, 63, 117 8: 46, 86, 337, 520. 9: 757 10: 828. 11: 256. 12: 154, 216, 383, 420, 505, 650
eadem E. 2: 35 5:87 G. 2: 89, 165. 4: 36, 234 AE 1: 240 3: 95. 448. 4:77, 298, 678. 5: 812. 6:647, 655. 8: 246: 382, 9: 302, 10: 487, 508, 607, 741. 11: 96, 132. 12: 197
eam G. 4: 334
eamus. E 9: 64
eamdem. AE. 4: 125, 165
easdem. G 4: 185. AE. 7:69
eat. G. 1: 345
ebenum. G. 2: 117
ebori. AE 1: 592
eboris. 11: 333
ebuli. E. 10: 27
ebur. G. 1: 57, 480. 2: 193. AE. 10: 137. 12: 68
eburno. 6: 898. 9: 305
eburno. G. 3: 7. AE. 6: 647
eburnum. 11, 11
Ebuſo. 12: 299
ecce. E. 2:46. 3:50. 5:66. 9: 47 G. 1: 108, 407. 3: 515. AE. 2:57, 203, 270, 318, 403. 526, 673 3:219, 477, 687. 4: 152, 576. 5: 167, 324, 793, 854. 6:46, 255, 337, 656 7: 286. 706. 8: 81, 228. 9: 417. 10: 133, 322, 377, 570. 11: 226, 448, 547. 12: 319, 650, 672
Echionium. AE. 12: 515
ecquae. 3: 341
ecquid. 3: 342
ecquis. E. 10: 28. AE. 9:52
edat. AE. 12: 801
edax. 2: 758
edebat. G. 3: 566. AE. 10: 602
edendi. AE. 7: 113. 8: 184. 9: 63
edera. E 7: 25, 38
ederae. G 2: 258
ederam. E 8: 13
ederas. E 4: 19. G. 4: 124
edice. AE. 11: 463
edicit. 10: 258
edico. G 3: 295. AE. 3: 235
ediderat. 3: 693
ediderit. 9: 527, 785
edidit. AE. 5: 799. 7: 194, 660 8: 137
ediſcere. E. 6: 84
ediſſere. AE. 2: 149
editus. G. 2: 188
edoceat. AE. 8: 13
edocet. 6: 748 10: 152
Edoni. 12: 365
educat 10: 518
educere. AE. 2. 186. 6: 178. 8: 413. 11: 20
educet. 6: 765, 779
educta. 6: 630
eductam. 2: 461
eductum. 7: 763. 9: 584
educunt. G. 4: 163. AE. 1: 432
edunt. E. 8: 45. G. 4: 199
eduxam. G. 4: 145
eduxit. AE. 9:673. 10:744

effabilis. 3: 621. Serv.
effare. 6: 560
effari. 4: 76
effata 4:303,456,499.5:653. 6:262.7:456 12:601,885
effatur. 9: 295,737 10: 523
effatus. G 4:450.AE 3:463. 6:197,547.7: 274.8: 443. 9:22, 643. 10:256,298, 877. 11:741. 12: 896
effecta. AE. 11: 14
effer. E. 8: 64
effera. AE. 4:642.7:787. 8: 6,205,484. 10: 898
efferre. 2: 657
efferri. 5:359
effert. G.3:553. AE. 2: 297. 5: 368
effervere. G.1: 471. 4: 556
efficiam. E. 8: 51
effi it. AE. 2: 160
effigiem. E. 8:75.AE.2:167, 184. 3: 497. 4: 508
effigies. AE. 3:148,7 177,443
effingere. 6: 32
effregit. 10:640
efflagitat. 12: 759
efflant. 12, 115
efflantem. 7: 786
effodere. 1, 443
effodiunt. 1: 427
effoeta. 7:440, 552.8: 508
effoetae. 5: 396
effoetos. G. 2, 83
effoetus. 2: 417
effossi AE. 3: 668
effossis. G. 1: 497. 4: 42
effrataque. AE. 5: 480
effrena. G 3: 382
effundere. G. 1: 592. AE. 7: 780
effudit. G.3: 92. AE.3:312. 5: 446,481. 7:292. 8:70. 10: 465. 12: 380
effuge. AE. 3:398. 11: 825
effugia. 2: 140
effugies. E 3: 49. AE.9: 748
effugimus. AE. 3:272
effugiſſe. 3: 653
effugit. 2:793.5:151. 6:701. 7: 437
effugiunt. 2: 226. 11: 881
effulgens. 2: 616
effulgent. 5: 233
effulgere. 8: 677
effultam. 8: 368
effultus. 7: 94
effundat. 9: 68. 12: 204
effunde. 12: 485
effundens. 6: 242
effundere. 1: 98. 2: 271. 5: 723. 9: 509
effundit. 5: 780,818.7: 522. 12: 499, 532
effunduntur. 10: 574
effuſa. 4:509 6: 305.7:222, 812. 10: 808
effuſae. G.4:337. AE.6:686. 12: 132
effuſi. G.3: 104. AE. 2:651. 5: 145, 317
effuſis. AE. 5: 693
effuſo. G.4:288.AE.7:788
effuſos. G. 2: 351
effuſum. AE. 10: 893
effuſus. G.4: 312, 492. AE. 6: 339
egelido. 8: 610. ut legit Servius.
egenis. 6:93.8:365. 10:367
egenos. 1: 599
egens. 1: 384
egent. G. 2: 28
egentem. AE. 4:373. 8: 299. 11: 343
egente. 5: 753. 7: 197
egere, *id eſt*, *egerunt.* E. 5: 24. AE 6: 463. 7:240. 8: 218. N. 11. 5. v. agere. 333, 335. 11: 629
egeret. AE. 9: 88
egerimus. 6, 514
egerit. G. 3: 120
egeſtas. 1: 46. 3: 319. AE. 6: 276
eget AE 2: 522
egiſſe. 3: 695
egit. G. 2: 392. N. tr. 5. v. actum. 4: 53. 9: 587,761. 10: 73. 11, 579
ego. E. 1:29,76 2:26,51. 3: 27,29,75 5:2,43.6:6. 7: 7.14,41. 8:38,92,97,102 9:34,51, 65. G. 1: 316 2: 41, 101. 3:10, 17. 4: 401. AE. 1:46,135,278,680 2: 391,785. 3:45, 252,492. 4:120,314,333,337,419, 425, 536,702 5:5,92 36, 414,672,808, 846. 6:72, 110,692. 7:308,452,559. 8: 57,62, 475, 496, 533, 468. 9:88,257, 287, 323: 481. 10:93,185,441.449, 449, 630, 851. 11: 160, 169, 364,442, 583. 12: 56, 159, 189, 316. 882
egomet. AE. 3: 623. 5: 650 6: 505
egredere. 8: 122
egregia. 5:297. 6: 523. 11: 432
egregiam. 1:445.4:93 7: 158
egregias G. 2: 155 11: 24
egregiis AE. 9: 581
egregio. AE. 4: 150 11:355
egregium. 5: 361. 6: 862. 7: 213,473, 556.10:778.11: 705. 12: 275
egregius. 6: 770. 11: 417
egreſſi. AE. 1: 172. 3: 79. 9: 314
egreſſo 2: 713. 10: 283
eheu. E. 2: 58. 3: 100

Spondeus, quia *Heu* diphthongus, Probus quoque Valerius, ubi de Interjectione agit, poſterius exemplum citans, *Eheu* hac ſcriptione agnoſcit.
eia. AE. 4: 569. 9: 38
Hortantis Interjectio, conſtat Trochaeo. Et quia Virgilius ultimam ſciebat eſſe brevem, ubique ei vocalem ſubjecit, ut, *Eja age rumpe moras*: & *Hoſtis adeſt, eja.* Poteſt tamen in neceſſitate pro longa poni. Haec Probus. Ubi adverſendum in vulgatis Grammatici exemplaribus *Ingenti* dictionem omnino neceſſariam, in ſecundo Virgilii exemplo per librariorum imperitiam deſiderari: qui, quum ſtatim *eja* exemplo, veluti caſſibus continerent, falſo putarunt, ita Virgilii teſtimonium plenum fore, quum tamen, ut exemplo ipſo probetur, Poëtam hic quoque interjectioni *eja* vocalem ſubjicere voluiſſe, ita omnino legendum ſit, *Hoſtis adeſt, eja, ingenti, &c.*
electo. AE 10: 894
electum 4: 373. 8: 646
electus. 1: 578
elabitur. G 1:344. AE 5:151
elapſa. 9: 632
elapſi. 9: 545
elapſus. G 1:305. AE 1:242 2:318,526.5:326,445. 8: 492
elata. AE. 6: 23
elatam 10: 415
elatae. 11: 715
elati G 3: 108
elatis AE. 12: 135
electra. 8: 53
Electra. 8: 135
Electram 8: 139
electro, id eſt, ſuccino. G 3: 522. AE. 8: 402,624
Propria metalli ſpecies, quae ex auro & argento miſcetur, ut eſt apud Tribonianum, Inſtitutionum lib 2 tit. de rerum diviſione, paragrapho *Sed & ſi.*
Elei G. 3: 202
Eleſinae. 1: 163
elephanto. 3:26. AE. 3:464 7: 895
Eliadum. G. 1: 59
elicit 11: 109
Elidis. AE. 3: 694 6: 588
eligit. 7: 274
eligitur. G 4: 296
Eliſae. AE. 4: 335,610. 5: 3
Eliſam. 3: 561
eliſerit. 8: 289
Elyſios. G. 1: 38
Elyſium. AE. 5:735. 6:543, 744
elifos. 8: 261
eloquar. 3: 39
eloquio. 11: 383
Elori. 3: 698
elucent. G. 4: 98
eluctabitur 2: 244
eludet. AE 11: 695
eluitur. 6: 742
eluſit. G. 1: 226
eluſus. AE. 12: 755
emat. G. 1: 31
Emathiae. G. 4: 390
Emathiam. 1: 492
Emathiona. AE. 9: 571
emenſae. 5: 628
emenſi. 7: 160. 11: 244
emenſo. G. 1: 450
emenſus. AE. 10: 772
emi. 9: 206
emicat. 5:319, 337. 6:5. 91 736 11:496. 12: 327,728, 921
emicuit. 2: 175
eminet. 10: 227
eminus. 10: 346, 645: 776, 801 11: 674. 12: 342,711, 921
emiſſa. G. 3: 551. 4:22. AE. 11: 676
emiſſam. 1: 125
emiſſum. G. 4: 58
emittit. AE. 6: 898. 9. 52. 10, 474
emota. 2: 610
emotae. 6: 382
emoti. 2: 493
emovet. 6: 524
emptum. 10: 503
emunit. 8: 227
en. E. 1:12, 68,71. 5:65. 6, 70. 8:7.9 G 3: 42. 4: 326, 495. AE. 1:461. 3:155 4: 534: 597. 5: 639, 672. 6: 346, 781 7: 452, 545. 8: 612. 9: 71 521 600. 12: 231: 359
enarrabile. AE. 8: 625
enovit. 6: 16
Enceladi. 3: 578
Encelado. 4: 179
enim. E. 1: 32. 2: 68. G. 1: 77. 2: 104, 349, 509. 3: 70. pro itaque. 215. 4: 207, 407. AE. 1: 198, 261, 643. 2: 100: 164, 376 4: 20, 170. 5: 396, 850. 6: 28, 52, 317, 368. 7: 195, 503, 533, 581, 635. 8: 84, 251. 9: 340, 354, 529, 617, 696, 704, 748. 10: 217, 724, 865. 11: 537, 684. 12: 74, 744, 764, 798
Enipeus. G. 4: 368

enitet.

enitet. AE. 4: 150
eniti. G. 2: 360
enituit 2: 211
enixa. AE. 3: 391. 7: 320. 8: 44
enixae AE. 3: 327
enodes G 2: 78
enſe. AE. 6: 251. 7: 640. 9: 324, 423, 548. 10: 414, 545 11: 711 12: 175. 306, 382, 389, 458, 508
enſem. G. 1: 508. AE 2: 393, 553 4: 507, 579, 646, 664. 5: 367, 471 6: 524 8: 459. 621 9: 303, 347, 441, 749 10: 387. 475, 536, 577, 681, 786, 815, 904. 11: 11, 489 12: 90, 729, 785, 798
enſes. G. 2: 540. AE. 1: 151. 3: 237. 7: 636, 732. 10: 368. 11: 194
enſis. AE. 2: 600. 4: 262 7: 743. 9: 431 10: 394 12. 731
enſibus. 7: 526. 12: 288, 713
Entelle. 5: 389
Entello. 5: 472
Entellum. 5: 387, 462
Entellus. 5: 437, 443, 446
enumerare. 4: 334 6: 717
ea. 4: 479. 8: 705 10: 101
Eoae. G. 1: 221
Eous. G 2: 115. AE. 1: 489
eodem. E. 8: 8. G. 1: 483
eodem. E. 8: 8. G. 1: 483. 2: 182. AE 1: 574. 4: 556 5: 437. 9: 689. 10: 596. 12: 847
Eoo. AE. 3: 533, 588. 11: 4
Eois. 2: 417. 6: 83
eos G. 3: 252. AE. 2: 414
Eous. G. 1: 288
Epeus. AE. 2: 264
Ephyre. G. 4: 343
Ephyreja. 2: 464
Epidaurus. 3: 44
Epiri. AE. 3: 292
Epiro. 3: 503
Epiros. G. 1: 591
Epirum. 3: 121
Epitidem. AE. 5: 547
Epitides. 5: 570
epulae. G 3: 527. AE 6: 604
epulamur. AE. 3: 224
epulandum. 4: 602
epulas. 4: 484 7: 146 8: 283
epulata. G. 2: 537. AE. 4: 207. 5: 762
epulis. G. 4: 378. AE. 2: 79, 216, 723. 5: 63. 6: 599. 7: 110, 175
epulonem. AE. 12: 459
equae. 11: 572
equarum G. 1: 59. 3: 266. AE. 11: 494
eques. 6: 858. 10: 239
equeſtres. 5: 667
equi. G. 3: 92, 182. AE. 2: 444, 752. 2: 32, 150. 3: 540 4: 515 5: 105. 6: 653, 881 7. 779. 8: 550. 9: 152. 10: 750, 891. 11: 635. 12: 115, 364
equidem. E. 1: 11. 9: 7. G. 2: 193, 415 4: 116, 147. AE 2: 576. 4: 330. 392. 5: 26, 56, 399 6: 690: 716, 722. 7: 205, 311, 369. 8: 129, 471. 9: 207. 10: 29, 793 11: 111, 302, 348. 12: 818, 931
equina. G. 3: 92
equi. 3: 72, 463
equis. E 8: 27 G. 1: 250, 514. 2: 322 3: 8, 358 AE. 1: 476. 2: 418. 5: 554, 574, 578, 739. 6: 587. 7 163, 285, 615, 767 9: 124, 331. 10: 21, 354. 11: 190, 501, 871. 12: 352, 478
equitatus. AE 8: 585
equitavit. 10: 881
equitem. G 3: 116. AE. 10: 893. 11: 517
equites. AE. 4: 132. 8: 518, 555. 9: 367, 379. 11: 464, 504. 12: 408
equitum. 5: 560. 7: 804. 9: 48. 11: 433, 512, 598
equo. 2: 48. 4: 157. 5: 571, 668, 7: 166. 9: 58, 269 10: 881. 11: 499, 637, 671, 678, 706, 730, 743. 12: 291, 295, 345, 465, 509, 651
equorum. G. 3: 44, 211, 250 4: 389. AE 3: 704. 5: 549. 6: 591. 10: 592. 11: 607, 911 12: 373, 484, 534, 616
equos. G. 3: 50, 114. AE. 1: 156: 316, 472, 568. 3: 470, 537 5: 817. 6: 655. 7: 274, 639: 656, 714: 782. 8: 3, 607 9: 353, 394, 606, 674, 777. 10, 367, 571, 577, 581. 11: 80, 610, 619, 914. 12: 82, 288, 326, 333, 337, 351, 495, 624 736
equum. G. 1: 13. AE. 2: 401. 5: 310. 10: 858. 11: 710, 719, 741, 770
equum, id eſt, *equorum.* G. 2: 2: 542. AE. 7: 189. 651, 691. 9: 26: 523. 12: 128, 550
equus. G. 2: 145. 3: 499 AE 2: 113, 260, 329. 5: 566 6: 515. 9: 50. 11: 89, 493
eram. E. 8: 38. AE. 2: 323, 567: 3: 90 8: 561. 11: 154
erant. G. 4: 128. AE 3: 585. 10: 327. 12: 546
erat. E. 2: 33, 5: 89 7: 16. G. 1: 129 2: 133, 338. 3: 482. 511, 559. AE. 1: 33, 223, 268, 343, 862, 508, 544, 385 2: 268, 274, 453, 664: 692. 3: 147, 173, 655. 4: 261, 5: 289 6: 32, 45. 170, 298, 372, 396 7: 56, 174, 346, 483, 601 8: 26, 198, 316, 427, 520, 566, 676. 9: 176, 581, 530, 592. 10: 859. 11: 166 12: 23, 135, 226, 259, 652
Erato AE. 7: 37
Erebi G. 4: 471. AE. 4: 26 6: 404. Feſtus v. Erebum. 671. idem ibidem.
Erebo. AE. 6: 247 7: 140
Erebum. 4: 510
erepta. 1: 647 2: 738, 764. 7: 51, 186. 11: 679 12: 141
ereptae. 2: 413. 3: 230
erepte. 4: 476, 111
erepto. 10: 878
ereptum. 5: 342. 12: 799
ereptus. 1: 596
Eretimanus, *vulgo*, Monte rotundo. 7: 711
ergo conjunctio E. 2: 47: 60. 3: 28 5: 58. G. 1: 63, 489. 2: 295, 303. 3: 100, 229, 318, 534. 4: 77, 130, 206. AE. 1: 663. 2: 26, 547, 707. 3: 62, 114, 232, 250, 278 4: 102, 474, 503, 700 5: 58, 386, 618. 6: 145, 171, 456. 7: 397, 467. 8: 90, 168, 247, 382, 494 9: 44: 507: 130, 578, 661, 806. 11: 719, 799. 12: 752. Frequentius carmen inchoat.
Ergo adverb. 6: 670. id eſt, cauſa. Vide Servium in artem primam Donati.
Eriseten. 10: 749
Erichthonius. G. 3: 113
Erycis. AE. 5: 772
Erycino. 5: 759. 10: 36
Erycis. 2: 570. 5: 24, 416, 639
Eridani. 6: 659
Eridanus. G. 1: 482. 4: 372
erige. AE. 4: 495
erigit. E 6: 64. AE. 3: 423, 576. 5: 478. 7: 330
erigitur. 8: 25: 417. 9: 240
Erigonem. G. 1: 33
erimus. AE. 7: 231
Erinnys. 2: 337, 573 7: 447, 570
eripe. G. 4: 107. AE 2: 289, 619. 5: 690. 6: 260, 365. 10: 624 12: 157
eripere. AE. 9: 400. 12: 888
Eriphylen. 6: 445
eripiam. 2: 606. 9: 202
eripiare. 12: 748
eripiat. 7: 388, 12: 917
eripiens. 8: 254
eripit. 4: 579. 10: 788, 896
eripuis. 3: 560
eripiunt. 1: 89. 12: 215
eripui. 2: 134. 5: 810. 6: 115. 12: 31
eripuit. 2: 736. 5: 464. 9: 342. 7: 119, 9: 129. 12: 539
eris. E 3: 104 5: 49. 6: 883. 10: 864
erit. E 7 1: 53. 3: 52. 97 4: 34, 54. 5: 70. 6: 26. 8: 7. 10: 28, 70. G 1: 68, 431, 459. 2: 234. 3: 16, 306. 4: 91, 413. AE. 2: 710. 3: 393, 602. 4: 98, 115, 127. 5: 308, 710, 814 7: 226. 8: 46, 272. 9: 51: 297. 10: 503. 11: 390, 428, 518, 847. 12: 52, 793, 835, 883
Eryx. AE. 5: 392, 402, 412, 483. 12: 801
errabunt. 1: 32
errabat 7: 492
errabunda E. 6: 59
erramus. AE 1: 333. 3: 200
errando. G. 4: 203
errans. G 4: 11. AE. 4: 211
errant. 2: 11 G. 3: 139 AE. 2: 599 3: 644. 6: 329
errantem. E. 6: 64. AE. 2: 322, 742, 756. 3: 76 7: 493
errantes. E. 4: 19. AE. 1: 185. 6: 68
erranti. AE. 2: 570. 7: 498
errantibus. 4: 691
errare. E. 1: 9. G 1: 453. AE. 5: 867 7: 557
erras. E. 6: 52
errat. G. 2: 283. 3: 14. AE. 2: 578. 4: 684, 557. 7: 353. 9: 393
errata. AE. 3: 69
erratur. G 3: 249
erravere. 11: 135
erravit. 3: 246. AE. 2: 739
errent. AE. 6: 40
erret. G. 337
error. E. 8: 41. AE. 2: 48. 5: 591. 6: 27 10: 392
errore. AE 2: 412. 3: 181. 7: 299. 10: 110
errorem G 3: 513. alii *ardorem*
errores. AE. 1: 755
erroribus 6: 532
eruam. 12: 569
erubuit. E. 6: 2. AE. 2: 542
eructans. AE. 3: 576, 632
eructat. 6: 297
erudiit. 9: 203
erue. G. 4: 329
eruere AE. 2: 628. 4: 443
eruerunt. G. 1: 320
eruerint. AE. 2: 5
eruet. 6: 858
eruit. G. 210. AE. 2: 612
erumpent. G. 1: 446
erumpere. AE. 1: 580

effabilis. 3: 621. Serv.
effare. 6: 560
effari. 4: 76
effata 4:303,456,499.5:653. 6:262.7:456 12:601,885
effatur. 9: 295,737 10: 523
effatus. G 4:450.AE 3:463. 6:197,547.7: 274.8: 443. 9: 22, 641. 10:256,298, 877. 11: 741. 12: 896
effeta. AE. 11: 14
effer. E. 8: 64
effera. AE. 4:642. 7:787. 8: 6, 205, 484. 10: 898
efferre. 2: 657
efferri. 5: 559
effert. G.5: 555. AE. 2: 297. 5: 368
effervere. G. 1: 471. 4: 556
effictam. E. 8: 51
efficit. AE. 1: 160
effigiem. E. 8: 75. AE. 2: 167, 184. 3: 497. 4: 508
effigies. AE. 3:148,7 177,443
effingere. 6: 32
effregit. 10: 640
efflagitat. 12: 759
efflant. 12: 115
efflantem. 7: 786
effodere. 1: 443
effodiunt. 1: 427
efferta. 7:440, 552. 8: 508
effertae. 5: 596
effortos. G. 1: 81
effortus. 2: 417
effossi AE. 3: 665
effossis. G. 1: 497. 4: 42
effraeloque. AE. 5: 480
effrena. G 5: 382
effundere. G. 1: 512. AE. 7: 780
effudit. G. 3: 92. AE. 5: 312. 5: 446, 481. 7: 292. 8: 70. 10: 465. 11: 580
effuge. AE. 5: 398. 11: 825
effugia. 2: 140
effugies. E 5: 49. AE. 9: 748
effugimus. AE. 3: 272
effugisse. 3: 655
effugit. 2: 793. 5: 151. 6: 701. 7: 437
effugiunt. 2: 226. 11: 881
effulgens. 2: 616
effulgent. 5: 133
effulgere. 8: 677
effultum. 8: 568
effultus. 7: 94
effundat. 9: 68. 12: 204
effunde. 12: 485
effundens. 6: 241
effundere. 2: 98. 2: 272. 5: 725. 9: 509
effundit. 5: 780, 818. 7: 522. 11: 499, 532
effunduntur. 10: 574
effusa. 4: 509 6: 305. 7: 222, 812. 10: 808
effusae. G. 4: 337. AE. 6: 686. 12: 131
effusi. G. 3: 104. AE. 2: 651. 11: 145, 317
effusis. AE. 5: 693
effuso. G 4: 288. AE. 7: 788
effusos. G. 2: 552
effusum. AE. 10: 895
effusus. G. 4: 312, 492. AE. 6: 539
egelido. 8: 610. ut legit Servius.
egenis. 6: 91. 8: 365. 10: 367
egentis. 1: 599
egens. 1: 384
egent. G. 2: 428
egentem. AE. 4: 373. 8: 299. 11: 343
egente. 5: 753. 7: 197
egere, *id est*, *egerunt.* E. 5: 24. AE 6: 463. 7: 240. 8: 118. N. 11. 5. v. agere. 133, 335. 11: 629
egeret. AE. 9: 88
egerimus. 6: 514
egerit. G. 3: 120
egestas. 1: 46. 3: 319. AE. 6: 276
eget AE 2: 522
egisse. 3: 695
egit. G. 2: 392. N. 11. 5. v. actum. 4: 51. 9: 587, 761. 10: 75. 11: 579
ego. E. 1: 21, 76. 2: 26, 51. 3: 17, 29, 75 5: 2, 43. 6: 6. 7: 7. 14, 41. 8: 38, 92, 97, 102 9: 34, 51, 65. G. 1: 316 2: 42, 101 3: 10, 17. 4: 401. AE. 1: 46, 135, 278, 680. 2: 291, 785. 3: 45, 252, 492. 4: 120, 314, 335, 337, 419, 425, 536, 702 5: 529, 236, 414, 672, 808, 846. 6: 72, 110, 692. 7: 308, 452, 559. 8: 57, 62, 475, 496, 533, 463. 9: 88, 257, 287, 523: 481. 10: 93, 185, 442, 449, 449, 630, 851. 11: 160, 169, 364, 441, 583. 12: 56, 159, 189, 316. 882
egomet. AE. 5: 623. 5: 650 6: 505
egredere. 8: 122
egregia. 5: 297. 6: 525. 11: 432
egregiam. 1: 445. 4: 93 7: 258
egregias G. 2: 155 11: 24
egregiis AE. 9: 581
egregio. AE. 4: 150 11: 355
egregium. 5: 361. 6: 861. 7: 213, 473, 556. 10: 778. 11: 705. 12: 275
egregius. 6: 770. 11: 417
egressi. AE. 1: 172. 3: 79. 9: 314
egressis 2: 713. 10: 283
ebeu. E. 2: 58. 3: 100

Spondeus, quia *Heu* diphthongus, Probus quoque Valerius, ubi de Interjectione agit, poſterius exemplum citant, *Eheu* hac ſcriptione agnoſcit.

eia. AE. 4: 569. 9: 38

Hortantis Interjectio, conſtat Trochaeo. Et quia Virgilius ultimam ſciebat eſſe brevem, ubique ei vocalem ſubjecit, ut, *Eja age rumpe moras* : & *Hoſtis adeſt*, *eja*. Poteſt tamen in neceſſitate pro longa poni. Haec Probus. Ubi advertendum in vulgatis Grammatici exemplaribus *Ingenti* dictionem omnino neceſſariam, in ſecundo Virgilii exemplo per librariorum imperitiam deſiderari; qui, quum ſtatim *eja* exemplo, veluti caſſibus contineretur, falſo putarunt, ita Virgilii teſtimonium plenum fore, quum tamen, ut exemplo ipſo probetur, Poëtam hic quoque interjectioni *eja* vocalem ſubjicere voluiſſe, ita omnino legendum ſit, *Hoſtis adeſt*, *eja*, *ingenti*, &c.

ejecto. AE 10: 894
ejectum 4: 373. 8: 646
ejectus. 1: 578
elabitur. G 1: 244. AE 5: 151
elapsa. 9: 632
elapsi. 9: 545
elapsus. G 2: 305. AE 1. 242 2: 318, 526. 5: 326, 445. 8: 492
elata. AE. 6: 23
elatam 10: 415
elate 11: 725
elati G 3: 108
elatis AE 12: 115
electra. 8: 53
Electra. 8: 135
Electram 8: 139
electro, id eſt, ſuccino. G 3: 522. AE. 8: 402, 624

Propria metalli ſpecies, quae ex auro & argento miſcetur, ut eſt apud Tribonianum, Inſtitutionum lib 2 tit. de rerum diviſione, paragrapho *Sed & ſi.*

Elei G. 3: 202
Eleuſinae. 1: 163
elephanto. 3: 26. AE. 3: 464 7: 895
Elisdum. G. 1: 59
elicit 1: 109
Elidis. AE. 3: 694. 6: 588
eligit. 7: 274
eligitur. G 4: 296
Eliſae. AE. 4: 335, 610. 5: 5
Eliſam. 5: 565
elliſerit. 8: 289
Elyſios. G. 1: 38
Elyſium. AE. 5: 735. 6: 542, 744
eliſos. 8: 261
eloquar. 3: 59
eloquio. 11: 385
Elori. 3: 698
elucent. G. 4: 98
eluctabitur 2: 244
eludit. AE 11: 695
eluitur. 6: 742
eluſit. G. 1: 226
eluſus. AE. 12: 755
emat. G. 1: 31
Emathiae. G 4: 390
Emathiam. 1: 492
Emathion. AE. 9: 571
emenſae. 5: 628
emenſi. 7: 160. 11: 244
emenſo. G. 1: 450
emenſus. AE. 10: 772
emi. 9: 206
emicat. 5: 319, 337. 6: 5 9: 736 11: 496. 12: 327, 728, 921
emicuit 2: 175
eminet. 10: 227
eminus. 10: 346, 645, 776, 801. 11: 674. 12: 342, 711, 921
emiſſa. G. 3: 551. 4: 22. AE. 11: 676
emiſſam. 1: 125
emiſſum. G. 4: 58
emittit. AE. 6: 898. 9: 52. 102 474
emota. 1: 610
emotae. 6: 382
emoti. 2: 493
emovet. 6: 524
emptum. 10: 505
emunit. 8: 227
en. E. 1: 12, 68, 72. 5: 65. 6: 70. 8: 7. 9 G 3: 42. 4: 326, 495. AE. 1: 461. 3: 155. 4: 534, 597. 5: 639, 672. 6: 346, 781 7: 452, 545. 8: 612. 9: 7, 52, 600. 12: 231: 359
enarrabile. AE. 8: 625
enavit. 6: 16
Enceladi. 3: 578
Encelado. 4: 179
enim. E. 1: 32. 2: 68. G. 1: 77. 2: 104, 349, 509. 3: 70. pro itaque. 215. 4: 207, 407. AE. 2: 198, 261, 643. 2: 100, 164, 576 4: 20, 170. 5: 396, 850. 6: 28, 52, 317, 368. 7: 195, 503, 533, 581, 645. 8: 84, 251. 9: 340, 354, 529, 617, 696, 704, 748. 10: 217, 724, 865. 11: 537, 684. 12: 74, 744, 764, 798
Enipeus. G. 4: 368

enitet.

enitet. AE. 4: 150
eniti. G. 2: 360
enituit. 2: 211
enixa. AE. 3: 391. 7: 320. 8: 44
enixae AE. 3: 327
enodes G 2: 78
enſe. AE. 6: 251. 7: 640. 9: 324, 423, 548. 10: 414, 545 11: 711 12: 175, 306, 382, 389, 458, 508
enſem. G. 1: 508. AE. 2: 393, 553 4: 507, 579, 646, 664. 5: 367, 471. 6: 524 8: 459, 621 9: 303, 347, 441, 749 10: 337. 475, 536, 577, 681, 786, 815, 904. 11: 11, 489 12: 90, 729, 785, 798
enſes. G. 2: 540. AE. 1: 151. 3: 237. 7: 636, 732. 10: 368. 11: 194
enſis. AE. 2: 600. 4: 262 7: 743. 9: 431 10: 394 12: 731
enſibus. 7: 526. 12: 288, 713
Entelle. 5: 389
Entelle. 5: 472
Entellum. 5: 387, 462
Entellus. 5: 437, 443, 446
enumerare. 4: 334 6: 717
eo. 4: 479. 8: 705 10: 101
Eoae. G. 1: 221
Eoas. G 2: 115. AE. 1: 489
eodem. E. 8: 8. G. 1: 483
eodem. E. 8: 8. G. 1: 483. 2: 182. AE 1: 574. 4: 556 5: 437. 9: 689. 10: 596. 12: 347
Eoo. AE. 3: 533, 588. 11: 4
Eois. 2: 417. 6: 83
eos. G 3: 252. AE. 1: 414
Eous. G. 1: 288
Epeus. AE. 2: 264
Ephyre. G. 4: 343
Ephyreja. 2: 464
Epidaurus. 3: 44
Epiri. AE 3: 292
Epiro. 3: 503
Epirus. G. 1: 591
Epirum. 3: 121
Epitiden. AE. 5: 547
Epitides. 5: 570
epulae. G 3: 527. AE. 6: 604
epulamur. AE. 3: 224
epulandum. 4: 602
epulas. 4: 484 7: 146. 8: 283
epulata. G. 2: 537. AE. 4: 207. 5: 762
epulis. G. 4: 378. AE. 1: 79, 216, 723. 5: 63. 6: 599. 7: 110, 175
epulonem. AE. 12: 459
equae. 11: 571
equarum G. 1: 59. 3: 266. AE. 11: 494
eques. 6: 858. 10: 239
equeſtres. 5: 667
equi. G. 3: 91, 182. AE. 2: 444, 752. 2: 32, 150. 3: 540 4: 515. 5: 105. 6: 653, 881 7: 779. 8: 550. 9: 152. 10: 750, 891. 11: 635. 12: 115, 364
equidem. E. 1: 11. 9: 7. G. 1: 193, 415 4: 116, 147. AE 1: 576. 4: 330. 392. 5: 26, 56, 399 6: 690, 716, 722. 7: 205, 311, 369. 8: 129, 471. 9: 207. 10: 29, 793. 11: 111, 302, 348. 12: 818, 932
equina. G. 3: 92
equi. 3: 72, 463
equis. E 8: 27 G. 1: 250, 514. 2: 322 3: 8, 358 AE. 1: 476. 2: 418. 5: 554, 574, 578, 739. 6: 587. 7 163, 285, 615, 767 9: 124, 331. 10: 21, 354. 11: 190, 501, 871. 12: 352, 478
equitatus. AE 8: 585
equitavit. 50: 881
equitem. G 3: 116. AE. 10: 893. 11: 517
equites. AE. 4: 132. 8: 518, 555. 9: 367, 379. 11: 464, 504. 12: 408
equitum. 5: 560. 7: 804. 9: 48. 11: 433, 512, 598
equo. 2: 48. 4: 157. 5: 571, 668, 7: 166. 9: 58, 269 10: 181. 11: 499, 637, 671, 678, 706, 730, 743. 12: 291, 295, 345, 465, 509, 651
equorum. G. 3: 44, 211, 250 4: 389. AE 3: 704. 5: 549. 6: 591. 10: 592. 11: 607, 911 12: 373, 484, 534, 616
equos. G. 3: 50, 114. AE. 1: 156, 316, 472, 568. 3: 470, 537 5: 817. 6: 655. 7: 274, 639, 656, 724, 782. 8: 3, 607 9: 353, 394, 606, 674, 777. 10: 367, 571, 577, 581. 11: 80, 610, 619, 914. 12: 82, 288, 326, 333, 337, 351, 495, 624 736
equum. G 1: 13. AE. 2: 401. 5: 310. 10: 858. 11: 710, 719, 741, 770
equum, id eſt, *equorum.* G 2: 2: 542. AE. 7: 189, 651, 691. 9: 26, 523. 12: 128, 550
equus. G. 2: 145. 3: 499 AE 2: 112, 260, 329. 5: 566 6: 515. 9: 50. 11: 89, 493
eram. E. 8: 38. AE. 2: 323, 567, 3: 90 8: 561. 11: 54
erant. G. 4: 128. AE 3: 585. 10: 327 12: 546
erat. E. 1: 33: 5: 39 7: 16. G. 1: 129 2: 133, 338. 3: 482. 521, 559 AE. 1: 33, 223, 168, 343, 362, 503, 544, 585 2: 268, 274, 453, 664, 692. 3: 147, 173, 655. 4: 262, 5: 289 6: 32, 45. 170, 298, 372, 396 7: 56, 174, 346, 483, 601 8: 26, 198, 316. 427, 520, 566, 676. 9: 176, 582, 530, 592. 10: 859. 11: 166. 12: 28, 135, 226, 259, 659
Erato AE. 7: 37
Erebe G. 4: 471. AE. 4: 26 6: 404. Feſtus v. Erebum. 671. idem ibidem.
Erebo. AE. 6: 247 7: 140
Erebum. 4: 510
erepta. 1: 647 2: 738, 764. 7: 51, 186. 11: 679 12: 141
ereptae. 2: 413. 3: 230
erepte. 4: 476, 111
erepto. 10: 878
ereptum. 5: 342. 12: 799
ereptus. 1: 596
Ereti manus, vulgo, Monte rotundo. 7: 711
ergo conjunctio E. 2: 47, 60. 3: 28 5: 58. G. 1: 63, 489. 2: 295, 303. 3: 100, 229, 318, 534. 4: 77, 130, 206. AE. 1: 663. 2: 26, 547, 707. 3: 62, 114, 132, 250, 298 4: 102, 474, 503, 700 5: 58, 386, 638. 6: 145, 171, 456. 7: 397, 467. 8: 90, 168, 247, 382, 494 9: 44, 507, 130, 578, 661, 806. 11: 729, 799 12: 752. Frequentius carmen inchoat.
Ergo adverb. 6: 670. id eſt, cauſa. Vide Sergium in artem primam Donati.
Ericeten. 10: 749
Erichthonius. G. 3: 113
Eryci. AE. 5: 772
Erycino. 5: 759. 10: 36
Erycis. 1: 570. 5: 24, 416, 639
Eridani. 6: 659
Eridanus. G. 1: 482. 4: 372
erige. AE. 4: 495
erigit. E 6: 64. AE. 3: 423, 576. 5: 478. 7: 330
erigitur. 8: 25, 417. 9: 240
Erigonem. G. 1: 33
erimus. AE. 7: 231
Erinnys. 2: 337, 573 7: 447, 570
eripe. G. 4: 107. AE 2: 289, 619. 5: 690. 6: 260, 365. 10: 624 12: 157
eripere. AE. 9: 400. 12: 388
Eriphylen. 6: 445
eripiam. 2: 606. 9: 108
eripiare. 12: 748
eripiat. 7: 388, 12: 917
eripiens. 8: 254
eripit. 4: 579. 10: 788, 896
eripite. 3: 560
eripiunt. 1: 89. 12: 215
eripui. 2: 134. 5: 810. 6: 115. 12: 31
eripuit. 2: 736. 5: 464. 9: 342. 7: 239, 9: 129. 12: 539
eris. E 3: 104 5: 49. 6: 883. 10: 864
erit. E 7 2: 53. 3: 52. 97. 4: 34, 54. 5: 70. 6: 26. 8: 7. 10: 28, 70. G 1: 68, 431, 459. 2: 234. 3: 16, 306. 4: 91, 413. AE. 2: 710. 3: 393, 602. 4: 98, 115, 127. 5: 308, 710, 814 7: 226. 8: 46, 272. 9: 51, 297. 10: 503. 11: 390, 428, 538, 847. 12: 52, 793, 835, 883
Eryx. AE. 5: 392, 402, 412, 483. 12: 801
errabant. 1: 32
errabat 7: 492
errabunda E. 6: 59
erramus. AE 1: 333. 3: 200
errando. G. 4: 203
errans. G 4: 11. AE. 4: 211
errant. 2: 21 G. 3: 139 AE. 2: 599 3: 644. 6: 329
errantem E. 6: 64. AE. 1: 322, 742, 756. 3: 76 7: 493
errantes. E. 4: 19. AE. 1: 185. 6: 68
erranti. AE. 2: 570. 7: 498
errantibus. 4: 691
errare. E. 1: 9. G 1: 453. AE. 5: 867 7: 557
erras. E. 6: 52
errat. G. 2: 283. 3: 14. AE. 1: 578. 4: 684, 557. 7: 353. 9: 393
errata. AE. 3: 69
erratur. G 3: 249
erravere. 11: 135
erravit. 3: 246. AE. 2: 739
errent. AE. 6: 40
erret. G. 337
error. E. 8: 41. AE. 2: 48. 3: 591. 6: 27 10: 392
errore. AE 2: 412. 3: 181. 7: 199. 10: 110
errorem G 3: 513. alii *ardorem*
errores. AE. 1: 755
erroribus 6: 532
eruam. 12: 569
erubuit. E. 6: 2. AE. 2: 542
eructans. AE. 3: 576, 632
eructat. 6: 297
erudiit. 9: 203
erue. G. 4: 329
eruere AE. 2: 628. 4: 443
eruerunt. G. 1: 320
eruerint. AE. 2: 5
eruet. 6: 838
eruit. G. 210. AE. 2: 612
erumpent. G. 1: 446
erumpere. AE. 2: 580

erumpit G. 4: 368
erumpunt. AE. 10: 604. 12: 608
erant. E 4:35. 5:74. 6:6. G. 3: 69. AE. 6: 776, 852
eruo. E 3: 100
erupere. G 4: 313
eruto. AE. 5: 449
Erymantho. 9: 702
Erymanthi. 6: 802
Erymantho. 5: 448
es. E. 2: 56. 7: 34. AE 1: 387. 2: 148. 4: 547, 577. 6: 388, 845. 8: 122. 10: 736. 12: 830
eſcam. G 4: 17
eſcas. AE. 12: 475
eſſe. E. 10: 75. G. 1: 122. 4: 220, 226. AE 1: 17, 433. 4: 52, 111. 5: 96, 553, 572, 757 6: 870. 9: 102, 155. 9: 225, 235, 512, 613, 759 11: 48, 313, 364
eſſeda. G. 3: 204
eſſent. AE. 6: 394
eſſes. E. 2: 16. 3: 15
eſſet. E 10: 37. G. 1: 551, 594. AE. 2: 248. 7: 633, 777. 11: 574
Eſt. E. 2: 36, 70. 3: 33, 45, 48, 54, 72, 76. 4: 63. 5: 4, 32. 6: 5, 11, 24, 50, 75. 7: 34, 43, 70. 8: 2, 15, 33, 107. 9: 23, 38, 59. 10: 23, 52. G. 1: 23, 83. 2: 9, 61, 104, 127, 182, 222, 254, 235, 257, 319, 397, 534, 537. 3: 7, 98, 112, 246, 182, 251, 266, 319, 395, 425, 452 478, 546 4: 252, 236, 254, 271, 323, 374, 387, 394, 402, 418, 437, 447. AE. 1: 64, 77, 548, 159, 306, 341, 386, 406. 573, 605, 604, 614 2: 21, 46, 49, 503, 142, 336, 584, 646, 701, 723, 740, 781. 3: 108, 154, 163, 313, 320, 341, 433. 463, 478, 493, 543, 531, 578, 604, 629, 653, 686, 694 4: 95, 217, 287, 350, 379, 481, 537. 613, 691 5: 83, 500, 124, 178, 571, 638, 647, 679 710, 714, 727, 731, 786, 800 6: 14, 63, 129, 133, 173, 189, 194, 264, 271, 321, 346, 390, 398, 455, 459, 466, 476, 487, 514, 538, 611, 719, 730, 737, 791, 865 7: 4, 31, 93, 122, 105, 235, 263, 268, 311, 317, 439, 532, 359, 563 731. 784 8: 71, 86, 138, 169, 251, 352, 400, 597, 600, 611. 9: 5, 17, 29, 131, 135, 140, 149, 175, 187, 195, 205, 260, 285, 321, 336, 375, 473, 308, 379, 752, 796. 101 44, 31, 74, 84, 106, 240, 373, 430, 456, 468, 493. 526, 641, 710, 714, 732, 777, 792, 828, 903. 11: 16, 23, 147, 288, 313, 316 369, 432, 443, 302, 309, 522, 683. 12: 11, 20, 137, 148, 238, 319, 322, 407. 432, 646, 669, 678, 735, 755, 803, 833, 879, 889, 937. Ab hac voce Poëta ſaepe numero & carmen, & ſenſum inchoat: ſicut etiam non minus frequenter hoc monoſyllabo claudit, ut praeteream varias deſcriptiones, quas hinc elegantiſſime vates auſpicatur.

eſt, id eſt, edit. AE. 4: 66. 5: 683
eſte. 6: 594, 238. 12: 647
eſtis. 9: 376
eſto E. 7: 36. AE. 4: 237 7: 313. 10: 280 12: 179, 563
Sane per has voces *eſto ſunto*, ejuſmodique imperativas alias, antiquitas de eo, quod fieri, quodve non vellet, publica auctoritate conſtituebat. Quare & teſtator olim, quod poſt mortem ſuam fieri cuperet, tamquam legem quamdam, ſimiliter per haec verba heredibus praeſcribebat, ut ex 3. M. Tull. C. de legibus, & ex jure civili noſtro abunde didicimus.

eſto. adverb. concedentis. AE. 4: 35. 10: 67. 12: 821
Et. E. 1: 3

Quoniam quidem hujus particulae uſus frequentior eſt, quam ut ejus loca univerſa longi erroris inquirentium metu, noſtra hac indicatura, veluti digito, demonſtranda ſint, paucula haec de vi, ac poteſtate ipſius, brevius quam fieri poſſit, diſputaſſe ſufficias: ex innumeris ſane Poëtae teſtimoniis, aliquot tantum prolatis, quae variam omnino & elegantem hujuſce vocułae ſignificationem ac ſenſum indicabunt. Conjunctiones igitur copulativae ſunt, *&*, *que*, *ac*, *atque*. Quarum in oratione officium eſt, veluti nervorum in corpore, ut res & verba ipſa connectant. Ex quibus *&* idem valet quod *que*: unde & par utriuſque uſus eſt & frequentia. Sed hoc differunt: quod *&* ſemper praeponitur, ſicut apud Graecos *&*, quamvis a τε Graeca particula ſubjunctiva per metatheſin ad nos venerit; *Que* vero enclitica ubique poſtponitur, veluti Graeca τε. Nam, quod Diomedes (pace ejus dixerim) ſatis inepte tradit, *Et* non modo ſubjungitur, ſed etiam praeponitur, modo geminatur, ut *Qui foedere certo Et premere & laxas ſciret dare juſſus habenas*. Et accipiendum ſubjungi hoc modo, quia quod ait Poëta AE. 8: 63. *Qui foedere certo & premere*, ſi ordo verborum, lege metri oratione ſoluta, ad ordinem intellectus exigatur, *Qui & foedere certo premere*, dicendum eſſe videtur. Nam *& foedere certo premere*, *& foedere certo dare habenas*, intelligendum eſt. Quamquam & hoc loco non omnino ſubjungi contra Diomedem defendi poſſet, qui & verbo *premere* praeponatur. Cujuſmodi ſtructurae rationem proſae etiam orationis auctores non ſemel ſecutos, obſervatum eſt. Sed illud fortaſſe, quod minus in ſoluta oratione liceret, AE. 5: 186 *A tergo & longum per valleis paſcitur agmen*, magis pro Diomede eſſet. Nam ordo verborum eſt, *Et agmen longum a tergo*, *&c.* Unde Tib. Donatus ait, errare, qui comma ſtatuunt, *Sequuntur a tergo*, quia uno eodemque membro legi oporteat, *A tergo & longum per valleis paſcitur agmen*. Cujus generis elocutionis exempla ab eodem haec adteruntur. E 2: 10. *Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus aeſtu*. Item G 1: 304. Et AE 4: 418. *Puppibus & laeti nautae impoſuere coronas*. Et AE 1: 137. *Subito cum tabida membris*, id eſt, *cum ſubito*. Et AE. 1: 353. *Ipſa ſed in ſomnis*, pro *ſed ipſa*, qui ordo Poëticus eſt, per anaſtrophen factus, ut Palaemon notat. Haec autem particula, ut idem Diomedes ſcribit, ſimpliciter elata a figurate accipitur, eo loco, AE. 8: 91. *Labitur uncta vadis abies, mirantur & undae, Miratur nemus*. Modo interrogativa, ſeu expletiva eſt: ut E. 1: 27. *Et quae tanta fuit Romam tibi cauſa videndi?* Modo indignativa, AE. 1: 48. *Et quiſquam numen Junonis adoret?* Alias confirmativa, ut 6: 806. *Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?* Interdum cauſalis, G. 2: 125. *Et gens illa quidem ſumptis non tarda pharetris*. Aliquando adjunctiva & promiſſiva, ut E. 3: 104. *Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo*. Nonnumquam adjectiva pro *etiam*, AE 2: 435. *Quorum Iphitus aevo Jam gravior, Pelias & vulnere tardus Ulixi*. Quandoque ordinativa, ut 6: 219. *Corpuſque lavant frigentis, & unguunt*. Item ſuperlativa, ut AE. 2: 49. *Quidquid*, *id eſt*, *timeo Danaos, & dona ferentes*. Diminutiva quoque per gradus, ut G. 2: 490. *Felix qui potuit rerum cognoſcere cauſas, Fortunatus & ille, Deos qui novit agreſtes*. Pro *etiam* ſumitur ſaepenumero, AE 6: 90 *Natus & ipſe Dea*. Et 11: 745. *Moriturus & ipſe*. Pro *quia*, E. 9: 11. *Audieras & fama fuit*. Eleganter quoque inter duo ſubſtantiva Hendiadi figura Poëtae non infrequenti, ad venuſtatem deſervit, ut AE 1: 61. *Molemque & montis*, id eſt, *Molem montis*. Et 2: 115. *In brevia, & Syrtis* pro *In brevia Syrtium*. G. 2: 192. *Pateris libamus & auro*: quod eſt, *pateris aureis*. Duplicatur eadem in uno carmine ſaepius quam id exemplis probare neceſſe ſit, ſed in rebus diverſis venuſtius. Plerumque etiam triplicatur, ut E. 3: 109. *Et vitulo tu dignus, & hic, & quiſquis amores*. & G 4: 5. *Mores & ſtudia & populos & praelia dicam*. Sunt & aliae apud alios tum Poëtas, tum Oratores hac particula utendi rationes, quas ſuis locis recitabimus. Singulis enim Indicibus noſtris ſuorum tantum ſcriptorum, & res,

res, & verba indicandi proprium negocium datum eſt.
etiam. E. 1: 13. 2: 8, 41. 3: 94. 4: 33, 58 5: 27. 10: 13 G. 1: 84, 268, 322, 365. 450, 464. 2: 18, 67, 371, 397, 413, 536, 539 3: 53, 132, 189, 409, 563. 4: 2, 42, 135, 144, 203, 271, 316, 467. AE. 1: 25, 461. 2: 80, 246. 291, 367, 420 3: 247 4: 38, 305, 356, 422, 680. 5: 793 6: 485 7: 116, 496, 548, 778 8: 667, 697. 9: 742 10: 39. 198, 390. 471 478 11: 271. 352, 373, 653, 857 12: 593
etiam nunc, id eſt, adhuc. E. 2: 41
Etruria. AE. 8: 494 12: 232
Etruſca. 10: 180
Etruſcam. 9: 521
Etruſci. 9: 150. 10: 429. 11: 598
Etruſcis. 8: 480. 10: 148
Etruſco 10: 238
evadere. 5: 689 6: 128 9: 560 10: 55, 316. 11: 702
evadit. 6: 425. 11: 905
Evadnen 6: 447
evado. 2: 458
evaluit. 7: 757
Evander. 10: 515
Evandre. 11: 55
Evandri. 8: 360 9: 9. 10: 370, 420 11: 26 140, 394, 833 12: 184, 331
Evandrius. 10: 394
Evandro. 10: 148, 492, 780. 11: 31, 45
Evandrum. 8: 52, 119, 455. 11: 140, 148
Evandrus. 8: 100, 185, 313, 345 538
evantes. 6: 6. 517
evanuit. 9: 658
evaſerat G. 3: 485. AE. 4: 685. 9: 386
evaſerit. AE. 9: 99
evaſiſſe 2: 731 3: 282
evaſit. 12: 907
Evathen. 10: 702
Euboica. 6: 42. 11: 260
Euboicis. 6: 2
Euboico. 9: 710
evenerunt. 2: 778
eventum. 8: 16
eventus. G 4: 397. AE. 6: 158 10: 160
everberat. AE 12: 866
everſa. 2: 571, 746
everſae. 10: 43
everſo. G. 1: 500
everſor. AE 12: 545
evertere. G. 1: 256. AE. 3: 1. 9: 532
2: 603
evertunt. AE. 11: 136
evexit. 6: 130
evicit. 2: 497
evicta. 2: 630. 4: 474, 558
evincta. E 7: 32
evincti. AE. 5: 269 8: 286
evinctis 5: 364
evinctus. 5: 494, 774
eviſcerat. 11: 723
eum. G. 4: 89, 430. AE 4: 379. 5: 239. 7: 737 8: 331, 577. 10: 874 11: 13
Eumedes. AE. 12: 346
Eumelus. 5: 665
Eumenides G. 1: 278. 4: 483
Eumenidum. AE. 4: 469. 6: 250, 280, 375
Eumenium. 11: 666
eundem 4: 321
eundi. 4: 554
eundo. 4: 175
eunt 7: 592
euntem. 5: 241. 6: 392, 476, 864. 7: 813. 11: 46. 12: 73, 903
euntes. AE. 2: 111 3: 130 5: 534, 777. 9: 243, 308
eunti. 5: 607. 649
euntibus 7: 676
euntis 8: 558. 10: 640
evocat. 4: 242
evoe 7: 389
Bacchantium vox eſt, quam placet ſine adſpiratione notari. Nam a Graeco eſt εὐοῖ unde *Evan* Liberi patris cognomen, & *Evius* coetus Bacchicus, ut aliquando in exemplo Ennii, ex Athamante citato, legimus. Poſtquoque ſupra *Evanteis* declinavit. Hinc etiam *Evax* Planto exultantis interjectio eſt. Flavius tamen Soſipater, in medio aſpiratione edjecta, *Evhoe* ſcribere videtur. Aliqui etiam principio dictionis altera ſpiritus nota praeſcripta, *Heuhoe* notant. Ut taceam, qui imperite admodum, nota adſlatilis inter ultimas duas vocales interjecta, *Euhoe* triſyllabum faciunt: quum tamen dimenſione ſpondei haec vox tam apud Graecos, quam apud Latinos cenſenda ſit.
evolat AE. 7: 387. 9: 477
volvere. 5: 807
evolviſſe G 4: 309
evolvite. AE. 9: 528
evomit. 8: 253
Euphraten G. 4: 561
Euphrates, G. 1: 509. AE. 8: 726
Euro. G. 3: 277. AE. 1: 140
Euri. G. 1: 371 2: 339, 441
Euris 4: 192
Euro G 3: 382. AE. 1: 383. 8: 223. 12: 733
Europa. AE. 1: 385
Europae. 7: 224
Europam 10: 91
Eurus. G 1: 434
Eurotae. AE. 1: 498
Eurotas E. 6: 83
Eurum. AE. 1: 131
Eurus. G 1: 107 4: 29 AE. 1: 85, 110
Euryale. AE. 9: 185, 320, 390, 481
Euryali. 5: 334 9: 342, 467, 475
Euryalum. 5: 323, 343 9: 373, 384, 396, 424
Euryalus. 5: 294, 322, 337. 9: 179, 231, 281, 339
Eurydice. G 4: 486
Eurydicen. 4: 490, 519, 515
Eurypilum AE 2: 114
Euryſthea. 3: 4
Euryſtheo. AE. 7: 292
Eurytion. 5: 493: 514, 541. 10: 499
ex. E. 3: 70. 6: 19. 7: 70. 10: 35. G. 1: 324, 361, 393. 2: 69, 205. 218, 300, 389 3: 26, 32, 65, 341. 4: 499, 507. AE. 1: 89, 171, 378, 456, 632. 2: 163, 169. 410, 625. 648, 639, 716. 717. 3: 149, 204, 232, 373. 494, 613. 4: 138 263, 278, 389: 401, 480, 592, 625 5: 44, 47, 113, 129, 266, 305, 378, 421, 632, 773 6: 98, 111 300, 407, 519 7: 19, 29, 70, 95, 139. 177, 228, 243, 269, 288, 574 632, 703. 8: 36, 47, 186, 268, 393, 435, 622. 702 9: 64, 367, 658, 735 10: 341, 362, 593 11: 10. 60, 239, 261. 275 533, 573, 632, 737 764, 774 780, 820, 850. 12: 31, 134, 255, 324, 435 768, 802, 949
exactis. AE 1: 309
exactis G. 3: 139, 190. AE. 5: 46. 6: 637
ex adverſo. G 1: 435
exacuit. 3: 255
ex aequo 1: 264. 4: 74
exaeſtuat. G. 3: 240. AE. 3: 576. N. 11. 4. v. aeſtus. 9: 798
examen. AE. 7: 67
examina. E 7: 13 9: 30. G 2: 452. 4: 21, 103
examine. G. 4: 139 AE. 12: 725
exanimata. AE. 5: 805
exanimem. 9: 444
exanimes. 3: 669
exanimi. 11: 30
exanimis. 4: 672 5: 481, 517. 11: 110
exanimum. 1: 484 6: 149. 10: 496 11: 31
exaſperat. 8: 219
exarſere. 2: 575
exarſit. 5: 172. 7: 445. 11: 376
exaudire. 1: 219
exaudiri. 4: 460. 6: 557 7: 15
exaudita. G. 1: 476. AE. 11: 157
excedens. G 2: 474
excedentem. AE. 9: 286
excedere. 1: 357 3: 60. 5: 380
excederet. 11: 540
excedit. 12: 842
excedo 2: 737
excedunt. 6: 737. 9: 366
excellentem. 12: 230
excelſo. 5: 35
excepere. 3: 743
excepi. 4: 233
excepiſſe. 7: 233
excepit. 4: 114, 297
exceptant. G. 3: 272
excepto. AE. 7: 650
exceptum. 6: 173. 11: 684
exceptus. 10: 867
exceſſere. 2: 351
exceſſit. G 3: 228
exciderant. AE. 1: 26
exciderat. 6: 339
excidet. G. 4. 410
excidia. AE. 2: 643 10: 46
excidiis. G 2: 505
excidio. AE. 1: 22: 11: 655
excidit. G 2: 303. AE 2: 658. 6: 6, 686. 9: 113 12: 424
excidrum. AE 5: 626. 8: 386
excidunt. 2: 429
exciletat 5: 107
excierit. 3: 790
excipe. 11: 517
excipere. E. 3: 18
exciperet. G 2: 345
excipiam. AE. 9: 272
excipiat. G. 4: 207
excipiet. AE 1: 276
excipit. 4: 318 5: 41. 9: 218, 763 10: 387. 12: 507
excipiunt. 5: 573. 9: 54
excire E. 8: 98
excita. AE. 2: 481, 635
excitum. 6: 42
excitarunt. 11: 762
excita 4: 301. 7: 376. 722
excitat. G. 4: 549 AE 2: 594, 728. 3: 343. 8: 434, 543. 9: 222
excitet. AE 11: 440
exciti. 7: 642
excitus. 10: 38

excitum. 3: 676
exclamant. 11: 730
exclamat. 2: 535, 733 12: 600
excluſi. 11: 887
excluſos. 9: 726
excolnere. 6: 663
excoquere. G. 2: 260
excoquitur. 1: 88
excretes. 3: 398
excubat. AE. 9: 173
excubias. 7: 201
excubiis. 9: 139
excudent. 6: 848
excuderet. G 1: 133
excudit. AE 1: 168
excudunt. G. 4: 57
excurſus. 4: 194
excuſſa. AE. 3. 677. 6: 333. 10: 777
excuſſi 9: 476
excuſſiſſe. 6: 76
excuſſit. 2: 224 12: 493
excuſſus. 3: 267. 7: 299
excuſſus. 10: 590. 11: 613, 640
excute. 12: 158
excutere. 2: 686 3: 683
excutiat 9: 68
excutient. 12: 7
excutimur. 3: 200
excutior 2: 302
excutit 12: 470, 512
excutitur ſcil. ονομα 1: 119
exerceamur 3: 173
exerceamur. 11: 217
exeſum 10: 315
exediſſe 3: 735
exegit 2: 157 11: 369
exemit. 6: 746
exempla G 4: 219 AE. 12: 439
exemplum 11: 738
exempta 1: 216
exequar G 4: 2
exequere. AE 4: 421
exequerer. 3: 54
exequiis 7: 5
exequitur. 4: 396. 6: 236
exerce G. 2: 370
exercebant. AE. 8: 424
exercebat 7: 782
exercebis. 1: 216
exercemus. AE 4: 100
exercent. G. 4: 453 AE 3: 281. 6: 642. 7: 380, 748, 798. 9: 62. 10: 142
exercentur. G 4: 159. AE. 6: 739. 7: 163
exercere. G 1: 268. 2: 336. AE. 8: 378. 10: 808
exercet. G. 1: 99, 403 2: 415. 3: 229 AE. 1: 431 499 4: 87. 6: 543. 7: 441. 8: 412. 9: 173
exercete. G 1: 210. AE. 4: 623
exercita. G. 3: 529 AE. 3: 789
exercite. 3: 182. N. tr. 1. v. exercitum. 5: 725
exercitus. G. 1: 382. AE. 2: 415 3: 824. 8: 39 9: 25. 103 27. 11: 171. 598. 12: 123
exercuit. G. 3: 152
exeſa. G. 1: 495 2: 214. AE. 8: 418
exeſae. G 4: 44
exeſi. 4: 419
exhalantem. AE. 2: 562
exhalat. G 2: 217. AE 7: 84
exhauſta. G. 3: 432. AE. 4: 14. 10: 57. 11: 256
exhauſtor. G. 4: 248
exhauſti. 2: 398
exhauſto. 3: 309
exhauſtos. AE 1: 599
exhauſtum 9: 356
exhorreſcat. 7: 265
exhortantur. 7: 472 11: 610
exhortator. 8: 510
exhortata. 12: 159
exierant 8: 585 11: 903
exiccant. G. 2: 368. 4: 67
exiget. AE 1: 75. 10: 53, 682
exigeret. 7: 777
exigit. 4: 476 10: 815
exiguas. G 2: 202 AE 11: 63
exiguae 8: 473
exiguam. 4: 212. 6: 493 7: 113 10: 118
exigui G 4: 37. AE. 3: 754
exiguo G 1: 593
exiguum. 2: 413
exiguus. 1: 70, 181 4: 295
exiit 2: 82 AE 2: 497
exilia AE 2: 780 3: 4
exilio G 2: 511 AE. 2: 793 11: 542
exilis G 3: 433
exilium AE. 2: 638. 10: 850
eximet. 9: 447
eximiae. 7: 496
eximios G 4: 538, 550
exim. AE 6: 890. 7: 342 8: 306 11: 92
exinde. 6: 743
exire. E. 1: 41. 8: 98. AE. 1: 306. 9: 739
exiret E. 1: 34
exis. AE. 8: 75
exit. G. 1: 117. 2: 53. AE. 5. 438, 492 8: 65 11: 750
exitiale. 2: 31. 6: 511
exitiis. 7: 129
exitio. G. 3: 511. AE. 5: 623. 9: 316
exitium. E. 3: 101. G. 3: 303. 4: 534. AE. 2: 131, 190. 10: 13. 11: 761
exitus. AE. 2: 334: 3: 523. 6: 894. 10: 630
exoptata. 6: 330
exoptatum. 2: 238
exorat. 3: 370
exordia. E. 6: 34. AE. 4: 234. N. tr. 1. v. exordium. 7: 40
ex ordine. 4: 625
exoriens. G. 1: 438
exoritur. AE 2: 313. 3: 128. 5: 765. 12: 583, 756
exorſa. 2: 46. AE. 10: 111
exorta. AE 3: 99
exorto. 4: 130
exoſa. 11: 436. 12: 818
exoſum. 12: 517
exoſus. 3: 687
expecta. G. 2: 237
expediam G. 4: 150, 286. AE. 3: 379. 6: 759. 7: 40. 11: 315
expedias. 8: 30
expediat. G. 4: 397. AE. 12: 503
expedient. 4: 392
expediet 3: 460
expedior. 2: 633
expediunt. 1: 178, 702. 5: 209 6: 219 12: 258
expellere 10: 354
expendere. 10: 667. 12: 21
expenditur. 11: 258
expendiſſe 2: 229
expendunt 6: 740
experiamur E. 3: 29
experiar. 3: 13 8: 67 AE. 4: 535
ex aetate 11: 367
experiens. 7: 434
experiente. G 1 4 4: 316
experire. G 2: 222
experitur E 3: 110
experiuntur G 4: 158
experi. AE 10: 752
experta. G 4: 340. AE. 7: 173
expertem. 4: 330
expertus G 1: 119. AE. 1: 202. 11: 396
experto. 11: 283
expertes. 10: 173
expertus. 3: 676 7: 235
expians. 10: 731. 11: 820
expleant. 11: 883
expiantem. 1: 44. 11: 865
expirare. 3: 380
explebit. 1: 270
explebo. 6: 545
explent. G. 4: 40. AE. 12: 763
expleri. 1: 713. 8: 265. 618
explerit. 7: 766
expleſſe. 2: 586
explet. G. 3: 431
expletus. AE. 3: 630
explicat. G 2: 333
expliceat. AE. 2: 362
explenit. G. 2: 280
explorant. AE. 7: 150. 9: 170
explorare. 1: 77, 307
explorat. G. 3: 537. AE. 3: 514
exploratores. 11: 512
exploret. G. 1: 175
exponit. AE. 6: 416. 10: 283, 305
expoſcere. 3: 261
expectans. G 3: 402
expectant. 4: 256
expoſcit. AE. 4: 79
expoſcunt. 9: 193
expoſitis 10: 654
expoſta. 10: 694
exprimere. 2: 220
expugnare. 9: 632
expugnavit. 10: 92
expulerant. 8: 408
expulſam. G. 1: 320
expulſum. AE. 1: 620
exquirere. G 3: 331. AE. 7: 239
exquiſit 8: 312
exquirite. 3: 96
exquirunt. G. 2: 266. 3: 119. AE 4: 37
exſaturae. 2: 542
exſangues 2: 212. 6: 401
exſanguis 9: 453
exſanguis 11: 818
exſaturata 7: 298
exſcindere 4: 25 6: 553 7: 316 9: 175
exſcinde 2: 177. 12: 643
exſecta 11: 649
exſequar 1: 492
exſertam. 11: 803
exſertantem 3: 425
exſolvit 11: 829
exſolvite. 4: 652
exſomnem. 3: 534. 8: 351
exſortes 5: 428
exſtella G. 2: 237
exſpectant G 2: 27 421 AE. 2: 358 4: 134 3: 137 6: 614 9: 46. 130
exſpectare. E 7: 34 AE. 12: 738
exſpectat. AE 4: 225
exſpectata. G 1: 226. AE. 5: 104. 6: 687
exſpectate. AE. 2: 283. 8: 38
exſpectati 11: 54
exſpectatum. G 3: 348
exſpectem. AE. 12: 370
exſpectent. 3: 70
exſpectet. 4: 430
exſtruxiſſe 5: 290
exſtructes. 11: 66
exſtructus. 9: 326
exſtruimus. 3: 224
exſtentis. 4: 267
exſudat. G. 1: 88
exſul. E. 1: 62. AE. 3: 11. 5: 51. 8: 320
exſulat. G. 3: 223. AE. 1: 263. N. tr. 1. verb. exules.
exſulibus AE 7: 359
exſultans. G 4: 431 AE. 2: 386 10: 550. 12: 700
exſultent. AE. 3: 557. N. tr. 2. v. exultare. 7: 464. 11: 663
exſultantes. 8: 663

exſuit

exſultantia G 3: 105. AE 5: 137
exſultat. AE. 2:470. 5:398. 10:643, 813. 11:491, 648. 12: 688
exſuperabile ſaxum, ſcilicet, *Siſyphi.* G. 3:39
exſuperant. AE 2:207, 759
exſuperare. 7: 591
exſuperat 12:20
exſuperat 1: 658. 11: 905
exſupero. 3: 698
exſurgit. 6: 607
exta. G. 2: 194, 396. AE 4: 64. 5:237, 775
extant. G. 3: 370
extantem. AE. 6: 668
extemplo. G. 1:64. AE 1:92. 2:176, 376 4:157 5: 426, 746 6:210. 7:276 8:4, 262. 11:451, 618, 863. 12: 138
extendo. G 1:230
extendere 2:287 AE 6:806
extendit. G. 2: 405 AE. 5: 374. 9: 589. 10: 468. 12: 276, 909
extenditur AE. 6:423. 10:407
extenta 7:226
extera. 4: 350
exterrita 7:255 567
externum 7: 570
externi 6: 94 7: 98
externis 7:270
externo. 10: 156
externos. 8: 503
externum 3: 43 7: 68
externus. 7: 424
exterrens 10:210
exterrita G 3:149, 427 4: 353. AE 3: 507 673 4: 450, 671 5:213. 505 8: 370 504 12: 660
exterritum G 3: 434 AE 4: 571 6:539 8: 240 9:424. 11: 806
extimui AE 8: 129
extinctam 6: 457
extincto. G. 1: 466. AE. 7: 662. 12: 58
extinctos. AE 8: 267
extinctum E. 5: 20. AE. 12: 599
extinctus. AE. 4: 322
extingui 6: 527
extinxem 4: 606
extinxiſſe. 2: 585
extinxiſti. AE. 4: 682. Hanc lectionem κατὰ συγκοπὴν Probus, Diomedes, & Fl. Soſipater agnoſcunt, ubi de metaplaſmo hoc agunt.
extis G. 1:484, AE. 6: 254. 8: 183
extollere. AE. 11: 401
extorquet. 12: 357
exterrita. 4: 616. N. 11 1
extra. 8: 672. 6: 795
extrema. E. 8: 20. G 2: 473. AE. 1: 219, 577 2:349, 431, 477. 5: 315, 438. 6: 457 7:225 8:333 9:204. 10:814. 11:846, 865
extremas G. 1: 233, 340 3: 425
extremam. AE. 4: 179, 455, 621 7: 572. 11: 628
extremas. 9: 10
extremi. E. 3: 44 G 2: 123 4: 319. 8: 517. 10: 432
extremis. G 2: 114: 171 AE 5: 183
extremo. G. 3. 304 542 4: 116. AE 5: 196 12: 915
extremum. E 8: 60 10: 1 G 1: 211. AE 4: 429 6: 466 9: 484
extremus AE. 3: 714 4: 684 5: 498 544 570 11: 701
extuderat. G 4: 328
extudit. 4: 315
exturbant. AE 2: 753 3: 150
exturbat AE. 1: 652 2: 257 11: 183
extulere. 4: 119 6: 65
extulit. E. 1: 25. G 1: 359 2: 169 541 4: 352 AE. 1: 127 2: 553. 688 5: 215 5: 424 427, 444 8: 2. 571 9: 817 10: 262. 11: 73 462 12: 441
exundaret. G 1: 153
exuberat. 2: 191. AE 7: 465
exuberet G. 2: 516
exue. AE. 4: 519 5: 420
exurient G 2: 51
exuit AE 1: 690 5: 425. 7: 416 8: 567 9: 303
exure 7: 431
exurere 1: 39. 5: 141. 9: 115
exurite 5: 635
exuritur. 6: 742
exuſſit 5: 794
exuſtas. 10: 36
exutus G 1: 107
exuta. AE. 4: 518
exutas. 2: 153
exutos. 11: 393
exuviae 4: 651. 11: 577
exuvias E. 8: 9. AE. 2: 275. 646 4: 496, 507 9: 307 10: 423. 111 7, 790. 12: 946
exuviis. G 3: 437. AE. 2: 473

F.

F*abaris.* AE. 7: 715. Fluvius per Sabinos labens. Qui & Farfarus, ut ſcribit Serv. Unde & hodie *Farfaro.*
Fabii. AE. 6: 846
fabis. G. 1: 215
faber. AE. 1: 261
fabricata. 2: 46. 9: 145
fabricator. 2: 264
Fabricium. 6: 845
fabrili. 8: 415
fac velle 4: 540 Vulgo *Poniamo che l'voglia, over voleſſe: Poniamo caſo*
face AE 4: 626. 7: 319. 10: 77, 704
faceta 2: 694 6: 224, 607 7: 456
facere 1: 676
facerem E 1: 41 7: 14
facerent AE. 9 228
facerer. G. 4: 5 4
faces. E 9: 29 G 1: 291. AE. 1: 150 4: 567 604 5: 637, 640, 661 6: 593 7: 337 11: 143 12: 573, 656
faceſſit. G 4: 548
faceſſunt AE. 4: 295 9: 45
faciam. E 3: 77 quid hoc ſit doc. in coenae Macrobianae lib 3. cap. 2. G. 3: 27. AE 12: 829
faciant E. 3: 16
faciat. G. 1: 1. AE 1: 58, 75 9: 599. 10: 875
facibus. AE. 4: 471. 9: 74
facie. 2: 482. 7: 19. 9: 556, 583
facie E 2: 35
faciem G 2: 85, 131. 3: 59 4: 361 AE. 1: 658, 683 5: 557. 619. 7: 413. 9: 734. 10: 234 657. 699. 12: 416, 623 784, 865
faciemus. AE. 5: 304
facienda. 8: 441
facient vota. E. 5: 80. Vovere, facere, ſuſcipere votum, & nuncupare, eodem ſenſu dicimus. Cujus cum rei facti ſumus, voto damnati, & condemnati voti dicimur, ſe antequam ſolvamus, aut reddamus.
facies. nom G. 1: 506. 4: 95 AE 2: 601, 622. 3: 426. AE 5: 722, 768, 882. 6: 103, 560, 575. 7: 329 8: 194, 298. 9: 122. 12: 891
faciet. E 2: 44. G 2: 54, 246
facietis. E. 10: 72
facile. G 4: 404. AE 12: 721
facilem. G. 1: 40, 122. 2: 223, 460. AE. 1: 445 5: 329. 4: 430
faciles. E. 5: 9. G 3: 165. 4: 535. AE. 8: 310
facili. E 3. 58. AE 6: 676
facilis G 1: 79, 266. 4: 272. AE. 2: 646. 3: 621. 6: 126, 246, 894
facillima. AE. 11: 761
facimus 8: 189
facio 5: 179
facis 1: 80
facit E. 3: 86 7: 23. AE. 1: 302. 2: 395 5: 73, 266, 281 7: 508
facite. E. 3: 42
facito. AE 12: 438
faciunt G 5: 135, AE. 5: 236, 561
facta. E 4: 26, 54 8: 8. G. 2: 534. AE. 1 641, 730 2: 548 4: 190 5: 587 7: 541. 8: 288. 483. 516. 9: 356. 10: 282, 369. 398, 791 11: 241 439, 792. 12: 254
factae. AE. 9: 95
facti 2: 364. 367 4: 539. 7: 252 9: 194 10: 527 11: 812 11: 322
factis 3: 462 8: 806. 7: 474. 10: 468
facto G. 4: 167. AE 1: 81, 434 3: 718 8: 595 9: 79
factum AE. 1: 351 4: 109. 9: 299
factura G 2: 58
factus. AE. 5: 763
facultas. G 4: 437
Fadum AE 9: 344
fagi E 1: 1 5: 15 9: 9. G 4: 566
fagina E 3: 37
faginus G 3: 172
fagos. E 2: 3 3: 12 G. 2: 71
fagus. G 1: 173
falcati. AE 7: 732
falce. E. 3: 11. G. 1: 157. 4: 110
falcem E. 4: 40 G 1: 348. 2: 416 421 AE. 7: 179
falce G. 1: 508
falcibus. AE 4: 513
falcis G. 2: 565
Falernis. 2: 96
Faliſcos. AE 7: 695
fallaci. 11: 717
fallacia. G 4: 445
fallacibus. G. 2: 195. AE. 5: 850
fallacis 9: 392
fallax. 1: 688
fallax. E 4: 24. AE 6: 343
falle. AE. 1: 684
fallente 9: 572 10: 754
fallere. G 1: 139. 2: 467 4: 447 AE 4: 85. 296 6: 324, 613. 11: 701
fallerem. AE. 5: 591
fallet G 1: 425
fallis. AE. 12: 634
fallit. E 2: 27 AE. 4: 96. 7: 350. 9: 245. 385. 10: 608, 812
fallor. AE. 5: 49
faliunt G 2: 152. AE 12: 827

falſa. AE. 2:83. 6:513, 896 7:442, 453 10:651
falſi. 1: 726. 3: 302
falſis. E. 6: 49. AE. 1:407
falſo. AE 6: 430
falſum G. 1: 463
fama. E. 6:75 9:11 G 3:47. 4:42, 518 AE. 1:579. 457, 463, 332 2:17, 21, 82 3: 121, 265, 294, 551, 378, 694. 4:170, 175, 198, 323, 387, 666 5:106, 302. 592. 6:14, 502. 7:79, 104, 205, 232, 392, 564, 743, 765. 8: 132, 544, 600. 9: 79, 295, 474. 10: 510, 641, 679 11:124, 159, 224, 568, 511. 12:235, 608, 735
famae. G. 2:40. AE. 4:221. 6: 889 7: 646
famam. G. 4:286. AE. 1:287. 4:91, 218 6: 527. 7: 2. 8: 751 10: 468. 11: 847
fame. G 4:259, 318. AE 3: 218 6: 421
famem. G. 1:159. AE 3:367
fames. AE. 1:216 3:57, 256. 6:276. 7:124, 128. 8: 184. 9: 340. 10: 724
famulae. 2: 703. 4: 391
famulam. 3: 329. 11: 358
famulas. 8: 411
famuli. 1:701 2: 712. 3:263. 8: 384
famulo. 3: 329
famulos. 9: 329
famulum. 5: 59 11: 54
fandi 1:520, 545 9: 602. 10: 116, 225. 11: 248, 346
fando 2:6, 82, 362. 3: 482. 4: 853
fanti. 6: 46
fare. 3: 362. 6: 389, 531
fari. 2: 74. 3: 380, 608. 7: 428. 11: 240. 12: 47
facere. 11: 242
farra. G 1: 73, 101, 219. 3: 127
farragine. G. 3: 205
fare. AE 5: 743
farris G 1: 183. AE 4: 402
fas G. 1: 127, 269 4: 358. AE 1:77, 206 2:157, 402, 779 3:55. 4: 113, 830. 5: 800. 6: 63, 266, 363. 7: 692. 8: 397, 502. 9: 96, 208. 11: 81. 12: 28
falce. E. 9: 63. G 3: 345. 4: 204
faſces. G 2:495. AE. 6: 818. 7: 173
faſcinat. E 3: 103
faſcium G 2: 227
faſtidia E 2: 13. 4: 61
faſtidit. 2: 73
faſtigia G 2: 288. AE 1:342, 438 2:302, 444, 458, 758.

8:566, 491. 9:408, 568
fata. E. 5: 34. G. 4:455, 496. AE. 1:18, 205, 222, 259, 257, 382, 546. 2:54, 54, 121, 194, 433, 506. 3: 7, 337 375, 395, 444, 494, 717 4:20, 340, 440, 596, 614, 651, 678 5: 709. 6: 45, 72, 147, 376, 438, 511, 683 739, 869, 882. 7: 254, 259, 272, 294, 584. 8:398, 499, 575, 731. 9:94, 137, 204 10:35, 113, 417, 438, 472, 740. 11:97, 112, 160, 701. 12: 111, 395, 307, 676, 726
fata, id eſt, *effata.* AE. 1: 386. 4:685 6:33, 321, 598
fatale 2: 165 12: 919
fatalem. 11: 252
fatales. 11: 130
fatalia. 5: 82. 9: 133
fatalibus. 4: 355
fatalis. 2: 237. 6: 409, 513. 7: 116. 12: 252
fatebatur. E. 3: 24
fatebere. 5: 35
fatebor. 2: 52. AE. 2: 77 4: 20. 8: 471
fatentur. AE. 11: 344. 12: 568
fateor. 2:134 3:603 12:813
fateri. 3: 609 6: 367
fateris. 12: 794
fatetur. 7: 453
fati. 1:299 4:319 10:501
fatidicae 8: 340. 10: 199
fatidici. 7: 82
fatiferum 8: 621
fatigamus. 9: 610
fatigant. G. 3: 132. AE 7: 582 8:94 9:605 11:306
fatigat. AE 1: 180, 316 4: 572 5:255. 6:79, 333. 9: 65 10:304. 11: 713
fatis. G 1: 199. 4:324, 452. AE. 1: 32, 39, 289 2:13, 246, 257. 3: 9, 17, 182, 700. 4:14, 110, 223, 450 5: 656, 725, 784 6: 67, 546 7:79, 220, 224, 255, 293, 314, 594. 8: 12, 235, 292, 477. 9: 235. 10: 67, 109, 154, 380, 624. 11: 287, 587, 759. 12: 149, 610, 793
fatiſcat. pulvere victa. *ſcil area.* G. 1: 180
fatiſcit. 2: 249
fatiſcunt. AE. 1:123 9:809
fato. G. 2: 416. AE. 1:2. 2: 653, 738. 4:696. 6: 449, 466, 713 7: 50. 9:643
fatorum. E. 4:47. AE. 1: 262. 2: 294, 554
fatu. 12: 25
fatum. G. 2:491. AE. 3:708.

7: 123. 8: 334, 512
fatur. AE. 1:131, 256 2:76, 106, 147 3:309, 485, 612. 5: 16, 44, 79, 382, 464, 555, 347, 847 6: 1, 56. 7: 350. 8: 115, 594, 559 9: 280. 10: 459, 480, 556, 621. 11:41, 501, 556, 685, 718, 822. 12: 128, 295, 454, 564, 868
fatus. AE 1:586, 610 2:50, 323, 391, 544, 692, 721 3:90, 118, 635. 4: 370. 5: 72, 351, 421, 559 6:190, 372. 8: 520. 10: 451, 495, 555, 394. 11: 650
fauces. G 1: 207. 3: 508. 4: 467. AE. 6:201 7:370. 9: 64. 11: 516, 525
faucibus. G 3: 497 4: 428. AE. 2:358, 774 8:48 4: 280. 6: 241, 273. 7: 786. 8: 252, 267
fave. E 4: 10
favens. G 1: 18
faventes. AE 1: 735. 8:173
faventum 3: 148
favet. G 2: 228
favete. AE. 5: 71
favilla. 3: 573
favillam. 5:666. 6:227. 9:76
favis. G 4: 22, 141, 162
Faune AE. 12:777
Fauni. G 1: 10. AE. 7: 81, 162, 213, 254, 368. 8: 314. 12:766
Fauno 7: 47 10: 551
Faunos E 6:27
favor 5: 343
favorem G 4: 214
favos. 1: 344 4: 104, 179, 242
faxo. AE. 9: 154 12: 316

Attende alliterationem *Faxo* autem, id eſt, *faciam,* & eſt verbum frequens XII. tabularum. Variatur autem ſic: *Faxo* in futuro indicativi: in ſubjunctivo *faxim, faxis, faxit*: plural. *faxint.* Terent. *Utinam dii faxint.* Cetera deſunt ſecundum aliquos. Sed nos in vetuſto carmine devotionis urbium & exercituum *faxitis* legimus, & in Pſeudulo Plauti, *Si id faxim mihi.*

febris. G. 3: 458
fecerat. AE 4:264. 8: 628, 630, 710. 9: 804. 11: 75. 12: 92
fecere. E 9:32. 10: 12. G. 4: 272. AE. 3:498 3:830. 6: 664. 12: 779
fecerit. E. 4: 57. G 1:108
feci. AE 9: 427

fecimus. E. 7: 35
feciſſent. AE. 2: 110
feciſti. 2: 539
fecit. E. 1. 6. 3:44. G. 1:137, 182. 2:474 AE 7: 191
fefellit. G 3: 392. AE. 2: 744. 4: 17 6: 347, 691. 7: 215. 8: 218. 12: 246
felicem. G. 2: 188
felices. 1: 277. 4:329. AE. 3: 493. 6: 669
felici. 7: 599, 751
felicia. 7: 723 11: 196
felicibus G. 2:81. AE. 3:120. 7: 745 11: 31. 22: 821
felicior. 9: 772
felicis. G. 2:127. AE. 6:230
felicius. G. 1: 54
felix. E. 1: 75, 5:65 G 1:284, 345 2: 490 AE. 1:330 3: 321, 480. 4:657 6:784. 9: 357 11: 159, 429
felix. AE. 8:220. 12: 837
femine. 10: 788
femur. 10: 344, 857. 12:926
feneſtram. 2: 482
feneſtras G 4: 298. AE. 3: 152 9: 534
fer E 8: 101. G. 4: 330. AE 3: 462. 8:60. 11:370. 12: 15
fera. 6:49, 80 9:551. 10:12
feraces. G. 2: 79. 4: 114
ferae G. 2 330 2:342. AE. 1: 308. 4: 152, 352
ferales 6: 216
ferali 4: 462
feram. G 3: 22. 4: 442. AE. 2: 161. 4: 871. 7: 549. 9: 616 11: 594
ferant. E 6: 58 8: 33. AE. 12 59. N. tr. 3 605 3:7 6:198. 7:99. 272 8:333. 10:463, 840 11: 330
feratum. E 10: 52 G 2:471. 3: 242. 480. 4: 223, 406. AE 3:646. 6:7, 179, 285. 7: 20, 404. 631 9:771
feras E. 6: 27 G 1: 259. 7: 478. 9: 591. 11: 686
feras. verb AE. 3:459 4:579
ferat. G 1: 53 3: 299, 393. AE 1:645 2:75 3:145. 4: 662. 6:892. 9:215 10:130. 11: 343, 708, 749
feratur G 2:267 AE. 10:20
fere. G 2:203. AE. 3:135. 3: 327, 835
ferebam. 2:672. 3:19 N. tr. 5
ferebant. AE. 1:480. 2: 34. 5: 263. N. tr. 5. 6:213 8:212, 282, 584. 9:86, 369, 432. 10: 841 12: 119
ferebar. 2: 538
ferebat G 1:228. AE. 1:503, 625. 2: 5. 4 5: 490 5: 373. 6: 113, 241. 7:492 8: 103,

Digitized by Google

299,229. 9:597. 10:548 11:99,141,341
ferebatur. 7:62
feremus. E. 5:52. G. 2:394
ferendis 2:178
ferendo AE. 5:710
ferens. G 1:20 2:511 4:112 AE. 1:679 2:175,1,5. 4:11. 5:11 6:809 8:85,609 10:274. 11:497,747
ferent. E. 9:29
ferentem. G. 2:56. AE. 2:216. 9:570,628,804
ferentes. G. 4:145 AE 1:189 2:49. 5:678. 4:450. 11:872 12:465
ferenti. 2:570. 3:473. 12:299
ferentis. 2:144. N. tr. 5. 10:797
feres. G. 3:320. AE. 1:259
feret. E. 4:39 G. 5:204. AE. 1:462. 10:560
feretur. 7:251. 12:255
feri. E. 5:28. id eſt, *equi.* AE. 2:51. N. tr. 5. Quomodo & infra, *ferum cervum* appellavit. Sed hic figuratius, quippe d ligneo & durateo equo Trojano.
feriant. E. 9.43
ferimur AE. 2:725. 5:628. 7:594
ferimus. 4:218. 9:256
ferinae. 1:215. N. de Numeris & Caſib.
ferino. AE. 11:571
feriet. G. 3:460
feris AE. 5:818. 10:559. 12:414
ferit. E. 9:25. N. tr. 5. G 5:300. AE. 1:103,113 2:488. 4:380. 5:140 6:331 8:15. 10:154. N. tr. 3. 515,346,349,415 11:852 12:295,304,458,511. 730
feritate. AE. 11:568
feriunt. 5:290 5:776
fermento G 3:380
fero. 2:476. AE. 4:703
feroces. G. 5:179. AE 1:263. 7:384,724
feroci. 12:19
ferocia. 11:502
Feronia. 7:800. 8:564 prope Terracinam
feror. G 4:497 AE. 2:557, 655. 3:11,16,78 4:110, 376. 10:442,651,670
feres. G. 2:56
ferox. AE 4:135. N. tr. 5 5:277 10:610 711. 12:895
ferrata 11:714 vide *calce.*
ferratas. 5:208
ferratis G. 3:399
ferratos. 3:361
ferre. E. 8:9,106. G 2:34,109,216 3:474:10. AE 1:648 2:138,456. 3:542. 4:270. 5:60,248,507, 403. N. tr 5. 558. ibid. 6:464. 7:155,206,628. 8:498. 9:36,291,514. 10:632. 11:84. 12:653
ferrea. E. 4:8 G. 2:44,541, 501. AE. 3:45 6:554,626. 12:664
ferrei. 6:280. vid. In *aureis.*
ferres E. 9:22
ferret. G. 1:521. 4:504. AE. 7:811 N. tr. 5 11:779
ferrens 10:745 11:601,817 12:284,309
ferri. G. 1:145,397 AE. 2:333. 3:463 6:142,558. 7:78,461,609. 8:710 9:354:10:526,482 11:252,862,900
ferro. G 1:50,147,292. 2:301,430 5:374. 455,469, 489. AE. 1:295,513,350, 355,528 2:53,581,614, 627,671. 3:222,241 4:251,347,780,601,663, 679 5:306 403 509. 557. 6:148,294,437,353 7:525, 692 8:226,402, 570 701. 9:137,146 531, 494,516,609,620,655, 750. 10:252,572,411, 479,514,546,715 11:102,135,218,255 576, 407,646 12:16,100,124, 163,175,186,209. 282, 361,489 540,595,709
ferragine G. 1:467. 9:582. AE 11:772
ferruginea 6:508
ferrugineos G 4:183
ferrum G 1:58 2:220 369, 504. 4:175. AE 4:71. 5:489 6:260,290 7:694. 8:386,424,648. 9:37,410, 427,701,775 10:0,596. 11:637,755,748,864, 894. 12:50,278,404, 578,737,774. 777,950
fert. E. 9:51 G 1:408. 2:117,126 AE 1:501 5:485. 4:378,458. 5:216 6:295. N tr. 5: 675,729,900. 8:310. 501 9:75 10:127, 665. 11:752,897. 12:369, 866
ferte. G 1:11 AE 2:668. 5:529 4:594. 8:119 9:37. 10:295. 768. 12:373
fertilis. G 2:185,191,252. 4:128,142. 9:56
fertis AE. 8:114
fertur. G 1:514. 5:236. AE. 1:15,476 2:498,511. 5:40,95 5:531 215,574,
588,863. 6:893. 7:208. N. tr. 5. 581. 735 8:549. 9:82,535. 11:550,678, 730,12:546,687,835
ferventeſque AE 11:194
fervere. G 1:456 AE. 4:409. 567 8:677: 9:695
fervet. G. 2:527. 4:169 AE. 1:456. 4:407
fervida. 7:24,597. 12:894
fervidus. G 5:107. AE. 8:230. 9:72,550,756,10:788. 12:295,325,748,931
ferulae. E. 10:25
ferum. AE 7:489. id eſt, cervum, ficut ſupra *feri* pro *equi.*
ferunt. E. 2:46. G 1:185, 562,511. 2:441 4:27,377. AE. 1:702 2:250. N. tr 5. 374. N. ibid 3:416 4:599. 5:101,557,852,843. 6:82,284,400. 7:765. 8:180, 284,288. 9:133. 10:189 11:91,172,227. N. ibid. 325. 12:285,561,455,586
feruntur. AE 5:157,387 7:156,675. 9:121. 11:906. 12:575
fervore. 10:578
fervoribus. G. 3. 154
ferus. AE. 2:326 N. tr. 5. v. ferus. Et. tr. 6: v. ferus, & ferox 4:466
Feſcenninas. AE. 7:695 Feſcennini oppidum Faliſcorum: vulgo *Civita Caſtellana.*
feſſa. E. 8:83. AE 4:522 7:298. 8:26
feſſae. G 4:180
feſſas. G. 4:266. AE. 1:168. 5:29,715
feſſi. AE 1:178. 2:109: 3:176. 5:327,717. 8:489, 607
feſſis E. 2:10 5:46. AE 5:85. 3:615 11:335. 12:595
feſſos. G 4:190, AE 2:253 8:78,611,568. 5:41,843. 9:814 11:915
feſſum 2:596 5:581,710. 5:465 6:503. 845
feſſus G 4:405 AE 8:252
feſta. AE. 2:249 4:459
feſtina 9:488
feſtinant 6:177 7:156
feſtinare 4:573
feſtinate. 2:575
feſtinem. G. 4:117
feſtis. 1:268
feſtos 2:527. AE 6:70 N. tr. 6. v: fauſtum & feſtum.
fiant. E 8:38
fibrae G 1:484. AE 10:176
fibris. G. 1:120. 3:490. AE. 6:600
fibula. 4:139. 5:313 7:815. 12:274
ficti. 4:188
ficto G 2:45. N. tr. 5. AE. 2:107
fictor. 9:602
ficta. 2:23,577,400. 5:112. 5:54 11:821. 12:271
fictum. 5:547
fide. nom. 7:255
fidelis. 9:707
fidem. G 4:313. AE. 2:161, 541. 5:604. 8:150 10:71, 792. 11:511
Fidenam. AE. 7:773 vide in Bola.
fidens. 2:61 5:598. 20:881, 545. 11:351,370. 12:789
fidentem G. 5:31
fidere. AE. 3:402. 5:800. 7:290. 9:578
Fides. 1:292. N. tr. 5
fides. nom. 2:145,309. 31 69,375,434. 4:12,573, 352,597. 6:546,459, 878. 7:365. 9:79,260, 180. 11:55
fidi, nom 5:468 7:121
fidibus 6:120
fidis. verb. 11:706
fidiſſima. 2:281. 12:659
fidit. 5:69
fidite. 10:372
fido. 7:640
fiducia. 1:152 2:75,162 8:395. 9:126,142 188. 10:132,276
fidum. 1:113. 6:524. 10:352
fidus. 1:188. 6:158. 8:521, 586 9:307,648 12:584
fieret. 5:473
fieri. E 5:41. 8:97. AE. 4:116. 8:402. 12:824
fiet G 4:407
fiat. 4:113
figere E 2:29. G. 8:308. AE. 10:343,701. 12:768
figet. 1:687
figi nomina, ſc. *truncis.* 11:84
figit. 6:516 6:159,656. 10:582,778, 885. 11:691. 12:70
figite. 3:250 9:493. 10:104
figo. 3:287
figunt. 1:212. 2:490
figuram. 6:449. 12:862
figurae. 10:641
fila. 10:815
filia. 7:11,52. 8:585. 12:603
filiorum. G. 5:297
filius AE 1:525 751 6:864. 7:50,649,736,781 8:104,466 9:95,581. 10:10:194 199. 11:700
filo. AE. 6:130

fimo. G.1:80.2:347. AE. 5: 330,358
findit. G.2:353. AE. 6:540
findite. 10:295
finditur. G. 2: 79
fine. 4: 116. AE. 1:279. 2: 571. 3: 718. 5:225
finem. 1:199,241.3:145 4: 480,639. 5:328,463.6: 76. 7: 118. 9:98
fines. E.1:3,68. AE. 1:339. 564,570. 3: 440 5: 82, 630.6:345 7:149. 334. 8: 159,602.11:317,324,588
finge. 4:214,358.7:438. 8: 365
fingens. 4: 143
fingere. G 4:179. AE.8: 42, 634
finget. AE. 2: 82. N. tr. 5
fingis 11: 364
fingit. G.2:407. AE. 6:80. 11. 406. N. tr. 5
fingo. 3: 18
fingunt. E. 8: 108. G. 4: 57
finibus. E.1:62.G.1:493.AE. 1:300,620.4:211,616. 5: 139. 7: 469. 10:719
finire. 11: 116. 12: 880
finis. 1:223. 2:554.5:384. 10: 116. N.tr. 4: 582.12: 793
finitimas. 7: 549
finitimi. 6: 378
finitimo. 8: 569
finitimos. 5: 106. 11:206
finxerat. 8: 326
finxit. 2: 80
firma. verb. 2:691
firma. adject.2: 481 12: 417
firmabant. 12:212
firmans. G. 4: 386
firmantur. AE. 9: 788
firmat. G 3:209. AE.3:611, 659
firmata. E. 4: 37
firment. AE. 11: 330,466 12:188
firmes. 8: 78
firmiſſima. G. 2: 97
firmo. AE. 6: 261
fiſcellam E. 10: 71
fiſcina. G. 1:266
fiſſile. G. 1: 144. AE. 6: 181
fiſtula. E 2:37. 3: 22,25. 7: 24. 8: 33: 10: 34. AE. 3: 661
fit. G.2: 76 4: 79,388. AE 1: 725. 2: 209. 5: 610. 6: 220,351,419. 8: 280. 9: 185,752. 10: 153, 380 11: 298
fixa. AE. 4: 495. 7: 291
fixam. 5: 518. 12: 773
fixeris. 6: 803
fixi. 9: 408
fiet. 1:248 4:70. 5: 544 6: 622. 7: 457
fixo. 9: 413, 701. 12: 537
fixis. 1: 482. 6: 469
fixum. 4:15. 12: 7
fixus. 2: 650. 11: 507
flabra. G 2: 293
flabris. 3: 199
flagella. 2: 299
flagello AE. 5: 579. 6: 570. 7: 731. 8: 703
flagitat. 2: 124
flagrans. 12: 167
flagrante. 11: 225
flagrantem. 2: 685 7: 397
flagrantes. 1: 710 12: 65
flagranti. G.1: 331. AE. 9:72
flagrantibus. 12: 171
flamina 5: 832. 10: 97
flamine. 4:241
flamma. G. 3: 270, 560. 4: 385. AE. 1: 673. 2: 304, 431, 684. 4: 66 6: 226, 300. 7: 74, 462. 8: 694. 10: 232, 270
flammae. G 4: 409. AE. 2: 173, 587, 600, 633, 759. 4: 23, 640, 670 5: 680. 6: 6
flammam. AE.1:176 2:632. 3: 180 5: 689. 6: 518. 7: 336. 8: 389. 9: 536. 11: 199. 12: 214
flammantis. G 3: 433
flammarum. 1:367, 473. AE 3: 574. 11: 144
flammas. 1:44: 213 2: 256, 337, 478. 4: 594. 6: 110, 586 8: 282, 620, 680. 10: 409, 520. 11: 82
flammato. 1: 50
flammea 7: 448
flammis. E. 8: 105. G. 1: 85 2: 309. AE 1: 179, 679, 704, 727. 2: 37, 289. 4: 567, 605 5: 4, 526, 752 6: 218, 253, 288, 550. 7: 787 8: 432. 9: 160 10: 74, 119 12: 300, 573, 672, 811
flatibus G 339 AE. 4:442
flatu G 3: 111
flatus. AE. 7: 28. 11: 346, 911
flava. G. 1: 73, 69. 4: 339. AE 5: 309
flaventem. AE. 10: 324
flaventes. G. 3: 350. AE. 4: 590
flaventia. G. 4: 126
flaventibus. AE. 7: 721
flaveſcet. E. 4: 28
Flavina arva. 7: 696 quae ſunt ſub monte Soractis.
flavis. G. 1: 316
flavo. AE. 1: 592. 9: 816
flavos 4: 359. 12: 605
flavum 4: 698
flavus. 7: 31
flebant. E. 3: 21. AE. 5: 614. 6: 213
flebat. AE. 12 55
flectat. 12: 658
flecte. 5: 28. 6: 788
flectentes. 9: 372
flectere. G. 2: 337. AE 7: 35. 312. 8: 384. 12: 640
flecteris. 2: 689
flectes. G. 4: 399
flecti. AE 6: 376
flectit 1: 156. 6: 804. 10: 577, 12: 471
flectitur. 12: 46
flectunt 7: 632
flendo. 6: 539
flens. 2: 279
flent 11: 454
flentes. 5: 614: 6: 177, 427. 9: 451. 10: 842
flerunt. G. 4: 461
flet 4: 514
fleti AE. 6: 481
fletibus. 4: 439
fletu. G. 4: 505. AE 3: 599 4: 369
fletum. AE. 4: 463. 6: 699 9: 498
fletus. G 4: 375 AE. 2: 271. 3: 345 4: 437. 5: 765
flevere. E. 10: 13 AE. 7: 760
fleverunt. E 10: 15
fleviſſe. G. 4: 509
fleviſſem. AE 8: 380
flevit. E. 3: 78
flexa. G 1: 169
flexere. 4: 516. AE. 4: 55
flexi G 4: 123
flexibus. 3: 14
flexilis. AE. 5: 559
flexit. G 2: 496 AE. 4: 369
flexos. AE 5: 509
flexu. G 1: 144 N. tr. 4
flexus, ſc. *Tyberis.* AE. 8: 95
flictu 9: 667
flore. G 2: 72. 4: 142. AE 7: 162. 8: 160. 12: 413
florea. AE. 1: 430
floreat. E. 8: 53 G. 4: 32
florem E. 1: 55. 2: 48. G. 1: 188. AE. 11: 68
florentem. E 1: 79 2: 64. G. 4: 564. AE. 8: 481
florentes. E 7: 4 10: 25. G 3: 126. AE 7: 804. 11: 433
florentia. AE. 4: 202
florentibus E. 9: 19
flores. E 3: 92, 107 9: 41. G. 4: 54 AE. 5: 69 6: 884
floret G. 2: 6
floribus. E 2: 58. 6: 69. G 4: 11, 39, 109, 250. AE 2: 694. 6: 708
floruerit 7: 744
florum. G 4: 205
flos 2: 134, 4: 271. AE. 8: 500. 9: 435
fluant. E 3: 89
fluctibus. G. 1: 460 4: 419. AE. 1: 109, 129, 333. 756. 4: 628. 5: 126, 239. 7: 213. 10: 683
fluctu. E. 5: 83. G. 4: 195. AE. 1: 106, 535, 584. 3: 270, 533, 554 7: 810. 8: 672. 10: 687
fluctuat. G. 2: 281. AE 4: 532. 8: 19. 10: 680. 12: 486, 527
fluctum. AE 1: 103. 10: 207
fluctus. E 9: 43 10: 4. G. 2: 108 3: 200, 236, 542 AE. 1: 66, 86, 107, 116, 135 11 206 3: 422, 665. 5: 2, 181, 238, 776, 848. 6: 362. 7: 528, 718. 8: 677. 10: 222, 304. 12: 366, 831
fluens. AE. 5: 179 11: 828
fluenta. G 4: 369. AE. 4: 143. 6: 327 12: 35
fluentem G 3: 28
fluentes. G 2: 190, 370. AE. 1: 120. 8: 487
fluentu. E. 8: 101
fluentia. AE. 3: 626 9: 472
fluere G 2: 100. AE. 2: 169
fluidum. 3: 663
fluidus. G 3: 484
fluit G 3: 524. AE. 2: 782. 5: 200. 8: 445
fluitantem AE. 3: 867
fluitantia 10: 306
Flumen Rymellae. 7: 714. dixit ut *urbem Patavi,* & *nebem Buthroti.* 9: 414, 814. Utrumque de ſanguine profluente ex vulnere morientis.
flumina. E 1: 52. 5: 21, 25, 83 6: 65. 7: 52, 56. 8: 4. 91 40 10: 18 G. 1: 310, 326, 2: 11, 157, 486. 3: 28, 144, 180, 213, 253, 270, 310, 530, 543 4: 54, 278, 360, 366, 383. 427. 457 AE 4: 250. 5: 684. 6: 8, 298, 369, 388, 711. 7: 137. 8: 713. 9: 104, 585, 603, 679. 10: 113 11: 659. 12: 331, 518
flumine E 3: 96. G. 1: 201. 2: 147, 199 8: 360 4: 288, 527 AE 1: 465. 2: 305, 719. 5: 38. 7: 430, 663 8: 57, 62, 69, 72, 610. 9: 31. 11: 449, 495. 12: 749
fluminibus. G. 2: 110. AE. 11: 273. 12: 139
fluminis. G 1: 245. 4: 333. AE. 3: 389 6: 714. 7: 201. 10, 833
fluviali. 4: 635
fluvialibus. 9: 70
fluvialis. G. 2: 414
fluvii. 1: 136. AE. 1: 607 3: 702

fluvii. E. 7:66. G. 1:445. EA. 4: 489
fluvio. G. 1:272. AE. 6:384. 7:30, 36, 494. 8:31, 93. 11: 565. 12: 256, 886
Fluviorum rex Eridanus. G. 2: 482
Fluvio anapaeſtus, conſtans duabus brevibus & longa. Praetulit autem anapaeſtum dactylo contrarium, veluti ad exprimendum fluvii impetum magis accommodatum. Quem pedem, quaſi proſluentis aquae curſum imitantem, ſyllabae natura in ipſa *fluviorum* dictione opportune quodam modo ingenuiſſe viſa eſt. Decus nympha, 12: 142
fluviis. E. 5:76. G. 3:77, 142, 301, 396 AE. 12: 181
fluvium. G. 1:106. 4:442. AE. 6:415, 749. 7: 152. 8: 86, 125, 331, 651 9: 790, 816
Fluvius. AE. 8: 66, 77
fluunt. 11: 236
fluxas 10: 88
fluxit. G. 2: 166. N. tr. 5
focis. 1: 175. 3: 378. AE. 3: 178. 5: 660 7: 680. 11: 212
foco. G. 4: 48
focos AE 3: 134. 9: 75. 12: 188, 286
focum. E. 5: 70
focus. 7: 49
fodere. G 1: 183. 4: 43. N tr. 5. v. ſovere procul dubio *fovere* legit.
foderet. AE. 6: 881
fodito. G. 2: 408
foecunda. 1: 67. AE. 6: 598
foecundae. G. 2: 446
foecundat. 4: 291
foecundis. 2: 325
foecundum. AE. 7: 338
foeda. 3: 244. 4: 195. 7: 619. N. tr. 5
foedam. G. 1: 323
foedans. AE. 4: 673. 11: 86. 12: 871
foedant. 3: 227
foedantem. 2: 502
foedare. 2: 55. 3: 241. 12: 199
foedaſti. 2: 539
foedati 7: 575
foedavit. 2: 286
foede. 5: 794. 10: 498
foedera. G. 1: 60. 4: 493. AE. 4: 112, 339, 624. 7: 546 8: 56, 540, 641. 10: 91, 902. 11: 129, 164, 292, 330. 12: 151, 191, 200, 212: 316, 582, 633, 658, 822
foedere. G. 4: 258. AE. 1: 62. 4: 520. 8: 169 10: 105.
11: 356. 12: 109, 286
foederis. AE. 11. 321. 12: 496
foediſſimu. 3: 216
foediſſime. 11: 392
foedus. 5: 496. 10: 151, 154. 12: 13, 158, 242, 290, 314, 573, 695
foemina. G. 3: 216. AE. 1: 364. 4: 95, 211, 570. 5: 6. 6: 448. 8: 408. 11: 705, 734
foeminea. 2: 584. 11: 663 12: 53
foemineae. 7: 345
foemineas. 7: 806
foemineis. 2: 488
foemineo. 4: 667 9: 477. 11: 782
foemineum. 9: 142. 11: 878
foenilia G. 3: 321
foeta. AE. 1: 51. N. tr. 5 2: 233. N. ibid
foetae. G. 3: 176. N. tr. 5
foetam. AE 8: 630. N. tr. 5. Foetum, inquit, onere levatum. Virgil. libr. 9. *Fecerat & viridi foetam Mavortis in antro.* Ita corrupte habent Noniani codices. Tu itaque emendate legas: Virgil. lib. 8. *Et viridi foetam Mavortis in antro Procubuiſſe lupam.* Quod ſi etiam, ubi Nonius *Foetum, onere levatum* ait: *Foetam, partu levatam* dicas, id quidem, meo judicio, rectius habebit.
foetas. E. 1: 50
foetibus. G. 1: 82
foetis. 4: 139
foeto. E. 3: 83
foetu. G. 2: 69, 390, 429, 517. AE. 6: 207. 8: 82
foetum. 12: 170
foetura. E. 7: 36. N. tr. 4. v. foetus.
foeturae habilis. ſc. bos. G. 3: 62. N. ibid.
foetus. E. 1: 22. 3: 30. G. 1: 55, 75, 189, 195. ſcil. *fabae.* Vide *grandior.* 2: 56, 196. N. tr. 4: 327, 443, 521. 4: 163, 199. 231: 512. AE. 1: 432. 3: 391. 6: 141. 8: 44
folia. G. 2: 133
foliis. E. 5: 31, 40. G. 1: 131, 296, 413 2: 121, 314 3: 21. 4: 200, 274, 473. AE. 1: 175. 3: 444. 5: 774. 6: 74, 137, 284. 8: 277, 368. 12: 413, 766
folliorum. G. 1: 191
follibus. 4: 171. AE. 8: 449
fomite 1: 176
fonte. E. 3: 97. 6: 44. AE. 7: 84: 489. 8: 75
fontem. G. 4: 32. AE. 1: 244. 12: 116
fontes. E 1: 40, 53. 7: 45. 10: 42. G 2: 175, 200. 3: 529. 4: 18, 376. AE. 7: 517. 12: 181
fontibus. E. 2: 59. 5: 40. G. 2: 243. 3: 131, 428. AE. 2: 686
fontis. 4: 512. 7: 150, 242. 12: 816
foras. E. 8: 101
forcipe. G. 4: 175. AE. 8: 453. 12: 404
fore. AE 1: 235, 444. 4: 229. 6: 345, 526. 7: 79. 9: 232. 10: 457
foret. G. 1: 260. AE. 2: 439. 8: 209
fores. AE. 2: 450, 453. 6: 47. 8: 130
forti. 3: 417 5: 398. 10: 328, 624. 11: 586
foribus. G. 2: 461. 3: 26. 4: 247, 280. AE. 1: 449, 505. 6: 20, 289, 634. 8: 196, 262. 11: 36
forma. G. 3: 52. AE. 1: 72, 496. 3: 591. 4: 596. 5: 295, 570. 6: 289, 615, 861. 7: 483. 8: 208. 9: 646. 10: 435. 11: 70. 12: 275
formabat. AE. 9: 80
formabis G. 3: 161
formae. AE. 1: 27. 6: 277, 293. 7: 18, 473 8: 383 12: 188
formam. G. 1: 170: 2: 450. AE. 9: 101. 12: 224
formas. E. 6: 37. G. 4: 411. AE. 6: 626
formica. G. 1: 186, 380
formicae. AE. 4: 402
formidatus. 3: 275
formidine. E. 4: 14 G. 3: 372. 4: 357, 468. AE. 2: 76, 384. 400. 3: 30, 47, 259, 612. 6: 290. 7: 442, 453, 608. 9: 160, 756. 10: 632. 11: 407. 12: 750, 776, 867
formidinis. AE. 12: 338
formoſa. G. 3: 219
formoſae. E. 7: 62
formoſam. 1: 5
formoſe. 2: 17, 45 3: 79. 7: 67
formoſi. 5: 44
formoſior. 5: 44. 7: 38
formoſiſſimus. 3: 57
formoſum. 2: 1. 5: 86, 90
formoſus. 4: 57. 7: 55. 10: 18
furnace. AE. 8: 446
fornacibus. G 1: 472. 4: 263. AE 7: 636. 8: 421
fornice. 6: 631. 10: 806
foros. G. 4: 250. AE. 4: 605. 6: 412
fors. AE. 2: 94, 239. 5: 232. 6: 537. 7: 554. 8: 476. 10: 458. 11: 50. 12: 41, 183, 714
forſan. 1: 203 4: 19 12: 153
forſitan. E. 6: 59. G. 2: 288. 4: 118. AE. 2: 506
fortaſſe. AE. 10: 548
forte. E. 3: 29. 6: 58. 7: 1. G. 1: 202. 4: 28. AE. 1: 151, 322, 362, 375. 2: 81, 136, 342, 756. 3: 22, 151. 5: 291, 329, 486. 6: 171, 190, 349, 682. 7: 112, 494, 509. 8: 102. 9: 325, 638. 10: 653, 724. 11: 456, 552. 12: 206, 270, 488, 766
fortem. AE. 1: 222. N. tr. 5. 514, 616 4: 288. 9: 591. 10: 562. 12: 523, 561. ſubjecta ubique (*que*) particula enclitica, quod dignum notatu.
fortes. G 1: 65. 2: 296. 3: 50, 121, 288. AE 7: 151
forti. AE. 4: 11. 5: 808. 10: 238
fortia. G. 2: 48. AE. 1: 101, 641 8: 150, 509, 536. 10: 369
fortibus. G 2: 83. AE. 9: 281, 364. 10: 735
fortis. G. 2: 533. 3: 62. AE. 1: 120, 579. 12: 550
fortiſſima. 2: 348. 5: 729
fortiſſime. 1: 96. 5: 389 8: 154, 513. 10: 185, 865. 12: 538
fortiſſimus. 6: 169. 7: 752
fortuna. G. 3: 452. 4: 209 AE. 1: 240, 454, 517, 628. 2: 79, 350, 385, 656. 3: 16, 53, 318, 493, 609, 615. 4: 109, 434, 603, 653. 5: 22, 356, 604, 625, 710. 6: 62, 96, 533, 615 7: 413, 559. 8: 15, 127, 334, 578. 9: 49, 214, 240, 260, 282, 723. 10: 43, 49, 107, 284, 435. 11: 43, 108, 128, 253, 345, 413, 427, 761. 12: 147, 405, 593, 637, 677, 694
fortunae. AE. 7: 243. 11: 180
fortunam. 10: 112, 422. 12: 436, 920
fortunas. 6: 683
fortunata. G. 4: 287
fortunatae. AE. 11: 252
fortunatam. E. 6: 45
fortunate. 1: 47, 52. 5: 49
fortunati. AE. 1: 437. 9: 446
fortunatorum. 6: 639
fortunatus. G 2: 458
fortunatos. 2: 493. AE. 11: 416
Forulos. AE. 7: 714. Foruli in Sabinis, locus aſper.

forum. G. 2:502. AE. 5:753
foſſa. AE 7:157
foſſae. G. 1:326. AE. 10:24. 11:381
foſſarum. AE. 9:143
foſſas. 9:314,470,506,567 11:388
foſſis. G 1:372. AE. 10:236
foſſor. G. 2:264
fotum. AE. 1:692
fove. G. 4:230
foveat. AE. 4:686
fovebit. 1:281
foveris G. 3:5,558
fovemus. AE. 4:218
fovens. G 1:46
fovent. 2:135 4:36 N. tr. 5
fovere. G. 4:43. AE. 4:193. 9:57. N. tr 5
fovet. E 3:4 AE 1:18,718. N. tr. 3 8:388. 10:838
fovi. AE. 10:93
fovit. G 3:420. N. tr. 5. AE 12:420
fracta. E 9:9. AE. 10:298
fractae. AE. 2:170. 3:33
fractas. G. 4:240. AE. 3.536
fracti. AE. 2:13
fractus. G. 3:161. AE. 3:122
fractos. G 4:72. AE. 5:209
fragiles E. 8:40,81. G. 1:76
fragili. E. 5:85. G. 1:317
fragmenta G. 4:304
fragmina. AE. 10:306. 12:741. *fragmina*, *fomentonis*. *Fragmina* autem ea forma, qua infra *Fundamina*.
fragmine. AE. 9:569 10:698
fragor. G. 1:338 4:493. AE. 1:134. 8:527. 11:214. 12:754
fragore. AE. 2:692 7:387, 647. 9:341
fragoſus. 7:566
fraga. E. 3:92
fragrantia thymo mella redolent. G 4:169. AE 1:436. Diomedes, ubi idiomata caſuum perſequitur, tradit, *fragrantia thymo* regere, non autem ad *redolent* referri. Vide *redolent*.
frango. AE 11:484
frangenda. G 2:400
franguntur. 4:400
frangere. AE. 1:179. 10:297
frangeret. 3:632
frangimur. 7:394
frangit. G 1:94. AE. 12:8
frangite. G. 1:267
frangitur. AE. 1:161 9:413. 12:732
frangunt. G. 2:441
franguntur. AE. 1:104
frater. G. 2:533. AE. 1:667. 4:325. 5:493. 10:338, 576, 600. 12:883
fraterna. G. 3:518. AE. 4:21. 5:24
fraternae. AE. 6:736
fraterni. 5:630
fratre. 1:291. 4:636. 10:129. 11:463, 604
fratrem. 1:130. 3:614 6:121. 10:338, 403, 600. 12:157 509
fratres. G 1:280. 2:496 AE. 3:678. 6:608 7:333,670. 9:695. 12:277, 516
fratri. AE. 12:881
fratris. G. 2:396. AE. 7:671. 9:14. 10:113,342. 12:636, 844
fratrum G. 2:310. AE. 10:328 12:270
fraude. AE. 4:673 5:851. 9:397
fraudem. G. 1:465. AE. 10:72
fraudi. AE 11:522
fraudis. E. 4:31. AE. 7:552
fraudo. AE. 4:355
fraus. 6:609 9:418. 11:717
fraxineae. 6:181
fraxineas. G. 1:339
fraxinus. E. 7:63. G. 2:66. AE. 11:136
fregere. G. 2:72
fregiſti. E 3:13
fremebant. AE 1:559 5:385. 6:175. 8:717. 10:96. 11:132
fremens. 7:389,787. 11:398
frementem. G. 1:12. AE. 4:229. 9:703. 10:572. 12:371
frementes. AE. 7:638. 11:609. 12:82
frementi. 12:535
fremet. 1:296
fremit. 5:533. 7:460. 9:60, 341. 11:496 599 12:8, 702
fremitu. G. 2:160. 4:226 AE. 3:148. 338
fremitum. 3:132
fremitus. 2:338. 11:607
fremor. 11:147
fremunt. 1:36 4:668. 5:19 7:590. 8:497. 9:637. 10:98. 11:299. 12:911
freno. G. 3:115,152. AE. 3:342. 4:133 3:818 6:100, 8:168. N. tr. 4. 10:233. 11:195
frenare. AE 1:313
frenaret. G. 4:136
frenat. AE. 1:54
frenatis. 5:354
frendens. G. 4:432
frenis. AE 11:719, 889. 12:372
frenos. G. 3:184 N. tr. 4
frenum. AE. 12:568
frequens. G. 2:99. 2:185
frequentant. AE. 6:478
frequentes. G. 3:394. 4:216. AE 1:707. 6:480. 10:506
frequente. G 2:31
frequentibus. AE. 10:692
freta. E. 1:61. G. 1:336. 2:303. 3:260. AE. 1:537, 607. 2:313 3:127. N. tr. 4 5:141, 626, 791. 10:147, 210
freti. particip. AE. 9:676. 11:787
fretis G 1:417,386 2:164
fretus AE. 4:243. 3:430. 6:120 8:143
fricat. G. 3:236
frigent. AE. 3:396
frigentis. 6:219 N. tr. 3: verb friget.
frigida E. 5:25. 8:14 G. 1:336. 2:469. 3:298, 324. 4:104, 506, 325. AE. 2:472. 4:383. 7:713. 11:338. N. tr. 5
frigidus E 8:71. N. tr 5 G. 1:259 2:484. 3:97, 303, 336, 441, 501. 4:261. AE. 3:29 6:311: 9:413. N. tr. 5
frigora E. 2:8. 7:51 10:47, 37 G 1:48, 352. 2:113, 321, 376 3:356
frigore. E. 2:11. 7:6. G. 3:279. 4:33,133,259. AE. 1:92. 6:205, 309. 12:903, 931
frigoribus. E 10:65 G 1:300
frigus. E. 1:53. 5:70. G. 1:93 10:256. N. tr 5 344. N ibid.
frondator. E. 1:37
fronde. E. 1:81. 10:30. G. 2:13, 401. AE 2:249. 4:148, 432, 306 5:134. 6:306. 7:731. 8:274. 12:207
frondea G. 4:61. AE. 1:191
frondem. G 2:435. AE. 5:661
frondent. E. 3:37
frondente. AE. 7:67
frondentes. 4:399
frondenti. 5:129. 7:133
frondentia G. 3:300
frondentibus. 2:362. 4:14. AE 3:25
frondentis. G 2:119. AE. 6:208
frondes. E 9:61. G 1:368 2:35, 81, 205, 333, 366, 403. 3:131, 175, 353. AE. 3:449. 4:444. 8:32
frondeſcit. 6:144
frondet G. 2:13
frondi 2:313
frondibus. AE. 2:446. 3:231, 318 6:217. 7:565 11:523
frondis. 11:66
frondoſa. E. 2:70. G 3:296. AE. 5:332
frondoſo. 7:387
frondoſo. 8:331
frondoſum. G 1:282
frons G 2:372. N. tr. 2. AE. 6:862. 10:211
fronte. E. 6:51. G 4:299. AE. 1:166: 3:636 4:477. 9:627 10:349 11:238
frontem E 6:11 7:27. AE. 3:567. 7:417. N. tr. 4. 9:750 12:307
fronti 6:144
frontibus. G 3:24. AE. 5:138. 12:717
fruatur. AE 4:619
fructus G. 2:36, 500
fruges. 1:11, 67, 198, 345. 2:143, 414 3:533. AE. 1:178. 2:133
frugibus E. 3:77. Pro frugibus Vitulae Deae immolabantur, quod ſacrum Vitulationem appellabant. De hoc plura Macr. Sat. lib 3. c. 2. 9:48. 10:76. G. 1:69. 2:239 3:133. AE. 6:420
frugum. G. 1:27. 2:173 4:327
fruitur. AE 7:90
frumenta. G 1:189, 313 3:176 AE 4:406
frumenti. G 1:134
frumentis. G. 1:130. 3:205, 228
fruſta. AE. 2:212. 3:632
fruſtra. E. 3:99. 7:69. G. 1:138, 237, 439, 513 3:97, 373, 544 4:353. AE 1:392. 2:348, 405, 793 4:415. 5:27, 221, 346, 389 6:294, 701 9:389. 398, 538. 10:333 486 11:581, 715. 11:832
fruſtrata. AE. 12:95
fruſtratur. 6:493
fruticum. G. 2:21
fruuntur. 1:300. AE. 3:332. 8:468
fuat. AE. 10:103. id eſt, fuerit, futuri temporis verbum defectivum.
fucata. G. 4:335
fucatur. 2:465
Fucinus. AE 7:739. lacus in Marſis, nunc *il lago di Tagliacozzo*.
fuco. G. 4:39
fucos. 4:168. AE. 1:435
fucus. G. 4:244
fudimus. AE. 2:411. N. tr. 5
fudiſſe. 9:592
fudiſſet. 3:234
fudit. G. 1:13. AE 1:412. 2:532. 3:842. 6:55. 8:139

fue-

Digitized by Google

fuerat. 4:603 5:399 6:166. 7:532. 8:358. 10:613. 11: 115, 303. 12: 519
fuere. 8: 324
fuerint. G. 4: 34, 248, 393 AE. 2:771 506. 3: 453 5: 475
fuerit. E 7: 31. G 1:67. 3: 404. AE. 3:499. 6:62. 7:38
fuerunt. 11: 275
fuga G 3:31, 120, 141, 201. N. tr. 5. 422. 4: 85. AE. 1: 317. N. tr. 5 2:176 3:143 N ibid. 4:72, 155. 281, 543. 5: 218, 658. 8: 251 9: 15, 557, 660, 800. 10: 592, 624, 670, 757. 11: 815. 12: 463, 733, 742
fugacem. 10:697, 714 12:52
fugaces. G 1:531. AE. 9:591
fugae. G 1:286 AE. 3:160. 4: 400. 5:186, 769 N. tr. 5. 9: 132. 101 121, 378. 11: 351, 547
fugam. G 4:443. AE 1:137, 357, 360 2:108, 610, 640. 3:283, 666. 4: 328, 430, 575. 7: 24 9: 378, 539, 719, 781. 11: 706. 12: 2 521 263, 367, 484
fugarat. AE. 5: 42. 10:257
fugas texunt. 5: 593
fugat. 1: 143. 6: 312
fugatis. 3: 582
fugax. 11: 713
fuge. G 1:277 3:385. AE. 2: 289, 733. 3: 44, 413
fugere. G. 1: 330, 375
fugerent. AE 1: 467
fugeret. G 4: 457
fugi. AE. 2: 156
fugiant. E 9: 30
fugias. AE. 3: 459
fugiat. E 8: 52. AE. 6:891
fugiatis. AE 11: 109
fugiens G. 1:406. 409. 3:194. 4:19, 234, 317 AE. 1:341, 474. 5: 276. 6: 14. 8:320, 403. 11: 694 12: 758
fugiente. G. 4: 526
fugientem. AE 1:406. 5:629 9:17. 10:399 732. 12:645
fugientia. 11: 654
fugientibus. 9: 763 12: 330
fugientis. 6: 61 10: 656
fugimus. E. 1: 4. AE. 5:268
fugio. E. 3: 53
fugit. 2:60. AE. 4:314. 565. N. tr. 5 5: 740. 6:466 9: 200. 10: 649
fugiſſe. AE. 10: 56
fugit E. 3: 65. 9: 54. G 2:265. 3:67, 284, 417. 462. 4:500. AE. 2: 223, 528. 4: 389, 473. 5: 243, 516, 740. 8: 223. 9: 632. 10:247, 340. 11: 405, 436, 492, 559, 561, 628, 806, 831, 868. 12: 256, 285, 421. 660, 733, 753, 952
fugite. E 3:93. AE. 3:639 7: 202
fugitis. AE. 10: 369
fugiunt. G. 3:543. AE. 5:821. 10: 266. 11: 623, 869
fui. AE 2:6. 6: 458
fuimus. 2: 325. adagium, adi Politianum Miſcell. cap. 88.
fuiſſem. E 10: 35
fuiſſent. 6: 33. AE. 2: 292, 433. 5: 611 6: 871
fuiſſet. E. 1:16. AE 2:54. 3: 652. 4: 18, 327. 8: 206, 396. 9: 140, 759 11: 584
fuit E. 1: 272. 2: 14 3: 23, 26, 40. 5: 54. 9: 11. G 1: 491. AE. 1: 12, 17, 441, 534, 548 2:325 427, 513, 541. 3:11, 16, 22. 4: 179, 317, 457, 675. 6:237, 654 7:51, 171, 413, 482, 537, 650. 8: 193. 9: 180, 381, 648 10:43, 60, 400, 564, 879. 11: 32, 313, 849 12: 933
fulcit. AE. 4: 247
fulcra 6: 604
fulgebat. 7: 26. 10: 171. 11: 490, 769
fulgens. 10: 869
fulgent 5:562. 7:526. 8:684
fulgentem. 10: 475. 11:854 12: 358
fulgentes. 8: 593
fulgenti 9: 614. 10: 414
fulgentia. 6: 490. 8:92. 12:6. 12: 163
fulgentibus. AE. 2: 749. 6: 217. 10:550 11:188, 202. 12: 275
fulgentis. 10: 589
fulgere. 6: 826

Probus in Artibus, longam hic pro brevi poſitam notat: ſicut alibi, *Auro quo effulſere*. Nam ſine dubio hujus verbi ſecunda eſt conjugatio, quae debet produci. Neque id, ut quidam putarunt, ea omnino ratione ſactum eſt, qua in verbo *fervere*, penult. ſyllaba ſemper (quinquies enim legitur) apud Poetam corripitur. Quoniam antiqui hanc dictionem tertiae conjugationis magis quam ſecundae eſſe voluerunt: ut Lucilius, *Fervit nunc, fervet ad annum*; & Terent. in Adelph. *Dum fervit maxime*. Huic adde quae plurima Marcellus lib. de mutatis conjugat. diſputat ſuper verbo *fervit*.

fulgor. AE. 5:88. N. tr. 6. v. fulmen, fulgur, & fulguritum. 8: 524. 11:70
fulgore. G. 4: 98
fulgores. AE. 8: 431
fulgura. G 1:488. AE. 9:733
fulicae. G. 1: 363
fuligine. E 7: 50
fulmen. AE 6: 590. 8: 427
fulmina. G. 1:329. N. tr. 6 v. fulmen, fulgur, & fulguritum. 4:170. AE. 4:208. 6: 842. 10: 567
fulminat. G. 1: 370. 4: 561. AE. 12: 654
fulmine. G. 1:283. AE. 1:230. 3:578 4:25. 5. 691. 6:581. 7: 773. 12: 200, 922
fulmineum. AE. 4: 580. 6: 442
fulmineus. 9: 812
fulminis. 2: 649. 5: 319. 9: 706. 10: 177. 11: 616
fulſere 4: 167
fulſerunt. 12: 942
fultos. 8: 227
fultum. 11: 39
fultus. E. 6: 54
fulva. G 4:408. AE 4: 261. 5: 374. 6: 6, 8. 8:552. 11: 642. 751. 12:276, 741, 792
fulvae. G 3: 110
fulvi. AE. 2: 722
fulvis. G. 3: 383
fulvo. AE. 1:275, 7:76. 11: 776
fulvos. 7: 688
fulvum. 4: 258 7: 279. 10: 562
fulvus. 12: 247
fumabat. 8: 106
fumans. G. 3: 515
fumant. E. 2: 44, 83. AE. 2: 698
fumantem. 3: 573
fumantes. 7:457. 11:908. 12: 338
fumantia. G. 2:194, 542. AE. 10: 45. 12: 569
fumantibus. 8: 419
fumat. 3: 3

Pro *fumavit*, circumflexa ultima ſyllaba ex Probi ſententia, Servio etiam reclamante. Sic & in 9. *Sedemque petit Evandri*, pro *petiuit*. Cominianus tamen apud Fl. Soſipatrum libro 4. affirmat ſoloeciſmum eſſe per tempus.

fumea. 6: 593
fumida. 7: 76. 9: 75
fumidus. 7: 465
fumiſeram. 8: 255
fumiferos 8: 522
fumo. 3: 582. 12: 588
fumos. G 2:217 4:230
fumoſis. 2: 242
fumum. AE 2:609. 3:206 5: 681. 8: 252
fumus. G. 1:175. 4:499. AE. 5:740. 8:258. 9: 239, 12: 592
funalia. AE 1: 727
funda. nom G. 1: 141
fundabat. AE. 6: 4
fundabit 6: 811
funda. G. 1: 309
fundam. nomen AE. 9:586. 11: 579
fundam. ver. E. 5:71. AE. 5: 238
fundamenta AE. 1: 428. 2: 611 4: 266
fundantur. G. 4: 161
fundantem. AE. 4: 260
fundaſſet. 7: 410
fundat 1: 193. N. tr. 5
fundata. 8: 478
fundator. 7: 678
fundatur. 5: 760
fundebat. 3: 152, 344. N. tr. 5 5: 98 8: 584
fundens 6: 254. 7: 792
fundent E. 4: 23 N. tr. 5
fundere. AE. 2: 683
fundet. E. 4:20. AE 12:207
fundimus circum AE 3:635. Sic & *Fuſis circum*. Alibi tamen coeuntibus dictionibus *circumfundimus*, *circumfuſa*, & ſimilia.
fundis. G 2: 468
fundit. E 9:41. G. 2: 460. N. tr. 5. AE 2:329 3: 348. 4: 61 5: 78, 776
funditur. AE. 10:271. N. tr. 5 11: 646
funditus. 6: 736, 11:413. 12: 594
funde. 2:419 3: 577 4:621. 5:178, 6:581. 7:530. 10:88
fundunt. G. 2: 438. AE. 11: 482, 610. 12: 222
funduntur. G 4: 275. AE 6: 709
fune. AE. 5: 488
funem. G. 2:457. AE. 2:289, 262. 3: 639, 667
funera. G 3:246 4:256. AE. 2:232. 2:284, 361. 4: 500, 507, 618 6: 875 7: 42, 542 8: 571. 9: 486, 526. 10:602, 756 11:366, 422, 646 12: 383, 629
funere. E. 5:20. G 3:263 AE. 2:539 4: 308 6:150, 429. 7: 599. 11: 3, 28, 169
funereas. AE. 7: 337. 11:143
funeris. 6: 458, 510 11: 189
funes. 4: 575. 5: 773 8: 708

fumoſae. 7: 312
fungar. 6: 883
funges. G. 1: 392
funus. AE. 3:62.9:491. 11: 53, 57
furare. 3: 845
furata. 7: 283
furcas. G. 1: 264. 2: 359
furem. 3: 407
furens. AE. 1: 491. 2: 498, 613. 4:68 5:6, 202. 6: 262. 8: 228. 10: 604. 11: 486, 709, 762, 901
furentem. 1: 659. 2: 499. 4: 65, 283, 464, 548 7: 350. 8: 489
furentes. G. 2: 456. AE. 4: 42, 670. 10: 87, 578. 11: 609 12: 332
furenti. 2: 771. 3: 313. 4: 298. 6: 100. 9: 691
furentibus. 1: 51. 2: 304
furentis. 2: 345
furentum. 11: 838
furere. 12: 680
fures, id eſt, *ſervi.* E. 3: 16 N. tr. 5
furiale AE. 7: 375
furialia. 7: 415
Furiarum. 3: 252 6: 605
Furias G 1: 37. AE 1: 41
furiata. AE. 2: 407, 588
furibunda 4: 646. 4: 348
Furiis. G 3. 511 AE 3: 331. 4: 376 7: 392 8: 205, 219, 494 10: 68 694, 872 12: 101, 668, 946
furis. verb. AE. 2. 595
furit. G 3: 100, 150. 458. AE 1: 107. 2: 739. 5: 662, 694. 7: 377. 464. 625 9: 552 10: 386, 545 802 11: 638. 12: 607
furor. E 10: 38. G 3: 266. 4: 495 AE, 1: 150 294. 348. 2: 316, 355. 5: 670 6: 102. 9: 760
furore. AE. 2: 244 4: 697. 5: 659. 10: 63
furorem. 4: 101 7: 386. 10: 905. 12: 601, 680, 832
furores. 4: 501 6: 406
furori 4: 91, 493
furoris. E 10: 60. AE. 5: 788
furta. G 4: 346. N tr 9 & 7. 9: 150 11: 515. N. tr. eo citat Sal. lib. 1 a quo Poeta hanc locutionem de ſumpſiſſe videtur, ejus verba ſunt; *Illo profectus vicos, caſtella-que incendere, & fuga cultorum deſerta igni vaſtare, neque elato, aut ſecuro eſſe animo, metu gentis ad furta belli peridoneae.*
furtim. G. 2: 304. AE. 2: 18, 238. 3: 30 5: 677. 9: 546. 11: 765
furtis. G. 1: 286
furtivum. AE. 4: 171. 7: 660
furto. 4: 337. 6: 141 568. 9: 350. 10: 735
furtum E 6: 42
furvum. G. 4: 110
fuſa. AE. 4: 355. 9: 317 11: 102
fuſcis. 7: 408. 8: 369
fuſcus. E. 10: 38
fuſi. AE. 1: 214. 2: 252. 5: 102. 837. 6: 440. 9: 164. 11. 366
fuſis. nom. E. 4: 46. G. 4: 348
fuſis part. AE. 12: 433
fuſo. 6: 255 9: 722. 12: 690
fuſos 7: 421 10: 137
fuſum. 12: 417
fuſus G 2: 527. AE. 5: 330. 10: 838
futilis. 11: 339 12: 740
futura. 4: 643 6: 12 8: 709
futurae 1: 712. 8: 628. 10: 501
futuram. 7: 257
futuras. 12: 504
futuri. 4: 508 8: 380 9: 315
futuris G 1: 214, 433, 508 1: 246
futuro. E. 7: 28 G. 4: 239
futuros AE 3: 394. 4: 297. 8: 340
futurum. 2: 192. 4: 622. 5: 522. 6. 690

G.

Gabinae. AE 7: 682
Gabino 7: 612
Gabios. 6: 773
gaeſa. 8: 662
Gaeſa, inquit Nonius ſi bel. de Genere armorum, tela Gallorum tenera, citans hunc Virgilii locum, & Varronem de Vita populi Romani libr. 3. *Qui gladiis cincti, ſine ſcuto, cum binis gaeſis eſſent.* Invenio quoque apud Graecos τὸν γαῖσον, καὶ τὸ γαῖσον enſem & defenſaculum ſignificare.
Gaetulae. AE. 4: 40. vide *Getulae.*
Galatea E. 1: 31 3: 64, 72 7: 37. 9: 59. AE 9: 103
Illud porro animadverſione dignum, Poetas fere omnes cum in hujus Nymphae mentionem inciderint, in ea deſcribenda ſibi plurimum indulgere. Apud Graecos enim Homerus, ut ex multis paucos referam, eum per initia Ἰλιάδ. σ. Nerei filias omnes fere ſine alicujus opportuni epitheti adjectione enumerat, Galateam ipſam ἀγακλειτὴν appellat; quae & Heſiodo εὐειδὴς in Theogoria vocatur. Sane apud nos Virgilius hanc praecipue coluit. Nam & per ejuſdem nominis amicas ἀλληγορικῶς Mantuam patriam intellexit, & inde in Bucolico ludicro Damoetas, Corydon, & Moeris, paſtores ſuam quiſque Galateam amant. Quam non parum etiam commendat, dum in nono Jovem promittentem facit, Trojanorum naves in deas aequoris abituras, *quales Nereja Doto, ut caſtigavimus, & Galatea ſecant ſpumantem pectore pontum.* Ad cujus exemplum Val Flaccus lib. 1. de ea ſic cecinit; *Hunc Panope, Dotoque ſoror, ſaltatque ſtudio Proſequitur tumidis pariter Galatea lacertis.* Neque mirum, ſi praeclara ingenia magis huic exornādae Nymphae haereant, cui & praecipuum a candore ſpumatum aequoris nomen contigerit Γαλάτεια, cujus ει diphthongus in e longum apud nos tranſit, ut Μήδεια, Medea; Αἰνείας Aeneas; & ſexcenta id genus alia: quod ex Serv. & aliis facile diſcitur. Addit tamen Terentianus, hanc prius quā ad nos venerint, in η verti apud Graecos, ex quo poſtea Latini e longum faciant. Ut imperite per th *Galathea* nutent, qui κατὰ τὸ θεᾶ nomen duas extremas ſyllabas habere arbitrantur.
galbaneo. G. 3: 415
galbano 4: 264
galea. AE 3: 314. 491, 498. 7: 783. 9: 30, 373, 612, 808 10: 330, 836
galeae. 3: 468. 9: 667
galeam. 2: 392. 5: 364, 471 673 7: 638, 751. 8: 620. 9: 307. 365, 437 10: 535. 11: 91, 692. 12: 382, 434, 537
galeas. G. 1: 496. AE. 2: 101. 8: 539. 11: 194
galeis. G. 2: 142
galeros. AE. 7: 688
Galeſi. 7: 575
Galeſus niger. G. 4: 126.
Cur *niger* dicatur, non video. Quod ſi *piger* legatur, conveniet ſane epitheton cum eo, quod de hoc fluvio accolae narrant, videlicet eum leniter admodum labi. Apud quem pagus incolitur Galaſus nuncupatus, ubi templum non incelebre Deiparae Virgini dicatum, vulgo *Santa Maria de Galaſus.*
Galeſus AE 7: 533
gallae G. 4: 267
Galle. E 10: 22
Galli E. 10: 6. AE. 8: 657
Gallo E. 10: 2: 72
Gallos. AE. 8: 656
Gallum. E 6. 64. AE. 6: 858
Gallus. 10: 10
Gangaridum. G 3: 27
Ganymedis. AE. 1: 28. vide *rapti.*
Ganges. G 2: 137. AE. 9: 31
Garamantas. AE 6: 794
Garamantes. E. 8: 44
Garamantide. AE. 4: 198
Gargani. 11: 247
Gargara G. 1: 103
garrula. 4: 307
gaudens. AE. 1: 690. 4: 190. 6: 816. 7: 800. 8: 702 12: 109
gaudent. G, 2: 181, 510. AE. 2: 239. 5: 375. 6: 733
gaudere. G 3: 185
gauderent. E 9: 48. G. 4: 220
gaudet E. 3: 87. 6: 29 8: 75. AE. 4: 157 3: 757 6: 383. 7: 110 9: 730. 10: 500 726. 12: 6. 82, 702
gaudia. 1: 502. 5: 828. 6: 279, 513. 10: 325, 652. 11: 180
gaza. 1: 119 2: 763. 5: 40
Gela. 3: 702
gelida. G. 1: 287. 8: 343
gelidae 2: 263
gelidam. AE. 11: 210
gelidas. 6: 16
gelidi. E. 10: 15, 42. AE. 8: 28 12: 331
gelidis. G. 2: 488. 4: 509. AE 12: 796
gelido. 8: 139, 610
gelidos 8: 139
gelidum. 7: 683 8: 597
gelidus. G. 1: 43 2: 202 AE. 2: 120. 3: 30, 175, 259. 5: 395. 6: 54. 7: 802. 12: 447, 905
Geloi. AE. 3: 701
Gelonos. G. 2: 115. 8: 725.
Gelonus 3. 461
gelu. 2: 317. 3: 335, 443. AE. 8.

AE. 8: 508. 9. 604
gemellos. E. 1: 14
gemens. G. 3: 226. AE. 1: 465. 4: 395 5: 869. 7: 501 11: 150. 12: 886
gementem. G. 3: 183. 11: 865
gementibus. AE. 11: 136
gemere. E. 1: 59
gemerent. 5: 806
gemina. G. 4: 371. AE. 6: 203. 9: 750
geminae. G 4: 300. AE 6: 190, 893 9: 681. 11: 845
geminam. AE 1: 274
geminant. 12: 714
geminas. 6: 788. 8: 79, 680. 11: 72
geminatus. ſc. *plauſus*. G. 2: 509
gemini. AE. 1: 162. 2: 203, 225, 415 5: 285. 6: 800. 7: 670 8: 461. 10: 390
geminis. 5: 416 8: 130
gemino 3: 535
geminos 1: 744 2: 500 3: 180, 516. 5: 266, 401. 6: 582, 842, 7: 280, 450. 8: 289, 631. N 11. 4: 697 9: 265
geminum. 4: 470. 5: 365
geminus. 6: 287
gemit. G 3: 133. 4: 175. AE. 1: 221 8: 451. 12: 334
gemitu. G. 3: 223, 506. 4: 351 AE. 2: 73 323, 413, 486, 679 3: 577, 664. 4: 667, 687 10: 505 11: 95, 831 12: 722. 928, 952
gemitum. AE 1: 485 2: 53 3: 555. 8: 420 9: 709. 10: 465, 674, 843 11: 37, 377. 12: 718
gemitus G 3: 517 AE 2: 288. 3: 39. 4: 409 6: 220, 557, 873 7: 15 9: 499. 11: 633
gemma. G. 2: 506. AE. 5: 313. 10: 134
gemmae E. 7: 48. G 2: 74
gemmas trudit, ſc *pampi-nus*. G 2: 335
gemmis. AE. 1: 655, 728. 7: 76
gemunt 6: 413
genae. 5: 173. 12: 221
genas 4: 644. 8: 160. 12: 681, 606
gener 2: 344 6: 831. 7: 317, 367
genera duo, ſc *apum*. G 4: 92
generandi 4: 205
generando 3: 65
generaſſe AE. 7: 734.
generat 8: 141
generate 6: 322
generatim G. 2: 35
generatus. AE. 5: 61
generi. 4: 606
generis. 1: 32 2: 3: 184. 7: 98, 753. 8: 484, 512. 9: 302
generis. E. 8: 45 G 4: 249 AE. 1: 132 4: 365 7: 219
genero. 11: 355 12: 31
generos. 7: 270 12: 658
generoſa metallis, ſcil. *Ilva inſula* 10: 174
generoſe. 10: 1 1
generoſi. G 3: 75
generum 1: 31. AE. 7: 571, 256. 11: 472 12: 55 61 63
genetricis G 3: 363. AE 1: 689
genetrix. AE. 1: 590 2: 788. 8: 383. 9: 82, 94, 107, 284, 297. 10: 234. 12: 412, 554
genialibus. AE 6: 603
genialis, ſcil. *hiems*. G. 1: 302
genibus. AE. 3: 38, 607
genie 6: 686
geniſtae. G 2: 12, 434
genitali. 3: 136
genitalia 2: 324
genitae. AE 9: 642
geniti. 6: 131, 394
genitor. 1: 155. 237 621. 2: 635, 657. 699, 717, 732 3: 102 4: 208 5: 817. 6: 695, 698 7: 122, 360, 360 8: 72, 427, 583 9: 201, 264 272, 583, 630. 10: 45 320 417. 466, 668, 800, 833, 848 n 161, 727 12: 100, 843 914
genitore. 3: 624, 804. 9: 257. 10: 129
genitorem 3: 709. 6: 364, 404 7: 72, 134
genitori. AE. 2: 548. 5: 94, 532. 10: 704
genitoris. G 4: 355. AE. 1: 677, 716. 2: 560 4: 84. 6: 108. 7: 82. 10: 789
genitos. AE. 12: 708
genitum 1: 297. 7: 42, 679
genitus 9: 642
genitum. 5: 95 7: 136
gens E. 4: 9 G 2: 125, 385, 532 3: 132. 4: 287, 410 AE 1: 67 4: 207 5: 624, 730 6: 359 7: 708, 746 8: 146, 315, 480 10: 255, 202, 228 11: 840
gente. AE 1: 47 273. 2: 78. 3: 235. 4: 235 5: 373, 785 6: 757, 875 7: 220, 282, 367, 750, 803 8: 36, 55 9: 284, 643. 10: 202, 350, 388. 11: 48, 115, 309, 331, 432
gentem. G 3: 122, 473. AE. 1: 33: 276, 282, 445, 533. 3: 1, 133. 166, 653 4: 425 6: 788. 7: 203, 304, 671 8: 502 9: 137 11: 324
gentes. G. 1: 332. 3: 33, 349. AE. 1: 524. 4: 320 6: 60, 92, 706 7: 85, 238 8: 23, 328, 722 9: 132. 10: 71, 837 11: 252, 847. 12: 191, 504
genti. AE 1: 248. 3: 501. 6: 63, 71. 9: 759
gentibus E 3: 41. AE. 1: 17
gentis G 3: 35 73, 158. 4: 4 AE 1: 96 431, 602, 641. 3: 105 4: 4, 483, 542. 5: 199. 6: 767. 7: 171, 249, 268. 11: 246, 402
genu. AE 1: 320
genua. 3: 607 5: 468. 10: 523. 12: 747
genua labant. AE. 5: 432. N tr. 4. & 12: 905.

Genua la proceleuſmaticus, conſtans duobus pyrrhichiis, quatuor brevium. Quem pedem, quantum colligere potuimus, locis decem & ſeptem admittit: octies, in prima ſede, in ſecunda ſemel, octies item in quinta: idque quater in duabus dictionibus, ut hic, *Genua labant*: ſemel, *Tenuis ubi argilla*, & *Reice capellas*. Alias ſemper ſingularibus verbis hiſce, *abiete*, *abietibus*, *arietat*, *ariete*, *parietibus*, *tenuia*. Loca vero ipſa Index facile monſtrabit. Quamquam ſi Probum audiamus, etiam dactylus eſſe poſſit. Ejus verba ex Inſtitutis artium, ubi de decem modis poſitionis agit, hic juvat apponere, ut obiter etiam ea corrupta tranſcribendo caſtigemus: Decimus modus eſt, inquit, ſi poſt vocalem ſubjecta ſit conſonanti *i* vocalis, vel *u*, & correptam vocalem habeat conſequentem, ut *parietibus textum caecis*. In hoc verſu quoniam prima pars orationis correptam habet, hoc genere poſitionis primam ſyllabam efficiemus. Secundam longam namque ſyllabam reſecamus per medium, & praecedentem conſonantem primae ſyllabae conglutinamus, vocalem autem ad tertiam revocamus, loco conſonantis deſigimus. Hic ſane modus poſitionis apud Virgilium non in ſuperiori exemplo tantum, ſed in multis verſibus invenitur: ut, *Arietat in portas*: & *Tranſtra per & remos*: & *Pallas abiete pupes*: item, *Genua labant*, *vaſtos quatit aeger anhelitus artus*: &, *Tenuis ubi argilla & dumoſis calculus arvis*.

genuere. AE. 1: 606. 10: 597
genui. 10: 848
genuiſti G. 4: 324
genuit. AE. 1: 618 4: 366. 5: 39
genus G. 1: 63 2: 20, 83, 167, 240, 262. 3: 242: 264, 480, 541. 4: 208, 223, 246, 282. AE. 1: 6 28, 339. 380, 539, 542, 565, 743 2: 468. 3: 86, 168, 675. 4: 12, 40, 230, 622. 5: 45, 117, 123, 285, 568, 621, 717, 801. 6: 25. 123, 500, 580, 648, 723, 766, 792, 834, 839, 842. 7: 196, 213, 556 8: 27, 51, 71, 114, 321, 487, 628. 724. 9: 141, 510, 603. 10: 149, 201. 11: 340 12: 25, 127, 198, 225, 515, 530, 838
geram AE 9: 279
gerant. 7: 444
gerat. 7: 816
gerebat. 1: 188. 3: 490. 5: 412. 7: 188. 11: 552. 12: 206, 488. 944
gerenda. AE. 6: 890. 7: 444
gerendum 3: 235
gerens 1: 315 2: 278. 9: 311. 12: 472
gerentem. 12: 289
geret. 2: 263
gerimus 11: 306
Geryone. 7: 662
Geryonis. 8: 202
geris. 12: 43
gerit. G 2: 122. AE. 7: 658. 12 97
geritis. 11: 735
geritur, *id eſt*, *fit*. G. 4: 305
germana. AE. 4: 478, 492, 549, 675. 10: 607. 12: 679, 830
germanae G 4: 577. AE. 11: 351. 9: 804
germanam. AE. 4: 501, 686. 9: 594
germani. 4: 44. 10: 125
Germania. E. 1: 63. G. 1: 474, 509.
germano. AE. 12: 152
germanum. 2: 341. 9: 722. 11: 479
germanus. 1: 346. 5: 412.
germen. G. 2: 76
gero. AE. 1: 48. 7: 455. N. tr. 5: 11: 113
gerunt. 6: 772. 7: 396, 664. 9: 171
geruntur. 7: 540. 9: 1

geſſerat. AE. 1: 241 653
geſſere. G. 2: 70
geſſi. AE. 2: 156. 9: 203. N. tr 5
geſſiſſe. 11: 844
geſtamen. 3: 286. 7: 246
geſtamus. 1: 567
geſtare. 1: 536. 12: 211
geſtat. 7: 687
geſtire. G. 1: 387. N. tr. 1: & 5
geſtis. AE. 9: 157
Getae. 4: 465
Getarum 5: 462
Geticis. AE. 3: 35
Getis. 7: 604
Getulae. 4: 40
Getuli. 5: 351
Getulis. 5: 31, 192
Getulus. 4: 326
Gyae. 5: 169
Gyam. 10: 318
Gyan. 2: 222, 612. 5: 284, 223
Gyara. 3: 76
Gyas. 5: 118, 152
Gygen 9: 762
Gylippo. 12: 272
gyro, ſc. *equo*. G. 3: 83
gyro. AE. 7: 379. 10: 884 11: 695
gyros. G. 3: 115. AE. 5: 85
gyrum. G. 3: 191
glacialis. AE. 3: 285
glacie. G. 1: 236. 4: 136. AE. 4: 252
glaciem. G. 1: 310 3: 318, 365
glacies. E. 10: 49. G 3: 298. 4: 517. AE. 12: 740
gladio. AE 9: 769. 10: 323, 513 12: 789
gladios. 12: 278
glande. E. 10: 20. G. 3: 520
glandem. 1: 8 2: 72
glandes. 1: 148, 305. 2: 67. AE. 7: 686

Glandis etiam in quarto caſu Nonii aliquot codices legunt lib. de Genere armorum: quod fortaſſe auribus gratios.

glandis. G. 4: 81

Glandis in nominativo poni apud Poëtam, notat Probus duobus locis, in Catholicis: altero, ubi de tertiae delinationis genitivo ſingulari: altero vero, cum de recto *dis* terminatis loquitur. Cui omnino, ut video, noſtro hoc Indice opus fuit, ut hujus etiam loci teſtimonio ſuo more dictata comprobaret; quod in minutioribus quoque traditionibus diligentiſſimus grammaticus facere conſuevit.

glarea. G. 2: 212
glauca. G. 2: 13. AE. 6: 416. 10: 205
glaucas. G. 4: 182
glauci, ſc. *equi*. 3: 82
Glauci chorus. AE 5: 823. *Potniades*. G. 3: 267 *Deiphobe* AE 6: 36. ſubaudi *filia*: ſicut ibi, *Hectoris Andromache*, ſupplendum *uxor*
Glauco. G. 1: 437
glauco. 4: 451. AE. 8. 33 12: 885
Glaucum. 6: 483 12: 343
gleba. G 1: 44 2: 399
glebae. AE. 1: 531. 3: 164
glebas. G. 1: 65, 94. 2: 236, 261
glebis. 3: 161. AE 7: 747
gliſcit. AE. 12: 9. N. tr 1
globos. G 1: 473 AE. 5: 574
globum AE. 6: 725. N tr 2. v. inter circum & globum, & tr 5. ſc. militum. 9: 409
globus AE 9: 36, 515. 10: 573
glomerant. G. 1: 323. AE. 4: 155. 9: 539
glomerantur. G 4: 79 AE. 2: 500. 6: 311. 9: 689
glomerare. G. 3: 117. AE. 2: 315. 9: 792
glomerari. AE. 9: 33
glomerat. G. 2: 311. AE. 3: 577. 8: 254
glomerati. AE. 2: 727. 9: 440
gloria. G. 1: 168 3: 102 4: 6, 205. AE 2: 83, 326 4: 49, 232, 272. 5: 394. 6: 65, 757, 767. 7: 419, 278 10: 144. 11: 154, 336, 421, 432, 444 12: 135, 322
gluten. G. 4: 40, 160
Gnoſſius. AE. 6: 566
Gorgone. 8: 438
Gorgone. 2: 616
Gorgoneis. 7: 341
Gorgones. 6: 289
Gortynia. E 6: 61. AE. 12: 773
Gracchi. AE. 6: 842
gracili. E. 10: 71
gradibus G. 5: 191. N. tr. 5. AE. 1: 448. N. ibid. 2: 443
gradiens. G 5: 59. AE. 1: 502
gradientem. 10: 572
gradientes. AE. 2: 412
graditur 1: 512 3: 664. 4: 147. 8: 546. 9: 223. 12: 585
Gradivo. 10: 542
Gradivum. 3: 35
gradum. G. 3: 166. AE. 3: 598. 4: 641. 6: 128
gradus. 4: 685
Graecia G 2: 38. 3: 20. AE. 11: 287
Graia. AE. 6: 97
Graiae. 2: 598
Graiarum. 2: 412

Graias. 3: 295
Graii. G. 1: 90, 248. AE 1: 467, 530. 2: 727 3: 163, 242. 8: 135
Graiis. G 2. 16 AE. 2. 786. 3: 398, 499 6: 529. 10: 430
Graio. AE 3: 210
Graiorum. 2: 157
Graios. 2: 148
Graiugenum. 3: 550. 8: 127
Graium. 4: 228. 6: 588. 10: 81. 344. 11: 289. 12: 538
Graius. 3: 594. 10: 720
gramen. G. 4: 63. AE 9: 353
gramina. E 10: 29. G. 1: 56 2: 200, 332. 3: 174. 325, 520. 4: 19. AE 2: 471. 6: 684 7: 655, 809. 12: 415
gramine. E. 5: 46. G. 2: 219. 525. 3: 144. AE. 3: 337. 12: 664
gramineas. AE. 12: 119
gramineis 6. 642
gramineo. 7: 106. 8: 176. 11: 366
graminenm. 5: 287
graminis. E. 5: 26
grandaevis, ſc. *apibus*. G. 4: 178
grandaevus 4: 392
grandes. 2: 245
grandia. E. 5: 36 10: 25. G. 1: 497. 4: 26. AE. 4: 405. 11: 529.

Legerat Vates praecellentiſſimus in vetuſtiſſimorum carminum libro, qui ante omnia, quae a Latinis ſcripta ſunt, compoſitus ferebatur, ruſticum hoc vetus Canticum: *Hyberno pulvere, verno luto, grandia farra Camille metes*. Ex quo unico loco plura ornamenta in ſua numquam ſatis laudata poëmata eminentiſſimus Vates derorſit. Nam epitheton *grandis* ad frumenta, hordea, lilia, aliaque faceriſſime tranſtulit. Reliquias autem aliquot Cantici illius acerrimi judicii vir aemula virtute ita collegit potius, quam ſuffuratus eſt. *Hyberno laetiſſima pulvere farra*. Require apud Macr. lib. Sat. 3. c. 20

grandibus. G. 3: 417. AE 11: 90
grandine. AE. 4: 120, 161. 5: 458 9: 669 10: 803
grandior fetus G 1: 195.

Fabas intellige cum Plinio. Sic enim lib. 18. capite decimoſeptimo ſcribit: Vino ſemina perfuſa minus aegrotare exiſtimant. Virgilius nitro & amurca perfundi jubet: fabam ſic etiam grandeſcere promittit. Haec ille, qui & *Fabam grandeſcere* pulchre imitatione Virgilii dixit. Quae cum minuta eſſet, Vegrandem antiquitas appellabat, ut auctor eſt Feſtus.

grando. G. 1: 449. N. tr. 4. 4: 80
grata. AE. 8: 283
gratare. 4: 478
gratatur. 5: 40
grates. 1: 600, 2: 537. 11: 508
grati. 11: 127
gratia. G. 1: 83 AE. 4: 539 6: 653 7: 232, 402, 9: 298
gratior. E. 6: 11. G 3: 211 4: 402. AE 5: 28, 344
gratiſſima. E 7: 61. AE. 2: 269 3: 73 5: 128. 10: 607. 12: 142
gratiſſimus. E. 8: 15. AE. 8: 64. 9: 327
gratus. AE 10: 392
gravabit. 2: 708
gravantur pluvia, ſc. *papavera*. 9: 437
gravatis. 10: 628
gravatum. 6: 359, 320. 8: 220
grave. G 1: 162. N tr. 5 4: 270. AE. 6: 201. 8: 516
gravem. 1: 151. N. tr. 5. 728. 12: 458. N. ibid.
graves. E. 1: 50. N. tr. 5 G. 3: 415. N. tr. 5. 326. AE. 10: 321
graveſcit. G. 2: 429
gravi. 1: 224. AE. 4: 1. 10: 63 12: 5
gravia. 3: 464. 10: 836
gravibus. G. 1: 496. 2: 88. 3: 140 AE. 5: 114
gravidae. G. 2: 143, 150. 3: 139, 275
gravidam. 1: 319. AE. 4: 229, 10: 87
gravidas. G 2: 424
gravidi. AE. 7: 507
gravidis. G. 1: 111
gravido. 3: 155. 317. N. tr 5
gravidos. 4: 232
gravidus. 2: 5
gravior. 4: 260. AE. 2: 436. 8: 582. N. tr. 5
graviora. 2: 203 4: 502. 6: 84
gravis. E. 2: 36. 6: 17. 10: 75. G. 2: 254, 377. 3: 95, 506. 4: 49, 84. AE 1: 274 N. tr. 4 5: 178, 274, 387. N. tr. 5. 437, 447, 781 6: 516. 9: 246. 10: 207, 630, 755
Graviſcae. AE 10: 184
graviter. G. 3: 88, 135, 374. 4: 31, 452, 456. AE. 1: 126. 2: 283.

Digitized by Google

2:288. 5:447. 7: 753. 10: 347, 789, 823. 12:293
grege. E. 3: 32. 6: 56
gregem. 2:30. 7:36. G. 1:272. 3: 323, 471
greges. E. 7: 2 G. 2: 146 3: 287, 329, 386. AE 7:538
gregibus. E. 5: 33. G 2: 200. 3: 63, 538
gregis. E. 1: 25. 7:7. 10: 36
gremiis. 9: 261. 10: 79
gremio. AE. 1: 685, 692, 718. 3: 509. 4: 84. 5: 31. 7: 233. 8: 406
gremium. G. 2: 326. AE 8: 713. 11:744. *Grembo* Tuſci auctores, unde & plebecula *Grembial*, *Gremial*, & *Paragremo*: alii *Tranſverſa*, ab hominis parte, qua ſuccingitur. Vid. *Stoicum*.
greſſi. AE. 6: 633
greſſu. 1: 690
greſſum. 1:401, 410 2: 753. 6: 389, 677. 8: 462. 11: 29, 99, 855
greſſus G. 3:117. 4:360. AE, 5:649. 10:640 12:386
Grynaei. E 6: 72
Grynaeus. AE. 4, 345
grypes. E. 8: 27
gruem. AE. 11: 580
grues. G. 1: 120, 375. AE. 10: 265
gruibus. G 1: 307
gubernaclo. AE. 5: 176, 859
gubernaclum. 6: 349
gubernator. AE. 3:269. 5:12. 6: 337
gurges. 6: 296
gurgite. E 6:76 G. 3:446. 4: 387, 395, 524. AE. 1:118. 2: 497. 3: 197, 421, 564. 5: 33, 160, 209, 814. 6: 310, 741. 7: 704, 9:23, 816. 10: 559. 11: 296, 624, 913. 12: 114
gurgitis. G. 4: 321
guſtaſſent. AE. 1: 473
guttae. G. 2:245. AE. 3:28
guttis. G, 4: 99. AE. 11 90
guttur. AE, 8: 261
gutture. 6: 421. N. tr. 4
gutture. G 1: 410 425. AE. 7: 533. 10: 348

H.

HA particulam interjectionis, praepoſita adſpiratione qui ſcribunt, id porro ex grammaticorum regula faciunt, quae vult, adſpirationem vocalibus praeponi debere, conſonantibus vero ſubjungi. Priſcianus tamen, quem & uſus omnium comprobat, lib. 1. & 2. tradit, hanc particulam in adſpirationem deſinere, ſicut *Vah*, quod per abſciſſionem extremae vocalis illa ab *Aha*, haec a *Vaha* perfectis remanſerunt. Ut *Ah* vocula omnino adſpirandum ſit, per quam etiam ſuſpiramus. Neque enim illorum ſententiae accedo, qui exiſtimant, Probum ſine adſpiratione notari voluiſſe, dum, ubi de vocalibus agit, per Initia Artium ſic ſcribit. Sunt autem hae A, E, I, O, U. His quaecumque ſyllaba aut ſingulatibus conſtat; ut, *Ab virgo infelix*: nam cum *h* nota tantum adſpirationis ſit, non litera, ut inter omnes grammaticos convenit, *ah* quoque ſingulari vocali litera conſtabit: etiam ſi *h* adſpirationis nota adſcripta ſit. Nec me movet conſenſus aliquis codicum antiquorum, *a* interjectionem ſine aſpiratione habentium; quod id autem rudium ſeculorum vitio, aut certe ſcriptorum imperitia facile committi potuit.

hae. AE. 10: 827
habeant. G 4:35. AE. 5:717. 7: 231. N. tr. 5. 9: 98
habeat. AE 4:29. N. tr. 5. 9: 188. 12: 17
habebam. E. 7: 14
habebant. 9:227
habebat. 2: 2. AE. 1:346. 3: 147 4: 633 8: 27, 100. 9: 388, 594
habebis. AE. 5: 535
habebit. E. 1: 71 G. 4: 282. AE. 6: 381. 9:449 10:123
habebo. 5: 50. 10: 108
habemus. 12: 233
habens. 7: 380
habenas. G 1:514. AE 1:63. 5:818. 6:1 7:600 11:670, 765, 827. 12: 327, 471, 499
habendam. AE. 3: 329
habendi. G. 4:117 AE. 8:327
habendo. G 1:3 2:250. 3:159. AE. 12: 88
habenis G. 2:364 3:89, 194. AE. 5:662. 6:804. 10:576. 11: 600, 623, 713. 12:622
habent. G 4:154 AE. 5:734. 7: 696. 9:616
habenti. G. 2: 499
habere. AE. 5: 262. 6: 362. 10: 223, 701
haberes 6: 38
haberet. E. 3: 42
habes AE. 4: 100
habet. E. 1:31 2:38. 7:40. 8: 23. AE. 1: 556. 2:290. N. tr. 5. 584. 4: 521, 581. 5: 549, 6: 362, 566, 577, 668. 7: 689. 8: 165. 9: 274, 491. 10: 260, 706. 11: 92, 357, 413. 12:282, 296. N tr. 5
habetis. AE. 2: 102. 9:782
habeto. E. 3: 107, 8:60. AE. 5: 5: 310. 12: 192
habetur. 12: 134
habilem. 1:318. 9: 305, 365. 11: 555
habiles. ſc. *vites*. G. 2: 92
habilis. G 3: 62. 4: 418. AE. 12: 432
habitabant. 3: 110
habitae. G. 2: 16
habitamus. AE. 6: 673
habitans. G. 3: 430
habitant. AE. 3:106, 644 6: 275
habitantes. 11: 265
habitantur. 3: 398
habitare. E 2:29 6:2. 7:151
habitarunt. 2: 60
habitat. AE. 6: 599
habitata. G. 3: 340
habitet. AE. 11: 409
habitu. 8: 723
habitum. 1: 315
habitura. G. 1: 24
habitus. G 1: 52. AE 3:596. 11: 339
habuere. E 10: 9. G. 2: 427. AE. 8: 602
habuiſſe. G. 2:337. AE. 4:97. 5: 590
habuiſſis. AE. 11: 308
habuit. 6: 521
hac. E. 5:85. G. 4: 294, 320. AE 1:629. 2: 292. 3: 409, 579 4:242. 5:314. 6:535. 7:317 8: 563. 10:650. 11: 408, 591. 12: 4, 565
hac. adverb. AE. 1: 467. 6: 542. 8: 203. 9: 311. 11: 763. 12: 625
hac & *tenus* per tmeſin. 5: 603. 6: 62. vide *tenus*.
hactenus. G. 2: 2. AE. 10: 625. 11: 823
hae. G. 2: 92. 3: 305. AE. 3: 167. 6: 431, 852. 7: 175. 12: 849
haec. E. 1: 6, 25, 40, 71, 2:4, 35. 3:54 5:13, 50, 74, 86 619, 67 7:33, 43, 69 8:62, 73, 80, 93 9:4, 26 10:32, 60 70 G 1:118, 351. 2:49, 140, 169 3:187, 502 4:30, 86, 100, 147, 219, 400, 415, 450, 509, 528, 532, 559. AE. 1:37, 76, 81, 137, 203, 261, 297, 463, 494, 645, 956, 717. 2: 46, 76, 101, 149, 286, 523, 547, 550, 554, 577, 591, 691, 721, 777, 790. 3: 78, 99, 161, 184, 250, 288, 373, 414, 461, 486, 540, 558, 612, 643, 714 4: 189, 195, 208, 237, 270 287, 319, 372, 387, 487, 499, 611, 621, 630. AE. 5: 38, 59, 84, 304, 315, 394, 412, 321, 474, 596, 641, 646, 653, 693, 706, 743, 756, 799. 6: 185, 325, 329, 346, 373, 417, 512, 566, 628, 632, 696, 766, 854, 871. 7: 150, 194, 274, 292, 323, 427, 451, 454, 471, 711. 8: 42, 172, 175, 185, 355, 362, 371, 400, 454, 469, 541, 671, 704. 9: 19, 128, 142, 168, 207, 235, 302, 323, 364, 635, 644, 717. 10: 16, 39, 104, 285, 379, 423, 444, 491, 508, 556, 594, 629, 633, 680, 848, 856, 879, 897, 902. 11: 15, 45, 55, 59, 95, 107, 132, 152, 163, 176, 220, 251, 275, 309, 320, 443, 507, 551, 590, 685, 705, 718, 725, 735, 741, 791, 822. 12: 25, 62, 75, 81, 176, 186, 197, 200, 296, 317, 358, 427, 441, 572, 582, 593. 638, 645, 878
Haemi. G 2: 488
Haemon AE 9: 685
Haemonides. 10: 537
haerebam. 6: 350
haerebat. 2: 674. 3: 608
haeredis. 4: 274
haerens. 5: 852
haerent. E. 3: 102. AE. 2: 442. 4: 4. 6: 284
haerentem. AE. 10: 384
haeres. 7: 421. 12: 796
haeret. 1: 476, 495, 718. 2: 654. 4: 73, 445, 614. 7: 250. 8: 559 10: 361, 726, 11: 150. 12: 754
haereat. 10: 780
haeſere. 5: 529. 12: 415
haeſerunt. G. 2: 422
haeſit. AE 2:774 3:48, 597. 4: 280, 5: 204, 7: 533. 9: 419. 537. 11: 290, 752, 804, 864. 12: 868
halant. 1: 417
halantes. G. 4: 109
halcyonen. 3: 338. cenſet Pontanus, lib. 1. de Aſpir. huic voci non aſpirandum.
halcyones. 1: 399

Haeſit.

Haleſi. AE. 10: 422
Haleſus. 7: 723. 10: 552, 411, 424
Halyn. 9: 765
Halium. 9: 767
halitus. G. 2: 350. AE. 4: 684. 6: 240
Hamadryades. E. 10: 62
hamis. AE. 3: 467. 5: 259
hanc. E 1: 13. 8: 12, 83. G 2: 532, 538. 4: 2, 515, 487. AE. 1: 98. 2: 140, 183, 407, 677, 716. 3: 396, 654. 4: 47, 337, 435, 621, 652. 5: 483. 6: 85, 717, 788. 7: 216, 332. 8: 186, 190, 236, 271, 357, 481. 9: 287, 291, 654. 10: 234, 296, 525, 598. 11: 25, 356, 440, 526, 557. 12: 48, 151, 202, 865
Harpalycen. 1: 317
Harpalycum. 11: 675
Harpyia. 5: 365
Harpyiae. 3: 212, 226
Harpyias. 3: 249
harum. 4: 608. 7: 94. 11: 76. 12: 853
his. E. 1: 72. 8: 91, 95. G 1: 60, 237. 2: 483. 4: 454. AE. 2: 450, 603, 642. 5: 396. 4: 314. 5: 842. 6: 298, 461, 716, 748. 7: 595, 611. 8: 186. 9: 88 11: 377, 436, 534, 840. 12: 56, 318
haſta. AE. 1: 478. 2: 530. 6: 167 9: 411 notant Grammatici hic *h* vim literae obtinere. 576, 610, 746. 10: 340, 522, 555, 579, 588, 756, 877, 11: 644, 674, 799, 805 12: 196, 270, 293, 495, 537, 789, 924
haſtae. 6: 652. 10: 457, 772. 11: 555, 807
haſtam 2: 50, 175. 8: 625. 9: 744. 10: 35 383, 521, 891 11: 91, 284, 565, 637, 767 12: 93, 398, 431
haſtas. E. 5: 51. AE. 7: 596. 9: 763. 10: 718. 11: 605. 12: 130, 530
haſtile. 9: 402. 10: 795. 11: 561
haſtilia. G. 2: 358. AE. 1: 313. 3: 37 5: 557. 11: 650. 12: 165, 489
haſtilibus. G. 2: 447. AE. 3: 23 12: 691
haſtis. G. 2: 142. AE 9: 229, 465, 821. 10: 178 11: 601, 613. 12: 712
haud G 1: 122, 229, 415 2: 29, 52, 83, 124, 133, 249, 265, 418 5: 41, 357. 4: 548. AE 1: 327, 337, 387, 899, 672. 2: 91, 359, 382, 596 5: 45, 170, 207, 214, 236, 513, 548, 561, 610, 618. 4: 149, 256, 447, 508. 5: 56, 140, 284, 532, 399, 462, 592, 618, 749. 6: 177, 239, 263, 343 7: 156, 203, 311, 558, 654, 781 8: 49, 370, 414, 603, 627, 642. 9: 65, 154, 375, 552, 797, 804. 10: 95, 106, 128, 153, 247, 360, 437, 456, 494, 578, 599, 663, 714, 732, 735, 786, 858, 907. 11: 64, 106, 154, 238, 396. 441, 452, 584, 688, 701, 713, 728, 755, 814. 12: 9, 25, 45, 50 76, 124, 227, 481, 506, 649, 723, 781, 882
haudquaquam. G 4: 455
hauri. AE. 12: 26. N. tr. 5
hauriat, id eſt, videat cum ſatietate. 4: 661
haurit. G. 3: 105. N. tr. 5. & AE. 5: 137. 10: 314. N. ibidem.
hauſerat. G. 4: 427. N. tr. 5
hauſere 2: 340
hauſerit. AE. 2: 600
hauſi vocem his auribus. 4: 559. innuit Poeta, autem ab hauriendo dici. Vide *Auribus*, & Pontanum de Aſpiratione lib. 1.
hauſit. 1: 738. N tr. 5. 6: 559. 9: 23. 10: 648, 899 12: 946
hauſtus. G. 4: 220, 229
hauſurum. AE. 4: 585
Hebeſum. 9: 344
hebet. 5: 396
hebetant. 6: 732
hebetat, ſc. *nubes.* 2: 605
Hebri flumina. 12: 331. ut flumen Himellae.
Hebrum, *flum.* E. 10: 65 AE. 1: 317. vit. 10: 696
Hebrus. G. 4: 463, 524
Hecate. AE. 4: 609. 6: 118, 564
Hecaten. 4: 511. 6: 247
Hector. 1: 99. 2: 270, 282, 522. 5: 512, 343. 5: 371. 9: 155. 12: 440
Hectora. 1: 483. 6: 166
Hectore. 1: 750. 2: 275
Hectorea 1: 273
Hectoreae. 5: 488
Hectorei. 5: 190
Hectoreos. 5: 634
Hectoreum. 2: 543. 3: 504
Hectoris. 3: 319. 6: 166. 11: 287
Hecuba. 2: 515
Hecubam. 2: 501
hei. 2: 274. 11: 57. 12: 620. unica ſyllaba eſt, quia diphthongus, ut *Heu.*
Helenae. 1: 650
Helenam. 7: 364
Heleni. 5: 546, 684
Heleno. 3: 329, 334, 435
Helenor. 9: 544, 545
Helenum. 3: 295, 380, 10: 388
Helenus. 3: 346. 369, 559. 712
Helicona. 7: 641. 10: 163
Helymus. 5: 73, 300, 323, 339. alii ſcribunt ſine aſpiratione.
Helleboros. G. 3: 451
Helleſpontiaci. 4: 111
Helori. AE. 3: 698
herba. E 3: 55, 93. 4: 24. 6: 60. 7: 45, 57. 8: 15, 87. G. 1: 112. 3: 326. 4: 272, 459
herbae. G. 1: 69, 180. 2: 411. 3: 216, 353, 498. N. tr. 5, 528. 4: 402, 427. AE. 3: 142, 650. 4: 514. 5: 388. 7: 758
herbam. E. 5: 26. G. 1: 134. 2: 527. 5: 295. 4: 121. AE. 1: 214. 5: 221, 256. 5: 102. 6: 656. 9: 164, 316
herbarum. E. 8: 2
herbas 2: 11. 6: 55. 8: 95. G. 1: 90. 2: 129, 251. 3: 126, 162, 283, 395, 436, 465. 4: 12. AE. 4: 404 5: 330. 7: 109
herbis. E 2: 49 7: 41 9: 19. G. 1: 107: 339 2: 185. 3: 494. 4: 200. AE. 7: 19, 769. 12: 402
herboſo. fluv. ſc. *Mincii.* G 2: 199
Herculi. AE. 9: 656
Herculea. 8: 277
Herculeae. G. 2: 66
Herculeas. AE. 8: 288
Herculei. 3: 551. 8: 270
Herculeis. 8: 542
Herculeo. 7: 669
Herculis. 5: 410 10: 319, 779
heri. 3: 324
herilem. 8: 462
herili. 7: 490
Herilum. 8: 565
Hermi. 7: 622
Herminium. 11: 642
Hermionem. 3: 328
Hermus. G. 2: 137
Hernica. ſc. *ſaxa.* AE. 7: 684
heroas. E. 4: 16, 35
heroes. 6: 649
heros. AE. 1: 196. 5: 545. 4: 447. 5: 289: 453, 459. 6: 103, 169, 192, 451, 672. 8: 18, 464, 530. 10: 584, 886. 12: 502, 723, 902
heroum. E. 4: 26. G. 4: 476. AE. 5: 389, 684. 6: 307
Heſionae. AE. 8: 157
Heſperia. 3: 503 7: 4
Heſperiae. 3: 186. 4: 355
Heſperiam. 1: 530, 569. 2: 781. 8: 165, 185. 9: 448 543. 8: 148
Heſperidum. E. 6: 62. AE. 4: 484. 8: 77
Heſperio. 7: 601
Heſperium. 3: 418. 6: 6
Heſperus. E. 8: 30. 10: 77
heſterno. 6: 15
heſternum. AE. 8: 545
Hetruria. G. 2: 533. Vide *Etruria*, *Etruici*, &c.
heu. E 9: 17. G. 1: 158, 448. 3: 249 4: 491, 498. AE 2: 69, 289, 402, 738. 3: 44. 517, 709. 4: 13, 65, 267, 283, 376, 541, 657 5: 13, 615, 671. 6: 150, 189, 458, 828, 878, 882 7: 293, 594. 8: 537. 9: 485. 10: 849 11: 273, 841 12: 452, 486
heus. AE 1: 311 7: 116
hi. G 4: 86 AE. 1: 106. 5: 229. 6: 326, 397, 773. 7: 695. 8: 55. 10: 555. 11: 54, 623
hyacinthi AE 11: 69
hyacintho. E. 6: 53
hyacinthos. G. 4: 183

Movent riſum Maturantius & Valla Siculus, tradentes, *Hyacinthos* in hoc verſu *a* longum habere, qui neſcio quo pacto hic triſyllabam dictionem eſſe putant, quum procul dubio quadriſyllaba ſit: nec υ ψιλὸν, quam Latini *Hy* dixerunt, & Veneti ſua ratione *Fio* appellant, ſicut *Vy* populi, qui Galliam, quae cis Alpes eſt, incolunt, ejus naturae ſit, ut umquam conſonans eſſe poſſit. Hujus tamen erroris tam foedi nihilominus, etiam, ſi diis placet, ſuos habent fautores. Unde etiam imperite hanc dictionem illis adnumerant, quae primam ſyllabam dubiam recipiunt. *Ferrugineos* autem dixit, id eſt, coeruleos. Adi Hermolai noſtri Corol lib. 4. ubi etiam Servium Grammaticum a calumnia accuſantium defendit, quod hyacinthum eſſe dixerit, quem Virgilius alias vaccinium appellavit. Require etiam infra *Vaccinia*.

hyacinthus. E. 5: 63. ſemper in fine.
Hyadas. G 1: 138. AE. 1: 744. 3: 516
hyali ſaturo colore. G. 4: 335

Giallo fortaſſe hinc color

vulgo

vulgo dictus, qui aliis *Gialde*: ut diſputatione in libris de origine linguae vernaculae, & libello de coloribus oſtendimus.

hians. AE. 10:726 12:754
hiantem G 3:508. N. ti. 5
hiantes. G 1:91. AE. 6:493
hiatibus. AE. 6:576
hiatu. 6:237
hiatus. 11: 680
hyberno. E.10:20.AE.2:270
hybernam. AE. 4:143
hybernas. G. 4:235. AE. 6:355
hyberni. G. 1:291. 2:482. AE. 1:746. 5:126
hybernis. G. 2:339. 7:719
hyberno. G.1: 101. Macr. lib. 5. cap. 15. 3:302. AE. 4:309
hybernus. G. 4:474
hibiſco. E. 2:30 10:71

Hibiſcus, qui & *Ibiſcus*, & *Ebiſcus*, herba, quam Veneti *Nalbaviſcio*, ſive rectius *Malbaviſchio*, vocant, contracto vocabulo ex *malva* & *hibiſco*, quoniam harum ſemen & guſtus caulium ſimilis.

Hyblae. E. 7:37

Hybla oppidum Siciliae, vulgo *Avola*, ab apibus fortaſſe, quibus abundet ejus ager, quaſi *Apiola*: ut mala quoque Apiola, odore potiſſimum probata, Veneti vocant, quae Romani Apiana, quod apes praecipue eorum avidae.

Hyblaeis. E. 1:55
Hicetaonius. 10:123
hic, pronomen. E.2:73. 3:5,109. 7:6,12. 8:80. 9:16. G.1:241. 2:23,180,305, 508. 3:202. 4:92,390. AE. 1:16, 255, 290, 742. 2:554. 3:714. 4:10,22,198, 347, 591, 614. 5:451. 6:166, 390, 540, 621,791, 819, 857. 7:144, 506, 618. 8:287. 9:350. 572, 647. 10:116, 485. 11: 16,179, 570, 739. 12: 32: 516, 789
hic. adverbium temporis, & ordinis. E.1: 4,45,52, 80. 3: 12. 5: 5. 7: 6, 23, 49. 8: 67, 9: 40, 60. 10: 42. G.1: 54, 70. 2: 4, 45, 149 3: 28, 450, 478. 4: 150, 264, 423, 554. AE. 1:52, 168, 187, 247, 261, 272, 322: 427, 446, 451, 461, 728. 2: 29, 112, 122, 199, 420, 513. 533, 673, 699, 735, 743, 796. 3:45, 97, 155, 294, 369, 399, 433, 557, 616, 708, 708, 718. 4: 127, 252, 5: 77: 129, 185, 291, 531, 553, 475, 484, 522, 604, 630, 637, 692, 827. 6:27, 72, 106, 243, 290, 399, 442, 479, 494, 509, 582, 640, 648, 660, 672, 789. 7:291 92, 112, 122, 141, 151, 175, 413, 479, 531, 568. 8: 59, 46, 63, 195, 219, 259, 635, 665, 724. 9:33, 110, 205, 242. 246, 602, 717, 742: 10: 53, 75, 159, 545, 479, 518, 528, 791, 873. 11: 67, 215, 259, 454, 739, 852. 12: 231, 411, 479, 546, 554, 728, 767, 772.

Hic, Hoc, pronomina particularia praepoſitiva, vel demonſtrativa qualitatis finitae, ubique producuntur: ut, *Vendidit hic auro patriam*: & *Omnibus hic erit unus honos*: & *Proh Jupiter ibit, Hic ait*: &, *Hoc illud germana fuit*: *Hoc erat alma parens*: & ſimilia. Inveniuntur duo tantum loci, ubi *hic* pro brevi poſitum ſit, ut annotare videntur Probus, & poſt eum Chariſius. Quamquam is, dum ait *Bis tantum fere*, innuat, locum forſitan & tertium inveniri poſſe. Loci autem, ni fallor, ſunt hi: *Hic vir, hic eſt tibi quem promitti ſaepius audis*: &, *Solus hic inflexit ſenſus*. Neque vero hae voces ideo longae fiunt, quod pars orationis finitur, ut pluriſimi falſo putant, ſed quia in his pronominibus (utar enim Chariſii verbis, ut ea obiter depravata emendemus) *c* litera ſonum efficit craſſiorem, & naturam *c* literae inter vocales poſitae, ac per hoc ſonum geminantis imitatur. Adverb. item ſemper producitur, ut, *Hic illum vidi juvenem Meliboee*: *Hic ego namque tuas ſortes*. Unde apud antiquos per *ei* diphthongum ſcribebant. Inſpice Lector antiquas inſcriptiones cum noſtras, quas undecimo abhinc anno in libellum collatas tibi legendas praebuimus, tum de eadem re aliorum libellos alios, & ita rem habere intelliges. Nos autem deſinimus *ei* ſcribere, & pro ea productam *i* ſemper ponimus. Vide *Hoc*.

Hydaſpen AE. 10:747
Hydaſpes. G. 4:211
Hydra. AE. 6:576

Hydra, *Hydram*, *Hydri*, *Hydris*, ſemper in fine carminis, & praecedentibus ablativis in *bus*, ut *hiatibus*, *ſerpentibus*, *dentibus*, *aſtantibus*, *ſpirantibus*. Quae obſervatio ſane non ingrata divini poetae ſtudioſis fuerit: Etiamſi aliquorum maledicentiam facile poſſint incurrere, qui nullo judicio viri, nullam omnino poſſunt Virgiliani carminis & mollitiem & facetiam agnoſcere.

Hydram. AE. 7:658

Hydram autem ſepticipitem eſſe tam verum eſt, quam Caſtorem, & Pollucem, ortos ovo, Plutonem in inferno regnare, natos e ſerpentum dentibus armis inſtructos homines, & quae praeter alia primus finxit Hom. arma a Vulcano Achilli fabricata, vulneratam a Diomede Venerem, perlatum utribus Ulyſſem, & mille alia, quae idem Hom. Orpheus, alique apud Graecos, & apud Romanos Virgil. omnino felicius commenti ſunt, quam qui Rolandi virtutem apud nos rhytmis vernaculis decantarunt, ut in libello, quem de Poetica ſcripſimus, facile diſcitur. Haec autem admonuimus, propter nonnullos uſque adeo rerum imperitos homines, qui proximis diebus Venetiis hydram ſeptem capitibus terribilem ad poetarum exemplum ſummo artificio fictam ſpectantes horruerunt, etiam de tam terrifico monſtro naturam ipſam vehementer accuſantes.

hydri. G. 2:141. 3:545
hydris. AE. 7:447, 753
hydrum. G. 4:458
hyemem. 1: 391. 2: 322. 3: 470. 4: 51, 239. AE. 1: 125. 3: 195. 4: 193. 5:11. 9: 671. 10: 654
hyemes. G. 100. 2:293,373. 3:197
hyemi. G. 3: 405. AE. 5: 120
hyemis. E.10:66. G.1:340. 4: 156. AE. 4:405
hyems G.1:299,302,321 2: 317,319 3:356 4:36,155. AE. 1:122. 2: 111. 5: 285. 4: 52. 7: 214
Hiera. AE. 9: 673
Hyla. E. 6:44
Hylaeum. G. 2: 457. AE. 8: 294
Hylam. E. 6:48
hilarans 5: 69
Hylas. G 3: 6
hylax. E. 8: 107
Himellae. AE. 7: 714
hymenaei. G. 4: 516
hymenaeis. AE. 7: 344, 358. 11: 355
hymenaeos. G. 3: 60. AE. 1: 651. 3:328 4: 99: 316. 6: 623. 7:398, 555. 10:720. 11:217
hymenaeus. AE. 4: 127
Hymettia. 7: 763
hinc. E 1: 39, 57, 65. 4: 37. 5: 43. 6: 41 9: 39 G 1:3. 252, 422, 509 2:145 390, 444, 514. 3:101, 237, 280, 288, 300, 308, 396, 494. 4: 55: 100, 225, 446, 449, 532. AE 1:21, 194 254, 589, 469. 2: 97, 148. 778. 3: 111, 167, 551, 698, 707, 715 4:40, 253 442, 460, 483, 565. 5: 600. 6: 295, 440, 557: 719, 755. 7: 15, 85: 175, 209, 240, 557: 408, 723. 8: 342, 347, 473, 478. 511, 346, 605, 655. 666, 678, 685. 9: 120, 550, 765 10: 145, 204, 388, 760 11: 96, 195. 12: 122, 166, 280, 451, 608, 745, 833, 947
hinc, *atque hinc*. AE. 1: 162, 500. 4: 447. 8: 587. 9: 580, 440
hinnitu. G. 3: 94

Hinnire proprie equorum eſt: quod vernacula lingua noſtra *nitrire*: *annichiare* Siculi. De quo plura nos in libello, quem de vocibus animalium ſcripſimus.

Hypanis G. 4: 370. AE. 2: 340, 428
Hyperboreas. G. 4: 517
Hyperboreis. 3: 196
Hyperboreo. 3: 381
Hippocoontis. AE. 5: 492
Hippodame G 3: 7
Hippolyten. AE. 11: 661
Hippolyti. 7: 761
Hippolytum. 7: 765, 774

Hippomanes. G. 3: 280, 283
Virgilio accedit Plinius, Hippomanes legi e fronte pulli equini ſtatim cum alvo materna miſſus eſt. Contra Tibullus ſentit, virus eſſe defluens ex obſcoenis equarum, dum libidinis ardore feruntur, unde ait: *Hippomanes cupidae ſtillat ab inguine equae*. Utrumque quidem volunt habere vim inſaniae: quare poſuit Vates, *Hippomanes vero quod nomine dicunt paſtores*
Hippotaden. AE. 12: 674
Hircanae. 4: 367
Hyrcania hodie vocabulo indigenarum *Hyrach*.
hirci. G. 3: 312
hircis. E. 3: 8
Hircis, an *hirquis* rectius, vide Pontanum noſtrum, de Aſpir. lib. 1. Nos quamobrem hircum animal vulgo *Becco* vocemus, unde *Beccari*, *Beccarie*, & vox illa infamis ab hiſtoria ejuſdem animantis deducta, qua populus Venetus viciſſim ſe uſque ad fabulam impetere ſolet, pluribus ſane in Stoico docuimus, quae non parum etiam ad hunc locum facere videntur, & quemvis maxime ingenioſium oblectare poſſint
hircos. E. 3: 92
hircus. G 2: 395
Hircanis AE 7: 605
hirſutae. E. 7: 53. *h*. habet hic vim literae.
hirſuti. G. 4: 444
hirſutis. 3: 231
hirſutum. E. 8: 34
hirſutus. 10: 869
Hyrtacide. AE 5: 492, 503
Hyrtacides. 9: 177, 234: 319
Hyrtacus. 9: 406
hirtae. G. 3: 55
hirtas. 3: 55
hirundo arguta. G. 1: 377. *garrula*. 12: 474. Veneti *Ciſila*. De cypſelis hirundinum ſpecie, vide *Stoicum*.
his. E. 3: 102. 6: 33, 43, 72. 56. 8: 101. G 2: 20, 259. 3: 123. 4: 196, 219, 541. AE. 1: 129, 64, 106, 199, 278, 360, 572, 579, 663. 2: 145, 289, 348, 446, 520, 775, 788. 3: 153, 358. 4: 54, 120, 304, 359, 388, 549, 568, 652, 680 5: 357, 414, 708, 717, 816 6: 18, 118, 236, 365, 382, 408, 445, 512, 637, 665, 885, 897. 7: 206, 330, 373, 420, 548. 8: 15, 35, 51, 143, 323, 335, 426, 496, 676. 9: 83, 128, 182, 198, 560, 640, 652 10: 757 11: 117, 542, 673, 827 12: 101, 244, 841
Illud porro annotatione dignum quod apud comicos ſcriptum invenimus *hiſce* pro eo quod eſt *hi*. Terentius; *Hiſce arbitrantur nunc hoc munere ſuum eſſe Thaidem*. Plautus: *Hiſce autem inter ſe conſinxerunt dolum*.
Hisbo. AE. 10: 384
hiſce. 3. 314
hiſpida 10: 210
hiulca. G 2: 353
hoc. E. 1: 16. 4: 11. 7: 29. 81 60 9: 65 G. 1: 335. 450. 2: 54: 204, 248, 312
hoc ubi, ſubaudi contigerit G 2: 353. 485. i. e. *hac re* 3: 135, 152, 286, 511 4: 148, 305 AE. 1: 17, 61 78, 238, 450, 539, 2: 45, 60. 79, 104, 352, 394, 660, 664, 690, 703. 3: 600 4: 172, 324, 420, 429, 456, 560. 675 5: 28: 75. 94, 195. 236, 286. 362, 422, 535, 756 792 6: 37, 129 142, 344, 466 676 7: 174, 245, 271 548, 626 8. 55, 423, pro *huc*. 504, 534. 9: 90, 300, 416 429, 491, 496, 747, 791, 796 10: 385, 400, 469, 534, 623, 744, 829, 859, 903. 11: 689, 739, 789, 846. 12: 156, 206, 259, 268, 296 *hoc habet*, hoc eſt, lethali vulnere percuſſus eſt. 416, 468, 948
hoc erat, alma parens, quod me per tela, per ignes Eripis. AE. 2: 664
Priſcianus lib. 12. Velium Longum ſecutus, ne verſus hic acephalus eſſet, id eſt, ne a brevi inciperet, *Hocc'* legit, geminato *cc*, ex antiquae formae pronomine *Hocce*. Quae enim hodie ſunt *Hic*, *Haec*, *Hoc*, fuerunt apud priſcos illos *Hicce*, *Haecce*, *Hocce*, etiam per omnes caſus. Quaſi vero *hoc* pronomen ubique non producatur. Quare magis audiendi ſunt Terentianus, & Probus, in primiſque Chariſius, conſentientes in pronominibus ſpecialiter *hic*, *hoc*, c literam duplicem ſonum reddere, unde & vocalem praecedentem longam faciat. Quo fit, ut in *hic* interdum, non ita habita ipſius quodammodo craſſioris, & quaſi geminatae literae ſoni ratione, ſyllaba communis eſſe potuerit; ut duobus Virgilianis exemplis docuimus. Quod tamen *nec* conjunctioni evenire non poteſt, propter ibi remiſſius ſonans: unde ſemper brevis eſt. Vide *Hic*.
hodie. E. 3: 49
hordi. E. 7: 9. G 2: 526 4: 10. In codicibus aliquot antiquis per *ae* diphthongum legas. Sed uſus *hordi* per *o* adprobat.
hordis. E 3: 82. AE 9: 668
hordorum E 2 30. G. 1: 205
hordos E. 1: 23. 3: 34 5: 12 916, 62 G. 3: 398
hominem. AE. 1: 328. 10: 211
homines. G. 1: 65 2: 433 AE 1: 308 7: 131. 10: 855. 12 28, 859
hominis G 5: 444 AE. 3: 426
hominum. E. 10, 61. G 1: 504 2: 10. 439 3: 242 4: 316 AE 1: 65. 229 254, 332, 539 743, 2: 284, 745 3: 80, 606 4: 671 6: 718 8: 727. 10: 2. 18. 65, 175, 301, 743. 11: 725. 12: 819, 900
homo. 9: 783 10: 720
Homolen 7: 675
honeſti G 3: 81
honeſtum 2 392. 4: 232. AE. 10: 133 12: 155
honoratum 5: 50
honore. E 10: 24, G 3: 486. AE. 1: 335, 3: 178, 406, 474: 4: 458 5: 172. 6: 333. N tr. 5 780. 8: 76, 617. 11: 52, 208. 12: 630
honorem. G 2: 393, 404. N. tr 5 3: 290 4: 326. AE. 1: 49, 632, 736. 4: 207 5: 58, 201, 229, 342, 365, 534, 601 6: 589 8: 61, 102, 339. 9: 206. 11: 61, 76. 12: 140
honores. E. 4: 48. AE. 1: 28, 591. N. tr. 5. 3: 118, 264, 547 5: 94, 249, 347. 8: 189 11: 219 12: 778, 840
honori. AE. 3: 484. 5: 541
honos. E. 2: 53 5: 78. G. 1: 507. AE. 1: 253, 609. 4: 4. 5: 308, 763 7: 1 332, 655, 815. 8: 218. 10: 493. 11: 23. 12: 57. N. 12. 5: 135
Honos & *arbos*, pro *honor* & *arbor* invenio ſcribi ſolitum apud Virgil. ſicut *labor* libentius, quam *labos*. Idque ex affinitate, quae eſt inter *r* & *s* literas. Nam, ut, aliquando *Valeſios* & *Fuſii*, in *Valerios Furioſque* venerunt, ita *arbos*, *labos*, *vapos* etiam & *clamos*, ac *paſſes* ſuae aetatis fuerunt: ut auctor eſt Fabius in 1. ubi de literis agit.
hora. E 3: 5. 8: 20. G. 1: 426. 3: 327. AE. 4: 679
horas E. 10: 73. G. 1: 208. AE 6: 539
horis. G. 3: 400. AE. 3: 512
horrea. G 1: 49, 182. 2: 518. 4: 250
horrebat. AE. 8: 654. 11: 488, 636
horrebis. G. 3: 408
horremus. AE. 4: 209 12: 880
horrenda. G 2: 387 N. tr. 9. AE. 3: 559 712 7: 323. 9: 112. 11. 507
horrendae. AE. 6: 10
horrendas 6: 99, 327
horrendis 2: 222
horrendum. AE 3: 26 N. tr. 8. 658, 679 N. tr. 6. v. horrendum & horridum. 4: 181, 454. 6: 288. 7: 78, 172, 568. 8: 565 N. tr. 5. 9 632, 732. 12: 700
horrendus. 6: 298. 9: 521
horrens. 4: 366
horrent. G 4: 96. AE. 6: 799
horrentem G. 3: 161
horrentes. G. 5: 315. AE. 7: 723. 10: 237
horrenti. 1: 165
horrentia 2: 634. 11: 570
horrentibus. 1: 311. 3: 230. 10: 178
horrentis. 9: 306
horrere. 6: 419
horreret. G. 1: 152
horreſco. AE 3: 394
horreſcit 6: 710. 7: 526
horreſco. 2: 204
horreſcunt. G. 3: 199. AE. 12: 413
horret. G. 3: 79. AE. 2: 12. 11: 754. 12: 663
horribilem. G. 4: 442
horribiles. 3: 152
horribili. AE. 11: 271
horrida. E. 10: 23. G. 1: 449. 2: 69, 282. 3: 366, 442. 4: 254. AE. 3: 23 4: 251. N. tr. 6. v. horridum, & horrend 378. 6: 86 7: 41, 746. 8: 348. 382. 10: 408. 11: 96

horrid

horridior E. 7:42
horridus. G. 4:95, 407. AE. 1: 295 5:57 7:669 9:670
horrificam. 8:435
horrificant. 4:465
horrificis 3:571
horrifico. 3:225
horrificum. 12:831
horriſono. 6:573. 9:55
horror. 2:301, 559, 755. 5: 29. 12:406
horrore. 4:280
horruit. G. 2:142
hortamur. AE. 2:74. 5:609
hortantem. G. 4:266
hortantur. AE. 3:129
hortare. G. 3:164
hortati. AE. 10:69
hortator. AE. 6:529
hortatur. 2:33. 3:144. 5:177, 189 6:184. 11:15, 521
horti. E. 7:34. G. 4:109
Hortinae. AE. 7:716
hortis. E 7:68
hortor. AE. 3:154
hortos. G. 4:118
horum. AE. 11:319, 361. 12: 275, 490
hos. E. 6:69. 7:20. 9:6. G. 5: 20. 5:571. 4:84. AE. 1:185. 2:294. 5:492, 559 4:157, 356, 647. 5:154, 311:441. 6:515, 430. 7:635, 805. 8: 56, 209. 9:572. 10:10, 125, 179. 11:225, 766, 802, 12:662
hoſpes. AE 1:753. 4:10, 323. 5:65, 630 8:188, 364, 532
hoſpita. G. 3:562. AE. 5:377, 559 6:95
hoſpitia. AE. 1:672. 10:495. 11:114
hoſpitibus. AE. 1:731. 11:105
hoſpitiis. G. 5:345. 4:24
hoſpitio. AE. 1:299, 540. 3: 83. 4:51. 7:264. 9:561. 11:165
hoſpitis. 8:546, 463. 493
hoſpitium. 5:15, 61 7:202. 10:460
hoſte. G 5:52. AE. 1:378. 2: 590. 541 3:125 5:652. 6: 111. 10:575, 458 11:764
hoſtem. G 4:76. AE. 2:508, 663. 4:424 5:671 6:880. 7:469 8:500. 9:46, 31, 676, 692, 780. 10:66, 771, 801, 882. 11:801, 81, 491, 511, 539, 745. 12:233, 233. 377, 593, 901, 917
hoſtes. E. 10:45. G. 3:120. AE. 2:43, 358, 577, 511, 517, 632. 3:285. 9:356, 386, 400, 440, 554, 799: 10:372, 579, 398, 729. 11: 387. 899 12:166. 416, 456. 461, 477, 382, 650, 682
hoſti. AE. 4:549. 9:443
hoſtia. G. 1:545. 3:486. AE. 1:334. 2:156. 11:740 Sunt, qui ſine aſpiratione ſcribant, ab ore deducentes.
hoſtibus. G. 3:513. AE. 4: 669, 836, 10:593, 903. 12:539
hoſtilem. AE. 5:522. 10:489
hoſtili. 10:847. 11:398
hoſtilibus. 11:83
hoſtilis. 5:407
hoſtis. 1:615. 2:290, 645. 7: 725. 9:58. 10:126, 900. 11: 304. 12:502, 895
huc. E 2:45 7:9. 9:39, 43. G. 2:76. pro *illuc*. 187, 243, 297. 4:62, 225. AE. 1:170, 353, 534, 538, 558. 1:18, 241 87, 523, 765. 3: 16. 78, 219, 441, 694 4:46, 363, 654 5:162, 408 701, 726, 735 6:503. 788. 7: 86, 241, 655. 8:201, 114, 172. 229, 440, 477, 606 9:57. 10:656, 680 11:185, 530, 601, 856. 12:558, 743, 764, 772
huic. E. 1:21 2:55. 4:56. 6: 26 G 1:171. 4:500, 557. AE. 1:543, 477. 3:28, 652. 4:19, 556. 5:259, 520, 378, 715. 6:672 7:50. 546, 649 8:51, 104, 198, 338, 466, 518, 570, 631. 9:93. 10:170, 313, 358, 380, 769. 11:125, 540, 354, 644, 699. 12:362, 488. in hunc. 625.
Huic frequentius monoſyllabum eſt. Diſyllabum aliquando Pyrrhichio metimur; ſed poſſunt ambae ſyllabae in ſynaloepham cadere, ut AE. 6:672. *Atque huic reſponſum paucis ita reddidit heros.*
huius. G 4:279, 321. AE 1: 735. 6:781, 798 9:287
humana. G 1:198
humandi. AE. 10:493
humandis. 11:2
humandum. 6:161
humanis. G. 4:470. AE. 10: 12:427
humanos. AE 5:689
humanum. 1:542
humectat. G. 4:126. AE. 1: 465. 11:90
humentem. 3:589. 417
humentibus. 4:351
humeri. 10:476 11:643
humeris. G. 1:385. 4:217. AE. 1:318. 2:510, 558, 708. 4:263, 406, 599 5: 264, 325, 421, 685 6:111, 301, 668. 8:459. 9:364, 715. 10:169, 542, 701. 11:131, 774, 874. 12:88, 707. 944
humero. G. 3:17. AE 1:501. 4:582, 7:558. 6:797. 8: 137, 731. 9:303, 755. 10: 541, 765. 11:575, 652. 844. 12:941
humeros. G. 5:257, AE. 1: 589. 289 2:721. 4:250. 5:155, 576. 7:669, 813. 9:250, 434. 11:679. 12: 293
humeſcunt. ſc. *equi*. G. 3: 111
humi. E. 5:92. AE. 1:193. 2: 380. 5:78, 481. 6:423. 9: 754. 10:558, 697. 11: 640, 665
humida. G. 1:100, 142, 373. 2:251. *vina*. 5:564. Vide Servium, & Quint. qui notat epitheton hoc additum otioſe. Tu ſuper hoc cenſuram noſtram habes in verba *Vina*. Regna. G. 4:563. AE. 2:8, 605. 3: 198. 4:486. 6:394, 738, 835. 11:201. 12:476
humidus. G. 1:462
humilem. AE 3:522
humiles. E. 2:29. 4:2. G. 2: 213, 454. 5:108
humile. AE. 7:175. 8:455
humilis E. 5:17. G. 1:531. AE. 4:255. 12:950
humo. G 1:213. 2:460. 5:9, 558. 4:115. AE. 3:3 5:432. 9:214. 10:904
humor. E. 5:82. G 1:43, 70, 88, 290, 417 2:143, 531. 4:508
humore. 1:117
humorem 2:114, 295 2:218, 424
humum E 5:40. 9:19 G 1: 220. 2:135, 232, 408. 3: 298, 420. 6:196. 9:669. 10:751. 11:418, 669
humus. E. 4:40. 9:41. G. 2: 184. AE 8:196
hunc. E. 4:65. 10:1: G. 1: 500. 2:543, 508. 3:95, 154, 290. 4:296, 326, 591. AE. 1:289, 559, 670, 680, 732. 3:49, 408. 4:102, 419, 661, 702. 5:51, 298, 596, 712, 834. 6:158, 152, 540, 406, 464, 668, 706, 869. 7:30, 47, 151, 255, 272, 531, 475, 495, 565, 681. 8:351, 514. 9:1, 184, 409, 481, 376. 10:50, 209. 381, 457, 721, 751, 903. 11:159, 684, 778. 12:140, 342, 353, 374, 510, 617, 680

I.

I AE. 4:581, 424 6:546. 7:425. 9:654
Iacchi. G. 1:166. Refert Herodotus Iacchum nomen eſſe Eleuſinis deabus ita familiare, ut Dianae Virbius, Adonis Veneri, Atys Opi.
Iaccho. E. 6:15. 7:61
Iace. 8:102. AE 10:537
Iaceant. G 2:57. AE 11:310
Iacebant. E. 6:16. AE. 11: 102
Iacebat. AE. 7:94. 9:336. 12:897
Iacebis. 5:871
Iacebit. 3:591. 8:44
Iacens. 12:560
Iacent. E. 7:54. N. tr. 5. AE. 7:298 10:526
Iacentem. E 6:14 N. tr. 5. G. 2:512. 4:404. AE. 3:689. 10:750
Iacentes. G. 1:65. AE. 1:224. 9:329
Iacentis. AE. 3:150
Iacere. 5:651. 9:318
Iaceres. 7:427. 10:327
Iaceret. E. 10:40
Iaces. AE 6:486
Iacet. G. 1:510 3:230, 345, 554. N. tr. 5 utrumque teſtimonium profert. AE. 1: 99 2:557 3:204. 692 6: 149, 300, 795. 7:801. 101 737. 11:387, 317
Iaciat. AE. 10:683
Iaciens. 10:886
Iacit. G. 4:294. N. tr. 5. AE. 5:79, 645. N eodem. 10: 336, 480, 785
Iacitur. 5:277 6:901
Iaciunt AE. 9:712 10:264. 11:893
Iacta. 10:733
Iactabam. 2:588
Iactabant. 2:459
Iactabat. E 2:5
Iactabit. AE 6:877
Iactamur. 5:197
Iactant. E. 5:62 AE. 2:478, N. tr. 5. 5:453 7:527. 8: 491. 9:134, 568
Iactante. G 4:195
Iactantem. AE. 2:227. N. tr. 5. 5:469 9:621
Iactanti. 1:102
Iactantior. 6:815. N. ibid.
Iactare. G. 1:81, 400. 2:355. 2:768
Iactaret. G. 2:132
Iactas. AE. 10:95
Iactat. G. 1:105. AE. 5:376. 11:638. N. tr. 5

jactata. G. 2: 149. 3: 86. N. ibid.
jactatam. AE. 1: 629
jactati. 1: 442
jactato. 1: 29. N. tr. 5
jactatum. 1: 182 6: 695
jactatus. 1: 3. 4: 14
jactavit G. 1: 62: AE. 12, 323
jactemus. 1: 332
jactet. E. 6: 74. AE. 1: 140
jactetur. AE. 1: 668. N. tr. 3. 10: 48
jactis. G. 2: 57
jacto. 1: 104 2: 517
jactos. E. 6: 41
jactu. G 2: 124. 4: 87, 528
jactum. AE. 11: 608
jactura AE. 2: 646
jacuiſſe. G 3: 436
jacuit. AE 3: 631. 5: 336. 9: 771
jaculata. 1: 42
jaculatus. 2: 276
jaculi. G 2: 530
jaculis. AE. 3: 46 5: 37. 10: 130, 713, 868
jaculo 5: 68, 253. 9: 178, 698. 704 10: 248, 342: 754 11: 363, 574, 760. 12: 554
jaculum. 9: 52. 10: 323, 583
jam. E. 1: 83. 3: 67, 87, 111. 4: 4, 10, 27, 57 41, 48 5: 65 6: 56 7: 43, 47. 8: 6, 27, 39, 61, 109 9: 9, 54. 10: 58, 62. G. 1: 33. ... adhuc. 42, 141, 148, 209, 503, 512, 340, 360, 383, 450. 2: 171, 322, 367, 403, 416, 542 3: 74, 95, 130, 164, 170, 187, 206, 252, 304, 537, 361, 398, 401, 512, 548. 4: 58, 116, 137, 189, 255, 264, 284, 299, 402, 425, 470, 506. AE. 1: 18, 120, 153, 219. 223 pro *praeterea*. 272, 302, 596, 457, 457, 556, 599, 623. 697, 722, 755. 2: 8: 14, 70, 112, 124, 137, 148, 217, 254, 310, 436, 447, 600, 615, 634, 656, 705. 3: 41, 58, 192, 260, 270, 348, 381, 404, 511, 645, 665 4: 171, 315, 417, 431, 536, 554, 566, 584, 5: 1, 8, 103, 179, 194, 524. 131, 515, 548. 626, 633, 767, 6: 13, 34, 51, 61, 89, 504. 358, 385, 389, 419, 536, 629, 647, 676, 780, 798, 814. 7: 46, 55, 104, 290, 466, 523: 736, 790. 8: 174, 190, 213, 251, 349, 407. 426, 557, 603, 726. 9: 32, 220, 228, 271, 276, 396, 459, 461, 515, 629, 689, 782 10: 19, 22, 161, 218, 449, 510, 553, 633, 675, 755, 881, 890 11: 51, 71, 137, 184, 213, 275, 373, 364, 578, 702, 708, 807, 846, 861, 900, 913 12: 179, 239. 314, 407, 497, 615, 693, 704, 725, 800, 821, 873, 889
jamque. E. 6: 28, 38. G. 2: 350 5: 108, 189, 422, 556. 4: 146, 363, 485, 497, AE. 1: 130, 419, 695. 2: 132, 209, 461, 567, 662, 730, 789, 801. 3: 356, 521, 588. 4: 157, 246. 5: 49, 159, 225, 327. 718, 762. 835, 864 6: 81, 477, 647. 7: 23, 160, 637 8: 42, 281, 583. 9: 23, 551, 571, 326. 10: 215, 260, 777, 815. 11: 100, 487, 608, 621, 766, 827. 12: 341, 391, 493, 479, 656
iam iam. 2: 701. 4: 571 6: 602. 12: 676, 754, 940
jamjamque. 2: 530. 8: 708. 12: 754, 940
jampridem. E 2: 43 5: 55. G. 1: 501. AE 1: 722, 2: 647. 6. 717. 7: 695
iam tum. AE. 1: 18
jam dudum. G. 1: 213. AE 1: 580. 2: 103. 4: 1, 362. 5: 27, 313. 8: 133. 9: 186 10: 836. 11: 834 12: 217
Jani. AE. 7: 180
Janiculum. 8: 358
Janitor. 6: 400. 8: 269
Janua. 2: 493, 661. 3: 449. 6: 106, 127
Janum. 12: 198
Janus. 7: 610. 6: 357
Iapetum. G 1: 279
Iapidis. 3: 474
Iapyge. AE. 8: 710. 11: 678
Iapygis Garrani. 11: 247. Iapygia nunc *Terra di Baro*: a quibuſdam imperite, *Terra d' Otranto*.
Iapyx. AE. 12: 391, 420, 425
Iarbam. 4: 196
Iarbas. 4: 36, 529
Iaſide. 5: 843
Iaſides. 12: 392
Iaſius. 3: 168. 10: 123
Iaſpide. 4: 261
ibant. G. 4: 472. AE. 1: 479, 518. 5: 269 6: 268. 7: 698. 8: 281. 9: 569, 10: 213
ibat. G. 4: 563, 450 AE. 1: 695. 2: 254 4: 149. 5: 75. 6: 539. 7: 761 8: 162, 307, 466, 672, 726 9: 25, 269, 424, 597, 649. 11: 35. 12: 578
Ibera. 9: 582
Ibera, non Hiſpana, ſed Pontica intellige. Eſt enim Iberia pars Ponti, & Iberi: qui hodie *Zorzani*.
Iberas, id eſt, *Hiſpanas*. AE. 7: 663
Ibero, id eſt, *Hiſpano Oceano*. AE. 11: 913
Iberos G 3: 408
Hiſpania, quae nunc ab rege Hiſpano dicitur, Iberia ab amne Ibero antea vocabatur. Auctor Trogus. Haec & Heſpetia ab Heſpero Atlantis fratre, de quo Dionyſius, nuncupatur. *Ultima* autem epitheto adjecto ab Horatio dicitur, *Qui nunc Heſperia victor ab ultima*, propter Italiam, quam Graeci hac ipſa appellatione cognominant, ut duobus in locis Maro cecinit; quod occaſui ſubjecta ſit, ut idem Maro videtur innuere, & aperte Macrobius refert. Quamquam non deſunt, qui illam ab Heſpero ſtella cognominatam autumant, hanc autem ab Heſpero Atlantis fratre, quam pulſus ab eo tenuit. Sane ſciendum, Virgil. per Heſperiam Italiam ſemper accipere, quam etiam magnam bis nominat. *Iberus* autem, *Iberi*, & *Iberia* omnino aſpiratione carent; etſi hi quidam aſpirant.
ibi E. 2: 4. G. 1: 73 4: 491. AE. 2: 40, 792. 6: 333, 700. 7: 126 9: 422, 445
ibidem. G 3: 500. AE. 1: 116
ibimus E. 1: 65
ibis. AE. 2: 547
ibit. G. 1: 433. AE. 2: 578. 4: 590, 654
ibitis AE. 3: 254
ibo. E. 10: 50. AE. 2: 786. 9: 291 11: 438
ibunt. G 2: 245
Icare. AE. 6: 31
icta. 5: 428 6: 180
ictibus. G 3: 234 AE. 5: 198, 459. 9: 811. 12: 206
ictu. AE. 2: 544. 5: 274, 428. 7: 165 9: 770. 10: 484. 11: 658. 12: 490, 732, 740
ictum. 5: 444. 7: 756. 12: 514, 907
ictus. 5: 457. 8: 419. 12: 733, 926
id. E. 3: 35. 9: 57. G. 2: 263. AE. 1: 23, 676. 2: 49, 103. 4: 34. 5: 418. 6: 526. 7: 78, 568, 9: 104, 214, 274 11: 435. 12: 28, 643, 738
Ida. AE. 5: 252, 449. 9: 80, 177. 10: 158. 12: 412: 546
Idae. G. 4: 41. AE 2: 801. 3: 6
Idaea. AE. 2: 696. 10: 252. 11: 285
Idaeae 9: 620. 10: 230
Idaeas. G 3: 450. AE. 7: 207
Idaei. AE. 9: 112
Idaeis. G. 2: 84
Idaeo. AE. 9: 672
Idaeos. 7: 112
Idaeum. 3: 112. 6. 483. 7: 139
Idaeus. 5: 105. 9: 500
Idaliae. 1: 693 5: 760 10: 12
Idalium. 1: 681 10: 86
Idam 9: 573
Idas. 10: 351
idcirco. G. 1: 231. 3: 445. AE. 5: 680
idem. E 3: 44, 98, 101 5: 9. G. 1: 71. 2: 105. 3: 72, 244 4: 139. AE. 3: 60, 80, 303. 4: 581, 679. 5: 571. 6: 116, 229. 7: 321, 393 8: 290. 9: 327, 416. 10: 112, 732, 851. 112 174, 536
ideo G. 2: 96. 3: 212. Atuſianus legit *adeo* pro *tamen*. AE. 4: 228
Idmon. 12: 75
Idomenea. 3: 122
Idomenei. 11: 263
Idomeneus. 3: 401
Idumaeas G 3: 12
jecit. AE. 10: 177
jecur. 6: 598
Jecur, ἧπαρ Graece, vulgo cujuſque animantis, alii *Fidego*, alii *Figado*, vel *Figato* vocitant, quaſi *Ficatum*: quippe de anſerino, aut ſuillo jecore, quod vetuſtas maxime mirata eſt, ſive fico paſta, quod Graeci, ut ſcribit Actius, συκωτὸν appellant: quaſi *Ficatum* dixeris. Id apud nos Judaica natio ex anſere, quem plurimum altilem habere ſolet, ſaepius trilibre oſtendit. In hoc Plato, & Phyſici omnes ſedem amoris ſtatuunt. Hinc hodie vulgo de ſubdolis, & male cogitantibus dicimus, *'l ha marzo el figado*. De quo plura in Stoico.
jejuna. G. 2: 212. 3: 493
Jetanda. 3: 128
ierit. AE. 7: 223
igitur. G. 7: 18. AE. 4: 537. 9: 199
ignara. AE. 1: 630 4: 508 5: 284, 618. 6: 561. 8: 187. 10: 247

agnao

ignarae. AE. 4: 65
ignaram. 9: 287
ignare. 3: 382
ignari. 1: 198, 332. 3: 569
ignaros. G. 1: 41. AE. 2: 384. 9: 345, 766. 11: 19
ignarum. AE. 10: 228, 706. N. tr. 3
ignarus. 8: 627, 730. 10: 25, 85, 66. 11: 154
ignava. G. 1: 299 2: 208
ignavae. ſ. *apes.* 3: 259
ignavi. AE. 12: 12
ignavia. 11: 733
ignavius G. 3: 465
ignavum. G. 4: 168. N. tr. 11 AE. 1: 435
ignea. 8: 253
igne. G. 3: 482. AE. 4: 352. 11: 718
ignem. G. 1: 97, 131, 135. 2: 140. 3: 85, 244, 258. 4: 330, 442. AE 1: 42, 175, 660, 688. 2: 297 3: 231. 4: 200. 661. 5: 4, 641, 660. 6: 747. 7: 281, 355 8: 256, 491. 9: 351. 10: 131, 556. 11: 119, 189, 787. 12: 65, 119
ignes. E 5: 10 G 1: 291, 427. 2: 432. AE. 1: 526, 743 2: 154, 276 502, 575, 614, 664 686. 3: 199, 406, 585. 4: 167, 209, 676. 5: 743. 7: 196, 320, 736. 8: 199, 267, 403, 410, 590 9: 78, 129, 145, 166, 239, 522, 570. 10: 56, 77, 171. 12: 201, 521, 596
ignescunt. AE 9: 66
igneus, ſ *Sol.* G 1: 453. 4: 426. AE. 6, 730. 8: 97. 11: 746
igni. E. 8: 81. G. 1: 196 234, 267, 454. 3: 378. 4: 268. AE. 2: 210, 312, 581, 649. 4: 2. 6: 742. 7: 577, 692. 9: 153. 11: 194
ignibus. G. 4: 379 AE. 1: 90. 2: 566. 3: 149 4: 384. 6. 246. 8: 304. 375, 342 11: 186, 209
ignipotens. AE. 8: 414, 423, 628, 710. 10: 243 12: 90
ignis. E. 3: 66. 6: 33 7: 49. G. 1: 337. 2: 303, 528. 3: 99, 566. 4: 263. AE. 2: 505, 705, 758. 8, 421, 430. 12: 102, 576
ignobile. E. 9: 38. G. 4: 63. AE. 2: 149
ignobilis G. 4: 564. AE. 7: 776
ignominiam. G. 3: 226
ignorans. AE. 12: 421
ignorare. 5: 849
ignoratis. 7: 202
ignorent. G. 2: 268
ignoſce. 3196
ignoſcenda. 4: 489. N. tr. 3
ignoſcere. 4: 489
ignota. AE 2: 91. 5: 871 7: 224, 217, 167. 9: 485, 11: 254, 527
ignotae. 5: 795
ignotas. 4: 312. 8: 113
ignoti. 3: 591
ignotis. G. 3: 225. AE. 10: 48. 11: 678
ignoto. G 3: 78. AE 11: 866
ignotos. E. 6: 40
ignotum. G 1: 50. AE. 1: 359. 2: 59. 12: 734
ignotus. G. 4: 242. AE. 1: 384
idem. pro *ridem.* AE. 3: 158, 541, 564. 8: 639
ite. AE. 1: 379. vide *le k..ſa.*
ilea 6: 180
illa. E. 7: 26. G 3: 507 7: 499. 10: 778
Ilia. AE. 1: 268, 274. 6: 778. 9: 285. 11: 245
Iliaca. 6: 873
Iliacae. 8: 134
Iliacam. 3: 336. 5: 607. 10: 635
Iliacas. 2: 117. 4: 46, 537, 648. 12, 861
Iliaci. 2: 431
Iliacis. 1: 97, 647. 3: 182, 280. 5: 725 10: 335
Iliaco. 11, 393
Iliacos 1: 483. 3: 603 4: 78 10: 62. 11: 255
Iliades. 1: 480. 3: 65
Iliadum. 2: 580. 5: 644 7: 248
ilice. E. 1, 18. 6: 54. 7, 1. 9: 15 G. 4: 81. AE 4: 505. 5: 129 6: 209. 9: 381. 11: 851
ilicet. 2: 424, 758. 7: 583 12: 468
ilicibus. G. 3: 146, 334. AE. 8: 43
ilicis. G. 2: 453
ilignis. 3: 330
Ilio AE. 5: 261
Ilione. 1: 653
Ilionea 1: 611
Ilionei. 1: 120 7: 149. 9: 501

Lege quae Servius Maurus, vel (ut quibuſdam placet) Marius, de genitivis *Terei*, *Nerei*, *Ilionei*, & ſimilibus, ſuis locis dictata variavit, & grammatici inconſtantiam facile deprehendas. Cui nos occurrimus in verbo *aurei*, & *Nerei*.

Ilioneus. AE 1: 521, 559. 7: 212. 9: 569
Ilium. 2: 68. 2: 241, 325, 625. 3: 3, 109. 5: 765. 6: 64
illa. E. 3: 4. G. 1: 47, 109, 406, 409, 456 2: 121, 252. 3: 217, 362. 4: 118, 457, 494, 506, 513, 533. AE 1: 147, 300, 650. 2: 52, 240, 278, 571, 628. 3: 401, 447, 458, 479, 558. 4: 71, 145, 553, 563, 641, 688. 5: 142, 393, 398, 512, 609, 788. 6: 469, 512, 517. 7: 8, 7: 128, 561. 727, 805, 808. 9: 333, 479, 712. 10: 147, 336, 414, 476, 646. 672, 777, 783, 862, 897. 11: 263, 595, 653, 684, 709, 755, 764. 816. 12: 414, 855
illabere. 3: 89
illabitur. 2: 240
illacrymans. 9: 303. 10: 628
illacrymat. G. 1: 480
illas. E. 10, 54 G. 2: 210, 420, 435. 3: 278, 546. 4: 37, 53, 275. AE. 5: 676. 6: 199, 310. 11: 589
illaetabile. AE. 12: 619
illaetabilis. 3: 707
illam. G 2: 222, 293. AE. 1: 116. 2: 695 3: 583. 4: 178, 663. 5: 119, 263. 7: 541, 812. 8: 633, 709 11: 581. 12: 772
illas. E. 7: 63. 10: 16. G. 3: 140, 269. AE. 5: 172
illaudati G. 3: 5

Verbum hoc *illaudati* quam vehemens ſit, quamque apposite ad hominis extreme immanis ſaevitiem deteſtandam, huc ex intima eruditione ab eminentiſſimo Vate ſit acceſſitum, multis quidem exemplis, & rationibus diſputat. Gell lib. 2. c. 6. adverſus Cornutum Virgilii interpretem, hujuſque vocis & aliarum reprehenſorem ſatis futilem. Hoc ipſum mox apud Macrob. in Saturn. verbis etiam Gellianis, Avienum Servius perdocet.

ille. E. 1: 7, 45. 2: 16. 3: 19, 23, 62. 4: 15. 5: 64. 6: 23, 53, 70, 84. 7: 8, 23. 8: 8, 50, 91, 103 9: 25 10: 31, 61. G 1: 89, 129, 331, 422, 434, 441, 466 2: 243, 397, 455, 493, 498. 3: 120, 425, 502. 4: 71, 93, 144, 225, 421, 440, 446. AE. 1: 3, 149, 153, 247, 300, 348, 370, 405, 617, 715, 719, 738. 2: 76, 126, 151, 220, 249, 287, 540, 705, 779 3: 53, 490, 611. 4: 13, 19, 169, 215, 238, 331, 411, 438. 5: 39, 75, 90, 169, 186, 334, 394, 430, 439, 444, 457, 482. 6, 27, 79, 111, 187, 263, 326, 395, 408, 432, 482, 593, 695, 760, 767, 736, 845, 863, 872, 899. 7: 110, 168 349, 380, 490, 558, 586, 638. 8: 152, 166, 251, 287, 388, 434, 492, 617 9: 62, 349, 362, 414, 481, 557, 704, 759, 793, 796, 816. 10: 175, 195, 274, 348, 373, 385, 409, 486, 522, 547, 552, 618, 693, 707, 717, 739, 770, 794, 812, 975. 11: 49, 246, 251, 257, 416, 440, 494, 549. 640, 668, 749, 809. 12: 5, 234, 263, 291, 306, 377, 395, 400, 430, 450, 513, 535, 557, 752, 758, 894, 901, 930, 945
illecebris G. 3: 217
illi. E. 3: 61, 89. 6: 80. 9: 6. G. 2: 378. 3: 17, 79, 106, 210. 4: 141, 174, 358, 416. AE. 1: 55, 138, 210, 397, 416 2: 86, 139, 212, 420, 548. 4: 162, 698. 5: 648. 6: 162, 473, 479, 879 7: 338. 8: 118, 358, 443, 452. 9: 221, 377, 754. 10: 130, 146, 172, 202, 219, 355, 494, 571, 619, 858. 11: 73, 445, 461. 12: 521 140, 172, 500, 333, 617, 710, 720, 867, 951
illic. G. 1: 54, 69, 247, 251. 2: 471 3: 352 AE. 1: 206. 2: 783. 8: 626
illidit. AE. 2: 112
illinc. G: 1: 509. 3: 237. AE. 4: 442

Non niſi praecedente *hinc* ponitur, quomodo *illuc* ſemper habet praecedens *huc*.

Illyrici. E. 8: 7
Illyricos. AE. 1: 243
illis. E. 3: 43, 47, 4: 16. 5: 24. 8: 19. 9: 34. G. 1: 87, 415, 493. 3: 170, 319, 406, 527, 531. 4, 107, 236. AE. 1: 342. 3: 98, 214. 7: 174, 685. 10: 239, 757. 11: 412
illiſa. G. 3: 261. AE. 5: 206. 7: 590. 9: 713
illiſit, ſ. *caeſtus* AE. 5: 480
illius. E. 1: 7 G. 1: 49. AE 1:

16. 6: 670. 8: 198
illius prima longa. E. 1: 64. AE. 1: 683. 2: 361
illo. E. 5: 49 7: 70 G. 1: 149, 469. 2: 135. 5: 563. AE. 1: 623. 2: 169, 274. 4: 149. 6: 234. 7: 228, 383. 8: 102, 314, 414. 9: 195, 262. 11: 275. 12: 32, 80
illorum. E. 7: 17. 7: 282
illos. E. 2: 43. 7: 20 G. 1: 215. AE. 2: 110, 259. 3: 353. 4: 157. 5: 441. 6. 315, 441. 9: 162. 10: 32, 319, 438
illosue. G. 3: 443
illuc. Amat hoc adverb. ſemper cum praecedente *huc* Virgiliano in carmine ſociari; idque aut proxime, ut G 2: 297. *Et brachia tendens Huc illuc media ipſa ingentem ſuſtinet umbram*; & AE. 3: 363. *Huc illuc volvens oculos*; & 5: 408. *Et ipſa huc illuc vinclorum immenſa volumina verſat*; & 12: 763. *Quinque orbes explent curſu, totidemque retexunt Huc, illuc.* Aut ex intervallo, copulis *&*, *atque*, conciliantibus. 8: 229. *Huc ora ferebat, & illuc*; 9: 755. *Huc caput, atque illuc humero ex utroque pependit.* Aut *nunc* pro modo, utramque dictionem praeveniente: ut 4: 285. 8: 20. *Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc.* 5: 701. *Nunc huc ingentes, nunc illuc pectore curas Mutabat.* 10: 680. *Animo nunc huc, nunc fluctuat illuc.*
illud. G 2: 338. AE. 5: 173, 435. 4: 675. 12: 819, 899
illudant. G. 1: 181
illude. AE. 9: 634
illudent. G 4: 406
illudere. AE. 2: 64
illudunt. G 2: 375
illum. E 1: 43 6: 58. 8: 43. 10: 13, 64. G. 1: 95, 203, 242, 374 2: 495. 3: 387, 515, 538. 4: 215, 277, 360, 398, 500, 507. AE 1: 44, 227, 693 2: 529. 3: 330. 4: 83, 227. 5: 181, 468. 6: 110, 168. 7: 209, 223. 8: 363, 649 9: 270, 337 10: 661, 750. 11: 374, 567, 865. 12: 70, 342, 351
illuſas G 2: 464
illuſerit. AE. 4: 591
illuſtrem. 7: 79
illuſtres. 6: 758
illuvie. G. 3: 561
illuvies. AE. 3: 593. N. tt. 5
illaxiſſe. 2: 337
Ilo. 10: 400
Ilva, *inſula.* 10: 173
In mari Tuſco, *Lelba* hodie, articulo & inſulae nomine in unum coeuntibus, quaſi *la Elba*. Petrarcha in Rhythmis vernaculis *Tra la riva Toſcana, & Lelba, & Giglio*, de qua ibi dicendum eſt.
Ilus. AE. 2: 268
ima. G. 1: 401 2: 313. 3: 59, 240, 457, 460, 506, 522. 4: 322. AE. 2: 120. 3: 443. 4: 24. 5: 498. 6: 459. 8: 67. 9: 120 10: 675, 585 12: 447
imagine. AE. 4: 84. 6: 293. 7: 179. id eſt, *vagina.* N. tt. 5. 8: 23. 730. 10: 785. 12: 665
Imaginibus. 1: 408
imago. E. 2: 27. G 4: 50. AE. 1: 353. 2: 369, 560, 773 N. tt. 5. 793. 3: 489. 4: 353, 654. 5: 636. 6: 405, 480, 695, 701. 7: 180. 8: 557, 671. 9: 294. 10: 456, 643, 656, 663, 824 12: 560
Imago autem, quaſi *imitago*, facta literarum ſubtractione dicitur. Sic *pesſum*, unde *peſſumdate* dicimus, contractum eſt a *pedeſſum*, *major* a *magnior*; *maſſimas*, & inde *maximas* a *magniſſimas*; *taberna* a *tabulerna*; *tabiinum* a *tabulinum*; *ventre* a *vehenter*; *lautus* a *lavatus*; *pabulum* a *paſcibulum*; *panis* a *paſcinis*; *paſta* a *panſta*; *vinum* a *vitinum*; *flamen* a *fluimen*; *tegmen* a *tegimen*; *ſemen* a *ſerimen*; *diſcrimen* a *diſcernimen*; *proſa* a *promiſſa*; *fenum* a *fovenum*; *foetus* a *fovetus*; *poſtes* a *poſites*; *tela* a *texula*; *cliens* a *coliens*; *ſtrages* a *ſtratages*; *ſtragulum* a *ſtratagulum*; *ſtramen* a *ſtratamen*; *ferculum* a *ferticulum*; *nuper* a *noviper*; *ſeculum* a *ſequeculum*; *cauſa* & *cauſa* a *caviſſa*; *mentum* a *movimentum*, & ejuſmodi non pauca. Nec vero dictiones literarum tantum ſubductione, ſed & mutatione contrahuntur. Nam quaeſo, quid nunc eſt *vultus*, (ut pauca attingam) niſi quod olim fuit *volantas*? Quid *roaae*, niſi *ſoſſae*? Quid *ferculum*, niſi *ferentum*? Quid *fortuna*, niſi *ferentuna*? Quid denique terra *pulla*, niſi *pulvilla*, id eſt, putrida, reſolubilis, quaeque ſaepius aratro verſa in pulverem abiit, qualis eſt terra Campana, ut inquit Columella: quae haud quaquam nigra eſt, ut quidam imperite arbitrantur, ſed putris, & quae arando in pulverem reſolvitur.
imam. AE. 12: 381
Imaona. 10: 424
imae. 2: 449 6: 404. 7: 801. 10: 588
imbelle. 2: 544
imbellem. G. 2: 172
imbellee. 3: 265
imber. G. 1: 259, 333, 573, 429. 3: 441. 4: 512, 474. AE. 1: 743. 3: 194 5: 10, 696. 9: 669. 11: 548. 12: 284
Imbraſidas. 12: 343
Imbraſidee. 10: 123
Imbraſus. 12: 343
imbrem. G 1: 23, 157, 211. AE. 1: 123
imbres. E. 3: 80. 6: 36. G 1: 443 2: 293, 352. 4: 115. N. de Impropr. AE 9: 60
imbri. E. 7: 60. G. 1: 393. AE. 4: 249
imbribus. G 1: 236, 323, 415. 2: 315. AE. 5: 693
imbrice. G. 4: 296
imbriferam. 1: 313
imbris. AE. 8: 429
imbuet. E. 1: 8
imbuit. AE. 7: 542. N. tt 5. 554. N. de doctor indag.
imis. E. 3: 54. 8: 98 G. 1: 319, 374. 2: 53. 209. 4: 471 AE. 1: 84, 125. 3: 110 5: 84, 239. 7: 91. 8: 237
imitabere. E 2: 31
imitabile. AE. 6: 590
imitabitur. E. 5: 73
imitamur. G. 2: 204
imitantur. G. 3: 380 AE 11: 894
imitata. G 4: 72. AE. 11: 500
imitatur. E. 6: 586
immane. G. 3: 239. AE. 1: 110. 6: 11, 624. 7: 510, 666. 8: 225, 245. 10: 726 11: 352. 12: 904
immanem G 3: 39. N. tr. 5 4: 458. AE. 7: 305. 9: 516 10: 10: 318, 887
immanes. AE. 1: 428
immani. 3: 427. 5: 372, 401. 8: 330. 9: 542, 694. 751
immania G. 4: 394. AE. 1: 139. 3: 583. 4: 199. 5: 822. 6: 19. N. tt. 5. 422, 582. 9: 708. 10: 496
immanibus. AE 1: 616. 4: 642
immanior. 1: 347
immanis. G 2: 141. AE. 2: 150. 3: 702. 6: 77, 237, 418, 576, 597. 11: 173
immatura. AE. 11: 166
immedicabile. 12: 858
immemor. E. 8: 2. G. 3: 498. 4: 440, 491. AE. 5: 39. 7: 439. 9: 256
immemorem. AE. 9: 374
immemores. 2: 244. 3: 617. 4: 194. 6: 750
immenſa. 2: 208. 5: 408. 6: 355, 823
immenſae. G 1: 49
immenſam. AE. 2: 185 6: 187 7: 377
immenſas. G. 4: 557
immenſi. 1: 29 3: 541
immenſie. AE. 2: 204
immenſos. G. 2: 153
immenſum. 1: 322. 2: 541. AE. 3: 632, 672
immenſus. 11: 832
immergite. 3: 605
immeritam. 3: 2
immerſerat. 6: 174
immerſerit. G. 4: 29
immineet. E. 9: 42. AE. 1: 165, 420, 6: 603. 9: 515. 10: 26, 158
immiſcent. AE. 5: 429
immiſcerier. G 1: 454
immiſcet. AE. 10: 153
immiſit. G. 4: 245. AE. 4: 570. 10: 664. 796 11: 815
immiſſ. E. 2: 59
immiſit. AE. 6: 262. 9: 719
immiſſa AE. 3: 593. N. tt. 3. & 5. 10: 40
immiſſas. G. 2: 542
immiſſi AE. 2: 495. 12: 521
immiſſis. G. 3: 371. AE. 4: 669 5: 146, 662. 11: 889
immiſſo. AE. 8: 246
immiſſus. G. 2: 364
immitibus. 4: 17
immitis. 4: 492. AE. 1: 30. 3: 87
immitte. AE. 10: 229
immittere. 4: 488. 8: 708. 9: 421, 758
immittet. 10: 13
immittit. 6: 1, 312. 10: 406. 11: 562. 12: 333
immittite. 10: 678
immittitur. G 2: 164
immittuntur. 2: 80
immixti. AE 2: 396
immo. E. 5: 13. 7: 41 9: 26. AE. 1: 753. 9: 257. 11: 459. ſemper in principio carmin.
immobilis. AE. 9: 448

immo-

immobilis. 7:250, 623. 12: 400
immolat. 10: 541. 12: 949
immolet. 10: 519
immortale. G 4:208. AE. 6: 598. 8: 715. 9: 95
Immortalis. nomen. AE. 12: 882
immota. G.2:294 AE 1:257. 3:447. 4:331, 449. 5: 127. 7: 314. 10: 496
immotam. AE. 3: 77
immotis. G. 3: 416
immotum. AE. 4: 15
immotus. 3: 570
immugiit. 3: 674. Vide *de hasta*.
Immugit. 11: 38
immulgens. 11: 572
immundi. G. 1: 400
immundo. AE. 3:228. 5:333. 12: 611
immundum. G. 1: 81
immundus. 3: 564
immunem. AE 12: 559
immunis. G 4:244 N. tr. 1
immurmurat 4: 261
Imo. AE 1:371, 485 2:288, 419, 625. 3:39, 421, 577 5: ; 92, 178, 810 6:55. 581 7: 530. 10:464 11. 23, 877, 840. 12: 208, 422
Imos, G. 1: 174. AE 1: 404 3:565. 4. 387. 11:281. 12: 706, 884
impacator. G 3: 408
impar. AE. 1:475 12:216
impare. E. 8: 75
imparibus. G 3: 533. 4:245. AE. 10: 459 12: 149
impasti. AE. 10: 560
impastus. 9: 339. 10: 723
impatiens. 11: 639
impavidos 10: 633
impavidus. 10: 717. 12: 8
impediat. 11: 21
impedit. 10: 553
impediunt. 5: 585, 593. N. tr. 5. 8: 449. 9: 385. 10: 307. 12: 747
impellentibus G. 4: 305
impellere 1: 254
impellite. AE 4:594. 11:278
impellunt. 5: 120
impende. G 3: 74
impendendus. 2: 61
impendente 1: 365. 4: 191
impendere. 2: 433
impendunt. 3: 124
impensa. AE 11:228
imprensius. 12:20
imparat. G 1:99. AE 3:465. 7: 36, 169. 11: 60
imperdita AE. 10:410
imperfecta. 8: 428
imperia G 2: 370
imperiis. AE. 1: 230. 4:229 6:463 7:240, 487, 654. 81, 881. 9: 716
imperio. 1: 54, 270. 2: 191. 4:239, 282, 295, 577. 5: 726, 784 4: 831. 8:482. 10: 42. 11: 235
imperitet. 12: 719
imperium. 1: 138, 279, 287, 340. 2:352. 3:159 5:235, 747 6: 264, 782, 795, 812, 8: 509. 9: 449. 11: 47 12: 58, 193
imperterritus. 10: 770
impetus AE. 2: 74. 5:219 12: 369, 772
impexae G 3: 366
impexum AE 7: 667
impia. G 1:468 2:537. AE 4:298, 396 5:733 6:543, 613. 12: 31
impiger. AE 1: 738
impingerat. 3: 805
impius E. 1: 71. G. 1: 511. AE 2:294, 349 2:163. 4: 496
implacabile 12: 816
implacabilis. sc. *Turnus.* 12:3
implacata. 3: 420
implebant G. 3: 177
implent. AE. 11:274
implentur fossae, G 1: 326. *veteris Bacchi, pinguisque ferinae.* AE. 1:215. N de num. & cas. auctor est, genitivum pro ablativo usurpatum Addit Cominianus apud Sosipatrum, per soloecismum deesse *casuis*. AE. 5: 497
implere. 3: 453. 9: 506
impleri. 8: 216
impleruntt. E. 6:48. G 4:461
implessem. AE. 4: 603
imple. G 4:515. AE. 3:434. 5:341. 7: 475. 9:72, 480. 11: 448, 896
impleverat G. 2: 144
implevit AE 2: 769
implevi. G 3:94. AE 1:716, 729. 3:313, 526 4: 30:7: 23. 8:278. 10: 819. 12:588
implexae. G. 4: 482
implicat. AE. 2:215. 4:248. 7: 136, 355. 11: 894. 11: 555. 12: 743
implicet. 1: 660
implicuere 11: 632
implicuit 2: 552, 724. 11: 109. 752
implorans. 12: 652
implorant 7: 576
implorantî 7: 502
implorare. 7: 311 20:19
imploret. 4: 617
implumes sc. *foetus Philomelae.* G. 4: 513
imponat. AE. 4: 498
imponat. 1: 49
impone. 2: 619
imponent. 6: 774
imponere. G. 1:281. 2: 73 AE 2: 707. 4: 639. N. tr. 5. 6: 852
imponeret. AE. 4: 453. N. tr. 5
imponit. 6:233, 246, 258 7: 573. 12: 726
importuna. 12: 864
importunae. G. 1: 470
importunum. AE. 11: 305
impositam. 3: 580
impositi. G. 3: 116. 4: 477. AE. 6: 308
impositis. G. 3: 190. 4: 173. AE. 3: 355. 8: 452
impositos. G. 2: 540
impositum. AE. 8: 410. 10: 506
imposta. 9: 716
imposuere. G. 2: 804. AE. 4: 418
imposuit. G. 2:61. AE 1: 62. 6: 463. 6:622. 8: 188
imprecor. AE. 4: 429
impressa. 4: 659
impressit G. 1: 263
impresso. AE. 12: 303, 357
impressum. 5: 536 10: 497
Improba. G 1: 388. AE 2: 80, 356. 10: 727. N. tr. 5
improbe. AE 4: 386, 412
improbus E 8:50. G 1: 119, 146. 3:431. N tr. 5. AE 5: 397 9:62. 11:512, 767 12: 250, 261, 687
improperata. 9: 798
improvida. 2: 200
improvisi. 2: 182. 7: 506
improviso. 8: 524. 12: 376
improvisum 2: 379
improvisus. 1: 595. 9: 49
imprudens. G. 2: 872. AE. 9: 886
imprudentibus. G. 1: 873
impubes. AE. 9: 751
impubis. 5: 346. 7: 382
impulerat. 2: 55
impulerit. 1: 11
impulimus. 2: 465
impulit. G. 4:349. AE 1:82. 2:520. 3:449. 4. 23. 5:242. 7:621. 8:3, 236. 10:246 12: 380, 618
impulsa. 12: 856
impulso. G. 1: 211
impulsu. AE. 8: 239
impulsus. 10: 68
impune. G. 2: 32 AE 3: 628 6: 239, 879 9: 653, 784. 11: 134. 12: 728
imos. AE. 11: 389
in. E 1: 4, 15, 28, 60. 76. 2: 21. 24, 31, 70 3: 5, 26, 40, 46, 55, 93, 97, 104. 4: 43. 5: 8, 18, 43, 59. 6: 18, 27, 52, 56, 77. 7: 2, 20, 48, 65. 68. 8: 15, 37: 43, 56, 71, 87, 92, 107. 9: 1, 17, 39, 49, 56, 62. 10: 44, 52, 67, 73. G 1: 62, 90, 98, 112, 146, 159, 169, 188, 200, 208, 241, 245, 315, 328, 338, 342, 347, 363, 369, 378, 384: 389, 398, 404, 432, 436, 442, 449, 471. 513 2: 33: 47, 52, 62 75, 85, 234, 250, 269, 275. 283, 287, 291, 305, 326, 379, 396, 401, 440, 448, 480, 485, 504, 506, 522, 525 530, 538. 3: 10, 16, 64, 73, 86, 97, 109, 143, 178, 181, 212, 222, 232, 236, 244. 249, 273, 273, 295, 313, 323, 326, 342, 346, 355, 340, 365, 377, 393, 397, 425, 433, 446, 462, 475, 484, 494, 519, 542. 551, 559. 4: 6, 25, 38, 66, 78, 83, 90, 122, 130, 142, 257, 175, 190, 203, 227, 235, 247, 258, 274, 277, 280, 292, 303, 308, 331, 361, 374, 387, 403, 410, 419, 432, 441, 459. 465, 473, 499, 528, 533 AE. 1: 34, 51, 48 82, 106, 111, 115, 140, 148, 159, 163, 173, 183, 194, 205. 222, 281, 310, 331, 391, 441, 450, 460, 472, 491, 495, 536, 584, 587, 607 631, 640, 646, 692, 736. 2: 21, 24, 46, 31, 67, 87 92, 99, 123, 131, 135, 187, 190 304, 314, 327, 337, 347, 358, 356, 367. 377, 390, 407, 408, 427 432, 427, 447, 460, 469, 485. 498, 508, 511, 315, 333, 541, 543, 551, 568, 584, 590, 618, 624, 635, 654, 665, 673, 703. 716, 7. 6, 791, 800. 3: 11, 21 70, 117, 158, 200, 211, 123, 245, 258, 302, 342 353, 384, 404, 409, 421 445. 454, 494, 510, 527, 531 537, 587. 593, 617 624, 641. 646. 4: 39, 76, 118, 138, 131, 156, 176, 195. 209, 214. 235, 339, 358, 374, 446, 455, 463, 473, 485, 504 318, 530, 554 563 604, 647, 703. 5: 16, 20, 37, 43, 110, 124, 132, 147, 160, 295, 180, 192, 204, 209, 214, 220, 225, 234, 247. 257, 261, 273, 279, 287, 332, 344. 363. 375, 401, 411, 426, 446, 470, 475. 480, 488, 497, 524, 520, 325, 537,

Digitized by Google

537, 550, 554. 578, 588, 613, 666, 720, 730, 740, 759, 764, 776, 782, 789, 792. 803, 808. 841, 859, 868. 6:6, 20, 31, 41, 51, 58, 77, 84. 93, 151, 162, 172, 179, 133, 195, 212, 279, 282, 286, 299, 339, 361, 371, 393, 416, 427, 444, 449, 473, 505, 540, 547, 578, 581, 636, 642. 703, 707, 751, 758, 798, 832, 816, 833, 865, 876, 830, 887. 7:438, 13, 17, 26, 42, 46, 59, 86, 99, 113, 158, 163, 167, 183. 193, 200, 227, 253, 257, 285, 301, 305, 309, 322, 328, 335, 374, 385, 413, 424, 430, 434, 445, 472, 476, 489, 546, 549, 573, 577, 598, 601, 627, 663, 694, 709, 744, 757, 758, 773, 776, 782, 802. 8:21, 28, 53, 83, 88, 104, 110, 137, 247, 259, 273, 279, 282, 323, 386, 401, 424, 428, 437, 453, 488, 492, 500, 528, 547, 576, 584, 588, 592, 605, 609, 614, 629, 642, 648, 652, 656, 666, 673, 678, 696, 700, 713, 718. 9:14, 19, 22. 51, 63, 68, 86, 92, 132, 145, 149, 152, 200, 211, 238, 269, 292, 338, 343, 347, 373, 376, 395, 400, 432, 414, 438, 442, 451. 462, 468, 493, 524, 540, 554, 581, 647, 658, 662, 701, 710, 726, 732, 761, 764, 801, 816. 10:3, 28, 36, 48, 72, 83, 90, 183, 206. 215, 219, 242, 260, 280, 309, 323, 334, 355, 379, 387, 398, 410, 425, 436, 442, 446, 455, 480, 488, 515, 569, 576, 585, 614, 632, 637, 657, 661, 677, 684, 691, 704, 717, 719, 746, 758, 769, 807, 838, 856, 871, 882, 901, 908. 11: 47, 99, 149, 154, 159, 168, 173, 184, 190, 213, 221, 237, 284, 290, 308, 322, 360, 370, 389, 409, 426, 434, 455, 465, 468, 486, 491, 507, 520, 516, 532, 563, 616, 631, 644, 653, 669, 683, 710, 731, 736, 740, 745, 769, 776, 795, 810, 836, 843, 864, 881, 888, 896, 910, 12:70, 73, 81, 92, 99, 103, 107, 118, 125, 129, 145, 164, 169, 191, 204, 213, 224, 247, 256, 266, 288, 293, 310, 327, 346, 377, 390, 398, 401, 426, 456, 461, 466, 483, 487, 491, 504, 507, 522, 585, 598, 614, 623, 633, 653, 664, 667, 714, 729, 732, 773, 780, 784, 796, 812, 849, 863, 891, 910, 917, 938

inque. G. 2:332 3:188, 553. 4:420. AE 1:161 2:51 7: 347. 9: 434. 12: 886. 12: 293. Quantum ad hanc particulam pertinet, loci, quos praecipue Servius animadvertit, exponitque, ſunt infraſcripti.

in antrum. AE. 6: 42

in arcum curvatus. 3: 533

in armis ſpem ponis. 11: 431

in fomite rapuit flammam. 1: 176

in manibus terrae. G. 2: 45

in medium. G 1: 127. 4: 25. AE. 11: 335

in meſſem triticeam. G. 1: 219

in naves. AE. 5: 62

in noctem. 7: 8

in numerum l. Fau. E. 6: 27

in occaſum agit. AE. 11: 317

in plumam. 11: 771

in pratis ſalire G. 2: 384

in primis. 1: 338. AE. 1: 303

in prora ſtans procul. AE. 5: 758

in ſceptra reponit. 1: 253

in ſe armat. 10: 204

in ſolido alto puteum mitti. G. 2: 231

in ſolidum cornicis via finditur. 2: 79

in ſomnis AE. 1: 353. 2: 270. 3: 151 4: 353, 466, 557. 12: 908

in ſpiram ſe colligit. G. 2: 154

in te committere tantum. AE. 1: 231

in Teucros accipit quietum animum. 1: 304

in turmas compoſiti. 11: 599

in verſum diſtulit ulmos. G 4: 144

inqueligatus, pro *inligatus*. AE. 10: 794

inqueſalutatam, pro *inſalutatam*. 9: 288

inque vicem. G. 3: 188. 4: 166. AE. 12: 502

in vitulos cura traducitur omnis. G 3: 157

in unguem. 2: 277

in utrumque paratus. AE. 2: 61

in, ſubauditur. 2: 620. 11: 686

inacceſſam. 8: 195

inacceſſos. 7: 11

Inarbiat. G. 3: 553

Inarbiat. AE. 11: 286

Inarbilis. 7: 286

Inachus. 7: 372, 792

inamabilis. G. 4: 479. ſc. *Stygia palus*. AE. 6: 438.

Per amoris στέρησιν paludem inamabilem deteſtatus eſt: ſicut illaudatum Buſiridem κατὰ στέρησιν laudis vituperavit. Adi Gell. lib. 2. cap. 6. & Macrob. Sat. 5. cap 7.

inane. E. 6: 32. AE. 4: 433

inanem. G. 2: 285 4: 345. AE. 3: 304. 4: 218. 5: 673. N. tr. 5. 6: 505. 10: 648, 758

inanes. G 1: 496. 3: 134, 170. N tr. 5 4: 141, 375, 400. AE. 4: 449. 6: 651, 740 7 592. 9: 219. 10: 82, 465, 627

inani. E 2: 5 G. 4: 105 N tr. 5. AE. 1: 464, 476. 6: 568, 885 12: 755

inania. G. 4: 196. AE 4: 210. N. tr. 5 6: 269. 10: 639

inaratae. G. 1: 83

inardeſcit. AE. 8: 623

inauſum. 6: 308 8: 205

Inarime durum cubile Jovis imperiis impoſita Typhoeo. AE. 9: 716

Primus Virgil. quum illud Homer. ex caral. εἰν Ἀρίμοις transferret, ex εἰν Ionum praepoſitione, & Ἀρίμοις, *Inarime*, mutatis declinatione & numero innovavit. Quem poſtea gregatim ſecuti ſunt Naſo, Statius, Lucanus, Claudianus, Flaccus Valerius, Silius, & caeteri. Ut Plinius manifeſto errore tradat, Homero Inarimen dictam. Quo fit, ut Hermolaus noſter, dum nimio plus ſuo Plinio haeret, contra codicum omnium Homeri lectionem, quamque Euſtathius ejus interpres, & Stephanus, qui Graece urbes exponit, aliique agnoſcunt, εἰν Ἀρίμοις junctim unica dictione legiſſe Plinium, & ita legi poſſe, innuat, quum quoſdam non una dictione, ſed duabus legere, notat. Et quoniam neminem unum audio eruditorum, non ſuſpenſo animo Virgilii hujus componendae vocis licentiam approbare, ut taceam nonnullos, qui per errorem etiam id a prudentiſſimo Vate factum accuſant, cujus poſt auctoritatem caeteri deinceps temere ſecuti ſint, quid quaeſo? an ſententiam non mutabunt, ſi Albii Tibulli poetae, judicio antiquitatis Culti appellati, hujuſmodi exemplum audiant? Is ad Meſſalam: *Teſtes Inalpinus, & pauper natus in armis*. Ubi *Inalpinus* ex *in* praepoſitione, & *Alpibus*, quas incolit, appellatur. Si modo ex antiquorum codicum fide, quod ante nos etiam Janus Parrhaſius adnotavit, genuina lectio *Inalpinus* contra eorum imperitiam praevaleat, qui *Arupinus*, vel *Arupinis* invertunt. Inarimen autem accipit poeta inſulam in ora Campaniae prope Neapolim, & (ut ait Plinius) in Puteolano ſinu, Aenariam a ſtatione navium Aeneae nominatam. Vulgo *Iſchia* vocitant. Inarime vero ab Arimis ſive populis, ſive beluis, ita priſca Etruſcorum lingua ſimias dictante, quas Graeci πιθήκους vocant, unde nomen inſulis Pithecuſis, ut Straboni placet ex hiſtoria fabuloſa, quam Harpocration, Xenagoras, & Suidas ita referunt: Fratres (ajunt) duo fuerunt, Candulus & Atlas, omnium ſcelerum, quibus humana vita damnata eſt, auctores, & inventores. Quibus morum perverſitas Cercopum nomen dedit (impoſtores enim ac planos, quales hi praecipui fuere, ita Graeci vocant ab animalibus, quae κέρκῳ, id eſt, caudae motu blandiuntur) iis ſummum ſtudium fuit, appulſos & advenas dolis quibuſcumque circumvenire. Quod quum ſemel in ipſum Jovem tentaſſent, ab eo ex hominibus in ſimias mutati ſunt, quas Graeci πιθήκους vocant: unde inſulis, quas tenebant, Pithecuſae vocabulum datum. Hinc Ovid. Xenagoram ſecutus 14. Metam. cecinit:

Inarimen, Prochytamque legit, viridique locatas

Collo

Colle Pithecuſas habitantum nomine dictas.

Quippe Deum genitor fraudem & perjuria quondam

Cercopum exoſus, gentiſque admiſſa doloſae,

In deforme viros animal mutavit, ut iidem.

Diſſimiles homini poſſent ſimileſque videri.

Quamquam Plinius in 3: ait: Inarime dicta Graecis Pithecuſa, non a ſimiarum multitudine, ut aliqui exiſtimavere, ſed a figlinis doliariorum. Cujus ſententiae rationem, quamvis properans, afferre debuit. Contra enim ipſe ſtat tum Graecorum tum Latinorum in hac re auctorum jam receptam fidem. Nos de doliis ad hoc pertinentibus nuſquam legimus. Illud certo ſcimus, a Plinii Pithis, id eſt doliis, Pithecuſae vocabulum quatuor ſyllabis produci non poſſe, ſed Pithuſae magis, ſi decere liceat. Quare & Hermolaus ex hoc loco mihi in jus vocandus eſt, qui dum in partes Plinii invitum Ovidium primis duobus verſibus ſupra citatis trahere ſtudet, ſcholiolo, quod eſt: ut habitaorium, hoc eſt doliariorum, ſubaodias, non animadvertit, in ſequentibus Naſonem ex profeſſu eum Graecis facere. Qui etiam fruſtra, ne dicam imperite, dum pro doliis Plinii ſtat, admonuiſſe videtur in haec verba: Plinius a figlinis doliariorum. Proinde per *i*, non per *y* ſcribendom. Dolia enim Graeci πίθας, ſimias πιθήκες vocant: ac ſi *i*, tam in Pithis, quam in Pithecis non ſcriberetur. De Arimis, praeter Strabonem, apud quem longa diſceptatio eſt, etiam ſuo loco non pauca Euſtathius Homeri interpres, & Stephanus, cujus verba ſubjeci, ut ita ea caſtigatius, quam in vulgatis codicibus habentur, recitarem:

Ἄριμα, Ὄμηρος· Εἰν Ἀρίμοις, ὅθι φασὶ Τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς. Οἱ μὲν ἐν Κιλικίᾳ, οἱ δὲ ἐν Συρίᾳ, οἱ δὲ ἐν Πιθηκούσαις, κατὰ Τυῤῥηνοῖς φασὶ γενέσθαι τὸν μῦθον. Τὸ ἐθνικὸν, Ἀριμαῖος. Ἐκαλοῦντο καὶ Ἄριμοι.

Sane ſciendum, Typhoeo Pindarum, & Ovidium Aetnam imponere, quem Homerus, Virgil. Lucan. & Claud. ſupponunt Inarimae. Hujus rei licentiam, & inconſtantiam naturalis excuſat ratio, quam tradit Artemon. Quicumque enim mons, qui incendia eructat, injectus Typhoni jure dici poteſt. Nam procellae, & repentinis flatibus, qui conflagrationes ejuſmodi ſuccedunt, nomen eſt Typhon. Ut hac ratione Typhonis cubile, in Boeotia, in Cilicia, in Phrygia, &, ut Herodoto placet, in Aegypto variatum ſit, locis: quibus incendia naturae ſponte erumpunt. Vide *Prochyta*.

Inceſtare thalamos novercae. AE. 10: 389

Sive a Graeco trahatur, ut Pompejo placet, quod illi facinus dicunt anicetton: ſive cum Lutatio & aliis, verbum a Ceſto deflectas, cinguli genere, quo Venus ad honeſtas nuptias nii fingitur, omnino diphthongo caret, etiamſi quidam illam admittant, a Caedendo verbo Caeſtum deducentes, quod ille variis caeſuris, hoc eſt inciſionibus diſtinguere tur, quibus cingula inſignili ſolebant: quum tamen, ἀπὸ τῶ κεντεῖν, quod eſt pungere, veniat ceſtus, quod variis punctis eſſet, ornatus gratia, interſtinctus, a quo verbo & centrum, & alia non pauca Graeci dixerunt.

inceſtat. AE 6: 150. N. de Impropriis.

Incanaque menta. G. 3: 311. AE. 6: 809

In particula in compoſitione ſignificat modo quod *non*, ut *Inimicus*. Eleganter interdum incondis Nominibus, ſed Verbis frequentius augere ſolet, non imminuere ſuam ſignificationem, ut *Incana menta*: ut *Inflammavit*. Et quoniam haec praepoſitio modo in loco, modo ad locum ſignificat, idcirco & compagendis ipſis verbis, modo quo tenditur, ſignat: ut *Irrumpo*, *Irruo*: modo ubi quid fit, ut *Inambulo*, *Innato*. Hujus rei exempla plura centum quinquaginta apud Poetam deprehendas, quae tibi hic Index facile ſuggeret. Vide *Infracta*.

incanduit. G. 3: 479

incanuit. 2: 71

incaſſum. 1: 387. 3: 100. AE. 3: 345. 7: 421. 8: 378

incautam, ſ. cervam. 4: 70

incautis. G. 2: 303

incautum. 3: 469. 4: 488. AE. 1: 350. 3: 332. 10: 386, 812

incedens. 5: 188

incedit. 1: 690. 10: 764

incedo. 1: 46

incedunt. 4: 141

incendat. 1: 660

incende. E. 8: 82

incendebat. AE. 5: 88

incendentem. 9: 500

incendere. G 1: 84, 272. 4: 264. AE. 4: 360

incendi. AE. 8: 562

incendia. G 2: 311. AE. 1: 566. 2: 329, 569, 706. 5: 680. 8: 359 9: 71, 77 10: 406

incendimus. AE. 3: 279

incendit. 4: 197. 5: 455. 6: 889

incendunt. 10: 895. 11: 147

incenſa. 2: 327, 374. 3: 156, 325. 4: 300, 376 7: 295. 8: 285. 11: 781. 12: 238

incenſae. 2: 353

incenſam. 2: 555

incenſas 5: 655

incenſi. 1: 727

incenſis. 2: 764

incenſos. G. 3: 459

incenſum AE. 3: 298. 4: 54

incenſus. 2: 343. 5: 719. 9: 342

inceperat. 3: 8

incepta. 4: 638. 7: 259. 11: 469

incepti. 5: 678, 714

incepto. G. 4: 424. AE. 1: 37. 2: 654. 6: 470

inceptos. AE 4: 316. 5: 95

inceptum. G. 2: 39. AE. 4: 452. 6: 334 8: 90: 9: 694. 12: 566, 832

inceptus. AE. 6: 493

incerta. G. 4: 103. AE. 4: 110. 8: 49, 580. 9: 96

incertam. AE. 2: 224. 6: 270. 12: 160

incertas. E. 5: 5

incerti. AE. 3: 7

incertis. G. 1: 115

incertos AE. 3: 203. 12: 743

incertum. G. 1: 25. AE. 2: 39, 740. 8: 352. 11: 341. 12: 320

incertus. G. 3: 500. AE. 5: 95

inceſſit. G. 4: 68. AE. 1: 497

inceſſu. AE. 1: 405. 12: 219

inchoat. G. 3: 42. AE. 6: 252

Julio Modeſto, & aliis placuit *Inchoo* ch aſpiratum habere, quod componatur a *Chao*, quod dixerunt rerum initium. Refert tamen Diom. quamvis locus apud eum corruptiſſime legatur, lib. 1. ubi de praeteritis meminit, Verrium Flacc. probaviſſe, cui & Tranquill. acceſſerit, ut poſtrema ſyllaba hujus verbi aſpirationem reciperet: quod eſſet a nomine *Cohum*, quo apud veteres mundus ſignificabatur, deducta appellatione a cohibendo, quod omnia cohiberet intra ſeſe. unde etiam *n* aſpirationem habebat: quae vox & funiculum ſignificabat, qui cohiberet, id eſt, colligaret temonem buris cum jugo. Hanc ſententiam & Probus in Catholicis duabus regulis fulcit. Altera, quod poſt *c* literam *h* Latina verba non regunt, exceptis nominibus tribus, *Pulcher*, *Orchus*, *Lurcho*. Altera, quod neque *a* litera, neque *o*, ante alterum *o*, in Latinorum verborum prima perſona reperiatur, quamvis Plautus *eeboo* Graece dixerit a βοῶ. Quam opinionem, ut Verrii Flacci tantum, viri eruditi, Pontanus noſter agnoſcit libr. de aſpir. 2. nulla mentione Probi facta, quod miramur, quum tam acriter eam ſententiam, tamque probe is grammaticus defendat, ut etiam imperitiſſime eos putaſſe dixerit, qui *inchoare* ſcriberent. Nos hanc ſententiam cum Pontano amplexati unicuique integrum relinquimus, utram

I velit

velit opinionem ſectari. Sane probabiliorem nos ſequi, probat etiam inſcriptio antiqua, quam idem Pontanus recitat, quae *inchoatus* palam ſcriptum oſtendit.
incide. E 8:29 media longa.
incidere. 3:11 9:14. 10:53. AE. 3:667. 4:575
incidit G 2:107. AE. 2:305, 467. 9:721. 10:477. 11: 699. 12:926
incinctas. G. 4:342. AE. 7: 396. utrobique *in* non imminuit.
incipe E 3:58 4:60 5:10. 8: 21, 25, 31, 36, 42, 46, 51, 57 9:32 10:6 G 1:230
incipiam. G. 1:5 AE. 2:13
incipiant. E. 6:40 6:751
incipias. 10:876
incipiat. G. 2:45 3:191
incipiens 3:295 AE 11 23
incipient. E. 4:12 G. 1:454
incipio AE 2:348
incipit E. 6:26 9:60 G 3: 61, 139 4:386 AE. 1:721 2:269 4:76, 161. 6:103 8:373. 10:5. 11:705 12: 47, 692
incipiunt E. 9:8. G. 1:357
incita. part. AE. 12:492, 534
incrementia. G. 3:68. AE. 2: 602
inclinata. AE 12:59
inclita 2:82, 241 6:781
inclite 6:562. 12:179
inclitus. 6:479
includit. 9:727
includunt. G 2:77. AE 2:19
inclusa AE. 5:149
inclusas 6:680 12:587
incluserat. 11:488 12:430
includere. 8:599. 12:744
incluserit. 9:729
inclusi. 2:45 6:614
inclusit. 7:534. 8:225. 12: 211
inclusos. 2:258
inclusum. 8:248. 10:236. 12:749
inclusus. 11:398
incocta. G. 3:307
incognita. AE. 1:515. 12: 414, 859
incolimus. 6:675
incolitur. 8:478
incolumem. 6:345. 8:575. 10:47, 616. 11:717
incolumes. 6:413
inclamat. G. 4:212. AE. 12:39
incolumis. AE 2:88, 577
inconsultata. 2:456. 4:467
incommoda. 8:74
incompoſitos. G. 1:350
incomptis. 2:386
inconcessos. AE. 1:651
incondita. E 2:4
inconsulti. AE. 3:452. N. tt. 3
incoque G. 4:279
incrabescere. G. 1:359. AE 8: 14
incredibilis. 3:294
incrementum. E. 4:49
increpat. G. 4:71. 6:387 9: 127, 560. N. tt 5. AE. 10: 278, 830. 12:332, 758
increpitans. G 4:138. N tt. 5 AE. 1:738
increpitas. AE. 10:900. N. tt 5
increpitat. 10:810
increpitent. 3:454
increpuit. G 1:382. AE. 9: 504 N. tt 5. 12:755
increſcunt AE. 9:688
increvit. 3:46
inculcat. G. 2:507 AE 1:89 4:83
incultere. AE 1:84. 6.610. 8:444. 12. 367
incubuit. G 2:311. 3:197 AE 4:650. 7:88 12:774
incudibus G 2:540 4:173 AE 7:629. 8:419, 451
inculta. G 4:430 AE. 1:308. 6:300
inculti G. 2:415
incultis. E 4:29
incumbebat. AE 8:236
incumbens. E 8:16 G. 2:377 AE 2:514 5:325, 858. 10: 728 11:674
incumbunt. G 4.249
incumbere. G 1:213. AE. 2: 653 3:15 9:791
incumbit. 10:894
incumbite. 10:294
incumbunt. 2:205. 4:397. 9:73
incursimus 2:409
incursant. 11:613 759, 834. 12:717
incursus G 3:407
incurvant AE. 5:500
incurvo. G 1:494. 2:513. vide *infracta*.
incuſat. AE 1:410. 11:471 12:580, 612
incuſavi. 2:745
incuſes. 12:146
incuſo. 11:312
incuſum lapidem. G. 1:275. manualem molam, cudendo aſperatam. Vide *Procudit*.
incute. AE. 1:69
indagine. 4:121
inde. G 1:86 2:306, 367. 3:74, 327, 490 AE 1:275 2: 21 355, 434, 756. 3:69, 663, 666, 697, 703. 5:139, 223, 585 6:201, 385, 411, 477, 728. 7:530. 8:238, 407, 587, 642. 9:771 10: 249, 315, 521, 868 12:743
indebita. AE 6:66
indecorum. 11:845. 12:679
indecores. 7:231 11:423. N. tt 9. ubi *indecoris*. habetur 12:25
indefeſſa. 11:651
indeprenſus. 5:591
Indi. G. 2:138. AE 8:705
India. G. 1:57. 2:116, 122
inducere. AE. 7:616
indictis. 8:211
indicio. G 2:182. AE 2:84
indicit. AE 1:632. 3:264. 5:758 7:468
indicium. G. 2:246
indictus AE. 7:733
indiga. G. 2:428
indigenae. AE. 8:314
indigenas. 12:823
indiget E 2:71
Indigetem. AE. 12:794
Indigetes. G. 1:498
indigna. AE. 2:285 4:617. 6:163
digna atque indigna relatu Vociferans. 9:595
Digna indigna pati 12: 811. Quomodo, *At ſperate Deos memores fandi, atque nefandi*, 1:543. Et, *Fas verſum atque nefas*. G. 1: 505. Et *pariter facta, atque infecta canebat*. AE 4: 190. Hujus generis ſunt & illa: *alios inſunt curſus, alternosque recurſus*. & 6:122. *itque reditque viam*. & illa: 6:127. *Noctes atque dies*. 3:363. *Hinc illius velvens oculos*, & hujuſmodi alia, quae frequenter reperias apud Poetam.
indignabar. AE 2:93
indignantem. 5:651
indignantes, ſc. venti. 1:55
indignante. 8:649
indignantur. 5:229
indignata. 11:831. 12:786, 952
indignatum. G. 2:162
indignatus. AE 1:770. 8:728
indigno. E 8:18. 10:10. AE 12:411
indignum. G. 1:491. AE 10:74
indignus. AE. 12:649
Indis G. 4:293
indiſcreta. AE. 10:392
indicis. 11:737
indocile. 8:321
indocte. E 3:26
indole. AE. 10:826
indomitae. G. 3:174
indomitas. AE. 2:594 5:681
indomiti. 7:521. 8:728
indomitum 2:440
Indos. G 4:425. AE. 6:794. 7:605
induat. AE. 10:682 11:439
indubitare. 8:404
inducere. E. 5:30. AE 5:379
induceret. E. 9:20. G 1:316
inducit. G. 1:106. AE. 11: 620
inducite. E. 5:40
inducitur. AE 8:457
inductus. 5:399
Indus. 1:684
induerat. E. 4:143. AE 7:20
induet. G 1:188
induit. AE. 2:526 7:417. 9: 180, 366. 11:77
indutus. 2:393. 7:640
indulge. G. 2:277. AE 4:51. N. tt 5
indulgent. G. 4:198. AE. 9: 165
indulgentia nom. ſingul. G. 2:345
indulges. AE. 2:776 6:135. 9:615
indulget. 8:512
induſſiſſs. 10:625
Indum G 2:172. AE. 12:67
induruit. G. 3:366
induſtria. G. 3:209
induitae 3:364
induto. AE. 12:947
indutos. 11:83
indutum 10:775
indutus. 2:275. 5:264, 674. 7:668. 11:487
induxerat G 4:552
ineant. AE. 11:912
ineluctabile. AE. 2:324. 9: 334
inemptis. G 4:133, Horat. *dapes inemptas* appellat.
inermem. AE. 11:672. 12: 311, 734
inermes. 1:487. 10:595 11: 414
inermis. 2:67
inermum. 10:425. 12:131
iners. G. 4:25
inertem. E. 1:28
inertes. E. 8:24 G. 3:136, 523. AE 10:322 11:732
inertia. 2:364 4:158. 9:55, 150, 730
ineſt. 6:26
ineunt. G. 2:381. 4:314. AE. 5:214, 583
inexcita. AE 7:623
inexhauſtis. 10:174
inexorabile. G. 2:491. quod infra dicit *ineluctabile*.
inexpertum. AE. 4:415. Horat. *Nil intentatum noſtri liquere poetae*.

inexpletum. AE. 8: 559
inexſaturabile. alii, *nec exſatureabile*. 5: 781
inextricabilis. 6: 27
infabricata. 4: 400
infanda. 2: 132. 8: 489. 10: 673
infandae. 11: 267
infandas 8: 483
infandi. 3: 645
infando. 2: 84
infandos. 1: 526, 597
infandum. adverb. G. 1: 479 AE 2: 251
infandum. nomen. AE. 2: 3. N tr. 2. v. infans. 4: 85, 613. 7: 583. 8: 578. 12: 804
infans. 11: 573
infantem. 11: 541
infantis. 11: 550
infantum. 6: 426
infauſtas. 5: 635
infauſto. 11: 589
infauſtum. 7: 717. 11: 347
infecere. G. 2: 128
infecit. 3: 481
infecta. non facta. AE. 4: 190
infectus. ſcil. *nemus*. 5: 413. 7: 341
infectis. 10: 528
infecto. 12: 286
infectos. 10: 720
infectum. 6: 742. 12: 243
infelicem 3: 649. 9: 430
infelicis. 3: 613, 691 5: 3. 7: 401. 9: 786
infelix. E. 3: 3. 5: 37. 6: 48, 53, 82. G 2: 198, 239, 314. 3: 37, 498. AE 1: 475, 712, 749. 2: 245, 455, 772. 3: 50, 246. 4: 68, 450, 529, 596. 5: 204, 329, 465, 625. 6: 456, 521, 618, 822. 7: 309, 376. 9: 390, 477. 10: 325, 596, 730, 781, 829, 850. 11: 53, 85, 175, 563. 12: 598, 608, 641, 870, 941
infenſa AE. 11: 859 12: 232
infenſam 10: 521
infenſi. 2: 72. 4: 322. 5: 587
infenſis. 9: 793
infenſos. 11: 899
infenſum. 5: 642
infenſus. 11: 123, 336
inferae. 4: 545
inferat. 9: 401. 11: 467
inferias. G 4: 545, 553. AE. 9: 215. 10: 519. 11: 82
inferimus. 3: 66
inferior. 12: 630
inferiora. 6: 170
infernae. 6: 238
infernam. 12: 199
inferna. 5: 732. 8: 244
inferni. 3: 386. 6: 106
infernis. 7: 325, 771
inferre. G. 4: 265. AE 3: 248. 7: 604. 8: 12: 10: 66, 300, 364
inferret. G. 4: 360. AE. 1: 6. 6: 652
infert. AE. 9: 53, 522
infeſta. 5: 542. 7: 299. 10: 206, 877
infeſto. 2: 529. 5: 691 9: 512
infeſtos. 2: 571. 11: 899
inficit. 12: 418
infidos. G. 2: 496
infidum. 3: 254
infigitur. AE. 5: 504 9: 746
infigunt. 12: 721
infindere. E. 4: 33
infindunt. 5: 142. de remigantibus.
infit. 5: 708. 10, 101, 860 11: 342, 301 12: 10
infixa. 9: 579, 699. 12: 375
infixi. 4: 4
infixit acuto ſcopulo. 1: 45.
Quamvis aliqui *inflixit*, ex cod. Viterbienſi, & Roman. qui in Palatina bibliotheca aſſervatur. Quam lectionem tuetur, *inflicta vadis dorſo dum pendet iniquo*: quod in decimo legitur. Ad quod exemplum non advertunt, qui *inflixit* reponunt, ex ſola priſcorum codicum fide. Navis ergo illidi, infigi, & infligi dicitur apud poetam.
infixum. 4: 689
inflammatus. 3: 330
inflammavit 4: 54
inflare. E. 5: 2
inflari. G. 2: 539
inflatum. E. 6: 15
inflatur. AE. 3: 357
inflavit. G 2: 193
inflectere AE. 12: 800
inflecto 11: 372
inflexam 3: 631
inflexi, id eſt, *incurvi*. G. 1: 162
inflexit. AE. 4: 22
inflicta. 10: 303
influit. G. 4: 378
infode. 2: 348
infodias 2: 263
infodiunt. 3: 535. AE. 11: 200
inforrunda. G 2: 48
informant. AE 8: 447
informatum. 8: 426
informe 3: 658. 6: 264
informem 3: 431
informes. G. 3: 247
informi AE. 6: 416
infremis. E. 2: 25. G. 3: 345. *ierbi*, id eſt, *ſuſpendit*. AE. 12: 603
infra. G 2: 158. AE 8: 148
infractu. ſcil. *Juno* 5: 784. *fama*. 7: 332. *tela*. 10: 731. *arundine*. 12: 387
Pontanus, quo minus a Virgil. moremur *incana mento*, & *incurvum aratrum* dici, *infractum* monet a Cic. poſitum, pro *valde fractum* Qui non magis mihi videtur noſtram a Virgil. admirationem revocaſſe, quam totam in ſcipſum convertere: quippe qui, vir alio qui Maronis ſtudioſiſſimus ad *infracti* verbi Cic. mentionem tranſierit, non adnumeraris etiam ſuperioribus *infractu*, *infultae*, & *infeoctos* vocibus: quibus etiam Maro utitur affirmative. Verum quo minus miremur, haec ita a poeta accipi, faciunt magis verba *incanes*, *infringo*, & *incurvo*: ſemper etiam ab oratoribus affirmative uſurpata. Sed illud fortaſſe magis admiratione dignum, quod Scaevola, Juris Civilis auctor, Titulo *De liberis & poſthum.* (ut a vulgata citandi ratione non recedam) lege *Gallus Aquilius* dixit initio paragraphi, *ille caſus indiffſicilis eſt*, id eſt valde difficilis. Et eod tit. Pompon *Si quis* (quod eſt initium legis) *ingravi valetudine affectus, opem facere domino non potuerit, ſubveniendum eſt ei.* Ubi *ingravi* junctim legunt, pro valde gravi. Et Ulp. tit. *pro ſorio*, lege *Cum duobus*, his verbis, *Damna* (eſt autem paragraphi initium) *impendentibus accidunt, hoc eſt damna fatalia, ſocii non coguntur praeſtare.* Illic enim *impendentibus* pro valde pendentibus vulgo ſumunt: de quibus ſuis locis a nobis copioſius dicendum erit, quum in Pandect. juris civil. Indicem feliciſſimum edemus. Caeterum idem Ulpian. *increſcere*, & *invaleſcere* magis ex uſu poſuit, ut, de aqua pluvia arcenda, lege 1 paragrapho *In ſummas* ibi 1 *Imber autem creſcere eam aquam dicimus, quae colorem mutat, vel increſcit.* Et tit. *de fundo inſtruct.* lege *Quaeſitum*, paragrapho *Sed ſi fundus*, illis verbis: *Quam ſententiam quotidie increſcere & invaleſcere videmus.*
infractae. AE. 9: 499
infractos. 12: 1
infremuit. 10: 711
infrenant. 12: 287
infrendens. 3: 664 N. tr. 6 8: 230. 10: 718
infreni. 4: 41
infrenis. 10: 750
infula. G. 3: 487. AE. 2: 430. 10: 538
infundam. 4: 122
infundens. AE 6: 254
infundere. G. 1: 385 3: 509
infuſa. AE. 4: 250 5: 684. 6: 726
infuſcatur G. 3: 493
infuſcet. 3: 389
infuſo. AE 9: 461
infuſum. 5: 552
infuſus 8: 406
ingemere. G 1: 46
ingeminans. AE. 2: 770 5: 457
ingeminant. G. 1: 333, 411. AE. 1: 747. 3: 199. 4: 531. 5: 434 9: 811
ingeminat. AE 5: 227 7: 578
ingeminatur. G 3: 45
ingeminiſſe E. 5: 27
ingemit. ſc. *Aeneas*. AE. 1: 93
ingemuit 4: 369, 692. 6: 483. 10: 739, 823. 11: 840
ingenitis. G 1: 177. N. tr. 5
ingenium. 1: 416
ingens. G 1: 380, 477 2: 65, 80, 131 3: 14: 260. 4: 20, 418. AE. 1: 99, 114, 263, 446, 640 2: 325, 476, 513, 557 3: 62, 99, 390, 466, 570, 619, 636, 658. 4: 181. 5: 85, 156, 172, 523, 765. 6: 42, 64, 283, 400, 417, 423, 426, 551, 686. 7: 352, 483, 569, 676, 710, 791. 8: 43, 241, 258, 527, 597 9: 110, 454, 515, 709, 735. 10: 127, 417, 446, 485, 553, 579, 870. 11: 124, 680, 849. 12: 225, 268, 300, 666, 724, 888, 896, 927
ingentem. G. 1: 185 2: 297, 306, 461. 3: 413. 4: 273. AE. 1: 485. 2: 150, 202, 400, 438, 482, 796 3: 462, 555, 579 4: 402. 5: 118, 216, 611, 658. 6: 215, 413, 519, 868. 7: 29. 8: 192, 252, 342, 367, 447, 622. 9: 15. 10: 195, 762. 11: 5, 37, 207, 641, 897. 12: 398, 640
ingentes. G. 2: 382. 3: 207, 333. 4: 83. AE. 2: 20: 41

19. 5:701. 7:167. 8:204, 475. 9:470, 528. 10:245, 509. 11:367. 12:36, 708
ingenti. G. 1:178, 525, 554. 2:19, 279, 476, 489. 3:43. 4:365, 497. AE. 1:453. 4:505. 5:118, 223, 487, 506. 6:221, 232, 491. 7:65. 8:647. 9:38, 242, 569, 597, 752. 10:541, 698, 842, 884. 11:231, 447, 556, 614. 12:161, 640, 715
ingentia. G. 1:412. AE. 1:192, 365. 5:404. 6:81
ingentibus. 1:208. 2:217, 489. 7:241, 576. 9:296. 10:461
ingentior. 11:124
ingentis. G. 2:351. AE. 5:540. 11:65
ingerit. 9:765. 12:350
inglorius. G. 2:486. 4:94. AE. 9:548. 10:52. 11:793. 12:597
ingluviem. G. 3:431. ingluvies a verbo *ingluvio* trahitur.
ingrata AE 2:101
ingratae. E. 1:55
ingratis. AE 7:425
ingrato. 6:215
ingratum. G. 5:98. AE. 12:144
ingratus. AE 10:666
ingravat. 11:220
ingredere. G. 1:42. AE. 8:513
ingrediens. 8:309
ingredior. G. 1:175
ingreditur. G. 3:76. AE. 4:177. 5:545. 6:158. 10:763, 767
ingressa. AE. 4:107
ingressis. 7:194
ingressus. G 4:316, 469. AE. 3:17. 6:867. 10:248. 11:704, 904
ingruere. AE. 11:899
ingrueret. 8:535
ingruit. G 2:410. AE. 2:301. 12:284, 628
inguen. AE. 10:589
inguina. ſc. *Scyllae.* E. 6:75.

Ab hac corporis parte, quam potiſſimum tentat, *Angonaia* appellant agri Patavini incolae, quaſi *Inguinaia*, apoſtema illud quod alii *Peſtem* dicunt a Latino, tametſi illi libentius *Peſtilentiam* vocant. Quod quia in ſimilitudinem glandis coit, *Glandussa* etiam, quaſi *Glandussam* dicimus. Bergomates, quique Galliam Tranſpadanam incolunt, *Cot* gentili vocabulo dicunt, & *Codeſella*, forma diminutiva, de figura coris, qua ferrum acuitur, quaeque fundae ſimilis in agro Bergomenſi copioſa, juxta oppidum cui *Nembra* nomen eſt, foditur. Ethruſci *Gavaccivolo* nuncupant. Cujus appellationis rationes tu interea cogitabis, dum Boccatii Decameron, ad fidem archetypi auctorit, cum noſtro Indice publicabimus.
inguine. G. 5:281. AE. 10:786
inhaerens. AE. 8:260
inhaeret. 10:845
inhaeſit. 8:124
inhians. G. 4:483. AE. 4:64. 7:814
inhiant, ſ. *agricolae.* G. 2:463
inhibete. AE. 2:693
inhoneſto. 6:497
inhorruit. G. 1:314. AE. 3:195. 5:11. 10:711
inhoſpita. nominat. ſing. AE. 4:41. accuſ. pl. 5:627
inhumata. 6:325. 11:22, 372
inhumati. 1:555
inhumatus. 4:620. 6:374
iniiſſe. E. 4:11
inilia. 5:846
injicere. 10:419
injecit. AE 2:408. 8:257
injecta. 2:726
injectis. AE. 9:807
inifice. G 4:46. AE. 6:366
injicit. AE. 9:555. 11:728
injiciunt. E. 6:19
inimica. AE. 1:67. 2:612. 4:255. 5:456, 671. 6:472. 8:117. 9:315. 555, 739. 11:84, 809, 880. 12:150, 716, 812
inimicam. AE. 10:293
inimicis. 8:575
inimico. 4:656. 10:956. 11:685, 720
inimicum. G. 4:330. AE. 1:123. 10:795. 12:944
inimicus. G. 2:407. AE. 2:600
iniqua. AE. 10:889
iniquae. AE. 2:668. 4:618. 8:292
iniquam. 6:532. 12:243
iniqui. 7:227
iniquis. G. 4:147. AE. 2:257. 3:17. 10:7, 580. 11:531
iniquo. G 2:164. AE. 5:203. 6:475. 10:303
inire. E. 1:56
init. 7:647
injuria. AE. 1:27, 341. 3:256, 604. 4:354. 2:108
injuſſa. E. 6:9. G. 1:55
injuſſus. AE. 6:375
injuſta. E. 3:33
injuſto. G 3:347
inqueligatus. AE. 10:794. pro *illigatus*: & eſt Tmeſis, cum Hyſterologia.
innabant. AE. 10:222
innabilis. G 4:478
innare. G. 5:142. AE. 6:134, 369. 8:93, 692. 11:549
innaret. AE. 9:651. N. 11. 4. v. nare.
innatat. G 2:451
innatus 4:177
innecte. AE. 4:51
innectit. 7:353, 418
innectuntur. 8:661
innexa. 5:511. 6:282, 609. 8:277
innexuit. 5:425
innexus. 7:669
innixa. 4:690
innocuae. 10:302
innocuum. 7:230
innoxia. G. 129. 5:285. AE. 2:683
innoxius. 5:92
innumeras. 6:706
innumeras. 11:204
innuptae. G. 4:476. AE. 2:31, 238. 6:307. 12:24
inoffenſum. AE. 10:292
inoleſcere. G. 2:77. AE. 5:758
Ino. G. 1:437. patronymicum a matre Ino.
inopem G. 2:499. AE 9:290
inopes. 8:100 N. 11. v. inops.
inopi. G. 1:186. N. 11. 1
inopina. AE. 5:857. 6:104. 8:476
inops. 4:300
Inous. 5:825
inquit. E 5:79. 6:23. 7:8:10. 22, 28, 31. G 4:446, 494. AE. 1:321, 459, 754. 2:69, 78, 387, 520. 5:348, 474, 638, 670, 741. 7:68, 116, 595. 8:115, 551, 562, 459. 9:423, 781. 10:491. 11:43, 855. 12:259. 777, 951

Inquam, & *inquit*, voces ſunt quam maxime dialogis accommodae. Hinc M. Tull. in praefatione Laelii: *Quaſi autem*, inquit, *ipſos interdum loquentes, ne inquam & inquit ſaepius interponeretur*.
inquaeſalutatam. AE. 9:288 *inſalutatam*: & eſt tmeſis, ut, *inqueligatus.* 10:794
inſana. 9:760
inſanam. 5:443
inſani. E. 9:43. N. de Im proptiis. AE 7:550
inſania. 2:42. 4:595. 7:462. 10:871. 12:37, 667
inſaniae. E. 5:36
inſanis. 10:22
inſano. G. 1:481
inſanum 2:502
inſanus. E. 10:44
inſcia. AE. 1:718. 7:381. 12:648
inſcius. G 5:189. AE 2:307, 572. 6:711. 8:627. 10:249. 907
inſcribitur. AE. 1:478
inſcripti. E 3:106
inſectabere. G. 1:155
inſediſſe. AE. 10:59
inſedit. 2:616. 8:480. 11:531
inſequitur. G. 1:105, 408. AE. 1:87, 105, 241, 616. 2:550. 4:161. 5:321, 788. 7:795. 8:147. 9:276. 12:466, 748
inſequor AE. 5:32
inſerat. G. 2:50
inſere. E. 1:74. 9:50. G. 2:302
inſereta, id eſt, *inſerendi*. G. 2:73
inſeritur. 2:69
inſerta. AE. 11:772
inſertabam. 2:672
inſertas. 5:152
inſerta. G. 5:509
inſidebat. AE. 719
inſidiae. 2:310. 6:399. 7:326. 12:536
inſidias. E. 5:60. G. 1:271. 3:537. AE. 1:754. 2:36, 65. vide *Ionios.*
inſidiatus. AE. 9:59
inſidiis. E. 3:18. G. 1:426. AE. 2:195, 421. 7:478. 9:237. 11:785. 12:494, 752
inſidunt. 6:708
inſigne. AE 2:392. 7:657. 8:683. 10:188. 12:289, 944
inſignem. 1:10. N. 11. 5. 5:310, 367, 705. 7:76, 655, 745, 762. 8:166
inſignes. 11:291
inſigni. 1:625. 10:450
inſignia. 2:389. 8:506. 11:334
inſignibat. 7:790
inſignibus. G. 4:82. AE. 1:170, 559. 11:89
inſignis. G 3:7, 56, 266. 4:91. AE. 3:468. 4:154. 5:295. 6:167, 403, 808, 837, 855. 7:613. 9:556, 583. 10:22, 354, 754. 11:386, 769. 12:322
inſincerus. G. 4:285

inſinuat.

inſonat. AE. 2:229
inſiſſe. G. 3:164
inſiſtere. 3:114. AE. 6:563
inſiſtit. AE. 4:533
inſita. G. 2:33
inſolitae. 3:543
inſolitis. 1:475
inſomnem. AE. 9:197
inſomnia terrent. AE. 4:9. alii, *inſomnia terret*, quod magis placet. 6:896
inſomnis. 6:556
inſonat. 8:239 12:366
inſontem 2:84. 10:630
inſontes. 3:249. 6:435
inſonti. 5:841
inſontis. 2:93. 5:350
inſonuere. 2:53
inſonuit. 5:579. 7:451. 11:596
inſpectura. 2:47
inſperata. 3:278. 8:247
inſpicat. G. 1:292
inſpirans. AE. 7:351
inſpirant. G. 4:237
inſpirat. AE. 6:12
inſpires. 1:688
inſpoliata. 11:594
inſtabant. 8:434
inſtabiles. G. 4:105, 295
inſtabis. 1:220
inſtamus. AE. 2:244
inſtans. 1:504
inſtant. G. 3:106, 123. AE. 1:423. 2:627. 8:537, 693. 9:171. 10:118, 692, 713
inſtantem AE. 3:168. 11:703. 12:371
inſtantes 11:872
inſtantibus. 10:624
inſtar. AE. 2:15. 3:637. 7:707. 12:923

De uſu & eleganti ſignificatione hujus vocis *inſtar*, habes non pauca apud Pontanum, per Actii Dialogi initia, ubi *Inſtar montis equum*, Virgil exponit.

inſtar. AE. 6:865

Similitudo, & eſt nomen, quod *inſtar inſtaris* variatur. Quod non recipit praepoſitionem, ut refert ex Probo Serv. quamvis Serenus *ad inſtar* dixit, quod apud idoneos non legas.

inſtare. G. 1:464. AE. 11:529. 12:916
inſtaret. AE. 1:468
inſtat. E 9:66 G. 3:154. AE. 2:491. 4:115. 8:89, 250. 9:330, 441. 10:196, 433, 645, 657, 788. 11:751, 762, 783, 837
inſtauramus. AE. 3:62
inſtaurant. AE. 7:146. 8:283. 10:543. *Inſtaurare* eſt integrare, &, ut ait Varro, quaſi inſtar novare.
inſtauret. AE. 4:63, 145. 5:94
inſtaurata. 2:669
inſtaurate. 6:530
inſtaurati. 2:451
inſternor. 2:722
inſtigant. 5:228
inſtigat. 11:730
inſtituat. 11:574
inſtituam. 6:70
inſtituere. 7:690
inſtituit. E 2:33. 3:30. G. 2:148. AE. 6:148
inſtituunt. 7:109
inſtrato. G. 3:230
inſtratos. AE. 7:277
inſtraverat. 12:675
inſtrepat. G. 3:173
inſtructa. AE. 9:368
inſtructi. 12:124
inſtructis. 2:254
inſtructo. 8:676
inſtructor. 11:449
inſtructus. 2:152. 6:831
inſtruimus. 3:231
inſtruit. 3:471. 8:80
inſtruitur. 1:638
inſtruxit. 5:349
inſueta. E 1:30. AE. 8:248
inſuetos. 10:364
inſuetum. E 5:56. AE. 6:16. 8:92
inſula. 1:157 2:22. 3:104, 386, 692. 8:416. 10:174
inſulae. 3:211

ae non cadit in ſynaloepham: quin *hic* ſyllabam brevem poſuit, quoniam eadem ſyllaba producta a longa vocali excipitur; ut recte conſequentis longitudo naturam prioris oppreſſerit. Quare contemplanda eſt poetae noſtri diligentia, qui rurſus hanc diphthongon recte longam ſervavit, quia conſequens vocalis brevis eſſet, eo verſu. E 10:12. *Ulla moram fecere, neque Aoniae Aganippe.* ut Probus legit. De natura autem hujus diphthongi *ae* in ſcanſione, ut alibi commodius, ita diffuſius dicendum eſt.

inſultans. AE 2:330 6:571. 570. 11:600 12:339
inſultant. 7:381
inſultare. G 3:117. N. tr. 5
inſultent. 4:11
inſuper. 2:62, 2:593. 3:379. 9:274. 11:107 12:358
inſuperabile. 4:40
inſurgens. 5:443. 8:234. 12:697, 755. 12:902
inſurgere. 9:34
inſurgimus. 3:207
inſurgite. 3:560. 5:189
inſuto. 5:405
intacta. G 4:540, 551. AE. 7:808. 11:419
intactae. AE. 7:808
intactam. 1:345
intacto. 6:38
intactos. G. 3:41
intactum 10:504
integer. AE. 2:638. N. tr. 4. 9:255
integram. G. 4:302
integrat. 4:515. N. tr. 3
integro. E. 4:5
intemerata. AE. 2:143. 3:178. 11:584
intempeſta. G. 1:247. AE. 3:587. 12:846
intempeſtae. AE. 10:184
intendebat. 8:704
intendere. 3:683 5:403. 9:776
intendi. 5:829
intendiſſe. 9:590
intendit. 4:506. 7:514
intendunt. 2:237. N. tr. 5. 5:33. 9:665
intenta. 5:136
intentans. 6:572
intentant 1:91
intentata. 10:39. de manibus.
intenti. 2:1. 5:237. N. tr. 5. ver. intentum. 7:380
intentis. 3:716
intentos 7:232
intepuit. 10:570
inter. E. 1:14, 25, 52 2:3. 3:108. 5:3, 84. 8:13, 56 9:12, 24. 10:40, 45, 52. G 2:33, 153, 237, 301, 413, 445, 489, 2:345, 349, 357, 383 526 3:218, 229, 439, 488, 540. 4:73, 174, 345, 521 AE. 1:107, 191, 218, 348, 455, 680, 2:454, 479, 632, 782. 3:228. 348, 406, 566, 646, 656, 683. 4:61, 70, 258, 277, 193, 204, 256, 443. 5:91, 152, 169, 433, 479, 618, 655, 766. 6:160, 174, 133, 245, 450, 513, 592, 658, 828. 7:349, 397, 442, 453, 673, 679, 699, 783. 8:32, 359, 452, 392, 586, 608, 619, 639, 671, 709 9:202, 318, 329, 457, 549, 556, 730. 10:1 132, 246, 190, 237, 358, 437, 710, 761, 767, 778, 890. 11:121, 311, 445, 541, 570, 684, 692, 729, 826, 862, 882, 907. 12:212, 318, 337. 381, 469, 579, 672, 709, 720

Inter Praepoſitio, tum praeponitur, tum poſtponitur, quamobrem & accentum mutat, ut *circum*. Sane Servium demiror, qui ſuper eo loco, *Namque manus inter*, ſcribit, Inter *plerumque pro per ponitur, ſed raro apud Virgil.* quum tamen, ipſo etiam interprete, perplura exempla apud eum ſit reperire. Quin & ipſe ad eum verſum, *Arma inter nubem*, ait, *Per nubem, more ſuo*. ut affirmet, Poetam eſſe in hac elocutione frequentem, quam alibi etiam honeſtam aſſerit. Loci autem hujus praepoſitionis apud Maronem, quos & Honoratus grammaticus interpretatur, inter caeteros ſunt hi:

E. 3:28. 3:3. 9:24. *dum agis.* G. 1:510. 2:299. AE. 2:681. 4:663. 7:30. 8:107, 528. 12:437

inter praemia, id eſt, *ad praemia.* AE. 12:437
intercipit. 10:402
intercluſit. AE. 2:111
interdum. G. 2:258. 3:57, 506. AE 1:718. 3:572. 12:747
interea. E. 1:58. 10:55, G. 1:83, 293. 2:429, 523. 3:402 63, 174, 284, 311, 367 4:308. AE 1:124, 180, 418, 479, 633 2:57, 250, 468. 3:284, 472, 508, 568. 4:67, 129, 160, 291. 5:1 755, 779. 6:212, 523, 703. 8:172, 280, 9:41, 139 367, 422, 473. 10:1: 118, 164, 256, 287, 439, 573, 606, 665, 689, 833. 11:2, 22, 532, 896. 12:107, 161, 384, 614, 792
intereunt. G. 1:252. 3:368
interfice. 4:330. N tr. 5. & lib. de Impropriis.
interfuſa. 4:480. AE. 4:644. 439
interimit. 10:428
interior. 1:637. 2:486. 4:945, 5:170, 203. 11:695
interiora. 4:645
interiore 4:494
interit. G. 3:544
introitum. E. 5:28
interius. G. 3:137
interlucet. AE. 9:308

interlait. 3: 419. 7: 717
intermiſerat. E. 10: 5
internectat. AE. 7: 816
interpres. 3: 359. N. tr. 5. 474. 4: 356, 378. 608. N. ibid. 10: 175
interque legendae. G. 2: 366. pro *interlegendae.*
interrita. AE. 5: 863. 11: 711, 837
interritus. 5: 517
interruptae. 4: 88
interrupti. 9: 239
interſint. 11: 62
interſtrepere. E. 9: 36
intertextam. AE. 8: 167
intervallo. 5: 320
intexere. E. 2: 49. AE. 7: 488
intexero. E. 5: 31
intexet. G. 2: 221
intexti. 3: 25
intextum. AE. 10: 785
intextus. 5: 251
intyba G. 1: 120. 4: 120. N. tr. 4. vide Barbari corollarium, capite quod Chondrilla inſcribitur.
intima. G 4: 66, 481. AE. 1: 243. 7: 347
intonat. AE. 6: 607. 8: 527. N. tr. 5. v. Increpitat, legit *increpat.* 9: 709. 12: 700
intonſa. 9: 181, 681
intonſam 12: 170
intonſi. E. 5: 63. Sylvoſi, unde contra, *Tonſis in vallibus.*
intonnere. AE. 1: 90. 7: 515
intonuit. 2: 693. 7: 142. 9: 631
intorquens. 9: 52, 10: 323
intorquere. 9: 534
intorquet. 9: 744. 12: 921
intorſerit. 2: 231
intorſit. ſc. *Proteus* G. 4: 451. AE. 10: 882. 12: 637
intorto. 10: 382
intra. G 4: 159. AE. 2: 33. 6: 525 7: 168, 300 10: 231 12: 235, 267, 608
intractabile. 1: 339
intractabilis. G. 1: 211
intractatum. AE. 8: 206
intramus. 5: 57
intrantem. 4: 339
intrare. 3: 254
intraro. 3. 502
intraſſe. 7: 201
intrant. 6: 59
intravimus. 3: 219
intravit. 8: 390
intremere. 3: 581
intremuere. 3: 673
intremuit. 5: 505
introgreſſi. 1: 520. 11: 248
intulerat. 10: 363
intulerint. 11: 250
intulit. 11: 36
intus. G 3: 214. 4: 258, 422. AE. 1: 167, 294, 703 2: 483, 3: 619. 6: 577, 726. 7: 192, 464. 9: 538, 577, 677. 12: 589
invade. 6: 260
invadere. AE. 3: 382. 9: 186. N. tr. 5
invadit. 4: 265. 9: 71, 147. 10: 690. 12: 497
invadunt. 2: 265, 414, 3: 240. 9: 367. 12: 712
invalidas. G. 4: 498. AE. 12: 262
invalidi. G. 3: 128. AE. 11: 132
invalidum. AE. 5: 716
invalidus. G. 3: 189. AE. 6: 114
invaſerat. 9: 799
invaſiſſet. 6: 361
invaſit. 6: 623. 10: 310
invecta. 7: 287. 12: 77
invectas. 7: 436
invectus. G. 3: 358. AE. 1: 155 5: 171. 6: 587. 8: 714
invehitur. 5: 122. N tr. 5. 6: 785
invenere. 7: 297
inveni. 4: 478
inveniam. 2: 645
invenient. 3: 393. 10: 113
invenies. E. 2: 73
inveniet. G. 1: 495
invenio. AE. 2: 797
inventa. G 4: 283. AE. 3: 390. 6: 8. 8: 43
inventam. 7: 61
inventae. 6: 663
inventis. G 1: 9
inventor. AE. 2: 164
inventrix. G. 1: 19
inventum. G. 1: 140. AE. 7: 680. 9: 742
inventus. G. 1: 184
invergit. AE. 6: 244
invertant. G. 1: 65
invertere. 2: 141. 3: 161
invertiſſe. 3: 526
invertit. AE. 11: 202
Invi. 5: 775. vide in *Bola.*
invia. 8: 337. 3: 383 4: 152. 6: 154. 9: 130
invicta. 6: 878
invictae. 12: 191
invicte. 6: 365: 8: 293
invicti. 6: 394
invictis. 11: 306
invictum. 10: 243
invideo. E. 1: 12
Invidet nobis te regia coeli. G 1: 504. *Ne pater arces Romanas Aſcanio.* AE. 4: 234 *imperium mihi ſenectus tardigela, &c.* 8: 509. *Apollo paribus armis.* 9: 655. In hac elocutione Cicero et iam frequentiſſimus eſt, & ejus feliciſſimi ſeculi auctores.
invidia E. 7: 26 G. 3: 37. AE. 2: 90. 4: 330 11: 337
invidiam. AE. 10: 852. 11: 339
Invidiſſe. 11: 269
invidit. E. 2: 39 7: 58. G. 1: 499 AE. 5: 541. 11: 43
invigilant. G. 4: 158. AE. 9: 605
inviolabile. AE. 11: 363
inviſa. G. 2: 320. 4: 246. AE. 2: 574, 601 8: 243. 12: 62
inviſam. G 2: 189. AE 4: 631. 7: 293 9: 734. 11: 177
inviſe. verbum AE. 11: 388
inviſere. G. 1: 25. AE. 8: 15,
inviſi nomen. AE 6: 608
inviſit. 4: 144
inviſo. G. 3: 563
inviſum. 4: 324. AE. 1: 28 7: 571. 9: 496. 11: 364
inviſus. AE. 1: 387. 2: 647
invita. 11: 809
Invitae. G. 1: 224. AE. 10: 233
invitam. AE. 4: 493
invitat. G. 1: 302. N. tr. 5. AE. 5: 292, 486. N. ibid. 8: 178
invitent. G. 4: 109
invitet 4: 23
inviti. AE. 2: 402
invito. E. 6: 86. AE. 10: 31
Innituz. AE. 6: 460
innitar. 4: 659. 11: 847
inulti. 2: 670
inulto. adverb. 10: 739
inultus. G. 3: 227
inumbrant. AE. 11: 66
inumbret. G. 4: 20
innundant. AE. 10: 24. 11: 382. 12: 280
Invocat. 7: 140
Involvens. G 1: 251. N. tr. 1. AE. 6: 100, 336. 12: 689
Involvere. G. 1: 282. N. tr. 5. AE. 3: 198
involvi. 7: 77
involvit. G. 2: 308. AE. 8: 253
involvitur. AE. 11: 292
inurunt. G. 3: 158
inutile. AE. 1: 510
inutilis. G. 1: 88. AE. 2: 647. 10: 794
io matres, audite ubi quaeque Latinae. AE. 7: 400
Io vox clamantis: & eſt Tragicus fermo, qui & geminatur, unde apud Sophoclem Philoctetes idemtidem clamat, *ιω*, *ιω*. Exprimit & apud Naſonem laetitia geſtientis affectum: *Dicite Io Paean, & Io bis dicite Paean.* Jubilantium quoque ruſticorum eſt, quos imitatus Apriſius ait: *Io Bacco quis me jubilat?* Pro particula etiam dolendi uſurpat Tibullus: *Uror Io remove ſaeva puella faces.* Hinc vulgo dolentes transmutatis vocalibus ei offerimus, niſi malis ab *οἴ μοι* Graeco deflectere; quod eſt *Hei mihi.* Nam & *Oime* utitur lingua noſtra materna.
Io. AE. 7: 789
Io; Ius, hanc Io; & Ioo: & Graece ἡ Ἰώ, ἡ Ἰοῦς, τῇ Ἰοῖ, τὴν Ἰὼ Αἰολικῶς.
Iola. E. 3: 76, 79
Iolas. 2: 57
Ionii. G 2: 108
Ionio. AE. 3: 211. 5: 193
Ionia 3: 671
Erupit temporibus Ciceronis, & Catulli Veronenſis, uſus quidam nimius aſpirandi, ut *Chenturiam*, *Chenturionem*; *Choronam*, & *Praechonem* efferre mallent, & (quod Catullus nobili epigrammate damnat) *Hinſidias*; *Hhominem*, ut eſt apud Quintilianum, & repetit Pontanus in 2. de Aſpiratione, adjectis etiam Pretae verbibus. De hac re Ciceronis verba in Oratore ſunt haec: Quin ego ipſe cum ſcirem ita majores locutos eſſe, ut numquam niſi in vocali aſpiratione uterentur, loquebar ſic, ut *Pulcros* & *Cetegos*, *Triumpos* & *Cartaginem* dicerem aliquando, idque fere convicio aurium, cum extorta mihi veritas eſſet, uſum loquendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſervavi. *Orcinios* tamen, & *Mares*, *Otones*, *Cepiones*, *Sepulcra*, *Coronas*; *Lacrymas* dicimus, quia per aurium judicium ſemper licet.
Ipas. AE. 1: 740
Jove. E. 3: 60. AE. 1: 380. 4: 856, 477. 6: 123. 7: 219
Juvem. G. 1: 125. AE. 1: 78. 3: 323 4: 205. AE. 6: 584. 7: 139. 8: 353. 9: 83, 624. 12: 496
Jovi. G 2: 15. AE 3: 279 4: 199, 638. 7: 133

Jovis. E. 3: 60, 4: 49. G. 3: 281, 232. AE. 1: 42, 46 394 3: 681. 4: 91, 331, 614 5: 255, 726, 747, 784 6: 586. 7: 220, 287, 308. 8: 301, 320. 380, 640. 9: 564, 673, 716. 10: 567, 758. 11: 9?1. 12: 144, 247, 849, 878

Iphitus. 2: 435

ipſa. E. 1: 40 2: 62. 4: 23. 5: 35, 64. 6: 54. 10: 2, 63. G 1: 227, 276 2: 131 251, 297, 356, 365, 500 3: 22, 129, 267 4: 40, 75, 381, 401, 424, 490, 525, 543. AE. 1: 42, 353, 415, 589. 2: 174, 550, 755 3: 5. 457. 4: 60, 315, 445, 475, 517, 606, 637 5: 218, 407, 650, 843. 6: 76, 191, 444, 518, 565 7: 397, 428, 560, 621, 816 8: 561, 7?7. 9: 82, 320, 454, 465. 10: 203, 226, 696. 11: 74. 657, 801. 12: 83, 471, 565, 660, 774

ipſae. E 37 4: 21. 5: 65. G 2: 20. 3: 316 4: 65, 200 214 481, AE 5: 767 11: 891

ipſam. 5: 223, 509 7: 80. 8: 437 12: 811

ipſas. G. 4: 16, 206

ipſe E 1: 12 2: 51, 63. 3: 3, 24. 35, 69, 74, 77, 86, 95 4: 26, 33, 43. 5: 35, 44, 54 6: 26, 34. 7: 7 8: 106. 9: 16, 37, 67 G. 2: 16. 34, 121, 353 2: 22, 98, 527 3: 21, 92, 255, 387, 395. 5: 112, 247, 274, 354, 391, 433, 447, 464. AE 1: 145, 312, 384, 513, 575, 625 2. 5, 146, 264, 279, 321, 394, 499, 502, 522, 617, 645 708, 749 3: 201, 372, 408, 535, 571, 610. 619 5: 141, 147, 233, 268, 273, 336, 358, 465. 5: 13, 176, 201, 219, 260, 406, 447. 499, 551, 599, 640, 774 789, 846, 861, 868. 6: 291 99, 285, 249, 302, 577, 780. 7: 62, 92. 143, 157, 187, 220, 263, 306, 327. 432, 492, 496, 556, 612, 666, 707, 772, 783. 8: 31, 57, 211, 144, 176, 256, 298, 505. 587, 720. 9: 123, 128, 223, 274, 342, 462, 587, 626, 811. 10: 5, 132, 150, 218, 242. 249, 250, 443, 594, 837. 854 893. 11: 39, 231, 266, 469, 486, 513, 544, 558, 568, 682 741, 772. 12: 29, 87, 226, 285, 301, 343, 393, 460. 579, 638, 657, 674, 702, 707, 725, 843, 906

ipſi. E. 2: 40. 5: 62. 7: 12, 8: 108. 10: 26 G. 3: 376, 512. 4: 82 AE 1: 584. 2: 71, 391, 491. 4: 456, 629 5: 132, 665, 752, 767 6: 553. 7: 595. 8: 16. 9: 237, 332. 662, 677, 10: 358 11: 328. 12: 125, 240

ipſis. E. 6: 19 G. 3: 168, 534, 546, 556. AE. 5: 249. 9: 330. 10: 23, 515. 11: 499

ipſius. G. 1: 452. AE 1: 114. 2: 772. 5: 535. 6: 396

ipſius. AE. 5: 55, 410. 8: 484 11. 747

ipſo. E 8. 92. 10. 43. G. 2: 75, 254 3: 239. AE. 2: 242. 4: 356, 377. 5: 210, 225, 323, 332. 411. 6: 865. 9: 687. 10: 355 11: 881. 12: 254

ipſorum. 11: 196

ipſos. G. 4: 295. AE. 1: 40, 193 2: 442. 5: 288. 10: 436 11: 84

ipſum E. 1: 9. G 1: 67 3: 511. 4: 326 AE 1: 486 643 2: 60, 190, 216, 469, 518. 3: 222, 656 4: 601. 5: 327. 6: 274, 840 8: 161, 324. 352, 490 9: 270, 561. 10: 775, 798, 831. 11: 218, 358, 484, 636 12: 303. 369, 585

ira. G 4: 236. AE 2: 316, 413. 575 4: 178. 5: 454, 706 782 6: 407 7: 462 508 8: 230, 501. 9: 44, 62, 694, 736, 795, 798 10: 742. 11: 233, 443. 12, 108, 527, 946

irae. E. 3: 81. G. 4: 453. AE 1: 11, 130. 2: 534 7: 15, 326, 345, 8: 40 9: 66, 688 10: 714, 813, 11: 452 12: 336, 494

iram AE 1: 4: 251 10: 758

irarum. 1: 25 4: 532, 564 11: 499, 831

iras. E. 2: 14 G 3: 152. 4: 536. AE 1: 57 2: 381, 572. 594 3: 366. 4: 197 5: 461 7: 305, 445, 755 8: 60, 432 9: 464. 10: 263. 11: 342, 728. 12: 314, 590

ira-ſci. G. 3: 232. 10: 712. 12: 104

iratus. 2: 207

ire. E 10: 59 G 1: 457 3: 77 292. 4: 108, 221. AE. 1: 678 2: 27, 704 3: 88, 144, 374 4: 118, 310, 413. 468, 660. 5: 769 6: 108, 386, 462, 719, 860 7: 154, 624. 8: 555. 10: 453. 458, 770 11: 332, 504 12: 839, 881

Hinc Petrarcha, & alii, addita g, *Gire*. Quamquam libentius derrita ultima vocali *Gir*. *Et ſe nel Giſſe*, *cioe Andaſſe*, ut: *Ch' uſciſſe di ſua terra, & giſſe al loco*.

iret. G. 2: 344. AE. 6: 880. 12: 555

Iri. AE. 9: 18

Irim. 4: 694. 5: 606. 9: 2, 803 10: 38

Iris. 4: 700. 10: 78

irremeabilis. 5: 591. 6: 425

irreparabile. G. 3: 264. AE 10: 467

irrigat. AE. 1: 692. 3: 511. 10: 242

irriget. G 4: 115

irriguum. 4: 32

irriſa AE. 4: 534

irriſam. 4: 541. 5: 272

irriſe. 7: 425

irrita. E 4: 14. G 4: 519. AE. 2: 459 9. 313. 10: 95, 244, 331. 11: 735

irritata. 4: 178

irritat. 10: 644. N. tr. 1. v. irritate.

irritus 5: 442

irrorat. G. 1: 288. 3: 304

irrorat. AE. 6: 294

irrumrant. 2: 7?7

irruimus. 2: 383. 3: 222

irruit. 9: 555. 10: 589

irrumpentem. 9: 729

irrumpit. 4: 645

irrumpunt. 6: 528. 9: 683

irrumpere. 11: 879

is. pronomen. G. 1: 432. AE. 2: 215 3: 393, 596. 4: 203. 5: 708 6: 684 7: 48 8: 231. 9: 549, 595, 696, 748. 11: 702. Fere ſemper in princip. carm. Ab hoc nominativo *Is* antiqui ponebant *Im* pro *Eum*.

iſdem pro *iiſdem* AE. 2: 654. 7: 70

Iſmara. G. 2: 37. AE. 10: 351

Iſmare AE 10: 139

Iſmarus. E. 6: 30

iſta. E 2: 38. 3. 7. 5: 54. 9: 55. AE. 6: 37. 9: 297. 10: 42, 504 538 11: 165. 12: 313, 808

iſtam. AE. 4: 318

iſte. E 1: 19 10: 21 AE. 2: 708 4: 115 5: 397, 670. 9: 139, 428. 11: 510, 537

Iſter. G. 3: 350

Qui & *Danubius*, quod nomen adhuc retinet, unde *b* ... ab ingenioſo Poeta memoratur.

iſti. AE. 2: 662

iſthinc. 6: 389

iſtis. 10: 557

iſtis. 2: 521 9: 94, 252. 10: 625, 852. 11: 352, 390

iſtius. 12: 648

iſto. 4: 703 11: 409. 12: 62

Iſto. G. 2: 497

iſtum. AE. 9: 205

It. G 3: 342, 507, 517. N tr. 5. AE. 1: 246. 4: 130, 173, 404 443, 665 5: 451, 558. 6: 122, 159, 448. 7: 637. 8: 557, 595. 9: 499, 664. 10: 207, 448. 11: 90, 192. 12: 164, 283, 409, 452, 592, 609

it haſta Tago per tempus utrumque. AE. 9: 418

It particula ſi praeſentis ſit temporis, quod ex Grammaticis nonnulli opinantur, hoc loco inſequens H vim literae habeat neceſſe eſt, ut brevis ſyllaba ejus adminiculo producatur. Neque enim metri natura ſeit, brevem illic ſyllabam poſſe locari: quod ſola caeſurae ratio facit, quae apud Poetas in Tertiis, Quintis, Septimis, Noniſque ſyllabis (quas Trithemimerem: Penthemimerem, Hephthemimerem, Ennehemimerem Grammatici vocant) breves interdum admittit, ut alibi copioſe dictabimus. Plerique tamen contendunt, *It* vocem eſſe conciſam de praeterito *Ivit*, cujus prima naturaliter producatur, unde *It* ſimiliter ſervat productionem ſuam, nulla H conſequentis ope adjuta. Nam quoties in praeteritis ſit conciſio in hunc modum, quantitas ſyllabae non mutatur. Hinc *exiſtimat* Terent. in prologo Eunuchi pro *exiſtimavit*, quod etiam notat Donatus. Similiter *Fumat* apud Poetam pro *Fumavit*: *Immugit*, pro *Immugivit*: & *Petit*, pro *Petivit*: ubique ultima producta; quam ſimiliter in ſuis integris longam eſſe ipſa etiam pronunciatione docemur. Quamquam & illa ratio afferri poteſt, quod, ſi (ut multis quidem videtur) una ſyllaba in ejuſmodi contractis ex duabus coaluerit, quae etiamſi breves ſint, unam tamen longam conſtituunt. Jure ita coacta longa ponitur,

nitur, quam ideo etiam circunflecti debere Probus affirmat, refragante tamen Servio. Ut taceam Martianum Capellam, qui tradit ſyllabam, quae deſinat in t literam, eſſe communem, ut eo verſu: *Nam tibi Thymbre caput Evandrius abſtulit enſis*. Quod ſi *It* duabus ſyllabis legas, quod Virgilium ſcriptum reliquiſſe ea eo multi diſputant, quod in altero verſu ſequatur verbum *Haſit*, ſimiliter praeteriti temporis, ſicut alibi, *falſuſque per artus Sudor iit, terque ipſa ſolo (mirabile dictu) Emicuit*: pari ratione nullo egebit praeſidio H, tamquam literae ſubſequentis. Nam *Iit* duas extremas dactyli conſtituet. Vide *Petit*.

ita. G. 1:320. 4: 95, 394, 409 AE 2:147, 182, 583. 4:533, 557. 5:382. 6:672, 675. 7:206. 8: 87. 9:40. 208. 10:459, 480, 594, 623. 11: 41, 396, 556, 822. 12: 10, 295

Itala. AE. 3:185. 7:643. 9: 698

Ita'a ablat. 6: 757. 10:780. 12:827

Italae. 7:85. 9:135. 11: 420

Italas. 5: 703. 8: 626. 12: 35, 246

Itali. AE 1: 109. 3: 396. 8: 331. 9: 532. 12:251, 705

Italia. 2: 38, 273. 6: 718.

Multis antea nominibus Italia dicebatur: *Argeſſa*, quod nos docuit interpres Lycophronis, *Saturnia*, *Auſonia*, *Tyrrhenia*, *Oenotria*, demum *Italia*. Cognominum autem rationem alibi diligentius exequimur.

Italiam. AE. 1: 2, 13, 68, 235 380, 533, 554. 3:166, 253, 364, 381, 507, 523. 4:230, 345, 361, 381. 5:18, 629, 730 6:357 7:469. 9: 267, 601. 10:8, 32, 67

Italiae. G. 2:138. AE 3:458, 674. 4:106, 275. 6: 61. 7: 563. 11: 219, 508

Italides. AE. 11: 657

Italis. 1:252. 7:776 8:715. 12: 202, 628

Italo. 6:762. 8:502. 11: 826

Italos. 3:440. 8:82, 565. 7: 334. 8. 678. 10: 74. 12: 189, 582

Italum. 6:92. 8:513. 10:41, 109. 12: 655

Italus Mneſtheus. 5: 117

Italus 7: 178

Itali meminit & Prudentius in Symmachum, hunc locum imitatus: *Aſſiſtunt etiam priſcorum inſignia regum. Dux Italus Janusque bifrons, genitorque Sabinus*.

ite. E. 1: 75. 7: 44. 10: 77. AE. 4:593. 9:116, 617. 11: 24, 119

item. G. 1: 187. 2: 248

iter. G. 1:380. 4:108. AE. 1: 370, 656. 2: 360, 388. 3: 507. 5: 2, 23, 170, 217, 589, 862. 6:16, 112, 240, 278, 384, 477, 542. N. tr. 5: 688. 7: 7. 35, 160, 467, 534, 802, 811. 8:90. 9: 321, 377, 391. 10:162. 11: 17, 244. 12: 525

iterum. E. 4:36. G. 1: 490. 4: 349. AE. 3:297. 4:78, 413, 576. 5: 80, 166 6:93, 720. 7: 322. 9: 598 10:26, 61, 671, 684. 12: 581

iterumque iterumque. AE. 2: 770. 3: 436

iterum, atque iterum. 8:527

Ithaca. 3: 613

Ithacae. 3: 272

Ithacus, id eſt, Ulyſſes ex patria Ithaca. AE 2: 104, 122. 3: 629

Ityraeos. G. 2: 448

Pontanus lib. de Aſpir. 2. huic voci aſpirandum exiſtimat, ubi etiam hujus Virgiliani loci commeminit, quod verum erit, ſi ἀπὸ τῆ ἰθύνειν deducas, ut ea Grammaticis nonnulli arbitrati ſunt. Caeterum quoniam apud Flavium Vopiſcum legimus Valerianum Imperatorem ad Aurelianum in haec verba ſcribentem, *Habes ſagittarias Ituraeos trecentos*: facile adducor ut credam, hoc loco *Ituraeos* ſcribendum. Nam & populi ſunt apud Strabonem *Ituraei*: Τὰ μὲν ἐν ὄρεινὰ ἔχουσι πάντα Ἰτουραῖοί τε ϗ Ἄραβες. Licet in codice Aldinae Impreſſionis Ἰθουραῖοι per θ perperam ſcriptum ſit.

Ityn. AE. 9: 574

itus. 2: 575

ito. 6: 95. 12: 566

itur. 6: 17

ituras. 6:680, 758

iuba G. 3: 86, AE. 7:785

iubae. AE. 2: 206. 9: 810. 11: 497

Jubam. G. 4: 92

Jubare. AE. 4: 130

Jubarum. 1:412

Jubas. 10: 638

Jube. 4: 385. 10:242

jubeant. E. 4: 33

jubeas. AE. 12: 824

jubeat. 3: 101, 146

jubebant. 5: 386

jubebas. G. 4: 325

jubebat. AE. 3:9, 472. 8:646

jubebatur. 7: 617

jubebis. G. 2: 230

jubebo. AE. 1:577. 4:546. 9: 101. 12: 189

jubent. 2:37 3:261. N. tr. 5. 6: 632. 8:498. 10:179. 11: 218. 12: 584

jubeo. G. 3:300. AE. 3: 289

jubes. AE. 2:3. 3:188. 5:849. 11: 353

jubet. G. 4:359. AE. 1:648. 2: 147. 3:267. 4:270, 498. 5: 15. 552, 757, 773, 828. 7: 154, 276, 432, 468. 8: 175. 9: 117. 10: 858. 11: 79, 85, 240. 12: 111

Jubeto. E. 5: 15. G. 3:329

Jucundum. AE. 6: 363

Judice. E. 2:27. AE. 6: 431

Judicio. E. 5: 18

Judicium. AE. 1: 27

Juga. E 4: 41. 5: 76. 10: 11. G. 3:57, 140. AE. 1: 498. 6: 256. *Juga longa*, id eſt, tranſtra. Sed & *nemorum juga longa* appellavit, id eſt, longe poſita. 411, 804. 7: 639. 8: 148. 10: 594. 11: 544

Jugalem. AE. 4: 496

jugales. 7: 280, 320

jugali. 4: 16. 10: 497

jugalia. 4: 59

jugarat. 1: 345

jugera. G. 2: 264. 4: 128. AE. 6: 596

Jugis. G. 3:292. AE. 2:631, 801. 3: 125, 336. 4: 147, 153. 8:480. 11:135, 529

jugis. AE. 5: 147. 12: 374

jugo. E. 2: 66. G. 1: 173. 2: 225. AE. 3: 542. 10: 78

Jugo. AE. 8:236. 11: 514

jugulant. 11: 199. 12: 214

jugulis. G. 4: 542

jugulo. AE. 10:907. 11:750. 12: 358

jugulum. 10: 415

jugum. E 9:8. AE. 6:676 7: 799. 11: 905

Iule. AE. 11: 58

Iuli. 1: 556, 690 2: 563, 682. 4: 274, 616. 5: 546. 6: 364, 789 7: 493. 9: 501. 10: 524 12: 110, 399

Julia. G. 2: 268

Julius. AE. 1: 288

Iulo. 1: 267, 288. 5: 596

Iulum. 1: 207. 2: 674 9: 640. 652

Iulus. 2: 677, 710, 723. 4: 140. 5: 570. 7: 107, 116, 478. 9: 232, 293, 510 10: 534. 12: 185

junco. E. 1: 49. 2: 72

juncta. E. 3:26. AE 8:169

juncti. 3: 113

junctis. 5: 157

juncto. G. 4: 389

junctos. 3:173. AE. 12: 735

juncturas. AE. 2:464. 12:274

jungam. 2: 73. 4: 126

jungant. 7: 546

jungas. 12: 556

jungat. E. 3: 91

junge. G. 3: 169. AE. 8: 56

jungebant. AE. 8: 641

jungebat. 8: 485

jungemus. 11: 129

jungent. 12: 822

junguntur. E. 8: 27

jungere. G. 3: 114. AE. 1:408. 3: 451. 4: 192. 6: 697. 7: 268. 8: 316, 476

jungeret. AE. 9: 361

jungi. 4: 122 7: 264

jungimus. 3: 83

jungit. E. 2:48. AE. 1: 568 4: 142. 5:817. 7:724. 10:154. 11: 145

jungunt. AE. 2: 267, 8:467. 9: 170

juniperi. E. 7: 53. *gravis umbra*. 10: 76

Finalis in priori exemplo non cadit in Synaloephen. Quin & producitur, licet ab alia vocali excipiatur, quum more Latino corripi deberet, ut *Te Corydon o Alexi*.

Juno. G. 3: 153. AE. 1: 15, 36, 279, 443, 662. 2: 612. 3: 380. 4: 114, 166, 371, 608, 693. 5: 606, 679. 6: 90. 7: 330, 438, 552. 8: 84. 9: 2, 745, 764, 802. 10: 62, 73, 96, 628, 685, 760. 12: 134, 156, 841

Junone. AE. 4: 45

Junonem. 7: 544. 10: 606. 12: 791

Junoni. 1: 446. 3: 438, 547. 4: 59. 6: 138. 8: 60

Junonia. 1: 671

Junonis. G. 3: 532. AE 1: 4, 48, 130, 668 2: 761. 3: 437. 5: 781. 7: 419, 592, 683. 8: 292

junximus. AE. 11: 165

junxit. 4: 28

Juppiter. E. 7: 60. G. 1: 418. 2: 419. 4: 143. AE. 1: 223, 532,

922, 731. 2: 526, 689. 3: 116, 171. 4: 110, 206, 590. 3: 17, 687. 6: 130, 272. 7: 110. 799. 1: 560, 573. 9: 128, 209, 625, 670, 803. 10: 16, 112, 116, 606. 12: 241, 304, 363, 723, 806, 834, 893

Jura. G. 2: 269. 2: 501. 4: 362. AE. 1: 293, 426, 507, 731. 2: 137, 341. 8: 137. 4: 27. 3: 738. 7: 246. 8: 670

Jurare numen. ſcil. *Stygiae paludis.* AE. 6: 324

Juravit. 4: 426

Jure. 9: 642. *Jure* aliquid fieri dicimus, quod inepti *de Jure* ajunt.

Jurgia. E 3: 11. AE. 10: 95. 11: 406

Juris. AE. 7: 401

Juro. 6: 331, 438: 7: 234. 9: 300. 12: 197

Quantum ad copiam pertinet, ſimilia ſont *Adjuro*, *Teſtor*, *Teſtis eſto*, apud Poetam. *Jus.* AE. 11: 359. 12: 313

De Jure plura leges, quom voles, Digeſtorum & Inſtitutionum lib. 1.

Juſſa G 3: 41 AE. 1: 77, 302. 2: 607 3: 144, 684 4: 193, 378, 396. 503 518. 3: 749 6. 176 9: 804. 10: 443 11: 877

Juſſa. particip. AE 3: 323 4 703. 6: 41 10: 238

Juſſerat. 10: 222

Juſſere. 4: 346

Juſſi. 1: 708. 3: 236, 361, 697. 3: 834 6: 21 7: 136

Juſſis. E. 8: 11 AE 7: 241

Juſſit. E. 6: 86. G. 1: 130. 4: 446. AE. 2: 186. 3: 162 7: 428. 9: 233. N tr. 5. 11: 834

Juſſo. AE. 10: 444. 11: 467. ſecundo loco pro *Juſſero*.

Juſſos. G. 4: 62. AE 5: 547

Juſſu. AE. 2: 247

Juſſus. 1: 63 3: 496

Juſta. G. 1: 35

Juſtae. AE. 10: 714

Juſtior. 2: 344

Juſtis. 1. 308. 8: 494. 10: 95

Juſtiſſima. G. 2: 460. AE. 10: 132

Juſtiſſimus. AE. 2: 426. 7: 356

Juſtitia. G 2: 474. AE 1: 323

Juſtitiae. AE. 1: 604. 2: 226

Juſtitiam. 6: 620

Juſto. G. 2: 231

Juſtos Hymenaeos 3: 60

Facete Poetà more ſuo, quae ſunt hominum, ad bruta tranſtulit. Nuptiae autem in homine appellantur juſtae, quae ſecundum leges contrahuntur, unde & Legitimae dicuntur. Juſtinianus Inſtitutionum lib. 1. Tit. de Nuptiis, *Juſtas autem Nuptias*, inquit, *inter ſe cives Romani contrahunt, qui ſecundum praecepta legum coeunt.* Celſus Digeſtos. lib. 1. Tit de *Statu hominum*: *Quum legitimae nuptiae factae ſunt, patrem liberi ſequuntur: vulgo quaeſitus matrem ſequitur.* Hinc *Juſti filii* appellantur, quos vulgo *legitimos* dicimus, & imperiti, (ut appellant) Doctores *legitimos & naturales* vocant, ut in Indice Juris Civilis locupletiſſimo abunde dictabimus. Paulus ſupra citato Titulo, *Eum*, inquit, *qui vivente patre, & ignorante, de conjunctione filior conceptus eſt, licet poſt mortem avi natus, ſit in tutu filium ejus, ex quo conceptus eſt, non videri.*

Juſtum. AE. 4: 521. 10: 11

Juſtus dolor. AE 8: 300

Juris Civilis auctores juſtum dolorem dicunt, quem maritus ex adulterio uxoris capit. Papinianus, *Difficillimum enim eſt, Juſtum dolorem temperare.* Et Pomponius: *Si juſtum dolorem exequenti domino non reſtiterunt.*

Juturna. AE. 12: 154, 222, 244, 448, 468, 477, 798. 870

Juturnae. 12: 854

Juturnam. 12: 813, 844

Juvabit. 1: 203. 2: 586. 3: 606. 2: 131, 168. in fine.

Juvabo 1: 371. 8: 171

Juvant. E. 4: 2. 5: 85. G 5: 323. AE. 4: 66

Juvare. AE 12: 872

Juvat. G. 1. 95, 413. 2: 37, 487. 3: 23, 292. AE. 2: 27, 661, 776. 3: 280. 4: 338, 660. 6: 133. 7: 628, 749. 9: 613, 613. 10: 284, 421

Juvenali. AE. 5: 473. 8: 163. 12: 221

Juvenca. E. 8: 2. G. 3: 219

Juvencae. G. 2: 575. 3: 153. AE. 12: 718

Juvencas. G. 4: 540, 331

Juvenci. E. 2: 66. 6: 47. 7: 11: 44. G. 2: 15. AE. 5: 477. 8: 619

Juvencis. G. 2: 206, 237, 537 4: 284. AE. 3: 247, 569. 5: 329

Juvenco. AE. 3: 399. 11: 679, 811

Juvencos. G. 2: 337, 313. 5: 23, 50, 169. AE. 5: 97, 101, 247. 6: 38, 243

Juvencum. E. 8: 83. G. 3: 318. AE. 5: 366. 9: 627

Juvencum. AE. 9: 609

Juvenem. E 1: 43. G. 1: 300. 5: 118. 4: 423, 512. AE. 2: 37. 3: 326. 3: 361. 6: 861. 9: 335, 399. 10: 464, 686. 11: 31, 67. 12: 149, 275, 317

Juvenes. G. 4: 477. AE. 1: 321, 627. 2: 348. 3: 300, 729. 6: 308, 771. 8: 273. 9: 28, 51, 163, 674. 10: 173, 318, 837

Juveni. AE 3: 611. 3: 172. 7: 446. 9: 88. 10: 623. 11: 76, 115, 897

Juvenilibus. 2: 518

Juvenis. G. 3: 258. 4: 360 AE 2: 341. 3: 311, 503. 6: 448, 760. 9: 16, 534, 806 10: 443. 793. 11: 136, 130, 711, 765. 12: 19

Juventa G. 3: 437. 4: 365 AE 1: 473 4: 32. 3: 295, 439. 9: 181

Juventae. AE. 1: 590. 4: 519

Juventas. 5: 398. 8: 160

Juventus G 2: 472. N. tr. 6. v. juventus, juventa, & jovenilitas. 3. 63. 4: 22. AE. 1: 467, 699. 2: 63, 394. 3: 136. 4: 86, 130, 162 5: 134, 533. 7: 340, 812. 8: 343. 9: 226. 10: 603. 11: 419, 453. in fine.

Juvenum. G. 3: 103, 163. 4: 445. AE. 1: 497. 2: 333. 5: 499, 563 6: 5 9: 173, 249, 309, 785. 10: 167, 327. 11: 838. 12: 258, 399, 410

Juvere. 7: 737. 10: 320

Juveris. praet. act. 10: 33

Juves. 4: 378

Juviſſe. 10: 84

Juvit. 10: 56

In *Juverit Ju* corripuit Catullus: *Non, ita me Divi, vera gemunt, Juverint.*

Juxta. ſine caſus regimine. AE. 2: 313, 666, 714 3: 22, 571. 6: 603 7: 639, 727. 8: 308. 9: 179, 329. 11: 479. 12: 168

Juxta. cum caſu. 3: 506. 4: 238. N. tr. 3. 480, 317. 6: 450, 452, 815 7: 72. 8: 416

Ixiona. 6: 601

Ixionei. G. 4: 484

Ixionis. 3: 88

L.

L*abant.* AE. 5: 432. 10: 283. 12: 903

Labantem 4: 22

Labantes. 2: 463

Labantia. 12: 223

Labare. 5: 478

Labat. 2: 492

Labatur. E. 1: 64

Labefacta. G. 2: 264. AE. 8: 390

Labefactus. AE. 4: 395

Labellum. E. 2: 34

Labem. 6: 746

Labens. 6: 132

Labente. AE 3: 281. 4: 77. 111 628, 914

Labentem. G 1: 6. AE. 2: 430, 695. 3: 181

Labenti. AE. 11: 672

Labentia. G 2: 133, 137. 4: 366. AE. 3. 515

Labentibus AE. 1: 283. 2: 14

Labentis. 4: 318

Labentur. G 2: 349

Labere. AE. 4: 223. 11: 588

Labes. 2: 97

Labi. G. 1: 366

Labyci. AE 7: 796

Labyrinthus. 3: 588

Labitur. G 5: 498 AE. 3: 329. 8: 91. 10: 687. 11: 818

Labor. G. 1: 79. 145, 130 2: 61, 397, 401, 412, 314. 5: 68, 118, 182, 288, 513 4: 6, 106, 184, 492 AE. 1: 77, 431 2: 708 5: 714. 4: 113, 379 6: 171, 129, 277. 7: 248 11: 423, 476, 684. 12: 727. vide *bonos.*

Laboranti. G. 3: 196

Laboratae. AE. 1: 639. 8: 181

Labore. G. 1: 197. 4: 114

Laborem. E 10. 1. G. 1: 291. 2: 39, 153, 343. 3: 74, 97. 4: 136. AE. 1: 330. 455, 507. 2: 11. 3: 160, 459. 4: 233, 273. 5: 499. 617, 769. 6: 892. 7: 331. 8: 380, 444, 377. 10: 111. 11: 310. 12: 433

Labores. G. 1: 118, 125. 2: 478. 4: 340. AE. 1: 10: 397, 628, 742. 2: 284, 306 3: 363. 4: 78. 5: 688. 6: 56, 437. 7: 421. 8: 291: 378, 439. 9: 202. 10: 321, 739 12: 31, 177, 633

Labori. G 3: 127. AE. 2: 385, 619, 776. 5: 845. 6: 135 9: 404

Laboris. AE. 1: 460

Laborum. G. 2: 372. 3: 452. 4:

116. AE. 2: 242, 373. 21 143. 3: 145,393. 4: 528. 6. 103. 7: 117,481, 559. 8: 46. 9: 225. 11: 73, 126, 416
l ora. E 3:43,47
labris. G. 1:6. AE. 8: 22. N. de Impropr. 12. 572. 12: 417
labruſca ſylveſtris. E. 5: 7.
Idem N. ibid. & 11. 4. ubi obſervat, ab eodem Virgilio in Culice genere neutro dici; ut *Deniaque virgultis a vide labruſca petuntur*. Labruſca etiam vulgo Siculi.
labuntur. AE. 11: 714 818
lac. E 2:22 3:6. N tr. 5. 598. G 3:463
Lacaenae. 2:601. 6:511
Lacaenis. G 2:487
Lacedaemona. AE. 7: 363 vulgo *Miſiſtra*.
Lacedaemonios. 3:328
lacerare AE 12:98
laceras. 3:41
laceraſſe. E 6:78
lacerti G 4:13
lacertis. AE 5:141. 7:165 8: 387
lacerto. 9: 402. 10:339. 11: 561,693
lacertos. E 2:9 G. 4:74. AE. 5:442 7:503
lacerum. 5: 275. 6: 495, 9: 491
laceſſas. E 3:52
laceſſent. AE 12:186
laceſſere. 10:10 11:254,585 842
laceſſit. G 3: 238. AE. 10: 644. 12:105
laceſſita. AE 7:527
laceſſunt. 5. 429. 7: 265. 10: 7:6 12: 85
lacrymabile 7:604
lacrymabilis. 3:39
lacrymae. 1:462. 4: 449. 5: 343 6:686. 10:790
lacrymans. G 4:160
lacrymans. G. 4: 356. AE. 1. 459,470. 3:10,344 5:771. 6:1,476. 7:358 8:559. 11: 90,150
lacrymantem. 2:790
lacrymantis. 9: 501
lacrymantum. 12:887
lacrymas. 2:784 3:312 348. 4:370,413. 6:455,468. 9: 289,293 10: 465. 11: 96. 12:56,154
lacrymis. E 10:29. AE. 2: 228. 2:8, 145, 196, 362, 651 3:492 4 30,548,649. 5: 173. 6: 867 8: 384. 9. 251 10:504. 11:41,62,191 12:30,64,156,400
lacrymoſis. AE. 11:274
Lacinia. 3:552
lacte. E. 4:21 5:67. 7:3, 15. G. 1:344. 3:397. AE. 3: 66. 4:514 5:78. 11:571
lactea. G 2:525. AE. 8:960. 10:137
lactentia. G. 1 315
lactis. E. 1: 82. 2:20. G. 3: 308,394
lacu. G. 4:173. AE. 2:153. 6 238,393 8:66,431
lacum Cymini. AE 7:697. vide *Cymini* & *Lacus*.
lacunae. G. 1:117 3:365
lacus. G. 1:377 2:159. 3:481. 4:364. AE. 3. 386, 442. 4: 516. 6:134. 7: 760. 8: 745 296 12:756
lacus urui. G 2:469
Hic locus me admonet, ut Italiae lacuum inſignium nomina percurramus, de quibus Virgil. hic, Benacum Lariumque nominaſſe contentus, intelligit. Quod eo quidem libentius facimus, ut obiter in ſtudioſorum gratiam priſcis aliquot nominibus recentiora etiam vocabula redderemus.
Albanus igitur in Albano monte, haud longe ab Urbe.
Anius Puteolis vicinus, hodie *Sudatorii lacus* nuncupatur.
Anſanctus in Lucania.
Aricinus haud longe a Roma, & Ariciae oppido propinquus; unde nomen.
Avernus Campaniae, quem Graeci Aornon, celebris carminibus poetarum. Vulgo *lo laco de Tre Pergole*, qui eſt contiguus Baiis.
Benacos Galliae Ciſalpinae, ut fortaſſe antea a Benaco dictus eſt, qui nunc vicus exiguus apparet, ut accolae narrant: ita hodie *Lago de Garda*, de nomine oppidi, quod in agro Veronenſi ejus ripis incubat, cujus bona pars undis ab ſumpta eſt:
Brigantinus Rhaetiae in Alpibus abſtruſus, qui hodie eſt *Hydrius*, in Tridentinorum finibus, unde Cluſius amnis emittitur.
Cyminus, quem imperitiores *Cuminius* ſcribunt: apud Etruſcos in monte cui & Cymino nomen eſt, hodie *Ruſſiloni lacus*. Fuit is vicus antiquitus Rus Syllanum.
Eupylis, qui ab indoctis *Epilis* & *Euripilis* ſcribitur & effertur. Vulgo *lo laco de Monte Orphano*. Is Lambrum amnem emittit.
Feronia Terracinae.
Fucinus in Marſis, nunc *Celanus*.
Larius, de quo ſuo loco.
Lucrinus Campaniae Baiis contiguus. Vulgo *Mare mortuo*, ut audio.
Regillus agri Tuſculani, in Latii Sabinorumque finibus, qui hodie *Lacus ſanctae Praxidis*.
Sabatinus ſuburbanus, quem nunc *Pacciani Lacum* appellant.
Sebinus, quem alii Sevinum dicunt, Brixianorum lacus, Brigantino proximus. Is hodie *Hiſ ius* dicitur, & Ollium amnem emittit.
Traſymenus Thuſciae, prope Peruſiam, unde vulgo *Lago de Peroſa*.
Verbanus Galliae Ciſalpinae, hodie *Major* nominatus.
Velinus olim, qui hodie *Pedalucus*, ex quo Nar et fluit.
Vulſinus, & Vulſinenſis lacus, in Etruria, a Vulſinis oppido nominatus. Sunt & alii plerique lacus ignobiliores, quos prudens praetereo.
Ladon. AE. 12: 348
Ladona. 10: 413
laedant. E. 10:48
laedat E. 9:64 G 3:298
laedi. G. 2 301
laedens. E. 1: 51
laedit. G. 2: 220
laena. AE. 4: 262. N. de gene e veſtiment.
Laertia. AE. 3:272
laeſae. ſc. apes. G 4:236
laeſerit. AE. 2: 232
laeſi 12:496
laeſiſſet. 7: 809
laeſo. 1: 8. 2: 183
laeta. G. 1:325. 2: 48, 144, 184, 388. 3: 63, 310. N tr. 5: 322, 383. AE: 1: 416, 503, 605 707 2:306, 395. 3:220. 5:183, 816 6: 744. 786, 862. 8. 393, 681. 9:89. 10:643. 11: 42, 73, 238
laetabere. AE 10:740
laetae. G. 1:423 N. tr. 5. 21 326. 4:55. AE. 2:783
laetam. AE. 3:133. 5: 555
laetantes. 2: 393
laetas. G 1:2. AE. 5:304
laetata. AE 12:841
laetatus. 6. 392, 568. 10: 837
Naſo *laetata corpore* dixit extincta.
laetentur. E. 4:52
laetere. AE. 6:718
laeti G. 1:302, 304, 422. 2: 383, 520. N. tr. 5 3:375, 379. AE. 1: 35, 554. 2: 260. 3:638, 685. 4: 295, 418. 5: 34, 577 7: 130, 147. 8: 168, 279. 9:157. 10:15
laetior. G 2:252. AE 7: 653
laetis. G. 1:69, 339. 2:221 3: 494
laetiſſima. G 1: 102. 2: 112. AE. 1:685
laetiſſimus. AE 1:441
laetitia. E. 5:61: AE. 1:514. 3: 100. 8: 717. 9: 637. 11. 807 12:700
laetitiae. AE. 1:734
laetitiam. AE 1: 636
laeto. E. 7: 48. G. 2: 525. AE. 3:314 3:107
laetor. 11. 280
laetos. 1:591. N. tr. 5. 6:638. 8:171
laetum G 1:74. 2:262. AE. 1:732 5: 58, 531. 6: 637. 7:288 10:738
laetus. G. 1: 102. N. tr. 5. 2: 363. 3: 320 AE 1: 275, 696 2:417, 687 3: 169, 178, 347 4: 140, 3: 40, 210, 236, 283 667 6:193. 7:36, 259, 430. 8: 311, 544, 617 10:787, 874. 12: 393, 616
laeva E 1: 16 G. 4: 7. *non laeva*, id eſt, proſpera. N. tr 5. AE 2: 54. *laeva*, id eſt, adverſa. N. tr. 5. citat priorem lib 3:412
laeva. AE. 1: 611 2: 552. 6: 486, 656 9: 677. 10: 227. 11:528, 862
laevae, ſc. *manu*. 5: 382. 7: 188 ſc. *parte*. 8:460. 10: 535 12:302, 488
laeva tenent, id eſt, *laevam partem*. 5:825 6:542
laevam. 3: 562. 5: 163. 7: 732
laevo. 9: 372, 579. 10: 275, 495, 587 11:693
laevos. 10:885
laevum 2: 693 3: 420. 5: 170 8:236 9:631. 10:589
Lageos. G 2:93
Lagus. AE. 10: 381

lam-

lambebant. 2:211
lambent. 10:560
lambere. 2:984. 8:632. N. tr. 5.
lambit. 3:574
lamentabile. 2:4
lamentis. 4:667
lamina. G. 1:143
lampada. AE. 6:587:9:535
lampade. 4:6 7:148
lampadis. 3:637
Lamum. 9:334
Lamyrum. 9:334
lana. G. 2:120, 465
lanae. G. 1:397 3:391
lancea. AE. 12:375
lances. G 2:394. AE. 12:725
lancibus. G. 2:194. AE. 8:284. 12:215
lanea. G. 3:487
languebunt. 4:252
languentibus. AE. 11:874
languentis. 10:289 11:69
langueſcit. 8:436
languida. 12:908
laniabant. G 3:514
laniata. nom. ſing. AE. 12:606
laniatum. 6:494
lanicium. G. 3:383. N. tr. 4
lanigerae. AE 2:660
lanigeras. 3:642. 7:93
lanigeros. G. 3:287. AE. 8:664
lanugine. E. 2:51. AE. 10:324
Laocoon. AE. 2:41, 201
Laocoonta. 2:213, 230

Angues autem, qui Laocoonta cum filiis miſerabiliter enecarunt, quod exitium Poetis poſtea, pictoribus, ac ſtatuariis felix praebuit argumentum, Porees & Chariboea nominantur a Quinto Poeta, qui Homero in Iliade conſummanda ſucceſſit.

Laodamia. AE. 6:447
Laomedonteae. G. 1:502. AE. 4:542
Laomedontia. 7:105
Laomedontiadae. 3:248. additur *a*, ut in pleriſque aliis.
Laomedontiadem. AE. 8:158, 162
Laomedontius. 8:18
lapidem. G 1:274 1:348
lapides. E. 6:42, G. 1:62. 2:34
lapidoſa. G. 2:34. AE. 3:649
lapillos. G. 4:194
lapis. E 2:48. AE. 1:593. 12:906
Lapithae. G 3:115
Lapithas. AE 6:602
Lapithis. G. 2:454. AE. 7:307
Lapithum. AE. 7:295
lappae. G 1:153. 3:385
lapſa. AE. 1:394. 2:465, 693. 5:216 6:310. 8:664
lapſae. 3:243 6:202
lapſantem. 2:551
lapſi. G 4:249. AE. 2:262
lapſis. G. 4:449
lapſo. AE 12:356
lapſorum. 5:354
lapſu. 2:225 3:225 4:524 10:750
lapſum. 7:374 10:540. 12:364, 470
lapſura. 6:602
lapſus. G. 3:457. AE. 2:236. 5:86. ſc. *anguis* 7:349. 12:249
laquearia. AE. 8:25
laquearibus. 1:726
laqueis. G 1:139
Larem. G. 3:344. 4:43, AE: 5:744. 8: 8:543 9:253
largo. 10:619. 11:378
largi. G. 3:308
largior. nomen. G. 4:640. verb. AE. 10:494
large G 2:390. AE. 1:465. 6:669. 12:722
largos. G. 2:385. AE. 2:271
largum. G 1:23
largus. AE. 11:338
Lari. G. 2:159 Vulgo *Lago de Como*: quem ob longitudinem *Maximum* Poeta dixit.
Laride. AE 10:391, 395
Larina. 11:655
Lariſſaeus. 2:197, 11:404
laſciva. E. 2:64. 3:64
laſſa. AE. 2:739
laſſo. AE 9:436
lata. G 3:213. AE 7:312. 6:549 12:374
Latagum. AE. 10:697, 698
latam G. 4:94
late. G. 1:116, 319 2:11, 132, 281, 296. 3:355:477, 4:16, 30, 113, 359, 431, 515. AE 1:21, 163, 181, 564 2:466, 495, 698. 3:538 4:42, 409. 516 5:761 6:265, 378. 7:104, 486, 525, 681, 717. 8:14, 24, 598, 671. 9:190, 381, 517 10:362, 583. 11:144, 601. 12:308, 543, 607, 929
latebas. E. 3:20
latebat. AE. 3:636. 6:406. 7:69
latebram. 12:389
latebras. G 2:216. AE. 2:38, 55. 10:501, 657, 663
latebris. G. 3:544. 4:42. AE. 3:232, 424
latebris. G. 4:433
latebroſa. AE. 8:713
latebroſo. 5:214. 12:587
latentem. 2:568
latentes 3:32
latentia. 1:108. 3:237
latera G. 3:523. AE. 3. 665. 4:246. 6:216
latere. G 4:419
lateri. G. 3. 54. AE. 2:19, 341, 393, 553. 4:73. 5:434. 7:590. 8:459. 9:69, 536, 579. 10:161. 11. 489. 12:432
laterum. AE. 1:122, 160. 10:210 12:274
latet. E. 3:93. AE. 2:48. 3:535. 4:582. 5:5. 6:136. 7:505. 10:526, 805
lati. AE 6:43
laticem 1:686
latices. G 3:509. AE 4:454, 512. 6:218, 715 7:464
laticis. G 2:192
latium. AE. 1:736
Latina. 8:55
Latinae. 7:400. 10:360. 11:518 12:143, 604
Latini. populi: 5:568. 7:716. 10:895. 11:108, 134, 302, 402, 603, 618, 621. 12:15, 240, 548, 656, 730
Latini, regis. 6:891 7:284, 407, 585 11:213. 12:58, 137. 567, 693
Latinis 7:96, 313, 367, 470 8:38, 117 9:485, 717. 10:77, 300. 11:193, 229. 12:211, 593
Latino. 7:261. 8:17 10:66. 11:128, 440. 12:13, 111
Latinorum. 7:160 8:448
Latinos. 5:588 7:151, 202, 426. 8:602. 10:4, 137, 311. 11:17, 331, 588. 12:11, 448, 556, 823, 837
Latinum. 1:6. 7:333, 373, 467
Latinus. 7:45, 92, 103, 192, 249, 431, 556: 616. 9:388. 11:238, 469. 12:18, 161, 195, 285, 609, 657, 707
Latiane. 12:192. vocativus antiquus.
Latio. 1:6. 31, 265 4:432:5:731. 6:67, 89, 793. 7:38, 54, 271, 601. 8:10, 14. 10:363. 11:141, 361, 431. 12:24, 148, 820
latis fundis, id eſt, *latifundiis.* G. 2:468. AE. 4:199. 6:887 8:605. 9:725. 11:465
Latium. 1:205, 554. 7:342, 709. 8:5, 18, 322. Latii Etymologia. 10:58. 11:168. 12:826
lato. AE. 2:313. 2:482. 4:131. 5:311, 9:323. 12:165, 389
Latonae. 1:502
Latonia G. 3:6. AE. 9:405. 11:534, 557
latos. G. 1:492. 4:522. AE. 2:721. 5:376. 8:8. 10:408. 11:644, 679
latrans. 6:401
latrante. E 3:18
latrantibus. 6:85
latrat. 8:109
latratibus. AE. 12:751
latrator. 7:698
latratu. G. 3:412. AE. 6:417
latratus. AE. 5:257
latronis. 12:7
laturre. 1:130
latuiſſet. 8:323
latum. 10:513
latura. 10:792
laturam. 8:536
latus. E. 6:54. AE 1:82, 105. 2:51. 3:418, 581 6:42. 7:566. 8:416 10:314, 778. 11:524, 649. 12:304, 507
lavabat. 7:489. N. tr. 4. v. manſuetum.
lavabo. E 3:97
lavandi. G. 1:387
lavant. AE: 6:219
laudabo. 2:586 10:449
laudarit. E 7:27
laudate. AE 11:460
laudato. G: 2:412. N. tr. 5
laudavit. E. 5:55
laude. AE. 1:625. 2: 232. 273. 5:230 6:775 12:49
laudem. G. 3: 288. AE. 2:584 4:93. 9:655 11:708, 791. 12:321
laudes. E 3:48. 4:26. 5:11, 78. 6:6. AE. 1:609. 8:287. 10:282
laudi. AE. 1:461 10:371
laudibus. G. 2:138. 3:186. AE. 9:252. 11:125
laudis. G. 2:174. AE. 5:394, 751. 7:496
laudum. G. 3:112. AE. 5:138. 6:823. 8:273. 9:197
lavere. AE. 6:227
lavi. 9:487
Lavini pro *Lavinii.* 1:258, 270. 6:84
Laviniaque venit litora 2 2

Lavina dimenſione Bacchii qui legunt, inter quos eſt Servius, rei veritatem ſecutum Poetam volunt, *Lavinum* enim a Lavino Latini fratre, ante Aenae adven-

adventum dicebatur, quod poſtea *Laurentum* a Lauro ibi invaota a Latino, dum urbem ampliaret, demum *Lavinium* a Lavinia Aeneae uxore nominatum eſt, & utroque juncto *Laurolavinium*. Quanquam Strabo Lavinium a Laurentu dividit, quod tamen aliquando idem facit, & procul a mari tribus milliaribus locat, quum Servius octo. Sunt & qui a Lavinio Laurolavinium diſtinguant. Porro Quintilianus hanc lectionem agnoviſſe videtur, dum libro undecimo, capite quo de pronunciatione agit, principium Aeneidos quantum ad ὑποδιαστολήν, ὑποσυστολήν, vel ὑποστιγμήν pertinet, uſque ad illa verba, *atque altae moenia Romae*: diligenter examinat. Tertio, inquit, *Italiam*, quia interjectio eſt, *Fato profugus*, & continuum ſermonem, qui faciebat, *Italiam, Laviniaque*, dividit. Ob eandemque cauſam quarto *Profugus*, deinde *Laviniaque venit litora*. Ubi jam erit diſtinctio, quia inde alius incipit ſenſus. Haec ille, ubi *Laviniaque* bis repetit, ad nativam, ut illi videbatur, lectionem alludens. Reliqua, quom voles, apud eum leges. Priſcianus libro octavo, quantum ad praeſentem locum attinet, ſcribit in haec verba: Vigilius ex ſua perſona ait, *Trojae qui primus ab oris Italiam fato profugus Laviniaque venit Littora*. Hic enim poſuit *venit* pro *venerat*. Intelligit enim Aeneam multo ante veniſſe ad Italiam. In Iacobianis item codicibus lib. 5. cap. 2. *Laviniaque* ſcriptum intueri licet. Quam lectionem & Tib. Claudius Donatus agnoſcit, cujus commentaria in Poetam proximis diebus Neapoli impreſſa, quum volumus, legere licet. Haec pro lectione *Laviniaque*. Caeterum Hyginus apud Gellium libro decimo, capite decimoſexto, ut Poetam de Palinuro, Theſeo, Pyrithoque reprehendit, ita hoc loco κατὰ πρόληψιν, id eſt per anticipationem hiſtoriae, quae Poetis familiaris eſt, ex ſua perſona dicere potuiſſe concedit, *Lavinia venit littora*, ſicut libro ſexto, *Chalcidicaque levis tandem ſuper aſtitit arce*. Quia Virgilius (ut ipſe ait) ſcivit de Lavinio oppido, & de Colonia Chalcidenſi. In quam ſententiam Diomedes etiam ſcribit in 2. his verbis: Et aliter, inquit, prolepſis diſputatur, quum id, quod poſterius accidit, ante tempus aſcribitur, ut: *Laviniaque venit littora*. Lavinium enim nondum erat, cum ad Italiam venit Aeneas, ut apud Salluſtium, *Montem Sacrum, atque Aventinum inſedit*, qui mons ob hoc, quod illum plebs inſederat, poſtea Sacer eſt dictus. In hanc ſententiam & nos venimus, noſtram etiam hanc ad alias rationem afferentes, quia praeterquam quod πρόληψιν, de qua diximus, poetae vehementer convenit, praegnans etiam *Lavinia* verbum ſignificabit, non modo ad Italiam perveniſſe Aeneam, atque Lavinium, ſed etiam Laviniam uxorem accepiſſe, & ab ea denominatum oppidum Lavinium, Teucris ſedes ſtatuiſſe. Quod etiam Juno Romano nomini inſultans, conqueritur apud Silium per initia operis his verbis: *Intulerit Latio, ſpreta me Troius, inquit, Exul Dardaniam, & bis numina capta Penates, Sceptraque fundarit victor Lavinia Teucris*. Quam lectionem etiam ante nos amplexati ſunt viri doctiſſimi Domitius, Laetus Pomponius, & alii, ex quibus Hermolaus noſter Barbarus, libro Caſtigationum in Plinium 3. in vetuſtis Virgilianis codicibus hanc etiam invehiſſe atteſtatus eſt, quam neſcio quomodo eo libentius admiſeric, quod Dionyſius Halicarnaſſaeus populus tres in Latio facit, Lavinienſes, Laurentes, Laviniatas. Quo tamen argui non poteſt, Poetam *Lavinia* formare debuiſſe, non *Lavina*. Itaque illud me plurimum dubium habet, quod Gelliani codices & Diomedei omnes, quotquot vidimus, locis ſupra neſcio qua obſtinatione, *Laviniaque* pertinaciter retinent. Niſi fortaſſe *Lavina*, quaſi *Lavinia*, per Synaereſim dici poſſit, exemplo Sexti Propertii, qui *Lavinis* dimenſione Moloſſi, pro *Laviniis* poſuit: *Jactaque Lavinis moenia littoribus*. Quod tamen in *Lavinia* alterius formae omnino durum videri poſſit, niſi *omnia*, quod ſemel Poeta dixit duabus ſyllabis, id aliquo pacto leniat: nam id omnino non ſimile eſt, ut minus ferendus ſit Nicolaus Ferettus, qui lectionem, *Laviniaque*, ita inepte defendit, ut & prolepſim admittens, quae in eo verbo, non niſi rationibus a nobis adductis eſſe poteſt, omnia imperitiſſime confundat, dum imprudens teſtimoniis etiam contra ſe facientibus utitur.

Lavinia arva. AE. 4: 236
Lavinia. nom. proprium 6: 764. 7: 72, 314, 359. 11: 479. 12: 17, 64, 80, 194, 605
lavit. G. 3: 221. N. de Impropriis. 359. AE. 3: 663 10: 727.
Prima correpta a *Lavo lavis* tertiae conjugationis, & in praeſenti N. de Impropriis.
lavit. AE 7: 663
A *lavo*, *lavas*, *lavit* praeteritum producta prima. Vide omnino Non. tr. 11 qui hunc locum ex 10. citat. quamvis exemplaria omnia falſo habeant, *Georgicorum libro tertio*.
laurea. E. 7: 62, 64
Laurens. AE. 10: 706
Laurente. 7: 47. 12: 547
Laurentem. 5: 797
Laurentes. 8: 71, 613. 12: 240, 542
Laurenti. 8: 1, 38. 12: 769
Laurentia. 7: 661. 9: 100. 10: 635. 709. 11: 909
Laurentibus. 8: 537. 11: 631: 12: 24
Laurentis. 7: 63, 171, 342, 650. 10: 671 11: 78, 851
Laurentum. 8: 371. 12: 537. 280
lauri. E. 2: 54. 3: 63. 10: 13. AE. 6. 658
lauro. G. 2: 131. AE. 3: 81. 5: 246. 539
lauros. E 6: 84. 8: 81: 82
laurum. AE. 8: 83
laurus. G. 2: 18, 133. AE. 2: 513 3: 91, 7: 59
Lauſe. 10: 775
Lauſi. 10: 863
Lauſo. 10: 439: 700, 810, 814, 839
Lauſum. 10: 810: 841
Lauſus. 7: 649. 10: 426: 634. 790, 902
lautis. 8: 361
laxabant. 5: 837. 9: 225
laxant. G. 2: 331
laxare. AE. 3: 267
laxas. AE. 1: 63. N. tr. 5 Hoc contrarium *premere*, quod ante dixit.
laxat. AE. 2: 259. 6: 412
laxata. 11: 151
laxaverat. 5: 857
laxis. G. 2: 364. N. tr. 5. AE. 1: 122
laxos. G 3: 166 6: 247. AE. 8: 708. 11: 874
leaena. E. 2: 63. G. 3: 245. 6: 408
lebetas. AE. 3: 466. 5: 266
lecta E 3: 70. 8: 95. G. 2: 197. AE 6: 228 8: 519, 606 10: 294: 542
lectae. AE. 1: 655
lectas. 4: 57 6: 39. 8: 544
lecti. 1: 518. 2: 761. 8: 179. 9: 146. 10: 213: 837. 12: 899
lectis. 9: 48
lectiſſima. 9: 272
lectori. E 3: 85
lectos 5: 729 6: 73. 8: 119. 11: 60
lectum. 4: 496
Ledae. 1: 652
Ledaeam. 3: 328. 7: 364
legam. E. 2: 51
legat. E. 10: 2. G. 3: 51
legati. AE. 11: 227. 296
legatus 8: 143 11: 239
lege. verb. G. 2: 44. N. tr. 5. 3: 386
lege. nomen. AE. 12: 819
legem. G. 4: 487
legendae. 2: 366
legens. AE. 12: 475
legentem. E 8: 38
legentes. G. 2: 152
legere. E. 4: 27. N. tr. 5. AE. 6. 755. N. ibid. 10: 79
legere. praetar. G. 3: 125. 282
legeret. E. 10: 41. G. 1: 199
leges. G. 1: 60. AE. 1: 507. 4: 213, 231, 618. 6: 622. 8: 322. 11. 322. 12: 112, 315, 822
leget. E. 6: 10
legibus. G. 1: 510. 4: 154 AE. 2: 159

2:159.6:810. 7:203. 12:190
legiferae. dativ. AE. 4:58
legimus. 3:127.292. N. tr. 3
legio. G. 2:180. AE. 7:681. 8:605. 9:174, 368. 10:120. 11:121, 563
legit. verb E 8:7
legit. G. 1:573. N. tr. 5. AE. 2:208 8:79, 548 9:393. 11:632. 12:481
legitis E. 8:92
lego. AE. 3:706
legumen. G. 1:74
legunt. G. 4:201, 278 AE. 1:426 5:552. 5:132:209. N. tr. 3. 10:813
leguntur. E. 2:18
Belegat. AE. 8:725
lembum. G. 1:201. N. de genere Navig.
Lemnius Pater, id eſt, *Vulcanus.* AE. 8:434
Lenaee. G. 2:4:529
Lenaeos 3:510
Lenaeum. AE. 4:207
leni. 2:782. 6:209
leuibant. 4:528
leuibat. 6:468
leuibus. G. 3:199
leuiit. AE. 1:451. 8:87
lenire. 4:393
lenis. nomen. 8:70
lenta. E 1:26. 3:38, 83 5:16. N. tr. 5. 10:40. G. 3:208. 7:564. 11:650, 829. 12:489, 773
lentae. E. 9:42. G. 1:265. N. tr. 5. 2:12
lentandus. AE. 3:384
lentas. E. 3:38
lenteſcit. ſcil. *tellus.* G. 2:250
lenti. AE. 12:237
lentis. G. 1:228. N. tr. 4. 4:170, 558
lentius. 4:41
lento. 4:34 AE. 6:137. 7:289, 654, 751. 12:751
lentum. G. 3:281. 4:160. AE. 3:31
lentus. E. 1:4. N. tr. 3. G. 1:290. N. ibid.
leo. AE 9:339. 10:454, 723. 12:6
leonem. 4:159. 8:295. 3:792
leones. E. 4:22 5:27. AE. 3:113. 10:157, 253
leonis. AE 2:722. 5:351. 7:666. 8:177:552 9:306
leonum. G 2:251. AE. 7:15
leporem, media brevi G. 3:410. AE. 9:563
lepores. G. 1:308
Lernae. AE 6:287. 12:528
Lernaeus. 8:300
Lernam. 6:804
Lesbos. G. 2:90
letale. AE 11:749
letalem. 12:877
letali. 9:580
letalis AE. 4:73
Lethaea. G. 4:545
Lethaei. AE. 6:714
Lethaeo. G. 1:78. AE. 5:854
Lethaeum. AE. 6:705, 749
leti G. 4:481. AE. 4:169. 6:278, 9:143. 10:511, 622. 12:603
Alii per *ae* diphthongum, qui *laetum* a contrario ſenſu dicunt, quia minime laetum, alii lethum a λήθη, id eſt, oblivio.
letifer. AE. 3:139. 9:631. 10:169
leto G. 2:456. AE. 2:134, 661. 3:654. 5:690, 806. 7:566. 9:435. 10:319, 418, 450. 11:172, 818, 830. 12:328
letum. AE. 2:538. 7:624. 6:20, 177 7:455. 8:346. 11:846, 872. 11:636, 727, 831
levabat. 7:372. 735. 8:509. 10:834
levabo. E 9:65
levamen. AE. 3:709
levandum. G. 2:400. N. tr. 5.
levare AE. 2:452
levarent 3:36
levaret. 7:495
levari. 2:146. N. tr. 5:10, 25
levat, ſc *navem.* 1:143
levato. 5:306
levatos. 4:558
levavit. AE 4:690
Leucaſpim. *n. p. v.* 6:354
Leucatae. 3:274
Leucaten. 8:677
leve 7:381. 11:688
levem. G 1:85, 321, 368, 406, 409. AE. 7:789
leves. E. 1:60. G. 1:289. 2:358. 4:274. 4:55, 314. AE. 1:330. 10:169. 12:395
leves. G 2:449. AE. 5:358. 7:626, 634, 814. 8:624
levi. prima brevi. E. 1:56. AE. 6:230, 12:207:354
levi. prima longa, id eſt, polito. E. 6:51. 7:31. G. 4:45. AE. 5:328. 11:40
levia. prima longa. G. 1:109. AE. 5:91, 7:349
levia. 10:827. 11:511. 12:764
levibus. 2:147. 5:68. 6:702. 9:178
levibus. 3:259
leviore. G. 3:309
levioribus. 2:92
levis. 1:173. 3:255, 451. AE. 2:682. 5:819. 6:17. 7:232. 9:576. 10:663. 11:868. 12:489
levium. G. 4. 3
Lyaeo. 2:229. AE. 4:58
Lyaeum, ſcil. *latticem.* 1:686
liba. E. 7:33. N. tr. 4. G. 2:394. AE. 7:109
libabant. AE. 3:354
libabit. 3:303. 7:245
libamina 6:246
libamus. G. 2:192
libant 2:529. AE. 3:77
libant. ſc. *apes.* G. 4:54. AE. 8:279. 12:174
libat. 4:207
libate. 7:133
libato. 1:737
libavit. E. 5:26. AE. 1:256, 736. 3:92
libeat. E 2:28. G. 3:436. AE. 12:570
libemus. G. 4:81
libens. AE. 3:438 8:153
liber. E. 10:67. G 3:194 AE. 11:493
Liber. E. 7:58. G. 1:7. AE. 6:805
libera. G 3:167. AE. 7:369. 10:154. 12:74
liberius. G. 1:118
libertas. E. 1:28
libertate. AE. 6:821. 8:648
libertatem. 11:346
libertatis. E 1:33
libet. E. 3:36. 10:59. AE. 9:514
Libethrides. E. 7:21
Libyae. G 1:241 3:249, 339. AE 1:22, 158, 226, 301, 384, 556, 577. 4:173, 257. 6:694, 843
Libya multis antea nominibus appellabatur, Oceania, Eſcharia, Coryphe, Heſperia, Ortygia, Ammonis, & Aethiopia, Cyrene, Ophiuſa, Cephenia, Eriaque: demum Libya, & Aphrica.
Libycae. AE. 4:320, 348
Libycas. 4:106
Libyci. G. 2:105. AE. 1:339
Libycis. AE 1:577, 596. 4:271. 5:789
Libyco. 6:338. 7:718. 11:265
Libycos. 1:527
Libycum, ſ. *mare.* 5:595
Libyſtidis. 3:37. 8:368
libo. 5:172
Libra. Signum coeleſte. G. 1:208
librabat. AE. 9:417
librans. 10:480. 11:556
librant. ſ. *apes.* G. 4:196
libravit. AE. 5:479 N. tr. 2. v. delibratum, & tr. de Improps. 10:421, 773 11:554
libro. G. 2:77
Liburnorum. AE. 1:244
Lycaei. E. 10:15. G. 1:16. 3:2, 314. 4:539. AE. 8:344
Ly Naſo produxit Metamorphoſ. 2. *Conſitaque arboribus Lycea reliquerat arva.* Niſi *Lycaea* legas, ut placet nonnullis.
Lycam AE 10:315, 561
Lycaon. 9:304
Lycaonis. G 1:138
Lycaonium. AE 10:749
liceat. E. 8:8. AE. 1:558 3:461. 4:103. 5:350, 796 8:579. 10:46
licebat. E. 1:41
licebit. AE 3:123, 12:20:14
licentius. 7:557
licere. 12:786
licet. E. 9:64. G. 1:214. 42, 70:176, 531. AE. 6:400, 405. 7:315. 9:139 11:348, 387, 440
lychni. AE. 1:726
Lyci. 1:222
licia. E 8:74. G. 1:285
Lycia. AE. 10:126. 12:344, 516
Lyciae. 4:346, 375. 6:334. 7:721
Lyciam. 4:143. 7:816
Lycias. 8:166
Lycidas. E. 7:67. 9:12. 12:37
Lycimnia. 9:546
Lycio. 11:773
Lycios. 1:113
Lyciſca. E. 3:18
licito. AE 8:468
licitum. 10:106, 344
Lycius. 10:731
Lycori. E. 10:42
Lycorias. G. 4:339
Lycoris. E 10:2, 22
Lyctius E. 5:72. AE. 3:401
licuit. AE. 4:550. 5:82. 6:502. 10. 317
Lycum. G. 4:367
Lycurgo. AE. 5:14
Lycus. 9:545, 556
Lydiae. G. 4:212. AE. 8:479. 10:155
Lydius. AE. 2:781
Lydorum. 9:11
ligant. 2:217
ligatus 10:794
Ligea. G. 4:336
Liger. AE. 9:572. 10:576, 580
Ligeri. 10:584
ligno. G. 2:31, 118. id eſt, *equo ligneo.* AE. 2:45. id eſt, *haſta.* 9:413:544

INDEX ERYTHRAEI

lignum. G. 1: 244. 2: 442. AE. 12: 767
Ligurem. G. 2: 168
Ligurum. AE. 10: 185. 11: 701
Ligus. 11: 715
liguſtra. E. 2: 18
lilia. E. 2: 45. 10: 25. G. 4: 131. AE. 6: 709. 883. 12: 68
Lilybeia. AE. 3: 706
Lilybaeum promontorium Siciliae, hodie *Margale.*
limbo. AE 4: 137
limen. E. 5: 56. G. 3. 317. AE. 2: 441, 453. N. tr. 5: 5: 316. N. ibidem. 6: 45, 402, 563. 7: 341
limes. AE. 12: 898
limina G 2: 504, 511. 4: 188, 257, 358. AE. 1: 389, 448, 707. 2: 366, 480, 518. 567, 634, 752, 803 3: 91, 155, 347, 351, 371, 616, 626. 4: 713, 202, 645. 6: 115, 525, 575, 696. 7: 221, 491, 613 8: 145, 232, 362, 555. 9: 648 10: 117, 620. 11: 29, 235, 267
limine. E. 8: 92, 107. AE. 2: 242, 469, 485, 500, 620, 673. 4: 475. 6: 151, 279, 427, 636 7: 579, 598, 610. 8: 461, 656, 720. 9: 687. 10: 555. 11: 423, 482, 881, 12: 849
limite. E 1: 54. G. 1: 126. AE 2: 697. 9: 323
limitem. 10: 514
limo. G. 1: 116, 378. 4: 45. AE. 6: 416
limoſo. E. 1: 49. AE. 2: 136
lympha. AE. 4: 635 12: 420
lymphas 1: 701. 9: 23
lymphata, ſc *Amata.* 7: 377
lymphis. 4: 683. 10: 834
limum. G 2: 188 4: 428
limus E. 8: 80. G. 4: 478
lina. id eſt, retia ex lino contexta G. 1: 142
Lyncea. AE. 9: 768
lynces. E 8: 3. G. 3: 264
lyncis. AE 1: 323
linea. 5: 510. 10: 784
lingua. E. 7: 28. 3: 388, 508. 4: 525. AE. 8: 634. i. e. *ſermone.* 11: 388 390
linguae. G. 2: 43. AE. 4: 183. 6: 625. volucrum, id eſt, cantus & garritus. 10: 177
linguam. G. 2: 94
linguas. AE. 3: 361
linguis. G. 3: 439. AE. 2: 211, 475. 8: 723
lini. G. 1: 77, 723
lino. AE. 12: 110
Lino. E. 4: 57
linquam. ſ. *lucem.* 10: 856
linquant. AE. 1: 517
linque. 3: 160
linquebant. 3: 140
linquebat. 11: 827
linquens. G 1: 16. 3: 19. AE 3: 300. 4: 390, 585. 6: 157. 7: 562. 9: 460, 10: 710
linquentem. 10: 193
linquentes. 7: 676
linquere. 3: 289. 5: 795. 9: 482. 10: 68, 559
linqui. 3: 61
linquimus. E. 1: 3. AE. 3: 124. N. tr. 5
linquis. 10: 509
linquit. 9: 726. 11: 902
linquo. 3: 705, 9: 288. N. tr. 5 12: 875
linquunt. G. 4: 303. AE. 3: 616. 6: 320, 678. 7: 670, 728. 11: 866
lintea. AE. 3: 686
lintres cavat arbore. G 1: 262. N. de genere Navig. Alludit ad Monoxylon, quod & Scapha, a σκάπτω, quod eſt cavo & fodio, dicitur.
linunt. G. 4: 39
Linus. E. 4: 56. 6: 67
Liparen. AE. 8: 417
liquefacta. G. 1: 473. 4: 36, 555. AE 3: 576 Ovid. Metam 7. *quo* produxit: *Thura liquefaciunt, inductaque cornibus aura.*
liquefacto. AE. 9: 582
liquentem. G. 4: 442
liquentes. AE. 6: 724
liquentia. 5: 238, 776
liquentia. 1: 432. N. tr. 5. 9: 679
Poſito etiam pignore contenderim, ita Poetam, non *Liquentia*, reliquiſſe. Amat enim *Liquentia* & *Liquida* uno ſenſu variare. Unde Liquida mella & Liquentia dixit. Sic ergo Liquentia flumina appellavit, quum praeſertim etiam Liquentem fluvium ſupra dixerit, Liquidis fontibus, & lacubus nominatis. Praeterea, ſi tertium addere Pado, Atheſique fluviis voluiſſet, Mincium ſuum his vicinum adnumeraſſet potius, quam Liquetiam fluvium, etiamſi nobilem in Foro Julii. Verum Poeta, quod plerunque fit, poſito prius genere, mox tranſit ad ſpeciem, idque figuratius, quam Servius aut alii intellexerint. Ut inſulſe faciant, qui, dum Virgilio unum ſe putant hic fluvium veluti lucrifacere, de Poetica dignitate huic loco non parum demunt, quem totum exornare hac figura Poeta ſtuduit. Ut omittam, *Liquetia flumina*, Muſam quoque Virgilianam numquam dictaviſſe, ſed *Liquetiae*, more ſuo. Quamquam invenio etiam *Liquentia*, pro flumine, inſerta *n* litera, non paucos ſcribere. Vulgo *Livenza.*
liquere. praet. verbi linquo. AE. 3: 213 12: 168
liqueris. 2: 597
liqueſcit. E. 8: 80. AE. 8: 446
liquida. G. 4: 102. AE. 7: 699, 10: 272
Lucretius *Li* ambigue poſuit eo verſu: *Craſſaque conveniunt liquidis, & liquida craſſis.*
liquidam G. 4: 59
liquidas. G. 1: 410. AE. 5: 859
liquidi. E. 6: 34. G 2: 200, 466. 3: 529. 4: 18. AE 7: 760
liquidis. E 1: 57. AE 5: 525
liquido. G 1: 404. *nectare.* id eſt, *melle.* 4: 164, 384. AE 8: 402
liquidos. G. 4: 376. AE. 4: 526
liquidum. G. 4: 415. AE. 5: 217. 6: 202. 7: 65
liquit. 4: 71. 5: 93, 275
liquitur. G. 1: 44. N. tr. 5 AE. 9. 813
liquor. G. 3: 484
liquuntur. G. 2: 187. AE. 3: 28. N. tr. 5.
Lyrim. AE 11: 670
More ſuo, de fluvii nomine hunc appellat. Nam Lyris ſive Liris per *i*, ut nonnulli ſcribunt, fluvius eſt Campaniae, Minturnas praeterfluens, qui & *Glanicus*, hodie *il Garigliano.* Fluminis Minturnenſis meminit etiam Digeſtorum lib. 19. Tit. Locati & Conducti, L. Item quaeritur.
Lyrneſſi. AE 12: 547
Lyrneſſus. 10: 128
lita corpora guttis paribus. G. 4: 99. hoc eſt, maculis notata, & diſtincta.
litandum. AE. 2: 118
litatis. 4: 50. N. tr. 6. de diff. inter ſacrificare & litare.
litem diſcernere. 11: 898
Lis, qua maxime tribunalia obſtrepunt, judicumque aures percelluntur, in iſtam vocis exiguitatem devenit. Fuit enim primum a ſiſtendo *Siſtitis*, quod ſiſtendum eſſet in judicio ad Praetorem: inde *Stlitis*, poſt *litis*, demum *lis*. Eadem deductione & via ad *locum* devenimus. Nam qui principio fuit a ſiſtendo *Siſlocus*, poſt *Stlocus*, ultimo factus eſt *locus*, perconcinne quidem & commode repudiato paulatim verbi confragoſo ſonitu.
lites. E. 3: 108. 9: 14
littora. E. 5: 83. 9: 45. G. 1: 334, 359. 362 2: 108, 112. 3: 200, 338 4: 124. AE. 1: 3, 86, 157, 225, 528, 576, 633, 668. 2: 205, 256, 321, 399. 3: 10, 78, 122, 161, 186, 209, 239, 280, 292, 300, 532, 556, 592, 598, 651, 657, 676. 4: 254. 289, 409, 567, 582, 588, 628, 657. 5: 23, 107, 125, 150, 177, 611, 676, 765, 6: 4, 329 7: 124, 149, 705, 764. 9: 122. 10: 223, 268, 277, 290, 574, 683. 12: 262, 366, 455
littore. E 1: 61. 2: 25. G 1: 398. 3: 53. 542. 4: 432, 465. AE. 1: 173, 184, 196, 213, 517 2: 24, 557. 3: 16, 21, 135, 223, 266, 277, 404, 419, 510, 536, 639. 4: 373, 397, 416. 5: 45, 236, 431. 6: 162, 212, 362, 460, 505, 900. 7: 158, 477, 779. 8: 83, 497, 687 9: 327, 710. 10: 36, 309, 11: 184, 199, 265
littoreas. AE. 12: 248
littoreis. 3: 390. 8: 43
littoribus. 4: 628. 7: 1
littoris. G. 2: 44. AE. 3: 396
littus. E. 6: 45 AE 2: 28, 582. 3: 44. 413. 4: 212, 257. 5: 163. 6: 6 7: 198. 215, 226, 798. 11: 261, 628
lituo. 6: 167. hoc loco pro tuba, ut monuit Avienum Servius apud Macrob. Saturn. lib. 5. cap. 7. 7: 187
litus. G. 3: 183
liventis. AE. 7: 687
livida. 6: 320
loca. G. 3: 140, 235. 4: 515. AE. 1: 51. N tr. 4: 214, 95, 698. 3: 414. N tr. 5 5: 831, 756. 6: 265, 434. 462, 534. 761. 7: 131. 8: 24 9: 190. 10: 238

locando.

locant. 1: 215, 428. N. tr. 5. 5: 102
locantur. AE. 5: 109
locare. 7: 127
locari. 2: 35
locarim. 12: 145
locas. 4: 266
locat. 4: 508. 8: 176
locavi. AE. 4: 374
locavit. 1: 247, 698. 2: 525. 8: 367. 10: 867. 11: 427
loci. 2: 384. 3: 697. 4: 213. 5: 95. 7: 236. 8: 335, 350. 9: 397. 10: 366
locis. G 1: 61. 4: 367. AE. 3: 447. 4: 386. 6: 445 7: 559 8: 511, 336, 608. 11: 10
loco G. 3: 84. AE. 1: 443. 2: 522. 5: 17. 7: 333. 9: 220 531, 723 12: 506
locorum. G 1: 52. AE 1: 332. 2: 725. 5: 181
locos. AE. 1: 306, 365. N. tr. 4. 2: 28. 6: 638. *Albanos* 9: 387

Quid ſi *lacus Albanos?* quorum meminit & Horatius, *Albanos prope te lacus Ponet marmoream ſub trabe Cypria* & Juvenalis, *Utque lacus ſuberant, ubi quamquam diruta ſervat Ignem Troïanum, ac Veſtam colit Alba minorem.* De lacu etiam Cicero in 1. de Divinatione: *Quid, quod annalibus habemus, Vejenti bello, quum lacus Albanus praeter modum crevisſet, Vejentem quendam ad nos hominem profugiſſe.* Et rurſus in ſequentibus, quae, quum voles, apud eum leges. De hoc eodem Valerius etiam in 1. ita ſcribit, *Subito lacus Albanus ſolitum ſtagni modum exceſſit.* Atqui Albam inter magnum hunc & profundum lacum, montemque excelſum, fuiſſe conditam nemo eſt qui ambigat.

Locri. AE. 3: 399
Locros. 11: 265
locum. E. 3: 69. G. 2: 230, 266. AE. 1: 425. 2: 653. 3: 109, 513. 4: 506 5: 155, 185, 258, 315, 442 6: 507. 7: 158, 477, 677. 8: 53, 346. 9: 257, 456. 11: 112, 531
locus. G 1: 33 2: 277 4, 296. AE 1: 159, 459, 530 2: 30, 71. 3: 395. N. tr. 5. 4: 319, 481. 5: 492. 6: 381, 540, 670 7: 411, 563. 8: 46. 11: 180. vide *litem.*
locuta. E. 3: 72. AE. 1: 614 3: 310. 6: 189 7: 357. 9: 5
locutae. G. 1: 478
locutam. AE. 4: 105
locuti. 6: 662
locutus. G. 4: 444. AE 4: 277. 5: 14, 303, 400. 8: 404 9: 319. 11: 461
lolium. E. 5: 37. G. 1: 154
longa. E. 4: 61. G. 2: 46, 179. 3: 342 AE. 1: 341 2: 483, 780. 3: 383. 4: 193. 5: 158, 783 6: 411, 645, 715, 745, 766. 7: 46, 700 8: 86, 488. 10: 197. 11: 544, 667. 12: 386, 510
longa AE. 12: 482
longae. 1: 341. 7: 352. 11: 576
longaeva. 5: 620. 6: 321, 628
longaevi. 5: 256, 535 7: 166. 12: 44
longaevo. 3: 169. 6: 764. 9: 650
longaevos. 5: 715
longaevum. 2: 525
longaevus. 8: 498. 12: 420
longam G. 3: 427 AE. 1: 271. 4: 467. 5: 597
longarum. AE. 3: 714
longas. 4: 463
longe. E. 4: 13. G. 1: 358. 2: 163. 3: 225, 477 4: 70. AE. 1: 13, 31, 252 2: 711. 3: 556, 705 5: 23, 133, 158. 318, 406. N. tr. 5: 428, 866 6: 316, 378, 476 7: 288, 516, 701. 8: 91, 623. 9: 322, 556, 572, 771. 10: 224, 317, 572, 716, 721, 754, 843. 11: 94, 214, 387, 606, 617, 769, 860, 909. 12: 44, 52. N. ibid. 452, 470, 480
longi. G. 3: 200
longinqua. G. 2: 197. AE. 3: 415
longis. G 2: 201, 520. AE 2: 528. 3: 583. 7: 73. 8: 662. 9: 229. N tr. 5 425. 11: 909
longiſſima. 1: 641
longius. G. 3: 255 4: 192. AE. 9: 262
longo. E. 1: 30, 68. G 3: 54 N. tr. 5. 506, 565. AE. 1: 159, 217, 395, 703. 2: 26, 109, 697 3: 116, 229, 412. 5: 90: 320. 551 6: 409, 482. 754. 8: 412, 722. 9: 94, 511 10: 769. 11: 79, 143
longos. E. 9: 51. G. 1: 567. AE 8: 344, 430. 5: 131, 276, 8: 95. 10: 549
longum E. 8: 79 9: 56. G 1: 293. 2: 80. N. tr 5. AE. 1: 186, 749. N ibid 3: 160, 487. N. tr. 5 4: 693. 9: 595. 10: 740. 12: 354
longus. AE. 11: 519
loquacia. 11: 458
loquacibus. G. 3: 431. AE: 12: 475
loquar. E. 6: 75. AE. 4: 557
loquelas. AE. 5: 842
loquendi. 6: 76
loquentes. E. 8: 22
loquentis. AE. 7: 118. 8: 152. 10: 547
loqui. 6: 215, 266, 562
loquitur. 10: 907
loquor. 2: 91. 4: 595
loquuntur. E. 5: 28. AE. 1: 731
lora. G. 3: 107 AE. 1: 156, 477: 2: 273 5: 146 9: 518. 12: 469, 624
lorica. AE. 9: 707. 12: 432
loricae. 10: 485. 11: 925
loricam. 3: 467. 5: 260. 7: 640. 8: 21, 611. 10: 553. 11: 692. 12: 88, 98, 376
loto. G. 1: 84
lotos. 3: 394
luant. AE. 10: 32
luat 11: 444
lubens. 12: 145
lubrica. 2: 474 5: 335
lubricus. 5: 84. 7: 353. 11: 716
Lucage. 10: 592
Lucagus. 10: 575: 577, 586
luce. G. 4: 52: 255, 298, 472, 490. AE. 1: 388 2: 470, 590, 694 4: 31, 186. 5: 105. 6: 270. 8: 247. 9: 153, 461 10: 257
lucebat. 6: 383
lucem. G. 1: 445. 2: 340. 3: 402, 552. AE 2: 471, 569, 698 4: 452. 586, 631, 692. 6: 435. 9: 338 10: 704, 855. 11: 183. 12: 115, 660, 873
lucent. 5: 554. 6: 603. 8: 660. 11: 693
lucentemque. 6: 725
luceſcere. E. 10: 37
lucet. AE 10: 137. 11: 148
Lucetium. 9: 570
luci G. 1: 209
lucida. AE. 8: 506 7: 626
lucidus. G 1: 205, 459. AE. 3: 585
Lucifer. E. 8: 17. AE 2: 801. 8: 589
Luciferi. 3: 324
lucifugis. G 4: 243
Lucina. E. 4: 10
Lucinae G. 4: 340
Lucinam. 3: 60
lucis G 4: 533. AE. 5: 678. 6: 118 564, 678, 721 7: 142, 778 9: 205
luco. G 3: 181. 4: 543. AE. 1: 450. 5: 302 6: 259. 7: 34, 95, 800 8: 104, 125 271. 9: 3: 548, 673. 11: 456
lucos. E. 8: 86. 10: 58. G 1: 476. 2: 122, 438 3: 19, 146. 4: 564. AE. 1: 693 6: 13, 154, 195. 7: 11, 82, 697. 12: 740
Lucrino. G. 2: 161

Martialis primam corripuit *Oſtrea tu ſummis ſtagno ſaturata Lucrino.*

luſtramen. AE. 8: 89
luſtrans. 12: 781
luſtrantem. 4: 695. 5: 220
luſtrantes. 1: 53
luſtrantur. G. 2: 526. AE 6: 643. 7: 18
luſtrate. AE. 12: 387
luſtrificam. 7: 314
luſtra. 2: 12, 26, 91, 298. 10: 189, 871. 11: 38: 550. 12: 277, 594. 620, 667, 805
luſtrum. 6: 869
luſtrus. G 4: 350. AE. 2: 369. 3: 713. 6: 274. 9: 452, 500. 10: 755 11: 62, 159. 214
lucum G. 4: 468, 546, 553. AE. 7: 29. 8: 342, 601
lucus. E. 6: 73. AE. 1: 441. 3: 681. 7: 761. 6: 139. 8: 507. 9: 86
ludat. 10: 632
ludere. E. 1: 10. 6: 1, 28. AE. 6: 632
luderet. AE 4: 329
ludet. G. 4: 22
ludi. 2: 381
ludibria. AE. 6: 75. N. tr. 1.

Silius Italicus in 6. ait, *Ludibrium ventis horreſcens via aſpera ponti.* Ubi *di* corripuit.

ludicra. 12: 764
ludis. 8: 412. 3: 280. 5: 605. 8: 717
ludet. 7: 442, 453
ludo. E. 7: 17. G. 3: 379. 4: 105. AE. 5: 593. 674. 6: 643. 7: 380. 9: 167
ludos AE. 5: 113
ludum. 9: 338
ludunt G 1: 363 2: 386. 4: 107. AE. 1: 397 5: 595. 12: 497
ludus E. 9: 39 10: 606
luere. AE. 12: 695
lues. 3: 139. 7: 354
luet. 11: 849
luctis. 1: 136
lugent 2: 85
lugentes. 6: 441
lugeret. 11: 287
lugubre 10: 273
luimus. G. 1: 502
luis. 4: 454
luiſti. AE. 11: 841
lumbos. G. 3: 87
lumen. AE. 1: 590. 2: 685. 3: 600, 635, 658. 4: 80. 6: 363, 680. 8: 22. 9: 75

lumina.

lumina. E. 1:6:2 51. 2: 432, 433. 4:4:41,496. AE. 2:226. 2:405 4:185,244 5:847, 856. 6:156:255,300,594, 828, 862. 7:13,449,771. 8: 69,411. 9:189. 10:418, 447, 463, 746. 11:819 12: 63, 173, 310
lumine. G. 4:422, 451. AE. 2: 85. 3: 151, 645, 677. 4: 358, 584. 6: 336, 640. 7: 9, 76, 130. 8: 153, 246, 392. 9: 439. 10: 275. 12: 113, 220, 935
luminibus. AE. 2:173 4:364
luminis. G. 1:291. 2:47. AE. 3: 663. 6: 660
luna. G. 1: 276, 353, 396, 427 3: 337, 392. AE. 3: 152. 4: 81, 7: 9
lunae. G. 2:478. AE. 2:255. 3: 643. 6: 725. 8: 23
lunam. E 8:69 AE. 1:742. 2: 340. 3: 387. 4:513. 6:170, 454. 9: 403
lunas. G. 1: 424
lunatis. AE. 1:490. 11: 663
lupae. 6: 279
lupam. 8: 631
lupatis. G. 3: 208
Lupercal. AE 8: 343
Lupercos. 8: 661
lupi Moerin videre priores. Adagiom. E. 9:54. AE. 2: 355. 5: 688. 11: 681
lupini. G. 1: 75
lupis. 2: 487
luporum. 3:264. 407. AE. 3: 428. 7: 18
lupos. G. 1: 139. 4: 43
lupum E 2: 63. 8: 97
lupus. 2: 63. 3: 80: 5:60. 7: 51. 8:52. G. 3:537. AE. 9: 59, 566. 11: 811
luserat. E. 6: 19. AE. 9: 336
lusit. G. 4: 565
lusit. AE. 1:332 18:427
luſtra. G 2: 471. N tr. 5. AE. 3: 647 N. ibidem. 4: 151 11: 570
luſtrabat G. 4: 519. AE. 4:6. N. tr 5. 6:681. 7: 248. N. ibidem. 8: 153
luſtrabimus. E. 5:75. N. tr. 5
luſtrabo 10: 55
luſtralibus. AE. 8: 183
luſtramur. AE. 3: 279
luſtrandum. 3: 385
luſtrans. 8:229. 12: 467
luſtrant 6: 887. 10: 224
luſtrare 1:577 3:429 7:391
luſtras. ſc: *Sol*. 4: 607
luſtrat. 1:453 2:528. 5:611. 8:231. N. tr. 5. 9: 58. 11: 763. 12: 474
luſtravere. 4:578 11:190
luſtravitque viros. 6: 231

Hinc *luſtramentum*, purgatio ipſa facta, aut per ſacrificium, aut veneficium, aut incantationem. Marcellus lib. Digeſtorum 48. Titul. ad legem Corneliam, de ſicariis & veneficis, l. ejuſdem, *Alio*, inquit, *S. C. effectum eſt, ut Pigmentarii, ſi cui tamen Cicutam, Salamandram, Aconitum, Pityocampas, aut Bupreſtin, Mandragoram, & id quod luſtramenti cauſa, dederint Cantharidas, poena teneantur hujus legis*. Quae verba ideo libenter recitavimus, ut duas voces, *Pitnocampas, aut Bubaſtum*, perperam in vulgatis codicibus ſcriptas, in *Pityocampas, aut Bupreſtin*, nativa vocabula verteremus, Plinii maxime lectione edocti: Is lib. 23 cap 4. ait: *Ex aqua contra Cantharidas, Bupreſtin, Salamandras, Pityocampas*. Et ſupra cap. 2. *Uſus contra Cantharidas, Bupreſtin, piceatum erucas, quas Pityocampas vocant, Salamandras, & contra modentia venenata*. Idem lib. 29 cap. 3. *Eadem Pityocampis in picea naſcentibus, eadem Bupreſti, ſimiliterque praeparantur*.

luſtres. AE. 3: 377
luſtret. 9: 96
laſtris. 1: 283
luſtro. verbum E. 2: 12. N. tr. 5. AE. 2: 564, 754
lutea. AE. 7: 26. N. de gen. veſt.
luteola caltha. E. 2: 50

Sane qui putant Caltham veteribus fuiſſe florem, quē modo *Caryophyllon* vocamus, hoc epitheto redarguuntur.

luto. E. 4: 44. N. ibid.
lux. E 7:43. N. tr. 4. AE. 1: 306 2:281, 668. 3:117, 311 8: 170. 9: 110, 355, 731. 10: 244. 11:210. 12: 669
luxu. G. 3:135. AE. 1:637 4: 293 6: 605
luxuria. G. 1:191. N. tr. 5
luxurians, ſc. *equus*. AE. 11: 497
luxuriat. G. 3: 81. N. lib. de conſt. geo. ver.
luxuriem. G. 1: 112. N. tr. 5

M.

M*acer*. E. 3: 100
Machaon. AE. 2: 263
machina. 2: 46. 251, 237. 4: 89
macie. G. 3:129. AE. 3: 590
maciei. G. 4: 255
mactabam. AE. 3:21
mactabat. 2:202. 7: 93
mactabis. G. 4: 546
mactant. AE. 4: 57. 5: 102
mactantur. 11: 197
mactare. 6: 38
mactas. 8: 294
mactat. 8: 85, 544. 10: 413
mactatos. 2: 667
mactaverat. G. 3: 489
mactavit. AE. 3: 118
macte nova virtute puer. 9: 641

Id eſt, magis aucte. Nam *Mactare* eſt magis auctare, hoc eſt, augere. Et eſt verbum ſacratum. *Macte* vero frequentiſſime veteres cum virtute conjunxerunt Cicer. Tuſc. Quaeſt. lib. 1. *Macte virtute, ezarnim ipſo cum eodem ipſo non invitus erraverim*. & ad Atticum, lib. 12. *Macte virtute, mihi quidem gratum, &c.* Idem de Republ. *Ferunt laudibus, mactant honoribus*. Actius Philocteta, ut dixi, *Macte bis armis, Macte virtute patrum*. Lucil. Satyr. lib. 5. *Macte inquam virtute, ſimulque bis verſibus eſto*. Turpilius Bothonibus, *Macte virtute eſto*. Pacuvius Duloreſte, *Macte eſto virtute, operaque omenque approbo*. Vide N. Marcell. lib. 1. v. Adoleſe.

maculae. G. 1: 454
maculant. AE. 3: 29
maculavi. 10: 851
maculis. G. 1: 441. 3: 56, 389. 4: 92. AE. 4: 643 5: 566. 9: 49
maculoſae. AE. 1:323 N. tr. 3
maculoſus. G. 3: 427. AE. 5: 87
madefecerat. 5: 330
madent. G. 3:429. AE 9:334
madentem. 4:216. 5: 854
madentes. 12: 100
maderent. ſc. *femina*. G. 1: 961
madeſcunt. AE. 5: 697
madet. 12: 691
madida. 5: 179. 6: 359
Meandro. 5: 251. N. tr. 3
Maecenas. G. 1: 2 2: 41. 3: 41. 4: 2
Maenala. E 10:55 G. 1:17

Maenalus Arcadiae mons eſt, & fluvius, a Maenalo Lycaonis filio, ut tradit Stephanus. Pro monte vero, *Maenala* numero multitudinis, neutro genere dicimus. Similiter Taygetus, Pangaeus, & pleraque genus mutant in plurali.

Maenalios. E. 8: 21, 25, 31, 36, 42. 46, 51, 57, 61
Maenalus E. 8: 22. 10: 15
Maeonia. 4: 216. 10: 141
Maeoniae. 8: 499
Maeonidae. AE. 11: 759
Maeonii. G. 4: 380
Maeonio. AE. 9: 546
Maeonis. 10: 337
Maeotia. G. 3: 349. AE. 6: 799

Ovid. 1. Triſt. *Longior antiquis viſa Maeotis hyems*. Diphthongon corripuit, quia excipitur a vocali.

Maevi. E. 3: 90
magalia. AE 1:421. 4:259
mage, id eſt, *magis*. 10: 481
magicas 4: 493
magiris E. 8: 66
magis. E. 1: 11. 8:49. G. 1: 91, 401, 451 2:195, 229. 3:179, 185, 209, 271, 309, 396 452 4:148, 311, 411. AE 1: 15 2:200, 299 4: 31. 452 5: 29, 94, 715. 6: 79. 470, 718. 7: 787. 9: 688. 12: 46, 71, 218, 239. 406, 940
mage, *ac magis*. 11: 406.

Hoc loco non diſſimulanda videtur frequens illa ratio loquendi juriſconſultorum, quum ſcribunt: *Et magis eſt, ut dicamus, &c.* Sed & illa alia, quam ſemel invenio, non fuit ſilentio praetereunda, ut ita aliquando ad Juriſconſultos meos, jure quodam poſtliminii revertar. Papinianus Digeſtorum lib. 57. tit. ad legem Juliam de Adulteriis, L. Si adulter. *Nam & Divus Pius*, inquit, *in haec verba reſcripſit Apollonio: Et qui uxorem ſuam in adulterio deprehenſam occidiſſe ſe non negat, ultimum ſupplicium remitti poteſt. Difficillimum enim eſt juſtum dolorem temperare, & magis, quia plus fecerit, quam quia ſe vindicare non debuerit, puniendus ſit. Sufficit igitur, ſi humilis ſit, in opus perpetuum tradi: ſi quidem honeſtior, in Inſulam relegari*. Quod reſcriptum libenter recitavimus, propter jam vulgo receptam falſo opinionem,

licere

licere omnino Chriſtiano viro deprehenſam in adulterio uxorem impune interficere: quum tamen ne Romano quidem marito, & Deorum cultori, id eſſet hoc Reſcripto, aliiſque legibus uſquequaque impune permiſſum.

magiſter. AE. 1:115. 5:176, 595
magiſtra 8:442. 12:427
magiſtratus. accuſ. plur. AE. 1:426
magiſtri. G 3.218,585,445, 549 4:283 AE. 5:669. 12:717
magiſtris. G. 2:529. AE 5:562
magiſtro. E. 5:101 AE. 5:224,867. 6:353. 8:555. 9:370
magiſtros. E. 2:33 AE 9:573
magiſtrum. E 5:48
magna. E. 1:24,48: G. 1:169,190 2:173. 3:54. 219, 332,369 4:174,366,454 AE. 1:496, 664. 2:6,40, 161,255, 295,370, 623, 788. 3:62, 160, 196, 264, 614. 633, 697. 4:336 654 5:76,245,245, 345,422.449, 707. 6:539, 71, 451, 506, 544, 619, 264 7:41 308, 311, 432 8:65,199 9:265,562. 101 55,281,873. 11:55,226, 381,469,478. 12:34,437, 580,806
magnae. G. 21 338. AE. 3:437,5:751 *ſorori. ſc. matris Eumenidum.* 6:250. 7:629. 12:116,168
magnam. AE. 3:569,41 345. 6:12, 30:872. 9:232. 10:835 12:675
magnanimae. nominat. pl. 10:139
magnanime. 5:17
magnanimi. 6:547. 12:144, 878
magnanimo. 10:863.
magnanimos. de apibus. G. 4:4
magnanimum. AE. 5:260. 9:204 10:771
magnanimum genit. plur. G. 4:476. AE. 3:704. 6:307
magnanimus. AE 5:407
magnas. 3:106 4:173, 187. 12:473
magne AE 1:241. 6:841. 9:495. 11:71 410.
magni. E. 4. 12. 8:6. G. 3:91, AE 3:504,286. 4:1 238. 5:451 99, 714. 6:1 266,541. 7:707. 8:19, 156. 9:501,258, 787. 10:6, 344,437,830. 11:170
magnis. G 2:162,334 4:76, 154,176 AE. 2:228, 233. 3:12, 159, 226, 349. 4:668. 5:341,541. 6:83. 8:636, 678. 9:711. 10:474. 11:448. 12:296, 590
magno. E. 6:56. G. 1:13, 190,381,407. 2:327,458. 3:294, 306, 375. 4:439 AE. 1:55, 124, 148, 171, 288,344,509,675 2. 58, 104: 122, 193, 610. 3:49, 211, 330. 4, 160, 395, 448, 532. 5:207, 369,537 6:175,727,749: 857. 7:54, 246, 379, 462, 587, 677. 8:103, 711 9:197,791. 10:356, 377, 381, 478, 503. 11:295, 400, 662, 811. 12:399:687 692
magnorum AE 5:634. 7:18 11:269 12:649
magnos. E 4:22, 48: G. 1:140. 2:169. 260. AE. 1:269,724 5:422. 6:671. 8:341. 9:258
magnum. E. 4:49 6:32 7:6 G. 1:158. 2:58. 3:28, 205 258: 4:79,388. AE 1. 300 602, 716. 2:199. 3:284, 525. 4:94. 5:248, 414,628 6:28, 78, 122, 526, 583, 790, 813. 7:80, 412, 706. 9:82, 186,346,705 10:131 459, 464,507,547. 11:47,223, 234,438,694
magnus. E. 3:114. 4:5,136. G. 2:327,338. 3:69,223. 4:106,560. AE. 5:533. 9:208,654. 10:159,763. 11:455
Mago. AE. 10:521
Majugenitum. 1:297 id eſt, Mercurium. 8:138
Vobis Mercurius pater eſt, quem candida Maja
Cyllenes gelido conceptum vertice fudit.
At Majam (auditis ſi quidquam credimus) Atlas,
Idem Atlas generat; coeli qui ſydera tollit.
Unde Martianus Capella in nuptiis Philologiae, & Mercurii, *Majugenam* vocabulum compoſuit.
Maja candida. AE 8.138.
Πότνιαν interpretatur Aratus, πότνια. Nam quam πότνιαν dicunt, *candidam* noſtri vocant. Claud. per initia 2. de raptu Proſerp. *Candida Parthaſis poſt hanc regina Lycaei.*
Matae ante occaſ. G. 1:225. de Maja plura leges apud Macr. Sat. lib 1. cap 21.
Maiam. AE. 8:140
majeſtate. 12:820
maior E. 5:4 G. 1:416. AE 1:545 2:773. 4:49. 7:44. 8:557 12:429
majora E. 4:1. G. 2. 434. AE 4:508. 14:811. 12:814
maiore. 3:37. 10:438
majorem. 7:186
majores. E 1:84. G. 2:252
majoribus. AE. 3:374
maioris. 12:560
majus. E 3:35 5:53. AE: 2:199 7:45. 386 12. 544
mala. E 1:51. 3:11. 7:28 G 1:150. 3:416. AE. 2:471. 6:278
mala. E 2:51,3:71. nuptiale pomum intelligit, de quo vide Hermolaum in Citrea. Corol. lib. 1 3:71 6:6. 28:37, 53. G. 2:33
malae. AE. 3:282
malae. prima longa. AE. 5:436. 11:681
malas prima longa. AE. 9:751. 10:314
male. adverb G 1:105,360 448. 3:149 AE. 2:23,735. 4:8
Maleaeque ſequacibus undis. AE. 5:103
Le Statius produxit in 7. Theb. *Deſtinat, & cunctae circumſonat ira Maleae.* Alibi Maronem ſequutus corripuit: *Arripit ex templo Maleae de Valle reſurgens.* Vulgo nautae *Capo Melio.*
malefida AE 2:23
maleſana. 418
maleſuada 6:276
mali felicis. G. 2:127
Medicum intelligit, de quo lege apud eundem Barbarum, ibidem.
mali. AE. 1:630 2:97. 3:663. 6:93. 10:510,843. 11:480
mali arbore. AE. 5:504
Jabolenus Juriſconſultus titulo illo aureo, qui eſt de verborum & rerum ſignificatione, Digeſtorum lib. 59. *malum, inquis, navis eſſe partem, Artemonem autem, non eſſe, Labeo ait, & verius eſt. quia pleraeque naves ſine malo inutiles eſſent, ideoque pars navis habetur: artemon autem magis additamentum, quam pars navis eſt.* Dictus autem malus, excluſis Calepini ineptiis, quia integer arboris truncus, qui ut potiſſimum abies aut picea, ex ſylvis ad hunc uſum petatur, ut in libello etiam diximus, cui Navis titulum fecimus. Et quoniam *Malus* frequentiſſima arbor eſt, placuit Latinitati ab hac *Malum* potius appellare: ſicut rurſus verbum Latinum, *Pomum*, quo omnes omnium arborum foetus ſignificantur, praeſertim qui non ſunt duri corii, vulgo pro fructu mali tantum uſurpamus. Hanc ſententiam confirmat ejuſdem rei *Arboris* appellatio, quam mire poeta cum malo conjunxit: hunc pro eo inſtrumento, quod navi deſervit; illum pro materia ipſis mali accipiens: quare in arbore mali, dixit ſagittam infixam, quod non aeque recte in malo arboris diceretur. Arboris autem appellatione in hoc ſenſu frequenter utuntur juris civilis auctores: Papinianus ad Legem Rhodiam, de jactu, *Cum autem arbor, vel aliud navis inſtrumentum, removendi communis periculi cauſa, dejectum eſt, Contributio debetur.* Hermogenes infra eodem titulo, *Arbore caeſa, ut navis cum mercibus liberari poſſit, aequitas contributionis habebit locum.* Et Julianus l. ſequenti. *Navis, inquit, adverſa tempeſtate depreſſa, ictu fulminis deuſtis armamentis & arbore & antenna, Hipponem delata eſt.* Ubi, *Ictu fulminis,* corrige & *Antenna* numero unitatis dici animadverte, contra Grammaticorum praeſcripta. Volgo quoque *Arborem* nuncupamus, ſecuti Juris prudentum uſum frequentiorem: quibus bonam partem linguae noſtrae vernaculae non minus fortaſſe debemus, quam ſacroſanctis illis Biblicis libris, quorum portionem quotidie, Sacerdote recitante, audimus, ut in Stoico docemus.
maliferae. AE. 7:740
maligna. 6:270
maligni. G. 2:179 AE. 11:525

malignis. 5: 654
malint G 3: 159
malis. E. 10:61 AE. 3:398. 4: 549, 611. 6: 95, 365, 512
malis. G 3: 268. AE. 3:257. 7: 114. 12: 755
malis. verbum. G. 3: 69
malit. AE. 4: 108
malle. 10: 53
malo, id eſt, *pomo.* 3: 64 id eſt, *arbore navis.* 5: 489
malo. G. 2: 168. 10: 110
malorum. AE. 4: 198. 6: 537, 543, 739. 9: 538. 11: 280, 261
malos. G. 2: 70. AE. 5: 829
maluit. AE. 8: 313. 12: 397
malum. E. 1: 16: G. 1: 129. AE. 4: 174, 6: 736 7: 375. 12: 407
malum. 5: 487: 544
malus. E. 8: 41, 83. G 2: 243. 3: 425. ſ. *Pygmalion.* AE. 1: 352
malus. ſ. *navis Sereſti.* 3: 305
mamma. 1: 492
mammis G. 3: 510. 11: 57
manebat. AE. 3: 173
manebant G. 3: 310
manare. 1: 485
manat. AE. 3: 43
manda. 6: 74
mandarat. 3: 50. N. tr. 3
mandare. G. 2: 29
mandat E. 5: 41. AE. 3: 444 4: 222. 8: 306
mandata. AE. 4: 270, 357. 6: 116. 7: 267. 9: 312. N. tr 5. 10: 840. 11: 176, 875
mandavimus. E. 5: 36
mandemus. AE. 11: 23
manderet. 3: 627
mandet. G 2: 50. AE. 9: 214
mandit. AE. 4: 135. 9: 340 11: 669
mando. E. 8: 93
mandunt. AE. 7: 279
mane. adverb. G. 1: 440. 2: 462. 4: 185. adi Mac. Sat. lib. 4. c. 3.
mane novum. AE. 3: 325
Mane verbum, contra primam habet correptam, & extremam producit. Naſo: *Nympha precor Penea mane.*
maneant. AE. 1: 403. 6: 757
maneas. 2: 160
maneat. E. 4: 53. AE. 3: 505
manebant. AE 2: 22, 455
manebat 2: 650. 5: 734. 6: 608, 661. 7: 128. 8: 428. 10: 39 11: 166
manebit. 7: 596. N. tr. 5
manebunt. E. 1: 47. AE. 1: 609
manens. AE. 10: 696
manent. E. 2: 13. AE. 1: 237. 3: 447 5: 349 6: 71. 10: 438. 12: 61
manere. AE. 2: 194
manerent 4: 343
maneres. 2: 56. 8: 643
maneret 4: 312. 10: 629
manes G 1: 243 4: 469 505. AE. 3: 303. 565. 4: 34, 387, 417, 490 5: 99. *coniugis*, ſc. *Eurydices.* 6: 119, 506, 743, 896. 8: 246. 10: 34, 39, 524, 820. 11: 181. 12: 646, 884
mani. G. 1: 168. 2: 294. 4: 208 AE. 1: 26. N. tr. 5 4: 449 7: 314, 319, 401. 9: 299 10: 630, 696, 770. N. ibidem.
manibus G 2: 45, 249, 366. 4: 15, 377, 405. AE 1: 424, 701 1: 167, 192, 220, 296. 3: 606. 4: 205, 517 5: 379, 429, 811, 818 6: 360, 583, 606, 883. 7: 237 8: 426, 442, 486. 9: 132, 476 10: 81, 280. 11: 16, 74, 439, 861. 12: 83, 173, 278, 327, 348, 471
manibus. AE. 3: 63. 10: 828. 11: 689
Lucretius prima correpta dixit, *Et nigras mactant pecudes manibuſque Diviſque.*
manicas. AE. 2: 146 N. tr. 3 9: 616
Vincula manuum, vulgo *Manette*, ſicut Pedicae pedum, quas vernaculus ſermo *Ceppi*, transpoſitis ſyllabis mediaque intercepta, vel quaſi *Cippi.* vide *Stoicum.* Lucil. l. 30. *Si laqueis, manicis, pedicis, mens irretita eſt.*
manicis G. 4: 439
manifeſta. AE. 2: 309. 3: 373
manifeſte. 3: 151
manifeſtius. 8: 16
manifeſto. 4: 358. 11: 231
manifeſtus. G 2: 246
manipli. AE. 11: 870
maniplis. G. 3: 297. AE. 11: 463
maniplos. 1: 400
Manlius. AE. 8: 652
manſere. 6: 48
manſiſſet. 3: 615
manſueſcere G 4: 470. N. tr. 2. v. manſuetum.
manſueſcit 2: 239
manſuram AE. 3: 86
mantilia. G 4: 377. AE. 1: 702
Mantua. E. 9: 27, 28. G. 2: 198. 3: 12. AE. 10: 200
Mantus fatidicae: genit. ſingul. 10: 199. Probus Valer. per initia Catholicorum.
manu G 1: 179, 199. 2: 156. 3: 32, 176, 395, 420 4: 230, 329. AE. 1: 187, 313 2: 239. 320 434, 459. 530, 645 717. 3: 372, 624 4: 344. 544. 589 5: 241, 460, 487 496 6: 1, 6, 435, 835. 7: 143 455, 604, 621, 664, 688. 8: 116, 124, 220, 289, 294. 662 694 9: 95, 145. 558, 591. 702, 755, 773. 10: 80, 264, 620, 886. 11: 116, 289, 453, 484, 505, 552, 578, 650, 676, 816, 893. 12: 98, 155, 165, 317, 441, 602, 605, 617, 692, 774 901, 904. *Manu brevi & longa accipere*, quid ſit apud Juriſconſultos, in eorum Indice dictabimus
manum. G. 4: 114 AE 2: 315. 3: 659 4: 403. 7: 43. 490, 573 9: 11, 44, 72, 577, 690, 792 10: 419, 876 11: 245. 450 12: 60, 345, 423, 480, 678
manus E. 8: 48. G. 3: 455. AE. 1: 455, 487, 592. 2: 29, 57, 189, 681, 793. 3: 42, 177, 217, 490, 498, 592. 4: 665. 5: 429, 436, 623. 6: 5, 33, 57, 314, 496, 660, 683, 701 7: 382, 711, 730. 795, 806. 8: 328, 486. 9: 115, 309, 321, 396, 561, 579, 801. 10: 164, 167, 294, 320, 353, 376, 433, 498, 566, 667, 672, 868. 11: 34, 81, 259, 283, 311, 329, 379, 467, 519, 568, 597. 12: 210. 232, 258
manuum. AE 3: 486
mapalia G. 3: 340
Marcellus. AE. 6: 856, 883
mare. E. 2: 26. 8: 58. G 2: 158. 4: 261, 373. AE 1: 224, 236, 246, 280. 3: 196, 290, 695. 4: 566 5: 175. 628. 778, 808 7: 25, 32, 529, 802, 810 8: 149. 10: 358. 12: 198. 452
Mareotides. G. 2: 91
mari E. 4: 38. AE. 1: 84, 110. 3: 144 5: 52, 193. 6: 23 7: 200. 9: 492 10: 162
maria G. 2: 478. AE. 1: 32, 58, 524. 3: 70. 5: 212, 594, 790. 6: 39, 112, 351, 9: 115, 130, 714. 10: 197
Marica, ſc. *nympha.* AE. 7: 47
Lactantius prodit, Circen, quam primum ex humanis exceſſerit, Maricam Minturnenſium numen effectam. Hinc Latinum Poeta Maricae filium canit, quem Circes apud Heſiodum legimus. Hoc autem ſcholiolo tot Servii ambages, quibus in re ſatis aperta ſe, teque Lectos involvit, facile extricabis.
marinae. G. 1: 362
marinis. E. 6: 78
marino. G. 2: 160
marinos. 2: 68
Maris. 2: 169
maris E. 4: 51. 6: 33. G. 1: 29. 3: 541 4: 212. AE. 1: 598 2: 780. 3: 495, 528. 5: 616 768, 799 7: 301. 8: 671 10: 57 221, 377, 693
marite E. 8: 30
mariti. AE 4: 35
marito. 3: 297 4: 103
maritos 4: 536
maritum. G. 3: 13. N. tr. 7
marmor, id eſt, *mare.* 1: 254
marmore E. 7: 31. G. 3: 13. AE 4: 457 6: 69, 848. 7: 28, 7: 8. 10: 308
marmorea. G 4: 523
marmoreo. AE. 4: 392. 6: 729
marmoreum E 7: 35
Marpeſia. AE 6: 471
Marrubia. 7: 750
Mars. G 1: 511 2: 283. AE. 7: 304. 7: 717 10: 280
Marſis. 7: 758
Marſorum. 10: 544
Marſos. G. 2: 167
Marte AE. 1: 274. 2: 333. 7: 540. 8: 495. 9: 518. 10: 22, 237. 11: 899. 12: 1, 410, 497
Martem 2: 440. 6: 165. 7: 582, 603 9: 766. 12: 108, 187, 712
Marti 8: 433. 11: 153
Martia. E. 9: 12. AE. 7: 182. 11: 661
Martis E 10: 44 G. 3: 91. 4: 346. AE. 7: 550, 608. 8: 516, 557 9: 584 12: 790
Martius. G. 4: 71. AE. 9: 566
mascula. E. 8: 63
maſſam G. 1: 275. *de ferrea.* AE. 8: 453
Maſſa, deducta eſt a *magno*, eaque fuit initio *Magniſſa*: unde *Maſſimus*, & *Maximus.* Niſi potius *Maſſa*, quaſi *Maza* Graeco modo dicatur. Vernacula lingua,

gna, qua utimur; hac voce, quod nimium eſt, exprimit: ad alia item tranſtulit; quae in Stoico abunde proſequimur.
Maſſica. G. 3: 526. AE. 7: 726
Maſſicus. G. 2: 143. AE. 10: 166
Maſſylae. AE. 4: 483
Maſſyli. 4: 132
Maſſylos Aphricae reddit Apollodorus, quos *Maſtulos* mutatis ſyllabis Polybius nominat in 7. Hiſtoriarum. Lucanus Maſſyliam Galliae ſy brevi poſuit *Maſſyliam delere vacat.*
Maſſylum. AE. 6: 60
maſſis. G. 4: 170
mater. E. 4: 56 5: 23. 8: 48. G. 2: 498 4: 321. N. tr. 5. 333, 557, 380. AE. 1: 314. 3: 111. 5: 38 6: 778, 784. 7: 441, 672. 8: 370. 9: 486. 10: 76, 172, 557, 818, 11: 71. 12: 51, 74
materies. AE. 11: 328
materna. G 1: 28. AE. 5: 72. 11: 340
maternam. AE. 4: 244
maternas. G. 4: 349. AE. 6: 193
materni. AE. 7: 402
maternis. 12: 107
materno. 4: 258
matre. E. 8, 38. G. 4: 328. AE. 1: 382. 7: 283. 8: 510. 9: 628, 697. 10: 315. 12: 209
matrem. E. 4: 60. 8: 47. G. 1: 39. 2: 268. AE. 1: 405. 3: 96. N. tr. 6. 4: 472. 8: 632. 9: 108
matres. G. 4: 475, 520. AE. 2: 489, 766, 797. 5: 646, 654, 715, 750, 767. 6: 306. 7: 392, 400, 518. 580. 8: 556, 592. 666. 11: 146, 214, 481, 582, 877, 891, 12: 131
matri. E 4: 61. AE. 3: 19, 74. 4: 516 6: 250. 9: 216, 302, 484, 565
matribus. E 1: 23. G. 3: 398. AE. 2: 635. 2: 786. 5: 622. 9: 61, 217
matris. G. 1: 163. 2: 19, 55 3: 287. 4: 64, 548 AE 1: 585, 652, 720. 7: 361, 484. 8: 335. 9: 474. 10: 200. 11: 542. 12: 64, 515
matronae. AE. 11: 476
Matrona fluvius Galliae, media correpta. Auſon *Matrona non Gallus, &. q. l* vulgo *Marne*.
maturum. G 2: 23. 3: 51, 138. AE. 7: 337 813. 8: 718. 9: 272. 11: 478
matura. G. 4: 143. AE. 7: 53. 10: 257. 12: 418
maturae. E. 10: 36
maturare. G. 1: 261. N. tr. 2
maturate. AE. 1: 137. N. tr. 5. Macrobium legito lib. 6. cap. 8.
maturis. E. 3: 80. G. 1: 66, 348. 2: 419
maturent. AE 5: 73. 9: 246
matutini. 8: 456
matutinus. 8: 465
mavis. AE. 10: 43. 12: 935
Mavors. 8: 700. 10: 755 11: 389. 12: 179, 331
Mavortia. G. 4: 462. AE. 1: 276. 3: 13
Mavortis. 6: 872. 8: 630
Mavortius. 6: 777. 9: 685
Maurifia. 4: 206
maxima. E. 10: 72. G 1: 199. 2: 15, 40, 146. 3: 202. 4: 354. AE. 1: 654. 678. 3: 252, 546, 703. 4: 371. 5: 600, 644. 6: 605, 611. 7: 83, 217, 602, 686. 8: 84, 271, 716. 9: 279 10: 685, 764. 11: 34, 214, 690
maxime. G. 2: 170, AE, 8: 470, 571. 11: 97
maximus. G. 1: 26, 244. 419, AE. 1: 521, 741. 2: 339. 3: 107 4: 481 5: 371, 530 6: 192, 845. 7: 532. 8: 136, 201, 239. 10: 312 11: 237, 12, 96
maximus Atlas. AE 1: 741. 4: 481. 8: 136
Hoc illi Epitheton dedit & Claudianus, Virgil. ſecutus, in praefatione 2. de raptu Proſerpinae. Nam (ut canit Ovid.) *Hic hominum cunctis ingenti corpore praeſtans Iapetionides Atlas*. Hoc tamen Hercules quatuor cubitis & pede longior, ut Heraclides Ponticus prodit, cujus ſtaturam qua ratione Pythagoras deprehenderit, Gellius ex Plutarcho docet.
me, te, ſe, ſyllabam productam habent. E. 1: 31, 41: 78. 2: 7, 25, 43. 3: 4, 10, 62, 74, 78. 4: 55. 5: 4, 83, 88. 6: 24 7: 8, 67. 8: 39, 83. 9: 14, 32. 10: 44, 48, 56. G 1: 456. 2: 475, 488. 3: 8, 291. 4: 125, 148, 325, 494, 563. AE. 1: 37, 100, 260, 610, 628. 2: 69, 78, 86, 93, 129, 134, 287, 538, 543, 559, 564, 641, 648, 657, 669, 671, 708, 718, 726. 757, 788 3: 42, 209, 329. 371, 602, 605, 616, 652, 710, 715. 4: 9, 16, 25, 28, 96, 268, 323, 340, 351, 360, 434, 479, 540, 652, 675, 678, 682. 5: 59, 350, 384. 733, 739, 781, 848. 6: 348, 352, 356, 362, 370, 392, 461, 511, 520, 564, 691, 695. 7: 300, 417. 8: 127, 131, 133, 386, 505. 9: 199, 208, 281, 291, 406, 427, 493, 10: 63, 92, 462, 623, 668, 679, 739, 743, 846, 906. 11: 46, 110, 163, 278, 434, 505, 810. 12: 20, 25, 32, 48, 62, 72, 146. 203, 316, 428, 435, 638, 679, 694, 810, 833, 874, 894, 935
mea. E. 1: 70. 2: 6, 52. 3: 22, 61 7: 17. 8: 1, 5, 31, 36, 42, 46, 51, 57, 68, 76, 84, 90, 94, 100. 104. 9: 4. AE. 1: 664, 678. 2: 543, 548, 599. 3: 250. 4: 226, 306, 325, 341, 428, 434, 655 6: 511, 691. 7: 297, 310. 8: 581. 9: 136. 320, 275, 228, 446, 747. 10: 29, 104, 244, 478, 491, 671. 11: 55, 160, 406. 11: 71, 418, 416. *mea*, verbum, ſecundam producit.
meae. E. 1: 75. 2: 21. 3: 68. G 4: 331. AE 1: 664, 3: 501. 6: 73. 9: 482. 11: 158
meam. AE. 10: 371
mearum. 1: 321. 3: 486. 11: 586
meas. E. 1: 9. AE. 7: 43 799: 114
meatus. AE. 6: 849
mecum. E. 1: 80. 2: 12, 28, 31. 3: 31. 4: 58. 8: 21, 25, 31, 36, 42, 46, 51, 57 9: 37. 10: 40. G. 1: 41. 2: 8. 3: 10. AE. 1: 281, 379, 572, 675. 2: 93, 435 3: 149 4: 115 5: 635 6: 105, 112, 351, 718. 7: 403 9: 51, 147, 286, 528. 10: 864 11: 117, 467, 510, 707
medendi. AE. 12: 396
medendo. 12: 46
medeci. E. 8: 89
Medi. G. 2: 134
media. E. 9: 59. 10: 45. G. 1: 328. 2: 297. AE. 1: 314, 441, 505 2: 353. 533. 3: 202. 4: 61, 74, 204, 620, 663. 5: 188, 288, 423, 479, 785. 6: 131, 245, 518. 9: 61, 549, 588, 738. 10: 147, 137, 721: 763. 11: 548. 12: 318, 337, 346, 469, 683
Media. G 2: 126. N. tr. 5. Medicamentum quod primam producere a Media, foedo errore tradit.
mediae. AE. 2: 240, 359 11: 555
mediam. G. 1: 237. AE. 1: 698. 5: 622, 815 7: 414. 9: 750. 12: 307
medias. G. 1: 230. 4: 82. AE. 5: 618. 7: 296, 384, 397. 10: 41, 239 11: 648, 12: 224
medica. G 1: 215. imperitia vulgi, *Melega*.
medica. ablat. AE. 12: 402
medicans. 12: 418
medicantur. G. 2: 135
medicare 1: 393
medicari. AE. 7: 756
medicas. G. 3: 455
medicatis. 4: 65. AE. 6: 420
medicina. E. 10: 60
medicinae. AE. 7: 772
medii. G. 3: 423. AE. 9: 142. 10: 764. 12: 696
mediis. E. 10: 65 G 2: 283 3: 145, 331. AE. 1: 109, 242, 491, 638: 2: 318, 512, 665. 3: 149. 4: 146, 310, 382. 5: 303. 6: 339. 8: 467, 696 10: 305, 407, 683. 11: 237, 683, 815. 12: 115, 409, 910
medio. E. 3: 40, 46. G. 1: 297, 361, 442. 2: 74, 528. 3: 16, 237: 466, 486, 519. 4: 524. AE. 1: 386, 584. 2: 67. 3: 73, 104, 270, 354, 417, 624. 4: 184, 277, 524. 5: 110, 160. 6: 131, 262, 342. 7: 59, 226, 563, 577 8: 407, 588, 675, 700. 9: 28, 230, 343, 595, 657, 728. 10: 210, 665. 11: 225, 547, 762, 838. 12: 118, 213, 732
medios. G. 4: 401. AE. 1: 440, 504. 2: 113, 377. 3: 283. 4: 674. 5: 497, 738. 6: 763. 7: 296. 9: 400, 438, 554. 10: 21, 132, 576, 870. 11: 149, 741. 12: 201, 477, 497, 650
meditabor. E. 6: 8
meditando. G 1: 133
meditante. E 5: 83
meditantem. AE. 10: 455
meditantur. E. 5: 62
meditaris. 1: 2
meditata. G. 3: 153
meditatur. AE. 4: 171
meditor. 1: 674
medium. E. 8: 58. G. 1: 127,

209. 3: 303, 351. 4: 25, 157,426 AE 2:218,408, 508.3:512,665.4:388. 5: 11290,401. 6: 536,634, 677.7:536,810 8:97 10: 65, 177,216,383, 440, 453, 483, 816. 11: 335: 787.12:452,925
medius G 4:436.AE.1:348, 682.5:76 9:169 10:373, 402.12,564
Medonta. AE.6:483
Medorum. G 2:136
medulla. AE 4:66.8: 389
medullis. G 3:271
Medus. 4:211
Megarrans. AE 12:846
Megares 3:689
mel. 3:489 4: 336, 654 7: 304 8:396,612
meis. E.1:34 G.2:42.AE. 4: 304,548. 5: 800, 811. 6: 67.9:273,407. 11:16.12: 565,936
Melampus. G.3:550.AE.10: 320
Meliboea. AE.5:251
Meliboee. E 1:6,20,42, 74. 7:9
Melibaei. E 3:1.5:87 AE. 3: 401
Melicertae. G 1:437
melior. G 1:286 4: 90. AE. 2:35 5:53,153,425, 430. 9:156. N.:1. 5. v. ſen um. 556.10: 735.11, 338. 12: 179,296
meliora. G 3:456, 513. AE. 3:188.12:153
meliorem. 8: 483
melioribus. 3: 498. 6: 846, 649
meliſphylla. G.4:63
Romani Citraginem & Apiastrum. Auctor Dioſcorides in Melyſſophyllo, lib 3.
Melite Nympha. AE.5: 825
melius. E 9:67.G 1:287.2: 63,273.3:204.AE.1:281. 452. 6: 439, 10: 632. 11: 303,426
mella. E. 3: 89. 4: 80. G. 1: 131.4: 35, 57, 101, 141, 163,169,213,228.AE. 1: 432,436 4:486
Mellae. G.4:278
melle. AE 6:420
melli. G 2:436
mellis. 4.1:205
membra. 3:268,565.4:438. AE. 2:92,691.3: 30, 626. 4:391, 559. 5: 279, 358, 836.6: 200, 642, 732. 7: 418. 8: 30, 406, 425. 9: 337, 490, 708. 7: 8, 10, 558, 868. 12: 297: 842, 951
membris. G. 2: 130.4: 418. AE.4:5.5,431.7:353. 10: 217
membrorum. 5:422
me me ſubaudi, interficite 9:427.12.260
memento. E.3:7. G. 2:259. AE. 2: 549. 6: 851. 7. 326
memet. AE 4:606 7: 309
meminere. G 1:400 3:70
memini. E.1:17.7:69.9: 45. N. lib. de Doctorum indag. 52 G.4: 125 AE. 1: 619. 7: 205. 8: 156. 11: 289
meminiſſe alternt. E.7 N. de numer. & calib. aſſerit, hic accuſativum pro ablativo. Idem lib. de doct. indag 9: 38.G. 1: 451. 3: 216 AE. 1:203, 733. 2: 12. 3: 202. 4: 335. 6: 514
meminiſſis. AE. 7: 645. 9: 329
meminit. E 8:88
Memmi. AE 5:117
Memnonis 1: 493
memor. G 1:667 2:347.AE. 1:23,719 4: 336, 521. 5: 25 6:377. 8:464 9: 480 10: 281. 11: 802. 12: 439
memora. 1: 8
memorabile. 2:583 4:94
memoranda. G.4:148,283
memorande. G 3:1. AE. 10: 793
memorandum G 2:454
memorans. AE 2:650.5:641, 743.6:699.10: 680
memorant. 6:339
memorare. 6: 711.7: 645. 9: 529
memoras. 4:109 10:531
memorat. 8: 631. 8: 152. 6: 890. 8:79,532.9:324.10. 149
memoratus. 5:392.7:564
memorem. G 2: 158.AE 1:4, 327.6:123,601.8.483
memores. G. 3: 316.4: 156. AE 1:543 4:403, 539. 6: 664 10:491
memoret. AE 2:75
memori. AE 9:447
memorum. 12: 534
Menalca. E. 3: 13, 58. 5:4, 64,90.9: 18
Menalcan. 2:15 9:10
Menalcas. 9:16,55.10:20
mendacem. AE.2:80
mendacis. 8:644
Menelaum. 6:525
Menelaus. 2:264.11:262
Menoete. 5,166
Menoeten. 5: 161, 173. 12: 517
Menoetes. 5:164,179
Menesthea. 10: 129
mens. E. 1: 16: G. 3: 42. 4: 212. AE 1:604.2:54,170. 4: 449 5: 812. 6: 7. 7. 8: 163.205,400 9:187,798. 10: 182, 501, 843. 11: 3 de Mente plura leges apud Macrob. lib. 1. cap. 14
menſa E.4:63
menſae. AE. 1: 216, 723 2: 764. 7: 490. 8: 283. 11: 718
menſam. 1:736 in menſam libant. 8:279. vide Macrob. lib. Sat. 3. cap.2.
menſarum. AE 3: 394
menſas. G 4: 133, 378. AE. 1:686, 706. 3:231, 257 6: 606. 7: 116, 125. 10: 460
menſe. 6:453
menſem G 1:435.9:341
menſes. E 4:12:61.G.1: 335. 4:507
menſibus. 1:32:115.2: 149 3:139.AE 5:46
menſis, G.1:101 AE.1. 640 4:602.7:134,176 8: 110, 174
menſtrua. G 1:353
menta intans. G 3:311 AE 6:809
mente. AE 1:26 2.407:588. 3:388. 4: 100, 105, 501, 649 5:56.9:292. 10: 629, 940. 11:795
mentem. G 3: 267. 4: 757. AE.1:304,462,643, 676, 713 2:316, 736 3: 47.4: 391 319, 595 5:828.6:11. 10:824,899 12:37, 468, 554, 599, 841
mentes. G. 3: 3. AE. 4: 65: 487.5: 304, 643. 11: 357. 12:246,609
menti. AE. 2: 35. 4: 55. 11: 314.12: 667
mentibus. 6:184.234
mentiri. E 4:42
mentitis. AE.2:540
mentis. genit G. 4:220.AE. 6:278 12:160
mentita. 2:422
mento. G.3: 53. AE.4:2 50. 6:299
mentum. AE.4 216 10: 347. 12:307
meo. E.7: 22. 10:2. AE. 1: 133.3:18.8:76.11:792
Meonia. vide Maeonia.
meorum. AE. 2:431, 587. 4: 542, 544.6:387. 8: 386, 10:853,904 12:882, 947
meos. E 10: 34, 53. AE. 4: 28 5:733 11:96,638
Mephitim. AE 7.84
mercati. 1:367
mercede. G 2: 62.4: 150
mercedis. E 6: 26
mercentur. AE. 2: 104
mercis. E 4:39
Mercurio. AE. 4:558
Mercurium. 4:222
Mercurius 8:138
merebitur. 2:690
merendo 6: 664
merente 7:307
merentem. 2: 229
merentis. 2: 585.
mereor. 9:692
mergi celeres revolvant. G. 1: 361
Hos αἰθυίας Graeci vocant: ſed Poetae δύπτας ea ratione, qua nos Mergas. Iidem & πώυγγας & βάυγγας Imperitum vulgus ſmergi.
mergis nomen. AE. 4:128
mergite. 2:517
merita. AE. 4: 547:6.696.8: 501 11: 849
meritae. 5: 70
meritas. 12:852
meriti 9: 256
meritis 1:74.11:179,224
me ito adverb. G. 2:40
merito. AE 3:667 11: 502
meritos. G.2:515.AE. 3:118, 264.5:652 8:189
meritum. G 4: 455. AE. 4: 611
mero AE 1: 729.3:526, 638
Merop.m. 9: 702
Meropes. G. 4:14
merſare. 1:272
merſas. AE. 6:267
merſatur. G 3:447
merſere. AE.6:512
merſit 6:342,348:429,615. 11:28
merſum. 10:559
merus. 4:317.N.tt.5.5:355, 801.11:931
meruiſſe. 2:434
meruiſſet. E 3:22
meruit. 10:492.N.tt.5
meſſae. AE 4:513
Meſſapi. 9: 351, 365,458
Meſſapo. 9: 160
Meſſapum. 11:520
Meſſapus. 7: 691.8:6.9: 27, 124,523.10:354, 749. 11: 429, 464, 518, 603. 12: 128,294,488,550,661
meſſem. G.1:219
meſſes. E.8:99. G.1:49,103, 161.4:330

meſſis. E. 6: 70. G. 1: 253, 314
meſſor. E. 3: 42
meſſorem. G. 1: 316
meſſoribus. E. 2: 10
meta. AE. 3: 714. 8: 594
metabere. G 2: 274. N. tr. 5
Metabus. AE 11: 540, 564
metae 12: 546
metalla aeris oſtendit venis. G. 2: 165
Quod ſubdit *Venis*, metalla interpretatur. vulgo *Minere.* Adi Stoicum.
metallis. AE. 10: 174
metallo. 6: 144
metallum. 8: 445
metam. 5: 129, 159, 835
metas. G 3: 202. AE. 1: 278. 5: 429. 10: 472
Methymnaeo. G. 2: 90
metire. AE. 12: 560
metis. 5: 172
Metiſci. 12: 274, 623, 737, 784
Metiſcum. 12: 469
metit. 10: 513
metito. G 2: 410
metitur. 4: 389 N. tr. 5
Metium. AE. 8: 642
metu. 1: 257, 280, 514. 2: 685. 3: 213. 4: 164, 176, 390. 5: 395, 676. 6: 491. 7: 60. N. tr. 5. 8: 556. 9: 342. 10: 573. 11: 21, 401, 807. 12: 468, 718, 916
metuam. E. 2: 27
metuenda. G. 4: 37
metuende. AE. 10: 557
metuendus. G. 2, 419
metuens. G 1: 186, 335. AE. 1: 23, 62. 5: 716. 9: 846. 11: 47
metuent. E. 4: 22
metuentem. AE. 12: 28
metuentes. G. 1: 246
metues. 4: 239
metuet. E. 3: 110. AE. 3: 38
metui. AE. 4: 604. 6: 694
metuiſſe. 10: 94
metuit. G. 2: 335
metum. G. 3: 552. AE. 1: 213, 562. 8: 432 11: 900. 12: 210
metunt. G. 4: 54
metus. G. 2, 491. AE. 1: 362, 465, 548, 3: 682. 5: 420. 6: 276. N. tr. 5. 807. 7: 438. 9: 90. 10: 9, 11, 732. 12: 316
metuunt. AE. 6: 755
meum. AE. 2: 666. 4: 318. 6: 112. 8: 144
meus. E. 5: 23, 66, 76. AE. 2: 231. 2: 522. 6: 835. 8: 168. 10: 902
Mezenti. 11: 7
Mezentius. 7: 648, 654. 8: 7, 482, 501. 9: 522, 586 10: 150, 204, 689, 714, 729, 742, 762, 768. 897 11. 16. Mezentius Divum contemptor quare a Virgilio dictus ſit, diſputat Macrob. Satnr. lib. 3 cap. 5.
mi, id eſt, *mihi* AE 6: 104
micans. 8: 392
micant. 7: 743. 9: 189. 10: 396. N. tr. 5
micantia. 2: 734. N. tr. 5. 9: 735
micat, ſcilicet equus. G. 5: 84, 439. AE. 1: 90. 2: 475 priore teſtimonio, & tertio utitur N. tr. 5. 7: 743. 10: 134 12: 102
Micare, duobus in locis apud Cicer. digitis fortiri ſignificat, quod vernaculus ſermo dicit, *Giocar alla mora*, cujus rationem in Stoico reddidimus. *Miga* quoque adverbium Veneti idiomatis, quo ſaepe immerito ab imperitioribus ridemur, & *Mica* Etruſcorum, nec non Cenomanorum vocabulum ab eodem hinc fonte derivatum eſſe, meridiana luce clarius eodem in Stoico aperuimus
Mycenae. AE. 5: 52 Periphraſis eſt. mediae. 7: 372
Mycenas. G. 3: 121. AE. 1: 284 2: 25, 180, 577. 6: 838
Mycenaeus. AE 11: 266
Mycenis. 1: 650. 2: 331. 7: 222. 9: 159
Mycon. E 7: 30
Myconis. E. 3: 10
Mycono celſa, Gyaroque revinxit errantem, ſc. *Ortygiam.* AE. 3: 76
Mycone, ſeu Myconos, vulgo *Mycole*, Gyarus vero *Iero.*
Mygdonides juvenis Coroebus. AE. 2: 342
Mygdonides a Mygdone patre Coroebus dicitur: quem, ut proceri corporis, ita ignavi fuiſſe, Zenobius auctor eſt, vecordemque adeo, ut maris undas enumeraret.
migrantes cernas. AE 4: 401. honeſta locutio, & Poetae uſitata.
Migrate. E. 9: 4
Manilius primam contraxit: *Naſcentem acciperent proprias, ſignique migrarent.*
mihi. E. 1: 7, 36, 45. 2: 22, 36, 40, 58. 3: 1, 11, 33, 66, 76, 83, 100, 103. 4: 53. 5: 71. 7: 16, 21, 37, 43 8: 6, 91, 95. 9: 33, 53. 10: 1, 33, 37, 41, 50, 58. 73. G. 1: 45. 2: 43, 252, 485. 3: 16, 56, 435. 5: 327 AE 1: 8, 67, 71, 77, 136, 326, 574, 623. 2: 70, 97, 132, 137, 149, 157, 271, 589, 624, 710, 735, 773 3: 29, 183, 194, 251, 362, 489, 713. 4: 15, 24, 325, 315, 327, 387, 421, 436, 479, 483, 634, 676 5: 17, 28, 162, 395, 397, 475, 636, 724, 789, 804. 6: 266, 543, 565, 456, 502, 625. 7: 44, 120, 266, 302, 331, 438, 548, 598. 8: 61, 65, 160, 169, 382, 508, 538, 560, 575. 9: 18, 85, 137, 148, 187, 194, 260, 285, 197, 422, 491. 10: 52, 254, 553, 442, 528, 607, 613, 676, 773, 849. 902. 11: 43, 97, 275, 279, 316, 348, 416, 537, 586, 592, 791. 12: 176, 290, 315, 500, 659, 801, 808, 872, 882, 948
Mihi, *tibi*, *ſibi*, *cui*, *ubi*, *ibi*, *quaſi*, *niſi*, finalem communem habent. Exempla ſufficiet tam praeſens index, quam aliorum optimorum Poetarum alii, qui quaſi Herculeo labore noſtro in manus ſtudioſorum deinceps exibunt.
miles. E. 1: 71. AE. 2: 7
Mileſia. G. 5: 306. 4: 534
milio. 1: 216
milite. AE. 2: 20, 495 3: 400, 9: 161. 11: 516, 546
militiae. 11: 261, 385
militiam. 8: 516
mille. E. 2: 21. AE. 1: 499. 2: 198. 4: 701 5: 89, 590, 609. 6: 110, 748. 7: 338, 653, 725. 8: 291 9: 143. 10: 167, 178. 11: 1, 397. 12: 753. *Mille*, *centum*, *& ſexcenta*, ſaepe pro infinito numero accipiuntur.
millia. G. 4: 473. AE. 2: 331. ſcil. *virorum.* 5: 806 9: 132, 549 10: 761
millibus. 1: 491. 5: 75, 289 8: 406 11: 167. 12: 125
Mimanta. 10: 702, 706
minacès. G. 1: 484. 3: 77
minaci. AE. 8: 668
minae. 4: 88
minans. 2: 240
minantem. G. 2: 457
minanti. AE. 8: 649
minantur. 1: 162. 3: 540
minatis. 8: 578. 10: 900
minas. G. 3: 421. AE 3: 265. 4: 44. 6: 113. 8: 69. 10: 451, 695
minatur. AE 2: 628. 10: 196, 810. 12: 654, 760
Mincius, fluv. E 7: 13. G. 3: 15. AE. 10: 206
Minerva. G. 1: 8. AE. 8: 109
Minervae. G. 4: 246. AE. 2: 31, 189, 404 5: 531. 5: 284. 6: 840. 7: 805. 11: 259
Minervam. 8: 699
minetur. 11: 348
minime. adverb. AE. 6: 97
Minio. E. 10: 27
Minionis. AE. 10: 183
minis. 8: 40, 371
miniſteria. 7: 619
miniſterium. 6: 223
miniſtrant. G 3: 126. AE. 1: 213 8: 181
miniſtrantem. G 4: 146
miniſtras. AE. 11: 658
miniſtrat. G 2: 213, 431 AE. 1: 150. 5: 640. 9: 764. 10: 218. 11: 71
miniſtrel. AE. 1: 705
miniſtrii. 2: 580
miniſtro. 2: 100
miniſtros. G 3: 488
minitans. AE. 12: 762
Minoia. 6: 14
minor. G. 2: 99. 3: 240, 306. AE. 5: 803. 9: 342, 452. 10: 129
minorem. 9: 593
minores, ſcil. aetate, *apes.* G. 4: 180. AE. 1: 552, 732. 3: 165. 6: 322. 8: 268
Minores, ſermo eſt Poeticus, quo accipiendi ſunt omnes, quos *Poſteriores* Juris prudentes appellant. Etenim ſi minores in liberorum recenſione eum locum obtinuerint, quem majores in parentum cognatione habent, Poſteriores omnes ultra Trinepotes hac appellatione continebuntur, Hi & *Nepotes*, & *Poſteri* a Poetis appellantur. Quos Maro etiam ſignificavit, quom ait: *Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.* *Majores* autem huic voce contraria Poeta numquam utitur. Vide *Parentes.*
Minos. AE. 6: 432
Minotaurus. 6: 26
minus. E. 9: 64 G 1: 393 42

429. 5: 312, 319: AE. 1: 633. 5: 482, 499, 561. 6: 212, 475. 7: 572. 8: 465. 10: 812. 11: 204, 755. 12: 207, 481, 616, 745
mmutatim. G. 3: 485
mira. ablativus AE. 9: 304 nom. pl. 10: 267
mirabar. E. 1: 57. AE. 8: 161
mirabere. G 4: 60, 197
mirabete. 2: 30. 3: 127. 4 554. AE. 1: 439, 652. 2: 174, 680 3: 16 4: 182. 7: 64, 78. 8. 81, 252. 9: 120. 10: 637. 12: 252
mirabitur. G. 1: 497
mirabor. E 1: 70
miracula. G 4: 441.
miranda. AE 1: 494.
mirans 4: 573
mirantibus. 6: 855
mirantur. E. 6: 30. G. 1: 105. AE. 1: 709 2: 52. 8: 91. 9: 55
mirata. E. 8: 2. AE. 5: 555. 7. 582
miratam. E. 6: 61
miratur. L 5: 56. G. 2: 82. AE. 1. 421, 456. N. tr. 5. 6: 651 7: 815. 8: 92: 310, 619, 730
miratus. G. 3: 49 N tr. 5. AE. 5: 35 6: 317. 10: 446
mirer. 11: 128
miretur. G. 1: 38. AE 8: 517
myricae humiles. E. 4: 2. 6: 10, 8: 54 10: 13
Has aemulatione Maronis Naſo tenues appellavit: *Perpetuoque virens buxus, tenuesque myricae*. Vulgo *Tamariſo*, vocabulo Corinthiorum. Nam illi *Tamaricen*.
miris. G. 1: 477. 4: 509. AE. 1: 354 7: 89. 10: 822
Mirmidonum. 2: 7, 252, 785. 11: 403
miro 3: 298 4: 458. 7: 57
miror. E. 1: 11
myrrha. AE. 12: 100
myrta G. 1 506
myrte proxima, ſcil: *laurus*. E. 2: 54
myrtea. AE. 6: 443
myrtetis. G. 2: 112
myrto. G. 1: 28 AE 5: 72
myrtos. E 7: 5: G. 4 124
myrtum. AE. 7: 817
myrtus. ſc. *gratiſſima*. E. 7: 62. G. 2: 64, 447. AE. 5: 25
Myrtus, Graece μυῤῥίνη dicitur, & μύρσινος & μυρσίνη. Eadem φίβαλος Antiphoni & μύρτον Archilocho: unde nos *Myrtum* diximus. *Myrtus* & *Myrta* a Catone maſculino & foeminino ſexu, Graecorum imitatione. Sed & *Murta* Varroni. Y in V verſa. Hinc *Myrtatum* & *Murtatum*, *Myrtatulum* & *Murtatulum*, genus farciminis, ab hujus arboris baccis, quae ante piperis uſum, ejus vicem praeſtabant. Inde nomen quoque farciminis *Mortadello* apud imperitum vulgus manſit, & arbor ipſa *Smertella*, qua appellatione & genus muriae intelligitur, qua maxime myrteis frondibus condita, Dalmatae avicularum carnes inveterant.
miſcebant AE. 8: 452
miſcens. 11: 205
miſcent. G. 2: 282. 5: 220, 449. AE. 4: 210. 9: 714. 10: 23: 12: 720
miſcentem. AE. 10: 721
miſcentur. G 4: 76, 511. AE. 3: 557. 12: 714
miſcere. 1: 134. 12: 805
miſceri. G. 1: 359. AE. 1: 24. 4: 112, 160, 411. 7: 704. 12: 217
miſcet. AE. 1: 191, 440. 2: 329. 6: 727. 12: 60
miſcetis. E 2: 55
miſcetur. AE. 2: 287. 12: 445
miſcuerunt. G. 2: 129. 3: 185
miſcuit. G 1: 6 AE. 5: 791
Miſene. AE 6: 189
Miſenum. 6: 162, 212
Miſenus. 5: 259. 6: 234
miſer. 12: 292
miſera. 4: 697. N. de doctor. Indag. Quem ſi leges, omnino operae pretium facies, quanquam fortaſſe magis ſuus locus hic eſſe poſſit in v. Ante diem.
miſerabere. G. 4: 240
miſerabere. E. 5: 21. G. 4: 524, 532. AE. 1: 111. 2: 798. 11: 58. 11: 358.
miſerabilis. G. 4: 454
miſerae. E. 9: 78. AE. 1: 544, 769 4: 515, 420. 5: 623, 671. 9: 216, 475, 484 11: 156. 12: 58, 604, 473
miſeram, ſcil. *Eurydicem* G. 4: 494, 526 AE. 6: 285 10: 829 11: 881
miſeranda. G. 5: 478. AE. 3. 138, 591 11: 259
miſerandae. AE. 11: 595
miſerande. 6: 882. 10: 327, 825. 11: 42
miſerandus. 5: 509
Vulgo il *Poveretto*, vel il *meſchino*.
miſerans. G. 2: 499. AE 5: 452 10: 823
miſerantem. AE. 8: 74
miſerantur. 9: 0: 758. 12: 243
miſerari. 5: 350
miſerat. 9: 177, 547, 583
miſerate. 1: 597. 4: 695. 10: 234, 686
miſerare. 6: 56
miſeratus. G. 1: 41, 466. AE. 4: 370. 5: 717. 6: 28, 332, 476
miſere. G 4: 554. AE. 2: 566. 7: 727. 744. 11: 430
miſerebitur. 2: 645
miſerere. E. 2: 7. AE 2: 143. 4. 318, 455. 6: 117 9: 495 10: 698. 11: 365. 12: 433, 653, 777, 934
miſereſcimus. AE. 2: 145
miſereſcite. 8: 573 10: 676
miſeret. 5: 354. 7: 360 9: 787
miſeri G. 3: 262. AE. 1: 524. 2: 42, 131, 248, 458 5: 639. 4. 20. 11: 204 12: 261, 636
miſeris. G 3: 66, 515. AE. 1: 630. 2: 199 6: 721, 736 7: 736. 8: 576. 537. 9: 472. 10: 61 *civibus*, id eſt, *navibus*. 11: 119, 182. 12: 452
miſerit AE 9: 785
miſero. E. 2: 58. AE. 2: 60 486, 738 6 370. 8: 488. 10: 849. 11: 63. 12: 541, 815, 881
miſerorum. AE. 2: 140. 5: 622
miſeros. E. 1: 73 G. 2: 152, 505. 5: 483. AE 2: 215. 10: 89 11: 360. 12: 153
miſerrima. 2: 5, 411. 4: 117, 437. 11: 885
miſerrime. 2: 519
miſerrimus. 2: 655 6: 618
miſerum. E 3: 27. AE. 2: 79. 5. 41. 5: 655. 6: 21. 12: 642
miſi. E. 3: 71. AE. 4: 426. 8: 568. 11: 397
miſit. G. 4: 362. AE. 2: 87. 4. 254. 5: 605. 7: 221, 715, 762. 8: 506. 9: 2, 634. 12: 154.
miſſa. G. 2: 385, 452. AE. 10: 339. 11: 799
Hujus imitatione Claudianus ait: *miſſamque Pado qui remigat alnum*. Utrobique autem *Alnus* pro navigio accipitur: vel quia primum *alnos fluvii ſenſere cavatas*; ut canit idem Virgil. vel quia uterque Poeta alluſit ad alnos Padi ripis familiares. Quippe Apollonius, & Graeci, Heliades non in populos, ſed in alnos mutatas ſcribunt.
miſſae. AE 10: 457
miſſi. 11: 511
miſſile. 10: 421, 773. 12: 278
miſſilibus. 9: 520. 10: 716, 802
miſſo 5: 286, 545
miſſos. 12: 516.
miſſu. 7: 752
miſſum. 9: 483
miſſuram. 8: 534
miſſus. G. 3. 447. AE. 5: 595, 688. 4: 556, 577, 574. 6: 812 10: 779
myſtica G. 1: 166
Myſus. fluv. G 4: 570
mites. 1: 448
miteſcent. AE. 1: 291
miteſcere. E. 10: 61
miti. G. 1: 344
mitia. E. 1: 81. N. tr. 5
mitigat. AE: 5: 783
mitis. G 2: 522 AE. 8: 88
mitra. ablat 4: 216
mitrae. 9: 616. N. tr. v. diadema.
mittam. E. 3: 71. AE 9: 200
mittamus. AE. 12: 629
mittant. 8: 148. 12: 191
mittatur. 11: 27
mitte E 3: 75. G. 5: 64. N. tr. 5 AE. 6: 85
mittent. AE. 6: 580
mittere. 3. 440
mitteret. 4: 231 4: 47, 81
mittes. G. 5: 323. N. tr. 5. 41 545
mittent. 1: 229
mitteteur. E: 4: 56
mitti. AE 9: 193. 11: 552
mittimar. 6: 744
mittimus. E. 9: 6. AE 2: 115
mittit G 1: 57. 4: 555. AE. 1: 633. 5. 155. 4: 245. 6: 543. 9: 645. 10: 551 12: 362, 514
mittite. 11 205. N. tr. 5 41 623
mittitur. AE. 8: 9. N tr. 5
mitto. 11: 256. N. ibid.
mittunt. 6: 896. 9: 665, 753
mixta. E. 4: 10. AE 7: 661. 9: 549 10: 742. 12: 68, 340
mixtae. ſc. *apes*. G 4: 79
mixtas. E. 4: 145 5: 295 11: 134
mixtis. E. 10: 55
mixto. AE. 2: 609. 5: 99. 10: 871. 11: 807, 880. 12: 667
mixtum G. 3: 516. AE. 6: 25. 12: 858
mixtus. AE. 8: 510. 10: 398
Mnaſylus. E. 6: 13
Mneſthea. AE. 4: 288 12: 562
Mneſtheu. 5: 184
Mneſtheus. 5: 116, 189, 210, 218, 495, 494 9: 171, 306, 779, 812 10: 145. 12: 127, 384,

384,343 1459.549
Venerabilem adi Bedam, ubi de communibus ſyllabis agit, qui mihi in Mneſtheus non ſatisfacit.
mobilis. G:1:417.3:165
mobilitate. AE 4:175
modi. 10:247
modis. G 1:477 4:309 AE.1: 354.6:738.7:49. 10:822
modo. E 1:14.4:8 9:27 G. 1: 419 2:283. 3:10, 73. AE. 1:389, 401 2:160 3: 216 4:50,109,525, 438, 493 7:263 9:43, 141 11: 141
modo. E. 5:50 G 2:228.4 120,284. AE. 3:459 4: 399.6:892.9:119,706
modos. G 2:20. AE 7:701
modulabor E 10:31
modulans 5:14
modum G.4:136. AE 4:475 7:129 10:502.11:328
modus. E 2:68 10:28. G 2: 73.3:54 4 537 AE 4:98. 294.12:137
mœnia AE 1:7: 259,277, 366, 410, 437, 643. 2: 187,193, 234, 242, 252, 294,298, 705 3:17. 85, 100,159,398 501,704 4: 74,96.220,325.655 5:3, 633, 717, 737, 798, 811. 6: 549 549. 631, 7: 131,145,153,670.8:165, 355,715 9:39. 144,160. 196,218,241,286,524, 10:22,119, 167 11:268, 323,509,619, 629, 871, 900. 12: 148, 393, 361, 579, 585, 620,670,706, 745
mœnibus. G 4:193. AE.1:95. 2:328.3:255,322,345.5: 624 9:676. 716, 805 10: 469 11: 567,884,895.12: 116
mœrens G 4:511. AE 4:32.
mœrentem G 3:519.AE.8: 711 10:860.
mœrentes. 11:212
mœrentia. AE 1:197
mœrentis. 12:399
mœrentum. 11:216
mœret. AE. 4:82
N. tr. 5. ubi inter *mœrere*, id eſt, militare, & *mœrere*, id eſt, dolere; nullam in ſcriptura videtur agnoſcere differentiam.
Mœri. E 9:1
Mœrim. 8:98.9:53
Mœris. 8:96 9:16
mœrorum. AE. 10:24
mœſta. E. 1:37. AE. 3:482. 10: 820. 11:92
mœſtæ. AE. 3:64. 11:35. 12: 30
mœſtam. 4:476. 9:445
mœſtas. 2:280.N.tr.5. 3:48. 11:482
mœſti. 6:434. 9:471. 10: 840. 11:52,226,454. 12: 110
mœſtis. G. 4:515
mœſtiſſimus. AE. 2:270
mœſto. 6:156. 11:38
mœſtorum. 2:681
mœſtos. 6:333
mœſtum. G. 1:480. AE. 1: 202. 6:340. 10: 191. 11: 189. 12:44,314,603
mœſtus. AE. 2:769. 9:498. 11:76
mola 4:317
molam. E. 8:82
molaribus. AE. 8:250
mole G. 3:370. AE. 3:579, 656 5:118, 223, 431. 6: 232. 7: 587. 8: 199. 9: 35, 542. 10:771. 12:161, 575
molem. 1:61, 421. 2:150, 185. 5:790 6:727 9:16
moles. 1:134 2:497, 608. 8: 191, 11: 130
molibus. 5:439. 9:712
molimur 3:6
molior. 3:132
molire G 4:331
molitur. G 1:271 AE. 1:414 N.tr.5,424 564.2:109. 7: 127,290
molitur. AE. 4:273, 309
molis 1:33
molita, ſc. *haſta* 10:477
molitur. G. 1:323. AE 4: 233. 6:477. 7:158. 11: 317, 852. a *Molior* ti brevis. Auſon. *Molitur per utramque cavernam.*
molitus. G. 1:494
molle. 2:12. 3:299. AE 9: 341 11:64
molles. E. 1: 82. G. 1: 57. 2: 470. 1:435. AE. 4:423. 7: 390
mollis. E. 2:72. 3:45.55 4: 28. 5:38. 6:34. 8:64 9: 8. N.tr.5. G.2: 120. N. eod. 3:204, 293, 464. AE. 2: 633 4: 147. 8: 388. 10: 138, 192: 818
mollia. E. 2: 50.10:42. G 2: 389 3:41, 76 4:348. AE. 9:804.11:622.12:25
mollibus. E 5:31. G.2:384 3:188, 295, 386. AE. 7: 488. 8:415 N.tr 5,666 9: 817 11:432, 728
mollior. E. 7:45. G. 1:312 AE. 8:726
mollis. G 4:137. AE.1:693. 4: 66. 11: 69
mollissima G. 1:341. AE. 4: 293. N. tr. 3
mollit. AE. 1:57
mollite. G. 2:36
molliter. E. 10:33
mollitus. G. 1:494
mollius. AE. 6: 847. 7:357
Molorchi. G. 3:19
moloſſum. 3:405
momordit. AE. 11:418
mone. 7:41
moneat. G. 1:457
monebat. AE. 7:110
monebo. AE. 3:436
monent. 3:684
monere. 4:537
moneret. G. 1:333. AE. 3:712. 11:47
moneri. 3:461
monet. G. 1:465. AE. 10:439
monile. 1:654
monilia. 7:278
monimenta. 3:102, 486. 4: 498. 6: 26, 512. 8: 312, 336. 12: 943
monimentum. 5:538. N.tr. 1. 572
monita. 8:336
monitu. 2:183 3:188. 6:610
monitis. 4: 331. 8: 304. 10: 110, 689
monitu 4:282, 465. 6: 533 9: 505. 10:397
monitus 7:102
Monœci. 6:831
mons. 1: 105 3: 92, 103. 12: 687
monſtra G 1:185. AE. 3:59. N.tr. 6. v. monſtra, prodigia, & portenta. & tr. 5, 583. 6:285, 729. 7: 270 8: 289, 698. 9:128
Monſtrum velut moneſtrum a monendo, vel quod futurum monſtret; ut Helio Stiloni placet; quod & Aſinius Capito probat.
monſtrabat. 3:690
monſtrante. 1:382
monſtrantem. 6:446
monſtrantur. 6:440.7:569
monſtrarat. 1:444
monſtrat. 1 418. 2: 388. 4: 498. 6:5. 8:337, 343 9:44
monſtrata. 4: 483, 636
monſtratas. G. 4: 549
monſtrate. AE 1:321
monſtrator. G. 1: 19
monſtrent. 2: 477
monſtris. E. 6:76. AE. 2:171. 3:307 5:639 7:81, 376
monſtro G 3:152. AE 5:849. 7:348 8:198 11:246,874
monſtrum. G 4: 554. AE. 2: 245, 680 3:26, 214, 658. N. tr. 3. 4: 181. 5:523. 7: 328. 8:81, 9:120. 10:637
montana. AE. 5:440
montano. 2:305
monte. G. 3:240. AE 3:653. 4: 139. 6: 234. 7:697. 11: 849
montem. G. 3: 213, 373. AE. 1:81. 2:804 7:713 8:232
montes. E 5:28, 63 6:41, 66. G 1: 283. 2: 260. 3:254, 270, 412, 535. 4: 461 AE. 1:61 2:636 3:206, 308. 4: 151, 153. 8: 692. 11: 810. 12: 133
monti. AE. 12:135
montibus. E. 2.84 2: 5 21 5: 8:6:53, 72 7:56. 10:32. G. 1:43, 342, 358. 2:111. 4: 112, 433, 474. AE 1:607. 2:626 3:6, 235, 644, 675. 4:164. 491 6: 182, 774 7: 337 563, 758. 8:53, 321, 692. 9: 92, 674: 10: 544, 707, 766 11: 569, 836. 12: 513
montis. E. 3: 76 8:59 G. 1: 186 4:361. 419. AE 1:53, 245 2: 15 3:274, 573 5: 35. 6:360 7:674. 8:192, 221 9:369 10:128, 699. 11: 320,513, 526 12:684
montoſae. AE. 7:744
monuiſſet. E. 9: 13
monumenta. vide *monimenta*.
Mopſe. E. 5: 1, 10. 8:29
Mopſo. 8:26
mora 3:52. G.2:482. 3:110. 4:183, 348 AE. 1:736. 2: 701. 3: 207. 473, 548. 5: 140, 368, 438, 639, 749. 6: 177. 7:156. 10:622. 11: 19, 713. 12: 11, 74, 541, 553, 565, 889
moræ. 1:282. 3:453. 9:143. 232. 10: 400
moram. E. 10:12. AE. 1:414. 10:478
morandi. AE. 4: 51
morando 10:798
morantem. 4: 568. 5: 184
morantes. G. 4:28, 70. AE. 7: 620
moranti. G. 3: 563
morantur. AE. 5: 207, 766. 6:40. 11:297
morari. 6: 484. 18: 676
moras. G 3: 43. AE. 4: 407, 569. 7:315 8:443. 9: 13. 10: 485 658, 888. 12: 431, 699
morata. AE. 4: 649
moratur. 1:670. 2:127, 373. 4:233 7:253 9:368,439
moratus. 3: 610. 5: 381. 12: 506, 752
morbi. G. 3: 67, 481. 4:397. 532. AE. 6:275

morbo.

Digitized by Google

morbo. G.3:478, 485, 561. 4:252, 318
morborum. 3:440
morbos. 5:52. AE. 10:274. 12:851
morbus. G. 3:504
mordet. AE 22:274
more. G 3:177, 461. 4:66. AE. 1:318. 3:65, 369. 4: 57, 552. 5:96, 244, 604. 6:39, 223. 7:204, 247, 357, 377, 617. 8:186 344, 635. 10, 604. 832. 11:35, 242, 287
morem. G.1:51, 145 2:227. 250. AE. 1:539. 3:408. 5: 556, 596. 6:852. 7:159 8: 88 11:182, 616. 12:401. 836
moret. AE. 12:874
morere. 2:550. 4:547. 10: 600. 743
morerentur. 2:439
mores. G 4:5. AE. 1:264. 6: 683. 9:254. 12:834
moretur. AE. 7:388
mori. E. 2:7. AE. 2:317 3: 323 4:475, 564. 12:895. 12:646
moriamur. AE. 2:353. 4:660
moribunda. G 3:488. AE. 6: 732. 10:341
moribundam. AE. 4:323
moribundum. 5:374
moribundus. 20:590
moriemur. 2:670. 4:659
moriens. E 2:38. 7:57. 8:20. 10, 67 AE 7:2. 9:350, 362, 436, 443, 754. 10: 489. 11:418: 669, 816
morientem. 4:674
morientia. 10:463. 11:665
morientibus. G.1:107. 3:510
morientis. E.8:60. AE.4:610. 20:822
morientum. 12:633
moriere. 2:5, 24. 11:854
Morini. 8:727
Nam finitimi Oceano. Vulgo *Terra Vana*.
moris. E. 6:22
moritura. G. 3:263. 4:458. AE 4:308, 415, 519, 604. 22:55, 602
moriture. 10:811
moriturn G. 3:501
morituros. AE. 2:408, 511. 9:400, 554. 10:883. 11: 741
moriuntur. G. 3:494
moror. E. 8:106. AE.2:102. 325. 5:400. 6:528. 11:177, 365
mors. 4:385. 11:167
morſibus. G. 4:237
morſu. AE.1:169. 2:215. 10: 707. 22:755
morſus. 3:394. 7:232, 755. 12:782
mortale. 6:50
mortalem. 7:771. 9:102
mortales. G. 1:347. AE. 2: 605 4:277 9:657 10:376
mortali 9:95. 10:375. 12: 797
mortalia. E. 8:35. G 1:123, 339 AE.1:462, 542 3:56. 4:412. 10:30
mortalibus. G. 2:237. 3:66. AE. 2:142, 268. 10:274, 759, 861. 11:182 12:850
mortalis. G. 3:319. 4:326. AE. 1:328
morte. G 3:512, 518. AE.2: 140, 447, 533. 3:333. 4:171 244, 375, 436, 502, 644, 696. 5:476, 483 6:121, 163, 444. 8:488. 709 9: 348, 445. 19:386, 641, 673, 849 11:159, 444, 796, 839, 846, 849. 12: 679
mortem. G.4:218. AE. 1:91. 2:359, 645 4:451 6:569 9:363, 401. 10:829. 880, 900. 11:348, 644, 881 12:41, 760
mortes. 10, 854
morti G 4:226. AE. 2:62, 127. 5:691. 6:522 9:552, 599. 10:662. 11:115, 197. 12:157, 464
mortiferum. 6:279
mortis. G.3:68, 482. AE. 2: 369. 4:662 9:736. 10:791, 12:74, 546, 879
mortua E 3:25
mortuus. AE. 8:485
mos. G.1:224. AE. 1:336. 7: 601, 731. 8:316
motantibus. E. 5:5
motare. E. 6:28
motat. AE. 3:581
Motat Claudianus legiſſe videtur, quom in primo de Raptu Proſerpinae canit: *Et quoties detrectat onus cervice rebelli In dextrum laevumque latus.*
motibus. G. 1:475
motos. AE. 1:135
motu. G. 1:329. 4:68, 365 AE. 5:430. 12:217, 503
motus. G 1:350, 420. 4:86. AE. 4:297. 6:417. 11:41. 225
movebant. AE. 2:726. 9:471
movebat. 5:280. 11:446
movebit. 6:813
movebo. 1:262. 7:312
movemus. 5:519
movenda. 8:565
movendus. G. 2:418
movens. G.2:264. AE. 3. 34. 8:608. 10:890. 12:333
movent. 7:603
moventem. 3:656. 12:904
moventes. 6:820
moveo. 7:45
moveor. 10:42
movere. G 2:316. 3:521
moveret. G 1:353. 4:505. AE. 3:187
moveri G 1:130, 460 AE.3: 91, 700. 6:246. 399. 7:429. 10:432. 626 11:408
moves. G.1:509. 3:236. AE. 4:272. 5:349. 6:405. 7: 252, 473. 10:40. 11:368. 12:6
movete. 7:641. 10:163
movetur. 1:714 4:170, 438. 6:470
movi. 2:96
movit. G.1:123. AE. 11:538
mox G. 1:24, 130, 260. 2: 267. 3:46, 191, 249, 311. 4:310: 393. AE 3:274: 598 4:176. 5:117, 216. 8:613 9:242. 10:438, 741. 12:438
mucro. AE. 10:570, 817. 11: 817. 12:740
mucrone. 2:333. 7:665. 10: 601, 681. 12:378, 512
mucronum. 10:632, 798 12: 357
mucronibus. 2:449 12:663
mugiit. 8:218
mugire. 3:92 4:490. 6:236. 8:215, 361, 516
mugitibus. E. 6:48
mugitus. G. 2:470. AE. 2: 223. 11:102
mulcatam. AE. 11:839
mulcebant, ſcil *volucres.* 7: 734
mulcebat. 7:755
mulcens. 5:464
mulcentem. G. 4:510
mulcere. AE 1:66. 8:634
mulcet. 1:153, 197
Mulciber. 8:724. Vide *Vulcanus*.
mulctra. G. 3:309
mulctram. E. 3:30
mulctralia. G. 3:177. legitur & *mulctaria*, & *mulgaria*.
mulgeat. E. 3:91
mulget. 3:5
mulieribus. AE. 11:687
mulier. 7:661
mulſere. G. 3:400
multa. E. 1:34 G 1:176, 287. 449. 2:62: 295. 347. 3:220, 226, 247, 297 4: 180, 301, 320, 430, 473, 501. AE. 1:5, 271, 334, 332, 465, 471, 750. 2:283, 397, 604. 790. 3:34, 620, 712, 4:3:205, 390, 395, 464. 5:270, 433. 458, 608, 705, 806, 869. 6:170, 283, 309, 340, 349, 737. 7:21, 89, 183, 200, 338, 535, 593. 8:452, 522, 538. 9:34, 210, 312, 348, 357, 589, 669, 724. 10: 531, 554, 662, 839, 890. 11:78, 197, 205, 222, 435, 471, 697, 744, 760, 788. 12:23, 68, 294, 328, 402, 496, 506, 601, 612, 720, 886
multae. G.1:506 2:103 3: 471. AE. 6:311. 7:236. 11:581
multam. AE. 6:414 9:343
multas. 8:13
multi. G.1:225. 3:398. AE. 2:124. 5:302. 7:541, 236, 718. 10:288
multiplicem. ſ. *loricam.* 5: 264
multiplici. 4:189
Lucretius 2. *Multiplexque loci ſpatium tranſcurrere eodem*, et producta.
multis. AE. 3:346, 377. 5: 75, 279, 644, 815. 7:564, 588: 8:571. 9:217: 315, 595. 10:620
multo, adverb. E 3:35 G. 1:167. 2:236. AE. 2:199
multo. nomen E. 5:69 G.1: 197. 1:190. 4:139, 268. AE. 1:412. 2:532, 551, 661. 3:151, 474. 5:736. 6:87. 7:498, 746. 9:336, 458. 10:499. 505, 844. 11:422
multorum. AE. 5:865
multos G.1:193. 2:208, 294. 4:208. AE. 1:31, 628. 2: 363, 398, 715. 7:69. 8:481. 9:85, 725. 10:798. 11:426. 12:329
multum. E. 3:18. G.1:94. N. tr.6, 161. plus a multo. 2: 272. AE.1:3. 3:348. 6:482. 9:501. 10:434, 839. 11:49
multus. AE. 4:8
mundi. E. 6:35 G. 1:5. 232. 2:336. 9:93
mundo. E. 4:9
mundum. 4:50
mundus. 6:31. G. 1:240
munera. E.2:44, 561. 3:63, 68. G 1:12. 3:317. 4:40, 534 AE. 1:636, 647. 8: 177. 4:217, 263, 624. 5: 109, 247, 349, 354, 846. 7:261. 8:613. 11:195, 249, 281, 333. 22:393, 520
munere. E.5:53. G 1:7, 238. 3:391. 4:178, 520. 5:282, 337,

537, 581, 537, 652. 6: 637, 886. 8:273
muneribus. E.2:57 G.2:5
muneris. G.8:464
muniet. AE. 1:272
munimen. G.2:552
munire. 4:179
munus. E. 8: 60. AE. 4: 429, 647. 5: 535. 6: 142, 526, 629
munuſcula. E.4:28
murali. 12: 921
muri. 9: 562
murice. 4:44. AE.4: 262. N. de genere vel colore veſtium. 2:205. pro vetoſta ſaxorum aſperitate. N. de impropria. 9: 614
muris. E 4: 32. G. 5:597, 805. 8:592. 9: 564, 738, 766. 10:29, 263. 11: 256, 398, 597, 891
murmur. G 1:109. N. tr. 6. v. muſſare, & murmur. EE. 11:298. 12:239
murmura. 4:210 10:99
murmurat. 10:212
murmure. 1 55, 124, 245. 3: 582 4: 160 5: 69. 6: 709. 12:591
murmuris. E.6.58
muro. G 2:535. AE. 3: 401, 535 6: 549, 783: 161 10: 236
murorum AE.4:89. 9: 468: 10:45 11:130, 382
muros. G 2: 157. AE 1: 423, 483. 2: 33, 46, 234, 278, 290, 610: 732. 3: 732 4: 359 5: 631. 7: 409 8: 98. 9: 37, 58, 65, 153, 161, 174, 196, 371, 478, 507. 511, 557, 599, 782, 800 10: 70, 222, 200, 286, 671. 11:17, 99, 304. 387, 468, 475, 506, 876. 12: 555, 575, 586, 596, 690, 698, 706
Murranum. AE. 12: 529, 639
murum. 8:474
mus. G. 2: 181 vide apud Quintilian. libro 8 ubi de Ornatu agit
Muſa. AE. 1:1. 6: 191
Muſae E 3. 60 4: 1. G. 2: 475 4:315
muſarum AE 6:667
Muſam E.1:2 3:84. 6:8. 8:5
Muſarum. AE. 9: 775
Muſas G 3:11
muſco. E 6:62 G.4: 18
muſcoſi. E 7:45
muſcum G 3:144
Muſis. AE. 9:774
muſſant. G 4: 183. AE. 11: 345. 12:718
muſſat. AE. 12: 657
muſti G. 1: 295 Quintil Inſtit. orat. 8 ita notat: *Illud quoque a quibuſdam traditum, eſſe proprii generis ex appoſitis; quae Epitheta dicuntur, ut Dulce muſtum, &, Cum dentibus albis*.
muſto. G. 2: 7
mutabant. AE. 5: 702
mutabile. 4: 569
mutabilis. 11: 428
mutabit. E 4:39:44
mutandae. AE. 3: 161
mutant G 2:511
mutare E 10:64. AE.3:425. 12: 823
mutari G.3: 69, 548. AE. 10: 617
mutas. AE. 12:597
mutat. 4:595 9:611. 12:57
mutata E. 8: 4 G. 2: 50 268 AE 5:604 9:220 11: 543. 12: 784
mutatae. 5:679
mutatam. G.2:33
mutati. AE 5:19 12:240
mutatis. G.1: 82
mutato. 2:73 4:413
mutatos E.6: 79
mutatus. AE.1:658. 2: 274
mutaverit. G. 1:418
mutavit. AE.2:356
mutentur. G. 3:307
mutet AE.1:674. 3: 581
mutua G. 1:501. AE. 7: 66 10: 755
mutum 9:341 12 718
Mutuſcae. 7: 711 In Sabiniis, hodie ſine veſtigiis. Alias *Mutuſtae*, vel *Mutuſca* ex Dionyſio legit Barbar Caſtig Plin. lib. & cap. 3. ubi Servii in diligentiam reprehendit.
Myſia. G. 1: 102

N.

N' pro ſua integra Ne, id eſt, An: *ut Pyrrhin'* AE.3:3 18. 6:779. 20: 668 12:593 vide hic Servium 797, 874
nabat. G 406
nailo. AE.7:511
naſtae, ſc. *apes*. G. 4: 77
naſtus 9:331 12:749
Naiades E.10:10
Naiadum. 6:21
Nais. 2:46
nam. 5:78 5:82. 6:18. 9:35 10:11 G.1: 36, 144, 395, 451 2:212:303. 3: 154, 550 4: 9, 16, 35, 67, 91, 242, 598. AE. 1: 508, 444, 518, 731, 754. 2: 189, 406 3: 316, 574: 579: 585, 630, 641. 4: 321. 5:335, 533, 636. 6: 378, 667. 7:598. 8: 557, 591. 9:194, 315, 469, 803. 10: 394, 585. 11: 91, 848. 12:206. Saepe per Parentheſin interpoſitus.
nam. praecedente *que*. AE 3:341. 11:108. praecedente *quia*. AE. 4:696. 5: 13. 10:6 ſequente *quid* 4:668. 12:637. ſequen e relativo *qua et quae*. G.2: 57, 74. 4: 287. AE. 2: 373, 656. 3: 27 9: 515. cum *quis* E 9: 39. G. 4: 445
namque. E 1:7:14, 32 3:33, 68. 6: 32. 9: 36. G. 1: 432, 443 2:10, 204, 398. 3: 206. 4:79, 96, 125, 158, 221, 273, 391, 487, 530, 536. AE. 1:65, 318, 327: 390, 453, 466, 389. 1: 67, 583, 604, 981, 736. 3: 332. 4: 633. 5: 202, 525: 733 6:72. 117, 146, 343: 349: 366, 513, 860, 7:79, 122, 765 8: 497, 524. 9:40, 297 10: 19, 189, 401, 614, 815 11:32. 12: 247, 781
nando. AE. 5:594. 10, 683
nantes. G.1:369. AE 1:118
nanti. 10: 110
Napaea. G .4: 633
Nar. AE. 7:517
Narciſſi G 4:160
narciſſo. E.5. 58. 8: 52
narciſſum. E 2:48. G 4:123
nare, ſc. *apes*. G. 4: 59. N. tr. 5.
nares. G 4:500 AE. 6:497. 7: 480
naribus. G 1:376 2:140 8: 85, 507 7:281 12:115
Naricius. G 2: 438
Narikii. AE. 3: 399
narrabat. G 4: 345
narrabis. AE 9: 742
narrantis. 4: 79
narrare. 2: 549
narraverit. E 6:79
naſcantur. 3: 107
naſcentem. G 1:441 4: 224. AE. 10: 75
naſcerati A 4: AE. 8: 564
naſcentia. E 3: 92
naſcentis. AE. 4:515. 10:27
naſcentum. G 3: 390
naſcentur. G. 2: 454. AE. 3: 98
naſcere. E 8:17
naſcetur. 4:25 AE. 1:286
naſcitur E. 4: 5. G. 2:68. 2: 279. AE 7, 44. 10:275
naſcuntur. E. 5:57. G 2:65, 82, 111
nata, id eſt, *filia*. AE 7:268, 358
nata. particip. 5:315
natae id eſt, *filiae ingenitivo excepto ſecundo loco*. AE. 1: 156 2: 515 6:623 7:23, 370, 398
natalis. E. 3: 76
natam. id eſt, *filiam*. AE. 7: 96, 587. 11:355, 554, 570. 12: 27, 42
natant. G. 1: 372
natantem AE 5:181
natantes G 3:198
natantia, id eſt, *trepidantia*. G.4:496. N. tr. 5. v. natc. AE 5. 856
natantum. 3: 541
natarent. 3: 615
natarum. 1: 658
natat. G 3: 260. AE 4:398
nate. id eſt, *fili*. G. 4: 396. 412, 531. AE 1: 664 2: 594, 619, 704, 733. 3: 182. 4: 223, 5:724, 333. 6: 689, 693, 722, 781, 868 8: 569, 613. 9: 833, 492. 10: 846
nate Dea. 1: 582, 615. 2: 289 3:311 4:560. 5:383, 474, 709. 8: 59
nati E. 5: 22. G 1, 523. 3: 128 4: 416 AE. 2: 538, 551: 789 3:98, 392, 480. 5: 285, 592, 621 6:116, 446 8, 45, 615. 10:470, 800, 906. 11: 53. 12: 421
nati. particip. G. 1: 63. AE. 6:649
natis 8:379 10:532
nato. 1: 590 3: 12 8:585. 10: 525, 878. 11: 579 178, 181
natorum. E 3:47 AE 2:12 141 527, 398. 5: 645. 6:22. 7: 532
natos G.5: 178. 4:153. AE. 2:138, 579. 4:33 6: 120. 7: 518. 8: 413. 9:603
natu 5: 644
natum. 1:407 2: 663, 744. 4: 605 6:751, 888, 897. 8: 308, 510, 609. 10:466. 11: 167
natura. G. 1: 61. 2: 9:20, 49. 178 AE 10:566
naturae. G 2:483
naturas 4: 149
natus AE. 6: 90
navali G.3:29 AE.5:493. 8:684
navalia AE. 11:328
navalibus 4: 593
navem. 5:188, 487

M navem

navim. 1:120.3:169,283.6:336.10:660
naves. 1.143,168,362,373,644.656.2:379,462 3:71,413,463.4:398 5:.29,62,247,471,663.6:899.8:346.9:114.11:326
naufraga. G 3:542
navibus. AE. 1: 170,193,231,379,518,313 2:.234.373,613.3:383.5:773 10:213
navifragum 3:353
navigat. 1:67
navigit 4:137
navigius. G 2:107,484
navim. AE 1:188
navis. 3:161:280 6.334
navita. G 1:137,372. AE 6:315
nautae. E. 6:44 G.1:29.304,486. AE 3:207 4:418 3:207 837 7:200
Nautes AE 3:704 728
nautica. E 4:38
nautiens. AE 3:128 5:141
nautis G 3:313.4:421. AE.3:273.3.130.10:99.12:767
Naxon. AE.3:125
Per epitheton nominis rationem expreſſit. Naxos enim, una Cycladum, a varbo ναξαι, quod eſt *bacchari*, dicitur, ut ſcribit Euphorion. Alii ab Endymionis filio cognomine dictam volunt, vel ab ejuſdem nominis altero duce Carum. Hanc & *Strongylen*, dein *Dian*; mox *Dionyſiada* a vineatum fertilitate: alii *Siciliam minorem* aut *Callipolin* appellarunt. Hodie *Nixia*. Juxta quam ſcopulus monſtratus, eum caſtello, cui Graece nomen eſt *Strongioli*, alii *Pergola* vocitant: quod nomen ad *Strongylen* antiquum Inſulae alludit, ubi etiamnum ingens templum viſitur, quod olim Apollini ſacrum fuiſſe, conſtans apud incolas fama eſt, quod comprobat ejuſdem ſtatua, quae marmorea ante id caſtellum ſpectatur. Quanquam etiam hodie apparent Bacchi in Naxo culti alia quamplurima argumenta, quae diligentius in libello noſtro de inſulis animadvertimus. Et quoniam in hac inſula deſtitutam ab Theſeo Ariadnam fabulae canunt, ſunt qui diſputant, inde vulgo dici coeptum, *el m'ha laſſa in aſſo*: quaſi *in Naxo*, pro eo quod eſt, me deſeruit, & fidem fregit. Quae res an ita ſit, vel potius ab aſſe deducta, in Stoico indicavimus.
ne, pro *non*. E. 2:17. G 1:80. Servius 301. 2: 96. AE. 2:48. 3:160. 6: 74. 93,463,614,698, 832, 868 7, 96, 202. vide eundem Servium. 136. 332, 438. 8: 39, 613. 9: 114 132 10: 372, 600, 649 11:273,401. 12:72, 823, 873, 938
ne praecedente *non*. E. 2:24. G. 3: 203, 230
ne, id eſt, *ut non*. E.2: 4, 29.3: 6 74 7:2 3.9:63. G. 1:72 .111 180 3.133,389. AE 1:199:2 2,652. 6: 3 333 7:21. 8: 42 10: 240 11: 43 12:641
ne, quaſi utinam non E. 10:48 G.2:262 4:436
ne praecedente *an* G. 1: 32. AE. 6: 719 864
ne interrogative. AE. 1:11: 37. vide hic Servium. 39. 97,132,617 2:397 3:248, 311.4:32,38,234.8:49,338, 677. 5: 390, 633 848 7: 339 9: 199, 481 360 10: 23, 88, 288, 378, 671,846. 11:42,126,837 12:643
ne, id eſt, utrum 1: 308. 2: 738 3:93.702 6:532. 8:124.9:184 12 230
Neaeram. E. 3: 3
Nealces. AE 10:733
nebula. 1: 439. 2: 356. 8: 258
nebulae. G. 1: 402. AE. 1: 412
nebulam. G 2:217. AE. 10: 82
nebulis. G 4:424
nec. E 1: 33, 42, 31, 38. 2:2, 19, 25, 34, 40, 56. 3: 33. 4: 22, 38, 42, 53, 63 5: 26. 48, 60, 83. 6: 2, 11, 30 7: 14: 64, 8: 33, 43, 88. 9: 6, 16. 33 10: 16, 29, 46, 62, 63. G. 1: 37, 83, 118, 124, 161, 228, 237, 392. 393. 397, 427, 431, 434, 489 2: 73, 80, 83, 87, 103, 209, 137 142, 133, 220, 239: 277, 313, 333, 343, 376, 449, 463 463, 316 3: 36, 62, 79, 96, 110, 173, 216, 224, 239, 246, 252, 262, 289, 322, 338, 393, 404, 471, 482, 491, 530, 338, 559, 561, 563.4, 81, 101, 206, 122, 128, 191. 198, 226, 282, 502. AE. 1: 38. 230, 192, 278 328, 329. 543, 536, 563, 601. 2: 78, 93, 100, 137, 139, 171, 177, 197, 287, 314, 366, 429, 432, 467, 491, 321, 334, 384 704. 708 740, 778, 803 3. 116. 173. 192, 212, 214, 242, 324. 394, 431, 482 585. 621, 628, 671, 712 4: 12, 33, 39, 91, 96, 185 233, 236, 273, 307, 333, 363, 371 427, 432, 501. 331 361, 618, 614, 696 3: 21, 83. 146, 173, 186, 368, 378, 394. 400, 458, 530, 341, 639. 631, 663, 634. 749, 783, 807, 809. 6: 40 88, 90, 117. 148, 392, 400. 431, 463 470. 487, 393, 600, 611, 691, 712, 734. 801, 804, 873, 7: 8, 113, 103, 231 241, 261, 319, 360, 435, 468, 610 686, 692. 703, 733, 807, 8: 298. 316, 377, 398, 414. 9: 30, 129, 135, 132, 180, 203, 208, 218, 243, 841, 393, 420 423, 428, 485, 523, 318. 601, 610, 706, 738, 748 793, 8 2, 806, 810, 813. 10: 106, 111, 129 191, 277, 308, 317, 432, 608, 632, 637, 712, 740 737, 793, 880, 901 11: 36, 112, 137, 164, 181. 218, 279, 307, 312, 343, 354, 382, 387, 413, 430, 443, 643, 716, 807, 843, 872, 881, 907 12: 11, 23, 63, 133, 153, 189, 202, 207, 323. 352. 463, 319, 539, 343, 333, 630, 644, 679, 801, 810, 840. 877, 903, 907, 917, 922
necdum. E. 3: 43, 47. 9: 26. G. 2: 262. 339 AE. 1: 23. 3: 312, 663. 4: 341. 5: 423, 608. 7: 336. 8: 779. 11. 70
necnon. G. 1: 212 2: 33, 383, 413, 431 3: 72. AE. 1, 707, 748 3: 332 4 140. 5: 100. 6: 183, 393 645. 7: 321 8: 343, 461. 646. 9: 169 310 334 10: 27, 702 11: 477, 603 12: 23, 193
necabat. AE. 8:488
nece. 8: 202
neceſſe. 3: 478. 4. 613, 6: 514, 737
nece. G. 3: 480. 4: 203 AE. 2: 83, 334. 12: 841, 515
nectar. E 5:71
nectare. G. 4: 164, 384. AE. 1:433
necto E 8:77
nectentur 5: 309
nectis 9: 219
nectit. AE. 4:239. 11: 603,
nectitis E 6: 23
nefandae. AE 6:26
nefandam. 3:633
nefandi AE 1: 343. 2: 135. 4: 497. 12:372
nefandis. 1: 3 781
nefando. G. 1:278
nefandum. AE 10:84
nefas. G. 1:306. AE. 2: 184, 383, 638, 719 3: 363. 4: 306, 563. 3, 197 6: 391, 624. 7: 386, 3.6 8: 173. 11: 497, 901
Nefas interjectio. AE 7: 73. 8: 688 10: 673. Probus in Inſtitut. ubi de interjectione.
negabat. E. 3:24. AE 3: 142
negab .AE 2: 78. 4: 3. 4
negabant G 8: 23, 3: 207
negant G 2: 915 3: 131
negarat. AE 10: 435
negares. 10: 614
negaret G 1. 149
negat. AE. 3: 271, 201. 4: 428 7: 9. 12: 914
negat. E. 10:8
Nemeae AE. 8:295
Nemeae genitivus a Nemea, quae & Nemee; apod quam dicitur Hercules leonem occidiſſe. Fit autem a Nemea Nemeaeus poſſeſſivum quadriſyllabum, ſicuti a Tegea Tegeaeus. Virg. *Adſis o Tegeaee favens.* Proper *Et calamis Pan Tegeaee tui.* Ovid *Nempe ſub his etiam poſitis Nemeaee lacertis*. ubi *Tegeaee & Nemeaee* primam ſyllabam corripiunt: etſi grammatici quidam arbitrati ſunt, eas voces eſſe trium ſyllabarum; falſo etiam, quod primam producant, tradentes, ut moveant ſtomachum Maturantius, Chriſtophor. Landinus, & ſi quid inter hos habet loci Pylades Brixienſis; qui doctores, ut videri volunt, claſſici, in his quae etiam primis Graecis literulis imbutis cognitiſſima ſunt tam turpiter labuntur; qui quo ſuam cauſam etiam teſtibus agant, Dii boni quam imperite, vel eos corrumpunt,

Digitized by Google

punt ; vel eorum teſtimonia minime intelligunt .
memo. AE. 5:305,349,388, 9:6
memora. E. 8:86.10:9 G. 2: 334 2:120,208, 3,395. AE. 1: 192 4: 70 6:803, 7: 580. 11: 902. 12: 929
memore. AE 6:188
memori. 7:775 12:729
memoris. E, 6:73.G:3: 436. 7:566
nemoroſa Zacynthos. AE. 3: 270
Z hic pro ſimplici conſonante accipitur . Unde *ſa* praecedens ſyllaba in ſua remanet brevitate Quem locum imitatus Lucanus ſic ait ; *Talis fama canit tumidum ſuper aequora Xerxem.* ubi in *aequora* ; finalis ſuam naturam non mutat , licet ſequatur x, duplex litera ; contra vero in 2. Georg. eo verſu ; *Eurique , Zephyrique tonat domus ; que* enim natura brevis producitur . propter ſequentem duplicem .
nemorum. E. 6:57 G 1: 84, 359.2:15.22,3.3 3: 45, 216 620. AE. 1: 310, 6: 238. 639. 7: 83, 747. 9: 405 11:545 557
nemp G. 3:259
nemus E. 6: 11. 7: 59. 8: 22, 10: 43. G 1: 16 2: 308, 401, 429. 3. 334 AE. 1: 165: 3: 122 4: 118. 5: 149. 6 386,473, 658 707. 7: 515, 759. 8: 92, 108 216. 325, 343, 351, 590
Neoptolemi. AE. 3: 333,469. 11: 264
Neoptolemum 2: 500, 549
Neoptolemus. 2 1263
nepos. 4:263
nepotem. 2:320 702 10: 47
nepotes. E. 9: 50 G 2: 294 514 AE. 2: 194. 3: 158. 409, 505 4: 629. 6: 982, 757.786 7:99
nepoti AE 9:362
nepotibus G 2:58
nepotis. 6:885
nepotum AE 2: 503 6: 864 8: 731
Neptune. G. 2n4. AE 5,14 195 782
Neptuni G 3: 122 4: 387 AE. 5:360,865 9:145
Neptunia 2: 625 3: 3 7: 691 8: 695. 9: 523. 10: 353 12:228
Neptuno. G. 4: 29: 394. AE. 2: 201. 3. 74, 119 5: 640
Neptunum. 5:779 8: 699
Neptunus. 2: 125. 2: 610. 7: 28
nequa. 9:682 2:606.3:406, 453: 473 8.209 9: 321. 11: 19.12: 565
neque. E. 1:41 3:102.5: 25, 82. 7: 14 9: 35 38. 107 11, 62. G 1: 95, 347 396,458, 313 2: 203, 236,153.287, 293,420, 498. 3: 252. 277.352, 490, 559. 4:91 37: 398. 447 AE. 1:260,4401 547 2:71,73:.97,727.3:447, 496. 4: 380. 5: 194, 217, 453 6: 72, 347, 869 7: 757. 8: 43, 316, 569. 9: 794.10:31.679,757.855 11:44,70,156,201,228, 703, 801, 846. 12: 423, 464,905
neque enim. G. 4:207 AE. 2: 298, 643. 2: 376. 4: 170 368. 7: 195,581. 8: 251 9: 617,704,748.10, 217, 865.11: 534: 684.12:74, 764 .
nequeam 9:289
nequeant G. 3:127
nequeo. AE 7:312,497
nequeunt 8:265
nequidquam. G. 1:96. id eſt , non. 192, 404. 4:138, 501. AE 2:101 510,515.546. 770. 3:677.711 4:209 5: 81, 256 892, 433, 632. vide Servium. 891. vide eundem. 860 6: 118. 7: 373, 441, 589, 652 8: 232,370 9: 219 364 adi eundem 10: 122, 574, 605 11: 536.716.12:403, 466 517 634.909
nequid AE 4: 415. 6: 674 8:205.11:417
nequis. E 6:73.AE.3:413
nequit 1:713.8:618
nequivi 7:507
ne quo. 1:674
Nereo. E 6 53
Nerei AE 8:383. 10 764
Nereia. 9: 102
Nereidum AE 3:74 5: 240
Re longam potuit Ovid Metam 13 *Dicedunt , placidiſque natant Nereides undis* . Martial. corripuit ; *Luſit Nereidum placidus chorus aequore toto* . Idem in 4. *Nympharum pariter Nereidumque domus* Stat. item, *Fluctibus inviſis jam Nereis imperat Helle* .
Nereus. G. 4: 392. AE. 2: 419
Nereus hic pro Neptuno accipitur ; & indifferentes utrumque pro mari Alioqui Nereo ; quem mitem vocat Heſiodus ; & placidum Claudianus , ſpumeus epitheton ex ſaevitia non conveniret . Nam & Tritonem , qui compoſitis ſemper ; & tranquillatis fluctibus appaiet apud Poetas , Nereo patre genitum, prodit Lycophron ; quem plures ; poſt Abeſandrum , Neptuno . Hinc & Claudian. in 1. de raptu Proſ. ait , Nereum (id eſt , Neptunum) Siciliam ab Italia diremiſſe. Nam id a Neptuno tridentis factum Dionyſ Apher canit . Addit etiam Euſtathius cauſam , quo tutior ab inſidiis , Aeoli filius Acaſtus eſſet .
Nerine. E. 7. 37. hoc eſt . *Nereia.* ut AE 9:109
Neritos 3:271
Nerſae 7: 744
nervis 9:776 10: 341
nervo G 4:313 AE 5: 502. 9:622 10:131.11:862 12: 856
Neſaee Nympha. G. 4:338 AE 5:826
neſcia. G 2:467 4:470 AE 1:299 9:552 10:501 12: 227
neſciat 9:565. 4: 292
neſcimus 7.195
neſcio. E. 1:103 8:107. G. 1: 413 4:55 AE 2:735 Vide ut amavit Poeta *Neſcio* cum relativo *Quis* ubique ſociare?
neſcio quod AE 2: 735
neſcis. E: 3:23 AE 4: 542
Naſo in Heroid. *Neſcis an exeedant , etiam loca venimus illinc* . Arat ue : *Neſcis amare Deum concordia nexa valeſcat* .
neſcit G 3:3,84
neſcivere. 11:391
neſcius AE 4:72
Neu. G. 2:280 2: 37, 253, 80. 4: 47 AE. 1: 413. 2: 188,607 6:833 7:22 97 333.8:40 9: 42, 91, 216. 12:566,824
neve. G 1:80.2:298 4: 47. AE. 7: 202, 265. 9: 115, 255
neverat AE 10:818 .
nexae 2: 448
nexantem. 3:279
nexis. G 4:276 7:66
nexos AE 4:695
nexus. G 3: 423
Ni G. 1: 177,198. 4: 116, 455, AE. 1:58,392 2:178, 399 3: 686. 3:49: 230, 356 6: 8, 291, 359. 7: 433. 8: 510, 533 9: 804. 10:328.11: 913.12: 568, 773
nidi AE. 5: 214
nidis G. 4:17. N. de improprie. AE. 8:235 12: 473
nido 4:514
nidore. 3:415
nidorum 12:301
nidos. G. 1:414.4:56
nidum. 4: 307
niger. ſc. *Menalca.* E. 2: 16. G 4:126,478
nigerrimus. ſ. il. *auſter.* 3:278
nigra. E. 2:18.10: 39. G. 2: 103 3:388. AE. 6:134.12: 473
nigrae. E 6:54 G. 2: 194. 4: 291, 468. AE. 5. 516. 8: 599. 9:382
nigrae E. 10:39. G. 2: 258. 4:275 9:714
nigram. ſc. *tellurem.* G. 2: 235 3:241.4: 546. AE. 3: 120
nigrantem. 4:129. 8: 353
nigrantes. 5:97 6:243
nigranti 9: 87
nigrarum. 5:736
nigras. 6:153
nigreſcere 4:454
nigreſcunt. 12:820
nigri AE. 7:50. AE 12:493. 4:512
nigris. G 2:214
nigro G 1:320 AE. 6: 238. 9:33.11:596
nigrum. G 1:429.2: 116. 3: 333. 451. AE. 4: 404. de formicis ; vel acie , ut eſt in vulgatis codicibus Nonii , tr.4 v. obſcurum.
nihil. E. 2:6. 3: 48 8: 64. 103. G 1:119 AE 2: 287, 492, 659. 4: 315. 6: 509. 9:262 , 377, 428. 10: 541 319 12:227, 802 12: 112 405
Nil E. 1:7 8:19,103. G 2: 28. 3: 42 AE 5: 751 7: 308 9: 133, 207 10: 42, 320 11:51 218,365
Nili. AE. 6: 800
Nilum G. 29 4:288 8:711
Nilus. AE 9:31
nimis. AE. 2: 113. 3: 198. 5:13,459,821.9:669. 10: 803
nimbis. G. 1:436, 460

nimbo. AE. 2: 616 3: 587 5: 317, 666. 10: 634. 12: 416
nimborum. G. 1: 328. AE. 1: 51, 80
nimbos. AE. 6: 590. 8: 608
nimboſa. 3: 274
nimboſus. 2: 555
nimbum. 4: 120
nimbus. G 3: 110 AE. 4: 161. 7: 793 9: 111 12: 451
nimia. AE. 9: 354
nimio. G. 3: 185
nimium. AE. 3: 558
nimis. 9: 472
nimium. E. 2: 17 3: 94. 9: 28, G. 2: 252 1438. AE. 4: 657. 5: 870 6: 189, 514, 816, 870. 9: 430. 11: 841
nympha. G. 4: 423, 198. 7. 47, 754. 10: 532. 11: 588. 11: 142
nymphae. E. 2: 46. 3: 9. 5: 20. 6: 56. 7: 21 G. 4: 334. 391, 552. AE 1: 71 4: 166. 7: 775. 8: 71, 314. 3: 16, 339. 12: 786
nympharum. AE. 1: 268, 329
nymphas. E. 9: 19 G 2: 494. 4: 382. AE. 3: 34 7: 137. 10: 85, 221
nymphis. E. 5: 21, 75. 10: 59
ningit. G. 3: 367
Niobaten. 3: 30
Niphaei. nom. prop viri. AE. 10: 570
Nisa. E. 8: 26
Niſae. E. 8: 18. AE 6: 805
Niſo. AE. 9: 200. 258, 271
Niſi. E. 6: 74. AE 9: 467
niſi. E 8: 67 9: 14 G 1: 155. 12: 112
Sidon. extremam produxit. *Sin tantum, penitusque niſi nihil eſſe probetur.*
Niſo. AE. 5: 554. 9: 223, 300
niſu. 5: 347. 11: 852
Niſum. 9: 233
Niſus. G. 1: 405, 409 AE. 5: 294, 318. 328, 555 9: 176, 184, 207, 230, 553, 386, 425, 438
nitens. G. 3: 172. N. tr. 8. AE. 2: 80. 4: 252, 8: 257. 12: 305
nitens. 6: 896
nitentem. 3: 20. 9: 457. 12: 386
nitentes. 2: 228. 6: 654, 677
nitentia. G. 1: 153
niteſcit. AE. 5: 155
nitidam. 4: 337
nitidi. ſeil. *equi.* 7: 275
nitidum. 1. 464
nitidus, ſc. *anguis.* G. 3: 437. AE. 2: 473
nititur. 6: 760. N. tr. 5. 12: 765
Idem Non. libello, qui iextus eſt, ubi de Differentiis tractat, *Innititur* legere videtur primo exemplo. Caeterum tu adverte, utrum hoc loco magis conveniat, Anchiſen Aeneae juvenem oſtendere haſtae innitentem, an qui haſta veluti adverſus hoſtem nitatur.
nitro G. 1: 194
nituntur. G. 2: 438. AE. 2: 443. 12: 552
nivalem. G. 4: 517. AE. 7: 675
nivales. G. 3: 318
nivali. AE. 3: 538. 12: 702
nivea. G. 3: 177, 487. AE 6: 669
niveam. 3: 126
nivei. E. 2: 20 6: 46. G. 1: 18. AE. 7: 699. 11: 39.
niveis. G. 5: 554. AE. 1: 469. 4: 459. 8: 347
niveo. G. 3: 391. AE. 8: 720
niveos. AE. 2: 199
nives. E. 10: 23, 47, 66. AE 12: 84
niveum. E 6: 54
nivis AE. 11: 611
nix. G 1: 310. AE. 4: 250
nixibus. G. 4: 199
nixo. AE. 3: 37
nixus. 10: 736 12: 398
nobile. 8: 341
nobilis. 7: 564. N. tr. 5
nobilitas. 11: 341
noctis. E 1: 6, 16, 19, 81, 2: 62 3: 44, 72, 81. 5: 45, 53 7: 70. 9: 27, 27 10: 62. G 1: 204, 242, 249, 304 3. 305. 4: 315. AE. 1: 544, 755. 2: 571, 589. 3: 167. 4. 227. 5: 392 6: 187, 342, 542, 846. 8: 37, 190, 185, 200, 272, 297, 472. 9: 521 102 379. 11: 17. 24, 588, 419, 429. 12: 257
nobiſcum. AE. 8: 174
nocent. E. 7: 28
nocendi. AE. 5: 658 7: 338, 511
nocent. E. 10: 76. G. 2: 549
nocentes. G. 2: 257
nocerent. AE. 6: 694
nocet. G. 1: 121
nocte. E. 1: 80. 9: 44. G. 1: 148, 287, 289, 518, 457. 2: 202. 3: 260, 401 4: 132, 180, 497. AE 2: 420, 795. 4: 123, 134, 527. 6. 265, 268, 503, 827. 7: 16, 87, 93. 532, 414, 427, 492. 8: 86. 9: 61, 558. 10: 147, 272, 497, 703. 12: 860, 909
noctem. G. 2: 469, 487. 3: 156, 379. 4: 100, 514. AE. 2: 505. 662, 683, 727, 748. 2: 135, 397, 590, 754. 3: 195, 201, 583 4: 26, 550 5: 11, 766 6: 462, 515. 7: 8, 95, 255, 411 9: 266. 10: 257, 746. 11: 914. 12: 310
noctes. 3: 204. 6: 247, 555, 556. 9: 488
nocti. E. 8: 88. G. 3: 467. AE. 4: 570. 9: 338, 378
noctibus. G. 2: 482. AE. 2. 750
noctis. E. 8: 24. G. 2: 290, 366, 427, 479. AE. 2: 561, 621. 6: 300 7: 138. 8: 407, 658. 9: 314, 373, 397, 411 10: 162
noctivago. AE 10: 216
noctua. G. 1: 404.
nocturna. G. 1: 591. AE. 7: 13. 11: 736
nocturnas. AE. 6: 252
nocturni. G. 2: 432. 4: 522
nocturnis. AE. 4: 609. 5: 868
nocturnes. 4: 490
nocturnum G. 3: 407
nocturnus. 3: 538 AE. 4: 303
nocuere. G. 2: 378. 3: 527
nocuiſſes. E 3: 15
nodantur. AE. 4: 158
nodis. E. 5: 90 8: 77. AE. 2: 201 5: 249 7: 307. 8: 220. 9: 745. 11: 553
nodo. G. 2: 76. AE. 1: 320. 6: 501
nodos. E. 8: 78. AE 2: 220. 5: 510
nodum. AE. 8: 260. 10: 428. 12: 776. 11: 603
Noemona. 9: 767
Nomadum. 4: 320. 8: 727
nomen, id eſt, appellatio. E 6: 12. G 3: 147. 4: 271. AE. 1: 248. 288, 376, 609, 624. 3: 18, 614, 693. 4: 324. 5: 106, 564. N. tr. 5 621, 768. 6: 235, 381, 507 763. 7: 3, 65, 411, 727. 8: 329, 358. 9: 297. 10: 245, 149, 209, 370, 618. 11: 225, 249. 12: 135, 194, 515, 823, 835
nomen, id eſt, fama. E. 5: 78. 9: 27. G. 3: 47. AE. 2: 82, 585. 6: 758 7: 99. 271, 581. 10: 851. 12: 688. 12: 226
Nomentum. AE. 6: 773. 7: 712
nomina. E. 3: 106. G 2: 137. 2: 102, 204. 3: 36, 158. AE 3: 644 6: 627, 776. 7: 337. N. tr. 8: 11: 84. 12: 182
nomine. G. 3: 280. 3: 356. AE. 1: 277, 367, 533 2: 558. N. tr. 5 3: 18, 166, 210. 4: 127, 383, 674. 8: 127, 718. 6: 70. 242. 441, 768, 776. 7: 607, 777. 8: 54, 121, 338, 422, 472, 519. 9: 343, 587. 11: 731, 846. 12: 348, 652, 828
nominis. AE 7: 723
non. E. 1: 11, 16, 56, 56, 76. 2: 14, 22, 35. 3: 2, 15, 21, 26, 32, 52, 67, 74, 90, 94, 105. 4: 2, 40, 55. 62. 5: 2, 24, 89. 6: 9, 50. 7: 23, 43. 8: 24, 63. 9: 34. 10: 8, 28, 56, 64 G. 1: 67, 201, 290, 399, 457, 488. 507. 2: 42, 43, 43. 82, 99, 125, 129, 132, 158. 200. 205, 225, 275, 285, 293, 512, 356, 368, 380, 420, 439, 450, 462. 472, 495. 5: 6, 39, 140, 174, 209, 245, 253, 277, 285, 505, 346, 349, 567, 371, 452, 470, 520, 526, 551, 537. 546. 4: 6, 80, 84, 107, 176, 253, 372, 398, 440, 453, 459, 498, 516, 550. AE. 1: 98, 236, 168, 409, 460, 479, 527, 548, 567, 601, 630, 683 2: 54, 154, 198, 247, 345, 407, 496, 521, 554, 540, 585, 589, 724, 745, 777, 785. 3: 42, 56, 162, 255, 323. 4: 15, 36, 53, 86, 127, 174, 225, 292, 311, 330, 361, 412, 425, 431, 456, 500, 520, 529 550, 565, 592, 600, 647, 666. 5: 17, 59, 144, 194, 505, 334, 394, 453, 466, 520, 623, 646, 671, 680, 751, 768, 785, 862. 6: 37, 47, 66, 86, 92, 103, 240, 247, 164, 170, 206, 332, 444, 553, 390, 620, 628. 731, 736, 879 7: 103, 261, 269, 310, 313, 365. adi Servium. 383, 437, 523, 650, 685, 716, 756, 803. 8: 29, 143, 185, 243, 298, 365, 591, 568, 615 9: 56, 126, 141, 148, 280, 201, 208, 256, 285, 328, 441, 479, 509, 598, 602, 622, 704, 728, 737, 747, 772, 786. 10: 16, 22, 59, 135. 201, 244, 272, 292, 302, 333, 343, 358, 384, 410, 416, 528, 557, 581, 584, 614, 715, 739, 793. 12: 27, 32, 43, 55, 72, 148, 252, 163, 169, 180, 304,

304, 359, 380, 428, 436, 471, 567, 790, 798, 828, 846. 12: 59, 78, 151, 156, 189, 204, 218, 229, 245, 378, 414, 427, 544, 612, 639, 776, 780, 815, 856, 890, 912
nona, ſcil. *dies*. G. 1: 286. 4: 544, 552. AE 5: 94
nonam. AE. 5: 104
nondum. G. 2: 322, 365. AE. 5: 109. 4: 698. 4: 543, 587. 6: 77
nonne. E. 2: 14 G. 3: 103, 250
nonnullo. G. 1: 22
non tu, pro *nonne tu*. E. 3: 26
noram. 1: 24. amat ſyncopari.
norans. 8: 317
norat. AE 4: 424
Norica. G. 3: 474
Noricum, *Auſtria* vulgo. Lege Indicem noſtrum in Caeſaris Comment.
norint. G. 2: 458
noris. AE. 4: 33
norunt. E. 6: 641
nos. E. 1: 3, 52. 3: 28. 5: 50, 85. 10: 69 G 4: 250. 2: 541 4: 558. AE 1: 200, 255, 575, 527, 598. 2: 25, 89, 243, 652, 675, 685, 690. 3: 56, 525, 494, 517, 655, 666. 4: 217, 550. 5: 21. 6: 539, 652. 7: 128, 221, 356, 646 8: 147, 502. 9: 243, 10: 84, 88, 250, 377 11: 51, 96, 109, 127, 329, 372 12: 50, 236, 629
naſces. AE. 11: 708
naſco. 6: 809. 12: 879
noſſe. G 2: 108
noſter. E. 7: 21. AE. 1: 145 4: 507 7: 522
noſtri. AE 6: 514
noſtra E. 1: 44. 2: 44 5: 50 6: 2. 9: 12. AE 1: 354 2: 136. 3: 451. 4: 96, 215, 319, 658. 5: 417. 6: 583. 7: 258. 8: 74. 9: 600 10: 618. 11: 44, 113. 12: 42, 571
noſtrae. E. 1: 21. 6: 10. 7: 59 G. 2: 40, 428. AE. 1. 601. 2: 707. 3: 105, 256 4: 662. 7: 268, 11: 166, 343
noſtram. E 3: 84 AE. 1: 676
noſtras. G. 4: 445. AE. 1: 526. 9: 560. 11: 844
noſtri, id eſt, *mei*. E 2: 7 G. 4: 524. AE. 2: 595. 4: 237. 7: 263, 459 8: 514 10: 72
noſtri. E. 4: 13. 8: 45. 9: 2, 10: 16. AE. 1: 460. 3: 597, 604 8: 222. 11: 54, 334
noſtris. E. 2: 8. 3: 67 5: 8. 6: 58. 8: 37. G. 2: 89. AE. 1: 627. 2: 740. 3: 89, 558. 4: 10, 212, 591, 625. 5: 742. 6: 71 7: 1, 295, 369 753. 8: 123. 9: 92, 152, 235. 212, 411, 556, 789 12: 800
noſtro. E. 2: 64. 5: 18. 8: 81. G. 1: 492, 502. AE. 1: 669. 2: 341, 396. 5: 284, 623. 4: 369. 625. 6: 151, 465, 698, 9: 404. 11: 325. 12: 34, 811 72, 142
noſtrorum. AE. 1. 373. 2: 411
noſtros. E. 9: 56, G. 4: 252. AE. 1: 733 2: 10, 46, 294 5: 505
noſtrum. E. 3: 108. AE. 1: 530. 5: 168. 6: 546, 758, 766. 7: 98, 271. 10: 481. 12: 187, 641
nota E. 1: 52. G 3: 230. 4: 266. AE 1: 663. 2: 256, 401, 737, 773. 3: 657 6: 221. 7: 491, 500. 9: 579, 472. 11: 195. 12: 519, 808
notabis. G 3: 100
notae, id eſt, *cognitae*. AE 5: 54. 12: 911
notae. 5: 87. N. tr. 5.
notant. 12: 174
notas. G. 1: 363 3: 251. AE 6: 685 12: 769
notas. G. 5: 158. N. tr. 5. AE. 5: 444
notat. 5: 515
notate. 5: 648
notavi. E 5: 68. 5: 24
nothos. AE. 7: 283
nothum. 9: 697
noti. 5: 268
notior. E. 3: 67
notis, id eſt, *maculis*. G. 6: 427
notis AE. 6: 499. 12: 942
notiſſima. AE. 2: 21
Noto id eſt, *Auſtro*, vel quolibet alio vento. AE. 1: 575. 5: 242. 7: 428
noto, adject. 7: 480, 11: 493
notos. AE 1: 684
Notos id eſt, *ventos*. 5: 512. 10: 266. 11: 798. 12: 334
notum. 4: 648. 12: 759
notum. id eſt, *res nota*. 5: 6
notus E 3: 45. AE. 1: 379. 2: 44 8: 389
Notus, id eſt, *Auſter*. G 1: 445. AE. 1: 85: 112 2: 417
nova. E. 3: 86. 4: 7. G. 3: 370. 4: 316, 357. AE. 1: 450. 430, 620, 657. 3: 240, 591 6: 104, 206, 820. 7: 393, 477. 8: 695 9: 110, 641, 695, 751. 10: 35, 325, 515. 11. 154. 12: 54
novae. G. 4: 282. AE. 1: 297, 366. 12: 424
novales. G. 1: 71. N. tr. 4
novalia. E. 2: 71. N. tr. eodem.
novam. AE. 1: 522. 5: 104
novamus. 8: 189
novandis. 4: 290
novant. 4: 252. 7: 630
novantem. 4: 260
novas. E 8: 19. 9: 14. G. 1: 22, 90, 145. 2: 82. AE. 1: 657
navavit. AE. 5: 604
novellas. E. 3: 11
novem. AE. 1: 245. 5: 762. 6: 196. 12: 270
noverca. E. 3: 33. Tuſci *Matrigna*; Siculi *Matreia*, & *Matraſta*.
novercae. G. 2: 228. 3: 282. AE. 7: 765. 10: 389
novere. G. 4: 155
novi. nomen. 4: 12
novis. 4: 480. AE. 6: 439
novimus. E. 3: 8
novis G. 1: 362 4: 306. AE. 2: 98. 3: 136. 4: 500
noviſſima. 4: 630 6: 231. 11: 826
novit. G. 2: 493. 4: 392
novitas. AE. 2: 363
novo. E 5: 67. 10: 74. G. 1: 343, 288 4: 142. AE 4: 584. 5: 78. 9: 459, 526
novorum. 2: 796
novos. G 2: 332. AE 1: 307
novum. E. 2: 22. 5: 71. 6: 38. G. 1: 52. 3: 525 AE 3: 365. 8: 637
novus. G. 3: 437. AE 2: 228, 475. 4: 10. 5: 670. 7: 554. 11: 557. 12: 867
nox. E. 6: 63. G. 1: 247. AE. 1: 89. 2: 8, 250, 360. 3: 147, 198, 512. 587. 4: 552, 461, 522. 5: 721, 758. 6: 272, 539, 866. 8: 67, 369. 9: 288. 11: 201. 12: 846
noxam. AE. 1: 41. N. lib. 6.
noxia. 6: 731. 7: 526. N. ibid.
nube. G. 3: 547 AE. 1: 516. 5: 516, 810. 9: 640. 10: 636. 11: 593, 722. 12: 52, 254
nubem. G. 1: 364 445 2: 509 4: 60. AE. 1: 580. 2: 606. 5: 572. 5: 20. 7: 145. 8: 528, 595 9: 53. 10: 809. 12: 822, 856
nubes. E 5: 57. G. 1: 324, 563. 4: 557. AE 1: 88, 143, 587. 8: 622
nubi. AE. 10: 664
nubibus E. 6: 39. G. 4: 312. AE. 1: 42. 3: 199. 4: 209, 248. 5: 88, 525, 658. 9: 15, 18, 323. 10: 38, 733, 264. 12: 796
nubigenae. 7: 674
nubigenas. 8: 295
nubila. G. 1: 214, 422, 446. 3: 298. 4: 166, 696. AE. 3: 586. 4: 177, 246. 5: 512. 6: 454, 592. 7: 527, 699. 8: 671. 10: 338, 767. 12: 256, 567
nubilis. ſc. *Lavinia*. 7: 55
nubis. 8: 429
nuces. E 2: 52. 8: 30
nudis. G. 2: 69
nuda. E. 1: 15, AE. 1: 320 7: 689
nudant AE 1: 211. 5: 586
nudat. G. 2: 531
nudata. 2: 7
nudati. AE. 4: 282
nudato. 12: 313
nudatos. 5: 155. N. tr. 5
nudavit. AE. 1: 536
nudi. G. 3: 58. AE. 11: 643
nudis. G. 3: 514
nudo. AE. 2: 512. 11: 642. 12: 306
nudos. E. 1: 61. 8: 663
nudus. E. 1: 48. G. 1: 298. AE. 5: 87. *iacebis*, id eſt, *inhumatus*. N. tr. 5 8: 425. 10: 489
nulla. E. 1: 78. 5: 25. G. 1: 85, 269. 3: 292. 4: 345, 516. AE. 1: 326. 2: 701. 3: 670. 4: 232, 272. 5: 655 6: 405, 535. 7: 31, 591 8: 212 9: 278, 381, 447, 759 10: 44, 375, 591, 864. 11: 506, 562. 599 12: 11, 202, 405, 597, 819
nullae 6: 599
nullam. 2: 184. 2: 354. 12: 412
nulli. G. 1: 125. AE. 2: 459. 4: 35, 456 5: 610. 6: 365. 8: 502. 11: 257, 543. 12: 27
nullis. G. 2: 10. AE. 4: 458. 11: 725
nullius. G. 4: 455
nullo. E. 4: 18. G. 1: 102 118. AE 1: 574 3: 221. 5: 590. 7: 550. 10: 108. 11: 702. 12: 423, 408, 770
nullum. AE 2: 583. 3: 495. 10: 901. 11: 104
nullus. G. 3: 54 AE. 4: 624
num. AE. 4: 369 7: 294. 10: 68, 70, 431
Convenit orationi patheticae: ſi ut omnes particulae interrogativae.
Numa. ablat. AE. 9: 454
Numam. 10: 562
Numanum. 9: 592, 655
numen. AE. 1: 848, 151, 174,

Digitized by Google

731·5:457·4:94,521,611. 6:324·7:572·8:383·10:22
numerabat G. 4:347
numerant. E. 3:54
numerantur. G. 4:209
numeris. G. 2:284. AE. 6: 646
numero. E. 8:73. G. 2:104. AE. 2:171 3:623 5:62, 305, 560, 734 7:698. 8: 547·547. 10:329. 11:208, 599. 12:230, 670
numeros, id est, *modos*. E. 9:45. N.tr. 5. G. 2:137, 263. AE. 6:776
numerum. E. 6:27, 86 7:52. G. 4:275, 217, 436. AE. 2: 797 3:446. N.tr. 3. 6:345, 982. 7:211 8:433. 11:328
numerus. G. 2:104
Numici. AE. 7:151, 242, 792

Numicus fluvius per Ardeatinum agrum decurrens a lacu Nemorensi. Mentionem autem hujus semper cum Tiberino miscuit Poeta. Horat. autem *mi* brevem posuit: *Brundusium Numici melior via ducat, an Appi.*

Numidae. AE. 4:41
numina. G. 1:20, 50. 4:17, 305. AE. 1:608, 666 2: 128, 725: 141, 253, 613. 2:264, 339, 543, 634. 697·4:204, 382. 5:466. 6:68. 7:267, 310 8:312, 574 10:375. 11:901. 12: 201
numine. E. 4:47. AE. 2:121, 137, 433, 678 2:185, 336, 596. N.tr. 3. 703, 777. 5: 363, 372. 4:269. 3:36. 6: 50, 266, 368. 7:119, 585, 584. 9:247. 11:232. 12: 180, 188
numinis. G. 4:433. AE. 8:186
Numitor. AE. 6:768 10:342
nunc. E. 1:74. 2:8, 38, 41 5: 28, 56, 95. 3:49. 6:6, 33. 7: 33, 35. 8:43, 52, 92 9: 5, 53, 57, 66 10:44. G. 1:42, 422. 2:2, 171, 226. 3:22, 204, 362. 340 4:133, 491, 399, 539 AE. 1:240, 249, 267, 280, 395, 332, 582, 676. 2:23, 56, 63, 69, 85, 180, 373, 473, 322, 550, 604, 725 3:165, 184, 491. 4:98, 113, 193 206, 211, 244, 263, 283, 343, 336, 596, 627, 654. 5:53, 289, 263, 321, 398, 602, 638, 670, 690, 718, 748, 812, 831. 6:38. 187, 234, 262, 362, 437, 461, 719, 776, 788, 798, 816, 827. 7:33, 57, 125, 135, 208, 267, 412. 625, 602, 641, 708. 9:49, 168, 348, 381, 431, 568, 379. 9:112, 89, 136, 191, 271, 510, 490. 10:125, 34. 89, 94, 163, 231, 274, 280, 373, 395, 421, 300, 557, 582, 617, 630 674, 743, 774, 825, 849, 855, 897 11:27, 49, 86, 119, 173, 271, 314, 403, 420. 309, 560, 386, 625, 823. 12:44, 57, 93, 134, 149, 176, 210, 237, 242, 436, 476, 500, 502, 634 743, 810, 818, 872, 881, 889, 900
Nunc, id est, *modo* G. 2: 266, 334, 386. AE. 1:220, 731. 4:74, 283, 376, 442. 3:136, 441. 457, 586, 701. 6:315. 8:20, 441 10:535, 368, 680 11:630
nuncia. 4:188 8:550. 9:473
nunciet. 11:710
nuncio. 1:391
nuncius. 2:347. 4:237. 3: 664 6:436 7:167, 437. 8:382. 8:682: 11:447, 897. 12:75
nunquam. E. 2:27. 5:49. 6: 46 9:3. G. 1:573, 426, 2: 398. 3:466. 4:318 AE. 2: 331: 970. 3:430 700. 4: 638. 8:470. 10:23 11: 408, 752. 12:95, 207, 921
nuper. E. 2:23 3:2, 99 5, 13. 9:21. AE. 3:789. 6:538. 9:594
Nursia. AE. 7:716. hodie *Norsa*.
nurum. 11:582
nurus. 2:501, 787 11:215
nusquam. G. 4:125. AE. 2: 438, 620. 4:573 5:633. 12:597
nutant. AE. 9:682
nutat. 2:629
nutribant. 7:485
nutribat. 11:572
nutricem. 4:632
nutricis. 1:273
nutrierat. 12:344
nutrimenta. 1:176
nutritor, pro *nutri*. G. 2:425
nutrix. AE. 4:634 5:645
nutu. 6:592. 9:106. 10:115
nux. G. 1:187

Nucum genera, item malorum, pirorum, ficuum, uvarum, ac olearum, ex Servio Macrobiano tibi cum Symmacho interea audisse satis sit, lector optime, dum haec eadem, pluraque hujusmodi, quae & ipsi diligentius scribenda suscepimus, ita maturuerint, ut edi postulent.

O.

O, Adverbium est vocandi, admirandi, exclamandi, dolentis, indignantis, blandientis, hortantis, exultantis, & aliorum affectuum, ut exemplis innotescet, quae o habentia junctum vocativo suo statim sequenti, sunt infra scripta. E. 1:6 2:6, 17. adi Servium. 65 Hic o brevis est. vide Servium, & quae nos infra docemus, 3:3, 93. 4:48 7:9. 9:2, 39. G. 229. AE. 1:199. *qui regis*, id est, *o tu qui regis*. 229. 327, 456 637. 2:777 5:495, 625, 632. 4:373, 719, 868 7. 121, 560, 441. 8:36, 122 9:77, 94:248 10:294, 307, 607 11, 152, 252. 344, 508 12:19, 74, 229 261, 632

o *formose*. E. 2:45. lege Servium.
o *vos*. G. 1:5. AE 1:735 2: 638. 4:622 7:121 9:146. 10:430, 676 12:640
tuque. G. 1:12. AE. 6:65. 196 8:72. 11:138
adsis G. 1:18. AE. 7:518 8:78
regina. AE. 1:76, 524
socii. 1:198 2:387. 3:560
dea. 1:328, 672
Juvenes. 1:627 8:273
miseri 1:42 3 639 7:396
audite 3:105 9:234
tela. 3:321, 480
virgo. 6:104. vide Servium. 518. 11:508
o 9:783. 11:243, 459 12:572

o cum vocativo, una tamen, aut pluribus dictionibus interjectis. E 8:52. G. 4:333. AE. 1:96 4:31. 5:870. 6:85, 238, 509. 8:499. 9:917. 11:124, 361 12:95

o *bis positum*. G. 1:40 AE. 2: 241, 281. 10:18. 11:732. Exempla digna notatu. AE. 2:644. 3:489, 539 10:631, 676

o sine casu. E 2:18 3:72 4: 53. 3:63. 10:33 G. 2:438, 486. 3:193. 6:193. 8:360 vide Servium Sic Pers. *O si sub rastro crepet argenti mihi seria dextro.*

o autem particula, alias acutum accentum habet, ut quum est vocandi: alias gravem, si ab optante proferitur, quae apud Graecos ω scribitur, & tam apud illos, quam apud nos natura producitur, nec abjicitur in scansione: Virgil. *O ubi campi*. Ovid. *O utinam tunc, cum Lacedaemona classe petebat*. Idem in 2. Metam. *O ego quantum egi, quam vasta potentia nostra est*. Propert. lib tertio, *Egerat o stabulis o Erythraeis*. Invenitur tamen brevis, more Graecorum, ut, *Te Corydon o Alexi* Nam (ut notat Servius) *don o a* antibacchius est, sed o brevis fit, quia vocalis vocalem sequitur. Sed cur, Honorate grammatice, in supra citato versu, *O ubi campi*, o similiter, sequente vocali, non corripitur? Illud igitur verius dicendum est: Vocales concurrentes interdum non elidi; quod quum fit, quia id contra regulam fit, aliquid etiam aliquando aliud expectes fieri necesse est, propter quod illud fit. Ut ecce ex ipso vocalium concursu, prima vocalis, quae per synaloephen abjicienda erat, tempus unum amittit, id est ex longa brevis fit: ut *Te Corydon o Alexi*. Et, *Littus Hyla Hyla omne sonaret*. Et, *Insulae Ionio in magno*. Et ut emendavimus, *Aut Atho, aut Rhodopen*. Aliquando etiam non collisa vocalis, sed tempora retinet, hoc est longa servatur, vocali vel longa vel brevi sequente, ut, Georg. *Glauco & Panopeae & Inoo Melicertae*. Et in Gallo Ecloq. *Aoniae Aganippae*, ut nonnulli legunt: vel, ut Probus in Instit. ubi de communibus syllabis agit, agnovisse videtur *Aoniae Aganippes*. Et in Thyrside, *Stant & juniperi, & castaneae hirsutae*. Quibus exemplis satis constat, Servii Probique dictata huc pertinentia haudquaquam vera esse. Exempla autem Graeca praecipueque Homerica,

ex In-

ex Indice in ipſum Poetam ſume, qui Chriſto Deo Opt. Max. annuente, hunc noſtra opera conſequetur. In quo diligentius quidem annotabimus, quid quiſque certatim tum noſtrorum, tum Graecorum Poetarum ex illo veluti perenni, & jugi fonte Homerico in ſua poemata derivaverit, praecipueque Maro noſter Latinorum Poetarum ſine controverſia princeps & Deus.

Oaxen. E. 1:66
ob. G 1:380. 4:455 AE. 1: 4:41, 233, 251 2: 139, 571. 5:283 6: 612, 660 7:182 10: 681: 852, 11: 347:539 12: 366
obambulat. G 3:538
obducat. E. 2:46 N tr 5
obducto. ſc *nubes.* G 2: 604
obducto. G 1:116
obductum AE 10:64
obducunt. G 2: 411
obeat. AE 10:433
obeſa. G 3: 80. N. tr. 5
obeſis 3: 497
obeuntia. AE 6. 169
obfuit G 1:274
obibat AE 6: 167
obice. G 4:422. AE. 8: 227. 10:377
obicibus. G 2:482 vide Gell. lib. 4. c 17 qui per duo ii ſcribi contendit.
objeci. AE. 8:145
objecit. 10:901:12:772
objecta. G 3:235
objectos AE. 3:534
objectum G 4: 503. AE. 6: 422
objectant. AE. 4:218
objectare. G. 1: 386. AE. 2: 751
objectat. AE. 2: 386
objecto. 12: 377
objectum. 2: 160
objiciendo. E. 3: 7
objicis. AE. 4: 549
objicit. 6: 421 7: 480
objicitur 2: 200, 5: 522
objiciunt. 2: 444. 9: 45, 379
obit. 8: 53. id eſt, *inſtat* 10: 447
obita. 10: 641
obitumque 12: 501
obitus. G. 257. N. tr. 5 AE 4: 694
obivit. 6:802
oblato. G. 4: 438. AE. 2: 450
oblati. AE 2:342
oblata. 12: 109
oblimet. G. 3:136

Claud. in 3. de raptu Proſ. ita hunc locum aemulatus eſt, *Sed quod diffus for honeſti Luxus, & humanos oblimet ſoplo mentes.*

obliqua. G. 4:298. AE. 11: 337
obliquat AE. 5: 6
obliquum. G. 1: 98. AE. 5: 274
obliquat. G 1:239
oblita E 9: 53 participium a deponenti paſſivum. G 2: 59 3:245. AE. 4:528. 9: 225
oblitae. AE 4:267
obliti. 11:866
oblitos. 4 221
oblitum G 3: 236
oblitus AE 3: 629. 5 :174, 334 703
oblivia 6:715
obliviſcere. 2:148
obloquitur. 6: 646
obluctor. 3: 38
obmutuit. 4:279. 6:255
obnixi. 5:21
obnixae, ſcilicet, *formicae.* 4: 406
obnixus G 4:84 N. lib. 6. AE 3:208. 5:206 10:359. 12: 721
obnixos. G 3:222
obnixus. 3: 233. AE. 4: 332. 9:725 12:105
obnoxia. G 1:397. 2:439
obnubit. AE. 11: 77
obortis. 3:492: 4: 30. 60: 6: 867. 11. 41
obruit. 4:69 5:692
obruerent AE 11:162
obruimur. 2 411, 424
obruit. G 2:24 AE 6: 336
obruimur. AE 9: 808
obrutus. 10: 808
obſcoenae. G. 1: 469. AE. 3: 262 12:876
obſcoenam. AE. 3:566. N. tr. 5. 7:417
obſcoenos. 3:241. N tr. 5
obſcoenum. AE 4:455
obſcura. G. 2: 219, 468. 4: 424. AE 2: 420: 752. 4: 80. 461. 5:392
obſcurum. G. 4: 60. AE. 6: 453 11:343
obſcurant. AE 12:253
obſcuri. 6:628
obſcurior 7:205
obſcuris. 6: 139 9: 244. N. tr. 5
obſcuro. G 1: 429 N. tr. 5. ubi *aera* legitur, ut *obſcuro* ad *cornu* referatur. AE. 1:411 5:536. 12:416
obſcuros, 3:522
obſcurum. G 1: 479
obſcurus. 2:12, 135 8:87
obſedere. 2: 332: 450. 7: 66. 12: 183
obſedit. 3:402. 7: 343
obſervans. G 4 513. N. tr. 5. AE 6:198. 11: 726
obſervant 4: 212
obſervata 2:754. N. tr. 6. 9: 393
obſeſſa. 2: 802. 10: 120, 605
obſeſſas. G 3: 508
obſeſſos. AE. 12: 286. 12: 902
obſeſſum 2:441
obſidam. 11:516
obſidere 7: 334 9:159
obſidet 3:421 11:604
obſidione. 3:52. 8: 547 9:598. 10:26. 109
obſit G 4:36
obſito. AE 7:792
obſitus. 8: 307
obſtabit 10: 55
obſtant. 4: 440. 6: 458. 7: 58
obſtare. 4: 92
obſtet. G. 2: 482. AE. 1: 746
obſtreſcit. G. 2: 484
obſtitit AE 6: 64
obſtro. 11: 435
obſtruit. 4: 442
obſtupuere. G. 4: 351. AE. 2: 120. 5:404. 8:530. 9: 123 11: 120
obſtupuit AE. 2. 60. 774. 3: 48, 298
obſtupuit 1: 513, 613. 2: 378 5:90 8: 121. 9: 197 12:665
obſtitur. G. 4:302
obtecto. AE 2: 300
obtendere. 10:82
obtenta. G 1:248
obtentu. AE 11:66
obteſtantur. 7:576
obteſtemur. 11: 358
obteſtor, 9: 260. 10: 46. 12: 820
obtexitur. 11: 611
obtorti. 5: 559
obtruncant. G 3: 374
obtruncat. AE 2: 663: 3. 21, 332 11:747. 12: 459
obtulerat 2: 61
obtulit. 2: 590. 4: 557. 8: 611. 10: 552
obtuſa. G. 1: 396. AE. 1. 567
obtuſi. G 1:262
obtuſior. 3: 135
obtuſis. 1: 434
obtutu. AE. 1: 495. 7: 250. 12:666
obverſus. 9: 622. 11: 622
obvertit. G. 2: 29
obvertimus. AE. 3: 549
obvertunt. 6:3
obvia. E. 6:48. G. 4: 24. AE. 1: 314. 3: 499. 9: 56. 10: 328: 662, 694. 11: 498, 504 12: 540
obvius. 6: 880. 8: 111. 10:380, 532, 734, 770, 877. 12: 298, 482
obumbrant. 11:578
obumbrat. 11:223
obunco. 6: 597
obuſtis. 11:894
obuſto. 7: 506
occaſu. 2:432. 9: 668
occaſum. G 1: 225, 403 3: 336. AE. 1:238. 11: 317 8:
occiderit. AE 2:271. 8: 764. 12:828
occidet E. 4:24
occidimus. EE 11:413
occidis 12: 544
occidit. G. 1: 218. AE 10: 470 12:641, 660, 828
occiſis. AE. 11:193
occiſo. 11: 312. 12: 822
occubat. 1: 547. 5: 371. 10: 706
occulat. 12: 53
occule G 2:347. N. tr. 5
occulit. AE. 2:312
occultabat. 8:212
occultant. E 2: 9
occultos. G. 1: 86
occulte, adverbium. AE: 12:418
occultos. 9: 383
occultum. G. 5:397. AE. 1: 688
occumbere AE. 1: 197 2: 62. 7:294
occumbes. 10:865
occupat G. 4: 190, 440. N. tr. 5. AE 3:294 4: 499. 6: 424, 635. 7: 246. 9: 770. 10:384, 699. 11: 424. 12: 300
occupet. AE. 7: 258
occurramus. 10:282
occurrat. 3:407
occurrens. 6:696
occurrere. 1: 682. 11: 503: 528, 808: 12: 854
occurrit. 3: 82 5: 9, 39. 6: 474 N tr. 5. 10: 220, 352: 734. 11:499. 12: 556, 675
occurſare. E. 9:23
oceani. G 3: 359. 4: 233. AE. 4: 486. 8: 589
Oceanitides G 4: 341

Ea forma Patronymica, qua & Ovid. 4 Faſt. cecinit, *Nymphe Sagaritide defuiſſe* Ut inſulſiſſimi omnium ſint, qui *Oceanides* legunt.

oceano.

Digitized by Google

Index Erythraei

occano. E. 2:12234,81 4:381. AE. 1:287,745. 2:230 7: 226

occanum. G 4:382. AE. 4: 129 7: 101. 11: 1

oci. G. 4: 364

ocio. E. 1: 6 3:61. G 2:468. 3:377. AE. 4:271. 6:813

ocyor. 5:319. 8:223. 10:248. 12: 753

ocyus. E. 7: 8. AE. 5:294. 8: 828. 8:101,278,444,135. 9: 786. 10: 124. 12: 339, 382 poſitivus antiquus, id eſt, celeriter.

Ocnus. AE. 10: 198

octeos. 7: 634. 8: 624

oſto. G. 1: 171

oculi. G 3: 505. AE. 4: 182. 6: 200. 7: 447

oculis. E. 6: 38 G. 1: 183. 2: 230, 233 4: 449 AE. 1: 89, 591, 717. 2: 68, 389, 740. 4: 278, 672 289, 530, 661, 691 3: 277, 438, 522, 654 6: 34, 141 8: 81, 223, 234, 592 9: 110, 209, 658, 703, 731. 10: 310, 772 11: 726, 814 12: 3, 102, 151, 920, 495

oculorum AE 12: 670

oculos. G 2: 73 3: 513 4: 453. AE. 1: 114. 228, 482 2: 214, 531, 370, 687, 773. 3: 130, 490. 4: 229 363, 411, 688. 5: 308, 377. 648, 843, 835. 6: 469 7: 208 420. 8: 152: 261, 310, 618. 9: 487 10: 473, 743. 11: 121, 312, 480, 307, 746, 800, 887. 12: 309, 483, 638, 637, 705, 930. 939

oculus. E. 3: 103

odere. AE. 3: 452 4: 321. 7: 327

oderit. 10: 505

odia. 2: 96 10: 905

odiis. 1: 668 4: 623. 5: 786. 7: 298, 336. 10: 14, 692, 833 11: 122. 12: 938

odio. E. 8: 33

odiſſe. AE. 2: 138

odit. E 3: 90. AE 7: 327. 12: 451

odium. AE. 2: 362

odor. G. 3: 251. 4: 49

odora. nomen. AE 4: 132

odoratam. G 3: 414 AE. 7: 13

odorato. G 2: 110 4: 279

odoratum. AE 6: 653

odore. 7: 480

odorem. G 2: 132. 4: 415. AE. 1: 403 3: 128

odores E 2: 33. G 1: 56 4: 264

od erferam. AE. 12: 419

OE grius. G. 4: 524

Oebalo. AE. 7: 734

Oebaliae. G. 4: 125

Oebaliam. AE. 8: 291

Oenotriae. 7: 88

Oenotri. 1: 532. 3: 165

Oeſtron. G. 3: 148

Tanano vulgo. Agit autem hic Grammaticum Poeta doctiſſimus, qui hoc etiam officio venuſtatem ſuo carmini aſtruere non neglexit: u quum de Aorno, de Lugentibus campis, de Hippomane, de Italia, de Heſperia, de Camilla, deque aliis ſimiliter tamquam Grammaticus loquitur.

Octam. E. 8: 30

offam. AE. 6: 420

offenſa. G. 4: 30

offer AE. 7: 425

offert. E 3: 66. AE. 2: 371. 3: 346 6: 291. N. tr. 5 7: 420, 536

officiunt. G. 2: 69

officio. AE. 1: 548

offi iunt. G. 1: 122

offulſit. AE 9: 110, 731

Oilei. AE. 1: 41

olea. G. 2: 138

oleagina. ſc. radix. 2: 31

oleae. 1: 18. 2: 63, 174 222. N. lib. de numeris, & caſibus legit *oleo*, affirmans ablativum pro genitivo uſurpatum. 302. AE. 11: 202

oleam. 2: 306

oleaſter. G. 2: 182. 314. 4: 20. AE. 12: 766

oleis. G. 2: 420

olentes 1: 188

olentia. 2: 134. 4: 270

oleo. 1: 273. AE. 3: 281. 5: 135

oleum. G. 1: 393. AE. 6: 254

Oliaron. AE. 3: 126.

Non autem *Olearon*, ut hactenus lectum eſt. Nam Ὠλίαρος eſt apud Stephanum, & Strab. Ovid. 7. Metamorph. *At non Oliaros, Didymeque & Tenos, & Andros, & Gyaros, nitidaeque ferax Peparethos olivae, &c.* Illud autem non diſſimulandum eſt, quod obſervavimus, eundem Poetam paulo ſupra, Myconen Humilem appellaſſe, quam Celſam contrario epitheto Maro nuncupavit: *Hinc humilem Myconen, cretoſaque rura Cimoli.*

olim. E 2: 37 8: 91 10: 34. temporis praeteriti N. tr. 5. G 2: 94, 190, 403, 532. 3: 303. 4: 421, 433. AE. 1: 20, 203, 235, 289. temporis futuri N. ibidem. 633. 3: 502. 4: 627. 5: 125, 264, 536 7: 337. 8: 348, 391. 9: 99, 360 10: 824. 11: 798. 12: 210, 667

Olympi. E. 5: 56. AE. 2: 779. 3: 333. 6: 386. 7: 538. 10: 1. vide *Omnipotentis.* 437. 622. 12: 791

Olympiacae. G. 3: 49

Olympo. E. 6: 87. G 1: 96, 451. 4: 362. AE. 1: 374. 4: 268, 694 6: 782, 834. 7: 218 8: 280 319, 533 9: 84. 11: 726 12: 634

Olympum. G. 1: 282. AE. 6: 379. 9: 106. 10: 115, 216. 11: 867

Olympus G. 3: 223

oliva. AE 5: 209, 490 7: 751

olivae. E 5: 16 8: 26 G. 2: 3, 85, 181. 3: 21 AE 3: 774. 6: 230, 808 7: 418 8: 118

olivam. G. 2: 425

olivi. E. 5: 68. G 2: 466

oliviferos AE. 7: 711

olivo 6: 225

olli. 1: 256. 5: 10, 197. 284, 358, 580. 6: 321 7: 458, 305. 8: 94 9: 740 10: 745 11: 120 236 12: 18, 309, 337, 788, 819.

M. Fabius lib 8: ubi, quae ad ornatum orationis attinent, ſummo judicio rhetor perſequitur, ait in haec verba: Quum ſint autem verba propria, ficta, tranſlata, propriis dignitatem dat antiquitas. Namque & ſanctiorem & magis admirabilem faciunt orationem, quibus non quilibet fuerat uſurus: eoque ornamento acerrimi judicii P. Virgilius unice eſt uſus. *Olli* enim & *Quianam*, & *Mi*, & *Pone*, pellucent ad aſpergendam illam, quae etiam in picturis eſt gratiſſima, vetuſtatis inimitabilem arti auctoritatem. Sed utendum modo, nec ex ultimis tenebris repetenda. Haec ille. *Olli* autem & *Tunc*, & *Illi* ſecundum ipſam antiquitatem, & Ennium, nobis ſignificat: unde & *Ollis* pro *illis* bis uſurpavit Poeta. Hodie quoque lingua, qua vulgo utimur, Adverbia temporis *A l'hora*, & *Adeſſo*, ab *Illo* & *Ipſo* pronominibus, quaſi *ad illam horam*, & *ad ipſum*, antiquorum rationem in *Olli* ſecuta, ingenioſe conflavit: quod in Stoico docemus.

ollis. AE. 6: 730. 8: 659

olorem. 11: 580

Latine dixit, alias Graece, Cycni nivei, rauci, & Cycnum excellentem. Tuſci *Cigno*. Nam apud Petrarcham homoioteleuta ſunt *Cigno*, & *Maligno*, *Ceſano* Veneti.

olores. E. 9: 36

Innuit Poetam ſui temporis peſſimum, Anſerem nomine.

Olerinae. AE 10: 287

olus G. 4: 130

omen AE 2: 190. 3: 36, 537. 5: 530 7: 174. 10: 311. 121 854

omina G 3: 456 AE. 2: 691. 5: 361. 407 7: 583 9: 21

omine. G 4: 386 N. tr. 5. 7: 146. 10: 230. 11: 589. 12: 72

omnibus. AE 1: 356

omne. E 5: 34 6: 11, 43. 71 59 9: 57 G. 1: 87. 2: 209, 371, 398, 429 3: 242. N. lib. 6 443. 480. 541. 4: 323. AE 1: 356 2: 624, 679. 737. 3: 55 4: 123. 622. 51 140. 737, 800 6: 337, 736 7: 302. 514. 8: 4. 213, 303, 628 9: 141, 341, 3102 341, 609, 666. 12: 718, 722, 757

omnem G. 2: 231. 4: 285, 396 AE 1: 180, 190. 22 604, 730. 730. 3: 3122 333, 962, 381. 5: 3922 441. 531, 577, 769 786, 6: 207, 440, 681. 7: 74, 348, 369, 407. 8: 148, 228, 9: 380, 10: 809 111 766

omnes E 3: 97. 4: 2. 7: 23. 8: 22. 63 9: 37 10: 21 G 11 21. 483 2: 61, 109, 326, 333, 491. 3: 123, 266. 273, 428 4: 221, 248, 238, 330, 411, 485 AE 1: 74, 122, 294, 3, 7, 501, 719. 2: 1, 40, 66 102. 130. 233, 266, 331, 498, 321. 3632 398, 690, 728. 750. 3: 513, 672 4: 39 141 294, 496, 331, 630 5: 71, 1399 268 406, 494. 340, 5702 690, 710. 782, 818. 228. 833. 6: 64. 113. 175. 47, 29 618, 624, 667. 736 7. 82 734, 787. 756. 7: 55, 1342 216, 393, 625. 8: 26, 105, 278,

278, 444, 566, 689. 9:13, 38, 149, 192, 224, 277, 292, 370, 438, 492, 513, 531. 10: 3:302, 673, 717, 854. 11:34, 131, 244, 258, 362, 422, 476, 806. 12: 21, 68, 631, 268, 282, 314, 448, 499, 548, 574, 696, 704, 758, 837, 891

omni. G 3:229, 318. AE 2: 170, 136. 4: 744. 5: 43, 215. 7: 274. 8: 442. 11: 780.

omnia. E 48, 61 62. 3: 60. 4: 39, 52. 6: 33, 83 7: 55. 8: 52, 63 915 10 52 10: 8: 69 N. 11 5. 167 G. 1. 216, 128, 145, 167, 199, 318, 371, 445 214. 109. 284, 475. 3: 4: 54, 341, 484 4: 26, 626, 328, 366, 392, 441. AE 1:31. 91, 514, 583, 667 2 158, 178, 326 675 3: 90. 127, 315, 651. 4: 286, 298, 558, 607. 5: 318, 506, 524, 730. 6: 105, 111, 117, 131, 188, 510, 523, 565, 627, 887. 7: 100, 309. 8: 21, 249, 303, 310, 447, 515 9: 183, 196, 313, 493, 641, 650. 10: 359, 447, 516. 11: 311, 400, 509, 550, 824, 900. 12: 30, 454, 478

omnia. AE. 6:33

Duee bieves *ia* pro una longa per Synizeſim. Hanc lectionem agnoſcit Macrobius, nec non Priſcianus, quom agit de Hypermetro verſu, non autem *Omnem*. Qua ratione etiem quidem legunt in 7 *&* *verba precantia:* & primum decimi carmen, *domus omnipotentis Olympia*. Qui an recte ſenſerint, ſuis locis diſputemos.

omnibus. G 1: 3: 1 61, 186, 331, 380. 3: 244 483. 4: 184, 211 AE 1: 15, 599, 756 2: 743. 3: 60, 435 715 4: 386. 5: 308, 556, 616. 6: 284, 665. 7: 176, 685. 8: 718. 9: 673, 825. 10: 112, 128, 182, 601, 468, 691, 860. 11: 227

omnigenum AE 8: 698

omnino 4: 330. 9: 248

omnipotens G 2: 325 AE 1: 60. 2: 689. 3: 251 4: 25, 693. 5: 687 6: 592. 7: 141, 428, 770. 8: 398. 9: 625. 10: 100, 615, 668, 11: 790. 11 178

omnipotentis. AE. 6: 595. 10: 1. 12, 791

Domus omnipotentis Olympi, id eſt, Jovis: & mutuatus eſt carmen a Naevio, ſolo Epitheto immutato. Ejus fuit *Panditur interea domus altitonantis Olympi*. Nam Caecilius Minutieous Apuleſus Olympum etiam dici Jovem hoc carmine atteſtatus eſt: & Cleanthes Olympum Deorum maximum judicavit. Addidit inſuper Diodorus Siculus nominis rationem quetto Bibliothecae quom, inquit, Saturni & Rheee filium Olympum cognominatum a praefecto Olympo, a quo eruditus, & ad virtutem inſtitutus eſt Juppiter puer. Quamobrem *Omnipotentis* Epitheton a cujuſdam temeritate cuſtodiendum eſt, qui hoc, veluti Jovis peculiare, explodo, *Omnipotentis* reponit, & *Olympi*, id eſt, coeli, accipere videtur. Nam Poete nobis ſenſu Naeviano, ut cred bile eſt, Naevii carmen reddens, *Olympi*, id eſt, Jovis, ut diximus, intellexit: hoc tamen mitiore *Omnipotenti* adjectivo *Altitonantis* Naevii Epitheton rapreeſenrans; ut Jovis non decebat omnipotentiam ſignificari verbo, quo ſaepe iratus introduci tur. Nem hic placidus ipſe laetuſque cum Coelicolis de pace inter Trojanos & Rutulos ineunda deliberans, ad illos ait: *Et placidum laeti componite foedus*. Hujus autem omnipotentiam, qua maxime ad conciliandos infeſtiſſimos hoſtes, diverſaſque nationes opus erat, commemorat etiam Venus, ad Jovem ita reſpondens, *O pater, o hominum, divumque aeterna poteſtas*. Quin & Poeta adhuc in eadem revetſans, inferius inquit: *Tum Patre omnipotens*. Nec his contentus, poetice exponens & ampliens ſubdit, *rerum cui ſumma poteſtas*. Quod ſi etiam *Olympi*, id eſt, coeli accipiamus, hoc idem ipſum adjectivum *Omnipotentis* non minus quadrabit, vel altero ejuſdem Poetae exemplo quod eſt in 10. hujuſmodi: *Junonem interea rex omnipotentis Olympi*. Nam quom a priore interpretatione diſcedimus, non aſtronomica quadam ratione, de exteriore coeli perte intelligendom eſt, quee ſeſe nobis cernua uodique oſtenıet: unde huc *omnipotentis* ocioſam vocem iovexerit; quem etiam nugatio queedem excludit, quae ex *Panditur & omnipotentis* ejuſdem ſenſus vocibus gigneretur: ſed ſimpliciter de interiore coelo Poeta loquitur, ubi palatia Jupiter non tanquam ſydus, ſed deorum maximus habeat. Et *Omnipotentis Olympi* accipiamus, id eſt, coeli, ubi Omnipotens Jupiter habitet, figure Poetarum frequentiſſima. Quam lectionem & ſenſum agnovit Priſcianus, dum de ſingulis hujus carminis dictionibus diſputat. Non deſunt etiam, qui *Omniparentis* legant. Quam ſcripturam Pontanus, vir aliqui doctiſſimus, & Maronienae diligentiae perſcrutator egregius, qua ratione admittat, non intelligo. Nam Epitheton *Omniparentis*, etſi ex phyſicorum ſententia, coelo maxime congruere videetur, ex quo omnia omnigenum rerum ſemina in terrae, ipſius quaſi matris, uterum decidant: temen quom nulla hic de generatione mentio fiat, non megis convenit huic loco, quam *Omnipotentis*, ut ſupre oſtendimus. Neque enim a Poetarum maximo ite negligenter & ocioſe, quod meli ſaepe Poetae faciunt, ad ſolum fulciendum quodam quaſi tibicine carmen, Epitheta apponi ſolent, quod etiam ipſe Pontenux Poeta optimus optime omnium novit. Adde etiam, quod *Omniparentis* Epitheton Jovianum ubi congruere poſſet, pro eo *Omnipotentis* maluit Poeta ponere: ut *Rex omnipotentis Olympi*, & *Terrae omnipotentis alumnum*. Neque etiam ignoro; non nullos hypermetrum facientes, *Olympia* legere, non *Olympi*, quamvis ſequens verſus a voceſi non incipiat, exemplo quod paulo infra eſt, *quin protinus omnia Perlegerent oculi*. Quod in eo tantum probemus, quod *Omnipotentis* nativam lectionem confirmet: & ad pendenda megis Jovis palatia, haec Spondaei in Dactylum reſolutio nonnihil fecere videretur, niſi ea quinque tentum dactylia praecedentibus ſatis adapertiſſe Muſam Maronianam crederemus. Sed & *Olympi* adjectivum per ſe & ſubſtantive poſitum, nec commode nec Virgiliane ſuem vicem, & ſubſtantivi partes implere poteſt: ut *Omnipotentis*, id eſt, Jovis potentis, accipiamus. Quod autem *domus Olympi* ait, imitatio eſt Homerica, apud quem ſaepius legas: Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες. Quod hemiſt Heſiprios fuit.

omnis. E. 3: 56 4: 39. 6: 67. G. 1: 346, 372 2: 244, 177, 281, 390 3: 257 4: 181, 491, 532. AE 1: 160, 646. 2: 26, 73: 262, 394, 415, 461, 477, 652, 728. 3: 709. 4: 407. 515, 669, 704 5: 139, 554, 698 710. 762, 814 6: 138, 305, 315 789. 7: 27 5. 573, 598, 635, 680, 711, 812. 8: 40. 494, 604 705. 9: 25, 74. 174, 308, 396, 428, 801. 10: 410, 804. 11: 12, 94. 171, 320, 317, 598, 834 12: 59, 122, 443.

omnium. AE. 1: 599

onagros G 3: 409

onera. G. 4: 167. AE 1: 434

onerabant AE. 11: 612

onerabat. G 4: 133

onerabit. AE. 10: 558

onerant. G 4: 378. AE. 1: 363 2: 101 8: 280

oneratat. 1: 195

oneras. 4: 549

onerat. G 1: 274. AE. 5: 485. 11: 342

oneratis. particip. AE. 8: 284 12: 215

oneraverat. 12: 344

oneravit. 9: 24. 10: 620, 868 11: 574

onerent. 1: 706

oneret. G 2. 518.

oneri. AE 6: 768, 729. 1: 11 550

onerosa. 9: 384

mereſum. 5: 35e
Onyten. 1e: 514
onus. 10: 553
onuſtum. 1: 289
opaca. 2: 725. 3: 619. 6: 283, 633. 7: 84
opacam. 4: 1e3. 6: 136, 208. 11: 851, 905
opacae. 8: 658. 10: 161
opacant. G e: 58
opacat. AE. 6: 195
opaci. genitivus ſing G. 1: 156. nominat. plural. AE. 3: 508
opacis. 6: 673
opaco. 7: 36. 8: e12
opacum. E. 1: 53. AE. 8: 107
ope. 8: 685
opem. 12: 780
opera. AE. 4: 88. N. t1. 13. 607. 6: 183. 8: 415. 11: 183. 1e: 429, 699
operam. 7: 332
operata. 3: 136
operatus. G. 1: 339. N. lib. de doc. indag.
opere. G 3: 519. AE. 4: 407. 6: 31
operi. AE. 1: 504. 2: 235 8: 411, 43e. 10: 79e
operit. 4: 352. 11: 680
operta. G. 1: 465 AE. 6: 140
opertum. G. 1: e77. e: 155, 472. 4: 184, 215. AE. 1: 455, 507 3: e0. 5: 284. 9: 607 11: 228
opes G 2: 507. 4: 13e. AE. 1: 364 2: 4, 603. 3: 53. 4: 75 8: 317 364. 10: 154, 609. 11: 419
Opheltes 9: 201
opibus. AE. 1: 571. 2: 799. 5: 41, e68. 8: 171
Opim. 11: 53e
opima. 2: 782
opimum. 1: 621
opimis. 3: 2e4. 6: 855. 10: 449, 605
opis. G. 2: 428. AE. 1: 601. 2: 803. 8: 377
Opis. G. 4: 343. AE. 11: 836, 867

Vide quae Macrob in 5. Saturn. cap. 2e. ex Alexandro Aetolo poeta Graeco affert, quaeque nos apud Callim. in hymno in Delum diſputavimus ſuper eo verſu, Οὖπίς τε, Λοξώ τε, ἠδ' εὐαίων Ἑκαέργη. & uter noſtrum rectius huic loco conſuluerit, lector candide facile judicabis.

oportet. E. 6: 5
opperiens. AE. 1: 454 19: 771
oppetere. AE. 1: 96. N. tr. 5. 32. 5: 543, 640
oppetiit. 11: e68
oppetiiſſe. 9: 654
oppida. E 4: 33. G e: 156, 176. 3: 402. 4: 178. AE. 8: 355. 9: 608. 11: 581. 1e: e2
opponere. G. 3: 301. AE. e: 1e7. 7: 300. 10: 239. 11: 115 1e: 874
opportuna. G. 4: 1e9. AE. 8: 235. 9: 531
oppoſitas. AE. e: 497
oppoſiti, nominat. plur. 2: 333
oppoſitis. 1e: e92
oppoſitum. G. 3: e13. 373. AE. 10: 428
oppoſuere. 9: 469
oppoſuit. 5: 335
oppreſſos. 1: 1e9
oppreſſum. 9: 398
oppugnat. 5: 439
opta. 12: 892
optabam e: 636
optabit. 11: 57
optanti. 9: 6
optantibus 8: 200
optare. 1: 425. 5: 247
optas. 5: 813. 7: 260
optaſtis. 10: 279
optat 4: 159
optata. 1: 17e. 4: 619. 10: 405
optatae. 3: 132: 509, 530
optate. verbum 8: 503
optatis. 1: 570. 6: 203
optato. 7: 303. 10: 405
optatos. 8: 405
optatum. 5: 201. 11: e70
optavere. 11: 582
optaverit. e0: 503
optavit. 3: 109. N. t1. 5. 6: 501
optem. 4: e4. 5: e9
optes. 1: 76
optima. G. e: 205, e6e, 319. 3: 51, 66. AE. 4: e91. 10: 557, 791. 1e: 777
optime. nomen. AE. 1: 555. 3: 710. 6: 669. 8: 1e7 10: 402. 11: 294, 353. 12: 48
optimus. 5: 358. 9: 40
opto. G 2: 42. AE. e: 655. 3: 498. 7: 275
opulenta. 8: 475
opulentia. 7: e6e
opulentum. 1: 447
opum. 1: 14. 2: 2e. 9: 53e. 11: 338. 1e: 552
opus. E. 3: 37. G. 4: 169. opus gratum agricolis, id eſt, Georgica. AE. 5: 119. 6: 1e9, 261. 7: 45. 8: 516 9: 149
opus virtutis famam extendere factis. 10: 469

Hinc Tuſcanica lingua *Huopo*, pro *Biſogno*; aſſumpta aſpiratione, quam ipſa natio in aliis etiam turpiter ſonat; ut hac ratione *u* ante *o* non conſonans, ſed vocalis efferatur, licet quidam imperite aſpirationem demendam tradat.

ora. nomin. pluralis. G. e: 43. 135, 225, e46, 387 3: 9, 188, 399. 4: 292, 406, 45e. 477. AE. 1: 95, 1e4, 354, 658. 2: 1, e11, 247, 413, 531, 663, 681. 3: 174, 218, 4e5, 457, 490, 707. 4: 6e, 195, 499, 511 673 5: e00, 340, 477, 576. 6: 308, 496, 625 10: 7e8, 790, 822. 11: 39, 86, 1e1, 233, 300, 887. 12: 335, 373. Non. lib. de Differ. & lib de Impropr.
oraque corticibus ſumunt horrenda cavatis. G. 2: 387

Vulgo *Maſchere*, quidam fortaſſe rectius, *Paura*, quod ad *Hortenda* alludit. Veneti *Volto*. Nam illi *Maſcheram*, quam Latini *Perſonam*. Stoicum legito.

orabat. AE. 4: 437. 6: 124. 10: 96
orabunt. 6: 849
oracula. G. e: 16. 4: 449. AE e: 114 3: 456 7: 81. 8: 131
oraculum. AE. 3: 143
orae. AE. 3: 410
oram. E. 8: 7 G e: 44. AE. 3: 396
oramus 1: 5e5
oranda. e: e3e
orandi G 4: 537
orando. 4: 399
orans. AE 6: 116 9: e4
orant. 5: 617. 9: 231
orantem. 4: e19. 1e: e94
orantes. 2: 519. 6: 313. 11: 885
oranti. 7: 446. 10: 599. 11: 697, 797
orantis. 10: 536, 554
orare. 10: 80
oras. G. 2: 47. ſc. *aloeariorum.* 4: 3. AE. 1: 158, 307. N. t1. 6. *ora*, & *orae.* 51e. e: 117. 3: 75, 108. 4: 106. 5: 703. 6: 61 7: 660. 9: 5e8. ambiit *oras.* ſc. *clypei.* 10: e43, 477, 588. 1e: 381
oraſſe. AE. 4: 205
orat. E. e: 43. AE. e: 452
orate. G 1: 100
oratis. AE. 11: 111
oratores. 7: 153. 8: 505. 11: 100, 331
oratur. 10: 6e3
oraveris. 6: 9e
orbe. E 1: 67. G. 1: 443, 5ae. AE 2: ee7. 6: 745
orbem. E. 3: 41. 4: 17. 8: 8. G. 1: 6e, e09, 231, 506. 2: 214, 401. 4: 79, 4e5. AE. e. 457, 602. 3: 512. 4: 119, 231. 5: 65. 7: 115, 258. 8: 97, 673. 10: 546, 783. 11: 257, 694
orbes. G. 1: 337. e: e53. 3: 173, 361, 424. de anguibus. AE. 1: 269. 5: 584. 8: 137, 448. 10: 885. 12: 743, 763, 9e5
orbi. nom. plural. 11: e16
orbibus. AE e: e04 8: 448
orbis. E 6: 34 G 1: e6, 460. e: 123, 339 4: 484. AE. 12 e33, 331. 5: 46. 7: 2e4. 1e: 708
orbita G. 3: e93
Orchades 1: 86
Orci. G 4: 502. AE. 6: 273. 8: 296

Orcus ab urgendo dictus, quod is Deus maxime nos urget ad mortem. C enim pro *g* frequenter ponebat antiquitas. Eundem Verrius ait ab antiquis *Uragum* dici, quod etiam *u* literae ſonum pro *o* efferebant. Haec fere Feſt Pomp. Sunt & qui Orcum dici volunt, quod dii jurabant per Stygem: eſt enim Orcos jusjurandum, ut aſpirationem nullo modo recipiat. Antiqui tamen aliquot codices, neque non Probi Valerii non incelebris Grammatici auctoritas, ſcripturam hujuſmodi arguunt. Is duobus in locis in Catholicis tradit, tria eſſe tantum Latina nomina, quae poſt *c* aſpirationem admittant: veluti *Lurcho*, *Pulcher* & *Orchus*. Hinc *Orcinus*, libertus, licet quidam imperite *Orcinius*, apud Juris civilis auctores, qui ſit ipſius teſtatoris defuncti, id eſt, qui Orci familiam auxerit, ut Apuleii opportune interim verbis utar. Quod evidenter docuit Trebonianus Inſtitut. lib 3. Tit. de ſingulis rebus per fideicommiſſum relictis. Hujus Orcini liberti meminit & Ulpian. Tit. de fideicommiſſ. libertati, l. Ergo; & de legitimis tutoribus l. tutela: duobus in locis Impp. quoque Dioclet. & Max. C. tit. de Ju-

de Juris & facti Ignorantia: Reſcripto, cujus initium eſt, Cum teſtamento. Ubi miror Accurſium, interpretem alioqui ſemper maxime oſcitantem, in his quae ad Verborum interpretationem pertinent, quae tamen dimidia pars juris civilis eſt, afferre, quamvis more ſuo inepte ſatis, duas hujus vocis rationes: priori Orcinum dici libertum notat ab ὀρθὰς, quod eſt *rectus*: puto ea inductus ratione, quod directam libertatem teſtamento manumiſſus accipere dicatur. Quod ſi ita eſſet, *Orthinus* ſane ſcribendum eſſet, non *Orcinus*. In quam ſententiam demiror venire Alciatum, virum alioqui inter noſtros juriſconſultos & acri judicio, & eruditione inſignem. Nos vero & inveteratam lectionem amplexantes, & rationem probabiliorem fortaſſe ſecuti, quam illi fuerint, ab Orco dictum Orcinum autumamus, argumentis quidem certiſſimis, quae ſupra allegatis titulis habentur. Quam noſtram ſententiam. & Accurſius ſcholiographus ibidem altera ratione tuetur, & Scholia Graeca omnia agnoſcunt. Sed imprimis Theophilus Anteceſſor, qui Inſtitutiones Juſtinianeas ex Latinis Graecas fecit. Is Titul. de ſingularibus rebus per fideicommiſſum relictis, ita ait: Κληθήσεται δὲ αὐτὸς παρὰ τοῖς ῥωμαίοις ORCINUS LIBERTUS, τοῦτ' ἔστι Χαρωνιτικὸς ἀπελεύθερος. De pheterro quoque, in quo mortui efferuntur, Martial. dixit, *Orciniana qui feruntur in ſponda*. Eſt & Orcus apud Hom. Theſſaliae fluvius, e quo manat Titareſius, qui Peneum, olei inſtar, ſupernatat. Eſt item alius eo nomine fluvius Bithyniae apud Arrianum, teſte Euſtathio: qui rationem nominis addit quod hoſti ficus perjurii vindex eſſet.

Orco. AE. 2: 398. 4: 240, 699 9: 527

Orcus G 1: 277

ordine. E. 5: 36. G 1: 210, 317 4: 4, 376, 537. AE. 2: 102. 3: 179, 447, 548. 5: 53, 102, 120, 172, 349. 6: 723. 7: 276. 11: 241

ordine longo. AE. 1: 395 703. 2: 766. 6: 482, 754. 8: 722. 11: 79, 144. *in* E. 7: 20. AE. 8: 629 *ex.* G 3: 341, 41 507: AE. 2: 456. 5: 773. 7: 139, 177

ordinibus. G. 2: 277

ordo E. 4: 5. G. 1: 236. AE. 3: 376 5: 707. 7: 44 11: 94.

ore. G. 1: 451. 3: 203, 273, 294, 439, 516. 4: 17, 92, 97, 201, 230, 277, 444. AE. 1: 296, 559, 614 737. 2: 475, 482. N. de improprius. 524, 593, 653 3: 234, 373, 463, 696. 4: 11, 79, 150, 276, 319, 510, 685. 5: 71. 385, 470, 842. 6: 76, 155, 530. 607 686. 7: 103, 118, 436, 451 9: 5, 319, 442. 10: 323. N de impropr. 349, 439. 11: 123, 132, 190, 251, 418, 535, 754. 12: 8. N. de impr. 47, 691, 832, 837

magno ſimul incipit ore AE. 12: 692. Contemplari licet ſupra ſcriptis exemplis, quam venuſte ac Poetice Pleonaſmum hac voce Maro frequentaverit, quam figuram etiam per dictionem *Voce* formare ſtuduit.

Oreadas AE. 1: 500.

Oreades Nymphae appellantur, quod in montibus frequenter appareant; & Oreus quoque Liber pater. Auctor Sextus Pompejus Feſtus

oremus. AE 11: 358, 414

Oreſtes. 3: 331 4: 471

Orgia. G. 4: 521. AE 4: 303. 6: 517 7: 403

oribus. 8: 486 10: 566.

orichalco. 12: 87

Horatius quidem in Arte Poetica, brevi antepenultima dixit: *Tibia non, ut nunc Orichalco juncta, tubaeque aemula.* Quam per ei diphthongum ſcribant Callimachus. οὐ λίπεν ἄστυ Πελλήνης, Οὐδ' εἰς ὀρείχαλκον μετήλλαξε θέσιν. *Orichalcum* igitur, quod apud Graecos ὀρείχαλκος eſt, *Aes montanum* interpretatur. Eſt enim ὄρος *Mons* & χαλκὸς *Aes*. Ut inſigniter errent, qui ex auro & aere compoſitum putant, tum quia compoſitio ex Graeco & Latino non facile admittitur, niſi prima pars ſit praepoſitio, vel adverbium, ut *Hemitegium*, *Anticatones*: tum etiam, quod primam ſyllabam correptam habet ab ὄρος. Quae ſi ab Auro contracta eſſet, O utique produceretur. Docuerunt praeterea nos interrogantes Metallarii, id omnino non auro miſceri, ſed ex lapide, quem illi *Zelamina* appellant, quae in agro Bergomenſi foditur, in vico Oneda nomine, Vallis Siranae. Sed neque ejus color ita nobis blandiri debet, ut aureus eſſe videatur, quem Poeta album recte dixit. Et Suidas *Aes pellucidum* interpretatus eſt, ſicut fuſores ipſi id lapidi, unde aes fulvum albeſcat alio nomine *Tuthiam albam* vocant; quam forte Orion antiqui Graece appellarunt, quod rudis ea materia, prout foditur acri confundenda adjiciatur. Ut Ugutio, Iſidorus & hos ſecutus juris profeſſor Albericus Roſacens, *Aurichalcum* defendentes, riſum etiam Heraclito ſuis non rationibus, ſed meris ineptiis movere poſſent. Emaculandae igitur juris civilis Pandectae, & *Orichalcum* ubique pro *Aurichalco* reponendum, ut Titul de legat 3 & de Actionibus empti & vend. & de Contrahend. empt & vend Lege Labeo. vulgo *Orbone*, vel *Latone*. Id quamobrem ita, Stoicus indicabit.

Oricia. AE. 10: 136

Oriens. G 1: 250. AE. 5: 739. 7. 51

Oriente. AE 5: 42

orientia. 7: 138

Oriteſti 3: 289

origine. G 2: 336. 3: 48, 122, 473 4: 286. AE 1: 286, 372. 642 753 10: 179 618

origo. 6: 73 AE 6: 730. 7: 371. 12: 166

Orion. pr brevi AE. 2: 535. 4: 52 10: 763 Horatius, *Dum pecori lupus, & nautis infeſtus Orion*

Orion. pr long. AE. 7: 719

Naſo ſimiliter prima longa in Faſtis: *Obſtitit Orion: Latona nitentibus aſtris.*

Oriona. AE. 3: 517. *Orionis* quinque ſecundam & tertiam a fine indifferentem habet. Ovid. Met. 13. *Aut Helicen jubeo, ſtrictumque Orionis enſem.* Claudianus: *Debilis Orione dextram ſubnitatur inermem.* Lucan. 9. *Teſte tulit coelo victi decus Orionis.* Graece ὁ Ὠρίων τοῦ Ὠρίωνος. Hujus ſigni coeleſtis meminit Homerus Iliados. Σ, verſu 486. Odyſſ. E. verſ. 121. & 274. & lib. Λ. verſu 309.

oris. G 2: 171 3: 196, 225. 4: 300. AE. 1: 1, 252, 301, 331, 369, 377, 538, 616. 2: 91, 282 3: 97 117, 131, 338, 469, 715. 6: 2. 7: 39, 270, 564, 647 8: 51, 381, 454 9: 646. 10: 164, 193, 655 11: 269 281, 630

Orithyia. G. 4: 463. AE. 12: 83

ornatur. AE. 2: 411, 680. 11: 885

ornabat. 7: 483

ornaret. G. 4: 119

ornat. AE. 10: 638

ornatae. G 4: 276

ornate. verbum. E 7: 25

ornatum. AE 7: 74

ornatus. E. 6: 68. G. 3: 21. AE. 1: 650

ornaverat 12: 344

orni. G 2: 111

ornos. E. 6: 71. AE. 4: 491. 6: 182. 11: 138

ornum. AE. 2: 626. 10: 766

ornus. G. 2: 71

ora. AE 2: 143 4: 319, 438, 435 5: 796 6: 76, 106. 8: 577. 9: 284 10: 61, 90. 11: 442 12: 60, 680, 913

Orodem 10: 732

Orodes. 10: 737

Orontem 1: 113. 6: 334

Oronti. 1: 220

Orphea. E 3: 46. 6: 30

Accuſativus Graecus: Phocas, ubi de Graecorum declinatione agit.

Orphei E. 4: 57. G. 4: 545, 553 Dativus Graecus: quem idem Phocas per I ſcribere videtur, citans verſum ex Buc. Facit & *Orpheo* Latine.

Orpheu G 4: 494

Orpheus. E 4: 55. 8: 56. G 4: 454. AE. 6: 119

Orphitus. AE. 11: 677

orſa. 6: 125, 562. 7: 387

INDEX ERYTHRAEI

orſa. id eſt, *adorta*. 435. 10: 632. 12: 124
Orſeu. 10: 748
Orſilochum. 11: 690
Orſilochus. 11: 636
orſus. AE. 1: 323. 2: 2, 91 656. 11: 806
orta. 7: 149. 12: 114
ortas. AE. 9: 92
Ortygiae. 3: 124: 143
Ortygiam. 3: 154, 694

Haec inſula Cycladum media aliis nominibus cognominatur Delos, Cynthia, Aſteria, Lagia, Chlamydia, Cynethus, Pyrpile. vulgo *Les Iles*.

Ortygium. nom. prop. viri. AE. 9: 573
orto. G. 3: 156
ortu. 1: 433
ortum. 1: 442. AE. 1: 626
ortus. E. 9: 46 G 1: 257 3: 277. 4: 544, 332. AE. 3: 167 4: 118. 6. 255 7: 206
Os. G 3: 454. 4: 232. AE. 1: 313, 589. N. tr. 6. v. ora & orae. & tr 7. 4: 639. 6: 80. 8: 152, 591. 10: 699. 12: 300
oſcilla. G 2: 389
Oſcorum. AE 7: 730

Oſci in Campania: in Oſcis Atellae, Neapolitani, Capuani, Cumani. Adi Feſt. Pompejum

oſcula. G. 2: 323. AE. 1: 256, 687. 2: 490. 12 434. De Different. Oſculi, & Suavi, vide Non l. b. 6. quamvis non citet Virg.
Oſinius 10: 655
Oſirim. 12: 458
oſſa. E. 10: 33. G. 1: 497. 3: 457, 485, AE. 2: 121 3: 57. 4: 101 5: 31, 47, 55, 422, 480, 787. 6: 55, 228, 328, 379 7: 458 8: 297, 390 9: 475. 10: 416. 11: 212, 696. 12: 448
Oſſae. G. 1: 282
Oſſam. 1: 281
oſſibus vix haerent. E. 3: 102. Jocus eſt Theocriti in Nomeo, Τήναις μὲν δὴ τηνῶν πάρτιθ. αὐτὰ λέλειπται τ᾽ ὀστέα, & quae ſequuntur. G. 3: 258, 272. 4: 308. AE. 1: 660. 4: 615. 5: 172, 865. 7: 333. 9: 66. 10: 384. 12: 36. Servium legito. Vulgi quoque ſermo. *Le delle oſſe*.
oſtendat. G. 2: 253. AE 5: 550. 6: 188
oſtendent. AE. 6: 869
oſtendere. G. 3: 261. AE 4: 470 7: 716
oſtenderit. G. 4: 544
oſtendit. 2: 166. 4: 232. AE. 2: 388. 5: 376, 443. 6: 368. 7: 143
oſtenduntur. 8: 264
oſtentabat. 3: 357
oſtentans. 6: 322, 567
oſtentant. 3: 703. 4: 73. 6: 673. 7: 636. 8: 477.
oſtentat. 12: 479
oſtentet. G. 2: 233
oſtia. AE. 1: 14, 400. 3: 688. 5: 281. 6: 43, 81, 109, 800. 8: 667
oſtrifera. G. 1: 207
oſtro. 2: 506. 3: 17. AE. 1: 639, 700. 4: 134 5: 111, 133 7: 277, 814. 10: 722. 11: 72. 772. 12: 67, 126
Othryadae. AE. 2: 336
Othryades 2: 319
Othryn 7: 675
ova. G 1: 379. 3: 438
ovans. AE 5: 331. 6: 589. 11: 738
ovantem. 3: 363. 9: 208. 12: 479
ovantes. G. 1: 346, 414. AE. 3: 189, 344 4: 343. 577. 9: 71 10: 409, 690. 11: 13
ovat. 10: 500
ovem. G. 4: 546.
oves. E. 2: 33. 3: 5, 94. 6: 5, 86 7: 3. 8: 52. 10: 16, 68. G 2: 375 Ovium mentio incipit, *Hoc ſatis armentis*, uſque in finem libri. 3: 297, 441. 4: 10. AE. 3: 660
ovile. AE. 9: 59
ovilla. G. 3: 537. AE. 9: 339
ovilibus. E 2: 8
ovis: 2: 42. 3: 3. alii *oves*.
ovium. 1: 22. 2. 33. G. 1: 17. 2: 196

P.

P*abula* E. 1: 50. G. 1: 86. 2: 436. 3: 321, 385, 481, 548. 4: 9: 244, 266, 280. AE. 2: 471. 12: 475
pacavit. 6: 804
pacatum. E. 4: 17
pace. AE 1: 249 3: 387. 7: 46, 426, 467. 8: 325. 10: 31. 11: 133. 12: 504
pacem. G. 4: 535. N. de improp. AE. 3: 261. N. tr. 5. 370. N. tr. 5. & de improp. 4: 56, 96. 7: 155, 285, 339, 444. 8: 114. 9: 279. 10: 80. 11: 110. 230, 336, 362, 414, 460 12: 202, 821
Pachyni. AE 3: 429, 699

Priſcianus, vel potius Rhemnius Fannius in Dionyſium, media correpta enunciavit, *Eminet ad Zephyrum Lilybe, Pachynuſque ſub ortum*. Item primam Ovid. 13 Metamorph. produxit: ut, *Et quibus imbriferos verſus Pachynus ad auſtros*. Quam ſurſus contraxit in 5. *Laeva Pachyne tibi, Lilybaeo crura premuntur*

Vulgo *Capo Paſſaro*.

Pachyno. AE 7: 289
pacis. G 2: 423. AE. 6: 852. 7: 536
pacifera: AE 8: 116
pacis. 3: 543 4: 618. 7: 266. N. tr. 3 11: 133, 363, 658. 12: 112
paciſci. 3: 230. 12: 49
paſtor. 10: 722
pactas. AE. 10: 79. N. lib. 6. inter ſperatam, &c.
pacta. G 2: 248
Pactolus. AE. 10: 142
pactos. 4: 99 10: 649
Padi. 9: 680

De Pado Venetiae flumine, agit Plin. longiore narratione, quam ſit a nobis repetendum, qui nova tantum afferre operam damus, aut ab aliis oſcitantes tradita, adnotare: ſicuti de hujus fluvii origine erraſſe Ptolamaeum alibi oſtendimus. Hujus rei mentio habetur a Poeta ſub Eridani Graeco nomine, quem & fluviorum regem appellat, nec immerito; triginta enim amnes in Adriaticum mare defert. Eſt etiam Atticae fluvius, alter Eridanus, in Iliſſum immittens, quem ſenem ad Padi differentiam vocavit Ovidius Metamorphoſ. 1. *Eridanuſque ſenex, lenisque Amphryſus, & Aeas*. Quamvis *Epidanum* pro *Eridanum* nonnulli imperite reponunt, ut illic diſputabimus.

Pado. G. 4: 462
Paduſ. *a*. AE. 11: 457

Padus amnis, ut Plinius ſcribit, anguſta foſſa Rhavennam trahitur, ubi Paduſa vocatur. Polybius tamen clariſſimus rerum ſcriptor, de Pado ad hanc ſententiam Graece loquitur: *Padus, cum ſimplex, ubi oritur, ſit, mox in duos alveos ſeſe deducens, in ſinum Adriaticum duobus oſtiis ebolvitur, Padoam, Olanamque accolae vocitant*. Ut recte Plinius de eodem loquens, ita ſcripſerit, *Proximum inde oſtium Capraſiae, dein Sagis, dein Volane, quod ante Olane vocabatur*. Volanae nomen adhuc reſtat; Paduſae vero, in Premerinum mutatum.

Paeana. AE. 6: 657. 10: 738
Paeoniis. 7: 769
Paemmium. 12: 403
Pegaſum. 11: 670
pagina. E. 6: 12
pagos. G 2: 382

Hinc *paganus*, quemadmodum a vico *vicinus*, quod nomen interdum remotiorem habet ſignificationem: nam apud Romanos gentem illam Martiam, quicumque ſacramento militiae ſoluti eſſent, pagani in eorum odium, quaſi ruſtici, appellabantur: reliqui vero ſtipendia facientes, Milites honeſto nomine cenſebantur. Hinc apud Juriſconſultos *Teſtamentum paganum*, quod a paganis ſecundum obſervationem juris communis fit; & *Militare*, quod jure & beneficio militari conditur, ut in Inſt. Tit. de Militari teſtamento traditur, & ſimpliciter in Pandectis, cod. tit. Pari ratione Majores noſtri recte *Paganos* dixerunt, quicumque militiae Chriſtianae addicti non eſſent, exceptis Judaeis, qui ſuo nomine ſatis premuntur. *Pagar* quoque verbum vernaculum, pro eo quod eſt *Solvere*, quod ipſi pagani militibus ſtipendia ſolverent, ſi quis dictum putet, meo quidem judicio non erravit, niſi potius *Pagar*, quaſi *Pacare*. Unde etiam *Quietationem facere*, vulgus loquitur. Quam acceptilationem Juris civilis auctores dixerunt. Conſule Stoicum.

Palaemon. E. 3: 50, 53. AE. 5: 823
palaeſtra. G. 2: 531
palaeſtras AE 3: 281
palaeſtris. 6: 642
palam. 7: 428 9: 153
Palam dis 2: 82
palantes. 3: 265 9: 21, 780. 10: 674. 11: 732 12: 615.

palantia.

palantia. 12: 738
palatia. G. 1: 499
Silius primo, *Pa* produxit: *Dum nova contemtu ſurgunt palatia flammis*.
Palatine. AE. 9: 9
Pa in dictione *Palatinus* communis inveoitus. Martialis: *Prima Palatina lux eſt haec orta tonanti*. Idem, *Ad Palatinas acipenſera mittite menſas*.
palato. G 3: 388
palear. 1: 191. 3: 334
palearum. 1: 368
palearia 3: 53
Pales. E. 5: 35 G 3: 1, 294
Palici. AE. 9: 585
Palinure. 5: 840, 843, 871. 6: 341, 373
Palinuri. 6: 381
Palinurus. 3: 202, 513, 562. 5: 12, 835, 849 6: 337
paliurus. E. 5: 39
palla, ablat. AE. 6: 555. 8: 702
Palla. 10: 411 11: 97, 152, 169. vocativus a Pallas, Pallantis.
Palladia. G. 2: 181
Palladii. AE. 9: 151
Palladis. AE. 2: 183
Palladis. 1: 479 2: 15, 163. 3: 544. 7: 154. 8: 435
Palladium. 2: 166
pallae. 11: 576
pallam. 1: 648, 711. N. de gen. veſt.
Pallanta. 8: 315, 575. 10: 374, 442, 480, 492, 504. 11: 142, 149, 163
Pallante. 8: 51. 10: 533. 11: 177
Pallantea. 9: 196, 241
Pallanteum. 8: 54, 341
A Varrone Virgilius diſſidet. Ille enim a balatu ovium per Antiſtoechon Palanteum dictum voluit.
Pallantis. AE. 8: 54. 11: 30, 39. 12: 943
Pallas. id eſt, *Minerva*. E. 2: 61. AE. 1: 39. 2: 615 5: 704
Pallas. 8: 104 110, 121, 168, 466, 519, 587. 10: 160, 365, 385, 393, 399, 429, 433, 442, 458, 474, 515. 11: 27. 12: 948
Pallas Pallantis extremam producit, quam contra Pallas Minerva contrahit, ex regula, quae eſt, quod omnes dictiones Graecae in *dis*, vel in *dos* genitivum mittentes, *as* corripiunt: ut Pallas Palladis, vel Pallados; Arcas Arcadis, vel Arcados. Alias vero producuntur. Quamquam Pallas Dea ultimam ſemper apud Poetam productam habet aut poſitione, aut quia in fine carminis collocetur, quae ſyllaba ſemper pro longa habetur.
Pallenen. G. 4: 391
pallente. E. 3: 39
pallentem. AE. 8: 709
pallentes E. 2: 47. 6: 55. G. 3: 357 4: 124. AE. 4: 26, 243. 6: 275
pallenti. E: 5: 16
pallentia. G. 1: 478. AE. 10: 822
pallentis. 6: 480
pallida. G. 1: 447 3: 552. AE 2: 354 3: 217. 4: 644. 8: 197. 10: 761
pallidus. G. 1: 277
palma, arbor. G. 2: 67. 4: 20
palma, victoria. AE 5: 339, 519. 7: 655
palmae, victoriae. G 3: 49, 102. AE. 5: 70, 111, 346
palmam, id eſt, *victoriam*. 5: 349, 472
palmas, id eſt, *manus*. G. 1: 59 3: 12. 4: 498. AE 1: 93. 2: 153, 405, 688. 5: 233, 256, 425, 686. 6: 685. 9: 16. 10: 596, 845 11: 574. 12: 936
palmas. G 2: 364
palmis, id eſt, *manibus*. E. 3: 99 AE. 1: 481. 3: 263 5: 364 7: 503. 8: 69
palmite. E 7: 48. G 2: 90
palmoſa. AE. 3: 705
palmula. 4: 163
Palmum. 10: 697
paludem. G. 4: 503. AE. 6: 323, 369, 414
paludes. G. 1: 363
paludi 4: 48
paludibus. 2: 110
paludis. 1: 113. AE. 8: 88
palumbes. E. 1: 58. 3: 69 N. tr. 4
palus. E 1: 49. G. 3: 432 4: 479. AE. 6: 107, 438. 9: 701, 801. 10: 709. 12: 745
Apud Horatium in Arte poetica *us* brevis eſt, *Regis opus ſterilisque diu palus, aptaque remis*. Quod puto fieri abjectione S, ſicut apud Hoſtilium Annal. 2 *Saepe greges pecuum ex hibernis paſtibus pulſi*. Poſſem ſexcenta exempla proferre, quae prudens praetereo. *Palus* pali habet primam longam: Juven. *Qui neſcit vulnera pali*.
paluſtrem. G. 3: 175
pampineas. E. 7: 58. AE. 7: 396
pampineis. AE. 6: 804
pampineo G. 2: 5
pampinus. 2: 448. 2: 333
Pan. E. 4: 32. 4: 58. 10: 26. G 1: 17, 392
Pana. E. 2. 31. 5: 59. 8: 24, G. 2: 194
Panaceam. AE. 12: 419. de hac lege Theophr.
Panchaeis. G. 4: 379
Panchaia. 2: 139
Pandare. AE. 5: 496
Pandarus. 9: 677, 722, 735. 11: 396
pandas. G. 2: 445. AE. 6: 109
pandens. AE. 6: 421
pandentem. 8: 712
pandere. G. 4: 28, 284. AE. 6: 267. 12: 584
pandetur. AE. 6: 97
pandimus. 2: 234. 3: 520
pandis G. 2: 194
pandit. AE 3: 479. 6: 282, 5: 5, 723. 12: 626
pandite. 7: 641. 10: 163
panditur. G 1: 13. AE. 8 262. 10: 1
pando. AE. 3: 179, 252
pandunt. G. 1: 399 2: 158
panduntur. AE. 2: 27
Pangaea. G. 4: 462
Panopea. AE. 5: 240
Panopeae. G. 1: 437
Nomen Nymphae marinae conveniens, quod aqua perſpicua ſit. Nam id ſonat Panope.
Panopes. 5: 300
Panos. 8: 344
Genitivus juxta declinationem Graecam, propter differantiam *panis*, ut notat Phocas, ubi de Graecorum declinatione agit.
Pantagiae. AE. 3: 689
Hunc in Sicilia amnem nonnulli vocant *Hipparin*. Sil. quoque Pantagiam: *Ac facilem ſuperari gurgite parvo Pantagiam*. Quem Serv. a ſonitu dictum putat, perinde ac ſi Pantagiam quaſi παντωγίαν dici innuat. Nam πάταγος ſonitus interpretatur. Claud. ἀπὸ τοῦ πάντα ἄγειν deducere videtur, quod obvia quaeque proſternat, ac ſecum rapiat. Ait enim in 2. de raptu Proſerp. *Et ſaxa rotantem Pantagiam*.
Pantherae. AE. 8: 460
Panthu 2: 322, 429
Panthus. 2: 318
papaver. G. 1: 212. 4: 131. AE. 4: 486. N tr. 4.
papavera. E. 2: 47 G. 1: 78. 4: 545. AE. 9: 436. N. tamen tr. 5. v. *laſſum* non *lapſo*, ſed *laſſa*, agnoſcit, & exponit *Marcentia*, & *Gravata*.
Paphiae. G 2: 64
Paphos. AE. 10: 51, 86
Paphum. 1: 415
papillam 11: 803, 862
papulae. G. 3: 564
Veneti ad epitheton alludentes *Broze*, alii *Brozze*, & *Bruſole*. Vide Celſum lib. 5. qui earum duo genera facit.
par. AE 2: 794. 6: 702 11: 174, 422
para. 3: 160. 7: 430
parabant. 4: 676. 12: 117
parabat. 1: 360 4: 238 9: 81
parabitur. G. 1: 429
parans. AE. 11: 549
parant. G 1: 165. AE 1: 179, 638. 2: 181, 447. 4: 88, 118. 9: 605
parantem. AE. 4: 390
parantis 10: 554
parare abitum. 8: 214. ſicut Ter. *fugam parare*.
parari pro *parabantur*. AE. 2: 132. & eſt figura non modo poetarum, ſed & hiſtoricorum proſa oratione ſcribentium. 4: 299. 7: 468
pararit E. 6: 80
paras. E 2: 71. AE. 3: 382. 5: 14. 6: 369. 8: 400
parat. AE. 1: 673. 4: 503. 7: 624 10: 585, 770. 12: 844
parata. 2: 334
paratae. 1: 362. 6: 604
paratam. 4: 75
paratas. 1: 557
parate. 11: 18
parati E. 7: 5. AE. 2: 799. 5: 108. 9: 158
paratis. AE. 3: 248 4: 555. 5: 578. 7: 97. 9: 248
parato. 5: 523. 10: 654
paratum. 5: 548
paratus. 2: 61. 12: 38
paravi. 4: 638
Parcae. E. 4: 47. AE. 3: 379. 5: 798. 9: 107. 10: 419, 815
Parentum. 12: 150
Paraas. 1: 22
parce. 1: 257, 526. 3: 42. 62

834. 9: 956 10. 552. N. tr. 5
parebant. G. 2: 339
parendum. 2: 363
parere. AE. 6: 63, 855. N. tr. 5 9: 115 8: 317
pareret. AE. 11: 105
pares. G 4: 239
parsimus. AE 10: 880
paris. G. 1: 6
parite. E. 5: 94. AE. 8: 109 12: 695
parius. E. 5: 7
pare nomen adje. 8. G. 3: 495
pares. AE 5: 728
parem. G 1: 258 AE. 12: 509
paremus. AE. 3: 189. 4: 577
parens. G 2: 173 3: 36. AE 2: 591, 664 5: 80. 6: 397, 609 9: 84, 10: 252, 443
parens, prima longa a pareo. 8: 695
parens, a paro. 2: 121. 4: 290. 10: 159
parent. 4: 295 7: 485 10: 176. N. tr. 5.
parentem, id eſt, *matrem*. G. 4: 520
parentem, id eſt, *patrem*. AE 1: 75. 2: 138, 596. 3: 58 4: 599 6: 765 7: 48. 8: 122 9: 90, 161. 12: 348
parentes, id eſt, *pater*, & *mater*. E 4: 62 G 3: 262. AE. 2: 595, 606 5: 180. 7: 140 201 597
parenti 3: 196. 6: 687. 10: 507. 12: 45, 152
parentibus, id eſt, *patri* & *matri*. AE. 10: 592 12: 216
parentis, id eſt, *patris*. E. 4: 26. AE. 1: 646 2: 299. 5. 47, 95, 595, 722. 747 7: 568. 8: 55, 95, 722. 9: 5. 10: 840. 12: 43, 395, 932
parentis, id eſt, *matris*. AE 2: 606 5: 341. 8: 551. 9: 289
parentum. G 5: 101. 4: 477. AE. 2: 448. 553, 681. 5: 94. 5: 39 553, 577. 6: 223, 308. 7: 172. 10: 827. 11: 887
parentum. AE. 6: 228

Servius *parentum*, hoc eſt majorum accipere videtur virilis ſexus, dum exponit, *Propinquitatibus enim virilis ſexus hoc debetur officium*. Caeterum Lucan Pharſaliae 2. de patre & matre intelligendum docet his verſibus: *Cum morte parentem Natorum orbatum longum producere funus*. Et apertius libro ſexto, *Fumantes juvenum cineres, ardentiaque oſſa, E mediis rapit ipſa rogis, ipſamque parentes Quam tenuere facem*.

Libet hic trium Juris civilis auctorum verba adſcribere, quod Parentum appellationem perbelle interpretantur, quo diſcamus, Verborum & Rerum ſignificationes felicius a clariſſimorum Iuriſconſultorum oraculis, quam ab ipſis Grammaticis peti poſſe, Ulpian. igitur Digeſtorum libro quarto, De in jus vocando, ſic inquit:

Parentes utriuſque ſexus accipere debemus. Sed an in infinitum, quaeritur. Quidam parentes uſque ad triſavum appellari ajunt: ſuperiores, Majores dici. Hoc veteres exiſtimaſſe, Pomponius refert. Sed C. Caſſius omnes in infinitum parentes dicit: quod & honeſtius eſt, & merito obtinuit. Parentes etiam eos accipi Labeo exiſtimat, qui in ſervitute filios ſuſceperint. Caii verba in l. Appellatione parentis, de Verborum & Rerum ſignificatione, haec ſunt:

Parentis appellatione, non tantum pater, ſed etiam avus, proavus, & deinceps omnes ſuperiores continentur: ſed & mater & avia, & proavia. Paulus vero in l. Juriſconſultus, paragrapho parentes, de gradibus affinitatis, ſic ait:

Parentes uſque ad tritavum apud Rom. proprio vocabulo nominantur: ulteriores, qui non habent ſpeciale nomen, Majores appellantur. Item Liberi uſque ad trinepotem, ultra hos, Poſteriores vocantur.

parere. E. 5: 4. G 3. 208 AE. 4: 258. 7: 423. 10: 179. 12: 189, 558 *Parere* a pario *pa* brevi Martial. *Gallia non parere*.
pares. E 7: 5. G. 1: 208. 3. 169. AE 1: 705 5: 114, 380
paret. AE. 1: 689 N. tr. 5.
paretur. G 2: 266
paria. AE. 10. 742. 11: 459
paribus. E 5: 90. G. 1: 490. 2 284. 4. 99. AE. 4: 102, 252. 5: 425, 562, 657. 6: 159, 184, 826. 7: 256 9: 34, 655. 10: 568. 11: 520. 12: 190, 344, 847.
Par idem. AE. 5: 370
Paridis. 1: 27. 6: 57. 10: 702
paritibus. G. 4: 298. AE. 2: 442. 5: 589
Parii. G. 3: 34
Parin. AE. 10: 705
Paris. E. 2: 61. AE. 2: 602 4: 215. 7: 321
pariter. G. 2: 389, 456. 4: 37. AE. 1: 572, 714. 2: 205, 729. 3: 560. 4: 190, 242 5: 142, 506, 555, 587, 810, 830. 6: 633, 769. 7: 729. 8: 444, 545. 9: 132, 305, 559, 628. 10: 222, 342, 756. 865. 11: 292, 675. 12: 574
Parius. AE. 1: 593
parma. 9: 548, 755. 10: 800. 11: 693, 711
parmam. 2: 175. 10: 817
parmas. 11: 619
Parnaſſi. E. 10: 11. G. 3: 291
Parnaſſia. E. 6: 29. G. 2: 18

Duplici ſſ ſcribitur a Parnaſſo, Martian. tamen Capella lib. 2. *na* corripuit. *Carpta Parnaſio cui fulgent ſydera coetu*. Quod fecit alterius ſ literae demptione, ſicut in *Cybele* quum media corripitur, & in aliquot aliis. Quanquam invenio in Graecis codicibus proſae orationis, modo duplici ſſ, modo unico hanc vocem notari.

paro. AE. 8: 476. 11: 515
Paros. 3: 126.

Haec inſula, de qua plura Stephanus, nunc *Pario*.

Parrhaſio. AE. 8: 344. 11: 31
pars. cum plurali. E 1: 66. G 2: 14. 4: 159, 378. AE. 1: 291. 2: 400. 4: 405. 5: 108, 558, 66 6: 298. 111. 9: 507. 11: 195, 466, 883. 12: 278
pars, cum infinitivo plurali. AE. 1: 423. 6: 492
pars. cum ſingulari E. 4: 53. G 2: 40. 3: 286. AE. 2: 66 6: 6 7: 166, 686. 8: 428, 548. 9: 131, 156. 10: 427, 727. 11: 214, 888
parta. E. 3: 68. AE 2: 784 3: 495 7: 598
parte. G. 1: 55, 370. 2: 270. AE. 1: 474. 4: 153, 574. 5: 187, 277, 858. 8: 426, 433, 682 9: 468, 521, 562. 650, 691. 10: 362. 11: 203. 121 145, 346.
partem. E. 3: 73. *hanc aſpice*. ſcil. quartam Georgicorum. G. 4: 2. 220. AE. 3: 235. 6: 31, 440, 622.
7: 709. 8: 511. 9. 540, 790. 10: 128. 11: 694
partes G 2: 483. AE. 4: 286, 650. 6: 540 7: 69. 8: 21. 111 748
Parthenios. E. 10: 57
Parthenium. AE. 10: 748
Parthenopaeus. 6: 480

Hunc Serv. Menalippae & Melanionis filium facit. At Diod. eum matri reddit Atalantae, nec Martis, nec Menalippes facta mentione. Quod ſi ita eſt, eum patre genitum Melanione credimus, qui Atalantam adamavit. Naſo de Arte am. *Talia Milanion Atalantae crura fugacis Optavit manibus ſuſtinuiſſe ſuis*.

Parthenope. G. 4: 564
Parthi. 4: 314
Partho. E. 10: 59
Parthorum. G. 4: 211
Parthos. AE. 7: 606
Parthum G. 3: 31
Parthus. E. 1: 63. AE. 12: 857
partibus. G. 1: 231. AE. 11 508. 7: 70. 9: 754. 12. 521, 708
partim. AE. 5: 187 10: 330. 11: 204
partire. 11: 510
partiri. G. 1: 126. AE. 11: 822
partito. AE. 5: 502
partitur. 1: 194
parto. G. 1: 300. AE. 2: 578. 8: 317
partu. G. 1: 278. AE. 1: 274. 6: 786. 7 660. 12: 847
partum. G. 3: 157. AE. 5: 129. 9: 298
parturit. E. 3: 56. G. 2: 330
partus. AE. 6: 89 7: 321 N. tr. 4.
parva. E. 5: 54. G 2: 18 4: 176. AE 2: 213 3: 402. 4: 176 7: 243. 9: 145. 299. 11: 430. 12: 475
parvae. AE. 3: 276 11: 575. 12: 862
parvam. E. 8: 37. G 1: 415. AE. 3: 549. 8: 554
parve. E 4: 60
parvi. AE. 2: 563
parvis. E. 1: 24 6: 811
parvum. AE. 6: 863
parumper. 6: 382
parvo. AE. 5 685. 6: 843. 9: 909. 10. 517. *Haud illi ſtabant Aeneia hoſpitia*. 494. parvo pretio: ſicut magno, hoc eſt, magno pretio: ut *mutentur vellera magno*: & *magno mercentur Atridae*.

parvis. G.2:554.4:201. AE. 8: 423, 543
parvulus. 4: 328
parvum. 2:320, 674
parvus Mycon. E. 7:29.
Iulus. AE 2:677, 710, 723.
Priamus. 5:563. *Atys*. 568.

Ecce quam perpetuo hoc epitheton Iulo adjacet. Ut ille explodendus ſit, qui contra prudens Virgil. conſilium illic, *mihi ſolus Iulus ſit comes*, legendum contendit, licet id ex veterum exemplariorum auctoritate facere videatur, & hanc lectionem innuere Tiberii Donati interpretationem affirmet. Nam ut in verbo *parvus*, & filii nomen eſt, & aetatis, quod & ad Iuli nomen alludit, ratio quoque oſtenditur, quamobrem Aeneas manu puerum traheret, viae alioqui fugaeque per ſe ſatis invalidum propter aetatem. Quae res eadem fecit, ut etiam longaevum parentem pius filius ſuccollaret. Atque ita prudenter & Virgiliane, *ſolus*, verbum odioſum, non excludit ab Aeneae comitatu Creuſam uxorem, ſed conſilium cari conjugis, qui facilius eam evaſuram illius noctis periculum judicabat, ſi pone ſervans veſtigia ſequeretur.

paſcant. G 3: 143
paſcat. 2: 285
paſce. E 9: 23
paſcente. 1: 78
paſcentem. G.2: 199. 3:467
paſcentes. E.3:96 4:45. 5:12. AE. 6: 199
paſcentur. E. 1: 60. 5: 77
paſcere. E 6:5 G. 3:335. AE. 6: 655. 7: 391
paſces. G 3: 155
paſcet. AE. 1: 608
paſci. 2: 684
paſcis. 10: 627
paſcit. G.2:189. 3:50. 4:395. AE 1: 464, 7: 684
paſcite. E. 1: 46. 3: 85
paſcitur. G. 3:219, 342. AE. 1: 186 11: 787
paſcua. E. 1: 49 G. 3:323, 323, 339
paſcunt. AE. 3:650. 11:319
paſcuntur. G.2: 375; 432 3: 162, 314, 528. 4:181. AE. 6: 653
Paſiphae. 6: 25
Paſiphaen. E. 6: 46. AE. 6: 447
paſſa. partic. verbi patior. 1: 386
paſſi. 1: 199. N. tt. 5. 6:660. 7:182
paſſibus. 2: 724. 6: 263. 7: 157. 11: 907
paſſim. E. 4: 19. 7: 54. G. 2: 132. 4: 181. AE. 2: 364, 384, 570. 3:220, 510. 4: 162, 195. 5: 676 6: 652, 886. 8:360. 9:316. 11:385
paſſis. AE. 1:232, 480. N. tt. 5. 2: 403. 3: 262
paſſo G. 2: 93. N. tt. 5
paſſos. 4: 269
paſſus. E 8:24. G. 1:124. 3: 141. 4:438, 503. AE. 1:5, 644. 3:628. 3:462. 10:162, 436
paſtae. E. 9: 31
paſtas 4: 24
paſti. 7: 39, 44
paſtor. 2:1. 6:68 G.3:2. 402, 420, 455. 4: 317. AE. 2: 308. 4:71. 7:363. 10:406. 12: 587
paſtorale 7: 513
paſtoralem. 7: 817
paſtore. 11: 811
paſtorem. E. 6:4: AE. 3:657. 12: 305
paſtores. E. 1: 27. 5:41, 59. 7: 25 9:34. G. 4: 281, 319. 4: 278. AE. 2: 58
paſtoribus. G. 2: 303, 435
paſtoris. E. 10: 51
paſtorum. 8: 1, 23. G 3:477. 4: 565. AE. 7: 574. 11: 569
paſtos. E. 5: 24
paſtu. G. 1: 381. 4: 186, 434. AE. 7: 700
paſtus. G 3:231. AE. 2:471. 10: 710. 19: 494
Patavi. AE. 1: 247

Padet me audaciae Barbari noſtri, qui imperitae plebeculae, & helciariorum vocem conſectatus, urbem hanc Antenoream, ſtudiorum alumnam, Paduam nominavit Corollarii capite primo. Qua ratione *Pavam* quoque a naviculariis, & *Pa* mutuari potuit, qua voce illi identidem inclamantes, vectores invitant. Nuſquam enim *Padoam*, pro Patavio apud idoneos legere eſt, ſed eam vocem peperit Barbaries, quam a Barbaro, hoc eſt viro doctiſſimo, approbatam nollem. Hinc enim factum exiſtimo, ut quidam, tanti viri auctoritatem ſecutus, hoc verbo non abſtinuerit. Quod tamen Marinus Becichemus, ut decuit, aequo animo non tulit. *Padua* autem a Patavio conciſum eſt verbum a populo, T in D mutata, & ſublata A, & IUM deſinentia generis neutri, in A terminationem foemineam verſa, quam in appellandis civitatibus populus vehementer amat. Nam quod Patavinum a Pado altera traditione deducit Servius, ipſe ſane viderit, qui id fiat, niſi Padoam quoque admittat: quod non videmus; nam de Patavii tantum origine loquitur. Multo igitur rectius majores noſtri, in quorum libris vernaculis a Patavio *Pataſia* hujus urbis illorum temporum nomen legimus. Quamquam *Padoam* pro oſtio Padi Polybius memorat, de quo nos in *Paduſa*

pateant. 1: 298
pateat. E. 3: 105
patefactus. AE 2: 259
patens. AE. 11: 40
patentem. 7: 230
patentes. G. 4: 77. AE. 4: 153. 5: 552. 9: 683, 693 11: 879
patenti. G. 2: 41
patentibus. AE. 2: 266
pater. E. 3: 33. 4: 56. G. 1. 121, 283, 328, 355. 2:41 7:4: 323, 369. AE. 1:65. 345, 555. 2: 87, 617, 648. 653, 678, 710. 4: 234, 372. 5: 14, 241. *Iuno pater*, id eſt, *Aceſtes*. 533, 690. 6: 719, 780, 863 7: 48, 61, 92, 178, 327. Naturae modo nomen eſt pater non venerationis, convenit autem cum ſequenti verbo, *odere ſorores*. 485. 654. 685, 792. 8: 138, 198, 357, 394, 454. *Lemnius*, id eſt, *Vulcanus ab inſula Lemno*, ubi eum officinam habere, fabulae ferunt, unde ab Auctore obſcoeni carminis *Inſularis ductor ferreus* appellatur. Inſula hodie *Stalimine* 540, 558. 9: 300, 406, 449. 10: 2, 18, 62, 351, 421, 450, 743, 875 11:157, 356, 410, 558 12: 50, 520, 703
pater omnipotens G. 2: 325. AE. 2:60. 3: 251 4: 25. 6: 592. 7: 141, 770 398, 591 100. 11: 789 12: 178.
pater Aeneas. AE. 1: 580, 699 2: 2. 3: 343, 716. 5: 130, 348, 461, 545, 700. 8: 28. 215, 606 9: 172. 11: 183, 904. 12: 166, 440, 697
pater Anchiſes. 2: 685. 3: 9, 263, 525, 539, 558, 610. 6: 679, 854. 7: 245
pater, id eſt, *Aeneas*. 5: 358. 424, 867 7: 119, 274, 618, 8: 394. 9: 649. 11: 469 12: 13
pateram. 1: 729, 739 4:60. 5: 775
pateras. 3: 67, 355. 5: 91. 7, 33. 8: 640
paterentur. 4: 340. 7: 21
pateret. 10: 847
pateretis. E. 1: 38
pateris. G.2:192. AE. 5: 98. 6: 249. 12: 174
paterna. AE. 8:226. 10: 705
paternae. 5: 81. 10: 188. 12: 225
paternas. 11: 44
paternis. 3: 121. 10: 852
paternum. 7: 657
pateſcit. 3: 530
pateſcunt. 2: 309, 483
patet. 2: 661. 6: 127, 578. 9: 238. 11: 644
pati. E. 2: 15. 10: 53 G. 3: 60, 183 208. AE. 1: 219. 2:638 7:807. 10: 866. 12: 147, 171, 679
patiae. AE. 8: 577
patiare. 10:904. 12:33
patiens. G 2:472. AE 5: 390. 6:77. 7:490. N. tt. 1. v. manſuetum. 9: 607. 10: 610
patientem. G. 2: 223
patiere. G. 1: 72. AE. 7:421
patieris. AE. 11: 847
patietur. E 4: 40
patimur. AE 6: 743
patitur. G 2: 318. 3: 216. AE. 9: 795. 12: 480
patiuntur. 7: 200
patre. prima long. 10: 205. 11: 666
patre. prima brevi. 11: 341
patrem. G 4: 382. AE. 2: 666, 724, 747. 3. 35. 4: 605
patres G. 2: 473. AE 5: 72 1: 579 4: 684 7: 372, 727 8: 132. 9: 192. 11: 454
patri. 2: 674 4: 58. 5. 603 6: 859. 7: 281. 9: 312. 10: 525. 11: 178
patria. E 10: 46 AE 1: 357. 2: 491. 3: 325, 613. 4: 633. 6: 508 7: 192, 299. 8. 333. 10: 75. 12: 44, 136

patria.

patria. AE. 2:520. 2:242 4: 347 5:632. 7:122. 10:351. 11:797
patriae. E. 1:3 G. 2:116. AE. 2:159, 291. 573, 634. 3:10. 5:624. 6:33, 813, 823 8: 531. 9:294, 786 10:59, 371, 824, 853. 11: 246, 359, 594, 892
patriam. E 1:4. G 1:205 2: 512. 3:10, 120 4:155, 390. AE. 1:51, 380 2:137, 576. 6:621, 660 7:182 10:436. 11:127, 249, 795
patrias. AE. 2:180, 577. 3: 281. 11:719
patrias aras. 3:332

Quidquid dicat hic Servius, patrias aras accipe quaſi Achilli Pyrrhoque fatales. Quippe Pyrrhus ad aras ejuſdem Dei obtruncatus eſt, cujus antea pater ejus Achilles. Namque omnibus, qui Aeacidarum cognomine cenſerentur, fatale fuit, ut eandem necis ſortem divinitus ſubirent: ſiquidem Achilles a Paride Priami filio, & Apolline interfectus eſt, ut canit Homerus: Pyrrhi Achillis filii caedem oraculum Delphicis imperavit. Poſtremo Pyrrhum Aeacidae filium diem obiiſſe apud ſe Argivi teſtantur, necis auctore Cerere: quod & Lenceas carmine complexos eſt. Haec nos Pauſanias monuit.

patrillus. AE. 5:758. 7:611. 8:679 11:379 12:111
patrii. G. 3:499. AE 2:702. 9:147 11 374
patriis. E 4:17 G 1: 394 3: 346. AE. 2:620. 3: 595. 4: 602 7: 219, 653, 736. 9: 674, 738. 10: 198. 11. 269, 281, 882
patrio. AE 2:610, 658. 3: 249, 297. 7: 269. 8: 696. 10: 558
patrius. E. 1:68. G. 1:52. AE. 2:95 279, 539, 717
patris. G. 2:67 AE. 1, 665. 2: 663 4: 238, 351, 427. 5: 33, 827, 863. 6: 116. 7: 102. 8:550 10:460, 534, 688. 11:61 12:12
patrium G. 1:16. AE. 5:601. 8: 681. 12: 834
patrius. AE. 1: 643
Patron 5: 298
patrui. 6: 402
patrum. G 2: 509. 3: 128, 158, 177. AE 1:95, 641. 2: 715. 5:341. 8:598. 10:282.
11: 186. 688
patuere. AE. 6: 81. 8: 242
patuerunt 12: 710
patuit 1: 405
patulae. E. 1: 1 G. 4: 566
patulis. G. 1: 376. 3: 361. AE. 9: 115
pauca. E 4:31. 10:1 2. G 4: 117. AE 3. 373, 377. 4: 333, 337 8:154. 10:17
pauci. AE 1: 538. 6: 129, 744
paucis. 3: 190. 4: 116. 6: 672. 8: 50 10:16, 186 11: 315. 12: 61
paucos. 12: 615
pavere. G 4: 152
pavidae. AE 2:489, 766 8: 591
pavidam. 9: 473
pavidi. 2: 685. 7: 780. 12: 717
pavidos. G. 3: 372. AE. 5: 575. 8: 349.
pavidum. AE. 11: 406
pavit. E 10: 18
pavitans. AE. 2: 107
pavitantem. 6: 498. 11. 813
paullatim. E 4:28 6:36. G. 2:134. 3:215. AE. 1: 720. 2: 630. 6: 358. 7: 429 8: 326. 9:789 11:819
paulliſper AE. 5: 846
paullo. E 4: 1
paullum. AE. 3:597 4:649
pavor. G. 1:331. 3:106. AE. 2:229, 369 3:57 5:138
pauper. 2: 87. 8: 105. 12: 529
paupere. 3: 615. 6: 811
pauperiem. 6: 437
pauperis. E 1: 69. 7:34. 8: 560
pauſia. G 2 86
peccare. AE. 9: 140
peccata. 10: 32
pecora. 4: 168 7: 679
pecori. E. 3:6 83, 101. 5:60. 7:47 8: 15 G. 1: 4, 163: 445 2: 233, 435. 3: 72, 125, 159, 326, 419. 4: 129, 402
pecoris. E 1:38 2:20. 3:101. 5:44 10: 17. G. 2: 429. 3. 75 AE. 8: 601
pecorum. G 2:517. 3: 554. 4: 559
pectebat. AE 7:489. N. tr. 2. v. Manſuetum.
pectine. G. 1: 294. AE. 6: 647. 7: 14
pectora. G 1:420. AE 1:153, 197, 355, 481, 567. 2:200, 296, 349 3: 56. 4: 412, 673. 5: 7, 826. 7: 349, 518. 8: 19, 151, 267. 9: 250, 432, 543. 10: 151, 571.
11: 86, 216, 357, 452, 615, 875. 12: 89: 217, 541, 871
pectore. E. 2: 64. G 3: 373, 426. 4: 83. AE. 1: 36, 44, 217, 371, 485, 521, 657, 717 2: 107 288, 474 3: 246, 426. 4: 4, 11, 67, 448, 530, 553, 563, 689 5: 182, 363, 408, 434, 482, 558. 679, 701, 780. 6: 55, 78, 85, 101, 261, 600 7: 254. 291, 356, 391 8: 437. 9: 103, 276, 326, 347, 414, 718, 740 10: 212, 337, 556, 138. 11: 40, 368, 377, 409, 639, 685, 840. 12: 831, 888, 924, 950
pectoribus. AE 4:64 7:278. 10:567. 11:37, 615
pectoris. 12: 508
pectunt. 12: 86
pectus. G. 3: 81. 4: 75 AE. 1: 502. 3: 298 4: 589. 5: 781. 6: 48. 7: 338. 9: 700. 10: 422, 425, 601. 11: 370, 667. 12: 5
pecuaria. G. 3: 64
pecudem. AE. 3: 120. ipſe atri velleris agnam Aeneas matri Eumenidum, magnaeque ſorori Enſe ferit.
pecudes. E. 2:8 G. 1: 424, 478. 2: 150, 340. 3: 243, 368 AE. 1: 743 5: 641, 656. 4: 525, 636. 6: 153. 11: 199 12: 214
pecudum. E 6:50. G 3:383, 471, 480. 4:327. N. tr. 5. & de Improp. AE. 4:63, 201. 5: 736. 6: 728. 8: 27 10: 176. 12: 174
peculi. E 1: 33

Titulum *De peculio*, ſatis longum habes Digeſtorum lib. 15. & alium ſequentem, *Quando de peculio actio annalis eſt.* Item lib. 32. *De Peculio legato*: & Codicis Juſtiniani lib. 7. 12. *De Peculio ejus qui libertatem meruit.* Peculii meminit etiam Celſus in L. Chorus, paragrapho 1. De Legat. 3. & Ulpianus L. Paterfamilias peculium, De verborum ſignificatione. Et idem in L. Si ego, paragrapho Dotis cauſa, Tit. De jure Dotium. Et L. prima, paragrapho Peculiatem, De Tributoria actione.

pecus. E. 1:75 3:5, 20: 34 5: 87. G. 2: 371. 3: 299, 442, 445. 4: 168. N. de Impropriis. AE. 1:436. 8:212. 9.
341. 12: 171: 718
pede. G. 3: 256, 499. 4: 233. AE. 8 702 10: 255, 494, 587, 736. 12: 356, 465, 475
pedem. G. 1: 11. 4: 485. AE. 1: 378, 657, 756. 4: 518. 5: 511, 830 6: 386 9: 125. N: de Impropriis. 10: 764. 12: 748
pedes E 9: 1 G 1: 171 2: 94. 4: 458. AE 1:404. 2:273, 663 5: 881, 673. 10:307 11:752
pedes, id eſt, *pedibus*, vulgo *pedon*, *alla pedona*, *a piedi*. Et dicitur eo modo quo *eques*. AE 6: 880. 7: 624. 666 10: 453, 751, 764. 11: 506. 12: 510
pedeſtres. 10: 364
pedeſtri. 12: 709
pedibus. E 3:87. 5:57. G 2: 243. 2: 232, 491. 4: 257. AE. 2:227, 235. 3: 133. 4: 180, 239, 491. 5: 255 6: 256, 644 7: 66, 100. 8: 209. 224, 264 9: 556, 564, 629. 10: 372. 11: 390, 723 12: 250
pedicas. G. 1: 307
pedis. G. 3:460. AE. 5: 567. 7: 690
peditem. AE. 6: 516 10: 751
peditum. 7: 793
pedum. E. 5: 88. G. 4: 310. Sext. Pomp. Feſtus.
pedum. AE 2:732. 3:648. 5: 67, 430. 7: 812, 807. 8: 458 11: 573, 911. 12. 335, 445
Pegaſum, nom. prop. viri. 11: 670
peius. G. 1: 200
pelagi. G 1: 383. AE. 1:138, 154. 3: 241, 555, 708 5: 165, 235, 617 6: 532. 7: 304: 586. 8: 333 9: 81, 117 10: 131, 289
pelago. G. 1: 142, 430. 2: 42. AE 1:181, 246, 364, 667 679 2:36, 179, 275, 806 3:69, 124, 204, 478, 50. 4: 52, 546. 5: 124, 212 870. 6:3 8:691. 10:165
pelagus. AE. 5 9 10:378
Pelaſga. 2: 152. 9: 154
Pelaſgae. 2: 106
Pelaſgi. 1:624. 2: 83
Pelaſgos. 8: 600
Pelaſgum, pro *Pelaſgorum*. 6: 503
Pelethronii. G. 3: 115
Pelias. AE. 2: 435, 436
Pelidae. AE. 2: 548. 5: 808 12: 350
Pelides. 2: 263

Pelle. G. 1: 281
Pelion. 3: 94
pellacis. AE. 2: 90
pellant. 8: 147
pelle. nomen. AE. 1: 722. 5: 37. 7: 588. 8: 177, 366
pelle. verb. 2: 784. 5: 812
Pellei. G. 4: 287
pellem. G. 4: 302. AE. 9: 306
pelles. AE. 3: 249. 9: 529 10: 277. 11: 116
pelli. verb. 7: 579
pellibus. E. 2: 41. G. 4: 342. AE. 7: 88, 396 8: 282
pellis. G. 3: 502 AE 8: 553 10: 483. 12: 679, 770
Pelopea. AE. 2: 293
Pelops. G. 3: 7
Pelori. AE 3: 411, 687
peltae. 7: 743
peltis. 1: 490 11: 663. N. de Gen. Arm. citat locum ex 1 Aeneid.
Peloſiacae. G. 3: 228. *Pelu ſium* vulgo *Damiata*, ali *Roſeto*.
penates. G. 2: 505. 4: 155 AE 1: 68, 378, 527, 704. 2: 293, 514, 717, 747 3: 15, 148, 603, 4: 21, 598 5: 62, 631. 8: 11, 39, 543. 9: 258. 11: 264
penatibus. AE. 3: 12. 8: 123, 676
pendebant. 8. 197
pendebat. E. 6: 17. AE. 3: 512. 8: 227
pendebit. E. 4: 29. 7: 24
pendeas. AE. 10: 586
pendent. G 1: 214 2: 523 3. 53. 4: 257 AE. 1: 106. 4: 88. 5: 147. 6: 617. 7: 184, 278. 11: 577
pendentem. AE 8: 669. 9: 562
pendentes. 8: 632
pendentia. G. 4: 374. AE. 5: 393. 9: 331
pendentibus. AE 1: 166
pendere. E. 1: 38, 77, AE. 6: 20
pendes. AE 6: 151
pendet. G. 2: 89. AE. 4: 79. 10: 303 12: 374
penditis. AE. 7: 595
Penei. G. 4: 355
Peneia. 4: 317
Peneleï. AE. 2: 425
Penes te. 12: 59. Ulpian. in Tit. de Verb. ſign. *penes te*, inquit, amplius eſt, quam *apud te*. Nam *apud te* eſt, quod qualitercumque a te teneatur: *penes te* eſt, quod quodammodo a te poſſidetur. Vide etiam apud Feſtum.
penetrabile. G. 1: 93. AE 10: 482
penetrali. AE. 4: 504
penetralia. 2: 484, 6: 71. 9: 259
penetralibus. G. 2: 379. AE. 2: 297, 506 5: 660. 7: 59
penetrant. G. 2: 504
penetrare. AE. 1: 243
penetravit. 7: 207
penetrat 7: 363
penetravit. 9: 10
penitus. E. 3: 67. G. 2: 290. 4: 43. AE. 1: 200, 512, 536. 2: 10: 487. 3: 32, 673. 6: 59, 679, 737. 8: 148, 242. 9: 25, 241, 713 10: 526. 11: 623. 12: 263. 390
pennae. G. 3: 372. AE. 5: 363. 10: 187 12: 750

Galea criſtis adornatur, quo terribilior hoſti fiat, & formidoloſus ejus aſpectus magis horrori ſit: Hinc, *Terribilem criſtis galeam*: & *Criſtatus Achilles*. Et mille alia. Porro miles longe procerior criſtis apparet, unde illud, *& criſtis capita alta ferentes*. Has autem ex olorinis pennis colligere moris fuit apud antiquos, quum hodie ex ſtruthocamelo plurimum petantur. ut, *olorinae ſurgunt de vertice pennae*. Quae alias ex equinis ſetis componebantur. Ut, *Criſtaque hirſutus equina*. Quae criſtae etiam *jubae* appellabantur, ut, *diſcuſſaeque jubae capiti*. Et, *Graiarum errore jubarum*. Et, *Clypeumque jubaſque Divini aſſimulat capitis*. Rubrae autem hae de cono galeae, aut duplices, aut triplices conſurgebant. Quare ipſe earum ſummitates *conos* appellat. Ut, *Viden' ut geminae ſtant vertice criſtae?* &, *Cui triplici crinita juba galea alta Chimaeram Suſtinet*. Et, *Purpurei criſtis juvenes*, *&c*. Galeam hodie *elmum* & *elmetum* quamobrem dicamus, tu interea cogitabis, dum Stoicus noſter editur. Cornum vero galeae *elmetum* appellant, vel quia pars ejus ſumma ſit, unde & *Apex* vocatur: vel a Chimaera, quam Virgil. in Turni galea ſtatuit verſu ſupra citato. Vulgo hujuſmodi inſignia galeae impoſita, *Impreſa* nominamus, de impreſſione, quam nos ſtrenue facturos in hoſtem pollicemur. Criſtam vero ipſam *pennacchio*, & *pennacchiera*. Illud autem obiter adnotatione dignum, quod, dum ſummus poeta eam Chimaeram etiam flammis armat, inquiens, *Aetnaeos efflantem faucibus ignes*, *&c*. Homerum ſecutus eſt, apud quem Pallas pugnanti Diomedi ſimilem flammarum ardorem injecit: quas flammas etiam in conum galeae ſui Aeneae Poeta tranſtulit. Nam inquit, *Ardet apex capitis*, *criſtiſque ac vertice flamma Funditur*, *& vaſtos umbo vomit aureus ignes*. Sed & de eodem Turno quoque dixit: *tremunt ſub vertice criſtae Sanguineae*, *clypeoque micantia fulmina mittunt*.

pennas. G. 1: 399
pennata. AE. 9: 473
pennis. G 1: 407, 410. 4: 173, 310. AE 3: 258. 4: 223, 700. 5: 215. 6: 15, 240. 10: 722. 11: 272, 722, 867. 12: 258, 474, 892
penſa. G. 1: 391. 4: 348. AE. 9: 476
penſo 8: 412
Pentheſilea. 1: 491. 11: 662
Pentheus. 4: 469
penum. 1: 704
penuria. 7: 113
pependit. 1: 715. 2: 546 5: 206. 7: 167. 8: 277. 9: 735. 10: 342
pepercit. 2: 534
pepercere. 6: 435. 11: 25. N. de Impropr.
pepigere. 11: 133. 12: 12
pepigi. 8: 144
pepigit. 10: 902
peplum. 1: 480
Pebrevem poſuit Sidonius: *Poſt Chalybem pendente peplo*, *tegit extima pepli*. Capella tamen in 6. ſecundum Poetam ait, *Aetheris aſtrifico lumina multa peplo*.
per. E. 5: 46. 6: 41. 7: 11. 8: 9, 86. 10: 58. G. 1: 81, 87, 109, 122, 206, 232, 232. *per ambas*, id eſt, *inter ambas*. vide Serv. 331, 366, 398, 408, 434, 477, 483, 487 506. 2: 46, 54, 100, 154. 176, 208, 245, 294, 307, 346, 361, 364, 384, 388, 402, 414, 473, 509, 527. 3: 9, 47, 87, 109, 162, 272, 294, 239, 248, 276, 291, 412, 456, 469, 521, 535. 4: 19, 58, 82, 221, 196, 208, 221, 302, 337, 457, 562. AE. 1: 22, 59, 119, 286, 204, 214, 245, 300, 305, 375, 430, 440, 445. 457, 578, 498, 504, 576, 615, 642, 691, 707, 725 2: 120, 141, 173, 228, 249, 252, 255, 262, 358, 363, 397, 428, 502, 527, 570, 590, 664, 693. 705, 732, 754, 768. 3: 126, 152, 221, 283, 295, 315, 325, 374. 4: 56, 74, 101, 163, 184, 270, 300, 310, 313, 357, 378, 381, 404. 523, 609, 666, 700. 5: 7, 86, 102, 188, 335, 392, 502, 559, 594, 609, 628, 636, 657, 663, 676, 732, 765, 786, 793, 996, 819. 837: 6: 16, 54, 82, 110, 194 202, 235, 257, 270, 335. 365, 300. 378, 386, 411, 452, 458, 462, 490, 557, 588, 596, 619, 633, 654. 656, 659, 663, 684. 692, 726, 743, 748, 785, 795, 888. 7: 60, 66, 104, 109, 144, 198, 222, 228, 234, 296. 299, 377, 384, 540, 551, 655 702, 801, 808 8: 26, 30. 82, 143, 256, 590, 399, 406, 526, 529. 535, 554, 594, 617, 645, 657, 665, 749. 9: 31, 58, 58, 85. 104, 112, 164, 174, 224, 258, 300, 314, 316, 339. *per ovilia turbans*, i. e. *perturbans ovilia*. 356, 383, 402 409, 418, 433, 438, 573, 498, 617, 624. 664, 699, 786, 800. 10: 21, 41, 45, 56 213, 235, 283, 247, 290, 314, 352, 369, 383, 408, 422, 446, 447, 413, 524, 588, 597, 602, 634, 660, 682, 764, 983, 790, 826, 829, 848, 854. 11: 102, 134 257, 296, 422, 447, 478, 397, 558, 577. 581, 595, 644, 694, 781, 789, 799, 847 12: 56, 66, 235, 239, 253, 507. 354, 434, 447, 451, 463, 477, 482, 537, 580, 601, 608, 632, 650
perque. E. 10: 23. G. 1: 245. 2: 307. AE. 2: 537 3: 275, 365. 4: 286, 671. 6: 269, 566 7: 499. 8, 21. 9: 534, 633 10: 333. 11: 696.
peralta. AE. 8: 493. 9: 242
peragat. 4: 452
peragenda: 6: 136
peragrans. 10: 725

peragrant. G 4:53
peragrat. AE. 4:72
perago. 1:584
peragunt. 6:584
percepit, 7:556
percipe. 9:190
perculit. 5:574
percuſſa. 11:510
perculſus. 8:513
percurrens. 7:14
percurrere 6:627
percurrit. G. 1:294 AE. 8. 592
percuſſa. E. 5:83. G 1:13. 4: 357. AE. 4: 559 7: 503. 9: 292
percuſſae. AE. 11:877
percuſſit. 11:155
percuſſum. 7:190
percuſſus. G 2:476. AE. 6: 475 8:121. 9: 197
perdere. AE 7:304. 10:879
perdidit. G 4:494
perdit. AE. 11:58
perdita. E 8.88. AE 4:541
perditus. E. 2:59
perducant E 6:60
perduxit. G 4:416
pereat. AE 10:617
peredit. 9:441
peregi 4:655 6:105
peregit. 5:362
peregrina 11:772
Peregrinus quia habet antepenult. indifferentem, Ovid. in Heroid. ait: *Quiſquis ad haec vertit peregrinam littora puppim*. At Manil in 1. ſecundum Virgil. maluit dicere, *Orbe peregrino caelum depingitur*.
perempta. AE. 10:315
peremptae. 5:787
peremptis. 9: 453. 11:110
perempto. G 4:501 AE 10: 555 12:177
peremptum. AE. 6:164
peremit. 9:79
pereo. 3:606
pererrat. 4:565. 5:441. 7: 375. 11:766
pererratio. E 1:62
pererrato. AE. 5:295
pereſa. G 5:561
pereunt. AE. 2:428
perfecta. E 9:16. AE 5:267. 6:895 7: 545. 8: 612. 9: 265, 357
perfectis. AE. 3: 548. 8. 507
perfecto. 4:178. 6:657
perfer 1:589. 11: 825
perferet. 11:718
perferimus. 3:584
perferre. G. 2 345. AE 4:420 5:617. 6:457. 9:289, 426. 11: 181 12: 177
perfert. AE 5: 665. 10:695
perfertur. 9: 692
perfice. 6:629
perficere. 4:639
perfide. 4:305, 366
perfidus. E 8:91. AE. 4:421. 7:562. 10:231. 12:731.
perflant. AE 1:85
perfodiunt. 11:475
perforat. 10:485, 589
perfoſſum. 11:10
perfracta. 11:614
perfringere. 10:279
perfudit. G. 4 584. AE. 7: 459
perfundat. 10:520
perfundere. G. 1: 194
perfundi. AE 11:495
perfunditur. AE. 3: 397
perfundunt. G. 5:446
perfurit. AE 9:343
perfuſa. G. 1:178. AE. 5. 135. 12: 65
perfuſae. AE. 5:112
perfuſam. 12: 611
perfuſi. G. 2:147, 510
perfuſos. AE. 11:88
perfuſus. 2:221. 8:589
pergama. 2:372
Pergama 1:466, 651. 2:177, 291, 575, 556, 571. 3:87, 336, 350. 4: 344, 426 6: 516. 7. 322 8: 37, 374, 101 58. 11:280
Pergama deflexa hinc voce, Etruſci appellant, quod Veneti *Pergole*: de quibus in Stoico. Pergamum vero, ſive Pergamus, civitas eſt Aſiae inſignis, apud quam chartae uſus repertus eſt, quae inde ſermone plebejo *carta Bergamina*, quaſi *Pergamena*, dicitur. Eadem *agatbi carti*, unde vulgo quoque *carta bona*: quae alias *carta de caprette*, quia huic huic membranae major auctoritas tribuatur. Superiorum appellationum rationem plenius in eodem Stoico perſequimur. Sed quis interim ferat Calepinum, qui vix ſuae patriae nomen tenens, *Pergamum* dici poſſe admittit urbem Cenomanorum, Orobiorumque clariſſimam, quam *Bergomum* barbaro, & ſuae originis vocabulo recte appellamus, quod in montibus ſita ſit. Germani enim *Bergum* vocitant montem, cujus appellationis argumentum illud evidentiſſimum eſt, quod & Orobii populi illius regionis appellantur, quod in montibus agant. In hac ſententia ut maneam, facit quod *Bergam* etiamnum collem, qui Vicetiae ſuburbio, cui imminet, nomen dedit, tunc nuncupari didicimus, quum fere annos treis in ea honeſtiſſima civitate jus diceremus. Audias praeterea nonnullos, qui te in eandem ſententiam facile adducant, dum quotidiano ſermone *Bergaminee* appellitant, quos *vaccarios* alii dicunt, & *Bergaminas* ipſas vaccas, quae gregatim in montibus paſcuntur. Ut qui ex Hebraeo *Bergomi* vocabulum deducunt, id potius oſtentandae ejus literaturae gratia faciant, quam quod vere tradant. Nam ut a Gallis condita ea civitas eſt, ita a Germanis accolis nomen accepit.
Pergameae. AE. 5:110. 6, 65
Pergameam. 5:155
Pergameis. 5: 476
Pergameum. 5: 744
pergant. 6:198
perge. 1:589, 401 4:114. 12: 153
pergit. 11: 521
pergite. E. 6:13 id eſt, *agite*. Sext. Pomp. Feſt.
perhibent. AE 12:586
perhibent. quippe fabulae. G 1:247. 4: 507. AE. 4: 179 8:135. 524
perhibes. G 4:323
perhibetur. 2:238
peribat. 4: 696
pericli. 5: 716. 8: 252. 9: 287, 479 10. 610
pericli. 2:751. 3:711. 6: 83, 695 7:425. 8:75, 188
periclo. 8:556
periclum. 2:709 9:174
pericula. 1:615. 3:567 N. 11. 5. 4: 561. 9: 96, 200, 485. 10: 57: 11:560, 505
Peridiae. 11: 515
perii. E 8:41. AE 4:497
periiſſe. 3:606. 9:140
Periphas. 2:476
periret. E 10:10
periti. 10:52
Evolvendus eſt Polybius, ut mirari deſinas, quam obrem praecipuam cantandi peritiam toties Poeta Arcadibus tribuat.
peritura. G 2:498
perituras. AE. 2:660
peritura. 11:856
perituras. 2:675
perjurae. 5:811
perjuri. 2:195
perjuria. G. 1: 503 AE. 4: 542
perlabitur undas, ideſt, *labitur per undas*. AE. 1:147 7: 646
perlata. 11:805
perlegerent omnia. 6:34. N. 11. 5 licet codices habeant *omnem*.
permenſi. AE 3:157
Permeſſi. E. 6:64
permetuens. AE 2: 573
permiſceat. 7: 348
permiſit ludere, quae vellem. 1: 10
Non hoc ſimpliciter dictum, ut aliquando oſtendemus.
permiſſa. AE. 9:99
permittere. 4: 104, 640
permittit. 1: 540
permittitis. 9: 240
permixta. 10: 416
permixte. 11:634
permixtae. E 4:16
permixtum. A. 1:488
permixtus. 10:238
permulſit. 5: 816
permutat: 9:307
pernicibus. AE. 4: 180. 11: 718
pernix. G. 2 195. N: 11. 5
pernax. 3 250. N lib. 6. *pernix* legit, ubi differentiam inter pernicitatem, & velocitatem, hoc etiam Virgiliano carmine probat.
pero tegit altera, ſc. veſtigia dextri pedis. AE 7:690
peroſi. A 6:455
peroſos 9:141
perpeſſus. 9: 60
perpetiar 11: 644
perpetua. E 4:14. AE. 4:52
perpetui. AE. 8:185
perpetuis. 7: 175
perplexum. 9: 591
perrumpere. 9:513
perrumpit. 2:480
perſedit. G. 5: 442
perſenſit. AE. 4:90
perſentit. 4: 448
perſequitur. G 2:408. AE. 9: 218
Perſidis. G 4:290
perſolvant. AE. 2: 537
perſolvere. 1:601
perſolvex. 8: 62. 9: 423
perſolve. 5: 484
perſonat. 1:741. 6:270, 418
perſtabat. 2: 650
perſtat. 5: 812
perſtrinxit. 10:344
perſuadet. G 2:315
pertentant. AE. 502. 5:828

pertentat.

pervolat. 7: 355
pertentet. G. 3: 250
perterrita. AE. 10: 426
pertaeſum. 4: 18 6: 714
pertulerit. 8: 293
pertulit. 3: 323. 10: 786 12: 907
pervenimus. E 9: 2.
pervenit AE: 2: 81. 9: 396. 10: 472
perventum. G. 4: 375. AE. 2: 364
perverſe Menalca. E. 3: 15. Id eſt, peſſi me, ut infra, verſu ab hinc 4. Manavit in vulgus haec dictio.
perverſo. AE. 7: 584
pervigilat. G. 1: 292
pervius. AE 2: 453
pervolat aedes. 12: 474 Id eſt, volat per aedes, ſicut contra, *per ovilia turbans*, pro perturbans ovilia.
pervolitat. AE 8: 24
pes. G 3: 35. AE. 10: 361
peſſima. G 2: 248
peſſime. E 3: 17. Id eſt, perverſe, ut ſupra, *quae tu perverſe Menalca*.
peſte. AE. 4: 90. 5: 699. 9: 540
peſtem. G 3: 153. AE. 3: 620. 9: 328. 10: 55
peſtes. G. 1: 181. 3: 471. AE. 6: 737 12: 845
Peſti. G. 4: 119
peſti. AE 1: 712.
peſtiferas. 7: 570
peſtis. G 3: 419. AE. 3: 215. 5: 683 7: 505. 11: 792. 12: 865
petam. AE. 4: 535
petamus. AE. 2: 554 558 3: 115, 129. 7: 132
petamur. 3: 412
petat. E. 3: 67 N. tr. 5. AE. 8: 10. N. ibid. 9: 629, 10: 150, 684
peto. G. 2: 300. AE. 4: 381: 5: 166, 733. 7: 96
petebam. 2: 636
petebant. 2: 519. 7: 54
petebas. 4: 675
petebat. 8: 463, 11: 544. 12: 378
petemus. 10: 378
petenda. G. 4: 8 N tr. 5.
petendum. AE. 11: 230
Adi Servium tum hoc loco, tum ibi *quod voce gravaris* Addimus etiam praepoſitionem, ut: *Inter agendum*, & *Ante domandum*, apud Poetam.
petens. G. 1: 142 4: 427, 535. AE. 2: 256. 5: 508, 840. 7. 92, 362 8: 67 9: 564

petentem. AE 1: 620. 3. 657. 8: 158
petenti. E. 1: 45. AE. 4: 127. 9: 83
petentibus. AE. 8: 551
petere. 1: 158. N. tr. 5. 3. 364. 7: 69. 9: 81, 790.
peteremn. 6: 115
peteres. 4: 312
peteret. 1: 652
peteretur. 4: 313
petet. 2: 646 12: 263
petiere G. 2: 210. AE. 2: 180. 4: 164. 6: 492. 7: 238. 10: 32
petierunt. AE. 11: 272
petiſſe. 2: 25. 3: 603
petit 10: 67, 343
Petilia 3: 402
petimus 3: 93. N tr. 5 276 8: 119 N ibid.
petis. G. 4: 446. AE. 6: 151. 8: 395. N. tr. 5. 7: 94
petiſti. AE 4: 100. 12: 359
petit. E. 3: 64 Gellii lib. 9 caput item 9. non minus utile, quam prolixum, adeas impiger lectos velim, cujus eſt argumentum, ut verbis ejus praeſcriptis utar, quis modus ſit verba vertendi in Graecas ſententias. Deque eis Homeri verſibus, quos Virgilius vertiſſe aut bene apteque, aut improſpere exiſtimatus eſt. G 2: 505. 3: 358, 522. AE. 1: 181, 194, 611, 717. 5: 180, 212, 226. 6: 11. 7: 55, 343, 512, 562. 8: 221. 9: 43, 479, 646. 10: 313, 338, 489. 12: 742.
Petit. AE. 9: 9
Duo carmina elaborata nobis Vates reliquerat, quae mutua auctoritate ſe defendebant. Ea tamen corrupte primum Politiani cenſura & legi & imprimi coepta ſunt. Alterum eſt ex AE. 8: 402. *Quod fieri ferro, liquidove poteſt ut electro*. Quod ſi ab eo contaminatum ſuo loco non oſtendero, pernegés etiam liceat, meridie non lucere. Alterum eſt hujus loci, *Sceptra Palatini regnumque petivit Evandri*, quod ubi ab antiquitate duabus in dictionibus, *Palatini regnumque* tentatum eſt, (nam illi *Palantini* a Pallante reponebant, uno expuncto L, ut metro ſyllaba obſequeretur; & *Sedemque* pro *Regnumque* agnoſcebant) incuſſit tamen & Politiani violentiorem manum ſequens dictio *petivit*, quam ille in *petit* tranſtulit, dum *Evandri* primae ſyllabae, vel longae diphthongo, incautius timeret. Nam eam etiam corripi poſſe exemplo citati jam carminis, *liquidove poteſt ut electro*, neque abſurdum, neque inſolens videri debebat, dactyli finalitatis ratione, ubi ſimiliter in electro, E, quae eſt ex ē longa natura, contrahitur, Quod ſi quis *poteſt* (ut ipſe mutavit) legendum contendat, audiat & Poetam ad meas partes, imo ad ſuas vocatum; hoc carmine in Ciri ita dicentem, *Coralio fragili, & lacbrymoſo movit electro*. Praeterea contra Politianum auctorem *petit* inſolens verbum inſurgit, nullo exemplo (quod meminerim) a *petivit* contractum. Quum tamen Syncope, ſicut Syſtole, non poſſit abſque exemplo fieri, ut Grammatici omnes conſentiunt. Quin Poeta *petit* ſaepius in tertia perſona praeſentis tantum, & *petivi*, & *petivit* explicite in praeterito ſemper utitur. Quamvis & ipſe dixerit, *In baſta Tago*, pro *ivit* & Juvenalis, *Magnus civis obit, & formidatus Othoni*. Et idem, *Quis neſcit, aut quis non vidit vulnera pali?* Quod ſi in Evandro primam corripere tibi religio ſit, *petiit Evandri* legendum potius, quam *petit Evandri*: ut in 10. *Italiam petiit fatis* & hic *petiit* duabus ſyllabis per Synizeſim Poetae familiarem accipias. Quamvis Tiberii Claudii commentaria impreſſa *petivit* tribus in locis agnoſcant. Vide in dictione *poteſtur*.
petitis. AE. 3: 253. 7: 197. 8: 169
petito. G. 2: 197
petitum. AE. 11: 9
petitur. 7: 367
petiverit. E. 6: 81
petivi. AE. 2: 804. 12: 259
petivit. 3: 563. 5: 668 7: 88, 323. 8: 405. N tr. 5. 615. 10: 635. 11: 813. 12: 860, 983
peto. 4: 433 5: 424, 798 11: 792. 12: 190

petulci hoedi. G 4: 10
Agni quoque petulci. Luc. *Cornigeras norunt matres, agnique petulci*. Petulantes, inquit Feſtus, & Petulci etiam appellantur, qui protervo impetu & crebro petunt, laedendi alterius gratia, Virgil. 4. Georgic. *Neque oves hoedique petulci*. Subdit & alia, quae apud eum, quum voles, leges. Petulcus autem, qui petit, en forma dicitur, qua hiulcus, qui hiat, ut tradit Chariſius.
petunt. G. 1: 402 4: 62, 187, 218. N. tr. 5. AE. 2: 151, 213, 400. 5: 32, 678 6: 319. 7: 86. 8: 691 9: 120, 128. N. tr. 5. 315. 11: 647, 871
petuntur. AE. 12: 764
Phaeacum. 3: 291
Apud Juven. quoque *Phaeacum* media producta legimus, ut, *Qualis perpetuum Phaeacum autumnus habebat*. Propertius tamen in 3. ſcripſit, *Nec mea Phaeacas aequant pomaria ſylvas*, antepenultima brevi. Phaeacia inſula hodie *Corfù*.
Phaedram. 6: 435
Phaethontiadas. E. 6: 62
Heliadas, ſorores Phaethontis. Eſt enim patronymicum a fratre, ſyllabae additione, pro *Phaethontidas*. Sic Ovid. *Sedit Atlantiades*, pro Atlantides. Nam Virgil. dixit, *Electra (ut perhibent) Atlantide cretus*, & *Ante tibi Eoae Atlantides abſcondantur*. Per detractionem quoque ſyllabae poſuit, *Sit ſatis Aeneade, telis impune Numanum Oppetiiſſe tuis*, pro Aeneade: &, *Scipiadas duros bello*, pro Scipionidas. Addunt autem Poetae, vel adimunt ſyllabam Patronymicis, quo dictiones, alioqui contumaces, numeris obſequantur, praeſertim quum unam brevem inter duas longas habent, quae in verſu Heroico collocari non poteſt, ut *Atlantides* & *Phaethontides*, idque etiam exemplo Graecorum. Homerus ita principium Iliados fecit:
Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊά-
δεω Ἀχιλῆος, Πηλείδου.

Phaethontis equi. AE. 5: 105. *amati*. 10: 189

Solis autem eqni, nominaotur apud Ovid. Metamorph. 2. Pyrois, Eous, Aethon, & Phlegon, qui Fulgentio Placiadi in Mythologiis dicuntur, Erythraeus, Aethon, Lampos, Phiongeus. quamvis apud eum pro AEthon, *Aſteon* vitioſe legitur.

phalanges. AE. 6: 489 12: 544, 662

phalanx. 2:254 11: 92. 12: 277, 551

phalarica. 9: 705. N. de genere Armorom: quanquam ibi per F Latinum.

phaleras. AE 9: 359. ibidem N. ibidem 458

Phalerim. 9:762

phaleris. 5: 310

Phanaeus. G 2:98

pharetra. AE 1:323. 4: 138. 11:590, 859

pharetram. G 3:345 AE. 1: 336, 500 5: 311. 9: 816. 8: 166. 9:660

pharetras AE 5:558 11:844.

pharetrata. 12: 649

pharetratae. G.4:290

pharetris. 2:125. AE. 5: 502

Pharo. AE 10: 322

phaselis. G. 4:289.

Phaſim. 4: 367

Phegea. AE 9: 765

Phegeus. 5:263 12: 371

Pheretis. nom. prop. viri. 10: 413

pheretra. 6:228. 12:249

pheretrum. 11: 64

Philippi G. 1: 490

Philippos orbem Macedoniae de ſuo nomine Philippus vocavit, quod eam ab impetu Thracom defenderit: qonm antea Κρήνιδες appellaretur. Refert Stephanns ex Artemidoro. minit hnjus & Lucanus Pharſaliae 1 quom ait, *Vidi iam Phoebe Philippos*. Celſus etiam Tit. de Ceoſibus 1. Colonia, inquit, Philippenſis juris Itallici eſt. Meminit & Papin de Pact l. Imper. In Philippicis autem campis Caeſar primo & Pompejus, poſtea Auguſtus & Brutus cum Caſsio dimicarunt. Sunt etiam Philippenſes Pauli Epiſtola nobilitati.

Phyllida. E.3:76, 107 7: 54

Phyllidis. 5:10 7:59

Phyllidace. G 4:336

Phyllirides. 2:550

Apud Ovid. quoque *Phillyrides puerum cithara perfecit Achillem*. a nomine Nymphae, tertia a fine brevi. Idem tamen eandem in 2. Metamorph. produxit, qui ait: *Flebat, opemque tuam fruſtra Phyllirius heros*, niſi *Phillaceus* illic, ut quidem imperite, ſubſtituas. Atqui *Philyra* arbor, quam *Tiliam* Latini vocant, & pro coronis, quae ex membranis tenuiſſimis ejus arboris in maximo honore fuerunt apud antiquos, primam & ſecundam corripit Horat. 1 carm. *Diſplicent nexae Philyra coronae*. Ovid. in Faſtis: *Ebrius incinctis philyra convivae capillis*. Sic & *Philyres* populi apud Aphtum Dioniſ. verſu 565. Μάκρωνες φιλυρές τε, καὶ Μόσσυνες ἔχετε. Quem verſum Rhemnius Fannius ita Lat. facit: *Macrones poſt hos pariter, Philyreſque ſequuntur*. Condonetur & haec appendix juvenibus, Philyrae & Tiliae arboris nomina adhuc in vulgi conſuetudine eſſe: corrupte tamen, more ſuo. Nam, quod *Philarea* Venetus ſermo dictitat, *Telam* Mediolanenſes aliique appellant.

Phyllis. E 3:63. 10:37, 41

Philoctetae. AE. 3:402

Sidonius, *Philoctota tibi dedit pharetram*, *Phi* produxit, licet aliqui veline, Iambum primum pedem hujus Phalaecii eſſe, Philoctera, ae, & Philoctetes, is, Cicero declinavit.

Philomela. E. 6:79 G. 4: 511

Quod ait Serv. in Bucol. *Atqui hoc Progne fecit*, rectius quidem dixiſſet ex fabula, *Atqui hoc pariter cum Progne fecit*. Nam & apud Ovid. in 6. Metam *Jugulum ferro Philomela reſolvit, Ityoſque caput Philomela cruentum Miſit in ora patris* Tu illinc integram fabulam pete. Hanc quidam io avem ſui nominis mutaram ferunt, quae a Latinis *Luſcinia* appelletur: Prognen vero in hirundinem. Quos aperte ſequitur Martiales eo diſticha, enjus eſt lemma, *Luſciniae* Ait enim, *Flet Philomela nefas inceſti Tereos, & quae Muta puella fuit, garrula fertur avis*. Et alibi idem Martialis, *Multiſona fervet ſacer Atthide lucus*. Nam Atthis ab eo Luſcinia intelligitur, quaſi Attica avis, quod declarat epitheton *Multiſona*, & verbum *Lucus*. In Lucis enim moltis modis canit Luſcinia, quum Hirundo tecta frequentet. Et hoc a Graecis traxiſſe videtur, apud quos Tragoedia extabat Philomela, quae *Atthis* inſcribebatur. In hac ſententia fuiſſe videtur & illius carminis auctor, quod *Philomelae* titulo circumfertur. Quod etſi omnino negligendum non ſit, Ovidium tamen non refert. Probus tamen, non reprobus Virgilii interpres: prodit Philomelam in Hirundinem, Prognen in Luſciniam converſam. Quod mihi veriſimilius ſit, propter garrulitatam hirundinis, qnam ex amputatione linguae Philomelae referat: quom ipſa Luſcinia mille modis cantum variet. A Probo ſtat M. Varonis auctoritas, cujus in 4 de Origin. verb ad Cicer. haec verba ſunt: *Luſciola, quod luctuoſe canere exiſtimetur, atque eſſe ex Attica Progne facta avis*. Ubi fortaſſe *Luſciniola* ὑποκοριστικῶς legendum. Unde & nos vulgo *Roſsignol* deduximus, forma ſimiliter diminutiva. Dedit haec augurium Steſichori Poetae carminis ſoavitate, in cujus infantis ore cecinit, de qoa legens Plinium ita laetaberis, ut non Plinium, ſed Luſciniam ipſam in Luſciniae deſcriptione te audire exiſtimes. Itys autem puer, ut totius domus Metamorphoſin breviter abſolvamus, in Phaſianam avem notiſſimam verſus eſt. At hujus Tereus ex Progne pater in Upupam abiit, quae Graecis eſt Ἔποψ militaremque criſtam adhuc io capite gerit, roſtro oblongiore enſem refens, quo habito uxorem & Philomelam inſequebatur: & quaſi adhuc filium quaeritans, clamat ποῦ ποῦ quod eſt, *ubi ubi*. A qua voce vulgo *Buba* aviculae nomen inditum: ſicut ad Upupam antiquum alludentes, *Upega* vocant, & criſta, qua inſignis ſpectatur; tertio nomine *Gallo de Paradiſo* dicitur. Haec nos periti aucupes docuerunt. Hujus alia aliarum gentium nomina tibi *Mitridates* noſter exponet. Id libri nomen eſt ingeatis, in quem omnium gentium & nationum vocabula colligimus. Mutare hanc pennarum colorem, ſicut Ficedulam & Erythacum, Ariſt. prodit in lib. quos de hiſtoria animaliom reliquit, adductis ſuper hac ipſa re verſiculis ex Aeſchyli tragoedia, quae non extat.

Phinei. AE 8:165

Phinela. 3: 212

Phlegeton. 6:265, 551

Phlegiae. 6: 618

phocae G 3:543. 4:432

phocas. 4:395

Phoebe. G 1:432. AE. 3:371. 6:18, 56 10:216, 316

Phoebea. adject. AE. 4: 6.

Phoebeae: 3:637

Phoebe. E. 6: 69. 7: 22, 64. AE 1:329. 2: 114, 319. 3: 80, 359, 474 6:35, 70, 77, 537. 8: 720. 9: 661. 10: 537 12: 402

Phoebigenam. 7:773

Phoebo. E. 3:62. 5:66 6:11, 29, 83. 7:63 AE. 3. 188, 255. 4: 58 6: 69, 662. 7: 62. 12:491

Phoebum E. 5:9. AE 3:143

Phoebus AE. 3: 99, 251. 121 794, 913

Phoebus Apollo, ſemel dixit Virgil. ad imitationem Homeri, qui identidem repetit, Φοῖβος Ἀπόλλων, ſicut Παλλὰς Ἀθήνη. Evolvendus autem tibi eſt Macrobii liber, & te plura docebis Avianus Satur. 1. cap. 7. videlicet omnes Deos ad unum Solem referri, quamvis ipſe variis cognominibus appelletur, eundem tamen eſſe, quem Solem dicimus.

Phoenicum. AE. 9: 344

Ovidius Amorum 3. *Sanguine Phoenicea deſixit nomina cera*, ut contractam poſuit.

Phoeniſſa. AE. 1: 670, 714. 4:529. 6: 450

Phoeniſſam. 4:348

Phoenix. 2:762

Pholoe. 5:285

Pholum. G. 2 1456 AE. 8:294

Centauri nomen.
Pharlanti. AE. 3: 842
Phorci chorus. 3: 240, 824. 10: 328

Phorci chorum Plin. appellavit, Virgiliana imitatione, quum ait lib. 36. *Item Tritones Phorcique chorus, & piſtes*.

Phryges. AE. 1: 468. 9: 134, 599, 617, 635. 11: 170
Phrygia. 2: 68. 9: 80. 11: 403
Phrygiae. G. 4: 41. AE. 3: 6. 7: 207. 9: 617. N. tr. 1. verb. Phrygia veſtis. 10: 88, 582
Phrygiam. AE. 3: 484. 7: 139, 579
Phrygias. 1. 182. 6: 318, 783
Phrygibus. 2: 192, 344. 10: 255
Phrygii. 2: 618. 4: 140. 11: 484, 677
Phrygiis. 2: 380. 7: 358. 11: 769
Phrygio. 5: 545. 4: 103. 12: 75
Phrygios. 2: 276. 7: 430. 10: 237
Phrygis. 12: 99
Phrygium. 2: 381
Phrygius. 7: 363
Phrygum. 3: 783. 7: 294. 11: 145
Phthiam. 1: 284
pia. 4: 382, 637
piabunt. 2: 140. 6: 379. N. tr. 5
piacula. 4: 636. 6: 153. 369
piaret. 2: 184
pias. 3: 42
pice. G. 4: 41. AE. 9: 185. 10: 114
picea. G. 2: 309. AE. 9: 87
picea. G. 2. 237. AE. 6: 180
piceo. 3: 373
pices. G. 3: 450
piceum. AE. 9: 73, 813
Pici. 7: 171
picis. G. 1: 275. 2: 250, 438
picta. AE. 7: 252. 9. 614. N. tr. 2. verb. Phrygia veſtis.
pictae. G. 3: 243. AE. 4: 335
pictai veſtis. 9: 26

Quae apud nos eſt diphthongus *ae*, apud Graecos *αι*. Fuitque haec cauſa, cur Latini diphthongon hanc ſolventes in *ai* verterent, Graecos imitati. Unde & ad illorum morem utraſque vocales in hujuſmodi diſſolutione produximus; quum Latina ratione vocalis ante vocalem corripiatur. Hanc autem diphthongi diſſolutionem non modo in uſu carminis fuiſſe, ſed etiam ſolutae orationis, teſtimonio ſunt lapides antiqui, qui adhuc Beneventi, Reateque viſuntur. Hic in quodam, CAISARIS legitur: ibi, COLONIAI BENIVENTANAI. Quin & Germani hodie KAISER, id eſt, Caeſar, notant. Caeterum hujuſmodi diſſolutionem in genitivis ſingularibus primae declinationis frequentius permitti, cum ex P. Nigidii regula (niſi ea ambitioſior ſit) diſcimus, referente Gellio lib. 13. c. 24. tum ex Poetarum obſervatione, ut apud Lucret. *Animai*, *Sylvai*, *Aquai*, pro illis genitivis Animae, Sylvae, Aquae: & apud ipſum Poetam noſtrum, qui *Aulai*, *Aurai*, & *Pictai* tantum dixit. Quamvis Probus male quartum addat exemplum *Aquai*. Sic enim ait, ubi de Metaplaſmo hoc loquitur, Diaereſis eſt ſive Diazeuxis, quum in duas ſyllabas una diducitur, ut, *dives pictai veſtis & auri*. Quam declinationem Virgil. quatuor locis tantum poſuit in Aeneidis: *Aulai in medio*: atque, *Aurai ſimplicis ignem*. Et, *Furit intus aquai*. Et, *Dives pictai veſtis & auri*. Nam quod in tertio exemplo legit Probus, *Furit intus aquai*, *Furit intus aquae vis* omnino legendum contenderim ex vetuſtorum codd. fide; quam lectionem approbat etiam ea ratio doctiſſimor. hominum, quod tantum veneris ea Probiana Diazeuxis huic loco afferre non poſſit, quantum felix variandi copia Maronis, cum effervescentis vi & redundantia certatim clauſulis contendentis, cui loco ſane unus variandi modus demptus videatur, ſi *Aquai* ita legamus, ut ad amnis referatur. *Aquae vis* etiam reliquiſſe Poetam, teſtis eſt Servius, afferens *Aquai* a Tucca & Varo repoſitum. Sed & illud quod idem Probus uſurpavit *in Aeneidis*, pro *in Aeneide*, contra rationem dictum eſt. Quamvis hoc etiam Servii auctoritate non careat, qui in libello, quem in primam artem Donati ſcripſit, bis poſuit, *In primo verſu Aeneidorum*. Novimus enim ita locutum Nonium, & ex Grammaticis nonnullos, in quibus mirum eſt, quam frequenter dicendi rationem deſideres, quam tamen aliis tradendam ſuſceperint.

pictas. AE 3: 663. 7: 431. 8: 93
picti. G. 4: 13. AE. 4: 146. 7: 726
picti Agathyrſi. AE. 4: 146

Agathyrſi gens Scythiae, de quibus Pomponii Melae verba ſunt haec: *Ora, artuſque pingunt: ut quiſque majoribus praeſtat, ita magis, vel minus: caeterum iiſdem omnes notis, & ſic, ut ablui nequeant*. Quae cum Servium non fugerent, ut indicant ejus verba, magis miramur eum ita exponentem, *picti autem, non ſtigmata habentes, ſed pulchri, hoc eſt, cyanea coma placentes*

pictis. G. 4: 289, 342 AE. 4. 206. 7: 277. 8: 388. 11: 660. 12: 128
picto. AE. 4: 137
pictos. G. 2: 115
pictum. AE. 1: 715
pictura. 1: 464
picturatas. 3: 483
pictus. 9: 582. 11: 777
Picus. 7: 48, 189.
Pierides. E. 3: 85. 6: 13. 8: 63. 9: 33. 10: 72. lege Feſtum lib. 14. & Cic. de Nat. Deorum.
pietas. AE. 2: 430, 536. 5: 688, 783. 6: 688. 878. 9: 493. 10: 812
pietate. 1: 10, 251, 545. 2: 690. 3: 480. 6: 403, 769. 11: 292, 787. 12: 839
pietatis. 1: 253. 6: 403. 9: 294. 10: 824
pigebit. 4: 335
piget. G. 1: 177. AE. 5: 678
Pigmalion. 1: 347. 4: 325
Pigmalionis. 1: 364
pignora. E. 8: 92
pignore. 3: 132 AE 3: 611
pignus. AE. 5: 338, 572. 12: 363
pigrae. G. 4: 259
pii. AE. 6: 662. N. tr. 5. 7: 21
piis. G. 3: 513. N. tr. 3. AE. 4: 517. 7: 401
pila. G. 1: 493. AE. 7. 664
pila ſaxea ta?dis AE. 9: 712

In *pila*, pro ſphaera luſoria, prima corripitur: Horat. *Namque pila lippis inimicum & ludere crudis*. Sed cum columnam valet, producitur. Idem Horat. *habeat neque pila libellos*.

pilata. AE. 12: 121
pilentis. 8: 666

Pilentis & carpentis per urbem vehi matronis conceſſum eſt, quod cum aurum non reperiretur, ex voto, quod Camillus voverat, Apollini Delphico contulere. Auctor Feſtus.

Pilumni. AE. 9: 4
Pilumno. 12: 83
Pilumnus. 10: 76, 619
Pinaria domus. 8: 270 vide Feſtum lib. 14. v. Potitius.
Pindi, ſc. *Juga*. E. 10: 11
pinea. AE. 2: 258. 9: 85. ſer 320
pineus. 11: 786
pingit. E. 2: 50. 6: 22
pingue. G. 1: 64. AE. 4: 202. 6: 234
pinguem. G: 2: 425. 4: 583. AE. 5: 193, 213
pingues. AE. 6: 4. 7: 49. 8: 65. G. 1: 192, 341. 2: 85, 523. 3: 430. 4: 128. AE. 3: 633. 4: 62
pingueſcere. G. 1: 493
pingui arvo, vel ut alii, *ervo*. E. 3: 200. G. 1: 8: 80. 2: 304, 347. 3: 124, 406. AE. 7: 627. 9: 91
pinguia. E. 5: 54 G. 1: 14, 87. 2: 396. 4: 268, 372. AE. 8: 63. 10: 142
pinguibus. E. 7: 33. G. 2: 92 4: 14
pinguis. E. 1: 33. 3: 68. G. 1: 103. 2: 139, 184, 248, 274. AE. 1: 213 7: 764. 9: 585
piniſer. E. 10: 14. AE. 10. 708
piniferum. AE. 4: 249
pinnis. 7: 159
pinos. E. 8: 22: G. 4: 112
pinu. E. 7: 24. G. 2: 389. AE. 9: 72. 10: 206
pinum. G. 3: 256. AE. 7: 397. 9: 522
pinus. E. 1: 39. 4: 38. 7: 65. G. 4: 141. AE. 3: 659. 4: 253, 449. 9: 216. 10: 230.

11:136

pio. AE. 1. 526. 5: 296, 418,745. 6:530 16:617

piorum. 5: 734

pios. 1: 603. 3: 266. 8: 670

pyra. 4. 504

Pyracmon. 8: 425

pyram 4: 484. 6: 215

pyras. 11: 185, 204

Pyrgi. 10: 184

Pyrgo. 5: 645

piri. G. 2: 72

piris. 2: 88

Pirithoum. AE. 6: 393,601

piros. E. 1:74 9:50

Pyrrhae. 6: 42

Pyrrhi. AE 2: 526. 3:296

Pyrrhin', pro *Pyrrhine*. 3: 319

Pyrrhus. 2: 469, 491, 529, 547.662

pirum. G. 2: 34. 4:145

pisces. E. 1: 61. AE. 10: 560

piscibus. G. 3: 430 4:388

piscis. E. 5:76 G. 4:234

piscosae. AE. 12:518

piscoso. 11: 457

piscosos 4: 155

Pisae. G. 3: 180. AE. 10: 179

pius. 1:220, 305, 378 4: 393. 5:26, 286, 685. 6: 9, 176, 232 7:5. 8: 84. 9:255. 10:591,783,826. 11:170.12:175,311.

Uſque adeo hoc Epitheto inſignivit ſuum Aeneam Virgilius, ut de eodem dixerit, *Inſignem pietate virum*: & Ilioneus in primo ita praedicet, *Rex erat Aeneas nobis, quo juſtior alter, Nec pietate fuit, nec bello major, & armis*. Et Anchiſes de ſe ipſo & filio inſolenter ad Jovem, & (ſi Chriſtiana virtute id metiamur) ſatis impie, *Jupiter omnipotens, &c.* AE. 2:689.& 3: 480. Helenus ad Anchiſen: *Vade*, *ait*, *o felix nati pietate*, *&c.* Legitur & alibi, *Troius Aeneas pietate inſignis & armis &*, *Sylvius Aeneas pariter pietate vel armis Egregius*, & alia. Ut Pietatis verbum in Aeneide ad ſolum prope Aeneam, & ejus conſanguineos ſpectet. *Pius* autem non facit ſuperlativum *piiſſimus*. Cic. in Anton. Act. 13. *Tu porro ne pios quidem, ſed piiſſimos quaeris, &, quod verbum omnino nullum in lingua Latina eſt, id propter tuam divinam pietatem novum inducis*. Quod ideo admonuimus, quia Hieronymus, Apulejus, & recentiores ab hoc ſuperlativo non abſtinent. Sed & marmora antiqua hanc vocem identidem oſtentant.

placabilis. AE. 7: 764. 9: 585

placaſtis. 2: 116

placat. 1: 142

placata. 3: 69

placatam. G. 4: 547

placati. AE. 11: 300

placeant. E. 2: 62. G. 2: 485

placemus. AE. 3: 115

placent. E. 10: 63

placet. AE. 2: 659. 11:332, 435

placida. 1: 249. 5: 836. 7: 427. 8:325 9: 187,445. 10:103

placidae. 6:512 8:88

placidam. 1:691.4:5

placidas. 4: 440. 6: 705 7: 46.

placide. adverbium. 5: 86

placidi. 3: 266. 5: 703, 848

placidis. 6: 372

placidiſſima, ſc. *Ortygia Inſula*. AE 3: 78

placido. 1: 521: 7: 194. 98. 11:251

placidum. E: 2: 26. AE. 1. 127. 4: 522. 8:405. 10: 15

placidus. 4:578

placitam. G 2:425

placito. AE. 4: 38

placitum. E. 7: 27: AE. 2: 283

placiturn. 12: 76

placuiſſe. G 4:197

placuit. AE. 12:503

plaga. 7: 227. N. tr. 11: 320

plaga. 1:394. 9:638 N.ib.

plagae. 4: 131.

plagae dant animos. 7:383

plagam. 10: 797. 12: 299. N. tr. 5.

plagarum 7: 226

plagas. G. 3: 255. N. tr. 5.

plagis. 4:301.N. tr: 5.

plangentia. AE. 11:145

plangor. 6: 561

plangoribus. 2: 487 4: 668. 12: 607

plangunt G. 1: 334

planicies. AE: 11: 527

plano. G 2: 273

plantae. 2: 80

plantaria. 2: 27

plantas. E. 10: 49. AE. 7: 811

plantis. G. 2: 65. AE. 4: 259. 8: 458 11: 718

platani. G. 2: 70

platanum. 4: 146

plaudentem. AE. 5:516

plaudunt. 6: 644

plauſa. 12: 86

plauſae. G 3: 186

plauſtra 2. 159. 2: 206. 3: 536

plauſtris G. 2: 444. 3: 140, 361 AE. 11: 138.

plauſu. 1: 747 5: 148,338, 506,575 8:717

plauſum. 5: 215

plauſus G. 2:508

plebem. AE. 9:343

plebis. G. 2: 509. 4: 95

Pleiadas 1: 138

Hae a Latinis Virgiliae, quibus agricola Venetus nomen fecit *la chiecca*, & conſimili ratione alii, *la polzinara*.

Pieles. G. 4: 233

Plemyrium. AE 3: 693

plena. E. 3: 60 G 1: 388. 2: 4. 3: 143, 495 4: 378. AE. 1: 460. 3: 152. 5: 745 9: 739

plenae. G 4: 181. AE. 11: 738

plenam. AE. 5: 311

plenis. E. 1:45 G. 1: 371. 216. 4: 280. AE 5: 281. 6: 883. 7: 53. 11: 236. 12: 122

pleno. G. 3: 390. AE. 1: 400, 739. 8: 62. 9: 59

plenos. AE. 9: 456

plenum. G. 2: 244

plerumque. 1: 300

Plerus, a, um, unde *pleraque*, & *plerumque* dixiſſe antiquos, teſtis eſt Pacuvius: cum ait, *plera pars peſſundatur*.

plicantem. AE. 5: 279

pluit. G. 4. 81. *dum pluit in terris*. AE 10, 807

Archaiſmus eſt, pro *in terras*: & imitatur Lucretium, cujus eſt carmen in 6. *Cum pluit in terris, & venti nubila portant*. Ex quo facile eſt intelligere, inſigniter errare Servium, & ante eum Donatum, qui monent, poſt *Dum pluit* diſtinguendum & *In terris* jungendum cum ſequentibus: ut ſit, *In terris ut poſſit, ſole reducto, Exercere diem*, quod omnino ineptiſſime fit, etiamſi eam diſtinctionem Donatus praecipue oſcitanti lectori perſuaſerit, nam & ita a quibuſdam impreſſum eſt.

pluma. AE. 10: 192

plumae. 4: 181

plumam. 11: 771

plumas. G. 1: 369

plumbi. AE. 7: 687

plumbo. 5: 405. 9: 588

plumis. 3: 242

plura E. 5: 19. 9: 66. G. 1: 487. 2: 206. AE. 1:385. 5:325,381 6: 408. 7:117, 449, 599. 8: 443. 11: 98 12: 896

plures. E. 2: 32. G 2: 89. AE. 11: 327

pluribus. 10: 599

plurima. E. 8: 96. G. 1: 184, 187. 2: 166. 3: 52. 4: 274 4: 9: AE 1: 305. 2: 278, 364, 369, 419 4: 333. 5: 250. 6: 299,667. 7: 269. 8: 427. 9: 335, 398. 11: 312. 12: 690

plurimus. E. 7: 47, 60. G. 2: 183. 3: 147. AE. 1: 419 6: 659. 8: 257, 12: 65

plus. E. 6: 73 G. 1: 35 4: 207

Pluton. AE: 7: 327

pluvia. G. 1: 325, 436. 4: 191. AE. 9: 437

pluviae. G. 1: 92

pluvialibus. G. 3: 429. AE. 9: 668. id eſt, *pluviis*.

pluviam. E. 9: 63. G. 1: 388. N. tr. 4: 454

pluviaſque Hyadas. G. 1: 352, 748. 3: 516

Per epitheton *pluvias*, Hyadum originem ἀπὸ τοῦ ὕειν, id eſt, *pluere*, derivari oſtendit. Cui ſententiae praeter Serv. & alios, accedit & Naſo carmine, *Navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat*, non autem ἀπὸ ὑός, hoc eſt, a *ſue*, in cujus ſpeciem finguntur, ut etiam poſteriore ſententia refert Serv. aut a fratre Hyade, quem a leaena interfectum venando luxerunt. Veteres Rom. ob imperitiam Graecae linguae, ſimilitudine ominis decepti, quod illi *ὕας* ſues vocant, *ſuculas* appellarunt, ſicut vulgo conceptum per errorem Spurium nominarunt, quaſi ſine patre, quem ſcilicet nuptiae non

non oſtenderent, ut Plutarch. in Problem. auctor eſt, & nos in Inſtitut. Juris Civilis diſputabimus. Quanquam Gell. ab Hyadibus Suculaum nomen ſua ratione detorquet Servius quidem a ſuco ſuculas appellare videtur, quia ſuculentae, puto, propter pluvias. Alias quoque Maro verbum de verbo expreſſit, cum ait: *Bacchatamque jugis Naxon*, ut oſtendimus: & *Plemmyrium undoſum*. Nam πλημμύρω *Inundo* dicimus.

pluvio. G 3: 279

pocula. E. 4: 36, 44. 3: 67 8: 28. G. 1: 9 2: 128, 383. 3: 379, 52. 4: 379. AE. 1: 706 3: 354. 519: 8: 176, 274 9: 264. 11: 738

podagras. G. 3: 299

Hanc ingenioſus Vates nodoſam appellavit, *Solvere nodoſam neſcit medicina podagram*. Hujus Martial. mediam brevem facit: *Litigat, & podagra Diodorus Flacce, laborat*.

Podalirius. AE. 12: 394

poena. 1: 136. 2: 584

poenam. 3: 786. 6: 614, 821. 12: 949

poenarum. 6: 627. 9: 356

poenas. G. 1: 403. 4: 453. AE. 1: 72, 103, 139, 306, 372, 576, 586. 4: 656. 6: 20, 501, 530, 543, 365, 383 7: 393, 766 8: 538 9: 422. 10: 617, 669, 833. 11: 258, 592, 720

Poeni. AE. 1: 302, 442, 567

poenis. 6: 361, 393, 738

poeniteat. E. 2: 34. 10: 17. AE. 11: 349

Poenorum. AE 4: 134 12: 4

Poenos. E. 5: 17. AE 6: 858

poeta divine. E. 5: 43. 10: 17

Plato quoque hoc eodem ipſo epitheto exornavit poetam, quem & *ſanctum* Ennius nominat.

poetae. G. 3: 90

poetam. E. 7: 25. 9: 32. 10: 70

poli. AE. 1: 90

polibant 8: 436.

Polyboeten 6: 484

Polydoro. 3. 62

Polydorum 3: 49, 55

Polydorus. 3: 45

Polyphemum. 3: 657

Hunc, potentia Cyclopes omneis antecedentem, Nympha Phorcyni marini regis filia Neptuno peperit, ut canit Hom: Od. libro primo, cujus antrum in 9. copioſius idem perſequitur. Neſtor quoque in I Iliados inter ſuos familiares commemorat Pirithoum, Dryantem, Theſeum, Caeneum, Exadium, & Polyphemum: quos cum Diis immortalibus comparandos praedicat, qui cum fortiſſimis Centauris, montium incolis, acerrime dimicarunt.

Polyphemus. AE: 3: 641

polita. 8: 429

Polyte. 5: 564

Polytes. 2. 526

Hujus meminit & Hom Iliad. I.

pollice. 11: 68

polliceor. 9: 301

ſollicitus. 1: 237

Pollio. E. 3: 84, 86, 88 4: 12

Pollucis. G. 3: 89

polluit. AE. 3: 234

polluta. 7: 467

polluto. 5: 6

pollutum. 3: 61

Pollux. 6: 121

Pollux caeſtibus ſtrenuus, & Caſtor ejus frater equorum domitor, apud Homer. legitur Iliados I.

polo. AE. 3: 589. 4: 7. 9: 21. 12: 588

polum. 1: 398. 2: 251. 3: 721

Polum, nomen propr. viri. 12: 341

polus. 1: 608. 3: 586

A Lucretio ſumpſit, qui per initia 1. ait: *Unde aether ſydera paſcit*. Et in 2. *Solis flammam coeli caerula paſcit*. Quod dicunt ex ſententia quorundam propter apporrhoias & exhalationes terrae, in ſublime meantes, quibus Sol & reliquae ſtellae paſcuntur, ut pluribus docet idem Lucretius.

poma. E 1: 38, 82. 7: 54. 9: 50. G. 2: 59, 82, 87, 426 4: 134

Pometios. AE 6: 775. nomen urbis in Latio.

pomis G. 1: 274 2: 150, 240, 516. 4: 142

pomo. E. 2: 53

pompas. G. 3: 22. AE. 5: 53

ponam. E. 3: 36. G. 3: 13. N. 11. 5. AE. 5: 66. 6: 73. 12: 569. id eſt, *ſolo aequabo*.

ponant. 1: 706

ponat. G: 3: 195

pondera. AE. 10: 496, 527

pondere. E. 4: 50. G. 1: 164. 2: 234, 331. 3: 172, 324. AE. 3: 49: 3: 133, 401, 447. 6: 413. 9: 318, 732. 10: 381. 12: 258: 727

ponderis. 11: 616

pondus. 1: 359 5: 407

pone. verbum E. 1: 74 AE. 5: 843. 11: 366

pone. 2: 208, 725 10: 226.

Pone, inquit Feſtus, gravi ſono antiqui utebantur pro loci ſignificatione. Serv. ſuper illo loco, *Pone ſubit conjux*, ait, Pone adverbium eſt, atque ideo ultima ſyllaba habet accentum. Item dum exponit illud, *humo fumat Neptunia Troja*, contra Probum diſputans, Pone, inquit, tantum verbum in ultima habet accentum; ut ſignificet Retro.

ponere. G. 1: 284, 307. 2: 273. 3: 88. AE. 6: 508. 10: 623

ponet. AE. 1: 264

poni. 2: 676 11: 411

ponit. G. 2: 521, 530. AE. 5: 292, 486

Ponite ſpes 11: 309

Notandum eſt, hoc loco te ſyllabam brevem, dictionem & dactylum terminantem, non impediri quo minus in ſua maneat brevitate, etiamſi ab ſp (ſemivocali & muta) ſequentibus excipiatur. Hujus exempli eſt & illud Ovidianum, *Spes bona dat vires, animum quoque Spes bona firmat. Vivere ſpe vidi, qui moriturus erat*. Idem eſt obſervatum in *ſm*; ut apud Tibullum, *O quantum eſt auri pereat, potiuſque ſmaragdi*. Quare & Lucan. ait: *Terga ſedet crebro maculis diſtincta ſmaragdo*. Idem & in *ſc*. Catullus, *Teſtis erit magnis virtutibus unda Scamandri*. Cujus etiam rei exemplum reliquit Homerus illo carmine:

ὃ Ξάνθον καλέουσι θεοί, ἄνδρες δὲ Σκάμανδρον.

Idem in *ſt*, ut apud Horat. in 1. Sermonum, *Contra alius nullam, niſi olenti in fornice ſtantem*. Quod fieri, quia *ſ* liqueſcat, non video qua ratione ab iſtis dici poſſit: quum ſyllaba etiam fiat communis tribus conſonantibus ſequentibus, quarum prima ſit, *ſ*, ſecunda muta, tertia vero liquida, ut apud eundem Horatium in eodem Sermone 1. *Linquimus inſani ridentes praemia ſcribae*. ubi *ſ* ſubtrahi debere, more veterum, Priſcianus auctor eſt. vide *Viſſ*.

pono. 1: 268. 9: 261

ponte. 10: 634

pontem. 8: 630, 728

pontes. 9: 170. 10: 658. 12: 675

ponti. G. 1: 336, 470. 4: 430. AE. 2: 110

pontibus. G. 4: 27. AE. 9: 530 10: 288

ponto. E. 6: 35. G. 1: 372. 2: 163. 3: 78, 237. AE. 1: 40, 70. 2: 295. 3: 104, 605. 5: 233. 6: 345. 7: 300. 9: 121, 238, 712: 10: 694. 12. 181.

Ponto. E. 8: 95, 96

pontum. G 1: 130. AE. 1: 124. 2: 107. 5: 615. 6: 312. 9: 109.

Pontus. G. 1: 38: 207

pontus. AE. 1: 536: 3: 193: 417 671. 3: 9 6: 729. 7: 9 10. 103, 377, 11: 624

ponunt. G. 4 161, 138. AE. 1: 173: N. 11. 3 301. 11: 67

poplite. 9: 762. 10: 699. 12: 927

Lucretius in 4. *po* contraxit, ut *Brachia, palpebraeque cadunt, poplitesque cubanti, ſ.*

popoſcit. AE. 1: 728

populant. 4: 403

populare. 1: 527

popularibus. 3: 816

populat. G. 1: 185. N. 11. 8. AE. 12: 263

populata. 6: 496

populatus, ſcil. *omnes*. 12: 523

populea. G. 4: 511: AE. 5: 134

populeas. AE. 8: 42 10: 190

Atqui in Bucol. Apollonii

Digitized by Google

aiii ſententiae accedens, & Græcorum, Phaethontis ſorores in alnos mutatas canit, *Tum Paethontiadas muſco circumdat amarae Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos*. Earum nomina fuerunt, Phoebe, Phaetuſa, Lampetie.. Duarum poſtremarum meminit hoc loco Servius: cui tamen Lampetuſa, quae aliis Lampetie.

populeis. AE. 8: 286

populi.. G 2: 495, 502. 4: 211. AE. 3: 38. 4: 625. 6: 706. 7: 236, 716. 8: 383. 10: 202. 12: 345, 420, 430

populis. AE 2: 556. 4: 624. 7: 24. 8: 686

populo. 1: 148. 7: 80. 8: 679

Populonia. 10: 172

Stephano ſcribitur Πο-πλώνιον; vulgo *Piombin*.

populos. G. 4: 5, 562. AE. 2: 225, 263. 3: 458. 4: 222, 189. 6: 851, 891. 7: 316, 384, 693, 725, 738. 8: 323, 475. 10: 4

populum. 1: 21. 2: 188. 4: 682. 5: 552. 750. ſic alibi, *cum patribus, populoque*, &, *Omnes, populusque, patreſque*.

populus, arbor, E. 7: 61, 67. 9: 41. G. 2: 13 AE. 8: 276. Hinc vulgo corrupto vocabulo alii *Pioppa*, nonnulli *Oppio*. A colore quoque candido (nam bicolor eſt) *Albaca* paſſim, & *Talpon*. Super hoc adibis Stoicum noſtrum.

populus. AE. 9: 192

porca. 8, 641

Fab. Quintilianus libro octavo, ubi de ornato loquitur: Quaedam, inquit, non tam ratione, quam ſenſu judicantur, ut illud, *caeſa jungebant foedera porca*, fecit elegans fictio nominis, quod ſi fuiſſet *Porco*, vile erat. Haec Fabius. Porro, quia porco caeſo foedus perciti ſolenne eſſet, ut ex Livio, Varroneque diſcimus: legimus tamen apud Pompejum libro 14. in firmandis foederibus Porcam caedi conſueviſſe. Verba ejus ſunt: Porci effigies inter militaria ſigna quintum locum obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret, caeſa porca foedus firmare ſolebant. Sed tu, quaeſo, etiam quae in hunc locum ſcribit Servius (multa autem affert) legere ne pigrere.

porgite. AE. 8: 274

porrectae. G. 3 351

porrectum. AE 9: 589

porriciam. 5: 238

Porriciam hic, & infra *Porricit*, legendum, non *Projicit*, diſcimus ex Macrob. Sat. 2. Licet quidam *projicit* malit, ut ſit imitatio Homeri. Cujus tamen loci aſſertor ille nullum teſtimonium profert Poetae Graeci.

porricit. AE. 5: 776

porrigitur. 6: 597

porro. 5: 600. 6: 711. 9: 190

Adjecta *pro*, fit adverbium Lucretianum *proporro*, pro Valde, vel Praeterea.

Porſenna. AE. 8: 646

Claudianus item geminato *nn* mediam produxit cum ait: *Et pottae multiplicata genus Porſenna reducat*. Contra Martialis per ſimplum *n* ſcribens corripuit. Ait enim, *Hanc ſpectare manum Porſena non potuit*. Silius quoque 8 *Cernitur effugiens ardentem Porſena dextram*.

porta coeli. G. 3: 261

Portas duas coeli memorat Homer. Iliad. Θ. quas Horae ſervant: altera nubes rebus inducuntur, reducuntur altera.

porta: AE. 1: 83. 6: 332

portabat. 1: 696

portae. 1: 294. 2: 27: 242, 732, 3: 351. 6: 574, 893

portas ſomni quatuor carminibus deſcribit. Vide *Somnt*. 7: 607. hae pluribus deſcribuntur. 9: 176, 238, 570, 687, 746

portam. 8: 338. 9: 183, 675, 724

portanda. AE. 9: 312

portans. G. 4: 514 AE. 1: 68, 5: 840. 11: 544

portant. 4: 241

portantes. 11: 333

portantur. AE. 2: 363

portare. 4: 598

portarum. 2: 335, 803. 7: 285

portas. G. 4: 256. AE. 1: 422, 608. 3: 539. 6: 631. 7: 619, 621, 9: 39, 45 139, 169, 309, 693 10: 23. 11: 142, 473, 877, 883, 890: 12: 577. 584

portat. 1: 755. 5: 566. 6: 281, 9: 50. 11: 738. 12: 512

portatis. 11: 281

portendere. 3: 184. 7: 80

portenderet 5: 706

portendi. 7: 256

portenta. 7: 58. 8: 533. 11: 271

M Tull de Natura Deorum, *Quod enim oſtendunt, portendunt, monſtrant, praedicunt, Oſtenta, Portenta, Monſtra, Prodigia dicuntur*.

porticibus. AE 2: 528, 761. 3: 353 8: 656. 12: 476

portis. G. 4: 78, 185. AE. 2: 187, 266. alias *Portas*. 4: 130 7: 429. 8: 386, 585 9: 758. 10: 118. 11: 485, 499. 621. 12: 122, 661

portitor. G. 4: 502. *Charon*. AE. 6: 298. N. tr. 1: 326

Proper. de eodem: *Vota movent ſuperos, ubi portitor aera recepit, Obſerat umbroſos lurida porta rogos*. Quem Maro, & Propertius Portitorem vocavit, Juvenalis *Porthmea* Graece appellavit: *torrumque novitius horret Porthmea*. Vel a πορθμὸς, quod eſt mare anguſtius, inter duas terras immiſſum, quod Latini *Fretum* dicunt, ut Helleſpontus. Vel a πορθμεύω, quod eſt Trajicio, & Transfreto. Unde Ovid. de ariete, qui Phryxum geſtavit, & Hellen pavidam in mare dejecit, a quo caſu Helleſponto nomen eſt, ita cecinit: *Mox ubi umbigenae Phryxi, nec portitor Helles*. Nam ut Phryxi, quem tranſfretavit, portitor fuit, ita Helle, πορθμεὺς, id eſt, tranſfretator, non fuit: quia ejus tergo lapſa in mare decidit, ut Portitor a portando habeat ſignificationem: formam vero a portu, & de eo, qui navi freta, vel flumina cymba aut lintre trajicit, apud Poetas dicatur. Vulgo pari ratione *Barcharoli*, ut in Stoico docemus, Fluminum quoque ripas, unde trajicimus, nec non cymbam ipſam hodie *Portum* dicimus. Quin & navium vecturam, & vecturae pretium, *Portum* negotiatores noſtrates appellant, quod Latini *Portorium* ſicut & *Naulum*; unde vulgo etiam *Nolo*. Plautus, *Ego hunc portitorem privabo portorio*. Verum Ciceroni *Portitor*, publicanus eſt: & *Portorium*, vectigal quod ipſe exigit. Ut ad Q. fratrem, *Cives, qui in portoriis Italiae tollendis non tam de portorio quam de nonnullis injuriis portitorum querebantur*: & pro Font. *Titurius Toloſae quaternos denarios in ſingulas vini amphoras portorii nomine exegit*. Vulgo *Datio* & *Datiario*, a dando, id eſt, ſolvendo. Idem Cicero in Verrem: *Hos pro rebus portorium non eſſe datum*.

porto. AE. 10: 881

portu. AE. 3: 72, 78, 292, 300, 378. 5: 243. 7: 71 182, 201

portum. G 1: 303. AE. 1: 139. hic deſcribitur portus. 198. 6: 900

Portunus. 5: 241

M Cicer. de Nat. Deorum, *Ut Portunus a portu, Neptunus a nando, paulum primis literis immutatis*. Porro Pompejus libro tertio, a porta Portunum dici ſentit, his verbis: *Claudere, & Clavis, ex Graeco* κλείω *&* κλεὶς *deſcendit. Cujus rei tutelam penes Portunum eſſe putabant, qui clavim manu tenere fingebatur, & Deus putabatur portarum*. Haec vero vox a nonnullis, alioqui in ſcribendo ſatis accuratis, modo per *nu* notatur, modo per duplex *nn*, a quibus rationem ipſi requirimus.

portus. G. 2: 161. 4: 390. AE. 1: 427. 3: 10: 124, 289, 234, 289, 382, 530, 533. 570, 676. *Drepani*. 707 4: 388, 612 5: 51 24, 32, 57, 612, 813. 6: 366. 7: 22. 9: 98

omniſque in limine portus. AE. 7: 598

Servius enarrans illud 1. Aeneid. *Hinc portus alii effodiunt*: Cothona, inquit, fa-

Digitized by Google

faciunt. Pro quo facit, quod Diodorus in 4. Bibliothecesita ſcribit: Portus, quem Cothonem dicunt, videtur eſſe ſimilis: & dicitur manu factus. Licet illic *Cothonum* perperam legamus. Quid, quod et Strabo libro 17. quum de Carthagine loquitur, in hanc ſententiam ſcribit: Arci potius ſubjacet, et Cothon parva inſula, et in orbem ducta, euripoque comprehenſa. Ea circum quaque navale habet, quo Dido condidit cum gente ex Tyro profecta. Sed et Pompejus hanc vocem libr 3. planius interpretatus eſt his verbis: *Cothones appellantur portus in mari interiores, arte & manu facti.* Quamvis et apud hunc et apud Servium haec dictio e exili indocte paſſim ſcribitur.

poſcamus. AE 5:59
poſcant 8:540
poſcas. 4:456
poſcat. 2:128. 7. 340. 11:219
poſce. 4:50
poſcebat. 6:589
poſcens. G 3:456
poſcente. 2:128
poſcentibus. AE 8:477
poſcere. 2:414 8:26 N tr. 5. 6:45 7:272. 8: 614. N ibid 9:12 12:350
poſceret 5:707
poſci. 8:12 11:221
poſcimus. 11: 362
poſcit. 5:342. 6:37 9:72. 84, 524 10:661 12 82. N. tr. 5. 326, 388, 467
poſco. 2:666 3:59. 6: 66. 9: 194
poſcor. 8:533
poſcunt. G 2:324. AE. 2:72. 4: 614. 7: 584. 8: 512. 9: 608. 11: 379, 434, 453. 908
poſita. AE 4:681 5:60
poſitae. E 2:55. AE 4:527
poſitis. G. 2:278, 354. 3: 348, 436. 4:344 AE 1: 291. 2:473 3:404 7:629. 9: 586. 586. 10: 52. 11: 89
poſito. G 2. 24. AE. 8. 639. 10: 736
poſitum. G. 4: 503. AE. 2: 172, 644. 11:30
poſitura AE 7:129. *Poſitura*, nomen eſt Lucretio perquam familiare.

poſitis. AE. 12:898
poſſe. E. 3:24. G 1:234. AE. 2:38 2:177, 657 4:306 5: 231. 6: 527. 9: 90, 197, 273, 563 11:703
poſſem. 6:627. 10: 616 12: 880
poſſent. G. 2. 343. AE 1:368. 2:298 6:200. 9: 515. 12: 772
poſſes. AE 10:873
poſſeſſor. E. 9:3
poſſet. AE 1:415 5:807. 11: 155
poſſim. G. 2:483. 3: 8. AE. 3: 368
poſſimus. G 1:351
poſſint G. 4:27 AE 7:334
poſſis G 2:226 AE 1:676 3:378:387

Poeta *ſit* finalis naturalem longitudinem ubique e poſitione etiam cumulavit. Exempla ſyllabae natura longae apud Horatium: *Poſſis & magnam morbo deponere partem.* Et apud Ovidium Metamorphoſ. 13. *Et timido poſſis ignoſcere frater.* Quamvis eandem Juvenalis corripuit per ſyſtolen figuram, ſat 4. *Jam jejuna famae cum poſſis honeſtius illic.* Ubi *poſcis* aliqui ſyllabae metuentes, legunt: quod non probo.

poſſit. E. 3:28. AE. 1: 682. 2: 187, 362. 4: 85, 116, 296. 5: 6 6: 78, 754. 8: 413 9:322, 422. 10: 286, 807 11:386
poſſum. G. 1:176. AE. 8:401. 12:151:874
poſſumus. E. 7:23. 8: 63. G. 1:253
poſſunt. E. 8:69. 10:64 G. 2: 109, 313. 3:262, 520, 562. AE. 2:69 4: 382. 5: 231. 669. 9:446. 12: 208, 307, 325. 12:627
poſt cum ablativo. E. 1:36. 68 AE 6:409

Conſtructio Ciceroni etiam uſurpatiſſime, licet e Servio Archaiſmi veluti infamie notetur.

poſt tanto. G. 3. 476
poſt, cum accuſativo. E. 1: 70. 3:20 G 1:284 5 157, 213 4:158: AE 1:296 2: 57, 283. 4:20 5:144, 626 7:655 9:346, 363 11:81, 279
poſt, adverbium G. 3: 70 172. AE 1:136, 613 740. 2: 216, 740. 5: 339. 507. 532. 8:331, 639 9:387. 11:
89, 593. 12:285
poſt ubi. G. 3: 235. 4: 189, 542, 551 AE. 4: 80. 5. 362
poſt hinc G. 3:300. AE. 8:546
poſt deinde. AE 5: 321

Ita & Juſtinus: ſicut *Mox deinde*: &, *Tum deinde*. Ciceron. de claris Orator. *Poſteaque deinceps*.

poſte. AE. 5:360
poſtera. 3:588 4:6. 5: 42 7: 148. 11:114
poſtes. E. 8: 50. G. 2:463. AE 2:242, 454, 480. 490, 493 7:622 8:227. 12:890
poſthabita. 1:16
poſthabui E 7: 17
poſthac. 1: 72 3:58
poſthuma proles. AE. 6:763

Ulp de Injuſt. rup & irrito facto teſtamento, L. 3 *Poſthumos*, inquit, *dicimus eos duntaxat, qui poſt mortem parentis naſcuntur.* Item Feſt. Pomp. *Poſthumus cognominatus, poſt mortem patris natus.* Hinc tamen *poſthumo*, id eſt, poſtremo loco nata. Vide Gell. lib 2. c. 16

poſtquam. E. 1: 29. 5: 34 G. 3:432. 4: 374 AE. 1. 154, 216, 520, 723 2: 90. 8: 1: 37, 57, 192, 212, 465, 518, 662. 4: 5. 17, 151, 648. 5:577. 6: 168. 226. 7: 6: 406, 661, 609. 8:184 10:1 298, 710. 11:94, 146, 242, 631 12: 432, 604, 719, 861, 945.

Poſt & *Poſtquam* ſupellectilis Maroniaoee ſunt, ceterum Oratorum verba non modo haec, ſed & *poſtea*, & *poſteaquam*.

poſtrema. G. 3: 404. AE. 3: 427 9:129
poſtremum. AE. 11:664
poſtremus. G. 2:410
poſuere. 2:383, 445. AE. 2:682. 6:174, 611. 7. 27. N. tr. 5. 8: 335. 9:687 10:103
poſuerunt. AE. 3:399
poſuiſſe. 7: 63
poſuiſſem. 4: 344
poſuit. E. 3: 46 G. 1:282, 2: 403. AE. 5:631. 4: 200, 222 6: 19. 8: 319, 616. 11:830. 12:109
potant. AE 6:715
potantibus. G. 4:246
potare. 8:330
potat. 5: 463
potens. AE 1:531. 5:164. 6. 872. 7: 56, 541, 630. 11. 340. 12:827
potentem. G. 1:27. 2:373
AE 1:80. 2:296. 3:438 6: 621, 843 7:234
potentes. 3: 528
potentia. G 2: 92, AE. 1: 664. 8:99. 10:72
potentibus. AE. 7: 19. 12:402
potentum. 12: 519
poteram. E. 8: 40
poterant. AE 6:239
poteras. E 1:80
poterat. AE 8: 605. 12:776
poteris. E 4:27 G. 1:395. 4: 253. AE 6:148
potero. AE 4:420
poterunt. G. 2: 287
potes. E 4: 10 AE. 4. 56. 6: 117. 366. 7:335. 10:815 632
poteſt. G 3:491, 560. AE 8: 402 10:35. 12:872 933
poteſtas. 3: 670. 4: 565. 7: 591. 9: 97, 739, 815. 10: 18, 100
poteſtates. 12: 396
poteſtis. 7: 645. 9: 529
poteſtur 8: 402

Vates ingeniorum omnium, atque doctrinarum princeps, & auctor Homerus, non ſua modo ipſe poemata ex omnibus Graeciae linguis, quas dialectus illi vocant, ita conflavit, ut unaquaeque Graeciae gens ſua apud illum idiomata agnoſceret: ſed ea etiam ſacroſancte prae deorum linguae honore conſecravit, ut illo loco, cum ait ὃν Ξάνθον καλέουσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ Σκάμανδρον. Et in Odyſſ. ib. μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί. Et item in 2. Iliad. ἣν Βριάρεων καλέουσι θεοὶ, ἄνδρες δέ τε πάντες Αἰγαίωνα. Et in 2. τὴν ἤτοι ἄνδρες Βατίειαν κικλήσκουσιν, Ἀθάνατοι δέ τε σῆμα πολυσκάρθμοιο Μυρίνης. Et rurſus in 14. ubi Somnus fit ὄρνιθι λιγυρῇ ἐναλίγκιος, & mox ſequitur, ἣν τ' ἐν ὄρεσσι Χαλκίδα κικλήσκουσι θεοί, ἄνδρες δὲ Κύμινδιν. Et hoc genus alia, quae Elenchus noſter in ipſum poetam nullo tibi negocio ſuggeret. Cum igitur divino vir ingenio Maro, aemulationis ſtudio in hujuſmodi locorum ſplendorem intueretur, non abſimili colore ſuam ſe quoque Vene-

 rem

rem fucaturum exiſtimavit, ſi et ipſe circa deorum perſonarum dignitatem optime verſans, eorum ſermoni priſca verba insereret, quaeque ſua aetate jam deſita, quaſi in deorum conſuetudine permanſerint. Cujus conſilii (ni fallor) haec fuit ratio, quod maxime convenire videbat, ſicuti aetatem, ita etiam deorum ſermonem immutabilem, immortalemque fore. Et profecto qua lingua magis decuit immortales ipſos, quum illos loquentes facimus, quam priſca illi, atque ea ipſa, qua primum a majoribus ſolemniter conceptas preces exaudire conſueverunt? Hinc itaque Virgilianus Jupiter in 10. ſic inquit, *Tros, Rutulusve fuat nullo diſcrimine habebo*. Et Juno ad Venerem: *Nunc qua ratione, quod inſtat, Confieri poſſit, paucis (adverte) docebo*. Et hoc loco ad eandem Venerem Vulcanus: *Quod fieri ferro, liquidove poteſtur electro*. Quam lectionem adhuc non modo referunt antiqua aliquot bona exemplaria, ſed etiam Nonii Marcelli auctoritas, cujus teſtimonio veluti locupletiſſimo ſtat Priſcian. cum ait, *Poteſtur* pro *poteſt*. Pacuv. *Si qua poteſtur inveſtigari via*. Lucr. in 3 *Quod tamen expleri nulla ratione poteſtur*. Virg *Quod fieri ferro liquidove poteſtur electro*. Sed & *Poteſtur*, lectio ad Politiani uſque tempora integra, inviolataque, vulgatis etiam Virgil. exemplaribus perduravit: quum ecce tibi ille hujus Virgiliani conſilii atque artificii neſcius, dum primae *electri* ſyllaba metuit, *poteſtur* paſſivum antiquum, & majeſtatis plenum, dignumque Vulcano Deo verbum, hoc loco in *poteſt* uſitatius contraxit, ut ſpondaicum ex dactylo verſum faceret, quod dactyli finalem in primam *electri* cadere non poſſe arbitraretur, quae η apud Graecos eſſet, apud quos natura producitur, & ad nos in *e* longum tranſit. Atque ita, dum ſe ille duas maſculas, quas multis ante ſeculis Virgilianis codicibus inoleviſſe putabat, delere exiſtimat, Mantuani cygni candorem & hoc loco commaculavit, ſicut illo, ut oſtendimus, cum ſcribit, *Sedemque petit Evandri*. Nam, ut omittam, vocalem non modo hanc η, ſed etiam ω, natura longas, tam apud Graecos quam apud noſtros poetas, eorum imitatione non ſemel corripi (quod in Hom. Indice adnotavimus)! *poteſtur electro*, ſuo jure atque auctoritate poeticae Rom principem hoc loco reliquiſſe, prima in *electro* correpta, ratione dactyli finientis, non conjecturis tantum, & argumentis ita Politiane convincimus, ſed ipſiuſmet eadem in re locupletiſſimo teſtimonio, & (quod ajunt Juriſconſulti) omni exceptione majore, quod etiam tuo nomine referre pudet. Is in Ciri, juvenili carmine, ad Meſſalam inquit: *Coralio fragili, & lacrymoſo mollit electro*. Et pernegabis adhuc ſummo Vati juſſo in hoc opere licuiſſe, quod in exiguo poematio juvenis etiam uſurpare non dubitavit? Quem etiam ipſum ſuſpicor, hoc ſuae voluntatis veluti teſtimonium illic de induſtria collocaſſe, quo incautum Grammaticorum quempiam, quos moleſtiſſimos aliquando expertus eſt, qui praeſtantiſſimorum poetarum oracula ad ſuarum regularum cenſuram inepte & arroganter exigere ſolent, ex illo loco, veluti ex inſidiis prodiens, imperite hoc carmen attentantem, quod praevideat, deprehenderet. Sed non modo in gregarium literatorem quendam, quod magis ſpectabat, verum in praeſtantem Grammaticum, ac centurionem fortiſſimum, hoc eſt te Politianum, hoc quaſi cuneo validiſſimo invadit, mediamque tuam centuriam diſrumpit, ac diſſipat, captivumque *poteſtur* recipit, & in ſua ſceptra (hoc eſt Vulcani ori) reponit. Quare non dubitabitis poſt hac vos, qui nova hac ſcribendi ratione libros hodie imprimendos curatis, poſthabita Politiani ſententia Erythraei potius, immo vero poetae ipſius *poteſtur* lectionem nativam Virgilianis codicibus repraeſentare. Quid vero tandem poeta Graecus illa divinorum vocabulorum uſurpatione ſibi voluerit, nos in ejuſdem elencho (niſi conjectura fallimur) expoſuimus.

potior G. 4:100. AE. 4:287
potiri. AE. 9:267
potis. G 4:120
potis, pro *potis eſt*, id eſt, *poteſt*. AE 3:671 nec potis Ionios fluctus aequare ſequendo.
potis eſt. AE. 9:796. *Ille quidem hoc cupiens potis eſt per tela, viroſque* 11:148. *At non Evandrum potis eſt vis ulla tenere*. Lucretius quoque in hoc ſenſu, ita quintum De rerum natura, a laudibus Sapientiae auſpicatur, *Quis potis eſt dignum pollenti pectore carmen Condere pro rerum majeſtate hiſque repertis? Quiſve valet verbis tantum? quis fingere laudes Pro meritis poſſit &c.* Apud veteriſſimos Rom. etiam neutri generis vim habuit: quorum exemplo dixit idem Lucret. *Nec potis eſt cerni, quod caſſum lumine fertur*. Et alibi, *Conjunctum eſt id, quod nunquam ſine principali Diſcidio potis eſt ſejungi, ſeque gregari*. Priſcian lib. 15. ſcribit, hic & haec *potis* dici, & hoc *pote*: unde Perſius: *Qui pote? vis dicam?* id eſt, Quomodo poſſibile eſt? Ennius tamen *pote* etiam pro *potis* accipit, quom in 15. de pugna Caecilii tribuni ita loquitur, *Sed nec pote quiſquam Undique nitendo corpus divellere ferro*. Sed & Oratoriam *Potis eſt* inſtruit verborum ſupellectilem, Ciceronis exemplo, qui in Tuſcul. quaeſt. ait, *Neque ſanguis ullo potis eſt pacto profluens conſiſtere*. Hinc comparativum *potior*, & ſuperlativum *potiſſimus*, adverbiaque *potiſſimum* & *potiſſime*.
potiti. AE. 3:278. 6:624. 9:363, 450
Potitius auctor. 8:269, 281
Require apud Feſtum Pomp. lib. 14. in dictione *Potitius*. Quamquam locus ille ſit fragmentatus.
potitum. AE 3:296
potitur. 3:56 4:217
potitus. 10:500 11:439
potiuntur. 1:172. 12:642
potius. adverb. E. 2:71. 5:16. AE 3:654. 4:99. 10:631, 676 11:114, 443. 12:39, 188
Potniades: G 3:268
Potuere. G 1:163. 2:124. AE. 3:232. 6:131. 7:295. 12:544
potui. E. 3:70 AE. 4:19. 419, 600. 7:309. 11:323. 12:177
potuiſſe. E. 6:24. AE. 11:98
potuiſti. 9:482. 12:804
potuit. G. 2:490. 3:453. AE 1:40, 242. 6:119. 8:384 9:323, 426, 429. 12:47
potum. ſupinum. E. 7:11. 9:24
prae. 8:17
prae ſe. AE. 9:134. 11:544
praebere. G. 2:236. 3:302. AE 9:603
praebuit. 10:322
praecedunt. 8:462
praecelſa. 3:245
praeceperat. 9:40. N. tr. 5.
praecepit E 3:98
praecepi. AE 6:105
praeceps. E 8:59. G. 1:203. 3:236. 4:29, 457. AE. 3:598 4:253, 565. 6:578. 9:815 12:684
praecepta. G. 3:176 4:398, 448, 548. AE 2:345. 5:447 6:236, 632 9:45
praeceptis. AE 2:607 3:546
praeceſſerat. 9:47
praecipiant. 11:329. N. tr. 5. quamvis illic paſſim *praecipiunt* habetur.
praecipit. AE. 12:492. N. tr. 5
praecipitans. 6:351
praecipitant. 2:397. pro *praecipitantur*. tribus locis ſequentibus. 4:251. 9:670. 10:804 11:3
praecipitare. 4:565. *dum praecipitare poteſtas*, id eſt, *fugiendi praecipitanter*.
praecipitat. 2:9. 11:617

Sic *Avertit*, pro avertitur, *Inſinuat*, pro inſinuatur: *Adglomerant*, pro adglomerantur; *Turbant*, pro turbantur: & pro activi verbi ſignificationa paſſivum, ut *Bellantur* pro *bellant*: quae figura creberrima eſt

apud

apud poetam. Plura de hoc leges apud Serv. ſuper *Tum prora avertit*.
praecipitat. AE 12:699
praecipitate. 8:443
praecipitem, G 3:358. AE. 5:175,456,860. 6:594. 12:379, 735
praecipites. G. 1:367 3:347 4:80, AE. 1:307, 516. 3:682 4:573. 5:144. 10:232 11:673, 895
praecipiti G 3:103 AE. 2:460 8:257.
praecipue, adverbium. G 2:372. 3:51, 101. AE. 1:220, 712. 5:182. 6:176 7:746
praecipuos. AE. 5:249
praecipuum. G 3:74. AE. 8:177
praecipuus. 11:214
praeciſis. 8:233
praeclara. G. 4:312. AE. 8:480. 10:397: 12:347
praeclaram. AE. 4:655
praecanis. 5:245
praecordia. G. 2:484. AE. 2:367. 7:347. 9:413, 596. 10:452
praeda. AE. 9:363, 384, 450, 485
praedae. 1:210. 9:268. 11:782
praedam. G. 2:60. AE. 2:763. 3:223, 233, 244. 4:404. 6:361. 11:79, 757. 12:255
praedari. G. 1:130
praedas. AE. 1:528 7:749. 9:613. 10:78
praedicam. 3:436
praedicere. E. 1:17
praedicta. AE. 4:464
praediſcere. G. 1:51, 252. 2:255.
praedivitis. AE 11:213.
praedixit. E. 1:18. *dicebat*, codices manuſcripti. AE. 3:252, 713.
praedo. AE 7:362.
praedonis: 10:774 11:484.
praedulce decus. 11:155
Vates Venuſinus a Marone ſuae animae dimidio hinc mutuatur, *dulce decus meum*.
praedura. G 2. 530
praedurum. AE. 10:748
praeeunte. 5:186
praefatus. AE. 11:305.
praeferebat. 6:218, 564.
praeferat. E. 314.
praeferimus. AE. 7:237. 11:249
praefert. 10:211.
praefigere. 10:80
praefigeret. 11. 778
praefigunt. 3:399. 9:466
praefixa. 7:817. 9. 471. 12:489
praefixo 5:557.
praefixum. 10:479
praefodiunt. 11:473
praefulgens. 8:533
praegnans 7:321. 10:704
praelabi. G 3 180
praelato AE 5:541
praelia. E. 6:3. G. 1:318. 2:283. 3:220, 265. 4:5, 314 AE. 2:334 347, 397, 670. 3:240 5:375, 402, 467, 593 7:335, 603, 744, 806. 8:614, 678. 9:463 499. 10:23, 357, 455, 661, 901 11:48, 307, 486, 520 541. N. lib. 6:1. Bellum, & Praelium. Lucret. *Belli certamina* ſaepius dixit. Sed & illud, *Et velut aeterno certamine praelia pugnaſque Edere turmatim certantia*. 631, 727, 731, 912. 12:103, 337, 346, 570, 581, 628, 726, 735, 812
praeliorum. G. 2:242
praemia. G. 2:382. AE 1:461, 615 2:537. 4:33 5:292, 308, 346, 486. 9:153, 271. 11:78, 857 12:360, 437, 765
praemia palmae. G. 3:49 AE 5. 70 quod *palmae pretium* dixit 111. quia idem ſunt; ut, *Lavitat pretiis animos, & praemia ponit*.
praemiſit. 11:513.
praemiſſi: 9:367
praemiſſus. 6:34
praemittit. 1:644
praenatat. 6.705
Praeneſte. 7:682 8:561.
Praeneſte, inquit Servius, locus eſt haud longe ab urbe dictus ἀπὸ τῶν πρίνων, id eſt, ab illicibus, quae illic abundant: ita enim ſcriptura Graeca hactenus depravata emendanda eſt. Verum Pompejus Feſtus de eodem ſic ſcribit: *Praeneſte* dicta eſt, quia is locus, quo condita eſt, montibus praeſtet. Huic ſententiae blandiri videtur Virgilianum epitheton *altum*. Sed ab utroque etiam diſſidet Stephanus his verbis: Πραίνεςος πόλις Ἰταλίας ἀπὸ Πραινέςε τῦ Λατίνυ τῦ Ὀδυσσέως & Κίρκης υἱῦ. πολίτης Πραινέστιος. Ut non modo *Praeneſte* foemnini & neutri generis ſit, ſed etiam *Praeneſtus* virili genere & forma a Stephano dicatur.
Praeneſtinae. AE. 7:678
praenuncia. 11:139
praepes. 5:254
Vide omnino Feſtum, in dictione *Praepetere*. Ennius in decimo quinto, de pugna Caecilii tribuni verba faciens, ita canit: *Nec reſpirandi fit copia praepete ferro*; de ingruentibus in eum, veluti imbre, telis.
praepetibus. AE. 6:15
praepetis. 3:361
praepingue. 3:698
praecepta. 9:138
praeceptus. 4:516
praeripere. 10:277
praeruptis. G. 2:156
praeruptus. AE 1:105
praeſaga. 10:843
praeſagi. 10:177
praeſcia. 6:66. 12:452
praeſciſcere. G 4:70
praeſcripſit. E. 6:12
praeſens. G. 3:452. AE. 5:363 9:404 12:160
praeſenſit. 4:297.
praeſentem. 1:91
praeſentes. E. 1:42
praeſenti. AE 3:611 8:495
praeſentia. G. 1:10. AE 3:174 9:73
praeſentis. 5:636
praeſentius. G 2:127. AE. 12:152, 245
praeſepia. E. 7:39. G. 3:214, 493. AE. 11:492. N. tr. 4
praeſepibus. G. 3:395, 416. 4:168. N tr. 1. AE. 1:415. 7:17, 275
praeſertim. G 1:115 2:310
praeſes. AE. 11:483
praeſidet. 3:35 6:10. 7:800. 12:140
praeſidium. 11 53
praeſtans animi juvenis. 12:19. Graeca figura, in qua frequens eſt Lucret. et Silius. Nonius tr. 5. exponit *Antecellens*.
praeſtantes. 8:548
praeſtanti G. 4:338, 550. AE. 1:71. 5:362. 7:383, 783. 8:207
praeſtantibus. AE. 11:291.
praeſtantior. 6:164
praeſtat. 1:139. 3:429. N. tr. 5
praeſtet. 11:438
praeſtiterit. 6:39
praeſumite. 11:18. vide *praecepit*.
praetende. G 4:230
praetendere. G. 1:270. AE. 9:599. 11. 332
praetendi. AE 4:339
praetendit. 8:116
praetenta. 3 692 6:60
praeter. G. 1:413. AE 3:478. 6:874. 7:24. *fugientem Rhoetea*, id eſt, *praeter fugientem*. 10:399
praeterea. in initio verſus, et ſententiae. E 2:40. G. 1. 104 2:83 3. 348. 4:210. AE. 1:49: 653. 3. 433. 4:457. 5:64 7:71. 9:272. 11:330. 12:659
praeterea. in ſecunda ſede carminis. G 2:165. 4:502. AE. 1:647 4:414. 5:305. 6:285. 7:183, 243. 8:355, 314. 11:78, 285.
praetereo G. 4:148
praeterit. G. 2:322. AE. 4:157 5:156, 171
praeteritis. 8:560
praeterlabere. 6:874. ſic *ſubterlabere*, et *interfluit*.
praetervehor. 3:688
praetexere. 4:500
praetexit. E. 7:12. G. 3:15. AE 4:172
praetexunt. E 6:5.
praetoria. de apibus. G 4:75
praetulerim. AE 12:145
praevalidam, ſcil. *tellurem*. G. 2:253
praevalidas. 2:190
praevertere. AE. 1:721. 7. 807 12:345
praetervertitur. 1:317. N. tr. 5
praevidit. 5:445
praeuſtis. 7:524
prata. E 3:111 7:11. 20:42. G 1:289, 384. 3:142. 4:306. AE 6:674
pratis. E. 4:43. 8:71. G. 2:384 4:271. AE. 6 707
prato 10:836
pravique tenax. ſcil. *fama* 4:188
precamur. 3 543
precando. 4:113, 413 6:376. 8:403
precantem. 12:930
precantes. 2:1:106
precanti: 11:697
precantis. 10:398
precantum. 7:237. Sunt qui *precantia* in bonis ac vetuſtis exemplaribus reperiri atteſtentur, eritque verſus hypermetrus.

precantur. AE 8: 279. 12: 242

precari. 5: 144 8: 127

precati. 3: 633 5: 529.

precatur. G. 4: 381. AE. 4: 521. 6: 186, 193: 9: 403. 10: 251, 293, 874 12: 714. 11: 175

precatus. AE. 9: 624. 10: 420

prece. 3: 437. 10: 368

preces. 4: 612. 5: 234, 782. 6: 51, 55. 8: 60, 574. 10: 153. 11: 158, 229

precibus. G. 4: 470. AE. 2: 689 3: 261, 456, 599. 4: 4: 319 7: 133: 9: 90: 10: 626 12: 800

preciae. ſc: vites. G. 2: 95

precor. AE. 4: 621. 6: 117 9: 524 10: 461, 525. 12: 48, 179, 777

prehenſa. 11: 719

prehenſum 2: 592

premat. 10: 54, 296. N. 11. 5

premebant. 11: 545

premebat. 4: 332. 7: 737. 8: 647 10: 232.

premendo. 6: 80

prement. G 3: 85. 4: 132. AE 8: 289

prementem. 1: 324

prementur. 6: 828

premere. 1: 63. N. 11. 5. 10: 78

premere. Latini pro *premebant*. 11: 402

premeret. 1: 467

premeretur. E. 1: 35

premes. G. 2: 257. N. 11. 5: 2: 346. 3: 413 4: 102

premet. 2: 289

premimus. AE. 9 612. N. 11. 5. 11: 788

premit. G 5: 508. AE. 1: 54. N. 11. 5, 211, 146 2: 539 4: 148. 5: 187. 7: 103. 8: 249, 474. 9: 324, 330, 793. 10: 103, 465. 11: 257, 889

premitur. G. 2: 241

premunt. G 3: 402. 4: 297. AE. 7: 368. N. 11. 5: 10: 375. 11: 254

prendere. 3: 450: 9: 558. 12: 775

prendemus. 2: 522. 6: 61

prenſa. 5: 624

prenſant. 2: 444

prenſantem. G. 4: 501. AE. 6: 360

prenſat. AE. 12: 404

prenſi. ſcil. *equi*. G. 5: 207

prenſos. G. 1: 285

preſſa. AE 5: 566. 10: 347 12: 322

preſſabimus. E. 3: 99

preſſae, id eſt, *onuſtae*. G 1: 303. N. tr. 5

preſſat. AE 3. 642

preſſere. 7: 518

preſſi. E. 1: 82. 9: 487 N. 11. 5

preſſis. G 3: 310. 4: 140. N. ibid AE 12: 600

preſſit. 2: 380. 6: 197, 331. 11 521 7: 129 10: 495. N eod 11: 908

preſſo. G 1: 411 2: 203 356. AE 5: 332 6: 155

preſſos G. 2: 25

preſſus. AE. 3 47

pretiis. 5: 292

pretio. 4: 212. N. tr. 5. 5: 599 6: 622. 9: 213. 11: 352

pretium. 5: 111. N eod. 9: 232 12: 354

Priameia. 2: 403 3. 312. 7: 252

Priami. 1: 654. 2: 22. 56, 191. 437. 454, 484. 506, 527, 554, 760. 3: 1 4: 343. 5: 297. 9: 284. 12: 545

Priamides. AE. 3: 295. 6: 493

Priamides. 3: 346 6: 509

Priamo. 1: 50 2: 291, 144, 518. 9: 742. 11: 219

Priamum. 1: 458, 487. 2: 518 8: 15, 83, 99

Priamus. 1: 461 2: 147, 533, 581 3: 50. 5: 560

Priape. E. 7: 33.

Priapi. G. 4 111

pridem. 1: 503 Poeta non ſecit, ac praeeunte *iam*, utitur. Vide ergo *Iam pridem*.

prima. E 4: 18 6: 1. G 1: 12, 147 2: 134, 266, 311, 362. 3: 67, 399 4: 81, 161, 514 AE. 1: 24, 723, 737. 2: 97, 387, 613. 3: 8, 17, 69, 95, 367, 426, 444 4: 2656, 297, 548, 984. 5: 66, 114, 375, 502, 641 6: 96, 153. 246 7: 18, 227, 554, 371, 481, 503, 554, 603 8: 143, 288, 340. 407. 9: 409. 10: 97, 100, 157. 283, 561. 11: 267, 503, 868. 12: 103, 448, 505, 605, 626, 632.

prima. G. 2. 336 3: 48. 4: 286. AE. 1: 372, 541. 6: 812. 7: 41, 148. 9: 181. 10: 324 12: 305

primae. G. 2: 340. AE. 7: 40, 542 11: 895

primaevo. AE 7: 162. 10: 345

primaevum. 9: 545.

primam. 5: 355 7: 118, 136. 8: 561. 9: 244, 494, 595, 654

primas. 7: 61 9: 27. 10: 641

primi. G 1: 144 2: 44. AE. 2: 334, 412. 4: 133. 5: 294, 308, 347, 566. 6: 255, 313. 7: 107 8: 6. 105, 602. 9: 226. 11: 613, 786, 879.

primis. cum in E. 5: 69 6: 34. G. 1: 64, 178. 338. 2: 253, 291. 3: 503 AE 1: 303, 345 2: 87 6: 273. 7: 468. 8: 59, 517. 9: 453 11: 573

cum primis, per *inprimis*. G 1: 178

Ex Lucretio deſumptum, qui ait: *Quorum Acragantinus cum primis Empedocles eſt*, & in 2. *Quam ſatere interius, cum primis quaerere eſt*, & in 5 *Denique natura haec rerum, ratione reperta eſt Nuper, & hanc primus, cum primis ipſe repertus Nunc ego ſum, in patrias qui poſſim vertere voces*.

primitiae. AE 11: 16, 156

primo. G 3: 324 AE 1: 470. 613 2: 385, 469, 485. 5: 42 6: 143, 309, 327, 453 7: 130, 361, 528 11: 155. 423

prima Eos, ſubaudimus *tempore*, Servius. AE 3: 588 11: 4

primo. adverb G 3: 187. 4: 310 AE. 4 176 5: 654 9: 576

primorum, AE. 9: 309 genitivus ab eo, quod eſt, *hi primores*.

primos. G. 3: 130 4: 340 AE. 2: 479, 494. 4: 118 5: 857 7: 173, 406, 783. 8: 586 9: 785. 11: 219, 234. 12: 577.

primum. E 4: 8. 8. 73. G. 1: 61, 136, 162. 2: 20. Servius. 179, 394, 475 3: 166, 584. 4: 295, 305, 568. AE. 2: 174, 159, 442, 450. Serv. 2: 79. *hoc primum*, id eſt, *maximum*. Serv. 213, 375, 410, 529, 636, 677. 3: 58, 108, 205, 209, 437, 651. 4: 239, 252, 342, 677. 5: 220, 540, 604 9: 28, 243, 8: 190. Palatinus codex habet *Iam pridem*, ſicut in verſu ſequenti *delectae*. 222. 542. 9: 80. *hoc eſt*, *in initio*. Servius. 220, 253, 590, 603, 696. 10: 380 11: 19, 852

primum. poſt cum. E. 6: 40. 7: 49 G. 1: 117 418. AE. 2: 127 7: 39. 8: 170, 408. 12: 76. 114

primum. poſt ut. G 2: 426. AE. 1: 306 4: 239. 586 6: 102, 452 11: 300. 12: 47, 669

primum. adject. AE. 5: 540, 746 11: 664

primus. E. 1: 45 alias *primum*. 2: 2: 32 8: 84 G 1: 250. 2: 409. AE. 2: 1, 146. 3: 513. 4: 17. 28. 169. 5 491, 497 6: 761. 819 8. 1: 4 9: 51, 232 10: 310: 427 11 238 12: 33

primus ante omnes. AE 2: 40. 5: 491. vide Servium in G. 3. verſ. 300

primus in initio verſus. G. 2: 408. 3: 10, 77, 113, 182. 4: 254 140. AE 2. 40: 370 5: 310 5: 310, 318, 667 7: 647. 8: 312. 9: 35. 10: 242. 11: 364, 380 12: 461

primuſque. G 1. 122. AE. 2: 32, 263 424 3: 561. 4: 179. 5: 151. 451. 8: 269, 281 12: 258, 426

primus. in fine carminis. G. 3: 64 AE. 5: 596. 6: 183 10: 516

princeps. AE. 5: 160, 833 9: 535. 10: 166 2: 4 11: 620

principe. AE 3: 168

principibus. 1: 488

principio. adverb G. 2: 9 4: 8. AE. 2: 752 3: 381. 4. 56. 5: 109 6: 214. 724, 7: 342. 9: 672 10: 258

principium E 5: 60. 8: 11. AE. 7 219 9: 53

prior. E 5: 10 AE. 1: 321, 581 4: 323 5 186. 526. 6: 341, 387, 834. 7: 194: 8: 469 9: 319. 10: 458, 533. *prior pietate*, id eſt, praeſtantior, melior, Servius. 11: 292, 760. 12: 196

priorem. AE. 2: 548: 5: 339, 170

priores. E. 9: 54. G. 2: 59. AE 3: 213, 693 4: 534

prioris. 7 243

priorum. G 3: 292. AE. 4: 464. 8: 312

priſca. AE 6: 878. 9: 79

priſcae. E 4: 31

priſci. AE. 7: 710

priſco. 7: 706

priſcos: 5: 598

priſcum. 8: 339

Priſtin. 5: 216. N. de Gen. Navig.

In Pri-

in Priſtin deſinit alvus. ſcil. Tritonis. 10: 211

Sic & Scyllam in priſtin deſinere facit, qui ſic ait: *poſtrema. immani corpore priſtis*

priſtina. AE. 10: 143. 12: 424

priſtinus. 6. 473

Priſtis. 5: 154, 156, 187

Priſtis. 3: 427

Priſtes belluae ſunt marinae, quae pilis veſtiuntur: ex corporis magnitudine, ut ducenum cubitorum in mari Indico reperiantur, ut ſcribit Plinius: ita appellatae, quia mirum in modum corporis tenuitate fluctus ſecent. Graeci autem πρίειν Sectionem, πρίστην Sectorem nominant. Dicitur & *Piſtris Piſtricis*, per *s*, & *t* poſt *s*, M. Ciceronis auctoritate, qui in Aratum ait, *Andromedam tamen explorans fera quaerere piſtrix*: & alibi, *Sparſam ſubter eandem piſtricis adhaeſit.* Quatuor item aliis ex eodem loco recitandis teſtimoniis ſuperſedimus, quia haec duo ſatis eſſe viſa ſunt, in re praeſertim (ut mihi videtur) non dubia. Hoc igitur Signum coeleſte *Cetum* Graeci & vulgus Aſtrologorum nominat. Hyginus item apud nos piſtricem. Quam & piſtricem Pontanus in Dialogo, cui Actio nomen eſt, memorare non dubitavit. Hanc eandem eſſe cum priſti, ex eo etiam facile eſt intelligere, quod Plinius nunquam Piſtricis, ſed Priſtarum quatuor in locis meminit, earum conjuncta mentione cum balaenis: quae quia (ut puto) inter ſe magnitudine fere aequantur, inde quidam (quod Pompejus lib. 2. refert) Balaenam belluam marinam ipſam dicunt eſſe piſtricem, ipſum etiam Cetum. Quanquam Plinius a *Balaenis priſtas* ſemper diverſas accipit. Quo magis miror, Nicolaum Perottum Cornucopiae auctorem, eodem in libro poſteaquam eorum ineptias merito ſatis irriſerit, qui *piſtrim*, non *priſtim* ſcribunt, (a quo errore alienus non fuit Aldus, quod ab eo editi Virgiliani codices indicant) piſtricem dici poſſe non admittere. Ab hujus autem beluae ſimilitudine, *Priſtin* quoque appellavit navim Virgilius. Quare & naturae ferae, & navi ſimul, unde appellata eſt, ſatisfaciens, *Priſtim velocem* dixit, & *immani corpore* appellavit. Sicut etiam alludens ad etymon, ait, *Sic ipſa ſecat aequora priſtis.* Ut minus ſcite diſtinguat Honoratus, quum ſcribit, Servius; *Si navem intelliges, haec Priſtis, hujus Priſtis fecit: ſi de belua, haec Piſtris, Piſtris.* Sed bone Servi, Grammaticorum coryphaee, Chimaera, Scylla & Tigris, cum eadem nomina navium ſint apud Poetam, nonne voluit ea cum ſuis monſtris & beluis, a quibus ſunt appellata, in omnibus convenire? An non cum belua haec ex mari (ut apud Hyginum & Aratum eſt) pro ſigno in coelum relata eſt, nomen quoque quod ſupra ex Cicerone diximus, marinae Piſtricis retinuit? Quid tot illa alia coelo collucentia ſigna, quibus ipſum & pingitur & illuſtratur, nonne ex terris in coelum, prout erant, earum rerum, quas figurant, nomina ſuſtulerunt? Sed quid ſigna loquimur coeleſtia? Nonne vides in perpetuo Poeta noſter tot nomina virorum propria a montibus, ab oppidis, a fluminibus detorta, ea integra, prout earum rerum fuerunt, repraeſentavit? *Piſtricem* autem ſunt qui velint eam eſſe beluam, quam vulgo *Capidolium*, de olei copia, quod capite ejus exprimentibus uberrime reddit, nominant: de quo Capidolio caput contexuit Paulus noſter Jovius quo libello eruditiſſimo de Piſcibus Romanis agit; qui tamen piſtricis nullam prorſus facit mentionem.

Prytanim. AE 9: 767.

Homeri verſus, tantum conjunctione mutata: Ἀλκανδρόν θ', Ἅλιόν τε, Νοήμονά τε, Πρύτανίν τε. Ad cujus exemplum hic Poetae noſtri corrigendus eſt, ut dicat, *Noemonaque Prytaninque*, cum tamen hactenus, *Nemonaque Prytaninque*.

Priverno. AE 11: 540

Privernum. 9: 576

prius, ſequente quam. G. 1: 50. 3: 468 AE. 1: 192, 472. 2: 741 4: 24 6: 328 11: 809

primus. G. 1: 74, 174 2: 174. 3: 362. 4: 229 396, 537. AE. 2: 190, 596. 6: 136. 9: 112. 10: 223, 882. 11: 126

pro. E. 3: 77. 5: 38, 81. 7: 35. G. 1: 406 4: 159, 456. AE. 1: 24, 74, 659. 2: 117. 183, 535. 3: 247, 435, 604 4: 337 5: 230, 483, 501, 815. 6: 352, 821. 8: 472, 648. 9: 252, 406, 677 10: 82, 825, 847 11: 437, 576 12: 48, 112, 229, 532, 695, 814, 820

pro, id eſt, *ante.* 8: 653 N. de Doctorum indag 9: 575. 11: 893. 12: 661

Pro virginitate, id eſt, *in praemium virginitatis.* 12: 141, 878

pro interjectio. AE 4: 590.

Qui huic interjectioni *pro*, quia exclamandi vox eſt, aſpirant, id contra uſum majorum faciunt. Nam a praepoſitione *pro* non aſpiratione, ſed ſolo accentu differt Lucr in 3. *Tactus enim tactus pro divum numina ſancta, Corporis eſt ſenſus.*

proavi. AE 8: 54

proavis. 12: 225

proavos. 7: 119

probat 5: 418

probavi. 12: 814

probet. 4: 112

procacibus. 1: 536. N. de improp.

Procas. 6: 767.

procedere. E 3: 94. 4: 12. AE 4: 587. 5: 461

procedit. 3: 592. 10: 451 12: 122

proced. 11 760. *pretiumue & proavi ſedes*, antiqui codices. 8: 349

procedunt 12: 169

procella. 1: 102. 7: 594.

procellae. 12: 798

procellis. G. 3: 259. AE. 11: 851. 5: 791

proceras alnos. E. 6: 63

M. Tull. in lib. de Legibus, Populus proceriſſima dixit, lege in Dictione *Populeas.*

proceres AE. 1: 740: 3: 58, 103. 6: 489. 8: 587 9: 659. 10: 213 11: 403

procerum. 12: 213

proceſſerat. 10: 751 11: 94

proceſſit. E 6, 86 9: 47. AE. 3: 356 9: 13

proceſſu. G 3: 504

Prochyta alta tremit ſonitu. 9: 715

Hinc, & Pithecuſam a Miſeno abruptam, Strabo in 1. auctor eſt: quam tamen idem in 5. a Pithecuſis ipſis quondam divulſam tradit. Poſteriorem ſententiam Plinius ſequitur, & Servius, unde & ſecundum hos a profuſione nomen Prochyta traxit. At Dionyſius lib. 1 ſcribit a nutrice Aeneae ejuſdem nominis dictam. Pithecuſam autem, & Pithecuſas numero multitudinis, dicimus alteram inſulam, quae Inarime primum Virgilio dicta eſt. Rationem in Ovidii Metamorph. dictabimus. Prochyta vero antiquum adhuc nomen ſervat. Vide *Inarime.*

proclamat. ſc. *Diores.* AE. 5: 345

procorum. 12: 27

procos. 4: 534

Procrin. 6: 445

procubet. G. 3: 145

procubuere. AE. 2: 505 9: 190

procubuiſſe. 6: 604. 8: 631. 11: 395

procubuit. 8: 30, 83. 9: 541. 11: 150, 418

procudit arator durum vomeris obtuſi dentem. G. 1: 261, N. 11. 3

Hanc quoque dicendi formam ex Lucretii veluti ſeminario in ſuum rus cultiſſimum Maro tranſtulit, de illo praecipue carmine: *ac tenuia poſſe Mucronum duci faſtigia procudendo.* Nam & in fine 3. legimus, *Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.* Et per initia 4. *Nam cum nititur, extemplo procudit, agitque Aera.* Sicut in 5 *Ut propagando poſſent procudere prolem.*

procul. E. 1: 83 G. 3: 83, 212, 464. 4: 353, 424. AE. 2: 42. 3: 13, 206, 383,

479, 522, 597. 701 4:70. 5: 613, 642. 6: 10, 651, 808, 824. 7: 493. 8: 98, 191. 9: 372, 503. 10: 447: 455, 537, 713. 777. 11: 677, 838. 12: 358, 869
procul de &c. E. 1:77
procul, id eſt, *prope*, *juxta*. E. 6:16 10:835
procul a, *&c.* E. 10: 46. G. 2: 459. Servius. AE. 5:35. 10:401, 521
procul o, *&c.* AE 3:554 8: 122, 610
procul hinc. 1: 469. 6: 440. 8: 478, 603, 635. longe a templis. Servius. 666
procul inde. 2: 666. 8:642
procul in tenuem. 4: 278. 9: 658
procul, id eſt, *haud nimis longe*. Servius. 5:124
procul in prora, id eſt, *in parte extrema*. Servius. 5: 775
procul o procul eſte profani. 6: 258
Interpretatur illud Callimachi, qui laudes Apollini dicturus profanos hac voce excludit, ἑκὰς ἑκὰς ὅστις ἀλιτρός. unde Claudianus, de raptu Proſerpinae lib. 1. *Greſſus removete profani*.
procubat. AE 12: 534
procumbat. G 1:111
procumbere. 3. 466
procumbit. E. 8: 87. G. 3: 240. AE. 426. ſicut, *exanimiſque tremens procumbit humi bos*. 605 5:481
procumbunt. AE. 2: 493. 5: 198. 6:180
procurate corpora. 9. 158
Accius in Annalibus: *Exercent epulas laeti, famulosque procurant*. Virgil. bis poſuit, *& corpora curant*, quod ante fuit hemiſtichium Lucretii.
procurrens. AE. 11:624. 12: 267
procurrentibus. 5:204
procurrere. 9:690
procurrit. 12:785
procurrunt. 12:280
procurſu 12:379, 712
procurva 5: 765
procurvam G 2:422
prodentia. AE 10.99
prodere. 2:127. N. tr. 5
proderet. 4: 231. N. eodem tr.
proderit. G. 4:267
prodiderim. AE. 12:42
prodidit. 9:374 10:593
prodigiis. 5: 639. 6: 379. *Promonſtrum* etiam dixit antiquitas, ut ſcribit Feſtus.
prodigium. 3: 366. N. tr. N. tr. v. Prodigium: & inferius, v. Monſtra & prodigia & portenta.
prodigus. G. 4:89
prodimur. AE. 1: 253. N. tr. 5.
prodire. 6 199
prodit. G 2:254
proditi. AE. 1:407
proditione 2:83
producere. 2: 637 N. tr. 5.
producit. 12:900
produxi. 9:487
produxit. E: 1:73
Proetides. 6:48
Proetidum nomina, hiſtoriam, & furorem, ex Graecis copioſe repetit Politianus in Miſcellaneis. De his quoque fabulam perſtringit Probus, Maronis haud improbus enarrator.
profani. AE. 6: 258
profanas. 12:779
profatur. 1: 561: 4:364
profeci. E 8, 20
profecta. AE. 1:340
profectis. 1:732. 4: 111
profectum. 7: 209, 255. *genus a Pallante profectum*. 8: 51 Juvenal. *Profectura domo Sicula non mitior aula*, porrecto *Pro*.
profectus. 3:615
proferet. 6: 795
proferret. 12:395
proſtabat. 9:326
profluet humor, id eſt, *rivus*. G. 4: 25
profuerit. 1: 452
profugie. AE. 7: 300. 10: 158
profugos. 8:118
profugus 1:2: 10:720
profuit. G: 1: 84 3: 459, 509. AE. 7: 303. 11:844. 10:541
profundam, nom. 4: 26. 6: 462
profundi. G. 1:243. 2:391
profundit. AE 12: 154
profundo. 12:263. Id eſt, mare, quod longe habet fundum, ut notat Feſtus.
profundum coelum. E. 4: 51 G. 4:222. AE. 1: 58. *pontum*. 5: 614
Ecce quam amat *profundum* & ſimilia in ſede ultima collocare: correpta etiam prima. Legitur tamen, *Has poſtquam moeſto profudit pectore voces*.
progeniem. de apibus. G: 1: 415 4:56. AE 1:19
progenies. E. 4: 7. G: 2: 341. AE. 1: 250. 5: 565. 6: 790. 7: 97. 10, 30. 329, 471
progenuit. 4: 180
Progne. G. 4: 15. Petronius Arbiter, quem Quintilianus et Macrobius citant, *pro* corripuit: *Atque urbana Progne, quae circum gramina fuſa*.
progredior. AE. 3: 300
progreditur. 4: 136
progreſſi. 8: 125
progreſſus. AE. 8: 337. 11: 608. 12: 219
prob, vide *pro*.
prohibe. 1: 525
prohibebis. G. 4: 105
prohibemur. AE. 1: 540
prohibent. G. 3: 398. 4: 10. AE. 3: 379. 9: 642
prohibero. G. 4: 106. AE. 7: 313
prohibet. AE. 5: 631. 6: 606, 808
prohibete. G. 1: 501. AE. 3: 265. 5: 97
projecere. AE. 6: 436
projerit. 5: 402, 673, 859 9: 444. 12: 256
projecta. E. 7: 42. AE. 3: 699. N. tr. 5. et Macr. Saturn. lib. 6. cap. 4.
projecta. AE. 9. 577. 10: 387. Macr. ibid.
projectus. E. 1: 76. N. tr. 5. AE: 11. 87
projice. 6: 835. N. tr. 5.
projicis. 11: 362
proinde. 11: 383, 400. o amittit ſcanſione: et apud Lucret. in 4. pro *perinde* (hoc eſt, *ita*) ponitur.
prolapſa. AE. 2: 555
prole. 1: 75. 6: 784
prolem. G. 2: 3. 3: 65, 101, 541: AE. 2: 274. 3: 180. 4: 234. 6: 717, 756. 10: 696
proles. G. 3: 35. 4: 281. AE. 4: 258. 6: 25, 322, 648, 763. 7: 50, 691, 761. 8: 301. 9: 523. 10: 353, 397, 419. 12: 128, 347, 830
proludit. G. 3: 234. AE. 12: 106
proluit. G. 2: 482. 3: 543. AE. 1: 739. 12: 686
proluvies. 3: 217
promeritam. 4: 335
Promethei. E. 6: 42
promiſerat. AE. 10: 549
promiſi. 2: 96. N. tr. 5
promiſit. AE. 4: 228
promiſſa, id eſt, longa. E. 8: 34. idem N. tr. 5 et dicitur *promiſſa porro miſſa*. auctor Feſtus. Lucretius in 4. *promiſſa canum vis Ducit, & humanum longe praeſenſit odorem*. AE. 1: 258. 4: 552. 6: 346. 8: 612. 9: 107
promiſſa, ſubſtant. AE. 8: 386. 8: 531. 11: 45, 152. 12: 2
promiſſam. 12: 31
promiſſi. 7: 541
promiſſis. 2: 160. 5:863
promiſſo. 5: 282, 718
promite. 5: 191
promittere. 8: 401 9: 6
promitti. 6: 793
promittit. 4: 487
promitto. 11. 503
promittunt. 9: 194
Promolum: 9: 574
promptum. G. 2: 255
promunt. AE. 2:260
prona. 5: 212. 8: 236, 548. 9: 713
proni. G. 107. AE. 3: 668, 5:147
prono. G. 1: 203
pronuba. AE. 4: 166. 7: 319
pronum. 11: 485
pronus 1: 115. 5: 852. 10: 586
propagine vites reſpondent. G. 2: 63. cum id agunt agri Tarviſini cultores, *Arfoſſar*, quaſi *Refoſſar*, dicunt.
propaginis arcus. G. 2: 26
propago. AE. 6: 871. 12: 827
Futilis ſane quidam auctor tradit, *Propaginem*, cum de vite dicitur, primam habere productam, ad differentiam, cum de homine loquimur, cujus eadem corripiatur. Sed mihi reſpondeat velim, cur nam contra ejus praeceptionem, Lucretius in 5. dixerit, *Ut propagando poſſint producere ſecla*: & paulo poſt, *Nec potuiſſe propagando producere prolem*. Rectius igitur Probus in Inſtitutis Artium: Sunt alia, inquit, nomina, quae in uno intellectu,

per

per caſus, ſyllabae naturam vertunt: ut propago in nominativo prima ſyllaba brevis eſt; ut, Eſſe ſinent, nimium nobis Romana propago. At in ablativo longa eſt; ut, melius propagine vites Reſpondent.
prope. G. 4:278. AE. 597
properabat. 7:57
properanda. G. 1: 260 lege Macr. lib. 6. cap. 8. & Feſtum lib. 14.
properans. AE. 11: 519
properant. G. 4: 171
properari. AE. 4: 416
properas. 4:310
properat 7:264. 8:454
properata. G. 1: 196
properate. AE. 12: 425
propere. 6:236 9: 801. 12: 575
propereut. G. 2: 481. AE. 1: 745
properes. G. 1:224
properet. AE. 4:635 9:401
properi. AE. 12: 85
propexam. 10:838
propinquabam. 2: 730
propinquabant. 5:159 9:371. 11:621
propinquam. 3: 381
propinquant. 2: 733. 6: 384. 8: 101
propinquat. 5: 185. 6: 410. 9: 555. 11. 597. 12 154
propinquos. AE. 10:254
propinqui. 11:156
propinquus. 3: 502
propinquum. 2:86
propior. G. 2:122. 3:58. AE. 3:531 8:280
propiora. 5:168
propiore. 6:51
propioribus. 9:275
propius. G. 1:355. 4:47. AE. 1:526 2: 706. 8:78, 556. 10. 712:407
proponit. 5:364
propria. G. 2: 428. AE. 6: 871. N. tr. 5.
propriae. 3:167
propriam. 1: 73. 3:85. N. tr. 5. 4:126
proprios. G. 2135
proprium. E. 7: 31. AE. 5: 229. 7: 331. N. tr. 5. 11: 359
propter. id eſt, prope. E. 8: 87. G. 3: 14. N. tr. 5. 9: 680.
Lucretius in 2. Cum tamen inter ſe proſtrati in gramine molli, Propter aquae rivum, ſed ramis arboris altae, &c. Quae eadem reponit in 5.
propter. AE. 4: 320. 12: 177
propugnacula. 4: 87. 9: 170, 664
prora. 1: 104. 3: 277. 5: 206, 775. 6: 901
prorae. 9: 122. 10: 223. id eſt, naves, quarum prorae littori obvertuntur.
proram. G. 4: 117. 5: 165, 202 10:659
proras. AE. 3: 532. 6: 3. 7: 35. 8:101 10:193
proripis 5: 741
proripit. E. 3:19
proripuit. AE 10:796
prorumpit. G. 1: 98. AE. 3: 572. 7:32. 10:379
proruptum. AE. 1:246
proruptus. 7:459
proſcenia. G. 2:381
proſcinde terram validis juvencis. 2:237
Sic & Lucr. in 5. Vrtas rauſa valido conſurta bidenti Ingemere, & terram preſſis proſcindere aratris. Idem eodem inferius, Et ferro coepere ſolum proſcindere terrae. Ex quo loco etiam illud formavit Maro: De preſſo incipiat jam tum mihi taurus aratro Ingemere. Eodem modo & Scindere dicitur G. 2: 599. terque quaterque ſolum ſcindendum.
proſciſſo aequore; id eſt, ſolo terrae. G. 1:97
proſequar. 3:340
proſequere. AE. 12: 73
proſequitur. 2: 107. 3: 130. 5:777. 6:476, 898. 9:310. 11:107
Proſerpina. G. 1: 39. 4:487. AE. 4: 698. 6: 142, 251, 402
Seneca primam hujus dictionis corripuit: Vidiſti Siculae regna Proſerpinae. Quod eſt inventu rarum.
proſiluere. AE. 5:140
proſit. 9:92
proſpectant. 9: 163. 10:741
proſpectat. 7:813
proſpectum: 1: 181. 8:254
proſpectus. G. 2:285
proſpera. AE. 3:362
proſpexi. 6 357
proſpexit. 7: 289. 11: 839, 909. 12:353
proſpicere G. 1:395
proſpiceres. AE. 4:410
proſpiciens. G. 4: 352. AE. 1: 127, 155. 2: 733. 12: 136
proſpicio. AE. 3:648
proſpicit. 1: 185. 7:30. 12: 595
proſpiciunt. 9: 34
proſubigit. G. 3: 256
proſunt. AE. 5:684
protecti. 2:444. 8:662
protectus. 10:800
protegat. G. 2:489
Protei. AE. 11: 262. Vide Serv. & quae nos in verbo Terei.
protendens. 5: 377 12: 931
protendunt. 11:606
protentus. 1: 167
proteris. 12:330
proterret. 12: 291
Proteu. G. 4:447
Proteus. 4: 422, 429, 528
protenus aeger ago. E. 1: 3. N.
Marcellus commentario, exponit valde, ut ſit, animo & corpore valde aeger: aut ſi aliud enuntiat, refertur ad illud, ut ſit, Longe porro ago. Item
protinus. id eſt, inſequenter, deinceps. G. 4. 1. AE. 3: 291. 11: 691. item pro ſtatim 4: 196. item, jugiter, & continue. 3: 416 7:601. 9. 337. 10: 340. Item, longe, porro, 7: 514. 8: 159
protenus. 2: 437, 545. 5: 485. 6: 33. 7: 408 9:149. 10: 561, 633
protrahit in medios. 2. 123
Lucret. in 5. quo loco de his rebus, quas uſus reperit: Sic unum quidvis paulatim protrahit aetas In medium, ratio quae in luminis erruit oras. Quae eadem in calce ejuſdem repetit more ſuo Poeta.
protrahitur. 8:265
proturbant. 9:441. 10: 801
provecti. 2: 24
provectus 7:166
provehimur. 5:72, 506
provehor. 3:481
proveniunt. 12: 428
proventu. G. 2: 518
provida. 1: 167
provocet. 3:194
provolvens truncum. AE. 10: 556. Lucr. in 6. per Tmeſim dixit: Multa ſiti proſtrata viam per proque voluta Corpora ſola amneis ad aquarum ſtrata jacebant.
provolvere. AE. 12:533
proxima. E. 2: 54, 7: 22. AE. 1: 157, 3: 397. 6: 434, 761. 7: 10. 8: 594. 9. 238. 10: 513. 12: 388
proximus. 2: 311. 5: 388, 543. 6: 767. 11: 316
proximus huic, longo ſed proximus intervallo. 5: 320.
Imitatus Cicer. qui dixit, Antonio Philippus proximus accedebat: ſed longo intervallo tamen proximus:
prudens. G. 2:315
prudentia. G. 1: 416. AE. 3: 433
pruina. G. 2: 376
Pruina dicta, quod fruges ac virgulta perurat. Unde recte pari ratione noſtrates Bruoſa dicunt: alii vulgo Brina, a pruina vocabulo ementito.
pruinae. G. 2: 263
pruinas. 1:230
pruinis. 3:368. 5:418
pruna. id eſt, carbone ardenter. AE. 11:788
prunas. 5: 103
prunis. id eſt, in prunis G 2:34
pſythia. G. 2:93. 4: 269
pube. AE. 9:154
pubem. G. 2: 167. AE. 2. 798 7:429. 11:20
pubentes. 4: 514
puberibus. 12:413
pubes. G. 1: 343. AE. 1: 399 2: 477. 5: 74, 129, 450, 573, 599. 6: 580. 7: 105, 219, 521, 626, 794. 9: 74
pubeſceret. AE. 3: 491
pubeſcit. G. 2:390
pube tenus. AE. 3:427
pubi. G. 3:174
pubis. AE. 8: 518
pudeat. G. 1: 80. AE. 5: 196
pudendis vulneribus. AE. 11: 55
pudet. 9:598, 787. 12:229
pudicitiae. 6:775
pudicitiam. G. 2:524
pudor. E. 7: 44. AE. 4: 27, 322: 5:455. 9:44 10:398, 871. 12: 667
pudorem. AE 4:55
puella. E. 3: 64. G 4:458
puellae. E. 10: 9 G. 1: 21, 390. 4: 476. AE. 2: 238. 6: 307
puellam. E. 6:61
puellas. 5:59
puer. 2: 17, 45. 4: 18, 60. 5: 19, 49, 54. 8: 50. 9: 66. G. 2: 19. 3: 6. AE. 1: 267, 475, 678, 684. 2: 598. 3: 339, 487, 4: 94, 156, 354 5: 74, 252, 569, 599. 6: 875. 8: 581. 9: 181, 217 276, 641, 656. 10: 136, 605, 825 12: 42. 12: 435

pueri. E. 4. 3: 93. 98. 122. 6: 14, 24 G. 4: 476. AE. 1: 684. 2: 238. 766. 5: 296, 349, 533, 561, 602. 6: 307, 832. 7: 161. 379, 484 9: 605. 11: 216, 476. 12: 943
puerile. 5: 348
puerilia. 11: 578
puero. E 3: 14, 70. 4: 8. AE. 1: 714. 3: 341 5: 569 10: 70
pueros. 8: 632
puerum. ſc. amorem. E 8: 45. 9: 52. AE. 2: 437. 9: 575
pugna. AE. 9: 223, 363, 789 10: 889. 12: 34, 265
pugnae. 9: 667 10: 359. 11: 589, 635, 833 12: 125, 216, 506
pugnabis. 4: 38
pugnae. 4: 603 3: 365, 585 7: 40, 932, 611, 788. 8: 16. 9: 33, 662, 720. 10: 12, 311, 428, 441. 11: 78, 780. 12: 54, 430, 560, 598, 650
pugnae. in dativo. 5: 383, 463, 478. 10: 50, 259, 388, 615. 690. 11: 328. 649, 709, 826. 12: 243
pugnam. G. 3: 26, 234. 5: 67. AE. 2: 438 5: 69, 421, 429. 9: 158, 286, 12: 206. 152
pugnando. AE 6: 660. 7: 182
pugnant 7: 665
pugnas G. 3: 46 AE 1: 456 5: 419 6: 167. 7: 614 9: 777, 11: 278, 837, 912. 12: 792, 818
pugnat. AE. 11: 600
pugnata. 8: 629
pugnatori. 11: 680
pugnatur. 7: 533
pugnent. 4: 629
pugnis 4: 673. 11: 86. 12: 871

Hinc *pugil*, cujus prima indifferenti oſi ſunt poetae Chriſtiani. Sidonius, *Sparta Therapnaeas pugilem rum Gymnade pinguem.* Prudentius contra Symmachum lib. 2 *Unctis pugilibus miles pugnabat Etruſcus.* Similiter in *Pugillas*, & *Pugillaris* (nam orrumque pro eodem accipimus) *pu* ambiguum eſt. Auſonius corripuit: *Bipatens pugillar expedi.* Eſt autem dimetrum Iambicum: ubi *Pugillar*, Iambus eſt, prima brevi. Contra Juvenalis produxit: *Nec pugillares defert in balnea.*

pulcher. G. 2: 137, AE. 1: 219. 5: 570. 7: 107, 476, 657 9: 293, 310 674
pulcherrima. E 6: 21 G. 2: 534 AE 1: 72, 496 4: 60, 227. 5: 728. 6: 648 7: 761. 9: 253. 11: 852. 12: 270, 354
pulcherrime. AE 10: 611
pulcherrimus. 4: 141. 7: 55 8: 75 10: 180
pulchra. G. 2: 463. AE. 1: 75 286 6: 821
pulchra. AE. 4: 392. 6: 142
pulchram. G. 4: 218
pulchrior. AE. 7: 649. 9: 179
pulchro. 3: 426 8: 432 5: 344, 399 7: 430 636
pulchros. 9: 338. 433
pulchrum. 2: 317
pullis. G. 3: 389 N. 11 5
pullulat. 2: 17 AE 7: 329
pullus. 3: 73. N 11 3
pulmone 9: 701. 10: 387
pulſa 5: 323 7: 702. 8: 329: 11 633. 793: 12: 320
pulſabant. 12: 706
pulſabat. 10: 216
pulſabis. G 2: 497
pulſae. E. 8: 5 AE. 12: 790
pulſam. G. 4: 32
pulſans. 3: 106. AE. 5: 138
pulſant. AE 11: 660
pulſante. G 4: 313
pulſat. AE. 3: 619. 5: 460. 6: 647. 9: 415 11: 600
pulſata. 3: 335
pulſato. 5: 150
pulſatos. 12: 286. N. 11. 3
pulſatus. 4: 249
pulſatusve parens. 6: 609. idem N. ibidem. Claud in 2. de rapt. Proſerp. *Mox ubi pulſata ſenſerunt verbera terga* Pulſare levioris eſt incommodi, quam verberare.
pulſi. AE. 7: 217. 10: 143
pulſos. G. 3: 411. AE. 11: 731
pulſu. AE. 7: 722. 12: 334, 445, 533
pulſum G 3: 30. AE 3: 121 8: 133 11 36 392
pulſus. G 4: 325. AE. 8: 385 6: 382 10: 852. 11: 363 392, 589
pulvere. G. 2: 102, 180. 3: 171. 4: 96. AE. 2. 273 609. 7: 163 9: 58. 10: 844. 11: 866, 909. 12: 99, 407, 444, 612
pulveream AE. 8: 593
pulveris. G. 4: 87
pulverulenta. 1: 66 AE. 4: 155. 12: 463 Lucr. in 5 *Pulverulenta Ceres.*
pulverulentus. AE. 7: 625

pulvis. G. 2: 418. AE. 11: 478 11: 877
pumice G. 4: 374. AE. 5: 214. 12: 587
pumicibus. G. 4: 44
Punica AE. 1: 338. 4: 49
puniceae 12: 730
puniceis E 5: 17. AE. 5: 269
puniceo. E. 7: 32
puppes. AE. 1: 69. 3: 635, 724. 10: 268
puppes. in recto AE 1: 399 3: 135, 277 5: 697. 615. 901 8: 497 9: 118
puppi. 3: 130, 519, 527. 4: 554 5: 12, 173, 777, 841. 6: 339. 8: 115. 680 10: 261
puppibus. G. 1: 304. 3: 362. AE. 1: 183. 2: 276. 4: 418. 5: 132 8: 693 10: 80
puppim. 1: 115 6: 410, 226, 247. 10: 297
puppis. 2: 236. 5: 198, 838. 10: 156, 171, 302
pura. E 9: 44 G 1: 434. AE. 2: 590. 6: 229. 760. 11: 711. 12: 169
purgat. 1: 587
purior. G. 3: 322
puriſſima. 4. 163
purpura regum. 2: 495. 4: 275. AE. 9: 251. 7: 251

Lucretius in 2. *Melibaeaque fulgens Purpura, Theſſalico concharum tacta colore*: & *Aurea pavonum ridenti imbuta lepore Secla.* De hac copioſe Plinius in naturali hiſtoria, & nos in libello de coloribus. Illud igitur hoc loco tantum adnotaſſe ſatis ſit, Horat. & olores purpureos dixiſſe, qui tamen candidiſſimi ſint: ſicut & nivem ipſam purpuream Albinovanus. Cur id ita ipſi in eodem libello oſtendimus. De inventione purpurae fabellam quoque non illepidam ex Graecis repetit Politianus in Miſcellaneis.

purpurea. G 3: 25
purpureae, ſc vites. 2: 95
purpuream veſtem. AE. 4: 139. *animam.* 9: 349. id eſt, *ſanguinem.*
purpureas veſtes. 6: 221. Lucret. per initia ſecundi, *Nec clarum veſtis ſplendorem purpureai.*
purpurei criſtis juvenes 9: 163. ſic in 10: 722. *Purpureum pennis, & pactae conjugis ostro.* Nam rubris criſtis utebantur antiqui: ut in 9: 30. *Criſtaque tegit galea aurea rubra.* Et in 12: 89 *Et rubrae cornua criſtae*: quas & *puniceas* nominat: ut *aut puniceae ſeptum formidine pennae.*
purpureo. E. 5: 38 G. 2: 406. AE. 1: 337 5: 405: 6. 641. de dictamno. 12: 414
purpureos. G. 4: 34. AE. 5: 79, 6: 884. 12: 602
purpureum. E. 9: 40 G. 4: 373. AE. 2: 591 10: 722
purpureus. AE. 9: 435 11: 819
purum. AE. 6: 746: *& aurai ſimplicis ignem*, *per purum.* G. 2: 364. ſubſtantive, id eſt, *per coelum & auras*, ſicut alibi, *magnum per inane.*
putabant. 8: 522
putando G 2: 407 N 11. 3
putandum eſt. AE 6: 719
putans. 5: 380 6: 332. N. 11. 5 2: 728
putaris. 10: 248
putas. 10: 627
putaſſet. 6: 361
putasti. 11: 686
putat. 6: 434
putatis 2: 43
putator. G 2: 28
putavi. E. 1: 20
puteis. G. 1: 486
putent AE 6: 155
putres. G. 3: 329
putet. AE. 8: 42
putet. 5: 96 7: 704
puteum. G 2: 231
putre. 2: 204
putrem. AE. 8: 596. 11. 875

Sic *putreſco* prima indifferenti. Horat. *Blattarum ac tinearum epulae putreſcat in arca.* Ovid. lib. 1. de Ponto *Eſtur, ut occulta vitiata putredine navis.* Maro tamen libentius producit, ut in ſequentibus.

putres. G 1: 215, 393. 3: 562
putri. 2: 262
putris. 1: 44

Q.

Qua, adverb. E. 9: 7. G. 1: 33, 90, 239, 409. 2: 74, 168. Per quam, Servius. 3: 349 4: 126, 287, 360. AE 1: 83, 401, 418. 2: 433, 463, 701. 733 3: 114, 151, 169 7: 100, 801. 8: 257, 594 9: 67, 508, 515, 555. 10: 291, 361, 383, 476, 653. quacumque ratione, Servius. 11: 293, 467, 691, 749,

549,'762. qualenus, in quantum, Servius. 12: 147,275,567,587,626. vide quis.
qua, post *neſcio*. G. 1:413. 4:55
qua, relat. 2:270,479. 3: 8. 5: 505. AE. 1: 123. 4: 115, 335, 271. 322. 5: 476, 674. 6: 894 6:514, 519, 8: 49. 9: 67, 390, 399. 10: 373, 879. 11: 245. 310. 12: 320, 796, 873, 917
qua, poſt *ne*. AE. 1: 682
qua. vacat. Servius. 2: 606. 5:406,453,473. 8:209. 9: 322 11:19
quaque. G. 5:351. 4: 290, 529. AE 2:388 5:397
quacumque. E. 9: 14. G. 2. 406
qua ſe cumque, per tmeſim, pro *quacumque ſe* AE. 11: 762. 11:368,914
quadrat. G 2:278
quadrifidam. AE 7:509
quadrifidas. G 2:25. legitur & *quadrifigas*.
quadrigas. 1:513 3:268. AE. 2:638
quadrigis. 6: 535
quadrijuges 10:571
quadrijugo. 11:162
quadrijugos. G. 3:18
quadris. AE. 7:118
quadrupedante. 8: 596
quadrupedantum. 11 614
quadrupedem. 11:714
quadrupedes. 3:542
quadrupedum. 11:875
quadrupes. E. 5: 26. AE. 7: 500 Apud Ennium in 7: Epitheton eſt, ſimiliter prima brevi, *Denique vi magna quadrupes equus atque elephanti*. 10: 892
quae, in accuſativo, id eſt, *omnia quae*, & *quas res*. E. 1: 10. 2: 23. 3:15, 72. 8: 62. 9: 26, 44, AE. 4: 368, 571
quae, in ſingulari. E. 1: 27: 54. 2:69. 6: 12:48. 7: 25,46. G. 1:174, 240, 441 2: 15, 53, 57, 178, 217, 238, 248, 254, 270, 291, 482, 535. 3: 58, 66. 4: 118, 521. AE. 1: 20. 72, 113, 280, 454, 460, 517, 539, 582, 298, 602, 616 746. 2: 42, 69, 75, 142, 251, 184, 285, 350, 373, 387, 589, 536, 564, 604, 656. 3: 27, 59, 94, 318, 323, 443, 499, 544 584, 609 4:2 21, 754, 290, 349, 479, 485, 595, 695. 5:43, 30, 106, 356, 465, 644. 6: 36, 295, 398, 533, 452, 560, 575, 611, 615, 653, 670, 721, 756, 588. 7: 83, 197, 208 258, 309, 369, 481, 554, 588, 8:99, 246, 271, 340. 9:69, 191, 238, 376, 490, 517, 536, 540, 551. 603, 675, 790, 10. 9: 34, 72, 90, 107, 134, 153, 164, 225, 371, 613, 670, 675, 693 11: 108, 141, 250, 253, 295, 512, 560, 733, 761, 821. 12: 37, 53, 139, 181, 315, 388, 594, 637, 637, 638, 793, 817, 864, 883, 889
quae, cum antecedenti in accuſativo. E. 3:42. 5:15, 81. 6:25, 80 9:11. 19:2 G. 1: 184. 3:265. AE. 1: 109, 188, 195. 2:5, 130, 278, 295, 712. 3:251, 367, 463, 546. 4:14, 47, 284, 333, 495, 638 5: 707, 718. 6: 478, 550, 568, 575, 729, 873, 890. 7:217, 738 8: 168, 173. pro *qualia*. 427. vide Servium. 9: 194, 236, 252, 264, 301, 526, 782. 10: 151, 162, 298, 499, 531 11: 146, 240, 281, 352. 12:12
quae, cum antecedenti in recto plurali generis neutri. E. 4:32. 5: 83 10:9, 50 G. 1:260, 313, 319 2: 47, 103, 177, 288. 3:3, 265. 4: 274, 393. AE. 1: 157, 470, 605 2:69, 123, 506. 3: 100, 337, 461. 4: 9, 240, 293, 361. 5: 3, 737 6: 136, 198, 461, 721. 7, 37, 131. 8: 385. 10: 334, 642. 11: 102, 294. 381. 12:32
quae, in nominativo plurali generis foem. G. 1:383. 4: 583. AE. 1: 362. 2: 282. 5:475. 6:411. 6:642. 11:24
quaecumque. G. 2:346. AE. 1: 330, 610. *quodcumque* 2: 77. 3:445, 652. 9:99, 260, 143, 694
quaedam. id eſt, *quaſdam res*. G 1:268
quaeque. E 7: 54 G. 1:54. 2: 229. AE 4:526
quaerat. AE. 11:129
quaeratur. 12:80
quaere. 2:494
quaerebant. G. 1:127
quaerenda. AE. 5: 497. 11, 230
quaerendi. 2:118. 11:588
quaerendo. E. 8: 86
quaerens. AE. 4: 631
quaerentem. 2:287 7:449
quaerenti. 1: 370. 2: 771. 8: 212
quaerentibus. G 4:272
quaerere. AE. 2: 309. 2: 99. 101. 914. 4: 550, 468. 5: 83. 7:393
quaereret. G. 1:134
quaeret. AE. 5:814
quaeretur 9: 278
quaerimus. 10:234
quaeris. E. 2:19
quaerit. AE. 4:77. 6:6. 7:802. 9: 58. 10: 161, 398, 663
quaerite. 5: 637
quaeritis. 1: 599
quaeritur. G. 4: 502. AE. 4: 515. 5:378 7:424
quaero. 1: 580 11:180
quaerunt. G. 2: 512. AE. 8: 110. 9:507. 19:58
quaeruntur. 4:513
quaeſiſſet. E 6:51
quaeſita. G. 4: 157. AE. 10. 650
quaeſitae. G. 3: 549. AE. 7: 758
quaeſitas. G. 5: 542. AE 7: 413
quaeſitor. AE 6:432
quaeſitum. G. 4: 429. AE. 4: 647. 9:241, 565
quaeſivit. AE 4:692
quaeſo 3:358. 8: 573. 12:72
quale, id eſt, *qualis res*. E 5:46 AE 7:22
quale. habent comparationem. AE. 1: 592. 6:205, 270. 10: 135
qualem. G 2:186, 192, 198. 4:413. AE. 6:453 10:492 11:68
quales. AE. 1:752. 2:223. 3:679. 9:679. 10:264, 641. 11:659
qualia. 7: 200. 12:900
qualis. E. 8:85. AE 2:274, 591. 8:641. 6:574. 8:561. 9:102
qualis. comparationibus deſerviens. G. 3:196. 3:521. AE. 1. 316, 430, 498. 2: 223, 471. 4: 69, 143, 301. 5: 213. 273. 6: 784. 8: 489, 622. 9: 563, 710. 10: 134, 565. pro *qualiter*. 11: 492, 624. 12: 4, 331, 451
quales. G. 2:241
quam. relativum. E. 1:20. 2: 37. G. 1:235, 346. 2: 90. 3:464. AE. 1, 15, 322, 327. 469, 729. 2: 322. 3: 75: 145, 581, 479, 498. 4: 70, 90, 436. 5: 119, 250, 260, 312, 563, 783, 790. 6: 239. 283. 325, 377, 451, 615. 7:61, 330, 344, 361, 409, 452. 8: 84, 169, 194, 339, 476, 703. 9: 285, 382, 488, 532, 669, 706, 711. 10: 107, 402, 613, 818, 11: 179, 500, 523. 556. 12:48, 177, 359, 674, 857
quam. poſt *ante* E. 1:64. G. 1. 50, 223, 349 2:262, 537. 4:306 AE 3:256, 387. 4: 27. 6:141 9:116
quam, pro *quantum*. E. 2: 20. 3:100. 10:33 G 2:103, 106. 5:290. 4:473. AE. 4: 11, 193. 5:450. 6:309, 436, 694 7:718. 8:86. 11:170, 509
quam. poſt *aliter*, & *ſecus*. G. 1: 201. AE 4: 669. 12: 124
quam, poſt *tam*. G. 1:206. 3: 473. AE. 4:188. 8:723. 10: 763
quam. cum *magis*. G 3:211, 309, 453. *praeſtat*. AE. 3: 431. *graviora*. 4:502. 5:309, 6: 471. 7: 788. *manifeſtius*. 8:16
quam. poſt *prius*. G. 3: 468. AE. 1: 192, 472. 2: 742. 6:328. 11:809
quamprimum. 4: 631
quamvis. E. 1: 34, 43. 2: 16. 3: 84. 4: 56. 6: 51. G. 2: 38, 196. 3: 120, 306, 387. 4:206. AE. 3:454 5:542. 7:492. 8: 379
quamquam. E 8:19. G. 1:470. AE 2:12, 299, 533 4:393. 5:195 6: 394 10:857. 11, 2, 415. 12:746
quamque. G. 2:226 4:178
quando. adverb. G. 1:254. praecedente *ſi*. G. 1:259. 2:128. 4: 228, 314. AE. 3: 500. 9: 172. 10: 272, 803. 11, 653. 12: 749, 851
quando. conjunctio pro *ſiquidem*. AE. 1: 261. pro *quoniam*. N. de doctorum indag. 2: 446. 4: 291, 315. 6: 6, 106, 188. 8: 172. pro *quoniam*. 9: 497. 10: 366. 11: 384, 509, 836
quandoquidem. E. 3: 55. AE. 7:547. 10:105. 11:587
quanta. G. 1:4. AE. 2:592. 6: 692. 7:222
quantae. AE 8:537
quantas. 6: 829
quantis. 4:49 6:693

quanto. G 4:412
quantes. AE. 6:872. 12: 88
quantum E. 1: 26. 4: 54 5: 16. 7: 51 9: 12. 10: 74. G:2:201, 291, 378 4: 101. AE. 1: 368 2:274. 4: 445. 6: 731, 828, 865. 8: 403 10: 772. 11, 57, 154 12: 19
quantus. 1:719, 732. 3:641 6:579. 9:668. 11:283. 12: 701
quare. G 2:135. AE. 2:627 7: 130, 429. 8:273
quarta. G. 3:190, 327
quarto. 1:433. AE 6:356
quasine. AE. 10:619
quarum. G. 1:283 2:360, 476 3 69. AE. 2:72. 6:893. 10:225
quas. E. 2: 52, 61. 6: 80. G 2: 441, 500. 4: 149, 345 AE 1:307. 2:156. 3: 211. 4: 488. 5: 623. 6:92, 450, 692, 826. 8: 538. 9: 526. 10: 210, 460, 516. 11: 164, 508, 657. 12: 846
quaſcumque. G. 2: 52 AE 2: 800. *in* ſubaudi, AE 3:601
quaſi; non legitur in Virgilio, tribus tamen locis notat Servius ſubintelligendum, ut AE 1:384. *ignotus*, quaſi ignotus. Et 2: 67. *turbatus*, quaſi turbatus, Et 12: 648. *exultat Amazon*, quaſi Amazon.
quaſſabat AE 9:521
quaſſans. E. 10: 25 AE. 6: 587 7:292. Et mutato numero, *Ille caput quaſſans.* 12: 894. *Quod faciunt ſuccenſentes, & irati.* Accepit autem de Lucretii 2. ubi legitur, *Jamque caput quaſſans grandis ſuſpirat arator, Crebrius incaſſum magnum cecidiſſe laborem.*
quaſſante. G. 1:74
quaſſantem. AE. 5:469
Ita legitur in Macrobianis codicibus, quanquam vulgata Virgiliana exemplaria habeot *jactantem.*
quaſſat. AE. 5:855.
quaſſatae. 4: 53 9: 92
Lucret. in 3. *Nunc igitur quoniam quaſſatis undique vaſis Diffluere humorem.* Et paulo infra: *Poſt ubi jam validis quaſſatum eſt viribus aevi Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus.* Macrob. Sat. 6. c. 7. *Quaſſare* inquit: *quam Quatere gravius violentiuſque eſt.* Verbum hoc manſit etiam in vulgi uſu: etiamſi *Conquaſſare* frequentius utamur. Quod verbum quoque Lucretii fuit, ut in 3. *Cum cohibere nequit conquaſſatum ex aliqua re.*
quaſſatam. AE. 1:552
quate. G. 4:64
quater. G 1: 412 2:399. AE. AE. 1:94. 2:242 4:589 11:155.
quaterent. 11: 518
quaterni. 10:202
quatiens. 7: 143. 10:762. 11: 656 12:442
quatit. G 1: 496 AE 2: 611. 3: 30. 5:200. 432 6: 571. 8:596. 9. 608, 814 11: 767, 875 12:338, 370
quatiunt. G 3: 132. AE. 3: 226
quatuor. E. 5: 65 G 1:238. 3: 61, 113 4: 298, 538, 541, 530. AE 3: 537 5: 115, 639, 699. 6: 243, 587. 7: 227. 8: 207. 10: 518

Que Complexiva conjunctio, ſive Copulativa amittit faſtigium: quod tamen, cum verbi antecedentis longius poſito acumine coalitum, in ejuſdem finalem juxta ſe retrahit, qualiſlibet praecedat ſyllaba, ſive longa, ſive brevis: quemadmodum Disjunctiva *ve*, & Relativa *ne*, & ſyllabica adjectio *ce*. Habet autem eam vim, quam τε apud Graecos. Nec hujus uſus infrequentior eſt, quam *Et* Innumeris itaque verſibus eam particulam ſemel poſitam leges, ſicut *Et*: quae exempla, ut infinita, prudentes omittimus; ea tantum ponimus, quibus majore quadam gratia, quam Servius agnoverit, carmen hoc monoſyllabo clauditur, ut, G. 2: 340, 503. 3: 87, 316, 552. AE. 1: 46, 78, 306, 448. 2: 206, 374, 642. 4: 87, 597. 6: 11, 91, 57, 393, 601. 9: 412, 488. 495, 666. 11: 473, 675. 12: 363
Perſaepe etiam in uno carmine iteratur a Poeta, & tum quidem pari terentra gratia, quum ipſe ſimiliter verſum in hanc particulam cadere facit: ita tamen, ut alterum *Que* frequentius ſecundam Dactyli in quinta ſede occuper: ut his exemplis: ſranguntque, feruntque. G. 2. 441. Rhoetumque, Pholumque. 456. morboque, fameque. 4: 318, Ligaeaque, Phyllodoceque. 336 tenditque, fovetque. AE. 1: 18. coelumque, diemque. 88, hominumque, Deumque. 229. terraeque, mariſque. 598. terramque, polumque. 2: 252. Athamaſque, Thoaſque. 262 Hypaniſque, Dymaſque. 340. 428 marteſque, viroſque. 797. audique, videtque. 6: 83. Herebumque, Chaoſque 510. rapiuntque, ruuntque. 581. populumque, patreſque. 682. 9: 192. Inciſque, ſuoſque. 5: 678. corlique, mariſque. 802 7: 302 10: 695 natique, patriſque 6: 116. letumque, laboique, 277. navemque, viroſque 336, vatemque, virumque 415. noctesque, dieſque. 556. moreſque, manuſque. 683. Bolamque, Coramque. 775: circumque, ſupraque. 7: 32. Iramque, minaſque. 8: 60. ſocitumque, metumque. 431. lucumque, diemque. 601. juveonmque, ſenumque. 9: 309. Thamarumque, Lamumque. 335. 12:341, manditque, trahitque. 9: 340. Rhetumque, Abarimque. 344. volvuntque, ruuntque. 516. miſeretque, pudetque, 787. nomenque, genuſque. 10: 149 terraque, marique. 162 animaeque, manuſque. 376. Pheretaque, Demodocumque. 413. oodumque, moramque. 428. natoque, patrique. 525. 11: 178 clypeumque, tubaſque. 10 638. fugitque, v. latque. 883. lacrymanſque, gemenſque. 11: 130. ripaeque lacuſque. 12: 756. Poetae quoque obſequitur hypermetruoi facienti, ut figuſque, caloreoque. G 2: 344: cedroſque, cupreſſoſque. G. 2: 443. hominumque, ferarumque, 3: 142. hominumque, locorumque. AE. 1: 332. hominumque, Deorumque. 2: 745, vocemque, coloremque. 4: 558: 9: 650. remoſque, rudenteſque. 5:753. Troeſque, Latinique. 10: 895

Polyſyndeton quoque facit, quum uno etiam verſu tertio repetitur, ut,

Terraſque, tractuſque maris, coelumque profundum. E. 4: 52. G. 4: 222
Panaque, paſtoreſque tenet, Dryadaſque puellas. E 5:59
Semina terrarumque, animaeque, mariſque fuiſſent. E 6:32
Lappaeque, tribulique, interque nitentia culta. G. 1: 153
Coelumque, Iapetumque creat, ſaevumque Typhoea. G. 1:279
Arboribuſque, ſatiſque Notus, pecorique ſiniſter 444
Terque, quaterque ſolum ſcindendum, glebaque verſis. 399
Panaque, Sylvanumque ſenem, nymphaſque ſorores 494
Amaque, Amyclaeumque canem, Creſſamque pharetram. 3: 345
Scyllamque, helleboroſque graves, nigrumque bitumen. 451
Spemque, gregemque ſimul, cunctamque ab origine gentem 473
Neſaee, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque. 4: 338 AE 5: 826
Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem. 4:442
Una Eurusque, Notuſque ruunt, creberque procellis, AE. 1: 85
Conjugiumque, domumque, patres, natoſque videbis. 2: 579
Liminaque, lauruſque Dei, totuſque moveri 3: 91
Creteſque, Dryopeſque fremunt, pictique Agathyrſi. 4:146
Impleſſemque foros flammis, natumque patremque 605
Imponit, ſuaque arma viro, remumque, tubamque. 6: 233
Ingemuit, Glaucumque, Medontaque, Therſi lochum-

ehumque. 453

Caſtigatque, auditque dolos, ſubigitque fateri. 567

Pometios, Caſtrumque Inui, Bolamque, Coramque. 773

Spiculaque, clipeique, arepraque roſtra carinis. 7: 186

Arvorum, pecoriſque Deo, lucumque, diemque. 8:602

Terra, roriqne madent, nec non Lamyrumque, Lamumque. 9: 334

Armaque, crateraſque ſimul, pulchroſque tapetas. 358

Teraeque, Harpalycumque, & Demophoonta, Chromimque, 11: 675

Fertque, refartque ſonans, clypeumque everberat alis. *Item polyſyndeton facit, quum quater reponitur, ut;* Acamaſque, Thoaſque, Pelideſque Neoptolemus, primuſqua Machaon. 2: 262. *qua figura idem Maro verſus ſeptem infraſcriptos fecit graviores; ut, cum ait.*

Drimoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllidoceque G. 4:336

Fataque, fortunaſque virum, moreſque, manuſque. AE. 6: 683

Fadumque, Harbeſumque ſubit, Rhoetumque, Abarimque. 9: 344

Alcandrumque, Haliumqua, Noemonaque, Prytanimque. 767

Jamque neci Sthenelumque dedit, Thamirimque Pholumque. 12: 341

Cloreaque, Sybarimque, Dateraque, Therſilochumque. 363

Haec ipſa particula cum natura brevis ſit; interdum pro longa ponitur, ut,

Liminaque, lauruſque Dei, totuſque moveri Mons circum. AE. 3: 91. Ad cujus exempli imitationem, ſimiliter Ovidius in 5. Metamorph. ait, *Sydraque, ventique nocent, avidaeque volucres.* Et Statius in 10. Thebaidos, *Tergaque, pellaque galeis incluſa relinqui.* Quae hac ratione (ut inquit Servius) defenditur: aut quia omnia Monoſyllaba ad artem non pertinent, & his licenter uti poſſumus. Aut certe, quia omne μόριον, id eſt, particula, quae ſui ſubſtantiam non habet, membrum putatur ſuperioris orationis.. Quod ſi eſt, *Liminaque*, quaſi una pars oratio nis eſt; & poteſt *Que* finalitatis ratione vel produci, vel corripi. Haec ille. Unde non facile dici poteſt, in ſequentibus exemplis magis hanc porrigi poſitione duarum conſonantium, in principio dictionis ſequentium, aut Z duplicis literae: ut in Bucolicis, & 4. Georgicorum, *Terraſque, tractuſque maris, coelumque profundum.* Et in primo, tertioque ejuſdem operis, *Lappaeque, tribulique.* Et ſimiliter in primo: *Tribulaque, traheaeque.* Et in 4. AEneid. *Greteſque, Dryopeſque fremunt.* Et in 2. Georgicorum, *Euriique Zephirique tonat domus.* Quamquam invenio etiam in aliis ſyllabam brevem in fine dictionis interdum produci, dictioni ſequente incipiente a duabus conſonantibus, vel a duplici litera; quod fieri omnino poſitione ipſarum literarum Diomedes aſſerit, & Priſcianus: quemadmodum ſi una eademque dictione, ubi proprie Poſitio ipſa locum habet, conſonantes brevem ſyllabam ſequerentur. Id quod fit apud Graecos frequentiſſime. Homer. Odyſſ. Rhapſodia prima, vſ. 178. Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη Idem lib. 3. vſ. 418. Καρπαλίμως μοι τέκνα φίλα κρηήνατ' ἐέλδωρ. Apud noſtros Stat. 3. Thebaidos: *Praeceleres agile ſtudium, & tenuiſſima virtus.* Juven. Sat. 3. *Contemnis, miſerae cognoſce praemia viae.* Idem in 3. libro, *Gibbus & acre malum ſaepe ſtillantis ocelli.* Idem in eodem, *Occulta ſpolia, & plures de pace triumphos.* Et in Satyra ultima, *Vindicta gravior quam injuria, dignum erit ergo.* Quod ſimiliter apud Virgilium noſtrum in 9. fieri poteſt, ſecundum hanc lectionem: *Ferte citi flammas, date tela, ſcandite muros..* Nam in *tela*, ſunt qui *a* non poſitione, ſed ſenſus perfecti ratione longam diſputent, alii interjecta *&* particula omnem tollunt figuram, ut legatur, *Date tela, & ſcandite muros.* Notat praeterea Servius in his locis, *que*, vacare, ſicut *qua*, ut, *Si qua fata ſinant, Jamtum tenditque, fovetque.* AE. 1: 18. *ſpretaeque injuria formae.* 1: 27. &, *dixitque, & praelia voce diremit.* 5: 466 *oſtroque, auroque rigentes.* 11: 72. ubi ait, *que* additum hiatus cauſa. Item poni pro, *ve*, ibi, *multoſque palus Laurentia.* 10: 709. interdum pro *vel*: ut, *ſubjectiſque urere flammis.* Vide etiam quae ſcribit Servius in decimo Commentario, ſuper verbo *Tantum'*. AE. 10:668

queramus. 10: 19

quem, non referens. E. 2: 60. AE. 1: 181, 241. 2: 121, 745. 3: 88, 474. 3: 742. 6: 161, 466. 8: 15, 533. 9: 527. 10: 670. 12: 719, 727

quem, referens. E. 3: 22. 10: 26. G. 2: 24. 3: 125, 260. 4: 323, 327. AE. 1: 64, 546, 584, 617, 741. 2: 83, 472, 635, 726. 3: 304, 340. 4: 355, 598, 653. 5: 39, 152, 226, 254, 274, 287, 493, 536, 565, 671, 814. 6: 764, 778, 791, 815. 7: 36, 189, 389, 884, 601, 659, 692, 734, 762. 8: 62, 138, 342. 512, 552, 390. 9: 3, 39, 177. 275, 280. 304, 440, 346. 10: 317, 143, 242. 384, 420, 490, 340, 551, 591, 708, 742, 848. 11: 27, 336. 364, 770, 786. 12: 44, 223, 379, 344, 779, 944

quem, i. e. *aliquem.* AE. 1: 151

quemvis. 8: 577

quemquam. E. 3: 33. 8: 33. 9: 37. AE. 2: 127, 402

quemque. E. 2: 65. G. 4: 224. AE 3: 459. 5: 363. 6: 892. 7: 642. 9: 162. 11: 731. 12: 759

querar. AE. 4: 677

Querens. 9: 684.

quercu. E. 7: 13. G. 1: 159, 349. AE. 6: 775. 8: 616

quercum. 4: 441 7: 509. 12: 5

quercus. E. 1: 17. 4: 30. AE. 6: 28 8: 53. G 2: 16. 3: 332 4: 510, AE. 3: 680. 9: 681 10: 423

querelam G 1: 378

querelis. AE. 4: 360. 8: 215. 10: 94

queremur. G. 4: 320, 530

querentem. AE. 1: 385

queri. 4: 463

queritur. G. 1: 505 4: 312

quernas. 1: 305

querno. AE. 11: 65

queror. E. 8: 19

querulae. G. 3: 328

queſtibus. G. 4: 515. AE 9: 480

queſtu. 5: 503

queſtus. AE. 4: 553. N. tr 4. v. querela. 5: 780

qui. E. 1: 9 3: 8. 41, 50, 87. 8: 24. G 1: 3 94, 97, 104, 111, 201 435 2: 105, 371, 304, 490, 493. 3: 428. 4: 89, 288, 537 AE. 1: 1. 62, 287, 378, 388, 665. 2: 59. 230, 275, 342, 345, 379, 427, 538, 663. 3: 35, 327, 334, 359, 608, 693 4: 28, 224, 229, 247, 269, 329, 607, 626. 5: 67, 258, 346, 355, 370, 439, 478, 496. 520, 543, 648, 726. 6: 57. 234, 338, 388, 406, 453, 590, 703, 760, 768, 793, 804, 830, 834, 846, 863. 7: 532, 537, 653, 734. 8: 10: 37, 137, 141. 9: 51, 93, 206, 213, 238, 335, 427, 629, 723, 728. 10: 89, 200, 332, 440, 564, 779. 11: 23, 31, 219, 385, 393, 417, 479, 687. 12: 134, 180, 200, 349, 461, 612, 697

qui. cum *o.* G. 2: 488. AE. 1: 229

Quis cum *s* litera dici volunt Grammatici, cum quaerimus, & eſt propoſitivum: ut, *Quis te nate Dea per tanta pericula caſus inſequitur?* &, *Quis procul ille autem ramis inſignis olivae?* In referendo autem, *Qui* ſine *s*, & poſtponitur: ut, *Arma, virumque cano, Trojae qui primus ab oris.* Et *Ille* (*vides*) *pura juvenis qui nititur haſta.* Quanquam in vulgaris Charſii Soſipatri codicibus, *juvenem*, non *juvenis*, legas. Quod tamen Poeta noſter non obſervavit, cum ait, *Qui caſus agetres:*

res: & ſimiliter ante eum Actius dicens, *Quinam Tantalidarum internecioni modus ſit*. Vide *Quis*.

qui, in caſu nominandi plurali. E. 6: 6. 10: 9. G 2: 351. 4: 539. AE. 1: 236, 369, 606, 706. 5: 98, 337. 5: 291, 486, 594, 715, 6: 434, 531, 583, 610, 661, 512, 757. 771, 865, 7: 57, 98, 182. *quae legunt aliqui* 271, 430, 713, 713, 715. 723. 797. 8: 52, 585, 547, 602. 9: 161, 195, 587, 600. 10: 167, 183. 517, 597, 840. 11: 61, 109, 250, 250, 879. 12: 32, 241, 560, 627

Qui non riſere parentes. E. 4: 62

Exploditur ab eruditis Servii in hunc locum fabuloſa expoſitio. Nam Quintiliano omnes ſubſcribunt, qui lib. 9. cap. 3. ita ſcriptum reliquit. Eſt figura (inquit) & in numero, vel cum ſingulari pluralis ſubjungitur: *Gladio pugnacissima gens Romani*. Gens enim ex multis. Vel e diverſo: *Qui non riſere parentes, Nec deus hunc menſa, dea nec dignata cubili eſt*. Ex illis enim qui non riſere, non dignatus deus, nec dea dignata. Hactenus ille. Quintiliano adſtipulantur Politianus, & alii plerique omnes non ineruditi, Politiani auctoritatem ſecuti. Verum Petrus Bembus ingeniorum hujus ſeculi flos, & noſtrae decus Venetiae, in hac parte Veneto Poetae opem tulit, eo libro quem de ipſius Culice (ut omnia) elegantiſſime ſcripſit. Quippe qui a Quintiliani ſententia jure optimo diſſidens, *Quoi* legit, caſu dandi, ſcriptura ſane antiqua, & ab ipſo etiam Quintiliano lib. 1. agnita, eademque Terentiana, cujus Poetae imitandi ſtudioſus noſter ex eo videri poteſt, quod in Aeneide quoque *Fuat* antiquum verbum, ut Terentianum, non reſpuit; ut, *Tros, Rutulusve fuat*. Nam apud eum legerat in Hecyra, *Fors fuat pol*. Quod ſi tibi in Idyllio hoc, carminis tenuioris, idem non li*cuiſſe poetae videbitur; aut* dativi hujus *Quoi* antiquitatem, hoc loco ea venia tueatur, quam pro rerum quoque & ſententiarum magnitudine ipſe a Muſis huic Eclogae impetravit, dum eas ita animat, *Sicelides Muſae paulo majora canamus*, & quae ſequuntur. Aut ſcribe *Cui*, & erit ſenſus: Nam cui parentes non riſerint [pergam autem in Bembiana ſententia referenda, Bembi etiam verbis uti elegantiſſimis] quoniam id accidere, niſi propter eximiam aliquam deformitatem non poteſt, hic jam ex iis eſſe, qui diis chari ſunt, non videtur, neque dignus, qui vitae cum muneribus maximis, tum hilaritatibus egregie perfruatur. Nam & Poeta ſuperiori verſu, *Incipe parve puer riſu cognoſcere matrem*, non id vult, quod vulgus exiſtimavit, ut puer arrideat matri, ſed ut cognoſcat matrem ab ejus riſu. *Riſu* enim ad matrem refertur, non ad puerum. Magis enim (ut pergit ipſe Bembus interpretari) mulieres omnes ſuis arrident filiis, quam aliarum: quippe quae magis etiam illis tuendis gaudeant, neceſſe eſt; vel quoniam extra laborem ferendi ventrem patiendique dolores, & pericula jam ſunt: vel quod pueros ex ſeſe natos videant, quod eſt omnium rerum jucundiſſimum. Eritque ſenſus hic ut concinnior, ita a loquendi ſimplicitate Virgiliana non alienos. Nam & locutio *riſu cognoſcere*, ex puritate Latinae linguae hunc habere intellectum videtur, ut ſit riſus ipſius cognitionis et cauſa, et ratio, non autem ipſe noſtrae cognitionis, quam de aliqua re jam habeamus, ſignificatio et argumentum. Quid autem ſignificet, *Deum dignari menſa*; & *Deam cubili aliquem*, pete ex Politiani Miſcellaneis, c. 89.

au Qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt. E. 8: 108

Proverbium eſt. *au qui a* dactylus. Neque enim fit Synaloephe. Quin *qui* ſyllaba natura longa corripitur, exemplo T. Lucretii, qui ait in 5. *Pectora terrarum qui in orbi ſancta tuetur*. Sed & Poeta vocales alias naturaliter longas ſimili modo breves fecit, ſequente dictione in alia vocali: nec vocales modo, ſed etiam diphthongos. Quod exemplo Graecorum fit, ut in elenchis ipſorum Poetarum docuimus. Exempla noſtri ſunt: ut in 6. Aeneidos;

Nomen, & arma locum ſervant; te amice nequivi Conſpicere. Et in 5.

Rictor apud rapidum Simoenta ſub Ilio alto. Item 1 Georg.

Conati ter ſunt imponere Pelio Oſſam. Et in eodem, quantum ad diphthongos pertinet breves, legimus.

Implerunt montes, flerunt Rhodopeiae arces. Et ſimiliter in 3. Aen.

Inſulae Ionio in magno. Sed contra apud eundem noſtrum ſequentibus vocales in ſua naturali longitudine perſeverant: ut in Alexi,

Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho. Item libr. 3 Georg.

Aucebis gravido pecori, armentaque paſces. Et in initio Aen

Poſthabita coluiſſe Samo, hic illius arma, Item in 1. calce,

Tune ille Aeneas, quem Dardanio Anchiſae. Et eodem exemplo in 9.

Antiquum in Buten: hic Dardanio Anchiſae Armiger ante fuit. Et in eodem,

Hanc ſine me ſpem ferre tui, audentior ibo. Item in 10.

Maenia generoſe domo, ubi pingula culta. Et paulo poſt,

Externo commiſſa duci, Aeneia puppis. Quod & de diphthongis fit, ut in 7.

Ardea, Cruſtumerique, & turrigerae Antemnae. Et in Ecloga Meliboeo,

Stant & juniperi, & caſtaneae hirſutae. Quod item ſecundunt aliquos, obſervatum eſt hac ejus carminis lectione,

Ulla moram fecere, neque Aoniae Aganippe.

Nam Servius ſcribit, in hoc verſu *Aoniae Aganippe* nominativos eſſe ſingulares, qui tamen ad imitationem Graecorum & produci, & corripi ſolent: quod apud Theocritum pluribus in locis obſervatur, de quibus apud eum Poetam dicturi ſumus.

quique. G. 1: 21, 115. 21 185. AE 5: 67 6: 612, 661, 663 7: 682, 728, 739. 12: 705

quive. AE. 7: 131. *qui genus? unde domo?* 8: 114. id eſt, *quo genere, qua domo*, Servius.

Qui cum AE 11: 822

Id eſt, cum qua. Venit autem a nominativo *quis*, non *qui*, quod antiqui communi genere dixerunt, hic & haec *quis*, ab hoc & ab hac *qui*, auctor eſt Rhemnius Palaemon, ubi de Pronomine agit.

Qui te cumque. AE 12: 61.

Per tmeſim. Sic, *Quae me cumque, quo te cumque, qua ſe cumque*, ſemel dixit, & bis. *Quo res cumque*, monoſyllabo tantum verbo ubique interjecto. Caeterum T. Lucretius Carus in hac figura uſurpanda & crebrior, & audacior fuit: quippe qui, ut vocem hanc compoſitam *quicumque* per caſus nunquam monoſyllabo diſſiderit, ut obſervavimus: ita eam aut monoſyllabis duabus, aut una diſyllaba dictione, aut triſyllaba, aut plurimum etiam vocum interjectione diducit, atque diſpalat. Cujus rei exempla ſunt haec.

Ex 1. lib.

Corpus ea non eſt, qua
porro cumque tenet ſe:

& in eodem,

Praeterea tellus, quae corpora cumque alit, auget.

Ex 2,

At contra quae & amara, atque aſpera cumque videntur. *& in eod.*

Omnis enim ſenſus, qui mulcet cumque, juvatque

Ex 3. ſunt,

Atque alii ſenſus, qui vitam cumque gubernant.

& infra,

Sin ea quae functus cumque

que es, periere proſuſa.
et item,
Aetas poſt mortem quae reſtat cumque manendo.
Ex 4 haec,
Aera, qui inter ſe cumque eſt, oculuſque locatus.
et eodem,
Partim quae variis ab rebus cumque recedunt.
et inferius,
Humor item deſcendit in omnia, quae loca cumque.
In 5,
Terraque inumbratur, qua nimbi cumque feruntur.
et eodem,
Plerumque & quae ſunt altis magis edita cumque.
In 6,
Quae collata foris & commoda cumque venirent.
et,
Nam fuit, ut quae ſint illius ſemina cumque. *et*,
Nunc age Averna tibi, quae ſunt loca cumque, lacuſque. *et*,
Aera, qui inter aveis cumque eſt terramque locatus. *et*,
Exprimat in fontem, quae ſemina cumque habet ignis. *et*,
Inter qui lapidem, ferrum eſt cunque locatus.

Sed & duobus verſibus *quaecunque* devaricavit, cum eodem 6. ſic ait;

Huic accedit, uti non omnia, quae jaciuntur, Corpora cumque ab rebus eodem praedita ſenſu Quod & in *undecumque* ſervavit, ut in eodem:

Hoc fit item cunctas in parteis unde vaceſit Cum que locus. Illud etiam adnotandum, quod ait tertio.

Nec repentis item cujus vis cumque animantis. Haec autem exempla ideo a nobis ſunt diligentius conquiſita quo iis facile intelligamus, P. Virgilium, hujuſmodi Tmeſim quae per interpoſitionem plurium ſyllabarum a Lucretio identidem inculcatur, duriorem quidem judicaſſe, quam quae ſuo molliori carmini conveniret. Quod idcirco in hac dictione *quicumque* ab eo obſervatum fuiſſe axiſtimamus, quia animadvertebat Poetarum prudentiſſimus, *qui* per ſe poſitum quippiam aliud ſignificare, quam ſi *cumque* aſſumpſerit. Quare ipſius ſignificationis dubium lectorem non diutius tenendum putavit, quam morula interjectae unius tantum ſyllabae. Quam rationem in *Inque legatus*, & *inque ſalutata* ſervavit. Nam minus carminis artifex Marus in his, quae omnino ſenſum eundem, quamvis ſeparata, retinent, etiamſi aptius per compoſitionem cohaerent, interjectione quoque plurium ſyllabarum poeticam non vitavit figuram, *ut*,

Septem ſubjecta Trioni &,
Circum Dea fudit amictu. &,
Sedet circum caſtella. &,
Hac celebrata tenus. &,
Hac Trojana tenus. &,
Sub aequore merſit. &,
Praeter vada fervida vexit. &,
Sed circum late volitans &,
Per ovilia turbans.

Quibus in locis Servius quoque hanc figuram adnotavit. Vide *inque ſalutatam*.

quia. G. 1:415. 2:286. 3:271 AE. 2. 84 4:696. 5:231. 8:650 12. 808
quianam. AE. 9:13 10:6

Cur: & eſt interrogantis adverbium. Quod noſter de Ennio traxit, eoque tantum duobus his locis utitur, id etiam Servio adnotante. Quamquam apud Actium divinum illum Fontani de numeris poeticis Dialogum, diſputator ipſe quidem Actius, tum acutus, tum diligens, ſuper hoc loco ita differit: Ineſt & ſuum quoque numeris decorum; ut cum vel aſpera, vel ſuavis, vel miſerabilis, vel jucunda res, vel gravis, vel contra levis verſatur in manibus, vel ſuis aliis affectibus miſta eſt, & temperata. Vide igitur quibus Virgilius uſus eſt numeris in prognoſticatione illa futurae tempeſtatis, *Heu quinam tanti cinxerunt aethera nimbi!* Ad metum, ad dolorem, ad ducis curam exprimendam coegit tres ſimul monoſyllabas dictiones, ſummiſit deinde diſyllabam, poſt alteram atque alteram triſyllabam, junxitque quatuor ſimul ſpondeos. Quid hac autem verborum conquiſitione diligentius, aut animi conqueſtione gravius? Nec me quorundam auctoritas moverit, aſſeverantium a Virgilio ſcriptum *heu quia*, non *qui*, cum nos judicemus, neque *quia*, neque *quid*, ſed *qui* fuiſſe a Virgilio ſcriptum. Nam & litera *d* pleniuſculum neſcio quid ſonat, quod hic ipſe numeris nunc tenuit: et *quia*, brevitate pluſculum feſtinat ſua, cum vox ipſa videatur in dolore ſiſtenda Sed de hoc ſit ſuum cujuſque judicium, noſtra quidem haec eſt opinio. Haec ille. Pontani ſententiae repugnant, veteres Grammatici, Probus, Priſcianus, Chariſius, et reliqui, *quianam* agnoſcentes, ubi hunc locum in teſtimonium adducunt. Imprimis autem Quintilianus, cujus fidei de incolumitate Virgilianae lectionis quis ſtandum non putet? praeſertim quum ipſe etiam Virgilianum citet. Is igitur in 8. ait: propriis dignitatem dat antiquitas: eoque ornamentum acerrimi judicii P. Virgilius unice eſt uſus, *Olli*, *quianam*, *Mi*, et *Pone*, ad aſpergendam anctoritatem. Quod ſi Pontani quiſpiam ſtudioſior reſponderit, Quintilianum de hoc exemplo tantum intelligere, *Caelicolae magni, quianam ſententia vobis Verſa retro?* ille ſane ſciat, hoc etiam loco, *Quianam*, majore ſenſus congruitate defendi. Palinurus etiam optimus gubernator, cum intelligeret tempeſtatem imminere, quam tam maximam et periculoſiſſimam numquam antea expertus fuerat, quaſi peritiae gubernandi diffidens, hoc adverbio pie, ut addecet Aeneae comitem, quaerit ſe cum de cauſa, deque eventu tam ingentis tempeſtatis, quaſi diceret; Quid miſeri Troes commeruimus? Quid peccavimus? ut quore tandem laeſo numine tanta nimborum procella immiſſa eſt; quam nunquam ſpero me evaſurum, niſi Deus ipſe placatus vindex adfuerit? Ergo *Tanti cinxerunt aethera nimbi*, ad magnitudinem exprimendam tempeſtatis pertinet: *heu quianam*, ad ejus periculum demonſtrandum. Quare etiam ſubdit *quidve pater Neptune paras?* Quod ſi *quinam* legeris, minus ſignificatur, et bona pars hujus intellectus Virgiliani deperit. Quid? quod, ut credamus *quianam* Virgilium reliquiſſe, facit *quiane*, ab eodem alibi uſurpatum. Quid praeterea illa codicum fides vetuſtorum, qui, ut plurimum, in hanc lectionem conſentiunt? Qui enim a vera ſcriptura diſcedunt, id ſane ϖαρεφ;ασιχῶν faciunt. Nam cum aut *quo*, aut *quid* legunt, *quia* interpretari videntur. Quin et numerus ita auribus gratior adſonat, quam ſi *qui* legeris. Ad haec ſi celeritatem duarum pronunciandarum vocalium animadvertimus, nulla intercedente conſonante, *quia* vice quoque monoſyllabicae dictionis, quae Pontano hic noſtro adprobatur, accipi poteſt, ſicut alibi Poeta *omnia*, *aurea*, *aureis*, et ſimilia, ut ſupra oſtendimus pro duabus ſyllabis poſuit. Rurſus, ſi ejuſdem Pontani moram in pronunciando requiras, qui neget in pronunciandis duabus conſonantibus brevibus tantum temporis inſumi oportere, quantum in una longa vocali? Unde illa frequens ſpondei in dactylum reſolutio.

quiane. AE. 4:538. *revera: & eſt una pars orationis*.
quibus. In dativo. E 3:38. 5:38. G 1:21. 2:459. 4:165. AE 1:232. 250, 361, 703. 2:148, 638 3:503. 4:371. 5:195, 235 402, 767. 6:93 64, 264, 608. 713. 9:142. 10:186, 714
quibus. In ablativo. E 3:104. 6:70, 80. G. 1:106. 2:98. 4:533 AE. 1:160, 331, 369 578, 751 2:282, 352. 3:493 4:13. 5:192, 303. 6:560. 7:224, 643

quicquam. E. 3: 32. 5: 53. AE. 4: 317. 8: 140. 11: 417. 437. 12: 45, 882

quicquid. G. 1: 36 AE. 5: 710. 8: 401. 10: 493. 11: 288. 12: 678, 891

quicumque. E. 10: 38. AE. 5: 83. 9: 209, 299. 10: 739. 11: 255, 591, 848

quid, id eſt, *cur*. E. 1: 37. 9: 46. 10: 22. G. 2: 481. 4: 322. AE 1: 407, 745. 2: 101, 595. 3: 43, 486. 4: 325, 368. 8: 395. 9: 12, 191. 10: 63, 611, 878. 11: 360, 588, 735. 12: 425, 620, 889

quid, i.e. *quam rem*. E 2: 2. 58 3: 28. 8: 26. G. 1: 353, 462. 2: 454 3: 258, 264. AE. 1: 76 2: 749 3: 368. 4: 595, 677. 5: 66: 318. 7: 197, 395 9: 94, 228. 10: 150, 825. 11: 345. 12: 637, 796

quid facerem. E. 1: 41. 7: 14. *faciebat*. 2: 35. *faciet*. 3: 26. *faceret*. G. 4: 504 *faciat*. 9: 399

quid prodeſt. E. 3: 74. *Juvant*. G. 3: 525. AE. 4: 66. *Juvat*. 2: 776. *profuit*. 7: 502. *juvit*. 10: 55. *poteſt juvare*. 12: 872. id eſt, Nihil prodeſt, &c.

quid? ſi. E. 5: 9. AE. 4. 311. 5: 410. 10: 628

quid loquar? E. 6: 75. *dicam*. G. 1: 104, 311. AE. 4: 43. *referam*. G. 2: 118. *proſequar verſu*. 3: 339. *memorem*. AE. 6: 123, 601. 8: 483. *repetam*. 10. 36

quid? quae. E. 9: 44. G 1: 55. Lucr. in 5. *Quid quaeque queat res*. 3: 265

quid qui. G. 1 111

quid tum? E. 10: 38. AE. 4: 543

quid tantum. G. 2: 481. AE. 1: 231: 745. 2: 776.

quid, id eſt, *ad quid*. 1: 518. 3: 56. 4: 412. 6: 389. Serv.

quid moror. 2: 102. 4: 325. 6: 528. *demoror*. 11: 75

quid agat. 4: 283. 12: 486. *agam*. 10: 675

quid enim. 5: 850. *quid ni? cur non?* Servius.

quid, id eſt, *quae res*. E. 8: 43. G. 1: 1. AE. 10: 19. 21: 705

quid reſtat. 2: 70. 12: 795. *ſuperat*. 873

quid ſtruit. 4: 235. *ſtruis*. 271. *ſtruat*. 8: 15

quidvo. G. 4: 446. AE. 1: 9 2: 75, 102, 151. 5: 14. 6: 519

quidam. G. 1: 291. 4: 219

quidem. E. 9: 37. G. 1. 126, 390 2: 48, 125, 212. 3: 217, 501, 561 4: 457, 489, 501 AE 5: 628. 9: 796. 10: 385. 11: 49, 378. 12: 234, 808

quidquid. 1: 602. 2: 49

querant. 4: 523

querunt. 6: 102, 328. 7: 6 19: 300

quies. G 2: 344, 467. AE. 1: 723 3: 495 7: 598

quies, id eſt, *ſomnus*. 2. 268. 5: 857. 6: 522. 8: 407. 10: 745. 12: 305, 909

quietam. 6: 571

quieſcant. E. 10: 35

quieſcunt. G 4: 87

quieſcit. AE. 1: 247. 5. 784

quieſcunt. 10. 836

quietam. 12: 559

quietas. 1: 205 10: 71

quiete. 5. 836. 9: 187

quietem. AE 1: 691. 415. 7: 414. 8: 30. 10: 217

quieti. dativus. 5: 844

quieta. 5: 216

quietos. 4: 379. 5: 848

quietum. 2: 307

quievi. 7: 298

quievit. 3: 718. 6: 226. 9: 445

quin. conjunctio natura longa, *ut quin age*. E. 3: 52. G. 4: 329. *agite*. AE. 5: 635

quin &. G. 2: 50. AE. 6: 735, 777. 11: 130, 555

quin etiam. G. 2: 269. 3: 457. AE. 2: 768. 4: 390. 7: 177, 899, 385. 8: 485. 9: 796

quin potius. E. 2: 71. AE. 4: 99. 10: 631

quin. G. 4: 431 AE. 1: 279. 3: 403, 456 4: 547 6: 33. 115, 824. 7: 321. 9: 465. 10: 23, 470, 570. 11: 169. Haec particula fere ſemper in principio carminis ponitur.

quin. pro quod non. G. 2: 516

quina. AE. 7: 538

quinas. 5: 96

quingentos. 10 204

quinos. 2: 126

quinquaginta. 1: 703 2: 503. 6: 576. 10: 566

quinque. G. 1: 235. AE. 7: 538, 629. 12: 763

quintam. G. 1: 277

quippe. 1: 268, 505. 2: 49 4: 394. AE. 1: 39, 59, 661. 4: 218. 12: 422

Quirinali. AE. 7: 187, 612

Quirini. G. 3: 27

Quirino. AE. 6: 860

Quirinus. 1: 292

Quirites. de apibus. G. 4: 201. AE. 7: 710

Quis, qui, quae, quod, quid, interrogative & infinite ponuntur: *quis* & *quid* utimur relative nunquam, ut *quae*, & *quod* perſaepe, & interdum non cum ſuo antecedenti, ſed ſubſequenti ſubſtantivo concordant: idque elegantius, tam in genere, quam in numero; & tam in proſa, quam in verſu. Virgilius Maro, *Nec partem poſuere ſuis, quae maxima turba eſt*. Cicero, *Omnes tenues, atque humiles, quae maxima in populo multitudo eſt*. Interdum ad ſe trahit nomen ſubſequens ſubſtantivum: Virgilius, *Cui nomen Amello*. Et, *cui nunc cognomen Iulo*. Livius, *cui Africano fuit cognomen*. Huic diverſum genus eſt, quum & antecedens cum relativo concordat, ut apud P. Virgilium, *Urbem quam ſtatuo, veſtra eſt*. Quod etiam facimus, ſubſequente ſubſtantivo, auctore Terentio: *Populo ut placerent, quas feciſſet fabulas*, & Ovidio, *recidere manu, quas legerat herbas*.

quis pro quibus in dativo. E. 1: 73. AE 1: 95. 7: 444. 742, 799. 8: 316. 10: 168, 366, 435

quis ſine G. 1: 161. | Serv. AE. 5: 511. 7: 570

Quis Dativus & Ablativus, venit a *qui*. Nam (ut ait Chariſius Inſtitut. Grammatic. lib. 1.) Nominativus pluralis in *i* literam terminatus, accipit ſemper *s*, & facit Dativum, ut Di, Dis, Coloni, Colonis. Ita & qui, quis. Si vero *e* terminetur Nominativus, *bus* ſyllaba terminari debet Dativus; ut Duces, ducibus, Mores, moribus: & ques, quibus. *Ques* autem dixiſſe veteres, teſtimonio eſt Cato, qui ait Originum 2. *Quicumque Romae regnavit*, ſent. Et Plautus, *Ques ſunt ignoti, neſcio ques ignobiles*. Quam vocem tametſi novitas abdicavit, declinatio ejus tamen manet. *Quibus* crebro dicimus. Haec Chariſ.

quis? id eſt, *nullus*. Negant enim hujuſmodi interrogationes. E. 2: 68. 9: 19 10: 3. G. 1: 462. 3: 4. 4: 242. AE 1: 459. 565. 2: 6, 361, 390. 3: 186. 4: 98, 296, 540. 5: 631, 742. 6: 841

quis. de homine. E. 3: 40. G. 4: 445, 494 AE. 2: 150. 4: 10. 6: 563, 863. 9: 56, 146, 228

quis. de aliis. E. 9: 39. G. 1: 3. 2: 178. 3: 102. 4: 494. AE. 1: 615. 2: 594. 3: 337. 4: 98, 294, 408. 5: 648, 670. 6: 865 7: 38. 10: 9. 11: 732. 12: 621, 719

quis cum ſeu. G. 3: 49. AE. 7: 235. neu. AE. 1: 413. 12: 566

quis. ſc. *homo*. 6: 501. homo, aut Deus. 9: 18

quis Deus. G 4: 315. AE. 3: 338. 8: 352. 9: 77, 601. 10: 72. 12: 321, 500

quis ſc. *Deus*. 12: 634

quiſnam. 5: 458

quiſquam. G. 1: 548, 457. 2: 315. 3: 140. 559. 4: 107. AE, 1: 48. 5: 378 6: 875, 879, 7: 705. 10: 34, 65. 11: 392, 872. 12: 323, 761

quiſque. AE 2: 130, 395. 5: 501 6: 743. 8: 661. 5: 464. 10: 281. 11: 189, 309. 12: 129, 457, 525, 552

quiſquis. E. 3: 109. G. 2: 256. AE 1: 387 2: 148. 4: 577. 6. 388. 9: 22. 10: 495

quivi. AE. 6: 465

quo. E. 1: 21, 72. 3: 19, 88. 9: 2. G. 1: 336. 2: 267. 4: 9, 403, 504. AE. 1: 370, 671. 2: 150, 337, 520. 5: 7, 881 101, 146. 4: 429. 7: 162. 166, 289, 325, 489, 670, 709, 741 6: 43, 198, 845. 8: 115, 599. 9: 94, 206, 377, 421, 490, 781. 10: 369, 649, 670: 679, 811. 11: 524, 735 12: 37, 513, 677, 717, 879

quo. E. 3: 9, 31, 69 4: 8. 61 23, 44 75, 81. 9: 48. G. 1: 61: 319, 354. 2: 95, 127. 3: 149, 267, 461 4: 348, 372, 586, 416, 505, 520. AE. 1: 8, 255, 331, 442, 517, 844, 674. 2: 73, 268, 322, 840.

540.4:22,168,604,608,672 4:98,174,283,497. 8: 117, 121, 371, 397. 6: 264,319.7:145 349 477, 649, 708 8: 239, 331, 470.9:80,279,269,723, 772.10: 60, 167, 300, 696.11:284 12:243,320, 639,917
quominus. G 3: 319 *magis* 4: 248. AE 4: 452 5:29. 6: 718
quo. pro ut 1: 676 3: 377 4:106 6:718.7:388
quo. cum ex 2:163, 648 5: 47 8:47
quocirca. 11 673
quocumque E 3: 49. *quomodocumque.* 5:55. G 2:392 AE 3:654,682 4:627 8: 75
quo me cumque. AE 1: 610 *res..* 2:709 12:203. *te* 8: 74
quo quomque modo. G.2:226 *quaeque.* 290 *quique.* 4: 220,284 *quemque.* AE. 3: 459 6: 892 *puer ipſe.* 3: 599
quonam 2: 595
quod, poſt *id.* E.3:15
quod, id eſt, *quantum vero* 3: 70. 9: 3 6: 66 G 3:400. 4:253 AE.2: 141 3: 154 4:100 113 6:97 7:260.8: 49,402 9:84,175.10: 19, 279,628.11:786,833
quod, cum ſun antecedenti. E 5:83. G. 2: 158. 3: 280 AE 1:24,443, 339, 633. 2: 179, 190, 545, 656, 664. 3:636. 4: 109, 431,437 5: 125. 6: 161, 206 7: 307, 307 8: 149, 226.9:300,747. 10: 366, 421,773 11:552.12:239, 833, 897
quod, conjunctio E 3:48 G 4:298 AE. 2: 180 3: 651.6:466.7:236,779 8: 129 9:135,280 11: 277. 12:11
quod niſi E 9:14 G 1:155
quod ſupereſt. 2: 346 4: 51. AE.5:691,796 9:157 11: 15
reſtat. 10:367
quod ſi. 6: 133 7: 310. 11: 166,357,434
quod, id eſt, *quocirca.* 6: 363
quod, Id eſt, *quicquid.* 7: 311
quodcumque. AE 1: 78. 2: 77 9:287
quondam. E.1: 75. Servius. 6:83.G.3:99,252,478.4: 261. AE. 1: 421. 2: 272, 367,416, 555, 678. Servius 3: 14, 49, 414, 593. 704 4: 55, 307. 5: 389, 397,412, 448, 296, 588, 621,724. 767. 863, 6: 448, 492, 794, 876. 7: 217, 378, 421, 699. 8: 479. Servius 9: 710 10: 613.11:74, 103, 819. 12: 349,392 863
quoniam E 2:44, 55 3: 63 3:1 9:3 G 2:228. 4: 251. 437 AE 4: 324. 5: 22, 214 8: 323. 9: 136, 710 12:647
quoque in quinta ſede E 2: 53,60,88 5:32,80.6:9 8: 48 9:33,35 G 2:49 3:8 4:231 AE 1:199, 290 407 6:30 8:364 10:740
inaque. i. prima. G 1: 82, 419, 477.2: 420 3:1,95, 145 305 476 4:525. AE 1:488,618 5:190 3: 190 3:812 6:63,71 816 1.8: 397 9:183, 512 10: 139. 204.324 11:173 12: 342
quoque E.4:42 9: 31 G. 1: 213,470.3:440 AE 1: 5 5:801
quorum E 2:71. 8. 3. G. 3: 70 AE 1: 163, 437. 2:6 35 206 435 3:233, 198 7:98. 580 8:547 9: 247, 545 11:670 12:234
quos. E 2.41 6: 70. 8: 2. G 2:22, 122 3:73, 163,227 4. 512. AE. 3: 398, 513, 634. 2: 336, 420, 302, 598 4:37 545. 5: 63, 74 170, 296, 301, 554, 713, 813. 6: 129 316, 385 441, 482. 7: 282, 684. 713, 716. 740. 8: 110. 500. 9: 133. 10: 45, 285, 351.519 11:81, 172, 306. 397 12. 83, 261, 271, 279,545.502
quos in initio verſus. G. 1: 337 2:504 4: 478. AE. 1: 133 lege Servium. 348. 2: 129 136, 197, 347. 3: 149 4:409, 536 5: 770.6: 337.428,602,666 7: 19, 683, 717. 8: 118 9: 172, 673,782.10:205,673 11: 106,257.12:658,779
quot. G 2:108. 3:48. 4: 142. AE 1:327 4:181 9: 122. 10:123.11:663,676
quotannis E.1:43 5:67, 79. 7153.G.1:198 2: 398. 3: 71 AE.5:59.6:21
quoties E. 3: 72. G. 1: 471. AE.3:581.4:371.12:483

R

R*abida.* AE.6:102
rabidae. G.2:151
rabida. AE.7:431
rabidum. AE 6:80
rabie. 6:49
rabiem 1 200. 5: 802. 4:479
rabies. G 3:496. AE. 2: 353 8:337. 9:64
racemis. E 3:7.G 2: 102
racemos G.2:60 4:269
radiantia. AE 8:616
radiantis. 8:23
radice G. 1:20 2: 17, 292. AE 4:446 12:773,787
radicem. G 2:318
radices ſcil. *anelli* G.4:279
radicibus. 1:319. AE. 3: 27, 650 5:449 8:238
radicis G.2:28
radii. 1: 446, genus olivarum. AE. 2: 86: 9: 476 12:163

Radius inſtrumentum, quo textores ſtamini ſubtegmen immittunt: nunc quidam vulgo *Navicella*, nonnulli *Druella* vocant: ſicuti *Navetta* aut *Spuola*. Lege ſtoicum noſtrum.

*radiis.*G 1:396. AE. 4: 119. 5:65 6:616. 7:233, 142. 8: 195,623 9:374
*radimus.*AE 3:700
*radio.*E 3:. AE 6:850
*radios.*G 2:244. AE 8:429
radit G 3: 331. *redit,* agnoſcit Servius, addita etiam ratione. AE 5:170,217
radix. E.2:31
raduntur. AE 7:10
ramea G 4:303
rami. 2:53,287, 500. AE. 3:630 8:318
ramis. G.2:83. 4: 558. AE 3:25 5:71 6:808 7:108, 134:8:230,286 10: 635. 11:3,102
ramo. G.4:514. AE. 6:230 7:67,133
ramorum. G. 2: 489. AE. 9: 384
ramos E 8:40. G. 1: 88. 2: 32,296,307,370. 3: 333 AE 4:485 6:206, 282. 8: 128.11:332
ramoſa alcacis cornua cervi. E 7: 30

De cervis alibi, *Coronbur arboreis.* Adjectivum hoc ex Lucret. 5. deprompſit: *Et ramoſa tamen quum ventis pulſa vacillans Aeſtuat in ramos incumbens arboris arbor.*

ramum. AE.5:854 6:406, 636 7:718.8:116
ramus. 6:139,187,196
ranae. G.1:378
ranis. 3:431
rapaces 3:142
rape. AE 2:673

Rapae a *Rana, ra* longam habet: Martialis, *brumali gaudentia frigore rapa.*

rapere. 10:462
rapiat. G. 3:137 AE. 7:340. 9:211
rapida. AE. 12:339
rapidae. 7:493
rapidi. G 1:92. AE. 1: 593 11:906
rapidis. G.3:114. AE. 6:75. 7:32,156. 8:442
rapido. E 2. 10. AE. 4:241. 5:291 7:676 11: 852.12: 478. 523. 683,712
rapidos. AE 11:298
rapidum Cretae Oaxem. E. 1: 66

Expone Rapidum Oaxen, hoc eſt, rapido curſu defluentem, ſicut alibi Simoenta, & amnem, appellavit rapidum, & ſimilia. Neque enim procedit, quod ſcribit Servius, Rapidum cretae, hoc eſt, lutulentum, quod rapiat cretam. Nunquam enim legeris *rapidum hujus rei,* ſed adjective tantum ſine caſu. Fugit haec tamen ratio Politianum ipſum: qua una facile Honorati Grammatici debuit in hac parte refellere ſententiam. Sequitur igitur, ut Oaxen Cretae, ſcilicet inſulae fluvium accipiamus: de quo plura nos alibi. *Solem.* G. 1: 424. *Ignem.* AE. 1: 42. *Arbatem* 6,7 *Simoenta.* 5: 262 *amnem.* 11: 562

rapidus. G. 2: 321 4:263, 425 AE.1:117 2: 305. 5: 513 6: 550. 10: 870. 11. 627 12:81
rapiens. 10:496
rapinae. 8:263
rapit. G 1:203 2:153. 3:68. AE 4: 286 6: 8 7: 638, 725. 8: 21, 220 9: 364, 398. 10: 178, 308, 548, 486 519,660 12: 651. 122 250,450
rapitur. AE 6. 845
rapiunt. 2:374. 4: 581. 5: 660
Rapo. 10: 748. nom. propr. viris

Digitized by Google

viii, & dicitur pro *Rapon*, ſicut *Tareo* pro *Tarion*.
rapta. E. 9:18. G. 3:32. 4: 456, 504. AE. 4: 198, 7: 510
raptabant. AE. 8:644
raptam. G. 4:519
raptas. AE 1:528. 8, 635. 9:763. 11:198. 12:330
raptat. G 3:292
raptatur. AE 2:272
raptaverat. 1:483
rapti Ganymedis honores 1:28
Hoc eſt, ſurrepti ab aquila ſ, ut fabuloſe canunt Poetae. Auctor Priapei carminis, *raptus ab alite ſacra*, *Miſcet amatori pocula grata ſuo*. Nam Jovi ad pocula ſtare finxerunt. Marcus Cicero Tuſculanarum quaeſtionum 1. *Non enim ambroſia Deos, aut nectare, aut Juventute pocula miniſtrante laetari arbitror; nec Homerum audio; qui Ganymedem a Diis raptum ait, propter formam, ut Jovi pocula adminiſtraret, non juſta cauſa; quur Laomedonti tanta fieret injuria. Fingebat haec Homerus; & humana ad deos transferebat; divina mallem ad nos*. Alii, in quis eſt Nonius, Commentario. 5, in vocabulo Honor, Rapti Honores jungunt, & rapta integritas & pudicitia interpretantur. Sicut populariter loquimur, *Torre l' honore*, & *Vergognare*. De quibus in Stoico.
raptim. G. 1:409. 2:427
raptis. AE. 6:496. 7:520. 10: 449, 774
rapto. 4:217 7:749. 8: 111. 9:613. 13:342
raptores. 2:356
raptor. 1:378 6:428. 8:211
raptum 7:484. 9: 213. 11: 751. 12:265, 908
raptus. 7:742
rapuere. 11: 143
rapui. 5: 811
rapuiſſe. 10:4 12:737
rapuit 1:176. 5:255. 9:566
rara. E. 6: 40. G 2: 420. ſc. *terra*. 2:227 AE. 4:131. 8: 98. 9:189, 508. N tr. 5
rara. ablativo. E. 7: 46. 20: 122
raras. G. 4:46
rareſcent. AE. 8:411
rari. 2: 218
raris. E. 5:7. G. 3:340. AE. 3: 314
rariſſima. ſ. *terra*. G. 2: 229
rarum. G. 2:233. 4:130. N. tr. 5.
raſae 2: 358
raſile. 2: 449
raſtri. 2: 164
raſtris. 2: 94, 155, 496 2: 439. 3: 334. AE. 7: 726. 9: 608
raſtros. G. 4:140. N. tr. 4. 2: 421
rata. AE. 10:629
ratem 5: 272, 868. 6: 302. 10:678
rates. E. 6:77. AE. 1: 43. 3: 192 4: 53, 593. 5: 8, 36, 655. 6:491 7:197, 291 8: 107. 10:165, 295, 300
rati. participium. 2: 25
ratibus. E. 4: 32. G. 2: 444. AE. 4: 540 9: 78, 109
ratione. 4:115. 8:49. 9:67
rationis. 2:314. 8:299
ratis. 10: 653
ratum. i. e. *certum*. 9:104
ratus. 11: 712
rauca 5:866. 6:327. 9:125 11:474
raucae. E. 1:58
raucarum. AE. 2:705
rauci. G. 4:71. AE. 11:428
raucis. E. 2:18
rauco. AE. 2: 543. 7: 615. *ſtrepuerunt cornua rauco*. 8: 2. Lucr. in 2. *Raucaſonoque minantur cornua cantu*.
raucum. E. 2:109
re. AE. 4:337
rear. 9:253
rebar. 6:690
rebare. 10, 608
rebellem. 6:858
rebelles. 11: 185
reboant, G. 3: 223. N. tr. 2. Lucretii fuit ante verbum. Is per initia 2: *Nec citharis reboant laqueata aurataque templa*; ſive tempe. Macr. l. 6. c. 4.
rebus. 1:146 2:178. 3:290. 4:449 AE. 1:207, 452. 2: 350. 3: 145 4: 290, 294, 555. 6: 91, 196, 272, 7: 315. 8: 151, 306. 9: 157, 157, 199, 227, 278, 301, 461. 10: 152, 367, 302. 11: 335, 400. 12: 241. 643
recalent. AE. 12:33
recedens. 12:291
recedes. 12:630
recedunt. G. 4: 291. AE. 2: 633 3:72
recens G. 3:156
recenſebat. AE. 6:682
recenſet. G. 4:436
recentem. AE. 6:875
recentes G 3:301. 4:56. AE. 7:748. 9:612. 11:233
recenti. AE 2:718. 6:635. 8: 195. 9:455
recentia. 6:674
recentibus. 1:417. 2:395
recepi. 4:656 6:111
recepit. 5: 524. N. tr. 3. 4: 214. 9: 348. hoc eſt, extinxit, proſtravit. N. tr. 3. 101 899
receptas. AE. 1:178 7, 244. 9:458
receptat. 10:383
receptet. G. 1. 336
recepi. AE 3, 80
recepto. 1:537 3:666 9:565
receptos 1:683 6:818
receptum. 9:780
receptus. 11:527
receſſit G. 2:424 AE. 2:300, 395. 791 3:53, 311 4:705. 3:526. 11:70, 653. 12: 81, 129
receſſu. AE. 8:193
recidere. G. 4:241
recidiva. AE. 4: 344. 7:455. 10:58
recinctia. 4: 518
recipi. 2:187
recipit. G. 4:404. AE. 9:727. 11:29
reciſum. AE. 12:208
Reciſum tempus, brevius accipit J. C. Calliſtratus, Digeſtis, De termino moto; *Poſſunt*, inquit; *ad tempus ut cuiuſque patitur aetas, relegari; id eſt, ſi junior, in longius; ſi ſenior, in reciſum*.
reclamant. G. 3:261
reclinant. AE. 12:130
recludat. 8:244
recludere. G. 2: 175. AE. 7: 617
recludit. AE. 1:358. 4: 646. 10:601
recluditur. G. 2:423
recludunt. AE. 9:675
recluſis. 3:92. 4:163
recluſit. G 4:52
recluſo. AE. 2:423
recocta. 8:624
recognoſcit 1. 722
recolens 6:681
recondam. 1:681
recondat. G. 3:137
recondit. AE 5:302. 7:774. 20:387, 816
recondo. 2:745
recoquunt. 7: 636
recorder audita. 3: 107. *vocem & vultum*. 8, 156 N. tr. 20. auctor eſt,
Accuſativum poni pro Genitivo.
recti. 1:604
rectis. 8:209
recto 6:900 8:57
rector. 5:176. 8:572
rectorem. 5:161
rectores 9:173
recubans E. 1:1. AE. 3: 392. 6:418. 8:45, 297
recumbit. G. 3: 86. AE. 9: 434, 713. 12:59
recumbant. G. 1:402
recurrens. AE. 7:100
recurſat. 1:662. 4:3
recurſent. 12:802
recurſus 5:583 10:288
recurvo, 7: 513. pro *curvo*; & eſt Protheſis, ſecundum Probum, quem lege in Artium inſtitutis, ubi de Metaplaſmis Poeticis ſcribit.
recuſa. AE. 2:607
recuſant. 12:747
recuſantum 7:16
recuſat. 2:126. 5:406, 749
recuſem. 11:437
recuſent. 12:12
recuſes. E. 3:29
recuſet. G. 1:53
recuſo. AE 2:704. 10:297
recuſſo. 2: 52
redargueret 11:688
reddam. E. 4: 81
reddant. AE. 2:535
reddar. 6:545
reddat. 4: 479. 10:684
redde. 10:61. 12:936
reddemus. E. 5:75
reddere. E. 3: 24. G. 1: 491. AE. 1:409. 6:689
redderet. E. 3:22. AE. 12: 203
reddet. AE. 6:768, 8:170. 9: 254
reddi G. 4:223. AE. 5:342, 386. 11:799
reddidit. 2: 543. 3:705. 6: 672. 8:217 11:251
reddimus. G. 2:194
reddit. AE 2:260, 313. 9: 700. 10:530. 12:785
reddita. G 4:486. AE. 2:740. 3:40, 333. 7: 95. 12: 669, 817
redditur. AE. 2:669 9:262
redditus. 5: 278. 6:18. N. tr. 5. 11:269
reddunt. G. 3: 495. 4: 172. AE. 8:450. 9: 121. id eſt, *facies virgineas*.
redduntur. 5:147
redomit. 6:121
redemptum. 9:213
redeo. E. 9:23
redeunt. 4:6. G 3:316

redeuntibus. AE. 8:47
redeuntis. 4:556
redibant. 7:538
redibat. E. 1:36
rediens. G. 3:11
redire. AE 12:424
rediſſe. 5:196
redimibat. 10:538
redimicula. 9:616
redimitus. G. 1:349
redit. E. 4:6. G. 1:249. 2:401. N. tr. 5. 3:272, 351. 4: 444. AE. 2:275, 367. 3: 454, 6: 122. 9: 774. 11:764
reditu. AE. 2:17
rediture. 10:507
reditus. plural. AE. 2:118. 10:436. 11:54. N. tr. 5.
redolentque mella fragrantia thymo. G 4:169 AE 1:434
Ita verba ordinat Diomedes, ne *redolent thymo* dicatur, quod *thymum* dicendum cenſet. Quare & Naſonem vitioſe ſcripſiſſe notat: *Perque locos fartes, & olentia ſulphure fertur*. Sed nae mihi ille nihil ex Poeticis olere videtur, cum haec tradit. Nam & Propertius ait, *Cur nardo flammae non oluere meae*.
reducant. AE. 2: 178. vide religio.
reducat. AE. 11:914
reducem. 11:797
reduces. 1:390, 397 3:96, 5:40
reducet. 10:670
reduci. 9:301
reducit. G. 1:249. 4:434. AE. 1:143
reducitur. G. 3:298
reducta AE 5:478. 10: 552. 12:307
reducta valle. 6: 703. 8:609. Horat. *Aut in reducta valle mugientium*.
reductis. 8:689
reducto. 9:257. 10:807
reductos. G. 4: 420. AE 1: 161. 5:283
reduxi. AE. 4:375
refecit. 10:234
refectae G. 3:235
refecti 3:511 AE. 12:788
refellam. AE. 12:16, 644
refello. 4:380
refer. G 1:339. AE 3:170 6: 152. 12:76
referam. G. 2:118. 3:12. AE. 11:264
referant. G. 3: 128. AE. 11: 240
referat. G. 3:121. AE. 8:560. N. tr. 5 9:208
referatis. E. 3:73
referebant. G. 4:527
referebat. E. 5:409. 7:286
referemus. AE. 11:127
referens. G 2:29. 4: 485. AE. 2:204. 5: 564. 10: 766, 794. N. tr. 5. 11: 183. 12: 186, 348
referent. E. 4: 21. AE. 12: 186
referentem. 6:825
referes. 2: 547. N. tr. 5. 10: 863. 12:689
referet. E 9: 55. G. 1: 459. AE. 1:281
refero. 2:757 3: 59
referre. 12:37
referre numerum. E. 6: 85. N. tr. 5. Recenſere interpretatur: ego vero reducere domum intelligo totidem, quot paſtum egerat. G 1: 176. AE. 1. 309. 11: 509. 11: 112
referret. AE. 4:329 11: 163
referri pro *referebantur*. G 1: 200. pro *referebatur*. AE. 2:169
referri. G 4:225. AE. 12: 495
refers. AE 9:492
refert, id eſt, *canit*. E. 6: 42. ſc. *Sol*. 1:441. AE 1: 94, 208. 4: 333. 5: 518. 7: 49, 436 8: 154 9: 350, 798. 10: 17, 542. 11: 124, 662. *fertque*, *refertque*. AE. 4: 438. 12: 866
refert. G. 2:104 3:548
In hoc ſenſu, primam habet productam. Nam *refert*, quaſi *res fert* dicitur Dixit tamen Serenus, *Sin etiam rutilus refertur pectore ſanguis*.
referte. AE. 7: 267. 10: 491 11:176
refertis. 4:93
referto. G. 2: 409. AE. 10: 281
referunt. E. 2:66. 6:84. G. 4: 397. 4: 180. AE. 4: 331. 5: 605. 7: 700. 8: 307, 420. 10: 506. 11: 874. 12: 657
referuntur. AE. 11:623
refice. G. 3:70
reficit. G. 3: 337. AE. 11: 732
Lucret. In 1. *Reficit aeterno devictus vulnere amoris*. Unde notant nonnulli, *f* rum geminandum, quum producitur.
refigunt. G. 4:202
refixa. 5:527
fixit leges pretio atque refixit. 6: 622
Figi leges dicebantur, cum populo cognoſcendae in foro proponerentur, quod tabulae aereae in quibus inciſae erant, religabantur. Ovid. Metamorphoſ. 1. *Nec verba minantia fixo aere ligabantur*. Unde *Refigi* dicebantur, cum avellerentur, ut hic Virgilius. Quare Venulejus J.C. titu Ad legem Juliam peculatus: *Qui tabulam*, inquit, *aeream*, *legem formamve agrorum*, *aut quid aliud continentem refixerit*, *vel quid inde immutaverit*, *lege Julia peculatus tenetur*. Similiter omnia, quaecumque figuntur, cum revelluntur, *refigi* dicimus. Idem Venulejus lib 41. Quod vi, aut clam, lege poſtrema: *Si ad januam*, inquit, *meam tabulas fixeris*, *& ras prius*, *quam tibi denuntiarem*, *refixero*. Paulus tit. de Verborum obligationibus, lege Inter, ſre ait: *Sed eſſe reficiendae navis cauſa*, *omnes tabulae refixae ſunt*. Horatius 1. Epiſt. *quis templis Parthorum ſigna refixit*. Hine clavos *refixos* eleganter appellabimus, quos *veteres* populariter dicimus.
refixum. AE. 5:360
reflectat. 10:632
reflectunt. 11:622
reflexa. 10:533
reflexam. 8:633
reflexi. 2:741
refluens. 8:87
refluentibus G. 4:262
refluit. AE. 8:240 9:32
reformidant. ſc. *vites*. G. 2: 369
refringit. AE 6:210
refugis. G 1:177
refugit. AE 2: 12, 380. 3: 258, 536. 6: 472. 7:500, 618. 12:449, 753
refulget. AE 8:623
refulſit. 1:402, 588. 2: 590. 6:204 9:374
refunditur. 7: 590
refuſa. 1: 126
refuſo. G. 2:163. AE. 7: 6: 107 7: 225
fres dicta refutet. 12:41. Id eſt, quod nolim, quod abſit, quod Dii omen avertant.
regales. AE. 2: 686. 7: 75
regali. 1: 637
regam. 7: 560
regamus. 4:102
rege. nomen. G. 4: 212. AE. 1:553. 7:261. 8: 292, 324. 11:25
rege. verbum. 9: 409
regebam. 6:350
regebat. 7: 46. 8: 325. 12: 624
regem. G. 1: 36. 4: 75, 152, 201, 210, 469: AE. 1: 21, 38, 62, 558, 570. 2: 561. 4:196. 6:765 7: 251, 467, 679, 698. 8: 12. 126, 495, 563 9: 223. 728. 10: 375, 149, 224. 11: 27. 12: 109, 265, 289, 585
regens. AE 6:30
regere. 6: 851
regeret. 4:230
reges. nomen. E. 6: 3. G. 4. 21. AE. 1: 624. 6: 817. 7: 37, 42, 181, 474, 642. 8: 330, 374, 639 12: 161, 826
reget. E. 4:17. AE 4:336
regi. nomen. 1: 137. 3 21, 51. 6: 36, 252 7: 101, 267. 8: 17. 9: 327, 369, 546 10:66, 267. 11: 129, 176, 359 12: 111
regia. ſubſtant. G. 1: 504. AE. 7: 171, 210. 8: 242, 363 654 9:737. 11:38
regia. 1:443, 631, 696. *puppis*, id eſt, *praetoria*. 2:256, 733. 4: 114, 228, 5: 645. 7: 56, 488, 668. 10: 62. 11: 236, 371, 447
regibus. G. 4:68, 106. AE. 7: 174
regifico. AE 6:605
regina. 1:9, 46, 76, 273. 2: 578. 7: 720. 8: 696, 707. 10: 705. 11: 478, 499, 845. 12: 54, 595, 659
regina ſc. *Dido*. AE. 1: 303, 496, 522, 697, 728. 2: 3. 4: 1, 295, 334, 504, 587. 6: 460
reginae. 1: 389. 6: 28. 12: 223
reginam. ſcil. *Didonem*. 1: 454, 594, 660, 674, 717. 4: 133, 283
reginam. 7: 405. 11: 703. 801
regio. G. 1: 53. 4: 294. AE. 1: 460. 4: 42, 6: 670. 10: 44. 11: 320
regione. 1: 733. 6: 886. 7: 215. 8: 528. 9: 385, 890. 11: 530
regionem. G. 2: 269
regionibus. G. 3: 532. AE. 1: 549

regis. G. 2:536. AE. 2:451 6:106, 396. 7: 166, 583, 752. 7: 553, 373. 9: 286. 11:830. 12:289, 849

regis Romani, id eſt, *Numae*. AE. 6:811

Lege Crinitum de honeſta Diſciplina, lib 4. cap. ultim In nonnullis codicibus legere eſt, *regis Romanis*; ut *Romanis* cum ſequentibus jungatur, quod non placet.

regis AE. 1:230

regis. G. 1: 232. AE. 2:833, 340. 5: 659. 10: 228. 12: 403

regine. AE 1: 677. 5: 252, 297. 7:814

mea regna. E 1:70

Hujus tam elegantis dicti ſplendorem Servius (pace ejus dixerim) non modo lectori non aperit, ſed triviali etiam quadam interpretatione obſcurat atque contaminat, cum ait: *Mea regna, id eſt, ubi dominatus ſum*. Nam *dominari*, verbum plenum invidia eſt, & quod pertinet ad inſoleſcentem potius, quam ad ſugientis & pauperis ruſtici fortunas miſeras & afflictas. Meliboeus ergo ex affectu, quo plerumque agricolae ſibi regum fortunas ſuperare videntur, quum lillis proprio agello frui licet procul negociis, proculque diſcordibus armis, ſua regna vocat pauperis tugurii culmen, agellumque ſuum. Quae ſibi ſatis magna, quibuſque ſe fortunatum putabat, quum ea retineret: ſicut de Tityro ſua rura poſſeſſuro ait, *Fortunate ſenex &c.* Atque ita commiſerationem auget, quod illi relinquenda ſit patria, quod in ea ruſculum, quo ſe beatum ſatis putaret. Ad hunc ſane locum alludit Quintilianus, qui in Declamatione pauperis agentis contra divitem, de apibus veneno interfectis, ſic inquit: *Hoc mihi parvulum terrae, & humilis tugurii ruſticum culmen, aequitas animi regna fecerat, ſatiſque divitiarum erat, nihil amplius velle*. Huc pertinet poetae illud, *O fortunatos nimium, bona ſi ſua norint, Agricolas*.

Et iterum Horatii illud, *Beatus ille, qui procul negotiis*. Et quae ſequuntur. Quaeque Cicero in lib. de Senect. in laudem rei ruſticae perſequitur, apud quem & illud in Oratore metaphorice legitur, *Niſi hic in tuo regno eſſemus, non tuliſſem*. Quin & apud Horat. in epiſt. ad Maecen. *Ad ſummam, ſapiens minor eſt Jove, dives, Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum: Praecipue ſanus, niſi quum pituita moleſta eſt*.

regna Saturnia. E. 4:6. 6:41. AE. 11:253

regna. G. 1: 124. 2: 498. 3 73. 202. 363. AE. 2: 206, 244, 318, 346, 620. 2:22, 435, 433. 3: 106, 113, 185, 272. 4: 47, 214, 330. 5:656 6: 14, 67, 84, 154, 269, 417, 566, 664, 793 7: 256, 578, 735. 8: 157, 244, 471. 11: 43, 264, 322, 461 12: 22, 186, 567

regnabitur. AE 1:272

regnandam. 6:770

regnandi. G 1:37

regnantem. AE. 1:265

regnare. 2:295

regnat. E 4:10. G 2:307

regnata. AE 3:14 6:793

regnator. 4:269 7:558. 8:77. 10:437

regnatorem 2:557

regnavit. 10:564

regnet. G. 4:90. AE. 2:141

regni. AE. 1:78, 563 4:267, 374. 8:305 9:227. 11:313, 334

regnis. G. 3:228 AE. 1:226, 504, 572. 3: 121. 4: 199, 391. 5: 792, 800. 6: 71, 584. 7: 217, 313. 8: 520, 475

regno. nomen. AE. 1:268. 2: 88. 3: 109, 249. 4: 355, 619 1:357 7:231. 9: 596. 11:539

regnorum. 3:333 4: 194. 12: 543

regnum. 1:17, 270. 2: 88. codex Vaticanus habet, *regumque vigebat Conſiliis*. 783. 4: 106, 275, 432. 7: 424. 9: 12, 219

regreſſum 11:413

regum. E. 3: 106. G. 2:495, 504 4:95, 132. AE. 2:484 6: 763. 7: 316, 442, 433 12:333

Reice capellas a ſl. E. 5:69

Reice ea, Proceleuſmaticus abjectione alterius *i*, ut *re* corripiatur, ut apud Statium in Thebaide: *Tela, manus, reicitque canes*: quae alioqui cum *jacio* compoſita producitur, ut in ſequentibus exemplis videre eſt: quia *J* conſonans inter duas vocales poſita producit ſuperiorem. Quare non audiendus Servius, cum ait in 10. commentario *reicit* longam eſſe ſpe, qua per declinationem longa futura eſt, quia, cum facit *rejeci*, inter duas vocales poſita producit ſuperiorem. Nec magis, cum illic potius poeticam Ectaſim factam dicit: perinde ac ſi in *rejicit* unicum *i* ſcribatur, cum ex analogia illam geminari neceſſe ſit. Unde & errare videtur Beda, qui de Synaloepha vel Diaereſi loquens ait, *Maro E & I, coniunctis: Tityre paſcentes a flumine reice capellas*. *Item alibi ſejunctis, juxta naturam, Reiice, ne maculis infuſcent vellera pullis*. Nam in priori *reice*, ut diximus, alterum *i* demptum eſt, & diviſis vocalibus legitur, ut proceleuſmatico locus ſit, in altero vero *reiice e* & *i* disjunctim legi fruſtra monemur, tum quia *J* conſonans non poteſt cum *e* proxima in diphthongum coaleſcere, ſicut in exemplo Paullini Poetae Chriſtiani, quod Beda citat ubi ait: *Aſt alii pictis accedunt lumina reiis*. Tum etiam quia ad ſyllabae rationem altero *i* omnino opus eſt.

rejecit. AE. 5:421

reiice illum ſc. agnum. G. 3: 389

Hinc *reiculae oves* appellabat opilio, quas in grege minus idoneas removere ſolebat, quia eſſent aut aetate, aut morbo graves.

rejicit AE. 10:473

rejiciunt. 11:619

rejectantem. 5 470. *ejectantem* ſcriptum invenio in codicibus Macrobianis, ubi hoc carmen citatur.

rejecti armis. 11. 21:630

relabens. 10:307

Notandum ſane finitum eſſe verſum hoc participio, ſicut in tertio: *Provehimur portu, claſſes & littera linquens*. Quod notat Servius rarum apud Latinos eſſe, & apud Graecos vitioſiſſimum.

relatam claſſem. AE. 2: 390. Vide *religio*.

relatu. 9:593

relatum. G 1:459

relaxat. 11: 89, 419

relegant in ſola paſcua. 5: 211

relegare, & *relegatio* verba ſunt Juris civilis. Eſt autem genus poenae, quam hodie *Confinar* dicimus.

relegat. AE. 7:775

relegens 3:690

relicta. AE. 2:108 3: 440. 9: 8, 222

relictae. 9:190

relictam. G 2:406

relictas. AE. 3:123

relicti. G. 127. verbum Juris civilis eſt *relinquere*. AE. 2: 337, 454

relictis. G 2:220. AE. 2:351. 3:190. 4:82 5:172. 8:209. 2: 500. 12:443

relicto. 2: 647. 5: 522. 12: 736

relictum. E. 6:43 AE. 2:28. 4:307. 6:509

religatos. AE. 9:352

religavit. 7:106

religio. G. 1:270. AE. 2:152. 5:363. 8:344. N. tr. 3. 12: 182

Carminum ſcriptores, per Metaplaſmi licentiam, quae Parentheſis dicitur, ut numeris dictio obſequatur, conſonantes geminare ſolent, praeſertim ut *re* praepoſitio alioqui brevis, poſitu intendatur, ut in *Relligioſo*, *Relliquiae*, *Repperi*, *Reppuli*, *Rettuli*. Cujus rei exempla extant apud poetam. Sic in *Reddurit*, *Rellatus*, *Reſſicit*, *Relliquo*, Lucret. *Redducit Venus*. Et, *redductam Daedala tellus*. Idem, *Id cuncum coeli rellatum templa receptant*. Idem, *Nunquam relliquo reparari tempore poſſit*. At Perſius, *Haec relliqua accipito*. Terent. in Phormione, *Quod ab illo allatum eſt, ſibi eſſe id rellatum putet*. Ubi Donatus ait, *& geminavit ll: ut Relliquias Danaum; eſt enim Senarius Jambicus*. Exempli Lucretiani, ut

Reſſ

Digitized by Google

Reſicit legimus prima longa poſitione, in mentem non veniebat, cum haec dictaremus, & forte Index in Poetam a nobiz aberat. Inveniuntur etiam, qui in *proppagine*, de quo etiam ſuo loco diximos, *pp* geminaſſe veteres poetas tradant, quamadmodum in *Seruls ee*, eom harum pri mas ſyllabas producerent. Ut qui hac ratione in ea voce diphthongum *ae* ſcribunt, male omnino ſentire Pontano videantur. Similiter (ut puto) *Terra*, *Lettus*, *Littera*, *Quattuor*, *Juppiter*, in metro gemi nant conſonantes, ut prima producatur poſitione, quae naturaliter brevis eſt. Quamobrem in oratione quinque haec poſtrema ſimplici conſonante ſcribenda ſunt, ſicut ſuperiora illa quae diximus. Vide *Repperi*.

relligione. AE. 2:188, 713. N tr. 3 3:409. 7:172, 608 8: 598

relligioſa Deorum limina. 2: 265

Religioſa quae loca, quae *Sacra* quaeve. *Sancta* proprie appellentur, ex Jureconſultis pete. Sed illud Martialis juris ioterpretis hic adſcribendum. Is Digeſtorum lib. 1. ſub tit. De rerum diviſione, ſic ait: *Cenotaphium quoque magis placet eſſe locum religioſum: ſicut teſtis eſt in ea re Virgilius*. Hactenos ille. Maronis autem locus eſt Aeneidoa 3: 301. ubi ait, *Solennes tum forte dapes*. Et reliqua, quae illic leges.

relines. G. 4:229

relinquam. AE. 4: 436. 12: 62

relinquat. 4:432, 452. 5:326. 6:840

relinquens. G. 3:458. AE. 12: 830

relinquere. AE. 4:281

relinquet. 7:561

relinqui. 2: 639. 4:466. 8: 216

relinquit. G. 2:83. 3: 309. AE 7: 7 9: 532. 11: 628. 12: 470

relinque. G 4: 148. 328. AE. 3: 10. 10: 853 12: 828

relinquor. 2: 678

relinquunt. G. 3: 147 4: 104, 257. AE. 3: 247. 4: 133. 5: 316, 472. 6: 444 8: 126. 9: 337. 10: 604

reliqui. 4: 315 3: 630 9: 590 10: 673. 12: 809

reliquis. E 1: 15, 31 5: 35. 8: 61 AE. 3: 446, 368. 4: 129, 277, 493. 3: 317 6: 512, 735. 7: 125, 600. 8: 67. 9: 475, 657. 10: 820. 11: 0, 115, 657, 819, 843. 12: 159, 381, 842,

relliquias. or 30, 398. 3: 87. 4: 545. 5: 47. 6: 227. 7: 244. 8: 336

relucent. AE. 2: 312

reluctanti. G. 4: 301

reluxit. G. 4: 383. AE. 12: 300

rem AE. 3: 179, 287. 9: 132. 11: 545

remeabo. 11: 793

remenſum 2: 93

remenſo 2: 182. 3: 145

remetior. 5: 25

remi. 1: 104 4: 020, 205

remige. 4: 588. 3: 106

remigiis. G 1: 202

remigio. AE 1: 301. 5: 280

remigium alarum. 5: 741. 6: 19

Lucret. 6: 327. *Remigii oblitae pennarum vela remittunt*. Haec Translatio tam poetica eſt, ut Quintilianus in agendo hac ſe non uſurum fateatur, ſicut nec *Paſtorem populorum*, quod Homeros dixit, ποιμένα λαῶν. Quod autem ait, de apibus dictum, id non invenio apud Virgil.

reminiſcitur. AE. 10: 782

remis. G. 1: 254 2: 305. AE. 3: 207, 560, 563, 668. 5: 13, 114, 136, 143. 255. N. tr. 5: 189, 222, 271, 857. 6: 320 8: 38, 108, 690. 10: 193, 294

remiſit G. 1: 202. AE 2: 343 9: 818

remiſſos. AE. 3: 99 11: 259

remittant. 12: 590

remittat 10: 346, 339

remitte ut G 4: 356

remittit. G. 2: 218 4: 56. AE. 10: 859. 12: 429

remitto. 3: 419. 10: 492. Id eſt, *concedo*. 828. N. tr. 5. 12: 833

remittunt. 9: 655. 11: 206. 12: 919

Remo fratre. 1: 292

Quamqnam huic nomini pauci nunc aſpirant, majores tamen noſtri familiariſſime id faciebant.

remos. 8: 89

remordet. 1: 261. 7: 402

remorum. 3: 211 10: 306

remos. 1: 551. 5: 310. 4: 399, 594. 3: 209, 663, 733. 10: 290

remotae. 1: 216, 723

removit G. 1: 131

remugit. G. 3: 43. AE. 6: 99. 9: 304 12: 722, 928

remulcens. 11: 812

Remuli. 9: 643. 10: 636

Remulo. 9: 360, 593

remum. 6: 233

remurmurat. 10: 291

Remus. G. 2: 535. AE. 5: 384

renarrabat. 3: 717

renatis. 6: 600

renidenti. G 2: 280

renovare. AE. 2: 5 750

reor. 4: 43. 3: 249, 36. 7: 275. 370 11: 188

rependam. 2: 161

rependens. 1: 259

repens. 12: 315

repente. G. 3: 472. AE. 1: 586, 594. 2: 380, 463. 5: 3: 90. 5: 313. 7: 27. 399. 8: 238, 247, 588. 323. 9: 19. 10: 140

repercuſſum. AE 8: 25

reperire. 3: 807. 9: 095

Hinc *Repertorium* apud veteres juris interpretes, quod hodie paſſim *Inventarium* dicimus, etiam jureconſultos imitati, qui frequentios inventarium uſurpant. Julianus de adminiſtratione tutorum, vel curatorum, L. Tutor: *Tutor*, inquit, *qui Repertorium non fecit, quod vulgo Inventarium appellatur, dolo malo feciſſe videtur, niſi forte aliqua neceſſaria & juſtiſſima cauſa allegari poſſit, cur id factum ſit. Si quis igitur Inventarium dolo non fecit, in ea conditione eſt, ut teneatur in id, quod pupilli intereſt, quod ex jurejurando in litem aeſtimatur. Nihil itaque agere ante Inventarium factum eum oportet, niſi id, quod dilationem nec modicam expectare poſſit*. Ulpianus De ſuſpectis tut. & cur. L. Tutor: *Tutores*, inquit, *qui Repertorium non fecerunt*. Impp. Arcadius & Honorius Eotychiano Praefect. Praet. in haec verba reſcripſerunt: qoae verba in Juſtinianenm codicem relata ſunt, ſub titulo ſimiliter De adminiſtratione tutorum & cur. *Tutores, vel curatores*, inquiunt, *mox cum fuerint ordinati, ſub praeſentia publicarum perſonarum, Inventarium rerum omnium & inſtrumentorum ſolennitre facere curabunt*. Juſtioianus quoque eodem ſuo Cod. Tit. de Curatore furioſi & prodigi, Conſtitutione, quam ad Julianum Praef. Praet. ſcripſit, quater memini Inventarii: qui & *Index*, & *Syllabus*, & *Tabula*, & Graece ἔλεγχος, καὶ πίναξ dici poteſt, ut in Comment. de lingua Latina oſtendimus.

reperit. G 4: 443

reperta. AE. 4: 692. 6: 718

repertae, ſc. *apes*. G. 4: 45

reperti. E. 2: 40. G 2: 55

repertis. AE. 4: 128. 6: 610

reperto. 9: 432

repertor. 12: 829

repertorem. 7: 772

repertum. 6. 145 7: 507

repertus. 6: 343

repetam. 10: 56

repetunt. 2: 178

repetatur. 7: 371

repetens. G 4: 286. AE 1: 372. 5: 436

repetent. E. 7: 39

repetentem. AE. 12: 439

repetit. 7: 241

repetita. G 1: 59

repete. AE: 2: 749, 785. 3: 184. 7: 123

repetunt. G. 2: 529

replebat AE 2: 679. 4: 189

replenda. 12: 379

repleti. 3: 806

repletis. G 2: 235

replevit. AE. 7: 302

reponam. 11: 394

reponas. E. 3: 54

repones. G. 1: 167. 2: 251

reponet. 2: 202

reponi. AE. 8: 175

reponimus. 3: 232

reponis. AE. 1: 233

reponit. G. 3: 76. AE. 5: 619. 12: 878

reponite AE. 7: 154

repono. 5: 484

reponunt. G. 2: 416. 5: 403. N. tr. 5. v. ponere, 4: 157, 378. AE. 4: 392, 405. 3: 752 6: 220 9: 302.

reportant. G. 3: 373. AE. 7: 283. 374. 11: 311

reportat. G. 1: 273. AE. 2: 103. 7: 067. 11: 764

repoſcent. 2: 139

repoſcere. 7: 606

repoſui. 12:12
repoſcit. 10:374 11:240
repoſcite. 12: 573
repoſco. 6: 530
repoſcunt 8: 493
repoſtae. G 3:527
repoſtae. AE. 3:364. 6:39
repoſto. 11:149
repoſtos. 6:655
repoſtum. 1:26
repperit uſus. G 2:22
Auſonius indifferenter poſuit: *At qui condiderat, poſtquam non repperit aurum, Aptavit collo, quem reperit, laqueum.* Ovid. *re* contraxit, dum in Heroidibus ait, *Quique feros repuli doctae medicamina coegre.*
reppulit. G. 4:233. AE. 4: 214 7:450. vide *relligio.*
repreſſit. G. 1:332. AE. 2:378. 10.686. 11:939
repugnans. AE 11:749
repulit. 2:13
repulſum 2:545
requiem. 4:433 12:241
requierunt, E. 8:4
requies. G. 2:516. ſubaudi, *eſt,* vel *datur,* vel *fit.* *Nec mora, nec requies.* 3: 110. AE 3:458. 12: 553. ſupple fit, vel datur. Eſt autem ſemiverſus Lucr. ex 4 *Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:*
requies. ſ. erit. AE. 3:393. 8: 46
requiem. 6:600 12:58
requieſce. E. 7:10
requieſcere poteras hanc mecum nocte 1: 80
Aruſianus Meſſus Elocutionum libello, hoc exemplo probat, *Requieſco illud tempus,* eleganter dici. Auctor Chariſius.
requieſcunt. G. 1:82
requievit enim donec, &c. AE. 2:100
Obſervandum quemadmodum *Requies* & *Requieſco* gaudent *Nec* particula praecedente.
requirat. G. 2:227. 1:70. AE. 2: 506
requirat 2:390
requiro 3: 170. 6:366
requirit. 6:710. 7:360
requirunt. 1:217 7:624
rere. 3:381 7:437
reris 6:97
rerum. cum ſubſtant. E. 6: 36. G 2:490 4:3, 382, 441. AE. 1 204, 204, 282, 342, 462, 641, 671. 3: 294. 4: 232, 272. 7: 37, 44, 600. 9: 131, 173, 188. 10: 40 11. 11: 310. 12: 665, 829. cum diverſis adject. AE. 1: 178. 4: 267. 5: 714. 8: 550, 730. 10: 666. 11: 227, 589. cum comparativo, aut ſuperlat. G. 1: 417 2: 534. AE 7: 602. 9: 279. *res.* In nominativo ſingular. E. 3: 54. AE. 1:268, 450, 513, 563 2: 196, 322. 9: 320. 10:861 in nominativo plur. G. 2: 174, 343, 498. AE 2:709, 783 7: 592. 12:203. in accuſat. G. 4: 240. AE. 1: 229, 526. 3: 1. 54. 3:690 6: 261. 8: 100, 471. 9. 723. 10: 14, 88. 12: 43
reſcindant. AE 11:390
reſcinderer. G. 1: 280. 3:433. AE 6: 583
reſcindit. 9: 524
reſecantur. G 2:78
reſedit. AE. 1: 506. 2:739. 5: 180, 290. 7: 27. 8: 232, 503
reſerare. 12:384
reſerat. 7:613
reſeret 8:244 N. tr. 2
reſervant. 8:575
reſervat. 5:625
reſervent. 8. 484
reſervo 4:368
reſidamus. G. 2:480
reſident. AE 9:643
reſideret. 3: 702
reſides. 1: 722. 6:813 7:691
reſidunt. 6: 407. 8: 467. 9: 539
reſignat. 5. 244
reſiſtant. G. 4:453
reſiſtat. AE. 2:599
reſiſtit. G. 3: 502. AE. 4:67. 7:586 11:710
reſiſtunt. 2: 335
reſolvat. 3: 457
reſolvere. 2:157
reſolveret. 4: 695
reſolvit. G. 1:44, 302. 4:452. AE. 3: 370. 6: 29, 422. 8: 591. 9:517
reſolvo. AE 4:27
reſoluta. G. 4:223
reſonant. E. 2:13 7:13, G. 2: 328. 3:338. AE. 12:607
reſonantia. G. 1:358
reſonare. E. 1:5
reſonat. AE 4:667. 5:228. 7: 12
reſorbens aeſtu ſaxa. 11:627
Quia Lucr. in 6. dixerat: *Praeterea magna ex parti mare montis ad ejus Radices frangit fluctus, aeſtuque reſorbet.*
reſpectant. AE. 1: 603. 11: 630
reſperſi. 7:547
reſpexeris. E. 8:102
reſpexit AE 2:741
reſpexit. E. 1:28 G. 4:491. AE. 9:389 12:671
reſpice. 2:615. 4:273. 7: 454
reſpiciens. 5:3
reſpicies. G. 1:426
reſpicimus. AE. 3:593
reſpicio. 2:564
reſpicit. 4: 225, 236 3: 168, 689. 6: 548. 8: 697. 19:666
reſpiciunt. 4:666. 6:734 10: 269
reſpirare 9: 813
reſplendent. 12:741
reſpondens E. 10: 8 G. 2:64 AE. 1: 589
reſpondent. 12: 741
reſpondere. E 7:5
reſponderit. 8: 62
reſpondet. G. 1:47. AE. 8:239, 474
reſpondit. 12: 18
reſponſa. G. 3:391. AE. 5: 706. 6: 44, 82. 7: 86, 92, 102. 9:134, 369, 635 10: 32. 11:227, 240, 294. 12: 211
reſponſant. 12: 757
reſponſis. 6: 799
reſponſo. nomen. 6: 344
reſponſum. E. 1: 45. AE 8: 672
reſtant. 10:29
reſtantia. 1:679
reſtare. 7:271
reſtarem. 11: 161
reſtat. 1: 556. 2: 70. N. tr. 5. 142. 4: 524. 10: 367. 12:793
reſtinctus 3:698
reſtinguere. E. 3: 47. AE. 2: 636
reſtituit. G. 4:490. AE 1:588
reſtituant. G 2:72
reſtituis. AE. 6:346
reſultant. 5: 150. 8: 305. 10: 330
reſultat vocis offenſa imago. G 4: 50
Pulchre dictum, ut notat Macrob. lib. 6. cap. item 6.
reſupinus. AE. 1:476. 3:624
reſurgens. 4: 541
reſurgere. 1:206
retardant. G. 2:253
retectis. AE. 9: 461
retectum. 12. 734
retento. 5:273
retenuerit. 4:119. 3:63
retexit. 1:336
retexunt. 12: 763
retia. E. 3: 75. 5: 60 G. 1: 307 3: 413. AE 4: 132. 10:710
retinacula. G. 1: 265, 513. AE. 4:580
retinere. 5:659
retinet 8: 498 10:308
retorquens. 8:400
retorſit. 12: 485, 841
retorto. 12:400
retractant. 10:396
retractas. 12: 889
retractat. 7: 694
retractent. 12:11
retrahit. 10:307
retrahunt. 5: 709
retro. G. 1: 200. 4: 495. AE 2: 169, 378, 753. 3: 496, 686. 4: 489. 9: 391, 539, 794 10: 573 11: 627. ut plurimum in fin. carm.
retro AE. 5:428 10. 7
Utrobique *Re* brevis, ad exemplum Lucretii. *Ipſamque retro partem petere ora priorem!* Sic *Retro fugit Aufidus undas Adriacas.* AE. 11:403
retrorſum. 3: 690
retulit. 5: 598 8. 343. 11: 290, 426 N. tr. 5
Catullus *Re* corripuit; *Si reditum retuliſſet is, aut in tempore.*
retuſo. G 2:301
revehis. AL. 3:37
revelli. 4: 41 7: 545
revellit. 9. 562 11:787
revertens. G 1:274 4:132
revertentes. 1: 428
reverti. 2: 312. AE 2:750. 3: 101. 5: 130 6: 710, 751
revertor. AE. 11:410
revinctum. 2: 57 4:459
revinxit. 3:76 12:847
reviſere. G. 2:313
reviſam AE 2: 669
reviſas. E. 7:67
Reviſitat plebecula, quia & *Viſitat.* Sed corruptius *Arviſitat*; ſicut *Arfiſſar*, pro *Reſiſſar.*
reviſent. AE. 11:426
reviſere. G. 1:415
reviſes. 4: 546
reviſit. 4: 390, 553 AE. 1: 415. 3: 318. 4: 396. 6. 899
reviſo. 2: 760, 795
reviſunt. 6: 330
revocabat. 5:167
Bat longa eſt: quia, quod tradit Marrianus Capella, *t* finalis ad libitum ponitur, ut explodendi omnino ſint, qui imperite ſyllabae metuentes, et carmini inſe-

inſarunt. Nam Virgilianum non ſapit, *Et ecce*. Similiter illic, *Illiſit in oſſa cerebro*, *In* inepte additur.
revocato 7:40
revocant 9:214
revocare. G 3:262. AE. 3:451.6:128
revocat. AE.9:125.N. de Impropr.
revocate. 1:202.9:262
revocato a ſanguine Teucri, 11 255

Id eſt, *Renovato*: quippe qui jam propemodum extinctus erat. Sermonis Latini ignari, vulgari (puto) & frequenti voce decepti, quaquidquid retractatur, paſſim *Revocari* dicitur, pro eo quod eſſe debet *Abrogare*, ſive *derogare legem*, ipſi *Revocare* dicunt: cum tamen ſit *Revocare*, ut tradit Varro De lingua Latina, rurſus in cor vocare, hoc eſt, renovare. Quod ita eſſe, Virgilianis exemplis patet. Et Jovenalis de Domitiano, qui legem Juliam jam deſſuetudine antiquatam, dormientemque excitaverat, ſic inquit, *Qui tunc leges revocaverat amaras Omnibus, atque ipſi Veneri Martique timendas*.

revocatum. AE.5:476
revocaveris. G.4:88
revocent. AE 10:840
revocentur. G.4:282
revolant. 9:551
revolvens. AE 9:591
revolvere. 10: 61
revolvo. 2:101
revoluta. 4: 691. 6: 449.10: 256
revoluta. 10 660 11:627
revolutaque penſa. 9: 674

Claud. De raptu Proſerp. 3. hoc carmen ita eſt aemulatus: *Attritaſque manu radios, projectaque penſa*.

revolutus. AE. 5: 356. 12: 671. dicitur & *Volutus* in eodem ſenſu, ſicut *Volvitur*.
revomentem. AE 5:182. alibi *rejectantem*
reus voti. AE 5:237. N. de Impropr. Lege *Damnabis votis*, & *Facient vota*, & *Voti reus*. Idem Macrob. Sat. 5. cap 11
revulſa. AE.5:858
revulſam. 12:98
revulſas. 8:691
revulſis. 8:262
revulſum. G. 4:523. AE. 8: 349
revulſus. AE 4:515 5:270
rex Eridanus. G. 1:482. 2: 98. AE 1:52. 3:80, 353. 8: 102, 185, 307, 469, 481. 9: 327. 10: 655. *Aeneas*. AE. 1: 544, 575 6: 55. 7: 220. *Latinus*. 7: 45, 81, 425, 432, 556. 9: 274, 327. 11: 113, 251, 238, 301. 12: 657. *pater atque hominum*. AE. 1:67. 2: 648. 10:2, 743. in vocativo. 1.241 2: 77. 7: 225. 10: 542, 12: 344. de Jove. 3: 375. 5: 535. 10: 112, 621. 12: 791, 851
rexit. AE. 5:868
Rhadamanthus. 6:566
Rhaetica. G.2:96
Rhamnete. AE 9: 452
Rhamnetem. 9: 325
Rhamnetis. 9:559
Rhea Sacerdos. 7:659

Poeta imitatione Callimachi primam produxit. Nam ille apud Graecos ſyllabam alioqui brevem additione, longam diphthongo fecit, Hymno εἰς Δία, vs. 10 Ἐνθά σε Παῤῥασίη Ῥείη τέκεν Et verſu 28. Καὶ ὑπ' ἀγκῶνι στηριξαμένη φάτο πότνια Ῥείη. Nam eodem in Hymno ſemel dixit, Αὖτις ἀνεῖ τήνδ' ἐκ Ῥέη. Ut imperite tradant nonnulli, frequentius corripi, etiamſi Naſo Faſtorum 4 dixerit, *Saepe Rhea queſta eſt*. Nam Prudentius maluit imitari Virgilium: *Etſi Rhea ſacram laſcivi Martis amore*.

Rhemi. AE. 9:350
Rheni E.10:47
Rhenus. AE 8:727
Rheſi. G.4:462. AE.2:469
Rhipaeas. 9:256
Rhoeteis. 4: 518
Rhipaeo. 3: 582
Rhipaeus AE. 2:339 394
Rhodia. ſ. uva. G. 2:102
Rhodope. E 6:50. 8:44. G.3: 351
Rhodopeiae arces. G.4: 461. vide *Inſulas Ionio*. Et *Qui amant*.
Rhodopen. 1:332. 3:462
Rhoebo. 10:862

Rhoebus παρὰ τὸ ῥοιβδεῖν, quod eſt ſtrido. Equi Mezentii nomen eſt, ut apud Homer. Iliados 16. & 19. Xanthus & Balius Achillis: & in 8. Xanthus, Podargus, Aethon, Lampus Hectoris. Imitatur autem in hoc quoque eundem Poetam, qui libro 19. ſupra citato, Achillem verbis ſuos equos animantem inducit, apud quem Xanthus vocalis a Junone redditus, etiam domino reſpondet, ut illic cum voluptate legimus. Quin & in 17 ipſi immortales a Jove facti, etiam lachrymas emittunt. Celebratur & Cyllarus, Caſtoris equus, a velocitate dictus; de quo 3. Georgic *Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis Cyllarus*. Nam hic Pollucem ipſum omnino pugilem pro fratre Caſtore, quem ex 3. Iliados equorum domitorem fuiſſe conſtat, poetice accipimus; & venuſte, quando & illos alterna ſe morte redimere fabulantur. Et quoniam Martis equi quoque celebres memorantur, Δεῖμος & Φόβος quorum meminit & Homerus tum alibi ſaepe, tum Iliados 5, ſubjunxit Maro, *& quorum Graii meminere Poetae, Martis equi bijuges & magni currus Achillis*. Ubi obiter adnotandum, Servium *Currus* accipere in recto. Ait enim, *Pro equis*, *Balius*, *& Xanthus*. Licet apud eum in inemendatis codicibus *Baliarchus* legatur. Poteſt tamen & genitivus eſſe *Currus*, quem *Bijuges* regat. Nam & Achilles biga ut plurimum utebatur, junctis ſc. Balios, & Xantho equis, quos ante diximus, immortalibus. Hos Podarge mater equarum rapidiſſima, dum per florea prata paſceretur, ad Oceanum ex Zephyro genuit, ut idem canit Homerus: quamquam in 16. Iliados Automedon Achillis auriga iis quinque tertium, Pedaſum nomine, loro tamen extremo jungat, & mortalem quidem equum immortalium equorum comitem, quem Achilles egreſſus everſa Eetionis urbe abduxerat, ut apud eundem Homerum diſcimus; qui item Eumeli equas ſuo praeconio nobilitavit, nec minus divitis Dardani Jovis filii trium millium equarum armentum, atque praecipue ex bis duodecim pullos patre Borea genitos. Quin de Rheſi equis praeſtantiſſimis in 10 dixit, λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι. Quem verſum integrum ad Turni equos Maro tranſtulit: *Qui candore nives anteirent, curſibus auras*. Nobilium equorum exempla quaedam indicat Plinius lib. 8. cap. 42. & nos plura in libello, quem Equum inſcripſimus. Sane commentum hoc vocalium equorum, ac Immortalium, vernacula poetarum Muſa audacius aemulata eſt: quippe quae Heroum ſuorum generoſiſſimos equos propriis nominibus fabuloſius etiam decantavit, ut Rholandi Brigliadorum, & Veggiantinum, Bajardum Rainaldi, Rubicanum Argaliſtae, Hippogryphum Rugerii, Frontinum & Fratalatum Sacripantis, Rondelium Oliverii, & aliorum aliis nominibus alios.

Rhoetea. AE 10:399
Rhoeteas. AE.5:108
Rhoetaia. 5:646
Rhoetaeius. 12:456
Rhoeteo. 6:505
Rhoeteus. 10:402
Rhoeti 10: 588
Rhoetica G.2:96
Rhoetum. 2: 456 AE 9:345
ridens. E 6:25
rident omnia nunc. 7:55

Lucr 5. *Praeſertim cum tempeſtas ridebat, & anni Tempora pingebant viridantes floribus herbas*. AE. 5:182
ridenti acantho. E. 3: 20. lege Macr. Sat 6. cap. item 6.
rigabat AE. 6:699 9:251
rigat. 7: 738. 11: 698. 12: 308. dixit & *irrigat*, tribus locis.
rigebant. 5:405
rigentem. 1:648. 8:621
rigentes. 12:72
rigeſcunt, ſc. *frigore*. G. 3: 365 N tr. 5
riget. AE 4:251
rigida. 10:346
rigidam. G. 2: 316. N. tr. 5
rigidas. E. 6:28
rigido. AE. 12:304
rigidum. G.1:508
rigor. 1:245

rigui. 2:485. ut, *irriguum fontem*.
rima. AE 8:392
rimanti. 7:508. N. tr. 3
rimantur. G. 1:384. *inhabitant* interpretatur N. tr. 5. 3:534
rimantur. AE. 6:394. N. tr. 5 11:748. N. eodem.
rimiſque fatiſcunt. 1:123

Hinc *grimam*, eddita g: quod plerumque fit, vetulam per Epitheton Veneti appellant, cui frons rugis arata ſit. *Rimas* autem, quas vulgo dicunt, hoc eſt verſus Homoeotelentos, quaſi rhythmos appellamus.

rimoſa. G. 4:45 AE 6:414
ripa. G 3 144 4:13
ripae E 3:94. G. 3:555 4:121, 527 AE. 6 314, 410. 7:106. 8:240. 11:299. 12:756
ripam. AE 6:375
riparum. 6:674
ripas. E. 7:12, 52. G. 3:15 4:459. 6:305, 319, 327, 712. 7:201. 8:63 9:105. 10:114
Riphaeo. 3:382. vide *Rhipaeo*.
ripis. 2:414 3:430. AE. 1:498 7:33. 8:57 9:118
ripis abrumpunt vincula, id eſt, *littore*. 9:118

Hinc popularis ſermo *arrivar* pro eo, quod Latini dicunt *appellere*: et *rivar* pro finire, quia curſus navigationis ſit confectus, *cum reduces ſtant littore puppes*. Quod autem dicimus *rivar* pro pertingere, a rivis fortaſſe deductum eſt, qui, quo perveniant, deducuntur.

riſere. E. 3:9. 4:63. AE. 5:181
riſit. 4:128 5:358
riſu. E. 4. 60
rite. G. 2:393. AE. 3:36, 246. 4:555, 638. 5:25, 77. 6:154 7:5, 93. 8:601, 69. 9:351. 10:254. 12:213
ritu. AE 7:741. 11:611. ſic *more ferae*. et ſimilia.
ritus. 12:836
rivis. E 10:29 G. 1:132. 4:120. AE. 6:674 7:683 8:445
ſudor fluit undique rivis. AE. 5:200

Sic in 9. *Spumantis ſanguinis rivos*: et in 11. *ſanguinis ille vomens rivos*. Similiter, *Flumen*, et *undam* de copioſo ſanguine dixit; ut in 9. *Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen*. Et in fine ejuſdem libri, *Tum toto corpore ſudor Liquitur; & piceum (nec reſpirare poteſtas) Flumen agit*. Et in eodem alibi, *reddit ſpecus atri vulneris undam ſpumantem*. Item de ingenti multitudine, in 2. Georg. *Mane ſalutantum totis vomit aedibus undam*.

rivo. E. 5:47. AE 8:101
rivos. E. 3:111. G. 1:106, 269 9:456. 11:668
rivos argenti, aeriſque metalla. G. 2:165

Vulgo *Minere*, & fere pro eodem *Filoni*. Utitur autem hic ejuſdem rei omnibus vocabulis, ut conquiſitius dici non poſſit. Nam *rivos* metaphoricōs dixit, *Metalla* Graece, Latine & proprie *venis*.

rivum. E 8:87. AE. 3:350
rivus. G 4:19
robora. 1:175 2:177, 305. 3:377, 420. AE. 2:482 4:399. 5:698, 733. 7:610. 8:518. 11:137
robore. G. 2:15, 64. 3:332. AE 2:260, 639. 4:441 5:361. 6:224. 8:315. 11:326, 553, 893
roboribus. 2:186
roboris. 12:783
robur. G 1:162. 3:233. AE. 2:230. 6:181. 10:479 11:174, 368
robuſta. G 1:219
robuſtus arator. E. 4:41. *foſſor*. G 2:2:264

Lucret. in 5 *Nec robuſtus erat curvi moderator aratri Quiſquam*. Et in 6. *Et robuſtus item curvi moderator aratri Languebat*.

rogamus. AE. 7:229. N. tr. 5
rogant. E. 10:22
rogantes. AE. 8:120. 11:102
roganti. 2:149
rogaret. E 5:88
rogavi. AE. 8:376
rogi. 10:520
rogis. G. 4:477. AE. 6:308
rogitans. 1:750
rogitat. 10:839
rogo. 8:383.
rogos. 4:646 11:189
rogum. 4:640
rogus. 4:674. N. tr. 4
Roma. G. 2:534. AE. 5:601. 6:782, 603, 709

Triplex Romae urbi fuit ſe nomen, proditum eſt: unum hoc, quo utimur, pervulgatum: alterum, quod arcanum fuit: unde Amaryllida ſuam, quae amorem proprie ſignificat, in Bucolicon carmen poeta detorſit: tertium ſacrificiis debitum, de quo vocabulum Floralibus impoſitum, quod Anthuſam Graece Philadelphus interpretatur, a quo haec diſcimus. Id tu Latine vel Florentem, vel aptius fortaſſe Floram, aut Florentiam veteres. Vide *Urbem*.

Romae. AE. 1:7. 12:186
Romam. E 1:20, 27. G. 1:467. AE 8:635
Romana. G. 1:500. 2:176. AE 4:275. 6:870. 8:99, 714 12:827
Romanae. G. 2:498 AE. 12:166
Romanam. AE 1:33 6:857
Romanas. G. 1:491. AE. 4:234
Romane. AE. 5:123 6:851
Romani. 6:810
Romanis. G. 2:172. AE. 10:12
Romano. AE. 8:338, 361
Romanorum. 8:625
Romanos. G. 2:148 AE. 1:234, 277, 282 6.789
Romanum, G. 3:148
Romanus. 3:346
Romula. AE. 5:876
Romule. G. 1:499
Romuleo. AE. 8:654
Romulidis. 8:738
Romulus. 1:236. 6:778. 8:342
rorabant ſanguine. 8:645

Gocciaelavano, non leviter, ſed abunde. Nam *Ros* pro levi aſpergine interdum ſumitur per metaphoram, interdum pro copia ingenti humoris, ut exemple ſtatim ſequentia indicent. Vide etiam *Irrorat*.

rorantes. 11:9
rorantia. 3:567
rore cicadae paſcentur. E. 5 77

Theocritus in Nomeo, μὴ τὰν ἄχναν σιτίζεται ὥσπερ ὁ τέττιξ; i. e. Numquid rorem depaſcitur, ut cicada; lege Plinium lib. 11. c. 26

rore Lethaeo. AE. 5:854. 6. 230
rorem. G. 2:213. id eſt, rorem marinum, vulgo etiam *Roſmarin*. Adi Plin. & Dioſcoridem. 4:12 431
rores. AE 12:339
ros. E. 8:15. G 2:202. 3:326

Inde *Roſa* Veneti, addita vocali, ut *roſada* ab Epitheto, quaſi roſcida: Etruſci *rugiada*. Unde Boccatius, *rugiadoſe herbe*, id eſt, matutini roris humore perfuſas: ſicut Poeta *roſcida mala*. Petrarcha venuſta metaphora in rhythmis vernaculis dixit, *rugiadoſi occhi*. Quod alibi *Lagrimoſi*.

roſae. AE. 12:69
roſam. G. 4:134
roſaria Paeſti biferi. 4:11

Ipſe in Roſa, *Vidi Paeſtano gaudere roſaria cultu*. Propertius, *Vidi ego ad roſi viſtura roſaria Paeſti*. Ovidius Metemorph. 15. *Leucaſiamque petit, tepidique roſaria Paeſti*, Martialis, *Paeſtanis rubeant aemula labra roſis*. Et alibi, *Prataque, nec biſero ceſſata roſaria Paeſto*.

roſas. AE 4:268
roſcida. E 4:30. 8:37. G. 3:337 AE. 4:700 7:683
roſea cervice refulſit, *id eſt, ſuo flori concolore*. AE. 1. 402

Poetae tum Graeci, tum Latini os, cervicem, papilles, digitos, roſeos dicunt: niveum candorem rubore ſanguinis penitus cum venuſtate diffuſum ſignificantes, qualis color ſuaviter rubet in roſa, non quae Mileſia ſit, quae nimis purpurea ardere quodammodo videtur, nec rurſus alba, ſed quae utrimque decorem trahit. Hanc lingua vernacula a colore ipſo corporis, quod formoſum ſit, *incarnatam* aut *carnaſonem* nominavit: quod corpus hominis *carnem* vulgo appellamus. Plura in Stoico, nec non libello de Coloribus.

roſea rura. AE. 7:712
roſeat. 12:606
roſeis. 6:535. 9:126
roſeo. 2:593 9:5.
roſeis. E. 3:17
roſeus Phoebus. AE. 11:913

Lucret. 5 *Forſitan & roſea ſol alta lampade lucens, &c.* Et in eodem inferius, *Dum roſea face ſol inferret lumina mundo*.

roſtra. AE 7:186. 10:301.

roſtrata. 8:985
roſtris. G. 2:598. 4: 74. AE 5:143, 232. 8:690. 9: 119. 29: 295. vulgo *Spiron*. Boccatius *Becco de la proda de la Nave*, Fabula 17
roſtro. AE. 5:287 6:597. 10: 175, 11:756
Becco vulgus, vocabulo Toloſano antiquo: quamquam id illis gallinacei roſtrum ſignificaret. Auctor Tranquillus in Vitellio.
rota. G 4:584. AE. 5: 274. 12:379. *Rota* imperativum ra longam gerit.
rotae. G. 3, 170
rotam. G. 3. 39, 184. AE. 6: 748
rotantia. AE, 10:362
rotarum. 2:235 6:616
rotas. 8:433. 9:318. 11:195. 12: 675
rotat. 9: 444. 10: 577
rotis. G. 2:444 3: 114, 280. AE 9:147. 10:594 12:77, 671. Pars pro toto. ſic *Carina*, *Puppis*, *Prora* pro navi. Figura nulli non cognita.
ruamus. AE. 2: 353
rubia fiſcina. G. 2: 266
Rubeus, *a*, *um*, etſi multi non indocti inficiantur vocem eſſe Latinam, legimus tamen apud auctores non malos, ex uvis nigris fieri vinum forte, e rubeis ſuave, vulgo *Cereſuol*, a colore cerasi. Ut verbum ſit omnino ruſticum. Nam & bovem rubeum ab aratoribus probari diſcimus. Qualis fortaſſe eſt, quem hodie Veneti agricolae *Lorum* ſuo vocabulo appellitant. *Rubeus* igitur nec prorſus idem color eſt, qui *Ruber* a nobis, a Graecis ἐρυθρὸς dicitur. Sic & *Ruſſeum* equum veteres ruſtici nominabant, qui non plane ruberet, ut *Ruſſus*, ſed proxime ad eum colorem accederet. *Saſinatum* hodie, quaſi Sanguinatum, vulgo equiſones appellant. *Ruber* autem, *Rubeus*, *Rubidus*, *Ruſſus*, *Ruſſeus*, *Fulvus*, *Flavus*, *Rutulus*, *Lutens*, *Spadix*, appellationes ſunt *Ruſſi* coloris, quorum diſcrimina nos diligentius in libello De coloribus ſcribimus.
rubrant prata. G. 4:306. Sic & *Vere rubenti*, a calore, qui magis conſpicuus.
rubebit. AE 12:77
rubens. E. 3:63. 4. 29. G. 1: 234, 251
rubent. 2:430
rubentem. E. 10: 27. G. 4: 182
rubentes. G 4:47. AE. 9:270. Id eſt, rubras, purpureas, puniceas. Vide *purpurei criſtis*, & *pennae puniceae*.
rubenti. E. 4:43. G. 2:319
rubeſcebat. AE. 3:521, 7:25
rubeſcunt. 8: 695
rubet. G 1:431
rubicunda. ſcil. *flava*. G. 2: 297
rubigine. 1: 496 2:220
Sic Claudian. 3. de Raptu Proſerp. *Deficiunt rivi, ſqualent rubigine prata.*
rubigo mala eſſet culmos. G. 1: 151
Ru contraxit Ovid. Metamorph. 8. *Scabrique rubigine dentes*. Quem ſequutus Mar. in 2: *Uterus ore aliter, nimiaque rubigine captus*. Unde quidam ſyllabae metuentes, *Aerugine* imperite reponunt. Nam & Prudentius in Pſychomachia, *Condere vagina gladium, ne tetra rubigo*.
rubor, AE. 12:66
ruborem. G 2:430
rubores. 3:307
rubes. 3: 315
rubro. AE 9:50
rubrae. 12:89
rubro. G 3:359. AE. 8:686
rubus. E 2:89
rudem. AE. 9:743
rudentem. 3:561 8:248
Naſo in Faſtis, *Intempeſtivo cum rudit ille ſono*. Perſius, *Ru* protenta, *Finxer*, *ut Arcadiae pecuaria rudere credas*.
rudentes. G. 3:374. AE. 3: 267. N. tr. 4: 682. 5: 753. 10:229
rudentum. AE. 1:87 7:16
rudimenta. 11: 257
rudis. G. 2:212
ruebant, id eſt, *dividebant*. AE. 1:35. N. tr. 5. 8: 648. 9:182. 10:756 11:211
ruebat. 7:782. 10:256
ruens. G. 4:292
ruentem. AE. 10: 338, 385. 11. 805 12:305
ruentes. 2: 440. 9: 727. 10: 573. 12:505
ruenti. 12: 539
ruentum. 11: 886
ruere. G. 1:200. AE 8:525, 689. 11:142
ruet. 12:454
Rufrae. 7: 739. Oppidum fuiſſe creditur in Campania, nunc ſine veſtigiis.
rugis. 7: 417
ruina. 1:127. 3:414. 11:319, 888 12:610
ruinam. 2: 320, 465, 631 8: 192. 9:712. 11: 613
ruinas. G 4: 249. AE. 1: 238
ruinis. AE. 5: 647. 3: 476, 572
ruis. 2: 520. 5:742 10. 812. N. tr. 5
ruit. G 1:105. N. tr. 3. & 5 2: 508 G. 1: 313, 324. N. tr. 5. Lucr. in 5. *Ex infinito quae poſſint forte coorta Corruere hanc rerum violento turbine ſummam*. 3:470. 4:439 AE 2:64, 290, 363. 3:508, 676. 4:429. 674 5: 695 7: 573. 9: 438, 474, 695. 10:729. 11:448, 625. 12: 123, 621, 652, 682, 685, 690. *nox*. AE. 2: 250. N. tr. 8. 6: 539. *& fuſis tellurem amplectitur alis*. 8. 399. Homerus, ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νὺξ id eſt, Ruit coelo nox: non de nocte naturali, ſed cum lux diei oculis mortalium nubibus ſubrahitur.
ruitis. AE 12:323
ruminat pallentes herbas. ſ. *bos*. E 6:54
Inveſtitur etiam in voce paſſiva activae ſignificationis. Varro Bimargo, *E. bitus et Mater*. Ὀδύσσειαν *enim Homeri ruminari incipit, cum* Περὶ τρόπων *ſcriptarum te ſtio recreperis*.
rumor. AE. 7: 144
Diſcrimen inter rumorem, & famam, poeta ingenioſus his verſibus pulcherrime expreſſit, *Quiſquis iereſt, memori rumori rumorem voce referre, Et fieri famae parſque graduſque poteſt*.
rumore. AE. 4 203. 8:90. N. tr. 5 ubi notandum eſt in pervulgatis Nonii codicibus *Peragunt* legi, quod trita Virgiliana exemplaria habent *accelerant*.
rumores. AE. 12:228
rumoribus. 7:549 9:464
rumpant. 8:540
rumpantur. E. 7:26
rumpas. AE. 6:882
rumpe. G. 3:43. AE. 4:569. 9: 13
rumpebat. AE. 4: 553
rumpenda. 10:372
rumpent. G 3:428
rumpere. AE. 8:110. 9:758. *ſilentium*. 10:64. N. tr. 5
Nox & Silentium quamvis contraria ſunt, rumpere tamen vocem, & ſilentium idem diverſa ratione ſignificant. Nam *rumpere vocem* loqui dicimus, ſicut *rumpere queſtus*, queri; quia Vox & Queſtus pectore rumpuntur, id eſt, effunduntur. Alibi ipſe, *rumpuntur fontibus amnes*, id eſt, funduntur; *rumpere* autem *ſilentium* ex eo loqui dicimus, quia cum id facimus, veluti vocem rumpimus. Sic *rumpere moras*, eſt, non morari amplius; & fere eadem ratione *rumpere ſomnum* dicimus. Hoc eſt, quod voluit indicare Servius commentario ſecundo in verſu, *Compoſito rumpit vocem*. Sed ille meo judicio id tantum annixus eſt.
rumperet. G. 4: 136
rumpet. AE. 6:813 12:202
rumpi. 4:292 12. 582
rumpit. 2: 129 3:246. 7: 453. 9:580 671. 10: 337. 12 377. legitur & *rupit*. 12:375, 633, 699
rumpite. 3: 640. id eſt, *abrumpite* *a ripis*.
rumpitur. E 8:71. N. tr. 5
rumpunt. G. 2: 75. AE. 11 494. 11:615
rumpuntur fontibus amnes. G. 3. 428. id eſt, *rumpunt*. Pomponius De aqua pluvia arcenda, *Si in meo fundo aqua rumpat, quae ex tuo fundo venas habeat*. AE. 12: 527
rupe. AE. 1: 57, 77. 10: 14. G. 4: 508. AE. 1: 310. 3: 229, 245. 443, 647. 5:180. 6:548. 8:343
rupem. 8:190
ruperat. 11: 549
rupere. G. 4: 213
ruperunt. 2:149
rupes. pl. E. 5: 63. 10:58. G. 3: 253. AE. 1: 162. 11: 677
rupes. ſing. E. 6:29 AE. 7. 586. 10:693
rupi. AE. 2:134. 12:30
rupibus. G. 2:287. 3. 273. AE. 1:429

Digitized by Google

rupimus. 10:233. N.tr.5
rupir. 6: 42
rupit. 5:510,543. 7:622. 9: 432. 10:659
rupta G 4:492. AE 8:391
ruptis. G 1:473,510 2:480. 4:56 AE 2:496 3:27,580 8:225,651
rupto. 2:416 7:569
rura. E. 1:47. 2:28: 5: 58. G 1:372. 2:337,412,485, 500. AE. 1:430. 4: 527. 7: 712
ruris. G. 1:156,168. 2:212. 4: 128
rurſum. E 10:62. G 2: 78. AE. 2:229. 232.
rurſus. G. 1:98. 2:232,480. id eſt, *retro*. 3:138. N. tr. 5:333,484. 4:185. AE. 2: 401. id eſt, *iterum*. 655, 671. N. ibidem. 751 3:131, 143,422. 4:53,115,341,546. 557,688. 5:92, 581, 764. 6:751, 793. 7:491,767. 9: 391,662 11:427, 621. 12: 280, 571, 784
ruſci. G 2:413
ruſco horridior. E. 7.42
Ruſcus quae μυρσίνη ἀγρία id eſt, Myrtus ſylveſtris & Oxymyrſine, Acaeros Dioſcoridi, Plinio Acoros; frutex eſt ſoemellis etiam notiſſimus, quod ex eo Venetiis, & pleriſque Italiae locis ſcopis utuntur. Dicitur & *Ruſcum* genere neutro. Nam, Ruſcum eſt, inquit Feſtus, ut ait Verrius, amplius paulo herba, exilius virgulto, fruticibuſque, non diſſimile junco; cujus coloris rebus uti mulieres ſolitas commemorat Cato Originum libro ſeptimo: Mulieres opertae auro, purpuraque, ars inhaeret diadema, coronas aureas ruſſea facie, galbeas lineas, pelles, redimicula. Haec apud Feſtum verbis tamen corruptis, ac emendatorem implorantibus. Hodie quoque aliqui *Ruſco*: vulgus noſtrate *Ruſto*, alii *Bruſco*: quo nomine non modo officinae medicinae, verum ipſi etiam Medici barbari utuntur: qui ob id quoque magis ridendi ſunt, quod & *Berberim* Ruſcum eſſe arbitrantur, & ejus fructum *Cubebas*, quas Mauriae appellamus, & Galenus *Carpeſium* vocavit. De hoc fortaſſis frutice, quod frondibus horreat, vel ejus acris ſaporis fructu, *Bruſcum* vulgo puſtulae genus, & Bruſcum vinum, ſaporem, hominem lingua vernacula appellavis: ut in Stoico perquiſiimus. Dicimus & hinc *Ruſcio* trito & Veneto vocabulo, quidquid eſt tactu aſperum.
ruſtica ſc. *Muſa*. E. 3:84
ruſticus. E 2:56 G. 2:406
rutilare. AE. 8:529
rutili. 8:430
rutilis. G. 4:93
rutilo. 1:454
Rutulae. AE 10:345
Rutulos. 12:597
Rutuli. genitivus. 409. 9:442
Rutuli. plural. 7:472, 795. 9:123,161,236,363,428, 450,494,519,683 10:20, 118, 679. 11: 162, 318, 869 12:40,117,229,257, 463, 693, 704, 928
Rutulo. 1:268. 9: 635 10, 390. 11:216,321
Rutula. 7:38. 9 65. 10:267 11: 88
Rutulorum. 8: 381, 492. 9: 113
Rutulos. 7:475,798. 9:130, 188,517 10:84. 111,344 11:464,629. 12: 78,758, 915
Rutulum. 9: 728. 10: 445. 11:487. 12:79, 505
Rutulus. 8:474. 10:108,232
ruunt. G. 2: 503. 3: 104, 244 4:185. AE. 1: 83. N. tr. 5. 4: 132, 164, 581. 5: 145. 6: 44. 9: 516, 708. 11:461,673. 12:279, 369, 434, 526

S.

Sabaei, ſcil. *mittunt*. G. 1. 57. AE 8:706
Sabaeis. G 2:117
Sabaeo. AE. 1:416
Sabella. 8:510
Sabellam. G 2:167
Sabellicus. 3:255
Sabello. AE 7:665
Sabinae. 8: 635
Sabini. G. 2: 532 Sabini inter Narem, Anienem, Tiberim, & Apenninum.
Sabinis. AE. 7: 709
Sabinorum. 7: 706
saburram. G. 4: 195
In hac voce geminari *bb*, auctor eſt Priſcianus, quod hic tamen omiſſum ſit, propter metrum. Lege Barbari Gloſſemata in Plinium.
ſacello. E. 3: 9. Gell. lib. 6 cap. 12
ſacer. G. 2:394. *ignis*. 3:566. Ἱερὰν νόσον appellant Graeci, ut ſcribit Servius Dicitur & ἱεράνοσος, in unum coaleſcentibus vocabullis, qui Eryſipelas Dioſcoridi. Ignis Sacri Plinius plura tradit genera & remedia: inter quae quod Zoſter appellatum prodit. Celſus hujus morbi duo tantum genera reddit libro quinto, qui & diverſum ignem ſacrum ab Eryſipelate facit: quae illic leges. Priori ſane malo, quod deſcribit, putant nonnulli reſpondere, quem vulgo *Fuego di Santo Antonio* nuncupant. Alteri vero, quem *Reſipilam* dicimus corrupto Graeco vocabulo ἐρυσίπελας: is proprie morbus Galeno intelligitur, cum tumor ex tenui ſanguine, interim cum bilis parte incenſo ac fervente conſiſtit. Eſt & Eryſipelas in vulneribus, de quo idem auctor Celſus. Eryſipelatodes quoque morbi quidam vocantur. Columella lib 7 cap. 5. *Eſt etiam*, inquit, *Sacer ignis, quem Puſulam vocant paſtores*. Reliqua apud eum legito Hinc *Puſuloſa pecus*, non autem *Puſiloſa*, ut quidam perperam legunt, ipſi Junio appellatur. Unde *Puſuloſa corpora* in Dioſcoride placuit Barbaro vertere, quae igne ſacro laborarent. Dicitur autem ſacer ignis a contrario, id eſt, execrandus. Nam et de eo Callimachus, quamvis Graece, *Montimurque ſacrum qui dicimus*. Sic *Eumenides*, quia benevolae minus ſint: et *Bellum*, quia non bonum: *Parcae*, quod nemini parcant: et *Lucus*, ſecundum quoſdam, quod in eo non luceat. Similiter Veneti vulgo *Bianco* Aethiopem vocitant, et *Pandoram* meretricem, et alia quam plurima, quae in Stoico colligimus. De hoc morbo ſic Lucretius in 6. *Exurit ſacer ignis, & urit corpora ſerpens, Quamcunque arripuit partem repitque per auras*. Et in fine ejuſdem libri, peſtilentiam, quae Athenas depopulata eſt, diffuſius proſequens, *Et ſimul ulceribus quaſi inuſtis omne rubore Corpus, ut eſt, per membra ſacer cum diditur ignis*, et quae non parum multa ſequuntur: unde in hunc locum et colores et lineamenta deſcribendae peſtilentiae Maro tranſtulit, quae ab Illyrico veniens totam Venetiam devaſtaverat. AE. 5:762. 6:138. 7:247 8, 278,598 11:721. *Cybelae*. *Cloreus*, alii ſatus *Cybelo* legunt. 11: 768
ſacerdos. G. 3:489. AE. 2: 201,319. 3:80, 373. 6: 244, 645. 7: 89,750. 8: 179 11:768 12:169
ſacerdos. foemin 1:273. 3: 373. 4:483,509. 5: 660. 6: 35,41, 321, 544, 628. 7: 419,659 10: 537
ſacerdotes. AE. 6:661. 8:282
Sacer. 12: 651
ſacra. adject. ablat. E. 7:13. G. 3:334 AE. 2: 525. 3: 81. 10:538 11:533
ſacra. AE. 3:57 N. tr. 5:73. Id eſt, ſacrata, ſicut alibi *Dictum* pro Dicatum; *Et gelida monſtrat ſub rupe Lupercal Parrhaſio dictum Panos de more Lycaei*. AE. 62 109 7:60. 242 9:308
ſacra. ſubſtant. G. 1:339. 2: 473, 476. 3: 532. 4: 521. AE 2:132,239. 293, 717. 3:19 4:638 5:59 6: 49. 81 85. 111, 172, 302, 665. 9: 86. 11: 739. 12: 13, 192, 9 317
ſacrabat. AE 8:715
ſacrabo. 6:73
ſacrae. G 1:148. AE. 3:148, 6:573. 7:608
ſacram. AE 2:167
Sacranae. 7:796
ſacraria. 12: 199. Sic *Sacrarium Mithridatis* appellat Plinius, quae Graece Plutarchus ἀπόρρητα.
ſacrarunt. AE. 10:419
ſacras. 9: 116
ſacraſſe. 7:62. 8:600
ſacrata. 2:681 2: 157, 245. 9:4
ſacratam. 2:742
ſacratas. 12:213
ſacrati. 3:371
ſacratis. 7: 778
ſacrato. 2:1 5
Sacrator. nomen prop. viri. 10: 747
ſacraverat. 2:502. 4:200

ſacra-

Digitized by Google

ſacravimus. 5:48
ſacram. 6:18: 12:141
ſacri. 3, 67. 5: 120. 8: 270, 343
ſacrilego. 7: 595
ſacris. E. 8:66. AE. 3: 212. 4. 50, 301, 500
ſacris. AE. 6: 246. 7: 175, 183. 9: 109
ſacro. G. 2: 147. AE. 5: 78, 333, 360 7: 88
ſacrorum. G. 2: 12 2. AE. 3: 408: 12: 836
ſacros. E. 1: 53. G. 3: 160. AE 4: 454, 483
ſacrum. G. 4: 319, 542. AE. 2: 230. 4: 703. 4: 703. 6: 484. 7: 391, 602, 797. 8. 591. 10: 316. 11: 591. 12: 770
ſaepe. E. 1: 8: 56. 5: 36, 88. 6: 18, 52. 8: 97. 9: 5, 133. G. 1: 84, 181, 273, 316, 322, 354, 365, 412, 452, 466 2: 32, 147, 186, 279, 303. 3: 120, 132, 170, 317, 274. 282, 341. 409, 416, 486 4: 42, 67, 194, 203. 217, 242, 274. 284. AE. 1: 148, 669. 2: 108 3: 183, 4: 384, 463. 3: 273, 527: 801, 860, 8: 353, 380. 10: 620, 723. 12: 259, 802
ſaepius. E. 7:67 G 1: 379. 2: 355. AE. 2: 456. 6: 696, 791 8: 429
ſaeva, G. 2: 151: 3. 253. AE. 1: 295 4: 323. 6: 557, 572. 7: 19, 287. 8: 570 9: 77, 651. 11: 543, 727, 901. 12: 629
ſaeva. ablat 2: 616
ſaevae. 2: 129. AE 1: 4. N. tr. 9. 2: 226 7: 329, 592. 10: 813
ſaevam. AE 7: 85 12: 498
ſaevas. 4: 566. *ſecures*. 6: 820
Ipſe paulo infra, *ſaevumque ſecuri Aſpice Torquatum*. Lucr. 3 *Qui petere a populo faſces ſaevaſque ſecures Imbibit*. Idem. 5. *Et pulchros faſces, ſaevaſque ſecures Procul care*.
ſaevi. AE. 1: 25. 3. 273. 7: 368, 608. 12: 849, 857, 943
ſaevi. verb. 6: 544
ſaevior. G. 3: 246. AE. 3: 211. 6: 377
ſaevire. AE 5: 462. 7: 18
ſaevis. 7: 222. 8: 188, 482. 10: 678 12: 890
ſaeviſſima 2: 612
ſaeviſſime, ſ. *Aeneas*. 11: 878
ſaeviſſimus. 11: 896
ſaevit. G. 1: 511. 3: 434, 351. 4: 456. AE. 1: 149. 2: 418. 4: 300, 532. 5: 257 7: 461. 8: 5, 700. 9: 63, 420. 10: 761. 12: 387
ſaevo. AE. 5: 270. N. tr. 5: 9: 204 11: 153 12: 888
ſaevos. 7: 664
ſaevum. G 1: 379. AE 1: 138. N. tr. 5: 458. 6: 824. 9: 792. 11: 910
ſagum? E. 8: 47. G. 3: 248 AE. 1: 99. N. tr. 5. 2: 129, 559. 3: 739 7: 719. 11: 220. 12: 107, 406
Sagarim. 9 373
Sagaris. 3. 263
ſagitta. ablat. 4: 69. 3: 242, 483 7: 531. 9: 572. 10: 248, 754. 12: 651, 746
ſagitta. nom. 3: 502. 9: 578, 632. 12: 319, 423, 856
ſagittae. G. 2: 124. 4: 313. AE. 12: 415
ſagittam. 3: 518. 9: 590. 11: 590, 858
ſagittas. 1: 187. 8: 166. 10: 131 12: 394
ſagittis. G. 3: 31. 4: 344. AE. 3: 68, 312. 9: 178
Hinc *Saetta* Petrarchae, & aliis, pro ſagitta & fulmine, apud quem & *Quadrella* & *Strali* id genus legas. Patavini agricolae, nec non Tarviſini, *Sitta* & *Sittare* verbum. Alii *Vera*, a veru fortaſſe: unde *Vereton*. *Frezza*, & inde *Inferzzar* nonnulli, vel a *frit* ſono, quem ſtridens edit ſagitta arcu emiſſa, vel a Freto Herculeo potius, quia id celeri ferveat rapiditate. Sicut & Tigrim fluvium & animal, a ſagitta, quam Medi Tigrim vocant, traditur appellari. Vel quia in fretadum fluvii currunt, id celerrime facere videntur. Unde *Fretta*, *Infretta*, *Affrettar*, *Frettoloſo*, & *Frettoloſamente*. De quibus omnibus diligentius in Stoico. Pro ſagittis autem Poeta, nunc *Tela*, nunc *Spicula*, nunc *Arundo*, nunc *Ferrum*, & *Volatile ferrum*, variavit.
ſagittiferos. AE. 8: 725
ſagulis. 8: 660
N de Genere veſtiment. v. Sagum, & tr. 6. *Saga*, inquit Feſtus, *dicitur mulier perita ſacrorum, & vir ſapiens, producta prima ſyllaba, propter ambiguitatem vitandam*, pro quo facit illud Tibulli, *Pollicita eſt nimbis ſaga miniſterio*. Unde forſitan vulgo *Saggio* pro Sapienti.
Salamina. AE. 8: 158
In mari Aegeo; hodie *Coſtantia*, patria Homeri quorundam opinione, quod teſtatur Cicero in oratione pro Archia poeta.
ſale. G 3: 403. N. tr. 5. AE. 1: 173 6: 697
ſale ſaxa ſonabant. 3: 866
Sigmatiſmos eſt. *Salem* & *Salum*, unde *Inſula*, nos a Graeco diximus ἅλς, quod eſt Mare; dairian enim in ſ vertimus, ſicut in *Serpo*, *Serpyllum*, & ſimilibus. Synonyma autem Maris, quod ad rerum attinet inventionem, *Pontus*, *Pelagus*, *Fretum*, *Altum*, *Profundum*, *Caerula*, *Aequor*, *Neptuni campi*, *Salis campi*, *Aqua*, *Fluctus*, *Unda*, *Spuma*, *Aeſtus*, *Ros*, *Regna humida*.
Salentinos campos. 3: 400 *Terra d'Otranto*.
ſalices E 1: 79 3: 65. 10: 40. G. 2: 110, 434, 446. 4: 26, 182
ſalici. 2: 84
ſalicta. 2: 13
Salicetum ſeminarium ſalicum; unde per ſyncopen *Salictum*, quod pro Salice hic accipitur. Sic & Juriſconſultus Arborum furtim caeſarum, L. Vitem: *Arborum, inquit, appellatione Vitem contineri, plerique exiſtimaverunt. Hederas quoque, Arundines, & Salictum*. Pro loco vero ſalicibus conſito Columella lib. 1. *In prata, et arva, ſalictaque et arundineta*. Ulpian. ad legem Aquiliam, L. ſi ſervus ſervum: *Si ſalictum maturum, inquit, ita, ne ſtirpes laederes, tuleris, ceſſare Aquiliam*. Et De fundo inſtructo, L. Quaeſitum, *Arundineta, inquit, et Salicta antequam caeſa ſint*. Sed & *Filicta* eadem forma Varroni dicuntur a copia filicum lib. 3
ſalicti. E. 1. 55. G. 4: 15
ſalientum? 3: 175
ſaliens. AE. 10: 394
ſalientem rivo dulcis aquae. E. 3: 47
Salire dicitur aqua ex puteis: vulgo *ſorger*. Hinc *Salientes* Vitruvius libro octavo, *Athenis uſque ad portum Piraeeum ducti ſunt ſalientes, e quibus bibit nemo*. Frontinus De aquae ductibus, *Binos, inquit, ſalientes diverſarum aquarum accipere*. Ulpianus libro decimo nono Digeſt. *Funes, inquit, labra, ſalientes, fiſtulae quoque, quae ſalientibus junguntur, quamvis longe excurrant extra, aedificium ſunt*. Quamquam pro *funes*, *limes* praeferant vulgati codices; quod tamen Accurſius divinans, funes interpretatur. *Salientes* autem accipimus hic, unde aqua ſalit, quos Graeci κρουνοὺς appellant, de quibus intelligit idem Ulpianus, l. proxima, cum ait: *Item conſtat ſigilla, columnas quoque, & perſonas, ex quorum roſtris aquae ſalire ſolent, villae eſſe*.
ſalientem. G. 3: 460
ſaliere. 2: 384
ſaligna. G. 4: 110
ſalignas. AE. 7. 632
Salignus, *a*, *um*, quod eſt ex materia ſalicis. Oratores *Saligneos*, una plus ſyllaba dicunt. Cato De re ruſtica; *Si lapis non erit, perticis ſaligneis, &c.* Ulpianus, Arborum furtim caeſarum, l. Vitem: *Sed et ſi quis ſaligeas virgas, inſtituendi ſalicti cauſa defixerit*.
Salii. AE. 8: 283
Salio. 5: 335, 347, 352
Salios. 8: 663
ſalis. G 3: 397. AE. 1: 35. 3. 385. 3: 848 10: 214
ſalit. G. 2: 450
Salium. AE. 5: 356. 10: 753
ſalivaca. 3: 27
Salius. AE 5: 298, 321, 341. 10: 753
ſalix. E 3: 83. 5: 16
Salmonea. AE. 6: 585
ſalo. 1: 537 2: 209
ſalſa. G 2: 220, 238. AE. 5: 158
ſalſae. AE 2: 133
ſalſas, quamvis vulgati Cod. *ſalſa*. G. 3. 395. AE. 12: 173
ſalſos. 5. 182, 237, 775
ſalſuſque ſudor. 2: 173
Sunt & lachrymae ſalſae; & reliquus item humani omnis corporis liquor, unde Lucr. 1. *Et lacrymis ſalſis humectant ora, genaſque*. Etſi quidam *ſal-*

ſis, falſo legant. Cur autem id ita ſit, quaerit Ariſtoteles libro Quaeſtionum orbicularium 2

ſaltantes Satyros. E. 5:73

Phaeacenſes in 8. Odyſſeaa ſaltant: Et Demodocus fabulam de Veneris & Martis complexu intercinit, ubi etiam pila ludi tur.

ſaltem. E 4: 71. G. 1: 501. AE: 1:561 4:317. 6:371, 885

ſaltibus. G. 3: 143: N. tt. 5: 425

ſaltu. G. 3:141. AE 6:515. 9: 553. 12: 287, 326. Haec de ſuperatione loci, vel rel editionis; ſequentia, de praecipitatione.

ſaltu. AE. 2: 565. 8: 257. 9. 815. N. tt 5 10:289. Alibi *ſaltu* dixit, ut 4. Georg. *Et ſe ſaltu dedit aequor in altum*.

ſaltum. AE. 12:681

ſaltus. E. 6: 57. 10: 91 57. G. 1: 16, 140. 2:197, 391, 471, 3:40, 323, 337, 477. 9:53. AE. 4: 72, 121. *Saltus, nemora, & ſylvas* Poeta conjungit, ut obſervabis.

ſalubres. G. 3:530

ſalubri. 1:272

ſalubris. AE. 12:418

ſalve magna parens frugum Saturnia tellus, Magna virum, &c, G. 2:173

ſalve vera Jovis proles, &c. AE. 8: 301. Habent ſuperiores ſalutationem etiam invocationem: at ſequentes aſque ea ponuntur.

ſalve ſancte parens iterum ſalvete recepti Nequidquam cineres. AE. 5:80

ſalve fatis mihi debita tellus, Voſque ait o fidei Trojae ſalvete Penates. 7: 120

Facit affectus quo plenae ſunt hujuſcemodi ſalutationes, ut verbum geminetur, ut, *Salve, ſalvete*: & item *Magna*, adjectivum. Ex hac obſervatione illud eſt, *Et longum formoſe vale, vale, inquit, Iola*. Et item illud, *Salve aeternum mihi maxime Palla, Aeternumque vale*. 11: 97. Vetuſtas mortuos ita ſuo more ſalutabat: *ſalve & vale*; non quod ii valere, aut ſalvi eſſe jam poſſent, ſed quod ab eis ſemel recedebant, quos amplius viſuri non erant. Vide Servium ſuis locis.

ſalvete. G 2:384

ſalvete. AE. 5:80. 7:121

ſalus. G 3.510. AE. 1:555. 2:354, 710. 9: 257. 11: 362, 399. 12:653

ſalutant. 3: 524. 12: 257

ſalutantum. G. 2:462.

inque ſalutatam. AE. 9:288

Pro inſalutatam, per tmeſim: ſicut alibi, *inutiles, inque ligatus*. Ad quam figuram noſtrum animavit Lucretii audacia his exemplis:

Pectorit, exanimatque indignos inque merentis. &,
At quaecumque queunt conturbari, inque pediri. &,
Volvitur in flammas innoxius, inque peditur. &,
Ut velit ire, Inque gredi, ferit exemplo, quae in corpore toto. &,
Suſcipiunt aliae pondus magis, inque graveſcunt. &,
Nunc quia reſpicant alternis, inque graveſcunt. &,
Gignentur eadem Conditione, & crunt, & creſcent, inque valebunt. & alia.

Separavit quoque idem Lucretius à ſuis compoſitis *inter, per*, & *praeter*, quorum exempla Index in ipſum Poetam monſtrabit. Hinc Maro, *interque legendae*. Et *per ovilia turbans*. Et *fugientem Rhoetea praeter*. Et, *Praeter vado ſemida vexit*. Idem *cum, de, pro* & *ſe*. Quae n luit Virgilius aemulari. Vide *Qui te cumque*.

ſalutem. G. 4: 294. AE: 1: 451, 463 2:354. 8:476. 12: 241, 637

ſalutis. AE 2:337. 5:174. 6. 96. 10:666

ſalvum. E 7:9

Sameque. AE. 3:272

Samo. 1:16

In Priapeis, *Dodona eſt tibi Juppiter ſacrata, Junoni Samos, & Mycena dives*. Juno cum Jove altercans apud Hom. Iliad. Rhapſodia δ, ſic ait:

Ἤτοι ἐμοὶ τρεῖς μὲν πολὺ φίλταταί εἰσι πόληες,
Ἄργος τε, Σπάρτη τε, καὶ εὐρυάγυια Μυκήνη.

Nec ullam facit Sami mentionem. Verum quia hic ipſius cultus memoratur, lege quae de eo idem Hom. in 5. Iliados. vide *qui amant*.

Samothracia. AE. 7:208

Leucoſia prius eſt appellata, ut in ejus Republica ſcribit Ariſtotel. hodie *Samomandrache*.

Samum. AE 7:208

ſana, ſc *Dido*. 4:8

ſancit. 12:200

ſancta. 3: 543. 7:365. 8:131. 12: 648

ſancte, pro *ſanctiſſime*. 4:576. 5:80

ſancti. G. 2: 473. AE. 11: 785

ſanctiſſima. 6:65. 11:158

ſancto. 5:603. 8:72

ſanctos. G. 2:175. AE. 2:686. 3:406

ſanctum. 1: 426. 2:700. 8: 382

ſandix. E:4:45

Plinius lib. 36 cap. 6. Virgilium exiſtimaſſe herbam id eſſe, animadvertit: quod ipſe tamen inter factitios colores reponit.

ſane. AE. 10.48

Ut ſemel a Virgilio uſurpatur, ita familiariſſima Servio enarratori.

ſanguine. G 1: 492, 502. 2: 510. 3:460, 492. AE. 2:72. 116, 210, 277, 366, 502, 535, 551, 582, 667 3: 28, 622 4:621. 5 78, 328, 413, 470, 736. 6: 87 7: 271, 318, 423, 534, 541, 595, 766, 788. 8:261, 645. 9: 64, 333, 349, 422, 456. 10: 24, 520, 617, 787, 832. 11: 8: 24, 82, 88, 382, 412, 592, 720. 12: 29, 36, 79, 322, 691, 721, 765. 949 de genere. 1:19, 235: 550. 2. 74, 662 3: 608. 4: 191, 230. 5: 451 299. 6. 125, 500, 762 7:68, 271. 706. 8:142 10:203 12:838

ſanguineae. AE. 2: 297. 9: 733

ſanguineam. 4:653 7:399 8: 622

ſanguinei. 10:273

ſanguineis. E. 6: 22. 10: 27. G 2:430

ſanguineo. AE 7:703

ſanguineos. 12:340

ſanguineus. 12 332

ſanguinis. E 8:43

ſanguinis. AE. 1:636. N. tt. 4: 3:50. 5: 397, 415. 7: 554. 10:452, 487, 819. 12: 51, 422, 905

ſanguis meus, 6:836

Foeminae quoque noſtrates pueris cum blandiuntur, ita eos compellant: *ſanguine*, vel *ſangue mio*.

ſanie. G. 3:493. AE. 2. 221. 3:625

ſanie domus dapibuſque cruentis. AE. 3:618

De hujuſmodi elocutione, habes ſententiam Servii apud Macr. Sat. lib 6. lib. 8. adde tu ad ea exempla, & illa:

Inique pondere raſtri. &,
Quattuor eximios praeſtanti corpore tauros. &,
Quattuor a ſtabulis praeſtanti corpore tauros. &,
Sunt mihi bis ſeptem praeſtanti corpore Nymphae. &,
Ipſe inter primos praeſtanti corpore Turnus. &,
Et Carmentalem Romano nomine portam. &,
Vivoque ſedilia ſaxo. &,
Et vivo praetervehor oſtia ſaxa.
Magno corpore Nilum. &,
Magno pondere ſaxum &,
Poſtrema immani corpore Priſtis. &,
Aſperque immani corpore Thybris. &,
Ingenti mole Chimaeram. &,
Ingenti mole ſepulchrum. &,
Ingenti mole Latinus.

ſaniem. 3:632

ſanos. E. 3. 66

ſapor. G. 2:446 4:277

ſaporem. 2: 126. 3: 397. 4: 102, 267

ſapores. 4:62

ſarcire. 4: 249

Sardois E. 7: 41

ſarmenta. G 2:409

Sarnus. AE. 7:738

Sarnus fluvius, et Sarnum oppidum: nunc quoque *Sarno* civitas, flumen vero *Scafato*.

Sarpedon. AE. 1:100

De hoc Sarpedone Jovis filio plura Homer. Iliados. 5. et 12, 16.

Sarpedonis. AE 9: 697. 10: 125. Uſurpatur et *Sarpedonis*. Vide Serv. in 1 Aeneid. in nomine *Sarpedon*.

Sarrano. G. 2:506

Hinc Columellae *Sarranae violae*. h. e. purpureae, et *Sarrana purpura*.

Sarrano. AE 9:454

Sarranum. 9: 335

Sarraſtes. AE. 7: 738

ſat. E 3: 111. 4: 34 7: 14. 101 70. G. 1: 68. AE. 2: 103, 291, 314 3: 602. 9: 135. 11. 366

Sat decurtatum a *Satis*, ſicut *A* ab *Ab*, *Ab* vero ab *Abs*, *At* ab *Aſt*, *E* ab *Ex*, *Donec* a *Donicum*, *Sed* a *Sedum*, *Sic* a *Sicce*, *Et* ab *Etiam*, *Nil* a *Nihilum*, *Forſit* a *Forſitan*, quo Horatius et Propertius utuntur.

ſata. G. 3: 113, 325 2: 350. 4: 331. AE 2: 306

Nomen eſt neutrale a participio deductum; cujuſmodi frequenter Maro uſurpat. Nam et *Culta ulteria*, et *Culta flaventia*, et *Culta pinguia* dixit. Sic *denſo pingui*, a nomine ſubſtantivo, hoc *Pingue*, hujus *Pinguis*. Item Propertius *Arata*, pro arvis aratis. Huc pertinent nomina illa pluralis et ſingularis numeri adverbialiter poſita, ut *tranſverſa tuentibus hircis*; et *Intonuit laevum*, et ſimilia, in quibus frequentiſſimus eſt Maro.

ſata. G 3: 116. *Aloëſo*. AE. 7: 331 12: 860.

ſatae. AE. 1: 274

ſatis. E. 8: 99

ſato. AE. 6: 125. 8: 36

ſatiaſſe. 2: 387

Saticulus. 7: 729. In Campania, cujus hodie non extant veſtigia.

ſatio. G. 1: 215. N. 11. 4. 2. 319.

ſatyros. E. 5: 73

ſatis. 1: 48. 6: 24. 9: 55 G 1: 502. 2: 398, 423. AE. 2: 377. 3: 318, 653. 5: 786, 6: 487. 7: 311, 406, 470 9: 140, 356, 653. 10: 675, 772. 12: 883. Sunt qui a Graeco ἅλις *Satis* deflectant, Daſea in ſ abeunte: qui mea quidem ſententia longe falluntur.

ſatis una ſuperque vidimus excidia. AE 2: 642.

Somniat hic quidem Servius, ubi maxime vigilare videri vult. Qui poſtea quam recte ſcripſit, Ad augumentum *ſuperque* addit, mox ſubjungit: Eſt autem Tmeſis. Quam tamen nemo poſſit agnoſceſcere. Quid enim abſurdius, quam *ſupervidimus* jungere? Ergo *ſatis ſuperque* elocutio erit etiam M. T. familiaris, ut pro Quinto Roſcio, *Satis ſuperque habeo quod mihi dederis*. Et ad Atticum, *Sed id ſatis ſuperque*. Et de Officiis. *Mihi ſatis ſuperque dixiſſe videor de Aſiatico genere tollendum*. Et de Natura Deorum, *Contra Epicurum ſatis ſuperque dictum*. Parco Lucretii exemplis, et aliorum Poetarum: quia haec ſatis ſuperque eſſe putamus, ad ipſum Servium refellendum.

ſatis, id eſt, *ſegetibus*. E. 3: 82. G 1: 23, 106, 444. 2: 142, 423: 436. AE. 3: 139. 12: 434

ſatius. E. 2: 14 AE. 10: 59

ſatae. AE. 1: 254. 11: 725

ſatum, 2: 340. 10: 563

ſatura. G 3: 214

ſaturae. E. 10: 77

Saturae atra palus. AE. 7. 801

Barbarus volumine 3. Caſtigationum in Plinium, *Saturae* legit, et Pontinam paludem interpretatur ex Plinio, qui ait, poſt Circejos Pontinam paludem fuiſſe loco 24. quondam urbium capaci, deinde flumen Uſens. Nam et *Satyra* locus alter proxime Tarentum fuit.

ſaturantur. E. 10: 30

ſaturare. G 1: 80

ſaturata. AE. 5: 608. 7. 213

ſaturi. G. 2: 197

Saturne. AE. 7: 49

Saturni. G 1: 336. 3: 406. AE. 7: 203. 12: 830

Saturnia plus. E. 4: 6. 6: 41. AE 1: 369

Saturnia tellus. G. 2: 173. AE 8: 329

Eadem *Italia*, *Heſperia*, *Latium*, *Auſonia*, *Oenotria*: in qua urbes 274. Epiſcopales. Auctor Blondus.

Saturnia. ſ. *Juno*. AE. 1. 23. 3. 380. 4 92 5: 606. 7: 428, 560, 572, 622. 9: 2, 473 802 10: 639, 760 12: 156, 178, 807

Saturnia. Urbs a Saturno condita. 8: 358

Saturnius. 4: 372. 5: 799

Saturno. 6: 794

Saturnus. G. 2: 338. 3: 93. AE. 7: 180. 8: 319. 357.

ſaturo. G. 4: 333

ſatus Ammone ſc. Iarbas. AE. 4: 198 5: 2, 4434 24. 6. 331. 7: 152

ſaucia cura gravi. 4: 1

Sic poſt *ſaucia cura*, ſubdit, *Vulnus alit venis*, & *caeco carpitur igni*. Ut Lucretium ſecutus videatur, qui in 4. dixit, *Unde eſt ſaucia amore; Namque omnes plerumque cadunt in vulnus*, et quae ſequuntur: ubi de Amore ac Venere non pauca

ſaucius. AE 2: 223. N: 11 5. 529. 7: 500 11: 733. 12: 31 652, 762.

ſaxa. accuſat. E. 8: 6. G. 1: 110, 474. 3: 230, 239, 276, 428, 521. 4: 26, 133. AE. 1: 201, 424, 537. 2: 609. 3: 425, 432, 533, 559, 566. *Pachyni*. 699 promontorium dicit, et linguam. Nautae hodie *Ponta*, et *Capo*. 5: 163, 202, 617. 6: 174, 531. 7: 684. 10: 363, 677. 11. 131. 628 G 3: 237

ſaxa, nomin. E. 10: 13. AE. 5: 866. 7: 590. 11: 297. 12: 592 id eſt, *ſpeluncae*. G. 4: 50. AE 1: 139. 5: 678. arma. AE. 1: 130. 2: 467. 9: 512. 11: 473, 319. 12: 922. Id eſt, *pondus*. ut 11: 628. vel moles. 5: 439

ſaxa vocant Itali mediis quae in fluctibus aras, Dorſum immane mari ſummo AE. 1: 439

Hodie nautae *ſeagni* appellant, eleganti quidem metaphora. Nam ſaxum ingens, cum occurrit, ſedile promittit: vel quia ſicut in ſcamno deſidemus otioſi, ita navis forte ſupervecta dorſo ſedet, haeretque immobilis ac fixa, navigatione imperita. Hinc Venetiarum quoque ſexta regio *Dorſum durum* ab initio lata, quod illic, priuſquam locus inhabitari coepiſſet, praedurus quiſpiam ſcopulus, et in dorſi ſpeciem productus cerneretur. Quamquam ſcio in ipſo Praefectorum officio regionum (vulgo *Capita Sextariorum* nuncupant) duo oſſa, quas tibias bovis eſſe dicas, hujus rei et appellationis quaſi ſymbolum ridicula admodum in tabella publice propoſita ſpectari ſolere, cum ſcopulus in ea ſaxeus repraeſentandus eſſet. Sane vero *ſtramnum*, crudum et immotum ſolum agricolae appellant, ut eſt apud Columellam.

ſaxea. G 3: 145 AE. 8: 231. 9: 711.

ſaxi. G. 4: 422. AE 2: 308. 4: 152 10: 653, 806

ſaxis. G 2: 156, 522. AE. 2: 608 3: 271, 706. 5: 204. 7. 367. 8: 190, 233, 417. 9: 533, 809 10 130

ſaxo. G. 1: 267. 2: 351. AE. 1. 179. 3: 84, 688. 5: 273 ſic ſupr. *Frange et ad ſaxum*. 8: 478. 9: 369. 10: 415, 698 11: 721. *a ſpelunca*. 3: 430, 8: 211, 248

ſaxoſas. E 5: 84

ſaxoſis. G. 2: 111

ſaxoſum. 4: 370

ſaxum. ſc. *Siſyphi*. 3: 39. AE. 3: 623. 5: 124. 6. 616. Hector item apud Homerum Iliados 12. ingens manu ſaxum jaculatur. 8: 226, 330. 9: 448. 10: 127, 381. 12: 684, 896, 904

ſaxum immane minatur ardens. AE. 10: 196

Notat incaute Nonius in libello de Num. et Caſibus, Nominativum hic poni pro Ablativo, cum tamen Accuſativus ſit Saxum. Nam Arduus Centaurus vel depictus, vel ſculptus, ut ſit, (unde et navi longae nomen Centauro) ſaxo minari videbatur. Non diſſimulandum *Saxatiles columbas* Varroni dici agreſtes, qui in turribus nidificant.

ſcaber. G. 1: 214.

ſcabie. 2: 220

ſcabiem, 3: 299

ſcabies, 3: 442

ſcabra. 1: 493

Scaeas: AE. 3: 351

Scaeas. 2: 612

ſcalae. 2: 442. 12: 576

ſcalas. 9: 524

ſcalis. 9: 507. 10: 654

ſcandit. 2: 237.

Scandit dextram, apud Lucretium in 3. legitur, de quo nos ibi.

ſcandite. 9: 37

ſcandunt. 2: 401

ſcatebris. G. 2: 110

A *ſcateo* verbo, quod Ponticus imperite admodum

Melae objicit, tanquam barbarum. Nam Lucret in 6. *Quod genu e eudo mari ſpirat fons dulcis aquai Quod ſcatit.* Et paulo inſra, *Et ſcatere illa foras in ſuptam ſemina.* Quod verbum amat infectere per tertium ordinem, *Scato ſcatis*, ut *fervo fervis*. Unde *ſcatere*, ut *fervere*, invenitur & *Scaturio*, unde *Scaturigines*.

ſcelerare. AE. 3:42
ſcelerata. 3:60 4:463
ſceleratam. 2:231 9:337
ſceleratas 2:576
ſcelerate 12:949
ſceleratum frigus. G 2:256

Sceleratum frigus, iracunde Poeta dixit, utpote corporis imbecillioris, ut ejus vim, quam aliquando graviorem experiebatur, hoc vocabulo infamaret, quia cuncta enecat penetrando: ſicut & *Haſtam ſceleratam*, quae perforando interficit. Nam & ipſe alibi *Penetrabile frigus*, quod Lucretius tum *Penetrale*, tum *Manabile* pari ratione vocat, vel certe ſit haec potius Mantuanitas quaedam, ut Divus norat Hieronymus in Epiſtolas Pauli, quod conſuetudine patriae *Sceleratum frigus* dixerit. Adde tu hujuſmodi etiam eſſe poſſe, quod ait: *Haſtam ſceleratam*. Affert & Becichemus Hieronymum deprehendere *ſceleratas faces* a Virgilio Mantuane dici, quod nuſquam legas apud ſanctiſſimum virum, neque item apud Virgilium. Nec mirum quod de Mantuanitate obſervatum eſt. Habet enim unaquaeque civitas, quid civitas? imo civitatis regio, quid regio? imo civium ordo, ſuos quoſdam quaſi Atticiſmos, & proprias loquendi rationes, ſuomque privata vocabula. Nam & hodie (ut fando accepimus) Mantuana ipſa civitas *ſceratum* adjectivum ita ſuo more, modoque uſurpat, ut, cum quid in ſuo genere praeſtare demonſtrat, id vulgo *ſceratum* nuncupet: veluti fortaſſe Virgilianis temporibus *Sceleratum*. Hac ratione nos paſſim *Crudum*, *Crudele*, & *Terribile frigus* dictitamus. Sed & *Patavinum frigus*, nec non hominem, Canem Patavinum, ſumma ejus injuria a noſtratibus audio appellari. Quid illa vox *Breio*, & ſar *Braja*, quae comitiorum frequens & propria eſt, nonne mere Veneta eſt? apud nos nata, nobiſcum educata, & ſuperioribus annis a viridario quodam principis civitatis, quod *Brolum* vocabamus, in comitia ipſa ita tranſlata, ut ſemper cum republica ſit floritura? Sed & Aſinius Pollio T. Livio mirae facundiae viro *Patavinitatem* quandam nimis faſtidioſe vitio vertere conatus eſt, ut tradit Fabius, & Paedianus Aſconius. Nec mirum, quando & Caeſarem parum diligenter, parumque ex fido ſuos commentarios ſcripſiſſe culpaverit. Quin & Ciceronem (ſi Diis placet) virum extra omnem ingenii aleam poſitum, & eloquentiae Romanae regem, ac pene deum, inimice pluribus in locis inſectatus eſt. Ut etiam noſter hic labor, quo uno omnium laborem ſtudioſorum levare contendimus, a Zoilis iſtis fortaſſis non ſatis tutus futurus ſit. *Limen.* AE. 6:565

ſcelere. AE 1:547 2:555
ſceleris. E 4:15. AE. 3:604. 8:206
ſcelerum. G 1:507. AE 2:106, 164 3:351 6:529 560, 626 8:666 12:258
ſcelus. E 9:17. AE. 1:356. 2:125, 229 5:793. 6:511, 742 7:307. 11:407
ſcena. G. 3:24. AE. 1:164
ſcenis. AE 1:429 4:471
ſceptra. 1:57, 78, 253 4:597. 7:173, 252, 422. 9:9
ſceptris. 3:296 7:569. 9:267. 10:852 11:238
ſceptra. 9:506
ſceptrum G. 2:536. AE. 1:655 7:247. 12:206
ſcetat. G 3:474. AE 5:788
Scylaceum naviſragum. AE. 3:553

Mirum eſt quam naviſragum Scylaceum, alieno periculo infame, ſuo quodam modo & ipſum naufragio jactetur, impellentibus tot undique tam variae lectionis veluti procellis ventis. Quare ita ex naufragio colligendum eſt, ut tandem legatur Naufragium Scylaceum. Naviſragus enim is proprie locus eſt, in quo navem fregimus: Navigium vero ipſum Naufragum. Virgilius 3. Georg. *Ceu naufraga corpora fluctus.* Scylaceum vero hic per unicum *l* notari poſſe, ut prima corripiatur, tum ſuadet ratio y dichronae vocalis, tum quia etiam varie pronunciari nomen hoc Scyllacaei ex Strabone, Plinioque didicimus. Quemadmodum & *Scilla* bulbus, ſeu ſtirps, cum priorem producat apud poetam, Columellae modo eadem longa, modo correpta, altero ſcilicet *l* ſubtracto, locatur, ut inſra ſuo loco docebimus. Fuit autem Scyllacaeum oppidum in ora Calabriae, de quo hic Virgilium omnino ſentire, quis ambigat? cum hujus Strabonis mentionem ex Geographiae ſexto legeris ita cum Caulone conjunctam, ut ad hunc veterem Geographum reſpexiſſe dicat. Nam & *Scylacium* per ſimplum *l* & *c* nominat his verbis, ex Guarini Veronenſis interpretatione, vel Gazae, aut Georgii Tifernatis potius: *Poſt Sagram*, inquit, *Caulonia extat, prius Aulonia, quaſi Vallonia, a vicina convalle nominata, ab Achiois aedificata, nunc autem vacua eſt. Qui enim eam habitant, e Sicilia a Barbaris ejecti, illam aedificavere Cauloniam. Poſt hanc Scylletium Athenienſium colonia, eorum qui Mneſtheo comites fuere. Hoc tempore Scylacium vocatur. Tenentibus autem Crotoniatis, Dionyſius Locris terminum ſtatuit; ab urbeque ſinus ipſe Scylleticum nomen accepit, qui ad Hipponiatem ſinum, Iſthmum quem diximus, efficit*, & quae ſequuntur. Ut hinc manifeſtarium Servii errorem deprehendas, qui ſcribit, *Caulon mons eſt Calabriae: ut Horatius, Et amicus Caulon fertilis Baccho.* Cum in Lyrico poeta *Aulon* legendum ſit: (quod etiam ante nos Philippum Beroaldum non fugit) Caulon vero, de quo hic, oppidum ſit, quod Plinius primae regioni Italiae contribuit, & *Cauloniam* Strabo memorat, cui ſuffragatur et Mela. Sed et de Scyllacaeo Plinius libro tertio, capite decimo, ex caſtigatione Barbari, et codicum ſinceriorum: *Dein ſinus*, inquit, *& Scylacium, Scylletium, cum conderetur, dictum: quem locum occurrens Terinaeus ſinus Peninſulam efficit: & in ea portus, qui vocatur Caſtra Annibalis, nuſquam anguſtiore Italia 20. M. paſſuum latitudo eſt.* Quin de Scyllatico ſinu, ſive Scylacio, ut alias appellat, ſupra quoque idem Plinius eodem libro commeminit. Qui vero *Naufragum Scyllaceum* legere audent, ad oppidum reſpiciunt, cujus meminit idem Plinius libro tertio capite quinto in haec verba: *Tauranium oppidum, portus Oreſtis, & Medama, oppidum Scyllaeum. Crataeis fluvius, mater, (ut dixere) Scyllae. Dein Columna Rhegia.* Quamquam illic quidam pro *Medama Medma*, pro *Mater Pater*, et *Colonia Rhegia*, pro *Columna Rhegia*, neſcio quam bene legant. Nam et Rheginaa Columellae Strabo meminit in 6. ſic: *A Caenide uſque in Poſidonium receſſum, & Rheginam Columellam. ad Euripum, &c.* Idem paulo ſupra, *Locrorum civitas Medama eſt.* Et de Scyllaeo in 8. *Scyllaeum*, inquit, *quod in Hermione eſt, nomen a Niſi filia cepiſſe inquiunt*, ac quae illic ſunt reliqua. Eſt et alterum *Scyllacaeum*, de quo Flaccus Valerius per initia 5: *Spumoſumque legunt fractu Scylacaeum ab unda.* Quam civitatem Stephanus *Scylacen* appellat, et apud Cyzicum collocat: Hecataeus vero in Aſia: utrumque autem a σκύλαξ, quod eſt *Spolio* et *praedor*, puto habere unicum ſuae originis *l*, ut jam de ſcriptura amplius non torqueamur.

ſcilicet. G. 1: 282, 494. 2: 61, 245, 534. 3: 266. 4: 225. AE 2: 577. 4: 379. 6: 526, 750. 11: 371, 387. 12: 570 ſemper in principio verſus praeterquam AE. 11: 387. Pere ſemper ad Ironiam ponitur: Terent. *Id populus curat ſcilicet*.

Scylla. avis. G. 1: 406. monſtrum. AE. 3: 420. 7: 302

Scylla. navis. 5: 122.

Scylla nomen navis, qua Cloanthus navali certamine invehitur, ſicut *Centaurus*, quam Sergeſtus agit: *Priſtis*, qua victor evadit Mneſtheus: *Chimaera*, qua certat Gyas. Sunt ad haec Navium vocabula in 10: *Tigris* Maſſici, *Apollo* Abantis, *Centaurus* altera Cupavonis, *Mincius* Ocni, *Triton* Auletis: omnes a depictis, ſeu ſculptis (ut fit) in eis monſtris, vel Diis tutelaribus, nuncupatae. Id quod Poeta expreſſim etiam oſtendit, cum de Abantis navi ita loquitur, *Et aurato fulgebat Apolline puppis*. Et de Cupavonis, ita, *Ingentem remis Centaurum promovit*, id eſt, navim Centaurum, de depicto vel ſculpto in ea monſtro dictam. De quo ſtatim infert, *Ille inſtat aquae, ſaxumque undis immane minatur Arduus, & longa ſulcat maria alta carina*. Ut *Ille* intelligatur ſcilicet Centaurus monſtrum, unde navi nomen inditum. Idem de Ocni navi, *Quos patre Benaco velatus arundine glauca Mincius infeſta ducebat in aequora pinu*. Nam *Mincius ducebat*, de navi intelligitur, licet etiam non ſine gratia alludere videantur verba ad Mincium fluvium; ex quo & navis ipſa Mincius in aequora educebatur. Item de Aulete: *Hunc vehit immanis Triton, & caerula concha Exterrens freta: cui laterum tenus hiſpida nanti Frons hominem praefert, in Priſtin deſinit alvus, Spumea ſemifero ſub pectore murmurat unda*. Quibus ſane picturis hic ita graphice deſcribendis Poeta divino judicio indulſit, ut hanc poematis partem exornaret ſimul, & lectu redderet jucundiorem, eam etiam aſpergens delectabili Cycni tabula, & Manius hiſtoria antiquiore. Quod volumine tot alioqui variis certaminibus ſatis delectabili, de induſtria facere omiſit. Fuiſſe autem omnes has procul dubio naves longas, ſatis ex eo conſtat, quod remigio impellerentur. Quod & expreſſe Maro oſtendit, qui ait, *Et longa ſulcat maria alta carina*. Has, cum triplici ſaltem remorum ordine aguntur, Itali *Galeas*, Hiſpani eadem ratione *Galeras* nominant, ut in Stoico retulimus. Sane vero ut putidum fuerit, atque omnino ridiculum quaerere, quot vini cados decedenti e Sicilia Aeneae Aceſtes dederit, & utrum amphoras an cados revera dederit. Item quo priore pede, dextro an ſiniſtro, e navi deſcendens Aeneas terram Italiam attigerit (qualia Pedanus Grammatiſta inſultus, auctore Pontano feliciſſimo, apud inferos Virgilium percontatur) ita porro non fuerit alienum a viro diligenti, ſummeque erudito, illud accuratius perveſtigare, num Biremibus, an Triremibus, an utriuſque potius Aeneas a Troja in Italiam navigaverit: praeſertim cum vocabulum Triremis nuſquam legas apud Maronem. Et ſane diligentiori obſervatione collegimus, Biremes et Triremes in Aeneae claſſe fuiſſe. De Biremibus aperte in 1. *Anthea ſi quem jactatum vento videat, Phrygiaſque biremes*, et in 8. *Geminaſque legit de claſſe biremes*. Cujuſmodi etiam fuiſſe Auletis navem ſuſpicamur, quod de ea ita legimus in 10. *Centenaque arbore fluctus Verberat*. Quae mihi quidem Venetis Biremibus reſpondere videtur, quas *Fuſtas* aut *Galeotas* appellant: quae et ipſae, cum ad ſummum terna, aut etiam quaterna et vicena (ut audio) tranſtra ſingula illarum latera capiant, et ſingulis quibuſque tranſtris bini conſidant remiges, centeno quaſi remo impelluntur. Ut Nonagenarius inceptus numerus (quod plerumque fit) pro Centenario completo ſumatur. Triremes vero quis ambigat illas quatuor, quas diximus, extitiſſe, quibus hoc in libro certatur; cum de Chimaera expreſſim legatur: *Triplici pubes quam Dardana verſu Impellunt terno conſurgunt ordine remi*. Nam reliquas tris aequa certantium lex atque conditio facile nobis intelligendum relinquit, itidem fuiſſe triremes. Oportet enim inter certantes ipſos inſtrumenta, quibus certandum eſt, aequari ac paria eſſe, quo, caeteris paribus, ſola viri virtus vincat, ſolaque emineat. Ad quod reſpiciens Poeta, ait: *pares ineunt certamina*. quod non tam aequatae roſtris ac frontibus naves accipiendum eſt, quam pares ipſae tum magnitudine, tum pondere triremes. *Par* enim, ut ſcribit Boetius, ad quantitatem proprie refertur. Sicut *Similes* ad qualitatem. Quare de Chimaera ait, *Ingentemque Gyas ingenti mole Chimaeram, Urbis opus*. Qua ratione & *Centaurum* quoque nunc *Magnum*, nunc *Ingentem* appellat, ad parem magnitudinem exprimendam, quam et de Scylla, etſi paucis quidem, nobis tamen intelligendam ita reliquit: *Sed pondere pinus Tarda tenet*. Navis vero tanquam ſynonyma ſunt apud Poetam *Navigia*, *Claſſis*, *Ratis*, et cum pars pro toto, *Carina*, *Puppis*, et interdum *Prora*. A materia, *Pinus*, *Abies*. *Navis Partes*, quaeque ad eam ſpectant, Tranſtra, Juga longa, Fori, Roſtrum, Aes navale, (pro roſtris aeratis) Frons, Latus, Remi, Remex, Remigium, Palmula, Tonſae, Arbore centena, Verſu triplici, Terno ordine: Malus, Arbor Antennae: Cornua velatarum antennarum, Vela, Carbaſa, Lintea, Sinus, Velorum alae, Temo, Clavus, Rector, Magiſter, Ductor, Nauta, Navita, Socii, Rudentes, Funes, Retinacula, & Habenae, metaphora ab equis ducta, & ſi qua ſunt alia. De *minoribus* vero *Navigiis*, Cymba, Linter, Lembus, Alnus: Contus, quo ſubigitur, & qui ſubigit a Portitor.

Scyllae biformes. plur. AE. 6: 286

Lucret. in 5. *Aut rabidis canibus ſuccinctas ſemimarinis Corporibus Scyllas*.

Scyllaeam rabiem. 1: 204

Rabiem dixit propter canes, ſicut alibi, *ſuccinctam latrantibus inguina monſtris*. Hodie *Sciglio*.

Scyllam Niſi. E. 6: 74. De eadem fabulam ipſe in Ciri perſequitur. AE. 3: 424, 432, 686. Scyllae & Charybdis deſcriptio Odyſſ. 12.

Scyllamque. G. 3: 455

Scilla quae Dioſcoridi, Varroni *Squilla*, Hippocrati *Scilla*, radix ſit, an bulbus, an cyma, ſive fructus, dubitat Theophraſtus. Sed & *Pancration* Scilla puſilla nominatur. Tu lege praefatos auctores, & ad hos Barbari Corollarium, cap. 406, 470. Scillam per *i* Latinum Graeci codices Ariſtotelis praeferunt. Columella, in Hortis ſimplici *l* notat, prima correpta: *Et Scila, hirſuto ſaepes nunc horrida rufco*. Legitur tamen apud eundem ſuperius, *Et quae Scilla legit Gaetulis obruta glebis*. Ubi de Sila intelligit, cujus genera tria, de quibus ibi dicemus. Scilla, de qua hic, Varronis etiam vocabulo a Medicis hodie *ſquilla* agnoſcitur. Populariter, nec inepte, *Cepola canina*.

ſcindebant. G. 1: 144.

ſcindebat. AE 9: 520

ſcindendam G. 2: 399

ſcindens. AE 10: 765

ſcindere. 9: 146. 11: 339

ſcindimus aequor. G. 1: 50

Vide *Proſcindere terram*, & *Pro*

Digitized by Google

Proſciſſo aequore, & *Vertere*.
ſcindit. 4: 420. AE. 1: 161, 587. 8:142 12:870
ſcinditur. AE 2:39.6:182
ſcintillae. 12:102
ſcintillam. 1:174
ſcintillare. G 4:595
ſcio. E. 8:43. AE.3:602.10: 904
ſcyphus. AE. 8: 278. N. De genere vaſorum,
Scipiadas. G 2: 170. AE 6: 844. pro *Scipionidas*. Vide verbo *Phaetoniadas*. Sic in Ciri, *Illi Scipiadaeque du ces*, *&c*. Luciet. in fin. *Scipiades belli fulmen*.
ſcire. G 2: 105. AE. 1:682. 3: 380. 11: 344. 12: 396, 794
ſcirent ſi ignoſcere Manes. G 4: 489

Ipſe antea in Ciri, *parvum ſi Tartara noſſent Peccatum ignoviſſe*. Et ſuperius, *Neſciaque humanis precibus manſueſcere corda*. Sic *Neſcia fallere vita*.
ſciret. E. 2:35 AE.1:67
Scyria pubes. 2: 477

Sic etiam Naſo, *Ignava tetigi Scyria membra manu*. Sed *Scy* contraxit Sidonius; Vel *Scyriaso actuaſſe colus*, *vel Serica fila*. Quod ab eo imperitia Graecarum literarum factum Hermolaus in 4. Plinii caſtigationum neſcio quam beoe notat: quum y apud Graecos anceps ſit, & idem Sidonius alias more Maronis produxerit.
ſcis. G. 4: 447. AE.12:143, 794
ſciſſa. 8: 702. 9: 478. 12: 609
ſcit. 11: 259
ſcitari. 2:105
ſcitatum. 2: 114
Scythiae. G 5:197, 549
Scythiam. E 1: 66. G.1. 240
ſcopuli. G. 5: 253. AE. 1: 163. 3: 536, 566. 7: 589. 8: 192
ſcopulis. G 2:377.3:261.AE. 1:166.4:585.445
ſcopulo. G. 4:436 AE.1:145. 5: 159, 185, 220, 270.8: 669. 12: 552. Hinc *Scoto* Veneti, per Syncopam: Etruſci *Scolio*.
ſcopulos. G. 3:276. AE. 3: 272, 559, 675. 4:255. 5: 169. 864. 12:274,618
Scorpios. G.1:35

Scorpios. Graeca hic terminatione agnoſcit Probus, ut in Sileno *Mnaſylos*, in Pharmaceutria *Iſmaros* & in 9. Aeneid. *Aegyptos*. Nam Grammaticus per initia Inſtitutorum Artium, dum *os* recti Graeci terminationem in nonnullis nominibus corripi probare vult, productis, praeter alia ex ſupra citatis locis teſtimoniis utitur. Quamquam opinor nomina illum ambitioſius haec ad terminationem Graecanicam revocaſſe, quibus ipſa Latinam Latinus Poeta dederit. Nam *Teos*, *Neritos* & *Chaos*, quae illis adnumerat, neceſſario *os* finalem a Graeco ſervant. Neque enim aliter recte enuntiaveris.
ſcrobibus. G. 2:50,288,260. 288
ſcrupea. AE. 6:238

Advertendum in *ſcrupulo* primam ambiguam eſſe. Martialis, *Flammiviiſve toque ſcrupula tota decem*. Priſcianus, ſive potius Rhemnius Fannius, libro de Ponderibus ac Menſuris, *Gramma vocant*, *Scrupulum noſtri dixere priores*.
ſcuta. AE. 1: 101. 3: 237 7: 722. 8: 93, 559. 9:229, 666. 12:150, 562

Scutum, & *Scutus* dixit vetuſtas, ſicut *Clypeus*, & *Clypeum*. Turpilius Demiurgo, *Quia non minus ſex hominem*, *quam ſcutus tegis*. Sane ſuperioribus annis Gallis primum, deinde Venetis & aliis, *Scudo* nummi aurei vocabulum eſſe coepit, de ſcuto in eo impreſſo, in quo illorum imperii inſignia repraeſentantur; vulgo *Arme* Veneti appellitant, quia haec proprie militaris juris ſint, ut alia item omnia dignitatum nomina ac tituli, de quibus a nobis juſtum librum expectes velim. Quantum autem ad elocutionum & ſententiarum pertinet inventionem, quaere per caſus in vocabulis *Clypeus*, *Parma*, *Umbo*, *Tergum*, *Ancile*: nec non *Orbe*, *Orbem*, *Orbes*: *Oras*, *Geſtamen*, *Textum*, *Tegmine*, *Crates*, & ſi qua ſunt hujuſmodi.
ſcutati. AE. 9:370
ſcutis. 8,662
ſcuto 10:506
ſcutorum. 8:562
ſe. E. 3: 19, 65. 4: 59 6: 20, 74. 8: 97 10: 74. G. 1:44, 102, 187, 409, 439. 2: 154, 218, 254, 563, 402. 3: 218. 4: 142, 368, 404, 411, 422, 504, 528. AE. 1: 131, 140, 210, 439, 488, 504, 587, 616, 674, 697, 739, 745 2: 26, 59, 370, 588, 395, 455, 589, 621, 696, 697, 723. 3: 151, 181, 205, 552, 656. 4: 46, 242, 192, 255, 589, 487, 556, 560, 618. 5: 279, 289, 369, 372, 585, 501, 622, 657, 808, 861. 6: 25, 187, 262, 540, 727, 877, 900. 7: 204, 420, 448, 466, 476, 476, 492, 579, 600. 8: 12, 32, 66, 142, 170, 299, 256, 465, 541. 611. 9: 14, 52, 321, 346, 42, 425, 549, 645, 699 10: 66, 204, 412, 575, 588, 633, 664, 664, 634, 754, 768, 802, 857, 892. 11: 114. 406, 455, 471, 544, 548, 661, 669, 702, 742, 762, 779, 814, 829, 852. 12: 5, 108, 212, 254, 491, 581, 600, 612. 703, 860, 865, 886, 905, 917
ſe. plur. E. 9: 7 G. 1:287, 502, 434, 512 2: 47, 74, 287, 552. 480, 526. 5: 484. 4: 73, 180, 289, 432, 475, 504. AE. 1: 210, 455, 671, 745. 2: 24, 260, 839, 446, 454. 5: 645. 4: 195, 443, 455, 470, 627. 5: 453, 766. 6: 202, 828. 8: 506, 555, 359, 639. 9: 59, 59, 121, 134, 149, 457, 539. 10: 359, 437. 11: 121, 344, 445, 632, 861, 906. 12: 114, 122, 190, 212, 457, 552, 709
Sebetide. AE. 7:734

A Sebeto amne, qui inter Veſevum montem, & Neapolim decurrens, vulgo *Fiume de la Maddalena* nuncupatur, & inde fons, qui vicatim per Neapolim labitur, omnes fere uſus civibus praeſtans, populariter *Fornello*.
ſecabant. AE. 8:674. 10:214, 222
ſecabat. 4:257. 5: 2 10: 147
ſecant. 7:717. 10:687
ſecam. G 5:136. AE. 1:212. 5:595. 8:96. 9: 103. *Excidunt* male interpretatur Nonius: nam rectius *Dividunt*.
ſecantem AE 8:63
ſecat. G. 1: 406, 410. AE. 4: 704. 5: 228. 6: 899. 9: 331. 10: 107. id eſt, *inquitur*, N. tr. 5: 266, 440. 12: 268, 368
ſecens. AE. 12:589
ſecet. E. 10: 49
ſeceſſu. AE 1: 159. 3:229
ſecius. G. 2:277 3:567. AE. 7: 781. 9:441

Semper praecedentem habet negationem velnti *ſecus*, unde hanc vocem pleriſque formari placuit, ſed ratio ſyllabae repugnat, ut aeſtimandum ſit.
ſecla. E. 4:46
ſeclis. AE. 8: 508
ſeclo. E. 4:52
ſeclorum. 4: 5
ſecludite. AE. 1: 562
ſecluſa. 3:446
ſecluſum. 6:704
ſecreta. G. 4: 403. AE. 2: 299, 568. 4: 494 6: 10. 478. 8:465
ſecretae. AE. 5: 613
ſecreti. 3:589. 6.443
ſecretis. 5: 774
ſecretos. 8:670
ſecretum. 8: 610
ſecta. G. 1: 238. AE. 2: 26. 4:505
ſectatis. E. 5: 75
ſectis. G. 2: 50
ſecto. 2: 378. AE. 3: 464. 6: 214
ſecuerunt. G. 3:444
ſecuit. AE. 5: 658. 9, 15
ſecuta. G. 1: 469 2: 295. AE. 1: 291, 445, 606. 6: 237, 793. 8: 325. 12: 826
ſecum. G. 1: 389. 3: 545. 4: 465. AE. 1: 57, 50, 59, 221. 2: 179, 652. 4: 29, 74, 475, 533, 598, 656, 661. 5: 549, 599. 6: 158. 8: 687. 9: 727. 10: 159, 285. 11: 550, 12: 689, 843
ſecunda. AE. 4: 45. 9:282
ſecundae. 8: 285
ſecundaret. 5: 56
ſecundas. 2: 617
ſecundent. 7:259
ſecundet. G 4: 397
ſecundi. AE 3:529. 5:32
ſecundis, G. 2: 101. AE 1: 207. 3:683. 7:23. 8:682. N. tr. 5. 9:301 10:502
ſecundo. G. 3: 447. N. tr. 5. AE. 1: 156. 5:338, 491 8: 494

494. 8:90,302,549 10:21, 235,266,687,11:899
ſecundos. 5:435 4:562
ſecundum. E 2: 38. G. 3: 143 AE 5:258 loco 2. Id eſt, juxta. Adi N. De doct. & er. 3. Ulpianus (quem imperiti Vulp. ſcribunt) Titul de Praeſcriptis verbis. l Duo: *Duo,* inquit, *ſecundum Tiberim eum ambularent.* Papinian lib. 43. tit. De via publ. l. Aediles. *Eas,* inquit, *quae ſecundum civitatem ſunt, vias.*
ſecundus. AE. 11:441,739
ſecura. G.2:467.1:376 AE 1:290
ſecures. 6:819 7:184,627
ſecuri. 6:824 7:304,310 12:306
ſecuribus. G. 3:364. AE. 6:180
ſecurim. AE 224. 11:656, 696. Boccatius *Scura.*
ſecuros. AE. 6:713
ſecuus. 1:330. 10:326
ſecus. G 3:346. AE. 2:382 3:236. 4:447 8:241,391. 414. 10:272 11:456,824 12:9.124,836
Signum eſt comparationis, quemadmodum *non aliter, haud aliter, ſic ita, ceu, inſtar, ritu, more, in morem, velut, veluti, ut tam, quam, ſimilis, talis, tale, qualis, quale, tanti,* & per obliquos.
ſecuta. E 6: 30, 73. 10:23. AE. 6: 62. 9: 492, 542, 12:423
ſecutae. G 4:131. AE. 1:496. 7:642
ſecutam. 6:437
ſecuti. G. 4: 219, 448 AE 5: 136. 5: 362. 6: 612. 8. 52. 9: 162. 10: 33,672, 738. 11: 759. ſemper in fine.
ſecutos. 7:632
ſecutum. E. 6:60. AE. 11: 161
ſecutus. G. 2:306. AE. 2: 382, 406. 3: 34, 327. 3: 296. 6, 170. 7: 212. 9: 17, 204, 359 10:893. 12: 301, 554, 389. *In ultima ſede.*
ſed tamen. E. 2: 19. 9: 9. 35 G. 1: 70. 505. AE. 5: 541
Condoplicatur conjunctio, ut in *attamen,* a qua perpetuo abſtinet. *Sed tamen* Ciceroni etiam peculiare.
ſed. E. 5: 9, 24, 43, 47. 4: 43. 3: 19, 48. 9: 11, 34. 10:2. G. 1:223. 2: 48, 63, 143, 250, 283, 286, 333, 363, 541 3:137. 176,224, 284, 291, 354, 373, 404, 482 4:226,274 281,331, 411, 448, 537 AE. 1: 60, 133 119, 339, 346, 335, 369, 313, 675. 2:110, 101, 288, 315, 341, 788 3:37, 171, 186, 261, 337, 371, 586, 639 4: 98, 110, 343, 366, 438, 620, 660, 697. 3: 5. 153, 164, 193, 320, 332, 417, 431. 463, 331, 734, 734. 6: 48, 84, 95, 128, 171, 303, 313, 377, 461, 521, 511, 318, 564, 629, 673, 862, 866, 896. 7:38, 80, 104, 239, 413, 440, 323. 704: 713, 731. 806 8:131, 162, 318, 473, 508. 310, 672. 9: 37, 79, 140, 146. 210, 283, 313, 346, 378, 431. 319, 703, 760, 803. 10: 292, 308. 411, 435, 468, 510, 376, 664, 693 713, 733, 836, 854 11:63, 149, 173, 181, 309, 338, 343, 309, 691, 816, 874, 881. 12: 634, 765, 770, 811
ſed neque. G 2. 103, 136. AE. 12:903
ſed non. G. 3:209. AE. 3: 233. 3: 680. 6: 140, 736. 9: 328. 10. 201, 343, 584. 11: 380
ſed enim. AE. 1:19 2:164. 3:393 6:28
ſedatis. 9:30
ſedato. 9: 740. 12:18. lege *placido.*
ſede. 1:680 2:323, 568. 3: 687 4: 304. 7: 193, 324, 454. 12:810
ſedeant. 12: 15
ſedeat. 6:373
ſedebant. 6:412
ſedebat. 2: 374. 7: 187, 9:4. N.tt.5.
ſedebit. AE.6: 617
ſedem G. 4 228. AE. 2: 716, 742. 3: 170, 432, 6: 283, 377 7:3, 229, 362. 8: 347, 463. 10:3. 11:112
ſedent. G. 4: 344, 314. AE. 1: 294. 6:335 7:193, 8: 720. 9: 640 10: 218, 400. 12: 864
ſedent. 4: 473
ſedentes. 11: 460
ſedentis. 11: 692
ſedeo. 6: 192. 10:501
ſederet. 4: 13
ſedes. G. 4:8. 2:759.
ſedes. plur. AE. 1: 203, 247, 415, 337. 2:232, 457, 614. 760, 785. 3:188, 123, 161, 167. 6: 431, 639. 7: 52. 138, 173. 8: 244, 362, 667. 11:44
ſedet. E. 10: 71 G. 3: 456. AE. 1: 56 2: 660. 4:186, 5:418. N. 1. 5, 44. *obſidet,* cingit obſidione. 6: 617. 7: 368, 611. 10: 159. 11: 237, 726, 837
ſedeus. AE. 7: 202
ſedibus. G. 4: 63, 471. AE. 1:84. 2: 463, 612, 654, 6: 152, 203 1328, 371. 7:775. 11:512
ſedile. AE 8:176
ſedilia. 1:167
ſedilibus G. 4:330
ſedis. AE. 2:634
ſedit. 10:783 11:551
ſeditio. 1:149
ſeditione. 11:340
ſeduxerit. 4:383
ſeges, id eſt, *terra.* G. 1: 47. 4:139. N. tt. 5. AE. 3: 142 N. tt. eodem.
ſeges virum. G 2:142. *telorum.* AE 3:46, 7:526 12:663
Sic vernacula noſtra lingua non ineleganter *campum* appellat militum multitudinem, & *ire in campum,* & *accampare*: & inde *ſcampare.*
ſegetem. G. 1: 212, 319 2: 411. AE. 2:304. N. tt. 3. Vulgo *biava*; quaſi flava, quae tunc ſecari poſtulat.
ſegetes. E. 2:72. 5: 35. 9: 48. G 1:1, 341, 32 3:198
ſegeti. 1:170
ſegetis. AE 7:808
ſegetum. G. 1:112
ſegnem. G. 1:72. AE. 5: 173. 10: 700
ſegnes. G. 2: 37. 5: 42. N. tt. 3. verb. ignavum. Et tt. 8. 4: 198. AE. 9: 787. 11: 21, 64, 736
ſegnior. G. 2: 273. 5: 93 AE. 4: 149. N. tt. 5. 7: 383. 8:414. 10: 657. 12: 566, 613. ut plurimum praecedente negatione ponitur: quod eſt notandum.
ſegnis, G. 1:151. AE 8:549. 10:308, 392
ſegnities. 2:374
ſegnius 12:323
Selinis. 3:703
Civitas eſt Siciliae, de qua juriſconſultus tit. De cenſib. *In Sicilia,* inquit, *Selinis, & Teaſanopolis.* Eſt & altera Selinis Ciliciae. Unde Lucan. lib. 8. *Quo portu mittitque rates, recipitque Selinis.*
ſellam. AE. 11: 334
ſemel. G. 2:422. AE. 3: 431. 6:487. 9:140. 10: 298. 11: 412, 418 12 208
ſementem G 1:230
ſemeſa. AE. 8:297.
ſemeſam. AE. 3:244. ſicut *ſemuſtam.*
ſemianimem. 4: 686
Compoſita a *ſemi,* amittunt in ſcanſione ſequente vocali, etiamſi eam praecedat nota adſlatilis, ut *ſemihominis Caci.* Quare in *ſemiuſto,* placet i ſcribi: quamvis Aldus *ſemuſta* & *ſemuſtum* malit.
ſemianimes. AE. 10: 396. 11: 633
ſemianimi. 12: 336
ſemianimis. ſcil. *Rhoeteus.* 10: 404
ſemifero. ſ. *Caci.* 8: 267
Semihominis. Columella De cultu hortorum: *Quamvis ſemihominis veſano gramine foeta Mandragorae pariat flores.*
ſemifero. AE 10:212
Lucret. in 5. *Semiferas hominum ſpecies exiſtere.*
ſemina. E 6:33. G 1: 193
Rationes mendicandorum ſeminum perſequitor Columella. l. 2. c. 9. & Palladius lib. 1. c. 33.
ſeminat AE. 6:206
ſemine. G. 1: 22, 104. 2: 34, 317
ſemineem. AE 3:173
ſemineces. 9:453, 12:329
ſeminecí. 10:462
ſeminibus. G 2:56, 334 N. de Impropr AE 6:731
ſemihominis 1 e. *ſemiferi* 8:194
ſemipatela. E 2:70
ſemita. AE. 1:418. 4:407. 9: 383 11:524
ſemiviri. 10: 99
ſemiviro. 4: 215
ſemiuſta. 3:697
ſemiuſtum 3: 578. lege *Semianimem.*
ſemper. E. 1: 7, 34. 3. 3, 62. 3: 74, 78. 6: 13. 7:30. 8: 23. G. 1: 234, 242, 248, 432. 2: 129, 219. 3: 69, 356. 4: 61. AE. 1: 609 2:97. 163. 3: 517, 496. 4: 466, 369. 3:49 6. 36. 71 748. 8: 76, 193, 272. 9: 240, 612. 775. 10: 527. 11:1

11: 122, 378, 592, 732. 12: 778
ſenatum. 2:426
ſenatus. 8:105
ſenellae. G. 1:186. 3:96 AE. 6:114. N. 11. 9. 9: 482, 11: 263. 12: 579, 934
ſenectam. 201 182. aetate ſenecta non ſemel dixit Lucret. in 5.
ſenectus. G. 3:67. AE 3:416. 6:275, 304. 7:440, 452. 8: 508. 9:610
ſenem G 2:494. 4:127, 438
ſenes. AE. 5:715. 7:206. 12:132
ſenex E. 1:47, 52. 6:18. AE. 9:180
ſeni. dativus. E. 6. 90. 8: 658
ſenibus. AE. 5: 561
Id eſt, duodeni. Et eſt ſermo Poeticus. Sic bis ſenos dies & Bis ſenos cycnos, & Bis ſex radii, hoc eſt, duodecim. Bis ſeptem Nymphae, Bis ſeptem Rutuli, id eſt, quatuordecim. Bis denis navibus, Bis denas naves, id eſt, viginti. Bis centum equites, id eſt, ducentos; & Ter denis navibus, id eſt, triginta.
ſenibus. G. 3:235
ſenior. G. 3: 97. AE. 2:509, 544, 692. 5:179, 409, 704, 719. 823. 6: 304. 7: 46, 735. 8: 32, 457. 10: 124, 418. 11: 31, 122. 12: 401
ſenioris. AE. 5: 301, 573, 919
ſenis. G 4:403. AE. 4:251
ſenos. E. 2: 44. AE. 1:393. 11:235
ſenſere. G. 2:236 2. 426. AE 9: 660
ſenſibus. E. 3:54. Lucretius in 3. Senſiferos motus dixit, & Senſificare.
ſenſit. G. 2:148. 4:334. AE. 2: 124. 2:377. 3:669, 4:588. 5: 868. 8:393. 9:354. 12. 493
ſenſu torquebit amaror. G. 2: 247
Contemplator, qua induſtria Maro ex hiſce Lucretii 3. carminibus verba duo iſta fuerit expiſcatus, Senſu torquebit. Huc accedit uti mellis lactiſque liquores Jucundo ſenſu linguae tractentur in ore; At contra tetra abſinthi natura ferique Centauri foedo pertorquent ora ſapore.
ſenſum. AE. 6:749
ſenſu. E. 8:67. AE. 2:229, 408. 9:355. 10: 642. 12: 914
ſenta. AE. 6:462
ſententia. 1:237, 260, 382. 2:35. 3: 59. 4: 287. 5: 948. 7: 611. 9: 191, 220. 10: 6, 240, 803. 11: 21, 222, 295, 314, 551. 12: 238
ſentes. 9: 382
ſentiat. 7: 434
ſentibus. E 4: 39. G. 2: 411. AE. 2: 379
ſentis. 3:360. 4:542. 5: 469. 10:623
ſentit. 10. 534
ſenum 8:287. 9:309
Senex apud vetuſtiſſimos Latinos communis generis fuit, proptereaque Tibullus Albius, cum de anicula loqueretur, dixit, Merito tot mala ferre ſenem.
ſepem. G. 2: 270. 2: 436. per ae diphthoogon qui ſcribant, inveniuntur.
ſepes. E. 1:54. G 2: 371
ſepibus E 8:37
ſepſit. AE. 1:411 7:600
ſepta G. 4. 159. AE. 2: 506. 9. 552
ſeptam AE 9:70
ſeptem. E. 2:36 G. 1:535 3: 353 4:292, 507. AE. 1:71, 170, 192, 383 5: 85. 404. 6: 38, 646, 783, 802. 9: 30, 162
Septem ſubiecta trioni. G 2: 382.
Pro Septentrioni, per Tmeſim. Vide Qui te cumque.
ſeptemplicis. AE. 12:925
ſeptena. 5: 85. 6. 21. 10. 329
Attende utrobique praecedere Septem, quale eſt, Aegaeon qualis, centum cui brachia dicunt centenaſque manus.
ſeptenos. AE 8:448
ſeptima poſt decimam. G. 1: 284
Id eſt, Decimaſeptima. Sic, Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus, id eſt, Duodecimus. Quomodo Poetae loquuntur propter metrum.
ſeptis. E. 1:34
ſeptum. AE 12:750
ſeptus. 1:439. 9: 783. 11: 398
ſepulcri. 2:646. 6:177
ſepulchris. E. 8:98. G. 2:698
ſepulchro. AE. 2: 542. 3. 67 4: 29. 6: 152. 9: 215. 10: 558, 906
ſepulchrum. E. 9: 59. AE. 6: 232 12:547
ſepultam. AE 2:265
ſepulti. 6:326 9:189
ſepulto. 3:41. 6:424
ſepultos. 4:34
ſepultus. 3:630
ſequaces. G. 2: 374. fumos. 4: 230
Refert Lucretii Epitheton. Ille in 2. Reverque metus hominum, curaeque ſequaces. Et in 3: Naturas hominum varias, moreſque ſequaces; id eſt, qui ſequuntur cujuſque naturam.
ſequaci. AE 10:365
ſequacibus. 3:193 8:432
ſequamur. G. 5: 40. AE. 2: 388. 3: 124, 188. 5. 22, 709. 12: 625, 677
ſequantur. AE. 8: 547. 10: 258. 11:809 12:32, 719
ſequar. G. 2:434. AE 1: 342. 4: 114, 384, 538. 9: 361, 490
ſequare. AE. 4:626
ſequatur. 4: 109. 6: 758. 8: 15 10:46, 679
ſequebatur. G. 5:565. AE 11: 781
ſequendi. 5:590. 10:130
ſequendo 7: 671
ſequens. G 4:487. AE. 5:368. 5:805. 10:226. 12:301
ſequentem. AE 5:227. 8:333 10:293
ſequentes. E. 3: 46 G. 1: 339, 106, 425
ſequenti. E. 8:29
ſequentia. AE. 6:110
ſequentum. G 3: 111. AE. 6: 200 9:394
ſequemur. G 1: 189, 440 2: 52. AE. 4: 592. 12: 153
ſequere. E. 3: 38. AE. 4: 381
ſequeris. AE. 10:325
ſequeſtra. 11: 133
ſequetur. 6: 146. 9: 279. 11: 450
ſequi. G. 2: 39, 308. 2: 361. 3: 466. AE. 2: 350. 7: 300, 606. 10: 70, 66. 12: 775, 893
ſequimur. AE. 3: 88. 4: 576. 5:629
ſequitur E 2:63. 6: 36. AE 2: 724. 3: 33 5: 74, 313, 655, 815 8: 688, 703 9: 504. 10: 180, 651. 11: 695. 12: 5 1, 195. id eſt, fatur, 366, 615
ſequor. AE 2:701, 737, 754. 4:361
ſequuntur. 1:185, 747. 8: 592. 9: 54, 162, 466, 636. 10: 487, 799. 11. 92, 171
ſera. E. 1: 28. G. 1: 251. 4: 122. i. e. ſero. 132. AE. 2: 363. 5: 524. 7: 71 16, 492. 8: 582. 9: 482. 10: 94
Semper Se producat Poeta; Cicero tamen ante eum in Arato ait, Occidit Andromachae clarum caput, & fera Piſtrix. Similiter cum ſignificat inſtrumentum, quo oſtia clauduntur, indifferentem primam habet. Naſo, Mille domos clauſere ſerae. Silius in 13. Obnixi torquent obices munimina ſerae. ut in vulgatis codicibus legitur. Licet nonnulli ſyllabae metuentes, malint munimina ſera.
ſerae. E 8. 88. G. 3: 467. AE. 8: 509
ſeram. G. 4:138. AE. 6: 569. 8: 30
ſeras. G 2:408. 4:144
ſerat. G. 4: 113
ſere. 1:299 2:27 5:299
ſerebant. AE 6:160
ſerebat. 12: 520
ſerena. G 1:374. AE. 5: 104. 6:707 8:528. 9:630
ſerenae. G 2:427
ſerenas 1:100, 462
Id eſt, Siccas, Aridas. Ipſe alibi: Atque arida differt nubila. Sic Sereſcunt, id eſt, ſicceſcunt. Quod Marcellus obſervat, advocans hoc Lucretii teſtimonium, Denique fluctifrago ſuſpenſae in littore veſtes Uveſcunt, eaedem candenti ſole ſereſcunt.
ſereſcunt 3:197
ſerenat. AE 1:255. 4:474
ſerendi. G. 1:253
ſereni. AE. 5: 851
ſereno. G 1: 260, 340, 487. AE 3:518. 5:870
ſerenos 2:285
ſerentem. 6:844
ſerentes. ſ. ſatores. G. 2:193
ſeret. 2:433
Seres. 1:73, 227. 2:121
Sereſti. AE. 5:489
Sereſtum. 1:611 12:561
Sereſtus. 9:171, 779. 12:549
Sergeſto. AE 5:184
Sergeſtum. 1:510. 4: 288. 5: 221, 282. 12:561

Sergeſtus. 5:121, 185, 203, 272
Sergia. 5:121
ſervi. verbum. G.5:161
ſeria. E. 7:17
ſeris. G.2:58. AE. 7:597
ſerit. 12:128
ſerite. G. 1:210
ſermo. AE. 1:217, 748. 4: 189, 277. 6: 160, 470. 8: 309, 468. 9:657
ſermonem. 4: 388. 12: 223. 834
ſermonum. 6:535. 8:464
ſero. nomen. G 7:406
In *Sero* Adverbio eo uti mur indifferenter. Tibul lus, *Heu ſero revocatur amor*. Statius 1. Theb. *Sero memor thalami*. Juvenalis, *Galea tum ſero duelli Pœnitet*.
ſeros. 11:2 91. 404
ſerpant. 3: 469
ſerpens. E 4:24. AE. 2:214. 5:91, 273. 11:753
ſerpentibus. G 1:129. 2:215. AE 4:72 7:658
ſerpentis. 7: 375
ſerpentum. 8:436 12:848
Lege *Anguis*, *Draco*, *Coluber*, *Chelydris*, *Hydra*, etiam per reliquos caſus, & orationem tuam ditabis.
ſerpere. E. 8: 13
ſerpilla. G.4: 31
ſerpit. AE. 1:269. 12:239
ſerpullum. E.2:11
ſerrae. G. 1:143
Serrane. 6: 844. ſic *Sale ſana ſenabant*: per Sigmatiſmon.
ſerta. E.6:16 10:41
ſertis. 6: 19. AE. 1: 417. 4: 202, 506 7:488
ſerva. verb. G. 1: 335. AE 2: 789. 3:86 11:506
ſerva. nom. 5:284, 546
ſervabat. 2:485. 7:52. N. tr. 5. 11:32
ſervabit. E 5:12
ſervandi. G.1:205
ſervans. 1:403. AE. 1: 36. 7: 279. N. tr. 5
ſervant. G. 3: 214. 4: 42, 383. N. tr. 5. AE 2: 546. 2: 450. 6: 507. 9:222. 11. 200
ſervantem. G 4:459. N. tr. 5. AE 2:568
ſervantiſſimus. AE. 2:427
ſervare. G. 3:160. 6: 200. 8: 412. 10:288. pro *ſervabant*. 502, 616
ſervarent. AE. 9: 43
ſervaſſe. E. 9:10
ſervaſſent. AE 2:642

ſervat. G 2:240, 524. AE. 5: 30. 6:298, 338, 556. 10: 340. 12, 428
ſervata. G.4:128. AE. 2:160, 715. 4:152. 5:25. 7: 60. 11: 159
ſervatas. AE. 5: 699
ſervatam. 5:285
ſervate. 1:207. 2: 702. N. tr. 5 3:266
ſervati. G. 1: 457. AE. 8: 187. 12:768
ſervatum. AE. 3:209 N. tr. 5.
ſervavere. 8:269
ſervavit. 5: 601
ſervent. 9: 161
ſerves. 2:160. 10:525
ſervet. G. 4: 111. AE. 2: 711 429 6: 402: 575
ſervetis. 5:476
ſerviat. G.1:30
ſervire. AE. 4: 103
ſervitio. E. 1: 41. G. 3: 168. AE. 1:285. 3:327
ſervitium. 2:786
ſerum. 6:764. *canit*. 12:864
Serum diei Latine & eleganter dicimus. Salluſtius in Bello Catil. *Et jam diei ſerum erat*. Livius libro 10 primae Decados, *Romani apud Fabium arcebant magis, quam inferebant pugnam: extrahebaturque in quam maxime diei ſerum*. Tranquillus, candidus omnino ſcriptor, in vita Othonis Salvii, *Ac in ſerum uſque patente cubicula*. Et iterum in Auguſto, *In ſerum dimicatione protracta, ut in navi victor pernoctaverit*.
ſerunt. AE. 11: 318
ſervo. E 2:42 3:43, 47, 78
ſervor. AE. 10: 849
ſerus. G. 1: 462. 3:160
ſeſe. E. 5:66 6:58. G. 1:336, 446, 490. 2: 145. 3: 78, 232. 4:66, 174, 196, 420, 441. 444. AE. 1: 161, 314. 2: 408, 525, 574. 3: 215, 345, 498 4: 11: 176, 291, 690, 5: 335, 546, 550, 618. 6: 160, 169, 240, 357, 472, 777. 7: 193, 286, 328. 416, 472, 529, 599, 700. 8: 225, 452, 547. 9:53 400, 444, 531, 597, 815. 10: 146, 552, 656, 681, 796 11:56, 462, 565, 810 12: 53, 227, 323, 372, 389, 441, 658, 729. Quia *ſ* ſibilus eſt, geminatur *ſeſe*, ſine aliqua figura, ut magis exaudiatur. Sed *Me me* per Epizeuxim reiteratur cum impetu pronunciationis, ut in 9. *Me me, adſum qui feci; in me convertite ferrum, o Rutuli, mea fraus omnis*. Et in 12. *Me me duce ferrum Corripite, o Rutuli*.
ſeta. AE. 7: 667
ſetas. G 3:312 AE 6:245
ſetigerae. AE. 12: 170
ſegites. 7: 17
ſetigeroſque. 11:198
Lucr. 5. *Setigeriſque pares ſuibus*.
ſetis. G. 3:383. AE. 7: 790. 8: 266
ſeteſi. E. 7: 29
ſeu. 8: 6. 10: 58. G. 1: 89. 3: 49. 4: 25, 33. AE. 1: 218, 579. 2: 34: 62, 639. 3: 262. 4: 241. 5: 69. 6: 880. 7: 199, 235, 605. 9: 279, 689 10: 109 11:69, 327, 518, 661. 12: 685, 935
ſeveris. AE. 8:638
ſeverum. G. 3: 37. N. tr. 5. AE 6: 374
Severum montem. AE. 7: 713
Locus in Sabinis. Licet Marcellus tr. 5. *ſeverum* hic adjective poſitum intelligat.
ſex. AE. 9: 272. 11: 9. 12: 899
ſexcentos. 10: 172
ſi. E 2:17, 57, 73 3:28, 48, 75, 98. 4: 13, 58. 5: 70 6: 46. 7: 31. 9: 38, 45. 10: 34, 38 G. 1: 115, 168, 189, 419. 2:43, 54 1 227: 233, 274, 301, 458. 3: 251, 384 1 591. 4:42, 176, 332, 489. AE. 1: 372, 542, 546, 555. 2: 10, 79, 95, 102, 161, 189, 291. 349, 522, 641, 659, 675, 689. 3: 107, 434, 551, 604. 4: 85, 95: 232, 272, 340, 347: 419, 568, 612, 957. 5: 17, 51, 64, 325, 347, 333, 583, 397, 417, 548, 692, 798. 6: 78, 119, 133, 147, 173, 405, 471, 625, 675, 770, 828, 871. 7:263, 312, 367, 371, 402, 548. 8: 15, 147, 396, 400, 535, 574. 9: 194, 240, 337. 10: 31, 44, 244, 612, 622, 628, 864 11: 116, 285, 323. 411. 705. 12: 38, 41, 235, 778
ſi non. E. 1: 16. 7: 43. G. 2: 344, 461. AE. 2: 54 4: 18. Lucr. in 5. *Si non fecundae vertentes vomere glebas*.

Et ſi nunc. E 3:15. G 2:132. AE. 2: 54, 433, 581, 690. 4:125, 614. 9: 44, 757, 11: 369
Si nunc ſe nobis ille aureus arbore ramus Oſtendat nemore in tanto. AE 6:188
Adverbium rogantis & optantis eſt, per ſe plenum, ſicut o. Junguntur tamen haec, et pro uno ponuntur, ut in 8. *O mihi praeteritos referat ſi Juppiter annos*. Et in 6. *Eſto duces, o ſi qua via eſt*. Et in 11. *Quamquam o ſi ſolitae quidquam virtutis adeſſet*. Licet hic etiam, ſecundum Servium, dolentis ſit exclamatio. Ut miror eundem Honoratum Commentario 6. et 8. tradere, a recentioribus haec jungi, et quantum ad antiquitatem, (ut ille ait) unum vacare, cum tamen tria haec habeamus Maronis exempla: quorum quia ipſi in mentem non veniebat, haec falſo dictavit, & in Virgilianorum exemplorum copia ad Perſii teſtimonium confugit, *O ſi Ebullet patrui praeclarum funus, & ſi, &c.* Quod quidem non commiſiſſet, ſi hujuſmodi indice, veluti admonitore fideliſſimo, non caruiſſet, propterea quae a nobis dictantur, tanquam ab Apolline Pythio tibi edita putes.
aut. E. 7:23, 27. 9:63. AE. 3:311. 11:368
at. E. 7: 55, 67. G. 1: 67, 191, 219, 431, 439
forte. G.1:202. 4: 28, AE. 1:151, 375. 2:61, 156, 756. 10: 724. *fors* pro *forte*. 12: 183
vero. G.2:217, 425. 4:251. AE. 9:267
ſi, pro *ſiquidem*. iſtis quatuor locis interpretatur Servius. G.1:7, 17 5:798. 6:530
modo. G. 4: 325. AE. 4: 205. 5: 25. *ſi* comparationibus ſerviens. 4: 669. 6: 471 12: 124
Si, deeſt, et quaſi per interrogationem intelligendum, ut ſcribit Servius, in verſu, *& Troja antiqua maneret* AE. 4: 312. ſed heus tu Honorate, *Et* copula quid aliud hic praeſtat, niſi *ſi* repraeſentat?

T *Sibi ſim*

Sibarim. AE. 12:363
ſibi. E. 3: 4. 5: 41. 6: 12. 8. 108. G. 1:360 2:122. AE. 1:604. 2: 130 4: 28. 5: 60, 442. 6: 142, 434. 9: 254 10: 151, 462. 11: 129, 409, 657. 12: 241, 330
ſibi. G. 1:31. 2: 536. 4. 224. AE. 2: 371. 4: 467. 6:37, 389, 783. 7: 238. 9: 600. 10:296, 449
ſibila. G. 3:421. AE. 2:211. 5: 277
ſibilat. AE 7: 447. 11:754
Sybilla. 5: 735. 6: 98, 538, 666
Sibyllae. 3: 432. 6: 10, 441 176 236
Sibyllam. 6: 752, 897
ſibilus. E. 5: 82
ſic. E. 1:23. 2: 55. 5: 79. 8: 82. 9: 30. 10: 4. G. 1: 82, 199. 2:333 3:391. 4: 210, 303. AE. 1:22, 154, 223, 253, 283, 444. 2: 34, 44, 355, 440, 596, 795. 3: 375, 439, 490, 667, 716. 4:533, 637, 682. 5:26, 50, 246, 218, 459, 622, 668. Servios. 5 154, 441, 527, 690, 863, 886. 7:110, 363, 370, 607, 668. 8:242, 325, 488. 9:641, 712, 807. 10: 569, 729, 808, 879, 875: 901. 11:901. 906. 12:282, 304, 361, 368, 690, 914, 922
ſic coepit. E 8: 36. AE. 1: 521
Incipit. G. 4: 386 AE. 12: 47
orſus. AE. 1:324. 2:2. 9:656. 12: 806
ait. 1: 464. 2: 296 3: 189. 4: 641, 704. 5: 365, 551. 9: 303, 749. 10: 473. 11: 29, 320. 12: 622. In ſequentibus ſubintelligitur *ait.* AE. 6: 834. 9: 234. 12: 194
alloquitur. 1: 588. 4:8, 222. 6:341. 10:228. 11: 820
fatur. 1: 610. 2: 50, 391, 544. 3:118. 4: 570. 5: 72, 351, 539 10:536

Quod Homerus ait : modo, ὣς φάτο· modo ὣς ἔφατ᾽· & ὣς ἔφαθ᾽. Interdum ὣς εἰπών· nonnonquam ὥς ἄρα φωνήσας· Plerumque τὸν δ᾽ ἠμείβετ᾽ ἔπειτα· & quod ab Epigrammatario deridetur Poeta τὸν δ᾽ ἀπαμειβόμενος, & ſimilia.

locuta. AE 1. 612. 915
memorat. 1: 632. 8: 79. 9: 325
effata. 2:524 4:30. 7: 456
ſic, &c. AE 2:644. 4:660. 6: 154
affari. 2:775. 3:153
effatus. 3:463 7:135. 9:22
contra eſt ingreſſa. 4:107
excepit. 4: 14
profatur. 4: 364
fata. 4:685. 6:321
affata. 6: 666 12:138
locutus. 5: 44, 303, 400. 9: 319
fatur. 5: 547. 6: 2. 8: 113. 10:621. 12:888
effatur. 9: 295
affatur. 12: 10
orſa. 6:125, 362. 7:435. 11: 123
aggreditur. 6:388
addit. 6:854
memorans. 6:699 9:250
voce ſecutus. 7:212
precatur. 9:403. 10:420. 12: 784
hortatur. 11: 13
exhortata. 12: 159
reddidit ore. 11:231
ſequitur. 12: 195
Sicanae. 8:328
Sicani. 5:293. 7:695
Sicaniae. 1: 537. Eadem Sicula, Trinacria, Telgonetra.
Sicanio. 3: 692

Quamvis *Sicano* legat ſex literatorum neſcio quis, dum imperite notat Sicanus, a, um, primam indifferentem habere apud Virgilium : quom tamen Sicanus, *S* corripiat, et Sicanius, qood una ſyllaba auctius, producat.

Sicanium. 8:416
Sicanos. E. 10:4. AE. 5: 24 11:317. *Sydera Eliſeis adveit gens Sicana votis.*
ſicca. E. 7:56. G. 1:214, 389 AE. 5:180, N. 11. 5.
ſiccae. AE 9:64
ſiccant. E. 2. 42
ſiccat. 3: 95
ſiccis, G. 4:427. AE. 2: 358
ſicco. G. 1: 363. 3: 81. 4: 97. AE. 3: 135, 510. 6: 162
ſiccum. G. 3: 423. AE. 8: 261. 10: 301
Sicelides Muſae. E. 4:1

Sic apud Ovid. in Sapphone *Sicilie* primam producit : *Quid mihi cum Lesbo? Sicilis eſſe volo.*

Sichaei. AE 4:20, 502, 632
Sichaeo, pro *Sichaeio.* 4:552
Sichaeum. 1: 348, 720
Sichaeos. 1:343 6:474
Sicyonia. G. 2:519
ſicubi. G 3:332 AE. 5.677
Siculae. 1:34. 3:410
Siculi. E 10:51
Siculis. E 2:21. AE. 1:549 3:696 5:702
Siculo. AE 3:418. 7:289
ſicut. 8: 22. comparatio.
ſidera, cum *ad* E. 5:43. 62. 6: 85. 9: 29. G 2: 427. AE: 1: 93, 103. 2: 353, 222, 687. 5, 236. 7: 767. 9: 16, 239, 637. 10: 262, 667, 11: 37, 136. 12: 196, 795
ſidera. E. 5: 57. G. 1: 204, 311. 2: 342. AE. 1:608. 2: 9, 488. 3: 243, 360. 421, 315, 574, 599, 620. 4: 81: 322, 489, 320, 523, 578. 5: 126, 628. 6: 338, 458, 641, 795, 850. 9: 93, 429. 10: 101, 193. 11:833. 12: 197.
ſidera coeli. G. 1: 335. 2. 1, 477. 4: 58. AE. 1:259. 8: 141. 16: 176. 21: 879
ſidere. E. 10: 68. G. 1:1, 73. 3: 324. AE. 2:204. 4:309. 12:451
ſidera. AE. 3:586
ſideream. 10: 3
ſidereo clypeo. 12: 167

Sydereum Maronem, id eſt, Divinum, appellavit Columella, ita librom de Cultu hortorom claudens, *Hactenus agrorum cultus Sylvine docebam, Syderei vatis referens praecepta Maronis, &c.*

ſideris. G. 4: 227
Sidicina aequora. AE. 7:727
Sidicinum Plinio quod Ptolemaeo *Theanum,* hodie *Thiano,* in agro Sueſſano.
Sidona. AE. 1: 619

Sidon urbs Phoeniciae fuit, ut Hecateus in Aſia ſcribit. Hinc *Sidonius* media indifferenti. Legitur et *Sidonia* Troadis oppidum.

Sidonia. AE. 1:452, 613. 4: 543. 6:266 11:74
Sidoniam. 1: 678. 4: 137
Sidonias. 4: 75
Sidonio. 5: 572
Sidonius. 4: 683
ſidunt. 6: 203

Lege *Conſidunt, Conſident, Conſidere, Conſidite, Conſidunt, Inſident, Inſidunt, Perſedit, Subſidens, Subſidunt.*

ſidus. G. 1: 32. 4: 234. AE. 2: 700. 7: 215. 8: 681. 11: 260
Sigea. AE. 2: 312
Sigeis. 7: 294
ſigna. E. 3: 40. G. 1: 229, 400, 664. 472. 3:216 440, 303. 4:108. AE. 3: 388. 5: 590, 647. 6: 198, 823. 7: 238, 606, 629. 8: 52, 212, 498. 9: 384. 10: 258, 265, 310

Lucretius *Si* contraxit, *Nil tamen eſſe ſigni mixtas potuiſſe creari,* quod fecit, quia *u* ut liquida conſideratur. Ut minime mirum ſit, primam in *ſigillo* corripi.

ſignans. AE. 9: 131
ſignant. G. 2: 269. AE. 2: 423. 5: 314
ſignantem. AE. 2: 697
ſignare. G. 2: 126
ſignari. AE. 12: 3
ſignat. 6: 780. 7: 4
ſignata. G. 2: 379. 4: 15
ſignavit. AE. 5: 316
ſignent. G. 3: 171. N. tr. 5
ſignificat. AE. 12. 692
ſignis. G. 1: 331, 395. 4: 219, 253 AE. 1: 648. 5: 267, 536. 9: 263. 11: 517
ſigno. G. 1: 334. AE. 3: 287. 5. 315 12: 129
ſignorum. E. 9: 46. G. 1. 239. 257
ſignum. G. 2: 263 AE. 13 443. 3: 239, 519. 4: 167. 5: 130, 137, 378. 7: 513, 519: 637. 8: 2, 523, 534. 11: 474. 12: 245
Sila. AE. 12: 715
Silari. G. 3: 146
ſileam. AE. 3: 39
ſilebo. 10: 793. alibi, *Non ego te tranſierim.* Et, *Quis te tacitum relinquat?*
ſilent. AE. 1: 164. 9: 190. In 4. *Cum tacet omnis ager.* Et in 8. *Et tacita reſluens ita ſubſtitit unda :* de Thybri.
ſilentes. G. 1: 477. AE. 6: 264
ſilenti noſte. AE. 5: 527. 7: 88, 102. Lucr. 4. *Severa ſilentia noctis.*
ſilentia. 2: 736 2: 255, 755, 4: 112 10: 63. 11: 241
ſilentibus. AE. 9: 393
ſilentium. 6: 432. id eſt, umbrarum. Ut ſupra, *ſilentes umbrae.*
Silenum. E. 6: 14
ſiler. G. 2: 12
ſileſcit. AE. 10: 101

ſilet.

Digitized by Google

ſilet. E 9: 57. G. 1:247. AE. 2: 126. 4: 499. 5: 127. 10: 102
ſiletur G 4:189
ſilex. AE. 6: 471, 602. 8: 233
ſilice in undis. E. 1:15. N. 15. 5 Lucretius maſculine protulit in 2, *Unde queant duri ſilices, ferrumque vocari*.
ſilicem G 2:189
ſilicis. G. 1: 135 AE. 1:174. 6:7
ſiliqua. G. 1: 74
ſiliquis. 1:195
ſilva. nomin. 1: 152. 2: 17, 438. 3:384. AE. 3:681 6: 444. 7:677 9:85
ſilva. G. 2:181 3:219 AE 1: 314. 2:696 6:451. 7:659 10:709. 11:905
ſilvae. 2: 62. 3: 57. 413. 5: 28. 6: 40. 8: 59 10: 8, 73. G 1: 149. 2: 87, 136, 440, 520. 3: 2, 151, 200, 223. AE. 2: 418. 4: 523. 5: 288. 6: 131. 7: 515. 11: 515
ſilvam. G. 1:76 2:207, 414 3: 248 4: 273. AE 3: 24, 258. 6: 179, 186, 659. 8: 82, 350, 645 10: 887 pro *jaculis*. Macrob. lib. &c. 6. 12:522
Silvane G 1:20
Silvano AE 8: 600
Silvanus. E. 10: 24
Silvanum. G. 2: 21, 26. AE. 6, 257.
ſilvas. E. 1: 5. 2: 60 3: 46. 4: 3. 5: 58. 6: 2 G 1: 461, 482. 1: 486, 514 4: 53, 329. 383 AE. 2: 307 4: 73. 5: 677 6: 8. 7: 385, 404. 8: 96. 9: 378, 605. 11: 134, 823. 12: 688
ſilveſtrem Muſam E. 1:2

Sunt qui *agreſtem* malint, ex Quintiliani (ut falſo putant) ſententia, apud quem in 9. ita legimus, *Agreſtem tenui Muſam meditaris avena*. Nec enim animadvertunt nullo judicio viri, locum hunc Fabii haudquaquam ſatis fidem facere poſſe, ita enim auctorem carmen hoc legi cenſere, cum Rhetor eo loco de una tantum dictione, quippe *agreſtem*, diſputet, quam in exemplo eſſe, ſatis ſit. Citavit itaque omnino ex Sileno illud, *Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam*. Quem verſum librarius cum deſcriberet, ubi *Agreſtem tenui* notavit, pro eo; quod ſubdendum fuit, *meditabor arundine Muſam* ſubjecit ex Tityro, *Muſam meditaris avena*: falſus ſimilitudine vocum utriuſque carminis; & *tenui* dictione utrioque verſu ſecunda, ſcriptorem facile inducente in ea ipſa verba, quae illi magis in promptu erant, quippe quae primae Eclogae primum quoque memoriae mandaſſe credere par eſt. Quae lectio ita ſemel depravata, idcirco hactenus obtinuit, quod nulla res fuit, quae lectorem oſcitantem ad verſus emendationem excitaret, quando nihil intereſt, utro modo (quantum ad Quintilianum pertinet) legatur, dummodo *Agreſtem* in exemplo habeamus. Quod ſi etiam a Quintiliano ita verſus ſeri ptus relictus ſit, non minus ipſe contenderim aut Fabium conſimiliter hic memoriola lapſum, aut etiam omnino errare, ſi eum ita conſulto ſcripſerit. Nam Poeta diligentiſſimus, *Sylveſtrem* hic magis quam *Agreſtem* probavit, quod per *Sylveſtrem* epitheton, materia & ſtylus Bucolicus proprio indicatur, quod hoc loco vati prudentiſſimo faciundum fuit, ut ita in principio carminis Bucolici quaſi argumentum prnpo neret per Meliboeum haec ad Tityrum (hoc eſt, ſe Virgilium.) dicentem: *Sylveſtrem tenui Muſam meditaris avena*. Quae quidem Muſa non ab agris, ſed a ſylvis potius, in quibus obverſantur paſtores, traxiſſe epitheton debuit. Quod innuit in praecedenti, *Tityre tu patulae recubans ſub tegmine fagi*, quia haec arbor non niſi in montibus & ſylvis naſcitur. Sed apertiſſime probat, quod eſt paulo infra, *Formoſam reſonare doces Amaryllida ſylvas*. Et item illud, *Montibus & ſylvis ſtudio jactabat inani*. Et illud, *Cum canimus ſylvas, ſylvae ſint Conſule dignae*. Et, *Prima Syracoſio dignata eſt ludere verſu, Noſtra nec erubuit ſylvas habitare Thalia*. Sed maxime omnium, *Ille ego, qui quondam gracili modulatus avena Carmen, & egreſſus ſylvis* (id eſt, Bucolico ludicro (*vicina coegi, Ut, quamvis avido parerent arva colono*, id eſt, agres, unde *Agricolae* appellantur, & *Agreſtes*, quare ait, *Gratum opus agricolis*. Ut enim in Sileno dixerit, *Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam*, non magis id exprimendi Bucolici characteris cauſa fecerit, quam ut de ſe ipſe loquens, hoc Epitheto per modeſtiam ſuam Muſam extenuaret. Ergo illic *agreſtem* (hoc eſt rudem) ſuam fiſtulam dicit, & quae carminis Theocritii virtutem aequare non poſſit Quam noſtram obſervationem haud vanam eſſe, nec puerilem, oſtendit ipſe Poeta, cum in perſona Tityri ita quoque de ſe modeſte ait, *Ludere quae vellem, calamo permiſit agreſti*. Quid? quod & Maro hujuſmodi Epitheton ex Lucretii Synepeia hic appoſuiſſe videri poteſt, in 3. ita canentis, *Fiſtula ſylveſtrem ne ceſſet fundere Muſam*. Sed & idem Lucretius fiſtulam, quam modo Tibiam appellat, qua Bucolicum carmen modulantur paſtores, non in agris repertam, ſed in ſylvis, unde *Muſa* quoque *ſylveſtris* ſit appellata, hisce. *ſtris* ſit appellata, his cecinit; *Tibia quas fundit digitis pulſata canentum, Avia per nemora, ac ſylvas, ſaltuſque reperta, Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia*. Quod ſi etiam addamus, hoc loco *ſylveſtrem Muſam* a Poeta dictam; ut in Sileno *Agreſtem*, ut utrumque Lucretii referret Epitheton: quis ita eſſe omnino neget, cum legat paulo infra, *Tum joca, tum ſermo, tum dulcia eſſe cachinni Conſuerant: Agreſtis enim tum Muſa vigebat*. Vide Stipula.

ſilveſtrem animum, de arboribus G. 2:51
ſilveſtres. 2: 302, 374
ſilveſtri. E. 3:70
ſilveſtria. G 2:2
ſilveſtribus. 2: 183. 3: 411. AE. 8: 348
ſilveſtris. E 5:7. AE 9:673
Silvia. AE. 7:485, 503
ſilvicolae 10: 551
ſilvis. E 2: 5 8:97. G. 1: 56 2:310, 323 342. 404. 3:149 4: 261. AE 1:164, 552, 578. 3:442, 583, 590, 675 4:399 5:301. 6:105, 704. 765. 7: 172, 491, 505 10:98, 406, 417 11: 531, 686
in ſilvis E. 2: 31. 5: 43. 7, 68 8: 56. 10: 52. G. 1: 159. 169. 4:473. AE. 3: 646. 6:271, 309 11:896. 12:208
Silvius. 6: 763, 769
ſim. E 2: 19. AE 4: 536. 9: 216
ſimae. E. 10:7
ſimilem. E. 1:21. G. 2: 266. AE 8:649
ſimiles 1: 23. G 2:313 AE. 5:317 594
ſimilis. AE. 1:136 6:144
ſimilis. G 3:192. AE 1:589, 628. 4:254, 558. 5:254, 842 7:502. 8: 396 9:650. 12:477 754
ſimillima. G. 2: 131. AE 2: 794 6:522. 702 12:391
Simoenta AE 5: 261, 634, 903 10:60
Simoentis. AE. 1:618. 3:302
Simois. 1: 100. 6: 88. 11: 257
ſimplex. G. 2:73 3:482
ſimplicis. 3:528. AE 6:747
ſimul E. 4: 26. 6: 26, 34. 9: 18. G. 1: 12. 3: 473. 4: 357, 381. AE 1:144, 559. 2: 524, 755. 3: 352, 471, 630. 4: 499, 581. 5: 298, 317, 357, 385 6. 335, 412, 699. 7: 340. 393. 8: 4, 80, 182. 9: 198, 221, 301, 314, 358, 392, 423, 441, 562, 644. 10: 307, 337, 856 11: 222, 294. 363, 610, 656, 827, 834 12: 26. 62, 88, 326, 442, 692
ſimul, repetitum. G. 3:201. AE. 1: 513, 631. 2:220. 5: 675. 9: 318. 12:268, 758.
ſimul, id eſt, *poſtquam*. G. 4:232. AE 11:908.
ſimulae. 4: 90 12:222.
ſimulacra G. 1: 478. 4: 472. AE. 2: 517. 5: 674. 7:89
ſimulacrum. ſc. *Tritoniae*. 2: 172. *ducendum ad ſedes*. 232, 772

Hoc eſt, equum, quem cum Minerva fabricavit Epeus, ut Demodocus apud Homer. canit Odyſſ. 8 in Alcinoi convivio, quo ille.

illePhaeacenſium accipit optimates. Hunc Poeta noſter facundiſſimus modo, *Inſtar montis equum* appellat, modo *Equi molem*, alias *Equi immanis molem*, interdum *Ferum*, nunc *Dolum*, quandoque *Machinam*, *Monſtrum infelix*, *Clauſtra pinea*, & denique *Lignum*. Nam *trabibus contextus acernis* (ut idem Poeta canit) *ſectaque intextus abiete coſtas*, unde *Durateus*, id eſt, Ligneus, Homero dictus, ἵππου κόσμον ἄεισον Δουρατέου, & quae eodem citato libro ſequuntur. Quem imitatus Lucretius, *Nec cum Durateus Trojanis Pergama partu Inflammaſſet equus nocturno Graiugenarum*. Eum Ariſtoph. eodem, contractiore tamen, vocabulo Δούρειος nuncupat Unde apud Flaccum Argonauticôn 2. *Manet immotis nox Duria luſtris*, vel, ut alii habent codices, *Durica*, eodem ſenſu. Quamquam ſimplicius quidam legunt, *Dorica* pro Graeca; ut, *Et Dorica caſtra*. Equo autem ligneo incluſis Danais expugnatum fuiſſe Ilium, fabuloſe Poetae commenti ſunt. Sed rei veritas ita habet: Equum ligneum, ſimulato pro reditu Minervae voto, Graeci ea magnitudine conſtruxerunt, ut intra moenia Trojana recipi non poſſet, niſi portae murique urbis deponerentur. Enim Sinon, transfugam ſimulans, perſuaſit Trojanis ſi in urbem inducerent, futurum, ut nunquam Graeci adverſum eos amplius arma movere poſſent. Quamobrem dejectis portis & murorum parte, equum introducunt. Capientibus mox ipſis cibum ſecure, ac nihil tale verentibus Trojanis, Danaum ductores ex loco, ubi inſidiis ſubſederant, (unde adhuc illi *Argivorum inſidiae* nomen eſt) prodeuntes apertam urbem invadunt, atque hoc pacto capiunt. Haec ex Palaephato, Graeco auctore librorum περὶ Ἀπίστων accepimus: quorum fragmentum extat parvum, ut le haec periphraſticῶς tranſtulimus. Citat hunc auctorem Probus Maronianus interpres, ſuper verſu ex 3 Georgic. *Frena Pelethronii Lapithae gyroſque dedere*. Licet paſſim legatur *Palaephatus in lib. Apiſton*, pro *Apiſton*. Nam & Suid. ejus libros ita inſcriptos in Collectaneis agnoſcit; quos libros, βιβλία Ἀπίστων, idem auctor eſt circumferri etiam titulo περὶ Ἀπίστων ἱστοριῶν. Hujus Palephati teſtimonio & ipſe Maro utitur verſu Ciris ad Meſſalam illo; *Docta Palaephatia teſtatur voce papyrus*. Qui verſus hactenus in vulgaris codicibus perperam lectus eſt, *Docta Palaepaphia teſtatur voce Pachinus*. Alii ſentiunt, Poetas Equi commentum de monte quodam arripuiſſe, cui Equo nomen eſſet, qui Trojae immineret, per quem etiam facile capta ſit. Ad quod & Virgilius bis alluſerit, *Inſtar montis equum divina Palladis arte Aedificant*. Equi Trojani meminit M. Tull. pro Mur. & lib. de Divin. nec non in Epiſtolis familiaribus.

ſimulans. AE. 1:332. 6:517
ſimulant. 2:17 4:302
ſimulabat. 6:392
ſimulat. 1:209
ſimulata. 1: 710. 3: 349. 4: 105
ſimulato. 7: 385
ſimulatos. 4:512
ſin, & at ſi. G. 1:433, 454
ſin. 3: 295, 483 3:179, 304 *autem*. 4:67, 239
ſin. 2: 233, 276. AE. 1: 555. 2: 192, 676. 8: 598 10: 33, 62, 66 11:324, 419 12:187
ſinant. 1: 18
ſinas 12:49, 828
ſine. verbum. E. 8: 12. 9: 43. G 4: 47, 90 AE. 3: 163, 7: 17 9: 20, 291, 409. 10: 598. 11: 503. 12: 25, 680
ſine. E. 10: 48. F 1: 161. 3: 41, 92, 274, 342 4: 393. AE 1: 133, 276. 2: 771 777 4: 550, 588 3: 36, 272, 694. 6: 292, 368, 431, 334. 776 7: 377 8: 633 9: 273, 343 10: 11, 636, 640. 11: 846. 12: 798, 883
ſinebant AE. 4:651. 11:701. 12:147
ſinent. 6: 870
ſineret. 6:31. 11:103
ſines. 5:391. 10:16
ſinet. 4:540. 6:96
ſingula. G. 3:471. AE 1:453 3: 348. 6: 723, 889. 8: 311, 618
ſinguli autem. AE 9:338
ſingultibus. 9:415
ſingultu. G. 3:507
ſiniſter. 1:445
ſiniſtra. E. 1:18 AE. 9:15
ſiniſtra. ſcil. manu. AE 5: 437. 6: 348, 371. 9: 468. 10: 261
ſiniſtrae. 11: 10
ſiniſtram 2: 671 10:545
ſiniſtri. 7:689
ſiniſtris 2:443. 10:110
ſiniſtro. 10:160
ſiniſtros. 3:830 11:347
ſinit. 2: 779. 10: 427, 433 700
ſinite. 2: 669. 9:620. 10:13. 12:316
ſinito. G. 3:206
Sinon. AE. 2:259
Sinonem. 2:79
Sinonis. 2:193
ſint optantis. E 4:3. G. 1: 118, 160. 2:43, 103 288 4: 395. AE. 2: 123. 3: 100, 262, 487. 6: 623, 711. 11: 294. 12:826
ſint, Praecipientis. G 1:444, 1:284
ſinu 4: 362 AE. 3: 692. 4: 686 6:132. 11:544, 626
ſinuat. AE. 2: 208
ſinuet. G. 3:192
ſinum. E 7:33 N de Genere vaſorum.
ſinum. G. 3:238. AE 4:30 7: 347. 10:819
ſinunt. G. 1: 269. 4:7. AE 7: 270
ſinuoſa. AE. 11:753
ſinuoſo. G 1:244
ſinus. nominat. 2: 76, 123. 3: 424. AE. 2: 23. 3: 531 accuſat. G. 2: 331. 4:420. AE 1: 243, 320. 3: 455, 689. 5: 16, 831. 8:712. 10: 819. 11: 775. *Seno* quoque vulgo, & *Colfo*, ſive *Golfo*, quaſi κόλπος.
ſi qua. nominat. E 4: 23. 7: 40. G. 3: 83 AE 1: 603. 2: 94, 141, 159, 526. 3:433. 4:327 6:184, 367, 459. 7: 43 401, 550. 9: 419, 143 493, 741, 10: 401, 818, 861, 903. 11: 373, 302. 12: 932
ſiqua. AE. 9:134 405
ſi quam. 1: 18, 181 6: 459, 882. 8: 243 9: 134, 312. 10: 458
ſiquam. G 3:489. AE. 1:622. 6:367 11:308
ſi quando, o colliditur. E. 2: 23 G. 3: 98. 9: 172 11:633
ſiquando G 1:259 2:118. 4:228, 314 AE. 3: 500. 10: 272, 803. 12: 749, 851

Servii in 4. Aeneidos in verſum, *Quando optima Dido*, verba ſunt haec: *Sane* Quando, *do brevis eſt naturaliter. Sic Serenus, Quando flagella ligas, ita liga. Virgilius uſurpat, Siquando Thybrim, vicinaque Thybridis arva*. Quod tamen falſo tradit; namque Poeta *do* ſemper producit, ut aperte oſtenditur AE. 11: 384. ubi non colliditur. Nam in reliquis omnibus exemplis *do* cadit in Synaloepham, ſemper tamen longa; niſi ubi in extremo carminis ponitur. In *Siquando* quoque *do* ſemper producit. Quod palam eſt pluribus teſtimoniis. Et ſimiliter cum fit Synaloephe, a ſequente longa excipitur. Ut magis dicendum ſit, uſurpaviſſe Serenum. At vero in *Quandoquidem do* ſemper brevis fit.

ſi quem. G. 4: 6, 281. AE 1: 151, 181 7:225
ſi quibus. AE. 1:578
ſi quicquam. 4:317 8: 140. 112 413
ſi quid. E. 3: 52. 10. 9:32. AE. 1: 603. 4: 317, 381. 5: 688. 7: 273. 9: 446. 11: 374 12:152
ſi quis. E. 6: 9 7:44. G 2:49. 3: 453, 474, 363. AE 4: 319, 328, 684 10: 410. 9: 210. 12:36, 68, 157
ſi quiſquam AE 12:761
ſi quod. 4:520
ſi quos. E. 5:10. G. 2: 265. AE. 1:420
Syracoſio. E. 6:1
Sirenum. AE. 5:864
Siriis. G. 2:88
Sirius. 4: 425. AE 3:141. 10:273
Syrtes. AE. 1: 111, 146. 9: 302
Syrtibus. 5: 51, 192 6:60
Syrtis. 4: 41. 10:678
ſis. E. 5: 65. AE. 1: 330. 12: 439

ſiſtam...

Digitized by Google

ſiſtam. AE 2:620. 6:676
ſiſtat. G 2:489
ſiſte. AE. 4:634 6:465
ſiſtere. 3:7 4:489 11:873
ſiſtet. AE. 3:117 6:858
ſiſtimus. 2:245
ſiſtit. 8:85 10:309, 323 11: 835 12:355
ſiſtro. 8:696
ſiſtunt. G 1:479
ſit. E. 1:19 3:68, 84. 4:17. 5:53. 6:74. 8:43, 55, 89, 106 10:46, 60. G 1:4 52, 416 2:54, 178, 227, 248, 253, 273. 3:136, 141, 193, 290, 387 4:9, 527 AE. 1: 454 2:75 350 564 3:59, 608. 4:29. 5:23. 6:226. 9:213, 653, 713. 10:191 152, 481. 11: 295. 314, 409, 761 12:825
Sithonias. E. 10:66
ſiti. G 2:353 3. 434 AE. 4: 42
ſitiens. ſcil. *arvum* G. 3:237
ſitientis. E 1:65 G. 4:425
ſitim. E 5:47. G. 3:327
ſitis. 3:483
ſitit. E 7:57
ſitiunt. G 4:402
ſitu. G 1:72. AE. 6:462. 7: 440, 452
ſitus. AE 3:451
ſive. E 5:5 8:7 10:37. G 1: 86. 3:212. AE. 1:219, 570. 2:34 3:262. 4:240 7:129, 235, 604. 9:680 10 110, 11:443, 529, 778. 12:838, 892
ſobolem. G 3:71
ſoboles. E 4:49 G. 3:308 4: 100. AE. 4:328
ſocer. AE. 6:830. 7:317. 12: 192
ſocero. 11:440
ſoceros. 2:457. 10:79
ſocia. 2:371 3:352. 8:120. 11:161
ſociam. E 6:20
ſociare. AE 4:16 7:96. 12: 27
ſocias. 1:601. 5:36
ſociatus. 9:594
ſocii. G. 1:346. 3:528. AE. 1:198. 2:387 8:15, 71, 229, 240, 282, 290, 408, 455, 514, 532, 560 617 5: 200, 190, 778. 9:54 10: 299, 569, 444, 505, 738, 799, 841 11: 272, 865. *Aeneſi* dicti ſunt comites Aeneae. Feſtus, lege *Comites*, *Sodalis*.
ſociis. AE. 1:309, 553, 633. 2:316, 429, 748. 3:12, 234, 259. 7:359 8:818. 10:258. 12:25, 533, 884
ſociorum. 5:638 8:174
ſocios. E. 8:70. AE. 2:194. 217, 360, 390, 523 2:267, 339, 795 3:471. 4:289, 375, 572, 601. 5:43. 283, 746, 795, 860 6 183 229, 890 8:56, 87, 491, 546. 9: 71, 150, 351, 758, 768, 780. 10: 241, 287, 293, 441, 831. 11:12, 22, 200, 322 12:38 110
ſocium. ſ il. *agmen*. AE. 2: 613 4:142. 5, 711 6:161. 9:199
ſocium. 5:174. 9:538 10: 410. Sic & Flaccus Valerius Argon. 3 *Charis ſocium degreſſibus haerent*.
ſociat. 7:264
ſodalis. 10:386
ſol. E. 2:67 G. 1:231, 438, 564 2:321. 3:357. 4:51, 401, 426. AE 1:568. 3: 284, 508. 7:100, 218. 8: 97 11:176
ſola. AE. 8:10. G. 1:30:3: 212
ſola. E 10:14 AE 4:322. 5: 613 6:268 11:582
ſola. in recto ſing. E. 10: 48. G. 1:389. AE. 1:597. 3:183, 365, 489, 660 4: 32, 82: 413, 462, 467, 543. 5:651. 7:52. 8:581. 9:117, 257. 10:879 11: 504. 821
ſolabar. AE 1:239 9:489
ſolabere. G. 1:159. 10:829
ſolae. ſc. *apes* G 4:133
ſolam. G. 3:467. AE. 4:421. 9:482 12:180
ſolamen. AE 3:661 10:493, 895
ſolando. 4:394
ſolans. G. 4:464
ſolare. AE. 9 290
ſolata. G. 1:293
ſolatia. E. 9:18: AE. 5:367. 8:514. 11:62. hinc *Solazzo*, *Solazzevole* a *Solazzare* vulgo.
ſolatur. E 6, 46. AE. 5:41, 770 10:191. 12:110
ſolatus. 5:708
ſole. E 2:12 G 1:234, 288 2:512 3:132, 156 AE 2. 431. 3:568. 4:701. 5:89. 6:534. 7:527, 720. 8:23. 9:461, 10: 807
ſolebam. E. 1:24
ſolebant. E. 2:30. AE. 2:1 768
ſolebas. E. 3:26
ſolebat. 6:70. AE. 2:456 7:754. 9:300.
ſolem. E. 6:37. G. 1:48, 399, 415 440, 464. 2 298, 373. 3:439 4:23. AE 1:143. 2:475. 4: 470, 480. 6:641. 12. 172
ſolemus. E 1:23. G 2:186
ſolenne. AE. 12:193
ſolennem. 8:102
ſolennes. G 3:22. AE. 2: 202. 5:301. 5:53
ſolennia. E 5:74. AE 5:605 6:380 8:185. 9:626
ſolent. E. 1:26 G. 3. 461
ſolers. G. 4. 4:327. verbum hoc liquidam geminat, ut placet Capellae.
ſoles. E 9:52. G 1:394. 2. 332, 481. AE 1:745 3:203
ſolet. E. 10:75. AE. 2:592. 6:103
ſoli. E 10:32. AE. 3:366 6:610. 10:442. 12:315, 661
ſolii. G. 3. 302
ſolibus. 1:66
ſolida. AE 6:253 9:809
ſolidaeque. 2:639
ſolidanda. G. 1:179
Inde *Soldo* vernacula lingua quod et *Maſſizzo* a maſſa: et *Saldo* et *Saldar*: ſicut a *Soldo* numo, *Soldato*: unde *Soldar*, *dar Soldo*, *andar al Soldo*, et ſimilia.
ſolidi. AE 2:765
ſolidis G. 2:64, 231. 3:26, 88 AE. 6:69, 552. N. tr. 5 9:357 AE. 11:427
Horat. pro jugi & continuo. *Nec partem ſolido demere de die*: Item Varro Seſquiulyſſe. *Navibus duodecim dum profectus decem annos ſolidos erraſſet*.
ſolidum. G. 2:79. AE. 11: 553
ſolio. 1:506 6:396. 7:169, 210. 8:178, 541. 20, 116 11:301
ſolis. G. 1:92, 403. 2:478. 3:277, 336 AE. 1:742 6:255, 796. 7:10, 130, 227. 8:68, 195, 623. 12: 115, 164
ſolii. G. 1:220. 2:117. 3:249. AE. 9:139 11:569
ſolita. AE 9:214
ſolitae. 2:462. 11:415
ſolitam. 8:389
ſolitum G. 1:413. AE. 9:129. 11:383
ſolitus. E 2:23. AE. 5:370. 9:592
ſolium. AE 2:849
ſollicitam. 9:89
ſollicitanda. G. 2:418
ſollicitant. 2:503
ſollicitas. AE 10:612
ſollicitat G. 3:131. AE 4: 380 11:254 12:404
ſollicito. 2:389
ſollicitos. E 10:6
ſollicitum G 4:262
ſollicitus. AE 7:81
ſolo. E. 6:64. G. 2:49, 263. 3:117. AE. 1:482. 2:174. 5:27, 392. 4: 177. 5:332. 6:192, 469. 7:230. 8:45. 75 10:101, 180, 180, 767. 11:325, 485, 707 12:380, 547, 569, 688
ſolo G. 4:465. AE 9:439
ſolorum AE 11:545
ſolos 9:138
ſolſtitia. E 1:100
ſolſtitium E 7:47
ſolvat. AE 4:479 12:205
ſolve G. 3:64 N tr. 5. AE. 11 463 5:420 9. 90
ſolvebat 11:4
ſolvent E. 4:14 G. 1:437
ſolvere. G. 2:541 AE 4:487. 10:91
ſolvere. G 4:214. AE 5:581. N tr. 5, 831 N 3
ſolves. 3:404
ſolvet. E. 4:41
ſolvi. AE. 5:773 9:253
ſolviſti. 6:510 N. tr. 5
Infra, *At pius exequiis Aeneas rite ſolutis*. adi N. tr. 5
ſolvit. 2:26 4:55 N tr. 5:5 856. 8:238. 10:418. 12: 686, 867
ſolvite. E. 6:24. AE. 1:562. N. tr. 5. 4:574. 7:403. N. tr. eodem.
ſolvitur. AE. 4:530 10:305
ſolum. adverb. E 3:48
ſolum. E. 6:35 G. 1:64. 2: 204, 276, 356, 399. AE. 1:367. 3:698. 4:202. 5: 199. id eſt, *mare*. 6:256. 7:111. 9:666. 10:60
ſolum. adject. E. 9:44. AE. 3:636. 4:324. 7:389. 9:200, 298, 438. 11: 220, 365, 434, 442. 12: 466
ſolvo. AE. 4:703 10:111. N tr. 5
ſolus. E. 2:4. 3:83, 107. 3:8. G. 4:517. AE. 1:664. 4: 22. 5:225, 370, 519, 542. 7:776. 10:442. 11:23, 179. 12:16
ſolutae. AE. 3:65. 9:126. 11: 34
ſoluti 9:236
ſolutis. 7:5

INDEX ERYTHRAEI.

ſolute. G. 2:386 N.tr 5
ſolutos. G. 3:400. AE. 12: 870
ſoluunt. G. 4:199
ſoluuntur 3:424,523.4:302. AE. 1:92:953
ſomni G. 1:208,342 2:470
Somni. AE 6:390,893

Lege Homeri Odyſſ. 19. & Macrobium in ſomnium Scipionis libro 1. cap. 3

ſomnia. E 8:108.AE 5:840. 6:283 10:642
ſomniferi plur. AE. 7:758
In ſomnis, pro *in ſaraniis.* 11 353.2:270 3:151. 4:353, 466, 557
ſomno. E. 6:14. 7:45. G. 2: 78. 4: 414. AE. 1: 470, 680. *vinoque ſepultam.* 2: 265

Alibi, *paſſim vino ſomnoque ſee berbam Corpora fuſa vident.* Lucret per initia 3. *Praeterea molli quam ſomno dedita membra.* Qui facile excitantur a ſomno, ut canes, *Leviſomni* appellantur ab eodem Lucr in 5. *Et leviſomno canum fido cum pe o-re corda.* Vulgo, *l'ha il ſonno ſottile, & leggiero* 302, 794. 4: 185, 527, 572 6: 510, 702. 9:224.236,316

ſomnos. G 3:435,530.AE 2: 9 4: 81 244,555,560. 7: 83, 754
ſomnum. E 1:56.AE 7:458
ſomnum, id eſt, *in ſomnis* 3:635.5:636
ſomnus. G. 4: 496. AE. 5: 147, 838. 8:67. 10: 146. 12: 330
ſonabant. 5:866
ſonandum G 3:294
ſonans. 3: 149. 4:370.AE. 3: 233. 6: 50. 7:686 9: 125. 12: 886
ſonant. E. 5:64. G 3:555. 4: 50 AE. 4:149, 183. 7:637, 721 12:592
ſonantem. G 1:76.3:269 AE. 5: 521. 6: 753. 9:660.12: 248, 529
ſonantes E 10:58.G 3:184 4:364 AE. 1: 200.5.169 11: 863
ſonanti 1: 264
ſonantia 3: 442 6:551,704. 12:522
ſonare. G. 3:191

Scilicet pulſus Unde *Sonipes* pro equo. Quare Poeta ait, *Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.*

ſonare verbera ſaeva. AE. 6: 557. Sic *Inſonuitque flagello.* Et *Verberaque inſonuit.*

ſonaret. E.6:44
ſonat. G. 2: 163 3: 88,239 AE. 1: 328 6: 180. 7:843, 701. 9: 631. 11:135,652, 774 12:477
ſonipes. 4:135.11:600,638

Pes in compoſitione fit correpr. Horat. Serm. 1. *Omnia magna loquens, modo ſit mihi menſa tripes*, & Auſonius, *Qui bipes, & quadrupes foret, & tripes, omnia ſolus.* Adi vocabula *Equus*, *Equitem*, *Pullus*, *Feri*, *Feris*, *Bigis*, *Biiuges*, *Biiugi*, *Biiugis*, *Biiuga*, *Biiuges*, *Quadrigae*, *Quadrigis*, *Quadriiugis*, *Quadriiugo*, *Quadriiuges*, *Quadrupedante ungula*, *Quadrupedantum*, *Quadrupedem*, *Quadrupedes*, *Quadrupedum ungula*, *Quadrupes Alipedum*, *Iugales geminos Cyllarus*, *Rhoebe*, & *Currus*, praeſertim, quom pro equo accipitur, G 1: 512. 3: 91. AE 12: 291 atque ex his per reliquos caſus quaedam: & hinc rerum ac verborum ad equos ſpectantium mundiſſimam ſupellectilem comparabis.

ſonitu. G. 1: 356, 327. AE. 2: 466. 7: 499. 8: 525, 596. 9: 715. 10:266. 11: 614
ſonitum. G. 1:475. 2: 306, 31, 85. 4: 333, 409. AE. 2:243, 308. 3:238. 584, 648, 669. 5: 139, 7: 567. 8: 531. 9: 503, 667. 11: 458, 799. 12:267, 458, 524
ſonitus. G. 4: 72, 79, 151 188. AE. 2:210,302,723 4: 435. 6: 586. 7: 628. 11:802
ſono. AE 2:423
ſonoros. 1:53
ſonore. 7: 462
ſonorem. G.3:199

Jam dixerat Lucr. *Et lepida quae ſunt fucata ſonore.*

ſonoribus. AE. 9: 651

Idem Lucr. in 6. *Plenaeque ſonoribus aures.*

ſonoris AE. 12:139
ſonore. 12:712
ſontem. 10:854
ſontes. 6:570
ſonuere. 9:732. 11:562
ſonuerunt. 2:113. 3:306
ſonum. G. 3:83
ſonus. G. 4: 260. AE. 2:728. 5:649 9:752. 11:619
Sophocleo. E. 8:10

Sidonius in *Sophocles pho* correptam poſuit: *Ceſſiſſent Sophocles, & Euripides.* Ubi *ſent Sopho*, Dactylus eſt. Eſt enim verſus Phalaecius.

ſopitas. AE. 8:542
ſopitos. 5. 743. 2. 410. 10: 648
ſopitum. 1: 680

Sane *ſopire ſo* producit Ovid. Metam. 7: *Herbis ſoporeſt ſopire draconem.* Idem *ſo* in compoſitione contraxit: ut in Heroidibus, *Purpureo tacuit ſemiſopita toro.* At Claud. de raptu Proſerp. 3. protraxit, *Semper Innoccidues, Inſopitoſque manere.*

ſopor. E. 5:46 G. 4:190 AE. 2:253. 3:173, 511. *conſanguineus leti.* 6: 278

Id eſt, frater, ut canit Heſiod. Hinc Naſo, *Stulte, quid eſt ſomnus, gelidae niſi mortis imago?* & Catull. mortem intelligens, *Nox eſt perpetua una dormienda.* Sed & ſacra pagina *dormire mortuos* dicit, carnis reſurrectionem expectatores AE. 8: 27

ſoporae. 6:390
ſoporatam. 6:420
ſoporatum. 5: 855 vulgo *Addormentata.*
ſoporem. 4: 522 8:406
ſoporiferum. 4:486
Soractis. 7:597. 11:785

Nunc *monte ſan Treſto*, corrupto vocabulo, pro *Silveſtro*, a divo Silveſtro Pontifice accola. Et eſt in Sabinis.

ſorbet. 3:422
ſorbis. G 3: 380. *Sorbolo* Veneti, forma diminotiva, quam plurimum amant.
ſordeat. E. 2:422
ſordida. 2:28
ſordidus. AE. 6:301
ſoror. G. 4: 341. 354. AE. 1: 47, 329. 4: 9, 47, 420, 424, 438, 673, 682. 7: 487, 503. 10: 439. 11: 843. 12: 222, 623, 632, 676, 871
ſoror, & conjunx. 1: 47
ſororem. 4: 8, 179, 476, 634, 677. 12: 138, 682, 818
ſorores. G.2:494. 4:351,382. AE. 7:327
ſorori. AE. 4:51. 456, 478. 6, 250
ſororis. 4:435. 8:157
ſororum. E. 9:65. AE 1:322, 326. 6:572. 7:324, 454 10: 390. 11:215
ſors. E 9: 5 AE. 10: 40. 11: 165
ſorte. 1:139,508. 2:201. 555. 5:132, 190 6:431 761. 11: 110 12:54, 932
ſortem. 5: 490. 6:114, 332. 7: 254. 9:263 12:243
ſortes. 4: 346, 377 6:72. 7: 269
ſorti G 4: 165 AE. 9: 272. 10:450
ſortibus. AE. 6:22
ſortiro. G. 3:71
ſortis. AE. 10:501. N.tr. 4
ſortita. 9:274
ſortiti. 2: 18 3: 510, 634 8:445
ſortitus. 3: 323. N. tr. 4. 11: 920
ſoſpite. 8:470 11:56
ſpadices honeſti. G. 3:82

Spadiceus color eſt palmeus Palmarum etiam termites enim fructu ſuo *Spadices* & *Bai* Graecia nuncupat. Unde & nunc *Baina* equos, qui *Badius* Vaſſoni, ut eſt apud Feſtum, & *Balius* Caſſio medico nominari videtur. Nam is in Problematis generoſos ait equos eſſe Balios. Color hic vulgo alias *Leonato* dicitur. Fuit & *Balius* Achillis equi nomen generoſiſſimi, ut immortalis. Adi Gell. lib. 2. cap. quo de coloribus tractat. Lege & omnino Gloſſemata Barbari in Plin. in verbis Ballus, & Spadix.

ſpargam. AE. 6: 884. 7: 551
ſpargat. E. 3: 87. AE. 9: 629
ſparge. E. 8:30. adagium. 82. G. 2: 347
ſpargebat. AE. 4:584. 9:459. 12: 113. *Implebat* exponit N. tr. 5 locum ex 4 adduceos. Lumine montes ſummos orta dies.
ſpargens. AE 4:486. N. tr. 5. 6:230. 11:650.
ſpargere. 2:98. 4:160, 635. 7: 77, 754
ſpargeret. E. 9: 20
ſpargimus. AE. 12:51
ſpargit. 6: 636. 12:339
ſpargite. E 5: 40. AE. 3:605
ſpargitur flamma. 8: 695. Ut *ſpargens haſtilia.* Et s nt

ſpargimus ferrum.
ſparguntur. AE. 11:191
ſparſa. G. 3:234. AE. 1:602. 5:426. 12:106
ſparſas. AE. 3: 126. 4: 665
ſparſerat. 4:512
ſparſero. G. 4:522
ſparſerit. 4:29
ſparſi verpes. AE. 8: 645. Hoc eſt, maculis notati, & diſtiocti.
ſparſis pellibus albo. E. 2: 41. Quod alibi dixit, *Et maculoſae tegmine lyncis.*
ſparſit. E. 5: p. AE. p: 191
ſparſo. AE. 5: 413. 12: 308
ſparſos. 4: 21
ſparſuros. 11: 82
ſparſus. G. 4:229
Hoc eſt, ſpargens: participium eſt pro participio.
Spartae. G. 3:405
Spartam. AE. 2: 5p7. 10: 92
Spartanae. 3: 816
ſparus. 11: 682
N. De genere armorum; & lib. 4. Cicer. pro Mil. *Sparorum, pilorumque multitudo.* Saluſtius De conjur. Cat. *Sed ex omni copia circiter quarta pars erat militaribus armis inſtructa; caeteri, ut quemque caſus armaverat, ſparos, lanceas, alii praeacutas ſudes portabant.*
ſpatia G. 1:515
Servius interpretatur, id eſt: Currendo plus eorum curſus augetur. Nota elocutionem Virgilianam, cujus rationem, ut audio, viri, etiam apprime eruditi, non agnoſcunt. 3. 203. AE. 5:316, 325. 12:129
ſpatiatur. G. 1: 387. AE. 4: 62
ſpatiis. G. 2:541. 4:14p. AE. 5:584. 7.381. 9:275
ſpatio. 5:203, 321, 32p. 10: 219
ſpatium. E. 3: 105. AE. 4: 433. 6: 634. 10:400, pp2. 12:696, 908
ſpe. E. 6: 18. AE. 1: 352. 4:235, p2. 6:876. 11: 18, 49, 437, 491. 12: 325, p96
ſpecie. AE. 4:1p0
ſpeciem. 2:407. N. tr. 5
ſpecies. G. 1: 421. 2: 103. 4: 406. AE. 6: 208
ſpecimen. G. 2:241. AE. 12: 164
ſpectabat. G. 4: 367. AE. 12: 136
ſpectabis. G. 1:158. N. tr. 5.
ſpectabit. AE. 10:245
ſpectacula. G. 4: 3. AE. 6: 37
Propertius nonnullis antepenult. corripere videtur in 3. *Spectaculum capta nec minus urbe fuit.* Sed tu *Spectaclum* potius admittas triſyllabum.
ſpectans. AE. 8:68
ſpectant. 10:p60 11:200
ſpectare. G. 2: 43p. AE. 3: 655
ſpectat. G. 1:96. AE. 11: 837
ſpectata. G. 1: 19p. AE. 6: 687. 8: 151. N. tr. 3
ſpectator. AE 10:443
ſpectent. 12:15
ſpectentur. 9:235
ſpectes. E. 3:48
ſpecubus. G 3:3p6
ſpecula. E. 8:59. AE. 3:239 10:454. N. tr. 6
ſpeculamur. G 1:25p
ſpeculantur. 4: 166. AE. 1: 516
ſpeculata. p:477
ſpeculator. 12:349
ſpeculatur. 11:853
ſpeculatus. 3: 515. 10: 290, 769
ſpeculis 4: 586. 7: 511. 11: 526, 87p
ſpecus. G. 4:418. AE. p: 568. 8:241, 258, 418. *atri vulneris.* 9: p00
De altiſſimo pectore Antiphatis, Turni enſe recluſo. Sic infra, *Latebras animae, & pectoris oras.*
ſpelaea. E. 10:52
ſpelunca. AE. 3. 424. 8: 215 6: 23p. 8: 193
ſpeluncae. G. 2. 469. 3: 145. AE 8: 234
ſpeluncam. 4: 124, 165. 8: 210, 224, 304
ſpeluncis. G. 4: 364. AE. 1: 60
ſpem. E. 1: 15. G. 2: 224. 3: p3, 473. 4: 162. AE. 1: 209 219. 2: 676. 4: 55, 477. 6: 364. 9: 291. 10 10p, 371, 648. 11: 308, 411
ſperabant. AE 12:242
ſperanda. 11:275
ſperans. 6: 526. 10: 385
ſperare. G. 4: 325. AE. 1: 451. 2: 354. 4: 419. 6: 3p6. p: 126
ſperaret. E. 2:2
ſperaſſem. AE 2: 658. 4: 308. 9: 561
ſperate. G. 3: 288. AE. 1: 543. 9: 158
ſperavi. AE. 4: 338
ſperavimus. 10: 42
Sperchius. G. 2: 487
Amnis hic Theſſaliae, poſtea Salambria a recentioribus vocatus.
ſperem. AE 5: 18
ſperemus E. 8:26
ſperent. G. 1:36
ſperet. AE. 4:292
ſpernis. E. 3: p4
ſperno. AE. 7:261
ſpero. 4:382
ſpes. E. 1: 33. AE. 1: 556 2: 13p, 162, 1p0, 281, 503, 805. 3: 543. 5: 183. 8: 580. 9: 131. 10: 121, 263. 12: 57, 168
ſpes. plur. G. 3. 105. AE 3: 103. 4: 2p4. 5: 672. 8: 510. 524, 62p. *ponite ſpes.* 11: 309
Sp hoc loco finalem praecedentis brevem in ſua natura manere permittunt, ſicut & *pſ*, apud Sedulium, *State choro, & placidis coeleſtia pſallere verbis.* Et apud Fortunatum, *Vocibus alternis divina poemata pſallunt.* Ruſus *ſp* longam efficiunt: ut, *unde ſpiſſa comas*, quemadmodum *ſc* apud eundem Sedulium: *Adveniat regnum jam jamque ſcilicet illud.* Adi *Ponite ſpes.* 12: 35
ſphaera. G. 1:324
ſpicula, pro *ſagittis*, E. 10: 60. AE. 7: 497. 9: 606. 11: 5p5, 654, p74. 12: 403
ſpicula, id eſt, *pila*. 5: 307. 7: 165, 625, 68p. 10: 888. 11: 606, 676. 12: 563
ſpicula, de apibus. G. 4. p4, 23p
ſpicula. AE. 7: 186. 12: 408
ſpina. G. 3:87. 10:383
ſpineta. E. 2:9
ſpinis. 5:39. AE. 3:594
ſpinus. G 4:145
Spio. G. 4: 338. AE. 5: 826
ſpirabile. AE. 3:600
ſpiracula. 7:568
ſpirans. G. 2:154
ſpiramenta. 1: 90. 4: 39. AE. 9: 580
ſpirans. p: 510
ſpirant. 5:844. 10:291
ſpirante. G. 2:316
ſpirantem, ſc. *Cacum*, AE. 8: 304
ſpirante. G. 2: 140. 3: 356. AE p: 281. 9:645.
ſpirantia. G. 3:34. AE. 4: 64: 6:84p
ſpirantibus. G. 1:327. AE. p: p53
ſpirantis. G 4:31
ſpirare. AE 4:562
ſpirate. 3:529
ſpiravere. 1: 404
ſpiravit. G. 4:41p
ſpiris. AE 2:217. 12: 848
ſpiritus. E. 4: 54. G. 3: 506. 4: 300. AE. 4: 336. 5: 648. 6: p26. Macr. in Somnio Scip. lib. 1. c. 9. 12: 365
ſpiſſa. AE. 5: 336. 9: 509
ſpiſſis. 2: 621
ſpiſſo vimine. G. 2: 241
Sic: *Immani pondere caeſtus.* Et *Candenti corpore cycnum.* Lege *Sanie.*
ſpiſſus. 2: 236. N. tr. 5.
ſplendentibus. AE. 12:417
ſplendeſcere. G 1:46
ſplendet. AE. p:9
ſplendida. 2:63p
ſpolia. 1: 486. 4: 93. 5:393. 9:457 10:504, 862. 11: 15, 193, p41
ſpoliant. 5:661 11:197
ſpoliata. 5:224 9: 358
ſpoliatum. 12: 935
ſpoliaverat. 11: 80
ſpoliavit. 6:168
ſpoliis. 1: 289. 2: 395, 504. 6: 855. 8: 202. 9: 242, 450. 10: 449, 775. 12: 947
ſpolio. nomen. 10: 500
ſpolior. 7: 599
ſpoliorum. 11: 782
ſpolium Actoris Aurunci. 12. 94
Poetica urbanitate Juvenalis hunc ſemiverſum de haſta dictum figurate ad ſpeculum tranſtulit, cum Sat. 2. dixit, *Ille tenet ſpeculum pathici geſtamen Othonis Actoris Aurunci ſpolium.*
ſponda. 1: 698
ſponde. 9:296
ſpondeat. 5: 18
ſpondet. 12: 637
ſponſae. 2:345
ſponte. E 4: 45. 8: 106. G. 2: 11, 4p, 501. AE. 4: 341, 361. 6: 81. 7: 204. 11: 828

ſpretae. G. 4. 520. AE. 1: 27
ſpretos G. 1:233
ſprevisti. AE. 4: 678. N. tr. 4.
ſpuit. G. 4:97
ſpumabant. AE. 8:672
ſpumabat. 11:348
ſpumam 3:567
ſpumant. 6: 534. 5: 142. 10. 208
ſpumantis. 2:209. 12:651
ſpumantem. G 4:529. AE 1: 739. 4: 158, 665. 9: 103, 701. 11:770
ſpumantes. 10:300
ſpumanti. 9:436
ſpumantia. E. 3:67. G 4:140. AE 3: 66 4: 135. 5: 817, 124. 12 5, 372
ſpumantibus. AE. 3:268
ſpumantes 1:324 *equi*. 6: 881. Luci. 5. *Spumigeri ſuis adventu*.
ſpumare. 8:689
ſpumas. G 3:303 3:449. AE 1:35, 208 4:583
ſpumat. G. 2 6
ſpumaverit. 3:309
ſpumea. AE. 7:389 10: 212
ſpumeus. 2: 419, 496. 11: 626
ſpumis. G. 3: 111, 516. AE. 7:465
ſpumoſa. 6:174
ſpumoſi. 12:314
ſqualent G. 1:308
ſqualentem, id eſt, *ſordidam*. AE. 2: 777. N. tr. 5. 19: 314
Apud Nonium libello de Impropriis, ad hunc locum maxime facientia leges. Idem tract. 5. interpretatur *fulgentem*. Adi Macr Sat. 6. cap. 8. auro, alboque orichalca loricam. AE. 12:87
ſqualentes. G. 2:348
ſqualentia. 4:13
ſqualentibus. 4:91
ſqualore. AE. 6:299
ſquama. 9:707
ſquamam. 5:88
ſquamea. G. 3: 426. AE. 2: 218
ſquamens. AE 1:130
ſquamis. G: 545. 4: 93. AE. 8:436 11:438, 754, 772
ſquamoſus. G 4:408
Idem in Culice, *Squamoſus late torquebat motibus orbes*. Et inferius *Horrida ſquamoſi volventia membra draconis*.
ſtabant. AE. 6:313. 7: 275. 8: 641
ſtabat. 2: 88. 8:233. 623. 9: 581. 10, 654. 12: 398, 772
ſtabili. E. 4:47. AE. 2: 72: 4, 126
ſtabis de marmore. E. 7. 32 unde *Statua*.
ſtabit. G. 2. 395 lege *ſtans*. 4: 25
ſtabula. E. 6:60. G. 3:288, 302. AE. 6: 179. 9: 388. 10:723
ſtabulans. AE 7:286
ſtabulare. G. 3:224
ſtabuli 4:435. AE 7:512
ſtabulis. E. 3:80. 6: 85. G. 1: 335: 484. 3: 293, 352, 407, 424, 557 4: 14, 191, 330. AE. 2: 499. 8: 207, 213. 9:506
ſtabulo. G. 3:184
ſtabunt. 3: 34. leg. *ſtabis*. 10: 494
ſtagna. 3:329, 430. 4. 18. AE. 1: 126. 6: 323, 330 7: 130. 50: 765. 11: 438. 12:477
ſtagnantem. G. 4:288
ſtagnantis. AE. 3:698
ſtagni. 8. 88
ſtagnis. G. 1:384. 4:493. AE. 11:139
ſtandi 5:384
ſtans. G. 3:486. AE. 3: 327. 5:775. 8:680. 10: 261. 12: 564
ſtant. E. 7: 33. N. tr. 5 10: 16. G. 2: 273, 386. AE. 2: 639, 767. 3: 210, 277. 4: 309 6: 300, 652, 697, 779, 903. 7: 553. 8. 592. 9:229, 471. 10: 12, 359, 857, 963
ſtantem. 2:460. 9:579
ſtantes. 2:285
ſtare. G. 3: 84. N. tr. 5. AE. 7: 374. 8: 399, 10, 455. 10: 408
ſtarem. 12:832
ſtares. 3:173
ſtares Troja. 2: 56
Stares habes Palatinus codex, ut evitetus Homoeoteleuson, *Stares*, & *maneres*. Quamquam alii legunt *maneret*, *ſtares* retento.
ſtaret. E. 2:26 AE 2:113
ſtat. G 3:548. 4: 209, 356. AE 1:646. 2:333, 730. N tr. 5 4:135, 539. 5:437. 6: 22:554. 8:192. 10:467. N. tr. 5. 771. 19:817. 12:565, 678, 718
ſtate. 9:376
ſtatio. G. 4:8, 421. AE. 1: 23. 5:128
ſtatione. 9:183, 222. 10:297
ſtatis. 12:425
ſtatuam. E. 5:68. AE. 9: 627
ſtatuent. 6:380
ſtatuere. 2:150, 184
ſtatues. 2:295
ſtatui. 4:653
ſtatuit G. 3:75
ſtatuiſſe. AE. 21:302
ſtatuit. G. 1:353. AE. 10: 506
ſtatuo. AE 1:573
ſtatus. 7:38
ſtatuunt. 1:714 7:147
ſtella. G. 1:222, 336. AE. 2: 694
ſtellantis. AE 7:210
ſtellas. G. 1:365. AE. 5:42. 9: 21
ſtellatus. 4:261
ſtellio. G 4:243
ſtellis. G. 1: 137, 396. AE. 3: 521. 4: 482. 6: 798 11:202
Stellarum nomina unde ſint, lege Macrob. in Somnium Scipionis lib. 1 cap. 19.
ſterilem. G. 1: 70. AE. 6: 231
ſteriles. E. 3: 37 G. 1: 84, 134. 2: 70. 111, 440. AE. 2: 141
ſterilis. G. 2:53
ſternacis. AE. 12:364
ſternamur. 11:374
ſterne. 7:426 11:485
ſternendus. 8:566
ſternentes. 10 318
ſternere. G. 5: 298. AE. 7: 692. 10: 119, 733. 12: 97, 464, 545
ſterneret. 8:89. 11:796
ſternet. 6:858
ſternimur. 3:509
ſternit. 1: 190. 2:506, 603, 193, 571, 698, 702, 754. 10:352, 997
ſternitur. 5: 481, 821. 7: 533. 9: 666. 10:429, 730, 781. 11:87
ſternuntur 2:364. 10: 425
Steropes. 8:425
ſtet. 6:471
ſteterant. 3:110. 9: 122. 10: 223, 334
ſteterat. 2:352. 12:767
ſteterunt 3: 403
ſteterit. G 2:270
ſteterunt. AE 2:774. 3:48
ſtetimus 11:282
ſtetit. G. 2: 180. AE. 1:268. 2: 52, 163. 5: 383, 414, 477. 6. 432. 7: 291. 9: 389. 11: 422, 537 666, 938
Sthenelum. AE. 10. 388. 12. 341
Sthenelus. 2:261
Stygia. G. 4:506. AE. 5:855. 6:385 391 12:91
Stygiam paludem jurare graviſſimum diis jusjurandum, Odyſſeae 5
Stygiam. AE. 6:323, 369
Stygias. 6:374. 7:775
Stygii. 8:296. 9:104. 10:113. 12:816
Stygiis. G. 3:551. AE. 3:215. 7:476
Stygio. AE. 4: 638, 699. 6: 252
Stygios. 6:134, 154
Stimicon. E 5:55
ſtimula. AE. 4:576
ſtimulis. 7: 405. 11: 337, 432, 728
ſtimulos. G 3: 210. AE. 6: 101. 9:718
ſtipant. G 4:164, 216. AE. 11 433
ſtipante. 1:498. 4:136
ſtipat. 3:463
ſtipato. 4: 544. 10: 328. 11:12
ſtipite. 3:43. 4:444
ſtipitibus. 7:524. 11:894
ſtipitis. 7:507
ſtipula. E 3:27. G. 1:315. 1: 297
ſtipulae. G. 1:289
ſtipulam. 1:85
ſtipulas. 1:32
ſtipulis. 3:99
ſtiria. 3:366
ſtirpe. 1. 171. 2: 312, 379. AE. 12:208, 781. N. tr. 5. G. 4: 322. AE. 1: 626. 3: 94. 5:297. 6: 864. 7: 99. 8: 130. 10: 543. 11: 394
ſtirpem. AE. 4: 622. 7. 293. N. tr. 4, 579. 12:770
ſtirpes. G 2:24
ſtirpibus 2:53, 209, 307
ſtirpis. G. 4: 182. AE. 5: 326. 3: 711. 8: 629. 12: 166
ſtivaque G. 1:174
Styx. 1: 241. 4: 480. AE. 6: 439
ſtomacho. AE. 9:599
ſtrigem. G. 3: 247, 556, AE. 6: 829, 12:454
ſtrages. 9:526, 784
ſtragis. 6:504 19:384
ſtramine. 11: 67
ſtrata. AE. 7: 54. Lucretius in 6. *Corpora ſola jumentis ad aquarum ſtrata jacebant*. AE. 1: 422. Luci. 1 *Strataque jam vulgi pedibus detrita viarum Saxea conſpicimus*. Strata quoque vulgo *Strada*.

ſtrati.

ſtrati. G.3:283
ſtratis. AE.3:176 4:82 392. *mollibus*. 8:415
Lucretius 4: *Quam lecti mollia ſtrata*.
ſtratis. AE 3:247 7:88,94. 8:366
ſtrato. 1:700. 3:513
ſtratum. E 9:57
ſtratus. AE.10:326
ſtraverat. 11:944
ſtravere. 8:719
ſtraverunt. 5:763
ſtravi. 8:562
ſtravit. G.1:331. AE.9:517. 10:311
ſtreperet. 10:568
ſtrepit. 6:709 9:808
ſtrepitant. G.1:414
ſtrepitu AE.8:305
ſtrepitum. G. 2: 492. AE: 412:6:559
ſtrepitus. G 3:79 AE.1:725. 6:865 9:395
Strepitus, pedibus excitatus ſonus eſt. Tibullus, *Non ſtrepitu terrete pedum*.
ſtrepuerunt. 8:2
ſtricta. 2:334
ſtrictam. 6:291
ſtrictis. 2: 449 7: 526. 12: 288, 663
ſtricta. 4: 580 10: 715 11: 275
ſtrictum. 10: 577. N. tr. 5, 651
ſtricturae Chalybum. 8: 421
N. libello 1 & de Doctorum indagine, quem ſi leges, omnino operae pretium facies. Hinc *Strictas* quas Veneti appellant, dici exiſtimo, quaſi *ſtrictas*.
ſtridebat. 1:449
ſtridens. 1: 102. 4: 185. 6: 288. 9:419, 632, 705. 12: 319, 859, 926
ſtridunt. 12: 692
ſtridente. 5:502. 7:531
ſtridentem. 9:586. 10: 645, 776
ſtridenti. E. 3: 27
ſtridentia. G.3:336. 4: 172, 310. AE 8:450
ſtridentibus. AE 2: 597. 8: 691
ſtridere. G 4: 556
ſtridit. 4:262. AE.4:689
ſtridor. AE 1: 87 4: 443. 6: 558
ſtridore. G. 1: 408. AE 7: 65
ſtridorem. AE. 11: 865. 12: 869
ſtridoribus. G.2:162. AE.12: 590
ſtridula. 12:267
ſtridunt. AE:418. 8:420
Strymoniae. G 1:120. AE 10: 265
Strymoniam. AE 11: 580
Strymonio. 10:414
Strymonis. G.4: 508
ſtringat. AE. 3:163
ſtringe. G.2, 368. N tr 5
ſtringentem ripas. AE. 8: 63. N tr 5. lege in *Thybris*.
ſtringentia. ſc. *tela* 10:332
ſtringere, id eſt, *decerpere*. G. 1: 305. N. tr. 5. AE. 1: 552
ſtringeret. G. 1: 317. AE. 10: 568
ſtringunt. AE.9:61. N. tr. 5. id eſt, *tarrfaciunt*, *recidunt*. AE.12:278
ſtrinxerat. 9:577. N tr. 5
ſtrinxit. 9: 294. N. tr. 5. *de corpore Turni haſta*. 10. 478. id eſt, leviter tetigit. Hinc *Stringor* nomen Lucretio in 3 *Et gelidai ſtringor aquai*.
Strophades. AE 3:210
Antea & *Plotae*, hodie *Strivali*.
Strophadum. AE.3:209
ſtruat. 8: 15
ſtructa. 3:84. 3:811
ſtruere. 1:704. 9:42
ſtruerem. 5: 54
ſtrueret. 2: 60
ſtruis. 4: 271. 12: 796
ſtruit. 4:235
ſtruxere. 6:215. 11:204
ſtruxi. 4:680
ſtudia. G 4:5. AE 2:39
ſtudiis. AE 1:14
ſtudio. AE 2: G. 1:387. 3: 318 AE 2:63. 4: 400, 641. 6:651 12:133
ſtudiorum. G. 3 498
ſtudium. 1:21. 2:195. 3:163, 179. AE.11:739
ſtultus. E 1:21 2:39
ſtupa. 5:682
Hinc *Stropae* vernaculus ſermo, quaſi *Stupae*. Quo verbo nonnullae etiam Italiae civitates utuntur.
ſtupeant. E 6: 38
ſtupefactus. G.4.365. AE 7: 119
ſtupet. G.2:508. AE.1:495. 2:31, 307. 5:406. 7: 381 10:249, 446
ſtupor. G 3:523
ſtuppea. G. 1: 309. AE. 2: 236 AE.8:694
ſtupuere. 4:481
ſua. nominativo ſing. E. 2: 65 7:62. AE. 3: 494. 6: 206. 9: 117. 185. 10: 467. 11: 70, 118
ſua, ablat. E. 1: 38 4: 45. 8: 106. G 2: 11, 27 47. 501. AE 1: 377 2: 127. 4: 233. 6: 82. 7: 304. 12: 669
ſua, recto plur. E. 3: 62 7: 53. AE. 1: 161. 3: 469. 5: 832. 10: 111, 428, 471. 11: 422
ſua, accuſ. E 6: 82 G. 1: 57, 124 2:82, 234. 240, 402, 458. 4: 189. AE. 5: 279 6:133, 641. 8: 147. 9: 273 10:260, 632. 12: 2, 129, 393
ſuada. AE. 6:276
u autem amittit vim literae. Nam & *Suadet* verbum eſt ſecundum naturam duarum ſyllabarum: etſi multi triſyllabum putent, quod & Serv. in 1. Aeneid. monet.
ſuadebit. E 1: 56
ſuadebo. G 4:264
ſuadent AE. 2 9.4:81
ſuadet. 1:357 9 340. 10: 724 11:254
ſuae. G 4: 440 AE 10:281
ſuam. E 10:50:5 G 4:49 AE 4:633
ſuarum. 10:219
ſuas. 1:103. 2: 472. AE. 1: 416 9:464 12:393
ſuaſerunt. 3: 363
ſuaſi. 12: 814
ſuaſit. 3:161 10:10, 367
ſuave rubens hyacinthus. E. 3: 62. *rubenti murice* 4:43
Colorum quidam Austeri, alii Floridi, nonnulli Triſtes, & Sordidi: de quibus diligentius nos in libro de Coloribus. Sed & Suavitatem coloribus ineſſe, oſtendit M. Cicero, qui ſuavem hominis colorem appellavit. Et alibi, *Quaedam ſuavitas coloris*, dixit. Nec ineleganter. Quid enim profecto humanis oculis venuſti hominis colore ſuavius blandiri poteſt? Sunt autem *Suaves colores* Flavus, Purpureus, Candidus, & imprimis Roſeus.
ſuaves. E.2:55
ſuavibus. E. 2: 49. G. 4: 200
ſub, cum ablativo, pro *ſubter*, *in*, *poſt*, *juxta*, *per*, ut in exemplis ex interpretatione Servii E 1, 57. 5, 57. 6: 55 7. 1, 10, 54. 9: 44. 20, 14. 40, 68. G. 2: 241, 340. 4: 19, 72, 203, 356, 470. *Sole*, i. *eſtivate*. 512. 3: 551 85, 115, 172, 347, 376, 416, 435, 515, 547. 4: 41, 136, 125, 152, 182. 193, 333, 366. 395, 490, 508, 511, 519, 566. AE. 1: 95, 103, 163, 273, 310, 331, 453. pro *in* Servius. 2: 83, 188, 227, 472, 512, 3: 5, 229, 322, 390, 433, 443, 617, 636. 4: 67, 332, 491, 527, 560, 582, 689 5: 239, 261, 285, 323. *ſub ipſo*. i. *poſt ipſum*. 561, 585, 624. 658 681, 837. 6: 201, 234, 256, 268, 284, 293, 413, 450, 399, 741. 7: 9, 16. i. *per noctem*, Servius, 82, 87 100, 108, 179, 354, 279, 456, 533, 561, 616. 2:28. id eſt, *juxta*, Servius. 43, 217, 254, 292, 515 9: 15, 61, 195, 244, 330. *ipſis equis*. i. *circa equos*. 512. 718 10:167, 202 212, 235, 564, 438, 464, 469, 497 11: 13. *in*, Servius. 236, 485, 499, 637, 849 11: 116, 180, 410, 546, 811, 831, 950
ſub, ſerviens accuſativo. G 1:67. 2 11, 446, 47, 21 321, 402, 409 3:123, 351. 413, 362. AE 1: 662. 2: 138 441, 460 3:243, 421, 576 4:131, 243, 304, 618, 654, 660 5:327, 397, 858. 6:191, 218, 255, 541, 578 790. 7: 43: 527, 660, 766. 8: 24, 348, 165, 638. 9: 483, 496, 699 10:347. 11: 381, 397, 803, 831. 12:14, 579, 952
ſubactis. G 1:50. AE.1:266
ſubactus. AE 12:494
ſubdideratque rotae. 12: 675. alibi, *Pedibuſque rotarum ſubjiciunt lapſus*.
ſubdit 7: 347
ſubdita flamma medullis. G. 3 271. imitatur Lucret. in 3. qui ait, *Nec nimis itai fax unquam ſubdita percit*. Et ſe ipſum in Culice, *Haec cura eſt ſubdita cordi*.
ſubdidere. E.9:7 AE.1:552. 10:50, 80, 615
ſubdicite. 1:373
ſubdicitur. E.3:6
ſubducta. AE 3:565
ſubductae. 3:135
ſubduxerat. 6: 524
ſubeamus. E.10:66
ſubeant. G.1:180. N. tr. 5

ſubeat. AE. 12:733
ſubegit. G. 4: 83. AE. 5:794. 7:214. 8:112. 20:65
ſubere. AE. 7:742. 11:554.
ſuberent. E. 4:31
ſubeſt. G. 3:388
ſubeunt. G. 3:67. AE. 2: 467. 6:13. 8:125. 12:408
ſubeuntem. AE. 2: 216. 9: 370
ſubibant. 7: 161. 8: 359. 9: 371
ſubibat. 3:512. 5:864 7:668
ſubibit. G. 2: 349. AE. 6: 813
ſubibo. 2: 708
ſubjecit. G. 2:492. 11:813. N. tr. 5. 12:66
ſubjecta. 3: 381. 4: 385. N. tr. 5. AE. 1: 717. N. eodem
ſubjectam. 6.223
ſubjectat. G. 3:241
ſubjectis. AE 2:37. 6:853. 11: 186
ſubiere. 3:113
ſubigat. 3:237
ſubigebant. G 1:125
ſubigit. 1: 202. 3:218. N. tr. 5: AE. 6: 302, 367. N. eodem.
ſubigunt. 7:627. N. tr. 5
ſubjicio. AE. 3:214
ſubjicit. E. 10:74. N. tr. 5
Sic Lucr. *Submittit* pro Fundit, Profert, lege *Submittere* 2:19.
ſubjicitur G 4:304. N tr. 5. AE. 2: 236. vide *ſubdidicat*. 5: 103. 7:110. 12:288. N. ibid.
ſubiiſſe. 4:599.
ſubiit. 2: 360. 5: 346. 8: 363. N. tr. 5. 10:798. N. tr. 5.
ſubimus: 3:83, 292.
ſub incertas. E. 5:5
ſubire AE. 6:140
ſubirent. 7:22 12:899.
ſubiiſſet 9: 757
ſubit. G 1:152. AE 1:171, 400 2:240, 575, 725. 5: 176, 203: 281, 339. 9: 334. N tr. 5 10:338, 371, 522: 388, 877. 11:672, 763 12:471
ſubita. G 4: 488 AE. 3:239. 6:290 7:95 11:538, 796. 12:318 356
ſubitae, G. 3: 360. AE. 3: 223
ſubitam. AE 7:479. 9:33. 12: 862
ſubitis 4: 572.
ſubito adverb. G. 2: 288 4: 407, 499 AE. 1:83 5:213, 733, 790. 6:47, 548. 7:694. 8:554, 637 9:541. 10:293, 407. 11:331. 12:421
ſubito enim. 1:509, 535. 2:731, 3:137, 590. 12:249,
De ſubito. dixit Lucret. in 3. *Saepe ita de ſubito promiſta cadentels*. *Subito* verbum, media producta, Sappho Ovidiana, *Quidquid erit, melius quam nunc erit, aura ſubito*.
ſubito. adject. AE. 2:692. 4: 697. 6:710. 8:109. 9: 397. 11:609 12:599
ſubitum. G. 4: 554. AE 2: 680. 5:522. 7:67. 8:81. 11: 566
ſubitus. AE. 5:170. 7:446. 9: 473. 12:376
ſubjuncta. 10:157
ſubjungere. E. 5:29. AE. 2: 502
ſublapſa. G. 1:200. AE. 2:169. 7: 354. 12:686
ſublata, ideſt, *evecta*. 5:642. N. tr. 5:175. 10:502
ſublatis. 12: 16. id eſt, *remotis*. N. tr. 5
ſublato. 2:474
ſublatum. 9:203. id eſt, *ſuſceptum*. N. tr. 3, 749. 12: 729
ſublatus. 2:338
ſublegi. E. 9:21. N. tr. 5
ſublevat. AE. 10: 831
ſubligat. 8:459. 11: 11
ſublime. adverb. E. 9:29. G: 1:320. 3: 108. 7: 170 10: 664
ſublimem. AE. 1: 259. 4: 240. 2: 255. 10: 144 11: 67, 722
ſublimes. 7:285. 12:788
ſublimi. 9:682
ſublimibus. 11:602. 12: 133
ſublimis. G. 1:242, 405. AE 1: 415. 6:237.
ſublucet. G. 4:275
ſubluſtri. AE. 9:373
ſubmergere, 1:40
ſubmerſae 1:69
ſubmerſum. 1:585. 5:125
ſubmiſſa. 10:612
ſubmiſſi. 3:93. N. tr. 5
ſubmiſſo. 12:807
ſubmitte. 12.832
ſubmittere tauros. E. 1:46. N. tr. 3
Submittere pro ſubſtituere Juſtin. Inſtit. lib. 2. de Rer. diviſ. *Sed ſi gregis (inquit) uſumfructum quis habeat, in locum demortuorum capitum ex foetu fructuarius ſubmittere debet, ut & Juliano viſum eſt: & in vinearum demortuarum, vel arborum locum alias debet ſubſtituere. Recte enim colere debet, & quaſi bonus pater familias uti debet*. Sublimis poeta Lucret. *ſubmittit* uſurpat pro *effert*, *producit*, *profert*, *fundit*, ut in primo, *tibi Daedala tellus ſubmittit flores*. Et inferius, *Laetificas nequeat foetus ſubmittere tellus*. *Submittere in ſpem gentis*. G. 3: 73. N. tr. 4. *animos amori*. AE. 4: 414
ſubmota. 8:193
ſubmovet. 7:226
ſubnecte. G. 3: 167
ſubnectens. AE. 1: 492. 10: 138
ſubnectit. 4: 239. 5:323
ſubnixa 1:506. 3:402
ſubnixus. 4:217. N. tr. 5. *enixus* interpretatur.
ſubremigat. 10:227
ſubſidens. 1:254. 9:740. 10: 742. 12:829
ſubrigit. 4:183. N. tr. 1
ſubſedit. 5:498 11:268
ſubſidens. 12:492
ſubſident. 11:836
ſubſidio. 10:314. 12:74
ſubſidunt. 12:820
ſubſiſte. 11:506
ſubſiſtere. 9:806
ſubſiſtit. 12:622
ſubſtiterat. 11:609
ſubſtitit. AE. 2: 243, 739. 8: 87. 10:711. 11:63. 12: 491.
ſubtemine. 3:483
ſubter. G. 3: 298. AE. 3: 695. 4:182. 8:366, 448. 9:514
ſubterlabentia flumina muros. G. 2:157
Subjicienda eſt Hyphen, quia diverſae voces in unam coaleſcunt, ut alibi *Ante malorum*, *Antetulit*, *Ante volans*, *Maleſana*, *Maleſida*, *Maleſuada*, & apud Lucret. *coeli ſubterlabentia ſigna*, apud Terentium, *ſemperlenitas*, apud Propertium, *ſemperamicitia*, apud Ovidium, *Antemel*.
ſubterlabere. E. 10:4.
ſubtexere. AE. 3: 513
ſubtrahe. 6:465. N. De numeris & caſibus. 698
ſubtrahitur. 5: 199.
ſubvecta. 5:721
ſubvectant. 11:474
ſubvectare. 11:132.
ſubvectat. 6:303
ſubvectus. 8:58
ſubvehitur. 11:478
ſubvenit. 12:406
ſubulci. E 10:19
ſubvolvere. AE. 1:424.
ſuburget. 3:202
ſuccedam. 8:507
ſuccedat. 11:826
ſuccede. 8:123
ſuccedere. G. 3: 138, 418, 464. 4:227. AE 3: 541, 7: 214. 10: 847. 11: 1033. 146, 794
ſuccedet. AE. 11:235
ſuccedit. 7:36. 10:690
ſuccedite. 2: 627
ſuccedogut. 2:723
ſuccedunt. 2:478. 8:607 9: 222, 663. 11:481
ſuccenſus. 7:496
ſucceſſimus. E. 5:19
ſucceſſit. AE. 4: 10. 5: 93. 7: 501. 8:327
ſucceſſu. 2: 386: 5:210. 11: 616.
ſucceſſum, 12: 914
ſucceſſus. 5:231
ſuccidimus. 12: 911
ſucciditur. G 1:297
ſuccincta. AE. 6: 555. 10: 634
Succinctam monſtris, ſ. *Scyllam* E. 6: 73. Ipſe antea in Ciri, *Illum Scylla rapax canibus ſuccincta Moloſſis*. AE. 2:323
ſuccinctus. 7:188. 12:401.
ſucciſo. 9:762. 10:700
ſucciſus. 9:435
ſuccos. G. 2:59 126. AE. 12: 419
ſuccumbere. AE. 4:19
ſuccurre. 9:290, 404
ſuccurrere. G. 1: 500. AE. 1: 630. 2: 451. 10: 439. N. tr. 5. in v. ſuccedere legit *ſuccedere*. 521. 12: 813.
ſuccurrit. 2: 317
ſuccurrite. 11:335
ſuccurritis. 2: 332
ſuccus. E 3:6 G. 1:90
Sucronem. AE. 12:505
ſudabit. ſcil. *equus*. G. 32: 203.
ſudabunt. E. 4:30
ſudant. G. 1: 117, 482
ſudantia. 2:118
ſudarit ſanguine litus. AE. 2: 382. Sic *fumantem pulvere campum*, & *Spumantem ſanguine Thybrim*.
ſudent. E. 8:54
ſudes. G. 2:25, 359. AE. 11: 473.
ſudibus 7:524. 11:894
ſudor. G 3:444, 501. AE. 2: 174. 3: 175. 5: 200. *immundus*. G. 3:384
ſudore. AE. 9:458. id eſt, *labore*.

ſore. 12:238

Sudor maris Lucretio dicitur in 2. aqua marina, quia falſedo maris humanum ſudorem imitatur, qui eſt ſalſus: *Sed quod amara vides eadem quae fluvida conſtant, (Sudor uti maris eſt) minime mirabile cuiquam.*

ſudum. G. 4:77. AE. 8:529. N.tr. 1.

Flaccus Valerius in 2. *Cum Dea ſe piceo per ſudum turbida nimbo Praecipitat.*

ſues G. 1: 401. 2: 72, 520. 3: 467. AE. 5: 97 7: 17. 12:198

ſuetl. AE. 3:541

ſuetus. 5:402,414

Ut parce ſimplici utitur, ſic compoſitis frequentiſſime: ut Ad, *Aſſuerint, aſſueſcant, aſſueſcat, aſſueſce, aſſueſcite, aſſueta, aſſuetae, aſſueti, aſſuetis, aſſuetum, aſſuetus.* Ab Con, *Conſueſcere, Conſueta.* Ab De, *Deſueta.* Ab In, *Inſueta, inſuetus, inſuetum*, in quibus omnibus u amittit vim literae, quemadmodum in *ſuave, ſuadeo*, & ab eis compoſitis & derivatis. Quod ſi forte fiat Diaereſis, (ut in *Sylva* ab Horatio in Odis, *Niveſque deducunt Jovem Nunc mare, nunc ſylvae.* Et a Catullo in *Solvit, Quod Zonam ſoluit diu ligatam.* Et in *perſoluenda* ab Ovidio, *Nunc quoque te ſalvo, perſoluenda mihi*, neque non a Tibullo in *Diſſoluenda*, ut, *Stamina non ulli diſſoluenda Deo*) tunc conſonans in vocalem tranſit, quamvis perraro: ut apud Statium primo Thebaidos, *qua nox inopina ſuevit.* Apud Horatium in 1. Sermonum, *fureſque feraeque ſuetae.* Et item apud Virg. in Hortulo, *Holus ſuave, multiplex herbae genus*, eſt enim verſus Jambicus.

ſuffecit. AE. 12: 739. N.tr.5 licet illic *ſufficiat* ſit.

ſuffecti ſanguine & igni ardentes oculos. 2: 210. Flac. 2. *& maculis ſuffecta genas.*

ſufferre. AE. 2:492. N.tr.5

ſuffice. G. 3:65

ſufficiet. 2:291

ſufficimus. AE. 5: 12. N. tr. 9

ſufficit. G. 2: 424. AE. 2: 618. N. tr. 5. 9: 810. N. tr. 5

ſufficiunt. G. 2: 436. 4: 202. AE. 9:515. 12:912

ſuffire. G. 4:241

ſuffoſſo equo. AE. 11: 671 alii *ſuffoſo.* Utramque autem lectionem agnoſcit Servius.

ſuffuderit. G 1:431

ſuffuſa. AE. 1:228

ſuggere. 10: 333

ſuggeritur. 7:463

ſui. E. 5: 22, 8: 92. AE 3: 629. 5: 174, 538, 571. 6: 664 11:502. 12:540

ſuis. pronomen. E. 4: 46. AE 5:54, 140 6:152, 463, 611. 9: 543. 10: 392. 11: 74

ſuis frigerae. 12:170. Lucret. in 6: *Nam ſrigeris ſuibus acre venenum eſt.*

ſulcant maria alta carina. 5: 158. Hinc quoque vulgus & Petrarcha *Solcar* in eodem ſenſu. Vide *ſulcos, ſulcum*: ſed praecipue *verrebant.*

ſulcat. 10:197

ſulci G. 1:216

ſulcis E 5:36. G. 1: 134, 223. 2:24

ſulco. 1: 46 68. 2: 289. AE 1: 425. 6:842

ſulcos. E. 4: 33. G. 1: 113. 2: 518. 3: 136. AE. 5: 142

ſulcum G. 2: 62. AE. 10: 296

ſulcus 2: 697

vivaque ſulfura. G. 3:449 Invertebant quidam dictionum ordinem, ſic legentes *Et ſulfura viva.* Quod notat Marius Victorinus in libello quem de carmine Heroico ſcripſit. Sed *vivaque ſulfura*, numerus fuit Virgilianus, ut habent vetuſta exemplaria omnia: quam lectionem Servius, Macrobius, idem Victorinus, & caeteri eruditi agnoſcunt: ſed & Aldus tandem ex recentioribus, per epiſtolam tamen a Petro Crinito monitus. Erit itaque verſus Dactylicus, quoniam in ultima ſede ipſum habeat Dactylum. Cujuſmodi eſt ejuſdem Poetae tantum alter, *Inferitur vero ex foetu nucis arbutus horrida.* In quibus obſervatum eſt, ut verſus ſequens a vocali incipiat, ut finalis praecedentis ad ſubſequentem revocari poſſit. Nam, quod idem Victorinus a quorundam opinione verſum, ut Dactylicum, vindicare contendit, *Bis patriae cecidere manus, quin protinus omnia*, & ipſe quidem mihi falli videtur, quia potius Hypermetrus verſus dicendus eſt, ut ſit in ſcandendo *omne.* Quam ſcanſionem hoc loco amare Poeta videtur, quod inſequentem verſum a conſonante incipere fecit, *Perlegerent oculi.* Cujuſmodi exempli ſunt verſus illi non pauci, qui vocibus *Aurels, Aureo, Balthei, Aerei, Nelei, Nerei, Oilei, Promethei, Orphea, Typhoeus*, & ſimilibus per ſynaereſim aut ſynecphoneſim, apud Poetam clauduntur, de quibus alio loco plura dicturi ſumus. Sed illud obiter adnotandum, *& ſpu, mas mi, ſcent ar, genti, vivaque, ſulphura*, primos quatuor pedes habere ſpondaicos. Ex qua anſam imprudens Victorinus arripuit falſo tradendi, Dactylum in fine poni in his verſibus, qui non habeant (ut ipſe ait) in caeteris omnibus dactylos. Nam ſupra citato verſu erroris arguitur, *Inferi, tur ve, ro, ex foe, tu nucis, arbutus, horrida.*

ſulfure. AE. 2:698

ſulfurea. 7: 517

Sulmone. 10: 517

Sulmonis. 9:412

ſum. E 2: 19, 25. G. 3: 289. AE. 1: 378. 3: 613. 4:595. 6:392. 8:62. 9: 492. 12:38

ſumat. 4:284

ſume E. 5:88

ſumere. AE. 2:576 6:501 7: 390

ſumit. 11:720. 12:949

ſumite. AE 2: 103

ſumma, nominativo plural. E. 1:83. AE. 2:463. 10:476, accuſativo. E. 2: 47. G. 2: 300. 3: 324. 4: 55, 539. AE. 1: 342. 2: 225, 695, 758. 5: 180, 859. 6: 678. 7: 808. 12: 174, 434. ablativo. G. 1: 369 3: 195. 4: 352, 557. AE. 1: 127. 2: 32. 4: 410. 6: 357, 519. 7: 70, 171. 9: 85, 417, 532. 11: 302, 747, 12: 552. nominativo ſingul. G. 3: 493. AE. 2: 322. 4: 237. 12:572

ſummae. G. 1:199. AE. 2:166, 801. 9:151

ſummam, ſubſtantivum. AE. 10:70

ſummas. G. 2: 232, 300, 361. 2: 365. AE. 1: 147. 2: 615. 6: 245. 11: 377, 12: 493. N. tr. 5, 654, 698

ſumme pater. 5: 533. *Deum.* 11: 785 N. tr. 5. in primo exemplo legit *ſume*, per ſimplum *m*, id eſt accipe, tolle. Sic in 1. Aen. *& genus ab Jove ſummo.*

ſummi. AE. 1: 665 2: 302, 458. 4:186 7: 558. 8:25. 12:381

ſummis. G. 3: 187. 3: 370. AE. 2: 460, 626. 5: 226. 9: 199 N. tr. 5: 227, 531, 575, 744. 10: 766. 12: 547, 837

ſummo. G. 1:403. 3:171. AE 1:106 110:223, 380, 737. 2: 547, 682. 3:22, 655 4: 168. N.tr.5 5: 197, 558, 6: 123 7: 512 8:652. 9: 23. 11: 526, 726, 891. 12: 134, 715, 853

ſummos. AE. 12:113

ſummotis. E. 6:38

ſummotos. AE 6:316

ſummum G. 2: 28, 123. 3: 453. 4: 385. AE 7:64. 12: 376, 492. N.tr.5

ſumpſi. AE 12:32

ſumpſiſſe. 2:585

ſumpſis. G. 2: 125. AE. 2: 518, 676

ſumunt. G. 2:387

ſumus. E. 9: 3. AE. 1: 198. 10: 69, 230 11: 412. 12: 231

ſunt E. 1: 81. 3: 63, 68. 9: 33. 10: 3: 39, 50. G. 1: 204, 281. 2: 22, 91, 97. 3: 529. 4: 92, 165. AE. 1: 75, 461, 549. 3: 461, 469. 4: 181. 5: 353. 6: 776, 893. 8: 310, 607, 730. 8: 150. 9: 136. 10: 86, 183, 516, 527. 11: 15, 311, 422. 12: 12, 22, 182, 257, 627

ſunto. AE. 4: 624. 6: 153

ſuo. G. 2: 219. 4: 22, 66, 178. AE. 1: 277. 2: 639. 4: 553. 6: 185, 780. 7: 103. 8: 519, 522. 9: 362, 816. 11: 25, 241, 669

ſuorum. AE. 5: 377. 6: 681. 7: 317. 9: 725, 778. 11: 185, 234

ſuis E. 8: 4. G. 3:316,512. 4: 544,552. AE. 2:293. 3: 347. 5: 600,678. 10:512. 12:312
ſupellex. G. 1:165
ſuper. cum ablat. E. 1: 81. G. 4: 559. AE. 1: 29. N. tr. 5, 700, 750. id eſt, *de*, 2: 348. 4: 233,273. 6: 203. 7: 344, 358, 462. 9: 61. id eſt, *ultra mediam noctem*. 10:42. id eſt, *de*. 727
ſuper, ſine caſu, & primo per tmeſim, *ſuper tibi erunt* pro *ſupererunt*. E. 6: 6. AE. 2: 567 fortuna laborum eſt. 7: 559. ulla pericli eſt. 8:251
ſuper. G. 2: 351. 3: 263 4: 46. AE. 2:71,642,722. id eſt, *deſuper*. 3: 489. valde, vehementer. N. tr. 3. 4: 497, 606, 684. 5:330, 482,697,858 6:217,241, 254. 8:245. 9:568,709 10: 258, 384, 488, 556,896. 11:150,685. 12:302
ſuper. cum accuſ. G. 2:373. id eſt, *ultra, praeter*. 3: 260. AE. 1: 295, 377, 681. 2:486, 695. 4: 507. 5: 855. 6:239, 504, 515, 602, 794. 7: 557, 751, 803. 8: 297. 9: 444. 10: 736,841. per anaſtrophen. 11: 317, 526, 562, 670, 880. pro *ultro*. 8: 303. 9: 283
ſupera verbum AE. 3: 439. 8: 61. nomen. 6:241,787. 7:562 10:251
ſuperabat 5:519
ſuperabit. G. 2:235
ſuperaddita E 3:38
ſuperaddite. 5: 42
ſuperanda AE 5:710
ſuperans. 5: 473. 11:514
ſuperant. G. 1:189. N. tr. 5. 3: 270. N tr. 5: 317. N. ibid AE 2:219 5:713. 8:95 9: 314. 12:676
ſuperante. AE. 1:537. 2:311. 8:208
ſuperare. E. 5:9 N. tr. 5. G. 3: 141. AE. 1:244. 3: 368. 5: 255,184
ſuperas. verbum. E. 8: 6. nomen. G. 4: 486. AE. 6:128. 7:768
ſupreaſtitit. AE. 6:17
ſuperat. G. 2: 314, 331. 3: 63. N. tr. 5, 286. AE. 1: 350. id eſt, *occidit*. N. tr. 5. 3: 339. N. tr. 5 5:12. 12: 639,873
ſuperate. AE 6:676
ſuperavimus AE. 2:643. N. tr. 5 11:244
ſuperba. E. 2: 15. AE. 7:544. 12:877
ſuperbam. AE. 6:817
ſuperbas. 1:523. 3:785
ſuperbi. G. 3:226. AE 2: 504. N. tr. 5. 5:268
ſuperbia. AE 1:529
ſuperbis. G 2:461. AE. 1:697. 4: 540. 7:12. 8: 196. N. tr. 5, 721 9: 634. 11:715. 12: 236
ſuperbo. 2:639. 3:475. 8:118. N. tr. 5 4:811. 11:15
ſuperbos. G. 3: 117 N. tr. 5. 217. AE. 6:775, 853. 8:613. 9:695
ſuperbum. 1: 21. 2:556. 3:2, 326. N. tr 5 4:424. 7: 630 N. tr. 5. 8:883. 9:324. 10: 514. N. tr. 5
ſuperbus. 5: 473. 8: 202. 12: 326
ſupercilio clivoſi tramitis. G 1: 108
Flacc. Valer. Argonaut. 9. *Gutta ſuperciliis crebro ſtillantibus exit Electel in gemmas*.
ſupercilium. E. 8:34
ſupereminet. AE. 1: 501. 6: 856. 10:765
ſuperent. id eſt, *vincant*. AE. 5:195
ſuperos. 8: 58
ſupereſſe labori. G. 3:127
Hoc loco eſt labori non ſuccumbere & cedere, ſed ſupra laborem eſſe. Quod vero inquit Ennius in Annalium 3. *Iudi ſibi memorat unum ſupereſſe laborem*, id eſt, reliquum eſſe, & reſtare. Lege *Superſit*. AE. 5: 616. 8: 399. 6: 212. 10: 47. Id eſt, *ſupervivere*. N. tr. 5
ſupereſt. G 2: 346. 4: 51. AE. 5: 225, 691, 798. 9: 157. 11:15
ſuperet modo Mantua. E. 9: 27. Sic in Georgicis, *Modo vita ſuperſit* AE. 2: 597
ſuperi, id eſt, *coeliſ*. AE 2:799
ſuperi, id eſt, *divi*, 8:522 10:34. 11:20
Synonyma ſunt apud Poetam, *Dii coeleſtes*, *Coelicolae*, *Numina*. Alias *Coelites* & *Immortales* dicuntur.
ſuperjacit. 11: 625
ſuperimminet. 12:306
ſuperintonat. 9: 709
ſuperis. G. 1: 493. AE. 2: 659. 3:2. 4: 379. 6: 584. 10: 40. 11: 532. 12: 649, 817
ſuperis, id eſt, *terrenis*: 2:91
Quaſi ſicut dii nobis, ita nos defunctis ſuperi habemur. Unde *coelum vivorum* regionem vocat hoc verſu, *Sed falſa ad coelum mittunt inſomnia Manes*.
ſuperne. AE. 6:658
ſupero. verbum. 2: 303. 3: 20
ſuperos. 2: 141. 3. 600. 5: 526. 6: 459, 481, 568. 7: 312. 11:784 12:234
ſuperſint. 5: 325
ſuperſit modo vita. G. 3:10
Hoc in loco Virgilius ἀκυρότερον (inquit Gell.) verbo uſus videtur, quod ſuperſit dixit pro longinquius diutiuſque adſit. Illud contra ejuſdem Virgilii eſt aliquanto probabilius, *Florentesque ſecant herbas fluvioſque miniſtrant*, *Farraque*, *ne blando nequeant ſupereſſe labori*. Significat enim, ſupra laborem eſſe, neque opprimi a labore. Haec de Gellii lib. 1. cap. 22. tranſcripſimus: quo in loco plura etiam de ſignificatione, & proprietate hujus verbi *ſupereſſe* legas.
ſuperſtans. AE. 10: 540
ſuperſtes. 11:160
ſuperſtitio. 8: 187. 12:817
ſuperſunt. 1: 380. 11:420
ſupervenit. E. 6: 20 AE. 12: 356
ſuperum. 1: 4. 6: 680,780
ſupervolat. 10: 522
ſupervolitaverit. E. 6: 82
ſupinas. AE 3:176
ſupinatas. G 2:261
ſupini 3:555
ſupinis. AE. 4:205
ſupinos. G. 2:276
ſupplet. AE. 471
ſuppleverit. E 7:39
ſupplex. G. 4: 534. AE. 1: 49, 64, 666. 3: 592. 4: 205, 414, 424, 535. 5: 745. 6: 91, 115. 8: 145, 382. 9: 624. 10: 523. 11: 365,559 12:930
ſupplice. AE 4.667
ſupplicia. 4: 383. N. tr 5. 6: 499, 740. 11: 258, 274
ſupplicibus. 3:439. 8:61
ſupplicis. 2: 542
ſuppliciter. 2:481. 12:220
ſupplicium. 7: 597. 8: 495. 11:842
ſupponat. G. 1:348
ſupponite ovibus, id eſt, *navibus*. AE 11:119
ſupponunt. 6:248
ſuppoſita. 7:283
ſuppoſiti. G 3:492
ſuppoſta. AE. 6:24
Per ſyncopam, pro ſuppoſita, quomodo *Compoſtus*, *Compoſta*, *Expoſta*, *Impoſta*, *Repoſta*.
ſupra. G. 1: 364. 2: 158, 227. 3: 236. AE. 3: 194, 702. 5: 10. 7: 32. id eſt, *ſuperat*. 382, 784. 8: 149. 9:29, 553. 11: 510,683
ſuprema. 3: 590. 5: 190. 6: 502. 7:220. 10: 350
ſuprema. 6: 213. 7: 128 12: 653
ſupremam. 6:513
ſupremis muneribus decorato. 11:25
Octavius Aug. in carmine pro Virgiliana Aeneide. *Ergone ſupremis potuit vox improba verbis Tam dirum mandato nefas*? ubi *Su* produxit.
ſupremo. AE. 3:482. 6: 725. 8:583
ſupremos. G. 4: 460. N. tr. 5
ſupremum. 2: 620, 3: 68. 11: 61. N. tr. 5, 76. 12 803
ſuras E. 7:32. AE. 1:337. 11: 488 12:430
ſurculus. G 2:87
ſurdis E. 10:8
ſurgamus. 10:75
ſurgat AE 9 191
ſurge. 3:169 8:59:10:241
ſurgebant. 1:448
ſurgebat. 2:80 3:588
ſurgens. G. 2:182 3:533. AE. 3:130. 4: 129. 5:335 775. 9, 30. 11:1 832
ſurgente. G. 3:400
ſurgentem. G. 1: 374. 3: 134. AE. 1:366. 4:274. 10:725. 12:172
ſurgentes. G. 2: 333, 3:29. 4: 12 AE 3: 481
ſurgentia 4: 43 6:850
ſurgentibus. G. 1, 356, 441. AE. 6:354
ſurgentis. 6:364. 10:524
ſurgere E 6: 40. G. 1: 161, 397. AE. 4: 47. 6: 453. 7: 771
ſurget. E. 4:9
ſurgit E 5:39. G. 1:447. AE. 1: 381. 3: 513. 6: 104. 8: 68. N. tr. 5: 415. 9: 667. 10: 28, 11: 342: 635. 12: 313
ſurgunt. G. 2: 14, 48. AE. 3: 437.

457. 5:196 4:452. 20:187, 476, 814
ſurrexit. AE. 8:494
ſurrigit. 4:183. N. 11. 5
ſus. G. 3:255. 4:407. AE. 3: 39. 8:42, 74
ſuſerpit. 2:172
ſuſcepta. 4:327
ſuſceptum. 6:629
ſuſcipit Anchiſes. 6:723
Ut agnoſcit Priſc. in lib. de Conſtructione. Alibi Poeta, *Excipit Aſcanius*.
ſuſcipiunt. AE. 4:391. 6:249. 11:806
ſuſcitat. G. 2:97. 4:456. AE. 2:618 5:454, 743. 8:410, 451. 9:465. 10:263. 12: 728 12:108, 449
ſuſpecta. 5:56. N. 12. 5. 3: 550
ſuſpectas. 4:97
ſuſpecti. G 2:444
ſuſpectu. AE. 9:530
ſuſpectus. 6:579
ſuſpendat. G. 4:307
ſuſpenderat. AE 1:318
ſuſpendere. G 1:68. AE 12. 769
ſuſpendet. AE. 6:859
ſuſpendi. 9:408
ſuſpendit. G 4:247. AE 5:480 N. 11. 5. 12:11, 555. 12: 512
ſuſpendunt. G 2:389 4:162
ſuſpenſa. E 2:66. G:1:275. AE. 7:810
ſuſpenſae. 6:743
ſuſpenſam. 5:827. *ſuſpenſa ſaxis*. 8:198
Ipſe in Culice, *Haec ſuſpenſa rapit carpente cacumina morſu*.
ſuſpenſi. AE 2:114 N. 11. 5
ſuſpenſum. 2:729. 3:372. 6: 722
ſuſpexeris. G. 4:59
ſuſpiciens. 2:576 AE 9:405. 10:899. 12:106
ſuſpicis. E. 9:46
ſuſpicit. AE. 1:458. N. 11. 5. 6: 668
ſuſpiciunt. 8:527
ſuſpirans. 2:571
ſuſtentat. 11:662
ſuſtentare. 11:873
ſuſtentat, 10, 559, 609: 11: 224
ſuſtentata. 10:504
ſuſtinet. G. 2:297, 525. 5: 362. AE. 7:598, 786. 8: 157. 10:310, 884. 11:750. 12:726
ſuſtinuit. 9:708 10:799
ſuſtulerant. 11:771
ſuſtulerat. 9:547
ſuſtuleris. G. 1:76
ſuſtulit. 2:56. AE. 2:155. 5: 657, 862. 8:70. 9:14, 17. N. 12. 5, 564. 10: 10. 555. 11, 542
ſuſurrant. ſc *apes*. G 4:260
Ipſe de Laudibus hortuli *Apes ſuſurro murmurant grata levi*. Item in Culice, *Ima ſuſurrantis repetebant ad vada lymphas*. & paulo infra, *Ipſa loci natura domum reſonante ſuſurro, Quies dabat*. & inferius, *quos leniter adflans Aura ſuſurrantis poſſit confundere venti*.
ſuſurro. E. 1:56
ſua. G 4:55. AE. 10:313
ſutilis. AE 6 414 12:171
ſuum. G 2:393. AE 6:141, 641. 7:260. 30:395. 11: 744. 12:525
ſuum tegea. 1:635
ſuus. G:4:190. AE 7:322
Symaethia. AE. 9:584.

T.

Tabe. AE. 6:442
Naſo Virgilio in quantitate conſentiens ait, *Tabe liquefactas tollens ad ſydera palmas*. At Lucretius ultimam produxit, *Imbribus, aut tabe nimborum arbuſta vacillent*. *tabentes*. 1:157
Id eſt, *tabifica*: Ipſe de Livore ludens, *Livor tabificum malis venenum*.
tabo. G. 3:481, 557. AE. 3: 29, 626. 8:197, 487. 9: 472
tabulae. AE. 2:129
tabularia. G 2:502
tabulas. AE 5:517
tabulata. G. 2:361. AE 2: 464 12:672
Valerius Flaccus *Tabulata* tranſtra appellavit hoc cormine, *Pars ardua ſummi Inſternunt tabulata tori*.
Taburno. AE. 12:715
Taburnum. G. 2:387
tacentia. AE. 6:265
tacet. 4:525
tacita. 8:87
tacitae. 2:255
tacitum. G. 2:254. AE. 2: 568. 12:802
taciti. AE. 2:225. 5. 667. 4: 289
tacitis. 4:564. N. De impr. AE 7:505, 8:107. 10:228, 564
tacita. 3:525. 12:229, 666
tacitum. 1:502. 4:67. 6:586
leg. Macrob. Sat. 6. cap. 6. 7:443 9:52.
tacitur. E. 9:22, 57. AE 4: 506. 11:763
tactas. E. 1:17
tactu. G 5:416. AE 2:685. 7:618
tactum. G. 5:502
tacui. AE 2:94
taeuiſſem. G. 4:125
taedet. AE. 4:452. 5:617 25:888
taedia. G. 4:551
Taenaria. 4:467
taenia. AE 7:352
Taeniola exiguum filum Columellae. Unde forſitan noſtra tempeſtate piſcatores *Toguiam* ſuam appellitent: niſi potius a tenendo. adi Stoicum.
taeniis. 5:269
Tago. 9:418
Taygeta. G 2. 488
Vide *Manala*.
Taygete. G 4:232
Taygeti. 3:44
talaria nectit pedibus. AE. 4: 239
Unde Graeci τὰ πέδιλα, quae *Plantaria* vertit Flaccus Valerius in 1. *Nunc tetrii plantaria vellet Perſeus, aut curru ſaevos frenaſſe dracones*.
tale. E. 5:45, G. 2:241. AE. 9:207. 11:427
talem. G 2:224 AE 1:503, 606 2:265, 620. 4:227 7:404. 9:298: 10:597. 11: 408
talenta. AE. 9:265. 10:526, 531. 11:535
talentum. 5:112, 248
tales. 1:191, 119, 179. 4: 437, 551. 5:409, 721, 780. 6:599. 7:555. 8: 70. 9:249. 10:669. 11: 285. 12:69
tali. E. 5:53, 82. AE. 1: 555, 405. 2:522. 4:48, 90, 276. 5:280, 651. 7: 292. 9:17, 210. 10, 297. 12:305, 585. 12:874
talia. E 3:16. 4:46. 5:41 10:28. G 4:113. AE. 1:50, 194, 202, 208, 565. 2:16, 525, 556, 588, 650, 679. 5:544, 558, 628, 690. 4: 207, 222, 562, 408, 665. 6:46, 55, 185, 529 7:21, 222, 55. 8:18, 505, 729. 9:205, 622. 10:198, 495, 550, 602, 650. *fatur*. AE 1:256. 5:485. 5:16, 79, 64, 532. 6. 84. 7:580. 8:569 9:280. 10:525. 11:502. 12:228.
dicta. 5:852. 9:431. 10: 585, 599
talibus. 1:74, 370, 410, 559. 2:195. 535. 3:172. 4: 457. 5:514. 6:40. 9:688. 10.96, 860. 12:551. *dictis*. 2:536, 4:92, 219. 5: 719. 6:98. 124, 488, 7: 149, 284, 445. 8:359, 611. 10:448 11:376. 12: 212, 238, 625
talis. E. 8:85, 89. G. 3:89, 381 4:413. AE. 1:503. comparatio. 2:541. 5: 575. 6:208. comparat. 240 7:772. 10:768. comparat 12:337, 456, 860. comparat. 933
Talos. AE. 12:513
talpae oculis capti. G 1:183
Quintil. lib. 9. cap. 3. ſic ſcriptum reliquit: *Fiunt rig. & circa genus figuras in nominibus. Nam & oculis capti talpae, & Timidi damae dicuntur a Virgil. Sed ſubeſt ratio, quia ſexus uterque altero ſignificatur. Tam enim mares eſſe Talpas Damaſque quam foeminas, certum eſt*.
tam. E 1:42, 71 4:55 5:50. G 1:37, 204, 450, 517. 2: 515. 3:247. 470. AE. 1: 539, 568. 2:373, 519, 539 4:188 5:144, 190 6: 573, 501 721 7:529, 787. 8:571. 9:19, 74, 249. 282, 509. 11:412, 705
ſed tamen. E 1:19. 9:55. G. 1:79, 305. AE 5:542
tamen. E. 1:28, 58, 80. 2: 68. 3:7. 4:31, 51 50. 6: 9. 7:17. 8:20. 9:62. N. 11. 5. G. 1:79, 118, 198. 2:49, 418. 3:46. 4:45, 130. AE. 1:247, 477. 2: 18, 244, 585 3:341. 4: 396, 410. 5:55, 186, 281, 520, 751. 8:566. 9:45, 315, 422, 511. 10:276, 417, 509, 618, 752. 12: 377, 492, 815
attamen. E 6:49. 10:31
non tamen. G. 5:452. AE. 2: 534 4:500 5:354. 6:736. 9 248. 11:845
& tamen. AE. 5:478
Luca. in 5. *Et tamen interdum magno quaeſita labore*.
Tanagri. G 5:151
Tanaim nivalem. 4:517
Fluvius, qui *Silys* alio nomine ab indigenis appellatur. Miror autem Aeronem, ſcribentem hunc eſſe Danubium. Hodieque *la Tana*.

na. Locus vero juxta navale publicum Venetorum, ubi funes nautici intorquentur, & aſſervantur, *Tana* cui ita appellatus ſit, Stoicus tibi noſter, lector, aperiet.

Tanaim. AE. 12: 513

Virum fluvio cognominem fecit, ſicut alibi Lyrim.

tandem. G 4: 186, 344, 444. AE. 2: 76, 523 3: 131, 205, 275, 300, 612, 638, 718. 4: 136 304, 333, 349 5: 91, 278, 727 6: 2, 17, 61, 83, 415, 472, 637 8: 159, 297, 434. 8. 73, 468, 480. 9: 778 10: 478, 604, 890, 11: 172, 493, 783, 12: 497, 800

tandem. AE 1: 331, 369. 2: 128 5: 34

tangere. G. 4: 369 AE 4: 551, 612. 12: 933 N tr. 2

tangeret. AE. 12: 861

tangit. 9: 138. N. tt. 1. 12: 57

tange aras. 12: 201

Super hoc ritu, lege Macrob. Sat. 3. cap. 2 Faciunt huc & illa, *Araſque tenentem*. &, *Araſque tenebant*.

tangunt. AE. 1: 462 4: 596

tanquam. E. 10: 60. Lucr. in 6.

Quod nos interdum tanquam errare videtur.

tanta, nominat. ſingul. E. 1: 27. G. 2: 344. AE. 1: 132: 529. 2: 42, 503. 3: 604. 5: 465. 6: 133. 7: 263. 448. 9: 97 10: 846 11: 733. pluraliter. G. 4: 86 332. AE 1: 625 5: 353, 390. 6: 369, 832. 9: 21, 200, 483. 10. 529 ablativ. 2: 659 8: 693 10: 426, 826. 11: 437

tantae. dativ. G. 3: 112 plural. nominat. AE. 1: 11, 33. 2: 283 6: 405

tantam. 5: 802. 8: 502 12: 323

tantarum. 4: 232, 272. 8: 273

tantas. E. 3: 108. AE. 1: 134. 7: 52 9: 784

tanti. 1: 566, 606. 3: 453. 5: 131, 788 6: 93 7: 232. 8: 186. 9: 216, 256. 10: 510. 11: 139, 480. 12: 559, 922

tantis. 3: 711. 4: 411. 5: 639 6: 354 7: 325

tanto. nomen. G. 2: 153. 4. 353. AE 1: 614, 672. 2: 718 3 317, 629. 4: 98, 282. 5: 378. 6: 329, 188, 711. 10: 578, 792. 11: 108. 12: 72, 620

tanton'. 10: 668. 18: 503. Ament. Aquilonem et frigora.

tanto. adverb G. 3: 476. 4: 412. AE. 6: 79. 12: 20

tantorum. AE 2: 107, 144. 5: 404. 11. 228

tantos. G. 2: 159. AE. 3: 199, 368. 4: 292, 502, 553. 7: 438 9: 78. 10: 759. 12: 177, 635, 831, 880

tantum & quantum. E. 1: 25, 26. 5: 18 7: 52. 9: 11. 10: 73. G 2 202, 292, 376. AE 4: 446. 6: 199. 7: 252. id eſt, *ſolummodo*. E. 2: 28. 4: 50 G 1: 79. 2: 157 4: 450. AE. 2: 23, 690 4: 329, 657 5: 814. 6: 74, 262: 547, 869. 8: 782 9: 636. 10: 256, 877. 12: 835, 885

tantum, tam, comparative, non ſequente Quantum, ſed elegantius ſubaudito. E. 5. 82 *ſicut inferius tantum, tantum*. E. 6: 29, 30

Quam elegantiam non agnoſcentes quidam, ineptum carmen pro Virgiliano intulere; quod nos tanquam adulterinum non eo tantum argumento ejecimus, quia in Sileno primam corripiat, quod defendi poſſet: ſed quia potius divini poetae phraſi non congrueret tam frigida, ineptaque ſententia ineptioribus verbis et numeris contexta.

tantum, id eſt, *in tantum*. E. 6: 29, 30. G. 1: 102. 2: 200. 3: 251, 388. AE. 1: 745. 2: 776 3: 415. 4: 150. 5: 21, 162. 6: 502, 578, 876. 7: 319. 9: 282, 806. 1019. 11: 435

tantum. nom. E 9: 17. G. 3: 343 AE 2: 658. 4: 305, 419. 5: 4, 616: 352, 464, 802. 7: 307. 10: 400, 481. 11: 368, 481

tantus. G. 2: 301. 8: 112. 4: 205, 405. AE. 2: 10, 594. 6: 133, 561. 11: 323, 257, 548, 644. 12: 621, 801

tapetas pulchros. AE. 9: 358

Statius cum hujus loci declinationem, cum alterius Epitheton ſecutus, ſic in 1. Theb. poſuit, *Altoſque inferre tapetas*. eſtque accuſativus Graecus. Nam illi, ὁ τάπης, τῶ τάπητος. Ut accuſandus Chariſius ſit, qui lib. 1. Inſtitut. Grammaticarum, cum de varia declinatione hujus nominis loqueretur, haec ſcripſit: *Sed & maſculino genere dixit, pictoſque tapetas*. Quanquam ibi, *pulchros*, non pictos legitur. Et ſtatim ſequitur, *Cujus nominativum faciunt quidam hic Tapes, qui faciat Tapetas. Quod ego, qui nuſquam inſipiens puto, nunquam probo*. Haec Chariſius, qui ſupra tamen recte et *hoc Tapete, hujus Tapetis, & hoc Tapetum, hujus Tapeti*, Virgilium declinaſſe, exemplis hic ſequentibus probat. Adi et N. 11. 4

tapetibus. AE 9: 325. N. de Genere veſt.

tapetis. 7. 277

Tapſum. AE. 3: 689

Tarcho. 8: 603

Pro *Tarchon*, ſicut *Rapo* pro *Rapon*. Cauſa metri, nam excepto hoc uno loco, ubique Graece ponit Tarchon.

Tarchon. 10: 153, 290, 299. 11: 184, 729, 746, 757

Tarchontem. 11: 227

tarda. G. 1: 163. 2: 52, 158. 4: 479. AE. 5: 154, 280, 431 6: 720. 8: 508. 9: 610

tardans. 6: 731

tardante. 5: 395

tardat. 10: 857

tardata. 12: 746

tardatur. 12: 550

tardatus. 5: 453

tardo. adverb. G 2: 3

tardet. AE. 12: 21

tardi venere bubulci. E. 10: 19

Id eſt, pigri. Quod epitheton Bootae proprium eſt. Juven. *Frigida circumeant pigri ſarraca Bootae*, et Claud. de Raptu Proſ. 2. *Praecipitat pigrum formido Booten*. Quanquam hic etiam mathematica adeſt ratio. Potuit itaque hoc epitheton, quod bubulci proprium, ſubmonere doctiſſimum Servium, et alios, *bubulci* hoc loco legendum eſſe non ſubulci, quibus tardis eſſe non licet per porcorum celeritatem, quos ſequuntur, quorum paſtorum etiam neglecta mentio conſulto a vate fuit, cum nuſquam eos etiam Theocritus introducat, et tria tantum ſint (quod et Aelius Donat. ſcribit) paſtorum genera, quae dignitatem in Bucolicis habeant, Bucolici, Opiliones, et omnium minimi αἰπόλοι, id eſt Caprarii. Quin et ille ipſe Theocriti verſus, quem hic noſter aemulatus eſt, nullam ſubulci mentionem habet, ἦλθον τοὶ βῶται, τοὶ ποιμένες, αἰπόλοι ἦλθον.

tardi aſelli. G. 1: 273. N. tr. 5

tardis. G. 1: 32. 2: 206, 482. 3: 14. AE. 1: 746

tardos, 3: 424

tardum. G 2: 126. AE. 5. 682. 9: 47

tardus. G. 2: 436

Tarenti ſaturi. G. 2: 197. *Herculei*. AE: 3: 542

Dedit hoc Epitheton Tarento Poeta, quod Ariſtotelem in Naturae miraculis legerat, *Heracleam* Tarenti nomen fuiſſe, ſcilicet ab Hercule, qui Tarentinos bello domitos in poteſtatem redegit. Et quia noverat Maronis prudentia, hoc, ut fabuloſum, inter ea, quae fidem non capiunt, Ariſtotelem conjeciſſe, conſulto interponit (*ſi vera eſt fama*) ne judicium ſuum interponeret. Haec noſtra eſt ſententia. Quod ſi etiam poſthac cuipiam Servii commentaria magis placuerint, non laboro.

Tarpeia. 11: 656

Tarpeiae. ſc. *arcis*. 8: 652

Tarpeiam. 8: 347

Tarquinios. 6: 818

Tarquinium, 8: 646

Tarquitus. 10: 550

Tartara. G. 1: 36. 2: 292. 4: 482. AE. 4: 243, 446, 5: 734. 6: 543. 8: 563. 9: 496. 11: 397. 12: 14, 205, 235

Tartara nigra videre. 6: 135

Idem in Ciri, *Defeſſaſque domos ac Tartara nocte cruenta Obſita*. et eodem inferius, *Pallentesque lacus, & ſqualida Tartara terrent*.

Tartarae. 7: 328

Tartaream. 7: 514. 12. 846

Tartareas. 8: 667

Tartarei. 6: 295

Tartarum. 6: 395

Tartareus. 6:551
Tartarus. 6:577 N.tr.4
Tatiique. 8:638
taurea. 9:706
tauri. E. 1:33. 7:39. G 1: 65. 2:140. 6:24 10:583. 12:516
taurinis. G.4:171
*taurino.*4:371.AE.1:368
tauris. E 4:41.AE.10:785. id eſt, *taurinis.*
tauro. G 3:58 AE.5:473
taurorum. 6:252 .8:180
tauros, E. 1:46. G. 2:210. 3:212. 4:539, 550. AE. 1: 634. 8: 203, 207, 216.
taurum. E.3:86.AE. 2:202. 3: 21, 119. 5:236, 382, 472.10:455
taurus. E.3:100 G. 2: 45. 2: 246.3:523.AE.2:224.12: 202
Taurus auratis aperit cum cornibus annum. G.1 217.
Hunc locum tibi aperit Macrobii commentarius 2. in Somn. Scip. cap. 18
taxi amant Aquilonem & frigora. G. 2: 113. *nocentes* 257. *Ityraeos torquentur in arcus.* 448
Hinc *taxica* quidam putant appellata, quae nunc *toxica* vocamus. Eam arborem & *Taxum* Romani dixerunt, ut teſtis eſt Dioſcorides libro, quo venena enumerat, ſexto. Graeci & *Smilacem*, & *Milion*, & *Thymalon* vocant, vel (ut Aetius.). *Thymilon*: Paulus *Thymion*, Galenus etiam *Caſton* dici autumat. Vulgo *Naxus* nuncupatur, non prioris literae immutatione, quod putat Barbarus, velut Taxus, ſed de nomine (quod Romanum fuit) *Naxius*, ut jam ex Dioſcoride diximus. Quanquam Taxus etiam nobis de ſe Epitheton integrum non invidit, quippe qui hodie *Colpo taſſo*, *Botta taſſa*, & *Baſtonate taſſe*, & ſimiliter vocitamus. Ex hac arbore etiamnum arcus & ſcorpiones parantur. De hac tu, praeter Dioſcoridem & alios antiquos, lege & in Barbari noſtri Corollar cap. 695. quod Smilax inſcribitur; & legiſſe non poenitebit.
taxos. E 9:30
taxum. G.4:47
te. E.1:38,39
Caeteris exemplis indicandis ſuperſedimus, quae paſſim occurrent. Sed illud non omittenduos, & pathos ab hujus vocis repetitione frequenter movere Poetam, quam figuram Graeci ἐπαναφορὰν vocant, cum ſententiae ab iiſdem dictionibus incipiunt, ut *Te dulcis conjux, Te ſolo in littore ſecum, Te veniente die, Te decedente canebat.* G. 4: 465. & illud, *Te nemus Anguitiae, vitrea te Fucinus unda, Te liquidi flevere lacus*: & alia ſimilia etiam per obliquos.
te amicit. AE. 6: 507. Vide *Qui amant.*
tecta. E. 6: 81. G. 1: 347. 2: 409. 5: 316, 540. 4: 62, 104, 111, 153, 179, 187, 374, 434. AE. 1: 632. 2: 440, 672. 3: 84 4: 164, 343, 668. 6: 8, 211, 323. 7: 127, 160, 168, 193, 290, 393, 500, 512, 585, 668. 8: 99, 359, 584. 9: 502, 558. 11: 117, 447. 12: 81, 132, 396. 627.
tectam. AE.9:513
tecti. G. 4:296, 385. AE 2: 302, 695. 3: 583. 4: 186. 6:29. 7: 58, 279. 8: 25, 366. 10:281
tectis. G. 1: 179, 450. 2: 242. 3: 438. 4: 38, 47, 256. AE. 1: 617, 638, 725, 730. 2: 451, 461, 489, 772. 4: 457. 5: 393. 6: 523. 7: 12, 77, 214, 337, 413, 460, 600, 618, 812. 10: 7, 758. 11: 146, 213, 462, 567. 12: 591, 595
tecto. G. 3:418. AE. 1:425. 2:478. 4:403, 494. 3:216 8: 453.
tectorum. AE 2:454, 508
tectos. 3:236
tectum. G.3:344 AE.2:679, 757. 7: 170. deſcribitur. 502.11:851
tectus G 2:304. AE. 2: 12 6: 10:801.
tecum. E. 3: 32. 9: 58. 10: 43. G. 2: 2. AE. 1: 74. 2: 675. 3: 491. 4: 208. 5: 83. 6. 370 9: 203. 201 902. 11: 409, 528
tedae. 9:76
tedae. E. 7: 49. *thalami, tedaeque pertaeſum.* AE. 4: 18. ſic, *Quo thalamum eripiat Teucris, tedaſque moretur.*
tedas. G. 2: 431. AE. 4: 339. 7: 388, 457. 9: 109, 568
tedis. AE 4:505 6:214, 593 7:71
tegant. G 3:145
tegat. AE 12:53
tege. 4:637
Tegeaee G.1:18. AE 5:299
Arcas, a Tegea Arcadiae oppido, ut in 8 ſcribit Pauſanias. Meminit & Homerus. Hinc muliebri genere *Tegeatis*, maſculino *Tegeates* & *Tegeaeus* quatuor ſyllabis, ut hic, & apud Propertium: *& calami Pan Tegeaee tui.* Sed & *Tegeaticus* apud Papinium, *de Maenalia volucer Tegeaticus umbra.* Tegeae vero, quod ab eodem diſcimus Pauſania, Palladi Aleae ſacellum, condidit Aleus, Aphidantis filius, qui Aegypto ſucceſſit. Unde Statius, *Templumque Aleae nemorale Minervae.* Etſi *Altae* pro *Aleae* legant hujus hiſtoriae imperiti: Lege *Maenala.*
Tegeaeum. AE 8:459
tegebat. AE.2:472. 8: 34, 9: 346. 11: 12. 771
tegenda. G.3:454
tegens. AE.9:488
tegentem. 6:498
tegentes. 11:630
teguntur. 4:123
tegere. G.1:213. 3:558. AE. 10:30
tegerem. 3:25
tegeret. G.4:414
tegi. AE 10:904
tegit. E. 7: 46. G. 4: 422. AE. 4:250, 477. 6: 138, 444 7:690, 731. 9: 50. 10: 541.
tegmina. 7:632, 742. 9: 518. 10:476
tegmine. E 1:1. G.4:566.AE. 1:273, 323. 9: 577. 10: 887.11:576
Lucret. in 1. *Nec res ulla geri ſub coeli tegmine poſſe,* & in 3 *Quare etiam atque etiam reſoluto corporis omni Tegmine.* Et inferius, *Tegmine dempto.* i. e. corpore.
tegumen. AE.3:594 7:666
tegunt. AE.2:159.10:22
teguntur. 2:127 8:95
tela inter. E. 9: 12. 10: 45. AE. 7: 673. 9: 329. 10: 237. accuſ. ſine praepoſ. AE. 1: 188, 665. 2: 216, 412, 431, 549 4: 260. 5: 438, 502, 524, 581 6: 57, 835. 7: 630. 8: 117 9: 37. 129, 171, 409, 493, 534, 555, 659, 773. 10: 93, 164 329, 413, 731, 801, 886. 11: 9, 80, 196, 559, 578, 620, 734, 893. 12: 50, 465, 693, 815. *per.* AE. 2: 358, 527, 664. 6: 110. 9: 796. 12: 305, 681. *ad.* AE 1:443. nominativo. AE. 2: 611, 727. 4: 149. 6: 400. 7: 731. 10: 168. 11: 545 809. contra. 8: 648. 9: 552. 11:281
tela. AE. 9: 37
Ferte citi ferrum, date tela, ſcandite Muros. Ita membra haec diſſoluta, ſicut dictiones quoque diſſyllabas, expoſcit feſtina loquentis Caici trepidatio: ſicque ſcriptum reliquiſſe Maronem noſtrum artificioſiſſimum ex eo etiam contenderim, quod ſimili pene verſu trepidans quoque Dido in 4. ita loquitur, *Ferte citi flammas, date vela, impellite remos.* Verum literatores iſti haud tale artificium agnoſcentes, dum ad ſyllabarum tantum regulas reſpiciunt, quas pueri ſemel edidicerunt, *Tela* ne cadat in longam, contra naturam, *&* interſerunt, leguntque, *Tela & ſcandite*: ac ita membrum, quod maxima animi penſione Poeta diligentiſſimus diſſolverat, iſti ineptiſſime annectunt. Quam ſcripturam ſane etiam antiquos fuiſſe ſecutos, ex codicibus Macrobianis, & aliorum Grammaticorum, facile colligimus, quod ibi in hoc citato carmine, *&* ſemper intercalatum legimus, niſi fuerit id potius librariorum temeritate commiſſum. Sed & Servii, interpretis alioqui diligentiſſimi, hujus loci praeteritio, iſtius non modo rum receptae lectionis, ſed neque omnino in quaeſtionem aliquam vocatae, fidem.

dem ſacere videtur. Quin, quod magis miror, in quodam Dialogo ipſius Pontani, hujus Virgiliani artificii longe prudentiſſimi, ita quoque ſcriptum comperimus. Alii quidem, diſſolutum ut ſervent, pro *Scandite*, *Aſcendite* aſſumunt, quod exemplum fortaſſe recitari jam ex 4. verſus, ubi *vela* ſimiliter cadit in Synaloephen: cum tamen Virgilius, qui muros ſcalis aſcendendos ex perſona Caci jubet, *Scandite* (unde & *Scalae* nominatae ſunt) libentius utatur, quam *Aſcendite*, cui verbo alias & ſcalas addit, ut, *Scalis aſcendere muros*. Sed & alibi, *Scandit fatalis machina muros* ponere maluit, quam *Aſcendit*. Sed non erat utique, cur illi in has ineptias incurrerent, ſi *Tela*, ratione finalitatis, extremam poſſe producere, exemplis etiam aliis Virgilianis non ignoraſſent. Nam & alibi Poeta (ut nihil ſit fere ab eo uſurpatum, quod non altero ſaltem exemplo voluerit ipſe, veluti ſuae conſtantis voluntatis, atque judicii teſtimonio comprobare) dixit, *Dona dehinc auro gravia, ſectoque elephanto*. Et in 9. *Rumpe moras omnes, turbataque arripe caſtra*. Ubi *Gravia* & *Turbata*, a naturaliter correptam producit; quam quam hunc etiam verſum, bonam quidam expungentes lectionem, ita impi-mendum curarunt, *Rumpe moras omnes, & turbato arripe caſtra*: non animadvertentes, quam vitioſe (quod etiam Servius commentario 2. Aeneidos non tacuit) Caeſuram cadere in Synaloephen. Sed eadem licentia cultus Tibullus cecinit, *Te canit agricola, magna cum venerit urbe*: & ingenioſus vates in Epiſtolis, *Exercet pretioſa odia, conſtantia magna*. Quin & *Que* porrecta noſter dixit, *Liminaque, laurusque Dei, totusque moveri*. Quem Ovidius & Papinius ſecuti ſunt, ut in *Que* diximus. Quin ut *Tela* finalem hoc loco producat, praeter finientis vocis rationem, quam diximus, tacet etiam quod & Servius & Diomedes notant, ſi ſenſus & conſtructionis. Sed inquit Servius, in *Gravia* ſatis aſpere fieri. Nam in nullam deſinit conſonantem: ut *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori*. Item, *At tibi Thymbre caput Evandrius abſtulit enſis*. Quibus duobus exemplis, ut uno pluribus ſatis habuit probare Grammaticus, minus aſpere in his produci finalem in conſonantem deſinentem. Nam ipſe neque in *Tela*, nec *Turbata* (ut oſtendimus) hanc licentiam agnovit. Verum nobis, qui tria exempla recipimus Virgiliana, & aliorum alibi ſimilia adduximus, & nihilominus eum Servium ſentimus, hujuſmodi productionem, utpote minus aſperam, cum dictio finit in conſonantem, magis frequentari ſolere pluribus id exemplis probandum eſt. Alia igitur, quae nunc ſubeunt, ſunt hujuſmodi: in 12. Aeneid. *Et furiis agitatus amor, & conſcia virtus*. in. 4. Georg. *Nam duo ſunt genera, hic melior insignis & ore*. Et in 3 *Aequus uterque labor aeque juvenemque magiſtri*. in 2. Aeneid. *Luctus ubique, pavor, & plurima mortis imago*. Item in 10. *Conſilium ipſe pater, & magna incepta Latinus*. Item in 5. *Oſtentans artem pariter, arcumque ſonantem*. Item in eodem, *Olli ſerva datur operum haud ignara Minervae*. Item in 2. *Noſtrorum obruimur, oriturque miſerrima caedes*. Et in 3 Georg *Altius ingreditur, & mollia crura reponit*. Et in eodem, *Invalidus etiamque tremens, & jam inſcius aevi*. in 10. Aeneid. *Et clarus Ebhemon Lycia comitatur ab alta*. in 11. Aeneid. *Emicat Euryalus, & munere laetus amici*. in 12. *Multa manus, nec non animus, aurumque Latino*. Et in 2. Georg. *Muneribus, tibi pampineo gravidus autumno*. Et in 3. Aeneid. *Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta*. Et in ejuſdem 1. *Per terram, & verſa pulvis inſcribitur haſta*, & in extremo 5. *Nuſquam amittebat, oculoſque ſub aſtra tenebat*. Inter quae exempla etiam infra ſcripta facile venire poſſent; etſi in illis quidam poſitione natura breves produci exiſtiment, a quibus & nos aliquando non diſceſſimus. Virgilius in Bucolicis, *Ille latus niveum molli fultus hiacintho*. Et in 10. Aeneid. *Dum trepidant, it haſta Tagi per tempus utrumque*. Idem in 7. *Suſtinet, & mater, Turnique canit Hymenaeos* idem in 9. *Terga fatigamus haſta*. idem in 3. *Si pereo manibus hominum, periiſſe juvabit*. Quod ut magis credam omnino ad auctor eo verſu, qui eſt in 10. *Graius homo infectos linquens profugus Hymenaeos* nam abſurdum ſatis videri poteſt in eodem in *Hymenaeos* h majorem vim literae habere, quam in *Homo*, praeſertim utrobique ſ litera praecedente. Quod vero pleriquc malunt, *Tela ſandite*, la poſitione ſe ſyllabam longari, fortaſſe poſthac illi noſtrant, ut meliorem, ſententiam amplectentur: cum Maronis mos utique ſit hujuſmodi poſitionem non admittere ad productionem vocalis in fine alterius praecedentis, in eadem dictione tantum, ut, *Tenebrae Tenebrae*, *Volucres Volucres*, & ſimilia. Quin legimus apud eundem, *ponite ſpes*, principe dactylo pede, & ſimiliter apud alios Poetas, ut in verbis *Ponite*, & *Spes* diximus. Nam quod in Bucolicis & in 4. Georg. dixerit, *Terraſque tractuſque maris, coelumque profundum*. & in 2. Georgic. *Eurique Zephyrique tonat domus*, & in 2. & 3. ejuſdem *Lappaeque, tribulique*. & ſimiliter in primo, *Tribulaque, traheaeque*. & in tertio Aeneidos, *Centeſque Dryopeſque fremunt*. & denique in 12. *Fonteſque fluvioſque voco, quaeque aetheris alti*: haec illa magis ratione defenderim, qua idem in tertio ſic poſuit, *Liminaque, laurusque Dei*. Papinius autem, ac Juvenalis num eandem hanc rationem magis in ſuis verſibus ſecuti ſint, an vero Diomedis potius & Priſciani, contendere non laboro, qui tradunt, ſyllabam brevem in fine dictionis produci poſſe, dictione ſequente inchoante a duabus conſonantibus, vel una conſonante duplici, quemadmodum ſi in una eademque eſſent dictione. Statius in 6. Thebaid. *Praecelerem agile ſtudium, & tenuiſſima victus*. Juven. Sat. 3. *Contemnis, miſeras cognoſce praemia rixae*. Idem, *Galbus, & acre malum ſaepe ſtillantis ocelli*. Et Sat. ult. *Vindicta gravior quam injuria*. *Dignum erit ergo*. Idem, *Occulta ſpolia, & plures de pace triumphos*. Vide *Spicula*, *Sagitta*; *Arundo*, *Ferrum*, *Miſſile*, *Jaculum*, *Lancea*, *Haſta*, *Hamile*, *Pila*, *Aclides*, & per obliques.

tela. AE 9:489

telae. G 1:285

telas. G. 1:294. 3:562 AE. 4:264. 7:14. 11:75 de inventione Linificii, & Lanificii habes in quinto De rerum natura Titi Lucretii.

Teleboum. AE. 7:735

teli. 8:694 9:420, 748. 11:608, 802. 12:389

telis. G. 1:490. AE. 1:191: 2: 177, 318, 332, 410. 447, 470, 520. 541 71. 72 520. 8:249 9: 543, 653, 666, 793, 807. 10: 419, 638, 692, 808. 11: 117, 162, 808, 857. 12: 578

tellure. G. 1: 214. AE. 1: 358. 3:278. 6:459, 655. 901 298, 750. 12: 130, 920

tellurem. G 1:99. 2:316. 3: 88 AE. 7:137. 6:369 12: 204

tell' ueb. E. 4:33

telluris. AE. 1: 34, 272. 3: 909 6:140, 801

tellus E. 4: 19, 39. G. 1: 7, 13, 67, 127, 470, 2: 173, 238, 248, 282: 418, 423, 460. 4: 263. AE 2: 69. 3: 63, 73, 95, 412, 416, 477, 673. 4: 24, 166,

275

575. 5: 6, 30. 6:23, 795, 799, 877. 7:85, 120, 221 8: 329, 422. 9:285, 491 709, 732 10:102, 651. 11: 71, 191, 245 12:443, 713, 900
telo. G 1:332. AE. 1: 99. 81 633. 8: 111. 9: 466, 539. 10:382, 423, 586. 11:664, 689 12:294, 774
Telon. AE 7:734 12:513
telorum. 2:468. 3:46 9:480, 509 11:383. 12:284
telum. 2: 544. 5: 497, 520. 6:592. 9:417 10:481. 486, 722, 771, 882. 11: 484, 552, 783, 816 12: 8, 266. 387, 442, 461, 787, 858, 887, 916
temerata. 6: 831.
temere. 9:329, 375
temne. 7: 236
temnenda. 10: 737
temnere. 6: 620

Contemnere exponit N. tr. 3. Nam Aphaereſis eſt, ut notat Probus, ubi agit de poeticorum metaplaſmorum licentia Meminit & Servius, etſi alibi, ſuper verbo *Citatorum*, & *Mitte* in 1. Aened. qui & per eundem tropum haec dici memorat ſuis locis: ut, *neque inſidiis noſtis capiere ſerenae*, pro decipieris: &, *Antea expectatum poſitis ſtat in agmine caſtris*, pro obſtat: &, *moeſtumque timorem Mittite*, pro omittite: & *Infelix Priamus furtim mandarat alendum*, pro commendarat; &, *Nec Rutulos ſolvo*, pro: &, *Crateraſque focoſque ferunt*, pro auferunt, & *Ora citatorum dextera contorſit equorum*, pro concitatorum.

temnis. 1:665
temnitis. 1: 542
temo. G.1:171 3:173
temone. AE 12:470
Tempe. G.2:469. 4: 317
temperat. 2:110, 360 8:317 AE 1:57, 146
temperet. 2: 8
tempeſtas. G. 1. 418. 2:310. AE. 5: 694. 9:20. 7: 223. 11:423 12:284
tempeſtate. 2: 516
tempeſtatem. G. 1:323
tempeſtates. 1:232, 311. N. tr. AE. 1:53, 255
tempeſtatibus. 3:708. 5:772 7: 199
tempeſtatum. G 1:27. AE. 1: 80. 3:528. 10:37
tempeſtivam. G. 1:256
templa. 2: 148. AE. 3: 84 4:199. 6. 6:19, 41, 840 7: 443. 9:626
templi. 1:509. 4:484. 7:419
templis. G 1:481. AE 1:632. 4:217 8:718. 11:778
templo. AE. 1: 453. 2: 165, 404 7:778. 8: 933
templum. G 3:13, 16. AE. 1: 416, 446, 496, 519 3:536. 4: 457. N: 11. 7. 6: 69 7: 174 11:477, 481
tempora. E. 3:42. G. 4: 231. AE. 1:278. 4: 294, 423. 6: 691 7:37 9:107. ſc. capitis. E. 6:22 G. 1: 28, 349. AE. 4: 637. 5: 72, 246, 269, 339, 839, 839. 6: 663, 772. 7: 135 8:286, 684 9:388, 633. 10: 538, 891. 12: 120, 162, 173, 536. *circum*. E. 8. 12. AE. 2:133, 684. 5:433. 9: 808. 12: 162
tempore. E. 1: 30, 68 7:35, 70 G. 1: 61, 483. 2:245, 267, 331, 366. 4: 100, 563. AE. 1: 623. 3: 309. 4: 627. 6: 409. 8: 414. 9: 811. 11: 276, 303, 439, 470, 783
temporibus. AE. 5:416
temporis. 6:745
tempus. E 3: 97. 4: 48. G. 1: 213, 253, 494. 1: 80. 3: 284. AE 2: 268, 324, 522. 4: 434, 475. 6: 37, 337 7:311 9: 395 de capite. 418. 10: 11, 367, 503, 512, 522. 11:2. 12: 96 G. 1:213, 305 2. 342 4:283. AE. 3: 638. 6: 46 10: 441. 12:136
tenaces G 2:421. 4:161
tenaci. G 1:179. 4:175. AE 6:3. 8:433 12:404
tenacia. G. 4:57, 412
tenax. 2: 134 AE. 4:188
tendamus. AE 11: 414
tendant. 5: 489
tendat. G. 3: 333. AE. 11: 917
tende. G. 4:409. ſic inferius, *contende tenacia vincla*. 535 AE. 12:938
tendebant. 6: 814. N tr. 5
tendebat. 1: 656. 2:29. N tr 5: 674 8:605. id eſt, tentoria & tabernacula habeat. Virgo, *Era attendata*. 9: 551. 10: 595 11: 99. 12:311
tendens. G. 1:514. 2:296. 4: 498. AE. 1: 93. 2: 405. N. tr. 5
tendentem. AE. 4: 487. 6: 684. 9:168
tendere. 1: 534. 5:21, 27, 686 6: 198, 240, 896. 7: 605 9:377, 606, 795. 12: 936
tendimus. 1:203. N. tr. 5.
tendis. 6:388 9: 206
tendit. G 2:292 AE. 2:18, 410. 2: 220. N. tr. 3, 321 3:392. 4:446. 6: 341, 598. 7:7 9: 355. 10: 412, 370, 667, 845. 11:494, 672. 12: 196, 579
tenditis. AE. 5:670. 8:113. 9:781
tendo. 3: 176
tendunt. G 3:376, 507. AE 2:205 3: 268. N. tr. 5. 3: 135 N. tr. 3:236, 7:164. 8: 395 10:334. 11: 881. 12: 533
tene. AE 12:778
teneant. 1: 308 3: 686. 5: 230. 8:149
teneat. E 8:89. G. 4:24
teneatur. AE. 1:671.
tenebam. 6: 358
tenebant. 2: 1, 209, 517, 737, 802. 5: 335. 5: 179. 6: 477. 8:204, 320, 603, 637. 7: 183. 11: 121. 12: 701
tenebat. E. 1: 32 G. 4: 143. AE. 1: 482, 612. 3: 587. 4: 331. 5: 1, 721, 833. 6: 324, 469, 518. 7: 287. 8: 194, 308. 653 773
tenebris. G. 4: 405. N. tr. 5: AE. 10: 741
tenebit. G. 3: 16
tenebo. 2. 46. AE. 6: 722
tenebrae. G. 1: 248. AE. 9: 384
tenebras. AE 8: 591. 9:341, 160. 11: 187
tenebris. med. longa. G. 3: 401. AE. 2: 92. 6: 734 7: 325. 8:259, 658. 11:824
tenebris media brev. G. 3: 551. AE. 3: 195. 5: 11 6. 238, 543 8:255. 9:425
tenebroſa AE. 6. 107
tenebroſum. 3:839
tenebunt. 9: 98. 12:834
Tenedo. 2:203, 255
Tenedos. 2:21. In hodiernum quoque *Tenedo*.
tenemus. 2:359 6:744
tenendam. G. 2: 371. N. tr. 5
tenens. AE. 1: 57, 477 4: 60. 5:514. 7:784. 8:299. 9: 29. 11:539
tenent. G. 1:233. 2: 123, 144 3:352. AE. 1: 169. 2. 490, 505. 4:507. 5:825. 6: 131, 434. 8:75, 700. 9. 109, 470, 10:288, 301
tenentem. 4: 219. 5: 168. 6: 485. 7:204
tenentes. 6: 787. 8: 649. 9: 129
tenenti. 12:734
tenentur. 10: 809
tenes 4:380
teneor. 2:139
tenere. E. 1: 8. 6: 34. G. 2: 331
tenera. E. 2:51 7:12. 8: 15. 10. 7. G. 1: 112 N. tr. 3. 2:372. 3:13, 326 AE. 11: 378
tenerae. G. 2:343
teneram. 1:20
teneras. E. 7:6 10:49 AE. 2: 406 3:449 7:809
tenere. 6:284 11: 148
tenerem. E. 9: 45
tenerent. G. 1: 355. AE. 1: 236
teneret. AE 4:461 7:735
teneri. 4:90 5:384 9:598
teneris. E. 10:53. G. 2:272, 363 3:74, 4: 308. AE. 11: 572
tenero. G. 2:23
teneros. E. 1:22. 3:108
tenerum aera ferri. G. 3. 109. ut legitur in codicibus Macrobianis, & erit Hemiſtichion Lucret. ex 2. *Aera per tenerum liquidis loca vocibus opplent*. AE. 9: 699
tenes. G 4 322. N tr. 5
tenet. E. 5: 39. G. 1: 126. N. tr. 5. AE. 1: 139, 400, 670 2: 330 613. 4: 308. 3: 121, 154, 171. 338, 382, 775. 6: 235, 7: 412, 389. 8: 75. 10: 175, 226, 335, 802. 11: 723. 12: 734
tenet ora defixa. AE 7: 250

Lucretii in calce 2. *Et tenet omnia paulatim tabeſcere, & ire*, id eſt judicat. *Tenere* ſermo eſt polyſemus. Significat enim apprehendere, poſſidere, habitare, conſtringere, dirigere, morari, impedimento eſſe, implere, perficere, ſervare, tueri, defendere, operire. Et apud Juriſperitos *teneri* eſt obligatum eſſe. *Tenere* item rem dicimus, intelligere, unde locus is Plautinus, *Tenetis rem? ſi tenetis, ducite me comparemini*. Nec minus locupletem hujus verbi ſignificationem apud Maronem

noſtrum diligens lector agnoſcet.

tenuis. AE 2:370 N tr.5 9: 377

tenuo. 3:388, 408

tenetur. 2:533 10:820, 236. 11:819

tenorem habuiſſe dies. G. 2: 337. *ſervat cruenta haſta* AE. 10:340

Lucret in 5 ubi de mari verba facit, *Verum labendo conſervans uſque tenorem.* Claudianus 3. De raptu Proſerp. *Explorat abiens tenuncos, veſtigiaque tenorem Stipulis, & certa praetentat brachia nixu*, hoc eſt, teretem trunci proceritatem.

tentabunt E. 11 50

tentamenta. AE 8: 444. N tr. 5. ver. tentare.

tentamus 3:380

tentanda. G 2: 365 3:8. AE. 2:176 N tr. 5

tentant. G 4:194. AE 2:334. 3:240

tentanti G. 4: 318

tentantum. 2:247

tentamur. 8:207

tentarat. 3:563

tentare E 4:32 G 3:77 AE. 2: 38. 3: 42, 146. N. tr. 5, 364. 4: 113. 413 5:499. 8: 113. 111 437, 505. 12: 361, 806

tentas. AE. 10: 87

tentaſti. 11:716

tentat. G. 3:232 N. tr. 5, 441. AE. 1:719 8:8 31. 11:350, 761 12:104

tentatura pedes tenuis Lagens. G. 2:94

Ipſe de Venere & Vino ludens *Sic copia vini Et tentat greſſus, debilitatque pedes.*

tentaturum. AE 4:293

tentavit. 12:484

tentent. 1:1 912

tentet. 9:67

tentoria. 1:469

tenuant. G. 3:129

tenuem. 2:127. 4:1 311. AE. 4: 278 7:534 9:658. 10:636

tenuere. AE. 12 2:282. 3:192. 518 6:224

tenues. G. 1:75, 177 N. tr 5, 2:75 3:335 4:410. N tr. 5, 500. AE 3: 791. 5: 526, 690. N. ibid. 740, 861 6: 292. 7: 14

tenues pluviae. G. 1:92. N. tr. 5. 4:472

tenui. E. 1: 2. 61 8. G. 1:68. 2: 289 3: 166. 4: 6. AE. 4: 264. 8: 409. 10: 511.

11:75

tenuia. G. 1: 398. 2: 121. 4: 38

tenuis, id eſt, *vehemens.* G. 2: 93. N. tr. 5: 349. 4:6. AE. 3: 448. 7: 646. 11: 524

tenuis ubi argilla. G. 2: 180

Id eſt, infoecunda, interprete Marcello commentario 5. Verſus autem erit ἀκέφαλος ex Macrobii ſententia, ſi a Proceleuſmati coinciplat; *Tenuis u*: quales ſunt Virgiliani hi omnes,

Tenuia nec lanae per coelum vellera ferri. &,

Abietibus juvenes patriis, & montibus aequos. &,

Arietat in portas, & duros obiice poſtes. &,

Genua labant, vaſtos quatit aeger anhelitus artus. &,

Genua labant, gelidus concrevit corpore ſanguis. &,

Parietibusque premunt arctis & quattuor addunt. &,

Parietibus textum caecis iter, ancipitemque.

Vel ſcande ſecundum Terentianum & Probum, ut in *Genua* diximus. *Tenuis u*, ut ſit Dactylus, *u* conſonante facta, *Tenu* poſitione producta. Cui ſcanſioni ſuffragari videtur Lucretii ex 2. verſus, *Propterea, quia corpus aquae, naturaque tenuis.* Nam *tenuis* χορεῖος pes eſt τρίβραχυς, id eſt, tribus brevibus conſtans, ὃς καὶ βραχυσύλλαβος λέγεται. Quo quia pede non fertur ſedes ultima hexametri, claudicatio ſcilicet Probiana ſcanſione ſuſtentanda eſt; & ita χορεῖος in Trochaeum commutandus, quo pede pro ſrondeo licenter utimur in hac ſede Niſi & χορεῖος ferendus ſit, ſicut Creticum quoque (id eſt, Amphimacrum) apud Virgilium defendit Terentianus, ſic, *Ponite ſpes.* Ut praeter Spondeum & Dactylum legitimos, aliis quoque pedibus (quod plerique eruditorum opinati ſunt) verſus hexameter incedat. De qua re alibi longam diſputationem ſuſcepimus.

tenuiſſe. AE. 3: 283. 4:146

tenuiſſent. G. 3:3

tenuit. G 4:483 N. tr 5. AE. 1:129. 5:258, 331. 8:482 9:285. 10:846

Tenus praepoſitio poſtponitur tam in proſa, quam in carmine, jungiturque ablativo ſingulari cum quo etiam interdum in unum coaleſcit, ut *Hactenus*, *Quatenus*, *Pubetenus*. Quorum primo ac poſtremo Maro utitur. Sed & per Tmeſim ſecuit, cum dixit AE. 5: 603. *Hac celebrata tenus.* Et 6: 62. *Hac Trojana tenus.* Cum ablativo ſimiliter disjunctum; ut 1: 741 *Primaque libato ſummo tenus attigit ore.* Et 2: 553. Et 10: 536. *Capulo tenus abdidit enſem.* Plurali vero genitivo raro tum ſociavit Poeta, ut G 3: 53. *Et crurum tenus a mento paleatia pendent.* Et AE. 10: 210. *cui laterum tenus hiſpida nanti Frons hominem praefert.* Dixit tamen Ovid. Metam. 5 *Pectoribusque tenus molles erectus in auras.* Et in eadem, *Pectoribusque tenus media ſublimis in aede.*

tepebat. AE. 8:196

tepefacta flumina. G. 4:428

tepefacta cruore terra. AE. 9: 333

haſta trajecto cerebro 419

Naſo & Horatius hunc colorem aemulati ſunt. Hic ita, *In patris jugulo ferrum tepefecit acutum.* Sic ille, *Sanguine Tlepolemus Lyciam tepefecerat haſtam.* Ecce ergo, ut Poetae ex notiſſima cruoris natura, qui quidem, cum ex venis animantis fluit, calidus fluit, poeticos hos dicendi colores traxerint, ut vulnerato aliquo, terram eo profluente tepefieri, & ferrum, ſeu haſtam, aut tale quid, in vulnere tepefactum dicant. At vero hiſtoricus ſatis habuiſſet in ingenti caede facta, abunde profuſi ſanguinis copiam enarrare, nullo epitheto caloris appoſito. *Tepe* autem, quantum ad ſyllabam pertinet, *calo*, *lique*, *ſtupe*, *treme*, *made*, *labe*, *pate*, quae Poeta cum *Facio* componit, *e* vocalem literam ubique corripiunt. At Catullus, *Alta tepefacient permixta flumina caede*, protulit pr porrecta.

tepefactus. G. 4:308

tepentem. AE. 10:555

tepentibus. G 2:330

tepeſcit. AE. 9:701

tepidi. G. 1:296

tepido. G. 1: 117. AE 3: 66. 11: 82

tepidum. G. 1: 398. AE. 6: 248 9:455

tepidus. AE. 8: 106

ter, myſtice. E. 8: 74. G. 1:345 4:493. AE 1:174 6: 229 7:141 10:873

terque, quaterque G. 2:399. AE. 1: 94. 4: 589 12: 155. Id eſt, ſaepius, finitus numerus pro infinito. Lege Macrobii commentarium 2. in Somn. Scip.

ter, aut quater. G. 1: 411

Quid ſi pro *terque quaterque* accipiendum ſit?

ter, id eſt, *ſaepius* AE. 2: 116 3, 415. 6:506

ter. G. 1:281 4 384. AE 1: 483. 2:792 3:566 4:690. 6: 700. 8: 230. 10: 685, 885 11: 188

terat. G. 4:114

terentum. G 1: 15. AE. 1: 292. 2:510. Adi Parraſium (ne quis ſua gloria fraudetur) commentario in Raptum Proſerpinae primo. 7:175 8:716 9:370. 10:182

ter denis. AE 8:47 10:213. vide *Seni.*

Terea 11:675

Quartus caſus, Graece declinando, quo gaudet Poeta Nam & Corinea, Chlorea, Orphea, Mneſthea, Theſea, Nerea, Idomenea, Demophoonta, Noemonaque dixit, & alia ſimilia.

terebintho. AE. 10: 136

terebramus. 3:635

terebrare. 2: 38

Teret artus mutatos. E. 6: 78

Vide Servium, & quae nos in dictione *Promethei* contra Servium diſputamus.

terens. G. 1:380

teret. 1:192

teretes. AE. 6:207 7:730

tereti. E 8: 16 AE. 5: 313. 7: 665. 8:633. 11:579

Poeta juvenis in Viro bono, *Securus, mundi inſtar habens, teres, atque rotundus.*

terga. de arvis. G. 1: 97. 2: 236.

2:36. de arboribus 2:271. de ſerpentibus. 3:427 AE 2:208, 219, 474. 5: 87. de variis. G. 3: 80. 4:13. AE. 1: 635. 5: 97, 405. 6: 243, 422. 7:20. 9:706. 10: 482, 784. de homine. 2:57 12:81, 630

terga dare. G. 4: 85. AE. 9: 794. 10:365. *fugae nudant*. 5:586. *vertere*. 6:491. *vertebant*. 8: 706. *dedere* 9:686. *dant*. 12: 463. *dabo*. 645. *dabant*. 738

tergeminam. 4: 511

tergemini. 8: 202

tergent levels clypeos 7:626

Praeterget & *perterget* verba ſunt Lucretiana digna animadverſione, pro praeſtringit & praelambit, ſenſimque pertranſit. Is in 4. *Et quaſi praeterget pupillas, atque ita tranſit*. Et paulo poſt, *Et noſtros oculos perterget longior ora*.

a tergo. G. 1: 174, 567 5: 408. AE. 1: 186. 2: 455. 8: 697. 9: 322. 12: 292. *a tergibus* dixit Lucr. in 2. pro a tergo.

tergo. G. 5: 361. De improp. AE. 1: 368. 2: 251. 3: 242. 3: 168, 403. 7: 94 8: 183. 10:646, 718, 869. 415, 432

tergora. AE. 2: 211. N. tr. 5

tergum. 1:296. 5:551 9:764. N. tr. 5. 11: 655. id eſt, *ſcutum*. 9:412. quis dubitet hinc vulgo nos *Targa*, *Targhetta*, *Targon* nominitare.

tergus. AE 9:764

teris. 4:271

terit. G. 1:298 AE 5:324

teritur. G 2:519. AE. 9: 609. 11:275

terminet. 1:287

terminum. G. 4: 206. AE. 4: 614

terna. E. 8:75. AE 1:266. 8: 565. vide Serv quem tamen Valla reprehendit in Elegantiis.

terni. AE 5:360, 580

terno. 5: 120. vide *triplici ord*.

ternos. E. 8:77. AE. 5:247

terra. E. 8: 93. G 1: 278, 330. 2: 136 5: 555. AE. 1: 551. 5: 164, 205, 539. 4: 37, 198 7: 644. 8:243 9: 334, 483 10:321, 578, 696. 11:286. 12:645, 691, 778, 884

terra. G. 2: 273, 318, 347. AE. 1: 541, 629. 3: 60, 387. 4: 306, 349, 466. 5:48. 6:84, 383, 508, 807 10:75, 277, 831 12:893. *a*. E. 8:40. G. 1. 458

sub. 2. 577. 4: 45. AE. 2: 472

marique. AE. 9: 491 10:162

terrae, nominat. pl. E. 6: 57. G. 2: 184, 480. 2:37, 45, 109, 179, 524 5:429, 432. AE 1:298, 610 3:72, 193. 6: 776. genitivo G 1: 63, 83, 86. 2: 301 AE. 1: 598. 5: 528. 4: 184. 5: 636, 795. 6: 84, 580, 595. 10: 57. dativo. G. 1: 29, 290, 318 AE. 6:358, 652. 7: 35, 290. 10: 555. 11: 12, 87. 105. *infodiunt*. 205. 12: 305. Lucr. *in Terram defodere* dixit. ut in 5 *Nec nova defodere in terram virgulta*.

terram. G. 1: 1, 247, 255, 495. 2:237, 259, 354, 515. 5:160, 171, 256, 499, 534. 4:97. AE 1:307, 133, 478. 2: 251. 5: 29, 93, 275. 4: 241, 444, 491. 6: 565. 7: 369, 539, 748. 8: 179. 9: 608 10:296, 549, 489. 12: 196, 345

ad terram. G. 5: 524. AE. 2: 566. 5: 781. 5:243, 447. 6: 310. 9: 542. 11:501, 828. 12:855, 927

terrarum. E. 6: 52. G. 1: 26. AE. 1: 235. 4: 907. 5: 695

terras. E. 3: 61. 4: 14, 51. G. 1: 238. 2: 345. 3:239, 525. 4: 52. AE. 1: 58, 224, 256, 280, 595. 3: 564. 4: 256, 269, 552, 461, 525, 654 5: 627 7: 323. 10: 3: 193. 11: 625. 12:451, 860

terras. AE. 2: 800. 3: 4, 44, 170, 364, 396. 4: 281. 6: 692. 7: 239. 8: 26, 428. 9: 19, 224

terras. 4: 6. 7: 148. 8: 26. 9: 459

terrea. G. 2: 341

terreat. AE. 6:401

terrebat 8: 349

terrebere. G. 1:460

terrebis 1:156

terrent. AE. 6: 732

terreno. 11: 850

terrent. 2:728, 755. 4: 9. 9: 153 11:643 12:894

terrentur. 8:209

terrere, pro *terrebat*. 2:98. 8: 40 9:391

terres. 1:250. 10:879

terret. 4: 353

terrete. 12: 875

terribilem. 8: 620 9: 503

terribiles. 6:277. 8:266

terribili. 4: 465. 6: 299. 7: 667

terribilis. 12: 498, 947

terrificant. 1: 210

Sic *Horrifica*, *Horrificis*, *Horrifico*, *Horrificum*, & *Horrificant*, dixit, ut *Terribili monitu horrificant*, in quo utitur auctore Catullo. Is in Epithalamio, ait, *Horrificans Zephyrus proclivas incitat undas*.

terrifici. AE. 5:514

terrificos fulgores. 8:431. *magitus*. 12:104. Lucret. *Terrificas capitum quatientes numine criſtas*.

terris. E. 2: 104, 106. G. 1: 382. 2:92, 474, 479, 538. 5.242. 4: 597. AE. 1:3, 15, 460, 756. 2: 556. 5:127, 147, 383, 620. 4:568, 613. 5: 717, 805. 6: 18, 312, 782. 8:170. 10:583, 807. lege *pluit*. 12:805

territat. 4: 187. 11: 551. 12: 262, 852

territus. 3: 453. 9: 793. 11: 699. 12:752

terror. 11: 357

terrore. 8: 705

terroribus. 7: 58. 11:448. 12: 617

terrorum. 7: 552

terruit. 2: 111. 8:298

tertia. 1: 265 3: 117 5:559. 11: 210. pluraliter. 3: 57, 645. 5: 266. 6: 859. 13: 631

tertius. 5: 314, 495. 10:175

teſſera. 7:637

teſta. G 1:392

teſtae ingentis. 2:351

In Moreto: *Teſtiſque tegens, ſuperaggerat ignes*: pro Teſta. Vulgo qnoque Veneti *el Teſto*.

teſtatur. AE 4:519. 6:619 8: 346. 11:122 12:581

teſtatus. 7: 593. 12:496

teſtentur. 5:487

teſtes E. 5:21

teſtibus 8:19

teſtis. AE. 5:789. 6:288. 12: 176

teſtor. 2: 155. 3: 599 4:357. 5: 803 9:429 12:201

teſtor. abſolute. 2: 432. 11: 559. Vide *Jurare*, *Juravi*, *Adiuro*, *Obteſtantur*, *Obteſtemur*, *Obteſtor*.

teſtudine. G. 2: 463. 4: 464. AE. 2: 505. N. tr. 1 2: 441. 9: 505, 514

tetendit. 2: 688. 6:685 10: 823 11:859

teter. 10:727 N. tr 5

tetigere G. 1:305. AE 9:135. N. tr. 1

tetigiſſe. 7:266

tetigiſſent carinae littora. 6: 658

Catullus in Epithalamio, *Juppiter omnipotens, utinam nec tempore primo Gnoſia Cecropiae tetigiſſent littora puppes*.

tetigit. AE. 5: 324, 662. 4: 259

Tetricae horrentis rupes 7:713. N. tr 3 quem locum omnino vide. Locus aſper in Sabinis.

tetrum. 3: 228. N tr. 3

Teucri. 1: 562. 48. 5: 474. 9: 114 10:430 11:164

Teucri. nominativo. 2: 252, 366, 459. 3: 352. 4: 397. 5: 181, 293, 450, 530 6: 212. 9: 34: 39, 550, 516, 636, 779, 791. 10: 58. 11: 92, 134, 454 12:117, 173, 642, 738, 744, 770, 836

Teucri ſanguine. 1: 235. 4: 230. 6:500, 648

Teucria. 2: 26

Teucris, dativo. 1: 299 2: 247. 5: 66. 6:54, 90. 7: 155, 276, 359, 388. 470 8: 531 9:130, 719. 10:8, 44, 62, 105, 158, 512, 617 12: 189, 629

Teucris. 2: 427. 11:279. 12: 60

Teucrorum. 1: 38, 89, 248, 511, 626 2: 326. 5: 7. 8: 470. 9:805. 11:321, 285

Teucros. 1: 304, 625. 2:571, 747 3: 186 4: 549. 6: 41, 67 7: 193, 301, 476, 547, 578. 8: 10, 136, 161, 397. 9: 68, 149, 248. 10: 21, 28, 260, 309, 690, 866. 11: 116, 175, 378, 449, 585, 842, 872. 12:78, 506, 813, 824

Teucrum, pro *Teucrorum* 1: 555. 2: 281. 5: 53. 4:481, 537. 5: 592, 675, 690. 6: 562. 7: 344. 8: 154. 9:551. 226. 10: 528, 684. 11: 690, 834. 12: 88, 562. Adi *Virum*.

Teucrus maximus pater. 5:108

Teucros habet vetus lectio Tiberii Donati, ut ſit terminatio recti Graeca a Τεῦκρος. Verum, quod Chariſius notat Virgilium

extuliſſe *Teucros & Euan drus*, id ſi hoc loco non ſit, nullo ſane loco ſit.
Teuthra. AE. 10:402
Teutonico. 7:742
texamus. 11:526
texatur. G. 1:266
texendae. 2:372
texunt. 4:250
texere. AE 11:65.11.12:359
text. 12:148
textis. praeſ. E. 0:: 72 G. 2: 468. AE 2:450.3:45. 6: 228. 10:424
texta. G 4:34
textilibus onerat donis AE. 5: 483. Lucret. in 2: *Textilibus ſi in picturis oſtroque ru benti jactaris*.
textis. AE. 2: 186. adi *contratus*.
textum. 3: 589. *clipei*. 8:625
Catullus in Epithalamio, *Pinea conjungens inflexae tex tu carinae*. Legimus & *Con textum* nomen apud Lucret. in 1
texunt E. 9: 42. AE 5:593. 11: 65
thalami G. 4:374. AE 2:503. 4: 18, 550 9: 94,280 10: 498
thalamis. G. 4:189 AE. 7: 97
thalamo. G 4: 333. AE. 4: 133,392,495 6:397,528. 7:253 8:372.9:594
thalamos. AE 10:389,649
thalamum. 6: 623 7:388
thalamus. 6: 521
Thalie. E.6:2.G 4:338 AE 5:826
Quid ſi haec nympha ſit Palicorum mater ex Jovis compreſſu? de qua re leges Macrob. Sat lib. 5 cap. 19
Thamiumque. AE 12:341
Thaſiae. G 2:90
Thaumantias. AE. 9:3
Id eſt, Iris, quae & *Thaumantis*. Claud in 3. De raptu Proſ. *Juppiter interea cinctam Thaumantida nimbis, Ire jubet, totoque deas accerſere mundo. Illa colorato zephyros transgreſſa volatu, &c.*
Theano. AE. 10:703
theatri. 3: 228. N. in Different. 664. ſemper in fine carmin.
theatris 2:427
Thebanu. 9: 697
Thebas. 4:470
Themillae. 9: 376
Themon. 20:126
Themodontis. 11:659
Sic lege, Dimetro ſpondaico Eſt & aliquot manuſcriptorum codicum lectio quinque ſyllabarum, *Thermodoontis*, verſu Adonio, etſi Sron Epographos in primis ſyllabis Dactylum imperite admodum agnoſcat, Servio etiam hujus ſententiae tanquam auctore uſus: ex cujus tamen verbis quis non facile ſtatuat, utram lectionem magis ille probarit. Sed & Pontanus, quod pudet referre, falſo putavit *Thermodoontis* hic pari numero ſyllabarum, parique dimenſione cum *Hippocoontis* a Virgilio dici. Quin & ſuper hic ipſa re in ſecundo de Adſpiratione ſic tradit: Latini ultimum o, quod eſt Graece ω, id eſt magnum, fere ſemper ſolvunt, & *Thermodoon* dicunt. Aliter enim ea vox bene locari non poſſet in verſu Heroico. Putarunt igitur iſti o in ſecunda ſyllaba corripi: cum tamen omega ſit, quae omnino longa eſt: niſi in omicron vertas, more Dorum.
Theronae. AE 10:312
Therſandrus 2:262
Ita legendum ex Homero, Pauſania, Athenaeo, & aliis, pro eo, quod Aldus ſcripſit *Tiſandrus*, & alii *Theſandrus*, neſcio qua ratione adducti.
Theſauris. G 4:229
theſauros AE. 1:359
Theſea. 6:122,383
Theſeidae. G. 2:383. AE. 6: 22. qui et *Cecropidae*.
Theſeus AE. 6:618
Theſſandrus. 2:261
Theſtilis E. 2:10,43
Thetidi. G. 1: 400
Thetibu. E. 4:32
Thetys. 1:32. AE 3:825
Tethys. Tethyos, Tethyn, cum t exili in prima ſyllaba, et th aſpirato in ſecunda, ſequente y Graeco, primam producit. Eſt enim ἡ Τηθύς. Heſiod in Theog. Τηθὺς δ' Ὠκεανῷ ποταμοὺς τέκε δινήεντας. Hom. Iliad. ξ. Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν. Martial. *Et quem ſupremu Tethyos unda ferit*, Ovid. Faſtor. Libro quinto, *pars credidit eſſe Tethyos has neptes, Oceanique ſenis*. Flaccus in 2. *Quem palmas Tethys grandaeva, ſinuſque Suſtulit*. Fuit haec Coeli & Veſtae filia, Oceani et ſoror, et uxor, et Nympharum mater. Auctores Heſiod. et Orpheus, poetae apud Graecos, apud nos Salluſt. et alii. Naſo tamen eam Titanis filiam eſſe dixit, libro ſupra citato, *Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn*. Hanc idem *Canam* appellat, *& ad Canam ad ſcendit in aequora Tethyn, Oceanumque ſenem*: quia (ut ſcribit Serv.) marini dei ſenes ſunt, albentque eorum capita ſpumis aquarum. Unde et *Nereum grandaevum*. Heſiod. vocat, et Maro. Ponitur autem pro mari, quod univerſam terram ambit, ſicuti ejus maritus Oceanus. Eadem *Amphitrite* vocatur, ut ex ſupra citatis exemplis palam ſit; et dicitur ἀπὸ τοῦ τιθῆς, quod eſt *Nutrix*, quia humore cuncta alantur, vel (ut Socrates Hermogenem docet apud Plat. in Cratylo) quia fontis nomen eſt reconditum Τηθύς. Διαττώμενον enim et ἠθούμενον, id eſt, ſcaturiens et tranſiliens, fontis imaginem prae ſe ferunt. Ex utriſque vero hiſce nominibus, nomen Tethys eſt compoſitum. *Thetis* vero, Thetidis, et Thetidos, Thetin et Thetida, cum th priori aſpirato, et exili altero, i ſubſequente Latino, mater fuit Achillis ex Peleo, filia vero Nerei et Doridis, ut canit idem Heſiodus; ut ſentit Septimus, Chironis, qui Nereus in Pelei et filiae nuptiis dictus ſit. Ea primam corripit. Heſiodus, Πηλεῖ δ' ἀμυθεῖσα θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα Catullus in ejus Nuptiis, de utraque ſic, *Tene Thetis tenuit pulcherrima Neptunine? Tene ſuum Tethys conceſſit ducere neptem?* Hanc et *Aequoream* Naſo nuncupat, *Juppiter aequoreae Thetidis connubia vitat*. Eadem *Nereis* a patre vocatur apud eundem poetam: *Nereis ingreditur conſueta cubilia fluctu*. Ponitur et haec pro mari, ſed interiori quidem, ut a Poetis video obſervari: veluti ejus pater et mater, et Doris et Nereus. Claud. in 3 de Raptu Proſerp. *Hinc latrat Getula Thetis*. Stat. *Quom Thetis urentes aſſuetum ſtringere ripas, Horruit ingenti venientem Iſmenon acervo*.
Thyas. AE 4:302
thyaſis 7:582
thyaſos. E 5:30
Thymber. AE. 10:321
thymbrae. G. 4: 32. vulgo *la Satureia*.
Thymbraee. AE. 3:85
Thymbraeus. 12:458
Thymbre. 10:394
thymo E. 5:77. *Hyblae*. 7:37
Hinc Claud *Credas examina fundi Hyblaeum raptura thymum*. Electas autem has herbas involant apes; Thymum, Roſam, Violas, Lilium, Cytiſum, Caſiam, Meliloton, Cerinthum, Meliſſophillum, Apiaſtrum, unde et poſtremia duabus nomen G. 4: 162, 181, 242. AE. 1:436
Thymoetes. AE. 12:364
Thymoetes. 2:32. 10:123.
thymum. G. 4:112,270. 304
Ecce quemadmodum *Thy* ponat ubique brevem Macer tamen, qui de herbis carmine ſcripſit, quem inter poetas non annumero, produxit. *Si deſit Thymum, pro Thymo ponito Thymbram: & hoc Thymum dixit*.
Thyrſide. E. 7: 26.
Thyrſim. 7: 69
Thyrſis. 7:2, 20
thyrſos. AE 7:390
Thoantis. 10: 413. genitivus Latinus. Nam Graece eſt, Θόας Θόαντος.
Thoas. AE 2:262
tholo 9:408
thoracem. 10:337. 11:9, 487
thoracas. 7: 633
thoracis. 12: 381
Thraca. 12:335
Thraca non eſt quidem imminutum a Thracia, ut vulgus putat, ſed Graecum integrum. Nam illi Θρᾴκη καὶ Θρῄκη, quod nos *Thracia* dicimus. Hujus Graecanicae vocis Virgilianam uſurpationem approbat Flaccus 2. Argon. quin et majori ipſe audacia.

Digitized by Google

dacia ſic poſuit *& ingens Thraca palus*, pro Threicia. Quo in loco Pii eruditionem deſideres.

Thraces AE 3:14

Thraces ſunt Raſſiani, quatenus anguſtias Thermopylarum incolunt. Thracia, quam Euripides *Domicilium Martis* conſtituit, *Perca*, *Aria*, *& Sithon* antea appellata. Nunc *Romania* a *Romano* imperio illuc tranſlato, et *Rhomaei* ipſi populi. Hujus Metropolis Byzantium, quod prius *Agrios*, *& Anthuſa* nominatum eſt, dum ex ruinis Conſtantinus excitat Imperator, *Conſtantinopolis* dicitur, et mox *Nova* vel *Secunda Roma* appellatur.

Thracius E.4:55. AE. 5:536, 565 9:49

Threicia cithara. AE. 6:120. ipſe de Orpheo in Luſibus, *Threicius quondam vates fide traditur aurea &c.*

Threiciae Amazones. 11:659. ipſe de XII. laboribus Herculis ludens, *Threiciam ſexto ſpoliavit Amazona balteo*.

Threiciam AE. 7:208. hodie *Samandrachi*.

Threicio. 5:312

Threicio. AE 3:51

Threicios. 10:350

Threicius. 6:645

Threiſſa. 1:316

Threiſſa, id eſt, Threicia, Thracia: & eſt ſolutio, pro Threſſa. Flaccus Argon. 2 *Coraſque orbis inducere Threſſas*. Et inferius, *Ipſi urbem*, *Threſſaeque regant*. Hujus formae eſt & *Creſſa genus Pholoe*. Licet Creiſſa non faciat, quia Creſſa per *e* tantum ſcribitur, quae ſolutionem non recipit. Threiſſa vero *ei* diviſa habet, quia a Θρήισσα eſt, voce Aeolica. Etſi aliter Serv. per *ei* diphtongon, unde ſit reſolutio. Veniunt haec a *Tres*, & *Cres*, ut ait Servius. In Etymologico autem ſic traditur, Θρᾷξ, ex quo Θρήϊκες & per ſyneresin Θρᾷξ, Θρήισσα foemina, & Θρῇσσα. Athenienſes autem Θρᾷττα dicunt. Adi & Steph. in verbo Θρᾴκη.

Thule. G. 1:30. Θούλη Stephano & Dionyſio.

thura. E. 8:65 G. 1:57. AE. 8:106

thure. 1:38 11:481

thurea. G. 2:117. AE. 6:225

thuricremis aris. AE 4:453

Epitheton Lucretii. Ait enim in 2. *Thuricremas propter mactatus concidit aras*. Adi *Velivolum*.

thuriferis Panchaia pinguis arenis. G 2:139

Idem in Cul. *illi Panchaica thura*. Tus, ut multi volunt, ſi a tundendo deducas, Latina vox erit, & carebit aſpiratione. Sed illorum quidem major & probabilior opinio eſt, qui a Graeco dici putant, quod eſt θύω, id eſt ſacrifico, ſuffio. Cui ſententiae & Pontanus noſter accedit.

tiaras. AE. 7:247

Tiberim Tuſcum. G 1:499 Vibius in opuſculo De fluminibus, *Tybris*, vel *Tiberis*, idem *Albula*, qui ex radicicibus montis Apennini ex Etruria Romam decurrit, quondam Tuſcos dividens. AE. 8:331

Tiberina. 1:13 12:35

Tibereue. 6:873. 7:797

Tiberini. 10:833

Tiberino. 11:449

Tiberinus. G 4:369. AE. 7:30 8:31. 9:125. vide infra *Tibri*.

tibi. E 1:27, 54, 8:29 G 1:34, 341. 2:5, 174 AE. 3:477 8:84

Reliquas hujus pronominis ſedes demonſtrare jam deſino, quia plures ſunt, quam ut moroſo & delicato lectori operae pretium videatur, cunctas enumeraſſe. Loca autem quae enarrator Servius animadvertit, ſunt haec.

tibi. 8:84. vocat, & tantum ad ornatum pertinet, ut ait Serv. ſicut mihi. 5:162. forte. 6:116. quae tu diligentius conſidera. *Tibi* poſtremam habet ambiguam. Juven *Hoc ſola commiſſa tibi celare memento*.

tibia Incipe mecum Maenalios verſus. E 8:21, 25, 31, 36, 42, 46 51, 57, 61

Tibia paſtores habuit inventores in ſylvis, ſicut *Fiſtula* auctorem Pana, quam ex ſeptem cicutis compegit. Tibiae ſylvarum inventum Lucret. longo carmine proſequitur. Ponitur igitur pro Muſa ſylveſtri, et Bucolico ſtylo, veluti *Fiſtula*, *Avena*, *Stipula*, *Calamus*, *Arundo*, quae ſymbola Bucolici carminis ſunt, quibus poeta epitheta adjicit tenuitatem ſtyli ſignificantia, ut *Tenui avena*, *Gracili calamo*, *Leves calamos*, *Stridenti ſtipula*, *Agreſti arundine*, *Fragili cicuta*. Quare et *ſylveſtrem Muſam* dicit et *agreſtem*; et *Deductum carmen*, id eſt, tenue; et ſimiliter *Ludere*, *Modulari*, *Meditari*, *Dicere carmen*, *Dicere verſus*, *Reſonare ſylvas*, *Egreſſus ſylvis*, id eſt, carmine Bucolico. Invocat autem Paſtor Thaliam, Sicelides Muſas, Pierides, Libethrydes nymphas, Arethuſam. Quae ſub tegmine fagi recubanti, et in umbra ſedenti poetae aſpirant; poſt curarum tamen ſemper gregem, nec aliter, ut animadvertere eſt diligentiori lectori: hinc enim eſt, *Paſtorem Tityre pingues Paſcere oportet oves, deductum dicere carmen*. Et *Servabit Tityrus hoedos*. et, *Caper tibi ſalvus & hoedi*. Et, *ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub umbra*. Unde reprehenſio illa, *Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo*. Et, *Semiputata tibi frondoſa vitis in ulmo. Quin tu aliquid ſaltem potius, quorum indiget uſus, Viminibus mollique paras detexere junco?* Ocium etenim agere non debemus, niſi cum nobis negocium non eſt.

tibia biforem dat cantum. AE. 9:618. 11:737

Preta in Cul. *Num turba jocoſa Obſtrepit, & Phrygio tibia curva ſono*.

Tibri. AE. 8:72, 540. 10:421

Graecus appellandi caſus, atque ideo extremam contrahit.

Tibridis. AE. 5:500. 7:308, 436 in quinta ſede.

Tibrim. AE 3:500. 5:83, 797 6:87 7:151, 242, 715. 8:331. 11:398

Tibris. 2:782. 8:86

Tybri, ἡ Θύβρις, mutatata aſpiratione in tenuem: de quo Dioniſius, Θύβρις ἑλισσόμενος καθαρὸν ῥόον εἰς ἅλα βάλλει, Θύβρις εὐῤῥείτης, ποταμῶν βασιλεύτατος ἄλλων. Θύβρις ὃς ἱμερτὴν ἀποτέμνεται ἄνδιχα Ῥώμην, Ῥώμην τιμήεσσαν, ἐμῶν μέγαν οἶκον ἀνάκτων. Sed quidam malunt aſpirare. Unde Aldus modo illatum partium ſcripturam variat. Reperitur etiam Θύμβρις, cum alibi, tum apud Stephanum.

Tibris. nomen propr. viri. AE 8:330. 10:124

Tiburque ſuperbum. AE. 7:630

Colum de Cultu hortorum, *Et Tiburi lacus, & pomoſi Tyburis arva*.

Tiburti. AE 7:671 9:360. Servius. 11:519

Tiburtia 7:670

Tiburtum. 11:757

Tydide. 1:97. vocativus Graecus. Adi Servium.

Tydides. 1:471. 2:164, 197 10:29. 11:404 12:351

Tydides, Tydidem. à Τυδεΐδης, ἢ Τυδεΐδην. Tydides qui antea fuit, Proteus Aldi temporibus factus eſt. Nam in ejus libris modo *Titides*, modo *Tidides* variatum eſt, quod fecit vir ille, ut literarum alternitatem evitaret: quarum alteram dum fugit, incurrat alteram neceſſe eſt.

Tydeus AE. 6:479

tignis G 4:307

tigres. E. 5:29. G. 2:151. 4:510 AE. 4:367. 6:805

Tigri. nomen navis. AE 10:166 vide *Scylla*.

tigridis. 11:577

Tigrim Germania bibet. E. 1:62. Manilius in 4. Ti corripuit; *Et Tigris, & rubri radiantia littora Ponti*. Antea, *Syis*, nunc *Sat* accolae vocitant.

tigrim. AE 9:730

tigris. G. 3:248. 4:407

Tam fera, quam fluvius per *e* notari debet. Nam & Graece ὁ τίγρις, ἡ τίγρις.

tilia G. 1:173

tilliae. 2: 449. 4: 141
Serenus producta antepenultima enunciavit: *Fraxinea in flammis quae fundit tilia ſuccum*. Ab hac *tilado*, pro eleganti, ut in Stoico expoſuimus. Adi *Phylliriades*.
tillam. G 4: 183
Timavi E. 8: 6. G. 3: 475. AE. 1: 244
Tymbee. 10: 391
Tymbre. 10: 394
Per Metatheſim, pro Tymber, ut notat Probus, in quo Metaplaſmo mirum eſt, quam ſint audaciores Poetae Graeci, ut apud eos adnotabimus. Idem Graeci per Θ ſcribunt.
time. AE 2: 607
timeant. 6: 352
timebat. 2: 130
timens. 4: 298. 5: 165
timent. 6: 324
timentem. G 4: 350. AE. 2: 729. 8: 222. 10: 616. 12: 875
timeo. AE 2: 49
timet. 2: 66. 4: 502. 11: 550
timide. E 8: 28. G 3: 559
timidis. E. 6: 20 AE. 6: 265
timidos. G 3: 409
timidum. 5: 422
timor. AE 4: 13. 8: 140, 224, 557. 9: 89, 585 11: 14
timorem. 1: 202. 450. 3: 815. 6: 352. 9. 719
timoris. 11: 383
tympana. G 2: 444. AE. 9: 619
Tympanum, *Tubam Cybele tua mater initia*, inquit Catullus de Berecynthia, & Aty. Adde tu Tibias & Cymbala, ex eodem carmine.
timuerunt. G. 1: 469
timuiſſet. E. 6: 50
timuit. AE. 5: 505
Tyndarida. 2: 569
Tyndaridis. 2: 601
tineae. G. 4: 246
Sic & Auſonius *Ti* corripuit: *I*, *tineam cariemque pati te charta neceſſe eſt*. Serenus contra produxit: *Natura interno cum vincere tinea ſerpens*.
tinguat. AE. 11: 914
tingue. G 2: 8
tinguere. G. 2: 482. AE. 1: 745
tingueret. 7: 811
tingui. G. 1: 246
tinguunt. 4: 275. AE. 8. 450
tinguuntur. AE. 5: 492
tinnitu. 9: 809
tinnitus. G. 4: 64
tinxerat. AE. 12: 91
tinxit. AE. 5: 665
Tiphis. E. 4: 34
Tiphoea ſaxum. G. 1: 279
Τὸν Τυφωέα. Et *ea* pro una ſyllaba accipit, per Syzizeſim, Poetae uſitatam, ſicut *Iſmarus Orphea*, & alia non pauca. Vel *Typhoea* ab accuſat. Τυφωέα, & verſus erit Hypermeter. Nam ſequens incipit a vocali, *Et conjuratos*, *&c.*
Typhoea tela. AE. 1: 665
Denominativum quadriſyllabum, *o* autem corripitur, quoniam Dorici ſolent ex *ei* abjicere *i*, ut Τυφώεια, Τυφώεα, Ἀχίλλειος, Ἀχίλλεος. Alii ſcribunt *Typhoia*, ut apud Claudianum, *Auſa Tonante manus, rupiſtne Typhoia cervix?* ſubtracta ſcilicet *e* ex *ei* diphthongo. Quam ſcripturam agnoſcere videtur Servius: licet in eo erret, quod *Cerealia* & *Cerealea* ſimili ratione dici autumat; cum ſit hoc nomen Latinum, & Latina obſervatione variare poſſit.
Typhoeo. AE 9: 716. tribus ſyllabis per ſynizeſim.
Typhoeus. AE. 8: 298
Typhoeus, Typhoeos, Typhoei, Typhoea, & Typhoea: o Typhoeu: ὁ Τυφωεύς, τοῦ Τυφωέος, τῷ Τυφωεῖ, τὸν Τυφωέα, καὶ Τυφωῆα, ὦ Τυφωεῦ. Latine Typhoeus, Typhoei, Thyphoeo. Et quamvis regula Romana dictat Typhoeum, Typhoea tamen dicimus in accuſativo, ut ait Poeta, qui & *Antea*, *Caenea*, *Ciſſea*, *Chloreα*, *Cretea*, *Ilionea*, *Idomenea*, *Moeſthea*, *Nerea*, *Orphea*, *Rhoetea*, *Theſea*, & ſimilia. Similiter & in vocativo o Typhoeu, ſicut Orpheu, Proteu. Nam Graecam declinationem magis in iſtis caſibus praeponimus. Sed in ablativo Latinam ſequimur regulam, quoniam Graeci eo caſu carent. Dicimus enim *ab hoc Thyphoeo*, *ab hoc Tydeo* ſecundum Romanos. Ut ſine dubio quae per ἀι apud Graecos efferuntur, apud nos itidem in *eus* exeuntia, ſecundae ſint declinationis. In quibus obſervandum eſt *eas*, *ei*, *eo*, *eu*, terminationes, Poetas pro unica ſyllaba per Synizeſim accipere, & interdum *ea* in accuſativo. Hinc itaque Genitivi illi apud Poetam *Prometoe*, *Proteo*, *Neree*, *Ilionee*, *Teree*. Quam figuram nimirum in Latinis etiam dictionibus obſervavit. Nam *Baltheo*, *Aureo*, *Vitreo*, *Aereo*, *Ferreo* dixit, & ſimiliter *Aureo*, *Alveo*, *Eodem*, *Eadem*, & alia hujuſmodi per ſynizeſim poſuit. Typhoeus igitur tam apud Latinos, quam apud Graecos nomen erit triſyllabum. Neque ullo pacto *Typhoeus* notabitur per *oe* diphthongon, ut imperitiſsime ſcribi praecipit Tortelius, & a nonnullis etiamnum obſervatur. Media enim ſyllaba per *o* notatur, ut vidimus, non per *oi* diphthongon, & poſtrema *eu* diphthongum habet, quae nunquam a ſe ita dimittit *e*, ut cum *o* coaleſcens, diphthongum faciat Tortelianam, *oe*, & *eu* ſola vocalis remaneat. Homer in Catalog. Εἰν Ἀρίμοις, ὅθι φασὶ Τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς. Lucanus lib. quarto, *Conditur Inarimes aeterna mole Typhoeus*. Ovid. Metamorphoſeōn quinto, *Eructat flammamque fero vomit ore Typhoeus*.
tyranni. AE. 1: 361. 7: 341. 8: 483. 10: 448
tyranni. 4: 320 9: 266
tyranni immitis. G. 4: 492
Id eſt, Plutonis. Claudianus, *Tremefacta ſilent dicente tyranno Atria*.
tyranno. 12: 75
Tyren. 10: 405
Tyri. 1: 346
Tyria urbe. 1: 340. 4: 224. pro Chartagine.
Tyriam. 1: 388
Tyrias. 1: 20
Tyrii. 1: 12, 425, 707. 749. 4: 162, 321
Tyriis. 1: 339, 696, 732. 4: 111, 544. 10: 55
Tyrinthius. 7: 662. 8: 228
Tyrio oſtro. G 3: 17. *muriceo*. AE. 4: 262
Valer. Flacc. in 2. *Tyrio vibrat torvus ignens oſtro*.
Tyrios. G 3: 307. AE 1: 338. 659. 4: 104, 469
Tyrius. 1: 574
Tyro. 4: 36, 43
Tyros. 4: 670
Tyrrhena. 7: 209. 8: 458, 507, 551. 11: 581. 12: 272
Tyrrhenae. 10: 691
Tyrrhenam. 7: 43 10: 71 11: 450
Tyrrhenas. 7: 426
Tyrrhene. 11: 686
Tyrrheni. 8: 555, 603. 10: 787. 11: 93, 171. 733, 835
Tyrrhenis. 7: 647
Tyrrheno. 6: 697. 7: 663
Tyrrhenos. 11: 504
Tyrrhenum aequor. AE. 1: 67. 9: 242. 11: 517, 727. 12: 290. *Mare di Toſcana*, *Mare di Piſa*,
Tyrrhenum, pro *Tyrrhenorum*. 11: 171
Tyrrhenus. G. 2: 164. *pinguis inflavit ebur*. 193
Nam Tubicines Etruſci optimi. Unde Virgil. in 8. *Tyrrhenuſque tubae mugire per aethera clangor*. *Pinguem* autem *Tyrrhenum* dixit non modo, quia tubicines ut plurimum hujuſce habitudinis ſint, ſed etiam Etruſci. Catullus in Egnatium, *Si urbanus eſſes*, *aut Sabinus*, *aut Tiburs*, *aut parcus Umber*, *aut obeſus Etruſcus*. AE. 11: 612
Tyrrhe. 7: 532
Tyrrhus. 7: 484. 9: 28
Tyrrhus. 7: 485, 508
Tiſiphone. G. 3: 552. AE. 6: 571 10: 761
Effigies Culicis ad paſtorem, *Obvia Tiſiphone ſerpentibus undique compta*, *Et flammas & ſaeva quatit mihi verbera poenae*. Reliquam illic legiſſe ne pigeat Manium turbam.
Titan. AE. 4: 119
Titania. 6: 580, 725
Tithoni. G 1: 448. 3: 48. AE. 4: 585. 9: 460
Tithonia conjux. 8: 384
Valerius Flaccus 3. Argonauticōn ita auſpicatur, *Tertiam jam gelidas Tithonia ſolverat undas*, *Exueratque polum*.
Tytion. AE. 6: 595
Tityre. E. 1: 1, 39. 4: 13: 1: 39. 5: 20, 96. 6: 4. 9: 23. G. 4: 566
Tityrus. E. 1. 39. 5: 12. 8: 55 *titubata*.

titubata. AE. 5: 332
Tmarii. 5:620
Tmaros. E 8:14
Tmarus. AE. 9:685
Tmolius adſurgit. G 2:98
Tmolus & adſurgit. G 2:98

Tmolus & Tmolos, Tmolon. ὁ Τμῶλος, τὸ Τμῶλον. Τόμολος (inquit Stephanus) ὕτως ὁ Τμῶλος, κατὰ ποιητικὸν συγκατ…μόν. Cui ſubſcribere videntur Strabo, Plinius, Solinus, & alii, qui Lydiae hunc montem faciunt, non Lyciae, quod Servius falſo tradit. Sed inprimis Ovidius, qui & integro & contracto nomina utitur: *Deſeruere ſui Nymphae vineta Tymoli*. Et alibi: *riget arduus alto Tmolus in aſcenſu, clivoque extenſus utroque, Sardibus hinc illinc parvis finitur Hypaepis*. Quamvis Aldus per i ſcribat, & ſimiliter Pontanus in libro de Aſpiratione, quam ſcripturam etiam Barbarus, aliique eruditiſſimi quarratione ſequantur, non intelligo. Qui vero hoc verſu *Tymolus* ſcribunt tribus ſyllabis, ut Dactylum faciant pedem primum, Ovidiano exemplo, & nominis literaturae imperitiae coarguuntur. Quemadmodum & nullius judicii, qui *Tmolius*, (etſi ex vetuſtis codicibus, ut aſſerunt) cupidius arripiunt, ac reponunt. Quuoi *Phanaeus* diverſae formae ſit: quae indiligentia in Poeta maximo ferenda non aſt. Ergo per *Et* copulam, *Tmolus* inſequentem, verſus ſuſtentandus eſt, quae & geminata carmini venuſtatem quandam parit. Nam quod Feretrus, *Neceſſe eſt* ut *produci, ratione principii pedis*, merae nugae ſunt, quas imprudenti grammatico excidere: niſi forte pro *Principii Finientis* legas, de quo etiam ipſe viderit. Sunt & qui ſcribant *Tmolos* per o, ut ſit terminatio recti Graeca, quod licet ſit omicron, Aeolico tamen more produci poteſt, ſicuti ex quo aundam ſententia *Fagos* apud aundem Poetam 2. Georgicon, *Caſtaneae fagos*. Eſt & *Tmolus*, ſive *Tymolus*, fluvii nomen, de monte cognomine in terra (ut diximus) Lydia. *Tmolum* item, Telegonumque fratres Nereus ex Turonet puellae matrimonio ſuſcepit: de quibus apud Lycophroneum in Alexandra legimus. Fuit & tempus, quo aurium judicium viguit, cum *Dmolum* per D. notarent, quo pronunciationem ipſam redderent molliorem. Qua ratione & Petrarcha in vernaculis Rhythmis *Ed* pro *Et* non ſemel uſurpavit. Quae vero ad hunc locum a Philippo Beroaldo, in libello contra Servium, neque non a Crinito de Honeſta diſciplina libro 18, ſcripta ſunt, quoniam ſatis ea probamus, noſterque labor in aliorum ſcriptis recitandis verſari non ſolet, ad ipſos auctores Lectorem remittimus.

Tmolus. G. 2:56 2:98
togatam gentem. AE 1:282

Pro Romanis poſuit, Labienum imitatus, qui in Epheſo ait, *Licentiam ac libidinem ut tollam, petres, togatae ſtirpis*. Et infra, *Idcirco ope noſtra dilatatum eſt dominium togatae gentis*. Macrob. Sat. 6. cap 5.

tolerabile. 5:768
tolerare. 8:408, 515
tollant. G. 3:25
tollat. ſcil *virtutem, & gloriam*. AE 11:444
tolle. 6:370. 10:451, 624
tollemus. E 5: 51. AE. 3: 158
tollent. G 2:350. 3:209
tollentem 3:421. N. tr. 1. ver. tollere *Simile eſt* AE. 2: 281. 12:904
tollere G 319 AE. 1:66. N. tr. t. 134 2:635. pro *tollebant*. 6:492
tollet. AE 6:876
tolli. 5 390 11:59 12:795
tollimur. 3:564
tollit. G. 4:273 AE 1:103. N. tr 1 ver tollere. Idem eſt, 691. 2: 222. N. tr. eodem 3: 693. 5: 369, 375. 7: 529. 8: 141, 541. 9: 127. 10: 144, 250, 278, 892. N. eodem. 11: 455
tollite. 3:602. 8: 439. N. in differentia inter tollere & auferre. *ferte*. 10: 295

Vide quomodo ſubjunxit huic verbo, *Abducite, Auferte, Ferte*, verba ejuſdem ſenſus, ſ. ad pathos exprimendum.

tollitur. G. 3:111. AE. 7: 408. 9: 569. 11: 745. 12: 462
tollo. 12:39
tollunt. G. 2: 47. 4: 174. AE. 6: 202. 8: 452. 9: 637. 10: 262, 357. 11: 171, 206, 622, 877. 12: 114

Vide Compoſita *Attollat, Attollens, Attollere, Attollit, Attolli, Attollit, Attollitur, Attollunt: Extollere, Extuleram, Extulerat, Extulerit, Extulit: Sublata, Sublatis, Sublatum, Sublatus, Suſtulerant, Suſtulerat, Suſtulerit, Suſtulit*. Declinatur hoc modo:

Finitivo inſtanti, *Tollo* l. s lit. *Suſtuli, Suſtuleram, Tollam*. Imperativo, *Tolle*: quaſi Futuro, *Tollito tu*. Optativo, *Tollerem, Suſtuliſſem, Tollam*. Subjunctivo, *cum Tollam, Tollerem, Suſtulerim, Suſtuliſſem, Suſtulero*. Infinitivo, *Tollere, Suſtuliſſe, Sublatum ire, Sublaturum eſſe* Participia Inſtantis, *hic Tollens*: Futuri, *hic Sublaturus, &c.*

Item paſſiva, modo Finitivo inſtanti, *Tollor, Tollebar, Sublatus ſum, eram, Tollar*. Imperativo, *Tollere*: quaſi Futuro, *Sublatus eſto*. Optativo, *Tollerer, Sublatus eſſem, Tollar*. Conjunctivo, *Tollerer; Sublatus ſim, eſſem, ero*. Infinitiva, *Tolli, Sublatum eſſe, Sublatum iri*. Participia, *Sublatus, Tollendus*.

Tolumnius. AE. 11:429. 12: 258, 460
tona 11:383
tonant 8:419
tonanti. 5:820
tonare 8:529
tonat. G. 1:371. 3:262. AE. 3:571. 12:757
tonat ore tercentum Deos. AE. 4:510

Sicut *Vox hominem ſonat*. Require *Intonat, Intonuere, Intonuit*.

tonde. G. 2:368

Id eſt, ramos. Ab hoc compoſita *Attondent, Attondet, Intonſa, Intonſam, Intonſi* apud Poetam.

tondebat. G. 4:137
tondent. 1:15. 5:382
tondentes. AE 3:538
tondenti. E. 1:29
tondentur prata. G 1:290. 2: 431

Lucret. In 2. *Nam ſaepe in colli tondentes pabula laeta Lanigerae reptant pecudes*. Ipſe in Culice, *Tondentur tenero viridantia gramina morſu*.

tondere. G. 3:561
tonitru. AE. 4:122. 5:694. 8: 391

Tonitra an *Tonitrua* dici debeat, diſſidetur. Nam & *Vera* rectius dici, & *Teſta*, quam *Genua*, & *Cornua* auctor aſt Chariſius.

tonſa. G 4:302. AE. 5:556
tonſae. G. 3: 21. AE. 5:774. 9:28
tonſas. G. 1:71
tonſis. 3: 443. 4: 277. AE. 1: 702. id eſt, *remis*. 10: 299

Quaere *Remi, Remige, Remigiis, Remigio, Remiſtrum, Remus, Remorum, Remos, Palmula, Arbore centena, Verſu triplici, Ordine terno; Contis, & Conto*.

tonſum. G. 3:448
tophus. 2:214
tori. AE. 9:334

Errant, qui huic voci aſpirant, cum Latina ſit. Eſt enim a torquendo dicta, nam Torus ex tortis herbis.

toris. G. 3:81. AE. 2: 708. 4: 207. 6 604
tormenti. AE. 8:487
tormento. 11. 616. 12:922
torno. E. 3:37. G. 2:449
toro. AE. 2:2. 4: 508, 650, 659, 691. 5: 388. 6: 220. 7: 460. 8: 177
toros. 3:224 6: 674. 11: 66. 12:7
torpent. G. 5: 570. AE. 9: 499
torpere. G. 1:124
torpor. AE. 12:867
Torquatum. 6:825
torqueat. G. 2: 174. AE. 11: 284
torquebat. AE. 11: 773. 12: 901
torquebit. G. 2:247
torquens. 3:550, 453. AE. 7: 448,

INDEX ERYTHRAEI

· 448,666. 9:402
torquens. AE. 3:208, 852. 4: 583. 5: 831. 9: 665. 12: 578
torquentem. G 1:309
torquentia. 5:254
torquentur. 2:448. N. tr 5
torquere. E. 10: 59. AE. 7: 742
torques. AE. 4: 208. 12: 130
torquet. 1:108, 117. N. tr. 5. 4:269, 482 5:165 6: 551, 797. 9: 93, 671, 724 10: 585. 12:536
torquibus. G. 3:168 4:276

Ghirlande. Tuſci ; *Zoie*, & *Corone* alii. Vide Circulus auri, & Balteus.
torre. AE. 7:506
torrebimus. G. 2:396
torrem. AE. 12:298
torrens G. 4:425. AE. 2:305 7:567. 10:363
torrent. AE 5:105
torrentem. G. 2:451
torrentes. AE. 9: 105: 10: 114
torrentia. E. 7:52
torrentibus. AE. 6:550
torrentis. 10:603
torrentur. 7:720
torrere. 1:179
torrete. G. 1:267
torrida. E. 7:48. G 1:234
torſerat. AE. 12:461
torſerit, ſc. *telum*. 10:354
torſiſti. 5:497. N tr 5
torſit. G 4:529. AE. 3: 669. 4:320. 6:547. 11: 578. 12: 769, 858

Vide ut frequenter *Torquere* utitur pro *Jacere*. Sed & adjectis praepoſitionibus *in* & *con* idem ſignificavit, cum dixit, *Contorquens*, *Contorquent*, *Contorſit*, *Contorta*, *Contortum*, *Intorquent*, *Intorquere*, *Intorſerit*, *Intorſit*, *Intorte*. Quin & idem infra ſcriptis verbis variavit. Quae cui copia curae erit, ut legat, colligere non gravabor: *Acta*, *Acti*, *Conrita ſaxa*, *Conjecit*, *Conſecta*, *Conjectis*, *Conjecte*, *Conjice*, *Conjicite*, *Conjiciunt*, *Contenderet*, *Contenta*, *Direxerat*, *Direxit*, *Direxti*, *Dirigere vulnera*, *Dirigit*, *Emiſſa*, *Emittit*, *Fundunt*, *Jaciens*, *Jacit*, *Jaciunt*, *Jacta cuſpide*, *Jactabant*, *Jactans vulnera*, *Jecit*, *Injecta*, *Injectis*, *Immittit*, *Impulſa*, *Intendiſſe*, *Miſſa*, *Spargens*, *Spargimus*, *Spargitur*, *Tendat*, *Tendere*, *Tenderet*, *Sternitur*, & ſimilia.
torta. G. 1:349

Lucret. frequentat *Tortari* pro Torqueri, & in ſpiras orbeſque volutari.
torti. AE. 8:429
tortile. 7:351
torto. G. 3: 106. AE. 7:378, 568
tortos. G. 3:38 AE. 4:575
tortus. G. 4: 121. AE. 5: 276
torva leaena. E. 2:63

Epitheton ab oculorum ſaevitia; quae ſumma in hac fera eſt. Ex quo & Ariſtot. leonem χαροπὸς vocat, quem Catullus doctiſſimus *Caeſium* appellavit, id eſt, Glaucum: quia glaucis oculis praeditum hoc animal aſpectu horribili apparet. Quales & Bellonae oculi ſunt. Quae ideo perpetuo Epitheto γλαυκῶπις Ἀθηνῆ ab Homero dicitur. Hinc & Hercules mortalium ferociſſimus, Charops cognominatus eſt, quaſi iracunde intuens. χαρὰ etenim Graece, Ira Latine dicitur. Quo Epitheto, ut militibus congruo, *Torvus Albas* Virgilio dicitur, *Torvuſque Praeruſtes* Naſoni. Quin ex eodem horrore, non *Charybdis* modo ipſa, ſed & *Charon* caeſius, ſenex ille horribilis ac dirus appellatus eſt. Quamobrem de eo Maro noſter omnis antiquae eruditionis conſultiſſimus ait, *ſtant circum lumina flammae*. Sicut de aeque horribilis Polyphemi oculo, *quod torva ſub fronte latebat*. Et de immani Cyclopum gente, *Cernimus aſtantes nequidquam lumine torvo Aetnaeos fratres*. Et quae alia ſimilia apud Poetam leguntur.
torva fronte. AE 3:635
torva tuentem. AE. 6:467

Id eſt, Torve, nomen pro Adverbio, figura Poetis Graecis & Latinis frequentiſſima. Nam & ipſe dixit, *Tranverſa tuentibus hirquis*, *Acerba ſonans*, *Acerba fremens*, *Acerba tonans*, *Crebra fremit*, *Sera comantem Narciſſum*, *Multa gemens*, (quod quinquies uſurpavit,) *Multa reluctanti*, *Vana tumentem*, *Flos apprima tenax*. Quae omnia in accuſativo plurali generis neutri adverbialiter poſita ſunt. Sed non minus frequenter eundem caſum ſingularem, generis item neutri, pro ſuis quemque adverbiis uſurpavit: ut *torvumque repente clamat*, *Magnum ſtridens*, *Horrendum ſtridens*, quod bis dixit; *Horrendum ſonuere arma*, *Horrendum intonat armis*, *Lacrum intremuit*, *Inexpletum lacrymans*, *Immane ſpirans*, *Supremum congemuit*, *Longum vale*, *Longum lactabere*, *Aeternum vale*, *Lugubre rubent cometae*, & *Sole recens orto*: quod & in proſa dicimus. Sed & haec inter adverbialiter prolata Servius adnotavit; *Navibus infandum amiſſis*, pro Infande. Et, *tum pendere poenas Cecropidae juſſi miſerum ſeptena quotannis Corpora natorum*, pro Miſere. Et, *Miſerabile caeſis hoſtibus inſultans*, pro Miſerabiliter. Quamquam poſſint eſſe etiam Interjectiones doloris: quod magis mihi placet, nec Servius non agnoſcit. Illud vero notabilius quod Lucr. in 6. per initia dixit, *neque te in promiſſis plura morabor*, id eſt, plus.
torvae bovis. G. 3:51

Boves perpetuo epitheto torvos poetae vocant, quod praecipua frontis aſperitas in hoc pecore apparet Claud. *vitulam non blanditus ambit Torva parens*. i. e. vacca. Unde *Torvitas*, ut Pompejo placet, quaſi taurorum acerbitas, dicta.
torvam. AE. 7:415
torvo 3:677
torvos. 6:571
torvum. 7:399
torvus. 10:170
toſta viſcera. 8:180

Hinc *toſte* adverb. temporis, quo lingua communis Italiae utitur pro eo quod aliter *Preſto*, ut in Stoico pleniu expoſuimus.
toſtas. G. 1:298
tot, nominativo. E. 9: 55 G. 1: 505. AE. 4:182. 9: 132. 10:213 470. 11:430, 677. accuſativo G. 2:155. 3: 47. AE 1: 10, 47, 100, 204, 252, 642 4: 183 5: 615, 6: 59. 7: 198, 218, 328, 421. 8: 570. 9: 789. 10: 33, 57, 482, 568, 888. 11: 549: 584. 12: 272: 500 ablativo. AE. 1:240. 2: 141 556. 7:529. 447. 9:453. 10:568
tot Priami natorum. AE 5: 645

Tot, *quot*, *aliquot*, Chariſius inter Aptota nomina ponit, ſecutus praecepta magiſtri ſui. Haec alii inter Adverbia numeri reponebant, alii inter Pronomina.
tota, nominativo. E. 7: 32 G. 2: 139 3: 58, 149. AE. 1: 185. 11: 500. 12: 719 accuſativo. G 3: 178, 250, 472. AE 6: 596. ablativo. G. 5: 321. AE. 2: 421. 439 4: 68, 100, 401, 592. 5: 186. 6: 886. 7: 54. 8: 712. 11: 468
totae. G 3: 565. AE. 12: 548
totam. AE. 2: 611. 4: 300. 6: 250, 726. N. tr. 5. 7: 43, 375. 8: 716. 10: 309. 11: 549, 395. 12: 594. 608
totas, id eſt, *integras*. G. 3: 577. AE. 11: 631. N. tr. 6.

Notandum autem in verſu Georg. Noniana exemplaria legere *Totaſque*, ut ſit hypermeter. Nam & ſequitur carmen a vocali incipiens, *Advolvere*, &c. Atque ita, ut diſpungat Nonius inter *robora* & *totaſque* neceſſe eſt.
totidem. G. 2:100. 4:543, 540. AE 1: 705. 4: 204. 4: 183. 6: 44. 8: 208, 519. 10:83, 376. 12:763
totius G 1:488. AE. 1: 407. 2:582. 4: 536. 5: 851. 6: 122 7: 366. 10: 483. 11: 363. 12: 37, 485
totis. E. 1: 11. G. 2: 462. AE 7: 77, 793. 9: 664, 686. 11:450 12: 528
totius gentis. G. 4:4

Lucr. contra corripuit: *Mutat enim mundi naturam totius aetas*.
toto. E. 1: 67. 4: 9. 7: 45. G. 1: 475, 512. 3: 367, 479.

479 4:527,555. AE 1:291, 128,737. 2:113. 3:175. 4: 253,398,416. 5:456,683, 695. 6:259, 423,494. 7: 500,356,459,784 8:427, 497. 9:29,276,326,410, 812. 10:127,569. 11:60, 87,199,313,599,683, 829,906. 12:101,283, 728,920
totos. G. 4:507. AE. 1: 272
totum. E. 3:41. 8:9 G. 2:308. 3:342. 4:416. AE. 1:84 457. 4:231,363,420. 5: 142,340. 7:258. 8:153, 230,553,689 9:106,245, 347. 10:115. 170,269, 546,626,816 11:781 12: 907
totus. G 1:434. AE. 3:191. 10: 559. 12:928
trabali. AE. 12:294
trabe. 2:481. 3:391. 12:605
trabea. 7:188,612
trabeae. G 1:164
trabeam AE 11:334
trabes. 1:449,552. 2:448,61 181
trabibus. 2:112. adi Macrob lib. 6. cap. 9 4:566 9:87. 12:674
tractabile. 4:53
tractabilis. 4:439
tractae. 6:558
tractami. G 3:502
tractim. 4:260

Sine lite missione, jugiter, exponit Serv. Contra Siſenna apud Plaut in Amphitr. pro Lente accipit, ut (referente Chariſio lib. 2.) notat Comminianus: *Quid ſi ego illum tractim tangam, ut dormiat?* Nonius vero, Diutine, Longo tractu, etiam hunc locum adducens. Ego autem Poetam Lucretiano ſenſu adverbium hoc intelligere affirmaverim. Ejus ex 3. de moribundo homine verba ſunt, *Denique ſaepe hominem paulatim cernimus, ire, Et membratim vitalem deperdere ſenſum; In pedibus primum digitos liveſcere, & ungues; Inde pedes, & crura mori; poſt inde per artus Ire alios tractim gelidi veſtigia leti.* Quamquam quid prohibet etiam apud Comicum, Mercurium hoc adverbio caedendo ſine intermiſſione Soſia cogitare?

tractus. AE. 8:210
tractu. G. 2:154,282. 3:183. AE 2:138
tractus maris. E. 4:51. G. 4: 222

Ipſe, in Cul. *Aerios nemorum tractus, ſylvaſque virentes.*

tractus flammarum longos. G. 1:367

Ex Lucretii ſynepeia. Ait enim, in 2. *Nonne vides longos flammarum ducere tractus?* Idem in primo, *Aevi tractu* dixit: *Quod neque clara ſuo percurrere flumina curſu Perpetuo poſſunt aevi labentia tractu.*

trade. AE. 5:713
tradiderit 4:619
tradidit E 3:2
tradit. AE. 12:710
traducere. E 8:99
traducitur. G. 3:157
traham. 4:117
trahantur. 4:393
trahat. 5:173
traheatque. G 2:164

Addidit literam: nam pro eo quod eſt pluraliter *trahat trahat* dixit.

trah bam afflictus vitam AE. 2:92. Ceres apud Claudianum, *Sola domi luctu ſenium tractura relinquor.*

trahebant. AE. 2:58. 3:140
trahebat. G 2:485. AE. 1: 508. N. tr. 5. 752. 10:795
trahebatur. 2:403
trahens. G. 4:94. AE. 1:371. 4:701
trahentem. AE. 3:425. 5: 468
trahere. 7:315
traherem. 12:812
traherent. 6:537
traheret 8:511
trahi G. 4:160,557
trahit. E 2:65 G. 1:196,143. 3:98,238,424 AE. 2:307, 321, 466, 497 5:89. 6: 753. 9:340 713 11:816
trahitur. 12:374
traho 3:647
trahunt G 2:188 3:536. AE 5:709 12:585
trahuntur. G. 1:235 AE. 1: 477. N. tr 5
trajecerat. AE 6:536
trajecta. 1:355
trajecto. 5:488. 9:419. 10: 339,348
trajectus. 2:273
trajicit. 9:634. 10:400. 11: 685
tramite. 5:610. 6:676. 11: 515
tramitis. G. 1:108
tranant flumina. 3:270. AE. 10:265. Lucret. 1. *Et rapidos tranant amnes.*
tranat nubila. AE. 4:245

Sic & *Nare apes ad ſidera coeli* dicuntur a Poeta. Clau de raptu Proſerp. de Cereris draconibus ita cecinit, *Nunc ſpirit Zephyros tranant.*

tranavimus amnes magnos Erebi. AE. 6:671

Ipſe in Cul. *At mea manes Viſcera Lethaeas cogunt tranſnare per undas.* Et inferius *Elyſiam tranandus ager delatus ad undam.*

tranquilla. AE 2:203
tranquillo. 5:127
tranſque caput jace. E. 8:102. Hoc & Leucothea monuit Ulyſſem apud Hom. Hinc Flacc. lib. 3. *Luſtramina ponto Ponejacit.* G. 3:213.
trans pontum fugat. AE. 6: 312,415 7:65
trans aequora tranſmiſſae claſſes. AE. 3:403

Trans in compoſitione ſui retinet, niſi praeponatur his verbis, *Trado, Traduco, Trajicio, Trano.* Etiamſi ſecus eſt apud Plinium. A *Transfero* tamen eruditiores & *Tranſlatum* & *Tralatum* dicunt.

tranſabiit. AE. 9:432
tranſadigit. 12:276, 508

In principio carminis, pro quo *Tranſigit* Flacc. Valerius in 3. *ferratigerumque Nealcem Tranſigit, & Canthi pallentem vulnere Cydnum.*

tranſcribi. AE 7:422
tranſcribunt. 5:750
tranſcurrere 9:111
tranſcurrunt 5:528
tranſeat. 5:326
transferet. 1:278
transfixa. 11:645
transfixo. 1:44
transformat. G. 4:441. AE. 7: 416

Metamorphoſim Graecum verbum exprimit, quo titulo Naſo ſuum opus Transformationem inſcripſit. Nonius tamen lib. de Doctorum indagine *commutat* legit in primo exemplo.

tranſfoſſi. AE 9:544
tranſierim. G. 2:102. AE. 10: 186
tranſierint. 1:266
tranſiit. 10:785,817
tranſilit. 10:658. 12:859
tranſire. G. 4:505
tranſit. AE. 9:413. 11:719. 12:926
tranſmiſit. AE. 3:329
tranſmiſſae. 3:403
tranſmittere. AE 6:313
tranſmittunt curſu campos. 4: 154

Flaccus in 3. *Jamque ipſe vicenti Stat tumulo placida tranſmittitur agmina lauro.* Lege Macr l 6 cap 4.

tranſportare. AE. 6:328
tranſtra. AE. 5:663,752. 10: 306
tranſtris. 3:289. 4:573. 5:136. Veneti vulgo *Banchis* at in cymbis geſtatoriis *traſti.*
tranſtulit AE. 2:327
tranſverberat. 10:336,484. 11:667
tranſverſa turmtibus. E. 3:8.
fremunt AE 5:19

Locutionem vero ex Bucolicis imitatur Flaccus Valerius lib. 2. *quem miſeros tranſverſa tuentem, Letaliſque dapes, infectaque pocula cerno.* Eſt autem odientis ſignum limis oculis aſpicere & tantine, ut inquit Plato. Unde torvae bovis Epitheton apud Poetam. Lege *Torva tuentem*, et Probum, ubi de Adverbiis agit.

tranſverſas. G. 4:126
trapetis 2:519

Haec Trapeta, tae; & hoc Trapetum, ti, dicimus.

traxere. AE 8:191
traxerit. 5:624
traxi. 6:351
traxiſſe. 5:786. 10:888
traxit. 2:551. N. tr. 1. 1. 5:631. 4:101. 5:85. 6:396
trecentos. 10:173
tremebant. 8:350
tremebunda. 10:521
tremefacta. 2:228, 629. 10: 502 12:449
tremefactus. 2:382
tremefecerit. 6:803
tremefecit. 9:106. 10:115
tremenda. 8:335
tremendum. G. 4:469: AE 2: 199 N. tr. 5
tremens. G. 3:189. AE. 2:52. 5:481
trementem. 2:175, 550. 6:396. 8:669. 12: 94
trementes. 4:943. 12:761
trementi. 5:431
trementia. 2:212

trementibus 2:509
tremere. 3: 90
tremerent. 5:627
tremiſcit. 12: 916
tremiſco. 3: 648
tremiſcunt 5: 594 11 403
tremit. G. 5184

Lucret in 5 Concidit, & ſpumas agit, ingemit & tremit artus.

tremit G. 1: 530. AE. 5:198. 7:722. 9: 715. 11:646. 12: 445
tremor. G 479 3:250. AE. 2: 121. 6: 55. 7: 446. 11. 424 N. tr. 5. 12:448
tremuere. AE 8: 296
tremuerunt G 1:476
tremulis. E 8: 105
tremulo. AE. 7: 9
tremulum lumen. 8:12

Lucretius in 1. tremulum riſum dixit, qui concutit totum corpus: Fiet uti riſu tremulo concuſſa cachinnent. Licet quidam Temulo malint.

tremunt. AE. 8:755
trepida. 4:641. 6:800. 9:756. 11:300 12:901
trepidae. G. 4: 73. N. tr. 1. AE. 7: 518. 11: 805, 895. 12:589
trepidant. 4: 121. 9: 418: N. tr. 1. v. trepidare.
trepidanti. 10: 788
trepidantia. G. 4:69
trepidare. AE. 2: 685. 6: 492. 9: 538
trepidat. 11 :403, 757
trepidate. 9:114. N. tr 1.
trepidi. 3: 616, 666. 9: 169. 10:283 12:730, 748
trepido. 2:755 4:672 815
trepidos. 9:233. 12:583
trepidus. 2: 380. 6:290. 7: 658
tres. E. 3: 105. AE. 1:108, 184. 3:203. 5: 308, 560, 772. 6:355, 484 8: 429, 564. 9: 529, 201 551. 12: 514
tres quoque Threicias Boreae 10:350

Adi Gellium lib 13. capite 19. & quae nos in dictione urbes diſputamus.

tria. G. 4:483. AE. 4:552. 6: 422
tribulaque, trabeaeque. G. 1: 164

Tribulum, li, primam producit: & haec Tribula, tae, foeminino genere dicitur. Erat vero Tribula, ſive Tribulum, tabula ſaxo vel ferro aſperata, qua frumenta tererentur, in frequenti etiam nunc Italiae uſu. Varro, Aſpicis in area, excuti grana: quod fit apud alios jumentis junctis & tribulo. At Tribulus, li, pro ſpinae genere, (qui ut lappae, ut infelix lolium, ut avenae ſteriles, triticeam meſſem fatigat) eandem contrahit. Eſt & herbae fructus Tribulus, ad cujus ſimilitudinem Triboli olim militares dicti, ſic ctus hodie Trioli, vel Trigoli, quaſi Triboli, vel potius trigoni, a triquetra ſpecie dicitur, in lacubus, & paludibus Ferrarienſibus frequentiſſimus. Tribulare vero & tribulationes voces eccleſiaſticis ſcriptoribus uſurpatiſſimae, quibus etiam paſſim utimur, a quibus Tribulis (ineſt enim his omnibus veluti quaedam laedendi occaſio) figurari maluerint, ratio ſyllabae apud Poetas ſimiliter eccleſiaſticos commonſtrabit, ſi modo verbi originem attenderint ſcriptores iſti, ut plurimum indiligenter. Praeterea admonendi ſumus, quod hic & haec Tribulis, & hoc tribule, antepenultimam corripit, & producit mediam.

lappaeque tribulique. AE. 1: 153. 3: 385. Nonius vero citat locum ea 1: Georg.
tribus. E. 8:77. G. 3:190. AE. 10:784
& tribus & gens. 7:708
tricorporis. AE 6:289
tridentem. 2:158
tridenti. G. 1:15 AE. 1:145. 2: 418, 610

Flacc. Valerius lib. 1. Volat immiſſis cava pinus habenis, Infinditque ſalum, & ſpumas vomit aere tridenti. i. e roſtro trifido.

tridentibus roſtris, male ſtridentibus. AE. 5: 145. 8: 690
trietorica. 4:302
trifauci. 6: 417
triginta. 1:269 3:591. 8:44

Juvencio & Manilio Poetis placuit extremam corripere. Is in 2. ait, Ter triginta quadrum partes per ſydera reddent. Ille vero, Argenti triginta minas.

triiicem. AE. 3: 467. 7: 639
Trinacria. 5: 384, 440, 554. 5: 450. Eadem Triquetra, Sicilia, & Sicania.
Trinacriae. AE 5:555
Trinacriam. 5:582
Trinacri. 3: 429. 5:100, 550
Trinacriis. 5:575
Trinacrii 1:196
Triones. 1:744 3:516
Trioni. G. 3:381
triplex AE. 10:202

Tri Naſo correpte enunciavit in Triſtibus: Cauſa namque triplex vaticinatur opus.

triplici. E. 8: 73. AE. 5:119. 6:549. 8:714 10: 784
triplici crinita juba. 7: 785

Flaccus 3. & triplici pulſans faſtigia criſta. Junonis item galea terribilis fit tribus criſtis apud Homer. in 5. Iliad. ait enim Κρατὶ δ' ἐπ' ἀμφίφαλον κυνέην θέτο τετραφάληρον.

tripodas, Clarii lauros. AE 3: 360

De Tripode qui ſine lauri foliis in Boeotia erigi non poterat, lege Palaephatum, ubi de Ladone narrat.

tripodes. AE 5:110
triſte, id eſt, res triſtis. E. 5: 80. N. tr. 5. AE 2:184 5, 7 6: 225. 7: 596. 6: 262. 11:259
triſtem. AE. 5: 411
triſtes. E 2: 14. G. 4: 551. AE. 1:238. 3:366. 6:534. 7:617
triſti. G. 5: 448. N. tr. 5. 4: 252. AE. 6: 185, 383, 438. 7: 545. 8: 29, 197. 522. 11: 470, 534, 839. 12: 160. Ergo ab hoc triſti dicimus, nec in e moveri poteſt.
triſtia. E. 6: 7. G. 2: 247 4: 256. AE. 2: 115. N. tr. 5. 548. N. eodem. 5: 301 4:243. 5:840. 10:612
triſtibus. G. 1:484. AE. 7: 787
triſtior. G. 4:235. AE. 1:228
triſtis. E. 10: 31. N. tr. 1: G. 3: 67, 517. 4:155. 319, 555. AE. 2:537 6:275, 315, 695. 11:589 12:409
triſtiſque lupini G. 1: 75. Id eſt, amari. Adi N. tr. 5: & Macr. lib. 6. c. 5
triſtius. AE. 3: 214
triſulcis linguis. G. 3:439. AE 2: 475

Flaccus Argon 2. de Hydra, Lernae peſte, atque ordine curva triſulco Fulminis quatit ora fragor.

trita. G. 4:63
tritico. in. 1:219
Triton. AE. 1: 144. 6: 175. immanis vehit. 10: 209

Triremis nomen. Nam et nunc quoque ſuum cuique navigio nomen inditum. Sic Scyllam, ſic Pegaſum nomina navium fuiſſe putat Palaephatus περὶ Ἀπίστων, non monſtra, ut Poetae fabulati ſunt.

Tritoniſque. AE 5:824
Tritonia. 2: 171, 615 5:704 11:483
Tritonidis ſacrae. AE 2:226

Tritonia itaque, et Tritonis Pallas inter alia cognomenta dicitur, quae et Tritogenia. Feſtus, Tritogenia, inquit, Minerva, a ripa Tritonis fluminis, ubi ſit viſa. Hoc Pomponius Mela, et Lactantius, ſive Luctatius, Papinii interpres, in Lybia ſtatuit: at Siculus Diodorus in Creta: Euſebius ſane Chronicos laceum vocat, ubi regnante Argis Phoroneo, virgo apparuerit. Verum Heſiodi interpres, Caput, inquit, ab Aeolibus dicitur τριτὼ, unde τριτογένεια Pallas, quod ex Jovis capite profiluerit. At Calliſtheni placuit, quod haec Dea τρίτῃ μηνὸς, id eſt, tertia menſis die, nata eſt, inde nomen cepiſſe. Sed forſitan inde magis dicta ſit, quod eadem Luna creditur, quae tertio poſt coitum die apparere incipit. Haec et reliqua hujus Deae cognomina diligentius in Homeri Indice conſectamur.

tritura G. 1:190
trivere. 2:444
Trivia alma. AE. 7:774
Triviae. 6: 13, 35. 7:516, 778. 10: 537. 11: 566, 836
triviis. E. 3: 26. AE. 4: 609
triviſſe. E. 2: 34
triumphata. AE. 6: 836

Participium ſine verbi origine: triumphor enim non dicimus. Sed tale eſt, ut Placita, nupta, inacceſſa, indicta, et ſimilia.

triumphatas. G. 3:33

triumphatas

triumphi. AE. 11:54. τριχέτι θρίαμβος.
triumphis. 4:37. 6: 814
triumpho. 2:578. 8:714
triumphos. G. 2:505. 2:248
Troades. AE. 5: 613

Perſius, *Nae mihi Polydamas, & Troades Labeonem*: ut aliqui legunt, nonnullis tamen magis placet *Troiades* dictio quadriſyllaba, ne vis ſyllabae inferatur.

Troas. AE. 5:30, 229. 5:265. 10:89. 12:824
Troes. 1:172, 232, 747 7:21. 9:136, 533, 689 756, 821: 50:32 895, 11: 620. 12: 232, 281, 704
Troes. 2:525. 2:325
Troja. G. 2:385. AE. 1:375, 732. 2: 108, 637. 3:1149, 340: 5:61. 6:335, 244

Ἡ Τρῳὰς καὶ Τροία. Eſt autem Troja regio Aſiae, quae (referente Stephano) prius *Idaea*, deinde *Teucris*, poſt *Troja* a Troe dicta eſt. Ergo apud Graecos prior longa diphthongo, qua apud nos diſſoluta, i ex perpetuo vocali Graeca fit conſonans, quae inter duas vocales poſita, vim habet duplicis conſonantis: ut Μαῖα, Maia. Unde & *Maiia*, & *Pompeiius* per duplex ii, uſque ad Ciceronis tempora ſcriptitabant. At *Troius, a, um*, quia Graece eſt Τρῷιος, Τρῳία, Τρῷιον, eandem producit. Habet enim ω μέγα

Troia. AE. 2: 119, 249. 2: 56, 161, 290, 461, 581, 615, 703, 763. 3: 342, 596. 4: 312. 5: 38, 599, 844. 7:296, 521 9: 644. 20:60 12:350, 779
Trojaque nunc pueri Trojanum dicitur agmen. 5:602

Da Troja luſu lege Servium. Sed & *Trojam* vulgo nunc Rhavannates appellant ſcropham, ea (poco) ratione, qua quodam tempore *Trojanum porcum* nominabant, qui quaſi inclusis animalibus praegnans (ut illa Trojanus equus gravidus armatis fuit) in menſam inferri ſolitus ſit. Quam rem Cincius in Suaſiona legis Fanniae objicit Seculo ſuo. Quamquam etiam ab illa ſue, cum albo colore, cum triginta natorum foetu inſigni, quam Trojano Aeneae & Helenus in 3. et Tiberinus in 8. Aeneidos, urbis locum, at laborum requiem ſignificaturam vaticinati ſunt: quamque Aeneas idem Junoni mactavit.

Trojae. G. 1: 503. 3:36. AE. 1: 1, 95, 206, 238, 376, 472. 565, 597, 679. 2: 11: 34, 573, 622, 660. 3: 15, 86, 322. 5: 190, 555, 626. 633, 756, 787, 811. 6: 56, 68, 660, 840, 7: 122, 262 8: 471, 557. 9: 222. 10: 27, 45, 210, 214, 469. 11: 288
Trojam. E. 4:37 AE. 1: 24. 3: 60, 342. 555, 603, 751. 3: 349, 462, 497, 505, 505, 614. 5: 637. 7: 233. 8: 291, 398. 9: 547. 20: 74, 378
Trojana. AE. 1: 467, 699 2: 63. 4: 172. 6:62 7:144 8: 182, 545. 9: 180. 52: 349 131, 597
Trojanae. 2: 624. 6: 767. 50: 360
Trojanam. 4:342, 425 8:36
Trojanas. 2:4 7:364 10:609
Trojani. 7: 260. 8: 188. 20: 598. 11:125 12:359
Troiani 7:723
Trojanis 5: 793. 11:425
Trojano 1:19, 550 3:335. 4: 191 7:318 11:230
Trojanos 5:420, 688 9:128. 10: 77. 11:826. 12:806
Trojanum. 5: 602
Trojanus. 1:286. 4:124, 265 5:757

Aeneas cum a Poeta, tum ab aliis, quos ipſe de eo, aut ad eum loquentes, toto opere facit, variis, pro rei ratione, modis appellatur: ut Poetae copiam pariter et prudentiam admireris. Appellationes autem ſunt, *Virum*, *Inſignem pietate virum*, *Pius Aeneas*, *Meus Aeneas*, cum de filio Venus loquitur: *Magnanimum Aenean*, *Veneris filium*, *Natum*, de ſe ipſe ad matrem: *Dardanie Aeneae*, *Rex Aeneas*, *Pater optime Teucrum*, *Pater Aeneas*, *Nate Dea*, *Troiue Aeneas*, *Nate*, a Venere, et ab Anchiſe parentibus. Ab eodem Anchiſa, *Nate Iliacis exercite fatis*, *Sanguis meus*; *a dulcis conjux*, a Creuſa uxore. *Dux Trojanus*, *Dardanium ducem*, *Heros Aeneas*, *Heros Dardanus*, *Satus Anchiſa*, *Satus Anchiſa patre*, *Anchiſa generate*, *Magnanimus Anchiſiades*, *Maximus Heros*, *Divum genus*, *Sate ſanguine Divum*, *Tros Anchiſiade*, *Dux Anchiſiade*, *Troius Aeneas pietate inſignis & armis*, *Dux inclyte Teucrum*. Quaere reliquas poſtremis ſex libris.

Troilus. AE. 1:474
Trojugena. 3:359
Trojugenas. 8:217
Troius 5: 596 5:417. 6:403. 7:221. 8:530 10:584, 886. 12: 122, 502
tropea. G. 3: 32. AE. 11: 172
tropaeis. 25: 224, 385
tropaeum. 1: 542, 775. [deſcribit] 11: 790

Aemulatione Maronis, Claudianus Trophaei formam, quod Jupiter de Gigantibus in Sicilia fixerit, pluribus verſibus deſcribit, libr. de Raptu Proſerp. 3. *Lucus erat prope flumen Acim*, et quae ſequuntur. Vide *truncus*.

Trosque parens. G 3:36

Ὁ Τρῶς, τὰ Τρωός, τῷ Τρωΐ, τὸν Τρῶα, οἱ Τρῶες, τὰς Τρῶας.

Tros &c. AE. 1: 574 6:52, 126 10:108, 250. 11:713
Troum 9: 213. 11:161 12: 137
trusi. 10:447
trucidant. 2: 494 12:577
trucis. G 1:370
trudentes. 3:373
trudes AE. 5:108
trudit. G. 2:335
truditur. 2:32
trudunt. 5: 310. 2: 74. AE 4:405
trunca. G 4:310. AE. 3:659 11:9
truncas naves. AE. 6:497
trunci. G. 2:78
truncis AE 8:315
trunco. G 3:233 AE. 10:835. 12:105
truncos. G. 2:302, 426. AE. 6: 207 19:83
truncum. 9: 332. 10:555. 12: 382
truncus. 2:557. 12:37
tu. Attici σύ dicunt, Dores τύ, unde nos *Tu* tranſſumpſimus. E. 2: 2, 4 2: 26, 72. 3: 53, 20, 25, 35, 58, 73, 109. 4: 8. 5:2. 15, 29, 80, 88. 6: 54. 7:35. 8: 6, 48. 20: 46. G. 1. 24, 344. 2: 39, 241. 3: 73, 393 4: 45, 62, 106, 548, 534, 566. AE. 1: 78, 289, 407, 617, 883. 2: 269, 606, 717 3: 259, 381, 388, 394. 4: 47, 94, 113, 265, 494, 568. 608. 5: 420, 691, 789. 6: 30, 91, 95, 260, 365, 374, 669, 824, 845, 851, 883. 7: 1: 41, 49, 336, 733 8: 293, 511. 572, 643. 9: 290, 321, 404, 422, 481, 495. 10: 81, 314 11: 58, 273, 364, 373, 384, 463, 506, 517, 857 12: 57, 152, 558, 178, 438, 664: 810, 947
tuque o. G. 1:12 AE. 6:659 106. 8:72 11:158
tua. nominativo ſingul E. 5:58 20:22. G 4: 354. AE. 1:250 2:429, 678 4:125. 5: 564. 6: 96, 351, 687, 695, 763. 7: 365, 548 8: 132. 9: 84, 212, 288, 486. 10:30, 44, 233, 302. 423, 812 11:172, 178, 385 12: 208, 872, 937
tua, nominativo plurali. E. 1: 47. 8: 10 9:17 30 G. 1:17 3:42 AE. 11:894
tua, accuſativo. E 2:11. 3:90. 4:54 8:8 9:50 G. 1: 29. AE 1: 666 3: 155, 371. 4:27 6:115, 378, 689, 759. 7: 111, 412. 8: 78, 302, 516 9: 271, 626. 10: 34, 612, 619. 632, 791, 827, 848. 22, 410, 558. 12: 148
tua, ablativo. AE. 1:98 4: 273. 5: 692. 10: 31, 849. 12:932
tuae. 2:399 4:104. 8:377. 9: 302
tuam. 4: 514, 683. 21: 560
tuarum. 1: 326. 4: 267. 5: 724
tuas. E. 6: 7. AE. 2: 81. 6: 72
tuba. AE. 5: 113, 239. 9: 503
tubae. 8:526
tubam. 6:233 11:424
tubarum. G 4: 72. AE. 2: 313 7:628 11:192

Utrum a tuba lituus auguralis appelletur, an tuba a lituo augurum *lituus* dicta ſit, diſces tu quidem ex Gelii cap. 8. libr. 9. quem locum pene ad verbum in ſua tranſtulit Saturnalia Macrobius, ut ejuſdem

auctoris pleraque alia, nulla etiam furti ſuſpicione, quippe qui hujus facti veniam in praefatione operis ſit deprecatus. Hinc *tubicen*, ut mihi quidem videtur, qui tuba canit, ſicut *tibicen*, ut mihi quidem videtur, qui tibia, & ſimilia. Licet Chariſius noſter lib. 1. ea parte, qua de Nominativis ad regulam redactis loqui incipit, ita refert: *Et ſunt maſculina*, inquit, *in En*, *hic tubicen*, *ex tuba longa*, *tubicinis*; *liticen*, *ex lituo* (*quod eſt genus tubae minoris*) *liticinis*; *cornicen*, *ex tibia*, *tibicinis*: *fidicen*, *ex fidibus*, *fidicinis*.

tuebitur. AE 2:532
tuemur. 12:34
tuendae. G. 3:305
tuendo. AE. 1:713. 8:265
tuendum. 9:175 N. tr. 3
tuens. 9:794 12:82
tuentum. 9:794. 12:82
tuentem. 9:467. 12:792
tuentes. 5:575. N tr 5. 101 397
tuenti. 2:604 9:65
tuentibus. E 3:3
tueri. G. 1:21. AE. 1:564. 2:188. 4:451. 6:688. 7:443
tuetur. 4:362
tuguri pauperis. E. 1:69

ium ſyllabis terminata neutra, & maſculina per *ius*, in genitivo geminant *i*, ut hujus peculii, ſcrinii, dolii, allii, Aemilii, & ſimilia: quod utique genitivus numero ſyllabarum minor eſſe nominativo non debet. Sed regulam Poetarum non modo licentia repudiavit, verum & Oratorum quandoque uſus, ut in multis veterum inſcriptionibus animadvertere licet. In quibus hujuſmodi genitivos per unum *i* notatos frequenter inſpicias. Sane huic noſtro ex omnium Grammaticorum conſenſu, placuit ſynaereſin *Tuguri*, *Patavi*, & *Fata Lyci*, (ut notat quidam) pro Lycii dicere, quod minus offenſionis in medio verſu haec pronunciatio prae ſe ferat. Nam de *Peculi*, *Oci*, *Lavini*, quod in extremo verſus collocata ſunt, non peraeque pronunciandum cenſeo, quod ſine ulla offenſione enunciationis, duplicatam analogiae vocalem retinere poſſint: quae tamen per Synizeſin pro una accipiantur, ſicut in *aurei*, *aureo*, *alveo*, & ſimilibus, verſum duabus ſyllabis, (ut ſaepe monuimus) finientibus.

tui, genitivus a *tu*. E. 7:40. AE. 7:360. 8:144 9:291 10:29 639
tui. 5:804
tulit. E. 5:34, 65. 8:12. G. 2:4. AE. 4:218, 360 5:393, 792. 8:404 9:296, 406, 654. 10:94, 512 11:400
tuleras. AE 7:105
tulere. G. 2:501 AE. 1:127. N. tr. 1 v. tollere. 3:582. 11:186, 800
tulerint AE. 2:600
tulerit. G 2:271
tulerunt. E 4:61 media correpta. Adi Servium & recentiores. 5:34. G. 2:422, 454. AE 1:605
tulimus. AE. 3:327. N tr 5
tuliſſem. 4:604
tuliſſet. 2:94, 736 4:679 5:356. 6:879 9:338. 12:285
tulit. E. 3:89. G. 1:428 4:252. AE 1:314 N. tr. 1 537. 2:409, 555 3:43, 95, 599. 5:290. 7:87, 318. N. eodem 8:256. 9:407, 573, 622. 10:578. 11:762 12:371. N. eodem 493, 987, 860
Tulla. AE. 11:656

Nomen virginis bellatricis, quales Latina, Tarpeia, Camilla, Juturna.

Tullus. 6:814. 8:644
tum. E. 2:49. 6:28, 35, 61. 10. 33 G. 1:137, 145, 281, 278, 341, 342, 418, 449 2:325, 358. 3:54, 83, 193. 234. 357, 435, 474 4:187, 255, 260, 340, 406. AE 1:194, 151, 164, 190, 214, 291, 335, 357, 503. 621, 738. 2:190 413, 489, 697. 3:102, 241, 175, 182, 197. id eſt, *praeterea*. 225, 266, 289 525, 543, 554 4:222, 242, 250, 520, 632. 693. 5:132, 148, 199, 244, 300, 424, 455, 461, 500, 313, 685, 637, 822. 6:3, 20, 69, 176, 210, 252, 330, 558, 571, 776, 897, 900, 7:76, 138, 252, 418, 448, 580, 614, 620, 670, 770. 8:100, 154, 160, 179, 121, 288, 318, 397, 459, 503. 624. 660. 9:3, 212, 234, 254, 332, 365, 444, 516, 590, 646, 659, 702. 799, 812. 10:103, 621, 235, 342, 445, 554. 589, 601, 736, 783. 11:33, 72, 191, 241, 670, 696 624, 747, 759, 775, 820. 12:6, 10, 131, 135, 175: 213 218, 444, 713, 906
tum E 3:10 5:89 9:67 G 1:45, 308. AE. 5:866
vero. E. 6:27. G 3:505 AE 1:485 2:105, 128, 309, 624 4:397. 450 571, 171, 227 639 720 8. 176 519. 9:73 11:633 831 12:237 494, 756 12:776
tum jam. E. 8:39 G 1:360. 2:405. 4:337 AE 7:737 8:349 10:533 11:578
quid tum? E. 10:38. G. 4:541. AE. 1:164. 70. 1:775. 4:124 6:192. 9:735 10:62, 116 11:301
tum. AE 2:561 494 3:101, 182. 4:632 5:348, 382, 409, 685, 799. 6:561, 571. 713. 869 7:292, 551. 8:359, 115, 126, 313, 394, 332, 558. 9:205 10:100, 251, 466 11:12, 122, 336 830
tument. G 2:324. AE. 6:49

Tumes licet primam corripiat, *Tuber* tamen, quod ab eo fit, producit: quod in multis uſuvenire animadvertimus, praeſertim ubi fit aliqua literarum immutatio.

tumentem. G. 3:422. AE 2:381. 8:86 11:854
tumentes. AE. 1:271
tumenti 7:810
tumeſcant. G 2:479
tumeſcere. 1:357, 465
tumida. AE. 1:142. 6:407
tumida. 8:671
tumidis. G. 2:202. AE. 5:125
tumido. AE. 3:357 10:387
tumidum. 2:472. 3:137. 5:820 11 393
tumidus 9:596. 10:21
tumuli 5:44 7:7. 10:403. 11:233
tumulis. G. 2:276. 3:475
tumulo. E. 6:42. AE. 3:401 63. 5:93, 905, 760. 6:380. 8:112. 11:6, 103, 494, 853. 12:136
tumultu. 8:1223, 486. 3:199. 6:117, 857. 8:141 371. 9:397. 11:1224, 447, 661. 12:269 757
tumultum. 11:897
tumultus. G 1:465
tumulum E. 5:42. AE 2:742. 3:304, 322 5:76, 86, 371, 664. 6:380, 505, 754, 874. 12:562
tumulus AE 2:713 3:22
tunc. G. 1:316, 225, 305, 456 2:368. AE. 1:177 2:246. 5:234 4:408. 5:759, 808 6:505 8:423 9:183. 10:517, 863. 11:209, 369, 475
tundens. AE 6:578
tundit. 10:731
tunditur. G. 3:382. AE 4:448 3:125
tunica AE. 8:457
tunicae. 9:616
tunicam 10:314. 818
tunicas G. 2:75. AE. 12:777
tuu'a G 4:301
tunſae AE 1:481
tunſis. G. 3 133. AE. 11:35
tunſum. G 4:267
tuo. G. 2:147. AE 3:696. 6:460. 8:72, 569. 9:495 12:180, 802
tuorum AE. 1:257, 399. 754 2:283. 3:488 6:368. 7:365. 12:439 653, 820
tuos G. 3:177 AE 1:755 2:661 12:789. 7:797 8:378. 12:572. 13:840
turba. AE 2:580 3:233 6:305, 325:711, 667 7:813. 8:300 9:792 10:432. 11:13, 34, 145, 372, 880 12:444, 607

Turba ex Graeco tractum ἀπὸ τῆς τύρβης, unde τυρβάζω, turbo. Labeo ait, *Turbam* multitudini hominum eſſe perturbationem & coetum: ſed *rixam*, duorum. De his plura Ulpian. in Lege Praetor ait, Tit. Vi bonorum raptorum.

turbabat. AE. 1:395
turbabis G. 3:412
turbam. AE. 1:191. 5:152. 6:753 12:248
turbans. 9:339
turbant trepida oſtia Nili. 6:801

Turbantur exponit Servius. Quid ſi Poeta eruditiſſimus *turbant* abſolute dixerit? ſicut, *Uſque adeo turbatur agris*, reſpiciens ad remotiorem turbandi verbi ſignificationem pro eo quod

quod eſt convaſant, et fugam parant. Nam *turbare*, convellere eſt, id eſt decoquere, et animo ſugiendi colligere ſarcinulas. Unde *conturbare* et *contubatur* Martialis: *Conturbabit Atlas, & non erit uncia tota, Decidat tecum qua pater ipſe Deum.* Et alibi, *Conturbator aper vilius uſurio.* Similiter Juriſconſultus, *Si paſtor turbaverit*, id eſt *decoxerit*.

turbante. AE. 9: 857. 8: 397
turbanti. 9: 692
turbantur. 11: 610
turbare. 9: 409. 11: 401
turbaret. 12: 556
turbari 4: 566
turbaſti. 12: 633
turbat. 1: 515 11: 70
turbata. G 3: 259. AE. 5: 668. 6: 75 9: 13. 11: 3, 297 12: 599
turbatae. 8: 435. 11: 618
turbatam. 11: 796 12: 160
turbati. 8: 4 9: 538, 735. 11: 451, 869, 12: 302
turbatis. 7: 767. 9: 124
turbatum. 8: 223
turbatur agris. E. 1: 12

Tuetur hanc lectionem Servius rejecto *turbamur*; agnoſcit item et Fab. lib. 1. cap. 8. Sed et ipſemet Poeta ab hac ſtare videtur, ex Servii interpretatione, cum ait, *Et ſeptemgemini turbant trepida oſtia Nili*, id eſt, turbantur.

turbatus. AE. 12: 325
turbatus. 2: 67. 3: 314
turbavit. 3: 449 11: 846
turbantur. G. 2: 106
turbet. AE 3: 407
turbida. 4: 245, 13. 6: 534 12: 283
turbidus. G. 2: 137. 3. 350. AE. 5: 696 6: 296. 7: 57 10: 648, 763. 11: 742 8: 41, 876. 11: 10, 671, 685
turbine. G. 1: 320, AE. 1: 45, 83, 442. 2: 416. 3: 573. 6: 593 9: 91. 12: 284, 516. 11: 320, 531
turbini. AE. 10: 603. 12: 923
turbo. G. 3: 470. AE. 1. 511 10: 665
turbo volitans torto ſub verbere. AE 7. 378

Similitudo eſt eadem Tibulli; *Namque agor, ut per plana citus ſola verbere turbo, Quem celer aſſueta verſat ab arte puer*, Comminianus (Fl. Soſipatro lib. de Aonal referente ſic loquit, *Turbo Turbinis*, ſi proprium ſit homini, nomen; *turbinis*, ſi procellam voluerimus exprimere. Aut in eo (inquit Plinius) qui eſt in luſu puerorum. Sed Caeſar de Ana og'a; *turbonem*, non *turbinem*, etiam in tempeſtate dici debere ait, *Cato Catonis*; non autem ut *homo hominis*. Hactenus Comminianus. Cujus etiam haud multo poſt, de eadem re, eodem Chariſio recitante, verba haec ſunt: *Turben*, inquit) Tibullus, *Namque agor, ut per plana citus ſola verbere turben*. Quem Maro ſeptimo *turbonem* vocat, *Torto volitans ſub verbere turbo*. Et ita putant dici debere *hic Turben*, quia & tempeſtas & buxum eodem poſſint nominativo perhiberi. Haec ille. Sed enim vulgati omnes Tibulli codices *Turbo* legunt, non *Turben*. Quin & Maronem, ſi meam ſententiam requiras, *Turbinem* declinare affirmaverim, non *Turbonem*. Quod falſo ſuſpicatur Comminianus; quum Poeta non ſecus ac *Turbo Turbinis*, *Turbine* ſemper dixerit. Unde & *Turbinare* verbum traximus ex Analogia, *i* vocali antepenultima retenta. *Turbonis* autem, quod proprium hominis nomen tantum putamus, etiamſi Caeſar in ſignificatu procellae ita quoque dici debere ait, meminit Horatius, ut gladiatoris lib 2. Serm *Corpore majorem rides Turbonis in armis*. In qua ſententia eſt Fl. Soſipater, cum lib. 1. ubi de Extremitatibus nominom agit, ita ſcribit; *Turbo*, ſi ſit proprium nomen, *Turbonis* facit, ſi appellativum, *Turbinis*. Nam ſive ventus, ſive quo ludunt pueri, *hic Turbo* dicitur; non ot quidam ſtulte *hic Turben* dixerunt puerorum. Nam Virgilius dixit *Torto ſub verbere turbo* *Trottola* pueri Veneti quaſi trochulum.

turgent. E 7: 48 G 1: 315
turmae. AE. 5: 560. 12: 503, 518
turmas. G. 3: 179. AE 5: 550. 601 239, 310. 11: 599, 620
Turno. AE. 6: 422, 596: 538 9: 6. 10: 514. 11 178, 363, 502. 12. 32, 56, 625, 653, 871, 888
Turni. 6: 344, 398, 650 8: 493. 9: 73, 108, 549 593. 10: 143, 151, 456, 463, 478, 561. 12: 114, 217, 336, 376. 12: 45, 97, 138, 243, 469 697, 765, 682, 865
Turno. 7: 366, 371, 714. 8: 17. 9: 115, 126, 327, 369, 691. 10: 240 276, 446, 503, 629 11: 123, 213, 371, 825. 12: 9, 38, 74, 183, 232, 368, 539, 799, 913
Turnum. 7: 434. 8: 614. 9: 3, 738. 10: 75, 308, 440, 471, 615, 624, 655. 11: 115, 278, 221, 896. 12: 148, 817 466, 557, 645, 652
Turnus. 7: 56, 413, 473, 577, 783. 9: 4, 28, 47, 269, 462, 526, 535, 559, 573, 740, 789, 797, 805 10: 201 453, 479, 500, 532, 647, 657, 677. 11: 91, 129, 441, 459, 486 507, 910. 12: 1, 164, 220, 324, 337, 353. 380, 446, 502, 509, 614, 631, 666, 689, 719, 742, 776, 927, 943
turpans 11. 611
turpantem. 10: 832
turpe. G. 3: 52. N tr. 5.
turpes. E. 6: 49 G 1: 60. 4: 96, 395. N. tr. 5. *podagras*. G. 3: 299

Epitheton morbo congruentiſſimom, ſummo cum dolore diſcimus, com eo jam indigne laborare, miſereque in dies deturpari ſpectamus decora Franciſci Contareni ſummi amici noſtri membra, viri Patricii, cum ingenio ſingulari, tum eruditione praeſtanti *ybocas*. G. 4: 395. N. tr. 5

turpi. 3: 95, 557 AE 2: 400. 4: 194
turpes. 3: 358
turpis. G. 3: 441. AE. 6: 276. N tr. 5 & Quiot lib 8
turres. 2: 445. 4: 86. 7: 160. 11: 466 12: 132
turribus. G 4: 123. AE. 4: 187. 9: 46, 470, 575, 677. 10: 121.
turrigerae antennae. 7: 631. 10: 253
turrim. 2: 460. 12: 637

Verba ſunt Chariſii Soſipatri ex 1. Inſtitution. Gramm. haec; Omnia nomina tertiae declinationis Accuſativum in *em* faciunt, exceptis his; Puppis Puppim facit; Sitis Sitim facit; Securis Securim, Turris Turrim, Pelvis Pelvim. Et *Turrem* tamen habes apud Virgilium libro ſecundo; *Turrem in praecipiti ſtantem*. Idem de Analogia, ex C. tamen Julio Romano; Febrim (inquit) ut Tuſſim, Sitim, ait Plinius; exceptis his tribus, caetera accuſativo in *em* exeunt. Haec Fl. Soſipatr. Ergo *Turrem* hic legendum tam ex Chariſii ſententia, quam ex Plinii regula. At vero Gellius ut Chariſio antiquior, ita Plinio poſterior, *turrim* hic ex euphonia agnoſcit, lib. 13. cap. 19. 19. quem arbitror ſequendum.

turris. AE. 6: 554. 8: 530. 540
turrita. 6: 736. vide *turrigerae*.
turriti. 3: 536
turritis. 8: 693
turtur. E. 1: 59
Tuſci amnis. AE. 1: 199. 11. 619

In *Tuſcia* & *Tuſco* vocibus quidam aſpirant primae literae, quod a thure Thuſciam putant; quod Julius Modeſtus ἀπὸ τοῦ θύειν tractum dicit. quamvis Fl. Soſipater *Tus* a tundendo ſine aſpiratione dicat. Sed enim non aſpiraſſe veteres, antiqui codices indicio ſunt, nec minus monumentorum inſcriptiones; quod ego ſequendum arbitror, cum Grammatici veteres Tuſciam a Tuſco rege magis dictam velint, non autem a thure; licet ea gens religioni dedita fuerit, quam quae maxime.

Tuſcis. AE 10: 164
Tuſco. 8: 473. 10: 203. 11: 316
Tuſcorum. 12: 551
Tuſcum Tiberim. G. 1: 499

Toſcani vero hodie Veneris dicuntur ſerici artifices ; cujus appellationis cauſam in Stoico attulimus , ad haec cur eodem apud nos cenſeantor nomine praepoſterae et numquam ſatis damnatae Veneris ſectatores.
tuſſis. AE. 3: 497
tuta. E. 2: 40. AE 1: 164, 583. 3: 387. 4: 88, 298, 373. 5: 171, 796. 6: 238, 350. 7: 632. 8: 603. 9: 366. 10: 805. 11: 871, 882
tutae. *ſ. apes*. G. 4: 193
tutamen. AE. 5: 262
tutare. 2: 677
tutari. 7: 469
tutatur. 5: 343
tute ipſe. E. 3: 35
Tautologia ; ſicut *Egomet ipſe* , ut apud Chariſium adnotatum eſt . Terentius autem *Tute* frequentiſſime utitur : at Lucretius etiam accedente *met* *Tutemet*.
tutela. G. 4: 211
tuti. AE 9: 61. 11: 527
tutior. 3: 377
tutis. 10: 713
tutiſſima. G 4: 422
toto. adverb. G 1: 332. AE. 3: 78. *tibi magna volunt*, 12: 382
Ubi Aruntius Celſus (ut ex Comminiano refert Chariſius lib 2) Non eſt , inquit , ut *Fuia* , *& vaia* . Haec enim Latina ſunt.
tutos. AE. 1, 572. 9: 43
tutum. 1: 391. 2: 620. 5: 862
tutus. 2: 243 5: 813 8. 323
tutum. E 5: 27, 45, 51. 9: 27. AE. 1: 609, 624 4: 492. 5: 737. 10: 852. 11: 848. 12: 146
tuus. E 4: 10: 9: 16 AE. 1: 76, 667. 4: 94. 5: 412, 495. 7: 3

V.

V*acantes*. G. 3: 477.
vacare. AE. 3: 477
vacat. 10: 625. 11: 179
vacae E. 6: 60 9: 32. G 1: 524 3: 177. AE 4: 61
vaccam ſterilem. AE 6: 251.
Taura Varoni appellatur, quae ſterilis vacca eſt.
vaccinia nigra. E. 2: 18, 50. 10: 39
Claudianus in initio 2. de Raptu Proſerp. *Sanguineo ſplendore roſas , vaccinia nigro Induit*.
vacet. AE. 1: 373
vacua. G 4: 90. AE. 2: 528. 4: 82. 7: 379
vacuas. G 3: 3. AE. 6: 269. 12: 592
vacuis. G 2: 225. 3: 143. AE. 2: 762. 12: 476
vacuo. 5: 515. 12: 710
vacuos. G. 2. 54. AE. 4: 588
vacuum in orbem. G. 1: 62. *per aera*. 3: 109. *per inane*. AE. 12: 906
Lucret. 2. *Non per inane meat vacuum*. Et paulo infra , *Cum per inane meant vacuum*.
in vacuum poterunt ſe extendere rami. G. 2: 287
Id eſt , in luminis auras vel oras ſe tollere , exire , edere , efferre . Ut , *Sponte ſua quae ſe tollunt in luminis auras* . et alibi , *Fortivum partu ſub luminis edidit auras* . Lucret. in 2. *Atque oras in luminis exit* . Ex paulo poſt , *Et vivida tellus Tuto res teneras effert in luminis oras*. Vacuum autem appella aera , quoniam *ſpatium ſine fine modoque eſt* , ut canit idem Lucret per initia 2. libri.
vada. AE 1: 536. N. tr. 3: 557, 706. 5: 158, 615. 6: 320. 7: 24, 198, 242. 9: 670. 10: 208, 291. Graece βράχη , unde *Brevia* Virg.
vade. AE. 2: 462, 480. 4: 223. 5: 548
vadentem. 6: 263
vadimus. 2: 359, 396
vadis. 2: 112, 126. 5: 221. 8: 91. 9: 713 10: 303, 678
vadit. 8: 702
vadite. 11: 176
vado. 11: 628
vadoſo. 7: 728
vae miſerae , &c. E. 9: 28
vagantur G. 3: 540. AE. 5: 560. 6: 886 11: 273
vagatur. AE 2: 17. 4: 68
vagina. 4: 579. 6: 260. 9: 305. 10: 475, 896
vagitus. 6: 426
vale. E. 3: 79 G. 4: 497 AE. 2: 789 5: 738 11: 98 827.
Ovidii quoque auctoritas docet , *Vale* e finalem modo producere , modo corripere poſſe : ut in 10. Metamorphoſ. *Supremumque vale* , *quod iam vix auribus ille* . Et Tibullum 2. *Idque quod ignoti faciunt , vale dicere ſaltem*.
valeam. E 9: 38
valeant. AE. 6: 554
valens. 5: 431.
valent. E. 9: 12. AE. 8: 403
valentes. AE. 2: 70, 426
valeret. AE 11: 798
Valerus. 10: 752
vales. 4: 344. 12: 892
valet. 3: 415 5: 67. 9: 807. 11: 873. 12: 911
valida. 11: 552. 12: 98
validae. 10: 310
validam. G. 4: 331. AE. 1: 120 4: 442. 10: 401. 11: 651. 696 12: 93
validas. AE. 6: 833
validi. 8: 419
validis. G. 2: 237, 367, 447. AE. 2: 50 5: 15, 500. 10: 294
valido. G. 3: 172
validum. AE: 10: 815
vallant. 11: 918
valle. E. 2: 40. AE. 2: 748. 5: 288. 6: 703. 8: 232, 609. 914
vallem. G. 3: 331. AE. 8: 204
valles. E. 5: 84. 6: 84. G. 2: 391. AE. 286. 7: 565, 802. 11: 522
Id eſt , *vallis* . Operae pretium feceris , ſi Servium ſuper hunc locum legas Adi item *Convalle* , *convalles* , *convallibus*.
valli. AE. 9: 142
vallibus. G. 374. 2: 485. 4: 277. AE 3: 110. 4: 156 9: 244
vallis. AE. 10: 120
valla. 9: 68, 168, 519, 598
vallos. G. 1: 264 2: 409
vallum AE 9: 146, 506 524
valuiſſe. 11: 229
valuit. 5: 510. 7: 305 12: 782
vana. 1: 352. 4: 12 6: 284. 8: 42, 259. 10: 631. 12: 854
vanae. 10: 593
vane. 11: 715
vani. 1: 392. N tr. 5.
vanis. G. 2: 226. N. eodem. AE 11: 53
vannus. G. 1: 166
vana. AE. 11: 52
vanos. G 3: 79
vanum. AE 2: 80. N. tr. 5
vapor. 5: 683, 698. 7: 466
vaporant templum thure 11: 481. Lucret. 5. *Invidia quoniam ceu fulmine ſumma vaporat Plerumque & quae ſunt aliis magis edita cumque*.
Vare. AE. 6: 7. 9: 27
Vari. E 6: 12
varia. G 2: 9. AE. 1: 478. 12: 665
variat. G. 1: 145, 182. 3. 164. AE. 5: 822. 7: 32. 8: 723
varient. 9: 164
variare. 11: 223
variarum. G. 2: 468. AE. 6: 285
varias. G 1: 133, 383. AE. 4: 41 286 7: 90 8: 21
variaverit. G. 1: 441
varii. AE 11: 435. 12: 915
variis. 4: 202. 5: 442, 609. 6: 708 7: 58. 8: 95, 685 9: 464 11: 222, 730
vario. 1: 748 3: 128. 4: 564. 6: 160. 8: 309. 10: 97. 11: 455. 12: 217, 486
varios. E. 4: 42. 9: 40. G. 1: 453. 2: 463, 478, 521. AE 1: 204. 2: 284. 4: 701 5: 89. 10: 160, 11: 228
varium coeli morem. G 1: 52
Citat hunc locum Plin. lib 18. cap 24 EA. 4: 569
varius. AE. 11: 296
Vara. E 9: 26. 35
vaſtam. AE. 3: 414, 656. 6: 296, 503 8: 446
vaſta. 7: 228, 302, 9: 323. N. tr. 5: 22. 745
vaſtabant. 8: 374
vaſtabat. 1: 471, 622
vaſtae. 2. 162 10: 57
vaſtant. G 4: 16. AE 8: 8
vaſtas. 11 146
vaſtatorem. 9: 772
vaſti. G 4. 422, 430 AE. 11: 208
vaſtis. AE. 1: 333. 3: 13. 52 198, 368 8: 250. 10: 768
vaſto. G. 3: 222 4: 362. AE. 1: 52, 118, 245. 3: 197, 431, 605, 447, 822. 6: 237. 741. 6: 193, 217, 424 N tr. 5: 9: 530. 10: 716. 12: 553
vaſtos. 1: 86 3: 431, 647. 5: 432. 10: 271
vaſtum maris aequor. 2: 780. 3: 191. N. tr. 5. 8: 295. 10: 693
Hinc *vaſta* et *vaſtare* vocum uſum Italia ex reliquiis antiqui patrii ſermonis , id eſt , Romani , adhuc ſibi retinet , niſi quod aliq: antulum verborum intellectum variavit , et multorum etiam oppidorum proprium eſt , ot aſſumpta litera dicant *Guaſtare* , et

Guaſto ,

Guaſto, quam *Vaſto* & *Vaſtare*.
vatem. E 9:34 AE. 2:122. 3:358, 443 456. 6: 415. 7: 42, 435, 442
vates. G 3:491. 4: 387, 450. AE 3:187, 246. 463, 712 5: 524 6: 65, 78, 125, 161, 189, 372, 398, 419, 562, 662, 659. 7: 68
vati E. 7:28. AE 3:435. 11: 774
vatis. AE. 5:636. 6: 82, 211 8: 540
vatum. 4: 65, 464. 8: 627
uber agrorum erit. G 5: 234. *agri divitis*. 7: 262

Adi *Exuberat*, *exuberet Ubero* pro *exubero* verbum verbum ſimplex Columellae: & *Ubertim* Valerius Catullus protulit. *Hubre* ſunt, quia a verbo Graeco deducant ὕω, quod eſt *Pluo*, υ in u productum verſo, ac *h* litera hiatus cauſa inſerta. Sed magis placet Pontano, cui ſententiae & nos accedimus, ut ab *humeo* ducatur *huber*, ſicut *tuber* a *tumeo*, utrobique *m* litera in *b* verſa: humecta enim feracia ſunt omnia, ſicut arida infoecunda. Nam & Maro noſter, cum ait, *Cogite oves pueri, ſi lac praeceperit aeſtus, ut nuper, fruſtra preſſabimus hubera palmis*, videtur nobis innuere voluiſſe, hubera ab humendo dicta. Si, inquit, aeſtus humorem praeceperit, id eſt, ante areſecerit, fruſtra hubera, exhauſto omni humore, lacte carentia exprimemus. Utrimque igitur *huber* recipit aſpirationem, quam tamen ſuo jure etiam eruditorum conſuetudo repudiavit.
ubera E 2:42. 5:99 4:22. 9: 31. G 2: 524 3: 178, 396 AE. 3: 392, 642. 8: 632 11: 572
ubera. G. 3: 30. G. 2: 185, 275. 3: 187, 309, 317. AE. 1: 531. 3: 95, 164 5: 285. 6: 428. 7: 484
uberrima. G. 4: 141. AE. 3: 106
ubi. adverbium temporis. E. 3: 97 718 G. 1: 73, 208, 250: 441, 446 2: 107, 312: 353. 3: 95, 130, 167. 190, 278, 441, 482. 4: 186, 234, 454, 474 AE. 1: 407, 715. Servius. 2: 347. 3: 219, 410, 441 4: 118, 474. 5: 126 6: 271 Servius. 340, 684, 748, 897. 7: 373, 541, 611 9: 98. 10: 457, 721. 11: 19, 59, 737
jam. E. 4: 37 G. 1: 512. 3: 130. 4: 58, 189. AE. 2: 634
verum. G. 2: 417. 4: 89, 405, 443. AE. 3: 670. 8: 591
inde. G. 2: 367 5: 527. AE. 3: 69. 5. 139 6: 201. 8: 407. 10: 888
ergo. G. 4: 77. AE. 3: 238. 4: 474
poſt. G. 4: 544, 552 AE. 4: 80 5: 362
qualis. 2: 471. 4: 143. 8: 589. 9: 563. 11: 492, 624 12: 451 In initio verſus comparationibus ſerviens, & ubique cadit in ſynaloepham. Accipitur autem pro, *cum*, quod poſuit; his in locis. G. 3: 196. AE. 1: 430. 2: 223. 12: 331
ubi, ſimiliter comparationibus accommodatum. AE. 2: 592. 4: 302. 6: 313, 707, 7: 719. 8: 22. 12: 12, 523, 908
haec dicta. 1: 81 2: 790. 5: 52, 313. 6: 628. 7: 323, 471. 8: 175, 541. 10: 633. 12: 81, 441
tum. 6: 897. 12: 495
ubi. AE. 7: 541. 11: 702. adverbium loci. E. 9: 60. G. 2: 123, 180, 266, 528. 3: 14, 144. AE. 1: 100, 205, 365, 416, 693. 2: 596, 608, 781. 3: 7, 11, 88. 4: 481. 5: 131. 6: 196, 475, 540, 632, 796. 7: 11, 131, 764, 776. 8: 479. 9: 351, 585, 618 10: 341. 11: 50, 589. 12: 68, 690, 768
ubi. interrogative. 5: 312. 4: 595 5: 395. 10: 7, 897
o ubi. G. 2: 486. vide o.
aut ubi, *aut ubi*. 4: 49

Ubi & *ibi*, naturaliter Pyrrhichii ſunt: ſed ratione finalitatis, plerumque jambi fiunt. Prima enim ſemper ſyllaba brevis eſt; ultima, indifferens. Tibullus, *Laurus ubi bona ſigna dedit*. Correptionis exemplorum plena ſunt hujus & aliorum poetarum omnia monumenta. Ex quo fit, ut Ovid. in *ubicumque bi* ponat ad placitum: corripit enim 2. Amorum, hoc verſu, *Te dea munificam gentes ubicumque loquuntur*. At 7. Metam produxit, inquiens, *Servor ubicumque eſt; uni mea gaudia ſervo*. Locatur autem *ubi* fere in primo pede, ita ut duas dactyli breves conſtituat.
ubiquaeque. AE 7: 400
ubique. AE. 1: 601. 2: 368, 755. 11: 646
Ucalegon. 2: 312
udae 7: 533

Adjectivo *Hudus*, *Huda*, *Hudum*, aſpiratio quidem praeponi deberet, quod contrahitur a nomine humidus, vel fit (ut quidam arbitrati ſunt) a Graece ὕω, *d* litera interjecta. Vel quod ſit hudus, quaſi ſudus. Quamquam ſunt, qui & nomen *ſudor*, a Graeco magis deducant. Sed ut tenuetur *u*; eruditorum uſus obtinuit.
udis. G 3: 446
udos 2: 77. 3: 388, 429. AE. 5: 357, 681. 7: 354
ve, cum copulat, brevis eſt, cum minatur, longa G. 1: 92. 2: 337. 3: 372. AE. 1: 441, 593, 682 2: 7, 602, 785. 3: 629, 681. 4: 87, 170, 426, 530. 5: 52, 784 6: 104, 375, 609. 7: 262, 332, 524, 605. 8: 187, 206, 378. 9: 113, 408, 436, 437. 10: 71, 73, 558. 627, 712. 11: 265, 280, 457, 592, 790. 12: 286, 205, 715, 904
neve. G. 1: 800. 2: 297, 302. 4: 47. AE. 7: 202. 9: 115
quidve. G. 4: 446. AE. 1: 9 2: 75, 102, 151. 3: 368. 5: 15. 6: 319 10: 150
quo. AE. 1: 370. 5: 88. 9: 377
quae. 1: 539. 12: 513
quas. 4: 409
quibus. 6: 560
qui. 6: 712 7: 131. 9: 376
quis. 9: 221, 228. 12: 321, 621
quem. 10: 670
quae. 11: 509
ve. vacans ex Servii interpretatione. AE. 4: 168

De hac inclinativa leges apud eundem Servium commentar. 10: ſuper eo verſu, *Tanton' me crimine dignum duxiſti?* Adi & particulam *Nen*, cum qua coaluit *Ve*, amiſſa vocali E, ſicut *Ne*, ut cum *Tanton'* dicimus, & *Viden'*, pro *Tantone*, & *Videſne*, & ſimilia.
veſtae. AE. 5: 325 7: 65
veſtare. 6: 391. 11: 138
veſtes. 7: 609. N. tr. 4.
veſti 1: 524 7: 123
veſtis. G. 1: 206
veſtor. nomen. E 4: 38
veſtes AE. 1: 376 6: 335
veſtum. 6: 692. 7: 314
veſtus 2: 121. 12: 651
vehat. E 4: 34 G. 1: 462
vehatur. AE. 10: 165
vehebant. 5: 105
vehebat 1: 123
vehereſe. 1: 144
vehit. 6: 326 8: 688. 10: 209
vehitur. G. 4: 289. AE. 12: 162
veho. AE. 1: 379
vel, pro *etiam*. E 3: 50. 8: 69. N tr. 13 G. 2: 289. 3: 202. N. eod. AE. 6: 769. 11: 259, 438
vel E. 8: 58. 9: 21. G. 2: 318. 2: 521, 482. 3: 24, 443. 4: 269. AE. 1: 316, 746. 2: 4: 24, 479. 5: 649, 691, 796, 6: 319, 844. 873. 7: 720, 808. 10: 135, 286, 603. 11: 406. 12: 345, 803
vela. G. 1: 373. AE. 1: 35. 2: 136. 3: 9, 191, 207, 268, 357, 455, 532, 633. 4: 546, 574 5: 32, 281, 797. 7: 23. 8: 708. 12: 264
velanda, &c. G. 4:

Vela, favorem accipit, ſumpta a re navali tranſlatione; ſicut *pelagus patens*, carminis facilitatem. Sic alibi, *Da facilem curſum*; &, *Ferte ſimul Fauniſque pedem, Dryadeſque puellae*. Ut pedem intelligas pro eo, quod vulgo dicimus *la poggia*. Quo ſenſu etiam Catullus dixit, *Sive utcumque Juppiter, Simul ſecundus incidiſſet in pede*. Niſi malis metricam rationem accipere, quae ſuis pedibus conſtat. Ejuſdem quoque figurae eſt poetae aliud, *Atque equidem extremo ut jam ſub fine laborum*

Digitized by Google

rum Vela traham, *& terris feſtinem advertere proram*. Et quoniam reciproca eſt tranſlatio a navibus ad equos, alias dixit, *Sed nos immenſum ſpatiis confecimus aequor*, *Et jam tempus equum fumantia ſolvere colla*.

velabat. AE.8:33
velamen. 1:649,711
velamina. G.1:313. AE 6:221
velamur. 3:545
velamus. 2:249
velare. AE.3:405
velat. 5:72
velatorum 3:549
velatas. 3:174
velati. 11:101 12:121
velatos. 7:154
velatum. 5:366
velatus. G.3:383. AE. 5:134
velatus. 10:205
velavit. 8:277
velit. 7:835
velim. 2:800.9:212
Velini fontes. 7:517,712

Velini lacus, hodie *il Lago di Pie di Luca*. Unde Velini fontes. Pro hujus loci defenſione, & aliorum Poetae, egregie ſtat Pontanus in Antonio contra Hygini temeritatem, quam refert Gell. lib. 10. cap. 16.

Velinos. AE.6:366
velint. 5:291,486
velle. verbum. G. 1: 26. AE.2:733 11:528
velle. nomen. 1: 469. 3: 472,477. 4: 587. 5: 28, 281, 829. 6: 301. 7: 7. 10:218, 229
vellet. G. 2: 105. AE. 2: 104. 111, 488. 7: 340, 558. 12: 571
velivolum mare. AE. 1: 224

Epitheton, quod navibus dedit Ennius; Locres. ante Maronem noſtrum mari tribuit. Ait enim in calce 5. *Tum mare velivolum florebat propter odores*. Quod idem in principio operis variavit, inquiens, *Quae mare navigerum, quae terras frugiferentes*. Vide hic Servium, nec non Macr. Sat. lib. 6. cap 5.

velle, pro *volebant*. G. 4: 448. AE. 4: 540. 6. 751. 9. 539. 12: 910
vellem. E.10. AE. 4: 16. 11: 111, 303, 584
vellent. 6:436
vellera. E.3:95. 4: 44. G. 1: 398. 2: 121. 3: 307, 389, 562. 4. 334
vellere. 4: 108. AE. 8: 650. 9: 506. 10: 889. 12: 19
velleribus. 4:439. 7:95
velleris atri agnam. 6:249

Alibi, *Nigram hyemi pecudem*. Et in carmine de votionis urbium & exercituum, legimus, *Ovibus atris tribus*.

velles. 11:153
vellet. 2:633
vellit aurem Cynthius. E. 6: 4. Proverbium eſt. Ipſe in Copa, juvenili opere, *Mors aurem vellens, Vivite, ait Venio*. AE. 2: 480. 10: 382. 11. 566
vellitur 3:28
velo, nom. AE.1:400
velocem. 5: 116. 11: 532, 760
veloces. G. 3: 405. AE. 5. 253
veloris. G.2:530
velocius. AE 7:274
velarum pandimus alas. 3: 528

Alibi mutua tranſlatione, *Remigio alarum* dixit, itemque ab equis ſumpta, *Claſſique immittit habenas*.

velox. G. 4: 344. AE. 5: 444
velum. 1:103
velut. G. 4: 433. AE. 1: 82. 5: 439. 7: 586. 10: 405, 693, 707, 803. 11: 809. 12: 365, 473, 521, 715, 908
veluti. 1: 148. 2:304,379, 626. 4: 422, 441, 469. 6: 707. 7: 462. 9: 59, 435, 730. 12: 67, 103, 684, 749
venabere. G.3:410
venabor. E.10:56
venabula. AE. 4. 131. 9: 553. N. de Genere armorum.
venam ferire. G 3:460

Latine etiam *venam ſecare*, & *incidere* dicimus; Cicero & *ſanguinem mittere* utitur, & *detrahere*, Graeci φλεβοτομεῖν: quod quidam nullo exemplo Latinitatis *flebotomare* dicunt; ſermo vernaculus, *trar ſangue*, *cavar ſangue*. Sed & unico verbo, & eo quidem ſatis ingenioſe excogitato exprimit, quod eſt *ſalaſſar*, quaſi ſanguinem laxare dixeris. Et quoniam id etiam adhibita irudine efficimus, non minus ingenioſe eam *ſanſugam*, veluti ſanguiſugam, vulgus de re appellitat.

venantis. AE.7:493
venantum. 9:551 11:5
venas inflatus. E. 6: 15: Unde quidam *vinum*, quod per venas veniat: *bibantes*. G. 1: 91. id eſt, *venas*.
venatibus. AE.9:407
venator. 11:678.11:751
venatrix. 1:319. 9: 178.11. 780
venatu. 7:747. 9:605

Pro *venatui*. Sic *Curru*, pro currui; *Sinu*, pro ſinui, *Portu*, pro portui, *Concubitu*, pro concubitui, *Metu*, pro metui, *Amplexu*, pro amplexui, *Aſpectu*, pro aſpectui, Poeta uſurpavit, ex vetoſtiſſimorum Latinorum more, qui fuit (teſte Gellio lib. 4.) ut nomina maſculina & foeminina quarti ordinis, emitterent Genitivum in *uis*, ut *ſenatuis*, *domuis* & caſum dandi non magis per *ui* ſyllabas; quod nunc facimus, quam per *u* terminare ſolerent. Vide *concubitu*.

venatu. AE.9:245
venatum. 4:117
venatus. 8:318
vendebat. 1:484
vendidit. 6:621
venena. E. 8: 95. G. 2: 130
veneni. E.4: 24. AE 4: 514. 12:857
venenis. AE.7:190,341
veneno. G. 2: 465 id eſt, *amore*. AE. 1: 688. 2: 221. 7: 354. 9: 773. 10: 140
venenum. G. 2: 378. 4: 236
venerabare. AE.3:34
venerabere. G. 4: 546. AE. 7: 597
venerabile. AE. 6: 408. 12: 767
veneramur. G.4: 391. AE. 3: 79, 697
veneranda. G 3:294
venerande puer AE.9:176

Poeta in Ciri ad Octavium, *Octavi venerande meis allabere coeptis*, *Sancte puer*. Et paulo infra, *tu ſancte puer venerabilis*.

venerans. AE.12:220
venerare. G. 1: 338. 4: 535
venerat. AE.2:343. 6: 457. 10:719
venerata, id eſt, *veneranda*. AE.3:460.N.11.3.
veneratur. 3:745
venere. E. 10: 19. G. 3: 145. AE. 2: 331. 6: 163, 193, 201, 8:328
Venerem. G. 2: 329. 3: 64, 97, 137, 210. 4: 199. AE. 4: 92. 8: 699. 11: 736
Veneri. E.3:68.7:62.AE.5: 760 7:321 9:135
Veneris. E.8:78.AE. 1: 325. 2:787.3:475.4:33.6:26. 7:556 10:332.
venerit. E.9:67
veni. G 2:7. AE. 4: 339. 8: 243, 365. 10: 901. 11: 836
nec veni. AE 11.112

Pro *nec veniſſem*, ut ait Comminianus de ſoloeciſmo, poſuit Indicativum modum pro Subjunctivo.

venia. AE. 11:107
veniam. verbum. E 3:49 nomen. G.4:536. AE. 1: 519. 3: 144 5: 50, 435. 11: 101, 358
veniant. G 2:108. AE.1:518. 7:551
venias. G. 1: 29. AE. 6: 189
veniat. E.3:88. G.1: 37, 90. AE.1:659.4:637
veniebat. E. 2: 4 G. 4: 486
veniemus. E.1:66.9: 62. AE. 2:716
veniendi. 1:414 6:488
veniens. E. 8: 17. AE. 4: 238. 5: 344, 373. 7:218. 9: 663, 346. 10. 344. 11: 145
venient. E 7:11.8: 28. AE. 6:85
veniente. E. 9. 13. G.4 466. AE. 7: 587. 10: 241. 12: 540
venientem. G.2:406. AE. 3: 632

652. 12:510, 595
venientes. AE. 10:277. 12: 446
venienti. 1:8:299
venientibus. AE. 2: 596. 6: 291
venientis. E. 5: 82. AE. 6: 889. 10:456. 11:802
venientum. G. 4:167. AE. 1: 434. 6:755
veniens. 2:781
venies. G. 1: 190. AE. 1: 283
Venilia. AE. 10:76
venimus. G. 4: 449. AE. 1: 528. 2:743. 6:671
venio. AE 5:726. 8:382. 10: 882
venire. 1:619 7:407. id eſt, *imminere*. N. tr. 5
veniret. 11: 42
venis. nomen. G. 1: 135. 3: 482. 4:238. AE. 6: 7. *aeris metalla*. G. 2: 166
Vene quoque vulgo: vide *Metalla*, & *Rivos*. Aes autem, & argentum, caeteraque metalla primus rimari coepit Lynceus, ut auctor eſt Palaephatus, etſi ſecus apud Plin. Hinc Ipſe quoque exiſtimat locum fabulae damnatum, ut ille etiam quae ſub terra laterent, vulgo proſpicere crederetur: quod in hujuſmodi metallorum inquiſitione, quas ipſe ſecum intra terrae viſcera circumferret lucernas, eas ibidem relinqueret illinc evadens, metallo tantum educto. *a vnare*. AE 4:2
venis. verb. 2:283. 6:532
veniſſe. 4: 191. 7: 768. 8: 120
veniſſem. 5: 400
veniſſet. 1:751 11:286
veniſti. 6:687. N tr. 5
veniſtis. 1: 369. 2: 117. 8: 172
venit, praeteritum. E 1:30. 4: 4. 10: 19, 24. G 2: 320, 529. EE. 1: 2, 52, 348, 353. 2: 116, 324. 3: 138, 417, 662 5: 346. 6: 525. 7: 499, 750. 8: 319. 9: 705. 11:421, 538, 733
venit. praeſens. E. 3: 30, 50, 7: 47. 8: 109 10: 77. G. 1: 216, 322. 2: 58, 130. 3: 496. 4: 97, 418, 549. AE. 1: 697. 4: 39 5: 504. 8: 525. 9: 412, 633. 11: 149
venito. E. 3:77. 7:49
veniunt. G. 2:11. AE 7:98. 9: 544
venti. E. 3:73, 8: G. 2:263. 4: 9. AE. 1: 133. 3: 416 3: 69, 196, 337. 5: 20, 763. 6: 362. 7: 27 9: 92. 10: 356, 676. 12: 367, 455
ventis. E. 2: 26. G. 1: 356, 436. 2: 133. 3: 302. 4: 9, 298, AE. 1: 43, 319, 524, 551. 2. 649, 794. 3: 253, 563, 683, 705. 4: 381. 546 5: 211, 319. 6: 75, 702. 7: 23, 394. 8: 682. 707. 10: 69, 405
vento. G. 1: 334, 369, 432, 456, 3: 275. 4: 60, 419, 484. AE. 2: 66. N. tr. 5: 182, 307, 333. 2: 25, 180, 758. 3: 473. 4: 46, 249. 6: 209: 536. 12: 585
ventorum. G. 1: 318. AE. 2: 141. 3: 570
ventos. G. 1: 51, 352. 2: 360. 3: 233, 318. AE. 1: 53. 2: 116. 3: 77, 115, 514. 4: 245, 257, 430, 707. 5: 26, 59, 527, 607. 7: 807. 9: 60 10: 37, 82, 99, 248 12: 105, 345
ventis ferre gaudia. AE. 10: 652
Proverbium. Ipſe quoque in 12. *Inque notes vocem vertere procellas*. Catullus in Epithalamio, *Quae cuncta aerii diſcerpant irrita venti*. Idem eodem, *Irrita ventoſae linquens promiſſa procellae*. Penelope Ovidiana, *Fallar, & hoc crimen tenues vaneſcat in auras*. Idem ejuſdem Dido, *Atque iidem venti vela, fidemque ferent*.
ventoſa aequora. G. 1:206. AE. 6: 335. 11: 390, 708
Catullus in Epithalamio, *Quae ſimulac oſten ventoſum praeteriit aequor*.
ventoſas. AE 12:848
ventoſi. E 9:58
ventoſis. AE 8:449
ventrem. G 4:122
ventris. AE 2:356. 2:316
ventum. verbum. G 3:98. AE. 4: 151. 6: 45: 8: 362. 10: 710. 12: 739, 803
ventum. nomen. AE 5:16, 446
ventura. G. 373. AE. 2: 47, 125. 3: 458. 6: 790. 8: 550. 6: 643
venturae. G 4:156
venturam. AE. 2:194
venture. 6:66 8:627
venturo. E 4:52
venturos. AE. 3: 158, 186. 10: 99
venturum. 1:22 6:346
venturus. 8: 576
ventus. G 1: 422, 432, 463. 2: 311. AE. 3: 130, 269, 481, 448, 568. 5: 777
Ad Ventorum vim, & eorum varios effectus pernoſcendos, itemque copioſe & ornate verbis & ſententiis Virgilianis (hoc eſt ſumme poeticis, pertractandos, hae quoque ditiones, quas infra colligemus, ſuo loco inventae mirifice conferent. Quaeret igitur lector *Aura*, *Aurae*, *Aurai*, *Auram*, *Auras*: *Flamina*, *Flamine*: *Flatibus*, *Flatu*, *Flatus*: *Nimbi*, *Nimbis*, *Nimbo*, *Nimborum*, *Nimbos*, *Nimboſa*, *Nimboſus*, *Nimbus*: *Procella*, *Procellae*: *Procellis*: *Tempeſtas*, *Tempeſtate*, *Tempeſtatem*: *Tempeſtates*, *Tempeſtatibus*, *Tempeſtatum*: *Turbo*, *Turbine*: *Vortex*. Item Ventorum propria nomina, *Africus*, *Aquilone*, *Aquilonem*, *Aquiloni*, *Aquilonibus*: *Auſter*, *Auſtri*, *Auſtrinos*, *Auſtris*, *Auſtro*, *Auſtros*: *Borea*, *Boreae*, *Boream*, *Boreas*: *Cauri*, *Caurum*, *Cori*: *Euro*, *Euri*, *Euro*, *Euros*, *Eurum*, *Eurus*: *Noti*, *Noto*: *Zephyri*, *Zephyris*, *Zephyro*, *Zephyros*, *Zephyrum*, *Zephyrus*. Adi ad haec *Frigus opacum*, & *Orion*.
Venula. AE. 11:742
Venulus. 8:9
Venus. G. 3:267. 4:516. pro *res Venerea*. AE 1: 229. 325, 335, 386, 411, 618, 691 4: 107. 5: 779 8: 370, 590 10: 16, 332, 608, 760. 12: 411, 416, 786
Eadem Poetae eſt *Cytherea*, *Acidalia mater*, & *Dionaea mater*. Apud Graecos & Latinos haec quoque cognomina invenit, *Dione Cytherea*, *Cythero*, *Cytheris*, *Paphia*, *Cnidia*, *Cypris*, *Cypria*, *Cyprogenia*, *Idalia*, *Erycina*, *Aphrodite*, *Aphrogeneia*, *Philomeidea*, *Cluacina*, *Myrtea*, *Verticordia*, *Libentina*, *Libitina*, *Epitymbia*, *Calva*, *Armata*, *Barbata*, *Syra*, *Mylitta*, *Alita*, *Mitra*, *Pyrenea*, *Colias*, *Apaturia* *Acraea*, *Iſthmia*, *Eurotrophos*.
vepres. G. 1: 271 3: 444. 8: 645. N. tr. 4 Contra Horatius *Ve* corripuit: *Corna vepres & pruna ferunt*.
ver. E. 9: 40. G. 1: 313. 2: 149, 323, 338. 4: 77
vera. G 4:42. AE. 1: 405. 78, 149: 161. 3: 316, 351. 6: 100 8: 392
veras. 1: 409
verba. E. 9: 45. G. 129. 3: 283. AE 1:710. 3: 348. 4: 5, 460. 650. 6: 231. 7: 237. 8: 155, 404. 11:688. 12: 518, 912
verbena. AE 12. 120
verbenas. E. 8: 65. G. 4. 131
verbera. G 1: 309 3:208, 252. AE. 5: 147. 6: 558. 7: 336, 451. 10: 586, 12 876
verberat. AE. 3: 423. 5: 377. 9: 669. 10: 208. id eſt ferit, ut 3. & in 5. *Certatim ſocii feriunt mare*. 893. 11: 756
verbere. G. 3: 106. AE. 7: 478
verbis. G. 3: 289. AE. 2: 96, 372 7: 330 10: 64. 11: 107, 380
verbo. AE. 6: 547. 10: 547
verum, verborumque fides tibi maxima. 9: 280. De noſtro hoc Indice haec dici poſſunt.
vere. nomen E. 10: 74. G. 1: 43, 215, 340. 2: 319, 324. 8: 272, 429. 9: 22. 134
Ipſe in Culice Ver dulce appellat: *Florida cum tellus gemmantes picta per herbas Vere notat dulci diſtincta coloribus arva*, vulgo *Prima vera*, quod Latini *Ver novum*; quod (ut canit in Ciri Poeta) *quaecumque novant vernantia tempora flores*. Unde hodie dicimus *a tempo nuovo*, quod eſt, *vere novo*.
vere. adverb. AE. 6: 118. 9: 617

verebar. 9:207
vereamur. E 9:63
vereor. AE 1:671
veretur. E 3:4
vergant. G 2:198
vergat. AE. 12:717. compoſitum *invergit.*
veri. AE. 2:141. 4:188. 7: 452. 10:650
veribus. G 2:396. AE. 1:212. 5:103. vide *Veru.*
veris. 3:434. 6:894
veritam 4:96
veriti. E. 9:3 AE. 6:613
verius. AE 12:694
vero, & tum. E 6:27. AE. 1:485. 2:105, 228, 309, 624. 4:397, 450, 572. 5: 172, 227, 659, 720. 7: 376, 519. 9:73. 10:647. 11:633, 832. 12:257, 494, 756, 776
vero. G. 2:69, 475, 334, 322. 4:554. AE. 1:438, 699. 4:93, 279. 7:78. 8: 219. 532. 9:275, 424. 10: 762, 821. 11:36, 127, 214, 378. 12:216. 704
Valerius Flacc in 5. ro brevem poſuit: *Quod petimus: ſin vera preces & dicta ſuperbus Reſpuerit.*
ver. G. 2:109 4:191. AE. 6: 392, 431, 801
vero. nomen G. 3:280
verrant. AE. 1:59. N. tr. 5. Verro, Graece σαίρω.
verrebant. 8:674
verrens aequora. G. 3:202. Lucret. in 5. *quoniam verrentes aequora venti Diminuunt.*
verrimur. AE. 3:668
verrit. ſe *bos.* G. 3:59
verrunt coerula nautae. AE. 3: 208. N. tr. 5. 778. 6: 320. Catullus, *Coerula verrentes abiegnis aequora palmis.*
verſa. G. 3:122. 4:85. 4:142. 10:7
verſa. AE 1:478
Id eſt, tracta. Sed infra 9:600. *verſa* accipe in uſus rei ruſticae converſa, qua ante in bello utebamur, vel *verſa*, ne ea parte, qua hoſtem ferimus, juvencos increparet.
verſabat. AE. 4:630
verſae. G. 3:273
verſando terram. 1:119
Hinc Patavini agricolae, nec non Tarviſini *verſuro* vomerem nuncupant.
verſans. AE. 5:702
verſant. G. 4:83, 175. AE. 6: 362. N. tr. 5. 8:453
verſanti AE. 12:551
verſare. AE. 2:62. 7:336. N. tr. 5. v. vertere. 10: 704
verſas. AE. 10:268. 12: 664
verſat. E. 9:5. G. 1:258. N. tr. 5. AE. 1:657. 4: 286, 563 5:408, 460 8: 21, 619 9:747 10:285 11: 669, 753
verſemus aves. E. 10:68
Paſcamus. Verſantur enim modo in hanc partem, modo in illam, ubi laetiora pabula ſeſe oſtentant. Sic *errare* pro paſci, quia id errando fit.
verſi. AE. 9:586, 756. 10, 573. 11:618 12:462
verſibus. E. 7:23. G 2:42, 386
verſicoloribus AE. 10:181. id eſt, *pictis.*
verſis. G 2:399. 3:24, 31. AE. 1:391 8:210 10:512 11:93, 287
verſo. G. 1:98. AE 3:448. 7: 777. 10:208. a vertendo. 11:421, 684
verſos. G. 3:120 AE. 11:264, 629
verſu. E 6:1. 10:50. G. 3: 339. *triplici.* AE. 5:119 id eſt, *ordine terno remorum.*
verſum. G. 1:506. AE. 1:390 *in verſum diſtulit ulmos.* G. 4:144
Ipſe in 3. Aeneidos, *Quaecumque in foliis deſcripſit carmina virgo, Digerit in numerum.* Pius Bononienſis in quarto Lucret. ita corrupte citat hunc verſum, *Hic etiam flexas in verſus digerit ulmos.*
verſus. E 5:2. 8:21, 25, 36 42, 46, 51, 57, 61
vertamus. AE. 5:23
vertant. 1:671
vertat. E 9:6
verte. AE. 12:891. vide *Verſare.*
vertebant. 8:706
vertebat aratris centum terram 7:539
Sic Valerius Flaccus 1. Argonauticωn, *Aemoniam primus Pelias frenabat ab annis: Jam gravis, & longus populis metus illius, omnes, Ionium quicumque petunt: ille Othrin, & Aemum, Atque imum felix verſabat vomere Olympum.* Et Papinius primo Thebaidos, *Dumque ultae anguſtae ſqualentia jugera Dives verteret.*
vertebat. AE. 7:539
vertentem. 8:438. N. tr. 5.
vertere. G. 1:2, 147. 2:33. AE 1:128. 2:652. 3:146. 4:455, 489. 5:810. 6:491. pro *verterant*, ſic defendere & alia. 7:112 10:88. 12 825
vertere. G 3:148, 365 AE. 10:593. 11:798
verteret. G. 1:239. AE. 1: 20
vertit. G 4:412
vertex nobis ſemper ſublimis. 1:242. Adi Macrob. in Somn. Scip. comm. 1 cap. 16
verti, paſſivum. AE. 2:625. 7:101, 309
vertice. G. 1:481. 2:291, 310, 440. 3:11. 4:529. AE. 1: 114, 163, 225, 403. 2: 308, 629, 681. 3:679 4: 152, 168, 247, 445, 698. 6:359 444. 759 6:779, 805. 7:567, 674, 774. 8: 139, 185, 681. 9:29, 682, 732. 10:187, 230, 270. 701. 11:526, 577, 642, 683. 12:493, 684
verticibus. G. 3:241
vertiſſe AE. 7:407
vertit. 1:237, 260. N. tr. 5. 6:101, 7:328. 9: 718, 800. 10:646. 11: 734
vertite. 6:833. 11:282
vertitur. 2:250. 3:376. 5: 626. 7:784. 9:29, 646. 10:529
vertunt. 5:586. 7:725. 9:165. 11:619
vertuntur. G. 1:421. AE. 1: 258. 12:915
veruque Sabello. AE. 7:665. lege Fl. Soſipatrum duobus in locis lib. 1.
verum. conjunctio. E. 1:25. 3:25, 35. G. 1:418. 3: 563. 4:88, 147, 200, 405, 443. AE. 2:602. 3:448, 670. 4:603. 7:591. 11: 587. 12:832. nomen. 8: 332. 12:435
verus. AE. 6:456. 12: 892
verutos Volſcos. G. 2:168
Sicut *Scutati tarcantum*, & *Clypeata agmina* & *Pilata.*
ſuadet enim veſana fames. AE. 9:340. 10:724
Alias *Maleſuada.* *Ve* particula, tum intentionem ſignificat, tum minutionem, ut *Vetus*, *vehemens*, *veſcum*, *vegrande*, *veſtibulum*, *Veſavis*, *vecors*, & *veſanus*, qui conſtituta mente non eſt. Huc adde *vepre nis*, ut legimus apud Martialem, de quo ibi. Superiora Gellius partim libro quinto, capite 12. partim lib 16. cap. 5. & Macrob. volum. ſexto, cap. 8.
veſano Ligeri. AE. 10:583
Ipſe de Ludo, *Sperna iocum, vexat mentes veſana libido.*
veſcas ſalicum frondes. G. 3: 175
Adi hic Servium, & contra Servium Beroaldum annotatione 57. item Marcellum commentario 3. & Gellium lib. 16. cap. 5. Pius Bononienſis ſuper eo ex Lucretii primo verſu, *Nec mare quae impendent veſca ſaleſaxa peresa*, a Servio ſtat contra Beroaldum, in quo an is recte ſentiat, nos in annotationibus noſtris in Poetam Philoſophum dijudicabimus.
veſcentes. AE 6:657
veſcitur aura. 1:546. N. tr. 5. 2:339. Lucret. 5. *Nam quaecumqua vides veſci vitalibus auris.* 622. 8: 182
veſcumque. G 4:131
Veſevo juga. 2:224
Mons eſt Campaniae ardens Veſevus, qui & *Veſuvius*, unde *Veſuvia rura* Columellae, & *Veſevus.* Idem Flacco *Vebius.* Silio & Martiali *Veſuius*, & Papinio *Veſuinus apex.* Ut falſum omnino ſit, quod ſcribit Servius, eum montem eſſe Liguriae, ſub Alpibus poſitum, quum ille *Veſulus* appelletur. De quo Poeta eo verſu, *Veſulus quem Piniſer affert.* Statius in ſyllaba hujus nominis prima Virgilio conſentit, Sylv. 4. *Creſcit & inſans ſalatae damnu Veſevi.* At Silius eam produxit libro 6. *Monſtrantur Veſeva juga, atque in vertice ſummo.*
veſper. E. 6:86. G. 1:251, 462. 3:336. N. tr. 4. 4: 186,

186, 454, 474. AE. 1:374. 8:250

Heſperus bis Graece pronunciavit, & ſemel *Lucifer*. Idem *Veſperugo* Plauto. Dicitur & *Veſperug*. Quod erat in Solis pulvinari, juxta eadem Quirini.

veſpere. 5:19

Veſta. G. 1: 499. AE. 1. 292

Veſtae. 2: 567. 5: 744. 9: 259

Veſtam. G. 4: 384. AE. 2. 296

veſte. 2: 722. 4: 518, 687. 5: 179. 6: 359, 406, 645. 7: 167. 8: 722. 10. 539. 12: 169, 685

veſtem. 4: 139 5: 619, 685

veſter. E. 8: 38. AE 5: 672

veſtes. accuſ. G. 2: 464 AE. 3: 483. 4: 648. 6: 221. 7: 349. 11: 72. 12: 769, 825

veſtes. nominat. G. 3: 363. AE. 1: 639, 5: 112. 7: 248

veſtibat mihi genas prima flore juventa. AE 8: 160

Lucr. 5. *Tum demum pueris aevo florente juventus Occipit, & molli veſtit lanugine malas*. Hinc *Veſtis* pro Pube idem Lucr. in eodem ſuperius, *Et impubem molli pubeſcere veſte*. *Et pariter mollem malis demittere barbam*. Unde *Veſticeps*, pubes. Et *inveſticeps* impubes. *Inveſtis* quoque puer imberbis Palladio. Lanuginem autem ipſam, quam *Florem* Virgilius appellat, Lucretius *mollem barbam*, *barbulam primam* Lucil. nuncupavit. Legimus & in vetuſta ſententia, *Jampridem opacat lanugo genas*. *Veſtibat* autem dixit, pro veſtiebat, veluti *Nutribant*, *nutribat*, *polibat*, *lenibat*, pro nutriebant, nutriebat, poliebat, leniebat. Et Propertius, *Atque hinuli pellis totos operibat amantes*. Catullus, *Vellera virgati cuſtodibant calathiſci*. Terentius in Eunucho, *Neque ſcibat, neque per aetatem etiam poterat*. Nam Poetae metri gratia plerumque e vocalem abjiciunt. Quos vernaculus ſermo ſecutus *Polivo*, *veſtivo*, & ſimilia enunciavit. Adi Chariſium, ubi de tertia conjugatione producta ſcribit.

veſtibulo. AE. 6: 575. 7: 181

veſtibulum. G. 4: 20. AE 2. 469. 6: 273, 556

Veſtibulum quid ſignificet, & quae huic vocabulo ratio ſit, exponit Gell. lib. 15. cap. 5. & poſt eum Ser. apud Macr. lib. 6. cap. 10. iiſdem ferme veſtigiis inſiſtens. Utrobique vero Poetae verſus citantur ex ſexto.

veſtiet. E. 4: 45

veſtiga. AE 6: 145

veſtigans. 12: 467, 482

ipſe in ſuo Moreto, *Veſtigatque focum*.

veſtigavit. 12: 588

veſtigemus. 7: 132

veſtigia. E. 2: 12. G. 2: 258, 402, 474. 3: 59. N. tr. 5. 171, 195. AE. 2: 711, 753. 3: 244, 659, 669. 4: 23. 5: 331, 592 6: 30. 159, 197, 331, 557. 7: 689. 9: 392, 797. 10: 646. 11: 290, 573, 763, 788.

veſtigia primi pedis. AE. 5: 566. id eſt, *extremam partem*. N. tr 5. & 7. nominativo. E. 4: 13, 31. 6: 58. AE. 8: 82 209 10: 183

veſtire Taburnum olea. G 2: 38

Hinc Claudianus in 3. de Raptu Proſerpin. *Itur in aeterno veſtitos gramine ramos*. Catullus in Epithal. *Veſtibulum ut molli velatum fronde vireret*.

veſtis. AE. 1: 404. 2: 765. 8: 659. N. tr 1. vide in *veſtes*. 723. 9: 26, 614

veſtit. E. 3: 39. G. 2: 219. AE. 6: 640

veſtra. E. 10: 54. AE. 2: 573. 2: 189. 7: 231. 10: 106. 11: 687. 11: 262

veſtrae. AE. 3: 498

veſtram. 2: 192

veſtrae. 1: 240. 375. 3: 103. 5: 672. 7: 239. 11: 311

veſtri. E. 10: 36. AE. 1: 232. 9: 254

veſtris. E. 10: 32. AE. 1: 538. 2: 192, 712. 3 785. 7: 214. 9: 261, 783

veſtro. E. 3: 85. G. 1: 7 AE. 1: 137. 2: 432, 703. 6: 266

veſtros. AE. 12: 778

veſtrum. E. 9: 10. 10: 70. AE. 2: 154, 701. 10: 188. id eſt, *tuum*. Vide Serv.

Veſulus. AE. 10: 709. vide *Veſeus*.

vetabant. 8: 398

vetabat. 2: 84

vetabit. 9: 214

vetabunt. E. 10: 56

vetant. AE 1: 541

vetat. 3: 380. 8: 111

veterem. G. 1: 378. AE. 3: 81. 6: 449

veteres. E. 3: 12. 9: 4. G 2: 381, 532. AE. 1: 353 7. 795. 8: 600. 10: 184

veteris. E. 9: 9. AE. 1: 23, 215. 4: 23. 7. 204, 254

veterno gravi torpere. G. 1: 124

Martial. *Veterno, reſinaque, pigriores*, vel *Remoraque*, ut aliqui legunt, quamvis alii velint, primum pedem eſſe jambum, ut in *veterno* ve corripiatur. Sed is Poeta jambo raro utitur.

veterrima. AE 2: 413

veterum. G. 1: 176. AE. 2: 448, 484 3: 105, 181 5: 59, 576 6: 527, 739 7: 177. 8, 487, 356 9: 786. 11: 280 12: 127

vetitis. AE. 9: 547

vetitos. 6: 623

vetitum. 10: 9

veto. 12: 86

vetor. 1: 39

vetuit. G. 1: 70

vetus. AE 8: 331. 12: 823

vetuſta 9: 284. 10: 388

vetuſtas. 3: 415. 10: 792 12: 656

vetuſto fano. 3: 84. Macrob. Sat. 5. cap. 6. 8: 478. 11: 142

vetuſtum. 2: 713

vexaſſe rates. E: 6. 76

Lucret. 2. ita incipit, *Suave mari magno turbantibus aequora ventis, E terra magnum alterius ſpectare laborem: Non quia vexari quemquam eſt jocunda voluptas*. Idem in 1. *Sed quia multa modis multis mutata per omne, Ex infinito vexantur percita plagis*. Annens Cornutus Virgilium improbat, qui de Scylla ſaeviſſimo maris monſtro *Vexaſſe* dixerit, tanquam id verbum levis, parvique eſſet incommodi. Sed ingentis calamitatis uſum notare Gell. libr. 2. cap. 6. & Macrob. libr. 6. cap. multis exemplis & rationibus probant. Quod & utroque priores Aſconius Ped. & Probus animadverterant. Adde tu ad eas rationes, quod poeta, cum Scyllam vexaſſes rates, & nauras laceraſſe canibus dixerit, id imitatione M. Catonis feciſſe videtur, cujus verba haec ſunt, *Cumque Hannibal terram Italiam laceraret atque vexaret*. Sed & hujuſmodi verborum forma grave magnum incommodum ſignificari voluit, cum *Jactatam ventis claſſem*, & *quaſſatam* ſaepius uſurpat, & ſimilia.

vexatus. AE 4: 614

vexerit. 9: 100

vexit. 6: 356. 7: 24, 198. 364

Ufens. 7: 745. 8: 6. 10: 518. 12: 641 *gelidus*. 7: 802. Labitur per agrum Privernatem.

Ufentemque. 12: 460

vi. G. 2: 169 2: 479. 3: 107, 220. 4: 398, 450. AE. 1: 4. 271. 2: 491. N. tr 5. 494. 3: 56, 414, 454. 5: 641, 855 6. 349. 8: 243, 452. 9: 399, 532. 724, 747. 11: 744. 12: 93, 263, 552, 729, 916

via. E 9: 1, 23, 59, 64. G 1: 238. 2: 79, 278. 3: 8. ſic, *viamque affectat Olympo* 482. AE. 1: 401. 2: 494. 3: 183. 6: 96, 294, 296, 367. 9: 243, 356. 10: 573, 879. id eſt, *ratio*, & *cauſa*, ut exponit N. tr. 5. 11: 145, 152

qua via. AE 9: 67

A naturaliter producta corripitur, ut quidam ſentiunt. Servius tamen cenſet *Via* eſſe caſus nominativi. Legitur & *quae via*: quam lectionem & Servius agnoſcit, approbatque.

via. G. 2: 22. AE. 2: 739. 10: 487

via. AE 9: 67

viae. G. 1: 41. AE. 2: 358. 3: 102, 569. 5: 273. 7: 199, 215. 8: 717 9: 376

viam. G. 1: 122. *ire*. 3: 77, 241, 164, 347. AE 1: 382, 418. 2: 731. 3: 395, 520, 529, 685. 3: 468, 478. 5: 28, 526, 609, 807. 6: 160, 629, 899. 7: 297. 9: 196. 10: 49, 213, 422, 477, 685, 765, 864. 11: 128,

884. 368, 358, 405 626, 913. *itque reditque viam* 6 122. ſicut *Mile fugit, et fugitque viae.*
viarum. G 2: 284 AE. 1: 422. N. tt 5 2:332. 737. 3: 714. 6: 633. 8: 210, 394 9: 385. 11: 530
vias G. 2: 89, 419. 2: 477. AE 2: 697. 769 3: 695 5: 582. 6: 796 8: 113. *Mile fugit, refugitque vias.* 12: 753. tale eſt, *Itque, reditque viam toties.*
viator. G. 4: 97. AE. 5: 275. 10: 805
vibrant ſpicula. AE 11: 626
Vibrare hodie *Brandir.* Vide *Coruſcant, Coruſcat, Criſpans, Quaſſabat, Quaſſat.*
vibranti. AE. 9: 767. 10: 484
vibrantibus. 2: 211
vibratos. 12: 10
vibratur. 8: 524
viburna E. 1: 26
vice AE. 6: 535
vicem. G. 3: 188 5: 166
vices AE. 2: 433. 3: 376, 634. 9: 164, 175, 222
vici. 11: 160
viciae G 1: 75
viciamque ſeres. 2: 227. vulgus vezza.
vicina. E. 9: 28. G. 2: 224 4: 23. AE. 3: 500, 506. 5: 579
vicinae. G. 2: 310. AE. 21: 299
vicine Palaemon. E. 3: 53
Quintus Rhemnius Palaemon Vicentinus, qui Tiberii, mox Claudii temporibus principem locum inter Grammaticos tenuit, arrogantia fuit tanta, ut cum M. Varronem porcum appellaret, ſecum natas & morituras literas jactaret, nomen quoque ſuum in Bucolicis non temere poſitum, ſed praeſagiente vate Virgilio, fore quandoque omnium Poetarum ac Poematum Palaemonem judicem, gloriaretur. Nam & hic *Vicine, Vicentine* interpretabatur. Petro Mantuae vicina eſt Vicentia.
vicina E 1: 47
vicinia G 4: 290
vicino. E 1: 54
vicinos AE 3: 382
vicisse 12: 912
viciſſim E 3: 28 5: 50 id eſt, *alternis.* A *vicenda*

Etruſci. AE. 4: 80 5: 827 6: 531 7: 435. 11: 123. 12: 472. Contra, deinde.
viciſti. 12: 936
vicit. 1: 122 6: 688
victa. G. 1: 180 AE. 7: 440, 452
victae. AE. 8: 722. 11: 402
victam. 2: 37. 4: 434. 5: 356
victas. 8: 471
victi. E. 9: 5. AE. 10: 769. 11: 307. 12: 341, 568
victima. E. 1: 34. G. 2: 147. 12: 296
victis. AE. 1: 285, 529. 2: 354, 367, 452. 4: 344 5: 353. 10: 903. 11: 104. 12: 799
victo. G. 3: 202. AE. 5: 367
victor. G. 2: 171, 307. 3: 114, 379. 4: 85, 561 AE 1: 192, 612. 2: 95, 329. 3: 439 5: 160, 261, 310, 331, 337, 473, 484 493 6: 168. 8: 50, 61, 203, 362, 562, 686. 9: 560 10: 569, 602, 859. 11: 4. 44, 92, 247, 397, 565. 12: 383
victor regnat, ſc. *ignis.* G 2: 307. ſic alibi, *ovantes flammae.*
victor, ſc. *ego Virgilius* G. 3: 9
Id eſt, effector propoſiti, cui vota proſecerunt, voti compos, id eſt, ἐπιτυχών. Sic & populo poſt, *Illi victor ego,* ſcilicet Virgilius, id eſt, animi compos, ut interpretatus Nonius ce. 4. & alibi, *Ille ſecundus victor flammas deſpectat ovantes.* ſ. paſtor. AE. 10: 409
victorem. AE. 5: 245, 372, 510 9: 573, 640, 758 10: 463 11: 241
victores. 2: 368. 7: 656. 9: 450 10: 757
victori. 5: 50. 366. 9: 268
victoria. G. 3: 112 AE. 2: 584. 10: 528 11: 289, 436 12: 183 626
victorius. 3: 288. 5: 121
victoris. G. 3: 27, 227 AE. 3: 314
victos AE. 1: 68. 2: 320, 668 8: 11, 722. 12: 17, 184
victrices. E. 8: 13
victricia. AE. 3: 54

victrix. 7: 544. N. tt. 5. 11: 764
victu invigilant. G. 4: 158
Pro *victui.* Quoniam dativus quartae declinationis, & genitivus & dativus quintae, in carmine hexametro aut elegiaco non facile collocari poſſunt, idcirco poetae ablativo vice dativi utuntur; niſi hunc mavis (quod aliqui tradidere) regularem eſſe dativum, quod obliqui caſus numero unitatis non debent eſſe majores nominativo plurali. Nam & Servius in eo Virgilii, *Libra die, ſomnique,* nullam apocopam agnoſcit pro *diei* ſed regularem dicit eſſe genitivum *die.* Quod verum eſſe ex Salluſtio probat, dicente in proſa, *Dubitavit aciem pare.* Vide quae in *Convictu* diximus & *Venatu.* AE. 2: 214, 445
victum. E. 4: 59. 7: 69: AE. 10: 842. 12: 740, 936. 943. nomen. G. 1: 149 2: 460. 3: 320. AE. 8: 142, 649
victus. particip. E. 3: 21. G 3: 225. 4: 443. AE 2: 699. 4: 372. 9: 337. 12: 2, 12 545, 833
victus animi. G. 4: 491
Meminiſſe debemus, Participia inſtantia temporis etiam fieri nomina appellativa, quae tunc quidem Genitivum admittunt. Unde Poeta *Fidens animi* dixit, *Furens animi, Praeſtans animi, Metuens pericli, Cujus egentes, Egentem rationis, virtutis, vocis, Patiens operum, Phoebi, pericli.* Ea praeterito item Participia Nomina fiunt appellativa. Quare hic *Victus animi* legimus, et alibi *Exercitus laborum, Fortunatus laborum,* et *Expertus belli*: ſicut per Nomen adjectivum, *Dubius animi, Amens animi, Inops animi, Maturus animi, Praeceps animi, Egregius animi, Felices operum dies, Vanus veri, Integer vitae ſceleriſque, Indignus avorum,* et alia non parum multa.
videam. E 7: 40
videas. 7: 56. G. 1: 387
Nec in hoc ab imitando Homero abſtinuit, dum inter narrandum, velut ad

aliquem dirigit ſermonem. Sic et alibi, *totumque inductum Marte videres Fervere Leucaten.* Et, *Pelago credas innare revulſas Cycladas,* et talia. Adi Macrob. lib. 5. capite 8.
videat. G. 3: 476. AE. 1: 182 4: 617
videbant. 2: 125. 8: 362
videbar 2: 279, 730. 3: 174.
videbat. 1: 466. 6: 860. 9: 352, 639
videbatur. 8: 707
videbis. G 1: 365, 456. AE. 4: 490, 556. 6: 873. 11: 53. 12: 679, 830
videbit. E 4: 15. AE. 2: 579. 11: 394 12: 645
videbitur. E 4: 16
videbo 2: 77 AE. 5: 634. 12: 671 12: 63
videbunt. AE 7: 102
videmur 12: 910
videmus. G. 1: 451. 2: 32. AE 3: 210 522, 585, 655. 21: 349
viden' ut. 6: 779
Pro *videſne?* Et notandum eſt, ut ferme ſemper ſequi ſolere. Ipſe in Culice, *Viden' ut flagrantia tardis lumina colluceant infeſto amuta templis.* Tibullus, *Si vocerare, precor viden' ut felicibus extis.* Statius, *Illa dedo. Viden' ut jugulo conſumſerit enſem,* et quae alia infinita paſſim occurrunt. Nam et Terentius dixit in Eunucho, *Viden' autem ſcelus quid faciat alienus?* Den autem naturaliter longa eſt. Nam a *Video* eſt, quod producit *e*, ut, *Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum Corpora?* Sed adeo ejus eſt immutata natura, abjecta *ſ,* ex *ne* particula retenta *n,* ut ea brevis ubique inveniatur. Licet Servius dicat, quod eam brevem Poeta poſuit, ſecutus Ennium. Pari modo *Ain',* pro Aiſne? *Satin',* pro Satiſne? *Ten',* pro Tene? *Egon',* pro Egone? *Sin* vero producitur, ut monoſyllaba *En, Quin, Non.*
videndam. AE. 2: 589
videndi. E 1: 27. AE. 2: 138
viderdo. G. 3: 225
videns. E. 2: 70. AE. 6: 419. 8: 29

vident. 2: 485. 6: 163. 8: 99, 529. 9: 317, 780. 12: 408
videntem. 2: 555. 9: 345
videntes. G. 1: 354
videnti. E. 6: 21
videntur. G. 3: 108. AE. 1: 396, 494 5: 231
video. 3: 26. 9: 20. 10: 674. *concurrere.* 12: 140. pro concurſurum eſſe. Adi Servium.
videor. E. 9: 35. 10: 58. AE 9: 195
videre. E. 3: 10. 6: 24. 9: 34. G. 1: 190. 2: 438. 3: 23, 182. AE. 2: 23 6: 134. 490, 818 8: 107, 222. 9: 683. 10: 573. 11: 892, 12: 447, 937
viderem. AE. 11: 270
viderent. G. 1: 391
viderer. AE. 4: 330
videres. E. 6: 27. AE. 4: 410. Id eſt, aliquis videre poſſit 8: 676. 11: 43. 12: 636, 810
videret. 3: 32. 11: 417. 797
videri. E. 3: 65. 6: 24 AE. 2: 591 3: 604. 10: 267
videri. pro *videbatur* 2: 461. 6: 49. 12: 216

Fl. Soſipater, cum de Soloeciſmo (ut ait Comminianus) loqueretur, ſic inquit: Per qualitates verborum fit etiam Soloeciſmus. Ut, *At vero Rotulis improviſa pugna videri Jamdudum*, pro videbatur. Poſuit infinitivum verbum pro finitivo. Haec ille. Sed magis eſt ſtilus hiſtoricus: et quidem elegans, cum Infinitis tam paſſivis quam activis pro Indicativis utimur, quae figura illis cum Poetis communis eſt, ut alia pleraque. Hinc apud noſtrum praeterea *Pavari*, *Defendier*; et frequentius Activi, *Celerare*, *Colere*, *Confugere*, *Detrudere*, *Effundere*, *Glomerare*, *Incidere*, *Incumbere*, *Prodire*, *Ruere*, *Sumere*, *Spumare*, *Tendere*, *Terrere*, *Trepidare*, *Velle*, *Vertere*, et alia non pauca, pro ſuis praeteritis imperfectis Indicativis.

videris. G. 3: 465. 4: 414
viderit. AE. 1: 265. 9: 279. 10: 744
viderunt. 9: 143. 10: 139 11: 247. 12: 542
vides, praecedente *omne*. G 1: 56 3: 103, 250

Lucretius in 5. *Nonne vides aliquam longi certaminis ollis Poſſe dare finem.*

vides. E. 10: 48 AE. 1: 338, 583. 2: 609 3: 316. 4: 416. 6: 323, 760. 8: 117, 356. 9: 210, 739 11: 179. 12: 33
videt. E 5: 57. 7: 8 G 1: 243 AE 1: 127. 308. 456, 510. 3: 518. 4: 83, 469. 5: 62. 614, 549. 703. 7: 89, 190. 9: 306 555 10: 652. 1212. 861, 918
videtis. AE. 2: 350. 3: 497. 11: 309
videtur. E. 1: 396. AE. 4: 467
vidi. E. 1: 43 2: 25 3: 17. 8: 38 99 G. 1: 193, 197, 318. AE 2: 5, 347, 499, 561: 476. 3: 537, 623. 4: 358, 653. 6: 582, 585. 12: 638
vidimus. E. 1: 26. AE. 1: 584
vidiſſe. G. 4: 127. AE. 3: 431. 6: 454. 487. 8: 353
vidiſſet. AE 5: 411
vidiſti. E. 3: 14. AE. 9: 269
vidiſtis. AE 1: 322
vidit. G. 2: 502. 4: 439, 502. AE. 2: 507, 519 3: 596. 4: 453, 587. 6: 495, 684. 9: 549 10: 365, 441, 454: 721, 790, 821. 11: 40, 263, 854, 909. 12: 221, 324, 446
viduiſſet. AE. 8: 571
viduata arva nunquam pruinis Riphaeis. G 4: 518

Culicis effigies ad paſtorem, *Cogor adire lacus viduos a lumine Phoebi*

vigebat. AE 2: 86
viget 4: 175
vigila. 10: 229
vigilanda G 1: 313
vigilantem AE. 9: 149
vigilantia. G 2: 265
vigilantibus. AE 5: 438
vigilaſne. 10: 228
vigilate. 4: 573
vigilem. 4: 200
vigiles. 2: 266, 335 4: 182 9: 221
vigilum. 9: 159
viginti. 1: 634. 9: 48
vigor. G. 4: 428. AE. 6: 730
vigorem AE. 9: 611
vili. 5: 530. 11: 237
villiſque faſelum. G 2: 217

Id eſt, frequentem: N. de Doct. Indag. Phaſelum etiam Columella appellat, quem Plinius *Phaſeolum*, & Graeci *Phaſiolum*, & *Phaſelon*, & *Phaſelon*. Vulgo quoque variatur *Faſol*, *Faſiol*, *Faſuol*.

villos. AE 11: 372
villibus G 1: 274
villor E 7: 41
villis G 1: 165
villarum. E 1: 83
villis G 3: 386, 446. 4: 377. AE 1: 702
villoſa. AE 8: 266
villoſi pelle leonis. 8: 177

Maro in Moreto, *Et cinctus villoſae tegmine caprae.* *Villoſi* dixit ſicut *Setoſi*, *Ramoſa*, *Frondoſa*, *Nemoroſa*, *Herboſa*, *Viroſa*, *Fumoſa*, *Undoſa*, *Annoſa*, *Animoſa*, & hujuſmodi formae alia ejus rei, quam ſignificant, copiam demonſtrantia. *Villoſa pelle*, ſic muta eleganter ſecundum Maronem, id eſt, *tergo villis onuſto*: ut *Tergum Getuli immane leonis Dat Salio, villis oneroſum, atque unguibus aureis.* vel, *Tegmine terribili impexae ſetae*: ut, *Ipſe pedes tegmen torquens immane leonis, Terribili impexum ſeta.* Vel, *Pelle fulva*: ut, *Quem fulvi leonis Pellis obit totum, praefulgens unguibus aureis*, vel *Exuvis horrentibus*; ut, *Dat Niſo Mneſtheus pellem horrentiſque leonis Exuvias.*

vim durum. G 4: 399. AE. 1. 69. *addere.* id eſt, *fortitudinem*. 2: 452. N. tr. 5. 5: 454. 6: 400. 10: 77, 547, 695. 11: 750 12: 199, 799
vimen. G 4: 229. AE. 3: 31
vimina. G 2: 245, 414
vimine. 2: 241. 3: 166. 4: 34 AE. 6: 135 11: 65
vimineas. G. 1: 95
viminibus. E. 2: 72. G. 2: 446
vim. accuſ. E. 5: 71. G. 2: 132. 3: 364. AE 1: 195, 724 5: 98, 238, 258 776. 6: 244. 7: 134, 147. 9: 319, 350
vina. G 2: 97. AE 4: 455. 8: 275
vincant. 10: 43
vincantur. 9: 92
vincat annus bovem praevento. G. 2: 518. Adi *evertunt.*
ullius violentia vincat. AE. 11: 354

Nonne condimentum quaſi quoddam ſuaviſſimum numeris affert *v* literae alluſio, quae in principiis continuatarum dictionum fit, ſicut alibi per continuationem inſequentis verſus: ut, *aliter nec viribus ullis Vincere*, & *Verba vocantis Viſus viri*. Quam, ſive figuram, ſive ornatum, placet cum Pontano meo nominare *Alliterationem*, quod e literarum fiat alluſione. De qua plura nos alibi, & exactius dicturi ſumus.

vincere. G 2: 123. N tr 5. 3: 289, 560. AE. 5: 194. 6: 148. 10: 43
vincet. E 7: 64. AE. 6. 824
vinci. paſſ. AE. 12: 527
vincere. 1: 337

Adi *Evincta*, *Incluſerat*, *Circumdat*. Item *Depictis*, *Pictus*.

vincit omnia amor. E. 10: 69. *labor improbus.* G 1: 145

Gnomae, cujuſmodi & aliae, *Non omnia poſſumus omnes. Uſque adeone mori miſerum eſt? Stat ſua cuique dies. Dolus an virtus, quis in hoſte requirat? Quid non mortalia pectora cogis Auri ſacra fames?* Et mille ſententiarum talium, ne inepte faciam nota referendo; quibus veluti ſideribus intermicat divini carminis variata majeſtas.

vincite. AE 5: 196
vincla. G. 4: 412. AE. 2: 147. 7: 59. 6: 395 7: 16. 12: 30
vinclis. G. 4: 396, 405. AE. 1: 54 2: 253. 4: 518. 8: 652. 11: 492
vinclo. AE 4: 16 7: 203
vinclorum. 5: 408

Sic *Circlos*, *Manipli*, *Maniplis*, *Maniplos*, *Pericli*, *Periclis*, *Periclo*, *Periclum*, *Secla*, *Seclis*, *Seclo*, *Seclorum*: per Syncopam.

vincor. AE 7: 310
vincta. G 4: 416
vincti. AE 12: 120
vinctum. G 2: 54
vinctus. AE. 1: 299
vinculo. E. 6: 19, 29. 8: 78 G. 4: 399. AE. 2: 134, 236 5: 510, 543. 8:

458. 89: 219. 10: 233
vincula teneat naves. 1: 168. 2: 406

Vide *Retinacula*, *Funem*, *Funes*, eodem ſenſu, quibus ſc. relinganrur naves, vulgo nautae *Cal.* At *Rudentes*, *Rudentum*, ſemper pro iis accipit, quae nunc *Sartias* appellant. Quamquam ſemel *funem* pro rudentibus poſuit hoc verſu: *Vela dare, & laxos jam jamque immittere funes*, Id eſt, Laxare rudentes.

vincunt. 1: 717
vindemia. G. 2: 89, 522
vindicat. AE. 4: 228. N. 11. 5
vinea. E. 4: 40. G. 2: 390, 403.
vineta. 2: 298, 357
vinetis. 2: 419. *Vignuole* Veneti.
vinitor. E. 10: 36. G. 2: 417. vindemiatoi, qui Graece τρυγητὰς.
vino. AE. 2: 265. 3: 630. 6: 217 9: 163, 189. 236, 316
vinxerat. 11: 81
viola molli. E. 5: 38

H ἴον ἢ τὸ ἴον. Harum plura ſunt genera, unde ipſe in Ciri, *Et violae omne genus*. Quem locum re adire, ne pigeat; multos enim illic flores, frutices herbulaſque leges, quae alibi apud noſtrum non vernant. Eſt autem τὸ ἴον λευκόιον, id eſt, viola alba: τὸ μελάνιον, Nigra: τὸ λευκόιον, Matronalis, τὸ φλόγινον, Flamma, vel Flammula.

violabile. AE 2: 154
violae nigrae. E. 10: 39
Claudianus lib. 2. de Raptu Proſerp. violas ferrugine tingit, cum ait, *Et dulci violas ferrugine pingit*. G. 4: 275. AE. 11: 69.
violare. AE. 7: 114
violari. 11: 797
violaria. G. 4: 32
violarit. AE. 11: 591.
violas. E. 2: 47
violaſſet. AE 2: 189
violaverit. 12: 67
violavi. 11: 277
violavimus. 11: 255
violavit. 11: 848
violenta. 10: 151
violentia. 11: 354: 375. 12: 9: 45.
violentior. G. 2: 107. 4: 373
violentus. AE. 6: 356
violo. 4: 27
vipera mala tactu. G. 3: 417, 545

Quaere *Serpentum*. Sed & in Culice Poeta juvenis ſerpentem deſcribit.

vipeream. AE 7: 351
vipereo. 7: 753
vipereum. 6: 281
vir. E. 7: 7

Id eſt, marinus, idem in Georg. *Quem legere ducem pecori, & dixere maritum*. Vide N. libellu de Impropriis. Caeterum Macrob. 6. lib. cap. item 6. Servium inducit exponentem, *Vir gregis*, pro capro. Et id quidem inepte ſatis: nam & a Poeta ſubjungitur ipſe caper.

AE. 6: 691 10: 561. 598, 734. 11: 125, 632
virago. AE. 12: 468
Viribus. 7: 762, 777
viribit. E. 7: 59
virentem. G. 3: 146
caſaſque virentes 4: 304 Sic & Lucretius carmen finit in 2. *Campoſque virentes*.
virenti. AE 6: 679
virentia muſco ſtagna. G. 4: 18

Alibi Poeta, *Muſcoſi fontes*, &, *Flumina, muſcus ubi, & viridiſſima gramine ripa*. Et in Culice, *Quae ſubter viridem reſidebant cortuia muſcum*. Lucr. in 5 *Humida ſaxa ſuper viridi ſtillantia muſco*.

virere. AE. 6: 206
viret. G. 1: 86. 2: 286, 427. 3. 209, 215, 229. AE. 1: 212. 2: 617. 4: 175. 5: 191, 415, 446, 455, 466, 630. 6: 114, 771, 833. 8. 687. 9: 611, 717, 764. 802. 10: 786 11: 73, 402, 519. nominat. G. 5: 255. AE. 1: 664. 2: 170, 639 5: 396, 684. 7: 301. 8: 473, 509. 9: 499. 10: 202. 12: 424, 912
vireſcunt. G. 1: 55.
viret. 2: 22.
vireta amoena. AE. 6: 638

Vireta agnoſcit Servius (ut conjicio) per i tantum, a virendo. Exponit enim virentia, ſubdens, *& eſt ſatis uſurpatum*. Quod ideo dixit, quia hujuſmodi nomina ab eo appellationibus arborum & plantarum formare tantum juſſit, utpote ab oliva, *olivetum*, a pinu, vel pinea *pinetum*, a roſa *roſetum*, & ſimiliter alia: non autem ab herba, *herbetum*, nec a flore *floretum*, nec item a virore *viretum*. Sed *virecta* habet interdum vetus lectio, per *ct*. quam dictionem Grammatici tradunt a viridi actu compoſitam. Alii, ut a carice *carecta*, ita a virice *virecta* deflectunt. Quam ſane vocem etiam Politianus uſurpavit.

virga. G. 1: 266. 2: 117. AE6: 144 7: 190
virgae. G. 2: 358. AE. 6: 409
virgam cepit. ſc. *Mercurius*. AE. 4: 242

Ρ'άβδον. Caduceus. Aemula Maronis mens cum haec de Mercurii virga Latinis hominibus caneret, intuebatur in hoſce Homeri (tanquam exemplum quoddam) verſiculos, quibus ille ultimum Odyſſeae ita exorſus eſt, Ἑρμῆς δὲ ψυχὰς Κυλλήνιος ἐξεκαλεῖτο Ἀνδρῶν μνηστήρων. Ἔχε δὲ ῥάβδον κατὰ χερσὶ Καλὴν, χρυσείην, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει, Ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει. Sed de hac ipſa virga meminit idem in ejuſdem poemaria 6. & Iliados poſtremo. Concinit idem Venuſinus Lyricus in haec verba: *Tu pias laetis animas reponis Sedibus, virgaque levem coerces Aurea turbam, ſuperis Deorum Gratus, & imis*. Ejus formam Satur. lib. 1. cap. 19. itemque apud Plinium 29.

virgatis ſagulis. AE. 8: 660

Virgatis, id eſt, ſegmentatis, cujuſcumque coloris ſint illae, quaſi viae quaedam in virgarum modum deductae ſectaeque: quibus veſtibus pueri, mulieres, & milites, potiſſimum utuntur. Vulgo *ſtriati* & *diviſati*: & inde *Livrea* in militaribus veſtimentis dicta. Vel expone virgatis, id eſt, virgis purpureis intextis, vel alio modo ſectis, aut diviſis. Nam & Julius Pollux tradit in tunicis virgas purpureas intexi ſolitas, quae παρυφαὶ vocarentur. Unde Servius alluſum ait ad Gallicam linguam, qua *Virga* diceretur Purpura. Hodie quoque id ligni, quod ex India ad nos mittitur, rubri coloris gratia, *Verzi* infectores appellant. Et *virgillatam* carnem dicimus, quae rubet, veluti virgis percuſſa. *Virgatus* enim eſt etiam virgis caeſus. Sic apud Flaccum Valerium Eurynome queritur in 2. *Noſtraeque toros virgata tenebit, Et plauſtro direpta nurus*. Inde *Virgatores*, qui virga percutiunt: & *Virgindemia* jocanti Plauto. Janus Parrhaſius, vir apprime doctus, inter caetera praeclara ſui ingenii monimenta, Commentarios etiam in Raptum Proſerpinae Claudiani nobis reliquit, ſane admodum eruditos, In quis ille nih lominus memoria lapſus, falſo tradit, Maronem *virgatas tigres* appellare propter macularum varietatem, quae in eis appareat. Fuit etiam ſuperiore aetate quiſpiam, qui quod proculdubio Ovidianum eſſet in Transformationibus carmen, pro Virgiliano citavit: *Dejecerat ingue Typhoea*. Quin & Chariſius, quod majoris momenti eſt, (ut hinc interim caſtigem locum) In 1. ſic Inquit: Item maſculina ſemper pluralia, hi *Antes*, hi *Carceres*, a coercendo. Et *carcere*: *Pronique in carcere pendent*. Cum tamen apud Virgilium ſcriptum ſit, *pronique in verbera pendent*. Pro quo proferendus ſane fuit ex 1. verſiculus, *ac vinclis, & carcere frenat*. Lapſia igitur memoria nobis, Inter alia commoda, veluti manum porrigent hujuſmodi Elenchi, ſi modo eos evolvere non pigebit.

virgea. G 1: 165. 3: 320. AE. 7: 465.
Virgilium. G. 4: 565

In hoc quidem ab Homero defecit, quod ille neque de-

que de patria ſua quidquam prodidit ; [nec proprium nomen ſuis poematis intexuit. At Virgilius & huic divino carmini ſuum nomen inſeruit, & ſe ejus auctorem aſſeruit, vindicatis etiam ſibi Bucolicis, contra temporum injuriam, & malevolorum. Ibi quoque nomen patriae, cum quadam jactatione poetica adjecit ; *Primus Idumaeas referam tibi Mantua palmas*, & quae ſequuntur. De quorum operum & Aeneidos quaſi poſſeſſione per omnia ſecula retinenda ſollicitus, hoc etiam veluti praeludio heroici carminis ita canit, *Ille ego, qui quondam*, &c. Et quis vatem accuſet, quod ita ſuae gloriae & nomini non inviderit? cum hac ratione ; hoc eſt, perfectis ſummo ingenio carminibus, & quadam ſingulari induſtria ; atque egregia arte elaboratis, ſe homo aliquando tollere (quod ipſe de ſe canit) & per ora virorum volitare, & cogitaverit, & contenderit ; quod expreſſit, cum ait ; *Me vero primum dulces ante omnia Muſae, Quarum ſacra fero ingenti perculſus amore, Accipiant*, & quae ibi habentur. Quod cum effecerit, jactatione illa, ſummis tamen Poetis conceſſa, nominis etiam immortalitatem aliis, Niſo ſ. & Euryalo, polliceri non dubitavit ; exclamat enim ad illos, *Fortunati ambo, Si quid mea carmina poſſunt, Nulla dies unquam memori vos eximet aevo, Dum domus Aeneae Capitoli immobile ſaxum Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.* Nam & Horatius ; *Exegi monumentum aere perennius* ; &c. Ovidius item ; *Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes, Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetuſtas.* Et ſimiliter vates omnes, quibus haec propriae virtutis quaſi quaedam agnitio ; & perfecti jam operis praedicatio ſumma cum voluptate conceſſa eſt.

virgine. AE. 2: 116. 7: 362, 389. 11: 507, 565 12: 70
virgineas 9:110
virgineas. 2:168
virginei. 3:216
virgineo. 11:68
virginum. G. 1: 430. AE. 11: 804
virginibus. G 2: 487. AE. 1: 556 11:533
virginis. AE. 1: 315. 2: 413 4: 511. 7: 791 11: 604, 704, 791, 808
virginitate. AE. 12: 141, 878
virginitatis. 11: 583
virgis. 11:65
Virgo, i.e. *Juſtitia*. E. 4: 6. G 3:265 4: 359
virgo AE 1: 327, 495. 2: 405. 3: 321, 445. 5: 240, 610, 825. 6: 45. 7: 72, 479, 806. 11: 479, 557, 655, 676, 718, 762. 12: 69
virgo. vocat. E 6: 47, 52. AE. 1: 327. 6: 104, 319, 560. 7: 318, 331 11: 483, 508, 536, 664 841
virgulta. E. 10: 7. G. 2 3: 328, 346. AE. 3: 25 5: 661. 6: 704. 7: 677. 12.207.522.τκ θυγατρὸη.
viri. vocativ. G. 2: 210. AE. 2: 373, 667. 4: 573 9. 158, 252, 376. 11: 14. in recto. G. 4: 475. AE. 1: 532. 5: 433, 501, 550. 6: 41, 306, 712. 7: 444, 682. 8: 693. 10: 142. 11: 677. 12: 117, 552. genit. AE. 1: 614 3: 591. 4: 8, 423, 440, 461, 495. 6: 192. 8: 644. 10: 280, 398, 428. 11: 9 12: 906
viribus. G. 2: 560. 3: 99. AE. 1: 50. 5: 67, 226, 568, 500, 809. 6: 147. 7: 258. 8: 404: 441. 9: 451: 551, 744. 10: 557, 451, 459, 474, 658, 748, 812. 11: 750. 12: 218, 528, 782
viridante. 5:588. 7:495
viridanti. 5:559
viridem. G. 4: 291. AE. 3: 24, 125. 5: 129
virides. E. 1: 9. G. 3: 162. 4: 30, 121. AE. 5: 110, 380. 8: 96
viridi. E. 1: 76, 81. 2: 30. 5: 13. 6: 59. 8: 87. 9: 20. G 1: 315. 2: 219. 3: 13. AE. 3: 504. 5: 246, 295, 494 6: 192. 7: 800. 8: 83
viridis. E. 7: 12, 46. 10: 74. G. 4: 559. AE. 6: 304
viridiſſima G. 3:144
virilem. AE 9:311
viriles. 5:342
virilis. 7:50
viris. dativ. E. 3: 7. G 1: 513. AE. 1: 91, 264, 517. 5: 201 9: 620. 10: 610, 737. ſexti caſus. AE. 1: 440, 495. 7: 644. 9: 509. 11: 306
viro. E. 6: 66. AE. 2: 146. 5: 262, 386. 6: 255, 890 7: 255. 8: 13, 401. 10: 82, 692 11: 696. 12: 319, 425
viro. id eſt, *marito*. E. 8: 32 AE. 4: 192. 7: 53, 268
vita vir. AE. 10: 561, 734
vir vam. 3: 102. 8: 356
viros. G. 2: 265. 4: 223. AE. 1: 240, 566, 641. 2: 158, 452, 797 3: 8. 5: 177, 6: 74, 165, 231, 556, 615, 814, 856. 7: 168, 296, 653 8: 176, 434. 9: 57, 193, 518, 455, 462, 693, 796. 10: 119, 305. 11: 48, 68, 257. 12: 688, 825
viros & decernere 12: 709

Per ſynaloephen, excloſo *as*. Scaode *vel do*. Quemadmodum & in *ſoetus* abjicitur *us*, ut in Georgicis, *Aut ovium foetus, aut urentes culta capellas*. Nam *i aut u*, ſpondeus.

virosa. G 1:58
virtus. E. 3: 27. AE. 2: 367, 390. 4: 3, 5, 344, 563, 455, 754. 6: 150. 8: 251, 500. 9: 741, 795. 10: 410, 782, 872. N. tr. 5. 11: 312, 586, 444. 12: 714
virtute. AE. 5. 258. 7: 257. 8: 548 9: 641. 11: 441. 12: 20, 827
virtutem. 3: 342. 6: 806. 9: 634. 11: 368. 12: 455
virtutes. 2:566
virtutibus. E. 4:17
virtutis. AE. 10: 469, 752. 11: 27, 418. 12: 226
virum. E. 4: 37. AE. 1: 1, 10, 151, 546. 2: 280. 3: 299. 4: 656. 5: 579. 6: 174, 415, 590, 863. 7: 69. 8: 364. 9: 517. 10: 644. 11: 224, 651, 645, 747. 12: 482
virum pro *virorum*. G. 2: 142, 174, 295: 340. 3: 9, 251, 382 AE. 1: 87, 119. 2: 18, 513, 782. 4: 195. 5: 148, 569. 6: 555, 651, 685, 784, 872. 7: 555. 8: 95, 197. 9: 557, 471, 479, 777. 10: 512, 672. 11: 192, 205, 607. 12: 518

Frequentiſſimus (ut videtis) genitivus poeticus conciſus, pro ſuo integro *virorum*, quo ſemel tantum poeta utitur. Solent enim carminum ſcriptores ; inter alias dictiones, genitivos quoque plurales ; ad ſua metra haud ita facile venientes, uoius ſyllabae demptione, illus reddere quam maxime numeris obſequentes. Unde apud hunc noſtrum decurtati (ſic enim Cicero appellat) genitivi infra ſcripti ; *Deum*, *Divum*, *Superum* ; *Coelicolum*, *Coeleſtum*, *Teucrum*, *Aeneadum*, *Dardanidum*, *Trojugenum*, *Graſugenum*, *Grajum*, *Argivum*, *Achivum* ; *Danaum*, *Pelaſgum* ; *Tyrrhenum*, *Coritum* ; *Maſſylum*, *Lapithum*, *Teleboum* ; *Omnigenum*, *Caprigenum*, *Magnanimum*, *Equum*, *Socium*, *Agreſtum*, *Currum*. Item Genitivi participiorum ; quibus ſemper detrita *i* utitur ; ut, *Cadentum* ; *Faventum*, *Furentum* ; *Loquentum*, *Morientum*, *Natantum* ; *Potentum*, *Precantum* ; *Quadrupedantum*, *Recuſantum*, *Rudentum*, *Ruentum*, *Sequentum* ; *Silentum*, *Venientum*, & ſi qui alii. Rurſus, addidit ſyllabam, cum *Alituum* dixit, pro *alitum*, metri cauſa ; ut, *Alituum, pecudumque genus ſopor altus habebat*. idque Lucretium ſecutus, dicentem in 6. *Corporibus tamen alituum genus atque ferarum*. Sunt item alii apud alios Poetas contracti

ſti non pauci. Sunt & aurium cauſa apud veteres oratores genitivi inminuti. De quibus ſatis multa Cicero in libris de Perfecto oratore, & nos alibi dictavimus. Vide *Scipiadas*, *Phaethontiadas*, *Veneris*.

virum, id eſt, *maritum*. AE. 2: 744. 3: 299. 4: 636

virum vir. 11: 632

Annominatio, ſicut *Viro Vir*, & alia quamplurima. Et notandi quidem verſus monoſyllabo finiti contra Servii cenſuram.

virus malum. G. 1: 129. 3: 281, 419

Malum venenum ſic appellavit, at *aut mala tactu vipera*. Quin & venenum ipſum ſubſtantive malum dixit: at, *Penitusque in viſcera lapſum Serpentis, furiale malum*. *Viri* in caſu patrio uſurpavit Lucret. in 2. *Liquit enim tetri ſupera primordia viri Aſpera*. Idem in 6. *Tunc fit odor viri plagae manabilis inſtar*. Nam regulariter *Viru* facit. Sic & *Geli*, pro Gelu in 5. *Aſſiduuſque geli caſu mortalibus aufert*.

vis. verbum. E. 3: 28. AE. 6: 817. *vis*, nom G. 2: 198. 4: 37. AE. 9: 553. 7: 432. 10: 837, 898. 11: 148. 12: 130, 203

vis non ea, id eſt, *poſſibilitas*. AE. 1: 529

odora canum vis 4: 132

Claudit verſum ad exempla Lucret. cujus eſt in 4 *Promiſſa canum vis*. Et in 6. *Cum primis fida canum vis*. Et quoniam hoc ipſo monoſyllabo gaudet idem Lucret. ſaepius verſus terminare: idcirco noſter non refugit ponere.

furit intus aquae vis. 7: 464

Ita enim legimus, non *aquai*, ut in dictione *pictai* contra Probum diſſeruimus. Item:

aperit ſi nulla viam vis. 11: 864

Quem verſum etiam gratiorem facit alliteratio uſitata Poetae. Item: *ſi qua tibi vis*. 11: 373

Ut longe errare videatur Serv. qui in 8. ait, hoc eſſe vitioſum: Monoſyllabo finiri verſum; niſi forte ipſo monoſyllabo minora explicentur animalia. Cum Poetae tamen verſus extent trecentis plures (ne quis ab eo parciſſime factum exiſtimet) monoſyllabo terminari: centum, & eo amplius, *que* particula inclinativa: totidem pene verbo ſubſtantivo *eſt*: reliqui vero monoſyllabis variis, qui facile lectori occurrent. Faceſſat igitur hinc tua minus obſervata obſervatio, perpaucorum tamen Grammaticorum grammatice. Sciendum inſuper eſt, *vis multas*, pro vires, poſuiſſe Lucr. in 2. *Et quo quiſque magis vis multas poſſidet in ſe*: *Atque poteſtates*. Quin & Salluſt. *Male jam aſſuetum ad omnes vis controverſiarum*. Nec ignorandum, *vim & poteſtatem* jungi a pluribus antiquorum ſolere: Declinatur *haec vis*, *hujus vis*, *huic vi*, *hanc vim*, *o vis*, *ab hac vi*; & plurali *hae vis*, *has vis*, *o vis*, pluraliter vero tantum, *haec vires*, *virium*, *viribus*, *vires*, *o vires*, *a viribus*.

viſa, ſingul. G. 3: 510. AE. 1: 326. 2: 773. 3: 206. 4: 287, 557 3: 610, 782, 768. 6: 872 7: 73, 406 11: 147. plur. G 1: 478. AE. 3: 90. 4: 461. 8: 525

viſae. AE. 6: 257

viſcera G. 3: 559. 4: 302, 555. AE. 1: 211. 3: 875. 5: 103. 6: 590 833. 7: 374, 8: 180. 644

viſceribus veſcitur. 3: 622

ſuper accumbens. 10. 727

Lucilius *Viſcus aprugnum* dixit, & Lucr. *Viſceribus viſcus gignit, ſanguenque creari*. Quo verſu fidem faciens Chariſius, *Sanguen* genere neutro enunciari, ſubdit, *Ubi etiam numeri ſingularis Viſcerum adnotandum eſt hoc viſcus*. Item corrupte habent nuper invulgati codices. Tu pro ſingularis, pluralis ſcribe, vel *Nominativus* lege, non *Nominis*.

viſco. G. 1: 139. N. tr. 5. 414, 1

Recte exponit Serv. in Bucol. quem Nicolaus Perottus in Commentariis linguae Latinae merito erroris coarguit.

quale viſcum. AE 6: 205

Ab hoc ſumitur comparatio. Plaut. in Bacch. hic *Viſcus* dixit, *Viſcus merus veſtra eſt blanditia*. Gr. ἰξία.

viſruda. G. 4: 309

viſendi. gerund. AE 2: 63

viſentum. 8: 157

viſi. 3: 150

viſis ſubſtant. 3: 172

viſo. 10: 787

viſu. ſupinum. 1: 111. 3: 621. 6: 277. 7: 78. 8: 234. 9: 465, 521. 10: 637. 12: 242. nom. 2: 212, 382. 5: 90. 6: 710. 8: 209. 10: 447. 11: 271

viſum. ſupinum. G. 4: 394 AE 2: 428, 624. 3: 2. 4: 456. 6: 409. 9: 375

viſura. G 2: 68

viſuri. AE. 5: 108

viſurus. 6: 576

viſus, ſc. erit. G 4: 89

viſus, ſupple *eſt*. AE. 2: 271, 692, 732. 8: 33. 9: 111

viſus. nomen. 2: 605. 3: 36. 4: 277

vita. G 2: 467. 3: 320 4: 252. AE. 4: 705 5: 724. 6: 608, 661, 733. 10: 929, 819. 11: 831. 12: 952

vitae. E. 4: 53. G. 4: 326. AE. 6: 428, 728. 828. 7: 771. 10: 462. 11: 180

vitales auras AE 2: 392

Aetheriam auram; ut, *Et aetheria veſcitur aura*.

vitam. E. 4: 15. G. 2: 332, 338. 3: 347. AE. 2: 92, 145, 532, 637, 641 3: 313, 646. 3: 340, 330. 3: 230, 313 6: 663. 7: 534. 8: 409 577. 9: 497, 687, 704. 10: 69. 11: 118, 617. 12: 879

vitas. G. 4: 224. AE. 6: 292, 433. N. tr. 5

vitaviſſe. AE. 2: 433. alliteratio.

vite. E. 10: 40. G. 4: 269

vitea. 3: 380

vitem. 2: 273, 289, 407

vites. accuſ. E. 2: 74. 3: 11. G. 1: 2, 284. 2: 191, 299. 4: 331

vites. rectn. E. 9: 42. G 2: 91, 97, 416

viti. 1: 265

vitibus. E. 5: 32. G 2: 221, 233, 397, 410

vitio. E 7: 57

vitioſae. G. 2: 453

vitis, E. 2: 70. 3: 38. 5. 32. 7: 61. G. 2: 262

vitiſator pater Latinus. AE. 7: 179

Accius in Bacchis, ut refert Macrob. Sat. 6. *O Dionyſe pater, optime vitiſator, Semela genitus Euchia*. Sed Lucretius duabus dictionibus in fine 2. *Triſtis item vetulae vitis ſator aegra fatigat*. Cujus eſt in 5. felici compoſitione *Vitigeni*: *Namque Ceres fertur fruges*, *Liberque liquoris Vitigeni laticem mortalibus inſtituiſſe*: & in 6. *Vitigenus latices in aquai fontibus audent Miſceri*.

vitium. G 1: 88

vito. AE. 3: 367

vitrea 7: 759

vitreis ſedilibus G. 4: 359

Aquarum epitheton eſt *Vitreus*, non modo Amnium, Lacuum, ſed & Oceani: ut apud Claud. in 2. de Rapt. Proſerp. *Caeruleus & vitreis ſummo jam margine textis Oceanum ſinuare vadis*. De amnibus illud, *Aquae ſerpentis vitreus audit liquor*. Et Columella, *Vitreoque ſiler qui deſluit amni*. Quare & in aquis habitantes Nymphas *Vitreas* appellamus. Papinius, *Vitreae juga perſida Circes*. Quibus & velleta ejuſdem coloris tribuit poetice admodum Maro, cum in Georgicis canit, *Eam circum Mileſia vellera Nymphae Carpebant Hyali ſaturo fucata colore*. Quippe ὕαλος Vitrum, & ὑάλινος Vitreus. *Vi* in primitivo produxit Ovidius

dius ea lege, quam in dictione *Volucrum* dabimus; ait enim Metamorphoſeos decimo tertio, *Splendidior vitro, tenero laſcivior hoedo.* At Horatius corripuit, Carmin. 3. *O fons Blanduſiae, ſplendidior vitro.* Eſt enim verſus Aſclepiedeus. Ubi *or vitro* Dactylus eſt, vel Creticus. Illud obiter ed monendus eſt lector, quod jam figlinae *vitreare* appellent e tectorio quodam entiquis ignoto, quo penicillo vaſis inducto queſi *vitro*, fictilia ſolidiore fiunt, & ne imbibent, incruſtari ſolent. Id *Loricare*, & *Loricam* eem incroſtationem dicere non ineleganter poſſumus.

vitta. E. 8:64. G. 3:487. AE. 4:637. 6:665. 7:418. 8: 128. 10:538

vittae. AE. 2:2:233, 155. 7: 352

vittas. 2, 168, 225, 296. 3: 370. 7:237, 403

vittis. 3: 64, 85 5: 366. 6: a8:

Adi *Taenia*, *Taeniis*, *Infula*. Etruſci *Benda*: mulieres Venetae *Binda*. Quanquam etiam vulgo inde *Vetcam* nominent, qua caput tegunt.

vitula pro frugibus faciam. E. 3:77

Faciam vitula, agnoſcit propemodum Servius per caſum euferendi; nec minus Macrob lib. 3. cap. 2. Quem locutionem uſu epprobat Columella, qui libri ſecundi capite ultimo ſcribit, *Niſi prius catulo feceris*. Et paulo poſt, *Niſi ſi catulo feceris*. Caeterum Mercellus Comment. 5. *Vitulam* caſu quarto nonnullis legere videtur, quod eit, *Facere rem divinam, religionibus exhibere*. Plautus Aulularia, *Mulſi congialem plenam faciam tibi fideliam*. Virgilius Bucolicis, *Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito*. *Vitulamque* aſſeroot quondem exemplerie habuiſſe. Sed noverint iſti obſervetores ed panca reſpicientes, *Vitulam facere* non eeque elegantes dici, ec *Fideliam facere*, etiamſi *Rem divinam facere*, recte dicemus. E. 3: 579 G. 4: 546

vitulam. E. 3: 29, 48, 85

vituli. G. 3:494

vitulos. G. 2: 195. 3:557, 564. 4: 434. AE. 9: 772

vitulus. G. 4:299

vivaque ſuo plantaria terra. 2: 27

Viviradices deſcribit, ire enim eppellat Columelle cum redicibus ſurculos.

viva. G. 3: 449. 4:226. AE. 6:391

vivechs. E. 7: 30. G. 2: 185

vivendi. AE. 10:846

vivendo vici mea fata. 11: 160

Diu vivendo: ut, *O Lycida vivi pervenimus*. Non abſimile eſt illud, *Multaque per annos Multa virum volvens durando ſecula vincit*. Lucretii quoque eſt, *Multaque vivendo vitalia vincere ſecla*.

vivens. AE. 10:849

viventes. 10:519

vivere. 5: 259. 7: 749. 9: 613

vivi. E. 9:2 G. 2:469

vivida virtus. AE. 5: 754. 9: 386. *dextra.* 10: 609

Lucretius in 1. *Ergo vivida vis animi pervicit*, &c. Et paulo infre, *Et vivida Tellus Tuto res teneras effert in luminis oras*.

vividus Umber. AE. 12:753. id eſt, *sanis*.

vivis. 3: 311. 6: 154, 654. 8: 485. 11: 118. 12: 214. id eſt, *viventibus*. De hominibus, et ultimo de pecudibus.

vivit. G. 3:454 AE 4:67 5: 685

Ipſe de Livore, *Vivit peſtore ſub dolente vulnus*.

vivite ſylvae. E. 8: 58

Id eſt, Valete. Nam renuncientis eſt, non bene nptentis, quele eſt Tibullienum illud, *O valeant ſylvae, deficiantque canes*. Item epud Valerium Catullom, *Cum ſuis vivat, valeatque moechis*. Et epud Terentium, *Valeant, qui inter vos diſſidium quaerunt*. Sic & *ſalutem literis dixit*, qui ſtudia deſeroit. AE. 3: 493

vivo. verbum. AE. 8:576. 10: 855

vivo nom. AE. 1:167. N de Impr 721 N. tr. 3. 2:719. 3:688

vivos. 6: 848. Adi *Spiramenta*.

vivum. G. 3: 442. AE. 6: 535

vivus. AE. 12:835

vix. E. 1: 13. 3: 102 9: 14. G. 1: 201. 2: 233. N. tr. 5. 3: 195: 317, 370, 492. 4: 327, 438. AE. 1: 383. 2: 314. 3: 313. 4: 545. 5: 263. N. tr. 5 290, 293, 847, 857. 6: 340: 336, 498. 7: 646. 7: 544. 10: 659. 11: 551, 903. 12: 543, 113, 133, 899

vix, id eſt, *mox*. AE. 1: 34. 2: 572. 3: 8. Servius ubique.

vix eo. 1: 986. 2: 323. N. tr. 5. 692. 3: 90: 655. 6: 190. 8: 337, 520. 11: 296. 12: 154, 650. *tandem.* e: 318. 3: 178. 2: 153. eſt & *Vix* rectus, *hujus viſib*, ut notet Chariſius.

ovabit. AE. 10:118

Poetae, quod & ſuperius admonuimus, ut ſunt numeris aſtrictiores, ite verbornm licentie liberiores metri ceuſa ſint, neceſſe eſt. Quamobrem plenes Oretorum voces ſibi in uſum poeticum concidunt. Ex que ſupellectile apud Maronem ſunt *Vixet* pro Vixiſſet, *Expleſſe* pro Expleviſſe, *Extinxem* pro Extinxiſſem, *Extinxti* pro Extinxiſti, *Direxti* pro Direxiſti, *Acceſtis* pro Acceſſiſtis; *Juſſo* pro Juſſero, *Porgite* pro *porrigite* Unde vulgo *Porger*. Item *Compoſta*, *Compoſtas*, *Expoſta*, *Impoſta*, *Suppoſta*, *Repoſtos*, ſubtracta i. Ques voces etiem vernaculus ſermo conſectatus eſt. Nam *Poſta* dicimus, & ſimilia. Item *Fumat* pro Fumavit, *Petit* pro Petivit; *it* pro ivit, *Lenit* pro Lenivit, & quae notat Servius, *Dictas* pro Dicates, *Parta* pro Parate, *Sacra* pro Sacreta. Ejuſmodi ſunt *Vincla*, (licet frequentius ponet *Vincula*) *Vinclis*, *Vinclo*, *Vinclorum*, *Gubernaclo*, *Gubernaclum*, *Circlos*, *Manipli*, *Maniplos*, *Oraclum*, *Perikli*, *Periklis*, *Periclo*, *Periclum*, *Secla*, *Seclis*, *Seclo*, *Seclorum*, ut taceam *Noſſe*, & elias hujus verbi voces, quibus contractis libenter Poete utitut: *Mandarat*, *Abiiſſe*, *Servaſſe*, *Admorunt*. Item *Abduxere*, & id genus elia, quee ſunt Poeterum, & Oratorum communie.

ulsi. AE. 4:653

ulximus. 10: 862

ulceris. G. 3: 454. N. tr. 6. v. ulcis & vulnus.

ulciſci. AE. 2:576

ulciſcimur. 3:638

uligine. G. 2:184

Ulyſſes. AE. 2: 44. 97, 164. 261, 761. 3: 628. 9: 602. 11: 263

Hic & *Ithacus* ab Ithaca patria, quam inſulam hodie *Compare* vocant: & *Aeolides hortator ſcelerum* dicitur a Poete. De quo etiam intelligit, cum ait, *Artificis ſcelus*: ab eliis item *Laertius*, *Dulichius*, *Neritius* cognominatus eſt. Graece autem eſt Οδυσσεὺς, et interdum Οδυσεὺς per unum σ metri ceuſa. Hom. Odyſſeias ὁ Τὸν δ' αὖ διογενὴς Οδυσεὺς ἠμείβετο μύθῳ. Puitque epud priſcos Latinos *Ulyſſeus*; poſt autem *Uliſſes* factus eſt; et a quibuſdem *Ulixes*. Nem et eb Homer. διξὰ ſcribitur per ξ, quod Dores διοσὰ, hoc eſt *Bina*, notant gemino σσ. Quantum eutem ed Epitheton *Eurus* pertinet, non me latet, Macrob. libr. 5. cep. 7. *Dius Uliſſes* legere; ut ſit mimeſis Homerica. Δῖος Ὀδυσσεύς, ſicut *Dia Camilla*. Ait enim, *Poſtremo Grajae linguae quam ſe libenter addixerit, de crebris quae uſurpat vocabulis aeſtimate: Dius Ulyſſes: Spelaea ferarum, Daedala tecta*, &c. Chariſius vero pari ratione *Divus* agnoſcit. Nam com de Epitheto loqueretur, ſic inquit *Epitheton ornat*; (ite enim farciendus eſt locus mutilatus) *ficut*, *Dius Ulyſſes*.

ſes. Deſtrutt, *ſicut*, *Scelerumque inventor Ulyſſes*. *Indicat*, *ſicut Lariſſeus Achilles*. Nos magis *Dirus* probamus. Nam quemadmodum ſuo Ulyſſi favens Homerus, illum hoc Epitheto, aliiſque perpetuo ornat, ſic in gratiam ſui Aeneae ejus hoſtem Dirum appellaverit, quem etiam aliis Epithetis infamat. Et ſimiliter in 2. Aeneidos, *Et duri miles Ulyſſi*, quod paſſim habetur, *Diri* rectius legendum eſt, ſcilicet ne hoſtem commendet Aeneas a tolerandis laboribus militaribus, qui duri ſunt: & qui in eis durant, ut duri laudantur & fortes. Niſi forte Duri, id eſt iqmitis & crudelis exponas. Sed id ſine dubio magis exprimit vocabulum *Dori*. Ad haec, ut *Dia Camilla* apud Poetam, *Dea ſententia* apud Horatium, *Dia poemata* apud Perſium, denique in Hoſtilii lib. 2. belli Iſtrici *Dia Minerva*, & in Catullo *Diae* legere potuiſti; non ita ſane *Dius* genere maſculino invenias, bone Macrobi. Quae cauſa fortaſſe fuit, cur *Dinus Ulyſſes* mallet Chariſius legere.

Ulyſſei. E. 8:70. AE. 2:6:90

Ubique in fine carminis, & caſu generandi, quomodo ſaepiuſcule *Achilli* pro Achillis, & ſemel, *Acris Oronti*. vice Orontis, & *fortis Achati*, pro Achatis, ut legit Chariſius. *Caſu* dixi *generandi*, quoniam, vetuſtiſſimi Latini nomina, quae in *eus* apud Graecos proferuntur, & genitivo caſu pleonoſyllaba ſunt, ut, Ἀχιλλεὺς, Ἀχιλλέως, Ὀδυσσεὺς Ὀδυσσέως, ea in *eus* ſyllabas enunciabant, ſecundo ordini tribuentes, ut Achilleus Achillei, Ulyſſeos Ulyſſei; quemadmodum Orpheus Orphei, Theſeus, Theſei. Unde apud Horatium Carm. 1. Oda 6. *Nec curſus duplicis per mare Ulyſſei*. Et eodem lib. Oda 15. *Matronilque Phrygum claſſis Achillei*. Quam hic ſcripturam etiam enarrator Acron agnoſcit, cum ait, *Veteres declinationes iſta habeat*, *Achillei*, *Ulyſſei*. Verſus enim utrobique eſt Aſclepiadeus ternarius acatalectus, qui conſtat Spondeo, & duobus Choriambis, & ultimo Pyrrhichio, vel Jambo, *Ulyſſei Achillei*. Sed & hoc ejuſdem Poetae carmine ea Epiſt. 1. *Remigium vitioſum Ithacenſis Ulyſſei*, Priſcianus lib. 6. probat, ab *Achilleus*, genitivum mittere *Achillei*; ſicut & Ovidiano illo, *Neritius Macareus*, *comes infelicis Ulyſſei*. Ut per *ei* ſyllabas genitivi *Achillei* & *Ulyſſei*, apud hunc noſtrum quoque antiquitatis obſervantiſſimum, quantum carminis mollities ferat, ſcribi poſſint. Quae ſyllabae κατὰ συνίζησιν pro una longa accipiantur; ſicut & alibi *Ilionei*, *Oilei*, *Nelei*, *Nerei*, *Protei*, *Promethei*, *Penei*, *Terei*, quam figuram & in recto *eus*, & in obliquis *ea*, *eu*, amavit, cum *Orpheus*, *Typhoeus*, *Pentheus*, *Proteus*, *Cepheus*, *Aconteus*, *Idomeneus*, *Rhoeteus*, *Nereus*, *Caeneus*, *Chloreus*, *Mneſtheus*, *Ciſſeus*, & ſi qua talia, dicat per *eus* diphthongum Graecam; item duabus ſyllabis, *Orphea Orpheu*, & ſimilia; idque non modo in Graecis factitavit dictionibus, Graecos imitatus; ſed & Latinis pleriſque. Nam *Aurei*, *Acrei*, *Ferrei*, *Balthei* duabus ſyllabis poſuit; & *Tartarei*, tribus; ut alia omittam, quae in dictionibus *Aureis*, & *Typhoeus* adnotavimus. At hodie *eus* diphtongo in *us* longum prolata, *Achilles* dicimus & *Ulyſſes*. In quo Dores ſequimur, qui pro Φιλλεὺς Φιλλῆς, & pro Ὀρφεὺς Ὀρφῆς & Ὀρφῶν dicont, pro Τυδεὺς Τυδῆς. Sicut contra Poetae Graeci facerant, *eus* pro *es* proferentes; ut Ἀντιφατεὺς, Γηρυονεὺς pro Γηρυόνης, Δαρεὺς pro Δάρης. Quorum exempla affatim ſuggerent Graeci Elenchi noſtri. Quamquam Servius in Bucolicis *Teri*, pro Terei, *Prometh*i pro Promethei, et *Proti* pro Protei per Synaereſim ſcribi affirmat, quam fortaſſe ſcripturam praecipue in *Uliſſi*, et *Achilli* antiqui apud Maronem receperint. Verum aliter docet commentator Aeoaidos Aſper, cujus verba leges apud Servium in 8. ad verſum, *Arma rogo genitrix nato te filia Nerei*. Cum quo facere videtur Donatus, qui in Andria eo loci, *Etiam puerum inde abiens conveni Chremi*: *Chremi* adnotavit dictum ut *Ulyſſi*, & *Achilli* apud Virgilium. Huic pro parte ſubſcribens Probus in Catholicis nominum; *Inveni*, inquit, *Chremi*, *genitivum*; *& antiquae eſt ratio declinationis*, *dativo uti pro genitivo*, *Infelicis Ulyſſi*, *pro Ulyſſis*; *Achilli*, *pro Achillis*. Haec Probus. Cujus de eadem re in eiſdem Catholicis haec verba inſunt: *Ses terminata Graeca ſunt*: *Indifferenter declinantur*, *& primae declinationis*, *Sae genitivo*: *& tertiae Sis*, *ut Cambyſes Cambyſae*, *vel Cambyſis*; *Perſes Perſae*, *vel Perſis*. *Nam quod Salluſt. ait*, *Ad bellum Perſi Macedonicum*, *non declinationem mutavit*, *ſed antiqua uſus eſt conſuetudine*; *Dativum poſuit pro Genitivo*. *Et Cicero*, *Filium in qua Verri*, *pro Verris*. *Et Virgilius*, *Immitis Achilli*, *pro Achillis*. Praeterea Priſcianus lib. 6. notat, in Adelphis legi, *Archonidi filium*, pro Archonidis. Fabius item in 1. ait, *Genitivum Ulyſſi & Achilli fecit*; *ſic alia plurima*. Sed ut hac in re quam variatae ſententiae veterum Grammaticorum fuerint, cumulatiſſime perноſcamus, verba ex Chariſii primo recitabo: *Inveniuntur*, inquit, *apud veteres*, *quae ſine ratione genitivum faciunt per I*; *ut apud Salluſtium in prima Hiſtoria*, *bellum Perſi Macedonicum*. *Item apud Virgilium*, *Immitis Achilli*; *& alio loco*, *Fallacis Ulyſſi*. *Namque ſi eſſet Nominativus Latinus Achilleus*, *merito faceret Achillei*, *ut Euryſtheus*, *& Mneſtheus*; *ſed quia non eſt Achilleus*, *ſed Achilles*, *Achillis facit*, *ut Hercules Herculis*, *non Achillei*, *ut Marthei*. Ubi adnotandum, quod *Fallacis Uliſſi* legit Chariſius: *Pellacis* magis placere nobis propter illud, *Et fandi fictor Uliſſes*. *Fallacis* vero pro Doloſi erit, quod dixit Horatius *Duplicis per mare Uliſſei*. Verum, quantum ad ſenſum, utrumque unum eſt. Sed & altero loco ejuſdem libri verba ſont haec: *Herculi pro Herculis*, *& Uliſſi pro hujus Uliſſis*, inquit, *dici coeptum eſt*. Plinius eodem lib. 6. *Quomodo regula*, inquit, *illa*, *ſi genitivo ſingulari ut literis nomina finientur Graeca*, *ut* τοῦ Εὐμένους, τοῦ Διογένους *noſtros quoque hujus Eumenis*, *hujus Diogenis oportet proferre*; *at ſit* τοῦ Εὐριπίδα, τοῦ Χρύσα, *tunc demum noſtros u ſubtrahere debere*. *Itaque hujus Euripedi*, *Chryſi debere cenſere*; *ut Fortis Achati*, *& Acris Oronti*, *ſed noſtra*, *inquit*, *aetas in totum iſtam declinationem abolevit*, *Achillis enim potius*, *& Herculis*, *& his paria per IS dicimus*. Ἧπαρ, ἥμαρ, ἔαρ, ὕδωρ, κρέας, δέπας, ἀέρ, γέρας, *ut apud ipſos quidem Graecos rationem declinationis certam tenere potuerunt*. Quod autem agnoſcit Chariſius, *Fortis Achati*, ego magis probarim *Achatae*; ex eodem Virgilio, qui ait in 10. *Magnique femur perſtrinxit Achatae*. Nam & hanc declinationem ita aliquando praetulit Maro, ut non niſi *Anchiſae* perpetuo uſurpaverit. De qua declinatione & Chariſius ipſe non infrequentem habet mentionem. Vide *Aureis*, & *Typhoeus*; nec non apud Servium in 1. Aeneid. ſuper *Immitis Achilli*, & *Acris Oronti*. Item *Terei*, *Ilionei*, *Nerei*, *Protei*.

valnere, id eſt. *quod ab Ulyſſe accepit*. AE. 2:436. 3:613, 691

Ulyſſe

Uliſſi 3:273
ulla ſingular. E. 3: 52. 6: 11, 49 G. 2:99. 263, 420. 3: 209, 451. AE. 2: 137, 803. 3: 214 5: 8, 783. 6: 103, 600. 8: 231, 9: 111. 10: 121, 629, 862. 11: 148 12: 840
ulla. plural E. 5: 61. 10: 12, 56. G 4: 398. AE. 2: 169 4: 43, 729 11: 791. 11: 185
ullae. G 2: 114. 3: 351 AE. 3: 192. 6: 239. 9: 298
ullam 3: 242
ullas. 2: 431 4: 439
ulli. E. 5: 24. G. 3: 428. dativo 2: 439, 516. AE. 1: 440. 3: 621 10: 880 11: 441
ullis. G 2: 233. 3: 274, 342, 371. AE. 2: 259. 6: 147. 11: 51 12: 782
ullius. AE. 11: 354
ullo. G. 2: 203. AE. 6: 878. 9: 92
ullos. AE. 3: 323
ullum. G. 2: 127. AE. 2: 467. 4: 174. 6: 351. 8: 376. 10: 333. 11: 279. 12: 245
ullus. G. 1: 506

Ullus per omnes caſus ſemper negative ponitur praecedentibus *Non*, *Nec*, *Neque*, *Haud*, *Nullis*, *Sine*, *Nil*: exceptis paucis his locis, quibus aut affirmative ponitur, ut G. 3: 428. *Qui dum omnes ullis rumpuntur fontibus*. AE. 11: 279. *Nec mihi cum Teucris ullum poſt eruta bellum Pergama*. Vel interrogative, ut, 5: 18. *An ſit mihi gratior ulla; Quoque magis feſſas optem demittere naves, Quam quae Dardanium tellus mihi ſervat Aceſtem*. Vel ſubjunctive ut 10: 626. *Sin altior iſtis Sub precibus venia ulla latet*. Et 861 *Rhoebe diu (res ſi qua diu mortalibus ulla eſt) viximus*.

ulmi. G. 2: 446. ἐν πτε-λέᾳ.
ulmis. E. 2: 70. 3: 8. 10: 67. G. 2: 221, 361, 267. 4: 144
ulmis. 1: 28, 72, 83
ulmiſque adjungere vites. 2: 2

Idem in Laudibus Hortuli, *Fecunda vitio conjugis ulmos gravat*. Poſt ulmum vitibus populus nigra gratiſſima. Unde Horatius, *Ergo aut adulta vitium propagine Altas maritat populos*. Maritantur & aliae vitibus arbores, de quibus abunde Plinius lib 17 cap. 23 lege apud Poetam. E. 2: 69. 5: 3. 10: 67. G. 2: 221, 361 4: 144
ulmo E. 1: 59 2: 70 10: 67 G 2: 530
ulmos. E. 5: 3. G. 2: 221, 361, 367. 3: 378. 4: 144

Nam ſexto anno maritantur, ut ſcribit Plinius.
ulmus. G. 1: 170. AE. 6: 283
ulnas. E. 3: 105. G 3: 355
ulta. AE 4: 656
ulterioris. 6: 314
ulterius. 12: 806, 938
ultima. E. 4: 4. 53. G 1: 30. AE. 2: 446, 668. 4: 537. 5: 118, 317, 347. 6: 478. 5: 687 12: 334
ultimus G. 3: 424. AE. 2: 248. 4: 481. 7: 49. N tr. 3. 9: 759. N. eodem. 11: 476
ultor. AE. 4: 625 8: 202. 10: 864 11: 260
ultorem. 2: 96
ultoris. 6: 819
ultra. E. 7: 27. AE. 6: 114. adverbialiter. 3: 480. 6: 869. 9: 782. 10: 663. 11: 411

Sereni exemplum eſt apponi ad placitum, *Cuique nil prodeſt, nos dicitur ultra cicatrix*.
ultricem. AE. 11: 590
ultrices. 4: 473. 610. 6: 274
ultricis. 1: 587
ultrix. 6: 170
ultro. E. 3: 66. 8: 52 G. 4: 265, 530. AE. 2: 59, 145, 193, 279, 372. 3: 155. 4: 304. 5: 33, 446. 6: 387, 499. 7: 236. 8: 611. 9: 7, 127, 676, 729. 10: 278, 282, 311, 606, 830. 11: 286, 471. 12: 3: 613
ultus. AE. 6: 481
ulva. 2: 135 6: 416
uloam. G 3: 175
ululae certent cycnis. E. 8: 98

At Lucret. in initio 3. hirundines cycnis opponit, *Quid enim contendat hirundo Cygnis? aut quidnam tremulis facere artubus hoedi Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi vis?*
ululant. AE 2: 488
ululante. 11: 662
ululantibus. G 1: 486
ululare. AE. 6: 257. 7: 18
ulularunt. 4: 168
ululata. 4: 609
ululatibus. 7: 395
ululata. 4: 667. 9: 477
ululatus. 11: 190

Hululo, *Hululatus*, *Hululatio*, *Hulula* avis, quae a cantu ſuo nomen accepit, ab aſpiratione incipiunt, (ſi Pontano credimus) quae illis naturaliter haeret. *Hululatus* enim, qui proprie luporum eſt, ſine aſpiratione ſatis exprimi non poteſt. Sed eam conſuetudo, quam hic ſequimur, abdicavit. Nam & Graecum ὀλολύζω, quod eſt *ululo*, tenuatur. Sciendum eſt, placere nonnullis *ululo* interdum primam producere, ut apud Boethium in 4. *Flere dum parat, ululat*: ut *ululat* dactylus ſit. Alii tamen eo loco anapaeſtum magis admittunt.
Umber. AE. 12: 753
umbo. 9: 810. 10: 271, 884
umbone 2: 546
umbonum. 7: 633. Vide *Scuta*.
umbra. ablativo. E 1: 4. 3: 70. 7: 10. 9: 20. G. 2: 19, 489. 3: 234. 4: 511. AE. 1: 165, 694 2: 151, 360, 514. 6: 271, 340. 866. 6: 276 9: 373. 11: 612
umbra. nominativo. E. 7: 46. 8: 14. 10: 75. G. 1: 121, 291 2: 410. 3: 145. 4: 402. AE. 2: 772. 4: 386
umbracula. E. 9: 42. Macr. lib. 6. cap. 4.
umbrae. E. 2: 84. 10: 76. G 1: 242. 3: 418, 464, 520. 4: 472. AE. 1: 441, 607 3: 81, 734. 6: 19, 32 64: 289 10: 598 11: 669
umbram G. 1: 366. 2: 58, 297. AE 2: 410. 723: 768 3: 589. 4: 7, 384 6: 257. 268, 452. 9: 314 10: 290. 636 11: 210
umbrantur. AE 3: 508
umbrarum. 6: 390
umbras. E. 2: 8, 67. 3: 40. 7: 58. G 1: 137. 2: 435. 4: 357. 4: 146, 502. AE. 8: 638. 6: 294, 402. 9: 411. 12: 207, 859
umbras. praecedente *ſub.* E. 5: 3. AE 4: 660. 6: 578. 11: 831. 12: 954 praecedente *per.* G 1: 366 AE. 2: 693. 6: 461, 490 12: 863. 881. praecedente *ad* 4. 25. 6: 404
umbrata. 6: 772
umbriferum 6: 473
umbris. G. 1: 299. AE. 1: 311, 547. 1: 621 3: 230. 4: 351, 571. 6: 510, 894. 7: 619, 770. 10: 519. 11: 181. 12: 53
Umbro. AE. 7: 752. 10: 544
umbroſa. E. 2: 3. G. 2: 66. AE. 8: 34
umbroſa. AE 8: 242
umbroſam. G 3: 331
una. partitive. E. 6: 65. G. 1: 233. AE. 1: 329. 5: 563, 644. 8: 217. 10: 407. 11: 586
una. G. 1: 535. 3: 510. 4: 184, 211. AE. 2: 642, 710, 743 3: 311, 417. 4: 95. 3: 616 6: 783. 10: 182, 529 12: 57, 271, 817
una. ablativo. AE. 1: 47. 10: 497, 703
una. adverb. E. 2: 31. G. 2: 39. 3: 214, 404 AE. 1: 83. 2: 476. 3: 634 4: 117. 704. 5: 157, 830 6: 35, 528, 752, 860, 897. 7: 710. 8: 104, 689. 9: 230, 453, 631. 10: 170, 470. 11: 864
unam. AE. 1: 15. 113. 683. 2: 726. 3: 504 4: 110. 11: 76, 538, 820. 12: 143, 229, 853
unanimam. 4: 8
unanimi. nominat plural. 12: 264

Flacc. Valerius in 3. *Unanimum videt arger Hylam*. *Unanimus* & *Unanimis* dicimus, ſicut *Exanimus* & *Exanimis*, *Inermus* & *Inermis*, *Bijugi* & *Bijuges*, *Quadrijugi* et *Quadrijuges*. Exempla extant et apud Poetam.
unanimus AE. 7: 333
uncaque manus AE. 3: 217

Quas infra *pedes* appellat, ut, *Turba ſonans praedam pedibus circumvolat uncis*, et alibi.
unci aratri. G. 1: 19. 2: 223. vide *Curvi*, *Inflexi*.
uncis. G. 2: 363. AE. 3: 233. 5: 255, 6: 360. 9:

Digitized by Google

564. 11: 723. 12: 250. in fine.
unco. G. 2: 433. AE. 1: 169
unda. AE. 8: 91
undas. G. 3: 384
unda. nominativo. G. 1: 360. 3: 240, 349, 361, 420. AE. 1: 106, 161, 3: 195. 5: 11 6: 326. 7: 466. 10: 212, 291, 307, 560. ſexto caſu. G. 3: 254 4: 352. AE. 1: 127. 3: 202, 384, 423, 565. 5: 127. 6: 174, 229, 357, 385, 418. 7: 759. 8: 87, 589 1: 91
undabat. AE 12: 673
undae. G 2: 143 AE. 3: 673. 5: 820 6: 415. 8: 91. 11: 562
undam. E 10: 5 G. 1: 108, 296. 2: 451 3: 330. 4: 529. AE. 7: 230, 436 11: 625. de hominibus. G. 2: 462

Apulejus, qui mirum in modum, quod primi animadvertimus, Maronianas elocutiones et verba conſectatus eſt, ait, *Unda fervit vulgi*.

undam, praecedente *ad*. G 4: 355, 508 AE. 1: 617. 3: 322, 389, 509. 6: 714. 9: 22. 10: 282, 833. 11: 327
undam de flumine palmis Suſtulit. AE 8: 69

Sic, *Summoque hauſit de gurgite lymphas*.

undantem G. 1: 472. *Cytorum buxo*. 2: 437.

Non tam propter copiam buxi, qua omnino mons iſte abundat, hoc verbo utitor, quam ut lenibus auris impulſae arboribus motum, undabundi maris aemulum, exprimeret. Et eſt ſimile illius ex 3. Georgicorum, *Tum fruges altae, campique natantes Lenibus horreſcunt flabris*; & quod in ejuſdem operis ſecundo, *At late fluctuat omnis Aere renidenti tellus*. Ex quibus locis Claud. imitator ait in 2. de Raptu Proſerp. *Venturo praeſcia laurus Fluctuat: Hinc denſo criſpata cacumine buxus*. Nam per initia 3. *Undaret neu ſylva favis, neu vina tumerent*, pro abundaret accipi. ro Sicoti Flacc. Valer. in 2. *Jamque diem rogo undat equis, ſteritque ulnia*.

G. 3: 28 AE. 1: 609
undantes habenas. AE. 12: 471

Sic dixit, ut *undantia lora*.

undanti. AE. 10: 908
undantia. 5: 146. 6: 218
undantis. 7: 463
undas. E 8: 59 G. 1: 386, 438. 4: 235, 305. AE. 1: 147. 2: 207. 3: 413, 562. 4: 253, 628. 5: 165, 859. 6: 295. 7: 529, 773. 8: 533. 10: 765. 11: 405 12: 204, 249
undas. praecedente. *per*. AE. 1: 119, 537 4: 381 5: 595, 786 6: 370. 7: 299. 10: 247, 650
unde. G. 1: 63, 74, 462 2: 207, 479. 3: 273. 4: 316 AE. 1: 244, 558 2: 458. 3: 207, 145, 507. 5: 130, 6: 44, 204, 242, 658, 754. 7: 778. 9: 19 10: 3, 670
unde genus. AE 1: 6: 743. 5: 123, 568, 802. 6: 766. 8: 71
qui genus, unde domo. 8: 114

Propert. lib. 2. *Qualis & unde genus, qui ſint mihi Tulle penates*.

alter ab undecimo, id eſt, *duodecimus*. E. 8: 39
undique. E. 1: 11. AE. 2: 63, 414, 598, 763, 799 3: 634. 4: 417. 5: 287. 7: 404, 520, 552, 584. 8: 7, 233, 598. 9: 566, 720, 807 10: 808 11: 5: 208, 388, 454, 545, 610. 12: 744
undis. E. 9. 39. G. 1: 31, 390. 3: 560 4: 262, 403. AE. 1: 200, 104, 277, 383, 442, 596. 3: 200, 209, 215, 417, 507, 696. 4: 600. 5: 152, 193, 629, 789, 868. 6: 339, 354. 7: 583, 719. 8: 720, 726. 9: 70, 99, 604, 817 10: 48, 196, 227, 235, 305. 11: 299. 12: 768, 813
undoſum Plemmyrium. AE. 3. 623. 4: 313

Per epitheton nominis rationem expreſſit. Hoc enim undoſum, quod πλημμύρειν. Quin & hoc ipſo vocabulo unda cum frangitur, ſignificatur, non tamen procelloſa; & πλημμύρω, undo; & πλημμυρέω, inundo, Philoſtrato; πλημμυρὶς apud Dionyſ. Afrum, verſu 202. redundantia aquarum eſt, ut Inibi interpretamur; & verſu 100 πλημμυρίδα πόντου. Legitur & πλημύρα per ſimplum μ, hoc eſt inondatio, Jobi capite 40; & Lucae 6. quemadmodum & Πλημύρειν apud Stephanum. Vide *Pluviaſque Hyadas*, & *Naxon*.

ungere. AE. 9: 773
ungue. G 4: 46

Ita in antiquis pleriſque codicibus *u* poſt *g* ſcribitur, ex Attii inſtituto, quem tamen Velius Longus auctorem appellat vitioſum. Vide *Urget*.

in unguem arboribus poſitis ſecto via limite quadret. G 2: 277

Dicimus & *ad unguem*. Idem in Viro bono, juvenili luſu, *Judex ipſe ſui totum ſe explorat ad unguem, Quid proceres, vanique ferat quid opinio vulgi, Securus, mundi inſtar habens, teres, atque rotundus, Externae ne quid labis per levia ſidat*. Quos verſus ideo copioſius recitavimus quam res ipſa poſtularet, (primus enim teſtimonio ſatis erat ad eam rem comprobandam, quam proponebamus) ut te παρόδω te monerem, hunc non modo ſenſum ordinemque ſententiae, ſed ipſa etiam verba Horatium tranſtuliſſe in Sermones ſuos, cum ait, *Fortis & in ſe ipſo totus teres, atque rotundus; Externi ne quid valeat per leve morari*. Ut inde intelligeres, poetae adhoc juvenis ſententias, ſententiarumque ordinem, & phraſim ipſam, quanti acerrimi judicii vir poeta Venuſinus fecerit, quibus ut quam amiciſſimi, id eſt, pro ſuis uti maluerit.

unguibus. G 3: 535. AE. 4: 673. 5: 352. 8: 553. 11: 86, 752. 12: 871
in unguibus ales projecit fluvio. AE. 11: 255. caſu ſexto.

Ungue ſacit. Ovid. in Heroid. *Et tenus primam legere ungue roſam*. Item *Ungui*, ut obſervat Flavius Soſipater in Licinii Calvi poemate; *Vaga candida Nympha quod ſecet ungui*.

unguine. G 3: 450
ungula. G. 3: 88. AE. 8: 596. 11: 875. 12: 339, 533
unguunt. AE. 6: 219
uni. 4: 29 10: 691
unius, ſemper ſubſequente praepoſitione, ut, *unius ob noxam*. 1. 41, 251. 2: 131
uno. E. 8: 81. G. 4: 273. AE. 1: 312, 495. 2: 65, 202. 5: 271. 6: 334. 8: 142. 10: 871. 11: 132. 12: 514, 667. 837
unquam. E 1: 36. 3: 35. 8: 7. G 2: 249. 3: 359. AE. 2: 93, 247. 4: 338, 529. 6: 770. 9: 256, 447. 12: 649
en unquam. E. 1: 68. & κατὰ ἀσύνθετον, *en erit unquam*. *En erit*, ut, 8: 79

En particulam eum adverbio temporis *Unquam* libenter conjugavit, idque ad exemplum majorum. Terent. in Phorm. *Cedo dum, en unquam injuriarum audiſti mihi ſcriptam dicam?* & ejuſdem tabulae ſequenti ſcena; *En unquam cuiquam contumelioſius audiſtis factam injuriam?* Plaut. in Ciſt. *En unquam cuiquam quiquam viro conſuevisti?* Sed & T. Livius in 10. belli Punici 2. *Quoties in conſiliis* (inquit) *voces manus ad caelum porrigentium auditas; En unquam ille dies futurus eſſet, quo vacuam hoſtibus Italiam bona pace florentem viſuri eſſent?* Item Sil. 16. *En unquam lucebit in orbe Ille dies, &c.*

unum. E. 7: 2. AE. 8: 576. 9: 802. 10: 410. 12: 724. *in unum*, i. e. *ſimul*.
genus. G. 2: 83. AE. 10: 201
ad unum. AE. 9: 687
unum. 2: 709. 3: 435, 602. 4: 518. 5: 815. 6: 206. 8: 447. 9: 284. 10: 367, 903. 11: 649, 780. 12: 60, 490, 694
unum, id eſt, *praecipuum*. 5: 704
unus. E. 10: 35. G. 4: 184.

AE.

AE. 1: 584. 2: 426, 527: 567. 5: 715. 3: 308, 814. 6: 846. 7: 536. 9: 544. ſubaudi, *alter*, *ut ſit*, *& alter Lycius*. 783. 12. 282

vobis. E. 6: 25. 10: 12, 35. AE. 1: 349. 3: 232, 495. 5: 61, 236, 348, 638, 646. 6: 78a. 7: 261. 8: 135. 9: 232, 614 10: 2 392. 11: 430. 12: 265, 695

voca. AE. 4: 223

Lege compoſita *Advocat*: *Evocat*: *Invocat*: *Provocet*: *Revocabat*, *Revocabo*, *Revocant*, *Revocare*: *Revocat*, *Revocate*, *Revocato*, *Revocatum*, *Revocaverit*, *Revocent*, *Revocetur*.

vocabant. E. 1: 40. AE 3: 269

vocabat. E 2: 13. G. 1: 326 AE 3: 503 3: 98. 6: 519. 12: 312

vocabit. 6: 821

vocabitur. 1: 290

vocamur nos alta ex aliis in fata. 3: 494

Cicer Epiſtol. familiar. 9. ad Papirium Paetum: *Me quotidie aliud ex alio impedit*.

vocamus AE 3: 222

vocans. G. 3: 393. AE. 6: 247. 11: 731 12: 759

vocant. G 2: 388. Id eſt, *provocant*. 4: 76. 496 AE. 1: 109, 610. 6. 147. 10. 472. 11: 97. 12: 487

aurea vela. 5: 337

Flaccus initio 3 Argonaut. *Tiphyn placida alta vocabant*. Idem eodem, *Litore tum patrio iam vela petentibus auſtris*.

vocantem. G 3: 393 4: 266. AE. 5: 221, 860 8: 712. 9: 768 12: 638

vocantes. G 3: 148

vocantia. AE 3: 656

vocanti 12: 176

vocantibus. G 3: 322

vocantis. AE 4: 460

vocare 5: 285. 3: 686

vocarent. 9: 172

vocares. E 1: 37

vocari. G. 1: 42. AE. 7: 168, 236, 264: 378. 8. 322. 10: 241. 11: 220 12: 824

vocaris, id eſt, *vocaveris* E. 3: 49

vocas. AE 9: 22, 94

vocaſſes. 4: 678

vocaſſet. 5: 234

voce. E. 5: 23. *voce cornix pluviam*. G 1: 388. Sicut ſupra, *Votiſque vocaveris imbrem*. 2: 529. 3: 43 AE. 1: 131. 2: 338, 614, 668. 3: 70, 264. 4: 172, 288, 503, 427. 5: 23, 347, 764. 6: 41, 172, 433, 323, 572. 7: 304, 308, 614, 694 8: 696. 9: 320, 619. 10: 2. 11: 375, 442, 476 12: 483, 561, 677

vocato. AE. 7: 135. 8: 275

vocati. 2. 437. 5: 471, 581

vocatis. 3: 253. 5: 211. 8: 707. 3: 244, 738. 7: 246 11: 105, 379

vocatas. 1: 219

vocaturum. 4: 384

vocatus Apollo. G. 4: 7. AE. 3: 395

Unde *Invocationem* Grammatici dixere.

vocatus meos nunquam fruſtrata. AE. 12: 95 Sic *ſortitus*, ſic *ingreſſus* dixit.

vocaveris. G. 1: 157

vocavi. AE 2: 770. 4: 680. 6: 506

vocavit. 5: 326. 5: 514 7: 293, 471. 10: 873. 11: 542. 12: 730

voce. E. 3: 31. 5: 48 G. 4: 320, 505 AE 1: 94, 208, 406. 2: 127, 378. 3: 68, 172, 177, 320, 462. 4: 76 5: 161, 245. 6: 186, 619. 7: 212: 344. 9: 17, 403. 10. 195, 628, 644: 667. 11: 784 12: 380

voce vocat. G. 1: 388. AE. 4: 681. 6. 506. 10: 873 12: 483 638

Adnotandus Pleonaſmus, nec non Alliteratio, qua ſuaviſſimum veloti condimentum carmini affert, modo ex continuatione harum dictionom, modo ex intervallo, eodem tamen verſu. Sed et per inſequentis verſus alluſionem. Hujuſmodi quoque eſt Tibulli Poetae ad modum culti, *Vos celebrem cantate Deum: pecorique vocate Voce, palam pecori clam ſibi quiſque vocet*.

vocem. AE. 1: 371, 725 2: 129. 3: 246, 457. 648. 4: 559, 358, 621 5: 249. 6: 491 514, 519. 8: 156, 217. 9: 324, 650. 10. 548. 11: 798. 12: 64: 472, 825: 929

vocemus. 12: 322

vocent. G. 1: 547

voces. E. 5: 62. G. 2: 411. 2: 52. AE. 1: 409. 2, 98: 280, 768. *ſcallas ad litora audimus* 3: 556. Quod ſupra dixit, *pelagi gemitum*. 4: 439, 460. 5: 409, 482, 723. 6: 44, 426, 689. 7: 90. 8: 70. 10. 322. 11: 577: 534, 840. 12: 528

vocet. AE. 5: 101, 455. 11: 442: 740. 12: 125

voci. 2: 334. 11: 232

vocibus. 1: 64: 672. 5: 314. 4: 304: 447 5: 708. 6: 499. 7: 420. 9: 83. 11: 274, 730

vociferans. 2: 679. 8: 590. 9: 396. 10: 651. 12: 95

vocique offenſa reſultat imago. G 4: 50

Echo deſcribitur: quam & Horatius per circuitum verborum exprimit carminum 1. *Quem Deum? Cujus recinet jocoſa Nomen imago?* & eodem libro inferius, *ſimul & jocoſa Redderet laudes tibi Vaticani Montis imago*. Lege Flacc. Valer. Argonaut. a Ovidium Metamorph. 3. Plin. lib 30. Auſonium, qui *Reſonabilem & Penetrabilem Echo* appellat: ſed imprimis Lucretium in 4. qui qua ratione reſonet, longo carmine explicat. Adi item, ut ad Maronem noſtrum revertamur, inter alias dictiones praecipue *Reſonant*, *Reſonantia*, *Reſonare*, *Reſonat*, *Reboant*, *Remugit*, *Remurmurat*, *Reclamat*, *Reſultat*, *Referunt*, *Remittunt*, *Reſpondent*, *Reſponſant*. *Sonant*, *Conſonat*, *Fremunt*, *Inſonat*, *Jactant*, *Inſonuere* E. 6: 84 & AE. 8: 420 *Referebant*. G. 4: 527. *Volutant*. Animalium vero omnium voces, nec minus anima carentium cum ex Graecis tum Latinis auctoribus libello non minus utili, quam jucundo, facile complexi ſumus. Nam profecto quae res eſt tam in literis remota, tamque abſtruſa, aut ab aliis hactenus deſperata, ad cujus receſſus, jam ſine negocio, operoſiſſimis tamen noſtris indicibus ipſi non perducamus? ut inde vobis omnia polliceri, atque praeſtare auſim.

vocis AE 6: 669 5: 649 7: 334 11: 343

voca. AE. 5: 133. 12: 182

vocum. 6: 646

volabant. 6: 706. *de Umbilis*, Vide *Volitant*, *Volitantia*, *Volitare*. 7: 54

volabat. 4: 236

volamus. 3: 124

volando. 6: 199

volans. G. 2. 42. 3: 194. AE. 1: 136. 3: 233: 5: 12, 525, 862. 9: 411. 10: 336, 476, 664, 777. 11: 139, 732. 12: 247, 270, 478

volant. G 4: 103 AE. 1: 130. 10: 384. 11: 381. 12: 334, 656

volantem. AE. 5: 219. 12: 370

volantes. G 1: 322. 3: 181 4: 16. AE 6: 191, 239. i. e. *volucres*.

volantia. AE. 5: 528

volantum vitae 6: 728

Id eſt, Avium, Volucrum, Alitum: Participium pro Nomine: ſicut alibi *Volantes* pro Volucres: & hic, *Jam maris immenſi prolem & genus omne natantum*. Contra nomen pro Participio: ut, *Hinc populum late regem, belloque ſuperbum*. Quam figuram, Soloeciſmum per Tranſmutationem, Chariſius, caeteriſque Grammatici imperite admodum nominant, qui Poetarum ornamenta vitiorum nomine cenſent.

volare. G. 4: 226. AE. 12: 396

velut ardea ſupra altam nubem. G. 1: 64. Unde nomen apud Latinos ſicut apud nos Veneros *l' Airon*, ab aere. 3: 107, 201. AE. 1: 300. 3. 121. 4: 184, 255. 5: 524, 538, 819. 7: 466. 8: 112. 434 9 698. 11: 746 12: 430, 480, 650, 925. Hinc *Advolat*, *Circumvolat*, *Circumvolitavit*, *Evolat*, *Pervolat*, *Pervolitant*, *Revolant*. Item *Volitabant*, & ſimilia infra.

volatile

Digitized by Google

volatile ferrum. AE. 4: 71. 8: 694

Decenter pro Sagitta dixit, quae arcu impulſa celeritei fugiat, celeritatem adaugentibus quibuſdam quaſi alis additis, ut volare videatur. Unde Volatile ferrum appellaverit, Suevium etiam imitatus, cujus eſt in 5. (referente Macrob.) *Volucrumque volatile ferrum*: vel (ut nos exiſtimamus) Lucretium ſuum: is enim in 2 *Jaciatque volatile telum.* & in 4 *Ante fuit multo, quam lucida tela volarent.* Quamquam omnia, quae magno impetu feruntur, aut immittuntur, *Volare* dicimus. Simili figura *Volubile buxum*, pro Turbine.

volebant. E 7:19 N de Num. & caſ.

volebo. AE 1: 626

volemis gravibus, id eſt, *pyris* G 2: 88

A Catone ſumpſit. *Volemium* vocat Macrob. lib. Saturn. coenarum 3. quo capite genera Malorum, & Pyrorum dinumerat: qui & *Cruſtumina*, quae Virgilius *Cruſtumia* propter metrum. *Cruſtuminata* appellat Barbarus. Eodem capite corrupte habent vulgati codices *Antianum*, pro Anitianum; *Cucurbitianum*, pro Cucurbitianum; *Ciritum*, pro Ceritium; *Cerviſca* pro Cerviſiam; *Decimanum*, pro Decumianum, vel potius Decumanum; *Lanuvinum*, pro Lavinium; *Laterefianum*, pro Laterifianum, ut Columella vocat; ſive *Laterianum*: *Orbiculatum*, pro Orbiculanum fortaſſe, qua terminatione deſinunt alia item cognomina: *Turrianum*, pro Turanianum; *Timoſum*, vel (ut quaedam exemplaria) *Cimoſum*, pro Mammoſom, quod & *Pomponianum*; & denique *Melpilum*, proculdubio pro Meſpilaceum, quod genus & *Valerianum* indicavit Macrobius, Cloatium ſecutus, ſicut *Sementinum* ex Catone, qui & *Muſtrum* memorat. Atque ita breviter tot hactenus corrupta Pyrorum cognomina reſtituimus, quae ambitioſis illis ſatis magna ſeges fuiſſet ad Miſcellanea & Racemationes inſtruendas. Sunt & alia hujus pomi nomina, quae alicubi ex Graecis & Latinis auctoribus, additis etiam Italiae vernaculis pleriſque nominibus, diligenter reddimus. Illud tantum hoc loco apponam, parva illa ocyſſima, atque odoratiſſima pyra, quae vulgus Venetum *Moſcatelli* vocat, de quo nomine in Stoico, *Superba* a Romanis appellitata.

volens. AE 3:457 6:146. 10: 677. 12: 833

volent. 6:75, 86

volente. 1: 303

volentem. G. 4: 501. AE. 2: 790. 5: 712. 8: 133. 12: 203

volentes. G. 3: 129. 4: 561. AE 8: 275

volentia. G 2: 300

volentibus. AE. 7: 216

volitabant 11: 546

volitans. G. 3: 147. AE. 7: 104, 378. 8: 655. 9: 473 12: 328

volitant. AE. 6: 329. 12: 126

volitantia. 3: 450. 7: 89

volitare. G. 1: 368. 3: 9. AE. 5: 666 6: 293 10: 641

volitaverit. E. 6: 81

Volſca. AE 7: 803

Volſcens. 9: 375, 420

Volſcente. 9: 370, 439. 10: 563

Volſcentem. 9: 439, 451

Volſcorum. 11: 167, 432, 463, 498, 898

Privernum, Terracina, Velitrae, Cajeta, populi Volſcorum.

Volſcos. G. 2: 168

voluantur. AE 4: 672

volubile buxum. 7: 382. quo modo *volatile ferrum*.

volucrem. AE. 1: 317. 5: 488. 11: 858

volucres. G. 2: 450. 2: 217. 3: 243. 4: 14. AE. 3: 243, 262. 4: 525. 3: 503. 7: 33. 8: 433. 11: 795. 12: 251, 415

volucri. AE. 2: 794 5: 242. 544 6: 702. 10: 440

volucrum. 3: 216, 361 7: 705. 8: 235, 446 10: 177

Dicitur & *Volucrium*, ut notat Chariſius. *Lu* autem ambigua fit, ſequente muta cum liquida. Liquentes enim literae, *l*, *m*, *n*, *r*, quae & *Udae* dicuntur, Mutis ſubjectae in carmine, indifferentem faciunt antecedentem ſyllabam: non brevem natura, producunt pro poetarum voluntate. Quare in proſa oratione ſemper corripiendam meminerimus, ut *Funebris*, *Lugubris*, *Muliebris*, *Integro*, *Impigre*, *Podagra*, *Chiragra*, *Tenebrae*, *Latebrae*, *Volucres*, *Pharetra*, *Pheretrum*, & hujuſmodi. Rurſus notandum vocales natura longas nunquam corripi poſſe, ſequente muta & liquida; ſed in ſua quantitate permanent, tam in proſa, quam in carmine. Unde *Delubrum*, *Candelabrum*, *Volutabrum*, *Salubris*, *Lavacrum*, *Simulacrum*, *Ambulacrum*, *Matres*, *Aratrum*, ſemper habent penultimam longam, quanquam *Aratrum*, quidam putant corripere penultimam, quod τὸ ἄροτρον per *o* micron ſcribitur: quum tamen eam vocem apud Poetam Virgilium, & alios nunquam niſi penultima longa invenias tanquam a ſupino deductam.

volvebant AE. 9: 512

Compoſita a Volvo, *Advolvere*; *Circumvolvitur*, *Convolvens*, *Convolvit*; *Devolvunt*; *Involvens*, *Involvere*, *Involut*, *Involuit*, *Provolvens*, *Provolvere*; *Revolvens*, *Revolvo*, *Revolvere*, *Revoluta*, *Revolutus*; *Subvolvere*. Leges *Volutae*, *Volutans*, & hujuſmodi.

volvenda. 9: 7

volvendis 1: 269

volvens. G. 2: 293. AE. 1: 262, 305. 7: 102. 4: 363, 643. 11: 251. 12: 939. lege *volvit oculos*.

volventia. G. 1: 163

volventibus annis. AE. 1: 234

Lucret. In 5. *Multaque per coelum Solis volventia luſtra Volgivago vitam tractabant more ferarum.* Lege Servium ibi, *Subjectiſque urere flammis.* Vide *Volvitur*.

volvere. G. 1: 473. AE. 1: 9, 22. 3: 206. 11: 529

volvere. AE. 6: 748. praet. verbi *volvo*.

voluere. 7: 238. praet. verb. *volo*.

volveret. G. 4: 525

volves. AE. 8: 539

volvi. E. 2: 58. AE. 8: 378. 10: 700

volvimur. AE. 5: 629

volvis. 12: 831

voluiſſent. 2: 641

voluiſti. 10: 669

voluiſtis. 5: 50

volvit. G. 1: 122. AE. 1: 629. 5: 533. 5: 128. 12: 637, 774

volvit. G 3: 85. AE 1: 101. 3: 376. 7: 254. 8: 818. 10: 477 11: 329

volvitur. G 2: 402. 3: 438. AE. 1: 116 2: 759. 6: 659. 7: 350 9: 36, 414, 433. 10: 590. 11: 640, 876, 889. 12: 598

Inde *Volutus*; licet frequentius *Revolutus*, *Revoluto*. Vide *Sternamus*, & per alias voces. Item *Cade*, *Cadit*, & ſimilia.

volumina. G 3: 192. AE. 5: 85, 408. 11: 753

volumine. AE. 2: 208

Vide *Gyros*, *Gyrum*, *Spiris*, *Flexu*, *Sinum*, *Sinus*, *Orbes*, *Orbibus*.

voluntas. AE. 6: 675. 12: 647

voluptas. E 2: 65. 5: 58. G 3: 130. AE. 3: 660 8: 581. 10: 846

Voluſe. AE. 11: 463

volutabris. G 3: 411

volutae. AE. 10: 790. Vide *Volvuntur*.

volutans. 2: 50. *genibus haerebat* 3: 607

Item in paſſivis (ait Fl. Siſipater lib. 3.) *participia praeſentis temporis non ſunt. Abutuntur autem veteres activo pro paſſivo: ut apud Virgil. Genibuſque volutans Haerebat; deeſt ſe: ut ſit, volutans ſe. Praecipitans trahit omnia, deeſt ſe: ut ſit, Praecipitans ſe.* Sed enim apud Virgil. eſt, *Praecipitans traxi mecum.* quamobrem deerit *me*, non *ſe*; quod ait Soſipater: ut ſit, *Praecipitans me*, niſi illud 2. Aeneid *Praecipiteſque trahit ſylvas*, ita legerit, *Praecipitanſque trahit ſylvas*, quod non probaverim.

volutant. AE. 1: 725 5: 149. 10: 98

volutat. 4: 533. 6: 185. 10: 159. 12: 843

voluto

voluto. E. 9: 37. N. tr. 5. id eſt, *cogitatione perquiro*.

volutus. G 3:218, 522. AE. 10: 403. 12: 672, 906. Et addita praepoſitione, *Revolutus*, *revoluta*.

volvunt. AE 1:86 2:706. 3: 196. 6:182, 616. 9:316

volvuntur. 4: 449, 324 6: 381. 7: 718

vomens tardum fumum. 3:682. Macrob. lib 6. c. 6 8:199. 9:414 11. 668

Vomere de rebus copioſis, quod *Fruſtare* in quibuſdam.

vomentem. AE. 8:259, 620

vomer ſulco attritus incipiat ſplendeſcere. G 1:46

Lucret 2 *Uncus aratri Ferrens occulte decreſcit vomer in arvis*. Dicitur & *Vomis*, ut infra: & utrique generi ſervit. Vulgo *Gomier*, mutata *v* in *g*, ſicut *Vomitar*, *Gomitar*.

vomere. G. 2: 203, 211, 356, 424. 3: 523. AE. 7: 798. 11: 318

vomeris. G. 1: 262. 2: 223. AE. 7:635

vomis. G. 1: 262. qui & *vomer*.

vomit. G 2:462. 3: 516. AE. 9:349 10:272 349

vomunt. 8:681

voragine. 6:296. 9: 205. 10: 114

vorago. 7:369

vorat. 1: 117

vortex rapidus vorat. 1: 117. *flammis volutus*. 12:673

Fl. Soſipater Inſtitut. Grammat. 2. *Vertex* (inquit) *a vertendo dicitur*: *Vortex*, *a vorando & vult Plinius*, *verticem immanem vim impetus habere*, *ut*, *ingens a vertice pondus*: *Porticem vero*, *circumactionem undae eſſe*, *ut*, Et rapidus vorat aequore vortex.

vortice. G 1:481

verticibus. AE 7:31

vos. accuſativo. E. 1. 76. 2: 34. 3:108. 7:46 10:9. G 3: 2. AE 1:132 2:154 3:94, 256, 447, 601, 619 10: 369, 374, 677 11: 108, 164, 253. 12: 648

vos E. 5:21. 8: 62. 10: 72. AE 1:200, 368, 369, 735. 2: 155, 373, 638, 712. 3: 654 4:622. 5. 474 6: 63 7: 121, 267 8: 372. 9: 116, 146 10:390, 430, 676. 12: 264, 646, 693

vos o Calliope, *&c*. 9: 525. Syllepſis per numeros.

voſmet AE 1:207

vota. E. 5: 74, 79. G. 1:437. AE 3: 401, 438. 4:63. 5: 53. 8: 556. 9: 624. 11: 4, 50

in vota vocare. 5:234, 514 6: 51. 7:471 12:780

Animadvertenda eſt alliteratio, vel potius ſyllabarum alluſio, cui Poeta libenter ſtudet, de quo ornamento juſtum libellum ſcripſimus.

votas. AE. 12:769

voti. 3: 237 11:794

votis. E. 3: 80. G 1:42, 157. 4: 536. AE 1: 290. 3: 261, 279, 548 4: 153. 7: 597. 9:24, 710. 10:279 12:239

votum pro reditu ſimulant. AE 2: 17. oblatum. Nam participium eſt, inquit Serv.

votum. AE. 8: 715

voveo. 10:774 11:558

vox. E. 9: 53. G 1: 477 2: 44. 3: 45. 4: 71, 525 AE. 1:328. 2: 119 774 3:40, 228. 4:280 5:616 6. 626, 686 7: 93. 9: 112: 868, 912

upilio. E 10:19

Opilio fuit dicendum, ex quo *Upilio* factum eſt, ut hexametro vocem redderet habilem, alioqui tribus brevibus repugnantem. Et notandum, quod in Romana voce corrigenda, ad ſchema Graecum confugerit. Illi enim ex ὄρεα, cum volunt, οὔρεα faciunt, & οὔρεα pro ὄρεα, quod & Servius attingit. Eodem fortaſſe & *Pulymnia* tetraſyllabum pro *Polymnia* apud Ovid & *Pulydamas* apud Perſ. pro *Polydamas*. Quanquam *Polydamas*, *Polymnia*, *Polypus*, & hujuſmodi, per ω magnum ſcribunt Dores, ut teſtis eſt Athenaeus. Sed de his nos ſuis locis commodius.

urbe. E 8: 68, 72, 76, 79, 84, 90, 94, 100, 104, 109. G 1:273 AE. 1: 340, 441, 600. 2: 317, 421, 439, 659, 723, 746 3: 352. 4: 69, 401, 343, 592. 5: 52, 60. 6: 97. 7: 72. 9:9, 367 10: 703. 780. 11: 100, 213, 226, 239, 468, 540, 816. 12:34, 621

urbem. E. 1: 20. G. 2: 505. AE. 1:3, 247, 258, 338, 322, 366. *quam ſtatuo*. N tr. 10. accuſativus, inquit, pro nominativo. 2: 263, 611, 749 3: 12, 79, 233, 293, 157, 441 4: 17, 73, 111, 211, 266, 342, 655, 683 5: 439, 617, 631, 718, 789 6: 773, 810, 891. 7: 149, 195, 216, 409, 712. 8: 36, 47, 53, 357, 571, 647. 9: 244, 639. 10: 87, 169. 11: 147, 246. 330, 448, 793. 12: 137, 558, 584, 762, 913

in. E. 9: 5, 61. AE. 2:192 7: 573. *ad*. 11: 26, 127, 514. 12: 184, 671

per. AE. 2: 249. 4: 300, 666. 5, 588. 7: 377. 8: 354, 665, 716. 9: 473, 784 12: 608

ante. 3: 302. 7: 162. 8: 104. 11: 915. *urbem deſignet aratro*. 5: 755. ſic & *humili deſignat moenia foſſa*. 7: 157

Id eſt, Urbat. *Urbare* enim eſt aratro definire: unde urbs ab orbo appellata eſt. Et Varus ait *Urbum* appellari curvaturam aratri, quod in urbe condenda adhiberi ſolet. Auctor Pompon. J. C. Titul. de Verborum & rerum ſignific.

urbes. E. 1: 25. G. 1:486. 2: 133. 3: 30. AE 3: 106, 282, 295, 418, 302. 4: 173, 187, 223, 609. 6: 92, 378, 785 7: 104, 207, 364 384 549. 8: 290, 434. 9: 10. 10: 41. 11: 286. 12: 852

urbes, recto. G. 2: 521. AE. 1: 349 3. 3: 72. 4: 40 7: 601, 629 10: 233 11: 420, 567

urbi. E. 1: 35. AE. 1: 419 454, 2: 47, 240, 332, 643. 3: 1591 276. 5: 730. 8: 101. 9: 48, 729. 10: 145. 11: 206, 472. 12: 194, 333

urbibus. AE. 1: 378 8: 63

urbis ut invalſere Caeſar G. 1:123

Urbis quidem modulatius, quam *Urbes*, hoc loco legendum reliquiſſe Poetam, auris conſultiſſimae, docet Gellius lib. 8. cap. 19 quo περὶ ἀκροάσεως, deque judicio aurium, & id genus locutionibus diſputat. Sed & nos ex eadem obſervatione a Marone item non minus dicta eſſe intra ſcripta, ex antiquorum monimentis Grammaticorum collegimus: ut Georgicor. 3. *Aggredior ſanctos auſus recludere fontis*. & Aeneid. 2. *Penitusque cavernas Ingentis*. & in 3. *Tris adeo incertos caeca caligine ſoles Erramus pelago*. & in 4. *Aut manis curare ſepultos*. in 7. *Hic locus eſt*, *partis ubi ſe via findit in ambas*. in 11. *Metuenſque moneret Acris eſſe viros*. & in eodem, *Cum fremit ad caulas*, *ventos perpeſſus*, *& imbris*. & in 7 *ſpargitque ſalubris Ambroſiae ſuccos*. Nam *Salubris* Priſcianus caſus vult eſſe accuſativi; licet & genitivus ſingularis eſſe poſſit. Aen 1: 111. *In brevia & ſyrtis urget*. & item 1: 146 *Et vaſtos aperit ſyrtis*. quorum autem nominum genitivus pluralis ante *um* ſyllabam, *i* literam habuerit, Accuſativum (inquit Plinius) per *is* loquimur, ut refert Chariſius: quanquam noſtra aetate paſſim ab eruditis receptum eſt, nec minus quorundam majorum, ut hujuſmodi Accuſativi per *ei* diphthongon ſcriberentur: cum tamen Velii Longi ſententia ſit, ut per *i* ſolam notentur: nam & aliquando Quintiliano incommodum per *ei* ſcribere viſum eſt. Utimur & in proſa hac terminatione, ut in Salluſtiano Indice copioſius dictavimus.

urbis. G 4: 154, 193. AE. 1: 438, 623 2: 234, 284, 360, 507, 771 3: 132, 149, 293 4: 348 5: 119 7: 678. 8: 46, 134. 479 11: 466 12: 116 610, 619, 690

urbs. AE 1:12. N tr. 6. differunt. inter urbem & civitatem. 4: 363 10: 280. *Sedes*, *Moenia*, *Muri*.

ure. G 4:48, 331

urentes culta capellae. 2:196

Apud Terentium Varronem Coſſinius inquit, *Capellarum dentes laimiei ſationis*, *quae etiam Aſtrologi ita receperunt in coelum*, *ut extra limbum 12. ſignorum excluſerint*.

urere.

urere. G.2:85. AE.2:37
urgebam. AE. 9: 489. N. tr. 5
urgemur. 10:375
urgens. G.1:146
urgent. 3:200
urgente. AE.11:564,888
urgenti. 2:653
urgentur. G.3:222. N.tr.5. AE.6:561
urgeorent. 2:352. N.eodem.
urgeri. 3:579 7:709
urget. G 1:444 3:523 3:523. N. tr. 9. 4:177,290. AE 1:111.5:226,442. 7:241, 566. 9:73. 10:373,433, 745 11:524,755. 12:309 848. *Urgit* aliquando uſurpavit Lucret. tertii ordinis. lege *ſuburget*.
urgetur. AE. 10: 889. 11: 587
Uri ſylveſtris. G.2:374
Gallica vox eſt, qua feri boves ſignificantur; quod in coenis Macrobianis aſſerit Caecinna.
urit. G.3:532
urit. E. 2:68 8: 83. G. 1: 77 3:215. AE. 1: 662. 7: 13
Lege *Adurat*, *ambuſta*, *ambuſtum*: *exure*, *exurere*, *exurito*, *exuritur*, *exuſſit*, *exuſtas*, *exuſtus*: *obuſtis*, *obuſtus*: *praruſtus*.
uritis. AE.5:673
uritur. 4:68
urna. 6:432
urſae. 5:37.8:368
urſi. G 3:247. AE.7:17
urunt. G.1:78.2:56
uſa eſt ad quem bis vocibus. AE 1:64
Quam elocutionem hic tantum legimus, ea frequens hodie in populi ore verſatur. Sexcentis autem modis hanc variavit Poeta: ut in hoc quidem mihi Homero ſuperior eſſe videatur, de quo & Valerius Martialis cum deriſu: *Dicitur ſaepius* Τὸν δ᾽ ἀπαμειβόμενος.
uſi quibus. ſc. *viribus & animis*. AE. 5:192
uſquam. 1:604.2:71,142.6: 91. 7: 311. 8: 568. 9:420. 12:918
uſque ad. E.5:43 9:9 id eſt, *jugiter*. Servius. E. 9: 64. *adeo*. 1: 12. G. 4: 84. AE. 12:646
uſque. G. 1: 211. 4: 293. AE.2:628. id eſt, *diu*. 6: 457. 10:322. 11:317
ab uſque Pachyno. 7: 289. uſurpative, ſicut *ad uſque*.
quo me decet uſque teneri. 5:484. Tmeſis pro, *quonamque*.
uſum. G. 3: 163, 313. AE. 12:396
uſus. E. 2: 71. G 1: 233. 2: 22,466. 3: 135,211, 306, 959 N.tr.5:4: 295 AE.2: 453.4:647. *viribus*. 8:441. id eſt, *opus*. N. tr. 5
ut. E.3:9,46. 3: 99. 4:52. 5: 79. 6:15,33,46,69. 8: 80. G 1:240.2:121. 3:249,250. 419,5. AE 2:43,272. 4: 547. 5:329,667. 6:513,779 7: 437,814 8:88,191,217, 288. 9:47 10:20,608,847. 11:437,796. 12:143,188, 218,270
ut perhibent. G. 3: 318. AE. 6:14
ut, comparationibus ſerviens. E. 9: 32. G. 1: 513. 2:270. 3: 99, 237. 4: 95, 195, 261. AE. 1: 399, 667. 5: 448, 588 9: 551. 10:454. 11:751. 12: 206, 262,587
ut, cauſativa. E. 7: 26 9: 65. G. 1: 133, 195, 351. 2:270,506. 4:21,27,396, 404. AE. 1: 74, 298, 554, 658, 685. 2: 60, 665. 4: 432, 681. 6:115,371,534, 750. 7:481. 8:58, 412. 11: 153,161, 371, 516, 778, 856. 12: 349, 399, 555, 636,771,898
ut, ſuaſiva. AE.12:815
ut, adverbium temporis, id eſt, *ſtatim*, *poſtquam*, *ex quo*, *primum*. AE. 1: 486. 2: 67,119 419,531, 561. 3:53. 5:8:178. 6,385, 490. 7: 112. 8: 1, 5, 107, 227,362,610 9:389,683, 712. 10: 148, 365, 441. 570,586, 546, 799, 821. 11:36,40, 838, 854,892. 12:3,129, 324, 353,557, 710,869
ut primum. G. 2: 426. AE 1: 306. 4: 259: 586. 6: 102, 452. 11: 300. 12: 471 669
ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error. E. 8: 41
Primum eſt Temporis, aliud Qualitatis, id eſt, Statim poſtquam vidi, ſive quom primum vidi, quomodo perii. Factus eſt autem verſus, ad exemplum Theocriti, qui in Pharmaceutria ſic, Ὡς ἴδον, ὡς ἐμάνην, ὥς μευ περὶ θυμὸς ἰάφθη Δειλαίω, & in Comaſte, de Atalanta, Ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη, ὡς ἐς βαθὺν ἅλατ᾽ ἔρωτα. Hoc loco non diſſimulandus videtur Fl. Soſipatri error, cum de Soloeciſmo agens, ſic inquit: *Pro Adverbio, Conjunctio*, Ut *hic ad veteres fagos, proſicut hic*. Nam vulgata omnia exemplaria *Aut* recte habent, non *Ut*: Compoſitione, *Sicut*, *Velut*, *Veluti*.
Ut omiſſum: *Unum ore contigat, &c.* i. e. ut contingat. AE.6:106
utcumque ferent ea facta minores. AE.6:821
Livius: *Utcumque erit, juvabit tamen rerum geſtarum memoriae principis populi me ipſum conſuluere*.
utere fatis melioribus. AE. 6: 546. *forte tua*. 12:932
uteri cavas latebras. AE. 2: 38
utero toto ſtridere apes. G 4: 556
uteroque recuſſo. AE. 2:52. *ſonitum arma dedere*. 2: 243. *incluſos Danaos*. 2: 258
utero commiſſas caudas, &c. AE. 3: 428. *ſubjecit cornu dum*. 11:813
uterque. E.3: 28. G. 2:412. 3:118. AE.2: 214. 7:223. 11: 608
uterumque armato milite complent. AE. 2:20
perque uterum, perque illi a venit arundo 7:499
uti. conjunctio. E. 6: 31. AE.1:466. 2: 507 7:528. 12: 488
uti. G.2:285
uti fortuna. AE.9. 240
utile ver frondi nemorum. G. 2:323
utile lignum, &c. 2: 442
utilior. 2:93
utilis. 2: 150
atque utinam E. 10: 34. AE. 1: 575
feciſſentque utinam. AE. 1: 110. (*manſiſſetque utinam fortuna*) 3:615
utraque. G 4:57. AE 3:416. 5: 460, 855
utramque. AE.3:504, 685
utraſque palmas. 9: 233. 6: 689
Alias *Geminas*, *Ambas*, *Duplices*: & ſingolariter, *Utramque manum*.
utres ſalire per unctos. G. 2: 384
utrimque. AE. 7: 566. 11: 524. 12:662
utrique. 16: 450
utroque. G 3:33. 4:204: AE. 5:469 9: 755
Ovid. Metam. 5. *Neſcio utro erat, & potius ruere ardet utroque*.
utcumque. G. 3: 323. AE 2: 61. 4:357. 7:100. 9:418
uva. E.4:29. 9:49
uva coernos fert. G 2:60. ſc. *olivi*.
uvae. G 1:54. 2:191
uvam demittere ramis lentis. ſc. *apes* 4:558. vulgo *Samar* ab examine.
uvas mites defendit pampinus. G.1:449. vulgo *Grappo*.
uvidus hyberna venit de glande Menalcas. E. 10: 20 *Juppiter*. G. 1:417
uvis inventis. G.1:9. *maturis*. 2: 419
Vulcani. G. 4: 346. AE. 8: 422,729 9: 148. 10: 542. 11:449
Vulcania. AE. 7: 422, 535. 12: 739. *acies horrida extenditur per latos campos*. 10: 408
Satis Poetice, id eſt, ignis late omnia circumcorripit. Vide *Ignis*, *Focus*, *Flamma*, *Vapor*, etiam per obliquos. Item *Vertex*, *Vulcano*, *Vulcanum*, *Vulcanus*.
Vulcano. G. 1: 295. AE. 2: 311 7:679
Vulcanum. AE.8:372
Vulcanus. 5:662. 8:198. 9:76
vulgare verbis dolorem obductum. 10:64. N.tr.3
vulgata. G 3: 4: AE. 4: 457. 8:554
vulgatur fama per urbem. AE. 12:608
vulgi, de apibus. G. 4: 69. AE. 2: 119. 11:451. 12: 223
vulgo. E. 4: 25 G. 1:477. 3: 246,363, 494. AE. 3:643. 9:283
in vulgum ambiguas ſpargere voces. AE. 2: 99. N. tr. 4
vulgus inexutum; de ovibus. G. 3: 469. AE. 1: 149, 190. 2: 39, 798. 12: 131
vulnera. G. 3: 257, 455. 4: 318. AE. 2: 278, 286. 3: 242.

242.4:683.3:433. 6:446, 760. 7:182, 757. 9:401, 487. N. tr. 6. verb. ulcus & vulnus. 10:140, 360. *Siccabat lymphis corpusque lavabat*. 834

Scribunt Phyſici, Fluxum ſanguinis aquae frigore ſiſti; unde & in duodecimo de vulnerato Aenea ait, *Fovit ea vulnus lympha longaevus Iapyx*. Ex quorum aemulatione locorum, Silius quoque, in 5. Punicorum ſcribit, *Mulcebat lympha purgatum ſanguine vulnus*. Et ex eadem obſervatione Apulejus in octavo, *His cruorem praeterfluentis aquae rore diluere, ille ſpongiis madidatis tumores comprimere*.

AE. 10: 848. 11: 649. 12: 720

vulnera. recto. AE. 10: 29. 11: 643

vulnere G. 4: 238. AE. 2: 436, 529, 561 5: 278, 436. 6: 450, 497. 9: 380, 651 10: 486, 781, 842, 837 11: 277, 391, 792, 817, 848. 12: 51, 160, 323, 376, 422, 640, 797, 943, 948

vulneret gravior ne nuntius aures. AE 8: 583

vulneribus. G. 3: 222. AE 2: 630. 11: 56

vulneris. AE. 9: 700, 748. 12:

vulnificusque chalybs. 8: 446

vulnus. 1: 36. 4: 2, 67, 689. 7: 533. 9: 378, 745. 10: 488, 733, 850. 11: 698, 649, 823 12: 389, 420

Jungat vulpes, & mulgeat hircos. E. 3: 91

vulſae. AE 11: 724

vulſis AE. 3: 650

vult. G 2: 218. 6: 318

vultu. G. 1: 433 4: 372. AE. 1: 209. *quo coelum ſerenat*. 255. unde *Jupiter Serenator* cognominatur. 4: 474. 355. 6: 156, 862. 12: 807

vultum deformat macies. G. 4: 234. *humectat larga flumine*. AE. 1: 465. *& ora lacrymis rigabat*. 9: 251. *demiſſa*. 11 362. *dejecit* 3: 320. *movetur*. 6: 470. *recordor*. 8: 156. *tuendo*. 266. *& ora vidit*. 10: 821

vultum ſalis placidi. AE. 5: 848. id eſt, faciem, ut, *Viſa maris facies*.

vultur obunco roſtro immanis. AE. 6: 597

Vulturni amnis vadoſi. 7: 729 Fluvius, qui praeterlabitur Capuam.

vultus. nominativo. E. 1: 64. AE 1: 327. 3: 216. 4: 4. 5: 649. 6: 47

vultus. accuſativo. AE. 1: 684, 710. 2: 286, 536. 3: 173. 6: 735, 848. 7: 20, 265, 416. 12: 70

uxor tibi ducitur. E. 8: 29

uxorius. AE 4: 266

X.

X*anthi cognomine rivum arentem*. AE. 3: 350. *effigiem*. 497. *fluenta*. 4: 143

Xanthoque. G 4: 336. Nympha. Ejuſdem ſchematis ſunt apud Poetam *Dido*, *Alecto*, *Celaeno*, *Clio*, *Drymo*, *Spio*, *Erato*, *Pyrgo*, *Argo*, *Io*, *& Deto*. *Mantus* quoque genitivus eſt a recto *Manto*. Sed &, *Dido*, *ſaepe vocaturum*, dixit caſu quarto, ſicut *Luctificam Alecto*.

Xantum Trojae bibiſſent. AE. 1: 473. *& Simoenta videbo nuſquam Hectoreos amnes*. 5: 634. *Simoentaque Xanthumque*. 803. *& Simoenta reddce, oro, miſeris*. 10: 60

Xanthus nec reperire viam, atque evolvere poſſet in mare ſe. AE. 5: 880

non Simois tibi nec Xanthus fuerint. 6: 88

Maluit Poeta maximus, Homeri judicium ſecutus, Xanthi Deorum vocabulo ſemper uti, non unquam Scamandri hominum: Homer. Ὃν Ξάνθον καλέουσι θεοί, ἄνδρες δὲ Σκάμανδρον. Quod ex eo mihi ſane feciſſe videtur, quod rectius quidem Deos (ut par eſt) quam homines, vocabula rebus imponere, optime exiſtimaret. Xanthi & Scamandri nominum rationem habes apud Platonem, in eo libro, quo de recta nominum ratione diligenter diſputavit ille quidem, quamvis graviſſimus philoſophandi auctor & magiſter. Ut in eadem re non improbetur ſtudium noſtrum, quo Stoicum ſcripſimus, & Mithridatem 60, & amplius linguarum concinnamus.

Z.

Z*acynthos nemoroſa*. AE. 3: 270

Homeri epitheton Odyſſeae γ΄, Δουλιχίῳ τε Σάμῃ τε, καὶ ὑλήεντι Ζακύνθῳ αἳ ὅσσοι κραναὴν Ἰθάκην κατακοιρανέουσι.

Haec & *Hyria*; hodie *Zante* & aliquando *Hieruſalem*.

Zephyri. G. 1: 371. 2: 339. AE 3: 33. 10: 103

Zephyris. E. 315. G. 3: 322. 4: 305. AE. 3: 120

Zephyro. G. 1: 44 2: 106

Zephyros. G. 4: 138. AE. 4: 223, 562

Zephyrum. G. 3: 134, 273. AE. 1: 131. 12: 334

Zephyrus. 2: 417

Comparatio. Ζέφυρος, a Graecis dicitur, quod vitam rebus ferat: Latini a favendo *Favonium*. Plinius lib. 16. *Hinc eſt genitalis ſpiritus mundi, a favendo dictus*. *Flat ab occaſu aequinoctiali, ver inchoans*. Lucr. *Nam ſimulac ſpecies patefacta eſt verna diei, Et reſerata viget genitabilis aura Favoni*. Catullus, *Quos propter fluminis undas Aura parit flores tepidi foecunda Favoni*. Adi dictionem *Ventus*. De ventis quoque leges non pauca apud Plinium, Vitruvium, Gellium, & Marcellum. Sed & nos de eadem re libellum diligentius conſcripſimus, cui *Aeolia* titulum fecimus.

Zonae quinque tenent coelum. G. 1: 233

Evolvendus pro hoc loco inter caetera Macrobii Commentarius ſecundus in Somnium Scipionis. Huc quoque non parum pertinere videntur de eadem re M. Varonis verſiculi, quos in Menippeis Satyris, ſeu Cynicis, elegantiſſimos quidem, nec minus doctos, inſeruit. Is igitur in Dolio Satyra, ut teſtis etiam eſt Probus Valerius in Virgilii Commentario, ſic reliquit:

Mundus domus eſt maxima omnium,
Quam quinque altitonae fragmine zonae cingunt,
Quam limbus, pictus bis ſex ſignis,
Stellimicantibus, altus in obliquo aethere Lunae.
Bigas acceptat Paſtumi, cui ſeplaſia fortet.

FINIS INDICIS ERYTHRAEI.

VARIAE LECTIONES NOTABILIORES.

ECLOGA I.

V. 2. Patriam fugimus. MS. G. *fugimus patriam*. Pro linquimus, Mark. *liquimus*.

15 Spem gregis, ah Mark. *ha*.

18. Saepe ſiniſtra &c. Deeſt hic verſus in Par. ut & B. & G.

Praedixit. Mark. *dicebat*.

34. Exiret. *erraret*. Mark.

50. Tentabunt. Par. *temprabunt*, ut paſſim.

57. Ad auras. MS *aures*.

66. Ee rapidum MS. G. *ad rapidum*.

Oaxem. Par. ut & MS. G. *Oaxen*.

73. Perduxit. Itá Par. & MS. B. pro *perduxit*.

75. Felix quondam. Par. *quondam felix*.

77 Pendere procul de rupe. Mark. *de rupe procul pendere*.

80. Hanc noctem. Par. & Mark. *hac nocte*.

ECL. II.

20. Quam dives pecoris, nive quam lactis abundans. Pariſ. *nivei* conjungit cum *pecoris*: habet enim illic ſemicolon; & adſcriptum erat, *quia antiqui albam lanam diligebant*.

49. Tum caſia. Mark. *Cum*

53. Addam cerea pruna: honos &c. Ita Par. non *& honos*.

57. Iolas. Par. *Iollas*.

58. Eheu Mark. *Heu heu*.

69. Ah. Corydon. Mark. *ha*, & ſic alibi.

ECL. III.

6. Et ſuccus pecori. Mark. *Et pecori ſuccus*.

55. Aliqua nocuiſſes. Mark. *aliquid*.

25. Aut umquam. Par. *haud umquam*.

26. Juncta fuit. Par. *vincta fuit*.

44. Alcimedon Mark. *Alchidamus*.

48. Spectas. Par. *ſpectes*,

50. Audiat haec tantum vel qui venit, ecce. Par. *Audiat haec tantum; vel qui? venit ecce Pal.* Mark. *Audiat haec aliquis, vel quis*.

62. Et me Phoebus. MS B. *At me*.

100. Eheu Mark. *heu heu*. Exitium pecori eſt, pecoriſque magiſtro. Par. *Exitium pecori, pecoriſque magiſtro eſt*.

ECL. IV.

4. Saeclorum. Mark. *Seculorum*.

17. Nullo Mark. *primo*.

36. Hinc. Mark. *hic*.

49. Suboles. Par. *ſoboles*.

56. Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo. Mark. *Orpheo Calliopea* Par. *Orphi*.

ECL. V.

3. Conſidimus. Par. *conſedimus*.

15. Nulla neque. Par. *ulla neque*.

30 Thiaſos. Mark *thyrſos*. Inducere Baccho. Par. *Bacchi*, ut & Mark.

47. Reſtinguere. Par. *reſtringere*.

71. Ariuſia. Par. *Arruſia*. Mark. *Arviſia*.

75. Vota. Mark. *dona*.

75. Cum luſtrabimus. Mark. *colluſtrabimus*.

81. Dona. Mark. *digna*.

85. Donabimus. Par. *donavimus*.

ECL. VI.

2. Syracoſio. Par. *Syracuſio*.

2. Noſtra nec erubuit. Par. ut & Mark. *noſtra neque erubuit*

7. *Vare* Mark. *Varre*, & ſic poſtea.

13. Mnaſylos. Par. *Mnaſylus*.

19. Injiciunt. Par. *Iniciunt*.

26. Incipit ipſe. Mark. *ille*.

28. Motare. Mark. *nutare*.

29 Nec tantum Rhodope. Hic verſus deeſt in MS. B.

30. Mirantur. Par. *miratur*.

32. Marſve. Par. *marſque*.

33 Ut his exordia primis. Mark. *in his exordia primis*.

37. Novum ut terrae ſtupeant. Par. abſque *ut*.

40. Errent. Mark. *currant*.

50. Timuiſſet. Mark. *tenuiſſet*.

52. Ah. Mark. *ha*, ut & alibi.

66. Utque viro. Mark. *atque*.

70. Quibus ille ſolebat. Mark. *quibus ante ſolebat*.

80. Petiverit. Par. & Mark. *petierit*.

81. Tecta ſupervolitaverit. Mark. diſtincte, *tecta ſuper volitaverit*.

83. Ediſcere. MS B. item Mark. *ediſſere*.

85. Referre. Par. & Mark. *refert*.

ECL. VII.

33. Sinum lactis, & haec te liba, Priape. Mark. *ſi noſtri lactis, haec liba, Priape*.

39. Repetent. Par. *repetunt*.

41. Sardois. Par. *Sardoniis*.

42. Ruſco. Mark. *viſco*.

43. Anno eſt. Mark. omittit *eſt*.

ECL. VIII.

4. Requierunt MS. B. *liquerunt*.

6 Seu magni ſuperas jam. Mark. *Jam magni ſuperas ſeu*.

13 Deceſſerat. Mark *diſceſſerat*.

15. Herba eſt. Mark. omittit *eſt*.

27 Gryphes. Mark. *tigres*.

39. Me jam ceperat annus. Par. *me jam acceperat annus*.

44. Aut Tmaros, aut Rhodope. Par. *Iſmaros, aut Rhodope*.

45. Nec noſtri generis puerum. Mark. *nec generis noſtri puerum*.

66. Sanos avertere ſacris Experiar ſenſus. Mark. *ſanos avertere ſenſus Experiar ſacris*.

70 Ulixi. Par. *Ulixis*.

108. Credimus &c. Hunc verſum Mark. omittit.

ECL. IX.

13. Chaonias dicunt aquila veniente. MS. B. *Chaonias aquila dicunt veniente*.

32. Diſtentent. Par. *diſtendant*.

ECL. X.

4. Subterlabere. Mark. *interlabere*.

13. Illum etiam flevere. Mark. *nec non flevere*.

19. Upilio. Par. Mark. *Opilio*.

Bubulci. Par. & Mark. *ſubulci*.

16. Noſtri nec poenitet. Mark *Veſtri nec poenitet*.

48. Te ne frigora laedant. Mark. *Ne te frigora laedant*.

54. Creſcent illae, creſcetis. Mark. *Creſcunt illae, creſcetis*.

60. Haec ſint medicina. Par. *haec ſit medicina*.

62. Rurſum. Par. *rurſus*, ut & proximo verſu.

73 Cujus amor. Mark. *quoius amor*.

74. Subjicit. Par. & Mark. *ſubicit*.

GEORG.

GEORG. I.

4. Sit pecori, apibus. Mark. *ſit pecorique apibus*.
18. Tegeaee. Ita repoſui cum Par. & Servio.
50. At prius. Par. *Ac prius*.
65. Invortant. Par. *invertant*.
69. Officiant. Par. *offi-ant*, cui alia manu in medio ſuper ſcriptum *ci*.
80. Ne ſaturare. Mark. *nec ſaturare*.
88. Exſudat inutilis humor. Mark *exudat*.
91. Adſtringit. Par. *adſtrigit*. Mark. *conſtringit*.
100. Humida. Par. *umida*. Optate Mark. *orate*.
102. Myſia. Par. *Moeſia*.
120. Intuba. Par. *intiba*.
136. Tunc alnos primum fluvii ſenſere. Par. *Tunc alnos fluvii primum ſenſere*.
138. Pleiadas Hyadas, claramque Lycaonis Arcton. Mark. *Pleiadaſque Hyadas, claramque Lycaonis Arctum*.
144. Primi cuneis ſcindebant. Mark. *Primum cuneis ſcindebant*.
153. Interque nitentia culta. Mark. *interque nirentia culta*.
155. Aſſiduis terram inſectabere raſtris. Par. *aſſiduam herbam inſectabere raſtris*.
175. Explorat. Par *exploret*.
178. Area cum primis. Mark. *Aurea tum primum*.
181. Tum variae includant peſtes. Par. *inludunt*.
185. Populatque. Mark. *populantque*.
215. Vere fabis ſatio. tum te. Mark. *Vere fabis ſatio eſt, cum te*.
226. Vanis eluſit ariſtis. Par. *vanis eluſit avenis*.
231. Dimenſum. Par. *demenſum*.
236. Caerulea glacie concretae. Par. *Caeruleae glacie concretae*, & ſupra alia manu gloſſa addita, *ſubnigrae*.
279. Coeumque, Iapetumque. Par. *Coeum Iapetumque*.
287. Multa adeo gelida melius. Par. & Mark. *Multa adeo melius gelida*.
332. Aut Atho, aut Rhodopen. Par. et Mark. *Aut Athon, aut Rhodopen*.
333. Dejicit. Par. *Deicit*.
334. Plangit. Par. *plangit* et gloſſa ſuperaddita, *reſonare facit*.
337. Quos ignis caeli Cyllenius erret. Mark *Quos ſe ignis caeli Cyllenius erret in orbes*.
340. Extremae ſub caſum hiemis. Par. *Extremae ſub caſu hiemis*; gloſſa tamen ſuperaddita, *in finem hiemis*.
341. Tum pingues agni. Par. *Tunc agni pingues*.
344. Quoi Par. *Qui*.
353. Quid menſtrua Luna moneret. Mark. *moneret*.
359. Increbeſcere. Par. et Mark. *increbreſcere*.
360. Jam ſibi tum a curvis. Par. et Mark. omiſſa praepoſitione, *Jam ſibi tum curvis*.
366. Noctiſque per umbram. Par. *noctiſque per umbras*.
388. Tum cornix plena pluviam vocat improba voce. Mark. huic verſui ſubjungit, *Aut caput abiectat querulum venientibus undis*.
394 Poteris cognoſcere. Mark. *agnoſcere*.
409. Secat aetheta pennis. Mark. *ſecat aera pennis*.
413. Inter ſe foliis ſtrepitant. Mark. *inter ſe in foliis ſtrepitant*.
418. Jupiter uvidus. Par *umidus*.
420. Et pectora motus etc. Concipiunt. Mark. *pectore*.
424. Si vero. Par. *ſin vero*.
425 Ordine reſpicies. Mark. *proſpicies*.
441. Maculis variaverit ortum. Mark. *orbem*.
446. Diverſi rumpent. Par. *rumpunt*. Mark. *erumpent*.
455. Omnia tunc pariter. Par. et Mark. *Omnia tum pariter*.
463. Solem quis dicere falſum Audeat. Par *Solem quis dicere ſalſum eſſe Audeat*.
470. Obſcenaeque canes. Par *obſcenique canes*, et gloſſa addita, *importuni, exécrabiles*.
481. Vortice. Par. *vertice*.
485. Et alte Per noctem reſonare, lupis ululantibus, urbes. Par. *altae*.
491. Nec fuit indignum. Mark *non fuit*.
513. Addunt in ſpatio. Par. *Addunt in ſpatia*, Mark. *Addunt ſe in ſpatia*.

GEORG. II.

8. Dereptis cothurnis. Par. *direptis*.
16 Grajis. Paris. *Grais*.
19. Subjicit Par. *ſubicit*.
47. In luminis oras. Par. *auras*.
50. Aut ſcrobibus. Mark. *& ſcrobibus*.
56. Creſcentique adimunt foetus. Par. *Creſcentiſque adimunt foetus*.
65. Plantis edurae coruli. Par. *Plantis & durae coruli*.
81. Miraturque. Par. *miratalque*. & ſupra, *pro mirata eſt*.
117. Ebenum. Par. et Mark. *hebenum*.
121. Velleraque ut foliis. Mark. *Velleraque & foliis*.
125. Extremi ſinus orbis? ubi aera. Mark. *Extremique ſinus orbis? ubique aera*.
138. Bactra neque Indi. Mark. *Bactra nec Indi*.
178. Quae ſit rebus natura ferendis. Mark. *ferendis*.
181. Palladia gaudent ſilva. Par. *gaudet*.
186 Montis convalle. Mark. *montis cum valle*.
210. Petiere Par. *petivere*.
222. Illa ferax oleo eſt: illam experiere colendo. Par. *Illa ferax oleae eſt: illam experire colendo*.
233. Si deerunt. Par. *derunt*. Rarum pecorique etc. Mark. *terrae*.
256. Et quis cui color. Par. *Et quiſquis color*.
273. Vires. Mark. *uitem*.
278. Secto limite. V. C. Ful. *recto limite*.
290. Altior defigitur arbor. Par. nec non Mark. *altius*.
294. Multoſque nepotes. Par. et Mark. *multoſque per annos*.
293. Neque imbres. Mark. *nec imbres*.
294. Convellunt. Mark. *convellent*.
300. Deſtringe ex arbore ramos. Par. *deſtringe*.
300. Retuſo. Par. *retunſo*.
319. Satis eſt. in Mark omittitur *eſt*.
323. Ver adeo frondi nemorum. Mark. *Ver adeo frondi eſt nemorum*.
330. Tepentibus auris. Par. *tremententibus*.
341. Durum caput extulit arvis. Mark. *duris*.
351. Ingenti pondere teſtae. Par. et Mark. *ingentis*.
359. Furcaſque bicornes. Par. *furcaſque valentis*.
365 Ipſa acies nondum falcis tentanda. Par et Mark. *ipſa acie falcis nondum temptanda*; niſi quod Mark. *nondum falcis*.
382. Praemiaque ingentis pagos. V. C. F. *Praemiaque ingeniis*.
396 Verubus. Par. *veribus*.
409. Primus ſub tecta referto. Mark. *primum*.
417. Extremos effoetus vinitor antes. Par. *Effetus extremos*. Mark *extremo effectos*.
425. Placitam olivam. Mark. *placidam*.
453. Illius alveo. Par. et Mark. *alveo*.
464. Ephyreiaque aera. Par. et Mark. *Ephyreaque*.
465 Fucatur lana. Mark. *fuſcatur*.
468. At latis otia. Mark *ac latis otia*.
472. Exiguoque aſſueta juventus. Par. *parvoque aſſueta*.
476. Percuſſus amore. Par. *perculſus*.
480. Objicibus. Par. *obicibus*.
487. Spercheoſque et virginibus. Par. *Spercheoſque*. Mark. *Sperchius, & virginibus*.
505. Miſeroſque Penatis. Mark *patrioſque Penates*.
507. Sarrano indormiat oſtro. Par. *Sarrano dormiat oſtro*. omiſſa praepoſitione.
509. Seminatur enim. Mark. *geminatus*.
522. Interea pendent dulces. Mark. *interea dulces pendent*.
532. Hanc olim veteres vitam. Mark. *Hanc olim vitam veteres*.

GEORG. III.

4. Omnia jam vulgata. Mark. *omnia ſunt vulgata*.

4. Cui non dictus Hylas. Mark in marg. *quoi.*

27. Victoriſque arma Quirini. Mark. *victoris & arma Quirini.*

28. Magnumque fluentem Nilum. Mark. *furentem.*

56. Nec mihi diſpliceat. Mark. *nec tibi diſpliceat.*

82. Color deterrimus albis. Mark *albo.*

89. Amyclaei domitus Pollucis habenis Par. *Amyclaeis domitus P. h*

90. Achilli. Par. *Achillis.*

135. Obtuſior uſus. Par. *obtunſior.*

137. Sed rapiat ſitiens Venerem. Mark. *ſed ſitiens rapiat Venerem.*

147. Plurimus Alburnum volitans, cui nomen aſilo. Mark. *Pluribus Alburnum volitans, quoi.*

163. Tu quos ad ſtudium atque uſum. Mark. *ad ſtudia.*

166. Laxos de vimine circlos. Mark. *circos.*

189. Invalidus & jamque; & jam inſcius aevi. Par. *etiamque tremens, etiam inſcius aevi.*

190. Ubi quarta acceſſerit aeſtas Par. *aetas;* ut & Mark. qui etiam pro *acceſſerit, acceperit.*

198 Tum ſegetes altae campique natantes. Mark. *Dum.*

199. Lenibus horreſcunt flabris. Mark. *lenibus.*

201. Hic vel ad Elei metas. Par. *Hinc.* ut & Mark.

206 Creſcere jam domitis ſinito. Par. *domiti;* addita gloſſa, ſcil. *equi.*

207. Ingentes tollent animos. Mark. *tollunt.*

221. Lavit ater corpore ſanguis Mark. *lavat.*

235. Vireſque refectae. Par. *receptae.*

237. Fluctus ut in medio. Par. *fluctus uti medio.*

238. Utque volutus. Mark *atque*

248 Per ſilvas Par. *ſilvam.*

249. Solis erratur in agris Par. & Mark. *arvis.*

256. Fricat arbore coſtas, Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durat, Par. *Fricat arbore coſtas Atque hinc atque illinc, humeroſque ad vulnera durat.*

259. Abruptis turbata procellis. Par. *a bruptis turbata procellis.*

265. Quid, quae imbelles dant praelia cervi Mark. *Quinque imbelles dant. &c.*

280. Hic demum. Par. *hic demum.*

288. Hic labor: hinc laudem fortes ſperate coloni. Par. *Hic labor; hinc laudem &c.*

296. Frondoſa reducitur aeſtas. Mark. *inducitur.*

305. Hae quoque non cura nobis leviore tuendae. Par. & Mark. *Haec quoque non cura nobis leviore tuenda.*

310. Preſſis manabunt flumina mammis. Mark. *manabunt ubera palmis.*

319. Quo minus eſt illis curae mortalis egeſtas. Par. & Mark. *Quo minus eſt illis &c.*

331. Aeſtibus at mediis. Mark. *aeſtibus aut mediis.*

334. Illicibus crebris ſacra nemus accubet umbra Mark. *ſacrum nemus accubet umbra.*

347 Et hoſti ante exſpectatum poſitis ſtat in agmine caſtris. Par. *& hoſtem Ante exſpectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.*

358. Nec cum invectus equis. Mark. *Nec cum uectus equis*

371 Hos non immiſſis canibus &c. Par. *Quos.*

383. Et pecudum fulvus velatur corpora ſaetis. Par. & Mark. *velantur.*

384. Si tibi lanicium curae. Mark. *ſi tibi lanicium curae eſt.*

395. Ipſe manu, ſalſaſque ferat &c. Par. & Mark. *Ille.*

402. Sub lucem exportans. Par. & Mark. *ſub lucem exportant.*

410. Et canibus leporem, canibus venabere damas. Mark. *lepores.*

415. Galbaneoque agitare gravis nidore chelydros. Par. *gravi nidore,* addita gloſſa, *noxio.*

432. Poſtquam exuſta palus. Mark. *poſtquam exhauſta palus.*

433. Exilit in ſiccum. Par. & Mark. *exiit.*

435. Sub dio. Par. *ſub divo.*

437 Cum poſitis novus exuviis nitiduſque juventa. Mark. huic verſui ſubjungebat, *Lubrica convolvens ſublato pectore terga.*

349 Et ſpumas miſcent argenti, vivaque ſulfura Par. & Mark *& ſulfura viva.*

456. Abnegat, aut meliora deos ſedes omina poſcens. Par. *& meliora.*

460. Salientem ſanguine venam. Par. *ſaliente ſanguine.*

492. Ac vix ſuppoſiti Par. *At vix.*

513. Diſciſſos undis laniabant dentibus artus. Mark. *nudis laniabant oſſibus artus.*

GEORG. IV.

4. Totiuſque ordine gentis. Mark *totiuſque ex ordine.*

8 Sedes apibus ſtatioque petendae. Par. et Mark. *petenda.*

36. Liquefacta. Mark. *calefacta.*

39. Spiramenta linunt fucoque. Mark. *ſpiramenta fuco linunt.*

52. Sub terras Mark. *ſub terram.*

53. Saltus ſylvaſque. Mark *ſylvas ſaltuſque.*

88. Revocaveris ambo Par. et Mark. *ambos.*

190. Sopor ſuus occupat. Par. *ſuus ſopor.*

240. Suffire thymo. Par. *thymum.*

262. Ut mare ſollicitum etc. Hic verſus a Mark. abeſt.

281. Sed ſiquem. Par. *ſed ſiquidem.*

301. Multa reluctanti obſtruitur. Par. *obſtruitur.* Mark. *obruitur.*

311. Tenuemque magis magis. Par *tenuem magis ac magis.*

313. Erupere: aut ut etc. Mark. *erupere: vel ut* etc.

320. Hac adfatus voce parentem. Mark. *hac adfatus voce parentem eſt.*

337. Frugum et pecudum. Mark *pecudum & frugum.*

339. Cydippeque et Par. *Cydippe &* . .

357. Percuſſa. Mark. *perculſa.*

373. Effluit amnis Par. et Mark. *influit amnis.*

378. Pars epulis onerant menſas. Mark *pars onerant epulis menſ*

389. Et juncto bipedum curru. Mark. *evincto.*

399. Orando flectes. Par. *orando vinces.*

432. Diverſae in litore phocae. Mark. *diverſe in l.*

434 Ad tecta reducit. Mark. *in tecta r.*

438. Vix defeſſa ſenem paſſus. Mark. *vix defeſſa eſt ſenem paſſus.*

449. Lapſis rebus. Par. *laſſis.*

461 Implerunt montes. Mark. *colles.*

469 Ingreſſus maneſque adiit, regemque tremendum. Mark. *Ingreſſus manes adiit r. tr.*

482. Implexae crinibus angues Par. *amplexae crinibus angues.*

488. Subita incautum dementia cepit amantem. Par. *ſubito incautum &c.*

493. Stagnis auditus Averni Par. *Averni.*

503. Amplius objectam paſſus. Mark. *amplius objectam eſt paſſus.*

519. Et moeſtis late loca queſtibus implet. Mark. *loca late q. i.*

522. Diſcerptum latos juvenem ſparſere per agros. Mark. *Diſcerptum juvenem latos ſparſere per agros.*

526. Ac miſeram Eurydicen, Mark. *Amiſſam Eurydicem.*

530. Namque ultro adfata timentem. Mark. *namque ultro eſt adfata t.*

544. Ubi nona ſuos Aurora oſtenderit ortus. Mark. *Ubi nona ſuos Aurora reduxerit ortus.*

545. Placatam Eurydicen. ſequentem verſum *Et nigram mactabis ovem* etc. Par. et Mark. praetermittunt.

549. Monſtratas excitat aras. Mark. *monſtrataſque ex excitat aras.*

552. Ubi nona ſuos Aurora induxerat ortus. Mark. *Aurora reduxerat*.

556. Et ruptis effervere coſtis. Mark. *ac ruptis e. c.*

565. Carmina qui luſi. Mark. *Carmina quo luſi*.

566. Tityre, te patulae cecini ſ. t. f. Mark. *Tityre, te cecini patulae, ſ. t. f.*

AEN. I.

49. Aut ſupplex aris inponet honorem. Par. & Mark *imponit honorem*.

103. Fluctumque ad ſidera tollit; Par. *fluctuſque ad. ſ. t.*

115. Miſerabile viſu. Ita quoque ſcriptum in cod. Pariſ. ſed ſcalpro ſecunda ſyllaba erat deleta, ut eſſet *mirabile viſu*.

110. Hi ſummo in fluctu pendent; his unda &c. Mark. *ii ſummo in fluctu pendent; iis unda &c.*

156. Flectit equos. Ita quoque. Par. ſed et ſcalpro erant deletae, et repoſitum *x*, ut eſſet *flexit*.

174. Silici ſcintillam excudit. Par. *ſilicis ſcintillam exc.*

246. Vaſto cum murmure montis Mark. *magno cum m. m.*

262. Longius et volvens fatorum arcana movebo. Pariſ. *Longius evolvens*, ſed ſcalpro correctum, cum prius fuiſſet *& volvens* Mark. *ac volvens*.

270. Ab ſede Latini. Par. *a ſede*.

272. Tercentum annos. Mark. *tercent s annos*.

285. Servitio premet. Mark. *Imperio premet*.

287. Famam qui terminet aſtris. In Par. *m* ſcalpro erat deletum, ut eſſet *fama*.

311. Arboribus clauſam circum. Mark. *Arboribus circum clauſum*.

333. Vento huc et vaſtis fluctibus acti. Par. *vento huc vaſtis & fluctibus*.

337. Purpureoque alte ſuras. Par. *Purpureo alte ſuras*.

342. Summa ſequar faſtigia. Mark. *veſtigia*.

355. Trajectaque pectora ferro. Mark. *transfixaque pectora f.*

369. Quibus aut veniſtis ab oris. Mark. *quibus adveniſtis ab oris*.

389. Perge modo, atque hinc te reginae ad l. p. Mark. *Perge modo, teque hinc reginae ad l. p.*

394. Aetherea quos lapſa plaga etc. Mark. *aetherea quas forte plaga &c.*

401. Et qua te ducit via. Mark. *& qua te via ducit*.

413. Neu quis contingere poſſet. Par. *poſſit* Mark *ne quis*

424. Molirique arcem, et manibus ſubvolvere ſaxa. Mark. *molirius arcem ac manibus ſ. ſ.*

442. Laetiſſimus umbrae. Par. *laetiſſimus umbra.* et ſic fuiſſe revera patet ex gloſſa ſuperaddita *ſc. de*.

452 Quis jam locus Mark. *qui jam locus*.

460. Quae regio in terris. Par. *quas regio terris*, cum gloſſa *ſc. in*.

462. Sunt lacrimae rerum. Mark. *En lacrimas rerum*

463 Solve metus Mark *ſolve metum*.

505. Tum foribus Divae media teſtudine. Mark *tum foribus Divae in media teſt.*

508. Partibus aequabat juſtis, aut ſorte trahebat. Mark. in marg. pro *aut*; *haud*

512. Penituſque alias avexerat oras. Mark. in marg. *averterat*.

513 Perculſus Achates. Marck *percuſſus*.

562. Solvite corde metum. Mark. *Solvite corde metu*.

568. Nec tam averſus. Mark. *nec tam adverſus*.

572 His mecum pariter conſidere regnis. Mark. *conſiſtere*.

583. Claſſem ſocioſque receptos. Mark. *reductos*.

588 Reſtitit Aeneas. Mark. *conſtitit*.

599 Omnibus exhauſtos jam caſibus Mark. *copiis*.

627. O tectis juvenes ſuccedite noſtris. Mark. *a noſtris juvenes ſuccedite tectis*.

636. Munera laetitiamque Dei. Mark. *dies*.

645. Aſcanio ferat haec, ipſumque ad moenia ducat Mark. *ſecumque ad moenia ducat*.

668. Litora jactetur odiis Junonis. Par. nec non Mark. *Jactetur que*.

670 Hunc Phoeniſſa Dido tenet. Mark *Nunc Ph. D. t.*

682. Ne qua ſcire dolos, mediuſve occurrere poſſit. Mark. *Ne quis ſcire dolos &c.*

694 Complectitur umbra Mark. *amplectitur*.

704. Qui dapibus menſas onerent. Mark. *onerant*.

714 Et puero pariter doniſque movetur Par. *Et pariter puero doniſque m.*

719. Inſidat quantus miſerae Deus. Par. & Mark *Inſideat*.

724. Crateras magnos. Mark *Crateres*.

735. Et vos o coetum Tyrii celebrate. Mark. *Et vos, o Tyrii, coetum s.*

743 Unde hominum genus, & pecudes, unde imber Mark. *unde hominum genus & pecudum; unde imber*.

744. Arcturum pluviaſque Hyadas. *Arcturum Pleiadaſque Hyadas*.

AEN. II.

7. Ulyxei. Par. & Makr. *Ulyxi*.

12. Luctuque refugit. Mark. *luctumque refugit*.

56. Trojaque nunc ſtares. Par. *ſtaret*; ſed a manu recentiore.

64. Certantque illudere capto. Mark. *certatque ill. c.*

72. Poenas cum ſanguine poſcent. Mark. *poſcunt cum ſanguine poenas*.

76. Ille haec depoſita tandem formidine fatur. Omiſſus quidem in Par. ordine ſuo hic verſus; loco tamen pergameno veteri quoque manu erat additus.

77 Fuerit quodcumque. Mark. *fuerint quaecumque*.

88. Regnumque vigebat conſiliis. Additum ſupra *n*, ut eſſet, *regnum*.

90. Ulyxei. Par. & Mark. *Ulyxi*.

92. Adflictus vitam in tenebris luctuque trahebam. In Par. *m* in voce *vitam* abraſum ut eſſet, *Adflictus vita in tenebris &c.*

94. Fors ſi qua tuliſſet. Mark. *fors*.

95 Patrios unquam remeaſſem victor ad Argos. Mark *agros*.

168. Virgineas auſi divae. Mark. *Virgineas ſunt divae auſi*.

179 Secum advexere. Mark. *avexere*.

192. Sin manibus veſtris veſtram &c. Mark. *ſin veſtris manibus veſtrum &c.*

207. Sanguineae exſuperant undas. Par. & Mark. *ſanguineas ſuperant undas*.

253 Sopor feſſos complectitur artus Mark. *amplectitur*.

275 Exuvias indutus Achillei. Par *Achillis*, ut & in Mark. ſed in marg *Achillei*.

297. Adytis effert penetralibus ignem Par. *adfert*.

318 Panthus. Mark. *Pantheus*, & mox *Pantheu*.

321. Amens ad litora tendit. Par. & Mark. *ad limina tendit*.

328. Mediis in moenibus adſtans. Mark. *mediiſque in moenibus ad.*

329 Fundit equus, victorque Sinon incendia miſcet. Par. *Fudit equus, victor Sinon in m.*

341. Et lateri adglomerant noſtro. Par. *Et lateri glomerant noſtro*.

342. Illis ad Trojam forte diebus venerat. Mark. *illis qui Trojam forte &c.*

343. Caſſandrae incenſus amore Mark. *accenſus*.

346. Audierit. Ita quoque Par. ſed *a* ſupra additum. Mark *audierat*.

347 Conſertos audere in proelia. Mark. *conſertas*.

362. Aut poſſit lacrimis aequare labores. Mark. *aut lacrimis poſſit aeq. l.*

375. Nunc primum a navibus itis. Mark *nunc primum navibus itis*.

380 Preſſit humi nitens.

Mark. *gradiens*. ſed additum, aliter, *vitens*.

408. Et ſeſe medium injecit periturus in agmen Mark. *Et ſeſe medium jecit moriturus in agmen*.

430. Nec Apollinis infula. Par. *neque Apollinis infula*.

436 Jam gravior Pelias, & vulnere tardus Ulyxi. Par. *Ulyxei*. Mark. *tardus, vulnere Ulixis*.

441. Acta teſtudine. Mark. in margine, *atra*.

448. Decora alta parentum. Mark in margine *decora illa pat*.

462. Achaica caſtra. Mark. *Achaia caſtra*.

463. Aggreſſi ferro circum. Mark. *aggreſſi circum ferro*.

508. Limina tectorum, & medium in penetralibus hoſtem. Mark. *mediis penetralibus hoſtem*.

517. Divom amplexae ſimulacra ſedebant. Par. *tenebant*.

518. Juvenilibus. Par. *juvenalibus*.

533. Quamquam in media jam morte tenetur. Mark. *quamquam media jam morte tenetur*; ſed alia manu additum *in*.

539. Funere. Mark. *vulnere*: ſed alia manu, *funere*.

540. Satum quo te mentitis. Par. *ſatum a quo te mentiris*.

545. Conjecit. Mark. *projecit*.

556. Tot quondam populis terriſque. Mark. *tot populis quondam terriſque*.

561 Crudeli vulnere. Mark. *funere*; ſed alia manu, *vulnere*.

567. Jamque adeo ſuper unus eram &c. Hi ſequentes XXII. verſus, uſque ad *Cum mihi ſe, non ante &c* a codd. & Par. et Mark. aberant.

649 . Soliſque ſuo ſtant robore vires. Mark. *corpore*; ſed alia manu *robore*.

663. Natum. Par. *gnatum*.

664. Per ignes. Mark *hoſtes*; ſed alia manu, *ignes*.

666. Aſcanium, patremque meum etc. Mark. *Aſcanium Anchiſemque patrem*: ſed lineola inducta per vocem *Anchiſem*; et tum, *patremque meum*, ita ut eſſet, *Aſcanium patremque meum*.

667 Alterum in alterius mactatos. In Mark. vox *mactatos* inducta, et alia manu in marg. additum, *mactatum*.

671 Hic ferro accingor rurſus Par. *Hinc*.

683. Tactuque innoxia molli lambere flamma comas. Par. *mollis*, cum gloſſa *infantiles*. Mark. eodem modo *molles*.

697. Tum longo limite ſulcus dat lucem. Mark. *longo cum limite ſulcus d. l.* ſed alia manu additum, *tum longo* etc.

700. Qua ducitis. Mark. alia manu in marg *quos*.

709 Quo res cumque cadent. Mark. in margine alia manu, *eadem*.

716 Hanc ex diverſo. Mark. *e diverſo*.

719. Donec me flumine vivo abluero. Par. *Donec me in flumine*.

727. Adverſo glomerati ex agmine. Par. *examine*.

741. Animumque reflexi. Par. *animumve*: et ſic quoque Mark. ſed alia manu pro *ve*, *que*.

762. Dirus Ulixes. Mark *durus*.

774. Obſtupui. Par. *obſtipui*.

775. Tum ſic adfari. Mark *tunc*.

778. Nec te hinc comitem aſportare. Par. *nec te comitem hinc aſportare*.

786. Aut Graiis ſervitum matribus ibo. Mark. pro *aut*, alia manu *haud*.

793. Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago. Mark. *ter fruſtra compreſſa manus effugit imago*.

AEN. III.

4. Deſertas quaerere terras Mark. *diverſae quaerere terras*; ſed alia manu additum, *deſertas*.

12. Natoque Par. et Mark. *gnatoque*.

33. Ater et alterius ſequitur de cortice ſanguis. Mark. *alter*.

43. Aut cruor hic de ſtipite manat. Par. *haud*; ſed manu recentiori mutatum ex *aut*: & eadem mutatio in Mark.

47. Tum vero. Par. *Tunc*.

48. Obſtupui. Par. *obſtipui*: ut & Mark. ſed alia manu.

49. Cum pondere magno. Mark. *noſtro*. ſed in marg. *magno*.

65. Fas omne abrumpit. Par. *abrupit*.

73 Mari colitur medio. Par. *mari medio colitur*. & ſic Mark.

76. Gyaro celſa Mycono que revinxit. Par. *Mycono celſa Gyaroque revinxit*.

82. Anchiſen agnoſcit amicum. Par. *agnovit*.

88. Achillei. Par. *Achilli*.

94. A ſtirpe parentum. Mark *de ſtirpe*; ſed alia manu *a ſtirpe*.

108. Advectus ad oras. Mark *in oras*.

111 Mater cultrix Cybelae. Par. *Cybeli*.

127. Crebris freta conſita terris Par. & Mark. *concita*.

133. Pergameamque voco, & laetam &c. Par. abſque conjunctione. *Pergameamque voco. Laetam* &c.

162. Aut Cretae juſſit conſidere Apollo. Mark. *haud Cretae juſſit conſidere Apollo*.

170. Terraſque requirit Auſonias. Par. *Terraſque requirat Auſonias*.

172. Ac voce Deorum Mark. *& voce Deorum*.

189. Dicto paremus ovantes. Par. *dictis paremus ovantes*.

204. Erramus pelago. Mark. *vento* ſed in margine *pelago*.

224. In praedam partemque. Par. *In partem praedamque*.

230. Sub rupe cavata Arboribus clauſi circum. Par. *Arboribus clauſa circum*.

236. Per herbam. Mark *per herbas*.

241. Pelagi ferro foedare volucres. Mark. *ferro pelagi foedare volucres*.

269. Ventuſque gubernatorque vocabant. Mark *vocabat*.

293. Aſcendimus urbem Par. *aſcendimus*.

300. Claſſeſque & litora linquens. Mark *claſſemque & litora*.

314. Subjicio. Par *ſubicio*. & ſic paſſim.

319. Pyrrhin' connubia ſervas. Mark. *Pyrrhi connubia ſer*.

338. Aut quiſnam ignarum noſtris Deus appulit oris. Mark. *Aut quis te ignarum* &c.

354. Aulai in medio libabant. Par. *Aulai medio* &c.

363. Mihi proſpera dixit Relligio, & cuncti Mark. omiſſa copula, *mihi proſpera dixit Religio, cuncti*.

369. Hic Helenus, caeſis primum de more juvencis. Mark. *primum caeſis de more juvencis*.

376. Is vertitur ordo. Mark. *ſic vertitur ordo*.

380. Prohibent nam cetera Parcae Scire Helenum, farique vetat Saturnia Juno. Mark. *Prohibent nam cetera Parcae ſcire, Helenum farique vetat*, diſtinctione poſita ante *Helenum*.

399. Hinc & Naricii poſuerunt moenia Locri Par. *hinc*.

414. Haec loca vi quondam & vaſta convolſa &c. Mark. omiſſa copula. *Haec loca vi quondam vaſta convolſa ruina*.

416 Protenus. Par. *protinus*.

417. Venit medio vi pontus. Mark. *medio venit vi p*.

427. Piſtris. Par. & Mark. *Priſtix*.

455. Quamvis increpitent ſocii, & vi curſus in altum Vela vocet. Par. *vocent*

473. Fieret vento mora ne qua ferenti. Mark. *vento fieret mora*.

483. Auri ſubtemine Mark. *ſubtegmine*.

495. Nullum maris aequor arandum. Mark. *arandum eſt*.

496. Arva neque Auſoniae. Mark. *Arva nec Auſoniae*.

516. Pluviaſque Hiadas. Mark. *Pleiadaſque Hyadas*.

Digitized by Google

522. Obſcuros colles. Mark. *montes*.

524. Italiam laeto ſocii clamore ſalutant. Mark. *Italiam ſocii laeto clamore ſalutant*.

533. Portus ab Eoo fluctu curvatur in arcum. Par. *Euro fluctu*. & pro *curvatur*. Mark. *curvatus*.

535. Gemino demittunt brachia muro. Par. *dimittunt*.

536. Refugitque a litore templum. Par. *ab litore*.

553. Naviſragum Scylaceum. Par. & Mark *Scyllacerum*, per geminum. *ll*.

560. Primuſque rudentem contorſit. Par. *Primumque rudentem*.

564. Tollimur in caelum curvato gurgite. Par. *turbato gurgite*.

566. Ter ſcopuli clamorem inter cava ſaxa dedere. Mark. *ad concava ſaxa*.

571. Tonat Aetna. Par. *ſonat*.

581. Feſſum quoties mutet latus. Par *motat*.

587. Et Lunam in nimbo nox intempeſta tenebat. Mark. abſque praepoſitione *Lunam nimbo*.

594. Tegumen. Par. *tegimen*.

606. Si pereo, manibus hominum &c. Par. *Si pereo, hominum manibus*.

610. Haud multa moratus. Mark. *haud plura moratus*.

613. Ulixi. Mark. *Ulixei*.

621 Nec dictu affabilis ulli. Par. nec non Mark. *effabilis*.

632. Saniem eructans ac ſruſtra. Par. & Mark *& fruſta*.

648. Tremiſco. Par. *tremeſco*.

652. Hanc primum ad litora claſſem Conſpexi. Mark. *Proſpexi*.

661. Solamenque mali. Par manu recentiore hemiſtichium hoc ſupplet: *de collo fiſtula pendet*. Supplet nuoque Mark. & in margine additum; *In vetuſtiſſ. cod hoc hemiſtichium additum diverſa litterarum forma*.

663. Fluidum. Par. *fluvidum*.

665. Fluctus latera ardua tinxit. Mark. *ſtrinxit*. ſed in marg. *tinxit*.

674. Penituſque exterrita tellus Italiae. Mark *Trinacriae*, & in marg. al. *Italiae*.

684. Scyllam atque Charybdim Inter utramque viam. Mark. *Scyllae atque Charybdis*.

690. Talia monſtrabat. Mark. *talia mandabat*. ſed in marg. *monſtrabat*.

693. Plemmyrium. Par. & Mark. unico *m*, *Plemyrium*.

715. Veſtris Deus adpulit oris. Mark. *applicat*.

AEN. IV.

8. Unanimam adloquitur male ſana ſororem Par. *unanimem*.

11. Quem ſeſe ore ferens. Mark. *Quam*.

27. Ante pudor quam te violo, aut tua jura reſolvo. Mark. *violem & reſolvam*. ſed adſcriptum *a*.

28. Primus qui me ſibi junxit. Mark. *primum*.

39 Nec venit in mentem. Mark. *Non venit in mentem*.

46. Hue curſum Iliacas vento tenuiſſe carinas. Par *Hunc curſum*.

58 Legiferae Cereri. Mark. *Frugiferae*.

94. Tuque puerque tuus, magnum & memorabile nomen. Par. *numen*.

98. Quo nunc certamine tanto. Mark *diſcrimine*. ſed in marg. *certamine*.

99. Pacem aeternam, pactoſque Hymenaeos. Par. abſque enclitica, *Pacem aeternam pactos Hymenaeos*.

106. Regnum Italiae Libycas averteret oras. Par. *Libycas adverteret oras*.

138. Cui pharetra ex humero. Par. *Cui pharetra ex humero*.

144. Delum maternam. Mark. *Delon maternam*.

148. Fronde premit crinem. Mark. *crines*.

151. Invia luſtra. Mark. *ſaxa*. in marg. al. *luſtra*.

182. Tot vigiles oculi ſubter. Mark. *ſubſunt*.

184. Terraeque per umbram. Par. *umbras*.

198. Hammone. Par. *Ammone*.

214. Aenean in regna recepit. Mark. *Aenean in ſua regna recepit*.

225. Reſpicit urbes. Par. & Mark. *proſpicit urbes*.

228. Vindicat. Mark. *vendicat*.

229. Belloque frementem. Mark. *belliſque*.

231. Proderet ac totum. Mark. *& totum*.

241. Alias ſub triſtia Tartara mittit. Par. & Mark. *ſub Tartara triſtia*.

249. Et vento pulſatur & imbri. Mark. *Et caelo pulſatur*. ſed adſcriptum, *vento*.

253. Hinc toto praeceps ſe corpore ad undas miſit Mark. *hic*.

254. Quae circum litora. Mark. *circum quae littora*.

257. Litus arenoſum Libyae &c Materno veniens ab avo. Par. verſum, *Materno veniens ab avo*, praemittit.

260. Arces ac tela novantem conſpicit. Par. & Mark. *arces ac tecta novantem*.

279. Caelum & terras qui numine torquet. Mark *fulmine torquet*.

283. Quo nunc reginam ambire furentem Audeat affatu. Mark. *Quonam*.

284. Audeat affatu? quae prima exordia ſumat. Par. & Mark *& quae nunc exordia ſumat?*

288. Fortemque Cloanthum. Par. *fortemque Sergeſtum*.

320. Nomadumque tyranni. Par. *Numadumque*. Mark *Numidumque*.

356. Jove miſſus ab ipſo. Mark. *Jove miſſus ab alto*.

369. Num fletu ingemuit noſtro? num lumina flexit? Num lacrymas victus dedit? Mark. ſine interrogatione? *Non fletu ingemuit noſtro; non lumina flexit; non lacrymas victus dedit*.

382. Spero equidem mediis. Mark. *Spero equidem in mediis*.

395 Multa gemens &c. In Mark. hic verſus deſideratur.

408 Quis tibi tunc Dido. Par. & Mark. *Quis tibi tum Dido*.

410. Proſpiceres arce ex ſumma. Par. *Aſpiceres*.

414. Animos ſubmittere amori. Mark. *animum*.

419. Si potui tantum ſperare dolorem. Mark. *Si tantum potui ſperare dolorem*.

436. Quam mihi ſi dederis, cumulata morte relinquam. Mark. *Quam mihi ſi dederit*. & Par *cumulatam morte*.

439. Aut voces ullas. Mark. *Aut ullas voces*.

449. Perſentit pectore curas Par. *perſenſit*.

456. Non ipſi effata ſorori. Mark. *non ipſi effata ſorori eſt*.

471. Scaenis agitatus Oreſtes. Par. & Mark. *ſcenis*, abſque diphthongo.

473. Cum fugit Mark. *cum videt*.

476. Ac ſpem fronte ſerenat. Mark. *& ſpem fronte ſerenat*.

498. Monumenta. Par. & Mark. *monimenta*.

501 Tantus mente furores concipit, aut graviora timet. Mark. *haud graviora timet*.

520. Juſtumque memorque precatur. Mark. *ſanctumque memorque*; in marg. *juſtumque*.

528. Lenibant curas. Par. hunc verſum omittit.

535. Nomadumque. Mark. *Numidumque*.

539. Et bene apud memores. Par. *aut bene apud memores*.

540. Ratibuſve ſuperbis. Par. *ratibuſque ſuperbis*. Mark *ratibuſve ſuperbie*.

549 Objicis Par. *objicis*.

562. Quae circum ſtent te. Par. *quae te circum ſtent*.

Digitized by Google

ſtet.

564. Varioque irarum ſluctuat aeſtu. Mark. *variisque irarum concitat aeſtus*.

586. Ut primum albeſcere lucem Vid. Par. *cum primum*.

590 Abſciſſa Par. *abſciſa*.

594. Date vela. Par. *tela*.

596. Nunc te fata Inpia tangunt. Par *Jam te*.

611. Meritumque malis advertite numen. Par. *avertite*.

627. Quocumque dabunt ſe tempore vires. Mark. *quaecumque*.

640. Sic ait: illa gradum &c. Mark. *Dixerat, Illa gradum*. &c.

Gradum ſtudio celerabat anili. Par. nec non Mark. *anilem*.

645. Inrumpit limina. Mark. *prorumpit limina*.

646. Conſcendit furibunda rogos. Mark. *thoros*.

647. Non hos quaeſitum munus in uſus. Mark. *ſervatum*.

660. Juvat ire ſub ombras. Mark. *per umbras*. ſed in marg. *ſub*.

680. His etiam ſtruxi manibus. Mark. *his etiam manibus ſtruxi*.

684. Extremus ſiquis ſuper halitus errat. Par. eſſet. *eſſet*. ſed in marg. vel etiam, *errat*.

689. Stridit ſub pectore volnus. Par. *ſtridet*.

690. Cubitoque adnixa. Par. *cubituque*.

693. Tum Juno. Par. & Mark. *tunc Juno*.

698. Nondum illi &c. *Necdum illi*.

AEN. V.

13. Heu! quianam tanti cinxerunt aequora nimbi. Mark. *quinam tanti*.

18. Hoc ſperem Italiam contingere caelo. Mark. *hoc poſſim Italiam contingere vento*.

23. Quoque vocat. Mark. *Quaque vocat*

41. Excipit, ac feſſos. Mark *& feſſus*.

Feſſos opibus ſolatur amicis. In Par. additum o, ut ſit *amicos*.

49. Jamque dies, ni fallor. Par. ut & Mark. *niſi fallor*.

60. Urbe velint poſita. Mark. & Par. *velit*.

80. Salve, ſancta parens Par. *ſancte parens*. Mark. *magne*.

91. Inter pateras & levia pocula ſerpens. Mark. *repens*.

103. Subjiciont verubus prunas. Mark. *ſubjiciunt prunas verubus*.

112. Argenti aurique talentum. Par. & Mark. *talenta*.

116. Priſtin. Par. & Mark. *Piſtrin*.

126. A quo nomine Memmi. Mark *ſanguine*.

143. Roſtriſque tridentibus. Par. & Mark. *ſtridentibus*.

153. Conſequitur. Mark. *inſequitur*.

154. Priſtis. Par. *Piſtris*. ſic quoque ℣ 156. & 187. & etiam deinceps.

162. Huc dirige greſſum. Par. *curſum*, & ſic Mark.

192. Nunc illas promite vires. Mark. *n. veſtras pr. v.*

235. Quibus imperium eſt pelagi. Mark. *quibus imperium pelagi eſt*.

257. Saevitque canum latratus in auras. Mark. *ad auras*.

261. Sub Ilio alto. Mark ſub *Ilion altum*.

269. Evincti tempora taenîis. Par. & Mark. *tenis*.

271. Amiſſis remis &c. Verſus hic abetat in Markiano.

274. Aerea. Par. *aenea*.

275. Seminecem liquit ſaxo. Mark. *ſeminecem ſaxo liquit*.

281. Vela facit tamen. Mark. *Vela tamen facit*.

296. Amore pio pueri, quos deinde ſecutus. Par. *& quos deinde ſ.*

299. Tegeaeae ſanguine gentis, Par. *Tegeae de ſanguine gentis*.

325. Incumbens humero. Par. *humeris*.

327. Statio extremo. Mark. *ſpatio exacto*.

330. Fuſus humum. Mark. *fuſus humi*.

333. Sacroque cruore. Mark. *craſſoque cruore*.

335. Nam ſeſe oppoſuit Salio. Mark. *ſeſe objecit*.

346. Qui ſubiit palmae. Mark. *Qui pugnae ſubiit*.

356. Ni me, quae Salium Par. *Ni me, quae & Salium*.

380. Excedere palma. Par. & Mark. *excedere pugnae*.

394. Non laudis amor. Mark. *laudis honos*.

396. Effoetae in corpore vires. Mark. *effoeto in corpore vires*.

399. Pulchroque juvenco. Par. *pulchroue*.

413. Sparſoque infecta cerebro. Par. *fractoque inſperſa cerebro*.

470 Ore ejectantem. Mark. *reluctantem*.

478. Qui donum adſtabat pugnae. Mark. *Qui donum pugnae adſt*.

480. Illiſit in oſſa cerebro. Mark. *illiſit in ora cerebro*.

485. Proteuus. Par. *protinus*.

489. Quo tendant ferrum. Mark. *Quo ferrum tendant*.

493. Quem modo &c. Mark. *Poſtmodo*.

496. Qui quondam juſſus. Mark. *Qui juſſus quondam*.

498. Galeaque ima ſubſedit. Mark. *galea atque ima*.

512. Malo pendebat ab alto. Mark. *modo pendebat ab alto*.

518. In aſtris aetheriis. Par. *aeriis*.

Refert delapſa ſagittam. Mark. *tenet*.

522. Subitum objicitur &c. Par. *ſubito objicitur*.

524. Terrifici. Mark. *fatidici*.

538. Ferre ſui dederat monumentum. Mark. *eſſe*.

539. Cingit viridanti tempora lauro. Mark. *velat*.

551. Longo decedere circo Mark. *deducere*.

558. It pectore ſummo Flexilis obtorti per collum circulus auri. Par. *Et pectore ſummo per collum it circulus a.*

571. Sidonio eſt invectus equo. Mark. *Sidonioque invectus equo*.

573. Caetera Trinacriis pubes ſenioris Aceſtae fertur equis. Par. *Cetera Trinacriae pubes &c.*

575. Gaudentque ruentes Dardanidae. Par. & Mark. *tuentes*.

586. Et Terga fuga nudant. Par. & Mark. *Terga fugae nudant*.

590. Mille viis habuiſſe dolum, qua ſigna ſequendi falleret. Mark. *Mille dolis habuiſſe viam, quae ſigna ſequendi falleret*.

592. Haud alio Teucrum nati veſtigia curſu Impediunt. Par. *aliter*.

595. Carpathium Libycumque ſecant, luduntque per undas. In Par. poſtrema hujus verſus pars, *luduntque per undas*, deſideratur, ita ut ſit hemiſtichium.

605. Hinc primum Fortuna fidem mutata novavit. Par. *Hic*.

630. Hic Erycis fines fraterni. Mark. *Hic fraterni Erycis fines*.

649. Vel greſſus eunti. Par. & Mark. *euntis*.

Tum vero attonitae monſtris, actaeque furore. Mark. *monſtriſque*.

679. Excuſſaque pectore Juno eſt. Par. *Excuſſaque pectore Juno*.

681. Udo ſub robore vivit. Mark. *udo ſub cortice*.

689. Da flammam evadere claſſi. Par. *claſſis*. accuſativo ſcil. caſu.

690. Nunc pater. Mark. *Jam pater*.

692. Si mereor, demitte, Par. & Mark. *dimitte*.

696. Ruit aethere toto Turbidus imber aqua. Par. *aquam*.

712. Hunc cape conſiliis ſocium. Par. & Mark. *conſilii*.

715. Ac feſſas aequore matres. Mark. *Et*.

716. Et quidquid rerum invalidum. Mark. *Et quidquid rerum invalidi*.

719. Talibus incenſus dictis.

ctis. Mark. *curis*.

720. In curas animum diducitur omnia. Par. *animo deducitur*.

722. Viſa dehinc caelo facies delapſa. Mark. *Viſa dehinc facies caelo del.*

730. Atque aſpera cultu Debellanda. Mark. *horrida cultu*.

733. Congreſſus pete. Par. & Mark. *Complexus pete*.

742. Aut quis te noſtris complexibus arcet. Mark. *Aut quiſnam mihi te complexibus arcet*.

751. Nil magnae laudis egentes. Mark. *agentes*.

760. Veneri Idaliae. Mark. *Veneri Iliadae*.

761. Ac lucus late ſacer. Mark. *late lucus ſacer*.

768. Non tolerabile nomen. Mark. *caelum*.

773. Caedere deinde jubet, ſolvique. Mark *Caedi*.

775. Stans procul in prora. Par. *ſtans celſa in puppi*.

776. Porricit in fluctus, ac vina. Par. & Mark. *Proicit in fluctus, & vina*.

785. Exediſſe nefandis orbem odiis. Mark. *excidiſſe*.

786. Poenam traxe per omnem. Mark. *traxiſſe*.

806. Impingeret agmina muris. Mark. *immitteret*.

819. Effundit habenas. Mark. *perfundit*.

821. Sub axe tonanti. Mark. *ſonanti*.

826. Panopeaque virgo. Mark. *Panopeia*.

827. Neſaee. Par. *Niſaee*. Mark *Niſeo*.

837. Laxabant membra quiete. Par. & Mark. *laxarant*.

842. Funditque has ore loquelas. Mark. *fuditque*.

850. Fallacibus auſtris. Par. *auris*.

860. Ac ſocios. Mark. *&*.

862. Non ſecius. Mark. *non ſegnius*.

AEN. VI.

7. Abſtruſa in venis ſilicis. Mark. *ſcilicem*.

11. Antrum immane petit. Mark. *ſubit*.

17. Chalcidicamque levis ſuperadſtitit arcem. Par. *Chalcidicaque arce*.

20. Lethum Androgeo. Mark. *Androgei*.

21. Quotannis. Par. *quot annis*, ſeparatim.

24. Monumenta. Par. *monimenta*. & ſic alibi.

32. Protenus omnia. Par. & Mark. *protenus omne*.

33. Per dura cucurrit oſſa tremor, funditque. Mark *fuditque*.

69. Solido de marmore templum Inſtituam. Par. & Mark. *templa*.

71. Magna manent regnis penetralia noſtris. Mark. *noſtris penetralia regnis*.

73. Meae genti ponam. Mark. *imponam*.

74. Foliis tantum ne carmina mandens. Mark. *tantum foliis* &c.

84. Sed terrae graviora manent. Par. *terra*. Mark. *terris*.

85. Sed non et veniſſe volent. Mark. abſque *&*.

91. Uſquam aberit, cum tu ſupplex. Mark. *Nuſquam aberit, tum tu ſup.*

96. Qua tua te fortuna ſinet. Par. et Mark. *quam*.

102. Ut primum ceſſit furor. Mark *ut tandem*.

105. Omnia praecepi. Mark. *percepi*.

119. Arceſſere. Mark. *accerſere*.

126. Tros Anchiſiada facilis deſcenſus Averno. Par et Mark. *Anchiſiade*, et *Averni*.

141. Decerpſerit arbore foetus. Par. et Mark. *diſcerpſerit*.

153. Ea prima piacula ſunto. Mark. *haec prima*.

154. Lucos Stygios, regna invia. Mark. *Lucos Stygis, & regna*.

159. Paribus curis veſtigia figit. Mark. *paribus figit veſtigia curis*.

182. Avolvunt. Mark. *advolvunt*.

183. Triſti tum corde volutat. Mark. *cum corde*.

197. Diva parens. Mark. *alma*.

209. Sic leni crepitabant bractea vento Mark. *ſub leni crepitabat*.

222. Conjiciunt. Par. *coniiciunt*.

223. Subjectam more parentum Averſi tenuere facem. Mark. *ſubjecti more parentum t. f.*

242. Unde locum Graji dixerunt nomine Aornon. Hic verſus aberat a codice Pariſienſi, ſed alia manu in margine additus. In Mark. erat *Avernum*.

249. Suſcipiunt. Par. *ſuccipiunt*.

253. Pingue ſuper oleum infundens. Par. *Pingue ſuperque oleum fundens*.

268. Per umbram. Par. *umbras*.

282. Brachia pandit. Mark. *tendit*.

283. Somnia vulgo. Mark. *paſſim*.

319. Vel quo diſcrimine Mark. *quove diſcrimine*.

320. Verrunt. Mark. *vertunt*.

323. Cocyti. Mark. *Cocyti*.

325. Inops inhumataque turba eſt. Par. abſque verbo ſubſtantivo.

352. Non ullum pro me tantum cepiſſe dolorem. Mark. *Non ullum tantum pro me ſumpſiſſe dolorem*.

357. Summa ſublimis ab unda. Mark. *ſublimis in unda*.

364. Per ſpem ſurgentis Iuli. Par. & Mark. *per ſpes*.

366. Injice. Par. *Inice*. ut paſſim in ſimilibus.

384. Gaudet cognomine terra. Par. & Mark. *terrae*.

420. Objicit. Par. & Mark *obicit*.

442. Crudeli tabe peredit Mark *morte*.

446. Vulnera. Mark. *funera*.

469. Averſa. Par. *adverſa*.

476. Proſequitur lacrymans longe, & miſeratur euntem. Mark. *Proſequitur longe lacrymas & miſeratus amantem eſt*.

482. Quos ille omnes longo ordine cernens. Mark. *circum*.

495. Deiphobum videt, & lacerum. Par. *Deiphobum vidit lacerum*.

509. Atque hic Priamides. Par. & Mark. *Ad quae haec Priamides*.

512. Monumenta. Par. *monimenta*. & ſic paſſim.

532. Te qui vivum caſus Attulerint. Mark. *attulerit*.

540. Partes ubi ſe via findit in ambas. Mark. *ſcindit*. & ſequens verſus in eodem deſideratur.

561. Qui tantus plangor ad auras. Par. & Mark. *quis*.

580. Titania pubes. Mark. *proles*.

591. Et non imitabile fulmen. Mark. *& inevitabile*.

594 Immani turbine adegit. Mark. *corpore*.

595. Per tota novem cui jugera corpus. Mark. *cui tota novem per jugera*.

597. Roſtroque immanis vultur obunco. Mark. *adunco*.

606. Contingere menſas. Par. *menſam*.

609. Et fraus innexa clienti. Mark. *aut fraus*.

617. Deſtricti. Par. *diſtricti*.

638. Vireta. Par. *vireſta*.

640. Largior hic campos aether, & lumine veſtit purpureo. Mark. *Largior hic aether campos*. Par. *de lumine*.

652. Stant terra defixae haſtae. Par. *terrae*.

668. Humeris exſtantem ſuſpicit altis. Mark. *oculis extantem ſuſp.*

674. Prata recentia. Mark. *virentia*.

679. Convalle virenti. Mark. *in valle*.

680. Incluſas animas. Mark. *illuſtres*. & pro *ſuperumque ad lumen*, habet *limen*.

687. Tuaque ſpectata parenti pietas Par. &

Mark. *expectata*.

712. Complerint agmine ripas. Par. *complerent*.

723. Suſcipit Anchiſes. Mark. *ſuſpicit*.

734. Diſpiciunt. Par. & Mark. *deſpiciunt*.

747. Aurai ſimplicis ignem. Pa.. & Mark. *aurae*.

754. Unde omnis longo ordine poſſit adverſos legeia. Par. *paſſet*.

772. Atque umbrata gerunt, &c. *Atqui*.

775. Laude pudicitiaa celebres, addentque ſuperbos. Hic verſus neque in Par. nequa Mark. extat.

780. Viden' ut geminae ſtant vertica criſtae. Mark. *ſtent*.

807. Virtute axtendere vires. Par. *virtutem extendere factis*; verum poſtrema vox correcta in *fatis*.

830. Quantas acies ſtragemque ciebunt. Mark. *ſtragelque*.

336. Projice. Par. *proice*.

838. Victor aget currum. Par. & Mark. *currus*.

845. Vel te ſulco, Serrane, ſerentem. Mark. *vel te ſulcos, Serrane, ſer*.

846. Quo feſſum rapitis, Fabii Mark. in margine *geſſum*

893. Pacique inponere morem. Par. & Mark. *paciſque*.

865. Quantum inſtar in ipſo. Par et Mark. *quantum inſtar in ipſo eſt*.

887. Sic tota paſſim regione vagantur. Mark *ſic paſſim tota*.

898. His ubi tum natum. Par. *his ibi tum*.

AEN. VII.

4. Signant. Par. *ſignat*.

7. Portumqua relinquit. Mark. *reliquit*.

8. Nec candidaeurſus Luna negat. Par. *curſum*.

31. Voiticibus. Par. *verticibus*.

65. Hujus apes ſummum denſae. Mark. *apes denſae ſummum*.

denſae. Mark *apes denſae ſummum*.

76. Tum fumida umine fulvo. Mark. *fluvida*.

78. Id vero, horrendum. Par. et Mark. *Hoc vero*.

80. Sed populo magnum. Mark. *ſed magnum populo*.

99. Ab ſtirpe. Par. *a ſtirpe*.

100. Sol utrumque recurreos aſpicit Oceanum. Mark. *Sol uterque*.

109. Adorea liba per herbam. Per. *herbas*.

110. Jupiter ille monebat. Par. *Jupiter ipſe*.

123. Fatorum arcana reliquit. Mark. *fatorum arcana canebat*.

138. Noctiſque orientia ſigna. Mark. *torrentia*.

145. Didirur. Mark *dedītur*. in Par. alio atramento *i* mutatum erat in *e*.

173. Hic ſceptra accipere. Par. *Hinc*.

175. Hae ſacris ſedes epulis. Mark. *ſacrae ſedes epulis*.

207. Penetratit. Par. *penetravit*.

211. Numero Divorum altaribus addit. Par. *numerum*.

224. Concurrerit orbis. Mark. *concurritur*.

232. Tantique aboleſcet gratia facti. Par. et Mark. *tantive*.

236. Multi nos populi, multae etc. Mark. *& multae*.

255 Hunc illum. Mark *hinc illum*.

268. Munara nec ſperno; non vobis etc. Mark. *nec vobis*.

264. Sociuſva vocari. Par. *Sociuſque*, ſed *que* factum ex *ve*.

270 Generos externis ad fora ab oris. Mark. *nam fore ab oris*.

279. Tecti auro. Mark. *ſtrati*.

288. Claſſemque ex aethera longo atc. Par. *longe*.

294. Num Sigeis occumbere campis. etc. Mark. hoc loco, ut et duobus ſequentibus, pro *num* habet *nam*.

299. Odiis aut exſaturata quievi. Par. et Mark. *haud exſaturata* & et pro *quievi*, Mark. *quierunt*.

307. Quod ſcelus aut Lapithas tantum, aut Calydona merentem. Par. et Mark. *Lapithis tantum, aut Calydone merente*.

313. Non dabitur regnis, eſto. Par. *non dabitur, eſto, regnis*.

324. Luctificam Alecto Dirarum et Mark. *lethificam Alecta et Dirarum*.

339. Disjice. Par. *diſice*.

356 Toto percipit pectora flammam. Par. *flammas*.

358. Super nata lacrymans Phrygiiſque hymenaeis. Par. *ſuper natae*.

361. Quam primo aquilone relinquet. Par. *quamprimum*.

379. Quam pueri magno in gyro. Par. *in magno gyro*.

383 Non curſu ſegnior. Mark. *nec*.

386. Majus adorta neſas. Mark. *adorſa*.

387. Evolat, et natam atc. Hic verſus Mark. ſequenti poſtponitur.

400 Audite, ubi quaeque, Latinae. Mark. *ubicumque*.

409 Quam dicitor urbem etc. Mark. *Qua dicitur urbem* atc.

414. Jam mediam nigra capiebat nocte quietem. Par. *Jam media*.

426. Tyrrhenas, i, ſterne acies. Mark. *Tyrrhenas proſterne*.

430. Et Phrygios. Par. abſque *&*.

436. Invectas Thybridis alveo. Par. *undam* pro *alveo*.

44. Bella viri pacemque gerant. Par. *gerent*.

456. Atro lumine. Mark. *alto*.

457. Fumantes. Mark. *flammantes*.

459. Perſudit. Par. *perfundit*. Proruptus corpore ſudur. Mark. *praeruptus*.

475. Dum Turnus Rutolos animis. Par. *dum Turnus animos Rutulis*.

479. Cocytia. Mark. *Cocytia*.

493. Rabidaa canes. Par. et Mark. *cupidae*.

500. Nota intra tecta. Mark. *enter tecta*.

502. Tectum omne replebat. Par. *replevit*.

505. Olli. Par. *illi*.

523. Non jam certamine agreſti, Mark. *nec jam*.

526. Horreſcit ſtrictis ſeges anſibus. Mark. *triſtis ſeges*.

527. Lucem ſub nubila jactant. Par. et Mark *ſub lumine*.

535. Dum paci medium ſe offert. Mark. *pacis medium*.

555. Talia connubia. Par. et Mark. *conjugia*.

562. Cocytique. Mark. *Cocytique*.

566. Urguet utrimqua latus. Mark. *utrumque*.

569. Monſtratur. Par. *monſtrantur*.

581. Terras caelumqua. Mark. *caelum terraſque*.

575. Crimine caedis at igni. Par *& ignis*.

579 Limine pelli. Mark *limite*.

587. Ut pelagi rupes magno. Mark. *ut pelagi magno rupes*.

521. Caecum exſuperare poteſtas conſilium. Mark. *coeptum*.

593. Auraſque pater teſtatus inanes. Mark. *teſtatur*.

600. Protenus. Par. *protinus*.

608. Sacri formidine Martis. Mark. *belli*.

609. Claudunt. Par. *cludunt*.

622. Ferratos rupit Saturnia poſtes. Mark. *ferratas portas*.

626. Spicula lucida tergunt. Par. *tergent*. Mark. *torquent*.

666. Tegumen. Par. *tegimen*.

667. Impexum. Par. *implexum*.

670 Moenia linquunt. Mark *limina*.

678. Nec Praeneſtinaa. Mark. *non*.

681. Legio lata comitatur. Mark. *late legio*.

695. Aequoſque Faliſcos. Mark. *curruſque*.

73. Nec quiſquam atc. putet. Par. *Ne*.

709. Poſtquam in partem data Roma. Par. *poſtquam partem*, omiſſa praepoſitione.

712. Roſea rura Velini. Mark. *calcida*.

722. Pulſuque pedum tramit

Digitized by Google

mit excita tellus. Par. & Mark. *conterrita*.

736. Patris ſed non & filius arvis. Par. *patris*.

737. Ditione premebat Mark. *tenebat*.

740. Deſpectant moenia Abellae. Par. & Mark. *moenia Bellae*.

750. Marruvia de gente. Par. *Marrubia*.

759. Anguitiae. Par. *Angitiae*.

781. Haud ſecius. Mark. *ſegnius*.

799. Jupiter Anxurus. Par & Mark. *Anxirus*.

805. Calathiſve Minervae Mark. *calathiſque*.

AEN. VIII.

54. Increbeſcere. Par. & Mark. *increbreſcere*.

28. Cum pater. Mark. *tum*.

35. Tum ſic adſari. Mark. *tunc*.

42. Ne vana putes haec fingere ſomnum. Mark. *hunc*.

60. Iramque minaſque. Par. *iraſque minaſque*.

62. Supplicibus ſupera votis. Mark. *donis*.

75. Quocumque ſolo pulcherrimus exis. Mark. *loco*.

85. Cum grege ſiſtit ad aram. Mark. *aras*.

93. Pictaſqite ionare. Mark. *pictas lunare*.

200. Res inopes Euandrus habebat. Mark. *Euander*.

210. Dardaniae veniſſe duces. Par. & Mark. *nivos*.

521. Percuſsus. Par. *perculſus*.

523. Adloquere, ac noſtris & Mark. *& noſtris*.

541. Idem Atlas generat. Mark. *genuit*.

544. Tentamenta. Par. & Mark. *temptamenta*. Pro *me me ipſe*. Mark. *memet ipſe*.

219 Protenus. Par. *protinus*.

164. Et dextrae conjungere dextram. Mark. *dextram conjungere dextrae*.

167. Chlamydemque auro dedit intertextam. Par. *chlamydemque auro dedit intertexto*.

172. Auxilio laetos dimittam. Mark. *tutos*.

185. Rex Euandrus ait. Mark. *Euander*.

187. Veterum ignara. Par. *veterumve*.

225. Aerii curſu petit ardua montis. Par. & Mark. *aetherii*.

225. Ruptiſque immane catenis. Mark. *ruptis*, abſque copula.

227. Objice. Par. & Mark. *obice*.

231. Tentat. Par. et Mark. *temptat*.

234. Speluncae dorſo inſurgens. Mark. *incumbens*.

244. Infernas reſeret ſedes, et regna. Mark. *aperit ſedes, ac regna*.

246. Trepidentque immiſſo lumine. Mark. *trepident*.

272. Et erit quae maxima ſemper. Mark. *& erit quoque*.

298 Nec te ullae facies. Mark. *Non te*.

304. Adjiciunt. Par. et Mark *adiciunt*.

306. Exin. Mark. *Ex hinc*.

312. Monumenta. Par. *monimenta*, ut paſſim.

353 Rex Euandrus. Pariſ. *Euander*.

324. Aurea quae perhibent. Pariſ. et Mark. *Aureaque ut perhibent*.

328. Tum manus Auſonia. Par. *Auſoniae*.

361. Laotis mugire Carinis. Mark. *latis cave nis*.

373. Aſpirat amorem. Mark. *inſpirat*.

383. Te filia Nerei. Par. *Neri*.

390. Labefacta per oſſa. Mark. *calefacta*.

394. Devinctus amore. Par. *devictus*.

396. Quo tibi, Diva, mei, Mark. *Quid tibi, Diva, mei*.

397. Fas nobis Teucros armare. Par. *Teucros nobis armare*.

401. Quidquid in arte mea poſſum promittere curae. Par. *poſſunt*.

402. Liquidove poteſt electro. Mark. *poteſtur*.

416. Inſula Sicanium juxta latus. Mark. *Sicanum*.

419. Validique incudibus ictus. Mark. *validiſque incudibus*.

420. Gemitum. Mark. *ſonitum*.

423. Hoc tunc Ignipotens caelo deſcendit ab alto Mark. *huc*, ſed alia manu.

428. Dejicit. Par. *deicit*.

431. Fulgores nunc terrificos. Mark. *horrificos*.

434. Marti curruſque rotaſque volucres Inſtabant. Mark. *inſtaurant*.

440 Et huc advertite mentem. Par. *ad huc*. Mark. *atque huc*.

456 Sub culmine. Par. & Mark. *culmine*.

457. Conſurgit ſenior. Mark. *confeſtim ſurgit*.

459. Tum lateri. Mark. *tunc*. & pro *Tegeaeum*, *Tegaeum*, quomodo Pariſ.

462. Procedunt. Pariſ. & Mark. *praecedunt*.

468. Rex prior haec Mark. addit *ait*.

474. Murum circumſonat armis. Mark. *bellum circumſonat*.

512. Et generi fatum indulget. Par. *fata indulgent*.

520. Defixique ora tenebant. Mark. *defixaque ora*.

527. Fragor increpat ingens. Mark. *inſonat*.

528. Inter nubem. Mark. *nubes*.

529 Pulſa tonare Par. *ſonare*.

530. Obſtupuere. Par. *obſtipuere*.

542. Herculeis ſopitas ignibus aras. Mark. *Herculeas ſopitis ignibus aras*.

544. Laetus adit, mactant. Par. *mactat*.

569. Umquam. Par. *uſquam*.

580. Dum curae ambiguae, dum ſpes incerta futuri. Mark *Dum ſpes ambiguae, dum cura incerta futuri*.

582. Complexu. Mark. *amplexu*.

567. Caeritis amnem. Mark *Ceretis*.

603. Tarcho & Tyrrheni. Mark. *Tarchon*.

650. Ut procul. Mark. *Et procul*.

619. Interque manus & brachia verſat. Mark. *interque manus ſua brachia*.

652. Vinclis innaret Cloelia ruptis. Mark. *ruptis innaret Cloelia vinclis*.

659. Ollis. Mark. *illis*.

660. Virgatis lucent ſagulis. Mark. *virgatis ſagulis lucent*.

661. Duo quiſque Alpina coruſcant Geſa manu. Mark. *duo cuique*.

665. Extuderat. Mark. *excuderat*.

687. Viteſque Orientis. Mark. *vires Orientis*, abſque copula:

690. Roſtriſque tridentibus. Par. *roſtris ſtridentibus*.

694. Teliqne volatile ferrum. Par. & Mark. *teliſque*.

704. Arcum intendebant. *arcu*.

724. Hinc Nomadum gentes. Par. *hinc*; ut etiam ſequente verſu.

728. Indomitique Dahae. Mark. *Darae*.

731. Attollens humero. Mark. *humeris*.

AEN. IX.

9. Sedemque petit Euandri. Par. & Mark. *petivit Evandri*.

11. Lydorumque manum collectos armat agreſtes. Par. *Lydorumque manum et collectos armat*. Mark. *Lydorumque manum collectoſque armat*.

13. Et turbata arripe caſtra. Mark. *turbataque arripe caſtra*.

17. Suſtulit & tali. Par. & Mark. *ac tali*.

20. Video medium diſcedere caelum. Mark. *medio video*; tum pro *diſcedere*, *diſcindere*, ut & Par.

29. Vertitur arma tenens. Hic verſus & in Pariſ. & Mark. deſideratur.

33 Hic ſubitam nigro &c. Mark. *ſubito nigro*.

38. Eja. Par. *heia*.

42. Struere auderent aciem. Par. *acies*.

51. Ecquis. Mark. *& quis*.

52 Jaculum intorquens. Mark. *torquens*.

53. Campo ſeſe arduus infert. Mark. *campis*.

54. Clamore excipiunt. Par. & Mark. *clamorem*.

65. Muros & caſtra tuenti. Mark. *petenti*.

66. Igneſcunt irae, & duris. Mark. omittit copulam.

67. Tentet. Pariſ. & Mark. *temptet*.

67. Tantos ratibus quis depulit ignes. Par. *tantis ratibus*.

94. Quid petis iſtis. Par. *qui petis*.

102. Doto. Par. & Mark. *Clato*.

120. Quot prius aeratae &c. Par. hunc verſum omittit Mark. vero ſequentem huic praemittit.

129. Non tela nec ignes. Par. & Mark. *neque ignes*.

135. Sat fatis Venerique datum. Par. *datum eſt*.

141. Genus omne peroſos. Par. & Mark. *peroſum*.

145. O lecti. Par. *electi*

155. Decumum. Pariſ. & Mark. *decimum*.

156. Pars acta diei. Mark. *diei eſt*.

161. Rutulo muros qui milite ſervent. Par. *Rutuli*.

163. Purpurei criſtis juvenes. Mark. *purpureis criſtis*.

185. An ſua cuique Deus fit dira cupido. Mark *ſit*.

190. Percipe porro. Mark. *perſpice*.

194. Si tibi, quae poſco, promittunt. In Par. ſupra *tibi* ſcriptum *D.i*.

197. Obſtupuit. Par. *obſtipuit* & pro *percuſſus*. Mark. *perculſus*.

202. Argolicum terrorem. Mark. *terrorem Argolicum*.

220. Loco ſententia ſedit. Par. *cedit*. Mark *ceſſit*.

225. Ipſe comes. Mark. *ille*.

226. Et delecta juventus. Mark. abſque copula.

227. Conſilium ſummis regni de rebus habebant. Mar *agebant*.

236. Somno vinoque ſoluti. Mark. *ſepulti*.

237. Conticuere. Par. *procubuere*.

241. Ad moenia. Par. *& moenia*.

244. Primam ſub vallibus urbem. Par. *ſub moenibus*.

247. Dii patrii, quorum ſemper ſub numine. Mark *Dii patrii indigetes, quorum*.

252. Pro laudibus iſtis. Mark *pro talibus auſis*.

274. Campi quod rex habet. Mark. *campos quos rex habet*.

283. Haud adverſa. Par. & Mark. *aut*

299. Caſus factum quicumque ſequantur. Par. & Mark. *ſequentur*.

303. Sic ait illacrymans &c. Mark. *ſic ait & lacrymans*.

312. Patri portanda dabat mandata. Mark. *mandata dabat portanda*.

314. Noctiſque per umbram Mark. *umbras*.

323. Haec ego vaſta dabo. Mark. *vaſtabo*.

326. Toto proflabat pectore ſomnum. Mark. *perflabat*.

329. Inter tela jacentes. Mark. *lora*.

332. Reliquit. Par. *relinquit*.

337. Protenus. Par. *protinus*.

341 Fremit ore cruento. Mark. *& fremit ore cruento*.

342. Incenſus & ipſe. Mark. *ille*.

348. Et multa morte recepit. Mark. *multaque in morte reduxit*.

351. Ubi ignem. Par. *ibi*.

363. Pugnamque poriti. Par. & Mark. *pugnaque*.

381. Propinquabant caſtris murosque ſubibant. Mark. *portis*.

380. Abitum cuſtode coronant. Par. *aditum*.

391. Quave ſequar. Mark. *quave*.

403. Et ſic voce precatur. Mark. *forte*. & Par. *precatus*.

411. Diverberat umbras. Mark. *auras*, & pro *conjicit*. Par. & Mark. *conicit*.

432. Tranſabiit coſtas. Par. *tranſadigit*.

444. Exanimem amicum. Mark. *exanimum*.

451. Volſcentem exanimum. Par. *exanimem*.

471. Ora virum praefixa movebant. Par. & Mark. *videbant*.

476. Excuſſi. Mark. *diſcuſſi*.

480. Caelum dehinc. Mark. *Dehinc caelum*.

481. Tunc illa ſenectae ſera meae requies. Par. *ille*.

486. Nec te tua funera mater. Mark. *nec ego tua*.

492. Hoc ſum terraque marique ſequuta. Mark *haec*.

500. Illam incedentem. Par. ſequentem verſum huic praeponit.

514. Ferre libet. Pariſ. & Mark. *ferre juvat*.

517 Quae ſtravit Rutulos late. Mark. *late Rutulos*.

524. Scalas in moenia poſcit. Par. *ad moenia*.

529. Et meminiſtis enim. Par. hunc verſum omittit.

530. Vaſto ſuſpectu. Mark. *conſpectu*.

536. Flammam adfigit lateri. Mark. *aſtrinxit*.

553. Injicit. Par. *inicit*.

562. Revellit. Mark. *revulſit*.

579. Laevo infixa eſt lateri manus. Par. *adfixa eſt*.

584. Eductum. Mark. *productum*.

603. Ab ſtirpe. Par. *a ſtirpe*.

604. Saevoque gelu duramus. Par. *duraque gelu*.

631. Fatiſer arcus. Par. & Mark. *letbifer*.

632. Effugit horrendum ſtridens adducta. Par. *Et fugit horrendum ſtridens elapſa*.

634. Trajicit. I, verbis virtutem illude. Par. et Mark. *Trajecit*. *verbis*.

658. Cum. Mark *tum*.

646. Formam tum vertitur oris. Par. *forma*.

643. Tum comitem. Par. *hunc*.

651. Crines albos. Mark *flavos*.

662. In certamina. Par. *ad certamina*.

674. Abietibus juvenes patriis et montibus aequos. Par. *abietibus patriis juvenes*.

680. Sive Padi. Mark *ſeu Padi*.

684. Aquicolus. Par. *Aquicolus*. Mark *Equiculus*.

699. Stomachoque infixa ſub altum pectus abit. Mark. *ſub alto*.

706. Nec duo raurea terga. Mark. *non*.

713 Vadis illiſa recumbit. Mark. *in littore rombit*.

714. Nigrae attolluntur arenae. Mark. *tolluntur*.

717. Animum viresque Latinis addidit. Mark. *animos*.

727. Alios ſecum includit. Par. *incluſit*.

731. Lux oculis offulſit. Par. *effulſit*.

738. Nec muris cohibet. Mark. *non*.

746. Portaeque infigitur haſta. Mark. *terraeque*.

747. Mea quod vi dextera verſat. Par. *librat*.

763. In tergus. Par. *in tergum*.

764. Halym. Par. *Halin*.

765. Confixa Phegea parma. Mark. *confixum*.

768. Lyncea. Pariſ. *Lyngea*. Mark. *Ligea*.

769. Connixus ab aggere dexter. Par. *dextra*.

782. Quot alios muros, quae jam ultra moenia habetis. Par. *quaeve ultra*.

790. Quae cingitur amni. Par. et Mark. *unda*.

793. Cum telis premit infenſis. Mark. *infeſtis*.

800. Confuſa fuga agmina. Mark. *converſa*.

806. Ergo nec clipeo. Mark. *non*.

AEN. X.

6. Quianam. Par. et Mark. *quarnam*.

11. Arceſſite. Mark. *acceſſite*.

24. Moerorum. Par. *murorum*.

33. Sin. Mark. *ſi*.

44. Quam det tua conjux. Mark. *dat*.

46. Dimittere ab armis. Mark. *demittere*.

48. Ignotis jactetur in undis. Par. *oris*.

14. Nihil

84. Nihil urbibus inde. Mark *nil urbibus inde.*

67. Italiam fatis petiit auctoribus. Par. *petiit fatis auctoribus.*

73. Tyrrhenamque fidem. Par. *Tyrrhenamve.*

79. Quid ſoceros legere, & gremiis abducere pactas. Mark. *lege & gremiis.*

82. Ventos obtendere. Mark. *oſtendere.*

87. Tentas Par. et Mark. *temptas.*

93. Fovive. Mark. *fovique.*

98. Cum deprenſa fremunt ſylvis. Mark. *depreſſa premunt.*

108. Tros Rutuluſve fuat. Par. *fuit.*

123 Aſius. Pariſ. et Mark. *Jaſius.*

Hicetaoniuſque Par. & *Amniuſque.* Mark. *Licaoniuſque.*

126. Et Clarus et Themon. Pariſ. & *Hemon.* Mark. *Et Clarus Thimon.*

128. Acmon. Par. et Mark. *Agmon.*

129 Nec fratre Meneſtheo. Mark. *Meneſtheo.*

138. Fuſos cervix. Par. *cervix fuſa.*

143. Quem pulſi priſtina Turni. Mark. *pulſi quem priſtina Turni.*

144. Moerorum. Pariſ. et Mark. *murorum.*

173. Trecentos. Par. *tricentos.*

174. Inexhauſtis metallis. Mark. *inexauſtis.*

178. Horrentibus haſtis Par. *armis.*

179 Alphea ab origine Piſae. Par. et Mark. *Alpheae*

182 Adjiciunt Par. et Mark. *adiciunt.*

190. Umbramque ſororum. Mark. *umbraſque.*

191. Muſa. Mark. *cantu.*

211. Priſtim. Pariſ. *Priſtin.* Mark *Piſtrim.*

242. Quem dedit ipſe Par. *quem dedit ingens.*

279 Optaſtis. Par *optatis.* Perfringere. Mark *perfringite.*

280. Viri. Par. et Mark *viris.*

291. Qua vada non ſpirant. Par *ſperat.*

297 Puppim Par *puppes*

308. Retrahitque pedem. Par. *pedes.*

317. Quod licuit parvo. Par. *cui.*

323. Clamanti ſiſtit in arc. Mark. *clamantis.*

330. Conjiciunt. Par. *coniciunt.*

334. Steterunt quae in corpore Graium. Mark. *ſteterant.*

336. Clipei tranſverberat aera Mark. *oras.*

337. Rumpit. Mark *rupit.*

345. Clauſus. Par. et Mark. *Lauſus*

349. Fronte ferit terram. Par. *premit*

358. Non nubila, non mare, cedunt. Par. et Mark. *cedit.*

363. Impulerat torrens. Par. *intulerat.*

374 Patria alta repoſcit. Mark. *repoſcat.*

377. Objice. Par. & Mark. *obice.*

378. Pelagus Trojamne petemus. Mark. *pelago.* & Mark. & Par *petamus.*

379 Prorumpit. Mark. *prorupit.*

380. Fatis adductus iniquis. Mark. *advectus.*

381. Magno vellit dum pondere. Par. *vellit magno dum p.*

382. Qua ſpina dedit. Mark *dabat.*

384. Hisbo. Par. & Mark. *Isbon.*

388. Hinc Sthenelum petit, & Rhoeti. Mark. *Hinc Sthenelum petit, hinc.*

390. Cecidiſtis in arvis. Par. *agris.*

432 Addenſent acies. Par. et Mark. *addenſant.*

443. Ipſe parens. Mark. *pater.*

455. Meditantem in praelia taurum. Par. *meditantem praelia.*

456 Haud alia & Turni venientis imago. Par. *Haud alia eſt.*

470. Tot nati Par. *gnati*

473 Rejicit. Par. & Mark. *reicit.*

484. Cuſpis medium tranſverberat. Mark *medium cuſpis tr.*

486 De vulnere Mark. *de corpore.*

521. Infenſam haſtam. Mark. *infeſtam.*

525. Natoque. Par. *gnatoque*, & ſic paſſim

529 Aut anima una. Par *haud.*

533. Multa parantis dicere. Mark. *plura parantis dicere.*

558. Patriove onerabit membra ſepulchro. Mark *patrioque.*

574. Currus. Mark. *currum*, & *ad litera.*

578. Tanto fervore furentes. Mark. *ruentes.*

581. Nec currum cernis Achilli. Par. *nec currus cernis Achillis.*

595. Inermes palmas. Mark. *inertes.*

602. Edebat funera ductor. Mark. *victor.*

604. Caſtra relinquunt. Mark *clauſtra.*

620. Multiſque oneravit limina donis. Mark. abſque copula.

628. Quid ſi, quod voce gravaris. Mark. *qui voce gravaris.*

639. Jubaſque divini aſſimulat capitis. Mark. *aſſimilat*

606. Conjicit. Par. *conicit.* ut paſſim.

647. Ut cedere. Mark. *ubi.*

662. Demittit corpora morti. Mark. *leto.* niſi quod ſcribat *laeto* per diphthongum, ut ſolet.

667. Manus ad ſidera tendit. Par. *tollit.*

673. Quoſne. Par. *Quoſve.* Mark. *quoſque.* & pro *in morte reliqui*, ſimpliciter *morte reliqui*, abſque praepoſitione.

680. Animo fluctuat. Par *animum.*

681. An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens induat. Mark. *An ſeſe ob tantum mucrone dedecus* &c.

680 Animi miſerata. Mark. *animo.*

691. Atque omnibus uni. Mark. *unus.*

702. Enanthen. Par. *Euantem.* Mark. *euantem*

705. Patim. Par. *Pavim.*

723. Stabula alta leo peragrans. Par *ſpecula.*

725. Surgentem in cornua cervum Par. *taurum.*

728 Super incumbens. Par. *accumbens.*

737. Pars belli haud temnenda, viri. Mark. *viris.*

741 Proſpectant. Mark. *exſpectant.*

744. Hoc dicens. Mark *haec dicens.*

749. Ericeten Par *Erichaeten.*

753. Dejicit. Par. et Mark. *deicit*

760. Hinc Venus, hinc contra ſpectant Saturnia Juno. Par. et Mark. *ſpectat.*

777. Haſtam injicit: illa volans. Par. *jecit; at illa volans.* Mark. *conjicit.*

796. Prorumpit juvenis. Par. *proripuit.*

797. Aſſurgentis dextra plagamque ferentis Aeneae ſubiit mucronem. Par *dextrae.*

802. Proturbantque eminus hoſtem. Mark. *perturbantque.*

808. Nubem belli, dum detonet. Par. et Mark. *detinet.* minus recte.

819. Implevitque ſinus ſanguis Par. *ſinum.*

824. Mentem patriae ſtrinxit pietatis imago. Par. *ſubiit.*

834. Volnera ſiccabat lymphis, corpuſque levabat, Arboris adclinis trunco; Par. hoc modo diſtinguit & legit: *Vulnera ſiccabat lymphis, corpuſque lavabat; Arboris adclinus trunco.* prius tamen fuerat *levabat*, ſed *e* mutatum erat in *a. lavabat* quoque legit Mark. ſed pro *adclinis*, habet *adnixus*, procul dubio ex gloſſa, ut paſſim in illo codice.

841. At Lauſum ſocii exanimem. Mark. *at Lauſum exanimum ſocii.*

850 Exſilium infelix. Par. *exitium.*

855. Simul hoc dicens. Mark. *his dictis.*

857. Quamquam vis alto volnere tardat. Par. *alto vulnere tardet.*

890 Jam tandem erumpit. Mark. *erupit*

898. Ut auras ſuſpiciens hauſit caelum, mentemque recepit. Par. & *auras.*

903. Unum hoc, per, ſi qua eſt victis venia hoſtibus, oro. Mark. *veniam.*

907. Haud inſcius. Per. *haud* per ſ.

AEN. XI.

1. Quamquam et ſociis. Mark. omittit copulam.

47. Metuenſque moneret. Mark *moveret.*

51. Juvenem exanimum Par *exanimem.*

55. Nati funus. Mark. *vulnus.*

57. Hei mihi. Par. *heu.*

72. Tunc gemioas veſtis. Mark *tum.*

76. Supremum moeſtus honorem. Mark. *ſupremo moeſtus honore.*

82. Sparſutos ſanguine flammant. Par. et Mark *flammas.*

94. Omnis longe comitum proceſſerat ordo. Mar. *omnis comitum longe.*

95. Gemituque haec addidit alto. Mark. *edidit.*

101. Veniamque rogentes. Mark. *precantes.*

104. Et aethere ceſſis Per. *aere.*

106. Heud aſpernanda. Par. *bant.*

110. Pacem me exanimis oratis. Pet. et Mark. *pacemne.*

117. His mecum decuit concurrere. Par. *bis decuit mecum.*

120. Olli. Par. & Mark. *illi.*

126. Juſtitiaene prius mirer belline laborum? Par. *juſtitiane prius mirer belline labore?*

135 Ferro ſonat icta bipenni Fraxinus. Par. & Mark. *alta.*

140. Moenia complet. Par. & Mark. *replet.*

149. Feretto Pallante repoſto Par. *Pallante.*

159. Neque in hunc ſervata dolorem. Par. *nec.*

163. Non Pallanta referret. Par. *dediſſet.* ſcriptoris errore ex ultima ſuperioris verſus poſtrema voce *dediſſem*, male repetitum.

173. Truncus in arvis Par. & Mark. *in armis.*

182. Aurora interee. Mark. *interea aurora.*

193. Hinc alii. Par. & Mark *hic.*

199. In flammem jugulant. Mark. *flammas.*

202. Stellis fulgentibus. Par. *ardentibus.*

205. Avectaque. Mark. *advectaque.*

208. Nec numero, nec honore. Par. *neque honore.*

209 Crebris coolucent ignibus agri. Merk. *atris.*

211. Et confuſa ruebant. Mark. omittit copulam.

214. Longi pars maxima luctus. Par. *longe pars maxima.*

225. Medio in flagrante tumoltu. Mark. *magno flagrante.*

229. Nec magnas valuiſſe preces. Mark. *nil.*

230. Pacem Trojano ab rege petendum Par *petendam.* Mark. *a rege.*

243. Vidimus, o cives, Diomede Argivaque caſtra. Par. & Mark. *Diomedem.*

259. Priamo miſeranda manus. Mark. *domus.*

261. Diverſum ad litus adacti. Par. *abacti.* Merk. *abactis.*

272. Et ſociis admiſſis petierunt aethera pennis. Par. & Mark. *Et ſocii amiſſi.*

282. Quae patriis ad me portatis ab oris. Pat. *portaſtis.* Mark. *defertis.*

286. Inachias veniſſet ad urbis. Mark. *ad umbras.*

290. Decumum. Par. *decimum.*

558. Largus opum, & lingua melior. Mark. omittit copulam.

545 Quid fortune feret. Par. *petat.*

547. Ob auſpicium infauſtum. Mark. *infauſtum auſpicium.*

550. Conſediſſe urbem luctu. Mark. *in luctus.*

356. Pacem hanc aeterno foedere, jungas. Mark. *firmes.*

365. Pulſus abi. Merk *fuſus.* Sat funera fuſi. Mark. *funere.*

377. Rumpitque Par. & Mark. *rupitque.*

581. Diſlinet hoſtem. Mark. *detinet.*

582. Proinde tona eloquio, ſolitum tibi. Mark. *ſolita.*

392. Aut quiſquam merito. Merk. *an merito quiſquam.*

394. Euandri totam cum ſtirpe videbit. Mark. *tota cum ſtirpe videbunt.*

405. Amnis & Hadriacas retro fugit Aufidus undas. Mark. *ad Adriacas.*

425 Variique labor mutabilis aevi. Par. & Mark. *variuſque labor.*

430. Nec tarde ſequetur. Mark. *parva.*

431. Delectos Letio. Par. *dejectos.*

445. Dubiis de rebus Merk *variis.*

451. Concuſſaque volgi pectora. Mark. *confuſaque.*

461. Illi armis in regna ruant. Par. *ruunt.*

476. Vocat labor ultimus. Mark. *labor vocat ultimus.*

480. Cauſſa mali tanti. Par. *malis tantis.*

482. Alto fundunt de limine voces. Mark. *pectore.*

485. Armipotens praeſes belli. Merk. *belli praeſes;* niſi quod pro *praeſes*, habeat *praeſens.*

485. Pronum ſterne ſolo. Mark. *ſterne ſolo pronum.*

519. Tiburnique menus Par. & Mark. *Tiburtique.*

515. Urguet utrimque latus. Mark. *utrumque latus.*

527. Planities ignote. Mark. *immota*

542. Vocavit Merk. *vocavit.*

547. Ecce fugae medio ſummis Amaſenus abundans. Mark. *ab undis.*

561. Contortum haſtile lacerto. Par. *contentum.*

564. Magna proprius jam urgente catervae. Par. *propius magna.*

574. Jaculo palmas oneravit acoto. Mark. *armavit.*

577. Per dorſum a vertice pendent. Mark. omittit praepoſitionem.

587. Fatis urguetur acerbis. Mark. *iniquis.*

555. Caeli demiſſa per auras. Par. & Mark. *delapſa.*

599. Compoſito numero in turmas. Mark. *turmis.*

609. Fremente ſque Exhortantur equos Par. & Merk. *furenteſque.*

615. Ruinam dant ſonitu. Mark. *ruina dant ſonitum.*

624. Alterno procurrens gurgite. Mark. *procumbens.*

625. Ruit ad terras. Mark. *terram.*

Scopuloſque ſuperjacit undam Par. *undas.*

633. Sanguine in alto. Mark. *multo.*

635. Semanimes. Par. *Semianimes.*

650. Spargens haſtilia denſet. Par. *denſat.* Mark. *denſa.*

651. Dextra rapit indefeſſa bipennem. Mark. *quatit.*

657. Dia Camille. Par. & Mark. *diva.*

658. Paciſque bonas bellique miniſtras. Par. & Mark *paciſque bonae.*

659. Threicia &c. Par. & Mark *Threiciae.*

671. Suffoſſo equo. Mark. *ſuffuſo.*

688. Nomen tamen haud leve patrum manibus hoc referes. Mark. *unum tamen haud leve patrum manibus hinc referas.*

690. Protenus. Par. *protinus.*

723. Comprenſamque tenet Par. & Mark. *compreſſamque.*

724. Labuntur ab aethere plumae. Mark. *pennae.*

755. Gerimus tela irrita dextris. Par. et Mark. *geritis.*

738. Exſpectare dapes. Per. *exſpectate.*

Et plenae. Mark. *aut plenae.*

758. Ducis exemplum eventumque. Mark. *eventum exemplumque.*

765. Furtim celeres detorquet habenas. Par. *celeres furtim.*

780. Caeca ſequebatur; totumque incauta per agmen Femineo pradae &c. Mark *Certa ſequebatur; totumque incenſa per agmen Fulmineo pede.*

783. Tempore capto, Mark. *rapto.*

792. Haec dira meo dum vulnere peſtis. Mark. *mo-*

modo.

800. Nec auras, nec ſonitus memor. Par. & Mark. *aurae*.

822. Quieum partiti curas. Par. & Mark. *quacum*.

839. Mulcatam. Par. *multatam*. Mark. *mutatam*.

844. Humero geſſiſſe pharetras. Par. *ſagittas*.

845. Tua te regina reliliquit. Par. & Mark. *relinquet*.

861. Et manibus. Mark *ac*.

874. Laxos arcus. Mark *laſſos*.

882. Inter tuta domorum Mark. *intra tecta*.

884. Audent. Mark. *audet*.

895. Mori pro moenibus ardent. Par. & Mark. *audent*.

905. Sylvaque evadit opaca. Mark. *ſylvaſque evadit opacas*.

908. Ac ſimul Aeneas. Mark. *Tum pater Aeneas*.

AEN. XII.

9. Accenſo. Mark. *adverſo*.

16. Ferro crimen commune refellam. Mark. *crimen ferro commune*.

18. Olli. Par. *illi*.

39. Incolumi. Par. *incolumi*.

48. Quam pro me curam geris. Mark. *cauſam*.

60. Unum oro. Mark. *oro unum*.

72. Ne me lacrymis, neve omine tantn proſequere. Mark. *ne me omine*.

77. Aurora rubebit. Mark. *rubeſcet*.

102 Scintillae abſiſtunt. Mark. *exiſtunt*.

106. Et ſparſa. Par. *aut*.

117. Dimenſi. Par. *demenſi*.

130. Defigunt tellure haſtas. Mark. *telluri*.

132. Turres & tecta. Mark. *ac tecta*.

134. At Juno e ſummo. Par. & Mark. *ex ſummo*.

135. Nec honos. Par. & Mark. *neque*.

136. Campum aſpectabat. Par. *ſpectabat*.

154. Profundit. Par. *profudit*.

173. Tum pius Aeneas. Mark. *pater*.

178. Saturoia Juno. Mark. *conjux*.

183 Cedet Iulus agris. Mark. *cedat*.

213 Conſpectu in medio procerum. Mark. *conſpectu medio*.

214. In flamma jugulant. Mark. *in flammas*.

221 Tabenteſque genae. Mark *pubenteſque*.

222. Crebeſcere. Par. *crebreſcere*.

224. In medias acies. Mark. *per*.

Adſimulata. Mark. *aſſimilata*.

237. Lentis conſedimus armis. Par. *lenti conſedimus aris*.

241 Qui ſibi jam requiem. Mark. *quiſquis*.

245. Non praeſentius Par. & Mark. *praeſtantius*.

248. Litoreas agitabat aves Par. *litoreaſque*.

255. Penituſque in nubila fugit Par. *penitus in nubila*.

261. Corripite o miſeri. Par. *o Rutuli*.

262. Litora veſtra. Mark. *noſtra*.

263. Vi populat. Mark. *ut populat*.

264. Unanimi denſate catervas. Mark. *unanimes*.

276. Transfadigit. Mark. *tranſadiit*.

290. Avidus confundere foedus. Mark. *anſum confundere*.

291. Recens. Mark. *recumbens*.

292. A tergo involvitur aris. Mark. *volvitur aris*.

317 Jam debent haec mihi facta. Par. *jam debent jam mihi facta*. Mark. *debent haec jam mihi*.

319. Allapſa ſagitta eſt. Mark omittit verbum ſubſtantivum.

342 Thamitimque. Par. & Mark *Thamirumque*.

344. Paribuſque ornaverat armis. Mark. *oneraverat*.

353. Proſpexit. Par. & Mark. *conſpexit*.

378. Auxilium ducto mucrone fereoat. Mark. *adducto mucrone*.

380. Impulit, effunditque. Par. *effunditque*.

397. Mutas agitare inglorius artes. Par. et Mark *multas*.

407. Crebeſcit. Par. et Mark. *crebreſcit*.

421. De corpore fugit. Mark. *effit*.

422. Imo vulnere. Mark. *imo in vulnere*.

455. Ante volant. Mark. *ante volans*.

Sonitumque ferunt ad litora venti. Mark. *ad litora fluctus*.

495. Nec pede congreſſos aequo, nec tela ferentes. Mark. *nec pede congreſſos, nec equo*.

470. Relinquit. Mark. *reliquit*.

477. Circum ſtagna ſonat. Mark *volat*.

479. Oſtentat ovantem. Par. & Mark. *oſtendit*.

482. Per agmina longa. Par. & Mark *magna*.

494. Infidiiſque ſubactus. Par. *ſubactis*.

496. Teſtatus foederis aras Mark. *teſtatur*.

499. Effundit habenas. Mark. *perfundit*.

506. Haud multa moratus. Par. *morantem*.

511. Abſciſa. Par. *abſciſſa*.

513. Tanaimque. Mark. *Talarimque*.

517. Menoeten. Mark. *monoetem*.

523. Decurſu. Mark. *procurſu*.

524. In aequora currunt. Mark. *corrunt*.

525. Populatus iter. Mark. *populatur*.

527 Rumpuntur neſcia vinci pectora. Mark. *corrumpuntur*.

529. Per regeſque actum. Mark *per reges*.

534. Domini memorum. Mark. *memorum domini*.

541. Clipei mora proficit aerei. Par. & Mark. *aeris*.

548. Totae adeo converſae acies. Par. *tota adeo converſa acies*.

560. Fortemque Sereſtum. Mark. *Cloanthum*.

568. Victi parere fatentur. Mark. *dicto parere*.

586. Arma ferunt alii, et pergunt. Mark. ſine copula.

596. Inceſſi muros Par. et Mark. *incendi*.

618. Arrectaſque inpulit aures. Mark. *arrectas impulit*.

637. Nam quid ago &c. Par. verſum hunc non habet.

647. Quoniam ſuperis averſa voluntas. Mark. *quando*.

667. Mixtoque inſania luctu. Par. *mixtoque veſania luctu*.

674. Quam eduxerat Ipſe. Mark. *duxerat*.

679. Nec me indecorem. Par. & Mark. *neque me*.

700. Horrendumque intonat armis. Mark. *horrendiſque*.

715. Ingenti Sila. Par. et Mark. *ſilva*.

719. Quis nemori imperitet. Par. et Mark. *pecori*.

721. Cornuaque obnixi infigunt. Mark. *cornuaque infigunt obnixi*.

723. Haud aliter. Par. *non aliter*.

727. Et quo vergat. Mark. *aut quo*.

746. Tardata ſagitta. Mark. *tardante*.

749. Nactus. Par. *nanctus*.

750. Pennae. Par. *pinnae*.

757. Caelum tonat. Mark. *intonat*.

762. Excisſurum. Par. *exſciſſurum*

763. Quinque orbes explent. Mark. *complent*.

767. Naufis venerabile lignum. Mark. *ſignum*.

773. Et lenta in radice tenebat. Par abſque &. et Mark. *lenta radice tenebat*. abſque praepoſitione.

780. Non caſſa in vota vocari. Mark. *vocavit*.

787. Telumque alta ab radice revellit. Mark. *alta radice*.

788. Sublimes armis animiſque. Mark *ſublimes animis armiſque*.

790.

Variae Lectiones

790. Adſiſtunt. Mark. *inſtant.*

798. Aut enſem reddi. Par. *haud.*

808. Quia nota mihi tua, magne, voluntas. Mark. *quia mihi eſt.*

810. Aeria nunc ſede. Mark. *aeria ſub nube.*

811. Sub ipſam ſtarem aciem. Par. et Mark. *ſub ipſa ſtarem aciem.*

817. Una ſuperſtitio. Mark. *vana.*

822. Component. Mark. *componant.*

824. Neu Troas etc. Mark. *ne.*

834. Sermonem Auſonii patrium moreſqoe tenebunt Utque eſt nomen, erit. Par. *moreſque tenebunt utque: eſt nomen* etc.

835. Commixti corpore tanto ſubſidoot Teucri. Mark. *commixto corpore tantum.*

838. Aoſonio mixtum quod ſanguine. Mark. *mixtum eum ſanguine.*

842. Excedit caelo, nubemque reliquit. Par *relinquit.*

849. Saevique in limine regis. Par. *ſaevoque in limine regis.* Mark. *ſaevique ad limina regis.*

851. Meritas aut bello territat urbes. Par. *mortaſque aut bello.*

862. Alitis in parvae ſubito collecta figuram. Mark. *alitis in pravae ſubitam collecta fig.*

865. Turni ſe peſtis ob ora Par. et Mark. *ad ora.*

866. Clipeomque everberat. Mark. *reverberat.*

878. Haec pro virginitate reponit. Mark. *hoc.*

881. Miſero fratri comes ire per umbras. Immortalis ego. Par. *comes ire per umbras jam mortalis.*

886. Et ſe fluvio dea condidit. Par. *& fluvio ſe dea cond.*

907. Nec perculit ictum. Mark. *neque.*

913. Quacumqne viam virtute petivit. Par. *quamcumque viam.*

923. Diſſultant crepitus. Mark. *ſtrepitus.*

924. Exitiom. Par. *exidium.*

926. Per medium ſtridens tranſit. Par. et Mark. *& medium.*

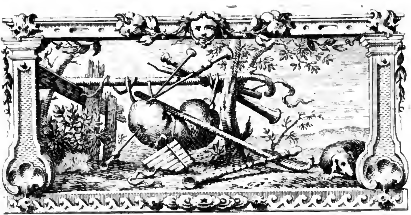
941. Humero cum apparuit alto balteus. Mark. *altro.*

947. Tone hinc. Mark. *hic.*

948. Eripiare. Mark. *eripiere.*

P. VIR-

Digitized by Google

Ant. Visentini f.

P. VIRGILII MARONIS

BUCOLICA.

ECLOGA PRIMA.

TITYRUS.

M. MELIBOEUS, TITYRUS.

TITYRE, tu patulae recubans ſub tegmine fagi

Sil-

MAURI SERVII HONORATI GRAMMATICI

IN VIRGILII BUCOLICA

COMMENTARIUS.

Vs. 1. TITYRE TU PATULA, &c. Introducitur paſtor quidam, jacens ſub arbore ſecurus & otioſus, dare operam cantilenae: Alter vero, qui cum gregibus ex ſuis pellitur finibus: qui cum Tityrum reſpexiſſet jacen-

JO. PIERII VALERIANI CIVIS ROMANI

CASTIGATIONES

IN VIRGILII BUCOLICA.

ANTEA quam rem ipſam aggrediamur, nomina, quibus inſigniores quoſdam codices citamus, praedocere viſum eſt. Ea ſunt, codex Romanus, ille quidem dubio procul antiquiſſimus, eum vero ideo Romanum appella- mus,

Silveſtrem tenui Muſam meditaris avena:
Nos patriae finis, & dulcia linquimus arva;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbra
Formoſam reſonare doces Amaryllida ſilvas.

SERVII. T. O

jacentem, ita exorſus eſt. Et hoc loco ſub perſona Tityri Virgilius intelligitur; non tamen ubique, ſed tantum ubi exigit ratio: ſub Meliboei plebs Mantuana, vel Cornelius Gallus. Quod autem ſub fago dicitur jacere, Allegoria eſt honeſtiſſima: quaſi ſub arbore glandifera, quae victus cauſſa fuit. Antea enim homines glandibus veſcebantur. Unde etiam fagus dicta eſt ἀπὸ τοῦ φαγεῖν, id eſt, *a manducando*. Hoc videtur dicere, jaces ſub umbra fagi in agris tuis, tuas retinens poſſeſſiones, quibus aleris, ſicut etiam glandibus antea mortales alebantur. A lite, o Virgili, ſub protectione Auguſti ſecurus quieſcis. PATULAE. Patulum dicitur quod patet naturaliter, ut nares, arbor, crux: Patens vero eſt, quod clauditur & aperitur, ut oſtium, & oculi.

2. SILVESTREM MUSAM, Id eſt, ruſticum carmen. TENUI AVENA. Culmo, ſtipula: unde ruſtici plerumque cantare conſueverunt. Alibi: *ſtridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen*. Dicendo autem tenui avena, humilis ſtyli genus latenter oſtendit: quo in bucolicis utitur. MEDITARIS, cantas, quaſi melitaris, d. pro l. *poſita*: quod Graeci μελετῶ dicunt, per ἀντίστοιχον *meditor* dixerunt Latini. l. & d. enim interdum ſibi invicem cedunt; unde & *ſella* pro *ſeda* dicitur, a *ſedendo*.

3. NOS PATRIAE FINES LINQUIMUS: non voluntate, ſed vi Caeſaris & militum ejus compulſi, victo Antonio. ET DULCIA ARVA. Unicuique propria terra dulcis ſibi videtur, nec enim omnis res delectationem habens dulcis appellatur. Allegorice voce utitur Mantuanorum, qui ſuis poſſeſſionibus expellebantur.

4. NOS PATRIAM FUGIMUS. Plus eſt, quam ſi diceret relinquimus. Sic Horatius: *Teucer Salamina patremque cum fugeret*. LENTUS. Id eſt, otioſus, ſive ſecurus *in umbra*. Allegorice ſub tutela Imp. Auguſti, ut, *Qui nunc lenti conſedimus arvis*.

5. RESONARE DOCES AMARYLLIDA SYLVAS. Id eſt, carmen tuum de amica Amaryllide compoſitum doces ſilvas ſonare, & melius eſt, ut ſimpliciter intelligamus: Male enim quidam allegoriam volunt, Tu carmen de urbe Roma componis celebrandum omnibus gentibus. Plus enim ſtupet Meliboeus, ſi ille ita ſecurus eſt, ut tantum de ſuis amoribus cantet.

PIERII.

mus, quod ejus characteres Romanis propiores ſunt, iis quippe, quos in antiquis marmorum, aut ex aere tabularum inſcriptionibus, & in nummis, ſaeculis illis elegantioribus notatos ubique legimus. Cuſtoditur is in interioribus Vaticanae bibliothecae penetralibus magna diligentia: digitalibus pene literis perſcriptus. Alter, qui minoribus eſt litteris & ipſe admodum vetus, a paginarum facie Oblongus nuncupabitur. Eſt & Longobardicus, quem non omnino pigeat evolviſſe. Sunt & uſui omnium expoſiti eadem in bibliotheca codices alii non contemnendi. Eſt & Mediceus inter emendatos. Aliquot etiam aliunde perquiſivimus: neque enim uni cuipiam exemplari tantum tribuendum fuit, ut ſiquid in aliis eluceſceret boni, eos rejiceremus. Quamvis vero omnes, ſi diligentius inſpicias, perverſionibus, erroribuſque ad unum ſcateant, ex plurium tamen collatione conſenſuque, aut vera, aut certe veris ſimiliora deprehendimus. Verum age jam, quid ipſi codices tradant, videamus.

2. SILVESTREM TENUI MUSAM MEDITARIS AVENA. Multi quidem, atque hi litteratiſſimi viri Quintiliani ſecuti auctoritatem, *Agreſtem* loco hoc legendum cenſuere. Sed miror tanti Rhetoris vigente fama, nullum ex antiquis cod. iis inquam, quos videre potuimus, inveniri, in quo aliter quam *Silveſtrem* legas: idque per *i* latinum. Videtur vero epitheton hujuſmodi, *Muſae* adcommodatum eſſe ex Lucretii Synepeia dicentis in quarto, *Fiſtula Silveſtrem ne ceſſet fundere Muſam*. Neque tamen neſcimus alibi dictum a Virg. *Agreſtem tenui meditabor harundine Muſam*. Qui forte verſus a Quintiliano citatus fuerit: de cujus una tantum dictione, quippe nomine *Agreſtem*, eo loco diſputat: quamvis inde *Muſam meditaris avena*, ex verſu, qui magis in promptu erat, ſubjectum fuiſſe videatur. Ut vero lectio ea, quae loco hoc *Agreſtem* eſt, minime rejicienda ſit, Bapt. Egnatii judicio facile ceſſerim, quantum ille ingenio, quantum

T. O Meliboee, Deus nobis haec otia fecit.
Namque erit ille mihi ſemper Deus : illius aram
Saepe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, & ipſum
Ludere, quae vellem, calamo permiſit agreſti.
M. Non equidem invideo : miror magis. undique totis

Uſ-

SERVII.

6. O Meliboee . Scilicet quid miraris? Deus, id eſt, Caeſar. Haec otia, hanc ſecuritatem vel ſoelicitatem.

7. Namque erit ille mihi semper Deus. Et iteratio ipſa excluſit adulationis colorem. *Semper*. Id eſt, & poſt mortem, & dum vivit. Alii enim imperatores poſt mortem in numerum referuntur deorum : Auguſtus templa vivus emeruit. Horatius, *Praeſenti tibi maturos largimur honores, Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras*. Sic Lucanus de Nerone, *Sed mihi jam numen*. Illius. Octavii Caeſaris.

8. Imbuet agnus. *Imbuere*, eſt proprie inchoare, & initiare. Nemo autem unam eandemque rem ſaepe inchoat : ſed conſtat ſaepe paſcua mutare paſtores : ſicut etiam in Georgicis legimus, *Itque pecus longa in deſerta ſine ullis Hoſpitiis, tantum campi jacet*. Unde neceſſe eſt paſtores totiens aras *imbuere*, quotiens mutaverint paſcua. Invenimus etiam apud antiquiores, *Imbuere*, eſſe non inchoare, ſed perfundere & madefacere. Secundum quod, abſolutus eſt ſenſus : ut ſit, ſaepe perfundet.

9. Errare. Id eſt, paſci. ut, *Mille meae Siculis errant in montibus agnae*.

10. Ludere. Scribere, ut, *Carmina, qui luſi paſtorum*. Horatius, *Poſcimus, ſiquid vacui ſub umbra Luſimus tecum*. Calamo agresti, Ruſtico ſtylo: ſicut ſupra, *tenui avena*.

11. Non equidem invideo. Excuſat ſe, ne frequens interrogatio foelicitatis alienae ex invidia venire videatur : dicit ſe admirari potius, quam invidere.

PIERII.

tum eruditione, quantum cenſura valeat, non ignarus. Accedit huc Tityri reſponſum ab hujuſmodi lectione non alienum, qui ad idem, quod audierat, velut adludens dicat, *Ludere quae vellem calamo permiſit agreſti*.

6. Ocia fecit. In Romano, in Mediceo, & aliquot aliis antiquis *otia* per *t*, hoc praeſertim loco ſcriptum eſt: quamvis non negarim in Romano alibi nomen id per *c* haberi, eo quippe loco, *Ignobilis oci*. Sed enim in veterum inſcriptionibus per *t* ſcriptum invenias : ut in eo termino, quem ſuperioribus annis ad D. Petri Baſilicam vidimus advectum ex area, quam ab Neroniano incendio Domitianus dedicaverat. Ibi enim inter caetera & hoc legimus:

ET HAC LEGE DEDICATA EST NE CUI LICEAT INTRA HOS TERMINOS AEDIFICIUM EXSTRUERE MANERE NEGOTIARI.

Et quae ſequuntur. Eſt & illud, ut multa interim diſſimulem, apud Pallonios Romae,

L. LEPIDIUS LIB. HERMES
NEGOTIATOR AFRARIUS.

Et alibi, *Negotianti*, *pullario & inquilini negotiantes*, & hujuſmodi pleraque ex antiquorum poſita monumentis. Quod ſi *negotiari* per *t* ſcribitur, *otium* quoque proportione eadem incolumi, ſcribendum eſſe crediderim. Sed & in aliis quoque codicibus antiquis diverſorum auctorum, *otium* & *otioſus*, per *t* ſcriptum animadverti : ut in Terentiano codice antiquiſſimo & maxime caſtigato : Quem Phil. Beroaldus junior, bibliothecarius vir eruditiſſimus ex Vaticanae bibliothecae penetralibus depromptum mihi legendum dedit. Ibi enim ſcriptum eſt *Diſſolvi me, otioſus operam ut darem tibi* : quod elegantia haudquaquam pari in vulgatis codicibus, *Diſſolvi me ocius*, habetur. Haec quamvis aliquis levia eſſe dicat, graviſſimis tamen viris negotium plerunque faceſſere conſueverunt.

7. Namque erit ille mihi semper Deus. Ut taceam quod in antiquis codicibus *namque* per *m* ante *q* ſcribitur : juniores *ſemperdeus* unico vocabulo ſcribere coeperunt : quae in antiquis codicibus diſtincta ſunt : in nonnullis puncto etiam inter *ſemper* & *Deus*, interjecto. Neque tamen eorum improbo judicium, quibus felix illa apud Graecos compoſitio, quae ἀεὶ θεὸς eſt, tantopere adrideat.

Uſque adeo turbatur agris. en, ipſe capellas
Protenus aeger ago: hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic inter denſas corulos modo namque gemellos,
Spem gregis, ah! ſilice in nuda connixa reliquit.
Saepe malum hoc nobis, ſi mens non laeva fuiſſet,
De coelo tactas memini praedicere quercus:

(Sae-

SERVII.

12. USQUE ADEO. In tantum. TURBATUR AGRIS. *Turbamur* ſine ulla diſcretione culpae, vel meriti. Et invidioſe tempora Auguſti carpit latenter. Sane vera lectio eſt *turbatur*, ut ſit imperſonale, quod ad omnes pertinet generaliter. nam Mantuanorum fuerat communis expulſio. Si enim *turbamur* legeris, videtur ad paucos referri.

13. PROTENUS. *Porro tenus*, id eſt, longe a finibus. Unde & paulo poſt: *At nos hinc alii ſitientes ibimus Afros*. nam *protenus* per *e*, adverbium loci; per *i*, *protinus* adverbium temporis, id eſt ſtatim. AEGER. Et corpore & animo *aeger* dicitur, ut, *Eſto, aegram nulli quondam flexere mariti*. Sed *aegrotus*, corpore tantum. *Ago* autem, proprie: nam *agi* dicuntur pecora.

15. SPEM GREGIS. Id eſt, marem & foeminam: reparatio enim gregis in ſexu utroque conſiſtit. AH! SILICE IN NUDA. Ad hoc pertinet praemiſſa dolentis interjectio: nam ſolent herbas ſubſternere parientibus, ut ipſe in Georgicis dicit. *Et multa duram ſtipula filicumque maniplis Sternere*. CONNIXA. Pro eo, quod eſt *enixa*, id eſt, partu ſoluta; nam hiatus cauſſa mutavit praepoſitionem: ſicut *ſecludite curas*; pro *excludite*.

16. LAEVA. Stulta, contraria. Et ſenſus hic eſt, perdituros nos quandoque agros, manifeſto praedicebant ſigna: ſed nos mentis imprudentia intelligere nequivimus.

17. DE COELO TACTAS MEMINI PRAEDICERE QUERCUS. Mire compoſitum augurium. Nam quercus in tutela Jovis eſt: & hujus arboris fructu olim homines paſcebantur. Per quercus ergo, agri: per fulmen, ira Jovis: per iram Jovis, ira Caeſaris: per damnum arborum, damnum agrorum figuratur. Haec quercus ergo tacta, id eſt afflata, leviter fulminata: ut Cicero, *Tactus eſt ille, qui hanc urbem condidit Romulus*. Significat motu imperatoris poſſe agros eorum perire, apud quod fulminatae ſunt arbores: nam agri cauſſa victus ſunt, ſicut olim quercus. Quod autem ait *tactas*: oſtendit temporale fore damnum, quale patiuntur arbores leviter fulminatae. Et bene *praedicere*, quaſi praeloqui & praedivinare: cum ita manifeſtum conſtet eſſe augurium.

PIERII.

12. USQUE ADEO TURBATUR AGRIS. In perveteri quidem codice quondam *turbatur* legere eſt. Sed in Romano antiquiſſimo, & in Oblongo Vaticanis, atque in Mediceo *turbamur* non invenuſte legitur. Servius alterum illud mavult: ut imperſonale pertineat ad omnes generaliter, inquit ille. Citat vero locum hunc Fab. Quintilianus, *Totis uſque adeo turbatur agris* inter eas formas, quae propriae cujuſdam rationis ſunt, ut, *Itur in antiquam ſilvam*: quaeque initium non habent, ut, *Fletur*, apud Terentium, & ſimilia. Quare hinc Servio adquieſcendum eſſe videtur.

13. PROTINUS AEGER AGO. Plurima quidem exemplaria *protinus* per *i*, in pene ultima legunt: Sed in Oblongo codice Vaticano, & in Mediceo, *protenus* habetur per *e*, quod Servius exponit *porro tenus*: quamvis aliter No. Marcellus interpretatur. Sed inter *protenus* per *e* & *protinus* per *i* differentiam ponit Caper, qui *protenus* per *e* locale adverbium eſſe vult: *protinus* vero per *i* inſervire tempori jubet.

14. HIC INTER DENSAS CORYLOS. In Romano codice *corulos* per *u* paſſim ſcriptum eſt, perveteri ea conſuetudine, qua Romani peregrinas litteras non admittebant. Sane vero *Corylum*, & *Nympham* accepiſſe nos a Graecis, quae per *y* ſcriberemus, ait Priſcianus. Sed id etiam aliquantulum me movit, quod in codicibus nonnullis *colyros* litteris tranſmutatis, ſed eodem modo paſſim in eodem codice animadverti. In aliquot, ut Oblongo, *colyros* aliena manu repoſitum, priore abraſa lectione, forte quod inde *colurnus* fiat. Fuiſſe vero prius *corulos* etiam in Oblongo, oſtendit locus adhuc intactus: *Neve inter vi-*

tes.

Digitized by Google

(Saepe ſiniſtra cava praedixit ab ilice cornix.)
Sed tamen, iſte deus qui ſit, da, Tityre, nobis.
T. Urbem, quam dicunt Romam, Meliboee, putavi,
Stultus ego, huic noſtrae ſimilem, quo ſaepe ſolemus
Paſtores ovium teneros depellere foetus.
Sic canibus catulos ſimilis, ſic matribus haedos

SERVII.

19. DA. Id eſt, dic. Sic contra, *Accipe nunc Danaum inſidias*, id eſt, audi.

20. URBEM QUAM DICUNT ROMAM. Quaeritur, cur de Caeſare interrogatus, Romam deſcribat? & aut ſimplicitate utitur ruſtica, ut ordinem narrationis plenum non teneat; ſed per longas ambages ad interrogata deſcendat: Aut certe, quia nullus, qui continetur, eſt ſine ea re, quae continet; nec poteſt ulla perſona eſſe ſine loco: unde neceſſe habuit interrogatus de Caeſare, locum deſcribere, in quo eum viderat. Eſt autem longum Hyperbaton, *Urbem quam dicunt Romam. Hic illum vidi juvenem Meliboee*. Roma ante Romulum fuit, & ab ea Romulus nomen adquiſivit: *Sed Dea flava & candida, Roma, AEſculapii Filia, novum nomen Latio facis. Hanc conditricis nomine omnes Romam vocant:* Marinus Lupercorum poeta dixit.

21. STULTUS EGO. Id eſt, ruſticus, qui neſcio judicare. NOSTRAE, Mantuae. QUO. Id eſt, ad quam: nam adverbium poſuit pro nomine: ut, *Genus unde Latinum*, id eſt, a quo.

22. OVIUM TENEROS. Periphraſis agnorum. DEPELLERE. Id eſt, a lacte removere.

23. SIC CANIBUS CATULOS SIMILES. Vult urbem Romam non tantum magnitudine, ſed etiam genere differre a caeteris civitatibus; & eſſe velut quemdam alterum mundum, aut quoddam caelum, in quo Deum Caeſarem vidit Qui enim comparat cani catulum, vel hoedum capellae; magnitudinis facit, non generis differentiam. Qui autem dicit, leo major eſt cane: & generis facit, & magnitudinis differentiam, ſicut nunc de urbe Roma fecit. Putabam, inquit, ante ita Romam comparandam eſſe aliis civitatibus, ut ſolet hoedus caprae comparari: nam quamvis major eſſet, tamen eam civitatem eſſe ducebam: nunc vero probavi eam etiam genere diſtare: nam eſt ſedes Deorum. Hoc autem eum dicere, ille comprobat verſus: *Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi*. Nam *viburnum*, virgultum breviſſimum eſt, ſemper virens & forma & genere a *cupreſſo* remota. *Cupreſſus* vero, arbor eſt maxima. Hoc autem genus argumentationis & apud Ariſtotelem lectum eſt, & apud Ciceronem. COMPONERE. Comparare.

PHILARGYRII.

20. URBEM QUAM DICUNT ROMAM. Roma ante Romulum fuit, & ab ea ſibi Romulum nomen adquiſiviſſe Marianus Lupercaliorum poeta ſic oſtendit: *Sed Dea flava & candida Roma, AEſculapii filia, novum nomen Latio facis: quod conditricis nomine ab ipſo omnes Romam vocant*.

PIERII.

ter corulum fere. Quantum vero pertinet ad *Colurnum*, barbariſmum eſſe Soſipater Cariſius litterarum tranſmutatione dicit, quum ſit *Corulus* arbor, ita enim apud eum ſcribitur.

15. AH! SILICE IN NUDA. Romanus codex, & Mediceus particulam interjectionis *a* abſque adſpiratione ponunt, ex Probi ſententia. Quod vero paſſim in vulgatis codicibus legere eſt *ſilice in nuda*, apud Nonium *in media* legi, ſed puto inemendate.

18. SAEPE SINISTRA CAVA PRAEDIXIT AB ILICE CORNIX. Verſus hic in veteribus, quos ſequimur, codicibus non habetur. In aliquot altera manu ſuppoſiticius eſt, ut in Oblongo, & in Longobardico: in quo etiam *dicebat* pro *praedixit* habetur, quae lectio eſt etiam alterius Virgiliani codicis manu ſcripti, cujus mihi copiam fecit Nicolaus Delphius.

22. DEPELLERE FOETUS. In Oblongo quidem codice *foetus* cum *oe* diphtongo ſcribitur: In reliquis *fetus* abſque diphtongo. Sed enim Numiſmata *foetus* per *oe* ſcribendum monent, dum quae inde vocabula deducuntur, *foecundus*, *foecunditas*, & ſimilia per *oe* ſcripta nobis oſtendunt. Ut in Fauſtinae Aug. *foecund. Auguſtae*. & ita in reliquis.

Noram: ſic parvis componere magna ſolebam.
Verum haec tantum alias inter caput extulit urbis,
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.
M. Et quae tanta fuit Romam tibi cauſſa videndi?
T. Libertas: quae ſera tamen reſpexit inertem;
Candidior poſtquam tondenti barba cadebat;
Reſpexit tamen, & longo poſt tempore venit,
Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,

Nec

SERVII.

27. Et quae tanta fuit. Quae tanta: ad magnum enim aliquid nimia neceſſitas venire compellit. Unde quaſi miratur hominem ruſticum Romam videre potuiſſe.

28. Libertas, Amor libertatis. & aliter dicit ſervus, libertatem cupio: aliter ingenuus. Ille enim carere vult ſervitute; hic habere liberam vitam, pro ſuo ſcilicet arbitrio agere: ſicut nunc Virgilius, ſub perſona Tityri, dicit ſe amore libertatis Romam venire compulſum: & item latenter carpit ea tempora, quibus libertas non niſi in urbe Roma erat. Aut certe ſimpliciter intelligamus hoc loco Tityrum ſicut paſtorem locutum: nam ubique eum Theocritus mercenarium inducit. Item Virgilius, *Tityre dum redeo (brevis eſt via) paſce capellas*. Respexit inertem. Deſidem, ſeſe non requirentem. Nam culpat ſuam inertiam quod non ante Romam ierit, & ſit uſus puer libertate, qua uti coepit provectioris aetatis.

29. Candidior postquam tondenti barba cadebat. Aut mutatio perſonae eſt, ut quendam ſenem ruſticum accipiamus loquentem, non Virgilium, per ἀλληγορίαν Nam ut diximus, XXVIII. annorum ſcripſit Bucolica: Aut certe eſt mutanda diſtinctio: ut non ſit, barba candidior, ſed libertas: nam XXVIII. annorum barbam poteſt quivis metere: ſed non canam. Et bene *candidior libertas*: ut intelligamus etiam ante in libertate, ſed non tali fuiſſe Virgilium.

30. Et longo post tempore venit, Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit. Jungendum eſt hoc totum: nam duplici ratione tempus oſtendit, quo eum liberum aſpexerit: id eſt, quando coepit ſecare barbam. & relicta Galatea Amaryllidis amore detineri. Ἀλληγορικῶς autem hoc dicit. Poſtquam relicta Mantua Romam me contuli: nam Galateam, Mantuam vult eſſe; Romam, Amaryllida. Et bene tempora, quaſi ruſticus, computat a barbae ſectione. Longo post tempore. Aut ἀρχαϊσμὸς eſt: Antiqui enim, *poſt*, *ante*, *circum*, etiam ablativo jungebant: quod hodie facere minime poſſumus: Aut longo-poſt, una eſt pars orationis; ut ſit ſenſus, Venit tempore longo-poſt: ſicut multo-minus, multo-magis, poſt-modo. Horatius, *Poſtmodo, quod mi obſit clare, multumque locuto*. Et *longo-poſt*, ut poſtpoſita videatur eſſe praepoſitio, & in unitatem coacta.

32. Fatebor enim. Hoc per parentheſim dictum eſt.

PIERII.

Phraſis vero haec Varroniana eſt, apud quem legas in libro de Re Ruſtica. *Quum depulſi ſunt agni a matribus, adhibenda diligentia eſt, ne deſiderio ſeneſcant*.

23. Sic matribus hoedos. In antiquis plerique codicibus *haedos* per *ae* diphthongum habetur: Sed uſus *oe* recepit. Quod vero paulo poſt ait Tityrus, *Sic parvis componere magna ſolebam*, praeceptum eſt M. Tullii Ciceronis De optimo genere dicendi, ſic aſſerentis: *Parva enim magnis ſaepe rectiſſime conferuntur*. Quod dictum volui, ut intelligas quod ait Servius, Genus hoc argumentationis & apud Ariſtotelem, & apud M. Tullium Ciceronem inveniri.

31. Galatea reliquit. In codicibus plerique veteribus *Galathea* per *th* ſcriptum eſt: quod imperite ἀπὸ τῆς θεᾶς, deduci nomen arbitrarentur. Graece vero Γαλάτεια, cujus α pene ultimam diphthongum

Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi:
Quamvis multa meis exiret victima ſeptis,
Pinguis & ingratae premeretur caſeus urbi,
Non unquam gravis aere domum mihi dextra redibat.
M. Mirabar, quid moeſta deos, Amarylli, vocares:
Cui pendere ſua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. ipſae te, Tityre, pinus,
Ipſi te fontes, ipſa haec arbuſta, vocabant.
T. Quid facerem? neque ſervitio me exire licebat,
Nec tam praeſentis alibi cognoſcere divos.
Hic illum vidi juvenem, Meliboee, quot annis

Bis

SERVII.

33. NEC SPES LIBERTATIS ERAT, NEC CURA PECULI. Nec ſperare poteram libertatem in oppreſſa civitate, nec habere curam patrimonii. *Peculi* autem, aut antique dixit, quia omne patrimonium apud majores *peculium* dicebatur, a pecoribus; in quibus eorum conſtabat univerſa ſubſtantia: unde etiam *pecunia* dicta eſt a *peculio*. Aut certe & hoc ad morſum temporum pertinet: nam modo tantum ſervi *peculium* dicimus: ut invidioſe patrimonium ſuum dixerit *peculium*, ac ſi ſervus eſſet: quia ſe diu apud Mantuam ſerviſſe memoravit. Sane *peculi*, pro *peculii*, per ſynaereſim dictum eſt.

34. EXIRET VICTIMA SEPTIS. *Septa* proprie ſunt loca in campo Martio incluſa tabulatis: in quibus ſtans Populus Romanus ſuffragia ferre conſueverat. Sed quoniam haec *ſepta* ſimilia ſunt ovilibus: duo haec invicem pro ſe ponuntur: ut hoc loco *ſepta* pro ovilibus poſuit. Item Lucanus contra, *Et miſere maculavit ovilia Romae*. Juvenalis, *Antiquo quae proxima ſurgit ovili*. Sane *pinguis*, melius ad victimam, quam ad caſeum refertur.

35. INGRATAE URBI. Quia cum alimenta civitatibus praeſtentur ex ruſticorum labore, in his ruſtici etiam deridentur a civibus, & multa perdunt, & advectarum rerum pretia iniqua ſuſcipiunt.

37. AMARYLLI. Vocativus Graecus eſt, qui brevis eſt, quotieſcunque nominativus in *is* terminatur: ut *Amaryllis*, *Pieris*. Horatius, *Dulcem quae ſtrepitum Pieri temperas*.

38. CUI. Id eſt, in cujus honorem. SUA POMA. Id eſt, ipſius arboris poma propria. QUID VOCARES. Hoc Virgilii perſonae convenit. MOESTA AMARYLLI. Quae nemine laetabare poeta. CUI PENDERE. Id eſt, tibi; quia laudari a te non meruerunt.

39. TITYRUS. Virgilius. PINUS, Roma vel Caeſar.

40. FONTES. Poetae, vel Senatores. ARBUSTA. Fructeta, ſcholaſtici vocabant.

41. SERVITIO. Ab ſervitio. *Servitium* eſt conditionis indicium. LICEBAT, Id eſt, nec deeſſe ſervitutis officio poteram.

43. JUVENEM. Caeſarem dicit Octavianum Auguſtum: decreverat enim Senatus, ne quis eum puerum diceret, ne majeſtas tanti imperii minueretur.

PIERII.

gum in *e* longum tranſire apud Latinos, ex Terentiano & aliis ſatis conſtat, ut *Μήδεια Medea*, *Αἰνείας Aeneas*.

38. IN ARBORE POMA. In Romano codice *mala*, non *poma*, legitur: altera vero manu *poma* adſcriptum eſt, & in altero ſatis antiquo abraſa eſt tota dictio: & *poma* ſcriptum altera manu. Utrum malueris admittere tantundem eſt. *Poma* tamen numeroſius videtur: atque ob vocalium varietatem, & ob litterae ſonoritatem gratius.

43. QUOTANNIS. Multi *quotannis* una dictione ſcribendum contendunt. In antiquis tamen omnibus exemplaribus, quotquot verſare contigit, *quot annis* diſtincte ſcribitur: idque plurimum in marmoribus, & tabulis aeneis, ut alibi oſtenium.

Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.
Hic mihi reſponſum primus dedit ille petenti:
Paſcite, ut ante, boves, pueri: ſubmittite tauros.
M. Fortunate ſenex! ergo tua rura manebunt?
Et tibi magna ſatis: quamvis lapis omnia nudus,
Limoſoque palus obducat paſcua junco:
Non inſueta gravis tentabunt pabula foetas:
Nec mala vicini pecoris contagia laedent.
Fortunate ſenex! hic inter flumina nota,
Et fontis ſacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quae ſemper vicino ab limite ſepes,
Hyblaeis apibus florem depaſta ſalicti,
Saepe levi ſomnum ſuadebit inire ſuſurro.

Hinc

SERVII.

44. DIES. Id eſt, principia menſium: vel Idus omnium menſium. FUMANT, Id eſt, ſacrificant.

45. RESPONSUM PRIMUS DEDIT. Id eſt, permiſit libere vivere. PRIMUS. Id eſt, ante quem nullus ſit.

46. PASCITE. Id eſt, ut ante eratis o pueri, ſic & modo paſcite in pace. SUBMITTITE TAUROS. Id eſt, exercete terram & ſobolem.

47. FORTUNATE SENEX. Hoc non ad aetatem Virgilii refert, ſed ad fortunam futuram praeſago uſus eſt verbo: Nam apud Philoſophos, ſenes dicuntur, qui ſpem futuri temporis habent in victu.

48. ET TIBI MAGNA SATIS. Ordo eſt, *Magna ſatis paſcua*, ſubauditur, erunt. QUAMVIS LAPIS, Id eſt, Quamvis mons ſit & lacus: Nam a monte uſque ad lacum, & inde uſque ad arborem quandam, fuerat Arrio donata poſſeſſio.

49. PALUS. Id eſt, aequor. OBDUCAT. Id eſt, Tegat. JUNCO. Foeno profluo. LIMOSO. Flumine Mincii.

50. GRAVIS. Id eſt, *foetas*: accuſativus Pluralis, quaſi *graves*, id eſt gravidas: ſcilicet non enixas.

51. CONTAGIA LAEDENT. Morbi vel peſtilentiae corrumpent. unde contingit ut, una aliquo morbo moriente, omnes idem morbus corruptas interimat. Dicit ergo quod nec inſolita paſcua tentaturae ſunt pecudes: nec ex alicujus infirmitate corrumpendae.

52. HIC INTER FLUMINA. Inter Padum & Mincium, ubi nutritus es vel cognitus. NOTA. Chara.

53. FONTES SACROS. Quia omnibus aquis Nymphae ſunt praeſidentes. FRIGUS OPACUM. *Frigus*, Pro aeſtivo tempore, quoniam ſub umbra ſit frigus. *Opacum*. Id eſt, auras proſperas: vel, pro nemore: Opacum autem, utrum pro opacis locis, incertum, an pro valde frigidum: Nam unum frigus eſt hyeme: alterum, quo refrigeramur aeſtate.

54. AB LIMITE. *Limes*, eſt agri terminus. SEPES. Subaudi, fiet.

55. HYBLAEIS. Hybla, vel Hyble, oppidum eſt Siciliæ, quae poſtea Megara: vel locus in Attica, ubi optimum mel naſcitur: & poſuit ſpeciem pro genere; DEPASTA FLOREM. Depaſtum florem habens. Hypallage. SALICTI. Virgulti genus, dictum eo quod ſalit & ſurgit cito.

56. LEVI SUSURRO. Dulci murmure. Hic vocat ruſticum ad dulcia, quae ſunt in rebus, quibus delectatur. SOMNUM INIRE. Id eſt, dormire, vel carpere.

PHILARGYRII.

50. NON INSUETA GRAVIS. *Gravis* accuſativus pluralis, quaſi *graves*.

PIERII.

45. HIC MIHI RESPONSUM PRIMUS DEDIT. In codice Longobardico *primum* habetur. Sed *primus dedit reſponſum*, magis Servio videtur facere ſatis.

Digitized by Google

Hinc alta ſub rupe canet frondator ad auras.
Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
Nec gemere aëria ceſſabit turtur ab ulmo.
T. Ante leves ergo paſcentur in aethere cervi,
Et freta deſtituent nudos in litore piſcis:
Ante, pererratis amborum finibus, exſul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quam noſtro illius labatur pectore vultus.
M. At nos hinc alii ſitientis ibimus Afros:
Pars Scythiam, & rapidum cretae veniemus Oaxen,

Et

SERVII.

57. FRONDATOR. Id eſt, ruſticus; vel animal, quod frondibus veſcitur: nam tria genera ſunt *frondatorum: frondator*, qui arbores amputat, & de frondibus manipulos facit, hyemis tempore animalibus ad paſtum offerendos: & qui manibus vitium ſolia avellit, quo ardor ſolis uvam maturiorem reddat: aut avis, quae in frondibus habitat, & his veſcitur: vel etiam palumbes, quae in frondibus nidificant. AD AURAS. Id eſt, in die.

58. RAUCAE. Βραγχώδεις. PALUMBES. Columbae, quas vulgus tetas vocat: & non dicuntur Latine: ſed multorum auctoritas Latinum facit. Cicero in Elegeia, quae Talemaſtis inſcribitur: *Jam mare Tyrrhenum longe, penituſque palumbes Relliquit*.

59. GEMERE. Canere. proprie tamen dicitur de turture. TURTUR, Et maſculino & foeminino genere invenitur, ut hic: *Aeria turtur ceſſabit*. Et Plaut. in Moſtel. *Tu tibi iſtos habeas turtures*. AB ULMO. Ulmus, liguum eſt, ſub quo vinea fit.

60. IN AETHERE CERVI. Id eſt, avium more ante cervi volabunt, & piſces ſine aqua vivent: hoc eſt, ante rerum natura mutabitur, quam nos Caeſarem poterimus oblivisci.

61. FRETA, Id eſt, Maria, a fervore dicta. DESTITUENT, Id eſt, relinquent.

62. PERERRATIS, Luſtratis, vel errore confuſis. AMBORUM. Id eſt, Germanorum & Parthorum. EXUL. Id eſt, Parthus & Germanus, quod, duce Caeſare Germanis & Parthis victis, milites Ararim Germaniae flumen biberunt.

63. ARARIM, Arar fluvius Galliae, fluens in flumen Rhodanum, quem Germaniae tribuit, vel propter vicinitatem regionum, quae Rheno tantum diſterminatur; vel ad demonſtrandam ſimplicitatem ruſticam, cui hoc carmen tribuitur, quae facile inſcientia locorum & provinciarum fallitur. TIGRIS. Armeniae fluvius, influens in Perſicum ſinum: Itaque per *Tigrim* & *Ararim* vult diverſa loca inter ſe ſignificare. Dicit enim, prius *Parthum* ex *Arare* bibiturum, & *Germanum* ex *Tigride*, quam ſibi oblivionem futuram non diviſi agri, Caeſaris beneficio.

64. ILLIUS, Id eſt, Auguſti Caeſaris. LABATUR, Reſpuatur, vel oblivioni tradatur.

65. SITIENTIS IBIMUS AFROS. Tropus Synecdoche: Ab Afris enim Lybiam, quae aqua indiget, intelligi vult. Eſt etiam calidiſſima regio & pene inhabitabilis.

66. SCYTHIAM. Regio ſeptentrionalis frigidiſſima. ET RAPIDUM CRETAE VENIEMUS OAXEM. Hoc eſt lutulentum: quod rapiat cretam. Creta terra alba dicitur. Nam *Oaxis* fluvius eſt Meſopotamiae: qui velocitate ſua rapiens albam terram, turbulentus efficitur. Vel *Oaxis*, fluvius Scythiae: in Creta inſula non eſt: ſed aqua cretei coloris eſt. *Oaxen* Philiſthenes ait, Apollinis & Anchiales filium: hunc *Oaxen* in Creta oppidum condidiſſe, quod ſuo nomine nominavit, ut Varro ait, *Quos magno Anchiale partus adducta dolore, Et geminis capiens Tellurem Oeaxida palmis, Edidit in Dicta*;

PIERII.

54. VICINO AB LIMITE SEPES. Romanus codex Vaticanus, & alter Oblongus *ſaepes* per *ae* diphthongum ſcribunt. ita *ſaepium*, uti ſuperius, *Exiret victima ſaeptis*. & *ſaepio*, ut *ſaepſit ſe tectis*. Quae ita recte ſcribi, oſtendit adverbium *ſaepe* ejuſdem originationis.

58. RAUCAE TUA CURA PALUMBES. Male *Rauci* virili genere codices nonnulli habent, quamvis Plautus *Palumbem* virili genere dixerit in Bacchidi-

B

Et penitus toto diviſos orbe Britannos.
En, unquam patrios longo poſt tempore finis,
Pauperis & tugurI congeſtum ceſpite culmen,

Poſt

SERVII.

67. Penitus, Id eſt, omnino. Diversos. Quia olim juncta fuit orbi terrarum Britannia. Eſt enim inſula ſita in Oceano ſeptentrionali: & a poetis alter orbis terrarum dicitur.

68. En. Ecce. Unquam. Aliquando. *En unquam*, Virgilius alio loco dividit interpoſito verbo: ut infra in ipſo libro, *En, erit unquam ille dies?* quod ſignificat unquamne, id eſt, aliquando?

69. Cespite. Id eſt, terra cum propria herba evulſa. Culmen. Eo quod culmo, id eſt, ſtipula tegitur. Sic priſca ruſticanorum aetas habitabat: ideo culmina dicta ſunt tecta: quia veteres aedificia de culmo contegebant, id eſt, paleis e meſſibus. Tuguri, a tegendo dictum.

PIERII.

chidibus, *Drae unum expetitis Palumbem*. Et Pomponium citat Nonius, qui *unam Palumbem* itidem maſc. gen. protulerit. placuiſſe tamen Virgilio foeminino uti, non it inficias.

69. Pauperis et tuguri. Sitne *tuguri* per unum *i*, an *tugurii* per ſynizeſin ſcribendum, deque hujuſmodi nominum ſcribendorum ratione, diu multumque apud omnes omnibus eſt aetatibus diſputatum. Plurimum vero ſcriptores veteres dum compendiariam ſcribendi rationem quaererent, ubicunque *ii* gemioatum inveniſſent, unicum ſcribere voluere, apice tamen eius ſupra reliquas litteras exporrecto, ut *dIs manibus*, & *memor beneficI*. Quod vero in hujuſmodi ſcriptionis genere duae nonnunquam ineſſe litterae intelligantur, inde patet, quod invenias plerunque conſonantes etiam ipſas, ſi ſupra aliarum literarum ordinem producantur, *i* vocalem inſertam oſtendere, ut *AureLa* pro *Aurelia*. Cujuſmodi adhuc inſcriptio Polae viſitur in hunc modum:

D. M.
AVRELAE
LEVCIPPE
CONIVGI
L. ANNIVS. P. F.
VITALI. SVAE.

Ita etiam in *t* littera, ſive *i* praecederet ſive ſubſequeretur, animadverti vocalem ipſam inſeri ſolitam hoc pacto ✠ Id enim ſignum tam *ti* quam etiam *it* ſignificat. Cuius rei, etſi alibi etiam exempla inveniuntur, id unum ponam, quod ab Urbano Valeriano Patruo meo harum antiquitatum indagatore diligentiſſimo exſcriptum accepi: Id quod Polæ etiamnum inſpicitur:

D. M.
AVRELIA
CRESCEN
✠NA CONIV
GIVE
PRODITO
CON. QVO. VI
XIT. ANNIS
XI. DE. SVO.
POSV✠. B. M.

In quo monumento non pigeat, tam & ſi κτ᾽ πάρεργον eſt, tria adnotatu digna deſignare, *Creſcen✠na* pro *Creſcentina*. Verſo vero modo, *poſu✠* pro *poſuit*. Et *con* praepoſitionem per *o* & *n* ut nunc vulgo pronuntiant. Sed enim quantum ad *I* litteram ſpectat, eam ſcribendi rationem, ut una pro geminis ponatur, non admittit Caper. Et per detractionem corruptam eſſe Ter. Scaurus clamitat: qui litteram *i* non tantum in Genitivo nominum hujuſmodi geminari, ut *Antonii Tremellii*; verum etiam vocativos nullam pati detractionem, ut *o Antonii*, *o Tremellii* ſingulari numero dicendum, atque ſcribendum eſſe cenſet. Hujus ſententiae ſubſcribit Val. Probus in Arte, dum quaeri ait, qua de cauſſa *o Mercurii* per duo *ii* ſcribatur: quam ita reddi tradit, *Quoniam quaecunque nomina Ablativo caſu numerò ſingularis o littera terminantur, & Nominativo caſu num. ſing. us ſyllaba poſt i litteram definiuntur: haec Vocativo caſu numeri ſingularis cum nominativo caſu ejuſdem numeri ſingularis pari numero ſyllabarum ſcribantur: & ideo o Mercurii per duas ii litteras ſcribi pronuntiatur.* Invenies tamen diverſum quid in Inſtitutis ejuſdem, iis exemplaribus, quae vulgata ſunt: praeſertim in nominibus propriis. Vel. Longus: *Quantum pertinet ad Genitivum, ii geminum omnino quaerit, o, qua littera Dativus finit, in i mutata: Julio Julii, Pallio Pallii.* Quae vero de Vocativo altercatio eſt, aetatis noſtrae Litterati omnes in Cariſii ſententiam conceſſere, quam ita pronuntiatam conſtat: *Illud memineris quod omnia nomina maſculina, quae ante us ſyllabam i habent, in Genitivo ſingulari eandem i litteram geminatam recipiunt; In Vocativo vero, ne ſimilis ſit Genitivo ſingulari, unam i recipiunt.* Ne cui vero leve videatur de hujuſmodi ſcriptionum ratione diſputare: ſciendum clariſſimos ſaepe viros ſuper tam levibus argumentis non incurioſe declamare ſolitos: Ut illud, quod huic ſimile conſiderationi Probus ait, amaſſe M. Tullium primam perſonam a verbo pereo, *perii* duplicato *ii* pronuntiare, quoniam verba modi indicativi ſpecie perfecta ex prima perſona numeri plur. *mus* ſyllabam amit-

Digitized by Google

Poſt aliquot mea regna videns mirabor ariſtas?
Impius haec tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has ſegetes? en, quo diſcordia civis
Perduxit miſeros! en, quis conſevimus agros!
Inſere nunc, Meliboee, piros, pone ordine vitis.
Ite meae, quondam felix pecus, ite capellae.
Non ego vos poſthac, viridi projectus in antro,

Du-

SERVII.

70. Post aliquot aristas, Poſt multa tempora: & quaſi ruſticus per ariſtas numerat annos. Mea regna, Id eſt, ubi dominatus ſum. Vel ſenem ſe dicit agros ſuos recepturum. Aristas. Gradatim dictum, ex tropo metalepſi, ut per ariſtas, meſſes: per meſſes, aeſtates: per aeſtates annos numeres.

71. Impius miles. Proprium militis epitheton. Iratus Meliboeus impios milites dicit, ſeu quod agrum ſuum teneant: ſeu quod civile geſſerint bellum, qui pro Antonio arma portarint, qui bella civilia geſſit. Hic laeſit Virgilius Octavianum Auguſtum; tamen ſecutus eſt veritatem. Dum miles portando arma, vicit alios, impius nocendo dictus eſt. Novalia. Id eſt, nova rura, quae per ſingulos annos novantur per ſemina. Vel etiam novalia dicuntur, unde ſylva tollitur. Habebit. In ſpe ponitur.

72. Quo. Ad quam miſeriam?

74. Insere, Sibimet ipſe imperat: & apoſtrophen facit ad ſeipſum, dolendo vel invidendo non habere ſe id quod Tityrus. Pone ordine vites. Quia quadrato ordine vites ponuntur.

75. Quondam felix pecus. Quando manebat mihi haereditas: vel quaſi, jam diu ego foelix ſui aliquando in finibus noſtris. Hic videt ſe paſtor excluſum eſſe: & invidet ſe non habere illud, quo Tityrus utitur.

PIERII.

amittant: & ita eandem perſonam numeri ſing. oſtendant, ut puta: *Periimus*, *perii*. At Terentium *peri* unico *i* pronuntiare maluiſſe, quod a ſecunda ejuſdem temporis *ſi* detracta ſyllaba primam fieri putaverit. Sed enim, uti alibi latius diximus, totum hoc ſcriptionis genus in figuras Synaereſes aut Synizeſes rejiciendum: *ac tuguri*, & paulo inferius *peculi* ſcribendum. Aliorum autem Grammaticorum dictata ſuper hac eadem re in primo Aeneidos eo loco, *Hic tamen ille urbem Patavi*, recitavimus: ne omnia huc congerentes faſtidio eſſemus.

72. En quo discordia cives perduxit miseros. In perveteri expoſito codice Vaticano, & in Longobardico *perduxit* omnino legitur, ut vulgata habent exemplaria: Sed in Romano, in Mediceo, & quibuſdam aliis *produxit* habetur, id quod alii viderint. *civis* vero per *i* more Velliano, ut etiam in nummis pluribus eſt, meliores habent codices.

73. En quis consevimus agros. Veteres quidem plerique omnes codices ita habent, ut vulgo legitur, Romano excepto, in quo ſcriptum eſt, *his nos conſevimus agris*. Quaſi dicere velit, quod neſcio qua natale ſolum dulcedine mentes afficiat. Sed enim longe acerbior querela mihi videtur, magiſque movere pathos, quum lamentatur Hoſtes, & eos quidem impios & barbaros, bona quae ipſi ſibi comparaverint, habituros: labores ſuos perditos, meſſemque ipſam, tam cultam, tam laetam, de manibus ſibi violenter abreptam. Quare Meliboeus, qui dixerat, *Impius haec tam culta novalia Miles habebit*, *Barbarus has ſegetes?* ad infelicitatem ſuam miſerabilius deplorandam, remque ipſam atrocius exacerbandam, cauſſam objectat Civium diſcordiam, quaſi dicere velit, ipſoſmet ſibi pedicas complicaſſe. Malum enim, quod ſibi quis accerſit, adſcribitur imprudentiae: quod vero aliunde accidit, vel fortunae, vel Fatorum inclementiae: ubi conſolationis locus a neceſſitate, cui neque Deos repugnare poſſe Poetae veteres tradidere.

75. Ite meae quondam felix pecus. Romanus codex notae majoris, Oblongus, Longobardicus, & aliquot alii manu ſcripti, verſum hoc dictionum ordine legunt, *Ite meae*, *felix quondam pecus*. Quod neſcio quid ſuavius habet.

77. Dumosa de rupe procul pendere videbo. Hic etiam numerus mutatus in codicibus aliquot manu ſcriptis, in quibus legitur, *dumoſa pendere procul de rupe videbo*. Et ita legitur apud Aruſianum in Elocutionum libello. In Mediceo

Dumoſa pendere procul de rupe videbo:
Carmina nulla canam: non, me paſcente, capellae,
Florentem cytiſum, & ſalices carpetis amaras.
T. Hic tamen hac mecum poteras requieſcere nocte
Fronde ſuper viridi: ſunt nobis mitia poma,
Caſtaneae molles, & preſſi copia lactis.
Et jam ſumma procul villarum culmina fumant,
Majoreſque cadunt altis de montibus umbrae.

SERVII.

77. DUMOSA. Ideſt, rigida, ſpiuoſa. PENDERE. Quia cum paſcuntur ſpinoſa, quaſi pendent.

78. CARMINA. Id eſt, quia non libet ruſtico canere carenti poſſeſſione.

79. CUTISUM. Genus fruticis, vel herbae, quae naſcitur inter campos & ſylvas in Cytiſa civitate, amara hominibus, non capris. AMARAS. Ad noſtrum ſaporem: nam capris dulces ſunt.

81. MITIA. Matura: quae non remordent cum mordentur.

82. CASTANEAE, Id eſt, mala apud antiquiores. MOLLES. Id eſt, maturae. ET PRESSI, Emulcti, & in caſeum coacti.

83. FUMANT. Id eſt, ad veſperum coena praeparanda.

84. MAJORESQUE CADUNT, Duplicantur: Cum ſol cadit, majores ſunt umbrae: ut, *Et ſol creſcentes decedens duplicat umbras:* quemadmodum cum oritur, quia ex tranſverſo nos ferit, longius jacit umbras. CADUNT UMBRAE. Nox imminet.

PIERII.

codice uno mutato vocabulo, *frondoſa pendere procul de rupe* ſcriptum eſt. Quod quidem ego ſumptum crediderim ex Pomp. Feſti paraphraſi, ita *dumoſa* interpretantis: quum *ſpinoſa* Servius velit.

80. HIC TAMEN HAC MECUM POTERIS REQUIESCERE NOCTE. In Romano codice, & in Mediceo *poteras* exacta ſpecie ſcriptum eſt, quod valde placet. In Longobardico, in Mediceo, & pleriſque aliis, *Hac mecum poteris requieſcere nocte*. Ablativo caſu habetur, ut pleraque etiam vulgata habent exemplaria. Sed *hanc noctem* agnoſcit Aruſianus Meſſus in eodem Elocutionum libello, qui falſo ſub alterius nomine circumfertur, cujus legitimam inſcriptionem inveni in Jani Parrhaſii Bibliotheca. Aruſianus itaque probaturus elocutionis formam, quod requieſco *illud tempus* dicimus eleganter, carmen hoc ex Virgilio citat, ubi *hanc mecum poteris requieſcere noctem* habeatur, accuſativo caſu: alia vero ſignificatione ab eodem dictum eſſe alibi, *Et mutata ſuos requierunt flumina curſus*. Quod vero Tityrus habere ſe *caſtaneas molles* dicit, exponitque Servius, *Maturas:* magis placet, quod Nonius Marcellus ait, *Molles, Novas, vel recentiores*.

ECLOGA SECUNDA.

ALEXIS.

FORMOSUM paſtor Corydon ardebat Alexin,
De-

SERVII.

Vs. 1. FORMOSUM PASTOR CORYDON. *Corydonis* in perſona Virgilius intelligitur: Caeſar *Alexis* in perſona inducitur. CORYDON, Fictum nomen eſt ab ave, quae Corydalus dicitur. ARDEBAT ALEXIN, id eſt impatienter amabat, &

PIERII.

Vs. 1. FORMOSUM PASTOR CORYDON ARDEBAT ALEXIN. In Romano codice *formonſum* eſt, littera *n* inter *o* & *s* inſerta. Fuiſſeque porro Veterum morem eam litteram vocalibus natura longis adſcribere, pleriſque veterum inſcriptionibus ap-

Delicias domini: nec, quid ſperaret, habebat.

Tan-

SERVII.

& alebat, & laudabat. ALEXIN. Quem dicunt Alexandrum: fuit ſervus Aſinii Pollionis, quem Virgilius, rogatus ad prandium, cum vidiſſet in miniſterio omnium pulcherrimum, dilexit: eumque dono accepit. Caeſarem quidam acceperunt, formoſum in operibus & gloria: alii puerum Caeſaris, quem ſi quis laudaſſet, gratam rem Caeſari feciſſet. Nam Virgilius dicitur in pueros habuiſſe alium amorem: nec enim turpiter eum diligebat. Alii Corydonem, Aſinii Pollionis puerum, adamatum a Virgilio ferunt, eumque, a domino ipſi datum, Corydonem a Virgilio ficto nomine nuncupari, ex eo genere avis, quae Corydalus dicitur, dulce canens. *Alexin* vero, puerum quaſi ſine reſponſione, ac ſuperbum; hunc autem dilectum fuiſſe Pollionis: & Virgilium gratum ſe futurum exiſtimaſſe, ſi eum laudaret, cujus forma Pollio delectabatur: qui eo tempore Tranſpadanum Italiae partem tenebat, & agris praeerat dividendis.

2. DELICIAS DOMINI. Hoc eſt, qui ſuo domino Caeſari, vel Pollioni, in deliciis erat. NEC QUID SPERARET. Id eſt, nec ſpem potiundi habebat.

PIERII.

apparet. Sed enim non mediocriter peccare ait eos Terentius Scaurus, qui *formoſo*, *n* litteram aſſumunt: quae non magis huic nomini neceſſaria ſit, quam *Glorioſo*, quod a *gloria* venit. Indignatur etiam Caper hujuſmodi nominibus eam litteram adjungi: quum tamen hujuſmodi nomina non in codicibus tantum antiquis, verum etiam in pleriſque Veterum monumentis cum *n* littera ſcripta deprehendantur. Ita *Atlans*, *Gigans*, *Pallans*. In codice Romano ſane paſſim *formonſum paſtor Corydon*. & *o formonſe puer*. & *formonſiſſimus annus* cum *n* habentur. In oppido vero Fabrica, pro foribus aediculae ſancti Joannis, non inelegans legitur Epitaphium: quod mihi, dum talia inveſtigarem, oſtendit Ant. Valla Teanenſis, vir & bene litteratus, & harum antiquitatum diligentiſſimus explorator. Id eſt hujuſmodi:

HIC AQUILAE CINERES MISERABILIS URNA SEPULTOS
CONTEGIT ET PATIS EXPROPERATÆ NIMIS.
OCCIDIT INFELIX CEPTO MODO FLORE JUVENTAE
QUEM FINIIT ANNUS SEPTIMUS ET DECIMUS.
FORMONSUS FRUGI DOCTUS PIUS A PATRE MAESTO
ACCEPIT TUMULOS QUOS DARE DEBUERAT.

Quod quidem ea ego de cauſſa factum exiſtimo, quia mos Veteribus fuerit iſtiuſmodi vocalibus natura longis τὴν μακρὰν -- ſignum ſuperaddere: qua nota lectores quantae illae eſſent admonerentur: Eamque poſtmodum imperitioribus ſaeculis compendiariae ſcripturae apicem eſſe crediderunt. Coeptaque primo pro *n* proferri, mox & adſcribi: atque ita ex *Formoſus*, *Formenſus*, ex *Theſaurus Thenſaurus*, ita ex *Atlas Atlans*, & ſimilia in uſum prodiere. Vel in iis, quae in *oſus* exeunt, circumflexus accentus adnotabatur, proque apice ſcriptionis eodem errore acceptus accentus: aliter qui potuerit ea barbaries inoleſcere, non video. Nam, & *torrente* pro *terrete*: *Creſcent illae creſcentis amores*, pro *creſcetis*. *Obtunſum*, pro *obtuſum*: & ſexcenta hujuſmodi paſſim invenimus. Contra vero pleraque abſque *n* ſcripta deprehendi in Veterum monumentis, quae nunc univerſa conſuetudo per *n* ſcribit atque pronunciat. Quis enim eſt, qui non *infans clemenſque* dicat? Rōmae tamen in Divae Mariae cognomento Majoris Baſilica, vetuſto lapide ſcriptum eſt:

RAPTA SINU MATRIS JACET HIC MISERABILIS INFAS.

In eo inquam monumento *infas* abſque littera *n* notatum eſt. Et Ameriae habetur antiquo lapide, in pariete domus cujuſdam in colle ſitae: C. CAESIUS CLEMES. In quibus nominibus ſcribendis Graecos potius quam Latinos mihi ſecuti videntur, apud quos *Clemens* nomen proprium Κλήμης ſcribitur. Ne vero ſtupori hoc aut imperitiae cujuſquam aetatis detur, ſcimus Veteres quoque illos, qui ſeculis eruditiſſimis floruere, in hujuſmodi pleriſque fuiſſe diverſos. Fl. enim Soſipater Virgilium ait *menſam* cum *n* littera prima ſyllaba ſaepe protuliſſe, cui dictioni Varro ſit *n* demere ſolitus: quod inde *meſam* dictam putaret quod media poneretur: quique aliis in vocabulis, quantum in ſe fuit, Graecis invidit, hujus tamen originationem eſſe ab eis non inficiatur. Et nunc qui Latine ſcribunt, Virgilium ſequuntur: qui vernaculo utuntur ſermone, Varronis repetunt idioma. Ejuſdem generis fuit olim, *Pago pagis*, quod nunc per *n Pango*, & ſcribitur, & enunciatur. Nam in XII. Tabulis verbum id abſque *n* notatum tradit Quintilianus, ut *Cano Canis*: cujus figurationis adhuc, *Pepigi*, retineamus, *Biſſenos pepigere dies*. Ac ita quidem aetates pene ſingulae gaviſae ſunt, modo hoc modo illud variare, quae ſingula perſequi inexhauſti laboris opus eſſet. Sed ut nos ad ſuſcepti operis argumentum revertamur, his interim omiſſis, illud minime diſſimulabimus. ſcriptum eſſe in Romano codice diverſo a vulgatis nu-

Tantum inter denſas umbroſa cacumina fagos
Aſſidue veniebat: ibi haec incondita ſolus
Montibus & ſilvis ſtudio jactabat inani:
O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
Nil noſtri miſerere? mori me denique cogis.
Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant:
Nunc viridis etiam occultant ſpineta lacertos:
Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus aeſtu
Alia ſerpillumque herbas contundit olentis.

At

SERVII.

3. TANTUM, Tantummodo.

4. ASSIDUE, Id eſt, ſaepius: INCONDITA. Incompoſita, ſubito dicta, agreſtia: vel inſanientis dicta verba: vel *incondita*, id eſt, inconſcripta: ut Salluſtius in Jugurthino: *At illi, quibus vires aderant, ruere cuncti ad portas, incondita tenere*.

5. MONTIBUS, Qui amorem ei praeſtabant. JACTABAT, Id eſt, fundebat incaſſum. STUDIO INANI, Prae amore nihil ſibi procurans; ſed in abſentem juvenem loquebatur.

6. CRUDELIS, Id eſt, inexorabilis: qui non flecteris meo amore: nec te potiundum praebes. Vel allegoricῶs, crudelis Caeſar, qui non flecteris meis ſcriptis, & non das ereptos agros. ALEXI, Id eſt, Caeſar. MORI, Prae contemptu: quia opprimit me tuus amor: vel, quia non delectaris meis carminibus.

8. FRIGORA. Non aprica loca. AESTU, Aeſtiva.

9. LACERTOS, Genus ſerpentis.

10. THESTYLIS. Nomen ruſticae mulieris, quae meſſoribus aeſtu fatigatis, diverſa genera herbarum contundens, pulmentarium his parat: Vel concubina Corydonis: Vel *Theſtylis*, Id eſt, fictilis: ruſticum nomen eſt, ab eo, quod ponat cibum ruſticis. FESSIS, vel labore, vel aeſtu. Vel feſſis, id eſt, ferventibus, vehementi ardore fatigatis, vel laboris inſtantia.

11. ALLIA, SERPILLUMQUE, Herbas calidas, quae aeſtum repellunt. Nam ut etiam Plinius dicit in Naturali hiſtoria: *Omnis medicina, aut a contrario, aut a ſimili quaeritur*. Unde etiam calor poteſt aut frigore, aut alio calore depelli. Hinc eſt quod in ultima Ecloga, cum amator remedium quaerit ardori, dicit ſe iturum aut ad Scythiam, aut ad AEthiopiam, ut: *AEthiopum verſemus oves ſub ſidere Cancri*, quarum regionum altera eſt frigidiſſima, altera fervens calore. Sane *Serpyllum* herba eſt, quae in Graeco aſpirationem habet, quam Graeci ἕρπυλλον dicunt. In multis enim nominibus, quae in Graeco aſpirationem habent, nos pro aſpiratione, S ponimus. Inde eſt, quod pro *herpyllo*, *ſerpyllum*: pro ἕξ, *ſex*: pro ἑπτά, *ſeptem*. RAPIDO AESTU. Vehementi, ferventi. *Feſſis* autem, vel aeſtu, vel labore.

PIERII.

mero, *Formoſum Corydon paſtor ardebat Alexim*. Idque forte ea cauſſa mutatum ab aliis, quod poſteriora ſaecula communis loci facultatum caeſuris videntur invidiſſe, veritique ſunt, neque ſyllabam, quae alioqui ſatis per ſe valida & canora eſt, neque locum, quo ſita erat, carmini ſuſtinendo ſufficere.

2. DELITIAS DOMINI. Uſu inolevit, ut *delitias* per *t* ſecunda a fine ſyllaba ſcribatur fere paſſim. In his tamen codicibus antiquis, *delicias* per *c* ſcriptum plurimum obſervavi: & ita recte ſcribi oſtendit, quod ex eadem eſt originatione, nomen, *delicatus*.

4. ASSIDUE VENIEBANT. In codicibus aliquot manu ſcriptis *adſidue*. In aliquot etiam *atſidue*, *t* loco *d* ſubſtituta. Sed *aſſidue* per *ſſ* geminatum ſcribi debere oſtenſum alibi eſt.

7. MORI ME DENIQUE COGIS. Eſt quidem *cogis* praeſenti tempore, in Oblongo Vaticano, in Longobardico, & aliquot aliis codicibus antiquis. In Romano ſcriptum eſt *coges* terminatione Futuri: quod peculiari quodam ſcriptionis more *i* vocalem tertiam in *e* ſecundam plurimum eo libro convertentis, factum crederem: niſi ſententia eadem futuro tempore haberetur apud Theocritum, a quo dictum Virgilius mutuatur: ἀπάγξασθαί με ποιήσει.

8. Um-

At mecum raucis, tua dum veſtigia luſtro,
Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.
Nonne fuit ſatius, triſtis Amaryllidis iras,
Atque ſuperba pati faſtidia? nonne Menalcan?
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus eſſes.

SERVII.

12. At mecum raucis, tua dum vestigia lustro, &c. *Ad*, Si per *d* fuerit, erit hyperbaton: ut ſit, *Dum tua luſtro veſtigia, ad me arbuſta reſonant, cum raucis cicadis*. Sed melius eſt, ut at, coniunctio ſit: & ita intelligamus, Theſtylis herbas tritas meſſoribus parat; verum mecum reſonant arbuſta, cum raucis cicadis.

14. Tristis Amaryllidis iras, Bene addit *triſtes*: plerumque enim, ut ait Terentius, *amantium irae, amoris integratio eſt*: ut veram iram oſtenderet, addidit *triſtes*, non fictam illam, quae aliquid gratiae habere conſuevit. Unde Horatius: *Urit grata protervitas*.

15. Superba fastidia. Ex faſtidio enim venit omnis ſuperbia. Nonne Menalcan. Tres dicitur amaſſe Virgilius, Alexandrum, quem donavit ei Pollio: & Cebetem puerum, cum Leria puella, quos a Mecoenate dicitur accepiſſe. Unde volunt quidam per *Amaryllida*, Leriam: per *Menalcam*, Cebetem intelligi.

16. Quamvis ille niger, q. t. c. e. Quia Caeſar Romanos, Antonius Aegyptios habuit, Antonius niger dicitur propter Aegyptios, quos habuit.

PIERII.

8. Umbras et frigora captant. In Mediceo codice & aliquot pleriſque aliis, *ac frigora* legitur.

11. Allia serpillum. Scribendum *alia* unico *l*, cum antiquis codicibus doctorum etiam hominum ſententia decernit. Sunt, qui nomini huic adſpirandum eſſe putent, propterea quod ab *Halo halas* deducatur. Ne vero *Halium* tetro tantum odore moleſtum eſſe putemus, ejus quoque ſyllaba pene ultima negotium faceſſit antiquis Grammaticis, quum ea jam aetate vulgatum eſſet per *e aleum* ſcribere, quod adhuc in vetuſtis aliquot codicibus habetur: ita & *doleum*, & *palleum*. Quocirca Soſipater eos reprehendit, qui pene ultimam hujuſmodi in his nominibus per *e* notarent, quum apud Virgilium (ait ille) *alia* per *i* legatur. Neque illud praetereundum fuit quod in Romano codice pro *ſerpillum* ſcriptum eſt *ſerpullum* per *u* media ſyllaba, ut vulgo nunc Romae loquuntur. Idque ea ratione factum, quod *y* ex Graeca voce in eam litteram abierit. Nam ἕρπυλλος apud Graecos non minus per *υ* ſcribitur quam ἑρπισμὸς & ἑρπιστὴς: omnia ab ἕρπω (id enim nos aſpiratione in *s* mutata *Serpo* fecimus) derivata.

15. Atque superba pati fastidia. Illud quoque ſine riſu proferri non poſſe plerique judicabunt, ſi *ſuperva* per *v* digammon in Romano codice ſcriptum eſſe dixero: cujus rationis tot Romae & alibi reperiuntur inſcriptiones. In Caelio monte: Sacerdoti venemerenti fecit. Ita paſſim, *vonitatis* pro *bonitatis*, *amavili* pro *amabili*, *incomparavili* pro *incomparabili*. Cujuſmodi ſono & enuntiatione ejus litterae & Campania omnis & Brutiorum populi, totaque Italiae pars, quae Graeciam verſus vergit, adhuc utuntur. Quin etiam clariſſimi litteratura viri, tam ſcribendo, quam loquendo, in familiati domeſticoque ſermone *ſuperuo* pro *ſuperbo* dicunt, & hujuſmodi reliqua. Ac ne unius tantum codicis, aut corruptae aetatis noſtrae abuſum hunc eſſe credamus, ſcimus praeclarum olim virum Adamantium, quo depravatam ſaeculi ſui pronuntiationem emendaret, de *b* muta, & *v* digammo, & vocali, plurima diſputaſſe: ex quibus aliquid locis ſuis recitare minime gravati ſumus. Ac quantum ad praeſens negotium facit, tradit is, Nomina, quae in *vus* exeunt biſſyllaba, per *v* digammon ſcribi, ut *novus*, *faevus*, *curvus*, *halvus*, *tervus*. Ex quibus *albus* tantum diſcretionis gratia per *b* mutam ſcribi praecipit: quippe, ut differat a nomine *alvus*, quod per *u* digammon ſcribitur. Hic vero agit de nominibus tantum adiectivis. Polyſyllaba vero per *b* ſcribi jubet, ut *ſuperbus*, *acerbus*. Ex quorum tamen numero, *protervus* excipiatur. Nimirum viderat Adamantius, & *ſuperva* & alia hujuſmodi ex uſu pronuntiationis, quae temporibus illis maxime vigebat, ſcriptitari: Graecitate jam ab Imperii translatione in univerſam Italiam illapſa: Nam inde pronuntiationem ejuſmodi proceſſiſſe negarit nemo, qui vel prima Graecarum litterarum elementa perceperit. Quanquam non ſatis affirmare auſim

Digitized by Google

O formoſe puer, nimium ne crede colori.
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Deſpectus tibi ſum, nec qui ſim quaeris, Alexi:
Quam dives pecoris nivei, quam lactis abundans.
Mille meae Siculis errant in montibus agnae.
Lac mihi non aeſtate novum, non frigore deſit.
Canto, quae ſolitus, ſi quando armenta vocabat,

Am-

SERVII.

17. O FORMOSE PUER. Bene dicit Donatus ſuſpendendum O, & ſic dicendum, *Formoſe puer*: ut intelligamus per ironiam eum aliud voluiſſe dicere; ſed in haec verba, ne Alexin offenderet, amoris neceſſitate compulſum. NE CREDE. Ne confide. Salluſtius: *Virtuti ſatis credebant*, id eſt, confidebant.

18. ALBA LIGUSTRA CADUNT. Et ruſtice, & amatorie, ex floribus facit comparationem. *Liguſtrum* autem, flos eſt candidus, ſed viliſſimus. *Vaccinia* vero, ſunt violae, quas purpurei coloris eſſe manifeſtum eſt. Vel liguſtra flores papaverum ſunt, vel arborum.

20. QUAM DIVES NIVEI PECORIS. Tria ſunt, quibus amatores poſſunt placere, Divitiis, Pulchritudine, Cantilena: quibus omnibus ſe valere commemorat. Et multi ſecundum Homerum, qui ait καὶ γάλα λευκόν, legunt, *nivei quam lactis*: Sed melius eſt, *Quam dives pecoris nivei*. Nam candidae oves in ingenti ſunt pretio. Unde in Georgicis legimus: *Continuoque greges villis lege mollibus albos*. Item alibi: *Munere ſic niveo lanae, ſi credere dignum eſt*.

21. MILLE MEAE SICULIS ERRANT IN MONTIBUS AGNAE. Theocritus: Ἀλλ' οὗτος τοιοῦτος ἐὼν βοτὰ χίλια βόσκω. ERRANT autem, cum ſecuritate paſcuntur. Et quod ait *agnae*, & a ſexu & ab aetate laudavit: nam ex foemineo ſexu in pecoribus copioſior poſſeſſio provenit.

23. LAC MIHI NON AESTATE NOVUM, NON FRIGORE DEFIT. Multo melius quam Theocritus, qui non *lac*, ſed caſeum dixit: τυρὸς δ' οὐ λείπει μ', οὔτ' ἐν θέρει, οὔτ' ἐν ὀπώρῃ, οὐ χειμῶνος ἄκρω. Sed quia caſeus ſervari poteſt, non mirum eſt, ſi quovis tempore quis habeat caſeum. Hoc vero laudabile eſt, ſi quis habeat *lac novum*, id eſt, coloſtrum, quod neutri generis eſt: nam foeminini eſſe penitus non poteſt. Sane hunc verſum male diſtinguens Virgiliomaſtix, vituperat: LAC MIHI NON AESTATE NOVUM, NON FRIGORE: DEFIT. Id eſt, ſemper mihi deeſt.

PIERII.

ſim, noſne magis, an illi, Romanos veteres imitemur. Sed enim haec alii viderint.

16. NONNE MENALCAM. Antiqui omnes codices, quos viderim, Longobardico excepto *Menalcan* per *n* ſcriptum habent: quae ſuavior eſt pronunciatio.

18. VACINIA NIGRA LEGUNTUR. Et hoc aetate noſtra receptum video, ut *vacinia* unico *c* ſcribatur: quum tamen in antiquis omnibus his exemplaribus duplici ſcriptum inveniatur *vaccinia*, idque paſſim. Praeterea Adamantius, ſive, ut alibi legitur, Martyrius Adamantii filius (Nam omnino ea, quae de *b* & *v* in compendium collegit, ab Adamantio Patre ſe accepiſſe fatetur) ubi quaerit utrum *Vaccinium* an *Baccinium*, *Vacca*, *Bos*, an *Bacca* ſit ſcribendum, quippe per *v* digammon, an per *b* mutam; primas harum dictionum litteras eo ſtatuit ordine, quae poſt *vac* alteram habeant conſonantem: Nam de *va* una ſubſequente conſonante ſuperius tractaverat. Quare tam hujus auctoritate, quam veterum codicum teſtimonio *vaccinia* duplicato *cc* ſcribendum contenderim: & ita inferius corrigendum, *Mollia luteola pingit vaccinia Caltha*.

19. DESPECTUS TIBI SUM: NEC QUIS SIM QUAERIS. In Mediceo, & antiquis aliquot aliis codicibus legere eſt *nec qui ſim*. Quod ſi diligentius perpendas, forte non diſplicebit. Nam diſtinctionem inter *quis* & *qui* traditam a Grammaticis, minime ſervari ab auctoribus alibi oſtendimus.

20. QUAM LACTIS ABUNDANS. Oblongus codex Vaticanus, Longobardicus, Mediceus, & aliquot alii, verbum *habundo* cum adſpiratione ſcribunt; non quod ab *habeo* deſcendat, ſed ut vox fiat incitatior. Ea enim de cauſſa pleriſque dictionibus Veteres adſpirabant, ut patet in *Helvone*. Quanquam litteratiſſimi Viri ſcriptis prodidere praeter rationem adſpirationem praeponi huic verbo, quod ex *ab* praepoſitione, & *undo undas* fiat.

Digitized by Google

Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho.
Nec ſum adeo informis: nuper me in litore vidi,
Cum placidum ventis ſtaret mare. non ego Daphnin
Judice te metuam, ſi nunquam fallat imago.
O tantum libeat mecum tibi ſordida rura,
Atque humilis habitare caſas, & figere cervos,
Haedorumque gregem viridi compellere hibiſco!
Mecum una in ſilvis imitabere Pana canendo.

Pan

SERVII.

24. AMPHION DIRCAEUS IN ACTAEO ARACYNTHO. *Amphion* & *Zetus* fratres fuerunt ex Jove & Antiopa: ſed *Zetus*, ruſticus fuit: *Amphion* vero muſicae artis peritus: Sane *Aracynthus*, mons eſt Thebanus. Unde *actaeo*, littorali debemus accipere (ut, *At procul in ſola ſecretae Troades acta*) non Athenienſi: licet Athenae primo Ἀκτὶς dictae ſint: quanquam plerique, *Actaeo Aracyntho*, Athenienſi accipiant: non quod *Aracynthus* apud Athenas eſt; ſed ut oſtendatur ruſtici imperitia. Nam & Theocritus ad exprimendam ruſticam ſimplicitatem, multa aliter quam res habeat, dicit. Hac ratione poteſt & *Oaxis*, Cretae fluvius accipi: cum & mons ſit, ut diximus, Scythiae.

25. NEC SUM ADEO INFORMIS. Verecunde ſuam commemorat pulchritudinem. Sic Cicero in Caeliana: *Ut eum poeniteat non deformem eſſe natum*. Nam pulcherrimum voluit dicere. IN LITTORE VIDI, CUM PLACIDUM VENTIS STARET MARE. Negatur hoc per rerum naturam fieri poſſe: ſed Theocritum ſecutus eſt, qui hoc dicit de Cyclope: *ἦ γὰρ πρᾶν ἐς πόντον ἐσέβλεπον, ἦς δὲ γαλάνα*. Sed illa eſt excuſatio; vel quia ingentem habet oculum Cyclops: vel quia filius Neptuni eſt. Unde quia ait, *in littore*: volunt quidam in aqua a fluctibus derelicta, id eſt, in lacuna littoris, eum ſe videre potuiſſe. Quam rem illud excludit, *Cum placidum ventis ſtaret mare*. Sed ideo in mari imago non cernitur, quia non ſtat: quod ſi ſtet, non poteſt etiam nobis imaginem reddere: Ni intelligas, *In littore*, intra portum: ut ipſe in III. Aeneid. de portu Cyclopum: *Portus ab acceſſu ventorum immotus*.

26. NON EGO DAPHNIN. Daphnis filius fuit Mercurii, formoſiſſimus puer; qui primus dicitur paſtor fuiſſe.

27. SI NUNQUAM FALLAT IMAGO. Nulla enim res ita decipit quemadmodum imago: Nam & in ſpeculo contraria oſtendit univerſa: & in aqua, remum integrum quaſi fractum videmus: quod etiam Cicero in Tuſculanis plenius docet. JUDICE TE METUAM. Ac ſi diceret, Qui meam deſpicis pulchritudinem.

28. TIBI SORDIDA RURA. Utinam libeat tibi mecum habitare rura, tibi ſordida, id eſt, quae tu putas ſordida: nam tibi bis accipimus.

29. ATQUE HUMILES HABITARE CASAS. Sane melius, habito illam rem, quam, habito in illa re, dicimus. Nam etiam principalitas verbi hujus frequentativi accuſativum regit, ut: *habeo illam rem*. Inde fit, *habito illam rem*: non in illa re, ut, *habitare caſas*. CASAS. quae mapalia dicuntur. FIGERE CERVOS. Aut furcas, quae figuntur ad caſae ſuſtentationem: quae dictae ſunt cervi, ad ſimilitudinem cornuum cervinorum. Aut, quod melius eſt, *figere cervos*, id eſt, venari & jaculari, intelligamus: ut magis ad voluptatem eum, quam ad laborem, invitare videatur. VIRIDI HIBISCO. Ad hibiſcum compellere, ſcilicet a lacte depulſos. *Hibiſcus* autem, genus eſt herbae, & ſic dixit *hibiſco*, ad hibiſcum, ut: *It clamor caelo*, id eſt, ad caelum.

31. IMITABERE PANA CANENDO. Exemplo numinis, in agris mecum poteris canere. Nam *Pan*, deus eſt ruſticus, in naturae ſimilitudinem formatus. Unde & *Pan* dictus eſt, id eſt omne: habet enim cornua in radiorum Solis, & cornuum Lunae ſimilitudinem: rubet ejus facies, ad aetheris imitationem: in pectore nebridem habet ſtellatam, ad ſtellarum imaginem: pars ejus inferior hiſpida eſt, propter arbores, virgulta, feras: caprinos pedes habet, ut oſtendat terrae ſoliditatem: fiſtulam ſeptem calamorum habet, propter harmoniam caeli: in qua ſeptem ſoni ſunt, ut diximus in Aeneide, *Septem diſcrimina vocum*: *καλαύροπα* habet, id eſt pedum, hoc eſt baculum recurvum, propter

Pan primus calamos cera conjungere pluris
Inſtituit: Pan curat ovis, oviumque magiſtros.
Nec te poeniteat calamo triviſſe labellum.
Haec eadem ut ſciret, quid non faciebat Amyntas?
Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula, Damoetas dono mihi quam dedit olim:
Et dixit moriens: Te nunc habet iſta ſecundum.
Dixit Damoetas: invidit ſtultus Amyntas.

Prae-

SERVII.

annum, qui in ſe recurrit: quia hic totius naturae deus eſt: Poetis fiugitur cum Amore luctatus, & ab eo victus: quia, ut legimus, *Omnia vincit amor*. Ergo *Pan*, ſecundum fabulas, amaſſe Syringam nympham dicitur: quam cum ſequeretur, illa implorato Terrae auxilio, in calamum converſa eſt: quem *Pan*, ad ſolatium amoris, incidit, & ſibi fiſtulam fecit. Sane ſciendum, *Pana*, *pa*, habere accentum: Graeca enim monoſyllaba, quae ad nos tranſeunt, creſcunt in obliquis caſibus: & in genitivo & dativo tantum ſingularibus, ultimae ſyllabae accentum dant, ut, *Panos pani*, *Lyncos lynci*. Plurales vero etiam iſti duo habent accentum; licet ad nos tranſire poſſint.

33. NEC TE POENITEAT CALAMO TRIVISSE LABELLUM. Non tibi parum videatur. Terentius: *At enim quantum hic operis fiat, poenitet*. Id eſt, parum videtur. Et notandum, *poeniteat triviſſe*, praeteritum pro praeſenti poſitum, uſurpative: quod in defectivis licenter fit, ubi praeſens non invenitur. Ut, *Quamquam animus meminiſſe horret*. LABELLUM. Parvum labrum. Hinc inaniſſimam quidam tentant facere diſcretionem; ut virorum *labra*, mulierum *labia* dicantur.

35. QUID NON FACIEBAT AMYNTAS? Quemadmodum mihi non cognoſcebatur? Et ex affectu alterius hunc cogit.

36. DISPARIBUS SEPTEM COMPACTA CICUTIS. Inaequalibus cannis. Nam & harmonia inaequalis eſt. *Cicuta* autem eſt ſpatium, quod eſt inter cannarum nodos. COMPACTA. Conjuncta: ut, *Turrim compactis trabibus, quam eduxerat ipſe*.

38. TE NUNC HABET ISTA SECUNDUM. Commendat munus: & ex eo, quod ei haereditarium datum eſt: & ex eo, quod invidiam meruit. Nam res optimae, & difficile donantur a vivis, & acceptae, facile merentur invidiam.

39. INVIDIT STULTUS AMYNTAS. Amyntam Cornificium vult intelligere; quia conatus eſt contra Virgilium ſcribere; vel, ideo *ſtultus*, quia invidit.

PHILARGYRII.

32. PAN PRIMUS CALAMOS. *Pan*, id eſt, Natura omnium rerum, inventor eſt fiſtulae. *Pan* paſtoralis deus: per cornu Solem ſignificat & Lunam: per fiſtulam, ſeptem planetas ſtellas: per pellem maculoſam, caeli ſidera: per cannam, ventos: per ungulas caprinas, ſoliditatem terrae. Villoſus eſt, quia veſtitu gaudet terra. Hic autem natus eſt Mercurio in arietem converſo, & Peuelope uxore Ulyſſis.

PIERII.

26. NON EGO DAPHNIM. In multis *Daphnin* per *n* finali littera ſcriptum invenias, quod ita eſſe debere oſtendit verſus ille, *Daphnin ad aſtra feremus*. Nam ſi per *m* eſſet, colliſioni locus foret.

27. SI NUNQUAM FALLIT IMAGO. In Romano codice, in Mediceo, in Longobardico, in Oblongo Vaticano, & pleriſque aliis *fallat* ſcriptum, Subjunctivi modi declinatu.

32. PAN PRIMUS CALAMOS CERA CONJUNGERE PLURES INSTITUIT: *Pan curat oves*. In Romano codice *primum* legitur adverbialiter. Sed *primus* omnino melius, ut in aliis habetur. Eſt & illud *pluris*, & *ovis* per *i*, Velliano more.

34. NEC TE POENITEAT CALAMO TRIVISSE LABELLUM. In Romano codice & aliquot aliis manuſcriptis, *paeniteat* per *ae* diphthongum primam habetur. Sed *o*, ei formae inſitum eſt ex etymo: quum *poenitentia* dicta ſit, quod *pone teneat*. Sane vero praeteritum a *tero teris*, *teruiſſe* eſſe debuit, ait Vel. Longus: maluiſſe tamen Virgilium *triviſſe* dicere.

Praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo,
Bina die ſiccant ovis ubera: quos tibi ſervo.
Jam pridem a me illos abducere Theſtylis orat:
Et faciet: quoniam ſordent tibi munera noſtra.
Huc ades, o formoſe puer: tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphae calathis: tibi candida Naïs
Pallentis violas & ſumma papavera carpens,
Narciſſum & florem jungit bene olentis anethi.
Tum, caſia, atque aliis intexens ſuavibus herbis,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha.
Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala,

Ca-

SERVII.

40. NEC TUTA MIHI VALLE REPERTI CAPREOLI. Commendat a difficultate. Sic in primo: *Reliquias Troja ex ardente receptas*.

41. SPARSIS PELLIBUS ALBO. Qui habent adhuc maculas a prima aetate venientes. Acceſſu enim temporis mutant colorem: & eorum maculae eſſe gratiae minoris incipiunt. Ergo hoc dicit: Servo tibi capreolos, qui adhuc ſint pellibus albo ſparſis.

42. QUOS ETIAM NUNC TIBI SERVO. Id eſt, quos adhuc tibi ſervo: licet roger a Theſtyli amica, quae hos a me cupit abducere. SICCANT. Sugunt.

43. ORAT ABDUCERE. Orat, ut abducat: figuratum eſt, ut: *donat habere*, id eſt, donat, ut habeat.

44. ET FACIET. Noluit dicere, & faciam: ne, quem amabat, offenderet, ſi ſe velle alteri dare munus dixiſſet, quod ipſi paraverat.

45. HUC ADES, O FORMOSE PUER; TIBI LILIA PLENIS, &c. Tantum honoris habet puero, ut ei dicat etiam numina obſecutura. Sane *calathus* Graecum eſt: nam Latine quaſillum dicitur. Cicero in Philipp. III. *At vero hujus domi inter quaſilla appendebatur aurum*.

46. CANDIDA NAIS. Vel pulchra, vel dea. Nam dii umbris contrarii ſunt, quas nigras eſſe conſtat. Hinc eſt: *Candidus inſuetum miratur limen olympi*.

47. PALLENTES VIOLAS. Amantium tinctas colore. Horatius: *Et tinctus viola pallor amantium*. Unde non praeter affectionem amantis, eos flores nymphas dicit offerre, qui ſunt amantibus ſimiles. PAPAVERA CARPENS; NARCISSUM ET FLOREM BENE OLENTIS ANETHI. Sane Papaver, Narciſſus, Anethus, pulcherrimi pueri fuerunt: quique in flores ſuorum nominum verſi ſunt: quos ei offerendo, quaſi admonet, nequid etiam hic tale aliquid unquam ex amore patiatur.

49. TUM, CASIA. Herba ſuaviſſimi odoris: ut in ſequentibus declaratur: quam Graeci κασίαν dicunt. Et ſic dictum eſt: *Tum caſia, atque aliis intexens ſuavibus herbis*: ut in Salluſtio: *Leonem, atque alias feras*.

50. MOLLIA LUTEOLA PINGIT VACCINIA CALTHA, *Mollia vaccinia pingit*, id eſt, componit, *de caltha luteola*. Nam niſi *luteola* ſeptimus ſit caſus, non ſtat verſus. *Mollia* autem, tactus plumei ſcilicet. Et hoc dicens, ex colorum diverſitate quaerit ornatum.

51. CANA LEGAM TENERA LANUGINE MALA. Mala dicit Cydonea, a Cydonibus primum allata; Latine, Cotonea, quae lanuginis plena ſunt: ſed non praeter obliquitatem. Nam ut in Aeneide diximus, apud Cretenſes, infamiae genus juvenibus fuerat, non amatos fuiſſe. Et verecunde rem inhoneſtam ſupprimit, quam Theocritus aperte commemorat.

PIERII.

44. SPARSIS ETIAM NUNC PELLIBUS ALBO. Antiquiſſimus ille codex majoris notae membrum unum ita diſtinguit, *ſparſis etiam nunc pellibus*. Inde ultimam ex verſu dictionem cum ſubſequenti jungit hoc pacto, *ambo bina die ſiccat ovis ubera*: quam

 forte

Caſtaneaſque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
Addam cerea pruna: honos erit huic quoque pomo.

SERVII.

52. CASTANEASQUE NUCES. Bene ſpeciem addidit, dicens *caſtaneas*. Nam *Nuces*, generaliter dicuntur omnia, tecta corio duriore: ut avellanae, amygdalae, juglandes, caſtaneae; ſicut contra poma dicuntur, omnia molliora. MEA QUAS AMARYLLIS AMABAT. Ne eas viles exiſtimes, quas Amaryllis eſt amare dignata: nam apud illam in ingenti fuerunt honore.

53. CEREA PRUNA. Aut cerei coloris: aut mollia. Horatius: *Cerea Telephi laudat brachia*. HONOS ERIT HUIC QUOQUE POMO. Si a te dilectum fuerit: ſicut caſtanae in honore fuerunt amatae Amaryllidi. Talis mixtura ſcematum in bucolico decorum inducit.

PIERII.

forte lectionem elegantia ingenia non aſpernabuntur.

42. QUOS TIBI SERVO. In Romano codice *quod* habetur: Ut non tantum capreolos, verum etiam & fiſtulam uno eodemque munere complectatur.

53. ADDAM CEREA PRUNA, ET HONOS ERIT HUIC QUOQUE POMO. Licet hinc eorum obſcuram diligentiam deprehendere, qui quum paſſim in veteribus exemplaribus legerent *addam cerea pruna*, *honos erit*: abſque particula conjunctiva, eam, ne verſus infirmus eſſet, inſeruerunt: Qui, ſi non animadvertebant, eam ineſſe vim adſpirationi, ut praecedentem vocalem ſuſtinere poſſit: Certe pleraque toto opere eodem modo, ſine ulla colliſione poſita, & Homeri, & aliorum Poetarum tam Graecorum, quam Latinorum exemplo cognoſcerent. Sane *et* particula in nullo ex his antiquis exemplaribus invenitur. Idque manifeſtum in Romano codice, & in Longobardico, & in Mediceo: in reliquis aliena manu & atramento intruſa. Atque ut hos eo timore abſolvam. Sit exemplum, vocales non ſemper abjici per alterius colliſionem: *Credimus, an qui amant*. Quod ſi non has figuras admittamus, adſpirationis dubio procul exemplum eo verſu eſt: *Ille latus niveum molli fultus hyacintho*. Sed objiciet forte aliquis Nigidii Figuli commentaria: In quibus ille *h* non eſſe litteram tradiderit, ſed adſpirationis notam, obſervatum a Victorino. Cui qui reſpondent, Graecos ajunt numeros ſuos per litterarum figuras adnotare, ac veluti per *α* unum, per *β* duo, per *γ* tria: & ſic de reliquis: ita per *ͱ* quae apud eos figura eſt adſpirationis, ἑκατον, hoc eſt, centum deſcribunt, eam nimirum litterarum honore decorantes. Latini vero octavum illi locum in litterarum ordine non temere adſcripſere, & in inſcriptionibus, in quibus, ſingulis tantum litteris uti ſolent, *h* utuntur ſaepiſſime, perinde ac etiam litteris aliis, quippe ſi *hic*, *haec*, *hoc*, pronomina ſignificanda ſint, ſive *haeredes*, ſive *hora*, vel quid hujuſmodi, ut: *h. m. h. n. s. Hoc monumentum haeredes non ſequetur*: ſive, quod alibi eſt, *ſequitur*. Et *s. h. l.* quod *ſecundum hanc legem* interpretantur; & *h. h.* quod ſignificat, *hac hora*. Quae, ſi littera non eſſet, neque in numeris centenarii vocem, ut in eo nomine prima: neque in his aliis quidquam ſignificaret praeter ſpiritum: voces vero ipſae per vocales in unaquaque dictione primas notarentur. Habet praeterea *h* ſonum proprium, quem licet Catullus videatur eluſiſſe, noſtris tamen temporibus (Nam quo pacto Priſci pronuntiaverint audiiſſe non poſſumus) quotquot litterati ſunt, *mihi*, & *nihil*, *h* tantum inter duo illa *ii* interjicientes ſcribunt. Eas tamen dictiones propemodum pronuntiant, ac ſi praeter *h*, *c* etiam inſertum eſſet: quod quidem ipſius *h* litterae vim & ſonum proprium oſtendit. Quare Vel. Longus ait, *h* & ante vocalem, & poſt vocalem neſcio quid proprium ſonare, haec tamen, ut pleraque alia corrupta ſunt apud Velium. Quid vero illud, quod litterae tot in *h* abeunt, & ipſum *h* modo in hanc, modo in illam litteram commutatur? Id enim praecipue litterarum eſſe conſtat, ut haec illi ſuccedat, aliae dentur in aliarum locum: pro Idiomatum quippe, Nationum, Gentium, atque etiam aetatum conditione, conſuetudineve; vel quia multae inter eas cognationes intercedant. Hinc alii per *q periquilum*: per *c* alii *periculum* ſcripſere. Sic *aquipenſer* & *pequnia* in *acipenſerem* & *pecuniam* abiere. Eadem in *c* & *g* litteris affinitas. Unde *cortynia* & *gortynia* indifferenter ſcriptum invenias. Et quae per *c*, *caſeta*, *cnus*, *cyjn*, *curculio* notantur: per *g* tamen enuntiantur. Sic *m* tranſit in *b* cum ex *ſcamno ſcabellum* facimus. Sic *p* ſic *d* etiam in *b* verſae, cum ex *duello*, *bellum*, ex *Pyrrho*, *Burrus*, effectum eſt. Quid memorem *t* & *d* tam arctae cognationis litteras? Nam, ut reliqua diſſimulem, quae per *t* prius *Aleſſanter* & *Caſantra* ſcribi ſolita, jam per *d Alexander* & *Caſſandra*, quo mollius enuntientur, notari videmus. Ipſum vero *d* quot in locutionibus in *l* verti patitur? quum *lingua* ex *dingua*, a *dico*: quum *ſella*

Et vos, o lauri, carpam, & te, proxima myrte.

Sic

SERVII.

54. O Lauri, Licet Horatius dixerit, *Depone ſub lauru mea:* melius tamen eſt juxta ſecundam formam inflectere: nam melius ſonat. Proxima myrte. Vel vicina lauro: vel ad odorem proxima: poteſt enim utrumque intelligi.

PIERII.

ex *ſeda*, a *ſedeo* exprimuntur. Quoties eadem in *r* litterae locum data? nonne *Lemures*, qui a *Remo Remures*, nonne *meridies* ex *medidie* factum? *r* autem ex *s* bona veterum nominum parte fecimus. Ut *Aurelius* ex *Auſelius*, *ara*, *plurimus*, *majores*, *feriae*, *lares*, quae prius per *s*, *aſa*, *pluſimus*, *maioſes*, *feſiae*, *Laſes*, & tot hujuſmodi tam primo & medio, quam ultimo vocum loco ſcriptitari ſolita. Sic & *h* multarum & ipſa litterarum vicaria reperitur, in hanc & illam ipſa quoque litteras tranſmutatur. Ut quum ex *veho*, *vexi*, ex *traho*, *traxi* facimus: nunc in *v*, ut *heſper*, *veſper*. Nunc in *f* ut *hamula famula*, *formiae*, pro *hormiae* quod circa eas crebrae tutaeque ſtationes eſſent, ut apud Verrium. Contra vero *f* in *h* mutatum, ut in nominibus, quae a Sabinis accepta Romani in civitatem adſcivere. Cuiuſmodi ſunt *trafo*, *vefo*, *fircus*, *fortenm*, *foſtis*, *foſtia*, & alia pleraque, quae Romani quum in Civitatem adſciſcerent, alia quadam littera veluti toga ſua, vel praetexta donata, inſigniri voluere. Quid vero ludicrum illud veluti certamen quoddam, quo *f* in *h* tranſilit, ut quum *bruges* priora quaedam ſaecula pronuntiarunt, quae poſteri per *f fruges* ſcribere maluerunt? In aliis aliquot *h*, & *b*, ut quae *Helena* prius fuit, apud Romanos *Belena* diceretur. An, niſi littera eſſet, tantum illi juris, ut modo in hanc, modo in illam litteram abiret, concederetur? An conſonantes aliae vice verſa dignatae eſſent in eam tranſcribi, niſi quid ſaperet litterarium? Longum vero eſſet enumerare quot hujuſmodi ſint mutationes: quae mihi ex litteris in litteras ita fieri videntur, uti quum quis ex Plebe ad Equeſtrem, ex Equeſtri ordine ad Senatorium provehitur: ac vice verſa, vel Cenſoris alicuius notatione, vel ſuo nonnunquam ex commodo, ex Senatu ad Plebem tranſit. Vir enim idem quoquoverſum rapiatur conditiones mutat, non naturam. Sic *h*, ſic *v*, & *i*, & aliquot aliae nonnumquam litterae, nunc uno nunc alio ordine recenſentur: quin tamen litterae ſint, non aliter quiſquam vicerit, quam qui eum, cui purpurae uſu interdictum, aut ademptus in cenſu Equus fuerit, non hominem amplius eſſe contendat. Sunt enim qui ea ratione *h*, non eſſe litteram conantur, quia neque in vocalium, neque in ſemivocalium, neque in mutarum ordine locum habeat: Quod quidem, ut in eadem perſtemus ſimilitudine, tantundem mihi eſt, ac ſi diceremus Soſiam aut Davum ideo non eſſe homines, quia Romae neque inter Senatores, neque inter Equitum centurias, neque ulla in Tribu recenſeantur. Verum adeone abſurdum erit unam inveniri litteram, quae inter vocales & conſonantes medium quendam locum habeat, aut alterius cujuſpiam ſit conditionis: veluti apud Graecos *ſ*, quam licet per ſe ſonare, ſuiſque viribus pollere, neque alterius cujuſpiam litterae auxilio, ut enuntiaretur, indigere non negabant, nequaquam tamen inter Vocales enumeravere. Cum vero Conſonantes in Semivocales & Mutas dividerent, tripliciterque Mutas partirentur, Semivocales dupliciter; Sigma ab aliarum veluti conſortio ſegregatam, *ἄσημον* appellarunt: cui neque ſignum, neque notam ullam inuri poſſe viderent, quod ea ſuae cuiuſdam poteſtatis eſſet. Quae vero invidia ſit apud Latinos unam eſſe litteram, quae ſuae & ipſa quodammodo poteſtatis medium inter Vocales & Conſonantes locum obtineat; nonnunquam etiam, ſi adlibuerit, nec littera eſſe velit: quum aliae quoque litterae nulla vi, nullo ſono evaneſcere, aliae aliter ſcribi, aliter ſonare deprehendantur. His itaque confutatis, ſunt qui a finitione, *h*, non eſſe litteram argumententur: quia ſcilicet *h* ſit humani ſpiritus, flatuſve collecti ſonus intelligibilis. Sed enim vel quaecunque figura hac finitione deſcribetur, perinde littera non erit, vel ſi qua nota, cui ea competat finitio, littera erit: *h*, quoque litteram eſſe conſentaneum erit. Nam ſi animatum quid ſit, & rationis particeps, & morti obnoxium, id dubioprocul erit homo: Socrates igitur homo. Atqui litterae *c*, *f*, *r*, & *s*, iiſdem circumſcribuntur terminis, ut earum unaquaeque ſit humani ſpiritus flatuſve collecti ſonus intelligibilis. Differunt tamen ex eo, quod accidit huic vel illi, ut Aethiopi, nigrum eſſe: Scythae, album: Socrati, ſimum: Platoni latos humeros habere. Ita Adſpirationi (de nota enim loquor, non de re, quae nonnullis anſam cavillandi dedit) id accidit ut denſius, & craſſius enuntietur: *c*, ut preſſius & exilius emittatur: *f*, ut valtiore quodam ſono proferatur: *r*, ut aſperius & per vim quodammodo elidi videatur: *s*, ut incitatius & ſono magis promptuario, nulloque pronuntietur impedimento. Fatebantur vero aliqui vel hanc, vel

Sic poſitae quoniam ſuavis miſcetis odores.

SERVII.

Ru-

55. Sic positae quoniam suaves miscetis odores. Quoniam permixtione veſtra ſuavem odorem creatis.

PIERII.

illam ex hu'uſmodi notis, ut puta *ſ*, non eſſe litteram, ſed ſibilum tantum. Nam *ſ*, raro Capri teſtimonio apud Etruſcos exprimitur: & ex Latinis locutionibus nonnunquam evaneſcit. *ſ* non omnium gentium eſſe litteram facile comprobabunt. Quibus quidem ſi vel *ſ* vel *ſ* non eſſe litteras ideo concefferimus, quod rarus fuerit earum apud hos vel illos uſus: Age etiam *q* ex litterarum ordinibus ſubmoveamus: non enim ea apud Graecos invenitur. *k* etiam exigamus: id enim, vel Fab. Quintiliano teſte, a Romanis olim repudiatum eſt. Digammon vero Aeolicum ex veterum, quae tot extant, monumentis eradamus: eam enim litteram non omnes gentes admiſere, ac perinde Latinis eam uſurpare non licuit. Quin etiam *o* vocalem ejiciamus: Nam eam quidam Italiae Populi non habuere. Quod ſi digammon ipſum inter litteras recenſetur: Si *k* per innumeras aetates pro littera habita, quod tot ſaeculorum continuatione in Majorum noſtrorum inſcriptionibus oculata fide conſpicimus: Ita *ſ*, apud gentes, nationeſque omnes, litterae ſonum, figuram, & vim, ſive poteſtatem dicere maluerimus, obtinet. Ita & *b* jam recepta, quae tanta eſt *ſ* litterae cognatione copulata, ut plerīſque in locutionibus & *ſ*, in *b*, & *b*, in *ſ*, invicem commutentur: videturque propemodum humanus ſermo tantundem exiſtimaſſe utrum quid per *ſ* an per *b* ſcriberetur. Unde Latini, *ſal*, *ſatis*, *ſex*, *ſeptem*, *ſe* pronomen, & ſexcenta hujuſmodi per *ſ*, ſcribenda cenſuere, quae nationes aliae ſcripſerint per adſpirationis notam, ἅλς, ἅλις, ἕξ, ἑπτὰ, ἕ. Id, puto, minime facturi, ſi *b*, non eſſe litteram, ſed flatilis cujuſdam ſpiritus notam tantum eſſe cenſuiſſent. Idque potius credendum judicaſſe eos & *ſ*, & *b*, e uſdem propemodum eſſe praerogativae. Quodque *ſ* litterae accidit, ut nonnumquam elidatur in verſu faciendo, nonnunquam ſyllabis adminiculo ſit, ita & adſpirationi, ut nonnunquam otioſa ſit, nonnumquam vires, ut hoc loco, ſuas oſtentet. Scio in iis quae poſtremo loco exempla retulimus, erunt qui majores noſtros figura deceptos dicent. Quod quae nota vocalibus nunc ſuperadditur adſpirationis loco eadem ſit figura, qua σιγμα nunc vulgo ſcriptitamus, quippe ad Latinae litterae *c* ſecundae conſonantis effigiem. Sed enim prius fuere nomina haec per *ſ* notata apud Latinos, quam corrupta illius litterae forma, quae facta eſt poſteriore ſaeculo, divulgaretur. Sed eorum non ego errores inceſſam, qui ſcriptis tradiderunt figuram *b*, prius fuiſſe, mox diſſectam in daſeam & pſilen, quae in veterum libris & monumentis hoc modo figurentur F. -I. Quum potius Latini ex duabus illis notis in unam contractis, copulatiſque ſuam conflarint litteram: qua eam figura jure Latii donatam inſignem eſſe voluerint. Meritoque Valerius Probus, magnae auctoritatis Grammaticus, in Arte, *b* litteram inter novem mutas enumerat: quam praeter peculiarem figuram & nomen, quod his litteris expreſſit *ba*, ſonum etiam retinere poteſtatis ſuae certum aſſerit: ut puta, *bonor*. Nunquidnam *Onor*, aut caetera talia? & ideo qui aliter ſentiant, non recte exiſtimaſſe, notandos ait. Neque tamen negat interdum *b* pro adſpirationis nota poni poſſe, praeſertim cum juncta cum aliis mutis, vocali concurrerit, ut puta *Pulcber*, in cujuſmodi rationis nominibus, *b* non aliter evaneſcit, ac *u* vocalis in Locutionibus, *lingua*, *torqueo*, & ſimilibus: aut *ſ* in eo loco, *Ponite ſpes ſibi quiſque ſuas*: & aliis eiuſmodi. Nam qui magis liceat *i* & *u* modo eſſe vocalibus, modo in conſonantes abire, modo loco cedere, deſerere ordines, ſubducere ſe, atque aufugere: ſi aliis quibuſdam litteris auctoritatem ſuam longo auctorum uſu conceſſam invideremus? Sed quoniam in re nihili, ut de littera hac vulgo dici ſolet, animi gratia, quaſi marinas conchulas colligentes evagati ſumus, unum illud dicam, eos, qui omni conatu id maxime ſunt contendere viſi, ut jus litterae, notae huic adimerent; tamen, quum manifeſta negare non poſſent, eam ſapere aliquid quod ſit litterae, nihil quicquam inficiari. Ac, ut ad carminum, & loci, qui prae manibus eſt, rationem deveniamus, conſentiunt Grammatici, Virgilium litterae vim & poteſtatem, naturamque in *b* eſſe, tunc oſtendere voluiſſe, quum ſcripſit, *Stant & Juniperi*, *& Caſtaneae birſutae*. Quare quum neque praeter exempla, neque praeter rationem ſit legere *pruna bonos*, tot venerandae antiquitatis codicibus adſtipulantibus, *et* particulam, ab aliis intruſam, audacter ego ſuſtulerim. Accedit huc rhythmica quaedam conſideratio, quod ſententia finitur in *pruna*: Trimetrumque abſolvit non indecore: & antea quam membrum alterum reſumamus, latum ſatis temporis intervallum interponitur: ut ſi etiam hemiſtichium illud a ſimplici vocali incipiat, commodum reſpirandi locum habere poſſit.

Digitized by Google

Ruſticus es, Corydon: nec munera curat Alexis:
Nec ſi muneribus certes, concedat Iolas.
Eheu, quid volui miſero mihi? floribus auſtrum
Perditus, & liquidis immiſi fontibus apros.
Quem fugis, ah demens? habitarunt dI quoque ſilvas,
Dardaniuſque Paris. Pallas, quas condidit, arces

Ipſa

SERVII.

56. Rusticus es Corydon. Arguit ſe ſtultitiae, quod eum ſe ſperat placare muneribus, qui poteſt habere meliora: nam ſupra ait: *Delicias domini*.

57. Iolas. Vel ditior amator: vel ejus dominus.

58. Eheu quid volui misero mihi? Quomodo eum diſcedere dicit, quem ſupra cum eo diximus non fuiſſe? Nam quod ait, *ſolus montibus & ſylvis*, ratione non caret. Epicurei enim dicunt (quod etiam Cicero tractat) geminam eſſe voluptatem: Unam, quae percipitur; & alteram imaginariam; ſcilicet eam, quae naſcitur ex cogitatione. Unde ita debemus accipere, hunc uſum per cogitationem illa imaginaria voluptate, qua & cernere & alloqui videbatur abſentem. Sed poſtquam objurgatione ſua in naturalem prudentiam eſt reverſus, caruit utique illa imaginaria voluptate; ubi nunc ſibi ſe obfuiſſe dicit per hanc ratiocinationem. *Ruſticus es Corydon: nec munera curat Alexis. Nec ſi muneribus certes, concedat Iolas*. Floribus austrum. Quo facilius areſcunt.

59. Fontibus apros. Qui puros fontes coenoſos efficiunt.

60. Quem fugis ah demens? Iterum per phantaſiam quaſi ad praeſentem loquitur: & quaſi ille dixiſſet *ſylvas*, hic infert: Habitarunt dii quoque sylvas, Dardaniusque Paris. Et Paris habitavit ſylvas, qui de Dearum pulchritudine judicavit.

61. Pallas quas condidit arces, ipsa colat. Ideo Dea arcium Minerva dicitur, quia de capite Jovis nata eſt: ſed & quia dea eſt artium, & ingenii, ideo iſta finguntur. Nihil enim excellentius eſt ingenio: quippe quo reguntur univerſa.

PIERII.

56. Rusticus es Corydon nec munera curat Alexis. *Es* quidem ſecunda perſona paſſim legitur, praeterquam in Romano codice, ubi *eſt* habetur perſona tertia. Ut duo dicat, quae maxime obſint, nec quicquam proficiat, *Alexim* eſſe ruſticum, nec munera curare. Et apud Ovidium, in hujuſmodi ſignificatum, Helena loquitur in Epiſtolis:

Nec dubito quin haec, quum ſit tam juſta, vocetur
Ruſtica, judicio noſtra querela tuo.
Ruſtica ſim ſane, dum non oblita pudoris.

Neque tamen diſplicet, ut Corydon jam reſipiſcens, ſemetipſum ruſticitatis arguat: quod pro ſtultitia, & rerum imperitia ponitur.

57. Nec si muneribus certes conceoet Iolas. In Romano codice *certet* legitur, quod non placet. Illud non improbarim, quod mihi videtur eleganter dictum *concedas*, in eodem codice.

58. Eheu quid volui. In ſingulis pene codicibus varie ſcriptum invenias interjectionem hanc *eheu*, de qua loco alio plura. Hic mihi non diſplicet, quod in Romano codice integra interjectio duplicata eſt, *heu heu*. Ut apud Theocritum non ſemel αἲ αἲ. Quamvis Valerius Probus *heu* & *eheu* utramque ſimplicem agnoſcit.

59. Perditus et liquidis. Quod Latina locutio *perditus*, in Romano codice *perditos* per *os* ſcriptum habeatur, ea de cauſſa factum: quod, ut apud Velium Longum eſt, Antiqui *o* & *u* confuſas litteras habuere. Idque ex eo apparet, quod *conſol* per *o* ultima ſyllaba quondam ſcribi ſolitum: Quum tamen, ut ipſe ait per *u* legeretur. Variumque ſcripturae modum pleriſque in nominibus hujuſmodi fuiſſe dicit: & *fontes*, & *funtes*, & *frondes*, & *frundes* modo per *o* modo per *u* apud hos & illos ſcriptum. Praeterea Victorinus, cujus fragmenta quaedam de Orthographia mihi dono data ſunt a Jano Parrhaſio, obſervaſſe ait ſe in antiquis libris, & Legibus XII. Tabularum: Quae, ut ejus verba ponam, tametſi frequenti tranſcriptione aliquid mutarunt, tamen retinent antiquitatem, *o* poſitum pro *u*. Ut *popolos* Romanus. Ubi enim nunc *populus* ibi *popolos*. Ubi *piaculum*, ibi *piacolon*. Ubi *funus*, ibi *fonus*. Et ita pleraque alia. Quare *perditos* numero ſingulari, Nominativo caſu, ut non uti nunc auſus fuerim, ita in antiquiſſimo codice ſcriptum nequaquam improbaverim. Sed quoniam

de

Digitized by Google

Ipſa colat: nobis placeant ante omnia ſilvae.
Torva leaena lupum ſequitur: lupus ipſe capellam:
Florentem cytiſum ſequitur laſciva capella:
Te Corydon, o Alexi. trahit ſua quemque voluptas.
Aſpice, aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci,
Et ſol creſcentis decedens duplicat umbras:
Me tamen urit amor: quis enim modus adſit amori?
Ah Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!

Se-

SERVII.

63. Torva leaena lupum. Theocriti ſunt iſti verſus: *ἁ αἶξ τ̃ κύθισον, ὁ λύκος τ̃ αἶγα διώκει, ἁ γέρανος τ' ἄροτρον, ἐγὼ δ' ἐπὶ τὶν μεμάνημαι*. Et bene ſe revocat ad ruſticas comparationes: pene enim fuerat lapſus, dicendo: Pallas quas condidit arces. *Leaena* autem dictum eſt, ſicut dracaena. Et quod ait: Torva leaena lupum sequitur: verum eſt: Nam neceſſe eſt, ut, veniente lupo, adventus agnoſcatur leonis.

64. Cytisus. Herba eſt. Lasciva. Voluptuoſa & deſidioſa.

65. Te Coridon o Alexi. *Don o a*, antibacchius eſt: ſed *o* brevis fit: quia vocalis vocalem ſequitur. ſic Homerus: *πλάγχθη ἐπεὶ Τρόιης ἱερόν*.

65. Trahit sua quemque voluptas. Notatur a Criticis, quod hanc ſententiam dederit ruſtico, ſupra bucolici carminis legem, aut poſſibilitatem. Excuſari tamen poteſt, quia ſententia vulgata eſt; ut Terentius in Andria dat Servo: *Ne quid nimis*.

66. Aratra jugo referunt suspensa juvenci. Horatius: *Videre feſſos vomerem verſum Boves, collo trahentes languido*. Et hoc vult dicere, Omnia, excepto amore, finiuntur.

67. Et sol crescentis decedens duplicat umbras. Variavit: nam ait ſupra: *Majoreſque cadunt altis de montibus umbrae*. Duplicat autem, auget: Salluſtius: *Et Marius victus duplicaverat bellum*.

68. Me tamen urit amor. Cum jam calor ſit Solis exhauſtus.

69. Quae te dementia cepit? Id eſt, cur amoribus vacas, cum multa ſint, quae debeas in agro perficere?

PHILARGYRII.

63. Torva leaena &c. Hoc nomen, licet veteres Latinum negent, auctoritate tamen valet. Dicebant enim *leonem* maſculum & feminam, ut Plautus in Vidularia: *Nam audivi feminam ego leonem ſemel parire*. Cic. de Gloria lib. II. ſic ait: *Statuerunt aeream leaenam*. Leam vero Varro ad Ciceronem dicit, lib. III. *Sicut nocet panthera & lea*.

PIERII.

de hac re ſaepe dicendum, quum frequentiſſima ſit in antiquis codicibus id genus ſcriptura: pauca haec nuuc attigiſſe ſufficiat.

61. Pallas quas condidit arces ipsa colat. In Romano codice, *quae condidit* legitur, nempe ad homoeoteleuton evitandum, *Pallas quas*. Habet praeterea neſcio quid poeticae venuſtatis dicendi modus, *Pallas colat arces, quae condidit:* ſive velis, *quas res:* ſive, *ipſa, quae condidit:* intelligere. Non tamen abradenda eſt vulgata lectio. *Quas condidit arces*. Eſt praeterea in Romano codice *colant* una plus littera temere adjecticia.

67. Et sol crescentes decedens duplicat umbras. In antiquis aliquot codicibus *diſcedens* legi: Sed *decedens*, lectio caſtior. Eſt & *creſcentis* in Romano codice, quae ſcriptura ibi plurimum reperitur. Quid vero *duplicat pp* geminato in codicibus nonnullis manu ſcriptis? nempe iſti veriti ſunt, mutam & liquidam non ſatis eſſe ad ſyllabam producendam, niſi ad ejuſmodi parentheſin confugerent.

69. Ah Corydnn Corydon. Dictum jam ex Probi Grammatici ſententia, *a* ſine adſpiratione, affectum ſignificare: & eo modo ſcriptum in antiquis codicibus plurimum haberi. Sumpta vero figura eſt ex Theocrito *ὦ Κύκλωψ, Κύκλωψ, πᾷ τὰς φρένας ἐκπεπότασαι*. Hinc in Mediceo codice ſcriptum eſt per *o* adverbium. *O Corydon Corydon*, quod Theocritinae dictioni proximius eſt. Sed enim quum Fab. Quintilianus dicit, geminationem hoc loco eſſe miſerandi cauſſa factam, mihi minime dubium relinquitur, eum lectionem, quae vulgata eſt, *A Corydon*, agnoviſſe.

Semiputata tibi frondoſa vitis in ulmo eſt.
Quin tu aliquid ſaltem, potius quorum indiget uſus,
Viminibus mollique paras detexere junco?
Invenies alium, ſi te hic faſtidit, Alexin.

SERVII.

70. SEMIPUTATA TIBI FRONDOSA VITIS IN ULMO EST. Plus eſt, quam ſi imputata diceret: tolerabilius enim eſt non incipere aliquid, quam incoepta deſerere. Hinc eſt illud in primo: *Mene incepto deſiſtere victam?* Item in Georgicis: *Atque opere in medio defixa reliquit aratra*. Sane geminam arguit negligentiam: & quod ſemiputata vitis ſit: & quod frondoſa ulmus: nam utrumque obeſt. Unde eſt in Georgicis: *Et vitibus ingruit umbra*. Et, aut ſimpliciter intelligimus hunc locum, ut ſuam arguat negligentiam; aut certe illud eſt: Non mirum me eſſe dementem, qui habeo vites ſemiputatas: nam in ſacris dicitur, quod corripiatur furore, qui ſacrificaverit de vino, quod eſt de vitibus imputatis. Vel alio ſenſu; ſicut *ſemiputata vitis* tarde fructus ſuos facit, ita ego tarde adquiram gratiam Caeſaris bucolico carmine. Vult ſe intelligi Aeneidos ſcripturum Caeſari. Debuiſti perfectiora carmina componere, non ſic vilia.

71. QUIN TU. Quin immo, hortantis eſt. QUORUM INDIGET USUS. Id eſt, quae uſus ruſticus requirit. Sane & *eget illa re*, dicimus: ut, *eget ille Senatu: & eget illius rei:* unde eſt *indiget:* nam & hoc utrique jungitur caſui.

72. DETEXERE. Multum texere, finire, perficere: nam *de*, modo non minuentis eſt, ſed augentis. Ea, quae viminibus & fortioribus ſunt alliganda, tu molli junco vis ligare; id eſt, amicitiam vili carmine quaeris bucolico.

73. INVENIES ALIUM, SI TE HIC FASTIDIT ALEXIN. Alium Alexin, alium puerum formoſiſſimum, qui te minime ſpernat. Et volunt quidam, hoc loco eſſe allegoriam antiquam, in Auguſtum, ut intelligamus: Invenies alium imperatorem, ſi te Auguſtus contemnit pro agris rogantem. Sed melius eſt, ſi ſimpliciter accipimus hunc locum. Nam nihil habet, quod poſſit ad Caeſarem trahi: Illud vero paulo poſt, pene aperte dicetur in Auguſtum Caeſarem, *Quoniam fors omnia verſat*.

PHILARGYRII.

70. SEMIPUTATA T. F. V. *Frondoſa vitis*, Id eſt, de qua ſi quis biberit, inſanit. Sic Varus: *Et frondoſam*, inquit. *ſemiputatam queritur vitem*. Aſper: *Tarditatem queritur*, inquit, *quia ſtatim poſt vindemiam putant vites*. Vel *frondoſa vitis*, quia ajunt mente ſanos non haberi, qui ex ſemiputata vite bibunt vinum.

PIERII.

71. INVENIES ALIUM SI TE HIC FASTIDIT ALEXIS. In hoc verſu tria ſunt, quae Romanus codex aliter legit: quam vulgata habent exemplaria. Primo quidem *invenies*, cum nota ſyllabam eſſe longam denotante: quod multi legunt *inveniens* participii voce. Alterum, quod nonnullis negotium faceſſit, eſt verbum *faſtidat* per ſyncopam, pro *faſtidiat*, quod jam antiquatum eſt. Elocutionem vero ejuſmodi figurae No. Marcellus apud Ennium obſervavit. Tertium eſt *Alexin* quarto caſu, quod ideo probandum videtur, quia recipitur a Servio. In Longobardico abraſa eſt littera, quae poſt *i* ſuccedebat. In Oblongo *i* & *s* ultimae litterae alieno ſunt atramento, & manu. In Romano vero *Alexim* per *m* Latino declinatu ſcriptum eſt.

ECLOGA TERTIA.

PALAEMON.

MENALCAS. DAMOETAS. PALAEMON.

M. Dic mihi, Damoeta, cujum pecus? an Meliboei?
D. Non; verum Aegonis: nuper mihi tradidit Aegon.
M. Infelix o ſemper oves pecus! ipſe Neaeram
Dum fovet, ac, ne me ſibi praeferat illa, veretur,
Hic alienus ovis cuſtos bis mulget in hora:

Et

SERVII.

Vs. 1. Dic mihi Damoeta. Tranſit in Eclogam plenam litigii, & paſtoralium convitiorum. Qui enim Bucolica ſcribit, curare debet ante omnia, ne ſimiles ſibi ſint eclogae: quod etiam Virgilius fecit. Nam prima habet unius otium: & alterius, qui de ſuo agro pellitur, conqueſtionem. Secunda, amantem exprimit ruſticum. Haec vero lites habet & altercationem. Unde etiam dramatico charactere ſcripta eſt: nam nuſquam poeta loquitur; ſed introductae tantum perſonae. Novimus autem tres characteres hos eſſe dicendi: Unum, exegematicum, in quo tantum poeta loquitur: ut eſt in tribus libris Georgicorum: alium, dramaticum, in quo nuſquam poeta loquitur; ſed introductae tantum perſonae; ut eſt in comoediis & tragoediis: Tertium, miſtum, ut eſt in Aeneide. nam & poeta illic, & introductae perſonae loquuntur. Hos autem omnes characteres in bucolico eſſe convenit carmine: ſicut liber etiam ille demonſtrat. Nam habet illum exegematicum, in quo tantum poeta loquitur, ut: *Sicelides Muſae, paulo majora canamus*. Habet miſtum, ut: *Extremum hunc, Arethuſa, mihi concede laborem*. Nam etiam Gallum illic inducit loquentem. Habet dramaticum, ut in prima Ecloga: item in hac, quam miro ordine, ex rebus communibus veniente, compoſuit. Habet enim in ipſo quaſi primo occurſu lites & jurgia: Inde quaeritur judex, quo praeſente, habeant conflictum & diſceptationem: Sequitur inde ſententia, quae univerſa concludit. Cujum pecus. Ab amaritudine coepit: Nam dicendo, *cujum pecus*, oſtendit eum eſſe mercenarium. Eſt autem Theocriti carmen: Εἰπέ μοι, ὦ Κορύδων, *τίνος αἱ βόες; ἦ ῥα Φιλώνδα; οὐκ, ἀλλ'* Αἴγωνος. *Cujum* autem antique ait, vitans ὁμοιοτέλευτον, ne diceret *cujus pecus*: quod modo trium eſt generum. Antiqui dicebant, ſicut *meus*, *mea*, *meum*, ſic *cujus*, *cuja*, *cujum*. Terentius: *Quid, virgo cuja eſt?*

2. Non, verum Aegonis. Amare etiam haec rivalis ejus pecora eſſe dicit: ut & divitias illius oſtendat; & dicat duras eſſe hujus partes, ſi quidem rivalis, ei traditis ovibus, ſolus amicae communis amoribus vacet. Mihi tradidit. Meae fidei commiſit, & credidit.

3. Infelix o semper ovis pecus! Ordo eſt, *o infelix pecus ſemper ovis!* id eſt, ſemper futurum imbecille. Neaeram. Amicam communem, ſuam & Menalcae.

4. Dum fovet. Dum amplectitur. Praeferat illa, veretur. Ac ſi diceret, ideo timet ab illa diſcedere: quia ſcit me praeferri, ſi ipſe diſceſſerit.

5. Alienus. *Alienus* dicitur quamvis fuiſſet de ipſis, & non ſit *alienus*; propter crudelitatem & avaritiam dicitur *alienus*. Bis mulget in hora. Quod vix per totum diem poteſt in ovibus foecundis fieri. Nam pro laude in Georgicis poſuit, bis ad diem mulgeri oves, dicens: *Quod ſurgente die mulſere, horiſque diurnis, Nocte premunt: quod jam tenebris & ſole cadente, Sub lucem exportant calathis*. Quid autem ſit, *Bis mulget in hora*, ipſe dicit: *Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis*.

PIERII.

Vs. 3. Infelix o semper ovis pecus. In Romano codice *oves* ſcriptum eſt: & ita prius erat in Longobardico: poſtea *e* abraſum fuit, quod adhuc diſcernitur, & appoſitum *i* alio atramento. Habet porro neſcio quid venuſtius oratio haec, *o oves*, per appoſitionem, *infelix pecus*. Quod ſi, *ovis*, pro *ovium*, cuipiam magis placuerit, ſuo unuſquiſque arbitratu faciat.

5. Hic alienus ovis custos bis mulget in oras. Quod eadem dictione *oves* in Longobardico legitur, accuſativum eſſe caſum *ovis* vel *oveis* indicat: Non enim

dicen-

Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.
D. Parcius iſta viris tamen objicienda memento.
Novimus & qui te, tranſverſa tuentibus hircis:
Et quo, ſed faciles, Nymphae riſere ſacello.

M. Tum

SERVII.

7. Parcius. Melius hic diſtinguitur : licet poſſit dici etiam , *parcius iſta* . Senſus autem eſt , Noli valde haec objicere ; tamen ſcias viris ſortibus objiciendas rapinas . Ipſe enim ait in vii. *Convectare juvat praedas* , *&* *vivere rapto* .

8. Novimus et qui te. Subaudi , corruperint ; quod ſuppreſſit verecunde : licet Theocritus aperte ipſam turpitudinem ponat & exprimat. Η' ο' μέμνασ' ὅτ' ἐγώ κατύλασα, κ̓ τὺ σεσαρὼς ὦ τόκα κιγκλίζε. Figura haec eſt brevitatis per detractionem ; non tamen ἀποσιώπησις , ut in ix. ait Quintilianus: nam in ἀποσιωπήσει quid taceatur eſt incertum , aut longiore ſermone explicandum : hic unum verbum, & manifeſtum quidem deſideratur . Porro *faciles Nymphae* , clementes, te pro tua turpitudine non punientes .

8. Transversa tuentibus Hircis. *Hircos*, id eſt, capros : libidinoſa conſtat eſſe animalia . Unde Horatius : *Libidinoſus immolabitur caper* , *& agna* , *tempeſtatibus* . Quod etiam Plinius Secundus dicit : *Hirci* , *ſi caſu aliquos coeuntes vident* , *adeo indignantur* , *ut in eos pene impetum faciant* . Hinc eſt : *Tranſverſa tuentibus hircis* , id eſt , veſtram turpitudinem indignantibus . Alii hoc improbant , & legunt *hirquis* . *Hirqui* autem ſunt oculorum anguli , ſecundum Suetonium Tranquillum , in Vitiis corporalibus ; ut ſit ſenſus : *Novimus* , *qui te corruperint* , *hirquis tranſverſa tuentibus* : ut ſit Hypallage , pro , oculis in hirquos retortis ; quam rem ſolet libido perficere . Unde Juvenalis , *Oculoſque in fine trementes* . Perſius : *Patranti fractus ocello* . Sed faciles Nymphae Risere . Ideo , inquit , indulſere Nymphae ; quia mites ſunt & exorabiles . Sic in Georgicis : *Et faciles venerare Napaeas* .

9. Sacello . Id eſt, in loco ſacro : nam diminutive dictum eſt .

PHILARGYRII.

8. Transversa tuentibus hircis . Legitur & *hirquis* , id eſt , oculis , acuminibus languentibus ac udis , non ignorante populo . Juvenalis : *oculoſque in fine trementes* . Perſius : *patranti fractus ocello* .

PIERII.

dicendum , *Cuſtos ovis* , ſed *bis mulget oves* .

6. Et succus pecori , et lac subducitur agnis . Paſſim inolevit , ut *ſuccus* duplici *cc* ſcribatur : In antiquis tamen his codicibus omnibus , & iis ipſis , qui litteras geminare etiam ſine delectu gaudent , *ſucus* unico *c* ſcribitur : quod & ipſa analogia expoſcere videtur , niſi quis non a *ſugo* , ſed a *ſuctu ſuccum* deduci velit , & propterea geminari *cc* contendat . Notat vero verſum hunc Val. Probus , in quo nulla fiat ſynaloephe , quum plerunque vocales inter ſe concurrant , neque tamen ulla elidatur .

7. Objicienda memento . In antiquis omnibus codicibus , *obicienda* unico *i* in ſecunda ſyllaba legitur : & ita reliqua omnia quae a *jacio* componuntur : nempe quia putabant duas eſſe vocales , neque commode pronuntiari poſſe , ſi ambae ponerentur : neque adverterunt mentem , dum uni conſulunt incommodo , majori ſe affici detrimento , ſyllaba prima corruente , niſi alterius *i* , quae conſonantis loco ſit , quaſi pedamento ſuffulciatur . Sed de hac ſcribendi ratione , plura alibi dicta . Eſt etiam comma advertendum , quod in antiquis pleriſque codicibus poſt *parcius* notatum eſt, ut uno inde membro legatur , *Iſta viris tamen objicienda memento* .

8. Transversa tuentibus hircis . Oblongus codex omnino legit *hirquis* , quod a nonnullis receptum ait Servius . Romanus vero & alter pervetus cum Mediceo *hircis* . Et ita erat in Longobardico , quamvis alio atramento ſit neſcio quid inſertum . Sed enim hoc a Theocrito ſumptum videtur , ſententia tamen honeſtius tranſlata , quum dicat ille , dum res turpis ageretur ,capellas elangueſcere quodammodo coepiſſe , hircumque eas iniiſſe . Qui vero de oculorum *hirquis* hoc dictum volunt , iidem etiam Theocrito innituntur , qui dixerit Caprarium , viſo hirco capellas inſcendente , oculis intabeſcere : ait enim τάκεϑ' ὀφθαλμώς . Sed enim prior ſententia magis placet , quia ſcimus antiquos dixiſſe *hirquos* per *q* & *u* , quos nos *hircos* dicimus . Eamque ſcripturae rationem remanere adhuc in derivatione nominis , quod hinc tractum eſt, ut *hirquitallos* eos vocamus , qui jam coeperint adultioris aetatis eſſe , propterea que axillas olere incipiant hircorum more : de quo Catullus ,

M. Tum, credo, cum me arbuſtum videre Myconis,
Atque mala vitis incidere falce novellas.
D. Aut hic ad veteres fagos, cum Daphnidis arcum
Fregiſti & calamos: quae tu, perverſe Menalca,
Et cum vidiſti puero donata, dolebas:
Et, ſi non aliqua nocuiſſes, mortuus eſſes.
M. Quid domini faciant, audent cum talia fures?
Non ego te vidi Damonis, peſſime, caprum
Excipere inſidiis, multum latrante Lyciſca?
Et cum clamarem: Quo nunc ſe proripit ille?

Ti-

SERVII.

10. Tum credo. Et ruſtice, & naturaliter reſpondet: non enim ante purgat objecta; ſed alia objicit. Ita enim irati facere conſueverunt, cum, aut non potuerint, aut noluerint, objecta diſſolvere.

11. Mala falce. Quia tu male uteris. Et dictum eſt ex affectu utentis: ſicut: *Inutile ferrum Cingitur*. In hoc autem maximum nefas eſt, quod ait, *vites novellas:* quia vetulae & cum utilitate inciduntur. Fuerat autem capitale ſupplicium arbores alienas incidere. Et Arbustum, quidam locum, in quo arbores ſunt, volunt accipere; ſicut ſalictum.

12. Arcum, et calamos. Rurſus & iſte ruſticus diſcrimen objicit. Et eſt ſenſus, quaſi dicat: Aut forte quum te vidi, quum fregiſti arcum & calamos Daphnidis, id eſt, alterius paſtoris, ut videlicet ei malitiam ſimul & invidiam objiciat. Nam habent arma paſtores: ut in Georgicis docuit: *Armaque, Amyclaeumque canem, Creſſaſque pharetras:*

13. Perverse Menalca. Aut converſe ad turpitudinem: aut intelligamus quendam fuiſſe Menalcam nobilem: ut iſtum, *perverſum Menalcam* dixerit, illius comparatione. Sic Salluſt. *Scaevus iſte Romulus*.

15. Aliqua Nocuisses. Id eſt, aliquatenus, aliqua ratione.

16. Quid domini faciant, audent cum talia fures? Plerumque perſonae ſuis nominibus exprimuntur; plerumque per officia deſignantur: ut ſi dicas, philoſophus, nomen ipſum ponis. Si autem velis dicere, ſapientiae operam dans, perſonam exprimes per officium, ſicut hoc loco fecit: Nam pro ſervo, *furem* poſuit. Furta enim ſpecialiter ſervorum ſunt. Sic Plautus de ſervo: *Homo es trium litterarum*. Id eſt, fur.

17. Non ego te vidi. Manifeſti enim furti arguit, dicendo, vidi.

18. Excipere. Dolo capere, ut: *Excipit incautum inſidiis*. Latrante lycisca? Lyciſcae ſunt, ut etiam Plinius dicit, canes nati ex lupis & canibus, cum inter ſe forte miſcentur.

19. Proripit. Ingerit, immittit. Ille. Fur.

PIERII.

Laedit te quaedam mala fabula, qua tibi fertur
Valle ſub alarum trux habitare Caper.
Hunc metuunt omnes, neque mirum, nam mala valde
Beſtia, nec quicum bella puella cubet.

Quare ſive *hircis* ſive *hirquis* legas, pro uno eodemque ſenſu, pro ut apud Theocritum, eo praeſertim Idyllio, quod ſibi Virgilius in hoc fingendo videtur propoſuiſſe, accipi poterit. Illud vero novimus, *& qui te* figura eſt brevitatis per detractionem, non tamen ἀποσιώπησις, ut ait Quintilianus. Nam in apoſiopeſi quid taceatur incertum eſt, aut longiore ſermone explicandum: hic unum tantum verbum, & manifeſtum quidem deſideratur.

12. Cum Daphnidis arcum. Val. Probus legit *Daphnidos* Graeca declinatione.

16. Quid domini facient. Romanus, & alter pervetus codex *faciant* habent. In Oblongo, & in Mediceo *a* littera ſuperinducta. In Longobardico abraſa dictio eſt. Quod vero ſubſequitur, *Non ego te vidi*, eſt aliqua in reſpondendo figura, ut Quintilianus ait, quum aliud interroganti, ad aliud, quia ſic utilius videatur, occurritur, tum augendi criminis gratia, ut teſtis rogatus, an ab Reo vapulaſſet, reſpondit, innocens. Tum declinandi, ut quaero an occideris hominem, reſpondetur, latronem. Et in Buc. dicenti, *Non ego te vidi:* reſpondetur, *An mihi cantando victus*.

Tityre, coge pecus, tu poſt carecta latebas.
D. An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula, caprum?
Si neſcis, meus ille caper fuit: & mihi Damon
Ipſe fatebatur; ſed reddere poſſe negabat.
M. Cantando tu illum? aut umquam tibi fiſtula cera
Juncta fuit? non tu in triviis, indocte, ſolebas
Srridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?
D. Vis ergo, inter nos, quid poſſit uterque, viciſſim
Experiamur? ego hanc vitulam, ne forte recuſes,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere foetus,
De-

SERVII.

20. Tityre. Alius paſtor. Coge. Id eſt, collige, & in unum redige. Post carecta latebas. Loca *caricis* plena. *Carex* autem, herba eſt acuta, & duriſſima, ſparto ſimilis. Alibi: *Et carice paſtus acuta*. Sane hoc loco quidam ſuperfluam volunt eſſe allegoriam, dicentes rem nuſquam lectam de Virgilio. Ajunt enim hoc: Varus, tragoediarum ſcriptor, habuit uxorem literatiſſimam, cum qua Virgilius adulterium ſolebat admittere: cui etiam dedit ſcriptam tragoediam, quam illa marito dedit, tanquam a ſe ſcriptam. Hanc recitavit pro ſua Varus: quam rem Virgilius dicit per allegoriam: nam tragoediae praemium caper fuerat: Horatius: *Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum*. Sed melius ſimpliciter accipimus: refutandae enim ſunt allegoriae in bucolico carmine: niſi, cum ut ſupra diximus, ex aliqua agrorum perditorum neceſſitate deſcendunt.

21. An. Pro ergo, ut Comminianus dicit.

23. Meus caper. Debitus merito victoriae.

24. Reddere posse. Scilicet, ne ſuo judicio videretur eſſe ſuperatus.

25. Cantando tu illum? Imperitus peritum. Cera juncta fuit. Supra: *Pan primus calamos cera conjungere plures Inſtituit*.

26. In triviis. Conſuetudo enim fuerat, ut per trivia & quadrivia ularent, & flebile quiddam in honorem Dianae canerent ruſtici, ad reddendam Cereris imitationem, quae raptam Proſerpinam in triviis clamore requirebat. Novimus autem eandem eſſe Proſerpinam, quam Dianam: ſic in Aeneide: *Nocturniſque Hecate triviis ululata per urbes*.

27. Miserum Carmen. Triſte, flebile; quale canunt ſtipulae; & quod congruit ad imitationem matris orbatae.

28. Vis ergo inter nos. Aut noſtri comparatione: aut, quod melius eſt, nullo judice praeſente: poſtea enim ex improviſo Palaemon adveniet. Vicissim experiamur. Id eſt, amoebaeo carmine. Amoebaeum autem eſt, quoties ii qui canunt, & aequali numero verſuum utuntur; & ita ſe habet ipſa reſponſio, ut aut majus, aut contrarium aliquid dicant, ſicut hic ſequentia indicabunt.

29. Ego hanc vitulam, Subdiſtingue, ut ita intelligamus, ne eam vilem exiſtimes.

30. Bis venit ad mulctram: binos alit ubere foetus. Ut eam laudare ex foetu, & ex aetate videntur. Male enim quidam quaeſtionem movent, dicentes, *vitulam* parvam eſſe, nec congruere, ut eam jam enixam eſſe dicamus, ſed debere nos juvencam ſubaudire, ut ſit: *Ego hanc juvencam depono, vitulam ne forte recuſes*. Nam & vitula a viridiore aetate dicta eſt, ſicut virgo: & paulo poſt ipſe dicturus eſt: *Si ad vitulam ſpectes, nihil eſt quod pocula laudes*. Item: *Et vitula tu dignus, & hic*. Unde juvencam ſubaudire non poſſumus; ſed ſecundum ſuperiorem ſenſum intelligamus. Vitula enim eſt nomen aetatis, non quod tantum ante partum juvencae poſſideant. Mulctram. Et foemineo genere dicimus *haec mulctra*, & neutro, *hoc mulctrale*. Unde eſt in Georgicis: *Implebunt mulctralia vaccae*. Alii faciunt diſcretionem; ut ſit *mulctra*, tempus quo mulgentur animalia; *mulctrale*, vas in quod mulgentur.

PHILARGYRII.

30. Binos alit ubere, f. Si vitula eſt

 adhuc,

Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.
M. De grege non auſim quidquam deponere tecum:
Eſt mihi namque domi pater; eſt injuſta noverca:
Biſque die numerant ambo pecus, alter & haedos.
Verum id, quod multo tute ipſe fatebere majus,
(Inſanire libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, caelatum divini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis
Diffuſos edera veſtit pallente corymbos.

In

SERVII.

31. DEPONO. In ſponſione colloco, ſequeſtro. QUO PIGNORE. Qua ſponſione; quia pignus ſponſionis eſt.

32. DE GREGE NON AUSIM QUICQUAM DEPONERE TECUM. Supra enim eum aliena paſcere dixit animalia, ut: *Dic mihi Damoeta, cujum pecus?*

33. INJUSTA NOVERCA. Epitheton generale novercarum.

34. BISQUE DIE NUMERANT AMBO PECUS. Et dum vadit ad paſcua: & dum inde revertitur. ALTER ET HAEDOS. Male quidam privignum accipiunt: *alter* enim, de duobus dicimus, non de tribus: Unde *alter*, de noverca intelligamus. Nec nos moveat, quod *alter* dixit de foemina: nam & in ſubauditione ponuntur ea, quae non poſſumus dicere, & ſcimus: quia, quoties haec duo genera junguntur, maſculinum praeponderat foeminino.

36. INSANIRE LIBET QUONIAM TIBI. Vel ſub ſponſione contendere; vel, quod melius eſt, carmina componere: nam inſani dicuntur poetae; pro mendaciis ſcilicet, variiſque quibus vacant fictionibus.

37. DIVINI OPUS ALCIMEDONTIS. Laus ab artifice. Cicero: *Polycleti eſſe dicebant*. POCULA autem FAGINA, quaſi rem maximam.

38. QUIBUS TORNO FACILIS. Donatus ſic legit. Legitur tamen & *torno facili*, ad excludenda duo epitheta, quod eſt in Latinitate vitioſum, ſi ſit, *lenta facilis vitis*.

39. CORYMBOS. Uvas hederarum.

39. DIFFUSOS HEDERA, &c. Legitur & AEDERA, ab aerendo arboribus, & ſine aſpiratione dici debet.

PHILARGYRII.

adhuc, quare *binos alit ubere foetus?* ſed, ut apud Terentium, *virgo* dicitur quae peperit, ut in Adelphis: *Puer natus: nihil habet virgo*. Sic virgo quae parit: ideo ad ſecundum partum virgo dicitur, poſtmodum mulier. Hic poſt partum *vitula* dicitur pro vacca.

PIERII.

25. AUT UNQUAM TIBI FISTULA CERA JUNCTA FUIT. In Romano codice & in aliquot aliis legere eſt *vincta fuit*. Placet tamen *juncta* multo magis: ut, *Pan primus calamos cera conjungere plures inſtituit*. In Mediceo autem codice ſententia per *haud* adverbium negandi eſt: ut interrogatio ſit per reticentiam, *Cantando tu illum?* Inde adverſario adnuente ſubjungat, *Haud unquam tibi fiſtula cera juncta fuit*. Inde per alteram interrogationem; *Non tu in triviis*, argumentetur, minime fieri potuiſſe, ut cantando vinceret.

36. INSANIRE LIBET QUONIAM TIBI. Hoc totum omnes fere per interpoſitionem legunt, & ad Damoetam referri volunt: qui ſub ſponſione certare velit cum praeſtantiore. In Longobardico tria tantum verba parentheſi includuntur (*inſanire libet quoniam*) Inde eſt alterum membrum dimetrum anapaeſticum hypercatalecticum, *tibi pocula ponam*. In Mediceo una coma clauduntur verba duo tantum, *Inſanire libet*, eadem ſententia. Quare Menalcas, ſi lectionem hanc admittamus, *inſanire* de ſe dixit, qui depoſiturus ſit contra vitulam id, quod adverſarius ipſe multo majus eſſe fateatur. Unde Damoetae locus eſt argumenti a comparatione, quod ejuſdem artificis, & ejuſdem pene operis & precii habeat pocula, nihil ea tamen ad vitulam. Reliquum eſt, Menalcam non niſi ex aeſtimatione ſua precium poculis facere potuiſſe.

38. QUIBUS TORNO FACILI. *Facili* quidem in veteribus omnibus exemplaribus, uno exce-

pto

In medio duo ſigna, Conon: & quis fuit alter?
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem:
Tempora quae meſſor, quae curvus arator haberet:
Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.
D. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit:
Et molli circum eſt anſas amplexus acantho:
Orpheaque in medio poſuit, ſilvaſque ſequentis.
Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.
Si ad vitulam ſpectas, nihil eſt quod pocula laudes.
M. Numquam hodie effugies: veniam, quocumq; vocaris.
Audiat haec tantum vel qui venit: ecce, Palaemon.

Effi-

SERVII.

40. Conon. Dux fuit, cujus nomen dicit; quia in omnium ore verſatur: nam Philoſophi tacet, quod non facile poteſt ad ruſticum pervenire: & bene ea dicit Philoſophi, quae ad ruſticum pertinent, ut: *Tempora quae meſſor, quae curvus arator haberet*.

41. Radio. Id eſt, virga philoſophorum, qua geometrae lineas indicant. Inventa autem haec eſt ars, tempore, quo Nilus, plus aequo creſcens, confudit terminos poſſeſſionum: ad quos innovandos adhibiti ſunt philoſophi, qui lineis diviſerunt agros: inde Geometrica dicitur: cum non tantum terrae, ſed & maris, & coeli, & aeris ſpatia metiri conſueverit. Significat autem aut Aratum, aut Ptolemaeum, aut Eudoxum.

43. Nec dum illis labra admovi. Hypallage eſt: pocula enim labris adhibemus, ut: *Dare claſſibus auſtros*. Et tantam in eis dicit venerationem, ut necdum illis uſus fuerit.

44. Idem Alcimedon. Irriſio eſt, facta iteratione verborum: & mire omnia in vituperationem trahit, quae ille laudavit. Et nobis fecit. Ac ſi diceret: Putas te ſolum habere pocula? cui enim Alcimedon non fecit? Tu pro reverentia ea non tangis: ſed ego ideo, quia vilia exiſtimo.

45. Molli Acantho. Genus eſt floris: quia ille dixerat, *lenta vitis*.

46. Sylvasque sequentes. Non ſecutas: ſed quaſi adhuc ſequentes, ut peritiam artificis laudet.

49. Nunquam hodie effugies. Ac ſi diceret, Ne contendas, excuſationes requiris: non, quia vilia aeſtimas pocula. Veniam. Deſcendam.

50. Audiat haec tantum. Subaudi, aliquis. *Tantum* autem ideo, quia ſuſpicatur eum victum non poſſe cedere, qui ita etiam ante certamen eſt contumax. Vel qui. Quaſi requirentis eſt, cum ſubito Palaemon adveniat. Alii diſtinguunt: *vel qui venit*. Bene autem dubitat: ne eum ipſe immiſiſſe videatur, & ſit credibile quod ad ejus judicet gratiam. Hoc etiam Damoetas ſentiens, dicit: Nec quenquam fugio. Id eſt, conſentio etiam ad edititium judicem: Edititius autem judex eſt, quem una pars eligit. Cicero pro Planco: *Neque enim quidquam aliud in hac lege niſi Editiior judices ſequutus*.

PIERII.

pto Romano, ſcriptum eſt. In eo enim *fragilis* habetur, corrupte ſatis: nam viti epitheton hujuſmodi non convenit, quare *facili torno* legas.

39. Diffusos hedera ve. pal. co. Praeteriiſſem quod corruptiſſime legitur *haedera* per *ae* diphthong. prima ſyllaba, niſi me interpellaſſet adſpiratio. Nam qui diphthongum poſuere, eam nominis etymologiam ſecuti ſunt, quam imaginatus eſt Apulejus Grammaticus *Haederam* ab *haereo* deduci: quum tamen alii ab *Edo*, *es*, dictum velint, quod ea conſumet, quibus inhaeſerit; acceſſiſſe tamen adſpirationem nomini Pontanus putat: ut in quibuſdam vocibus, nomen a verbo dinoſcatur.

44. Duo pocula fecit. In Longobardico *fecit* cum nota diphthongi ſcriptum eſt, nequid a *facio* deteratur. Sed uſus per *e* ſimplex ſcribit.

48. Si ad vitulam spectes, nihil est quod pocula laudes. Et *ſpectes* & *laudes*, Conjunctivo modo in omnibus fere legitur exemplaribus, In Longobardico vero *ſpectas*, & *laudas*. Fatendi forma

Efficiam poſthac ne quemquam voce laceſſas.
D. Quin age, ſiquid habes; in me mora non erit ulla:
Nec quemquam fugio: tantum, vicine Palaemon,
Senſibus haec imis (res eſt non parva) reponas.
P. Dicite: quandoquidem in molli conſedimus herba.
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos:
Nunc frondent ſilvae: nunc formoſiſſimus annus.
Incipe, Damoeta: tu deinde ſequere, Menalca.
Alternis dicetis: amant alterna Camoenae.
D. Ab Jove principium Muſae: Jovis omnia plena:
Ille colit terras: illi mea carmina curae.
M. Et me Phoebus amat: Phoebo ſua ſemper apud me
Munera ſunt, lauri, & ſuave rubens hyacinthus.

D. Ma-

SERVII.

53. VICINE PALAEMON. Benevolum reddit ex vicinitatis commemoratione, Terentius: *Vel virtus me tua, vel vicinitas, quod ego in propinqua parte amicitiae puto.*

56. ET NUNC OMNIS AGER, NUNC OMNIS PARTURIT ARBOS. Ipſe alibi: *Parturit almus ager.* Sane bene ſubdidit: NUNC FRONDENT SYLVAE, referens ad arbores ſteriles: nam *parturiunt* de pomiferis dicimus. Vult autem tempus exprimere, quo & deliciae ſunt in agris, & ruſtici minus laborant: ut ſit duplex ad cantilenam invitatio.

59. ALTERNIS DICETIS. Quia quaſi iratus fuerat, quod Damoetae prior locus dabatur: idcirco ait, *alternis dicetis:* in Amoebaeo enim carmine difficilior pars reſpondentis eſt: qui non pro ſuo arbitrio aliquid dicit, ſed aut majorem aut contrariam format reſponſionem: ut diximus ſupra. CAMOENAE. Muſae, quibus a cantu nomen eſt inditum.

60. AB JOVE PRINCIPIUM MUSAE. Vel, Muſae meae ab Jove eſt principium: vel, O Muſae, ſumamus ab Jove principium. Eſt autem Arati, qui ait: *Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ἐῶμεν Ἄρρητον; μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί, Πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραί, μεστὴ δὲ θάλασσα, Καὶ λιμένες· πάντῃ δὲ Διὸς πεπλήσμεθα πάντες.* JOVIS OMNIA PLENA. Lucanus: *Juppiter eſt quodcunque vides, quocunque moveris.* Ipſe alibi: *Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus Mens agitat molem.* Ipſe enim eſt ſpiritus, ſine quo nihil movetur aut regitur.

61. COLIT TERRAS, Amat. Caeterum, ſuperior colitur, non colit inferiorem. Sic alibi: *Unam poſthabita coluiſſe Samo*, id eſt, amaſſe. Nec mirum ſi ruſticus ſumpſit ab Jove principium, quem amare terras conſtat, & habere carminum curam.

62. ET ME PHOEBUS AMAT. Aut ſimile eſt quod dicit; quia unicuique Deus is, quem colit, ſummus videtur, ut: *Summe Deum, ſancti cuſtos Soractis, Apollo:* ut Apollinem exaequaverit Jovi. Aut certe ordo ſit talis, *Me & Phoebus amat:* ut *et* plus dicat, non ſolum Jupiter, ſed & Phoebus, nec Jovi videatur Apollinem comparare.

63. SUA MUNERA. Ipſi grata, id eſt, laurus & hyacinthus. Nam ſcimus & Daphnem, Ladonis fluminis Arcadiae filiam, dilectam ab Apolline, & Terrae miſeratione in laurum converſam: & Hyacinthum amatum, tam a Borea, quam ab Apolline: qui, cum magis Apollinis amore laetaretur, dum exerceretur diſco, ab irato Borea eodem diſco eſt interemptus, & mutatus in florem nominis ſui.

PHILARGYRII.

62. ET ME PHOEBUS AMAT. Id eſt, Caeſar: aut originem geniturae ex iſto verſu comprendit: nam mater Virgilii fertur Maja, cum eundem paritura gravis eſſet, lauri fructum, variis floribus ornatum, genuiſſe.

PIERII.

ma quippe, *nihil eſt quod laudas pocula*, id eſt, quas conditiones, quaſve dotes in poculis enumeras. In Mediceo *ſpectas* tantum ea forma eſt.

55. DICITE QUANDOQUIDEM MOLLI CONSEDIMUS

D. Malo me Galatea petit laſciva puella;
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit ante videri.
M. At mihi ſeſe offert ultro meus ignis Amyntas:
Notior ut jam ſit canibus non Delia noſtris.
D. Parta meae Veneri ſunt munera: namque notavi
Ipſe locum, aëriae quo congeſſere palumbes.
M. Quod potui, puero ſilveſtri ex arbore lecta
Aurea mala decem miſi: cras altera mittam.
D. O quoties, & quae nobis Galatea locuta eſt!
Partem aliquam venti divum referatis ad auris.
M. Quid prodeſt, quod me ipſe animo non ſpernis, Amynta,
Si, dum tu ſectaris apros, ego retia ſervo?

D. Phyl-

SERVII.

65. ANTE VIDERI. A me, antequam lateat: Horatius: *Nunc & latentis proditor intimo Gratus puellae riſus ab angulo.*

66. OFFERT ULTRO. Iſte plus dicit, lege Amoebaei carminis.

67. NOTIOR UT JAM SIT CANIBUS NON DELIA NOSTRIS. *Deliam* alii amicam priorem volunt: alii *Dianam*, quae eſt a *Delo*: & eſt canibus nota, per quos venamur, quaſi dea venationis. Nam ſi ad amicam referas, hoc dicit: Sic frequenter ad me Amyntas venit, ut canibus meis notior ſit, quam amica Delia.

68. PARTA. Praeparata. MEAE VENERI. Meae amicae.

69. AERIAE. Aerii coloris. CONGESSERE. Nidificavere.

71. AUREA MALA DECEM MISI. Plus dicit: nam cum ille dixiſſet ſe eſſe miſſurum: iſte ſe jam miſiſſe confirmat. *Aurea* autem, aurei coloris. Et volunt quidam hoc loco eſſe allegoriam ad Auguſtum de decem Eclogis: quod ſuperfluum eſt: quae enim neceſſitas hoc loco allegoriae?

73. DIVUM REFERATIS AD AURES. Ita, inquit, mecum dulce locuta eſt Galatea, ut deorum auditu ejus digna ſint verba.

74. ANIMO NON SPERNIS. Id eſt, libentiſſime habes. Et eſt Litotes figura, ſicut: *Munera nec ſperno*. Et multi hunc locum allegoricos accipiunt: ut videatur Auguſto dicere; Quid prodeſt, quia me diligis: ſi ad capiendos hoſtes pergens, in otio me relinquis? Dicitur enim Virgilius ſequi voluiſſe Auguſtum, contra Antonium ad Actiaca bella properantem.

75. RETIA SERVO. Quae res in venatione minus poſſidet voluptatis. AMYNTA. Vocativus Graecus eſt. Et ſciendum, Graeca nomina in *as* exeuntia, ſive creſcant, ſive non creſcant in genitivo, vocativum in *a* mittere: ut *Aeneas, Aeneae, o Aenea: Pallas, Pallantis, o Palla:* ut eſt: *non haec, o Palla, dederas promiſſa parenti.*

PIERII.

MUS HERBA. Ita quidem abſque *in* particula praepoſitiva in exemplaribus aliquot habetur: In nonnullis autem antiquiſſimis legere eſt, *quandoquidem in molli*: qui numerus videtur prurire laſcivius.

71. AUREA MALA DECEM MISI. In Romano codice familiari quadam mutatione ex *e* in *i* atque ita viciſſim ex *i* in *e* ſcriptum eſt *decim* per *i* ultima ſyllaba: Quod quidem nomen hoc eodem modo ſcriptum apud Aſprum Grammaticum, cujus antiquiſſimum codicem in manibus habui, pluribus locis obſervavi, ut puta, *decim* verborum modi, & ita reliqua. Et ita in veteri Liviano Codice: *decim* ſcribitur: Aetas tamen noſtra maluit *decem* enuntiare per *e* utramque ſyllabam.

72. O QUOTIES ET QUAE. Jam uſu inolevit, ut *quoties* veluti *milies, decies*, abſque *n* littera ſcribatur. In omnibus tamen codicibus antiquis, quos evolverim, *quotiens* per *ns* ſcriptum obſervavi: Quibus adſtipulatur Caper Grammaticus, ubi dicit, Sine *n* ſcribenda ſunt *milies, centies, decies: totiens*, & *quotiens* quum ſcribuntur, per *n* ſcribenda ſunt.

E In

D. Phyllida mitte mihi: meus eſt natalis, Iola:
Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito.
M. Phyllida amo ante alias: nam me diſcedere flevit:
Et, longum formoſe vale, vale, inquit, Iola.
D. Triſte lupus ſtabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti, nobis Amaryllidis irae.
M. Dulce ſatis humor, depulſis arbutus haedis,
Lenta ſalix foeto pecori, mihi ſolus Amyntas.
D. Pollio amat noſtram, quamvis eſt ruſtica, Muſam:
Pierides, vitulam lectori paſcite veſtro.
M. Pollio & ipſe facit nova carmina: paſcite taurum,

Jam

SERVII.

76. PHYLLIDA MITTE MIHI. Amicam communem, cauſſa natalis diei: in cujus tantum ſacrificio licebat voluptatibus operam dare. Nam in aliis ſacrificiis erat caſtitatis obſervatio: quod etiam ſequentia indicant, ubi dicit: CUM FACIAM VITULA PRO FRUGIBUS: Id eſt, cum pro frugibus ſacrificare coepero, tu tantummodo venito. Sane cum *Natalis* apud majores plenum fuerit, poſteritas *Natalis dies* dicere coepit: nam cum Horatius dixerit: *Natalis gratae numeras*: Juvenalis ait: *Natali, Corvine, die mihi dulcior haec lux*.

77. CUM FACIAM VITULA PRO FRUGIBUS, IPSE VENITO. Cum ſacrificavero. Et figurate, *faciam vitula* ait: ut, *faciam thure*: ut, *faciam agna*. Horatius: *Seu poſcat agna, ſive malit hoedo*. Dicitur autem hoc ſacrificium Ambarvale: quod arva ambiat victima. Hinc & ipſe in Georgicis: *Terque novas circum felix eat hoſtia fruges*. Sicut *amburbale*, vel *amburbium*, dicitur ſacrificium, quod urbem circuit, & ambit victima.

79. VALE, VALE, INQUIT, IOLA. Hic paſtor, aut habuit duo nomina (nam ſupra eum *Menalcam* dixit) aut certe *Iolam* eum, quaſi paſtorem optimum appellavit, a quodam paſtore nobiliſſimo: ſicut virum fortem plerunque Achillem: adulterum, Parin vocamus. Sane LONGUM VALE ita ait, ut *torvum clamat*: pro adverbio nomen poſuit. *Vale, vale inquit*, LE corripit ſequens vocalis, ut: *Te Corydon o Alexi*.

80. TRISTE. Triſtis res.

82. DULCE. Dulcis res. SATIS. Segetibus. DEPULSIS. A lacte prohibitis: ut, *Depulſos a lacte domi quae clauderet agnos*.

84. POLLIO AMAT NOSTRAM, QUAMVIS SIT RUSTICA MUSAM. Blanditur jam Pollioni patrono, quem & tragoediarum & hiſtoriarum ſcriptorem Horatius fuiſſe teſtatur. Nam in ſecundo Carminum dicit de hiſtoriis: *Periculoſae plenum opus aleae Tractas, & incedis per ignes Suppoſitos cineri doloſo*. Item paulo poſt: *Paulum ſeverae muſa tragoediae Deſit theatris*. Quem carmen ſuum, licet ruſticum, tamen amare confirmat.

85. PIERIDES VITULAM LECTORI PASCITE VESTRO. Id eſt, vel paſcite ejus armenta, quia legit hoc carmen: vel vitulam ei nutrite pro praemio.

86. POLLIO. Sane alii legant *Pollio*, ut prima producatur: alii *Polio*. NOVA CARMINA. Magna, miranda. PASCITE TAURUM. Hic auget: nam ille *vitulam* dixerat.

PIERII.

In cujus ſententiam Victorinus etiam deſcendit, dum ait: *Adverbia vero cum n ſcribenda ſunt, ut* Toties Quotiens.

77. CUM FACIAM VITULA. In antiquis aliquot exemplaribus, *vitula* quidem eſt ablativo caſu. In Romano tamen & in Mediceo *vitulam*. In Longobardico altera manu & atramento apex *a* litterae ſuperadditus. *Vitula* vero legendum ablativo caſu recte Servius admonet. *Ambarvalem vero beſtiam*, ait Verrius, *quae rei divinae cauſſa circum arva ducitur: ab iis, qui pro frugibus faciunt*. Hujus ſacrificii meminit inferius Poeta, ubi dicit: *Et quum luſtrabimus agros*. De Ambarvali vero ſacrificio plura apud Macrobium legas.

84. QUAMVIS SIT RUSTICA. *Sit* quidem in veteribus aliquot exemplaribus, praeſertimque in

Lon-

Jam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.
D. Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet.
Mella fluant illi, ferat & rubus aſper amomum.
M. Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi:
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.
D. Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga,
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.
M. Parcite oves nimium procedere: non bene ripae
Creditur: ipſe aries etiam nunc vellera ſiccat.
D. Tityre, paſcentis a flumine reice capellas:

SERVII.

88. QUO TE QUOQUE GAUDET, Subaudi veniſſe; pervenerat autem ad conſulatum poſt triumphum Dalmaticum. Nam vicerat Salonas, civitatem Dalmatiae. Horatius: *Cui laurus aeternos honores Dalmatico peperit triumpho*.

89. AMOMUM. Flos eſt Aſſyrius, ut Lucanus: *Vicinae meſſit amomum*.

90. QUI BAVIUM NON ODIT. Pro poena ei id contingat, ut diligat *Maevium* pejorem poetam: nam *Maevius* & *Bavius* peſſimi fuerunt poetae; inimici tam Horatio quam Virgilio. Unde Horatius: *Mala ſoluta navis exit alite, Ferens olentem Maevium*.

91. MULGEAT HIRCOS. Faciat ea, quae contra naturam ſunt.

92. FRAGA. Mora, quae in herbis naſcuntur. Ideo dixit: *humi naſcentia*.

93. LATET ANGUIS IN HERBA. Allegoria eſt: nam videtur hoc ad Mantuanos dicere, qui inter milites verſabantur armatos: quos, ſicut angues, mortem inferre poſſe, non dubium eſt.

94. NON BENE RIPAE CREDITUR: IPSE ARIES ETIAM NUNC VELLERA SICCAT. Allegoria, ad illud quod ſupra diximus, pertinens: quia poſt acceptos agros, ab Arrio centurione pene eſt interemptus, niſi ſe praecipitaſſet in fluvium. PARCITE autem *procedere*, id eſt, prohibete, ſervate, ne procedant, ut: *Gnatis parce tuis*.

96. TITYRE PASCENTES A FLUMINE REICE CAPELLAS. Id eſt, o Mantua, noli modo velle aliquid agere de repetendis agris: nam ubi opportunum fuerit, EGO OMNES LAVABO, id eſt, purgabo omnes apud Caeſarem, cum de Actiaco praelio reverſus fuerit. Et bene, IN FONTE: ipſe enim per amicos Caeſaris agrum meruerat recipere, tanquam per rivulos quoſdam; nunc autem Mantuanis beneficium dicit ſe ab ipſo Imperatore meriturum.

96. REICE CAPELLAS. *Reice ca*, proceleuſmaticus eſt pro dactylo: & ſic eſt poſitus, ut: *Genua labant*. Item: *Arietat in portas*.

PHILARGYRII.

90. QUI BAVIUM NON ODIT, AMET TUA CARMINA MAEVI. Duos ſui temporis poetas dicit peſſimos, quorum carmina ob humilitatem abjecta ſunt. Vult ergo notare qui ſunt inimici Virgilii, *qui Vavium*, id eſt, peſſimum poetam, & *Maevium*, id eſt, pejorem poetam, ut duplum habeant malum. Ex quibus Vavius curator fuit: de quo Domitius in *Cicuta* refert:

Omnia cum Vavio communia frater habebat,
Unanimi fratres ſicut habere ſolent.
Rura, domum, nummos, & denique omnia: ut ajunt,
Corporibus geminis ſpiritus unus erat.
Sed poſtquam alterius mulier communis utrique:
Nevit, depoſuit alter amicitiam.

PIERII.

Longobardico legitur: Sed non diſplicet, *quanvis eſt ruſtica*, quod habetur in Romano codice.

90. QUI BAVIUM NON ODIT. Hoc quoque nomen pronuntiatione Graeca: per ϝ quippe digammon habetur in Romano codice *Vavium*. Ita apud Livium, ubi in vulgatis codicibus Libro VIII. primae Decadis ſcriptum eſt, *Vitrubius*, *Bacchus*: in vetuſto codice *Vaccus* per ϝ digammon habetur: & Inferius *Quae Vacci prata*. Frequentiſſime autem apud hunc & alios ſcriptum, veluti Veteres *Favium* pro *Fabio* dicebant, obſervatum ab Adamantio. Huic vero malo poetae Marco nomen fuit: de quo Euſebius: *Marcus Bavius Poeta, quem Virg. in Buc. notat, in Capadocia moritur*.

91. ET MULGEAT HIRCOS. In Rom. codice

Ipſe, ubi tempus erit, omnis in fonte lavabo.
M. Cogite ovis, pueri: ſi lac praeceperit aeſtus,
Ut nuper, fruſtra preſſabimus ubera palmis.
D. Eheu, quam pingui macer eſt mihi taurus in ervo!
Idem amor exitium pecori, pecoriſque magiſtro eſt.
M. His certe neque amor cauſſa eſt: vix oſſibus haerent.
Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

SERVII.

98. COGITE OVES. In ovilia colligite, ut: *Tityre coge pecus*. PRAECEPERIT. Praeoccupaverit: nam naturale eſt, ut lac augeatur frigore, calore minuatur.

102 VIX OSSIBUS HAERENT. Vix oſſa eorum cohaerent.

103. TENEROS OCULUS MIHI FASCINAT AGNOS. Dicit cauſſam maciei; & per tranſitum, pulchrum ſe pecus habere ſignificat, quod utique meruit faſcinari.

PIERII.

& in altero perveteri *mulceat* per *c* ſcriptum eſt. In Longobardico, ut omnino diſcernitur, ita quoque legebatur: Verum altera manu & atramento factum eſt, *mulgeat* per *g*. Neque mirum multis in dictionibus *c* pro *g* poſitam eſſe: Quam litteram non fuiſſe longa annorum ſerie apud Latinos, inventam vero a Spurio Carbilio nova forma, & Scaurus, & Victorinus affirmant.

96. REICE CAPELLAS. Servius dicit *reicea*, proceleuſmaticum eſſe. Antiquique omnes codices *reice* ſcribunt unico *i*. Quique hanc ſcribendi rationem amant, dicunt, ut apud Velium eſt, litteram *i* inter duas vocales per ſe plenam & ſatis ſonoram eſſe: ſed neque quidem eſſe neceſſarium, quum *eicit* ſcribimus, *i*, ratione producendi ſyllabam, geminare: quod ſatis litterae poteſtas ipſa ſibi ſufficiat. In pleriſque vero hujuſmodi Cicero videtur auditu emenſus ſcriptionem, qui & *Aijacem* & *Maijam* per duo *ii* ſcribenda exiſtimavit, ut preſſius & plenius ſonarent. Sed enim quod ad *reice* pertinet, nemo negarit in eo quod eſt *jace*, pro *a* eſſe *i* ſubſtitutum, & *jice* dici neceſſario, cui adjecta praepoſitione, *re*, rejice integrum fit. In quo, *re*, non magis longa, quam in *rejeci*, & in *rejectus* habeatur. Quod ſi duo *ii* in unum coire faciamus, media ſyllaba longa erit neceſſario, quum ſynaereſis fieri non poſſit, niſi in longam: Quare ſi codicum auctoritatem defendere voluerimus, aut dicendum erit primum *i* quod vim duplicis conſonantis habebat, ex regula illa generali expunctum eſſe, aut ſyncopam, *a* littera detrita, factam: atque ita *i* jam vocalem, brevis locum retinuiſſe.

97. OMNIS IN FONTE LAVABO. *Fonte* quidem vetera habent exemplaria, Romano excepto, in quo *fronte* legitur, quod alii viderint. Apud Theocritum ſane, unde locus hic deſumptus, dubio-procul *fontis* mentio fit: ait enim αὔριον ὔμμε πάσας ἐγὼ λυσῶ Συβαρίτιδος ἔνδοθι κράνας: quare *fonte* omnino legendum eſt.

98. COGITE OVES PUERI, SI LAC PRAECEPERIT AESTUS. In antiquis aliquot exemplaribus, cum antiquiſſimo majoris notae, *aeſtas* legitur: quod non placet. *Cogite* vero, quod Servius exponit, *in ovilia colligite*, No. Marcellus, *mulgete*, interpretatur. Subjungit enim Poeta cauſſam cur feſtinandum ſit, ſi lac praeceperit aeſtus: ut nuper, *Fruſtra preſſabimus bubera palmis*. Eadem autem dictione variatum, in ſecundo Georgicon eo loco, *Aut gravis incumbens ſcopulis arentibus aeſtas*.

100. EHEU QUAM PINGUI MACER EST MIHI TAURUS IN ERVO. Romanus codex, una cum Longobardico, & aliquot aliis legunt *in arvo*. In aliquot, in quibus *ervo* ſcriptum fuerat, *a* littera ſuperne addita. Sed enim *ervo*, & Columella, & Plinio legumine eo pecus pingueſcere aſſerentibus, magis omnino receptum: & *arva* neſcio quid otioſum haberet.

101. EXITIUM EST PECORI, PECORISQUE MAGISTRO. Verbum *eſt* in hoc verſu valde inconſtans reperitur apud codices manu ſcriptos. Nam veluti Plebejus notatus modo in hanc, modo in illam transfertur Tribum. In Romano enim *exitium eſt*. In Mediceo, & quibuſdam aliis *pecori eſt*. In Oblongo Vaticano, & in Longobardico *magiſtri eſt* habetur. Id, etſi minus vetabat, quin eadem eſſet ſententia, notandum tamen fuit ob ſtructurae varietatem, cujus apud eruditos viros diligentiſſima ſolet eſſe penſitatio.

Dic

D. Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tris pateat coeli ſpatium non amplius ulnas.
M. Dic, quibus in terris inſcripti nomina regum
Naſcantur flores: & Phyllida ſolus habeto.

P. Non

S E R V I I.

104. Eris mihi magnus Apollo. Relicto certamine, ſibi proponunt aenigmata. Bene autem ait: *Eris mihi Apollo:* quia in rebus incertis ſola opus eſt divinatione.

105. Tris pateat caeli spatium non amplius ulnas. Ulna, proprie eſt ſpatium, in quantum utraque extenditur manus. Dicta ulna, *ἀπὸ τῶν ὠλενῶν*, id eſt, a brachiis: unde & *λευκώλενος* Ἥ*ρη* dicitur: licet Suetonius ulnam cubitum velit eſſe tantummodo. Sane haec quaeſtio varie ſolvitur: nam alii dicunt ſignificare eum ſepulchrum Caelii, luxurioſi cujuſdam, qui, venditis omnibus rebus & conſumptis, tantummodo ſibi ſpatium reſervavit, quod ſepulchro ſufficeret, & voluiſſe eum errorem facere ex *coeli* & *Caelii* ſimilitudine; ut ſit: Dic mihi, ubi nam ſepultus eſt Caelius, cujus tribus ulnis continetur ſepulchrum? Alii vero volunt puteum ſignificari, qui eſt in Syene, parte Aegypti: quem ad hoc nimiae altitudinis philoſophi effoderunt, ut probarent locum illum eſſe ſolum, quem recto Sol intuitu irradiaret. Nam octavo Calend. Julias die, quando in centro ſuo eſt Sol, lumine ſuo tam imam quoque illius putei, quam ſummam terram irradiat. Alii dicunt clypeum Ajacis trium ulnarum, in qua expreſſa coeli forma fuit: alii ſpecum in Sicilia, per quod rapta eſt a Dite Proſerpina: Alii mundum in ſacro Cereris. Sed neutrum horum convenit ruſtico. Unde ſimpliciter intelligendus eſt cujuslibet loci puteus, in quem cum quis deſcenderit, tantum coeli conſpicit ſpatium, quantum putei latitudo permiſerit. Aſconius Paedianus dicit, ſe Virgilium dicentem audiſſe, in hoc loco ſe Grammaticis crucem fixiſſe, volens experiri, quis eorum ſtudioſior inveniretur; volens intelligi de Caelio Mantuano, ut ſupra dictum eſt.

106. Dic quibus in terris inscripti nomina regum Nascantur flores. Quia ſolvere non potuit, ipſe aliam objicit quaeſtionem: & captioſe, *quibus in terris* dixit. Hyacinthus enim ubique naſcitur, flos, qui natus eſt primo de Hyacinthi ſanguine, poſtea de Ajacis; ſicut etiam Ovidius docet. Eſt autem quaſi lilium rubrum, deſignans primam Hyacinthi literam. *Regum* autem *nomina*, non quoniam ipſi reges fuerunt, ſed quia regum filii, ut: *Magnum reginae ſed enim miſeratus amorem*, cum de Ariadne diceret, Paſiphaes reginae filia. Sane multi volunt *nomina regum*, pro *nomine Regis* poſitum; ut ſit, quemadmodum illud in Terentio: *Non perpeti meretricum contumelias*, cum de una loqueretur. Nam flos iſte Hyacinthi tantum, & non Ajacis nomen retinet. Tamen ſciendum aenigmata haec, ſicut fere omnia, carere aperta ſolutione.

107. Phillida solus habeto. Amicam communem, quod plus eſt, quam eſſe Apollinem: nam eſſe Apollinem impoſſibile eſt, quod ille promiſerat; hic vero poſſibilia pollicetur.

P H I L A R G Y R I I.

105. Tris pateat coeli spatium non amplius ulnas. Apud antiquos fuit altiſſimus puteus, in quem deſcendebant ad ſacra celebranda: cujus putei orbis, id eſt, ſummus circulus, quo cognoſcerent anni proventus, non amplius quam trium ulnarum habebat: cumque deſcendiſſent, non ampliorem coeli partem, quam puteus habuit, poterant videre. Vel ſpecus apud Aetnam in Sicilia anguſto ore, profunda latitudine, per quem rapta Proſerpina a Dite patre. Vel *coelum*, pro toto mundo. Alii *coeli ſpatium*, clypeum Achillis dicunt trium ulnarum, in quo expreſſa coeli forma fuerat. Aliter: in Sicilia janua ſpeluncae, in qua Orcus Liberam rapuit. Aliter: Dicit Cornificius ab ipſo Virgilio audiſſe, quod Coelium Matuanum quendam tetigit; qui, conſumptis omnibus facultatibus, nihil ſibi reliquit niſi locum trium ulnarum ad ſepulturam. Item Oledius Naſſo torificium, tantum coelum patere videtur, quantum torificium patet. Item Aſconius Pedianus ait, ſe audiſſe Virgilium dicentem, in hoc loco ſe Grammaticis crucem fixiſſe, quaeſituros eos, ſi quid ſtudioſius occultaretur. Dicit autem Poeta Caelium Mantuanum.

P I E R I I.

105. Non amplius ulnas. In Rom. codice *ullas* ea mutatione, qua nunc quoque vocabula multa *n* in *l* tranſmutant: & *vallus* & *vannus* apud veteres idem eſt, ut in Georgicis oſtenſum.

107. Nascantur flores. In Oblongo codice, in Mediceo, in Longobardico, *naſcuntur* eſt, fatendi modo. In Romano *naſcantur* conjunctivo.

P. Non; noſtrum inter vos tantas componere litis.
Et vitula tu dignus, & hic: & quiſquis amores
Aut metuet dulcis, aut experietur amaros.
Claudite jam rivos, pueri: ſat prata biberunt.

SERVII.

108. NON. Hic diſtinguendum eſt, ut ſit ſenſus, Officium judicis eſt ferre ſententiam, non eorum, qui inter ſe contendunt. Unde male quidam totum jungunt, *Non noſtrum inter vos tantas componere lites:* nam non negat ſe facturum eſſe quod faciet: judicaturus enim eſt, eos eſſe pares, dicens, *Et vitula tu dignus, & hic*. COMPONERE. Finire: ut, *Ante diem clauſo componet veſper olympo*. Id eſt finiet.

109. ET QUISQUIS AMORES *Aut metuet dulces, aut experietur amaros*. Et ut, & hic, digni eſtis vitula, & quicumque ſimilis veſtri eſt. Nam ſupra unus dixerat: *Triſte lupus ſtabulis, maturis frugibus imbres, Arboribus venti, nobis Amaryllidis irae*. Item alter: *Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hoedis, Lenta ſalix foeto pecori, mihi ſolus Amyntas*. Ad cujus *amoris* ſimilitudinem pertinet, *Aut metuet dulces:* namque hic Menalcas, & amabat, & amabatur; ſed tanquam prudens metuebat, ne unquam poſſet amor ille diſſolvi. Et contra Damoetas amaritudinem amoris expertus fuerat, ex amicae Amaryllidis iracundia. METUET DULCES. Timebit pro dulcibus, ne eos amittat.

111. SAT PRATA BIBERUNT. Aut intelligimus hunc exiſſe, ut juberet pueris ſuis ut arva irrigarent; quod illis cantantibus factum eſt: aut, & revera dicit, *rivos claudite:* aut certe allegoricws hoc dicit: jam cantare deſinite: ſatiati enim audiendo ſumus.

PIERII.

110. AUT METUET DULCIS. In Mediceo codice *metuat* ſcriptum eſt, ſpecie non inelegantI. Sed *metuet* cum altero *experietur* convenit.

ECLOGA QUARTA.

POLLIO.

SICELIDES Muſae, paullo majora canamus.
Non omnes arbuſta juvant, humileſque myricae.

SERVII.

Vs. 1. SICELIDES MUSAE PAULO MAJORA CANAMUS. Aſinius Pollio ductor Germanici exercitus, cum poſt captas Salonas Dalmatiae civitatem, primo meruiſſet lauream: poſt etiam conſulatum adeptus fuiſſet, eodem anno ſuſcepit filium: quem a capta civitate Salonium vocavit, cui nunc Virgilius genethliacon dicit: quem conſtat natum riſiſſe ſtatim, quod parentibus omen fuit infelicitatis: nam ipſum puerum inter ipſa primordia, id eſt, nono die periiſſe manifeſtum eſt. SICELIDES autem Graecum eſt: nam Latine *Sicilienſes* facit, id eſt, Theocritiae: nam Theocritus Syracuſanus fuit, quem in hoc opere Virgilius imitatur, ut diximus ſupra. PAULO MAJORA CANAMUS. Bene *Paulo* dicit: nam licet haec Ecloga diſcedat a bucolico carmine; tamen inſerit aliqua apta ei operi: ergo non *majora*, ſed *paulo majora*.

2. MYRICAE. Virgulta ſunt humilia & ſterilia, quod vulgo tamaritium dicitur.

PIERII.

Vs. 1. SICELIDES MUSAE PAULO MAJORA CANAMUS. Primum illud non praeteribo, quod loco lemmatis ſcriptum eſt. In Romano codice, SAECULI NOVI INTERPRETATIO. Eadem ſententia, alia verborum ſpecie. In Longobardico, DE INTERPRETATIONE SAECULI NOVI. Mox illud animadvertendum, antiquos pleroſque codices, *Sicilides* eadem vocali tribus primis ſyllabis ſcriptum oſtendere: uti etiam in primitivo nomine *Sicilia* ſcriptitamus: quod quidem quam tenue atque exile ſonet, neminem eſſe arbitror, qui non ſtatim animadvertat. Quare longe illi melius mihi ſcripſiſſe videntur, qui *Sicelides* ea euphonia, quam apud Graecos eſſe animadverterant, ſcribendum curarunt:

Si

Si canimus ſilvas, ſilvae ſint Conſule dignae.
Ultima Cumaei venit jam carminis aetas:
Magnus ab integro ſaeclorum naſcitur ordo.
Jam redit & Virgo: redeunt Saturnia regna:
Jam nova progenies coelo demittitur alto.
Tu modo naſcenti puero, quo ferrea primum
Deſinet, ac toto ſurget gens aurea mundo,
Caſta fave Lucina: tuus jam regnat Apollo.

Te-

SERVII.

3. Si canimus sylvas, silvae sint c. d. Id eſt, miſceatur illis honos, ut dignae ſint conſule, id eſt, filio conſulis Aſinii Pollionis.

4. Ultima Cumaei venit jam carminis aetas. Sibyllini, quae Cumana fuit, & ſecula per metalla diviſit: dixit etiam quis quo ſeculo imperaret: & Solis ultimum, id eſt decimum voluit. Novimus autem eundem eſſe Apollinem. Unde dicit, Tuus jam regnat Apollo. Dixit etiam, finitis omnibus ſeculis, rurſus eadem renovari: quam rem etiam philoſophi hac diſputatione colligunt, dicentes, completo magno anno, omnia ſydera in ortus ſuos redire, & referri rurſus eodem motu. Quod ſi eſt idem ſyderum motus, neceſſe eſt, ut omnia, quae fuerunt, habeant iterationem. Univerſa enim ex aſtrorum motu pendere manifeſtum eſt. Hoc ſecutus Virgilius, dicit reverti aurea ſecula, & iterari omnia quae fuerunt.

5. Ab integro. Vel denuo, vel ab initio. *Cato* de ſuo Conſulatu: *Omnia ab integro paranda erat*. Seclorum. Synaereſis, pro ſeculorum; & ſeculum quidam centum annorum definiunt; quidam centum decem. Horatius: *Certus undenos decies per annos*.

6. Jam redit et virgo. Juſtitia, quae Erigone fuit, filia Themidis, dum inter homines verſaretur, propter eorum ſcelera terras reliquit; quam ideo virginem dicunt, quod ſit incorrupta juſtitia. Et permiſcet laudes tam pueri Pollionis, quam Auguſti. Nam foelicitas temporum ad Imperatoris laudem pertinet. Saturnia regna. Aurea ſecula, quia Saturnus aureo ſeculo regnaſſe dicitur.

7. Jam nova progenies caelo demittitur alto. Ut videantur homines non ex mortalibus nati: ſed ex numinibus, & quaſi coelo lapſi. Et hinc coniicit fore aurea ſecula, quod Auguſtus imperat: vel quod talis eſt natus puer; vel quod conſul eſt Pollio: unde eſt: *te conſule inibit*.

8. Quo. Deeſt naſcente: nam hoc dicit: fave ei Lucina, cujus ortus ſecula immutabit, aureis ſcilicet ferrea.

10. Casta fave Lucina. Modo *Lucinam* Dianam accipimus. Sic Horatius: *Sive te Lucinam probas vocari, ſeu te penitus Junonem*. Terentius *Junonem Lucinam* dicit, ut: *Juno Lucina, fer opem*, cum tamen ambae unum ſint. Sane hic Dianam, *Lucinam* non immerito deſignat: prior enim genita, parturienti matri Apollinem tuliſſe auxilium dicitur. Nigidius de Diis lib. IIII. *Quidam Deos & eorum genera temporibus & aetatibus, inter quos & Orpheus: primum regnum Saturni, deinde Jovis, tum Neptuni, inde Plutonis: nonnulli etiam, ut magi, ajunt, Apollinis fore regnum. In quo videndum eſt, ne ardorem (ſive illa ecpyroſis appellanda eſt) dicant*. Quidam hoc loco, *Caſta fave Lucina, tuus jam regnat Apollo*, Octaviam ſororem Auguſti ſignificari adfirmant; ipſumque Auguſtum Apollinem. Tuus jam regnat Apollo. Ultimum ſeculum oſtendit, quod Sibylla Solis eſſe memoravit: & tangit Auguſtum, cui ſimulachrum factum eſt cum Apollinis cunctis inſignibus.

PIERII.

runt: Σικελὶς enim apud eos ſecunda ſyllaba per ε ſcribitur.

2. Humilesque myricae. In Mediceo codice, *humileſque Geneſtas* poſitum eſt. Servius; *Myricae* agnoſcit. Virgultum vero id non multum a *Geneſta* diſtat.

3. Silvae sint consule dignae. Ut miſſum faciam *ſylvae* per *i*, quas e ſilentio dictas noſtri volunt: verbum Fatendi modo poſitum eſt in codicibus pleriſque antiquioribus, *Silvae ſunt Conſule dignae*.

4. Ultima Cumaei. Veteres pleriſque codices ſcriptionem Graecam retinent in vocabulo *Cymaei*: Ita in VI. Aeneidos: *Cymaea ſibylla*. Latini tamen libentius *y* in υ com-

Teque adeo decus hoc aevi, te Conſule, inibit
Pollio: & incipient magni procedere menſes.
Te duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
Irrita perpetua ſolvent formidine terras.
Ille deum vitam accipiet, divisque videbit
Permixtos heroas, & ipſe videbitur illis,
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuſcula cultu
Errantis ederas paſſim cum baccare tellus,

Mix-

SERVII.

11. INIBIT. Inchoabit, exordium accipiet: aureum ſcilicet ſaeculum: & ideo *inibit*, non *iniit*; quia conſul deſignatus erat. Quidam Saloninum Pollionis filium accipiunt: alii Aſinium Gallum, fratrem Salonini, qui prius natus eſt Pollione conſule deſignato. Aſconius Pedianus a Gallo audiſſe ſe refert, hanc Eclogam in honorem ſuum factam.

12. INCIPIENT MAGNI PROCEDERE MENSES. Illud tangit, quod Julius & Auguſtus, menſes, in honorem Caeſaris & Auguſti, acceperunt nomina: nam antea Quintilis & Sextilis dicti ſunt. Et hoc etiam trahit ad argumentum aurei ſaeculi. Poſſumus & *magni* pro pulchri accipere, id eſt, aurei ſaeculi.

13. TE DUCE. Vel Auguſto, vel Pollione, vel Salonino, auctore. SCELERIS VESTIGIA NOSTRI. Bene nullum vult eſſe praeſentium temporum vitium; ſed reliquias dicit eſſe ſuperioris aetatis. Sic in Georgicis cum laudaret Auguſtum, & carperet tempora, dicens: *Vicinae ruptis inter ſe legibus urbes, Arma ferunt: ſaevit toto Mars improbus orbe:* Intulit: *Fertur equis auriga, neque audit currus habenas:* ut oſtenderet tantas eſſe reliquias praeteritorum malorum, ut ne ab optimo quidem rectore ſedari poſſe viderentur. Veſtigia autem ſcelerum dicit bella civilia, quae geſſit Auguſtus contra Antonium apud Mutinam: contra L. Antonium, fratrem Antonii, apud Peruſium: contra Sextum Pompejum, filium Pompeii, in freto Sicilienſi: contra Brutum & Caſſium in Theſſalia: contra Antonium & Cleopatram, in Epiro apud Actium promontorium, juxta Leucaten.

14. IRRITA. Ad nihilum deducta veſtigia; & non dicit, *Jam irrita ſolvent terras formidine:* ſed, fient irrita, & ſolvent terras timore. PERPETUA autem eſt longa: imo, *ſolvent perpetua formidine*, id eſt, ſolvent formidine in perpetuum.

15. ILLE DEUM VITAM ACCIPIET. Sicut ſupra, artificioſe laudem confundit, ut poſſit eſſe communis: nam ad quemvis poteſt referri *ille*: vel ad Auguſtum, vel ad Saloninum.

16. ILLIS. Deeſt *ab*; id eſt, ab illis.

17. PACATUMQUE REGET PATRIIS VIRTUTIBUS ORBEM. Vel Auguſtus, Caeſaris; vel Saloninus, Pollionis virtute pacatum orbem tenebit. Et mira laus utriusque eſt, & ejus, qui pacavit, & qui pacatum tuetur.

18. AT TIBI PRIMA PUER NULLO MUNUSCULA CULTU. Rhetorice digeſta laudatio: non enim improvide in principio universa conſumplit; ſed paulatim fecit laudem cum aetate procedere. MUNUSCULA. Bene in rebus minoris aetatis uſus eſt diminutione; ut: *nullo cultu*, id eſt, inarata, ſed ſua ſponte nata.

19. ERRANTES HEDERAS PASSIM CUM BACCARE TELLUS. Paſſim vagantes. Unde antiqui Lyrici dixerunt, *flexipedes hederas*: quod hac atque illac vagantur. Mire autem puerum laudat ex ipſis muneribus: nam hedera indicat futurum poetam: ut: *Paſtores hedera naſcentem ornate poetam*. Baccar vero, herba eſt quae faſcinum depellit, ut: *Baccare frontem Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro*. Per quod pulchrum indicat puerum.

PIERII.

commutarunt, quod in hoc praeſertim nomine uſu corroboratum eſt: tam etſi pleraque alia Graece ſcribere delectamur.

17. PACATUMQUE REGET PATRIIS VIRTUTIBUS ORBEM. Quamvis vetuſtiſſimi codices aliquot *patris* legunt, magis tamen acceptum *patriis* intelligo.

18. At

Mixtaque ridenti colocaſia fundet acantho.
Ipſae lacte domum referent diſtenta capellae
Ubera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet & ſerpens, & fallax herba veneni
Occidet: Aſſyrium vulgo naſcetur amomum.
At ſimul heroum laudes & facta parentis
Jam legere, & quae ſit poteris cognoſcere virtus;
Molli paullatim flaveſcet campus ariſta,
Incultiſque rubens pendebit ſentibus uva:
Et durae quercus ſudabunt roſcida mella.
Pauca tamen ſuberunt priſcae veſtigia fraudis,

Quae

SERVII.

20. RIDENTI ACANTHO. Laeto, ſuavi, jucundo, fulgenti, ut Horatius: *Ridet argento domus:* vel quod hians & patens naſcitur: & eſt herba, quae in Aegypto naſcitur. COLOCASIA. Hanc herbam videtur in honorem Auguſti dixiſſe, quae Romae poſt devictam ab eo Aegyptum innotuit: & dicendo FUNDET abundantiam floris oſtendit.

21. IPSAE LACTE DOMUM REFERENT. Quid enim eſt aptius infanti lacte? Et magna laus in hoc eſt, quod ait, *ipſae referent*, id eſt, ſua ſponte.

22. NEC MAGNOS METUENT ARMENTA LEONES. Bona uſus eſt moderatione, dicens: Erunt quidem magni leones; ſed minime armentis nocebunt.

23. BLANDOS. Jucundos, ut puero. CUNABULA. Lectuli, in quibus infantes jacere conſueverunt: vel loca, in quibus naſcuntur, quaſi *cynabula*. Nam κύειν eſt Graece praegnantem eſſe, & eniti, id eſt, parere.

24. ET FALLAX HERBA VENENI. Non cicutam dicit, quae omnibus nota eſt; ſed illam Sardoam, quae, apiaſtri ſimilis, homines decipit: vel aconita, ut: *Nec miſeros fallunt aconita legentes*.

25. ASSYRIUM VULGO NASCETUR AMOMUM. *Amomum* herba eſt ſuaviſſimi odoris, quae tantum in Aſſyria naſcitur. VULGO. Paſſim, omnibus locis.

26. HEROUM LAUDES, ET FACTA PARENTIS. Epexegeſis ſi ſit, melior ſenſus eſt: Quae erunt heroum laudes, tui parentis virtutes: & bono ordine, primo poetas, deinde hiſtoricos, deinde philoſophos legendos dicit.

27. JAM LEGERE. Id eſt, cum co:peris imbui ſtudiis liberalibus. QUAE SIT POTERIS COGNOSCERE VIRTUS. Acceſſu enim aetatis quanta ſit virtus cognoſcitur, & cujus gloriae.

28. MOLLI. Fertili. FLAVESCET. Albeſcet. ARISTA. Seges inculta, quae a nullo colitur.

29. INCULTISQUE R. P. S. V. Ideſt, ubique ſit uva. RUBENS. Matura. SENTIBUS. Spinis, & aſperis frutetis.

30. ET DURAE QUERCUS SUDABUNT R. M. Id eſt, quae hodie roſcida, olim quercus ſudabunt. SUDABUNT. Defluent. ROSCIDA MELLA. Id eſt, Fragrantia.

31. SUBERUNT VESTIGIA. Id eſt, erunt, ſed latenter: & bene, *Priſcae fraudis*, ad ſuorum temporum excuſation:m: ſicut ſupra diximus. Aut fraudem pro ſolertia poſuit.

PIERII.

18. AT TIBI PRIMA PUER. In Romano codice, *ac tibi*; & ita inferius, ubi *at ſimul*, *ac ſimul* habetur: quum tamen in antiquis aliis codicibus *At* utrobique legatur.

25. ASSYRIUM VULGO NASCETUR AMOMUM. In Longobardico codice legere eſt, *Aſſyrium & vulgo:* ut, *Theſtilis & rapido*. Sed etiam abſque particula copulativa oratio ipſa & candida & venuſta eſt. Amomum vero in Aſſyria tantum naſci tradit Servius: Verum id etiam in Media & in Ponto naſci Plinius tradit.

26. ET FACTA PARENTIS. In Romano codice, *parentum* eſt, numero multitudinis: quod ſi placuerit, Servii tolles ambiguitatem ſuper Epexegeſi.

Quae tentare Thetim ratibus, quae cingere muris
Oppida, quae jubeant telluri infindere ſulcos.
Alter erit tum Tiphys, & altera quae vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella:
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit aetas,
Cedet & ipſe mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem.
Robuſtus quoque jam tauris juga ſolvet arator.
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Ipſe ſed in pratis aries jam ſuave rubenti

Mu-

SERVII.

32. QUAE TENTARE THETIN RATIBUS, QUAE CINGERE MURIS OPPIDA. A ſequentibus oſtendit praecedentia; quae vitavit, quaſi laudi incongrua: nam per navigationem oſtendit fore avaritiam, quae homines navigare compellit: per *muros*, bella ſignificat: per agriculturam, famis oſtendit timorem.

34. ALTER ERIT TUM TIPHYS. Vel revera *Tiphys*, vel qualis *Tiphys*, Argonautarum gubernator. Sane ſpecialia pro generalibus poſuit: nam per *Tiphyn*, quemcumque gubernatorem accipimus: per *Argo*, quamcumque navem: per Trojam, quamcumque civitatem: per Achillem, quemcumque virum fortem. Videtur tamen locus hic dictus per ἀποκατάστασιν, id eſt, per omnium rerum revolubilitatem, ex ſiderum ratione venientem, ut diximus ſupra. Sane fabula de hoc gubernatore talis eſt: Pelias, cum accepiſſet reſponſum ab Apolline, fore, ut ab eo privaretur regno & vita, qui altero pede nudo ei ſacrificanti occurriſſet, forte vidit Jaſonem nudo pede veniſſe; qui dum Junonem, transſmutatam in anus ſpeciem, credens mortalem, petentem per vadum fluminis transferret, alteram ex caligis in limo amiſerat. Igitur Pelias, metuens ex reſponſis fata, juſſit eum Colchos proficiſci ad petendam auream pellem arietis, qui Phrixum & Hellen Colchos pertulerat: qui, fabricata navi, quam ab Argo fabricatore Argo appellavit, contractaque juventute Graeciae, Tiphyn habuit gubernatorem. Sane quidam Argo a celeritate dictam volunt, unde verſo in Latinum verbo, *argutos* celeres dici. Socii vero Jaſonis Minyae appellati ſunt; vel ab agro hujus nominis Colchorum; vel quod multi, ex quadam Minya nati, Jaſoni ſe conjunxerint; vel quod Minya Jaſoni materna avia fuerit: Qui autem cum Jaſone profecti ſint, apud eos, qui de fabulis ſcripſerunt, plenius invenitur.

55. HEROAS. Quidam a terra dictos volunt, quod terra ἔρα dicta ſit; unde initio nati creduntur homines, qui nomen a matre traxerunt.

37. TE FECERIT AETAS. *Aetas* hoc loco modum annorum ſignificat, ut; *Aetas Lucinam juſtoſque pati hymenaeos*, nam ſubdidit: *Definit ante decem*, *poſt quatuor incipit annos*. Alias pro tempore poſita, ut: *Veniet luſtris labentibus aetas*.

38. CEDET ET IPSE MARI VECTOR. Neceſſario; ſiquidem, OMNIS FERET OMNIA TELLUS: Navigatio enim ex mercimonii ratione deſcendit. Sane *vector*, tam is, qui vehitur, quam qui vehit, dicitur; id eſt, & nauta, & mercator. MUTABIT MERCES. Quia antiqui res rebus mutabant.

41. DISCET MENTIRI LANA COLORES. Cum enim tinguitur, mentitur alienum colorem.

43. IPSE SED IN PRATIS A. I. S. R. M. I. C. M. V. L. Hoc in honorem vel laudem Auguſti refert. Traditur enim in libris Etruſcorum, ſi hoc animal miro & inſolito colore fuerit infectum, omnium rerum felicitatem imperatori portendi. IPSE autem quod addidit, non vacat: nam ſunt quaedam pronomina, quae addita nominibus faciunt dignitatem, ut: *Ipſe modo Aenea & Turnus ego*. Sane in Numae legibus cautum eſt, ut, ſi quis imprudens

Murice, jam croceo mutabit vellera luto.
Sponte ſua ſandyx paſcentis veſtiet agnos.
Talia ſaecla, ſuis dixerunt, currite, fuſis
Concordes ſtabili fatorum numine Parcae.
Aggredere o magnos (aderit jam tempus) honores,
Cara deum ſuboles, magnum Jovis incrementum!
Aſpice convexo nutantem pondere mundum,

Ter-

SERVII.

dens occidiſſet hominem, pro capite occiſi & natis ejus, in cautione offerret arietem. Ergo hic bene videtur arieti dignitatem dare; dicendo *ipſe*, qui oblatus, homicidam crimine homicidii poſſit exſolvere. Jam. Significat modo.

44. Murice. Cochlea ſimilis conchiliis, unde tinguitur purpura. Mutabit. Tinguet, inficiet per naturam. Luto croceo. Rubicundo colore, & eſt Hypallage, pro *croco luteo*: nam *crocum*, lutei coloris eſt. Unde & *aluta pellis*, alba per naturam.

45. Sandyx. Herba eſt, de qua *ſandycinus* tingitur color:

46. Talia saecla suis dixerunt currite fusis. Ordo eſt, *Talia ſaecula currite, fuſis ſuis Parcae dixerunt*. Currite. Volvite. Melius eſt, *currite*, imperativum eſſe modum: ut ſit ſenſus, *Dixerunt Parcae concordes, ſuis fuſis*, id eſt, vaticinationibus, *currite talia ſecla*: hoc ordine & eventu veſtro eſtote.

47. Stabili. Hic immutabili, & ſemper manenti. Fatorum numine. Fata dicta a fando: quia quae Parcae dixerunt, haec credebantur evenire mortalibus. *Numine* autem, eſt, poteſtate, divinatione, ac majeſtate. Parcae. Quae & Furiae infernales; dictae Parcae, κατ’ ἀντίφρασιν, quia nulli parcunt. Concordes stabili fatorum numine Parcae. Nam & quod una dixerit, duae ſequuntur: & fixa ſunt ſtatuta fatorum. Horatius: *Quod ſemel dictum eſt, ſtabiliſque rerum Terminus ſervet*.

49. Jovis incrementum. Nutrimentum: & eſt vulgare, quod bucolico congruit carmini.

50. Nutantem mundum. Nutat praeſentibus malis: ſicut poſt laetari illum dicit: laetus eſt, bonis futuris: & bene quaſi renaſcentem deſcribit. Sane Jovem merito puerorum dicunt incrementa curare, quia cum pueri togam virilem ſumpſerint, ad Capitolium eunt. Nam & in viii. Aſcanius in Numanum intendens ſagittam, Jovem magis invocavit, *Jupiter omnipotens, audacibus annue coeptis*! Convexo, Curvo, inclinato.

PIERII.

33. Quae jubeant tellluri infindere sulcos. In Romano codice legere eſt, *tellurem infindere ſulco*: in Oblongo Vaticano, *ſulcis*. Longobardicus, Mediceus, & aliquot alii, vulgatam ſequuntur lectionem.

46. Talia saecla suis dixerunt currite fusis. In Mediceo codice legere eſt, *dixerunt currere*, ut ſit, *dixerunt*, pro *edixerunt*, vel affirmaverunt: ea figura, qua dictum alibi, *Donat habere*. Servius tamen imperativum agnoſcit *currite*. Neque illud praetereundum eſt, quod aetate maxime noſtra, coeptum eſt ſcribi *ſeculum* abſque diphthongo: Cujus quidem ſcripturae rationem Grammatici nonnulli ſubjecere, a *ſequendo* nomen deductum eſſe: Quum tamen antiquiora marmora *ſaeculum* per *ae* diphthongum notent: quo itidem pacto in Romano codice ſcriptum eſt. In nummis etiam Antiquorum plurimum per *ae* diphthongum nomen id obſerves, ut in P. Septimii Getae: *Saecularia*. In Fauſtinae: *Saeculi felicitas*, eodem modo in pleriſque aliis: quamvis in argenteo Otthonis, *ſecul* per *e* ſolum habetur.

49. Cara deum soboles. In Romano codice *ſuboles* per *u* prima ſyllaba: Cujuſmodi ſcripturae rationem alibi copioſius recitavimus. Hic illud tantum attingam, quod apud Pomponium Feſtum, diſpoſitis per litterarum ordinem vocalibus inter *ſubverbuſtam* & *ſubuculam*, vocabulum *ſuboles* ſcriptum eſt: quod nomen ab *oleſcendo*, id eſt, creſcendo dictum aſſerit, ut *adoleſcens* quoque, & *adultus*, & *indoles* dicitur. Lucilius v. *Sive virum ſuboles, ſive eſt muliebris origo*. Virgilius: *Clara deum ſuboles, magnum Jovis incrementum*: ubi obſerves illud etiam, quod in vulgatis *cara* ſcriptum eſt, in codice eo Feſti, *clara* haberi.

Terraſque, tractuſque maris, coelumque profundum:
Aſpice, venturo laetentur ut omnia ſaeclo.
O mihi tam longae maneat pars ultima vitae,
Spiritus &, quantum ſat erit tua dicere facta!
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamvis, atque huic pater adſit:
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.
Pan etiam, Arcadia mecum ſi judice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe judice victum.
Incipe, parve puer, riſu cognoſcere matrem:

Ma-

SERVII.

51. TRACTUS. A magnitudine dictum accipitur; & bene per haec omnia mundum diviſit.

53. O MIHI TAM LONGE MANEAT PARS ULTIMA VITAE. Utinam poſſim frui vita longiſſima & habere tantum ſpiritum, quantus poſſit ſufficere ad tuae virtutis commemorationem.

55. NON ME CARMINIBUS VINCET, NEC THRACIUS ORPHEUS. Genere ſtyli ſeſe Orpheo, vel Lino meliorem fore commemorat: nam non ſibi arrogat; ſed hoc dicit: Tanta eſt materia tuae laudis, ut etiam humile ingenium in ea re ſupra omnes poſſit excellere.

56. LINUS. *Linus* vero, cum nomen hominis dicimus, brevis eſt LI: Statius: *Medio Linus intertextus acantho*. Cum autem *linum* dicimus, filum ſignificantes, LI longa eſt; cum producatur apud Graecos. *Linus* Apollinis & Pſamatis filius, qui Theologiam ſcribit. ADSIT. Pro faveat.

57. CALLIOPEA. Graeca declinatio.

58. PAN DEUS. Redit ad ruſtica numina: nam ſatis exceſſerat, dicendo *Linum* poetam, & *Orphea* Theologum.

59. ARCADIA JUDICE. Quae ei favet, ubi colitur.

60. RISU COGNOSCERE MATREM. Alludit ad id, quod factum eſt: & rem naturalem ait. Sicut enim majores natu ſe ſermone cognoſcunt, ita infantes parentes riſu ſe indicant agnoſcere. Ergo hoc dicit: incipe parentibus arridere, & eis ſpe ominis boni detrahere ſollicitudinem; ut & ipſi tibi arrideant.

PIERII.

51. TERRASQUE TRACTUSQUE MARIS. Sunt antiqui codices, in quibus *terram* unitatis numero legas. Sed multo magnificentius eſt plurali dicere.

52. ASPICE VENTURO LAETENTUR UT OMNIA SAECLO. In Romano codice, *laetantur* eſt, indicandi ſpecie, quod magis implet aures, & longe magis movet, dum cuncta oculis ſubjicere videtur.

53. O MIHI TAM LONGAE MANEAT PARS ULTIMA VITAE. In Longobardico, & in Mediceo, *tam longe* ſcriptum eſt. Sed enim *tam longae vitae* caſta omnino lectio eſt: quam Servius etiam agnoſcit.

57. ORPHEI CALLIOPEA. In Romano codice, & in Mediceo, *Orphi* legitur per ſynaereſim. In aliis *Orphei*. In Longobardico, etiam *Orphei* prius ſcriptum erat. Inde abraſis litteris factum eſt *Orphi*. Sane Priſcianus hic Graece dictum ait, Ὀρφεῖ Ὀρφῆ quare vel unico ε ſcribendum, aut ita pronuntiandum, ac ſi unico ſcriptum eſſet: ut diphthongi ſonus ſit, Latinae tamen ſcripturae ratione ſervata: quanquam nihil prohibet *Orphei*, dimenſione dactyli pronuntiare, quum Dativus ſit caſus, ut etiam *Lino*. Et apud Graecos ultima brevis eſt in hujuſmodi dativis, ut Δάφνιδι, τῷ χαρίεντι.

59. PAN ETIAM ARCADIA MECUM SI JUDICE CERTET, PAN ETIAM ARCADIA DICAT SE JUDICE VICTUM. Non inficior utrumque verſum, in Romano cod. in Mediceo, & aliquot aliis, eodem modo legi, *Pan etiam Arcadia*: licet in Romano verſus inferior una abundet littera. Sed enim mihi non diſplicet, quod in Oblongo codice legitur, *Pan deus, Arcadia mecum ſi judice certet: Pan, etiam Arcadia dicat ſe judice victum*. Magnam enim emphaſim habere videtur, *Pan, deus*. Et adverte in hujuſmodi lectione inferiore verſu, *Pan* ſuſpendendum eſſe: Sicui vero magis placeat iteratio totius hemiſtichii, non laboro: Nam & ea quoque lepida & ſuavis eſt.

Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.
Incipe, parve puer: cui non riſere parentes:
Nec Deus hunc menſa, Dea nec dignata cubili eſt.

SERVII.

61. TULERUNT. Alii, *abſtulerint* legunt; ut ſit: *Si riſeris, abſtulerint decem menſes matri tuae longa faſtidia*: matri enim decem menſes attulerunt longa faſtidia: quia praegnantes ſolent faſtidia pati. DECEM MENSES: quia mares in decimo naſcuntur menſe, foeminae vero in nono.

62. CUI NON RISERE PARENTES, NEC DEUS HUNC MENSA, DEA NEC DIGNATA CUBILI EST. Sicut Vulcano contigit; qui cum deformis eſſet, & Juno ei minime arriſiſſet, ab Jove eſt praecipitatus in inſulam Lemnum. Illic nutritus ab Sintiis; cum Jovi fulmina fabricaſſet, non eſt admiſſus ad epulas Deorum. Poſtea cum rogaret ut vel Minervae conjugium ſortiretur, ſpretus ab ea eſt. Unde divinos honores non meruit: ad quos aut per convivium Numinum, aut per conjunctionem venitur Dearum. Hinc eſt, quod Junoni in primo Aeolus agit gratias; quod per ejus beneficium divinos honores meruit; ut: *Tu das epulis accumbere divum*. Alii dicunt, quod cum Vulcanus parentes ſuos diu quaereret, nec inveniret, ſedile fecit tale, ut cum eo qui ſediſſet ſurgere non poſſet: in quo cum adſediſſet Juno, nec poſſet exſurgere; Vulcanus negavit ſe ſoluturum omnino, niſi prius parentes ſuos ſibi monſtraſſet; atque ita factum eſt, ut in Deorum numerum reciperetur. Sane NEC DEUS HUNC MENSA, alii ita intelligunt; quaſi tam cito extinctus ſit, ut nec Veneri, nec Libero, potuerit operari. Proinde nobilibus pueris editis, in atrio domus Junoni lectus, Herculi menſa, ponebatur. NON DEUS, id eſt, Jupiter. NEC DEA. Id eſt, Minerva.

PHILARGYRII.

63. DEA NEC DIGNATA CUBILI EST. Pueris nobilibus editis, in atrio Junoni Lucinae lectus ponebatur, Herculi menſa.

PIERII.

61. MATRI LONGA DECEM TULERUNT FASTIDIA MENSES. *Tulerunt* quidem in Romano codice legitur, in Longobardico, & in Oblongo, *tulerant*: In Mediceo, & aliquot aliis perveteribus *tulerint*. Neque deſunt, qui teſte Servio *abſtulerint* legant. Sed enim Donatus in Eunuchi prologo locum hunc citat, & *tulerunt*, pene ultima correpta legit, ad ſimilitudinem illius Terentiani verſus *Poſtquam aediles emerunt*, ubi neceſſe eſt ultimum ſaltem pedem eſſe jambum. Agnoſcit & Probus *tulerunt*, & Metaplaſmum eſſe dicit media correpta ſyllaba, quae natura longa ſit. Eſt & *decim* per *i* de quo ſuperius.

62. CUI NON RISERE PARENTES. Non me fugit quo pacto Quintilianus lectionem hanc acceperit, quam hic in numero figuram eſſe dixerit: Quantumque viri peritiſſimi ſibi ſuper hoc loco applaudere viſi ſint: quae vero in hoc diſputent, alii viderint. Nos antiquiſſima haec omnia exemplaria contulimus, in quibus omnibus ſcriptum obſervavimus, *cui* dativo caſu. In aliquot etiam *quoi*, Catulliano more, ut alibi, *quoi non dictus Hylas*. Quo de genere ſcriptionis Quintilianus, Veteres ante ſe ait, *cui*, quod tribus jam litteris enotari coeptum erat, *quoi* ad pinguem ſonum uſos: tantum ut ab illo *qui* diſtingueretur.

63. DEA NEC DIGNATA CUBILI EST. In Romano codice ſcriptum eſt *cubileſt*, Plautino more. In altero perveteri, *cubili* abſque verbo *eſt*. Sed ea Synaloepha, quae fit in *cubili eſt*, huic humili generi maxime convenire videtur, & neſcio quid ſuavitatis in eorum auribus relinquere, qui muſicis Poetarum numeris inſuerint.

ECLOGA QUINTA.

DAPHNIS.

MENALCAS. MOPSUS.

CUR non, Mopſe, boni quoniam convenimus ambo,
Tu calamos inflare levis, ego dicere verſus,
Hic corulis mixtas inter conſidimus ulmos?
MO. Tu major: tibi me eſt aequum parere, Menalca:
Sive ſub incertas Zephyris motantibus umbras,
Sive antro potius ſuccedimus: aſpice, ut antrum
Silveſtris raris ſparſit labruſca racemis.
ME. Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.
MO. Quid

SERVII.

MENALCAS. Virgilius hic intelligitur, qui obitum fratris ſui, Flacci, deflet: vel, ut alii volunt, interfectionem Caeſaris. MOPSUS vero Aemilius Macer, Veronenſis Poeta, amicus Virgilii.

Vs. 1. CUR NON MOPSE, BONI. Inducuntur duo amici paſtores canere ad delectationem: Unde & ſe laudant, & ſibi invicem cedunt. BONI autem, docti: & figurate ait, BONI AMBO, TU CALAMOS INFLARE LEVIS: EGO DICERE VERSUS: *Calamos*, aut *leves verſus*, id eſt, ſubtiles; ſed melius eſt, *tu calamos leves*, *ego dicere verſus*. BONI DICERE autem Graecum eſt; ita Graeci, *ἀγαθὸς πολεμίζειν*. DICERE ſane pro *canere*, ut Horatius: *Dianam tenerae dicite virgines*: ponitur & pro nominare, ut: *Italiam dixiſſe ducis de nomine gentem*.

3. HIC CORYLIS MIXTAS INTER CONSEDIMUS ULMOS? Ordo eſt: *Cur non Mopſe hic conſedimus inter ulmos mixtas Corylis*, ſcilicet, ut canamus. Sane *inter* praepoſitio, quia poſt poſita eſt, mutavit accentum, ſicut *circum*.

4. TU MAJOR. Id eſt, vel natu, vel merito.

5. SIVE SUB INCERTAS ZEPHYRIS MOTANTIBUS UMBRAS, Dicit quidem verecunde ſe illi obtemperare debere; oſtendit tamen quid ſibi placeat: nam ex ipſa laude antri, & ex arborum vituperatione, quarum incertas umbras eſſe dicit, oſtendit ſuam ſententiam eſſe meliorem. *Incertae* autem *umbrae* ſunt, & ex Solis circuitu, & ex mobilitate ventorum; quod ipſe etiam dicit: *Zephyris motantibus umbras*. Sane *ſuccedimus* & dativo, & accuſativo, calibus, ſecutus tam veterem, quam noſtram conſuetudiuem, ſuo more jungit; ſive *umbras ſuccedimus*, ſive *antro*; cum alibi ſecutus tantum antiquos, dativo tantum ſuccedere junxerit: *Ac noſtris ſuccede penatibus*. Et: *Succeſſitque gemens ſtabulis*. Salluſtius tamen *ſuccedere* accuſativo junxit, ſed ubi prope ſignificat: *Cum murum hoſtium ſucceſſiſſet, poenas dederat*: hoc eſt, cum prope murum acceſſiſſet. *Succedere* autem idem ſignificat, quod & *jubire*, id eſt, penitus intrare.

7. LABRUSCA. Vitis agreſtis, quae, quia in terrae marginibus naſcitur, *labruſca* dicta eſt, a *labris* & extremitatibus agrorum; vel, quod ſapore acerbo labra laedat.

8. MONTIBUS IN NOSTRIS. Ac ſi diceret, in hoc noſtro territorio: & TIBI CERTET, uſurpatum eſt: nam hodie *certo tecum* dicimus. AMYNTAS. Cornificius per ironiam dicitur.

PIERII.

Vs. 1. CONVENIMUS AMBO. In Oblongo codice *conſedimus* legitur, omnino corrupte. Nam *convenire* huic ſententiae congruit.

7. SPARSIT LABRUSCA. Uſus hic Virgilius genere foeminino, qui genere neutro plurali numero dixit in Culice: *Denſaque virgultis avide labruſca petuntur*.

8. SOLUS TIBI CERTET AMYNTAS. In Mediceo & omnibus fere codicibus antiquis, *certas* legitur: indicativo modo. Sed in Oblongo, *certet* ut in vulgatis eſt, & ita etiam eſt in citato verſu apud Aruſianum Meſſum.

Digitized by Google

MO. Quid, ſi idem certet Phoebum ſuperare canendo?
ME. Incipe, Mopſe, prior; ſiquos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.
Incipe: paſcentis ſervabit Tityrus haedos.
MO. Immo haec, in viridi nuper quae cortice fagi
Carmina deſcripſi, & modulans alterna notavi,
Experiar: tu deinde jubeto certet Amyntas.
ME. Lenta ſalix quantum pallenti cedit olivae,
Puniceis humilis quantum ſaliunca roſetis:

SERVII.

9. Quid, si idem certet Phoebum superare canenoo? Oſieolus comparatione inferioris, hoc dicit: licet non amare Menalcas dixerit, *Solus tibi certet Amyntas*: quod tamen quia hic aſpere accepit, ille paulo poſt curat, dicens: *Lenta ſalix quantum pallenti cedit olivae*.

10. Phyllidis ignes. Phyllis, Sitonis filia, regina Thracum fuit. Haec Demophoontem, Theſei filium, regem Athenienſium, redeuntem de Trojano praelio, dilexit, & in coniugium ſuum rogavit: ille ait ante ſe ordinaturum rem ſuam, & ſic ad ejus nuptias reverſurum: profectus itaque cum tardaret; Phyllis, & amoris impatientia, & doloris impulſu, quod ſe ſpretam eſſe credebat, laqueo vitam fioivit, & cooverſa eſt io arborem ſui nominis, id eſt, Amygdalum ſine foliis. Poſtea reverſus Demophoon, cognita re, ejus amplexus eſt truncum; quae, velut ſponſi ſentiret adventum, folia emiſit. Unde etiam φύλλα dicta ſuot, a *Phyllide*, quae antea πέταλα dicebantur. Sic Ovidius in Metamorphoſeon libris.

11. Aut alconis laudes. Hic Creteoſis ſagittarius fuit, comes Herculis, ita peritus, ut ictus ejus non falleretur: namque poſitos ſupra capita hominum anulos trajiciebat: capillos ſpiculis ſagittarum rumpebat: ſagittas ſine ferro poſitis ex adverſo gladiorum lancearumve mucronibus findebat: cujus cum filium draco invaſiſſet, tanta arte direxit ſagittam, ut ea currens, in ſerpeotis deficeret vulnere, nec tranſiret in filium. Jurgia codri. *Codrus*, dux Athenienſium fuit, qui, orto bello ioter Laconas & Athenienſes, cum reſpondiſſet oraculum, illns poſſe vincere, quorum dux ab hoſtibus fuiſſet occiſus, & hoſtes ſcientes a Codro abſtinerent, habitu humili profectus eſt ad hoſtium vicina tentoria: & illic jurgio eos in ſuam caedem inſtigavit, cum a nullo fuiſſet agnitus: & ſic locum fecit oraculo: nam Athenieoſes eo praelio vicerunt.

13. Cortice fagi. Ubi enim debuit magis ruſticus ſcribere?

14. Modulans alterna. Secundum rhythmum componens. *Alterna* autem, varia, propter muſicam, cujus ſonus varius invenitur, ex pedum diſſimilitudioe. Significat autem cantaturum ſe epicediou & epitaphion: Nam epicedion eſt, quod dicitur cadavere nondum ſepulto, ut: *Extinctum Nymphae crudeli funere Daphnin*. Epitaphion autem, poſt completam ſepulturam dicitur, ut: *Daphnis ego in ſylvis hinc uſque ad ſydera notus*.

16. Lenta salix quantum pallenti cedit olivae. Ruſticis utitur comparationibus. *Salix* autem viliſſima eſt arbor, Olivae comparatione.

17. Saliunca. Herbae genus, quam *Orcitunicam* vulgo vocant. Rosetis. Ubi roſae naſcuntur.

PIERII.

9. Quid si idem Phoebum certet superare. In Mediceo, & aliquot aliis antiquis codicibus, mutatis dictinnibus legitur, *Quid ſi idem certet Phoebum ſuperare*. Quod parvi momeoti eſt.

11. Aut jurgia Codri. Servius ait, *Orto bello inter Laconas & Athenienſes*. At Plutarchus in Parallelis ex Hiſtorico Socrate bellum hoc adverſus Thracenſes ponit, *Codrumque* uno ex Hoſtibus falce interemto, concitaſſe alios in caedem ſuam. Tu quae multa Juſtinus de *Codri* morte exequitur, videris.

15. Jubeto certet Amyntas. In Romano codice, in Longobardico, & in Mediceo legitur, *Jubeto ut certet*. Sed enim abſque *ut*, elocutio venuſtior videtur bonae eruditorum parti.

Ju-

Judicio noſtro tantum tibi cedit Amyntas.
MO. Sed tu deſine plura, puer: ſucceſſimus antro.
Exſtinctum Nymphae crudeli funere Daphnim
Flebant: vos coruli teſtes, & flumina, Nymphis:
Cum, complexa ſui corpus miſerabile gnati,
Atque deos atque aſtra vocat crudelia mater.
Non ulli paſtos illis egere diebus

Fri-

SERVII.

18. JUDICIO NOSTRO. Ac ſi diceret: Quid alii ſentiant, videris: & bene ſatis fecit, in quo reprehenſus eſt, quod Mopſo Amyntam compararaſſet.

19. DESINE. Omitte, ut: *Deſine Menalior*. Salluſtius: *Bellum, quibus poſſet conditionibus, deſineret*.

20. EXTINCTUM NYMPHAE CRUDELI FUNERE DAPHNIM. Multi dicunt, ſimpliciter defleri hoc loco *Daphnim* quendam paſtorem, quem mater ſua compreſſa a Mercurio, & enixa, abjecit; hunc Paſtores invenerunt inter lauros, & *Daphnim* vocaverunt, quem Pan muſicam docuiſſe dicitur: qui, cum & venationis & muſices peritiſſimus eſſet, adamatus a Nympha eſt; qui etiam jurejurando adſtrictus eſt, ne cum alia concumberet. Hic dum boves perſequitur, ad regiam pervenit; & ob pulchritudinem appetitus, cum regis filia conſuetudinem miſcuit: hoc cum Nympha reſciſſet, luminibus eum orbavit. Ille in auxilium patrem Mercurium invocavit; qui eum in caelum eripuit, & in eo loco fontem elicuit, qui *Daphnis* vocatur, apud quem quotannis Siculi ſacrificant. Alii dicunt ſignificari per allegoriam Gajum Julium Caeſarem, qui in ſenatu a Caſſio & Bruto viginti tribus vulneribus interemptus eſt. Unde & CRUDELI FUNERE volunt dictum. Sed, ſi de Gajo Caeſare dictum eſt, multi per *matrem*, Venerem accipiunt: per *leones* & *tigres*, populos quos ſubegit: per *thiaſos*, ſacra quae Pontifex inſtituit: per *formoſum pecus*, populum Romanum. Alii volunt Quintilium Varum ſignificari, cognatum Virgilii, de quo etiam Horatius: *Ergo Quintilium perpetuus ſopor urget*. Tamen CRUDELI FUNERE, ad quemvis poteſt referri. Quidam dicunt Virgilium fratris ſui Flacci mortem deflere.

21. VOS CORYLI TESTES, ET FLUMINA NYMPHIS. Bene teſtimoniis utitur in rebus incredibilibus: nam fletum facile Dearum perſona non recipit. Et bonis uſus eſt gradibus: *fleverunt Nymphae*, quibus inſita eſt naturaliter pietas: homines, ad quos mortis pervenit dolor: pecudes, quae licet ratione careant, tamen non carent ſenſu: ferae, crudelitate gaudentes. Quam rem rurſus, quia incredibilis eſt, teſtimonio comprobat, dicens: *Hoc & montes loquuntur & ſylvae*. Quod autem ait, *coryli & flumina*, uſurpatum eſt: nam *teſtes flumina* non dicimus: quae enim in *is* exeunt, neutrum in *e* mittunt, ut *agilis agile*. Sed nec *hoc teſte*, nec *haec teſtia* poſſumus dicere; unde per definitionem debemus dicere, teſtes mihi ſunt, quae res? coryli & flumina: Sic Horatius: *Teſtis Metaurum flumen*. Propertius: *Teſtes ſunt ſydera nobis*.

22. CUM COMPLEXA SUI CORPUS MISERABILE NATI. Lugentium eſt, ut & corpori inhaereant.

23. ATQUE DEOS ATQUE ASTRA VOCAT CRUDELIA. Per quae hominum fata moveri, atque impleri, vel mutari putabant: quae acceleraverunt Daphnidis mortem.

PHILARGYRII.

20. EXTINCTUM NYMPHAE CRUDELI FUNERE DAPHNIM. Alii luctum Salonini; nonnulli Flacci fratris ejus putant. Daphnis Mercurii filius, paſtor eximiae formae fuiſſe dicitur. Hic dilectus a Nympha Lyca, fidem dedit nullius ſe mulieris alterius concubitu uſurum; ſed feſellit: ob quod orbatus eſt luminibus; quod licet carminibus & fiſtula ſolaretur, non tamen diu vixit.

PIERII.

20. EXTINCTUM NYMPHAE CRUDELI FUNERE DAPHNIM FLEBANT. In Romano codice, quia putabant adſpirationem non niſi vocalibus applicari, nomen hoc paſſim adſpiratione, vel ſublata, vel tranſlata poſt ſuſcripſerunt *Dapnhin*. In aliquot abſque ulla adſpiratione ſcribitur *Dapnin*, ut in Mediceo habetur. *Daphnidis* porro mortem ex amore provenientem Theocritus late ſcribit in Ode Thyrſidis. Quod vero hic Quintilius intelligatur ſub *Daphnidis* perſona, oſtendere videtur Horatius, ubi de Quintilio ait: *Nulli flebilior quam tibi Virgili*. Solent enim Poetae libenter alludere ad amicorum opera, eaque ſuo ita Teſtimonio apud ro-

Digitized by Google

Frigida, Daphni, boves ad flumina: nulla neque amnem
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Poenos etiam ingemuiſſe leones
Interitum monteſque feri ſilvaeque loquuntur.
Daphnis & Armenias curru ſubjungere tigris
Inſtituit, Daphnis thiaſos inducere Bacchi,
Et foliis lentas intexere mollibus haſtas.
Vitis ut arboribus decori eſt, ut vitibus uvae,
Ut gregibus tauri, ſegetes ut pinguibus arvis;
Tu decus omne tuis: poſtquam te fata tulerunt,

Ipſa

SERVII.

25. NULLA QUADRUPES. Hic & haec *quadrupes* dicimus, ut ipſe alibi: *Saucius aut quadrupes nota intra tecta refugit*.

28. MONTESQUE FERI SYLVAEQUE LOQUUNTUR. Hyperbolicws dicit. Et notandum, quod cum diceret ejus apotheoſin, e contra laetitiam rebus omnibus dat, quas nunc in moerore fuiſſe memoravit.

29. DAPHNIS ET ARMENIAS CURRU SUBJUNGERE TIGRES INSTITUIT. Hoc aperte ad Caeſarem pertinet; quem conſtat primum ſacra Liberi patris tranſtuliſſe Romam. CURRU. Pro currui.

30. THIASOS. Saltationes, choreas Liberi, id eſt, Liberalia. Sunt enim *thiaſi* coetus virginum atque puerorum bacchantium, plangentibus Nymphis. Dicunt etiam *thyaſos*, vel rectius *thyrſos*, eſſe haſtas, variis ſertis indutas, quibus Bacchae mulieres in ſacris Liberi patris utebantur.

32. VITIS UT ARBORIBUS DECORI EST. Bene, ut paſtores, ſimilitudines de rebus agreſtibus ſumunt. Locus Theocriti eſt: *Τῷ δρυῒ ταὶ βάλανοι κόσμος, τῷ μαλίδι μᾶλα, Τῷ βοῒ δ' ἁ μόσχος, τῷ βωκόλῳ αἱ βόες αὐταί*

34. TU DECUS OMNE TUIS. Sic tu es Romanis, Caeſar: ſic paſtoribus Daphnis.

PIERII.

poſteros commendare. Fuit vero Quintilius hic Cremonenſis, de quo Euſebius in libro de Temporibus: *Quintilius, Cremonenſis, Virgilii & Horatii familiaris, moritur*.

25. FRIGIDA DAPHNI BOVES AD FLUMINA: NULLA NEQUE AMNEM. In Longobardico legitur *ad flumina nulla neque amnem*, abſque colliſione in quarto pede, quod neſcio quid magis miſerabile ſapit, ea exilitate prolatum, puncti praeſertim interpoſiti ſuſpenſione.

26. LIBAVIT QUADRUPES. In Romano codice paſſim legitur, *Quadripes* per *i* in pene ultima, ut *bipes*, *tripes*: in uſu vero remanſit *quadrupes* per *u*, ut ex *contimace contumax*, *aucupium* ex *aucipio*, de quibus alibi.

27. POENOS ETIAM INGEMUISSE LEONES. In Romano codice, legere eſt *gemuiſſe*. Sed *ingemuiſſe*, majorem habet vim, & numerus ipſe magis delectat.

28. SILVAEQUE LOQUUNTUR. In Romano codice, & in Longobardico *locuntur* per *c*, quia Veteres *q* litteram ignorabant.

29. ARMENIAS CURRU SUBJUNGERE TIGRES. Ita quidem legendum. Sed in Romano codice legitur *Armenia*, puto ſcriptoris negligentia: reliquae dictiones permixtae ſunt, & punctis male diſtinctae. Eſt enim *currus ubi jungere tigres*. Quod nonnulli nunc ejus codicis auctoritate moti, exponere volunt hoc ordine: *Daphnis inſtituit jungere tigres Armenias*: vel, ut in Romano, *Armenia*. In ea quippe provincia, *currus ubi*, ſcilicet etiam junxit. Sed vulgata lectio caſtior.

30. INDUCERE BACCHO. *Baccho* paſſim habetur in impreſſis codicibus. In antiquis omnibus *Bacchi* ut ſit, *Thyaſos Bacchi*. In Longobardico ultima littera abraſa eſt, & *o* repoſitum, aliena manu, & atramento, videtur vero *Bacchi* fuiſſe prius. Si tamen malis *Baccho* acquiſitive legere, non laboro.

31. MOLLIBUS HASTAS. In Longobardico, & aliquot veteribus codicibus, *aſtas* paſſim legas abſque adſpiratione. Nomini tamen huic acceſſit adſpiratio ex antiquo uſu.

Ipſa Pales agros, atque ipſe reliquit Apollo.
Grandia ſaepe quibus mandavimus hordea ſulcis,
Infelix lolium, & ſteriles naſcuntur avenae.
Pro molli viola, pro purpureo narciſſo,
Carduus & ſpinis ſurgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis: inducite fontibus umbras,
Paſtores: mandat fieri ſibi talia Daphnis.

Et

SERVII.

35. Pales. Dea pabulorum, Dea paſtoralis. Apdlld. Hic Apollinem dicit *Νόμιον*, id eſt, paſtoralem: nam Admeto regi pavit armenta: & hoc dicit, Nec pabula naſcentur, nec pecora.

36. Grandia hordea. Uſurpative, metri cauſſa, dixit: nam *triticum*, *vinum*, *hordeum*, *mel*, numeri tantum ſingularis ſunt. Unde plurali in proſa uti non poſſumus; *vina* tamen poſſumus dicere Ciceronis exemplo, qui ait in Praetura: *Vina, caeteraque, quae in Aſia facile comparantur*. Mandavimus. Commendavimus, vel ſeminavimus: & recte dicitur reddituris.

37. Infelix lolium. Inutile, infoecundum: quia qui lolium manducant, caecitatem patiuntur. Steriles autem *avenas*, ſecundum ſitum Italiae dixit: nam in Thracia fructuoſae ſunt. Haec autem dicit contingere, ut oſtendat terram quoque dolere Daphnidis mortem.

38. Purpured narcisso. Duo ὁμοιοτέλευτα: & *purpureo*, nunc ſpecioſo.

39. Carduus. Spinae genus. Paliurus. Herba aſperrima & ſpinoſa: vel, ut quidam volunt, ſpina alba.

40. Spargite humum foliis. Id eſt, implete, ut: *Spargitur & tellus lachrymis, ſparguntur & arma*. Et dicit ornandum eſſe locum ſepulchri, ex voluntate defuncti. Inducite fontibus umbras. Facite nemora circa fontes, & hoc ideo, quia, ut diximus, heroum animae habitant vel in fontibus, vel in nemoribus, ut: *Lucis habitamus opacis, Riparumque toros, & prata recentia rivis Incolimus*.

PIERII.

36. Grandia saepe quibus mandavimus ordea sulcis. In aliquot codicibus antiquis legere eſt, *Saepe quidem mandavimus*. Sed *quibus* receptum magis: *hordea* vero per aſpirationem ſcribendum ex antiquis pleriſque codicibus, & ex hiſtoria: nam *fordeum* prius dicebatur, inde *f* in *h* tranſeunte, *hordeum*.

37. Infelix lolium et steriles dominantur avenae. *Dominantur*, in impreſſis tantum codicibus legi. In antiquis vero omnibus, quotquot habere contigit, *naſcuntur* ejus loco poſitum obſervavi. *Dominantur* enim, quod numeroſius eſt, omnino habetur in Georgicis, qui ſtilus ſupra Bucolicum non nihil extollitur. *Steriles* vero *avenas* dixit ea de cauſſa, quia frumenti vitium eſt *avena*, & *hordeum* quoque in eam degenerat, quod quidem vitium ſoli maxime caelique humore evenire tradit Plinius, libro XVIII. Naturalis hiſtoriae, ſequentemque cauſſam eſſe ſeminis imbecillitatem, quum diutius retentum eſt terra, priuſquam erumpat. Eadem eſt ratio ſi carioſum fuerit, quum ſeretur. Neque enim inficias ierim, *avenam* eſſe genus ſegetis. Sed hoc loco de iis quae degenerant, Poeta loquitur. Haec ideo libuit inſerere: quia non ſatis placebant, quae ponuntur ab interpretibus.

38. Pro mdlli vidia, pro purpureo narcisso. In Romano codice additum eſt &, legiturque, *Pro molli viola & pro purpureo narciſſo*. Sed abſque ea particula copulativa lectio mihi videtur elegantior. Quod vero ſequitur de *paliuro*, quam Servius herbam aſperrimam, & ſpinoſam eſſe dicit, Theophraſtus fruticem, Plinius arborem agnoſcit, in Cyrenaica maxime regione late provenientem. Nihil tamen prohibet, quin & herba ſit, quamvis in Cyrenaica regione ad ſpeciem & magnitudinem fruticis aſſurgat. Nam & Lotos, herba atque itidem arbor eſt.

40. Inducite fontibus umbras. Ita pleraque antiqua legunt exemplaria, quod etiam in vulgatis codicibus habetur. In Romano tamen *aras* non *umbras* legitur, & aliquot exemplaria non *fontibus*, ſed *frondibus* habent. Quamvis & alicubi *frundibus* per *u* ſit, ut non invenuſte legas, *inducite frondibus aras*. Nam *inducere* veſtire etiam ſignificat, ut apud Suetonium in Auguſto, *Calceum praepoſtere inductum* legas. Haec tamen ita dicta ſint,

Et tumulum facite, & tumulo ſuperaddite carmen:
DAPHNIS EGO IN SILVIS, HINC USQUE AD SIDERA NOTUS,
FORMOSI PECORIS CUSTOS, FORMOSIOR IPSE.
ME. Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
Quale ſopor feſſis in gramine: quale per aeſtum
Dulcis aquae ſaliente ſitim reſtinguere rivo.
Nec calamis ſolum aequiparas, ſed voce magiſtrum.
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen haec quocumque modo tibi noſtra viciſſim
Dicemus: Daphninque tuum tollemus ad aſtra:
Daphnin ad aſtra feremus: amavit nos quoque Daphnis.
MO. An quidquam nobis tali ſit munere majus?
Et puer ipſe fuit cantari dignus: & iſta
Jam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.

ME. Can-

SERVII.

42. SUPERADDITE CARMEN. Duos verſus carmen vocavit: nec mirum, cum etiam de uno *carmen* dixerit; ut: *Et rem carmine ſigno; Aeneas haec de Danais victoribus arma.*

43. DAPHNIS EGO IN SYLVIS HINC USQUE AD SYDERA NOTUS. In ſylvis notus; & hinc uſque ad ſydera.

44. FORMOSI PECORIS CUSTOS, FORMOSIOR IPSE. Si ad Caeſarem referas, hoc dicit: Boni populi optimus imperator.

45. TALE TUUM CARMEN. Laudant ſe invicem, ut diximus ſupra; & *tale*, deeſt *videtur*, vel aliud quid.

46. QUALE SOPOR. Qualis res, ut: *Dulce ſatie, humor*. FESSIS. Fatigatis labore.

48. NEC CALAMIS SOLUM AEQUIPARAS, SED VOCE MAGISTRUM. Videtur allegoria, quaſi ad Theocritum & Virgilium reſpicere: hinc eſt: *Tu nunc eris alter ab illo*. Fabula de *Calamo* talis eſt: Veteres Zephyro vento unam ex Horis conjugem adſignant; ex qua & Zephyro Carpon, filium pulcherrimi corporis, editum dicunt; quem cum *Calamus*, Meandri fluvii filius, amaret, a Carpo mutua vice etiam ipſe adamatus eſt; ſed Carpos cum in Meandrum fluvium cadens, eſſet extinctus, *Calamus* patrem propter hoc ſcelus averſatus, aufugit; rogavitque Jovem, ut finem ſuis luctibus daret, ſibique mortem praeſtaret; ut amato poſt obitum jungeretur; quem, miſeratione Jupiter ductus, in harundinales *calamos* verti juſſit, qui ſemper circa oras fluminum naſci ſolent; Carpon vero in fructus rerum omnium vertit, ut ſemper renaſceretur.

49. ERIS ALTER AB ILLO. Id eſt, tu ſolus poſt illum bucolicum carmen ſcribis.

50. QUOCUMQUE MODO. Prout poſſumus. Et dicit, ſe Daphnidis dicturum *ἀποθέωσιν*, tranſlationem ſcilicet, pertinentem ad divinitatem ipſius, ut: DAPHNINQUE TUUM TOLLEMUS AD ASTRA. *Tuum*, id eſt, quem tu diligis. *Tollemus ad aſtra*, quia *ἀποθέωσιν* ejus dicturus eſt.

53. AN QUIDQUAM NOBIS TALI SIT MUNERE MAJUS. Si amicum laudaveris.

54. ET PUER IPSE FUIT C. D. Modo *Daphnin* intelligimus: nam Caeſar non puer occiſus eſt, ſed majoris aetatis.

55. JAM PRIDEM STIMICHON LAUDAVIT CARMINA NOBIS. Ac ſi diceret, ſcio eſſe optima, quae dicturus es: fruſtra ea verbis extenuas: quia ille ſupra verecunde dixerat: *Quocumque modo tibi noſtra viciſſim*. Quidam per *Stimichonem*, Maecenatem: nonnulli *Stimichonem*, patrem Theocriti dicunt.

PIERII.

ſint, ut mimime diſpliceat vulgata lectio, *fontibus umbras*.

ME. Candidus inſuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibuſque videt nubes & ſidera Daphnis.
Ergo alacris ſilvas, & cetera rura voluptas,
Panaque, paſtoreſque tenet, Dryadaſque puellas.
Nec lupus inſidias pecori, nec retia cervis
Ulla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipſi laetitia voces ad ſidera jactant
Intonſi montes: ipſae jam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta, Deus, Deus ille, Menalca.
Sis bonus o felixque tuis! en quattuor aras:

Ecce

SERVII.

56. CANDIDUS INSUETUM. Id eſt, deus. Unde etiam contra; *nigros*, mortuos dicimus. Significat benignos & bonos, ſicut e contra *malos*, nigros dicimus. Horatius: *Hic niger eſt; hunc tu Romane caveto*. Saepe tamen *candidum* pro pulchro ponit, ut: *candida Dido*, & *candida Maja*. INSUETUM MIRATUR L. O. quaſi novus Deus: & quibuſdam videtur per allegoriam Caeſarem dicere, qui primus divinos honores meruit, & Divus appellatus eſt.

57. SUB PEDIBUSQUE VIDET NUBES ET SYDERA DAPHNIS. Meritum ejus oſtendit, qui ſummos circulos, & coeli ſecreta conſcendit.

58. ERGO ALACRIS SYLVAS, ET CAETERA RURA VOLUPTAS. Quae ſuperius occupaverat moeror, quod ad ſydera abiit: nam ſupra ait: *Ipſa Pales agros, atque ipſe reliquit Apollo*. Antiqui ERGO pro *merito* dicebant, ſicut hic accipitur. Plautus in Perſa: *Satin' tu uſque valuiſti? haud probe: Ergo edepol palles*. Item in Milite: *Hiccine Achilles eſt, inquit mihi: immo ejus frater, inquam, eſt: Ergo mecaſtor pulcher*.

59. PANAQUE PASTORESQUE TENET. Id eſt, habet, moratur, amplectitur.

60. NEC RETIA CERVIS ULLA DOLUM MEDITANTUR. Adeo placet ſimplicitas Daphnidi; ut etiam ille dolus, qui voluptati antea fuerat, conquieſcat, ſcilicet venationis: & eſt Hyperbole.

63. INTONSI MONTES. Sylvoſi, incaedui.

64. DEUS, DEUS ILLE, MENALCA. Hoc conſonant, *Deus, deus eſt, Daphnis*, quaſi vox Sylvarum ſit. Et multi ſic diſtinguunt: *Ipſa arbuſta ſonant Deus*; & ſubjungunt, *Deus ille Menalca*, ut ſit ſenſus: ſi enim rupes & arbuſta deum dicunt, deus eſt, o Menalca.

65. SIS BONUS, O FELIXQUE TUIS. Paſtoribus, ſi Daphnin accipimus: ſi Caeſarem, bene ait *tuis*; ſuis enim percuſſoribus nocentiſſimus fuit: nam Auguſtus, ejus filius, omnes eſt perſecutus. FELIX autem, propitius, ut: *Sis felix, noſtrumque leves, quaecunque, laborem*. Item e contra Juno: *Quae potui infelix*: Id eſt, irata: Deos enim vel felices, vel infelices, ex rebus, quas praeſtant, vocamus.

PIERII.

46. QUARE SOPOR FESSIS. In Romano codice, *laſſis*, hoc alterum ex his, paraphraſis eſſe debuit.

59. DRYADASQUE PUELLAS. In Romano codice *Dryades* Latino declinatu.

60. NEC RETIA CERVIS ULLA DOLUM MEDITANTUR. In codicibus aliquot antiquis, *malum*, non *dolum* eſt. Quia vero *retia*, poſitum eſt, magis placet *dolum*. Crediderim vero *malum*, ab interpretibus κατὰ παράφρασιν adſcriptum, ideo, quia *dolus*, & bonus & malus eſt: & antitheton ſequitur: *Amat bonus otia Daphnis*.

63. IPSAE JAM CARMINA RUPES. In Romano cod. & copulativa particula inſerta eſt, *ipſae & jam carmina rupes*: Quod non placet.

64. DEUS DEUS ILLE MENALCA. In Longobardico, & in Mediceo, *ipſe* legitur. Sed *ille*, majorem emphaſin habere videtur.

65. EN QUATTUOR ARAS, ECCE DUAS TIBI DAPHNI, DUOQUE ALTARIA PHOEBO. Vide an erudite admodum legatur in Longobardico, *Ecce duas tibi Daphni, duas altaria Phoebo*. Ut *altaria* per appoſitionem legamus: conveniantque omnia cum eo quod dictum eſt, *En quattuor aras*, poſtea diſtinguat, *Ecce duas tibi Daphni, duas* autem *Phoebo*,

Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phoebo;
Pocula bina novo ſpumantia lacte quotannis,
Crateraſque duo ſtatuam tibi pinguis olivi:
Et multo in primis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in umbra,
Vina novum fundam calathis Ariuſia nectar.

Can-

SERVII.

66. EN QUATUOR ARAS, ECCE DUAS TIBI, DAPHNI, DUOQUE ALTARIA PHOEBO. Feci, inquit, aras quatuor: tibi, o Daphni, duas, & duas aras Apollini, quae ſint altaria. Novimus enim, aras & diis eſſe ſuperis, & inferis conſecratas; altaria vero eſſe ſuperorum tantum deorum, quae ab altitudine conſtat eſſe nominata: quae nunc dat Apollini, quaſi deo: Daphnidi vero, aras ponit: nam licet cum dixerit deum; tamen mortalem fuiſſe manifeſtum eſt. Sane quaeritur, cur duo altaria Apollini ſe poſiturum dicat; cum conſtet ſupernos deos impari gaudere numero; infernos vero pari, ut: *Numero Deus impare gaudet*. Quod etiam Pontificales indicant libri. Sed conſtat ſecundum Porphyrii librum, quem Solem appellavit, triplicem eſſe Apollinis poteſtatem: & eundem eſſe Solem apud ſuperos; Liberum patrem in terris; Apollinem apud inferos. Unde etiam tria inſignia, circa ejus ſimulachrum videmus; *Lyram*, quae nobis caeleſtis harmoniae imaginem monſtrat: *Gryphen*, quae eum etiam terrenum numen oſtendit: *Sagittas*, quibus infernalis deus & noxius judicatur: Unde & Apollo dictus eſt ἀπὸ τοῦ ἀπολλεῖν. Hinc eſt quod Homerus eundem, tam peſtilentiae dicit, quam ſalutis auctorem: Et Horatius ait: *Condito mitis placiduſque telo, Supplices audi pueros, Apollo*. Unde & Virgilius, rationis hujus peritus, per *altaria*, ſupernum numen oſtendit; per parem numerum, infernam indicat poteſtatem. Varro Diis ſuperis altaria; terreſtribus aras; inferis focos dicari adfirmat. Alii, *altaria* eminentia ararum, & ipſa libamina, ut: *pateriſque altaria libant*.

67. NOVO. Vel, recenti, vel, primo tempore lactis incipiente, expreſſum. BINA. Duo. QUOTANNIS. Singulis quibuſque annis.

68. DUO. Vetuſte dixit, ut *ambo*: *Nam ſaepe ſenex, ſpe carminis ambo luſerat*. Nam hodie hoc ſignificantius *duos* & *ambos* dicimus. PINGUIS OLIVI. Quod Graeci λιπέλαιον dicunt: & olivi, & olei: nam & olea, & oliva dicitur.

69. HILARANS. Participium eſt, ab eo, quod eſt *hilaro*. Sane ſciendum nomen, unde venit *hilarus* vel *hilaris*, a Graeco deſcendere: nam ἱλαρὸς facit.

70. ANTE FOCUM SI FRIGUS ERIT S. M. I. V. Non frigori calorem oppoſuit, ſed meſſem, quae eſt tempore caloris.

71. VINA NOVUM FUNDAM CALATHIS. Ordo eſt, *Vina fundam calathis*, id eſt, calicibus, quae vina ſint *novum nectar*, id eſt, magna dulcedo. ARIUSIA AUTEM, Chia, a promontorio Chii inſulae *Ariuſio*: vel illud *vina Ariuſia, novum nectar, calathis fundam*; alii novum muſtum intelligunt, vel merum, quale numquam habuerit, ut: *Pollio & ipſe facit nova carmina*.

PIERII.

bo, quae tamen *altaria* ſint. Illud addam, in antiquis aliquot codicibus, *duo altaria* abſque particula copulativa. Hujuſmodi vero pleraque invenies numeri variandi cauſſa poni a Poetis.

68. CRATERASQUE DUOS STATUAM TIBI. *Duos* quidem in codicibus aliquot veteribus legitur: quanvis in Oblongo, & pleriſque aliis, *duas* inſolito genere legatur. In Romano tamen, *duo* ad ſibilum evitandum, quod *ſtatuam* ſequitur. In altero perveteri, dictio abraſa eſt: *duo* tamen prius fuiſſe apparet. Et quamvis *duo*, etiam accuſativo caſu pluralis numeri ultimam corripiat, ut ex eo verſu manifeſtum, *Si duo praeterea tales Idea tuliſſet*, hic tamen, tam ratione loci, quam etiam ob conſonantes duas, quae ſubſequuntur, longa eſſet omnino.

69. HILARANS CONVIVIA BACCHO. In Mediceo codice, *Hilarans altaria Baccho*. Reliqui omnes *convivia*.

71. VINA NOVUM FUNDAM CALATHIS ARVISIA NECTAR. In Oblongo quidem *infundam* legitur. Sed id mihi negotium faceſſit, quod *Arviſia* dictio, nuſquam legitur eodem modo in codicibus antiquis. Siquidem in antiquiſſimo notae majoris, & in Oblongo, *Ariuſia* legitur. In altero vero perveteri, atque itidem in Longobardico, mediae il-

lae

Cantabunt mihi Damoetas & Lyctius Aegon:
Saltantis Satyros imitabitur Alpheſiboeus.
Haec tibi ſemper erunt, & cum ſollennia vota
Reddemus Nymphis, & cum luſtrabimus agros.
Dum juga montis aper, fluvios dum piſcis amabit,
Dumque thymo paſcentur apes, dum rore cicadae,
Semper honos, nomenque tuum, laudeſque manebunt.
Ut Baccho Cererique, tibi ſic vota quotannis

Agri-

SERVII.

72. LYCTIUS AEGON. Cretenſis, ut: *Lyctius Idomeneus*, a *Lycto*, urbe Cretae.

73. SALTANTES SATYROS IMITABITUR ALPHESIBAEUS. Paſtor quidam. Sane ut in religionibus ſaltaretur, haec ratio eſt; quod nullam majores noſtri partem corporis eſſe voluerunt, quae non ſentiret religionem: nam cantus ad animum, ſaltatio ad mobilitatem pertinet corporis.

74. SOLENNIA VOTA. Anniverſaria ſacra, quae certis diebus celebrantur.

75. ET CUM LUSTRABIMUS AGROS. Sic ſupra: *Cum faciam vitula pro frugibus*. Luſtrare, hic circuire: dicitur enim ambarvale ſacrificium.

76. DUM JUGA MONTIS APER. Sicut: *In freta dum fluvii current*, ſemper, & futurum, & praeteritum ſignificat.

79. UT BACCHO CERERIQUE. Haec enim duo ſunt numina, quae & ruſtici maxime colunt, & quorum nomina communia ſunt mortalibus cunctis. Sic in Georgicis: *Veſtro ſi munere tellus, Chaoniam pingui glandem mutavit ariſta*. Cererem propter aridos, Liberum propter humidos fructus. Itaque nunc Daphnim dicit colendum, propter pecudum proventus.

PHILARGYRII.

74. SOLEMNIA VOTA. Caenarum tria genera, unum ſolemne, aliud viaticum, ſeu adventitium, ut: *Ad caenam vocant, adventum gratulantur*, & Geniale, quod Genio noſtro indulgentes, melius vivimus: ut idem Terent. *Quod vix de demenſo ſuo, ſuum defraudans genium*.

PIERII.

lae litterae abraſae ſunt: Ut quid haberet antiqua lectio, non diſcernas. In Mediceo, *Aerufia* media tamen abraſa ſyllaba legitur. Sunt alii codices, in quibus, *Areruſia* legas. Alii, qui corruptius quid oſtendant. Quod vero Interpretes, Auctores citant, de *vino Arviſio* in inſulae Chii promontorio, cujus etiam Strabo mentionem fecerit: Invenio ego apud Auctores Graecos aliquot Α'ρουσίαν eum locum nuncupari: Vinumque in ea optimum, Α'ρουσινὸν eamque eſſe regionem illam apud Strabonem τραχεῖαν καὶ ἀλίμενον σαδίων ὅσον τριακοσίων οἶνον ἄριστον φέρουσαν τῶν Ε'λληνικῶν. Tametſi in impreſſis ab Aldo codicibus Α'ριουσία χώρη legatur. Quod niſi pro comperto habeam Latinos vocabulum mutaſſe, quod in pleriſque aliis facere conſuerunt, vel *Arſyſia* legendum contenderim, ut apud Stephanum eſt, codicibus Virgilianis praeſertim antiquis, vel variantibus, vel manifeſte adeo contaminatis. Vel cum Romano codice, & aliquot aliis veteribus, *Ariuſia*, prout etiam in Strabonis codicibus vulgatis legitur. Vide tamen Plinianos codices vetuſtos. *l.* 14. *c.* 7. Nam in impreſſis eſt: *In ſumma gloria poſt Homerica illa, de quibus ſupra diximus, fuere Thaſium Chiumque, ex Chio, quod Arviſium vocant*.

73. SALTANTES SATYROS IMITABITUR ALPHESIBAEUS. In Romano codice more ſuo, *Saturos* per *u* ſcriptum habetur. Verrio enim Flacco, ut hic quoque Veterum opiniones referamus, eadem eſſe videtur apud nos *u*, quae apud Graecos *υ*. Namque his exemplis argumentatur, *Quod illi dicunt κύμινον nos cuminum: quam illi κυπάρισσον, nos Cupreſſum. Illi κυβερνήτην nos Gubernatorem, κ enim cum g conſentire alibi dictum*. Nec non ex ejuſmodi Θησεὺς *Theſeus*, Πηλεὺς *Peleus*. Quare multi ypſilon litteram ſupervacuam Latino ſermoni putavere. *Sed quum quaedam*, ait Scaurus, *Graeca nomina in noſtrum ſermonem admiſſa ſint, in quibus hujus litterae ſonus evidenter exprimitur, ut hyperbaton, & hymnus, & hyacinthus; in eiſdem hac littera fungimur neceſſario*. *Satyros* igitur eadem ratione per *y* ſcribemus: Nam & Victorinus ea, quae Graeci per *υ* ſcribunt, ſi exigat ratio, per *y* potius

quam

Digitized by Google

Agricolae facient: damnabis tu quoque votis.
MO. Quae tibi, quae tali reddam pro carmine dona?
Nam neque me tantum venientis ſibilus auſtri,
Nec percuſſa juvant fluctu tam litora, nec quae
Saxoſas inter decurrunt flumina valles.
NE. Hac te nos fragili donabimus ante cicuta.
Haec nos, Formoſum Corydon ardebat Alexin:
Haec eadem docuit, Cujum pecus? an Meliboei?
MO. At tu ſume pedum, quod, me cum ſaepe rogaret,
Non tulit Antigenes, (& erat tum dignus amari)
Formoſum paribus nodis atque aere, Menalca.

SERVII.

80. DAMNABIS TU QUOQUE VOTIS. Id eſt, cum Deus praeſtare aliqua hominibus coeperis, obnoxios tibi eos facies ad vota ſolvenda; quae ante quam ſolvantur, obligatos & quaſi damnatos homines tenent. Alii *Damnabis*, alligabis, vel abſolves: utrumque enim ſenſum habet verbum damno; vel *Damnabis*, reos voti facies.

81. REDDAM PRO CARMINE DONA? Ille eum ſupra tantum laudaverat: hic & laudat, & de munere etiam cogitat.

82. NAM NEQUE TANTUM. Quaedam per comparationem laudata majorem emphaſin habent, ſi negatio activa a parte orationis incipiat, ut: *Non ſic aggeribus ruptis cum ſpumeus amnis Exit*. Et: *Nec ſic immiſſis aurigae undantia lora*. SIBILUS AUSTRI. Hic *ſibilus* dicitur res ipſa: nam *ſibila ora*, participaliter dictum eſt, pro *ſibilantia*.

85. HAC TE NOS FRAGILI DONABIMUS ANTE CICUTA. Bene anticipat & offert munus, quod ille ſe facturum eſſe promiſerat. Cicuta. Fiſtula, ut: *ſeptem compacta cicutis*: & fiſtulae qualitatem per principia Eclogarum oſtendit, ut: *Haec nos, formoſum Corydon ardebat Alexin*.

88. SUME PEDUM. Virga incurvata, unde retinentur pecudum pedes.

89. NON TULIT ANTIGENES ET ERAT TUM DIGNUS AMARI. Aut paſtorem quendam pulcherrimum dicit; aut Choraulam ſignificat, quem legimus admodum a Virgilio fuiſſe dilectum. *Non tulit* autem, non impetravit. AMARI. Pro, qui amaretur.

90. FORMOSUM PARIBUS NODIS. Et ab arte & a natura laudavit, vel ab aere. PARIBUS NODIS, eſt, pari & aequali tumore & intervallo nodorum: & honeſte locutus eſt, *formoſum nodis atque aere*: ut ſi dicas: *pulcher eſt equus ſella: pulcher fraenis*. FORMOSUM AERE, eſt pulchrum aere artificium. MENALCA. Vocativus eſt.

PIERII.

quam per *u* ſcribenda praecipit, ut *Berythus*, non *Beruthus*. *Hylas* non *Hulas*. Haec ille poſuit exempla. Verrii vero Flacci rationem apud Velium Longum videre poteris.

ECLOGA SEXTA.

SILENUS..

FAUNORUM, SATYRORUM, ET SILVANORUM DELECTATIO.

PRIMA Syracoſio dignata eſt ludere verſu,
Noſtra neque erubuit ſilvas habitare Thalia.
Cum canerem reges & proelia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: Paſtorem, Tityre, pinguis
Paſcere oportet ovis, deductum dicere carmen.

Nunc

SERVII.

Vs. 1. PRIMA SYRACOSIO DIGNATA EST LUDERE VERSU. Character mixtus: nam & poeta praefatur, & cantare Silenus inducitur. SYRACOSIO. Quia Theocritum praecipue ſequitur; quamvis multi alii Bucolica ſcripſerint. LUDERE VERSU, ut ipſe ait: *Carmina qui luſi paſtorum*. NOSTRA. Romana, inquit, Muſa non erubuit ſe ſylvis ante committere, id eſt, imitari Theocritum Syracuſanum, & Bucolica ſcribere. *Syracuſio* autem Graece ait: nam Graece Συρακῦσαι, Συρακύσιος, ut Ῥώμη, Ῥωμαῖος: Latine *Syracuſanus* & *Romanus* dicimus: & ſic *noſtra*, eſt Romana, ut: *Tu quoque litoribus noſtris*. DIGNATA EST vero ſic ait, quaſi ex loco ſuperiore. Oſtendit ergo ſe primum poſt Theocritum Bucolica ſcripſiſſe.

2. SYLVAS HABITARE. Sicut: *Atque humiles habitare caſas*. THALIA. Muſa ſcilicet: & Graece ait Θάλεια: nam Latine *Thalea* debuit dicere; ſicut Κυθέρεια, *Cytherea*; ſed propter euphoniam contempſit jus regulae; & ideo in Graecitate permanſit.

3. CUM CANEREM REGES ET PRAELIA. Cum canere vellem. Et ſignificat aut Aeneidem, aut geſta regum Albanorum: quae coepta omiſit, nominum aſperitate deterritus. Alii Scyllam eum ſcribere coepiſſe dicunt; in quo libro Niſi & Minois regis Cretenſium bellum deſcribebat: alii de bellis civilibus dicunt: alii de tragoedia Thyeſtis. CYNTHIUS. Apollo, a *Cyntho* monte Deli, in quo natus eſt.

3. AUREM VELLIT. Id eſt, movit: Alibi: *Poſteſque a cardine vellit aeratos*. AUREM autem ideo, quia memoriae conſecrata eſt; ut frons Genio; digiti Minervae, genua Miſericordiae.

4. PINGUES. Figurate, *pingues paſcere*, id eſt, paſcere ut pingueſcant.

5. DEDUCTUM DICERE CARMEN. Tenue. Translatio a lana, quae deducitur in tenuitatem, id eſt, bucolicum. Sane, *cum canerem reges & praelia*: Et, *deductum dicere carmen*; quidam volunt hoc ſignificaſſe Virgilium, ſe quidem altiorem de bellis & regibus; ante bucolicum carmen elegiſſe materiam; ſed conſiderata aetatis & ingenii qualitate mutaſſe conſilium, & arripuiſſe opus mollius, quatenus vires ſuas, levioribus praeludendo, ad altiora narranda, praepararet.

PIERII.

INSCRIPTIO hujus Idylii in antiquo Romano codice ad hunc modum habet, *Faunorum*, *Satyrorum*, & *Silenorum delectatio*.

1. PRIMA SYRACUSIO. In Romano codice *Syracoſio* per *o* in antepenultima legitur: quod etiam Servius adnotavit. In Longobardico, & aliis, *Syracuſio*; quod jam ab omnibus receptum eſt.

2. NOSTRA NEC ERUBUIT SYLVAS HABITARE THALIA. In Romano codice, *ſilvis* legitur, & *Thalea*: ea ratione, qua diximus alibi *ei* diphthongum in *e* longam abire plurimum apud Latinos, vocali praeſertim ſubſequente. Sed enim, ut *Thalia* Graeco ſono per *i* ſcribatur, jam receptum a Latinis.

3. QUUM CANEREM REGES ET PRAELIA. In antiquiſſimo codice Romano, *proelia* per *oe* diphthongum legitur, ut in aliquot antiquis marmoribus habetur.

4. VELLIT ET ADMONUIT. In Longobardico *velit* unico *l* ſcriptum, ut multa hujuſmodi: antiquorum more. In eodem Longobardico, & in Mediceo, *ammonuit* duplici *m*, quod etiam habetur in Oblongo codice: adeo dura viſa eſt illi ſaeculo pronuntiatio, qua litterae M. D. praejiceretur.

Digitized by Google

Nunc ego (namque ſuper tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, & triſtia condere bella)
Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam.
Non injuſſa cano. ſi quis tamen haec quoque, ſi quis
Captus amore leget; te noſtrae, Vare, myricae,
Te nemus omne canet; nec Phoebo gratior ulla eſt,
Quam ſibi quae Vari praeſcripſit pagina nomen.
Pergite, Pierides. Chromis & Mnaſylos in antro
Silenum pueri ſomno videre jacentem,

In-

SERVII.

6. NUNC EGO. Ordo eſt: *Nunc ego agreſtem tenui Meditabor arundine Muſam:* Id eſt, carmen ruſticum ſcribam. NAMQUE SUPER TIBI ERUNT. Superabundabunt tibi, inquit, O Vare, qui ambiant tua facta deſcribere. Hic autem Varus Germanos vicerat, & exinde maximam fuerat & gloriam & pecuniam conſecutus: per quem Virgilius meruerat plurima. Alii Varum eum dicunt, qui in Germania cum tribus legionibus interiit, amiſſis ſignis, quae poſtea Germanicus, filius Druſi, recepit: Alii, fuſo fugatoque Aſinio Pollione, ab Auguſto Alfenum Varum legatum ſubſtitutum, qui Tranſpadanae provinciae & agris dividendis praeeſſet, qui curavit ne ager, qui Virgilio reſtitutus fuerat, a veteranis auferretur.

7. TRISTIA CONDERE BELLA. Epitheton bellorum perpetuum. CONDERE. Componere, ut e contrario, incondita.

9. NON INJUSSA CANO. Vel ab Apolline, vel ab Auguſto, vel a Moecenate. Sive, nihil altum mens inchoat; & hoc ideo, quia dixerat, *Aurem vellit*. HAEC QUOQUE. Vel licet vilia, ſicut Theocriti. Et hoc dicit, Si quis, licet ruſtica, legere fuerit iſta dignatus, tuas tamen in his laudes inveniet: nam per *myricas* & *nemora*, bucolica ſignificat.

11. NEC PHOEBO GRATIOR ULLA EST. Nec enim pagina ulla Apollini eſt gratior, quam quae Vari nomen geſtat in titulo. Quod ideo dicit, quia hanc Eclogam conſtat in honorem Vari eſſe perſcriptam. Dicitur autem ingenti favore a Virgilio eſſe recitata: adeo ut, cum eam poſtea Cytheris meretrix cantaſſet in theatro, quam in fine Lycoridem vocat, & ſpectaret Cicero, ſtupefactus, dum cujus eſſet requireret, & cum eum tandem aliquando agnoviſſet, dixiſſe dicatur, & ad ſuam, & ad illius laudem: *Magnae ſpes altera Romae*. Quod iſte poſtea ad Aſcanium tranſtulit, ſicut commentatores loquuntur.

13. PERGITE PIERIDES. Hortatur Muſas ad referenda ea, quae Silenus cantaverat pueris: nam vult exequi ſectam Epicuream, quam didicerant, tam Virgilius quam Varus, docente Sirone: & quaſi ſub perſona Sileni, Sironem inducit loquentem. Chromin autem & Mnaſylum, ſe & Varum vult accipi. Quibus ideo conjungit puellam; ut oſtendat plenam ſectam Epicuream, quae nihil ſine voluptate vult eſſe perfectum. Sane hoc de Sileno non dicitur fictum a Virgilio; ſed a Theopompo tranſlatum. Is enim apprehenſum Silenum a Midae regis paſtoribus, dicit crapula madentem, & ex ea ſoporatum; illos dolo adgreſſos dormientem vinxiſſe; poſtea vinculis ſponte labentibus liberatum, de rebus naturalibus & antiquis Midae interroganti, reſpondiſſe: quem alii Mercurii filium, alii Panos & Nymphae; alii ex guttis cruoris Caeli natum eſſe dixerunt. CHROMIS ET MNASYLOS. Iſti pueri Satyri ſunt.

14. PUERI. Nonnulli, *pueri*, non abſurde putant dictum, quia Sileni priuſquam ſeneſcant, ſatyri ſunt: utrum ergo aetate pueros; an ut miniſtros & familiares ſolemus communiter *pueros* vocare?

PHILARGYRII.

14. SILENUM PUERI. Apte perſonam Sileni inducit diſputantem, quem choro Liberi patris magiſtrum adhibent, qui choro modum adhibere poſſit: unde & jlocaliter illi ferula attributa.

PIERII.

7. VARRE TUAS CUPIANT. In Longobardico, *Vare* ſemper unico *r* ſcriptum eſt, quod jam recipi video: Tam etſi Victorinus, quo vitium hoc emendaret, duplici *rr* ſcribendum praeceperit: non

 ſecus

Inflatum heſterno venas, ut ſemper, Iaccho:
Serta procul tantum capiti delapſa jacebant:
Et gravis attrita pendebat cantharus anſa.
Aggreſſi (nam ſaepe ſenex ſpe carminis ambo
Luſerat) injiciunt ipſis ex vincula ſertis.
Addit ſe ſociam, timidiſque ſupervenit Aegle:
Aegle, Naïadum pulcherrima: jamque videnti
Sanguineis frontem moris & tempora pingit.

Ille

SERVII.

15. INFLATUM VENAS. Impletum venas: Figurate locutus eſt, & SEMPER, bene addidit, id eſt, conſuetudine vini, non interdum temulentum eſſe. IACCHO, autem, aut vino, aut Libero patre, qui etiam *Iacchus* vocatur: nam Bacchus a bacchatione, id eſt, inſania dictus; unde & comites ejus Bacchae. Alii a Bacche Nympha, quae cum Brome ſorore ſua eum nutriverat, in monte Nyſa, a Nyſa nutrice.

16. SERTA PROCUL. Modo prope, id eſt, juxta. Nam ideo intulit, TANTUM CAPITI DELAPSA, ut oſtenderet non longius provolutam coronam, ut eſt: *procul aera ramo dependet*.

17. ATTRITA ANSA. Frequenti ſcilicet potu. PENDEBAT. Manibus non emiſſa ſignificat.

18. ADGRESSI. Ordo eſt, *Chromis & Mnaſylus* adgreſſi Silenum: nam luſerant ambo ſpe carminis: & SPE, pollicitatione. Item alius ordo, *Adgreſſi ſpe carminis injiciunt ipſis ex vincula ſertis*. CARMINIS AMBO. Vetuſte, ut alibi: *Verum ubi ductores acie revocaverit ambo*: &: *Eminus ambo Imbraſidas*: ut: *craterasque duo ſtatuam*: cum hodie ſub eadem ſignificatione, *ambos* & *duos*, dicamus.

19. IPSIS EX. Ex ipſis, ut: *tranſtra per & remos*, id eſt, per tranſtra.

20. TIMIDIS: timentibus: nam *timidus* eſt, qui ſemper timet; *timens* vero, qui ad tempus formidat ex cauſſa: At revera *timidis*: quia pueris per aetatem naturaliter timor eſt inſitus: & timentibus ne, dum vincula injicerent, expergeſieret. VIDENTI. Pro vigilanti.

22. SANGUINEIS FRONTEM MORIS ET T. P. Multi ob hoc dictum putant, quod rubeus color deorum ſit; unde & triumphantes facie miniata, & in Capitolio Jupiter in quadriga miniata. Et bene PINGIT, non inquinat: nam jam vigilantem dixerat. Sane fabula de *moro* talis eſt: Piramus & Thisbe fuere, ut forma pares, ita amore conjuncti, quos vicinos paries dividebat, quibus una praeſtabat colloquium: cum amor creviſſet ad cupiditatem, placuit ut utrique noctu extra domos procederent, locumque coeundi ſtatuerent ad arborem, quae ante erat albis fructuoſa pomis: & cum prior veniſſet Thisbe ad locum, vidit leam; dum mortem fugit, veſtem reliquit: in qua veſte fera exercuit iram ſuam, cruoriſque ferae alicujus paulo ante reliquit veſtigia in pallio puellae: qua veſte viſa Piramus cruentata, tunc ratus eſt interfectam eſſe Thisben, & ob amorum ardorem ſe interfecit; ex quorum cruore dicitur arbor infecta: nam quae ante gerebat poma alba, nunc ſanguinea.

PIERII.

ſecus ac *Arruntium*, *currum*, & *ferrum*. Eumdem vero eſſe volunt, quem Horatius *Varium* appellat, *Scriberis Vario fortis*, *& impiger*. Scribit vero Dion Hiſtoricus Quintilium Varum in Germania victoriam adeptum, poſtea proditum, poſt magnam cladem ipſummet ſibi manum conſciviſſe. De eodem apud Suetonium in Auguſto plura.

13. CHROMIS ET MNASYLUS. In Romano codice ſcribitur *Mnaſyllus* duplicato *ll*, & per *y*. Praeterea Valerius Probus *Mnaſilos* per os legit.

18. SPE CARMINIBUS AMBOS LUSERAT. In codicibus antiquis *ambo* legitur, quod magis placet eruditis: & ita ſcriptum a Virgilio aſſerit Cariſius. Alibique diximus, etiam Oratores eo declinatu libenter uſos: quodque nunc ſuccurrit, in Vetuſto codice apud Livium legi, in Calce tertii Dec. primae, *Praelium fuit, quale inter fidentes ſibimet ambo exercitus, veteris perpetuaeque alterum gloriae; alterum nuper nova victoria elatum*.

19. INJICIUNT IPSIS EX VINCULA SERTIS. In antiquis omnibus: *Iniciunt*, *i* ſecunda ſyllaba minime geminato, ea quam ſuperius attulimus ratione.

21. JAMQUE VIDENTI. In aliquot antiquis codicibus: *Namque videnti*.

Ille dolum ridens, Quo vincula nectitis? inquit.
Solvite me, pueri: ſatis eſt potuiſſe videri.
Carmina, quae vultis, cognoſcite: carmina vobis;
Huic aliud mercedis erit. ſimul incipit ipſe.
Tum vero in numerum Faunoſque ferasque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phoebo gaudet Parnaſia rupes:
Nec tantum Rhodope mirantur & Iſmarus Orphea.
Namque canebat, uti magnum per inane coacta

Se-

SERVII.

23. RIDENS. Irridens. QUO. Ad quam rem.

24. SOLVITE ME PUERI. Quia putaverant eum corona ligari poſſe. SATIS EST POTUISSE VIDERI. Sufficit enim, quia potui a vobis, qui eſtis homines, videri. Quod ideo dicit, quia ſemidei, cum volunt, tantum videntur; ut Fauni, Nymphae, Silenus. Poteſt & aliter intelligi, *ſatis eſt potuiſſe videri:* ſufficit, quod talis vobis viſus ſum, ut etiam ligari poſſem.

26. HUIC ALIUD MERCEDIS ERIT. Nymphae minatur ſtuprum latenter: quod vere eunde dixit Virgilius. Haec autem omnia de Sileno a Theopompo in eo libro, qui Thaumaſia appellatur, conſcripta ſunt. Ipſe addidit ad commendationem.

27. IN NUMERUM LUDERE. Id eſt, ſaltare ad modum rhythmi & cantilenae: vel, ad certam modulationem. FAUNOS. Fauni ab effatione dicti, quod voces de ſacris reddebant, quod in ſeptimo Aeneidis plene habet.

28. LUDERE. Id eſt, illo cantante. MOTARE CACUMINA. Montium vel arborum; quaſi hoc genus ſaltationis vult eſſe in arboribus, cacuminum motu.

29. PARNASSIA RUPES. Mons eſt Theſſaliae, Apollini conſecratus.

30. RHODOPE ET ISMARUS. Montes Thraciae, in quibus Orpheus conſueverat canere. Et hoc dicit: Non tantum iſti montes gaudent cantante Apolline vel Orpheo, quantum cantante Sileno laetatus eſt mundus. Namque etiam paulo poſt dicturus eſt: *Et invito proceſſit veſper olympo.*

31. NAMQUE CANEBAT, UTI MAGNUM PER INANE COACTA SEMINA. Variae ſunt Philoſophorum opiniones de rerum origine: nam alii dicunt omnia ex igne procreari, ut Anaxagoras. Alii ex humore, ut Thales Mileſius. Unde eſt: *Oceanumque patrem rerum.* Alii ex quatuor elementis, ut Empedocles: ſecundum quem ait Lucretius: *Ex imbri, atque anima naſcuntur, & igni.* Epicurei vero, quos nunc ſequitur, nihil horum comprobant; ſed dicunt duo eſſe rerum principia, corpus & inane. Omne enim quod eſt, aut continet, aut continetur: & corpus volunt eſſe atomos, id eſt, quaſdam minutiſſimas partes, quae *τομὴν*, id eſt, ſectionem non recipiunt. Unde & atomi dictae ſunt, quas Lucretius minutiores dixit eſſe illis corpuſculis, quae in infuſis per feneſtram radiis Solis videmus: dicit enim illas nec viſu poſſe percipi. Inane vero dicunt ſpatium, in quo ſunt atomi. De his itaque duobus principiis volunt quatuor iſta procreari, ignem, aerem, aquam, terram: & ex his caetera; ut illa duo elementa, atomi, & inane, ſint: haec vero quatuor ſyntheta, id eſt, compoſita ex illis duobus, praeſtent originem aliis omnibus. Hac autem ratione comprobant, ex atomis & inani originem rerum eſſe: quod nihil eſt in rerum natura, quod non & corpus habeat, & recipiat ſectionem; & quia recipit ſectionem, indicet etiam inanitatem. Ergo UTI MAGNUM PER INANE COACTA SEMINA. Canebat, inquit, mundi principium, id eſt, quemadmodum coctae & collectae atomi per magnum inane, fuiſſent origo ignis, aeris, terrarum, & maris: nam *ſemina* atomos dicit. Dicimus autem haec atomus, & hae atomi.

PIERII.

23. QUO VINCULA NECTITIS. In antiquis aliquot codicibus, *quid vincula.* Sed id ex paraphraſi, pro *quo*, ad quid.

28. MOTARE CACUMINA QUERCUS. *Motare* quidem in antiquis aliis codicibus. Sed in Longobardico, *mutare* habetur. Quod ſi admittas, *cacumina* montium intelligas: Tranſire quippe arbores de monte ad montem: Sequitur enim comparatio

Semina terrarumque, animaeque, mariſve fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis: ut his exordia primis
Omnia, & ipſe tener mundi concreverit orbis.
Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto
Coeperit, & rerum paullatim ſumere formas.
Jamque novum terrae ſtupeant luceſcere ſolem,
Altius atque cadant ſubmotis nubibus imbres.
Incipiant ſilvae cum primum ſurgere, cumque
Rara per ignotos errent animalia montis.

Hinc

SERVII.

32. ANIMAEQUE, Id eſt, aeris: Unde etiam venti ſunt.

33. LIQUIDI SIMUL IGNIS. Puri, id eſt, aetherei, quem Cicero *ignitum liquorem* dicit. Lucretius: *Devolet in terram liquidi color aureus ignis*. UT HIS EXORDIA. Ex ſeminibus, hoc eſt, atomis. PRIMIS. Pro principiis, quae enim Graeci ϛοιχεῖα, nos principia appellamus.

34. OMNIA ET IPSE TENER MUNDI CONCREVERIT ORBIS. Ante orbis, & ſic omnia quae in orbe ſunt: nam mutato ordine ait, primo omnia: & ſic orbis. TENER, Id eſt, recens factus. CONCREVERIT. Collectus, & informatus ſit.

35. TUM DURARE SOLUM, ET DISCLUDERE NEREA PONTO. Canebat etiam quemadmodum ſe durare coeperit ſolum, & mixtam ſibi ante aquam ſua contractione diſcludere. Sane, *ſolum* ſi nominativus eſt, *durare* abſolute accipiemus, & omnia quae infra dicuntur ad ſolum & rerum terreſtrium referentur: ſi accuſativus, ad mundi orbem cuncta pertinebunt.

36. ET RERUM PAULATIM SUMERE FORMAS. Canebat etiam, quemadmodum terra rerum ſumpſerit formam.

37. JAMQUE NOVUM TERRAE STUPEANT LUCESCERE SOLEM. Canebat, quemadmodum poſt haec ſtupeant terrae Solis ortum: Alii *terrae* ad homines referunt, pro, qui in terra ſunt.

38. ALTIUS ATQUE CADANT SUMMOTIS NUBIBUS IMBRES. Quemadmodum cadant imbres nubibus in altum levatis. Naturale enim eſt, ut nubes, cum coeperint Soli eſſe vicinae, ejus calore ſolvantur in pluvias. Unde & in Georgicis ait, de ſignis ſerenitatis: *At nebulae magis ima petunt*.

39. INCIPIANT SYLVAE. Bonum ſane ſequutus eſt ordinem, ut, poſt Solis & pluviarum commemorationem, diceret ortas ſylvas, & animalia cuncta procreata.

40. ANIMALIA. Animantia, τὰ ἔμψυχα.

PIERII.

ad Orphea, quem arbores ſecutae, umbram feruntur praebuiſſe vati: ut in appendicibus Virgilii legitur. Magis tamen placet *motare*, quia de ſaltatione ſermo eſt.

30. NEC TANTUM RHODOPE MIRATUR ET ISMARUS ORPHEA. In Romano codice, & in Oblongo, *mirantur*, verbo numeri multitudinis inter duo ſingularia poſito, Alcmanica figura: quam etiam apud Homerum Porphyrius agnoſcit.

38. ALTIUS ATQUE CADANT. In Romano codice *utque* legitur: Sed *atque* receptum. SUMMOTIS NUBIBUS IMBRES. In Romano codice *ſummotis ignibus* legitur. Quod ſignificaret, aeſtate ſummota, eſſetque ſermo de temporum cardinibus, Vere, Aeſtate, Autumno, & Hyeme, quae παρὰ τὸ ὕω, hoc eſt, pluo, nuncupatur: exacta enim aeſtate imbres ſolere latius effundi, ita ut omnia plenis rura natent foſſis, jam omnibus exploratum eſt.

40. RARA PER IGNOTOS ERRENT ANIMALIA MONTES. In Romano codice legitur *per ignaros*: dictionemque hanc Aulus Gellius inter eas recenſet, quae paſſive etiam accipiuntur, pro ignorato quippe, vel ignoto. Quamquam verſum illum, qui ab eo citatus eſt exempli gratia, *Ignarum Laurens habet ora Mimanta*, poſſe aliter legi ſuo loco oſtendimus: In Caſtigationibus Aeneidos.

Hinc lapides Pyrrhae jactos, Saturnia regna,
Caucaſiaſque refert volucres, furtumque Promethei.

His

SERVII.

41. Hinc lapides p. 1. Quaeſtio eſt hoc loco : nam relictis prudentibus rebus de mundi origine , ſubito ad fabulas tranſitum fecit. Sed dicimus , aut exprimere eum voluiſſe ſectam Epicuream , quae rebus ſeriis ſemper inſerit voluptates : aut fabulis plenis admirationis puerorum corda mulceri : nam fabulae cauſſa delectationis inventae ſunt : ut ipſe etiam in Georgicis docet , dicens : *Caetera quae vacuas tenuiſſent carmina mentes* . Sane fabula talis eſt : Jupiter cum peroſum haberet , propter feritatem Gigantum , genus humanum , ſcilicet quod ex illorum ſanguine editi erant mortales, diluvio inundavit terras, omneſque homines necavit , exceptis Pyrrha & Deucalione , qui in monte Atho liberati ſunt . Sed hi ex reſponſo Themidis , ſaxis poſt tergum jactis , genus hominum reparaverunt : & Pyrrha quidem reparavit foeminas , Deucalio mares . Alii dicunt Jovem Lycaoni , quod ei filium ſuum appoſuiſſet epulandum , ipſum quidem fulmine percuſſe ; feciſſe vero diluvium , quo homines perirent , exceptis Pyrrha Epimethei filia , & Deucalione , Promethei filio : qui Parnaſſi montis altitudine defenſi a diluvio ſunt , & hominum genus , ut ſupra dictum eſt , reparaverunt . Sunt qui dicant non ex illis lapidibus homines factos ; ſed quia jacuiſſent , ſentibus atque fruticibus tecti , lapidibus excitatos . Quod autem dicit *Regna Saturnia* , fabularum ordinem vertit : nam quo tempore Saturnus regnavit , in terris non fuit diluvium ; ſed ſub Ogyge , Rege Thebanorum . Secundum autem diluvium fuit ſub Deucalione & Pyrrha . Sane ſciendum eſt , & per diluvium , & ecpyroſin , ſignificari temporum mutationem . Alii *Saturnia regna* , pro Jovis accipiunt , cujus regno diluvium factum volunt , ſub Deucalione & Pyrrha ; non aureo ſeculo , quo Saturnus regnavit .

42. Caucaseasque refert volucres , furtumque promethei . Et hic fabulae ordinem vertit , quae talis eſt : Prometheus , Japeti & Clymenes filius , poſt factos a ſe homines , dicitur auxilio Minervae coelum aſcendiſſe , & adhibita ferula ad rotam Solis , ignem furatus , quem hominibus indicavit . Ob quam cauſam irati dii , duo mala immiſerunt terris , febres & morbos : ſicut & Sappho & Heſiodus memorant : Ἄλλα δὲ μυρία λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάληται , Πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν , πλείη δὲ θάλασσα . Quod tangit & Horatius , dicens : *Poſt ignem aetherea domo Subductum , macies & nova febrium Terris incubuit cohors* . Ipſum etiam Prometheum per Mercurium in monte Caucaſo religaverunt ad ſaxum : & adhibita eſt aquila , quae eius jecur exederet . Haec autem omnia non ſine ratione finguntur : nam *Prometheus* vir prudentiſſimus fuit ; unde etiam *Prometheus* dictus eſt ἀπὸ τῆς προμηθείας , id eſt , a *providentia* . Hic primus aſtrologiam Aſſyriis indicavit , quam reſidens in monte altiſſimo Caucaſo , nimia cura & ſollicitudine deprehenderat . Hic autem mons poſitus eſt circa Aſſyrios , vicinus pene ſyderibus : unde etiam majora aſtra demonſtrat , & diligenter eorum ortus occaſuſque ſignificat . Dicitur autem aquila jecur eius exedere , quod αἶχος eſt ſollicitudo , qua ille affectus , ſyderum omnes deprehenderat motus . Et hoc quia per prudentiam fecit , duce Mercurio , qui prudentiae & rationis deus eſt , ad ſaxum dicitur eſſe religatus . Deprehendit praeterea rationem fulminum eliciendorum , & hominibus indicavit : unde caeleſtem ignem dicitur eſſe furatus : nam quadam arte ab eodem monſtrata , ſupernus ignis eliciebatur , qui mortalibus profuit , donec eo bene uſi ſunt : nam poſtea malo hominum uſu in perniciem eorum verſus eſt : ſicut in Livio lectum eſt de Tullo Hoſtilio , qui eo igni exuſtus eſt cum omnibus ſuis : Numa vero Pompilius impune eo uſus eſt , tantum in ſacris deorum . Hinc eſt , quod , igne rapto , ab iratis numinibus morbi hominibus dicuntur immiſſi . Ergo ſecundum fabulam ὑστερολογία eſt : nam prius fuit , ut Prometheus crimen admitteret , poſt pateretur ſupplicia ; qui tamen poſtea , praecepto Jovis occiſa per Herculem aquila , liberatus eſt . Alii hunc ferula ignem de caelo ſubripuiſſe ferunt , & ideo a Jove religatum ad Caucaſum , & volucri objectum , quem poſtea ab ipſo Jove reſolutum ; quod eum monuiſſet a Tethide abſtinere , quod de ejus ſemine naſceretur , qui eum regno pelleret , ſicut ipſe Saturnum patrem : cui poſt ſacramentum , quod eum numquam ſe ſoluturum juraverat , annulum de ipſis vinculis clauſum de monte Caucaſo lapide dedit , ad poenae praeteritae indicium .

PIERII.

42. Caucaseasque refert volucres . In codicibus aliquot antiquiſſimis , in Romano , in Mediceo *Caucaſias* per *i* in pene ultima habetur, & ita in ſecundo Georgicon *Caucaſio*. Multa tamen ejuſmodi libentius per *e* Latini protulere .

His adjungit, Hylan nautae quo fonte relictum
Clamaſſent: ut litus, Hyla, Hyla, omne ſonaret.
Et fortunatam, ſi numquam armenta fuiſſent,
Paſiphaen nivei ſolatur amore juvenci.
Ah, virgo infelix, quae te dementia cepit?
Proetides implerunt falſis mugitibus agros:
At non tam turpis pecudum tamen ulla ſecuta eſt
Concubitus, quamvis collo timuiſſet aratrum,

Et

SERVII.

43. HIS ADJUNGIT HYLAM. Hylas Thiodamantis filius, ob ſpeciem Herculi fuit cariſſimus; quem ſecutus navigantem cum Argonautis, in finibus Ponti juxta Moeſiam, apud fontem Ciaci amnis cum aquatum iſſet, a Nymphis raptus eſt, nec unquam potuit reperiri. Poſtea, cum eſſet cognitum quod periſſet in fonte, ei ſtatuta ſunt ſacra, in quibus mos fuerat, ut ejus nomen clamaretur in montibus. Ad quam imitationem nunc dicit, UT LITTUS, HYLA, HYLA, OMNE SONARET. Per tranſitum rem veram tetigit; tertio enim ab ephebo puerum in monte comitantibus univerſis, nomen ejus clamabatur. Sane poſtrema ſyllaba *la* brevis eſt, ideo, quia vocalis vocalem ſequitur: nam omnis vocativus Graecus a maſculino veniens, *a* terminatus, longus eſt, ut *Aenea*, *Hyla*, *Palla*. Ordo tamen eſt: his adjungit quomodo Hylam nautae clamaſſent in fonte relictum.

46. FORTUNATAM PASIPHAEN. Nota fabula eſt, Cretenſium Reginam, Minois uxorem, quae tauri amorè flagravit, & enixa Minotaurum crimen dementiae ſuae publicavit. AMORE. Quidam pro in amore accipiunt.

47. AH VIRGO INFELIX. Ad hoc pertinet, quod ait *ſolatur*, ut, quod amat taurum, fortunae videatur magis eſſe, quam morum. Virgo autem (ut dictum eſt ſupra,) a viridiore aetate: nam jam mater fuerat Phaedrae, Ariadnes, & Androgei. Calvus in Io: *Ah virgo infelix, herbis paſceris amaris*. Quidam *virgo*, non quod virum illo tempore non haberet; ſed quia talis ei pœna, jam virgini, deſtinata ſit, intelligunt; ob iram ſcilicet Veneris, quae irata Soli, quod ſe, ut quidam volunt, Anchiſae, aut alii, Marti conjunctam, prodidiſſet; ſobolem ejus inhoneſtis amoribus ſubjecit; ut Circen, Medeam, Paſiphaen. Et hoc dicitur: In illa commiſerabili dementia feliciores fuiſſe, quae ſe animalia credebant, quam Paſiphaen, quae, cum ſciret ſe hominem, taurum ſectabatur. QUAE TE DEMENTIA CEPIT. Hic objurgari magis quam conſolari videtur; an quia conſolantis & hoc officium eſt, ut merentem ſtrictim & objurget.

48. PROETIDES IMPLERUNT FALSIS MUGITIBUS AGROS. Proetides, Proeti, & Stenoboeae, ſive Antiopae, ſecundum Homerum, filiae fuerunt, Lyſippe, Ipponoe, Cyrianaſſa. Hae ſe cum Junoni in pulchritudine praetuliſſent: vel, ut quidam volunt, cum eſſent antiſtites, auſae ſunt veſti ejus aurum detractum in uſum ſuum convertere; illa irata, hunc furorem earum immiſit mentibus, ut putantes ſe vaccas in ſaltus abirent, & plerunque mugirent, & timerent aratra. Has Melampus, Amythaonis filius, pacta mercede ut Cyrianaſſam uxorem cum parte regni acciperet, placata Junone, infecto fonte, ubi ſolitae erant bibere, purgavit, & in priſtinum ſenſum reduxit.

50. COLLO TIMUISSET ARATRUM. Terentius: *Syre tibi timuit*.

PIERII.

43. HIS ADJUNGIT HYLAM. *Hylan* per *n* omnia vetera ſcribunt exemplaria.

44. UT LITTUS HYLA. Ut taceam *Hula* in antiquis codicibus, de quo alibi. Eſt etiam *quo litus* legere, in aliquot manu ſcriptis: Sed *ut*, omnino melius.

45. ET FORTUNATAM SI NUSQUAM ARMENTA FUISSENT PASIPHAEN. In veteribus aliquot exemplaribus omnino *Paſiphen* triſyllabum legas: quod quidem quoſdam ſatis litteratos viros in errorem traxit: Quum dubio procul Πασιφάην quadriſyllabum ſit.

47. AH, VIRGO INFELIX. Diximus Probum Grammaticum ſubſcribere Romano codici, ne *a*, vel ſi etiam interjectio ſit, cum adſpiratione ſcribatur.

49. AT NON TAM TURPES. In Romano, & aliquot aliis pleriſque Codicibus, *turpis* Veliano more, de qua ſcribendi ratione alibi diſputatum.

Et ſaepe in levi quaeſiſſet cornua fronte.
Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras:
Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
Ilice ſub nigra pallentis ruminat herbas:
Aut aliquam in magno ſequitur grege. claudite Nymphae,
Dictaeae Nymphae, nemorum jam claudite ſaltus:
Si qua forte ferant oculis ſeſe obvia noſtris
Errabunda bovis veſtigia. forſitan illum
Aut herba captum viridi, aut armenta ſecutum,
Perducant aliquae ſtabula ad Gortynia vaccae.
Tum canit Heſperidum miratam mala puellam:
Tum Phaetontiadas muſco circumdat amarae

Cor-

SERVII.

51. LEVI. Humana ſcilicet.

53. ILLE LATUS NIVEUM. Quis eam amare non intelligat? FULTUS HYACINTHO. Apud veteres unuſquiſque eo, ſuper quod jacebat, *fultus* dicebatur. Lucilius in tertio; *Et pulvino fultus:* Virgilius: *Atque harum effultus tergo ſtratiſque jacebat Velleribus.*

54. ILICE SUB NIGRA. Vel umbroſa, vel re vera *nigra:* nam talis eſt. PALLENTES RUMINAT HERBAS. Revomit, & denuo conſumit. *Atque iterum paſto paſcitur ante cibo:* ſic Ovidius. *Ruminatio* autem dicta eſt a *ruma*, eminente gutturis parte, per quam demiſſus cibus a certis revocatur animalibus. *Pallentes* autem, vel aridas: vel, quae ventris calore propria viriditate caruerunt.

55. AUT ALIQUAM IN MAGNO SEQUITUR GREGE. Aliquam, id eſt, vaccam. Ac ſi diceret, Habes aliquid ſpei: ſiquidem novit amare, quem diligis. Notandum autem GREGEM, cum de bobus dixiſſe; cum proprie *Armenta* dicamus: licet *grex* ſit quorumlibet animalium congregatio. Sic Cicero in Philippicis: *Fudit apothecas, cecidit greges armentorum.* CLAUDITE NYMPHAE. Melius hoc a perſona Paſiphaes dictum accipimus: ut dicat Silenus, hoc illam aliquando dixiſſe.

56. CLAUDITE SALTUS. Scilicet, ne latius evagetur, eoque minus poſſit inveſtigari.

57. SI QUA. Pro ſi, vel, ſi quo modo. DICTEAE. *Dictus* mons in Creta, in quo Paſiphae amaſſe taurum dicitur.

58. ERRABUNDA BOVIS VESTIGIA. Illud expreſſit, quod uno verbo Homerus ait: Εἰλίποδας βοῦς, hoc eſt, *flexis pedibus incedentes:* & eſt participium, prope contra rationem figuratum: vel *errabunda, errantia*, ut, *ludibundus, ludens.* Cicero: *Omnia ludibundus conficiens.* NOSTRIS. Et hic *noſtris*, ut Terentius in ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ. *Quomodo minimo periculo id demus adoleſcentulo*, id eſt, des.

60. AD CORTYNIA. Bene ad *Cortynia:* nam apud Gnoſon imperabat Minos, ejus maritus. Unde illuc taurum non vult venire; ſed ad *Cortynon* oppidum Cretae, ubi aliquando fuerant Solis armenta.

61. TUM CANIT HESPERIDUM MIRATAM MALA PUELLAM. *Mala*, quibus acceptis a Venere, Hippomenes vicit Atalantam, puellam Sciriam, curſu potentem, quae multos ſponſos ſuperatos occiderat: quod plenius in Aeneidos tertio libro memoravimus: ubi etiam de ipſis malis fabula relata eſt.

62. TUM PHAETONTIADAS. Clymenes & Solis filias: quae dum extinctum fratrem flerent, converſae ſunt in arbores, ut hoc loco dicit, in alnos: ut in decimo, in populos: ubi etiam plenius hanc diximus fabulam. Mira autem eſt canentis laus, ut, quaſi non factam rem cantare, ſed ipſe eam cantando facere videatur. Sane ingenioſi hominis mentionem cum re, quae animam non habet, miſcuit: ſorores Phaetontis ſuccina fleviſſe, dicitur. Et quidam *alnos*, poetica conſuetudine, pro populis accipiunt.

PIERII.

60. STABULA AD GORTYNIA. In Longobardico, & in Mediceo, *Cortynia* per c, ut multi jam ſcribere coeperunt. Sed Γόρτυν urbs Cretae per g ſcri-

Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permeſſi ad flumina Gallum
Aonas in montis ut duxerit una ſororum:
Utque viro Phoebi chorus adſurrexerit omnis:
Ut Linus haec illi divino carmine paſtor,
Floribus atque apio crinis ornatus amaro,
Dixerit: Hos tibi dant calamos (en accipe) Muſae,
Aſcraeo quos ante ſeni: quibus ille ſolebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynei nemoris dicatur origo:

Ne-

SERVII.

63. AMARAE CORTICIS. Alibi ait: *Raptus de ſubere cortex*: quod magis ſequi debemus, ut maſculino utamur, & eſt epithetou naturale.

64. PERMESSI AD FLUMINA GALLUM. Helicon mons eſt Boeotiae, quae & Aonia dicitur: de hoc plurima cadunt flumina: inter quae etiam *Permeſſus*, juxta quem dicit ambulantem Gallum ab una Muſa ad caeteras eſſe deductum, & illic eſſe factum poetam: qui elegos ſcripſit, qui & a Triumviris praepoſitus fuit ad exigendas pecunias ab his municipiis, quorum agri in Tranſpadana regione non dividebantur. Sane Aones originem ab eo loco ducunt, ubi nunc maritima Venetia eſt.

65. DUXERIT. Produxerit. UNA SORORUM. Una Muſarum.

66. VIRO. Gallo. PHOEBI CHORUS. Id eſt, Muſae. ASSURREXERIT. Id eſt, honorem praebuerit, ut: *Tmolus aſſurgit, quibus & rex ipſe Phanaeus*. Id eſt, cedit.

67. UT LINUS. Apollinis filius, quem ſupra memoravit. Ordo autem eſt, *haec illi ut Linus dixerit*. DIVINO CARMINE. Id eſt, vaticinans, qui divina canebat. PASTOR. Quaeritur cur paſtor dixerit; niſi forte, quod ſe poeta ſub paſtoris perſona inducit.

68. ATQUE APIO. Apud antiquos in agone erat ſpecies coronae de apio; ſed in Nemeaeo agone, qui in honorem Archemori inſtitutus eſt: & volunt quidam hoc coronae genus ad indicium mortis electum; aut quod humilis herba immaturum de Archemoro luctum oſtendat; aut quod ſupra hanc herbam reptans puer a ſerpente extinctus ſit. Sane in eo agone ſpeciatim *apio* coronantur poetae.

69. CALAMOS. Pro fiſtula, ut: *Nec calamis ſolum aequiparas*.

70. ASCRAEO QUOS ANTE SENI. Heſiodo, qui *Aſcraeus* fuerat, de vico Boetiae, quem dicuntur Muſae paſcentem pecus, raptum de monte Parnaſſo poetam feciſſe munere calamorum. Cui etiam bis pueritiam de ſenectute praeſtitiſſe dicuntur. Ideo ait: *quos ante ſeni*.

72. GRYNEI NEMORIS DICATUR ORIGO. Miraculum Apollinis, qui ſerpentem ibi occidit. Gryneum nemus, eſt in finibus Ioniis, Apollini a *Gryno* filia conſecratum: vel a *Grynia* Moeſiae civitate; ubi eſt locus arboribus multis, junco, gramine, floribuſque variis, omni tempore veſtitus; abundans etiam fontibus: quae civitas nomen accepit a *Gryno*, Eurypili filio, qui regnavit in Moeſia, qui adverſus Trojanos Graecis auxilium tulit. Eurypilus namque filius Telephi, Herculis & Auges filii, ex Aſtioche Laomedontis filia, fuit; qui *Grynum* procreavit. Is, cum patris occupaſſet imperium, & bello a finitimis temptaretur, Pergamum, Neoptolemi & Andromaches filium, ad auxilium de Epiro provocavit, a quo defenſus, victor duas urbes condidit; unam Pergamum de nomine Pergami; alteram *Grynium* ex reſponſo Apollinis. In hoc nemore Calchantem vites ferentem quidam augur vicinus praeteriens dixit errare: non enim fas eſſe novum vinum inde guſtare: At is, opere abſoluto, vindemiaque facta, cum ad caenam vicinos, eumque ipſum augurem, invitaſſet, protulit vinum; & cum Diis libare in focum vellet, dixit ſe non ſolum poturum, ſed etiam Diis daturum & convivis; cui ille eadem, quae ante, reſpondit: ob hoc deridens eum Calchas, adeo ridere coepit, ut repente intercluſo ſpiritu poculum abjiceret. Varro ait, *vincla detrahi ſolita*, id eſt, compedes, catenaſque, & alia, qui intrarunt in Apollinis *Grynei* lucum, & fixa arboribus. In

quo

Digitized by Google

Nequis ſit lucus, quo ſe plus jactet Apollo.
Quid loquar aut Scyllam Niſi, quam fama ſecuta eſt,
Can-

S E R V I I.

quo luco aliquando Calchas & Mopſus dicuntur de peritia divinandi inter ſe habuiſſe certamen: & cum de pomorum arboris cujuſdam contenderent numero, ſtetit gloria Mopſo: prae cujus rei dolore Calchas interiit. Hoc autem Euphorionis continent carmina, quae Gallus tranſtulit in ſermonem Latinum. Unde eſt illud in fine, ubi Gallus loquitur: *Ibo & Chalcidico, quae ſunt mihi condita verſu Carmina*. Nam *Chalcis* civitas eſt Euboeae, de qua fuerat Euphorion. Dicatur. Laudetur.

73. Nequis sit lucus quo se plus jactet Apollo. Senſus hic eſt: Si tu *Gryneum* laudaveris nemus, in nullo ſe tantum Apollo jactabit. Quo se plus jactet. In quo plus glorietur. Atalanta, Hippomenes, Gallus, Linus, Permeſſus, Phaethontides, Melampus, Paſiphae, Proetides.

74. Quid loquar aut Scyllam Nisi, quam fama secuta est. *Scyllae* duae fuerunt, una, Phorci & Cretheidos Nymphae filia, pulcherrima, quam cum amaret Glaucus, marinus deus, dum ipſe amaretur a Circe, & eam contemneret, illa irata fontem, in quo ſe Scylla ſolebat abluere, infecit venenis: in quem cum deſcendiſſet puella, media ſui parte in feram mutata eſt. Hanc poſtea Glaucus fecit deam marinam, quae claſſem Ulyſſis, & ſocios evertiſſe narratur. Quidam Scyllam hanc a Neptuno amatam dicunt, & per Amphitritem, conjugem Neptuni, metuentem pellicis formam, venenis Circes in monſtrum marinum eſſe mutatam. Altera vero Scylla fuit Niſi, Megarenſium Regis, filia: contra quos, dum, devictis jam Athenienſibus, pugnaret Minos, propter filii Androgei interitum, quem Athenienſes & Megarenſes dolo necaverant, adamatus ab Scylla eſt, Niſi filia, quae, ut hoſti poſſet placere, comam purpuream parentis abſciſſam ei obtulit: quam Niſus ita habuerat conſecratam, ut tamdiu regno potiretur, quamdiu illam habuiſſet intactam. Poſtea & Scylla, a Minoe contempta, vel dolore, quod contempta eſſet, vel, quod quaſi parricida a Minoe ad puppim religata tracta ſit, in avem Cirim converſa eſt: & Niſus extinctus, deorum miſeratione, in aquilam Piſcarien mutatus eſt; quae aves hodie, ut ipſe in Georgicis docet, flagrant inter ſe magna diſcordia. Modo ergo Virgilius, aut poetarum more miſcuit fabulas, & nomen poſuit pro nomine; ut diceret *Scyllam Niſi*, pro *Phorci*: ſicut alibi: *Domitus Pollucis habenis Cyllarus*: cum Caſtor, domitor equorum fuerit. Item: *Et manibus Progne pectus ſignata cruentis*: cum Philomelae, non Procnae, abſciſſa ſit lingua. Aut certe ſit Hyſteron proteron: ut quaſi utriuſque fabulae videatur facere commemorationem, ut ita intelligamus: *Quid loquar aut Scyllam Niſi, aut quam fama ſecuta eſt, Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris, Dulichias vexaſſe rates*. Ut certe *aut* bis accipiamus: *Quid loquar, aut Scyllam Niſi, aut quam fama ſecuta eſt?* ut eſt illud in primo: *Non ignara mali, miſeris ſuccurrere diſco*.

P I E R I I.

ſcribitur: & apud Stephanum, & in Homeri catalogo. Datur tamen auribus Latinis plerunque *c* pro *g* recipere. Cognatae enim ſunt, ut Scaurus ait.

62. Tum Phaetontiadas musco circumdat amarae Corticis. Et in hoc quoque nomine multi decepti ſunt. Quod in codicibus ſcriptum obſervaſſent, *Phoetontiadas*, errore geminato: quamvis non negarim duas ſyllabas primas in unam coire poſſe, ubi aliqua neceſſitas cogat. Notat ſane Quintilianus συναλοιφὴν, quam *complexionem* interpretatur, apud P. Varronem: *Quom te flagranti dejectum fulmine Phaeton*. Sed hoc loco non eſt hujus figurae uſus. Obſervat & *Amarae corticis*, apud eum, qui *medio cortice* dixerit: qui ſi *amari corticis* hic feciſſet, compoſitione peccaſſet.

65. Aonas in montes ut duxerit una sororum. In antiquo codice manu ſcripto legere eſt abſque *in* praepoſitione, *Aonios montes ut duxerit una ſororum*: ut, *Italiam venit*. Sed longe melius eſt, *Aonas in montes*, ut vulgata habent exemplaria.

66. Utque viro Phoebi chorus assurrexerit omnis. Apud Aruſianum Meſſum legas, *Atque viro Phoebi chorus adſurrexerit*.

74. Quid loquar? aut Scyllam Nisi. In Romano codice, *ut Scyllam* habetur, quod non placet: quamvis poetarum mos ſit interdum fabulas confundere. Id ſi cui tamen adrideat, *Quid loquar, ut narraverit Scyllam Niſi, aut ut mutatos*. In paſtorali enim perſona, non dedecet ex duabus *Scyllis* alteram pro altera nominare. Vetuſtus etiam codex manu ſcriptus ita legit, *Quid loquar? An Scyllam Niſi, aut quam fama ſecuta eſt*. Vide vero tale aliquid apud Servium. Adde quod *narraverat*, non *narraverit*, in Rom. codice ſcriptum eſt: ſed hoc ſcriptoris adſcripſerim inſcitiae. Quam fama secuta est. In codicibus aliquot antiquis, *ſe-*

Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris
Dulichias vexaſſe rates, & gurgite in alto
(Ah!) timidos nautas canibus laceraſſe marinis?
Aut ut mutatos Terei narraverit artus:
Quas illi Philomela dapes, quae dona pararit?
Quo curſu deſerta petiverit, & quibus ante
Infelix ſua tecta ſupervolitaverit alis?
Omnia, quae, Phoebo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, juſſitque ediſcere lauros,
Ille canit. pulſae referunt ad ſidera valles.

Co-

SERVII.

76. DULICHIAS VEXASSE RATES. Ithicenſes, a monte. *Dulichium* inſula eſt, ubi mons eſt Ithacus: in qua fertur habitaſſe Ulyſſes: eoque & ipſe *Dulichius*, & *Dulichias* habuiſſe *rates* dicitur. *Vexaſſe rates* autem, per Tapinoſin dictum eſt: nam non *vexavit*, ſed evertit: quod Probus vult hac ratione defendere: dicens *vexaſſe* venire ab eo, quod eſt *veho*, *vecto*, *vexo*; ut *vexaſſe* ſit portaſſe, & ſine dubio pro arbitrio ſuo evertiſſe. *Vexaſſe* eſt enim vis quaedam alieni arbitrii, non enim ſui potens eſt, qui vehitur. Bene ergo inclinatum verbum eſt: nam qui fertur, & raptatur, & huc atque illuc diſtrahitur, *vexari* proprie dicitur. Cato in oratione de Achaeis: *Cumque Annibal terram Italiam laceraret, atque vexaret*. Cicero in Verrinis: *Sed ut a barbaris praedonibus vexata eſſet*. Item alibi: *Fana vexata, direptae urbes reperiuntur*.

77. AH TIMIDOS NAUTAS. *Timidos nautas* nonnulli pro *timentes*, accipiunt, & bene, *ab timidos*, ex dolentis perſona.

78. TERI. Pro Terei: nam per ſynaereſim dictum eſt: ſicut ſupra, *Furtumque Promethi*, pro, *Promethei*. *Tereus* autem Rex Thracum fuit, qui cum Athenienſibus tuliſſet auxilium, ac Pandionis, Athenarum regis filiam, Procnen nomine, duxiſſet uxorem; & poſt aliquantum tempus ab ea rogaretur, ut ſibi Philomelam ſororem ſuam videndam arceſſeret, profectus Athenas dum adducit puellam, eam vitiavit in itinere; & ei linguam, ne facinus indicaret, abſcidit; incluſamque in ſtabulis reliquit, ementitus conjugi eam periſſe naufragio. Sed Philomela rem in veſte, ſuo cruore deſcriptam, miſit ſorori: qua re cognita, Procne Itym filium interemit, & patri epulandum adpoſuit. Alii Tereum finxiſſe ſocero dicunt, Procnen uxorem mortuam, & petiſſe Philomelam in matrimonium; & hoc dolore compulſam Procnen occidiſſe filium, & epulandum patri appoſuiſſe: quas cum Tereus, agnito ſcelere, inſequeretur; omnes in aves mutati ſunt; Tereus in upupam; Itys in phaſſam; Procne in hirundinem: Philomela in luſciniam. Quidam tamen eos navibus effugiſſe periculum, & ob celeritatem ſugae aves appellatos volunt.

79. PHILOMELA DAPES. Atqui hoc Procne fecit, non *Philomela*; ſed aut abutitur nomine, aut illi imputat, propter quam factum eſt: Et bene avis & hominis miſcuit mentionem. QUAE DONA PARARIT. Quod, ſatiato Tereo, caput & pedes filii uxor intulerit.

80. QUO CURSU. Licet volatum accipere debeamus, tamen *deſerta petierit*, poteſt ad hominem referri.

81. SUA TECTA SUPERVOLITAVERIT. Hoc ad avum pertinet.

82. MEDITANTE. Canente.

83. EUROTAS. Fluvius Laconum, qui audita ab Apolline ſuas edocet lauros, quibus ejus plenae ſunt ripae: ibi namque templum Apollinis eſt: nam hunc fluvium Hyacinthi cauſa Apollo dicitur amaſſe. LAUROS vero multi pro vatibus accipiunt.

84. ILLE. Silenus. REFERUNT, vel ferunt vel proferunt, quo verbo aliter in ſequenti verſu utitur.

PIERII.

cuta 'ſt legitur: ut plerumque etiam in veterum monumentis. Et ita Ecloga decima: *Perque horrida caſtra ſecuta 'ſt*.

81. SUPERVOLITAVERIT ALIS. In Romano codice, *ſupra* legitur, quod ſcriptoris vitio factum eſt: *ales*, non *alis*: Legas tamen, *quibus alis*: quippe quae pennatae

non

Cogere donec oves ſtabulis, numerumque referre
Juſſit, & invito proceſſit veſper Olympo.

SERVII.

85. COGERE DONEC OVES STABULIS. Ordo eſt: *cogere donec oves ſtabulis veſper juſſit, & invito olympo proceſſit*. REFERRE. Recenſere.

86. ET INVITO PROCESSIT VESPER OLYMPO. Et ex eo, quod dies invitus abſceſſit; & ex eo, quod nimio audiendi deſiderio veſper exortus eſt, cantilenae voluptas oſtenditur. Eſt etiam Solis laudatio, cujus lucis claritas tanta eſt, ut ea Olympus laetetur. OLYMPO. Id eſt, caelo.

PIERII.

non ſunt, ut aliarum volucrum, unde joco locus in fabulis datus.

83. JUSSITQUE EDICERE LAUROS. Sunt veteres codices, in quibus *ramos*, non *lauros*, habetur: Sed longe melius *lauros*, cujuſmodi lucus Phoebum addeceat.

ECLOGA SEPTIMA.
MELIBOEUS.

CORYDON. THYRSIS.

M. FORTE ſub arguta conſederat ilice Daphnis,
Compulerantq; greges Corydon & Thyrſis in unum;
Thyrſis oves, Corydon diſtentas lacte capellas.
Ambo florentes aetatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, & reſpondere parati.

SERVII.

Vs. 1. FORTE SUB ARGUTA CONSEDERAT ILICE DAPHNIS. Ecloga haec pene tota Theocriti eſt: nam & ipſam tranſtulit, & multa ad eam congeſſit de aliis. *Arguta* autem modo canora, ſtridula. Alibi *argutum*, breve ſignificat, ut: *Argutumque caput*. DAPHNIS. Divinum hunc inducit, quippe filium Mercurii, ut diximus ſupra: nam hinc eſt, quod paulo poſt dicturus eſt: *Caper tibi ſalvus & baedi*; quaſi divinus.

2. COMPULERANTQUE. *Compellere* proprie eſt in unum locum, vel diverſa, vel diverſorum animalia cogere. Cicero in Piſonem: *Omni pecore compulſo*.

3. FLORENTES AETATIBUS. Hoc eſt, aetate florente. ARCADES AMBO. Non revera *Arcades*, nam apud Mantuam res agitur; ſed ſic periti, ut eos *Arcades* putares: nam & paulo poſt dicturus eſt: *Soli cantare periti Arcades*.

5. ET CANTARE PARES, ET RESPONDERE PARATI. Hoc eſt, qui poſſunt & continuum carmen dicere: nam hoc eſt cantare, ut: *Extinctum Nymphae crudeli funere Daphnin*, vel, *Candidus inſuetum miratur lumen Olympi*. Et Amoebaeum referre, ut: *Et me Phoebus amat, Phoebo ſua ſemper apud me Munera ſunt, lauri*. CANTARE *autem* PARATI, pro parati, ut cantarent & reſponderent; vel *pares, parati*, quaſi pariter parati.

PIERII.

A SUPERIORI Ecloga uſque ad eum verſum, qui incipit, *Naides indigno cum Gallus a. p.* deſunt omnes paginae in codice illo antiquiſſimo majoris notae. Quantum vero ad Idylii pertinet inſcriptionem, animadvertendum, in vita Virgilii, quae Donato adſcribitur, ubi ſingularum Eclogarum argumenta, & tituli recenſentur, haec corrupte legi: *Septima Pharmaceutria. Octava amores diverſorum ſexuum, & dicitur Damon*. Ea tu ita reſtitue: *Septima amores diverſorum ſexuum, & dicitur Corydon. Octava Pharmaceutria, & dicitur Damon*. Sunt tamen qui pro *Corydone*, *Meliboeum* inſcribant.

2. COMPULERANTQUE GREGES CORYDON ET THYRSIS IN UNUM. In antiquo cod. manu ſcripto, *gregem* unitatis numero habetur, ut ſit, *Corydon, & Tyrſis compulerant in unum gregem, Thyrſis oves: Corydon capellas*. Sed melius *greges: utor-*

Digitized by Google

Hic mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deerraverat. atque ego Daphnin
Adſpicio: ille ubi me contra videt: Ocius, inquit,
Huc ades, o Meliboee: caper tibi ſalvus, & haedi.
Et, ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub umbra.
Huc ipſi potum venient per prata juvenci:
Hic viridis tenera praetexit arundine ripas
Mincius, eque ſacra reſonant examina quercu. (bam,
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida, habe-
Depulſos a lacte domi quae clauderet agnos:
Et certamen erat, Corydon cum Thyrſide, magnum.

Poſt-

SERVII.

6. Hic mihi. Scilicet circa eam partem, in qua Daphnis ſedebat. Dum teneras defendo a frigore myrtos. Et varie hic locus exponitur: nam alii ſimpliciter accipiunt: Dum myrtos tego, & tueor, ne eas frigus exurat. Alii, qui aeſtatis illud fuiſſe aſſerunt tempus, dicunt: *Defendo a frigore*, tego contra frigus futurum. Alii dicunt: *Dum defendo*, id eſt, dum mihi ad defenſaculum praeparo *myrtos a frigore*, id eſt, quae ſunt ſine frigoribus. Solent enim paſtores vendicare ſibi loca aliqua propter frigus futurum.

7. Vir gregis. Abuſive: nam tantum hominum eſt. Sic alibi: *Quem legere virum*. Item Horatius: *Et olentis uxores mariti*. Acyrologia eſt; quod tamen ad Theocriti imitationem dictum eſt; qui ait: *ὦ τράγε, τᾶν λευκᾶν αἰγῶν ἀνέρ*.

9. Ades. Alii pro imperativo accipiunt, cujus pronunciatio ſimilis eſt indicativo. Terentius: *Adeſdum; paucis te volo*. Caper tibi salvus et hoedi. Aut quia in capro eſt ſpes hoedorum: aut intelligimus iſtum etiam hoedos perdidiſſe, ſed neſcire: quod tamen ille quaſi divinus indicat. Poteſt tamen etiam ſcire, ſed levius damnum majoris contemplatione contemnere.

10. Et si quid cessare potes. Si tibi potes vel breve otium perſuadere: nam loquitur ad hominem amantem laboris. Requiesce sub umbra. Mecum ſcilicet.

11. Huc ipsi potum venient per prata juvenci. Ipsi, Id eſt, ſponte ſua: aut intelligimus iſtum praeter capellarum gregem juvencos habuiſſe peculiares: aut certe, *ipſi*, referamus ad hoedos & caprum, ut: *Per prata juvenci*.

12. Praetexit. Praetegit; ut: *Non tamen Anna novis praetexere funera ſacris*. Hic v. t. praetexit arundine Mincius. Fluvius. Intelligamus Venetiam, quae eſt haud longe a Mincio, cujus eſt delicias commemoraturus. Alii dicunt loca ipſa prata juvenci appellari.

13. Eque sacra. Et de ſacra, ut: *Eque chao denſo divum enumerabat amores*. Id eſt, a chao. *Sacra* autem *quercus*, aut ipſam quam vult intelligi, aut univerſum genus, quod & Jovis, & olim fatidica.

14. Neque ego Alcippen nec Phyllida habebam. Has duas intelligamus amicas eſſe cantantium: nam hoc dicit, Nec *Alcippen* habebam, ut ille; nec *Phyllida*, ut alter: aut ut plerique putant, nomen villicae.

15. Clauderet agnos. Ergo varium pecus habuit.

16. Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum. Figurate locutus eſt: Magnum certamen, ille cum illo, erat: ac ſi dicas: Magna contentio eſt, cum Cicerone Virgilius. Et videtur nominativum pro genitivo poſuiſſe, nam *Corydonis* facit.

PIERII.

que ſuum. Eſt vero ubi *ovis* legas, Sed hoc loco *oves* per *es* dulcius ſonare videtur.

6. Hic mihi dum teneras. In Mediceo *huc* ſcriptum eſt, ſed *hic* melius, hoc eſt, eo tempore, quo teneras defendo a frigore Myrtos.

13. Eque sacra resonant examina quercu. In Longob. prius erat: *Atque ſacra*, prout etiam in citato hoc eodem verſu ab Aruſiano. Sed

enim

Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Coepere, alternos Muſae meminiſſe volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrſis.
c. Nymphae, noſter amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite; proxima Phoebi
Verſibus ille facit: aut, ſi non poſſumus omnes,
Hic arguta ſacra pendebit fiſtula pinu.
t. Paſtores, edera creſcentem ornate poëtam,

Ar-

SERVII.

17. Posthabui. Poſtpoſui. Mea seria. Neceſſitatem capri inquirendi, vel hoedorum. Ludo. Cantilenae, ut: *Ludere quae vellem calamo permiſit agreſti*.

18. Alternis igitur contendere versibus ambo. Hoc eſt, quod ait ſupra: *Et reſpondere parati*.

19. Alternos Musae meminisse volebant. Siquidem *volebant*; ſenſus eſt, Muſae utriuſque meminerant, ut: *Amant alterna Camoenae*. Sed multi *volebam* legunt, ut ſit ſenſus; *Optabam, o Muſae, meminiſſe alternos*, id eſt, omnia, quae dixerunt, tenere: nam & in fine dicturus eſt: *Haec memini*.

20. Referebat ordine. Amoebaei carminis lege, ut diximus ſupra.

21. Nymphae, noster amor, Libethrides. *Libethros* fons eſt Boeotiae, ubi coluntur Muſae; a *Libethro* poeta, qui primus armoniam tradidit, & arcem Muſis conſecravit: Alii locum, in quo Heſiodus natus eſt: Alii templum *Libethridum Muſarum* dicunt, quod a Pierio Apollinis filio conſecratum eſt. Et ſic ait *Libethrides*, ac ſi diceret *Hippocrenides*, a fonte *Hippocrene*. Ut autem poetae invocent Nymphas (ſicut hoc loco, item in fine: *Extremum hunc Arethuſa mihi concede laborem*) haec ratio eſt, quod ſecundum Varronem ipſae ſint Nymphae, quae & Muſae; nam & in aqua conſiſtere dicuntur, quae de fontibus manat, ſicut exiſtimaverunt, qui Camoenis fontem conſecrarunt: nam eis non vino, ſed aqua & lacte ſacrificari ſolet, nec immerito: nam aquae motus muſicen efficit: ut in hydraulia videmus. Sane ſciendum, quod idem Varro tres tantum Muſas eſſe commemorat: Unam, quae ex aquae naſcitur motu; Alteram, quam aeris icti efficit ſonus; Tertiam, quae in mera tantum voce conſiſtit. Et multi volunt in hac Ecloga eſſe allegoriam, ut Daphnis ſit Caeſar, Corydon Virgilius; Thyrſis vero qui vincitur, Virgilii obtrectator ſcilicet, aut Bavius, aut Anſer, aut Maevius, peſſimi poetae.

22. Codro. Codrus, poeta ejuſdem temporis fuit, ut Valgius in Elegis ſuis refert. Proxima Phoebi. Subaudis carmina.

23. Aut si non possumus omnes. Secundum illud dixit: *Non omnia poſſumus omnes*: nam debuit dicere: Aut ſi ego non poſſum.

24. Hic arguta. Juxta quam frequenter canitur; ac per hoc loquaci, garrula. Sacra pinu. Matri Deum conſecrata. Sic ſupra: *Sacra quercu*, ſcilicet, Jovi dicata: & apoſtropham facit, tanquam eam conſecret, & intellectus pendebit, fiſtula malo catalyſin facere, quam deterior eſſe.

25. Pastores crescentem poetam. Verecunde locutus eſt, non jam poetam dicens, ſed creſcentem. Sane hoc loco carmen exprimitur Amoebaeum. Nam cum Corydon petiiſſet ut eſſet Codri ſimilis; hic ſe adeo Codrum ſuperare dicit, ut in ſe ejus invidiam poſſit movere. *Hedera* autem coronantur poetae, quaſi Libero conſecrati; qui & ut Bacchae inſaniunt. Sic Horatius: *Ut male ſanis adſcripſit Satyris Faunisque poetas*: vel quod ſemper & vivunt, & virent hederae, ſicut carmina & aeternitatem merentur.

PIERII.

enim Servius mavult *eque ſacra*. In commentariis vero aliquot, *eque cava reſonant*, ſcriptum invenias.

25. Crescentem ornate poetam. In Longobardico, & in Mediceo legere eſt, *naſcentem*: horum alterum Paraphraſis fuit. *Creſcentem* vero omnino caſtior lectio exiſtimatur.

Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro:
Aut, ſi ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.
C. Setoſi caput hoc apri, tibi Delia, parvus
Et ramoſa Mycon vivacis cornua cervi.
Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras evincta cothurno.
T. Sinum lactis, & haec te liba, Priape, quot annis

Ex-

SERVII.

26. Rumpantur ut ilia. Sicut etiam in Aeneide dictum eſt, *hoc ile*, & *haec ilia* facit. Unde etiam Juvenalis ait: *Vis frater ab ipſis Ilibus?* Nam Marullus mimographus contempſit artem, ad jocum movendum: & paraſito dixit: *Tu ut Hector ab Ilio numquam recedis*. Eſt autem hoc dictum per amaritudinem ruſticam.

27. Ultra placitum. Id eſt, mimice, irriſorie, ultra quam placeo & mereor: quicquid autem ultra meritum laudatur, dicitur faſcinari. Baccare. Herba eſt ad depellendum faſcinum.

28. Mala lingua. Faſcinatoria, nocendi ſcilicet ſtudio.

29. Setosi caput hoc apri. Multi per duo *e* ſcribi volunt propter metrum. Sane deeſt conſecrat, ut: *Aeneas haec de Danais*: & ſi *apri*, tanquam venator; ſi *capri*, tanquam paſtor. Parvus. Vel humilis, vel pauper, vel minor aetate.

30. Ramosa cornua. Ut, *cornibus arboreis*. Mycon. Vel ejus filius, vel patronus. Vivacis cornua cervi. Ut enim Plinius dicit in Naturali hiſtoria: Cum ſe cervi gravatos aetate cognoverint eſſe, ſerpentes requirunt, & eos flatu ad ſe tractos, cum comederint, juveneſcunt, & revertuntur rurſus ad aetatem priorem: diu enim vivere dicuntur.

31. Si proprium hoc fuerit. Quod ſupra petierat, ſcilicet, ut talia carmina faceret, qualia Codrus effecerat. *Proprium* ſane perpetuum, ſtabile, firmum. Terentius: *Ego deorum vitam ea propter ſempiternam eſſe arbitror, quod eorum voluptates propriae ſunt*, id eſt, firmae & perpetuae. Et in Formione: *Curavi propria ut potiretur*. Et ipſe: *Propriamque dicabo*. Et: *Da propriam, Thymbraee, domum*. Si *proprium*, alii hunc Micouem alieni pecoris cuſtodem volunt, & ſic dicere; interim hoc tibi caput Delia dedico: ſi proprium hoc meum pecus fuerit, plus dabo, id eſt, ſimulachrum faciam. Levi. Polito. De marmore tota. Quia ſolent plerunque caput tantum, vel thoraca facere. Sane in libris Sacrorum refertur, ſacrum dici, quod rite ſacratur, ut aedes, areae, ſimulachra, dona: Hic ergo cum dicit, *levi de marmore tota Puniceo ſtabis ſuras evincta cothurno*: eodem modo & de Priapo dictum debemus accipere: Hic etiam caput auri pro dono offertur. Dona autem oblata numinibus tamdiu ſacra ſunt, & dona poſſunt dici, quamdiu non fuerint profanata.

32. Suras evincta cothurno. Ideo ſingulari uſus eſt numero, quia hoc genus calceamenti utrique aptum eſt pedi, ut in primo Aeneidos: *Purpureoque alte ſuras vincire cothurno*. Evincta. Vel ſimpliciter, vel valde, ut: *Eduramque pinum*.

33. Sinum lactis. *Sinus*, genus eſt vaſis; quod cum ſignificamus, *Si*, producitur; cum vero gremium ſignificamus, *Si* corripimus. Varro De Vita populi Romani: *Aut galeolam, aut lepeſtam, aut ſinum dicebant*. Tria enim; pro quibus nunc acrataſoron dicitur. Atta in Megalenſibus: *Nempe ad menſam, ubi ſermo de ſinu ſolet ſuboriri*. Sane notandum haberi conſiderationem divinarum perſonarum. Nam ille ſupra cum veneratione locutus eſt, apud numen ſeverum conſideratione; contra hic jocatur: quia loquitur ad numen, quod jocis gaudere manifeſtum eſt. *Priapus* autem, deus Lampſacenus eſt, Helleſponti, qui hortos tuetur. Liba. Placeutas.

PHILARGYRII.

29. Tibi Delia parvus. Vel puer, vel pauper: ut Horatius, *Parvi properemus & ampli*, id eſt divites.

31. Levi de marmore tota. Solent enim plerumque caput, vel thoraca facere.

PIERII.

27. Aut si ultra placitum laudarit. In Longobardico, legitur *placidum*, quod minime admittimus.

33. Sinum lactis et haec te liba Priape

quot-

Exſpectare ſat eſt: cuſtos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si foetura gregem ſuppleverit, aureus eſto.
C. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae,
Candidior cycnis, edera formoſior alba:
Cum primum paſti repetent praeſepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.
T. Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior ruſco, projecta vilior alga;
Si mihi non haec lux toto jam longior anno eſt.

Ite

SERVII.

35. PRO TEMPORE. Pro neceſſitate, pro captu rei noſtrae, pro viribus, quae ſunt hoc tempore.

36. SI FOETURA GREGEM SUPPLEVERIT. Si tot agnos habuero quot oves: hoc eſt enim *gregem ſuppleri per foeturam*; & *Foetura* eſt proventus: ipſe *foetus* vero, quod naſcitur.

37. NERINE GALATEA. Amica Corydonis nobilis; & hoc dicit: O amica, quae talis es, qualis Galatea fuit nympha, quam cum Polyfemus Cyclops adamaſſet, primum concubitum ejus precibus expetivit, mox vim adhibere conatus eſt; quem illa in mare ſe praecipitando effugit. Cyclops autem cum eam de mari non poſſet evocare, Acyn, quam Nympha diligebat, ictu petrae interemit; cujus cruorem Galatea vertit in fluvium, qui ejus retinet nomen. *Nerine* autem patronymicum eſt Graecum: nam foeminina patronymica, aut in IAS exeunt, ut *Pelias*: aut in EIS, ut *Atreis*: aut in NE, ut *Nerine*, *Adraſtine*. Alii pro *Nereis* accipiunt. THYMO MIHI DULCIOR HYBLAE. Vel odore thymi *Hyblaei*, vel mellis *Hyblaei*: ut a materia rem ipſam dixerit: nam apibus, non hominibus dulcis eſt thymus.

38. HEDERA FORMOSIOR ALBA. Quia ſunt & nigrae hederae, ut: *Aut hederae pandunt veſtigia nigrae*. Nigra autem, vel alba hedera, non ex foliis, ſed ex ligno cognoſcitur.

39. PRAESEPIA. Id eſt, cum poſſeſſores novi coeperint aſſignatos poſſidere agros.

40. TUI CORYDONIS. Plenum affectus eſt, ut: *Si quis Amatae Tangit bonos animum*.

41. SARDOIS HERBIS. In Sardinia enim naſcitur quaedam herba, quae *Sardoa* dicitur; ut Salluſtius dicit, apiaſtri ſimilis: haec comeſa ora hominum rictus dolore contrahit, & quaſi ridentes interimit: unde vulgo *Σαρδόνιος γέλως*.

42. HORRIDIOR. Spinoſior. RUSCO. Virgulta brevia, acutis foliis & pungentibus; unde & in ſacris ſcopae fieri ſolent. ALGA. Herba, quae in mari naſcitur.

43. LUX. Id eſt, dies.

PIERII.

QUOTANNIS EXPECTARE SAT EST. In pluribus quidem antiquis codicibus, legitur *te*. Sed in Oblongo, *tibi*, quippe, *ſatis eſt*, vel, *oblata tibi*. *Sino* vero pro vaſe, utitur & Plautus in Curculione: *Invergere in me liquores tuos Sino doctim*. Quod vero Virgilius *liba* genere neutro dixit, Nigidius *libos* genere maſculino dicere maluit. *Quot annis*, uti ſaepe dictum, diſtinctis dictionibus ſcribitur in antiquis exemplaribus.

41. IMMO EGO SARDOIS VIDEAR TIBI AMARIOR HERBIS. Oblongus codex ille antiquus, atque alter pervetus expoſitus, *Sardiniis*, legunt: ut Latina dictio ſit, neque quid in ſyllabis deſideretur, quum receptum illud ſit: & in medio Tybure Sardinia eſt. Quod ideo dictum volui, quia in codice Longobardico, & in Mediceo *Sardoniis* legitur, qua forma poſſeſſivum id nomen apud Graecos effertur. Quod ſi admittas, figura erit Synizeſis duorum *ii*, quum dubio procul *Σαρδώνιος* per *ω μέγα* ſcribatur: niſi factum ſit ea ratione, qua *Sidonium*, ejuſdem naturae nomen, corripimus, quanquam *καὶ Σαρδῷος* Stephano obſervatum eſt, & multis adeo locis, Virgilius Graeca declinatione & figura utitur.

43. SI MIHI NON HAEC LUX TOTO JAM LONGIOR ANNO EST. Obſervat Nonius foeminino genere *lucem*, hoc loco dictum a Virgilio, pro die: a Plauto vero in Aulularia, *Luce claro*, virili genere: ita etiam a Varrone, & a M. Tullio

Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.
C. Muſcoſi fontes, & ſomno mollior herba,
Et quae vos rara viridis tegit arbutus umbra,
Solſtitium pecori defendite. jam venit aeſtas
Torrida: jam laeto turgent in palmite gemmae.
T. Hic focus, & taedae pingues, hic plurimus ignis
Semper, & adſidua poſtes fuligine nigri.
Hic tantum Boreae curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.
C. Stant & juniperi, & caſtaneae hirſutae:
Strata jacent paſſim ſua quaeque ſub arbore poma.
Omnia nunc rident. at ſi formoſus Alexis
Montibus his abeat, videas & flumina ſicca.

SERVII.

T. A-

44. ITE DOMUM PASTI SI QUIS PUDOR, ITE JUVENCI. Quia ad paſcendum avidiſſimi ſunt. Ideo autem increpat tauros tarde redeuntes ad ſtabula: quia ſuperius dixit ille, tunc amicam ſuam venire debere, cum tauri ad praeſepia fuiſſent reverſi.

45. MUSCOSI FONTES. Lanugine viridiore cooperti. SOMNO MOLLIOR. Turpilius * lectus.

46. RARA ARBUTUS. Aut genus arboris frondibus raris: aut quomodo dicimus *rarum hominem*, pro egregio & bono.

47. DEFENDITE. Prohibete, excludite. Horatius: *Et igneam defendit aeſtatem capellis uſque meis*. Duo ergo ſignificat: nam aliter patriam dicimus defendere, aliter hoſtes, ut: *Hunc, oro, defende furorem*. JAM VENIT AESTAS TORRIDA. Jam venit, jam appropinquat: non enim dicit aeſtatem eſſe, cum adhuc turgere gemmarum palmites dicat. Et bene tarde frondere vites commemorat in Venetia; quae eſt provincia frigidior.

48. TORRIDA. Calore ſicca.

49. HIC FOCUS ET TAEDAE PINGUES. Contraria iſte dicit. PINGUES autem *taedas* ait, deludantes picem. Nonnulli *hinc* legunt, ut ſit intellectus: quia in domo ſua ſemper ignis ſit; ideo ſubiectum, *hinc tantum*, ut eſt: *Hinc omnis largo pubeſcit vinea foetu:* hoc eſt, ex hac cauſa. Sane *hinc* alii propterea: alii, loci ſignificationem accipiunt.

50. SEMPER. Quantum ad hiemis ſpatium pertinet.

51. CURAMUS. Quidam timemus accipiunt.

52. NUMERUM LUPUS. Quia ſolam conſiderat lupus praedam; & ſubauditur, vel ovium, vel ſimilium. TORRENTIA FLUMINA RIPAS. Quae aucta, riparum munimina ſpernunt: & totum proverbialiter dictum eſt.

53. STANT ET JUNIPERI. Modo, plenae ſunt: alias, horrent, ut: *Stant lumina flamma:* alias vere ſtant, ut: *Stant ma ibus arae.* Verrius Flaccus, *Juniperum* juvenem pirum dicit; vere autem *Juniperus* eſt quaſi aculeis praedita, baccas ad piperis ſpeciem gerens. CASTANEAE HIRSUTAE. Adhuc intra echinos ſuos locatae.

54. PASSIM. Abundanter.

55. RIDENT. Laeta ſunt, ut: *Mixtaque ridenti colocaſia fundet acantho*. Horatius: *Ille terrarum mihi praeter omnes Angulus ridet*.

56. MONTIBUS. E montibus. FLUMINA SICCA. Τπερβολικῶς etiam juges aquas, & perpetuo fluentes, ſiccari conſpicias.

PIERII.

lio denique, libro de Officiis ſecundo: *Et quum prior ire luci claro non queo*.

48. TURGENT IN PALMITAE GEMMAE. In Longobardico *turguent*, *u* poſt *g* inſerta: ita ſemper in Romano *urgues*, *tinguit* & ſimilia, omnia Attiano more: quem reprobat Caper. Sed de hac ratione ſcribendi latius in VI. Aeneidos dictum eo loco: *Quibuſque urgentur poenis*.

T. Aret ager: vitio moriens ſitit aëris herba:
Liber pampineas invidit collibus umbras.
Phyllidis adventu noſtrae nemus omne virebit:
Juppiter & laeto deſcendet plurimus imbri.
C. Populus Alcidae gratiſſima, vitis Iaccho,
Formoſae myrtus Veneri, ſua laurea Phoebo.
Phyllis amat corulos: illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phoebi.
T. Fraxinus in ſilvis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluviis, abies in montibus altis:
Saepius at ſi me, Lycida formoſe, reviſas,
Fraxinus in ſilvis cedat tibi, pinus in hortis.
M. Haec memini, & victum fruſtra contendere Thyrſin.

SERVII.

57. ARET AGER. Ordo eſt, *aret ager & ſitit herba*, moriens vitio aeris, id eſt peſtilentia corrupti aeris affligitur.

58. LIBER PAMPINEAS. Sane ſciendum, Virgilium *pampinos* nunquam cum genere dicere: ſed Varronem genere foeminino uti frequentius. INVIDIT COLLIBUS UMBRAS. Exſiccatae ſunt vites nimio aeſtu, & folia amiſerunt. INVIDIT COLLIBUS UMBRAS. Ut: *Tene, inquit, miſerande puer, cum laeta veniret, Invidit fortuna mihi?* Nam *invideo tibi illam rem* dicimus, ut: *Invidet imperium*.

60. JUPPITER ET LAETO DESCENDET PLURIMUS IMBRI. Sic alibi: *Conjugis in gremium laetae deſcendit*. Aer enim in pluvias ſolvitur.

61. POPULUS ALCIDAE GRATISSIMA. Quia ea velatus ab inferis rediit, quam Homerus Ἀχερωΐδα dicit, ab Acheronte ad ſuperos tranſlata; qua corona uſus duplici colore foliorum, geminos labores ſuperorum inferorumque teſtatus eſt. De hac ſane arbore fabula talis eſt: Leuce Oceani filia inter Nymphas pulcherrima fuit; hanc Pluton adamavit & ad inferos rapuit; quae poſtquam apud eum completo vitae ſuae tempore mortua eſt, Pluton tam in amoris, quam in memoriae ſolatium, in Elyſiis piorum campis, Leucen naſci arborem juſſit, ex qua, ſicut dictum eſt, Hercules ſe, revertens ab inferis, coronavit.

62. FORMOSAE MYRTUS VENERI. *Myrtum* ideo dicatam Veneri volunt, quia cum a mari exiſſet, latuit in myrto, ne nuda conſpiceretur; vel quia fragilis eſt, ut amor inconſtans; vel quia jocundi odoris, ut: *Sic poſitae quoniam ſuaves miſcetis odores*.

64. NEC MYRTUS VINCET VENERIS, NEC LAUREA PHOEBI. Et ita adſerit, *illas dum Phyllis amabit*. Non tam neceſſarium fuit dicere *corylos*: perinde enim eſt, ac ſi dixiſſet, *Phyllis amat corylos, corylos dum Phyllis amabit*.

65. FRAXINUS IN SILVIS PULCHERRIMA. &c. Bene ſingulis loca ſua conſignavit. *Fraxinus in ſylvis cedet tibi, pinus in hortis*. Non ſic erunt pulchrae arbores in ſuis locis, id eſt, ſibi aptis, creatae, ſicut tu, ſi ad me frequenter venire curaveris,

66. POPULUS IN FLUVIIS. Vari, & Hebri.

69. HAEC MEMINI. Et *memini illam rem*, dicimus, & *memini illius rei*, ut: *Nec veterum memini, laetorve malorum*. Item: *Numeros memini*.

PIERII.

62. FORMOSAE MYRTUS VENERI. Imperite nonnulli huic nomini *Myrtus* adſpirant; ea vero arbor Veneri, ea de cauſſa ſacra dicitur, auctore Plinio, quia littora amat: & Venus orta mari fertur: vel quia prodeſt multis mulierum neceſſitatibus.

68. FRAXINUS IN SILVIS CEDET TIBI. In Longobardico *cedat*.

69. HAEC MEMINI, ET VICTUM FRUSTRA CONTENDERE THYRSIM. In Oblongo codice, dictio-

Ex illo Corydon, Corydon eſt tempore nobis.

SERVII.

70. Ex illo Corydon, Corydon est tempore nobis. Victor, nobilis ſupra omnes: quam rem quaſi ruſticus implere non potuit.

PIERII.

num ordo hoc habet numero: *Haec memini. Victum & fruſtra contendere Thyrſin*. Vulgata tamen lectio rejicienda non eſt.

ECLOGA OCTAVA.

PHARMACEUTRIA.

DAMON. ALPHESIBOEUS.

Pastorum Muſam Damonis & Alpheſiboei,
Immemor herbarum quos eſt mirata juvenca
Certantis, quorum ſtupefactae carmine lynces;
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus:
Damonis Muſam dicemus & Alpheſiboei.
Tu mihi ſeu magni ſuperas jam ſaxa Timavi,
Sive oram Illyrici legis aequoris; en erit umquam

Ille

SERVII.

Vs. 1. Pastorum Musam Damonis. Apud Theocritum eſt una Ecloga, quae appellatur Φαρμακεύτρια: in qua inducitur mulier quaedam ſacris quibuſdam pervertens mentem amatoris, a quo ſpernebatur, quam Virgilius tranſtulit ad hujus Eclogae ultimam partem. Prima enim ejus pars conqueſtionem ſolam habet amatoris decepti, quem, nubendo alteri, antiqua ſponſa fefellerat. Musam ergo cantilenam amorum, quos inter ſe cecinerunt.

2. Immemor herbarum quos est mirata juvenca. Qui cantilenae ſuavitate coegerunt etiam ea animalia obliviſci paſcuorum, quae ſunt paſcendi avidiſſima: nam ſupra ait: *Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci*.

3. Stupefactae carmine lynces. Animalia tanquam Pantherae, in tutela Liberi: & paulatim ad augmenta procedit, dicens, *Juvencae oblitae* ſunt paſcuorum: ſtupuerunt ferae: flumina etiam ſenſu carentia curſus proprios retardaverunt.

4. Requierunt flumina cursus. Curſus proprios retardaverunt, & quietos eſſe fecerunt. Sic Salluſtius: *Paululum requietis militibus*. Quieſco enim duplicem habet ſignificationem: & aliter dico, *quieſco ego*: & aliter *quieſco ſervum*, id eſt, quieſcere facio. Calvus in Io: *Sol quoque perpetuos meminit requieſcere curſus*.

5. Damonis Musam. Bene repetit, ne longum huperbaton ſenſum confunderet; ut in Georgicis repetit; *Huc pater o Lenaee*.

6. Tu mihi, seu magni superas jam saxa Timavi. Ubi ubi es o Auguſte, ſive Venetiae flumen tranſcendis: nam *Timavus* fluvius eſt Venetiae vel Hiſtriae.

7. Sive oram Illyrici legis aequoris, en, erit unquam, Ille dies, hoc eſt, ſive per Illyricum navigas mare, id eſt, per Dalmatiam: putas unquam erit tempus, quo mihi liceat tua facta deſcribere?

PIERII.

Vs. 1. Pastorum Musam Damonis Alphesiboei. Servius ait primam partem, ſolam amatoris decepti habere conqueſtionem. Sed enim in ea narratur etiam principium, & origo amoris, qui locus ea Theocrito circa finem tractatur.

4. Suos requierunt flumina cursus. Verbum *requierunt*, ea loquendi figura, nonnullis negotium faceſſit. Et *liquerunt*, codices aliquot manu ſcripti legunt. Verum exemplaria probatiora, *requierunt* habent, & eam lectionem

agno-

Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?
En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno!
A te principium: tibi deſinet. accipe juſſis
Carmina coepta tuis: atque hanc ſine tempora circum
Inter victrices ederam tibi ſerpere lauros.
Frigida vix coelo noctis deceſſerat umbra,
Cum ros in tenera pecori gratiſſimus herba:

SERVII.

9. EN ERIT. Ecce, jam aderit. Nam *en* unum optantis eſt; ut: *En erit ille dies*; aliud confirmantis, ut: *En erit ut liceat*.

10. SOLA SOPHOCLEO TUA CARMINA D. C. Ac ſi diceret: Quanquam impar ſit ingenium meum laudibus tuis: nam tuae laudes merentur exprimi Sophocleo tantum cothurno. Sophocles autem Tragoediographus fuit altiſonus. Alii ideo hoc de Pollione dictum volunt, quod & ipſe utriuſque linguae Tragoediarum ſcriptor fuit. COTHURNUS autem calciamentum tragicum, cujus uſum quidam Sophoclem primum ſcenae intuliſſe volunt.

11. A TE PRINCIPIUM: TIBI DESINET. Sic & Homerus: *Ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι*. Horatius: *Prima dicte mihi, ſumma dicende Camoena*. JUSSIS CARMINA COEPTA TUIS. Supra enim dixerat: *Non injuſſa cano*.

12. ATQUE HANC SINE TEMPORA CIRCUM INTER VICTRICES HEDERAM TIBI SERPERE LAUROS. Allegoricōs dicit: Debet etiam carmen meum florere inter tuos plures triumphos. Nam victores Imperatores lauro; hedera coronantur Poetae. Verecunde autem ait *Serpere*, hoc eſt, humiliter procedere. Alii ideo *lauri & hederae* ſimul mentionem factam accipiunt, quoniam Apollo carminum deus; idem Liber pater putatur. Quidam, ſicut dictum eſt, in Pollionem dictum trahunt, qui tunc Illyricum petebat expugnaturus Salonas, & inde ad orientem adverſus Antonium profecturus. Lauro autem triumphantes coronantur; hedera poetae: Pollio & Imperator eſt & poeta. Cur tamen triumphantes lauro coronentur, haec ratio eſt; quoniam apud veteres a laude habuit nomen, nam laudum dicebant: vel quod hanc in manu habuit Juppiter, quando Titanas vicit: vel quod ea arbore Praefecti militum, Fidenatibus victis, ſe coronaſſent ſub Romulo: vel quod ſemper vireat. Hedera autem ideo coronantur poetae, quoniam poetas ſaepe vino plurimo manifeſtum eſt uti; ſicut & de Ennio ait Horatius; & Lyrici omnes in ſuis carminibus loquuntur; & haec herba nimium In-frigida eſt, & vini calorem temperat: nam ideo & capiti imponitur. Varro ait, Liberum patrem propter calorem vini, hedera coronatum. Idem Varro etiam Muſas ait hedera coronari.

14. FRIGIDA VIX COELO NOCTIS DECESSERAT UMBRA. Statim, ſimul atque deceſſerat. Et bene oſtendit amatorem tota nocte vigilaſſe. Siquidem ortum Luciferum primus aſpexit: & ad eum, quippe ut ad Veneris ſtellam, locutus eſt. Περιφραστικῶς autem *nox* aut *umbra*, pro tenebris poſita.

15. CUM ROS GRATISSIMUS. Maſculini eſt generis, ſecundum quod etiam in Aeneide ait: *Spargit rapida ungula rores Sanguineos*.

PHILARGYRII.

10. SOLA SOPHOCLEO, &c. Aſinium Pollionem intelligit Tragoediarum ſcriptorem; aut Varium, cujus extat Thyeſtes tragoedia, omnibus Tragicis praeferenda.

PIERII.

agnoſcit Servius: quae multum venuſtatis prae ſe ferens, inter elocutionum exempla redigitur ab Aruſiano.

13. INTER VICTRICES HEDERAM TIBI SERPERE LAUROS. c. Julius, & aliquot alii veteres Grammatici, *laurus* loco hoc agnoſcunt, quamvis alibi declinatione ſecunda, *Et vos o Lauri carpam*. Et: *Illum etiam Lauri, etiam flevere myricae*. Et: *Munera ſunt Lauri*. Et: *Faciemque ſimillima Lauro*, dictum a Virgilio minime negent: Ablativum tamen ſingularem, dativo ſimilem non habere: aſſerente Plinio, *huic Lauro*, & tamen ab hac *Lauru*, & *Laurum* facere.

14. DECESSERAT UMBRA. Ita antiqua plurimum legunt exemplaria. Sed in Oblongo codice *diſceſſerat* habetur, magis tamen placet a *decedo* ductum, ut illud: *Et ſol decedens*: quanquam ibi quoque varium.

Incumbens tereti Damon ſic coepit olivae.
D. Naſcere, praeque diem veniens age, Lucifer, almum;
Conjugis indigno Niſae deceptus amore
Dum queror, & divos (quamquam nil teſtibus illis
Profeci) extrema moriens tamen adloquor hora.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Maenalus argutumque nemus pinoſque loquentis
Semper habet; ſemper paſtorum ille audit amores,
Panaque, qui primus calamos non paſſus inertis.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.

SERVII.

16. INCUMBENS. Propter amorem non ſe ſuſtinens. TERETI. *Teres* eſt rotundum & oblongum, ut columna, arbor. Alii *tereti olivae*, baculum de oliva accipiunt.

17. NASCERE PRAEQUE DIEM. Quia dixerat: *Frigida vix coelo noctis deceſſerat umbra*, id eſt, priuſquam nox occidit. PRAEQUE DIEM VENIENS. Ordo eſt: naſcere, Lucifer, praevenienſque diem almum age; ſic alibi: *Ducebatque diem*. Et hoc dicit: Naſcere, dum queror conjugis Niſae indigno amore deceptus, & moriens alluquor divos: quanquam nihil mihi profuerit, quod ſum eos ſaepe teſtatus. Quam rem ſecundum Epicureos ait, qui dicunt: *Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira*.

18. CONJUGIS. Non quae erat, ſed quae fore ſperabatur. Sic in quarto Aeneidos: *Quos ego ſum toties jam dedignata maritos*. Alii, *indigno deceptus amore*, antique dictum accipiunt: *indigno*, pro magno; ut indignas hyemes: vel impari, quia plus amabat, & minus amabatur. DECEPTUS. Pro captus. *Amore*, aut in amore, aut ob amorem.

19. ET DIVOS QUAMQUAM NIL TESTIBUS ILLIS PROFECI. Sic hoc dicit, tanquam jusjurandum inter eam & Nyſam interceſſerit.

20. EXTREMA MORIENS TAMEN ALLOQUOR HORA. Id eſt, paulo poſt moriturus. Sic in quarto: *Incubuitque thoro, dixitque noviſſima verba*.

21. INCIPE MAENALIOS. Arcadicos: nam *Maenalus* mons eſt Arcadiae. Dicitur autem hic verſus intercalaris, qui frequenter poſt aliquantulos interponitur verſus: ſicut intercalares dies aut menſes vocantur, qui interponuntur, ut ratio Lunae Soliſque conveniat. Fecit autem hunc verſum ad imitationem Theocriti, qui frequenter dicit in Pharmaceutria: *Ἴυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα*. *O Iynx trahe tu illum meam ad domum virum*. Sicut hic in ſequentibus: *Ducite ab urbe domum mea carmina, ducite Daphnin*. MEA TIBIA. Mea muſa.

22. MAENALUS. Ille mons. ARGUTUMQUE NEMUS. Garrulum, ſtridulum, ut: *Forte ſub arguta conſederat ilice Daphnis*. PINOSQUE LOQUENTES. Ideo hoc auſus eſt dicere, quia dicturus eſt, SEMPER PASTORUM ILLE AUDIT AMORES. Sic etiam in prima Ecluga: *Formoſam reſonare doces Amaryllida ſylvas*. Sic & in Aeneide: *Dant ſonitum rauci per ſtagna loquacia cygni*.

24. PANAQUE QUI PRIMUS CALAMOS N. P. I. Pan Arcadiae deus eſt, ut: *Pan deus Arcadiae venit*, qui fiſtula canere primus invenit; quia calamos in uſum cantilenae adducens inertes eſſe non paſſus eſt, id eſt, otioſos, ſine arte: & NON PASSUS INERTES, Deeſt eſſe.

PIERII.

15. CUM ROS IN TENERA PECORI GRATISSIMUS HERBA EST. In Longobardico, & aliis antiquis, non habetur *eſt*, quod quidem hoc loco praeteritum, neſcio quid gratius habere videtur.

16. INCUMBENS TERETI DAMON SIC COEPIT OLIVAE. *Coepit* varie ſcribitur in exemplaribus antiquis, tam a *capio*, quam ab *incipio*. Sed enim Caper in libello de Elegantiis, *coepit* per *oe* diphthongum, ab *incipio*: *caepit* vero per *ae* a *capio* deduci monet. Quam vero differentiam idem inter *oleam*, *olivam*, & *oleum* ponit, jam hic minus receptam vidomus, ubi *Oliva* pro arbore dubio procul poſita eſt.

21. INCIPE MAENALIOS MECUM MEA TIBIA VERSUS. *Maenalios* ideo dixit, quia quae canunt hic, in Arcadia ſe aliquando audiviſſe inferius oſtendent.

Mopſo Niſa datur. quid non ſperemus amantes?
Jungentur jam gryphes equis: aevoque ſequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damae.
Mopſe, novas incide faces: tibi ducitur uxor:
Sparge, marite, nuces: tibi deſerit Heſperus Oetam.

S E R V I I.

26. Mopso Nisa datur. Honeſta turpiſſimo, pulchra deformi. Quid non speremus amantes. Speremus pro timeamus, ut: *Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem*: vel quid non ſperemus perverſi accidere, cum hoc mihi acciderit. Difficile eſſe putamus, qui aliquid amamus, ut ea quae amamus aſſequi poſſimus.

27. Jungentur jam gryphes equis. Utrum; idem jugum ſubibunt? ut dicuntur jungi jumenta: an coitu jungentur? Gryphes autem genus ferarum in Hyperboreis naſcitur montibus, omni parte leones ſunt, alis & facie aquilis ſimiles, equis vehementer inſenſae, Apollini conſecratae. Aevoque sequenti. Id eſt, Acceſſu temporis non ſolum pulchrae deformibus nubent; ſed etiam contrariae naturae animalia jungentur. Notandum ſane *aevum* hic pro tempore, ut ipſe alibi: *Tantum aevi longinqua valet mutare vetuſtas*. Salluſtius: *In quis longiſſimo aevo plura de bonis falſa in deterius compoſuit*. Alias *aevum* pro annis; ut: *Vos o quibus integer aevi ſanguis*.

28. Cum canibus timidi venient ad pocula damae. Alludit ad perſonas: nam *Mopſum* quaſi canem, *Niſam* quaſi *damam* vult. Et *damas* maſculino genere poſuit, ut alibi: *Timidi damae, cervique fugaces*. Horatius foemineo ait, *Et ſuperjecto pavidae natarunt aequore damae*. Et hic, ne ὁμοιοτέλευτον faceret, dicendum *timidi damae*.

29. Mopse novas incide faces. Quae ſolent praeire nubentes puellas. Corneae ſane faces, quae quaſi diutiſſime luceant, quas rapiunt tanquam vitae praeſidia: namque his qui ſunt petiti diutius feruntur vixiſſe. Sane Varro in nuptiis dicit ſponſis ideo faces praeire, quod antea non niſi nocte nubentes ducebantur ab ſponſis. Quas etiam ideo limen ait non tangere, ne a ſacrilegio inchoarent; ſi depoſiturae virginitatem, *calcent rem Veſtae*, id eſt, numini caſtiſſimo conſecratam. Tibi ducitur uxor. Id eſt, ſub tuo nomine aliis ducitur: ut eam non ipſi, ſed aliis ſervituram eſſe, ſignificet: ſcilicet ejus corruptoribus.

30. Sparge marite nuces. Idem Varro, In-ſpargendarum nucum hanc dicit eſſe rationem, ut Jovis omine matrimonium celebretur, ut nupta matrona ſit, ſicut Juno. Nam *nuces* in tutela ſunt Jovis: unde & juglandes vocantur, quaſi Jovis glandes. Nam illud vulgare eſt, ideo ſpargi nuces, ut rapientibus pueris fiat ſtrepitus, ne puellae vox virginitatem deponentis poſſit audiri. Modo tamen ideo dicit: *Sparge marite nuces*, ut eum culparet infamiae: nam meritorii pueri, id eſt, catamiti, quibus licenter utebantur antiqui, recedentes a turpi ſervitio, nuces ſpargebant, id eſt, ludum pueritiae; ut ſignificarent ſe puerilia cuncta jam ſpernere. Dicitur etiam ideo a novo marito nuces ſpargi debere; quod projectae in terram tripudium ſoliſtimum faciant, quod auſpicium ad rem ordiendam optimum eſt: vel ideo a pueris aſpergendas nuces cum ſtrepitu & convicio flagitari, ne quid nova nupta audiat adverſum, quo dies nuptiarum dirimatur. Quidam putant, quod haec eſca ad incitandam Venerem faciat. Sane fabula de nucis origine talis eſt: Dion rex Laconiae fuit, qui habuit uxorem Iphiteam Prognai filiam; quae cum Apollinem ſummo cultu & reverentia hoſpitio recepiſſet, ille remunerari volens circa ſe hoſpitum cultum, tribus filiabus eorum, quae Orphe, Lyco, & Carya appellatae ſunt, divinationem conceſſit; adjecto ne proditrices numinum eſſe vellent; neve quaererent quod eſſet nefas ſcire. Poſt Liber pater adveniens, a Dione vel ejus uxore receptus hoſpitio eſt, qui cum amata a ſe Carya coitum miſcuit: ſed cum inde aegre Liber profectus eſſet, cogente amoris impatientia denuo ad hoſpites redit, cauſam praetendens dedicandi fani, quod ei rex voverat; ſed Lyco & Orphe, intellecto circa ſororem Caryan Liberi amore, eam cuſtodire coeperunt, ne cum Libero ei eſſet copia coeundi; quas cum Liber pater moneret, terreretque, ut ſaltem praecepta Apollinis cuſtodientes, pertinacem diligentiam compeſcerent, videretque ab his & ſororem actius cuſtodiri, & ſuum ſecretum ſtudioſius inquiri, Orphen & Lycen, immiſſo furore, ad Taygetum montem raptas in ſaxa convertit. Caryam vero, quam amaverat, in eodem monte in arborem ſui nominis vertit, quae Lati-

Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
O digno conjuncta viro! dum deſpicis omnis,
Dumque tibi eſt odio mea fiſtula, dumque capellae,
Hirſutumque ſupercilium, promiſſaque barba:
Nec curare deum credis mortalia quemquam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Sepibus in noſtris parvam te roſcida mala

SERVII.

ne Nux dicitur; quod poſtea Diana ita factum Laconas docuit. Unde templum Caryatidi Dianae a Laconibus conſecratum. TIBI DESERIT HESPERUS OETAM. Oeta mons Theſſaliae, in quo Hercules exuſtus eſt volens, poſtquam ſe exuere non potuit tunica, Neſſi Centauri cruore tincta; & poſt in caelum receptus eſt. De hoc monte ſtellae videntur occidere, ſicut de Ida naſci, ut: *Jamque jugis ſummae ſurgebat Lucifer Idae*. Et hoc dicit, *tibi Heſperus deſerit:* id eſt, propter te nox advenit. In eodem monte *Heſperus* coli dicitur, qui Hymenaeum, ſpecioſum puerum, amaſſe dicitur; qui Hymenaeus fertur in nuptiis Ariadnes & Liberi patris vocem perdidiſſe cantando, ex cujus nomine nuptiae dictae ſunt.

32. O DIGNO CONJUNCTA VIRO. Jam inſultat puellae. Ergo ſic pronunciandum, ut habeat contemptum. VIRO. Mopſo, ruſtico & deformi, qualem tu quaeſiſti, *dum deſpicis omnes:* & iracunde dicit eam omnes deſpicere, cum ſe ſolum deſpiciat.

33. MEA FISTULA. Cantilena. DUMQUE CAPELLAE. Scilicet, tibi ſunt odio.

34. HIRSUTUMQUE SUPERCILIUM. P. B. Utrum natura, an quod tibi ita videtur? Per incultum corpus oſtendit fortitudinem ſuam. PROMISSAQUE BARBA. Id eſt, demiſſa.

35. NEC CURARE DEUM CREDIS MORTALIA QUENQUAM. Superbia tua damnata eſt turpi marito, dum credis nullum deorum curare mortalia. Quam rem ſecundum Stoicos dixit.

37. ROSIDA MALA. Matutini roris humore perfuſa. Sane unde *Melus* Graece traxerit nomen, fabula talis eſt: *Melus* quidam, in Delo inſula ortus, relicta patria fugit ad inſulam Cyprum, in qua eo tempore Cinyras regnabat, habens filium Adonem: hic *Melum* ſociatum Adoni filio juſſit eſſe: cumque eum videret eſſe indolis bonae, propinquam ſuam dicatam & ipſam Veneri, quae Pelia dicebatur, *Melo* conjunxit: Ex quibus naſcitur *Melus*, quem, propterea quod Venus Adonis amore teneretur, tanquam amati filium inter aras praecepit nutriri. Sed poſtquam Adonis apri ictu extinctus eſt, ſenex *Melus* cum dolorem mortis Adonis ferre non poſſet, laqueo ſe ad arborem ſuſpendens, vitam finit; ex cujus nomine *Melus* appellatus eſt. Felia autem conjux ejus in ea arbore ſe adpendens necata eſt. Venus, miſericordia eorum mortis ducta, Adoni luctum continuum praeſtitit; *Melum* in pomum ſui nominis vertit; Peliam conjugem ejus in columbam mutavit: *Melum* autem puerum, qui de Cinyrae genere ſolus ſupererat, cum adultum vidiſſet, collecta manu redire ad Delum praecepit. Qui cum ad inſulam perveniſſet, & rerum eſſet ibi potitus, *Melon* condidit civitatem: & cum primus oves tonderi, & veſtem de lanis fieri inſtituiſſet, meruit ut ejus nomine oves μῆλα vocarentur: Graece enim oves μῆλα appellantur.

PHILARGYRII.

32. O DIGNO CONJUNCTA VIRO. In amatore tria requiruntur, ut ſit formoſus, ut dives, ut bene cantans.

PIERII.

28. CUM CANIBUS TIMIDI VENIENT AD POCULA DAMMAE. Soſipater Cariſius, ubi agit de Soloeciſmo, eum etiam fieri per genera nominum ait, ut, *timidi venient ad pocula Dammae*, pro, *timidae:* ex quo Horatium proprium protuliſſe genus conſtat, *Et ſuperjecto pavidae natarunt aequore Dammae*.

30. SPARGE MARITE NUCES. Lege cauſſam hujus inſtituti apud Plinium libro XV.

34. PROMISSAQUE BARBA. Quamvis *promiſſa* minime diſpliceat, quod eo ſignificato frequenter apud Latinos auctores inveniatur; in antiquis tamen omnibus codicibus quotquot habui *prolixa* legitur. Eadem autem varietas dictionis ejuſdem, in codicibus Livianis habetur, libro VII. de ſecundo bello Punico, *Ad hoc prolixa barba, & capilli, efferaverant ſpeciem oris: noſcitabatur tamen in tanta deformitate*.

(Dux

(Dux ego veſter eram) vidi cum matre legentem.
Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus:
Jam fragilis poteram a terra contingere ramos.
Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error!
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc ſcio, quid ſit Amor. duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec generis noſtri puerum nec ſanguinis edunt.

In-

SERVII.

38. DUX EGO VESTER ERAM. Aut dux vos praeibam; aut capellas alloquitur. CUM MATRE LEGENTEM. Deeſt pronomen, & ideo vel hujus, vel puellae matrem intelligere poſſumus.

39. ALTER AB UNDECIMO TUM ME JAM CEPERAT ANNUS. Id eſt, tertius decimus: *alter* enim de duobus dicimus: Ut unus ab undecimo ſit duodecimus: alter, tertius decimus. Et vult ſigni.care jam ſe vicinum fuiſſe pubertati, quod de duodecimo anno procedere non poteſt.

40. JAM FRAGILES POTERAM A TERRA CONTINGERE RAMOS. Necdum magnos & altos. Et hoc dicit: Tantae altitudiuis eram, jam ut poſſem attingere minores, & fragiles adhuc, arboris ramos. Et bene cum annis conjungit habitum corporis. Nam & in Jure pubertas ex utroque colligitur.

41. UT VIDI, UT PERII. Theocriti eſt: *ὡς ἴδον, ὡς ἐμάνην*. Unum eſt temporis, aliud qualitatis. Nam hoc dicit: *Mox ut vidi*, quemadmodum perii: vel primum *ut* poſtquam, duo ſequentia pro admirandi ſignificatione poſita ſunt. MAIUS ERROR. Definitio amoris: nam amor errare plerunque compellit..

43. NUNC SCIO QUID SIT AMOR. Vel quaſi jam juvenis, vel quaſi ſpretus. Gravior enim amor fit ex deſpectione, vel ex deſperatione. Terentius: *Perii! quanto minus ſpei eſt, tanto magis amo*.

44. ISMARUS, AUT RHODOPE. Montes ſunt aſperrimi, *Iſmaros* in Epyro, *Rhodope* in Thracia. Et perite vituperat ab origine: item a geſtis rebus, ut: *Saevus amor docuit*. Nam de exitu circa Deum vituperatio non cadit. EXTREMI GARAMANTES. Populi ſunt Africae. EXTREMI autem, ſaevi, quaſi a conſortio humanitatis remoti: *Extremique hominum Morini, Rhenuſque bicornis*.

45. NEC NOSTRI GENERIS PUERUM, NEC SANGUINIS EDUNT. Id eſt, nihil habentem in ſe humanitatis: nam non dicit, non mortalem. EDUNT. Pariunt, ut in ſeptimo: *Sæluminis edidit orat*.

PIERII.

mitate. Vetus codex *promiſſa*, legit, & pro *neſcitabatur, noſcebatur*. Sed loco hoc, frequentativa illa verbi ſpecies ſententiam auget.

39. TUM ME JAM CEPERAT ANNUS. In Longobardico codice: *tum jam me ceperat*. In aliquot aliis *acceperat*, & *adceperat*, habetur.

40. POTERAM A TERRA CONTINGERE RAMOS. In Longobardico exemplari, *conjungere* habetur, quod a nemine receptum obſervavi.

44. ISMARUS, AUT RHODOPE, AUT EXTREMI GARAMANTES. Sunt politioris hujus elegantiae viri ſtudioſiſſimi, qui locum hunc in antiquo codice legi aliter obſervarint. Quippe *aut Tmarus aut Rhodope*: ut duorum montium aſperitate amoris ſaevitiam probet: & a loci demum longinquitate, dum infert, *Aut extremi Garamantes*: Nam *Iſmaron* urbem eſſe manifeſtum, de qua ſic Harpocration: *ἐςι μέντοι ϗ πόλις ἐν Θρᾴκῃ Μαρώνεια, ὅν φασιν εἶναι τὴν ὑφ' Ὁμήρου Ἴσμαρον καλουμένην*. *Tmarus* autem qui & *Tomarus* Straboni, mons Dodonis eſt aſperrimus, atque ſaeviſſimus, non minus quam *Rhodope* Thraciae. Vulgatam tamen lectionem Valerius Probus, ſummae diligentiae Grammaticus, in Inſtitutis agnoſcit: & inter ea quae apud Latinos quoque *os* brevem finalem ſyllabam habent, ex eo quoque verſu exemplum citat. *Iſmaros aut Rhodope, aut extremi Garamantes*. Neque enim quid prohibeat, *Iſmaron* tam pro monte, quam pro urbe poni: quod ſi volunt pro urbe tantum accipi, nihil quicquam ſententiam immutabit. *Iſmaron* ſane Cicones, gens immanis, & inhoſpitalis, Homero damnata, coluerunt: ad quos Ulyxes, Ilio digreſſus, primum appulſus eſt: a quibus male acceptus, coactus eſt magna trepidatione ſocios in naves

Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Saevus Amor docuit gnatorum ſanguine matrem
Commaculare manus. crudelis tu quoque, mater;
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer: crudelis tu quoque, mater.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc & ovis ultro fugiat lupus: aurea durae
Mala ferant quercus: narciſſo floreat alnus:
Pinguia corticibus ſudent electra myricae.
Certent & cycnis ululae; ſit Tityrus Orpheus:

Or-

SERVII.

47. SAEVUS AMOR DOCUIT NATORUM SANGUINE MATREM, &c. Quaſi novam artem inſinuavit, & inſudit: & bene fabulam omnibus notam per tranſitum tetigit. Quis enim ignorat Medeam, ab Iaſone contemptam, ſuos filios interemiſſe?

48. COMMACULARE. Polluere. CRUDELIS TU QUOQUE MATER. Utitur autem optima moderatione: nam nec totum amori imputat, ne defendat parricidam: nec totum matri, ne amorem eximat culpa; ſed & illam quae paruit, & illum qui coegit, incuſat. Alii hoc loco cum Amore matrem Venerem culpari volunt: eam enim *crudelem*, quia permittit; illum autem *improbum*, qui ſupra modum noceat; ita ut ad parricidia quoque ſui violentia plures impulerit.

50. IMPROBUS ILLE PUER CRUDELIS TU QUOQUE MATER. Non eſt ſuperflua haec verborum iteratio: nam ſyllogiſmus eſt plenus, qui conſtat ex propoſitione, aſſumptione, & concluſione. Multi ſic diſtinguunt, quia & intentio loquentis ab initio ſic fuit; ut a ſaevitia amoris inciperet; in ſecundo loco accuſaret matrem, ita tamen, ut criminis ejus invidiam crudelitati amoris adſcriberet, & ideo geminandum *ille*, *improbus ille puer*, *crudelis*, & diſtinguendum ita eſt, *crudelis tu quoque mater*. *Crudelis mater magis*, *an puer improbus*; & diſtingue & ſubjunge, *tu quoque mater*.

52. NUNC ET OVES ULTRO FUGIAT LUPUS. Optat omnia fieri contra naturam. AUREA. Vel ſpecioſa, vel matura, & aurei coloris; ut ſcilicet, quia illa pulcherrima turpiſſimo marito nupſit, quod bene contra naturam videbatur, cum eſſet ipſa honeſta; conſequens ſit, ut ſint & alia contra naturam: ut fugiat lupus oves; ut ferant quercus aurea mala; & reliqua quae dicit.

54. PINGUIA ELECTRA. Id eſt, ſuccinae gemmae. MYRICAE. Genus arbuſculae viliſſimae, humile, quam tamaricem vulgo dicunt.

55. CERTENT ET CYCNIS ULULAE. Aves, ἀπὸ τοῦ ὀλολύζειν, id eſt, a fletu, nominatae, quas vulgo *ulucos* vocant. SIT TITYRUS ORPHEUS. Viliſſimus ruſticus *Orpheus* putetur in ſylvis; *Arion* vero inter delphinas. Hic *Arion*, Lesbius, citharoedus optimus fuit: qui cum à Periandro rege Corinthiorum petiſſet, ut ſibi liceret peragrare alias civitates; permiſſu ejus per multa oppida, collectis beneficio cantilenae opibus, Corinthum petere coepit; in cujus necem cum nautae & ſervuli conjuraſſent, Apollo eum in ſomnis monuit, citharoedi habitu accepto canens cithara, ut vitaret inſidias, auxilium ei non defuturum promittens; in quem cum conjuratorum manus involaſſet, petit ab eis Arion, ut ſibi cithara canere liceret; quod cum ab illis permiſſum eſſet, ad ejus cantilenam convenere delphines. Is ubi ſomnio fidem factam vidit, in mare ſe praecipitavit, & exceptus ab uno delphine, ad Taenarum, Laconicae promontorium, provectus eſt; ibique ad memoriam caſuum ſuorum in templo Apollinis, delphini ſigno inſidentem ſe cum cithara poſuit. Exinde Corinthum petiit, & univerſa narravit: In tempore autem hoc etiam navis, in qua navigaverat, cum inſidiatoribus ſupervenit; quos cum Rex de Arione requiſiſſet, illique eum mortuum mentirentur, produci Arionem juſſit, ipſos autem cruci adfigi: ſed Apollo, tam delphinum, quam citharam ob amorem Arionis, inter ſydera collocavit.

PIERII.

naves cogere, & quam maxima potuit feſtinatione ſeſe in altum ſubducere. Unde Virgilius, quum velit

Orpheus in ſilvis, inter Delphinas Arion.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Omnia vel medium fiant mare: vivite ſilvae.
Praeceps aërii ſpecula de montis in undas
Deferar. extremum hoc munus morientis habeto.
Deſine, Maenalios jam deſine, tibia, verſus.
Haec Damon: vos, quae reſponderit Alphaeſiboeus,
Dicite, Pierides. non omnia poſſumus omnes.
A. Effer aquam, & molli cinge haec altaria vitta:
Verbenaſque adole pinguis & maſcula tura:
Conjugis ut magicis ſanos avertere ſacris

Ex-

SERVII.

56. Delphinas. *Nas*, ideo brevis eſt, quia Graeca declinatio eſt, ſicut: *Arcadas accenſor monitu*. Nam omnia Graeca nomina, quae nominativo plurali Es terminant, ut Arcades, Delphines, Najades, accuſativum pluralem corripiunt.

58. Omnia vel medium fiant mare. Aut, omnis terra operiatur fluctibus maximis, ut nihil ſit niſi mare, aut medium χαος: optat enim confuſionem omnium elementorum. Vivite sylvae. Valete: non enim bene optantis eſt, ſed renuntiantis.

59. Praeceps aerii specula, &c. Ordo eſt: Praeceps deferat in undas de ſpecula aerii montis. Quidam hoc ideo dictum putant, quod apud Leucaten ſoliti erant ſe praecipitare, qui aut ſuos parentes invenire cupiebant, aut amari ab his deſiderabant, quos amabant.

60. Extremum hoc munus morientis habeto. Id eſt, moriar in invidiam tuam: nam amare ait Munus. Mezentius: *Et haec tibi porto Dona prius*: vel, extremum hoc munus meum habeto, quod morior.

62. Haec Damon. Deeſt, dixit, vel cecinit.

63. Dicite Pierides. Bene animos erigit auditorum, dicendo: Superiora utcunque dicta ſunt; ſequentia, non niſi a numinibus potuerunt explanari. Sane ita debemus accipere paſtores hoc referre, quod aliquando in Arcadia audierunt. Unde & ſuperius ait: *Incipe Maenalios mecum mea tibia verſus*. Id eſt, Arcadicos. Non omnia possumus omnes. Sic Cicero: *Unum ſuſtinere vix pauci poſſunt: utrumque nemo*.

64. Effer aquam. Hic inducit mulierem ſacris quibuſdam pervertentem mentem amatoris, a quo ſpernebatur. Molli vitta. Lanea ſcilicet.

65. Verbenasque. *Verbenae* dicuntur virgulta, quae ſemper virent, jocundi odoris; alii verbenas *virgulta* religioni apta: alii proprie olivarum ramos: nam ideo & *pingues* ait; quamvis hoc & de palma & de lauro dici poſſit: Alii rorem marinum dicunt; omnia tamen haec a viriditate *verbenae* appellantur. Adole. Incende; ſed κατ᾽ εὐφημισμὸν dicitur: nam *adole* eſt auge. Pingues. Florentes, virentes. Mascula thura. Quae in modum teſticulorum ſunt.

66. Conjugis. Apud Theocritum non conjugis, ſed alieni adoleſcentuli perſona ſubeſt, ſicut ſupra dictum eſt. Sanos sensus. Qui modo ſani ſunt, id eſt, non amantes. Unde contra amantes inſanos vocamus. Magicis sacris. Quibus alienantur animi quadam violentia ab his, qui eorum uſum habent. Avertere autem, a ſanitate mutare: aut *avertere* ait, *pervertere*, ut ſit mutata praepoſitio: aut certe in me convertere.

PIERII.

velit immanitatem feritatemque amoris oſtendere, illum accolis *Iſmari* inhoſpitalibus comparat. Qui alibi etiam duas eas locutiones in uno verſu ponit, *Nec tantum Rhodope mirantur & Iſmarus Orphea*.

45. Nec nostri generis puerum. In Longobardico, in Mediceo, & aliquot aliis codicibus manu ſcriptis, numerus in hunc dictionum ordinem mutatus eſt, *nec generis noſtri puerum*, qui ordo etiam apud Servium eſt.

64. Cinge haec altaria vitta. In

L Oblon-

Experiar ſenſus. nihil hic niſi carmina deſunt.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Carmina vel coelo poſſunt deducere Lunam:
Carminibus Circe ſocios mutavit Ulixi:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Terna tibi haec primum triplici diverſa colore
Licia circumdo, terque haec altaria circum
Effigiem duco. numero deus impare gaudet.

Du-

SERVII.

67. Experiar. Coner, probem, incipiam. Sensus. Hoc eſt, animum, ex quo ſenſus noſtri ſunt cerebri. Nihil hic. Figuratum eſt hic. Desunt. Quia abſunt. Nihil hic nisi carmina desunt. Tanquam omnibus quae imperaverat paratis, carmina ſola magica deeſſe dicit; nam hoc ſequitur: *Ducite ab urbe domum mea carmina*.

68. Ducite. Pro adducite. Daphnin. Hunc Daphnin pulcherrimum inter paſtores, & ephebum & ab omnibus amatum foeminis, ſicut ſupra dictum eſt, multi ſcriptores adſerunt; cujus mentionem Virgilius, peritus antiquitatis, non incaſſum locis plurimis facit. Hunc igitur cum Nympha Nomia amaret, & ille eam ſpernueret, & Chimeram potius ſequeretur, ab irata Nympha amatrice luminibus orbatus eſt, deinde in lapidem verſus: nam apud Cephalenitanum oppidum, ſaxum dicitur eſſe, quod formam hominis oſtendat. Alii hunc Daphnin Pipleam amaſſe dicunt, quam cum a praedonibus raptam Daphnis per totum orbem quaeſiſſet, inveniſſetque in Phrygia apud Lytierſem regem ſervientem, qui hac lege in advenas ſaeviebat, ut cum multas ſegetes haberet, peregrinos advenientes ſecum metere faceret, victoſque juberet occidi. Sed Hercules miſeratus Daphnidis, venit ad regem, & audita conditione certaminis, falcem ad metendum accepit, eaque regi caput amputavit: ita Daphin a periculo liberavit, & ei Pipleam, quam alii Italiam dicunt, reddidit; quibus dotis nomine aulam quoque regiam condonavit, ferali ſopito metendi carmine.

69. Carmina vel coelo possunt deducere Lunam. *Vel*, id eſt, etiam, ut: *Vel Priamo miſeranda manus*. Eſt autem argumentum a majore ad minus: Si haec poſſunt facere carmina, cur non etiam facilia impleantur? quid enim facilius, quam ut Daphnis ex urbe rus redeat, & civitatem deſerat ruſticus? Et bene potentiam carminum narrat, quae pro ea vel fieri poſſint, vel facta ſint.

71. Frigidus. Nocens, ut: *Frigida Saturni quo ſeſe ſtella receptet*. Cantando. Dum ei incantatur: nam gerundivus modus ab omni verbo ſimiliter procreatur. Unde modo Cantando a paſſivo ait, cum ſupra ab activo dixerit, ut: *Cantando tu illum?* Tale eſt illud in Salluſtio: *Cum ipſe ad imperandum Tiſidium vocaretur*. Id eſt, ei imperaretur. Sane veteres *cantare* de magico carmine dicebant: unde & *excantare*, eſt magicis carminibus obligare: Plautus in Bacchidibus: *Nam tu quidem cuivis excantare cor facile potes*.

73. Terna. Tria: id eſt, tria alba, tria roſea, & tria nigra. Licia circumdo. Bene utitur liciis, quae ita ſtamen implicant, ut haec adoleſcentis mentem implicare contendit.

75. Effigiem duco. Amatoris dicit effigiem. Sic Dido: *Effigiemque thoro locat, haud ignara futuri*. Hoc faciunt malefici; hoc eſt, effigiem amatoris circumferunt; unam ex lino; aliam ex luto; tertiam ex cera. Numero deus impare gaudet. Aut quicumque ſuperorum, juxta Pythagoreos, qui ternarium numerum perfectum ſummo Deo aſſignant, a quo initium, & medium, & finis eſt: aut revera Hecaten dicit, cujus triplex poteſtas eſſe perhibetur: unde eſt; *Tria virginis ora Dianae*: quamvis omnium prope deorum poteſtas triplici ſigno oſtendatur; ut Jovis trifidum fulmen; Neptuni tridens; Plutonis canis triceps. Apollo, idem Sol, idem Liber: vel quod omnia ternario numero continentur, ut Parcae, Furiae; Hercules etiam trinoctio conceptus: Muſae ternae: Aut *impare*, quemadmodumcumque: nam ſeptem chordae, ſeptem planetae, ſeptem dies nominibus deorum, ſeptem ſtellae in Septentrione, & multa his ſimilia: & impar numerus immortalis, quia dividi inte-

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores:
Necte, Amarylli, modo: &, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Dapnim.
Limus ut hic dureſcit, & haec ut cera liqueſcit
Uno eodemque igni; ſic noſtro Daphnis amore,
Sparge molam, & fragilis incende bitumine lauros.

Daph-

S E R V I I.

integer non poteſt; par numerus mortalis, quia dividi poteſt; licet Varro dicat Pythagoreos putare imparem numerum habere finem, parem eſſe infinitum; ideo medendi cauſa multarumque rerum impares numeros ſervari: nam, ut ſupra dictum eſt, ſuperi dii impari, inſeri pari gaudent. Impare autem propter metrum ait: nam *ab hoc impari* dicimus.

77. Necte. Conjunge, ut ita implicetur mens amatoris, ſicut implicantur & connectuntur illi colores invicem. Tribus nodis. Alligationibus. Ternos lanae colores.

78. Amarylli. Vocativus Graecus. Haec Amaryllis ei eſt, quam *σύμμυστιν* dicunt. Veneris, dic, vincula necto. Anapaeſticus eſt trimeter hypercatalecticus: ideo, quia una ſupereſt ſyllaba. Hoc autem metrum eſt Cupidini conſecratum.

80. Limus ut hic dureſcit. Se de limo facit, Daphnidem de cera. Fecerat illa duas imagines; alteram ex limo, qui ex igne fit durior: alteram ex cera, quae igne ſolvitur; ut videlicet mens amatoris ita dureſceret ad illam, quam tunc amabat, omneſque alias, ſicut limus ad ignem: & ad ſe ita molliretur & ſolveretur amore, ut cera ad ignem liqueſcit.

81. Sic nostro Daphnis amore. Subaudi, dureſcat & liqueſcat: ut ſcilicet, quam appetit deſerens, me potius amet.

82. Sparge molam. Far & ſalem. Hoc nomen de ſacris tractum eſt: far enim pium, id eſt, *mola caſta*, *ſalſa* (utrumque enim idem ſignificat) ita fit: virgines Veſtales tres maximae ex nonis Majis ad pridie Idus Maias, alternis diebus ſpicas adoreas in cordibus meſſuariis ponunt; eaſque ſpicas ipſae virgines torrent, pinſunt, moluot, atque ita molitum condunt. Ex eo farre virgines ter in anno molam faciunt; Lupercalibus, Veſtalibus, Idibus Septembribus; adjecto ſale cocto, & ſale duro. Igitur quod in ſacris *mola caſta* dicitur, ideo Virgilius in quinto Aeneidis *farre pio* enuntiavit: quid enim eſt pium niſi caſtum? quoniam piare eſt propitiare, quod accidere non poteſt niſi caſte inſervitum erit rebus ſacris. Hic autem dicendo *aſperge molam*, rem ipſam proprio nomine memoravit: unde in ſecundo Aeneidis: *& ſalſae fruges:* in quarto: *Ipſam molam*. Et fragiles incende bitumine lauros. Id eſt, lauros divino igne conſume: nam *bitumen* ex ſulmine dicitur procreari: unde juxta Babyloniam, quia ibi frequentia cadunt fulmina, hac re lacus redundant: adeo ut inde fabricaſſe muros Semiramis dicatur. Et bene quod conglutinat & ardet, ad veneficium adſumitur, ut glutinetur & ardeat ad amorem maritus.

P H I L A R G Y R I I.

77. Necte tribus nodis. Metrum anapaeſticum in honorem Cupidinis dicitur conſecratum.

P I E R I I.

Oblongo Vaticano codice *victa* per *et:* & ita in aliis quibuſdam habetur. In aliquot *vitta* *tt* geminato; hoc quidem ex conſuetudine, alterum illud ex analogia.

69. Carmina vel coelo possunt deducere Lunam. In antiquis aliquot exemplaribus legere eſt, *Carmina & e coelo poſſunt deducere Lunam*.

74. Terque haec altaria circum. In codice Longobardico legitur *hanc*, ut jungatur cum eo, *Effigiem duco*. Sed enim *haec* melius.

78. Necte Amarylli modo, et Veneris, dic, vincula necto. Cuperem ego maxime vetus exemplar, unde plerique *nodos* pro *modo* legendum perſuaderent. Nam in his antiquiſſimis codicibus, quotquot prae manibus mihi fuere, *modo* paſſim ſcriptum animadverti: quanquam hujus generis ſiguratos verſus alibi etiam apud Virgilium obſervavi: de quibus ſuo loco dictum. Quod vero Servium ajunt dicere, verſum eſſe Anapaeſticum, trimetrum, hypercatalecticum, metrum Cupidini conſecratum, non intellexerunt eum de tome loqui, *veneris dic vincula necto:* quibus tantum verbis id metri genus conſtat, quod Servius adnotavit: quod ſi nodos illos huc adnectas, ſupra etiam Te-

Daphnis me malus urit: ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Talis amor Daphnim, qualis, cum feſſa juvencum
Per nemora atque altos quaerendo bucula lucos
Propter aquae rivum viridi procumbit in ulva
Perdita, nec ſerae meminit decedere nocti:
Talis amor teneat, nec ſit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora cara ſui: quae nunc ego limine in ipſo,
Terra, tibi mando. debent haec pignora Daphnim.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has herbas, atque haec Ponto mihi lecta venena,
Ipſe dedit Moeris. naſcuntur plurima Ponto.
His ego ſaepe lupum fieri, & ſe condere ſilvis
Moerin, ſaepe animas imis excire ſepulcris,
Atque ſatas alio vidi traducere meſſis.

Du-

SERVII.

83. IN DAPHNIDE LAURUM. Aut Archaiſmos eſt, pro in *Daphnidem*: aut intelligamus ſupra Daphnidis effigiem, eam laurum incendere, propter nominis ſimilitudinem.

86. BUCULA. Bovis eſt diminutio. Sane *Bos* anomalum nomen eſt: nam hic *bos*, & *o bos* producit: ſicut *bis bubus*, & *ab bis bubus*. Nam reliqui omnes caſus brevem habent ſyllabam primam.

87. PROPTER. Juxta. PERDITA. Amore conſumpta.

88. SERAE MEMINIT DECEDERE NOCTI. Id eſt, tenebrae illam occupant.

89. NEC SIT MIHI CURA MEDERI. Aut nolim ei magicis artibus ſubvenire: aut nolim cum ipſo concumbere: ab utroque enim medicina amantibus venit: & *mederi* pro medendi.

91. PERFIDUS. Nunc ſcilicet perfidus.

92. LIMINE IN IPSO. In loco ſacro, ſicut ſupra diximus, Veſtae: nam Terra ipſa dicitur, quae & *Veſta*. Veneficium autem ita adminiſtratur, ut in limine ponantur ejus exuviae, cui veneficium fit.

95. PONTO. In *Ponto*, & modo provinciam dicit hoc nomine, non mare. MIHI LECTA. Ordo eſt, mihi dedit; non, *mihi lecta*.

97. HIS EGO SAEPE LUPUM FIERI. Eſt enim opinio, quoſdam homines artibus quibuſdam in lupos mutari. SYLVIS. Pro in ſylvis.

99. ATQUE SATAS ALIO VIDI TRADUCERE MESSES. Magicis quibuſdam artibus hoc fiebat: unde eſt in XII. Tabulis: *Neve alienam ſegetem pellexeris*: quod & Varro, & multi ſcriptores, fieri deprehenſum animadvertunt.

PIERII.

trametrum, verſus exporrigetur: neque Anapaeſticus erit.

82. ET FRAGILIS INCENDE BITUMINE LAUROS. In Oblongo codice perveteri, non *Lauros*, ſed *Ramos* legitur. Longe magis tamen placet *lauros* ex Theocrito, *τὰ μοι ταὶ Δάφναι*: & inferius, *Δέλφις ἔμ' ἀνίασεν· ἐγὼ δ' ἐπὶ Δέλφιδι Δάφναν αἴθω*: quod ita Poeta noſter tranſtulit, *Daphnis me malus urit, ego hanc in Daphnide Laurum*. Sed enim in Longobardico *danis* ſcriptum eſt, & *danide*: ſupra vero *a*, apex quidam tremulus, loco litterae *o* ſitus eſt: unde in codicibus aliis, error eorum, qui notam hujuſmodi non intellexerunt.

87. PRO-

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Fer cineres, Amarylli, foras: rivoque fluenti,
Tranſque caput jace: ne reſpexeris. his ego Daphnim
Adgrediar, nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Adſpice: corripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſua, dum ferre moror, cinis ipſe. bonum ſit!
Neſcio quid certe eſt: & Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?
Parcite, ab urbe venit, jam parcite, carmina, Daphnis.

SERVII.

102. NE RESPEXERIS. Nolunt enim ſe videri numina, niſi ex nimia neceſſitate. Unde pro miraculo dictum eſt: *Alma parenti confeſſa deam;* quod non faceret, niſi in periculo filii.

103. NIHIL ILLE DEOS, NIL CARMINA CURAT. Satis eſt, quod putat artem magicam nihil valere. Quidam ſic intelligunt, quamvis ille haec omnia contemnat.

105. ASPICE. Hoc ab alia dici debet. CORRIPUIT TREMULIS ALTARIA. *Tremulis*, criſpantibus: *altaria* autem dicuntur, & quae continent & quae continentur ab eis; nunc vero, ipſa, quae ponuntur.

106. SPONTE SUA. Sine igne ſubito ex ipſis cineribus flamma emerſit. Hoc uxori Ciceronis dicitur contigiſſe: cum peracto ſacrificio libare vellet in cinerem, ex ipſo cinere flamma ſurrexit; quae flamma eodem anno Conſulem futurum oſtendit ejus maritum: ſicut Cicero in ſuo teſtatur Poemate. BONUM SIT. Ideo dubitat, & optat, ut hoc ſignum bonum ſit: quia ignis medius eſt, & qui poſſit etiam nocere.

107. NESCIO QUID CERTE EST. Hoc non jungendum ſuperiori; eſt enim aliud prodigium. IN LIMINE LATRAT. In loco, ubi amati veſtes obruerat: canis enim latratus prae gaudio, domini demonſtrat adventum.

108. IPSI SIBI SOMNIA FINGUNT. Omnia quae ſupra dixerat de arte magica, deſtruit dicendo: haec vera deſiderantibus tantum videri: quod per proverbium eſt locutus.

PHILARGYRII.

109. PARCITE AB URBE. Non deſine dixit, quia qui deſinit, finem facit: qui parcit, ſuſpendit id, quod agebat.

PIERII.

87. PROCUMBIT IN HERBA. In Longobardico legere eſt *in ulva:* ſed *herba* uſitatius.

102. NE RESPEXERIS. In Oblongo codice Vaticano *nec* habetur.

109. PARCITE, AB URBE VENIT, JAM PARCITE CARMINA, DAPHNIS. In Oblongo Vaticano tranſpoſitae dictiones *jam carmina parcite:* quod tantundem eſt. Sed ſtructura illa ſuavior. *Parcite, ab urbe venit, jam parcite.* In Mediceo per verbi reticentiam legere eſt, *Parcite, ab urbe domum, jam parcite carmina, Daphnis.*

ECLOGA NONA.
MOERIS.

LYCIDAS. MOERIS.

L. Quote, Moeri, pedes? an, quo via ducit, in urbem?

Vs. 1. QUO TE MOERI PEDES? AN, QUO VIA DUCIT, IN URBEM? Haec Ecloga dramatico charactere ſcripta eſt. Inducuntur enim duo paſtores coeuntes in agro Mantuano: &

M. O Lycida, vivi pervenimus; advena noſtri,
Quod numquam veriti ſumus, ut poſſeſſor agelli
Diceret: Haec mea ſunt: veteres migrate coloni.
Nunc victi, triſtes, quoniam Fors omnia verſat,
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus haedos.
L. Certe equidem audieram, qua ſe ſubducere colles

In-

SERVII.

haec Ecloga continuum non habet carmen, ſed de diverſis locis Theocriti aliqua ad eam contulit. Sane hoc continet: Virgilius poſtquam pene occiſus eſt ab Arrio centurione, Romam revertens, mandavit procuratoribus ſuis ut tuerentur agros ſuos, & ad praeſens obſequerentur Arrio. Modo ergo *Moeris*, procurator ejus, ſecundum praeceptum patroni, portat hoedos Mantuam: quos Arrio offerat. Sequitur alter paſtor, & eum quo pergat interrogat: ille deflet ſuas miſerias; & hinc jam variae praeſtatur occaſio cantilenae. QUO TE MOERI PEDES? Subaudis, ducunt, & Zeugma a poſterioribus. Quidam hunc ordinem tradunt: *Quo te Moeri pedes? an in urbem? quo iſta via ducit*. Sane alii ordinem hujus Eclogae ita exponunt: cum immunitatem agrorum Virgilius impetraſſet, lis eſt exorta de finibus inter eum & eos, qui in proximo agros acceperant: ex quibus Clodius quidam dixit, ſe omnem litem amputaturum, interfecto Virgilio, quem poeta ſtricto gladio ſe inſequentem fugit in tabernam carbonariam, & beneficio inſtitoris ex alia parte emiſſus, ſervatus eſt. Inducitur ergo *Moeris* familiaris Virgilii, referens Lycidae periculum ſuum, & Menalcae, quem nunc pro Virgilio debemus accipere.

2. VIVI PERVENIMUS. Id eſt, diu vivendo ad iſta pervenimus. Et oſtendit plerumque obeſſe hominibus vitae longinquitatem, quae interdum cauſſa eſt miſeriarum. Senſus autem talis eſt: uſque eo nos vita longa produxit, ut audiremus dicentem: *migrate, haec mea ſunt*. Interpoſitum ſane eſt, *quod numquam veriti ſumus*. ADVENA NOSTRI. Qui advenerit in noſtros agros: & aut Clodium, aut Arrium ſignificat.

3. QUOD NUNQUAM VERITI SUMUS. Quia inopinata graviora ſunt mala: unde ait Dido: *Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem: Et perferre ſoror potero*.

5. NUNC VICTI. Id eſt, impotes voti: nam quo modo victores dicimus voti compotes, qui quicquid volunt faciunt: ſic victos e contrario voti impotes, qui non poſſunt facere quod volunt. Caeterum quomodo victi ſunt Mantuani, qui nec bella geſſerunt. Et TRISTES ideo, quia dixit: *Nunc victi*. SORS OMNIA VERSAT. Id eſt, inſtabilis eſt. Et niſi hoc ad perſonam ruſticam redigas, aſpere contra Auguſtum dictum eſt, foelicitatem, ſicut omnia, dicit poſſe mutari.

6. ILLI, Id eſt, Arrio centurioni. QUOD NEC BENE VERTAT. Quae res in perniciem ejus vertatur; id eſt, malo ſi omine hoc munus accipiat. Tractum autem hoc eſt ab Hectore & Ajace: nam Hector dedit Ajaci gladium, quo ſe Ajax poſtea interemit: Hector vero baltheum accepit ab Ajace, quo circa muros patriae tractus eſt. Poſtea inde & illud comicum natum eſt: *Dii bene vertant, quod agas*. Plerunque enim bona in pejus; mala in melius mutantur.

7. SUBDUCERE COLLES INCIPIUNT M. I. D. C. Cicero: *Ex alto in campos diſſolvi*. Alii ſurſum ducere intelligunt: Alii medium clivum accipiunt; ex quo ſuperior pars ſubducitur in collem ſurgentem; inferior in ſubjectam planiciem molliter deprimitur: uſque ad eum autem locum perticam limitarem Octavius Muſa porrexerat, limitator ab Auguſto datus, id eſt, per quindecim millia paſſuum agri Mantuani militibus aſſignatus ager, cum Cremonenſis non ſufficeret; offenſus a Mantuanis, quod pecora eius in agro publico aliquando clauſiſſent. Alii *ſubducere* pro deſinere accipiunt: nam permanſit dicendo *demittere jugum*, quaſi hoc colles faciant, quod illis accidit per naturam: Alii agrum ſuum volunt deſcripſiſſe Virgilium, ut oſtenderet ex utraque parte clivoſum; ut cum ab una parte ad cacumen aſcenderis, ab alia uſque ad aquam deſcendas. Et quidam tales agros lapidoſos dicunt, ſicut ipſe de ſuo ait: *Et tibi magna ſatis, quamvis lapis omnia nudus*.

PIERII.

Vs. 5. QUONIAM SORS OMNIA VERSAT. In antiquis aliquot codicibus *fors* legitur: quod omnino tantundem eſt.

6. QUOD NEC BENE VERTAT. In Oblongo codice

Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,
Uſque ad aquam, & veteris jam fracta cacumina fagi,
Omnia carminibus veſtrum ſervaſſe Menalcan.
M. Audieras; & fama fuit. ſed carmina tantum
Noſtra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
Quod niſi me quacumque novas incidere litis
Ante ſiniſtra cava monuiſſet ab ilice cornix,
Nec tuus hic Moeris, nec viveret ipſe Menalcas.
N. Heu!

SERVII.

9. USQUE AD AQUAM. Mincii fluminis ſcilicet.

10. OMNIA. Quae ſupra dixit. Intelligimus autem, aut Virgilii tantum agrum, aut totius Mantuae ſitum eſſe deſcriptum. Quod alii dicunt Virgilium oſtendere voluiſſe, quod Mantuanis per iniquitatem Alpheni Vari, qui agros diviſit, praeter paluſtria nihil relictum ſit; ſicut ex oratione Cornelii in Alphenum oſtenditur: *Cum juſſus tria millia paſſus a muro in diverſa relinquere, ut octingentos paſſus aquae, quae circumdata eſt, admetireris, reliquiſti.* * SERVASSE. Recuperaſſe. OMNIA CARMINIBUS VESTRUM SERVASSE MENALCAM. Id eſt, veſtrum Virgilium, cujus cauſa agri Mantuanis redditi ſunt.

11. AUDIERAS, ET FAMA FUIT. Benevolentiam quidem Auguſti etiam fama vulgavit; ſed eam belli Actiaci neceſſitas impedivit. SED CARMINA TANTUM NOSTRA VALENT LYCIDA TELA INTER MARTIA. Hoc etiam Cicero ait in Miloniana, *Silent enim leges inter arma.* Senſus tamen eſt: ſed videlicet hoc tempore, id eſt, in hoc bello, poemata noſtra non valde admittuntur: *Carmina* autem nonnulli, quibus ſibi Pollionem interceſſorem apud Auguſtum conciliaverat, accipiunt; quo fugato, rurſus de praediis ſuis fuerat Virgilius expulſus.

13. CHAONIAS DICUNT AQUILA VENIENTE COLUMBAS. Minora enim auguria majoribus cedunt, nec ullarum ſunt virium, licet priora ſint. *Chaonias* autem Epiroticas: nam in Epiro dicitur nemus fuiſſe, in quo reſponſa dabant columbae: quod ideo fingitur, quia lingua Theſſala Peliades & Columbae, & Vaticinatrices vocantur. Herodotus hanc columbam de Aegypto veniſſe ait.

14. QUACUNQUE. Subaudi ratione. Et bene augurii peritiam dat ei, de quo ſupra ait: *His ego ſaepe lupum fieri, & ſe condere ſylvis Moerim, ſaepe animas imis excire ſepulchris &c.* NOVAS LITES. Magnas, id eſt, limitaria jurgia. INCIDERE, pro decidere.

15. ANTE SINISTRA CAVA MONUISSET AB ILICE CORNIX. *Ante ſiniſtra*, indiviſe legendum: & dicendo *monuiſſet*, oſcinem fuiſſe demonſtrat. Sane hoc ad auguralem pertinet diſciplinam: Augures enim deſignant ſpatia lituo: & eis dant nomina, ut prima pars dicatur antica, poſterior poſtica: item dextra & ſiniſtra. Modo ergo, cornicem de nulla harum parte veniſſe dicit, ſubaudi, ad illum, qui augurium captabat; ſed ab antica ad ſiniſtram partem volaſſe; & in cava ilice conſediſſe: quae res agrorum damnum ſignificabat. *Ilex* enim glandifera arbor eſt, quae quando vitioſa eſt, vitium poſſeſſionis oſtendit fore per milites, clamore gaudentes & litibus, ſicut cornix. Nam haec avis & clamore laetatur, & alias frequenter invadit. Hoc ergo nunc dicit: augurio ſe eſſe admonitum, ut abſtineret ab occurſu litigioſi militis, qui retenturus fuerat poſſeſſionem.

16. TUUS MOERIS. Id eſt, tuus amicus. IPSE MENALCAS. Pro Virgilio, qui, dum agros ſuos defendit, pene occiſus eſt.

PIERII.

dice numerus hic Jambicus hemiſtichius eſt, *quod nec vertat bene.*

8. MOLLIQUE JUGUM DEMITTERE CLIVO. In antiquis aliquot codicibus *dimittere*. Sed hoc ex viciſſitudinaria illa mutatione, qua *i* in *e*, & *e* in *i* paſſim abire videmus: Nam hoc loco ſententia poſcit, ut *demittere* legatur per *e*.

9. USQUE AD AQUAM ET VETERIS JAM FRACTA CACUMINA FAGI. Citatur a Quintiliano verſus, apud quem non uno in codice ſcriptum animadverti, *Veteris confracta cacumina Fagi*. Sed minime diſplicet *veteris jam*, aut, *jam fracta*. Utrique enim ea particula adcommodari poteſt.

10. O-

N. Heu! cadit in quemquam tantum ſcelus? heu, tua nobis
Paene ſimul tecum ſolatia rapta, Menalca!
Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontis induceret umbra?
Vel quae ſublegi tacitus tibi carmina nuper,
Cum te ad delicias ferres Amaryllida noſtras?
Tityre, dum redeo (brevis eſt via) paſce capellas:
Et potum paſtas age, Tityre: & inter agendum
Occurſare capro, cornu ferit ille, caveto.
M. Immo haec, quae Varo nec dum perfecta canebat.
Vare, tuum nomen (ſuperet modo Mantua nobis,
Man-

SERVII.

17. HEU CADIT IN QUEMQUAM TANTUM SCELUS? Poſtquam audivit occidi potuiſſe Virgilium, quaſi obſtupuit, & hoc generaliter dicit: Poteſt in quenquam tantum nefas venire, ut Virgilium necare contendat?

18. PENE SIMUL TECUM SOLATIA RAPTA MENALCA! Cum ſuis enim ſolatiis periit poeta, qui necdum editis carminibus moritur. Virgilius autem illo tempore nondum aliquod opus ſcripſerat. Et dicendo *Solatia*, latenter tempora carpit Auguſti, quibus carmina non oblectamento fuerant, ſed ſolatio, quod infelicium eſſe conſuevit: *veltua ſolatia*, aut carmina, quibus conſolamur.

19. QUIS HUMUM FLORENTIBUS HERBIS. Sic eſt dictum, ut: *Tunc Phaetontiadas muſco circumdat amarae* Corticis, *atque ſolo proceras erigit alnos*.

20. SPARGERET. Id eſt, aſperſam floribus caneret. FONTES INDUCERET UMBRA. Tegeret, cooperiret. VEL QUAE SUBLEGI TACITUS TIBI CARMINA NUPER. Subaudiendum, neſciente te ſublegi, intercepi: & bene ruſtica affectione reminiſci ſe illorum carminum fingit, quae aliquando Virgilio, licet invito, Romam eunti, abſtulerat: nam *ſublegi*, eſt, furatus ſum. Unde & ſacrilegus dicitur, qui ſacra legit, id eſt furatur. Plautus in Milite: *Quae etiam noſtrum hunc ſermonem ſublegerat*.

22. DELICIAS NOSTRAS. Id eſt, communem amicam.

23. TITYRE DUM REDEO (BREVIS EST VIA) PASCE CAPELLAS. Theocriti ſunt verſus, ad verbum tranſlati; ſed tamen Virgilii negotium continentes: nam allegoricôs imperat ſuis, ut rem tueantur; nec tamen audeant contra Arii praeceptum venire. Sed hoc aut de ipſo Virgilii carmine Lycidas retulit: aut, ut alii putant, converſus ad gregalem ſuum Tityrum dicit. Et bene dum promittunt ſe cantaturos, nihilominus dicunt. Sane quaeritur, utrum in his tribus verſibus perfectum carmen ſit; an initium alterius carminis imperfecti *Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας, Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε, Τίτυρε, κ᾽ τὸν ἐνόρχαν, Τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο μή τυ κορύψῃ.* INTER AGENDUM. Dum agis. Et honeſta locutio eſt; ſi dicamus inter coenandum hoc ſum locutus: Afranius. *Inter loquendum:* Ennius: *Inter ponendum*.

25. OCCURSARE CAPRO. Ordo, *occurſare capro caveto*.

26. IMMO. Pro, vel. NEC DUM PERFECTA. Nimiae familiaritatis eſt ſignum, quod ei recitabat carmen, nondum ad limam reductum. Dicit autem carmen, quod quaſi coeperat in honorem Vari componere: & per tranſitum ponit diverſa figurationis ſcedia.

27. VARE TUUM NOMEN. Ordo eſt: *Vare tuum nomen ſublime ferent ad ſydera cantantis cygni*. SUPERET MODO MANTUA NOBIS. Superſit, reddatur. Et hoc dicit: Si nobis Mantua fuerit reddita, faciam ut te celebrent omnes poetae. Et bene affectuoſe de patria, quaſi dubium, an ſuperſutura ſit.

PIERII.

10. OMNIA CARMINIBUS VESTRUM SERVASSE MENALCAM. Ut dictum ſuperius, *Menalcan* per *n* in veteribus codicibus habetur. Hic vero eſt allegoria ſine translatione, ut Quintilianus ait libro VIII. Inſtitutionum. Omnia enim propriis deciſa
ſunt

Mantua vae miſerae nimium vicina Cremonae!)
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.
L. Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos:
Sic cytiſo paſtae diſtentent ubera vaccae.
Incipe, ſi quid habes. & me fecere poëtam
Pierides: ſunt & mihi carmina. me quoque dicunt
Vatem paſtores: ſed non ego credulus illis.
Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna
Digna, ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.

M. Id

SERVII.

28. MANTUA VAE MISERAE NIMIUM VICINA CREMONAE. Bene ingemit Mantuanorum infelicitatem, quibus ſola obſuit vicinitas Cremonenſium. Nam Caſſii, Bruti, & Antonii copias Cremonenſes ſuſceperant: quos etiam ipſos mire excuſat, dicens, *miſerae Cremonae*, quae etiam ſi vellet, minime tamen tantis copiis poſſet reſiſtere. NIMIUM autem *Vicina*, id eſt, uſque ad periculum: nam ortis bellis civilibus inter Antonium & Auguſtum, Auguſtus victor, Cremonenſium agros, quia pro Antonio ſenſerant, dedit militibus ſuis; qui cum non ſuffeciſſent, his addidit agros Mantuanos; non propter civium culpam, ſed propter vicinitatem.

29. CANTANTES CYGNI. Id eſt, poetae. Sic Horatius de Pindaro: *Multa Dyrcaeum levat aura cygnum*. Sane blanditur Alſeno Varo, qui Pollione fugato, legatus Tranſpadanis praepoſitus eſt ab Auguſto.

30. SIC TUA CYRNEAS FUGIANT EXAMINA TAXOS. *Taxus* venenata arbor eſt, quae abundat in Corſica: haec autem inſula Graece Cyrne dicitur, a Cyrno Herculis filio. Unde fecit hanc derivationem *Cyrnaeas taxos*, id eſt, Corſicanas, quibus paſtae apes, mel amariſſimum faciunt.

31. DISTENTENT UBERA. Plurimum lactis reportent.

34. ME QUOQUE DICUNT VATEM PASTORES. Magna verecundia ſuum meritum extenuat. Nec enim ait, probant, ſed *dicunt*: nec docti, ſed *paſtores*, quibus tamen ipſe non credo.

35. VARO VIDEOR. Varius poeta fuit. De hoc Horatius: *Varius ducit molle atque facetum*. Item: *Scriberis Vario fortis, & hoſtium Victor*. Nam Varus victor & dux fuit, cui ſupra blanditur: qui nonnulla carmina ſcripſit. Nonnulli ſane Alfenum Varum volunt; qui licet Juris conſultus & ſucceſſor Servii Sulpicii eſſet, etiam carmina aliqua compoſuiſſe dicitur; ſed hoc teſte Horatio falſum eſt, qui *Varium* poetam laudat. NEC DICERE CINNA DIGNA. Etiam Cinna optimus poeta fuit, qui ſcripſit Smyrnam: quem libellum decem annis elimavit: quibus tamen Poetis negat ſuum ingenium comparandum.

36. SED ARGUTOS INTER STREPERE ANSER OLORES. Argutos, canoros, ut: *Forte ſub arguta conſederat illice cornix*. Et alludit ad Anſerem quendam, Antonii Poetam, qui ejus laudes ſcribebat, quem ob hoc per tranſitum carpſit. De hoc etiam Cicero in Philippicis dicit: *Ex agro Falerno anſeres depellantur*: ipſum enim agrum ei donarat Antonius. Et bene illos Poetas optimos cygnos dicit; ſe anſerem rudem & levis ingenii; nec debere aut poſſe ſe illos imitari. INTER STREPERE. Sane poteſt & compoſite, & ſeparatim proferri.

PHILARGYRII.

35. NEC DICERE CINNA DIGNA. Cinna Smyrnam ſcripſit, quam nonum poſt annum, ut Catullus ait, edidit. Id quod & Quintilianus ait. Unde etiam Horatium in Arte poetica dicunt ad eum alluſiſſe, cum ait: *Nonumque prematur in annum*. Fuit autem liber obſcurus adeo, ut & nonnulli ejus aetatis Grammatici in eum ſcripſerint, magnamque ex ejus enarratione ſint gloriam conſecuti. Quod obſcurus fuerit, etiam Martialis oſtendit in illo verſu: *Judice te melior Cinna Marone fuit*.

PIERII.

ſunt verbis, praeter nomen. Non enim paſtor Menalcas, ſed Virgilius eſt.

26. NE DUM PERFECTA. Codices aliquot antiqui *nondum perfecta* legunt: Sed *nec dum* magis acceptum.

31. DISTENTENT HUBERA VACCAE. Sunt cod. anti-

M. Id quidem ago; & tacitus, Lycida, mecum ipſe voluto,
Si valeam meminiſſe: neque eſt ignobile carmen.
Huc ades, o Galatea. quis eſt nam ludus in undis?
Hic ver purpureum: varios hic flumina circum
Fundit humus flores: hic candida populus antro
Imminet, & lentae texunt umbracula vites.
Huc ades: inſani feriant ſine litora fluctus.
L. Quid, quae te pura ſolum ſub nocte canentem
Audieram? numeros memini, ſi verba tenerem.
M. Daphni, quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Ecce Dionaei proceſſit Caeſaris aſtrum:
Aſtrum, quo ſegetes gauderent frugibus: & quo

Du-

SERVII.

37. Io QUIDEM AGO. Id eſt, ut eorum mihi in memoriam poſſit redire.

38. SI VALEAM MEMINISSE. Ut etiam in Aeneide diximus, ideo iſta junxit tempora, quia deſectivum eſt verbum *memini*. VALEAM autem, ſi poſſim, ut in Aeneide: *Quae plurima fando Enumerare vales*.

39. HUC ADES O GALATEA. Theocriti verſus ſunt, Ἐξένθοις Γαλάτεια, καὶ ἐξενθοῖσα λάθοιο Quibus inducit Cyclopem uſum, cum in ſcopulo ſedens, amicam ſuam Galateam de fluctibus invitaret ad terras. Cyclops enim dicitur Nympham amaſſe Galateam, quae cum Acin quendam paſtorem amaret, & Polyphemum ſperneret, ille iratus Acin necavit. Qui poſtea Galateae miſeratione in fontem mutatus eſt, qui hodieque Latine Acilius dicitur, ab illius nominis derivatione. EST NAM LUDUS IN UNDIS? Ludus, voluptas. Et ad majorem terrarum laudem dicit in mari nullam eſſe voluptatem: nam haec eſt plena laus, quae etiam contrariarum rerum continet vituperationem: & ſuas laudes ex ſequentibus rebus dicit.

42. LENTAE. Flexibiles. UMBRACULA. Cicero: *Umbraculiſque ſylveſtribus*.

43. INSANI FLUCTUS. Id eſt, magni, ut: *Quid tantum inſano juvat indulgere labori*.

44. PURA SUB NOCTE. Serena.

45. NUMEROS MEMINI. Metra vel rhythmos, vel certe numeros verſuum. SI VERBA TENEREM. Hoc eſt, carmen non teneo.

46. DAPHNI, QUID ANTIQUOS SIGNORUM SUSPICIS ORTUS? Pro antiquorum.

47. ECCE DIONAEI PROCESSIT CAESARIS ASTRUM. Cum Auguſtus Caeſar ludos funebres patri celebraret, die medio ſtella apparuit: ille eam eſſe confirmavit parentis ſui. Unde ſunt verſus iſti compoſiti. DIONAEI autem, longe repetitum eſt, a matre Veneris *Dione*. Sane *aſtrum* Graece dixit: nam ſtellam debuit dicere. Baebius Macer, circa horam octavam ſtellam ampliſſimam, quaſi lemniſcis coronatam, ortam dicit; quam quidam ad illuſtrandam gloriam Caeſaris juvenis, pertinere exiſtimabant. Ipſe animam patris ſui eſſe voluit, eique in Capitolio ſtatuam, ſuper caput auream ſtellam habentem, poſuit. Inſcriptum in baſi fuit: CAESARI EMITHEO. Sed Vulcatius aruſpex in concione dixit cometen eſſe, qui ſignificaret exitum noni ſeculi, & ingreſſum decimi; ſed quod invitis Diis ſecreta rerum prounciaret, ſtatim ſe eſſe moriturum, &, nondum finita oratione, in ipſa concione concidit. Hoc etiam Auguſtus in libro ſecundo de Memoria vitae ſuae complexus eſt. Et haec Moeris non ut ſua, ſed Virgilii refert, in honorem Auguſti compoſita.

48. QUO SEGETES GAUDERENT FRUGIBUS. Ad menſem alludit Julium, qui dictus eſt in honorem Caeſaris: quo & uvae & frumenta matureſcunt.

PIERII.

antiqui in quibus *diſtendant* legitur: Sed *diſtentent* pleniorem oſtendit hubertatem.

Duceret apricis in collibus uva colorem.
Inſere, Daphni, piros: carpent tua poma nepotes.
Omnia fert aetas, animum quoque. ſaepe ego longos
Cantando puerum memini me condere ſoles.
Nunc oblita mihi tot carmina. vox quoque Moerim
Jam fugit ipſa: lupi Moerim videre priores.
Sed tamen iſta ſatis referet tibi ſaepe Menalcas.
L. Cauſſando noſtros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi ſtratum ſilet aequor: & omnes
(Aſpice) ventoſi ceciderunt murmuris aurae.
Hinc adeo media eſt nobis via: namque ſepulcrum
Incipit apparere Bianoris. hic, ubi denſas
Agricolae ſtringunt frondes, hic, Moeri, canamus:
Hic haedos depone. tamen veniemus in urbem.
Aut, ſi, nox pluviam ne colligat ante, veremur,

SERVII.

50. Insere Daphni pyros. Hoc in gratiam Auguſti, per cujus beneficium ſecurus de agris ſuis eſt. Carpent tua poma nepotes. Ac ſi diceret: Nihil eſt quod poſſis timere: nam illud reſpicit, quod ſupra invidioſe ait: *Inſere nunc Meliboee pyros, pone ordine vites: Ite meae, quondam felix pecus, ite capellae: Non ego vos poſthac viridi projectus in antro, Dumoſa de rupe procul pendere videbo*.

51. Omnia fert aetas. Ideſt, aufert: nam intelligimus eum ſubito obticuiſſe; nec quod coeperat implere potuiſſe. Animum quoque. Etiam memoriam.

52. Longos soles. Id eſt, aeſtivos dies finire, ut; *Tris adeo incertos caeca caligine Soles*. Condere. Finire, uſque ad occaſum ducere.

53. Nunc oblita. Aut omiſſa, vel figurate quorum ego oblitus ſum. Et oſtendit Moerin nullum ſuum, ſed omnia Menalcae carmina retuliſſe. Vox quoque Moerin jam fugit ipsa. His verſibus oſtendit vigorem cantandi, quem prius habuerat, perdidiſſe: & per allegoriam obſeſſum malis animum demonſtrat.

54. Lupi Moerin videre priores. Hoc etiam Phyſici confirmant: quod voce deſeratur is, quem prior viderit lupus. Unde etiam proverbium hoc natum eſt: *Lupus eſt in fabula*: quotiens ſupervenit ille, de quo loquimur, & nobis ſui praeſentia amputat facultatem loquendi.

55. Satis referet tibi saepe Menalcas. Ordo eſt, ſatis ſaepe.

56 Causando nostros in longum ducis amores. Cauſas nectendo, differs noſtra deſideria.

57. Tibi silet aequor. In tuam gratiam. Et hoc dicit: Ut poſſis canere, cuncta ſiluerunt. Aequor. Spatium campi.

58. Aspice, ventosi ceciderunt murmuris aurae. Frondes ſcilicet arborum; oſtendens vel ipſas auras quieviſſe, quibus nihil omnino moveatur. Quod quidem ex Theocrito ſumptum eſt: *τὰ δέ νιν καλὰ κύματα Φαίνει Ἄσυχα καχλάζοντα.*

60. Bianoris. Hic eſt, qui & Oenus dictus eſt: de quo ait in decimo: *Fatidicae Mantus & Thuſci filius Amnis*: Conditor Mantuae: dictus autem Bianor eſt; quaſi animo & corpore fortiſſimus, *ἀπό τε βίας ϗ ἀνορέως*.

61. Stringunt frondes. Amputant, decutiunt. Ipſe in Georgicis: *Sed tamen & quernas glandes tunc ſtringere tempus*.

62. Tamen veniemus in urbem. Etiam ſi paululum quieſcentes dederimus operam cantilenae: & deeſt, hodie.

63. Nox pluviam ne colligat ante veremur. Aer enim aut cum ortu Solis,

Cantantes licet uſque (minus via laedat) eamus.
Cantantes ut eamus, ego hoc te faſce levabo.
M. Deſine plura, puer: &, quod nunc inſtat, agamus.
Carmina tum melius, cum venerit ipſe, canemus.

SERVII.

aut cum occaſu, mutatur frequenter, quod in Aeneide etiam ſaepius indicatur.

64. USQUE EAMUS. Jugiter eamus; ſed *Cantantes*: ita enim minorem itineris ſentiemus laborem,

65. HOC TE FASCE LEVABO. Si cantantes ierimus, hoedorum te onere ipſe relevabo. nam *faſcem* ait onus. Sic in Georgicis: *Injuſto ſub faſce viam dum carpit*.

66. DESINE PLURA PUER. Ac ſi diceret: Nimii deſiderii es. Et *plura*, deeſt, dicere: ut eſſet, deſine plura dicere. QUOD NUNC INSTAT AGAMUS. Nos Centurionem placemus: nam cantare otioſorum eſt.

67. CUM VENERIT IPSE. Vel Virgilius, cujus adventu ſperabat ſecuritatem: vel ipſe Auguſtus, qui Actiacis bellis fuerat occupatus.

ECLOGA DECIMA.

GALLUS.

EXTREMUM hunc, Aretuſa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, ſed quae legat ipſa Lycoris,
Carmina ſunt dicenda. neget quis carmina Gallo?

Sic

SERVII.

GALLUS. Hic eſt Cajus Aſinius Gallus orator, Aſinii Pollionis filius, qui ante omnes primus Aegypti praefectus fuit, poeta eximius, nam & Euphorionem (ut ſupra diximus) tranſtulit in Latinum ſermonem; & Amorum ſuorum de Cytheride ſcripſit libros quatuor. Hic primo in amicitiis Auguſti Caeſaris fuit: poſtea cum veniſſet in ſuſpicionem, quod contra eum conjuraret, occiſus eſt. Fuit autem amicus Virgilii; adeo ut quartus Georgicorum a medio uſque ad finem ejus laudes teneret; quas poſtea jubente Auguſto in Ariſtaei fabulam commutavit. Hic autem Gallus amavit Cytheridem, meretricem, libertam Volumnii, quae, eo ſpreto, Antonium euntem ad Gallias eſt ſecuta: propter quod dolorem Galli nunc videtur conſolari Virgilius. Nec nos debet movere, quod cum mutaverit partem quarti Georgicorum, hanc Eclogam ſic reliquit: nam licet conſoletur in ea Gallum, tamen altius intuenti vituperatio eſt: nam & in Gallo impatientia turpis amoris oſtenditur: & aperte hic Antonius carpitur inimicus Auguſti, quem, contra Romanum morem, Cytheris eſt in caſtra comitata.

1. EXTREMUM LABOREM. Non quod mihi laborioſum eſt (nam ſcribere, apud poetas ludus eſt, ut: *Et ipſum Ludere quae vellem calamo permiſit agreſti*:) ſed rem tibi laborioſam, ſcilicet ut, virginitate gaudens, praeſtes de amoribus cantilenam. Unde & rogat, dicens, *Concede*. Et verecunde *pauca* poſtulat, & eam adjurat etiam: SIC TIBI CUM FLUCTUS SUBTERLABERE SICANOS. Per *Arethuſam* autem, Muſam Siculam, id eſt, bucolicum Theocritium invocat carmen. Sane *Arethuſa* ſecundum Latinitatem in penultima habet accentum; ſecundum rationem Graecam, in tertia a fine, Ἀρέθουσα, ſicut Creuſa, & Κρέουσα.

2. PAUCA MEO GALLO. Non ad caeterarum Eclogarum comparationem; ſed *pauca*, quantum ad Galli pertinet ſcripta; quae (ut ſupra diximus) de ſuo amore compoſuit. IPSA, quae amata ſprevit amorem. LYCORIS. Pro Cytheris: licet enim poetis alia nomina pro aliis ponere.

Digitized by Google

Sic tibi, cum fluctus ſubterlabere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat undam.
Incipe. ſollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera attondent ſimae virgulta capellae.
Non canimus ſurdis: reſpondent omnia ſilvae.
Quae nemora, aut qui vos ſaltus habuere, puellae
Naïdes, indigno cum Gallus amore periret?

Nam

SERVII.

4. Sic tibi cum fluctus subterlabere Sicanos. Varia enim opinio eſt: nam alii dicunt ad *Arethuſam*, Nympham Siciliae, Alpheum fluvium de Elide venire per maria: ſecundum quos alibi dixit: *Alpheum fama eſt huc Elidis amnem Occultas egiſſe vias ſubter mare*. Alii dicunt ipſam *Arethuſam* jam in fontem mutatam Alpheum fugere, & de Elide ad Siciliam venire: quod nuoc eſt ſecutus. Sane dicitur quodam tempore patera aurea in Arethuſa inventa, quam Olympionices in Alpheum miſerat: & cum Olympiae hoſtiae caeduntur, cruor earum, in Alpheum inſuſus, in Arethuſam exit. Sicanos. Sicilia ante *Sicania* dicta, a *Sicano* Terrae filio.

5. Doris amara. Mater Nympharum eſt, quam pro mari poſuit: vel *Doris*, Oceani filia, conjux Nerei.

6. Sollicitos. Sollicitatos, plenos ſollicitudinis poſt Cytheridis abſceſſum, quam *Lycorin* vocat. Fuerunt autem uno tempore oobiles meretrices tres: Cytheris, Origo, Arbuſcula. Horatius: *Exploſa Arbuſcula dixit*. Idem: *Ut quondam Marſeus amator Originis, ille, Qui patrium mimae donat fundumque laremque*.

7. Simae. Graecum eſt nomen: id eſt, preſſis naribus: Unde & *ſimias* dicimus: quod epitheton Theocritus dat praecipue apibus: *Ὡ'ς τένιν αἱ σιμαὶ λημωνόθε φέρβον ἰοῖσαι Κέδρον ἐς ἀδεῖαν μαλακοῖς ἄνθεσι μέλισσαι.* Et dicens: *ſimae virgulta capellae*: hic poetam quaſi paſtorem poſuit.

8. Non canimus surdis, respondent omnia sylvae. Per Echo, id eſt, vocis imitationem ut nos conſolantur: & mira brevitate ſenſus hujus verſus explicatus eſt. Quae nemora. Hinc carmen videtur. Eſt quaedam Theocriti Ecloga, in qua ſuos amores deflere Daphois inducitur: vel ut alii, quidam paſtor Daphnin amore mortuum deflet: hujus omnem ordinem ad hanc Eclogam tranſtulit. Πᾶ τοκ' ἄρ', ἦσθ' ὄκα Δάφνις ἐτάκετο, πὰ πόκα Νύμφαι, Ἠ' κατὰ Πηνειῶ καλὰ Τέμπεα, ἠ κατὰ Πίνδω.

9. Saltus habuere puellae Najades. Nymphas ſimpliciter accipiamus: nam ſi proprie loqueretur, Oreades diceret: *Najades* enim fontium; Oreades, mootium; Dryades, arborum Nymphae ſuot. Sane, quia diximus eaſdem eſſe Nymphas, quas Muſas, videtur hoc dicere: quia ſi cum ipſo fuiſſent Muſae; id eſt, ſi dediſſent operam ſcribendis carmioibus; non incidiſſet in taotas amoris anguſtias: vel cur eum amantem Muſae deſerueriot, cum propter ingenium, earum eſſet antiſtes.

10. Indigno. Vel meretricio, vel magno: nam & Ennius ait: *Indignas turres*, id eſt, magnas: Alii *indigno*, non quia Cytheris pulchra non fuerit, ſed quia Gallus ab ea ſpretus ſit.

PIERII.

Vs. 10. Naiades. Ita quidem exemplaria quaedam habent: ſed in perveteri expoſito codice, & in Romano, & in Longobardico *Naides*, & id recte. Valerius enim Probus, ubi de nominibus *is* pura terminatis agit, eodem modo poni dicit, *Lais Laidis*, *Thais Thaidis*, *Nais Naidis*, Virgilium tamen poetice *Najades* declinaſſe eo loco, *Aegle Naiadum pulcherrima*. Indigno cum Gallus amore periret. In Romano codice *peribat* legitur: quod Theocritianae reſpondet figurae, *Πᾶ ποκ' ἄρ' ἦσθ' ὄκα Δάφνις ἐτάκετο, πᾶ πόκα νύμφαι*. In Longobardico tamen eſt *periret*. Recte vero poeta argumentum hoc accommodavit Gallo, quod de ſponte moriente Daphnide Theocritus decantavit: Cornelium enim Gallum primum Aegypti praeſidem, poſt eam in provinciam ab Auguſto redactam, ipſum ſibi mortem conſciviſſe ſuperius oſtendimus, ex Euſebio: quamvis Servius eum ab aliis occiſum dicat. Accedit Euſebio Ovidii etiam teſtimonium, ita dicentis in epithaphio Tibulli:

Tu quoque, ſi falſum eſt temerati crimen amici,
Sanguinis atque animae, prodige Galle, tuae.

Quod vero Cornelius Gallus paſſim ſcribitur, obſerves apud Strabonem libro tertio *AElium Gallum*, trunca dictione ſcriptum.

Nam neque Parnaſi vobis juga, nam neque Pindi
Ulla moram fecere, neque Aoniae Aganippae.
Illum etiam lauri, etiam flevere myricae:
Pinifer illum etiam ſola ſub rupe jacentem
Maenalus, & gelidi fleverunt ſaxa Lycaei.
Stant & oves circum: noſtri nec poenitet illas:
Nec te poeniteat pecoris, divine poeta:
Et formoſus oves ad flumina pavit Adonis.

Ve-

SERVII.

11. Nam neque Parnassi vobis juga, nam neque Pindi. *Parnaſſus* mons Boeotiae, *Pindus* Theſſaliae; ambo Apollini & Muſis conſecrati.

12. Aonia aganippe. Nominativi ſunt ſingulares. *Aganippe* autem fons eſt Boeotiae, quae & *Aonia* dicitur. *Aonia* autem brevis fit *Ni*, quia ſequitur vocalis vocalem. Callimachus *Aganippem* fontem eſſe dicit Permeſſi fluminis.

14. Sola sub rupe, Deſerta. *Maenalus* autem & *Lycaeus* montes ſunt Arcadiae.

16. Stant et oves circum. Scilicet circa Gallum, ejus amorem ſtupentes. Senſus autem eſt: Sicut oves, o Galle, circum te ſtare non poenitet: ita nec te illarum poeniteat: nam etiam Adonis quondam ovium extitit paſtor. Et quod ait *Noſtri*, miſcuit ſuam perſonam, ut frequenter facere conſuevit: nam erat integrum: *Tui nec poenitet illas*. Alii *poenitet*, pudet accipiunt.

17. Nec te poeniteat pecoris divine poeta. Allegoricws hoc dicit: Nec tu erubeſcas bucolica ſcribere.

18. Adonis. A habet accentum, quia Graecum eſt nomen; tamen etiam Latine ſic dicimus: nam *Adon* nuſquam lectum eſt. Et eſt de hoc fabula talis: In Cypro inſula regnavit Cinyras, habens filiam Myrrham nomine; quae Solis ira in amores incidit patris, cum quo etiam, miniſterio nutricis, concubuit. Namque nutrix Myrrhae dixit Cinyrae, eſſe quandam puellam quae ejus amore flagraret, & concubitum nocte in tenebris propter verecundiam expeteret virginalem: hoc Cinyras, incitatus libidine, pollicitus eſt: cupiens deinde videre vultus puellae, lumen juſſit inferri, viſamque filiam perſequi cum gladio coepit, ut interficeret: quae gravida de patre confugit in ſylvas, ibique mutata eſt in arborem nominis ſui; ſed infantem conceptum etiam in cortice retinuit, & poſtmodum dente apri excitum emiſit in lucem; qui a Nymphis educatus, *Adonis* cognominatus eſt; quem quia Venus adamavit, Mars in aprum transfiguratus occidit. Quem multi miſeratione Veneris in roſam converſum dicunt. Eſt etiam alter ordo hujus fabulae: Ex Aegypto Epivioſtaſterius & Yon fratres, ad inſulam Cyprum profecti ſunt, atque ibi ſortiti uxores: ex quorum genere Celes procreatus eſt, qui habuit Erinomam filiam: haec cum eſſet nimiae caſtitatis, & hoc a Minerva & Diana diligeretur, Veneri eſſe coepit inviſa: quae cum puellae caſtitati inſidiaretur, in amorem ejus impulit Jovem: quem dolum poſtquam Juno animadvertit, ut fraudem fraude ſuperaret, petit a Venere, ut in amorem puellae *Adonem* inflammaret: quem poſteaquam nulla fraude ſollicitare in ejus amorem potuit, objectis quibuſdam nebulis, ipſum *Adonem* in penetrale Virginis produxit: Ita pudicitia puella per vim & fraudem caruit; ſed hanc Diana irata circa Ciſſeum fluvium in pavonem mutavit: *Adonis* vero, ubi cognovit ſe amatam Jovis vitiaſſe; metuens, profugit in montis Caſſii ſylvas, ibique immixtus agreſtibus verſabatur: quem dolo Mercurii monte deductum, cum aper, quem fabulae Martem loquuntur, vehementer urgeret, & ab *Adone* vinceretur, repente fulmen Juppiter jecit, & *Adonem* morti dedit: ſed cum Venus illuſum ſibi, & mortem amati *Adonis* ſaepe quereretur, Mercurius miſeratus imaginem *Adonis*, ut vivere crederetur, ad ſuos reduci fecit: Juno autem a Jove petiit, ut *Adonis*, in lucis patriis, aevum degeret: tum Diana puellae Erinomae formam priſtinam reddidit, quae tamen ex *Adone* Taleum filium procreavit, & cum viro permanſit.

PIERII.

11. Nam neque parnassi vobis juga. Quamvis Πάρνασσος duplici σσ paſſim apud Graecos ſcribatur, antiqua tamen omnia exemplaria *Parnaſi* legunt unico *s*: quod nemo mirabitur, ſi legitur apud Vel. Longum: *Veteres*

neque

Digitized by Google

Venit & upilio: tardi venere ſubulci:
Uvidus hiberna venit de glande Menalcas.
Omnes, unde amor iſte, rogant, tibi? venit Apollo:
Galle, quid inſanis? inquit, tua cura Lycoris
Perque nives alium, perque horrida caſtra ſecuta eſt.
Venit & agreſti capitis Silvanus honore,
Florentis ferulas & grandia lilia quaſſans.

Pan

SERVII.

10. VENIT ET UPILIO. Ovium cuſtos, & propter metrum ait *upilio:* nam *opilio* dicimus: & Graeco uſus eſt ſchemate, ſicut illi dicunt *ὔρεα*, pro eo, quod eſt *ὄρεα*, & *ὔνομα*, pro eo, quod eſt *ὄνομα*. TARDI VENERE SUBULCI. Tardi, id eſt ſtulti. Terentius in *ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ*; *Tardus es*, id eſt, ſtultus: nam porci cito ambulant. Alii pro fatigati accipiunt: quidam dicunt ideo tardi, quia porci nuſquam paſcuntur, niſi radicitus effodiant herbam. *Subulci* autem paſtores porcorum.

20. UVIDUS HYBERNA VENIT DE GLANDE MENALCAS. *Uvidus*, pinguis. Et humidum eſt, quod extrinſecus habet aliquid humoris, *Uvidum* vero quod intrinſecus, unde & uvae dictae ſunt; tamen plerumque confundunt poetae. *Hiberna* autem *de glande*, de collectione glandis, quia per hiemem colligitur.

21. UNDE AMOR ISTE. Id eſt, tam impatiens, tam turpis. Alii ſic intelligunt *unde*, quod non dignus illo, a quo faſtidiebatur.

22. GALLE QUID INSANIS. Vult ſpem amoris deſperatione ſanare. TUA CURA LYCORIS. Pene irriſorie dictum eſt TUA CURA. Id eſt, pro qua tu ita ſollicitus es, te relinquit. Et bene cum alii interrogent, quaſi deus Apollo divinat.

23. PERQUE HORRIDA CASTRA SECUTA. *Horrida* ſemper; nunc propter bella civilia. Et ſubtiliter hic tangit Antonium, ut diximus ſupra.

25. QUASSANS. Concutiens.

PHILARGYRII.

22. TUA CURA LYCORIS. Id eſt amor; ut *Jamdudum ſaucia cura*. Haec autem Lycoris, Cytheris appellata eſt.

PIERII.

neque quidem in his, fuiſſe, iviſſe, abeſſe, & ſimilibus ss geminaſſe, adeo putabant eam litteram, vel unicam ſatis per ſe ſonare.

12. NEQUE AONIA AGANIPPE. In Longobardico *Aoniae*, cum diphthongo in ultima. In altero perveteri codice abraſa eſt ultima ſyllaba. Sane *Aonia Aganippe* utrumque Servius nominativi caſus eſſe dicit. Quibuſdam vero, tametſi non improbent *Aonia*, nihil abſurdum videtur: ut qui dixerat *Juga Pindi & Parnaſſi*, dicat etiam eadem figura, *Aganippe Aoniae:* ſitque hoc genitivi caſus, ne verſus adeo elangueſcat. Sed enim *Aoniae Aganippes* legendum eſſe indicat Probus, qui loco hoc dicit geminas vocales ab una excipi, adeoque ſyllabam ultimam in *Aoniae* non elidi, ſed communem fieri: produci vero ſubſequente vocali brevi, corripi ſi longa excipiat: ut eo loco, *Inſulae Ionio in magno*. Hujus ſententiae Soſipater etiam ſubſcribit.

13. ILLUM ETIAM LAURI ETIAM FLEVERE MYRICAE. In Romano codice legitur, *Illum etiam lauri illum* flevere. In Longobardico, una plus dictione pleniore verſu, eſt, *Illum etiam lauri illum etiam flevere myricae*, idque ter repetitum cum *pinifer illum* etiam majorem habere movendi vehementiam videtur: quamvis non diſpliceat, *illum etiam lauri*, *etiam flevere*. Quod ea exilitas propria ſit, & Bucolici characteris, & perſonae mirabiliter aliquid deplorantis.

19. VENIT ET UPILIO. Quamvis Servius poetam Graeco ſchemate uſum dicat, ut apud Homerum *οὔλυμπον*, *ὄλυμπον*, & ſimilia: antiquiſſimus tamen codex Longobardicus, neque non Mediceus *opilio* legunt per *o*, ſyllaba prima. Idque Caprum grammaticum ſollicitum habuit, qui dictionem hanc per *o* vocalem quartam, non per *u* ſcribendam eſſe praecipit. TARDI VENERE BUBULCI. In Rom. codice, in Mediceo, & aliquot aliis *ſubulci* legitur. Sed enim ſi figura reſpondet Theocritianae ſententiae, quae eſt, *ἦλθον τοὶ βοῦται τοὶ ποιμένες ᾡπόλοι ἦλθον*. Dubioprocul *bubulci* legendum eſt, quibus & epitheton *tardi* convenit, quum praecipue ingreſſus boum, tarditate notetur.

20. UVIDUS HIBERNA VENIT DE GLANDE MENALCAS. In Romano codice *umidus*, & abſque adſpiratione, uti mos ejus eſt in pleriſque aliis: nam & *umor* in eodem codice

ſine

Pan deus Arcadiae venit: quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
Ecquis erit modus? inquit. amor non talia curat.
Nec lacrimis crudelis amor, nec gramina rivis,
Nec cytiſo ſaturantur apes, nec fronde capellae.
Triſtis at ille: Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus haec veſtris: ſoli cantare periti
Arcades. o mihi tum quam molliter oſſa quieſcant,
Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores!
Atque utinam ex vobis unus, veſtrique fuiſſem
Aut cuſtos gregis, aut maturae vinitor uvae!
Certe ſive mihi Phyllis, ſive eſſet Amyntas,
Seu quicumque furor, (quid tum, ſi fuſcus Amyntas?
Et nigrae violae ſunt, & vaccinia nigra)
Mecum inter ſalices lenta ſub vite jaceret.

SERVII.

26. QUEM VIDIMUS IPSI. Utrum, quia praeſentia numina agreſtium, & ipſe, & Fauni; an, quia ſolent numina plerumque ſe ruſticis offerre. Unde eſt: *Satis eſt potuiſſe videri*. Notandum ſane quod ea numina plerumque, quae amaverunt, dicit ad amatorem venire. Nam Apollo amavit Daphnin; Pan Syringam; Sylvanus Cupreſſum.

27. SANGUINEIS EBULI BACCIS, MINIOQUE RUBENTEM. *Ebulum*, genus eſt herbae ſambuco ſimile. MINIO autem ideo, quia facie rubra pingitur Pan, propter aetheris ſimilitudinem. Aether autem eſt Jupiter. Unde etiam triumphantes, qui habent omnia Jovis inſignia, ſceptrum, palmatam togam, qua utebantur illi, qui palmam merebantur: unde ait Juvenalis: *In tunica Jovis:* faciem quoque de rubrica illinunt inſtar coloris aetherei.

28. AMOR NON TALIA CURAT. Quaſi expertus in Syringa loquitur.

31. TRISTIS AT ILLE TAMEN. Alii TAMEN ſuperioribus jungunt; ſed melius ut ſic legamus: *Tamen cantabitis;* ut ſit ſenſus: Licet ego duro amore conſumar, tamen erit ſolatium, quia meus amor erit veſtra cantilena quandoque. Videtur enim neque objurgationes, neque conſolationes recipere obſtinate moriturus; nihil enim ad dicta ab eis reſpondit.

33. ARCADES. Paſtores. Et allegoricōs oſtendit Virgilius, quantum ei praeſtet, amorem ejus canendo. OSSA QUIESCANT. Hinc confirmat ſe eſſe moriturum.

34. OLIM. Futuri temporis eſt modo.

36. AUT CUSTOS GREGIS, AUT MATURAE VINITOR UVAE. Ac ſi diceret: Quid mihi cum urbibus, ubi ſunt meretrices tam pulchrae, quam perfidae? *Vinitor* autem, vel cuſtos, vel cultor vinearum.

38. SEU QUICUNQUE FUROR. Omnis enim amor plenus eſt furoris. QUID TUM SI FUSCUS AMYNTAS? Quaſi ei objectum ſit, quod *Amyntas fuſcus* eſſet, ſic reſpondit: quid deinde, ſi fuſcus eſt?

40. MECUM INTER SALICES. Videlicet, alteruter, vel quiſquis ille, vel ille fuerit.

PIERII.

ſine adſpiratione ſcribitur, quod ſive ab *humeo*, ſive ἀπὸ τ ὕω deſcendat, adſpirationem omnino recipit. Loco vero hoc, *uvidus* caſta lectio.

33. O MIHI TUM QUAM MOLLITER OSSA QUIESCENT. In codicibus aliquot antiquis, omnino *quieſcent*, indicativo modo habetur. Sed quod in Romano codice, & in Mediceo *quieſcant*, optandi modo legitur, longe magis placet.

Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hic gelidi ſontes: hic mollia prata, Lycori.
Hic nemus: hic ipſo tecum conſumerer aevo.
Nunc inſanus amor duri me Martis in armis,
Tela inter media, atque adverſos detinet hoſtis:
Tu procul a patria (nec ſit mihi credere) tantum
Alpinas, ah dura, nives & frigora Rheni
Me ſine ſola vides. Ah te ne frigora laedant!
Ah tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas!
Ibo, & Chalcidico quae ſunt mihi condita verſu
Carmina, paſtoris Siculi modulabor avena.
Certum eſt in ſilvis, inter ſpelaea ferarum
Malle pati, teneriſque meos incidere amores
Arboribus: creſcent illae: creſcetis amores.

SERVII.

42. Hic gelidi fontes hic mollia prata Lycori. Ac ſi diceret: Quid te juvat inter frigora Gallicana demorari? Et cum optaſſet aliud, iterum ad amatum rediit.

43. Hic ipso aevo. Id eſt, flore aetatis.

44. Nunc insanus amor. Hinc uſque ad finem, amatoris inconſtantia exprimitur, cui electa diſplicent ſtatim.

45. Tela inter media atque adversos detinet hostes. Ex affectu amantis ibi ſe eſſe putat, ubi amica eſt; ut *Me*, ſit meum animum.

46. Nec sit mihi credere tantum. *Tantum*, quidam, tam longe abeſt, ut nolim credere te tam longe abeſſe: vel certe ordo eſt: Tu procul tantum a civitate, quae ſolebas ſolis urbibus frui: & per parentheſim dictum eſt, *nec ſit mihi credere*, id eſt, quod utinam non credam. Terentius in ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ: *Miſerumque nimis credere eſt*. Hi autem omnes verſus Galli ſunt, de ipſius tranſlati carminibus.

47. Ah dura. Quae & amatorem ſpernis, & Gallicana potes frigora ſuſtinere.

48. Me sine sola vides. Hinc eſt: *Sola domo moeret vacua*: nam meretrix ſola eſſe non poteſt. Ah te ne frigora laedant. Inconſtantem animum expreſſit, miſerantem & optantem.

49. Teneras Plantas. Oſtendit illam pulchram.

50. Ibo, et Chalcidico quae sunt mihi condita versu Carmina. p. s. m. a. Euboea inſula eſt, in qua eſt *Chalcis* civitas; de qua fuit Euphorion, quem tranſtulit Gallus. Et hoc dicit: Ibo, & Theocritio ſtylo ſcribam carmina Euphorionis. Alii dicunt ideo magis per Chalcidem Theocritum ſignificari, quod de Chalcide profecti ſint, qui Naxum in Sicilia condiderunt. Alii volunt ipſum Theocritum de Sicilia ad Chalcidem poſtea migraſſe. Circa hanc Chalcidem ille Euripus eſt, qui ſepties in uno die aeſtu maris fluit ac refluit: Sinus ipſe, in quo ſupradicta loca conſtituta ſunt, Salganeus dicitur.

52. Spelaea ferarum. Graece ait, pro ſpeluncis.

54. Crescent illae. Quaſi ei iterum diſplicet, ne cum arboribus ejus creſcant amores. Sane breviter dictus iſte totus ſenſus.

PIERII.

52. Inter spelea ferarum. In Rom. codice abſque diphthongo *ſpelea*, veluti etiam in veterum monumentis, non uno loco, neque una aetate ſcriptum obſerves, ut illud Romae, in B. Mariae Tranſpontinae:

Sacerdos dei brotontis et hecate hoc speleum constituit.

Huic, reliquis praeteritis, illud addam, ex oppido Ficulli Dio. Urbevetanae:

Interea mixtis luſtrabo Maenala Nymphis:
Aut acris venabor apros. non me ulla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circumdare ſaltus.
Jam mihi per rupes videor lucoſque ſonantis
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula; tanquam haec ſint noſtri medicina furoris,
Aut deus ille malis hominum miteſcere diſcat.
Jam neque Hamadryades rurſum, nec carmina nobis
Ipſa placent: ipſae rurſum concedite ſilvae.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores:
Nec ſi frigoribus mediis Hebrumque bibamus,
Sithoniaſque nives hiemis ſubeamus aquoſae,

Nec

SERVII.

55. MIXTIS LUSTRABO MAENALA NYMPHIS. Τ'παλλαγῇ, pro immixtus Nymphis: multis enim unus miſcetur.

57. PARTHENIOS CANIBUS CIRCUMDARE SALTUS. *Parthenius* mons eſt Arcadiae, dictus a virginibus, id eſt, ἀπὸ τ͂ παρθένων, quae illic venari conſueverant: vel a *Parthenio*, Jovis filio, Arcadis fratre: vel quod ibi virginitas Caliſtonis delibata ſit: vel quod *Partheniae*, Lacedaemonii, duce Phalanto, ibi aliquando conſediſſent, priuſquam in Italiam navigarent, ac Tarentum conderent. VETABUNT FRIGORA, Quaſi amore ardens loquitur.

60. TANQUAM HAEC SIT NOSTRI MEDICINA FURORIS. Jam quaſi ad ſe recurrit, & illud quod ſupra audiit, reſpicit: *Amor non talia curat*.

62. JAM NEQUE HAMADRYADES. Amantis animum expreſſit, cui, quod ante placuit, ſtatim diſplicet. Nymphae, quae cum arboribus & naſcuntur, & pereunt, ἀπὸ τῦ ἅμα καὶ τ͂ δρυός. Qualis fuit illa, quam Eryſichthon occidit; qui cum arborem incideret, & vox inde erupit, & ſanguis, ſicut docet Ovidius. *Dryades* vero ſunt, quae inter arbores habitant: *Oreades* quae in montibus. Sane ab ovibus Nymphae Perimelides; a fluminibus Najades; a pratis Limoniades; ab alimonia infantum Curotrophae nominantur. Hoc autem ad ſuperiora pertinet, quia dixerat: *Mixtis luſtrabo Maenala Nymphis*. NEC CARMINA NOBIS IPSA PLACENT. Quia dixerat: *Carmina paſtoris Siculi modulabor avena*.

63. IPSAE RURSUS CONCEDITE SYLVAE. Propter illud: *Jam mihi per rupes videor, lucoſque ſonantes ire*. CONCEDITE vero hic abite; ſupra aliter: *Concede laborem*.

64. NON ILLUM NOSTRI P. M. L. Id eſt, *Nec ſi frigoribus mediis Hebrumque bibamus*.

65. NEC SI FRIGORIBUS MEDIIS HEBRUMQUE BIBAMUS. Manifeſte hoc dicit, amore ſe carere non poſſe; nec ſi *Hebrum*, Thraciae fluvium, mediis frigoribus bibat; nec ſi aeſtibus nimiis fuerit in ardenti provincia. Dicit autem hoc ſecundum Phyſicos, qui morbos aut a contrariis, aut a ſimilibus aſſerunt poſſe depelli. Sic Theocritus: *Εἴης δ' ὐδονῶν μὲν ἐν ὤρεσι χείματι μέσῳ Ἕβρον πὰρ ποταμὸν τετραμμένος ἐγγύθεν ἄρκτω· Ἐν δὲ θέρει πυμάτοισι πὰρ' Αἰθιόπεσσι νομεύοις*.

66. SYTHONIASQUE NIVES. *Sython*, mons eſt, vel gens Thraciae.

PIERII.

SOLI INVICTO MYTHRAE TIBERIUS CLAUDIUS TIBERI FILIUS THERMODORUS SPELEUM CUM SIGNIS ET ARA CAETERISQUE VOTI COMPOS DEDIT.

59. TORQUERE CYDONIA. In Romano *cydonea*. Et ita in Oblongo perveteri.

62. NEQUE CARMINA. In Romano codice, & aliquot aliis *nec* habetur.

64. NON ILLUM VESTRI POSSUNT MUTARE LABORES. In cod. ant. *noſtri*.

69. OMNIA VINCIT AMOR. In Rom. *vicit*. Sed praeſenti tempore plus dicit.

Nec ſi, cum moriens alta liber aret in ulmo,
Aethiopum verſemus ovis ſub ſidere Cancri.
Omnia vincit Amor: & nos cedamus Amori.
Haec ſat erit, divae, veſtrum ceciniſſe poëtam,
Dum ſedet, & gracili fiſcellam texit hibiſco,
Pierides. vos haec facietis maxima Gallo:
Gallo, cujus amor tantum mihi creſcit in horas,
Quantum vere novo viridis ſe ſubjicit alnus.
Surgamus: ſolet eſſe gravis cantantibus umbra.
Juniperi gravis umbra: nocent & frugibus umbrae.
Ite domum ſaturae, venit Heſperus, ite capellae.

P. VIRGILII MARONIS CARMEN BUCOLICON EXPLICIT FELICITER.

SERVII.

67. LIBER. Corticis pars interior.

68. VERSEMUS. Paſcamus; quoniam qui paſcit huc & illuc agit pecus; quod eſt verſare, ut eſt in Aeneide: *Tu currum deſerto in gramine verſas*: aut exerceamus, & tractemus, ut in undecimo: *Conſilio verſare dolos ingreſſus*: & item: *Seu verſare dolos, ſeu certae occumbere morti*.

69. OMNIA VINCIT AMOR, ET NOS CEDAMUS AMORI. Cuivis enim facilius quam amori repugnatur, quod eleganter Plautus explicuit: *Qui amans egens ingreſſus eſt princeps in Amoris viam, ſuperavit aerumnis is ſuis aerumnas Herculis: nam cum Leone, cum Excetra, cum Cervo, cum Apro Aetolico, cum Avibus Stymphalicis, cum Antaeo med' eluctari malueram, quam cum Amore*.

70. HAEC SAT ERIT. Jam ad Muſas loquitur.

71. GRACILI FISCELLAM TEXIT HIBISCO. Ac ſi diceret: Niſi hac re occupatus, minime canerem. Allegoricus autem ſignificat ſe compoſuiſſe hunc libellum tenuiſſimo ſtylo.

74. QUANTUM VERE NOVO VIRIDIS SE SUBJICIT ALNUS. *Vere novo*, vel generaliter, vel ſibi novo: *viridis* autem pro tenera. Et hoc dicit: Amo inquit Gallum, ſed latenter, ſicut arbores creſcunt: nam comparatio iſta hoc ſignificat: ſcilicet propter Caeſarem. *Subjicit*. Vel, ſurſum jacit, vel ſubter jacit.

76. NOCENT ET FRUGIBUS UMBRAE. Quanto magis hominibus? Unde eſt in Georgicis: *Et ruris opaci Falce premes umbram*. Et item alibi: *At umbra nocet*.

77. ITE DOMUM SATURAE, VENIT HESPERUS, ITE CAPELLAE. Verecunde ſe capellarum dicit eſſe paſtorem, id eſt, viliſſimorum animalium: nam Bucolica ſcribens, debuit ſe dicere boum eſſe paſtorem; ſed vitans arrogantiam, ultimum ſe voluit eſſe, non principem in ſcribendis Bucolicis: quamvis alii dicant, ideo eum etiam capellarum ſe memoraſſe paſtorem, quod apud nonnullos de capris propter abundantiam lactis vel foetuum, major fructus putetur, ut ipſe ait: *Denſior hinc ſoboles, hinc largi copia lactis*. Et item: *Quo minor eſt illis curae mortalis egeſtas*.

PIERII.

75. SURGAMUS, SOLET ESSE GRAVIS CANTANTIBUS UMBRA. JUNIPERI GRAVIS UMBRA, NOCENT ET FRUGIBUS UMBRAE. In cod. aliquot antiquis totus ille verſus, *Juniperi gravis umbra, nocent & frugibus umbrae*, deſideratur. Sed enim & numerus ipſe, & figura, & repetitio, collectioque, paſtoralis adeo videtur, ut non ſine invidia demi poſſit.

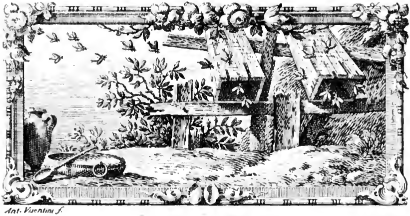
P. VIRGILII MARONIS GEORGICON

LIBER PRIMUS.

AD C. CILNIUM MAECENATEM.

VIRGILIUS in operibus ſuis diverſos ſecutus eſt poetas: Homerum in Aeneide; quem, licet longo intervallo, ſecutus eſt tamen: Theocritum in Bucolicis; a quo non longe abeſt: Heſiodum in his libris, quem penitus reliquit. Hic autem Heſiodus fuit de Aſcra civitate, qui ſcripſit ad fratrem ſuum Perſen librum, quem appellavit Ἔργα καὶ ἡμέρας, id eſt, opera & dies. Hic autem liber continet, quemadmodum agri, & quibus temporibus, ſint colendi: cujus titulum transferre noluit, ſicut Bucolicorum tranſtulit: ſicut Aeneiden appellavit ad imitationem Odyſſeae; & tamen eum per periphraſim primo exprimit verſu, dicens: Indicabo, quo opere, & quibus temporibus, ager colendus ſit. Ingenti autem egit arte, ut potentiam nobis ſui indicaret ingenii, coarctando lata, & anguſtiora dilatando. Nam, cum Homeri & Theocriti in brevitatem ſcripta collegerit, unum Heſiodi librum diviſit in quatuor: quod ratione non caret: nam omnis terra (ut etiam Varro docet) quadriſariam dividitur: Aut enim arvus eſt ager, id eſt, ſationalis: aut conſitivus, id eſt, aptus arboribus: aut paſcuus, qui herbis tantum & animalibus vacat: aut floreus, in quo ſunt horti apibus congruentes & floribus. Male autem quidam Georgicorum duos tantum eſſe aſſerunt libros; dicentes Georgicam eſſe, γῆς ἔργον, id eſt, terrae operam; quam primi duo continent libri: neſcientes tertium & quartum, licet Georgicam non habeant, tamen ad utilitatem ruſticam pertinere: nam & pecora & apes habere, ſtudii eſt ruſtici: licet poſſimus agriculturam etiam in his duobus ſequentibus invenire: nam & farrago ſine cultura non naſcitur: & in hortis colendis non minorem, quam circa terras, conſtat impendi laborem. Et hi libri didaſcalici ſunt. Unde neceſſe eſt, ut ad aliquem ſcribantur: nam praeceptum & doctoris & diſcipuli perſonam requirit. Unde ad Maecenatem ſcribit; ſicut Heſiodus ad Perſen: Lucretius ad Memmium. Sane agriculturae hujus praecepta non ad omnes pertinent terras, ſed ad ſolum ſitum Italiae, & praecipue Venetiae, teſte ipſo Virgilio, qui ait: *Tibi res antiquae laudis, & artis Ingredior*, cum de Italia diceret.

P. VIR-

Ant. Viſentini f.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON LIBER PRIMUS.

AD C. CILNIUM MAECENATEM.

QUID faciat laetas ſegetes, quo ſidere terram

Ver-

MAURI SERVII HONORATI GRAMMATICI *IN PRIMUM GEORGICON* COMMENTARIUS.

Vs. 1. QUID FACIAT LAETAS SEGETES. Fertiles, foecundas, id eſt, quae res terras pingues efficiat: *ſegetem* enim modo pro terra poſuit: ſic alibi: *Horreſcit ſtrictis ſeges enſibus*. Pingues autem efficit terras (ut paulo poſt dicturus eſt) cinis, intermiſſio arandi, incenſio ſtipularum, ſtercoratio. Unde etiam *laetas* ait: nam fimus, qui per agros jacitur, vulgo laetamen vocatur. Sane

QUID

JO. PIERII VALERIANI CIVIS ROMANI *CASTIGATIONES* IN GEORGICA VIRGILII.

Vs. 1. QUO SIDERE TERRAM VERTERE MECOENAS. Hoc primum obſervatione dignum in hac parte viſum, quod *Mecenatis* nomen (id enim oculis ſtatim oblatum) varie ſcriptum apud auctores fere omnes inveniebam: dum alii *oe* diphthongo, alii *ae* ſcribunt: neque prima an ſecunda ſyllaba ſit diphthongus ea notanda inter eos convenit. Sane vero in Rom. codice, paſſim prima

N 3 ſyl.

Vertere, Maecenas, ulmiſque adjungere vites
Conveniat: quae cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori, apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam: Vos, o clariſſima mundi
Lu-

SERVII.

Quid faciat non interrogat, ſed pollicetur. Quo sydere terram. Quo tempore: ex ſyderibus enim tempora colliguntur. Et ſciendum, quatuor primis verſibus textum ſequentium quatuor librorum per ordinem contineri. Sane *Sydus* proprie eſt, quod in ſe plures continet ſtellas; ſed a poetis confuſe ponitur.

2. Terram vertere. Περιφραστικῶς arare, Ulmisque adjungere vites. Subauditur, *quo ſydere*, & hoc ſecundum Italiae ſitum locutus eſt: in qua vites altius elevantur: ſic alibi: *Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris*. Hoc autem ruſtici maritare dicunt.

3. Quae cura boum, qui cultus habendo sit pecori. Aut in ſequenti epexegeſis eſt; hoc ut ſit: *Qui cultus habendo ſit pecori*; quod eſt, quae cura boum. Aut certe κατ' ἐξοχὴν ait boves, & poſtea intulit caetera pecora; ut majus animal ſepararet a minoribus: ſicut de hominibus facit, dicens: *Relliquias Danaum, atque immitis Achilli*. Habendo autem, dum habentur, ut habeantur, ut alibi: *Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo*: dativum ergo pro genitivo poſuit: nam habendorum pecorum facit, ſicut apium parcarum. Et *cultum*, hic habitudinem corporis ſignificat, alias ornatum. Salluſtius: *Cultu corporis ornata egregio*. Et Jugurth. *Cultu quam maxime miſerabili Romam venit*: alias ad animum refertur, ut, *Queis neque mos, neque cultus erat*. Salluſtius: *Indocti incultique vitam, ſicuti peregrinantes, tranſiere*.

4. Quanta. Quam magna. Habendo pecori. Hoc eſt, ut habeatur pecus. Experientia. Uſu, doctrina, natura; Hoc eſt, ἐμπειρία, vel, notitia. Parcis. Servatricibus frugi, quae mella cuſtodiunt.

5. Hinc canere incipiam. Pro dehinc, vel deinceps; non ergo ab apibus, ſed quid faciat laetas ſegetes. Vos o clarissima mundi lumina, Liber et alma Ceres. Stoici dicunt non eſſe niſi unum Deum, & unam eandemque eſſe poteſtatem, quae pro ratione officiorum noſtrorum, variis nominibus appellatur. Unde eundem Solem, eundem Liberum, eundem Apollinem vocant. Item Lunam, eandem Dianam, eandem Cererem, eandem Iunonem, eandem Proſerpinam dicunt: Secundum quos, pro Sole & Luna, Liberum & Cererem invocavit.

PIERII.

ſyllaba per *ae* diphthongon ſcripta. In aliquot aliis per *oe*. Uſus tamen nonnullorum etiam bene litteratorum obtinuit, ut ſecunda per *oe* ſcriberetur; quod quidem qua ſit ab eis ratione factum, viderint ipſi. Ego enim in veterum monumentis, quaeque in hortis Maecenatis eruta ſunt, nomen id per *ae* diphth. prima ſyllaba, per *e* ſimplex ſecunda, ſcriptum obſervavi. Sic enim in eo fruſto, quod nunc in hortis Colotianis viſitur, habetur:

Permissu C. Maecenatis.

Quod ſi demum eo ventum eſt, ut noſtrorum quoque nominum rationes a Graecis repetere cogamur, apud eos Μαικήνας ſcriptum invenimus per αι prima ſyllaba, & per ῆτα media; quare cum Rom. codice *Maecenas* ego potius ſcripſerim.

3. Quae cura boum quis cultos. In Romano codice, in Longobardico, in Mediceo, & aliquot antiquis, *qui cultus* legitur.

4. Sit pecori atque apibus quanta experientia. Antiquiores omnes codices, quos viderim, Romnnus quippe, Oblongus Vaticanae bibliothecae, Mediceus, & plerique alii, verſum hunc abſque conjunctione *atque* ponunt: ut eo modo legatur abſque ſynaloepha, quo etiam verſus ille, *Orchades, & radii, & amara pauſia Bacca*: Et: *Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam*. Et: *Stant & juniperi, & caſtaneae hirſutae*: ita in iis codicibus ſcriptum eſt, *Sit pecori apibus quanta experientia parcis*. Tametſi nonnulli ſunt ex eruditis, qui loco hoc tolli *atque* minime velint, ne ipſo ſtatim operis initio verſus incipiant (quod ajunt) elangueſcere. Sed enim hos mihi futuros aequiores puto, quum animadverterint, Virgilium dictionem hanc ipſam *pecori*, abſque ſynaloepha ſaepius poſuiſſe: ut in Bucolicis: *Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis*. In hoc ipſo opere: *Arcebis gravido pecori, armentaque paſces*. Quibus fere omnibus locis in codice Longobardico addita eſt *que*, tantum particula, ut hoc loco legitur, *ſit pecorique*. Quod qui legerunt, quum encliticae non eſſe locum animadverterent, compoſitam conjunctione il-
lam

Digitized by Google

Lumina, labentem coelo quae ducitis annum,
Liber, & alma Ceres; veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit ariſta,
Poculaque inventis Acheloïa miſcuit uvis:

Et

SERVII.

6. Lumina. Numina fuit, ſed emendavit ipſe; quia poſtea ait: *Et vos agreſtum praeſentia numina Fauni*. Labentem, currentem, vel cito tranſeuntem. Quae ducitis annum. Quorum curſu tempora computantur: nam per Lunam, menſis: per Solem, annus oſtenditur. Vel certe deducitis per duodecim ſydera: aut *ducitis*, pro finitis, *Noctem cuſtodia ducit*: & alibi: *Hic noctem ludo ducunt*.

7. Alma Ceres. *Alma*, ab alendo: *Ceres* a creando dicta. Quamvis Sabini Cererem, Panem appellent, Liberum, Loebaſium: dictum autem, quia Graece λοιβὴ dicitur res divina: vel ſimul *Liberum*, & *Cererem* poſuit; quia eis templa ſimul poſita ſunt, & ludi ſimul eduntur. Vestro si munere. Quoniam ſine cibo & potione vivere non poſſumus: vel *munere*, beneficio, ut: *Munere victor amici*. Si autem hic pro ſiquidem: nam *ſi* modo confirmantis eſt; Terentius: *Non ſi rediret pater ei veniam daret*.

8. Chaoniam pingui glandem mutavit arista. Epiroticam: Quae cur *Chaonia* dicta ſit, in tertio Aeneidos plenius habes: & hic Epiroticam a loco, in quo abundant glandes, quibus antea homines veſcebantur: vel quod ibi Quercus Jovi Dodoneo ſacrata, quae hominibus reſponſa reddebat; ex hac, cum fuiſſet exciſa, columbae, quae vaticinabantur, volaſſe dicuntur. Et modo ſpeciem pro genere poſuit: non enim aut in Epiro tantum glandes fuerunt: aut de ſolo Acheloo homines potare conſueverant. *Pingui* autem *ariſta*, modo pro frumento poſuit: & affectate ait *pinguem ariſtam*, cum proprie *ariſta* ab ariditate ſit dicta: *glandem* vero *mutavit ariſta*, ita ait, ut, togam paludamento mutavit. Ut, Poculaque inventis Acheloia miscuit uvis. Achelous Terrae fuiſſe filius dicitur, ut ſolet de his dici, quorum per antiquitatem latent parentes. Hic, cum de Melpomene, vel, ut quidam dicunt, de Calliope, Syrenas habens filias, amiſiſſet, & moerore conficeretur, auxilium matris oravit, ut ſibi ſeni luctus remedium praeſtaret, quae miſerans filium, patefactis antris intra ſe obruit; cui poſtea ut perennem famam nominis daret, in Aetolica regione fluvium ejuſdem vocabuli naſci fecit; quem nonnulli de Pindo, monte Theſſaliae, oriri adſerunt. Circa hunc Staphylus, Oenei paſtor, cum animadverteret ex capris unam eſſe pinguiſſimam, intellexit id pabuli ubertate fieri; ſecutus itaque eandem, cum vidiſſet uvis veſci, admiratus, & novitatem, & dulcedinem, decerptum fructum protulit Regi; qui, cum liquorem expreſſiſſet, a ſuo nomine vocavit Oenon; ab inventore, Staphylem. Sed Hercules, cum propter uxorem Dejaniram cum Acheloo contenderet, cornu ejus unum fregit, quod Graece κέρας dicitur. Sane *Acheloia* non praeter rationem dixit: nam, ſicut Orpheus docet, & Ariſtophanes comicus, & Ephorus hiſtoricus, tradunt; *Acheloum* generaliter, propter antiquitatem fluminis, omnem aquam veteres vocabant. Ergo quia ſpecialiter *Achelous* Graeciae fluvius dicitur, aut ſpecies eſt pro genere: aut ſecundum antiquitatem locutus eſt. Pingui arista. *Ariſtam* modo pro frumento poſuit, & adfectate ait *pinguem ariſtam*, cum proprie ariſta ab ariditate ſit dicta.

PIERII.

lam inculcarunt. Neque tamen hoc ita dixerim, ut prohibere velim, ne unuſquiſque ſuo ſatis ingenio faciat.

5. Vos o clarissima mundi lumina la. coe. quae duc. an. li. et al. ce. In Oblongo antiquo cod. *qui* legitur, ſcilicet *Liber & alma Ceres*. Quamvis imperitos eſſe pleroſque ſcio, qui Solem & Lunam, de quibus ait Virgilius, *Vos o clariſſima mundi Lumina, labentem coelo quae ducitis annum*, ſejungunt a duobus Diis, qui ſubſequuntur, *Liber & alma Ceres*: in qua lectione praejectum eſſe punctum volunt: quod ideo crediderim ab eis aſſertum, quia forſan apud Varronem obſervaverint, de Diis his factam ſeparatim mentionem. Apud quem ex duodecim agricolarum Diis, Juppiter, & Tellus invocantur primo: Secundo, Sol & Luna: Tertio, Ceres & Liber. Sed enim qui apud Orpheum legerint, Ἥλιον ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσι. Et apud Euripidem, & Ariſtotelem, eundem Solem & Bacchum eſſe. Id quod & Euſebius, & Macrobius, & plerique alii, qui ſaxum hoc volvere conati ſunt, tradidere: dum Dionyſum, eundem & Bacchum, & Liberum nuncupant:

Et vos, agreſtum praeſentia numina, Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem, Dryadeſque puellae:
Munera veſtra cano. Tuque o, cui prima frementem
Fudit equum, magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune: & cultor nemorum, cui pinguia Ceae

Ter-

SERVII.

10. ET VOS AGRESTUM PRAESENTIA NUMINA FAUNI. Id eſt, propitia; ut: *Nec tam praeſentes alibi cognoſcere divos:* quorum praeſentia favor eſt. Et bene de diverſis rebus dicturus, diverſa invocat numina. Hoc enim & in ſacris fieri ſolebat, ut poſt ſpecialia ad eam rem, de qua agebatur, invocata numina, omnes dii vel deae confuſe invocarentur. PRAESENTIA NUMINA FAUNI. *Praeſentia*, quoniam dicuntur uſque ad ea tempora, quibus fuit *Faunus*, qui dictus eſt a fando, viſa eſſe numina. Quidam *Faunos* putant dictos ab eo, quod frugibus faveant. Cincius & Caſſius ajunt ab Evandro *Faunum* deum appellatum; ideoque aedes ſacras, *Faunas* primo appellatas, poſtea *fana* dicta; & ex eo, qui futura praecinerent, *Fanaticos* dici.

11. FAUNIQUE PEDEM: Cum unus *Faunus* ſit, cur pluraliter poſuit? * ſeſe. Sed Varro ad Ciceronem ita ait: *Dii Latinorum ita*, ut Faunus & Fauna ſit per * ex verſibus quos vocant Saturnios, in ſilveſtribus locis ſolitos fari futura, atque inde *Faunos* dictos. FERTE SIMUL FAUNIQUE PEDEM. *Pedem ferte*, aut ſimul venite: aut date carmini meo facilitatem, quod utique pedibus continetur, ut ſit, *Ferte pedem*, metricam praeſtate rationem. DRYADESQUE PUELLAE. *Dryades* a quercubus, quod jam ſupra dictum eſt.

12. TUQUE O, CUI PRIMA FREMENTEM FUDIT EQUUM MAGNO, &c. Antiquiſſimi libri, *fudit aquam*, plerique habuerunt. Quoniam Neptunus & fluminibus & fontibus, & omnibus aquis praeeſt, ut ipſe docet: *Aut praeceps Neptuno immerſerit Eurus*; ſed melius *equum*, propter armenta. In Corn. *equum*, in authentico *aquam* ipſius manu *equum*. Fabula talis eſt: Cum Neptunus & Minerva de Athenarum nomine contenderent, placuit Diis, ut ejus nomine civitas appellaretur, qui munus melius mortalibus obtuliſſet. Tunc Neptunus, percuſſo littore, equum animal bellis aptum produxit: Minerva, jacta haſta, olivam creavit: quae res eſt melior comprobata, & pacis inſigne. Ut autem modo Neptunum invocet, cauſa ejus muneris facit: quia de equis eſt dicturus in tertio: alioquin incongruum eſt, ſi de agricultura locuturus, numen invocet maris. Equum a Neptuno progenitum alii Scythium, alii Schironem, alii Arionem dicunt fuiſſe nominatum. Et ideo dicitur equum inveniſſe: quia velox eſt ejus numen, & mobile, ſicut mare. Unde etiam Caſtor & Pollux, quia eorum velociſſimae ſtellae ſunt, equos in tutela habere dicuntur. Sane hunc equum, cujuſcunque nominis, alii apud Arcadiam, alii in Theſſalia editum dicunt; in quo etiam, montem altiſſimum oſtendunt, ubi primum equus viſus ſit; in tantum, ut ob hanc cauſſam a Theſſalis Neptuno equeſtre certamen memorent inſtitutum: unde, ut apud Graecos Ἵππιος Ποσειδῶν, a nobis Equeſter Neptunus. Alii hanc eandem de equo opinionem varie adſerunt: nam primum equum, & mox pullum equinum matre editum tradunt: quidam marem magis pullum initio editum volunt. Nonnulli Saturno, cum ſuos devoraret, pro Neptuno, equum oblatum devorandum tradunt: unde Illyricos quotannis ritu ſacrorum equum ſolere aquis immergere: hoc autem ideo, quod Saturnus humoris totius, & frigoris deus ſit. PRIMA autem, multi pro olim accipiunt, ut: *Prima quod ad Trojam pro charis geſſerat Argis:* Alii *prima* ideo quod poſt Scythium, Arionem genuit. Nonnulli vero ob hoc, CUI PRIMA FREMENTEM FUDIT AQUAM, legunt, quod veteres murmura aquae, fremitum dicebant: Ennius: *Ager oppletus imbrium fremitu*. Et denuo: *Ratibuſque fremebat imber Neptuni*. Virgil. in XI. *Vicinaeque fremunt ripae crepitantibus undis*. Ergo *prima* aut proprium; quia & Pegaſo fontem in Boeotia icta ejus ungula fudit: aut *prima tellus*, id eſt littus, ut: *Primaque vetant conſiſtere terra*.

14. ET CULTOR NEMORUM, CUI PINGUIA CAEAE. Ariſtaeum invocat, id eſt, Apollinis & Cyrenes filium; quem Heſiodus dicit Apollinem paſtoralem. Hic, ut etiam Salluſtius docet, poſt laniatum a canibus Actaeonem filium, matris inſtinctu Thebas reliquit: & Caeam inſulam tenuit primo, adhuc hominibus vacuam: poſt, ea relicta, cum Daedalo ad Sardiniam tranſitum fecit. Huic opinioni Pindarus refragatur, qui eum ait de Caea

in-

Digitized by Google

Ter centum nivei tondent dumeta juvenci:
Ipſe, nemus linquens patrium ſaltuſque Lycaei,
Pan ovium cuſtos, tua ſi tibi Maenala curae,
Adſis o Tegeaee favens, oleaeque Minerva
Inventrix, uncique puer monſtrator aratri,

Et

SERVII.

inſula in Arcadiam migraſſe, ibique vitam coluiſſe: nam apud Arcadas pro Jove colitur; quod primus oſtenderit, qualiter apes debeant reparari: ut ait poeta de hoc ipſo Ariſtaeo: *Tempus & Arcadii memoranda inventa magiſtri Pandere*. Cultor autem pro incola. Caea vero inſula in Aegeo mari. Dumeta. Frutices.

16. Ipse nemus linquens patrium, Pan ovium custos. Pindarus *Pana* ex Penelope filium dicit: unde multi *patrium* pro paternum accipiunt, eo, quod *Pan* non Arcas ſit, ſed Ithaceſius, ut a patre, non a patria vox haec videatur detorta; quia in Arcadia genitus. Saltusque Lycaei. Montis Arcadiae. Λύκος Graece dicitur lupus: unde in Lycaeo, ſacris quibuſdam deguſtatis, vertebantur in lupos, & poſt decem annos revertebantur in priſtinum ſtatum, ſi hominum carnibus non veſcerentur. Pan ovium custos. Ideo *Lycaeus Pan ovium cuſtos*, quod lupos ab ovium gregibus depellat.

17. Si tibi. Siquidem tibi. *Maenala* autem mons Arcadiae, dictus ἀπὸ τ̃ μήλων, id eſt, ab ovibus, quibus plenus eſt.

18. Tegeaee. Vocativus eſt, a derivatione *Tegei*, oppidi Arcadiae, & *Tegeum* tribrachys eſt: *Tegeaee* paeon tertius. Favens. Pro volens; & per hoc propitius: *Favere* enim veteres etiam velle dixerunt: Ennius: *Matronae moeros complent ſpectare faventes*: nonnunquam *favere* & pro tacere ponitur, ut idem Ennius: *Ore faventes*. Et Virgilius in quinto: *Ore favete omnes*. Oleaeque Minerva inventrix. Eo tempore, quo adverſum Neptunum de nomine civitatis contendit, quod jam ſupra dictum eſt: cui fabulae hoc additur, quod, poſtquam Minerva inventa olea Neptunum vicerit; indigne ferens Halirrhothius Neptuni filius oleas coepit excidere; cui, dum hoc facit, ferrum de manubrio decidit, & ei caput amputavit: Neptunus vero dolens filii ſui obitum, Martem homicidii coepit arguere: inde effectum eſt, ut Mars & Neptunus de hac re judicium apud Athenas experirentur; unde locus, ubi Judices ſederunt, Areios pagos, Judices Athenienſium, Areopagitae appellantur.

19. Uncique puer monstrator aratri. Alii Triptolemum, alii Oſirim volunt: quod magis verum eſt, ut dicit Propertius, vel Tibullus. Nam Triptolemus frumenta diviſit, Quod munus ei Ceres dedit propter humanitatem patris Icari, qui eam, cum Proſerpinam captam in conjugium a Plutone quaereret, in Attica ſuſcepit hoſpitio. Bene autem tacuit de nomine: & generaliter ait puer: nam non unus aratrum toto orbe monſtravit, ſed diverſi in diverſis locis. Alii talem de hoc Triptolemo fabulam tradunt: Ceres, cum Proſerpinam filiam quaereret, ad Eleuſinum regem devenit, cujus uxor Cyntinia puerum Triptolemum pepererat, ſeque nutricem pueri amore ducta ſimulavit reginae; ſed nutrix recepta, cum vellet alumnum ſuum immortalem reddere, interdiu cum lacte divino alebat, noctu in ignem clam obruebat: itaque, praeterquam ſolebant mortales, creſcebat: Id ſic fieri cum pater admiraretur, nocturno tempore obſervavit, cum Ceres vellet puerum in cinere & in igne abſcondere, Pater exclamavit, illa irata Eleuſinum exanimavit: Triptolemo alumno ſuo aeternum beneficium dedit: nam ad fruges portandas currum draconibus junxit; deditque ei, quibus ille vectus orbem terrarum frugibus obſeruit; quem, poſtquam domum rediit, cum Cephalus rex interficere voluiſſet, per cognita juſſa Cereris Triptolemo regnum tradidit; qui accepto regno oppidum conſtituit, & ex patris nomine Eleuſinium nominavit, Cererique ſacra primus inſtituit, quae Θεσμοφόρια Graece dicuntur. Varro de Scenicis originibus, vel in Scauro: *Triptolemum dicit Nigidius Sphaerae barbaricae ſub Virginis ſigno aratorem, quem Orona Aegyptii vocant; quod Oron Oſiridis filium ab hoc educatum dicunt*. Ergo Oſiris ſignificatur, ut, Philoſtephanus Περὶ Εὑρημάτων: vel Epimenides, qui poſtea Buzyges dictus eſt ſecundum Ariſtotelem.

PIERII.

pant: igneam Solis vim quae fructus maturat, interpretantes, facile perſuaſum habere poterunt, intellectum a Virgilio, ut, *Liber & alma Ceres* ea ſint *clariſſima mundi lumina*, *labentem coelo quae*

Et teneram ab radice ferens, Silvane, cupreſſum:
DIque deaeque omnes, ſtudium quibus arva tueri,
Quique novas alitis non ullo ſemine fruges:
Quique ſatis largum coelo demittitis imbrem.
Tuque adeo, quem mox quae ſint habitura deorum
Con-

SERVII.

20. ET TENERAM AB RADICE FERENS SYLVANE c. *Sylvanus*, deus eſt ſylvarum. Hic amavit puerum *Cypariſſum* nomine, qui habebat manſuetiſſimam cervam. Hanc cum *Sylvanus* neſcius occidiſſet, puer eſt extinctus dolore: quem amator deus in cupreſſum arborem nominis ejus vertit, quam pro ſolatio portare dicitur. Sane in Bucolicis alium illi habitum dedit: *Venit & agreſti capitis Sylvanus honore*. Quidam *Sylvanum* primum inſtituiſſe plantationes dicunt, ideo *tenera ab radice* poetam dixiſſe. An *ab radice tenera*, quia caeſae cupreſſus dicitur non renaſci; item invalida, an ab radice tenens?

21. DIIQUE DEAEQUE OMNES. Poſt ſpecialem invocationem, tranſit ad generalitatem, ne quod numen praetereat: more Pontificum, per quos ritu veteri in omnibus ſacris poſt ſpeciales deos, quos ad ipſum ſacrum, quod fiebat, neceſſe erat invocari, generaliter omnia numina invocabantur. Quod autem dicit: STUDIUM QUIBUS ARVA TUERI, nomina haec numinum in Indigitamentis inveniuntur, id eſt, in libris Pontificalibus: qui & nomina Deorum & rationem ipſorum nominum continent; quae etiam Varro dicit: nam ut ſupra diximus, nomina numinibus ex officiis conſtat impoſita. Verbi cauſa, ut ab occatione, deus Occator dicatur: a ſarritione, deus Sarritor: a ſtercoratione, Sterculinius: a ſatione, Sator. Fabius Pictor hos deos enumerat, quos invocat Flamen, ſacrum Cereale faciens Telluri & Cereri: Vervactorem, Reparatorem, Inporcitorem, Inſitorem, Obaratorem, Occatorem, Sarritorem, Subruncinatorem, Meſſorem, Convectorem, Conditorem, Promitorem. TUERI. Pro tuendi, aut tuendorum.

22. QUIQUE NOVAS ALITIS. Id eſt, omnes qui hoc poteſtis. NONNULLO SEMINE. Id eſt, aliquo: & hoc dicit: Qui a nobis jacta ſemina veſtris ſeminibus alitis. *Semina* autem dicit deorum, caeli temperiem, pluvias, terrae rorem. Vel NONNULLO SEMINE, ab hominibus ſcilicet jacto, ut: *Quippe ſolo natura ſubeſt*: Seu rorem. SATIS. Segetibus; ut: *Sata laeta, boumque labores*. *Largo* autem *coelo demittitis imbres*; *per* haec aquam & terram ſignificari vult.

24. TUQUE ADEO, QUEM MOX QUAE SINT HABITURA DEORUM CONCILIA, INCERTUM EST. *Adeo*, hic praecipue: quidam *adeo* abundare putant, antiqua figura, ut: *Omne adeo genus in terris*. Et jam adulatur Auguſto, quem inter deos invocat. Nec totum tamen dandum eſt adulationi, ſed & veritati: nam cum omnes Imperatores poſt mortem ſint inter Deos relati, Auguſtus vivus divinos honores emeruit: quod etiam Horatius teſtatur, dicens: *Praeſenti tibi maturos largimur honores: Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras*. Unde male quidam culpant Virgilium, dicentes eum aviditate laudandi citum interitum Auguſto optaſſe: cum eum conſtet ad rem, quae tunc fiebat, reſpexiſſe. *Mox*, tamen poſſumus pro *poſt* accipere, ut: Horatius: *Mox datura Progeniem vitioſiorem*. Id eſt, poſtea. Poteſt & *Mox* ad vitae humanae brevitatem referri: nam ipſe ait in decimo: *Rhoebe diu* [*res ſi qua diu mortalibus ulla eſt*] *Viximus*. Sane ſciendum mire eum laudaſſe, quod ait: *Quem mox quae ſint habitura deorum Concilia, incertum eſt*. Id eſt, nondum ſcimus, quis deus eſſe velis: nam deum fieri, maximum eſt: in poteſtate autem habere, *quis* deus velis fieri, plus eſſe quam maximum conſtat.

PIERII.

annum ducunt. Sed ut ad rem noſtram revertamur, codices alii, *quae* legunt; ſcilicet lumina.

14. CUI PINGUIA CAEAE. Impreſſi omnes cod. quos viderim, *Caeae* ſcribunt *ae* diphthongo utraque ſyllaba notata. In Romano *Ceae* per *e* longam in pene ultima ex mutatione diphthongi *ει*, quae fuerat in dictione Graeca Κεῖος, Κεῖα, Κεῖον: ut in nomine Αἰνείας nos *Aeneas*: & in κικόριον, *cicorea* pene ultima longa: Horatius: *Me citorea leveſque malvae*: qui verſus eſt dactylicus Alcmanius. Licet vero nomen hoc, quo de agitur; apud Graecos multipliciter & ſcribatur, & formetur, quippe reſoluta diphthongo Κέιος, Κέως, Κόος per geminum *οο*, & Κόως ultimo in *ω μέγα* mutato: & Κώος, & Κώιος biſyllabum: quam inſcriptionem ex itinerario Urbani patrui mei ita notatam excerpſi, ΚΩΙΩΝ ΠΟΛΕΟΣ. Et alibi: ΑΒΟΤΑΑ
ΚΑΙ

Concilia, incertum eſt; urbiſne inviſere, Caeſar,
Terrarumque velis curam: & te maximus orbis
Auctorem frugum tempeſtatumque potentem
Accipiat, cingens materna tempora myrto;
An deus immenſi venias maris, ac tua nautae
Numina ſola colant: tibi ſerviat ultima Thule:
Teque ſibi generum Thetys emat omnibus undis:

An-

SERVII.

25. URBISNE INVISERE CAESAR. Utrum velis terrarum, an maris, an caeli imperium poſſidere.

26. ET TE MAXIMUS ORBIS. Utrumne, te pro Jove coli velis.

27. AUCTOREM FRUGUM. Qui frugibus & caeteris rebus originem praeſtes. TEMPESTATUMQUE POTENTEM. Aut bonarum tempeſtatum, ut: *Unde haec tam clara repente Tempeſtas?* Aut *tempeſtatum*, ait temporum; ſicut ubique Salluſtius.

28. MATERNA MYRTO. Quae in honorem eſt Veneris, a qua Auguſtus originem ducit per Cajum Caeſarem.

29. AN DEUS I. V. M. Id eſt, an pro Neptuno coli te velis: & *immenſi maris*, cujus menſura non poteſt comprehendi. VENIAS autem aliqui pro ſis accipiunt, ac ſi Graece diceret *οἴσα*, ſive *ὑπάρχουσα*; *ire* veteres pro *eſſe* dicebant.

30. NUMINA SOLA COLANT. *Sola*, magna, praecipua; id eſt, ſupra alios deos marinos, quaſi melior ſit futurus, & Neptuno, & caeteris diis marinis. THULE. Inſula eſt Oceani inter ſeptentrionalem & occidentalem plagam, ultra Brittanniam, juxta Orcadas & Hiberniam: in hac Thule cum Sol in Cancro eſt, perpetui dies ſine noctibus eſſe dicuntur. Praeterea miracula de hac inſula feruntur; ſicut apud Graecos Cteſias & Diogenes, apud Latinos Sammonicus dicit.

31. TETHYS EMAT OMNIBUS UNDIS. *Tethys* eſt uxor Oceani, Nympharum mater. Quod autem ait EMAT, ad antiquum nuptiarum pertinet ritum, quo ſe maritus & uxor invicem coemebant, ſicut habemus in Jure. Tribus enim modis apud veteres nuptiae fiebant: uſu; ſi verbi gratia, mulier anno uno cum viro, licet ſine legibus, fuiſſet: Farre, cum per Pontificem Maximum & Dialem Flaminem per fruges & molam ſalſam conjungebantur: [unde Confarreatio appellabatur; ex quibus nuptiis patrimi & matrimi naſcebantur:] Coemptione vero, atque in manum conventione, cum illa in filiae locum, maritus in patris veniebat; ut, ſi quis prior fuiſſet defunctus, locum haereditatis juſtum alteri faceret: & bene, SERVIAT, quia quandocunque in manum convenerat, omnia protinus, quae doti dicebantur, marito ſerviebant. Hanc Tethyn, Cicero in Timaeo, *Salaciam dicit: Generum* vero pro marito poſitum multi accipiunt, juxta Saffo, quae in libro, qui inſcribitur Ἐπιθαλάμια, ait: *Χαῖρε νύμφα, χαῖρε τίμιε γαμβρὲ πολλά· ἀντὶ τοῦ νυμφίε*. Sic & Pindarus: *ἐν τοῖς Ἰσθμίοις*.

PIERII.

ΚΑΙ ΔΑΜΟΣ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΗΣ ΚΩΙΩΝ ΠΟΛΕΩΣ. Et in argenteo nummo, quem apud Lycinium Arnutium contubernalem meum vidi, Cancer eſt cum inſcriptione: ΚΩΙΩΝ. Inferne: ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ. Ubi tamen ΚΑΙΟΣ, aut ΚΑΙΑ, per ΑΙ ſcribatur, apud Graecos nondum inveni. Romanos vero ſolitos *ω* diphthongum impropriam in *oe* vertere, multa indicant vocabula: Comoedia ex *κωμῳδία*, & ſimilia. Quare vel *Coeae* per *oe* diphthongum, vel per *e* longum, ut in Romano habetur codice, *Ceae* ſcribendum.

22. QUIQ. NOVAS ALITIS NON NULLO SEMINE FRUGES. In Ro. codice perperam eſt, *non ullo de ſemine*, quod alibi *nullo de ſemine* habetur: ut ſui quoque Genii ſtatuantur iis, quae ſponte ſua veniunt, quarumque ſemina nobis ſunt incognita. Nam de iis quae feruntur, ſtatim ſubdit: *Quique ſatis largum coelo demittitis imbrem*. Servius *nonnullo* agnoſcit, & pro aliquo interpretatur. Utra cui lectio magis placuerit, non laboro.

24. QUEM MOX QUAE SINT HA. DEORUM CONCILIA. Veteres plerique codices, *conſilia* per *s*, ſcribunt. Grammatici diſtinguunt: & hoc ſignificato malunt *concilia*. Neque vero praetereundum videtur, quod loco hoc, *mox* pro cito poſitum ait Gniſo, Cariſio teſte. Quod alii paulo poſt volunt, ut Terentius: *Nam ut mox reverterer*,

Digitized by Google

Anne novum tardis ſidus te menſibus addas,
Qua locus Erigonen inter Chelaſque ſequentis
Panditur. ipſe tibi jam brachia contrahit ardens
Scor-

SERVII.

32. TARDIS SYDUS T. M. A. Ideſt, aeſtivus. Vel quia optat, ut diu vivat: vel quia Virgo & Libra δυσαναφορά, id eſt, tarde orientia dicuntur. Et *Tardis*, an quia aureo ſaeculo longiores dies dicuntur fuiſſe; an poſt multos tardoſque menſes, ut deus fiat; an id: *Aut incipient magni procedere menſes*, per hunc *magni*.

33. QUA LOCUS ERIGONEN I. C. S. Aegyptii duodecim eſſe aſſerunt ſigna: Chaldaei vero undecim: nam Scorpium & Libram unum ſignum accipiunt: Chelae enim Scorpii Libram faciunt. Iidem Chaldaei nolunt aequales eſſe partes in omnibus ſignis; ſed pro qualitate ſui, aliud ſignum XX. aliud XL. habere; cum Aegyptii triecenas eſſe partes in omnibus velint. Modo ergo ſecundum Chaldaeos locutus eſt, dicens poſſe eum habere locum inter Scorpium & Virginem: nam Erigone ipſa eſt Virgo. Sciendum deinde eſt voluiſſe majores in his ſignis XII. eſſe deorum domicilia: ut Solis, eſt Leo: Lunae vero, Cancer. Caeterorum vero quinque planetarum bina ſunt ſigna: prout ſe ratio ſyderum ſequitur. Nam primus circulus a terra, Lunae eſt; ſecundus Mercurii; tertius Veneris; quartus Solis; quintus Martis; ſextus Jovis; Saturni ultimus. Sed remotis Sole & Luna, quorum ſunt domicilia Leo & Cancer: hi quinque ordine, quo eorum ſunt circuli, bina poſſident ſigna, unum a ſuperioribus: ut Mercurii ſint Virgo & Gemini: Veneris, Libra & Taurus: Martis, Scorpius & Aries: Jovis, Sagittarius & Piſces: Saturni, Capricornus & Aquarius. Unde per haec loca ſyderum, Auguſtum & fortem propter Scorpium, id eſt, Martis domicilium: & juſtum propter Libram: & prudentem propter vicinam Virginem, id eſt Mercurii domicilium, fore ſignificat. Vel certe ideo inter Scorpionis brachia, quae ſunt Libra; & Erigonem, quae eſt Virgo: quia Libra aequitas, Virgo Juſtitia. Sane haec Erygone Icari filia fuit, tantae pietatis in patrem, ut, cum eum vidiſſet mortuum, omni ſe luctu ac moerore conficeret, ob quam rem miſericordia deorum inter ſigna locum Virginis, ſub Juſtitiae vocabulo, juſſa eſt obtinere. *Chelas* autem *ſequentes* ideo ait, quia, ſicut dictum eſt, ipſae ſunt Libra. Bene autem Auguſto inter Virginem & Scorpium, id eſt, inter juſtitiam & virtutem, locum tribuit: [nam *chelae*, Scorpii brachia ſunt; quae ſexaginta partes in coelo ſunt:] ut ſolum fore ſignificet.

34. PANDITUR IPSE TIBI. Ordo eſt: *Qua locus ipſe tibi panditur*. TIBI autem, in tuum honorem & gratiam. IPSE autem, ultro, ſua ſponte. IPSE TIBI. Hic diſtinguitur, niſi dixeris, *Ipſe tibi brachia contrahit ardens Scorpius*, bene optantis, ne verba maledictum comprehendiſſe videantur. JAM BRACHIA C. A. S. Ideo Auguſto merito juxta Scorpium locum adſignat, quia ſydus hoc ſupra Romam poſitum creditur. Varro tamen ait ſe legiſſe Empedocli cuidam Syracuſano a quadam poteſtate divina mortalem aſpectum deterſum; eumque inter caetera tres portas vidiſſe, treſque vias: unam ad ſignum Scorpionis, qua Hercules ad deos iſſe diceretur: alteram per limitem, qui eſt inter Leonem & Cancrum: Tertiam eſſe inter Aquarium & Piſces: Argute itaque eam viam & ſedem tribuit Auguſto, forti Imperatori, quam habuit deus fortis.

PIERII.

30. TIBI SERVIAT ULTIMA THULE. Sane nomen hoc per θ & ου diphthongum ſcribitur: nonnunquam tamen priore vocali ex diphthongo diſpuncta, *Thyle* ſcriptum invenies: ut habetur in Ro. codice. De hac adverte Strabonis verba, male a quibuſdam interpretata, ita legi debere: *Hanc ſiquidem ſuper omnes fama vulgatas, magis atque magis ad Septentrionem expoſitam locant*.

32. ANNE NOVUM TARDIS SIDUS TE MEN. AD. Sunt aliquot antiqui codices, in quibus *atq. novum* legitur: ut in Oblongo Vaticanae bibliothecae. Sed longe melius *anne*. Quia poſita quaeſtione, ſitne terris imperaturus, an Deus immenſi veniat maris; quaerit demum an tertiam mundi ſedem, quippe coelum, ſit habiturus. Duos vero ſignat in coelo locos Caeſaris apotheoſi deſtinatos, ut noſtro illuceat orbi; ſi quippe ſedem aut ad polum arcticum, aut ad aequinoctialem ſtatuerit: minime vero vult eum antarcticum incolere; quem polum ſub pedibus Styx atra videt, maneſque profundi.

34. JAM BRACHIA CONTRAHIT ARDENS SCORPIUS ET COE. JU. PLUS PAR. RELINQUIT. In Ro. codice *ſcorpios* ſcriptum eſt per *os*, voce Graecanica. Nam & in vocabulis Graecis huiuſmodi deſinentiam veteres adamaſſe oſtenſum ſaepius. Sa-

Digitized by Google

Scorpios, & coeli juſta plus parte reliquit.
Quidquid eris; (nam te nec ſperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
Quamvis Elyſios miretur Graecia campos,
Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem)
Da facilem curſum, atque audacibus adnue coeptis,
Ignaroſque viae mecum miſeratus agreſtis,
Ingredere, & votis jam nunc aſſueſce vocari.
Vere novo, gelidus canis cum montibus humor

Li-

SERVII.

35. Ardens scorpius. *Ardens* ad illud refertur, quia Martis eſt domicilium: nam Scorpii tempus frigidum eſt; quippe cuius November menſis eſt. Vel *ardens*, ad virus ejus, vel ad cupiditatem Auguſti recipiendi. Justa plus parte. Secundum Caldaeos, qui Scorpium dicunt ſpatium duorum ſignorum tenere. Ergo & loci ſpatio te invitat.

36. Quicquid eris. Ordo eſt, *Quicquid eris, da facilem curſum*. Caetera enim per parentheſim dicta ſunt. Nec sperent tartara regem. *Nec ſperent* dixit, quaſi beneficium de quocunque venerit.

37. Nec tibi regnandi veniat, &c. Allegoricos dicit illum nec debere mori velle, nec poſſe. *Dira* autem, pro magna, vel vehemens.

38. Quamvis Elysios m. G. c. Licet praeferantur inferi a Graecis Poetis.

39. Nec repetita sequi curet p. m. Ceres, cum raptam a Plutone Proſerpinam filiam diu quaeſiſſet, tandem aliquando eam eſſe apud inferos comperit: pro qua re cum Jovis imploraſſet auxilium, ille reſpondit poſſe eam reverti, ſi nihil apud inferos guſtaviſſet. Illa autem jam Punici mali in Elyſio grana guſtaverat: quam rem Aſcalaphus, Stygis filius, prodidit. Unde Proſerpina ad ſuperos remeare non potuit. Hinc ait Lucanus: *Quae te detineant Aetnaea dapes*. Quam neceſſitatem modo Virgilius Proſerpinae tribuit voluntati. Sane Ceres a Jove poſtea meruiſſe dicitur, ut Proſerpina ſex eſſet cum matre menſibus, ſex cum marito: quod ideo fingitur, quia Proſerpina ipſa eſt, quae & Luna, quae toto anno ſex menſibus creſcit, ſex deficit: ſcilicet per ſingulos menſes quindenis diebus: ut creſcens apud ſuperos, deficiens apud inferos eſſe videatur. Et *Nec ſequi curet Proſerpina matrem*, ad admirationem Elyſiorum poſuit, quod matri praelati ſunt.

40. Da facilem cursum. Meo ſcilicet poemati. Atque audacibus a. c. Verecunde ſuas vires extenuat, & commendat operis difficultatem, dicendo *Audacibus*.

41. Ignarosque viae mecum miseratus agrestes Ingredere. Aut mecum viae, id eſt, rationis, aut artis, ignaros miſeratus, ruſticos juva; aut *mecum ignaros* intelligas; aut ruſticis ignaris fave mecum, id eſt, quibus etiam ego his ſcriptis opem collaturus ſum: aut mecum ignaros agricolas miſerare: aut eis mecum fave.

42. Et votis jam nunc assuesce vocari. Id eſt, adhuc vivus: Nam ut diximus, Auguſtus vivus divinos honores meruit.

43. Vere novo gelidus canis cum montibus humor Liquitur. *Novum* multa ſignificat: nam & recens aliquid *novum* dicitur, ut ipſe ait: *Lac mihi non aeſtate novum*, id eſt, recens. *Novum* dicitur & magnum, ut: *Pollio & ipſe facit nova carmina*. Modo autem *Novum Ver* ideo ait, quia anni initium menſis eſt Martius. Et ſciendum eſt, decem tantum menſes fuiſſe apud maiores: Martium autem anni principium habere voluerunt, propter Martem ſuae gentis auctorem, quod multis firmatur auctoribus. Nigidius in Sphaera Graecanica, *Novum annum* aequinoctium Vernale memorat. Varro Epiſtolicarum Quaeſtionum: *Inter menſem Februarium, qui tunc eſſet extremus, & inter calendas Martias, quae tunc erant primae*. Atta: *Annum novum voluerunt eſſe primum menſem Martium*. Et alibi: *Majores Martium primum habuerunt*. Aprilis autem dictus eſt, quaſi terras tempore aperiens: Majus a Maia: Junius a Junone: quamquam alii a majoribus & junioribus

 hos

Liquitur, & zephyro putris ſe gleba reſolvit,
Depreſſo incipiat jam tum mihi taurus aratro
Ingemere, & ſulco attritus ſplendeſcere vomer.

Illa

SERVII.

hos duos menſes velint eſſe nominatos : nam antea populus Rom. in centurias juniorum & ſeniorum diviſus fuerat : Reliqui jam a numero nominabantur, Quintilis, Sextilis, September, October, November, December . Et hi erant tantum decem menſes : duo vero, propter rationem ſignorum anni, intercalabantur, qui poſtea a Jano & a Februo nominati ſunt. Februus autem eſt Ditis pater, cui eo menſe ſacrificabatur. Quintilis & Sextilis mutati ſunt poſtea in honorem Julii Caeſaris & Auguſti. Unde ſunt Julius & Auguſtus. Sic Ovidius in Faſtis. Ergo, VERE NOVO, & anni initio accipiamus, & prima parte Veris. Nam anni quatuor ſunt tempora diviſa in ternos menſes: qui ipſorum temporum talem faciunt diſcretionem : ut primo menſe Veris novum dicatur Ver: ſecundo adultum : tertio, praeceps. Sicut etiam Salluſtius dicit ubique : *nova aeſtas, adulta, praeceps*. Sic Autumnus novus, adultus, praeceps. Item Hyems nova, adulta, praeceps vel extrema. Unde eſt : *Extremae ſub caſum hyemis*. Sane ſciendum, Xenophontem ſcripſiſſe unum librum Oeconomicum, cujus pars ultima agriculturam continet : de qua parte multa ad ſuum hoc opus Virgilius tranſtulit; ſicut etiam de Georgicis Magonis Afri, Catonis, Varronis, Ciceronis quoque libro tertio Oeconomicorum, qui agriculturam continet. Nam primus praecepta habet, quemadmodum debeat materfamilias domi agere : Secundus, quemadmodum foris paterfamilias. Illud quoque ſciendum eſt, in his libris non eſſe obſcuritatem in quaeſtionibus, ſicut in Aeneide; niſi in paucis admodum locis. Sed in hoc tantum eſſe difficultatem, ut res poſitas intelligamus : id eſt, *τὸ κείμενον*; ſicut haec prima quoque ejus praecepta ſignificant. Nam hoc dicit, agrum fertilem, id eſt pinguem & herboſum, bis debere arari : ſemel verno tempore, ut & herbae adhuc tenerae & ſine ſemine avellantur : & aeſtatis calore, ut ſuperfluus humor ſiccetur, vel glebarum putrefiat durities : & ſemel Autumnali arandum cum ſeminibus. Agrum vero tenuem & ſterilem Autumnali tantum tempore arandum : ne ſi etiam Verno araveris, exiguus ejus humor ſiccetur aeſtate. CANIS MONTIBUS. Albis ex nive.

44. LIQUITUR. *Liquor* cum nomen eſt, *Li* brevis eſt : cum ad verbum venerit, producitur, ut, *liquor, liqueris, liquitur* : nam mutavit naturam : ſicut humus, hu, brevis eſt : humanus producitur. Item itur, i producitur; iturus corripitur. LIQUITUR autem, defluit, reſolvitur. ET ZEPHYRO PUTRIS SE GLEBA RESOLVIT. Quo tempore Favonii flatu arva laxantur. quae fuerant praecluſa frigoribus. Ipſe alibi : *Rura gelu tunc claudit hyems*. PUTRIS GLEBA. Solubilis, quam tepor efficit & aratrum.

45. DEPRESSO INCIPIAT JAM TUM MIHI TAURUS ARATRO INGEMERE. Aliud pendet ex alio ; nam altius impreſſum aratrum boves cogit in genitum : quod genus arationis pingui convenit terrae : nam e contrario paulo poſt de infoecunda terra dicturus eſt : *Tenui ſat erit ſuſpendere ſulco*. MIHI autem, aut vacat, ut Cicero : *Qui mihi accumbentes in conviviis*. Aut MIHI, id eſt, ruſtico amanti terras. Et TAURUM bovem fortiſſimum accipimus : nam tauri difficile ad aratra junguntur.

46. ATTRITUS SPLENDESCERE VOMER. Quoniam a frequente aratione teritur & ſplendidior fit. Lucretius : *Occulto decreſcit vomer in arvo* : quod evenire frequenti aratione novimus, ut & ſplendidior fiat & teratur. Cato in Oratione ad filium : *Vir bonus eſt, M. fili, colendi peritus, cujus ferramenta ſplendent*. Dicimus autem & *hic vomer*, & *hic vomis* : ſed ab utroque, *hujus vomeris* facit.

PIERII.

ne vero Probus Valerius hic *Scorpios* agnoſcit : dum in artium Inſtitutis, hoc ipſo loco teſte, corripi in nonnullis nominibus *os* in recto probat. In eodem Romano codice *reliquit* eſt, tempore praeterito, quaſi olim numen illuc praeſenſerit acceſſurum. Sed melius praeſens, ut *contrahit*.

36. NAM TE NEC SPERENT TAR. RE. In Romano *ſperant*. In Longobardico *jam te*. Quia ſcilicet jam decretum ſit te apud ſuperos futurum. Sed vulgata lectio, *Nam te nec ſperent*, in longe pluribus habetur exemplaribus.

38. QUAMVIS ELYSIOS MI. GRAE. CAM. In Mediceo codice, in Longobardico, & quibuſdam aliis *Elyſeos* per *e* in pene ultima ſcriptum eſt. Ut ex *αἰθέριος*, *aethereus* : quae mutatio Ionum more placuit majoribus noſtris. Nunc autem *aetherius* per *i* ſcribitur a plerisque, & ab omnibus *Elyſios* eadem vocali.

Illa ſeges demum votis reſpondet avari
Agricolae, bis quae ſolem, bis frigora ſenſit:
Illius immenſae ruperunt horrea meſſes.
At prius ignotum ferro quam ſcindimus aequor,
Ventos, & varium coeli praediſcere morem
Cura ſit, ac patrios cultuſque habituſque locorum:
Et quid quaeque ferat regio, & quid quaeque recuſet.
Hic ſegetes, illic veniunt felicius uvae:
Arborei foetus alibi, atque injuſſa vireſcunt

Gra-

SERVII.

47. ILLA SEGES DEMUM. *Seges*, modo terra, ut: *Nec pecori opportuna ſeges*. DEMUM, noviſſime, vere, ſpecialiter. VOTIS RESPONDET. Immane eſt, quod ait VOTIS: nam plerumque plus optamus, quam ſperamus poſſe contingere. RESPONDET autem, aut ſatis faciet, aut conſentiet, ut: *Dictis reſpondent caetera matris*. AVARI. Id eſt, quamvis avari: & plus eſt, quam ſi dixiſſet parci. Nigidius: *Quia qui parcior eſt, ſuo contentus eſt, quod avarus non facit*.

48. BIS QUAE SOLEM, BIS FRIGORA SENSIT. Quae bis & dierum calorem, & noctium ſenſerit frigora. Per quod duplicem oſtendit arationem, Vernalem & Autumnalem: nec enim ad tempora aeſtatis vel hyemis referre poſſumus, quod ait, *Bis Solem, bis frigora*: quia non ſunt in Italia in uno anno duae aeſtates, & duae hyemes: ſicut geometrae dicunt eſſe in quadam parte Indiae, in inſula Taprobane. Aut ſicut quidam dicunt, ideo bis, ut ſemel cum fructibus, ſemel vacua, Solem & frigus perpeſſa accipiamus.

49. IMMENSAE. Infinitae. RUPERUNT HORREA. Plus eſt quam ſi diceret, impleverunt; hoc eſt, ut non habeat ubi reponat.

50. AT PRIUS IGNOTUM FERRO QUAM SCINDIMUS AEQUOR. Id eſt, ante quam facimus vervactum. Si autem non *immenſum*, ſed *ignotum* legeris, nobis ignorum ſignificat. *Aequor* autem, modo terram accipe, ab aequalitate dictam, ut: *Praecipitemque Daren ardens agit aequore toto*. Unde & maria, aequora dicunt.

51. VENTOS. Quia diverſis locis diverſi praevalent venti. Et hoc dicit: Debes ſcire, ager cui vento ſubjaceat. VARIUM CAELI PRAEDISCERE MOREM. Id eſt, aeris. Lucretius: *In hoc caelo qui dicitur aer*. Et hoc dicit: Debes etiam caeli qualitatem noſſe; utrum pluviis gaudeat, an tepore, vel frigore.

52. PATRIOS CULTUSQUE, HABITUSQUE LOCORUM. Duas res dicit: Sciendum eſt, ager & quemadmodum a majoribus cultus ſit, & quid melius ferre conſueverit: namque *habitus* locorum, poſſibilitates vel naturas accipiamus, quas Graeci τὰς ἕξεις dicunt. Alii *patrios*, naturales exponunt.

54. VENIUNT. Creſcunt, ut: *Et pulchro veniens in corpore virtus*; vel proveniunt.

55. ARBOREI FOETUS ALIBI. Id eſt, poma. Et *arboreum* aliqui duobus modis accipiunt. Aliter enim in Aeneide de telo: *Ingens arboreum*. Cornificius: *Ut folia, quae frugibus arboreis tegmina gignuntur*. ATQUE INJUSSA VIRESCUNT GRAMINA. Bene injuſſa: nam frumenta ſtudio juſſa naſcuntur. Unde eſt: *Atque imperat arvis*. Et nunc hic unum *alibi* deeſt, ut fiat: *Atque alibi injuſſa vireſcunt gramina*.

PIERII.

52. AC PATRIOS CULTUSQ. HABITUSQUE LOC. In Oblongo Vaticanae bibliothecae codice *cultus habituſq.* legitur: particula *que* ſemel tantum poſita in Longobardico, quae poſt *cultus* adſcripta erat, abraſa eſt. Vetera exemplaria reliqua *cultuſq. habituſq.* legunt: & particula illa, utrique vocabulo adjecta, verſui decorum & gravitatem addere mihi videtur.

53. ET QUID QUAEQ. FERAT REGIO, QUID QUAEQUE RECUSET. In nonnullis antiquis codicibus legere eſt, *quid ferre recuſet*. Quod ego crediderim ex paraphraſi deſumptum.

54. HIC SEGETES ILLIC VENIUNT FELICIUS UVAE. Antiquos admodum codices vidi, in quibus verſus hoc numero legitur, *Hic ſegetes veniunt, uvae felicius illic*. Sed enim vulgata lectio magis aures implet, & longe ſuavior videtur.

55. ATQUE INJUSSA VIRESCUNT GRAMINA. In Longobardico exemplari abraſa eſt dictio *injuſſa*.

Ejuſ-

Digitized by Google

Gramina. nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua tura Sabaei?
At Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epiros equarum?
Continuo has leges, aeternaque foedera certis
Impoſuit Natura locis: quo tempore primum

Deu-

SERVII.

56. NONNE VIDES. Aut Maecenati dicit, aut ruſtico; & argumentatur, quaſi hoc dicens: Si una provincia ferre non poteſt omnia, quanto magis unus ager? UT TMOLUS. Mons eſt Ciliciae, in quo naſcitur crocum praecipue: nam loca commemorat, ubi plus provenit & melius aliquid. Nam crocum & in Africa naſcitur, ſed non tale, nec tantum, quantum, vel quale in Cilicia. Sed *Tmolus* eſt mons etiam Lydiae, circa oppidum Sardis, qui diverſis floribus abundat, unde multi de *Tmolo* croceos odores ſimiles croco accipiunt; alii non dixiſſe eum crocum apud *Tmolum* naſci; ſed *vinum Tmoleticum* crocei odoris: nam & crocum in Cilicia apud Corycum naſci Salluſtius meminit.

57. INDIA MITTIT EBUR. Et in Africa fuerunt elephanti, ſed maiores in India. Hinc eſt quod ait Terentius: *Elephantis quem Indicis praefecerat*. Id eſt, maximis. Et *India mittit*, quaſi pendit. MOLLES SUA TURA SABAEI? *Sabaei* populi ſunt juxta Syriam & Arabiam: dicti Sabaei ἀπὸ τῦ σέβεσθαι, quod apud eos *tus* naſcitur, quo deos placamus. *Molles* autem ideo ait, vel quod ſub aere clementiore ſunt. (Nam ut ait Lucanus, *Quidquid ad Eoos tractus mundique teporem Labitur, emollit gentes clementia coeli*) aut certe quia Alexander Macedo dicitur obſcoenos omnes de exercitu ſuo ſegregatos, illic condidiſſe. Sane *tus* modo ſine aſpiratione dicimus: nam antiqui *thus* dicebant, ἀπὸ τ̃ θυῶν, quod diſplicuit: vel ἀπὸ θύω, quod eſt ſacrifico: tura enim a tundendo dicta eſſe voluerunt, a glebis tunſis: cum quibus dicitur fluens de arboribus ecaleſcere. Alii Sabaeos Arabas dicunt, colonos Aegyptiorum ex effoeminatis collectos, ac de Arabia illuc deductos: vel ideo *molles*, quod foemineos cultus veſteſque gerunt.

58. AT CHALYBES NUDI FERRUM. Subauditur ubique, mittunt. *Chalybes* populi ſunt, apud quos naſcitur ferrum, Unde abuſive dicitur *chalybs*, ipſa materies, ut: *Vulnificuſque chalybs*. NUDI autem, aut apud quos arbores non ſunt: aut vere *nudi*, propter ferri caedendi ſtudium. Nam legimus: *Bronteſque Steropeſque, & nudus membra Pyracmon*. VIROSAQUE PONTUS CASTOREA. Fibri, canes ſunt Pontici: quorum teſtes apti ſunt medicaminibus, propter quos ubi ſe ſenſerunt requiri, eos ſecant. De his Cicero: *Redimunt ſe ea parte corporis, propter quam maxime expetuntur*. Juvenalis: *Qui ſe eunuchum ipſe facit, cupiens evadere damno Teſticuli*. *Caſtores* autem a caſtrando dicti ſunt. VIROSA autem, aut fortia, aut certe venenata: nam licet ſint multis remedio, tamen praegnantes eorum odore abjiciunt & egerunt partum. Et *virosa* dicta ab eo, quod eſt *virus*. Alii fortia accipiunt, a viribus.

59. ELIADUM PALMAS EPIROS EQUARUM. Hypallage eſt: nam haec dicit: Epirus creat equas optimas, quae apud Elidem palmas merentur in Jovis Olympici curuli certamine. Sane *Epiros* Graece profertur, unde etiam E habet accentum. Nam ſi Latinum eſſet, *Epirus*, *Epiri*, PI haberet, quia longa eſt. Nec mireris equas currere: nam, ut dicit Plinius, *velociores ſunt maſculis ideo, quod in curſu urinam faciunt*.

60. CONTINUO HAS LEGES. Jugiter, in aeternum, ad perpetuum: ſicut ſequentia indicant: nam dicturus eſt, *Aeternaque fœdera mundi*.

PHILARGYRII.

58. AT CHALYBES NUDI FERRUM. Gens in Ponto, quae ferrum reperiſſe dicitur: & *nudi*, neceſſitate operis, ut *nudus membra Pyracmon*.

PIERII.

Ejuſque loco repoſitum *invisa*: ſed *injuſſa*, omnino lectio caſtior eſt: quam & Servius agnoſcit.

59. ELIADUM PALMAS EPIROS EQUARUM. In Longobardico, & pleriſque aliis codicibus, *Epirus* per *us* legitur: Latina terminatione. In Romano, *Epiros* per *os*, ut Graece: & ita legendum Servius cenſet. Praeterea cur *equarum* potius ſoeminino genere, quam *equorum* maſculino dixerit, quaerit Probus. Sed in reddenda ratione, quid ſibi velit, dificulter intelligas, adeo omnia eius ſcripta mutilata ſunt: licet vero dicat corpora praecipue matrum legenda, ex quibus ſobolem tollas: non ſatis ad ſententiam facit. Quare legas apud Plinium de

equis,

Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem:
Unde homines nati, durum genus. Ergo age, terrae
Pingue ſolum primis extemplo a menſibus anni
Fortes invortant tauri, glebaſque jacentis
Pulverulenta coquat maturis ſolibus aeſtas.
At ſi non fuerit tellus foecunda; ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:
Illic, officiant laetis ne frugibus herbae:
Hic, ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam.

Al-

SERVII.

62. DEUCALION LAPIDES VACUUM JACTAVIT IN ORBEM. Jam tranſit ad fabulam: & poetice dicit: Iſta tum primum ſtatuta, quae ab initio mundi conſtat fuiſſe.

63. UNDE HOMINES NATI DURUM GENUS. Expreſſit τὸ αἴτιον, id eſt, cauſativum: nam & Graece populi λαοὶ dicuntur a *lapidibus*: λᾶοι enim *lapides* dicuntur. ERGO AGE TERRAE PINGUE SOLUM. Jam redit ad cauſſam.

64. PRIMIS EX TEMPLO A MENSIBUS ANNI. Hoc eſt quod dixit, *Vere novo*: extemplo, induxit, & repoſuit.

66. PULVERULENTA COQUAT MATURIS SOLIBUS AESTAS. Quae glebas ſolvit in pulverem. Et reddit cauſſam cur hoc debeat fieri. *Maturis* autem *ſolibus*, id eſt, vehementibus, fervidis, magnis. Ipſius manu adjectum, *maturis Solibus*.

67. SUB IPSUM ARCTURUM. Id eſt, autumnali tempore, quo *Arcturus* oritur. Et ſciendum quod *ſub* praepoſitio, quando tempus ſignificat, accuſativo gaudet: ut hoc loco, *ſub Arcturum*, id eſt, circa Arcturum. Item: *Aut ubi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe*. Et: *Sub noctem cura recurſat*. Et item: *Sub lucem exportant calathis*. Hoc autem eſt, tum cum jam pluere compertum. *Arcturus* enim pluviarum & tempeſtatum ſydus eſt. *Arcturus* autem idem Arctoſylax, quia poſt urſae caudam locatus ſit: ἄρκτος enim urſa, & οὐρὰ cauda: idem Bootes, quod boves cum plauſtro agat. Alii Arcadem fuiſſe filium Caliſtonis & Jovis dicunt: qui cum matrem in figuram urſae ira Junonis transfiguratam vellet occidere, ambos a Jove in caelum eſſe tranſlatos: ille Arcturus; illa Helice dicta. Alii Icarum hunc volunt eſſe: qui a paſtoribus, quos vino tunc primum reperto, ebrios fecerat, veluti dato veneno, occiſus eſt. Oritur autem idem Arcturus ante xv. Cal. Octobr. atque exinde pluviae incipiunt, quod ipſe aperuit, dicendo: *Hic ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam*. Arcturum autem pluviarum & tempeſtatum eſſe auctorem & Plautus oſtendit in Rudente, cum eundem ipſum dicentem facit: *Increpui hybernum, & fluctus movi maritimos. Vehemens ſum exoriens: cum occido, vehementior*. Ipſius manu adjecti ſunt deletis duobus, quorum alter totus legi potuit, *Illic, efficiant ſegetes ne frugibus illis*; ex altero hoc tantum, *ne deſerat humor arenam*.

68. TENUI SUSPENDERE. Pro tenuiter ſuſpendere. SULCO. Id eſt, aratione.

69. ILLIC. In terra ſcilicet pingui. OFFICIANT. Noceant, obſtent. HERBAE. Quae internatae ſegetem laedunt. HIC. In ſterili, & tenui, & infoecunda. Quia ſi preſſius aratur terra tenuior, humor ad inferiora deſidet, & ſapor . . . . bunt: Et hoc eſt quod ſupra diximus: omnia praecepta, quae commemorat, ad illud pertinent, quod ait: *Quid faciat laetas ſegetes*.

70. STERILEM. Pro ocioſum, ut interdum lentus, ceſſans, ut: *Segniſque ſecundo defluit amne*. ARENAM. Aridam terram, quae eſt ſicut arena.

PIERII.

quis, *Scbytas per bella foeminis uti malle, quod urinam curſu non impedito reddunt*: ad quos reſpexiſſe crediderim Virgilium, quum hic praeſertim de curſu & velocitate loqui videatur.

66. PULVERULENTA COQUAT MATURIS SOLIBUS AESTAS. In Romano codice legere eſt, *maturis frugibus*. Servius *ſolibus* agnoſcit, cum aliis pleriſque codicibus antiquis.

67. AT SI NON FUERIT TEL. FOE. In Longobardico &; ſed *at* melius.

Alternis idem tonſas ceſſare novalis,
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.
Aut ibi flava ſeres mutato ſidere farra,
Unde prius laetum ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenuis foetus viciae, triſtiſque lupini
Suſtuleris fragiles calamos, ſilvamque ſonantem.
Urit enim lini campum ſeges, urit avenae:
Urunt Lethaeo perfuſa papavera ſomno.

Sed

SERVII.

71. ALTERNIS. Id eſt, alternatim. IDEM. Scilicet agricola. TONSAS NOVALES. Agros meſſos. Dicimus autem & *hae novales*, & *haec novalia*. Proprie *novales* ſunt arva primum proſciſſa, & primum ſegetem ferentia.

72. PATIERE. Patieris. SITU DURESCERE CAMPUM. Segnem, ceſſantem. Et *ſitu*, pro otio; ut redeat in vires priores. Sane ſciendum & Ciceronem in Dialogis, & caeteros philoſophos tractare, non quid debeat fieri, ſed quid potiſſimum fieri: quam rem Virgilius nunc ſequitur: nam cum dicat multa remedia agrorum recreandorum, praeponit omnibus intermiſſionem. Unde eam rem frequenter iterat.

73. AUT IBI FLAVA SERES MUTATO SYDERE FARRA. Si te terrarum cogit anguſtia, & non habes, ubi intermiſſo agro rurſus feras; ibi frumenta feras, unde legumina ſuſtuliſti. Aut ſi tibi opus eſt frumento, ſtercora terram, ſparge & cinerem: vel incende ſtipulas. SYDERE. Modo anno.

74. LAETUM LEGUMEN. Fertile. Et *laetus*, prout res fuerit, accipe: ut *laetus homo*, id eſt, hilaris: *laetum pecus*, id eſt pingue: *laetum legumen*, ut diximus, fertile: & ſic in reliquis. SILIQUA. Theca, folliculo, intra quem legumina naſcuntur. QUASSANTE. Id eſt, quaſſa. Quae ſonet, cum quaſſatur. Caecilius: *Si quaſſante capite triſtes incedunt*. Plautus: *Capitibus quaſſantibus*. *Far* enim proprie genus eſt frumenti optimi. Dicitur frumentum a frumine, quod eſt gulae prominens pars. LEGUMEN. *Legumen* dicitur quod manu legatur, nec ſectionem requirat. Frumenta ſunt vero omnia quae ex ſe emittunt ariſtas. Nam quod ait ſupra *Farra*, frumenta accipimus: ſpecies eſt enim pro genere.

75. AUT TENUES FOETUS VICIAE. Mire ait *tenues*; nam *vicia* vix ad triplicem pervenit fructum, cum alia legumina proventum habeant foeliciſſimum & fertilem. Foetus vero hic... vel fructus ut inſeritur vero foetum... TRISTISQUE LUPINI. Amari: cum in guſtu ſit amarum triſte: nam incoctus amarus eſt. Ennius: *Neque ille triſte quaeritat ſinapi*. Nonnulli proprie calamos lupinorum, alas dici putant, ut Aelius: *Alae ex lupino, ſurculi ſine foliis*. Cato in Originibus: *Alae ex lupino lugium*... Tamen Varro de Lingua Latina, alam culmum fabae dicit....

77. URIT ENIM LINI CAMPUM SEGES. Bene excerpſit haec tria, linum, avenas, papaver: & dicit poſt haec, frumenta ſerenda non eſſe: nam licet manu legantur, & ſint inter legumina; viribus tamen frumentis exaequantur: Coelius libro tertio ſeri avenam oſtendit, ſed videtur poeta velut interrogatus, cur linum, & quae ſequuntur, dicat non ſeri debere; reſpondiſſe, urit enim: quia enim cauſalis conjunctio eſt.

78. LETHAEO PERFUSA PAPAVERA SOMNO. Plena oblivionis: nam Ceres, Jove admonente, dicitur cibo papaveris, orbitatis oblita, [& re vera papaver gignit ſoporem] cum jam Proſerpinam raptam a Plutone ex inferno recipere non potuiſſet.

PIERII.

73. AUT IBI FLAVA SERES MUTATO SIDERE FARRA. In Romano codice *mutato ſemine* legitur: ſed *ſidere* agnoſcit Servius, quum tamen nulla ſit cauſſa cur *ſemine* ſit expungendum: quum ſtatim Virgilius ea connumeret ſemina, quibus far inde ſuccedere ſit ex fertilitate, & quae contra, ſeminata prius, campum adurant. Sed enim reliqui codices omnino *ſidere* legunt.

74. UNDE PRIUS LAETUM SILIQUA QUASSANTE LEGUMEN. Quamvis Servius *laetum* agnoſcit: vide tamen an recte in Romano codice *lectum* legatur. Ut ibi ferenda farra dicat, unde prius legumen legeris. Verbum vero *ſuſtuleris* Viciae tantum & Lupino ſerviat.

Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola; neve
Effoetos cinerem immundum jactare per agros.
Sic quoque mutatis requieſcunt foetibus arva.
Nec nulla interea eſt inaratae gratia terrae.
Saepe etiam ſterilis incendere profuit agros,
Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis:
Sive inde occultas vires, & pabula terrae
Pinguia concipiunt: ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exſudat inutilis humor:

Seu

SERVII.

79. ALTERNIS FACILIS LABOR. Redit rurſus ad praeceptum, quod ſcit eſſe praecipuum, id eſt, ad intermiſſionem. ALTERNIS. Intermiſſis, ſubaudi, agris. FACILIS. Utilis.

80. NE. Pro non. SATURARE. Recreare, & reparare. PINGUI FIMO. Vel humido, vel fertili. SOLA. Terras.

81. EFFOETOS PER AGROS. Continua fertilitate laſſatos: ſicut etiam frequenti partu effoeta dicitur mulier. CINEREM IMMUNDUM, Ad diſcretionem illius, quo utuntur puellae: de quibus cineribus iu Bucolicis: *Fer cineres Amarylli foras*.

82. MUTATIS FOETIBUS, Ut omni anno proferant, ſed diverſa: nam eadem ferre ſemper non poſſunt, niſi intermittant. REQUIESCUNT FOETIBUS ARVA. Non enim roborantur: quod intermiſſio efficit arationis: quam rem rurſus repetit dicendo.

83. NEC NULLA INTEREA EST INARATAE GRATIA TERRAE, id eſt, maxima: nam Liptotes figura eſt, id eſt, maxima & praecipua; ut, *Munera nec ſperno*. INARATAE. Non ſata; unde eſt illud: *Alternis idem tonſas ceſſare novales*. Alii *inaratae* accipiunt, quae eſt pabulo pecoribus.

84. INCENDERE PROFUIT AGROS. Non agros, ſed ea quae in agris ſunt, id eſt, ſtipulas vel quiſquilias: hoc eſt purgamenta terrarum, & alia inutilia concremare. Nam ut videmus, ſi in agris qui incendendi ſunt, deſint ſtipulae; aliunde illuc nutrimenta portantur incendii. Alii non ſaepe profuit, ſed ſaepe incendere accipiunt.

85. ATQUE LEVEM STIPULAM CREPITANTIBUS URERE FLAMMIS. Ἔκβασις poetica: vel ſuperflua verbi repetitio eſt: nam ſtipula per ſe levitatem ſignificat: unde *leves ſtipulas* vocamus. CREPITANTIBUS vero, ſonantibus.

86. SIVE INDE OCCULTAS VIRES. *Inde*, id eſt, ex igni; *occultas* autem, arcana quadam ratione celatas. In hoc autem ſenſu ſequitur Heracliti opinionem, qui dicit omnia ex igne procreari: quem nunc terris alimenta praebere commemorat.

88. VITIUM. Quod foecunditatem impedit. EXUDAT INUTILIS HUMOR. Nove locutus eſt: nam non ipſe humor, ſed terra deſudat; unde *exudat* pro *exudatur* accipimus: Poteſt ergo *exudare*, & quod emittitur, & quod emittit, accipi.

PIERII.

82. REQUIESCUNT FOETIBUS. In Romano codice *requieſcent fetibus*, futuro tempore ſcriptum, in aliis praeſenti.

88. EXUDAT INUTILIS HUMOR. Dum interim aliquid occurrat, quod majoris alicujus momenti ſit, non pigeat de ratione ſcribendi aliquid diſputare, ubi praeſertim ea ſeſe offerunt, in quibus aliqua manifeſta mutatio facta ſit: cujuſmodi ea eſt, quae in hoc verbo *exudat* apparet. Nam noſtri fere omnes, ubicunque *ex* praepoſitiva particula, cum dictione aliqua, quae ab *s* littera incipiat, componatur: *s* ipſam excludere coeperunt, offenſi ſcilicet ſibilo, quem ex pronuntiato vocabulo reſultare dicunt, duabus vix dictionibus *exſul*, & *exſpecto*, in quibus *s* non elidatur, deſignatis. Sed enim antiqui ſcriptores non modo compoſita in ſua incolumitate conſervarunt, ut *exſudat*, & alia hujuſmodi: verum etiam ipſi litterae *x*, quotieſcunque occurret, vel in ſimplicibus nominibus, de induſtria *s* addere gaudebant. Hinc *felixs*, hinc *Alexſander*, hinc *Cappadoxs*, & pleraque hujuſmodi, quae paſſim in veterum monumentis obſervantur. Quae quidem conſuetudo quum plurimum invaluiſſet, compulſus eſt Terentius Scau-

rus

Seu pluris calor ille vias & caeca relaxat
Spiramenta, novas veniat qua ſuccus in herbas:
Seu durat magis, & venas adſtringit hiantis:
Ne tenues pluviae, rapidive potentia ſolis
Acrior, aut Boreae penetrabile frigus adurat.
Multum adeo, raſtris glebas qui frangit inertis,
Vimineaſque trahit crates, juvat arva: neque illum
Flava Ceres alto nequidquam ſpectat Olympo:
Et qui, proſciſſo quae ſuſcitat aequore terga,

Rur-

SERVII.

89. CAECA RELAXAT SPIRAMENTA. Breves cavernas, per quas ſudor emanat, quae tenuitate ſui non poſſunt videri: ergo occulta, & latentia. NOVAS. Quae ante non fuerant. RELAXAT. Aperit. QUA. Pro, per quae.

91. DURAT. Activum eſt hic. Dicimus enim & *duro* & *duror*: *duro* neutraliter, & *duroe*. HIANTES. Apertas, & patentes.

92. NE TENUES PLUVIAE. Aut lentae, & penetrabiles: aut epitheton eſt aquarum. Aquae enim naturaliter tenues ſunt: ſic alibi: *Aut in aquas tenues delapſus abibit*. Alii *tenues*, inutiles, jejunae, macrae, quibus contrarium pingues, ut eſt, *tenuis ubi argilla*. RAPIDI. Fervidi & ardentis.

93. ACRIOR. Validior; pro, acris, ut: *jam ſenior*. BOREAE. Venti Aquilonis. PENETRABILE FRIGUS. Quod omnia penetrat. ADURAT. *Adurat* & ad Solem & ad frigus pertinet: nam uno ſermone duo diverſa concluſit, quae tamen unum effectum habent: nam & frigoris finis, eſt caloris initium, & ſummus calor, frigoris eſt principium. Unde quaſi unus effectus eſt & frigoris, & caloris: hoc eſt, quod Graeci dicunt ἀκρότητες ἰσότητες.

94. MULTUM ADEO. Ordo: multum adeo juvat arva. RASTRIS. Et *hos raſtros* dicimus, & *haec raſtra*: legimus enim: *At iſtos raſtros interea depone*, in Terentio. Item: *Raſtraque & incurvi ſaevum rubuere ligones*. Et *raſtra* dicta, quod terram radent. GLEBAS INERTES. Pigras, nihil creantes. Et tranſit ad aliud praeceptum.

95. VIMINEASQUE TRAHIT CRATES. Inſtrumenta ruſtica; ad agrorum ſcilicet exaequationem, quam ruſtici Hyrpicem vocant. JUVAT. Vel adjuvat, vel quaſi delectat. Et hic tranſit ad aliud praeceptum.

96. FLAVA CERES. *Flava* dicitur propter ariſtarum colorem in maturitatem. ALTO OLYMPO. Aut poetice dictum de caelo, illi favere Cererem: aut vere altam ſegetem eſſe, non paleis tantum inanem, ſed gravem frumento: nam ideo *flava Ceres*: Et *Ceres* nomen eſt, quod in polyſyllabis in nominativo ſingulari producit ultimam, cum in obliquis corripiat. ALTO. De alto. NEQUICQUAM. Id eſt, non ſine cauſſa: nam ſemper duae negativae unam confirmativam faciunt. Unde male quidam locum illum legunt in Terentio: *Pater adeſt, cave ne te triſtem ſentiat*. Si enim hoc eſt, dicit, vide ut te triſtem eſſe ſentiat: quod procedere minime poteſt; ſed ita legendum eſt: *Cave te triſtem eſſe ſentiat*. Nam & *ne*, & *cave*, prohibentis eſt. SPECTAT. Reſpicit.

97. ET QUI, PROSCISSO QUAE S. AE. T. Propria voce uſus eſt: cum enim primo agri arantur, quando duri ſunt, proſcindi dicuntur; cum iterantur, obſringi; cum tertiantur, lirari. QUAE SUSCITAT AEQUORE TERGA. Id eſt, vertit; & proprie ſuſcitat, quia jacent inexerciti. *Terga* autem ſuperficiem, ut Homerus, νῶτα θαλάσσης. QUAE SUSCITAT AEQUORE TERGA. Id eſt, terram quam araverat.

PIERII.

rus adverſum hos praecepta tradere: eoſque peccare ait, qui *nuxs*, & *truxs*, & *feroxs* in *s* noviſſimam litteram dirigunt: quum alioqui duplex ſufficiat, quae intra ſe & *s* litteram, habeat. Sane vero qui genus hoc ſcriptionis innovarunt, credidere nimirum figuram noſtrae litterae *x*, eam eſſe, quae apud Graecos pro *ch* figuratur χ, & ad ſonum, quem audiebant neceſſariam eſſe litteram *s*, exiſtimarunt. Si quis enim ſcribat *truchs*, & *nuchs*, eodem pene ſono excipientur, ac ſi *trux*, & *nux* per *x* ſcripta, enuntientur. Sed fuerit ſua

cui-

Rurſus in obliquom verſo perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.
Humida ſolſtitia atque hiemes orate ſerenas,
Agricolae: hiberno laetiſſima pulvere farra,

Lae-

SERVII.

98. RURSUS IN OBLIQUUM VERSO PRORUMPIT ARATRO. Scilicet, autumnali tempore, quo jam cum ſeminibus aratur: nam hoc praecipit, ut cum denuo aramus, tunc per obliquum aratra ducamus: nemo enim uno tempore bis arat.

99. EXERCETQUE FREQUENS. Quidam *exercet* pro tractat accipiunt, ut: *Ferrum exercebant vaſto Cyclopes in antro*. FREQUENS autem, pro frequenter. ATQUE IMPERAT ARVIS. Id eſt, ut tantum ferant, quantum ipſe deſiderat. Et hoc eſt, quod ait ſupra: *Illa ſeges demum votis reſpondet avari Agricolae*. Alii, ne liberius ferant, quae volunt, ſed quod fuerit ſatum, tradant.

100. HUMIDA SOLSTITIA, ATQUE HYEMES ORATE SERENAS AGRICOLAE. Bene ad votum ſe tranſtulit: neque enim ruſticus aliud poteſt hic facere niſi optare: nam duo ſunt *ſolſtitia*: unum aeſtivum, octavo kalendarum Juliarum die: quo tempore remeare Sol ad inferiores incipit circulos: & aliud hyemale, octavo kalend. Januariarum die, quo tempore Sol altiores incipit circulos petere. Unde hyemalis ſolſtitii dies minimus, ſicut aeſtivi maximus invenitur. Videtur ergo contrarium eſſe quod dicit, Optate pluvias per ſolſtitia, & per hyemem, ſerenitatem: cum (ut diximus) unum aeſtivum ſit, & aliud hyemale ſolſtitium. Sed ſciendum modo annum in quatuor partes eſſe diviſum: in quo duo ſolſtitia, & duo aequinoctia: unum vernale, & aliud autumnale: quae Graeci *ἰσημερίας* vocant. Sunt autem haec octavo kalendarum Aprilium, & octavo kalendarum Octobrium die: quia annus olim in duas tantum partes dividebatur; hoc eſt in aeſtivum, & in hyemale ſolſtitium, & in duo hemiſphaeria: ut intelligamus eum omnia tempora voluiſſe complecti. Nam hoc dicit, Optandum ruſticis, ut autumnali & hyemali tempore ſit ſerenitas: quae duo tempora pro uno habebantur, ſecundum hemicycli rationem, ut diximus. Vernali vero, & aeſtivo tempore, ut ſint pluviae: quae & ipſa duo tempora pro uno erant. Tamen ſi diligenter attendamus, poetica licentia eſt uſus, ut pluralem numerum pro ſingulari poneret: nam *ſolſtitia* pro ſolſtitio, & *hyemes* pro hyeme poſuit. Dicit autem, optanda haec, quae per naturam non ſunt: quo poſſit utriuſque temporis aſperitas mitigari: & aeſtatis calor, pluviis: & frigus hyemis, ſerenitatis tempore. Sane quidam, *Humida ſolſtitia atque hyemes orate ſerenas*, accipiunt: hoc eſt, ea ſolſtitia pro hyemali tantum ſolſtitio, quae humida hiberni temporis ratione eſſe neceſſe eſt: nam aeſtatis ſolſtitia humida eſſe non poſſunt, ut ſub una ſignificatione dictum ſit, *humida ſolſtitia, atque hyemes*; quod oſtendunt ſubſequentia, *hyberno laetiſſima pulvere farra*: neque enim aliquid de aeſtatis ſolſtitio, vel tempore memoravit. Sed verior expoſitio hoc habet: *Humida ſolſtitia, atque hyemes orate ſerenas, Agricolae*; non quod humida eſſe debeant; ſed *humida ſolſtitia*, epitheton hyemis eſt; & modo hoc dicit: ſolſtitia illa, quae humida ſunt naturaliter, id eſt hiberna, o Agricolae, & hyemes ſerenas orate: niſi enim ſerenum caelum fuerit, nec ſeri poterit, nec arari, ut ipſe dixit in ſequenti: *hiberno laetiſſima pulvere farra*. Niſi enim ſerenum fuerit, pulvis e terra levari non poterit. Ergo hoc dicit: *ſolſtitia hiberna*, & non ſolum ſolſtitia, id eſt, ſolſtitiorum ſola tempora, ſed omnes hyemes ſerenas optandas.

101. HYBERNO PULVERE. Hyberna ſerenitate, eo, quod nimia ſerenitas pulverem creat. Et eſt carmen ruſticorum antiquum: *Hyberno pulvere, verno luto, grandia farra, Camille, metes*. Camillus adoleſcens eſt.

PIERII.

cuique aetati conſuetudo, noſtris placuit, ea ſimplicia nomina, per *x* tantum adnotare. Compoſita vero non uſquequaque ejuſmodi regulae ſubjiciuntur; ſed pleraque *s* retinuerunt, ut appareret originatio. Quare ſi modo *exſudat* ſcripſerim, ut veteres pene omnes codices habent: neque ullius pronuntiationis harmoniam me offendiſſe crediderim, neque alienum quid a ſcribendi uſu protuliſſe.

98. RURSUS IN OBLIQUUM VERSO PRORUMPIT ARATRO. Veterum bona pars codicum *perrumpit* legunt: quod ſententiae videtur adcommodatius. Sed in Mediceo, nota illa quae *pro*, ſignificabat, abraſa eſt; & *p* littera alio atramento inferne reciſa, jam *Perrumpit*, facit. Sunt etiam exemplaria, quae *oblicum* per *c*, ſcribunt: exemplo jam antiquato, licet ad hanc diem in Italia populi ſint, qui *q* litteram nondum admiſere.

Laetus ager. Nullo tantum ſe Myſia cultu
Jactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſis.
Quid dicam, jacto qui ſemine comminus arva
Inſequitur, cumuloſque ruit male pinguis arenae?
Deinde ſatis fluvium inducit, rivoſque ſequentis?

Et,

SERVII.

102. LAETUS AGER. Hyberno ſcilicet ſereno: quia ubi hoc contigerit, ne haec quidem loca quae fertilia ſunt, ut eſt Moeſia, & Gargara, quae dicturus eſt in ſequentibus, certent cum illo proventu. NULLO TANTUM SE MOESIA CULTU JACTAT. Conſtat quidem *Moeſiam* circa culturam eſſe diligentem; ſed non ei cultus ſuus tantum prodeſt, quantum hyberna ſerenitas, & humidum ſolſtitium. *Moeſia* autem provincia eſt Thraciarum, vicina Scythiae. *Myſa* vero civitas Phrygiae, haud longe a Troja, quam magis debemus accipere propter *Gargara*, montes Phrygios. Unde apparet & in Aſia eſſe regionem, quae Moeſia dicatur. Sane *Gargara* multi auctores Graeci, ſicut Serenus Sammonicus tradit, altitudinem Idae montis, & per hoc abuſive omnes ſummitates montium *Gargara* appellant: eſſe etiam *Gargara* civitatem in radicibus Idae montis, in provincia Moeſia Aſiae, quam conſtat naturaliter uliginoſam, & ob hoc frugum feracem; in tantum, ut multi poetae Graeci *Gargara* abuſive pro cujuſvis rei multitudine vel copia poſuerint. Ergo poteſt & hic ſenſus eſſe, ut ſit: cum ea ſit anni temperies, ut hyems ſerena ſit, & ſolſtitium humidum, fructus optime provenire: haec autem adeo agris eſſe neceſſaria, ut ſine his, ne illi quidem fecundiſſimi Moeſiae agri reſponſuri ſint opinioni fertilitatis, quae de his habetur. CULTU, autem ideo addidit, tanquam diceret, omnis ſeges, quae tempeſtivos humores habuerit, aequabit fecunditati arvorum Moeſiorum; quae propterea, quod non quaerant ſolſtitiales imbres, ſed naturali & proprio humore laetentur, maximum & praecipuum cultum habeant, & ita uberes ibi fructus proveniant, ut fecunditatem agrorum ſuorum etiam Gargara ipſa mirentur.

103. ET MIRANTUR GARGARA MESSES. Phantaſia eſt poetica, rei inanimatae ſenſum dare: ſic alibi: *Miraturque novas frondes, & non ſua poma*. Sane Rubellius Blandus, & Quadrigarius, hiſtorici, dicunt Gargarum flumen vocari in finibus Thurinis. Ad illud fuiſſe oppidum mediocre, quod *Garga* nunc vicus eſt, quem Troes obſcuri centum quinquaginta, ignoto & incerto duce, inſederunt; ſcilicet nomine a vertice Idaeo tranſlato, a quo civitas etiam in finibus Troicis *Gargara* appellatur.

104. QUID DICAM. Oratorium ſchema, quaedam recuſare, quaſi non ſufficiat materiae, deinde referre: & quid dicam, quemadmodum juvat arva, qui inſequitur. COMMINUS. Id eſt, ſtatim, ſine intermiſſione. Non eſt ergo ex propinquo, qui ſignificatus frequentiſſimus eſt in Ciſalpina Gallia: vulgo enim dicunt, vade ad eum, ſed comminus: unde Virgilius magis patriam conſuetudinem videtur ſecutus. Veteres enim non in tempore, ſed in loco *comminus* ponebant, id eſt, juxta, ut eſt: *Comminus obtruncant ferro:* cui contrarium eſt eminus, id eſt, longe.

105. INSEQUITUR. Proſequitur, & non ſinit quieſcere. RUIT. Evertit, diſſipat: nam modo agentis eſt, ut: *Una Eurusque, Notusque ruunt:* nam aliter dictum eſt: *Ruit alto a culmine Troja*. MALE PINGUIS. Non pinguis, id eſt, ſterilis: nam *male*, apud Virgilium ſaepe *non* ſignificat, ut: *male ſana ferrem*.

106. DEINDE SATIS FLUVIUM INDUCIT, RIVOSQUE SEQUENTES. Poſt commemoratam generalem agriculturam, tranſit ad ſpecies & culturas venientes ex tempore: nam arare, cinerem jacere, incendere aeternum eſt: irrigare autem, nonniſi nimiae ſiccitatis eſt; ſicut & ſiccare etiam, aut ex magnis pluviis, aut ex fluminis eruptione, compellimur. SATIS. Segetibus, agris ſatis, id eſt ſeminatis: nam participium eſt. RIVOSQUE SEQUENTES. Id eſt, juges, aut ſequuturos, aut certe rivorum eſt epitheton: quia, qua duxeris, ſequuntur. EXUSTUS AGER MORIENTIBUS. &c. Scilicet aeſtatis calore.

PHILARGYRII.

103. MIRANTUR GARGARA MESSES. Eſt & alter ſenſus. Cum ea ſit anni temperies, ut hyems ſerena ſit, & ſolſtitium humidum, fructus optime proveniunt: & adeo haec eſſe agris neceſſaria, ut ſine his nec Myſiae quidem, nec Gargarorum agriculturae feracitate laudabiles, reſponſurae ſint opinioni, quae de eis habetur. Eſt autem Myſia regio Aſiae circa Ciliciam, frugum ferax, quae

nullo

Et, cum exuſtus ager morientibus aeſtuat herbis,
Ecce ſupercilio clivoſi tramitis undam
Elicit: illa cadens raucum per levia murmur
Saxa ciet, ſcatebriſque arentia temperat arva.
Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba,
Cum primum ſulcos aequant ſata? quique paludis
Collectum humorem bibula deducit arena?
Praeſertim incertis ſi menſibus amnis abundans

Exit,

SERVII.

107. Morientibus herbis. Secundum Pythagoricos, qui dicunt omne quod creſcit animam habere: Unde eſt: *Atque interfice meſſes*.

108. Ecce. Id eſt, ex improviſo. Supercilio autem, altitudine, ſummitate terrarum. Alii *ſupercilia* loca in obliquum delineata, quae ſuperne habeant alia faſtigia. Ex accidenti dicit *tramitis*: *tramites* autem ſunt convalles, quae de lateribus utrinque perviae limitant montes, quae ſolent etiam ſaltus nuncupari. Sed hic tramitem nunc pro valle ac ſaltu accipere debemus, & pro ſupercilio, ſimpliciter edito loco; ut Ἴλιος ὀφρυόεσσα, nam ideo ait clivoſi.

109. Elicit. Ab eliciendo: & apud antiquos, hodieque in aliquibus provinciis *Elices* appellantur ſulci ampliores, ad ſiccandos agros ducti; unde Poeta ipſo verbo uti voluit: nam & ſcrutatores vel repertores aquarum aquilices dicuntur. (barinulas dixerunt.) Raucum per levia murmur saxa ciet. Non ſolum utilitati hanc rem dicit fore, ſed etiam voluptati: *murmur* autem ſonum aquae. Levia vero lubrica, nitida, detrita.

110. Scatebris. Ebullitionibus, quae fiunt cum aqua in aliquas rimas defluxerit. Unde etiam vaſa aeſtuantia calore ſcaturire dicuntur: unde vulgo vaſa, ubi calida ſolet fieri, *ſcutrae* appellantur. Temperat. Ruſticus ſcilicet.

111. Quid. Subaudi: de illo dicendum eſt? aut, Quantum illi prodeſt? Gravidis procumbat Ariſtis. *Gravidas ariſtas* periphraſticws pro ſpicis poſuit. Dicimus autem & *hic ſpicus*, & *hoc ſpicum*. Cicero in Arato: *Spicum illuſtre ferens inſigni corpore virgo*. Sed ſcire debemus in uſu eſſe a maſculino utrumque numerum; a neutro vero raro, & tantum ſingularem inveniri: nam plurali nuſquam lectam eſt. Et quid. Id eſt, quid dicam quantum juvet arva. Culmus. Junctio ſpicarum.

112. Luxuriem segetum. Bene *luxuriem*, ut oſtendat rem ſuperfluam, & nocituram, niſi amputetur, officere, & bene luxuriem paſcit non ſegetem. Sane *luxuriem* juxta antiquos multi dictum putant, cum *luxuria* dicatur.

113. Cum primum sulcos aequant sata. Seminata, hoc eſt, cum adhuc herbae ſunt tenerae, id eſt, cum operiunt ſulcos herbae, hoc eſt, antequam cogantur in culmos: & per iſta tempus oſtendit. Sane Virgilii hoc hemiſtychium unum de invictis eſt. Quique paludis. Et hic, juvat arva, ſubaudiendum.

114. Deducit. Siccat, detrahit. Sic paulo poſt: *Rivos deducere nulla Religio vetuit*: Id eſt, ſiccare. Bibula arena. Quia omnis arena bibula eſt.

115. Incertis mensibus. Inopportunis: *incerti* autem *menſes* ſunt veris & autumni: nam & hyemis certum eſt frigus, & aeſtatis certus eſt calor: veris vero & autumni nunc frigus, nunc calor eſt: quidam *incertos menſes* pro quibuſcunque, qui adferant variam tempeſtatem, accipiunt.

PHILARGYRII.

nullo cultu tantum ſe jactat, id eſt, gloriatur, quantum ſi veniat, *ſerena hyems*, & *ſolſtitium humidum*.

PIERII.

102. Nullo tantum se moesia cultu. In Romano codice, & in altero perveteri *Myſia* per *y* prima ſyllaba ſcriptum eſt, veluti apud Stephanum Μυσία χώρα καὶ πόλις. Quod vero paſſim ſcribi coeptum *Moeſia* per *oe* diphthongum, a Servio defluxit; qui civitatem a regione ea ſcriptura diſtingui tradidit.

106. Rivosq. sequentes. In Romano codice legere eſt, *Rivoſque fluentes*: ſumptum id nimirum ex paraphraſi.

108. Ecce supercilio clivosi tramitis undam elicit. In Romano codice *eligit* ſcriptum,

ea

Exit, & obducto late tenet omnia limo:
Unde cavae tepido ſudant humore lacunae.
Nec tamen (haec cum ſint hominumque boumque labores
Verſando terram experti) nihil improbus anſer,
Strymoniaeque grues, & amaris intuba fibris,
Officiunt, aut umbra nocet. Pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit, primuſque per artem
Movit agros, curis acuens mortalia corda:
Nec torpere gravi paſſus ſua regna veterno.

An-

SERVII.

116. EXIT. *Exire* proprie dicuntur flumina, cum abundant extra ripas, ut: *Cum ſpumeus amnis Exit*. OBDUCTO LATE TENET OMNIA LIMO. Superlito, ſuperfuſo. LATE. Valde ac multum, id eſt, per plurimum ſpatium. TENET occupat, & operit.

117. UNDE. Ex quo, vel ob quam rem. TEPIDO HUMORE. Stanti, noxio, inutili: vel hoc eſt incertis menſibus; videtur enim de aeſtate dicere, tepido humore. LACUNAE autem ſunt foſſae, in quibus collecta aqua ſtare conſuevit; id eſt, quaſi lacus minores.

118. NEC TAMEN HAEC CUM SINT HOMINUMQUE BOUMQUE LABORES. Ordo eſt: *Nec tamen nihil improbus anſer, Strymoniaeque grues & amaris intiba fibris officiunt, aut umbra nocet*. Et hoc dicit: Licet haec omnia, quae dixi, arando ſunt experti & hominum & boum labores: tamen ſunt adhuc aliqua quae obſunt, niſi provideris: ſcilicet, ne aves obſint, aut umbrae arborum.

119. IMPROBUS ANSER. Inſatiabilis, nulli probandus. Et dicit anſeres agreſtes.

120. STRYMONIAEQUE GRUES. Thraciae, a fluvio, vel lacu Strymone, qui fuit circa Amphipolim civitatem. ET AMARIS INTYBA FIBRIS. Ut etiam Donatus dicit, male quidam *intybam* avem quandam amari jecoris accipiunt: nam *intyba* dicit *cicorea*, quarum radices multae & tenues ambiunt ſegetes & necant. *Fibris* autem abuſive ait, quod radices intyborum hac atque illac decurrant, ut fibrae per jecur, id eſt, venae quaedam ac nervi. Alii *fibras* proprie dicunt rei cujuſque extremitates, ſicut Cicero in Gabinium: *Fibrae cincinnorum madentes*. Et in Tuſculanis: *Non ſolum ramos amputare miſeriarum, ſed omnes radicum fibras evellere*. Unde & jecinoris extremas partes fibrae a nonnullis appellantur. Bene ergo Virgilius intyborum, vel radicum, vel foliorum extremitates fibras dixit. Alii herbas adſerunt, ut Nigidius Commentario grammaticali: Φορβὴ, *herba*. *Sed antea fibra dicta eſt, ut nunc etiam ruſtici dicunt*. Poteſt ergo hic *fibris* pro herbis accipi, quando ipſa *intybus* herbae ſpecies eſt. AMARIS, nocentibus, ut: *Hoſtis amare*.

122. AUT UMBRA NOCET. Ut: *Nocent & frugibus umbrae*. VIAM. Rationem & artem colendi μέθοδον.

123. MOVIT AGROS CURIS ACUENS MORTALIA CORDA. Dicturus eſt Jovem feciſſe multa, quae poſſunt in vituperationem venire: & ea hoc colore defendit, quod dicat voluiſſe eum ingenium mortalibus ex neceſſitate praeſtare, ne torperent otio, quod ex rerum abundantia procreatur. Et *movit agros*, tanquam ipſe colat agros, ut: *Ille colit terras*: vel *movit*, id eſt, juſſit coli, ut eſt terram vertere. *Curis* vero, ſollicitudinibus. ACUENS. Exercens.

124. VETERNO. Pigritia, otio; quia plerunque otioſos ſolet hic morbus inceſſere: Plautus in Addicto: *Opus facere nimio quam dormire mavolo, Veternum metuo*. *Veternus* autem dicicitur morbus intercus, id eſt, ὕδρωψ, qui homines efficit pigros: & dicimus *hic Intercus, hujus Intercutis*.

PIERII.

ea ſcilicet cognatione quae intercedit inter *g* & *c*: quum *elicit*, omnino ſit caſta lectio.

120. ET AMARIS INTYBA FIBRIS. Scribendum *intuba* per *u*, ex antiquis pleriſque codicibus tam Virgilianis, quam Plinianis: Latina enim dictio eſt, neque admittit *y*, niſi quantum Graeci ſic *u* noſtrum breve ea ſolent nota figurare: Sed de hoc plura in quarto Georgicon.

Ante Jovem nulli ſubigebant arva coloni:
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quaerebant: ipſaque tellus
Omnia liberius nullo poſcente ferebat.
Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Praedarique lupos juſſit, pontumque moveri:
Mellaque decuſſit foliis, ignemque removit,
Et paſſim rivis currentia vina repreſſit:
Ut varias uſus meditando extunderet artis
Paullatim, & ſulcis frumenti quaereret herbam:
Ut ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.

Tunc

SERVII.

125. ANTE JOVEM. Ante regnum Jovis. NULLI. Vetuſte pro non ſignificat: Terentius in Hecyra: *Si non quaerit, nullus dixeris*: ut ipſe alibi: *Nulla Venus non ulli animum flexere*. Tale eſt: *Et nil mea carmina curas*, pro non curas. SUBIGEBANT. Domabant, mollibant, ac per hoc, ſuo labore colebant.

126. LIMITE. Termino, ut: *Limes agro poſitus*. NEC SIGNARE QUIDEM. Signare, notare; propterea, quod cum agri colonis dividerentur, foſſa ducebatur ab Oriente ad Occidentem, quae cardo nuncupabatur; & alia de Septentrione ad Meridiem, qui decimanus limes vocabatur: & alii minores erant in obliquum diſcreti, qui lineares appellabantur, & agros per centurias, ſive per jugera, diviſos coercebant.

127. IPSA TELLUS. *Ipſa*, ultro, ſponte ſua, ut: *Ipſae lacte domum*. AUT PARTIRI. Dividere, & deſignare. FAS. Id eſt, lex. IN MEDIUM QUAEREBANT. In commune, id eſt, in publicum, ut ipſe alibi: *Conſtituite in medium*.

128. OMNIA LIBERIUS. Quia ſupra ait: *Atque imperat arvis*. Alii *liberius*, pro liberalius accipiunt, bene: tunc enim libere cuncta ſponte ferebant: nunc autem imperante alio per laborem culturae ſerviunt:

129. ILLE. Jupiter, ſcilicet, adeptus imperium. MALUM VIRUS. Bene ad diſcretionem epitheton addidit, *malum*: nam *virus* & bonum & malum eſt, ſicut venenum: nam idem eſt. Venit autem a Graeco: nam & illi φάρμακον medium habent, id eſt, & bonum & malum. Sane VIRUS, hodie tres tantum habet caſus: *hoc virus*, *hoc virus*, & *o virus*. Antiqui, *hujus viri* dicebant: Lucretius, *Tetri primordia viri*. Nonnunquam pro foetore ponitur *virus*, ut apud Lucilium: *Anſeris herbilis virus*. ADDIDIT aut abundat, aut addidit, quia habebant ante nonnihil veneni. ATRIS, modo noxiis, id eſt, ad tenebras & mortem mittentibus.

130. PRAEDARIQUE LUPOS JUSSIT. Utrum ut ipſi praedas faciant, an ut ipſi capiantur? PONTUMQUE MOVERI. Ventis ſcilicet. Cicero: *Mare movetur ventis, ne puteſcat*.

131. MELLAQUE DECUSSIT FOLIIS. Quia eſt opinio, fluxiſſe arboribus mella. IGNEMQUE REMOVIT. Non penitus ſuſtulit, non extinxit, ſed occuluit: Unde eſt: *Quaerit pars ſemina flammae, Abſtruſa in venis ſilicis*.

132. PASSIM. Abundanter, ubique. RIVIS. Fluminibus.

133. UT VARIAS USUS. Uſus ἡ πεῖρα, ut cum opus rebus eſſet, excogitarentur artes, per quas invenirentur. MEDITANDO. Ab agente eſt, id eſt, dum meditatur. EXTUNDERET. Studioſe repeririet & coleret.

134. PAULATIM. Epitheton artium eſt. FRUMENTI HERBAM. Periphraſis ſegetis, ut: *Nec graminis attigit herbam*. QUAERERET. Id eſt, ipſe uſus: & *quaereret*, quaſi adhuc, quod non eſſet, id eſt, quaſi intus in ſulcis quaereret.

135. UT SILICIS VENIS. Proprie dictum: Quadrigarius quarto: *Inter venas ſaxi abſtruſum, latentem, & quaſi divinitus abſconditum*: Et hoc eſt, quod dixit, *ignemque removit*. Sane abſconditum dicitur, non abſconſum, quia conditum facit, non conſum.

PIERII.

126. NEC SIGNARE QUIDEM. In Romano codice *ne ſignare quidem*, legitur; una minus littera.

Q 133. Ex-

Tunc alnos primum fluvii ſenſere cavatas:
Navita tum ſtellis numeros & nomina fecit,
Pleïadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere viſco,

In

SERVII.

136. Alnos. Arboris ſpecies, & per hoc lyntres fluviales oſtendit. Fluvii. Id eſt, qui in fluviis navigant. Senſere cavatas. Hoc eſt, quod ait paulatim.

137. Navita. Pro nauta: ſicut Mavors, pro, Mars. Numeros et nomina fecit. *Numeros*, aut currendi modos, id eſt, ortus & occaſus: quod ſi eſt, quaſi rem philoſophorum praetermiſit: nam tantum de nominibus dicit, ut *Pleiadas*, *Hyadas*. Aut certe revera ait *numeros*: nam Hipparchus ſcripſit de Signis: & commemoravit etiam, unumquodque ſignum quot claras, quot ſecundae lucis, quot obſcuras ſtellas habeat. Secundum quod bene commemoratis ſignis, quaſi notum, ſtellarum numerum praetermiſit. Aut *numeros*; quia Septentrionem dicimus: *Nomina fecit* vero, nomina, Plautus in Menechmis: *Juventus fecit nomen Peniculo mihi*. Et in eo, quod dicit nautam ſtellis numeros & nomina feciſſe, ſignificat neceſſitate quaerendarum rerum, quae ante ſponte ſua cunctis proveniebant, homines navigandi peritiam & ſtudium reperiſſe: & ex eo, quod ſequitur, id quod praecedit oſtendit. Navigandi quippe peritiam ſequitur ſtudium motus, & rationes ſyderum cognoſcendi, propter tempeſtatem maris, & ventorum motus.

38. Pleiadas. Signum eſt ante genua Tauri, quod Graeci ὕβον dicunt, id eſt, petimen. Quidam autem non omnium boum ὕβον, ſed eorum tantum, qui ſunt ita ut Cyprii gibberes, ſicut Ariſtoteles quoque refert; ſed & gibber ipſum ὕβον nominat. Sed *Pleiades* ortu ſuo primae navigationis tempus oſtendunt. Unde Graece *Pleiades* dicuntur ἀπὸ τοῦ πλεῖν: Latinae Vergiliae, a verni temporis ſignificatione, quo oriuntur: vel quod Pleiones & Atlantis filiae ſint. Sunt autem ſeptem: Taygete, Alcyone, Celaeno, Sterope, Merope, Maja, Electra, quae excifum Ilium dolens, lucere deſiit. Quidam Meropen volunt non apparere, velut erubeſcentem, quod ſola e ſororibus cum Siſypho mortali concubuerit. Hyadas. *Hyades*, ſignum eſt & in fronte Tauri, quod ortu ſuo efficit pluvias: unde ſtellae ipſae, *Hyades* vocantur ἀπὸ τοῦ ὕειν, quas Latini exinde Suculas appellaverunt. Alii *Hyadas*, a porcis, quas Graeci ὗς dicunt, a nobis *ſues* appellantur, non a pluviis, quas ὑετοὺς vocant, dictas accipiunt: nam ideo & Suculas dici a ſuibus. Hae ſunt in fronte Tauri, in formam Y litterae: Unde etiam *Yadas* dici volunt. Has alii ſeptem, alii quinque dicunt his nominibus: Pytho, Synecho, Baccho, Cardie, Niſeis. Claramque Lycaonis Arcton. Elicem dicit, id eſt, majorem Septentrionem: nam minor Cynoſura dicitur. Lycaonis autem, ſubaudi filiam, ut: *Deiphobe Glauci*. Lycaon enim, rex Arcadiae, habuit filiam Caliſto, quam cum vitiaſſet Jupiter, Juno in urſam convertit: & poſtea Jupiter miſeratus in ſignum Septentrionis coeleſte tranſtulit. Claram ergo, notam, ut: *Tuus o clariſſime frater Pandare*: vel quia non, vel nunquam, occidit; ideo *claram*: vel quia illic alia obſcurior eſt.

139. Tum laqueis captare feras, et fallere viſco inventum. Captare, occupare velle; & unus ſenſus eſt diviſus interpoſitione alterius: nam *Laqueis captare feras*, ad venationem pertinet, id eſt, illaqueare feras incurvatis arboribus: *Fallere viſco*, ad aucupium. Item ad venationem, Et magnos canibus circumdare saltus. Male autem de aucupio quidam hoc reſpuunt, totum referentes ad venationem: & dicunt, *Fallere viſco*, pro viſceratione poſitum: conſtat enim luparios carnibus tinctis veneno lupos necare: quod ideo non procedit, quia *hoc viſcum*, *hujus viſci* facit, ſicut *templum*, *templi*: unde eſt, *Fallere viſco*. *Viſcus* vero, id eſt, caro, *viſceris* facit, ut, *pecus*, *pecoris*. Et ſi de carne loquebatur, *viſcere* debuit dicere. Lucretius: *Permixtus viſcere ſanguis*. Item ipſe: *Viſcus gigni, ſanguenque creari*. Primo de nautis, & navigio invento; poſtea de venatione dixit; nunc de piſcatoribus loquitur: cuncta enim haec neceſſitas invenit.

PIERII.

133. Extunderet artis. Antiqua aliquot exemplaria *excuderet* legunt: eaque dictio, neſcio qua prius abraſa, in Longobardico codice ſuperinducta. Sed enim *extunderet* in probatioribus codicibus, Romano, Mediceo, & aliis habetur.

135. Et silicis venis. Antiqua omnia exemplaria, quae prae manibus fuere nobis, *Ut ſilicis* legunt: tam etſi non diſplicet *Et*, ut illi membro cohaereat, *Et ſulcis frumenti quaereret herbam*.

Inventum: & magnos canibus circumdare ſaltus.
Atque alius latum funda jam verberat amnem,
Alta petens: pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutae lamina ſerrae:
(Nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum.)
Tum variae venere artes. Labor omnia vicit
Improbus, & duris urgens in rebus egeſtas.
Prima Ceres ferro mortalis vertere terram
Inſtituit: cum jam glandes atque arbuta ſacrae

SERVII.

141. ATQUE ALIUS LATUM FUNDA JAM VERBERAT. Ordo eſt: jam alius & funda. Genus eſt retis, dictum a fundendo, id eſt, retiaculum, quod dicitur *βόλος*.

142. ALTA PETENS. Nonnulli *alta petens* ad maris piſcationem adplicant; ut prima pars, *funda jam verberat amnem*, fluminis piſcatio videatur: *Alta petens, pelagoque alius trahit humida lina*, de mari dixerit. TRAHIT HUMIDA LINA. Everriculum ſignificat. Et *trahit* recte, quia hoc genus retis tragum vocatur.

143. FERRI RIGOR. Durities ferri, unde *enſes rigidi* fierent: unde & *rigidus heme* dicitur. ARGUTAE SERRAE. Stridulae, ſonorae, ut: *argute pectine*. Et dicitur Perdix, ſororis Daedali filius, inveniſſe circinum & ſerram: cui magiſter invidens, quod melior in hoc fuiſſet inventus; ne plura inveniendo laudem ei infringeret, apud Athenas ex arce Minervae eum praecipitavit. Lamina autem ſerrae, definitio.

144. SCINDEBANT FISSILE LIGNUM. Quod findi poteſt; aut ſcindendo fiſſile faciebant; aut ibi ſcindebant, ubi fiſſile erat.

145. TUM VARIAE VENERE ARTES. Ex neceſſitate ſcilicet diverſarum rerum, quibus homines, repreſſa ſpontanea cunctarum rerum origine, & terrarum fructificatione, coeperunt egere. LABOR IMPROBUS. Vel magnus, vel nulli probabilis: nullus enim eſt amator laboris: vel indefeſſus, adſiduus, ſine moderamine.

146. ET DURIS URGENS IN REBUS EGESTAS. *Urgens*, inſiſtens, cogens, & quaſi importune. *Egeſtas*. Indigentia rerum. Prior eſt egeſtas, quam paupertas: paupertas enim honeſta eſſe poteſt: Egeſtas autem turpis eſt, Perſius: *Magiſter artis ingeniique largitor Venter, negatas artifex ſequi voces*.

147. PRIMA CERES FERRO MORTALES VERTERE TERRAM INSTITUIT. Prima Ceres omne agriculturae genus hominibus indicavit: ſuperfluam enim quaeſtionem movent quidam commentarii, dicentes Oſyrim vel Triptolemum aratrum inveniſſe: nam aliud eſt unam rem invenire, & aliud omnem agriculturam docere: quod fecit Ceres. Nam *ferrum* dicendo, cuncta generaliter ruſticorum arma complectitur. Sane ſolum hoc nomen eſt in polyſyllabis, quod ultimam producat in nominativo, & eam in obliquis corripiat, ut *Ceres, Cereris*.

148. SACRAE DEFICERENT SYLVAE. Emphaſis eſt, id eſt, etiam ſacrae: quarum ſterilitas caeterarum quoque ſignificat infoecunditatem. ARBUTA autem ſunt rubra poma ſylvarum, quae Plinius unedones vocat: quod aſperitate ſua plura edi non poſſint. *Sylvae* autem ſi nominativus pluralis eſt, figurata declinatio eſt, ſi ſingularis genitivus eſt, poſſeſſiva.

PIERII.

144. NAM PRIMI CUNEIS SCINDEBANT FISSILE LIGNUM. In Mediceo codice & aliquot aliis antiquis, *nam primum* habetur. In Romano *ſchindebant*, quod ſono aſperum videatur, per *ch*, & hic & alibi ſcriptum, quod verbum id σχίζω Graece dicitur per χ litteram denſam: alii *ſcindo* malunt ἀπὸ τοῦ σκιδάζω dici: & idcirco aſpirationem non adponunt: atque ita omnino mollius enuntiatur.

145. LABOR OMNIA VINCIT. In Romano codice *vicit* legitur, ſpecie perfecti. Nam & *Venere artes*, dixerat. In Mediceo *vincit* eſt: ſed litterae *n* ſubditum eſt punctum, quod eam indicet expungendam. Utcunque tamen legas, parvi eſt momenti.

Deficerent ſilvae, & victum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus: ut mala culmos
Eſſet robigo, ſegniſque horreret in arvis
Carduus. Intereunt ſegetes: ſubit aſpera ſilva,
Lappaeque tribulique: interque nitentia culta
Infelix lolium & ſteriles dominantur avenae.
Quod niſi & aſſiduis terram inſectabere raſtris,

SERVII.

149. VICTUM DODONA NEGARET. *Dodona* civitas Epiri eſt, juxta quam nemus eſt Jovi ſacratum, & abundans glandibus ſemper: de cujus nemoris arboribus columbae oracula petentibus dare conſueverant: unde & κατ' ἐξοχὴν *Dodonae* efficit mentionem; quia dixit: *Chaoniam pingui glandem mutavit ariſta*: ſunt enim Chaones in Epiro, perinde ut Dodona. Et totum quod dicit hic, hoc eſt: Prius homines, ut legimus, paſti glandibus ſunt, nec aliud ad victum quaerebant. Cum igitur jam deficerent glandes, & non ſolum quaelibet ſylvae, ſed etiam ſacrae victum hominibus negarent; & cum aliis ſylvis ipſa quoque Dodona civitas, quae juxta ſe nemus Jovi conſecratum habebat, glandes uſibus humanis ſubtraheret, Ceres prima omne genus agriculturae hominibus indicavit.

150. LABOR ADDITUS. Aut, datus; ut nihil mali ante habuerint: aut revera *additus*; quia ante erat quidem labor, ſed tantum herbarum, intyborum; poſtea acceſſit rubiginis, carduorum. *Labor* autem, quem Graeci πόνον dicunt.

151. ESSET. Comeſſet, conſumeret, ut: *Eſt mollis flamma medullas*. ROBIGO autem genus eſt vitii, quo culmi pereunt, quod a ruſticanis calamitas dicitur. Hoc autem genus vitii ex nebula naſci ſolet, cum nigreſcunt & conſumunt frumenta. Inde & *Robigus* Deus, & ſacra eius ſeptimo kalend. Maias *Robigalia* appellantur. Sed haec res abuſive *robigo* dicitur: nam proprie *robigo eſt*, ut Varro dicit, *vitium obſcoenae libidinis*, *quod ulcus vocatur*: id autem abundantia & ſuperfluitate humoris ſolet naſci, quae Graece σατυρίασις dicitur. SEGNIS CARDUUS. Inutilis, infoecundus. HORRERET. Abundaret, ut totum agrum impleret. SUBIT. Succedit loco intereuntium. ASPERA SYLVA. Notandum, etiam de herbis ſylvam dictam.

153. LAPPAEQUE. Species herbae hirſutae. TRIBULIQUE. Genus ſpinae, quod donec viret mollia folia habet; ubi inaruerit aſperantur in ſpinas: Hos *tribulos* ſparſiſſe pugnaturus cum Romanis Hannibal dicitur, fugamque ſimulaſſe; quem cum Romani inſequerentur ignorantes, & fugere credentes, in hoc genus fraudis incurrerunt, & ab hoſtibus in praelium recurrentibus caeſi ſunt. INTERQUE NITENTIA CULTA. Quae ideo coluntur, ut niteant; aut quae per cultum nitere debeant.

154. INFELIX LOLIUM. Infoecundum; contra: *Felicemque trahit limum*. STERILES AVENAE. Ad diſcretionem earum, quae feruntur: nam in multis provinciis etiam inter fructuum genera numerantur. DOMINANTUR vero, eminent, quia & validiores & altiores ſunt.

155. QUOD NISI ET ASSIDUIS TERRAM INSECTABERE RASTRIS. Jam concludit, & hoc dicit: Niſi ſaepe ſarrieris: propter illud, *Et amaris intyba fibris Officiunt*: Niſi aves fugaveris: propter illud, *Improbus anſer*, *Strymoniaeque grues*: Niſi falce amputaveris ramos: propter illud, *Aut umbra nocet*: Niſi votis invocaveris pluvias: propter, *Humida ſolſtitia*, *atque hyemes orate ſerenas*: ſine cauſa ingentes frumenti alieni acervos aſpicies. Per quod oſtendit ruſticum ſua inertia famem, non anni vitio, ſuſtinere. Sane ad illud retulit, quod ſupra ait, *in medium quaerebant*; at nunc ſibi quiſque, nec ad nos pertinet acervus alienus. INSECTABERE. Pro inſectatus fueris. Futurum indicativi pro futuro ſubjunctivi. RASTRIS. Sarculis.

PIERII.

149. DEFICERENT SILVAE. In codicibus nonnullis admodum vetuſtis *defuerant* legitur: Sed *deficerent* magis placet.

150. UT MALA CULMOS ESSET RUBIGO. In Romano codice, & hic, & alibi *robigo* per *o* prima ſyllaba ſcriptum eſt. Unde Robigalia ſacra, Robigo deo inſtituta, a Numa anno regni ſui XI. ut auctor eſt Plinius.

151. HORRERET IN ARVIS CARDUUS. In antiquis aliquot codicibus *carduos*, ut ſexcenta hujuſmodi exempla in veterum monumentis.

Et ſonitu terrebis aves, & ruris opaci
Falce premes umbras, votiſque vocaveris imbrem:
Heu, magnum alterius fruſtra ſpectabis acervum:
Concuſſaque famem in ſilvis ſolabere quercu.
Dicendum, & quae ſint duris agreſtibus arma:
Queis ſine nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes:
Vomis, & inflexi primum grave robur aratri,
Tardaque Eleuſinae matris volventia plauſtra,
Tribulaque, traheaeque, & iniquo pondere raſtri:

Vir-

SERVII.

156. TERREBIS. Pro, terrueris.

157. PREMES UMBRAS. Coartabis, & imminues, compeſces. VOTIS. Sacrificiis, precibus. UMBRAS. Id eſt, ramos arborum incumbentes ſegetibus amputans. VOTISQUE VOCAVERIS IMBREM. Ut invoces fore tibi pluviam. ALTERIUS ACERVUM. Qui haec accurate egerit. FRUSTRA SPECTABIS. In alia cernens, quod ipſe non habeas.

159. FAMEM SOLABERE. Ac ſi diceret: Ne glandibus quidem ſatiaberis; ſed tantum famem produces: quia dixerat, *Et victum Dodona negaret*.

160. DICENDUM ET QUAE SINT DURIS AGRESTIBUS ARMA. Quaſi magnum opus aggredior, ut: *Nunc veneranda Pales*. DURIS AGRESTIBUS. Qui in labore durant. ARMA. Id eſt, inſtrumenta: ut alibi: *Cerealiaque arma*.

161. QUEIS SINE. Sine quibus. SERI. Seminari. SURGERE. Creſcere. VOMIS. Et ab eo quod eſt *vomer*, & ab eo quod eſt *vomis*, *vomeris* facit; ſed rationis eſt, *vomer*: nam *vomis* uſurpatum eſt: rarum enim eſt, ut in *is* exeuntia, *ris*, in obliquis recipiant, ut, *cinis*, *pulvis*. Talis eſt & in Graecis ratio: nam *actin* & *actis* dicunt, *delphin* & *delphis*; *Eleuſin* & *Eleuſis*: ſed verius in *n* deſinunt, quod in obliquis habent, & *actinos*, *Eleuſinos*, *delphinos*.

162. INFLEXI PRIMUM GRAVE ROBUR ARATRI. Periphraſticωs aratrum: nam *inflexi* pro *flexi* poſuit; quia *in* abundat: *Grave* autem *robur*, propter ſulcos altius imprimendos, & *grave robur* eſt, cui vomer accommodatur.

163. TARDAQUE ELEUSINAE MATRIS VOLVENTIA PLAUSTRA. *Eleuſin* civitas eſt Atticae provinciae, haud longe ab Athenis: in qua cum regnaret Celeus, & Cererem, filiam quaerentem, liberaliſſime ſuſcepiſſet hoſpitio, illa pro remuneratione oſtendit ei omne genus agriculturae: filium etiam ejus Triptolemum recens natum per noctem igne fovit; per diem divino lacte nutrivit: & eum alatis ſerpentibus ſuperpoſitum, per totum orbem miſit, ad uſum frumentorum hominibus indicandum. *Volventia* autem *plauſtra*, id eſt, volubilia: *Matris Eleuſinae*, id eſt, qualia oſtendit Ceres apud Eleuſina: aut certe, qualibus Mater Deûm colitur: nam ipſa eſt etiam Ceres. Romae quoque ſacra hujus de plauſtris vehi conſueverant: *Volventia* autem, quae volvuntur, quod venit a volvo, non volvor.

164. TRIBULAQUE. Genus vehiculi omni parte dentatum, quo teruntur in area fruges maturae, quo maxime in Africa utebantur. TRAHEAEQUE. Vel tabula eſt, ut quidam dicunt, quae trahentibus bubus ſolet areae induci, ad pabulum colligendum; vel vehicula ſine rotis, quas vulgo trahas dicunt: & cauſa metri in hoc nomine epentheſin fecit, ut *navita*, & *Mavors*, pro *nauta*, & *Mars*. Traha autem vehiculum eſt a trahendo dictum: nam non habet rotas. INIQUO PONDERE RASTRI. Pro iniqui ponderis, id eſt, magni; ſcilicet, ut ſine labore ruſtici glebas poſſint infringere.

PHILARGYRII.

157. FALCE PREMES UMBRAS. Quia arbuſta ſeri ſolent: & *Premes*, pro compeſces.

PIERII.

154. ET STERILES DOMINANTUR AVENAE. Hic ſuum habet locum *dominantur*, quod in Bucolicis *Naſcuntur*, ex antiquis codicibus legi diximus.

155. QUOD NISI ET ASSIDUIS. In Romano codice *aſſiduis*, idque perperam ſcriptum ex Cariſii ſententia. Quod vero ſequitur, TERRAM INSECTABERE RASTRIS. In Mediceo codice *herbam inſectabere* ſcriptum eſt.

158. FRU-

Virgea praeterea Celei viliſque ſupellex,
Arbuteae crates, & myſtica vannus Iacchi.
Omnia quae multo ante memor proviſa repones;
Si te digna manet divini gloria ruris.
Continuo in ſilvis magna vi flexa domatur
In burim, & curvi formam accipit ulmus aratri.

Huic

SERVII.

165. VIRGEA PRAETEREA CELEI VILISQUE SUPELLEX. Id eſt, vaſa de vimine facta, qualia Ceres Celeo aliquando monſtravit: ut qualos, corbes, & caetera. *Vilis* autem *ſupellex*, quoniam de geniſtis, vel junco, vel alba vite ſolent fieri. Sane *haec corbis* dicendum eſt foeminino genere, ſecundum Tullium, qui ait, in Seſtiana: *Meſſoria ſe corbe contexit*. SUPELLEX autem uſurpatum eſt: nam artis eſt, *haec ſupellectilis*. Genitivus enim aut par debet eſſe nominativo, aut una ſyllaba major, ut *muſa muſae*: *doctor doctoris*. Si duabus majorem invenerimus, contra artem id eſſe manifeſtum eſt, ut *anceps*, *praeceps*, & pauca alia.

166. ARBUTEAE CRATES. Ex arbuto factae. ET MYSTICA VANNUS IACCHI. Id eſt cribrum arcale. Legimus tamen & *vallus*, ſecundum Varronem: *Hanc fiſticula Pollio myſta vallus;* quod idem nihilominus ſignificat. *Myſtica* autem *Iacchi* ideo ait, quod Liberi patris ſacra ad purgatiouem animae pertinebant: & ſic homines ejus Myſteriis purgabantur, ſicut vannis frumenta purgantur. Hinc eſt, quod dicitur Oſiridis membra a Typhone dilaniata Iſis cribro ſuperpoſuiſſe: nam idem eſt Liber Pater, in cujus Myſteriis *vannus* eſt: quia ut diximus animas purgat. Unde & Liber ab eo, quod liberet, dictus, quem Orpheus a gigantibus dicit eſſe diſcerptum. Nonnulli Liberum Patrem apud Graecos Λικνίτην dici adſerunt; *vannus* autem apud eos λικνὸν nuncupatur: ubi de more poſitus eſſe dicitur, poſtquam eſt utero matris editus. Alii *myſticam* ſic accipiunt, ut *vannum* vas vimineum latum dicant, in quod ipſi propter capacitatem congerere ruſtici primitias frugum ſoleant, & Libero & Liberae ſacrum facere. Inde *myſtica*.

167. OMNIA QUAE MULTO ANTE MEMOR. Bene non vult ruſticum tunc quaerere, quae dixit, dicturuſve eſt, cum jam opus ſint. ANTE MEMOR PROVISA REPONES. Antequam agriculturam exerceas, ante praeparabis haec omnia, quae in illius rei ſunt uſum neceſſaria. PROVISA. Id eſt praeparata. REPONES. Recondes, & ſalva cuſtodies.

168. SI TE DIGNA MANET D. G. R. Id eſt, ſi te capit dignitas ruris, vel agri colendi gloria. MANET. Expectat. DIVINI GLORIA RURIS. Id eſt, ſi tu gloriam divini ruris vis adipiſci: aut ſi id tibi conceſſum eſt caelitus, ut gloriam ruris habeas. DIVINI autem, a diis conditi, vel quia terra, Dea dicitur.

169. CONTINUO. Principio, ſtatim, aut priuſquam agriculturam coeperis. VI. Virtute. DOMATUR. Uſui ſervire cogitur. FORMAM. Modum.

170. IN BURIM. In curvaturam: nam *buris* eſt curvamentum aratri, dictum quaſi *βοὸς οὐρὰ*, quod ſit in ſimilitudinem caudae bovis: Alii *burim* curvaturam temonis quae ſupra eſt; & quod eſt infra, *urvum* dicunt: *buris* enim ut curvetur, ante igni domatur & amburitur, unde & quae naturaliter inveniuntur curvae, ita dicuntur. Varro ait: *Totum burim indici ab urbe*.

PHILARGYRII.

165. CELEI. Celeus rex Eleuſiniorum, apud quem Ceres hoſpitata dicitur filiam quaerens. Hic primus propter uſum ſerendi, quem a Cerere Triptolemus filius ejus acceperat, excogitavit caniſtra, ciſtas, & his ſimilia.

166. ET MYSTICA VANNUS IACCHI, *Vannus* eſt vas vimineum latum, in quod propter capacitatem ruſtici congerere frugum primitias ſolent, & Libero ſacrum facere. Unde MYSTICA dixit: eſt autem uſus ejus, ut fabam vannat.

170. IN BURIM. *Buris* pars aratri curva, quae ut curvari poſſit, ante praeuritur.

PIERII.

158. FRUSTRA SPECTABIS ACERVUM. Ut miſſum faciam *acervom* ex antiquis codicibus, in Mediceo non *ſpectabis*, ſed *exſpectabis* habetur. Id enim ſpectandi auget ſignificatum.

166. ET MYSTICA VANNUS IACCHI. In Romano codice *muſtica vallus* legitur. *Muſtica* quidem, ut alibi dictum, mutatione τοῦ υ, in *u*: quia veteres, peregrinas litteras abhorrebant. Eodem modo in antiquo Liviano codice, *Corturam* pro

Cor-

Huic a ſtirpe pedes temo protentus in octo,
Binae aures, duplici aptantur dentalia dorſo.
Caeditur & tilia ante jugo levis, altaque fagus,
Stivaque, quae currus a tergo torqueat imos,
Et ſuſpenſa focis explorat robora fumus.
Poſſum multa tibi veterum praecepta referre;
Ni refugis, tenuiſque piget cognoſcere curas.
Area cum primis ingenti aequanda cylindro,

Et.

SERVII.

171. HUIC. Aratro ſcilicet. A STIRPE. Id eſt, arboris, hoc eſt: *Nec non & ſterilis quae ſtirpibus exit ab imis*: alibi pro ipſa arbore: *Sed ſtirpem Teucri nullo diſcrimine ſacrum.* Vel alibi dicitur ab initio, a radice, vel ima ſummitate. TEMO. Ad quem ligantur, vel junguntur boves. PEDES PROTENTUS IN OCTO. Subaudi artatur.

172. BINAE. Duae, quibus latior ſulcus efficiatur. DUPLICI APTANTUR DENTALIA DORSO. *Dentale* eſt lignum, in quod vomer inducitur. DUPLICI autem DORSO, aut lato, ut: *At duplex agitur per lumbos ſpina*: aut re vera, DUPLICI, cujus utrumque eminet latus: nam fere hujuſmodi ſunt omnes vomeres in Italia.

173. JUGO. Id eſt, ad jugum. LEVIS. Ideo *levis*, ne boves laborent.

174. STIVA. Manica aratri, qua regitur, gubernaculum. Cicero in Scauriana: *Ab ſtiva ipſa mecum homines conloquebantur*. CURRUS IMOS. *Currus* autem dixit, propter morem provinciae ſuae, in qua aratra habent rotas, quibus juvantur. A TERGO. Poſt tergum. TORQUEAT. Vertat.

175. SUSPENSA FOCIS EXPLORET ROBORA FUMUS. Probatae enim ſoliditatis ſunt ligna, ſi in fumo minime rimas effecerint: namque ad exudandum fumo adhibita, ſi rimas faciunt & ſciſſuras, mala ſunt & infirma. Totus autem hic locus de aratro Heſiodi eſt: *Τῆμος ἄρ' ὑλοτομεῖν μεμνημένος ὥριον ἔργον, Ὅλμον μὲν τριπόδην τάμνειν, ὕπερον δὲ τρίπηχυν, Ἄξονα δ' ἑπταπόδην.*

176. POSSUM MULTA TIBI VETERUM. Doctrinam ſuam commendat; *veterum* autem, ut Heſiodi, qui primus de agricultura ſcripſit; aut aliorum antiquorum: *Tibi* autem, id eſt, o Mecaenas, inquit, vel o agricola, hoc eſt enim *tibi*.

177. NI REFUGIS. Quia alibi ait; *ſordida rura*: Ni grave tibi ſit: vel quia poſt dicturus eſt de minoribus animalibus. TENUESQUE PIGET COGNOSCERE CURAS. *Tenues*, modicas; & poteſt hoc ex affectu alterius dictum accipi. Niſi grave tibi ſit. TENUES. Leves. PIGET. Pigrum eſt.

178. AREA CUM PRIMIS. In primis. INGENTI AEQUANDA CYLINDRO, ET VERTENDA, &c. Haec per Hyſteron proteron poſuit: prius enim eſt, ut manu terra vertatur: deinde ſolidetur glarea: poſtremo aequetur *cylindro*, id eſt, lapide tereti, in modum columnae, qui a volubilitate nomen accepit: *κυλινδεῖν* enim eſt vertere. Sane area locus eſt vacuus, aut natura, aut ſtudio factus, ne quid inde edi naſcive poſſit, quaſi qui exaruerit. *Cum primis* autem, id eſt, interea, quod maxime neceſſarium eſt, vel inter prima opera & officia.

PIERII.

Corcyram legitur, & hujuſmodi pleraque. *Vallus* vero ex Varrone eſt, apud quem *Vallus*, quae apud alios *Vannus*. Et in libro de Lingua Latina a volatu dictam aſſerit, quod, quom id jactant, volant inde levia.

167. PROVISA REPONES. In Mediceo codice, *reponas* per modum imperandi.

175. EXPLORET ROBORA FUMUS. In Romano codice, & in Oblongo vetuſtiſſimo, *explorat* legitur: ut cum *caeditur*, pro *caedatur*: altera tamen lectio non rejicitur.

176. TENUISQ. PIGET COGNOSCERE CURAS. In Oblongo cod. *cauſas* habetur.

178. AREA TUM PRI. INGENTI EST AEQUANDA CYLINDRO. In Mediceo cod. & pleriſque aliis veteribus, verſus is ita legitur, *Area cum primis ingenti aequanda Cylindro*, abſque *eſt*. Vide vero apud Aulum Gellium libro XVII. cap. ſecundo, *Sicut cum primis, pro in primis dicebant*. Ad haec Cariſius ſoloeciſmum eſſe tranſmutatione qualitatis in praepoſitionibus ait, ut in hoc verſu, ubi *cum primis*, pro *quom in primis* poſitum ſit.

Et vértenda manu, & creta ſolidanda tenaci:
Ne ſubeant herbae, neu pulvere victa fatiſcat;
Tum variae inludant peſtes. Saepe exiguus mus
Sub terris poſuitque domos atque horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpae:
Inventusque cavis bufo, & quae plurima terrae
Monſtra ferunt: populatque ingentem farris acervum
Curculio, atque inopi metuens formica ſenectae.

Con-

SERVII.

180. SUBEANT. Succedant, enaſcantur. NEU PULVERE VICTA FATISCAT. Hypallage eſt, pro, ne victa fatiſcat in pulverem, id eſt, diſſolvatur. *Fatiſcat* autem ſignificat adfatim hiſcat.

181. TUM. Id eſt, etiam. VARIAE ILLUDUNT PESTES. Per ludum nocent, quaſi ludendo & ſine labore ſaeviant. SAEPE EXIGUUS MUS. Nitela, mus agreſtis robeus: cujus Cicero meminit in Seſtiana. Et quia hic Virgilius vilium animalium mentionem facit, ideo praemiſit: *Ni refugit, tenueſque piget cognoſcere curas*. Dicendo autem exiguus mus, multum ex ipſa deminutione nominis, & numeri ſingularis enunciatione, addidit dignitatis: riſus enim eſt quidam poeta, qui ait: *Praetextam in ciſta mures roſere Camilli*.

182. POSUITQUE DOMOS, ATQUE HORREA FECIT. Ultra meritum rei locutus eſt.

183. AUT OCULIS CAPTI FODERE CUBILIA TALPAE. Hoc eſt debiles oculis & muti: cum enim talpae caeci naſcantur, quomodo capti oculis? illi enim capti dicuntur, qui aliquando viderunt. Et mutavit genus: nam *haec talpa* dicitur: ſicut etiam de damis fecit, ut: *Et timidi venient ad pocula damae*.

184. INVENTUSQUE CAVIS BUFO. *Inventus*, pro qui invenitur: & *cavis* hic pro principali poſitum: Aliter enim: *Inſonuere cavae gemitumque dedere cavernae*. CAVIS. Cavernis, & locis cavatis. BUFO. Rana terreſtris, nimiae magnitudinis. MONSTRA. Id eſt, & alia purgamenta terrarum. POPULATQUE. Veteres *populo*, *munero*, *aucupo*, *luctο* dicebant; nos addita r littera pronunciamus. FERUNT. Gignunt. FARRIS. Frumenti. Et hic ſpeciale poſuit pro generali: nam non ſolum *far*, ſed etiam alias fruges & ſegetes haec monſtra, vel vermes, populantur.

186. CURCULIO. Varro ait hoc nomen per Antiſtoechon dictum, quaſi *gurgulio*: quoniam paene nihil eſt niſi guttur. INOPI METUENS FORMICA SENECTAE. *Senectus* ſemper alienum requirit auxilium: nam *inopi*, non tantum ad formicam pertinet, ſed generale eſt epitheton ſenectutis: vel ne inops in Senectute ſit, & hoc juxta opinionem poeticam dixit.

PHILARGYRII.

179. ET VERTENDA MANU. Ante vertenda manu, & ſic aequanda. *Cum primis* autem, inter prima.

180. FATISCAT. *Fatiſcat*, ſolvatur: & *Pulvere*, pro ſiccitate.

PIERII.

181. TUM VARIAE ILLUDUNT PESTES. In Romano codice, & aliquot aliis antiquis, *illudant* habetur: quanquam non diſplicet *illudunt*, ut vertatur alio ſermo.

182. POSUITQ. DOMOS. In Longobardico codice, *domus* eſt, ut quartae ſit declinationis, quod etiam apud oratores habetur: ut in veteri codice Liviano lib. tertio primae Decadis. Ubi de Quinctii triumpho: *Epulae inſtructae fuiſſe dicuntur ante omnium domus*. Sed enim verborum invitatus propinquitate, praeterire non poſſum, quod ſtatim ſubſequitur, in eodem antiquo exemplari: *Epulanteſque cum carmine triumphali, ex ſolennibus locis comeſſantium modo, currum ſecuti ſunt*. Vulgata exemplaria neſcio quos *ſolennes jocos*.

185. POPULATQ. INGENTEM FARRIS ACERVOM GURGULIO. In Mediceo codice non habebatur *que* particula, quae ſuperne addita eſt aliena manu. Ante vero *populat*, punctus eſt, qui periodum claudit. Qui vero ſyllabae timuerunt, *que* illud, ut ſaepe alibi, addiderunt. Scribendum vero per *c*, *Curgulio*, licet *g*, audiatur: ut in *Cajeta*, *Cajo*, & aliquot aliis.

Digitized by Google

Contemplator item, cum ſe nux plurima ſilvis
Induet in florem, & ramos curabit olentis:
Si ſuperant foetus, pariter frumenta ſequentur,
Magnaque cum magno veniet tritura calore.
At ſi luxuria foliorum exuberat umbra,
Nequidquam pinguis palea teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare ſerentes,

Et

SERVII.

187. Contemplator item. Prognoſticon eſt anni ſuturi fertilis, vel infoecundi. Contemplator autem imperativi modi tempus eſt: futurum pro praeſenti, Contemplare, ut, alibi, *Contemplator aquas dulces*. Terentius: *Loquitor paucula*, pro loquere, ita contemplare. Nux plurima. Id eſt, longa, ſignificat autem amygdalum: ſed hoc Graecum eſt τὸ ἀμύγδαλον, καὶ τὰ ἀμύγδαλα. Et plurima, ſicut, *plurima cervix*; &, *qui plurimus urbi Imminet*. Svlvis. Quidam pro arboribus accipiunt, ut: *Pomaque & Alcinoi ſylvae*: & alibi: *Sylvarumque aliae preſſos propaginis arcus*.

188. Induet in florem. Id eſt, Cum flos induet nucem, id eſt, veſtiet, in florem ſe effundet. Figurate hoc dixit. Et bene elegit arborem, quae prima foliis veſtitur. Ramos curabit olentes. Multitudine & denſitate foliorum. Olentes autem odoriferos.

189. Si superant foetus. Id eſt, ſi flores in fructus vertuntur, & ſi ipſi creſcant & abundent: nam proprie Superant, abundant eſt. Pariter frumenta sequentur. Et frumenta copioſa provenient. Pariter hic pro ſimiliter antique dixit, ut Plautus in Aulularia: *Pariter moratus, ut pater, avuſque ejus fuit*, hoc eſt, ὁμοίως.

190. Magnaque cum magno veniet tritura calore. Aut aeſtus nimios fore ſignificat, cum abundantia frugum: aut *calorem* dixit feſtinationem operis, ut alibi: *Fervet opus*.

191. Umbra. Pro fronde, ut alibi: *Ingentem ſuſtinet umbram*: ut oſtendat eo anno, pro copia frugum, feſtinatam & ſtudioſam trituram futuram. Luxuria foliorum exuberat. Superabundat, & amplior eſt.

192. Nequicquam pingues paleae teret area culmos. Non pingues, id eſt, ſine frugibus, ut alibi: *Necquiquam ſeros exercet noctua cantus*, id eſt, non. Palea. Ablativus eſt, quaſi ex palea. Et hoc dicit: ſi in amygdali floribus folia ſemper abundaverint, & in frugibus paleae granis erunt copioſiores, & in area amplius paleae quam grana teruntur. Et notandum, *paleam* dictam numero ſingulari, contra artem: nam ea, quae ex pluribus conſtant, numeri ſunt tantum pluralis, ſecundum artem: ut *cancelli*, *bigae*, *ſcopae*: licet abutantur poetae. *Pinguis* ſane, & quamvis pinguis poteſt accipi: *area* vero, pro, in area.

193. Semina vidi equidem multos medicare serentes. Incipit dicere de medicandis leguminibus, quemadmodum & majora fiant, & modico igni ſolvantur. Bene autem ait: Equidem, quod multi pro ego accipiunt, id eſt, ego quidem, ut a praejudicio inchoaret: nam hoc dicit: Equidem haec vidi fieri; ſed ſic quoque legumina degenerant, niſi ſingulis quibuſque annis hoc fiat. Inde enim eſt: *Sic omnia fatis In pejus ruer: ac retro ſublapſa referri*. Medicare antique dixit: nam majores *medico* & *medicor* dicebant, ut *populo* & *populor*: quae verba modo ab utraque ſignificatione tantum paſſivae ſunt declinationis. Sed ut *medicare* diceret pro *medicari*, metri neceſſitas fecit. Sane *medicor* accuſativum regit, ut *medicor illam rem*; *medeor* vero *illi rei* dicimus: nam *medeor illam rem*, figuratum eſt. Serentes, aut ſaturos, aut ſerere volentes, ut: *& terruit Auſter euntes*: vel Serentes, ſerere incipientes.

PHILARGYRII.

188. Induet in florem. Cum flos induat nucem, id eſt, veſtiat: figura[illegible] hoc dixit.

192. Pingues palea. Quidam [illegible]nt, *pingues paleae*: Sed verior lectio, *pingues palea*, id eſt, pingues culmos palea, non frumento.

PIERII.

191. At si luxuria foliorum exuberat umbra. In Mediceo codice, *exuberet* conjunctivo modo legitur. In Romano codice, *luxuriae*, quod ego prius fuiſſe crediderim *luxurie*, a nominativo *luxuries*. Plinius Secundus Sermonis dubii libro ſexto, ut apud Cariſium legimus, in iis quae recitat ex Caii Julii Romani Analogia: *Amicities*, ut

Et nitro prius, & nigra perſundere amurca,
Grandior ut foetus ſiliquis fallacibus eſſet.
Et, quamvis igni exiguo properata maderent,
Vidi lecta diu, & multo ſpectata labore,
Degenerare tamen: ni vis humana quotannis
Maxima quaeque manu legeret: ſic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro ſublapſa referri.
Non aliter, quam qui adverſo vix flumine lembum
Remigiis ſubigit, ſi brachia forte remiſit,
Atque illum in praeceps prono rapit alveus amni.

Prae-

SERVII.

194. ET NITRO PRIUS. Nitrum ex aqua in modum ſalis coaleſcit, & ad Solem liqueſcit: quod aptum eſt ad lavandum. ET NIGRA PERFUNDERE AMURCA. Olei ſordibus, ſed his, quae praecedunt: nam *ſordes*, quae ſequuntur oleum, *feces* vocantur. Et *amurca*, per *c* ſcribitur, & per *g* pronuntiatur. ut C. Gajus, *Cn.* Gneus. Et *perſundere vidi*, pro, vidi perſundentes.

195. GRANDIOR UT FOETUS. Id eſt, majora grana. SILIQUIS FALLACIBUS. Quae fallere plerumque conſuerunt. Interdum enim leguminum folliculi, cum inanes ſint, majores videntur.

196. EXIGUO. Modico. PROPERATA MADERENT. Feſtinata coquerentur. MADERENT vero antique, pro cocta eſſent, & cito.

197. LECTA. Id eſt, cum labore electa. SPECTATA. Probata, ut: *Et rebus ſpectata juventus*.

198. DEGENERARE TAMEN. Cum ex bonis fuerint ſeminibus, mala effici & prava; tamen in naſcendo degenerare; ut ſequatur, ſi lecta & probata degenerant; quid, ſi non legas? DEGENERARE TAMEN, ἀνακόλουθον: nam cum non propoſuerit quam lecta & ſpectata, vel quamquam, vel licet, intulit *tamen*. NI VIS HUMANA. Poſſibilitas. Salluſtius: *Sed noſtra omnis vis in animo & corpore ſita eſt*. Aut certe multitudo. Tamen verius eſt, & melius quod ait, VIS, quaſi violentia ſit in rebus, quae contra naturam vertuntur in melius. Sic enim & Donatus ſenſit, dicens: *Niſi violentia fiat naturae, omnia in deterius cadunt*: violentiam fieri naturae, omnia in deterius commutantis. Et hoc eſt, quod ait: *Labor omnia vincit Improbus*.

199. MANU LEGERET. Hinc quidam volunt dictum legumen.

200. SIC OMNIA FATIS IN PEIUS RUERE. Ab argumento, adeo omnia in pejus quotidie recidunt. *Ruere* autem figurate, pro *ruunt*. AC RETRO SUBLAPSA REFERRI. Τὸ αὐτό; bis idem dixit, pro ſublabi & referri.

201. NON ALITER QUAM QUI ADVERSO FLUMINE LEMBUM. Oſtendere vult uſque ad perfectionem laborari debere, nec tantum laborem procedere, quantum levem remiſſionem in deterius cuncta deducere. ADVERSO FLUMINE. Contra vim & curſum fluminis. LEMBUM. Naviculam admodum brevem.

202. SUBIGIT. Aut rurſum agitat; ut: *Et corpora ſaltu Subjiciunt in equos*: aut certe *Subigit*, eſt urget, impellit.

203. ATQUE ILLUM IN PRAECEPS. *Atque*, id eſt, ſtatim. Alii quidam ſuperfluam conjunctionem volunt. Et hoc dicit: Ita omnia, quae terra profert, niſi continuum in eis ſtudium agricola exerceat; licet medicentur, & grandia plerunque naſcantur, in pejus ruunt: & ſic feruntur, ſicut qui contra curſum fluminis & vim navim agere vult; ſi aliquantulum manus & brachia remiſerit, & feſſus vel modice ab opere ceſſaverit, ſtatim agente vi fluminis & naturali curſu relabitur, nec poteſt furſum ire, ſed in praeceps vadit: nam proprie PRAECEPS id ſignificat. PRAECEPS PRONO RAPIT ALVEUS AMNI. Senſus comparatione finitus.

PIERII.

planicies (inquit) *luxuries*, *mollicies*, & *ſimilia: veteri dignitate. Caeterum rationis via debet amicicia dici*. In reliquis ſane codicibus *luxuria* legitur.

192. NE QUICQUAM PINGUIS PALEAE TERET AREA CULMOS. In Romano codice, & in Mediceo *palea terit* legitur. Et *palea* ablativum non temere agnoſcit Servius.

203. AT-

Praeterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis,
Haedorumque dies ſervandi, & lucidus Anguis,
Quam quibus in patriam ventoſa per aequora vectis
Pontus & oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas,

Et

SERVII.

204. PRAETEREA TAM SUNT ARCTURI SYDERA NOBIS. Jam dicit, aſtrologiam ruſticum, ita ut navigantem, noſſe debere: ut, ſicut navigandi tempus & ventorum atque tempeſtatum motus ille ex ſyderum compoſitione cognoſcit, ita & iſte terram colendi congrua tempora, & caſus diverſos, vel caloris ſcilicet, vel frigoris, aut pluviarum, ex ſtellis agnoſcat. ARCTURUS autem ſtella eſt in ſigno Boote poſt Septentrionem: cujus ortus & occaſus tempeſtates graviſſimas faciunt. Unde ait: SIDERA, id eſt, tempeſtates, Ut *alibi*: *Scit triſte Minervae Sidus*.

205. HOEDORUMQUE DIES. Bene autem *Hoedos Arcturo* junxit, qui ipſi pluvias faciunt; ut alibi, *pluvialibus hoedis*. SERVANDI. Obſervandi. Aurigae ſignum eſt haud longe a Septentrione, cujus pedem cum cornu Tauri una ſtella conjungit: quem Aurigam pater Mercurius inter ſydera locavit. Hic in manu ſiniſtra fert Hoedos, in humeris capram Amaltheam, quae aluiſſe dicitur Jovem, Hoedorum matrem, quos quidam Jovis conlactaneos dicunt. Sane nonnulli hunc Aurigam, Myrtilum, quem Pelops occidit, accipiunt; vel certe Erichthonium, qui natus eſt ex ſemine Vulcani, quod, dum ſtuprum Minervae inferre conatur, fudit in terram. Hoc quoque ſignum tam ortu, quam occaſu ſuo, efficit tempeſtates. Bene autem ait DIES, quia & magnitudine ſui multis diebus oritur: & tempeſtas aut praecedit ſignum, aut ſequitur, aut cum eo eſt. Sane ſciendum omnes aſtrologos, pro ratione climatum diſſentire in ortu ſyderum: ſed ipſa diſſenſio ultra ſeptem dies non procedit: ſeptem enim etiam ſunt ipſa climata. Hinc eſt quod Solem ad unumquodque ſignum, alii quintodecimo Kalend. die dicunt venire: alii quartodecimo: alii infra uſque ad octavum: nec quiſquam procedit ulterius. LUCIDUS ANGUIS. Tres ſunt *Angues* in coelo: unus qui in ſeptentrione eſt: alter Ophiuchi: tertius Auſtralis, in quo ſunt Crater & Corvus, de quo nunc proprie ait *Anguis*: nam ὕδρα dicitur Graece. Et ſcimus *angues* aquarum, terrarum eſſe ſerpentes. Haec autem ſigna generaliter poſuit: non enim haec tria tantum, ſed omnia praecipit obſervanda.

206. QUIBUS IN PATRIAM PER AEQUORA VECTIS. Sic ab agricolis obſervanda ſigna eſſe dicit, ſicut ab his, qui periculoſiſſimis maris locis navigant. VENTOSA AEQUORA. In quibus venti dominantur. VECTIS. His, qui vehuntur, cujus ſignificationis participium Latinitas non habet.

207. PONTUS ET OSTRIFERI FAUCES TENTANTUR ABYDI. Seſtos & Abydos civitates ſunt Helleſponti, quae anguſto & periculoſo mari ſegregantur. In his anguſtiis Leander ad Ero natare conſueverat. Nam illa Seſtias, hic de Abydo fuit; qui cum frequenter ad amatricem amator nataret, tempeſtate obrutus interiit: cujus cum cadaver exanime ad litus, in quo Ero de turre expectare ſolebat, eſſet adpulſum, puella ſe praecipitavit in mare, & ita vitam finivit. Unde elegit locum periculoſiorem: quem pro omni poneret pelago. Sane ſecundum artem *haec oſtra*, *oſtrea*, & *hae oſtreae* dicimus. Nullum enim habet Latinitas nomen animalis, quod neutri ſit generis, ſicut Graece τὸ κῆτος, καὶ τὰ κήτη. Licet Horatius dixerit: *Oſtrea Circeis, Miſeno oriuntur echini*. Et Juvenalis: *Grandia quae mediis jam noctibus oſtrea mordet*. Quos tamen poſſumus Graece locutos accipere: ita enim dicunt τὸ ὄστρεον & τὰ ὄστρεα. OSTRIFERI autem, quod ibi plurimum oſtreorum ſit. FAUCES vero, anguſtiae.

208. LIBRA DIE. Hic jam incipit diſputare de cognitione temporum ex ſyderibus. DIE. Non eſt Apocope, pro *diei*; ſed ſecundum antiquos regularis genitivus eſt. Nam, ut ſaepe diximus, obliqui caſus numeri ſingularis nominativo plurali majores non eſſe debent: quod verum eſſe Salluſtius probat, qui in proſa ait: *Dubitavit acie pars*. Hinc eſt & illud: *Curruque abſciſſa duorum Suſpendit capita*. Plautus in Amfitryone: *Neque nox quoquam concedit die*, pro diei. Sed modo *dies diei* dicimus. Unde juxta praeſentem uſum, *die* poſuit pro *diei*. SOMNIQUE. Id eſt, noctis, nam ab officio temporis, ipſum tempus oſtendit. Dicit autem aequinoctium autumnale, quod fit Sole in Libra poſito. Vernale enim aequinoctium Sol in a-

 riete

Et medium luci atque umbris jam dividit orbem:
Exercete, viri, tauros: ſerite hordea campis,
Uſque ſub extremum brumae intractabilis imbrem.
Nec non & lini ſegetem, & Cereale papaver,
Tempus humo tegere, & jamdudum incumbere aratris:
Dum ſicca tellure licet, dum nubila pendent.

Ve-

SERVII.

riete poſitus efficit. Hoc autem dicit: frumenta ſerenda eſſe autumnali tempore: legumina vero uſque ad veris initium.

209. ET MEDIUM LUCI. Diei. ATQUE UMBRIS JAM D. O. Nocti. Quomodo Zodiacus circulus, qui aequinoctia duo facit, orbem dividit: & *luci* dixit partem coeli Septentrionalis, de quo ait, *Hic vertex nobis coeli ſublimis*: UMBRIS vero, Auſtralem circulum, qui dicitur eſſe infimus & demerſus, de quo ait: *At illum ſub pedibus Styx atra videt, manesque profundi*. DIVIDIT ORBEM. Ut orbem videlicet coeli medium teneat Sol; medium Luna.

210. EXERCETE VIRI TAUROS. Id eſt, ad aratra jungite, cogite laborare. TAUROS autem, boves fortes accipe. SERITE HORDEA CAMPIS. *Hordeum* oſtendit in campeſtribus locis ſerendum, & *hordea* uſurpative ait: & ſciendum tamen in his, tres tantum caſus uſurpari, *haec ordea, haec ordea, o ordea*: ſicut *vina, vina, vina*: & *mella, mella, mella*. Sane reprehenſus Virgilius dicitur a Bavio & Maevio hoc verſu: *Hordea qui dixit, ſupereſt, ut tritica dicat*.

211. USQUE SUB EXTREMUM BRUMAE. Id eſt, non uſque ad Brumae finem, ſed circa: nam bruma finitur VIII. Kalend. Januariarum die; & iſte non uſque ad ipſum diem dicit ſerendum. INTRACTABILIS autem, propter frigus durae & aſperae: & *bruma* dicta a brevioribus diebus.

212. NEC NON ET LINI SEGETEM. Atqui ſupra ait: *Urit enim lini campum ſeges*. Quid igitur? ſuo tempore, non eo anno, quo ceſſare debet. CEREALE PAPAVER. Vel, quod eſt eſui, ſicut frumentum: vel quo Ceres uſa eſt ad oblivionem doloris: nam ob raptum Proſerpinae vigiliis guſtato eo acta eſt in ſoporem: vel quia Myconem Athenienſem dilexerit Ceres, & transfiguratum in papaverem tutelae ſuae juſſerit reſervari: vel quia pani aſpergatur.

213. TEMPUS. Tunc ſcilicet eſt. JAMDUDUM. Quamprimum. Et hoc dicit: ſerendum eſſe eo tempore, non quo pluit, ſed quo imminent pluviae. INCUMBERE ARATRIS. Inſiſtere arationi.

214. DUM SICCA TELLURE LICET. Dum adhuc nondum pluit, ſed jam eſt vicinum. DUM NUBILA PENDENT. Dum pene jam videntur nubila pendere, & expectare ut effundant pluvias.

PIERII.

203. ATQUE ILLUM IN PRAECEPS PRONO RAPIT ALVEUS AMNE. In Romano codice *trahit alveus* legitur: quod puto ſumptum ex paraphraſi aliqua: quum Mediceus, & reliqui *rapit* habeant. Eſt & *amni* in antiquis codicibus frequentiſſimum, & grammaticis antiquis Cariſio, & aliquot aliis agnitum. Legitur etiam, *Atque illum in prono praeceps rapit alveus amne*: quod nequaquam approbatur.

208. LIBRA DIE SO. Q. PA. U. P. HORAS. In Romano codice ſcriptum eſt, *libra diei*, per *ei* diphthongum. In reliquis *die*, veteri declinatione, quae genitivum per abjectionem *s* litterae enuntiare ſolebat, ut quaedam apud Graecos. Cujus ſententiae fuiſſe Valerium Probum comperio: Saluſtiumque declinationis hujuſce modum non adſpernatum, qui ſcripſerit: *Dubitavit acie pars*: &: *Vix decima parte die*. Veluti Horatius: *Conſtantis juvenem fide Gygem*: & Ovidius, ubi de Tereo: *Utque fide pignus dextras utriuſque popoſcit*. Ita etiam in Roſa, quae Maroni adſcribitur (quae cujuſcunque fuerit, & docte eſt & luculenter ſcripta) *Ad primos radios interitura die*. Aliter tamen locus hic Virgilianus legitur a C. Julio Ro. in libello, quem Soſipater recitat de Analogia: ita enim habetur: *Dii*, pro *die*, ſeu *diei*. Virg. *Libra dii ſo. q. pa. ubi. ſe. horas*. Sunt enim ex veteribus grammaticis, qui *dii* ſemper legendum eſſe definiant. Bona tamen litteratorum, qui nunc vigent, pars, *die* malunt legere.

213. ET JAMDUDUM INCUMBERE ARATRIS. In Mediceo codice, & aliquot aliis antiquis exemplaribus, legere eſt, *Incumbere raſtris*. Eſt & ubi *aratris* legas, quod agnoſcitur a Servio.

Vere fabis ſatio: tum te quoque, Medica, putres
Accipiunt ſulci; & milio venit annua cura:
Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus, & averſo cedens Canis occidit aſtro.
At ſi triticeam in meſſem robuſtaque farra

Exer-

SERVII.

215. VERE. Tempore veris. FABIS. Contra rationem dictum, quia fruges omnes numeri ſingularis ſunt. SATIO. Sementis: & declinatur ſicut navis. TUNC TE QUOQUE MEDICA PUTRES ACCIPIUNT SULCI. Ad ipſam herbam Apoſtropham facit. Haec autem a Medis tranſlata eſt in Graeciam; quo tempore eam Xerxes invaſerat. Hujus plena Venetia eſt: &, ut dicit Dionyſius, trium foliorum eſt, ſemperque virens. Quod autem ait PUTRES SULCI, naturam ipſius herbae reſpicit: nam uno anno frequenter ſeritur: & ſexies aut amplius ſecatur: poſtea aliquot annis ſponte procreatur: quod etiam ſequens indicat verſus: nam dicendo, ET MILIO VENIT ANNUA CURA, oſtendit Medicae curam non eſſe annuam. Haec autem herba vulgo dicitur Sylla. PUTRES. Subacti, vel initio anni, id eſt, vere, vel poſt annum: quidam enim *Medicam* poſt decennium ſeri dicunt. VENIT ANNUA CURA. Vere ſcilicet.

217. CANDIDUS AURATIS APERIT CUM CORNIBUS ANNUM TAURUS. Quo tempore annum aperit candidus Taurus, qui eſt auratis cornibus: nam *aperit cornibus*, non procedit: non enim a capite, aut a fronte, ſed dorſo oritur, id eſt, a medio ſui: unde incipit apparere: nam ea parte, qua mutilatus eſt, oritur, non a fronte. APERIT autem ideo ait, aut quia Aprili menſe Sol in Tauro eſt, quo cuncta aperiuntur: & hoc melius. Sed aliud eſt, *aperire annum*, aliud *inchoare*: nam nullus dubitat Martio menſe, ut ſupra diximus, annum inchoari: & hoc melius: Aut certe *aperit annum* dixit; quia poteſt unumquodque ſignum & inchoare annum, & finire: ut *aperit annum* dixerit, ſcilicet ſuum: nam & a Tauro uſque ad Taurum, & a Geminis uſque ad Geminos, annus eſt.

218. AVERSO ASTRO. Duplex lectio eſt: nam alii *adverſo* legunt: cum Cane enim naſcitur Sirius, qui eſt terris adverſus, de quo legimus: *Ille ſitim morboſque ferens mortalibus aegris Naſcitur*: ut *Adverſo* ſit peſtifero, & contrario mortalibus. Si autem *Averſo* legerimus, *Cum* ſubaudiamus neceſſe eſt, ut: *Atque Ixionii vento rota conſtitit orbis*: id eſt, cum vento. Ut ſit ſenſus, quo tempore etiam Canis cedens, occidit cum averſo aſtro: id eſt, cum Argo: quae & ipſa media eſt, ſicut Taurus: & a puppi oritur: cui Canem conſtat eſſe coniunctum. ET CEDENS, aut locum dans, ut & Argo occidat: nam Canis occaſum & Navis occaſus ſequitur; aut certe *Cedens Canis*, non recedens, ſed incedens, accipimus, & ſe movens. Tempore enim, quo in Tauro Sol eſt, etiam Canis ad ortum feſtinat. Quod autem ait OCCIDIT, ad aſpectum noſtrum retulit: nam ortus & occaſus duo ſunt: unus ἡλιακὸς, id eſt, *ſolaris*: & alter κοσμικός, id eſt, mundanus: unde fit, ut ea ſigna, quae cum Sole oriuntur, a nobis non poſſint videri: & ea, quae videmus, quantum ad Solis rationem pertinet, videantur occidere; ſecundum quod nunc ait, OCCIDIT CANIS: nam Canis paranatellon eſt Cancri, id eſt, cum eo oritur. Cancer autem, quo tempore Sol in Tauro eſt, poſt horam quartam diei oritur: nam Taurus & Gemini binas horas tenent. Nigidius commentario Sphaerae Graecanicae: Oritur enim Canicula cum Cancro, in columen venit cum Geminis, occidit cum Tauro: ſic ergo fit, ut Canis nobis occidat: quantum autem ad Solis pertinet curſum, in ortu eſſe videatur. Secundum hanc rationem etiam paulo poſt dicturus eſt: *Ante tibi Eoae Atlantides abſcondantur*. Nam *Eoas* ait in ortu Heliaco poſitas: unde & *Tibi abſcondantur* intulit. Hunc Canem alii Icari putant, patris Erigonae, qui mortem patris filiae nuntiavit: Alii hunc eſſe quondam cuſtodem Europae, quem nulla fera potuit effugere; quique a vulpibus quondam liberaverit Thebas.

219. TRITICEAM IN MESSEM. Ad meſſem tritici, vel ſegetis. ROBUSTAQUE FARRA. Frumenta, quae plus habent virium, quam legumina, quo tempore nobis Atlantides occidunt, ſunt ferenda. *Atlantides* autem, licet ſeptem fuiſſe dicantur, ſex tamen, ſicut ſupra dictum eſt, videntur in coelo; quae Novembri menſe nobis incipiunt non videri. Cum enim Sol in Scorpione fuerit, oriente Scorpione, occidit Taurus, in quo Virgiliae ſunt, id eſt, ſexto Idus Novembris: Ergo *Eoae* mane abſconduntur: non eſt enim Atlantidum epitheton

 Eoae

Exercebis humum, ſoliſque inſtabis ariſtis:
Ante tibi Eoae Atlantides abſcondantur,
Gnoſſiaque ardentis decedat ſtella Coronae,
Debita quam ſulcis committas ſemina, quamque
Invitae properes anni ſpem credere terrae.
Multi ante occaſum Majae coepere: ſed illos
Exſpectata ſeges vanis eluſit ariſtis.
Si vero viciamque ſeres, vilemque faſelum,
Nec Peluſiacae curam aſpernabere lentis;

Haud

SERVII.

Eoae; ſed *Eoae*, matutinae; modo enim veſpera, modo media nocte, modo mane oriuntur; unde & *tibi abſcondantur*, id eſt, ſpectando nec occident. Alii ita exponunt, *Eoas* appellatas, quaſi quae ſemper mane oriantur. Ergo ante occidere Vergiliae debent quam ſero ſit, quae Vergiliae alioquin ſunt Eoae cum oriuntur, non cum occidunt. Hae autem, ut alii volunt, Jovis; ut alii, Liberi nutrices fuerunt: alii vero ipſas fuiſſe adſerunt Heſperidas.

220. EXERCEBIS. Pro, exercueris. SOLISQUE INSTABIS ARISTIS. Non leguminibus, ſed ſolis ſegetibus. INSTABIS. Pro, inſtiteris. ARISTIS. Et hic, ſicut ſupra, per *ariſtas* frumenta ſignificat.

222. GNOSSIAQUE ARDENTIS STELLA CORONAE. Et hoc ad ſuperiora pertinet: cum enim Coronae pars oritur, occidit Taurus, in quo Vergiliae ſunt. *Decedat* autem non pro occaſu dixit, ſed Soli cedat: quo in Scorpione poſito, cum ortu ipſius oritur. Fabula vero de *Corona* talis eſt. Cum Liber pater Ariadnen, Minois Cretae regis filiam uxorem duceret: Vulcanus ei coronam obtulit, quam ille ad uxoris inſigne inter ſydera collocavit. Et *ſtellam* per poeticam licentiam dixit. Caeterum ſex ſunt, quibus in caelo declaratur *Corona*. Alii hanc fabulam ita adſerunt: Theſeum cum ad interimendum Minotaurum Cretam veniſſet, miſeratam ejus Ariadnen, auxilium ei ad occidendum, filo ducto, Minotaurum praeſtitiſſe; Theſeum vero Ariadnen, utpote ſalutis auctorem, ſecum avexiſſe; qui cum ad Naxum inſulam delati eſſent, Ariadnen ibi, vel conſulto, vel neceſſitate, vel monitu Mercurii, a Theſeo derelictam; quam cum Liber pater adamaſſet, coronam ei dempti pudoris, ſicut ſupra dictum eſt, dicitur obtuliſſe, quam etiam inter ſydera poſtea collocavit. GNOSIA autem Cretica, ab Urbe Cretae, quae *Gnoſis* dicitur. Et ſtella dicitur Cretica, quia ad laudem illius, quae Cretici regis filia fuit, in caelo eſt poſita ipſa corona.

223. SULCIS. Arationibus. COMMITTAS SEMINA. Quaſi cuſtodibus fidis.

224. INVITAE TERRAE. Quae quaſi coacta ruſticorum labore, & non ſponte, fructus profert: alii, ſi non ſuo tempore ſeratur. ANNI SPEM. Unde tu annum ſperes poſſe deducere.

225. ANTE OCCASUM MAJAE. Id eſt, ante quam Atlantides occidant: & hoc eſt, quod ait, *quam Atlantides abſcondantur*: nam Maja una eſt de ipſis Atlantidibus.

226. VANIS. Vacuis. ELUSIT. Decepit.

227. SI VERO VICIAMQUE SERES. In quodam adeſpoto Graeco ſic poſitum eſt: *Φαγῆσαι καὶ φάσηλον ὄροβον, ὁμοίως δὲ μετὰ Ἀρκτοῦρον δύοντα, ἅμα μέχρι δὲ τροπῶν*. VILEMQUE FASELUM. Plurimum, abundantem: nam omne quod abundat vile eſt; ut: *Vilibus aut onerat pomis*.

228. NEC PELUSIACAE CURAM ASPERNABERE LENTIS. *Peluſium*, unum eſt de ſeptem oſtiis Nili, ubi primum *lens* inventa dicitur: vel, ubi optima lens naſcitur. Unde *κατ᾽ ἐξοχὴν* locutus eſt. ASPERNABERE autem, id eſt, contemnes. LENTIS. Ac ſi dicat, Etiam inter alia, lentem feras.

PIERII.

218. ET ADVERSO CE. CA. OC. AS. In Romano quidem, & in Longobardico, *adverſo* eſt. In aliis vero, *averſo*. In Mediceo, *averſo incedens*: ſumptum puto ex Serviana paraphraſi.

226. VANIS ELUSIT AVENIS. In Romano codice legere eſt, *Illuſit ariſtis*; In quibuſdam aliis *Eluſit ariſtis*. Magis vero placet *avenis*, ut habetur in Mediceo: quia frumenti vitium eſt avena. Atque

Digitized by Google

Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes.
Incipe, & ad medias ſementem extende pruinas.
Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus aſtra.
Quinque tenent coelum zonae; quarum una coruſco
Semper Sole rubens, & torrida ſemper ab igni:
Quam circum extremae dextra laevaque trahuntur,
Caerulea glacie concretae atque imbribus atris.

Has

SERVII.

229. HAUD OBSCURA. Non obſcura, hoc eſt clara. MITTIT TIBI SIGNA BOOTES. Si viciam, & faſelum, & lentem ſerere volueris, occidente Boote debes incipere. CADENS BOOTES. Occidens, Verno ſcilicet tempore: tunc enim Bootes occidit. Quod autem ſubdidit:

230. INCIPE, ET AD MEDIAS SEMENTEM EXTENDE PRUINAS: Omnia complexus eſt tempora: & Vernum ſcilicet, quo legumen ſeritur: & Autumnale, quo frumentum. Et multi volunt ita hanc partem Aſtrologiae libraſſe Virgilium, ut in omnibus utrumque tempus ſignificaret, vernale & autumnale: unde & ſupra bina ſigna memoravit: Taurum cum Cane: Atlantidas cum Corona. Tamen nos, quantum ad neceſſitatem hujus loci pertinet, haec dixiſſe ſufficiat: nam majoris prudentiae eſt ad ſubtilem harum rerum ſcientiam pervenire: adeo ut ſequentem rationem zonarum Metrodorus philoſophus vix quinque expreſſerit libris; inſertis tam Aſtronomiae quam Geometriae partibus; ſine cujus lineis haud facile zonarum deprehenditur ratio. Idem etiam Metrodorus aſſerit, fruſtra culpari a pleriſque Virgilium, quaſi ignarum Aſtrologiae: cum eum conſtet operis lege compulſum, ut quaedam excerperet, quae obſcura videntur ideo, quia a naturali ordine ſunt remota. Ut autem omnia non diceret, ruſticarum perſonarum habuit conſiderationem, & ipſius eſt operis brevitate conſtrictus. AD MEDIAS PRUINAS. Hoc eſt quod ſupra ait: *Uſque ſub extremum brumae*. *Medias* autem *pruinas* abuſive ipſas hyemes poſuit: *medium* enim pro legitimo dixit.

231. DIMENSUM PARTIBUS ORBEM. Annum, diviſum in quatuor tempora. Et per duodecim ſigna, duodecim menſes accipimus.

232. PER DUODENA. Multi pro duodecim accipiunt, ut: *Bina manu lato criſpans haſtilia ferro*. Et: *Septenaque tela*. Alii, quia quotannis per eadem ineat: *duodena* ergo, ſaepius duodecim ſigna.

233. QUINQUE TENENT CAELUM ZONAE. Id eſt, plagae vel circuli, quorum primus Septentrionalis; vel, ut quidam volunt, Aquilonius. *Zonae*, Circuli, qui coelum ac terram, veluti zonae cingunt, tranſlative: nam proprie *Zonae* in terris; ſed pro parallelis, id eſt, circulis poſuit: Septentrionalis, Aeſtivalis, Aequinoctialis, Brumalis, Auſtralis.

234. CORUSCO SEMPER SOLE RUBENS. *Coruſco*, ardenti, hoc eſt, aequinoctiali: & bene a media coepit, ut neceſſario extremas & habitabiles conceſſas mortalibus diceret. TORRIDA. Accenſa, ſicca, quod numquam Sol inde diſcedat.

235. QUAM CIRCUM EXTREMAE. Bene *extremae* addidit, id eſt, Borios & Notios; ne eas, quae circa igneam ſunt, intelligeremus, quas conſtat eſſe temperatas vicinitate caloris & frigoris: quarum unam nos habitamus, alteram antipodes: ad quos hinc torrente Zona, hinc frigidis ire probibemur. Antipodes autem dicuntur, quod contra nos poſiti ſunt contrariis veſtigiis: Terram enim dicunt undique coelo & aere cingi. Per has autem duas Zonas in obliquum tenditur ſignifer circulus, qui Solis continet curſum. Unde etiam fit, ut duae Zonae frigidiſſimae ſint, ad quas numquam accedit: una fervens, a qua pene numquam recedit: duae temperatae, ad quas viciſſim venit. TRAHUNTUR. Pro, extenduntur, aut, ſine intermiſſione vertuntur.

236. CAERULEA. Frigore ſcilicet, quia ipſe color convenit frigori.

PIERII.

que hic ſermo eſt de iis, quae degenerant, quum tamen alioqui avena inter ſegetes ſuam ſpeciem obtineat, uti alibi.

230. AD MEDIAS SEMENTEM EXTENDE PRUINAS. In Romano codice, *expende* legitur: quod ſignificat ſuſpenſas tene, eodem pene ſignificato cum *extende*, acceptior tamen eſt vulgata lectio.

236. CE-

Has inter mediamque duae mortalibus aegris
Munere conceſſae divum. Via ſecta per ambas,
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus, ut ad Scythiam Riphaeaſque arduus arcis
Conſurgit, premitur Libyae devexus in auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Maneſque profundi:
Maxumus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentis aequore tingui.

Illic,

SERVII.

237. Duae mortalibus aegris. Sicut dictum eſt, temperatae ex calido medio, & frigidis extremis circulis.

238. Per ambas. Cum vitet utramque temperatam, ipſa praepoſitio *per*, pro *inter* accipienda eſt.

239. Qua. Per quam.

240. Mundus ut ad Scythiam. Jam hic definitio eſt noſtri climatis, id eſt, noſtrae habitationis: quae a Septentrione incipiens, in Auſtrali deſinit plaga. Riphaeas autem arces, Scythiam dicit: cujus ſunt montes Riphaei. Quoniam Boreus circulus totus ſupra terram eſt, ideoque ab Arato, hic apparens; ille item, Auſtralis, vocatur obſcurus. Sane aliqui *mundum* pro coelo accipiunt hoc loco, qui *mundum*, nomen volunt eſſe univerſae naturae.

241. Consurgit, bremitur. Deeſt ita, ut ſit, ut ad Scythiam conſurgit, ita premitur in Auſtros; premitur contra devexus in Indos, ut fuerat ſupra Afros. Libyae devexus in Austros. Quoniam Notius circulus totus infra terram eſt, & *premitur*, quaſi deprimitur. Arduus. Excelſus, & ſummo vertice arctatus.

252. Hic vertex nobis semper sublimis. Id eſt, haec pars mundi a nobis ſemper videtur, hoc eſt, Scythiae, quae Septentrioni ſubjacet.

243. At illum sub pedibus Styx atra videt. Id eſt, axem Notium, id eſt, Auſtralem, qui a nobis nunquam videtur: ſicut Boreus, id eſt, Septentrionalis, a nobis ſemper videtur. Et ſicut variae philoſophorum opiniones ſunt: ita & hic varie loquitur: nam alii dicunt a nobis abſcedentem Solem ire ad Antipodas: Alii negant, & volunt illic tenebras eſſe perpetuas. Mire autem ait *Styx*, quaſi de inferis: Styx atra videt, manesque profundi, ut oſtenderet illud, quod dicunt philoſophi, recedentes hinc animas, & illic alia corpora ſortiri. Unde & Lucanus ait: *Regit idem ſpiritus artus Orbe alio*. Quod veriſimile eſt; quia dicuntur animae, aut igni, aut vento, aut aqua, purgari: quod ut fiat neceſſe eſt, dum aut per frigidas plagas, aut igneam tranſeunt. Et licet alii hoc a Virgilio dictum per poeticam licentiam velint; tamen ſciendum eſt, eum poeticae licentiae inſeruiſſe philoſophiam.

244. Maximus anguis. Vel, quia ipſe caeteris eſt major; vel, quia ad Scythiam; vel quia inter duas Arctos. Sane hunc draconem quidam occiſum, & inter ſidera conlocatum a Minerva dicunt: Alii hunc eſſe, quem Hercules cuſtodientem mala aurea Heſperidum occidit. Hic. Pro illic.

245. Circum perque duas. Et *circum* enim eſt, & *per*: nam per utramque labitur, id eſt, inter duas; majorem cauda tangens, alvo complectens minorem. In morem fluminis arctos. Heſiodus: *ποταμῷ ῥέοντι ἐοικώς*.

246. Oceani metuentes aequore tingi. Hoc refertur ad fabulam: Nam hae duae pellices Junonis fuiſſe dicuntur; quas poſtquam Jupiter in ſyderum retulit numerum, Juno rogavit Tethin, ſuam nutricem, ne unquam eas pateretur occidere. Unde nunc *metuentes* dixit, ſcilicet, nutricem Junonis. Sunt autem hae, Helice, & Cynoſura: de Helice, Lycaonis filia, amata a Jove, & a Junone in urſam mutata, ſupra dictum eſt. Cynoſura, quod caudam caninam habeat; hanc Foenicem vocitatam quidam ferunt, Dianae comitem, iraque ejus, quod gravida eſſet inventa, in urſam eſſe mutatam, atque ejuſdem rurſus miſericordia ſyderibus inſertam. Quidam prodidere has Nymphas

fuiſſe

Illic, ut perhibent, aut intempeſta ſilet nox
Semper, & obtenta denſantur nocte tenebrae:
Aut redit a nobis Aurora, diemque reducit:
Noſque ubi primus equis Oriens adflavit anhelis,
Illic ſera rubens accendit lumina Veſper.
Hinc tempeſtates dubio praediſcere caelo
Poſſumus: hinc meſſiſque diem, tempuſque ſerendi;

Et

SERVII.

fuiſſe Cretenſes, Jovis nutrices, & ob meritum conſecratas; quae ideo non occidunt, quia ſecundum clima noſtri coeli Arctous circulus, in quo cardo convertitur, infra horizontem non venit: nam reliqua ſigna dicuntur omni nocte in Oceano tingi.

247. ILLIC. In Auſtrali, id eſt, obſcuro axe. UT PERHIBENT. Scilicet poetae: nam in rebus dubiis ſuam denegat fid:m. INTEMPESTA. Inactuoſa, alta, denſa, craſſa, qualis eſt intempeſta. Poſſe autem hoc fieri in aliqua parte mundi, ut pene ſibi totum vindicet nox, probat Britannia: quae lucis dives, vix quoddam ſpatium noctibus cedit. Aut *intempeſta ſilet*, quia Epicurei dicunt, non ire Solem per alterum hemiſphaerium; ſed ſemper his ab ortu colligi ſcintillas, & fieri orbem Solis.

248. OBTENTA. Obducta. Et *obtenta* ſicut oſtenta, ab eo enim, quod eſt *oſtendor*, veteres participium *oſtentus*, non *oſtenſus* dicebant; ipſe alibi: *praetentaque Syrtibus arva*. Terentius in Eunucho: *An ego occaſionem mihi oſtentatam tam brevem*. Similiter & illud in Formione: *Neque me nunc acvem reciperem, ni mihi eſſet ſpes oſtentata hujuſce habendae*.

249. REDIT A NOBIS. Id eſt, ad illos, & hoc ſecundum Stoicos, qui dicunt Solem viciſſim per utrumque hemiſphaerium ire, & alternis noctem facere. DIEMQUE REDUCIT. Ut, quando diſcedit a nobis, & dies clauditur, tunc illic ſit Aurora.

250. AFFLAVIT ANHELIS. Curſu anhelantibus. VESPER. Stella, quae & Venus & Lucifer dicitur: nam Veſper, eo, quod quibuſdam menſibus veſpere; Lucifer autem dicitur, quod quibuſdam mane oriatur.

251. SERA. Pro ſero, ut: *Seramque dedit per membra quietem*. Vel *ſera*, nocti vicina. ACCENDIT LUMINA VESPER. Bene *accendit lumina veſper*, poetice, ut ipſe veſper accendat, non homines: & ſaepe hac figura utitur: *Jam falcem arbuſta reponunt*.

252. HINC TEMPESTATES. Id eſt, ex hac cauſa, ex hac ratione Aſtrologiae: ex hac temporum ſcientia, vel ſyderum obſervatione. Et hoc contra Epicureos, qui dicunt acervum ſtellarum ſine cauſa eſſe. Et jam concluſio eſt: nam hoc dicit: Non ſine cauſa intuemur ortus ſiderum & occaſus: hinc enim univerſa noſcuntur. DUBIO COELO. Id eſt, etiam dubio coelo: Et bene *dubio*: nam idem alibi *coeli fraudem* dixit, quod nunc proſpera, nunc adverſa ingerit. PRAEDISCERE. Praevidere.

253. MESSISQUE DIEM. Pro tempore, id eſt, quando ſit metendi tempus opportunum. TEMPUSQUE SERENDI. Id eſt, autumnale.

PIERII.

236. CERULEA GLACIE CONCRETAE. In pleriſque veteribus exemplaribus legere eſt caſu recto numero multitudinis, *ceruleae*, puncto mox interſito: ut quod ſequitur, *Glacie concretae, atque Imbribus atris*, expoſitio ſit, cur zonae illae ceruleae ſint. In cod. Mediceo, prius *ceruleo* legebatur, ſed inde aliena manu linea ſuperinducta, ut ultima littera fieret *a*. Sunt etiam codices manu ſcripti, in quibus *Ceruleae* & *glacie* legatur: quae mihi lectio nequaquam probatur. Oſtendit tamen epitheton non cum *glacie*, ſed cum *zonis* adcommodatum, *Zonae ceruleae*.

248. DENSANTUR NOCTE. In Rom. cod. in Mediceo, & aliquot aliis, *denſentur*, a denſco ſes.

252. PRAEDISCERE. In Romano codice, *praedicere:* quod non probatur.

253. MESSISQUE DIEM, TEMPUSQUE SERENDI. Quamvis Servius *diem meſſis* agnoſcere videatur; & exemplaria pleraque vetera eodem exemplo, cum vulgatis legant, *Meſſiſque diem*, non tamen praetereundum fuit, quod in Mediceo codice ſcriptum legi, *menſiſque dies*, quippe bonos aut malos: cujus rei cognitio, inter agriculturae praecepta locum obtinet ſuum. Et Heſiodus partem eam tanti fecit, ut opus Ἔργα καὶ ἡμέρας inſcripſerit: neque Virgilius eandem partem diſſimulavit, tam etſi aliquan-

S to

Et quando inſidum remis impellere marmor
Conveniat: quando armatas deducere claſſis,
Aut tempeſtivam ſilvis evertere pinum.
Nec fruſtra ſignorum obitus ſpeculamur & ortus,
Temporibuſque parem diverſis quatuor annum.
Frigidus agricolam ſiquando continet imber,
Multa, forent quae mox caelo properanda ſereno,
Maturare datur. Durum procudit arator

Vo-

SERVII.

254. INFIDUM. Cui nullus poteſt, aut debet committere fidem: nam ſubito fallit hominem. MARMOR. Mare.

255. QUANDO ARMATAS DEDUCERE CLASSES. Id eſt, quando ſit tempus ad agendum navale praelium. ARMATAS DEDUCERE CLASSES, aut quia in puppibus infigebant arma navigantes, ut: *Praefigere puppibus arma*: aut inſtructis armamentis ſuis.

256. TEMPESTIVAM PINUM. Opportunam; nam tempore importuno hae caeſae arbores cito termites faciunt: ita enim ligni vermes vocantur: nam hac re etiam ruſtici Lunae curſum obſervare dicuntur: melius enim arbores Luna decreſcente caeduntur.

257. NEC FRUSTRA SIGNORUM OBITUS. S. E. O. Perſeveravit contra Epicureos. OBITUS autem Occaſus.

258. TEMPORIBUSQUE PAREM D. Q. A. De rebus contrariis fecit declamationem, dicendo, *parem ex diverſis*; vel ſemper ſibi convenientem. Re vera enim nihil eſt tam contrarium inter ſe, quam aeſtas & hyems: & tamen de his annus efficitur.

259. FRIGIDUS AGRICOLAM. Non generaliter frigidus, ſed quando frigidus fuerit, & quaſi titulus eſt, Agricolam nunquam vacuum eſſe debere. CONTINET. Ut non poſſit propter frigus & imbrem agriculturam exercere. CONTINET autem, Detinet, & impedit.

260. MULTA FORENT QUAE MOX COELO PROPERANDA &c. Ordo eſt: Multa maturare datur, quae forent in ſerenitate properanda ſereno coelo: nam male quidam *forent*, eſſe praeſentis temporis volunt; ut ſit ſenſus: Multa ſunt properanda, quae maturare datur, mox coelo ſereno: id eſt, in uſum coeli ſereni. Quod non eſt idoneum; licet re vera *fore*, tantum ſemper futuri ſit temporis: nam *foret*, & praeteritum & praeſens & futurum complectitur. Salluſtius: *Ni virtus fideſque veſtra ſpectata mihi foret*: id eſt, eſſet: Et ordo eſt: Multa maturare datur, & diligenter facere, quae ſi velis coelo ſereno properanter facere, non diligenter poteris facere, dum feſtinas, & tardius ad laborem redibis. Oportet ergo, ut, dum domi reſides, ea quae tibi praeparare potes, & neceſſaria vides, parare ſtudeas, ut, cum fuerit ſerenitas data, ſtatim ad laborem prodeas. Sane *maturare*, duas res ſignificat; aut in otio, & ſuo tempore facta maturata dicuntur; aut accelerata, & ante tempus acta, quod hic ſignificat. Cato: *Properare* dicit *eos*, *qui prima quaeque ordine ſuo maturare tranſigunt; feſtinare autem illos, qui multa incipiunt: eaque adnectendo, nec terminando praepediant*. Aulus Gellius: *Mature, veluti celeriter dicimus*. Nigidius: *Mature fieri, quod neque cito, neque tarde fiat; quod hinc debet intelligi; quia poma, quae neque acerba ſunt, neque putrida, matura dicuntur*.

261. PROCUDIT. Cudendo extenuat. Id eſt, producit tundendo; & bene, quia praepoſuerat multa, enumerat ſingula.

PIERII.

to brevius rem attigerit. Sane vero in Daphnide, codex idem Mediceus eo verſu, *Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in umbra*: *merſis* ſcriptum habuit, quod modo emendatum eſt, ubi dubio procul *meſſis* eſſe debet. Quare errorem hujuſmodi ex antiquo ſcribendi modo crediderim emanaſſe, quod Sicilicon geminandae conſonantis ſignum ſoliti eſſent veteres apponere, quae nota fuerit ab imperitis loco *r* litterae deinde accepta, ut ita multa alibi.

256. AUT TEMPESTIVAM IN SYLVIS EVERTERE PINUM. In Mediceo codice & aliquot aliis antiquis abſque praepoſitione *in*, legere eſt, *tempeſtivam ſilvis*, quod Virgilianae phraſi propius eſt.

Vomeris obtuſi dentem: cavat arbore lintres:
Aut pecori ſignum, aut numeros inpreſſit acervis.
Exacuunt alii vallos, furcaſque bicornis,
Atque Amerina parant lentae retinacula viti.
Nunc facilis rubea texatur fiſcina virga:
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite ſaxo.

Quip-

SERVII.

262. VOMERIS OBTUSI. Hebetis; & obtuſum eſt quicquid ſine acumine eſt, vel calore, ut: *Non obtuſa adeo geſtamus pectora Poeni*. Et Antiqui *n* litteram addebant, quod nos propter euphoniam in aliquibus detraximus, ut, *obtuſus*: in aliquibus *n* remanſit, ut, *tunſus*. *Obtuſi* autem, reverberati, & acumine carentis. DENTEM. Acumen. ARBORE. De arbore. LINTRES. Fluviatiles naviculas. Sane non ſine ratione *lintrium* meminit, quia pleraque pars Venetiarum fluminibus abundans, lintribus exercet omne commercium, ut Ravenna, Altinum. Ubi & venatio, & aucupia, & agrorum cultura, lintribus exercetur. Alii *lintres*, in quibus uva portatur, accipiunt.

263. AUT PECORI SIGNUM, AUT NUMEROS IMPRESSIT ACERVIS. Id eſt, facit aut characteres, quibus pecora ſignantur: aut teſſeras, quibus frumentorum numerus deſignatur: nam *numeros* pro litteris poſuit, quibus numeri continentur. Sed hoc non de aeſtate, qua ſignari vel fruges, vel animalia ſolent; ſed de hyeme, qua imber frigidus eſſe poteſt. Loquitur autem hoc, ſecundum ea, quae aliter dicuntur, aliter audiuntur, ut dictum eſt.

264. EXACUUNT. Repurgant, & reformant in altitudinem priſtinam. VALLOS. Foſſis, & muros de terra factos & glebis, qui fiunt in circuitu cohortium & vinearum: aut quibus aquae dicuntur de locis aquoſis. *Vallos*, quos aliqui palos, Graeci χάρακας, Homerus σκόλοπας, Aelius Gallus de verbis ad jus civile pertinentibus, *vallos*, tegulas grandes, quae ſupra collicias infimae ponuntur, appellat. Alii *vallos* hic quadridentes dicunt; nam *vallos*, qui ſcolopes dicuntur, ante muros poni, ut: *Reſcindit vallum, & ſcalas in moenia poſcit*. BICORNES. Duorum cornuum.

265. AMERINA RETINACULA. Virgas, de quibus vites religantur, quae virgae abundant circa *Amerinum*, oppidum Italiae, cujus crebram in Roſciana facit Cicero mentionem. Alii genus ſalicis dicunt, diſpari colore a caetera ſalice: nam eſt rubra, & ad connectendum aptior; quia praeter morem lenta eſt, quae nunc quoque *Amerina* a ruſticis dicitur. LENTAE autem, flexuoſae. Hic computat ea, quae quilibet domi poteſt facere, dum ab agricultura pluviis impeditur; aut nimium frigus terram conſtringit: cuncta enim utilia ſunt humano uſui, quae hic dicit, & quovis tempore poſſunt fieri.

266. FACILIS. Levis ad faciendum, de qua facile aliquid fiat. Unde *faciles homines*, qui hac & illac cito ducuntur. Ergo *Facilis*, quae cito legitur, vel ſolvatur. RUBEA VIRGA. Quae abundat circa *Rubos*, Italiae oppidum. Horatius: *Inde Rubos feſſi pervenimus*. Id eſt, ea virga, quae apud Rubos plurima naſcitur. An a *rubo*, cujus meminit: *Ferat & rubus aſper amomum*. FISCINA. Genus eſt vaſis, id eſt, corbulae brevis, quas perferunt qui arbuſta vindemiant. Lucilius in quinto: *Fiſcina fallaci cumulo*. Naevius in Andromacha: *Quod tu mi Gnate, quaeſo ut in pectus tuum demittas, tamquam vindemiator in fiſcinam*. Plautus in Mercatore: *Vobiſcum habete cum porcis, cum fiſcina*,

267. NUNC TORRETE IGNI FRUGES N. F. S. Hyſteron proteron, tamquam dicat: torrete igni, coquite panes: & poſtea dicat, frangite ſaxo: cum prius ſit frumentum molere, & deinde factos panes coquere; ſed recte & ordinate dixit: nam *torrete fruges*, non de coquendis panibus, ſed de ſiccandis frugibus dixit: quod ſit primum, & poſtea ſiccatae fruges moluntur: & praecipit parandum eſſe panem, quo utendum ſit, ſereno caelo, ne ea res tunc ſit impedimento. Multi tamen de certo frugum genere dictum volunt: nam far, milium, panicum, moli, niſi ante fuerint toſta, non poſſunt. Nam quod ait *ſaxo frangite*, poteſt accipi & pinſere, quod ſignificat pilo tundere; quia & vulgo cavatum ſaxum pilum dicimus; quae omnia fieri oportet, propter facilitatem molendi. Multi Huſterologiam putant, quia ante eſt molere, quam coquere. Nonnulli tradunt ruſticos ſolitos, ſi quando ad excudendas fruges eſſent imbribus impediti, ſpicas integras condere, & prout indiguiſſet uſus,

Quippe etiam feſtis quaedam exercere diebus
Fas & jura ſinunt. Rivos deducere nulla
Relligio vetuit, ſegeti praetendere ſepem,
Inſidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.

Sae-

SERVII.

hyeme torrere; quo facilius a gluma ſua ſeparatum triticum molerent. Alii non accipiunt Huſteron proteron, ſed modo hoc, modo illud facito, ut diverſa dixiſſe videatur.

268. QUIPPE ETIAM FESTIS QUAEDAM EXERCERE DIEBUS. Non mirum eſt, ruſticum aliqua facere debere per pluvias, cum ſint quaedam, quae facere poſſit etiam feſtis diebus. Sunt enim aliqua, quae ſi feſtis diebus fiant, ferias polluant: quapropter & Pontifices ſacrificaturi, praemittere calatores ſuos ſolent, ut, ſicubi viderint opifices adſidentes opus ſuum, prohibeant; ne pro negotio ſuo, & ipſorum oculos, & ceremonias Deum attaminent: feriae enim operae Deorum creditae ſunt. Sane feriis terram ferro tangi nefas eſt: quia feriae Deorum cauſa inſtituuntur; feſti dies hominum quoque.

269. FAS ET JURA SINUNT. Id eſt, divina humanaque jura permittunt: nam ad religionem fas; jura pertinent ad homines. Et non ſine cauſa hoc dictum a Virgilio, gnaro totius ſacrorum ritus, ponitur: religioſi enim eſſe dicuntur, qui faciendarum praemittendarumque rerum divinarum ſecundum morem civitatis delectum habent, nec ſe ſuperſtitionibus implicant. Cum ergo hic dicit: *Feſtis quaedam exercere diebus Fas & jura ſinunt;* Et *rivos deducere nulla Relligio vetuit:* oſtendit multa, quae ad rem divinam pertinent, ex praecepto & poſſe fieri, & vitari, ab his ſcilicet, qui religioſi, ut ſupra dictum eſt, appellantur; quem morem Poeta agendo aliud ſubtiliter docuit.

RIVOS DEDUCERE NULLA RELLIGIO VETUIT, SEGETI PRAETENDERE SEPEM, INSIDIAS AVIBUS MOLIRI, &c.

270. DEDUCERE. Id eſt, ſiccare: nam irrigare inducere eſt, ut: *Deinde ſatis fluvium inducit.* Sane ſciendum ſecundum Varronem contra religionem eſſe, vel ſi irrigentur agri, vel laventer animalia feſtis diebus: Nymphae enim ſine piaculo non poſſunt moveri. Sed ſcimus neceſſitati religionem cedere; Unde perite Virgilius ait:

272. BALANTUMQUE GREGEM FLUVIO MERSARE SALUBRI. Id eſt, ſalutifero: nam dicturus eſt in tertio, ſcabie tentari animalia, niſi laventur. De irrigatione vero nihil ad hunc pertinet locum, quia DEDUCERE, ut diximus, ſiccare ſignificat. Sed qui diſciplinas Pontificum interius agnoverunt, ea die feſto ſine piaculo dicunt poſſe fieri, quae ſupra terram ſunt; vel quae omiſſa, nocent; vel quae ad honorem Deorum pertinent, & quidquid fieri ſine inſtitutione novi operis poteſt; ut rivorum inductionem ſic accipiamus, per foſſam vel pratum purgatum deducere, id eſt, emittere; quoniam cautum in libris Sacris eſt: *Feriis denicalibus aquam in pratum ducere, niſi legitimam non licet; caeteris feriis omnes aquas licet deducere.* Ergo hic, ut aliquibus videtur, *deducere*, purgare eſt, & ſordes emittere, quae praecludant aquam: ideoque a Pontificibus, ut novum, fieri non permittitur. Alii hoc ſecundum Augurale Jus dictum tradunt, quod etiam in bello obſervetur, ne novum negotium incipiatur. Ergo *rivos deducere*, non eſt novum negotium: & poteſt hoc illuc referri: *Quique paludis Collectum humorem, bibula deducit arena.* Sane, quae feriae, a quo genere hominum; vel quibus diebus, obſerventur; vel quae feſtis diebus fieri permiſſa ſint, ſi quis ſcire deſiderat, libros Pontificales legat. VETUIT. Prohibuit. PRAETENDERE SEPEM. Circundare, & opponere: & ſubaudi, nulla religio vetuit. INSIDIAS AVIBUS MOLIRI. Id eſt, aucupia facere. INCENDERE VEPRES. Hoc etiam, ſicut & priora, licet feſtis diebus agere. BALANTUMQUE GREGEM. Id eſt, ovium. MERSARE. Frequenter mergere, propter ſcabiem. FLUVIO SALUBRI. Non eſt epitheton amnis, ſed ad factum refertur.

PIERII.

264. EXACUUNT ALII VALLOS. *Foſſas, & muros de terra factos* exponit Servius. Atqui haec neque acuuntur, neque per imbres fieri poſſunt. Tu palos ſive ſudes, quorum plurimum in agris uſus, praeparari intelligas.

267. NUNC FRANGITE SAXO. In Romano codice *ſaxis* eſt. Sed unitatis numero melius, quod in reliquis codicibus habetur.

Saepe oleo tardi coſtas agitator aſelli,
Vilibus aut onerat pomis: lapidemque revertens
Inciſum, aut atrae maſſam picis urbe reportat.
Ipſa dies alios alio dedit ordine Luna
Felices operum. Quintam fuge: pallidus Orcus,
Eumenideſque ſatae. Tum partu terra nefando
Coeumque Japetumque creat, ſaevumque Typhoea,
Et conjuratos caelum reſcindere fratres.
Ter ſunt conati inponere Pelio Oſſam

Sci-

SERVII.

273. SAEPE DLEO. Et hic aut conjunctio eſſe debuit, ut eſt: *Illa Notos atque atra velans in nubila fugit*, pro & in Notos, ut eſſet, Saepe aut oleo, aut vilibus onerat pomis: & bene ruſticorum laudat induſtriam. COSTAS ASELLI. Aut re vera coſtas, aut clitellas, ut Horatius: *Hinc muli Capuae clitellas tempore ponunt*. AGITATOR. Verberator: ab agendo dictus; ac per hoc aſinarius dicitur.

274. VILIBUS POMIS. Abundantibus: quia vulgo naſcuntur: ut: *Vilemque faſelum*. LAPIDEMQUE REVERTENS INCISUM. Molam manualem, cudendo aſperatam: & bene verbum vulgare vitavit.

275. MASSAM PICIS URBE REPORTAT. Aut qui oleum vel poma portaverat ad urbem; aut certe ideo ait, REPDRTAT, quia pix in agris naſcitur, & in urbe diſtracta, in agrum a pleriſque reportatur. Varro dicit antiquos nundinas feriatis diebus agere inſtituiſſe; quo facilius commercii cauſa ad urbem ruſtici commearent: & bene per haec omnia, quae ſuperius dixit, oſtendit ferias non pollui.

176. IPSA DIES ALIOS ALID DEDIT DRDINE LUNA. Pleniſſime de Lunae diebus omnibus expreſſit Heſiodus: Ἤματα δ' ἐκ Διόθεν πεφυλαγμένος εὖ κατὰ μοῖραν Πεφραδέμεν δμώεσσι· τριηκάδα μηνὸς ἀρίστην Ἔργα τ' ἐποπτεύειν, ἠδ' ἁρμαλιὴν δατέασθαι. Quam rem breviter iſte praelibat. Sed eſt ita, ipſa quoque Luna omnes dies felices dedit, ſed alios aliis rebus aptos. Inde ait *felices*; & hoc eſt ad opera ſumenda, aptos felicibus operis. Alii *felices* pro fecundis accipiunt, ut: *Felicemque trahit limum*. ALIO DRDINE. Hoc eſt, non omnes dies facit aequales; ſed diverſi ordinis & modi, cum ipſa ſit una & eadem.

277. FELICES O'ERUM. Quibus feliciter poſſunt exerceri, vel ad opera ſumenda: vel certe FELICES, aptos felicibus operibus. QUINTAM FUGE. Ut quinta luna nullius operis initium ſumas. Dicitur enim hic numerus Minervae eſſe conſecratus, quam ſterilem eſſe conſtat. Unde etiam omnia ſterilia quinta luna nata eſſe dicuntur: ut, Orcus, Furiae, Gigantes. PALLIDUS ORCUS. Quia pallidos facit: nam ipſe niger eſt. Probus, *Orchus* legit. Cornutus vetat aſpitationem addendam. Heſiodus *Orcum* quinta luna dicit natum. Celſus, ut Jurisjurandi deum pallidum dictum, quia jurantes trepidatione palleſcunt: nam apud *Orcum* defunctae animae jurare dicuntur, ne quid ſuos, quos in vita reliquerunt, contra fata adjuvent. ORCUS. Pluton, Deus inferni.

278. EUMENIDES SATAE. Id eſt, natae: & ut ſaepe dictum eſt, κατ' ἀντιφρασμόν, *Eumenides* vocantur, quod non habent bonam voluntatem, id eſt, mentem; ſicut Parcae, quia nulli parcant. NEFANDO. Sacrilego.

279. COEUM. Nomina ſunt Gigantum. Per *Coeum* autem & Typhoeum, & Japetum, omnes gigantes intelligimus; quos quinta luna dicit eſſe natos.

280. ET CONJURATOS CAELUM RESCINDERE FRATRES. Othum & Ephialtem dicit, qui fuerunt filii Neptuni, & novem digitis ſingulis creſcebant menſibus: qua freti altitudine coelum voluerunt evertere; ſed confixi ſunt ſagittis Apollinis & Dianae.

281. PELID DSSAM. Monti Theſſaliae. *Pelio* D longa eſt: ſed fit brevis ſequente vocali, ut: *Sub Ilio alto*. OSSAM. Alium montem, Thraciae.

PIERII.

277. PALLIDUS DRCUS. Scribendum *orchus* ex aliquot antiquis codicibus, & ex Valerii Probi praecepto, qui tria nomina Latina, poſt c adſpirationem recipere tradit: *Lurcho*, *pulcher*, & *orchus*: & ita antiquiores ſcripſiſſe teſtatur.

Scilicet, atque Oſſae frondoſum involvere Olympum:
Ter Pater exſtructos disjecit fulmine montis.
Septuma poſt decumam felix: & ponere vitem,
Et prenſos domitare boves, & licia telae
Addere. Nona fugae melior, contraria furtis.
Multa adeo gelida melius ſe nocte dedere,
Aut cum ſole novo terras inrorat Eous.
Nocte leves melius ſtipulae, nocte arida prata
Ton-

SERVII.

282. OLYMPUM. Tertium montem, Macedoniae: & tertium quaſi majorem involvere ait.

283. PATER. Juppiter. DISJECIT. Dejecit.

284. SEPTIMA POST DECIMAM FOELIX. Aut ſeptimamdecimam dicit; aut hoc dicit: Foelix quidem eſt ſeptima, ſed foelicior decima: ut primum locum decimae tribuunt, quae ſit valde foelix; ſecundum ſeptimae, quae poſt decimae foelicitatem ſit ſecunda: ut ea nulla ſit foelicior, excepta decima. Aut certe, ſicut quidam volunt, alii quartamdecimam accipiunt, ut ſit *foelix* ſeptima duplicata: id eſt, cujus numerus poſt decimam invenitur: quo die re vera melius vites ponimus.

285. DOMITARE BOVES. Inſtruere, quomodo poſſint ferre laborem arandi, & ſciant ad jugum pariter incedere.

2.6. NONA FUGAE MELIOR, CONTRARIA FURTIS. Non, ut quibuſdam imperitis videtur, Virgilius aut fugam ſervis ſuadet, aut eis indicat dies, quibus ſe a rapinis abſtineant: nam & fugam de profectione & curſu legimus, ut: *Simul arva fuga, ſimul aequora verrunt*; unde & velocem equum fugacem dicimus: & fuga poteſt etiam honeſta eſſe; ut, ſi quis hoſtem, ſi quis imminentem tyrannum, ſi quis ſaevum judicem fugiat. CONTRARIA autem FURTIS illuc ſpectat, ut domino ſit ſpes inveniendi quod amiſerit, & rapere aliquid ſervus formidet aufugiens.

287. ADEO. Valde. Terentius: *Adoleſcentem adeo nobilem*. MELIUS SE NOCTE DEDERE. Id eſt, per noctem melius noſtro obſequuntur labori. NOCTE autem non eſt adverbium, ſed nomen, ablativique caſus; adeo ut ei Horatius junxerit praepoſitionem, ut: *Ut jugulent homines ſurgunt de nocte latrones*: nam adverbium NOCTU facit, ſicut DIU, Salluſtius: *Diu noctuque laborare, feſtinare*.

288 SOLE NOVO. Oriente die, & Sole adhuc recenti, necdum fervente. IRRORAT. Illuſtrat. Aut ſimpliciter *irrorat*: matutino enim tempore ros cadit. Et dicit hoc loco: & die, & noctu, inſiſtendum labori. EOUS. Id eſt, Lucifer, de quo etiam Cinna in Smyrna ſic ait: *Te matutinus flentem conſpexit Eous, Et flentem paulo vidit poſt Heſperus idem*.

289. ARIDA PRATA. Jam matura.

PIERII.

283. EXTRUCTOS DISIECIT FUL. MONTES. In Romano codice legere eſt, *dejecit*. Extructi enim erant montes: ita inferius, *Aut alta Ceraunia telo Deicit*. Majorem tamen vim, & validiorem impetum oſtendit verbum *disjecit*, ut excuſſos eos alio alium dicat.

284. SEPTIMA POST DECIMAM FELIX. In antiquis codicibus legere eſt *ſeptuma poſt decumam*, ut hujuſmodi pleraque. Sed non ab re fuerit locum hic apertius explicare, ut finis jam ſtatuitur eorum ſolicitudini, qui jam anxie quaerunt, utrum Virgilius eam intellexerit Lunam, quae jam in decrementum abit, an quid aliud ſibi voluerit. Sane vero ſeptimam a decima intelligere monemur Heſiodi carmine: quem Virgilius imitatur. Ait enim ille, Καὶ ἑβδόμον ἱερὸν ἦμαρ. Quartam decimam vero idem domandis bubus, & curandis canibus & mulis aptam dicit. FELIX ET PONERE VITES. In Longobardico, *felix eſt ponere vites* Graecanica figura, qua ſaepe Virgilius & Horatius utuntur. Sed prior lectio magis placet, quia omnino verbum *eſt* ſubintelligitur: & ea lectio in Longobardico, aliena manu contaminata eſt.

287. MULTA ADEO MELIUS GELIDA SE NOCTE DEDERE. In Mediceo codice, & aliquot aliis antiquis dictiones ita tranſpoſitae, *multa adeo gelida melius*. Utraque lectio & ſuavis, & elegans eſt.

288. AUT CUM SOLE NOVO. In veteribus aliquot codicibus *vel cum* ſcriptum eſt. Sed *aut*, in pluribus.

289. No-

Tondentur: noctis lentus non deficit humor.
Et quidam ſeros hiberni ad luminis ignes
Pervigilat, ferroque faces inſpicat acuto.
Interea, longum cantu ſolata laborem
Arguto, conjunx percurrit pectine telas:
Aut dulcis muſti Volcano decoquit humorem,
Et foliis undam trepidi deſpumat aheni.
At rubicunda Ceres medio ſucciditur aeſtu:
Et medio toſtas aeſtu terit area fruges.
Nudus ara, ſere nudus. Hiems ignava colono.
Frigoribus parto agricolae plerumque fruuntur,

Mu-

SERVII.

290. TONDENTUR. Secantur. NOCTIS. Accuſativus pluralis. NON DEFICIT. Non deſerit. Unde & qui deſerunt exercitum, ad hoſtes tranſeuntes, deſectores vocantur. SEROS IGNES. Nocturnos.

292. FACES INSPICAT. Incidit ad ſpicae & ariſtarum imaginem. ARGUTO. Sonoro, ſtridulo.

295. AUT DULCIS MUSTI VULCANO DECOQUIT HUMOREM. Hypermetrus verſus eſt: unde & ſequens a vocali inchoat. Bene autem ait, DECOQUIT HUMOREM, id eſt, rem ſuperfluam: ſicut ſupra poſuit: *Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba*.

296. AHENI. Vaſis, in quo coquitur vinum. ET TREPIDUM dicitur, quia quod bullit, quaſi tremere videtur. AHENI. Ex aere facti.

297. CERES. Frumentum. MEDIO AESTU. Id eſt, per diem, quando aeſtus eſt.

299. NUDUS ARA, SERE NUDUS. Sic Heſiodus, *Γυμνὸν σπείρειν, γυμνὸν δὲ βοωτεῖν, γυμνὸν δὲ ἀμάειν*. Id eſt, adeo ſereno coelo, ut veſtimentis non egeas. Sane quidam poſt hoc hemiſtichium dicitur ſubſecutus: *Habebis frigora febres*. Nam non dicit nudum eſſe debere, quaſi aliter non oporteat aut poſſit; ſed ſub tanta ſerenitate dicit haec agenda, ut & amictus poſſit contemni. HYEMS IGNAVA COLONO. Quae ignavum reddit colonum.

300. PARTO. Parato. AGRICOLAE PLERUNQUE FRUUNTUR. Dicit agricolas per hyemem his frui, quae aeſtate paraverint. PLERUNQUE autem dicit, quia dicturus eſt eſſe aliqua, quae ruſticus etiam hyemis tempore poſſit efficere.

PHILARGYRII.

292. FACES INSPICAT. *Inſpicat*, findit in modum ſpicarum, cui multae ſunt ariſtae.

295. DECOQUIT HUMOREM. Hic verſus longior eſt una ſyllaba, ſed ſine vitio, quoniam ſequens a vocali incipit.

PIERII.

289. NOCTE LEVES STIPULAE MELIUS. Antiqui codices, quotquot legi, hoc ordine legunt, *nocte leves melius ſtipulae*, quod aliquanto ornatius eſt.

290. NOCTIS LENTUS NON DEFICIT HUMOR. In Romano codice, *noctes* legitur: & in Longobardico *nocte*, una minus littera. Sed enim *noctes*, aut *noctis* accuſativi caſus, lectio caſtior ex Aruſiano Meſſo dignoſcitur: qui in libello de Elocutionibus Virgilianis in exemplum quod eleganter *deficit illam rem* dicere poſſumus, Virgiliano hinc utitur teſtimonio: *Noctes lentus non deficit humor*: adde vero, quod Servius exponit *deficit*, deſerit: quod proxime accedit ad Meſſum.

296. ET FOLIIS UNDAM TREPIDIS DESPUMAT AENI. In Romano codice, legere eſt *trepidis deſpumat aenis*: Et *trepidum* agnoſcit Servius. In Mediceo, & aliquot aliis *trepidi* ſcriptum obſervavi: humore enim late ebulliente ahenum tremere neceſſarium eſt.

299. HYEMS IGNAVA COLONIS. In Romano codice, & pleriſque aliis manu ſcriptis, *hyemps*, per ſonum Graecae litterae ↓ finalem ſcribitur: de qua ſcribendi ratione Terentius Scaurus adeo ſolicitus fuit, ut in Praeceptis ſuis haec tradiderit: *Hyems quoque carere p littera debet: quia in verſibus nunquam p nec b propinqua ejus reſpondet: ſine quarum altera nuſquam in Latinis ea nomina declinantur, quae per ↓ Graecam vocem efferuntur: ut princeps, celebs: quia principis, & celebis, ſcribitur. Hyems*

vero

Digitized by Google

Mutuaque inter ſe laeti convivia curant.
Invitat genialis hiems, curaſque reſolvit:
Ceu preſſae cum jam portum tetigere carinae,
Puppibus & laeti nautae impoſuere coronas.
Sed tamen & quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta.
Tum gruibus pedicas & retia ponere cervis,
Auritoſque ſequi lepores: tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis verbera fundae,
Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudunt.
Quid tempeſtates autumni & ſidera dicam?

At-

SERVII.

301. CONVIVIA. Aut mittere ſibi invicem; aut viciſſim parare.

302. GENIALIS HYEMS. Convivialis': voluptuoſa. Nam quotiens voluptati operam damus, indulgere dicimur Genio. Unde e contrario habemus in Terentio: *Suum defraudans Genium*. Genium autem dicebant antiqui, naturalem deum uniuſcujuſque loci, vel rei, aut hominis. CURASQUE RESOLVIT. Quieſcere facit a labore & curis.

303. PRESSAE CARINAE. Onerariae. CUM JAM PORTUM TETIGERE. Dat comparationem de navigantibus: quod ſicut illi, expleta jam navigatione, & poſitis in ſicco navibus, laetantur, & epulis vacant; ſic etiam ruſtici, finitis completiſque aeſtivis laboribus, hyeme convivia celebrant, & a curis ſolvuntur.

304. IMPOSUERE CORONAS. Aut re vera coronas: aut ſpiras funium accipimus.

305 SED TAMEN ET QUERNAS GLANDES. Sunt aliquae derivationes, ex uſu magis quam ex ratione venientes; ut quernus, ficulnus, ilignus, colurnus; a corylo, ilice, ficu, quercu.

306. CRUENTA. Matura. *Cruenta* autem ideo, quia matura cruoris colorem imitantur.

307. PEDICAS. Laqueos, quibus pedes illaqueantur.

308. AURITOS LEPORES. Majores aures habentes. Horatius aliter ait: *Doctum & auritas fidibus canoris Ducere quercus*. Senſum audiendi habentes.

309. BALEARIS FUNDAE. Hiſpanicae: a Balearibus, inſulis Hiſpaniae, ubi inventa eſt funda.

311. QUID TEMPESTATES AUTUMNI. Verno & autumnali tempore fiunt tempeſtates, quando nec plena aeſtas eſt, nec plena hyems. Unde medium & confine utriuſque temporis ex conjunctione contrariarum rerum tempeſtates efficit. Sane ſciendum, ultimas cum partes tam autumni quam veris ſignificare, quibus fiunt procellae: quod de autumno, hic indicat verſus: *Atque ubi jam breviorque dies, & mollior aeſtas*: de vere hic: *Spicea jam campis cum meſſis inhorruit*. Deinde ait: RUIT. Id eſt, praecipitatur, in fine eſt. Et in hoc talis eſt ſenſus: Quid dicam quantum oporteat ſolicitum & ſtudioſum eſſe agricolam tempore autumni & veris?

PHILARGYRII.

309. BALEARIS FUNDAE. Fundis nemo figit, ſed intra inſidias cogit, ubi incluſam feram jaculis petiit. Ergo ὕστερον πρότερον eſt. BALEARES FUNDAE, quia apud inſulas Baleares fundarum uſus repertus eſt: & *inſulae Baleares* primo Gymneſiae dictae: poſt vero cum a Graecis occupatae ſunt, quia cum lapidibus ſundae rotantes ſubmoverent adverſarios, qui eas incolebant, παρὰ τὸ βάλλειν, *Baleares* appellant.

PIERII.

vero hyemis facit. Eſt & *Colono*, unitatis numero in antiquis codicibus omnibus obſervatum. In Mediceo, una plus dictione, *colono eſt* legitur.

302. CURASQUE RESOLVIT. In veteribus aliquot c dicibus, *curam* unitatis numero legitur: ſed melius *curas*.

309. STUPEA TORQUENTEM BALEARIS VERBERA FUNDAE. In Rom. cod. & aliquot aliis antiquis *ſtuppea* duplici p ſcriptum, ut apud Graecos.

Eſt

Digitized by Google

Atque ubi jam breviorque dies, & mollior aeſtas,
Quae vigilanda viris? vel cum ruit imbriferum ver:
Spicea jam campis cum meſſis inhorruit, & cum
Frumenta in viridi ſtipula lactentia turguent?
Saepe ego, cum flavis meſſorem induceret arvis
Agricola, & fragili jam ſtringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere proelia vidi:
Quae gravidam late ſegetem ab radicibus imis
Sublime expulſam eruerent: ita turbine nigro
Ferret hiems culmumque levem ſtipulaſque volantis.
Saepe etiam immenſum coelo venit agmen aquarum,
Et foedam glomerant tempeſtatem imbribus atris
Collectae ex alto nubes: ruit arduus aether,

SERVII.

313. VIGILANDA VIRIS. Vigilanter providenda.

314. SPICEA JAM CAMPIS. *Spicos* de maturis frugibus abuſive dicimus: nam proprie *ſpicus* eſt, cum per culmi folliculum, id eſt, extremum tumorem, ariſtae adhuc tenues in modum ſpiculi eminent. INHORRUIT. Intremiſcit.

315. FRUMENTA LACTENTIA. Adhuc tenuia, & lactis plena. Sane Varro in libris Divinarum dicit, *Lactantem deum eſſe*, qui ſe infundit ſegetibus, & eas facit lacteſcere. Et ſciendum inter *lactantem* & *lactentem* hoc intereſſe; quod *Lactans* eſt quae lac praebet; *Lactens* cui lac praebetur. VIRIDI STIPULA. *Stipulae* nomine pro culmo utitur.

316. FLAVIS. Maturis. ARVIS. Pro ſegetibus. ET FRAGILI CULMO. Id eſt, quae in fragili culmo erant. STRINGERET. Secaret, ut: *Hic ubi denſas Agricolae ſtringunt frondes.*

318. OMNIA VENTORUM CONCURRERE. Inter ſe, ut: *Mutati tranſverſa fremunt.*

320. SUBLIME EXPULSAM ERUERENT. Per ſublime portarent erutam ſegetem. TURBINE NIGRO. Tempeſtate noxia. Horatius: *Hic niger eſt, hunc tu Romane caveto.*

321. CULMUMQUE LEVEM. *Culmus* dicitur ipſe calamus: ſtipulae vero ſunt folia, quae ambiunt culmum.

322. AGMEN AQUARUM. Impetus, ut: *Leni fluit agmine Tybris*. Eſt autem hoc loco Ecbaſis poetica ad deſcribendam tempeſtatem.

324. COLLECTAE EX ALTO NUBES. Ab Aquilone, qui utique de alto flat, id eſt, a ſeptentrione: & tempeſtates graviſſimas facit: nam Auſter humilis eſt, ut: *Mundus, ut ad Scythiam, Riphaeaſque arduus arces Conſurgit; premitur Libyae devexus in Auſtros*. RUIT ARDUUS AETHER. Tonitribus percrepat, ut: *Coelique ruina.*

PHILARGYRII.

315. IN VIRIDI STIPULA. *Stipulae* nomine pro culmo abutitur.

316. *Induceret arvis*, pro ſegetibus.

PIERII.

Eſt etiam in Romano codice, *torquentes*, numero multitudinis, quod non ita placet. Quod vero *balearem fundam* appellavit, dictum a plurimo ejus uſu, qui apud Baleares eſt, quae ſola genti arma eſſe Trogus ait. Non autem, quod ibi inventa ſit funda. Cujus inventores Plinius Syrophaenices memorat: Strabo vero Aetolos.

310. CUM NIX ALTA JACET. In Romano codice *jecit*, una tamen corrupta littera. Sed *jacet* omnino melius.

318. OMNIA VENTORUM CONCURRERE PRAELIA VIDI. In Romano codice, *conſurgere* habetur: ſed *concurrere* ex Plinio caſtior lectio cognoſcitur: apud quem ita habetur: *Virgilius meſſe ipſa concurrere praelia ventorum, damnoſa imperitis refert. Tradunt Democritum, metente fratre ejus Damaſo, ardentiſſimo aeſtu, oraſſe, ut reliquae segeti parceret, raperetque deſecta ſub tectum, paucis mox horis ſaevo imbre Vaticinatio eſt approbata.*

Et pluvia ingenti ſata laeta boumque labores
Diluit: inplentur foſſae, & cava flumina creſcunt
Cum ſonitu, fervetque fretis ſpirantibus aequor.
Ipſe Pater, media nimborum in nocte, coruſca
Fulmina molitur dextra: quo maxima motu
Terra tremit: fugere ferae: & mortalia corda
Per gentes humilis ſtravit pavor. Ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Dejicit: ingeminant auſtri, & denſiſſimus imber:
Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangit.
Hoc metuens, caeli menſes, & ſidera ſerva,

Fri-

SERVII.

326. CAVA FLUMINA. Profunda, & alta. Lucanus: *Rutubamque cavum*.

327. FRETIS SPIRANTIBUS. In motu poſitis. Alibi: *Qua vada non ſpirant, nec fracta remurmurat unda*.

328. CORUSCA FULMINA. Coruſcantia, ut: *Sibila lambebant linguis vibrantibus ora*. MOLITUR. Agitat, & jacit.

330. TERRA TREMIT. Terrae motus efficitur: Vel *tremit terra*, tremere videtur: & pavent hi, qui terram colunt.

331. HUMILIS PAVOR. Qui humiles facit, ut: *Pallidus Orcus*.

332. ILLE FLAGRANTI AUT ATHO, AUT RHODOPEN. Secundum Epicureos per tranſitum loquitur, qui dicunt fulmina non judicio Deorum, ſed ex nubibus fieri: nam montes quid neceſſe fuerat fulminari? *Athos* autem mons eſt Graeciae, *Rhodope* mons Thraciae. AUT ALTA CERAUNIA. Montes ſunt Epiri, a crebris fulminibus dicti: κεραυνὸς enim fulmen eſt: Unum enim fulmen quod colorat, aliud quod transfigit, aliud quod afflat, ut eſt: *Ex quo me Divum pater, atque hominum rex, Fulminis afflavit ventis*.

333. INGEMINANT AUSTRI. Repetunt ſuos flatus venti. PLANGIT. Reſonare facit. Alii legunt *Plangunt*, ut ſit, *nemora & littora plangunt*, id eſt, reſonant.

335. HOC METUENS CAELI MENSES, ET SYDERA SERVA. Id eſt, duodecim ſigna, quibus menſes cognoſcimus. Et *Sydera* ſunt vel tempeſtates, vel planetarum motus. Sciendum autem (ut diximus) de planetis quinque, duos eſſe noxios, Martem & Saturnum: duos bonos, Jovem & Venerem: Mercurius vero talis eſt, qualis ille cui jungitur: unde etiam fingitur miniſter eſſe deorum; quod eorum obtemperat poteſtati. Hinc eſt quod dicit: QUOS IGNIS COELI CYLLENIUS ERRET IN ORBES. Id eſt, utrum in ſeptentrionalem, an in auſtralem partem inclinetur: aut cui planetarum cohaereat, ut qualitatem Mercurii ex illo poſſis agnoſcere. *Cyllenius* autem *ignis* ſtella Mercurialis dicitur; quia in Cylleno monte Arcadiae dicitur natus eſſe Mercurius.

PIERII.

328. NIMBORUM IN NOCTE. Sunt quidem codices antiquiſſimi, in quibus *nimborum nocte* abſque *in* legatur: ſed *nimborum in nocte*, ut in Mediceo, & pleriſque aliis habetur, longe numeroſius & elegantius mihi videtur.

332. AUT ATHO AUT RHODOPEN. In Romano codice, in Mediceo, & aliquot aliis antiquis *Athon* ſcriptum eſt, refragrante ſyllaba. Nam de declinationis uſu, deque nominativo nominis, alibi dictum.

334. NUNC LITORA PLANGUNT. In Romano codice, & perveteribus aliquot aliis, *plangit* ſcriptum eſt, unitatis numero: cujus ſuppoſitum eſt *Denſiſſimus imber*. Praeterea Servius hoc idem agnoſcere videtur, quum exponit PLANGIT, *reſonare facit*: licet & alterum non improbet. In Mediceo abraſus eſt apex ſupra *g* litteram, & *i* vocalis tantum ſupra *t* appoſita. Quod quidem *plangunt* prius fuiſſe oſtendit. Eſt & paraphraſis addita ſuperne: *ſcindunt*, ut ſit active: *Auſtri & imber plangunt litora*: non autem *litora plangunt*, id eſt, reſonant abſolute: nam ita prorſus legendum oſtendit

para-

Frigida Saturni ſeſe quo ſtella receptet:
Quos ignis caeli Cyllenius erret in orbes.
In primis venerare deos, atque annua magnae
Sacra refer Cereri laetis operatus in herbis,
Extremae ſub caſum hiemis, jam vere ſereno.
Tunc agni pingues, & tum molliſſima vina:
Tum ſomni dulces, denſaeque in montibus umbrae.
Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret.
Cui tu lacte favos, & miti dilue Baccho:

SERVII.

236. FRIGIDA SATURNI SESE QUO STELLA RECEPTET. Id eſt, nocens, ut: *Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.* Ideo autem hoc dicit, quia *Saturnus* deus pluviarum eſt: unde etiam ſenex fingitur: nam ſenes ſemper novimus eſſe gelidos. Hic autem in Capricorno facit graviſſimas pluvias, & praecipue in Italia. Unde & Horatius ait: *Seu tyrannus Heſperiae Capricornus undae*: ut in Scorpio grandines: item in alio fulmina: in alio ventos. Unde praecipit nos ſcire debere, in quod ſe ſignum recipiat ſydus Saturni. Sane perite ait *receptet*: ut ex frequentativo verbo nobis oſtenderet Saturnum bis ad unumquodque ſignum reverti: quod alii planetae minime faciunt. Solus enim eſt qui & longius a Sole diſcedat, & bis ad unumquodque ſignum recurrat.

337. QUOS IGNIS COELI CYLLENIUS ERRET IN ORBES. Ordo eſt: in quos orbes coeli erret Cyllenius ignis. Et bene ERRET: nam planetae vocantur *ἀπὸ τ͂ πλάνης*, id eſt, ab errore: nam interdum ad auſtrum, interdum ad ſeptentrionem, plerunque contra mundum, nonnunquam cum mundo feruntur.

338. IN PRIMIS VENERARE DEOS. Poſt haec cognita, da praecipue operam ſacrificiis, quibus tempeſtates, & pluviae poſſint repelli. Et mire hoc ſtatim ſubjunxit: quia occurrebat, quid prodeſt tempeſtates futuras videre? Et bene ait, *in primis*, praecipue, & ante omnia: nam alia neglecta poſſunt habere emendationem: tempeſtas adveniens, niſi ante praevideris, univerſa ſubvertit.

339. ANNUA SACRA REFER CERERI. Anniverſaria magna, ſicut in Aeneide: *Annua quae differre nefas.* Et Ambarvale ſacrificium dicit. LAETIS OPERATUS I. H. Aut dans operam conviviis: aut poſtquam opera cuncta compleveris.

340. EXTREMAE SUB CASUM HYEMIS. Circa finem hyemis, antequam ver incipiat. JAM VERE SERENO. Ver, pluviale tempus eſt; ſed circa finem incipit eſſe ſerenum. Dicit ergo *vere ſerene*, ut ſit jam tunc & ver, & ſerenum.

341. TUNC AGNI PINGUES. Subaudi, ſunt; quia aut epulis, aut ſacrificiis ſint apti. MOLLISSIMA VINA. Carentia aſperitate, & defoecata.

342. DENSAE IN MONTIBUS UMBRAE. Quia tunc incipiunt arbores frondeſcere.

343. TIBI. In honorem tuum, & in tuam gratiam.

344. CUI TU LACTE FAVOS ET MITI DILUE BACCHO. Id eſt, Cui tu liba de lacte, melle, & vino. Nam ſuperfluum eſt, quod quidam dicunt, contra religionem dixiſſe Virgilium, licere Cereri de vino ſacrificare. Pontificales namque hoc non vetant libri. Quod autem ait Plautus in Aulularia, cujus ipſi utuntur exemplo: *Cererine nuptias facturi eſtis? Qui? Quia temeti nihil allatum intellige*: non eſt huic loco contrarium: nam aliud eſt, ſacrificium, aliud nuptias Cereri celebrare: in quibus re vera vinum adhiberi nefas erat, quae Orci nuptiae dicebantur; quas praeſentia ſui Pontifices ingenti ſolennitate celebrabant. Alii hunc locum aliter accipiunt, ut *Miti Bacche*, non ſit ſeptimus caſus, ſed dativus, & duo numina intelligamus, Liberi & Cereris: nam ſupra quoque ait: *In primis venerare deos*: ut ſit ſenſus, cui Cereri, & miti Baccho, favos lacte dilue: id eſt, eis ſacrifica melle & lacte permiſtis.

PIERII.

paraphraſis, quae ſupra dictionem *Auſtri*, atque *denſiſſimus* ſita eſt. Quippe *et* copulativa.

340. EXTREMAE SUB CASUM HYEMIS. Antiqui codices manu ſcripti, quotquot verſavimus, *ſub*

Terque novas circum felix eat hoſtia fruges;
Omnis quam chorus & ſocii comitentur ovantes;
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompoſitos, & carmina dicat.
Atque haec ut certis poſſimus diſcere ſignis,
Aeſtuſque, pluviaſque, & agentis frigora ventos;
Ipſe Pater ſtatuit, quid menſtrua Luna moneret:
Quo ſigno caderent Auſtri: quid ſaepe videntes
Agricolae, propius ſtabulis armenta tenerent.
Continuo ventis ſurgentibus, aut freta ponti

In-

SERVII.

345. FOELIX HOSTIA. Id eſt, foecunda. Et dicit Ambarvale ſacrificium: quod ſaepe de porca foecunda & gravida fieri conſueverat: vel *felicem* dicit, cujus ſacrificio & immolatione foecunditas agrorum merebatur.

346. OMNIS QUAM CHORUS. *Chorus* proprie eſt coaevorum cantus atque ſaltatio.

347. CEREREM CLAMORE VOCENT. Invocent, dari copiam frumentorum.

348. TORTA REDIMITUS TEMPORA QUERCU: Id eſt, habens in memoria victum priorem, a quo Cereris revocatus eſt benignitate: nam olim homines glandibus veſcebantur.

350. DET MOTUS INCOMPOSITOS. Id eſt, ſaltationem aptam religioni, nec ex ulla arte venientem. Salluſtius, in Catil. *Saltare elegantius quam neceſſe eſt probae*. CARMINA DICAT. Hymnos.

353. MENSTRUA LUNA. Unde & *μήνη* dicitur.

354. CADERENT AUSTRI. Deſinerent venti. Et hoc etiam loco prognoſtica ſunt translata de Arato, pauca de multis.

355. PROPIUS STABULIS ARMENTA TENERENT. Scilicet propter repentinos caſus tempeſtatis, aut grandinis, vel terrae motus, aliorumve. Et dicit, quod videntes agricolae poſſint haec ventura praeſcire.

356. VENTIS SURGENTIBUS. Flare incipientibus. Unde e contrario, *Cum venti poſuere*, id eſt, flare deſierunt. AUT FRETA PONTI. Litora pelagi, quae feriuntur fluctibus. Duo autem dicit naturalia: Futura enim tempeſtate, & ante ventum, fluctus moventur: & fragor auditur e ſylvis, arcana quadam ratione naturae.

PIERII.

caſu legunt, ablativo caſu, praeter Mediceum, in quo *caſum* accuſativus eſt: idque omnino melius.

341. TUNC AGNI PINGUES, ET TUNC MOLLISSIMA VINA. Antiqua omnia exemplaria, quotquot habui, uno exemplo legunt *pingues agni &* abſque ſynaloepha: neque temere tot manus diverſis locis atque temporibus convenire credendum. Bona vero pars non *tunc*, ſed *tum* utroque loco legunt, *tum pingues agni & tum mol. vi. tum ſomni dulces*. In Mediceo quidem *pingues agni &* habetur; ſed *tunc*, duobus locis ſuperioribus; tertio vero *tum* ſcriptum. Adverte vero etiam apud Servium eundem eſſe verborum ordinem, quem in veteribus exemplaribus oſtendimus inveniri. Si cui tamen ea lectio magis placuerit, quae in vulgatis codicibus habetur, nihil quicquam obſtamus: nam & elegans & venuſta ea quoque ſtructura eſt.

351. ATQUE HAEC UT CERTIS POSSIMUS DISCERE SIGNIS. In Romano codice, *poſſemus dicere* legitur: ſed *poſſimus diſcere* magis receptum: nam quae ſequuntur, pertinent ad diſciplinam. Et pari errore legitur paulo inferius in impreſſis codicibus aliquot, *Quid menſtrua Luna moveret*, quum dubioprocul *moneret* ex congruitate ſententiae, atque ex antiquis omnibus codicibus, ſit legendum. Poeta enim loquitur de praeſignificatione futurae tempeſtatis per ſidera, quam diſciplinam Graeci φροχειμάζειν vocant, ut tradit Plinius.

354. QUID

Incipiunt agitata tumeſcere, & aridus altis
Montibus audiri fragor: aut reſonantia longe
Litora miſceri, & nemorum increbeſcere murmur.
Jam ſibi tum curvis male temperat unda carinis,
Cum medio celeres revolant ex aequore mergi,
Clamoremque ferunt ad litora: cumque marinae
In ſicco ludunt fulicae: notaſque paludes
Deſerit, atque altam ſupra volat ardea nubem.
Saepe etiam ſtellas, vento impendente, videbis
Praecipites caelo labi, noctiſque per umbram
Flammarum longos a tergo albeſcere tractus:

Sae-

SERVII.

357. ARIDUS FRAGOR. Sonitus, qualis ſolet fieri ex aridis, cum franguntur, arboribus. Ergo *Aridus*, nimius. Omne enim quod aridum eſt, cum frangi coeperit, nimium efficit ſonum. *Fragor* etiam a fractarum rerum nominatus eſt ſonitu.

358. AUT RESONANTIA LONGE LITTORA MISCERI. *Δίς τὸ αὐτό*, id eſt, bis idem dixit.

359. MISCERI. Perturbari, ut: *Miſcet agens telis*. INCREBESCERE MURMUR. Saepe & crebros fieri ſonitus.

360. JAM SIBI TUM CURVIS MALE TEMPERAT UNDA CARINIS. Scias, inquit, jam in pelago eſſe graviſſimam tempeſtatem, cum mergi ad littora confugiunt. *Mergi* autem ſunt, quos nonnulli corvos aquaticos vocant. Poetice autem ait: *Jam ſibi tum unda male temperat curvis carinis*, id eſt, ſibi non parcit, ſed creſcit in perniciem ſuam: nam in carinam ſcindenda conſurgit, & navigantum perniciem. *Temperat* autem abſolute poſuit: nam certe ſubauditur, male temperat ſe ipſam ſibi.

362. CLAMOREMQUE FERUNT. Id eſt, ſi cum clamore revertuntur: nam plerunque plura dicit ſigna, e quibus unum non ſufficit, ſed omnia ſunt animadvertenda, ut: *Tum cornix plena pluviam vocat improba voce. Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.*

363. MARINAE FULICAE. Ad diſcretionem fluvialium. *Fulicae* autem ſunt aves aquaticae, anatibus paullo minores, ſed corporis forma conſimiles.

364. ALTAM SUPRA VOLAT ARDEA NUBEM. *Ardea* dicta eſt, quaſi ardua, quae cum altius volaverit, ſignificat tempeſtatem. Lucanus: *Aut ſiccum quod Mergus amat: quodque auſa volare Ardea ſublimis pennae confiſa natanti,*

366. PRAECIPITES COELO LABI. Sequitur vulgi opinionem: non enim omnia prudenter a poeta dicenda ſunt. Quod autem videmus e coelo ſtellas quaſi labi, *ἀπόῤῥοιαι* ſunt ignis aetherii, quae fiunt ex igne aethereo, cum vehementior ventus altiora conſcenderit; & trahere exinde aliquas particulas coeperit, quae ſimulant caſum ſtellarum. Nam ſtellae cadere non poſſunt: quarum natura eſt, ut ſtent ſemper: unde & ſtellae vocantur. Sane ſciendum eſt, ut ait Aratus, ab illa parte ventum flaturum, in quam ille ignis ceciderit.

PIERII.

354. QUID SAEPE VIDENTES. In antiquis aliquot exemplaribus *quod* habetur, lectio Servio agnita. In Romano tamen codice, & in Mediceo, *quid*, indefinitum.

357. ET ARIDUS ALTIS MONTIBUS AUDIRI FRAGOR. In Romano codice, *arduus* habetur; ſed longe caſtior lectio eſt *aridus*, ut in Mediceo, & aliis ſcriptum: quod quidem Homericum eſt, *αὖον ἀϋσεν.* Cujus rei antitheton eſt Perſianum illud, *Maligne reſpondet viridi non cocta fidelia limo*. Eandem lectionem agnoſcit Servius.

360. JAM SIBI TUM CURVIS. In Romano codice, *jam ſibi tum a curvis* legitur, una plus praepoſitione; ut in Aeneidos ſecundo: *Temperet a lacrymis*. Idque Servius etiam videtur agnoviſſe.

366. NOCTISQUE PER UMBRAS. In Romano codice, & in Mediceo *per umbram* legitur unitatis numero; quod hoc loco melius.

Saepe levem paleam & frondes volitare caducas,
Aut ſumma nantis in aqua conludere plumas.
At Boreae de parte trucis cum fulminat, & cum
Eurique Zephyrique tonat domus; omnia plenis
Rura natant foſſis, atque omnis navita ponto
Humida vela legit. Numquam imprudentibus imber
Obfuit. Aut illum ſurgentem vallibus imis
Aëriae fugere grues: aut bucula coelum
Suſpiciens patulis captavit naribus auras:
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo:
Et veterem in limo ranae cecinere querelam.

Sae-

SERVII.

368. SAEPE LEVEM. Dat aliud ſignum, quod fit, quando futuro ventorum motu ſponte ſua levis palea volitat. ET FRONDES. Arborum minores & leviores.

369. COLLUDERE PLUMAS. Moveri. Terentius: *Congrum iſtum maximum in aqua ſinito ludere*. Id eſt, moveri. Virgilius: *Ludere pendentes pueros*.

370. AT BOREAE DE PARTE TRUCIS CUM FULMINAT. Hoc vult dicere: Ubique graviſſimas & ingentes efficit pluvias, ab iſtis ventis mota tempeſtas.

372. OMNIA PLENIS RURA NATANT FOSSIS. Operiuntur terrae aquis; & foſſae, ubicumque ſuerit, implentur. Et eſt hic *μεταφορά*: dicit enim *natare rura*, cum terra immobilis ſit.

373. LEGIT. Id eſt, colligit. NUNQUAM IMPRUDENTIBUS IMBER OBFUIT. Alii *in* vacare volunt; alii augendi habere ſignificationem, ut ſit: Nunquam imber obfuit valde prudentibus: quae res valde non ſunt idoneae. Unde melius eſt ita intelligere: Nunquam imber obfuit non ante proviſus; tam clara ſui dat ſigna: ut *imprudentibus*, ignaris accipiamus: nam hoc dicit: Nunquam neſcienti nocet imber, quia ſe deſignat ante venturum. Et ſcimus leviora eſſe mala, quae ex opinione contingunt.

375. AERIAE FUGERE GRUES. Aut aerii coloris; aut altum volantes. Dicit autem *grues* de vallibus ſugere, non pluviam de vallibus ſurgere. AUT BUCULA CAELUM SUSPICIENS PATULIS. Hic locus omnis de Varrone eſt: ille enim:

Tum liceat pelagi volucres, tardaeque paludis
Cernere inexpleto ſtudio certare lavandi:
Et velut inſolitum pennis infundere rorem:
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo,
Et bos ſuſpiciens caelum (mirabile viſu)
Naribus aerium patulis decerpſit odorem.
Nec tenuis formica cavis non evehit ova.

Eodem modo Aratus: Πολλάκι λιμναῖαι ἢ εἰνάλιαι ὄρνιθες, Ἄπληστον κλύζονται ἐνιέμεναι ὑδάτεσσιν, Ἢ λίμνην περὶ δηθὰ χελιδόνες ἀΐσσονται· Καὶ βόες ἤδη τοι πάρος ὕδατος ἐνδίοιο Οὐρανὸν εἰσανιδόντες, ἀπ' αἰθέρος ὠσφρήσαντο, Καὶ κοίλης μύρμηκες ὀχῆς ἐξ ὤεα πάντα Θᾶσσον ἀνηνέγκαντο. Nam & Varro, & Virgilius, Aratum ſecuti ſunt.

378. ET VETEREM IN LIMO RANAE CECINERE QUERELAM. Fabula duplex eſt: nam, ut Ovidius dicit, Ceres cum Proſerpinam quaereret, ad relevandam ſitim acceſſit ad quendam fontem: tunc eam Lycii ruſtici a potu prohibere coeperunt: & conturbantes pedibus fontem, cum contra eam emitterent turpem naribus ſonum, illa irata eos convertit in ranas: quae nunc quoque ad illius ſoni imitationem coaxant. Sed hoc non eſt valde aptum: nam illud magis inſultatio fuerat, quam querela: & poenam ſacrilegii juſte pertulerant. Unde magis Aeſopus eſt ſequendus, qui dicit hoc: Cum Jupiter omnibus animalibus reges daret: & ranis dediſſet colendum breviſſimum lignum; illae queſtae, & aſpernatae ſunt eum: Jupiter igitur iratus hydrum eis dedit, qui veſcitur ranis.

PIERII.

372. ATQUE OMNIS NAVITA. Po. HU. VE. LEGIT. In antiquis aliquot exemplaribus *legunt* eſt, plur. num.

378. ET VETEREM IN LIMO. In codicibus aliquot antiquis *aut veterem* legitur: In vulgatis *et*: utrumque procedit.

Saepius & tectis penetralibus extulit ova
Anguſtum formica terens iter: & bibit ingens
Arcus: & e paſtu decedens agmine magno
Corvorum increpuit denſis exercitus alis.
Jam varias pelagi volucres, & quae Aſia circum
Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri,
Certatim largos humeris infundere rores;
Nunc caput objectare fretis, nunc currere in undas,
Et ſtudio incaſſum videas geſtire lavandi.
Tum cornix plena pluviam vocat improba voce,
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes penſa puellae

Ne-

SERVII.

380. BIBIT INGENS ARCUS. Sequitur iterum vulgi opinionem.

381. A PASTU DECEDENS AGMINE MAGNO. Dicit etiam corvos propter futuram inundationem a paſtu fugere.

382. CORVORUM EXERCITUS. Multitudo. INCREPUIT. Inſonuit.

383. JAM VARIAS PELAGI VOLUCRES, ET QUAE ASIA CIRCUM, &c. Haec vera lectio: & ſenſus talis eſt: Jam varias pelagi volucres, & eas, quae circum Aſia prata rimantur in dulcibus ſtagnis Cayſtri, videas certatim largos humeris infundere rores. Nam, ſi *jam variae* legeris, ſenſus nulla ratione procedit: *Cayſtrus* autem Aſiae fluvius eſt; *Aſia* vero, palus: Unde ſecit per derivationem poſſeſſivum; quod poſſeſſivum, quantum ad literam, ſimile eſt primitivo ſuo: nam de provincia *prata Aſiatica* diceret, non *Aſia prata*. Et de palude *Aſia A* longa eſt: nam de provincia corripitur *A*, ut: *Europa atque Aſia pulſus*. Et eſt Homericus verſus: Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι Καυςρίου ἀμφὶ ῥέεθρα.

384. RIMANTUR PRATA. Paſcuntur in pratis, cibum per terrae rimas requirentes. Nam *rimari* hinc tractum eſt a porcis, qui glandes rimantur de rimis terrarum.

385. HUMERIS INFUNDERE RORES. Perfundere humeros largis aquis, & quaſi ſe irrigare.

386. NUNC CAPUT OBJECTARE FRETIS. Mergere ſub aquis caput. CURRERE IN UNDAS. Se in aquam mittere, & natare.

387. ET STUDIO GESTIRE LAVANDI. *Geſtire* eſt laetitiam ſuam corporis habitu ſignificare: nam, ut homines verbis laetitiam ſuam exprimunt, ita aves corporis geſticulatione. IN CASSUM autem ideo ait, quia plumarum compoſitio aquam minime ad corpus admittit.

388. RAUCA PLUVIAM VOCAT IMPROBA VOCE. *Rauca* contra naturam ſuam. ET *vocat* Poetice ait: non enim vocat, ſed denuntiat pluviam. Et notandum cornicem, & rauca voce, & ſolam, pluviam praedicere: Corvos vero ſerenum, & plures, & voce tenui ac puriſſima, contra naturam ſuam, ut: *Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces*. Altius autem cornices aliis avibus ſonant; ſed cum pluviam denuntiant, tenues ſormant voces.

389. SPATIATUR. Diſcurrit.

390. NEC NOCTURNA QUIDEM. Dicit nec puellas quidem, carpentes lanam nocte, ignorare venturam tempeſtatem; ſi ſciant hoc, quod nunc dicit. PENSA. Lana, quae ad penſum datur puellis intra conſtitutos dies paranda.

PIERII.

383. JAM VARIAS PELAGI VOLUCRES ET QUAE ASIA CIRCUM. In aliquot veteribus exemplaribus ita habet dictionum ordo, *Jam volucres pelagi varias*, quod tantundem eſt. In aliquot pro *& quae Aſia*, legere eſt *atque Aſia*; ſed omnino inemendate. In Romano codice, *variae*; quod non placet: quia enuntiatum eſt hujus verbi *videas*: niſi quis *varie* adverbium maluerit, ut ad varios lavationis modos, quos enumerat, referatur: Rores quippe certatim humeris infundere, fretis caput objectare, in undas currere: & lavandi incaſſum

ſtu-

Neſcivere hiemem: teſta cum ardente viderent
Scintillare oleum, & putris concreſcere fungos.
Nec minus ex imbri ſoles & aperta ſerena
Proſpicere, & certis poteris cognoſcere ſignis:
Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur;
Nec fratris radiis obnoxia ſurgere Luna;
Tenuia nec lanae per caelum vellera ferri.
Non tepidum ad ſolem pennas in litore pandunt
Dilectae Thetidi Alcyones: non ore ſolutos
Immundi meminere ſues jactare maniplos.
At nebulae magis ima petunt, campoque recumbunt:
Solis & occaſum ſervans de culmine ſummo
Nequidquam ſeros exercet noctua cantus.

Appa-

SERVII.

391. Testa cum ardente viderent. Propter vilitatem noluit dicere lucernam, ſed nec lychnum: ſicut in heroico carmine, ut: *Dependent lychni*. Medius enim in his libris eſt ſtylus, ſicut diximus ſupra.

392. Putres concreſcere fungos. Nam, ut dicit Plinius, cum aer humidus eſſe coeperit, ſavilla, quae cum ſumo ſolet egredi, prohibita aeris craſſitate, in lucernis reſidet, & quaſdam velut fungorum imitatur imagines.

393. Nec minus ex imbri soles. Id eſt, ſerenitates. Et verſa vice dat prognoſtica, quibus agnoſcamus ex tempeſtuoſo caelo ſerenitatem futuram. Aperta serena. Aer enim denſatur nubilo, & rareſcit ſereno, ut: *Denſat, erant quae rara modo: & quae denſa, relaxat.*

396. Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna. Subaudi a ſuperioribus, obtuſa luna: nam hoc dicit: Nec tamen lum videtur obtuſa, quae eſt radiis Solis obnoxia: nam, ut dicunt Phyſici, ab eo accipit lumen.

397. Tenuia. Proceleuſmaticus eſt pro dactylo, quam rem quotieſcunque facit Virgilius, ſervat locum Synizeſi, ut: *tenuia*. Item &, *Genua labant*: nubes tenues, pro velleribus, accipiendae.

399. Dilectae Thetidi halcyones. Ceyx, filius Luciferi, habuit uxorem Halcyonem: a qua cum prohibitus iſſet ad conſulendum Apollinem de ſtatu regni ſui, naufragio periit. Cujus corpus cum ad uxorem Halcyonem delatum fuiſſet, illa ſe praecipitavit in pelagus. Poſtea miſeratione Thetidis & Luciferi converſi ſunt ambo in aves marinas, quae *Halcyones* vocantur. Sane ſciendum eſt, quod, cum de muliere dicimus, haec *Halcyone* facit: cum de avibus, *hic* & *haec halcyon*, *hi* & *hae halcyones*. Iſtae autem aves nidos faciunt in mari, media hyeme. Quibus diebus tanta eſt tranquillitas, ut penitus nihil in mari poſſit moveri. Inde etiam dies ipſi *Halcyonia* nominantur. Non ore solutos. Scilicet manipulos. Alii *ſoluto ore* accipiunt, id eſt, nimium patenti.

400. Immundi autem, luto gaudentes. Horatius: *Et amica luto ſus*.

401. Magis ima petunt. Deprimuntur ad valles.

403. Nequidquam seros exercet noctua cantus. Id eſt, non. Perſius: *Nequidquam fundo ſuſpiret nummus in imo*. Item Virgilius: *Et ſummo clypei nequidquam umbone pependit*. Noctua autem avis eſt lucifuga, quae ſignificat pluviam, ſi cecinerit poſt Solis occaſum. De hac autem talis eſt fabula. Nyctimene, poſtquam cum patre concubuit, & agnovit facinus eſſe, in ſylvis ſe abdidit, & lucem refugit; ubi deorum voluntate converſa eſt in avem, quae pro tanto facinore omnibus avibus eſt admirationi.

PIERII.

ſtudio geſtire. Sed enim caſtior omnino lectio eſt, *Varias pelagi volucres*, epitheto proprio.

386. Nunc currere in unda. Vetuſti codices partim *undis*, partim *undas* habent. Utrumque plurali numero.

390. Nec

Apparet liquido ſublimis in aëre Niſus,
Et pro purpureo poenas dat Scylla capillo.
Quacumque illa levem fugiens ſecat aethera pennis,
Ecce inimicus atrox magno ſtridore per auras
Inſequitur Niſus: qua ſe fert Niſus ad auras,
Illa levem fugiens raptim ſecat aethera pennis.
Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces,
Aut quater, ingeminant: & ſaepe cubilibus altis
Neſcio qua praeter ſolitum dulcedine laeti,
Inter ſe foliis ſtrepitant: juvat imbribus actis
Progeniem parvam dulciſque reviſere nidos.
Haud equidem credo, quia ſit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major.

Ve-

SERVII.

404. SUBLIMIS IN AERE NISUS. Niſus rex Megarenſium, pater Scyllae, in avem mutatus, de quo plenius in Bucolicis diximus.

405. POENAS DAT. Adverſante ſibi patre. Scylla ejuſdem Niſi filia, quae patri ſuo abſciſſam comam purpuream Minoi obtulit contra patrem pugnanti, & inde in avem converſa eſt: quas aves dicit nunc diſcordes nimis eſſe inter ſe.

406. FUGIENS. Patrem ſcilicet. AETHERA. Aerem.

407. ATROX. Crudelis & immitis. STRIDORE. Sonitu alarum.

410. TUM LIQUIDAS CORVI PRESSO TER GUTTURE VOCES, &c. Plinius in Naturali hiſtoria dicit corvos eſſe obliviosſos, & plerunque minime ad nidos ſuos reverti; ſed quadam ratione naturae haec congerunt ad ſuos nidos, quae vermes poſſint creare: ex quibus relicti eorum pulli aluntur interdum. Horum oblivionem probat etiam ex rebus, quas cum abſconderint, derelinquunt: quod etiam muſtelae dicuntur efficere, & mures.

411. VOCES INGEMINANT. Repetunt voces praeter conſuetudinem, laeti ex ventura propinquitate ſerenitatis.

413. JUVAT. Delectat.

415. HAUD EQUIDEM CREDO. Proponit ſibi quaeſtionem acerrimam, & de intima philoſophia, quam tamen totam facilitate diſſolvit: nam quaerit cur homines, quos conſtat eſſe prudentiores animalibus, per ſe non ſentiant qualitatem aeris futuram, ſed eam magis ex aliis animalibus colligant. Et hoc dicit: homines prudentiam habere naturalem; & ſuo judicio poſſe vel laetos eſſe, vel triſtes: quae res in haec animalia cadere minime poſſit, quae nihil ſuum habentia, naturam aeris ſequuntur: & pro ejus qualitate aut laeta videntur aut triſtia: nec praedicere aeris naturam videntur; ſed eam vel proſperam, vel adverſam advenientem ſequuntur. Nos vero & laeti inter nubila eſſe poſſumus, & in ſerenitate ſolliciti.

416. AUT RERUM FATO PRUDENTIA MAJOR. Id eſt, non eſt illis divinitus conceſſum ingenium, nec prudentia, quae eſt major rerum fato: Alibi: *Metus omnes, & inexorabile fatum Subjecit pedibus*.

PIERII.

390. NEC NOCTURNA QUIDEM. In Ro. codice, *ne nocturna*. Sed *nec*, melius.

393. NEC MINUS EX IMBRI SOLES. Antiqui aliquot codd. *eximbres ſoles* legunt: ea compoſitione qua *exlex*, & *exſpes* dicitur. Sed ita deeſſet aliquid. Quare melior ea lectio, quae in Mediceo codice cum vulgatis ſentit: dicente praeſertim Servio dari etiam praecepta, quibus e tempeſtuoſo caelo futuram ſerenitatem agnoſcamus.

404. SUBLIMIS IN AERE NISUS. In Romano codice, *in aethere:* Sed omnino melius, *in aere:* quia paulo poſt ſequitur, *Secat aethera pennis*. Miſſum facio, *ſullimis*, *b* in *l* mutata: quod plerique codices antiqui ſcribunt.

413. INTER SE FOLIIS STREPITANT. In Mediceo,

Verum, ubi tempeſtas & caeli mobilis humor
Mutavere vias, & Jupiter uvidus auſtris
Denſat, erant quae rara modo, &, quae denſa, relaxat;
Vertuntur ſpecies animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt. Hinc ille avium concentus in agris,
Et laetae pecudes, & ovantes gutture corvi.
Si vero ſolem ad rapidum lunaſque ſequentis
Ordine reſpicies; numquam te craſtina fallet
Hora, neque inſidiis noctis capiere ſerenae.
Luna revertentes cum primum colligit ignis,
Si nigrum obſcuro comprenderit aera cornu,

Maxi-

SERVII.

418. MUTAVERE VIAS. Dicit, quia animalia & aves animos cum coeli & aeris qualitate commutant, ut quae ſerenitate gaudeant, tempeſtate turbentur. JUPITER. Aer, ut Horatius. *Manet ſub Jove frigido Venator*: id eſt, aere.

421. VERTUNTUR SPECIES ANIMORUM. Species animorum mutantur, aut laetitia in triſtitiam, aut triſtitia in laetitiam.

421. NUNC. Id eſt, in ſerenitate. DUM N. V. A. Dum eſſent imbres & pluviae.

422. AVIUM CONCENTUS. Commiſtus cantus, id eſt, ſymphonia.

423. LAETAE PECUDES. Aeris ſerenitate gaudentes.

424. SOLEM AD RAPIDUM. Velocem. Et notandum, haec ſigna magis fida & ſubtiliora eſſe, quae ex Sole & Luna colligimus.

425. LUNASQUE SEQUENTES ORDINE RESPICIES. Non *ordinem reſpicies*, ſed *ordine*, id eſt, rationabiliter Solem ſequentes. Luna enim Solis circulum ſequitur, licet ipſa ſit inferior. Donatus dicit LUNAS, noctes accipiendas; ſed male: non enim ſigna, quae dicturus eſt, ex nocte, ſed ex luna colligimus. Ergo *Lunas* poetice dixit pluraliter, pro varietate ejus luminis, & augmenti, & temporum.

426. NUNQUAM TE CRASTINA FALLET HORA. Hyperbole eſt: ne hora quidem te decipiet. NEC INSIDIIS NOCTIS CAPIERE, &c. Deciperis: & eſt Aphaereſis: etiamſi ſit ſerena nox, & futura immineat tempeſtas, non tamen te poterit noctis ſerenitas decipere, quin potius praevidere futuros imbres ex Lunae qualitate revertentes.

427. REVERTENTES CUM PRIMUM COLLIGIT IGNES. Cum incipit renaſci.

428. OBSCURO CORNU. Non clare lucenti.

PIERII.

ceo, & antiquis fere omnibus exemplaribus legitur *inter ſe in foliis*. Nam *in* omnino deſiderabitur, quanquam etiam abſque praepoſitione non aliena ſit a Virgiliana phraſi. Et ita, quod paulo inferius eſt, *Sin ortu in quarto*, vetera omnia exemplaria, quae legi, *Sin ortu quarto* abſque *in* legunt: quod elegantius exiſtimatur.

420. ET PECTORA MOTUS CONCIPIUNT. In antiquis aliquot codicibus *pectore* legitur ſing. ablativo, ut ſpecies ſit ſuppoſitum. In Mediceo, *pectore* eſt, alia ſcriptione.

426. HORA NEC INSIDIIS. In Mediceo, & aliis antiquis codicibus *neque*.

428. SI NIGRUM OBSCURO COMPRENDERIT AERE CORNU. Mediceus codex, & antiqua omnia exemplaria, quae legi, *aera* habent quarto caſu: manifeſtum enim eſt obſcuritatem eam, quae lunaribus cornibus obvenit, *aere* ex obfuſcato procedere. Sed enim Varro *Obatrum cornu* appellat, ut Virgilius *Nigrum*. Obſervat enim ille modo ſummum, modo infimum, modo utrunque cornu obatrum, modo mediam inter utrumque partem obfuſcatam: variis itidem temporibus pluvias portendere: quare magis placet ea lectio, quae nigrum ait cornu obſcuro aere.

Maximus agricolis pelagoque parabitur imber.
At, ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento ſemper rubet aurea Phoebe.
Sin ortu quarto (namque is certiſſimus auctor)
Pura, neque obtuſis per caelum cornibus ibit;
Totus & ille dies, & qui naſcentur ab illo
Exactum ad menſem, pluvia ventiſque carebunt:
Votaque ſervati ſolvent in littore nautae
Glauco, & Panopeae, & Inoo Melicertae.
Sol quoque & exoriens, & cum ſe condet in undas,

SERVII.

429. MAXIMUS AGRICOLIS PELAGOQUE PARABITUR IMBER. Id eſt, ſi non habuerit pura cornua, & intra eam nigrum aerem videris, erit ubique pluvia: ſicut ſupra: *Omnia plenis Rura natant foſſis, atque omnis navita ponto humida vela legit*.

430. SI VIRGINEUM SUFFUDERIT ORE RUBOREM. Si ſorinſecus habuerit ruborem: nam de interiori parte, *infuderit* diceret.

431. AUREA. Id eſt, pulchra, ut: *At non Venus aurea contra*. PHOEBE. Id eſt, luna. Venit autem ab eo quod eſt Phoebus. Et ſciendum, quaedam propria nomina foemininum ex ſe facere tantum; neutrum autem nulla: ut Phoebus, Phoebe: Julius, Julia: Tullius, Tullia: non ut appellativum, doctus, docta, doctum.

432. SIN ORTU QUARTO. Aratus tertiam dicit animadvertendam eſſe lunam: hic quartam, non illud improbans, ſed hoc magis probans: nam ad hoc pertinet: *Namque is certiſſimus auctor*.

433. OBTUSIS CORNIBUS. Verba Arati ſunt: *παχίων δὲ καὶ ἀμβλείῃσι κεραίαις*.

435. EXACTUM AD MENSEM. Uſque ad menſis ultimam partem. Unde & exacti menſes dicuntur, qui circa partum ſunt. Ipſe in ſequentibus: *Exactis gravidae cum menſibus errant*.

437. GLAUCO ET PANOPEAE ET INOO MELICERTAE. Glaucus piſcator fuit de Anthedone civitate: qui cum captos piſces ſuper herbam poſuiſſet in littore, & illi recepto ſpiritu rurſus mare petiſſent: ſenſit quandam herbarum potentiam, quibus eſis converſus eſt in numen marinum. PANOPEA autem eſt Nympha marina. INOO autem patronymicum eſt a matre Ino. MELICERTA proprium numinis. Sane Ino & Melicerta filius, poſtquam ſunt in numina commutati, Graece Palaemon & Leucothoe ſunt appellati: Latine Portunus, & Mater Matuta. His ergo numinibus dicit mox ſacrificaturos nautas in littore eis diebus, quibus praedicta ſerenitas affuerit: eo quod ſint in mari ſervati.

438. SOL QUOQUE ET EXORIENS, ET CUM SE CONDET IN UNDAS. Dicitur enim occidens ſol, ſe in mare tingere.

PIERII.

433. PURA NEC OBTUSIS. In veteribus codicibus, *neque obtuſis* legitur, colliſione illa neſcio quid mollius ſonante.

434. ET QUI NASCENTUR AB ILLO. In Romano codice, *naſcetur* unitatis numero: quod non probatur: ſicuti neque etiam *naſcuntur*, inſtanti tempore, ut habetur in Longobardico.

436. VOTAQ. SER. SOL. IN LITORE NAUTAE. In Romano codice, *ad litora* legitur: quod ſcilicet fuerat appellendum, ut ſervarentur: quanquam non diſpliceat, in litore vota ſolvi.

437. GLAUCO ET PANOPEAE ET INOO MELICERTAE. Ut infirmioribus etiam manum porrigamus, ſcandendus eſt verſus, quem grammatici nonnulli male dividunt. Sic igitur dicamus more Aſpri. *Glauco*, ſpon: *& Pano*, dact: *peae &*, dact: *Ino*, ſpon: *o Meli*, dact: *certae*, ſpon. Panopea vero, ex vi nominis, ſerenitatis Deam, & tranquillitatis auctorem ſignificat: proſpectumque undecunque clarum & apertum, nam quae proceſſoſo coelo clauſa fuerant, diſpulſis nubibus cuncta aperiuntur, obtutuique noſtro liquido ſe offerunt: idque oſtendit *πᾶν καὶ ὤψ, ὦπος*.

439. SOLEM CERTISSIMA SIGNA SEQUENTUR. In Romano codice, & in Mediceo, & in Longobardico, praeſenti tempore legitur *ſequuntur*: quod majoris eſt dignitatis: complectiturque ita in ſe & praeteritum & futurum.

Signa dabit: ſolem certiſſima ſigna ſequuntur,
Et quae mane refert, & quae ſurgentibus aſtris.
Ille ubi naſcentem maculis variaverit ortum
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe;
Suſpecti tibi ſint imbres: namque urguet ab alto
Arboribuſque ſatiſque notus pecorique ſiniſter.
Aut ubi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diverſi rumpent radii: aut ubi pallida ſurget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
Heu, male tum mitis defendet pampinus uvas:
Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.
Hoc etiam, emenſo cum jam decedet Olympo,
Profuerit meminiſſe magis: nam ſaepe videmus
Ipſius in voltu varios errare colores.
Caeruleus pluviam denunciat, igneus euros.

Sin

SERVII.

439. SIGNA DABIT. Pluviarum, vel ſerenitatis. CERTISSIMA SIGNA. De quibus nemini ſit neceſſe dubitare.

440. ET QUAE MANE REFERT. Ortu diei. SURGENTIBUS ASTRIS. Superveniente nocte.

441. MACULIS VARIAVERIT ORTUM. Non clara & pura luce reſplendens in ortu ſuo.

442. CONDITUS IN NUBEM. Id eſt, ſi orbis ejus quaſi concavus fuerit: quod ipſe exprimit dicens, MEDIOQUE REFUGERIT ORBE. Id eſt, non fuerit plenus in ſui medio.

443. URGET. Imminet & inſiſtit. SATIS. Segetibus. NOTUS. Ventus. SINISTER. Noxius.

445. SUB LUCEM. Oriente die. DENSA INTER NUBILA. Operto ſole nubibus.

446. DIVERSI ERUMPENT RADII. Abſcondito ſole & operto, diverſi radii per nubem erumpent.

447. TITHONI CROCEUM LINQUENS AURORA CUBILE. Tithonus, frater Laomedontis regis, adamatus eſt ab Aurora. Cumque optaſſet prolixiorem vitam, converſus eſt in cicadam.

448. MALE DEFENDET PAMPINUS UVAS. Id eſt, non defendet: nam decuſſis pampinis etiam uva vim grandinis patitur.

449. TAM MULTA IN T. Dicit, quod ſi oriente ſole pallida aurora fuerit, ſicut ſaepe videmus diluculo ſub ejus ortu pallidam lucem fieri, ſignum hoc ſit tempeſtatis indubitanter.

450. EMENSO OLYMPO. Percurſo & perluſtrato coelo; cum jam deſcendet ad occaſum.

451. PROFUERIT MEMINISSE MAGIS. Ideo *Magis* addidit, quia a Sole venientia veſpertina ſigna, meliora ſunt.

453. CAERULEUS PLUVIAM DENUNTIAT. Breviter collecta concluſio.

PIERII.

446. DIVERSI ERUMPENT RADII. In Romano codice, *rumpunt*, biſyllabum praeſenti tempore. In Mediceo, & aliquot aliis pervetuſtis *diverſi rumpent*: eſt & *diverſi*. Et Aſper grammaticus eo loco, ubi diſputat adverſus eos, qui paſſim geminum *ii* per unum tantum ſcribere volebant, ut *radI*, pro *radii*, dum duo neceſſario oportere ſcribi contendit, verſum hunc citat, & *rumpent* omnino ſcribit. *Aut ubi pallida ſurgit*. In Mediceo, & aliquot aliis antiquis *ſurget* futuro tempore. Sunt tamen & qui *ſurgit* praeſenti legant.

448. HEU MALE TUM MITIS DEFENDIT PAMPINUS UVAS. In Mediceo, & aliis fere omnibus antiquis *defendet* habetur per *e*, futuro quippe tempore, uti ſuperius *ſurget*. Prognoſtica enim de futuris eſſe debent.

Sin maculae incipient rutilo immiſcerier igni,
Omnia tunc pariter vento nimbiſque videbis
Fervere. Non illa quiſquam me nocte per altum
Ire, neque a terra moneat convellere funem.
At ſi, cum referetque diem, condetque relatum,
Lucidus orbis erit, fruſtra terrebere nimbis:
Et claro ſilvas cernes aquilone moveri.
Denique, quid veſper ſerus vehat, unde ſerenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus auſter,
Sol tibi ſigna dabit. Solem quis dicere falſum
Audeat? Ille etiam coecos inſtare tumultus
Saepe monet, fraudemque & operta tumeſcere bella.
Ille etiam exſtincto miſeratus Caeſare Romam,
Cum caput obſcura nitidum ferrugine texit,
Impiaque aeternam timuerunt ſaecula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoque, & aequora ponti,

Ob-

SERVII.

455. OMNIA TUM PARITER VENTO. Id eſt, ubique & pluviae & venti erunt. FERVERE. Aeſtuare & impleri. Cuncta haec erunt in occaſu conſideranda. ME NOCTE. Gratiorem ſenſum fecit, interpoſita ſuae perſonae commemoratione: nam hoc dicit: nulli ſe ſuadere illa nocte navigare.

458. AT SI CUM REFERETQUE DIEM C. R. Hoc ad futurae ſerenitatis pertinet ſignum: nam ſi de ipſo die dicas, de quo praemiſit, ſtultiſſimum eſt.

460. CLARO AQUILONE. Serenifico: quia eſt & nubilus, ſicut fere omnes venti. Horatius: *Albus ut obſcuro deterget nubila coelo Saepe Notus, neque parturit imbres perpetuos.*

461. DENIQUE QUID VESPER SERUS VEHAT. Concluſio eſt, quae hoc continet: Signa, quae poſſumus ex ſtellis, vel ex ventis colligere, melius ex Sole colligimus. QUID COGITET HUMIDUS AUSTER. Id eſt, in quam partem ſe flectat; utrum ad ſerenitatem, an ad pluvias, ut diximus ſupra.

463. SOLEM QUIS DICERE FALSUM AUDEAT. Id eſt fallacem. Salluſtius: *Ambitio multos mortales falſos fieri coegit.* CAECOS TUMULTUS: Conjurationes & latentes inſidias.

466. ILLE ETIAM EXTINCTO MISERATUS CAESARE ROMAM. Bonum epilogi reperit locum: ut in Auguſti gratiam defleat Caeſaris mortem. Conſtat autem, occiſo Caeſare in ſenatu, pridie Iduum Martiarum Solis fuiſſe defectum, ab hora ſexta uſque ad noctem: quod quia multis protractum eſt horis, dicit in ſequentibus: *Aeternam timuerunt ſecula noctem.* FERRUGINE TEXIT. Ferrugo, eſt purpura nigrior, Hiſpana. Alibi: *Et ferrugine clarus Hibera.*

468. IMPIA SECULA. Quibus fuerat Caeſar occiſus. AETERNAM TIMUERUNT SECULA NOCTEM. Propter diutinum, & prolixum Solis defectum: id eſt, timuerunt, ne ſemper ille defectus maneret.

469. TEMPORE QUAMQUAM ILLO TELLUS. Ac ſi diceret, quanquam illo tempore non ſolum Sol defecerit; ſed etiam diverſae res, & elementa quaſi fleverint Caeſaris mortem, & inaudita portenta fuerint: ut ex reliquorum comparatione non minus mirum videatur Solem defeciſſe. AEQUOR PONTI. Non ſine cauſſa addidit *Ponti*, quia ſunt & campi aequora, ut: *Ac prius ignotum ferro quam ſcindimus aequor.*

PIERII.

454. SIN MACULAE INCIPIENT. In antiquis aliquot

Obſcenaeque canes, importunaeque volucres
Signa dabant. Quoties Cyclopum effervere in agros
Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam,
Flammarumque globos, liquefactaque volvere ſaxa!
Armorum ſonitum toto Germania caelo
Audiit: inſolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos volgo exaudita ſilentis
Ingens: & ſimulacra modis pallentia miris
Viſa ſub obſcurum noctis: pecudeſque locutae,
Infandum! ſiſtunt amnes, terraeque dehiſcunt,
Et moeſtum inlacrimat templis ebur, aeraque ſudant.
Proluit inſano contorquens vortice ſilvas
Fluviorum rex Eridanus, campoſque per omnes
Cum ſtabulis armenta tulit. Nec tempore eodem

Tri-

SERVII.

470. IMPORTUNAEQUE VOLUCRES. In alienum tempus ruentes: ut ſtryges, aut bubones, nocte gaudentes, per diem poſſent videri.

472. VIDIMUS UNDANTEM RUPTIS FORNACIBUS AETNAM. Malum enim omen eſt, quoties Aetna, mons Siciliae, non fumum, ſed flammarum egerit globos: & ut dicit Livius: *Tanta flamma ante mortem Caeſaris ex Aetna monte defluxit, ut non tantum vicinae urbes, ſed etiam Rhegina civitas*, quae multo ſpatio ab ea diſtat, *afflaretur*. UNDANTEM autem, Undae modo flammas evomentem.

473. LIQUEFACTA SAXA. Igne ſoluta. SONITUM TOTO GERMANIA CAELO AUDIIT. Bene *Germania*, quam vicerat Caeſar, ut, eo occiſo, in rebellionem videretur exurgere.

475. INSOLITIS TREMUERUNT MOTIBUS ALPES. Aut novis, id eſt, nunquam antea in Alpibus factis; aut magnis & majoribus ſolito.

478. SUB OBSCURUM NOCTIS. Circa noctis obſcurum. PECUDESQUE LOCUTAE, INFANDUM. Aut infanda verba protulerunt; aut hoc ipſum infandum fuit, quod ſunt contra naturam locutae.

480. ILLACHRYMAT TEMPLIS EBUR. Scilicet ſimulachrorum. ARAEQUE SUDANT. Signa ſunt laboris futuri.

481. INSANO. Magno, ut: *Quid tantum inſano juvat indulgere labori?* Et ſciendum flumina, cum ſupra modum creſcunt, non tantum ad praeſens inferre damnum; ſed & mala futura ſignificare.

482. FLUVIORUM REX ERIDANUS. Padum dicit. *Fluviorum* autem *rex*, per Italiam: aut certe per totum orbem, ſecundum quod dicit Lucanus, qui ait, cum de iſto flumine loqueretur: *Non minor hic Nilo, ſi non per plana jacentis Aegypti Libycas Nilus ſtagnaret harenas. Non minor hic Iſtro, niſi quod, dum permeat orbem, Iſter caſuros in quaelibet aequora fontes Accipit, & Scythicas exit non ſolus in undas.* Dicit ergo, tantum tunc excreviſſe Eridanum, ut etiam ſylvas moveret, & erueret arbores.

483. CUM STABULIS ARMENTA TULIT. Et ipſa ſtabula ſubverſa ſecum trahit, & armenta ſimul.

PIERII.

liquot *incipiunt*, & ſuperius *decedit*. Sed futurum in utroque receptum magis.

461. DENIQUE QUID VESPER SERUS VEHAT. In Romano codice, *ferat* legitur; quod paraphraſtice poſitum fuiſſe crediderim.

462. QUID COGITET HUMIDUS HAUSTER. Sunt qui legendum diſputent, *quid cogat & humidus Hauſter*; ſed paſſim in antiquioribus exemplaribus *cogitet* habetur.

480. ET MOESTUM ILLACHRYMAT TEMPLIS EBUR. In Oblongo illo antiquo *lacrimat*. Sed in Romano, & Mediceo, & aliquot aliis antiquis,

Triſtibus aut extis fibrae apparere minaces:
Aut puteis manare cruor ceſſavit: & alte
Per noctem reſonare, lupis ululantibus, urbes:
Non alias caelo ceciderunt plura ſereno
Fulgura: nec diri toties arſere cometae.
Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:
Nec fuit indignum Superis, bis ſanguine noſtro
Emathiam, & latos Haemi pingueſcere campos.
Scilicet & tempus veniet, cum finibus illis
Agricola, incurvo terram molitus aratro,
Exeſa inveniet ſcabra robigine pila:
Aut gravibus raſtris galeas pulſabit inanis:
Grandiaque effoſſis mirabitur oſſa ſepulcris.
DI patrii Indigetes, & Romule, Veſtaque mater,

Quae

SERVII.

484. TRISTIBUS EXTIS. Viſceribus pecorum triſtia portendentibus. FIBRAE MINACES. *Fibras* dicit venas aliquas, quae ſi forte apparerent in viſceribus, malum omen erat, quae nunc apparuere.

485. AUT PUTEIS MANARE CRUOR. Nec ceſſaverunt eodem tempore, aut fibrae minaces apparere, aut puteis manare cruor. ALTAE URBES. Magnae.

487. NON ALIAS COELO CECIDERUNT PLURA SERENO F. Omen eſt in eo, & quia ſereno coelo miſſa ſunt fulgura, & quod plura miſſa ſunt.

488. DIRI COMETAE. Criniti, & peſſimi: quia ſunt & boni: ut diximus in Aeneide, facti ex Jove, vel Venere: quam rem pleniſſime Avienus exequitur.

489. PARIBUS CONCURRERE TELIS. Quia in civili bello Romani contra Romanos, eiſdem & ſimilibus telis armiſque pugnaverunt. Lucanus: *Pares aquilas, & pila minantia pilis*.

490. ITERUM VIDERE PHILIPPI. Civitas eſt Theſſaliae: in qua primo Caeſar & Pompejus; poſtea Auguſtus & Brutus cum Caſſio dimicaverunt.

491. NEC FUIT INDIGNUM SUPERIS. Quaſi exclamatio eſt ad deos.

492. ENATHIAM ET LATOS AEMI PINGUESCERE CAMPOS. *Emathia* Theſſalia eſt, dicta ab Emathio rege. *Aemus* autem mons eſt Theſſaliae. *Pingueſcere* vero aut foecundas fieri ex humano cruore; aut *Pingueſcere* dixit poetice: quaſi humana corpora terra devorans, pinguis effici potuerit; ſicut ex carnium commixtione frequenter humana caro pingueſcit.

494. INCURVO. Una pars orationis eſt. SCABRA RUBIGINE. Aſpera: unde & ſcabies dicitur a corporis aſperitate.

496. GALEAS INANIS. Concavas, ut: *Galeam ante pedes projecit inanem*. GRANDIA OSSA. Aut multa, aut ingentia: qualia antiquorum heroum.

498. DII PATRII INDIGETES, ET ROMULE, VESTAQUE MATER. Patrii dii ſunt, qui praeſunt ſingulis civitatibus: ut Minerva Athenis: Juno Carthagini. INDIGETES autem, proprie ſunt dii ex hominibus facti; quaſi in diis agentes. Abuſive autem omnes dii generaliter poſſunt dici Indigetes, tanquam nullius rei egentes. Romulum autem ideo invocat, quia ipſe jam inter deos colebatur, Et recte eum ad Auguſti ſalutem invocat. quaſi ex eo deſcendentis, & qui illius ſit urbis imperator, quam Romulus condiderat. VESTAQUE MATER, QUAE THUSCUM TIBERIM, ET ROMANA PALATIA SERVAS. Poetice: nam verum nomen ejus numinis, quod urbi Romae praeeſſet, ſciri ſacrorum

lege

Quae Tuſcum Tiberim, & Romana Palatia ſervas,
Hunc ſaltem everſo juvenem ſuccurrere ſaeclo
Ne prohibete! Satis jam pridem ſanguine noſtro
Laomedonteae luimus perjuria Trojae.
Jam pridem nobis caeli te regia, Caeſar,
Invidet, atque hominum queritur curare triumphos.
Quippe ubi fas verſum atque nefas: tot bella per orbem:
Tam multae ſcelerum facies: non ullus aratro
Dignus honos: ſqualent abductis arva colonis,
Et curvae rigidum falces conflantur in enſem.
Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum:
Vicinae ruptis inter ſe legibus urbes
Arma ferunt: ſaevit toto Mars impius orbe.
Ut, cum carceribus ſeſe effudere quadrigae,

SERVII.

lege prohibetur: quod auſus quidam tribunus plebis enuntiare in crucem levatus eſt.

500. HUNC SALTEM EVERSO &c. Orat, ut poſſit ſedare tanta praelia & bella civilia: & malis finem imponere, & pene jam ruenti mundo ſubvenire. SALTEM. Ut Auguſtum Dii conſervent: cujus temporibus pax univerſo orbe erat.

501. NE PROHIBETE. Id eſt, ne prohibeatis. JAM PRIDEM. Olim. SANGUINE NOSTRO. Romanorum.

502. LAOMEDONTEAE LUIMUS PERJURIA TROJAE. Excuſat Auguſti tempora, & eum dicit ſuis viribus non comrenſare tanta damna reipublicae, quae ex majorum vitiis deſcendiſſe confirmat. Horatius: *Negligis immeritis nocituram poſtmodo natis, Te fraudem committere.*

504. ATQUE HOMINUM QUERITUR. Cum caeleſtes poſſis mereri.

505. UBI FAS VERSUM, ATQUE NEFAS. Apud h mines ſcilicet, qui ſpernunt licita, appetentes illicita.

507. SQUALENT ABDUCTIS ARVA COLONIS. Ad bella ſcilicet, ut: *Et latos vaſtant cultoribus agros.*

508. RIGIDUM FALCES CONFLANTUR IN ENSEM. Ita orbem bella turbant, ut hi, qui prius agriculturae inſiſtebant, cogantur, deficientibus jam armis, inſtrumenta colendorum agrorum, & metendarum ſegetum, in arma convertere.

509. HINC MOVET EUPHRATES, ILLINC GERMANIA BELLUM. Undique bellum movetur: *Euphrates* namque Orientis eſt fluvius; *Germania* autem Occidentis provincia.

510. VICINAE RUPTIS INTER SE LEGIBUS, &c. Et externa & civilia bella deſaeviunt.

512. UT CUM CARCERIBUS. Hoc vult dicere: Res quidem publica habet optimum imperatorem; ſed tanta ſunt vitia temporum praeteritorum, quae in dies ſingulos aucta ſunt; quemadmodum in proceſſu equorum curſus augetur; ut ea, licet optimus rector, refraenare non poſſit: ſicut & auriga a ferventi curſu equos pletunque non poteſt revocare.

PIERII.

tiquis, *illacrimat*, ſpecie magis Virgiliana. Gaudet enim poeta noſter quas praepoſitivas particulas nominibus abſtulerit, eas verbis applicare.

495. SCABRA RUBIGINE PILA. In antiquis pleriſque codicibus, *robigine* per *o*. de quo dictum. Attius *peila* militum per *ei* ſcribendum inſtituit.

512. UT CUM CARCERIBUS SESE EFFUDERE QUADRIGAE. Servius negat eſſe comparationem, quae ſi ponatur in fine, vitioſum habeatur. Quintilianus tamen vult eſſe comparationem, quia interdum praecedit rem, cui comparatur: interdum ſequitur. Quod quidem in Homero Porphyrius obſervavit. Et, *ut* dictio, ſaepe ſignum eſt comparationis.

Ad-

Addunt in ſpatia, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

SERVII.

513. ADDUNT SE IN SPATIA. Id eſt, currendo plus eorum curſus augetur.

514. NEQUE AUDIT CURRUS HABENAS. *Currus*, id eſt, equi. Sane ſciendum translationem hanc eſſe, non comparationem: quae ſi ponatur in fine, vitioſum eſt.

PHILARGYRII.

514. NEQUE AUDIT CURRUS HABENAS. Notandum, quod Poeta librum in comparatione finierit, anthitetnn tertia, ubi in utraque voce ſit commutatio. Sic enim rectum ſit, *Fertur curru auriga, neque audiunt equi habenas*.

PIERII.

513. ADDUNT SE IN SPATIA. In codice Mediceo, & aliquot aliis antiquis legere eſt *addunt in ſpatia*, abſque *ſe* pronomine: id quod ab eruditis quibuſdam agnitum.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON

LIBER SECUNDUS.

HACTENUS arvorum cultus, & ſidera caeli:
Nunc te, Bacche, canam, nec non ſilveſtria tecum
Virgulta, & prolem tarde creſcentis olivae.
Huc, pater o Lenaee, (tuis hic omnia plena

SERVII.

Vs. 1. HACTENUS ARVORUM CULTUS, ET SYDERA COELI: NUNC TE BACCHE CANAM. Mire iteravit illum verſum: *Quid faciat laetas ſegetes, quo ſydere terram*. In hoc autem libro exequitur culturam agri conſiti, qui omnium arborum continet genera. Et ſciendum eſt, Virgilium vites quoque arbores dicere, ut: *Nec ſecus omnis in unguem Arboribus poſitis ſecto via limite quadret*. *Hactenus*, ut multi volunt, una pars orationis eſt, & eſt adverbium ſignificans hucuſque. Alii duas partes volunt, pronomen & adverbium; ut ſit *tenus hac*, ſicut: *Et crurum tenus a mento palearia pendent*; ſed melius eſt, unam partem accipere orationis, *Hactenus*. SYDERA COELI. Pleonaſmos: nec enim alibi, quam in coelo, ſunt ſydera.

2. BACCHE. Inventorem pro vitibus poſuit, de quibus κατ' ἐξοχὴν in hoc libro loquitur: nam vites praecipuae ſunt, licet & aliarum arborum faciat commemorationem. NEC NON SYLVESTRIA TECUM VIRGULTA. Id eſt, infoecundas arbores, quibus praecipue in Italia vites cohaerent.

3. TARDE CRESCENTIS OLIVAE. Res enim diu duratura tardius creſcit.

4. HUC PATER O LENAEE. *Pater*, licet generale ſit omnium deorum, tamen proprie Libero ſemper cohaeret: nam Liber pater vocatur. LENAEUS autem ἀπὸ τοῦ ληνοῦ dicitur, id eſt, a lacu: nam quod Donatus dicit ab eo, quod mentem leniat, non procedit: nec enim poteſt Graecum nomen Latinam etymologiam recipere. TUIS HIC OMNIA PLENA MUNERIBUS. Tuis muneribus hic ſunt omnia plena: & ea ubique requiruntur.

PIERII.

MULTA nimirum in hoc libro deerunt: quia paginae nonnullae in codice Romanis litteris ſcripto, cui potiſſimum innitimur, deſiderantur. Quod vero licuit, aliis codicibus adjuti ſumus: & omnino multa obſervatione digna deprehendimus: quae ſi non omnia ad lectionis emendationem, certe ad ſententiarum illuſtrationem faciant: quicquid id fuerit, Lectorem rogatum velim, ut boni conſulat.

Digitized by Google

Muneribus: tibi pampineo gravidus autumno
Floret ager; ſpumat plenis vindemia labris)
Huc, pater o Lenaee, veni; nudataque muſto
Tingue novo mecum dereptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia eſt natura creandis:
Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ipſae
Sponte ſua veniunt, campoſque & flumina late
Curva tenent: ut molle ſiler, lentaeque geneſtae,
Populus, & glauca canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine: ut altae
Caſtaneae, nemorumque Jovi quae maxima frondet
Aeſculus, atque habitae Grajis oracula quercus.

Pul-

SERVII.

5. PAMPINEO AUTUMNO. Cujus tempore vites & foliis & fructibus plenae ſunt: & ſub quo maturae fiunt. Et *Pampineo*, pro pampinoſo dixit; ut nemus frondeum, pro frondoſum. TIBI FLORET AGER. In honorem tuum exultat & laetus eſt: nam autumnali tempore revera florere non poteſt ager.

6. VINDEMIA. Cum *vindemiam* numero ſingulari dicimus, unius anni ſignificamus: cum plurali, multorum: ut meſſem, meſſes: hyemem hyemes: haec enim ſemel tantum annis ſingulis contingunt. Multi tamen volunt *Vindemiam* eſſe totius orbis generaliter, *Vindemias* ſingularum partium: ut plus ſignificet ſingularis, quam pluralis numerus: ſicut plus eſt cum dicimus, per terram pluit, quam per terras: tunc enim omne elementum per ſingularem numerum, non terras aliquas, ſignificamus.

7. MUSTO. *Muſtum* numero tantum ſingulari dicimus, ſicut & vinum: licet Ovidius abuſive dixerit *Muſta*. Sed hoc ille plus fecit, quod & *Muſtis* dixit: cum (ut diximus) de his nominibus tres caſus tantum uſurpari conſueverint.

8. TINGUE NOVO MECUM. Pulcre invocat Liberum Patrem adeſſe ſibi canenti de ratione vinearum, & venire in auxilium: & poetice dicit: hoc Liberum Patrem ſecum agere, quod ipſe ab agricolis debere fieri, carmine demonſtraturus eſt, cum dicit: *Tingue mecum direptis crura cothurnis*: i. e. ablatis, quod eſt genus calceamenti poetici: nam hoc vindemiae tempore fieri debere, ipſe demonſtraturus eſt.

9. PRINCIPIO ARBORIBUS. Creandarum arborum naturaliter ſunt tria genera: Aut enim ſua ſponte naſcuntur: aut ex ſeminibus fortuito jacentibus ſurgunt, aut ex radicibus pullulant: nam caetera uſus invenit, favente natura.

11. SPONTE SUA. *Sponte*, modo nomen eſt: quia junctum eſt ei genus, quo caret ſemper adverbium. VENIUNT. Creſcunt, ut alibi: *Illic veniunt felicius uvae*. CAMPOSQUE ET FLUMINA LATE CURVA TENENT. Per tranſitum oſtendit, in quibus locis arbores ſponte ſua naſcantur, ſcilicet in humidis: Nam terra mater eſt rerum omnium, & ſeminum cunctorum creatrix.

12. UT MOLLE SILER. Arboris genus eſt, *Siler*. Et notandum genus neutrum de arbore; quod eſt admodum rarum.

13. GLAUCA CANENTIA FRONDE SALICTA. Locum ſalicum, pro ipſis arboribus poſuit; bene autem ait & *Glauca*, & *Canentia*: nam ſalix ab una parte alba eſt, ab altera viridis. Sane Cacephaton eſt, *Glauca canentia*.

14. PARS AUTEM POSITO &c. Quacunque ratione projecto, vel ab avibus, vel ab hominibus: ne incipiat eſſe induſtriae. Dicit quippe pleraſque arbores ex ſemine naſci, non ſtudio hominum jacto, ſed quocunque modo & eventu. PARS SURGUNT. Pro ſurgit.

15. NEMORUMQUE JOVI, QUAE MAXIMA, &c. Ordo eſt: Nemorumque maxima aeſculus, quae Jovi frondet, id eſt, quae creſcit in Dodonaeo nemore, quod erat Jovi conſecratum.

16. ATQUE HABITAE GRAJIS ORACULA

Pullulat ab radice aliis denſiſſima ſilva:
Ut ceraſis, ulmiſque: etiam Parnaſia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe ſubjicit umbra.
Hos Natura modos primum dedit: his genus omne
Silvarum, fruticumque viret, nemorumque ſacrorum.
Sunt alii, quos ipſe via ſibi repperit, uſus.
Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis: hic ſtirpes obruit arvo,
Quadrifidaſque ſudes, & acuto robore vallos:
Silvarumque aliae preſſos propaginis arcus
Exſpectant, & viva ſua plantaria terra.
Nil radicis egent aliae: ſummumque putator

SERVII.

CULA QUERCUS. Nam in Dodonaeo nemore arbores, dantes reſponſa, fuiſſe dicuntur. *Habitae* autem *Grajis*, vel quaſi non credens dixit, vel quaſi Italus, qui loca illa neſciret: vel revera quondam *Habitae*, quia illo tempore jam ſilebant.

17. PULLULAT AB RADICE. Mira in ſingulis proprietas: nam ait: *Sponte ſua veniunt*: *ſurgunt de ſemine*: *pullulant ab radicibus*.

18. UT CERASIS, ULMISQUE. *Haec ceraſus*, *bis ceraſis* facit. Sane *Ceraſus* civitas eſt Ponti, quam cum deleſſet Lucullus, genus hoc pomi inde advexit, & a civitate *Ceraſum* appellavit. Nam arbor *ceraſus*: pomum *ceraſum* dicitur. Hoc autem etiam ante Lucullum erat in Italia, ſed durum; & cornum appellabatur: quod poſtea mixto nomine, cornoceraſum dictum eſt. PARNASSIA LAURUS. A Parnaſſo monte Apollini conſecrato.

19. PARVA SUB INGENTI. Ideſt, radice majoris minor creſcit & ſurgit, ſicut videtur in lauris.

20. HOS NATURA MODOS PRIMUM DEDIT. Bene *primum*: nam ut etiam ſupra diximus, favor naturae fuit etiam ad alios inveniendos uſus: contra naturam enim nihil hominum inventum valeret.

22. VIA SIBI REPPERIT USUS. Ratione, ut: *Inveni, germana, viam*. REPPERIT. Adinvenit: & dicit illa, quae prius dixerat ex ipſa natura omnem originem ducere; haec autem, quae ſequuntur, uſu & ſtudio adinventa ſunt, non obſiſtente tamen in his etiam natura.

23. HIC PLANTAS TENERO. *Inter* plantas & *plantaria*, hoc intereſt; quod *plantae* raptae ſunt de arboribus; *Plantaria* vero, quae ex ſeminibus nata, cum radicibus & terra propria transferuntur, ut: *Et viva ſua plantaria terra*.

24. SULCIS. Foſſis, ut: *Auſim vel tenui vitem committere ſulco*. HIC STIRPES OBRUIT ARVO. Altius deponit validiores cum radicibus plantas.

25. QUADRIFIDASQUE SUDES. Ita robuſtas, ut poſſint in quatuor partes dividi. ET ACUTO ROBORE. Pro acuti roboris accipimus. Et bis idem eſt dictum: nam & valli, & ſudes, idem ſunt.

26. SYLVARUMQUE ALIAE PRESSOS PROPAGINIS. Propago praecipue vitibus congruit: unde apparet SYLVAS, eum etiam de vitibus dicere. ARCUS autem bene ait: nam ita reflectuntur propagines vitium, cum in terra ponuntur, ut in medio ſui in terra jaceant, & utrimque capita terra excedant.

27. ET VIVA SUA PLANTARIA TERRA. Et aliae ſylvarum expectant plantaria cum ſua terra viva, id eſt, naturali, ut: *Vivoque ſedilia ſaxo*, id eſt, naturali. Inde eſt: *Mutata ignorent ſubito ne ſemina matrem*.

PIERII.

22. SUNT ALII QUOS IPSE VIA SIBI REPERIT USUS. In Longobardico exemplari *viam* legitur, accuſativo caſu: quod forte non diſpliceat, ſi ordinem feceris. Sunt alii quippe modi, quos uſus repperit ſibi viam. Servius tamen agnoſcit *via*, id eſt ratione, ut: *Inveni, germana, viam*: alii dicunt *via*, inter eundum quippe, in ipſo progreſſu rerum & experientia. In Mediceo paraphraſis eſt, VIA, ingenio.

Haud dubitat terrae referens mandare cacumen.
Quin &, caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Truditur e ſicco radix oleagina ligno.
Et ſaepe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius; mutatamque inſita mala
Ferre pirum, & prunis lapidoſa rubeſcere corna.
Quare agite o, proprios generatim diſcite cultus,
Agricolae, fructuſque feros mollite colendo:
Neu ſegnes jaceant terrae. Juvat Iſmara Baccho
Conſerere, atque olea magnum veſtire Taburnum.
Tuque ades, inceptumque una decurre laborem,
O decus, o famae merito pars maxima noſtrae,
Maecenas, pelagoque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti verſibus opto:

Non,

SERVII.

30. QUIN ET CAUDICIBUS SECTIS. *Caudicibus* poſuit pro *codicibus*: ſicut *caulem*, pro *colem*: *ſauricem*, pro *ſorice* dicimus. Fit autem, quod nunc dicit, de oliva & myrto: quarum ſicci ſtipites ſecantur uſque ad medullam; & terrae infoſſi ex ſe arbores creant: quod ſine dubio mirandum eſt.

31. TRUDITUR. Urgente natura procreatur. E SICCO LIGNO. Ex arido. RADIX OLEAGINA. Derivatum ab olea.

32. IMPUNE VIDEMUS. Sine damno ſui. Et loquitur de inſitione. Sane inſitas arbores dicimus: inſertas vero caallas, aut fabulas.

34. LAPIDOSA CORNA. Dura. Alibi: *Lapidoſaque corna Dant rami*.

35. PROPRIOS GENERATIM. *Generatim*, per ſingula genera. *Generaliter* autem eſt ſimul omnia. γενικῶς καὶ κατὰ γένος.

36. FRUCTUSQUE FEROS. Qui non ſunt apti humanis uſibus: ſive *feros*, ſylveſtres & incultos. MOLLITE. Aptos facite colendo vel cultu.

37. SEGNES TERRAE. Pigrae, infoecundae: & docet poſſe induſtria etiam loca aſperrima ad fertilitatem perduci. ISMARA. Mons eſt Thraciae.

38. OLEA MAGNUM VESTIRE TABURNUM. Per hos montes ſignificat etiam montuoſa & aſpera loca tentanda eſſe. TABURNUS autem mons Campaniae. VESTIRE vero, implere ſignificat.

39. TUQUE ADES MAECENAS. Adeſto, & inceptum favorem omnibus libris impendito: nam ubique eum invocat.

40. O DECUS, O FAMAE MERITO PARS MAXIMA NOSTRAE. Horatius: *O & praeſidium, & dulce decus meum*.

41. PELAGOQUE VOLANS DA VELA PATENTI. Simplici generi carminis praeſta favorem, ut *Vela*, favorem accipiamus: *Patens pelagus*, carminis facilitatem. Hoc autem carmen facile eſſe, ipſe ſignificat dicens, & IN MANIBUS TERRAE: hoc eſt, in facili & in promptu res poſita eſt.

42. NON EGO CUNCTA MEIS AMPLECTI VERSIBUS OPTO. Id eſt, Non ſum univerſa dicturus: nec enim poſſum: quare & ſuam verecunde extenuat poſſibilitatem; & Maecenatis auribus ex ſui carminis brevitate blanditur. Alii aliter accipiunt. Conſtat Maecenatem fuiſſe literarum peritum, & plura compoſuiſſe carmina: nam etiam Auguſti Caeſaris geſta deſcripſit, quod teſtatur Horatius, dicens: *Tuque pedeſtribus Dicis hiſtoriis praelia Caeſaris, Maecenas, melius, ductaque per vias Regum colla minacium*: ut hoc nunc dicat: INCEPTUMQUE UNA DECURRE LABOREM. Id eſt, adeſto, & ſimul ſcribamus: licet enim, quae tu ſcribis, conſtet eſſe ingentia; meum autem carmen & breve ſit, & totum id explicare non poſſim; debes tamen favere minoribus, ut: PELAGOQUE VOLANS DA VELA PATENTI, ſit, ingentia ſcribe: & PRIMI LEGE LITTO-

TO-

Non, mihi ſi linguae centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox. Ades, & primi lege litoris oram.
In manibus terrae. Non hic te carmine ficto,
Atque per ambages, & longa exorſa tenebo.
Sponte ſua quae ſe tollunt in luminis auras,
Infecunda quidem, ſed laeta & fortia ſurgunt.
Quippe ſolo natura ſubeſt: tamen haec quoque ſi quis
Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſilveſtrem animum: cultuque frequenti

In

SERVII.

TORIS ORAM, ſave minora ſcribenti. NON EGO CUNCTA MEIS. Lucretii verſus; ſed ille *aenea vox* ait, non *ferrea*.

44. PRIMI LEGE LITTORIS ORAM. *Lege*, nauticus ſermo eſt, qui nunc & ad navigium, & ad lectionem poteſt referri: nam hoc dicit: faveto principio, vel humilitati carminis mei.

45. IN MANIBUS TERRAE. Id eſt, in facili, & in promptu eſt, terrarum deſcriptio: quod *πρόχειρον* Graeci dicunt. NON HIC TE CARMINE FICTO, ATQUE PER AMBAGES ET LONGA EXORSA TENEBO. Id eſt, ſimpliciter univerſa deſcribam: neque ut in Aeneide, aliquibus figmentis, aut ullis utar ambagibus.

46. LONGA autem EXORSA, dicit prooemia longe repetita, quae conſtat eſſe vitioſa.

47. SPONTE SUA, &c. Ad illud, quod omiſerat, redit, & exequitur qualitatem trium generum, quae ſupra memoravit: arborum ſcilicet ſponte natarum, procreatarum ex ſemine, & earum, quae de radicibus pullulant.

48. INFOECUNDA QUIDEM. Fructu carentia: & per tranſitum rem phyſicam tangit: nam ſemen ſalicis eſum, dicitur infoecunditatem mulieribus gignere. Et ſupra ait: *Glauca canentia fronde ſalicta*. LAETA ET FORTIA. Quaſi hoc in ipſis arboribus genus ſit foecunditatis.

49. QUIPPE SOLO NATURA SUBEST. Quia, ut ſupra diximus, naturaliter rerum omnium mater eſt terra, & univerſa intra ſe continet ſemina. Hinc eſt: *Quippe ſolo natura ſubeſt*. Nam natura dicta eſt ab eo, quod naſci aliquid faciat. Mire autem ait SUBEST, id eſt, ineſt latenter: nam non apparet. Unde Epicurei dicunt nihil eſſe, quod non habeat originem ſui: nam hoc eſt, *Gigni de nihilo nihil: in nihilum nil poſſe reverti*. HAEC QUOQUE SI QUIS. Scilicet infoecunda, ſed fortia.

50. INSERAT. Si quis eis fructiferarum arborum ſurculos inſerat. SCROBIBUS MANDET MUTATA SUBACTIS. Nos *ſcrobes* genere dicimus maſculino; licet Lucanus dixerit contra artem: *Exigua poſuit ſcrobe*. Duas autem hic res dicit, videlicet ut aut inſerantur infoecundae arbores foecundis & fructiferis; aut certe mutentur de ſuis locis, & foſſis immittantur: utrumque enim eis infoecunditatem auſert.

51. EXUERINT SYLVESTREM ANIMUM. Naturalem aſperitatem & infoecunditatem.

PIERII.

40. DECUS O FAMAE MERITO PARS MAXIMA NOSTRAE MAECENAS. In codicibus aliquot antiquis *noſtri* legitur: quod ſi admitteretur, neceſſarium eſſet legere, ut nonnulli cenſent, *o decus o fama & merito pars max. noſtri*. Sed enim in Mediceo, & aliis caſtigatioribus exemplaribus *famae noſtrae* legitur. Quod vero *Maecenas*, non *Mecoenas* ſcribendum ſit, oſtenſum alibi. Nimium vero eſt, quod in codicibus nonnullis habetur, *o Deus*, *o famae merito pars max. noſtrae*. Potius enim cum Horatio *decus* legendum, *O & praeſidium*, *& dulce decus meum*.

48. INFOECUNDA QUIDEM. Quod ait Servius, ſemen ſalicis eſum, infoecunditatem mulieribus gignere, idem & Plinius affirmat: quanquam de foliis, non de ſemine loquatur. Ait enim, folia ſalicis contrita, & pota, intemperantiam libidinis coercere, atque ita in totum auferre uſum ſaepius ſumpta. Atque alibi, ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis medicamentum eſſe. Salicis vero ſemen exiguum admodum, ut diligentiores ſcriptores tradunt, in foliis eſt: nam ſunt qui nullum eſſe ſalici ſemen putent.

In quaſcumque voces artis, haud tarda ſequentur.
Nec non & ſterilis quae ſtirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos ſi ſit digeſta per agros:
Nunc altae frondes, & rami matris opacant,
Creſcentique adimunt foetus, uruntque ferentem.
Jam, quae ſeminibus jactis ſe ſuſtulit arbos,
Tarda venit, ſeris factura nepotibus umbram:
Pomaque degenerant ſuccos oblita priores:
Et turpis avibus praedam fert uva racemos.
Scilicet omnibus eſt labor impendendus; & omnes
Cogendae in ſulcum, ac multa mercede domandae.
Sed truncis oleae melius, propagine vites
Reſpondent, ſolido Paphiae de robore myrtus.
Plantis & durae coruli naſcuntur, & ingens

Fra-

SERVII.

52. Artes. Foecunditates, ex arte venientes.

54. Hoc Faciet. Id eſt, erit foecunda, ſi fuerit inde translata.

56. Uruntque ferentem. Quae ferre poteſt, ſi ei umbra non noceat.

57. Jam, quae seminibus. Id eſt, quae ex ſemine quocumque modo jacto orta eſt. *Jam* particula hic pro praeterea ponitur: & tempus quidem ſignificat, ut: *Jam tempus agi res*.

58. Nepotibus. Arbuſculis, quae ex ea oriuntur. Factura umbram. Sui magnitudine & opacitate.

59. Pomaque degenerant. Modo *degenerant*, in pejus vertuntur: alias in melius. *Poma* vero arborum ex ſemine procreatarum dicit: quas conſtat, niſi inſitae aut translatae fuerint, non reſpondere qualitati ſeminis ſui. Fert uva racemos. *Uvam* pro vite poſuit, id eſt, fructum pro arbore. Sane *racemus* botryonis eſt pars; & botryo Graecum eſt: & ſic hic uvam pro vite poſuit: ſicut Horatius, pro vino: nam ait: *Caecubum, & praelo domitam Caleno, Tu bibes uvam*.

62. Cogendae in sulcum. In ordinem componendae: aut certe arandae. Multa mercede. Multo labore: a ſequente, quod praecedit intellige.

63. Sed truncis oleae melius. Quia ſupra ait: *Truditur e ſicco radix oleagina ligno*: Et jam reddit ad eos modos, quos invenit induſtrii. Dicendo autem *Melius*, oſtendit et in alias arbores ex truncis poſſe creari. Sane olea eſt arbor ipſa; unde derivatum eſt oleum. Oliva vero fructus ipſe, unde olivum dicitur. Legimus tamen & olivam de arbore, ut: *Incumbens tereti Damon ſic coepit olivae*:

64. Solido Paphiae de robore myrtus. Sicut & olea. *Paphiae* autem, Venereae, a Papho inſula, in qua Venus colitur. Huic autem myrtus conſecrata eſt; vel quod haec arbor gaudet litoribus, & Venus, de mari dicitur procreata: vel quod, ut Medicorum indicant libri, haec arbor apta eſt mulierum neceſſitatibus plurimis.

65. Plantis et durae coryli nascuntur. Duras dixit, non ad lignum, ſed ad fructum ipſarum referens: alii Edurae legunt, quaſi non durae, ut paulo poſt: *Enodes trunci*: id eſt, ſine nodis: ut *e* modo minuentis, non augentis habeat ſignificationem. Sane *coryli* proprie dicuntur: nam avellanae ab Avellano, Campaniae oppido, ubi abundant, nominatae ſunt.

PHILARGYRII.

57. Jam, quae. *Jam* particula hic pro praeterea ponitur, & tempus ſignificat, ut: *Jam tempus agi res*.

PIERII.

52. In quascunq. voces artes. In codicibus aliquot antiquis legere eſt: *in quaſcunq. voles artis*.

In

Fraxinus, Herculeaeque arbos umbroſa coronae,
Chaoniique patris glandes: etiam ardua palma
Naſcitur, & caſus abies viſura marinos.
Inſeritur vero ex foetu nucis arbutus horrida:
Et ſteriles platani malos geſſere valentis:
Caſtaneae fagos, ornuſque incanuit albo
Flore piri, glandemque ſues fregere ſub ulmis.
Nec modus inſerere, atque oculos imponere, ſimplex:
Nam qua ſe medio trudunt de cortice gemmae,

Et

SERVII.

66. HERCULEAEQUE ARBOS UMBROSA CORONAE. Ipſe alibi: *Herculea bicolor cum populus umbra:* nam cum Hercules ab inſeris rediret, hanc primam arborem dicitur contemplatus eſſe, & ſe inde coronaſſe, conveniente colore arboris illi eventui, quo a tenebris in lucem commeavit.

67. CHAONIIQUE PATRIS. Jovis Epirotici. ARDUA PALMA. Aut alta, aut ad quam difficile pervenitur.

68. CASUS ABIES VISURA MARINOS. Eſt enim abietis ſpecies apta navibus, quam Sapinum vulgo vocant.

69. FOETU NUCIS ARBUTUS HORRIDA. Verſus dactylicus: nam male quidam *horrens* legunt. *Horrida* autem, hiſpida. Et jam tranſit ad inſitionem, quae duplex eſt: nam aut inſitio dicitur, cum, fiſſo trunco, ſurculus foecundae arboris ſterili inſeritur: aut oculorum impoſitio; cum, inciſo cortice, libro alienae arboris germen inſerimus.

70. ET STERILES PLATANI MALOS GESSERE VALENTES, &c. Dicit quid in quam arborem debeamus inſerere: in arbuto nucem; in platano malum; in fago caſtaneam; in orno pyrum: Sed *caſtaneae fagos*, eget expoſitione: non enim in caſtanea fertili infoecunda fagus inſeritur: unde aut hypallage eſt, ut *Caſtaneae fagos*, ſit pro fagi caſtaneas geſſere: aut eſt mutanda diſtinctio, ut ſit: *Et ſteriles platani malos geſſere valentes Caſtaneae*. Hoc eſt, infoecundae arbores platani fortes ramos caſtaneae portaverunt. FAGOS, ORNUSQUE INCANUIT ALBO FLORE PIRI. Secundum quam diſtinctionem, *fagos*, licet brevis ſit *Gos*, finalitatis tamen ratione producitur: *Fagos* enim incipit eſſe nominativus caſus Graecus ſingularis, non pluralis noſter Accuſativus. Alii neutrum probant, & ita accipiunt: *Caſtaneae flore fagos incanuit: Piri flore ornus incanuit:* ut ſimiliter *fagos* nominativus ſit Graecus.

72. GLANDEMQUE SUES FREGERE SUB ULMIS. Id eſt, ulmi inſertis ſibi ſurculis quercuum glandes tulerunt.

73. NEC MODUS, INSERERE ATQUE OCULOS IMPONERE, SIMPLEX. Aut, non eſt ſimplex aut fortuita ratio, ſed ea, quae ingenti labore colligitur: aut hoc dicit: Non eſt idem inſerere, quod & oculos imponere: quarum rerum diſcretionem hoc loco commemorat, ſicut nos diximus ſupra.

74. TRUDUNT. Propellunt, ejiciunt. TUNICAS. Id eſt, arborum interiores libros.

PHILARGYRII.

67. ARDUA PALMA. Quia Hercules, cum ab inſeris rediret, hanc primus arborem dicitur contemplatus eſſe, & ſe inde coronaſſe, conveniente colore arboris illi eventui, quo e tenebris in lucem commeavit.

PIERII.

In quibuſdam, *velis*. Sed enim *voces*, magis omnino placet eruditis.

65. PLANTIS ET DURAE CORYLI NASCUNTUR. In codicibus aliquot antiquis: *edurae coryli* legitur. Servius utramque lectionem agnoſcit. Sed exemplaria vetera majori ex parte cum vulgata lectione *& durae* habent.

70. ET STERILES PLATANI MALOS GESSERE VALENTES CASTANEAE FAGOS ORNUSQ. INCANUIT ALBO FLORE PYRI. In aliquot Priſciani codicibus antiquioribus, iiſque praeſertim, quos ab Hieronymo Aleandro contubernali meo, viro litteratiſſimo accepi, uno exemplo lectionem hanc ita citatam inveni: *caſtaneae*, cum puncto, ut genitivi ſit caſus dictioni *malos* applicandi: Mox, *fagus ornuſque Incanuit albo flore pyri:* quam lectionem etiam

Ser-

Et tenuis rumpunt tunicas, anguſtus in ipſo
Fit nodo ſinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoque docent inoleſcere libro.
Aut rurſum enodes trunci reſecantur, & alte
Finditur in ſolidum cuneis via: deinde feraces
Plantae immittuntur: nec longum tempus, & ingens
Exiit ad caelum ramis felicibus arbos:
Miraturque novas frondis, & non ſua poma.
Praeterea genus haud unum, nec fortibus ulmis,
Nec ſalici, lotoque, nec Idaeis cypariſſis.
Nec pingues unam in faciem naſcuntur olivae,
Orchades, & radii, & amara pauſia bacca,

Po-

SERVII.

76. Huc includunt. Quia ait ex aliena arbore: & eſt mutatio: ideo non ait *hic includunt*, ſed *huc*. Sic Cicero: *Includuntur in carcerem condemnati: utique qui illuc fuerant aliunde deducti*. Inoleſcere. Concreſcere, *συμφύειν*.

77. Libro. Liber dicitur pars corticis interior.

78. Aut rursum enodes trunci reſecantur. Rurſum hic non habet ſignificationem iterandi, ſed abundat. Enodes trunci. Sine nodis. Reſecantur. Abſcinduntur. Alte. Profunde.

79. Finditur in solidum. Ut ſolida ſit ipſa fiſſio, & non habeat rimas, aut aliquas fiſſuras. Feraces. Fertiles & fructiferae plantae, ſcilicet immittuntur ſurculi: nam abutitur plantis pro ſurculis arborum fertilium.

80. Nec longum tempus. Nec multa mora.

81. Exiit ad coelum arbos. Nam hoc genere inſitae arbores citiſſime creſcunt. Ramis felicibus. Fructiferis & fertilibus.

82. Mirata estque novas frondes et non sua poma. Inſignis phantaſia: & ſane *Mirata eſtque*, legendum eſt, ut ſtet verſus.

83. Praeterea genus haud unum. Docet nunc etiam in ſingulis arborum ſpeciebus eſſe aliquam varietatem.

84. Lotoque. *Lotos* Nympha quaedam fuit, quam cum amatam Priapus perſequeretur, illa deorum miſeratione in arborem converſa eſt, quae vulgo faba Syriaca dicitur.

85. Unam in faciem. In eandem ſimilitudinem.

86. Orchites. Genus olivae, a Graeca etymologia, ſed obſcoena, id eſt a teſticulis, qui *ὄρχεις* dicuntur. Radii. Olivae, ita a longinquitate nominatae. Amara pausia bacca. Oliva a paviendo dicta, id eſt, tundendo: aliter enim ex ſe oleum non facit. Amara autem Bacca viridi, ut alibi: *Floribus atque apio crines ornatus amaro:* id eſt, viridi: nam de *pauſia* viride oleum fit: unde contra dulce dicitur, non viride.

PHILARGYRII.

78. Aut rursum. *Rurſum* non habet hic ſignificationem iterandi, ſed abundat.

80. Plantae. *Plantis* abutitur pro ſurculis.

PIERII.

Servius agnoſcit, dum *fages* nominativum eſſe Graecum dicit, dum *es* finalitatis ratione produci poſſe, licet alioqui brevis ſit. In Mediceo codice, ita ſcriptum, ut in vulgatis codicibus habetur.

80. Plantae immittuntur. Sunt antiqui codices, in quibus legere eſt, *immittantur*. Reliqua tamen omnia per indicativum modum dicta. Et longe melius eſt, *immittuntur*.

85. Nascuntur olivae orchites et radii. Quamvis Servius *orchites* agnoſcit, in Mediceo tamen, & aliis antiquis codicibus manu ſcriptis, *orchades* habetur. Nam quum *ὄρχις ὄρχιος* teſticulus dicatur per *ι*, quae vocalis apud Graecos non gravate plerumque tranſit in *a* vocalem ancipitem, facile inde potuit *Orchas Orchadis* fieri; ſed puto Grammaticos voluiſſe inſulas a fructu ea ſcriptione diſtinguere. Itaque apud Catonem, Varronem, & Junium Moderatum & *Orchis* & *Orchites* paſſim

legi-

Pomaque, & Alcinoi ſylvae : nec ſurculus idem
Cruſtumiis, Syriiſque pyris, gravibuſque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris,
Quam Methymnaeo carpit de palmite Lesbos.
Sunt Thaſiae vites, ſunt & Mareotides albae:
Pinguibus hae terris habiles, levioribus illae.
Et paſſo Pſythia utilior, tenuiſque Lageos,
Tentatura pedes olim, vinctura que linguam,
Purpureae, preciaeque. Et quo te carmine dicam
Rhoetica? nec cellis ideo contende Falernis.

Sunt

SERVII.

87. POMAQUE. Subaudi a ſuperioribus, non unam naſcuntur in faciem. ALCINOI SYLVAE. Id eſt, pomiferae arbores : nam Alcinous rex Phaeacum fuit, diligens cultor hortorum : unde per ejus ſylvas, arbores pomiferas intelligimus : de quo Homerus ait, quod haberet: Ὄγχνη ἐπ' ὄγχνῃ γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ· Αὐτὰρ ἐπὶ σαφυλῇ σαφυλὴ, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ.

88. CRUSTUMIIS. *Cruſtumia* pyra ſunt ex parte rubentia, ab oppido Cruſtumio nominata. SYRIISQUE PYRIS. *Syriis*, id eſt, nigris. GRAVIBUSQUE VOLEMIS. Id eſt, magnis : nam & *volema* ab eo, quod volam impleant, dicta ſunt : Vola autem eſt medietas palmae, vel pedis : unde & involare dicimus. Volema autem, Gallica lingua, bona & grandia dicuntur; ſed magis dicta ſunt ab eo, quod volam impleant.

89. NON EADEM ARBORIBUS PENDET VINDEMIA NOSTRIS. Id eſt: vites quoque diverſae ſunt. *Noſtris* autem, Italicis. Et bene *Pendet* dixit : nulla enim vitis in Italia eſt, quae non pendeat.

90. QUAM METHYMNAEO CARPIT DE PALMITE LESBOS. *Lesbos* inſula eſt, in Aegaeo mari, cujus civitas *Methymna*, habens pretioſiſſimum vinum.

91. THASIAE VITES. A *Thaſo* inſula nominatae. MAREOTIDES ALBAE. Aegyptiae : *Mareotis* enim pars eſt Aegypti : & dicendo *Albae*, oſtendit etiam eſſe purpureas, vel alterius coloris.

92. PINGUIBUS HAE TERRIS HABILES, LEVIORIBUS ILLAE. Pinguibus Thaſiae, Levioribus Mareotides: nam ordinem poſitum ſequimur, cum aperte aliquid non commemoratur.

93. PASSO PSYTHIA UTILIOR. Bene *Utilior*, ut oſtendat etiam de alia uva poſſe paſſum fieri; ſed melius de *Pſythia*. *Paſſum* autem dicitur a patiendo. Nam decoquitur muſtum, & inde fit paſſum : hinc Defrutum dictum eſt, quod defraudetur, & quaſi fraudem patiatur. TENUISQUE LAGEOS. *Lageos* eſt, quae Latine leporaria dicitur : nam λαγὼς Graece lepus dicitur. *Tenuis* autem, penetrabilis: quae cito deſcendit ad venas.

94. TENTATURA PEDES. Terentius: *Neque pes, neque mens, ſuum ſatis officium facit*. OLIM autem adverbium eſt cuiuslibet temporis.

95. PURPUREAE. Purpurei coloris. PRECIAEQUE. Hae cito matureſcunt : unde & *preciae* dictae ſunt, quaſi praecoquae; quod ante alias coquantur. QUO TE CARMINE DICAM RHETICA? Hanc uvam Cato praecipue laudat in libris, quos ſcripſit ad filium : contra Catullus eam vituperat, & dicit nulli rei aptam eſſe, miraturque cur eam laudaverit Cato. Sciens ergo utrumque Virgilius, medium tenuit, dicens: *Quo te carmine dicam Rhetica?*

96. NEC CELLIS IDEO CONTENDE FALERNIS: Licet ſis a Catone laudata, tamen vino te Campano praeferre non debes. *Cellis* autem apothecis dicit : nam cellas vinarias dicimus. Et *Falernus* mons eſt Campaniae, in quo optima vina naſcuntur.

PIERII.

legitur : eamque nominis formam Jovianus Pontanus etiam agnoſcit; quamvis alibi variet.

96. ET QUO TE CARMINE DICAM RHOETICA NEC CELLIS IDEO CONTENDE FALERNIS. In codicibus aliquot antiquis legere eſt, *ne cellis adeo:* ut etiam citatum eſt ab Aruſiano: quod neſcio quid elegantius habere videtur, *adeo*, pro tamen : quamvis *ideo*, Servius agnoſcit. Super hanc ſententiam Plinius: *In Veronenſi agro Rhoetica vina optima, Falernis tamen poſthabita a Virgilio*. Strabo : *Rhoeti ad Italiam uſque pertinent, quae ſupra Veronam ac Co-*

Y mum

Sunt etiam Ammineae vites, firmiſſima vina:
Tmolius adſurgit quibus, & rex ipſe Phanaeus,

Ar-

SERVII.

97. Sunt etiam Ammineae vites firmissima vina. *Amineum* vinum dictum eſt, quaſi ſine minio, ideſt rubore; nam album eſt. Sane *Amineum* dici verſus probat, qui ſtare non poteſt, ſi, *Aminnaeum* dixerimus.

98. Tmolius assurgit quibus et rex ipse Phanaeus. Duplex eſt hoc loco expoſitio: nam alii volunt ſine vitio in ſubauditione eſſe poſita, quae aperte dicere non poſſumus; ut ſit, *quibus vinis aſſurgit*, id eſt cedit vinus *Tmolius & Phanaeus*: quod ſi aperte dicatur, eſt utrunque vitioſum; tamen *Vinus* de Graeco traxit: nam οἶνος dicunt. Pleraque autem ſubaudiri, quae aperte non poſſumus dicere, & ipſe alibi docet, dicens de Alecto: *Nec dextrae erranti deus abſuit*: quod penitus dicere non poſſumus, quum Alecto faeminini num ſit. Et Salluſtius, qui ait: *Quis a Sertorio triplices inſidiae, per idoneos ſaltus poſitae erant. Prima*, & ſubaudiendum reliquit, *inſidia*: quod penitus dicere non poſſumus. Alii autem ad ſuperiora referunt, ut *Quibus*, non ad vina referamus, ſed ad vites: ut ſit, quibus vitibus cedit Tmolus & Phanaeus, montes vitibus conſiti. Et eſt figura; qualis illa in Aeneide: *Me puer Aſcanius, capitiſque injuria cari, Quem regno Heſperiae fraudo*: ſcilicet quem Aſcanium, non, quem caput. *Tmolus* autem mons eſt Ciliciae: *Phanaeus* mons eſt in promontorio Chii, dictus a Phanaeo rege. Ut autem *Aſſurgit*, cedit ſit, tractum eſt a ſedentibus, qui in honorem alicujus aſſurgere conſueverunt. Rex ipse Phanaeus. De Lucilio hoc tractum eſt, qui ait, Χῖος τε δυνάστης, id eſt, εἶνος.

PHILARGYRII.

97. Amineae. Amineos Ariſtoteles in Politicis ſcribit Theſſalios fuiſſe, qui ſuae regionis vites in Italiam tranſtulerint, atque illis inde nomen impoſitum.

98. Crustumiis. Pro Cruſtuminis.

PIERII.

inum eſt. Vinum Rhoeticum inter Italica egregie commendata.

97. Sunt et amineae vites firmissima vina. Omnibus fere doctis negotium faceſſere viſum eſt carmen hoc, dum in nomine *Amineae*, ſcriptionem alii animadvertendam; alii ſyllabarum quantitatem introſpiciendam; alii vini genus exquirendum ſollicite cenſerent: nam quod apud Servium legitur, *Aminnaeae*, dici oportere propter verſum, qui ſtare non poſſet, ſi *Amineae* diceretur, putavit is, & ſcripto prodidit, *Aminias* a *Minio* dictas, quod vinum id album ſit, & idcirco ſine Minio: quare ſecundam a principio ſyllabam produci debere, uno plus *n* interjecto, judicavit: niſi *Amymneae* legatur ex Stephano. Sed enim ille *Amymneos* inter Epiroticos enumerat. Fuerunt alii, qui Virgilianum carmen totum inverterent, eadem oſtenſi dubitatione, quod ei nomini non eſſe locum ea qua circumfertur ſede ſito arbitrarentur. Putarunt alii Virgilium nomen auctoritate ſua verſui licenter accommodaſſe. Sed enim quum animadverterim apud Graecos Αμμίνεοι ſcribi: praeſertimque apud Ariſtotelem, qui *Ammineos*, Theſſaliae populos ſuae regionis vites in Italiam tranſmiſiſſe, tradit in Politicis: & ab illis uvae nomen impoſitum: memorque eſſem Auſonium Paeonium, eruditum ſane auctorem, & ſi non uſque quaque cultum, eadem qua apud Graecos ſcribitur ratione, nomen verſibus inſeruiſſe, cum cecinit: *Solus qui Chium miſcet & Ammineum*: quo ſcilicet Tibullianum illud interpretaretur; *Nunc mihi fumoſi veteres proferte Falernos Conſulis: & Chio ſolvite vincla Cado*: facile adductus ſum, ut Mediceum codicem, atque alterum quendam Vaticanae bibliothecae, in hujus verſus lectione caſtigatiores dubio procul exiſtimarem: in quibus ſcriptum eſt, *Sunt etiam Ammineae vites*, qua lectione, omnis & ſcriptionis & ſyllabarum ambiguitas tollitur. Quod vero Servius aſſerit vinum *Ammineum* album eſſe, ideoque dictum quaſi ſine minio, commenticium eſt: quum agnoſcat Plinius vitem *Ammineam* nigram, cui nomen Syriace. Et ex pluribus *Ammineis* genus tantum unum deſignet Columella, quod albidas uvas habeat. Praeterea ſi verum illud eſt, quod plerique tradunt, *Ammineum* vinum idem & Falernum eſſe: id nigrum potius habebitur, Martialis elogio, dicentis: *Marmorea fundens nigra Falerna manu*. Nam Macrobius ait, *Ammineos* fuiſſe, ubi nunc Falernus ager. Genuſque vitis *Ammineae* minoris, vulgo notiſſimae, quae Campaniae celeberrimos Veſuvii colles, Surrentinoſque veſtit, agnoſcit Columella: ſolaſque ab antiquis agnitas atteſtatur: & ſuis quoque temporibus vetuſtiſſimas quaſque vineas *Ammineas* exiſtimatas. Caeterum Virgilius diverſum quid a Macrobio tradere videtur, quum ſedulo diſtinguat ſpecies, quaternaque genera duabus comparationibus complectatur: Rhoetica Falernis con-

feren-

Argitiſque minor: cui non certaverit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, DIs & menſis accepta ſecundis,
Tranſierim, Rhodia, & tumidis, Bumaſte, racemis.
Sed neque quam multae ſpecies, nec nomina quae ſint,
Eſt numerus; neque enim numero comprendere refert:
Quem qui ſcire velit, Libyci velit aequoris idem

Diſce-

SERVII.

99. ARGITISQUE MINOR. Quantum ad ſolam pertinet ſpeciem. CUI NON CERTAVERIT ULLA. Id eſt nulla ſe ei in his, quae ſequuntur, comparare contendat.

100. AUT TANTUM FLUERE. Id eſt, tam abundans eſſe.

101. MENSIS ET DIIS ACCEPTA SECUNDIS. Grata & ſacrificiis & menſis ſecundis: pomorum ſcilicet.

102. RHODIA. Rhodos inſula eſt, cujus nunc vinum laudat. BUMASTE. Uva in mammae bovis ſimilitudinem. TUMIDIS RACEMIS. Turgentibus.

103. SED NEQUE QUAM MULTAE SPECIES &c. Scit apud diverſos lecta eſſe innumerabilia vitium genera; quibus offenſus ait, Colligere tanta vitium genera, nec utile eſt, nec poſſibile. Qui enim conatur univerſa cognoſcere, debet etiam impoſſibilia ſcire, ut eſt arenarum vel fluctuum numerus.

104. REFERT. Aut intereſt, aut prodeſt.

105. LIBYCI AEQUORIS. Id eſt, Africani. Ipſe alibi: *Litus arenoſum Libyae*.

PHILARGYRII.

101. MENSIS SECUNDIS. *Menſis*, quae poſt inferuntur: per quod ſignificat & eſui & potui bona.

102. DIIS ACCEPTA SECUNDIS. *Diis ſecundis* intelligit, hoc eſt, propitiis.

104. REFERT. Aut intereſt, aut prodeſt.

105. LIBYCI. Ipſe, *Litus arenoſum Libyae*, dixit.

PIERII.

ferendo, cum quibus tamen ea, utpote deteriora, minime contendere debeant. Moxque *Ammineum* ſubjungat, cui Tmolium ex Lydia, & Phanaeum ex Chio comparat, minoremque Argiten, quamvis haec vitis & liquoris copia, & vetuſtatis firmitudine ſit caeteris omnibus anteferenda: aſſurgere tamen vinum ejus *Ammineo*, illique priorem locum cedere aſſeverat. Qui quidem ſi Falernum, & *Ammineum*, idem agnoviſſet vinum, non ita ſtatim per comparationes in diverſa genera diſtribuiſſet, illud Rhoeticis, hoc Chiis, & quibuſdam aliis anteferendo. Sane vero Falernum id omnino eſſe, quod vulgo nunc Graecum appellant, plerique non ineruditi conſentire videntur. Sed nos haec aliis, quos intellexi negotium hujuſmodi ſumpſiſſe, diſputanda relinquemus: quum eo ſollicita magis cura properemus, ut veterum codicum lectionem a tinearum injuria, quoad fieri poteſt, vindicemus.

98. TMOLUS ET ASSURGIT QUIBUS ET REX IPSE PHANEUS. In antiquis aliquot codicibus manu ſcriptis, legere eſt abſque & particula, *Tmolus adſurgit quibus*. Atque ita neceſſe eſſet continuare ordinem elocutionis: firmiſſima vina, quibus Tmolus adſurgit, & Rex Phaneus. Sed enim obſtat ſyllaba: Trochaeus ea ſede poſitus exemplo caret, neque ceſura ulla ſuccurrit, quae communem locum faciat, quare commenti ſunt Grammatici, & illud, tanquam cuneum, aut ſarturam aliquam interponere, quae verſum ſuſtineret, vel fatiſcentem obſtiparet: quorum tamen omnium ambiguitatem ſuſtuleris, ſi quod in Mediceo, & in Longobardico Vaticanae bibliothecae legitur, admiſeris. Ibi enim *Tmolius adſurgit*, denominativum nomen a *Tmolo* habetur: ut enim ab Olympo, Olympius, a Caucaſo, Caucaſius: ita a *Tmolo*, *Tmolius*. Eritque ordo, quibus vinis Rex Tmolius adſurgit, & Rex Phaneus.

101. NON EGO TE MENSIS ET DIIS ACCEPTA SECUNDIS. Quamvis hic numerus, ut in vulgatis codicibus habetur, & gravis ſit, & ſonoritatis plenus, & ad heroici ſtili majeſtatem propius accedat; plura tamen ex antiquis exemplaribus, quae legimus, Adonio praepoſito numero ſic habent, *Non ego te diis*. Inde alcmanico tetrametro, & *menſis accepta ſecundis*: cujuſmodi numeri eſt Horatianum illud: *O fortes pejoraque paſſi*; ne mediocri ſtilo verſus ita inſurgeret: atque hunc numerum agnoſcit Servius. Significat vero eam eſſe & eſui & potui bonam: Diis enim libationes fiunt, menſis vero ſecundis & poma & fructus alii inferuntur.

Diſcere quam multae zephyro turbentur arenae:
Aut, ubi navigiis violentior incidit eurus,
Noſſe, quot Ionii veniant ad litora fluctus.
Nec vero terrae ferre omnes omnia poſſunt.
Fluminibus ſalices, craſſiſque paludibus alni
Naſcuntur: ſteriles ſaxoſis montibus orni:
Litora myrtetis laetiſſima; denique apertos
Bacchus amat collis, aquilonem & frigora taxi.
Aſpice & extremis domitum cultoribus orbem,
Eoaſque domos Arabum, pictoſque Gelonos.
Diviſae arboribus patriae. Sola India nigrum
Fert ebenum: ſolis eſt turea virga Sabaeis.

SERVII.

109. Nec vero terrae ferre omnes omnia possunt. Aut generale eſt, ſicut ait in primo: *Et quid quaeque ferat regio:* aut ad ſuperiora pertinet, ut ſit ſenſus talis: Non prodeſt noſſe cuncta vitium genera: nec enim omnia procreantur in omnibus terris.

110. Crassis paludibus. Lutoſis naturaliter.

111. Steriles saxosis montibus orni. Non ſolum in omnibus terris minime naſcuntur, ſed etiam ea, quae propria ſunt ſingulis regionibus, non ubique in eis proveniunt; ſed diſtinctis propriiſque locis naſcuntur: ut quaedam juxta flumina, quaedam in montibus, nonnulla in locis paluſtribus oriantur. Si ergo una regio arbores ſibi naturaliter inſitas non in quibuſcumque locis, ſed diſtinctis & certis profert, multo magis una provincia vel regio, non poteſt univerſas arbores diverſi generis continere.

112. Littora myrtetis laetissima. Loca poſuit pro ipſis arboribus; ſicut ſalictum pro ſalicibus. Nam myrtetum eſt locus: arbor vero ipſa myrtus vocatur. Denique apertos Bacchus amat colles. Hinc eſt, quod vites amant montium laxiora, vel ſcopulos: nam dicit Bacchum colles amare, ut ſignificet vineas in montibus plerumque fertiliores exiſtere, licet etiam planities plurimae.

113. Et frigora taxi. *Taxus* eſt arbor venenata. Et *taxi* hic pluralis eſt numerus. Et hoc dicit: *Bacchus amat colles*, id eſt, vites uberiores ſunt in montibus: *Taxi amant Aquilonem*, qui eſt ventus frigidus.

114. Aspice et extremis. Intuere etiam extremum orbem cum ſuis cultoribus domitum: nam ſubaudimus cum. Et per tranſitum majeſtatem Romani laudat imperii.

115. Eoasque domos Arabum. Arabia, Panchaja, & Sabaeorum gens eadem eſt, apud quam tus naſcitur, ut: *Solis eſt turea virga Sabaeis*. Item: *Totaque turiferis Panchaia pinguis arenis*. Plautus: *Arabico ture*. Pictosque Gelonos. Stigmata habentes: populi Scythiae, ut: *Pictique Agathyrſi*.

116. Divisae arboribus patriae. Regiones, ut: *Italiam quaero patriam*. Sola India nigrum fert hebenum. Atqui & in Aegypto naſcitur; ſed Indiam, omnem plagam Aethiopiae accipimus. Sane & *haec hebenus*, & *hoc hebenum* dicitur: hic neutro uſus eſt; Lucanus vero ait: *Hebenus Mareotica vaſtos Non operit poſtes*. *Hebenus* autem arbor eſt, quae caeſa dureſcit in lapidem.

117. Solis est turea virga Sabaeis. Apud Sabaeos tus naſcitur, qui (ut ſupra dictum eſt) iidem ſunt & Arabici, & Panchaici.

PIERII.

115. Eoasque domos. In Longobardico, *domus* quarta declinatione legitur: quod & apud T. Livium in antiquis codicibus obſervatum.

117. Solis est thurea virga Sabaeis. In Longobardico, *ſolis & turea*. ſed inemendate. *Turea* vero abſque adſpiratione in antiquis codicibus: quod multi fuere, qui *Tus* Latinum eſſe vocabulum, & a tundendo dictum voluere.

Quid

Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſamaque, & baccas ſemper frondentis acanthi?
Quid nemora Aethiopum molli canentia lana?
Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi ſinus orbis? ubi aera vincere ſummum
Arboris haud ullae jactu potuere ſagittae.
Et gens illa quidem ſumtis non tarda pharetris.
Media fert triſtis ſuccos, tardumque ſaporem
Felicis mali; quo non praeſentius ullum,
Pocula ſi quando ſaevae infecere novercae,
Miſcuerantque herbas & non innoxia verba,

Auxi-

SERVII.

118. ODORATO SUDANTIA LIGNO. Id eſt, quorum ligna odoriferum ſuccum referunt.

119. BALSAMAQUE. *Que* vacat: ut alibi: *Dixitque, & praelia voce diremit*. Sane *Balſamum* eſt arbor ipſa; *Opobalſamum*, ſuccus collectus ex arbore: nam ὀπὸς dicitur ſuccus; τὸ ξύλον lignum: unde Xylobalſamum, lignum ipſius arboris. Probatio autem opobalſami, ut dicit Plinius, haec eſt, *Si contra ſolem feratur, & corruptum non ſit, manum ferentis exurit*. SEMPER FRONDENTIS ACANTHI? *Acanthus* arbor eſt in Aegypto, ſemper frondens, ut oliva, laurus: & *Acanthus* dicta, quia ſpinis eſt plena: ἄκανθος enim ſpina eſt: nam eſt ſpinoſa arbor. Abundat hac etiam Circina inſula.

121. VELLERAQUE UT FOLIIS DEPECTANT TENUIA SERES? Apud Aethiopiam, Indos, & Seras, ſunt quidam in arboribus vermes, & bombyces apellantur; qui in aranearum morem tenuiſſima fila deducunt, unde eſt ſericum: nam lanam arboream non poſſumus accipere, quia ubique procreatur. DEPECTANT. Decerpant; ſed alii *depectat* legunt: quod ſi eſt, *Seres*, poſuit pro *Ser*: ſicut trabes pro trabs. Sic Lucanus: *Sub juga jam Seres, jam barbarus iſſet Araſſes*.

122. OCEANO PROPIOR GERIT INDIA LUCOS. Haec enim habet arbores magnas, quae eſt juxta Oceanum: hinc eſt: *Extremi ſinus orbis*.

125. NON TARDA. Id eſt, ſtrenuiſſima: nam Litotes figura eſt.

126. MEDIA FERT TRISTES SUCCOS. *Di*, ſine ſibilo proferenda eſt: Graecum enim nomen eſt: & *Media* provincia eſt. TRISTES autem ſuccos, Amaros, ut: *Triſteſque lupini*. TARDUMQUE SAPOREM FELICIS MALI. Apud Medos naſcitur quaedam arbor, ferens mala, quae medica vocantur: quam per periphraſin oſtendit, ejus ſupprimens nomen: hanc plerique citrum volunt; quod negat Apuleius in libris, quos de Arboribus ſcripſit: & docet longe aliud genus arboris eſſe. *Tardum* autem *ſaporem* dicit, vix intelligibilem, quod illi ad carnem mediam citri referunt: nam prima & interior facile ſuum oſtendit ſaporem.

127. FELICIS MALI. Secundum eos, qui dicunt citrum foecundum: nam haec arbor, id eſt citri, omni pene tempore plena eſt pomis, quae in ea partim matura, partim acerba, partim adhuc in flore ſunt poſita. Aut certe *Felicis*, ſalubris: nulla enim efficacior res eſt ad venena pellenda.

128. SAEVAE NOVERCAE. Aut hae, quae ſaevae ſunt: aut epitheton eſt omnium novercarum.

129. NON INNOXIA VERBA. Litotes figura eſt, id eſt, nocentiſſima. Et eſt augmentum, quaſi parum putent venena miſcere, niſi etiam magicos cantus addiderint.

PHILARGYRII.

122. GERIT. Pro habet, ut alibi: *Virginis os, habitumque gerens*.

123. AERA. *Aera arboris*, nunc pro cacumine: aut aerem eum dicit, qui circa cacumen eſt.

126. TRISTIS SUCCOS. Auſteros, amaros. TARDUM. Gravem, aut diu palato immorantem.

PIERII.

127. QUO NON PRAESENTIUS ULLUM. In Longo-

Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos, faciemque ſimillima lauro;
Et, ſi non alium late jactaret odorem,
Laurus erat. Folia haud ullis labentia ventis:
Flos ad prima tenax. Animas & olentia Medi

Ora

SERVII.

130. MEMBRIS AGIT ATRA VENENA. Radices, nuces, lupini, citrum, apium, proſunt contra futurum, non contra jam acceptum venenum. Unde etiam antiquitus ante ullas alias epulas, haec ſolebant menſis apponi. Apparet ergo non eum de citro loqui in praeſenti, cum dicit MEMBRIS AGIT ATRA VENENA. Jam data.

131. FACIEMQUE SIMILLIMA LAURO. Figura Ciceronis, qui ait in Caeſarianis: *Sed ſimillimum deo judico*. Sane etiam haec probat citrum non eſſe: nam citri arbor & multum non poteſt creſcere, & multo habet folia majora quam laurus.

132. ALIUM LATE JACTARET ODOREM. Et infinitum emittit ſuum odorem, & longe alium quam laurus.

134. FLOS APPRIMA TENAX. *Apprima*, id eſt, maxime. Et eſt nomen pro adverbio, ſicut: *Et pede terram Crebra ferit*, pro crebro. ANIMAS Δύσπνοιαν, id eſt, pulmonis vitioſum anhelitum; quod exprimit, ſubdens: *Senibus medicantur anhelis*. OLENTIA ORA. Putentia, id eſt, δυσωδίαν oris. Notandum ſane huic uni tantum arbori incubuiſſe Virgilium, & expreſſiſſe ubi ſit, qualis ſit, cujus poteſtatis ſit; ſicut in quarto de herba amello, quod, qui de arboribus aut herbis ſcripſerunt, in omnibus exequuntur.

PHILARGYRII.

134. OLENTIA. *Olentia*, & ad animas eſt referendum, & ſubaudiendum male olentia. Sic Plautus in Milite glorioſo: *Tum in Apulis non ſum natus, non ſum animata*.

PIERII.

gobardico codice, *praeſtantius* legitur. Sed *praeſentius* magis placet eruditis.

192. MISCUERUNTQUE HERBAS. In Oblongo perveteri codice, atque etiam in Longobardico, *miſcuerant* legitur, quod minime placet. In altero antiquo *miſcuerint* habetur. Sed ego nunquam lectionem primam rejicerem, quum in Bucolicis, *Tulerunt*: & apud Terentium, *Emerunt*: eadem figura legatur.

134. FLOS APPRIMA TENAX. Quamvis nonnulli codices habeant, *apprime*, magis tamen placet, quod in vetuſtioribus legitur, *ad prima*. Eamque lectionem mihi videtur agnoviſſe Aruſianus. Et in antiquo Terentii codice manu ſcripto legitur, *Meis me omnibus ſcio eſſe Adprima obſequentem*. Eſt vero Graeca figura non inelegans, ἐπὶ τὰ πρῶτα. Quoniam vero multi ad hanc aetatem quodnam hoc malum ſit, quod a Virgilio deſcribitur, non otioſe quaerunt: quid ego ſentiam, dicam, bona eorum venia, qui aliter judicant. Nam Medicum malum, pomum id eſſe Virgilio videtur, quod vulgo Naranzium apud Venetos, apud Romanos & Campanos ab angulorum denſitate, quibus ſuccus intrinſecus diſpeſcitur, in folliculos ſuos collectus, Malangulum, appellatur. Ab aliis in citriorum ſpecies acceptum. Hanc ſane arborem & hujuſmodi fructum Virgilius pingit, dum triſtis ſuccos memorat, dum tardum ſaporem, dum fertilitatem, dum medicamenti vim contra venena habere (quod a Nicandro acceptum mutuo) dum ſimillimam eſſe Lauro, dum folia indecidua virore aeterno, dum floris tenaciſſimam, dum gravem animam emendare dicit. Ubi autem Nicander ait, Μήδοιο τε ἐμπρήθοντα σίναπι. Sunt, qui μῆλον legant. Sed enim Interpres μῆδον agnoſcit: & addit, ἐστὶ δὲ τὸ Μηδικὸν μῆλον, ὅ ἐστι τὸ νεράντζιον. dictione ita ſubbarbarice ſcripta, quo ſententia magis omnibus innoteſceret. Eandem porro arborem & Macrobius & Plinius eſſe oſtendunt: quam etiam apud Perſas eſſe ea fructuum commendatione dicunt, ut poma alia praecarpantur, alia interim matureſcant, alia ſubnaſcantur: ſitque denique arbor ipſa omnibus horis pomifera. Addunt, mala venenis contraria, odore praecellentia, eſculentis commendandi halitus gratia incoqui ſolita. Illud praeterea in ipſis citriis experimur (quando nomen hoc in id genus omnia jam receptum eſt) quod de foliorum odore Plinius tradit: Tranſire quippe in veſtes una conditum, arcereque animalium noxia. Quod vero Servius ideo conjecturam facit non eſſe citrium: quia dicat Poeta, *Ac membris agit atra venena*, leve eſt: non enim intelligendum inferre venenum membris, ſed procul a membris agere. Quam quidem opinionem meam, eo audentius ſum propa-

lare

Ora ſovent illo, & ſenibus medicantur anhelis.
Sed neque Medorum ſilvae ditiſſima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiae certent: non Bactra, neque Indi,
Totaque turiferis Panchaia pinguis arenis.
Haec loca non tauri ſpirantes naribus ignem
Invertere, ſatis inmanis dentibus hydri;
Nec galeis, denſiſque virum ſeges horruit haſtis:
Sed gravidae fruges, & Bacchi Maſſicus humor
Inplevere: tenent oleae armentaque laeta.
Hinc bellator equus campo ſeſe arduus infert:

Hinc

SERVII.

136. SED NEQUE MEDORUM SYLVAE. Jam incipit laus Italiae, quam exequitur ſecundum praecepta Rhetorica: nam dicit eam & habere bona omnia, & carere malis univerſis.

137. GANGES. Indiae fluvius, per quem provincia ſignificatur. HERMUS. Lydiae fluvius, arenas aureas trahens.

138. LAUDIBUS ITALIAE CERTENT. Figurate: nam *certo tecum* dicimus. BACTRA. Regio juxta Aſſyrios: unde & populi Bactriani dicuntur.

139. PANCHAIA. Arabia, ut diximus ſupra. Arabia autem eſt regio, ubi & templum Triphyllii Jovis habent: ut ſcribit Euemerus. Ipſe alibi: *Panchaeis adoleſcunt ignibus arae.*

140. NON TAURI SPIRANTES NARIBUS IGNEM: Quales fuerunt in Colchide, civitate Scythiae: nam hoc habet fabula: Jaſon Colchos profectus ad tollendum vellus aureum, quod dicaverat Marti Phryxus, fretus Medeae auxilio, & pervigilem draconem occidit, & ejus dentes ſevit, junctis tauris ignem efflantibus: unde nati armati quamprimum fecerunt impetum in Jaſonem fruſtra, poſtea mutuis vulneribus ſe conciderunt. Has autem ei conditiones Aeeta rex propoſuerat; cui Apollo reſponderat, tamdiu eum fuiſſe regnaturum, quamdiu illud vellus fuiſſet in templo.

141. SATIS. Seminatis. HYDRI. Serpentis. Hic eſt anguis, quem Cadmus in Boeotia occidiſſe fertur, cujus dentes ipſe partim ibidem ſevit, partim Aeetas in Colchide: ex quibus utrimque ſeges armatorum hominum enata eſt. Tauri autem hi ſunt, quos ignem flantes Aeetae imperio Jaſon junxit, unguento uſus, quod ei Medea dederat.

142. SEGES HORRUIT. Non placuit. *Seges* autem quia de ſemine.

143. GRAVIDAE FRUGES. Largae, abundantes. MASSICUS HUMOR. Vinum Campanum, a Maſſico, monte Campaniae.

145. ARDUUS. Celſus et eminens.

PHILARGYRII.

135. ANHELIS. *Anhelis* autem illis, qui anhelant, deficiunt.

139. PANCHAIA. Regio Arabiae, ubi & templum Triphyllii Jovis. Ipſe alibi: *Panchaeis adoleſcunt ignibus arae.*

140. TAURI. *Tauri* autem hi ſunt, quos ignem flantes Aeetae imperio Jaſon junxit, unguento uſus, quod ei Medea dederat.

142. SEGES HORRUIT. Ut factum eſt in Colchide. Et hic eſt Hydrus, quem Cadmus in Boeotia occidiſſe fertur, cujus dentes ipſe partim ibidem ſevit, partim Acetes in Colchide: ex quibus utrimque ſeges armatorum hominum nata eſt.

143. HUMOR. Vinum a montibus Falernis, qui *Maſſici* dicuntur.

PIERII.

lare adgreſſus, quod virum & litteratura praeſtantem, & felicitate ingenii ſtilique candore omnibus admirandum, Jacobum Sincerum Attium, idem ſentire adinveni, quum ego Neapolim ad ſalutandum hominem Roma profectus eſſem.

144. TENENT OLEAEQ. ARMENTAQ. LAETA. In Mediceo, & antiquioribus aliquot codicibus, & iis praeſertim, qui particulam *que* geminare gaudent, legere eſt: *tenent oleae armenta laeta*, abſque particula *que*, poſt dictionem *oleae*.

Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus
Victima, ſaepe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa Deum duxere triumphos.
Hic ver aſſiduum, atque alienis menſibus aeſtas:
Bis gravidae pecudes, bis pomis utilis arbos.
At rabidae tigres abſunt, & ſaeva leonum
Semina; nec miſeros fallunt aconita legentis;
Nec rapit inmenſos orbis per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.
Adde tot egregias urbis, operumque laborem,

Tot

SERVII.

146. HINC ALBI CLITUMNE GREGES. Vocativus eſt *Clitumne*. Clitumnus autem fluvius eſt in Mevania, quae pars eſt Umbriae, partis Tuſciae: de quo fluvio, ut dicit Plinius in Hiſtoria naturali, animalia, quae potaverint, albos foetus creant. MAXIMA TAURUS VICTIMA. Quia triumphantes de albis tauris ſacrificabant.

147. PERFUSI FLUMINE SACRO. Fluento. *Perfuſi* autem *tauri*, qui ante triumphantes uſque ad templa ducebantur. Aut certe *perfuſi greges* intelligamus: quod ad equos triumphales poteſt referri.

148. DUXERE TRIUMPHOS. Si equi, duxerunt: ſi boves, deduxerunt.

149. HIC VER ASSIDUUM. Verna temperies: nam ver proprie aſſiduum eſſe non poteſt, ſeu longum. Horatius: *Ver ubi longum, tepidaſque praebet Juppiter umbras*. ALIENIS MENSIBUS AESTAS. Id eſt, quando alibi hyems, in Italia pene aeſtas videtur.

150. BIS GRAVIDAE PECUDES. Verum eſt: inde enim eſt in Bucolicis: *Lac mihi non aeſtate novum: non frigore deſit*. BIS POMIS UTILIS ARBOS. Id eſt, Biferae ſunt arbores.

151. AT RABIDAE TIGRES ABSUNT. Malum Armeniae. ET SAEVA LEONUM SEMINA. Malum Libyae.

152. SEMINA. Genera. Et eſt Lucretii ſermo: nam quod ait *ſaeva*, aut cruenta accipimus; aut re vera *ſaeva ſemina*: Ut enim dicit Plinius: *Animalia, quae ſunt cum acutis unguibus, frequenter parere non poſſunt: vitiantur enim intrinſecus ſe moventibus pullis*. NEC MISEROS FALLUNT ACONITA LEGENTES. Mira arte uſus eſt, ut excuſaret rem, quam negare non potuit: nam *aconita* naſcuntur in Italia: ſed ea non obeſſe dicit, quia ſunt omnibus nota: unde dicit, *nec fallunt legentes*: vel quia ea ſcientes renuunt & rejiciunt, quod omnes ſcire ſignificat. Aconita autem nata dicuntur de ſpumis Cerberi, quo tempore eum Hercules ab inferis traxit. Quod, quia in ſaxis & cotibus naſcitur, *aconitum* dicitur, ἀπὸ τῆς ἀκόνης id eſt, a cote: & dicimus τὸ ἀκόνιτον, καὶ τὰ ἀκόνιτα.

153. NEQUE TANTO SQUAMEUS. Sunt quidem ſerpentes in Italia; ſed non tales, quales in Aegypto, aut in Africa. IN SPIRAM autem, in collectionem volubilitatis: quod eſt a funibus tractum.

155. ADDE TOT EGREGIAS URBES. Laudat Italiam a civitatibus, quas & plures habet & maximas, & opportuniſſime collocatas. OPERUMQUE LABOREM. Quae ſunt in muris & moeniis urbium, aliiſque aedificiis & templis.

PHILARGYRII.

146. CLITUMNE. *Clitumnus* amnis eſt, Umbriam a Tuſcia dividens. Significat autem boves Mevanienſes, qui ſunt albi.

147. FLUMINE. Clitumnus & deus, & lacus in finibus Spoletinorum, ex quo bibentia pecora alba fiunt.

PIERII.

150. BIS POMIS ARBOS. In Mediceo *arbor*: agnitam vero differentiam inter *Arbor* & *Arbos*, a veterum nonnullis, alio loco diximus. Quod attinet ad ſententiam, deſumpta ea eſt ex Varrone, ubi dicit, *Malus biferae*, *ut in agro Conſentino*.

151. AT RABIDAE TYGRES ABSUNT. Non diſplicet, quod in Mediceo & antiquis aliis legitur, *at rapidae tygres*. Ea enim animalia & pernicitate curſus, & truculentia notantur.

Tot congeſta manu praeruptis oppida ſaxis:
Fluminaque antiquos ſubterlabentia muros.
An mare, quod ſupra, memorem, quodque adluit infra,
An ne lacus tantos? te, Lari maxime, teque
Fluctibus & fremitu adſurgens, Benace, marino?
An memorem portus, Lucrinoque addita clauſtra:
Atque indignatum magnis ſtridoribus aequor,
Julia qua ponto longe ſonat unda refuſo,
Tyrrhenuſque fretis inmittitur aeſtus Avernis?

Haec

SERVII.

156. CONGESTA MANU. Aedificata, & conſtructa. Et hic ipſas urbes non ſolum ex ſua magnitudine, ſed etiam ex opere nobili laudat. PRAERUPTIS SAXIS. Excelſis & magnis. Et ſubaudi, *adde*; ſcilicet ad laudem Italiae.

157. FLUMINAQUE ANTIQUOS SUBTER LABENTIA MUROS. Quod laudat etiam Cicero in libris de Repub.

158. AN MARE QUOD SUPRA. Id eſt, mare Adriaticum. QUODQUE ALLUIT INFRA. Id eſt, Tyrrhenum.

159. TE LARI MAXIME. *Larius*, eſt lacus vicinus Alpibus; qui, juxta Catonem in Originibus, per ſexaginta extenditur millia. Et *Larius*, *Lari*, vocativum facit, ſicut *Julius Juli*, *Mercurius Mercuri*.

160. FLUCTIBUS ET FREMITU ASSURGENS BENACE MARINO? *Benacus*, lacus eſt Italiae, qui magnitudine ſui tempeſtates imitatur marinas. *Aſſurgens* autem vocativus eſt caſus; ut ſit, *Memorem & te, o Benace aſſurgens*, id eſt, tumeſcens fremitu marino. Aut certe Antiptoſis eſt, id eſt, caſus pro caſu, *aſſurgens*, pro, *aſſurgentem*.

161. AN MEMOREM PORTUS, LUCRINOQUE ADDITA CLAUSTRA? In Bajano ſinu Campaniae, contra Puteolanam civitatem, lacus ſunt duo, Avernus, & Lucrinus: qui olim propter copiam piſcium vectigalia magna praeſtabant. Sed cum maris impetus plerunque irrumpens exinde piſces excluderet, & redemptores gravia damna paterentur, ſupplicaverunt ſenatui: & profectus C. Julius Caeſar, ductis brachiis excluſit partem maris, quae antea infeſta eſſe conſueverat, reliquitque breve ſpatium per Avernum, qua & piſcium poſſet copia intrare, & fluctus non eſſent moleſti: quod opus, Julium dictum eſt. Sed hic ambitioſe *undam Juliam* appellavit frementem contra moles a Julio oppoſitas.

162. INDIGNATUM MAGNIS STRIDORIBUS AEQUOR. A ſolita excluſum licentia, & indignationem ſuam ſtridoribus prodens. Indignatum ideo dixit, quia quo tempore in Lucrinum lacum mare immiſſum eſt, inde terra effoſſa, contigit inter ipſum Lucrinum & Avernum, ut duo lacus miſcerentur: & tanta tempeſtas orta eſt, ut prodigii loco habita ſit; ac nuntiatum, ſimulacrum Averni ſudaſſe; propter quod Pontifices ibi piacularia ſacra fecerunt. *Julia* autem *unda* Puteolanum portum ſignificat.

164. TYRRHENUSQUE FRETIS IMMITTITUR AESTUS AVERNIS. *Aeſtus* quidem dixit Averni, quoniam per Lucrinum lacum mare Tyrrhenum influit in Avernum.

PHILARGYRII.

159. TE LARI. *Larius* lacus in Gallia eſt Ciſalpina, non amplius centum viginti ſtadiorum circuitu patens: Benacus in eadem regione, mille & ducentorum.

160. ASSURGENS. *Aſſurgens* hic, pro aſſurgentem: pendet enim ex verbo *memorem*.

162. INDIGNATUM. Agrippa in ſecundo Vitae ſuae dicit, excogitaſſe ſe, ut ex Lucrino lacu portum faceret. Verum hujus gloria Auguſto ceſſit. *Indignatum* autem ideo dixit, quia quo tempore in Lucrinum lacum mare immiſſum eſt, deinde terra effoſſa, contigit inter ipſum Lucrinum & Avernum, ut duo lacus miſcerentur. Et tanta tempeſtas orta eſt, ut prodigii loco habita ſit, ac nuntiatum ſit ſimulachrum Averni ſudaſſe. Propter quod Pontifices ibi piacularia ſacra fecerunt.

163. JULIA UNDA. *Julia unda*, ſignificat portum Puteolanum. Et *Julia unda*. Per prolepſim poſi-

Haec eadem argenti rivos, aeriſque metalla
Oſtendit venis, atque auro plurima fluxit.
Haec genus acre virum Marſos, pubemque Sabellam,
Adſuetumque malo Ligurem, Volſcoſque verutos
Extulit: haec Decios, Marios, magnoſque Camillos:
Scipiadas duros bello: & te, maxime Caeſar,
Qui nunc extremis Aſiae jam victor in oris
Inbellem avertis Romanis arcibus Indum.
Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus;
Magna virum: tibi res antiquae laudis & artis

In-

SERVII.

166. AURO PLURIMA FLUXIT. Id eſt, copioſior fuit in rem pretioſiorem.

168. ASSUETUMQUE MALO LIGUREM. Id eſt, labori. Inculta Alpium poſtrema poſſident. *Aſſuetum* igitur, nunc contentum: ſic alibi: *Parvoque aſſueta juventus*. VOLSCOSQUE VERUTOS. Italiae populi ſunt, jaculo utentes in modum veru; vel quia verutis pugnant.

169. EXTULIT HAEC DECIOS. Creavit. *Decii* autem duo fuerunt, quorum unus bello Latino, alter Gallico, ſe pro reiub. devovere. MARIOS. *Marii* multi fuerunt; quorum unus ſepties fuit conſul. CAMILLOS. Abuſive, pluralem numerum pro ſingulari: nam Camillus unus fuit, qui a Gallis ſublata ſigna revocavit.

170. SCIPIADAS. *Scipiadas* pro *Scipionibus* dixit; ſicut *Amazonidum*, pro, *Amazonum*, alibi poſuit. Scipiones autem duo fuerunt, avus & nepos: quorum unus leges victae Carthagini impoſuit; alter eandem diruit. Haec autem omnia plenius in ſexto memoravimus.

172. IMBELLEM AVERTIS. Id eſt, avertendo reddis imbellem. ROMANIS autem ARCIBUS, Romanis urbibus, a Romano imperio.

173. SALVE MAGNA PARENS. Poſteaquam eam diutius laudavit, vertit ſe ad eam, & bene dicit, eam laudans, *Saturnia tellus*: nam in Italia Saturnus regnavit.

174. MAGNA VIRUM. Virorum fortium: & jam concludit, laudans eam a viris, a fertilitate rerum, a Saturni imperio. TIBI RES ANTIQUAE LAUDIS ET ARTIS INGREDIOR. *Tibi*, in tuam utilitatem ſcribo carmen Georgicon. *Antiquae* autem *laudis*, vel magnae, vel quod apud majores in ingenti honore fuerat agricultura.

PHILARGYRII.

tum eſt, ut loca prius laudet, quam illum, qui ea fecit, ut laudes inveniant auctorem, id eſt, Auguſtum.

164. TYRRHENUSQUE FRETIS IMMITTITUR AESTUS AVERNIS. *Aeſtus Averni* ideo dixit, quoniam per Lucrinum lacum mare Tyrrhenum influxit in Avernum.

167. GENTEMQUE SABELLAM. Hi ſunt autem, qui olim Auſones dicebantur. De Sabellis Varro in Agemodo ſic ait: *Terra culturae cauſa attributa olim particulatim hominibus, ut Etruria Tuſcis, Samnium Sabellis.*

168. MALO. Pro labore. Sic etiam e contrario *laborem* pro *malo* ſolet ponere, ut ibi: *Ille dies primus leti, primuſque laborum Cauſa fuit*. VOLSCOSQUE VERUTOS. Quod verutis pugnent.

172. AVERTIS. *Avertis* & *imbellem* facis, aut *imbellem*, victum jam, nec bellantem. Caeterum quid grande, ſi imbellem avertis?

PIERII.

172. IMBELLEM AVERTIS ROMANIS ARCIBUS INDUM. Ad id reſpexit, ajunt nonnulli, quod Indi cum Antonio & Cleopatra veniebant, ut in octavo Aeneidos habetur: *Omnis eo terrore Aegyptus, & Indi, Omnis Arabs, omnes verterunt terga Sabaei*: dicunt itaque, avertis & imbellem facis, aut imbellem, victum jam nec bellantem. Caeterum quid grande, ſi avertis imbellem? Quare id potius tactum crediderim, quod Suetonius in vita Auguſti memorat, Eum virtutis, moderationiſque fama, Indos etiam ac Scythas auditu modo cognitos, pellexiſſe ad amicitiam ſuam, populique Romani ultro per legatos petendam. *Imbellem* igitur abſque ullo belli negotio. Quamvis non ſum neſcius Lucanum dicere, eos coeli clementia molliores fieri.

Ingredior, ſanctos auſus recludere fontis,
Aſcraeumque cano Romana per oppida carmen.
Nunc locus arvorum ingeniis: quae robora cuique,
Quis color, & quae ſit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terrae, colleſque maligni,
Tenuis ubi argilla, & dumoſis calculus arvis,
Palladia gaudent ſilva vivacis olivae.
Indicio eſt, tractu ſurgens oleaſter eodem
Plurimus, & ſtrati baccis ſilveſtribus agri.
At quae pinguis humus, dulcique uligine laeta,
Quique frequens herbis & fertilis ubere campus,
Qualem ſaepe cava montis convalle ſolemus
Diſpicere, huc ſummis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum: quique editus Auſtro,
Et ſilicem curvis inviſam paſcit aratris:
Hic tibi praevalidas olim multoque fluentes
Sufficiet Baccho vitis: hic fertilis uvae,

Hic

SERVII.

176. ASCRAEUM CARMEN. Heſiodicum: nam Heſiodus Aſcraeus, de civitate Aſcra fuit.

177. NUNC LOCUS ARVORUM INGENIIS. Nunc tempus eſt, inquit, naturam agrorum deſcribere. *Ingeniis*, naturis. Et multi hoc loco culpant Virgilium, quod in unum coegit quatuor librorum propoſitiones: nam & de arvo, & de conſito, & de paſcuo, & de florido, iſto in loco commemorat: quod ideo non eſt reprehendendum; quia non ea late exequitur; ſed carptim & breviter tranſit, quae latius explanat in ſingulis. QUAE ROBORA CUIQUE. Quae ſit poſſibilitas uniuſcujuſque.

178. QUIS COLOR. Quae ſpecies: quomodo dicimus, quo colore ille recitavit, id eſt, ſpecie: licet breviter etiam ſit dicturus de colore terrarum.

179. DIFFICILES PRIMUM. Pene ſteriles, parum creantes. MALIGNI. Infoecundi; quia malignum veteres infoecundum dicebant, ut ipſe alibi: *Quale per incertam lunam, ſub luce maligna, Eſt iter in ſylvis*.

180. TENUIS UBI ARGILLA. Sine humore; quia eſt & pinguis. CALCULUS. Lapis brevis, terrae admixtus. Dictus *calculus*, quod ſine moleſtia ſui brevitate calcetur.

181. VIVACIS OLIVAE. Diu viventis. Hinc ſupra: *Tarde creſcentis olivae*. Res enim diu duratura tarde creſcat, neceſſe eſt.

182. TRACTU. Plaga, regione. OLEASTER. Olea ſylveſtris.

183. PLURIMUS. Abundans. STRATI AGRI. Operti. BACCIS SYLVESTRIBUS. Olivis ex oleaſtro natis.

184. DULCIQUE ULIGINE LAETA. *Uligo*, proprie eſt naturalis humor terrae, ex ea nunquam recedens. Bene autem *Dulci* addidit, ad diſcretionem amarae. Uliginoſus ergo ager eſt, ſemper humidus: nam uvidus dicitur, qui aliquando ſiccatur.

187. HUC. Illuc.

188. FELICEM LIMUM. Terrarum ſcilicet, id eſt, fertilem: nam fluminum limus eſt noxius.

189. ET SILICEM CURVIS INVISAM. *Silicis* radices ſibi invicem ſunt nexae, etiam quum avulſae fuerint, renaſcuntur.

190. OLIM. Quovis tempore.

PHILARGYRII.

184. ULIGINE. *Uligo* dicitur naturalis terrae humor.

Hic laticis, qualem pateris libamus & auro,
Inflavit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magis ſtudium vituloſque tueri,
Aut foetus ovium, aut urentis culta capellas:
Saltus, & ſaturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem niveos herboſo flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt.
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere, & preſſo pinguis ſub vomere terra,
Et cui putre ſolum, (namque hoc imitamur arando)

Optu-

SERVII.

192. PATERIS ET AURO. Pateris aureis: ἓν διὰ δυοῖν, ut: *Molemque & montes*.

193. PINGUIS TYRRHENUS. Victimarum ſcilicet carnibus: ut Plautus in Aul. *Tibi dabitur pinguior fidicina*: quia propter aſſidua ſacrificia pingues fiunt. INFLAVIT EBUR. Tibiarum dicit, quibus in aurem ſacerdotis cani ſolebat.

194. LANCIBUS PANDIS. Aut patulis, aut extorum pondere incurvatis. FUMANTIA REDDIMUS EXTA. Sacerdotum uſus verbo; *Reddi* enim dicebantur *exta*, cum probata & elixa, arae ſuperponebantur.

196. AUT URENTES CULTA CAPELLAS. Omne enim, quod momorderint, urunt & exſiccant: unde eſt: *Et admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix*.

197. SATURI TARENTI. Aut foecundi, aut quod eſt juxta oppidum *Saturum*. Tarentum enim & Saturum vicinae ſunt ſibi Calabriae civitates. Horatius: *Me Saturejano vectari rura caballo*.

198. ET QUALEM INFELIX A. M. C. Quando ſcilicet Auguſtus agros Mantuanos cum agris Cremonenſium militibus ſuis dedit. Dicit autem campum aptum ad paſcenda animalia.

199. NIVEOS CYCNOS. Candidos. HERBOSO FLUMINE. Pratis juxta flumen poſitis.

200. LIQUIDI FONTES. Puri, ſine peſtilentia.

201. ET QUANTUM LONGIS. Ut in Aeneide diximus; hoc dicit Varro, tantam ubertatem fuiſſe in Roſulano agro, poſtquam Velinus ſiccatus eſt lacus, ut ibi longam perticam magnitudo ſuperaret herbarum.

203. NIGRA FERE. Non per omnia nigra, ſed pene. PINGUIS TERRA. Craſſi & abundantis humoris.

204. PUTRE SOLUM. Solubile. HOC IMITAMUR ARANDO. Haec arando inſpicimus, & videre ſolemus.

PHILARGYRII.

193. PINGUIS. Plautus in Aulularia: *Tibi dabitur pinguior tibicina*: quae propter aſſidua ſacrificia pingueſcit.

194. REDDIMUS. Quia debentur. PANDIS. Cavis: ut ipſe alibi: *Et pandas ratibus poſuere carinas*.

195. SIN ARMENTA. Quare de armentis dicit, cum tertius liber ad pecudes diviſus ſit? Solvitur ſic: Varietatis cauſa, ne uniformis narratio eſſet. Nunc & *armenta*, non de his dicit, ſed de terra, quae utilis ſit armentis. Ante enim poſuit, quae nutriant, & ſic quae nutrit.

203. PINGUIS. Fertilis, quia regio ejus herboſa eſt. Alii dicunt agrum, in quo condita eſt Tarentus, *Saturum* vocari.

PIERII.

196. AUT FOETUS OVIUM, AUT URENTES CULTA CAPELLAS. In antiquis omnibus codicibus manu ſcriptis, quos verſare contigerit, ſcriptum obſervavi, *Aut ovium fetus, aut urentis culta capellas*: ubi *tis*, prout in veteribus Poetis ſaepe accidit, elidetur. De caprarum vero halitu arboribus exitiali pleri-

rique

Optuma frumentis. Non ullo ex aequore cernes
Plura domum tardis decedere plauſtra juvencis:
Aut unde iratus ſilvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquaſque domos avium cum ſtirpibus imis
Eruit: illae altum nidis petiere relictis.
At rudis enituit inpulſo vomere campus.
Nam jejuna quidem clivoſi glarea ruris
Vix humilis apibus caſias roremque miniſtrat:
Et tophus ſcaber, & nigris exeſa chelydris
Creta, negant alios aeque ſerpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curvas praebere latebras.
Quae tenuem exhalat nebulam, fumoſque volucris;
Et bibit humorem, &, cum vult, ex ſe ipſa remittit:

Quae-

SERVII.

205. OPTIMA FRUMENTIS. Subaudi, eſt hujuſmodi terra. AEQUORE. Id eſt, agro, vel campo.

206. PLURA DOMUM TARDIS. *Plura*, comparativum eſt: nam dicit hujuſmodi terram tantae fertilitatis eſſe, ut ex nullo agro amplius agricola aliquis frumentum colligat, quam ex ea, quae hujuſcemodi eſt. DOMUM DECEDERE. Id eſt, ad domum redire. TARDIS autem JUVENCIS, gravatis pondere ex copia frumenti.

207. AUT UNDE IRATUS. Infoecunditati diuturnae.

209. ANTIQUASQUE DOMOS. Aut re vera antiquas, aut charas. Salluſtius: *Tantum antiquitatis curaeque majoribus pro Italica gente fuit*. Eſt autem ecbaſis in illa deſcriptione.

210. ENITUIT. Fertilitate jucundus exſtitit.

211. IMPULSO VOMERE. Immiſſo aratro, ſcilicet ab agricolis.

212. JEJUNA GLAREA. Sicca & ſterilis terra.

213. CASIAS ROREMQUE. *Caſia*, & *Roſmarinus*, apibus aptae ſunt herbae.

214. TOPHUS SCABER. Lapis aſperrimus: unde & ſcabies dicitur ab aſperitate. NIGRIS. Nocentibus.

215. NEGANT. Scilicet Nicander & Solinus, qui de his rebus ſcripſerunt.

216. DULCEM FERRE CIBUM. Ordo eſt, aeque dulcem, hoc eſt, tam dulcem.

217. QUAE TENUEM EXHALAT NEBULAM. Nunc dicit agrum omnium rerum feracem. Quatuor enim genera agrorum imitatur, qui ſolus poteſt, quod illi quatuor: ſicut ſequentia indicant. FUMOSQUE VOLUCRES. Quaſi fumos: ſcilicet ex humore.

PHILARGYRII.

213. ROREM. *Rorem*, quem *marinum* vocant, dicit: & eſt humile virgultum, quod in exilibus agris naſcitur.

216. DULCEM. Ordo eſt, *aeque dulcem*, hoc eſt, tam dulcem.

PIERII.

rique multa dixere hac porro de cauſſa: apud veteres, ſiquis locaret praedium, exeipiebatur, ut Varro ait: *Ne Colonus teneret capras*.

204. ET CUI PUTRE SOLUM. *Et cui* dactylum eſſe, videtur Valerius Probus aſſeverare: dum *cui* ex duabus brevibus conſtare affirmat. Nonnunquam vero in jambum creſcere: fieri etiam interdum ſynalœpham.

207. AUT UNDE IRATUS SILVAM DEVEXIT ARATOR. In Mediceo codice, *dejecit* legitur.

213. ROREMQUE MINISTRAT. Plinius XIX. *Ros marinus locis putridis ac macris ſeritur*.

214. ET TOPHUS SCABER, ET NIGRIS EXESA CHELYDRIS. Ita in veteribus omnibus habetur: male vero poſuere, qui *ſcaber*, *nigriſque*, publicandum curaverunt.

Quaeque ſuo viridi ſemper ſe gramine veſtit,
Nec ſcabie & ſalſa laedit robigine ferrum,
Illa tibi laetis intexit vitibus ulmos:
Illa ferax oleo eſt: illam experiere colendo,
Et facilem pecori, & patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, & vicina Veſevo
Ora jugo, & vacuis Clanius non aequus Acerris.
Nunc, quo quamque modo poſſis cognoſcere, dicam.
Rara ſit, an ſupra morem denſa, requiras:
Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho:
Denſa magis Cereri, rariſſima quaeque Lyaeo:
Ante locum capies oculis, alteque jubebis

In

SERVII.

219. SUO GRAMINE. Naturali ſcilicet, non coacto: nam cum ager alia, quam ei natura dederit, aut amplius profert, per ſtudium culturae cogi videtur. Hic autem de eo dicit, qui herbis naturaliter abundat. VIRIDI SEMPER SE GRAMINE VESTIT. Id eſt, herbis ſemper eſt plena, non per ſemen acceptis, ſed naturaliter prolatis.

220. NEC SCABIE, ET SALSA LAEDIT RUBIGINE FERRUM. Proprie: nam *rubigo* quaſi ſcabies ferri eſt.

224. DIVES CAPUA, Ideo dives, quia talem arat. VESEVO. *Veſevus*, mons eſt Liguriae, ſub Alpibus poſitus: nam Campaniae mons quidem Veſuvius dicitur: pro quo multi *Veſevum* eſſe poſitum volunt.

225. ET VACUIS CLANIUS NON AEQUUS ACERRIS. *Acerrae* civitas eſt Campaniae, haud longe a Neapoli: quam *Clanius* praeterfluit fluvius: cujus frequens inundatio eam exhaurit: unde ait *vacuis*, id eſt, infrequentibus.

227. SUPRA MOREM. Abundanter, plus aequo. Illi autem verſus incomparabiles ſunt: tantam habent ſine aliqua periſſologia repetitionem.

229. DENSA MAGIS CERERI. Bene addidit *magis*: nam hoc vult oſtendere, quid ubi melius naſcitur: poteſt enim & frumentum in rara, & vinum in denſa, ſed non feliciter, naſci.

230. CAPIES. Eliges, ut: *Aut capere, aut captas jam deſpectare videntur*.

PHILARGYRII.

224. VESEVO. Campaniae mons *Veſevus*.

225. ORA, Et hoc emendavit ipſe, qui *Nolam* poſuerat. Nam poſtea offenſus a Nolanis, qui eidem aquam negaverant, *ora* pro *Nola* poſuit.

227. SUPRA MOREM. Ordo eſt: Si requiras, rara ſit, an ſupra morem denſa. Et *Supra morem* hic pro valde eſt poſitum, hoc eſt ſupra modum, ſupra juſtum.

230. CAPIES OCULIS. Id eſt, eliges, ut: *Nunc terras ordine longo*.

PIERII.

219. QUAEQ. SUO VIRIDI SEMPER SE GRAMINE VESTIT. In antiquiſſimo codice Romano, Numerus ita habet: *Quaeq. ſuo ſemper viridi ſe gramine veſtit*.

220. ET SALSA LAEDIT RUBIGINE FERRUM. In Romano codice, uti ſaepe dictum, *robigine* per *o* legitur prima ſyllaba.

222. ILLA FERAX OLEAE EST. In antiquiſſimo codice Romanae notae, & in Mediceo, *oleo* legitur: & ita in quodam alio vetuſtiſſimo habetur: ex qua dictione ultima ſyllaba abraſa fuit, & *Oleae* repoſitum.

224. ET VICINA VESEVO ORA JUGO. In Romano, *Veſaeo* ſcriptum eſt, corrupte. Falſum vero eſt, quod apud Servium legitur Veſevum montem eſſe Liguriae ſub Alpibus poſitum. Nam ille Veſulus appellatur, de quo Virgilius alibi: *Veſulus quem pinifer affert*. VESEVUS vero, de quo hic Virgilius, Campaniae mons, qui & *Veſuvius* & *Veſuius* dicitur.

226. NUNC QUO QUANQ. MODO. In codicibus fere omnibus antiquis, *quocunque modo* legitur, quae lectio minime recepta eſt.

230. AL-

In ſolido puteum demitti, omnemque repones
Rurſus humum, & pedibus ſummas aequabis arenas.
Si deerunt, rarum pecorique & vitibus almis
Aptius uber erit; ſin in ſua poſſe negabunt
Ire loca, & ſcrobibus ſuperabit terra repletis,
Spiſſus ager: glebas cunctantis craſſaque terga
Exſpecta, & validis terram proſcinde juvencis.
Salſa autem tellus, & quae perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervat)
Tale dabit ſpecimen. Tu ſpiſſo vimine qualos,
Colaque praelorum fumoſis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulceſque a fontibus undae
Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis
Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttae;
At ſapor indicium faciet manifeſtus, & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.

Pin-

SERVII.

231. IN SOLIDO. Ne ager ſit concavus.

234. ALTIUS UBER ERIT. Aptior ubertas & ſertilitas.

236. GLEBAS CUNCTANTES. Validas, graves, magnas, ut: *Avidusque refringit Cunctantem*.

237. EXSPECTA. Proba, ut: *Et rebus ſpectata juventus*.

239. NEC MANSUESCIT ARANDO. Dum aratur. Alibi de arboribus ita: *Exuerint ſylveſtrem animum*.

240. SUA NOMINA. Propriam generoſitatem, ut: *Et nos aliquod nomenque decusque Geſſimus*.

241. SPECIMEN. Dignam probationem. SPISSO VIMINE. Pro, ſpiſſi viminis.

242. QUALOS COLAQUE PRAELORUM. *Qualos*, per quos vinum defluit: qui & ipſi a colando dicti ſunt. *Praela* autem trabes ſunt, quibus uva jam calcata premitur.

244. ELUCTABITUR. Cum mora egredietur.

247. AMAROR. Amaritudo: & eſt ſermo Lucretii: & vera lectio ipſa eſt: nam multi *amaro* legunt: ut ſit, *Senſu amaro*.

PHILARGYRII.

238. SALSA. Hyperbaton, id eſt, *ſalſa tellus*.

241. TALE DABIT SPECIMEN. Specimen pro argumento.

PIERII.

230. ALTEQ. JUBEBIS IN SOLIDO PUTEUM DEMITTI. In Mediceo, *videbis* legitur: ut domini curam & diligentiam ad opus recte faciendum invitet: unde ſtatim ſubjicit: *Et pedibus ſummas aequabis harenas*: quod perperam in codicibus aliquot legitur: *Pedibus ſummis*. Eſt & *Puteum dimitti* legere: ſed *demitti* per *e*, hoc eſt deorſum mitti, longe melius.

233. SI DEERIT. In Med. & antiquis aliis *deerunt* & *derunt*, facta ſynaereſi ex duobus *ee*, in unum.

236. CRASSAQ. TERGA EXPECTA. In Romano codice legas *exerce*. Sed longe melius *expecta*, ut in caeteris codicibus habetur.

241. TU SPISSO VIMINE QUALOS. In Longobardico, *ſpiſſos vimine qualos* legitur: ſed magis placet *ſpiſſo vimine*, ut in Mediceo, & aliis habetur.

244. AQUA ELUCTABITUR OMNIS. In antiquis pleriſque codicibus, *luctabitur* legitur, quod non ita probatur, quum *eluctabitur* rem magis pingere videatur.

247. SEN-

Pinguis item quae ſit tellus, hoc denique pacto
Diſcimus: haud unquam manibus jactata fatiſcit,
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo.
Humida majores herbas alit, ipſaque juſto
Laetior. Ah nimium ne ſit mihi fertilis illa,
Neu ſe praevalidam primis oſtendat ariſtis!
Quae gravis eſt, ipſo tacitam ſe pondere prodit,
Quaeque levis. Promptum eſt oculis praediſcere nigram,
Et quis cui color: at ſceleratum exquirere frigus
Difficile eſt: piceae tantum, taxique nocentes
Interdum, aut ederae pandunt veſtigia nigrae.

His

SERVII.

250. LENTESCIT. Cohaeret. HABENDO. Dum habetur.

251. HUMIDA. Quae humore abundat & aqua. JUSTO LAETIOR. Ultra modum, plus quam oportet.

252. AH NIMIUM NE SIT MIHI FERTILIS ILLA. Id eſt, ne herbae, plus aequo creſcentes, ſpem adimant frumentorum. Unde ait in primo: *Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba.*

253. PRIMIS ARISTIS. Herbis ſurgentibus, quarum luxuries futuris frugibus nocet: quas culmi tenues ferre non poſſunt.

254. IPSO TACITAM SE PONDERE PRODIT. Id eſt, ſi manu teneatur ejus aliqua pars, ſtatim ſciri poteſt ex pondere gravem & validam eſſe terram.

256. ET QUISQUIS COLOR. Vera lectio haec eſt: nam male quidam: *Et quis cuique* legunt, excludentes *At*, ut ſit: *Et quis cuique color, ſceleratum exquirere frigus, Difficile eſt*. Alii colos legunt, ut, excluſo s, fiat Synaloepha: & ſcandamus ita: *Et quis cuique col' at ſceleratum:* ut ſic ſit, quemadmodum, *Inter ſe coiiſſe viros & decernere ferro:* quod non procedit. Tunc enim R in s mutatur, cum longa opus eſt ſyllaba; ut *color, colos; labor, labos: honor* & *honos*. Hic autem non ſolum longam non facit ſyllabam, ſed etiam excluditur s cum ſuperiore vocali: unde legendum eſt, Et *quiſquis color*, quod nec obſcuritatem affert, nec fidem derogat lectioni. SCELERATUM. Nocens, omnia exurens. EXQUIRERE FRIGUS DIFFICILE EST. Id eſt, terram, cui frigus dominatur, exquirere difficile eſt.

258. eHEDERAE PANDUNT VESTIGIA NIGRAE. Hedera indicant frigus: Nam *Veſtigia* appellavit indicia: *Nigrae* autem, ad albarum diſcretionem, ut: *Hedera formoſior alba*.

PHILARGYRII.

250. AD DIGITOS. Pro, inter digitos.

258. NIGRAE. Id eſt, frigidae terrae argumenta demonſtrat.

PIERII.

247. SENSU TORQUEBIT AMAROR. Quamvis Servius, & aliquot alii, veram hanc eſſe lectionem aſſerant, & a Lucretio ſumptam, *Cum tuemur miſceri abſinthia tangit amaror*, accedantque codicum nonnullorum perveterum teſtimonia, multaque in hanc lectionem Aulus Gellius congeſſerit: diſplicere tamen non poteſt, quod in antiquiſſimo codice Romano *amaro* legitur. Sapor enim utrique verbo ſuppoſitum eſſe poteſt. In Longobardico etiam *amaro* ſcriptum erat. Sed enim *r* littera altera manu & atramento appoſita eſt: idem factum in Mediceo.

253. NEU PRAE SE VALIDAM. In Romano codice, in Mediceo, & aliquot aliis *nec* habetur. In quibuſdam aliis, *ne*.

254. IPSO TACITUM SE PONDERE PRODIT. *Tacitum*, vel adverbialiter, vel in ſupini figura cur longe repetere debeamus, non video: quum antiqua omnia exemplaria *tacitam* habeant.

256. ET QUISQUIS COLOR AT SCELERATUM EXQUIRERE FRIGUS DIFFICILE. In codicibus nonnullis admodum vetuſtis legere eſt, *Et quis cuive color ſceleratum*. In Mediceo, *& quis cuique colos at:* ut ſit abjectio illa, quam tangit Servius, qui tamen lectionem illam magis approbat, quae vulgatis in exemplaribus habetur.

His animadverſis, terram multo ante memento
Excoquere, & magnos ſcrobibus concidere montis,
Ante ſupinatas aquiloni oſtendere glebas,
Quam laetum infodias vitis genus. Optima putri
Arva ſolo: id venti curant, gelidaeque pruinae,
Et labefacta movens robuſtus jugera foſſor.
At, ſi quos haud ulla viros vigilantia fugit,
Ante locum ſimilem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus ſeges, & quo mox digeſta feratur;
Mutatam ignorent ſubito ne ſemina matrem.
Quin etiam caeli regionem in cortice ſignant:

Ut,

SERVII.

259. His animadversis. Id eſt, agri qualitate deprehenſa. Terram multo ante memento Excoquere. Hoc dicit: non eſſe eo anno ponendas vites, quo fodiuntur ſcrobes; ſed poſt annum: ut calore, frigore, & labore ruſtici, poſſit terra putrefieri.

262. Infodias. Obruas. Vitis genus. Id eſt, ita fac ſcrobes, ut eodem anno, quo factae fuerint, hyeme contegantur: & anno ſequenti vites ponas. Optima putri. Id eſt, optima, ſi ſolum putreſcit: & quia rem difficilem videbatur praecepiſſe, addit: Id venti curant, gelidaeque pruinae: per quod docuit nos, oportere, ut ſolibus & pruinis coquatur. Item alibi: *Ut cui putre ſolum*.

264. Et labefacta movens. Hypallage: movens & labefaciens.

266. Ante locum similem exquirunt. Dicit: in translatione arborum ſimilem terram eſſe requirendam.

267. Ubi prima paretur arboribus seges. Id eſt, ubi arbores, antehac fructuoſae, vel etiam agreſtes, degeneres effectae, fructuoſae & ſaporis congrui exiſtere poſſint. Et bene; quia de ſeminario loquitur, arborum *ſegetem* appellavit. Digesta. Id eſt, ordinata, ut: *Digerit in numerum, atque antro ſecluſa relinquit*.

268. Matrem. Terram, ut: *Antiquam exquirite matrem*.

269. In cortice, Plantae ſcilicet.

PHILARGYRII.

263. Arva solo. Senſus: optima arva ſunt, ſi putreſcit ſolum. Et quia rem difficilem videbatur praecepiſſe, adjecit: *Et id venti curant gelidaeque pruinae*. Propter quod docuit nos, oportere, ut ſolibus & pruinis coquatur. Ipſe alibi: *Ut cui putre ſolum: namque hoc imitamur arando*.

264. Labefacta. Nota figuram: movendo labefaciens, aut movens & labefaciens.

266. Ante locum similem exquire. Dicit in tranſlatione arborum ſimilem terram eſſe requirendam, &c.

267. Digesta feratur. Antiſtrophe, id eſt, tranſlata digeratur.

PIERII.

260. Et magnos scrobibus concidere montes. In codice Romano, *circundare montes* legitur, quod ſuos habet amatores. In Mediceo, abſque, & legitur, *Excoquere magnos ſcrobibus concidere montes*: Nam & membrum, quod ſequitur, abſque copula eſt.

268. Mutata ignorent subito ne semina matrem. Aliquot ab hinc annis omnes ad unum convenere, ut *mutata* ſcriberent, & ad ſemina referri vellent; quum tamen in veteribus omnibus exemplaribus manu ſcriptis, *mutatam*, quippe *matrem*, legatur: eaque de cauſſa Virgilius ſimilem locum exquirendum admoneat, ne accidat ſeminibus, quod & infantibus, ubi vel matris, vel nutricis ubera mutaveris. Fit enim, ut alias reformident, eaſque pertinaciter repoſcant, quibus a teneris inſuerint. Nam quod ſemina mutata, de loco ad locum tranſlata interpretari volunt, ineptum eſt. In Mediceo codice, apex ille compendiariae notae, qui pro *m* finali illitus erat, nunc abraſus eſt. De diligentia vero, quae ſit adhibenda, ne vites deteriore feramus ſolo, multa apud Columellam & Theophraſtum.

Ut, quo quaeque modo ſteterit, qua parte colores
Auſtrinos tulerit, quae terga obverterit axi,
Reſtituant. Adeo in teneris conſueſcere multum eſt.
Collibus, an plano melius ſit ponere vitem,
Quaere prius. Si pinguis agros metabere campi,
Denſa ſere: in denſo non ſegnior ubere Bacchus.
Sin, tumulis adclive ſolum colliſque ſupinos,
Indulge ordinibus: nec ſecius omnis in unguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.
Ut ſaepe ingenti bello cum longa cohortis
Explicuit legio, & campo ſtetit agmen aperto,
Directaeque acies, ac late fluctuat omnis
Aere renidenti tellus, nec dum horrida miſcent

Proe-

SERVII.

271. QUA TERGA OBVERTERIT AXI. Septentrioni: nam Graece ἅμαξα dicitur.

273. COLLIBUS AN PLANO MELIUS SIT PONERE VITEM, QUAERE. Atqui ſupra ait: *Denique opertos Bacchus amat colles*: ſed etiam in vallibus poni poſſe vites ſuperius indicavit, ut: *Hic tibi praevalidas olim multoque fluentes Sufficies Baccho vites*. Unde modo utrumque complectitur: & dicit quemadmodum in plano, quemadmodum in collibus, vites ponere debeamus.

274. METABERE. Eliges. Et longe alia ſignificatio eſt, *Metor metaris* (unde Lucanus: *Heſperios audax veniam metator in agros*) & alia, *Metor meteris*: illud enim *metatus ſum*: hoc *meſſus ſum* facit, ut: *Meſſum de pollice florem*.

275. DENSA, Pro denſe, ut: *Et pede terram Crebra ferit*, pro crebro.

277. INDULGE ORDINIBUS. Da operam, ut: *Indulgent vino*: & ordines effice largiores: nam de plano ait, *Denſa ſere*. IN UNGUEM. Ad perfectionem: Et eſt tranſlatio a marmorariis, qui juncturas unguibus probant. Horatius: *Ad unguem Factus homo*.

278. ARBORIBUS POSITIS. Vitibus ordinatis. SECTO LIMITE. Ducto. Unde & ſectae philoſophorum dicuntur, id eſt, ductus. QUADRET. Conſentiat, congruat. Tranſlatio a quadris lapidibus, qui ſibi invicem bene conveniunt.

281. FLUCTUAT. Splendet. NUMERIS. Ordinationibus.

PHILARGYRII.

271. AXI. Id eſt, ſeptentrionali.

277. INDULGE ORDINIBUS. Da ſpatia. NEC SECIUS. Minus.

PIERII.

272. ADEO A TENERIS CONSUESCERE MULTUM EST. In Romano codice, *multumſt* antiquorum more ſcriptum eſt, ut multa apud Plautum. Eſt etiam *in teneris*, lectio codicis Medicei.

273. COLLIBUS AN PLANO MELIUS SIT PONERE VITES. In codicibus aliquot antiquis cum Mediceo *vitem* unitatis numero legas, quod figuratius eſt.

281. DIRECTAEQUE ACIES. In Romano codice, & hic, & alibi, *derectae* legitur: eademque lectio eſt in Mediceo.

282. AERE RENIDENTI TELLUS. In codicibus aliquot *renitenti*, ſyllaba refragante legitur. Sed enim *renidenti*, cum Romano codice, & quibuſdam aliis legendum. *Renidere* enim proprium aeris eſt, quum politum & levigatum fuerit: Cujuſmodi eſſe arma decorum eſt, quod a Vegetio praecipitur. Nam & Servius, *Fluctuat*, Splendet exponit, ut ab hac ſententia non recedit. Quamvis id per Metaphoram potius dictum videtur, eo quod inſtructae acies fluctuum marinorum inſtar moveri videntur. *Renidere* vero, quamvis apud Catullum & Statium ablanditionem quandam ſignificare videatur; apud Horatium tamen eo ſignificato dictum, quo hic Virgilius utitur: *Non ebur, neque aureum mea renidet in domo lacunar*.

Digitized by Google

Proelia, ſed dubius mediis Mars errat in armis.
Omnia ſint paribus numeris dimenſa viarum:
Non animum modo uti paſcat proſpectus inanem:
Sed quia non aliter vires dabit omnibus aequas
Terra, neque in vacuum poterunt ſe extendere rami.
Forſitan & ſcrobibus quae ſint faſtigia quaeras.
Auſim vel tenui vitem committere ſulco.
Altior ac penitus terrae defigitur arbos,
Aeſculus in primis: quae quantum vertice ad auras
Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.
Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
Convellunt: immota manet, multoſque nepotes,
Multa virum volvens durando ſaecula vincit.
Tum fortis late ramos & brachia tendens

Huc

SERVII.

285. PASCAT PROSPECTUS. Delectet, ut: *Atque animum pictura paſcit inani*.

286. VIRES AEQUAS. Id eſt, fertilitatem aequalem omnibus viribus.

287. IN VACUUM. In apertum & patulum. EXTENDERE. Excreſcere.

288. FORSITAN ET SCROBIBUS QUAE SINT FASTIGIA, QUAERAS. Ut etiam ſupra diximus, *ſcrobes* ſunt maſculini generis: nam & Cicero in Oeconomicis ſic dicit: & Plautus ait: *Sexagenos ſcrobes*. Minor autem eſt Lucani, & Gracchi auctoritas: nam Lucanus ait: *Exigua poſuit ſcrobe*. Gracchus: *Abunde foſſa ſcrobis eſt*. quod exemplum in Terentiano eſt. QUAE SINT FASTIGIA QUAERAS. *Faſtigium* & ſummae & imae partis poſſumus dicere: ſicut altum & mare & caelum dicimus. Hinc eſt: *Caelumque profundum*: cum & puteus ſit profundus.

289. AUSIM. Auſus ſim, audebo. SULCO. Id eſt, foſſae.

291. AESCULUS IN PRIMIS. Arbor eſt glandifera, quae licet ab eſu dicta ſit, tamen per *ae* ſcribitur; ſicut & *caelatum*, licet a *celo celas* habeat derivationem; tamen alterius eſt ſenſus; nam *caelum* dicimus, quod videmus, & omnibus videntibus patet; *celatum* autem dicitur, quod a viſu abſconditur.

292. TANTUM RADICE IN TARTARA TENDIT. Id eſt, quantum altior ſummitate ſui conſurgit, tantum etiam radicibus ima terrae profundius penetrat.

293. NON FLABRA. Hoc nomen tantum pluralem recipit numerum. Ab eo vero, quod eſt *flamina*, *flamen* poſſumus dicere: licet ſit vitandum propter aliam ſignificationem: nam dicitur *flamen Dialis*, *flamen Martialis*.

PHILARGYRII.

288. SCROBIBUS. Pro humillima ſcrobe poſuit, ut: *Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum, Depoſuit ſulcis*. Et rurſus: *Omnibus eſt labor impendendus, & omnes Cogendae in ſulcum, ac multa mercede domandae*. FASTIGIA. Infimas altitudines dixit.

293. FLABRA. Producta prima ſyllaba legendum.

PIERII.

287. TERRA NEQUE IN VACUUM POTERUNT SE EXTENDERE RAMI. In Romano codice, abſque pronomine *ſe* legitur, *poterunt extendere*: ut alibi, *Ferro accingunt*, abſque *ſe*: &, *lateri adglomerant noſtro*, eodem modo. In Mediceo tamen, & aliis, id pronomen habetur.

290. ALTIUS AC TERRAE PENITUS DEFIGITUR ARBOS AESCULUS. Antiqua exemplaria ſunt, in quibus *altior* legatur: quae lectio in Mediceo codice ſubditicia eſt, quum prius *altius* ſcriptum eſſet.

292. MULTOSQ. PER ANNOS, MULTA VIRUM VOLVENS DURANDO SAECULA VINCIT. In Romano codice, legere eſt, *multoſque nepotes, multa virum*.

Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet umbram.
Neve tibi ad ſolem vergant vineta cadentem:
Neve inter vites corulum ſere: neve flagella
Summa pete, aut ſumma deſtringe ex arbore plantas:
(Tantus amor terrae) neu ferro laede retuſo
Semina: neve oleae ſilveſtris inſere truncos.
Nam ſaepe incautis paſtoribus excidit ignis,
Qui, furtim pingui primum ſub cortice tectus,
Robora comprendit, frondeſque elapſus in altas
Ingentem caelo ſonitum dedit: inde ſecutus
Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,

Et

SERVII.

299. NEVE INTER VITES CORYLUM SERE. Radices enim ejus nocent vitibus. NEVE FLAGELLA SUMMA PETE. *Flagella* dicuntur ſummae arborum partes; ab eo, quod ventorum crebros ſuſtinent flatus.

300. AUT SUMMA DEFRINGE AB ARBORE PLANTAS. Dicit, non eſſe ſummitatem vitium amputandam, ut tantum plantae fiant.

301. TANTUS AMOR TERRAE. Sic diligenter a ruſticis ager eſt colendus. FERRO LAEDE RETUSO. *Retuſo*, obtuſo, quo vites quaſſantur potius, quam putantur.

302. NEVE OLEAE SYLVESTRES INSERE TRUNCOS. Non quod non proſit, ſed ut etiam ipſe dicit, propter caſum incendii.

303. INCAUTIS PASTORIBUS. Negligentibus, circa alia occupatis.

PHILARGYRII.

299. CORYLUM. Antipharmacon eſſe ajunt, quod infra manifeſtum facit, dicendo: *In verubus torrebimus exta celurnis*, ſcilicet ut hoſtia nocens eo virgulto coquatur, quod vitibus nocet.

300. PLANTAS. Sagittas dicit, id eſt, ſarmentum de ſumma parte praeciſum.

301. RETUSO. Quare *retuſo*? ſolvitur, quoniam hebes ſerrum vulnerat magis, quam ſecat.

PIERII.

299. NEVE INTER VITES CORYLUM SERE. In antiquis exemplaribus *corulum* per *u* ſcribi, quaque ratione, diximus in Bucolicis. Sunt vero qui intelligant praeceptum hoc, quia Coryli ſunt exiles, neque diuturnae, minimeque idoneae, quibus vites applicentur. Sed enim potior eſt cauſſa: quia vitibus nocent: quare inferius in antipharmacum dixit: *Et in veribus torrebimus exta colurnis*: ut hoſtia nocens eo praecipue virgulto coquatur, quod itidem vitibus nocet. Ea enim de cauſſa caper Baccho immolabatur.

300. AUT SUMMAS DEFRINGE EX ARBORE PLANTAS. In veteribus aliquot codicibus *ſummas* omnino legitur: in quibus & *deſtringe*, non *defringe* habetur. In Romano vero, & aliquot aliis antiquioribus, *ſumma*, unitatis numero, ſexto caſu legitur. Ex arbore enim Summa & Ima eleganter dicere ſolemus.

301. NEU FERRO LAEDE RETUSO. In exemplaribus antiquioribus *retunſo* legitur: ut: *Vomeris obtunſi*, de quo alibi.

305. FRONDESQUE ELAPSUS IN ALTAS. Nonnulla ex veteribus *elabſus* ſcribi per *b* characteriſticum thematis: ita etiam in III. *Labſus*: & alibi eodem modo. Harum vero litterum *b*, & *p* viciſſitudinarium conſenſum ſuperius oſtendimus. Unum addam exemplum, quod e contrario carpo, & ſcribo, quum praeteritum faciunt characteriſticum praeſentis in ſibi cognatam mutant, ut *Scribo ſcripſi* facit; contra vero *Carpo carbſi*: per *b* enim praeteritum verbi hujus enuntiari Terentius Scaurus atteſtatur. Sed & *ſcribſi* per *b* in antiquis & approbatis exemplaribus invenio: ut in Terentiano codice Vaticano, quem plerique omnes docti homines magni faciunt, ſcriptum eſt: *Tu te his rebus finem praeſcribſti pater*. Quare mihi non fit mirum in tanta ſententiarum varietate, ut *Labor* verbum, characteriſticum ſuum in praeterito retinere poſſit.

Et totum involvit flammis nemus, & ruit atram
Ad caelum picea craſſus caligine nubem:
Praeſertim ſi tempeſtas a vertice ſilvis
Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc ubi; non a ſtirpe valent, caeſaeque reverti
Poſſunt, atque ima ſimiles revireſcere terra:
Infelix ſuperat foliis oleaſter amaris.
Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam ſpirante moveri.
Rura gelu tum claudit hiems: nec ſemine jacto
Concretam patitur radicem adfigere terrae.
Optima vinetis ſatio, cum vere rubenti
Candida venit avis, longis inviſa colubris:
Prima vel autumni ſub frigora, cum rapidus ſol
Nondum hiemem contingit equis: jam praeterit aeſtas..

Ver

SERVII.

3c8. ET RUIT ATRAM NUBEM. Egerit, emittit, & ruere facit: nam modo *ruit* agentis eſt.

310. A VERTICE. Ab Aquilone, ut: *Hic vertex nobis ſemper ſublimis*.

311. FERENS. Flans, ut: *Fieret vento mora ne qua ferenti*.

312. HOC UBI. Subaudi, contigerit.

314. INFELIX. Infoecundus & ſterilis. SUPERAT. Supereſt, ut: *Quid, puer Aſcanius ſuperatne?*

315. NEC TIBI TAM PRUDENS QUISQUAM. Dicit quo tempore ponendae ſint vites: & probat tolerabilius autumno, melius verno: nam dicturus eſt: *Ver adeo frondi nemorum, ver utile ſylvis*.

317. NEC SEMINE JACTO. Σύλληψις eſt, per aſſumptionem caſus: nam ex ablativo, id eſt *ſemine*, aſſumendus eſt nominativus, hoc eſt, ſemen: & erit ſic: Nec ſemine jacto, patitur ſemen radicem terrae affigere.

318. CONCRETAM RADICEM. Ante enim quaſi gutta quaedam eſt, ex terra & humore procreata, quae poſtea tenditur in radicem. VERE RUBENTI. Floribus ſplendido.

320. CANDIDA VENIT AVIS. Id eſt, ciconia. LONGIS INVISA COLUBRIS. Id eſt, odioſa eis: nam interficit illos, & comedit. Juvenalis: *Serpente ciconia pullos Nutrit*.

PHILARGYRII.

312. HOC UBI. Quidam diſtinguunt, *hoc ubi non*: & erit ſenſus: ubi oleae in oleaſtrum inſitae non fuerint, etiam ſi incendio conflagrarint, exuſtae a trunco reviviſcent, & caeſae reverti poſſunt, *atque ima ſimiles revireſcere terra*. Inſitae autem cum ſumme perierint, oleaſtri truncus remanet.

316. MOVERE. Non arari prohibet: neque enim hic de arvis loquitur, ſed ſcrobes fieri vetat.

317. NEC SEMINE JACTO. Syllepſis per adſumptionem caſus: nam ex ablativo, id eſt, *ſemine*, aſſumendus nominativus, hoc eſt, *ſemen*: & erit ſic: nec ſemine jacto, patitur ſemen radicem terrae affigere.

318. CONCRETAM. *Concreta* vero utrunque: *concreverit* autem, commixtam dixit: Et *jacto hic ſemine*, id eſt, depoſito.

PIERII.

316. TELLUREM BOREA RIGIDAM SPIRANTE MOVERE. In Romano codice, *moveri* legitur: quod minime diſplicet: imperſonale enim habet neſcio quid magis generale ex Servii ſententia: nam etiam in ſegetum cultu praeceptum hujuſmodi dedit: *Et Borea flante neque arandum, neque ſerendum monent Agricolationis magiſtri*.

Ver adeo frondi nemorum, ver utile ſilvis:
Vere tument terrae, & genitalia ſemina poſcunt.
Tum Pater omnipotens fecundis imbribus Aether
Conjugis in gremium laetae deſcendit, & omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, foetus.
Avia tum reſonant avibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus:
Parturit almus ager, Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva ſinus: ſuperat tener omnibus humor;
Inque novos ſoles audent ſe gramina tuto

Cre-

SERVII.

324. VERE TUMENT TERRAE. Aſper ſimpliciter accipit, ut *terrae* nominativus ſit pluralis. Donatus vero *terrae* genitivum vult eſſe ſingularem: ut ſit ſenſus mutata diſtinctione: *Vere tument ſylvae*, ſcilicet a ſuperioribus; *terrae & genitalia ſemina poſcunt*. Id eſt, tument ſylvae, & genitalia ſemina terrarum requirunt. Sed melius Aſperum ſequimur: ut GENITALIA SEMINA, quae nos jacimus, intelligamus; non quae ex terra ſylvae ſuſcipiunt. *Genitalia* autem dicimus *ſemina*, quibus aliquid procreatur & gignitur. TUMENT. Suſpenduntur.

325. PATER OMNIPOTENS FOECUNDIS. Interdum pro aere Juno, & pro aethere Juppiter accipitur. Aliquoties & pro aere, & pro aethere Jupiter. Juno vero pro terra & aqua: ſicut hoc loco intelligimus: nam aether non habet pluvias; unde aetherem pro Jove accipimus: cui tribuuntur aer & aether: quae duo mixta terrae & humori (pro quibus Juno ponitur) univerſa procreant. Dicit autem verno tempore eſſe pluvias, quibus cuncta naſcuntur: unde & *foecundis imbribus* dixit, quibus terra foecundatur.

326. CONJUGIS IN GREMIUM LAETAE DESCENDIT. In terram, quae intelligitur per Junonem, in gremium ſuum.

327. ALIT. Nutrit, fovet. MAGNO COMMIXTUS CORPORE FOETUS. Pro corpori, ut: *Haeret pede pes*. Item alibi: *Et magno ſe corpore miſcet*. Licet poſſimus accipere, Commixtus terrae magno ſuo corpore, id eſt, aetherio.

328. AVIA VIRGULTA. In quibus non eſt via; vel, deſerta. TUM. Vere ſcilicet. RESONANT AVIBUS CANORIS. Rem dicit naturalem: quod veris tempore amplius ſolent aves cantus edere, tam ex ſerenitate temporis, quam ex herbarum frondiumque innovatione, & naturalis voluptatis.

329. CERTIS DIEBUS. Statutis, legitimis, a natura arcana quadam ratione diſpoſitis: ut tractat Lucretius, qui dicit rationem hanc ex aetherio calore deſcendere.

330. ALMUS AGER. Ab eo, quod nos alat. ZEPHYRI. Favonii: alibi: *Et Zephyro putris ſe gleba reſolvit*. Horatius: *Solvitur acris hyems, grata vice veris & Favoni*. NOVOS SOLES. Dies vernales.

PHILARGYRII.

323. ADEO. Abundat. UTILE. Bis ſubaudiendum.

327. CORPORE. *Corpore* aut ſuo, aut terrae: ſic *terrae* pro corpori.

329. CERTIS. *Certis*, pro his, neque aliis ullis.

331. LAXANT. Exprimere voluit naturam lactis animalium. Nam *laxant arva ſinus* dicens, partum ſignificat: deinde ſtatim humorem ſuperare, quo alat fetus, intulit.

332. GRAMINA. Celſus ait *germina* reliquiſſe Virgilium: loquitur enim de omnium arborum fetu. Unde male quidam *gramina* legunt. An ideo non metuit, quia non ſurgunt? quod magis placet.

PIERII.

330. ZEPHYRIQ. TEPENTIBUS AURIS LAXANT ARVA SINUS. In Romano codice, & in Mediceo, *trementibus* legitur: quod ſi admittas, dictum erit ab effectu: magis vero placet *tepentibus*, ob rationem phyſicam, quod calidi ſit aperire, ut frigidi condenſare.

332. AUDENT SE GRAMINA TUTO CREDERE. Celſus ait Virgilium ſcriptum reliquiſſe *germina*: quare male *Gramina* repoſitum eſt: loquitur enim de arborum omnium foetu.

Digitized by Google

Credere : nec metuit ſurgentis pampinus Auſtros,
Aut actum caelo magnis Aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas, & frondis explicat omnis.
Non alios prima creſcentis origine mundi
Inluxiſſe dies, aliumve habuiſſe tenorem
Crediderim : ver illud erat : ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri:
Cum primae lucem pecudes hauſere, virumque
Ferrea progenies duris caput extulit arvis,

Im-

SERVII.

333. NEC METUIT SURGENTES PAMPINUS AUSTROS. Varie : nam ſupra ait : *Audent ſe gramina tuto Credere*.

334. AUT ACTUM COELO MAGNIS AQUILONIBUS IMBREM. Id eſt, nullos calores, aut etiam pluvias, tunc vites timent : quippe temperie.

335. TRUDIT GEMMAS. Propellit, effundit in folia.

336. NON ALIOS PRIMA. Hoc ſecundum licentiam poeticam dixit : nam falſum eſt. Conſtat enim poſt factum mundum ex qualitate curſus Solis tempora eſſe diviſa.

337. TENOREM. Ductum, hic continuationem.

338. VER ILLUD ERAT. Abſoluta elocutio: quicquid illud fuit, ver fuit. VER MAGNUS AGEBAT ORBIS. Id eſt, magnus orbis tunc vernale tempus ducebat, in ſui ſcilicet primordio. Poteſt & *magnum orbem* zodiacum circulum dicere, qui temporum diviſionem facit. Quod ſi eſt, *agebat*, pro, *circumagebat*, accipiendum erit.

339. HYBERNIS FLATIBUS. Aſperis, ſaevis.

341. VIRUMQUE FERREA PROGENIES. Procreata ex lapidibus ad laborem. Alibi : *Unde homines nati, durum genus*.

PHILARGYRII.

333. NEC METUIT. Quomodo non metuit, ſi ſurgunt? ſolvitur: Neque ſurgentes metuit, ſed ne ſurgant. Hoc dixit : non metuit, ne tempeſtate opprimatur.

336. NON ALIOS PRIMA. Si creſcit, deficit. In quo videtur ſecutus Epicurum, qui ait : *Omnia, quae orta, occidunt, & aucta ſeneſcunt*. Varro autem in Satura, quae ſcribitur de Salute : *Sic mundum haud natum eſſe, neque mori*. Plato autem : non natum, at mori. Metrodorus autem : neque natum, neque mori. Zenon : ex hoc mundo quamvis aliqua intereant, tamen ipſum perpetuo manere, quia inhaereant ei elementa, e quibus generantur materiae, ut dixit creſcere quidem, ſed ad interitum non pervenire, manentibus elementis, a quibus revaleſcant.

338. VER ILLUD ERAT. Quomodo dicunt : homines diem feſtum agere. MAGNUM ORBEM, poteſt & zodiacum circulum dicere, qui faciat diviſionem temporum : quod ſi eſt, *agebat*, pro circumagebat, accipiendum erit, orbis.

339. PARCEBANT. Hic, *parcebant*, pro abſtinebant.

341. FERREA. Quia creditum eſt primo homines e terra natos, a qua humo homines exiſtimabant dictos.

PIERII.

340. CUM PRIMUM LUCEM PECUDES. Romanus, & Mediceus codex, *Cum primae lucem pecudes* legunt, quod non diſplicet.

341. VIRUMQ. FERREA PROGENIES DURIS CAPUT EXTULIT ARVIS. Lactantius libro primo, lectionem agnoſcit *terrea*, ubi dicit : *Illud hoc loco praeterire non poſſum, quod errantes quidam philoſophi ajunt : homines caeteraque animalia ſine ullo artifice orta eſſe de terra : unde illud Virgilianum*, TERREA PROGENIES DURIS CAPUT EXTULIT ARVIS. Sed quantum pertinet ad *Terream*, tam inſtrumenti noſtri monumentis conſonum eſt, quam a Philoſophorum antiquioribus ſcholis non alienum, Aegyptiis, Arabibus, & pleriſque aliis nationibus, apud quas rerum naturalium diſciplina claruerit, in eandem ſententiam facile concedentibus. In quibuſdam vero Lactantii codicibus, verba illa, PROCREATA EX LAPIDIBUS, ex Servii commentario importune videas inſerta Virgiliano carmini. Illud autem *terrea* eruditis auribus non ſatis facit, qui putant Lactantii codicem depravatum, quum *ferrea*, ſententiam nihil immutet.

Digitized by Google

Immiſſaeque ferae ſilvis, & ſidera caelo.
Nec res hunc tenerae poſſent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusque caloremque
Inter, & exciperet caeli indulgentia terras.
Quod ſupereſt, quaecumque premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra:
Aut lapidem bibulum, aut ſqualentis infode conchas:
Inter enim labentur aquae, tenuiſque ſubibit
Halitus, atque animos tollent ſata. Jamque reperti,
Qui ſaxo ſuper, atque ingentis pondere teſtae
Urguerent: hoc effuſos munimen ad imbris:
Hoc, ubi hiulca ſiti findit Canis aeſtifer arva.

SERVII.

342. IMMISSAEQUE FERAE SYLVIS. Hunc ordinem propter Arcadas tenuit, qui ſe Proſelenos eſſe aſſerunt, id eſt, ante lunam natos: quod & Cicero in Fundaniana commemorat: & Statius, qui ait: *Arcades aſtris, lunaque priores*.

343. HUNC LABOREM. Vel frigoris, vel caloris.

344. QUIES. Tranquillitas. Et eſt veris definitio, FRIGUSQUE CALOREMQUE INTER. Dicit, oriente vere, idcirco temperamentum fuiſſe, ut res novae tunc orientes, & adhuc tenerae, nec hyemis frigora, nec aeſtatis calores ferre ſufficerent.

345. EXCIPERET. Acciperet. CAELI INDULGENTIA. Id eſt, ſerenitas & temperatio. Et nove *indulgentiam* dixit: veteres enim *indulgitatem* dicebant: ut Caelius in ſeptimo: *Conſuetudine uxoris, indulgitate liberum*.

346. QUOD SUPEREST. Non quod deeſt, ſed quod ſequitur. PREMES. Demerges, inſodies. QUAECUNQUE VIRGULTA. Sive de plantariis, ſive de arboribus.

348. LAPIDEM BIBULUM. Qui arenarius vocatur. AUT SQUALENTES INFODE CONCHAS. *Conchae* autem propter admittenda ſpiramina infodiuntur. *Lapis* vero arenarius, & propter ſpiramina, & propter hauriendum humorem, ſi forte nimius fuerit. SQUALENTES. Sordidas.

350. ANIMOS TOLLENT. Sument ab his rebus magnanimitatem. JAMQUE REPERTI. Scilicet diligentiores.

352. EFFUSOS MUNIMEN AD IMBRES; Contra nimias pluvias.

353. HIULCA SITI. Nimiis caloribus fiſſa.

PHILARGYRII.

342. IMMISSAEQUE. Pro innatae: neque enim ab alio immiſſae ſunt.

344. IRET FRIGUSQUE CALOREMQUE INTER. Id eſt, interveniret: Fuit autem prior lectio, *friguſque calorque*: ut Plautus: *Neque frigus, neque calor, metuo neque ventum neque grandinem*. Aliter hypermetrus verſus erit.

345. INDULGENTIA. Et nove *indulgentia* dixit: Veteres enim *indulgitatem* dicebant: ut Caelius in VII. *Conſuetudine uxoris, indulgitate liberum*. TERRAS. Id eſt, fetus terrae.

348. AUT LAPIDEM BIBULUM. *Lapidem* autem *bibulum*, hic non lapidis epithetum eſt, ſed ex lapide beneficium, id eſt, per quem terra humorem poſſit ad radices vitis admittere. INFODE. Verbum *infode*, venit ab eo, quod eſt *fodio, fodis, fodit*. Unde Plautus in Rudente: *Luto uſuſt multo, multam terram confode*. Et: *Infode conchas*, circa radices ſcilicet.

350. SATA, autem dicit virgulta, quae preſſeris, & hoc bis repetitum: non enim duo ſunt, ſed unum iteratum, ac ſi diceret: Hoc monimentum contra imbres & aeſtus. JAMQUE REPERTI. Et, JAM, hic pro propterea ponitur, & utrum ſaxo & teſta: an illud ſenſit teſtam cavam, ſuperiorem lapidem? hoc enim fit.

Se-

Seminibus poſitis, ſupereſt deducere terram
Saepius ad capita, & duros jactare bidentis:
Aut preſſo exercere ſolum ſub vomere, & ipſa
Flectere luctantis inter vineta juvencos.
Tum levis calamos, & raſae haſtilia virgae,
Fraxineaſque aptare ſudes, furcaſque bicornis:
Viribus eniti quarum, & contemnere ventos
Adſueſcant, ſummaſque ſequi tabulata per ulmos.
Ac, dum prima novis adoleſcit frondibus aetas,
Parcendum teneris: & dum ſe laetus ad auras
Palmes agit, laxis per purum immiſſus habenis,
Ipſa acies nondum falcis tentanda, ſed uncis
Carpendae manibus frondes, interque legendae.
Inde ubi jam validis amplexae ſtirpibus ulmos

Ex-

SERVII.

355. AD CAPITA. Poſitarum ſcilicet vitium. JACTARE AUTEM BIDENTES. Hoc ad comminuendas pertinet glebas. Dicit autem circumſodiendum eſſe: & ad ipſa capita plantarum terram adducendam, & ſaepius ideo, quia & vento & imbribus a capite terra deſcendit.

357. FLECTERE LUCTANTES. Cum quadam moderatione ducere; ne tenera adhuc virgulta concutiant.

358. LEVES CALAMOS. Nitidos. ET RASAE HASTILIA VIRGAE. Praecipit & cannas & virgas radendas; ne ex corticibus rubigo, adverſa vitibus, poſſit creari.

361. SEQUI TABULATA. *Tabulata* ſunt rami effuſiores, & in plana tendentes, non in altiora creſcentes. Et eſt tranſlatio a domibus, in quibus extructiones ſingulae *tabulata* dicuntur.

362. ADOLESCIT. Creſcit. PER PURUM. Per aerem, quaſi inanem.

365. IPSA ACIE FALCIS NONDUM TENTANDA. Si *Acies*, ſenſus hic eſt: Teneris adhuc vitibus, non eſt falcis *Acies* neceſſaria: ſi *Acie*, ſubaudimus virgulta: ut ſit: Ipſa virgulta nondum falcis acie tentanda ſunt.

367. STIRPIBUS. Solidioribus palmitibus, id eſt, truncis. Alii ſtirpem pro ipſa materie vitium poſitam volunt: ut idem alibi: *Et admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix*.

PHILARGYRII.

354. SEMINIBUS. Iterum *ſeminibus*, pro arboribus accipi oportet. Et: *ſupereſt*, ſequens eſt.

361. TABULATA. Nunc *tabulata* dici diſpoſitionem ramorum, per quos vitis uſque ad ſummum aſcendit. Et eſt relatio facta ad domos, in quibus extructiones ſingulae tabulata dicuntur.

367. STIRPIBUS. Hic, radicibus. Alii *ſtirpem* pro ipſa materie vitium poſitum volunt, ut idem alibi: *Et ammorſo ſignata in ſtirpe cicatrix*.

PIERII.

354. SUPEREST DEDUCERE TERRAM. In aliquot aliis *educere*. Sed vulgata lectio caſtior.

359. FURCASQ. BICORNES. In Romano codice legere eſt, *Furcaſque valentis*: quod mihi non ſatis facit, tam etſi in aliquot aliis codicibus ea lectio reperiatur.

364. PALMES AGIT. In Mediceo codice, *aget*, futuro tempore legitur.

365. IPSA ACIE FALCIS NONDUM TENTANDA. In Romano codice, Numerus ita habet, *ipſa acie nondum falcis*. In aliquot aliis, *ipſa acies* legitur. Sententiam vero hanc Quintilianus ſibi deſumpſit Inſtitutionum lib. II. *Quod etiam ruſticis notum eſt, qui frondibus teneris non putant adhibendam eſſe falcem, quia reformidare ferrum videntur, & nondum cicatricem pati poſſe*.

Exierint, tunc ſtringe comas, tunc brachia tonde.
Ante reformidant ferrum: tunc denique dura
Exerce imperia, & ramos compeſce fluentis.
Texendae ſepes etiam, & pecus omne tenendum:
Praecipue dum frons tenera imprudenſque laborum:
Cui, ſuper indignas hiemes ſolemque potentem,
Silveſtres uri aſſidue capreaeque ſequaces
Inludunt: paſcuntur oves avidaeque juvencae.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut gravis incumbens ſcopulis arentibus aeſtas,
Quantum illi nocuere greges, durique venenum

Den-

SERVII.

170. DURA EXERCE IMPERIA. Aut laborioſa: aut quaſi durum ſit ipſis vitibus ferro amputari.

371. TEXENDAE SEPES ETIAM. Alii hic diſtinguunt: alii ſeparant: *Texendae ſepes etiam, & pecus omne tenendum.*

272. FRONS TENERA. *Frondis* vera lectio eſt. Lucretius: *Frondiferaſque domos ovium.* Apud antiquiores enim ſingularis nominativus erat *frondis:* hodie vero & a *fronte* & *fronde* unus eſt nominativus, *frons;* ut *frons frontis*, & *frons frondis:* ſicut etiam *lens* & a *lente*, & a *lende*, capitis breviore pediculo.

373. INDIGNAS HYEMES. Saevas. SOLEMQUE POTENTEM. Intolerabilem, gravem.

374. SYLVESTRES URI. Id eſt, boves agreſtes, qui in Pirenaeo monte naſcuntur, inter Gallias & Hiſpanias poſito. Sunt autem, exceptis elephantis, majores animalibus caeteris: dicti URI, *ἀπὸ τῶν ὀρῶν*, id eſt, a montibus. CAPREAEQUE SEQUACES. Id eſt, perſecutrices; ſeu quod vites avidius perſequantur; ut: *Maleaeque ſequacibus undis.*

377. INCUMBENS SCOPULIS. Etiam ſaxa caloribus penetrans.

PHILARGYRII.

371. SEPES. Inſuper etiam pecus prohibendum.

372. PROSCENIA. *Proſcenium* proculdubio pulpitum dicit. VETERES LUDI. Dionyſia: antiquiſſimi enim, quos ruſtici, confecta vindemia, faciebant.

PIERII.

370. ET RAMOS COMPESCE FLUENTIS. In antiquiſſimo codice Romano legere eſt, *ramos compeſce valentis:* praecepto, phraſique ex Varrone ſumpta, qui primo de Agricultura ait: *Vites pampinari, ſed a ſciente. Nam id, quam putare, majus: neque in arbuſto, ſed in vinea fieri. Pampinare eſt ſarmento coles, qui nati ſunt de iis, qui plurimum valent, ſecundum, nonnunquam & tertium relinquere, reliquos decerpere, ne relictis colibus ſarmentum nequeat miniſtrare ſuccum.*

371. ET PECUS OMNE TENENDUM EST. In Romano codice, *tuendum* habes. In Mediceo, *tenendum*, abſque *eſt*.

372. PRAECIPUE DUM FRONS TENERA. Adverte loco hoc Servii corrupta eſſe verba, quae ut per te incolumitati ſuae reſtituere poſſis, quid ſuper hoc nomine veteres tradiderint apponam. Cariſius ait: *frundes, & frundibus*, veteres per *u* dixiſſe; Cujus exemplum ponit Ennii ex Annalium libro ſeptimo: *Rureſcant Frundes:* non *frondes*. Mutatum vero *u*, in *o* monet Plinius: Et nominativum abſque *n* littera in utroque loqui, *frus*, *fros*. Nam *frons*, *τὸ μέτωπον*.

374. SILVESTRES URI ASSIDUE, CAPREAEQUE SEQUACES ILLUDUNT. In Romano codice, *adſidue:* quam ſcriptionem improbat Cariſius, quum nomen ſit ab *Aſſe*. Quod vero Servius *Uros* in Pyrenaeis naſci dicit, Plinius eos, quos inter equos etiam enumerat, ad ſeptentriones ſtatuit: quorum cornibus Barbari illi potent: Caeſar in Hercinia ſilva Germaniae.

377. AUT GRAVIS INCUMBENS SCOPULIS ARENTIBUS AESTAS. In codice Mediceo *aeſtus* legitur, quod frigori reſpondet per Antitheti proprietatem, & eadem locutione variatum in Palaemone, *Si lac praeceperit aeſtas.*

Dentis, & admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Caeditur, & veteres ineunt proſcenia ludi?
Praemiaque ingeniis pagos & compita circum
The-

SERVII.

379. Admorso. Participium eſt, ac ſi diceret, abroſo.

380. Non aliam ob culpam. Victimae numinibus, aut per ſimilitudinem, aut per contrarietatem immolantur: per ſimilitudinem, ut nigrum pecus, Plutoni: per contrarietatem, ut porca, quae obeſt frugibus, Cereri; & Caper, qui obeſt vitibus, Libero: item capra Aeſculapio, qui eſt deus ſalutis: quum capra nunquam ſine febre ſit. Omnibus aris. Non ſine cauſſa dixit: nam cum numinibus caeteris varie pro qualitate regionum ſacrificetur, ut Veneri Paphiae tantum de ture: unde eſt: *Haud equidem tali me dignor honore:* Genitrici vero, id eſt, Romanae, etiam de victimis: Libero ubique caper immolatur; quia vites, quae in honore ipſius fuerant, ab eo comeſtae ſunt: iratus Liber pater eum occidi fecit, & ei tol i utrem, in quo mitti vinum fecit pro ejus vindicta.

381. Veteres ineunt proscenia ludi. Primi ludi theatrales ex Liberalibus nati ſunt: Ideo ait, *veteres ludi*. Proscenia autem ſunt pulpita ante ſcenam, in quibus ludicra exercentur. Veteres ludi. Dionyſia enim antiquiſſimi ruſtici, confecta vindemia, faciebant.

182. Pagos et compita circum. Id eſt, per quadrivia, quae compita appellantur, ab eo, quod multae viae in unam confluant: & villas, quae pagi ἀπὸ τῶν πηγῶν appellantur, id eſt, a fontibus, circa quos villae conſueverant condi: unde & pagani dicti ſunt, quaſi ex uno fonte potantes. Compita autem ſunt, unde ludi Compitalitii vocantur.

PHILARGYRII.

182. Ingentes. Quidam legunt *ingeniis*: ut ſit: praemia poſuerunt ingeniis. Dabatur autem hircus praemii nomine: unde hoc genus poematis Tragoediam volunt dictam. Compita. Ut relatio * placet, locus ex pluribus partibus in ſe, vel in eaſdem partes ex ſe via, atque itinere dirigens; ſive is cum ara, ſive ſine ara, ſive ſub tecto, ſive ſub dio ſit: ubi pagani agreſtes, buccina convocati, ſolent certa inire conſilia. Hinc & lares compitalicii, & feriae compitaliciae.

PIERII.

379. Et admorso signata in stirpe cicatrix. *Admorſo* quidem in veteribus aliquot codicibus habetur: in plerisque vero *d* littera abraſa eſt, imperite, ut mihi videtur: niſi ſit, quod in antiquis aliis *a morſu* legitur. Sane Romanus codex, *admorſu* unica dictione, verbali nomine, legit. In Mediceo etiam prius ſcriptum erat *admorſu* per *u*. inde illita eſt circularis linea alio atramento, ut *admorſo* dicat. Sed enim Servius *admorſo* participium agnoſcit, ac ſi diceret, abroſo ſtirpe. Quamvis negat Donatus ſtirpem apud Virgilium reperiri, foeminino genere: quam ſententiam & Cariſius & alii plerique rejecerunt, ut alibi dictum.

380. Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris caeditur, et veteres ineunt proscenia ludi. Praemiaque ingentes pagos, et compita circum Thesidae posuere. Sunt qui epitheton *ingentes* otioſum eſſe, vel importunum judicent, quod non ingentibus tantum pagis, ſed in omnibus, ea ſacra fieri pietas illa vetus expoſcebat. Neque diſtinguendum, ut per compita minores pagos intelligamus, quum ſit ejuſdem ſententiae dilatatio, ut etiam apud Horatium: *Quis circum pagos, & circum compita victor:* quin pagus pauciſſimis etiam caſis conſtare poteſt. Compita, quum triviorum plateas requirant, pluribus itidem conſtare domibus aequum eſt. Quare lectionem illam ſummopere approbarim, quam in codicibus omnium quos verſaverim antiquiſſimis obſervavi: *Praemiaque ingeniis pagos & Compita circum Theſidae poſuere:* ut intelligas de Tragoediis, quarum ſcriptoribus hircus praemium fuerit propoſiuum, Horatio dicente: *Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum*. Et his ludis poemata cani ſolita, idem Horatius oſtendit, dum *Theſpin* ait *plauſtris vexiſſe Poemata*, de Tragoediae inventore loquens. Dicamus igitur Athenienſes poſuiſſe praemia ingeniis pagos & compita circum. Quia vero ſunt qui Virgilium negent uſum *ingenii* vocabulo, pro ea vi mentis, quae ſit docilitatis, meditationis, inventionis, & prudentiae capax, eo ſignificato, quod apud Horatium eſt: *Graiis ingenium*. Et apud Salluſtium: *Sed quia provenere illi praeclara ingenia:* omne punctum me tuliſſe fateantur, ſi dixero apud Virgilium eodem ſignificato accipi: *Haud equidem credo, quia ſit divinitus illis Ingenium*. Ad eorum enim opinionem refellendam hoc ait, qui putabant

Theſidae poſuere: atque inter pocula laeti
Mollibus in pratis unctos ſaluere per utres.
Nec non Auſonii, Troja gens miſſa, coloni
Verſibus incomtis ludunt, riſuque ſoluto;
Oraque corticibus ſumunt horrenda cavatis:
Et te, Bacche, vocant per carmina laeta, tibique
Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu.

Hinc

SERVII.

383. THESIDAE. Athenienſes, qui primi ludos inſtituere Liberalia.

384. MOLLIBUS IN PRATIS UNCTOS SALIRE PER UTRES. Unctos vel oleo vel lixivia. IN PRATIS autem ideo, ne laederentur cadentes. UTRES vero fiebant ad inſultationem etiam mortuorum caprorum, ne quid ex his eſſet, quod non ſentiret injuriam. SALIERE. Secundum autem locutus eſt: nam antiqui *ſalio*, *ſalui*, dicebant: nunc autem & *ſalivi*: unde & Cicero ait in Miloniana: *Cum hic de rheda rejecta penula deſiluiſſet*: Sic etiam ab eo, quod eſt *Cano*, non *cecini*, ſed *canui* dicebant; unde Salluſtius: *Cornua occanuerunt*.

385. NEC NON AUSONII TROJA GENS MISSA. Hoc eſt, etiam Romani haec ſacra celebrant & canunt: nam hoc eſt: VERSIBUS INCOMPTIS LUDUNT. Id eſt, carminibus Saturnio metro compoſitis: quod ad rhythmum ſolum vulgares componere conſueverunt. Horatius: *Libertaſque recurrentes accepta per annos Luſit amabiliter*.

386. RISUQUE SOLUTO. Id eſt, cachinno.

387. ORAQUE CORTICIBUS SUMUNT. Quia neceſſe erat pro ratione ſacrorum aliqua ludicra & turpia fieri, quibus poſſet populo riſus moveri: qui ea exercebant, propter verecundiae remedium hoc adhibuerunt, ne agnoſcerentur, ut perſonas factas de arborum corticibus ſumerent.

388. ET TE BACCHE VOCANT. Hymnos in tuum canunt honorem.

389. TIBIQUE OSCILLA SUSPENDUNT MOLLIA. Mollia, penſilia, ut: *Pilentis matres in mollibus*. OSCILLORUM autem variae ſunt opiniones: Nam alii hanc aſſerunt fabulam: Icarus Athenienſis, pater Erigones, quum acceptum a Libero patre vinum, mortalibus indicaret, occiſus eſt a ruſticis: qui cum plus aequo potaſſent, inebriati venenum ſe accepiſſe crediderant. Huius canis eſt reverſus ad Erygonem filiam, quae, cum ejus comitata veſtigia perveniſſet ad patris cadaver, laqueo vitam finivit. Haec Deorum voluntate inter aſtra relata eſt, quam vocant Virginem. Canis quoque ille eſt inter ſydera collocatus. Sed poſt aliquantum tempus Athenienſibus morbus immiſſus eſt talis; ut eorum virgines furore quodam compellerentur ad laqueum; reſponditque oraculum, ſedari poſſe peſtilentiam illam, ſi Erigones, & Icari cadavera requirerentur: quae cum diu quaeſita nuſquam invenirentur: ad oſtendendam ſuam devotionem Athenienſes, ut etiam in alieno ea quaerere viderentur elemento, ſuſpenderunt de arboribus funem: ad quem ſe tenentes homines, hac atque illac, agitabantur; ut quaſi etiam per aerem illorum cadavera quaerere viderentur. Sed quum inde plerique caderent, inventum eſt, ut formas, vel perſonas, ad oris ſui ſimilitudinem facerent, & eas pro ſe ſuſpenſas moverent. Unde & *oſcilla* dicta ſunt ab eo, quod in his *cillerentur*, id eſt, moverentur *ora*: nam *cillere* eſt movere: unde & ſurcillae dictae ſunt, quibus frumenta cillentur. Alii dicunt *oſcilla* membra eſſe virilia de floribus facta, quae ſuſpendebantur, per intercolumnia: ita ut in ea homines, acceptis clauſis perſonis, impingerent, & ea ore cillerent, id eſt moverent, ad riſum populo commovendum: & hoc in Orpheo lectum eſt. Prudentioribus tamen aliud placet, qui dicunt ſacra Liberi patris ad purgationem animae pertinere: omnis autem purgatio aut per aquam fit, aut per ignem, aut per aerem: ſicut & in ſexto ait: *Aliae panduntur inanes Suſpenſae ad ventos; aliis ſub gurgite vaſto Infectum eluitur ſcelus: aut exuritur igni*. Ut nunc per *oſcilla* genus purgationis, videlicet aeris, quod eſt maximum intelligamus: nam primum aquae, ſecundum ignis, tertium aeris eſt.

PHILARGYRII.

383. THESIDAE POSUERE. Ideo, quia primi Athenienſes Liberalia ſtatuerunt: *Theſidae* dicti a rege Theſeo.

389. MOLLIA OSCILLA. *Mollia* hic pro mobilia. Et videtur Virgilius opinionem illorum ſequi, qui in honorem Liberi patris putant *oſcilla* ſuſpendi,

quod

Hinc omnis largo pubeſcit vinea foetu:
Complentur valleſque cavae ſaltuſque profundi,
Et quocumque Deus circum caput egit honeſtum.
Ergo rite ſuum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lanceſque & liba feremus;
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram,
Pinguiaque in verubus torrebimus exta colurnis.
Eſt etiam ille labor curandis vitibus alter,

SERVII.

390. HINC OMNIS LARGO PUBESCIT VINEA FOETU. Poſt haec ſacra celebrata.

393. ERGO RITE SUUM BACCHO DICEMUS HONOREM. Juſte igitur Liberi celebrabimus ſacra. HONESTUM. Pulchrum.

394. CARMINIBUS PATRIIS. Id eſt, Romana lingua: pleraque enim ſacra, pro gentium qualitate: pleraque ſecundum ſuum ritum coluntur: nam hymni Libero apud Graecos Graeca, apud Latinos Latina voce dicuntur. Hymni vero Matris Deum ubique propriam, id eſt, Graecam linguam, requirunt.

395. STABIT SACER HIRCUS. Placebit. Tunc enim eſt aptum ſacrificium, cum dedicatum animal victimae patiens invenitur: unde & alibi ſic ait: *Et ſtatuam ante aras aurata fronte juvencum*. Id eſt, placere faciam. Contra Lucanus: *Diſcuſſa fugit ab ara Taurus*. *Sacer* autem, execrabilis, ut: *Auri ſacra fames*.

396. IN VERUBUS TORREBIMUS EXTA COLURNIS. Quia, ſicut etiam caper eſt inimicus vitibus, ita eis nocet & corylus: unde & ait ſupra: *Neve inter vites corylum ſere*.

397. EST ETIAM ILLE LABOR. Jam paulatim tendit ad vitium vituperationem, dicens & infinitum eſſe earum laborem, ut: *Cui nunquam exhauſti ſatis eſt*: & incertum fructum, ut: *Et jam maturis metuendus Jupiter uvis*: & ipſum etiam fructum pernicioſum, ut: *Bacchus & ad culpam cauſſas dedit*.

PHILARGYRII.

quod ejus ſit pendulus fructus. *Oſcilla* autem dicta, ſive quoniam capita & ora hoſtiarum in ſummis perticis figebantur, ſive quia hunc luſum Oſci dicuntur frequenter exercuiſſe, & per Italiam ſparſiſſe.

393. ERGO. *Ergo*, veteres pro merito dicebant. Hinc Plautus in Milite glorioſo: *Hiccine Achilles eſt? inquit mihi, immo ejus frater: ergo mecaſtor pulcer eſt*: & erit ſenſus: Merito, inquit, ſacra faciemus ei, cujus beneficio vineta proveniunt.

395. ET DUCTUS CORNU STABIT SACER. Improbant enim Aruſpices hoſtiam, quae admota altaribus reluctatur.

PIERII.

multis & prudentiae, & docilitatis ſignis in avium genere perſpectis, ea pollere mente; cujus ſententiae Democritum fuiſſe tradunt. Siquis vero Virgilii ſententiam inſpiciat, neminem tam ſtupidum eſſe crediderim, qui non fateatur eo loco *Ingenium* pro vi mentis accipi, quae ſit docilitatis, & prudentiae capax. Quod ſi etiam nuſquam alibi Virgilius eo vocabulo uſus fuiſſet, Latiniſſimae illius aetatis conſenſus, qua M. Tullius, Salluſtius, Horatius claruere, facit, ut hoc loco non incongrue in hanc ſententiam poni potuerit: etiam ſi rei tactae pulchritudo, eruditioque ipſa, & veterum codicum teſtimonia non accederent.

384. UNCTOS SALIERE PER UTRES. Servianis temporibus, praeteritum a *Salio ſalui* pronuntiabant. Idem tamen *ſalii* ſecundum artem dictum aſſerit a Virgilio: quod veteres *ſalivi* faciebant. Hinc nonnulli *ſaluere* ſcribunt. In codicibus tamen antiquis manu ſcriptis *ſaliere* legitur: ejuſmodique praeteriti forma agnoſcitur a Priſciano hoc eodem citato verſu: eum vero ſaliendi morem videas apud Hyginum de Signis, ubi de Arctophylace loquitur.

393. ERGO RITE SUUM BACCHO DICEMUS HONOREM. In veteribus aliquot codicibus legere eſt *ſuos honores*: quod rem ſplendidiorem efficit.

396. IN VERUBUS TORREBIMUS EXTA COLURNIS. In codice Mediceo *torquebimus* legitur: quod ipſius rei miniſterium videtur exprimere. Sed enim *torrebimus* receptius.

Cui numquam exhauſti ſatis eſt: namque omne quotannis
Terque quaterque ſolum ſcindendum, glebaque verſis
Aeternum frangenda bidentibus: omne levandum
Fronde nemus: redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in ſe ſua per veſtigia volvitur annus.
Ac jam olim ſeras poſuit cum vinea frondis,
Frigidus & ſilvis Aquilo decuſſit honorem;
Jam tum acer curas venientem extendit in annum
Ruſticus, & curvo Saturni dente relictam
Perſequitur vitem attondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus devecta cremato
Sarmenta, & vallos primus ſub tecta referto:

Po-

SERVII.

398. EXHAUSTI SATIS EST. Exhauſtionis, finitionis: quod quia aſperum viſum eſt, ſe ad figuram tranſtulit, & ait: *Exhauſti*, ut: *Servantiſſimus aequi*: pro aequitatis. OMNE SOLUM. Continens ſcilicet vites.

400. AETERNUM. Semper, perpetuo. Et abſolute locutus eſt. LEVANDUM FRONDE NEMUS. Relevandum, ſpoliandum. Omne autem nemus dicit, & arborum & vitium: unde paulo poſt dicturus eſt: *Bis vitibus ingruit umbra*.

401. REDIT AGRICOLIS LABOR ACTUS IN ORBEM. Id eſt, in anni circuitum labor ſe invicem ſequitur ruſticorum.

403. OLIM. Quandoque. Significat autem finale tempus autumni. SERAS FRONDES. Sero cadentes: tarde enim ſpoliantur vites frondibus.

404. FRIGIDUS ET SYLVIS AQUILO DECUSSIT HONOREM. Varronis hic verſus eſt.

405. ACER. Non quilibet; ſed acer & diligens. CURAS VENIENTEM EXTENDIT I. A. Quaſi in tempore alieno praemeditatur futurum laborem.

406. ET CURVO SATURNI DENTE. Id eſt falce, quae eſt in ejus tutela: nam Saturnus dicitur patri Coelo virilia falce amputaſſe, quae in mare cadentia Venerem creaverunt: quod ideo fingitur; quia, niſi humor de coelo in terras deſcenderit, nihil creatur. Alii Saturnum deum eſſe temporum dicunt, quae, ſicut falx, in ſe recurrunt. Alii vero dicunt Saturnum in progreſſu nihil nocere: cum retrogradus eſt, eſſe periculoſum: ideoque eum habere falcem in tutela: quod & ipſa protenta nihil valet; retro acta vero, quicquid ei occurrit ſecat. RELICTAM. Scilicet, a ſe paulo ante deſertam.

407. FINGITQUE PUTANDO. Componit, ut: *Fingitque premendo*.

408. PRIMUS HUMUM FODITO. Hoc eſt, ad laborem primum te eſſe convenit, ultimum ad fructus legendos. Vinum enim factum de uvis immaturis cito aceſcit: & hoc loco ineſt vitium vituperatio, quarum fructus, aut immaturi collecti depereunt; aut ſi earum fuerit expectata maturitas, nihilominus pereunt: nam dicturus eſt: *Et jam maturis metuendus Jupiter uvis*.

409. ET VALLOS PRIMUS SUB TECTA REFERTO. Vitium ſuſtentacula, quae in nonnullis locis in tecta portantur; ne imbribus depereant cito.

PHILARGYRII.

400. LEVANDUM. Hic putandum.

403. SERAS. Vetulas, aridas.

406. RELICTAM. Neglectam, non putatam.

408. PRIMUS. Per hoc intelligendum, primus puta: & inutiles palos ſub tecta referto, pro quibus novos poſueris.

PIERII.

403. ET JAM OLIM SERAS. In Romano codice legere eſt, *ac jam olim*. In aliquot aliis *at jam*: quarum lectionem nullam improbarim.

405. CURAS VENIENTEM EXTENDIT IN ANNUM RUSTICUS. In Romano codice, pro *ruſticus*, *agricola* legitur: magis vero placet *ruſticus*; tum quia ſic habetur in reliquis exemplaribus, tum ex Tibulli Synepeia: *Ipſe feram teneras maturo tempore vites Ruſticus*.

Poſtremus metito. Bis vitibus ingruit umbra:
Bis ſegetem denſis obducunt ſentibus herbae.
Durus uterque labor. Laudato ingentia rura:
Exiguum colito. Nec non etiam aſperaruſci
Vimina per ſilvam, & ripis fluvialis arundo
Caeditur, incultique exercet cura ſalicti.
Jam vinctae vites: jam falcem arbuſta reponunt:
Jam canit extremos effoetus vinitor antes.

Sol-

SERVII.

410. METITO. Vindemiato. Et per hoc dicit, maturam uvam debere colligi. BIS VITIBUS INGRUIT UMBRA. Vitis & arboris, quae amputanda eſt, ut demota folia ſolem admittant, quo poſſint uvae matureſcere.

411. BIS SEGETEM DENSIS OBDUCUNT SENTIBUS HERBAE. Semel autumnali: ſemel verno tempore.

412. DURUS UTERQUE LABOR. Et vellendarum herbarum, & frondium ſecandarum. LAUDATO INGENTIA RURA, EXIGUUM COLITO. Hoc etiam Cato ait in libris ad filium de Agricultura: quod ideo dictum eſt, vel quia majores, agros incultos *rura* dicebant, id eſt ſylvas, & paſcua: agrum vero, qui colebatur: ut intelligamus, Laudato ingentes ſylvas, colito agrum minorem: vel, quod melius eſt, quia ait in primo: *Alternis idem tonſas ceſſare novales, Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum*: quod fieri non poteſt niſi fuerint ſpatia majora terrarum: nam & Cato, ut diximus, & Cicero in Oeconomicis, ob hoc laudant praedia latifundia; vel quod, ut dicit Donatus, etiam non culta praeſtant aliquid domino.

413. RUSCI. *Ruſcum* virgultum eſt, unde vites ligantur. Et commemorat labores, qui, licet circa alia, tamen pro vitibus exercentur.

415. INCULTIQUE EXERCET CURA SALICTI. Quaſi cum indignatione ait: Cauſſa vitium, cura nos etiam ſponte naſcentium rerum fatigat.

416. FALCEM ARBUSTA REPONUNT. Putatae ſunt, nec falcem requirunt.

417. JAM CANIT EXTREMOS EFFOETUS, &c. Melius eſt *effoetus* legere, quam *effoetos*: ut quidam legunt. Et ANTES alii EXTREMOS vinearum ordines accipiunt: alii macerias, quibus vineta cluduntur: quia maceriae ſunt de aſſis, id eſt, ſiccis lapidibus: unde *aſſae tibiae* dicuntur, quibus canitur ſine chori voce. Dicuntur autem *antes* a lapidibus eminentioribus, qui interponuntur ad maceriam ſuſtentandam: licet Cato, de Re militari primo: *Pedites quatuor agminibus, equites duobus antibus ducas*: nam proprie *antes* ſunt eminentes lapides, vel columnae ultimae, quibus fabrica ſuſtinetur: & appellantur *antes* ἀπὸ τοῦ ἀντιτείνειν: ad quam etymologiam etiam extremos ordines vinearum poſſumus trahere, qui ante ſtant. Hoc autem dicit: Jam cantat ruſticus labore finito: tamen deeſſe non poteſt, quod exercere circa culturam vitium debeat. Et, quod dicit: *Jam canit extremos antes*, ita ſentiendum, quaſi dicat: Jam, quod ultimum, & finitum eſſe videtur in vineis, cultor ruſticus complevit: nam & ultimam partem vineae per columnas & macerias ſtruxit: ultimum enim videtur eſſe: & inde, quaſi jam ſecurus ſui laboris, canit & gaudet; tamen adhuc debet eſſe ſollicitus, nec unquam in omnibus eſſe ſecurus.

PHILARGYRII.

412. ANTES. Cato de Re militari: *Pedites quatuor agminibus, equites duobus antibus ducas*. Sunt autem extremae quadrarum partes.

PIERII.

410. ET VALLOS SUB TECTA REFERTO. In hanc ſententiam Varro libro primo de Agricultura: *Dominus ſimulac vidit occipitium vindemiatoris, furculas reducit hibernatum in tecta, ut ſine ſumptu harum opera altero anno uti poſſit*.

417. JAM CANIT EXTREMOS EFFOETUS VINITOR ANTES. Carminis hujus lectio in antiquis codicibus varia eſt: nam in codice Romano, *Jam canit effectos extremus vinitor*. Verum id improbatur a Servio, qui mavult *effoetos* legere. In Longobardico, atque etiam in Mediceo, *canit effoetus extremos*: aliqui timentes ſyllabae, dictionum ordinem tranſmutarunt. multaque ita, ut vidimus, toto opere auſi ſunt aggredi.

Sollicitanda tamen tellus, pulviſque movendus,
Et jam maturis metuendus Juppiter uvis.
Contra, non ulla eſt oleis cultura: neque illae
Procurvam exſpectant falcem raſtroſque tenaces,
Cum ſemel haeſerunt arvis, auraſque tulerunt.
Ipſa ſatis tellus, cum dente recluditur unco,
Sufficit humorem, & gravidas cum vomere fruges.
Hoc pinguem & placitam Paci nutritor olivam.
Poma quoque, ut primum truncos ſenſere valentis,
Et vires habuere ſuas, ad ſidera raptim
Vi propria nituntur, opiſque haud indiga noſtrae.
Nec minus interea foetu nemus omne graveſcit,
Sanguineiſque inculta rubent aviaria baccis.

SERVII.

418. PULVISQUE MOVENDUS. Genus ipſum culturae *pulveratio* vocatur, quo imminutae glebae vitibus applicantur.

419. MATURIS METUENDUS JUPPITER UVIS. Aer, more ſuo: cujus varietas plerunque laborem decipit ruſticorum. Et tacite videtur admonere, quod in primo aperte dixit: *Inprimis venerare Deos*: ſacrificiis tempeſtates eſſe pellendas.

420. NON ULLA. Id eſt, nulla: alii *Non nulla* legunt, id eſt, aliqua: non, ut in vitibus, nimia.

421. PROCURVAM EXPECTANT FALCEM. Ut putentur: quod tamen ad curam refertur anniverſariam: nam neceſſe eſt, licet tarde, olivam putari. RASTROSQUE TENACES. Ad ſodiendum ſcilicet: quia cum trahitur raſtrum per agros, omnem ſpurcitiam ſecum colligere videtur. Negligentiam autem ferunt oleae, quum jam coeperint eſſe valentiores: nam adhuc parvae, nimiam curam requirunt.

422. AURASQUE TULERUNT. *Ferre auras*, proprie eſt, aſſueſcere aeris varietati, quae obeſt rebus teneris nimium.

423. IPSA SATIS TELLUS. Hoc dicit, aratum olivetum, & oleis prodeſt, & exinde frumenta gignuntur.

424. SUFFICIT HUMOREM. Scilicet, ſubminiſtrat arboribus. GRAVIDAS CUM VOMERE FRUGES. *Cum*, abundat: nam hoc dicit: Subminiſtrat fruges vomere, id eſt, per vomerem. Ennius: *Effundit voces proprio cum pectore ſancto*, id eſt, proprio pectore: nam *cum*, vacat. Urbanus tamen ſic accipit, *Gravidas cum vomere*, id eſt, ſtatim poſt arationem.

425. HOC. Hac re. NUTRITOR autem, pro, *nutri*: nam pro activi imperativo praeſenti paſſivum futurum poſuit.

427. ET VIRES HABUERE SUAS. Quia tenera virgulta ſolent religari fuſtibus validioribus; ſicut ſupra ait de vitibus, *Viribus eniti quarum & contemnere ventos*.

429. FOETU NEMUS OMNE GRAVESCIT. *Foetu*, id eſt, utilitate: nam omnis utilitas *foetus* eſt. Illuc autem tendit laus iſta ſylvarum, ut & probet non mirum eſſe, ſi & poma & olivae ſine ulla cultura praebeantur; & creſcat vitium vituperatio, circa quas tantus impenditur labor.

430. AVIARIA. Secreta nemorum, quae aves frequentant. SANGUINEIS BACCIS. *Baccas ſanguineas*, accipimus poma ſylveſtria.

PHILARGYRII.

421. EXPECTANT. Subaudiendum, talis cultura. Caeterum & oliveta coluntur. Et quod ait, *nec curvam expectent falcem*, extrinſecus ſubaudiendum, omni anno: quia & ipſa ex intervallo radi ſolent.

PIERII.

428. OPISQUE HAUD INDIGA NOSTRAE. In Romano codice, *opes haud*, abſque particula *que* legitur. Scriptum vero eſt *opes*, pro *opis*, more ſuo, uti eo loco, *ſublimes in aethere Niſus*, pro *ſublimis*. Qui ſyllabae timuerunt poſt *opis*, *que*, ut facere ſoliti ſunt, addidere: nam lectio venuſtior abſque ea particula.

Ton-

Tondentur cytiſi, taedas ſilva alta miniſtrat,
Paſcunturque ignes nocturni, & lumina fundunt.
Et dubitant homines ſerere, atque impendere curam?
Quid majora ſequar? ſalices, humileſque geneſtae,
Aut illae pecori frondem, aut paſtoribus umbras,
Sufficiunt: ſepemque ſatis, & pabula melli.
Et juvat undantem buxo ſpectare Cytorum,
Naryciaeque picis lucos: juvat arva videre,
Non raſtris hominum, non ulli obnoxia curae.
Ipſae Caucaſio ſteriles in vertice ſilvae,
Quas animoſi Euri aſſidue franguntque feruntque,
Dant alios aliae foetus: dant utile lignum,
Navigiis pinos, domibus cedrumque cupreſſoſque.
Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plauſtris
Agri-

SERVII.

431. TONDENTUR CYTISI. Virgulta, a Cyto inſula, ubi abundant, nominata.

433. ET DUBITANT HOMINES SERERE, ATQUE IMPENDERE CURAM. Id eſt, non eſt neceſſe hominibus, his arboribus & ſylvis curam impendere; quippe ſua ſponte proveniunt. Et hoc dicit, ut ex obliquo vitium vituperatio ſubaudiatur.

434. QUID MAJORA SEQUAR? Quid de majoribus multum dicam arboribus? cum minora quaeque virgulta humanis uſibus multam commoditatem praeſtent, ſine ullo cultu provenientia.

435. AUT ILLAE. Id eſt, ſalices, aut geniſtae. Multi tamen, *Et tiliae* legunt; ut tria dixerit, *Salices, tilias, & geniſtas*.

437. UNDANTEM BUXO SPECTARE CYTORUM. Montem Macedoniae, in quo abundat buxus: quae vento mota, aeſtus imitatur undarum.

438. NARYCIAEQUE PICIS. A loco, in quo abundant piceae.

439. NON ULLI OBNOXIA CURAE. Non debitricia, nihil labori noſtro debentia.

440. IPSAE CAUCASIO. Caucaſus mons eſt Scythiae, poſitus hic pro quibuſlibet aſperrimis montibus. STERILIS autem ait SYLVAS, comparatione pomiferarum arborum.

444. HINC. De ſylvis ſcilicet: nam de cupreſſo, aut de cedro, nullus unquam efficit rotas aut radios. TRIVERE. Tornavere, compoſuere de torno. TYMPANA. Tecta vehiculorum.

PHILARGYRII.

434. QUID MAJORA. Quomodo majora, ſi ſalices plus ſunt humiles, quam myricae? ſolvitur. Hic ſenſus eſt, & haec ſubdiſtinctio. Quid majora ſequar? & tranſit etiam illa, quae putes eſſe contemnenda: multum poſſunt, & ſalices, & myricae, ſive geneſtae, prodeſſe.

437. UNDANTEM. Fluctuantem.

438. NARICIAE. *Nariciae*, ut hic: *Naricii poſuerunt moenia Locri*.

439. OBNOXIA. Egentia.

444. ROTIS. Rotas ex ſolidis tabulis factas, tympana appellavit; & agricolae neceſſaria diſtinguunt.

PIERII.

431. TONDENTUR CYTISI. In Romano codice verſus hic ſtatuitur poſt eum: *Paſcunturque ignes*. Sed non procedit: *cytiſi* ſine adſpiratione.

432. ET LUMINA FUNDUNT. In antiquo: *ac lumina fundunt*.

434. HUMILESQUE GENISTAE. Antiquiora omnia exemplaria *geneſtae* per *e* in pene ultima legunt: uti etiam ſuperius adnotatum eſt.

435. AUT PASTORIBUS UMBRAM. In veteribus omnibus codicibus ſcriptum obſervavi *umbras*, numero multitudinis.

Agricolae, & pandas ratibus poſuere carinas.
Viminibus ſalices fecundae, frondibus ulmi:
At myrtus validis haſtilibus, & bona bello
Cornus: Ityraeos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliae leves aut torno raſile buxum
Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.
Nec non & torrentem undam levis innatat alnus,
Miſſa Pado: nec non & apes examina condunt
Corticibuſque cavis vitioſaeque ilicis alveo.
Quid memorandum aeque Baccheïa dona tulerunt?
Bacchus & ad culpam cauſſas dedit. Ille furentis

Cen-

SERVII.

445. PANDAS. Curvas.

446. VIMINIBUS SALICES FOECUNDAE. Legitur &: FOECUNDAE FRONDIBUS ULMI. AT MYRTUS VALIDIS HASTILIBUS. Alibi: *Et paſtoralem praefixa cuſpide myrtum.*

447. ET BONA BELLO CORNUS. Apta eſt enim etiam cornus haſtilibus.

448. ITYRAEOS TAXI CURVANTUR IN ARCUS. *Ityraeos*, hoc eſt, in arcuum Ityraeorum ſimilitudinem. *Ityraeos* autem, dicit *Parthicos*.

449. NEC TILIAE LEVES, AUT TORNO RASILE BUXUM. Ordo eſt: Nec non tiliae leves, aut raſile buxum, torno formam accipiunt. NEC NON dicit, hoc eſt, etiam.

452. MISSA PADO. Pro, in Padum. Species eſt pro genere.

453. VITIOSAEQUE ILICIS ALVEO. Carioſae. Vult autem probare etiam putres arbores habere aliquam utilitatem. Sane pro *alveo*, per Synaereſim *alvo* dicimus.

454. QUID MEMORANDUM AEQUE. Quid ſimiliter laudandum? TULERUNT. Dona Liberi: ſicut ſylvae multa ſponte procreantes. Alii ET QUAE legunt; ut ſit ſenſus: Quid dicendum eſt, quae *tulerunt*, id eſt, attulerunt, ipſa etiam dona Baccheia: ut hoc dicat: Parum eſt, quod vites tantum laborem requirunt; etiam munera earum cauſſas praeſtant furoris.

455. ILLE FURENTES CENTAUROS. Atqui in Aeneide ait: *Mars perdere gentem Immanem Lapithum valuit.* Sed hoc ſolvit Horatius, dicens: *Nec Semeleius Cum Marte confundet Thyoneus Praelia.* Nam re vera, licet irarum cauſſas Mars habuerit, Lapithae tamen & Centauri in furorem ſunt ebrietate compulſi. Deinde hoc loco Centauros ait in furorem actos a Libero, non Lapithas.

PHILARGYRII.

449. BUXUM. Signum, non arborem dixit. Quamvis Ennii exemplo, & arborem potuerit dicere neutro genere. Ille enim ſic in ſeptimo: *Longique cupreſſi Stant rectis foliis & amaro corpore buxum.*

PIERII.

440. IPSAE CAUCASEO. In antiquis *Caucaſio*, ut Olympius.

443. CEDROSQ. CUPRESSOSQ. In Romano, in Mediceo, & aliis antiquioribus codicibus, legitur *cedrumq. cupreſſoſq.* quanquam in Longobardico *cupreſſos*, abſque particula enclitica ſcriptum ſit, ſcriptoris negligentia.

448. ITHYRAEOS TAXI CURVANTUR IN ARCUS. Invenies omnino in aliquot codicibus antiquis *curvantur*: Sed in Mediceo *torquentur* habetur: in aliquot *Itureos* per *u*, & abſque adſpiratione, quam addere nonnulli Grammatici commenti ſunt, nomen ἀπὸ τῦ ἰτύρω deduci aſſeverantes. Sed enim apud Dionyſium & Strabonem in codicibus manuſcriptis per τ & υ nomen ſcriptum inveni Ἰτυραῖοι: quamvis in codicibus Aldinis per δ notatum ſit, errore librarii, τὰ μὲν ὧν ὀρεινὰ ἔχουσι πάντα Ἰτουραῖοί τε καὶ Ἄραβες. Eſt & ubi *Tyraeos* legas, ſed inemendate. Sunt enim in Arcadia *Thyraei*, & in Iſthmo Tarentini promontorii. De *Ituraeis* vero *ſagittariis* habetur in epiſtola Valeriani imperatoris ad Aurelianum. *Habe: ſagittarios Ituraeos trecentos:* recitatum a Flavio Vopiſco.

449. ET TORNO RASILE BUXUM. Signant

Gram-

Centauros letho domuit, Rhoetumque Pholumque,
Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.
O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint,
Agricolas! quibus ipſa, procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit aedibus undam;
Nec varios inhiant pulchra teſtudine poſtes,

In·

SERVII.

457. Magno Hylaeum Lapithis cratere minantem. Bonum ſchema: ita enim pinguntur, quaſi poculis bella tractaotes.

458. O Fortunatos nimium, sua si bona norit, Agricolas. Non eſt abruptus tranſitus ad laudem vitae ruſticae: nam ad ſuperiora pertinet: poſt vituperationem quippe vini, iſta quaſi conſolatio eſt: per quam oſtenditur quantas voluptates ruſticis natura praeſtiterit. Quod autem *Fortunatos nimium* ait, non ad fortunam, ſed ad fortunae pertinet quantitatem: nam hoc dicit: Quantum in re eſt, maximas eis natura praeſtitit voluptates: quis ſi noſſent, eſſent non fortunati, ſicut nunc ſunt, ſed nimium fortunati.

459. Procul discordibus armis. Longe a civitatibus, plenis jurgio & rapinis.

460. Justissima tellus. Proprie: nam, ſi juſtus eſt, qui, quod acceperit, reddit, terra utique juſtiſſima eſt, quae majore foenore ſemina accepta reſtituit.

461. Si non ingentem foribus domus alta superbis. Ut etiam in laudem fecit Italiae; non ſolum vitam laudat ruſticam, ſed etiam contrariam, id eſt, urbanam, vituperat. Nam iſta, quae de urbibus dicit, opinabilia ſunt bona, non vera, ſicut ruſtica. Multum enim intereſt inter verum & opinatum malum, ſeu bonum: unde Juvenalis: *Pauci dignoſcere poſſunt Vera bona*.

462. Mane salutantum. Hoc eſt, ſi non patiantur advenientem multitudinem, ſicut faciunt hi, qui in urbibus conſiſtentes, frequentiam multorum quotidie patiuntur.

463. Inhiant. Habere deſiderant. Et dicimus, *inhio illam rem*. Pulchra testudine. Id eſt, Indica: unde poſtes ornabantur, vel lectuli. Lucanus: *Foribus teſtudinis Indi Terga ſedent fulvo maculas diſtincta ſmaragdo*.

PHILARGYRII.

456. Pholumque. Hic quaeſtio eſt, cur Pholum inter Centauros interfectum dicat, quem Hercules etiam hoſpitem habuerit, nec dum infeſtaverit, ſed peremptis Centauris, cum ſagittas ejus Pholus miraretur, una earum ſupra pedem ipſius cecidit, & ei lethalis fuit. Inter Lapithas autem & Centauros bellum fuit propter Hippodamiam, ſive Deianiram: & cum ad rapiendam virginem inſolentes Centauri fuiſſent, a Lapithis ſunt attriti.

460. Justissima tellus. *Juſtiſſima tellus* quomodo, ſi alibi dicit: *Coeumque Japetumque creat ſaevumque Typhoeum?* ſolvitur. Ideo *juſtiſſima*, quia cum decimis reddit fructus, quod eſt magnae juſtitiae.

463. Inhiant. Mirantur: & ſubaudiendum ſalutantes.

PIERII.

Grammatici dictionem *Buxum* neutro genere dictam a Virgilio: quam foeminino Ennius, & plerique alii ex veteribus protulere. Sed enim aliis *Buxus* arbor eſt: *Buxum* materia: atque ita recte etiam alibi dictum: *Mirata volubile buxum*.

453. Vitiosaeq. Ilicis alvo. In Romano codice legitur *alveo*, quod mirifice placet.

455. Ilie furentes centauros leto domuit Rhoetumque Pholumque. In antiquis aliquot codicibus *Centaurus*, Graeco more caſu terminato, ut in veterum monumentis ſaepiſſime legas: vixit annus, pro *annos*, & pleraque alia ſimilia. Scribendum vero videtur *Rhoecum* per *c*, ex Callimachi commentariis: quem locum in memoriam mihi redegit Petreius Zancus, doctiſſimus adoleſcens, quanquam ſunt, qui Virgilium volunt nominis ejus aſperitatem emollire voluiſſe.

462. Totis vomit aedibus undam. In Mediceo codice *vomat* ſcriptum: quod neſcio quid elegantius ſonat.

Inluſâſque auro veſtis, Ephyreïaque aera;
Alba neque Aſſyrio fucatur lana veneno,
Nec caſia liquidi corrumpitur uſus olivi:
At ſecura quies, & neſcia fallere vita,
Dives opum variarum, at latis otia fundis,
Speluncae, vivique lacus, at frigida Tempe,
Mugituſque boum, molleſque ſub arbore ſomni.
Non abſunt. Illic ſaltus ac luſtra ferarum,
Et patiens operum, exiguoque aſſueta juventus,
Sacra Deum, ſanctique patres: extrema per illos
Juſtitia excedens terris veſtigia fecit.

Me

SERVII.

464. ILLUSASQUE AURO VESTES. In quibus artifex ludens, auro aliqua depinxerat. Male autem quidam *incluſas* legunt. EPHYRAEAQUE AERA. Corinthia, quae laudat etiam Cicero. Nam *Ephyre* eſt Corinthus.

465. ALBA NEC ASSYRIO FUCATUR LANA VENENO. Aſſyrii, populi ſunt adjacentes Syriae; apud quos primum uſus inventus eſt purpurae. VENENO. Colore.

466. NEC CASIA LIQUIDI CORRUMPITUR USUS OLIVI. *Caſia* eſt herba, de qua fit unguentum. Mire autem ait: *Uſus olivi corrumpitur:* nam oleum generalem uſum habet, quod cum in unguentum fuerit corruptum, uni rei tantum eſſe aptum incipit.

467. ET NESCIA FALLERE VITA. Aut quia innocentes ſunt; aut quoniam immobilis eſt ſtatus vitae eorum: urbanorum enim fortuna, aut inſidiis, aut proſcriptione variatur.

468. LATIS OTIA FUNDIS. *Fundus* dicitur ab eo, quod ſit rerum omnium fundamentum.

469. SPELUNCAE VIVIQUE LACUS. Id eſt, bona naturalia, non ſicut in urbibus labore quaeſita: unde Juvenalis: *Et ſpeluncas diſſimiles veris*. FRIGIDA TEMPE. *Tempe* proprie ſunt loca amoena Theſſaliae. Abuſive cujusvis loci amoenitas.

470. MOLLESQUE SUB ARBORE SOMNI: Μαλακοὶ δ' ὑπὸ δένδρεσιν ὕπνοι.

471. ILLIC SALTUS. Venationes, quae penitus in urbibus non ſunt. LUSTRA FERARUM. Bene *ferarum* addidit, quoniam ſunt in urbibus luſtra meretricum. PARVOQUE ASSUETA. Id eſt, non ut urbana, quae eſt ſegnis & prodiga.

473. SACRA DEUM, SANCTIQUE PATRES. Duo dicit: Sacra Deorum ſancta apud illos ſunt, ſancti etiam parentes.

474. EXTREMA PER ILLOS JUSTITIA EXCEDENS TERRIS VESTIGIA FECIT. Hoc Aratus dicit: Juſtitiam primo & in urbibus, poſtea in agris tantum fuiſſe: ubi eam inducit loquentem, cur abſcedat e terris: Οὐδ' ἔτ' εἰσωπὸς ἐλεύσομαι καλέουσιν, Οἵην χρύσειοι πατέρες γενεὴν ἐλίποντο Χειροτέρην.

PHILARGYRII.

473. SACRA. *Sacrum* dici volunt, quod ſit cum religione: *ſanctum*, quod cum amore.

PIERII.

464. ILLUSASQUE AURO VESTES. In codicibus aliquot antiquis legere eſt: *incluſaſq. auro:* quam tamen lectionem improbat Servius: & *illuſas* in antiquioribus omnino eſt.

465. ALBA NEC ASSYRIO. In Mediceo, & aliquot aliis antiquis *neque Aſſyrio* legitur.

467. AT SECURA QUIES &c. AT FRIGIDA TEMPE. In Longobardico *ac* utrobique ſcriptum; ſed magis placet *at:* id vero in Romano codice per *d*, ut ſaepe ſolet, ſcriptum invenies. ET NESCIA FALLERE VITA. In Romano codice *vitam* legitur: cujus ſuppoſitum erit, quies. In reliquis tamen omnibus habetur *vita:* & longe melius.

468. AT LATIS OCIA FUNDIS. Scribendum *otia* per *t* ex Mediceo codice, & marmorum conſenſu. Eſt etiam *ac*, pro *at*, quod non aeque probatur.

471. NON ABSUNT ILLIS SALTUS AC LUSTRA FERARUM. Vetera omnia exemplaria, quotquot habere contingit, non *illis*, ſed *illic* legunt, quod mirifice placet: idque etiam Servius agnoviſſe videtur,

Me vero primum dulces ante omnia Muſae,
Quarum ſacra fero ingenti percuſſus amore,
Accipiant; caelique vias, & ſidera monſtrent:
Defectus ſolis varios, lunaeque labores:
Unde tremor terris: qua vi maria alta tumeſcant
Objicibus ruptis, rurſuſque in ſe ipſa reſidant:

Quid

SERVII.

475. ME VERO. Diu quaeſitum eſt, utrum philoſophiae, an ruſticitatis eſſet vita foelicior: unde nunc dicit primam eſſe philoſophiam: poſt ipſam, ruſticam vitam. Suam autem perſonam pro quocunque ponit. Sic paulo poſt: *Rura mihi placeant*: pro cuilibet. Sic in primo: *Non illa quiſquam me nocte per altum Ire moneat*. In tertio: *Ne mihi tunc molles ſub divo carpere ſomnos*. Et hoc eſt, quod dicit Horatius in Arte poetica: *Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis auctor*.

476. QUARUM SACRA FERO. Poeta enim, quaſi Muſarum ſacerdos eſt.

477. CAELIQUE VIAS. Aut artes: ut: *Inveni germana viam*. Aut certe circulos, quibus ſydera continentur.

478. DEFECTUS SOLIS VARIOS. Atqui uno modo tantum Sol deficere nobis videtur, tunc ſcilicet, cum Luna plena e regione ejus obſtiterit radiis, & eos nobis fecerit non videri. Unde *varios* accipimus *defectus*; non quia varia ratione contingant (nam ratio una eſt, ut diximus) ſed quia vel variis temporibus fiunt, vel varie: interdum enim duobus, interdum quatuor, interdum pluribus deficit digitis. LUNAEQUE LABORES. Vel errores, quia non recta incedit: vel *defectus*, qui contingunt Lunae, quotiens terrae altitudo interveniens radiis Solis, eam illuminari non patitur, a quibus dicitur lumen accipere.

479. UNDE TREMOR TERRIS. Variae ſunt opiniones. Alii dicunt ventum eſſe in concavis terrae, qui motus etiam terram movet. Salluſtius: *Venti per cava terrae citati*. Lucanus: *Quaerentem erumpere ventum Credidit*. Alii aquam dicunt genitalem ſub terris moveri, & ſimul eas concutere, ſicut vas aquae: ut dicit Lucretius: Alii σφογγοειδῆ terram volunt, cuius plerunque latentes ruinae, ſuppoſita cuncta concutiunt.

480. QUA VI MARIA ALTA TUMESCANT OBICIBUS RUPTIS. Alii ſic accipiunt, quod ruptis obicibus, id eſt, Calpe & Atlante, montibus Hiſpaniae & Mauritaniae, Oceanus eruperit, & iſta fecerit maria: quod non procedit. Si enim hoc eſſet, non diceret *tumeſcant*, ſed *tumuerunt*; quum eruperunt Oceani maria: unde aeſtuaria Oceani accipimus; qui per Hiſpanias & Gallias in infinitum erumpit, contempta lege riparum, ad quas rurſus recurrit. Cujus rei opiniones Lucanus in primo commemorat, dicens: *Ventus ab extremo pelagus ſic axe volutet, Deſtituatque ferens an ſydere mota ſecundo Tethyos unda vagae lunaribus aeſtuat horis: Flammiger an Titan, ut alentes hauriat undas, Erigat Oceanum, fluctuſque ad ſydera tollat*.

PHILARGYRII.

475. PRIMUM. Primum & ante omnia, ut: *Primus ibi ante omnes*.

477. SIDERA. Utrum ea, quae cum caelo feruntur infixa; an vaga, quae contraria caelo curſus conficiunt. An omnes caeli viae notae ſunt. A ſiniſtra auſtri, ſeptentriones a dextra. Quod vulgo dicunt, laborat luna. Hinc Varro in Cynidore: *Eclypſis quando fit, cur luna laboret: & ſi hac ridicule credunt, dicant, quid laborant*.

478. DEFECTUS. *Varios defectus*, ſecundum Epicurum, qui ait: non unam cauſam pronuntiandam, qua ſol deficere videtur, ſed varias. Poteſt enim fieri, ut extinguatur, ut longius recedat, ut aliquod cum corpus abſcondat. LUNAE autem LABORES dicit, cum dimittit lumen.

479. MARIA ALTA &c. Celſus Oceanum ſignificari ait, qui aeſtu ſuo diſſidit terram inter Mauritaniam, & Hiſpaniam: ut hoc ſit, *obicibus ruptis*.

PIERII.

detur, dum quae rure, quaeque in urbe fiant, memorat.

472. PARVOQUE ASSUETA JUVENTUS. In Romano codice, legitur *exiguoque adſueta*, Verum ideo magis placet *parvo*, ut in reliquis exemplaribus habetur: quia frequentiſſimo auctorum uſu dicitur, *contentus parvo*.

476. QUARUM SACRA FERO INGENTI PERCULSUS AMORE. In cod. Longobardico tantum legitur, *perculſus*. Sed in Romano, in Mediceo, & aliis antiquioribus, *percuſſus*, prout etiam dicitur, *amore ſaucius*: ſive quia paſſim locutiones illae *percuſſus* & *perculſus* apud auctores confunduntur.

Quid tantum Oceano properent ſe tinguere ſoles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obſtet.
Sin, has ne poſſim naturae accedere partes,
Frigidus obſtiterit circum praecordia ſanguis;
Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes;
Flumina amem ſilvaſque inglorius. O, ubi campi,
Spercheoſque, & virginibus bacchata Lacaenis
Taygeta: o, qui me gelidis in vallibus Haemi
Siſtat, & ingenti ramorum protegat umbra!
Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſſas:
Atque metus omnis & inexorabile fatum
Sub-

SERVII.

481. QUID. Ob quam cauſam. TANTUM OCEANO PROPERENT SE TINGERE SOLES HYBERNI. Circulorum hoc eſſicit ratio, ut etiam in Aeneide diximus.

482. TARDIS MORA NOCTIBUS. Tarde venientibus, & aeſtivis dixiſſe videtur, ne bis unum tempus ſignificaret.

483. SIN HAS NE POSSIM NATURAE ACCEDERE PARTES. Phyſicae philoſophiae partes: unde ſunt illa quae dixit.

484. FRIGIDUS OBSTITERIT CIRCUM PRAECORDIA SANGUIS. Secundum phyſicos, qui dicunt, ſtultos homines eſſe frigidioris ſanguinis: prudentes, calidioris. Unde & ſenes, in quibus jam friget, & pueri, in quibus necdum calet, minus ſapiunt.

485. MIHI PLACEANT. Pro, cuilibet.

486. INGLORIUS. Comparatione philoſophiae. Sic in Aeneide: *Et mutas agitare inglorius artes*. Non quod nulla gloria medicinae eſt; ſed quod minor, quam divinitatis & augurandi, quae ei Apollo obtulerat munera, ut: *Augurium cytharamque dedit, celereſque ſagittas*.

487. SPERCHEUSQUE. Fluvius Theſſaliae.

488. TAYGETA. Mons Laconum, Libero & Bacchis ſacratus. HAEMI. Montis Theſſaliae, in quo etiam ſunt Tempe.

490. FELIX QUI POTUIT RERUM COGNOSCERE CAUSSAS. Repetitio eſt ſuperioris coloris; nam hoc dicit: Et ruſtici felices ſunt; & qui tribuunt operam philoſophiae. RERUM CAUSSAS. Id eſt, phyſicam philoſophiam.

491. INEXORABILE FATUM. Alibi: *Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum*.

PHILARGYRII.

481. QUID TANTUM OCEANO PROPERENT &c. Cauſa brevium dierum eſt, quod ſigna hyemalia transverſa oriantur, atque occidant: cauſa longorum dierum, quod aeſtiva recta oriantur, & occidant.

482. TARDIS. *Tardis noctibus*, id eſt, tarde venientibus, id eſt, aeſtivis.

487. VIRGINIBUS BACCHATA LACAENIS. Ubi bacchatae ſunt. Et non haec optat, ſed talia: Bacchi enim orgia in montibus celebrari ſolebant a furioſis Bacchis, quae a Spartanis, quorum mons erat Taygeta, δύσμαιναι, appellabantur.

488. QUI ME. *Qui*, pro, aliquis: & ſubaudiendum, Deus.

PIERII.

479. QUA VI MARIA ALTA TUMESCANT. In Longobardico *tumeſcunt* legitur; ſed elegantius eſt *tumeſcant*.

481. OCEANO PROPERENT SE TINGERE SOLES. *Tinguere*, ut in veteribus habetur, ſcribendum eſſe oſtendit *Diſtinguo* (aiunt veteres grammatici) de quo nemo dubitat: id vero diverſis coloribus tinguere ſignificat: ac proinde ſecernere, & diſſipare.

485. RURA MIHI ET RIGUI PLACEANT IN VALLIBUS AMNES. In Romano codice, *rigidi* legitur. Sed enim non videtur amnibus convenire, ubi agitur de amoenitate: rigor enim glaciei potius congruit: ut ibi: *Glacie riget horrida barba*: niſi *Rigidi*, pro *Gelidi* poſitum ſit. Sed omnino fuit hic aſperitas evitanda.

491. ATQUE METUS OMNES, ET INEXORABILE FATUM SUBJECIT PEDIBUS. In Romano codice legitur *ineluctabile fatum*: quod & alibi poſitum

Subjecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis avari!
Fortunatus & ille, Deos qui novit agreſtis,
Panaque, Silvanumque ſenem, Nymphaſque ſorores.
Illum non populi faſces, non purpura regum
Flexit, & infidos agitans diſcordia fratres;
Aut conjurato deſcendens Dacus ab Hiſtro:
Non res Romanae, perituraque regna: neque ille,
Aut doluit miſerans inopem, aut invidit habenti.

Quos

SERVII.

492. FATUM. Ex fato venientia. SUBJECIT PEDIBUS. Calcavit. ACHERONTIS AVARI. Omnem mundum in mortem trahentis.

493. DEOS QUI NOVIT AGRESTES. Qui abſtinet civicis malis; & aut rura habitat, ſicut ruſtici: aut etiam, ſicut philoſophi, ſuis numinibus rura deſcribit.

494. NYMPHASQUE SORORES. Non Panis vel Sylvani; ſed inter ſe ſorores, ut: *Aetnaeos fratres*: inter ſe ſcilicet.

495. POPULI FASCES. Honores, qui a populo praeſtabantur. Proprie autem locutus eſt, ut *faſces populi*, *regum purpuram* diceret.

496. INFIDOS AGITANS DISCORDIA FRATRES. *Diſcordiam* poſuit pro avaritia. Ab eo, quod praecedit, id quod ſequitur. *Infidos autem fratres*, ideo ait, quod avaritiae cauſſa diſſentiunt.

497. AUT CONJURATO DESCENDENS DACUS AB ISTRO. Id eſt, non eum ſolicitat conjuratio Barbarorum. ISTER autem, fluvius eſt Scythiae.

498. NON RES ROMANAE, PERITURAQUE REGNA. *Regna*, ſcilicet Barbarorum: nam duo dicit: Ruſticum, nec Romanum imperium movet, id eſt, ad ambitum cogit: nec barbarorum regna peritura. Non enim Romano male dixit imperio: licet hoc alii dictum velint ex generali venire ſententia, quod omnis magnitudo imperii periculis ſubjacet: unde etiam Juvenalis ait: *Ad generum Cereris ſine caede & ſanguine pauci Deſcendunt reges, & ſicca morte tyranni*.

499. AUT DOLUIT MISERANS INOPEM, AUT INVIDIT HABENTI. Cicero in Tuſculanorum quinto libro hoc tractat, dicens: *In quem cadit una mentis perturbatio, poſſe in eum omnes cadere: ſicut poteſt omni virtute pollere, cui virtus una contigerit*: unde nunc Virgilius noluit ruſtico aſſignare miſericordiam; ne ei daret etiam caeteras animi paſſiones, quas novimus & a bonis, & a malis rebus venire. A bonis opinatis duas: unam praeſentis temporis, ut gaudium: & unam futuri, ut ſpem. A malis ſimiliter duas: unam praeſentis, ut dolorem: & unam futuri, ut metum: quas paſſiones eſſe animi non dubium eſt: unde & ipſe ait in ſexto: *Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque*. Salluſtius etiam in Catilinae bello ait: *Omnes homines, qui de rebus dubiis conſultant, ab odio, amicitia, ira, atque miſericordia vacuos eſſe decet. Nam animus haud facile verum providet, ubi illa officiunt*. Ergo aut ſecundum Ciceronis tractatum hoc dixit: aut, quod abſolutius eſt, intelligamus ideo ruſticum paupertatem non dolere, quod eam malum eſſe non credit; ſed munus deorum. Lucanus de paupertate: *Et munera nondum Intellecta Deum*. Eſt & aliud, quod poſſimus accipere; ideo ruſticum nec bonis, nec malis alienis moveri; quia ejus non intereſt; quippe qui ab urbibus eſt remotus.

PHILARGYRII.

492. STREPITUMQUE ACHERONTIS. id eſt, opinionem formidoloſam, quae vulgo eſt, de Acheronte.

497. DESCENDENS DACUS AB ISTRO. Aufidius Modeſtus legiſſe ſe aſſirmabat, hunc morem eſſe Dacorum: ut cum ad bella proficiſcerentur, non prius rem capeſſerent, quam de Iſtro certum modum haurientes ore, in modum ſacri vini, jurarent; non ſe ad patriae ſedem regreſſuros, niſi hoſtibus caeſis: & idcirco Virgilium familiari ſibi hypallage uſum dixiſſe: *Iſtrum conjuratum*, apud quem Daci conjurare conſueverunt.

499. AUT DOLUIT. Non crudelem ruſticum inducit, qui inopis non miſereatur: ſed qui ſciens paupertatem malum non eſſe, pauperis non doleat ſortem: & ideo addecit, *aut invidit habenti*, quia non invidet, ſciens divitias bonas non eſſe.

PIERII.

poſitum a Virgilio; magis tamen eruditi probant, quod varium eſt ad fertilioris facundiae copiam.

Quos rami fructus, quas ipſa volentia rura
Sponte tulere ſua, carpſit: nec ferrea jura,
Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta caeca, ruuntque
In ferrum, penetrant aulas, & limina regum:
Hic petit excidiis urbem, miſeroſque Penatis,
Ut gemma bibat, & Sarrano in dormiat oſtro.
Condit opes alius, defoſſoque incubat auro.
Hic ſtupet attonitus Roſtris: hunc plauſus hiantem
Per cuneos (geminatus enim) plebiſque patrumque
Corripuit: gaudent perfuſi ſanguine fratrum,
Exſilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quaerunt ſub ſole jacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro:
Hinc anni labor: hinc patriam parvoſque nepotes
Suſtinet: hinc armenta boum, meritoſque juvencos.

Nec

SERVII.

501. FERREA JURA. Dura, inexorabilia, immutabilia.

502. INSANUMQUE FORUM. Litigioſum. POPULI TABULARIA. Ubi Actus publici continentur. Significat autem templum Saturni, in quo & aerarium ſuerat, & ubi reponebantur Acta, quae ſuſceptis liberis faciebant parentes. Juvenalis: *Tellis enim, & titulis Actorum aſpergere gaudes Argumenta viri.*

503. CAECA FRETA. Subito in tempeſtatem ſurgentia.

504. PENETRANT AULAS ET LIMINA REGUM. Profitentur ſatellitium. *Limina* autem ait interiorem familiaritatem. Sic Turnus: *Stirpem admiſceri Phrygiam, ſe limine pelli.* PETIT EXCIDIIS URBEM. Incertum, alienam, an ſuam.

506. GEMMA BIBAT. Gemmeo poculo, non gemmato. SARRANO DORMIAT OSTRO. Tyria purpura, quae enim nunc *Tyros* dicitur, olim *Sarra* vocabatur; a piſce quodam, qui illic abundat: quem lingua ſua *Sar* appellant. Juvenalis: *Aut pictae Sarrana ferentem Ex humeris aulaea togae.*

508. HIC STUPET ATTONITUS ROSTRIS. Scilicet, ut concionetur.

509. PER CUNEOS, GEMINATUS ENIM, PLEBISQUE PATRUMQUE CORRIPUIT. Ordo eſt: Corripuit enim hunc geminatus per cuneos plauſus, & plebis & patrum.

511. EXILIOQUE DOMOS. Voluntario ſcilicet, propter avaritiam.

512. ALIO SUB SOLE. Sub alio climate.

514. HINC ANNI LABOR. Ex agricultura habet totius anni ſubſtantiam. HINC PATRIAM. Donatus villam intelligit, non revera patriam.

515. MERITOSQUE JUVENCOS. Sui conſortes laboris.

PHILARGYRII.

501. FERREA JURA. Quia veniam dare non norit.

502. TABULARIA. Negotia publica, & rationes populi, quae in tabulis ſcribuntur, unde tabularia dicta. VIDIT: expertus eſt, ut: *Illic Aetneos vidit Cyclopas Ulyxes.*

508. HUNC PLAUSUS HIANTEM. Senſus: hic audet concionari, & in roſtris conventum populi, favoremque miratur.

PIERII.

508. HUNC PLAUSUS HIANTEM PER CUNEOS (GEMINATUR ENIM PLAEBISQUE PATRUMQUE) CORRIPUIT. Romanus codex, Mediceus, Longobardicus, & plerique alii, *geminatur* legunt: quod etiam approbatur a Servio.

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut foetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi:
Proventuque oneret ſulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis:
Glande ſues laeti redeunt: dant arbuta ſilvae:
Et varios ponit foetus autumnus: & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.
Interea dulces pendent circum oſcula nati:
Caſta pudicitiam ſervat domus: ubera vaccae
Lactea demittunt: pingueſque in gramine laeto
Inter ſe adverſis luctantur cornibus haedi.
Ipſe dies agitat feſtos: fuſuſque per herbam,
Ignis ubi in medio, & ſocii cratera coronant,
Te libans, Lenaee, vocat: pecoriſque magiſtris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo:
Corporaque agreſti nudant praedura palaeſtra.

Hanc

SERVII.

516. NEC REQUIES. Id eſt, numquam poteſt ruſticus omni parte deſtitui. CEREALIS MERGITE CULMI. Manipulos ſpicarum, *mergites* dicimus.

519. SICYONIA BACCA TRAPETIS. Oliva, a civitate Laconiae, *Sicyone*, ubi abundant oleae, *Trapetis* autem, molis mobilibus olivaribus. Et declinatur *trapetum*, ſicut templum. Terentianus: *Quos ſuper inſidens trapetos ſigna gyris temperat*. Quod metrum aptum eſt olivam terentibus.

520. ARBUTA. Poma ſylveſtria.

523. DULCES CIRCUM OSCULA NATI. Id eſt, non ſolum aliis rebus, ſed etiam filiorum adſpectu & frequentia gaudent. Contra illud: *Exilioque domos & dulcia limina mutant*.

524. CASTA PUDICITIAM SERVAT DOMUS. Non, ut in urbibus, impudica.

527. IPSE DIES AGITAT. Hic eſt ſuſpendendum: & ſic inferendum *feſtos*: nam hoc dicit, omnes dies ſic habet, ut feſtos putes. Alii dicunt, feſtos dies cum religione concelebrant.

530. AGRESTI PALAESTRA. Ruſtica luctatione. *Palaeſtra* autem dicta eſt, vel ἀπὸ τ πάλης, ideſt, a luctatione: vel ἀπὸ τοῦ πάλλειν, hoc eſt, a motu urnae: nam ducti ſorte luctantur.

PHILARGYRII.

516. REQUIES. Nec requieſcit, nec intervallum eſt.

517. MERGITE. *Mergites*, faſces culmorum ſpicas habentium, quas metentes brachiis ſiniſtris complectuntur: quidam cavos dicunt.

519. SICYONIA BACCA. Quoniam oleum Sicyonium magno in pretio eſt. *Sicyon*, urbs Peloponneſi. TRAPETIS autem, molis lapideis, ubi oliva molitur.

522. COQUITUR. Familiaris eſt figura, pro, coquitur, ut miteſcat.

527. FESTOS. Non cum feſti venerint, ſed omnes dies, quaſi feſtos agit, id eſt, laetos.

528. IGNIS UBI. In medio *ubi ignis*: & proprie CORONANTUR, uſque ad coronam ſummam implentur.

PIERII.

523. INTEREA PENDENT DULCES CIRCUM OSCULA NATI. Omnes antiqui codices, hoc ordine legunt, *Interea dulces pendent*. In aliquot etiam codicibus ex antiquioribus *obſcula*: quia grammatici *oſculum*, quod ob *os* petatur, dictum volunt: ſed enim ea dura nimis eſt enuntiatio.

531. CORPORAQUE AGRESTI NUDAT PRAEDURA PALAESTRA. In Romano codice, in Mediceo, & antiquiſſimis aliis *nudant*, numero multitudinis, legitur.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini:
Hanc Remus, & frater: ſic fortis Etruria crevit:
Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma,
Septemque una ſibi muro circumdedit arces.
Ante etiam ſceptrum Dictaei regis, & ante
Impia quam caeſis gens eſt epulata juvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari claſſica, necdum
Inpoſitos duris crepitare incudibus enſes.
Sed nos immenſum ſpatiis confecimus aequor:
Et jam tempus equum fumantia ſolvere colla.

SERVII.

533. Sic fortis Hetruria crevit. Secundum hiſtoriam: nam conſtat, Tuſcos uſque ad fretum Siculum omnia poſſediſſe.

536. Ante etiam sceptrum Dictaei regis. Antequam regnaret Juppiter, qui eſt in Dictaeo monte Cretae nutritus.

537. Impia quam caesis gens est epulata juvencis. Arati eſt hoc, qui dicit, quod majores bovem comeſſe nefas putabant: *Πρῶτοι δὲ βοῶν ἐπάσαντ' ἀροτήρων.*

539. Nec dum impositos duris. Juvenalis: *Neſcierant primi gladios excudere fabri.*

541. Et jam tempus equum fumantia solvere colla. Allegoricos hoc dicit: Debemus fatigato ingenio parcere, & facere finem carmini. Sane non eſt comparatio, ſed tranſlatio: ſicut & in primi fine diximus. Et plerunque volunt, ideo eum dixiſſe hoc loco carmini Georgico finem ſe eſſe facturum, quod duo ſequentes libri paſtorales ſunt, non Georgici; ut etiam in prima hujus carminis parte memoravimus.

PHILARGYRII.

532. Hanc vitam. Id eſt, aureum ſeculum.

533. Etruria. Maximum enim imperium Etruſcorum in Italia fuit, ut ait Livius, ab Alpibus uſque ad fretum Siculum. Unde totum mare, quod a dextra Italici litoris eſt, Tyrrhenum dicitur. Hoc Varro doctius dividit in provincias marinas.

PIERII.

533. Sic fortis Etruria crevit. Sunt qui nomini adſpirent *Hetruria*. Sunt qui *Ethruria* ſcribant. Apud veteres ego nulla adſpiratione *Etruria* ſcriptum obſervavi. *Imperium vero Etruſcorum*, ut ait Livius, *fuit ab Alpibus uſque ad fretum Siculum. Unde totum mare, quod a dextra Italici litoris eſt, Tyrrhenum appellatur:* Atque hoc eſt, quod Virgilius ait: *Sic fortis Etruria crevit.*

534. Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma. Sunt antiqui codices, in quibus *pulcherrima* abſque adſpiratione inveniatur: de qua ſcribendi ratione M. Tullium in hoc nomine ſollicitum fuiſſe, vel ipſius in Oratore teſtimonio manifeſtum eſt: cui quum unum ratio, alterum conſuetudo dictaret, coactum ſe uſui cedere profitetur. Sed enim quid ſuper hoc Terentius Scaurus tradiderit, recitare non pigeat, ut etiam locum in ejus codice mancum reſartiamus, aut obſcurum nimis, adjecta paraphraſi, dilucidemus, ait itaque is: *Et Pulchrum, quamvis in conſuetudine adſpiretur, nihilominus tamen ratio exiliter & enuntiandum & ſcribendum perſuadet. Ne una omnino dictio adverſus Latini ſermonis naturam media adſpiretur: quamvis alii a Graecis putent eſſe translatum, quaſi pulchrum πολὺ χρῶμα, quippe multum nitoris, & elegantiae ſignificaret. Sunt tamen non ebetis ingenii viri, qui nomina hujuſmodi in* crum *exeuntia, a verbis deduci velint: a fulcio fulcrum, a ſepelio ſepulchrum: ita a polio polcrum, mox conſuetudine pulcrum.*

542. Et jam tempus equum fumantia solvere colla. Sunt veteres codices, in quibus *equom* ſcribitur. In Romano, & aliquot aliis *ſpumantia* legitur: quam eſſe cum tranſlatione allegoriam, Quintilianus ait in octavo. Et *fumantia* habetur apud Cariſium, ubi de Allegoria.

P. VIR-

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON

LIBER TERTIUS.

Te quoque, magna Pales, & te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo: vos, ſilvae amneſque Lycaei.
Cetera, quae vacuas tenuiſſent carmine mentis,
Omnia jam vulgata. Quis aut Euryſthea durum,
Aut inlaudati neſcit Buſiridis aras?

SERVII.

Vs.1. Te quoque magna Pales. Invocat deam pabuli, dicturus de animalibus: ſicut de frumentis dicturus & vitibus, Cererem invocavit & Liberum. Sane non eſt mirandum, eſſe uſum eum prooemio; ſicut eſt uſus in primo: nam aliud quodammodo inchoaturus eſt carmen, paſtorale ſcilicet, poſt completum Georgicum. Deinde etiamſi unum ſit, ſcimus conceſſum eſſe ſcribentibus, ut iteratione prooemii legentium interdum reficiant laborem: nam & Livius frequenter innovat principia, ut: *Incenſa a Gallis urbe*. Et: *Completis conſulibus*. Et Cicero in Verrinis, qui in frumentaria conciliavit auditorum animos, iteratione principii, ut: *Omnes qui alterum judicant*. Pales autem ut diximus, dea eſt pabuli: quam alii Veſtam; alii Matrem Deum volunt: Hanc Virgilius genere foeminino appellat. Alii, inter quos Varro, maſculino genere, ut: *hic Pales*. Huic ſacra ſolvuntur xi. Kalendarum Majarum die, quae *Palilia* vocantur.

2. Pastor ab Amphryso. *Amphryſus*, fluvius eſt Theſſaliae, circa quem Apollo ſpoliatus divinitate, ob occiſos Cyclopas, Admeto regi paviſſe armenta dicitur: unde eum nunc invocat, qui Nomius vocatur, vel ἀπὸ τῶν νομῶν. id eſt, a paſcuis: vel ἀπὸ τῶν νόμων. id eſt, a lege chordarum. Sylvae amnesque Lycaei. Κατ' ἐξοχὴν montem Arcadiae poſuit: vel quia pecoroſa eſt; vel quia Pan illic eſt ruſticum numen.

3. Caetera, quae vacuas tenuissent carmina mentes. Hoc eſt, fabulae, quae delectationi eſſe poterant, & occupare mentes curis ſolutas, jam deſcriptae a multis in omnium ore verſantur.

4. Quis aut Eurysthea durum? *Euryſtheus* rex fuit Graeciae, Perſei genus; qui Junonis inſtinctu imperabat Herculi, ut varia monſtra ſuperaret, quibus poſſet perire: unde eum durum appellavit, qui potuit ad complendum odium novercale ſufficere.

5. Aut illaudati nescit Busiridis aras? *Buſiris*, rex fuit Aegypti: qui cum ſuſceptos hoſpites immolaret, ab Hercule interemptus eſt, quum etiam eum voluiſſet occidere. Hujus laudes ſcripſit Iſocrates: unde *illaudati*, participium eſt pro nomine: ut ſit illaudabilis, non qui laudatus non ſit: ſed qui laudari non meruerit: ut eſt illud in ſeptimo Aeneidos: *Dives inaceſſos ubi Solis filia lucos*: pro inacceſſibiles: non ad quos nullus acceſſit, ſed ad quos nullus accedere debeat. Aras. In quibus ille hoſpites immolabat.

PHILARGYRII.

3. Carmina. Legitur &, *carmine*, &, ut puto, rectius: non enim dicit cetera carmina jam vulgata, ſed *cetera omnia*, abſolute, id eſt, ceterae omnes res vulgatae.

5. Busiridis. *Buſiris*, Aegypti rex, omnibus annis Jovi hoſpites immolabat: nam per octo annos Aegypto ſterilitate laborante, Pygmalion Cyprius finem futurum non ait, niſi ſanguine hoſpitis litatum fuiſſet. Primus autem Thyeſtes alienigena immolatus originem ſacrificio dedit. Alii ſic: *Buſiris*, Neptuni filius, rex Aegypti, qui, cum Jovi hoſpites immolaret, pari exemplo mactatus eſt ab Hercule, ipſum quoque auſus aris admovere.

PIERII.

Vs.1. Caetera quae vacuas tenuissent carmina mentes: Omnia jam vulgata. Quamvis *carmina* non improbarim, in

Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos?
Hippodameque, humeroque Pelops inſignis eburno,
Acer equis? tentanda via eſt, qua me quoque poſſim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.

Pri-

SERVII.

6. Cui non dictus Hylas puer. Id eſt, a quo. Horatius: *Scriberis Vario fortis & hoſtium*, Pro a Vario. *Hylas* autem ſocius Herculis fuit, qui aquatum profectus, raptus eſt a Nymphis in Myſia. Latonia Delos. Inſula, in qua Latona enixa eſt Apollinem & Dianam; quam inſulam ante vagam Apollo, (ut in tertio legimus, *Mycone celſa Gyaroque revinxit:* ubi fabulam plenius diximus) ſtabilem fecit.

7. Hipponameque. Graeca quae in *η* exeunt, plerunque ipſum *η* in ia ſolvunt: ut, *Hippodame*, *Hippodamia*: *Penelope*, *Penelopia*. Fabula talis eſt: *Hippodame*, filia fuit Oenomai, regis Elidis & Piſarum: hic equos habuit velociſſimos, utpote ventorum flatu creatos, qui procos filiae multos necavit, ſub hac conditione provocatos ad curule certamen; ut aut victus traderet filiam, aut victos necaret. Poſtea cum Pelopem amaſſet Hippodamia, corrupit Myrtilum aurigam patris, primi coitus pactione: qui factis cereis axibus, quum, victore Pelope, a puella promiſſum poſceret praemium, ab ejus marito praecipitatus in mare eſt, cui nomen impoſuit: nam ab eo Myrtoum dicitur pelagus. Humeroque Pelops insignis eburno. Tantalus, pater Pelopis, volens deorum tentare divinitatem, invitatis eis, filium ſuum epulandum appoſuit, a quo omnes dii abſtinuerunt, excepta Cerere, quae brachium ejus conſumpſit. Poſtea punito Tantalo, cum dii voluiſſent ejus filium revocare ab inferis, Ceres ei eburneum brachium reſtituit. Quod ideo fingitur, quia Ceres ipſa eſt terra, quae corpora univerſa conſumit, oſſa tantum reſervans.

8. Acer equis. Victor etiam Oenomai. Via. Ratio incunda. Me quoque possim. Sicut ſe alii ſuſtulerunt carminis merito.

9. Victor. Effector propoſiti & voti. Sic paulo poſt: *Illi victor ego*. Volitare per ora. Ab omnibus laudari.

PIERII.

codicibus tamen aliquot manu ſcriptis legitur *carmine*, ſeptimo caſu. Non enim dicit caetera carmina jam vulgata ſunt, ſed caetera omnia, quae verſibus pangi potuiſſent, quaeque plurimum in poetarum argumenta venire ſolent. Mox ea quaenam ſint, recenſet.

4. Eurystea durum. Ne quem tranſverſum agant, qui *dirum* malunt, ad hominis crudelitatem oſtendendam. *Durum* caſtam eſſe lectionem oſtendit Val. Flacci parodia: *Sed duro ſaevae ſub rege Mycenae*.

5. Aut illaudati nescit Busiridis aras. In Romano codice, in Mediceo, & in Longobardico *inlaudati*, per *in*, ſcriptum eſt more veterum: ac de *Illaudato* quidem legas apud Gellium libro ſecundo cap. ſexto. Locum vero hunc No. Marcellus expoſiturus, ait: *Laudare ſignificat etiam nominare*. Virgilius: *Aut illaudati neſcit Buſiridis aras*, id eſt, nec nominandi. Plautus in Captivis: *Id ut ſcias, Jovem ſupremum teſtem laudo, Hegio*. Sunt qui *illaudatum*, ferum & immanem interpretentur. Non deſiierunt olim, qui Virgilio vitio verterent, quaſi otioſum epitheton immaniſſimo omnium Tyranno attribuerit. Sed enim tot inter opiniones, primas obtinere videtur Iſocratis oratio dicentis, eum qui Buſiridem laudare conatus fuerat, id demum effeciſſe, ut & vituperabilis, & odio magis dignus, ob eam commendationem videretur. Ejus vero verba ſubtexere viſum eſt non importunum: Ἀλλ' εἰ ἐπίγε τοῖς ὑπὸ σοῦ λεγομένοις οὕτως ἀγανακτήσειν, ὥστε μηδεμιᾶς ἂν ἀποχέσθαι τιμωρίας· καί τοι πῶς οὐκ αἰσχύνεσθαι μᾶλλον ἢ συνήδεσθαι προσήκει τὸ παρὰ τοῖς λοιδορουμένοις ὑπ' αὐτῶν μᾶλλον ἀγαπώμενον, ἢ παρὰ τοῖς ἐγκωμιαζομένοις· quorum ſententia eſt hujuſmodi: *Verum enimvero quae a te dicta ſunt, ea tam indigne ferre debet, ac ſi nullum inde honorem conſecutus. Cur vero quis non vituperatione ſe affectum potius quam laudatum judicet, qui propter ea, quae in ſe maledice contorta ſunt, majorem apud homines gratiam conſequatur, quam propter ea, quae fuerint praecipue laudata?* Quare ſi Virgilium dixerimus, dum *Buſiridem illaudatum* appellat, locum hunc Iſocratis perſtrinxiſſe, non inepte forſitan locum interpretati judicabimur. Alii, Ovidio freti, dicunt *illaudatum Buſiridem* ea de cauſſa dici: quia Juppiter ejus ſacrificia nunquam approbaverit. Sed vereor, ne dum tam multa ſuper *Illaudato* perquirimus, nos quoque illaudandi judicemur.

Primus ego in patriam mecum, modo vita ſuperſit,
Aonio rediens deducam vertice Muſas:
Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas:
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius, & tenera praetexit arundine ripas.
In medio mihi Caeſar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, & Tyrio conſpectus in oſtro.
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucoſque Molorchi,

SERVII.

10. PRIMUS EGO IN PATRIA. Ideo *primus*, quod ante illum nullus Mantuanus poeta fuit: aut quia nullus exinde talis emerſit. MODO. Tantummodo.

11. AONIO VERTICE. *Aonio*, Boeotio. Eliconia, ipſa eſt Boeotia, in qua eſt Elicon mons, Muſis dicatus.

12. IDUMAEAS PALMAS. Abundantes, quales ſunt & quantae apud *Idumen*, civitatem Phoenicis. Lucanus: *Et arbuſto palmarum dives Idume.*

13. VIRIDI CAMPO. Hic eſt campus, de quo ait: *Et qualem infelix amiſit Mantua campum.*

14. PROPTER AQUAM. Id eſt, juxta aquam.

16. IN MEDIO MIHI CAESAR ERIT, TEMPLUMQUE TENEBIT. Id eſt, ipſi templum dabo. Et verbo uſus eſt pontificali: nam qui templum dicabat, poſtem tenens, dare ſe dicebat numini, quod ab illo neceſſe fuerat jam teneri, & ab humano jure diſcedere. Quod autem dicit, *in medio mihi*, ejus templum fore ſignificat: nam ſemper ei ſacratus numini locus eſt, cujus ſimulachrum in medio collocatur: alia enim ad ornatum tantum pertinent.

17. TYRIO CONSPECTUS I. O. In habitu pontificis: cujus ſe officium dicit in templi conſecratione ſumpturum.

18. CENTUM QUADRIJUGOS AGITABO AD FLUMINA C. Id eſt, unius diei exhibebo Circenſes ludos: quia, ut Varro dicit in libris de Gente populi Romani, olim xxv. miſſus fiebant: ſed viceſimuſquintus dicebatur aerarius, eo, quod de collatione populi exhibebatur: qui deſiit eſſe, poſtquam conferendae pecuniae eſt conſuetudo ſublata: unde hodieque permanſit, ut ultimus miſſus, appelletur aerarius. Ergo *centum currus* ſecundum antiquitatem dixit: ſicut etiam *ad flumina*. Olim enim in littore fluminis Circenſes agitabantur: in altero latere poſitis gladiis, ut ab utraque parte eſſet ignaviae praeſens periculum: unde & Circenſes dicti ſunt, quia exhibebantur in circuitu enſibus poſitis: licet alii a circumeundo dicant Circenſes vocari.

19. CUNCTA MIHI. In honorem meum. Et hoc dicit: Ex aliis agonibus ad me certatura Graecorum multitudo conveniet. Per ALPHEUM autem, Jovis Olympici agonem ſignificat: nam *Alpheus* fluvius eſt Elidis, quae civitas juxta Piſas eſt, in qua colitur Olympicus Juppiter. LUCOSQUE MOLORCHI. Id eſt, ſylvam Nemeam, in qua celebratur agon in honorem Archemori, cujuſdam paſtoris. *Molorchus* autem paſtor fuit, qui Herculem, venientem ad occidendum Nemeum leonem, ſuſcepit hoſpitio. Eos autem ludos accipimus per *Alpheum*, qui Olympici dicuntur: per *lucos Molorchi*, eos, qui *Nemea* vocantur.

PHILARGYRII.

11. AONIO. Boeotio, quod ibi primi Aones fuerunt. MUSAS. Helicon mons eſt Muſis dicatus.

12. IDUMAEAS. Gens eſt Syriae. Quidam *Idumaeas palmas*, ab Iduma, quae eſt urbs Lydiae, palmarum ferax, dictas volunt. Plerique Idumam Syriae Judaeae civitatem credunt.

13. ET VIRIDI IN CAMPO. Hic eſt campus, de quo ait: *Et qualem infoelix amiſit Mantua campum.*

16. TENEBIT. Pro poſſidebit. *Compos voti* autem, pro, laetus animi.

19. ALPHEUM. *Alpheus*, fluvius Elidis. Eos autem ludos accipimus per Alpheum, qui olim Pythici dicebantur, vel Olympici, qui quinto quoque anno celebrabantur. LINQUENS. Participium inſtantis pro praeterito. LUDOSQUE MOLORCHI. Per *ludos Molorchi* accipimus eos, qui Nemei, ubi Molorchus rex, qui Herculem ad Nemeum leonem tendentem recepit hoſpitio.

Curſibus & crudo decernet Graecia ceſtu.
Ipſe, caput tonſae foliis ornatus olivae,
Dona feram. Jam nunc ſollemnis ducere pompas
Ad delubra juvat, caeſoſque videre juvencos:
Vel ſcena ut verſis diſcedat frontibus; utque
Purpurea intexti tollant aulaea Britanni.
In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto
Gangaridum faciam, victoriſque arma Quirini:

At-

SERVII.

20. CRUDO CAESTU. Duro, ut: *Seu crudo fidit pugnam committere caeſtu*. TONSAE OLIVAE. Minutis foliis compoſitae, ut: *Tonſiſque ferunt mantilia villis*. Habiturum ſe autem coronam tonſilem dicit, ut Cicero: *Cum ſaltatrice tonſa*.

23. DELUBRA. Deorum templa. JUVAT. Delectat. CAESOS JUVENCOS. Immolatos in ſacrificium.

24. VEL SCENA UT VERSIS. Apud majores theatri gradus tantum fuerunt: nam ſcena de lignis tantum ad tempus fiebat: unde hodieque permanſit conſuetudo, ut componantur pegmata, a ludorum theatralium editoribus. *Scena* autem quae fiebat, aut verſilis erat, aut ductilis: Verſilis tunc erat, cum ſubito tota machinis quibuſdam convertebatur, & aliam picturae faciem oſtendebat. Ductilis tunc, cum tractis tabulatis hac atque illac ſpecies picturae nudabatur interior. Unde perite utrunque tetigit; dicens, VERSIS DISCEDAT FRONTIBUS: ſingula ſingulis complectens ſermonibus. Quod Varro & Suetonius commemorant.

25. PURPUREA INTEXTI TOLLANT AULAEA BRITANNI. Hoc ſecundum hiſtoriam eſt locutus: nam Auguſtus, poſtquam vicit Britanniam, plurimos de captivis, quos adduxerat, donavit ad officia theatralia. Dedit etiam *aulaea*, id eſt, velamina, in quibus depinxerat victorias ſuas: & quemadmodum Britanni, ab eo donati, eadem vela portarent, quae re vera portare conſueverant: quam rem mira expreſſit ambiguitate, dicens, INTEXTI TOLLANT: nam in velis ipſi erant picti, qui eadem vela portabant. *Aulaea* autem dicta ſunt, ab aula Attali regis, in qua primum inventa ſunt vela ingentia, poſtquam is populum Romanum ſcripſit haeredem.

26. SOLIDO ELEPHANTO. Ex ebore integro, non ſectili. GANGARIDUM. *Gangaridae* populi ſunt inter Indos & Aſſyrios, habitantes circa *Gangem* fluvium; unde etiam *Gangaridae* dicti ſunt. Hos devicit Auguſtus: unde eſt: *Imbellem avertis Romanis arcibus Indum*. GANGARIDUM vero pro *Gangaridarum* poſuit; quia hic *Gangarida* facit. Quod autem ait: VICTORISQUE ARMA QUIRINI, non eſt contrarium: nam, ut etiam in primo Aeneidos diximus, Suetonius Tranquillus hoc de Auguſto commemorat: *Quodam tempore tres partes populi, conſentiente ſenatu, obtuliſſe ei tria nomina: Quirini, Auguſti, Caeſaris. Ille ne unum eligendo, alias offenderet partes; primo Quirinus eſt dictus: inde Caeſar: poſt in nomine permanſit Auguſti*. Unde eum Virgilius omnibus iſtis appellat nominibus. Nam *Quirinum*, Romulum accipere non poſſumus; quia *Gangaridas* penitus ignoravit.

PHILARGYRII.

21. TONSAE. Compoſitum, ut Cicero: *Cum ſaltatrice tonſa*.

27. GANGARIDUM. Id eſt, Indorum, a Gange fluvio.

PIERII.

17. ILLI VICTOR EGO, ET TYRIO CONSPECTUS IN OSTRO CENTUM QUADRIJUGOS AGITABO AD FLUMINA CURRUS. In Romano, in Mediceo, & aliquot antiquiſſimis codicibus *illic*, hoc eſt Mantuae, in patria mea, quo primus ego Muſas ab Aonia deduxero. In Longobardico abraſum eſt *c*, imperiti neſcio cujus temeritate. Quamquam nihil prohibet, quin *illi*, pro *illic* accipi poſſit, ut in ſecundo Aeneidos: *Illi mea triſtia facta*: quod pro *illic* poſitum Grammatici veteres obſervarunt.

20. ET CRUDO DECERNET GRAECIA CESTU. In Romano codice, *duro ceſtu* legitur. Sed enim in quinto Aeneidos: *Seu crudo fidit pugnam committere ceſtu*. Praeterea in Mediceo, in Longobardico, & aliis quibuſdam *decertet* habetur, ut alibi *certare palaeſtra*: quod vero obiiciunt alii, *decernere ferro*, id loco ſuo examinabitur.

Digitized by Google

Atque hic undantem bello, magnumque fluentem
Nilum, ac navali ſurgentis aere columnas.
Addam urbis Aſiae domitas, pulſumque Niphaten,
Fidentemque fuga Parthum verſiſque ſagittis,
Et duo rapta manu diverſo ex hoſte tropaea,
Biſque triumphatas utroque ab littore gentis.
Stabunt & Parii lapidis ſpirantia ſigna,
Aſſaraci proles, demiſſaeque ab Jove gentis
Nomina, Troſque parens, & Trojae Cynthius auctor.
Invidia infelix Furias amnemque ſeverum

Co-

SERVII.

28. UNDANTEM BELLO NILUM. Quaſi non undas, ſed bella portantem: propter Antonii & Cleopatrae graviſſimum praelium. MAGNUMQUE FLUENTEM. Pro magne, nomen pro adverbio, ut: *Torvumque repente Clamat*.

29. AC NAVALI SURGENTES AERE COLUMNAS. Auguſtus, victor totius Aegypti, quam Caeſar pro parte ſuperaverat, multa de navali certamine ſuſtulit roſtra; quibus conflatis quatuor effecit columnas, quae poſtea a Domitiano in Capitolio ſunt locatae: quas hodieque conſpicimus: unde ait: *Navali ſurgentes aere columnas*. Nam roſtratas C. Duillius cos. poſuit, victis Poenis navali certamine: e quibus unam in roſtris; alteram ante circum videmus a parte januarum.

30. NIPHATEM. *Niphates*, & fluvius eſt & mons, ut: *Et Cimini cum monte lacum*. Per *Niphatem* autem, populos juxta habitantes accipimus: nam nec fluvius, nec mons unquam poteſt pelli.

31. FIDENTEMQUE FUGA PARTHUM. Bene *fidentem*: tunc enim melius jaculantur ſagittas.

32. RAPTA TROPAEA. Raptim & ſine labore quaeſita. DIVERSO autem EX HOSTE, Orientis & Occidentis accipimus: unde & ait: *Utroque ab littore*: Orientis, propter Gangaridarum: Occidentis, propter Britannorum triumphum.

34. STABUNT ET PARII LAPIDES SPIRANTIA SIGNA. In templo Caeſaris majorum eius ſtatuas dicit ſe eſſe poſiturum, quas commendat & a pretioſo marmore, & ab arte, dicens: *Spirantia ſigna*. ſic alibi: *Vivos ducent de marmore vultus*. Item, *Pariuſve lapis circundatur auro*.

35. ASSARACI PROLES, DEMISSAEQUE AB JOVE GENTIS NOMINA. Funam, inquit, eorum ſtatuas, qui a Jove uſque ad Aſſaracum, & ab Aſſaraco, uſque ad Auguſtum originem ducunt. *Aſſaracus* autem avus Anchiſae, pater Capis fuit.

36. TROSQUE PARENS. Trojanorum rex, Ganymedis pater, a quo & Troja nominata eſt. TROJAE CYNTHIUS AUCTOR. Vel Apollinem dicit, propter muros Trojae ab eo conditos: vel Cynthium, regem Trojae, quem in Troicis ſuis Nero commemorat.

37. INVIDIA INFELIX. Quae invidentes efficit infelices. Dicit autem ſe talia ſcripturum vel facturum, ut magnitudine ſui mereantur invidiam: ipſam tamen invidiam nihil eſſe nocituram, timore poenarum. AMNEMQUE SEVERUM. Triſtem. Contra Terentius: *Triſtis ſeveritas ineſt in vultu, atque in verbis fides*.

PHILARGYRII.

29. COLUMNAS. *Columnas* dicit, quae in honorem Auguſti & Agrippae roſtratae conſtitutae ſunt.

32. RAPTA. Dicendo *rapta* celeritatem victoriae oſtendit.

33. UTROQUE AB LITORE. *Utroque* autem *ab litore*, id eſt Oceani orientalis, & occidentalis, ut ſit de Aegypto & Cantabris: vel de India, & Britannia.

35. AB JOVE. Ex Jove & Electra, Atlantis filia, naſcitur Dardanus: ex quo Erichthonius, cujus Tros, cujus Aſſaracus, cujus Laumedon, & Capis: & Laomedontis Priamus, ejus Hector, & ceteri. At Capis, Anchiſes: cujus Aeneas, cujus Julus, a quo Julia gens ſtemmate deſcendit ad Caeſarem. Alii ſic: per Aſſaracum Trojanos dicit. Nam Aſſaracus avus Anchiſae. Ennius: *Aſſaraco natus Capys optimus: iſque pium ex ſe Anchiſen generat*. Ergo Aſſaraci familia uſque ad Auguſtum pervenit.

36. CYNTHIUS. Apollo, a Cyntho Deli monte:

Cocyti metuet, tortoſque Ixionis anguis,
Inmanemque rotam, & non exſuperabile ſaxum.
Interea Dryadum ſilvas ſaltuſque ſequamur
Intactos, tua, Maecenas, haud mollia juſſa.
Te ſine nil altum mens inchoat. En age, ſegnis
Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithaeron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum:
Et vox adſenſu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentis accingar dicere pugnas
Caeſaris, & nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abeſt ab origine Caeſar.

Seu

SERVII.

38. TORTOSQUE IXIONIS ANGUES. Quibus videlicet Ixion eſt religatus ad rotam, poſtquam illicitos Junonis petivit amplexus.

39. ET NON EXSUPERABILE SAXUM. Quod contra montem Siſyphus volvit. Et *non exſuperabile* dixit, non quod ſuperari non poteſt, ſed quod exſuperare non valet ſummum montis cacumen.

40. INTEREA DRYADUM SYLVAS. Id eſt, donec laudandi Caeſaris tempus adveniat, interim Georgica ſcribo. INTACTOS autem ait SALTUS, quod ante ipſum nullus Latine carmen Georgicum ſcripſit.

41. HAUD MOLLIA JUSSA. Non levia; ſed quae felicitatem habere poſſint, aut debeant: & Subaudi, *Sequamur*, a praecedente verſu; id eſt, proſequamur.

42. TE SINE NIL ALTUM MENS INCHOAT. Ac ſi diceret: Non meo ingenio, ſed tuo fretus imperio, ad hoc carmen acceſſi.

43. VOCAT INGENTI CLAMORE CITHAERON. Hortantur nos ad ſcribendum illi montes, qui animalibus ſunt referti. *Cithaeron* autem, pars eſt Parnaſſi.

44. TAYGETIQUE CANES. Id eſt, Lacones: nam *Taygeta*, civitas eſt Laconiae. Et hoc ideo, quia dicturus eſt: *Nec tibi cura canum fuerit poſtrema*. DOMITRIXQUE EPIDAURUS EQUORUM. Epiri civitas eſt, equis nobiliſſima.

45. VOX INGEMINATA REMUGIT. Duplicata per echo. Alibi: *Non canimus ſurdis, reſpondent omnia ſylvae*.

46. MOX TAMEN. Id eſt, poſtquam Georgica conſcripſero. Et ARDENTIS PUGNAS legendum eſt: nam male quidam *ardentis*, Caeſaris, accipiunt; ut *is* communis ſit ſyllaba.

48. TITHONI PRIMA QUOT ABEST AB ORIGINE CAESAR. Id eſt, tua facta tot annis celebrabuntur, quot anni ſunt a te uſque ad mundi principium. Et modo *Tithonum* pro Sole poſuit, id eſt, pro Titane. Nam *Tithonus*, frater Laomedontis fuit, quem praeliantem Aurora dilexit, & rapuit; a quo uſque ad Caeſarem non valde multum temporis eſt.

PHILARGYRII.

monte: & utrum, quia ex oraculo ejus condita eſt Troja; an, quia muros ipſe aedificavit, dictus Trojae auctor?

43. CITHAERON. Mons Boeotiae.

44. TAYGETIQUE CANES. *Taygetus* mons Laconiae. EPIDAURUS. Civitas Peloponneſi, Aſclepio ſacrata.

47. CAESARIS. Hic diſtingue, ut Aeneadas ſignificaſſe videatur; quia una Actiaca pugna Octaviani Caeſaris fuit.

48. TITHONI. Ab infinito infinitum, quia Tithoni origo non poteſt comprehendi. Et ſatis in Caeſarem blande.

PIERII.

32. RAPTA MANU DIVERSO EX HOSTE TROPHAEA. In Romano cod. & aliquot aliis antiquioribus, *tropaea* abſque ulla ſcriptum eſt adſpiratione: & id quidem recte.

38. TORTOSQUE IXIONIS ANGUES. In Romano codice *orbes* legitur, quod ſi admittas, figura erit *ἓν διὰ δυο*, quia ſequitur: *Immanemque rotam*. In aliis: *tortos angues*, quod agnoſcit Servius.

39. NON EXUPERABILE SAXUM. In antiquis exemplaribus: *exſuperabile*. Juniores maluerunt in hujuſmodi compoſitis verbis *s* litteram, *x* praejectam, excludere.

Seu quiſ, Olympiacae miratus praemia palmae,
Paſcit equos; ſeu quis fortis ad aratra juvencos,
Corpora praecipue matrum legat. Optuma torvae
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
Et crurum tenus a mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
Pes etiam, & camuris hirtae ſub cornibus aures.
Nec mihi diſpliceat maculis inſignis & albo,
Aut juga detrectans; interdumque aſpera cornu,

SERVII.

49. SEU QUIS OLYMPIACAE. Dicturus eſt de armentis & gregibus. Armenta autem ſunt equorum & boum, quod haec animalia apta ſunt armis: ut ſcutis, boum coria; equi, praelio. Greges vero capellarum & ovium ſunt. Ipſe paulo poſt, *Haec ſatis armentis: ſuperat pars altera curae, Lanigeros agitare greges hirtaſque capellas*. Haec tamen, armenta ſcilicet & greges, ſciendum, quod plerunque confundit auctoritas. OLYMPIACAE MIRATUS PRAEMIA PALMAE. Studioſus curulis certaminis, quod geritur apud Piſas in honorem Jovis Olympici.

51. CORPORA PRAECIPUE MATRUM LEGAT. Id eſt, magis matrum; per quod oſtenditur etiam patrum corpora eſſe requirenda. TORVAE FORMA BOVIS. Paulo poſt: *Et faciem tauro propior*, id eſt, tauro ſimilis. TORVAE. Terribilis.

52. TURPE CAPUT. Magnum, ut: *Turpes paſcit ſub gurgite phocas*. PLURIMA CERVIX. Longa, ut: *Quum ſe mox plurima ſylvis induet in florem*.

53. CRURUM TENUS. Uſque ad crura. Et modo *tenus* adverbium eſt: nam ſi eſſet praepoſitio, ablativo cohaereret. PALEARIA autem ſunt pelles dependentes e gutture.

54. NULLUS LATERI MODUS. Id eſt, habet latus grande & longum: & non dicit illum habere modum; ut oſtendat, quo major fuerit, eo bovem majorem. OMNIA MAGNA. Omnia ejus membra magna ſunt.

55. PES ETIAM. Subaudi, magnus. ET CAMURIS HIRTAE SUB CORNIBUS AURES. Id eſt, curvis: unde & *camerae* appellantur. Praecipit autem, aures, & magnas, & hirſutas eſſe debere. *Camuri* enim boum ſunt, qui converſa introrſum cornua habent: quibus contrarii *patuli*, qui cornua diverſa habent, quorumque cornua terram ſpectant: his contrarii *licini*, qui cornua ſurſum habent.

56. NEC MIHI DISPLICEAT. Litotes figura eſt, id eſt, valde placeat, ut: *Munera nec ſperno*.

PHILARGYRII.

52. TURPE CAPUT. *Turpe* autem *caput*, amplum, atque magnum, ac per hoc terribile.

53. CRURUM TENUS. Hic autem *crurum tenus*, genitivo ſuo appoſuit, alibi ablativo, ut: *pube tenus*. Modeſtus, *tenus* pro fine accipit. Salluſtius. *Fine inguinum ingrediuntur mare*. PALEARIA. Unde & *paleae*, quae collum amplectuntur: & ea pars annuli, quae gemmam cohibet, propter ſimilitudinem *palea* dicitur. Cicero de Officiis III. *Cum paleam ejus annuli ad palmam converteret, a nullo videbatur*.

55. CAMURIS. *Camuri* boves ſunt, qui converſa introrſus cornua habent, quibus contrarii *patuli*, qui cornua diverſa habent: *Laevi*, quorum cornua terram ſpectant: his contrarii *Licini*, qui cornua ſurſum verſum reflexa habent.

56. ALBO. Diviſe, pro albis maculis. An potius abſolute *albi* dixit, perinde ac ſi diceret albitatem: ut eſt illud: *Sparſis etiam nunc pellibus albo*.

PIERII.

53. ET CRURUM TENUS A MENTO PALEARIA PENDENT. *Tenus*, ſi praepoſitio ſit, ablativo caſu cohaerere dicit Servius, eſſeque hic adverbium. Sed enim, *Tenus*, cum nomine, quod ſit numero multitudinis, Genitivo ſaepius junctum animadverti. Quintilianus *Aurium tenus* in uſum lingua perceperit. Catullus *nutricum tenus extantes*. Ita enim is appellat papillas, quod inepte ſimul & inverecunde quidam legunt: *jam Crurum tenus extantes*.

57. AUT JUGA DETRECTANS. In Romano codice, in Mediceo, & in aliis antiquiſſimis, uno tantum excepto, ſcriptum inveni, *detractans*, quod

Et faciem tauro propior, quaeque ardua tota,
Et gradiens ima verrit veſtigia cauda.
Aetas Lucinam, juſtoſque pati hymenaeos
Deſinit ante decem, poſt quatuor incipit annos:
Cetera nec foeturae habilis, nec fortis aratris.
Interea, ſuperat gregibus dum laeta juventas,
Solve mares: mitte in Venerem pecuaria primus,
Atque aliam ex alia generando ſuffice prolem.
Optima quaeque dies miſeris mortalibus aevi
Prima fugit: ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus;
Et labor, & durae rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis.
Semper enim refice: ac, ne poſt amiſſa requiras,

An-

SERVII.

58. FACIE TAURO PROPIOR. Imaginem, ſimilitudinem totam.

60. LUCINAM JUSTOSQUE PATI HYMENAEOS. Hyſteron proteron eſt: ante enim eſt *Hymenaeus*, poſt *Lucina* conſequitur. Item Hyſteron proteron eſt: *Deſinit ante decem, poſt quatuor incipit annos*: Ante enim incipit, poſt deſinit.

62. CAETERA. Aetas ſcilicet, quae eſt vel ante quartum, vel poſt decimum annum. Et bene oſtendit, per haec tempora poſſe quidem armentis, ſed inutilem, provenire ſoeturam.

63. SUPERAT GREGIBUS DUM LAETA JUVENTUS. Dum ſuppetit. Et dicit juvenili aetate eas debere concumbere; quia cito deficiunt, & tempora meliora depereunt.

64. PECUARIA. Ab eo, quod eſt *pecuare*, venit: nam *pecua*, ut ait in Pompeiana Cicero, ab eo, quod eſt *pecu*, venit: ut *genu*, *genua*.

65. SUFFICE PROLEM. Submiuiſtra: unde etiam ſuffectos conſules dicimus.

66. OPTIMA QUAEQUE DIES MISERIS MORTALIBUS AEVI PRIMA FUGIT. Iſta ſententia non ſolum ad animalia pertinet, ſed generaliter ad omnia.

67. SUBEUNT MORBI, TRISTISQUE SENECTUS. Naturalem ordinem tenuit, dicens: advenire morbos, poſt ſenectutem, ad ultimum mortem.

68. INCLEMENTIA. Inexorabilitas, & durities.

70. SEMPER ENIM REFICE. Vacat *enim*. Sane dicit ante ſubveniendum eſſe; ut, antequam pereant, reparentur armenta.

PHILARGYRII.

60. LUCINAM. *Lucina* dicta Juno, eo quod lucem naſcentibus praeſtare dicatur. Sic Terentius: *Juno Lucina fer opem, ſerva me obſecro*.

64. PECUARIA. Non loca, ſed ipſa pecora dixit: ut alibi idem uſurpavit *aeſtiva*, pro pecoribus, quae in aeſtivis agunt: *Nec ſingula morbi Corpora corripiunt, ſed tota aeſtiva repente*.

PIERII.

etiam Oratorum exemplaribus antiquis obſervavi, praeſertimque apud Livium; & *detractant*, & *detractare* ſaepiſſime.

58. ET FACIEM TAURO PROPIOR. In codice Longobardico, *proprior* legitur. Sed vulgata lectio *propior* a *Prope*, caſtior eſt.

61. DESINIT ANTE DECEM. In Longobardico, *deſinet*, futuro tempore legitur. In Romano, *decim*, ſuo quodam ſcribendi more, ut: *Aurea mala decim*: quod, ut diximus, etiam apud Aſprum eſt.

63. LAETA JUVENTUS. In Mediceo & antiquis pleriſque codicibus *juventas*, de quo alibi ſatis dictum.

69. QUARUM MUTARI CORPORA MAVIS. In antiquis codicibus *malis* eſt, quod venuſtius videtur. Quam lectionem etiam apud Cariſium obſervavi, ubi fieri Soloeciſmum ait, tranſmutatione qualitatis in conjunctionibus, ut eo loco: *Semper erunt, quarum mutari corpora malis*.

70. SEMPER ENIM REFICE. Pro, *Semper itaque*.

Digitized by Google

Anteveni, & ſubolem armento ſortire quotannis.
Nec non & pecori eſt idem delectus equino.
Tu modo, quos in ſpem ſtatues ſummittere gentis,
Praecipuum jam inde a teneris inpende laborem.
Continuo pecoris generoſi pullus in arvis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire viam, & fluvios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponti:
Nec vanos horret ſtrepitus. Illi ardua cervix,
Argutumque caput, brevis alvus, obeſaque terga:
Luxuriatque toris animoſum pectus: honeſti
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,

SERVII.

71. SOBOLEM ARMENTO SORTIRE QUOTANNIS. Subſtitue, ſubminiſtra. Et eſt verbum judiciorum: nam ſubſortiti dicuntur judices, qui occupatorum funguntur officio.

72. EST IDEM DELECTUS EQUINO. Ut habeant matres optimas. IN SPEM STATUES SUBMITTERE GENTIS. Id eſt, quosvis admiſſarios fieri. Notanda ſane exquiſita varietas, nam in bobus matres ante deſcripſit: in equis admiſſarios ante commemorat.

74. PRAECIPUUM. Maximum. IMPENDE LABOREM. Scilicet ut ab ipſa primum aetate eligas.

75. CONTINUO. In primordio, ut ambulare incipit. PECORIS GENEROSI PULLUS. Id eſt, qui ex optimo genere deſcendit.

76. ALTIUS INGREDITUR. Cum exultatione quadam incedit. MOLLIA CRURA REPONIT. Ennius de gruibus dicit: *Perque fabam repunt, & mollia crura reponunt.*

77. PRIMUS ET IRE VIAM. Matris praeire veſtigia.

78. IGNOTO PONTI. Per quem nunquam tranſierat. COMMITTERE SESE. Credere ſe, & ingredi. Et bis idem dixit: nam *fluvios tentare minaces*, hoc eſt, *ignoto ſeſe committere ponti*.

79. NEC VANOS HORRET STREPITUS. Id eſt, non facile paveſcit. ARDUA CERVIX. Alta.

80. ARGUTUM. Breve.

81. LUXURIATQUE TORIS ANIMOSUM PECTUS. Toroſum, & eminens pulpis.

82. SPADICES. Quos phoeniciatos vocant, preſſos, myrteos. Ioſi ſunt badii. GLAUCI autem ſunt felineis oculis, id eſt, quodam ſplendore perſuſis. COLOR DETERRIMUS ALBIS, ET GILVO. Atqui alibi ait: *Qui candore nives anteirent*. Sed aliud eſt candidum eſſe, id eſt, quadam nitenti luce perſuſum: aliud album, quod pallori conſtat eſſe vicinum. GILVUS autem, melinus eſt color. Multi autem ita legunt: ALBIS ET GILVO: ut non album & gilvum, ſed albogilvum vituperet, quod falſum eſt. Quod ſi ſinguli colores vituperandi ſunt, quanto magis mixtus utroque? id eſt, albogilvus.

PHILARGYRII.

71. SORTIRE. Quaſi ſubſortire, & ſubjice. An potius pro elige & junge, ut uxorem ſortiri dicimus.

PIERII.

71. ANTEVENI, ET SOBOLEM ARMENTO SORTIRE QUOTANNIS. In Mediceo, & in Longobardico, abſque &, *ante veni ſobolem*. In aliquot codicibus, *anteveni*, unica dictio. In Romano, Mediceo, & quibuſdam aliis codicibus antiquis, *ſubolem* paſſim invenias: de quo ſatis alibi diſputatum.

73. QUOS IN SPEM STATUIS SUBMITTERE GENTIS. In Romano codice, & in quibuſdam aliis, *ſtatues*, futuro tempore legitur. Ita correctum in Mediceo.

78. ET IGNOTO SESE COMMITTERE PONTO. In Rom. codice, in Longobardico, & quibuſdam aliis, uno conſenſu *ponti* legitur. Quid enim equis cum mari? cum fluminibus vero & pontibus ſaepe negotium. Quamvis in Calabriae & Apuliae locis equorum generoſitatem eo experimento probent, ſi ad mare impulſos, contra advenien-

Et gilvo. Tum, ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit: micat auribus, & tremit artus;
Collectumque premens volvit ſub naribus ignem:
Denſa juba, & dextro jactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos ſpina, cavatque
Tellurem, & ſolido graviter ſonat ungula cornu.
Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis
Cyllarus, &, quorum Graji meminere poetae,

Mar-

SERVII.

84. TREMIT ARTUS. Figurate, pro, *artubus tremit*.

85. VOLVIT SUB NARIBUS IGNEM. Flatu indicat magnanimitatem ſuam.

87. DUPLEX SPINA. Aut re vera duplex, aut lata, ut: *Duplicem gemmis auroque coronam*. Item: *Et duplici aptantur dentalia dorſo*.

89. AMYCLAEI DOMITUS. POLLUCIS HABENIS CYLIARUS. Atqui Caſtor equorum domitor fuit; ſed fratrem pro fratre poſuit; poetica licentia, ut: *Quas illi Philomela dapes*, pro Progne. Item: *Revecato a ſanguine Teucri*, pro Dardani. Aut certe ideo Pollucem pro Caſtore poſuit, quia ambo licenter, & Polluces & Caſtores vocantur: nam & ludi, & templum, & ſtellae, Caſtorum vocantur.

PHILARGYRII.

82. GLAUCIQUE. *Glaucus* autem coeruleus eſt color, id eſt ſubviridis, albo mixtus, & quaſi clarus. Nam ille ſine dubio diſplicet, qui ex albo & gilvo conſtat, ut ſit unum albo & gilvo. Alioqui repugnant illi: *Qui candore nives anteirent, curſibus auras*: Et: *Bigis it Turnus in albis*.

83. ET GILVO. Et *gilvo ſpadi*, & foenicius eſt, quales ſunt fructus palmarum, neque ſatis diluti coloris, neque nimium preſſi.

89. AMYCLAEI. *Amycle*, civitas Laconiae. Xanthum autem dicit & Cyllarum equos, quos Neptunus Junoni dedit: illa Caſtori & Polluci, ut poetae Graeculi fabulantur.

PIERII.

tes fluctus impavidos aſpexerint, ideoque pullos innatationibus adſuefaciunt. Eſt autem *ponto* ſcriptum io codice Mediceo.

79. NEC VANOS HORRET STREPITUS. Quintilianus libro octavo ordinem eſſe dicit: *Nec vanos horret ſtrepitus: Tum, ſiqua ſonum procul arma dedere, Stare loco neſcit*. Caetera vero, quae totam ejuſmodi equi faciem deſcribunt: *Illi ardua cervix*, uſque ad eum locum: *Color deterrimus albis, & gilvo*, per interpoſitionem collocata, quare parentheſis utroque adlinenda loco eſt.

85. COLLECTUMQUE FREMENS VOLVIT SUB NARIBUS IGNEM. Io Mediceo codice, correctum eſt, *fremens*: Sed enim prius recte *premens* ſcriptum erat, ut in aliis emendatioribus habetur.

88. ET SOLIDO GRAVITER SONAT UNGULA CORNU. In Romano *quatit ungula* habetur. Sed magis placet, *ſonat*, quia dicit, *ſolido cornu*: omnia enim ſolida validius ſonant: eſtque & Juvenalis ſynepeja: *Quo tondente gravis juveni mihi barba ſonabat*: non enim ibi (hoc enim κατὰ πάρεργον addemus) *gravis barba mihi juveni*; ſed, *gravis*, pro, *graviter* ſonabat, legendum eſt: ut oſtendat eum neque quidem artis ſuae peritia potuiſſe adeo ditari, ut patricios jam omnes opibus provocaret: & pondus habet, *juveni mihi*, cui vel lanugo, vel mollior barba, ſine ſtridore abradi potuiſſet: ſi, quam profitebatur artem, Tonſor calluiſſet.

90. GRAJI MEMINERE. In pluribus codicibus antiquis unico *i*, *Grai* ſcriptum invenias, ex eorum ſententia, qui *i* inter duas vocales per ſe plenam & ſatis ſonoram eſſe judicabant, ideoque *Grajus* uuico *i* ſcriptum, *Grai* in caſibus aliis per ſynereſim facere debere: Quum tamen alii, cujus ſententiae Ciceronem fuiſſe tradit Velius Longus, ſimilia per geminatum *ii* pronuntiarent, ut *Maija*, *Grajus*, unde *Graji*. Sed & ipſa declinationis proportio expetit, ut *us* ultimae ſyllabae finales litterae in genitivo ſecundae abeant io *i*. Eandemque vocem eſſe etiam nominativi pluralis conſentiunt omnes, quare *Graji* duplicato *i* ſcribendum fuerit: quum nulla regula *i* priorem conſonantis loco poſitam elidi praeceperit. Subſecuta vero aetas, quum non intelligeret ex duobus *ii* priorem loco conſonantis poſitam, ſed pro vocali acciperet, ſynereſim fecit, atque hinc *Grai* per unum *i*.

Martis equi bijuges, & magni currus Achilli.
Talis & ipſe jubam cervice effundit equina
Conjugis adventu pernix Saturnus, & altum
Pelion hinnitu fugiens inplevit acuto.
Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam ſegnior annis
Deficit, abde domo; nec turpi ignoſce ſenectae.
Frigidus in Venerem ſenior, fruſtraque laborem
Ingratum trahit: &, ſi quando ad praelia ventum eſt,
Ut quondam in ſtipulis magnus ſine viribus ignis,
Incaſſum furit. Ergo animos aevumque notabis

SERVII.

91. MARTIS EQUI. Δεῖμος & Φόβος. ET MAGNI CURRUS ACHILLIS. Pro equis: hi ſunt Balius & Xanthus.

93. CONJUGIS ADVENTU PERNIX SATURNUS. Dum cum amata Philyra Saturnus coiret, Ops ejus uxor advenit: cujus praeſentiam veritus, ſe in equum convertit, qualem potuit numen imitari. Atque ita uterque opprobrium effugerunt. Exinde natus eſt Chiron, dimidia parte homo, dimidia equus. Sane OPS cum de uxore Saturni dicimus, *o* corripitur, ut *Ops Opis*: cum vero de Nympha dicimus OPIS, longa eſt *o*, *ut*: *Opis ad aethereum pennis aufertur Olympum*. *Pernix* autem ad equum refertur: nam Saturni ſtella tardiſſima eſt. Quidam Philyram in florem converſam dicunt, vel in arborem: unde liber Philyrinus dicitur, quo coronae alligantur.

94. PELION. Montem Theſſaliae, in quo Chiron habitavit.

95. HUNC QUOQUE. Licet bonum, & tot ſignis probatum. MORBO GRAVIS, AUT JAM SEGNIOR. Duo ſunt, quibus minuuntur corporis vires: ſenectus, & morbus: unde mire utrumque complexus eſt.

96. ABDE DOMO. In domo: nam ſi adverbialiter vellet loqui, *domi* diceret: Tale eſt illud in quarto: *Non Lybiae, non ante Tyro*. NEC TURPI IGNOSCE SENECTAE. Cicero in Catone majore & laudat & vituperat ſenectutem: unde dupliciter hunc locum intelligimus: aut: *Nec ignoſce turpi ſenectae*: aut: *Non turpi ſenectae ignoſce*. Id eſt, abde & ignoſce ſenectae, quae turpis non eſt: quia per naturam venit.

97. FRIGIDUS. Jam per ſenectutem. Adhuc quidem vult concumbere; ſed impeditur, defectu virium. FRUSTRAQUE LABOREM. Difficilem, & irritum.

98. AD PRAELIA VENTUM EST. Alibi: *Nocturnaque bella*.

100. ANIMOS AEVUMQUE NOTABIS PRAECIPUE. Ante omnia aetatem & magnanimitatem requires. POST CAETERA. Id eſt, parentes & ſtudium.

PHILARGYRII.

93. PERNIX. *Pernix* autem ad equum refertur: nam tardiſſimus eſt Saturnus. SATURNUS. Saturnus cum Philyram Oceani filiam in Teſſalia adamaſſet, & cum ea coiret, adventante uxore, ſe in equum, illam in equam convertit: atque ita uterque opprobrium effugerunt. Hinc natus eſt Chiron centaurus. Quidam Philyram in florem converſam eſſe dicunt, vel in arborem: unde liber philyrinus, quo coronae illigantur.

98. SI QUANDO. Bene, *ſi quando*: quia ſenex raro. PRAELIA. Pro coitu dixit.

PIERII.

92. JUBAM CERVICE EFFUDIT EQUINA. In Romano, & quibuſdam aliis, *effundit*, praeſenti tempore legitur. In aliquot aliis *fudit*. Sed *effudit*, legendum de praeterito, ipſe narrationis ordo expoſcere videtur, ſubſequitur enim: *Et implevit*. Quod vero ſequitur: *Conjugis adventu*, quod in antiquis aliquot codicibus per *a* notatum eſt *aaventu*, Victorinus ait, deſiiſſe nos per *a* ſcribere.

95. HUNC QUOQUE, UBI, AUT MORBO GRAVIS, AUT JAM SEGNIOR ANNIS, DEFICIT. In Romano codice, *ſegnior aetas* legitur; ſed nitidior eſt elocutio, *ubi deficit aut morbo gravis, aut annis ſegnior*.

99. UT QUONDAM IN STIPULIS MAGNUS SINE VIRIBUS IGNIS. In Romano codice legitur, *in ſtipula* unitatis numero, intellectionis figura. In aliis plurale eſt.

Praecipue: hinc alias artis, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quae gloria palmae.
Nonne vides, cum praecipiti certamine campum
Corripuere, ruuntque effuſi carcere currus,
Cum ſpes arrectae juvenum, exſultantiaque haurit
Corda pavor pulſans: illi inſtant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi fervidus axis.
Jamque humiles, jamque elati ſublime videntur
Aera per vacuum ferri, atque adſurgere in auras.
Nec mora, nec requies. At fulvae nimbus arenae
Tollitur: humeſcunt ſpumis, flatuque ſequentum.
Tantus amor laudum, tantae eſt victoria curae.
Primus Erichthonius currus & quatuor auſus
Jungere equos, rapidiſque rotis inſiſtere victor.

Fre-

SERVII.

102. ET QUIS CUIQUE DOLOR VICTO, QUAE GLORIA PALMAE. Vult probare, moveri equos vel amiſſione, vel acquiſitione victoriae: nam eo tendit ſequens iſte decurſus. Unde eſt paulo poſt: *Tantus amor laudum, tantae eſt victoria curae*. Lucanus: *Quantum clamore juvatur Eleus ſonipes*.

104. EFFUSI CARCERE CURRUS. Uſurpative pro *carceribus*, qui ab arcendo dicti ſunt: nam *carcer* eſt cuſtodia noxiorum.

105. JUVENUM. Aurigarum, vel ſpectantium. HAURIT. Ferit, ut: *Latus haurit apertum*.

106. VERBERE TORTO. Frequenti ſcilicet iteratione.

107. FERVIDUS AXIS. Alibi: *Frenaque ferventeſque rotas*: nam tam rotae, quam axis curſu caleſcunt.

113. PRIMUS ERICHTHONIUS. Vulcanus, impetrato a Jove Minervae conjugio, illa reluctante, effectum libidinis projecit in terram: inde natus eſt puer draconteis pedibus, qui appellatus eſt *Erichthonius*, quaſi de terra & lite procreatus. Nam ἔρις, eſt lis, & χθὼν terra. Hic ad tegendam pedum foeditatem, junctis equis uſus eſt curru, quod tegeret ſui corporis turpitudinem. De hoc Varro in libro, qui Mirabilium inſcribitur: Erichthonium primum quatuor junxiſſe equos ludis, qui Panathenaica appellantur.

114. RAPIDUS. Velox. VICTOR. Sui propoſiti effector.

PHILARGYRII.

101. HINC ALIAS ARTES. *Artes* hic virtutes. Et PROLEM PARENTUM nove poſuit: eſt enim proprie liberarum, ut: *Geminam partu dabit Ilia prolem*.

113. ERICHTHONIUS. Varro in libro, qui Admirabilium inſcribitur, Erichthonium ait primum equos quatuor junxiſſe ludis, qui Panathenaea appellantur. De hoc Erichthonio alibi ſatis dictum, qui anguinis pedibus fuiſſe memoratur.

PIERII.

103. CUM PRAECIPITI CERTAMINE CAMPUM CORRIPUERE, RUUNTQUE. In veteribus aliquot exemplaribus, *praecipiti conamine*, legitur, quae mihi paraphraſis videtur: & uti Veteres ſcribere conſuerunt, in iiſdem antiquis notatum eſt, *conripuere ruontque*.

109. ATQUE ASSURGERE IN AURAS. In Romano codice, *exſurgere* legitur. In Longobardico, & in Oblongo, *inſurgere*. In reliquis tum, *aſſurgere*, tum, *adſurgere*: & hoc magis receptum. Sed nullum ego velim improbare, codicum reverentia. Legas etiam in aliquot, & his antiquis, *in aures*; ſed *auras*, omnino caſta lectio.

114. RAPIDISQUE ROTIS INSISTERE VICTOR. In Romano codice legitur: *rapidus*, quod & Servius agnoſcit.

Frena Pelethronii Lapithae, gyroſque dedere
Inpoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.
Aequus uterque labor: aeque juvenemque magiſtri
Exquirunt, calidumque animis & curſibus acrem.
Quamvis ſaepe fuga verſos ille egerit hoſtis,
Et patriam Epirum referat, fortiſque Mycenas;
Neptunique ipſa deducat origine gentem.
His animadverſis inſtant ſub tempus, & omnis
Inpendunt curas denſo diſtendere pingui,

Quem

SERVII.

115. Frena Pelethronii. *Pelethronium* oppidum eſt Theſſaliae, ubi primum domandorum equorum repertus eſt uſus; nam cum quidam Theſſalus rex, bobus oeſtro exagitatis, ſatellites ſuos ad eos revocandos ire juſſiſſet, illique curſu non ſufficerent, aſcenderunt equos, & eorum velocitate boves ſecuti, eos ſtimulis ad tecta revocarunt. Sed hi viſi, aut cum irent velociter, aut cum eorum equi circa flumen Peneon potarent, capitibus inclinatis locum fabulae dederunt, ut Ceutauri eſſe crederentur: qui dicti ſunt Centauri *ἀπὸ τῦ κεντεῖν τοὺς ταύρους*. Alii dicunt Centaurorum fabulam eſſe confictam, ad exprimeudam humanae vitae velocitatem: quia eqnum conſtat eſſe velociſſimum. Bene autem *Pelethronii* addidit: quia ſunt & alii Lapithae.

116. Equitem. Id eſt, Equum: nam pro equo, rectorem poſuit.

117. Gressus glomerare superbos. Ut cum diſciplina incedat.

118. Uterque labor. Et ſub jugum mittere, & ſubvertere frenum.

120. Quamvis saepe fuga versos. Ordo eſt; Quamvis ſit ſaepe victor; quamvis nobili genere procreatus, tamen a magiſtris eſt aetas magnanimitaſque requirenda: quae ſi non fuerint, illa nihil proſunt.

121. Et patriam Epirum referat. Quia in Epiro ſunt equae optimae, quibus exercetur curule certamen Jovis Olympici.

122. Neptunique ipsa deducat origine gentem. Id eſt, ſi ſit procreatus ab equo Neptuni, qui natus eſt tridentis percuſſione.

123. His animadversis. Moribus & aetate deprehenſis. Instant sub tempus. Coeundi, ſcilicet: quo eis cura major adhibeatur.

124. Denso distendere pingui. Non laxo: quod quibuſdam potionibus per fraudem agaſones facere conſueverunt: unde ait: *Denſo pingui*: id eſt, viribus pleno. Sane *pingue* eſt generis neutri: & ita in omnibus idoneis invenitur: nam nec *pinguedo*, nec *pinguetudo* Latinum eſt.

PHILARGYRII.

115. Frena Pelethronii. *Pelethronios Lapithas* ideo appellavit, quia ſunt Theſſali. Pelethronium antrum eſt, ubi Achillen Chiron erudivit. Alii Pelethronium regem Lapitharum volunt. Gyrosque dedere. Pro docuere: aliter enim fraena dedere, & aliter gyros. Et eſt ſyllepſis, cum aliquid aſſumitur, quod dictum ſupra non eſt.

116. Equitem. Hic *Equitem* ſine dubio equum dicit, maxime cum inferat, *inſultare ſolo*. Ennius Annalium VII. *Denique vi magna quadrupes eques atque elephanti, Projiciunt ſeſe*. Sub armis. Id eſt, inſident armato.

118. Aequus uterque labor. Durus uterque labor, & ſub jugum mittere, & ſub femur.

122. Neptunique. Neptunus etiam parens quorundam equorum fertur; ut Pegaſi ex Meduſa, & Arionis ex Cerere, cujus feminium Adraſtus habuit.

124. Denso distendere pingui. Abſolute poſuit, ut eſt illud Lucretianum: *Hic feſſae pecudes pingui*.

PIERII.

122. Neptunique ipsa deducat origine gentem. In Romano codice non *gentem*, ſed *nomen* legitur. Quod vero equos ullos a Neptuno deducere dicat originem, non quod tridentis percuſſione equus exilierit, in quo Servius falſus eſt, corrupto codice Ovidiano: neque quod ſe Ceres in equam mutaverit, ita a Neptuno compreſſa,

unde

Quem legere ducem, & pecori dixere maritum:
Pubenteſque ſecant herbas, fluvioſque miniſtrant,
Farraque; ne blando nequeat ſupereſſe labori;
Invalidique patrum referant jejunia gnati:
Ipſa autem macie tenuant armenta volentes.
Atque, ubi concubitus primos jam nota voluptas
Sollicitat, frondiſque negant, & fontibus arcent:
Saepe etiam curſu quatiunt, & ſole fatigant,
Cum graviter tunſis gemit area frugibus, & cum

Sur-

SERVII.

125. DIXERE. Pro deſignavere. Cicero de Republica: *Sic de accuſatore lege quinta dicta*: id eſt, deſignata. Et Horatius: *Quem Venus arbitrum Dicit bibendi*: pro, deſignat.

126. PUBENTESQUE SECANT HERBAS. Adultas, maturiores: quibus robur acquiritur. BLANDO LABORI. Periphraſis eſt coitus.

128. JEJUNIA. Infirmitatem, venientem ex inedia.

130. JAM NOTA VOLUPTAS SOLLICITAT. Dicendo *nota*, per tranſitum tetigit rem ab aliis diligenter expreſſam: nam equae pullae, cum primum coeunt, ſi macrae ſunt, & debilitantur, & debiles creant: poſt primum autem partum tenues eſſe debent.

131. FRONDESQUE NEGANT, Contra illud: *Florenteſque ſecant herbas, fluvioſque miniſtrant*. ET FONTIBUS ARCENT. Id eſt, a potu etiam prohibent.

132. CURSU QUATIUNT. Currere faciunt. SOLE FATIGANT. Calore faciunt laborare.

133. CUM GRAVITER TONSIS &c. Hoc eſt die medio. Hoc autem ad exprimendum diei tempus eſt poſitum: non quod equae aeſtatis tempore coeant.

PHILARGYRII.

125. DIXERE MARITUM. Pro deſignavere. Cicero de Republ. ſic: *Dictatore L. Quinctio dicto*. Sed & Horatius: *Quem Venus arbitrum dicit bibendi*, pro deſignat.

127. BLANDO. Mire *blandum laborem* coitum dixit, quod ſit cum voluptate.

128. REFERAT. Non enim poteſt unus equus duas patrias habere. Et, *referat*, ſicut ubi poſitum: *Et ſalis occultum referat in lacte ſaporem*. Et: *Qui te tantum ore referret*. JEJUNIA. *Jejunia*, pro macie.

129. IPSA AUTEM MACIE TENUAT ARMENTA. Ut: *Frondeſque negant*: *& frondibus arcent*.

130. PRIMOS. *Primos concubitus*, anni recedentis accipiendum: alioquin contrarius videbitur, cum infert: *Jam nota voluptas*. Ergo *primos* poetice, pro *primum*. Quidam notam voluptatem, non coitum, ſed deſiderium accipi volunt.

133. TUNSIS. Quae tunduntur: non enim cum tunſae ſunt, ſed cum tunduntur. Ne graviter tunſis, graviter gemat: & *tuſis* ſine *n* littera legendum.

PIERII.

unde generoſos equos genitos ait Probus, ſed quia Neptunus quorundam equorum auctor fuit, ut Pegaſi, & alterius, in Thracia percuſſo ſcopulo: veluti Meduſa Arionis, Ceres Odorimi, quem Adraſtus habuit.

126. FLORENTESQUE SECANT HERBAS. In codicibus aliquot antiquis, legere eſt, *pubenteſque*, quale pabulum longe delicatius eſt: nam Moderatus equorum gregibus paſcua, mollibus potius, quam proceris herbis, abundantia, praecipit eligenda.

127. NE BLANDO NEQUEAT SUPERESSE LABORI. In Romano, & antiquiſſimis aliquot codicibus *nequeat*, ſingulari numero, legitur. De eo enim loquitur, *Quem legere ducem, & pecori dixere maritum*.

131. FRONDESQUE NEGANT, ET FONTIBUS ARCENT. In codicibus aliquot antiquis, perperam omnino, *frondibus*, legitur, ſententia fruſtra repetita.

133. CUM GRAVITER TUNSIS GEMIT AREA FRUGIBUS. In Romano codice, ubi *n* plerunque videtur abundare, *tuſis* tamen hoc loco ſcriptum eſt. In quibuſdam aliis, *tonſis*. Sed enim hic loquitur de Tritura, quae fit in agro Mantuano, & Euganea fere omni, circumductis per aream equis, qui ſpicas in pedibus pertundant. Ejuſdem ſpeciei eſt, quod ſequitur, OBTUSIOR USUS: nam in Roma-

no

Digitized by Google

Surgentem ad zephyrum paleae jactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtuſior uſus
Sit genitali arvo, & ſulcos oblimet inertis:
Sed rapiat ſitiens Venerem, interiuſque recondat.
Rurſus cura patrum cadere, & ſuccedere matrum
Incipit. Exactis gravidae cum menſibus errant,
Non illas gravibus quiſquam juga ducere plauſtris,
Non ſaltu ſuperare viam ſit paſſus, & acri
Carpere prata fuga, fluvioſque innare rapaces.
Saltibus in vacuis paſcant, & plena ſecundum
Flumina: muſcus ubi, & viridiſſima gramine ripa,
Speluncaeque tegant, & ſaxea procubet umbra.
Eſt lucos Silari circa ilicibuſque virentem
Plurimus Alburnum volitans, quoi nomen aſilo

SERVII.

135. NIMIO NE LUXU. Nimio pingui. Et bene rem turpem aperte a Lucretio tractatam vitavit tranſlationibus, quas omnes ab agricultura traxit. LUXU. Propter luxuriem ſegetum.

136. GENITALI ARVO. Pro muliebri folliculo, quam ſcilicet vulvam vocant; ut etiam Plinius docet: nam folliculus ante dicebatur. SULCOS OBLIMET INERTES. Claudat meatus. Et hoc ſimiliter per tranſlationem dixit: nam legimus ſupra: *Et obducto late tenet omnia limo*.

137. INTERIUSQUE RECONDAT. Id eſt, intra naturalia, ſecreta, & loca, quibus foetus clauditur.

138. RURSUS. Non pro *iterum*, ſed *contra* ponitur.

139. EXACTIS GRAVIDAE CUM MENSIBUS ERRANT. Vicinis partui: tunc enim diligentius tractandae ſunt, ne abigant foetus.

141. NON SALTU SUPERARE VIAM. Quod ſolet fieri cum paſcunt pedibus impeditis.

143. VACUIS. Magnis. PLENA FLUMINA. Ne inclinentur ad potum.

146. EST LUCOS SILARI CIRCA ILICIBUSQUE VIRENTEM &c. Ordo talis eſt: Circa lucos Silari, fluminis Lucaniae, & Alburnum ejus montem, eſt *plurimus volitans*: ac ſi diceret, eſt multa muſca. VOLITANS autem modo nomen eſt, non participium.

PHILARGYRII.

136. OBLIMET. Lucretius: *ne oblimet*, pro obturet, & obcludat. Alibi: *oblimet*, temperet. Horatius: *Rem patris oblimare malum eſt ubicumque*.

137. SITIENS VENEREM. Quare *ſitiens*? ſolvit quaeſtionem. Alii dictum volunt *ſitiens* libidinis plenae.

138. RURSUS. Hic contra ſignificat.

140. NON ILLAS GRAVIBUS. *Gravibus* aut epitheton eſt plauſtrorum; aut *gravibus* onuſtis dixit. Sed poetice, *plauſtris juga ducere*, non *jugis plauſtra*.

142. INNARE RAPACES. Hoc dicit, innatant fluvios, ſed non rapaces: nam infra ait: *Saltibus &c.*

143. SALTIBUS. His *ſaltibus*. Aliter ſupra: *Nec ſaltus ſuperare viam ſit paſſus*. VACUIS autem SALTIBUS, ſine maritis dixit:

145. SAXEA PROCUBET UMBRA. Nove *ſaxea umbra*, quae ſaxis fiat: & *procubet*, protendatur.

146. SILARI. Ordo: plurimum volitans circa lucos Silari, Alburnumque virentem ilicibus. VOLITANS abſolute. *Silarus & Alburnus* in Lucania ſunt montes.

147. ASILO. Nigidius de Animalibus: *Aſilus eſt muſca varia, tabanus, bubus maxime nocens. Hic apud Graecos prius myops vocabatur: poſtea magnitudine incommodi oeſtrum appellarunt*. Et hoc eſt, quod ait, *Oeſtrum Graji vertere vocantes*. Non de Latino in Graecum, ſed de Graeco in ſuam linguam, quae prior fuit.

PIERII.

no codice, & quibuſdam aliis, *obtunſior* habetur,

Romanum eſt, oeſtrum Graji vertere vocantes;
Aſper, acerba ſonans: quo tota exterrita ſilvis
Diffugiunt armenta; furit mugitibus aether
Concuſſus, ſilvaeque & ſicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monſtro horribilis exercuit iras
Inachiae Juno peſtem meditata juvencae.
Hunc quoque, nam mediis fervoribus acrior inſtat,

Ar-

SERVII.

148. OESTRUM GRAJI VERTERE VOCANTES. *Vertere* ex ſoni ſimilitudine, Onomatopoeiam fecere. Non enim poſſumus accipere, ex Latina lingua mutavere; cum conſtet Graecam primam fuiſſe. *Oeſtrum* autem Graecum eſt: Latine *aſilus*, vulgo *tabanus* vocatur. CUI NOMEN ASILO. Ut: *Cui Remulo cognomen erat*.

151. SICCI TANAGRI. Non multum valentis. *Tanager* autem fluvius eſt Lucaniae. Et ſicci ad tempus aeſtatis relatum eſt. Eſt enim torrens hyeme. Et hoc dicit: armentorum mugitu cuncta reſonare.

152. HOC QUONDAM MONSTRO. Argumentatur ab exemplo, dicens, oeſtro contra pellicem ſe defendiſſe Junonem. Nota autem eſt fabula: Io, Inachi filiam, a Jove Junonis adventu converſam eſſe in vaccam, cui Juno immiſit oeſtrum: quo toto orbe fatigata tandem aliquando venit ad Aegyptum, & illic in Iſim converſa eſt. Tranſiit autem per mare anguſtum, quod Boſphoron appellatum eſt, nunc Helleſpontus nominatur.

153. PESTEM MEDITATA JUVENCAE. Vel quam peſtem ante excogitaverat: vel *meditata*, inſerens & exercens, accipiamus. Horatius: *Horrendamque cultus Diluvium meditatur agris:* id eſt, infert, exercet: nam & in ipſa meditatione exercitium eſt.

154. HUNC QUOQUE. Id eſt, etiam hoc malum remove. FERVORIBUS ACRIOR INSTAT. Tunc eſt acrior. Et dicendo tempus, oſtendit quemadmodum poſſit evitari.

PHILARGYRII.

148. OESTRUM GRAJI VERTERE. Quomodo Graji vertere, cum omnia, quae Latina ſunt, a Graeca ratione deſcendant? ſolvit quaeſtionem: Graeci cum *myopem* primo dixerint, diſplicuit nomen, quia proprium non erat. *Oeſtrum* dixerunt, hoc eſt, quia furiam *oeſtrum* vocant. Dividit enim furia armenta, cum ab ea ſtimulantur. Latine vero hoc animal *tabanus* dicitur.

150. FURIT. Poetice convertit. Nam cum furor boum ſit, aetherem ait furere.

151. SICCI. Quare *ſicci*, cum ripam dixerit? oſtendit hunc non eſſe fluvium, ſed rivum, ut alibi: *Et arentem Xanthi cognomine rivum*.

153. JUVENCAE. Ionem dicit Inachi filiam, quam in bovem converſam oeſtro percuſſiſſe dicitur. Illa ſe in mare praecipitavit, quod Ionium vocaverunt: & Iſis dicitur, quaſi ſola Dea. Hoc enim Aegyptiis placet.

PIERII.

ut ſuperius: *Obtunſi*, pro, *Obtuſi*, poſuit. Quod vero dixit: SIT GENITALI ARVO. Metaphora eſt ad ornatum, ut parum ſpecioſa dictu honeſtius proferantur, ut Quintilianus obſervavit.

147. CUI NOMEN ASILO ROMANUM EST: OESTRUM GRAJI VERTERE VOCANTES. In antiquis aliquot codicibus, *quoi*: nam haec quoque ſunt obſervanda, quanvis penitus ex uſu receſſerint. In Romano codice, *Romanumſt*, more veterum ſcriptum habetur, facta colliſione ex vocali, quae in *eſt* repetitur. In Longobardico, VERTERE VOCANDO, id eſt, nomen imponendo, per formam gerundii, ut: *Fingitque premendo*. In nonnullis etiam *oeſtron*, per *o*, non indecenter ſcriptum invenias, ut ipſa etiam declinationis forma ſententiae correſpondeat.

152. HOC QUONDAM MONSTRO HORRIBILIS EXERCUIT IRAS. In antiquis codicibus *horribilis*, per unicum *i* finali ſyllaba, ex Velii Longi ſententia. Quod vero in Ius fabula recenſenda Servius dicit: *Tranſiit autem per mare anguſtum, quod Boſphoron ab ea appellatum eſt, nunc Helleſpontus nominatur*. Ultima illa verba: *nunc Helleſpontus nominatur*, adulterina eſſe crediderim: non enim adduci poſſum, eum ignoraſſe alium eſſe *Boſphoron*, alium *Helleſpontum*, atque alterum ab altero longe diſtare: quum *Boſporus Thracius*, ubi ejus Bovis tranſitus fuiſſe traditur, ad fines Euxini maris dubio procul ſit, inde Propontis late diffuſa interjaceat, cui mox ſubjungitur Helleſpontus.

153. INACHIAE JUNO PESTEM MEDITATA

JUVEN-

Arcebis gravido pecori, armentaque paſces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.
Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis:
Continuoque notas & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſervare ſacros, aut ſcindere terram,
Et campum horrentem fractis invertere glebis.
Cetera paſcuntur viridis armenta per herbas.
Tu quos ad ſtudium atque uſum formabis agreſtem,
Jam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis aetas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Cervici ſubnecte: dehinc, ubi libera colla
Servitio adſuerint, ipſis e torquibus aptos

SERVII.

155. ARCEBIS GRAVIDO PECORI. A gravido pecore: nam *arceo a te* dicimus. SOLE RECENS ORTO. Statim, Salluſtius: *Ceria recens det:acta veluti glutine adoleſcebant*.

157. IN VITULOS. Modo generaliter & de equis & de bobus accipimus.

158. NOTAS. Characteres.

159. PECORI HABENDO SUBMITTERE. Admiſſarios facere. HABENDO. Ut habeatur, ut Lucilius in trigeſimo: *Nenrumqcam dabit ipſa aetas, quod poſſit, babendo*.

160. ET CAMPUM HORRENTEM FRACTIS INVERTERE GLEBIS. Ecbaſis poetica. Suffecerat enim, *Aut ſcindere terram*.

162. CAETERA PASCUNTUR. Per hoc intelligimus illa omnia, quae dixit animalia, domi eſſe ſervanda.

163. TU QUOS AD STUDIUM. Locus de bobus domandis.

164. VIAMQUE INSISTE DOMANDI. Inſtitue artem domandi.

165. DUM MOBILIS AETAS. Id eſt, flexilis. Hic eſt ſenſus: antequam magnitudo virium, & perfecta aetas eis ſit, eos incipe domare.

166. CIRCLOS. *Circus* eſt principale: unde fit *circlus*: ſicut *periculum* & *periclum*, *ſeculum* & *ſeclum*.

PHILARGYRII.

159. HABENDO. Id quod habetur. Lucilius in XXX. *Nonnunquam dabis ipſa aetas, quod poſſit, babendo*.

162. CAETERA. *Caetera*, quae non inuruntur.

165. DUM MOBILIS AETAS. *Mobilis*, flexilis: & eſt duplex lectio: poteſt enim & ſic legi: *Juvenum dum mebilis aetas*.

168. IPSIS E TORQUIBUS APTOS. *Aptos*, unitos aut connexos: eſt enim apta jungi.

PIERII.

JUVENCAE. Apud Horatium eodem ſignificato legitur: *Diluviem meditatur agris*: quanquam ſunt, qui *minitatur* eo loco legendum autument.

157. POST PARTUM IN VITULOS CURA TRADUCITUR OMNIS. In Romano codice, in Mediceo, in Longobardico, & aliquot aliis, verſus hoc numero legitur: *Poſt partum cura in vitulos trad. om.* Praeterea in Oblongo illo codice, quem Pomp. Laetus delitias ſuas ajebat, *decrvitur*, pro *traducitur*, habetur. Sed alterum melius.

160. AUT ARIS SERVARE SACRIS AUT SCINDERE TERRAM. In Romano, & in Mediceo codice, *ſacros* legitur, quod minime diſplicet. Sane & in Longobardico, *ſacros* prius legebatur: inde abraſa litterae parte *ſacris* legi voluerunt.

163. TU QUOS AD STUDIUM ATQUE USUM FORMABIS AGRESTEM. In Romano codice legitur, *ad ſtudia*. Sed hoc ſignificato melius *ſtudium*, ſingulare.

168. IPSIS E TORQUIBUS APTOS. In antiquiſſi-

Junge pares, & coge gradum conferre juvencos:
Atque illis jam ſaepe rotae ducantur inanes
Per terram, & ſummo veſtigia pulvere ſignent.
Poſt valido nitens ſub pondere faginus axis
Inſtrepat, & junctos temo trahat aereus orbis.
Interea pubi indomitae non gramina tantum,
Nec veſcas ſalicum frondes, ulvamque paluſtrem,
Sed frumenta manu carpes ſata: nec tibi foetae
More patrum nivea inplebunt mulctraria vaccae,
Sed tota in dulcis conſument ubera natos.
Sin ad bella magis ſtudium, turmaſque feroces,

Aut-

SERVII.

169. Gradum conferre. Pariter incedere.

170. Rotae inanes. Sine pondere.

173. Temo aereus. Fortis: ſic in quinto: *Aerea quem obliquum rota tranſiit*. Item Horatius: *Incluſam Danaen turris aenea*.

174. Pubi indomitae. Hoc ad juvencos tantum pertinet: nam de equis contra dicturus eſt, ut; *Namque ante domandum Ingentes tollent animos*.

175. Vescas frondes. Siccas & teneras: nam *veſcum* hoc eſt proprie: unde & telae aranearum *veſcae* vocantur.

176. Frumenta manu. Eis etiam farraginem dabis. Nec tibi foetae more patrum. *Foetae* noſtro more: neque enim mulgeri, niſi enixae, poſſunt. Antiqui enim *foetum* pro gravido ſolebant ponere, ut Varro: *Cujus feeta feris Lybiae*. Et ipſe Virgilius: *Scandit fatalis machina muros, Foeta armis*. Et *more patrum*, qui lac magis ſervabant foetibus: alioqui accuſabatur avaritia eorum, qui ſibi omne lac mulgebant.

177. Mulctraria. Legitur &, *Mulgaria*, ut Valgius ait: *Sed nos ante caſam tepidi mulgaria lactis, Et ſinum vini ceſſamus tundere Bacchi*.

180. Praelabi flumina Pisae. Quia, ut ſupra diximus, circa ripas fluminum maxime agitabatur curule certamen.

PHILARGYRII.

174. Indomitae. Utrum, dum quoſdam domas, interea indomitis haec praeſtabis; an, antequam domes, interea?

175. Vescas. *Veſcas*, teneras & exiles: nam *veſcum* apud antiquos ſignificabat macrum, & quaſi quod eſcam non reciperet. Afranius in Sororibus: *Ab puer eſt veſcus, imbecillus viribus*. Sed vide ne *veſcus*, appetibilis dixerit. Lucretius certe pro edace poſuit, ut: *Veſco ſale ſaxa peresa*.

176. Fetae. *Fetae* noſtro more: neque enim mulgeri niſi enixae poſſunt. Antiqui autem *fetum* pro gravido ſolent ponere, ut Varro Atacinus: *Feta feris Libyae*. Et ipſe Virgilius: *Scandit fatalis machina muros Feta armis*.

177. More patrum. *More patrum* ſic intellige, ut dixerit mulgeri. Nec implebunt mulctralia more patrum, qui lac magis reſervabant fetibus: alioquin accuſabitur ob avaritiam eorum, qui ſibi omne lac mulgebant. Mulctraria. Legitur & *mulgaria*, ut Valgius ait: *Sed nos ante caſam tepidi mulgaria lactis, Et ſinum vini ceſſamus ponere Bacchi*.

PIERII.

mo codice Oblongo, *de torquibus* legitur. In Longobardico, *Ipſis & torquibus aptos*.

173. Et junctos temo trahat aereus orbes. In antiquis, *vinctos*, & *orbis*.

175. Ulvamque palustrem. In Romano codice *ſilvam* legitur, ſed *ulvam* magis acceptum.

177. More patrum nivea implebunt mulctraria vaccae. In Romano codice, in Oblongo, & in aliquot aliis *mulctraria* legitur: quamvis in aliquibus deeſt littera *c* ante *t*, quod in Mediceo videtur. Invenimus & in aliquot codicibus antiquiſſimis *mulgaria*, qua dictione uſus eſt Valgius: *Sed nos ante caſam tepidi mulgaria lactis*. In Longobardico prius erat *multraria*, quae dictio abraſa leviter eſt, & *mulgaria* repoſitum.

Aut Alphea rotis praelabi flumina Piſae,
Et Jovis in luco currus agitare volantis;
Primus equi labor eſt, animos atque arma videre
Bellantum, lituoſque pati; tractuque gementem
Ferre rotam, & ſtabulo frenos audire ſonantis.
Tum magis atque magis blandis gaudere magiſtri
Laudibus, & plauſae ſonitum cervicis amare.
Atque haec jam primo depulſus ab ubere matris
Audeat, inque vicem det mollibus ora capiſtris
Invalidus, & jamque tremens, & jam inſcius aevi.
At, tribus exactis, ubi quarta acceſſerit aeſtas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibuſque ſonare
Compoſitis, ſinuetque alterna volumina crurum;
Sitque laboranti ſimilis: tum curſibus auras

Tum

SERVII.

183. LITUOSQUE PATI. Buccinas ſonantes audire. *Lituus* eſt virga regalis, quaſi lites diſterminans: nam & virga Mercurii appellatur *lituus*. Et poteſt hic intelligi virga, qua domantur equi: ut virgae ſonitum, tanquam percutientis, frequenter audiat.

187. JAM PRIMO. Non, *primo ubere*; ſed *jam primo*, quaſi unum lege; ut ſit: *Jam primo audiat depulſus ab ubere matris*.

188. INQUE VICEM. Frenorum ſcilicet; ne adhuc tenera ora laedantur.

189. ETIAM INSCIUS AEVI. Nondum habens ab annis fiduciam.

190. UBI QUARTA ACCESSERIT AETAS. Quartus annus: nam aetatem plerumque generaliter dicimus pro anno; pro triginta, pro centum, pro quovis tempore. SITQUE LABORANTI SIMILIS. Praeparetur ad futurum laborem.

PHILARGYRII.

187. PRIMO. Non *primo ubere*, ſed *jam primo*, quaſi unum lege, ut ſit; *Jam primo audeat depulſus ab ubere matris*.

188. INQUE VICEM. Celſus, *inque vicem*, ſic intelligit, ut ſit nonnunquam ſine capiſtris: vel, ut ſit in utraque parte ductus facilis.

189. ETIAM. *Etiam*, pro adhuc.

193. SITQUE LABORANTI SIMILIS. Hoc eſt, non vere laboret, ne taedium capiat. Ac, *per aperta volans*, currens.

PIERII.

189. INVALIDUS ETIAMQUE TREMENS ETIAM INSCIUS AEVI. In codicibus nonnullis antiquioribus, *et jam* per diſtinctas dictiones, conjunctionem, & adverbium, utroque loco ſcriptum obſervavi: quam quidem lectionem etiam Comminianus, ſcriptor, ut Cariſius ait, diligentiſſimus, agnoſcit: nam ubi ſoloeciſmum per partes orationis fieri ait, verſum hunc citat, eo quo dicebamus modo ſcriptum. Exponitque *jam* pro *etiam nunc*, conjunctio poſita pro adverbio. Eodem modo illud etiam crediderim accipiendum VIII. Aeneidos: *Aut pingui flumine Nilus, cum refluit, campis, & jam ſe condidit alveo:* de quo loco ſuo dictum.

190. UBI QUARTA ACCESSERIT AETAS. Haec utique lectio omnium fere codicum antiquorum eſt, uno illo vetuſtiſſimo excepto, quem Romanum appellamus, in quo legitur: *ubi quarta acceperit aeſtas*. Caeterum *aetas* agnoſcit Servius, exponitque *quarta aetas*, quartus annus, qui velit aetatem accipi multipliciter. Neque ignorat Varronis praeceptum, poſt annum trinum melius eſſe pullum domare. Mihi vero neque *acceperit*, neque *aeſtas*, diſplicent, in tam vetuſti codicis teſtimonio, qui fidem apud me catenus facit, quum integras variat dictiones. In litteris vero nonnunquam corruptiſſimus eſt. Sed ut de Ennio Virgilius profiteri ſolitus, ex eo ſtercore aurum plerunque colligitur.

Tum vocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Aequora, vix ſumma veſtigia ponat arena:
Qualis, Hyperboreis Aquilo cum denſus ab oris
Incubuit, Scythiaeque hiemis atque arida differt
Nubila: tum ſegetes altae campique natantes
Lenibus horreſcunt flabris, ſummaeque ſonorem
Dant ſilvae, longique urguent ad litora fluctus.
Ille volat, ſimul arva fuga, ſimul aequora verrens.
Hic vel ad Elei metas & maxima campi
Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas:
Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.
Tum demum craſſa magnum farragine corpus
Creſcere jam domitis ſinito: namque ante domandum
Ingentis tollent animos, prenſique negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.
Sed non ulla magis viris induſtria firmat,

Quam

SERVII.

196. QUALIS HYPERBOREIS. Hyperborei montes ſunt Scythiae: ſic dicti, quod ſupra, id eſt, ultra eos flet Boreas. Dicit autem: ſic currat equus, ut ventus.

197. ARIDA NUBILA. Sine pluviis. DIFFERT. Diſſipat.

199. HORRESCUNT. Contremiſcunt. Perſius: *Scis comitem horridulum trita donare lacerna*: id eſt, trementem.

201. ILLE VOLAT. Scilicet ventus. AEQUORA. Campum planum *aequor* appellat. VERRENS. Trahens.

202. AD ELEI METAS. Id eſt, fines Circi. *Elis* autem, civitas Arcadiae, in qua agebatur curule certamen: Et eſt ſpecies pro genere.

203. SPUMAS AGET ORE CRUENTAS. Quod eſt ſignum equi fortiſſimi, ſi velut rubras egerit ſpumas.

204. BELGICA ESSEDA. Gallicana vehicula; nam Belgae civitas eſt Galliae, in qua hujuſcemodi vehiculi repertus eſt uſus. MOLLI COLLO. Domito, ut: *Mollia colla reflectunt*.

208. DURIS PARERE LUPATIS. Frenis aſperrimis. Dicta autem *lupata* a lupinis dentibus, qui inaequales ſunt: unde etiam eorum morſus vehementer obeſt.

PHILARGYRII.

202. ELEI CAMPI. Maximi ex omnibus, quod ſint pedum ſeptingentorum, cum alii minus.

204. BELGICA. *Belgica*, Gallica. ESSEDA. *Eſſeda* autem vehiculi, vel currus genus, quo ſoliti ſunt pugnare Galli. Caeſar teſtis eſt libro ad Ciceronem III. *Multa millia equitum atque eſſedariorum habet*. Hinc & *gladiatores eſſedarii* dicuntur, qui curru certant.

204. MOLLI. *Molli* autem mobili dixit, ut: *Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu*.

PIERII.

200. LONGIQUE URGENT AD LITORA FLUCTUS. In codicibus aliquot antiquis cum Mediceo, *longe* legitur, ut ſit adverbium pro valde. *Urguent* vero Attiano more adhuc quaedam ſcribunt exemplaria.

202. HIC VEL AD ELEI METAS, ET MAXIMA CAMPI SUDABIT SPATIA. In Longobardico codice, & in altero pervetuſto, *hic vel ad*, prout vulgata legunt exemplaria, legitur. In Romano, *hinc & ad Elei*, hoc eſt, ex hujuſmodi cura emiſſus ad certamina. In Oblongo, etiam eſt &; non *vel*.

209. SED NON ULLA MAGIS VIRES INDUSTRIA FIRMAT. In veteribus aliquot codicibus *fertat* legitur; ſed longe plures *firmat* habent.

Quam Venerem & caeci ſtimulos avertere amoris,
Sive boum, ſive eſt cui gratior uſus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in ſola relegant
Paſcua, poſt montem oppoſitum, & trans flumina lata:
Aut intus clauſos ſatura ad praeſepia ſervant.
Carpit enim viris paullatim, uritque videndo
Femina: nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbae.
Dulcibus illa quidem inlecebris & ſaepe ſuperbos
Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantis:
Paſcitur in magna ſilva formoſa juvenca:
Illi alternantes multa vi proelia miſcent
Vulneribus crebris: lavit ater corpora ſanguis,
Verſaque in obnixos urguentur cornua vaſto
Cum gemitu. Reboant ſilvaeque & magnus Olympus.
Nec mos bellantis una ſtabulare: ſed alter
Victus abit, longeque ignotis exſulat oris;
Multa gemens ignominiam plagaſque ſuperbi
Victoris; tum, quos amiſit inultus, amores;
Et ſtabula aſpectans regnis exceſſit avitis.
Ergo omni cura viris exercet, & inter

Du-

SERVII.

210. CAECI AMORIS. Latentis Cupidinis

212. RELEGANT. Removent.

213. FLUMINA LATA. Ne natatus ſit facilis.

215. VIDENDO. Dum videtur. Gerundii modus a paſſivo.

219. IN MAGNA SYLVA. Alii *Sila* legunt, ut ſit mons Lucaniae; quod modo nulla neceſſitas cogit, ut in Aeneide: *Ac velut ingenti Sila ſub monte Taburno:* ubi utrumque ſpeciale eſt.

223. REBOANT SYLVAE. Reſultant, remugiunt. Graecum verbum: nam apud Latinos nullum verbum eſt, quod ante *o* finalem, habeat *o*: excepto *Incboo:* quod tamen maiores aliter ſcribebant; aſpirationem interponentes duabus vocalibus, & dicebant *incobo*: tria enim habebant nomina in quibus *c* literam ſequeretur aſpiratio; *ſepulchrum*, *orchus*, *pulcher:* e quibus *pulcher* tantum hodie recipit aſpirationem.

225. EXULAT. Extra ſolum ſuum habitat.

228. ASPECTANS. Cicero de Catilina: *Retorquet oculos profecto ſaepe ad hanc urbem, quam e ſuis faucibus ereptam eſſe luget.*

229. VIRES EXERCET. Ab incultu robur acquirit.

PHILARGYRII.

221. LAVIT ATER. Hoc ab illa declinatione deſcendit: *lavo, lavis, lavit: fervo, fervis, fervit.*

222. VERSAQUE. *Verſa*, infeſta. Plautus in Caſina: *Neceſſe eſt verſis gladiis depugnarier*, id eſt, infeſtis.

226. PLAGASQUE SUPERBI. Sic poſitum, ut, *Et vulnere tardus Vlyxi.*

PIERII.

216. MEMINISSE NEC HERBAE. In Oblongo codice, *neque*, quod mollius videtur.

Dura jacet pernix inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis & carice paſtus acuta:
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit
Arboris obnixus trunco: ventoſque laceſſit
Ictibus, & ſparſa ad pugnam proludit arena.
Poſt, ubi collectum robur, vireſque refectae,
Signa movet, praecepſque oblitum fertur in hoſtem:
Fluctus ut, in medio coepit cum albeſcere ponto,
Longius, ex altoque ſinum trahit; utque volutus
Ad terras, immane ſonat per ſaxa, neque ipſo
Monte minor procumbit: at ima exaeſtuat unda
Verticibus, nigramque alte ſubjectat arenam.
Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque,
Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres,
In furias ignemque ruunt. Amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leaena

Sae-

SERVII.

230. PERNIX. Modo perſeverans. Horatius: *Pernicis uxor Apuli*. *Pernix* autem, perſeverans, a pernitendo tractum eſt.

231. CARICE ACUTA. Herba duriſſima. OBLITUM. Jam ſecurum ex ante acta victoria.

239. IMMANE. Pro, immaniter: nomen pro adverbio. FLUCTUS UT IN MEDIO. Sic paulatim taurus movetur ad praelia.

244. AMOR OMNIBUS IDEM. Id eſt, in unoquoque genere unus eſt amor, id eſt, ſimilis; ut puta in lupis unus eſt amor, id eſt, ſimilis: item in equis, & aliis omnibus, pro qualitate ſui generis: ſicut & alibi ait: *Sopor ſuus occupat artus*: id eſt, ipſis aptus: nam in omnibus animalibus non eſt amor unus atque idem; ſed in ſingulis generibus, pro qualitate naturae.

245. CATULORUM OBLITA. Vi ſcilicet nimii amoris. LEAENA autem Graecum eſt, ſicut dracaena: nam nos *hic* & *haec leo* dicimus (*lea* namque uſurpatum eſt) quia in *o* exeuntia, maſculina, foeminina ex ſe non faciunt, ut *fullo*, *latro*, *leo*.

PHILARGYRII.

230. PERNIX. Legunt & *pernox*: ſed *pernix* melius, id eſt pertinax. INSTRATO SAXA CUBILI. Nota figura, non ſaxis.

236. OBLITUM. *Oblitum*, quaſi exercitationum & virium, quem ſecuritas & amor corruperit; adeo ut nec crederet hoſtem eſſe rediturum.

PIERII.

230. JACET PERNOX. Cur *pernox* innovari debeat non video, quum vetera omnia exemplaria manuſcripta, (de iis loquor, quorum mihi copia fuerit) uno conſenſu legant *pernix*. Idque tam manifeſte agnoſcat Servius, & a pernitendo dictum velit.

234. ICTIBUS ET SPARSA. Non placet quod in Romano legitur, *aut ſparſa*.

237. FLUCTUS UT IN MEDIO COEPIT QUUM ALBESCERE PONTO. In Romano, in Mediceo, in Longobardico, & quibuſdam aliis perveteribus codicibus, legere eſt, *Fluctus uti medio* abſque *in*. Sed in Oblongo ſuaviori numero legitur, *Fluctus uti in medio*.

239. NEC IPSO MONTE MINOR. In Longobardico, in Mediceo, quod dulcius eſt, *neque ipſo*.

241. VORTICIBUS, NIGRAMQUE ALTE SUBJECTAT HARENAM. In Romano, in Mediceo codice, *verticibus*, more ſuo, contra Capri ſententiam: & quod forte non diſpliceat, *ſubvectat*, in Romano eſt,

Digitized by Google

Saevior erravit campis: nec funera volgo
Tam multa informes urſi ſtragemque dedere
Per ſilvas. Tum ſaevus aper, tum peſſima tigris.
Heu, male tum Libyae ſolis erratur in agris.
Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantum notas odor attulit auras?
Ac neque eos jam frena virum, neque verbera ſaeva,
Non ſcopuli, rupeſque cavae, atque objecta retardant
Flumina, correptoſque unda torquentia montis.
Ipſe ruit, dentiſque Sabellicus exacuit ſus,
Et pede proſubigit terram, fricat arbore coſtas,
Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durat.
Quid juvenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem

Du-

SERVII.

247. INFORMES URSI. Vel magni: vel quia tempore, quo naſcuntur, forma carent: dicitur enim quaedam caro naſci, quam mater lambendo in membra componit.

249. SOLIS. Deſertis. LIBYAE autem IN AGRIS, Serpentibus plenis.

250. TOTA TREMOR PERTENTET EQUORUM CORPORA. Signatis ſermonibus utitur, ad vim amoris exaggerandam; dicens & *tota corpora*: & *pertemptet*, id eſt, penitus temptet: cum dicat levem odorem equarum.

251. NOTAS ODOR ATTULIT AURAS. Hypallage eſt, pro, ſi aurae odorem apportaverint notum.

252. FRENA VIRUM. Pro, virorum fortium.

253. RUPESQUE CAVAE, ATQUE OBJECTA RETARDANT. Ad illud ſuperius reſpicit: *Poſt montem oppoſitum, & trans flumina lata*.

255. SABELLICUS EXACUIT SUS. Sabinus: & eſt ſpecies pro genere. Dicit autem ſuem domeſticum, quem cicurem vocant: nam de apris ſupra ait: *Tunc ſaevus aper*. Hoc enim vult probare non tantum feras, ſed & manſueta animalia amore in furorem moveri.

256. PROSUBIGIT. Fodit, & pedibus impellit alternis: quod pugnaturi ſues facere conſueverunt, ad acquirendum robur. Unde etiam latera & coſtas terentes, durant ea in futura certamina.

257. HINC ATQUE ILLINC. Et a pedum motu, & ab attritione coſtarum.

258. QUID JUVENIS. Ne forte occurreret, illa animalia carere ratione; dicit etiam gravius homines in amore moveri. Fabula talis eſt: Leander Abydenus, & Hero Seſtias, fuerunt invicem ſe amantes. Sed Leander ad Hero natatu ire conſueverat per fretum Helleſponticum, quod Seſton & Abydon civitates interfluit. Cum igitur juvenis oppreſſi tempeſtate cadaver ad puellam delatum fuiſſet, illa ſe praecipitavit e turri.

PHILARGYRII.

254. FLUMINA, CORREPTOS UNDA TORQUENTIA MONTES appellavit & eſt ordo: flumina torquentia unda correptos montes.

258. JUVENIS. Leandri nomen occultavit, quia cognita erat fabula.

PIERII.

249. HEU MALE TUNC LYBIAE SOLIS ERRATUR IN AGRIS. In antiquiſſimo codice, *verſatur* legitur, quod non placet: nam errare pertinet ad ſolitudinem, verſari ad frequentiam. In Mediceo, *erravit* habetur: ſed neque id receptum.

254. FLUMINA CORREPTOS UNDA TORQUENTIA MONTES. In Mediceo, in Romano, in Longobardico, & in aliquot aliis veteribus codicibus, legere eſt, *correptoſque unda*: nam quum dixerit, *objecta retardant flumina*, non incongrue alterum participium ſubjungit, quippe: *Torquentia montes correptos unda*: cui particula adjungitur copulativa.

257. HUMEROS AD VULNERA DURAT. In Romano, in Mediceo, & aliquot aliis antiquis legere eſt: *humeroſque ad vulnera*, ut il-

Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat caeca ſerus freta: quem ſuper ingens
Porta tonat caeli, & ſcopulis inliſa reclamant
Aequora; nec miſeri poſſunt revocare parentes,
Nec moritura ſuper crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variae, & genus acre luporum,
Atque canum? quid, quae inbelles dant praelia cervi?
Scilicet ante omnis furor eſt inſignis equarum:
Et mentem Venus ipſa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra abſumſere quadrigae.
Illas ducit amor trans Gargara, tranſque ſonantem
Aſcanium: ſuperant montis, & flumina tranant.

Con-

SERVII.

261. Porta tonat Caeli. Aer nubibus plenus, per quem iter in caelum eſt.

262. Nec miseri possunt revocare parentes. Hoc eſt, amor parentum.

265. Imbelles. Licet *imbelles*, tamen moventur in pugnam.

266. Furor insignis. Notabilis, praecipuus.

268. Glauci Potniades malis membra absumpsere quadrigae. *Potniae*, civitas eſt, de qua fuit *Glaucus*, qui cum ſacra Veneris ſperneret, illa irata, equabus ejus immiſit furorem, quibus utebatur ad currum, & eum morſibus dilaceraverunt. Ordo autem talis eſt: Quo tempore Glauci membra malis abſumpſerunt Potniades quadrigae. Hoc autem ideo fingitur, quod eis furorem Venus immiſerit, quia dilaniatus eſt *Glaucus*, effrenatis nimia cupiditate equabus, quum eas cohiberet a coitu, ut eſſent velociores.

269. Trans Gargara transque sonantem Ascanium. *Gargara* pro quibuslibet montibus, ſicut *Aſcanium* pro quibuslibet fluminibus poſuit, quod & ſequentia indicant: *Superant montes, & flumina tranant*.

PHILARGYRII.

263. Crudeli funere virgo. Ita hic *virgo*, quemadmodum ibi de Paſiphae: *Ab virgo infoelix*.

267. Glauci. *Glaucus* Siſyphi filius, cum ad *Iſthmicum* certamen quadrigam duceret, adplicuit ad vicum Boeotiae, & equas potum ad fontem ſacrum per ignorantiam duxit: unde qui bibiſſent, in furorem agi ſolebant: Itaque illum equae, furore exagitante, in ipſo certamine curru effudiſſe, ac morſibus laniaſſe dicuntur.

269. Gargara. De *Gargaris* ſupra dictum: *Et ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes*.

270. Ascanium. *Aſcanius* amnis eſt Myſiae, ſed quae in Aſia eſt.

PIERII.

lud uno membro concludatur, *Fricat arbore coſtas*. Atque hinc atque illinc.

260. Coeca nocte natat serus freta. Ordo numeruſque harum dictionum varius admodum in antiquis exemplaribus invenitur. In Romano enim codice, in Mediceo, & in Longobardico ſic habet, *Nocte natat caeca ſerus freta*. Alcmanio numero tetrametro hypercatalectico. In Oblongo, dictiones ultimae ita variant, *Nocte natat caeca freta ſerus*. Alcmanio tetrametro catalectico numero. Eo vero numero, qui paſſim habetur in impreſſis, nuſquam ſcriptum obſervavi in antiquis his, quos habere contigit, exemplaribus. Sed enim haec ad eos tantum pertinent, qui figurarum, quae ex ſtructura fiunt, varietate delectantur.

267. Quo tempore Glauci Potniades malis membra absumpsere Quadrigae. De *Glauco*, praeter ea, quae a Servio & a Probo referuntur, ſunt qui ſcribant, *Glaucum Siſyphi, quum ad Iſthmicum certamen quadrigas duceret, ad vicum Boeotiae Potnias applicaſſe, fuiſſe vero ibi fontem ſacrum, ex quo qui biberent, inſanirent, aut furore corriperentur: Equas eo potum a Glauco per ignorantiam ductas, a potuque furore correptas, in ipſo certamine curru do-*

minum

Digitized by Google

Continuoque avidis ubi ſubdita flamma medullis,
Vere magis (quia vere calor redit oſſibus) illae
Ore omnes verſae in zephyrum ſtant rupibus altis,
Exceptantque levis auras : & ſaepe ſine ullis
Conjugiis vento gravidae (mirabile dictu)
Saxa per & ſcopulos & depreſſas convallis
Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque ſolis ad ortus;
In Borean Caurumque, aut unde nigerrimus Auſter
Naſcitur, & pluvio contriſtat frigore caelum.
Hic demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
Paſtores, lentum deſtillat ab inguine virus.

Hip-

SERVII.

273. ORE OMNES VERSAE IN ZEPHYRUM. Hoc etiam Varro dicit : *In Hiſpania ulteriore verno tempore equas nimio ardore commotas, contra frigidiores ventos ora patefacere ad ſedandum calorem ; & eas exinde concipere & edere pullos, licet veloces, diu tamen minime duraturos : nam brevis admodum vitae ſunt.*

274. EXCEPTANT. Frequenter excipiunt.

278. CAURUM. Pro, *Corum*, ſicut *ſaurex* pro *ſorex*, *caulis* pro *colis*.

280. HINC DEMUM HIPPOMANES. Scit lectum eſſe apud Theocritum, herbam eſſe quandam, quae hippomanes vocatur, quaſi *ἵππυ μανία*· ſi enim eam comederint equi, furorem patiuntur. Unde nunc adjecit : *Vero quod nomine dicunt* : nam vult illam herbam abuſive *hippomanes* dictam ; quod poſſint equi furere & alia quacunque ratione. Re vera autem *hippomanes* dicit eſſe virus, defluens ex equarum inguinibus, quo tempore feruntur amoris furore: ut ſit *hippomanes*, virus natum *ἀπὸ τῆς μανίας τῆς ἵππυ*.

281. LENTUM VIRUS. Viſcidum, glutine. Theocritus autem herbam dicit naſci in Arcadia, qua guſtata equae in libidinem ardeſcunt : & Theophraſtus, carunculam in fronte equi.

PHILARGYRII.

273. IN ZEPHYRUM. *In*, pro contra.

274. EXCEPTANTQUE. Frequentativum fecit ab excipiendo, hoc eſt, crebro excipiunt. ET SAEPE SINE ULLIS CONJUGIIS. Hoc etiam Varro.

280. HINC DEMUM. Ordo : Hinc virus lentum ab inguine diſtillat, quod vero nomine *Hippomanes* dicunt paſtores. VERO NOMINE. Quoniam Theocritus herbam dicit naſci in Arcadia, qua guſtata equae in libidinem ardeſcunt. Et Theophraſtus, carunculam in fronte equini pulli: quae ad veneficia & amatoria facere exiſtimarunt. HIPPOMANES. Ἀπὸ τῆς ἵππυ μανίας, id eſt, ab equae inſania, defluens ex equarum inguinibus, quo tempore virus natum *ἀπὸ τῆς μανίας τῆς ἵππυ*.

PIERII.

minum effudiſſe, ac morſibus dilaniaſſe. Virgilius pro commodo ſuo rem furori adſcribit Venereo.

272. VERE MAGIS QUIA VERE CALOR REDIT OSSIBUS. In Romano codice *quia vere redit calor*, quod parvi refert.

273. ILLAE ORE OMNES VERSAE IN ZEPHYRUM. In Romano codice, quod *verſae ad Zephyrum* legatur, nequaquam diſplicet : quamvis non improbem, *in Zephyrum*.

278. IN BOREAM CAURUMQUE. In Romano codice, *Chaurum*, per *ch* aſpiratum ſcribitur. In Longobardico, *Chorum*: ut ex *Aula*, *Ola*: atque ita ſaepe pro Vento apud alios etiam auctores, adſpiratione tantum excepta.

279. ET PLUVIO CONTRISTAT FRIGORE CAELUM. In Romano codice, *pluvio ſidere* legitur. Sed hoc loco magis placet *frigore* Eruditis; ut cum eo faciat, *Et agentes frigora ventos*.

280. HINC DEMUM HIPPOMANES. In Romano, & in Mediceo codice *hic*, hoc eſt, hoc tempore deſtillat.

281. LENTUM DISTILLAT AB INGUINE VIRUS. In Romano, in Mediceo, in Longobardico, & aliquot aliis codicibus antiquis, *diſtillat* per *de* ſcribitur, a loco enim eſt motus.

Hippomanes, quod ſaepe malae legere novercae;
Miſcueruntque herbas & non innoxia verba.
Sed fugit interea, fugit inreparabile tempus,
Singula dum capti circumvectamur amore.
Hoc ſatis armentis. Superat pars altera curae,
Lanigeros agitare greges, hirtaſque capellas.
Hic labor: hinc laudem fortes ſperate coloni.
Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam ſit, & anguſtis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnaſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor. Juvat ire jugis, qua nulla priorum
Caſtaliam molli devertitur orbita clivo.
Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore ſonandum.
Incipiens ſtabulis edico in mollibus herbam

Car-

SERVII.

283. MISCUERUNTQUE HERBAS, ET NON INNOXIA VERBA. Exprimit augmenta malitiae novercarum, quae virus herbis, & cantibus herbarum armant venena.

285. SINGULA DUM CAPTI CIRCUMVECTAMUR AMORE. Dum ſpeciatim ſingula deſcribimus.

286. SUPERAT. Pro ſupereſt.

287. LANIGEROS AGITARE GREGES. Lucretius contra: *Buceriaeque greges*. *Agitare*, aut curare, aut paſcere. HIRTASQUE CAPELLAS. Id eſt, ſetoſas: ut, *Hirſutumque ſupercilium*.

288. HIC LABOR, HINC LAUDEM. Ad tuenda imbecilliora animalia.

290. ET ANGUSTIS HUNC ADDERE REBUS HONOREM. Humilem materiam alto ſermone decorare. Sic illud in quarto eſt: *In tenui labor; at tenuis non gloria*.

291. SED ME PARNASSI DESERTA PER ARDUA. Per Parnaſſi ardua, Heliconem & Cithéronem, Muſis dicatos montes, ſignificat. Et hoc dicit: Scribendi amor rapit me ad opus arduum, & a nullo ante deſcriptum. Quod per periphraſin & allegoriam poeticam indicat.

292. JUGIS. Per juga. QUA NULLA PRIORUM &c. Diſpono ire ad fontem Caſtaliam, per eam viam, per quam nullus ante egit orbitam ſuam. Ordo autem eſt: Qua nulla priorum orbita Caſtaliam divertitur.

293. MOLLI CLIVO. Id eſt, facili itinere & deſcenſione. Hic autem locus totus de Lucretio tranſlatus eſt: *Nec me animi fallit, quam ſint obſcura; ſed acri Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor. Et ſimul incuſſit ſuavem mi in pectus amorem Muſarum: quo nunc inſtinctus mente vigenti Avia Pieridum peragro loca, nullius ante Trita ſolo*.

294. NUNC VENERANDA PALES. Id eſt, Dea pabuli invocanda nunc maxime.

295. STABULIS IN MOLLIBUS. Clementioribus, & aeris temperati: vel propter plagam auſtralem: vel propter ſuppoſitas herbas animalibus.

PHILARGYRII.

295. IN MOLLIBUS. Nunc tepidis, ut dicimus, *mollis hyems*.

PIERII.

283. MISCUERUNTQUE HERBAS. In Romano codice: *miſcuerintque*, ſcriptum eſt, ſubjunctivo modo: veluti etiam ſuperiore libro, ubi loquitur de Malo Medico. Sed enim *miſcuerunt*, Doctorum omnium conſenſu receptum eſt.

287. HINC LABOR HINC LAUDEM. In antiquis aliquot codicibus legere eſt, *Hic labor hinc laudem*: quaſi dicat, fatemur quidem ineſſe laborem in ea cura, ſed huius laboris praemium ſit certa, quae ſubſequitur, laus. Plura tamen exemplaria cum Mediceo, *hinc*, de loco ſcribunt.

293. CA-

Carpere ovis, dum mox frondoſa reducitur aeſtas:
Et multa duram ſtipula filicumque maniplis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida laedat
Molle pecus, ſcabiemque ferat, turpiſque podagras.
Poſt hinc digreſſus jubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere, & fluvios praebere recentis;
Et ſtabula a ventis hiberno opponere ſoli
Ad medium converſa diem: cum frigidus olim
Jam cadit, extremoque inrorat Aquarius anno.
Hae quoque non cura nobis leviore tuendae;
Nec minor uſus erit: quamvis Mileſia magno
Vel-

SERVII.

296. FRONDOSA REDUCITUR AESTAS. Donec vernum tempus adveniat: nam, ut etiam in primo diximus, ver & aeſtas, ſicut etiam hyems & autumnus, unum ſuerunt ſecundum rationem hemiſpherii.

299. TURPISQUE PODAGRAS. Reſpexit ad curam, quae ſine pannis & medicaminibus ſordidis non fit.

300. POST HINC. Cum hoc feceris. Et *poſt hinc*, unum vacat, ſicut: *Primus ibi ante omnes*.

301. FLUVIOS PRAEBERE RECENTES. Id eſt, aquam ſtatim hauſtam: nam, ſi pigram potaverint, ſtatim morbum contrahunt.

302. STABULA A VENTIS. Figurate, ſcilicet ventos non perferentia. HIBERNO SOLI. Contra plagam meridianam, per quam Sol currit per hyemem: quod explanat, dicens: *Ad medium converſa diem*.

304. JAM. Id eſt, menſe Januario. CADIT AQUARIUS. Id eſt, occidit: occaſu ſcilicet heliaco: qui cum oriatur coſmice cum ſole, tamen occidit heliace: quoniam a nobis videri non poſſunt ſigna cum ſole orientia, quod nunc Virgilius ait: *Jam frigidus Aquarius cadit*. *Aquarium* autem multi Ganymedem volunt eſſe. EXTREMO ANNO. Menſe Januario, qui eſt penultimus: nam, ut etiam in primo diximus, *Ut primis extemplo a menſibus anni*: a Martio menſe inchoabat annus apud majores. Ergo *Extremo anno*, Extrema parte anni.

305. HAEC QUOQUE NON CURA. Cum de capellis loquatur, figurate neutro uſus eſt genere: nam integrum erat, *Haec quoque non cura nobis leviore tuenda*: Sane perite: quoniam ſcit planam ovium utilitatem, eam praeterit, & exaggerat meritum capellarum; ut dictis in lucem promat rem per ſe minus patentem.

306. MILESIA VELLERA. Lanae pretioſiſſimae: nam Miletus civitas eſt Aſiae, ubi tinguntur lanae optimae. Ipſe in quarto: *Mileſia vellera nymphae Carpebant*. Cicero in Verrem: *Quid a Mileſiis lanae ſuſtuleris*. MAGNO autem MUTENTUR, Ingenti pretio comparentur: nam apud majores omne mercimonium in permutatione conſtabat: quod & Cajus Homerico confirmat exemplo.

PHILARGYRII.

296. DUM MOX. Celſus *dum mox*, pro donec interpretatur; ſed ut puto, *mox*, abundat.

297. SUBTER. Ad pecora reſpicit, ut ſint ſtramenta, quibus incubent.

304. EXTREMO. Hic *extremum annum* ſub Aquarii ſidere collocat: ut, quia primus naſcentis anni dies ab urbe condita Kal. Martiis fuit, inde Februarius ultimus anni haberetur. *Aquarium* autem multi Ganymedem volunt.

305. HAE QUOQUE. Id eſt, capellae. Legitur & *haec*. Veteribus enim mos fuit, ut neutra femininis jungerentur. Unde Terentius: *Tua nihil refert utrum fecerit*. Et in Eunucho: *Haec adornant ut lavent*: nam integrum erat: *Hae quoque non cura nobis leviore tuendae, ſane, &c.*

PIERII.

293. CASTALIAM MOLLI DIVERTITUR ORBITA CLIVO. Vetera omnia exemplaria manu ſcripta, quotquot in manus noſtras devenere, *devertitur* per *de* non per *di* ſcribunt: hoc eſt de loco eo vertitur, quod optime ſententiae quadrat.

Vellera mutentur Tyrios incocta rubores.
Denſior hinc ſuboles: hinc largi copia lactis.
Quam magis exhauſto ſpumaverit ubere mulctra;
Laeta magis preſſis manabunt flumina mammis.
Nec minus interea barbas incanaque menta
Cinyphii tondent hirci, ſaetaſque comantis,
Uſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.
Paſcuntur vero ſilvas, & ſumma Lycaei,

Hor-

SERVII.

307. TYRIOS INCOCTA RUBORES. Figurate: quae coquendo Tyrium traxit ruborem, id eſt, migravit in purpuram.

308. DENSIOR HINC SOBOLES. Binos enim pariunt capellae plerumque.

311. BARBAS. Sic de quadrupedibus: nam hominum barbam vocamus. INCANA autem dixit nimium cana.

312. CINYPHII HIRCI. Libyes, a fluvio Cinyphe.

313. MISERIS NAUTIS. Qui frequenter patiuntur pericula. In uſum autem caſtrorum ideo dixit, & quia de ciliciis poliuntur loricae, & teguntur tabulata turrium; ne jactis facibus ignis poſſit adhaerere. Et bene laudat capellas, dicens ciliciorum uſum & in mari, & in terra prodeſſe mortalibus: hoc eſt in duobus elementis, conceſſis hominibus.

314. PASCUNTUR SYLVAS. Et *paſco*, & *paſcor illam rem* dicimus. Et *paſcuntur*, pro, *depaſcuntur*. SUMMA LYCAEI. Montis Arcadiae. Et eſt ſpecies pro genere.

PHILARGYRII.

307. VELLERA. A vellendo dicta.

310. LAETA MAGIS PRESSIS MANABANT FLUMINA MAMMIS. Nota *mammas* pecudum dici. Legitur & *ubera*.

312. CINYFII. Gaetuli, a Cinypho flumine Gaetuliae, id eſt, Libyae. *Tondent* autem, paſtores, ut ſit genitivus ſingularis, *Cinyfii hirci*.

313. CASTRORUM. In uſum caſtrorum; quod inde *tomenta* fiunt, itemque cilicia, quae Celſus ait, retuliſſe Varonem, ideo ſic appellari, quod uſus eorum in Cilicia ortus ſit.

314. PASCUNTUR. Pro, depaſcuntur.

PIERII.

305. HAEC QUOQUE NON CURA NOBIS LEVIORE TUENDA. In Romano codice, *haec* & *tuendae* legitur. Et ita prius erat in codice Mediceo: in Longobardico, *hae* foeminino genere, ut de capellis intelligat. Servius tamen mavult Poetam ulum neutro genere, locutumque figurate, prout habetur in Romano codice. Veteribus enim aiunt fuiſſe morem, ut neutra foemininis jungerent.

307. TYRIOS INCOCTA RUBORES. In Romano codice, & aliquot aliis perveteribus, *colores* legitur. In Mediceo quidem, *rubores* eſt, ſed ſupra, *co* notatum, antiqua manu; figuratius tamen eſt, *rubores* legere.

309. QUAM MAGIS EXHAUSTO SPUMAVERIT UBERE MULCTRA. In Romano codice, & in aliquot aliis pervetuſtis, legitur, *quo magis*, idque, ut mihi videtur, eleganter. Miſſas vero facio dictiones quaſdam inſcitia librarii perperam notatas.

310. LAETA MAGIS PRESSIS MANABUNT FLUMINA MAMMIS. In Romano codice, in Longobardico, & aliquot aliis ſane quam veteribus, non *flumina* ſed *ubera* legitur. Qui legerant *ubere* in ſuperiore verſu, veriti ſunt repetitionem eiuſdem vocabuli ariditatem orationis prae ſe ferre, ideoque *flumina* ſuppoſuerunt. Sed enim, ſi animum advertas, color ille dicendi non modo non aridus videtur; ſed & venuſtatis plurimum habere: quanquam metaphorica ea Hyperbole *flumina*, loco huic optime conveniat, & incomparabilem exprimat hubertatem.

312. CINYPHII TONDENT HIRCI. In Romano codice, *hircis* legitur: Ab eis enim Lanicii genus id demitur. Sunt etiam codices antiqui, in quibus ſcriptum eſt, *hirquis*, ut in Bucoliçis etiam oſtendimus, *Hircum*, & *Hirquum* eundem. Sed figuram agnoſcit Priſcianus. *Tondent* pro *Tondentur*, quare *hirci* melius. De *Cinyphiis Hircis* apud Herodotum mentio. Adverte vero ſcriptionem, quod quamvis in Graecis diverſorum Auctorum codicibus impreſſis, Κινύφιος ſcriptum ſit: primi

per

Horrentiſque rubos, & amantis ardua dumos.
Atque ipſae memores redeunt in tecta, ſuoſque
Ducunt, & gravido ſuperant vix ubere limen.
Ergo omni ſtudio glaciem ventoſque nivalis,
Quo minus eſt illis curae mortalis egeſtas,
Avertes: victumque feres, & virgea laetus
Pabula; nec tota claudes foenilia bruma.
At vero, zephyris cum laeta vocantibus aeſtas,
In ſaltus utrumque gregem atque in paſcua mittes.
Luciferi primo cum ſidere frigida rura
Carpamus, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba.
Inde, ubi quarta ſitim caeli collegerit hora,
Et cantu querulae rumpent arbuſta cicadae;
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna jubeto

Cur-

SERVII.

317. SUOSQUE DUCUNT. Educant foetus proprios, & enutriunt: unde & educatos dicimus.

319. QUO MINOR EST ILLIS CURAE. Ordo eſt: Igitur omni ſtudio avertes ab eis ventos, & glaciem, quo egeſtas mortalis, id eſt, neceſſitas mortalitatis minor eſt illis curae: hoc eſt, minus ad ipſarum pertinet curam: nam hoc dicit: Quanto illae ſibi adeſſe non poſſunt, tanto eis a te impendenda eſt major diligentia.

322. AT VERO ZEPHYRIS CUM LAETA VOCANTIBUS AESTAS. Subaudi, advenerit. Dicit autem ver, quo ſlare Zephyrus incipit; ut in primo: *Et Zephyro putris ſe gleba reſolvit*.

324. FRIGIDA RURA CARPAMUS. Id eſt, carpere cogamus animalia.

325. DUM MANE NOVUM. Mane paſci oves praecipit, ſecundum morem ſuae provinciae: nam in aliquibus locis morbum contrahunt, niſi jam ſiccato rore paſcantur. DUM GRAMINA CANENT. Nocturnis & matutinis lucentes roribus herbae.

328. QUERULAE CICADAE. Canorae. Horatius: *Sub cantu querulae deſpice tibiae*. Aut certe *Querulas* dicit propter illam fabulam, quod Tithonus, maritus Aurorae, poſt optatam longiſſimam vitam, diu vivendo in cicadam dicitur eſſe converſus. RUMPENT ARBUSTA. Nimio clamore. Juvenalis: *Et aſſiduo ruptae lectore columnae*. Perſius: *Findor, ut Arcadiae pecuaria rudere dicas*.

PHILARGYRII.

319. QUO MINOR EST. Pro, quo minus eſt, ut ſit ſenſus: Quo minus eſt illis curae mortifera egeſtas, ſi diligens circa eas fueris, neceſſitas mortalitatis minor eſt. MORTALIS. *Mortalis*, mortifera intelligenda.

321. NEC TOTA CLAUDES. Id eſt, praebebis tota bruma fenum.

328. RUMPENT. *Rumpent*, complebunt, ut: *Illius immenſae ruperunt horrea meſſes*: aut, in conſuetudine eſt, *rumpunt*, ſive vehementer clamant. Et *exallacmenos* dixit, & arbuſta rumpent cantu ſuo.

PIERII.

per Ιῶτα, ſecunda per ὑψιλόν, tamen in iis, qui manu ſcripti ſunt, Κυίφιος prima per υ, altera per ι habetur.

329. AD PUTEOS AUT ALTA GREGES AD STAGNA. In Romano codice, *At puteos, atque alta greges at ſtagna*. In pleriſque enim, praecipue ex his antiquis, ſemper *ad* praepoſitio per *t* ſcribitur. Sed quod *adque* in eo codice legitur apud Non. Marcellum in libello de Indiſcretis generibus, *aut* legitur, ut vulgata habent exemplaria. Quod vero Virgilius *puteos* genere maſculino dixit, Varro maluit neutro dicere *putea*,

Digitized by Google

Currentem ilignis potare canalibus undam:
Aeſtibus at mediis umbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
Ingentis tendat ramos: aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacra nemus accubet umbra.
Tum tenuis dare rurſus aquas, & paſcere rurſus
Solis ad occaſum. Cum frigidus aëra veſper
Temperat, & ſaltus reficit jam roſcida luna,
Litoraque Alcyonen reſonant, acalanthida dumi.
Quid tibi paſtores Libyae, quid paſcua verſu

Pro-

SERVII.

330. ILIGNIS CANALIBUS. Factis ex Ilice. Sane *canalis* melius genere foeminino, quam maſculino proferimus.

332. SIC UBI MAGNA JOVIS ANTIQUO ROBORE QUERCUS. Quia omnis quercus Jovi eſt conſecrata. Quod autem dicit *Jovis quercus*, & *Ilicibus crebris ſacra nemus accubat umbra*: non revera conſecratos lucos dicit nos petere debere; ſed ita denſos, quales ſunt illi, quos religio defendit: unde apparet *quercum Jovis*, & *ſacram umbram*, generalia eſſe, non ſpecialia epitheta: nam ut diximus, & omnis quercus Jovi eſt conſecrata, & omnis lucus Dianae.

335. TENUES AQUAS. Epitheton eſt aquarum. Alibi: *Aut in aquas tenues dilapſus abibit*. Cui contrarium eſt illud: *At pingui flumine Nilus*.

336. AFRA VESPER TEMPERAT. Refrigerat aeſtatis calorem. REFICIT. Recreat. LUNA. Nox.

338. LITTORAQUE HALCYONEM RESONANT, ET ACANTHIDA DUMI. Quo tempore reſonat per littora Halcyon avis, cuius fabulam in primo memoravimus. Per *Dumos* vero *Acanthidis*, quam alii luſciniam eſſe volunt, alii vero carduelem, quae ſpinis & carduis paſcitur, ut inde etiam apud Graecos ἀκανθὶς dicta ſit, ἀπὸ τ ἀκανθῶν, id eſt, ſpinis, quibus paſcitur.

339. QUID TIBI PASTORES LIBYAE. Dicit pro qualitate provinciarum diverſa eſſe genera paſtionum.

PHILARGYRII.

335. TENUES. Id eſt, parvas, cui contrarium illud: *Et pingui flumine Nilus*.

PIERII.

330. CURRENTEM ILIGNIS POTARE CANALIBUS UNDAM. In Romano codice, *lignis*, non *ilignis* ſcriptum eſt. Verum *ligneis* fuiſſe prius videtur in aliquot codicibus: in nonnullis, *iligneis* eſt per *ei* diphthongum, ut *Amiceis*, *ſveis*, in veterum monumentis. Sed enim ut etiam in Mediceo eſt, *ilignis* agnoſcit Servius, & proprietatem Poeticam refert ea compoſitio.

331. AESTIBUS AT MEDIIS UMBROSAM EXQUIRERE VALLEM. In codice Longobardico, *aeſtibus aut mediis* legitur: in quibuſdam aliis antiquis, *ac mediis*. In Longobardico, *adquirere*, quod non ita placet. Non tamen diſplicet *at*, ubi *aut* habetur. Ut quatuor ſint praecepta unoquoque die ſervanda: quippe, ut mane paſcantur; hora quarta potum miniſtremus; meridie ſub umbra contineantur, veſperi vero iterum in paſcua mittantur.

335. TUM TENUES DARE RURSUS AQUAS. In Romano codice, *tunc tenuis*; ſed *tum* multo magis placet.

338. RESONANT ET ACHANTIDA DUMI; vel ut alii, *acanthida*. Scio fore, ut multi mihi negotium faceſſant, ſi dixero in antiquis omnibus codicibus, quotquot ad manus meas pervenere, uno conſenſu legi, *acalanthida dumi*: ita enim in Romano, ita in Oblongo, codicibus antiquiſſimis, ita in Mediceo, ita denique habetur in pleriſque aliis. Praeterea videtur Probus lectionem hanc agnoviſſe, ſi modo fidelem codicem nanciſcare, dum dicit: *Acalanthis ea eſt, quae Graece ἀκανθὶς dicta eſt. Latine Carduelis, a Carduo*. Neque vero ignari ſumus ex Plinio, atque etiam ex Ariſtotele, *Acanthin* in ſpinis vivere, odiſſe aſinos ideo, quod flores ſpinae libenter devorent.

putea, ut maria: ut apud Graecos φρέαρ, neutri generis eſt, eodem ſignificato.

Proſequar, & raris habitata mapalia tectis?
Saepe diem noctemque, & totum ex ordine menſem
Paſcitur, itque pecus longa in deſerta ſine ullis
Hoſpitiis: tantum campi jacet. Omnia ſecum
Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque,
Armaque, Amyclaeumq; canem, Creſſamq; pharetram.
Non ſecus ac patriis acer Romanus in armis
Injuſto ſub faſce viam cum carpit, & hoſti
Ante exſpectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.

At

SERVII.

342. SINE ULLIS HOSPITIIS. Sine ullis ſtabulis.

344. ARMENTARIUS. Abuſive *armentarium* poſuit: nam nunc de gregibus loquitur. TECTUMQUE LAREMQUE. Tentoria, militum more: ac ſi caſam diceret.

345. AMYCLAEUMQUE CANEM. Laconicum. Et eſt ſpecies pro genere. Amycla autem civitas eſt Laconiae: unde eſt: *Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis Cyllarus*. CRESSAMQUE PHARETRAM. Creticam: dicit autem, paſtorem gregum etiam arma habere debere, quibus & gregem defendat, & aliquid etiam venetur. Aliter hic reprehenditur Virgilius; quod Getulis praeter morem ſagittas, non autem lanceas dederit.

346. PATRIIS ACER ROMANUS IN ARMIS. Generaliter ſibi conceſſis: ac ſi diceret, Martiis.

347. INJUSTO SUB FASCE. Sub magno onere, ut. *Ego hoc te faſce levabo*. Magnum autem onus dicit, propter arma, alimenta, veſtitum.

348. ANTE EXPECTATUM. Dicto citius, antequam ejus expectetur adventus. Et eſt una pars orationis: hoc eſt, adverbium. STAT. Obſtat: nam Aphaereſis eſt.

PHILARGYRII.

340. MAPALIA TECTIS. *Mapalia*, caſae Maurorum, qui in eremo habitare dicuntur: ſicut illud Lucani: *Surgere congeſto non culta mapalia culmo*.

344. OMNIA SECUM ARMENTARIUS AFER AGIT TECTUMQUE LAREMQUE. Quomodo tectum & larem bajulat paſtor? ſolvitur: *tectum* dicit tentorium, unde tectum faciat: nunc *larem*, deos dicit penates, id eſt, ignem, unde focum faciat.

345. ARMAQUE. Reprehenditur hic, quod Gaetulis ſagittas, non lanceas dederit. AMYCLAEUMQUE, *Amyclaeum*, non Laconicum, ſed pro bono cane accipiendum: item *Creſſamque pharetram*, pro, bonam.

347. HOSTI. *Hoſti ſtat*, figurate, pro contra hoſtem ſtat.

348. ANTE EXPECTATUM. Id eſt, ante expectationem, & prius quam expectaretur, & ante quam putetur venire potuiſſe.

PIERII.

344. OMNIA SECUM ARMENTARIUS AFER AGIT, TECTUMQUE, LAREMQUE, ARMAQUE, AMYCLAEUMQUE CANEM. In Romano codice legitur, *tectumque*, *laboremque*, *armaque*: ubi quid ſibi velit, *laborem*, viderint alii: mihi enim *larem*, ex antiquae religionis cultu, ſummo opere placet.

347. INJUSTO SUB FASCE VIAM CUM CARPIT. In Romano codice, *quem* hoc loco ſcriptum eſt, pro ut moris fuit apud veteres. Sed enim Victorinus in Orthographiae praeceptis ita monet: *Cum autem, ſi fuerit adverbium temporis, per q & u, ſive unum, ſive duo ſcribatis: ut*, QUUM primum & CUM facerem.

348. ET HOSTI ANTE EXPECTATUM POSITIS STAT IN AGMINE CASTRIS. Vegetius primo de Re militari, ubi de pondere agit, cui ſe miles debeat aſſuefacere, locum hunc Virgilianum citans, *& hoſtem ante expectatum* legit utrunque accuſativo caſu, ut ſit, *ante expectatum hoſtem*. Huiuſmodique lectionem, & in veteri codice apud Janum Parrhaſium, & in Vaticana Bibliotheca, eo exemplari, quem Franciſci Petrarchae fuiſſe aiunt. Quantum vero ad ſcribendi rationem pertinet, *expectatum* abſque *s* littera ante *p* poſita, vulgata fere omnia habent exemplaria. Sed enim in Romano codice, *exſpectatum* legitur *s* adſervata: & ita ſcribendum monet Terentius Scaurus, ne per detractionem peccetur, ſi *s* littera ſummoveatur, quum ad-

At non, qua Scythiae gentes, Maeotiaque unda,
Turbidus & torquens flaventis Hiſter arenas,
Quaque redit medium Rhodope porrecta ſub axem,
Illic clauſa tenent ſtabulis armenta; neque ullae
Aut herbae campo apparent, aut arbore frondes:
Sed jacet aggeribus niveis informis, & alto
Terra gelu late, ſeptemque adſurgit in ulnas
Semper hiems, ſemper ſpirantes frigora cauri.
Tum ſol pallentis haud unquam diſcutit umbras:

Nec

SERVII.

349. AT NON QUA SCYTHIAE GENTES. Subaudi, talis eſt paſtio. MAEOTICAQUE. Maeotis, palus eſt Scythiae, frigore congelaſcens.

350. ISTER. Fluvius Scythiae, qui & Danubius nominatur.

351. QUAQUE REDIT MEDIUM RHODOPE PORRECTA SUB AXEM. Qua Rhodope mons Thraciae protentus in orientalem plagam, Gammaides reflectitur in ſeptentrionalem. Nam ideo ait, REDIT SUB AXEM. Nam axis eſt ſeptentrio: qui Graece ἅμαξα nominatur.

354. INFORMIS. Nivis ſuperfuſione, carens varietate formarum, nulliſque agnoſcenda limitibus, inlimitata.

355. SEPTEMQUE ASSURGIT IN ULNAS. Creſcit in ſeptem ulnas. *Ulna* autem, ut diximus, ſecundum alios, utriuſque manus extenſio eſt: ſecundum alios, cubitus: quod magis verum eſt, quia Graece ὠλένη dicitur cubitus: unde eſt λευκώλενος Ἥρη.

357. PALLENTES HAUD UNQUAM. Nunquam nubes reſolvit: nam pallentes umbrae ſunt, non ex nocte, ſed ex nubibus factae.

PHILARGYRII.

351. REDIT. Num addita praepoſitione, ut ſolet, pro, it, redit, quod ibi flectatur in ſinum, & quaſi redire videatur. Hinc annotandum vetuſte *axem* pro ſeptentrione poſitum.

PIERII.

jecta praepoſitione, ait ille, *Salvum eſſe initium dictionis, quae ſubſequitur*, debeat. Ait vero Velius Longus, quoſdam differentiam poſuiſſe, ut quando *expecto*, opperior ſignificat, per *x* & *p* abſque *s* ſcribatur: quando vero a *ſpecto*, *ſpectas* eſt, ſervet *s*. Sed neque Veterum monumenta, neque totius pene antiquitatis codices huic ſe regulae ſubmiſere. Sed in utroque ſignificato paſſim per *x* & *s*, *Exſpecto* ſcriptum invenies. Sane Aruſianus Meſſus locum hunc ita interpretatus, ut *ante exſpectatum*, *antequam exſpectatur* exponat. Ibique pro, *ſtat in agmine*, ſcriptum eſt, *ſtat in ordine*. In quo admirabiliorem Romani militis virtutem intuemur: nam cum agmen incondita ſaepe ſit multitudo, etiam temere contracta, Ordo nunquam eſt ſine Duce, Imperatore, Praefecto, Tribunove. Quare, videtur hic Virgilius, ſummam diſciplinae militaris obſervantiam in Romanis admirari: cum dicit eos hoſti obviam factos, prius quam illum aſpiciant, expeditiſſimo opere ſimul & vallum fixiſſe, neque ſolum arma corripuiſſe; ſed, veluti, ſi nihil aliud negotii intercurriſſet, in ordine jam conſiſtere: paratum non tam ad vallum defendendum; ſed etiam ad ipſam hoſtium aciem invadendam. Sed quamvis ita legatur apud Aruſianum, bona tamen veterum codicum pars, *agmine* legit: idque magis eruditorum auribus ſatisfacere videtur.

349. MAEOTICAQUE UNDA. In Romano, in Mediceo, & aliis pleriſque codicibus antiquis, *Maeotiaque* legi. Sed enim Stephano: λέγεται τὸ κτητικὸν Μαιωτικός, Μαιῶται populi. Μαιῶτις palus. In Longobardico, *Meotica*; ſed abſque diphthongo, quam ſaepe negligit.

351. QUAQUE RADIT MEDIUM RHODOPE PORRECTA SUB AXEM. *Radit* quidem in pleriſque codicibus etiam diligenter impreſſis legeris. In antiquiſſimo tamen codice, *quaque redit* legitur: atque etiam in Mediceo: & id Servius, ratione etiam adiecta, quod is mons protentus in Orientalem plagam in Septentrionalem mox reflectatur.

356. SPIRANTES FRIGORA CAURI. In Romano codice, *chauri*. In Longobardico, *chori*. Uti ſuperius.

Nec cum invectus equis altum petit aethera: nec cum
Praecipitem Oceani rubro lavit aequore currum.
Concreſcunt ſubitae currenti in flumine cruſtae,
Undaque jam tergo ferratos ſuſtinet orbis,
Puppibus illa prius patulis, nunc hoſpita plauſtris.
Aeraque diſſiliunt vulgo, veſteſque rigeſcunt
Indutae, caeduntque ſecuribus humida vina,
Et totae ſolidam in glaciem vertere lacunae,
Stiriaque impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non ſecius aëre ninguit:
Intereunt pecudes, ſtant circumfuſa pruinis

SERVII.

359. LAVIT. Hic praeſentis temporis eſt, pro, *lavat*: nam, ſi eſſet praeteritum, *la* non corripuiſſet. Dicit autem, illic ſolem nec ortu ſuo nubes reſolvere, nec occaſu; ſed continue ibi nubium umbras eſſe.

360. CONCRESCUNT SUBITAE CURRENTI IN FLUMINE CRUSTAE. Aquae currentes repente congelaſcunt. Notandum ſane, quia cum *haec cruſta* dicimus foeminino genere, lapidis, aut ligni, aut gelu partem ſignificamus; cum vero *cruſtum* dicimus, edulium aliquod ſignificamus, partem panis vel placentae. Ipſe in ſeptimo: *Orbem fatalis cruſti*. Horatius: *Dant cruſtula blandi Doctores*. Juvenalis: *Nos colaphum incutimus lambenti cruſtula ſervo*.

362. HOSPITA PLAUSTRIS. Facilis. Unde & hoſpitalis homo dicitur, hoſpiti apte ſerviens.

363. AERAQUE DISSILIUNT VULGO. Paſſim crepant: nam tam nimio frigore, quam calore aera rumpuntur. Perſius: *Findit infantes ſtatuas*. VESTESQUE RIGESCUNT. Durantur, ut frangi potius quam ſcindi poſſe videantur.

364. CAEDUNTQUE SECURIBUS HUMIDA VINA. Etiam vinum naturaliter calidum illic gelatur. Intelligimus autem peregrinum: nam illic non naſcitur vinum, propter nimium frigus & continuum: ſicut paulo poſt ipſe docet, dicens: *Fermento atque acidis imitantur vitea ſorbis*. Sane volunt phyſici vinum non gelari: unde hoc loco aut Hyperbole eſt: aut quia dixit HUMIDA, aquae mixta intelligamus: ita enim gelari dicuntur.

365. TOTAE SOLIDAM IN GLACIEM VERTERE LACUNAE. Foſſae ad ſiccandos agros paratae, cum alibi tantum incruſtentur, illic uſque ad imum congelantur.

366. STIRIAQUE IMPEXIS. *Stiria*, id eſt, gutta: inde fit diminutivum, ut dicamus *ſtilla*. Inde eſt diſtillat, & ſtillicidium. Senſus autem duplex eſt: nam aut hoc dicit: de impexis barbis pecudum pendens gutta duratur: aut certe de tectis & arboribus gutta horrida induruit in modum barbarum.

367. NON SECIUS. Non ſegnius quam inchoaverat.

368. PRUINIS. Abuſive nivibus: nam pruina eſt matutini temporis frigus.

PHILARGYRII.

366. STIRIAQUE. Stillicidium congelatum, *Stiriam* dicit.

367. AERE. *Toto aere*, id eſt, a terris ad coelum.

PIERII.

364. CEDUNTQUE SECURIBUS HUMIDA VINA. Saepe dictum, in antiquis codicibus, non adſpirari huic vocabulo *humida*, contra omnium Grammaticorum praecepta. Quod vero Servius hic *humida* propter immixtam aquam dictum putat, quae in cauſſa ſit, ut gelaſcant vina; Quintilianus vult hoc loco *humida vina* additum eſſe otioſum epitheton, ſicut, *dentibus albis*.

365. ET TOTAE SOLIDAM IN GLACIEM VERTERE LACUNAE. In Romano codice legitur, & *totae in ſolidam*. Sed *ſolidam in glaciem*, omnino venuſtius eſt.

367. NON SECIUS AERE NINGIT. In antiquioribus omnibus: *ninguit*. Unde *ninguidus* Lucretio, & aliis veteribus, Capro reclamante.

Corpora magna boum: confertoque agmine cervi
Torpent mole nova, & ſummis vix cornibus exſtant.
Hos non immiſſis canibus, non caſſibus ullis,
Puniceaeve agitant pavidos formidine pinnae:
Sed fruſtra oppoſitum trudentes pectore montem
Comminus obtruncant ferro, graviterque rudentes
Caedunt, & magno laeti clamore reportant.
Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub alta
Otia agunt terra, congeſtaque robora, totaſque
Advolvere focis ulmos, ignique dedere.
Hic noctem ludo ducunt, & pocula laeti
Fermento atque acidis imitantur vitea ſorbis.
Talis Hyperboreo Septem ſubjecta trioni
Gens effrena virum Rhipaeo tunditur euro,

Et

SERVII.

369. CONFERTOQUE AGMINE CERVI. Conjuncto. Cervi enim congregatione gratulantur.

370. MOLE NOVA. Nivium magnitudine.

371. CASSIBUS. Id eſt, retibus. Hinc eſt quod & incaſſum dicimus, id eſt, ſine cauſſa; quaſi ſine caſſibus: ſine quibus venatio eſt inanis.

372. PENNAE. Sagittae, quibus pennae inſeruntur.

374. GRAVITERQUE RUDENTES. *Ru*, more ſuo corripuit, ut in ſeptimo: *Et ſera ſub nocte rudentum*. Perſius produxit: *Findor ut Arcadiae pecuaria rudere dicas*.

376. SPECUBUS. Artis fuerat *ſpecibus* dicere, quia quarta declinatio in dativo & ablativo pluralibus, *u* in *i* vertit: & ita facit dativum pluralem, ut *ab hoc fluctu*, *his fluctibus*; ſed quia pinguius ſonat & melius, *ſpecubus* dicimus. Unum tamen nomen eſt, quod aliter non dicimus, ut, *tribubus*: nam *tribibus* nemo dicit.

379. HIC NOCTEM LUDO DUCUNT. Quaſi perpetuitatem noctis, quippe ſub terris locati, ludo concelebrant.

380. FERMENTO ATQUE ACIDIS IMITANTUR VITEA SORBIS. Potionis genus eſt, quod cerviſia nuncupatur. Et conſequens eſt quod dicit, ut vinum, per naturam calidum, in provincia frigida non poſſit creari.

381. SEPTEM SUBJECTA TRIONI. Tmeſis eſt, pro, *Septentrioni*.

382. GENS EFFRENA VIRUM. Vel ſaeva, vel rectorem recuſans. RHIPHAEO EURO. Vento Schythico. *Rhiphaei* autem montes Scythiae, ut diximus, a perpetuo ventorum flatu nominati: nam ῥιφὴ, Graece ἀπὸ τοῦ ῥίπτειν, & ὁρμὴ impetus dicitur.

PHILARGYRII.

381. SEPTEM SUBJECTA TRIONI. Id eſt, Septentrioni ſubjecti & Hyperboreo, propterea, quia regio, quae Septentrioni ſubjacet, Hyperborea vocatur, ab eo, quod flatus Boreae excedat.

382. EURO. *Euro* pro vento accipere debemus. RHIPHAEO. *Rhiphaei montes* ſunt in eodem tractu.

PIERII.

369. CONSERTOQUE AGMINE CERVI. In Romano codice, *confecto* legitur: in Mediceo, & aliis omnibus antiquioribus, *conferto*: ut ſaepe legere eſt apud Hiſtoricos; *confertum agmen*: *confertiſſimos hoſtes*: & *confertum opus*, quod ita denſum eſt, ut conjunctum videatur.

372. FORMIDINE PENNAE. In Romano *pinnae*, more ſuo contra Capri ſententiam.

373. SED FRUSTRA OPPOSITUM TRUDENTES PECTORE MONTEM. In Romano codice, *&* *fruſtra*.

377. CONGESTAQUE ROBORA ADVOLVERE FOCIS ULMOS. *Totas* abſque particula copulativa in multis veteribus codicibus legitur; ſed in Romano, in Mediceo, & in Longobardico, *totaſque* legitur: quae lectio & eruditior eſt, & elegantior. Item

in

Et pecudum fulvis velatur corpora ſetis.
Si tibi lanitium curae; primum aſpera ſilva,
Lappaeque tribulique abſint: fuge pabula laeta:
Continuoque greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamvis aries ſit candidus ipſe,
Nigra ſubeſt udo tantum cui lingua palato,
Rejice, ne maculis infuſcet vellera pullis
Naſcentem: plenoque alium circumſpice campo.
Munere ſic niveo lanae, ſi credere dignum eſt,
Pan deus Arcadiae captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans: nec tu aſpernata vocantem.

SERVII.

383. PECUDUM FULVIS VELANTUR CORPORA SETIS. Rhenonibus: nam, ut Salluſtius dicit in Hiſtoriis.: *Veſtes de pellibus Rhenones vocantur*.

384. SI TIBI LANICIUM CURAE. Et *haec lana* dicimus, & *hoc lanicium*: ſicut *fuga* & *effugium*. Quod autem dicit oves lanae cauſſa non debere pingueſcere, phyſicum eſt: omne enim pingue animal caret pilis: quod hirſutum efficit macies.

385. LAPPAEQUE TRIBULIQUE. Quibus rebus lana decerpitur.

386. CONTINUO. Pro perpetuo: ſemper hoc enim fieri debet. VILLIS LEGE MOLLIBUS ALBOS. Lana enim alba pretioſior eſt, quippe ſuſceptura alium quemlibet colorem. Quod autem colorem hic per tranſitum tangit, in aliis plenius legitur; maritum pecoris, & cornu, & ungulis, & palato album eſſe debere. Alioquin licet aries ſit candidus lanis, conſtat ex eo pullos, id eſt, nigros creari.

387. ARIES SIT CANDIDUS IPSE. Bene addidit, *Ipſe*, quaſi qui aut dominus gregis eſt; aut qui antea pro domino capital dari conſueverat. Nam apud majores, homicidii poenam, noxius arietis damno luebat: quod in Regum legibus legitur.

388. UDO PALATO. Semper humido. Alibi: *Et udae vocis iter*.

389. REICE. *Re*, aut quaſi monoſyllabum produxit; licenter: aut ut ſupra diximus, quia cum faciat *rejice*, i. pro duplici habetur, & *Re* efficit longam. Ideo & in aliis modis praeſumit ſibi productionem. PULLIS. Nigris.

391. MUNERE SIC NIVEO LANAE. Mutat fabulam: nam non Pan, ſed Endymion amaſſe dicitur Lunam: qui ſpretus pavit pecora candidiſſima, & ſic eam in ſuos illexit amplexus: cujus rei myſtici volunt quandam ſecretam eſſe rationem. SI CREDERE DIGNUM EST. Tautum de luna ſacrilegium.

PHILARGYRII.

385. LAPPAEQUE. Quia laeta paſcua ſolocem lanam faciunt, hoc eſt minutam, duram, atque hirſutam.

386. CONTINUOQUE. *Continuo* pro perpetuo, ſemper enim hoc fieri debet.

392. FEFELLIT. Cepit & feſellit. Et bene, SI CREDERE DIGNUM EST, quia dicturus erat impia in Deam. Fabula ſic eſt: Pan, cum Lunae amore flagraret, ut illi formoſus videretur, niveis velleribus ſe circundedit, atque ita eam ad rem veneream illexit. Hujus opinionis auctor eſt Nicander: nec poterat eſſe niſi Graecus.

PIERII.

in antiquiſſimo, *asvolvere*, per *s*, loco *d*: ut pleraque alia quae ultro praeterimus.

383. ET PECUDUM FULVIS VELANTUR CORPORA SETIS. In Romano codice, *velatur* numero unitatis habetur: ut cum eo quadret, quod ſuperius eſt, *tunditur*. In altero etiam pervetuſto, *velatur* legere erat, ſed altera inde manu *n* ſuperaddita.

384. SI TIBI LANICIUM CURAE, PRIMUM ASPERA SYLVA LAPPAEQUE, TRIBULIQUE ABSINT. In Romano codice, *lanitium* per *t*: *ſilva*, per *i* Latinum, & *triboli*, per *o* in pene ultima. Neque praeterierim illud, quod Laberius, *lanitia*, *lanitiae*, genere foeminino uſus eſt: *Nihil refert molle, e lanitia Attica, an pecore ex hircorum, veſtitum geras.*

At cui lactis amor, cytiſum, lotoſque frequentis
Ipſe manu, ſalſaſque ferat praeſepibus herbas.
Hinc & amant fluvios magis, & magis ubera tendunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.
Multi jam excretos prohibent a matribus haedos,
Primaque ferratis praefigunt ora capiſtris.
Quod ſurgente die mulſere horiſque diurnis,
Nocte premunt; quod jam tenebris & ſole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida paſtor:
Aut parco ſale contingunt, hiemique reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit poſtrema: ſed una
Velocis Spartae catulos acremque Moloſſum
Paſce ſero pingui. Numquam cuſtodibus illis
Nocturnum ſtabulis furem, incurſuſque luporum,
Aut inpacatos a tergo horrebis Hiberos.
Saepe etiam curſu timidos agitabis onagros,

Et

SERVII.

395. SALSASQUE FERAT PRAESEPIBUS HERBAS. Ut, & multum potantes, reddant plurimum lactis: & ipſum lac non ſit fatuum; ſed habeat ſalis occultum, id eſt, vix intelligibilem & non ſtatim apparentem ſaporem.

398. EXCRETOS. Validiores. FERRATIS CAPISTRIS. Id eſt, duris.

401. NOCTE PREMUNT. Cogunt in caſeos.

402. CALATHIS. Vaſis aereis: in quibus lac vel recens caſeus in urbe diſtrahitur.

403. AUT PARCO SALE. Aut modico ſale: aut re vera parco, id eſt, ſervatore: quia omne in quod mittitur ſervat: nam & homo frugi, parcus vocatur: aut certe *parco*, dixit pro parce, ut ſit nomen pro adverbio.

404. NEC TIBI CURA CANUM FUERIT. Litotes, pro magna tibi cura ſit canum. POSTREMA. Vilis. UNA. Hoc eſt, cum pecore.

405. VELOCES SPARTAE CATULOS. *Spartae*, pro, Spartanos. In Laconicis velocitas; in Moloſſis fortitudo laudatur. Sparta autem Laconicae eſt civitas: Moloſſia civitas Epiri.

406. PASCE SERO PINGUI. Aqua lactis, quae pingues efficit canes.

407. NOCTURNUM FUREM. Captantem noctis opportunitatem. Fur autem a furvo dictus eſt, id eſt, nigro: nam noctis utitur tempore. Horatius: *Quam pene (vidimus) furvae regna Proſerpinae*. Aut certe a Graeco venit: nam fur φὼρ vocatur. IBEROS. Abactores: fere enim Hiſpani omnes acerrimi abactores ſunt.

409. ONAGROS. Agreſtes aſinos. Et eſt laus canum.

PHILARGYRII.

394. CYTHISUM. *Cythiſus*: arbor a Cythiſo inſula, ubi multa naſcitur, dicta. LOTOSQUE. *Lotos* arbor pyro ſimilis, utraque pecori bona.

398. EXCRETOS. Id eſt, ſeparatos, aut qui excreverint, id eſt, valde creverint.

408. HIBEROS. *Hiberi*, gens in Ponto; ſed magis de Hiſpanis intelligendum, quorum in latrociniis fama praeponderat.

PIERII.

394. LOTOSQUE FREQUENTES IPSE MANU SALSASQUE FERAT PRAESEPIBUS HERBAS. In Romano, & in Mediceo codice, *Ille manu ſalſaſque ferat*, ſcilicet, cui lactis amor: quamvis *ipſe* majoris eſſe ponderis, diligentioriſque curae videatur.

Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Saepe volutabris pulſos ſilveſtribus apros
Latratu turbabis agens, montiſque per altos
Ingentem clamore premes ad retia cervum.
Diſce & odoratam ſtabulis accendere cedrum,
Galbaneoque agitare gravis nidore chelydros.
Saepe ſub immotis praeſepibus aut mala tactu
Vipera delituit, caelumque exterrita fugit:
Aut tecto adſuetus coluber ſuccedere & umbrae,
Peſtis acerba boum, pecorique adſpergere virus,
Fovit humum. Cape ſaxa manu, cape robora, paſtor,
Tollentemque minas & ſibila colla tumentem
Dejice. Jamque fuga timidum caput abdidit alte,
Cum medii nexus, extremaeque agmina caudae
Solvuntur, tardoſque trahit ſinus ultimus orbis.
Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis,

Squa-

SERVII.

411. SAEPE VOLUTABRIS SYLVESTRIBUS. *Volutabra* loca ſunt, in quibus ſe apri volvunt. *Sylv-ſtribus* autem ideo, quia & circa caſas eſſe, & in civitatibus poſſunt.

414. ODORATAM STABULIS. Pro odoriferam: & loquitur de ſerpentum remediis, qui ingreſſi tecta, animalibus nocent.

415. GALBANEOQUE AGITARE. Perſequi. GRAVI NIDORE. Serpentibus ſcilicet noxio. *Galbanum*, ſpecies eſt multis apta medicaminibus. CHELYDROS. *Chelydri* dicti quaſi *cherſydri*: quia & in aquis, & in terris morantur: nam χέρσον dicimus terram, aquam vero ὕδωρ.

416. AUT MALA TACTU. Quae & tacta nocet, & eſt pernicioſa dum tangit. Vipera autem ſpecies eſt ſerpentis, quae vi parit: nam corroſis ejus lateribus, exeunt pulli cum matris interitu. Lucanus: *Viperei coeunt abrupto corpore nodi*.

417. CAELUM EXTERRITA FUGIT. Gaudet tectis, ut ſunt ἀγαθοὶ δαίμονες, quos Latini Genios vocant.

421. FOVIT HUMUM. Amplexa terram eſt, in qua poſſet latere.

422. TIMIDUM CAPUT ABDIDIT ALTE. Cui timet: nam ut dicit Plinius: *Serpentis caput etiam ſi cum duobus evaſerit digitis, nihilominus vivit*.

423. AGMINA CAUDAE. Motus. Et hoc dicit: Caede ſerpentem, donec caudae volubilitas conquieſcat.

PHILARGYRII.

425. EST ETIAM ILLE MALUS CALABRIS, &c. Ordo: Ille etiam eſt malus anguis, & convolvere ſolitus. Haec autem ſigna ſunt, quibus intelligatur qualis ſit hic anguis.

PIERII.

411. SAEPE VOLUTABRIS PULSOS SYLVESTRIBUS APROS LATRATU TURBABIS AGENS. In Romano codice ſcriptum eſt, *latratu terrebis*. Sed enim *turbabis*, pleniorem ſententiam reddit.

415. GALBANEOQUE AGITARE GRAVI NIDORE CHELYDROS. Lege *gravis*, quippe *chelydros*, ex veterum codicum teſtimonio, & ſtructurae ipſius concinnitate.

416. SAEPE SUB IMMOTIS PRAESEPIBUS. In Romano codice legitur, *ignotis*, quod nos ſcilicet ignoramus viperam ſub illis deliteſcere. Sed *immotis*, melius.

420. FOVIT HUMUM. In codicibus aliquot manu ſcriptis, *fodit* legitur; ſed *fovit*, Servius agnoſcit, & vetera ſic habent exemplaria.

Squamea convolvens ſublato pectore terga,
Atque notis longam maculoſus grandibus alvum:
Qui dum amnes ulli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent udo terrae, ac pluvialibus auſtris,
Stagna colit, ripiſque habitans, hic piſcibus atram
Inprobus ingluviem raniſque loquacibus explet.
Poſtquam exuſta palus, terraeque ardore dehiſcunt,
Exſilit in ſiccum, & flammantia lumina torquens
Saevit agris, aſperque ſiti atque exterritus aeſtu.
Ne mihi tum mollis ſub dio carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat jacuiſſe per herbas:
Cum poſitis novus exuviis nitiduſque juventa
Volvitur, aut catulos tectis aut ova relinquens,
Arduus ad ſolem & linguis micat ore triſulcis.
Morborum quoque te cauſſas & ſigna docebo.
Turpis ovis tentat ſcabies, ubi frigidus imber

Al-

SERVII.

426. SQUAMEA CONVOLVENS SUBLATO PECTORE TERGA. Id eſt, erectus: quod ad expreſſionem generis ſerpentis poſuit: aliae enim repunt toto corpore: aliae eriguntur corporis parte. Lucanus: *Et contentus iter cauda ſulcare Parias*.

429. UDO VERE. Alibi: *Cum ruit imbriferum ver*.

431. IMPROBUS. Inſatiabilis. INGLUVIEM. Ventris capacitatem. RANIS LOQUACIBUS. Clamoſis. Et *loquacibus* ideo, quia ex hominibus factae ſunt, ut dicit Ovidius.

434. ASPERQUE SITI. Salluſtius: *Quod genus ſiti magis quam alia re accenditur*.

435. MIHI. Cuicunque, ut: *Non illa quiſquam me nocte per altum Ire*.

437. NITIDUSQUE JUVENTA. Pelle enim depoſita redit ad aetatem priorem.

438. CATULOS. Abuſive dixit: nam *catuli* proprie ſunt canum.

440. MORBORUM QUOQUE TE CAUSAS, ET SIGNA DOCEBO. Tria dicit, ſigna morborum, cauſſas, & remedia; ſed non ſervat legitimum ordinem: nam poſt remedia morborum ſigna commemorat.

441. TURPIS SCABIES. Quae aſperum & turpe efficit corpus. ET ALTIUS AD VIVUM PERSEDIT. Medullas & oſſa penetravit.

PHILARGYRII.

428. RUMPUNTUR. Ut ſupra, *implentur*: aut pro erumpunt.

431. IMPROBUS. Hic avidus. INGLUVIEM. Varro ad Ciceronem in lib. 23. *Ingluvies*, inquit, *ſunt tori circa gulam, qui propter pinguedinem fiunt, atque interjectas habent rugas*. Sed nunc pro gula poſitum.

PIERII.

429. VERE MADENT UDO TERRAE, AC PLUVIALIBUS AUSTRIS. In Rom. cod. & *pluvialibus*.

431. RANISQUE LOQUACIBUS EXPLET. Plures ex antiquioribus codicibus *implet* legunt. Sed plus eſt, *explet*, dicere.

432. POSTQUAM EXHAUSTA PALUS, TERRAEQUE ARDORE DEHISCUNT. In Romano codice, in Oblongo, in Longobardico, & aliquot aliis non indecenter: *exuſta*. Sed enim *exhauſta*, proprie dictum videtur: & ita erat in Mediceo: nunc *a* littera inde abraſa eſt. Sunt quibus magis placeat, *exuſta*, ardore quippe deſiccata, quam ſententiam continuat, dum ſubjungit: *Terraeque ardore dehiſcunt*. Paludes porro exhauriri etiam poſſunt, abſque calore aeris aut exuſtione terrae.

433. EXILIT IN SICCUM. In codice Longobardico, atque etiam in Mediceo, *exiit* habetur, ſed id nimis ſegniter. Concitatius vero mihi videtur, *exilit*.

441. TUR-

Altius ad vivum perſedit, & horrida cano
Bruma gelu: vel cum tonſis inlotus adhaeſit
Sudor, & hirſuti ſecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magiſtri
Perfundunt, udiſque aries in gurgite villis
Merſatur, miſſuſque ſecundo defluit amni:
Aut tonſum triſti contingunt corpus amurca,
Et ſpumas miſcent argenti, vivaque ſulfura,
Idaeaſque pices, & pinguis unguine ceras,
Scillamque, elleboroſque gravis, nigrumque bitumen.
Non tamen ulla magis praeſens fortuna laborum eſt,

Quam

SERVII.

443. ILLOTUS ADHAESIT SUDOR. *Lotus* vel *lautus* dicimus: inde eſt & *lautum eo*. Nam illud ab Horatio ſatis licenter dictum eſt: *Aſt ubi me feſſum Sol acrior ire lavatum Admonuit*.

444. ET HIRSUTI SECUERUNT CORPORA VEPRES. Duas res dicit, unde ſcabies ovium naſcitur: aut nimium frigus, & humorem aeris: aut etiam cum poſt tonſionem non lavantur. Ex validiore enim aeſtu ſudor eis adhaeret: ac propterea lavari frequenter praecipit. *Vepres* hic maſculino genere; at Lucretius foeminino, ut: *Illorum ſpoliis vepres volitantibus auctas*.

445. DULCIBUS FLUVIIS. Salſa enim aqua magis pruriginem creat.

446. UDISQUE ARIES IN GURGITE VILLIS MERSATUR. Muſmonem dicit ducem gregis, quem ita & Varro commemorat: huic autem partem aliquam lanae paſtores ſolent relinquere: unde ait: *udis villis*: nam ſemper oves tonſae lavantur.

447. SECUNDO AMNI. Defluenti, cum aqua ſcilicet.

448. TRISTI AMURCA. Amaris olei ſordibus. Hoc autem remedium eſt contra ſordes, ſcabiem, & contra laeſum vepribus corpus.

449. VIVAQUE SULPHURA. Dactylicus verſus.

450. IDAEASQUE PICES. Liquidas, quae in Ida Phrygiae monte naſcuntur.

451. SCYLLAMQUE, HELLEBOROSQUE. Genera herbarum ſunt.

452. PRAESENS FORTUNA. Efficax, utilis, profutura: Et dicit incidendum eſſe vulnus, ſi medicaminibus emolliri minime potuerit.

PHILARGYRII.

444. VEPRES. *Vepres* in maſculino genere. At Lucretius foeminino dixit, ut: *Illorum ſpoliis vepres volitantibus auctas*.

450. UNGUINE. Omnis ſuccus, quo ungi poteſt, *unguen* dicitur.

451. SCYLLAMQUE. Genus herbae, quod in limitibus agrorum ponitur in Africa. HELLEBOROSQUE. Herba, quae & radicla dicitur, quae animalibus prodeſt.

PIERII.

441. TURPIS OVES TENTAT SCABIES, UBI FRIGIDUS IMBER ALTIUS AD VIVUM. In Romano codice: *Temptat ſcabies, cum frigidus imber altius ad vivum*. Ex his non rejecerim. *cum*: licet *ubi*, non diſpliceat: nam ſequitur: *Vel cum tonſis illotus adhaeſit ſudor*, Addam illud, in Romano codice, *illutus* legi. In aliquot pleriſque codicibus, *adlutus*, quod non probatur. In aliis dictio eſt magis corrupta.

449. ET PRUNAS MISCENT ARGENTI VIVAQUE SULFURA. In Romano codice ſcriptum eſt: *argenti & ſulpura viva*. *Sulpura* quidem, quia Graecam eſſe dictionem arbitrati ſunt, & in ſimilibus non adſueverint adſpirationem admittere: ut *triumpus*, *Pilippus*, & *Hypſipyle*. Quod vero pertinet ad numerum, in Mediceo, atque etiam in Longobardico codice legitur: *& ſulfura viva*. Sed membrana abraſa; ita tamen, ut duos illos dactylos, *vivaque ſulfura*, prius fuiſſe conjectes. In Longobardico, Librarius quid faceret ambiguus fuiſſe videtur, & utramque miſcuit; videtur tamen adonium recepiſſe, & *ac* non & adſcripſit: *argenti ac ſulfura viva*. Sed enim acquieverim ego Servio,

Ii &

Quam ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Ulceris os. Alitur vitium, vivitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera paſtor
Abnegat, aut meliora deos ſedet omina poſcens.
Quin etiam, ima dolor balantum lapſus ad oſſa
Cum furit, atque artus depaſcitur arida febris,
Profuit incenſos aeſtus avertere, & inter
Ima ferire pedis ſalientem ſanguine venam:
Biſaltae quo more ſolent, acerque Gelonus,
Cum fugit in Rhodopen, atque in deſerta Getarum,
Et lac concretum cum ſanguine potat equino.
Quam procul aut molli ſuccedere ſaepius umbrae
Videris, aut ſummas carpentem ignavius herbas,
Extremamque ſequi, aut medio procumbere campo
Paſcentem, & ſerae ſolam decedere nocti:
Continuo culpam ferro conpeſce, prius quam

Dira

SERVII.

454. Summum ulceris os. Ergo tunc ſecandum eſt, cum os habuerit. Vivitque tegendo. Dum tegitur.

456. Et meliora deos sedet omina. Majores enim expugnantes religionem, totum in experientia collocabant. Salluſtius: *Non votis neque ſuppliciis muliebribus Deorum auxilia comparantur: vigilando, laborando, proſpere omnia cedunt: ubi ſocordiae tete atque ignaviae tradideris, nequicquam Deos implores: irati infeſtique ſunt.*

458. Artus depascitur. Et *paſco* & *paſcor illam rem* dicimus. Arida febris: Quod arida efficit corpora. Tamen ſciendum, febrem licet a fervore dicta ſit, eſſe etiam frigidam: unde modo ad diaſtolen ait *aridam*.

459. Incensos aestus. Id eſt, febrem. Inter ima ferire pedis salientem. Id eſt, mobilem. Dicit autem illam venam eſſe feriendam, quae ſupra ungulam eſt animalis, tam lata quam mobilis.

461. Bisaltae quo more. Populi Scytharum, qui fugientes, equorum ſanguine aluntur, lacte permixto.

462. Cum fugit. Vel re vera fugit: vel pergit celeriter.

465. Carpentem ignavius. Negligentius, ſine aviditate.

468. Culpam ferro compesce. Atqui habere morbum culpa non eſt; ſed hoc dicit, occidendo eam, tuam culpam compeſce, id eſt, vita crimen, in quod potes incidere; ſi, dum uni parcis, fuerit totus grex ejus contagione corruptus.

PHILARGYRII.

455. Ad vulnera. Bene *ad vulnera*, pro, ad facienda vulnera.

461. Bisaltae. Gens Thraciae.

462. Cum fugit. *Fugit* non hoſtem, ſed quia vivit ſic, ut mutet locos.

PIERII.

& aliis quibuſdam Grammaticis antiquis, Dactylicum eſſe verſum aſſerentibus.

456. Et meliora deos sedet omnia poscens. In Romano codice, *aut*, pro &. Pro, *omnia*, *omina* legitur, quod non aeque placet.

465. Aut summas carpentem ignavius herbas. In Romano codice: *ſegnius*. Sed *ignavius* agnoſcit Servius.

467. Et serae solam decedere nocti. In antiquis codicibus: *ſera nocte*. Sed dativo melius.

468. Continuo ferro culpam compesce.

In

Dira per incautum ſerpant contagia volgus.
Non tam creber agens hiemem ruit aequore turbo,
Quam multae pecudum peſtes. Nec ſingula morbi
Corpora corripiunt; ſed tota aeſtiva repente,
Spemque gregemq; ſimul, cunctamq; ab origine gentem.
Tum ſciat, aërias Alpis, & Norica ſi quis
Caſtella in tumulis, & Iapidis arma Timavi,
Nunc quoque poſt tanto videat deſertaque regna
Paſtorum, & longe ſaltus lateque vacantis.
Hic quondam morbo caeli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque autumni incanduit aeſtu,

Et

SERVII.

469. INCAUTUM VULGUS. Quod ſe morboſi pecoris contagione abſtinere non novit. Salluſtius: *Repente agros incautos invaſit*: id eſt, ſecuros, & quibus praecautum non erat. Et ut: *Excipit incautum*.

472. TOTA AESTIVA. Loca poſuit pro animalibus. *Aeſtiva* autem ſunt loca umbroſa, quibus per aeſtatem pecora vitant ſolis calorem. Statius: *Et umbroſi patuere aeſtiva Lycaei*. SPEMQUE GREGEMQUE SIMUL. Agnos cum matribus pariter.

474. TUNC SCIAT, AERIAS ALPES ET NORICA SI QUIS. Senſus hic eſt: ſi quis eſt, qui ſciat iſta loca, qualia tunc fuerunt, cum pecoribus erant referta; nunc quoque ea vacantia videat; licet plurimum a peſtilentia fluxerit tempus. AERIAS ALPES. Id eſt, Galliam. Et dicendo *aerias*, verbum expreſſit ex verbo. Nam Gallorum lingua alti montes *Alpes* vocantur. NORICA SI QUIS. *Noricum*, pars eſt Illyrici.

475. ET IAPIDIS ARMA TIMAVI. Id eſt, Venetiam: nam *Iapidia* pars eſt Venetiae, dicta ab Iapidio oppido. Salluſtius: *Primam modo Iapidiam ingreſſus*. Hujus fluvius eſt *Timavus*. Unde male quidam *Iapigis* legunt, cum *Iapigia* ſit Apulia.

478. HIC QUONDAM MORBO CAELI, MISERANDA COORTA EST TEMPESTAS. Deſcribit peſtilentiam Venetiae, Galliae, Illyrici: nam quodam tempore cum Nilus plus aequo excreviſſet, & diu permanſiſſet in campis; ex aqua fluminis & calore provinciae diverſa, & plurima in limo animalia ſunt creata; quae recedente in alveos ſuos Nilo, & integra, & quae ſemiplena fuerant, putrefacta ſunt: exinde corrupto aere nata peſtilentia eſt; quam Auſter flans primo ex Aegypto ad Atticam provinciam pepulit. Mox inde in tractum Venetiae & Illyrici, uſque quaque univerſa vaſtavit. Hanc autem peſtilentiam ordine quo diximus pleniſſime Lucretius eſt exſecutus. MISERANDA TEMPESTAS. Peſſima, ferens rem dignam miſeratione.

479. TOTOQUE AUTUMNI INCANDUIT AESTU. Exarſit prima autumni parte, quae ſemper gravem efficit peſtilentiam. Ut autem autumnus abundet morbis, facit confinium frigoris & caloris; quod licet etiam vernum tempus habeat, caret morbo: quia tunc corpora praecedenti durata ſunt frigore; quae autumnus corrumpit, laxiora inveniens poſt aeſtatis calorem.

PHILARGYRII.

469. INCAUTUM. Quod ſibi praecavere non poſſit, ut eſt apud Salluſtium: *Repente incautos agros invaſit*. Id eſt, quibus praecautum ſecurum non eſt, ut eſt: *Incautum, patriaſque obtruncat ad aras*.

474. AERIAS ALPES, ET NORICA. Id eſt, Gallica: & dicendo aerias, verbum e verbo expreſſit. Nam Gallorum lingua alti montes, Alpes vocantur.

478. MORBO COELI. Quia corruptus aer morbi cauſa eſt, ut ipſe: *corrupto coeli tractu*.

PIERII.

In Romano, in Mediceo, & quibuſdam aliis perveteſtis codicibus dictionum ordo eſt: *continuo culpam ferro*.

475. ET IAPIDIS ARVA TIMAVI. Non negarim *Iapidis* legendum, & *Iapidiam* Venetiae proximam regionem appellatam: quo vocabulo etiam Salluſtius ſit uſus. Non tamen rejiciendum eſt, quod in Rom.codice, atque etiam in Mediceo legitur:

Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Corrupitque lacus: infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex; ſed ubi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus,
Rurſus abundabat fluidus liquor: omniaque in ſe
Oſſa minutatim morbo collapſa trahebat.
Saepe in honore deum medio ſtans hoſtia ad aram,
Lanea dum nivea circumdatur inſula vitta,
Inter cunctantis cecidit moribunda miniſtros.
Aut ſi quam ferro mactaverat ante ſacerdos,
Inde neque inpoſitis ardent altaria fibris;
Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates:
Ac vix ſuppoſiti tinguuntur ſanguine cultri,
Summaque jejuna ſanie infuſcatur arena.

Hinc

SERVII.

481. CORRUPITQUE LACUS, INFECIT PABULA TABO. Ordinem ſecutus eſt, quem & Lucretius tenuit & Salluſtius: Primo aerem, inde aquam, poſt pabula eſſe corrupta.

482. NEC VIA MORTIS ERAT SIMPLEX. Nec moriebantur ex uſu, id eſt, ſecundum naturalem ordinem; non tantum fuga animae, ſed etiam corporis reſolutione. Eſt autem Salluſtii, qui ait, *Ne ſimplici quidem morte moriebantur*.

483. IGNEA VENIS OMNIBUS ACTA SITIS. Fervidus calor: ab eo quod praecedit, id quod ſequitur.

484. FLUVIDUS LIQUOR. Humor ſordidus. OSSA. Etiam oſſa. Et per Hyperbolen, totum hominem ſignificat.

486. IN HONORE DEUM MEDIO. In ſacrificiis, ut: *Haud equidem tali me dignor honore*.

487. LANEA. Id eſt, *inſula*: nam non ſtat verſus, ſi *lanea vitta* dixerit.

489. MACTAVERAT ANTE SACERDOS. Ejus ſcilicet mortem praeveniens.

490. INDE. Ab hac cauſſa: quia morbus univerſa confuderit. ARDENT ALTARIA FIBRIS. Quia, ut dicit Plinius Secundus, *Morboſa caro non coquitur*.

491. NEC RESPONSA POTEST CONSULTUS REDDERE VATES. Colligi enim niſi ex ſana victima futura non poſſunt.

492. SUPPOSITI TINGUNTUR SANGUINE CULTRI. Sic & in ſexto: *Supponunt alii cultros*, Id eſt, jugulant hoſtias. Dicendo autem SUPPOSITI feriendi genus oſtendit. Nam interdum ab inferiori parte; interdum deſuper feriebantur.

493. SUMMAQUE JEJUNA SANIE INFUSCATUR ARENA. Signatis uſus eſt verbis, nimiſque libratis.

PHILARGYRII.

481. TABO. Abutitur pro peſtilentia.

483. ABDUXERAT. Pro contraxerat.

484. RURSUS. Hic *Rurſus* poſitum pro contra, ut ſupra: *Rurſus cura patrum cadere, & ſuccedere matrum Incipit*.

488. CUNCTANTES. Dubitantes ſacerdotes. CECIDIT. Animal quod ad ſacrificium ducebatur.

493. JEJUNA SANIE. *Jejuna ſanie*, ſicca & exigua.

PIERII:

gitur: *Iapygis*: quamvis improbetur a Servio, qui *Iapygiam* ab *Iapidia* ſcriptione diſtinguit. Nam Hecataeus duas ponit *Iapygias*, quarum una ſit in Apulia, altera in Illyrico, a quarum utraque *Iapix*, & *Iapygius* derivetur.

481. CORRIPUITQUE LACUS. In Romano, in Mediceo, & antiquis aliis codicibus *corripit*, habetur.

487. LINEA DUM NIVEA CIRCUNDATUR INFULA VITTA. In Mediceo, in Longobardico, & quibuſdam aliis antiquis codicibus *lanea* legitur, quod agnoſcit Servius.

488. IN-

Hinc laetis vituli volgo moriuntur in herbis,
Et dulcis animas plena ad praeſepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit aegros.
Tuſſis anhela ſues, ac faucibus angit obeſis.
Labitur infelix, ſtudiorum atque immemor herbae,
Victor equus, fontiſque avertitur, & pede terram
Crebra ferit: demiſſae aures: incertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit.
Haec ante exitium primis dant ſigna diebus.
Sin in proceſſu coepit crudeſcere morbus,
Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis, imaque longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater

San-

SERVII.

494. VULGO. Ubique, paſſim & catervatim. IN LAETIS autem HERBIS ideo, ne eos fame periſſe putaremus.

496. HINC CANIBUS BLANDIS: Etiam blandis canibus rabies ex peſtilentia naſcitur. QUATIT AEGROS TUSSIS ANHELA SUES. Proprie: nam tuſſis commovet corpora.

497. ET FAUCIBUS ANGIT OBESIS. Tumentibus. *Angit* antem, bene ait: nam angina dicitur porcorum morbus, qui occupat fauces. Plautus: *Vellem me in anginam verti, ut huic aniculae fauces praeoccuparem*.

498. IMMEMOR HERBAE. Pro, herbarum, ut ipſe: *Immemor herbarum, quas eſt mirata juvenca*: ut occupatione morbi oblivionem cibi factam eſſe dicat. Quidam vero volunt, quod *immemor* ſit *ſtudiorum & herbae*: quoniam antiqui in pratis certamina exhibere conſuerant: unde congrue junxit utrumque, *ſtudiorum & herbae*.

500. CREBRA FERIT. Crebro: nomen pro adverbio. INCERTUS IBIDEM SUDOR. Irrationabilis, ſine labore, cujus cauſſa non apparet.

501. MORITURIS FRIGIDUS. Frigidus ſudor, mortis futurae ſignum eſt, & moriturus frigore plenus eſt.

503. TRACTANTI DURA RESISTIT. Frigida eſt, nec cohaeret digitis.

504. COEPIT CRUDESCERE MORBUS, Validior fieri, ut: *Dejecta crudeſcit pugna Camilla*: & jam dat ſigna morbi validioris.

PHILARGYRII.

498. HERBAE. Pro, herbarum, ut ipſe: *Immemor herbarum, quas eſt mirata juvenca*. Et rurſum: *Carpit enim vires paulatim, uritque videndo Femina, nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbae*. Ergo hic vel amore, vel miraculo carminis oblivionem herbae factam dicit; ita illi occupatione morbi. Quidam volunt ideo dictum, *ſtudiorum atque immemor herbae*, quod antiqui in pratis certamina exhibere conſueverunt. Reliqua Grammatici legunt.

507. TENDUNT. Pro tenduntur: aut tendunt ſe, aut equi tendunt.

PIERII.

488. INTER CUNCTANTIS CECIDIT MORIBUNDA MINISTROS. In Romano codice, *magiſtros* legitur: De Sacerdote enim loquitur, qui ferire cunctaretur.

500. CREBRA FERIT. In Longobardico, *crebro ferit*. Neque timendum ſyllabae, quum Cariſius *tertio*, adverbium, pro dactylo agnoſcat, & *ſero* trochaei dimenſione ſit apud Statium.

502. ET AD TACTUM. In Romano: *at*, ut ſolet. In Longobardico: *& ad tractum*.

Sanguis, & obſeſſas fauces premit aſpera lingua.
Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenaeos: ea viſa ſalus morientibus una.
Mox erat hoc ipſum exitio, furiiſque refecti
Ardebant, ipſique ſuos, jam morte ſub aegra,
(DI meliora piis, erroremque hoſtibus illum!)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, & mixtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremoſque ciet gemitus. It triſtis arator,
Maerentem abjungens fraterna morte juvencum:
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non umbrae altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata movere animum, non qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Solvuntur latera, atque oculos ſtupor urguet inertis,
Ad terramque fluit devexo pondere cervix.

Quid

SERVII.

508. OBSESSAS FAUCES. Id eſt, clauſas. ASPERA LINGUA. Scilicet ex nimia ſiccitate.

509. PROFUIT INSERTO LATICES INFUNDERE CORNU. Non ſemper, ſed aliquando. nam hoc ſolum eſt, quod morbo liberat, aut commovet in furorem.

511. MOX ERAT HOC IPSUM EXITIO. Quod ſaluti eſſe putabatur. Et hoc eſt, quod paulo poſt dictum eſt: *Quaeſitaeque nocent artes*. FURIISQUE REFECTI. Quia languentia corpora in vires quodammodo excitat furor, & facit ea in exitium convaleſcere.

513. DII MELIORA PIIS. Per parentheſin, in exſecrationem hoſtium hanc torquet inſaniam.

515. FUMANS SUB VOMERE TAURUS. Per hoc oſtendit, etiam fortes tauros repente morbo concidere: nemo enim peſtilentem ad aratra ducit juvencum.

517. EXTREMOSQUE CIET GEMITUS. Ultimum gemuit. Sane CIET, modo *Dat* ſignificat; ſicut in tertio de Andromache: *Lacrymaſque ciebat*. Cum *ciere*, proprie ſit alteri aliquid commovere. IT TRISTIS. Morte juvenci triſtem dicit agricolam.

518. FRATERNA MORTE JUVENCUM. Conſortis interitu. Et ex affectu dictum eſt ruſtici.

521. MOVERE ANIMUM. In ſui deſiderium illicere.

522. PURIOR ELECTRO CAMPUM PETIT AMNIS. Nam ſicut electrum defaecatius eſt metallis omnibus, ita & currens aqua caeteris purior.

524. AD TERRAMQUE FLUIT. Lucanus: *Feſſumque caput ſe ferre recuſat*.

PHILARGYRII.

513. ERROREMQUE HOSTIBUS ILLUM. *Errorem* hic pro furore poſuit.

514. NUDIS. Ut foeditatem exprimeret, adjecit *nudis*.

517. TRISTIS ARATOR. Morte juvenci *triſtem* dixit agricolam.

522. ELECTRO. Quod a nobis ſuccinum appellatur, *electrum* vocant Graeci.

523. URGET INERTES. Id eſt, urget, & inertes facit.

PIERII.

513. ERROREMQUE HOSTIBUS ILLUM. In Romano: *ardorem*. Nam de morbi genere dictum eſt, ardebant.

520. NON GRAMINA POSSUNT GRATA MOVERE

VERE

Quid labor, aut benefacta juvant? quid vomere terras
Invertiſſe gravis? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulae nocuere repoſtae:
Frondibus & victu paſcuntur ſimplicis herbae.
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina, nec ſomnos abrumpit cura ſalubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Queaſitas ad ſacra boves Junonis, & uris
Inparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo aegre raſtris terram rimantur, & ipſis
Unguibus infodiunt fruges, montiſque per altos
Con-

SERVII.

525. QUID LABOR, AUT BENEFACTA JUVANT? Si neutrum mortem repellit; nec corporis exercitium; nec mentis religio: nam ſi generalis eſt ſententia, ſecundum Epicureos; contra religionem eſt: ſi autem tantum ad bovem refertur, hoc dicit: quid ei prodeſt labore ſuo aluiſſe mortales?

526. ATQUI NON MASSICA BACCHI MUNERA. Vina pretioſa a *Maſſico*, monte Campaniae. Et per tranſitum tangit illa, quae dicunt phyſici; morbos venire ex cibi & potus nimietate: vel mutatione, ex nimiis vigiliis, & multa ſollicitudine. Dicuntque etiam ſine his naſci aegritudinem: nam in animalibus cum nihil horum ſit, tamen aegritudines cernimus.

527. EPULAE REPOSTAE. Aut abundantes, aut variae.

528. SIMPLICIS HERBAE. Propter varietates epularum dixit, *ſimplicis herbae*.

530. NEC SOMNOS ABRUMPIT CURA SALUBRES. Ex cura enim nimia vigiliae procreantur.

532. ET URIS IMPARIBUS DUCTOS ALTA &c. Bobus agreſtibus, & ipſis inaequalibus. Nam *uri*, agreſtes boves ſunt, ut diximus ſupra. Et hoc poetice dixit. Caeterum veritas haec eſt: cum mos eſſet, ſacerdotem Argivam junctis bobus ire ad templa Junonis, & ſolemni die boves non invenirentur (peſtilentia enim quae per Atticam, ut diximus, tranſierat, univerſa conſumſerat) duo ſacerdotis filii, Cleobis & Biton, matrem, ſubeuntes jugum, ad templa duxere. Tunc Juno, probans eorum religionem, obtulit matri, ut quod vellet poſceret filiis: illa pia reſponſione ait, ut quod ſciret Dea utile mortalibus, ipſa praeſtaret. Altero itaque die ſacerdotis filii juvenes reperti ſunt mortui. Ex quo probatum eſt, nihil eſſe morte praeſtantius: quod Herodotus apud Graecos pleniſſime commemorat in prima hiſtoria.

533. DONARIA. *Donaria*, proprie loca ſunt, in quibus dona reponuntur Deorum. Abuſive templa: nam ita & pulvinaria pro templis ponimus; cum ſint proprie lectuli, qui ſterni in templis, ſupervenientibus pleriſque, conſuerunt.

534. AEGRE. Difficulter. RIMANTUR. In rimas agunt.

535. IPSIS UNGUIBUS. Hyperbolicōs, pro, manibus. NOCTURNUS OBAMBULAT. Inſidiatur. Quod autem ait nocturnus, figurate rem temporis ad perſonam tranſtulit.

PHILARGYRII.

532. QUAESITAS AD SACRA BOVES JUNONIS. Manifeſtum eſt a Cydippe, Argivae Junonis ſacerdote, hoc tractum: quae, cum boves deeſſent, filios ſuos Cleobin & Bitonem plauſtro ſubjunxit, & ſic ad templum deducta eſt: quod fas non erat illam venire ſine plauſtro: nam apparet ad ſacra Junonis boves in illis regionibus defuiſſe, in quibus peſtilentiam fuiſſe demonſtrat.

533. IMPARIBUS. *Imparibus* autem non ſimile jugum ferentibus, cum alter major eſſet, alter minor.

PIERII.

VERE ANIMUM. Legendum ex veteribus omnibus codicibus: *Non mollia poſſunt prata movere animum*: quae lectio maxime probatur ab eruditis omnibus.

528. ET VICTU PASCUNTUR SIMPLICIS HERBAE. In Longobardico, *victum*, non ineleganter.

Contenta cervice trahunt ſtridentia plauſtra.
Non lupus inſidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat: timidi damae cervique fugaces
Nunc interque canes & circum tecta vagantur.
Jam maris immenſi prolem, & genus omne natantum
Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: inſolitae fugiunt in flumina phocae.
Interit & curvis fruſtra defenſa latebris
Vipera, & attoniti ſquamis adſtantibus hydri.
Ipſis eſt aer avibus non aequus, & illae
Praecipites alta vitam ſub nube relinquunt.
Praeterea jam nec mutari pabula refert,
Quaeſitaeque nocent artes: ceſſere magiſtri
Phillyrides Chiron, Amythaoniuſque Melampus.
Saevit & in lucem Stygiis emiſſa tenebris
Pallida Tiſiphone, morbos agit ante metumque,
Inque dies avidum ſurgens caput altius effert.
Balatu pecorum & crebris mugitibus amnes,

Aren-

SERVII.

539. CURA DOMAT. Id eſt, peſtilentiae. TIMIDI DAMAE. Mutavit genus, ut vitaret ὁμοιοτέλευτον. *Et ſuperjecto pavidae natarunt aequore damae*. Dicendo autem damas & cervos errare cum canibus; duo oſtendit, & hos timoris, & illos ferocitatis eſſe oblitos.

543. FUGIUNT IN FLUMINA PHOCAE. Quaſi timentes marinam peſtilentiam.

546. IPSIS AVIBUS. Suis quodammodo, quae alarum velocitate ſupergredi poterant aerem peſtilentem.

547. REFERT. Prodeſt. PHILLYRIDES CHIRON. Medicinae inventor, Saturni & Phillyrae filius.

550. AMYTHAONIUSQUE MELAMPUS. Amythaonis filius καθαρτὴς, id eſt, purgator: nam Proetidas ipſe purgavit luſtrationibus, quas invenerat. Hoc autem dicit, convaleſcente morbo, nec medicinam prodeſſe, nec religionem.

PHILARGYRII.

548. REFERT. Prodeſt.

550. CHIRON. Moraliter. Quoniam mali homines aut ad medicos, aut ad divinos confugiunt; ut aut ope humana, aut divina adjuventur: ideo Chironem pro medico, Melampodem pro divino poſuit. Alii hunc expiationes ſcientem dicunt. Chiron autem Saturni & Phillyrae filius fuit, adeo medicinae peritus, ut etiam Aeſculapium docuiſſe dicatur.

552. PALLIDA TISIPHONE. *Tiſiphonem* hic, non unam Furiarum debemus accipere, ſed peſtilentiam, cui eleganter poeta hoc nomen dedit. AGIT ANTE. Id eſt, ante ſe.

PIERII.

542. INSOLITAE FUGIUNT IN FLUMINA PHOCAE. In Longobardico legitur: *ad flumina*. Sed ſi *in flumina*, intelligimus eas immergi, neque audere in ſiccum prodire. *Si ad flumina*, ſubaudiendum, a quibus auxilium petere viderentur.

554. ARENTESQUE SONANT RIPAE. In Rom. codice: *horrenteſque*, ob tetros, ſcilicet mugitus ani-

Digitized by Google

Arenteſque ſonant ripae, colleſque ſupini.
Jamque catervatim dat ſtragem, atque aggerat ipſis
In ſtabulis turpi dilapſa cadavera tabo:
Donec humo tegere, ac foveis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat coriis uſus: nec viſcera quiſquam
Aut undis abolere poteſt, aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo illuvieque pereſa
Vellera, nec telas poſſunt attingere putris.
Verum etiam inviſos ſi quis tentarat amictus;
Ardentes papulae, atque immundus olentia ſudor
Membra ſequebatur. Nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus ſacer ignis edebat.

SERVII.

555. ARENTESQUE SONANT RIPAE. Vult peſtilentiam etiam elementa ſentire. Sic in tertio: *Arrebant herbae, & victum ſeges aegra negabat*. Nam ſegetem pro terra poſuit.

559. NAM NEQUE ERAT CORIIS USUS. Quippe morbo putrefactis. NEC VISCERA QUISQUAM AUT UNDIS ABOLERE POTEST. Nec lavari, nec coqui poterant: caro enim, corrupta morbo, quendam habet mucorem, qui non poteſt ablui: quoniam omne poſſidet corpus. Item igni ſuperpoſita aut putreſit, aut dureſcit: nam non coquitur.

564. ARDENTES PAPULAE. Id eſt, carbunculi. IMMUNDUS SUDOR. Morbus pedicularis, qui eſt φθειρίασις.

566. SACER IGNIS. Quem Graeci *ἱερὰν νόσον* vocant.

PIERII.

animalium. Si, *Arentes*, erit, ut illud: *Aridus altis montibus audiri fragor*.

557. AC FOVEIS ABSCONDERE DISCUNT. In antiquiſſimo quidem codice: *foſſis* legere eſt; ſed ad valla & muros pertinent foſſae. Hoc tamen loco non toleranda tantum, verum etiam decoris, & dignitatis plurimum habere videtur improprietas hujuſmodi, ad cadaverum multitudinem, quae magno numero congregabantur, indicandam: quibus condendis capaciore opus eſſet loco. Nemo vero ignorat foſſas amplioribus ſpatiis produci ſolere, cum fovea quid anguſtius ſignificet, ut puta ſcrobem, vel luporum decipulas, vel quid hujuſmodi ad modicos uſus.

562. VERUM ETIAM INVISOS. In Romano codice legitur, *Quin etiam inviſos*.

566. CONTACTOS ARTUS SACER IGNIS EDEBAT. Vulgata quaedam exemplaria legunt: *contractos artus*. Sed in Romano legitur mutato etiam numero, *contactos ſacer artus*. Ac quantum ad contactum pertinet, quod de contagioſa vi peſtilentiae dicitur, apud Livium etiam in codicibus antiquis legas: *Vulgatique contactu in homines morbi*: quod in impreſſis, *attactu*, non ita proprie habetur.

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON
LIBER QUARTUS.

PROTINUS aërii mellis caeleſtia dona
Exſequar. Hanc etiam, Maecenas, aſpice partem.
Admiranda tibi levium ſpectacula rerum,
Magnanimoſque duces, totiuſque ordine gentis
Mores, & ſtudia, & populos, & praelia dicam.
In tenui labor: at tenuis non gloria; ſi quem
Numina laeva ſinunt, auditque vocatus Apollo.

Prin-

SERVII.

Vs. 1. PROTINUS AERII MELLIS CAELESTIA DONA EXSEQUAR. Rhetorice dicturus de minoribus rebus, magna promittit; ut & levem materiam ſublevet; & attentum faciat auditorem. Sane perite, quoniam ſcit breve eſſe opus hoc de apibus, & intra paucos verſus poſſe conſumi, uſus eſt tranſlationibus ad dilatandam materiam; dicens, apes habere reges, praetoria, urbes, & populos. Sane ſciendum, ut ſupra diximus, ultimam partem hujus libri eſſe mutatam: nam laudes Galli habuit locus ille, qui nunc Orphei continet fabulam; quae inſerta eſt, poſtquam irato Auguſto Gallus occiſus eſt. PROTINUS. Deinceps, exinde, etiam floreum agrum *exſequar*, ſicut ſum caeteros exſecutus. AERII MELLIS. Nam mel ex rore colligitur, qui utique defluit ex aere: unde eſt, & *Caeleſtia dona*: Id eſt, munus deorum. Ante enim mel inveniebatur in foliis, ut: *Mellaque decuſſit foliis*.

2. HANC ETIAM. Sicut ſuperiores.

3. ADMIRANDA TIBI LEVIUM SPECTACULA RERUM. Audies ex rebus levibus digna ſtupore eſſe in apibus, & proceres, & tanta certamina.

5. MORES. Quia caſtae ſunt, ut: *Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem*. ET STUDIA, ut: *Tantus amor florum & generandi gloria mellis*. ET POPULOS. Ut: *binae regum facies, ita corpora plebis*. PRAELIA DICAM. Ut: *Erumpunt portis, concurritur aethere in alto*.

6. IN TENUI LABOR: AT TENUIS NON GLORIA. Compenſatio eſt laboris, quod magnam dat gloriam, ſi fuerit materia exilis ornata.

7. NUMINA LAEVA. Proſpera: ut alibi: *Intonuit laevum*. Alibi autem hoc in malum ponit, ut cum dicit: *Saepe malum hoc nobis, ſi mens non laeva fuiſſet, De coelo tactas memini praedicere quercus*. AUDITQUE VOCATUS APOLLO. Aut quaſi poetam Apollinem invocat: aut quaſi deum paſtoralem. Nam Apollo Nomius dicitur, *ἀπὸ τῶν νομῶν*, id eſt, a paſcuis.

PHILARGYRII.

Vs. 1. PROTINUS AERII MELLIS CAELESTIA DONA. Sive quod Jupiter melle nutritus ſit in inſula Creta: ſive quod in aere concipiatur: nam, ut ait Cornelius Celſus, apes ex floribus ceras faciunt: ex rore matutino mel.

7. LAEVA. Laeva hic in bono poſuit. Ut: *Intonuit laevum*. Alibi autem in malo ponit, cum dicit:

Saepe malum hoc nobis, ſi mens non laeva fuiſſet,
De caelo tactas memini praedicere quercus.

VOCATUS. Pro, invocatus. Vel quia poetae in tutela ejus ſunt: vel quia pater eſt Ariſtaei, qui primus invenit, unde apes fieri poſſent.

PIERII.

Vs. 4. TOTIUSQUE EX ORDINE GENTIS. In Romano codice, atque etiam in Mediceo, legitur abſque *ex* praepoſitiva particula, *totiuſque ordine*. In aliis antiquis codicibus, *ex*, habetur: in quo animadvertendum, eſſe Synizeſin ex duabus ultimis ſyllabis, in *totius*, ſi lectio ea, *totiuſque ex ordine gentis*, admittatur. Verum ego crediderim *ex* inſertum ex Paraphraſi, recteque legi, *Dicam ordine*.

5. Mo-

Principio ſedes apibus ſtatioque petendae,
Quo neque ſit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oves haedique petulci
Floribus inſultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & ſurgentis atterat herbas.
Abſint & picti ſqualentia terga lacerti
Pinguibus a ſtabulis, meropeſque, aliaeque volucres;
Et manibus Procne pectus ſignata cruentis.
Omnia nam late vaſtant, ipſaſque volantis
Ore ferunt dulcem nidis inmitibus eſcam.
At liquidi fontes & ſtagna virentia muſco

Ad-

SERVII.

8. PRINCIPIO SEDES. Dicit, ubi alvearia ponenda ſint: in qua re ſatis perite ea, quae abeſſe debeant, ne noceant apibus: & ea quae adeſſe, ut poſſint prodeſſe, commemorat. Sane quoniam ſupra ait, *Magnanimoſque duces*: ideo intulit modo, *Sedes ſtatioque*, quam translationem diligenter reſervat.

10. HAEDIQUE PETULCI. Laſcivi, exultantes. Et petulci dicti ab appetendo. Unde & meretrices petulcas vocamus.

13. PICTI TERGA. Picta terga habentes. PINGUIBUS A STABULIS. Plenis: ſicut inanes res, tenues nominamus e contrario.

14. MEROPESQUE ALIAEQUE VOLUCRES. Dicendo, *aliaeque volucres*, oſtendit etiam aves eſſe meropes. Sunt autem virides, & vocantur apiaſtrae: quia apes comedunt.

15. ET MANIBUS PROGNE PECTUS SIGNATA CRUENTIS. Nomen poſuit pro nomine: nam Philomela in hirundinem verſa eſt: pro qua Prognem, vel quaſi ſororem poſuit; vel quaſi eam, quae fuerat illius ſceleris cauſſa: nam ipſa Tereum miſerat ad adducendam ſororem.

17. DULCEM NIDIS IMMITIBUS ESCAM. Id eſt, crudelibus pullis, qui apum morte nutriuntur.

PHILARGYRII.

8. SEDES. Κατὰ τὸ αὐτὸ *ſtatione petenda*, intelligendum etiam, ſi aliud a ſedendo, aliud a ſtando dicitur.

14. MEROPESQUE. *Meropes* ruſtici barbaros appellant. ET ALIAE. Id eſt, ceterae.

17. IMMITIBUS. *Immitibus nidis* temporale epitheton eſt: ideo enim *immitibus*, quia apibus veſcantur.

PIERII.

5. MORES, ET STUDIA, ET POPULOS, ET PRAELIA DICAM. In Romano, *proelia* per *oe*: & in antiquiſſimo alio codice uno minus & legitur, quam in vulgatis habeatur exemplaribus: in hunc modum, *Mores, & ſtudia, populos & proelia dicam*. Voluerunt enim ſtudia ſuſpendere, & abſque & conjunctivae particulae interjectu, ſententiae reliquum ſubjungere. Sed enim particula illa ter iterata me nihil oſſendit: & praeter id, quod numeroſiorem verſum facit, figuram etiam non inelegantem adſtruit.

14. MEROPESQUE ALIAEQUE VOLUCRES. In Mediceo codice non eſt geminata particula *que*. Sed *meropes aliaeque* legitur; magis tamen placet geminari, ut in aliis codicibus habetur.

15. ET MANIBUS PROGNE PECTUS SIGNATA. In Romano codice, & aliquot aliis antiquiſſimis, *Procne* ſcriptum eſt, veluti Graeci faciunt Πρόκνη. Quos & Romani ſequuti ſunt, ut ex antiquis inſcriptionibus, quas Romae obſervavimus, videre licet. In Quirinali enim haec ita habentur:

P. VALERIUS BASSUS PRAEFECTUS FABRUM
ET CAECILIA PROCNE DIANAE VALERIANAE.
D. D.

Quod Epigramma ideo libuit adnotare, quia memineram Jovianum Pontanum, litteratiſſimum priori aetate Virum, ſolicitum ſuper hac dictione fuiſſe: quia *Prochne* per *ch* in Apulia ſcriptum reperiſſet. Quod vero malunt nunc *Progbne* per *g* ſeptimam litteram ſcribi, non difficulter admiſerim, quia *c* cognationem habere cum *g*, & ſaepe eas invicem ſuccedere, alibi demonſtratum eſt.

Adſint, & tenuis fugiens per gramina rivus,
Palmaque veſtibulum aut ingens oleaſter inumbret.
Ut, cum prima novi ducent examina reges
Vere ſuo, ludetque favis emiſſa juventus,
Vicina invitet decedere ripa calori;
Obviaque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, ſeu ſtabit iners, ſeu profluet humor,
Tranſverſas ſalices, & grandia conjice ſaxa:
Pontibus ut crebris poſſint conſiſtere, & alas
Pandere ad aeſtivum ſolem; ſi forte morantis
Sparſerit, aut praeceps Neptuno immerſerit Eurus.
Haec circum caſiae virides, & olentia late
Serpulla, & graviter ſpirantis copia thymbrae
Floreat, inriguumque bibant violaria fontem.
Ipſa autem, ſeu corticibus tibi ſuta cavatis,

Seu

SERVII.

19. ET TENUIS FUGIENS PER GRAMINA RIVUS. Suſpendendum eſt *tenuis*, ne incipiant eſſe duo epitheta; quod apud Latinos conſtat eſſe vitioſum.

21. PRIMA. Pro, primum, nomen pro adverbio.

22. VERE SUO. Sibi grato & aptiſſimo.

23. DECEDERE RIPA CALORI. Ut aeſtus poſſint aquarum vicinitate vitare.

25. IN MEDIUM. Ordo eſt: in medium tranſverſas ſalices, & grandia conjice ſaxa. *In medium*, non ad humorem retulit, ſed abſolute dixit. INERS. Hic pro ocioſa poſuit, ut in Bucol. *Libertas quae ſera tamen reſpexit inertem*: quae vox ponitur pro ignavo, ut: *Spumantemque dari pecora inter inertia votis Optat aprum*: & pro eo, qui ſine arte ſit, ut apud Lucilium in primo: *Ut perbibetur iners: ars in quo non erit ulla*.

27. PONTIBUS UT CREBRIS. Veluti pontibus: nam non ſunt pontes.

28. SI FORTE MORANTES. Tarde remeantes ex paſcuis. NEPTUNO IMMERSIT. Deum pro aquis poſuit.

31. GRAVITER SPIRANTIS COPIA THYMBRAE. Genus eſt herbae abundantis in Phrygia. GRAVITER autem modo bene, & multum ſignificat: alias male, ut: *Aut ubi odor gravis*. Item: *Grave olentis Averni*.

32. IRRIGUUM. Hic, qui irrigat; alias, qui irrigatur. VIOLARIA. Loca, in quibus naſcuntur violae.

PHILARGYRII.

19. ADSINT. Praeſentes ſint.

21. UT CUM PRIMA. *Prima*, hic pro primum: nomen, pro adverbio.

25. IN MEDIUM. *In medium*, non ad humorem retulit, ſed abſolute dixit: ET INERTEM, hic pro otioſo poſuit, ut in Bucolicis: *Libertas quae ſera tamen reſpexit inertem*: quae vox ponitur & pro ignavo: *Spumantemque dari pecora inter inertia votis Optat aprum*: Et pro eo, quod ſine arte fit, ut apud Lucilium in XIII. *Ut perbibetur iners, ars in quo non erit ulla*.

32. IRRIGUUMQUE. Qui irrigat: alias qui irrigatur.

PIERII.

20. AUT INGENS OLEASTER OBUMBRET. In Romano codice, & in quibuſdam aliis pervetuſtis codicibus, *inumbret* legitur; ſed plures *obumbret* habent.

23. VICINA INVITET DECEDERE RIPA CALORI. In Romano codice, *diſcedere* eſt. Sed *decedere* magis probatur, & ſignatiſſime poſitum eſt.

31. SERPILLA. In Romano codice, *ſerpulla*, de qua ſcriptione plura diximus in Alexi.

Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
Anguſtos habeant aditus. Nam frigore mella
Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.
Utraque vis apibus pariter metuenda: neque illae
Nequicquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoque & floribus oras
Explent, collectumque haec ipſa ad munera gluten,
Et viſco & Phrygiae ſervant pice lentius Idae.
Saepe etiam effoſſis (ſi vera eſt fama) latebris
Sub terra fovere larem, penituſque repertae
Pumicibuſque cavis, exeſaeque arboris antro.

Tu

SERVII.

37. UTRAQUE VIS APIBUS PARITER METUENDA. Tam caloris quam frigoris. Quod licet utrunque aequali modo metuendum ſit; tamen diſſimiliter nocet: nam calore liquefacta defluunt mella: quae, ſi fuerint frigore condurata, conſtrictas apes interimunt.

39. SPIRAMENTA. Exitus, alibi: *Saevi ſpiracula Ditis*. FUCOQUE. Genus eſt herbae, unde tinguntur veſtes. *Fucum* autem & *flores* pro cera poſuit, quam ex his colligunt rebus.

40. HAEC IPSA AD MUNERA. Ad officia coanguſtandarum cavernarum.

41. ET VISCO ET PHRYGIAE SERVANT PICE LENTIUS IDAE. Ordo eſt: Servant gluten, quod eſt lentius, & viſco, & Phrygiae Idae pice. SERVANT autem mire ait: nam pilas quaſdam in alvearibus faciunt, de quibus poſtea cerea tecta componunt.

42. SI VERA EST FAMA. Si credendum eſt, apes poſſe terras effodere.

PHILARGYRII.

39. FUCOQUE. *Fucus* eſt genus cerae, qua pro glutine abutuntur. Graeci propolim vocant. Alii ſic: *fuco* pro medicamento poſuit. Plautus in Penulo: *Vitia corporis fuco occulunt*. Sed vide ne de galbano dicat, quod ſeparatim ſolent praeparare, propter remedia, quibus adverſus animalia utuntur ſibi infeſta. Unde ipſe alibi adverſus colubros hos dicit adhiberi. ORAS autem, alveariorum.

40. MUNERA. *Munera*, utrum officia, an quod illis munera conferas, & alveos earum communias. GLUTEN. Hic *gluten*. Salluſtius autem: *Hic glutino adoleſcebat*.

41. LENTIUS. Tenacius.

PIERII.

34. SEU LENTO FUERINT ALVEARIA VIMINE TEXTA. Quamvis *alvearia* quinque ſyllabarum numero per Synizeſin dictione integra ſcribendum eſſe nonnullorum codicum conſenſu, & Capri grammatici obſervatione monemur; pleraque tamen exemplaria vetera *alvaria* legunt, quam lectionem Flavius Soſipater agnoſcit, ubi dicit: *Alvaria neutraliter dicuntur. Virgilius, Seu lento fuerint Alvaria vimine texta*: *quamvis Cicero dixerit: Apes in alvearium concesserant, in Oeconomico, ſingulariter*. Advertendum vero, nunquid apud Soſipatrum codex mendoſus ſit ea dictione, *neutraliter dicuntur*, *pro pluraliter*, ut reſpondeat ad illud, quod Cicero ſingulariter protulit. In antiquo ſane codice Cariſii *neutraliter* legi, & *Alvaria* quadriſſyllabum.

40. COLLECTUMQUE HAEC IPSA AD MUNERA GLUTEN. Obſervat Cariſius *gluten* a Virgilio dictum, quod alii *glutinum* dixere: ut apud Scaurum legere eſt, *Daedalum inveniſſe glutinum*; & apud Salluſtium: *Quaſi glutino adoleſcebant*.

43. SUB TERRA FODERE LAREM. Sunt codices, in quibus *ſub terram* ſit. In Mediceo, *ſub terras*: atque etiam *fovere larem*, quod ſatis videbatur ſuperiore verſu, ac eodem membro dictum, *Effoſſis latebris*.

44. EXESAEQUE ARBORIS ANTRO. In codicibus nonnullis manu ſcriptis legere eſt, *arboris alvo*. Sed *antro*, per hyperbolem longe melius videtur, ac figuratius.

Tu tamen e levi rimoſa cubilia limo
Unge fovens circum, & raras ſuperinjice frondis.
Neu propius tectis taxum ſine, neve rubentis
Ure foco cancros, altae neu crede paludi:
Aut ubi odor coeni gravis, aut ubi concava pulſu
Saxa ſonant, vociſque offenſa reſultat imago.
Quod ſupereſt, ubi pulſam hiemem ſol aureus egit
Sub terras, caelumque aeſtiva luce recluſit,
Illae continuo ſaltus ſilvaſque peragrant,
Purpureoſque metunt flores, & flumina libant
Summa leves. Hinc neſcio qua dulcedine laetae
Progeniem nidoſque fovent: hinc arte recentis
Excudunt ceras, & mella tenacia fingunt.
Hinc ubi jam emiſſum caveis ad ſidera caeli
Nare per aeſtatem liquidam ſuſpexeris agmen,

Ob-

SERVII.

45. E LEVI RIMOSA CUBILIA LIMO. Alii, ET LEVI legunt. Unus tamen ſenſus eſt: nam hoc dicit: quod illae nimio labore perficiunt, tu e levi unge rimoſa cubilia circumfovens limo, etiam raras frondes ſuperinjice. Quod ideo fit, ne vel limus crepet, vel cavernae aut ſole penetrentur, aut frigore.

47. TAXUM SINE. Venenatam arborem. Ipſe in Bucolicis: *Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos*. Mel enim peſſimum exinde gignitur.

48. RUBENTES CANCROS. Odore enim ipſo pereunt. *Rubentes* autem, cum uruntur, non quia per naturam ſint hujus coloris. ALTAE NEU CREDE PALUDI. Ne facile mergantur.

50. VOCISQUE OFFENSA. Reſonat Echo repercuſſa: quam apes vehementer horrere manifeſtum eſt.

51. PULSAM HYEMEM SOL AUREUS EGIT. Secundum Phyſicos: qui dicunt quo tempore hic hyems eſt, aeſtatem eſſe ſub terris: & verſa vice, cum hic aeſtas, illic hyemem. Quod etiam Lucretius exſequitur, & trahit in argumentum putealem aquam, quae aeſtate frigidiſſima eſt; hyeme vero calidiſſima.

54. METUNT FLORES. Secant. Unde & meſſores dicti ſunt. Sane *meto*, *metis*, facit praeteritum perfectum *meſſui*.

55. HINC. Ex floribus ſcilicet, ex quibus primo mel, mox pullos efficiunt. NESCIO QUA DULCEDINE LAETAE. Quadam arcana ratione naturae.

57. MELLA TENACIA FIGUNT. Quia, cum inverſi ſunt favi, mel tamen inde non funditur. Unde ait *tenacia*, quae in reſupinatis favis cohaerent.

58. CAVEIS. Alvearibus.

59. AESTATEM LIQUIDAM SUSPEXERIS AGMEN. Per ver ſerenum.

PHILARGYRII.

47. PROPIUS. Ut: *Propius ſtabulis armenta tenerent*. Et alibi: *Vota metu duplicant matres, propiuſque pericli. Hic amor*.

49. ODOR COENI GRAVIS. Ordo eſt: odor gravis, quia & levis dicitur, ut Salluſtius: *Apud Corduenos amomum, & alii leves odores gignuntur*.

50. IMAGO. Quae Graece Εἰκὼν, Latine *imago* dicitur. Cic. Tuſc. III. *Reſonat tanquam imago*. Hic autem ſonus facit eas fugere.

51. EGIT. Pro, perſequitur.

54. LIBANT. Deguſtant: alibi, defundunt, ut: *Pateras libare Jovi*.

59. NARE. Pro, volare, ut Ennius in primo: *Tranſnavit cita per teneras caliginis auras*. Proprietas tamen vocis aptior eſt natantibus, quam volantibus.

PIE

Obſcuramque trahi vento mirabere nubem;
Contemplator: aquas dulcis, & frondea ſemper
Tecta petunt. Huc tu juſſos adſperge ſapores,
Trita meliſphylla, & cerinthae ignobile gramen:
Tinnituſque cie, & Matris quate cymbala circum.
Ipſae conſident medicatis ſedibus: ipſae
Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint; (nam ſaepe duobus
Regibus inceſſit magno diſcordia motu)
Continuoque animos volgi & trepidantia bello
Corda licet longe praeſciſcere: namque morantis
Martius ille aeris rauci canor increpat, & vox
Auditur fractos ſonitus imitata tubarum.
Tum trepidae inter ſe coëunt, penniſque coruſcant,
Spiculaque exacuunt roſtris, aptantque lacertos,
Et circa regem atque ipſa ad praetoria denſae

Mi-

SERVII.

61. CONTEMPLATOR. Pro, intuere: nam tempus futurum pro praeſenti poſuit, ab imperativo modo. AQUAS DULCES, ET FRONDEA SEMPER. Propter hoc ait ſupra: *Et tenuis fugiens per gramina rivus, Palmaque veſtibulum. i. o. obumbret.*

63. TRITA MELISPHYLLA. Varro hanc herbam apiaſtrum dicit, in primo libro Operis Ruſtici. CERINTHAE IGNOBILE GRAMEN. Vile, ubique naſcens.

64. MATRIS CYMBALA. Quae in ejus tutela ſunt, ideo, quod ſimilia ſunt hemicyclis caeli, quibus cingitur terra, quae eſt Mater Deorum.

66. MORE SUO. Naturali ratione, cujus cauſa non redditur. Quis enim novit cur aeris ſono redeant in alvearia? licet ipſe paulo poſt dicat: *Crepitantiaque aera ſecutae, Dictaeo caeli regem pavere ſub antro.* Sed & hoc poeticum eſt.

67. SIN AUTEM AD PUGNAM EXIERINT. Longior ſolito haec parentheſis eſt. Eſt enim ordo: Sin autem ad pugnam exierint. *Hi motus animorum, atque haec certamina tanta, Pulveris exigui jactu compreſſa quieſcent.*

68. INCESSIT. Ingruit, invaſit. Alibi: *Inceſſi muros, ignes ad tecta volare.* Et, *inceſſit regibus*, figuratum eſt: nam *inceſſit reges* dicimus.

69. TREPIDANTIA BELLO CORDA. Alacritate pugnandi; non timore. Alibi: *Exultantiaque haurit Corda pavor pulſans.*

70. MORANTES. Tarde incedentes. FRACTOS. Colliſos.

73. TREPIDAE COEUNT. Feſtinant inter ſe in alvearibus. PENNISQUE CORUSCANT. Quemadmodum ſcuta milites commovent.

PHILARGYRII.

63. MELISPHYLLA. *Meliſphylla* herba eſt, quam, ut ait Varro, alii apiaſtrum, alii melinem appellant. CERINTHE. *Cerinthe* a Cerintho urbe Boeotiae, in qua plurima naſcitur. IGNOBILE autem non omnibus notum: *ignobile gramen*, vile, ubique naſcens.

67. SIN AUTEM AD PUGNAM EXIERINT. Longior ſolito ad parentheſis: eſt enim ordo: *Sin autem ad pugnam exierint, motus animorum, atque haec certamina tanta Pulveris exigui jactu compreſſa quieſcent.*

73. CORUSCANT. Splendent.

PIERII.

47. NEU PROPIUS TECTIS TAXUM SINE. In Oblongo codice Vaticano legere eſt: *Neu propius taxum tectis ſine.* Propter ſibilum vero duorum *ss* crediderim ea tranſpoſita.

Miſcentur, magniſque vocant clamoribus hoſtem.
Ergo, ubi ver nactae ſudum campoſque patentis,
Erumpunt portis; concurritur; aethere in alto
Fit ſonitus, magnum mixtae glomerantur in orbem,
Praecipiteſque cadunt. Non denſior aëre grando,
Nec de concuſſa tantum pluit ilice glandis.
Ipſi per medias acies, inſignibus alis,
Ingentis animos anguſto in pectore verſant.
Uſque adeo obnixi non cedere, dum gravis aut hos,
Aut hos verſa fuga victor dare terga ſubegit.
Hi motus animorum atque haec certamina tanta
Pulveris exigui jactu compreſſa quieſcent.
Verum ubi ductores acie revocaveris ambo;
Deterior qui viſus, eum, ne prodigus obſit,

Dede

SERVII.

76. VOCANT CLAMORIBUS HOSTEM. Provocant.

77. VER NACTAE SUDUM. Serenum, poſt pluvias, ut: *Per ſudum rutilare vident*. CAMPOSQUE PATENTES. Id eſt, per aerem purum & liquidum, non nubibus clauſum: & ita aer, campus eſt apum, ut mare navium, hominum ſolum. Ipſe in quinto: *Subtrahiturque ſolum*.

79. GLOMERANTUR IN ORBEM. More bellantium. NON DENSIOR AERE GRANDO: In aliis enim bellis victi tantum pereunt: in certamine vero apum, etiam victrices: nam dicturus eſt: *Animaſque in vulnere ponent*.

81. TANTUM PLUIT ILICE GLANDIS. Erit nominativus, *haec glans*.

83. INGENTES ANIMOS. Statius: *Major in exiguo regnabat corpore virtus*. Homerus: *μικρὸς μὲν ἔην δέμας ἀλλὰ μαχητής*.

87. PULVERIS EXIGUI JACTU. Quia cum pulverem viderint, ſperant tempeſtatem futuram, quae eis plurimum nocet.

89. DETERIOR QUI VISUS. Pejor a malo dicitur: deterior a meliore. PRODIGUS. Non mella conſumens. Ideo autem regem ſolum praecipit occidendum, quia eo amiſſo, ſuus diſſipatur exercitus: nam: *Ut binae regum facies, ita corpora plebis*.

PHILARGYRII.

77. SUDUM. *Sudum* eſt ſerenum ſubhumidum. Proprie autem *ſudum* pars ſerena inter nubes, quaſi ſemiudum.

88. AMBOS. Legitur & *ambo: Revocari* autem *apes* vel lacte, vel aqua mulſa, Plinius dicit.

89. DETERIOR. Modo quare deterior, ſi ille ſervatur, qui malus eſt? ſolvitur: deterior minus bonus, ut: *Triſtior & lachrymis oculos ſuffuſa nitentes*.

PIERII.

85. VICTOR DARE TERGA COEGIT. In omnibus iis codicibus antiquis, quos habere potuimus: *ſubegit* ſcriptum obſervavimus, pro *coegit*.

87. PULVERIS EXIGUI JACTU COMPRESSA QUIESCENT. In Mediceo, & antiquis pleriſque codicibus, *quieſcunt*, praeſenti tempore legitur: ut praecepta haec magis aſſeverare videatur.

88. VERUM UBI DUCTORES ACIE REVOCAVERIS AMBOS. In antiquis pleriſque codicibus, *ambo* per *o* legitur: quam ſynceram, & emaculatam lectionem Soſipater Cariſius agnoſcit, addita etiam ratione: quod hoc Graecos ſequuti dicimus: quia illi *τοὺς δύο*, *τοὺς ἄμφω* dicunt. Neque reſpuit Terentius eundem hunc modum, ut in Andria: *Hem, Charine, ambo opportune vos volo*: quod vero in Adelphis eſt: *Uſque a pueris curavi ambos ſedulo*. Helenius Acron in eadem fabula locum ex Salluſtii libro 4. Hiſtoriarum citat: *Inter me atque Lucullum prope inopia rurſus ambos inceſſit*. Verriumque dicit errare, qui putat *hos ambo* dici debere. Indifferenter

Dede neci: melior vacua ſine regnet in aula.
Alter erit maculis auro ſqualentibus ardens:
(Nam duo ſunt genera) hic melior, inſignis & ore,
Et rutilis clarus ſquamis: ille horridus alter
Deſidia, latamque trahens inglorius alvum.
Ut binae regum facies, ita corpora plebis.
Namque aliae turpes horrent: ceu pulvere ab alto
Cum venit, & ſicco terram ſpuit ore viator
Aridus: elucent aliae, & fulgore coruſcant
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis.
Haec potior ſuboles. Hinc caeli tempore certo
Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quantum
Et liquida, & durum Bacchi domitura ſaporem.
At cum incerta volant, caeloque examina ludunt,
Contemnuntque favos, & frigida tecta relinquunt;
Inſtabilis animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor. Tu regibus alas
Eripe. Non illis quiſquam cunctantibus altum
Ire

SERVII.

91. SQUALENTIBUS. Splendentibus: quod a ſquamis venit, ut: *Squamis auroque trilicem*. Nam ſi a ſqualore eſt, ſordidum ſignificat, ut: *Squalentem barbam*.

97. TERRAM SICCO SPUIT ORE VIATOR. Aut in terram: aut re vera terram, propter pulverem.

99. PARIBUS LITA CORPORA GUTTIS. Similibus, id eſt, aureis, habentes diſtincta corpora: nam *lita*, eſt *illita*, diſtincta.

100. POTIOR SOBOLES. Ad mella ſcilicet procreanda. CAELI TEMPORE CERTO. Et cum oriuntur Pleiades, & cum occidunt: id eſt, verno tempore, & autumno.

101. DULCIA MELLA. Non eſt ſuperfluum epitheton. Nam ideo ait dulcia, quia etiam ſunt amara, ut Corſicana; ſicut in Bucolicis diximus.

102. LIQUIDA. Defaecata, ſine ſordibus: non quae fluunt, nam mala ſunt. DURUM BACCHI DOMITURA SAPOREM. Apta mulſo. Bene autem ait durum ſaporem: quia majores vina aſperrima mellis dulcedine temperabant.

104. FRIGIDA TECTA. Melle vacua, inoperoſa: contra, FERVET OPUS. E contra Terentius: *Nimirum hic homines frigent*.

105. INSTABILES ANIMOS. Suadentes inanem vagandi licentiam.

107. QUISQUAM. Subaudi militum: aut certe quiſquam de exercitu.

PHILARGYRII.

90. VACUA. Hic ad aemulum refertur, ut: *Sola domo moeret vacua*: in qua maritus non erat.

99. LITA. Ordo eſt: Ardentes auro corpora, & paribus guttis lita.

100. CAELI. Ut: *Caeli menſes & ſidera ſerta*: Et: *Inde ubi quarta ſitim coeli collegerit hora*.

PIERII.

ter autem locutos veteres, ex multis Auctorum exemplis Cariſius oſtendit.

97. CUM VENIT ET TERRAM SICCO SPUIT ORE VIATOR. In antiquis aliquot codicibus: *& ſicco terram ſpuit*.

Ire iter, aut caſtris audebit vellere ſigna.
Invitent croceis halantes floribus horti,
Et cuſtos furum atque avium cum falce ſaligna
Helleſpontiaci ſervet tutela Priapi.
Ipſe thymum pinoſque ferens de montibus altis
Tecta ſerat late circum, cui talia curae:
Ipſe labore manum duro terat: ipſe feracis
Figat humo plantas, & amicos inriget imbris.
Atque equidem, extremo ni jam ſub fine laborum
Vela traham, & terris feſtinem advertere proram;
Forſitan &, pinguis hortos quae cura colendi
Ornaret, canerem, biferique roſaria Paeſti:
Quoque modo potis gauderent intuba rivis;

SERVII.

108. ALTUM IRE ITER. Aut ludendo in altum volare, aut in bella procedere, alias non audebit. Et trahit tranſlationem a militibus, qui in bellum proceſſuri ducum praecepto ſigna tollunt: nam apes haec ſigna non habent; ſed *ſigna* dicit ipſum motum bellandi inter ſe.

109. CROCEIS FLORIBUS HORTI. Tam odoris optimi quam coloris: non enim dicit illic crocum ſolum eſſe debere.

110. FALCE SALIGNA. Facta de ſalice: quaſi in ſimulachro ligneo.

111. HELLESPONTIACI SERVET TUTELA PRIAPI. Non dicit Priapum illic eſſe debere, ſed praecipit tales eſſe hortos, ut mereantur deum habere cuſtodem. Hic autem Priapus fuit de Lampſaco civitate Helleſponti: de qua pulſus propter virilis membri magnitudinem, poſt in numerum deorum receptus, meruit numen eſſe hortorum. De hoc Horatius: *Nam fures dextra coercet, Obſcoenoque ruber porrectus ab inguine palus: Aſt importunas volucres in vertice arundo Terret fixa*. Dicitur autem praeeſſe hortis propter eorum foecunditatem. Nam cum alia terra ſemel creet aliquid, horti nunquam ſine fructu ſunt.

112. IPSE THYMUM. Scilicet diligens ruſticus, & cultor hortorum.

115. IRRIGET IMBRES. Id eſt, aquas. Juvenalis: *In tenues plantas facili diffunditur hauſtu*.

117. VELA TRAHAM, ET TERRIS FESTINEM ADVERTERE PRORAM. Illam allegoriam reſpicit, qua eſt uſus in primo: *Ades, & primi lege littoris oram*. Item: *Pelagoque volans da vela patenti*. FESTINEM. Pro, feſtinarem.

118. PINGUES HORTOS. Foecundos. BIFERIQUE ROSARIA PAESTI. *Paeſtum*, oppidum eſt Calabriae, in quo uno anno bis naſcitur roſa.

PHILARGYRII.

109. CROCEIS. Ipſe alibi: *Sertiſque recentibus halant*. Id eſt, olent.

110. CUSTOS FURUM. Hic *cuſtos*, pro, obſervator & prohibitor: & alibi: *Hortorum cuſtos cum falce ſaligna*, &c.

111. HELLESPONTIACI. Quoniam in Lampſaco, civitate Helleſponti, nutritus eſt. Hunc Liberi & Veneris filium, hortis, & vineis cuſtodem datum ajunt.

112. IPSE THYMUM PINOSQUE FERENS. Legitur &, *tinos*. Eſt autem laurus ſylveſtris caerulea bacca.

115. IRRIGET. *Irrigare* ergo duobus modis dicimus, ut: *Irriguo nihil eſt elutius horto*: Et: *Irriguumque bibant violaria fontem*. IMBRES. Quomodo imbres irriget, cum terra aqua irrigetur? ſolvitur: Bene dixit: *Irrigat* enim qui mittit, & cui mittit. Alibi: *At Venus Aſcanio placidam per membra quietem Irrigat*.

119. PAESTUM. *Paeſtum*, civitas Lucaniae. Haec civitas Poſidonia dicitur: & eſt in agro Salentino, colonia Tarentinorum.

PIERII.

120. QUOQUE MODO POTIS GAUDERENT INTYBA

Et

Et virides apio ripae, tortuſque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis: nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallentiſque ederas, & amantis litora myrtos.
Namque ſub Oebaliae memini me turribus altis,
Qua niger humectat flaventia culta Galaeſus,
Corycium vidiſſe ſenem: cui pauca relicti

SERVII.

122. CRESCERET IN VENTREM CUCUMIS. In curvaturam. Ideo autem ſic quia per herbam: nam rectus creſcit, ſi pendeat. Sane *hic cucumis*, *hujus cucumis* declinatur; ſicut *agilis*, ſecundum idoneos. Nam neoterici *hic cucumer*, *hujus cucumeris* dixerunt, ſicut *pulver*, *pulveris*. NEC SERA COMANTEM NARCISSUM. Sero flores habentem.

124. PALLENTES HEDERAS. Dicit ſe, niſi ad finem Georgicorum feſtinaret, etiam hortorum rationem & herbarum cultum adhuc ſcripturum fuiſſe.

125. OEBALIAE TURRIBUS ALTIS. *Oebalia*, ipſa eſt Laconia: unde de Caſtore & Polluce ait Statius: *Oebalidae fratres*.

126. GALESUS vero fluvius eſt Calabriae, qui juxta civitatem labitur Tarentinam, in qua ſe hortos optimos vidiſſe commemorat. *Oebaliae* autem *turres* ait, quas condiderant hi, qui de Oebalia venerant: nam, ut etiam in tertio Aeneidos diximus, Lacones diu bello attriti ab Athenienſibus, & inopiam timentes virorum, praeceperunt ut virgines eorum cum quibuſcun ue concumberent: quo facto cum poſt victoriam juvenes de incertis parentibus nati erubeſcerent originem ſuam (nam & Partheniae, id eſt, de virginibus nati, appellabantur) duce Phalanto, octavo ab Hercule, navigiis profecti, venerunt ad oppidum Calabriae, quod Taras Neptuni filius condiderat, & id auctum habitaverunt.

127. CORYCIUM VIDISSE SENEM. Cilicem, a *Cilicia*: *Corycos* enim civitas eſt Ciliciae, in qua antrum illud famoſum eſt pene ab omnibus celebratum. Et per tranſitum tangit hiſtoriam memoratam a Suetonio. Pompejus enim, victis piratis Cilicibus, partim ibidem, partim in Graecia, partim in Calabria agros dedit. Unde Lucanus: *An melius fient piratae, Magne, coloni*. Male autem quidam *Corycium* proprium aſſerunt eſſe nomen, cum ſit appellativum ejus, qui more Corycio hortos excoluit. Quod etiam Plinii teſtimonio comprobatur. *Vidiſſe ſenem*. Ordo eſt: *Memini vidiſſe* ſenem: dicimus autem & *memini videre*. Terentius: *Memini videre, quo aequior ſim Pamphilo, ſi ſe illam in ſomnis amplecti maluit*. RELICTI. Deſerti, atque contempti. Quis enim agrum non ſperneret nulli rei aptum, non vitibus, aut frumentis vel paſcuis?

PHILARGYRII.

123. AUT FLEXI. *Flexi*, pro, flexibilis. VIMEN. *Vimen*, pro caule poſitum.

125. OEBALIAE. *Oebaliam* arcem Tarentinam dicit a Lacedaemonio Oebalo, longe petito epitheto: quia Lacedaemonii duce Phalanto Tarentum condiderunt.

127. CORYCIUM. *Corycium*, Cilicium, a monte & civitate Ciliciae Coryco. Alii *Corycium* non natione ſed peritia, quod haec gens ſtudioſe hortos colat. Et ſic dictum eſt, ut *Arcades ambo*.

PIERII.

INTYBA RIVIS. In Longobardico, verſus ita legitur: *Quoque modo poſitis gauderent intiba fibris*: quanquam *fibris* ſuperadditum, eadem tamen manu, & atramento non diſſimili. No. Marcellus in libro de Indiſcretis generibus, hoc citato verſu, *rivis* agnoſcit. Hic enim loquitur de ſativo. Non neſcimus vero alibi dictum: *Et amaris intyba fibris*. Sed enim Priſcianus, ubi *potus* per ſyncopam a *potatus* melius dici docet, Virgilii locum hunc citat: *Quoque modo potis gauderent intuba fibris*. Velut illud: *Huc ipſi potum venient per prata juvenci*. Quod vero Virgilius & Plinius *Intubum* genere neutro protulere, Lucillius, & Pomponius genere maſculino ponere maluerunt. Sed & illud non praeterilo, codices pleroſque ex antiquioribus, legere *intuba* per *u*, & apud Plinium in vetuſtis codicibus, *intubum* paſſim haberi: & ita dubio procul ſcribendum eſt apud Latinos; quum *Intubum*, & Dioſcoridis, & Galeni, & aliorum quorundam Auctorum atteſtatione, ſit Romana dictio. Litteram vero *y*, nequaquam eſſe Romanam manifeſtum eſt. Verum Graecos *u*

Jugera ruris erant: nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna ſeges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum
Lilia, verbenaſque premens, veſcumque papaver,
Regum aequabat opes animis; ſeraque revertens
Nocte domum dapibus menſas onerabat inemtis.
Primus vere roſam atque autumno carpere poma,
Et cum triſtis hiems etiamnum frigore ſaxa
Rumperet, & glacie curſus frenaret aquarum,
Ille comam mollis jam tum tondebat acanthi,
Aeſtatem increpitans ſeram zephyroſque morantis.
Ergo apibus foetis idem atque examine multo
Primus abundare, & ſpumantia cogere preſſis
Mella favis: illi tiliae, atque uberrima pinus:

Quot-

SERVII.

130. RARUM HOLUS. Id eſt, pretioſum. VESCUMQUE PAPAVER. *Veſcum*, tria ſignificat, minutum, edule, multum; & aliud, quo veſcimur: nam eſt aliud lethaeum, quo non utimur: nam *veſcae ſalicum frondes* aliter dictum eſt.

132. REGUM AEQUABAT OPES ANIMIS. Bene *animis*, non poteſtate: quia regum more cibis non comparatis utebatur.

135. FRIGORE SAXA RUMPERET. Unus enim eſt, ut diximus, effectus & caloris & frigoris. GLACIE CURSUS FRENARET AQUARUM. Mira varietas: nam ſupra ait: *Concreſcunt ſubitae currenti in flumine cruſtae*.

138. AESTATEM INCREPITANS SERAM. Tarde venientem, quum ille jam ejus carperet fructus.

139. ERGO APIBUS FOETIS IDEM, ATQUE EXAMINE MULTO. Ne ſine cauſa hortos deſcripſiſſe videretur.

141. ILLI TILIAE ATQUE UBERRIMA PINUS. *Illi* uberrima ſcilicet: nam per naturam & *tiliae* & *pinus* ſteriles eſſe dicuntur.

PHILARGYRII.

129. OPPORTUNA SEGES. *Seges* pro terra.

130. RARUM. Pro praecipuo & ſummo.

131. VESCUM. *Veſcum* tria ſignificat, minutum, edule, multum.

134. CARPERE POMA. Pro carpebat, infinitum pro indicativo.

139. FETUS. Non ſic dixit quaſi pariantur, ſed quaſi ſtudioſe examinare parantibus.

141. ILLI TILIAE, ATQUE UBERRIMA PINUS. Subaudiendum *abundare*. Ipſius autem manu duplex fuit ſcriptura, *pinus* & *tinus*. UBERRIMA. Hic pro plurima: fructum enim nullum fert tinus, ſed multa ſemina facit.

PIERII.

breve praeſertim ex dictionibus noſtris ea littera ſcribere inſtituiſſe: quare, qui Ῥαυῶον apud Graecos legerant, ut puta apud Galenum: Κινῶσιν τὸ Ῥωμαῖοι μεγάλως ἴσταται, λέχοντες. Apud Dioſcoridem vero Ῥωμαῖοι ἴντυβον ἄγριόν τε. Et ita apud alios, nihil animadvertentes eam Latinam eſſe dictionem, Graece ſcribere maluerunt, quam eam Romanae ſcriptioni reddere.

122. NEC SERA COMANTEM NARCISSUM. Superius dictum eſt, *crebro* ultima brevi poſitum in Longobardico exemplari, ita etiam hoc loco: *ſero comantem*, tam in eo, quam etiam in Mediceo codice habetur: nam & apud Statium: *Sero memor thalami* legas. Et adverte etiam apud Servium legi debere: *ſero flores habentem*. Hoc enim ille tantum dixit, non taciturus quidem ſi *ſera* pro *ſero* figuratam elocutionem agnoviſſet.

130. HIC RARUM TAMEN IN DUMIS OLUS. In Longobardico codice legere eſt *hinc*, hoc eſt, ex paucis illis jugeribus, quae nec pabulo, nec ſegeti, nec vitibus etiam oportuna. In reliquis *hic*.

135. ET CUM TRISTIS HYEMS ERHAM NUNC. In co-

Quotque in flore novo pomis ſe fertilis arbos
Induerat, totidem autumno matura tenebat.
Ille etiam ſeras in verſum diſtulit ulmos,
Eduramque pirum, & ſpinos jam pruna ferentis,
Jamque miniſtrantem platanum potantibus umbras.
Verum haec ipſe equidem ſpatiis excluſus iniquis
Praetereo, atque aliis poſt me memoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus quas Juppiter ipſe
Addidit, expediam: pro qua mercede, canoros
Curetum ſonitus crepitantiaque aera ſecutae,
Dictaeo caeli Regem pavere ſub antro.
Solae communis gnatos, conſortia tecta

Ur-

SERVII.

142. FLORE NOVO. Id eſt, verno tempore, cum primum florere incipit.

144. SERAS. Majores: quod nimiae difficultatis eſt. IN VERSUM. In ordinem, ut: *Triplici pubes quam Dardana verſu Impellunt*. DISTULIT. Tranſtulit: nam mutavit praepoſitionem.

145. EDURAM. Nimium duram, validam. ET SPINOS JAM PRUNA FERENTES. Prunorum arbor vocatur ſpinus, genere maſculino: nam ſentes, has ſpinas dicimus.

147. SPATIIS INIQUIS. Anguſtis, ut: *Spatioque ſubit Sergeſtus iniquo*. Et dicit, ſe carminis brevitate conſtrictum hortos plenius non poſſe deſcribere.

148. ALIIS. Gargilium Martialem ſignificat.

149. NATURAS APIBUS QUAS JUPPITER IPSE ADDIDIT. *Naturas* pro moribus poſuit. *Addidit* autem, aut dedit: aut revera addidit: neceſſe enim eſt, eas etiam ante habuiſſe mores aliquos proprios.

150. PRO QUA MERCEDE CANOROS. Ordo eſt: *Expediam naturam apum: quae canoros Curetum ſonitus crepitantiaque aera ſecutae, Dictaeum caeli regem pavere ſub antro*. PRO QUA MERCEDE. Id eſt, gratia, vel labore. Nam, ut etiam Donatus dicit, tragicum eſt, & ultra carmen Georgicum, ſi accipiamus, pro qua mercede, exclamationem eſſe: ut ſit, pro quanta hac mercede fecerunt? ſcilicet, ut Jovem alerent: quem Ops Saturni uxor Curetibus, Corybantibus, & Idaeis Dactylis cuſtodiendum dedit, in monte Cretae Dictaeo; ne eum Saturnus conſumeret, ut filios omnes ſolebat. Quod ideo fingitur, quia Saturnus, ut diximus, temporum deus eſt, quae in ſe revolvuntur in aeternum. Tunc itaque apes aeris ſonum ſecutae, Jovem melle aluiſſe dicuntur: pro qua re eis poſtea praeſtitit Juppiter, ut haberent liberos ſine ullo concubitu.

153. SOLAE COMMUNES NATOS. Plato in libris, quos περὶ Πολιτείας ſcripſit, dicit amori reipublicae eſſe nihil praeponendum. Omnes praeterea, & uxores & liberos, ita nos tanquam communes habere debere, ut charitas ſit, non libido confuſa. Quod praeceptum dicit nullum animal praeter apes ſervare potuiſſe.

PHILARGYRII.

144. DISTULIT. In diverſum locum tulit, quaſi diſpoſuit. Et SERAS, hic, vetulas & magnas. Salluſtius in XII. *Serum bellum in anguſtiis fore*: pro magnum.

145. EDURAM. E praepoſitio adimit ſignificationem, & adjicit. Hic ergo *eduram*, nimium duram.

152. DICTAEO. Sed & hoc poeticum eſt.

PIERII.

In codicibus nonnullis: *etiamnum*, quae dictio frequentiſſima apud Plinium: ex eo, quod Graeci ἔτι καὶ νῦν dicunt.

146. JAMQUE MINISTRANTEM PLATANUM POTANTIBUS UMBRAM. Veteres omnes codices *umbras* habent, numero multitudinis, forte ut ſpacioſius aliquid oſtendat; quod memoria proditum plures olim turmas ſub una platano condi ſolitas. De hac

Urbis habent, magniſque agitant ſub legibus aevum:
Et patriam ſolae, & certos novere penatis:
Venturaeque hiemis memores aeſtate laborem
Experiuntur, & in medium quaeſita reponunt.
Namque aliae victu invigilant, & foedere pacto
Exercentur agris: pars intra ſepta domorum
Narciſſi lacrimam, & lentum de cortice gluten,
Prima favis ponunt fundamina. Deinde tenacis
Suſpendunt ceras: aliae ſpem gentis adultos
Educunt foetus: aliae puriſſima mella
Stipant: & liquido diſtendunt nectare cellas.
Sunt, quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
In-

SERVII.

154. Magnis legibus. Id eſt, aeternis, numquam mutabilibus. Iiſdem enim legibus ſemper utuntur: nec eas, ut homines, ſaepe commutant.

155. Novere penates. Cariſſima habent, ut: *Hic inter flumina nota:* id eſt, cara.

157. In medium quaesita reponunt. Quaeſita & parta in commune conſervant. Ipſe alibi: *In medium quaerebant.*

158. Victu. Pro, victui. Foedere pacto. Ut viciſſim in alvearibus, vel in agris laborent.

160. Narcissi lachrymam. Narciſſi humorem. Quod autem ait *Narciſſi lachrymam*, alluſit ad fabulam: quia, ut diximus, de puero eſt converſus in florem.

161. Prima favis ponunt fundamina. Graece πρόπολιν locant, duriore cera, quae vix ferro poteſt frangi; quam colligunt de gummi arborum, & lapidibus raſis. Unde paulo poſt dicit: *Saepe etiam duris errando in cotibus alas Attrivere.* Tenaces ceras. Mella retinentes.

162. Adultos educunt foetus. Educendo adultos faciunt.

165. Cecidit custodia sorti. Ex ſorte: nam adverbium eſt, quod traxit a militia. Legimus enim: *Partibus aequabat juſtis, aut ſorte trahebat.*

PHILARGYRII.

158. Namque aliae victu invigilant: Id eſt, victui, ut: *Victu invigilant pueri.*

PIERII.

autem Varro: *Jucunda ejus umbra haud alia laetius operiente toros.* Plinius: *Platanus arbor nulli rei, niſi umbrae utilis.*

147. Spatiis disclusus iniquis. Veteres omnes codices *excluſus* habent, quod & Columellae parodia confirmatur: *diſcludere* enim aliud ſignificat.

148. Atque aliis post commemoranda relinquo. In codicibus aliquot legas: *poſt haec memoranda.* Sed *commemoranda*, Longobardicus, & aliquot alii codices habent. Sunt qui *poſt memoranda legant*, ut in Mediceo codice habetur, quam lectionem videtur agnoviſſe Columella.

155. Et Patriam solae et certos novere penates. In codicibus aliquot legere eſt: *A patriam ſolae, & certos novere penates.* Non enim *a* ſemper dolentis interjectio, ſed admirationem interdum ſignificat. Scribi vero *a* ſine adſpiratione ex Probo alibi notatum. In Longobardico, non eſt &, ſecundo loco. Legitur vero *Et patriam ſolae certos novere penates.* Sed enim qui dictionem & hinc auferunt, venuſtatem etiam omnem a verſu auferunt.

160. Narcissi lachrymam, et lentum de cortice gluten. In codicibus aliquot antiquis, & praeſertim in Longobardico, *lectum* legitur non *lentum.* Plurimarum enim arborum cortices gluten exſudant, ut reſinam, & ſuccinum, quibus utuntur apes in opere ſuo conſtruendo ad firmitatem. Sed, & *Lentum* placet, quod proprium eſt *glutinis* epitheton.

Inque vicem ſpeculantur aquas, & nubila caeli:
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus a praeſepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina maſſis
Cum properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt redduntque, alii ſtridentia tinguunt
Aera lacu: gemit inpoſitis incudibus Aetna.
Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
In numerum, verſantque tenaci forcipe ferrum.
Non aliter, ſi parva licet conponere magnis,
Cecropias innatus apes amor urget habendi,

Mu-

SERVII.

166. INQUE VICEM. Diviſit, & Tmeſin fecit: nam ordo eſt: invicem, id eſt, vicibus ſuccedentes. AQUAS. Hic pro, pluvias.

167. AGMINE FACTO. Impetu.

168. IGNAVUM FUCOS PECUS. Inutile, non aptum induſtriae: nam induſtrios gnavos dicimus. PECUS vetuſte dixit, cum omnia animalia pecus dicantur. FUCOS. *Fucus* eſt, ſecundum Aemylium, major ape, crabrone minor, dictus eo, quod ſit apibus nocens: quod, cum ipſe nihil gignat, aliena conſumit. A PRAESEPIBUS ARCENT. Ab alveariis pellunt.

170. AC VELUTI LENTIS CYCLOPES FULMINA. Comparatio ad feſtinationem pertinens ſolam.

171. PROPERANT. Cum properatione feſtinant: Ipſi enim dicuntur Jovis fulmina facere. *Properant*, vetuſte, ut Plautus: *Properat prandium*. Et Ennius: *Feſtinant diem*. TAURINIS FOLLIBUS. Plautus: *Quam folles taurini habent, cum liqueſcunt petrae, ferrum ubi fit*.

175. IN NUMERUM. In ordinem. VERSANTQUE TENACI FORCIPE FERRUM. *Forcipe*, compoſitum ex forvo & capio: forvum enim veteres calidum dicebant. *Forceps*, quaſi *forviceps*.

176. SI PARVA LICET COMPONERE MAGNIS. Si congruum eſt res parvas magnis aequare.

177. CECROPIAS. Id eſt, Athenienſes, a rege Cecrope Atticae, ubi optima mella naſcuntur. INNATUS. Inſitus. URGET. Premit.

PHILARGYRII.

166. INQUE VICEM. Diviſit: nam ordo eſt: *Invicemque*, Et AQUAS, hic pluvias.

168. FUCOS. *Fucus*, eſt ſimilis apibus, eo quod ſit apibus nocens, quod cum ipſe nihil gignat, aliena conſumit. Plin. in lib. Hiſtoriae naturalis, quaſi imperfectas apes dicit, & habere aculeum negat. PECUS. *Pecus* autem vetuſte, quia omnia animalia *pecora* dicebant.

169. FERVET OPUS. Juxta declinationem ſaepe dictam: *fervo*, *fervis*, *fervit*. Hinc eſt: *Fervere Leucatem*. FRAGRANTIA. Id eſt, redolentia, aut *thymo fragrantia*.

170. FULMINA. *Fulmina properant*, vetuſte ait, ut: Plautus: *Properant prandium*. Et Ennius: *Feſtinant diem*.

171. TAURINIS FOLLIBUS. Plautus: *Quam folles taurini habent, cum liqueſcunt petrae, ferrum ubi fit*.

175. FORCIPE. Compoſitum nomen ex *formo* & capiendum. *Formum* enim veteres calidum dixerunt.

177. INNATUS. Id eſt, inſitus. Ideo autem ATHENIENSES, quod illic mel optimum gignitur. CECROPIAS. *Cecropias* hic Atticas; quia Cecrops in Attica regnavit.

173. QUAMQUE SUO. Recte, ut labore ſuo quaerant, non aliena diripiant.

PIERII.

169. REDOLENTQUE THYMO FRAGRANTIA MELLA. In Longobardico, *flagrantia* ſcriptum eſt, quod non probatur, ex Grammaticorum diſtinctione.

171. CUM PROPERANT ALII, TAURINIS FOLLIBUS AURAS ACCIPIUNT. In Longobardico, totum hoc deſideratur: *alii taurinis follibus auras:* quae lectio nimis detruncata eſſet.

173. GE

Munere quamque ſuo. Grandaevis oppida curae,
Et munire favos, & daedala fingere tecta.
At feſſae multa referunt ſe nocte minores,
Crura thymo plenae: paſcuntur & arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices, caſiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.
Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
Mane ruunt portis; nuſquam mora. Rurſus eaſdem
Veſper ubi e paſtu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant.
Fit ſonitus, muſſantque oras & limina circum.
Poſt, ubi jam thalamis ſe compoſuere, ſiletur
In noctem, feſſoſque ſopor ſuus occupat artus.
Nec vero a ſtabulis pluvia inpendente recedunt
Longius, aut credunt caelo adventantibus euris:
Sed circum tutae ſub moenibus urbis aquantur,
Excurſuſque brevis tentant, & ſaepe lapillos,

Ut

SERVII.

178. GRANDAEVIS OPPIDA CURAE. Sicut ſenes muros tuentur, nec in bella prorumpunt.

179. DAEDALIA TECTA. Ingenioſa, ut: *Deadala Circe*.

182. CROCUMQUE RUBENTEM. Salluſtius in Hiſtoriis ait: *In qua crocum gignitur*: genere neutro ſecundum artem uſus eſt: hic poetice maſculino, referens ad puerum, qui in hunc florem dicitur eſſe converſus.

183. FERRUGINEOS HYACINTHOS. *Ferruginei*, id eſt, nigri coloris.

187. CORPORA CURANT. Se reficiunt, ut: *Feſſique & equos & corpora curant*. Sane *curare corpus*, ſi de hominibus dicamus, & cibo & lavacro intelligimus, vel alterutro: ſi de apibus, tantum cibo accipimus.

188. MUSSANT. Hic murmurant: quae vox ponitur in tacendi ſignificatione, ut apud Ennium in XVII. *Non poſſunt muſſare boni*. Interdum pro dubitare, ut: *Muſſat rex ipſe Latinus*.

190. SOPOR SUUS. Ipſis aptus: nam ideo *ſuus*, quia altum deſinunt pro natura mellis, ut ipſe alibi: *Melle ſoporatam, & medicatis frugibus offam*. Sed melius, *ſuus*, pro exiguitate corpuſculi ſui.

192. AUT CREDUNT CAELO. Scilicet ſuos volatus.

193. AQUANTUR. Aquam hauriunt ex vicino.

PHILARGYRII.

183. FERRUGINEOS. Caeruleos dicit: Ipſe enim dixerat: *Sunt & vaccinia nigra*. Qui enim Graece *hyacinthus*, Latine *vaccinium* dicitur.

188. MUSSANT. Hic murmurant: quae vox ponitur & in tacendi ſignificatione, ut apud Ennium in XVII. *Non poſſunt muſſare boni, qui facta labore Nixi militiae peperere*. Interdum & pro dubitare: ut, *Muſſat rex ipſe Latinus, Quos generos vocet*. *Muſſant* autem, murmurant, Ennius in X. ſic ait: *Aſpectabat virtutem legionis, Sic ſpectans ſi muſſaret, qua denique cauſa, pugnandi fieret, aut duri laboris*.

PIERII.

173. GEMIT IMPOSITIS INCUDIBUS AETNA. In Longobardico, in Mediceo, & aliquot aliis codicibus antiquiſſimis, non *Aetna*, ſed *antrum* habetur.

Ut cumbae inſtabiles fluctu jactante ſaburram,
Tollunt: his ſeſe per inania nubila librant.
Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſolvunt, aut foetus nixibus edunt:
Verum ipſae e foliis natos & ſuavibus herbis
Ore legunt: ipſae regem parvoſque Quirites
Sufficiunt, aulaſque, & cerea regna refingunt.
Saepe etiam duris errando in cotibus alas
Attrivere, utroque animam ſub faſce dedere.
Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
Ergo ipſas quamvis anguſti terminus aevi
Excipiat: (neque enim plus ſeptima ducitur aeſtas)
At genus inmortale manet, multoſque per annos

Stat

SERVII.

195. INSTABILES. Fluctuantes, id eſt, jactante fluctu, ſtabiles ne ſint.

198. CONCUBITU. Pro concubitui: Nam *indulgeo illi* dicimus. NEC CORPORA SEGNES IN VENEREM SOLVUNT. Id eſt, in libidinem non reſolvuntur. Perſius: *Ille in Venerem putris*.

199. NIXIBUS. Partubus, a nitendo. Unde & *enixa* dicimus.

202. REFIGUNT. *Re* abundat, id eſt, figunt.

204. SUB FASCE. Sub onere, ut: *Injuſto ſub faſce viam dum carpit*.

205. TANTUS AMOR FLORUM. Supra de equis. *Tantus amor laudum, tantae eſt victoria curae*.

208. AT GENUS IMMORTALE MANET. Genus manet, ſcilicet per ſucceſſionem.

PHILARGYRII.

198. CONCUBITU. Dativus caſus eſt, ut ſupra: *Victu invigilans*.

200. FOLIIS. Apes, ut Plinius ait, gallinarum more incubant, & vermiculos creant. Sed rectius videtur, ut ne hoc quidem ſciant, ſicut concubitus neſciunt.

201. QUIRITES. Audaciter *Quirites*, cum proprie Romani ſint.

202. REFIGUNT. Id eſt, ſufficiunt, ut *ſuffectus* dicitur *magiſtratus*.

208. IMMORTALE. Ideo *immortale genus*. Et alibi *at* poteſt abundare conjunctio: eſt enim ordo: Ergo ipſas, quamvis anguſtus terminus, qui excipiat, genus immortale manet.

PIERII.

198. QUOD NEC CONCUBITU INDULGENT. In Romano codice, & aliquot aliis, *neque*. Obſervandum vero eſt, *concubitu*, caſu tertio per abjectionem litterae ultimae poſitum, ut alias ſaepe: *Teque aſpectu ne ſubtrahe noſtro*: quem caſum neque M. Tullius aſpernatus, ut eo loco: *Quibus ſubito impetu, ac latrocinio parricidarum reſiſtat*. Praeterea Caeſar in hujuſmodi omnibus, i litteram cenſuit abjiciendam: *Dominatuque*, ac *ornatu*, & ita reliqua eſſe & ſcribenda, & proferenda.

200. VERUM IPSAE FOLIIS NATOS, ET SUAVIBUS HERBIS. In codicibus aliquot mutato numero legas: *ipſae natos foliis*: In Romano vero: *ipſae e foliis*: non invenuſte.

202. ET CEREA REGNA REFIGUNT. Quid ſit *refigere*, nulli puto non innotuiſſe, qui legerit in Virgiliano carmine: *Fixit leges precio, atque refixit*. Quare placet, quod in Romano codice, in Mediceo, & quibuſdam aliis antiquioribus exemplaribus, *refingunt* legitur. Eſt enim ſuperius: *Et Daedala fingere tecta*. Quare fortaſſe, & Servii codex corrigendus. Advertendum etiam ex loco deſumptum argumentum, quod in Longobardico

exem-

Stat Fortuna domus, & avi numerantur avorum.
Praeterea regem non ſic Aegyptos, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaſpes,
Obſervant. Rege incolumi mens omnibus una eſt:
Amiſſo rupere fidem; conſtructaque mella
Diripuere ipſae, & crates ſolvere favorum.
Ille operum cuſtos: illum admirantur, & omnes
Circumſtant fremitu denſo, ſtipantque frequentes;
Et ſaepe attollunt humeris, & corpora bello
Objectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.
His quidam ſignis atque haec exempla ſecuti,

Eſſe

SERVII.

209. DOMUS. Familia, ut: *Da proprium Tymbrace domum.*

211. MEDUS HYDASPES. Fluvius Mediae. De his autem gentibus dixit Salluſtius: *Adeo illis ingenita eſt ſanctitas regii nominis.* Quas gentes tamen apes dicit amore circa regem ſuperare Virgilius.

212. OBSERVANT. Venerantur. Alias *obſervare*, eſt callide advertere. Terentius: *Obſerves filium, quid agat: quid cum illo conſilii captet.* MENS OMNIBUS UNA EST. Id eſt, concordanter operantur & vivunt.

214. DIRIPUERE IPSAE. Quae etiam ipſae animam, colligendo melle, impendere conſueverunt, ut: *Ultroque animam ſub faſce dederunt.*

216. STIPANTQUE FREQUENTES. Quaſi quodam ſatellitio ambiunt.

217. SAEPE ATTOLLUNT HUMERIS. Aetate ſcilicet feſſum.

218. PULCHRAM MORTEM. Glorioſam: quippe quae pro rege ſuſcipitur. Traxit autem hoc de Celtiberorum more, qui, ut in Salluſtio legimus, ſe regibus devovent, & poſt eos vitam refutant.

219. HIS QUIDAM SIGNIS ATQUE HAEC EXEMPLA SECUTI. Locum hunc plenius eſt exſecutus in ſexto, quem hoc loco breviter colligit; ut probet etiam apes partem habere divinitatis. Namque omnia animalia ex quatuor elementis & divino ſpiritu conſtare manifeſtum eſt. Trahunt enim a terra carnem, ab aqua humorem, ab aere anhelitum, ab igne fervorem, a divino ſpiritu ingenium. Quod quia eſt in apibus ſicut etiam in hominibus (nam metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque: quae probantur ex his quae faciunt: dimicant enim, colligunt flores, provident pluvias) fateamur neceſſe eſt, etiam apes partem habere divinitatis. Ut autem hoc exemplis, id eſt, rebus ſimilibus comprobaret, Lucretium ſecutus eſt, qui dicit ea, quae per ſe probare non poſſumus, a ſimilibus comprobanda: ventumque docet eſſe corporalem, non quod eum tenere vel cernere poſſimus, ſed quod ejus ſimilis atque aquae effectus eſt, quam corporalem eſſe manifeſtum eſt.

PHILARGYRII.

211. PARTHORUM. His autem gentibus, ait Salluſtius, adeo ingenita eſt ſanctitas regii nominis: quas gentes tamen apes dicit amore circa regem ſuperare Virgilius. HYDASPES. Apud omnes ſatis conſtat *Hydaſpen* flumen Indiae eſſe, non Mediae; ſed poteſt videri poeta *Hydaſpen Medum* dixiſſe, jure belli, quod Medi, duce Alexandro, vicerint Porum Indorum regem, & in ſuam redegerint poteſtatem. Oritur autem Hydaſpes ex Caucaſo, & miſcetur Indo.

219. SECUTI. Pythagorae ſectam verſat, quam & Stoici ſequuntur. Et quidam accuſant, quod, cum ſit Epicureus, alienam ſectam uſurpare videtur; ſed ego puto ſimpliciter referri ſententias philoſophorum: neque enim ſtatim Epicureus debet videri, ſi libertate poetica ait:

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope ſtudiis florentem.

PIERII.

exemplari ſic habet: *Alvorum & cerea regna:* quod in vulgatis: *cerea tecta:* legitur.

206. ERGO IPSAS QUAMVIS AUGUSTUS TERMINUS AEVI. In Romano codice, in Mediceo, &

aliis

Eſſe apibus partem divinae mentis, & hauſtus
Aetherios dixere. Deum namque ire per omnis
Terraſque, tractuſque maris, caelumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenuis naſcentem arceſſere vitas.
Scilicet huc reddi deinde ac reſoluta referri
Omnia: nec morti eſſe locum, ſed viva volare
Sideris in numerum, atque alto ſuccedere caelo.
Si quando ſedem auguſtam, ſervataque mella
Theſauris relines; prius hauſtu ſparſus aquarum

SERVII.

220. HAUSTUS AETHEREOS. Divinos ſpiritus.

221. DEUM NAMQUE IRE PER OMNES. Ipſe in ſexto: *Coelum ac terras camp oſque liquentes Spiritus intus alit*. Lucanus: *Juppiter eſt quodcunque vides, quocumque moveris*.

223. HINC PECUDES. *Hinc*, id eſt, ex Deo, ex divino ſpiritu, ſumunt omnia, cum naſci coeperint, vitam; caeterum corpus ex quatuor elementis eſt, ut diximus.

225. SCILICET HUC REDDI. Sine dubio etiam cuncta diſſolvi & redire rurſus in originem ſuam neceſſe eſt: nec ESSE LOCUM MORTI, id eſt, perditioni: nihil enim eſt, quod perire funditus poſſit; cum ſit τὸ πᾶν, id eſt, omne, in quod redeunt univerſa reſoluta. Res autem haec, quae mors vocatur, non eſt mors: quippe quae nihil perire facit, ſed reſolutio. Unde mors a pleriſque bene interitus dicta eſt, quaſi interveniens, & mixtarum rerum connexionem reſolvens. Lucretius: *Continuo hoc mors eſt illius, quod fuit ante Connexum*.

228. SI QUANDO SEDEM AUGUSTAM. Id eſt, alvearia. Et proprie *Auguſtum* eſt tectum augurio conſecratum. Abuſive, nobile, quaſi majeſtatis plenum.

229. THESAURIS. Id eſt, repoſitionibus: ac ſi diceret apothecis. SPARSUS. Spargens. Participium eſt pro participio.

PHILARGYRII.

223. PECUDES. More ſuo *pecudes* & *armenta* diviſit, ut alibi: *Quae cura boum, quis cultus habendo ſit pecori*.

224. VITAS. Id eſt, animas.

225. HUC REDDI. *Huc*, id eſt, unde ſumptae ſunt animae.

226. OMNIA. Per omnes. NEC MORTI. *Nec morti* eſſe locum, pro, nec mori.

227. SIDERIS. *Sideris*, pro, ſiderum. IN NUMERUM. Id eſt, in modum. ET ALTO SUCCEDERE CAELO, ut ipſa ſidera.

228. SEDEM. Aliter *ſedem relines*, aliter mella. Et utrum relines theſauros, an relines ſervata in theſauris, id eſt, alvearia?

PIERII.

aliis omnibus codicibus, quotquot habere potui, uno conſenſu: *anguſti terminus aevi*, legitur. Res enim, quae terminatur, aut anguſta, aut lata eſt.

211. ET INGENS LYDIA. In codice: *Ludia*: ut: *cumba*, *murta*, *corulus*, & ſimilia.

224. QUEMQUE SIBI TENUES NASCENTEM ARCESSERE VITAS. In codicibus aliquot antiquis: *accerſere* habetur. Terentius Scaurus utcunque ſcribatur, ſive *accerſo*, ſive *arceſſo*, ad eandem ſignificationem pertinere putat, ut alibi dictum.

227. SYDERIS IN NUMERUM, ATQUE ALTO SUCCEDERE COELO. In Romano: *alto ſe condere coelo*, pro, *ſuccedere*.

228. SI QUANDO SEDEM AUGUSTAM. In Longobardico, & in aliis aliquot codicibus legere eſt: *anguſtam*. Sed enim Servius *auguſtam* agnoſcit, & *nobilem* interpretatur.

229. THESAURIS. In Romano codice, *thenſauris*: de quo dictum in Alexi. PRIUS HAUSTUS SPARSUS AQUARUM ORE FOVE. In Romano codice: *hauſtu* legitur, & in Longobardico prius ita fuiſſe videtur, quia *s* littera alieno eſt atramento illita. In eodem legitur: *ora fove*: quod agnoſcitur a Servio: quanquam *hauſtus* accuſativo caſu videatur approbare.

Ora fove, fumoſque manu praetende ſequacis.
Bis gravidos cogunt foetus, duo tempora meſſis,
Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum
Plias, & Oceani ſpretos pede reppulit amnis:
Aut eadem ſidus fugiens ubi Piſcis aquoſi
Triſtior hibernas caelo deſcendit in undas.
Illis ira modum ſupra eſt, laeſaeque venenum
Morſibus inſpirant, & ſpicula caeca relinquunt
Adfixae venis, animaſque in vulnera ponunt.
Sin duram metues hiemem, parceſque futuro,

SERVII.

230. ORE FOVE. Ipſos hauſtus ſcilicet. Et hoc dicit: Spargendo aquam imitare pluviam. Alii *Ore fave* legunt, ut ſit, tace. Etiam ipſe in quinto: *Ore favete omnes*. Horatius: *Favete linguis*. FUMOSQUE MANU PRAETENDE. Fumum etiam praefer: quibus rebus cum territae illae diſceſſerint, impune poteris mella colligere. FUMOS SEQUACES. Quippe apum perſecutores, ut: *Maleaeque ſequacibus undis*.

231. BIS GRAVIDOS COGUNT FOETUS. Gemina eſt foecunditas mellis. DUO TEMPORA MESSIS. Id eſt, fructus. Juvenalis: *Veram deprendere meſſem Si libet*.

232. TAYGETES SIMUL OS. *Taygete*, una eſt de Pleiadibus, ſeptem. Ut autem etiam ſupra diximus, bis mel praecipit colligendum, orientibus Pleiadibus. id eſt, verno: item quum occidunt, autumnali ſcilicet tempore.

233. OCEANI AMNES. Homeri eſt: *παρ' ὠκεανοῖο ῥοάων*. *Amnes* autem bene ait, quia in morem fluminis ejus fluenta reditura prorumpunt.

234. AUT EADEM SYDUS. Auſtralem Piſcem ſignificat, qui Aquarii undam ore ſuſcipit. Unde & AQUOSI addidit. Tunc enim Piſcis hic oritur, quo tempore Pleiades occidunt: nam ideo ait FUGIENS.

235. TRISTIOR. Vel propter occaſum, vel propinquantem jam hyemis aſperitatem.

236. ILLIS IRA MODUM SUPRA EST. Excedunt modum: nam cum ſuo iraſcuntur interitu.

237. SPICULA CAECA. Brevia, quae poſſunt latere.

238. IN VULNERE PONUNT. Non ſuo, ſed a ſe illato, & amphibolicωs dictum eſt, ut alibi: *cum Turni injuria matrem Admonuit*, quam inferebat ſcilicet, non quam patiebatur. Item Salluſtius: *Injuria validiorum*. Scilicet, quam inferebant validiores.

239. PARCES FUTURO. Scilicet tempore.

PHILARGYRII.

230. ORE FAVE. Cum religione ac ſilentio accede. In XVI. Ennius: *Hic inſidiantes vigilant, partim requieſcunt tecti gladiis ſub ſcutis ore faventes*. Ponitur eadem vox & pro velle, apud Ennium in XIII. *Matronae moles complent ſpectare faventes*: id eſt, volentes. FUMOSQUE MANU. Quia odores malos oderunt: ideo: *prius hauſtus ſpū ſus amarum*.

231. FETUS. *Flores* emendatum fuit. Et bene *gravidos flores*, quod ex his omnia generant.

239. DURAM. Id eſt, gravem. PARCES. Id eſt, parces alimento illius futuro.

PIERII.

236. ILLIS IRA MODUM SUPRA EST. In antiquis aliquot codicibus: *modum ſuper eſt*, legitur; ſed, *ſupra*, caſtior lectio.

238. AFFIXAE VENIS ANIMASQUE IN VULNERE PONUNT. In perveteri codice legi: *adfixa venis*: quippe ſpicula. Syllabae enim locus in Tritimemeri communis eſt, ut: *Pectoribus inhians*: & ſimilia. In Oblongo tamen codice: *adnixae*. Praeterea in Romano codice, & aliquot aliis legere eſt: *in volnera*: quarto caſu, numero multitudinis; quod neſcio quid efficacius habet. Servius *vulnere*, ablativo caſu omnino legit. In hanc ſententiam Plinius: *Aculeo infixo, aliqui eas mori putant, aliqui non; niſi ita infixo, ut inteſtini pars adhaeſerit; Sed fucos poſtea eſſe, nec mellificare*.

239. SIN DURAM METUES HYEMEM. In codicibus aliquot: *metuens* legitur, participii forma, cui duo ſupponantur verba, *parceſq; futuro*. *Contuſoſque animos, & res miſerabere fractas*. Tum ea fuerint

Con-

Contuſoſque animos, & res miſerabere fractas;
At ſuffire thymo, ceraſque recidere inanis
Quis dubitet? nam ſaepe favos ignotus adedit
Stellio, & lucifugis congeſta cubilia blattis:
Immuniſque ſedens aliena ad pabula fucus,
Aut aſper crabro inparibus ſe inmiſcuit armis;
Aut dirum tineae genus, aut inviſa Minervae
Laxos in foribus ſuſpendit aranea caſſes.

Quo

S E R V I I.

240. Contusos animos. Confractos. Res miserabere fractas. Id eſt, afflictas.

241. Suffire thymo. Id eſt, fumigare: ut exinde inimica illis animalia fugiant. Cerasque recidere inanes. Dum ſine melle ſunt cerae. Et ſane hoc dicit: ſi nihil habuerint in alvearibus, vel te tollente, vel exedentibus pravis animalibus, apibus minutatim inciſam ceram miniſtra. Stelliones vero, & caetera, thymi fumo ab eis repelle.

242. Ignotus. Ignobilis, vel ex improviſo veniens. Adedit. Conſumpſit.

243. Lucifugis blattis. Per noctem vagantibus.

244. Immunisque fucus. A labore ſcilicet: ventri tantum indulgens.

245. Imparibus armis. Inaequali conſilio: nam apes laborant; iſte conſumit. Alibi: *Et quaerere conſcius arma*. Id eſt, conſilium.

246. Invisa minervae in foribus laxos suspendit aranea casses. Araneam inviſam ideo Minervae dicit, quod ab ea in hoc animal puella Lydia commutata eſt, cum Deam lanificio provocaſſet inferior. Sane Virgilius quidem confundit: tamen ſciendum majores, animal ipſum maſculino genere appellaſſe, hic *araneus*: retia vero quae faciunt, foeminino genere.

P H I L A R G Y R I I.

244. Immunisque sedens. *Immunis*, otioſus, piger, qui munere non fungitur.

245. Imparibus. Qui validiores ſunt, quam ſint apes.

246. Invisa mieervae. *Inviſam Minervae* ex illa fabula dixit, quia videtur Aranea, quondam virgo, Minervam lanificii ſubtilitate provocaſſe: a qua victa converſa eſt in hoc genus animalis, quod aranea texit.

P I E R I I.

rint peragenda, quae ſubjungit: *ſuffire thymo, ceraſque recidere*. Quo vero pacto haec accipiantur a Priſciano, viderint alii. *Quandoquidem* (ait ille) *Parceſque futuro, pro parce, & miſerabile pro miſerator, indicativis pro imperativis poſitis, exponi debere*. Mihi quidem non diſplicet: *metues*, *parces*, & *miſerabere*, una continuatione eodem modo & tempore legi. Sane vero in codice Longobardico: *mirabere* prius legebatur. Mox *ſe* ſyllaba ſecunda ſuperaddita eſt, quod reliqui habent codices.

241. Aut suffire thymo. In codicibus aliquot antiquis: *at*, non *aut* legitur, &: *ſubferre*, pro *ſuffire*, omnino id corrupte. Sed enim *at*, periti plerique viri non expungunt, quae lectio etiam codicis eſt Medicei.

243. Nam saepe favos ignotus adedit Stellio. In Romano codice, *adheſit*, corrupte (ut mea fert opinio) legitur: nam de his loquitur, quae depaſcendo mel exhauriunt. Advertendum vero codices omnes legere ſubſequentem verſum per Creticum pedem primo loco: *Stellio, & lucifugis congeſta cubilia blattis*.

246. Aut durum tineae genus. Sunt codices admodum Veteres in quibus legatur: *aut dirum tineae genus*. Sed *durum* magis placet, ut abrodendi vim, quae tinearum propria eſt, indicet: quamvis *dirum*, non rejecerim, ominoſum epitheton, & iis praecipue omnibus aptum, quae damnum inferant. Sane quidem in Mediceo codice *durum*, prius ſcriptum fuit, mox parte primae vocalis abraſa, *dirum* factum eſt.

247. In foribus laxos suspendit aranea casses. Antiqua omnia exemplaria, quae verſavimus, hoc numero legunt: *laxos in foribus ſuſpendit aranea caſſes*. Superior quidem numerus elegantior: ſed hic alter preſſior ſtilo, cujuſmodi in Didaſcalico requiritur argumento, magis accommodatus: & ita Nonius Marcellus legiſſe videtur in libro de Diſcretis generibus. Ubi *ara-*

Quo magis exhauſtae fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapſi ſarcire ruinas,
Complebuntque foros, & floribus horrea texent.
Si vero (quoniam caſus apibus quoque noſtros
Vita tulit) triſti languebunt corpora morbo,
Quod jam non dubiis poteris cognoſcere ſignis;
Continuo eſt aegris alius color: horrida voltum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & triſtia funera ducunt:
Aut illae pedibus connexae ad limina pendent,
Aut intus clauſis cunctantur in aedibus omnes,
Ignavaeque fame & contracto frigore pigrae.
Tum ſonus auditur gravior, tractimque ſuſurrant:

Fri-

SERVII.

252. VITA TULIT. Vitae longitudo, morborum creatrix. Sic in Bucolicis: *O Lycida vivi pervenimus*.

254. ALIUS COLOR. Id eſt, pallidus: quia dixit ſupra: *Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis*.

256. TRISTIA FUNERA DUCUNT. Cum exſequiali ſcilicet pompa. Et *ducere*, proprie funerum eſt. Perſius: *Nereo jam tertia ducitur uxor*.

257. PEDIBUS CONNEXAE. Hinc multi apes dictas volunt, quod ſe pedibus invicem tenent: licet crebrior ſit illa opinio, quod ſine pedibus primo eſſe dicuntur, ut: *Trunca pedum primo*.

260. TRACTIM. Sine intermiſſione, jugiter.

PHILARGYRII.

250. HORREA. Spatia alveariorum.

252. VITA TULIT. Longa parentheſis uſque ad illum verſum: *Hic jam Galbaneos ſuadebo incendere odores*.

258. INTUS CLAUSIS. Ut in luctu homines ſolent.

PIERII.

neam foeminino genere poſitam a Virgilio ait, quam Plautus non ſemel virili genere appellarit.

251. SI VERO (QUONIAM CASUS APIBUS QUOQUE NOSTROS VITA TULIT) TRISTI LANGUEBUNT CORPORA MORBO. In Oblongo codice, *ſin* legitur: quod ſi admittas, ſuperius *ſi duram* legendum erit: nam quum ex duobus cauſſis melli calamitas inferatur, vel quia furto pereat, vel quia apes morbo langueſcant: prioris detrimenti remedium, *Suffire thymo* dixit. Ita enim fugari noxia animalia. Poſt haec ad reparandas exhauſtas opes ſufficere ipſarum Apum ſolicitudinem, & habundantem mellificationem. Quod vero pertinet ad earum morbos, noſtrum eſſe negotium, ut convaleſcant: unde ſequitur: *Hic jam Galbaneos ſuadebo incendere odores*. Quare, ut haec omnia connectantur, legere *ſin* ſecundo loco non diſpliceat: nam Periodus illa quae incipit a *Siquando ſedem*, ibi claudi videtur, *animaſque in volnera ponunt*. Praeterea parentheſis quaedam longior, & in decem verſuum numerum producta, non temere videtur obſervanda: quippe ab eo verſu: *Continuo eſt aegris alius color*, uſque ad: *Aeſtuat, ut clauſis rapidus fornacibus ignis*, ea comprehenditur: eſtque ordo: *Sin vero triſti languebunt corpora morbo*; *Quod non jam dubiis poteris cognoſcere ſignis*. Ut jam praeteream parentheſim alteram: (*Quoniam caſus apibus quoque noſtros vita tulit*) eo uſque procurres: *Hic jam Galbaneos ſuadebo incendere odores*. Quantum vero pertinet ad ſententiae varietatem, in hac periodo adnotatur, *caſus apibus quoque noſtros*. In aliquot antiquis codicibus, *noſtris*, quod ad ablandiendum dictum eſſet, ac nimirum humiliter. Caſtior autem lectio, & erectioris ſententiae eſt legere, ut vulgata habent exemplaria, *caſus noſtros*. Quae enim humano generi accidunt, mortaliumque mores, & effectus ſtatim enumerat.

257. AUT ILLAE PEDIBUS. In codicibus aliquot antiquis, *atque illae*.

259. IGNAVAEQUE FAME. Legitur & *ignava*, quae ſcilicet aut ignavis accidat, aut ignavos reddit.

Frigidus ut quondam ſilvis inmurmurat auſter:
Ut mare ſollicitum ſtridit refluentibus undis;
Aeſtuat ut clauſis rapidus fornacibus ignis.
Hic jam galbaneos ſuadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, ultro
Hortantem, & feſſas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunſum gallae admiſcere ſaporem,
Arentiſque roſas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel pſythia paſſos de vite racemos,
Cecropiumque thymum, & grave olentia centaurea.
Eſt etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolae, facilis quaerentibus herba:
Namque uno ingentem tollit de ceſpite ſilvam,
Aureus ipſe: ſed in foliis, quae plurima circum
Funduntur, violae ſublucet purpura nigrae.

Sae-

SERVII.

261. FRIGIDUS UT QUONDAM SYLVIS IMMURMURAT AUSTER. Tres comparationes ſingulis impletae verſiculis de Homero tranſlatae ſunt; quas ille binis verſibus poſuit.

264. HIC JAM GALBANEOS. Id eſt, cum jam hic proceſſerit morbus, galbanus incendenda eſt; non, ut ſupra dixit, thymus. Mel etiam in alvearia, medicatum tamen, inferendum, non ut ſupra cerae inanes.

267. TUNSUM GALLAE SAPOREM. Multi pilas cypariſſi accipiunt.

269. DEFRUTA. Vina decocta, & defraudata proprio ſapore.

270. GRAVEOLENTIA CENTAUREA. Herbae hoc genus eſt, a Chirone Centauro repertum, a qua & curatus dicitur, cum Herculis, excepti hoſpitio, pertractanti arma, telum excidiſſet in pedem: quare aliqui *Chronium* appellant. Folia ſunt lata & oblonga, ſerrata, ambitu denſa a radice, caule circumgeniculato, trium cubitorum.

271. EST ETIAM FLOS IN PRATIS &c. Plene hanc herbam, ut etiam ſupra, arborem foelicis mali, exſequitur: nam dicit ubi creetur, qualis ſit, quid poſſit.

274. AUREUS IPSE. Flos ſcilicet.

275. VIOLAE SUBLUCET PURPURA NIGRAE. Mire ait *ſublucet*; ut oſtendat purpurei coloris folia quodam nitore eſſe perfuſa.

PHILARGYRII.

265. CANALIBUS. Varro Divinarum lib. VI. *Canales eas deſpicit*. Templa feminino genere *canales* dixit.

273. DE CESPITE. Non de terra, ſed de tadice.

PIERII.

261. FRIGIDUS UT QUONDAM SYLVIS IMMURMURAT AUSTER. In Longobardico, *ſylvas*: quippe murmurat in ſilvas.

262. UT MARE SOLICITUM. In Mediceo codice: *aut mare* legitur. Sed quia ſequitur tertium membrum per *ut*, *Quippe aeſtuat ut clauſis rapidus fornacibus ignis*: magis probatur, *ut mare*, particula ea ter repetita.

264. HIC JAM GALBANEOS. In antiquis aliquot codicibus: *calbaneos*, per *c*: propter cognationem ſcilicet, ut *Gortynia*, & *Cortynia*.

273. NAMQUE UNO INGENTEM TOLLIT DE CESPITE SILVAM. Ut veteres praetcream codices, in quibus *de vertice* ſcriptum eſt, id minime diſſimulandum, quod in pleriſque manu ſcriptis exemplaribus, *imo ingentem tollit de ceſpite*, ſcriptum invenimus.

Saepe Deum nexis ornatae torquibus arae.
Aſper in ore ſapor. Tonſis in vallibus illum
Paſtores, & curva legunt prope flumina Mellae.
Hujus odorato radices incoque Baccho,
Pabulaque in foribus plenis adpone caniſtris.
Sed ſi quem proles ſubito defecerit omnis,
Nec, genus unde novae ſtirpis revocetur, habebit;
Tempus & Arcadii memoranda inventa magiſtri
Pandere, quoque modo caeſis jam ſaepe juvencis
Inſincerus apes tulerit cruor. Altius omnem
Expediam prima repetens ab origine famam.
Nam qua Pellaei gens fortunata Canopi

Ac-

SERVII.

277. TONSIS IN VALLIBUS ILLUM. Non ſylvoſis. Unde eſt contra: *Intonſi montes.*

278. PROPE FLUMINA MELLAE. *Mella*, fluvius Galliae eſt, juxta quem herba haec plurima naſcitur. Unde & *Amelio* dicitur; ſicut etiam populi habitantes juxta Lemannum fluvium, Alemanni dicuntur. Lucanus: *Deſeruere cavo tentoria fixa Lemanno.*

281. SED SI QUEM PROLES SUBITO DEFECERIT OMNIS. Miro uſus eſt ordine: nam primo ait, quemadmodum animalia apibus inimica pellenda ſint: deinde quibus medicaminibus morbo poſſint carere: nunc dicit, penitus amiſſae qua poſſint ratione reparari.

283. TEMPUS. Subaudi, eſt nunc. ARCADII MAGISTRI. Ariſtaeum dicit, Apollinis & Cyrenes filium, qui primus invenit, quemadmodum apes poſſint reparari.

284. CAESIS JUVENCIS. Verberibus occiſis. Novo autem ſermone uſus eſt: nam *caedi* interdum occidi; interdum verberari ſignificat.

285. INSYNCERUS CRUOR. Vitiatus, corruptus: nam ideo verberantur, ut ex putrefacto cruore vermes creentur, unde apes ſunt.

286. ALTIUS OMNEM EXPEDIAM, PRIMA REPETENS AB ORIGINE FAMAM. Contra in Aeneide: *Sed ſumma ſequar faſtigia rerum.* Sane ſciendum, Plinium dicere, de bobus apes; de equis crabrones; de mulis fucos; de aſinis veſpas, ſicut in Aeneide diximus, procreari.

287. PELLAEI CANOPI. *Canopus*, civitas eſt juxta Alexandriam, quam Alexander a ſe dictam condidit, inſtar chlamydis ſuae: qui fuit de civitate Macedoniae, quae Pella nominatur. *Canopus* autem dicta eſt, quaſi *Canobus*, a Canobo Menelai gubernatore illic ſepulto.

PHILARGYRII.

278. MELIAE. *Mella*, amnis in Gallia Ciſalpina, vicinus Brixiae, oritur ex monte Brenno. MAGISTRI. Ariſtaeum dicit, Apollinis & Cyrenes filium, qui primus invenit, quemadmodum apes poſſint reparari.

285. TULERIT. Pro genuerit, ut alibi: *Si duo praeterea tales Idaea tuliſſet Terra viros.*

287. PELLAEI. *Pellaei Canopi* ideo dixit, quoniam Macedones Alexandriam condidere. Eſt autem Macedoniae civitas Pella, patria Alexandri, a quo dicta Alexandria eſt. A qua urbe XII. millia paſſuum diſtans vicus eſt, *Canopus*, a Canopo, Menelai gubernatore ita appellatus. Longo autem epitheto *Pellaei Canopi* ſic uſus eſt, ut alibi, *Tyrios & Agenoris urbem*. Et: *Aſſaraci domum*, Romam.

PIERII.

278. ET CURVA LEGUNT PROPE FLUMINA MELLAE. In Romano codice, *per flumina* legitur. Eſt vero *Mella*, fluvius in Gallia Ciſalpina, Brixiae opulentiſſimo municipio vicinus, emiſſus ex monte Breuno. Quod vero Servius de Lemano fluvio, unde Alemani populi dicti ſint, ſibi comminiſcitur, lacum non fluvium eſſe ſcimus, quem magna ex parte Helvetii, Sequanique circundant. Populique, ad Lemanum, vulgo mox Allemani vocari

coe-

Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur ſua rura faſelis;
Quaque pharetratae vicinia Perſidis urget,
Et viridem Aegyptum nigra fecundat arena,
Et diverſa ruens ſeptem diſcurrit in ora
Uſque coloratis amnis devexus ab Indis:
Omnis in hac certam regio jacit arte ſalutem.
Exiguus primum, atque ipſos contractus ad uſus
Eligitur locus. Hunc anguſtique imbrice tecti,
Parietibuſque premunt artis, & quatuor addunt,
Quatuor a ventis obliqua luce feneſtras.

Tum

SERVII.

289. PHASELIS. Brevibus naviculis, quibus utuntur cum ſtagnaverit Nilus.

291. NIGRA FOECUNDAT ARENA. Novum enim ſemper limum trahit, qui efficit foecunditatem. Lucanus: *Sic, cum tenet omnia Nilus, Conſeritur bibula Memphitis cymba papyro*. Unde & Nilus dictus eſt quaſi *νεαν ἰλὺν*, id eſt, novum limum trahens: nam antea Nilus Latine Melo dicebatur.

294. JACIT SALUTEM. *Jacit*, pro habet: & ponit apum reparandarum ſalutem. Cicero: *Jacta ſunt fundamenta defenſionis meae*.

295. IPSOS CONTRACTUS. Ad ſuſtinendum tantum & coarctandum bovis cadaver.

296. ANGUSTIQUE IMBRICE TECTI. *Imbricem* quidam volunt *tectum*, quidam canalem, qua repellitur pluvia. *Imbrex* tamen dicitur, quod imbrem arceat: licet & *hic imbrex* lectum ſit, melius tamen ſecundum Plautum, *haec imbrex* dicimus: namque ait: *Fregiſti imbrices meas, dum te dignam ſectaris ſimiam*.

298. OBLIQUA LUCE FENESTRAS. Quia ex obliquo lumen infundunt, ut in horreis cernimus.

PHILARGYRII.

293. USQUE COLORATIS. Terentius: *Ex Aethiopia uſque haec eſt*. Salluſtius item: *Quem trans ſtagnum omnis uſque ad flumen*. Hic ergo, *uſque*, e loco eſt, non in loco, ut ipſe: *Italiam longe proſpexit ab uſque Pachyno*.

298. QUATUOR. *Quatuor*, eos accipiendum, quos Homerus notavit, Eurum, Zephyrum, Boream, Notum. Omnes autem venti praeter enchorios, id eſt, regionales, ſunt duodecim: Subſolanus, Eurus, Foenix, Notus, Libonotus, Africus, Zephyrus, Argeſtes, Thracias, Aparctias, Boreas, Caecias.

PIERII.

coepti, a quibus id nominis in totam inde Germaniam propagatum eſt, ut apud eoſdem Itali a viciniore regione Longobardi omnes nuncupantur.

280. PABULAQUE IN FORIBUS PLENIS APPONE CANISTRIS. In Romano codice, & aliquot aliis, *expone* legitur: quod ideo probaverim, quia dixit, *in foribus*. Nihilo ſecius & *adpone*, idem ſignificabit.

281. SED SI QUEM PROLES SUBITO DEFECERIT OMNIS. In Mediceo, & aliquot antiquis codicibus legere eſt: *Sed ſiquidem proles ſubito defecerit omnis*.

291. ET VIRIDEM AEGYPTUM NIGRA FOECUNDAT HARENA. Verſus hic in Romano codice locum habet poſt verſum: *Uſque coloratis*, hoc ſcilicet ordine:

Quaque pharetratae vicinia Perſidis urguet,
Et diverſa ruens ſeptem diſcurrit in ora:
Uſque coloratis Amnis devexus ab Indis
Et viridem Aegyptum nigra foecundat harena.

297. PARIETIBUSQUE PREMUNT ARCTIS. Quantum ad verſum pertinet, quaerunt multi, quae ſit hujus metrici numeri ratio, *parietibus*. Sed ut aliorum opiniones praeteream, ſatis nunc fuerit eam poſuiſſe, quam FL. Soſipater Cariſius comminiſcitur: *Fieri quippe ſyllabam poſitione longam, etiam ſi poſt brevem vocalem ſubjuncta ſit conſonanti vocalis: & correptam vocalem habeat conſequentem, ut: Parietibus textum Caecis iter*.

Tum vitulus, bima curvans jam cornua fronte,
Quaeritur: huic geminae nares, & ſpiritus oris
Multa reluctanti obſuitur, plagiſque peremto
Tunſa per integram ſolvuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt, & ramea coſtis
Subjiciunt fragmenta, thymum, caſiaſque recentis.
Hoc geritur, zephyris primum impellentibus undas,
Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſſibus humor
Aeſtuat, & viſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo. Mox & ſtridentia pennis
Miſcentur, tenuemque magis magis aëra carpunt:
Donec, ut aeſtivis effuſus nubibus imber,

Eru-

SERVII.

299. BINA CURVANS JAM CORNUA FRONTE. Aetatis biennii: bimus namque, bienuis, trienniſque dicitur.

301. MULTA RELUCTANTI. Pro, *multum*, nomen pro adverbio.

302. SOLVUNTUR VISCERA PELLEM. Liqueſcunt & putreſiunt.

303. RAMEA FRAGMENTA. Fracta de ramis, id eſt, ramorum fragmina. Dicimus autem & *hic ramus*, & *hoc ramale*. Perſius: *Ut ramale vetus*. CASIASQUE RECENTES. Statim carptas.

305. ZEPHYRIS PRIMUM IMPELLENTIBUS UNDAS. Incipiente unda: vult hoc ſub occaſum hyemis fieri.

308. TENERIS TEPEFACTUS IN OSSIBUS HUMOR. Utpote bimi vituli, in quo plurimum ferventis eſt ſanguinis.

309. VISENDA MODIS ANIMALIA MIRIS. Et quod apes ex vermibus procreantur.

310. TRUNCA PEDUM. Id eſt, ſine pedibus. Et bene addidit *primo*: nam poſtea, tam pennas, quam pedes accipiunt.

311. PENNIS MISCENTUR. Inter ſe pennarum levitate conveniunt.

PHILARGYRII.

304. FRAGMENTA. Id eſt, poſteaquam ſubjecerunt ramea fragmenta.

PIERII.

304. THYMUM CASIASQUE VIRENTES. Antiqua omnia exemplaria quotquot legi: *recentis* habent, pro *virentes*: puto vero *recentis*, Paraphraſin fuiſſe.

306. ANTE NOVIS RUBEANT QUAM PRATA COLORIBUS, ANTE GARRULA QUAM. In antiquo codice legere eſt: *coloribus*, *& ante*, facta ex *u* & *s* colliſione more veterum, quod apud Virgilium, & inſequentem aetatem inventu rariſſimum. Eloquutio haec praeterea abſque ulla copula elegantior eſt, nec dignitatis expers.

310. MOX ET STRIDENTIA PENNIS MISCENTUR, TENUEMQUE MAGIS, MAGIS AERA CARPUNT. In antiquis aliquot codicibus *pinnis*, uti ſaepe dictum, reclamante Capro. *Et tenuemque magis, ac magis*. Peonico primo tertia ſede poſito *emque magis*: vel ſecundo, quarta: quod in hac eloquutionis figura copula ſemper interponi conſuerit. Neque mirandum alios pedes praeter Dactylum, & Spondeum, ingredi verſum Heroicum. Miſſum enim facio Proceleumaticum, qui ratione temporum cum Dactylo, & Spondeo conſentit. Sed de his loquor, qui temporibus quinque conſtant, quos Terentianus adnotavit: ſed enim haec locis quaeque ſuis recitabuntur. Illud, quod majoris eſt momenti, referam, ſcriptum eſſe in antiquo codice: *aera captant*, pro *carpunt*: uti: *Frigus captabis opacum*: & : *Captavit naribus auras*. Quanquam &, *Auras vitalis carpis*, alibi legatur.

Erupere; aut ut, nervo pulſante ſagittae,
Prima leves ineunt ſi quando proelia Parthi.
Quis Deus hanc, Muſae, quis nobis extudit artem?
Unde nova ingreſſus hominum experientia cepit?
Paſtor Ariſtaeus fugiens Peneïa Tempe,
Amiſſis (ut fama) apibus morboque fameque,
Triſtis ad extremi ſacrum caput adſtitit amnis,
Multa querens, atque hac adfatus voce parentem:
Mater Cyrene, mater, quae gurgitis hujus
Ima tenes, quid me praeclara ſtirpe deorum,
(Si modo, quem perhibes, pater eſt Thymbraeus Apollo)
Inviſum fatis genuiſti? aut quo tibi noſtri
Pulſus amor? quid me caelum ſperare jubebas?
En etiam hunc ipſum vitae mortalis honorem,

Quem

SERVII.

315. EXTUDIT. Studioſe reperit. INGRESSUS. Exordia: nam eſt accuſativus pluralis. NOVA EXPERIENTIA. Nullo docente, ars per uſum reperta.

317. PASTOR ARISTAEUS. *Ariſtaeus*, filius fuit Apollinis & Cyrenes, filiae Penei, fluminis Theſſaliae: qui cum Eurydicen Nympham, uxorem Orphei, vitiare voluiſſet, & illa fugiens a ſerpente fuiſſet occiſa, Nympharum iracundia cunctis animalibus perditis funditus, & cunctis apibus, matris auxilium invocat.

319. EXTREMI AMNIS. Id eſt, ſummi, unde naſcitur. Et ſic dicimus: *Pro ſupreme Jupiter*, id eſt, ſumme.

321. MATER CYRENE, MATER. Invidioſum eſt, nomine parentes vocare. Unde eſt paulo poſt: *Et te crudelem nomine dicis*. Sic in duodecimo in deſperatione ait: *Ruiſque implorans nomine Turnum*. GURGITIS HUJUS. Id eſt, Penei fluminis.

324. INVISUM FATIS GENUISTI. Si natus ex diis, inviſus eſt fatis. Sic in primo Aeneidos: *Nos, tua progenies, coeli quibus annuis arcem*. Item: *Quis te, nate dea, per tanta pericula caſus Inſequitur?*

326. VITAE MORTALIS HONOREM. Bene *honorem* ait, quia bene arare, bene paſcere, apes etiam habere, honor erat. Nam in ingenti honore fuit ruſticitas. Alibi: *Non ullus aratro Dignus honos*.

PHILARGYRII.

314. LEVES INEUNT. *Leves* nunc ad armaturam.

315. EXTUDIT. Id eſt, unde ſagacitas hominum hos ingreſſus cepit.

317. PENEIA TEMPE. Quia per ea *Peneus* fluvius.

319. EXTREMI. Extremum caput ſic dixit, ut: *Tu ſanguinis ultimus auctor*, id eſt, primus.

PIERII.

312. ERUPERE: AUT UT NERVO. In codicibus aliquot antiquis *eripuere* legitur, imperfecto ſenſu. In aliquot aliis, *erupere velut*. Hoc ſuavius, illud vero primum numeroſius.

315. QUIS DEUS HANC MUSAE, QUIS NOBIS EXTUDIT ARTEM? In codice Longobardico, & in Mediceo, *extudit* agnoſcit Servius. Sunt etiam veteres codices, in quibus *quis* non geminatur, ſed *qui nobis*, habetur.

319. TRISTIS AD EXTREMI SACRUM CAPUT ASTITIT AMNIS. In codicibus aliquot antiquis legere eſt: *ad extremum:* quippe caput: ſolent enim flumina pluribus eſſe capitibus praedita, quod vero extremum eſt, nomen plerunque ſolet indere, quamvis idem ſignificat *ad caput amnis extremi*, quod pluribus eſt in exemplaribus.

322. PRAECLARA STIRPE DEORUM. In Romano codice *a ſtirpe* legitur, in quodam aliquo *a* cum circunflexo accentu cernitur.

Quem mihi vix frugum & pecudum cuſtodia ſollers
Omnia tentanti extuderat, te matre relinquo.
Quin age, & ipſa manu felicis erue ſilvas:
Fer ſtabulis inimicum ignem, atque interfice meſſis:
Ure ſata, & validam in vitis molire bipennem;
Tanta meae ſi te ceperunt taedia laudis.
At mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit. Eam circum Mileſia vellera Nymphae
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore:

SERVII.

327. Custodia solers. Diligens & perita induſtria.

328. Te matre relinquo. Ac ſi diceret: ſub ea perdo uſum laboris, ſub qua augere debueram.

329. Foelices. Fertiles. Fer. Infer. Interfice messes. Secundum Pythagoram, qui habere animam dicit cuncta creſcentia. Unde & alibi: *Aret ager vitio moriens*.

331. In vites. Contra vites. Molire bipennem. Ut eas ſuccidas.

332. Taedia laudis. *Taedium*, eſt angor mentis & animi, non corporis valetudo.

333. Sonitum thalamo sub fluminis alti. Cur non etiam vocem audivit? Scilicet quia in ima fluminis parte erat, lanificiis occupata.

334. Milesia vellera nymphae. Pretioſa. Cicero: *Jam quid a Mileſiis lanae publicae abſtulerit?*

335. Hyali saturo fucata colore. Vitreo, viridi, Nymphis apto. Saturo autem, largo, abundanti: aut certe Tarentino, ab oppido Saturejo: juxta Tarentum enim ſunt baphia, in quibus tingitur lana.

PHILARGYRII.

328. Relinquo. *Relinquo*, pro amitto.

335. Hyali. *Hyali*, pro, hyalino. Saturo. Id eſt vitreo colore: & *Saturo*, ebrio, ac per hoc preſſo colore, ut in conſuetudine dicimus, *meracius ſatura*, quae purius & meracius lucent. Alibi *Saturo*, Tarentino, quia ibi ager *Saturus* ſit, dicitur. Ipſe alibi: *Et Saturi petito longinqua Tarenti*. Et non placet, ut aquatiles lanificae Tarentinam purpuram carpant.

PIERII.

327. Quem mihi vix frugum et pecudum custodia solers Omnia tentanti extuderat. Quatuor dictiones in hoc membro aliter, quam vulgata habeant exemplaria, leguntur. In codicibus antiquis primum eſt *pecorum* pro *pecudum*: ut armenta etiam complectatur. Alterum *ſollers* duplici *ll*, ut plerisque aliis locis. Tertium *temptanti* inſerto *p*, ex cujuſdam aetatis conſuetudine. Quartum *exſtuderat*, *s* poſt *x* appoſita, quum verbum ab *s* non incipiat. Id quod Scaurus, & Velius reprehendunt. Sed ut alia, quae per abuſum invaluere, miſſa faciamus, non eſt id praetereundum; quod *ſoliers* duplici *ll* recte ſcribi ex eo conjicimus, quod *ſollum* O cum nomen: a quo & *arte*, deductum nomen fatentur omnes: duplicato *ll* ſcribi Verrius Flaccus oſtendit, ubi de immolatione, quae Solitaurilia dicebantur, diſputat, cui nomen id tantum ex iis, quae a *ſollo* veniunt, unico *l* ſcriptum inveniretur. Sed enim ejus verba ex antiquo Pomp. Feſti codice ſubjunxiſſe minime videatur importunum: *Quod ſi a ſollo & tauris, earum beſtiarum ductum eſt nomen, antiquae conſuetudinis per unum l enuntiari non eſt mirum. Quia nulla tunc geminabatur littera in ſcribendo. Quam conſuetudinem Ennius mutaviſſe fertur, utpote Graecus Graeco more uſus: quod illi aeque ſcribentes, ac legentes duplicabant mutas, & ſemivocales.*

333. At mater sonitum thalamo sub fluminis alti sensit. In codicibus aliquot antiquis, *ſentit* eſt, praeſenti tempore, quod non ita placet.

335. Carpebant hyali saturo fucata colore. *Satyro* eſt per *y* in media ſyllaba ſcriptione Graeca: nam quum non inficietur Servius *ſatureum* colorem ab oppido *Satureo* juxta Tarentum, nuncupari: Graeci oppidum id Σατύρειον dicunt: Ἐςὶ δὲ χώρα πλησίον Τάραντος, apud Stephanum. Inde Virgilius *ſaturum*, *y* in *u* Latino more verſo: quod Graeci Σατύρειον, καὶ Σατύριον denominavere.

Dry-

Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllidoceque,
Caeſariem effuſae nitidam per candida colla:
Neſaee, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
Cydippeque, & flava Lycorias; altera virgo,
Altera tum primos Lucinae experta labores;
Clioque & Beroë ſoror, Oceanitides ambae,
Ambae auro, pictis incinctae pellibus ambae;
Atque Ephyre, atque Opis, & Aſia Deïopea;
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Volcani, Martiſque dolos, & dulcia furta;
Aque Chao denſos divum numerabat amores.

SERVII.

336. DRYMOQUE, XANTHOQUE. Hae ſunt, ut multi volunt, de quibus ait Juno: *Sunt mihi bis ſeptem praeſtanti corpore Nymphae.* Sed magis poetice confictа nomina accipiamus. Sane mira varietate uſus eſt: nam ne continuatio nominum poſſet creare faſtidium; in aliis habitum; in aliis commemorat virginitatem; in aliis pulchritudinem.

342. PICTIS INCINCTAE PELLIBUS AMBAE. Nebridas habentes. Sed hic venatricum eſt habitus, quem ideo Nymphis dat, quia multas eas legimus ex venatricibus factas, ut: *Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.* Notanda autem eſt figura honeſtiſſima, facta ex repetitione ſermonis, ut: OCEANITIDES AMBAE, AMBAE AURO, PICTIS INCINCTAE PELLIBUS AMBAE.

345. CURAM INANEM. Definitio eſt amoris.

346. VULCANI MARTISQUE DOLOS. Secundum Donatum hic eſt diſtinguendum: ut DOLOS ad Vulcanum: FURTA DULCIA, id eſt, adulterium, referamus ad Martem: ſcimus enim quod, Sole indice, Mars cum Venere deprehenſus eſt, & per artem Vulcani eſt religatus catenis.

347. AQUE CHAO. Et a Chao narrabat crebros amores deorum.

PHILARGYRII.

344. ET TANDEM. Id eſt, tandem virginitate depoſita.

PIERII.

336. LIGEAQUE. In Longobardico, & in Mediceo, *Legea* legitur; λιγεῖ tamen per ἰῶτα prima ſyllaba ſcribitur apud Graecos.

338. NESAEE, SPIOQUE, THALIAQUE, CYMODOCEQUE. In codicibus aliquot totus verſus deſideratur: qui tamen non ſine carminis injuria demi poteſt.

339. CYDIPPE ET FLAVA LYCORIAS. In Longobardico: *Cydippeque, & flava Lycorias*: quae phraſis eſt Virgiliana, & figura Graecanica, ut illud apud Heſiodum: *Νησαίη τε Ἀκταίη*. & illud: *Πουλυνόη τε καὶ Αὐτονόη*.

343. ATQUE EPHYRE, ATQUE OPIS, ATQUE ASIA, ET DEIOPEA. Qui verſum corrigere voluere, ita ſcripſerunt: *atque Aſia Deiopeja*, ſublato *&*. At non adverterunt ex antiquis codicibus legi debere: *Atque Ephyre, atque Opis, & Aſia Deiopea*. In *Ephyre* enim nulla Synaloepha, ſed ſpondeus eſt *re at*. Inde Dactylus: *q' opis &*: inde alii duo Dactyli cum pede biſſyllabo finali: *Aſia Deio pea*.

345. INTER QUAS CURAM CLYMENE NARRABAT INANEM. In antiquo exemplari: *curas inanis*, numero multitudinis.

346. VULCANI MARTISQUE DOLOS. In antiquo codice: *Volcani*, pro ut ejus exigit etymologia.

347. AQUE CHAO DENSOS DIVUM NUMERABAT AMORES. In vetuſtis aliquot exemplaribus, *atque* legere eſt. Quod etiam habetur in exemplis Aruſiani; ſed enim mihi non ſatisfacit. Caeterum *eque chao* legendum eſſe colligitur ex Servio: ubi in Bucolicis verſum hunc citat in ejuſdem eloquutionis argumentum, quae eſt Ecloga ſeptima: *Eque cava reſonant examina quercu*. Ait enim: *Eque ſacra* & de ſacra, ut: *Eque Chao denſos divum enumerabat*

Carmine quo captae, dum fuſis mollia penſa
Devolvunt, iterum maternas inpulit auris
Luctus Ariſtaei, vitreiſque ſedilibus omnes
Obſtupuere: ſed ante alias Arethuſa ſorores
Proſpiciens, ſumma flavum caput extulit unda.
Et procul: O gemitu non fruſtra exterrita tanto,
Cyrene ſoror; ipſe tibi tua maxima cura
Triſtis Ariſtaeus Penei genitoris ad undam
Stat lacrimans, & te crudelem nomine dicit.
Huic percuſſa nova mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos; fas illi limina divom
Tangere, ait: ſimul alta jubet diſcedere late
Flumina, qua juvenis greſſus inferret. At illum
Curvata in montis faciem circumſtetit unda,
Accepitque ſinu vaſto, miſitque ſub amnem.
Jamque domum mirans genetricis, & humida regna,
Speluncisque lacus clauſos, lucoſque ſonantis,
Ibat,

SERVII.

352. SUMMA FLAVUM CAPUT EXTULIT UNDA. Mire per tranſitum veritatem tetigit: namque Arethuſae fons dulcia fluenta inter medios ſervat fluctus.

354. CYRENE SOROR. Propter ſimilitudinem poteſtatis, ait *ſoror*: nam *Cyrene*, Theſſaliae; *Arethuſa* vero de Elide. TUA MAXIMA CURA. Quem plurimum diligis.

355. PENEI GENITORIS AD UNDAM. Aut tui genitoris, aut honoris eſt, ut: *Tibri pater*.

357. NOVA FORMIDINE MATER. Magna, ut: *Pollio & ipſe facit nova carmina*.

358. FAS ILLI LIMINA DIVUM TANGERE. Utroque enim deo parente naſcebatur: ideo *fas tangere* ait.

364. SPELUNCISQUE LACUS CLAUSOS. Mirans, per omnia ſubaudimus. *Lacus* autem dicit fontium & fluviorum receptacula. Haec autem non ſunt per poeticam licentiam dicta, ſed ex Aegyptiis tracta ſunt ſacris: nam certis diebus in ſacris Nili, pueri, de ſacris parentibus nati, a ſacerdotibus Nymphis dabantur: qui cum adoleviſſent, redditi narrabant lucos eſſe ſub terris, & immenſam aquam omnia continentem, ex qua cuncta procreantur. Unde eſt illud ſecundum Thaleta: *Oceanumque, patrem rerum*.

PHILARGYRII.

350. VITREISQUE SEDILIBUS. Ergo vellera ſimilia eſſe debent, ubi perlucidus & caeruleus eſt color.

PIERII.

amores. Id eſt, a Chao: ultimum hoc multi poſtea in contextum recepere. Illud etiam obſervatione dignum, quod *enumerabat*, non invenuſte legitur a Servio, qui numerus in hoc genere carminis multum decoris, & venuſtatis habet. Placet tamen *atque chao*, ut pleraque habent exemplaria.

352. PROSPICIENS SUMMA PLACIDUM CAPUT EXTULIT UNDA. Mirifice placet, quod in pleriſque codicibus antiquioribus *flavum caput* legitur: Epitheton quidem cultui muliebri congruum: nam placidum, hic otioſum videretur: quod alibi Neptuno ſignate eſt attributum, procelloſa diſpulſa tempeſtate tranquillitatem inducturo.

357. HUIC PERCULSA NOVA MENTEM FORMIDINE MATER. In Mediceo, & nonnullis aliis codicibus pervetuſtis, *percuſſa* legitur: de quo alibi.

Ibat, & ingenti motu ſtupefactus aquarum,
Omnia ſub magna labentia flumina terra
Spectabat diverſa locis, Phaſimque, Lycumque,
Et caput, unde altus primum ſe erumpit Enipeus,
Unde pater Tiberinus, & unde Aniena fluenta,
Saxoſumque ſonans Hypanis, Myſuſque Caïcus,
Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus: quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior effluit amnis.
Poſtquam eſt in thalami pendentia pumice tecta
Perventum, & gnati fletus cognovit inanis

Cy-

SERVII.

367. PHASIMQUE. Fluvius Colchidis. LYCUMQUE. Fluvius Aſiae.

368. ENIPEUS. Theſſaliae fluvius. PATER TYBERINUS. Tyberis & Anio Italiae ſunt fluvii.

370. SAXOSUMQUE SONANS HYPANIS. Ponti fluvius. Et *ſaxoſum* legendum eſt, non *ſaxoſus*, ne ſint duo epitheta: quod apud Latinos vitioſum eſt. MYSUSQUE CAICUS. Qui per Myſiam labitur.

372. ERIDANUS. Fluvius Italiae, qui & Padus vocatur.

373. PURPUREUM autem, nigrum ex altitudine accipimus. Nam Padus non in Rubrum mare, ſed juxta Ravennam in Adriaticum cadit. Et *purpureum* Graecum eſt epitheton: mare rubrum etiam dixit Homerus: *εἰς ἅλα πορφυρέην*. Unde apparet Victorinum hoc loco erraſſe, qui *purpureum mare*, Rubrum eſſe dixit, quod eſt juxta Indiam.

375. FLETUS INANES. His enim movebatur rebus, quarum erat facilis reparatio; ideo *inanes* dixit.

PHILARGYRII.

367. DIVERSA LOCIS. Pro, diverſis locis. PHASIMQUE. *Phaſis*, amnis in Colchide. LYCUMQUE. *Lycus*, in Syria.

368. ENIPEUS. *Enipeus* in Theſſalia.

370. SAXOSUMQUE SONANS. Aliis: *Saxoſuſque ſonans*, non ut duo intelligendum, *ſaxoſus* & *ſonans*, ſed ob ſaxa ſonans: id eſt, aſperum & vehementem ſonum edens. HYPANIS. *Hypanus* Scythiae amnis. CAICUS. *Caicus* Myſiae.

372. ERIDANUS. *Eridanus* Galliae Ciſalpinae, qui & Padus dicitur.

373. PURPUREUM. Altum, & per hoc nigrum tropice: legitur & *influit*.

375. INANES. *Inanes* pro levibus, & quibus ſuccurri poſſet.

PIERII.

368. ET CAPUT, UNDE ALTUS PRIMUM SE ERUMPIT ENIPEUS. In Romano codice legere eſt: *primum ſe rumpit*. In oblongo illo, quem Pomponius Laetus delitias ſuas eſt appellare ſolitus: *primum erumpit*, ſine ulla prorſus colliſione, & ita erat prius in codice Mediceo. In aliquot aliis: *Enipheus* eſt, per φ. Sunt enim, qui *Eniphea*, fluvii nomen ab Enipeo Troiano viro, cujus Homerus mentionem fecerit, hac ſcriptura diſtinguant.

370. SAXOSUMQUE SONANS HYPANIS MISUSQUE CAICUS. In Romano codice, *ſaxoſus* legitur, quod improbat Servius, ne duo ſint epitheta: quod apud Latinos vitioſum eſt. Erat tamen in illo Oblongo perveteri, atque etiam in Mediceo, *ſaxoſus*: aliena inde manu, *ſaxoſum* eſt repoſitum. Sed quod Servius ait de duobus epithetis, videtur *ſonans* loco verbi potius quam pro epitheto poſitum. Neque hujus elocutionis exempla deſunt. Quod vero *Miſus* per *ἰῶτα* ſcribitur in codicibus nonnullis, Antiqui aliquot per *y* ſcribunt: *Μυσία γὰρ χώρα καὶ πόλις* apud Stephanum reperitur. Quod autem ad denominativum pertinet, & *Myſi*, & *Myſii*, populi dicuntur. Et Aeolum lingua *Myſadi*. Illud addam, in Longobardico pro *Hypanis*, *Hypanus*, per *u* legi ultima ſyllaba, ita etiam in Mediceo.

373. IN MARE PURPUREUM VIOLENTIOR INFLUIT AMNIS. In Romano, & in codicibus perveteribus *effluit* legitur, quod veriti ſunt *in* geminatum vitioſum eſſe; quum tamen hujuſmodi exempla pleraque etiam apud Oratores inveniantur, quae longum eſſet enumerare.

Cyrene; manibus liquidos dant ordine fontis
Germanae, tonſiſque ferunt mantelia villis.
Pars epulis onerant menſas, & plena reponunt
Pocula. Panchaeis adoleſcunt ignibus arae.
Et mater, Cape Maeonii carcheſia Bacchi:
Oceano libemus, ait. Simul ipſa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphaſque ſorores,
Centum quae ſilvas, centum quae flumina ſervant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam:
Ter flamma ad ſummum tecti ſubjecta reluxit.
Omine quo firmans animum, ſic incipit ipſa:
Eſt in Carpathio Neptuni gurgite vates

Cae-

SERVII.

376. DANT ORDINE FONTES. Rite, ſecundum morem epularum. MANTILIA. Quibus manus terguntur. Varro appellat *mantelia*, quaſi *manutenias*. Caeterum Plautus hujus ſingulare *mantellum* poſuit in Captivis: *Nec his ſycophantiis, nec fucis ullum mantellum obijciam*. Lucilius autem *mantella* dicit: *Mappas, mantella, merumque*: quae Graeci μάνδυα vocant. PLENA REPONUNT POCULA. Iterant, ſaepe offerunt.

379. PANCHAEIS ADOLESCUNT IGNIBUS ARAE. Id eſt, ture, Arabicis odoribus. *Adoleſcunt* autem pro incenduntur, κατ' ἀντιφημισμὸν ponitur.

380. MAEONII BACCHI. Lydii vini. CARCHESIA autem poculorum ſunt genera. Caeterum Nymphis vino libari Pontifices negant: & ſane mox ita evidenter apparuit, cum ait: *Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam*.

381. OCEANO LIBEMUS AIT. Quaſi Nympha Oceano ſacrificat.

382. OCEANUMQUE PATREM. Quod ex eo omnia gignantur, & originem ducant ſecundum Thaleta, ut diximus ſupra.

383. CENTUM QUAE SYLVAS, CENTUM QUAE FLUMINA SERVANT. Aut ducentas eſſe dicit: aut finitus eſt numerus pro infinito.

384. PERFUDIT NECTARE VESTAM. Id eſt, in ignem vinum puriſſimum fudit: poſt quod, quia magis flamma convaluit, bonum omen oſtendit.

387. EST IN CARPATHIO NEPTUNI GURGITE VATES. *Carpathos*, inſula eſt contra Aegyptum, a qua vicinum pelagus *Carpathium* appellatum eſt. Hic aliquando regnavit Proteus, relicta Pallene civitate Theſſaliae; ad quam tamen reverſus eſt poſtea: quod oſtendit hoc loco, dicens: *Patriamque reviſit Pallenen*. Hoc ideo dicit: quia Proteus, antequam in Aegyptum commigraret, Thraciae fuit incola, ubi habuit uxorem, ex qua filios Telegonum & Polygonum, qui, cum advenas ſecum luctari adigerent, & excruciarent, ad poſtremum ab Hercule victi & interempti, patris animum perculerunt: quapropter taedio praeſentium rerum ſolum vertere coactus, Aegyptum petiit.

PHILARGYRII.

377. MANTILIA VILLIS. Hujus ſingulare, *Mantelum*. Plautus in Captivis: *Nec his Sycophantiis, nec fucis ullum mantelum obviam eſt*. Lucilius autem *mantela* dicit mappas: *Mantela, merumque*.

379. ADOLESCUNT. Hic vim habet frequentationis: & *Panchaeis adoleſcunt*, id eſt, Panchaicis odoribus incenduntur arae.

380. BACCHI. Quae Baccho, id eſt, vino, impleri ſolent: ceterum Nymphis libari vino Pontifices negant: & ſane mox interdictum evidenter apparuit, cum ait: *Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam*. MAEONII. Quae nunc Lydia, olim *Maeonia* vocabatur. In hac regione mons eſt Tmolus, ferax boni vini.

381. LIBEMUS. Sacrificemus.

382. OCEANUMQUE. Secundum Phyſicos dixit, qui ajunt omnium rerum elementum aquam eſſe: in quibus Thales primus. SORORES. *Sorores*, aut inter ſe, aut ſuas.

383. SER-

Caeruleus Proteus, magnum qui piſcibus aequor
Et juncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiae portus patriamque reviſit
Pallenen. Hunc & Nymphae veneramur, & ipſe
Grandaevus Nereus. Novit namque omnia vates,
Quae ſint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno viſum eſt: inmania cujus
Armenta, & turpis paſcit ſub gurgite phocas.
Hic tibi, nate, prius vinclis capiundus, ut omnem
Expediat morbi cauſſam, eventuſque ſecundet.
Nam ſine vi non ulla dabit praecepta, neque illum
Orando flectes: vim duram & vincula capto
Tende. Doli circum haec demum frangentur inanes.

SERVII.

388. Magnum qui piscibus aequor. Equi enim marini prima parte equi ſunt, poſtrema reſolvuntur in piſces.

393. Quae sint, quae fuerint. Ut Homerus: Ὅς ᾔδη τάτ' ἐόντα, τάτ' ἐσσόμενα, πρότ' ἐόντα.

394. Ita neptuno. Ubi deeſt ratio, ſic loquitur. Nam ita & in tertio dixit: *Sic viſum ſuperis*. Quum praemiſiſſet immeritam.

395. Armenta et turpes phocas. Magnas, ut: *Cui turpe caput*. Phocae autem ſunt boves marini.

397. Expediat morbi causam, eventusque secundet. Duo enim iſta requiruntur in oraculis, cauſa mali, & remedium.

398. Sine vi non ulla dabit praecepta. Ne eum ſperare poſſet precibus flecti.

400. Doli circum haec demum. Circa vincula noviſſime ejus deſinent doli, id eſt, formarum varietates: cujus figmenti phyſicam volunt eſſe rationem: quia habet homo in ſe libidinem, ſtultitiam, ferocitatem, dolum: quae dum in eo vigent, pars illa quae vicina eſt divinitati, id eſt, prudentia non apparet: quae tunc poteſt ſuas vires tenere, cum fuerint illa religata; id eſt, cum quis caruerit omnibus vitiis. Unde ſacerdotem hunc dicit tunc poſſe vaticinari, & ſuſcipere divinitatem; cum religata in eo fuerint ignea cupiditas, ſilveſtris aſperitas, lapſuſque animi, aquarum mobilitati ſimilis.

PHILARGYRII.

383. Servant. Pro, incolunt, & obtinent, ut ipſe alibi: *Servantem ripas alta non vidit in herba.*

384. Vestam. Pro igni, & videtur ſuperius de aqua ſenſiſſe, non de vino.

387. Carpathio. Aegyptio. *Carpathos* enim inſula eſt Aegypti: vel ut Pompejus dicit, inſula Rhodiorum. Alii ſic: *Carpathium* mare inter Rhodum & Alexandriam, quod abeſſe dicitur a Carpatho inſula, ut Lucilius: *Carpathium Mare transvectus, coenabis Rhodi.*

388. Piscibus. Eoſdem & piſces & equos dicit.

390. Emathiae. *Emathiae*, id eſt, Macedoniae, propterea meminit hoc loco, quia contermina eſt Thraciae. Alii ſic: Pallene inſula ſecundum Thermodoutem, dicta a Pallene, Sithonis filia, quae Cherſoneſus vocatur. Hanc Proteus quondam, propter Buſiridis crudelitatem relicta Aegypto, petiit.

391. Pallenen. Hoc ideo dixit, quia Proteus antequam in Aegyptum commigraret, Thraciae fuit incola, ubi habuit uxorem Coronem, filios Telegonum, & Polygonum: qui cum advenas luctari ſecum adigerent, & excruciarent; ad poſtremum victi & interempti ab Hercule animum patris perculerunt. Quapropter, cum taedio praeſentium rerum vellet ſolum vertere, Neptunus illic ſuper mare ſpecum fecit, per quam in Aegyptum commeaſſe dicitur. *Pallene* autem eſt Cherſoneſus in Thracia, cujus in faucibus Corone eſt oppidum, ab uxore Protei cognominatum.

395. Turpes. Hic truces, ut: *Cui turpe caput:* vel potius enormes.

Ipſa ego te, medios cum ſol accenderit aeſtus,
Cum ſitiunt herbae, & pecori jam gratior umbra eſt,
In ſecreta ſenis ducam, quo feſſus ab undis
Se recipit; facile ut ſomno adgrediare jacentem.
Verum ubi correptum manibus vincliſque tenebis;
Tum variae eludent ſpecies atque ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque tigris,
Squamoſuſque draco, & fulva cervice leaena:
Aut acrem flammae ſonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapſus abibit:
Sed quanto ille magis formas ſe vertet in omnis,
Tanto, gnate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret cum lumina ſomno.
Haec ait, & liquidum ambroſiae diffundit odorem:

Quo

SERVII.

401. MEDIOS CUM SOL ACCENDERIT AESTUS. Fere enim numina tunc videntur. Lucanus: *Medio cum Phoebus in axe eſt, Aut coelum nox atra tenet, tunc ipſe ſacerdos Acceſſum dominumque timet deprendere luci.*

403. IN SECRETA S. D. Fere omnes dii marini ſenes ſunt. Albent enim eorum capita ſpumis aquarum.

407. ATRA TIGRIS. Id eſt, ſaeva. TANTO NATE MAGIS. Alii legunt: *Tantum nate magis.*

415. LIQUIDUM AMBROSIAE DIFFUDIT ODOREM. Unxit eum, quo poſſet eſſe videndi numinis capax.

PHILARGYRII.

398. PRAECEPTA. Reſponſa.
400. FRANGENTUR INANES. *Circum haec*, ſecundum haec, id eſt, cum quis caruerit omnibus vitiis: & *inanes doli*, non quia inanes ſunt, ſed inanes eos facies, ſi adhibueris vim.
404. SE RECIPIT. Proteum dicit.
406. SPECIES. Id eſt, facies.

PIERII.

399. ORANDO FLECTES. In Mediceo codice, *orando vinces* legere eſt. Alterum ex his paraphraſis omnino fuit.

400. DOLI DEMUM CIRCUM HAEC FRANGENTUR INANES. In Mediceo, dictionum ordo ita habet: *doli circum haec demum*: meliori numero.

406. TUM VARIAE ILLUDENT SPECIES. Hoc loco plurimum variatur: nam in Romano codice: *ludent*. In Oblongo perveteri: *eludunt* praeſenti tempore. In Longobardico, in Mediceo, & pleriſque aliis: *eludent* futuro. Neque vero reticenda ſunt hoc loco, quae de Proteo Auguſtinus contra Academicos diſputat in hunc modum: *Proteus enim ille, ut Vos adoleſcentes non penitus Poetas a Philoſophia contemnendos videatis, in imaginem veritatis inducitur. Veritatis, inquam, Proteus in carminibus oſtentat, ſuſtinetque perſonam, quam obtinere nemo poteſt, ſi falſis imaginibus deceptus, comprehenſionis nodos, vel laxaverit, vel dimiſerit. Sunt enim iſtae imagines, quae conſuetudine rerum corporalium, per iſtos, quibus ad neceſſaria hujus vitae utimur, ſenſus, etiam quum veritas tenetur, & quaſi habetur in manibus, decipere, atque illudere moliuntur.* Hic vides D. Auguſtinum Paraphraſi hac *illudent* agnoviſſe: quod ſi *ludent* legas, non nihil ſententia remittet.

415. HAEC AIT, ET LIQUIDUM AMBROSIAE DIFFUDIT ODOREM; QUO TOTUM NATI CORPUS PERDUXIT. Utrumque verbum in Romano codice diverſum eſt, ubi legitur: *depromit odorem*: &: *corpus*

Quo totum nati corpus perduxit. At illi
Dulcis compoſitis ſpiravit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. Eſt ſpecus ingens
Exeſi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos;
Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis:
Intus ſe vaſti Proteus tegit objice ſaxi.
Hic juvenem in latebris averſum a lumine Nympha
Conlocat: ipſa procul nebulis obſcura reſiſtit.
Jam rapidus torrens ſitientis Sirius Indos
Ardebat; caelo & medium ſol igneus orbem
Hauſerat. Arebant herbae, & cava flumina ſiccis

Fau-

SERVII.

418. HABILIS. Vegetabilis. SPECUS INGENS. In ſingulari numero *hoc ſpecus*, in plurali *hi ſpecus* dicimus.

421. DEPRENSIS NAUTIS. Periclitantibus. Verbum nauticum eſt, cum tempeſtate occupantur. Sic alibi: *Argolicove mari deprenſus*.

422. TEGIT. Tegere conſuevit: nam tunc illic non erat. OBICE. Objectione. Et melius *hic obex*, quam *haec obex*, dicimus.

423. AVERSUM A LUMINE. Paululum obliquum a lumine. Et ſciendum, Proteum temporalem ſuſcipere divinitatem; alioquin potuit etiam Ariſtaeum cognoſcere latitantem.

425. JAM RAPIDUS. Hic diſtinguendum, propter duo epitheta. SIRIUS autem, ſtella eſt in ore Canis, per quam nimios aeſtus accipimus. SITIENTES INDOS. Populos ſubſolanos.

427. CAVA FLUMINA. Alta. Lucanus: *Deferuere cavo tentoria fixa Lemanno*.

PHILARGYRII.

416. PERDUXIT. Prius unxit.

421. DEPRENSIS OLIM. *Olim* pro aliquando: & *deprehenſis*, verbum proprie nauticum, cum tempeſtate occupantur; ſic alibi: *Argolicove mari deprenſus*.

425. SIRIUS. Stella in ore Canis. Hac oriente maximi calores, & ex his graves morbi: ideoque Romae omnibus annis ſacrum Canarium fit per publicos ſacerdotes.

426. ARDEBAT. Id eſt, ſiccabat. ORBEM. *Medium orbem* ideo dixit, quoniam in medio mundo terra eſt, & in hac omnis aqua, quam ſidera in alimentum trahunt, maxime meridiano tempore, quo ardentiſſimus Sol eſt.

427. HAUSERAT. Hic pro, tenuerat, ut ibi: *Simul hauſit dextera*. Alii ſic, ordo: Torrens Syrius Indos ardebat. *Syrius* enim a poetis pro Sole ponitur: ab aliquo eorum, Canicula intelligitur. HAUSERAT: Id eſt, invaſerat.

PIERII.

corpus perfudit. In aliquibus etiam *ambroſia* ablativo caſu. Integrum autem Lectoribus ſit, quam maluerint lectionem admittere, quum neque haec, neque illa, mihi reprehenſione digna videatur.

417. SPIRAVIT CRINIBUS AURA. In Romano codice, *Auras* eſt, quod non placet.

423. AVERSUM LUMINE NYMPHA COLLOCAT. Romanus codex, & plerique pervetere: *averſum lumine*, abſque *a* praepoſitione ſeparativa legunt. In aliquot *averſum a limine* habetur.

424. IPSA PROCUL NEBULIS OBSCURA RECESSIT. Vetera omnia exemplaria, quotquot habui, *reſiſtit* legunt. Hoc eſt, retro, vel in receſſu ſiſtit.

425. JAM RAPIDUS TORRENS SITIENTIS SIRIUS INDOS. *Sirius* forſitan negotium ſaceſſat, quia *Serius* in codicibus aliquot antiquioribus legitur; Sed enim id ea de cauſſa factum, quod quum Σείριος, Graece per *ει* diphthongum prima ſyllaba ſcribatur, ex Latinis alii, primam ex diphthongo, alii ſecundam vocalem acceperint: ſyllaba tamen nihil imminuta. Quia vero ſunt, qui *Sirium* hoc loco importune inſertum a Poeta ſuſpicentur: his reſpon-

ſum

Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
Cum Proteus conſueta petens e fluctibus antra
Ibat. Eum vaſti circum gens humida ponti
Exſultans rorem late diſperſit amarum.
Sternunt ſe ſomno diverſae in litore phocae.
Ipſe, velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,
Veſper ubi e paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſque lupos acuunt balatibus agni,
Conſidit ſcopulo medius, numerumque recenſet:
Cujus Ariſtaeo quoniam eſt oblata facultas;
Vix defeſſa ſenem paſſus componere membra,
Cum clamore ruit magno, maniciſque jacentem
Occupat. Ille ſuae contra non immemor artis,
Omnia transformat ſeſe in miracula rerum,
Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem.
Verum, ubi nulla fugam reperit pellacia, victus
In ſeſe redit, atque hominis tandem ore locutus:

Nam

SERVII.

438. VIX DEFESSA SENEM PASSUS COMPONERE MEMBRA. Aviditatem exprimit tenere cupientis. Unde eum contra matris praeceptum, cito in Proteum impetum feciſſe dicit; per quod incontinentes hominum animos docet poeta.

444. HOMINIS ORE. Humana ſcilicet voce.

PHILARGYRII.

434. VESPER. Non *Veſper*, ſed paſtores tempore ejus admoniti.

437. QUONIAM. *Quoniam*, pro poſtquam: Pacuvius: *Quoniam ille interit, imperium Galeſo tranſmiſſum eſt.*

443. FALLACIA. Legitur & *Pellacia*, id eſt, fraus, ut: *pellacis Ulyxi*. Lucretius: *Subdola cum ridet penitus pellacia ponti.*

PIERII.

ſum facio, Virgilium ad antiquiorum eruditionem reſpexiſſe, ſiquidem Sol & Σείρ, & Σειρός, & Σείριος, apud veteres appellabatur: quin etiam Ibycus, poeta Lyricus, aſtra omnia *Siria* vocat.

431. DISPERGIT AMARUM. In Mediceo, & aliquot aliis, *diſperſit* praeterito legitur.

432. STERNUNT SE SOMNO DIVERSO IN LITTORE PHOCAE. In Romano codice, & aliquot aliis de meliore nota, *diverſae*: quod & venuſtius, & doctorum ſermoni accommodatius videtur.

435. AUDITIQUE LUPOS ACUUNT BALATIBUS AGNI. Hoc etiam placet, quod in Romano, & in Mediceo codice, legitur: *auditis*, quippe *balatibus*.

436. CONSEDIT SCOPULO MEDIUS. In Romano codice legere eſt: *conſidit*, mutatione ſolita ejus manus. Sed quid illud, quod in Longobardico *recenſiit*, pro *recenſuit*, utcumque ſcribere voluerint, verſu dactylico reperitur: Ariſtaeo enim ſtatim irruente, jam munus ipſe ſenex ſuum peregerat: ſeque tradiderat quieti. Sed enim *recenſet* in probatioribus habetur exemplaribus.

443. VERUM UBI NULLA FUGAM REPERIT FALLACIA. In aliquot codicibus *pellacia* ſcriptum eſt. In Mediceo utrumque & *pellacia*, & *fallacia* notatum eſt.

444. ATQUE HOMINIS TANDEM ORE LOCUTUS. Nimirum, *eſt*, quod in codicibus aliquot antiquis poſt, *tandem*, habetur, importune inculcatum eſt: quum hujus ſuppoſiti, quod eſt *locutus*, verbum *inquit*, tertio ſit verſu collocatum.

Nam quis te, juvenum confidentiſſime, noſtras
Juſſit adire domos? quidve hinc petis? inquit. At ille:
Scis, Proteu, ſcis ipſe: neque eſt te fallere cuiquam.
Sed tu deſine velle. Deum praecepta ſecuti
Venimus hinc lapſis quaeſitum oracula rebus.
Tantum effatus: Ad haec vates vi denique multa
Ardentis oculos intorſit lumine glauco,
Et graviter frendens, ſic fatis ora reſolvit:
Non te nullius exercent numinis irae.
Magna luis commiſſa: tibi has miſerabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum poenas, ni fata reſiſtant,

SERVII.

445. NAM QUIS TE JUVENUM CONFIDENTISSIME NOSTRAS. Id eſt, quiſnam. Hodie enim *nam* particula poſtponitur, antea praeponebatur. Terentius in Phormione: *Nam quae eſt haec anus, a fratre egreſſa meo?*

447. PROTEU. Vocativus Graecus eſt, ut, Orpheu. FALLERE CUIQUAM. Alii *quicquam* legunt. Hoc autem dicit: Cum omnia noveris, deſine adventus mei cauſſam velle cognoſcere.

448. DEUM PRAECEPTA. Propter matrem hoc poſuit nomen.

452. GRAVITER FRENDENS. Cum ingenti tumultu.

453. NON TE NULLIUS. Id eſt, non humilis, ſed magni.

454. MAGNA LUES COMMISSA TIBI. Id eſt, magnorum ſcelerum eſt iſta perſolutio. Et alii ita diſtinguunt, ut ſit, *a te commiſſa*. Alii TIBI HAS MISERABILIS ORPHEUS. Non humile autem numen dicit Tiſiphonem, id eſt, mortis ultricem: nam ideo Tiſiphone dicta eſt, quaſi cui cura eſt *τίσις φόνου*, id eſt, mortis ultio.

455. HAUDQUAQUAM OB MERITUM. Id eſt, non tales quales mereris: nam ejus uxori cauſa mortis fuiſti. Inferret autem digna ſupplicia, niſi fata prohiberent: quibus faventibus ita numinum minora infert, licet majora non poſſit.

PHILARGYRII.

445. JUVENEM. Ariſtaeum. NOSTRAS. Ordo: Quis nam confidentiſſime, pro audaciſſime: *confidentiam* enim veteres pro impudenti audacia dicebant, ut Terentius: *O ingentem confidentiam!*

450. VI DENIQUE. Hoc loco ſuſcipit numen.

452. GRAVITER FRENDENS. Grandem ſonitum dentibus reddens, & aliter: hoc eſt, ad fata proferenda.

453. NON TE NULLIUS. Bene dixit, *non te nullius*. Haec enim numinis non humilis ſunt, ſed magni: & ſignificat Tiſiphonem: id eſt, mortis ultricem: nam ideo Tiſiphone dicta eſt, quaſi ulturae mortis ultio, quae dicitur Graece Τισιφόνη Et aliter. Aſper, *non nullius*, inquit, id eſt, non levis numinis: ſignificat autem Nympharum, non, ut quidam volunt, Orphei manium.

455. MAGNA LUES. Id eſt, magnum ſcelus.

PIERII.

447. SCIS PROTEU, SCIS IPSE. Sunt antiqui codices manu ſcripti, in quibus legitur *Proteus*, vocativo caſu, Atticorum idiomate, ὦ Πρωτεὺς; ſed *Proteu* κοινῶς receptum eſt Latinis.

448. DEUM PRAECEPTA SECUTI VENIMUS HUC LAPSIS QUAESITUM ORACULA REBUS. In Romano & aliquot aliis codicibus antiquioribus, non *huc*, ſed *hinc* legitur: membraque ita diſpoſita ſunt, ut *Deum praecepta ſecuti venimus*, continenter legatur: mox hypodiaſtole ſignata: *hinc lapſis quaeſitum oracula rebus*, ſubjungatur: quamvis in Oblongo *laſſis* legatur, & aliquot aliis *labſis*, per characteriſticon praeſentis. Erat etiam in Mediceo prius *hinc* ſcriptum, aliena inde manu factum *huc* altera lectione abraſa.

450. TANTUM EFFATUR AD HAEC VATES. Quod in Longobardico legitur, *Tantus ad hoc fatus vates*, in memoriam mihi adduxit Terentium Scaurum ſuper hoc ſollicitum fuiſſe, quo pacto *effatus* ſcribendum eſſet, ubi ſemivocales ait gemi-

Digitized by Google

Suſcitat; & rapta graviter pro conjuge ſaevit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina praeceps,
Inmanem ante pedes hydrum moritura puella
Servantem ripas alta non vidit in herba.
At chorus aequalis Dryadum clamore ſupremos
Inplerunt montis. Flerunt Rhodopeiae arces,
Altaque Pangaea, & Rheſi Mavortia tellus,
Atque Getae, atque Hebrus, & Actias Orithyia,
Ipſe cava ſolans aegrum teſtudine amorem,

Te,

SERVII.

458. MORITURA PUELLA. Merito non vidit: quippe moritura.

459. SERVANTEM RIPAS. Tenentem, ut: *Tantas ſervabat filia ſedes*.

460. AT CHORUS AEQUALIS DRYADUM. Ergo & Eurydice Dryas: & bono compendio ejus praetermiſit interitum. SUPREMOS MONTES. Summos, ut: *Pro ſupreme Juppiter*.

461. RHODOPEIAE ARCES, ALTAQUE PANGAEA. *Rhodope*, mons eſt Thraciae, ſicut Pangaea.

462. RHESI MAVORTIA TELLUS. Quam poſtea Rheſus tenuit: & eſt Prolepſis ex perſona poetae. Quo enim tempore Orpheus fuit, Rheſus necdum regnabat in Thracia.

463. HEBRUS. Fluvius Traciae gelidiſſimus. ACTIAS ORITHYIA Athenienſis Nympha, quam Boreas in ſuum matrimonium rapit.

464. IPSE. Orpheus. CAVA TESTUDINE. Periphraſis citharae, cujus uſus repertus eſt hoc modo: Cum regrediens Nilus in ſuos meatus, varia in terris reliquiſſet animalia, relicta etiam teſtudo eſt: quae cum putrefacta eſſet, & nervi ejus remanſiſſent extenti intra corium, percuſſa a Mercurio ſonitum dedit: ex cujus imitatione cithara eſt compoſita. AEGRUM AMOREM. Moeſtum, deceptum.

PHILARGYRII.

459. SERVANTEM. *Servantem*, hic, obtinentem.

462. PANGAEA. *Pangaea* Thraciae montes. RHESI. *Rheſus* dux Thracum: & eſt prolepſis: quia Rheſo Orpheus antiquior eſt. Idcirco autem Thracia *Mavortia* tellus dicitur: quia in diviſione terrae Marti ceſſit.

463. ACTIAS. *Actias* ideo dicta, quod Athenienſis fuit. Quidam volunt *Atticen* primo vocitatam Actiacen, quia ſit litoralis. ORITHYA. *Orithya*, Erechthei & Praxitheae filia, ab Aquilone in Thraciam rapta, Zethum & Calain filios edidit.

PIERII.

nare, ideoque *effatus*, uon, *exfatus*, vel *ecfatus*, dicendum. Sane crediderim aliquid hujuſmodi fuiſſe prius in eo codice, unde Longobardicus exſcribebatur, datamque inde anſam reliqua ſubvertendi.

460. AT CHORUS AEQUALIS DRYADUM CLAMORE SUPREMOS IMPLERUNT MONTES. In Romano codice, & aliquot aliis *ſupremo* legitur: ut clamoris magnitudo declaretur. Sed enim *ſupremos*, quippe *montes*, Servius agnoſcit, ut illud, *Pro Supreme Jupiter*.

462. ALTAQUE PANGAEA, ET RHOESI MAVORTIA TELLUS. In codicibus aliquot antiquis *Panchai* legitur, ut ſit: *alta tellus Panchai*, *& Mavortia tellus Rhoeſi*. Sed enim Πάγγαιον, eſt montis nomen; caſta igitur lectio *Pangaea*. Panchaia enim pertinet ad Arabiam, de qua libro ſecundo Georgicon: *Totaque thuriferis Panchaia pinguis arenis*.

463. ATQUE GETAE, ATQUE HEBRUS, ATQUE ACTIAS ORITHYA. Hic quoque verſus in codicibus omnibus antiquis, quos verſare potuimus, eodem modo habet, quo ſuperior ille: *Atque Ephyre, atque Opis, & Aſia Deiopea*, ita enim legitur: *Atque Getae, atque Hebrus, & Actias Orithyia*: nulla in tritimemeri colliſione facta: cujus pedes ita diſcludi debent: *atque Getae atq' Hebrus& Actias Ori thyia*: ſi cui tamen *atque* illud ter repetitum magis placeat, quod ita verſus ſcriptus ſit in Val. Probi codicibus, malitque in pentimemeri potius brevem pro longa poſitam, ut locus ille communis eſt, non laboro. *Orithyiam* vero quadriſſyllabam eſſe dictionem, ea dimenſione, qua poeonicum quartum a majori circumſcribimus, duabus mediis ſyllabis per diphthongum notatis, indicant

Ho-

Te, dulcis conjux, te ſolo in litore ſecum,
Te veniente die, te decedente canebat.
Taenarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus, Maniſque adiit, Regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus manſueſcere corda.
At cantu commotae Erebi de ſedibus imis
Umbrae ibant tenues, ſimulacraque luce carentum:
Quam multa in foliis avium ſe millia condunt,
Veſper ubi, aut hibernus agit de montibus imber:
Matres, atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimum heroum, pueri, innuptaeque puellae,
Impoſitique rogis juvenes ante ora parentum,
Quos circum limus niger, & deformis arundo
Cocyti, tardaque palus inamabilis unda

Ad-

SERVII.

465. SOLO IN LITTORE. Deſerto, in quo ſine uxore morabatur.

467. TAENARIAS ETIAM FAUCES. Taenarus Laconiae promontorium eſt, circa finem Maleae; ubi inferorum dicitur eſſe deſcenſus.

469. MANESQUE ADIIT REGEMQUE TREMENDUM. Haec omnia ad laudem pertinent citharae, qua fretus iſta ſuperavit.

470. NESCIAQUE HUMANIS. Ad exitum futurae rei reſpexit, non ad principium: nam primo meruit Eurydicen.

471. EREBI DE SEDIBUS IMIS. De interioribus tenebris inferorum.

PHILARGYRII.

467. TAENARIAS. In Taenaro enim, promontorio Laconiae, demonſtratur alta quaedam vorago, per quam emerſiſſe Hercules ab inferis dicitur, cum duceret Cerberum.

479. COCYTI. *Cocytus*, fluvius inferorum: & aliter: *Cocytus*, amnis apud inferos, ex Styge profluens, *ἀπὸ τοῦ κωκύειν*, quod eſt gemere & flere.

PIERII.

Homeri verſus: Μαῖρα καὶ Ὠ'ρείθυια: & alibi: Εὐπλόκαμός τ' Ἀμάθεια καὶ Ὠ'ρείθυια.

465. TE VENIENTE DIE, TE DECEDENTE CANEBAT. In Mediceo, & aliquot aliis antiquis *diſcedente*, habetur; ſed enim *decedente*, receptum eſt.

467. TAENARIAS ETIAM FAUCES. In antiquis aliquot, modo *falces*, modo *valles* inveni: quae conſulto praetereo, quum omnino, *fauces*, ſcribendum videatur.

471. AT CANTU COMMOTAE HEREBI DE SEDIBUS IMIS UMBRAE. In codicibus nonnullis antiquioribus, *cantum* legas, nempe quod *at* conjunctionem, vel eo modo per *t* ſcriptam, praepoſitionem eſſe crediderint. Sed enim *cantu*, lectio caſtior habetur. In Mediceo, & copulativa erat prius, inde *at* factum.

473. QUAM MULTA IN SYLVIS AVIUM SE MILLIA CONDUNT. In antiquis omnibus exemplaribus, quae verſavimus, *in foliis*, non *in ſilvis*, legitur: & *milia*, unico *l* tam hic, quam in Veterum monumentis ſaepe legitur. Sunt qui ſubſtantivum *mille*, & adjectivum ſcriptione diſtinguant. Praeterea in Romano codice tres verſus ſuperhabundant, ex Aeneidos ſexto huc importune tranſlati, quodque magis indigneris, corruptiſſime ſcripti.

479. TARDAQUE PALUS INAMABILIS UNDA. Sunt codices, in quibus *innabilis* legatur, ſed enim probatiores omnes *inamabilis* legunt. Et Aulus Gellius eandem hanc lectionem agnoſcit: dum dicit Virgilium, Stygiam paludem inamabilem dixiſſe

Adligat, & novies Styx interfuſa coërcet.
Quin ipſae ſtupuere domus, atque intima Lethi
Tartara, caeruleoſque inplexae crinibus anguis
Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionei vento rota conſtitit orbis.
Jamque pedem referens caſus evaſerat omnis,
Redditaque Eurydice ſuperas veniebat ad auras,
Pone ſequens; namque hanc dederat Proſerpina legem:
Cum ſubita incautum dementia cepit amantem,
Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere Manes.
Reſtitit, Eurydicenque ſuam jam luce ſub ipſa
Inmemor, heu, victuſque animi reſpexit. Ibi omnis
Effuſus labor, atque inmitis rupta tyranni

Foe-

SERVII.

482. IMPLEXAE. Involutae, implicitae, ἐμπεπλεγμέναι.

484. IXIONEI VENTO ROTA CONSTITIT. Deeſt *cum:* & hoc dicit: cum vento ſuo rota conſtitit: id eſt, cum cauſa volubilitatis quievit.

488. INCAUTUM AMANTEM. Epitheton amantis eſt.

489. IGNOSCENDA QUIDEM, SCIRENT SI IGNOSCERE MANES. Participium ſine verbi origine: non enim facit *ignoſcor*, ſicut nec *triumphor*, *regnor*.

490. EURIDICEMQUE SUAM JAM. Alii legunt. *Jam luce ſub ipſa*.

491. VICTUSQUE ANIMI. Sic hoc loco dixit, ut: *O praeſtans animi juvenis*. RESPEXIT. Id eſt, commiſit in legem ſibi datam.

492. IBI OMNIS EFFUSUS. Id eſt, functus & fruſtratus. TYRANNI. Id eſt, Plutonis.

PHILARGYRII.

480. STYX. Palus apud inferos.

483. TENUITQUE. Id eſt, tacuit.

484. VENTO. *Vento* pro adventu ſignificat, ut ſit ſeptimus caſus: aut *vento* verbum gerundi eſt: nam intelligi debet adventu: ſit enim gerundi ſic: *ventum*, *ventu*. Ipſe alibi: *Et pacem Romano ab rege petendum*. Quidam ſic: *vento*, audiendum, conſiſtentem, ut eſt illud: *Cum placidum ventis ſtaret mare*.

PIERII.

xiſſe κατ' ἐπαινον amoris. Sicut illaudatum, κατ' τὸ ἐπαίνου στέρησιν; ſed enim de hoc dictum loco ſuo.

480. ALLIGAT ET NOVIES. In codicibus aliquot manu ſcriptis, *alligat:* in aliis, *adligat* obſerves: quam antiquam non eſſe ſcriptionem, ex eo poſſumus conjectare (Neque enim hic antiquitatem intelligo vel Ennii, vel Pacuvii temporibus; ſed quae circa Octavii Auguſti tempora vigebat) quod Terentius Scaurus Antiquos, *pellego*, non *perlego*: *colligo*, non *conligo*: *alligo*, non *adlego*, dixiſſe aſſerit: hujuſque pronuntiationis exempla ſibi ex Virgilio deſumit. Quare *alligat*, geminato *ll* ſcribere deberemus.

482. CAERULEOSQUE IMPLEXAE CRINIBUS ANGUES. In codice Longobardico, & aliquot aliis *amplexae* legitur. In Oblongo, & altero admodum carioſo: *implexae*. In Romano: *innexae:* quem praetuleris, non laboro.

483. TENUITQUE INHIANS TRIA CERBERUS ORA. In antiquioribus aliquot codicibus legi: *tenuit inhians*, nulla interpoſita particula copulativa: nam & locus ſemiquinariae communis eſt: ſiquis ſyllabae timear, & ſententiae concinnitas ipſum quodammodo hiatum repraeſentat; cui, ſi *que* illud inſerueris, fauces propemodum videberis obſtruxiſſe. Non praeteribo etiam *tenuitque minans*, alicubi legi, ſed id inemendate.

484. ATQUE IXIONEI VENTO ROTA CONSTITIT ORBIS. In codicibus aliquot *cantu rota* legitur: ſed agnoſcit *vento* Servius.

488. CUM SUBITA INCAUTUM DEMENTIA CEPIT

PIT

Foedera, terque fragor ſtagnis auditus Avernis.
Illa, Quis & me, inquit, miſeram, & te perdidit, Orpheu?
Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque natantia lumina ſomnus.
Jamque vale. Feror ingenti circumdata nocte,
Invalidaſque tibi tendens, heu non tua, palmas!
Dixit. Et ex oculis ſubito, ceu fumus in auras
Commixtus tenuis, fugit diverſa: neque illum,
Prenſantem nequicquam umbras, & multa volentem
Dicere, praeterea vidit: nec portitor Orci
Amplius objectam paſſus tranſire paludem.
Quid faceret? quo ſe rapta bis conjuge ferret?
Quo fletu Manis, qua Numina voce moveret?
Illa quidem Stygia nabat jam frigida cymba.
Septem illum totos perhibent ex ordine menſis

Ru-

SERVII.

493. TERQUE FRAGOR STAGNIS AUDITUS AVERNIS. Quaſi exultarent umbrae redditum Eurydicen. Lucanus in Orpheo, dicit ſtrepitum factum redeunte Eurydice, ob hoc, quia *Gaudent a Luce relictam Eurydicen, iterum ſperantes Orphea manes.*

495. ITERUM CRUDELIA RETRO FATA VOCANT. Ovidius: *Bis rapitur, vixitque ſemel.*

496. NATANTIA LUMINA. In mortem reducta, invalida.

498. INVALIDAS PALMAS. In umbrae tenuitatem redactas. HEU NON TUA. Quia ſupra dixit, *Eurydicenque ſuam jam.*

500. FUGIT DIVERSA. Id eſt, per diverſa.

502. PRAETEREA. Poſtea, ut: *Et quiſquam numen Junonis adoret Praeterea?*

503. AMPLIUS OBJECTAM PASSUS TRANSIRE PALUDEM. Myſticum eſt: dicitur enim bis eandem umbram evocari non licere.

507. EX ORDINE. Sine intermiſſione.

PHILARGYRII.

502. PRAETEREA. Praeterea, ultra.

PIERII.

PIT AMANTEM. In Romano codice, & in aliquot aliis, *ſubiit* legitur, quod quidem adverbium eo loco non diſplicet.

493. TERQUE FRAGOR STAGNIS AUDITUS AVERNIS. In Romano codice legitur: *Terque fragor ſtagni eſt auditus Averni*. Caeterum in eo litterae omnino aliquot ſuperfluae. In Mediceo *avernis* erat, nunc *s* ultima littera abraſa eſt, ut cum Servio ſentiret lectio.

504. QUID FACERET, QUO SE RAPTA BIS CONJUGE FERRET. Nonnulli veteres codices legunt, *quo ſe bis rapta conjuge*: ut evitarent vocem in continuatione ſermonis, quae communis eſt, cum *raptabis*, a *rapto*, *raptas*; ſed monoſyllabum *bis* pleriſyllabicis illis dictionibus interjectum, modulatius videtur adſonare.

505. QUO FLETU MANES; QUA NUMINA VOCE MOVERET. In Romano codice legere eſt: *Quo fletu manis, quae numina voce moveret*: nam illi amplius adeundi non erant, a quibus duriſſimae conditionis leges acceperat. Quanquam non diſpliceat: *quo fletu*: & *qua voce*.

507. SEPTEM ILLUM TOTOS PERHIBENT EX ORDINE MENSES, RUPE SUB AERIA DESERTI AD STRYMONIS UNDAM FLEVISSE. In Rom. cod. legere eſt: *fleſſe ſibi*: quippe ſolitarium *deſerti ad Strymonis undam*: non amplius ad Manis, Deoſve inferos exorandos: non ad contrahendas feras, & ſupervolantes aves: non ad agreſtium hominum fera corda mitiganda: moreſque componendos, expoliendoſque; ſed ſibi; ſed ad calamitatis ſuae lamentationem; ſed ad inferorum duritiem incuſandam. *Fleſſe ſibi*, ut tanti doloris lenimentum aliquod inveniret Muſarum beneficio, cum quibus ortas ait Heſiodus: *Λησμοσύνην τε κακῶν, ἄμπαυμά τε μερμηράων.*

Rupe ſub aëria deſerti ad Strymonis undam
Fleviſſe, & gelidis haec evolviſſe ſub aſtris,
Mulcentem tigris, & agentem carmine quercus.
Qualis populea maerens philomela ſub umbra
Amiſſos queritur foetus; quos durus arator
Obſervans nido inplumis detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque ſedens miſerabile carmen
Integrat, & maeſtis late loca queſtibus inplet.
Nulla Venus, non ulli animum flexere hymenaei.
Solus Hyperboreas glacies, Tanaïmque nivalem,
Arvaque Riphaeis numquam viduata pruinis
Luſtrabat, raptam Eurydicen, atque irrita Ditis
Dona, querens. Spretae Ciconum quo munere matres,
Inter ſacra Deum, nocturnique orgia Bacchi,

Diſ-

SERVII.

508. Deserti. Aſperi, inculti. Strymon autem fluvius eſt Thraciae, circa quem ad extinguendum amoris morabatur calorem. Haec. Id eſt, talia, qualia ipſe commemorat.

510. Agentem carmine quercus. Id eſt, moventem.

513. Philomela. Pro quavis ave: nam ſpecies eſt pro genere.

514. Flet noctem. Jugi nocte, continuo fletu.

517. Tanaimque nivalem. Fluvium Scythiae. Nunquam viduata pruinis. Semper nivibus plena.

518. Quo munere matres. Nuptiali ſcilicet.

520. Ciconum. *Cicones* Thraces mulieres ſunt, quae, ab Orpheo ſpretae, diſcerpſere eum per Liberi ſacra ſimulata.

PHILARGYRII.

508. Aeria. Quae ſit vicina aſtris. *Strymon* autem amnis eſt finiens Thraciam; ſed hic pro Hebro poſitus.

511. Philomela. Luſcinia.

515. Integrat. Renovat.

517. Tanaimque. *Tanais* fluvius, qui dividit Aſiam ab Europa: eſt autem Scythiae.

520. Ciconum. *Cicones*, gens Thraciae, a Cicone, Apollinis filio, dicta. Orpheus autem, quoniam poſt obitum Eurydices omnes feminas faſtidit, tranſlato in pueros amore, diſcerptus eſt. Aſper, *quo munere*, ob quam rem, vult accipi: poteſt &, *ſpretae quo munere*, id eſt, matrimonii.

521. Nocturnaque Orgia. Quia ſacra ejus nocte celebrantur: ex quo Nyctelius eſt cognominatus.

PIERII.

509. Et gelidis haec evolvisse sub antris. In Romano codice, & aliquot aliis *ſub aſtris* legitur. *Aſtra* nimirum *gelida* appellat Septentrionalia: ſequitur enim: *Solus hyperboreas glacies Tanaimque nivalem, Arvaque Riphaeis nunquam viduata pruinis Luſtrabat*: Quae omnia loca in Septentriones deflexa ſunt.

511. Qualis populea moerens philomela sub umbra. *Philomelam* Servius pro ave qualibet poſitam ait: ſed cur non proprie de Luſcinia intelligamus, cui a lugubri cantu nomen inditum, eademque flet noctem? niſi ea de cauſſa dictum a Servio quiſquam opinetur, quia nonnulli volunt ex duabus ſororibus Procnem in Luſciniam, Philomelam in Hirundinem eſſe converſam, ut eo loco habetur: *Et manibus Procne pectus ſignata cruentis*: quod etiam tradit Varro.

516. Nulla venus, nullique animum flexere hymenaei. In Romano codice, in Mediceo, & aliquot aliis antiquis legere eſt: *Nulla Venus, non ulli animum*.

520. Spretae ciconum quo munere matres. Aliquot antiqui codices *ſpreto* legunt, ut ſit, ſpretis ab Orpheo nuptiis. Servius mavult, *ſpretae matres*.

521. Nocturnaque orgia Bacchi. In codicibus aliquot antiquis, *nocturnique* legitur, per hypallagen: quamvis nonnulli ex peritioribus

no-

Diſcerptum latos juvenem ſparſere per agros.
Tum quoque marmorea caput a cervice revolſum,
Gurgite cum medio portans Oeagrius Hebrus
Volveret, Eurydicen vox ipſa & frigida lingua,
Ah miſeram Eurydicen anima fugiente vocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripae.
Haec Proteus: & ſe jactu dedit aequor in altum.
Quaque dedit, ſpumantem undam ſub vertice torſit.
At non Cyrene: namque ultro adfata timentem:
Nate, licet triſtis animo deponere curas.
Haec omnis morbi cauſſa: hinc miſerabile Nymphae,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium miſere apibus. Tu munera ſupplex
Tende petens pacem, & faciles venerare Napaeas.
Namque dabunt veniam votis, iraſque remittent.
Sed, modus orandi qui ſit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios praeſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycaei,
Delige, & intacta totidem cervice juvencas.

Qua-

SERVII.

523. MARMOREA CAPUT A CERVICE REVULSUM. Id eſt, pulchra. Conſtat enim caput Orphei in Hebrum projectum, & id fluctus in Lesbum inſulam detuliſſe. Hebrus autem fluvius in Thracia eſt, qui ex fontibus Rhodopae montis prolabitur: dictus ab Hebro, Boreae fratre, quem Oeagrium ab Oeagro patre dicunt. Sane alludit ad id, quod dicit Ovidius: quia cum caput ejus ad ripam delatum ſerpens mordere voluiſſet, eſt converſus in lapidem.

524. OEAGRIUS HEBRUS. *Oeagrius*, fluvius eſt, pater Orphei, de quo Hebrus naſcitur, unde eum appellavit *Oeagrium*.

528. HAEC PROTEUS. Subaudi: dixit.

530. AT NON CYRENE. Deeſt, territa eſt: quod ex ſequentibus datur intelligi.

535. PETENS PACEM. Beneficium, benevolentiam. FACILES NAPAEAS. Exorabiles nymphas, & ad ignoſcendum paratas. Sane ſciendum, eaſdem eſſe *Napaeas*, quae & *Dryades* ſunt: nam ſupra ait: *At chorus aequalis Dryadum*.

540. INTACTA CERVICE. Indomita. Et dicit ita animalium ſacrificium eſſe faciendum, ut non tantum occidantur hoſtiae', ſed cedantur.

PHILARGYRII.

523. CAPUT A CERVICE REVULSUM. Conſtat caput Orphei in Hebrum projectum, & fluctus in Lesbum inſulam detuliſſe. Hebrus autem fluvius in Thracia eſt, qui ex fontibus Rhodopes manans perlabitur, dictus ab Hebro, Boreae fratre, quem nunc *Oeagrium* dicit, ab Oeagro, rege Thraciae, Orphei patre.

535. NAPAEAS. *Napaeas*, nemorum Nymphas: νάπαι enim Graeci dicunt nemora: & *faciles* hic pro placabiles.

PIERII.

nocturna receperint: qua lectione nulla fiet colliſio in *nocturnaque orgia*. Sane vero in Mediceo, *nocturni* ſcriptum eſt.

538. QUATTUOR EXIMIOS PRAESTANTI CORPORE TAUROS. In Romano codice legitur, *eximio praeſtantis corpore*: quod tantundem eſt.

540. DELIGE ET INTACTA TOTIDEM CERVICE JUVENCAS. In Longobardico *dilige* legitur, quod

etiam

Quatuor his aras alta ad delubra dearum
Conſtitue, & ſacrum jugulis demitte cruorem:
Corporaque ipſa boum frondoſo deſere luco.
Poſt, ubi nona ſuos Aurora oſtenderit ortus,
Inferias Orphei Lethaea papavera mittes,
Placatam Eurydicen vitula venerabere caeſa,
Et nigram mactabis ovem, lucumque reviſes.
Haud mora: continuo matris praecepta faceſſit:
Ad delubra venit; monſtratas excitat aras;
Quatuor eximios praeſtanti corpore tauros
Ducit, & intacta totidem cervice juvencas.
Poſt, ubi nona ſuos Aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumque reviſit.
Hic vero ſubitum ac dictu mirabile monſtrum
Aſpiciunt, liquefacta boum per viſcera toto
Stridere apes utero, & ruptis effervere coſtis;
Inmenſaſque trahi nubes: jamque arbore ſumma
Confluere, & lentis uvam demittere ramis.

Haec

SERVII.

545. ORPHEI. Dativus Graecus eſt. LETHAEA PAPAVERA MITTES. Agreſtia.

546. PLACATAM EURYDICEN VITULA VENERABERE CAESA. Hypallage, pro veneratam placabis.

548. PRAECEPTA FACESSIT. Facit: frequentativum eſt pro principali: aut certe ideo FACESSIT, quia plures hoſtias immolavit.

554. SUBITUM AC DICTU MIRABILE MONSTRUM. Res enim haec ex improviſo venit, ut apes ex bobus erumperent: quia praecepta Cyrenes, tantum ad placandum numina pertinebant. Notandum ſane quia ex hoc eventu illa ars inventa eſt, quam ſupra memoravit: & melior facta per induſtriam.

556. STRIDERE APES UTERO, ET RUPTIS EFFERVERE COSTIS. Haec verba & ſecundae ſunt conjugationis & tertiae: nunc tantum tertiae.

558. UVAM DEMITTERE RAMIS. In morem uvae, id eſt, botryonis, defluere: quod Graeci βοτρυδὸν dicunt.

PHILARGYRII.

541. DELUBRA. Ad templa.

542. DEMITTE CRUOREM. Id eſt, ſacrifica, modo.

545. INFERIAS ORPHEI. Ut irarum obliviſcatur.

PIERII.

etiam ſuperius habuimus eodem ſignificato. Sed & *intactas*, quippe *juvencas*, per ſyllepſim legitur in Romano codice, ſermone magis poetico. Quanquam & illud venuſte dictum: *Intacta cervice*, quod agnoſcit Servius.

345. INFERIAS ORPHEI LETHAEA PAPAVERA MITTES. In Romano tantum codice, *Orpheo* Latino declinatu ſcriptum eſt: quod per ſynizeſin accipietur, ut, *alvearia*: Et: *Ferreique Eumenidum thalami*. In aliis tamen *Orphei*, per diphthongum eſt, ut Graece Ὀρφεῖ: cujuſmodi illud etiam apud Catullum: *Qualis adeſt Thetidi, qualis concordia Pelei*. Subſequitur inde verſus: *Placatam Euridicem vitula venerabere caeſa*. Poſt hunc: *Et Nigram mactabis ovem, lucumque reviſes*. Hoc ordine habentur in codice Longobardico: & ita diſponendos eſſe nemo non videt, quum praeſertim haec rite perfecta, quo praeceptum fuerat ordine, cognoſci poſſit ex eo verſu, qui totam periodum complectitur: *Inferias Orphei mittit, lucumque reviſit. Quatuor eximios praeſtanti corpore*

tau-

Haec ſuper arvorum cultu pecorumque canebam,
Et ſuper arboribus: Caeſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentis
Per populos dat jura, viamque adfectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat

Par-

SERVII.

559. HAEC SUPER ARVORUM CULTU. Per *arvorum cultum* primum librum ſignificat: *per pecora* autem, tertium & quartum: quia & apes pecora ſunt. *Per arbores*, ſecundum. Et hoc dicit: *Haec ego*, id eſt, Georgica ſcripſi, dum Caeſar in Oriente pugnaret.

561. EUPHRATEN. Orientis fluvium. FULMINAT. Fortiter facit. VICTORQUE VOLENTES PER POPULOS. Unum virtutis eſt, alterum juſtitiae: nam vincere virtutis eſt: non invitis vero, ſed volentibus imperare, juſtitiae.

562. VIAMQUE AFFECTAT OLYMPO. Praeparat ſibi divinos honores. PARTHENOPE. Id eſt, Neapolis, quae primo ex corpore unius Syrenis illic ſepultae Parthenope eſt appellata.

564. STUDIIS FLORENTEM IGNOBILIS OCI. Id eſt, artis poeticae, quam ocium ignobile appellavit, ne quid de ſe videretur arrogans dicere.

PHILARGYRII.

561. EUPHRATEN. *Euphrates*, flumen, quod dividit Meſopotamiam a Syria & Cappadocia.

562. AFFECTAT. *Affectat* pro intendit, ut apud Plautum: *Ut me deponas vino, eam affectas viam:* Et apud Terentium: *Nam diſciplina eſt eiſdem, munerarier ancillas, qui ad dominas affectant viam.*

PIERII.

tauros Delige & intacta totidem cervice juvencas. Eodem modo quo ſuperius: *eximio praeſtantis*, & *intactas*, & ita *inferias Orphee*, in Romano codice.

563. ILLO VIRGILIUM ME TEMPORE DULCIS ALEBAT PARTHENOPE. Non alienum fuerit a ſuſcepti operis negotio, ſi, quo modo Virgilii nomen ſit ſcribendum, ipſe quoque cum tot aliis, qui argumentum hujuſmodi amplexi ſunt, quaeſiero: *i* ſiquidem, an *e* potius ſit hujus nominis vocalis prima, litteratiſſimis illis, qui ſuperiori aetate claruere, Viris, haud parum negotii faceſſit. Atque illud in primis non ierim inficias, in Romano codice paſſim *Vergilium*, & *Vergili* per *e* vocalem ſecundam ſcribi: ſed enim id ea ego de cauſſa factum crediderim, quod mutatio litterae *i* in *e*, atque itidem *e* in *i*, ſit toto eo codice frequentiſſima, ut: *ſublimes in aethere Niſus*, pro, *ſublimis*. *Quippe notas aliter*, pro *alitis:* aut, *Phyllides ignes*, pro, *Phyllidis*. Tum, *regidas motare cacumina quercus*, pro, *rigidas*. Fuerunt enim ſaecula, quae *i* litteram odio quodammodo proſequi viſa ſunt; contra, quae libentius *e* per *i* litteram proferre mallent. Hinc *Mircurius* ab antiquis dictus, Varrone teſte, qui nunc *Mercurius:* & ex eadem originatione *commircia* illi per *i* ſecunda ſyllaba, quod nos *commercia* per *e* libentius enuntiare voluimus. Quid quod *eliganter*, ſecunda ſyllaba per *i* ſcribendum praecipit Caper, quod ab *eligo* deſcendat. Nemo unus tamen dictionem ita proferre nunc auderet. Pari modo idem auctor, *exinteravit*, quod ex interioribus verbum emanarit, & ſcribendum, & pronuntiandum monet; quum nos tamen τα ἔντερα dictionem Graecam agnoſcamus, unde verbum id conformaverimus. Et, ne tedium afferat ſingulorum nomenclatura, ſexcenta hujuſmodi praeteribimus. Ut minus me moveat, quod in Pandectis quoque illis, quae nunc Florentiae publice aſſervantur, libro ipſo Juſtiniani Principis, ut creditur, archetypo, non aliter quam per *e* nomen id notetur. Sint Commentaria Tiberii Donati grandioribus notata characteribus. Sint codices alii, atque alii hujus, vel illius Auctoris, in quibus *Vergilius*, per *e* ſcriptum inveniatur, aetatis quippe id conſuetudine, non ratione factum contenderim: tot aliis nominibus, quod ad has litteras pertinet, pro temporum varietate variantibus. Quod ſi aliqua reperiantur monumenta, in quibus *Vergilii* nomen per *e* notatum ſit: certe longe plura ſunt, in quibus *Virgilius*, per *i* legatur. Et ne de Marone dictum dubitemus, viſebatur in Foro Trajani proximis his annis monumentum id, quod HONN. IMPP. in Claudiani Poetae luculentiſſimi memoriam erexerant, in quo praeter Latinam inſcriptionem, quae facti conſilium, & Claudiani meritum indicaret, Graece inſuper κατ᾽ ἐπιτομὴν inciſum diſtichon legebatur hujuſmodi:

ΕΙΝ ΕΝΙ ΒΙΡΓΙΛΙΟΙΟ ΝΟΟΝ ΚΑΙ
ΜΟΤΣΑΝ ΟΜΗΡΟΤ ΚΛΑΤΔΙΑΝΟΝ
ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΕΘΕΣΑΝ.

Ex quo manifeſtum eſt *Virgilii Maronis* nomen in monumentis publicis per *i* notatum fuiſſe. An vero memorem Graecos codices, in quibus Virgilii nomen habeatur. Sane apud Stephanum in dictione Μάντυα nomen hoc per ἰῶτα legitur non per Εψιλόν; Οὗ πολίτης ἦν Βιργίλιος ὁ ποιητής. Sed haec perquirere non eſt conſilium: nam objicient in Suidae col-

Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis oti:
Carmina qui luſi paſtorum, audaxque juventa,
Tityre, te patulae cecini ſub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON LIBER IV. EXPLICITUS.

SERVII.

565. CARMINA QUI LUSI PASTORUM. Qui etiam Bucolica ſcripſi. AUDAXQUE JUVENTA. Aetate juvenili: nam, ut diximus ſupra, viginti octo annorum Bucolica ſcripſit. Et bene breviter a ſe ſcriptarum rerum exſecutus eſt titulum.

PHILARGYRII.

564. PARTHENOPE. Lutatius lib. IV. dicit, Cumanos incolas, a parentibus digreſſos, Parthenopen urbem condidiſſe, dictam a Parthenope Sirena, cujus corpus etiam, poſtquam ob locorum ubertatem, amoenitatemque magis coeptum ſit frequentari, veritos ne Cymaeam desererent, iniſſe conſilium Parthenopem diruendi: poſt etiam peſtilentia affectos, ex reſponſo oraculi urbem reſtituiſſe, ſacraque Parthenopes cum magna religione ſuſcepiſſe; nomen autem Neapoli ob recentem reſtitutionem impoſuiſſe.

565. AUDAXQUE. Quidam *audax* propterea dictum volunt, quod in duabus Eclogis, quae ſunt in Bucolicis, occulte invectus ſit in Auguſtum propter agros. Et, *carmina luſi*, figurate.

PIERII.

lectaneis *Virgilii Maronis* nomen per *e* legi in dictione A' ερνρὶς, qui Virgilii Georgicon metaphraſin fecit. Sed id magis abſurdum, quod in eodem loco *Vergillius*, *ll* geminato, legitur: Βι-γίλιος, uti etiam in antiquis aliquot monumentis non negarim inveniri: quamquam id ea ratione factum eſt (de vocali tantum loquor) quod *Virgilium* a *virga* plerique dictum agnoſcebant, id ſcilicet a matris ſomnio deſumptum. *Virgam* vero recentiora illa tempora per *e*, ut nunc quoque vulgo dicitur, *vergam*, primo dicere; inde *Vergilium*, eadem ſtribiligine ſcribere coeperunt. Sed enim, ſi ab etymo nominis hujus rationem petamus, *Virgilio* nomen a *Virginali facie*, vel modeſtia, inditum, Interpretes affirmant, eumque *Partheniata* vocatum, tam Veterum ſcripta quam inſcriptiones librorum ejus oſtendunt: in quibus tot codicibus vetuſtis notatum inſpicitur:

P. PARTHENIATIS VIRGILII MARONIS.

Accedit huc epigramma Graecum, quo Dido queri videtur, alienum quid Virgilium a ſui nominis ſignificatione feciſſe, quum pudiciſſimae foeminae tam foedas impudicitiae notas inuſſit, ad id enim adludit finis ille:

Παρθένιε, τί μοι ἁγνὸν ἐφυβρίσασθαι Μάρωνα;
Τοῖα κατ' ἡμετέρης ἔδωκε σωφροσύνης.

Quare ſive etymon a *virgo*, ſive a *virginali ſpecie*, unde illi tam celebre nomen, *Virgilius*, per *i* ſcribi debere videtur. Quod vero apud Romanos in Antiquorum monumentis nomen id per *e* nonnunquam notatum inveniatur, ut apud Angelum Colotium in ejus hortis:

C. VERGILLIUS MARTANUS COLONUS.

Hos, aequo aliquo dato judice, percunctari velim, ſi tantum illis monumentis tribuunt, ut quicquid in illis inſpexerint, pro lege habeant, cur non & reliqua eodem modo ſcribenda cenſent, quo ſingula eodem marmore ſcripta ſunt? quippe *Vergilius*, *ll* geminato, *bone*, & *care* abſque diphthongo in acquiſitivo caſu. Cur, quia in alio marmore pervetuſto Romae Q. BERGILIUS legitur, non itidem praecipiunt *Bergilius*, per *b* mutam, non per *v* digammon ſcribendum eſſe? Nam quod alibi legatur:

M. VERGILIUS NARCISSUS VIXIT ANN. XIIII.

Non magis me moverit, quam VERGINIA, & VERGINIUS, praeter analogiae rationem per E, quodam in monumento ſcriptum. Pari ſententia, hodie haud quaquam ego DEANA ſcripſerim, quod ad D. Euſtachii legerim DEANAE. D. D. Neque MENERVA, LEBER, & MAGESTER, quae per *e* protuliſſe Veteres, Fabius atteſtatur. Neque *Jove* dativo caſu: tam etſi Aquilae intra aedem ſancti Secundi notatum ſit:

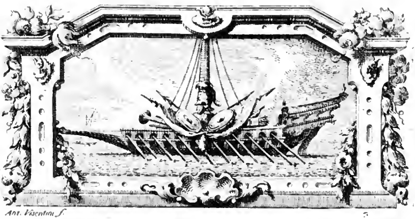
JOVE OPTUMO MAXUMO T. PETTIUS T. F.

Neque itidem *die*, & *victore*, pro *dii*, & *victori*, quae idem apud Veteres Quintilianus agnoſcit. Verum ego plurima, quae ſuper hoc dici poſſent, de induſtria praetermitto, qui certo ſciam clariſſimos litteratura Viros, quorum lucubrationes propediem in lucem ſpero proditurас, ſatis ſuperque iis, qui *e* litteram in eo nomine adamarunt, reſpondiſſe. Nos lucubrationibus noſtris in Bucolica, atque Georgica modum imponemus, ſi duo tamen ex antiquis codicibus addiderimus, *oti* in aliquibus legi, in Romano, hoc tantum loco, *oci*. Sed ſuper hoc Ecloga prima diſputatum. Eſt & illud, *Tityre te patulae cecinit ſub tegmine fagi*, mutato ordine, verbique perſona in codicibus aliquot antiquis haberi, *Tityre te cecini patulae ſub tegmine fagi*. De ſe enim totum hoc loqui Poetam, id oſtendit, quod ſuperius dixerat: *Illo Virgilium me tempore dulcis alebat Parthenope*.

P. VIR-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

Ant. Visentini f.

P. VIRGILII MARONIS AENEIDOS
LIBER PRIMUS.

ILLE ego, qui quondam gracili modulatus avena
Carmen, & egreſſus ſilvis, vicina coëgi,
Ut quamvis avido parerent arva colono,

Gra-

MAURI SERVII HONORATI
GRAMMATICI
IN VIRGILII AENEIDOS LIB. I.
COMMENTARIUS.

IN exponendis auctoribus haec conſideranda ſunt : Poetae vita : Titulus operis : Qualitas carminis : Scribentis intentio : Numerus librorum : Ordo librorum : Explanatio. Virgilii haec vita eſt . Ortus fuit Patre Virgilio , matre Maja . Fuit civis Mantuanus , quae

JO. PIERII VALERIANI
CIVIS ROMANI
CASTIGATIONES
IN PRIMUM AENEIDOS VIRGILIANAE.

ILLE EGO QUI QUONDAM GRACILI MODULATUS AVENA . In nobiliſſima , maximeque celebri Poematis Virgiliani parte , non otioſe plerique omnes quaerunt : Sit ne inde exordiendum , a quatuor illis verſibus , quos veterum quorundam cenſura conſtat eſſe detractos :

Digitized by Google

Gratum opus agricolis : At nunc horrentia Martis

ARMA,

SERVII.

quae civitas eſt Venetiae. Diverſis in locis operam litteris dedit : nam & Cremonae, & Mediolani, & Neapoli ſtuduit. Adeo autem verecundiſſimus fuit, ut ex moribus cognomen acciperet : nam dictus eſt Parthenias : omni vita probatus. Uno tantum morbo laborabat : nam impatiens libidinis fuit. Primum ab Virgilio hoc diſtichon factum eſt in Baliſtam, latronem :

Monte ſub hoc lapidum tegitur Baliſta ſepultus :
Nocte die tutum carpe, viator, iter.

Scripſit etiam ſeptem ſive octo libros hos : Cirim, Aetnam, Culicem, Priapeia, Catalecton, Epigrammata, Copam, Diras. Poſtea, ortis bellis civilibus, inter Antonium & Auguſtum, Auguſtus victor Cremonenſium agros, quia pro Antonio ſenſerant, dedit militibus ſuis. Qui cum non ſufficerent, his addidit agros Mantuanis ſublatos ; non propter civium culpam ; ſed propter vicinitatem Cremonenſium. Unde ipſe in Bucolicis : *Mantua, vae miſerae, nimium vicina Cremonae.* Amiſſis agris Romam venit : & uſus patrocinio Pollionis & Maecenatis, ſolus agrum, quem amiſerat, recipere meruit. Tunc ei propoſuit Pollio, ut carmen Bucolicum ſcriberet, quod eum conſtat triennio ſcripſiſſe, & emendaſſe. Item propoſuit Maecenas Georgica, quae ſcripſit, emendavitque ſeptem annis. Poſtea ab Auguſto Aeneidem propoſitam ſcripſit, annis undecim ; ſed nec emendavit, nec edidit. Unde eam moriens praecepit incendi. Auguſtus vero, ne tantum opus periret, Tuccam & Varum hac lege juſſit emendare, ut ſuperflua demerent ; nihil adderent tamen. Unde & ſemiplenos ejus invenimus verſiculos, ut : *Hic currus fuit* : & aliquos detractos, ut in Principio : nam ab *Armis* non coepit ; ſed ſic : *Ille ego, qui quondam gracili modulatus avena Carmen, & egreſſus ſylvis vicina coegi, Ut quamvis avido parerent arva colono, Gratum opus agricolis : At nunc horrentia Martis.* Et in ſecundo hos verſus conſtat eſſe detractos : *Aut ignibus aegra dedere. Jamque adeo ſuper unus eram &c.* (uſque ad) *Cum mihi ſe non ante* : quos inveniemus, cum pervenerimus ad eum locum, de quo detracti ſunt. Periit autem Tarenti, in Apuliae civitate : nam dum Metapontum cupit videre, valetudinem ex ſolis ardore contraxit. Sepultus autem Neapoli, in cujus tumulo, ab ipſo compoſitum eſt tale diſtichon : *Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc Parthenope. Cecini paſcua, rura, duces.* Titulus eſt AENEIS, derivativum nomen ab *Aenea*, ut a *Theſeo Theſeis* : Sic Juvenalis : *Vexatus toties rauci Theſeide Codri.* Qualitas carminis patet : nam eſt metrum Heroicum, & actus mixtus ; ubi & Poeta loquitur, & alios inducit loquentes. Eſt autem Heroicum, quod conſtat ex divinis humaniſque perſonis, continens vera cum fictis : nam Aeneam ad Italiam veniſſe manifeſtum eſt. Venerem vero locutam cum Jove, miſſumve Mercurium, conſtat eſſe compoſitum. Eſt autem Stylus grandiloquus, qui conſtat alto ſermone, magniſque ſententiis.

Scimus enim tria eſſe genera dicendi, Humile, Medium, Grandiloquum. Intentio Virgilii haec eſt, Homerum imitari, & Auguſtum laudare a parentibus : namque eſt filius Atiae, quae nata eſt de Julia, ſorore Caeſaris : Julius autem Caeſar ab Julo, filio Aeneae, originem ducit, ut confirmat ipſe Virgilius dicens : *A magno demiſſum nomen Iulo.*

De numero librorum nulla hic quaeſtio eſt, licet in aliis inveniatur Auctoribus ; nam Plautum alii dicunt XX. & unam fabulam ſcripſiſſe : alii XL. alii C. Ordo quoque manifeſtus eſt ; licet quidam ſuperflue dicant Secundum Primum eſſe, Tertium Secundum, & Primum Tertium : ideo, quia primo Ilium concidit ; poſt erravit Aeneas ; inde ad Didonis regna pervenit : neſcientes hanc eſſe artem Poeticam, ut a mediis incipientes per narrationem prima reddamus, & nonnunquam futura praeoccupemus, ut per vaticinationem ; quod etiam Horatius ſic praecipit in Arte poetica, dicens : *Ut jam nunc dicat jam nunc debentia dici, Pleraque differat, & praeſens in tempus omittat.* Unde conſtat perite feciſſe Virgilium. Sola ſupereſt Explanatio, quae in ſequenti expoſitione probabitur. Haec, quantum ad Aeneidem pertinet, dixiſſe ſufficiat ; uam Bucolicorum & Georgicorum alia ratio eſt. Sciendum praeterea eſt, ſicut nunc dicturi thema proponimus ; ita veteres incipiebant carmen a titulo carminis ſui, ut puta : *Arma virumque cano.* Lucanus : *Bella per Emathios.* Statius : *Fraternas acies alternaque regna profanis.*

PIERII.

tractos : an, illis praeteritis, ab eo loco incipiendum : ARMA VIRUMQUE CANO. Sane quantum ad antiqua pertinet exemplaria manu ſcripta, nullum adhuc inveni, ubi principium Aeneidos a quatuor illis verſibus deſumeretur : verum ſeparatim in codicibus aliquot praeſcripti habentur. In pleriſque vero, iiſdemque antiquioribus, ne inveniuntur quidem, Sed fuerint ſane Tuccae Varique cenſura ſublati ; eo tamen conſi-

lio

Digitized by Google

ARMA, virumque cano, Trojae qui primus ab oris Ita-

SERVII.

Vs. 5. ARMA VIRUMQUE, &c. Multi varie diſſerunt, cur ab *armis* Virgilius coeperit; omnes tamen in hoc aſſentire manifeſtum eſt: Cum enim conſtet aliunde eum ſumpſiſſe principium, ſicut in praemiſſa ejus vita monſtratum eſt: qua cauſſa illi, ab eo primi poſiti, quatuor verſus detracti ſunt: ſcilicet, ut cauſſa operis obtineret principium. Per *arma* autem bellum ſignificat, & eſt tropus Metonymia: nam *arma*, quibus in bello utimur, pro *bello* poſuit: ſicut *toga*, qua in pace utimur, pro *pace* ponitur: ut Cicero: *Cedant arma togae*: id eſt, bellum paci. Per ſua enim arma ad regalem honorem pervenit. Ideo *arma* praepoſuit *viro*; ſed tribus modis; primo, quod fuerant victricia; ſecundo, quod divina; tertio, quod ſemper *armis virum* ſubjungit, ut: *Arma virumque ferens*. Et: *Arma acri facienda viro*. ARMA VIRUMQUE. Figura uſitata eſt, ut non eo ordine reſpondeamus, quo propoſuimus: nam prius de erroribus Aeneae dicit: poſt de bello. Hac autem figura etiam in proſa utimur. Sic Cicero in Verrinis: *Nam ſine ullo ſumptu noſtro copiis, tunicis, frumentoque ſuppeditato, maximos exercitus noſtros veſtivit, aluit, armavit*. [Nonnulli autem Hyperbaton putant, ut ſit ſenſus talis: *Arma virumque cano, genus unde Latinum, Albanique patres, atque altae moenia Romae*: mox illa revoces: *Troiae qui primus ab oris*. Sic enim cauſſa operis declaratur, cur agentibus fatis in Latium venerit. Alii ideo *arma* hoc loco proprie dicta accipiunt; primo, quod fuerint victricia, ſecundo, quod divina; tertio, quod ſemper armis virum ſubjungat, ut: *Arma virumque ferens*. Et: *Arma acri facienda viro*. Et eſt poeticum principium profeſſivum: *Arma virumque cano*: invocativum: *Muſa mihi cauſſas memora*: narrativum: *Urbs antiqua fuit*. Et profeſſivum quatuor modis ſumſit, a Duce: *Arma virumque cano*: ab itinere: *Trojae qui primus ab oris*: a bello: *Multa quoque & bello paſſus*: a generis ſucceſſu: *Genus unde Latinum*.] VIRUM. Quem non dicit; ſed circumſtantiis oſtendit Aeneam. Et bene addidit poſt *arma*, *virum*; quia *arma* poſſunt & aliarum artium inſtrumenta dici, ut: *Cerealiaque arma*. CANO Polyſemus ſermo eſt: aliquando laudo, ut: *Regemque canebant*. aliquando divino, ut: *Ipſa canas oro*: aliquando canto, ut in hoc loco: nam proprie canto ſignificat, quia cantanda ſunt carmina. TROJAE. *Troja* regio Aſiae; *Ilium*, civitas eſt *Trojae*. Plerumque tamen uſurpant poetae, & pro civitate, vel regionem, vel provinciam ponunt. Juvenalis: *Et flammis Aſiam ferroque cadentem*. Probus ait *Trojam*, *Grajos*, & *Ajax*, non debere per unam *i*. ſcribi. QUI PRIMUS. *Primus*, non ante quem nemo, ſed poſt quem nullus: vel hic *primus*, princeps, vel optimus. Quaerunt multi cur Aeneam primum ad Italiam veniſſe dicat, cum paulo poſt dixerit Antenorem ante adventum Aeneae fundaſſe civitatem. Conſtat quidem, ſed habita temporum ratione peritiſſime Virgilius dixit. Namque illo tempore, quo Aeneas ad Italiam venit, finis erat Italiae uſque ad Rubiconem fluvium. Cujus rei meminit Lucanus: *Et Gallica certus Limes ab Auſoniis diſterminat arva colonis*. Unde apparet Antenorem non ad Italiam veniſſe, ſed ad Galliam Ciſalpinam, in qua Venetia eſt. Poſtea vero promotis uſque ad Alpes Italiae finibus, novitas creavit errorem. Plerique tamen quaeſtionem hanc volunt ex ſequentibus ſolvi; ut videatur ob hoc addidiſſe Virgilius ad *Lavina littora*, ne ſignificaret Antenorem. Melior tamen eſt ſuperior expoſitio: [*Primus* ergo non ante quem nemo, ſed poſt quem nullus, ut: *Tuque o, cui prima furentem Fundit equum, magno tellus percuſſa tridenti*. Et: *Hic mihi reſponſum primus dedit*: vel laudative *primus*: ut: *Primus qui legibus urbem fundabit, Curibus parvis*. AB ORIS. Speciem pro genere: nam *oras* terras generaliter debemus accipere: ſane praepoſitionem mutavit, nam *ex oris* melius potuit.]

PIERII.

lio fuerunt a Virgilio praepoſiti, ut legerentur. Id quod in aliis etiam operibus non incurioſe factitaſſe deprehenditur, dum in Bucolicis Eclogarum, quas prius edidiſſet, mentionem facit: ut in Daphnide: *Haec nos: Formoſum Corydon ardebat Alexin. Haec eadem docuit: Cujum pecus, an Melibœi?* Et quum Georgicon libris finem imponeret, Bucolica a ſe ſcripta citavit: *Carmina qui luſi paſtorum, audaxque juventa, Tityre, te cecini patulae ſub tegmine fagi*. Et ne cui de nomine quoque ambigendum eſſet, id in carmine curavit inſerendum:

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat Parthenope. Nam niſi ea fuiſſet cura, ſatis erat dixiſſe: *Illo me tempore dulcis alebat Parthenope*. Pari vero ratione viſum eſt illi tertium hunc ingenii feliciſſimi conatum, duobus illis prioribus adnectere, ut unum quaſi corpus inſolubili vinculo colligatum, cum nominis ſui aeternitate a furacitatis injuria, quae tunc nimium impudenter in aliorum labores graſ-

Italiam, fato profugus Lavinaque venit

Li-

SERVII.

6. ITALIAM. Ars quidem hoc exigit, ut nominibus provinciarum praepoſitionem addamus, civitatum nunquam; tamen plerumque hoc perverſo ordine lectum eſt; nam ecce hoc loco detraxit provinciae praepoſitionem, dicens *Italiam venit*, pro, ad Italiam. Tullius in Verrinis: *Ea die Verres ad Meſſanam venit*, pro, *Meſſanam venit*. Meſſana autem civitas eſt. (Sed hic ſchema utuntur.) Sane ſciendum eſt uſurpari ab auctoribus, ut vel addant, vel detrahant praepoſitiones: namque ait Virgilius: *Sylvis te Thyrrhene feras*: pro, in ſylvis. Ut ergo illo loco detraxit praepoſitionem, ſic hic provinciae: & eſt figura. *Italia* autem pars Europae eſt. Italus enim, rex Siculorum, profectus e Sicilia, venit ad loca, quae ſunt juxta Tyberim, & ex nomine ſuo appellavit Italiam. Ibi autem habitaſſe Siculos, ubi eſt Laurolavinium, manifeſtum eſt: ſicut ipſe alio loco dicit: *Siculi vete reſque Sicani*. Item: *Et gentes venere Sicanae Saepius*. Sane *Italiam i* contra naturam producta eſt, cum ſit natura brevis; in hoc vero nomine *i* contra naturam producitur. FATO PROFUGUS. Fato ad utrumque pertinet, & quod fugit, & quod ad Italiam venit. Et bene addidit *Fato*, ne videatur aut cauſa criminis patriam deſeruiſſe, aut novi imperii cupiditate. PROFUGUS. Vagus, id eſt, porro fugatus ab Ilio, qui & extorris dicitur. *Profugus* autem proprie dicitur, qui procul a ſedibus ſuis vagatur: quaſi *porro fugatus*. Multi tamen ita definiunt, ut *profugos* eos dicant, qui excluſi neceſſitate de ſuis ſedibus adhuc vagantur, & ſimul atque invenerint ſedes, non dicantur *profugi*, ſed *exules*. Sed utrumque falſum eſt: nam & *Profugus* dictus eſt, qui jam ſedes locavit, ut in Lucano: *Profugique a gente vetuſta Gallorum Celtae miſcentes nomen Iberis*. Et exul, qui adhuc vagatur, ut in Salluſtio: *Qui nullo certo exilio vagabantur*: adeo *exilium* eſt ipſa vagatio. [Quidam hic *Profugus* participium volunt. Sane non otioſe fato profugum dicit Aeneam; verum ex diſciplina Hetruſcorum: eſt enim in libro, qui inſcribitur Terrae ruris Hetruriae ſcriptum vocibus Tagae: *Eum, qui genus a perjuris duceret, fato extorrem & profugum eſſe debere*. Porro a Laomedonte perjuro genus ducit Aeneas; ſiquidem alibi ait: *Jampridem ſanguine noſtro Laomedonteae luimus perjuria Trojae*.] LAVINAQUE VENIT LITTORA. Haec civitas tria habuit nomina: Nam primum *Lavinium* dicta eſt a Lavinio, Latini fratre: poſtea *Laurentum*, a lauro inventa a Latino; dum adepto imperio poſt mortem fratris civitatem augeret: poſt *Lavinium* a Lavinia, uxore Aeneae. Ergo *Lavina* legendum eſt, non *Lavinia*: quia poſt adventum Aeneae *Lavinium* nomen accepit. Et aut *Lavinum* debuit dicere, ſicut dixit; aut *Laurentum*: quamvis quidam ſuperfluo eſſe Prolepſim velint. [Sane bene addidit *Lavina*, ut oſtenderet ad quam partem Italiae veniſſet Aeneas: quia & multi alii eo tempore ad Italiam venerant; ut Capys, qui Capuam; Polites, qui Politorium, condiderunt.]

PIERII.

ſibatur, incolume ſervaretur. Viſum tamen eſt poſteritati, confirmata jam tanti Poetae fama, in Tuccae Varrique ſententiam deſcendere: bonaque hominum pars nimirum, ARMA VIRUM, Aeneidos principium agnoſcunt, eo potiſſimum argumento, quod citaturus Perſius Poeta Virgilianam Aeneida dixerit: *Arma virum, nonne hoc ſpumoſum*. Quodque Val. Martialis: *Protinus Italiam concepit, & Arma virumque*, Quod Sex. Propertius: *Qui nunc Aeneae Trojani ſuſcitat arma*. Multa illi praeter haec ex aliorum Poetarum tam Graecorum quam Latinorum parodia afferre ſolent, ut Virgilium in exordiendo, non tam Veteres imitatum oſtendant, quam alios etiam imitatores habuiſſe. Sed enim fuerit ea Perſii ſententia: intellexerit illud Aeneidos eſſe principium Valerius Martialis: cenſuerint eos verſus quattuor tollendos Auguſti Octaviani temporibus eruditi viri; magis tamen ego unius Virgilii judicium aeſtimarim, quam Criticorum omnium cenſuras quantumlibet acres: quum is praeſertim ex eruditorum praeceptis, non fumum ex fulgore, ſed ex fumo dare lucem cogitaverit. Adde, quod verſus illi, a Perſio & Martiale citati, non ſunt idonei, qui tale eſſe principium indicent. Sex. vero Propertium quis non videt, dum is ſcriberet: *Qui nunc Aeneae Trojani ſuſcitat arma*, ad conjunctum illud Virgilianum carmen reſpexiſſe: quod iiſdem pene verbis eſt: *At nunc horrentia Martis Arma, virumque cano*.

6. ITALIAM FATO PROFUGUS, LAVINAQUE VENIT LITTORA. Anxie quidem, ac diutiſſime quaeſivi, ubi nam gentium antiquiſſimus ille codex deliteſceret, in quo *Lavinia venit littora*, plerique non illiterati viri ſcriptum aſſeverarunt: citato ex Vaticana bibliotheca vetuſtiſſimo, qui nuſquam invenitur, codice: Regula etiam adinventa, qua denominativum ea forma deducere neceſſarium putent. Sed enim, ut multa praeteream, quae contra oggeri poſſent, ad ejus regulae infirmitatem

coar-

Digitized by Google

Litora. Multum ille & terris jactatus & alto
Vi ſuperum, ſaevae memorem Junonis ob iram:

Mul-

SERVII.

7. LITTORA. Laurolavinium conſtat VIII. miliaribus a mari remotam. Nec nos debet fallere, quia dixit *Lavina littera*. *Littus* enim dicitur terra quoque mari vicina: ſicut ipſe Virgilius in quarto: *Cui littus arandum*: cum per naturam littus arari non poſſit. Ergo ſciendum litus & terram dici poſſe. Fabius Maximus Annalium primo: *Tum Aeneas aegre patiebatur in eum deveniſſe agrum, macerrimum, litoroſiſſimumque*. MULTUM ILLE. Colliſio eſt: & *ille*, hoc loco abundat: eſt enim interpoſita particula propter metri neceſſitatem, ut ſtet verſus: nam ſi detrahas *Ille*, ſtat ſenſus, ſed non verſus. QUI PRIMUS enim ad omnia poſſumus trahere. Sic alio loco: *Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille ſiniſtra*. Eſt autem Archaiſmos: [aut certe *ille*, quia haec particula more antiquo, aut nobilitati, aut magnitudini dabatur, ut: *At velut ille caeum*. Et: *Saucius ille*.] ET TERRIS JACTATUS. Fatigatus eſt enim apud Thraciam monſtro illo, quo de tumulo Polydori ſanguis emanavit: apud Cretam peſtilentia; apud Strophadas inſulas Harpyis: tempeſtate vero, & in primo, & in tertio. Et proprie locutus eſt: *jactamur* enim in mari fluctibus; fatigamur in terris: & bene duorum elementorum mala uno ſermone concluſit. ET ALTO, modo mari: quia navigans, Scyllam & Polyphemum effugit: [perditus etiam eſt Orontes: amiſſus Palinurus & Miſenus.] *Altum* tamen ſciendum eſt, quod & ſuperiorem, ut: *Maja genitum demittit ab alto*: & inferiorem altitudinem ſignificat: namque menſurae nomen eſt altitudo.

8. VI SUPERUM. Violentia deorum, ſecundum Homerum, qui dicit a Junone rogatos eſſe deos in odium Trojanorum: quod & Virgilius tetigit dicens: *Vos quoque Pergameae jam fas eſt parcere genti, Diique, Deaeque omnes*. Latenter autem defendit hac ratione Trojanos, quod non ſuo merito eos inſequebantur numina, ſed Junonis impulſu. [Multi *Vi ſuperum*, poſſe accipi dicunt Irim, Aeolum, Juturnam, Junonem; ſed melius judicant, vi, quam ſuperi habent.] SAEVAE. Cum a juvando dicta ſit Juno, quaerunt multi, cur eam dixerit *ſaevam*: & putant temporale eſſe epitheton, quaſi *ſaevam* contra Trojanos: neſcientes, quod *ſaevam* dicebant veteres *magnam*, ut Ennius: *Induta fuit ſaeva ſtola*: id eſt, magna. Item Virgilius, cum ubique pium inducit Aeneam, ait: *Maternis ſaevus in armis Aeneas*: id eſt, magnus. MEMOREM JUNONIS OB IRAM. Conſtat multa in auctoribus inveniri per contrarium ſignificantia, pro activis paſſiva, ut: *Pictis bellantur Amazones armis*: pro, bellant. Pro paſſivis activa, ut: *Populatque ingentem farris acervum*: pro, populatur. Et haec varietas, vel potius contrarietas, invenitur etiam in aliis partibus orationis; ut ſit pronomen pro adverbio, ut eſt hoc: *Tunc Pater ignipotens caelo deſcendit ab alto*: pro, huc. Et in participio, ut: *Et qua vectus Abas*: pro qua vehebatur. Et in nomine, ut: *Memorem Junonis ob iram*: non quae meminerat, ſed quae in memoria erat: nam ira non meminit. De his autem haec tantum, quae lecta ſunt, ponimus, nec ad eorum exemplum alia formamus. [Sane *memor* apud veteres non tantum dicebatur *ὁ μεμνημένος* ſed & *ὁ μνήμων*. Et hoc per confuſionem verbi & nominis: nam *memorem*, eſt verbi ſignificatio, cum nunc ſit nomen.]

PIERII.

coarguendam, cur *Lavina* dimenſione Bacchii legendum ſit, non contemnendam mihi rationem Servius videtur attuliſſe. Nam quod apud Dionyſium Alicarnaſſeum legamus *Populis tris, Lavinienſes, Laurentes, & Laviniatas*, nequaquam oſtendit Virgilium *Lavinia*, non *Lavina*, formare debuiſſe. Non enim Graecitatis uſu noſtrorum, quae eſſe cum decoro poteſt, licentia coarctatur. Quid vero, quod apud Sex. Propertium, *Lavinis*, dimenſione Moloſſi poſitum videmus, eo verſu: *Jactaque Lavinis moenia litoribus*: niſi quis factam ibi ſynaereſin dicat, ex *Laviniis*: quod in *Lavina* alterius formae caſu fieri non poſſit: ſi vetuſti codices ambiguitatem ipſam firmare non poſſunt: nullum ego neque in intima bibliotheca Vaticana, neque in ea, quae omnium commodo pateſcit, neque in aliis, quos alibi viderim, codicem inveni, qui lectionem ejuſmodi contineret: in omnibus vero, quotquot enanciſci potui, atque etiam in Ti. Claudii Donati commentariis antiquis, *Lavinaque venit*, eodem exemplo ſcriptum inſpexi. Addam & illud, *litus*, unico *t*, in antiquioribus pleriſque codicibus haberi: ut etiam in veterum monumentis inſpicitur: de quo libro VII. plura.

8. VI SUPERUM SAEVAE MEMOREM JUNONIS OB IRAM. Vulgati plerique codices *et* particulam inſerunt: *vi ſuperum & ſaevae*. Antiquiores abſque *et* legunt: quod longe venuſtius, & gravius videtur.

Multa quoque & bello paſſus, dum conderet urbem,
Inferretque deos Latio: Genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Muſa, mihi cauſſas memora, quo numine laeſo,

Quid-

SERVII.

9. MULTA QUOQUE ET BELLO PASSUS. Hoc ad poſteriores VII. pertinet libros. QUOQUE ET. Duas conjunctiones ſeparatas naturaliter nemo conjungit; ſed hoc plerumque a poetis cauſa metri fit. Ergo hic una vacat: ſicut alio loco: *Dixitque: & praelia voce diremit*. Salluſtius: *Tyrannumque & Cinnam*. BELLO PASSUS. Contra Turnum quod geſſit. DUM CONDERET URBEM. Tres hic ſunt ſignificationes: aut enim Trojam dicit, quam, ut primum venit in Italiam, fecit Aeneas: de qua ait: *Caſtrorum in morem pinnis atque aggere cingit*. Et alio loco Mercurius: *Nec te Troja capit*. Trojam autem dicit, quam primum fecit Aeneas, ut & Livius in primo, & Cato in Originibus, teſtantur. Dum enim haec fieret, ab agreſtibus, ob vulneratum regium cervum, mota ſunt bella: aut Laurolavinium. Et ſignificat *Dum*, donec: tamdiu enim dimicavit, quamdiu ad tempus faciendae civitatis veniret; id eſt, donec Turnus occumberet: aut Romam ſignificat: & eſt ſenſus modo: *dum conderet urbem*: aut Trojam, aut Laurolavinium, aut Romam.

10. INFERRETQUE DEOS LATIO. *Latium* duplex eſt, unum a Tyberi uſque ad Fundos: aliud inde uſque ad Vulturnum fluvium. Denique ipſe dixit: *Vetereſque Latini*: ideo, quia ſcit eſſe etiam novos, id eſt, a Fundis uſque ad Vulturnum. *Latium* autem dictum eſt, quod illic Saturnus latuerit. [Sauſejus *Latium* dictum ait, quod ibi latuerunt incolae, qui quoniam in cavis montium vel occultis, caventes ſibi a feris belluis, vel a valentioribus, vel a tempeſtatibus, habitaverunt, Caſci vocati ſunt, quos poſteri Aborigines nominaverunt: quoniam aliis ortos eſſe recognoſcebant, ex quibus, Latinos etiam dictos.] *Inferretque deos*. Penates, vel ſuam genituram. LATIO. Hoc eſt in Latium. Et eſt figura uſitata apud Virgilium: quod enim per accuſativum cum praepoſitione dicimus, ille per dativum ponit ſine praepoſitione: ſicut alibi: *It clamor coelo*, pro ad coelum. [Deos vero utrum Penates, ut: *Talibus attonitus viſis & voce Deorum*. An ſe & Aſcanium, & poſteros ſuos, de quibus dictum eſt: *Diis genite, & geniture Deos*.] GENUS UNDE LATINUM. Si jam fuerunt Latini, & jam Latium dicebatur, contrarium eſt, quod dicit Latinos ab Aenea originem ducere. Prima eſt jucunda abſolutio; ut *unde* non referas ad perſonam, ſed ad locum: namque *unde* adverbium eſt de loco, non deductio a perſona. Tamen Cato in Originibus dicit, cujus auctoritatem Salluſtius ſequitur in bello Catilinae: *Primo Italiam tenuiſſe quoſdam, qui appellabantur Aborigines: hos poſtea adventu Aeneae Phrygibus junctos, Latinos uno nomine nuncupatos*. Ergo deſcendunt Latini non tantum a Trojanis, ſed etiam ab Aboriginibus. Eſt autem vera expoſitio haec; novimus enim quod victi victorum nomen accipiunt: potuit ergo, victore Aenea, perire nomen Latinum; ſed volens ſibi favorem Latii conciliare, nomen Latinum non ſolum illis non ſuſtulit, ſed etiam Trojanis impoſuit. Merito ergo illi tribuit, quod in ipſo fuerat, ut poſſet perire: unde & ipſo inducit in XII. libro rogantem Junonem, ne pereat nomen Latinum. Item in execratione Didonis legimus: *Nec cum ſe ſub leges pacis iniquas Tradiderit*. Iniqua enim pax eſt, in qua nomen amittit ille, qui vicit, retinet victus.] Sed veteres *unde* etiam ad perſonam applicabant, ita ut ad omne genus & ad omnem numerum jungerent. ut hoc loco: *Genus unde Latinum*, maſculino generi, & numero ſingulari junxit; alibi genus faemininum & numerum pluralem referret: *Nymphae, Laurentes Nymphae, genus amnibus unde eſt*: ſicut *hinc* particulam ſumſit loco adverbii Terentius, cum vetuſte ad perſonam tranſtulerit: *Sed eccum Syrum incedere video: hinc jam ſcibo, quid ſiet*.]

11. ALBANIQUE PATRES. *Albam* ab Aſcanio conditam conſtat, ſed a quo incertum eſt, utrum a Creuſae, an Laviniae, filio: de qua re etiam Livius dubitat. Hanc autem cum evertiſſet Tullus Hoſtilius, omnes nobiles familias Romam tranſtulit. Et ſciendum, bene hunc ordinem ſemper ſervare Virgilium, ut ante dicat Latium, inde Albam, poſt Romam: quod & hoc loco fecit: & in V. libro, ut: *Priſcos docuit celebrare Latinos*. Et deinde: *Albani docuere ſuos, hinc maxima porro Accepit Roma, & patrium ſervavit honorem*. Item in VII. libro: *Mos erat Heſperio in Latio, quem protinus urbes Albanae coluere ſacrum: nunc maxima rerum Roma colit*: ALTAE MOENIA ROMAE. Aut propter gloriam, aut propter aedificia ingentia: aut quia in montibus eſt poſita.

12. Mu-

Quidve dolens Regina deum, tot volvere caſus
Inſignem pietate virum, tot adire labores
Inpulerit. Tantaene animis caeleſtibus irae!

Urbs

SERVII.

12. MUSA MIHI CAUSAS MEMORA. *Mihi*, longa hic; alibi brevis, ut: *Mihique haec ediſſere vera roganti*. Sane in tres partes dividunt Poetae carmen ſuum, proponunt, invocant, narrant. Plerumque tamen duas res faciunt, & ipſam propoſitionem miſcent invocationi, quod in utroque opere Homerus fecit; namque hoc melius eſt. Ut in Odyſſea: Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον. Et in Iliade: Μῆνιν ἄειδε, Θεὰ, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος. Lucanus tamen ipſum ordinem pervertit: primo enim propoſuit; inde narravit; poſtea invocavit, ut eſt: *Nec ſi te pectore vates Accipio*. Sane obſervandum eſt, ut non in omnibus carminibus numen aliquod invocetur, niſi cum aliquid ultra humanam poſſibilitatem requirimus. Hinc in Arte poetica Horatius: *Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus Inciderit*. Bene ergo invocat Virgilius: non enim poterat per ſe iram numinis noſſe. Item in nono libro, niſi addidiſſet: *Juno vires animumque miniſtrat*: quis crederet Turnum evaſiſſe de caſtris? [Et hic Muſa non addidit: Μῆνιν ἄειδε Θεά; ſed: *Muſa mihi cauſas memora*, pro, adeſto, & memores.] Sane *Muſas* multi VIIII. multi VIII. multi VII. dixerunt. His Numa aediculam aeneam brevem fecerat; quam poſtea de coelo tactam & in aede Honoris & virtutis conlocatam Fulvius Nobilior in aedem Herculis tranſtulit: unde Aedes Herculis Muſarum appellatur. [Has alii Virgines perhibent: nam ideo eis & porcam ſacrificari aiunt, quod multum pariat: alii eis etiam filios dant Orpheum, Linum, Sirenas. Alii has octo, ut Athenis viſuntur; alii quatuor dicunt: alias Boeotias, alias Atticas, alias Siculas. Has Muſas Siculus Epicharmus non multas, ſed ὀμαρτεύσας dicit.] QUO NUMINE LAESO. *Quo*, in quo, in qua cauſa. Et eſt ſeptimus caſus, & communis elocutio. Dicimus enim, *quo te laeſi*. Eſt & alia expoſitio: namque Juno multa habet numina: eſt Curetis, quae utitur curru, & haſta, ut: *Hic illius arma, Hic currus fuit*. Eſt Lucina, quae partubus praeeſt, ut Terentius: *Juno Lucina fer opem*. Eſt regina, ut: *Quae divum incedo regina*. Sunt & alia ejus numina. Merito ergo dubitat, quod ejus laeſerit numen Aeneas. Alii tamen dicunt ſeparandum eſſe; ut de odio Junonis non dubitet; quaerat autem quod aliud numen, id eſt, quem Deum, laeſerit, QUO NUMINE. Ideo trahitur in ambiguitatem, & requirit in quo Junonis numen laeſit Aeneas, quia in ipſum certa non erant odia, ſed in gentem, propter cauſſas paulo poſt dicendas. (Alii *numen*, voluntatem accipiunt. LAESIT autem dicendo, ipſo verbo oſtendit, etiam ſi fuiſſet, leviſſimam culpam fuiſſe: non enim dixit violato aut injuriam paſſo.]

13. [QUIDVE DOLENS. Bene Philoſophice dubitavit. Dicunt enim quidam ad deos nihil pertinere.] TOT VOLVERE CASUS. Id eſt, caſibus volvi. Et eſt figura Hypallage, quae fit quotieſcumque per contrarium verba intelliguntur. Sic alibi: *Dare claſſibus auſtros*: cum ventis naves demus, non navibus ventos. Item: *Animumque labantem Impulit*: hoc eſt, impellendo fecit labantem.

14. INSIGNEM PIETATE VIRUM. Quia patrem & deos penates de incendio Trojae liberavit. Et hic oſtendit merito ſe invocaſſe Muſam: nam ſi juſtus eſt Aeneas, cur odio deorum laborat?

15. TANTAENE ANIMIS COELESTIBUS IRAE? Hic jam non de qualitate iracundiae, ſed de quantitate quaerit: nimia etenim ira eſt, quae pietatis non habet conſiderationem. Et hoc quidem ſecundum Stoicos dicit; ſed miratur cur tantum: nam Epicurei dicunt Deos humana penitus non curare. TANTAENE. Quaſi exclamatio eſt mirantis. Cum ex ipſa narratione ſententiam trahentes, noſtram perſonam interponimus, ut: *Tanton' placuit concurrere motu*: Nonnulli *tantaene* legunt, ut interrogatio ſit potius, quam exclamatio. Reſponſio Muſae vel Deae. ANIMIS COELESTIBUS. Diis ſuperis; qui omnibus perturbationibus carere conſueverunt: nam apud inferos conſtat eſſe iracundiam, ubi ſunt Furiae & Irae, Erinnys, Alecto, & Megaera. [*Animis* vero, τοῖς θυμοῖς.

PIERII.

14. TOT ADIRE LABORES IMPULERIT. In Romano codice, *impulerat*, indicandi modo, & exacta ſpecie legitur. Quaſi jam hinc ad conciliationem, quae Jovis precibus ſubſecuta eſt, Poeta reſpexerit. Sed enim codices reliqui tam veteres, quam recentiores, *impulerit* legunt. Hac tamen forma pleraque alia ſic mutata reperiemus.

Urbs antiqua fuit (Tyrii tenuere coloni)
Carthago, Italiam contra Tiberinaque longe
Oſtia, dives opum, ſtudiiſque aſperrima belli:
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Poſthabita coluiſſe Samo. Hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum dea gentibus eſſe,

Si

SERVII.

16. Urbs antiqua fuit. *Urbs* dicitur ab orbe, quod antiquae civitates in orbem fiebant: vel ab *urvo*, parte aratri, quo muri deſignabantur. Et Antiqua autem, & Fuit bene dixit: namque & ante LXX. annos urbis Romae condita erat: & eam deleverat Aemilianus Scipio: quae autem nunc eſt, poſtea a Romanis eſt condita: unde *antiquam* accipe & ad comparationem iſtius, quae nunc eſt, & Roma antiquiorem. *Antiqua*. Id eſt, nobilis. *Fuit*, pro erat. Tyrii tenuere coloni. Deeſt *Quam*, vel, ut alii volunt, *Hanc*. Amant namque antiqui per Epexegeſin indicare, quod nos interpoſito pronomine exprimimus. Ut alibi: *Eſt locus, Heſperiam Graji cognomine dicunt*, deeſt *quem*. *Coloni* autem dicuntur cultores advenae; & hos de Tyro conſtat veniſſe, qui Carthaginem condiderunt. [Sane veteres Colonias ita definiunt. Colonia eſt coetus eorum hominum, qui univerſi deducti ſunt in locum certum aedificiis munitum, quem certo jure obtinerent. Alii: Colonia eſt, quae Graece παροικία vocatur: dicta autem eſt a colendo; eſt autem pars civium aut ſociorum miſſa, ubi Rem ub. habeant ex conſenſu ſuae civitatis, aut publico ejus populi, unde profecta eſt, conſilio. Hae autem coloniae ſunt, quae ex conſenſu publico, non ex ſeceſſione ſunt conditae.]

17. Italiam contra. Conſtat tria latera habere Italiam, Superi maris, Inferi, & Alpium: unde tollendi erroris cauſſa adjecit: *contra Tyberina oſtia*, quae in Infero mari ſunt; ſed enim non tam *contra* ſitu, quam animis. [*Oſtiam* vero ideo veteres conſecratam eſſe voluerunt, ſicut Tyberim; ut, ſi quid bello navali ageretur, id auſpicato fieret ex maritima & effata urbe, ut ubique conjunctum Auſpici: ut *Tiberis*, cum colonia eſſet. Aut certe ideo *Italiam contra*, quaſi de aemula dictum accipiamus; ut non tantum ſitu, quantum & animis contra.] Longe. Porro, valde, Salluſtius: *Longe alia mihi mens eſt, Patres conſcripti:* [aut certe maxime, vel praecipue: ut ſit: Carthago praecipue poſita contra Tyberina oſtia. Cicero pro Rabirio: *Et cum univerſo Pop. Romano, tum vero Equeſtri ordini longe chariſſimus*. Tiberina autem pro *Tiberis* dixit. Quidam ſane ita volunt jungi, non *longe oſtia:* ſed *longe dives*, valde.]

18. Dives opum. Modo tantum *dives* dicimus; antiqui adiungebant cujus rei, ut: *Dives equum, dives pictai veſtis & auri:* jungentes tantum genitivo caſui. Studiisque asperrima belli. Cauſſam oſtendit mirabilem, dicens hos eſſe & bellicoſos & divites, cum otioſa ſemper ſit opulentia. Jure ergo hanc diligit Juno, & vult orbis regna ſortiri. [Quae res odia ejus in Trojanos exagitat, & bene *ſtudiis*, non *ſtudio*, quia *ter* bellavit contra populum Romanum.]

19. Fertur. Dicitur. Et ingenti arte Virgilius utitur, ne in rebus fabuloſis aperte utatur poetarum licentia: quaſi opinionem ſequitur: & per tranſitum poetico utitur more: [vel certe *fertur*, creditur. Magis. Pro, valde.]

20. Posthabita. Non contempta; ſed in ſecundis habita: namque in ſuperiore verſu dixit *magis omnibus*; ut etiam originali loco ſervetur affectio. Coı uisse samo. [Deeſt etiam, ut eſſet, *poſthabita etiam Samo*. Sic Juvenalis: *Et Samia genitrix, quae delectatur arena*. [*Coluiſſe* autem, quia veteres *colere* dicebant, etiam cum major minorem diligeret, ut: *Ille colit terras*. Plautus in Poenulo: *Jupiter, qui genus colis aliſque hominum*.] Hic illius arma. Figura creberrima, adverbium pro adverbio poſuit, praeſentis loci pro abſentis: debuit enim dicere, *illic:* ſicut habemus in ſuperioribus. Arma. Inſtructam armis Junonem alio loco teſtatur ipſe, ut: *Ferro accincta vocat*.

21. Currus. Aut vere currum, quo ſecundum Homerum in bello utimur: aut thenſam ſignificat, qua Deorum ſimulachra portantur. Thenſa autem cum aſpiratione ſcribitur, ἀπὸ τῶ θείω id eſt, a re divina. [Aut certe illud, *currus*, quod ait: *Ductos alta ad donaria currus*. Habere enim Junonem currus certum :t. Sic autem eſſe etiam in ſacris Tiburtious conſtat, ubi ſic precantur: *Juno curru-*

lis,

Digitized by Google

Si qua fata ſinant, jam tum tenditque fovetque.
Progeniem ſed enim Trojano a ſanguine duci
Audierat, Tyrias olim quae verteret arces.
Hinc populum, late regem, belloque ſuperbum,
Venturum excidio Libyae : ſic volvere Parcas.

Id

SERVII.

lis, tuo curru clypeoque tuere meos curiae vernulas ſane.] HIC ILLIUS ARMA, HIC CURRUS FUIT. Quotieſcumque nomina ſingularis & pluralis numeri connectuntur, reſpondemus viciniori : ut ecce hoc loco, *currui*, non *armis* reſpondit. Eadem & in diverſis generibus eſt obſervatio; ut magis vicino, ſive maſculinum ſit, ſive fœmininum, reſpondeamus : ut puta : *vir & mulier magna ad me venit*. Si autem plurali numero velimus uti, ad maſculinum tranſeamus neceſſe eſt, ut : *vir & mulier magni ad me venerunt*. Sine *fuit*, pro fuerat. GENTIBUS. Pro, gentium, dativum pro genitivo.

22. SI QUA FATA SINANT. *Qua* vacat : & eſt metri cauſa poſitum, ut : *ubique gentium, locorum, terrarum*, & reliqua, ut : *Dixitque, & praelia voce diremit*. JAM TUM. Ex quo conſtituta eſt a Tyriis colonis. TENDITQUE FOVETQUE. Tanquam imbecillam : figurate dixit : Non jam regnum fovet, ſed tendit, & fovet, ut regnum eſſe poſſit. [Et bene *Tendit*, tanquam contra verum; *fovet* autem tanquam imbecillam, adverſus Trojanorum conatus.]

23. [PROGENIEM. Vel Romanus, vel, ut quidam volunt, Scipionem, qui Carthaginem diruit.] DUCI. Ductum iri : infinitivi modi verbum a paſſivo, tempus praeſens pro futuro poſuit, & verbum pro verbo, ut ſupra oſtenſum eſt.

24. AUDIERAT. A Jove, aut a Fatis : non enim omnia numina habent divinandi facultatem : denique ne ipſe quidem Apollo ſua ſponte divinat, ut eſt : *Quae Phoebo Pater omnipotens, mihi Phoebus Apollo praedixit*. Et perite *audierat* : in Ennio enim inducitur Juppiter, promittens Romanis excidium Carthaginis. [Ergo bene *audierat*, quaſi de incertis rebus; ut & timeret, & ſperaret omnia pro ſua voluntate poſſe mutari.] TYRIAS ARCES. Carthaginem dicit, quam Tyrii condiderunt. Arces dictae ab eo, quod eſt *arceo*, quod inde hoſtes arcentur, hoc eſt, prohibentur. [Et *arces* genus teli, quod hujus miniſterio ſagittae arceant hoſtem. Sane per confuſionem verbi & nominis dictum eſt : nam *arces* eſt verbum, *arceo*, *arces*, cum non ſit nomen.] OLIM. Nunc quandoque. Tria enim tempora ſignificat : praeteritum, ut : *Olim arbos, nunc artificis manus aere decoro Incluſit* : praeſens, ut : *Tumidis quod fluctibus olim Tunditur* : futurum, ut : *Nunc olim quocumque dabunt ſe tempore vires*.

25. HINC POPULUM LATE REGEM. Scilicet a Romanis. Aut Romanos laudat aut eorum imperium, dicendo *populum regem*. LATE REGEM. Pro, late regnaturum : nomen pro participio. [Quidam hic democratias intelligunt, Et, *Hinc populum late regem belloque ſuperbum &c.* In Probi * adjuncta ſunt : & adnotandum, hi duo ſi eximantur, nihilominus ſenſus erit integer; ſed Virgilius amat aliud agens exire in laudes Pop. Romani.] SUPERBUM. Id eſt, nobilem, ut : *Ceciditque ſuperbum Ilium* : [eminens, glorioſum.]

26. VENTURUM EXCIDIO, Ad excidium : nota figura, [ut : *Idem venturos tollemus ad aſtra nepotes*.] LIBYAE. Carthaginis. Et provinciam pro civitate poſuit. Dicta autem *Libya*, vel quod inde *Lybs* flat, hoc eſt Africus : vel ut Varro ait, quaſi Λιπυία τῦ ὕων, egens pluviae. Sic Salluſtius : *Coelo terraque penuria aquarum*. VOLVERE PARCAS. A filo traxit volvere, [aut a libro :] una enim loquitur, altera ſcribit, tertia fila deducit. Et dictae ſunt Parcae κατ' ἀντίφρασιν : quod nulli parcant : ſicut lucus a non lucendo; bellum a nulla re bella. Parcarum nomina, Clotho, Lacheſis, Atropos.]

PIERII.

24. TYRIAS OLIM QUAE VERTERET ARCES. Antiqui aliquot codices, *everteret* legunt; quod nonnulli ajunt majorem prae ſe ferre conatum; ſed enim Ti. Donatus *vertere* eum habere intellectus expreſſam rationem dicit : ut nihil poſt excidium ſuperſit : huicque illud ſimile ſubjungit : *Quae te, genitor, ſententia vertit* : hoc eſt, ſic mutavit, ut nihil pietatis remanſerit in ſenſibus Jovis. Additque etiam illud ex alio loco : *Tum vero om. mi. vi. con. in ig. Ilium, & ex imo verti Neptunia Troja* : quoniam (ait Donatus) conſtabat nihil ejus remanſiſſe poſt flammas : ideoque haec principalis fuerit cauſſa : quae etiam ſi ſola exiſteret, ſola poſſet adverſus Trojanos animum Junonis urguere.

Digitized by Google

Id metuens, veteriſque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro caris geſſerat Argis.
Nec dum etiam cauſſae irarum ſaevique dolores
Exciderant animo. Manet alta mente repoſtum
Ju-

SERVII.

27. Id metuens. Id timens, hoc eſt, excidium Carthaginis: de ſuturo enim timor eſt; odium, de praeſenti: metuebat ergo gravius Carthagini; Odium autem habebat propter cauſas ſequutes. Et eſt de utroque exemplum: *Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni, aut metus acer erat*. Veteris belli. Quantum ad Virgilium pertinet, antiqui: ſi ad Junonem referas, diu, per decennium, geſti. Tunc autem ad perſonam referendum eſt, cum ipſa loquitur: quod ſi nulla perſona ſit, ad poetam refertur. Nunc ergo *Veteris*, ex perſona poetae intelligendum eſt. Sic ipſe alibi: *Mirantur dona Aeneae: mirantur Julum, Flagranteſque dei vultus:* partem ad ſe retulit, partem ad Tyrios, qui Deum eſſe neſciebant. Saturnia. Antonomaſia eſt, non epitheton: quae fit, quotiens pro proprio nomine ponitur, quod poteſt eſſe cum proprio nomine & epitheton dici. [*Saturnia* autem nomen quaſi ad crudelitatem aptum poſuit. Virgilius enim ubicumque Jovi vel Junoni Saturni nomen adjungit, cauſas eis crudelitatis adnectit, ut: *Nec Saturnius haec oculis pater aſpicit aequis*. Alibi: *Et germana Jovis Saturnique altera proles, tantos volvis ſub pectore fluctus*.]

28. Prima. Atqui Hercules prior contra Trojanos pugnavit: unde modo *Prima*, princeps accipiendum eſt: nam plerumque poeta ſignificationem nominis dat participiis, vel contra, ut: *Volventibus annis:* ſignificat enim volubilibus. Hac licentia & in hoc nomine uſus eſt, ut *Prima* pro principe poneret. [Prima. Inter primos; alii pro olim; alii *prima*, ſimpliciter: poſtea enim alii Dii intereſſe coeperunt. Alii *prima*, non ordine, ſed voluntate, aliter *primuſque Machaon:* ibi in primis intelligitur.] Ad Trojam. *Ad* & *apud*, accuſativae ſunt praepoſitiones. Sed *apud* ſemper in loco ſignificat, *Ad*, & in loco, & ad locum, ut: *Ad quem tum Juno ſupplex his vocibus uſa eſt*. Et Cicero: *Decem fiſcos ad ſenatorem quendam relictos:* Item: *Ad Marcum Leccam te habitare velle dixiſti*. Charis Argis. Illic enim eam coli omnibus notum eſt. *Argos* autem in numero ſingulari generis neutri eſt, ut Horatius: *Aptum dicet equis Argos diteſque Mycenas*. In plurali vero maſculini, *hi Argi*. Caeterum derivatio nominis *Argivos* facit, non *Argos*.

29. [Nec dum etiam. Adverbium temporis: quaſi antehac.] Causae irarum. Nunc de praeteritis loquitur; [nonnulli tamen pro cauſſa & dolore dictum accipiunt. Saevi autem dolores, quod ſaevire faciant.] Alta mente. Secreta, recondita. Repositum autem, ſyncopa eſt: unam enim de medio ſyllabam tulit. Sed cum omnes ſermones aut integri ſint, aut pathos habeant, hi, qui pathos habent, ita ut lecti ſunt, debent poni, quod etiam Maro fecit: uam & *repoſtus*, & *pergite*, de Ennio tranſtulit; integris autem & ipſis utimur, & eorum exemplo aliis.

PIERII.

29. Nec dum etiam causae iterum saevique dolores exciderant animo. Superfluum videtur veterum monumenta in teſtimonium afferre, conſueſſe priſcos *cauſſam* duplicato *ſſ* paſſim ſcriptitare, quum tot Romae marmora ſpectemus, quae dictionem eam per *ſſ* geminatum notatam oſtentent. Scriptionis vero hujuſmodi rationem hanc afferri ſolitam ait Terentius Scaurus, quod *cauſa* dicta ſit a *cavillationibus*, vel a *cavendo*, *cavſa:* deinde κατὰ συγκοπὴν *cauſſa*, ita *s* litteram geminandam putaverunt, ut appareret originatio: aliter tamen ipſe ſentit, qui dicat, *s* litteram non ſolere geminari, niſi praecedente vocali correpta: quare *cauſam* unico *s* ſcribi mavult. Nos tamen libentius *s* in *cauſſa* geminamus: quia ſic Virgilii & Ciceronis manu ſcriptum aſſerit Quintilianus. Ubi vero *ſaevique dolores* legitur in vulgatis codicibus, Vetera exemplaria quaedam cum Longobardico *labores* habent: quos ſcilicet contra Trojanos antea ſuſceperat, toto eo decennali bello: nam quod ſequitur, *manet alta mente repoſtum Judicium Paridis:* & quae ſequuntur, ad exaggerationem poſita ſunt. Sed neque illud diſſimulandum eſt, emendatiores codices *alta mente* abſque *in* praepoſitione legere. Quam quidem particulam Virgilius libenter praeterire ſolet. Quod vero ad *dolores* pertinet, in veteribus pleriſque codicibus altera illa ſublata lectione *dolores* ſuperinductum eſt, non omnino male, ſi quae ſequuntur inſpicias, quae dolendi cauſſam darent.

Judicium Paridis, ſpretaeque injuria formae;
Et genus inviſum, & rapti Ganymedis honores.
His accenſa ſuper, jactatos aequore toto
Troas, relliquias Danaum atque inmitis Achilli,

Ar-

SERVII.

31. JUDICIUM PARIDIS. In quo pro Venere Paris Alexander contra Junonem Minervamque judicavit. Nota fabula eſt, de malo aureo, quod conjecit Diſcordia inter Junonem, & Minervam, & Venerem, in domo Pelei, quando conſecraverant nuptias illius connubiumque Dii, illa, non admiſſa intro ire, jactavit malum, in quo ſcriptum erat: *Hoc eſt donum Deae pulcherrimae*. Illis litigantibus inter ſe, Jupiter miſit eas ad Paridem. Judicaturus ille de forma earum, Venerem praecellere in forma judicavit his duabus, & reliquis: qua ex cauſſa Juno iras commovit in Trojanos. Sed hoc dicunt, quod Paris in ſomno vidit. [Et bene *judicium Paridis*, non favor; ne revera videatur offenſa. Sic enim egit Poeta, ut & Juno cauſas iraſcendi habeat, & tamen in Aenea nulla ſit culpa.] SPRETAEQUE INJURIA FORMAE. Epexegeſis eſt. Hoc enim fuit judicium Paridis. Et que particula vacat, ut alibi: *Dixitque, & praelia voce diremit*. Licet *nonnulli* ſeparent, dicentes aliud eſſe; nunquam enim conjunctio ponitur, niſi inter duas res. Et *ſpretae formae* referunt ad Antigonem, Laomedontis filiam, quam a Junone propter formae arrogantiam in ciconiam conſtat eſſe converſam.

32. ET GENUS INVISUM. Propter Dardanum, Jovis & Electrae pellicis, filiae Atlantis, filium. Electra, pellex fuit Jovis, ex qua Dardanus natus eſt, a quo Trojani ducunt originem. RAPTI. Stuprati, [corrupti,] ut eſt: *Rapta Garamantide Nympha*. Item: *Raptas ſine more Sabinas*. [Vel: Rapta raptoris mortem vel nuptias optet: vel certe quod ad caelum raptus ſit a Jove per aquilam, ut: *Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis*.] GANYMEDIS HONORES. Trois, regis Trojanorum, filii. *Honores* autem dixit, vel propter miniſterium poculorum, ad quod receptus eſt, remota Hebe, Junonis filia, quae Jovi bibere miniſtrabat: vel ob hoc, quod inter ſydera collocatus, Aquarii nomen accepit. Et non ob hoc tantum iraſcitur Juno, quod raptus ſit, ut pocula miniſtraret; ſed quod violatus ſit, ut divinos honores conſequeretur: [aut *honores*, propter formam, ut: *Et laetus oculis afflarat honores*. Sane hic Ganymedes Latine Catamitus dicitur: Licet Theodatus, qui Iliacas res perſcripſit, hunc fuiſſe Belim dicat, & Laomedonti praedixiſſe, tum perituram & civitatem & regnum Trojanorum, cum de monte Meotio ſponte fuiſſet ſaxum delapſum; quod cum eveniſſet, poſtea Ilium eſt direptum.]

33. HIS ACCENSA SUPER &c. His ſuper; aut de his; aut ſuper metum, quem de Carthagine habuit, his quoque accenſa.

34. [TROAS. Bona oeconomia oſtendit totum genus Trojanorum inviſum fuiſſe Junoni: quia illaturus eſt, Minervam, ob unius hominis delictum, etiam eos, quos amaverat, perdidiſſe: *Unius ob noxam*. RELLIQUIAS. Ut ſtet verſus geminavit *ll*: Nam in proſa *reliquias* dicimus. [*Relliquias* autem *Danaum*, dupliciter: & a Trojanis, & a Graecis dici poſſunt, ut: *Et noſtro ſequitur de vulnere ſanguis*.] ATQUE IMMITIS ACHILLI. Bene ſecundum Homerum ſegregat ducem a populo. Sic Aeneas in ſecundo, poſt omnium caſum, Priami ſeparavit interitum, ut: *Forſitan & Priami fuerint quae fata requiras*. *Immitem* autem dixit, qui in Patrocli ultionem, & circa extinctum Hectorem crudelis fuit. [Aut ideo intulit Achillem praecipue, quod Aeneas cum Achille congreſſus ſit, & ut in v. ait, Neptuni beneficio liberatus. Sane *Achilli*, propter ὁμοιοτέλευτον detraxit *s* litteram, quae plerumque pro ſibilo habetur; non ſolum neceſſitatis, ſed etiam euphoniae cauſſa: [nam alibi ipſe ait: *Nec equis aſpirat Achillis:*] ut Salluſtius: *A principio urbis, ad bellum Perſi Macedonicum:* pro *Perſis:* detrahitur autem *ſ* tertiae declinationis genitivo. [Sane apud Sigeum Achillis ſtatua fuiſſe dicitur, quae in ima, id eſt, extima auris parte, elenchum more foemineo habuerit. Hic apud Cretam inſulam Pemptus vocatus eſt, ut veteres auctores tradunt.]

PIERII.

32. RAPTI GANYMEDIS HONORES. Quod in codicibus aliquot antiquis duo illa verba *rapti Ganymedis* per lineolas alio atque alio loco ductas diſtingui videtur; nempe in aliquot ante, & poſt dictionem *Ganymedis* hoc pacto: *Rapti Ganymedis, honores*. In aliquot inter particulam copulativam & participium *rapti*, hoc modo; *&, rapti Ganymedis, honores:* in memoriam ſuggerit, varias itidem hujus hemiſtichii ſententias apud Interpretes eſſe. Nonius enim Marcellus, *honores*, pro inte-

Digitized by Google

Arcebat longe Latio: multoſque per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem.

Vix

SERVII.

35. ARCEBAT. Prohibebat: aliquando ſignificat, & continet. Ennius: *Qui fulmine claro Omnia per ſonitus arcet:* id eſt, continet.

36. ACTI FATIS. Si fatis, nulla Junonis invidia eſt: ſi odio Junonis fatigabantur, quomodo dicit *acti fatis?* Sed hoc ipſum Junonis odium fatale eſt. Laborat enim Virgilius nihil Trojanorum meritis, ſed omnia fatis adſcribere. Eſt & alter ſenſus: nam *fatum* voluntatem legimus, ut: *Fatis Junonis iniquae:* id eſt, voluntate: ut hic intelligamus, agebantur fatis Junonis, id eſt, voluntate. Vel *fatis*, pro, malis, ut: *Nate Iliacis exercite fatis*. MARIA OMNIA CIRCUM. In fine accentum ponimus contra morem Latinum; ſed corruptio hoc facit: namque praepoſitio poſtpoſita, correpta eſt ſine dubio.

37. MOLIS. Difficultatis. [In ſequentibus proprie: *Miratur molem Aeneas, magalia quondam*. ROMANAM CONDERE GENTEM. Latenter oſtendit hinc odium Junonis Aeneam pertuliſſe, quod Romanae gentis auctor exiſtebat.

PIERII.

gritate & pudicitia vult hoc loco intelligi: quare, *rapti honores*, legere videtur, hoc eſt rapta pudicitia. *Honores*, alii pro dignatione, qua fuerit Ganymedes honeſtatus, exponunt: quippe quod Mythologi eum dicunt in zodiaco ſedem ſortitum eſſe, quod quidem dictu foedum ait Donatus. Servius, qui *honores Ganymedi habitos* interpretatur, *rapti*, hoc eſt, ſtuprati exponit, ut: *Rapta Garamantide Nympha*. Cui Ovidii etiam ſubſcribit parodia VI. Faſtorum: *Cauſſa duplex irae, rapto Ganymede: dolebam, Forma quoque Idaeo judice victa mea eſt*. Sed haec alii viderint.

34. TROAS RELLIQUIAS DANAUM, ATQUE IMMITTIS ACHILLI. Sunt, qui ex Poetarum veterum exemplis *reliquias* unico *l* recte ſcribi contendant, ut in bona codicum antiquorum parte notatum invenitur. Ajunt enim *re* particulam pro communi habitam a veteribus. Hinc apud Ovidium: *Quod in ipſum recidat orbam*, quam tamen Valerius Probus ſemper brevem dicit ubicunque loquelaris ſit: ideoque juniores *ll* geminari cenſuere. Quam quidem quaeſtionem ita Comminianus abſolvit: ut in nomine *relliquias* barbariſmum eſſe dicat adjectione litterae, perinde ac *Italiam fato* temporis adjectione: nam *Italiam* Probus quoque primam correptam habere contendit: & vitium in eo nomine ſpatio factum, ait Quintilianus. Quare in altero conſonantem geminare neceſſe eſt, alterum vi quodammodo ſua craſſeſcit, nulla parentheſi. Ut vero praeteream, quod minime placet, *atque*, ex hoc verſu ſublatum aliquot in codicibus, ut ſine copula legatur: *relliquias Danaum immittis Achilli*, prout apud Catullum: *Juppiter ut Calibum omne genus pereat:* & apud Tibullum: *Cimmerium etiam obſcuras acceſſit ad oras:* quo nonnulli offenſi, *Cimmerium obſcuras etiam conceſſit ad oras*, legendum cenſuere: alterum vero locum Graece ſcribendum curavere. Hoc tamen loco, ſiquis eam conjunctionem, quae eſt *atque*, demat, venuſtatem carminis demere videatur. Eſt & illud varie tam in veteribus quam in recentioribus exemplaribus poſitum, *immitis Achillis*. Nam *Achille*, in Oblongo habetur codice, quo declinatu uſus eſt Horatius: *Maniſque Phrygum claſſis Achillei:* atque alibi: *Heu pervicacis ad pedes Achillei*, ſicut etiam *Ulyſſei*. Idem: *Laborioſa nec cohors Ulyſſei:* quae quidem forma Graecanica eſt, & nominativum habet in *eus*, *Achilleus*, *Odyſſeus*, *Orpheus*. Ut in veterum monumentis M. VALERIUS ACHILLEUS LICTOR. Inde autem putent *Achilli* factum κατ' ἀντιμέρισιν. Servius detractam *s* litteram ad ὁμοιοτέλευτον evitandum putat: pleraque demum exemplaria ita ſcriptum oſtendunt. Quidam dativum pro genitivo poſitum ajunt, more veterum. Nomina quaedam agnoſcit Probus in Arte, quae in genitivo caſu num. ſing. in uno vocabulo ſuo duabus his formis finiantur *i*, & *is*, ut puta, *hujus Achilli*, & *hujus Achillis*. Cariſius inveniri ait apud veteres ex nominibus in *es* rectum eſſerentibus, quae ſine ratione genitivum faciant per *i*, ut apud Salluſtium in prima Hiſtoria: *Bellum Perſi Macedonicum*. Item apud Virgilium: *Immitis Achilli:* & alio loco: *Fallacis Ulyſſi*. Priſcianus veteres ait frequentiſſime dativum pro genitivo protuliſſe, *Ariſtoteli*, *Demoſtheni*, *Thucydidi*, *Eurypidi*, pro *Ariſtotelis*, *Demoſthenis*, *Thucydidis*, *Eurypidis:* deſumitque ſibi ex Virgilio exempla. *Nunc acris Oronti:* &: *Immitis Achilli:* &: *Miles Ulyſſi*. Item ex Terentiano *Arconidi filiam*, pro, *Arconidis*. Ex Cic. in II. Verr. *In Timarchidi poteſtate:* qui eadem voce uſus eſt etiam in dativo: *Neque in praeſentia Timarchidi quid*

reſpon-

Vix e conſpectu Siculae telluris in altum
Vela dabant laeti, & ſpumas ſalis aere ruebant;
Cum Juno, aeternum ſervans ſub pectore volnus,
Haec ſecum: Mene incepto deſiſtere victam,
Nec poſſe Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere claſſem.

SERVII.

38. VIX. Hoc loco mox, vel ſignificat ſtatim. E CONSPECTU. Ut adhuc de Sicilia poſſent videri. [Et ut Homerus omiſit initia belli Trojani, ſic hic non ab initio coepit erroris.]

39. LAETI. Vel alacres, vel veloces, ut: *Et laetus Eois Eurus equis*, vel feſtinantes, ut: *Et virgea laetus Pabula*. Et alibi: *Et armari pubem, portiſque moveri Laetus in arma jube*: id eſt, feſtinus, cum omni intentione.] Vel re vera *laeti*: quamquam incongruum ſit, poſt Anchiſae mortem; ſed & interitus ſenum minus doletur, & magis laetos intelligendum eſt, ut ſit Junoni cauſa majoris iracundiae: ſic enim & in ſeptimo libro iraſcitur, ubi: *Laetum Aeneam Siculo proſpexit ab uſque Pachynno*: [vel *laeti*, εὐθυμοι, ut: *Omniſque juventus Laeta f.*] SALIS. Maris: ſecundum Homerum: εἰς ἅλα δῖαν. *Salem* autem, quo utimur, ſingulari numero tantum dicimus: cum jocos ſignificamus, pluralem numerum tantum ponimus, ſecundum Lucanum, qui ait: *Non ſoliti luſere ſales*. Aliquando autem etiam urbanitatem per ſingularem numerum ſignificamus: ut Terentius: *Qui habet ſalem, quod in te eſt*; id eſt, quae res in te eſt: Maſculini enim generis eſt, non neutri: & neutra triptota ſunt, nec ab hoc accuſativo nominativus eſſe poteſt *hoc ſale*.

40. SUB PECTORE. Pro, in pectore. VULNUS. De praeterito dolorem dixit; de futuro metum. Ad utrumque *vulnus* retulit.

41. HAEC SECUM. Subaudimus, locuta eſt: deeſt enim. Et hoc fictum eſt, ut ſuperius diximus: unde enim hoc ſciret poeta? Bene autem impatientiam doloris oſtendit detrahendo ei ſolatia: Quia vehementer affectus eſt ſine conſcio, ut: [*Et caſum inſontis mecum indignabar amici*. Et: *Crudelia ſecum fata Lyci*.] Et in quarto ſolam inducit Didonem: *En quid ago?* [e contrario: *Quicum partiri curas*.] MENE. *Ne*, non vacat: ſignificat enim ergo, & eſt conjunctio rationalis. INCEPTO DESISTERE. Tolerabilibus enim eſt non inchoare, quam incepta deſerere: [ut Terentius: *Verum ſi incipias, neque pertendas naviter*. Et *mene* ſic habet Emphaſim, ut: *Aſt ego, quae divum incedo regina*. VICTAM. Ut in VII. *Vincor ab Aenea*. Et victam ſe pronuntiat, velut victam; alii iratam tradunt.]

42. NEC POSSE ITALIA TEUCRORUM AVERTERE REGEM. Sic & in VII. *Vincor ab Aenea*. Et detraxit more ſuo praepoſitionem provinciae: non enim dixit, de *Italia*, ſed, *Italia*. [TEUCRORUM. Quia Teucer & Scamandrus Creta profecti Trojam venerunt: & facta eſcenſione a Dardano hoſpitio accepti de advenis cives facti: quia Batiam, Teucri filiam, Dardanus ſibi junxit, & populares ſuos ſocero cognomines fecit. AVERTERE REGEM. Id eſt, perpetuum regem, hoc eſt, nihil amiſit, rex eſt: & mire Aeneam noluit nominare. Honorantur enim minores a majoribus, ſi ſuo nomine nominati, ut: *Aeole, namque tibi*. Contra contumelia eſt, ſi majores a minoribus ſuo nomine nominentur, ut: *Junonis gravis ira*. Et: *Pacem te poſcimus omnes, Turne*: non enim dixit Trojanos, ſed unum hominem Trojanum.]

43. QUIPPE VETOR FATIS. Re vera, inquit, fata me prohibent. Ergo Juno ignorat vim fatorum. Sed hoc non poſſumus dicere; quia ſuperius lectum eſt: *Si qua fata ſinant*. Et: *Progeniem ſed enim Trojano a ſanguine duci Audierat*. Hoc ergo eſt: omnes res hominum aut ex noſtra voluntate deſcendunt; ut ſedere, ſurgere: aut ex fati neceſſitate; ut naſci, mori: aut ex Deorum voluntate; ut navigare, vel honoribus frui. Nunc de navigatione agitur: & bene invidioſe, quaſi etiam hujus rei poteſtatem ei poſſint fata detrahere. Eſt & alter latens ſenſus; ut ſperet ſe reginam contra exulum fata poſſe aliquid, ſi Minerva, numen inferius, valuit contra fata victorum. PALLASNE. Minerva, ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ, id eſt; ab haſtae concuſſione: vel quod Pallantem Giganta occiderit. [Sane opportune hic Ajacis naufragium ad exemplum adſert, cum de naufragio Aeneae cogitet, & cum bellum meditatur, belli exemplum adſert: *Mars perdere gentem Immanem Lapithum valuit*. *Ne* autem, conjunctio expletiva videtur,

Argivum, atque ipſos potuit ſubmergere ponto,
Unius ob noxam & furias Ajacis Oïlei?
Ipſa, Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem,

Dis-

SERVII.

an aliter? EXURERE. *Exuri* dicitur, de quo nihil ſupereſt, ut: *Quid memorem exuſtas Erycino in litore claſſes*. CLASSEM. Ad invidiam poſuit, ut pro una navi claſſem dicat. Sic Venus: *Navibus infandum amiſſis*: quum Orontis ſolum periiſſet: aut re vera unam navem ſignificat, ut Horatius: *Me vel extremos Numidarum in agros claſſe releget*. *Claſſis* enim dicta eſt ἀπὸ τῶν κάλων, id eſt, a lignis: unde & *calones* dicti, qui ligna militibus deportant, & καλοπόδια.

44. ARGIVUM. Quaſi & illud contra fata. Et *Argivum*, pro, *Argivorum*, videtur accuſativi ſingularis ſpecies pro genitivo plurali. Et bene *Argivum*, quos ipſa Juno amat, ut ſupra: *Pro charis geſſerat Argis*. POTUIT. Ad illud refertur, quod ſuperius dixit: *Nec poſſe Italia Teucr*. Et invidioſe potentiam Minervae exaggerat, quae uno tempore potuit & exurere & ſubmergere.]

45. UNIUS OB NOXAM. In iſtis ſermonibus, *unius*, *illius*, *ipſius*, naturaliter media producitur ſyllaba; ſed, cum opus eſt, corripitur hac excuſatione: quotiens vocalem longam vocalis ſequitur, ſuperiori vires detrahit, ut eſt: *Inſulae Ionio in magno*. Et: *Sub Ilio alto*. Et ob hoc mutant accentum: in Latino enim ſermone cum penultima corripitur, antepenultima habet accentum, ut hoc loco: *Unius ob noxam*. Et contra: *Navibus infandum amiſſis unius ob iram Prodimur*. NOXAM. Pro, *noxiam*. Et hoc intereſt inter *noxam* & *noxiam*; quod *noxia* culpa eſt, id eſt, peccatum; *noxa* vero, poena. Quidam *noxa*, quae nocuit; *noxia*, Id quod nocitum accipiunt. Sane latenter tangit Hiſtoriam. Dicitur Minerva, tantum ob vitiatam Caſſandram in templo ſuo, ſolius Ajacis poena non fuiſſe contenta, ut poſtea per oraculum de ejus regno quotannis unam nobilem puellam juſſerit Ilium ſibi ad ſacrificium mitti; & quod eſt amplius, de ea tribu, de qua Ajax fuerat; ſicut Anneus Placidus refert. ET FURIAS. Amorem, ut in Bucolicis: *Seu quicunque furor*. [Alii ſic accipiunt, quod illum in furore deliquiſſe dicat, Trojanos ſcientes. OILEI. Id eſt, *Oilei filii*: & hoc non vacat: nam & duo Ajaces fuerunt: & ambo furuerunt, [ſed ira armorum Telamonius; hic amore, quo Caſſandram in templo Minervae, capto Ilio, ſtupravit.] Et eſt Graeca figura, κατ' πτῶσιν, ſi dicamus, *Aeneas Anchiſae*, & ſubaudiamus, *filius*. Hac autem figura utimur circa patres, & maritos tantum, ut Virgilius: *Deiphobe Glauci*, id eſt, filia. Et: *Hectoris Andromache*, id eſt, uxor. Sane hic Ajax, Oilei *filius*, [a multis hiſtoricis Graecis, tertiam manum dicitur poſt tergum habuiſſe; quod ideo eſt fictum, quia ſic celeriter utebatur in praelio manibus, ut tertiam habere putaretur.]

46. IPSA. Bene *ipſa*; dulcis eſt enim propria manu quaeſita vindicta. Unde plus dolet Juno alienis ſe viribus uti, ut Aeoli: vel inferorum, ſicut ipſa: *Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta movebo*. RAPIDUM. Velocem, ut eſt: *Cum rapidus Sol Nondum hyemem contingit equis, jam praeterit aeſtas*. Item: *Rapidive potentia Solis*. Sed cum Varro Divinarum V. quatuor Diis fulmina adſignet, inter quos & Minervae, quaeritur, cur Minerva Jovis fulmen miſerit? Antiqui Jovis ſolius putaverunt eſſe fulmen, nec id unum eſſe, ut teſtantur Hetruſci libri de Fulguratura, in quibus duodecim genera fulminum ſcripta ſunt: ita ut, Jovis, Junonis, Minervae, ſic quoque aliorum: nam de Junonis fulmine Accius: *Praefervido fulgere ardor injectus Junonis dextra ingenti incidit*. Quare non poſuit Minervam miſiſſe fulmen ſuum? ſed nonnulli dicunt habere quidem Minervam, ut Jovem & Junonem, fulmen, ſed non tantum valere, ut vindictam ſuam poſſit implere, niſi uſa eſſet Jovis fulmine; unde merito quaeritur Juno, Minervam, cum de numero minorum ſit, qui fulmen habeant, uſam tamen Jovis fulmine.] JACULATA. In libris Etruſcorum lectum eſt: jactus fulminum *manubias* dici; & certa eſſe numina poſſidentia fulminum jactus; ut Jovem, Junonem, Minervam, ſicut ſupra dictum eſt; unde cavendum ne hoc aliis numinibus demus: Et *jaculata*, pro, jaculans, participium paſſivum pro activo poſuit. E NUBIBUS. Secundum Phyſicos, qui dicunt colliſione nubium fulmen creari. Et indignatur Juno, quod cum nubes ſuae ſint, pariter eis Minerva, ac Jovis fulmine uſa ſit, cum ſibi neutrum poſſit.

PIERII.

reſponderet, *habuit*: ne aliam quis eſſe declinationem putet: & *Achilli* abſque *s* ſciant omnes praeter uſum non eſſe.

45. UNIUS OB NOXAM. ET FURIAS AJACIS OILEI. In Oblongo codice ſane quam vetuſto *furiis*

le-

Disjecitque rates, evertitque aequora ventis:
Illum exſpirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, ſcopuloque infixit acuto.
Aſt ego, quae divum incedo regina, Joviſque
Et ſoror & conjux, una cum gente tot annos
Bel-

SERVII.

47. DISJECITQUE. Quidam volunt fulminum genera quatuor eſſe: unum, quod dicitur disjiciens, idemque fragoſum; alterum transfigens, tertium corripiens, quartum infigens: [quas omnes ſpecies more ſuo in unius fulguris deſcriptione attigit, dicens] primum: *Disjecitque rates*. Secundum: *Illum exſpirantem*. Tertium: *Turbine corripuit*. Quartum: *Scopuloque infixit acuto*. RATES. Abuſive, naves: nam proprie rates ſunt connexae invicem trabes: quae σχέδια Graecis dicta ſunt. Varro ad Ciceronem: *Ratis, dicta navis longa propter remos: quod hi ſupra aquam ſublatè dextra & ſiniſtra duas rates efficere videntur*. [*Rates* enim, unde hoc tranſlatum, ubi plures mali vel trabes juncti aqua ducuntur. Hinc naviculae cum remis *ratianiae* dicuntur.]

48. ILLUM. Auctorem ſcilicet criminis. EXSPIRANTEM FLAMMAS. Non animam dicit flammas; ſed cum anima fulminis flammas evomentem. Et ut ſuperius pleno nomini adjecit *opum*, id eſt, *dives opum*: ſic hic verbo: cum enim plenum ſit *Exſpirat*, addidit *Flammas*: ut alio loco: *Animas*: ut: *Confixi exſpirant animas*: [alii *exſpirantem*, anhelantem accipiunt. Probus & *tempore* legit, ut ipſe: *Liquefacto tempora plumbo*. Sed qui legunt *pectore*, de Accio tranſlatum affirmant, qui ait in Clytemneſtra, de Ajace: *In pectore fulmen incoatum, flammam oſtentabat Jovis*. Qui *tempore* legunt, de typica hiſtoria tractum dicunt: nam Ardeae, in templo Caſtoris & Pollucis, laeva intrantibus poſt fores Capaneos pictus eſt, fulmen per utraque tempora trajectus: & ſingulare nomen pro plurali. Totius autem Italiae curioſiſſimum fuiſſe Virgilium, multifariam apparet.]

49. TURBINE. Volubilitate ventorum. SCOPULO. Saxo eminenti. *Scopulus* autem aut a ſpeculando dictus: nam σκόπελος, ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν. aut a tegumento navium, ἀπὸ τοῦ σκεπάζειν τὰς ναῦς. Contigerunt autem iſta circa Caphareum, montem Euboeae. INFIXIT. Cornutus ait: *inflixit* verius, ut ſit vehementius.

50. AST EGO. Nunc comparat ſingula. Et ne leve eſſet, quod dixerat, *Ego*, addidit: DIVUM REGINA. Sic Salluſtius: *Vos autem*, hoc eſt, populus Romanus. DIVUM pro Divorum, ſicut *Argivum*. INCEDO. *Incedere*, proprie eſt nobilium perſonarum: [hoc eſt, cum aliqua dignitate ambulare, ut 1. Aen. *Regina ad templum forma pulcherrima Dido Inceſſit*. Et: *Aut jaculo incedit melior*. Salluſtius: *Incedunt per ora veſtra magnifici*.]

51. JOVISQUE ET SOROR ET CONIUX. Phyſici Jovem aetherem, id eſt, ignem volunt intelligi; Junonem vero aerem: & quoniam tenuitate haec elementa paria ſunt, dixerunt ea eſſe germana. Sed quia Juno, hoc eſt, aer, ſubjectus eſt igni, id eſt, Iovi, jure ſuperpoſito elemento mariti nomen traditum eſt. *Jovem* autem a *juvando* dixerunt: nulla enim res ſic fovet omnia, quemadmodum calor: unde & Ζεὺς, *Jupiter*, ἀπὸ τοῦ ζεῖν, id eſt, a fervore, dicitur. TOT ANNOS. Pro, tot annis. Licenter in iſtis locutionibus, & accuſativo utimur & ablativo. Dicimus enim &: *tota nocte legi*: &: *totam noctem legi*. Honeſtior tamen elocutio eſt per accuſativum. [Sane, *tot annos*, continuationem ſignificat; *tot annis*, intervallum.]

PIERII.

legitur, caſu ſeptimo, quod non aeque placet: utrumque enim cadit ſub praepoſitivam particulam *ob*.

49. SCOPULOQUE INFIXIT ACUTO. Sunt, qui legant *inflixit*, ad majorem quandam ultionem oſtendendam: quod ego nuſquam in veteribus codicibus obſervavi. Sane vero Ti. Donatus *infixit* agnoſcit, dum ait: *Figi enim non potuit, niſi urgente turbine: cum pondere, atque magno ictu, ſaxo fuiſſet illiſus*. Et inferius: *Hic etiam illud intelligi poteſt, idcirco eum infixum ſcopulo, ne delatus fortaſſis ad litus, ſepulturae ſaltem beneficium reperiret*. Verum haec & alia ejus ſcripta in impreſſis codicibus paſſim mutilata, laceraque, & majori ſui parte depravata ſunt.

51. ET SOROR ET CONJUNX. In pleriſque veteribus exemplaribus *conjux*, abſque *n* littera in ultima ſyllaba legitur: ſicuti Scaurus melius putat dici, & ſcribi. Et a Soſipatro Cariſio *conjux*, inter ea nomina recenſetur, quae *ux* litteris finiuntur: ut *nux*, *Pollux*. Neque vero hic veterum inſcri-

 ptiones

Bella gero. Et quiſquam numen Junonis adorat
Praeterea, aut ſupplex aris imponet honorem?
Talia flammato ſecum dea corde volutans,
Nimborum in patriam, loca foeta furentibus auſtris,
Aeoliam venit. Hic vaſto rex Aeolus antro

Lu-

SERVII.

52. Et quisquam. Non Trojanorum, ſed omnium generaliter. Junonis. Pro, meum, nomen pro pronomine.

53. Praeterea. Poſtea, ut: *Praeterea vidit: nec portitor orci Amplius objectam paſſus tranſire paludem*. Supplex aris imponat. Breviter utrumque dixit: aut enim ſuſcipiuntur vota precibus: aut honore redduntur. Et oſtendere vult, non ſolum non ſibi ſupplicandum, ſed nec ſimplici veneratione dignam futuram.

54. Talia flammato. Quod ſuperius intermiſerat, nunc reddidit: nam dixerat ſuperius: *Haec ſecum*: & modo ait: Secum volutans, id eſt, cogitans. Multi ſane *talia volutans*, *talia revolutans*, accipiunt.

55. Nimborum. *Nimbi* nunc ventos ſignificant: plerumque nubes vel pluvias. Ergo prout locus fuerit, intelligamus. Proprie tamen *nimbi* vocantur repentinae & praecipites pluviae: nam pluvias dicimus lentas & juges. [Et figurate: Patriam, loca, unum enim varietas ipſa ſignificat.] loca foeta. Nunc plena; ut alio loco: *Foeta armis*. Sciendum eſt, etiam *foetam* dici & gravidam, & partu liberatam, ut: *Fecerat & viridi foetam Mavortis in antro*. Enixam autem eam fuiſſe lac, quod pueris praebebatur, illo loco oſtendit: Item foetam, gravidam: *Non inſueta graveis tentabunt pabula foetas*. Ergo quia *foeta*, medius ſermo eſt, bene hoc loco epitheto diſcrevit, dicens: *Graves foetas.*: ut *bonum facinus*, & *malum facinus* dicimus: & *bonum venenum*, & *malum venenum*. Austris. Figura eſt celebrata apud Virgilium: & eſt ſpecies pro genere. Legerat apud Ennium: *Furentibus ventis*: ſed quaſi aſperum fugit, & poſuit *Auſtris*, pro ventis.

56. Aeoliam venit. Pro, *in Aeoliam*: ut: *Italiam fato*. Novem autem inſulae, quae ſunt poſt fretum Siciliae, appellantur Aeoliae, ab Aeolo rege, Hippotae filio; licet & habeant propria nomina: unde & Virgilius ait, *Aeoliam Liparem*. Poetae quidem fingunt hunc regem eſſe ventorum. [Hippotae, ſive Iovis, ſive Neptuni filium, qui cum immineret bellum, quo Tyrrhenus, Lypari frater, Peloponeſſum vaſtare propoſuiſſet, miſſus ab Agamemnone ut freta tueretur, pervenit ad Lyparum, qui ſupra dictas inſulas regebat imperio; factaque amicitia, Cyanam filiam ejus in matrimonium ſumpſit, & Strongulam inſulam, in qua maneret, accepit.] Sed ut Varro dicit, rex fuit inſularum maxime, ex quarum nebulis, & fumo Vulcaniae inſulae, praedicens futura flabra ventorum, ab imperitis viſus eſt ventos ſua poteſtate retinere. Hic. Illic, ut ſuperius: *Hic illius arma, hic currus fuit*. Vasto antro. Phyſica ratione hoc fingit poeta: naturale enim eſt, ut loca concava plena ſint ventis. Sane *vaſto* pro deſolato veteres ponebant, [Ennius Iſigenia: *Quae nunc abs te viduae & vaſtae virgines ſunt*. Ponebant & pro magno, Clodius Commentariorum: *vaſta inania, magna*.]

PIERII.

ptiones recenſebo: quum in nulla pene dictione variata magis ſcribendi ratio, quam in hoc nomine reperiatur.

52. Et quisquam numen Junonis adoret. In codice Longobardico, & aliquot aliis antiquioribus, *aut quiſquam* legitur: quam lectionem Servius agnoſcit. Eſt autem Graecorum imitatio, qui τό ἤ disjunctivam, & interrogativam particulam uſurpant. In aliquot aliis, *ecquiſquam*. In aliis, *aut quis jam*: quae lectio ſit ex his caſtior judicanda, aliorum judicio relinquimus. Idque potius dicemus *adorat*, praeſenti tempore indicativi modi tam in Romano, quam in codicibus aliquot antiquis haberi. Et quod ſubſequitur: *aut ſupplex aris imponat honorem*. In eodem Romano codice, *imponet* futuri temporis eſſe. Alii quidam codices non contemnendi *imponit* legunt, eadem ſynchronia, qua lectum eſt, *adorat*. Utriuſque verbi lectio eodem tempore Donato agnita, qui totum hoc de Trojanis dictum putat; eos ſcilicet Junonis numen non adorare, aut aris ejus non imponere ſacrificia: quod ſe ſperarent eam renitendo ſuperaturos. Neque tamen contemnenda eſt vulgata lectio, *adoret* & *imponat*, figura loquendi Graecanica & eleganti: magis enim indignationem

exag-

Luctantis ventos rempeſtateſque ſonoras
Imperio premit, ac vinclis & carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
Circum clauſtra fremunt. Celſa ſedet Aeolus arce
Sceptra tenens, mollitque animos, & temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantque per auras.

Sed

SERVII.

57. LUCTANTES. Elaborantes egredi; vel inter ſe ſaevientes. SONORAS. Graviſonas: & eſt tempeſtatis epitheton. Ordo autem talis eſt: Aeolus ventos & tempeſtates ſonoras vaſto antro premit. Quidam *ſonoras*, ſemper ſtrepentes tradunt, ut: *Fluminibuſq; ſonoris* nam *ſonorum*, eſt quidquid ſine intermiſſione ſonum ſervat; *ſonans* vero, quod ad tempus auditur. [Male autem quidam accipiunt *ſonoras* pro *ſonantes*; cum ſit proprium *ſonoras*, ut: Θαλασσα τι ἠχῦεσσα. Aliud enim eſt ἠχεσσα, *ſonans*.]

58. AC VINCLIS ET CARCERE FRENAT. Translatio eſt, per poeticam licentiam facta. *Carcer* autem eſt, undecumque prohibemur exire, dictus quaſi *arcer*, ab *arcendo*. Locum autem, in quo ſervantur noxii, *carcerem* dicimus, numero tantum ſingulari: unde vero emittuntur quadrigae, *carceres* dicimus, numero tantum plurali; licet ſingularem plerumque uſurpet poeta, ut eſt, *Ruuntque effuſi carcere currus*. Alii vinclis carceris tradunt, [ut, *Quam ferro exciſam crebriſque bipennibus inſtant*.]

59. ILLI INDIGNANTES. Hic aperte oſtendit, quid ſit *luctantes*. MAGNO CUM MURMURE MONTIS. Non circum montis clauſtra, ſed cum magno montis murmure *fremebant*: & eſt major ſenſus: ſic fremebant, ut etiam antra poſſent ſonare. [Sic dixit Pacuvius: *Murmur maris*: quia ventos murmur ſequitur, ut ipſe alibi: *Magno miſceri murmure Pontum*.] CUM MURMURE. Fremebant; quod ventos murmur ſequitur: nam & *murmur*, maris dicitur.]

60. CIRCUM FREMUNT. Quidam hoc loco *fremunt*, id eſt, imperia recuſant intelligunt, ut apud Caſſium in Annalium ſecundo: *Ne quis regnum occuparet, ſi plebs noſtra fremere imperia coepiſſet*: id eſt, recuſare. Ita & hic oſtendit ventos imperia recuſantes. Nonnunquam *fremere*, velle ſignificat, ut: *Arma amens fremit*. CELSA ARCE. Secundum quod ſuperius diximus, venti enim melius deprehenduntur ex alto. SEDET. Non otiatur, ſed curat: eſt enim curantis & ſolliciti *ſedere*. Apud antiquos enim SEDET conſiderat ſignificabat, ut alio loco ait: *Ipſe Turnus ſacrata valle ſedebat*.

61. MOLLITQUE ANIMOS. Ventos ait: ἀπὸ τῶν ἀνέμων: ut ipſe ait alibi: *Quantum ignis animaeque valent*. Et Horatius: *Impellunt animae lintea Thraciae*. [*Mollit* autem ideo dixit, ut per tranſitum oſtenderet, & vitia naturae nulla ratione mutari, ſed mitigari aliquatenus poſſe.]

62. MARIA AC TERRAS COELUMQUE PROFUNDUM. Atqui quatuor elementa ſunt: terra, aqua, aer, & aether. Sed hoc loco rite praetermiſit aetherem: quia venti non turbant ſuperiora, ut ait Lucanus: *Pacem ſumma tenent*: ſed aut terras, aut maria, aut aerem. Nam *coelum* hoc loco pro aere poſuit, ut Lucretius: *In hoc coelo, qui dicitur aer*. [*Profundum* autem & *ſublime* dicitur, ut *ſupremum*, *altum*. *Pro ſupreme Jupiter*. Poſtremum poteſt & ad maria & ad terras referri. Quidam *profundum*, in profundum accipiunt; alii pro, funditus: & ſicut hic *profundum*, in altitudinem, ſic alibi *faſtigia*, de infima parte: *Forſitan & ſcrobibus quae ſint faſtigia quaeras*.]

63. FERANT. Auferant. Et eſt aphaereſis. RAPIDI. Veloces, ut ſupra. VERRANTQUE. *Verrere*, eſt trahere: a rete, quod verriculum dicitur. Eſt autem principalitas verbi, *verro*, *verris*, praeteritum *verſi*: unde & ſit participium, *verſus*: hinc Virgilius: *Et verſa pulvis inſcribitur haſta*: id eſt, tracta. Sed archaiſmos: nam noſtra omnis vis in animo & corpore ſita eſt.

PIERII.

exaggerat, ſi ad nationes reliquas referatur: quippe, niſi ſupplicium de Trojanis ſumat, niſi eos perdat, aut ulciſcatur, futurum, ut numen ſuum apud omnes gentes & nationes deſpicatiſſimum habeatur.

Sed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris,
Hoc metuens: molemque & montis inſuper altos
Inpoſuit, regemque dedit, qui foedere certo
Et premere, & laxas ſciret dare juſſus habenas.
Ad quem tum Juno ſupplex his vocibus uſa eſt:
Aeole, (namque tibi divum pater atque hominum rex
Et mulcere dedit fluctus & tollere vento)
Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,

Ilium

SERVII.

64. SPELUNCIS ATRIS. Vel tenebroſis, vel magnis.]

65. HOC METUENS. [Providens, cavens, aut] timens. Ergo Iuppiter timet, non ſibi, ſed elementis, ne turbentur eruptione ventorum: ut ſi bellorum tempore dicas virum fortem timere, non ſibi, ſed liberis ſuis. MOLEMQUE ET MONTES. Id eſt, molem montis. Et eſt figura endyadis, ut una res in duas dividatur, metri cauſa interpoſita conjunctione, ut alibi: *Pateris libamus & auro:* id eſt, pateris aureis.

66. FOEDERE. Modo lege: alias pace, quae fit inter dimicantes. *Foedus* autem dictum vel a foecialibus, id eſt, ſacerdotibus, qui olim foedales dicebantur, per quos fiebant foedera: vel a porca foede lacerata, hoc eſt, lapidibus caeſa, ut ipſe alibi: *Et caeſa jungebant foedera porca*.

67. ET PREMERE, ET LAXAS SCIRET DARE. Permanſit in tranſlatione, ut: *Vinclis & carcere fraenat*. Iussus autem ob hoc poſuit, quia ſuo nihil facit imperio: nam tolle hoc, & major eſt omnibus diis; ſi ad ejus voluntatem poſſint elementa confundi, ut ipſe Aeolus: *Mihi juſſa capeſſere fas eſt*. Simul ventorum oſtenditur vis, quibus parum fuerat montem ſuperponi, niſi & regem acciperent, qui ipſe quoque alieno pareret imperio. Alii *juſſus*, ita intelligunt, non cum juberetur, tunc hoc faceret, alioquin Iunoni obſequi non poſſet; ſed ita adminiſtrare, ut etiam juſſus erat, ſecundum deſiderium temporum.

68. AD QUEM. Pro, apud quem: ut ſupra.

69. AEOLE. Rhetoricum eſt, in omni petitione hoc obſervare; ut poſſit praeſtare qui petitur; ut ſit poſſibilitas: ut res ſit juſta, quae petitur: ut habeat modum petitio: ut ſequatur remuneratio. Et ſciendum eſt, ſecundum hunc ordinem omnes petitiones formare Virgilium, ut in hoc loco poſſibilitas eſt: *Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento*. Iuſta petitio eſt: *Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor:* omne enim quod contra inimicos petimus, juſtum eſt. Modus petitionis: *Incute vim ventis: & disjice corpora ponto*. Remuneratio: *Sunt mihi bis ſeptem praeſtanti corpore Nymphae*. AEOLE, NAMQUE TIBI &c. Ordo ipſe eſt: Aeole, incute vim ventis: & eſt figura parentheſis. Inter parentheſim & eclipſim hoc intereſt; quod parentheſis eſt, quoties remota de medio ſententia integer ſermo perdurat: ſic a Graeco dicta, quod interponatur, id eſt, παρεντίθεται: plenum namque eſt: *Aeole, incute vim ventis*. Item: *Aeneas rapidum ad naves praemittit Achatem*. Eclipſis autem eſt, quotiens, remotis interpoſitis, deeſt aliquid, ἀπὸ τοῦ ἐλλείπειν ut eſt: *Quos ego?* deeſt enim, affligam. [AEOLE. Sane Antiqui, quotiens a minoribus beneficium petebant, a nomine incipiebant; & erat honoratius, ſi nomen ipſius ante praeferrent.] DIVUM PATER ATQUE HOMINUM REX. Iupiter: & eſt Periphraſis, id eſt, circumlocutio: πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε. *Pater* autem Virgilio ad eminentiam ponitur, ut: *Pater Aeneas:* &, *Pater Apenninus*.

70. ET MULCERE DEDIT FLUCTUS, ET TOLLERE VENTO. Aliud pendet ex alio: nam qui poteſt *mulcere*, poteſt & *tollere*, id eſt, erigere in tempeſtatem: *mulcere* autem, *delinire*. Hinc *mulſum*, quod dulcedine animos noſtros permulceat; alii *mulcere*, mitigare, mollire, vel fovere.

71. GENS. Sermo hic, & nationem ſignificat, & familiam; ſed nunc ad utrumque poteſt referri: nam aut ad familiam Aeneae; aut ad Trojanam gentem refertur. TYRRHENUM. *Tyrrhenum mare* dictum eſt, vel quod Tuſciam alluit, id eſt, *Tyrrheniam:* vel a Tyrrheno quodam: [*Tyrrhenus* enim cum fratre Lydo regnum ea indulgentia tenuit, ut ingens frequentia populi his contingeret, quae cauſa ſummam rerum fecit inopiam, nullo patriam relinquente, aut volente peregrinari: quia

tanta

Ilium in Italiam portans, victoſque Penates:
Incute vim ventis, ſubmerſaſque obrue puppes:
Aut age diverſos: & disjice corpora ponto.
Sunt mihi bis ſeptem praeſtanti corpore Nymphae:

Qua-

SERVII.

tanta bonitas erat in regibus; conſilium igitur habuerunt, ut partiti turbam, quam alere non poterant, alternis diebus abſtinerent a cibis, luſibuſque vacarent: atque hac laſcivia excogitaverunt talorum teſſerarumque jactus, pilaeque luſum, & tibiae modulationem, & concentum ſymphoniae, tubarumque, quibus avocati cives, facilius tolerarent jejunium. Noviſſime tamen, quia vincebat neceſſitas, nec ulla conſilia famem relevarent, ſortiti ſunt, uter ex fratribus cum parte populi abiret, in quas ſors terras dediſſet: cum *Tyrrhenus*, ſorte juſſus diſcederet, in mari, quod *Tyrrhenum* ab eo vocatur, periit. Cujus filius Tuſcus cum populo evaſit in regionem Tuſciam, quae ab eo nomen accepit.] Vel certe a *Tyrrhenis*, nautis, qui ſe in hoc mare praecipitaverunt. Namque hoc habet fabula: Dormientem in litore Liberum Patrem puerum nautas abſtuliſſe Tyrrhenos: qui, quum evigilaſſet in navi, *quo duceretur* interrogavit: reſponderunt illi, *quo volueris*. Liber ait: *ad Naxum inſulam tendite*, ſibi ſacratam. At illi coeperunt, alio vela deflectere: quamobrem iratum numen Tigres ſibi ſacratas juſſit videri, quo terrore illi ſe in fluctus dantes praecipites, mari nomen dederunt. [Alii dicunt, quod ſtuprum Libero Patri inferre temptaverint, ac propterea hoc pertulerint.] MIHI NAVIGAT. Id eſt, in meum dolorem. NAVIGAT AEQUOR. Τὴν θάλασσαν πλεῖ. Figura Graeca eſt: nos enim dicimus, *per aequor navigat*. Similiter etiam alio loco: *Terram, mare, ſydera juro:* cum Latinitas exigat, ut addatur praepoſitio *per*. Et non vacat, quod *Tyrrhenum* addidit: videtur enim dicere jam eis Italiam eſſe vicinam.

72. ILIUM IN ITALIAM PORTANS. Id eſt, res Ilienſes. Et invidioſe dicit *Ilium*, quaſi ipſam cernat civitatem, quum Trojanos aſpexerit. Et bene *Ilium*, hoc eſt, quam fata ſtare noluerint. VICTOSQUE PENATES. A Graecis. Bene *victos* addit, ne timeat Aeolus Penates laedere. Tacite occurrit quaeſtioni: portat quidem & deos, ſed *victos*, & contemnendos, ne facere contra invictos nollet.

73. INCUTE VIM VENTIS. Duplex ſenſus eſt; *incute* enim, ſi injice ſignificat, & *ventis*, dativus eſt caſus: [hoc eſt, parva eſt eorum; etiam tu eis da magnam vim;] ſi autem, fac, ſeptimus caſus eſt: & erit ſenſus: fac vim Trojanis per ventos, [hoc eſt, per ventos vim in Trojanos incute. Ennius: *Dictis Romanis incutit iram*.] SUBMERSASQUE OBRUE PUPPES. Ordo eſt in ſenſu confuſus: ante enim eſt, ut obruantur fluctibus, & ſic ſubmergantur; id eſt, obrue, ut ſubmergas. Tota autem Junonis petitio in ſequentibus explanatur.

74. AUT AGE DIVERSOS. Hoc eſt, diſperge illos per diverſa, ne ad Italiam veniant: [duobus enim generibus deletur exercitus, aut internecione, aut diſperſione.] ET DISJICE CORPORA. Hic mutavit conjunctionem: nam dicendum erat: *Aut disjice corpora*. CORPORA PONTO. Tam virorum quam navium: ut ipſe alio loco, quum de navibus loqueretur: *Et toto deſcendit corpore peſtis*. Sciendum ſane eſt, artem hanc eſſe petitionis, ne, minora impetrare cupientes, majora poſcamus: quod nunc etiam Juno facit: ſcit namque ſe fatis obſtare non poſſe; ſed hoc agit, ut eos arceat ab Italia.

75. SUNT MIHI BIS SEPTEM. Non ſine ratione Juno inducitur Nymphas ſua poteſtate retinere: ipſa eſt enim aer, de quo nubes creantur, unde eſt: *Atque in nubem cogitur aer*. Ex nubibus aquae, quas Nymphas eſſe non dubium eſt. Ideo autem Nympham Aeolo pollicetur, quia ventorum rex eſt, qui aquae motu creantur. Bene ergo ei aqua jungitur, origo ventorum. Sane notant Virgilium Critici, quia marito promittit uxorem: quod excuſat regia licentia, juxta Salluſtium, qui ait: *Denas alii, alii plures habent; ſed reges eo amplius*. [Vel certe quod ex priore conjuge improbos filios Aeolus habuerit; vel quod haec, quam promittit, immortalis eſt. Alii volunt, Junonem per iram oblitam, Aeolum uxorem & filios habere; quod exinde aſſerunt, quia Aeolus ad haec nihil ei reſponderit: & bene Juno ſic pollicetur, quaſi Aeolo beneficium ante non conceſſerit. E contra Aeolus, non ad praeſens, ſed ad praeteritum reſpondit: *Tu mihi quodcunque hoc regni eſt*.] PRAESTANTI CORPORE NYMPHAE. Bene etiam laudat iſtas, ut major ſit in Deiopeja pulchritudinis gloria. Laudabilius eſt enim ſuperare laudatos, ut ipſe ad majorem victoris Aeneae gloriam laudat & Turnum

Quarum, quae forma pulcherrima, Deïopeam
Connubio jungam ſtabili, propriamque dicabo:
Omnis ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.

Aeo-

SERVII.

victum. Harum autem quatuordecim nomina, ut quidam voluot, in Georgicis invenimus. *Praeſtanti* autem *corpore*, pro, praeſtantis corporis, ablativum pro genitivo.

76. [QUARUM QUAE FORMA. Dicimus & per ſe, *quarum quae pulcherrima:* & plus ornavit inferendo *forma pulcherrima*.]

77. CONNUBIO JUNGAM s. Deeſt, eam. Et *connubium*, eſt jus legitimi matrimonii. Et bene *Connubio jungam* dixit, ut hanc ab aliis ſegregaret, quae a regibus ſioe lege habentur: ſolent enim reges ioter plures uni praecipuum dare nomen uxoris. Io *connubio*, *Nu* brevem poſuit, cum naturaliter longa ſit: *nubo* enim, unde habet originem, longa eſt. Sed eſt tropus Syſtole; qui fit, quotienscumque longa corripitur ſyllaba, propter metri neceſſitatem. Statius quoque corripuit: *Connubialia pandunt Antra ſinus*. Ipſe alio loco longam poſuit, ut eſt: *Hectoris Andromache Pyrrhin connubia ſervas?* Item: *Cuique loci leges dedimus, connubia noſtra Reppulit*. Et: *Per connubia noſtra*. Et: *Nomadumque petam connubia ſupplex*. Sciendum tamen eſt, quod plerumque in compoſitione, vel derivatione principalitatis, natura corrumpitur. CONNUBIO JUNGAM STABILI, PROPRIAMQUE DICABO. Multa in unum contulit verſum, quae Juno promittit: dicendo enim *Connubio*, oſtendit legitimam: dicendo *Stabili*, longam promittit concordiam, id eſt, quae divortio careat: dicendo *Propriam*, adulterii removet ſuſpicionem. Quod autem adjecit *Dicabo*, obſequentem eam fore demonſtrat. Io uſu enim eſt, ut dicamus: *ſacerdos dicatus eſt numini*, hoc eſt: ad obſequium datus eſt. Igitur totus cum dictione pronunciandus eſt. Alii *dicabo* dabo accipiunt. Terentius: *Jam hanc operam tibi dico*, id eſt, *do*, ſicuti ab eo, quod eſt *dico*, participium a paſſivo *dictus* facit, ut eſt: *Junoni infernae dictus ſacer:* quamvis alibi lectum ſit: *Templis ſibi ferre dicatis*. *Propriam dicabo* autem deeſt, tibi, eam. [Et *propriam* poſſumus, vel firmam, vel perpetuam accipere, ut: *Si proprium hoc fuerit*. Terentius: *Nihilne eſſe cuipiam proprium*. Et alibi: *Quod voluptates eorum propriae ſunt*. Et: *Da propriam, Thymbraee, domum*.]

78. OMNES ANNOS. Bene, quia Dea eſt: non eoim uſque ad ſeoectutem. MERITIS. Praeſtitis, ut alibi: *Nec te regina negabo Promeritam:* id eſt, praeſtitiſſe. Et alterum pendet ex altero: meritum non niſi ex praeſtantis deſcendit beneficio.

79. [PULCHRA PROLE. Bene poſtremum addidit, propter quod matrimonium contrahitur, pulcherrimos filios.] Et mire hoc Juno Lucina promittit, quaſi non ob libidinem offerat. Notanda tamen figura: frequenter enim hac utitur: nam quod nos per geoitivum ſingularem dicimus, antiqui per ſeptimum dicebant, ut hoc loco: *parentem pulchra prole*, id eſt, pulchrae prolis. Et ſimpliciter intelligendum eſt: errant namque, qui dicunt ideo *pulchra* dixiſſe, propter Canacem & Macareum, in ſe invicem turpiſſimos fratres: illi enim alterius Aeoli filii fuiſſe narrantur.

PIERII.

73. INCUTE VIM VENTIS, SUMMERSASQUE OBRUE PUPPES. Sunt qui *ſubverſas* legendum autument, ne ordo in ſenſu ſit confuſus: obrui enim prius accidit quam immergi. Mihi tamen diſplicere non poteſt, quod in antiquis omnibus exemplaribus, quae verſavimus, legitur, tum *ſummerſas*, tum *ſubmerſas*: quod etiam ſi non accipiamus pro ſubmergendas, ut Grammatici nonnulli interpretantur, certe Poetarum mos eſt, haec de induſtria ſaepe conſuodere.

74. AUT AGE DIVERSAS, ET DISJICE CORPORA PONTO. In antiquis omnibus exemplaribus de meliore nota, *diverſos* legitur, virili genere, ut de Trojanis intelligatur: quam lectionem aperte Dooatus etiam agnoſcit, ubi ſuper ordine hoc plurima diſputat, quae in vulgatis codicibus non habentur. Ideo vero ait cupere Junonem, Trojanos diverſos agi, quoniam ſparſi nihil audere potterius poterunt, nec ad Italiam pervenire. Et inferius: *Aut age diverſos*, impleri non poſſet, niſi venti, ut ſupra dictum eſt, impugnantes ſeſe, diſcretos Trojanos per diverſa diſtraherent.

70. QUARUM, QUAE FORMA PULCHERRIMA, DEIOPEIAM. Io Romano codice, in Oblongo, in Mediceo, & aliquot aliis antiquis, *Deiopea* nominandi caſu ſcriptum eſt, pulcherrima elocutioois figura. Nam alibi etiam Virgilius utitur antiptoſi.

Aeolus haec contra: Tuus, o regina, quid optes
Explorare labor: mihi juſſa capeſſere fas eſt.
Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu ſceptra Jovemque
Concilias: tu das epulis accumbere divum,
Nimborumque facis tempeſtatumque potentem.
Haec ubi dicta, cavum converſa cuſpide montem

In-

SERVII.

80. AEOLUS HAEC. Subaudis, dixit: quod ex poſterioribus intelligitur, ut ſupra notavimus. REGINA. Iuferioris perſonae reverentia eſt, majorem meritis appellare, non nomine; contra, majoris eſt, minnrem nomine tantum vocare: qui ordo non niſi per indignatinnem cnrrumpitur: ut in duodecimo, Saces in extremis rebus, Turnum, non regem vocat, ut: *Ruisque implerans nomine Turnum*. Et alibi de Ariſtaeo: *Et te crudelem nomine dicit*. [OPTES. *Optare* non tantum eligere ſignificat, ut alibi: *Opsavitque locum regno:* ſed etiam velle, ut hoc loco: *quid optes*, quid velis. Lucilius in VI. *Quid ipſum facere optes?* id eſt, velis: Alii *quid optes*, quid petas. Sane ſervavit ordinem: nam qui promittit, ſtatim a primo polliceri debet; poſt, ſi qua vult, addat; ut auditor expectatinne non pendeat.]

81. [EXPLORARE. Deliberare: ſuperius namque multa popoſcerat Juno. Hoc ergo dicit: Tuum eſt, deliberare quid velis, aut certe aperire vel penſare, quale ſit deſiderium. Alii *explorare*, Jovis animum; aut certe *explorare*, explanare; aut certe ſtatuere, an aequum ſit, quod petis: tuus enim hic labor eſt.] MIHI JUSSA CAPESSERE FAS EST. *Capeſſere*, eſt ſaepe capere: figura eſt litotes, quae fit, quotiescumque minus dicimus, & plus ſignificamus, per contrarium intelligentes, ut hoc loco, nam non ait: *licet mihi implere quae praecipis*; ſed, *nefas eſt non implere quae juſſeris*. Item alibi: *Munera nec ſperno*, id eſt, libenter accipio. E contrario autem, nefas mihi facere non juſſa. [Hoc ſecundum ea, quae aliter dicuntur, aliter audiuntur, dictum eſt. MIHI. Sane ultima ſyllaba produci debet: quia hoc caſu omnia vel nomina, vel pronomina, vel participia, in ultima ſyllaba produci debent.]

82. TU MIHI QUODCUMQUE HOC REGNI. [Hoc ad illud reſpondet: *Namque tibi divum pater atque hominum rex*. Redit ad phyſicam rationem: nam motus aeris, id eſt, Junonis, ventos creat, quibus Aeolus praeeſt. Dicendo autem, *quodcumque*, aut verecunde ait, ne videatur arrogans: aut quia ipſe rex ſub alieno imperio eſt: aut latenter pene jocatur poeta: quis enim poſſit ventos, id eſt, rem inanem, tenere? [*Quodcumque* ergo, quod *clauſe regnorum carcere regno*, nec in mea manu eſt, niſi juſſo ventns emittere.] JOVEMQUE CONCILIAS. Hyſteron proteron in ſenſu: non enim Juppiter conciliatur Aeolo; ſed Aeolus Jovi, quaſi ſuperinri. Conciliantur autem nnvi, reconciliantur antiqui.

83. TU DAS EPULIS ACCUMBERE DIVUM. Hoc eſt, Tu me deum facis: duplici enim ratinne divinos honores meremur, dearum conjugio, & convivio deorum. Unde & in Bucolicis legimus: *Nec deus hunc menſa, dea nec dignata cubili eſt*. [Sane *epulis accumbere*, ſecundum temporis conſuetudinem dixit: nam olim ſedentes veſcebantur, ſicut ipſe meminit: *Gramineoque viros locat ipſe ſedili*. Et: *Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis:* & apud Homerum ſedentes Dii epulantur.]

84. [NIMBORUMQUE. Nubium, ut: *Et Lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.*]

85. HAEC UBI DICTA. Et a Junone, & ab Aeolo. Et, *dicta*, ſi nomen eſt, dedit; ſi participium, deeſt ſunt: vel: *haec ubi dicta*, pro, poſtquam, adverbium locale pro temporali. CAVUM. Ordo eſt: Converſa cuſpide cavum montem in latus impulit. Et alibi: *In latus, inque feri curvam compagibus alvum, Contorſit*. [Alii *in latus*, pro, latus accipiunt. Ennius: *Nam me gravis impetus Orci Percutit in latus:* & bene *in latus*] quaſi in rem, quae facile cedit ictui.

PIERII.

80. TUUS O REGINA QUID OPTES. Etſi placet *quid*, indefinitum, in pleriſque tamen codicibus vetuſtis *quod* habetur: idque alicubi per *t* finale non ut numerum ſignificet, ſed quia *t* & *d* indifferenter poni tam in tabulis aeneis, quam in marmorum monumentis, apud veteres obſervatum.

Inpulit in latus: ac venti, velut agmine facto,
Qua data porta, ruunt, & terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a ſedibus imis
Una Euruſque Notuſque ruunt, creberque procellis
Africus, & vaſtos volvunt ad litora fluctus.
Inſequitur clamorque virum ſtridorque rudentum.
Eripiunt ſubito nubes caelumque diemque
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, & crebris micat ignibus aether:
Praeſentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae ſolvuntur frigore membra.

SERVII.

86. AGMINE. Vel impetu, vel multitudine: *Agmen* enim ſermo polyſemus eſt: nam impetum ſignificat, ut: *Illi agmine certo Laocoonta petunt:* Multitudinem, ut: *Vocat agmina ſaeva ſororum:* nam non multitudinem ſignificat (cum tres ſint filiae Plutonis: Alecto, Tiſiphone, Megaera, quae Parcae, & Eumenides dicuntur) ſed impetum: Etiam exercitum incedentem *agmen* vocamus.

87. QUA DATA. Et in XI. *Coeant in foedera dextrae Qua datur*. *Qua* ergo, quoniam; vel *qua data*, ad votum ventorum videtur retuliſſe.] PORTA. Omnis exitus vel introitus, *porta* dicitur, quaſi qua poteſt vel importari vel exportari aliquid: [aut ideo *porta*, quia agmine dixerat: nam *porta* proprie aut urbis, aut caſtrorum eſt.] TURBINE. Vi ventorum. Et ſciendum eſt, quod *turbo*, quando appellativum eſt, *turbinis* facit: ſed ſi ſit nomen proprium, *turbonis* facit: Horatius: *Turbonis in armis*.

88. [INCUBUERE MARI. Tria dicit elementa turbata, *Terras turbine perflant: Incubuere mari:* & rurſum: *Intonuere poli*. Hic ergo enumeratis recte adjecit: *Intentant omnia mortem*.]

89. UNA EURUSQUE, NOTUSQUE ET AFRICUS. Cardinales quatuor venti ſunt, de quibus nunc tres ponit; paullo poſt unum, quem omiſerat, reddidit, ut: *Stridens Aquilone procella.* Bene hos modo tres ventos inferiores tantum nominavit, qui a ſedibus imis mare commovent; Zephyrum & Aquilonem tacuit: Zephyrum, qui ad Italiam ducit, Aquilonem, qui deſuper flat. Ideo Homerus de eo: Καὶ *βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.* RUUNT autem, modo eruunt.] PROCELLIS. *Procella* eſt vis ventorum cum pluvia, dicta *procella* ab eo, quod omnia percellat.

91. INSEQUITUR CLAMORQUE VIRUM. Sequitur, quia praeceſſerat ventorum ſonus, quem & ipſum clamorem poſſumus dicere. STRIDORQUE RUDENTUM. Proprie; nam in funibus ſtridor eſt. [Pacuvius in Teucro: *Armamentum ſtridor, & rudentum ſibilus*.]

92. [ERIPIUNT SUBITO N.. Accius in Clytemneſtra: *Deum regnator nocte caeca caelum e conſpectu abſtulit*.]

93. TEUCRORUM EX OCULIS. Bene *Teucrorum*, quibus tempeſtas immiſſa erat; nunquam enim totum coelum nubibus tegitur, ſed illa pars, contra quam flaverint venti. Quod autem dixit *diem eripi*, ad videntium oculos retulit, non ad naturam: nam dies adhuc erat. NOX INCUBAT. *Nox* dicta, quod oculis noceat. *Incubat* autem ideo dixit, quod alienum tempus invaſit: nam *incubare* proprie dicitur per vim rem alienam velle tenere. [Aut certe *nox incubat*, ut nihil intervalli eſſet inter tenebras & mare, aut tempeſtates, ut in Georgicis: *Ipſe pater media nimborum in nocte coruſca Fulmina molitur dextra*.]

94. POLI. Axes, id eſt, extremae partes coeli, ſuper quibus coelum vertitur, id eſt, πολεῖ): unde *vertices Latine*, Graece πόλοι dicuntur: duo enim ſunt, Notios & Boreos, a quibus totum coelum contonuiſſe ſignificat. AETHER. *Aetherem* hoc loco pro *aere* poſuit: nubes enim, unde fulmina, *aeris* ſunt, non *aetheris:* & frequenter Virgilius duo iſta confundit.

95. INTENTANT. Minantur, ingerunt. OMNIA autem ad ſuperiora retulit.

In-

96. Ex-

Ingemit, &, duplicis tendens ad ſidera palmas,
Talia voce refert: O terque quaterque beati,
Quis ante ora patrum Trojae ſub moenibus altis
Contigit oppetere! o Danaum fortiſſime gentis

Ty-

SERVII.

96. EXTEMPLO. Illico, ſtatim. Et eſt augurum ſermo. *Templum* enim dicitur locus manu auguris deſignatus in aere, poſt quem factum illico captantur auguria. AENEAE. Servavit τὸ ὕςατον, ut Aeneam ultimum territum dicat. FRIGORE. Timore. Et eſt reciproca translatio: nam & *timor* pro *frigore*, & *frigus* pro *timore* ponitur, ut in Terentio: *Uxorem tuam pavitare ajunt*: Non *timere*, ſed *labare frigoribus*: utrumque enim in unum exitum cadit, ſicut & de calore & de frigore, urere dicimus, ut eſt: *Aut Boreae penetrabile frigus adurat*. [Nam & Graeci φρικτὰ dicunt, quae ſunt timenda, ut Homerus: Δῶρα μὲν οὐκ ἔτ' ὀνοτά. Livius in Odiſſia: *Igitur demum Ulyxi cor frixit prae pavore*. Reprehenditur ſane hoc loco Virgilius, quod improprie hos verſus Homeri tranſtulerit: Καὶ τότ' Ὀδυσσῆος λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ Ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν. Nam frigore ſoluta membra longe aliud eſt, quam λύτο γούνατα: cum hoc molle, illud magis altum, & heroicae perſonae, πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν. Praeterea quis interdiu manus ad ſydera tollit; aut quis ad caelum manum tendens, non aliud precatur potius quam dicit. O TERQUE QUATERQUE BEATI. Et illa intra ſe, ne exaudiant ſocii, & timidiores deſpondeant animos; hic vero vociferatur.]

97. INGEMIT. Non propter mortem ingemit: ſequitur enim: *O terque quaterque beati*. Sed propter mortis genus: grave enim eſt, ſecundum Homerum, perire naufragio: quia anima ignea eſt, & extingui videtur in mari, id eſt, elemento contrario, ut: *Igneus eſt ollis vigor*. DUPLICES. Duas, ſecundum morem antiquum: nam *duplices*, duas dicebant, ut hoc loco: & *binos*, *duos*: & *utroſque* pro *utrumque*, ut Cicero: *Binos habebam*, *jubeo promi utroſque*. Item Salluſtius, cum de duobus loqueretur: *Hi utrique ad urbem imperatores erant*. [PALMAS. Manus explicitas.]

98. TALIA VOCE REFERT. Profert. *Re* abundat; alibi *refert*, reſpondet, ut initio IV. Aeneid. *Anna refert*. In conſuetudine, ſic dicimus: *ille mihi retulit*. O TERQUE QUATERQUE. Hoc eſt, ſaepius. Finitus numerus pro infinito: [& ſic erupit in vocem cum dolore: Τρὶς μάκαρες Δαναοὶ καὶ τετράκις, οἳ τότ' ὄλοντο Τροίῃ ἐν εὐρείῃ, χάριν Ἀτρεΐδῃσι φέροντες. Ex Homero eſt de Ulyſſe: Et hoc principium quidam acephalon dicunt, cum intelligi debeat, multa eum intra ſe cogitaſſe, poſtremo in haec erupiſſe.]

99. QUIS. Et *quis* & *quibus* unum ſignificant: ſecundum artem enim ſic dicimus: Ab eo enim, quod eſt *a quibus* mittit, ſed a tertia declinatione in uſu eſt dativus & ablativus plurales, licet antiqui omnibus uſi ſint caſibus. Cato in Originibus ait: *Si ques ſunt populi*. Et declinavit *ques*, *quium*: ut *puppes*, *puppium*. MOENIBUS ALTIS. Propter Pergama, quae altiſſima fuerunt: ex quibus omnia alta aedificia, *Pergama* vocantur, ſicut Aeſchylus dicit.

100. OPPETERE. Ore terram petere, id eſt, mori, exſpirare, vel occumbere. Poſſumus autem ſic uti hoc ſermone, & ut per ſe plenus ſit, & recipiat adjectionem. Ergo dicimus & *oppetit*, & *mortem oppetit*, ſicut & *exſpirat*, & *animam exſpirat*. FORTISSIME GENTIS. Atqui in artibus legimus ſuperlativum gradum non niſi genitivo plurali jungi: conſtat quidem; ſed *gens* nomen eſt enuntiatione ſingulare, intellectu plurale. Bene ergo junxit: in gente enim plures ſunt, ut alibi. *Ipſe ditiſſimus agri Phoenicum*: non enim unus eſt ager Phoenicum. Item Salluſtius: *Romani generis diſertiſſimus*. [Aut ſuperlativo pro comparativo uſus videtur, quaſi fortiſſimis comparandus; non, ut vulgo creditur, praeferendus.] Sane quaeritur, cur Diomedem fortiſſimum dixerit, cum poſt Achillem atque Ajacem ipſe ſit tertius? unde etiam Salluſtius ait: *Primum Graecorum Achillem*. Multi dicunt ideo *fortiſſimum*, quia, juxta Homerum, & Venerem vulneravit & Martem. Alii ad gentem referunt, quod Achilles Theſſalus fuit, Ajax Graecus, Diomedes Danaus. Multi ad excuſationem Aeneae volunt fortiſſimum dictum: a quo conſtat eum eſſe percuſſum, [ut Juvenalis: *Vel quod Tydides percuſſit pondere coxam Aeneae*.]

PIERII.

99. QUIS ANTE ORA PATRUM. Valerius Probus verſum hunc citans *queis* jambum eſſe dicit, paſſimque dativo & ablativo caſu pro jambo accipi debere. Quare non alienus ſum ab eorum opinione, qui *queis* per *ei* ſcribendum

cen-

Tydide, mene Iliacis occumbere campis
Non potuiſſe, tuaque animam hanc effundere dextra?
Saevus ubi Aeacidae telo jacet Hector, ubi ingens
Sarpedon, ubi tot Simoïs correpta ſub undis
Scuta virum galeaſque & fortia corpora volvit.

Ta-

SERVII.

101. TYDIDE. Vocativus Graecus, ſi enim Latine diceret, *Tydida* debuit ponere. Omnia enim patronymica, quae in *Des* exeunt, apud Latinos primae ſunt declinationis, ut: *Saevus ubi Aeacidae telo jacet Hector*. [Tydides, Diomedes, Tydei & Deiphyles Adraſti filiae filius, qui poſt captum Ilium ad Italiam venit, quod plenius in XI. libro habes. Eo tempore ſtatua, cum in templo Apollinis Delphici ſtaret, vi quadam divina ad Corcyram migravit, viſa eſt muros Corcyraeorum defendere: nam ejus comminatione hoſtibus fugatis, Corcyra bello exempta eſt.]

102. [NON POTUISSE. Quaſi ſemper voluerit.] ANIMAM HANC. Quaſi cum dolore *hanc animam* dixit: acſi diceret infelicem, quae ad labores nata eſt. EFFUNDERE. Secundum eos, qui dicunt ſanguinem eſſe animam, ut ipſe alibi: *Purpuream vomit ille animam*. Nam alio loco aliorum opinionem ſequitur, qui dicunt ſpiritum eſſe animam: unde eſt: *Atque in ventos vita receſſit*.

103. SAEVUS. Magnus, ut ſuperius diximus. [Vel fortis, vel bellicoſus; ut eſt: *Et ſaevum Aeneam agnovit Turnus in armis*. Vel adverſus hoſtes *ſaevus*, & eſt epitheton ad tempus: nam incongruum erat ab Aenea *ſaevum Hectorem* dici: aut *ſaevus*, quod adverſum Antenorem & Aeneam & Helenum ſentiens, Helenam non permiſerit reddi. Ideo *ſaevus Hector*, quia Aeneas pius. Quod autem ait AEACIDAE TELO, vult oſtendere feliciorem Hectorem, cui contigerit ab Achille perire, quod ipſe optaverit ei congreſſus, ſicut in V. Neptunus Veneri loquitur.] Et bene elegit cum quibus periiſſe debuerit: ipſe enim & fortis eſt & numinum proles: recte ergo his jungitur, in quibus talia fuerunt.

104. SARPEDON. Et in ultima poſſumus accentum ponere, & in penultima: nam Homerus & *Sarpedonis* declinavit, & *Sarpedontis*: unde & varius accentus eſt: *Sarpedonis* enim in antepenultima habet accentum; *Sarpedontis*, in penultima. Sed *Sarpedontis* uſurpavit. Naturalis autem declinatio eſt, *Sarpedon*, *Sarpedonis*, ut *Memnon*, *Memnonis*, *Simon*, *Simonis*; ſi autem genitivum in *dontis* miſerit, a circumflexo venit: qui eſt in ultima ſyllaba nominativi, ut *Demophoōn*, *Demophoontis*: *Laocoōn*, *Laocoontis*: *ſic ergo & Sarpedōn Sarpedontis*. Eſt autem *Sarpedon*, Jovis filius & Laodamiae, ut alio loco: *Quin occidit una Sarpedon mea progenies*, occiſus a Patroclo Menaecii filio, armis Achillis induto. Hujus interitum Juppiter proſecutus dicitur imbre ſanguineo. SIMOIS. Nomen hoc integrum ad nos tranſiit, unde ſuo eſt accentu proferendum: nam ſi eſſet Latinum, in antepenultima haberet accentum: quia ſecunda a fine brevis eſt. Et hic flumen Trojae eſt. [Sane bene feciſſe videtur *Simois* mentionem, ut ibi videatur pati ſe optaviſſe, ubi genitus eſt, ut alibi: *Tune ille Aeneas, quem Dardanio Anchiſae Alma venus Phrygii genuit Simoentis ad undam?*] SUB UNDIS. Et *ſub undis* legimus, & *ſub undas*. Sed ſi *ſub undas*, *correpta* intellige: ſi *ſub undis*, *volvit*. Varia ergo diſtinctio eſt. CORREPTA. Rapta.

105. FORTIA CORPORA. Hoc eſt, virorum fortium corpora: nulla enim eſt in mortuis fortitudo. Et ex Homero tractum eſt: Καὶ Σιμόεις ὅτι πολλὰ βοάγρια, ϗ τρυφάλειαι Κάππεσον ἐν κονίῃσι, ϗ ἡμιθέων γένος ἀνδρῶν.

PIERII.

cenſent, ut aliquot habent marmora: ſed hoc loco cadit in unam ſyllabam, κατὰ συνίζησιν.

103. SAEVUS UBI AEACIDAE TELO JACET HECTOR, UBI INGENS SARPEDON, UBI TOT SIMOIS CORREPTA SUB UNDIS. Ut praeteream *ſaevos* per *o*, & *conrepta* praepoſitione incolumi, veteribus in aliquot exemplaribus notata, quae Scaurus ferre non poteſt, id attingam, quod in antiquiori quodam codice legere eſt, *Hector & ingens*, pro, *ubi ingens*. Nempe quod ſatis illis viſum ſit repetere bis tantum adverbium *ubi*: ne, ſi ter prolatum ſit, oratio loco tam moeſto laſcivire videatur. Mihi vero perplacet ea triplicata repetitio: quippe quae majorem quandam vim ad excitandum pathos habeat. Et bona antiquorum codicum pars *ubi* ter ponit: & in antiquis Priſciani codicibus ita citatos verſus inveni, dicente eo: *ubi* relativum gravari debere, ut hoc loco: *ubi Aeacidae*, *ubi ingens*, *ubi tot Simois*.

Talia jactanti ſtridens aquilone procella
Velum adverſa ferit, fluctuſque ad ſidera tollit.
Franguntur remi: tum prora avertit, & undis
Dat latus. Inſequitur cumulo praeruptus aquae mons.
Hi ſummo in fluctu pendent: his unda dehiſcens
Terram inter fluctus aperit. Furit aeſtus arenis.
Tris notus abreptas in ſaxa latentia torquet:

Saxa

SERVII.

106. TALIA JACTANTI. Inaniter loquenti, ut alibi: *Atque irrita jurgia jactat*. Et: *Voces dum jactat inanes:* id eſt, inertes. AQUILONE. Ab Aquilone. [Ecce hic reddidit ventum, quem tranſierat: & a generali tempeſtate ad ſpeciem tranſit.]

107. ADVERSA. Contraria: quia ad Italiam navigantibus ventus Aquilo contrarius eſt.

108. FRANGUNTUR REMI. Vel gubernacula: vel, quod melius eſt, revera remi. Antiqui enim velis remiſque navigabant, ut: *Validiſque incumbere remis: Obliquatque ſinus in ventos*. Et de omnibus navibus hoc dicitur non Aeneae tantum. TUM PRORAM AVERTIT. Alii *Prora* legi tradunt, ut ſit: *Avertit*, pro, avertitur. Eſt figura creberrima: poteſt namque pro activi verbi ſignificatione paſſivum poni, ut eſt: *Et pictis bellantur Amazones armis:* pro, bellant. Nec nos debet movere, quod *bellor* non facit: natura enim hoc prohibuit: nam compone hoc verbum, & invenitur activum: facit enim *debellor:* & contra pro paſſivi verbi ſignificatione activum ponitur, ut eſt hoc loco *avertit*, pro, *avertitur:* &: *Inſinuat pavor:* pro, *inſinuatur:* &: *Nox humida coelo Praecipitat*, pro, *praecipitatur*. Sed haec verba tantummodo pro ſe invicem ponuntur, quae & activa eſſe poſſunt & paſſiva; ut eſt *averto & avertor*, *praecipito & praecipitor*. Ergo non poſſumus dicere, quod quidam artigraphus, declinationes activi verbi & paſſivi pro ſe invicem poni: nam & neutralis verbi declinatio activa eſt, & communis deponentiſve paſſiva: & aliud eſt eſſe activum verbum, & aliud habere verbi activi declinationem.

109. DAT LATUS. Inclinatur. CUMULO. Exuberante fluctu, altitudine, id eſt, cum cumulo. PRAERUPTUS. In altum levatus.

110. HI. Pro, Illi, vel alii: & bene dicticois, *his* pro illis, vel aliis. DEHISCENS. Valde hiſcens. *De* enim augentis eſt, ut in Terentio: *Deamo te Syre*.

111. APERIT. Oſtendit, ut Salluſtius: *Caput aperire ſolitus*, id eſt, nudare, oſtendere: [ſic alibi: *Viſa aperire procul montes.:* ſane aliter hic *aperit*, aliter *oſtium aperit*.] ARENIS. Et ab arenis, & cum arenis: id eſt, vel ab imo movebatur mare; vel cum ipſis arenis, ut in tempeſtate ſolet.

112. TRIS. Latinum eſt: Genitivus enim pluralis, quotiens in *ium* exit, accuſativum pluralem in *is* mittit, ut *puppium*, *puppis:* quotiens in *um* exit, in *es* mittit, ut *patrum*, *patres*. SAXA LATENTIA. Modo propter tempeſtatem; [vel, ut quidam tradunt, tranquillo mari: nam quemadmodum latent, quae nomen habent.] Haec autem ſaxa inter Africam, Siciliam & Sardiniam, & Italiam ſunt, quae *ſaxa* ob hoc Itali *aras* vocant, quod ibi Afri & Romani foedus inierunt, & fines imperii ſui illic eſſe voluerunt: unde etiam Dido: *Littora littoribus contraria, fluctibus undas Imprecor*. Quae *arae*, a Siſenna, *propitiae* vocantur. [Alii dicunt Graecos haec ſaxa *βωμοὺς* appellare. Quidam inſulam fuiſſe hunc locum tradunt, quae ſubito peſſum ierit, in cujus reliquias ſaxa haec extare, in quibus ajunt: Poenorum Sacerdotes rem divinam facere ſolitos. Has *aras* alii *Neptunias* vocant, ſicut Claudius Quadrigarius I. Annalium: *Apud aras, quae vocabantur Neptuniae*. Varro de Ora maritima lib. I. *Ut faciunt ii, qui ab Sardinia Siciliam, aut contra petunt. Nam ſi utramque ex conſpectu amiſerunt, ſciunt periculoſe ſe navigare, ac verentur in pelago latentem inſulam, quem locum vocant aras*. TORQUET. Jacit, immittit, ut: *Torquet aquoſam hyemem*. Inde & *torquet*, *jacit* dicimus. Alibi, *Torquet*, deflectit, ut: *Torquet medios nox humida currus*. Alibi regit & frenat, ut: *Cuncta tuo qui bella pater ſub numine torques*. Alibi ſuſtinet, & fert: *Axem humero torquet ſtellis fulgentibus aptum*.]

PIERII.

108. TUM PRORA AVERTIT. In Romano codice, *proram* legitur, accuſativo caſu: cujus ſuppoſitum erit procella. Quanquam Servius longa diſputatione *avertit*, pro *avertitur*, legendum cenſet. Quare itidem *prora* caſu recto ponendum: quae quidem magis poetica elocutio eſt.

Saxa vocant Itali, mediis quae in fluctibus, aras,
Dorſum inmane mari ſummo. Tris Eurus ab alto
In brevia & Syrtis urget, miſerabile viſu;
Inliditque vadis, atque aggere cingit arenae.
Unam, quae Lycios fidumque vehebat Oronten,
Ipſius ante oculos ingens a vertice pontus
In puppim ferit. Excutitur, pronuſque magiſter
Volvitur in caput. Aſt illam ter fluctus ibidem

Tor-

SERVII.

113. Saxa vocant Itali mediis quae in fluctibus aras. Ordo eſt, quae ſaxa, latentia in mediis fluctibus, Itali aras vocant: [pro quibus hunc ordinem eſſe ait: *Tris Notus abreptas mediis fluctibus in ſaxa latentia torquet:* Alii *mediis fluctibus aras* legunt, ut ſit ordo: *Saxa vocant Itali aras, quae mediis fluctibus*, ut deſit, *Sunt*. *Itales* autem aliqui, non qui in Italia nati ſint, ſed, qui Latine loquantur, accipiunt.]

114. Dorsum immane. Eminens, altum, ſecundum Homerum, [vel certe eminens planities, aut ſuperficies durior: aut ſic ait hic Poeta *dorſum* de ſaxo, ut Homerus Νῶτα θαλάσσης: & alibi ipſe: *Dorſo dum pendet iniquo*. Quidam *immane* pro malo accipiunt poſitum, propter naufragia, quae ibi ſolent fieri: nam *manum*, *bonum* dicunt; ergo quod bono contrarium immane: non enim poteſt pro magno accipi. Alibi: *Poſuitque immania templa:* quia non facile apparent haec ſaxa, niſi cum mare ventis movetur. *Dorſum* autem hoc loco non abſurde ait: quia Graece arae ipſae Ἴππα νῶτα dicuntur, ut Sinnius Capito tradidit, ſecundum Homerum.] Mari summo. Vel in ſummo, vel in placido.

115. In brevia et syrtes. Id eſt, in brevia Syrtium: ut: *Molemque & montes*. *Brevia* autem vadoſa dicit, per quae vadi pedibus poteſt. [Vadis. Vada, τὰ βραχέα. Varro de Ora maritima lib. 1. *Si ab aqua ſumma non alte eſt terra, dicitur vadus:* & multi ſic legunt: *Inliditque vadis, atque aggere cingit harenae*.] Et Syrtes. Syrtium ſinus duo ſunt, pares natura, impares magnitudine, ut Salluſtius dicit.

117. Lycios. Hi Troiae ad auxilium venerant, qui, mortuo rege Pandaro, Aeneam ſecuti ſunt; unde & in ſecundo ait: *Comitum turbam affluxiſſe novorum Invenio*. Fidum. Fidelem: utrumque nomen idem ſignificat; quamvis quidam velint *fidum amicum*, *fidelem ſervum* dici. Et ſic pronuntiandum, ut dolorem afferat talis ſocii amiſſio.]

118. Ipsius ante oculos. Ad majorem dolorem: unde alibi: *Quaeque ipſe miſerrima vidi*. Item: *Qui nati coram me cernere letbum Feciſti*. Ingens pontus. Magna pars ponti. Et eſt tropus Synecdoche. Ut Salluſtius in Jugurthino: *Ubi ſigna & ſcuta erant, praeſidium hoſtium:* per *ſcuta* intelligendum caetera arma: & ideo apud Terentium: *Scutati omnes*, pro armati. A vertice. Aut a puppi, quae vertex navis eſt: aut ab Aquilone, qui flat a mundi vertice, hoc eſt, a ſeptentrione: ut ipſe alibi: *Hic vertex nobis ſemper ſublimis*. Quidam *verticem* hic procellam accipiunt.

119. [In puppim. Pro, puppim, addidit praepoſitionem. Pronus. Πρηνής: nonnulli ſane *pronum*, adverbialiter legunt.] Magister. Leucaſpis, ut in ſexto libro: *Leucaſpim, & Lyciae ductorem claſſis Orontem*.

120. Ter. Saepius, finitus numerus pro infinito, crebros enim fluctus facit Aquilo, ut Salluſtius: *Crebritate fluctuum, ut Aquilone ſolet:* [vel certe quod Graeci τρικυμίαν appellant, ut Salluſtius, *triplici fluctu*.] Ibidem. *Ibidem*, & *ubinam*, multi dubitant ubi debeat eſſe accentus: quia *ubi* & *ibi* naturaliter breves ſunt; ſed ratione finalitatis plerumque producuntur in verſu: neſcientes hanc eſſe rationem, quia pronuntiationis cauſſa contra uſum Latinum ſyllabis ultimis, quibus particulae adjunguntur, accentus tribuitur: ut *muſaque*, *illene*, *hujuſce:* ſic ergo & *ibidem*.

PIERII.

115. In brevia et syrtes urget. In antiquis pleriſque codicibus, *urguet* eſt, *u* poſt *g* addita, Attiano more. Et hoc loco *ſyrtis* in accuſativo plurali tantum fieri docet Priſcianus, ſicut & *Alpis*, propterea quod Graece declinata *ει* diphthongum habeant: ejus vero ſonum apud Latinos eſſe per *i* lon-

Torquet agens circum, & rapidus vorat aequore vortex.
Apparent rari nantes in gurgite vaſto;
Arma virum, tabulaeque, & Troïa gaza per undas.
Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatae,
Et qua vectus Abas, & qua grandaevus Aletes,

Vi

SERVII.

121. [TORQUET AGENS CIRCUM. In gyrum circumagit. VORTEX. *Vortex* dicitur circumacta in ſe unda, & quae quaſi ſorbere videatur: quod de Charybdi legitur: *Atque imo baratri ter gurgite vaſtos Sorbet in abruptum fluctus*. De quo ait Salluſtius: *Charybdis mare verticuloſum*.]

122. APPARENT. Aliud eſt *parere*, & aliud *apparere*: *parere* enim eſt obedire, ut: *Paret amor dictis*. *Apparere* autem, videri, ut: *Apparet liquido ſublimis in aere Niſus*. Et haec obſervatio diligenter cuſtodiri debet; licet eam auctores metri cauſſa, vel clauſulae plerumque corrumpant. RARI. Vel propter maris magnitudinem; vel quia una perierat navis: [vel *rari* de multis, ut oſtendat ſtatim alios plures periiſſe; & quomodo apparent, ſi *Ponto nox incubat atra?* aut quia, *Crebris micat ignibus aether*: aut quia ante ipſius oculos hoc evenit.] NANTES. Prima verbi poſitio eſt, *no*, *nas*, *nat*: unde eſt: *Nare per aeſtatem liquidam*: & prima ſyllaba naturaliter longa eſt: licet *Natare*, *na* brevis ſit in eadem ſignificatione. IN GURGITE VASTO. Tapinoſis eſt, id eſt, rei magnae humilis expoſitio. Prudenter tamen Virgilius humilitatem ſermonis epitheto ſublevat, ut hoc loco: nam *vaſto* addidit. Item cum de equo loqueretur, ait: *Cavernas ingentes*.

123. ARMA VIRUM. Bene addidit *virum*, id eſt, virorum: arma enim dicuntur cunctarum artium inſtrumeuta, ut: *Cerealiaque arma*. Item: *Colligere arma jubet*. Et alio loco: *Dicendum & quae ſint duris agreſtibus arma*. TROIA. Differentia in hoc ſermone eſt, & in ſenſu, & in ſyllabis: nam cum provinciam dicimus [nam *Troja* provincia, *Ilium* ipſa civitas] & principale nomen eſt, brevis eſt *Tro*: quando autem non eſt principale, & derivatio eſt, longa eſt *Tro*, ut: *Troius Aeneas*. GAZA. Perſicus ſermo eſt, & ſignificat divitias; unde *Gaza*, urbs in Palaeſtina dicitur, quod in ea Cambyſes rex Perſarum, cum Aegyptiis bellum inferret, divitias ſuas condidit: eſt autem generis foeminini, ut: *Et gaza laetus agreſti*. [Quo exemplo apparet quoque ſuperfluo quaeri a multis, quemadmodum potuerit aurum natare, neſcientibus, *Gazas*, id eſt, opes, dici omne, quod poſſidemus: aut certe hyperbole tempeſtatis, ut etiam ponderoſa ferri potuerint. PER UNDAS. *Per*, quidam nolunt: Et *Troia* poſſeſſivum, a. i. a. c. e. ſ. ſ. e. o. i. n.]

124. JAM VALIDAM, &c. VICIT HYEMS. Zeugma eſt ab inferioribus, quod fit a ſuperioribus, & a medio; plerumque & ad utrumque reſpondet, ut: *Trojugena, interpres divum, qui numina Phoebi, Qui tripodas, Clarii lauros, qui ſydera ſentis*. Ecce hoc loco *Sentis*, & ante dicta & ſequentia concludit. *Ilionei*. Antiptoſis eſt, pro genitivo enim dativum poſuit: nam conſtat hujuſmodi Graeca nomina dativum ſingularem in *ει* diphthongum mittere, ut *Orphει*: nam illa ſolutio eſt, cum *Orphei* ſeparatim dicimus: nam modo *Ilionei* poſſumus dicere adſtrictum eſſe genitivum, ut ipſe ſit qui & dativus: quod ſi forte contingat, non regula mutatur; ſed Antiptoſis fit, qua plerumque utuntur Poetae, ut: *Urbem quam ſtatuo veſtra eſt*, pro, urbs. Et: *Haeret pede pes*: pro, pedi.

125. VECTUS. Qua vehebatur ſignificat. Et pro praeſenti participio, quod non habemus, praeteritum poſuit. In Latino enim ſermone a paſſivo verbo praeſens participium non eſt, neque ab activo verbo praeteritum; ſed quod uno ſermone explicare non poſſumus, aut circumlocutione oſtendimus: aut ſi hoc nolumus, participium pro participio ponimus; ſed uſurpative; ut hoc loco factum eſt. [ABAS. *Abantes* aliquot tradunt; hic unus, Aeneae comes; alter, quem in Troja Diomedes occidit; tertius eſt Argivus, cujus tertio libro clypeum Apollini conſecraſſe dicit Aeneam.]

PIERII.

i longum. Eſt & Velii Longi ſententia, ut *ſyrtis* per *i* ſcribatur, citato verſu: *Et vaſtas aperit ſyrtis*. Noſtra autem aetate litterati pene omnes diphthongum Graecam recepere: atque ita dictionis hujus caſum *ſyrteis* per *ei*, ut pleraque alia ſcriptitant: quod in codicibus antiquis inventu rariſſimum: quodque ſupervacuum eſſet, quod *i* tam longae, quam brevis naturam habet, tum incommodum aliquando judicat Quintilianus. Sed de hoc genere plura alibi recitantur.

121. VORAT AEQU. VORTEX. Mirum eſt, quam ſaepe invenias *vortex*, & *vertex* indifferenter

Vicit hiems. Laxis laterum conpagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimiſque fatiſcunt.
Interea magno miſceri murmure pontum,
Emiſſamque hiemem ſenſit Neptunus, & imis
Stagna refuſa vadis: graviter commotus, & alto
Proſpiciens, ſumma placidum caput extulit unda.
Disjectam Aeneae toto videt aequore claſſem:
Fluctibus oppreſſos Troas, caelique ruina.
Nec latuere doli fratrem Junonis & irae.
Eurum ad ſe Zephyrumque vocat. Dehinc talia fatur:

Tan-

SERVII.

126. VICIT HYEMS. *Hyems*, duas res ſignificat; aut tempus; aut vim venti, [per quam oritur tempeſtas.] Ergo & ſic hoc loco iotelligendum eſt. [Accius: *Unde eſtis nautae huc hyeme delati*. Sic & Varro. LAXIS. Pro, *laxatis*, nomen pro participio.]

127. ACCIPIUNT IMBREM. *Imber*, dicitur humor omnis: veteres enim omnem aquam *imbrem* dicebant: ut Lucretius: *Ex igni, terra, atque anima naſcuntur & imbri*: id eſt, humore. [Eonius *imbrem*, pro aqua marina: *Ratibuſque fremebat Imber Neptuni*.] FATISCUNT. Abundanter aperiuntur. *Fatim* enim abundanter dicimus, unde & *adfatim*. *Hiſcere* autem, aperire, verbum ſrequentativum ab *hiare*.

129. [EMISSAM HYEMEM. Hic apertius tempeſtatem declarat ex Graeco: nam & illi χειμῶνα tempeſtatem dicunt: & bene veteres noſtri *hyemem anni* dicebaot, ne *tempeſtas* poſſet intelligi.] IMIS. Bene in imo voluit eſſe Neptunum, ut jam factam cognoſceret tempeſtatem, ooo incipieotem vetaret.

130. STAGNA. *Stagnum*, dicitur aqua ſtaos, ſed nunc profunda maris ſignificat, ab eo, quod non oiſi nimia tempeſtate turbantur. Ergo *ſtagna*, & *imis vadis refuſa*, aliud pendet ex alio: quia immobilis aqua io imo maris tantummodo eſt, [quam tunc ab imo motu dicit eſſe turbatam.] [GRAVITER COMMOTUS. Oportune Neptunum ait commotum, cum maria turbantur: quia plerumque Poetae Neptunum pro mari ponunt.] ET ALTO PROSPICIENS. Aut e mari erigens caput, aut mari providens. [Quidam *alto*, *caelo* accipiunt; quia ait: *Jam caelum terramque*.]

131. PLACIDUM CAPUT. Quaerunt multi quemadmodum *placidum caput*, ſi graviter commotus? quaſi non poſſit fieri, ut iraſcatur ventis, propitius ſit Trojanis: epitheta enim alia naturalia ſunt, alia ad tempus: & *placidum*, ut naturale Neptuoi eſt, ita *graviter* ad tempus, ob factam tempeſtatem. Uno autem epitheto more ſuo habitum ſuturae orationis oſtendit, ut alibi uno ſermone: *Tunc quaſſans caput*.

132. [DISJECTAM AENEAE TOTO VIDET AEQUORE CLASSEM. Hic oſtendit Aeolum omnia Junonis praecepta compleſſe. Nam: *ſubmerſaſque obrue puppes*, in Orontis ſociorumque ejus interitu: *Aut age diverſas, & disjice corpora Ponto*. *Disjectam Aeneae toto videt aequore claſſem*.]

133. COELIQUE RUINA. Id eſt, tonitribus, quorum ſonus ſimilis eſt ruinis.

134. NEC LATUERE DOLI FRATREM JUNONIS, ET IRAE. Aut *doli Junonis*: aut *fratrem Junonis*: gemina ergo diſtinctio eſt, quod & ipſa Saturni eſt filia.

135. [EURUM AD SE ZEPHYRUMQUE VOCAT. Pars pro toto: per hos enim omnes intelligendi ſunt; iſti enim ſunt cardinales. *Ad ſe* autem & hic ait: Cur tamen *Zephyrus*, qui ad Italiam ducit, quem Poeta ſupra tacuit, nunc vocatur? ira in hoc Neptuni exprimitur, ſi etiam eum objurgat, qui non adfuerit.]

PIERII.

ſcribi in antiquis codicibus, quod idem eſſe vult Aruſianus Meſſus. Capro tamen non temere *verticem* per *o* vocalem quartam in prima ſyllaba, a *Vertice* per *e* vocalem ſecundam diſtinguente. Praeterea Soſ. Cariſius *vertex* a *vertendo*, *vortex* a *vorando* dicta putat. Vult autem Plinius *Verticem*, immanem vim impetus habere, ut: *Ingens a vertice Pontus*. *Vorticem* vero circumactionem undae eſſe, ut: *Rapidus vorat aequore vortex*.

133. FLUCTIBUS OPPRESSOS TROAS COELIQUE RUINA. In Romano quidem codice, *ruinam* legitur

Tantane vos generis tenuit fiducia veſtri?
Jam caelum terramque meo ſine numine, venti,
Miſcere, & tantas audetis tollere moles?
Quos ego. Sed motos praeſtat conponere fluctus.
Poſt mihi non ſimili poena commiſſa luetis.
Maturate fugam, regique haec dicite veſtro:
Non illi imperium pelagi ſaevumque tridentem,
Sed mihi ſorte datum. Tenet ille immania ſaxa,
Ve-

SERVII.

136. GENERIS FIDUCIA VESTRI. *Aſtraeus* enim, unus de Titanibus, qui contra Deos arma ſumpſerunt, cum Aurora concubuit: unde nati ſunt venti ſecundum Heſiodum: Ἀστραίῳ δ' Ἠὼς ἀνέμους τέκε καρτεροθύμους, Ἀργέστην, Ζέφυρον, Βορέην τ' αἰψηροκέλευθον, Καὶ Νότον, ἐν φιλότητι θεῷ θεὰ εὐνηθεῖσα: Et hoc loco *fiduciam* pro *confidentia* poſuit; quum *fiducia* in bonis rebus ſit, *confidentia* in malis.

137. JAM COELUM TERRAMQUE. Aut ordo eſt: Auſi eſtis ſine meo numine tantas moles tollere, & coelum terraſque turbare? aut certe illud eſt, quod tria haec numina, licet diviſa imperia teneant, videntur tamen invicem regni totius habere poteſtatem: ſicut & ipſa elementa, quae retinent, phyſica inter ſe quadam ratione junguntur. [Sic in Georg. *Temporibus que parem diverſis quattuor annum.*] Quod & ipſorum numinum ſceptra ſignificant. Juppiter enim trifido utitur fulmine: Neptunus, tridente: Pluton, tricipiti Cerbero. Multi autem quaerunt, cur modo Neptunus hic de alienis conqueratur elementis. [Aut certe *terram* pro mari poſuit, ab eo quod continet, id quod continetur, quia ipſe dicitur Ἐννοσίχθων & Ἐννοσίγαιος, id eſt, movens terram: Et *caelum* pro aere: conſtat enim terram cum aqua in aere libratam. MEO SINE NUMINE. Hoc eſt: *Et laxas ſciret dare juſſus habenas.* NUMINE VENTI. Diſtingue *Numine*, ut *Venti*, convitium ſit.]

139. QUOS EGO. Deficit hoc loco ſermo: & congrue, quaſi irati, & turbatae mentis. Subauditur *quos ego ulciſcar*: ergo ἀποσιώπησις eſt; hoc eſt, ut ad alium ſenſum tranſeat, ideo abruptum & pendentem reliquit, ut alibi: *Me, me, adſum.* Similiter: *Incipit effari, mediaque in voce reſiſtit.* Et neceſſario poſt tale ſchema, SED, conjunctionem ſequi, ut: *Quamquam o; ſed*: Terentius: *Quem quidem ego, ſi ſenſero? ſed quid opus eſt verbis?* His enim affectibus tantum ſermonis defectio congruit. SED MOTOS PRAESTAT COMPONERE FLUCTUS. Prudenter ait: plus eſt enim innocentibus ſuccurrere, quam nocentium delicta punire. PRAESTAT. Melius eſt, ut: *Praeſtat Trinacrii metas luſtrare Pachyni.* Et notandus ſermo: nam & per ſe plenus eſt, & tam accuſativo jungitur, quam ſeptimo. Dicimus enim & *praeſtat illum*, & *praeſtat illo*. [*Commiſſa* autem hic pro peccatis.]

140. POST MIHI NON SIMILI POENA COMMISSA LUETIS. Aut *non ſimili poena*, id eſt, non ea, qua Trojanos affeciſtis: aut certe *Mihi non ſimili*, id eſt, non tam vehementer irato: aut pro *non impune* poſthac: nunc enim nullam poenam ſentiunt, niſi forte objurgationis.] LUETIS. Perſolvetis. Et hic ſermo a pecunia deſcendit: antiquorum enim poenae omnes pecuniariae fuerunt.

141. MATURATE FUGAM. Cum maturitate, id eſt, cum tranquillitate diſcedite. Quo modo dicimus: *Matura iracundiam tuam*, id eſt, mitiga: pernitioſum enim Trojanis eſt, ſi maturent fugam, hoc eſt, ſi accelerent. Ergo *fugam* hic tantum diſceſſum accipiendum.

142. SAEVUM. Vel magnum & potentem, ut ſuperius: vel vere ſaevum in ventos, quia minatur. [TRIDENTEM. Ideo *Tridens* Neptuno adſignatur, quia mare a quibuſdam dicitur tertia pars mundi: vel quia tria genera aquarum ſunt, maris, fluminum, fluviorum: quibus omnibus Neptunum praeeſſe nonnulli dicunt.]

143. SED MIHI SORTE DATUM. *Sorte* ideo ait: quia Juppiter, & Neptunus, & Dis pater, Saturni & Opis filii, cum de mundi poſſeſſione certamen iniſſent, placuit ut imperium ſorte dividerent; ita effectum eſt ut coelum Juppiter; maria Neptunus; Dis pater inferos ſortirentur. SORTE. Ac ſi diceret, potuiſſe ſe etiam coelum tenere; [nec ſine ſuo arbitrio poſſe quemquam in ſuo regno habere poteſtatem:] Aeolum vero beneficio etiam carceris regna meruiſſe. IMMANIA. Aſpera: *Manum* enim antiqui bo-

Veſtras, Eure, domos. Illa ſe jactet in aula
Aeolus, & clauſo ventorum carcere regnet.
Sic ait, & dicto citius tumida aequora placat:
Collectaſque fugat nubes, ſolemque reducit.
Cymothoë, ſimul & Triton adnixus, acuto
Detrudunt navis ſcopulo. Levat ipſe tridenti:
Et vaſtas aperit Syrtis, & temperat aequor:

At-

SERVII.

bonum dicebant; unde & *mane* dicitur. Quid enim melius? & inde per Antiphraſim *manes* inferi vocati, quia non ſunt boni.

144. VESTRAS EURE DOMOS. Iraſcentium eſt uti proprio nomine, ut Terentius: *Ego te in piſtrinum Dave dedam*. Aut quaſi contra principem tempeſtatis iraſcitur, quem primum conſtat egreſſum: quia ſupra: *Una Eurusque Notusque ruunt*. Quod autem dixit SAXA IMMANIA, VESTRAS DOMOS: de Pſeudolo Plauti tractum eſt, ubi ait: *Niſi forte carcerem tu aliquando effregiſti, veſtram domum*. [Et figurate *ſaxa, domos*: vario enim ſignificatu idem oſtenditur.] JACTET, pro glorietur: veluti: *Nullo tantum ſe Mopſia cultu Jactet*: & hoc ex accidenti ſumptum: nam *jactare* ad glorioſum pertinet: [quoniam qui ſunt in aliqua re glorioſiſſima, motu quodam & inceſſu corpus ſuum jactant.] AULA. Irriſio eſt: ſequitur enim CARCERE: & nihil tam contrarium, ſi ſimpliciter intelligamus.

145. CLAUSO. Quia ventos emittere non ipſius poteſtatiss eſt, ſed jubentis. [Et hoc eſt, *foedere certo*: &: *Dare juſſus habenas*. VENTORUM. Non otioſe, ſed per exprobrationem, poterat enim dicere veſtro, ſed ut ſupra: *Meo ſine numine venti*.] CARCERE REGNET. Licet *carcer* ſit, tamen regnum eſt Aeoli: haec enim pro affectu poſſidentis intelligenda ſunt; ut alibi, cum de rure loqueretur: *Poſt aliquot mea regna videns mirabor ariſtas*. Et alibi: *Regum aequabat opes animo*. [Et bene regnum Aeoli cuſtodiam carceris dixit.]

146. DICTO CITIUS. Non antequam diceret; dixit enim: *Sic ait*; ſed citius quam dici poteſt. PLACAT. Sub poetica licentia phyſicam quoque tangit rationem. Mare enim dicitur eſſe Neptunus, quem ſuperius dixit graviter commotum; quia tempeſtas erat. Nunc autem ait *placat*, quia ſedari coeperant maria.

147. COLLECTAS. Aut nunc collegit ac fugavit; aut ante a ventis collectas fugavit, id eſt, reſolvit. [Colligere enim nubes dicitur caelum, ut: *Aut, ſi nox pluviam ne colligat ante veremur*. SOLEMQUE REDUCIT. Per *Solem* ſerenitas intelligenda, quod ſuperius dixit: *Eripiunt ſubito nubes coelumque diemque*. Quis enim ignorat diem conſtare per Solem? & conſequens erat, ut fugatis nubibus Sol rediret.]

148. CYMOTHOE &c. Nomina deorum marinorum plerumque de cauſſis ficta ab elementis, quae numina dici voluere majores, ut: *Cymothoe*, id eſt, curſus fluctuum, ἀπὸ τῦ θέειν τὸ κῦμα. TRITON. Deus marinus, Neptuni & Salatiae deae marinae filius, ab aqua ſalſa dictae. ADNIXUS. Antiquum eſt, ut *connixus*, quibus hodie non utimur. Dicimus enim *adniſus* & *conniſus*: ſed & multa alia uſus contra antiquitatem vindicavit. Illi enim *parſi* dicebant, nos dicimus *peperci*. Item nos dicimus *ſuſcepi*; illi autem *ſuccepi*, ut: *Succepitque ignem foliis*. ADNIXUS. Zeugma eſt, *adnixi* enim debuit dicere, ut paulo poſt: *Haud aliter, puppeſque tuae, pubeſque tuorum, Aut portum tenet*. Ergo *adnixus* ad Tritonem tantum pertinet, qui Cymothoen juvat: aliis non videtur zeugma eſſe, quod *adnixus* non connixus. Ordo tamen eſt: Cymothoe ſimul ac Triton acuto detrudunt naves ſcopulo, ab aris, in quas *tris Notus abreptas in ſaxa latentia torquet*.

149. LEVAT. Leves ac navigabiles facit, ut: *Noſtrumque leves quaecumque laborem*. Alii *levat*, laxat, ut: *Atque arta levari Vincla jubet Priamus*. TRIDENTI, autem pro, *tridente*, dativum pro ablativo.

150. [APERIT. Ideo, quia, arenarum congerie impediente, praecluſae ad navigandum erant. Caeterum bis idem. Ergo immiſſo in eas mari aptas ad navigandum fecit. Sic Salluſtius: *Sed ubi tempore anni, mare claſſibus patefactum eſt*. TEMPERAT. Tranquillum facit. ATQUE ROTIS. Bene non moratur in deſcriptione currus, ut citius liberetur Aeneas. [Et ſcire debemus, prudenter Poetam pro cauſſis vel tendere, vel corripere orationem: ut hoc loco periclitantibus Trojanis, tota celeritate dicit eſſe ſubventum: contra in v. libro, ubi nullum periculum eſt, latius deſcribit placantem maria Neptunum. Item in 11. quando imminet periculum,

Atque rotis ſummas levibus perlabitur undas.
Ac, veluti magno in populo cum ſaepe coorta eſt
Seditio, ſaevitque animis ignobile volgus;
Jamque faces & ſaxa volant; furor arma miniſtrat:
Tum, pietate gravem ac meritis ſi forte virum quem
Conſpexere, ſilent; arrectiſque auribus adſtant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Sic

SERVII.

lum, uno verſu ait: *Quo res ſumma loco, Panthu? quam prendimus arcem?* APERIT, oſtendit. TEMPERAT. tranquillat, ſerenat.

151. PERLABITUR UNDAS. Figura eſt: quod enim nos modo dicimus per praepoſitionem nomini copulatam ſequente verbo, antiqui verſo ordine, praepoſitionem detractam nomini jungebant verbo, ita tamen, ut eſſet una pars orationis: & faciebant honeſtam elocutionem. Nos dicimus: *Per undas labitur:* illi dicebant: *Perlabitur undas*. Item, *per forum curro*, & *percurro forum*. Notandum plane quod plerumque accuſativum regit caſum, plerumque ad ablativum tranſit.

152. AC VELUTI MAGNO IN POPULO. Virgilius tempeſtati populi motum comparat. Tullius populo tempeſtatem, pro Milone: *Equidem caeteras tempeſtates & procellas in illius dumtaxat fluctibus concionum*. [Ita & Homerus ſeditioni tempeſtatem: *Κινήθη δ' ἀγορή, ὡς κύματα μακρὰ θαλάσσης*.] Ideo autem *magno* addidit, quia ubi frequens eſt populus, ibi & crebra ſeditio. [Et quidam *populum* totam civitatem, *vulgum* vero plebem ſignificari putant. SAEPE autem, ut fieri ſolet.]

153. [SEDITIO. *Seditio* eſt, ſicut Cicero ait, in de R. Publica: *diſſenſio civium*. Quod ſeorſim eunt alii ad alios, *ſeditio* dicitur.] ANIMIS IGNOBILE VULGUS. *Ignobile*, id eſt, ſtultum: ut contra nobilem animum, prudentem dicimus. Ideo etiam paulo poſt ait: *Arrectis auribus*. Sumpſit enim translationem ab animalibus, quae utique ſtultiora ſunt, ut Terentius: *Arrige aures Pamphile*. VULGUS. Et maſculini generis & neutri lectum: generis neutri hoc loco; alibi maſculini, ut: *In vulgum ambiguas*. Et hoc eſt artis, ut maſculino utamur: quia omnia nomina Latina in *us* exeuntia, ſi neutra fuerint, tertiae declinationis ſunt, ut *pecus pecoris*; ſi autem ſecundae fuerint declinationis, maſculina ſunt; *vulgi* autem facit, non *vulgeris*, ut, *docti*, *clari*, *boni*. Uſurpatum tamen eſt neutrum generis, propter unum Graecum nomen, id eſt, *pelagus:* quamvis enim *pelagi* faciat, neutri tamen eſt generis.

154. [JAMQUE FACES ET SAXA VOLANT. Multi non *volant*, ſed *volunt*, inveniſſe ſe dicunt. Sed Cornutus, *verendum*, ait, *ne praepoſterum ſit faces velle, & ſic ſaxa; cum alibi maturius, & ex ordine dictum ſit: Arma velit poſcatque ſimul, rapiatque juventus*.] FUROR ARMA MINISTRAT. Sic alibi: *Rimanti telum ira facit*. [Sane ſumma velocitate ſenſus explicitus.]

155. GRAVEM. Venerabilem; unde & contemptibiles, leves dicimus: [vel pietate gravem, cujus illis auctoritas ob pietatem eſt gravis:] & bene ſervat circa hunc rhetoricam diffinitionem, cui dat & juſtitiam & peritiam dicendi, ut: *Tum pietate gravem;* &: *Ille regit dictis animos*. Orator enim ita diffinitur: *Vir bonus, dicendi peritus*. QUEM. Id eſt, aliquem.

156. ARRECTIS AURIBUS. Tranſlatio a mutis animalibus, quibus aures mobiles ſunt. An aures pro audiendi ſenſu poſuit, ſecutus Terentium, qui ait: *Arrige aures Pamphile*. Quia imperito & ſtulto populo ſermonem facit, recte *arrectis auribus* dicit: & eſt proprium animalium.

PIERII.

tur per *m* finalem litteram, ut ſit: *Vides Neptunus oppreſſos Troas, coelique ruinam*. Servius tamen *ruina* ablativo caſu una cum fluctibus agnoſcit: & ita veterum codicum bona pars legit: nam & imbres, & tempeſtas ea, vento, tonitru, & crebris ignibus horrenda coelitus incubuerant.

151. ATQUE ROTIS SUMMAS LEVIBUS PERLABITUR UNDAS. Non temere *pellabitur*, in codicibus aliquot antiquis legitur: ſiquidem ex Velii Longi ſententia *per* praepoſitio, omnibus integra praeponitur: niſi quum incidit in *l* litteram. Male enim elegantioris ſermonis viros in praepoſitione *per*, geminare *l* litteram (ait ille) quam *r* exprimere: ut quum *pellabor* malunt dicere, quam *perlabor:* ita enim in emendatis ejus auctoris codicibus habetur.

Sic cunctus pelagi cecidit fragor, aequora poſtquam
Proſpiciens genitor, caeloque invectus aperto
Flectit equos, curruque volans dat lora ſecundo.
Defeſſi Aeneadae, quae proxima, litora curſu
Contendunt petere, & Libyae vertuntur ad oras.
Eſt in ſeceſſu longo locus. Inſula portum
Efficit objectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.

Hinc

SERVII.

159. GENITOR. Venerabilis, ut: *Tybri pater*. Ergo hoc nomen & ad verum patrem pertinet, & ad honorem refertur. [Sane veteres omnes Deos *patres* dicebant.] CAELOQUE INVECTUS APERTO. Non per coelum vectus, ſed coelo jam ſereno, vectus per maria.

160. [FLECTIT. Quidam *flectit*, pro, regit accipiunt, ut interdum *torques* in eodem ſignificatu ponit: *Qui numine torques*.] CURRU. Non, ut quidam putant, pro, *currui* poſuit; nec eſt Apocope; ſed ratio artis antiquae: quia omnis nominativus pluralis regit genitivum ſingularem; & iſoſyllabus eſſe debet, ut *hae muſae*, *hujus muſae: hi docti*, *hujus docti*. Item a genitivo ſingulari dativus regitur ſingularis, ut iſoſyllabus ſit: ut *hujus docti*, *huic docto*. Inde ergo eſt: *Curruque abſciſſa duorum Suſpendit capita*. Et: *Libra die*: ne, ſi *diei* feciſſet, major eſſet nominativo plurali. SECUNDO. Trojanis obſequenti: Et tractus eſt ſermo a ſequentibus ſervis, id eſt, pediſſequis, ſecundis. Unde & *ſecundam fortunam* dicimus, quod ſecundum nos eſt, id eſt, prope nos, a ſequendo. Vel a ſimilitudine venti tractum eſt propitii, qui flat a tergo, ut: *Proſequitur ſurgens a puppi ventus euntes*.

161. DEFESSI AENEADAE. Nunc Trojani, aliquando Romani, ut: *Aeneadae in ferrum pro libertate ruebant*. PROXIMA LITORA. Quia poſt periculum non eligitur litus, ſed quodcumque occurrerit occupatur. CURSU. Aut ſecundum quod ſuperius diximus: *Proxima curſu*, id eſt, *curſui*. Aut contendunt curſu petere. Et eſt ſeptimus caſus. [Ut hic *curſu* de navibus, ita alibi iter: *Unde iter Italiam*: & in v. *Certus iter*. Stationes etiam navium dicebant, quod eſt animalibus terreſtribus proprium.]

162. VERTUNTUR. Scilicet a propoſito itinere; hoc eſt, ab Italia.

163. EST IN SECESSU LONGO. Topotheſia eſt, id eſt, fictus ſecundum poeticam licentiam locus. Ne autem videretur penitus a veritate diſcedere, Hiſpanienſis Carthaginis portum deſcripſit. Caeterum hunc locum nuſquam in Africa eſſe conſtat, nec incongrue propter nominis ſimilitudinem poſuit: nam Topographia eſt rei verae deſcriptio. Hoc tamen ad Homeri imitationem feciſſe Virgilius videtur, qui portum Ithacae ſic deſcripſit: Φόρκυνος δὲ τίς ἐστι λιμὴν ἁλίοιο γέροντος Ἐν δήμῳ Ἰθάκης, δύο δὲ προβλῆτες ἐν αὐτῷ Ἀκταὶ ἀπορρῶγες λιμένος ποτὶ πεπτηυῖαι, Αἵ τ' ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέγα κῦμα, Ἔκτοθεν, ἔντοθεν δὲ ἄνευ δεσμοῖο μένουσι Νῆες ἐΰσσελμοι, ὅταν ὅρμου μέτρον ἵκωνται. Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη, Ἀγχόθι δ' αὐτῆς ἄντρον ἐπήρατον ἠεροειδὲς, Ἱρὸν Νυμφάων, αἳ Νηϊάδες καλέονται. Ἐν δὲ κρητῆρές τε, καὶ ἀμφιφορῆες ἔασιν Λάϊνοι. Ἔνθα δ' ἔπειτα τιθαιβώσσουσι μέλισσαι. SECESSU. Sinu ſecreto. Locus autem, ſubaudis, quem, ut ſuperius: *Urbs antiqua fuit*. Et ſciendum eſt, quotiens praemittimus nomen cujuslibet generis, & interpoſito pronomine ſequitur nomen alterius generis, medium illud pronomen proprii nominis genus ſequitur, ut Salluſtius: *Eſt in carcere locus, quod Tullianum appellatur*. Ecce proprio junxit, non appellativo. Si autem utraque nomina appellativa fuerint, licenter cui volumus reſpondemus. INSULA PORTUM EFFICIT. Hoc enim ſolummodo portus, quod illi inſula antepoſita eſt. Quem locum ſubaudimus, vel, in quo inſula portum efficit.

165. INQUE SINUS SCINDIT SESE UNDA REDUCTOS. Dividit ſe unda in ſinus reductos, id eſt, replicabiles. [*Inque ſinus* autem antiqua eſt locutio. Sic ipſe alibi: *Inque ſalutatam linquo*. Cajus Memmius de Triumpho Luculli: IIII. *Inque luxurioſiſſimis Aſiae opidis conſediſſe*: & mox: *Inque Gallograeciam redierunt*.] GEMINI. Pares, ſimiles: interdum & duos ſignificat, ut, *gemini fratres*. MINANTUR. Eminent, ut: *Minaeque murorum Ingentes*. Item: *Illa uſque minatur*. Et ita eſt, ut, quae eminent, minari videantur.

PIE-

Hinc atque hinc vaſtae rupes, geminique minantur
In caelum ſcopuli: quorum ſub vertice late
Aequora tuta ſilent. Tum ſilvis ſcena coruſcis
Deſuper horrentique atrum nemus imminet umbra:
Fronte ſub adverſa ſcopulis pendentibus antrum:
Intus aquae dulces, vivoque ſedilia ſaxo;
Nympharum domus. Hic feſſas non vincula navis
Ulla tenent: unco non alligat anchora morſu.
Huc ſeptem Aeneas collectis navibus omni
Ex numero ſubit: ac magno telluris amore

E-

SERVII.

167. Sub vertice. Hoc eſt, circa radices montis, quae ad rectam lineam ſuſpiciunt cacumen, id eſt, verticem.

168. Aequora tuta silent. Tempeſtate defenſa, ideo ſilent. Tum sylvis scena coruscis. *Sylvis coruſcis*; hoc eſt, ſylvarum coruſcarum: id eſt, criſpantium, ut Iuvenalis: *Longa coruſcat Sarraco veniente abies*. Et poſuit ſeptimum pro genitivo, ut ſuperius: *Pulcbra prole*: pro, prolis. Coruscis. Tremulis, vel umbrantibus, accipiunt. Scena. Id eſt, inumbratio. Et dicta ſcena ἀπὸ τῆς σκιᾶς· Apud antiquos enim theatralis ſcena parietem non habebat; ſed de frondibus umbracula quaerebant. Poſtea tabulata componere coeperunt in modum parietis. *Scena* autem pars theatri adverſa ſpectantibus, in qua ſunt regia.

169. Desuper. Pro, ſupra, praepoſitione contra rationem adjecta. Horrenti. *Horror* plerumque ad odium pertinet; plerumque ad venerationem, ut hoc loco: ſic Lucanus: *Arboribus ſuus horror ineſt*. Et: *Horridus in jaculis*. Atrum nemus. Tropus eſt: per atrum enim nigrum oſtendit, per nigrum umbroſum, per umbroſum denſum, id eſt, frondibus plenum.

171. Vivo. Naturali, ut: *Vivo praetervehor oſtia ſaxo*.

172. Nympharum domus. Aut verum dicit, & eſt hiſtoria: aut ad laudem pertinet loci. Talis inquit locus eſt, ut domus credatur eſſe Nympharum. Hic. Pro, illic, more ſuo.

173. [Anchora morsu. Anchora dens ferreus eſt, ex Graeca Etymologia, quod quaſi hominis manus comprehendat ſcopulos, vel arenas. Nam manus Graece χεὶρ dicitur.] *Anchora morſu*. Dente. Hoc nomen cum in Graeco, unde originem ducit, aſpirationem non habeat, in Latino aſpiratur; quod eſt contrarium: nam magis Graecorum eſt aſpiratio. Sed hoc in paucis nominibus invenitur. Morsu autem de anchoris bene dixit: cum alio loco inveniamus: *Tum dente tenaci Anchora fundabat naves*.

174. [Huc septem Aeneas collectis navibus omni. Quidam volunt hoc loco quaeſtionem naſci: Si favet Neptunus Trojanis, cur cum omnibus navibus ad Africam non pervenit Aeneas? Sed Neptunus, poſtquam ſenſit tempeſtatem commotam, potuit de periculo liberare Trojanos: ante facta vero mutare non potuit. Nam & Orontis navem cum omnibus ſociis ejus conſtat periiſſe, & ſimul libri oeconomia periſſet, ſi Aeneas cum omnibus navibus perveniſſet. Volunt autem ſeptem naves ita interim colligi, ut una Aeneas, ut tres de ſaxis a Cymothoe & Tritone, tres de Syrtibus, Neptuno Syrtes navigabiles faciente, liberatae ſint: reliquae tantum diſperſae ſunt, quas paulo poſt legimus ad Africae litus adpulſas. Novam tamen rem Naevius Bello Punico dicit, unam navem habuiſſe Aeneam, quam Mercurius fecerit.]

175. Telluris amore. Cujuſcumque terrae poſt pericula: unde & ſuperius dixit: *Quae proxima littora curſu Contendunt*. Et paulo poſt infert: *Optata potiuntur Troes arena*. [Nam revera haec optata non erat eis, qui ad Italiam feſtinant. Et *arena* aut pro terra poſita eſt; aut & *arena* grata potuit eſſe poſt mare.] *Tellurem* autem pro terra poſuit, quum *Tellurem* ipſam deam dicamus: *terram* elementum; ut plerumque Vulcanum pro igne ponimus; Cererem pro frumento; Liberum pro vino.

PIERII.

160. Curruque volans dat lora secundo. In Rom. cod. & aliquot aliis legere eſt *fluctuque*

Egreſſi optata potiuntur Troës arena,
Et ſale tabentis artus in litore ponunt.
Ac primum ſilici ſcintillam excudit Achates,
Suſcepitque ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam undis, Cerealiaque arma

Ex-

SERVII.

176. Arena. Quaeritur, habeat necne nomen hoc aſpirationem: & Varro ſic definit: *Si ab ariditate dicitur, non habet: ſi ab haerendo, ut in fabricis videmus, habet.* Melior tamen eſt ſuperior etymologia.

177. Sale tabenteis. [Id eſt, aut multa madefactos aſpergine, aut qui apud ſentinam laboraverint: nam ſupra ait: *Omnes accipiunt inimicum imbrem*. Sane marina aqua dicitur exeſſe & extenuare ut caetera, ſic corpus humanum.] In litore. Pro, in litus, ut VIII. Aeneid. *Arma ſub adverſa poſuit radiantia quercu*, pro ſub adverſam quercum.

178. Ac primum silicis scintillam excudit Achates. Bene adjecit ſpeciem, quia in lapidibus certis invenitur ignis. Excudit autem eſt, feriendo elicit; quia *cudere* eſt ferire, unde & *incus* dicitur: quod illic aliquid cudamus, id eſt, feriamus, vel feriendo percudamus. Achates. Alluſit ad nomen: nam *Achates* lapidis ſpecies eſt. Bene ergo ipſum dicit ignem excudiſſe. Unde & Achatem ejus comitem dixit. Lectum eſt in Naturali hiſtoria Plinii, quod ſi quis hunc lapidem in anulo habuerit, ad cuſtodiam ejus proficiat, & gratioſior eſſe videatur: vel ideo Achates Aeneae comes dicitur; quia ſollicitudo comes eſt regibus: ἄχος enim cura dicitur & ſollicitudo.

179. Succepit. Pro, *ſuſcepit*, ut diximus ſupra.

180. [Nutrimenta. Cicero de Oratore: *Et qui deducta hujus nutrimenta eloquentia ipſa ſe poſtea coloravit.*] Rapuitque in fomite flammam. Pene ſoloecophanes eſt: nam cum mutationem verbum ſignificet, ablativo uſus eſt: ſed hoc ſolvit, aut antiqua circa communes praepoſitiones licentia, ut eſt: *Conditur in nubem*. Et contra: *Nota conduntur in alvo.* Item: *Saeva ſedens ſuper arma*. Et: *Gemina ſuper arbore ſidunt*. Cicero: *Quod ille in capite ab beſtium duce acceperat*. Item: *Et ſi fortes fueritis in eo, quem nemo ſit auſus defendere.* Aut rapuit, raptim fecit flammam in fomite, id eſt, celeriter. Et mire *rapuit:* opus eſt enim velocitate ad tale miniſterium. Sane *fomites* ſunt aſſulae, quae ab arboribus cadunt, quando inciduntur, quod foveant ignem. Clodius ſcribit, Commentariorum IIII. *Se ex arboribus fomenta excidiſſe**. Item alio loco, *Aſſulae ambuſtae, ligna excavata a fungis nomine accepto.*

181. Cererem. Metonymia, pro frumento. Corruptam undis. Aqua emollitam. Cerealiaque arma. Fugiens vilia, ad generalitatem tranſiit, [*Arma* enim generaliter omnium rerum inſtrumenta dicuntur; ubi reponuntur, *armaria* dicta ſunt: Ergo hic propter carminis dignitatem refugiens vilia, rem vilem, quae ad omnia inſtrumenta pertinet, id eſt, *arma*,] auxit honeſtate ſermonis, ut alibi, ne lucernam diceret, ait: *Teſta cum ardente videret Scintillare oleum.* Et ſciendum eſt, judice Euphonia, dici *Cerealia:* vel *Cerialia: Typhoea*, vel *Typhoia: Caeſareanus* vel *Caeſarianus*. In his ergo licentia derivationis eſt.

PIERII.

Eluque volans: ut ſit, *fluctu ſecundo*. Sed *curru* magis placet eruditorum auribus, ut figuratum magis.

166. Geminique minantur In coelum scopuli. Servius exponit *gemini*, *pares*. Sed cur non *duo*, quum praeſertim in hac deſcriptione Virgilius Homerum ſequatur, apud quem legere eſt: Δύο δὲ προβλῆτες ἐν αὐτῷ ἀκταί.

178. Ac primum silicis scintillam excudit Achates. Aruſianus Meſſus in Virgilianarum elocutionum exemplis, *Excudis huic;* dativo caſu eleganter dici, carmine hoc ex Virg. citato, contendit approbare: & *ſilici* a Poeta ſcriptum agnoſcit: & ita habetur in eo codice, ubi integra Ti. Donati commentaria leguntur. Sed & *excuſſit* praeterito tempore poſitum eſt, ut cum altero *ſuſcepit* quadret in ſynchroniam. Ea vero dictio *ſuſcepit*, in veteribus aliquot codicibus *ſuccepit* geminato *cc* ſcripta eſt, ut *ſuccumbo*, *ſuccedo*. Sed enim omnino ex *ſub* & *capio*, *ſuccipio* prius fuit: inde alterum *c* in *s* abiit, conſuetudine pronuntiationem hujuſmodi magis adprobante.

Digitized by Google

Expediunt feſſi rerum; frugeſque receptas
Et torrere parant flammis, & frangere ſaxo.
Aeneas ſcopulum interea conſcendit, & omnem
Proſpectum late pelago petit; Anthea ſi quem
Ja-

SERVII.

182. EXPEDIUNT. Adhibent, vel parant. [Nigidius de hominum Naturalibus IIII. *Omnis enim ars materia inventa, circa quam verſetur, ferramenta, vaſa, inſtrumentum, armamenta quae ſ. q. primum comparat, per quae opera ſua efficere poſſit.*] FESSI RERUM. Hoc eſt, penuria fatigati, [id eſt, eſurientes, quod fere labores fames ſubſequitur.] Et FESSUS generale eſt: dicimus enim & *feſſus animo*, incertus conſilii, ut: *Ter feſſus valle reſedit:* & *feſſus corpore*, quod magis eſt proprium. Et feſſus rerum a fortuna venientium, ut hoc loco. Epitheta enim nunquam vacant; ſed aut ad augmentum, aut ad diminutionem, aut ad diſcretionem ponuntur. FRUGES. Generaliter omnes *fruges* dicuntur: & errant qui diſcernunt *frumenta* a *frugibus*: nam Cicero ait: *Olei & frugum minutarum*: quum de leguminibus diceret, ut oſtenderet etiam *frumenta fruges* vocari. *Frugum* autem nomen tractum eſt a *frumine*, id eſt, eminente ſub mento gutturis parte. RECEPTAS. Liberatis de periculo, ut: *Medioque ex hoſte recepit*, id eſt, liberavit.

183. ET TORRERE PARANT FLAMMIS ET FRANGERE SAXO. Multi Hyſteron proteron putant, non reſpicientes ſuperiora: quia dixit undis Cererem eſſe corruptam, quam neceſſe fuerat ante ſiccari. Qui tamen etiam contra hoc illo ſe tuentur exemplo: *Nunc torrete igni fruges, nunc frangite ſaxo.* Et volunt etiam hic Hyſteron proteron eſſe, quod falſum eſt: nam & hodie ſiccari ante fruges, & ſic frangi videmus. Et quia apud majores noſtros molarum uſus non erat, frumenta torrebant, & ea in pilas miſſa pinſebant: & hoc erat genus molendi; unde & pinſores dicti ſunt, qui nunc piſtores vocantur. Pinſere autem dici Perſius probat, ut: *A tergo quem nulla ciconia pinſit.* [Quidam ne ὕϛερον πρότερον ſit, alios torrere, alios frangere, accipiunt. Accius Troadibus: *Nocturna ſaxo fruges franges torridas.* Sane his verſibus: *Tum Cererem corruptam undis.* Et: *torrere parant flammis & frangere ſaxo*, jus Pontificum latenter attingit. Flamines autem farinam fermentatam contingere non licebat. Cum autem dicit, *Cererem corruptam undis, & torrere parant flammis, & frangere ſaxo*; quid aliud oſtendit, quam mox eos ſine fermento panem coxiſſe, qui omnes fruges corruptas protulerant; non autem exſpectaſſe eos fermentum, docet illo verſu: *Tum victu revocant vires.*]

184. AENEAS. Merita perſonarum vilibus officiis intereſſe non debent: quod bene obſervat ubique Virgilius, ut in hoc loco. Item in ſexto, cum diverſis officiis Trojanos diceret occupatos, ait: *At pius Aeneas arces quibus altus Apollo Praeſidet.* Niſi cum cauſſa pietatis intervenerit, ut ad ſepeliendum ſocios miſcendo ſe operi alios hortetur: *Nec non Aeneas opera inter talia primus Hortatur ſocios, paribuſque accingitur armis.* SCOPULUM. Id eſt, ſpeculam. Et quando ſpeculationem ſignificamus, generis eſt foeminini, ut: *Specula Miſenus ab alta.* *Speculum* autem, in quo nos intuemur, generis eſt neutri, ut Juvenalis: *Speculum civilis ſarcina belli:* quod Graece ἔνοπτρον.

185. LATE PETIT. In quantum poteſt. PELAGO. In pelagus, ut: *Inferretque deos Latio.* ANTEA SI QUEM. Aut ordo eſt: Aſcendit ſcopulum requiſiturus Antea, Capyn, Caicum, ſi quem videat. Et eſt uſus hoc genere locutionis, quo & Terentius, qui dixit: *Quod plerique omnes faciunt.* Atqui nihil tam contrarium: *Omnes* enim generale eſt: *Plerique* ſpeciale. Ordo ergo eſt: *Quod omnes faciunt adoleſcentuli, ut animum ad aliquod ſtudium adjungant, plerique equos alere, plerique canes.* Aut certe *quem* vacat, ut ſuperius diximus, iſtas particulas frequenter vacare, ut ipſe Virgilius: *Rhoebe diu, res ſi qua diu mortalibus ulla eſt:* nemo dicit, *ſi qua ulla*, ſed, *ſi ulla*. Vacat ergo *qua*. Item in Lucillio: *Et quem Pamphilum quaeris: quem* vacat: nam de uno loquebatur. [Ergo *ſi quem videat*, pro *ſi videat*, poſuit; cui contrarium ponebant veteres *nullum: Si quem vidiſti; nullum vidi*, pro non vidi. Sane legitur & *ſi qua*, ut ſit, ſi qua ratione.]

PIERII.

185. ANTHEA SIQUA JACTATUM VENTO VIDEAT. In Longobardico, in Mediceo, & aliquot aliis antiquis exemplaribus, *ſiquem* legimus. Quod elocutionis genus aliorum etiam Poetarum teſtimonio Servius agnoſcit. Sed & *ſiqua* in veteribus codicibus aliquot ſcriptum animadverti: eamque lectionem a veteribus Grammaticis defendi. Aitque Soſipater quoſdam ita legere: *Anthea ſiqua jactatum vento videat:* quemadmodum legitur: *ſiqua fata ſinant,*

Jactatum vento videat Phrygiaſque biremis,
Aut Capyn, aut celſis in puppibus arma Caïci.
Navem in conſpectu nullam. Tris litore cervos
Proſpicit errantis: hos tota armenta ſequuntur
A tergo, & longum per vallis paſcitur agmen.
Conſtitit hic, arcumque manu celeriſque ſagittas

Cor-

SERVII.

186. PHRYGIAS. Trojanas: Troja enim Phrygiae provincia eſt: dicta autem ab Aeſopi filia, Phrygia nomine. Et veriſimile eſt, Aeneam de omni illa provincia ſocios habere potuiſſe. In ſecundo enim ait: *Undique convenere, animis opibuſque parati.*] BIREMES. Naves habentes remorum ordinem geminum, ut alibi: *Triplici pubes quam Dardana verſu Impulit.* [Quidam tamen *biremes* ad ſuum tempus volunt dixiſſe Virgilium, negantes Trojis temporibus biremes fuiſſe. Varro enim ait, poſt aliquot annos inventas biremes.]

187. IN PUPPIBUS ARMA CAICI. Quia navigantium militum mos eſt, in puppibus arma religare: alibi: *Pacem orare manu, praefigere puppibus arma.* Fiebatque ſigni gratia: aut *arma* pro navalibus armamentis, ut: *Colligere arma jubet.*

188. CERVOS. *Cervi* dicti ſunt ἀπὸ τῶν κεράτων, id eſt, a cornibus. Sciendum autem eſt, etiam Latina nomina Graecam plerumque etymologiam recipere. [Sed cervi non ſunt in ea parte Africae, id eſt, in provincia proconſulari, ad quam venit Aeneas:] aut fictum ergo eſt ſecundum poeticum morem: aut ob hoc dictum, quia heroicis temporibus ubique omnia naſcebantur per ſe, ut: *Omnis feret omnia tellus.* [Aut poſſunt tunc fuiſſe; ſed, ut multis aliis locis, variae mutationes factae: licet quidam *cervos* pro quacumque fera dictos accipiant: quia poſt ait: *Implentur veteris Bacchi pinguiſque ferinae.* Nam male quidam eos de vicinis inſulis transfretaſſe tradunt, & ideo *errantes*, quod in ignotis locis eſſent.] PROSPICIT ERRANTES. Paſcentes, ut ipſe: *Mille meae Siculis errant in montibus agnae:* re vera enim, dum paſcuntur, vagantur. Et in ſeptimo, de *cervo: Errabat ſylvis.* Et alibi, cum de columbis diceret: *Paſcentes illae tantum prodire volando.*

189. TOTA. Inter *totum* & *omne* hoc intereſt; quod *totum* dicimus unius corporis plenitudinem: *omne* de univerſis dicimus; ut puta: *Totum auditorium habet ſcholaſticos*, hoc eſt, plenum eſt auditorium ſcholaſticis: *omne auditorium habet ſcholaſticos*, id eſt, omnia auditoria. Uſurpant tamen poetae, & iſta confundunt, ut hoc loco *tota* pro omnibus poſuit, ut eſt: *Omnemque reverti per Trojam.* Statius: *Et totos in poenam ordire nepotes*, id eſt, omnes. Plerique derivationem ducunt ab eo, quod eſt *tot*, *totus:* ut ab eo, quod eſt *quot*, *quotus*. Sed illud notandum, quod in derivatione mutat plerumque naturam: nam cum *tot*, naturaliter brevis ſit, *totus* producitur, *quotus* vero ſecundum originem ſuam brevis *remanet*. [ARMENTA. Videtur nove de cervis dixiſſe, cum *armenta* proprie boum ſint, vel equorum, vel caeterorum, quibus in armis utimur.]

190. AGMEN. *Agmen* proprie dicitur ordinata multitudo, ut eſt ambulantis exercitus: neque enim in uno loco ſtans, *agmen* vocatur: aut ſi inventum fuerit, uſurpatum eſt; unde bene adjecit LONGUM, ut incedentium oſtenderet ſignificationem.

191. CONSTITIT. *Con* ſecundum naturam brevis eſt ſemper, excepto quum *f* litera, vel *s* ſequitur: tunc enim tantum producitur, ſicut in *ſyllaba*, *inſula*, *infula*. HIC. Pro, tunc, aut pro ibi.

PIERII.

nant, pro, ſi quo, aliquo modo. Aliud autem eſſe in illo: *ſiqua fata aſpera rumpas, Tu Marcellus eris:* quanquam & ibi, ſi quo modo, ſit audiendum.

189. HOS TOTA ARMENTA SEQUUNTUR. Vetera aliquot exemplaria, *quos tota* legunt: a nemine tamen, quod ſciam, adhuc recepta lectio: perinde ac illud etiam, quod antiqui codices nonnulli, *tot armenta* ſcriptum habent: ſive ea olim fuerit apoſtrophe, qua Latinos etiam aliquando uſos monumenta plurima declarant: ſive *tot* numerale nomen ratione communis loci producatur. Sed *tota*, paſſim agnoſcitur a Grammaticis.

190. A TERGO ET LONGUM PER VALLES PASCITUR AGMEN. Errare eos Ti. Donatus ait, qui comam ſtatuunt, *ſequuntur a tergo:* quum abſque ullo interjecto puncto legendum ſit uno eodemque membro: *A tergo & totum per vallis paſcitur agmen:* ut ſit: Longum agmen a tergo paſcitur per vallis: cujus elocutionis exempla ponit: *Theſtilis & rapido feſ-*

ſis

Corripuit; fidus quae tela gerebat Achates:
Ductoreſque ipſos primum, capita alta ferentis
Cornibus arboreis, ſternit; tum volgus: & omnem
Miſcet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec prius abſiſtit, quam ſeptem ingentia victor
Corpora fundat humi, & numerum cum navibus aequet.
Hinc portum petit, & ſocios partitur in omnis.
Vina, bonus quae deinde cadis onerarat Aceſtes

Li-

SERVII.

192. CORRIPUIT. Aut de pharetra *corripuit*, ut eſt: *Corripit hic ſubita trepidus formidine ferrum*. Aut *corripuit* ab Achate: & quomodo ab Achate, quem apud ignem occupatum dixit? ſe eum ſecutum eſſe per ſilentium intelligamus, ut illo loco: *Ni jam praemiſſus Achates afforet*. Item: *Nunc repeto, Anchiſes fatorum arcana reliquit*. GEREBAT. Aut tunc: aut quae gerere conſueverat.

194. CORNIBUS ARBOREIS. Aut ſubaudi *cum*, ut illo loco: *Atque Ixionei vento rota conſtitit orbis*: id eſt, cum vento: aut certe ſecundum ſupradictam figuram, *Cornibus arboreis*, pro *cornuum arboreorum*: Melius tamen eſt, ut CUM ſubaudias. TUM VULGUS. Bene *vulgus*, ductoribus interemptis. [Ennius: *Avium vulgus*, & *haſtarum*, id eſt, multitudinem & haſtarum & avium.]

195. MISCET. Perturbat, circumagit, inſequitur. FRONDEA pro frondoſa poſuit. Plerumque enim, dum varietati declinationis ſtudent poetae, mutant proprietatem: nam *frondeum* eſt totum de frondibus, ut torus; *Frondoſus* vero eſt lucus, qui frondes habet: licet enim abundet frondibus; non tamen eſt de frondibus totus, ut ſaxeus & ſaxoſus. [TURBAM. Multitudinem, Cicero in Verrinis: *Videt in turba Verrem*. Plautus in Amphitruone: *Deinde utrique Imperatores in medium exeunt extra turbam ordinum*.] QUAM SEPTEM. Bene definivit numerum: neceſſitatis enim eſt haec venatio, non voluptatis, in qua plura requiruntur. [Nec enim conveniebat, ſociis diverſis modis laborantibus, voluptati operam dare.] VICTOR. Hoc loco propoſiti effector, ut eſt: *Atque rotis inſiſtere victor*.

197. FUNDAT HUMI. Per humum. Et eſt adverbialiter poſitum, ut: *Preſſit humi nitens*: id eſt, per humum. CUM NAVIBUS. Cacephaton in ſermone: quod fit, ſi particulam *Cum n* litera ſequatur. [Notandum ſane eſt, quod non omnia perſequitur, neque enim indicat, quo delati ſint cervi.]

198. HINC. Pro, inde, vel poſt. Abutitur enim adverbio, more ſuo. PARTITUR. Salluſtius ait: *Provincias inter ſe partiverant*: nam & *partio* & *partior* dicimus: & eſt verbum de his, quae, cum utramque recipiant declinationem, pro noſtra tamen voluntate, activae ſunt ſignificationis; ut, *punio*, *punior*; *fabrico*, *fabricor*; *labo*, *labor*: quamquam tentaverit Probus facere differentiam inter activam paſſivamque ſignificationem, ut dicamus: *tondeo alterum*, *tondeor ab altero*; ſed hoc in aliis verbis dicere non poſſumus, ut *fabrico*, *fabricor*; *paſco*, *paſcor*: nam legimus: *Florem depaſta ſalicti*: &: *Paſcuntur vero dumos*. Sunt autem alia verba, quae activae ſignificationis declinationiſque ſunt, ut *caedo*: ſunt, quae paſſive, ut *caedor*. Invenimus tamen activam declinationem habere paſſivam ſignificationem, ut, *vapulo*; & contra, declinationem paſſivam activam habere ſignificationem, ut *loquor*. Haec ergo caute ab aequalibus ſegreganda ſunt verbis.

199. VINA BONUS QUAE DEINDE CADIS ONERABAT ACESTES. Ordo eſt: Deinde vina heros dividit, quae bonus Aceſtes Trinacrio litore cadis oneravit, & abeuntibus dederat. [BONUS autem hic largus vel liberalis. Sane etiam Aeneam bonum pro laude appellat, ut in v. *Quos bonus Aeneas dictis ſolatur amicis*. *Bonum* etiam pro forti dicit Salluſtius: *Sane bonus ea tempeſtate contra pericula & ambitionem*. Item Catilin. *Sed libertatem, quam nemo bonus niſi cum anima ſimul amittit*.] BONUS. Bonus civis, & bonus largitor. DEINDE. Una ſyllaba tollitur, metri cauſa.

PIERII.

ſis meſſoribus aeſtu. Item: *Puppibus & laeti nautae impoſuere coronas*. Item: *Subito cum tabida membris*: hoc eſt, cum ſubito.

197. CORPORA FUNDAT HUMI. In Rom. cod. in Oblongo, & aliquot aliis minime malis, *humo* legitur, dandi caſu. Sed *humi*, adverbialiter poſitum magis placet noſtri temporis eruditis

Litore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros,
Dividit, & dictis maerentia pectora mulcet:
O ſocii, (neque enim ignari ſumus ante malorum)
O paſſi graviora; dabit deus his quoque finem.
Vos & Scyllaeam rabiem penituſque ſonantis
Acceſtis ſcopulos: vos & Cyclopia ſaxa

Ex-

SERVII.

200. TRINACRIO. Graecum eſt, propter tria ἄκρα, id eſt, promontoria, Lilybaeum, Pachynum, Pelorum. Latine autem Triquetra dicitur. [Sane Philoſtephanus περὶ τῶν νήσων, ſine r litera *Trinaciam* appellat: ὅτι Τρίνακος αὐτῆς πρῶτος ἐβασίλευσεν.] HEROS. Vir fortis, ſemideus, plus ab homine habens, ut ait Heſiodus: Ζεὺς Κρονίδης ποίησε δικαιότερον καὶ ἄρειον Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται Ἡμίθεοι

201. [DICTIS MOERENTIA. Bene ante epulas & hortatur ſocios & ſolatur.]

202. O SOCII. Ordo eſt: O ſocii, revocate animos. Bene autem *ſocios* dixit, ut ſe eis exaequaret. [Quidam *ſocios*, pro, remiges accipiunt; ſed illi *ſocii navales* appellantur.] IGNARI. Pro, immemores. Et eſt Acyrologia. *Ignarus* enim eſt, qui ignorat: *immemor* vero, qui oblitus eſt. ANTE MALORUM. Τῶν id eſt, antiquorum malorum, ut alibi: *Caeli ſubterlabentia ſigna*. *Ante* enim hic ad ſolam pertinet conjunctionem, & plenitudinem verſus. Et totus hic locus de Naevio belli Punici lib. translatus eſt.]

203. O PASSI GRA. Arte magna utitur: vult enim eos meminiſſe graviſſimorum, ut praeſentia facilius tolerent. Et bene graviora dicit eſſe transacta, ut de praeſenti eos naufragio conſoletur, & ut futura oſtendat eſſe leviora. HIS QUOQUE. Scilicet ſicut & gravioribus.

204. VOS. Vos certe eſtis. SCYLLAEAM RABIEM. Exempla pro negotiorum qualitate ſumere debemus: ut hoc loco, in marinis periculis ponit peractae tempeſtatis exempla. [RABIEM autem ſecundum antiquos dictam nonnulli adſerunt: nam *rabiam* dici adfirmant.] PENITUSQUE SONANTES AC. SCO. Id eſt, valde: & aut *valde ſonantes*; aut *valde acceſſiſtis*: iuxta. Et bene ait *acceſſiſtis*: non enim paſſi ſunt haec pericula; ſed his fuere vicini. *Acceſtis* autem, pro *acceſſiſtis* dictum per ſyncopen: quae fit, cum de media parte verbi ſyllaba ſubducitur.

205. CYCLOPEA. Aut quae Cyclops in Ulyſſem iecit; aut certe Siciliam dixit, quae plurimis locis ſaxoſa promontoria habet, in qua Cyclopes habitaverunt, ut ipſe: *Centum alii curva haec habitant ad littora vulgo Infandi Cyclopes*. Poſſumus tamen & Aetnam accipere, quae propria Cyclopum fuit; nam & ipſe in tertio ait: *Nocte illa tecti ſylvis immania monſtra Perferimus*. Quidam tamen haec ſaxa inter Catanam & Tauromenium, in modum metarum, ſitu naturali dicunt eſſe, quae *Cyclopea* appellantur, quorum medium, & eminentiſſimum Galate dicitur.

PIERII.

viris: veluti etiam in quinto: *Fuſus humi*. Quanquam & ibi quoque variam eſſe lectionem apud veteres oſtendimus.

199. VINA, BONUS QUAE DEINDE CADIS ONERARAT ACESTES LITORE TRINACRIO, DEDERATQUE ABEUNTIBUS HEROS, DIVIDIT. Sunt, qui magis approbent lectionem illam: *Deinde bonus quae vina cadis onerarat*: cujus quidem appoſiti verbum eſt *dividit*, non *partitur*, ut Servius putat. Sed enim illam adverbii tranſpoſitionem in primum locum nuſquam in codicibus antiquis obſervavi. Agnitam vero Donato lectionem eam, quae vulgo habetur, inde patet, quod in ordinando ſenſu ita ſcribit: *Deinde dividit vina, quae bonus Aceſtes oneraverat cadis litore Trinacrio, atque abeuntibus dederat*. Eſt praeterea in codice Mediceo pro, *heros*, poſitum *hoſpes*: *Dederatque abeuntibus hoſpes*: ut muneri conditio accreſcat, quod hoſpitale fuerit.

202. NEQUE ENIM IGNARI SUMUS ANTE MALORUM. In veteribus omnibus exemplaribus diſtinctas inveni dictiones, in nonnullis puncto etiam interiecto: *ante. malorum*, quae quidem Graeca eſt figura: τῶν πρὶν κακῶν· ut illud, τῶν νῦν ἀνθρώπων. Subintelligitur quidem in hoc, quae paſſi ſumus ante: in illo ὄντων, qui nunc ſunt: ejuſmodi ſexcenta in ſingulis Graecorum libris invenias. Quoſi ſi quis ſubunionem magis adamet, ut apud Catullum: *Peſiphaſellus*: & in Pandectis: *Poſidemus*: non laboro: non enim inſtitutum eſt noſtrum aliorum improbare ſententias, niſi error manifeſtus occurrat; ſed varias codicum veterum lectiones recitare. Cuiuſmodi

Experti. Revocate animos, maeſtumque timorem
Mittite. Forſan & haec olim meminiſſe juvabit.
Per varios caſus, per tot diſcrimina rerum,
Tendimus in Latium: ſedes ubi fata quietas
Oſtendunt. Illic fas regna reſurgere Trojae.

SERVII.

206. [REVOCATE ANIMOS. Quos remiſiſtis reſumite, hoc eſt, animo praeſenti eſtote.] MOESTUMQUE TIMOREM. Quod moeſtos & ſollicitos faciat: ut, *mors pallida*, & *triſtis ſenectus*.

207. MITTITE. Pro, omittite. Et bene, qui praemiſerat *revocate*, addit *mittite*. Eſt autem tropus Aphaereſis, quomodo *temnere* pro *contemnere*. FORSAN. *Forſan*, *forſit*, *fortaſſis*, *forſitan*, *forte*, *fors*, omnia haec unum ſignificant, ſed varie pro metri ratione ponuntur: ut, *Fors & vota facit*: &: *Forſitan & Priami fuerint quae fata requiras*. [Dicitur tamen & *fortaſſe*, ut Terentius: *Tu fortaſſe quae hic facta ſunt neſcis*.] OLIM. Modo temporis futuri eſt. MEMINISSE. *Memini* & genitivum regit & accuſativum. Dicimus enim & *memini malorum*, & *memini mala*, & juſta ratione: nam memoriae oblivio contraria eſt. Et obliviſcor ſimiliter & genitivum regit & accuſativum, ut Tullius Cicero: *Obliviſcere caedis, atque incendiorum*: &: *Obliviſcor injurias tuas, o Clodi*. JUVABIT. [Sicut: *Num priorum meminiſſe juvat*,] & multi *juvabit*, non delectabit, ſed uſus erit, tradunt; eſt autem futuri temporis. Sane hujus verbi praeteritum perfectum anomalum eſt: nam cum primae conjugationis verba tempore perfecto, aut in *avi* exeant, ut *amavi*: aut in *ui* ſolutam, ut *tenui*: hoc verbum *juvat*, neque *juvavi*, neque *juvui*, ſed *juvi*, ut Lucanus: *Juvit ſumpta ducem, juvit dimiſſa poteſtas*.

208. PER VARIOS CASUS. Argumentum a compenſatione, [& bene dicendo caſus, & diſcrimina praeterita attenuat, neque enim ait pericula. RERUM autem poteſt ſalvo ſenſu omitti.] SEDES UBI FATA QUIETAS. Non vacat quod adjecit *quietas*: habuit enim ſedes & in Thracia, ſed portentoſas; & in Creta, ſed peſtilentes; & ideo non quietas. *Fata* autem quidam hic Deorum reſponſa accipiunt.

210. ILLIC FAS REGNA RESURGERE TROJAE. Figura etiam ante dicta, qua per contrarium aliquid intelligimus. Dicendo enim *illic fas*, oſtendit alibi nefas, ut occurreret cogitationi ſociorum, ne fatigati tot malis quaſcumque requirerent ſedes; quod etiam in quinto factum eſt, navibus incenſis. [Bene autem *regna Trojae* dixit, non *Trojam*, quam amiſerant.]

PIERII.

modi ea etiam eſt, quae, *neque enim immemores ſumus*, ſcriptum oſtendit in codice Mediceo: nimirum ex Paraphraſi Serviana deſumpta, ac aliena etiam manu inculcata lectio.

205. VOS ET CYCLOPEA SAXA. Antiqui plerique codices *Cyclopeia*, pentaſyllabum legunt: ſed repugnante ſyllaba, quae non tantum ω μέγα eſt, ſed etiam ex altera vocali coalita in Craſin, quae non niſi in longum fieri poteſt. Quod ſi quis etiam Syncopen malit, Κυκλώπεις, Κύκλωπεις, ο itidem parvum, utpote minus validum, elidetur. Ὤψ vero ὠπὸς Grammatici notam per ω μέγα, pro facie, & oculo; ὀπὸς vero per ο parvum, ſi vocem ſignificet. Sunt tamen, qui nomen originationi reddi poſſe putent. Ὤψ enim παρὰ τὸ ὄπτω, cujus futurum ὄψω, unde ὄψ ἀποβολῇ τοῦ ω. Alterum vero illud ὤψ, κατ' αὔξησιν factum. Vel ω μέγα in ο μικρὸν ſecundum Dores, quos Latini bona ſermonis parte ſunt imitati, mutari poſſe dicant: eademque proportione, qua peneultimam in αἴθοπα, & αἴθοπα οἶνον corripimus, ex eodem fonte hauſtis, ita licere etiam in *Cyclopeia* fieri, dictione maxime in denominativum excreſcente. In hoc autem ad exempla confugiendum duxerim, quorum nullum hactenus ex antiquis auctoribus reperi, qui *Cyclopa* pene ultima longa non poneret: Quidam tamen ex recentioribus, magni omnino viri, quorum auctoritas pro ratione ſufficiat, indifferentem protulere: rationes nimirum, quas ſupra memoravimus, ſecuti.

209. SEDES UBI FATA QUIETAS OSTENDUNT. In perveteri codice legere eſt, *quietis*, quippe *nobis*. Nam *ſedes*, per ſe plenum eſt ad otium indicandum, etiam ſine alio epitheto. Sed enim grammatici, plurium codicum veterum conſenſu, *ſedes quietas* agnoſcunt: & Poetarum eſt, ita res epithetis exornare. Sunt etiam codices, qui legant, *ſedes ibi fata quietas oſtendunt*. Veluti etiam ſequitur, *illic*, indicative. Sed enim magis receptum ab omnibus eſt, ut relative poſitum ſit *ubi*.

Durate, & voſmet rebus ſervate ſecundis.
Talia voce refert: curiſque ingentibus aeger
Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.
Illi ſe praedae accingunt, dapibuſque futuris:
Tergora deripiunt coſtis, & viſcera nudant.
Pars in fruſta ſecant, veribuſque trementia figunt:

Li-

SERVII.

211. DURATE. Duri eſtote ad ſuſtinendos labores. Sic Horatius: *Vix durare poſſunt imperioſius aequor*. VOSMET. *Met*, παρέλκον eſt. Sciendum autem eſt, has particulas *met*, *piam*, *pte*, *te* ut *egomet*, *quiſpiam*, *ſuopte*, *tute*, & ſimilia, ornatus cauſſa poni. Sunt enim adverbia: quicquid enim ab aliis ſeptem receſſerit partibus, adverbium ſit neceſſe eſt. Item quemadmodum probamus adverbia eſſe, quia dicimus *docte facio*, *docte feci*, *docte feciſti*; & mutato verbo remanet adverbium: ergo, ſi ſic & in iſtis particulis invenimus, ut *egomet*, *noſmet*, ut mutatis caſibus, vel perſonis, eaedem permaneant, adverbia ſine dubio ſunt. Nulla enim alia pars orationis hoc admittit. Notandum ſane, quod hae particulae plerumque vim & naturam ſuam habent non ſyllabarum: Nam cum *Te* & *Met* longae ſint, *tutemet* dactylus invenitur: nec poſſumus harum partium naturam diſcutere: quia ſub regulis non ſunt.

212. VOCE REFERT. Pleonaſmos eſt, qui fit, quotiens adduntur ſuperflua, ut alibi: *Vocemque his auribus hauſi*. Terentius: *His oculis egomet vidi*. CURIS. *Cura* ab eo dicta, quod cor urat. Denique paulo poſt ait: *Premit altum corde dolorem*. AEGER. *Aeger* eſt & triſtis, & male valens; *aegrotus* autem, ſive *aegrotans*, tantum modo male valens.

213. SPEM. Laetitiam, ut: *Spem fronte ſerenat*: & eſt crebra apud Virgilium figura, quae fit, quoties ſignificatur ab eo, quod praecedit, id quod ſequitur; nam ſpem laetitia ſequitur: ſpes vero vultu non videtur, ſed laetitia. Haec autem figura & verſa vice fit: ut intelligamus ab eo, quod ſequitur, id quod praecedit ut: *Meritaeque expectent praemia palmae*. *Palmam* pro virtute poſuit, quae praemium meretur, id eſt, palmam.

214. PRAEDAE. Ad praedam, ut: *Inferretque deos Latio*. ACCINGUNT. Studioſe parant, ut alibi: *Accingunt operi*. *Accinctos* enim induſtrios dicimus, ut Horatius: *Altius ac nos praecincti ſumus*. Sicut contra negligentes, *diſcinctos* vocamus, ut: *Diſcinctos Mulciber Afros*. Et Horatius: *Quod aut avarus, ut Chremes, terra premam; Diſcinctus aut perdam, ut nepos*: ut Graece ἄζωνοι, expediti dicuntur. DAPIBUSQUE FUTURIS. Ambitioſe dixit, quod ſint cervi dapes futurae.

215. TERGORA. *Tergus*, *tergoris*; unde & *tergora*, corium ſignificat; *tergum* vero *tergi*, ut *templum templi*, dorſum ſignificat, ut Salluſtius: *Scilicet quia tergis abſtinetur*. *Tergus* vero *tergora*. Sed hoc a veteribus confundebatur, ut: *Taurino quantum poſſent circumdare tergo*. [Item in IX. *Ingerit haſtas in tergum*. Quidam mox detracta coria *pelles*, diu ſubacta autem & jam medicata *coria* appellanda tradunt.] VISCERA NUDANT. *Viſcera* non tantum inteſtina dicimus, ſed quicquid ſub corio eſt, ut: *In Albano Latinis viſceratio dabatur*, id eſt, caro. Eſt autem nominativus *hoc viſcus*, *hujus viſceris*, ut Lucretius: *Viſcus gigni ſanguenque creari*. *Sanguen* autem ideo dixit, quia *ſanguinis* facit, ut *carmen carminis*. Si enim *ſanguis* diceret, par eſſet nominativus genitivo, ut *anguis*, *pinguis*.

216. [PARS IN FRUSTA SECANT. Figurate, ut: *Pars grandia tradunt*.] VERIBUS. A nominativo *veru*. Ecce, nomen de his, quae numero ſingulari indeclinabilia ſunt, ut *veru*, *cornu*, *genu*. TREMENTIA. Palpitantia adhuc.

PIERII.

213. SPEM VULTU SIMULAT, PREMIT ALTUM CORDE DOLOREM. In Oblongo codice perveteri, & aliquot aliis manu ſcriptis, *premit alto corde* legitur: quae quidem lectio non admodum aliena eſt ab Donatiana paraphraſi. Nam *angebatur*, inquit, *dolore quam maximo*: *& hunc altis ſenſibus retinebat abſtruſum*.

216. VERIBUSQUE TREMENTIA FIGUNT. Eſt ubi *verubus*, neque uno quidem codice, per *u* in pene ultima legatur: neque deſunt litterati, qui lectionem ejuſmodi probent: Quam tamen per *i* vocalem tertiam ſcribi debere, tam vetuſtiorum Grammaticorum auctoritas, quam inſcriptio quaedam in termino Areae illius, quam Domitianus poſt Neronianum incendium dedicavit, in D. Petri Baſilica paucis ante annis, oculis noſtris inſpeximus: ita enim incipit.

HAEC

Litore aëna locant alii, flammaſque miniſtrant.
Tum victu revocant vires: fuſique per herbam
Inplentur veteris Bacchi, pinguiſque ferinae.
Poſtquam exemta fames epulis, menſaeque remotae,
Amiſſos longo ſocios ſermone requirunt;
Spemque metumque inter dubii: ſeu vivere credant,
Sive extrema pati, nec jam exaudire vocatos.

Prae-

SERVII.

217. LITORE. Pro, in litore. AHENA LOCANT. Quibus utebantur non ad elixandas carnes, ſed ad ſe lavandos. Heroicis enim temporibus carne non veſcebantur elixa. Huic autem nomini majores aſpirationem dabant, nam *ahena* dicebant. Sane *aena* abſolute dixit, ſicut Graece χαλκεῖα, ut: *Coſtis undantis aeni:* Et: *Aena undantia flammis:* quidam autem *aenum* ſpeciem vaſis; non utique *aenei* tradunt, ut, Nevius: *aeneus, plumbeus*.

218. TUM VICTU. *Tum*, id eſt, vel poſtquam ſe laverunt; vel poſtquam illum paraverunt. VICTU. Cibo: unde & *convictores* dicimus, ut Horatius: *Non quia ſim tibi Mecoenas convictor*. Nam *convivae*, a *convivio* dicuntur. [REVOCANT VIRES. Bene cibo dixit vires reductas, quia ſupra dixerat: *Feſſi rerum*, hoc eſt, fame & labore fatigati.] FUSI. Polyſemus ſermo eſt: ſignificat enim & diſcumbentes [ut hoc loco & fugatos & occiſos: Sane juxta temporis ſui morem hoc loco diſcumbentes inducit: nam olim ſedentes veſci conſueverant, ut ipſe meminit: *Gramineoque viros locat ipſe ſedili:* Et: *Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis*.]

219. IMPLENTUR. *Impleor* duos caſus regit: dicimus enim, *impleor illius rei*, ut Cicero: *Squaloris plenus ac pulveris*. Et Terentius: *Plenus rimarum ſum*. Et *impleor illa re*, ut hoc loco: & alibi: *Plenamque ſagittis Threiciis*. Et Juvenalis: *Lectica Mathonis Plena ipſo*. FERINA. *Feras* dicimus, aut quod omni corpore feruntur; aut quod naturali utuntur libertate, & pro deſiderio ſuo feruntur. Sane veteres prope omnes quadrupedes *feras* dicebant, ut: *Inque feri curvam compagibus alvum Contorſit*. [Et: *Armentalis equae mammis & lacte ferino*.

220. POSTQUAM EXEMPTA FAMES. Caute in moeſtitia cibis famem exemptam dicit, id eſt, fugatam, non ad affluentiam quaeſitam. [Homerus: Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο.] MENSAEQUE REMOTAE. Quia apud majores ipſas apponebant menſas pro diſcis: unde eſt, *Et menſae grata ſecundae*. Duas enim habebant menſas; unam carnis, alteram pomorum. [Sane aliquando inducit luxurioſas epulas: *Poſtquam prima quies epulis, menſaeque remotae*.] AMISSOS. Non re vera, ſed ut illo tempore putabant.

222. [SPEMQUE METUMQUE: *Spes* bonorum, *metus* malorum; & ideo ſubjunxit: *Seu vivere credant, Sive extrema pati*. Et hoc loco *ſeu*, pro utrumne. Et quidam commodius diſtingui putant: *Spemque metumque inter*, & ſic ſubjungunt: *Dubii ſeu vivere credant*.]

223. EXAUDIRE VOCATOS. Aut ſubaudimus deos, & quaſi conqueſtio eſt, quod non flectantur precibus. [Aut quod illi mortui ſint: aut a pereuntibus vocatos, non exaudire.] Aut certe hoc dicit: non ſolum periſſe eos, ſed nec ſepulturam habere ad quam vocentur. Novimus enim quod mortuorum umbrae ad ſepulchra vocabantur, ut eſt: *Maneſque vocabat Hectoreum ad tumulum*. Et eſt figura, ab eo quod praecedit, id quod ſequitur: quia poſt facta ſepulchra manes vocantur, [ut in tertio: *Animamque ſepulcro Condimus, & magna ſupremum voce ciemus*. Poſt nomen enim defuncti tertio vocatum, dicebatur vale, vale, vale: Aut certe in ea parte ſitos, ut nec vocati exaudiant: quia fuit & alius mos, ut eos, qui in aliena terra periſſent, vocarent, ut eſt: *Et magna manes ter voce vocavi*.]

PIERII.

HAEC AREA INTRA HANC DEFINITIONEM CIPPORUM CLAUSA VERIBUS. & quae ſequuntur. Grammatici ſane de hujus nominis pene ultima ſolliciti fuere, quum nollent *verubus*, ex quorundam abuſu per *u* admittere. Nam quum veteres omnino *veru*, *oſſu*, & *genu* dicerent, in numero multitudinis, *verua* & *oſſua* proferebant, ut *genua*. Neque deſunt veterum monumenta, in quibus adhuc *oſſua* ſcriptum legatur: quod ab *oſſu* agnoſcit Aſper: inde *verubus*, *genubus* faciebant. Sed enim Fl. Soſipater, *vera* dicendum, non *verua*, & *verum*, & *veribus* contendit: citata etiam Plinii ſententia ex dubii ſermonis libro ſexto, dicentis manifeſtum eſſe, *veribus*, *genibus*, *oſſibus* dici per *i* in pene ultima.

221. NUNC

Praecipue pius Aneas, nunc acris Oronti,
Nunc Amyci caſum gemit, & crudelia ſecum
Fata Lyci, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Et jam finis erat: cum Juppiter aethere ſummo
Deſpiciens mare velivolum terraſque jacentis,
Litoraque, & latos populos, ſic vertice caeli

Con-

SERVII.

224. PRAECIPUE PIUS. Praeter omnes, quaſi aliis magis pius.] ACRIS. Fortis, alias velocis. Quidam *acrem*, in unamquamque rem vegetum ac nimium tradunt.] ORONTI. Pro, *Orontis*, ut: *Immitis Achilli*. [Vitavit ὁμοιοτέλευτον.]

225. [NUNC AMYCI. In Quinto hujus meminit: nam *Amycus* & *Lycus* cum *Oronte* videntur periiſſe.] SECUM. Propter ſocios, ut ſupra: *Spem vultu ſimulat*.

226. [FORTEMQUE GYAN, FORT. &c. ut merito requirantur ac deſiderentur.]

227. [ET JAM FINIS ERAT. Vel epularum, vel famis, vel malorum. [Ex quo Jupiter in caelo ita conſtitit, ut Lybiam reſpiceret; vel certe finis fabularum] vel diei: ſequitur namque paulo poſt: *Aeneas per noctem plurima volvens*. Et ſciendum eſt, Virgilium non ſemper dicere ortum vel occaſum diei; ſed aut intellectui relinquere, ut hoc loco: aut negotiis tempora ſignificare: eſt autem poetica καλλωπισία, non omnia exprimere: unde Horatius in Arte poetica: *Nec verbum verbo curabis reddere fidus Interpres*. Quamvis plerique de translatione Graecitatis hoc aſſerant dictum. Homerus ſane iſta contemnens, tempora univerſa deſcribit. CUM JUPPITER AETHERE SUMMO DESPICIENS. Oeconomiam iſtam ſecundum matheſin videtur ordinaſſe Virgilius: nam Jove in altitudine ſua poſito cum Venere, ſignificatur, quod per mulierem aliqua foelicitas poſſit evenire. Ergo quoniam Aeneas in partem regni admittetur a Didone per occaſionem conjugii: idcirco haec poeta praemiſit. Sane & illud animadvertendum, quod peritiſſime dixit, triſtiorem Venerem fuiſſe cum Jove; ex quo ſignificat exitum uxoris infelicem futurum: nam utique ſe Dido interemit. Quod autem Mercurium facit a Jove defluentem ad occaſum deſcendere, id eſt, ad ima terrarum: oſtendit amicitias quidem fore, ſed minime diuturno tempore permanere. Illud etiam Mathematici dicunt: Venere in Virgine poſita miſericordem foeminam naſci; atque ideo Virgilius fingit, in habitu virginis venatricis Venerem occurriſſe filio: quod & miſericordem poſtea reginam probavit Aeneas, & in venatione cum ea permixtus eſt. AETHFRE SUMMO. Qui ſummus eſt: & proprium & perpetuum aetheri epitheton dedit: quia omnibus ſuperior eſt.

228. DESPICIENS. Deorſum aſpiciens, ſicut ſuſpiciens. Notandum ſane, quia, ſi *diſpiciens* dixerimus, diligenter inquirens ſignificamus, ſicut *deduco* & *diduco*: nam *deduco* eſt proſequor: *diduco* vero, divido. VELIVOLUM. Duas res ſignificat, & quod velis volatur, id eſt, tranſeatur, ut hoc loco, & quod velis volat, ut Ennius: *Naves velivolas*, quod & proprie dixit: & eſt iſta reciproca metaphora navium & avium. Legimus enim: *Et velorum pandimus alas*: & contra de apibus: *Nare per aeſtatem liquidam*: quum natatus navium ſit, alae vero avium. Et ſciendum eſt, eſſe reciprocas tranſlationes & partis unius. JACENTES. Aut in longum expoſitas, aut proprium epitheton eſt terrarum: nam cum caetera elementa mobilia ſint, ſola terra ſtabilis eſt; unde & bruta dicitur. [Alibi: *Tantum campo jacet*.] Aut *jacentes*, inferius poſitas: ſunt enim omnium infimae elementorum.

229. LATOS POPULOS. Cum *populos* numero plurali dicimus, urbes ſignificamus: cum vero *populum*, unius multitudinem civitatis intelligimus: ut: *Populum late regem belloque ſuperbum*: de Romano enim intellexit. SIC. Id eſt, ut iſta conſpiceret.

PIERII.

224. NUNC ACRIS ORONTI. Servius pro *Orontis* poſitum ait: nempe ad cacophoniam declinandam. *Orontis* tamen habetur in antiquis aliquot exemplaribus: Sed omnino ſuavior eſt lectio Serviana. Soſipater Cariſius declinat, *Orontes*, *Orontae*, ut *Achates*, *Achatae*. Apud Graecos enim Ὀρόντου, ut Ἀχάτου: cujus nominis incuſativum ait in *am* deſinere, ſi rectus *Oronta* Latine reformetur: niſi vero reformetur, *Orontem* poſſe nos dicere, ut Virgilius: *Fidumque vehebat Orontem*: ut etiam: *Praemittit Achatem*.

Conſtitit, & Libyae defixit lumina regnis.
Atque illum talis jactantem pectore curas
Triſtior, & lacrimis oculos ſuffuſa nitentis,
Adloquitur Venus: O qui res hominumque deumque
Aeternis regis imperiis, & fulmine terres,
Quid meus Aeneas in te committere tantum,
Quid Troës potuere? quibus, tot funera paſſis,
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?

Cer-

SERVII.

230. Et Libyae defixit lumina regnis. Pulchra prooeconomia eſt, id eſt, diſpoſitio carminis. Vituperabile enim fuerat, ſi ex abrupto tranſitum faceret, quod in nono fecit: *Atque ea diverſa penitus dum parte geruntur:* quae res tamen excuſatur uno ſermone: *Atque ea*, id eſt, eodem tempore, quod eſt interpoſitum. Nunc vero bene tranſiit, quia inducit Jovem, & de rebus humanis cogitantem, & Africam reſpicientem, ad quam venere Trojani. Unde honeſtus color eſt, ut Venus adeat Jovem, timens ne Romana fata Carthagini concedat: felix enim eventus ſequitur loca, quae reſpexerit Juppiter; unde in ſecundo ait: *Aſpice nos: hoc tantum*. Et alibi: *Atque oculos Rutulorum rejicit arvis:* ubi erat futura victoria.

231. Tales. De rebus humanis. Jactantem pectore curas. Nunc ſecundum Stoicos loquitur, qui deos dicunt humana curare: interdum ſecundum Epicureos, poetica utens licentia; unde illud: *Nec curare deum credis mortalia quemquam*.

232. Triſtior. Comparativum pro poſitivo poſuit. Quando enim *triſtis eſt Venus*, ut nunc *triſtior* diceretur? [Sic Salluſtius: *Ipſum mare Ponticum dulcius quam caetera*. An modo triſtior, cum & ante propter Aeneam ſoleret triſtis eſſe, Triſtior pro laetitia Venus dicetur.] Oculos suffusa nitentes. Nitidos oculos lachrymis perfuſos habens. Et eſt figura, quae fit, quotiens participio praeteriti temporis a paſſivo, jungimus caſum accuſativum, ut: *Dejectus animum, moeſta vultum*. Dicendo autem *nitentes*, expreſſit nimiam etiam in lachrymis pulchritudinem; ſicut de Euryalo: *Lachrymaeque decorae*.

233. [O qui res hominumque, &c. Graviter coepit: non enim ait, o genitor, & eſt tota orationis intentio, injuſte vexari a Junone Trojanos.]

234. [Aeternis regis imperiis. Haec commemoratio potentiae Jovis, quaſi ad invidiam poſita eſt; hoc eſt, qui omne potes, contra te flecteris, &] ſuperflue volunt quidam Regis ad deos referri, Terres ad homines: neſcientes majoris eſſe poteſtatis, idem poſſe circa deos, quod circa homines. Et fulmine terres. Non ſine cauſa adjecit Terres. Eſt enim fulmen, quod terreat; eſt quod afflet; eſt quod puniat, ut: *Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras:* peremptorii autem fulminis late patet ſignificatio: eſt, quod praeſagiat, ut: *De caelo tactas memini praedicere quercus*. [Poetarum autem conſuetudo eſt, proprie ſemper, cum Jovem nominarunt, & fulmen adjungere, ut: *Audiat haec genitor, qui foedera fulmine ſancit*. Et ante: *Genitor cum fulmine torquet*.]

235. Meus. Subaudi filius, [quaſi per me tibi conjunctus, & ſic ſubaudis filium,] ut *Ajacis Oilei*, ut ſupra dictum eſt: In te. Modo, contra te, alibi *pro* ſignificat: *Quietum Accipit in Teucros animum, mentemque benignam*. Id eſt, pro Teucris.

236. Quid Troes potuere. [Hoc eſt, qui Graiis pares non fuerunt, in te aliquid poſſunt. Et eſt] Argumentum ab impoſſibili, ut alibi: *Non ea vis animo*. Et eſt validius quam a voluntate: plus enim eſt non poſſe, quam nolle. Troes autem nominativus erit *Tros*. Et haec breviter ſcienda regula eſt, quia omnia nomina monoſyllaba Graeca, quae in Latinum ſermonem tranſeunt, tertiae tantum ſunt declinationis, & tam Latine, quam Graece declinari poſſunt, ut *Tros Trois*, & *Troos*, *Pan Panis*, & *Panos*, ut: *Arcadici dictum Panos de more Lycaei*.

237. Ob Italiam. Ne ad Italiam perveniant, toto orbe pelluntur. Atqui in Africa ſunt; ſed ſi diligenter requiras, etiam inde pelluntur: ait namque: *Hoſpitio prohibemur arenae*. [Sane multi *Ob Italiam*, juxta Italiam antiquo more dictum accipiunt, ut ſit; pars orbis clauditur, quae circa Italiam eſt: *ob* enim veteres pro *juxta* ponebant. Plautus in Milite: *Nunc ſcio mihi ob oculos caliginem obſtitiſſe:* poteſt etiam *ob*, *ante* intelligi; aut *ob*, *pro-*

pter,

Certe hinc Romanos olim, volventibus annis,
Hinc fore ductores, revocato a ſanguine Teucri,
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
Pollicitus. Quae te, genitor, ſententia vertit?
Hoc equidem occaſum Trojae triſtiſque ruinas
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros tot caſibus actos
Inſequitur. Quem das finem, rex magne, laborum?
Antenor potuit, mediis elapſus Achivis,

Illy-

SERVII.

pter, Terentius: *Quodnam ob factum:* aut *ob*, *circum*, ut: *Turni ſe peſtis ob ora:* quaſi circa Italiam errent, & in eam pervenire non poſſint: ſignificat *ob* & *contra*, ut: *Obſtat & obloquitur*.]

238. CERTE HINC ROMANOS. Atqui nuſquam hoc legimus, ſed per ſilentium intelligimus, ut ſuperius de Junone, *audierat*. [OLIM FORE. Aut *olim fore*, & futuri temporis eſt; aut *olim pollicitus*.] VOLVENTIBUS. Volubilibus. Et eſt participium pro nomine. *Volvens* enim eſt, qui volvit: *volubilis* autem qui volvitur. Anni autem volvuntur, non volvunt, ut eſt: *Atque in ſe ſua per veſtigia volvitur annus*. Alii, quod deficit lingua Latina participio praeſenti paſſivo, praeſens activum poſitum volunt, ut: *Volventia plauſtra:* & *Siliqua quaſſante legumen:* quare quaſſetur.

239. FORE. Futuros eſſe. Et eſt de verbis defectivis. REVOCATO. Dicendo *Revocato*, oſtendit Italiam, unde Dardanus fuerat. A SANGUINE TEUCRI. Teucrum pro Dardano poſuit. Dardanus enim de Italia profectus eſt; Teucer de Creta: Et hic uſurpavit: quia ſolent poetae nomina de vicinis provinciis, vel perſonis uſurpare, ut: *Domitus Pollucis habenis Cyllarus:* cum Caſtor equorum domitor fuerit. Item: *Et manibus Progne pectus ſignata cruentis;* pro Philomela. Item *Didonem* dicit *Sidoniam*, cum ſit Tyria, a loci vicinitate. Item: *Quid loquar ante Scyllam Niſi?* quum Phorci fuerit. Et ſciendum, inter fabulam & argumentum, & hiſtoriam, hoc intereſſe: quod fabula eſt dicta res contra naturam, ſive facta, ſive non facta; ut de Paſiphae: Hiſtoria eſt quicquid ſecundum naturam dicitur, ſive factum, ſive non factum; ut de Phaedra. Argumentum, ut ſic diffiniam, eſt res ficta, quae tamen fieri poteſt, ut ſunt argumenta Comoediarum.

240. OMNI DITIONE. Melius *Omni*, quam *omnis:* ut ſignificet, omni poteſtate, pace, legibus, bello.

241. POLLICITUS. Pollicemur ſponte, promittimus rogati. QUAE TE GENITOR SENTENTIA VERTIT? *Quae*, pro, *cujus*, aut qualis. Et verecunde agit Venus: nec enim conveniebat, ut aperte contra uxorem ageret apud maritum; unde & ſimiliter reſpondet Jupiter: *Neque me ſententia vertit*.

242. HOC. Hac re, propter hoc, quod ſciret Aeneae ſocios imperaturos.

243. FATIS CONTRARIA FATA. Utrum fatis bonis in praeſentibus. REPENDENS. Compenſans. Et eſt tranſlatio a pecunia, quae appendebatur.

244. EADEM. Similis qualis ab initio fuit; ut oſtendat nec longitudinem temporis prodeſſe Trojanis.

245. FINEM. Ac ſi diceret, non regnum quaerimus; ſed finem laborum.

246. ANTENOR POTUIT. Capto Ilio Menelaus, memor ſe & Ulyxen beneficio Antenoris ſervatos, cum repetentes Helenam ab eo eſſent ſuſcepti, ac pene a Paride aliiſque juvenibus interempti eſſent, parem gratiam reddens inviolatum dimiſit; qui cum uxore Theano & filiis Helicaone & Polidamante, ceteriſque ſociis in Illyricum pervenit, & bello exceptus ab Euganeis & rege Veleſo, victor urbem Patavium condidit: id enim reſponſi acceperat, eo loco condere urbem, quo ſagittis avem petiſſet: ideo ex avis petitae auſpicio, Patavium nominatum. Hi autem duo Trojam prodidiſſe dicuntur ſecundum Livium: quod & Virgilius per tranſitum tangit, ubi ait: *Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis*. Non ſine cauſa Antenoris poſuit exemplum, quum multi Trojanorum evaſerint periculum: ut Capys, qui Campaniam tenuit; ut Helenus, qui Macedoniam; ut alii, qui Sardiniam, ſecundum Salluſtium; ſed propter hoc, ne forte

te

Illyricos penetrare ſinus, atque intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem ſuperare Timavi:
Unde per ora novem vaſto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago premit arva ſonanti.
Hic tamen ille urbem Patavi, ſedeſque locavit

Teu-

SERVII.

te illud occurreret, jure hunc vexari, tanquam proditorem patriae. Elegit ergo ſimilem perſonam: Et excuſat Horatius, dicens: *Ardentem ſine fraude Trojam:* hoc eſt, ſine proditione: quae quidem excuſatio non vacat: nemo enim excuſat niſi rem plenam ſuſpicionis. Siſenna tamen dicit ſolum Antenorem prodidiſſe: quem ſi velimus ſequi, augemus exemplum. Si regnat proditor, cur pius vagatur? Ob hoc autem creditur Antenor Graecis patriam prodidiſſe, quia, ſicut ſuperius dictum eſt, & auctor reddendae Helenae, & legatos, qui propter Helenam venerant, ſuſcepit hoſpitio, & Ulyxem mendici habitu agnitum, non prodidit. [POTUIT. Plus eſt, quod dixit *potuit*, non meruit. ELAPSUS. Invidioſe noluit dicere dimiſſus, ſed *elapſus*. ACHIVIS, ab Achaeo Jovis & Pithiae filio.]

247. ILLYRICOS PENETRARE SINUS. Antenor non Illyricum, neque Liburniam, ſed Venetiam tenuit: ideo autem Virgilius dicit, *Illyricos ſinus*, quod inde venit quidam Henetus rex, qui Venetiam tenuit; a cujus nomine Henetiam dictam, poſteri Venetiam nominaverunt. TUTUS. Ideo tutus, quia Rheti Vindelici ipſi ſunt Liburni, ſaeviſſimi admodum populi, contra quos miſſus eſt Druſus. Hi autem ab Amazonibus originem ducunt, ut etiam Horatius dicit: *Quibus mos unde ductus, per omne tempus Amazonia ſecuri dextras obarmet, quaerere diſtuli*. Hoc ergo nunc ad augmentum pertinet, quod tutus etiam inter ſaevos populos fuerit.

248. FONTEM TIMAVI. Amant poetae rem unius ſermonis circumlocutionibus dicere, ut pro *Troja*, dicant *urbem Trojanam*, pro *Buthroto*, *arcem Buthroti*; ſic & modo pro *Timavo*, ait *fontem Timavi*. Et paulo poſt, *urbem Patavi*, id eſt, *Patavium*. SUPERARE. Nauticus ſermo, Lucilius: *Promonterium remis ſuperamus Minervae*.

249. UNDE PER ORA NOVEM. Multi ſeptem eſſe dicunt: quod ſi incerta fides eſt, finitus eſt numerus pro infinito. VASTO CUM MURMURE MONTIS. Tanta vi exit in mare, ut etiam reſonet vicinus mons. Et ſic dictum eſt, ut ſuperius: *Illi indignantes magno cum murmure montis Circum clauſtra fremunt*. Et PER ORA TIMAVI. Uſque ad initium fontis, hoc eſt, uſque ad montem: *Timavus* autem in Hiſtria eſt, inter Aquilejam & Tergeſtum.

250. MARE. It quaſi proruptum mare. Amat Poeta rem hiſtoriae carmini ſuo conjungere. Varro enim hunc fluvium ab incolis *mare* dicit nominari. PRORUPTUM. Id eſt, effuſum fluens. Et melius *proruptum*, quam *praeruptum* legere. Bene autem definit, quid eſt largus fons, ſolutum mare. PELAGO. Aquarum abundantia. PREMIT. Populatur, vaſtat: in illis enim locis acceſſus maris fit. [Sane multi, *It mare proruptum*, &, *Pelago premit arva ſonanti*, hoc intelligi volunt: quod tanta eſt in illis locis acceſſa, quae dicitur maris, ut per ora Timavi, id eſt, uſque ad initium fontis, mare aſcendat. Unde ait: *It mare proruptum, & pelago premit arva:* id eſt, aqua maris premat arva, hoc eſt, litora vicina cooperiat. Conſtat autem & in illo loco acceſſa maris uſque ad montem pervenire; & per omne litus Venetiarum mare certis horis & accedere per infinitum, & recedere.

251. HIC. Pro illic. TAMEN. Id eſt, etiam in loco difficili, URBEM PATAVI. Hoc eſt, *Patavium*. *Patavium* autem dictum, vel a *Padi* vicinitate, quaſi *Padavium*: vel ἀπὸ τῦ πέτεσθαι, quaſi *Petavium*; quod captato augurio dicitur condita, vel quod avem telo petiſſe dicitur Antenor, & eo loco condidiſſe civitatem. [Alii a palude *Patina*, quae vicina civitati fuiſſe dicitur, *Patavium* dictam putant. Sane *Patavi* minorem nominativo genitivum facit, cum genitivus nunquam pauciores ſyllabas nominativo ſuo habere debeat: *Patavium* enim *Patavii* facit.] SEDESQUE LOCAVIT. Ex votis ſuis facit invidiam, dicens id conceſſum Antenori, quod ipſa deſideret.

PIERII.

239. REVOCATO A SANGUINE TEUCRI. In Mediceo codice, & aliquot aliis antiquis, abſque praepoſitiva particula legitur, *revocato ſanguine*.

251. HIC TAMEN ILLE URBEM PATAVI. Variae quidem fuere olim Grammaticorum ſententiae ſuper ejus genitivi ſcriptione, qui declinationis

Teucrorum, & genti nomen dedit, armaque fixit
Troïa. Nunc placida compoſtus pace quieſcit.
Nos, tua progenies, caeli quibus adnuis arcem,

Na-

SERVII.

252. ET GENTI NOMEN DEDIT. Hoc eſt, quod ne victori quidem concederetur Aeneae: quod ſcimus a Junone eſſe profectum. [Sicut in XII. ait: *Nunc Troas fieri jubeat Teucroſque vocari*: Et Jupiter ait: *Commixti corpore tantum*:] contra quam oblique loquitur, propter conſiderationem mariti, ut ait: *Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos, Neu Troas fieri jubeas*. Hi autem primis temporibus ab *Antenore* dicti ſunt *Antenoridae*; [ipſum vero quidam dicunt Hectora ſe appellaſſe: aut certe *nomen* nobilitatem, vel dignitatem, ut: *Et nos aliquod nomenque decuſque geſſimus*.] ARMAQUE FIXIT. Quaſi non neceſſaria conſecravit. [*Figere* enim conſecrare hic debemus accipere, ut: *Poſtibus adverſis figo*:] hoc eſt, ſecurus eſt; quia ſolent miſſi militia ſive gladiatura, quibuslibet templis arma ſuſpendere, ut Horatius: *Vejanius armis Herculis ad poſtem fixis*: &: *Danais de poſte refixum*. COMPOSTUS. Pro, *compoſitus*. Syncope eſt: detraxit enim de medio ſyllabam, ut: *Et pocula porgite dextris*.

254. NOS TUA PROGENIES. Sic loquitur, quaſi una ſit de Trojanis: [nam aliter ſenſus non procedit; [aut quaſi patiatur & ipſa, quod & filius, & bene:] *tua progenies*, propter Antenorem. Eſt autem Epexegeſis, ut: *Aſt ego, quae divum incedo regina*. ANNUIS. Licet ipſa dea ſit, tamen ſub perſona Aeneae ſe poſuit: bene autem *Annuis*: quia nutu ſemper promittit aliquid Juppiter, ut: *Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum*.

PIERII.

ſecundae ratione, in *ii* geminatum enuntiari debet. Neque ipſos tantum Grammaticos diverſa in hoc ſentire; ſed alias atque alias aetates modo ſimplici, modo geminato ſcriptitaſſe comperio. Sane Priſcianus ait, veteres in hujuſmodi genitivis geminantibus *ii* frequenter ſolitos alterum ex iis ſubtrahere, Virgiliano hinc exemplo citato: *Hic tamen ille urbem Patavi*: perinde ac illa etiam: *Nec cura peculi*: neque non: *Pauperis & Tuguri*. Citat idem alibi per Synaereſin, *Fata Lyci*, pro, *Lycii*: & *urbem Patavi*, pro, *Patavii*. Sed enim quod Priſcianus Poetarum tantum innititur exemplis, multa veterum inſcriptionum exempla commemorare poſſem, quibus apparet Oratores etiam eandem ſcriptionis rationem ſecutos eſſe: ſcriptores vero indifferenter, nunc unum, nunc geminatum in iiſdem nominibus poſuiſſe, ut illud apud Lucretium: *Nec ratio remedii communis certa dabatur*. Apud Ovidium ad Cottam, antiquo codice, qui apud me eſt: *Sacrificii genus eſt, ſic inſtituere priores*: idque ea cauſſa factum, quod quum tres ſint figurae, quae ſyllabam ex duabus unam conficiunt, Craſis, Synaereſis, atque Synizeſis: deque his duae, Craſis, & Synaereſis unam ſcribant vel vocalem, vel diphthongum, ſyllabamque unam enuntient; Synizeſis vero, duas quidem vocales ipſaſque diſtinctas ſcribat, ſed unam tantum dimenſioni pedum imputet: cujuſmodi exempla apud Lucretium & Virgilium ſexcenta inveniuntur, quorum bona pars locis ſuis indicabitur: alii Synizeſim, ut recta declinationis forma appareret, adamarunt: alii Craſin, aut Synaereſin, ut quae minus offenſionis in verſuum enuntiatione prae ſe ferrent, ſequi maluerunt. Inde factum ut in veterum monumentis unico *i* pleraque ſcripta inveniantur: cujuſmodi unum hic tantum appoſuiſſe ſufficiat:

INTER DUOS
PARIETES
AMBITUS PRIVAT.
FLAVI SABINI

Quam quidem inſcriptionem proximis hiſce diebus vir Opt. atque litteratiſſimus Jacobus Sadoletus Carpent. Epiſcopus in hortis ſuis, quos habet in Quirinali, effodit, Templo etiam gentis Flaviae adinvento, & ſigno Palladis, quam Domitianus dedicaverat: omnia haec in alta ſemita. Fuit vero hic ille Flavius Sabinus Veſpaſiani frater major, facundia nobilis: qui Praefecturam Urbis annos XII. obtinuit, penes quem ante Veſpaſiani principatum decus Flaviae gentis erat. Sed ut inſcriptionibus, quae innumerae ſunt in hunc modum, praeteritis, ad Virgilii locum revertamur, Caritius qui genitivum numero ſyllabarum minorem eſſe nominativo non poſſe contendit, magis eos denotatos ait, qui maluerunt per unum *i* *Imperi*, *Ingeni*, dicere, quam ſecundum regulam, *Imperii*, *Ingenii*, geminata *i* litera. Neque tamen inficiatur placuiſſe Virgilio, per unum *i* ſcribere: *ille urbem Patavi*. Quare ita demum inferius ait: *Plus in hac ratione geminandi in maſculinis animadvertimus*, ut hic Aemilius, hujus Aemilii. Atque: *Ut eorum interim opiniones diſſimulemus, qui non genitivos tantum, verum etiam vocativos*, o Antonii, o Julii *geminato* ii, *enuntiari debere ſcriptis prodidere*. Quaeque de

prae-

Digitized by Google

Navibus (infandum) amiſſis, unius ob iram
Prodimur, atque Italis longe disjungimur oris.
Hic pietatis honos? ſic nos in ſceptra reponis?
Olli ſubridens hominum ſator atque deorum,
Vultu, quo caelum tempeſtateſque ſerenat,
Oſcula libavit natae. Dehinc talia fatur.
Parce metu, Cytherea. Manent inmota tuorum

Fa-

SERVII.

255. NAVIBUS AMISSIS. Cur, cum una navis perierit, ait *navibus*, [aut invidioſe dixit & exaggerat; aut quia adhuc aliae deſunt; aut quia eas periiſſe non ignorat Aeneas.] INFANDUM. Pro *infanda* poſuit, ut in VI. *Miſerum ſeptena quotannis*. Item: *Torvumque repente Clamat*, pro *torve*. Et eſt figura, quae fit, quotiens nomen pro adverbio ponitur, magis autem poetica eſt: in proſa aut rara, aut nunquam. Tamen hoc loco *infandum*, poteſt eſſe etiam interjectio dolentis. [UNIUS. Cautius, quam ſi dixiſſet Junonis, & hic *unius* produxit peuultimam.]

256. PRODIMUR. Multa quidem hic ſermo ſignificat; ſed modo *porro damur*: ſcilicet ab Italia prohibemur. Et ſciendum eſt, omnium auctorum eſſe conſuetudinem, res dubie poſitas in ſequentibus explanare & plenius dicere, ut hoc loco: nam quid ſit *prodimur*, oſtendit, dicens: ATQUE ITALIS LONGE DISJUNGIMUR ORIS. [LONGE. Maxime: non enim longe erant ab Italia, cum tempeſtate dis ecti ſunt.]

257. HIC. Id eſt, talis, ut: *Hunc ego Euryale aſpicio*: id eſt, talem. [PIETATIS. Superius, *in te committere* ait, ut peccato Aeneam & Trojanos excuſet. Hic plus addit, non ſolum eos non eſſe malos, ſed etiam pios eſſe.] HONOS. Cum ſecundum artem dicamus *honor*, *arbor*, *lepor*, plerumque poetae *r* in *s* mutant cauſſa metri: *Os* enim longa eſt: *Or* brevis. Hoc quidem habet ratio; ſed ecce, hic ſine metri neceſſitate *honos* dixit. Item Salluſtius pene ubique *labos* poſuit, quem nulla neceſſitas coegit. Melius tamen eſt ſervire regulae. SIC NOS IN SCEPTRA REPONIS. *Reponis in ſceptra*, aut ad imperia reſervas: id eſt, reſtituis in regna, quae amiſimus. SIC. Hoc eſt, per naufragia: aut certe antiqua eſt licentia communium praepoſitionum: *in ſceptra*, pro, in ſceptris.

258. OLLI. Modo *tunc*, propter ſequentia: Pronomen enim non debet poni cum nomine; ſed pro ipſo nomine: nullus enim dicit, *illi natae*. Alias tamen, *Olli*, illi ſignificat, ut: *Olli dura quies oculos, & ferreus urget ſomnus.* SUBRIDENS. Laetum oſtendit Jovem, & talem, qualis eſſe ſolet quum facit ſerenum: Riſus enim ex laetitia oritur. Poetarum enim eſt elementorum habitum dare numinibus, ut ſupra de Neptuno dictum eſt. [Ennius: *Jupiter hic riſit, tempeſtateſque ſerenae Riſerunt omnes riſu Jovis omnipotentis*. Aut caeteri ſic intelligunt Junonis dolorem oblique accuſari a Venere, ut eſt: *Quae te, genitor, ſententia vertit*: Et: *Unius ob iram prodimur*: ſicut alibi: *Atque dolis riſit Cytherea repertis*.]

259. VULTU QUO CAELUM. Oſtendit, ſicut dictum eſt, cur ſubriſerit Jupiter. SERENAT. Hoc verbum de his eſt, quae carent prima poſitione: quod fit in his, quae in noſtra non ſunt poteſtate, ut *tono*, *fulmino*, *pluo*: haec enim non poſſumus dicere, niſi forte, perſona induatur ejus, qui poteſt: ut ſi tale aliquid Jupiter dicat.

260. OSCULA LIBAVIT NATAE. Leviter tetigit. Et ſciendum *oſculum*, religionis eſſe; *ſuavium* voluptatis: [quamvis quidam *oſculum* filiis dari, uxori *baſium*, ſcorto *ſuavium* dicant. Sane multi nolunt ita intelligi, ut ſummum oſculum filiae dederit, id eſt, non preſſum, ſed ſumma labella contingens: ſed ita ajunt: tum hilarus Jupiter vultus natae libavit, id eſt, contigit; ſcilicet ut nos ſolemus, cum blandimentis quibuſdam ſiniſtram maxillam contingere liberorum, ac deinde ad os noſtrum dextram referre. Ergo *libavit* merito: quia partem vultus, non totos contigerat; ut *oſcula* dixerit, quaſi *minora* & *teneriora* filiae *ora*; ut *ora* diminutive *oſcula*: nam *ora vultus* dici, ut: *Intentique ora tenebant*: &: *Sic ora ferebat*: Ipſe diminutive *oſcula* dixit minores & teneros vultus: ut alibi: *Summaque per galeam delibans oſcula fatur*. Et Terentius: *O Thais mea, meum ſuavium*.

261. PARCE METU. Quotiens in cauſſis arguimur, ante nos purgare debemus, & ſic ad actionem deſcendere, quod & hoc loco Jupiter facit, ante enim objecta purgat, & ſic venit ad promiſſionem. Et eſt *parce metu*.

Fata tibi. Cernes urbem & promiſſa Lavini
Moenia, ſublimemque feres ad ſidera caeli
Magnanimum Aenean: neque me ſententia vertit.
Hic (tibi fabor enim, quando haec te cura remordet:
Longius & volvens fatorum arcana movebo)
Bellum ingens geret Italia, populoſque feroces

Con-

SERVII.

elocutio uſualis, id eſt, dimitte metum: quomodo dicimus, *parce verbis*, *parce injuriis*. [Alii *metu*, pro, *metui* accipiunt, ablativum pro dativo: aut certe ideo metum aufert, ut animo ſecuriore poſſit audire, ut alibi: *Solvite corde metum Teucri*.] CYTHEREA. Omnia, quae apud Graecos *ει* diphtongum habent, apud Latinos in *e* productum convertuntur, ut Κυθέρεια, *Cytherea*: Αἰνείας, Aeneas: Μήδεια, *Medea*. Omnia autem, quae dicit Jupiter, ad ſolutionem pertinent antedictorum. Ideo autem nunc dicit, *Parce metu*: quia ſuperius dixerat *Triſtior*. MANENT IMMOTA. Quia dixerat: *Quae te genitor ſententia vertit?* Et ſimul per tranſitum dogma Stoicorum oſtendit: *Nulla ratione poſſe fata mutari*. [Sane ſervat & hic ordinem, ſicut in templi oratione, ut ſtatim promittat quod praeſtaturus eſt, ne auditor ſit exſpectatione ſuſpenſus.] TUORUM. Trojanorum, vel Romanorum.

262. FATA TIBI. Non propter te: Fati enim immobilis ratio eſt. Sed aut vacat *Tibi*, ut: *Qui mihi accubantes in conviviis*. Aut certe tuta ſunt tibi fata, non tamen propter te. CERNES URBEM. Aut Romam ſignificat: quia cum proprietatem detrahimus, quod magnum eſt ſignificamus, ut ſi dicas: *legi oratorem*, nec addas quem, intelligo Ciceronem: Et ne longa ſit expectatio, adjecit, *Et promiſſa Lavini Moenia*, aut certe detrahe &, ſicut multi, & Epexegeſim facis: *Cernes urbem*, id eſt, *promiſſa Lavini moenia*. Videtur autem figurate dictum, *urbem & moenia*, quia diverſis idem ſignificavit.

263. SUBLIMEMQUE FERES AD SYDERA CAELI. Propter illud: *Coeli quibus annuis arcem*. Aeneas ſecundum quoſdam in Numicium cecidit fluvium; ſecundum Ovidium in caelum raptus eſt; appellatus tamen eſt, *Jupiter indiges*. Aeneas enim poſt errores VII. annorum, cum ad Italiam perveniſſet, [&, ſicut hiſtoria habet, cognito quod Veneris filius, Troja profugus, fatis juvantibus ad Italiam veniſſet, & ab Latino ſuſceptus eſſet, filiam ejus Laviniam duxit uxorem, quo dolore] Turnus rex Rutulorum, qui ante Laviniam ſperabat uxorem, & Latino & Aeneae bellum indixit; ſed primo praelio Latinus eſt interemptus; ſecundo vero Aeneas Turnum occidit. Ipſe vero, ut quidam dicunt, cum Mezentium, ut quidam vero, Meſapum ſugeret, in Numicium fluvium cecidit; ut vero Livius refert, in coelum raptus eſt, cujus corpus cum, [victis a ſe Rutulis & Mezentio] Aſcanius requiſitum non inveniſſet, in Deorum numerum credidit relatum. Itaque ei templum condidit & *Jovem indigetem* appellavit. [Bene autem addidit *feres*, ut gratius eſſet quod per ipſam fieret.]

264. MAGNANIMUM. *Magnus & parvus*, quoniam menſurae ſunt, ad animum, non niſi καταχρηστικῶς adhibentur. [Et bene hoc addidit, quaſi dicat: quem tu miſerum dicis, nos magnanimum, ſummum. NEQUE ME SENTENTIA VERTIT. Ad illud: *Quae te genitor ſententia vertit*.]

265. HIC. Id eſt, Aeneas. Et eſt ordo: Hic bellum ingens geret Italia. Alii *Hic*, pro, poſt haec quae dixi, accipiunt; ut ſit loci adverbium, pro temporis. TIBI FABOR ENIM. Hoc loco excuſat quaeſtionem futuram, quare Veneri dolenti quae vera ſunt dicat; & aliter loquatur cunctis praeſentibus Diis: dicet enim in decimo: *Abnueram bello Italiam concurrere Teucris*. [Et ideo *Tibi*, quod nulli alii, id eſt, Tibi ſoli.] QUANDO. Siquidem, quoniam. REMORDET. Sollicitat. Terentius: *Par pari referto, quod eam remordeat*.

266. ARCANA. Secreta. Unde & *arca*, & *arx* dictae, quaſi res ſecretae, a quibus omnes arceantur.

267. ITALIA. In Italia, & detraxit praepoſitionem more ſuo, ſic alibi: *Non Libyae, non ante Tyro deſpectus Hiarbas*: id eſt, in Tyro: nam ſi adverbialiter vellet, *Tyri* diceceret. POPULOSQUE FEROCES CONTUNDET. Incongruum fuerat in conſolatione, dolenti bella praedicere: ob hoc ergo etiam victoriam pollicetur.

PIERII.

praeterito *perii*, aut *feri*, & plura id genus, in Tytiro recitavimus. Nos *Urbem Patavi*, ex recepta jam conſuetudine, & plurimis veterum inſcriptionum exemplis unico *i* ſcribamus.

Digitized by Google

Contundet; moreſque viris & moenia ponet:
Tertia dum Latio regnantem viderit aeſtas,
Ternaque tranſierint Rutulis hiberna ſubactis.
At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iülo
Additur (Ilus erat, dum res ſtetit Ilia regno)
Triginta magnos volvendis menſibus orbis

Im-

SERVII.

268. MORESQUE VIRIS ET MOENIA PONET. Hyſteron proteroo in ſenſu: aote enim civitas, poſt jura conduntur. Leges autem, etiam mores dici non dubium eſt.

269. TERTIA DUM LATIO &c. Rhetorice, ne breve eſſet, ſi trieonium diceret, tempora diviſit io ſpecies. Ordo autem eſt longiſſimus: nam aliter non procedit: *Sublimemque feres ad ſydera caeli Magnanimum Aeneam. Tertia dum Latio regnantem viderit aeſtas.* Ergo videtur ſic tacite mortem Aeneae ſignificaſſe. DUM autem pro donec, ut: *Dum conderet urbem:* id eſt, donec. Quidam ideo bis annos ternos memoraſſe tradunt, ut tres annos ſolum Aeneam regnaturum ſignificaret; quod cum Latino alios tres annos regnaſſe dicitur.

271. AT PUER ASCANIUS. Prudenter exitum Aeneae & oſtendit, & tacuit, dicendo filium poſtea regnaturum. [Aut quia major cura Veneri de nepote, ut in x. *Liceat ſupereſſe nepotem.* Et iterum ibi: *Hunc tegere.*] CUI NUNC COGNOMEN IULO ADDITUR. Licet ſuperius hiſtoria ſit narrata, tamen etiam ſecundum Catonem hiſtoriae hoc habet fides: Aeneam cum patre ad Italiam veniſſe, & propter invaſos agros, contra Latinum Turnumque pugnaſſe; in quo proelio periit Latinus. Turnum poſtea ad Mezentium coofugiſſe, ejuſque fretum auxilio bella renovaſſe, quibus Aeneas Turnuſque pariter rapti ſunt. Migraſſe poſtea in Aſcanium & Mezentium bella; ſed eos ſingulari certamioe dimicaſſe. Et occiſo Mezeotio, Aſcaoium, *Iulum* coeptum vocarl, [vel quaſi *Juloni:* id eſt, ſagittandi peritum, vel] a prima barbae lanugine, [quam ἴουλον Graeci dicunt,] quae ei tempore victoriae naſcebatur. Sciendum eſt autem hunc primo *Aſcanium* dictum, a Phrygiae flumioe *Aſcanio*, ut: *Tranſque ſonantem Aſcanium.* Deinde *Ilum* dictum a rege *Ilo*, unde & *Ilium*. Poſtea *Iulum*, occiſo Mezentio: de quibus nominibus hoc loco dicit: AT PUER ASCANIUS, CUI NUNC COGNOMEN IULO ADDITUR, ILUS ERAT. Ab hac autem hiſtoria ita diſcedit Virgilius, ut aliquibus locis oſtendat, non ſe per ignorantiam, ſed per artem poeticam hoc feciſſe, ut illo loco: *Quo magis Italia mecum laetere reperta:* ecce ἀμφιβολικῶς dixit: oſtendit tamen Anchiſem ad Italiam perveoiſſe. Sic autem omnia cootra hanc hiſtoriam ficta ſunt, ut illud, ubi dicitur Aeneas vidiſſe Carthaginem; cum eam conſtet ante LXX. annos urbis Romae conditam. Inter excidium vero Trojae & ortum urbis Romae, anoi inveniuntur CCCLX. COGNOMEN IULO. Si proprie loqueretur, agnomen diceret, non cognomen, ſed magis ad familiam reſpexit: quia omnis gens Julia inde origioem ducit. Dicimus autem, & *nomen mihi eſt Cicero:* ut Terentius: *Hecyra eſt huic nomen fabulae:* & *Ciceronis*, ut Salluſtius: *Cui nomen oblivionis condiderant:* & *Ciceroni*, ut: *Cui Romulo cognomen erat:* & *Ciceronem*, ut: *Aeneadaſque meo nomen de nomine fingo.* Melius tameo eſt dativo uti.

272. ILUS ERAT. Deeſt qui: debuit autem dicere, *qui Ilus erat*. ILIA. Pro Ilienſibus, ut Plautus: *Hector Ilius*, pro, Ilienſis. [Et in *Amphitryo*, *natus Argis*, *ex Argo patre*, id eſt, Argivo.]

273. TRIGINTA. Quod XXX. taotum annos regnavit. Vel quod Cato ait: XXX. *annis expletis eum Albam condidiſſe*. MAGNOS ORBES. Tria ſunt genera annorum: aut enim Lunaris annus eſt, XXX. dierum: aut Solſtitialis, XII. menſium: aut ſecuodum Tullium Magnus, qui tenet XII. millia nongentos quinquaginta quatuor annos, ut in Hortenſio: *Et horum annorum, quos in Faſtis habemus, magnus* XII. *millia* nongentos LIV. *annos complectitur*. Hoc ergo loco *magnum* dicit comparatione Lunaris anni, qui eſt XXX. dierum, ut alibi: *Interea magnum Sol circumvolvitur annum*. *Annus* autem dictus quaſi *anus*, unde anulus, quod in ſe redeat, ut eſt: *Atque in ſe ſua per veſtigia volvitur annus*. Vel ἀπὸ τοῦ ἀνανεοῦσθαι, id eſt, ab innovatione. VOLVENDIS. Volubilibus, vel quia volvuntur, ut ſupra.

PIERII.

269. TRIGINTA MAGNOS VOLVENDIS MENSIBUS ORBES. In cod. Longobard. non *orbes*, ſed *annos* ſcriptum inveni, quam puto fuiſſe paraphraſin. Niſi quis magnum annum Solarem velit appel-

Imperio explebit, regnumque ab ſede Lavini
Transferet, & longam multa vi muniet Albam.
Hic jam tercentum totos regnabitur annos
Gente ſub Hectorea; donec regina ſacerdos

SERVII.

Mar-

274. A SEDE LAVINI TRANSFERET. Verum eſt: vitans enim nnvercalem invidiam, quod timnre Aſcanii Lavinia poſt Aeneae mortem ad Tyrum, paternum paſtorem, gravida confugit ad ſylvas: [nam ibi etiam Sylvium peperiſſe dicitur,] deſeruit Lavinium, & Albam Longam condidit, dictam ab omine porcae albae repertae: vel ſitu civitatis. [Ad quam cum de Lavinio Dii penates tranſlati, nocte proxima Lavinium rediſſent, atque eos denuo Albam Aſcanius tranſtuliſſet, & illi iterum rediſſent Lavinium, eos manere paſſus eſt, datis qui ſacris praeeſſent, agroque eis adſignato, quo ſe alerent. VI. Modo virtute, τὴν δύναμιν· alibi τὴν βίαν, ut eſt: *Auro vi potitur*: alias pro magna copia. Cicero in Deorum natura: *Infinitamque vim marmoris*. Salluſtius: *Magna vis hominum convenerat agris pulſa, aut civitate ejecta*: & eſt ſermo diverſa ſignificans, pro ut ſe locus obtulerit.]

276. HINC JAM. Praeterea. Si autem *hic jam*, in hoc ſcilicet loco. TERCENTUM. Quomodo ccc. annos dicit, cum eam quadringentis regnaſſe conſtet ſub Albanis regibus? ſed cum praeſcriptione ait: tercentum ſcilicet uſque ad ortum urbis Romae: namque ait: *Donec regina ſacerdos Marte gravis*. Et cnnſtat in regno Romuli & Numae, & Tulli Hoſtilii, qui evertit Albam, centum annos, quibus pariter Rnma & Alba regnaverunt, eſſe conſumptos. TOTOS. Id eſt, ſine fine, ſine intermiſſinne. [REGNABITUR. Imperſonalibus uſus eſt, quia de multis dicit, ut: *Uſque adeo turbatur agris*. GENTE SUB HECTOREA. Id eſt, Trojana. Sed quidam reprehendunt, quod *Hectorea* & non Aeneia; mos eſt poetis nomina ex vicinis uſurpare, quia conjunctus geuere Hectori Aſcanius, ut eſt: *Et pater Aeneas, & avunculus excitat Hector*. Alii tradunt, cum Hectoris progenies nulla in Italia fuerit, ideo *Sub Hectorea* poſitum, ut ſignificaret ſub forti, ut in Quinto: *Hectorei ſocii*. Sed & aliis rebus alia dant nomina, ut pios Aeneadas appellari; ut timidos Phrygas, ut nobiles Dardanidas, ut perjuros Laomedontiadas. Caeterum ubi veram originem ſignificat, *domus Aſſaraci* ponit: Ex quo Capys, ex Capy Anchiſes, ex Anchiſe Aeneas.]

277. DONEC REGINA SACERDOS. Hiſtoria hoc habet: Amulius & Numitor fratres fuerunt, filii Procae. Amulius autem fratrem imperio pepulit, & filium ejus necavit: filiam vero ejus Iliam, Veſtae ſacerdotem fecit, ut ſpem ſobolis auferret, a qua ſe puniri poſſe cognoverat. Haec, ut multi dicunt, cum peteret aquas ad ſacra, repentino occurſu lupi turbata, refugit in ſpeluncam, in qua a Marte compreſſa eſt, unde nati ſunt Remus & Romus. [Sed Amulius, timens ne de ſtirpe fratris Numitoris aliquid procreatum adoleviſſet quod avum forſitan vindicaret, *pueros* cum matre praecipitari juſſit in Tyberim] Tum, ut quidam dicunt, Iliam ſibi Anien fecit uxorem: ut alii, inter quos Horatius, Tyberis, unde ait: *Uxorius amnis*. Pueri vero expoſiti ad vicinam ripam ſunt, ad quos vagientes lupa de vicinis montibus venit & ubera praeſtitit; ſed cum eos Fauſtulus paſtor ejus loci animadvertiſſet nutriri a fera: & picum parramque circumvolitare; ſuſpicatus divinae originis ſobolem, ad Accam Laurentiam uxorem, quae ante meretrix fuerat, pueros detulit, quae ſuſceptos aluit. Hi poſtea avum ſuum Numitorem occiſo Amulio in regna revocarunt: quibus, dum cum avo anguſtum Albae videretur imperium, receſſerunt: & captatis auguriis urbem condiderunt. Sed Remus prior ſex vultures vidit; Romus poſtea XII. quae res bellum creavit, in quo extinctus eſt Remus, & a Romi nomine Romani appellati. Ut autem pro Romo, Romulus diceretur, blandimenti genere factum eſt, quod gaudet diminutinne. Quod autem a lupa aliti dicuntur, fabuloſum figmentum eſt ad celandam auctorum Romani generis turpitudinem: nec incongrue fictum eſt: nam & meretrices lupas vocamus: unde & lupanaria. Et conſtat hoc animal in tutela eſſe Martis: ut alibi: *Martius a ſtabulis rapuit lupus*. [Sed de origine & conditore Urbis, diverſa a diverſis traduntur. Clinias refert Telemachi filiam Romen nomine, Aeneae nuptam fuiſſe, ex cujus vocabulo Romam appellatam. [Cato in Originibus] dicit Latinum ex Ulixe & Circe editum de nomine ſororis ſuae mortuae Romen civitatem appellaſſe. Attejus adſerit Romam ante adventum Evandri diu Valentiam vocitatam: ſed poſt Graeco nomine Romen vocitatam. Alii a filia Evandri ita dictam; alii a fatidica, quae praedixiſſet Evandro, his eum locis oportere conſidere. Heraclides ait Romen, nobilem captivam Trojanam, huc appuliſſe, & taedio maris ſuaſiſſe ſedem, ex

cu-

Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde lupae fulvo nutricis tegmine laetus
Romulus excipiet gentem, & Mavortia condet
Moenia, Romanoſque ſuo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Imperium ſine fine dedi. Quin aſpera Juno,
Quae mare nunc terraſque metu caelumque fatigat,

Con-

SERVII.

cujus nomine Urbem vocatam. Eratoſthenes Aſcanii, Aeneae filii, Romulum parentem urbis refert. Naevius & Ennius Aeneae ex filia nepotem Romulum conditorem urbis tradunt. Sibylla ita dicit, Ῥωμαῖοι, Ῥώμυ παῖδες.] REGINA. Regis filia: abuſive ait more poetico, ut alibi: *Magnum reginae ſed enim miſeratus amorem:* id eſt, regis filiae Ariadnes. [SACERDOS. Quia ab Amulio Veſtae virgo eſſe juſſa eſt, ne ei propter edendam ſobolem facultas eſſet viro jungi.]

278. MARTE GRAVIS. Gravida, ut: *Non inſueta graves tentabunt pabula foetas.*

279. INDE. Poſt, vel deinde, vel tunc, adverbium loci pro temporis. FULVO TEGMINE. Id eſt, pelle lupae; qua utebatur more paſtorum. Sed hoc multi reprehendunt, cur nutricis tegmine uſus ſit, qui ratione gemina refutantur: vel ſalſitate fibulae, vel exemplo Jovis, qui caprae nutricis ſuae Amaltheae utitur pelle; [unde Graece Αἰγίοχος appellatur. Sane *tegmine*, multi antique dictum aſſerunt, quia *tegumentum* dici debere affirmant.] LAETUS. Virtute alacer: [vel quia avo regnum reddiderat; vel quia ipſe novam urbem & novum condebat imperium.]

280. ROMULUS. Bene Romulum ſolum ait, diſſimulans de parricidio. EXCIPIET GENTEM. Remo ſcilicet interempto, poſt cujus mortem natam conſtat peſtilentiam; unde conſulta oracula dixerunt, placandos eſſe manes fratris extincti; ob quam rem ſella curulis cum ſceptro & corona, & caeteris regni inſignibus, ſemper juxta ſancientem aliquid Romulum ponebatur, ut pariter imperare viderentur; unde eſt: *Remo cum fratre Quirinus Jura dabunt.*

281. ROMANOSQUE SUO DE NOMINE. Perite: non ait Romam, ſed Romanos; Urbis enim illius verum nomen nemo vel in ſacris enuntiat. Denique tribunus plebis quidam, [Valerius Soranus,] ut ait Varro, [& multi alii] quia hoc nomen auſus eſſet enuntiare, [ut quidam dicunt, raptus a Senatu, &] in crucem levatus eſt: [ut alii, metu ſupplicii fugit, & in Sicilia comprehenſus a Praetore, praecepto Senatus occiſus eſt.] Hoc autem Urbis nomen ne Hyginus quidem, cum de ſitu urbis loqueretur, expreſſit.

282. NEC METAS RERUM, NEC TEMPORA PONO. *Metas*, ad terras retulit; *Tempora*, ad annos: Lavinio enim & Albae finem; Romanis tribuit aeternitatem: quia ſubjunxit: *Imperium ſine fine dedi.* Lavinio triennium, Albae trecentos.]

283. QUIN. Quinetiam: minus enim eſt *etiam*; nam plenum eſt: *Quinetiam hyberno moliris ſydere claſſem.* [ASPERA JUNO. Vel quam tu *aſperam* dicis: vel certe, ut & ego fateor. Et tolerabilibus hoc Juppiter dicit,] ut criminaretur uxorem: marito enim magis congruit, quam alii.

284. QUAE MARE NUNC TERRASQUE METU, COELUMQUE FATIGAT. *Metu* ſcilicet, quem de Carthagine habet, ut ſupra: *Id metuens:* vel metu, quo Trojanos ferret & Venerem; nam dicit: *Parce metu Cytherea.* MARE autem TERRAS COELUMQUE FATIGAT, alibi oſtendit dicendo: *Abſumptae in Teucros vires coelique marisque.* FATIGAT vero pro exercet, ſollicitat, commovet.]

PIERII.

pellare, Lunaris anni ratione habita: eaque de cauſſa interjectum eſſe, *volvendis menſibus*, ut diſtinctio appareret. *Orbes* tamen docti omnes, ut caſtiorem lectionem admittunt.

274. REGNUMQUE A SEDE LAVINI TRANSFERET. Leve hoc, ſed eruditis auribus non ingratum, in Rom. codice ſcriptum eſſe *ab ſede*. Ejuſdem judicii eſt, quod ſtatim ſubſequitur: *Et longam multa vi muniat Albam.* Variat numerus in his codicibus antiquis, quatuor ultimis pedibus ſolutis in hunc modum: *& longam vi multa muniet Albam.* Sed enim tetrametri tome venuſtior eſt.

284. QUAE MARE NUNC TERRASQUE METU. Vetera quaedam exemplaria legunt: *Quae mare, quae terraſque metu.* Multi vulgatam lectionem magis approbant.

Conſilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam.
Sic placitum. Veniet luſtris labentibus aetas,
Cum domus Aſſaraci Phthiam claraſque Mycenas
Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Naſcetur pulchra Trojanus origine Caeſar,
(Imperium Oceano, famam qui terminet aſtris;)
Julius, a magno demiſſum nomen Iulo.

Hunc

SERVII.

285. CONSILIA IN MELIUS REFERET. Ἐς τὸ κρεῖττον. Et eſt Latinior elocutio. Salluſtius: *Ad mutandum modo in melius ſervitium:*] quia bello Punico ſecundo, ut ait Ennius, placata Juno coepit favere Romanis. [MECUMQUE FOVEBIT. Id eſt, eadem quae ego ſentiens, eadem quae ego volens; vel, ut quidam volunt, mecum in Capitolio conſtituta.]

286. GENTEMQUE TOGATAM. Bene *gentem:* quia & ſexus omnis & conditio *toga* utebatur; ſed ſervi nec colobia, nec calceos habebant. *Togas* autem etiam foeminas habuiſſe, cycladum & recini uſus oſtendit. Recinus autem dicitur ab eo, quod poſt tergum rejicitur, quod vulgo Mavorte dicunt.

287. SIC PLACITUM. Vel fatis, vel mihi: nam imperſonale eſt. LUSTRIS. Quinquenniis. Et bene Olympiadibus computat tempora; quod magis ad Jovem pertinet: quia nondum erant, vel Roma, vel Conſules. *Luſtrum* autem dictum, quod poſt quinquennium unaquaeque civitas luſtrabatur. Unde Romae *ambiluſtrum;* quod non licebat, niſi ambos Cenſores poſt quinquennium luſtrare civitatem. AETAS. Juxta veteres, *aetas* hic pro tempore poſita eſt; alibi pro modo annorum, ut eſt: *Ubi jam firmata virum te fecerit aetas:* &: *Aetas Lucinam juſtosque pati hymenaeos.*

288. DOMUS ASSARACI. Trojani, id eſt, familia Trojana: & eſt a parte totum: Nam Aſſaracus Capyn genuit, Capys Anchiſen; unde Aeneas auctor Romani generis: ex quibus Mummius, qui Achajam vicit. PHTHIAM. Achillis patriam, [ut: *Ipſe Mycenaeus magnorum ductor Achivum.*] MYCENAS. Agamemnonis patriam, ut: *Agamemnoniasque Mycenas.*

290. NASCETUR. Ad illud reſpondet: *Certe hinc Romanos olim.* Et omnis Poetae intentio, ut in qualitate carminis diximus, ad laudem tendit Auguſti: ſicut & in ſexti catalogo, & in clypei deſcriptione. Haec autem Jovis allocutio, partim objecta purgat, partim aliqua pollicetur. PULCHRA. Alluſit propter Venerem. TROJANUS. Ac ſi diceret: etiam Caeſar Trojanus eſt. CAESAR. Hic eſt, qui dictus eſt Cajus Julius Caeſar, & Cajus praenomen eſt, Julius ab Julo: Caeſar, vel quod avus ejus in Africa manu propria occidit elephantum, qui *Caeſar* dicitur Poenorum lingua. [Hic ſane Cajus Julius Caeſar, quatuor & ſexaginta victis Galliarum civitatibus, cum a Senatu petiſſet Conſulatum & Triumphum, nec impetraſſet, adverſante Gn. Pompejo Magno, ejusque amicis, qui Caeſaris proceſſibus invidebant, bellum civile geſſit in Farſalia: quo Pompejus victus Alexandriae occiditur. Caeſar Romam, compoſitis rebus, & Alexandria debellata, reverſus, in Curia Pompejana a Caſſio & Bruto, aliisque Pompejanis occiſus eſt. Cujus haeres Auguſtus, cum intraſſet urbem, coegit a Senatu interfectores Caeſaris, parricidas & hoſtes judicari, eumque in Deorum numerum referri, & Divum appellari.]

291. IMPERIUM OCEANO, FAMAM QUI TERMINET ASTRIS. Aut ad laudem dictum eſt; aut certe eſt ſecundum hiſtoriam. Re vera enim & Britannos, qui in Oceano ſunt, vicit: & poſt mortem ejus, cum ludi funebres ab Auguſto, ejus adoptivo filio, darentur, ſtella medio die viſa eſt, quae in ipſius honorem apparuiſſe diceretur; unde eſt: *Ecce Dionaei proceſſit Caeſaris aſtrum.* A MAGNO. Sicut Alexander, ſicut Pompejus. Graeci enim omne magnificum *Magnum*, ut: *Mater magna, & Dii magni.*

292. [OLIM. Modo futuri temporis eſt.] CAELO. In coelum. SPOLIIS ORIENTIS. Victo Pharnace, Mithridatis filio, qui re vera in Oriente fuit. Caeterum Aegyptus, in qua Ptolemaeum vicit, in auſtrali eſt plaga.

PIERII.

287. SIC PLACITUM. VENIET. Vetuſtiſſimi quidam codices, *placitum eſt*, habent: quae pars mihi videtur a Paraphraſte adjecta: nam abſque ſubſtantivo verbo hic oratio omnino gravior & auguſtior quodammodo videtur.

289. AC VICTIS DOMINABITUR ARGIS. In antiqui

qui

Hunc tu olim caelo, ſpoliis Orientis onuſtum,
Accipies ſecura. Vocabitur hic quoque votis.
Aſpera tum poſitis miteſcent ſaecula bellis.
Cana Fides, & Veſta, Remo cum fratre Quirinus

Jura

SERVII.

293. HONUSTUM. Inter *honuſtum & oneratum* hoc intereſt, quod *oneratus* eſt qualicumque preſſus pondere; *honuſtus* vero, cui honus ipſum honori eſt; ut, ſi quis ſpolia de hoſtibus ferat. Sed *oneratus* aſpirationem non habet, quia ab *onero* venit: *honuſtus* vero, quia etiam ab *honere* deſcendit, retinet aſpirationem. [Alii *honeſtum* legunt. Veteres enim *honeſtum* pro ſpecioſo ponebant, ut: *Dardanius caput ecce puer detectus honeſtum.*]

294. [ACCIPIES SECURA. Quare *ſecura?* aut quia nunc ſollicita; Aut] quia poſt mortem Caeſar meruit Aram, Faſtigium, Flaminem, ut Cicero in Philippicis. HIC QUOQUE. Poteſt intelligi, ſicut ego, ſicut tu, ſicut Romulus; ſed melius, ſicut Aeneas, de quo ſuperius ait: *Sublimemque feres ad ſydera coeli Magnanimum Aeneam.* *Quoque* autem, ſemper ad ſimilitudinem ponitur, ut: *Tu quoque littoribus noſtris:* nam ideo in Bucolicis dicitur: *Namque erit ille mihi ſemper deus:* & in Georg. *In medio mihi Caeſar erit.* VOTIS. Vel ad vota, vel, *votis vocabitur.*

295. ASPERA. Id eſt, iniqua. TUM. Id eſt, Caeſare conſecrato, cum Auguſtus regnare coeperit, clauſo Jani templo, pax erit per orbem. Conſtat autem templum hoc ter eſſe clauſum. Primum regnante Numa: item, poſt bellum Punicum ſecundum: tertio poſt bella Actiaca, quae confecit Auguſtus: quo tempore pax quidem fuit, quantum ad exteras pertinet gentes; ſed bella flagravere civilia, quod & ipſe per tranſitum tangit, dicens, FUROR IMPIUS INTUS. Hujus autem aperiendi vel claudendi templi ratio varia eſt: alii dicunt, Romulo contra Sabinos pugnante, quum in eo eſſet, ut vinceretur, calidam aquam ex eo loco erupiſſe, quae fugavit exercitum Sabinorum. Hinc ergo tractum morem, ut pugnaturi aperirent templum, quod in eo loco fuerat conſtitutum, ad ſpem priſtini auxilii. Alii dicunt Tatium & Romulum, facto foedere, hoc templum aedificaſſe; unde & Janus ipſe duas facies habet; quaſi ut oſtendat duorum regum coitionem: vel, quod ad bellum ituri debent de pace cogitare. Eſt alia melior ratio: quod ad praelium ituri optent reverſionem.

296. CANA FIDES ET VESTA. Subaudis, erit. *Canam* autem *fidem* dixit, vel, quod in canis hominibus invenitur: vel, quod ei albo panno involuta manu ſacrificabatur; per quod oſtenditur fidem debere eſſe ſecretam; unde & Horatius: *Et albo rara fides colitur velata panno.* *Veſtam* vero Religionem: quia nullum ſacrificium ſine igne eſt; unde & ipſa, & Janus, in omnibus ſacrificiis invocantur. *Veſta* autem dicta vel *ἀπὸ τῆς Ἑστίας*: ut digammos ſit adiecta, ſicut ἔαρ, ver: Ἐνετός, Venetus: vel, quod variis veſtita ſit rebus. Ipſa enim eſſe dicitur Terra, quam ignem habere non dubium eſt: ut ex Aetna, Vulcanoque, & aliis locis ardentibus, datur intelligi. REMO CUM FRATRE QUIRINUS JURA DABUNT. Hic diſſimulat de parricidio, quod & jungit eos, & quia non Romulum, ſed Quirinum appellat, & cetera, ut ſuperius dictum eſt [ut non potuerit parricidium facere, qui meruit Deus fieri. An, ſicut] multi ſic intelligere volunt, ut ſuperius diximus, quia poſt peſtilentiam, ad placandos fratris manes, geminis omnibus uſus eſt Romulus; unde ait: *Jura dabunt:* Et: *Viden' ut geminae ſtent vertice criſtae?* Sed hoc eſſe non poteſt, quia aut iteratio eſt antedictorum, aut ordo praepoſterus, ſi poſt dictum Caeſarem, Romulum repetit. Conſtat praeterea Jani templum patuiſſe ſub Romulo, quia bellis nunquam vacavit. Alii volunt per hos Romanos intelligi. Vera tamen hoc habet ratio: Quirinum Auguſtum eſſe, Remum vero pro Agrippa poſitum, qui filiam Auguſti duxit uxorem: & cum eo pariter bellum tractavit; unde eſt: *Parte alia diis & ventis Agrippa ſecundis.* Nam adulans populus Romanus Octaviano, tria ei obtulit nomina; utrum vellet Quirinus, an Caeſar, an Auguſtus, vocari. Ille, ne unum eligendo partem laederet, quae aliud offerre cupiebat, diverſo tempore omnibus uſus eſt. Et primo Quirinus dictus eſt, inde Caeſar, poſtea [quod & obtinuit] Auguſtus, ſicut & Suetonius probat, & in Georgicis oſtendit Virgilius. Nam cum de Gangaridum victoria diceret, qui juxta Gangem ſunt, quique ab Auguſto victi ſunt, ait: *Victoriſque arma Quirini.* Ut autem pro Agrippa Remum poneret, poetico uſus eſt more: nam nomen ex vicino ſumſit. Ergo dicit: Cum coeperit Julius Caeſar coelum tenere, patratis omnibus bellis, jura dabunt Auguſtus & Agrippa. Romulus autem ideo *Quirinus* dictus eſt, vel quod *haſta* utebatur, quae Sabinorum lingua *curis* dicitur: *Haſta* enim, id eſt, *curis*, telum eſt cum longiore ferro; unde & *ſecu-*

Jura dabunt: dirae ferro & compagibus artis
Claudentur belli portae. Furor impius intus
Saeva ſedens ſuper arma, & centum vinctus aënis
Poſt tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
Haec ait: & Maja genitum demittit ab alto;
Ut terrae, utque novae pateant Carthaginis arces

Ho-

SERVII.

ris, quaſi *ſemicuris: vel* a *κοίρανος*, qui Graece rex dicitur: Conſtat autem Graecos fuiſſe Romanos: vel certe propter generis nobilitatem: Mars enim cum ſaevit, Gradivus dicitur: cum tranquillus eſt, *Quirinus*. Denique in Urbe duo ejus templa ſunt: unum *Quirini* intra urbem, quaſi cuſtodis ſed tranquilli: aliud in Appia via extra urbem prope portam, quaſi bellatoris, id eſt, Gradivi.

297. DIRAE. Cum apertae ſunt, [hoc eſt, abominandae, alias *dirae*, magnae: *An ſua cuique Deus fit dira cupido*. Et: *Jam tum religio pavidos terrebat agreſtes Dira loci*: Et: *Dicuntur geminae peſtes, cognomine Dirae*.] COMPAGIBUS. *Ambages* & *compages* antiqui tantum dicebant: poſteritas admiſit ut etiam compago dicatur; ſed non, quia varius eſſe poteſt nominativus, debet etiam declinatio mutari; quemadmodum nec in iſtis nominibus, *arbor*, *arbos*: *vomer*, *vomis*: nam & *vomeris*, & *arboris* tantum facit. Ergo *compages*, *compagis*: quoniam *compago* uſurpatum eſt: *compaginis* enim nemo penitus dicit. Ovidius tamen in primo Metamorphoſeon ait: *Atque ita diſparibus calamis compagine cerae*: a genitivo *compaginis*.

298. BELLI PORTAE. Jani gemini, quae bello aperiebantur, pace claudebantur. [Ideo autem Janus belli tempore patefiebat, ut ejuſdem conſpectus per bellum pateret, in cujus poteſtate eſſet exitus reditusque: id enim ipſa ſignificat ejus effigies, praebentis ſe euntibus & redeuntibus ducem. Hunc autem olim Numa Pompilius fecit, cujus portas regni tempore clauſit.] FUROR IMPIUS INTUS. Ut ſuperius diximus, propter bella civilia, quae geſta ſunt contra Brutum & Caſſium ab Auguſto in Philippis: contra Sextum Pompejum in Sicilia. Aut ſicut quidam tradunt: *Furor impius intus*, non in aede Jani, ſed in alia, in foro Auguſti introeuntibus ad ſiniſtram fuit Bellum pictum, & Furor ſedens ſupra arma, catenis revinctus eo habitu, quo poeta dixit..

299. SAEVA SEDENS SUPER ARMA. Secundum antiquam licentiam. Sciendum tamen eſt hodie *in*, & *ſub*, tantum communes eſſe praepoſitiones: caeterum *ſuper* & *ſubter* jam accuſativae ſunt, ſicut *clam* & *poſt*, quae antea communes fuerunt: nunc in his mutata natura eſt. [Ergo *ſuper* pro ſupra. & nunc haec praepoſitio accuſativo ſervit; ubi vero *de* ſignificat, ablativo.] AHENIS NODIS. Non centum nodis, ſed catenis, quas circumlocutione ſignificavit: quia ſunt catenae nodi plures. Quidam *aeneis* pro ferreis tradunt, ut VII. Aen. *Micat aeneus enſis*: & V. Aen. *Aenea quem obliquum rota tranſiit*.

301. ET MAJA GENITUM. Mercurium. Et eſt Periphraſis. Cicero in libro de Deorum natura, plures dicit eſſe Mercurios; ſed in deorum ratione, fabulae ſequendae ſunt: nam veritas ignoratur. Simul alluſit poeta: quia per caduceatores, id eſt, internuntios, pax ſolet fieri. [Vel quod Deo opus erat: ut hoſtes Poeni auctori Romani nominis placarentur Aeneae. Quidam ſane quatuor Mercurios dicunt: unum Jovis & Maiae filium; alterum Coeli & Diei; tertium Liberi & Proſerpinae; quartum Cyllenis; a quo Argus occiſus eſt, quem ipſum, ob hanc cauſam Graecia profugum, Aegyptiis literas demonſtraſſe perhibent.]

302. UT TERRAE. Propter illud, quod ſequitur: *Hoſpitio prohibemur arenae*. PATEANT. Propter illud: *Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis*.

PIERII.

quis aliquot exemplaribus *cunctis*, pro *victis* eſt: quod mihi ridiculum videtur.

292. COMPAGIBUS ARCTIS. In veteribus pene omnibus codicibus, non Virgilianis tantum, ſed aliorum etiam auctorum, plerunque invenias *artis* adjectivum nomen abſque *c* ſcribi. Sane vero Valerius Probus, *artus* pro anguſto, & *artus* pro membris, ſola internoſcit declinatione. Juniores tamen in altero, *c* additum voluere, ut appareret originatio ab arcendo.

301. ET MAJA GENITUM DEMITTIT AB ALTO. In Rom. codice, *Majae* legitur: quare nonnulli *gnatum*, non *genitum* legere volebant: eam ego lectionem nuſquam in antiquis codicibus obſervavi. *Dimittis* vero per *di* fere paſſim: quod verbum eſt nuntios delegantium, ut ibi: *Equidem per littora certos Dimittam*. In quo forte diligentiam interpretum deſideres, qui *di* vacare dicunt.

302. UT TERRAE, UTQUE NOVAE PATEANT. In antiquioribus aliquot exemplaribus legere eſt, *atque novae*: ſed longe venuſtius eſt *utque*.

Hoſpitio Teucris: ne fati neſcia Dido
Finibus arceret. Volat ille per aëra magnum
Remigio alarum: ac Libyae citus adſtitit oris.
Et jam juſſa facit: ponuntque ferocia Poeni
Corda, volente deo. In primis regina quietum
Accipit in Teucros animum, mentemque benignam.
At pius Aeneas, per noctem plurima volvens,
Ut primum lux alma data eſt, exire, locoſque

Ex-

SERVII.

303. HOSPITIO. Ad hoſpitium. [Nonnulli ſane *pateant*, pacatae ſint accipiunt, ut Salluſtius: *Simul immanis hominum vis multis e locis, invaſere patentes tum, & pacis modo effuſas*. Hic enim habitus pacis. Et in Catilina: *Cuncta maria terraeque patebant*. Sic enim contra, cum dicitur, *Clauſa omnia*, bellum ſignificatur, ut ipſe: *Quae moenia clauſis Ferrum acuant portis*.] NE FATI NESCIA DIDO. Non ſui: nam ſi ſciret exitum ſuum, multo magis vitaret; ſed *fati* dixit, voluntatis Jovis, ut eſt: *Fatis Junonis iniquae*. Aut certe fati Trojanorum, qui non ſponte, ſed neceſſitate ad Africam venerant: quod utique ignorabat Dido. Illo enim tempore invadendarum terrarum cauſſa fuerat navigatio, ut Salluſtius meminit, facili tum mutatione ſedium: quod etiam excuſant Trojani: *Non nos aut ferro Libycos populare penates Venimus*. Ergo hoc agitur, ut diſcat Dido eos ad Italiam tendere. Quomodo ergo ſe jungit Aeneae; ſed furoris illud eſt, non conſilii: nam nec ſacerdotibus haec dicentibus credidit. Unde eſt: *Quid vota furentem, Quid delubra juvant?*

304. [VOLAT ILLE PER AERA. Similis hic feſtinatio Mercurii eſt, ut ſupra Neptuni: in Quarto: *Et talaria nectit*, *Et virgam capit*: & plus moratur.]

305. REMIGIO ALARUM. Tranſlatio reciproca, ut ſupra diximus: nam alibi, *velorum pandimus alas*. CITUS. Pro cito, adverbium temporis in nomen deflexum. Et bene hoc de Mercurio: cum enim alia *ſigna* tarde ad ortus ſuos recurrant, Mercurius octavo decimo die in ortu ſuo invenitur. POENI. Ἀντίστοιχον eſt, quaſi Phoeni.

307. VOLENTE DEO. Vel Jove. Vel Mercurio. IN PRIMIS. Praecipue.

308. IN TEUCROS. Pro, Teucris, ut ſupra diximus: alibi, *in Teucros*, adverſum Teucros, ut: *Aſſumptae in Teucros vires*. QUIETUM ANIMUM. Id eſt, benevolentiae plenum.

309. [AT PIUS AENEAS.... * filium Aeneas ſacrorum omnium docetur, ex cujus perſona latenter quae ad ceremonias veteres pertinent ſaepe monſtrantur. Hic ergo Deus, apicis, quod inſigne Flaminum fuit, de quo loco ſuo in II. & X. libro dictum eſt. Vult oſtendere igitur Flamini extra medium pomerium poſt Solis occaſum apicem ponere non licere. Aeneas ergo hic ad Carthaginis litus adpulſus, oſtenditur ſine apice fuiſſe, id eſt, nudo capite: nam cum ait: *At pius Aeneas per noctem plurima volvens*, *Ut primum*: &c. manifeſte longius ab urbe intelligitur: unde animadvertendum eſt extra pomerium fuiſſe; nam in ſubſequentibus oſtenditur, eum extra pomerium fuiſſe, cum ait Venus: *Et qua te ducit via dirige greſſum*: nam & augurium ei in finibus pomerii oſtenſum eſt, quod & ipſum Aeneam reſpondentem ſignatius declarat ſine apice fuiſſe, timentem enim ne piaculum incurreret, ſi eum Solis occaſu nudo capite, id eſt, ſine apice, inveniretur, ita loquentem fecit. *Et vacet annales noſtrorum audire laborum*, *Ante diem clauſo componet veſper Olympo*; Verebatur enim Solis occaſum. Nudo autem capite ibi fuiſſe oſtenditur, ubi ait: *Reſtitit Aeneas claraque in luce refulſit*, *Os humeroſque deo ſimilis: namque ipſa decoram Caeſariem*, &c. Neque enim *Caeſariem* dicere debuiſſet, niſi quia nudo capite incedebat Aeneas. Sed haec Virgilio, & his ſimilia ſufficiunt ad indicandum omnium diſciplinarum ſcientiam narrantem aliud ponere, neque propoſitum habet talia plenius exſequi. PER NOCTEM. Decet enim pro cunctis regem eſſe ſollicitum: ut apud Homerum: *Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα, Ὧι λαοί τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμηλεν*. Et bene *per noctem*, ne a ſociis, quos ipſe conſolatus erat, videretur per diem maerens.]

310. ALMA. *Lux alma* dicta, quod alat univerſa: unde *alma Ceres*, quod nos alat: nam Phyſici dicunt omnia per diem creſcere. Quomodo igitur Virgilius ait: *Exigua tantum gelidus ros nocte reponet?* ſed hoc pro miraculo poſitum

eſt,

Explorare novos, quas vento acceſſerit oras:
Qui teneant (nam inculta videt) hominesne, feraene,
Quaerere conſtituit, ſociiſque exacta referre.
Claſſem in convexo nemorum, ſub rupe cavata,
Arboribus clauſam circum atque horrentibus umbris
Occulit. Ipſe uno graditur comitatus Achate;
Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.
Cui mater media ſeſe tulit obvia ſilva,
Virginis os habitumque gerens, & virginis arma
Spar-

SERVII.

eſt, ut etiam Plinius ſentit. LOCOS. Et *locos*, & *loca*, dicimus, cum in numero ſingulari *locus* tantum dicamus. Simile eſt & *jocus*, nam & *joca*, & *jocos*, ut Salluſtius in Jugurth. *Joca atque ſeria cum humillimis exercere*. Et Cicero: *Quam multa joca ſolent eſſe in epiſtolis*. Et: *Tum juvenes agitare jocos*.

311. QUAS VENTO ACCESSERIT ORAS. Sine praepoſitione, Salluſtius: *Genua patrum advolvuntur*. Superius diximus figuram fieri, cum praepoſitio detracta nomini, verbo copulatur, & plerumque eam ſuam retinere naturam, plerumque convertere. Hoc igitur ſciendum eſt, quod, cum caſum ſuum retinet, Hyſterologia eſt, ut hoc loco: cum autem mutat, figura eſt, ut: *Cumarum adlabitur oris*. *Oris* enim pro *oras* poſuit. Plerumque tamen etiam ſuperfluas ponunt praepoſitiones.

312. QUI TENEANT. Jure dubitat, cum omnia cernat inculta. Ordo autem eſt: *Qui teneant, hominesne feraene*. Media per parentheſin dicta ſunt. EXACTA. Exquiſita. [Et oſtendit providum regem per ſe curantem commoda ſociorum.]

314. IN CONVEXO NEMORUM. Prooeconomia eſt ad cauſſam pertinens: non enim tenebitur ab Afris, ut Ilionei, & qui cum ipſo ſupervenerant. CONVEXO autem, curvo: unde etiam convexum coelum dicimus. Sane ſubaudimus *Loco*, ut alibi: *Caſtrorum & campi medio*: id eſt, ſpatio. *Nemorum* autem, modo ſylva: Intereſt autem inter *nemus* & *ſylvam* & *lucum*; *lucus* enim eſt arborum multitudo cum religione; *nemus* vero, compoſita multitudo arborum; *ſylva*, diffuſa & inculta. SUB RUPE CAVATA. Periphraſis eſt ſpeluncae.

315. ARBORIBUS, ATQUE HORRENTIBUS UMBRIS. Umbris arborum, quo modo: *Molemque & montes*: aut certe arboribus & umbris ſpeluncae. [Et bene oſtendit omnia curvis adlata navibus non..... quae venerant cum Aenea. Claſſem autem occulit & clauſit.] OCCULIT. Pro, occuluit, id eſt abſcondit & clauſit.

316. COMITATUS ACHATE. [Bene oſtendit Aeneam eſſe fortiſſimum, nec quidquam timere, dicendo, *uno graditur comitatus Achate*;] Diximus quaeri, cur Achates Aeneae ſit comes: varia quidem dicuntur, melius tamen hoc fingitur, ut tractum nomen ſit a Graeca etymologia: ἄχος enim dicitur ſollicitudo, quae regum ſemper eſt comes.

317. BINA. Si ad utrumque referas, bene dixit *bina*: ſi ad Aeneam tantum, antiquis mos eſt, ut ſupra diximus, *bina*, pro duobus poni: ſicut interdum *duplices*. LATO FERRO. Id eſt, lati ferri, ut: *Pulchra prole*: id eſt, pulchrae prolis.

318. MEDIA SESE TULIT OBVIA SYLVA. Quam Graeci ὕλην vocant, poetae nominant *ſylvam*, id eſt, elementorum congeriem, unde cuncta procreantur. Et multi volunt Aeneam in horoſcopo Virginem, & ibi etiam Venerem, habuiſſe. Bene ergo in media ſylva virginis habitu ei Venerem poeta facit occurrere: quia, ut ſupra diximus, Venere in Virgine conſtituta, & miſericordes procreantur foeminae, & viri per mulieres felices ſunt futuri, ut probamus in Aenea: [quoniam miſericordia Didonis ſervatur.]

319. VIRGINIS OS HABITUMQUE GERENS. Vultum & amictum. *Habitus* apud veteres dicebatur, tam corporis, quam eorum, quae praeter corpus ſunt: & bene *gerens*, non *habens*, quod geri putantur aliena.

PIERII.

304. VOLAT ILLE PER AERA MAGNUM. In codice Mediceo, *per aethera* legitur: ſed *aera* magis receptum.

313. SOCIISQUE EXACTA REFERRE. Non placet, quod in Longobardico, & aliquot aliis legitur, *ſociis exacta*, abſque copulativa particula, quae neceſſario hic expetitur. Membra enim haec ita colligata ſunt, ut particula copulativa

Spartanae: vel qualis equos Thrëiſſa fatigat
Harpalyce, volucremque fuga praevertitur Hebrum.
Namque humeris de more habilem ſuſpenderat arcum
Venatrix, dederatque comam diffundere ventis;
Nuda genu, nodoque ſinus collecta fluentis.
Ac prior, Heus, inquit, juvenes, monſtrate mearum
Vidiſtis ſi quam hic errantem forte ſororum,

Suc-

SERVII.

320. SPARTANAE. Lacaenae. Sparta enim civitas eſt Laconiae, ubi ſunt puellae venatrices. Redditur autem cauſa, cur virgo ſit in ſylvis, ſcilicet propter venatum. THREISSA. Thracia, & eſt ſolutio: nam *Threſſa* facit, ſicut: *Creſſa genus Pholoe*. Veniunt autem ab eo, quod eſt *Cres*, & *Thres*. Ut autem *Creiſſa* non faciat, illud eſt, quia *Creſſa* per *e* ſimpliciter ſcribitur, nec poteſt recipere ſolutionem. *Threiſſa* autem *ei* diphthongum habet, unde & reſolvitur. FATIGAT. Suo ſcilicet curſu. [Sane quidam *fatigat*, pro fatigavit accipiunt, praeſens pro praeterito, ſicut & praevertitur pro praeverſa eſt.]

321. HARPALYCE. [Quidam a patre Harpalico, qui rex Amymnaeorum, Thraciae gentis, fuit, ita nutritam dicunt, ut ipſe Camillam a Metabo facit. Haec, patre propter ferociam a civibus pulſo, ac poſtea occiſo, fugit in ſylvas, & venatibus latrociniiſque vivendo ita efferata eſt, & hujus velocitatis & exercitii facta eſt, ut ſubito ad vicina ſtabula coacta inopia decurreret, & rapto pecorum faetu inſequentes etiam equites in celeritate vitaret, ſed quodam tempore poſitis ad inſidias cervorum plagis, capta & occiſa eſt: cujus mortem nobilitavit eorum exitus, qui eam occiderunt: ſtatim enim in vicinia orta contentio eſt, cujus fuiſſet haedus, quem Harpalyce rapuerat, ita ut gravi certamine non ſine plurimis mortibus dimicaretur. Poſtea conſuetudo ſervata eſt, ut ad tumulum virginis populi convenirent, & propter expiationem per imaginem pugnae concurrerent.] Haec eſt, quae patrem ſenem a Getis, ut alii volunt, a Myrmidonibus, captum, collecta multitudine aſſeritur liberaſſe celerius, quam de foemina credi poteſt. Unde & flumina dicitur celeritate tranſire. VOLUCREM HEBRUM. Multum quidem laudis flumini epitheto addidit; ſed falſum eſt: nam eſt quietiſſimus, etiam cum per hyemem creſcit. Eſt autem in Thracia ante muros Cypſalae civitatis, [de locis ſuperis Thraciae veniens;] dictus autem ab *Hebro*, Hemi & Rhodophes filio. PRAEVERTITUR. Id eſt, tranſit. Dicimus autem & *praevertit*, & *praevertitur*, nova ratione: nam paſſiva declinatione utimur in activa ſignificatione, ut hoc loco: *Cum ipſi praeimus enim tunc praevertimur*. Cum autem activa declinatio eſt, paſſivam habet ſignificationem, ut: *ille me praevertit*. [Alii *praevertitur*, ſic poſitum volunt, ut: *Bellantur Amazones armis*: pro praevertit & bellant.]

322. NAMQUE. Ut oſtendatur eſſe venatrix. [DE MORE. Venantum. HABILEM. Aptum ſexui. Unuſquiſque enim arcum habet pro viribus ſuis. VENATRIX. Similis venatrici, id eſt, quaſi venatrix, ut: *At medias inter caedes exultat Amazon*.] COMAS DIFFUNDERE. Ut diffunderentur. Graeca autem figura eſt. Sic alibi: *Argenti magnum dat ferre talentum*. Et: *Tu das epulis accumbere Divum*: unde, *Da bibere* uſus obtinuit, quod facere non debemus, ne duo verba jungantur, niſi in poemate.

324. NUDA GENU. Nudum genu habens, ut ſi dicas: *bonus animum*: & eſt Graeca figura; ſed non ea, quam diximus fieri per participium praeteriti temporis, & caſum accuſativum: haec enim per nomen fit; quamvis ad unam ſignificationem recurrant. SINUS COLLECTA. Ut: *Oculos ſuffuſa nitentes*.

325. AC PRIOR. Paulo poſt ſequitur, INQUIT. HEUS. *Heus* nunc adverbium vocantis eſt; alias interjectio dolentis eſt, ut: *Heus, etiam menſas conſumimus! Inquit Iulus*.

326. [VIDISTIS. Plerumque duo diverſa in unum exitum cadunt, licet contraria ſignificent, ut hoc loco: *Vidiſtis* enim, etiam ad vocem pertinet, quod etiam ex Aeneae reſponſione colligitur.] ERRANTEM. Inveſtigantem: [quia venatores cum veſtigant, quaſi videntur errare.] SORORUM. Non tanquam nota ſit illis ſoror, ſed ut eſt in conſuetudine.]

PIERII.

pulativa ſit pro redditione cauſſae: ideo enim exit, ut exploret; ideo quaerit, quas vento acceſſerit oras, & qui teneant, ut ſociis exacta referat.

323. DEDERATQUE COMAS DIFFUNDERE VENTIS. In veteribus omnibus exemplaribus, quotquot habere potui, *comam*, unitatis numero, ſcriptum

anim-

Succinctam pharetra & maculoſae tegmine lyncis,
Aut ſpumantis apri curſum clamore prementem.
Sic Venus; & Veneris contra ſic filius orſus:
Nulla tuarum audita mihi neque viſa ſororum,
O (quam te memorem?) virgo. Namque haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem ſonat. O, dea certe;
An Phoebi ſoror, an Nympharum ſanguinis una?

Sis

SERVII.

327. SUCCINCTAM. Inſtructam: vel, ut alii dicunt, in cingulo habentem pharetram & pellem. MACULOSAE LYNCIS. Epitheta tribus modis ponuntur, aut laudandi, aut demonſtrandi, aut vituperandi: hic *maculoſae* demonſtrandi eſt. Lyncus, rex Scythiae fuit, qui miſſum a Cerere Triptolemum, ut hominibus frumenta monſtraret, ſuſceptum hoſpitio, ut in ſe inventi frumenti gloria tanta migraret, interimere cogitavit: ob quam rem irata Ceres eum convertit in *lyncem*, feram varii coloris, ut ipſe variae mentis extiterat. Erit autem nominativus, *haec lynx*, ut *Pan*, *Tros*, quae in genitivo una ſyllaba creſcunt.

328. SPUMANTIS. Id eſt, ſpumoſi, participium loco nominis poſitum. CURSUM CLAMORE PREMENTEM. [Inſequentem, ut ipſe alibi: *Ingentem clamore premes ad retia cervum*.]

329. ORSUS. Nunc coepit: alias finiit, ut: *Sic Juppiter orſus.* Sed illic proprie poſuit, & hic uſurpatum eſt: praeteritum enim participium eſt.

330. AUDITA NEQUE VISA. Hinc probatur, quia ſuperius haec interrogaverat Venus. [Sane quidam *Audita*, ad illud reſponſum: *Clamore prementem*: ad *vidiſtis ſi quam*; *neque viſa*, reſponderit.]

331. O QUAM TE. Quae dea ſit dubitat: nam deam eſſe confidit: *O*, dubitativa, alias *optativa*, ut: *Adſis, o Tegeaee favens*.

332. NEC VOX HOMINEM SONAT. Graeca figura eſt. O DEA CERTE. [Hic o diſtinguendum, ut poſt inferat, *dea certe*, confirmans opinionem ſuam, &] eſt concluſio ſyllogiſmi, qui conſtat ex propoſitione, adſumptione, concluſione: nam ſi nec vox, nec vultus mortales ſunt, reſtat, ut dea ſit.

333. AN PHOEBI SOROR. Diana: nam venatrix eſt. Bene autem ſuſpicatur pro loco & qualitate habitus perſonaeque. [Perite autem poeta dicendo, *An Phoebi ſoror*, videtur de nomine Apollinis dubitare. Conſtat enim hunc Deum a diverſis gentibus vel civitatibus, diverſis nominibus appellari, ſecundum genera beneficiorum, quae vario divinitatis genere praeſtare conſuevit: cui Deo ſagittas datas volunt, quia ut vis morbi, ita hoc telum ſit occultum. Hunc tamen Deum & ad liberum cuſtodiam, & ad divinitatem, & ad res urbanas, quae pl. cidae ſunt, & ad bella pertinere longinqua: cui laurum ideo conſecratam, quia haec arbor ſuffimentis purgationibuſque adhibeatur; ut oſtend.tur, nullum templum ejus niſi purum ingredi debere. Cautum enim eſt, ne Sacerdos ejus domum ingrediatur, in qua ante quintam diem funus fuerit. Quidam tamen *An*, pro *ſive* antique dictum volunt: nonnulli conjunctionem mutatam adſerunt, pro, *Aut Phoebi ſoror, aut Nympharum ſanguinis una*. Alii autem conjunctionem disjunctivam volunt, ut Salluſtius: *Perrexere in Hiſpaniam, an Sardiniam.*] AN NYMPHARUM SANGUINIS. Id eſt, Generis.

PIERII.

animadverti: iu pleriſque etiam, *defundere*. Sed id vitio temporum. Porro, *ſuſpendere arcum*, & *comam ventis dare*, virginum eſſe ſpeciem Donatus ait: Siquis quod ſit virginis os, qui habitus, quaeſierit.

327. SUCCINCTAM PHARETRA ET MACULOSAE TEGMINE LYNCIS. Inveniebam quidem codices aliquot antiquos, in quibus *pharetram* loco hoc, accuſandi caſu ſcriptum eſſet; Sed vulgatorum pene omnium turba oppreſſus ut me temporibus accommodarem, ne verbum quidem ulterius facturus eram. Sed quum Priſciani, Grammatici multorum opinione non indiligentis neque imperiti, ſententia memoriae ſuccurriſſet, ne cuipiam cum auctorem neglexiſſe viderer, quid ille ſuper hoc ſenſiſſet, adnotare viſum eſt. *Ubi enim copulativarum eſſe* ait, *caſus eoſdem ſociare; quaedam tamen apud auctores his conſtructionibus contraria*: tradit, *inveniri*: cujus exempli Virgilianum hinc citat carmen: *ſuccinctam pharetram & maculoſae tegmine Lyncis*. Neque tamen inficiatur, melius in quibuſdam codicibus abſque *m*, *pharetra*, ablativo caſu inveniri. Alibi enim ab eodem Virgilio dictum: *Palla ſuccincta cruenta*. Quo vero accuſativum alii tueantur exemplum eſſe: *Magna indutam accingier artis*: eam vero eſſe varietatis in conſtructione cauſſam ait, quod *ſuccinger hanc*

rem;

Sis felix, noſtrumque leves quaecumque laborem:
Et quo ſub caelo tandem, quibus orbis in oris
Jactemur, doceas. Ignari hominumque locorumque
Erramus, vento huc & vaſtis fluctibus acti.
Multa tibi ante aras noſtra cadet hoſtia dextra.
Tum Venus: Haud equidem tali me dignor honore:
Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
Purpureoque alte ſuras vincire cothurno.
Punica regna vides, Tyrios, & Agenoris urbem:

Sed

SERVII.

334. SIS FOELIX. Propitia: [hoc eſt, felicitatem praeſtes: vel *foelix* mihi.] *Foelix* enim dicitur & qui habet foelicitatem, & qui facit eſſe foelicem, ut in Bucolicis: *Sis bonus, o felixque tuis.* Unde & contra Juno in VII. dicit: *Quae potui infoelix*, id eſt, adverſa Trojanis. LEVES. Levem facias, ut: *Levat ipſe tridenti*. QUAECUMQUE. Seu Diana, ſeu Nympha. QUO SUB COELO. Aut ſub qua parte coeli, aut ſecundum Epicureos dixit, qui plures eſſe volunt coelos.

335. TANDEM. Hoc loco vacat *Tandem*. Et ſciendum multas particulas ad ornatum pertinere tantummodo, ut puta, *enim*, *dum*, *gentium*, *locorum*, *terrarum*: ut Cicero in Hortenſio: *Aut tandem doceat quod vix quicquam contigit*: Aut *tandem*, pro expletiva particula eſt.

336. HOMINUMQUE, LOCORUMQUE. Hypermetrus verſus: unam enim plus habet ſyllabam: qui quotiens fit, debet ſequens verſus a vocali incipere, ut hoc loco; item: *Omnia Mercurio ſimilis vocemque coloremque*, *Et crines flavos*. Niſi fortaſſis ſynaereſis fiat in fine, id eſt, vocalium colliſio, ut eſt: *Nec cura peculi*. Hic enim non eſt neceſſe, ut ſequens verſus a vocali incipiat.

338. HOSTIA DEXTRA. *Hoſtiae*, dicuntur ſacrificia, quae ab his fiunt, qui in hoſtem pergunt: *Victimae* vero, ſacrificia, quae poſt victoriam fiunt. Sed haec licenter confundit auctoritas.

339. EQUIDEM. Nunc, ego quidem ſignificat, alias expletiva particula eſt. TALI ME DIGNOR HONORE. Id eſt, ſacrificio. Et aut vult ſe probare non numen, ſed virginem Tyriam: [aut ideo non amplectitur ſacrificium, ut diutius lateat:] aut certe quia Paphiae Veneri, quae Cypri colitur, ture tantum ſacrificatur & floribus, qui ait: *Ubi templum illi centumque Sabaeo Thure calent arae, ſertiſque recentibus halant*. DIGNOR. Dignam me judico, ut: *Conjugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo*: id eſt, digne habite.

341. PURPUREO. Aut pulchro, aut roſei coloris. SURAS VINCIRE COTHURNO. *Cothurni* ſunt calceamenta etiam venatoria, crura quoque vincientia: quorum quivis utrique aptus eſt pedi. Ideo & numero uſus eſt ſingulari.

342. PUNICA REGNA VIDES. [Ad illud: *Et quo ſub coelo tandem*. Et quidam *Vides*, pro, viſurus es, accipiunt: nam quemadmodum in media ſylva urbem videt & Tyrios?] Hic attentum facit Aeneam. TYRIOS. Nihil intereſt, utrum Tyrios an Sidonios dicat: nomina ut diximus, de vicino mutuantur. ET AGENORIS URBEM. Quam fecerunt Agenoridae. *Agenor* autem Neptuni filius, rex Libyae & Phoenicis: de cujus genere Dido originem duxit. Et ſic dictum eſt, ut: *Et tantum Euboicis Cumarum allabitur oris*: id eſt, ad Cumas, quas fecerunt hi, qui de Chalcide venerant, civitate Euboeae.

PIERII.

rem, & *hac re ſuccingor*, dicimus: Saepeque hoc de induſtria fieri ab auctoribus, ubi anceps ſit conſtructio dictionum. Addit etiam, quoſdam *Lyncis curſum* a communi accipere, ut ſit, *prementem Lyncis curſum*, aut *ſpumantis Apri*. Sed haec nos indicare nunc inſtituimus, non judicare.

329. SIC VENUS. AT VENERIS CONTRA SIC FILIUS. Antiqui ſane omnes codices, quos inſpeximus, *& Veneris*, non *at* habent.

333. AN PHOEBI SOROR, AN NYMPHARUM SANGUINIS UNA. Vetera quaedam exemplaria legunt: *Aut Phoebi ſoror*, *aut Nympharum*. Sed *an* Interpretes agnoſcunt. Inſuper Donatus ait, *o dea*, clauſulam eſſe ſuperioris membri: nam quum pronuntiatum fuerit, *o dea*, ſic debet dici, ut ille tradit, *certe an Phoebi ſoror*, *an Nympharum ſanguinis una*, *Sis felix*.

Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyria regit urbe profecta,
Germanum fugiens. Longa eſt injuria, longae
Ambages. Sed ſumma ſequar faſtigia rerum.
Huic conjux Sichaeus erat, ditiſſimus agri
Phoenicum, & magno miſerae dilectus amore:
Cui pater intactam dederat, primiſque jugarat
Ominibus. Sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, ſcelere ante alios inmanior omnis.
Quos inter medius venit furor. Ille Sichaeum

Im-

SERVII.

343. Sed fines Libyci. Antedicta dubia eſſe potuerunt, nunc aperte regionem oſtendit, dicendo Libycos fines. Tyrii enim & alibi eſſe potuerunt. Intractabile. Inſuperabile, aſperum, ſaevum. [Ergo amovit ſuſpicionem, ne putaret ſe in Tyrum veniſſe.]

344. Dido. *Dido* vero nomine *Eliſa* ante dicta eſt, ſed poſt interitum a Poenis *Dido* appellata, id eſt, *virago*, Punica lingua: quod, cum a ſuis civibus cogeretur cuidam de Afris regibus nubere, & prioris mariti amore teneretur, forti ſe animo, & interfecerit, & in pyram injecerit, quam ſe ad expiandos prioris mariti manes exſtruxiſſe fingebat.

345. Germanum fugiens. Hoc loco quaſi ſtupuit Aeneas: [de germani enim appellatione fuerat facta major invidia,] unde auditoris aviditati praeſcribit Venus, dicens *longam eſſe injuriam*, id eſt, cauſſam: ab eo, quod ſequitur, id quod praecedit, ut ſupra: *Spem vultu ſimulat*. Longa est injuria. Longa narratio injuriae.

346. Longae ambages. Id eſt, circuitus, hoc eſt, ambages narrationis. Fastigia. Summae partes aedificiorum dicuntur, ſed modo primordia: quia ſcit longam eſſe hiſtoriam Carthaginis, ut Salluſtius: *Sed de Carthagine ſilere melius puto, quam parum dicere*.

347. Huic conjux Sichaeus erat. Quotiens Poeta aſpera invenit nomina, vel in metro non ſtantia, aut mutat ea, aut de his aliquid mutilat: nam *Sichaeus*, *Sicharbas* dictus eſt: Belus, Didonis pater, Methres: *Carthago* a *Carthada*, ut lectum eſt & in hiſtoria Poenorum, & in Livio. Sane *Sichaeus*, *ſi* brevis eſt per naturam; ſed hoc loco Ectaſin fecit, ea licentia, quae eſt in propriis nominibus: licet enim in quavis proprii nominis parte ſyllabae mutare naturam: quod & in appellativis evenit; ſi tamen de propriis originem ducunt, ut: *Sicanio praetenta ſinu*: quia venit a *Sicano*, rege Siciliae. Ditissimus agri. Veteres addebant, cujus rei dives.

348. Miserae. Dativus eſt, non adverbium.

349. Cui pater intactam dederat. Argumentum amoris.

350. Ominibus. [Auguriis: vel proſperis & ſecundis, vel primariis, ut aliis verbis repetierit: *Cui pater intactam dederat*.] Et ſecundum Romanos locutus eſt, qui nihil niſi captatis faciebant auguriis, & praecipue nuptias. Lucanus: *Contentique auſpice Bruto*. Juvenalis: *Veniet cum ſignatoribus auſpex*. Tyri, Adverbium eſt.

351. Scelere ante alios immanior omnes, quos inter medius venit furor. Junge totum: nam aliter non procedit, ſi ſegreges, *Quos inter medius venit furor*: [quia multi *Immanior* ad furorem, non ad Pygmalionem referunt;] cum ipſe dicat, licet ſimulatas, fuiſſe tamen amicitias: ſimul namque ſacrificabant: ac ſi diceret, Sceleratior Atreo & Thyeſte, vel Eteocle, & Polynice. Ordo eſt: inter quos medios.

352. Ille Sichaeum. Si, hoc loco ſecundum naturam poſuit.

PIERII.

337. Erramus vento huc vastis et fluctibus acti. Hic quoque numerus in Romano codice, atque etiam in aliquot aliis antiquis trimetro clauditur: *erramus vento huc &c.* Altero inde trimetro ſoluto: *vaſtis fluctibus acti*: quod majorem prae ſe fert contationem in rei magnae relatione percommodam, dum ſingulis dictionibus, quae una pedem claudant, ea interjicitur mora.

343. Genus intractabile bello. In codic. aliquot antiquis *inſuperabile*, legitur. Id apud Ser-

vium

Impius ante aras, atque auri caecus amore,
Clam ferro incautum ſuperat, ſecurus amorum
Germanae: factumque diu celavit, & aegram,
Multa malus ſimulans, vana ſpe luſit amantem.
Ipſa ſed in ſomnis inhumati venit imago
Conjugis, ora modis attollens pallida miris:
Crudelis aras, trajectaque pectora ferro
Nudavit; caecumque domus ſcelus omne retexit.
Tum celerare fugam patriaque excedere ſuadet,

Au-

SERVII.

353. IMPIUS ANTE ARAS. Probavit impium, quia ante aras. [Singula pronuntiant. CLAM. Quidam ad ſororem referri putant.]

345. SECUAUS AMORUM GERMANAE. Aut contemnens, id eſt, negligens, non curans amorem ſororis, ut: *Securi pelagi atque mei:* id eſt, contemptores. Aut certe ſecurus erat de amore germanae circa maritum nimio; ob quem ſe poſt mortem Sichaei interimere poſſe credebatur: nec enim ſequitur, ut occiſo Sichaeo ipſe ſtatim potiretur auri, niſi etiam Dido periret; ſed per contemptum dictum eſt, quaſi ex Pygmalionis perſona: non *amorem* vocans *beneſtum*, ſed *amores*, in convicium: *amores* enim plurali numero ad voluptatem pertinent, ut x. Aen. *Securus amorum, Qui juvenum tibi ſemper erant*. Singulari etiam ad religionem.

355. AEGAAM. Moeſtam, anxiam.

356. MULTA MALUS SIMULANS VANA SPE LUSIT AMANTEM. Quia dicebant abſentem, quem conſtabat occiſum. Atqui legimus: *Quis fallere poſſit amantem?* ſed hic nimia Pygmalionis oſtenditur malitia, quae etiam amantem ſefellit. VANA SPE. Quia dicebat, eum mox reverti. LUSIT. Decepit.

357. IN SOMNIS. Si ab eo, quod eſt ſomnium, Synaereſis eſt, ut *peculi* pro *peculii*. Si autem a ſomno venit, *in ſomnis*, id eſt, dum ſomnos caperet. [IMAGO. Τὸ εἴδωλον.]

359. CRUDELES AAAS. Epitheton hoc de cauſſa eſt: nam arae piae ſunt.

360. NUDAVIT, Indicavit: unde contra in ſexto habemus: *Et vulnera dira tegentem:* hoc eſt, celantem. Quid enim tegeret omni parte truncatus? RETEXIT. Ecce hic planius quid ſit *nudavit* oſtendit. [Et utrum ad praeteritum hoc refertur, an, ut quibuſdam videtur, quod ipſam Didonem putabat occidere, ſed incertum; nam & ideo fugam ſuadere viſus eſt.]

361. TUM CELEAARE FUGAM. Celeriter abire, ut dicimus, *curſum celero*. SUADET. Secundum naturam duae ſunt ſyllabae; ſed multi triſyllabam putant: quod etiam ſi inveniatur, ſolutio dicenda eſt: quo modo dicimus *aenea*, & *abena*. Hoc autem ſolum hujuſcemodi verbum in Latino invenitur.

PIERII.

vium Paraphraſis eſt: apud Donatum contextus. Sed quia ſubjungit: *Meminerat enim Virgilius ſe ex perſona ſua dixiſſe: Studiiſque aſperrima belli. Hic autem non eſt repetitio ejuſdem rei: quoniam & dici neceſſe fuit, & ex alterius perſona nunc dictum eſt*. Quod ſi Donatus eandem rem utroque loco agnoſcit, nempe *aſperrimum* & *intractabile*, magis erunt ſimila, quam *inſuperabile*.

355. ET AEGRAM MULTA MALUS SIMULANS VANA SPE LUSIT AMANTEM. In antiquiſſimo quodam exemplari, *una ſpe luſit*, ſcriptum eſt, quae lectio forſan acutioribus ingeniis non diſpliceat, ubi conſideratum fuerit Pygmalionem, quum tam diu factum occultaſſet, multaque ſimulaſſet, amantem ſola tantum ſpe deludere potuiſſe. Nam quae cupimus, facile credimus. Poterat vero Dido fratris ingenium & perfidiam a teneris unguiculis exploraſſe: ac perinde figmentis, quae multa ille comminiſcebatur, dum ea de conjuge, ubi nam eſſet, percontaretur, nullam adhibuiſſe fidem. Dum vero Pygmalion eum, & vivere, & venturum brevi polliceretur, idque unum praecipue Dido concupiſceret, hac una ſpe decepta eſt. Si vero *vana*, cuipiam magis placeat, integrum unicuique ſit, quam malit lectionem ſequi.

357. IPSA SED IN SOMNIS. Frivola plerique dicunt, quae de geminandis aut ſimpliciter ſcribendis litteris diſputentur; veteres tamen Grammatici non incurioſam in hujuſmodi vel levibus obſervationibus operam inſumpſere. Quodque ad hunc locum attinet, Soſipater Cariſius *armaria*,

 arma-

Auxiliumque viae veteres tellure recludit
Theſauros, ignotum argenti pondus & auri.
His commota fugam Dido ſocioſque parabat.
Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer erat: navis, quae forte paratae,
Corripiunt, onerantque auro. Portantur avari
Pygmalionis opes pelago. Dux femina facti.
Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
Moenia, ſurgentemque novae Carthaginis arcem:

Mer·

SERVII.

362. RECLUDIT. Secluſos aperit, oſtendit. [Ad opinionem ſomni recludere videtur, ut: *Aeternumque adytis efferi penetralibus ignem.*]

363. THESAUROS. Hoc nomen *n* non habet, ſicut *Atlas*, *Gigas*, *Thoas*, *Abas*, *Pallas*: licet in obliquis caſibus inveniatur: ſicut nec *formoſus*, quia derivativum eſt a *forma*, ut a *ſpecie*, *ſpecioſus*; ab *odio*, *odioſus*; velut a *genere*, *generoſus*; aut ab *ſcelere*, *ſceleroſus*. IGNOTUM ARGENTI PONDUS ET AURI. Aut ignorabat Dido, aut certe ad magnitudinem pertinet, id eſt, tantum, quantum nullus unquam novit.

364. HIS COMMOTA. Id eſt, ſupradictis omnibus.

365. CONVENIUNT QUIBUS AUT ODIUM CRUDELE TYRANNI, AUT METUS ACER ERAT. Oderant laeſi, metuebant laedendi, hoc eſt, qui timebant ne laederentur; unde eſt illud in IIII. *Quos Sidonia vix urbe revelli*: quia non voluntate, ſed aut odio, aut timore convenerant. ODIUM CRUDELE TYRANNI. Id eſt, crudelis tyranni: & figura eſt Hypallage: nam in tyrannum odium juſtum eſt.

366. PARATAE. Id eſt, erant.

367. PORTANTUR AVARI PYGMAL. &c. Quomodo *Pygmalionis*, ſi Sichaei erant? ſolvitur: ſed eas jam ſuas fecerat ſcelere, qui Sichaeum occiderat: aut ad animum retulit avari, qui opes alienas jam fecerat ſuas: quas Pygmalion jam ſuas putabat, unde eſt in IV. *Ulta virum*. Quae enim avaro major poena, quam pecuniam, propter quam deliquerat, perdere. Remove hoc, & falſum eſt, *Ulta virum*. Sed ſciendum quod clam tangit hiſtoriam: Moris enim erat, ut de pecunia publica Phoenices, miſſo a rege auro, de peregrinis frumenta coemerent. Dido autem a Pygmalione ad hunc uſum paratas naves abſtulerat: quam cum fugientem a fratre miſſi ſequerentur, aurum illa praecipitavit in mare: qua re viſa, ſequentes reverſi ſunt. Licet alio ordine etiam hiſtoria iſta narretur.

369. DEVENERE LOCOS. Minus eſt *Ad*. SURGENTEM. Erigentem ſe, ut: *Surgentem in cornua cervum*.

370. NOVAE CARTHAGINIS. *Carthago* enim eſt lingua Poenorum nova civitas, ut Livius docet.

PIERII.

armariis duplici *ii* ſcribendum obſervat. Quaeri vero ait de inſomniis, quoniam apud Virgilium non geminatur, *inſomnis*, ut ex hoc, neſcio quid, quod Servius etiam ambigit, videris.

361. PATRIAQUE EXCEDERE SUADET. In antiquiſſimis aliquot exemplaribus *patriam*, incuſandi caſu legere eſt: verba enim motum ſignificantia, ubi praepoſitionem de loco ſibi vendicaverint, ſui quaſi cujuſdam juris facta, ſolent ſibi adjungere accuſativum: ut quum dicimus, *ex domo eo*, mox, *exeo domum*: quamquam & *domo*. Ita illud comicum: *Cave ex iſtoc exceſſis loco*, non ineleganter dixeris: *Cave hunc excedas locum*. Sic apud Virgilium eſt: *exire tela*.

362. AUXILIUMQUE VIAE. In Mediceo codice *auxilio* legitur, acquiſitivo caſu; ut ſit ſententia: *Recludit theſauros, qui futuri eſſent auxilio viae*.

363. VETERES TELLURE RECLUDIT THESAUROS. Plerique non Virgiliani tantum codices antiqui, verum etiam Terentiani, *thenſauros* per *n* ſcriptum oſtendunt; fuitque Servius ſuper ea ſcriptione ſollicitus, & ex veteribus quidam alii. Quo enim modo hic *thenſauros* legitur, ita & in antiquo Terentii codice Vaticanae bibliothecae ſcriptum eſt: *Atque in thenſauro ſcripſit cauſſam dicere unde eſſet thenſaurus ſibi*. Clamat Servius nomen hoc *n* litteram non habere, ſicut nec *Atlas*, *Gigas*, *Abas*, *Pallas*. Licet in obliquis caſibus inveniatur, *Atlantis*, *Gigantis*, *Abantis*, *Pallantis*. Sicut nec *formoſus*, quia derivativum eſt a *forma*, ut a *ſpecie ſpecioſus*. Sed enim quae plurima de hujuſmodi ſcriptionis ratione

di-

Mercatique ſolum, facti de nomine Byrſam,
Taurino quantum poſſent circumdare tergo.
Sed vos qui tandem, quibus aut veniſtis ab oris,
Quove tenetis iter? Quaerenti talibus ille
Suſpirans, imoque trahens a pectore vocem:
O dea, ſi prima repetens ab origine pergam,
Et vacet annalis noſtrorum audire laborum;

An-

SERVII.

371. MERCATIQUE SOLUM FACTI DE NOMINE BYRSAM. Dido, appulſa ad Libyam, cum ab Hiarba pelleretur, petiit callide ut emeret tantum terrae, quantum poſſet corium bovis tenere: quod cum ille permiſiſſet, corium in tenuiſſimas corrigias ſectum tetendit, occupavitque modum ſtadia viginti & duo: quam rem leviter tangit Virgilius, dicendo, *de nomine*: & non *tegere*, ſed *circumdare*. FACTI DE NOMINE BYRSAM. Id eſt, de cauſſae qualitate: quia Βύρσα Graece Latine *corium* dicitur: dicendo ergo *circumdare*, oſtendit corrigiam de corio factam.

372. TERGO. Pro, tergore poſuit: quia qualis cauſſa fuit, tale nomen accepit: Carthago enim antea ſpeciem habuit duplicis oppidi, quaſi aliud alterum complecteretur: cujus interior pars *Byrſa* dicebatur, exterior *Magalia*. Hujus rei teſtis eſt Cornelius Nepos, in eo libro, qui Vita illuſtrium inſcribitur.

373. SED VOS QUI TANDEM &c? Vacat hoc loco *tandem*: velut ante videtur expletiva conjunctio; ut eſt: *Et quo ſub coelo tandem*. Alii *tandem* pro tamen accipiunt. Et eſt naturalis interrogatio: qui eſtis? unde; vel quo itur? Sicut ipſe in VIII. licet mutato ordine: *Quo tenditis inquit? Qui genus? unde domo?*

375. IMOQUE TRAHENS A PECTORE VOCEM. Deeſt, dixit. Et quotiens longe reſpondet, Parentheſis eſt: quotiens nuſquam, Eclipſis dicitur, ut hoc loco.

376. O DEA. Perſeverat in opinione ſua; ita tamen ut & illius orationi aliquando concedat: nam paulo poſt ait: *Si veſtras forte per aures Trojae nomen iit*. Aut certe illud eſt, quod ſuperius dixerat: *An nympharum ſanguinis una*: quae non omnia ſciunt: nam & moriuntur ſecundum Ariſtotelem, ut Fauni, Paneſque. AB ORIGINE. A raptu Helenae. PERGAM. Perſeverem, hoc eſt, univerſa dicam.

377. ANNALES. Inter *hiſtoriam* & *annales* hoc intereſt: *Hiſtoria* eſt eorum temporum, quae vel vidimus, vel videre potuimus, dicta ἀπὸ τ ἱστορεῖν, id eſt, videre. *Annales* vero ſunt eorum temporum, quae aetas noſtra non novit: unde Salluſtius ex Hiſtoria; Livius ex Annalibus & Hiſtoria conſtat. Haec tamen confunduntur licenter, ut hoc loco pro *hiſtoria* dixit *annales*. [Ita autem *annales* conficiebantur; tabulam dealbatam quotannis Pontifex Maximus habuit, in quo praeſcriptis Conſulum nominibus & aliorum magiſtratuum, digna memoratu notare conſueverat, domi militiaeque terra marique geſta per ſingulos dies. Cujus diligentiae annuos commentarios in octoginta libros veteres retulerunt, eoſque a Pontificibus Maximis, a quibus fiebant, *Annales maximos* appellarunt; unde quidam ideo dictum ab Aenea *annales* ajunt, quod & ipſe religioſus ſit, & a Poeta tum Pontifex inducatur.]

PIERII.

dicere hic inſtitueramus, explicata ſunt in Alexi, verſu primo. Hic tantum monere voluimus, ſi *thenſauros* per *n* ſcriptum invenias, id olim eruditis etiam viris negotium faceſſere ſolitum.

373. QUIBUS AUT VENISTIS AB ORIS. Vulgati omnes codices excuſſi formis, *aut veniſtis*, per disjunctivam particulam legunt: neque deſunt codices aliquot manu ſcripti, in quibus eadem lectio habeatur; ſed in Romano, in Oblongo, in Mediceo, & aliquot aliis, *quibus adveniſtis*, legitur: neutram ego lectionem improbarim; ſed, cum particula disjunctiva, figuratiorem eſſe dixerim; *adveniſtis* vero candidiorem. Non enim in hac interrogatione quicquam disjungitur; ſed ea tria ſimul quaeruntur: Qui ſint, unde ad ea loca venerint, quo tendant.

377. ET VACET ANNALES NOSTRORUM AUDIRE LABORUM. In perveteri codice, manu ſcripto, *annales noſtrorum audire parentum*, legitur; quod forte non diſplicerat, ſi, quantum interrogationi congruat, reſponſum perpenderimus. Tria enim percontata fuerat Venus: Quinam eſſent: Unde degreſſi in Lybiam adveniſſent: Et quo demum eſſent profecturi. Cujus interrogationis pars prima, *ſed vos quinam eſtis*, duplicem requirebat reſponſionem, a genere, vel a ſpecie. Nam quo quis celebris habeatur, aut majorum nobilitas, aut virtus propria de-

Ante diem clauſo conponet veſper Olympo.
Nos Troja antiqua, ſi veſtra forte per auris
Trojae nomen iit, diverſa per aequora vectos
Forte ſua Libycis tempeſtas adpulit oris.
Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoſte Penates

Claſ-

SERVII.

378. CLAUSO. More poetico, qui dicunt coelum per noctem claudi, per diem aperiri: unde eſt: *Porta tonat coeli*. Et: *Confidunt tectis bipatentibus*. COMPONET. Fioiet, ut: *Oblato gaudens componi foedere bellum*. Et: *Non noſtrum, inter vos tantas componere lites*. Alibi pro diſponere: *Nec componere opes norant*. Alibi pro conjungere, ut: *Componens manibuſque manus*. Alibi pro comparare, ut: *Sic parvis componere magna ſolebam*. Alibi pro fundare: ut: *Nunc placida compoſtus pace quieſcit*. VESPER. Proprie eſt ſtella: cum autem *veſperi* dicimus, adverbium temporis eſt. Modo ſane utrumvis accipe. Et ſciendum eſt, quod omnia nomina, quae de Graecis in *os* exeuntibus ad nos tranſeunt, apud nos aut io us tantum exeunt, ut Δῆλος, *Delus*: aut in ER, ut ἀγρὸς ager: aut in utrumque, ut, Εὔανδρος, *Evandrus*, *Evander*.

379. TROJA ANTIQUA. Nobili, venerabili: more ſuo, alibi: *Terra antiqua*, id eſt, nobilis: nec enim eſſe poterat nova: Item: *Templa Dei ſaxo venerabar ſtructa vetuſto*. [Aut certe cara, & hoc ideo, quia dixit, *Quibus aut veniſtis ab oris*. SI VESTRAS FORTE PER AURAS. Cum apud Deam ſciat ſe loqui, cur ait: *Si veſtras per aures*: & FORTE, hic, aliqua ratione.]

381. [FORTE SUA. Caſu ſuo, id eſt, quo ſolet. *Forte* autem nomen eſt, a nominativo *Fors*, ut Terentius, *Fors fuat pol*: ipſe alibi: *Quoniam fors omnia verſat*. LIBYCIS. Jam ſcivit: audivit enim: *ſed fines Libycè*. APPULIT ORIS. Figura ſupra dicta, ut dativus pro accuſativo cum *ad* ponatur.

382. SUM PIUS AENEAS. Non eſt hoc loco arrogantia, ſed indicium: nam ſcientibus aliquid de ſe dicere, arrogantia eſt; ignotis, indicium. Aut certe heroum ſecutus eſt morem, quibus quam mentiri turpe fuerat, tam vera reticere. Denique Ulyſſes in Homero ait ſuam famam uſque ad coelum veniſſe: Καί μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει: unde & iſte: *Fama ſuper aethera notus*. [Aut certe vetuſte pietatem pro religione poſuit. Salluſtius in Catil. *Verum illi delubra Deum pietate, domus ſuas gloria decorabant*. Plautus in Pſeudolo: *Non poteſt pietate obſiſti, ſive ut res ſunt caeterae, Deos quidem, quos maxime eſt aequum metuere, eos minimi facit*. Sane *pius* poteſt eſſe & purus, & ionocens, & omni carens ſcelere. *Piare* enim antiqui purgare dicebant; inde etiam *piamina*, quibus expurgant homines; &, qui purgati non ſunt, impii.] RAPTOS QUI EX HOSTE PENATES. Hoc eſt, ſum pius. Optima autem elocutio eſt: pluſque ſignificat de pluralitate ad ſingularitatem tranſire: ut, *venor multis canibus*, & *multo cane*, ut Horatius: *Aut trudit hinc acris & hinc multo cane apros in obſtantis plagas*. Sane de diis penatibus licet varias opiniones ſecutus ſit Virgilius; omnes tamen diverſis locis complexus eſt: nam alii, ut Nigidius & Labeo, Deos penates Aeneae Neptunum & Apollinem tradunt, quorum mentio fit: *Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo*. Varro Deos Penates quaedam ſigilla lignea, vel marmorea ab Aenea in Italiam dicit eſſe advecta, cujus rei Virgilius meminit: [*Effigies ſacrae divum, Phrygiique Penates, Quos mecum a Troja mediiſque ex ignibus Urbis Extuleram*. Idem Varro hos deos Dardanum ex Samothracia in Phrygiam, de Phrygia Aeneam in Italiam memorat portaviſſe. Alii autem, ut Caſſius Hemina, dicunt deos Penates ex Samothracia appellatos, θεοὺς μεγάλους, θεοὺς δυνατοὺς, θεοὺς χρηστούς. Quorum diverſis in locis ita meminit: *Natoque penatibus & magnis Diis*: hoc eſt, θεοὺς μεγάλους. Et iterum: *Junonis magnae primum prece numen adora*. Et, *Dominamque potentem ſupplicibus ſupera donis*, τοὺς δυνατούς. Et: *bona Juno*, τοὺς χρηστούς. Ecce ergo diverſis locis omnia tria complexus, quae omnia locis ſuis diceotur.]

PIERII.

bet efficere. Aeneas vero, qui ſe hujuſmodi diſtinctioni obligatum intelligit, anguſtia temporis circuoſeptus videt longum & importunum eſſe majorum ſuorum gloriam recenſere, feſtinandumque eſſe ad ſpeciem, & ad individuum, ut, quod nunc inſtat, interrogantem ſibi conciliet: itaque prudenter ea, quae ad Majores ſuos pertinent, nolle ſe recitare per occupationem dicit: fuiſſe vero oobiles eo comprobat argumento, quod tot & tam magnae ſint a majoribus ſuis geſtae res (id enim ſignificaot *Annales*) ut vix dies narranti ſit ſuffectura. Reliqua vero reſponſa, quum manifeſta ſint, praetereo, ut minime ad commemorandum neceſſaria. Donatus tamen cum

aliis

Claſſe veho mecum, fama ſuper aethera notus:
Italiam quaero patriam: & genus ab Jove ſummo.
Bis denis Phrygium conſcendi navibus aequor;
Matre dea monſtrante viam, data fata ſecutus:
Vix ſeptem convolſae undis euroque ſuperſunt.
Ipſe ignotus, egens, Libyae deſerta peragro,

Eu-

SERVII.

384. ITALIAM QUAERO. Hoc loco diſtinguendum eſt: nam ſi ad hoc junxeris PATRIAM, non procedit. Patria enim civitas in provincia eſſe poteſt: non tamen ut ipſa provincia patria ſit: licet in Salluſtio lectum ſit: *Hiſpa iam ſibi antiquam patriam eſſe*: ſed illic ad laudem pertinet, non ad veritatem. [Tria ergo dicit: Provinciam quaero, hoc eſt, Italiam: patriam, hoc eſt, Corythum, Tuſciae civitatem, unde Dardanus fuit. Alibi de ipſa Italia A neas: *Hic domus, haec patria eſt*. Vel ſic diſtinguitur: *Italiam quaero patriam & genus ab Jove ſummo*: ut mihi ſit Italia patria Jovis genus efficit propter Dardanum, id eſt,] *genus ab Jove*: ideo, quia ex Electra & Jove Dardanus Iaſiuſque nati ſunt. Dardanus autem auctor eſt Trojae. Et bene ad tria interrogata reſpondet; qui eſſet, unde veniſſet, quo tenderet.

385. PHRYGIUM AEQUOR. Id eſt, Helleſpontum. CONSCENDI. Bene conſcendi ſecundum phyſicos, qui dicunt terram inferiorem eſſe aqua, quia omne, quod continetur, ſupra illud eſt, quod continet· unde eſt: *Humilemque videmus Italiam*.

386. MATRE DEA MONSTRANTE VIAM. Hoc loco per tranſituni tangit hiſtoriam, quam per legem artis poeticae aperte non poteſt ponere: nam Varro in ſecundo Rerum divinarum dicit: *Ex quo de Troja eſt egreſſus Aeneas, Veneris eum per diem quotidie ſtellam vidiſſe, donec ad agrum Laurentium veniret, in quo eam non vidit ulterius: qua re terras cognovit eſſe fatales*. Unde Virgilius hoc loco: *Matre dea monſtrante viam*. [Et: *Eripe nate fugam*. Item: *Nuſquam abero, & tutum patrio te limine ſiſtam*. Et: *Deſcendo ac ducente deo.*] Et: *Jamque jugis ſummae ſurgebat lucifer Idae*: [quam ſtellam Veneris eſſe ipſe Virgilius latenter oſtendit: *Qualis ubi Oceani perfuſus Lucifer unda, Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes*.] Quod autem diximus eum poetica arte prohiberi, ne aperte ponat hiſtoriam, certum eſt. Lucanus namque ideo in numero poetarum eſſe non meruit: quia videtur hiſtoriam compoſuiſſe, non poema. DATA FATA SECUTUS. Scilicet a Jove.

387. CONVULSAE. Aut *convulſae undis, Euroque*: aut: *ſuperſunt undis Euroque convulſae*: aut *convulſae* ideo, quia habes ſupra: *Laxis laterum compagibus*.

388. IGNOTUS. Deeſt, *quaſi*: nam contrarium eſt quod dixit: *Fama ſuper aethera notus*. Facit autem hoc frequenter Virgilius, ut hanc particulam ſubtrahat, ut: *Medias inter caedes exultat Amazon*: quaſi Amazon: nam Volſca fuit; PERAGRO. *Per* habet accentum: nam A longa eſt, ſed non ſolida poſitione: muta enim & liquida quotiens ponuntur, metrum juvant, non accentum.

PIERII.

aliis codicibus, *laborum*, non *parentum*, videtur agnoſcere, dum ita exponit: *Quia narrationem malorum unius anni, diei tempus expleri non patitur*; ita enim *Annales* videtur interpretari, & *malorum* paraphraſtice pro *laborum* poſuiſſe: ea tamen curta ſunt in vulgatis exemplaribus.

378. ANTE DIEM CLAUSO COMPONET VESPER OLYMPO. In codicibus aliquot antiquis non inveuuſte, *componat*, habetur.

380. DIVERSA PER AEQUORA VECTOS. In perveteri quodam codice, *jactos*, legi: quod pro jactatos intelligi oporteret: ut illud: *Quo primum jactati undis*. Sed major pars veterum codicum *vectos* habet: idque omnino melius.

384. ET GENUS AB JOVE SUMMO. In Romano codice, *ab Jove magno* legitur. Utrunque epitheton *Jovis* eſt, ſive *Olympus*, ſive *Aether* pro *Jove* intelligatur.

387. VIX SEPTEM CONVULSAE UNDIS. In Rom. cod. & aliquot aliis pervetuſtis: *convolſae*: per *o* ſyllaba media; ita *revolſus*: ita *avolſumque humeris caput*: & ſimilia. Praeterea Victorinus *convulſus*, per *m* litteram ſcribi praecipit, qui *v* digammon eandem habere vim cenſeat, quam habeat *b* muta: parique ratione, ſi praecedat *n* ex aliqua compoſitione, in *m* mutari. Sed haec viderint alii. Illud ego potius referam, notari ab Donato, *vix ſeptem*, quaſi pro nihilo poſitum, & quum numerum navium diceret, ambitioſum fuiſſe dicere *bis denis*, longe magis quam ſi *viginti* dixiſſet: Verſus

Europa atque Aſia pulſus. Nec plura querentem
Paſſa Venus medio ſic interfata dolore eſt:
Quiſquis es, haud (credo) inviſus caeleſtibus auras
Vitalis carpis, Tyriam qui adveneris urbem.
Perge modo, atque hinc te reginae ad limina perfer.
Namque tibi reduces ſocios claſſemque relatam
Nuntio, & in tutum verſis aquilonibus actam:
Ni fruſtra augurium vani docuere parentes.
Aſpice bis ſenos laetantis agmine cycnos,

Aethe-

SERVII.

389. Europa atque Asia pulsus. Aut orbem in tres partes diviſit, & abſolutum eſt: [quia in Africa poſitus, quae orbis pars tertia eſt:] aut ſi Europam tantum & Aſiam intelligamus, ut Africa in Europa ſit, invidioſe locutus eſt; ut ſuprà Venus: *Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis:* quaſi cum indignatione dicat: per Trojam Aſia careo: per Italiam Europa. Denique non paſſa Venus, ejus interrupit querelas. [Sane *Europa*, Agenoris filia, a qua pars orbis nominata eſt.]

390. Dolore est. Aut narrantis Aeneae, aut certe ſuo dolore: aequum enim eſt malis filii etiam ipſam moveri.

391. Quisquis es. Pleraque per conceſſionem ſic tradit Poeta; ut augmentum faciat: ſicut hoc loco, audierat Venus: *Sum pius Aeneas, fama ſuper aethera notus:* dicit: *quisquis es:* hoc eſt, etiamſi haec in te non ſint; hinc tamen conſtat te eſſe foelicem, quod veniſti Carthaginem. Item in ſecundo: *Quiſquis es, amiſſos hinc jam obliviſcere Grajos:* hoc eſt, qualibet ratione contra nos bella ſuſceperis. Haud credo invisus coelestibus. Liptotes figura, per contrarium ſignificans, id eſt, credo te eſſe cariſſimum ſuperis, ut [alibi: *Munera nec ſperno:*] ſupra: *Mihi juſſa capeſſere fas eſt*. Caelestibus autem, ſecundum Pythagoram & praecipue Platonem dixit, qui confirmant vivos eſſe ſuperis charos, mortuos vero inferis: unde & Virgilius de Pallante: *Et nil jam caeleſtibus ullis Debentem*, Item contra: *Vos o mihi manes Eſte boni, quoniam ſuperis averſa voluntas*.

392. Auras vitales carpis, quibus vivimus: Nil eſt enim aliud vita, niſi reciprocus ſpiritus: unde & Jupiter, quo conſtant omnia, ζεὺς vocatur, ἀπὸ τῆς ζωῆς, id eſt, vita. Carpis. Accipis modo, ut: *Et placidam carpebant membra quietem*. Tyriam. Carthaginem, a Colonis. Adveneris urbem. Hyſterologia, hoc eſt, ad urbem veneris, ut ſupra. Perge modo. Tantummodo, hoc eſt, haec tibi ſola ſit cura: nam liberatae ſunt naves.

393. Perfer. Imperativus modus eſt, ut: *Fer cineres Amarylli foras*.

394. Reduces. *Reduces* proprie dicuntur, qui pericula evadunt, ſic infra: *Ut reduces illi ludunt:* ſcilicet poſt periculum inlatum ab aquila.

395. Versis Aquilonibus. [Aut ſpeciem pro genere poſuit, hoc eſt, mutatis ventis: aut] quia, poſtquam ad Africam iter verterunt, adverſus ante Aquilo, coepit eſſe proſperrimus.

396. Ni frustra augurium vani docuere parentes. Hoc ad confirmandum errorem Aeneae dixit, ne divinando dea eſſe crederetur, & eſt argumentum ad fallaciam, ne intelligat Deam.] Quod autem dicit *vani parentes*, aut Hypallage eſt, id eſt, vanum augurium, ut: *Dare claſſibus auſtros:* & : *Ibant obſcuri ſola ſub nocte:* pro, ipſi ſoli per obſcuram noctem. Aut certe *vani parentes*, qui res falſas & inanes docent. Et per hoc decipere plerumque oſtendit auguria. Et multi volunt ad nimium hoc amorem parentum referri, qui teneritudine affectus, etiam ſuperflua liberos docent. [Quidam *vani*, mendaces tradunt. Salluſtius in Jugurtha: *Ego quidem vellem & haec quae ſcribo, & illa quae antea in Senatu queſtus ſum, vana forent potius, quam miſeria mea fidem verbis faceret*. Terentius in Phormione, ubi adoleſcens lenonem mendacii arguit: *Non te pudet vanitatis*.

397. Bis senos Cycnos. *Cycnos* navibus comparat, *aquilam* tempeſtati. In auguriis autem conſiderandae ſunt non ſolum aves, ſed etiam volatus, ut in praepetibus: & cantus, ut in oſcinibus: quia nec omnes, nec omnibus dant auguria: ut columbae non niſi regibus dant: quia nunquam ſingulae volant, ſicut rex nunquam ſolus incedit. Unde eſt in ſexto:

Ma-

Aetheria quos lapſa plaga Jovis ales aperto
Turbabat caelo : nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas jam deſpectare videntur.
Ut reduces illi ludunt ſtridentibus alis,
Et coetu cinxere polum, cantuſque dedere;

Haud

SERVII.

Maternas agnovit aves: per tranſitum oſtendit regis augurium. Item *cycni* nullis dant, niſi nautis: ſicut lectum eſt in Ὀρνιθογονίᾳ: *Cycnus in auguriis nautis gratiſſimus augur. Hunc optant ſemper quia nunquam mergitur undis.* Quum *Cycnus* neque in praepetibus, neque in oſcinibus nominetur, cur ab illo ſumitur augurium? ſolvitur, quod augurium ad aquilam Poeta retulit; ſed docet Virgilius bonum omen ad naves tactum de *Cycni* volatu. [*Cycnos* tamen habere divinationem etiam Cicero in Tuſculan. lib. I. docet. *Ut Cygni, qui non ſine cauſa Apollini dicati ſunt, ſed quod ab eo divinationem habere videantur.* LAETANTES. Poſt periculum. AGMINE. Volatu, impetu. *Agmen* autem apud Virgilium eſt cujuſlibet rei impetus, ut: *Illi agmine certo.* Et: *Vocat agmina ſaeva ſororum.*

398. AETHEREA. *Aether* altior eſt aere, vicinus coelo: ἀπὸ τοῦ αἴθειν, id eſt, ardere. JOVIS ALES. Aquila, quae in tutela Jovis eſt, quia dicitur dimicanti ei contra Gigantes fulmina miniſtraſſe; quod ideo fingitur, quia per naturam nimii eſt caloris; adeo ut etiam ova, quibus ſuperſidet, poſſit coquere, niſi admoveat *Aetiten* lapidem frigidiſſimum, ut teſtatur Lucanus: *Foeta tepefacta ſub alite ſaxa.* Aut quia nec aquila, nec laurus dicitur fulminari, ideo Jovis ales aquila; Jovis coronam lauream accepimus: & qui triumphant lauro coronantur. Sane aliter proprie dicuntur aves, quae volatu auſpicia faciunt, Buteo, Sanqualis, Inmuſculus, Aquila, Vulturius. Sane de aquila eſt & alia fabula: Apud Graecos legitur, puerum quendam terra editum admodum pulchrum membris omnibus fuiſſe, qui Ἀετὸς ſit vocatus: hic, cum Jupiter propter patrem Saturnum, qui ſuos filios devorabat, in Creta inſula, in Idaeo antro nutriretur, primo in obſequium Jovis ſe dedit; poſt vero, cum adoleviſſet Jupiter, & patrem regno pepuliſſet, Juno permota forma pueri, velut pellicatus dolore, eum in avem vertit, quae ab ipſo ἀετὸς Graece dicitur, a nobis *Aquila*, propter aquilum colorem, qui ater eſt; quam avem Jupiter ſibi inhaerere praecipit & fulmina geſtare. Per hanc etiam Ganymedes, cum amaretur a Jove, dicitur raptus, quos Jupiter inter ſydera collocavit. [Et quia aquilae haec eſt natura, ut Solem recto lumine ſpectet, ſignum quoque Aquilae, quod in coelo eſt, orientem ſemper Solem videtur adtendere. Alii dicunt ab hac avi Jovem raptum & ad latebras Cretenſes perlatum, cum a Saturno ubique quaereretur. Ipſam etiam Jovi, cum adverſus Titanas bellum gereret, obvolaſſe in augurium, ac ſtatim victoriam conſecutum, & ideo inter ſydera collocatam.]

399. ORDINE. Nonnulli pro ſerie accipiunt: nam ET COETU CINXERE POLUM, ad ordinem retuliſſe, quamvis quidam quaerant, quomodo ordine, cum mox, *coetu*, dicat.

400. CAPERE. Eligere, ut; *Ante locum capies oculis.* DESPECTARE. Id eſt, electas jam intentius deſpicere.

401. STRIDENTIBUS ALIS. Signum augurii eſt.

402. COETU. Dicit Plinius Secundus in Naturali hiſtoria, omnes aves colli longioris, aut recto ordine volare, ut ſequens pondus capitis praecedentis cauda ſuſtentet: unde & prima plerumque deficiens, relicto loco, incipit eſſe poſtrema: aut in coetu, ut ſe omnes invicem portent. [Neque enim hujuſmodi aves ſimul ad inferiora deſcendunt, ſed paulatim per reflexos in gyrum volatus.] Hoc autem volatu imitantur literas quaſdam; unde & Lucanus: *Et turbata perit diſperſis littera pennis.* CANTUSQUE DEDERE. Alluſit ad nautas; [Multi tamen aſſerunt cygnos inter augurales aves non inveniri, neque Auguralibus commentariis eorum nomen illatum. Sed in libris Reconditis lectum eſſe, *poſſe quamlibet avem auſpicium atteſtari, maxime quia non poſcatur.* Hoc enim intereſt inter augurium & auſpicium, quod augurium & petitur, & certis avibus oſtenditur, auſpicium qualibet avi demonſtratur & non petitur; quod ipſum tamen ſpecies augurii eſt. Sed Virgilius amat ſecretiora dicere: nam totum nomen augurum executus eſt proprietate verborum: Alites enim oſtendit, cum ait: *ſtridentibus alis:* Oſcines, cum dicit: *Et coetu cinxere polum cantuſque dedere.* Hoc idem & de columbis fecit: nam & hae inter augurales aves dicuntur non inveniri; & tamen ex his augurium & poſtulari facit & oſtendit, ut: *Eſte duces o, ſi qua via eſt: curſumque per auras Dirigite in lucos.*]

PIERII.

ſus enim nihilo ſecius ſtetiſſet, ſi *viginti Phrygium con. navibus aequor*, poſuiſſet.

Haud aliter puppeſque tuae pubeſque tuorum
Aut portum tenet, aut pleno ſubit oſtia velo.
Perge modo, & qua te ducit via, dirige greſſum.
Dixit, & avertens roſea cervice refulſit,
Ambroſiaeque comae divinum vertice odorem
Spiravere: pedes veſtis defluxit ad imos,
Et vera inceſſu patuit dea. Ille, ubi matrem
Agnovit, tali fugientem eſt voce ſecutus:
Quid natum toties crudelis tu quoque falſis
Ludis imaginibus? cur dextrae jungere dextram
Non datur, ac veras audire & reddere voces?

Ta-

SERVII.

403. PUPPESQUE TUAE PUBESQUE TUORUM. Tropus Synecdoche, a parte totum ſignificat, ut Terentius: *O lepidum caput:* id eſt, lepidus homo. *Pubes* autem, flos juventutis.

404. OSTIA. Proprie *oſtia* dicuntur exitus fluminum; ſed modo abuſus eſt; quia plerumque oſtia ipſa pro portu ſunt.

405. [PERGE MODO. Exhortatum ad facilitatem rei ducit. VIA. Pro, haec via; & videtur demonſtrare.]

406. AVERTENS, *Se*, ſubaudi, hoc eſt, cum averteretur, ut: *Tum prora avertit*. ROSEA. Id eſt, pulchra.

407. AMBROSIAEQUE COMAE. Aut unguento deorum oblitae, hoc eſt, *ambroſia*, divinum odorem ſpiravere: & eſt Hypallage, ut ſit: divinae comae ambroſiae odore ſpiravere: aut certe abuſive dixit, divinae comae.

408. SPIRAVERE. Exhalavere. VESTIS DEFLUXIT. Quia dixit ſupra: *Sinus collecta fluentes*.

409. INCESSU. Hoc verbum apud Virgilium ſaepe pro honore ponitur, ut: *Aſt ego, quae divum incedo regina. Forma pulcherrima Dido inceſſit*. VERA. Bene *vera*, de qua ante dubitabatur. MATREM AGNOVIT. Nunc matrem cognoſcit: nam deam eſſe jam ſuperius dixerat.

410. FUGIENTEM. Celeriter abſcedentem, ut alibi: *Ad terram fugit*. VOCE. Pro oratione.

411. QUID TOTIENS. Saepe: & aut κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligimus ſaepe eum eſſe deluſum: aut certe ſecundum ipſum Virgilium, qui ait in ſecundo: *Cum mihi ſe non ante oculis tam clara videndam Obtulit*. Multi tamen volunt in hoc ipſo loco ſaepe eum eſſe deceptum; ut in habitu, [quia virginem, quia venatricem, quia Tyriam;] in interrogatione, in reſponſione, in auguriis: vel *totiens crudelis*, quotiens fallis & diſſimulas. TU QUOQUE. Sicut Juno, caeterique dei, qui Trojanis inimici ſunt; [quos & in ſecundo libro oſtendit, ubi ait: *Inimicaque Trojae Numina magna deum*.]

412. CUR DEXTRAE JUNGERE DEXTRAM. Majorum enim haec fuerat ſalutatio: cujus rei τὸ αἴτιον, id eſt, cauſſam Varro, Callimachum ſecutus, expoſuit, aſſerens: *omnem eorum honorem dexterarum conſtitiſſe virtute:* ob quam rem, hac ſe venerabantur corporis parte.

413. VERAS AUDIRE ET REDDERE VOCES? Ideo, quia virginem ſe dixerat. Sunt multae reciprocae elocutiones, ut hoc loco: ſunt multae unius partis utrique ſufficientes, ut, *tenemur amicitiis:* ridiculum enim eſt ſi addas, *mutuis:* cum *amicitiae* utrumque ſignificent, ſicut Fronto teſtatur. Item ſunt elocutiones, quarum una pars plena eſt, quae, ſi convertantur, habent aliquid ſuperfluum, ut in Salluſtio: *In tugurio mulieris ancillae:* bene addidit *ancillae;* at ſi dicas: *In tugurio ancillae mulieris;* erit ſuperfluum *mulieris;* ancilla enim & conditionem oſtendit, & ſexum. Item: *Res erat praetoribus nota ſolis;* hoc ſuffecerat; male ergo addidit: *Ignorabatur a caeteris*. Quod ſi convertas, nil eſſe ſuperfluum invenitur.

PIERII.

398. JOVIS ALES APERTO TURBABAT COELO. In antiquis aliquot codicibus, *turbarat*, exacta ſpecie legitur; ſed *turbabat*, imperfecto praeterito, magis placeat; ut res jam tum oculis ſubjecta videatur.

405. ET QUA TE DUCIT VIA. In cod. Longobardico legere eſt: *quo te ducet*, per verbum futuri tem-

Talibus incuſat, greſſumque ad moenia tendit.
At Venus obſcuro gradientis aëre ſepſit;
Et multo nebulae circum dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos, neu quis contingere poſſet,
Molirive moram, aut veniendi poſcere cauſſas.
Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedeſque reviſit
Laeta ſuas: ubi templum illi, centumque Sabaeo
Ture calent arae, ſertiſque recentibus halant.

Cor-

SERVII.

414. TALIBUS INCUSAT. Redarguit. *Incuſare* proprie eſt, ſuperiorem arguere, ut io Terentio pater ad filium: *Quid me incuſas Clitiph.? Accuſare* vero, vel parem vel inferiorem, ut in eodem ad maritum uxor: *Me miſeram, quae nunc quam ob cauſſam accuſer neſcio*. Et hoc proprietatis eſt: licet uſus male iſta corrumpat. Sciendum tamen eſt, Terentium propter ſolam proprietatem omnibus Comicis eſſe praepoſitum: quibus eſt, quantum ad caetera ſpectat, ioferior.

415. AT VENUS. Ordo eſt: at Venus dea. OBSCURO AERE. Id eſt, nebula, cujus definitio eſt.

416. CIRCUM DEA FUDIT. Figura eſt Tmeſis, quae fit, cum ſecto uno ſermone aliquid ioterponimus, ut alibi: *Septem ſubjecta trioni*. Sed hoc tolerabile eſt in ſermone compoſito: caeterum io ſimplici, nimis eſt aſperum; quod tamen faciebat antiquitas, ut: *Saxo cere comminuit brum*.

417. CERNERE. Cauſa cur fecerit: ex hoc enim pendeot caetera quae ſequuntur.

418. MOLIRI. Hic pro ſtruere, & per hoc facere, ut infra: *Molirique arcem*. AUT VENIENDI POSCERE CAUSAS. Scilicet, ne ſaepe narrando crebrum patiatur dolorem; unde melius ad Aeneam refertur: *Medio ſic interfata dolere eſt*. [*Poſcere* autem nunc ioquirere, alias petere; & praeponitur magis accuſativo caſui: dicimus enim: *poſco magiſtrum lectionem*, non *a magiſtro poſco*.]

419. IPSA PAPHUM. Civitatem Cypri, [& non ſine ratione eſt, quod io decimo libro plura ſibi loca grata, vel ſacrata commemoret; hic ad Paphum ſolam abiiſſe dicatur: quia Varro & plures referunt in hoc tantum templo Veneris quibuſvis maximis io circuitu pluviis, nunquam impluere.] Ibi enim adorabatur. SUBLIMIS. Divino inceſſu: id eſt, ſublimiter, nomen pro adverbio.

420. LAETA. Ecce proprium Veneris epitheton, [vel *laeta*, quia tectum nebula filium in tuto habebat; vel quod inſulam ſuam repetat; vel ideo Paphum reviſit laeta, quia ſerenis laeta congruunt: & neceſſe eſt, ut laeta ſit Venus, ubi ſemper ſerenum eſt; quippe ubi pluere nunquam dicatur.] SABAEO. Arabico. Arabiae autem tres ſunt, Inferior, Petrodes, Eudemon, in qua ſunt populi *Sabaei*; ſed hi montes, ioter quos ſunt, Libanum & Antilibanum, dicuntur: apud hos igitur Sabaeos naſcitur thus. Dicti autem *Sabaei ἀπὸ τῦ σέβεσθαι*, id eſt, venerari; quod deos per ipſorum thura veneramur.

421. TURE CALENT ARAE SERTISQUE RECENTIBUS HALANT. Ecce, unde ſupra dixit: *Haud equidem tali me dignor honore*: [quia Aeneas hoſtias obtulerat, quarum hic mentio non fuit.] SERTISQUE RECENTIBUS. *Sertum*, & *ſerta*, cum nihil adjicitur, dicimus, ut hoc loco: Item aliqui expreſſius, ut: *Serta procul tantum capiti delapſa jacebant*. Si autem *ſertos* dixero, addo flores. Si *ſertas*, addo coronas, ut Lucanus: *Accipiunt ſertas nardo florente coronas*. Et hoc in multis nominibus obſervandum eſt; ut genus ex adjectione formetur, qua detracta, io neutrum cadat oeceſſe eſt: ut *piſcinalis locus*, *piſcinalis cella*, *piſcinale*: *Sagmarius mulus*, *ſagmarium*. Quod autem dixit *recentibus*, laus eſt loci, qui ſemper flore veſtitur: ut omni tempore Veneris flores praeſto eſſe videantur. HALANT. Pro olent.

PIERII.

temporis, & adverbium ad locum; vulgata tamen lectio caſtior habetur.

410. AGNOVIT, TALI FUGIENTEM EST VOCE SECUTUS. In Longobardico exemplari mutato numero legitur: *fugientem tali eſt voce ſecutus*. Sed prior numerus ex tetrametro longe magis placet: quia non ita languidus.

413. AUDIRE ET REDDERE VOCES. In codic. aliquot vetuſtioribus, *redere* unico *d*, ſcribitur; ſed enim geminativum *d* in eo verbo Velius Longus aſſerit: non ita autem in *reducere*. Quod ideo fuit adnotandum, quia ſunt hodie, qui clamitent ex publicis cathedris, *redo*, ſimplici *d* ſcribendum.

Corripuere viam interea, qua ſemita monſtrat.
Jamque adſcendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet, adverſaſque adſpectat deſuper arces.
Miratur molem Aeneas, magalia quondam:
Miratur portas, ſtrepitumque, & ſtrata viarum.
Inſtant ardentes Tyrii: pars ducere muros,
Molirique arcem, & manibus ſubvolvere ſaxa:
Pars optare locum tecto, & concludere ſulco.

SERVII.

422. CORRIPUERE VIAM. Deeſt, At illi corripuere viam. Officium eundi celeriter arripuerunt: neque enim corripitur via.

423. QUI PLURIMUS. Ex maxima parte urbi imminens: vel, *qui plurimus*, id eſt, longus, ut ipſe alio loco: *Cui plurima cervix*. Item: *Cum ſe nux plurima*, id eſt, amygdala: longa namque eſt.

424. ASPECTAT. [Eſt ornatus, cum animantur res, id eſt, cum rei inſenſibili datur ſenſus:] unde eſt illud in quarto de Atlante. Item Salluſtius: *Lyciae Piſidiaeque agros deſpectantem*. ARCES. Civitates: a parte totum.

425. MIRATUR MOLEM AENEAS. Hoc ad ipſum refertur: MAGALIA QUONDAM, hoc ad poetam: nec enim hoc novit Aeneas. *Magalia* vero antiſtoechon eſt: nam debuit *magaria* dicere: quia *magar*, non *magal*, Poenorum lingua *villam* ſignificat. Cato Originum primo: *Magalia aedificia quaſi cortes rotundas dicunt*. Alii *magalia*, *caſas* Poenorum paſtorales dicunt. [De his Salluſtius: *Quae magalia ſunt circumjecta civitati ſuburbana aedificia magalia*. Et alibi Caſſius Hemina docet ita: *Simueſſae magalia addenda, murumque circum eam*.

426. [MIRATUR PORTAS & VIAS M. Q. *Miratur*, non ſimpliciter dictum volunt: quoniam prudentes Etruſcae diſciplinae ajunt, apud conditores Etruſcarum urbium non putatas juſtas urbes fuiſſe, in quibus non tres portae eſſent dedicatae & votivae, & tot templa, Jovis, Junonis, Minervae: Bene ergo miratur Aeneas, ubi fuerunt magalia, illic eſſe legitimam civitatem: nam portas & vias videbat, & mox templum Junoni ingens:] ET STRATA VIARUM. Primi enim Poeni vias lapidibus ſtraviſſe dicuntur.

427. INSTANT ARDENTES TYRII. Multum feſtinantes, [ut: *Juvenum manus emicat ardens*; &: *Ardet abire fuga*: &: *Laocoon ardens*. Sic enim dicit, quotiens properantem vult oſtendere.] Alii *ardentes* ingenioſi intelligunt: nam per contrarium ſegnem, id eſt, ſine igni, ingenio carentem dicimus: unde & a Graeco venit *catus*, id eſt, ingenioſus, *ἀπὸ τῦ καίεσθαι*. DUCERE MUROS. Exaedificare, hoc eſt, conſtruere, in longitudinem producere: proprie enim cum aedificantur muri, duci dicuntur, Salluſtius Hiſt. II. *Murum ab angulo dextri lateris ad paludem haud procul remotam duxit*.]

428. MOLIRIQUE ARCEM. Molibus factis extollere: quod eſt exſtruere; huic contrarium eſt *demoliri*. ET MANIBUS SUBVOLVERE SAXA. Cur *manibus*, an, quia adhuc machinae non erant, feſtinationem referre voluit?]

429. OPTARE. Eligere, ut: *Tuus, o regina, quid optes, Explorare labor*. Et III. Aen. *Optavitque locum regno*. TECTO. Ad tectum: nota figura. SULCO. Foſſa: Civitas enim, non domus, circumdatur ſulco. Ergo *ſulco*, foſſa fundamentorum, ut alibi: *Auſim vel tenui vitem committere ſulco*.

PIERII.

418. AUT VENIENDI EXPOSCERE CAUSSAS. In aliquibus antiquis codicibus, *exquirere*, legitur; quod majori diligentia quaerere ſignificat. In Longobardico, & aliquot aliis: *diſcere*. In Romano, in Mediceo, & antiquioribus pleriſque, *poſcere*, habetur, quod magis placet. Porro quod *exquirere* fecerunt, id ex Donatiana paraphraſi deſumpſere: ubi eſt: *Vel certe veniendi caſſas exquirens properantibus moras afferret*.

419. IPSA PAPHUM SUBLIMIS ABIT. Vetera quaedam exemplaria, & *Paphon*: & *adit*, ſcribunt. Ut *Paphon* non rejecerim, ita *adit* nunquam ſcripſerim.

421. THURE CALENT ARAE, SERTISQUE RECENTIBUS HALANT. *Thus* multi nunc cum aſpiratione ſcribunt; ſed Fl. Soſipater *tus* a *tundendo* dictum vult, ideoque adſpirationem non admittere: quamvis Julius Modeſtus, *ἀπὸ τῦ θύειν*, quod eſt, *rem ſacram facere*, nomen deduci velit. Habent praeterea plerique codices manu ſcripti, *alant*, abſque adſpiratione; ſed hoc imperite, quum natura ei verbo inſit adſpiratio.

Ju-

Jura, magiſtratuſque legunt, ſanctumque ſenatum.
Hic portus alii effodiunt: hic alta theatris
Fundamenta locant alii; inmaniſque columnas
Rupibus excidunt, ſcenis decora alta futuris.
Qualis apes aeſtate nova per florea rura
Exercet ſub ſole labor; cum gentis adultos
Edu-

SERVII.

430. JURA LEGUNT. Eligunt: [vel loca, ubi jura dicantur, aut magiſtratus creentur. Et bene poſt conditam civitatem addidit *jura*, & *magiſtratus ſanctumque ſenatum*. Legitur apud quoſdam: Brutum eos, qui ſe in ejiciendis regibus juviſſent, lectos in conſilium, eum ordinem *ſenatum* appellatum, quod una ſenſiſſent: quod patritii eſſent, Patres conſcriptos. Alii patres a plebe in conſilium ſenatus ſeparatos tradunt; ac conſcriptos, qui poſt a Servio Tullio e plebe electi ſunt. Alii *ſenatum* a ſenectute hominum, qui allecti erant, dictum volunt, quia apud Graecos *γερουσία* appellatur. *Sanctum* autem ideo, quia Senatus, *Sanctiſſimus ordo* dicitur.

431. PORTUS EFFODIUNT. Id eſt, *Cothona* faciunt. Et vere ait: nam Carthaginienſes *Cothone* foſſa utuntur, non naturali portu. *Cothona*, ſunt portus in mari non naturales, ſed arte & manu facti. Eſt autem & maſculini & neutri generis: nam *cothon*, *hujus cothonis*; & *cothonum*, *hujus cothoni*. ALTA THEATRI FUNDAMENTA. Hinc futura magnitudo cognoſcitur, [quod *alta fundamenta* ait; bene autem poſt res publicas, privataſque neceſſarias, mentionem fecit theatri; aut quia Graecis urbs conditur, qui ſaepe ſpectaculis gaudent; aut, ut apud quoſdam fuit, in genere muſicae ſcientiae.]

433. COLUMNAS, DECORA ALTA. Figurate *columnas*, *decora alta*: diverſis enim ſignificationibus idem dixit: & ab eo, quod eſt *decus*, corripitur *decoris*.

434. QUALIS APES. Ordo eſt: Qualis labor aeſtate nova, id eſt, incipiente jam vere novo. Tertiae declinationis genitivus pluralis & in IUM & in UM exit; ſed tum pro noſtro arbitrio cum nominativus ſingularis fuerit N & S terminatus, ut *amans* & *amantum*, & *amantium* dicimus. Cum autem nominativus ſingularis ER & UR fuerit terminatus, tantum in UM exit, ut *pater*, *patrum*, *murmur*, *murmurum*. Reliqua vero nomina auctoritate firmamus, ut *apis*, *apum*, vel *apium*. [Sane fabula de apibus talis eſt: Apud Iſthmum anus quaedam nomine Meliſſa fuit: Hanc Ceres ſacrorum ſuorum cum ſecreta docuiſſet, interminata eſt, ne cui ea, quae didiciſſet, aperiret; ſed cum ad eam mulieres acceſſiſſent, ut ab ea primo blandimentis, poſt precibus & praemiis elicerent, ut ſibi a Cerere commiſſa patefaceret, atque in ſilentio perdutaret, ab eiſdem iratis mulieribus diſcerpta eſt: quam rem Ceres, immiſſa tam ſupra dictis faeminis, quam populo ejus regionis, peſtilentia, ulta eſt: de corpote vero Meliſſae apes naſci fecit. Latine autem meliſſa apis dicitur.] AESTATE NOVA. Incipiente ut: *Vere novo*. Et bene *nova*, quia eſt aeſtas & adulta, & praeceps, ſecundum Salluſtium. FLOREA. Pro florida, ut: *Nemora inter frondea*: [aut florentia, nec non de flore erant facta, ut floream coronam dicimus.] RURA. Graece *ἄρουρα* dicuntur. Aphaereſis ergo ſermonem fecit Latinum.

435. EXERCET. Fatigat, ut: *Nate Iliacis exercite fatis*. Et ſubjecit quibus rebus exercitae fatigentur. Hoc autem participium ab *exercitu*, id eſt, militum multitudine, declinatione diſcernimus: nam illud nomen quartae declinationis eſt, participium ſecundae; ut *viſus*, *hujus viſi vel viſus*; *paſſus*, *paſſi* vel *paſſus*; *auditus*, *auditi* vel *auditus*; *aditus*, *aditi* vel *aditus*. SUB SOLE. In Sole, ut: *Namque ſub ingenti luſtrat dum ſingula templo*: vel quamdiu Sol eſt. CUM GENTIS FOETUS. Ad laudem apum hoc pertinet. Et bene *gentis foetus*, quia non ſingulae de ſingulis naſcuntur, ſed omnes ex omnibus: quod in quarto Georgicorum melius intelligitur.

PIERII.

429. PARS APTARE LOCUM TECTO. In veteribus fere omnibus exemplaribus legi: *aptare locum*, *τουτ᾽ ἐςὶ τὸ ἁρμόζειν*: tametſi Servius agnoſcit, *optare*.

431. HIC PORTUS ALII EFFODIUNT. In Longobardico, & aliquot aliis codicibus antiquis legere eſt: *Hic portas alii effodiunt*; Sed enim *portus* magis placet: quod ad ſalutem ſalutiſque ſubſidium pertinere Donatus ait: ſeu quia Virgilius alludat ad portum, quem effodere Carthaginienſes intra muros obſeſſi ab Romanis, diviſoque repente muro ſubitaria eruptione Romanos fugavete. HIC ALTA THEATRI FUNDAMENTA LOCANT ALII. Non diſplicet, quod in Romano codice, & in quibuſdam aliis pervetuſtis

Educunt foetus, aut cum liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus a praeſepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
O fortunati, quorum jam moenia ſurgunt!
Aeneas ait, & faſtigia ſuſpicit urbis.
Infert ſe ſeptus nebula (mirabile dictu)
Per medios, miſcetque viris; neque cernitur ulli.
Lucus in urbe fuit media, laetiſſimus umbrae,

Quo

SERVII.

436. ADULTOS EDUCUNT. Producunt, quod adhuc adoleſcant, & adulti fiant, non adoleverint [ut *adultos* dicimus *minores*: & hoc ſic dixit, ut: *Imbellem avertis Romanis arcibus Indum*:] LIQUENTIA. Defaecata, ſine ſordibus, ut: *Nec tantum dulcia, quantum & liquida*, id eſt, pura: nam dura mella conſtat eſſe meliora.

437. STIPANT. Denſant: tranſlatio eſt a navibus, in quibus *ſtipula* interponitur vaſis, quam *ſtipam* dicunt. DISTENDUNT. Implent, ut: *Et denſo diſtendere pingui*. NECTARE. Melle; abuſus eſt propter ſuavitatis ſimilitudinem: quum *νέκταρ*, poculum divinum, ſit dulce, immortale interpretatur: *νὴ*, id eſt non, *κτείνω*, occido. CELLAS. Et hic abuſus eſt, ut favorum cavernas *cellas* vocaret, vel alvearia, ut alibi *theſauros*. Traxit autem a reponendi ſimilitudine: vel a *celando*, unde *cellam* appellaverunt. AGMINE. Nunc impetu.

439. IGNAVUM. Inutile, non aptum induſtriae: nam induſtrios *gnavos* dicimus. FUCOS. Secundum Plinium apum multa ſunt genera. Proprie tamen *apes* vocantur ortae de bobus: fuci, de equis: crabrones, de mulis: veſpae, de aſinis. *Fucus* autem eſt ſecundum Aemilium Macrum, major ape, crabrone minor. PECUS. *Pecus* dicimus omne, quod humana lingua & effigie caret, id eſt, a paſcendo: unde Horatius: *Omne cum Proteus pecus egit altos viſere montes*. Plautus: *Clurinum tecuiſſimam* dixit. PRAESEPIBUS. Alveariis. Et eſt tranſlatio, quae fit quotiens vel deeſt verborum proprietas, vel vitatur iteratio.

440. FERVET. Concelebratur, ut contra, *friget*, ceſſat dicimus. Terentius: *Nimirum hic homines frigent*. REDOLENT. Quidam *olere* res, vel malas vel bonas; *redolere* tantum bonas tradunt. FRAGRANTIA. Quotiens incendium ſignificatur, quod flatu alitur, vel a flamma, per *l* dicimus; quotiens *odor*, qui ſpecie fracta major eſt, per *r* dicimus, *fragrat*. Sciendum ſane nil in hac vacare comparatione: nam Poenorum operi, apum labor: cuſtodiae litorum adverſus alienigenas, fucorum comparatur expulſio.

441. [O FORTUNATI. Expreſſit Aeneae deſiderium: qui jam faciunt, quod & ipſe deſiderat. QUORUM JAM MOENIA SURGUNT. Laus vel ab ipſa re ſumitur, quae laudatur.]

442. FASTIGIA. Nunc operis ſummitates; alibi ima ſignificat, ut: *Forſitan & ſcrobibus, quae ſint faſtigia quaeras*. SUSPICIT. Miratur; ut e contrario, *deſpicit*, contemnit ſignificat: vel *ſuſpicit*, alta aſpicit, ut alibi: *Hanc primum ſuſpice rupem*.

443. MIRABILE DICTU. Ob hoc, quod ſequitur; quia mixtus cunctis latebat; [poteſt tamen & hoc ſuperiori & inferiori ſenſu addi.]

444. PER MEDIOS. Figura eſt; nam plenum fuerat, *mediis ſe infert*. MISCETQUE. Deeſt, ſe. NEQUE CERNITUR ULLI. Id eſt, neque ab ullo cernitur. Et eſt Graecum, *οὐδενὶ ὁρώμενος*, ut eſt illud Horatii; *Scriberis Vario*: id eſt, ſcribet te Varius.

445. LUCUS. Ubicumque Virgilius *lucum* ponit, ſequitur etiam conſecratio, ut: *Luco tum forte parentis Pilumni Turnus ſacrata valle ſedebat*: unde in ſexto: *Nulli certa domus: lucis habitamus opacis*. Dicuntur enim heroum animae lucos tenere. [Et mox ſequitur. *Hic templum Junoni ingens*.] *Lucus* autem dicitur, quod non luceat; non quod ſint ibi lumina cauſſa religionis: ut quidam volunt. IN URBE FUIT MEDIA. Nunc jam in media. LAETISSIMUS UMBRA. Aut ſeptimus caſus eſt: aut ſecundum Probum genitivus, ut ſit, *laetiſſimus umbrae*; ſicut Saluſtius: *Frugum pabulique laetus ager*.

PIER II.

Quo primum jactati undis & turbine Poeni
Effodere loco ſignum, quod regia Juno
Monſtrarat, caput acris equi. Sic nam fore bello
Egregiam & facilem victu per ſaecula gentem.
Hic templum Junoni ingens Sidonia Dido

Con-

SERVII.

446. QUO PRIMUM. Hoc eſt, ſimul ac venerunt: nec enim ſecundo ad Africam ventum eſt: [vel ordo eſt, quo primum loco.]

447. EFFODERE LOCO SIGNUM. Hiſtoria hoc habet, quam more ſuo Virgilius per tranſitum hic tangit: Dido, fratrem fugiens, cum tranſiret per quandam inſulam Junonis, illic accepit oraculum, & ſacerdotem ejus ſecum abſtulit: cum ei parum crederet promittenti Carthaginis ſedes: quo cum veniſſent, ſacerdos elegit locum faciendae urbi; quo effoſſo, inventum eſt caput bovis: quod cum diſplicuiſſet, quia bos ſemper ſubjugatus eſt, alio loco effoſſo, caput equi inventum placuit: quia hoc animal, licet ſubjugetur, bellicoſum tamen eſt, & vincit, & plerumque jugum ſubiens concordat; ut ipſe oſtendit pleniſſime in illo loco: *Bello armantur equi; bellum haec armenta minantur; Sed tamen iidem olim curru ſuccedere ſueti Quadrupedes, & frena juge concordia ferre: Spes eſt pacis*, ait. Illic ergo Junoni templa fecerunt: unde & bellicoſa eſt Carthago per equi omen; & fertilis per bovis. [Sane *fodere*, eſt tantum ſollicitare terram; *effodere*, hoc ipſum faciendo aliquid eruere & invenire; cui contrarium eſt *infodere*:] Ordo autem eſt: Lucus in urbe media laetiſſimus umbra, quo loco Poeni, jactati undis & turbine, effodere caput acris equi, quia regia Juno ſignum monſtraverat. REGIA. Regina.

448. MONSTRARAT. Monſtro dederat: &, ut diximus, tangit hiſtoriam. ACRIS EQUI. Epithetum magis aptum equis; ut canibus blandis, qui natura blandi ſunt.

449. ET FACILEM VICTU. Propter bovem: quod licet nunc non dicat, tamen ex hiſtoria ſumitur, ſicut dictum eſt. [*Facilem* autem, copioſam, divitem, Terentius: *Quam vos facillime agitis*.]

450. HIC TEMPLUM JUNONI. [Superius dictum eſt, quod Virgilius ubique lucos conſecratos velit accipi, unde tanquam in luco ſacro inducit Didonem Junoni templum conſtruere; morem autem Romanum veterem tangit, id eſt, antiqui enim aedes ſacras, id eſt, templa, ita faciebant, ut prius per Augures lucus liberaretur, effareturque: tum demum a Pontificibus conſecraretur, ac poſt ibidem ſacra edicerentur. Erant autem templa, in quibus auſpicato & publice res adminiſtraretur, & Senatus haberi poſſet, tantum ſacra. Hic ergo & ſacrum templum, quod in luco, id eſt, in loco ſacro, conditur, docet. Et in templo adminiſtrari Rempubl. ſubſequentibus verſibus indicat: *Jura dabat legeſque viris, operumque laborem Partibus aequabat juſtis, aut ſorte trahebat*. Alibi tantum ſacra eſſe templa, alibi omnia ubi agi poſſent, locis ſuis monſtrabitur. SIDONIA. Licet *Sidon* civitas ſit Phoeniciae, tamen hic pro Tyria poſuit. [Sane quidam opportune hic *Sidoniam* volunt poſitam, ut oſtenderet locupletem: *Sidonii* enim locupletes habiti ſunt, ut: *Sidoniaſque oſtentat opes*.]

PIERII.

legitur: *hic alta theatris*: eo modo quo inferius poſuit: *ſcaenis decora alta futuris*. Sed & pro, *locant*, codices nonnulli, *petunt*, habent: quod non aeque placet.

440. REDOLENTQUE THYMO FRAGRANTIA MELLA. In Romano codice, & aliquot aliis antiquis, *flagrantia*, legitur: & in Georgicis eodem modo. Grammatici tamen utriuſque verbi ſignificata diſtinguunt.

444. PER MEDIOS, MISCETQUE VIRIS. Sunt, qui legant unico membro: *per medios miſcetque viros*; quae tamen lectio, neque a veteribus, neque a junioribus, quod ſciam, recepta.

448. CAPUT ACRIS EQUI. Ne levis adeo cuipiam obſervatio videatur, in vetuſtis pene omnibus exemplaribus, *capud* per *d* ſcriptum eſſe, ſciendum eam eſſe inter *d* & *t* cognationem, ut plerunque ſibi invicem ſuccedant. Et Cariſius, ubi *ad* nonnunquam pro *at* poſitum citat, in hujuſmodi nominibus, aut dictionibus vocali ſequente ſuavius per *d* proferri putat. Eſt & *quot* relativum per *t* ſaepiſſime tam in libris quam in marmoribus notatum: *quot regia Juno*; & in venuſtula quadam inſcriptione Romae in aedicula Divi Baſilii, quae ad Horologium Auguſti ſita eſt, *quot*, ita ſcriptum inſpexi:

APUSULENA GERIA VIXI ANN. XXII.
QUOT QUISQUE VESTRUM OPTAVERIT MIHI
ILLI SEMPER EVENIAT VIVO ET MORTUO.

SIC NAM FORE BELLO EGREGIAM. Quod nonnulli legunt: *ſignum fore*; dictionem ego illam in abraſis tantum codicibus ſuppoſitam animadverti,

Condebat, donis opulentum & numine divae:
Aerea cui gradibus ſurgebant limina, nexaeque
Aere trabes: foribus cardo ſtridebat aënis.
Hoc primum in luco nova res oblata timorem
Leniit. Hic primum Aeneas ſperare ſalutem
Auſus, & afflictis melius confidere rebus.

Nam-

SERVII.

451. DONIS OPULENTUM, ET NUMINE DIVAE. Aut ſimulacrum quoque aureum fuit, & *numen* pro ſimulacro poſuit, ut: *Media inter numina divum*. Hinc Cicero: *Seſe jam ne deos quidem, ad quos confugerent, habere*. Aut oſtendere vult plenum eſſe praeſentia numinis templum: aut certe venerabile numine.

452. AEREA. *Aerea* ideo, vel quod aes magis in uſu veteres habebant: vel quod religioni magis apta eſt haec materies: denique flamen Dialis aereis cultris tondebatur: [aut quia vocalius caeteris metallis; aut quia Medici quaedam vulnera curaot; aut dicit quia veteres magis aere uſi ſunt:] aut certe aerea ſecula ſignificantur: nam ut Heſiodus dicit, Tempore quo haec geſta ſunt, aereum ſeculum fuit.

453. [NEXAEQUE AERE TRABES. Multi *nixae* legunt, non *nexae*, juxta Varronem, qui ait: *Triſulcae fores, peſſulis libratae dehiſcunt, graves atque innixae in cardinum tardos turbines*. Quidam *trabes aeneas* putant ipſum templum χαλκοσὶν ſignificari. Verſus ſane ipſe hypermetros eſt. FORIBUS. *Fores* proprie dicuntur, quae foras aperiuntur, ſicut apud veteres fuit. *Valvae* autem *ſunt*, ut dicit Varro, *quae revolvuntur, & ſe velant*. *Janua* autem eſt primus domus ingreſſus, dicta, qoia *Jano* conſecratum eſt omne principium. Caeterum intra *januam oſtia* vocantur generaliter; ſive *valvae* ſint, ſive *fores*: quamvis uſus iſta corruperit. CARDO. *Cardo* dicitur quaſi cor januae, quo movetur, ἀπό τ̃ κορδίας. STRIDEBAT AHENIS. Ad ſua retulit tempora Virgilius: cautum enim fuerat, poſt proditum hoſtibus a Tarpeja virgine Capitolium, ut aerei cardines fierent, quorum ſtridor poſſit aperta oſtia omnibus indicare.

454. HOC PRIMUM IN LUCO. Secuta ſunt enim & alia, quae detraxere formidinem. TIMOREM. Multi quaerunt, cur poſt viſam matrem quicquam timuerit; quod tamen alii ſic ſolvunt; ut dicant, ne tunc quidem Aeneam, Venerem, quam viderat, eſſe crediſiſſe, cujus ut ipſe putabat agnitae nulla verba perceperat. Sed vera ſolutio haec eſt: Venus nihil de Afrorum moribus, unde nunc formidat Aeneas; ſed de claſſe liberata dixerat filio: [vel quia non in totum Aeneas matris fiducia confirmandus eſt, ne quid ſuperſit magnanimitati & laudibus viri fortis.] Sciendum tamen eſt, in Virgilio interdum validiora eſſe objecta purgatis: vel contra, ut hoc loco.

455. LENIIT. Quartae conjugationis tempus praeteritum perfectum vel in *vi* junctum exit; vel ſublata digammo, io *ii* pro noſtro arbitrio, ut *lenivi*, *lenii*: *audivi*, *audii*. Sane cum in *vi* exit, penultima longa eſt, & ipſa accentum retinet; cum vero in *ii*, penultima brevis eſt, & perdit accentum: quia, ut ſupra diximus, *Unius ob noxam*, quotiens vocalis vocalem ſequitur, detrahit longitudinem praecedenti; ſed hoc in metro, ubi neceſſitas cogit: nam in proſa & naturam ſuam & accentum retentat. Nunc ergo *Leniit*, tertia a fine habet accentum: quia penultima brevis eſt. Sane plerumque accentum ſuum retinet etiam ſermo corruptus: ut *Mercuri*, *Domiti*, *Ovidi*: tertia a fine habere debuit accentum, quia penultima brevis eſt; ſed conſtat haec omnia apocopen pertuliſſe; nam apud majores erat idem nominativus qui & vocativus; ut hic *Mercurius*, *o Mercurius*, unde *cu*, licet brevis ſit, etiam poſt apocopen, ſuum ſervat accentum.

456. AUSUS. Bene *auſus*: quia inter incerta ſatis audacter ſalus ſperatur. AFFLICTIS. De afflictis: nec enim eſſe ſeptimus caſus poteſt. CONFIDERE. *Fido* & *confido* dativum regit, ut: *Et fidere nocti*. Sane optima figura eſt, quae nunquam a principalitate diſcedit, ut: *Atque humiles habitare caſas*: accuſativo junxit, quia *habeo domum* dicimus, uode eſt *habito* frequentativum.

PIERII.

verti. In iotegris autem: *ſic nam*: quam lectionem ut caſtiorem Pontanus etiam agnoſcit, ubi ait in poeticis numeris dictiones monoſyllabas binas ſimul, maxime poſt dactylicam aliquam properationem numeroſas eſſe in medio collocatas, ut Virgilius: *Monſtrarat caput acris equi. Sic nam fore bello*.

455. HIC PRIMUM AENEAS SPERARE SALUTEM AUSUS. In Longobardico legitur: *hec*: ut ſit repetitio

Namque, ſub ingenti luſtrat dum ſingula templo
Reginam opperiens, dum quae fortuna ſit urbi,
Artificumque manus inter ſe operumque laborem
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaque jam fama totum vulgata per orbem;
Atridas, Priamumque, & ſaevum ambobus Achillem.
Conſtitit; & lacrimans, Quis jam locus, inquit, Achate,
Quae regio in terris noſtri non plena laboris?
En Priamus. Sunt hic etiam ſua praemia laudi:
Sunt lacrimae rerum: & mentem mortalia tangunt.
Solve metus. Feret haec aliquam tibi fama ſalutem.
Sic ait, atque animum pictura paſcit inani

Mul-

SERVII.

457. Sub templo. Hoc eſt, in templo, ut ſupra: *Exercet ſub Sole labor*: id eſt, in Sole.

458. Reginam opperiens. Exſpectans: aut quam intelligebat eſſe venturam ex artificum feſtinatione: aut certe videndae reginae occaſionem requirens. Quae fortuna sit urbi. Quae foelicitas. [*Quae*, hic admirandi ſignificatus eſt.]

459. Artificumque manus inter se. Hoc eſt, habebat artificum comparationem. [Inter se autem certantium, aut aliquid tale.]

460. Ex ordine. Prout ſuerunt. Hoc loco oſtendit omnem pugnam eſſe depictam; ſed haec tantum dicit, quae aut Diomedes geſſit, aut Achilles: per quod excuſatur Aeneas, ſi eſt a fortibus victus. [Sane *pugna* eſt temporale certamen: idem & *praelium* ſignificat; *bellum* autem univerſi temporis dicitur, ut Punicum, Mithridaticum. Salluſtius: *Ita ſperat pugnam illam pro omni bello futuram*. Livius: *Pyrrhus unicus pugnandi artifex, magiſque in praelio quam bello bonus.*]

461. Fama totum vulgata per orbem. Quia Europa intulit, Aſia paſſa eſt, Africa jam depingit.

462. Atridas. Atrei filios, Agamemnonem, & Menelaum; ſed uſurpatum eſt: nam Pliſthenis filii ſuerunt. Saevum ambobus Achillem. Atqui tres dixit; ſed *Atridas* pro uno accipe, quos unius partis conſtat ſuiſſe. An *ambobus*, Agamemnoni tantum & Priamo; an ambobus exercitibus Graecis, propter ſuam de Briſeide injuriam; Troianis, propter Helenam, & *ambobus* pro utriuſque arte tunc *]

464. Plena laboris. *Plenus* genitivo melius jungitur, ut Terentius: *Plenus rimarum ſum*. [Plautus: *Dedecoris pleniorem*.]

465. En Priamus. Laus picturae eſt, per quam non imago, ſed ipſe prope oſtenditur Priamus. Sunt hic etiam sua praemia laudi. Ut ſupra diximus: Omnis Aeneae ſollicitudo de moribus Afrorum erat, quam nunc picturae contemplatione deponit; qui enim depingunt bella, & virtutem diligunt, & miſeratione tanguntur. Sua. Id eſt, congrua, ut: *Strueremque ſuis altaria donis*. Laudi. Virtuti, ut: *Primam merui qui laude coronam*.

466. Mortalia. Adverſa, quibus conſtat ſubjacere mortales. [Alii mortales caſus accipiunt, ut abſolute ταναντιωτατα.]

467. Solve metus. Collectio eſt: nam ubi virtus praemia, adverſa miſerationem merentur, rite formido deponitur. Feret. Pro, adferet. [Et hic reddidit: *Hoc primum in luco, nova res oblata, timorem Leniit*.]

468. Pictura pascit inani. Epitheton eſt picturae: aut quia caret corporum, quae imitatur, plenitudine: aut quia nullius eſt utilitatis; [ſed tantum delectat; nam apud veteres ματαιοτεχνία, ſeu ψιλοτεχνία dicta eſt.] Sed Cicero in Paradoxis quam vilipeodat *picturam* patet: *Sed, obſecro te, ita nunc iſta venuſta habeantur, non ut virorum vincula, ſed ut oblectamenta puerorum*. [Pascit autem delectat, ut: *Non animum modo uti paſcat proſpectus inanem*: vel, ut quidam volunt, ad ſtupentis animum retulit, qui vel inanibus commovebatur.]

PIERII.

titio illius pronominis demonſtrativi, *hoc primum in luco*: *Hoc primum Aeneas*. Magis tamen placet *hic* adverbium.

Multa gemens, largoque humectat flumine vultum.
Namque videbat, uti bellantes Pergama circum
Hac fugerent Graji, premeret Trojana juventus:
Hac Phryges; inſtaret curru criſtatus Achilles.
Nec procul hinc Rheſi niveis tentoria velis
Agnoſcit lacrimans; primo quae prodita ſomno
Tydides multa vaſtabat caede cruentus:
Ardentiſque avertit equos in caſtra, prius quam
Pabula guſtaſſent Trojae Xanthumque bibiſſent.
Parte alia fugiens amiſſis Troïlus armis,
Infelix puer, atque impar congreſſus Achilli,

Fer-

SERVII.

469. [MULTA GEMENS. Πολλὰ στενάζων.] LARGOQUE HUMECTAT FLUMINE VULTUM. Tapinoſis eſt, quod dixit *humectat*: *largo* nam *flumine*, eſt fluore, id eſt, fluxu ipſo.

470. PERGAMA CIRCUM. Abuſive: non enim circa Pergama, hoc eſt, arcem; ſed circa Trojam bella gerebantur.

471. TROJANA JUVENTUS. Definitio eſt Hectoris, ut: *Catillusque, acerque Coras, Argiva juventus*. Et re vera ſic pene ubique Homerus ponit, ut Hectori tantum, vel Achilli, totus cedat exercitus.

472. HAC PHRYGES. Bene ubique Virgilius pro negotii qualitate dat Trojanis etiam nomina: nam timidos Phrygas vocat: ut hoc loco. Item: *O vere Phrygiae: neque enim Phryges*. Dardanidas generoſos, ut: *Dardanidae magni genus alto a ſanguine divum*. Laomedontiadas perfidos, ut: *Nondum Laomedonteae ſentis perjuria gentis*. Troas fortes, ut: *Troes agunt, princeps turmas inducit Aſylas*. Hectoreos quoque fortes, ut: *Nunc nunc inſurgite remis Hectorei ſocii*. CRISTATUS ACHILLES. Secundum Homerum, qui dicit in Achillis criſtis terribile quiddam fuiſſe. Περὶ δὲ τρυφάλειαν ἀείρας Κρατὶ θέτο βριαρὴν, ἡ δ' ἀστὴρ ὣς ἀπέλαμπεν ἵππουρις τρυφάλεια. *Criſtatus* autem participium eſt, derivatur a *Criſta*, genere foeminino.]

473. NEC PROCUL HINC RHESI. Rheſus rex Thraciae, Martis, [ut alii Hebri, vel Strymonis] & Euterpes Muſae filius fuit: qui, cum ad Trojae veniſſet auxilia, clauſiſque jam portis, tentoria locaviſſet in littore, Dolone Trojano prodente, qui miſſus fuerat ſpeculatum, a Diomede & Ulyxe eſt interfectus, qui & ipſi ſpeculatum venerant: abductique ſunt equi, a quibus pendebant fata Trojana; ut, ſi pabulo Trojano uſi eſſent, vel e Xantho Trojae fluvio bibiſſent, Troja perire non poſſet.

474. PRIMO SOMNO. Prima parte noctis, ut: *Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas*: [aut *primo ſomno*, ut graviorem oſtenderet ſomnum: a prima nocte, quia ante in Troja Rheſus non fuerat.]

475. TYDIDES. Id eſt, Diomedes. Et bene Ulyſſem celat propter Aeneam, ut ſupra diximus: aut, quia ſecundum Homerum occidente Diomede, cadavera Ulyſſes trahebat: Ὅντινα Τυδείδης ἄορι πλήξαι παραστάς· Τὸν δ' Ὀδυσσεὺς μετόπισθε λαβὼν ποδὸς ἐξερύσασκε.

476. ARDENTES. Et candidos ſignificat, & veloces, ut: *Pernicibus ignea plantis*: ſi *ignea* velox eſt, ſine dubio & *ardens*.

477. XANTHUM. Fluvium Trojae.

478. PARTE ALIA FUGIENS AMISSIS TROILUS ARMIS. *Parte alia*, ſcilicet templi, & veritas quidem hoc habet: Troili amore Achillem ductum, palumbes ei, quibus ille delectabatur, objeciſſe: quas cum vellet tenere, captus ab Achille, in ejus amplexibus periit. Sed hoc, quaſi indignum heroico carmine, mutavit poeta. FUGIENS. Fugere volens, accepto jam vulnere. [AMISSIS ARMIS. Aut aetatis imbecillitate, vel vulneris dolore.]

479. INFOELIX. Multi hoc loco diſtinguunt: [& ſubjungunt *puer*, atque *impar congreſſus Achilli*, ut ex eo imparem oſtendat, quod *puer*, ſed] tamen etiam ſi jungas *puer*, unus eſt ſenſus. ATQUE IMPAR. Ac ſi diceret, etiam ſi puer non eſſet. CONGRESSUS ACHILLI. *Congredior tibi*, antiqui dicebant: ſicut *pugno tibi*, *dimico tibi*. Hodie dicimus *congredior tecum*, *dimico tecum*.

PIERII.

462. ET SAEVUM AMBOBUS ACHILLEM. Scribendum

Fertur equis, curruque haeret reſupinus inani,
Lora tenens tamen. Huic cervixque comaeque trahuntur
Per terram, & verſa pulvis inſcribitur haſta.
Interea ad templum non aequae Palladis ibant
Crinibus Iliades paſſis, peplumque ferebant
Suppliciter triſtes, & tunſae pectora palmis.
Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat.

SERVII.

480. FERTUR. Trahitur: CURRU. Curribus falcatis uſos eſſe maiores, & Livius & Salluſtius docent: & apud Xenophontem in Paedia Cyri legitur: potuerunt ergo & ſimplicibus. RESUPINUS. Quia haſtam trahebat; ſed intelligitur Achillis haſta tranſiſſe per pectus, & a parte qua ferrum eſt a tergo trahi. INANI. Sine rectore, nam corpus haerebat.

481. LORA TENENS TAMEN. Quamquam mortuus.

482. VERSA. Tracta, ut Plautus: *Oſtendam parata, Verſa, perterſa, ſtrata, lautaque uncta-que omnia uti ſint*. Venit autem ab eo, quod eſt *verror*. INSCRIBITUR. Dilaceratur, ut Plautus: *Corpus tuum virgis ulmeis inſcribam*. HASTA. Hoſtili ſcilicet, quam transfixus trahebat.

483. INTEREA AD TEMPLUM NON AEQUAE PALLADIS &c. Cum Diomedes auxilio Minervae plurimos Trojanorum fudiſſet, Helenus, Priami filius vates, monuit, ut Minervae numen exoraretur, & cum precibus deae ponerent veſtem, quam regina ſpecioſiſſimam habebat, id eſt, peplum, (unde poſt Minervae palla peplum appellata eſt:) Dea tamen, memor judicii Paridis, Trojanis infeſta permanſit. *Interea* autem, dum haec geruntur. [Et ſatis opportune a matribus feſtinatur ad templum, ut alibi: *Nec non ad templum ſummaſque ad Palladis arces*. Et mire in pictura temporali adverbio uſus eſt, quamvis non poſſit. NON AEQUAE. Iniquae, infeſtae, Litotes figura eſt, ut alibi: *Et tacuit Clanius non aequus Acerris*.]

484. PASSIS. Participium eſt ab eo, quod eſt *pandor*: ideo autem non facit *panſus*: quia plerumque *n*, quod in prima verbi poſitione invenitur, in praeteriti participio non eſt: de qua re judicat euphonia: ut ab eo, quod eſt *tundor*, & *tunſus* facit, ut: *Tunſae pectora palmis*. Et *tuſus*, ut: *Non obtuſa adeo geſtamus pectora Poeni*: & : *Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur*. Sciendum tamen eſt, licet alia euphoniae cauſa varientur, vel in generibus, vel in numeris: *nactus* tamen & *paſſus*, *n* penitus nunquam accipere. PEPLUMQUE FEREBANT. *Peplum* proprie eſt palla picta foeminea, Minervae conſecrata, ut Plautus: *Nunquam ad civitatem venio, niſi cum infertur peplum*. Hodie tamen multi abutuntur hoc nomine. Vel hiſtoria de *peplo* ex Homero tracta magis huic loco congruit: nam fugantibus Achivis Trojanos campo uſque ad moenia, Helenus vates, filius Priami, mittit Hectorem ad Hecubam: ut, propitiandae Palladis gratia, ducat coetum matronarum Trojanarum ad Palladis templum, & afferrat pulcherrimum & eximium ſuis e veſtibus peplum: quod factum eſt, ſupplicantibus matronis, & offerente peplum uxore Antenoris, Theano nomine, venerabili inter Trojanos foemina: *Ἡ δ' ἄρα πέπλον ἑλοῦσα Θεανὼ καλλιπάρῃος Θῆκεν Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἠϋκόμοιο Εὐχομένη δ' ἠρᾶτο Διὸς κούρῃ μεγάλοιο.*

485. SUPPLICITER TRISTES. Ut decet rogantes, hoc eſt, rogantes cum triſtitia. Et bene addidit *ſuppliciter*: quia & per iracundiam, & per gravitatem, & per religionem, & per dolorem triſtes ſumus. TUNSAE PECTORA. Ut: *Oculos ſuffuſa*.

486. AVERSA. Irata ſignificat: Homerus: *ἀνένευε δὲ Παλλὰς Ἀθήνη*. Nec enim poterat ſe convertere ſimulachrum: ſic alibi: *Talia dicentem jam dudum averſa tuetur*. Si tuetur, quomodo *averſa*; niſi iratam intelligas? Ergo *averſa* ad animum refertur.]

PIERII.

dum eſt *Achillen* per *n* finalem, ut Probus in Arte monet. Diſſimulabo nunc *ſaevom* per *o*. *Ambobus*, hic pro utriuſque poſitum ait Aruſianus. Donatus vero ſpeciem eſſe comparationis putat: ut ſit, ſaevior fuit Achilles Agamemnone, & Menelao.

481. LORA TENENS TAMEN. In codicibus aliquot *tenet*, eſt. Sed *tenens*, participium, caſtior eſt lectio: quam etiam agnoſcit Fab. Quintilianus.

484. CRINIBUS ILIADES PASSIS. Vetuſti aliquot codices, *ſparſis*, habent; ſed ea forte paraphraſis fuit: quum *paſſis*, in emendatioribus habeatur. Quanquam etiam in Liviano codice veteri lib. VII. pri. Deca. *crinibus ſparſis*, pro, *paſſis*: ut in vulgatis habetur.

Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros,
Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo;
Ut ſpolia, ut currus, utque ipſum corpus amici,
Tendentemque manus Priamum conſpexit inermis.
Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis,

Eo-

SERVII.

487. TER CIRCUM ILIACOS. Hoc ad Aeneam referendum eſt, qui ſciebat. Sed apud auctores multa ad ſenſum, non ad aſpectum, poſſunt referri. Tertio enim *tractum* intelligere poſſumus, non in pictura conſpicere, unde eſt & illud: *Mulcere alternos & corpora fingere lingua*. Tale erat in pictura corpus, ut in eo appareret frequentis raptationis injuria. Sane hujus rei talis eſt ordo: Patroclus, cum iratum Achillen, propter Breſeiden ſublatam, ut adverſum Trojanos pugnaret exorare non poſſet, petit ab eo arma, quae Peleo Vulcanus fecerat, quibus indutus, dum Achilles crederetur, fugatis Trojanis, plurimos interemit; ipſe vero ab Hectore occiſus eſt: quo dolore Achilles compulſus, impetratis per matrem a Vulcano armis, Hectorem praelio ſuperatum peremit, ejuſque corpus ad currum religatum, circa muros Ilii traxit, quod poſt placatus auro repenſum Priamo reddidit. RAPTAVERAT. Forma frequentativa bene uſus eſt, per quam oſtendit quod per numerum dixerat.

488. EXANIMUM. *Exanimus* & *exanimis* dicimus, ſicut *unanimus* & *unanimis*, *inermus* & *inermis*. Ergo pro noſtro arbitrio, aut ſecundae declinationis erunt, aut tertiae; ſed tertiae, ablativum ſingularem in *i* mittunt: quia communis ſunt generis. *Exanimis* autem eſt mortuus, ut hic indicat locus; *exanimatus* vero, timens, ut: *Exanimata ſequens impingeret agmina muris*. VENDEBAT. Ingenti arte utitur verbis: nam hoc loco, quia pingi potuit, praeſens tempus poſuit: ſuperius, quia pingi non potuit, ſed referri, perfecto exſecutus eſt tempore; dicendo *raptaverat*, non raptabat.

489. TUM VERO INGENTEM GEMITUM. Jam enim ſuperius eum lachrymaſſe dixerat: hoc loco ergo addidit viſum Hectoris corpus, ut etiam graviter gemeret, [non ergo tum primum, ſed tum maxime.]

490. UT CURRUS. Quo tractus eſt ab Achille in Patrocli ultionem, ab illo prius interfecti. AMICI. Plus eſt, quam ſi Hectoris diceret, ut alibi: *Parvumque patri tendebat Iulum*: cum potuerit dicere mihi.

491. MANUS INERMES. Aut ſine ſceptro, inſignibus regiis, aut ſupplices, ut: *Dextras tendamus inermes*. Quod tractum eſt de hiſtoria: qui enim victi ſe dedunt, inermes ſupplicant. Aut re vera *inermes* tunc: contra Pyrrhum enim proceſſit armatus. Sane per tranſitum hiſtoriam tetigit: quia conſtat Priamum, cum ad ſupplicandum tentorium Achillis fuiſſet ingreſſus, dormientem Achillem excitaviſſe; ut pro filii corpore rogaret eum, quem potuiſſet occidere: licet hoc Homerus propter Achillis turpitudinem ſupprimat.

492. SE QUOQUE PRINCIPIBUS PERMISTUM AGNOVIT ACHIVIS. Aut latenter proditionem tangit, ut ſupra diximus: [licet excuſetur ab ipſo in II. *Iliaci cineres & flamma extrema meorum, &c.*] Aut virtutem ejus vult oſtendere: nimiae enim fortitudinis eſt, inter hoſtium tela verſari, ut Salluſtius: *Catilina longe a ſuis inter hoſtilia cadavera repertus eſt*. Cornutus tamen dicit verſu iſto: *Vadimus immixti Danais*: hoc eſſe ſolvendum, principibus. Quomodo ſe potuit in pictura cognoſcere? ſolvitur ſic: ſive quod nomina transſcripta, ſive ex factis, facile poſſit agnoſcere; ſed melius ad virtutem bellatoris referendum eſt.

PIERII.

492. SE QUOQUE PRINCIPIBUS PERMIXTUM AGNOVIT ACHIVIS. Invaluit jampridem uſus, ut *miſtus*, per *ſt* ſcribatur: quum tamen in codicibus omnibus antiquis uno conſenſu per *xt* ſcriptum inveniatur, *permixtum*. Praeterea in Romano codice, *agnoſcit*, eſt, praeſenti tempore: quod non diſplicet: quia ſpectaculum eſt in actu. Quod vero Servius proditionem ex hoc latenter tangi putat, omnes naris emunctioris viri eam rejiciunt opinionem: quippe quod honeſtius & magnificentius eſt intelligere, Aeneam ſe quoque agnoſcere permixtum, in acie vel in pugna, in conflictu, procul a ſuis in medio Graecorum globo. Quam ſententiam Ti. Donatus ſequi videtur, dum ait: *verſum hunc ad illam propoſitionem pertinere, qua dixit: Sunt hic etiam ſua praemia laudi*. Nam qui ita ſe pictum advertit, ut principibus Graecis mixtum eſſe conſtaret, utique glorioſum fuit catervas hoſtium, & confertos primorum cuneos non timuiſſe. Verum haec in vulgatis codicibus improbe detruncata ſunt.

Eoaſque acies, & nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Pentheſilea furens, mediiſque in millibus ardet,
Aurea ſubnectens exſertae cingula mammae
Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.
Haec dum Dardanio Aeneae miranda videntur,
Dum ſtupet, obtutuque haeret defixus in uno;
Regina ad templum forma pulcherrima Dido
Inceſſit, magna juvenum ſtipante caterva.

SERVII.

493. EOAS. E naturaliter longa eſt; fit tamen brevis interdum: cum eam vocalis ſequitur, ut: *Primo ſurgebat Eoo*. NIGRI MEMNONIS ARMA. Quia Tithonus, frater Laomedontis, raptus ab Aurora, filium ſuum Memnonem ex ipſa progenitum, [inlectus dono vitis aureae,] Priamo ad Trojae miſit auxilium: qui congreſſus cum Achille, ab eo eſt interemptus, cujus mortem mater Aurora hodieque matutino rore flere dicitur. *Nigri* autem dixit, Aethiopis: unde, Prima conſurgit Aurora. ARMA. Vulcania, ut ille indicat verſus: *Te potuit lacbrymis Tithonia flectere conjux*.

494. DUCIT AMAZONIDUM. Hoc eſt, quod ſupra dixerat: *Videt Iliacas ex ordine pugnas*. Homerus enim haec omnia tacuit, quae facta ſunt poſt Hectoris mortem. *Amazonidum* autem derivatio eſt pro principalitate, ſicut: *Scipiadas duros bello*: pro Scipionibus. Sane *Amazones* dictae ſunt, quod ſimul vivant ſine viris: quaſi ἅμα ζῶσαι, vel quod unam mammam exuſtam habent, quaſi ἄνευ μαζοῦ. Has autem jam non eſſe conſtat, utpote extinctas, partim ab Hercule, partim ab Achille. LUNATIS PELTIS. Scutis breviſſimis, in modum Lunae jam mediae. *Lunatis* autem, primitivum a foeminino genere derivatur.

495. PENTHESILEA FURENS. Martis & Otreres filia fuit, quam Achilles, cum adverſum ſe pugnantem peremiſſet, poſt mortem ejus adamavit, eamque honorifice ſepelivit. DUCIT autem & ARDET, ad laudem picturae pertinet. *Furentem* ideo dixit, quia ſororem ſuam in venatione confixit, ſimulans ſe cervam ferire; ſed hoc per tranſitum tangit: nam hic, furor bellicus intelligitur: aut *furens*, quia majora viribus audebat.

496. AUREA. Amphibolon eſt hoc loco, utrum *ipſa aurea*, an *aurea cingula*. Sciendum tamen, plerumque amphiboliam metri ratione diſſolvi, ut: *Aurea compoſuit ſponda*, *Dido* aurea: ſi enim ad ſpondam referas, non ſtat verſus. SUBNECTENS. Subnexa habens. EXERTAE. Nudatae: nudant enim quam aduſſerint mammam.

497. VIRGO. Et ſexum oſtendit & aetatem: plus enim dixit, quam ſi foeminam diceret; figuram tamen Graecam facit.

499. DUM STUPET. Abſolute: aut, dum hoc ſtupet. OBTUTU. Aſpectu. IN UNO. In unoquoque: hoc eſt, ſingula mirabatur.

500. FORMA PULCHERRIMA. Ut: *Pulchra prole*.

501. INCESSIT, Ut: *Incedunt pueri*: ſed hic ſupervenit. STIPANTE CATERVA. Ad hoc tantum ſequens pertinet comparatio. Quam multi vituperant comparationem hanc, neſcientes exempla, vel parabolas, vel comparationes adſumptas, non ſemper uſquequaque congruere; ſed interdum omni parte, interdum aliqua convenire.

PIERII.

496. AUREA SUBNECTENS EXERTAE CINGULA MAMMAE. Vidi ego codices antiquos, in quibus non *exertae*, ſed *exſectae*, ſcriptum ſit: aliena vero manu, *exertae*, factum. Sed enim vulgatam lectionem agnoſcit Servius, & exponit: *nudatae*. Eandem ſententiam Ti. Donatus latius interpretatur: quae, quoniam in impreſſis codicibus curta ſunt, recitare non pigeat: ait enim: *Tanta autem fiducia venire videbatur, tantumque ardere in bellum, ut quod ſecretum eſſe virginibus ſolet, illa offerret videntibus: ſcilicet, quum exerta papilla pugnaret. Pertinet hoc etiam ad praeliantis audaciam, ut pugnaret foemina, nec munimine tegeretur armorum*.

501. MAGNA JUVENUM STIPANTE CATERVA. In Romano codice legitur, *comitante*: non ita in aliis. Plus tamen eſt, *ſtipante*: quia majorem indicat comitum frequentiam.

Qualis in Eurotae ripis aut per juga Cynthi
Exercet Diana choros; quam mille ſecutae
Hinc atque hinc glomerantur Oreades, illa pharetram
Fert humero, gradienſque deas ſupereminet omnis:
Latonae tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido: talem ſe laeta ferebat
Per medios, inſtans operi regniſque futuris.
Tum foribus divae, media teſtudine templi,
Septa armis, ſolioque alte ſubnixa reſedit.

Jura

SERVII.

502. EUROTAE RIPIS. Fluvii Laconiae. CYNTHI. *Cynthus* mons Deli, in qua natam conſtat eſſe Dianam. [Sane Dianam veteres ideo melius producebant, quia ſub divo Dea ſit, venandi gratia.]

503. EXERCET DIANA CHOROS. Hoc non ad comparationem pertinet; ſed eſt poeticae deſcriptionis evagatio; quod *chori* nec perſonis hic, nec locis congruunt: ſaltantium enim & cantantium dicuntur. MILLE. Finitus numerus pro infinito: nam de Nympharum numero varia eſt opinio.

504. OREADES.. Nymphae montium *Oreades* dicuntur: ſylvarum, *Dryades:* quae vero cum ſylvis naſcuntur, *Hamadryades:* fontium, *Napeae*, vel *Naides;* maris vero *Nereides*.

506. TACITUM. Pro, tacite: major enim eſt taciturnitatis affectus, ut ſupra: *Haec ſecum*. Sic Terentius: *Ut mecum tacita gaudeam*. [Ergo *tacitum*, pro tacite, ut: *Tacitumque obſedit limen amatae:*] aut tacita gaudet. PERTENTANT. Modo vehementer tentant. Alibi, leviter, ut: *Blanda viciſſim Gaudia pertentant mentem*. Sunt enim multa, quae pro locis intelliguntur, ut *impotens*, & ſatis, & minus, & nihil potens, ſignificat. INSTANT OPERI. Zeugma eſt ad ſequentia pertinens.

508. REGNISQUE FUTURIS. Regnaturae Carthagini: urbi ergo: nam ipſa jam regnabat.

509. TUM FORIBUS DIVAE. Inſtans praecipue foribus: & hoc loco diſtinguendum eſt: magno enim ſtudio & labore templorum fores fiebant, quas quibuſdam inſignibant hiſtoriis, ut: *In foribus lethum Androgei*. Item: *In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto*. TUM FORIBUS DIVAE MEDIA TESTUDINE TEMPLI: ut unum intelligas tectum templi, & fores: quod ſi eſt, ſub medio tecto ſunt fores; ſed prima melior expoſitio eſt. TESTUDINE. Camera incurva vel fornicata, quae ſecundum eos, qui ſcripſerunt de ratione templorum, ideo ſic fit, ut ſimulacro coeli imaginem reddat, quod conſtat eſſe convexum. Quidam tradunt, apud veteres omnia templa in modum teſtudinis facta. [At vero ſequenti aetate, divinis ſimulachris poſitis, nihilominus in templis factas eſſe teſtudines, quod Varro ait, ut ſeparatum eſſet, ubi religio adminiſtraretur. Bene ergo, cum de templo loqueretur, addidit ei *teſtudinem*. Item Varro de Lingua Latina ad Ciceronem: *In aedibus locus patulus relinquebatur ſub divo, qui erat relictus, & contectus erat, appellabatur teſtudo*. Cicero, in Bruto: *Commentatum in quadam teſtudine fuiſſe*. Alii locum in parte atrii volunt adverſum venientibus.] Alii hunc ordinem volunt: Tum foribus divae templi reſedit media ſcutorum teſtudine, quod ſepta armis erat. [Hoc genus fabricae ab animalis ſimultudine, quae teſtudo vocatur, captum eſt: de qua fabula talis eſt. Virgo quaedam nomine Chelone, linguae impotens fuit; verum cum Jupiter Junonem ſibi nuptiis jungeret, praecepit Mercurio, ut omnes Deos vel homines, atque omnia animalia ad nuptias convocaret: ſed omnibus, quos Mercurius monuerat, convenientibus, ſola Chelone, inridens & derogans nuptiis, nectens moras, adeſſe contempſit. Quam cum Mercurius non veniſſe notaviſſet, denuo deſcendit ad terras, & aedes Chelonis ſupra fluvium poſitas praecipitavit in fluvium, ipſamque Chelonem in animal ſui nominis vertit, quam nos Latine *teſtudinem* dicimus. Fecitque ut pro poena dorſo tectum, velut domum ſuam, prona portaret; unde incurvatis aedificiis hoc nomen impoſitum eſt.]

510. SEPTA ARMIS. Satellitum ſcilicet; [vel ut quidam volunt pro armatis, ut: *Foeta armis*.] SOLIO. *Solium* proprie eſt armarium uno ligno factum, in quo reges ſedebant propter tutelam corporis ſui: dictum quaſi *ſolidum*. Modo jam abuſive *ſellam regalem* dicimus. AL-

TE.

Digitized by Google

Jura dabat legeſque viris: operumque laborem
Partibus aequabat juſtis, aut ſorte trahebat:
Cum ſubito Aeneas concurſu accedere magno
Anthea Sergeſtumque videt fortemque Cloanthum,
Teucrorumque alios: ater quos aequore turbo
Diſpulerat, penituſque alias avexerat oras.
Obſtupuit ſimul ipſe, ſimul perculſus Achates
Laetitiaque metuque, avidi conjungere dextras
Ardebant: ſed res animos incognita turbat.
Diſſimulant; & nube cava ſpeculantur amicti,
Quae fortuna viris; claſſem quo litore linquant;
Quid

SERVII.

TE. [Alto fulta ſuggeſtu;] Acſi diceret, in tribunali. SUBNIXA. Pro, *ſubniſa*, ut ſupra diximus: alii pro *innixam* accipiunt.

511. JURA DABAT, LEGESQUE. *Jus* generale eſt, ſed *Lex*, juris eſt ſpecies. *Jus*, ad non ſcripta etiam pertinet; *leges* ad jus ſcriptum. Non eſt ergo iteratio: [& bene *dabat*: primi enim Locri ſcriptis uſi ſunt legibus: nam ſuperior aetas contenta fuit moribus. VIRIS autem ad Didonis pertinet laudem; & ſeparatim enuntiandum eſt, ut ſit major admiratio.

512. SORTE TRAHEBAT. Proprie locutus eſt: trahuntur enim ſortes, hoc eſt, educuntur. [Et bene tam regnantis, quam aedificantis urbem, implere oſtendit officium.]

513. CONCURSU ACCEDERE MAGNO. Cum magna Afrorum multitudine; & hoc eſt, quod formidat Aeneas, incertus, qua eos mente cogitentur.

516. DISPULERAT. Segregaverat. Et magna eſt inter *de* & *di* differentia, ut ſupra dictum eſt. PENITUS. Longe a regina remotos: quae res etiam inſolentes cuſtodes litorum facit.

517. OBSTUPUIT. Et ad admirationem, & ad timorem hic pertiuet ſermo, quo dicenda praeoccupat. [PERCULSUS. Ad utrumque pertinet.]

518. LAETITIAQUE METUQUE. *Laetitia*, propter ſocios liberatos; *metu*, propter concurſum; [vel quod incerti erant de voluntate Didonis.] AVIDI CONJUNGERE. Ut conjungerent, vel ad conjungendum avidi.]

519. ARDEBANT. Cupiebant, ut: *Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexin*. *Ardeo* autem & accuſativum regit & ablativum. RES INCOGNITA. Hoc eſt, qua affectione Poenorum populus conveniret.

520. DISSIMULANT. *Diſſimulamus nota; Simulamus ignota*, ut Salluſtius: *Cujuslibet rei ſimulator ac diſſimulator*.

521. QUAE FORTUNA. Utrum proſpera, an adverſa? [& ſic oſtenditur unde ſit metus.]

PIERII.

505. GRADIENSQUE DEAS SUPEREMINET OMNES. In Rom. cod. & nonnullis aliis antiquis, legere eſt: *dea ſupereminet omnis*: ut *dea* ſit κατ᾽ ἐξοχὴν: nam ipſe locus ſyllabam omnino communem reddit: caeterum hoc in medio ſit.

510. SOLIOQUE ALTE SUBNIXA RESEDIT. Vetera quaedam exemplaria, *alto*, legunt: ut in undecimo: *Solio rex infit ab alto*. In codicibus tamen probatioribus, Mediceo, & aliquot aliis, *alte*, adverbium eſt: quam lectionem interpretes agnoſcunt: praecipueque Donatus, qui ait: *Ubi ad mediam teſtudinem templi, hoc eſt, ad mediam aream, pervenit, aſcendit ſolium, quod ipſius cauſſa fuerat collocatum, & primum alte conſurgens, ſedit*.

515. PENITUSQUE ALIAS ADVEXERAT ORAS. Ut miſſum faciam, *adduxerat*, quod in uno tantum codice repertum minime placet, Mediceus, & reliqua fere omnia exemplaria, quae tractavi, *abvexerat* aut *avexerat*, uno conſenſu legunt: erant enim XI. Trojani, qui fuerant in diverſum abacti.

517. OBSTUPUIT SIMUL IPSE, SIMUL PERCULSUS ACHATES. In Oblongo codice & quibuſdam aliis, *obſtipuit* habetur: ita ſuperius, *dum ſtipet*, & paſſim eodem modo: quod verbum a *ſtipite* nonnulli deductum volunt, mutato tamen tempore; uſu vero ceſſiſſe I in U, ut ex *contimaci contumax* factum; & hujuſmodi pleraque: ſed & *percuſſus* in Romano, in Mediceo, & pleriſque aliis codicibus antiquis, & hic, & alibi ſem-

Digitized by Google

Quid veniant. Cunctis nam lecti navibus ibant,
Orantes veniam, & templum clamore petebant.
Poſtquam introgreſſi, & coram data copia fandi;
Maximus Ilioneus placido ſic pectore coepit:
O regina, novam cui condere Juppiter urbem,

SERVII.

522. CUNCTIS NAM LECTI NAVIBUS IBANT. Bene addidit *lecti*, ne penitus omnes intelligeremus. [Sane *cuncti*, non idem ſignificat quod *omnes*: Cicero ſaepe ait: *Cuncti atque omnes*: quia *omnes* non ſtatim ſunt *cuncti*; niſi iidem ſimul ſint juncti.] Nonnulli tamen *lectis navibus*, legunt. Quod ſi ſit, hypallage eſt: & illuc ſenſus recurrit. Et ſciendum plerumque, ut hoc loco, addi aliquid generalitati, & fieri ſpecialitatem, ut eſt, ſi dicas: *Omnes ſcholaſtici laborant*, generalitas eſt: ſi addas *iſti*, fit ſpecialitas, ut Salluſtius: *Tranſgreſſos omnes recepit mons* Balleia: prudenter addidit *tranſgreſſos*.

523. ORANTES VENIAM. *Venia* pro culpa petitur; ſed nunc aut pacem aut officium, propter incendium navium: aliqui tamen *veniam* pro impunitate accipiunt: nam mox addit: *Prohibe infandos a navibus ignes*. Et proprie verbum pontificale eſt; unde eſt: *Tu modo poſce deos veniam*. Et paulo poſt: *Pacemque per aras Exquirunt*. Dicta autem *venia*, ad eliciendam miſericordiam: meretur enim benevolentiam numinum, qui, licet innocens ſit, *veniam* tamen, tanquam peccaverit, petit: unde eſt confeſſio illa in Terentio: *Quid meritus es? crucem*.

525. MAXIMUS ILIONEUS. Rebus omnibus maximus: neque enim aliquid addidit; ergo & aetate, & genere, & facundia, & omni virtute, maximus: & non ſine cauſſa ipſum ubique inducit loquentem: ut enim Homerus dicit, Phorbas, pater Ilionei, ſemper Mercurio, deo eloquentiae, favente, pugnavit: ut Horatius, *Mercuri, facunde nepos Atlantis*. Merito ergo huic datur eloquentia. PLACIDO SIC PECTORE COEPIT. More ſuo uno ſermone habitum futurae orationis expreſſit. [Bene ergo *placidus*, ne timore conſternatus videretur, quem ideo aetate maximum & patientem oſtendit, ut ei auctoritas, & de aetate, & de moribus creſcat. Ergo *placido*, ad placandum apto: & definitio eſt oratoris, qui talem ſe debet componere, qualem curat judicem reddere.]

526. O REGINA. Secundum artem rhetoricam id ei dat, quod vult impetrare: nam eam per laudem, benevolam reddidit: [quae benevolentia in principiis controverſiarum ſecundum praecepta rhetorica quatuor modis conciliatur; a Judicum perſona; a noſtra; ab adverſariorum; a re ipſa: quod hic invenitur, a Judicum perſona, *O Regina novam cui condere Juppitee urbem*: a ſua perſona, *Troes te miſeri*: etiam ab adverſariorum, *Quod genus hoc hominum*: a re ipſa, *Hoſpitio prohibemur arenae*. Poſt praeparatam igitur benevolentiam, & ex ſua perſona miſeratione commota, adhibet preces: *Prohibe infandos a navibus ignes*: *Parce pio generi*, *& propius res aſpice noſtras*. An poſſint: *Non ea vis animo, nec tanta ſuperbia victis*. Quo ergo ibatis? *Eſt locus, Heſpeeiam Graji cognomine dicunt*. Et cur huc veniſtis? *Cum ſubito aſſurgens fluctu nimboſus Orion*. Ne autem poſſint timeri, ait: *Pauci veſtris adnavimus oris*. An gratiam referant: *Officio nec te certaſſe priorem Poeniteat*. Quod autem Aeneam laudat, occulte etiam timorem iniicit dicendo: *Nec bello major & armis*. Dicit etiam eſſe qui vindicent, ſi fiat injuria: *Sunt & Siculis regionibus urbes*, *Armaque*, *Trojanoque a ſanguine clarus Aceſtes*. An neceſſari ſint: *Quaſſatam ventis liceat ſubducere claſſem*. Et ſubjunxit: etiam ſi regem amiſimus & Italiam non petierimus, tamen ad Siciliam neceſſario deſcendemus: *Si datur Italiam sociis & rege recepto Tendere*, *ut Italiam laeti Latiumque petamus*. *Sin abſumpta ſalus*, *& te*, *pater optime Teucrum*, *Pontus habet Libyae*, *nec ſpes jam reſtat Iuli*: *At freta Sicaniae ſaltem*. NOVAM URBEM. Juxta Poenorum opinionem dixit, qui novam civitatem *Carthaginem* dicunt.

PIERII.

ſemper habetur: quamvis Grammatici differentiam inter *perculſum*, & *percuſſum* ſtatuant.

522. CUNCTIS NAM LECTI NAVIBUS IBANT. In Romano codice, in Mediceo, *cuncti*, nominativo caſu legitur: eamque lectionem interpretes agnoſcunt Servius & Donatus.

525. MAXIMUS ILIONEUS PLACIDO SIC PECTORE COEPIT. Dicerem ſcribendum *maxumus* ex antiquis codicibus, & Auguſti Octaviani conſuetudine: niſi nunc mos adeo invaluiſſet, ut jam omnes malint hujuſmodi nominum pene ultimam enuntiare per *i* vocalem tertiam. Hic vero animadvertendum eſt, quod Servius ait, Mercurium, eloquentiae deum, Phorbanti, Ilionei patri, plurimum faviſſe: non intelligas tamen hunc eundem eſſe *Ilionea*, qui Phorbantis

Ju-

Juſtitiaque dedit gentis frenare ſuperbas,
Troës te miſeri, ventis maria omnia vecti,
Oramus: prohibe infandos a navibus ignis;
Parce pio generi, & propius res aſpice noſtras.
Non nos aut ferro Libycos populare Penates
Venimus, aut raptas ad litora vertere praedas:
Non ea vis animo, nec tanta ſuperbia victis.
Eſt locus, Heſperiam Graji cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebae:

SERVII.

527. JUSTITIA. Bene conſideravit ſexum: nec enim virtute dicere poterat. FRENARE. [Non Carthaginenſium, ſed circumjacentium barbarorum: & bene] *Frenare*, continere, ut contra: *Et Numidae infreni cingunt*.

528. TROES TE MISERI. Tacitis occurrit quaeſtionibus: ne ad populationem veniſſe videantur, more latronum, qui tunc vigebat. [Et videtur aliud ad dignitatem, aliud ad miſerationem protuliſſe.] VENTIS MARIA OMNIA VECTI. Per maria: & eſt contra illud, ſicut dictum eſt, cur ad Africam venerint: & oſtendit non ſponte veniſſe.

530. PARCE PIO GENERI. Quotiens invidioſae ſunt praeſentes perſonae, rhetoricum eſt, ad alias confugere: ut hoc loco confugit ad genus: & infra confugit ad perſonam: *Dauni miſerere ſenectae*. ET PROPIUS. Vicinius, ſcilicet, ut tanquam victi accipiantur: non tales omnes credantur, qualis Paris fuit in Spartae expugnatione, raptuque Helenae: nam hiſtoriae hoc habet veritas: non voluntate Helenam ſecutam, ſed raptam, expugnata urbe; unde & recipi meruit a marito. Tangit autem hoc latenter Virgilius illo loco: *Me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter*. Ergo bene non *nos*, ſed *noſtras* dixit.

531. POPULARE. Quia apud Veteres haec erat maxime cauſa navigandi. Sane antiqui & *populo* & *populor* dicebant; unde eſt nunc *populare*: & : *Populatque ingentem farris acervum Curculio*. Nunc tamen paſſiva tantum utimur declinatione. [Quidam *populare*, pro ad populandum vel populatum accipiunt. VERTERE. Pro, avertere.]

533. NON EA VIS ANIMO. Argumentum ab impoſſibili; ſicut dictum eſt, ut: *Quid Troes potuere? Vis* autem eſt poſſibilitas, [hoc eſt, nec volumus, nec poſſumus.]

534. EST LOCUS. Comparatione orbis totius, Italia locus eſt: nam provincia, locus non poteſt dici: minus autem eſt *quam*, vel quem locum, ut: *Urbs antiqua fuit*. [Aut ideo *locus*, ut oſtendat parvo poſſe eſſe contentos.] HESPERIAM. *Heſperiae* ſunt duae: una, quae *Hiſpania* dicitur, altera, quae eſt *Italia*: quae hac ratione diſcernuntur: aut enim *Heſperiam* ſolam dicis, & ſignificas *Italiam*: aut addis *ultimam*, & ſignificas *Hiſpaniam*, quae in occidentis eſt fine: ut Horatius: *Qui nunc Heſperia ſoſpes ab ultima*. Et haec eſt vera *Heſperia*, ab *Heſpero* dicta, id eſt, ſtella occidentali. Caeterum *Italia*, *Heſperia* dicitur a fratre Atlantis, qui pulſus a germano, Italiam tenuit: eique nomen priſtinae regionis impoſuit, ut Hyginus docet: Eſt autem carmen Ennianum: is enim ita ait: *Eſt locus, Heſperiam quam mortales perhibebant*. GRAJI COGNOMINE DICUNT. Bene *Graii*, ut & ipſa cognoſcat, ſicut in Octavo: *Electra (ut Graii perhibent) Atlantide cretus*.]

535. ANTIQUA. Nobilis: nec enim nova eſſe poteſt: licet primam terram ſuam eſſe dicant Athenienſes. [POTENS ARMIS. Dicendo *potens armis*, Trojanos laudavit, ut oſtenderet, non ſe bellicoſorum timere provinciam.] UBERE GLEBAE. *Uber* proprie eſt foecunditas. Et bene Italiae virtutem foecunditatemque collaudat: ne Africam petiiſſe videantur.

PIERII.

bantis filius ab Homero celebratur, ſed ab ea eloquentiae commendatione fictam hic eſſe perſonam a Virgilio: quum ſatis conſtet Ilionea, Phorbantis, a Peneleo peremptum in bello Trojano, ut apud Homerum legere eſt, Ἰλ. ξ.

532. AUT RAPTAS AD LITORA VERTERE PRAEDAS. In antiquis aliquot codicibus, *a litore* legitur: hoc eſt, ab ora litorali in naves. Sed minime diſplicet *ad litora*: quia per continentem fieri ſolent excurſiones; indeque praedam ad litus vertunt.

Digitized by Google

Oenotri coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixiſſe ducis de nomine gentem.
Huc curſus fuit.
Cum ſubito adſurgens fluctu nimboſus Orion
In vada caeca tulit, penituſque procacibus auſtris,
Per-

SERVII.

536. OENOTRI COLUERE VIRI. Deeſt *quam*. *Oenotria* autem dicta eſt, vel a vino optimo, id eſt, *οἶνγ*, quod in Italia naſcitur: vel, ut Varro dicit, ab *Oenotro*, *rege Sabinorum*. Alii Itali fratrem, *Oenotrum*, tradunt ex Arcadia in Italiam veniſſe [cum Pelaſgis, & eam ſibi cognominem feciſſe.] FAMA. Subaudimus, eſt. MINORES. *Majores* & *minores*, quotiens de genere dicimus, numeri ſunt tantum pluralis.

537. ITALIAM. *Italus*, rex Siciliae, ad eam partem venit, in qua regnavit Turnus, quam a ſuo nomine appellavit Italiam; Unde eſt: *Fines ſuper uſque Sicanos*. Non uſque ad Siciliam; (nec enim poterat fieri) ſed uſque ad ea loca, quae tenuerunt Sicani, id eſt, Siculi, a Sicano, Itali fratre. [Alii *Italiam*, a bubus, quibus eſt Italia fertilis: quia Graeci boves Ἰταλὺς, nos *vitulos* dicimus: Alii a rege Ligurum, Italo: alii ab advena Moloſſio: alii a quodam Augure, qui cum Siculis in haec loca venerit, quamque his regionem inauguraverit * plures alare tenar in pote deſatura. Minois regis Cretenſium filiam Italiam dictam.]

538. [HUC CURSUS FUIT. Vel iſte curſus; vel pro, illuc; Et *curſus*, verbum nauticum eſt, ut alibi: *Nunc curſum Iliacas vento tenuiſſe carinas*.]

539. CUM SUBITO. Si *ſubito fluctu*, nomen eſt; ſi per ſe *ſubito*, adverbium. ADSURGENS FLUCTU NIMBOSUS ORION. Oenopion rex, cum liberos non haberet, a Jove, Neptuno & Mercurio, [vel, ut quidam tradunt, non a Neptuno, ſed Marte,] quos hoſpitio ſuſceperat, hortantibus, ut ab his aliquid poſtularet, petiit, ut ſibi concederent liberos: illi, intra corium immolati ſibi bovis urina facta, praeceperunt, ut, obrutum terra, completis maternis menſibus, ſolveretur: Quo facto, inventus eſt puer: cui nomen ab *urina* impoſitum, ut Οὐρίων diceretur: quod Dorica lingua commutatum eſt, ut ου diphthongus in ω verteretur. Quod autem plerumque prima ſyllaba brevis invenitur, ut hoc loco; cum ſit naturaliter longa, Graecae rationis eſt; nam detractio fit υ literae, & ο remanet brevis: quo modo: Οὔρεά τε σκιόεντα, pro ὄρεα: & πόνσον, pro πο'υσον. Et hoc, quia aut ο eſt naturaliter longa: aut ε diphtongus. Caeterum, ſi ſit in proprio nomine dichronos, ut omnes Latinae ſunt, propriorum nominum abutemur licentia, ut in Artibus lectum eſt. *Orion* ergo poſtea venator factus, velut trium parentum viribus fiius, cum Dianae vim vellet inferre, ut Horatius dicit, ejus ſagittis occiſus eſt: ut Lucanus, immiſſo ſcorpione periit; ſed deorum miſeratione relatus inter ſydera, ſignum famoſum tempeſtatibus facit. Veriſimilius autem eſt a ſcorpione interemptum: quo oriente occidit. Hoc ſignum ibi eſt, ubi Hyades circa frontem Tauri. Sane ipſe Orion magnitudine ſua multis oritur diebus, & ideo ejus etiam apud peritos eſt incerta tempeſtas: unde dictum eſt: *cum ſubito aſſurgens*, ad excuſationem non praeviſae tempeſtatis. Et multi ſuperfluo quaerunt, cur ortus commemoretur Orionis; cum ſit a Junone immiſſa tempeſtas? Sed Ilioneus iſta non novit, quae a Poeta ſupra dicta ſunt, per Muſam, ut diximus, cognita. Et conſtat numina, niſi inventa occaſione, nocere non poſſe; quod in omni ſuo opere Virgilius diligenter obſervat. [Bene autem *nimboſus*: quia & ortu ſuo, & occaſu, tempeſtates commovet; ſicut ait Horatius: *Quia triſtis Orion cadit*: & quia hoc ſignum ibi eſt, ubi Hyades circa frontem Tauri.]

540. IN VADA CAECA. Incognita, latentia. PROCACIBUS AUSTRIS. Perſeverantibus. Et *procax* proprie *petax* eſt: nam *procare* eſt *petere*: Unde & *proci*, *petitores* dicuntur. Alii *procacibus*, impudentibus tradunt.

PIERII.

536. OENOTRII COLUERE VIRI. In antiquis codicibus fere omnibus, *Oenotri* per ſynaereſim ſcribitur: quia ſyllaba media eſt *ω μέγα*, Οἰνωτρῶν· hujuſmodi vero Synaereſes ſoluta etiam oratione fieri ſaepius in antiquis inſcriptionibus obſervavi: ut illud Romae juxta aedem D. Baſilii, VINICIA PRIMIGENIA MATER FILIIS SUIS.

538. HUC CURSUS FUIT. Nequaquam placet, quod in codicibus aliquot legitur: *hic curſus fuit*: hoc eſt, haec navigatio: nam finis deſideraretur, ad quem locum.

Perque undas, ſuperante ſalo, perque invia ſaxa
Diſpulit. Huc pauci veſtris adnavimus oris. (rem
Quod genus hoc hominum, quaeve hunc tam barbara mo-
Permittit patria? hoſpitio prohibemur arenae.
Bella cient, primaque vetant conſiſtere terra.
Si genus humanum & mortalia temnitis arma;
At ſperate deos memores fandi atque nefandi.
Rex erat Aeneas nobis, quo juſtior alter

Nec

SERVII.

541. PERQUE UNDAS SUPERANTE SALO. Elevato mari, & in undas diviſo; ut ſolet in tempeſtate. *Salo* autem, venit ab eo, quod eſt *ſalum, ſali*: nam *ſale tabentes*, ab eo, quod eſt, *hic ſal, ſalis*; cum *ſalum* a *σαλεύω*. PERQUE INVIA SAXA. *Invia*, id eſt, aſpera, immania; unde & paulo poſt Dido: *Quae vis immanibus applicat oris?* Non enim ſuos vituperat; ſed naturam litoris culpat.

542. DISPULIT. Diſperſit. [HUC PAUCI. Vult intelligi, ut quidam tradunt, ſupereſſe & alios, qui ſunt futuri vindices; ſi iſti fuerint laeſi: nam hoc eſt quod ait:] *diſpulit*. ADNAVIMUS ORIS. Pro *adnatavimus*, per ſyncopen. Elegit verbum aptum naufragio, ad eliciendam miſericordiam: quamvis & de navibus *natat* lectum ſit, ut: *Natat uncta carina*. Et bene *adnavimus*, quaſi vix, & oportune.

543. QUOD GENUS HOC HOMINUM? Rhetorice vituperaturus mores, non ad Didonem loquitur; ſed ad tertiam ſe confert perſonam. [QUAEVE HUNC TAM BARBARA MOREM PERMITTIT PATRIA. Bene mores accuſat terrae, ut inhumanitas patriae potius eſſe videatur.]

544. HOSPITIO PROHIBEMUR ARENAE. Ut alibi: *Littuſque rogamus innocuum*. *Littus* enim jure gentium commune omnibus fuit, & occupantis ſolebat ejus eſſe poſſeſſio. [Cicero in Roſciana: *Nam quid eſt tam commune, quam ſpiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus ejectis?* unde oſtenduntur crudeles, qui etiam a communibus prohibeant.

545. CIENT. Id eſt, movent. [Et bene *cient* & *vetant*, permanet in certa perſona; ne eos in hoc barbaros & immites appellare videatur. Sane in principio modeſtius, hic jam commotius.] PRIMA TERRA. Id eſt, in litore, ut alibi: *Tuque o, cui prima frementem Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti*.

546. MORTALIA ARMA. Mortalem poſſibilitatem. Sane per *arma* etiam conſilia ſignificantur, ut: *Quaerere conſcius arma*: Alii *mortalia arma* pro humanitate accipiunt. Sed terret hoc loco latenter, propter Siciliam: nam & paulo poſt ait: *Sunt & Siculis regionibus urbes*: cum unam habeant, in qua Aceſtes regnat; ſed ad terrorem, *urbes* poſuit. TEMNITIS autem, pro *contemnitis*, per aphaereſin dictum, quae eſt, cum prima verbi ſyllaba detrahitur.

547. AT SPERATE DEOS. Abuſive, timete, ut alibi: *Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem*. Cum *ſperemus bona, timeamus adverſa*; [veteres tamen *ſperare* dicebant Deorum auxilia rogare. Plautus in Milite: *Deos ſperabo, teque poſtremo tamen*. In Caſina: *Diis ſum fretus, Deos ſperavimus*. Sane oportune poſt blanda principia iſta ponuntur: prodeſt enim nonnunquam ſubtiliter objurgare, quem roges.] MEMORES FANDI ATQUE NEFANDI. Id eſt, juſti & injuſti. Et bene *memores*: quia, etiamſi non ſtatim puniant crimina, ſunt tamen memores, ut Horatius: *Raro antecedentem ſceleſtum Deſeruit pede poena claudo*: [& dicendo *fandi atque nefandi*, ſignificat, pro ut meriti fueritis.]

548. [REX ERAT AENEAS NOBIS. Bene medio verbo uſus eſt *erat*; nam ſi *fuit* dixiſſet, fiduciam habuiſſe videretur.] QUO JUSTIOR ALTER NEC PIETATE FUIT. Multum intereſt inter *juſtitiam* & *pietatem*: nam *pietas* pars juſtitiae eſt; ſicut ſeveritas. Nunc ergo hoc dicit, qua parte ſit juſtus, id eſt, pietate. Et bene duo laudat in Aenea, pietatem, quam a Didone impetrare contendit: & virtutem, qua vult eum timeri: [& certe, quoniam & beneficium referre poteſt, & vindicare.] *Pietas* enim in Deos, *juſtitia* in homines eſt: quibus duabus virtutibus regem ornatum eſſe convenit.

PIERII.

542. VESTRIS ADNAVIMUS ORIS. Frigidum & exile eſt, quod in pleriſque codicibus antiquis *advenimus* legitur; ſed in verbo *adnavimus* difficultas, calamitas, & clades apparent, quae miſerationem commoveant.

546. SI GENUS HUMANUM, ET MORTALIA TEMNITIS ARMA. Vetera quaedam exemplar. legunt

abſ-

Nec pietate fuit, nec bello major & armis.
Quem ſi fata virum ſervant, ſi veſcitur aura
Aetheria, neque adhuc crudelibus occubat umbris;
Non metus, officio nec te certaſſe priorem
Poeniteat. Sunt & Siculis regionibus urbes,
Armaque, Trojanoque a ſanguine clarus Aceſtes.
Quaſſatam ventis liceat ſubducere claſſem,

Et

SERVII.

549. BELLO MAJOR ET ARMIS. Hoc eſt, ſcientia rei militaris. Non eſt iteratio: nam *bellum* & conſilium habet; *Arma* autem tantum in ipſo actu ſunt, id eſt, viribus dimicandi; ut aliud animi, aliud corporis ſit: ut intelligat, eum & ſapientem imperatorem, & fortem eſſe militem: ut de Agamemnone inquit Homerus, Ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής.

550. [QUEM SI FATA VIRUM SERVANT. Unum ſenſum in tres partes diviſit; & potuit reprehendi idem dixiſſe, niſi oſtenderet, eum libenter voto ſuo immorari: tale eſt illud: *Si numina veſtra Incolumem Pallanta mihi ſi fata reſervant.*] SI VESCITUR AURA. *Veſcor* verbum inchoativum eſt, [ſine praeterito tempore, & quod a ſe naſcitur:] *Veſcor illa re* dicimus, ut alibi: *Veſcitur Aeneas ſimul & Trojana juventus Perpetui tergo bovis & luſtralibus extis.* Nec nos decipiat, quod dicit Plinius, ut elocutiones ex ſimilibus formemus: nam ecce, *comede illam rem* dicimus; nec tamen *veſcor illam rem*. Et ipſe enim dicit: non uſquequaque hoc eſſe ſervandum. [Sane hic *veſcitur*, pro fruitur poſuit.]

551. AETHEREA AURA. Quia animam aere, corpus cibo, potione, & caeteris, diligenter nutrimus.

552. NON METUS. Hoc loco diſtinguendum eſt. Cujus autem rei, ex ſequentibus probat: nam vult eam non timere; ne haec inaniter praeſtet. Alii, *non metus officio*, legunt, & hunc ſenſum dicunt: non metuo pro officio noſtro, id eſt, non timeo, ne non ſit unde ſatisfaciam officio, ac parem gratiam reddam. OFFICIO NEC TE CERTASSE PRIOREM POENITEAT. Nec tibi parum videatur primum beneficia praeſtitiſſe, cum poſſis majora recipere: nam *poeniteat*, parum videatur, eſt, ut Terentius in Heautontimorumeno: *At enim quantum hic operis fiat poenitet:* hoc eſt, parum videtur. [Sane, *Certaſſe*, provocaſſe accipiunt, ut Terentius: *Beneficiis ſi certaſſet*, *Beneficium* autem eſt, quod Graeci τὸ καθῆκον appellant. Cicero de Marcello: *Noli igitur in conſervandis bonis viris defatigari, non cupiditate praeſertim aliqua, aut pravitate lapſis; ſed opinione officii, falſa fortaſſe, certe non improba*. SUNT ET SICULIS REGIONIBUS URBES. Id eſt, gratiam reddere poſſumus: arma latenter minatur.]

554. TROJANOQUE A SANGUINE CLARUS ACESTES. [Bene *Trojano*, ut neceſſe habeat, ſi paſſi fuerint injuriam, vindicare, quod in principio bene tacuit.] De *Aceſte* autem fabula talis eſt: cum Laomedon promiſſam murorum mercedem Neptuno & Apollini denegaſſet, Neptunus iratus, Trojae immiſit cetos, per quos vicina littoris vaſtabantur. Unde Apollo conſultus, cum & ipſe iraſceretur, magis adverſa reſpondit, dicens: Objiciendas puellas nobiles belluae. Quod cum ſaepe fieret, & Laomedontis Heſiona jam eſſet ad ſcopulum, orta ſeditione, monſtro expoſita, nonnulli parentes peregre mittere filias, quam domi perdere maluerunt: nam alii avehendas mercatoribus tradiderunt; timens Hippotes, quidam nobilis, [vel Ipſoſtratus] filiae Segeſtae, impoſitam eam navi miſit quo fors tuliſſet. Et haec ad Siciliam delata, a Crimiſo fluvio, quem Criniſum Virgilius poetica licentia vocat, converſo in urſum, ut alii, in canem, compreſſa edidit Egeſtum, quem Virgilius *Aceſtem* vocat, qui ex matris nomine civitatem Trojanis condidit: quae ante *Egeſta*, pro *Segeſta* dicta eſt.

555. QUASSATAM VENTIS. [Quamvis ſit juſta petitio, tamen prope invidioſe oſtendit, quam ſit res, quam petit, exigua.] SUBDUCERE. In terram trahere, hoc eſt, ſubductam curare. *Deducere* autem, in mare mittere, ut: *Deducunt ſocii naves*.

PIERII.

abſque copulativa particula: *Si genus humanum, mortalia*, per appoſitionem, venuſtate tamen haud quaquam pari cum priori lectione.

551. AETHEREA NEC ADHUC. In bona codicum antiquorum parte, *neque adhuc* legitur: quod neſcio quid mollius & ſuavius ſonat.

552. NON METUS OFFICIO, NEC TE CERTASSE. Mediceus codex, & aliquot alii, *nec metus* legunt; ſed omnino *non* acceptius.

Et ſilvis aptare trabes, & ſtringere remos.
Si datur Italiam, ſociis & rege recepto,
Tendere, ut Italiam laeti Latiumque petamus.
Sin abſumta ſalus, & te, pater optime Teucrum,
Pontus habet Libyae, nec ſpes jam reſtat Iuli;
At freta Sicaniae ſaltem, ſedeſque paratas,
Unde huc advecti, regemque petamus Aceſten.
Talibus Ilioneus.. Cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidae.
Tum breviter Dido, vultum demiſſa, profatur:
Solvite corde metum, Teucri: ſecludite curas.
Res dura, & regni novitas me talia cogunt

SERVII.

556. APPARET. Aptas legere: [legitur & *optare*; ſed utrumque eligere ſignificat: vel *aptare*, adjungere, vel affigere: ut: *Stellis ardentibus aptum*.] STRINGERE REMOS. Aut defrondare: ut agricolae *ſtringunt frondes*: aut *Fractos ſtringere remos*, id eſt, religare, [quia ſupra dixerat: *Franguntur remi*.]

557. SOCIIS, & REGE RECEPTO. Syllepſis eſt per numeros, ut: *Hic illius arma, Hic currus fuit.*

558. SIN ABSUMPTA SALUS. Hoc eſt, ſi periit Aeneas, qui Trojanorum ſalus eſt. [PATER OPTIME. Mira laus, cum & *patrem* & *optimum* dicit.]

560. NEC SPES JAM RESTAT IULI. Bene de Aſcanio ſpem dicit, propter aetatem, [ut: *Aſcanium ſurgentem*, & : *Spes ſurgentis Iuli*. Sane & hic tribus immoratur, quae metuit, ut ſupra in voto.]

561. [AT FRETA SICANIAE. Bene receſſuros ſe dicunt. *Freta* autem, quia freto a Sicilia dividitur Italia. Sane quidam a *fervore* dici putant: & *Sicanes* quidam αὐτόχθονας tradunt: quia ex Hiberia profugos de nomine fluminis Sicoris, quem reliquerant *Sicani*, nominaſſe.] SEDESQUE PARATAS. Propter Aceſtis cognationem.

562. REGEM. Aut, qui nunc rex eſt: aut, qui etiam noſter futurus eſt.

563. TALIBUS ILIONEUS. Aut ſubaudis, loquebatur: aut ex poſterioribus *fremebat* intelligis. ORE FREMEBANT. Hoc eſt, conſentiebant, [aut probantes Ilionei dicta, aut rogantes Didonem.] Et bene ORE, quia & armis poſſumus fremere.

565. TUM BREVITER DIDO. Atqui non breviter loquitur: ſed breve & longum, parvum & magnum, perfectum nihil habent; ſed per comparationem intelliguntur; ut ſupra de provincia: *Eſt locus*, orbis (ut diximus) comparatione. Item hoc loco *breviter*, id eſt, minus quam Ilioneus. Et notandum, regum eſſe breviloquium, ut multis in Virgilio locis probatur; & faeminarum, verecundiam: unde utrumque dedit Didoni: & Sophocles: Γύναι, γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. VULTUM DEMISSA. Nota figura eſt, ut: *Oculos ſuffuſa nitentes*. [Dicendo autem *Vultum demiſſa*, aliud genus officii adjecit.]

566. SOLVITE CORDE METUM TEUCRI. Sicut ſupra Jovis oratio, partim objecta purgat; partim petit: [nam in Aeoli oratione ſtatim promittit.] Sciendum ſane, quia cum petuntur vel promittuntur aliqua, a validiſſimis inchoandum eſt; ut hoc loco. [Praecipue qui pollicetur ſtatim debet promittere, deinde ſi qua vult ſubjungere, ne exſpectatione ſuſpenſus detineatur auditor. [Et eſt genus argumenti a neceſſario. SECLUDITE CURAS. Iteratio eſt ad augmentum benevolentiae, [hoc eſt, ad confirmandum ſupplicium animum.] *Secludite* vero, pro, excludite: quod fit, aut propter hiatum, aut propter ſuavitatem, ut: *Ab ſilice in nuda connixa reliquit*: pro, enixa.

567. RES DURA. Ac ſi diceret, quiddam metuo: & duo formidat: vicinos barbaros, & fratris adventum: quae propter novitatem perſonarum, generaliter dicens, reliquit, [oportebat ex aliqua parte enuntiari domus calamitatem: vel ideo *res dura*, quod foemina eſt,] ET REGNI NOVITAS. Quae ſemper habet timorem.

PIERII.

566. SOLVITE CORDE METUM, TEUCRI, SECLUDITE CURAS. In antiquis pleriſque codicibus *metus* legitur, numero multitudinis: & in longe pluribus, *ſeducite curas*: tamen *ſecludite* agnoſcit Servius.

Moliri, late finis cuſtode tueri.
Quis genus Aeneadum; quis Trojae neſciat urbem,
Virtuteſque viroſque, aut tanti incendia belli?
Non obtuſa adeo geſtamus pectora Poeni:
Nec tam averſus equos Tyria Sol jungit ab urbe.
Seu vos Heſperiam magnam, Saturniaque arva,
Sive Erycis fines, regemque optatis Aceſten;

Auxi-

SERVII.

568. MOLIRI. Bcoe, non facere, ſed *moliri*, ut terroris ſit, non crudelitatis.

569. QUIS GENUS AENEADUM. Satis propere dixit *Aeneadum:* quanquam ab Ilioneo audierit: *Rex erat Aeneas nobis*. Nec haec in opere inemendato miranda ſunt. [Quamvis alii prolepſim veliot eſſe.] QUIS TROJAE NESCIAT URBEM? Aut Ilium dicit, quod io Troja proviocia eſt: aut *Trojae urbem*, ut, *urbem Patavi; urbem Butbroti*.

570. INCENDIA BELLI. Id eſt, vim: ſemper eoim diluvio & incendio comparat bellum, ut: *In ſegetem veluti cum flamma furentibus auſtris Incidit: aut rapidus montano flumine Torrens*. [Et alibi: *Saevis effuſa Mycenis Tempeſtas ierit*. Aut poteſt ſubtilius dictum accipi, quod Ilium conflagravit inceodio.]

571. NON OBTUSA ADEO. Aut non multum, vel valde, ut in Terentio: *Adoleſcentem adeo nobilem*. [Et: *Si adeo digna res eſt, ubi tu nervos intendas tuos*. Aut *non adeo*, id eſt, non in tantum, ut tu dicis, ut Trojanorum famam igooremus. *Obtuſa* vero, ſtulta, id eſt, crudelia, ut merito Sol equos ſuos ab iſta urbe divertat.]

572. NEC TAM AVERSUS EQUOS TYRIA SOL JUNGIT AB URBE. Hoc eſt, non in alio orbe habitamus. Fabula quidam hoc habet: Atreum & Thyeſtem, germanos, cum io diſſenſione ſibi nocere non poſſent, in ſimulatam gratiam rediiſſe: qua occaſione Thyeſtes cum fratris uxore concubuit; ob quam cauſam Atreus ei filios epulandos adpoſuit: quae Sol abominatus, ne videndo pollueretur, radios ſuos ab ea civitate detorſit. Sed veritatis hoc eſt. Atreum apud Mycenas primum Solis eclypſim inveuiſſe, cui invidens frater, ex urbe diſceſſit, tempore quo ejus probata ſunt dicta.

573. SEU VOS HESPERIAM MAGNAM. Μεγάλη enim Ἑλλὰς appellata eſt Italia: quia a Tarento uſque ad Cumas omoes civitates Graeci condiderunt.

574. SIVE ERYCIS FINES. *Erix*, Veneris & Butae filius, ut quidam Neptuni, fuit: qui, praepotens viribus, advenas ceſtibus provocabat, victoſque perimebat: hic ab Hercule occiſus, & monti ex ſepultura ſua nomen impoſuit, in quo matri fecerat templum: quod Aeneae adſcribit Poeta dicens: *Tum vicina aſtris Erycino in vertice ſedes Fundatur Veneri*. In hoc autem moote dicitur etiam Anchiſes ſepultus: licet ſecundum Catonem ad Italiam venerit. Ergo *Erycis fines*, id eſt, Siciliam.

PIERII.

570. VIROSQUE ET TANTI INCENDIA BELLI. Antiqui plerique codices, *aut tanti* legunt.

571. NON OBTUSA ADEO GESTAMUS PECTORA POENI, NEC TAM AVERSUS EQUOS TYRIA SOL JUNGIT AB URBE. Ut id praetaream, quod in Romano codice, *obtunſa* ſcriptum eſt, more ſuo *n* littera ſuperflua: quodque io Longobardico, & aliquot aliis, *adverſus*, oon *averſus* legitur, contra peritiorum omnium ſententiam: id me magis movet, quod ad explicationem ſententiae, haec mihi videntur conſideranda. Quae gerantur io aliqua orbis parte, triplici potiſſimum de cauſſa ſolemus ignorare: aut quia res ipſae, vel earum auctores, ob humilitatem, oon ſatis digni ſint, de quibus aliquis ſolicitus eſſe debeat: aut quia tam ſtupido & obtuſo ingenio ſimus, ut nos mortalia oon tangant: & res geſtas magna quantumlibet admiratione dignas negligamus: aut propter locorum longinquitatem: unde fiat, ut ad nos fama nondum pervenire potuerit. His omnibus occurrit Dido, quum dicat, neminem jam eſſe, qui genus Aeneadum, qui Trojae oeſciat urbem: quantaque virtute viri illi praediti fuerint, & quam late belli ejus incendium ſe diffuderit. Mox ſubjungit, ſe corde praeſtare, & eo valere iogenio, ut res mortalium perpeodere potuerit: idque illud eſt: *Non obtuſa adeo geſtamus pectora Poeni*. Quod vero tertio loco expetitur, de locorum intercapedine, addit Tyrum, ubi ſe poſtea de Trojanis audiſſe dicet, Teucro narrante, non eſſe ita in extremis terrae partibus ſitam, nec tam circulo, quem ſol ambit, vel a Trojano parallello ſepoſitam, ut propter immenſa locorum iotervalla fama tantarum rerum eo pervenire nequiverit: eoque ſpectat verſus ille: *Nec tam averſus equos Tyria ſol jungit ab urbe*.

Haec

Auxilio tutos dimittam, opibuſque juvabo.
Vultis & his mecum pariter conſidere regnis?
Urbem quam ſtatuo, veſtra eſt: Subducite naves.
Tros Tyriuſque mihi nullo diſcrimine agetur.
Atque utinam rex ipſe noto compulſus eodem
Adſoret Aeneas! equidem per litora certos
Dimittam, & Libyae luſtrare extrema jubebo;
Si quibus ejectus ſilvis, aut urbibus errat.

His

SERVII.

575. [AUXILIO TUTOS DIMITTAM. Non ſine ordine Poeta inducit Didonem, & credentem ignotis, & tam facile tanta promittentem; ſi enim bene advertatur de illo loco pendet: *In primis regina quietum Accipis in Teucros animum mentemque benignam.*

576. VULTIS ET HIS MECUM PARITER CONSIDERE REGNIS? Deeſt, vel ſi.]

577. URBEM QUAM STATUO VESTRA EST. Multi Antiptoſin volunt, accuſativum pro nominativo, ut ſit, *urbs quam ſtatuo;* ſed ſi ſic intelligamus, *quam* nihilominus ſequitur: & antiptoſis fit, per caſus mutationem: debuit enim dicere: *urbs, quae ſtatuitur, veſtra eſt.* Melius ergo eſt, *vultis* bis intelligere, ut ſit ζεῦγμα. a ſuperiore verſu connectens ſequentem, hoc modo: *vultis regnis bis conſidere? vultis urbem, quam ſtatuo? veſtra eſt:* ut eſt: *Eruet ille Argos Agamemnoniaſque Mycenas, Ipſumque Aeacidem:* ſubaudis *ille:* alter enim Pyrrhum vicit: alter Mycenas. Item: *Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.* [Quamvis hoc Schema de antiquioribus ſumptum poſſimus accipere; ait enim Cato in legem Voconiam: *Agrum quem vir habet tollitur.* Et Terentius: *Eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit.*]

578. AGETUR. Regetur.

579. [ATQUE UTINAM. Dicendo *utinam*, & humanitatem ſuam oſtendit, & Aeneae ſe cupidam.] NOTO COMPULSUS EODEM. Aut quovis vento: aut revera *Noto*, qui de Syrtibus Carthaginem ducit. Supra enim Ilioneus: *In vada caeca tulit, penituſque procacibus auſtris.* EODEM. O naturaliter longa eſt: ſed ſi corripiatur, metri eſt, ut: *Uno eodemque tulit partu.* Sic: *Steteruntque comae.*

580. AFFORET. Adeſſet, veniat, temporis eſt futuri. EQUIDEM. In omni Virgilio *ego quidem* ubique ſignificat; ſed in aliis & pro *quidem* tantum ponitur, ut Tullius: *Ego quidem caeteras tempeſtates.* Item Perſius: *Non equidem hoc dubites amborum foedere certo Conſentire deos.* Et: *Per me equidem ſint omnia protinus alba.* CERTOS. Aut veloces; qui cito inveniant, aut fideles: utrumque enim hoc loco ſignificat. Contrario, *incertos*, pro tardis. Salluſtius: *Et onere turrium incertis navibus.* Aliquando & firmos, ut idem: *Apud latera certos locaverat:* ut Virgilius: *Nam certa tuliſtis Pectora.* Et aliquando deliberati judicii, ut: *Certus iter.*

581. LIBYAE LUSTRARE, Καταχρηστικῶς: nam Dido Libyae regna non tenet; ſed ut oſtendat voluntatem, ait, libenter ſe miſiſſe, qui Aeneam quaererent.

582. EIECTUS. Naufragus, ut: *Ejectum littore egentem.*

PIERII.

Haec memini M. Antonium Sabellicum, praeceptorem meum, ex Veneta cathedra docuiſſe: Ne tamen, etſi ea placeant, Servii ſententiam rejiciamus, Ovidii monet Parodia, qui in eandem ſententiam dixerit in Amoribus: *Averſumque diem menſis furialibus Atrei.* Quem enim diem poſuit Ovidius, Maro *ſolem* apertius nominavit.

576. VULTIS ET HIS MECUM PARITER CONSIDERE REGNIS? Miſſum facio, *conſiſtere* in codicibus aliquot antiquis ſcriptum, quod parum eſt in tantis pollicitationibus: nam *conſidere* omnino quid longe majus pollicetur. Id potius adnotandum, quod in Romano codice, non *regnis*, ſed *terris* legitur: nempe quod nonnulli pertinacius defendunt, ad aſperitatem evitandum, quae eſt in concurſu *re*, ſyllabae geminatae. Sed hoc etiam parum eſſet, quia potius viderentur in ſervitutem addicti: neque ille concurſus uniformium ſyllabarum in *re* praeſertim litteris duobus ultimis pedibus declinatur a poetis, ut: *Avertere Regem.* *Toto certatum eſt corpore regni:* *Loricamve manu valida lacerare revolſam.* *Neque enim numero conprendere refert:* & ſexcenta hujuſmodi. Dicendo vero *regnis*, ſocietatem pollicetur, ut proclivius eos alliciat promiſſorum magnitudine: nam & Iarbas inferius lamentabitur ſua connubia repudiata, ac

domi-

His animum arrecti dictis, & fortis Achates,
Et pater Aeneas, jamdudum erumpere nubem
Ardebant. Prior Aenean compellat Achates:
Nate dea, quae nunc animo ſententia ſurgit?
Omnia tuta vides: claſſem, ſocioſque receptos.
Unus abeſt, medio in fluctu quem vidimus ipſi
Submerſum: dictis reſpondent cetera matris.
Vix ea fatus erat, cum circumfuſa repente
Scindit ſe nubes, & in aethera purgat apertum.
Reſtitit Aeneas, claraque in luce refulſit,
Os humeroſque deo ſimilis: namque ipſe decoram
Caeſariem nato genetrix, lumenque juventae

Pur-

SERVII.

583. ANIMUM ARRECTI. Nota figura eſt.

584. JAMDUDUM. Et cito, vel quamprimum ſignificat, ut: *Jamdudum ſumite poenas:* & olim, ut hoc loco.

586. SURGIT. Oritur. Et eſt tranſlatio corporis ad animum, ut alibi: *Stat conferre manum Aeneae*.

587. OMNIA CLASSEM SOCIOSQUE RECEPTOS. Syllepſis per numeros. [RECEPTOS. De maris periculo liberatos, ut: *Frugeſque receptas:* vel a Didone: nam & ab ea timuerant, ut ſupra ait: *Laetitiaque metuque*.]

588. UNUS ABEST. Orontem ſignificat. QUEM VIDIMUS IPSI SUBMERSUM. Quod ante dnlori fuerat, ut: *Ipſius ante oculos:* nunc conſnlationi eſt, cum cernit omnes incnlumes.

589. DICTIS RESPONDENT CAETERA MATRIS. Modn conſentiunt: quia dixerat ſupra: *Namque tibi reduces ſocios*. Alibi *reſpondet*, reſpicit, ut: *Reſpondet Gnoſia tellus*.

591. SCINDIT SE NUBES. *Nubes* tantum dicimus, non *nubs:* licet dicamus *trabs trabes; ſtirps, ſtirpes, prex, preces; plebs, plebes*. Sed haec de his tantum, quae legimus, ſunt ponenda: non enim artis ſunt, ſed uſurpationis: qua metri cauſa utuntur poetae, ut vel minuant, vel augeant nnminativum. Inde eſt & *ſupellex, ſupellectilis*. [ET IN AETHERA PURGAT APERTUM. Quia aer cnllectus nubes fecit, ut: *Atque in nubem cogitur aer:* quae puriore vento diſſolvitur in aerem.]

592. RESTITIT AENEAS. Abſcedente ſcilicet nube. CLARAQUE IN LUCE REFULSIT. Laus eſt nimiae pulchritudinis, cui nec lucis claritas derogavit.

593. OS, HUMEROSQUE DEO SIMILIS. Similes humeros habens deo. Et eſt Graeca figura, ut ſupra diximus. IPSA. Aut quod ſequitur: *Nato genetrix:* aut certe *ipſa*, id eſt, pulchritudinis dea.

594. DECORAM CAESARIEM. A *caedendo* dicta *caeſaries*. Ergn tantum virorum eſt. Quod autem dicit *decoram*, vult etiam in Aenea naturalem fuiſſe pulchritudinem: ne, ſi totum tribuat Veneri, nihil Aeneae ſit reliquum: vel contra, nihil relinquatur matris favori: quod ſequens melius indicat comparatin, ut Horatius: *Fortes creantur fortibus*. Magna arte nec eruditinni aliquid, nec natalibus derogat. JUVENTAE. *Juventus*, eſt multitudo juvenum, ut: *Rebus ſpectata juventus*. *Juventas*, dea ipſa; ſicut Libertas. Tullius: *Juventate pocula miniſtrante*. *Juventa* vero, aetas: unde: *Et membra decora juventae*. Sed haec a poetis confunduutur plerumque.

PIERII.

dominum Aeneam in regna receptum. Et ipſa etiam objiciet Didn: *ejectum, litore egentem ſuſcepi, & regni demens in parte locavi*. Quare omnino *confidere regnis*, legendum.

584. JAMDUDUM ERUMPERE NUBEM. In codicibus aliquot antiquis, *abrumpere* legitur. Sed quia conſilium eſt ex obſcuro clauſoque loco in apertum, & clarum prodire, magis placet *erumpere*, ut in Mediceo, & pleriſque aliis. Signant vero Grammatici elocutionis genus, quum accuſativus jungitur verbo, cui ſit coalita praepoſitio, quae ablativum ſejuncta ſibi depoſcebat.

594. CAESARIEM NATO GENITRIX. In Rom. cod. *genetrix*, media ſyllaba per *e* paſſim ſcriptum

inve-

Purpureum, & laetos oculis adflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
Argentum Pariuſve lapis circumdatur auro.
Tum ſic reginam adloquitur, cunctiſque repente
Inproviſus ait: Coram, quem quaeritis, adſum
Troïus Aeneas, Libycis ereptus ab undis.
O ſola infandos Trojae miſerata labores,
Quae nos, relliquias Danaum, terraeque mariſque
Omnibus exhauſtos jam caſibus, omnium egenos,

Urbe,

SERVII.

595. PURPUREUM. Pulchrum, ut Horatius: *Purpureis alet coloribus*. LAETOS HONORES. Non terribiles, ut eſſe in viris fortibus ſolent. Notandum autem, ſemper reges formoſos deſcribi: ut dignitas & auctoritas magis ad ſui contemplationem obſervantiamque alliciat.

596. MANUS. Vel artificis: vel res ipſa. ADDUNT. [Bene *addunt*, quia & ipſa materies habet naturalem pulchritudinem.] EBORI DECUS. *Ebur*, a *barro*, id eſt, elephanto dictum, ut Horatius: *Quid tibi vis mulier nigris digniſſima barris?* Sane naturam hujus nominis, nec derivatio, nec obliqui caſus reſervant. Et *eboris* enim facit, non *eburis*: ſicut *murmuris*: & *eburneus*: non *eburous*.

597. PARIUSVE LAPIS. Lapis candidiſſimus eſt, Lychnis nomine, qui apud Parum naſcitur, ut in ſeq. x. *Qualis gemma micat, fulvum quae dividit aurum*.

589. TUM SIC. Quid eſt *ſic*? Et ſui gratia praepotens, & matris auxilio.

599. [IMPROVISUS. Bene, quia majora nobis & pulchriora ſolent videri, non paulatim aliqua, ſed ſubito ſtupenda conſpicere.] CORAM, QUEM QUAERITIS, ADSUM. Hoc loco diſtinguendum: nam ſi unum eſſet, *adeſt* diceret, non *adſum*. *Coram* nonnulli ad perſonam, ut *coram viro*; *palam* ad omnes referri volunt, ut, *palam omnibus*. Varro: *Coram de praeſentibus nobis, palam de abſentibus dicis*. Sane *coram*, quidam adverbium putant; quia non ſubſequitur caſus: quidam praepoſitionem loquentis, non caſibus ſervientem.

600. [EREPTUS. Liberatus, & utitur Poeta familiarius hoc verbo: *Eripe me his invecto malis*. Et, *Eripui fateor letho me*.]

601. O SOLA. Propter Polymneſtoris factum, qui fide violata, defecit ad Graecos, ut habemus in tertio. MISERATA. Et *miſeror*, & *miſereor* unum ſignificant; ſed *miſeror* accuſativum regit, ut hoc loco. Item: *Nec miſeratus amantem eſt*. *Miſereor* genitivum, unde eſt: *Miſerere animi non digna ferentis*: [& facit participium *miſeritus*.]

602. QUAE NOS RELLIQUIAS DANAUM. Pro Danaorum. Si Trojanos ſignificat, ſimpliciter intelligis; ſi ad ſe refert, quod Achillem evaſit favore Neptuni. TERRAEQUE MARISQUE. *Terrae*, propter Cretenſem peſtilentiam: *Maris*, propter Orontis interitum.

603. OMNIBUS EXHAUSTOS. Sic Veteres dicebant, *clado hauſi*, id eſt, pertuli. OMNIUM EGENOS. *Eget*, honeſtius genitivo jungitur, quam ablativo, cui jungit Cicero, ut: *Eget ille ſenatu*. Item contra Virgilius: *Quorum indiget uſus*. [Quidam autem *egenos* pro *egentes* dictum tradunt, nomen pro participio.]

PIERII.

invenias. Eandem ſcribendi rationem in titulis antiquorum, marmoreiſque monumentis non ſemel obſervavi, quin etiam in nummis, qui fuerint eruditis adhuc ſaeculis cuſſi, utpote Juliae Piae. Ubi Venus eſt leva haſtae innixa, dextera exporrecta cum inſcriptione VENUS GENETRIX. Romani enim genus a Venere propter Aeneam ejus filium ducere aſſeverabant: & Julia gens, condente dicanteque Julio Caeſare, templum erexit VENERI GENETRICI: quod Plinius & Tranquillus tradidere. Vidimus autem Romae ſcriptum GENETRIX per E, non uno loco; in eo vero monumento maxime placuit, quod in hortis Caroli Stallae habetur undecunque mutilatum: cujus quidem eam partem tantum, quae ad rem, qua de loquimur, facit, hic inſeruiſſe ſufficiat:

PATER MEI ET GENETRIX GERMANA ORO ATQ. O
DESINITE LUCTU QUESTU LACRUMAS FUNDERE
SEI IN VITA JUCUNDA VOBEIS VOLUPTATEI FUEI
VIRO ATQUE AMEICEIS NOTEISQUE OMNIBUS.

Urbe, domo, ſocias. Grates perſolvere dignas
Non opis eſt noſtrae, Dido: nec quidquid ubique eſt
Gentis Dardaniae, magnum quae ſparſa per orbem.
Di tibi, ſi qua pios reſpectant numina, ſi quid
Uſquam juſtitiae eſt, & mens ſibi conſcia recti,
Praemia digna ferant. Quae te tam laeta tulerunt
Saecula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluvii current, dum montibus umbrae

Lu-

SERVII.

604. URBE, DOMO SOCIAS. Hoc eſt, & publico & privato dignaris hoſpitio.

605. NON OPIS EST NOSTRAE DIDO. *Opis*, id eſt, poſſibilitatis. Et ſecundum Attejum Philologum, Opes, *numero tantum plurali*, *divitias ſignificant*, ut: *Trojanae ut opes*. *Numero vero tantum ſingulari*, *auxilium*, Terentius: *Juno Lucina fer opem: ſerva me obſecro*. Ab utroque poſſibilitatem. NEC QUICQUID UBIQUE EST. Meminit hiſtoriae: multi enim poſt excidium Trojae, orbis diverſa tennerunt: ut Helenus Epirum: Antenor Venetiam: alii Sardiniam, ſecundum Salluſtium: alii vicina Syrtibus loca, ſecundum Lucanum: *Portuſque quietos Oſtendit Libyae Phrygio placuiſſe magiſtro*.

607. SI QUA PIOS RESPECTANT NUMINA. Siquidem, ut Horatius: *Si tamen impiae non tangenda rates tranſiliunt vada*. Nec enim congruit optare dubitantem; aut certe ad ſe retulit, qui, cum pius eſſet, tot laborabat incommodis: [aut certe *qua*, aut *quid* addidit; erat enim integrum: ſi pios numina reſpiciunt, & juſtitia uſquam eſt.]

608. SI QUID USQUAM JUSTITIAE EST. Si valet apud homines juſtitia. ET MENS SIBI CONSCIA RECTI. Secundum Stoicos, qui dicunt, *ipſam virtutem eſſe pro praemio; etiam ſi nulla ſint praemia*. Unde & Cicero: *Conſcientia bene actae vitae, multorumque benefactorum recordatio, jucundiſſima*.

609. FERANT. Adſerant, vel tribuant. QUAE TE TAM LAETA TULERUNT SECULA? Alibi: *Nati melioribus annis*. Foelicitas enim temporum, ex naſcentium meritis comprobatur; [ut e contrario Terentius: *Hoccine ſeculum! o ſcelera, o genera ſacrilega!* Et digna laus regibus, ut bono tempore nati eſſe dicantur.]

610. QUI TANTI TALEM GENUERE PARENTES? Secundum artem rhetoricam, parentes, quos ignorat, laudat ex liberis. Simul ſciendum, omnia hoc loco laudis praecepta ſervata: nam & a parentibus laudat, ut: *Qui tanti talem genuere parentes*. Et ab ipſa, ut: *Urbe domo ſocias*. Et a futuro, ut: *Nomenque tuum, laudeſque manebunt*. [*Talem* autem, tam juſtam, tam piam.]

611. IN FRETA. Abuſive modo maria: nam proprie *fretum*, & terris vicinum, aut incluſum, ut *Fretum Siculum;* mare naturaliter mobile, eſt ab undarum fervore nominatum. DUM MONTIBUS UMBRAE LUSTRABUNT CONVEXA. Alii hoc loco diſtinguunt, & dicunt, quamdiu inclinata in montibus latera umbrae pro Solis flexu circumibunt, ut: *Luſtrat Aventini montem*. Aut *luſtrabunt*, inumbrabunt. Unde *luſtra*, & ferarum cubilia, & lupanaria per contrarium, dicimus; quia parum illuſtrantur. Aut luſtrum facient montibus, id eſt, rotatu ſolis vertentur, circa montium ſinus. Alii tamen *convexa ſydera* volunt, id eſt, pendentia, ut: *Et coeli convexa per auras:* id eſt, ſuſpenſa: Planetaſque intelligunt: quia non ſunt fixi; ſed in aere feruntur. [Alii *ſydera convexa*, nobis imminentia; vel quae per convexum diſpoſita exhalatione terrae ali credantur.] PASCET. Tranſlative dicitur. Paſci autem aquis marinis ſydera, id eſt, ignes coeleſtes, Phyſici docent; ſecundum quos Lucanus ait: *Atque undae plus quam quod digerat aer*. [Quidam radios Solis paſci aſſerunt humore terreno. POLUS autem, coelum dixit.]

PIERII.

Ne vero quis hujuſmodi ſcriptiones ut jam obſoletas exigat, animadvertendum eſt, Probum Grammaticum non temere obſervaſſe, *genitor* per *i*, & *genetrix* per *e* ſcribi: non ita autem in *monitor* & *monitrix*, quorum utrunque per *i* ſcribi conſtet.

611. DUM MONTIBUS UMBRAE LUSTRABUNT CONVEXA, POLUS DUM SIDERA PASCET. Saepe etiam accidit, ut & comae, & puncta alia, ſententiam non parum immutent huc vel illuc tranſlata; quare ſiquando circa haec quoque, ubi uſu veniat, immoremur, nihil ab inſtituto alienum feciſſe videamur. In Oblongo ita codice, & in

ali-

Luſtrabunt convexa, polus dum ſidera paſcet;
Semper honos, nomenque tuum, laudeſque manebunt:
Quae me cumque vocant terrae. Sic fatus, amicum
Ilionea petit dextra, laevaque Sereſtum:
Poſt alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Obſtupuit primo aſpectu Sidonia Dido;
Caſu deinde viri tanto. Et ſic ore locuta eſt:
Quis te, nate dea, per tanta pericula caſus
Inſequitur? quae vis inmanibus applicat oris?

Tune

SERVII.

613. [HONOS. *Honor* an *honos* quaeritur, quia nominativus pluralis, *res*, terminatus, ſingularem in *or* mittit, ut *amores amor*, *honores honor*, exceptis monoſyllabis, ut *flos*, *mos*, *ros*.]

614. QUAE ME CUMQUE VOCANT TERRAE. Id eſt, ubicumque terrarum habitavero. Eſt autem Tmeſis, *Quaecumque*.

615. ILIONEA. Penultimam natura brevem, licentia, qua in nominibus propriis omnes ſyllabae poſtremae communes, produxit.

617. OBSTUPUIT. Animo perculſa eſt: quod jam futuri amoris eſt ſignum. PRIMO ASPECTU. Id eſt, pulchritudine. SIDONIA. Pro Tyria, a vicinitate.

618. CASU DEINDE. Id eſt, miſeratione. ET SIC ORE LOCUTA EST. Pleonaſmos, ut: *Vocemque his auribus hauſi*.

619. QUIS TE NATE DEA. *Quis*, qualis: admirantis enim eſt, non interrogantis, ut: *Quis globus o cives?* Non enim interrogat ille, qui nuntiat: Hoc autem Dido, ut poſt indicat, ex Teucri narratione cognovit.

620. QUAE VIS. Qualis. IMMANIBUS ORIS. Ut Salluſtius: *Mare ſaevum* id eſt, importuoſum. [Non ergo de ſuo regno ait; ſed illas oras ſignificat, quas Ilioneus ait: *Per invia ſaxa diſpulit.*] ADPLICAT. Secundum praeſentem uſum, per *d* prima ſyllaba ſcribitur: ſecundum antiquam autem orthographiam, quae praepoſitionum ultimam literam conſonam, in vicinam mutabat, per *p*; ſecundum vero Euphoniam, per *a* tantum: Praepoſitio enim cum ad compoſitionem tranſierit, aut vim ſuam retinet, ut *Induco*: aut mutat ultimam literam, ut *Sufficio*: aut perdit, ut *Coemo*.

PIERII.

aliquot aliis antiquis, poſt dictionem *convecta*, punctus eſt, ut legas: Dum umbrae luſtrabunt ea, quae ſunt convexa montibus; montium quippe ambitus: tuberoſitas enim illa convexa in montibus umbram efficit. Quare ita ſeparatim membrum alterum accipiendum, *Polus dum ſidera paſcet*: quae lectio quadrat cum Ti. Donati ſententia dicentis: *Quam diu fluvii currendo miſcebuntur fluctibus maris; quam diu ſtabit cum ſideribus coelum; quam diu Solis umbra vel Lunae convexa luſtraverit montium*. Jam & *comvexa* per *m* ante *v* digammon ſcribendum eſſet, ex Victorini praeceptione, niſi obſtaret conſuetudo.

615. ILIONEA PETIT DEXTRA, LAEVAQUE SERESTUM. In Longobardico codice, pro *Sereſtum*, *Sergeſtum* ſcriptum eſt: nam ſuperius, Antei, Sergeſtum, fortemque Cloanthum viderat. Quod ſi admittas, vel erit verſus Scazontis hemiſtichius, more veterum, qui varios interdum numeros, alienique generis verſus Heroicis immiſcebant: vel Creticus ſede quinta ſtatuetur. Neque quidem exempla deſunt praeſertim ex Lucretio, qui pedem hujuſmodi quinto loco poſuerit, ut lib. III. *Praeter enim quam quod morbis quom corpus egrotat*. Peritiores enim nonnulli *egrotare*, eadem analogia, eodemque modo cum nomine *aeger*, primam producere ſyllabam ajunt: quam alii quidam communem ſtatuunt in verbo *egroto*, eodem hoc ipſo citato carmine. Poteram & ex VI. ejuſdem exemplum proferre: *An coelum nobis intra natura corruptum*: quod in antiquis habetur exemplaribus. Sed obſtabunt aliqui, vel detritam unam ex geminatis conſonantibus, & corruptum factum, vel adhuc non conſtare, dicent: quia vulgatis in exemplaribus verſus ſex ſpondeorum dimenſione legatur: *An coelum nobis natura ultro corruptum*, Non ſecus ac Ennianum illud, quod circumfertur: *Cives Romani, tunc facti ſunt Campani*. Quae fuit rudis adhuc ſaeculi licentia. Sed ut ad Virgilium revertamur, poſſet quidem legi ſpondaico verſu: *Ilionea petit dextra, laeva Sergeſtum*, quum in eo codice Longobardico, *que* particula ſaepe ſuperflua reperiatur. Quam lectionem ne quis ſuperſtitioſam nimis arbitretur, in Ti. Donati commentariis, *Sergoſtum*, non *Soreſtum* ſcriptum animadverti. Sed enim aliorum codicum

Tune ille Aeneas, quem Dardanio Anchiſae
Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
Finibus expulſum patriis, nova regna petentem,
Auxilio Beli. Genitor tum Belus opimam
Vaſtabat Cyprum, & victor ditione tenebat.
Tempore jam ex illo caſus mihi cognitus urbis
Trojanae, nomenque tuum, regeſque Pelaſgi.
Ipſe hoſtis Teucros inſigni laude ferebat,

Se-

SERVII.

621. [TUNE ILLE AENEAS. Et hoc admirativum, non interrogativum. *Ille* autem, honoris eſt, ut: *Sic Jupiter ille monebat*: vel *tune ille*, videtur beneficium Veneris admirari in eo, quem adamatura eſt.] DARDANIO ANCHISAE. Et hoc admirativum, non interrogativum. Bene *Anchiſen* addidit: cum multis enim Venus concubuit. Sed ſciendum *Anchiſen*, [ut fabula loquitur,] paſtorem fuiſſe, & cum eo amatn Venerem concubuiſſe. Unde Aeneas circa Simoin fluvium natus eſt: Deae enim vel Nymphae enituntur circa fluvios, vel nemora: quod cum jactaret Anchiſes, afflatus fulmine, oculoque privatus eſt.

623. TEUCRUM SIDONA VENIRE. Quidam *memini venire*, pro *memini veniſſe* accipiunt. Hiſtoria tamen hoc habet: Herculem, cum Colchos iret, perdito Hyla, qui aquatum profectus, ut fabula loquitur, a Nymphis adamatus, raptus eſt; ut veritas habet, lapſus in fontem altiſſimum, necatus eſt, poſt peragratam Myſiam, navibus Trojam veniſſe: a cujus portu, cum eum Laomedon arceret, occiſus eſt: & ejus filia Heſiona belli jure ſublata, comiti Telamoni tradita eſt, qui primus aſcenderat murum; unde Teucer natus eſt: nam Ajacem, ex alia conſtat eſſe procreatum. Tunc Hercules Priamum quoque, redemptum a vicinis hoſtibus, in paterno regno locavit: unde & Priamus dictus eſt, *ἀπὸ τοῦ πρίασθαι*, id eſt, *emi*. Caeterum quae de liberata dicuntur Heſiona, conſtat eſſe fabuloſa. Sed Teucer, cum Troja everſa ſine fratre eſſet reverſus, qui ſe furore, propter perdita Achillis arma, interemerat; vel, ut alii, quia non defenderat Ajacis fratris interitum, vel quia oſſa fratris non retuliſſet; ut nonnulli, quod Tecmeſſam concubinam, vel ejus fratris filium Euryſacen, ad avum Telamona de Troja ſecum non reduxerit; quia ille alia navi vectus, felicius navigaverat, Salamine pulſus a patre, Sidona venit: ex quo Dido cuncta cognovit. Ajax autem Achillis patruelis frater fuerat; quoniam Telamon & Peleus fratres fuerunt, Aeaci filii.

625. [GENITOR TUM BELUS. Quidam alium patrem *Eliſſae* dicunt.] OPIMAM. Pro opulentam nonnulli accipiunt. VASTABAT CYPRUM. Quam ſubactam, conceſſit Teucro: [qui ex reſponſo Apollinis illuc perrexerat, ut in ea conlocaret imperium, qui eam civitatem Salaminem ex nomine patriae ibi condidit; licet alii dicant ab ipſo Teucro Cypri ſuperatos incolas, & ſic conditam civitatem: unde *Auxilio Beli* accipi poteſt,] etiam Teucro auxilium a Belo ad occupationem Inſulae praeſtitum.

626. DITIONE. Poteſtate: omnis enim poteſtas dictis conſtat, id eſt, imperio, [& quaerendus nominativus hujus nominis; ſed de hac re hiſtoria longe aliud continet.]

627. CASUS. Hoc loco, ruinae, ut: *Ceciditque ſuperbum Ilium*; non fortunae intelligendus eſt caſus.

628. PELASGI. A Pelaſgo, Jovis & Lariſſae filio.

629. IPSE HOSTIS TEUCROS. Trojanorum laudis exaggeratio, quod etiam ab hoſte laudantur: [& quidam *hoſtis* ſingularem, quidam pluralem legunt.] LAUDE. Pro virtute accipiunt, ut: *Primam merui qui laude coronam*.] FEREBAT. Laudabat, praeferebat.

PIERII.

auctoritas facit, ut vulgata ſequamur exemplaria, in quibus *levaque Sereſtum*, habetur: qui & ipſe primores inter enumeratur: ut lib. IX. *Conveniunt Teucri Mneſtheus acerque Sereſtus*. Et eodem libro ſuperius: *Inſtant Mneſtheus acerque Sereſtus, Quos pater Aeneas, ſiquando adverſa vocarent, Rectores juvenum, & rerum dedit eſſe magiſtros*. Ad reginam enim cuncti delecti navibus adcurrerant.

621. QUEM DARDANIO ANCHISAE ALMA VENUS PHRYGII GENUIT SIMOENTIS AD UNDAM. Sunt qui *Anchiſe*, caſu ſeptimo, legant: verum antiqua exemplaria, *Anchiſae* ſcriptum habent, acquiſitivo caſu.

Digitized by Google

Seque ortum antiqua Teucrorum ab ſtirpe volebat.
Quare agite, o tectis, juvenes, ſuccedite noſtris.
Me quoque per multos ſimilis fortuna labores
Jactatam hac demum voluit conſiſtere terra.
Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.
Sic memorat. Simul Aenean in regia ducit
Tecta: ſimul divum templis indicit honorem.
Nec minus interea ſociis ad litora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga ſuum, pinguis centum cum matribus agnos
Munera, laetitiamque dei.

SERVII.

630. TEUCRORUM A STIRPE VOLEBAT. Propter genus maternum, ut ſupra diximus. Et plus eſt, quod dixit *volebat*, quaſi materno gaudens, refutaret genus paternum. [Sane *ſtirps*, cum de origine dicimus, geoeris feminini eſt, ut: *Heu ſtirpem inviſam*: cum de ligno, maſculini: *Sed ſtirpem Teucri nullo diſcrimine ſacrum*.]

631. TECTIS SUCCEDITE NOSTRIS. Ad convivium vocat: nam jam ſupra dixit: *Urbe, domo ſocias*. [dicitur autem & *tecta ſuccedere*, ut: *Succeditque gemens ſtabulis*: &: *Tecto adſuetus coluber ſuccedere*.]

632. [ME QUOQUE. Quemadmodum vos.] SIMILIS FORTUNA. Scilicet adverſa, errandi, & aliena inquirendi.

633. DEMUM. Poſtea.

634. NON IGNARA MALI, MISERIS SUCCURRERE DISCO. Quare non diſco? quia non ſum ignara. Bis enim intelligimus *non*, ut ſupra diximus: ſic Salluſtius: *Segnior, neque minus gravis & multiplex cura*.

635. [SIMUL AENEAN IN REGIA DUCIT TECTA. Et hoc, quod ſequitur, videtur auſpicium nuptiarum.

636. SIMUL DIVUM TEMPLIS INDICIT HONOREM. Apud majores noſtros mos fuit, ut magiſtratus poſt res ſerias, quae conſulto peragebantur, io fine actus adderent: *Diis honorem dico*: vel alio modo: *Hinc ad Deos*: quod Poeta, amator antiquitatis, ſubtiliter docet; infert enim Didonem, poſt habitum cum Aenea colloquium & junctam hoſpitalitatem. *Quare agite, o tectis juvenes ſuccedite noſtris*: ut ſupra: *Urbem quam ſtatuo, veſtra eſt*. Et: *Tros Tyriuſque mihi nullo diſcrimine agetur*: poſt actum publicum Diis ſacra juſſiſſe: nam ſubjuogit: *Simul Aenean in regia ducit Tecta: ſimul Divum templis indicit honorem*:] Id eſt, juſſit fieri ſupplicationes. Et bene *Indicit*, quia Trojani inopinato venerant. Et Feriae aut *legitimae* ſuot, aut *indictae*: *Indici* autem dicuntur; quia paupertas majorum ex collatione ſacrificabat. [Et iterum *Indictiva ſacrificia* dicebantur, quae ſubito ad praeſens tempus indicebantur:] aut certe de bonis damnatorum: unde & *ſupplicia* dicuntur *ſupplicationes*, quae ſunt de bonis *ſupplicia* paſſorum. Salluſtius: *In ſuppliciis deorum magnifici*. Hinc etiam ſacrum & venerabile & execrandum intelligimus: quia ſacrae res de bonis execraodorum fiebant, [dicebaotur ſacra & honoraria, quod utrumque hoc loco complexus videtur.]

639. TERGA SUUM. Non declinatio *u* litteram hoc loco geminat; ſed ratio nominis, in quo eſt *u*; ſicut & io *rum* mittit genitivum pluralem, non per declinationem; ſed quia eſt in nomine *r*, ut, *patrum*; *alituum* vero ubi legimus, epentheſis eſt: ſicut *Mavortis*, vel *induperatoris*: nam *alitum* facit, vel *Martis*, aut *imperatoris*.

640. MUNERA, LAETITIAMQUE DEI. Id eſt, Liberi Patris: ac per hoc vioum: aut certe, ut multi legunt: *Laetitiamque die*: id eſt, diei: ut ſupra dicta muoera ſint multorum dierum uſui ſufficientia. Intelligamus autem miſſa aliqua etiam ad uſum diei. Nonnulli *dii* legunt, ſicut veteres *famis*, *fami*. Plautus in Mercatore: *Quia aut nocti, aut dii, aut Soli, aut Lunae*. Sane quidam hunc verſum iotelligi non putant poſſe, ut eſt ille: *Quem tibi jam Troja*.]

PIERII.

640. MUNERA LAETITIAMQUE DEI. Mioime mirum, ſi tot auctores diverſi abeuot in hemiſtichii hujus interpretatione; quum veteres quoque codices diverſiſſimi reperiantur: quorum quippe alii *die*, alii *dei*, alii *dii* legunt.

At domus interior regali ſplendida luxu
Inſtruitur, mediiſque parant convivia tectis.
Arte laboratae veſtes, oſtroque ſuperbo:
Ingens argentum menſis, caelataque in auro
Fortia facta patrum, ſeries longiſſima rerum,
Per tot ducta viros antiquae ab origine gentis.
Aeneas (neque enim patrius conſiſtere mentem
Paſ-

SERVII.

641. SPLENDIDA INSTRUITUR. Pro inſtruitur, ut ſplendida ſit. LUXU. Modo abundantia: alibi: luxuria. Et notandum, quia affluentiam ubique exteris gentibus dat; Romanis frugalitatem, qui & duobus tantum cibis utebantur, & in atriis edebant ſedentes: unde Juvenalis: *Quis fercula ſeptem Secreto coenavit avus?* & Virgilius: *Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis.* MEDIIS TECTIS. Juxta cottidianam conſuetudinem, ait, *mediis:* & ſi dicamus, *in media domo ſua ſedens turbatus eſt.*]

643. LABORATAE VESTES. Labore perfectae, ut: *Laborataſque premunt ad pectora ceras.* Et eſt ſermo in compendium coactus, ſicut: *Rapuitque in fomite flammam:* id eſt, raptim fecit. [Et ſane *veſtes* non illas dicit, quibus induimur, ſed ſtragulas, ſupra quas diſcumbitur: ſic enim dicebantur *veſtes ſtragulae.*] OSTROQUE SUPERBO. Claro, pretioſo: id eſt, per ſe ſuperbo; aut quia ſuperbos faciat.

644. INGENS ARGENTUM MENSIS. Aut ſubaudi exponunt: aut menſas argenteas accipe. CAELATAQUE IN AURO. Inſculpta: in principali aliam habet naturam: in derivatione mutat: nam *celum* dicitur ferrum ipſum, unde operantur argentarii, quod producitur naturaliter; ſed in derivatione mutatur: diphthongus namque eſt: *Caelataque in auro.*

645. [FORTIA FACTA. Veteres enim in conviviis ſolebant fortia parentum facta narrare, quae hic etiam inſculpta dicit. Et hic reſolvit Poeta illud, quod reprehenditur, cur in templo Junonis non Poenorum & Graecorum facta depinxerit; ſcilicet quod ſuorum res pretioſiore materia ſignatas habuerit:] quae ibi etiam ſculpta erant: mos enim erat veterum. SERIES. Ordo connexus.

646. PER TOT DUCTA VIROS. [A Belo, primo rege Aſſyriorum, ut: *Ab antiquo durantia cinnama Belo.*] A Belo uſque ad Belum, patrem Didonis, qui & ipſe Aſſyrius fuit, quamvis alio nomine pater Didonis fuiſſe dicatur. Sed hic ait: *Quam Belus, & omnes a Belo ſoliti:* cum inter patrem & filiam medius nullus exiſtat. Haec eſt generis ſeries: Jupiter, Epaphus, Belus priſcus, Agenor, Phoenix, Belus minor, qui & Methres, Dido, & Pygmalion. Et hoc regis nomen ratione non caret: nam omnes in illis partibus Solem colunt, qui ipſorum lingua *El* dicitur: unde & ἥλιος. Ergo addita digammo, & in fine facta derivatione, a Sole regi nomen impoſuit.

647. AENEAS. Sequitur, *Rapidum ad naves praemittit Achatem.* Caetera per parentheſin dicta ſunt.

PIERII.

Quod quidem, quum neque ab Au. Gellio, neque a Servio, neque ab alio quopiam, adhuc determinatum eſſet, litem ego quoque ſub judice relicturus eram; niſi exemplaria fere omnia vetuſtiora reclamaſſent, *dei* legendum eſſe atteſtantia, VITEMQUE in ſacris myſtico ſenſu laetitiam ſignificare ſacerdotes Aegyptii ſubmonuiſſent: ut non inſulſa ſit interpretatio: *Munera Dei* quippe *laetitiam:* cujus paulo poſt *Bacchus dator* appellabitur, quae quidem abſque vino frigidiuſcula fuiſſet: Verum de hoc latius in Sacris Aegyptiorum litteris. Huic porro ſententiae ſubſcribit Ti. Donatus, apud quem in integris ejus commentariis ita ſcriptum inveni: MUNERA LAETITIAMQUE DEI, *in vino tantum eſſe miſſum debemus intelligere, quantum congrueret caeteris: quae ſpeciatim numerata ſunt. Ordinatio ſenſus melius intellectum patefaciet: quae talis eſt:* Nec minus interea ſociis ad litora mittit Munera: *&* *dicit quae ſint ipſa munera:* Viginti *inquit* tauros, magnorum horrentia centum Terga ſuum: pingues centum cum matribus agnos, Munera laetitiamque Dei. Scribe vero, *laetitiam* per *t*, ſyllaba pene ultima, non per c: quod & aetatis eruditioris marmora, & ipſa nomiſmata declarant, in Fauſtinae enim Auguſtae nummo LAETITIA per T, ſcriptum obſervavimus. In Imp. Caeſ. LV. Pertinacis Aug. LAETITIA TEMPORUM, & eodem modo in pleriſque aliis.

646. ANTIQUAE AB ORIGINE GENTIS. In Longobardico exemplari, & in Mediceo, *antiqua* legitur: quod & in aliis aliquot animadverti: idque forſitan non inepte. Malunt tamen multi, *antiquae gentis* legere: neque id indecenter.

Paſſus amor) rapidum ad navis praemittit Achaten,
Aſcanio ferat haec; ipſumque ad moenia ducat.
Omnis in Aſcanio cari ſtat cura parentis.
Munera praeterea, Iliacis erepta ruinis,
Ferre jubet; pallam ſignis auroque rigentem,
Et circumtextum croceo velamen acantho,
Ornatus Argivae Helenae: quos illa Mycenis,
Pergama cum peteret, inconceſſoſque Hymenaeos,

SERVII.

Ex-

648. RAPIDUM AD NAVES PRAEMITTIT ACHATEM. Non *praemittit* nec enim ſequitur ipſe; ſed *mittit praerapidum :* quod ex affectu patris, id eſt, ejus, qui mittit, intelligendum eſt, non ex Achatae velocitate. Et ſic *praerapidum* dixit, quomodo Terentius: *Per pol quam paucos :* hoc eſt, perquam paucos volo. *Pol* enim per ſe plenum eſt, jurantis adverbium: cui praepoſitio ſeparatim nunquam cohaeret.

649. FERAT. Afferat, nuntiet, ut: *Feret haec aliquam tibi fama ſalutem*.

650. STAT. Modo eſt, ut: *Grajo ſtant nomine dictae :* alias horret, ut: *Stant lumina flamma*. Et: *Stabat acuta ſilex*. Item plenum eſt, ut: *Jam pulvere coelum Stare vident*. Et: *Stant & juniperi, & caſtaneae hirſutae*. Item poſitum eſt, ut: *Stant manibus arae*. Item placet, ut: *Stat, conferre manum Aeneae*. Et: *Stat caſus renovare omnes*. Pro loco ergo hic intelligendus eſt ſermo.

651. ILIACIS EREPTA RUINIS. Commendat ex loci difficultate, ut: *Nec tuta mihi valle reperti*. Item ex perſona: *Ornatus Argivae Helenae :* &: *Ilione quod geſſerat olim*. Ut: *Hoc Priami geſtamen erat:* quemadmodum plerumque ex intervalli longitudine, ut: Terentius: *Ex Aethiopia eſt uſque ancilla haec*. EREPTA. Oſtendit valde pretioſa, quae meruerunt ex ruinis civitatis eripi. Laborat autem Poeta hoc ſermone probare, ab Aenea non eſſe proditam patriam, ſi ornatus Helenae, quam cum Antenore Trojam prodidiſſe manifeſtum eſt, ex incendio eripuit, bellorum caſu, non pro praemio proditionis accepit.

652. PALLAM RIGENTEM. Duram propter aurum, ſicut & novas veſtes videmus. Significat autem tunicopallium: quod ſecundum Varronem *palla* dicta eſt, ab irrugatione, & mobilitate: quae eſt in fine hujuſmodi veſtium, ἀπὸ τ̃ πάλλειν. SIGNIS AUROQUE. Signis aureis, ut: *Molemque & montes*.

653. ET CIRCUMTEXTUM VELAMEN. Cycladem ſignificat. ACANTHO. Genus virgulti flexuoſum, quod vulgo *herbacanthum*, id eſt, *flexibile virgultum*, dicunt: in cujus imitationem arte veſtis ornatur. Varro ita refert: *Cteſias ait in India eſſe arbores, quae lanam ferant. Item Epicadus in Sicilia, quarum floribus cum dempti ſunt aculei, ex his implicitis mulieres multiplicem conficere veſtem. Hinc veſtimenta acanthina appellata*.

654. ORNATUS ARGIVAE HELENAE; QUOS ILLA MYCENIS. [Hic quoque commendatio muneris a perſona, quae & in fuga magni fecerit.] ARGIVAE. A vicinitate dixit *Argivae*. Et paulo poſt *Mycenis ;* cum Spartana fuerit, quae civitas eſt in Laconica; nam legimus: *Me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter*. Et vide jam omen infoelicitatis futurae; cum adulterae ſuſcipit munera.

655. PERGAMA CUM PETERET. Eo tempore quo a Paride ſollicitata eſt Helena, Venere faciente, [quae ei in praemium pro victoria, quam de malo aureo acceperat, alienum matrimonium concilians, ſicut nota fabula omnibus traditum eſt: quamvis vera hiſtoria hoc habere dicatur, non ſollicitatam a Paride Helenam, ſed cum non ei conſentiret, ut, abſente eo tempore Menelao, ſponte eum ſequeretur ad Trojam, expugnata civitate, vi a Paride ſublatam; unde factum eſt, ut Paris, timore ne qui eum ſequerentur, non recto itinere properaret ad patriam, ſed diverteret ad Aegyptum, & ad regem Proteum veniret; qui cum eſſet ſacrificus, & agnoviſſet alienam uxorem a Paride raptam, duci eam dicitur ſubtraxiſſe, & neſcio quibus diſciplinis phantaſma in ſimilitudinem Helenae formatum Paridi dediſſe, quod in 11. plenius iuvenies. INCONCESSOSQUE HYMENAEOS. Et fato & legibus. *Hymenaeus* autem, ut alii dicunt, deus nuptiarum: ut alii, quidam juvenis fuit, qui die nuptiarum oppreſſus ruina eſt: unde expiationis cauſſa nominatur in nuptiis. Sed falſum eſt: nam vitari magis debuit nomen extincti. Sed hoc habet veritas: *Hymenaeus* quidam apud Athenas, inter bella ſaeviſſima virgines liberavit: quam ob cauſſam nubentes

Digitized by Google

Extulerat, matris Ledae mirabile donum.
Praeterea ſceptrum, Ilione quod geſſerat olim,
Maxima natarum Priami, colloque monile
Baccatum, & duplicem gemmis auroque coronam.
Haec celerans, iter ad navis tendebat Achates.
At Cytherea novas artis, nova pectore verſat
Conſilia: ut faciem mutatus & ora Cupido
Pro dulci Aſcanio veniat, doniſque furentem
In-

SERVII.

bentes ejus invocant numen, quaſi liberatoris virginitatis. Hinc etiam apud Romanos Thalaſſio invocatur: cum enim in raptu Sabinarum, plebejus quidam raptam pulcherrimam duceret: ne ei auferretur ab aliis, Thalaſſionis eam ducis nobilis eſſe ſimulavit: cujus nomine fuit tuta puellae virginitas. Alio etiam modo: *Hymenaeus*, Athenienſis, adeo pulcher fuit, ut adoleſcens puella putaretur: is cum unam virginem nobilem, ipſe mediocriter ortus, adamaſſet, ejuſque nuptias deſperaret; quod unum poterat, ſequendo puellam amori ſatisfaciebat. Sed cum Athenienſium nobiliſſimae virgines Eleuſinae Cereri ſacra facerent, ſubito adventu piratarum raptae ſunt; inter quas etiam Hymenaeus, qui illo amatam ſequutus fuerat puellam, tanquam puella, raptus eſt. Sed cum piratae praedam per longinqua maria portaſſent, in deſertam regionem delati, ac fatigati, ſomno ſe dederunt. Hos cum *Hymenaeus* univerſos occidiſſet, relictis ibi virginibus, Athenas reverſus eſt: petiitque a civibus, ut, ſi virgines, quae raptae fuerant, reduxiſſet, delectae nuptias impetraret. Quas cum reduxiſſet, optatam in matrimonium virginem meruit. Quod conjugium quia felix fuerat, placuit Athenienſibus omnibus nuptiis *Hymenaei* nomen intereſſe: Eſt autem & alia ratio vocabuli: nam *Hymen*, quaedam membrana quaſi virginalis eſſe dicitur puellae, qua rupta, *Hymenaei* nuptiae dictae.

656. [EXTULERAT. Secum exportaverat.] MATRIS LEDAE MIRABILE DONUM. Vel quod ipſa filiae: vel quod ei Jupiter dederat.

657. PRAETEREA SCEPTRUM, ILIONE. Bene offert munera, apta perſonis: ſicut etiam Latino, in ſeptimo. [ILIONE QUOD GESSERAT OL. Quia etiam ſeminae ſceptro utebantur. *Geſſerat* autem, pro geſtaverat, ut: *Hoc priami geſtamen erat*. Et quaeritur utrum hoc ſceptrum de Thracia, an de Troja ſublatum: quidam Aeneae ab Iliona datum dicunt; ſed quamvis apta nupturae reginae ſint munera, tamen futurorum malorum continere omen videntur.

658. MAXIMA NATARUM PRIAMI. Quia ante etiam foeminae regnabant; praeſertim primogenitae: unde ait, *Maxima*. Haec autem uxor Polymneſtoris fuit, quae, poſt captum Ilium ejecta a viro, manu ſua interiit. COLLOQUE MONILE. Ornamentum gutturis: quod & ſegmentum dicunt, ut Juvenalis: *Segmenta & longos habitus*. Licet *ſegmentatas veſtes* dicamus, ut ipſe: *Et ſegmentatis dormiſſet parvula cunis*.

659. BACCATUM. Ornatum margaritis. Dicimus autem & *haec margarita*, & *hoc margaritum*, & *haec margaris*, quod Graecum eſt, quo modo *Nais*. Sane multi ſeparant *gemmam* & *margaritam*, ut Cicero: *Nullam gemmam aut margaritam*: & *gemmas* volunt dici diverſi coloris; *margaritas* vero albas: vel *gemmas* integras, *margaritas* pertuſas. DUPLICEM GEMMIS AUROQUE CORONAM. *Duplicem*, aut latam, ut: *Duplici aptantur dentalia dorſo*. Item: *Aut duplex agitur per lumbos ſpina*, aut re vera *duplicem gemmis & auro*. [Sane immiſcet Romanam conſuetudinem: coronis enim foeminae utebantur.]

660. HAEC CELERANS. Celeriter facere cupiens.

661. AT CYTHEREA. Ab inſula, quae numero tantum plurali dicitur, ut: *Sunt alta Cythera*. NOVAS ARTES. *Ars* τ μέσων eſt: unde ſine epitheto male ponitur. [Veteres autem *artes* pro dolis ponebant. Et Terentius in Heautont. *Quendam offendi ibi militem, Ejus noctem orantem: haec arte tractabas virum*. Item in Phormione: *Artificem probum*: nam & Graeci dolos, technas dicunt, ut in II. *Perjurique arte Sinonis*:] ut *bonas artes*, *malaſque artes* dicamus.

662. FACIEM MUTATUS. Nota figura eſt. Quod autem addidit & *ora*, periſſologia eſt.

663. DONISQUE FURENTEM INCENDAT REGINAM. Incendat, & furere faciat, ut: *Animumque labantem Impulit*. [IMPLICET proprie ait: *Impliciti* enim morbo dicuntur: nam & amor morbus.]

PIERII.

655. INCONCESSOSQUE HYMENEOS. Hiſtoria de *Hymeneo*, adoleſcente Athen. qui raptas a piratis vir-

Incendat reginam, atque oſſibus implicet ignem.
Quippe domum timet ambiguam, Tyrioſque bilinguis.
Urit atrox Juno, & ſub noctem cura recurſat.
Ergo his aligerum dictis adfatur Amorem:
Nate, meae vires, mea magna potentia, ſolus,
Nate, patris ſummi qui tela Typhoëa temnis;

Ad

SERVII.

665. QUIPPE DOMUM TIMET AMBIGUAM. Modo incertam: in qua habitat mutabilis foemina, ut: *Varium & mutabile ſemper Foemina.* Item Juno in quarto: *Suſpectas habuiſſe domos Carthaginis altae.* Alias, *ambiguam*, pro gemina duplicique accipitur, ut: *Agnovit prolem ambiguam*. TYRIOSQUE BILINGUES. Fallaces: nec enim ad linguam retulit, ſed ad mentem. Item apud Livium de Annibale: *Inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica; veri nihil, nihil ſancti, nullus dei metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

666. ATROX. Primo quantum ad Venerem pertinet, ſaeva; non quia ita de ea Poeta judicet. SUB NOCTEM CURA RECURSAT. Circa noctem. Et ſciendum quia cum tempus ſignificatur, *Sub*, praepoſitio accuſativo cohaeret, ut: *Aut ubi ſub lucem, denſa inter nubila ſeſe Diverſi rumpunt radii*. [Et bene *ſub noctem cura recurſat:* quia vehementiores curae vel circa noctem, vel per noctem ſunt.] RECURSAT autem, recurrit & revertitur; quaſi ſemper in mentem venit.

667. ERGO HIS ALIGERUM DICTIS AFFATUR AMOREM. [*Aligerum*, compoſitum a Poeta nomen:] Sane Latini deum ipſum *Cupidinem* vocant, eo, quod facit amorem; ſed hic imitatus eſt Graecos, qui uno nomine *ἔρωτος* utrumque ſignificant: nam *Amorem* dixit deum; ſed diſcrevit epitheto. Sane nomen hoc, ratione non caret: nam, quia turpitudinis eſt ſtulta cupiditas, puer pingitur, ut: *Inter quas curam Clymene narrabat inanem:* id eſt, amorem. Item, quia imperfectus eſt in amantibus ſermo, ſicut in puero, ut: *Incipit effari, mediaque in voce reſiſtit*. Alatus autem ideo, quia amantibus nec levius aliquid, nec mutabilius invenitur; ut in ipſa probatur Didone: nam de ejus interitu cogitat, cujus paulo ante amore deperibat, ut: *Non potui abreptum divellere corpus*. Idem ex Terentio patet: *In amore haec ſunt vitia: injuriae, ſuſpiciones, inimicitiae, induciae, bellum, pax rurſum*. Sagittas vero ideo geſtare dicitur; vel quia amorem & libidinem ſequitur punctura poenitentiae, & dolor: vel quia, ut ipſe, incertae veloceſque ſunt. Et haec ratio pene in omnibus aliis numinibus, pro poteſtatum qualitate, formatur.

668. NATE MEAE VIRES. Aut quia veneria voluptas exerceri ſine amore non poteſt: aut ſecundum Simonidem, qui dicit Cupidinem ex Venere tantum eſſe progenitum: quanquam alii dicant, ex ipſa & Marte: alii ex ipſa & Vulcano: alii vero Chai & primae rerum Naturae eum eſſe filium velint. [Sane & hic perſuaſoriam agit, ſicut ſuperius, ubi Juno ad Aeolum loquitur: *Aeole namque tibi:* ſed ibi, quia dea cum homine loquebatur, principio opus non fuit: hic vero principio uſus eſt: quia Dea cum Deo loquitur, ad benevolentiam comparandam. NATE. Ab indulgentiſſimo nomine, cauſa amoris: MEA MAGNA POTENT. Quid poſſit facere. QUI TELA TYPH. TEMN. Pro quo. FRATER UT AEN. PELAGO TUUS. Contra quem. ODIIS JUN. INIQ. Nam quod dicit *Frater tuus*, non filius meus, oſtendit ei etiam profuturum qui rogatur: nam ex eo genere eſt illud: *Et noſtro doluiſti ſaepe dolore*. Quaeritur cauſa, HUNC PHOENISSA TENET D. Timor ipſius, ET VEREOR QUO SE JUN. V. Rem ipſam, QUOCIRCA CAP. A. D. Modus, QUA FACERE ID P. Quamdiu, NOCTEM NON AMPL. U. An difficile ſit, ET NOTOS PUERI P. I. E. Quomodo, UT CUM TE GREMIO A. L. D. Subito amabit, OCCULTUM INSPIRES IG. F. Q. V. Nihil promiſit: quid enim promitteret Deo?] SOLUS, NATE, Id eſt, qui ſolus contemnis Jovis fulmina, quae diis caeteris ſolent eſſe terrori.

669. PATRIS SUMMI. Nunc quidem de Jove proprie dixit. Sciendum tamen pro qualitate rerum vel perſonarum, ſummum deum dici, vel patrem: nam unuſquiſque putat eum eſſe ſummum Deum, quem colit, ut: *Summe deum ſancti cuſtos Soractis Apollo*. TYPHOEA. Multi *Typhoia* legunt: ut *Cerealia*, & *Cerealea*. *Typhoea* autem dixit, non quibus *Typhoeus* uſus eſt, ſed quibus Jupiter in *Typhoeum:* a ſpoliis, id eſt, virtute & victoria, epitheton poſuit; ut Scipio Africanus, & Metellus Creticus. TEMNIS. Aphæreſis eſt, pro contemnis. Hac nati laude hoc dicit: facile eum poſſe contemnere Junonem, qui contemnit & Jovem.

Ad te confugio, & ſupplex tua numina poſco.
Frater ut Aeneas pelago tuus omnia circum
Litora jactetur, odiis Junonis iniquae,
Nota tibi: & noſtro doluiſti ſaepe dolore.
Hunc Phoeniſſa tenet Dido, blandiſque moratur
Vocibus: & vereor, quo ſe Junonia vertant
Hoſpitia. Haud tanto ceſſabit cardine rerum.
Quocirca capere ante dolis, & cingere flamma

Re-

SERVII.

670. AD TE CONFUGIO. Perſonarum ratio facit laudis augmentum. TUA NUMINA. Paſſibilitatem. Et notandum eſt unum deum plura habere numina, ut ſupra diximus de Junone.

671. FRATER UT AENEAS. Conciliatio a qualitate perſonae: UT autem, eſt quemadmodum: quod in pronunciatione extenditur, quando temporis non eſt.

672. JACTETURQUE. Vacat *que*. ODIIS JUNONIS INIQUAE. Juſta cauſſa petitionis oſtenditur. *Odium* autem, o in nomine breve eſt; in verbo vero longum, ut *Odi:* quemadmodum *liquor*, *li* brevis eſt; *liquitur* longa.

673. NOTA TIBI. Graeca figura eſt: quia plurale a ſingulari regitur, ut Terentius: *Mira vero militi quae placeant*. ET NOSTRO DOLUISTI SAEPE DOLORE. *Noſtro*, aut eo, quo & ego: aut *doluiſti*, ideo, quia me dolentem vidiſti; ut *doleo illa re*.

674. PHOENISSA. De Phoenice. TENET. Moratur. [BLANDIS VOCIBUS. Ideo dixit *blandis*, ut oſtenderet Didonem facile amore incendi poſſe, quae ante jam blanda eſt quam amet.]

675. QUO SE JUNONIA VERTANT HOSPITIA. *Quo*, id eſt, in quam partem. *Junonia* autem *hoſpitia*, Carthaginem dicit: ubi habitabat Juno, ut: *Hic illius arma*. Aut certe hoc ipſum vereor, quod Aeneae Carthago in hoſpitium patuit, ut eſt: *Timeo Danaos & dona ferentes*.

676. HAUD TANTO CESSABIT CARDINE RERUM. Aut δεικτικῶς dixit, ne in tantum quidem: hoc eſt, brevi occaſione ceſſabit: aut ſimpliciter intelligendum eſt: non poterit in tanta rerum opportunitate ceſſare: ut ſit de proverbio tractum, quod dicitur: *Res in cardine eſt:* hoc eſt, in articulo. [Quidam ſic intelligunt: cum in incerto ſtatu res ſunt, *in cardine* eſſe dicuntur: & translationem verbi a janua tractam volunt, quae motu cardinis hac illac impelli poteſt.]

677. QUOCIRCA. Quapropter. MEDITOR. Mente pertracto.

PIERII.

virgines in libertatem vindicaverit, in antiquis pleriſque Servii codicibus manu ſcriptis non reperitur: quare vereor, ne illa ſint adulterina.

671. FRATER UT AENEAS PELAGO TUUS OMNIA CIRCUM LITORA JACTETUR ODIIS JUNONIS INIQUAE. Omnia prorſus exemplaria manu ſcripta, quae hactenus legerim, ſcriptum oſtendunt, *jactetur que odiis*, particula *que* tantum ad ſuſtinendum verſum interjecta, ut plerunque alias. Nam quod ajunt quidam ita ordinem explicandum, ut dicamus: nota tibi, ut tuus frater Aeneas jactetur pelago, jacteturque circum omnia litora, nimium tortuoſa mihi videtur oratio: Quare *omnia circum litora*, ampliationem potius eſſe dixerim, quod parum erat, *pelago* dixiſſe. *Jactetur* vero abſque particula *que* libenter legerim. Nam pentimemereos locus omnino communis eſt, cui tamen iſti paſſim ita conſultum voluere, ut nullam pene reliquerint, cui non particulam eam obtruderent: Niſi dicamus figuram eſſe brevitatis per detractionem, quam alio loco Quintilianus adnotavit ab Apoſiopeſi diverſam, quum ſcilicet unum tantum ſiletur verbum, idque manifeſtum, ita hic detractum ſit: *erret*, quippe *pelago*, *circum omnia litora*, *jacteturque odiis Junonis:* quod codicum antiquorum reverentiae concedamus. Demum quod in aliis legitur, *Junonis iniquae*, in Longobardico legere eſt, *Junonis acerbae:* quaſi dicat implacabilis, quae nulla poſſit ratione miteſcere. Sed enim id admittendum, quod in pluribus & minus corruptis exemplaribus habetur, *iniquae:* cui lectioni Ovidii etiam congruit parodia: *Dira lues populis ira Junonis iniquae*.

674. HUNC PHOENISSA TENET DIDO. In codicibus pleriſque antiquioribus, *nunc* legitur, quod minime diſplicet: praeſertim quum Ti. Donatus exponat, *jam tenet*.

Reginam meditor; ne quo ſe numine mutet:
Sed magno Aeneae mecum teneatur amore.
Qua facere id poſſis, noſtram nunc accipe mentem:
Regius accitu cari genitoris ad urbem
Sidoniam puer ire parat; mea maxima cura;
Dona ferens pelago, & flammis reſtantia Trojae.
Hunc ego ſopitum ſomno, ſuper alta Cythera,
Aut ſuper Idalium ſacrata ſede recondam:
Ne qua ſcire dolos, mediuſve occurrere poſſit.
Tu faciem illius noctem non amplius unam
Falle dolo, & notos pueri puer indue vultus:
Ut, cum te gremio accipiet laetiſſima Dido,
Regalis inter menſas laticemque Lyaeum,

Cum

SERVII.

678. NE QUO SE NUMINE MUTET. *Quo*, vel vacat, vel pronomen eſt. Et bene ſupprimit nomen Junonis, ne ejus frequenti commemoratione, Cupidinem terreat: magis enim vult eum intelligere, quam audire Junonem: aut certe adverbium eſt, ut ſit: Timeo ne ſe numine Dido aliquam commutet in partem.

679. MECUM. Id eſt, cum officio venerio: vel *mecum*, per meos amores, me adnitente. Nec poteſt intelligi, quemadmodum ego: aliter enim amatur matre, aliter a Didone Aeneas.

680. QUA. Id eſt, quomodo. ACCIPE. Audi, ut: *Accipe nunc Danaum inſidias*, ut contra, *Da*, dic, ut: *Da Tytire nobis*, & : *Da, non indebita poſco*. MENTEM. Diſpoſitionem, conſilium.

681. ACCITU. Evocatione: & eſt quartae declinationis.

682. URBEM SIDONIAM. Quam tenent Sidonii. MEA MAXIMA CURA. Et Aeneas cura eſt; ſed Aſcanius maxima: *Cui regnum Italiae, Romanaque tellus Debentur*: & ubique Aſcanius maxima cura Veneris introducitur, ut: *Veneris juſtiſſima cura*. Item: *Hunc tegere, & dirae valeam ſubducere pugnae*.

683. DONA RESTANTIA. Quae reſtiterunt, ſuperfueruntque, [ante *pelagus* poſuit, cum poſt Trojae everſiouem navigaverit Aeneas.]

684. SOPITUM SOMNO. Unum quidem eſt *ſopor* & *ſomnus*: ſed modo *ſopitum*, irrigatum intelligimus. CYTHERA. Sicut dictum eſt, genere neutro pluraliter, [ut alibi: *Sunt alta Cythera*.]

685. IDALIUM. Cypri nemus, in quo oppidum breve, ut paulo poſt: *Idaliae lucos*. Item: *Idaliumque nemus*. SACRATA SEDE. Vel templi, vel oppidi.

686. NE QUA SCIRE DOLOS. *Qua* vacat, ut frequenter diximus. MEDIUS. Importunus, incongruus.

687. TU FACIEM ILLIUS. *Faciem* pro vultu poſuit: nullus enim poteſt faciem alterius accipere; ſed vultum, qui pro mentis qualitate formatur: unde infra ait: *Et notos pueri, puer, indue vultus*: aut certe quia difficile numini non eſt, ut in faciem mutetur alterius. [Sane *illius* in Georgicis corripuit, ut: *Illius immenſae*.] NOCTEM NON AMPLIUS UNAM Ut ſupra diximus, artis poeticae eſt, non omnia dicere: unde nunc praemiſit, *Noctem unam*: nec enim dicturus eſt, aut abſceſſum Cupidinis, aut adventum Aſcanii.

688. PUERI PUER. Argumentum a facili. [LAETISSIMA DIDO. Non eſt epitheton perpetuum: id eſt, cum laeta eſſe coeperit.]

690. REGALES INTER MENSAS. Epulas intemperantes, in quibus caſtitas rara eſt, & facilis amoris occaſio; unde eſt illud Terentii: *Sine Cerere & Libero friget Venus*. LATICEMQUE LYAEUM: *Latex* proprie aqua eſt, ab eo, quod intra terrae venas lateat; ſed & vinum latet intra uvam; unde nunc dixit *laticem*. *Lyaeum* autem pro *Lyaeium* dixit figurate; ponens principalitatem pro derivatione.

PIERII.

680. QUO FACERE ID POSSIS. Servius legit *qua*, id eſt, quomodo. In veteribus tamen exemplaribus plerifque *quo* habetur. In Mediceo, *qua*: ut agnitum a Servio. Quod vero *poſſet*, in Romano codice eſt, vitium id familiare.

Cum dabit amplexus atque oſcula dulcia figet,
Occultum inſpires ignem, fallaſque veneno.
Paret Amor dictis carae genetricis, & alas
Exuit, & greſſu gaudens incedit Iuli.
At Venus Aſcanio placidam per membra quietem
Inrigat, & fotum gremio dea tollit in altos
Idaliae lucos: ubi mollis amaracus illum
Floribus & dulci adſpirans complectitur umbra.
Jamque ibat dicto parens, & dona Cupido
Regia portabat Tyriis, duce laetus Achate.
Cum venit, aulaeis jam ſe regina ſuperbis
Aurea conpoſuit ſponda, mediamque locavit.

Jam

SERVII.

692. OCCULTUM INSPIRES IGNEM. Definitio amoris eſt, *ignis occultus*. VENENO. *Venenum* dictum, quod per venas eat; ideo poſt ait: *Longumque bibebat amorem*.

693. PARET AMOR DICTIS. Ut ſupra, pro Cupidine *Amorem* poſuit. [Sane notandum, quod interdum, ubi inducit minorem feſtinantem parere, majori reſpondentem eum non facit; ur hoc loco Cupidinem; ut in IV. *Ille Patris magni parere parabat Imperio*. Et in VII. *Exin Gorgoneis Alecto infecta venenis*.]

694. ET ALAS EXUIT. Hoc eſt, depoſuit. Laus ingens Aſcanii per tranſitum. Siquidem, alis tantum depoſitis, Aſcanius fuit.

695. PLACIDAM PER MEMBRA QUIETEM. Aut epitheton eſt quietis: aut ideo *placidam* dixit, quia eſt quies, quae poteſt etiam ſomniorum terrore turbari.

696. IRRIGAT. Infundit, propric, quia ſomnus ſic pingitur, quaſi cornu infundat. FOTUM. Sublarum, complexum a *fovendo*.

697. AMARACUS. Hic puer, regius unguentarius fuit, qui caſu lapſus, dum ferret unguenta, majorem ex confuſione odorem creavit: unde optima unguenta, *Amaracina* dicuntur. Hic poſtea in herbam *ſampſuchum* verſus eſt, quam nunc etiam *amaracum* dicunt.

699. JAMQUE IBAT. Cum vix Venus iſta dixiſſet. Sane neque feſtinantibus perſonis, neque minoribus eſt reſpondendi facultas; ut hoc loco Cupidini: ut Mercurio ſupra; item in quarto; & in ſeptimo, Furiae.

701. CUM VENIT. Aut pro cum veniret; aut *Cum* ſit adverbium temporis, pro *dum*: nec enim poteſt conjunctivi modi particula jungi indicativo. Sane ſciendum, malo errore, *cum*, & *dum* a Romanis eſſe confuſa. AULAEIS. Velis pictis, quae ideo *aulaea* dicta ſunt; quod primum in aula Attali regis Aſiae, qui populum Romanum ſcripſit haeredem, inventa ſunt. Ideo autem etiam in domibus tendebantur aulaea, ur imitatio rentoriorum fieret: ſub quibus bellantes ſemper habitavere majores: unde & in thalamis hoc fieri hodieque conſpicimus. Varro tamen dicit, vela ſolere ſuſpendi ad excipiendum pulverem: quia uſus camerae ignorabatur. Unde Horatius: *Interea ſuſpenſa graves aulaea ruinas Inpatinam fecere, trahentia pulveris atri, Quantum non Aquilo Campanis excitat agris*. Sciendum ſane, omnia Graeca nomina in η literam exeuntia, cum derivationem faciunt, η in ae diphthongum convertere, *αὐλὴ*, *aulaea*, Ἴδη *Idaea*, Αἴτνη, *Aetnaea*. SUPERBIS. Nobilibus, ut: *Ceciditque ſuperbum Ilium*.

702. AUREA. Si *Dido aurea*, pulchram ſignificat, & eſt nominativus. Si *ſponda*, ſeptimus quidem eſt: ſed ſynizeſis fit, & ſpondeus eſt. SPONDA. Stibadia antiqui non habebant; ſed ſtratis tribus lectis epulabantur: unde & *triclinium ſterni* dicitur: ſic Cicero: *Sterni triclinia & in foro & in roſtris jubebat*. Undo apparet errare eos, qui *triclinium* dicunt ipſam baſilicam, vel coenationem. MEDIAMQ. LOCAVIT. Collocavit: Ipſe enim apud majores domini fuerat locus, ut aperte Salluſt. docet: *Igitur diſcubuere: Sertorius inferior in medio; ſuper eum L. Fabius Hiſpanienſis ſenator ex proſcriptis; in ſummo Antonius; &*

infra

Jam pater Aeneas, & jam Trojana juventus
Conveniunt, ſtratoque ſuper diſcumbitur oſtro.
Dant famuli manibus lymphas, Cereremque caniſtris
Expediunt, tonſiſque ferunt mantelia villis.
Quinquaginta intus famulae: quibus ordine longo
Cura penum ſtruere, & flammis adolere penates.

Cen-

SERVII.

infra ſcriba Sertorii Verſius: & alter ſcriba Maecenas in imo, medius inter Tarquinium & dominum Perpernam.

703. JAM PATER AENEAS. Religioſus: quia *pater* proprie omnium deorum epitheton eſt, ut oſtendit ubique Virgilius.

704. OSTRO. Pro purpura poſuit, unde tingitur purpura.

705. DANT MANIBUS FAMULI LYMPHAS. Humilis character, qui *ἰσχνὸς* dicitur: vilia enim deſcribuntur. CEREREMQUE. Hic panem, alibi triticum, ut: *Tum Cererem corruptam undis*. EXPEDIUNT. Proferunt. TONSISQUE FERUNT MANTILIA VILLIS. *Tonſis villis*, vel minutis: vel compoſitis, ut: *Tonſa coma, preſſa corona eſt*. Conſtat enim, majores mappas habuiſſe villoſas, [quibus etiam in ſacris utebantur, ſicut in Georgicis: *Manibus liquidos dant ordine fontes Germanae, tonſiſque ferunt mantilia villis:* de ſupplicaturis enim hoc dixit.] *Mantilia* vero a manibus dicta; & eſt nominativus *mantile*, quo modo *torale*. Quod autem legimus in Horatio: *Ne turpe toral*, apocope eſt.

707. QUINQUAGINTA INTUS FAMULAE. Hoc eſt, multae. ORDINE LONGO. Id eſt, diſpoſitione, ſecundum Tullium, qui in Oeconomicis dixit, quid ubi ponendum ſit: nec enim debent univerſa confundi. CURA PENUM STRUERE. Inter *penum* & *cellarium* hoc intereſt, quod *cellarium* eſt paucorum dierum: unde & in cellam dicitur imperatum frumentum; *Penus* vero, temporis longi. Sane dicimus, & *hic* & *haec* & *hoc penus*; ſed a maſculino & foeminino genere quarta eſt declinatio, a neutro tertia; quo modo eſt *penus penoris:* unde Horatius: *Portet frumenta penuſque*. Maſculino vero genere Plautus: *Niſi mihi annuus penus datur*. Foeminino Lucillius poſuit: *Uxori legata penus*. Quartae autem declinationis eſſe Perſius docet, ut: *In locuplete penu defenſis pinguibus umbris*.

708. STRUERE. Ordinare, componere: unde & *Structores*, dicuntur ferculorum compoſitores. ET FLAMMIS ADOLERE PENATES. Id eſt, Colere. Sed *adolere*, proprie eſt augere. In ſacris autem *κατ' εὐφημισμὸν adolere* per bonum omen dicitur: nam in aris non adolentur aliqua, ſed cremantur & conſumuntur: quia veteres in focis ſacrificabant, ut ipſe alibi: *Hortor amare focos*.

PIERII.

695. PLACIDAM PER MEMBRA QUIETEM. Eſt ubi *placitam* legatur: quod non aeque placet. *Placida* enim proprium eſt quietis epitheton.

704. STRATOQUE SUPER DISCUMBITUR OSTRO. Apud C. Julium Ro. ubi de praepoſitionibus agitur, quae a Suetonio Tranquillo in ordinem digeſtae fuerint, verſus citatur ex Marone, ita ſcriptus: *Structoque ſuper diſcumbitur oſtro*. Nam *Extruimuſque toros*, alibi dictum: Et: *Inſtruimus menſas*. Quanquam *ſtrato* minime diſpliceat, quod de tapetis intelligendum eſt.

705. DANT FAMULI MANIBUS LYMPHAS. In Romano, in Longobardico, & aliquot aliis codicibus antiquis, tranſportatis dictionibus legere eſt: *dant manibus famuli lymphas:* Sed iſti Lambdaciſmum evitare voluerunt, quum tamen auctores plerunque hujuſmodi ſyllabarum concurſum venuſtati ducant.

706. TONSISQUE FERUNT MANTILIA VILLIS. Romanus codex, & hic, & in Georgicis, *mantelia* per *e* tertia a fine ſyllaba legit: ac ne quis putet ex familiari quodam ſcribendi more, quo plurima toto opere in eo codice, *i* in *e* mutant: ita hoc etiam loco factum eſſe, ſciendum in aliis quoque veteribus pleriſque codicibus, *mantelia* ſcriptum eſſe: nam in Oblongo apparet id manifeſte: in Longobardico vero abraſa dictio eſt; ſed enim *mantelia* omnino prius ſcriptum fuiſſe diſcernitur. Sane *mantellum* apud Plautum, & apud Lucillium *mantella* legitur: *Mappae mantella, meriumque:* atque ita *mantelia*.

707. QUIBUS ORDINE LONGO CURA PENUM STRUERE. Eſt & ubi *longam penum* legas. Dictum enim *longam penum* a Virgilio FL. Soſipater auctor eſt: *Penum* porro foeminino genere Lucillium quoque dixiſſe conſtat, eo carmine: *Magna penus parvo ſpatio conſumpta peribit*. Eodem genere uſos Pomponium & Naevium, ait Nonius, qui non probari ait auctoritatem eorum, qui neutro genere dixerint, quamvis Feſtus *penora* ponat. Quantum vero pertinet ad vulgatiorem lectionem, quae eſt *longo ordine*,

Centum aliae, totidemque pares aetate miniſtri,
Qui dapibus menſas onerent, & pocula ponant.
Nec non & Tyrii per limina laeta frequentes
Convenere, toris juſſi diſcumbere pictis.
Mirantur dona Aeneae; mirantur Iulum,
Flagranteſque dei vultus, ſimulataque verba,
Pallamque, & pictum croceo velamen acantho.
Praecipue infelix peſti devota futurae
Expleri mentem nequit, ardeſcitque tuendo
Phoeniſſa, & puero pariter doniſque movetur.
Ille, ubi complexu Aeneae colloque pependit,

SERVII.

709. TOTIDEMQUE PARES AETATE MINISTRI. Non numerus habet admirationem, ſed aetatis aequalitas.

710. QUI DAPIBUS. *Dapes* regum ſunt; *epulae* privatorum. ONERENT autem, poteſt & abundantiam retuliſſe. Et de veterum more dixit, quibus, cum accubuiſſent, omnis coena ſimul adponebatur. [Et quidam volunt hoc ſecundum veterem ceremoniarum ritum adverti debere, quod Flamini Diali menſa inanis non adponebatur: nam cum dicit: *Qui dapibus menſas onerent & pocula ponant:* Et alibi: *Et vina reponite menſis:* quid aliud oſtendit, quam menſam vacuam non antepoſitam Aeneae, quem ubique omnia ſacerdotia inducit habuiſſe.] ET POCULA PONANT. Secundum antiquum locutus eſt morem: quia veteribus non in manus dabantur pocula, ſed menſis apponebantur, ut hodie apud plures pocula in caniſtris argenteis apponuntur, quae *caniſtra ſiccaria* dicuntur.

711. TORIS PICTIS. Pro, in toris pictis; & *torus* dictus eſt, quia veteres ſuper herbam tortam, vel ſedebant, vel diſcumbebant, ut V. Aeneidos: *Viridante toro conſederat herbae*. JUSSI DISCUMBERE. De regiis ſatellitibus dixit, qui utique ſubjecti erant imperio; nec tantum quod hoſpites fuerant. [*Diſcumbere* autem juxta conſuetudinem ſuorum temporum dixit: quia olim ſedentes veſcebantur, ut ipſe alibi: *Gramineoque viros locat ipſe ſedili*. Et: *Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis*.]

713. MIRANTUR DONA AENEAE. Hoc ad Tyrios retulit. MIRANTUR IULUM. Quem putabant Iulum.

714. FLAGRANTESQUE DEI VULTUS. Ardentes divinitate. Hoc ad poetam refertur. SIMULATAQUE VERBA. Compoſita in Aſcanii ſimilitudinem. Et hoc ex perſona poetae accipiendum.

716. PRAECIPUE INFOELIX. Propter caſum futurum; ut probant ſequentia: PESTI DEVOTA FUTURAE. Ideo ergo infoelix. PESTI autem, vel amori, vel malo. DEVOTA vero, de oratione Auguſti tranſlata eſt locutio, quam habuit in laudatione funeris Marcelli; cum diceret: *illum immaturae morti devotum fuiſſe*.

717. EXPLERI MENTEM NEQUIT. Graeca figura eſt. TUENDO. Dum tuetur, id eſt, intuetur. Et omnis gerundi modus, tam ab agentis, quam a patientis ſignificatione ſimiliter profertur, ut: *Cantando tu illum:* id eſt, dum cantas. Et: *Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis:* id eſt: dum ei cantatur.

719. ILLE UBI. Poſtquam, ut Horatius: *Nos ubi decidimus:* Hoc eſt, poſtquam: nam ſi loci eſſet, *quo* diceret. Ergo *ubi* interdum adverbium loci eſt, interdum temporis.

PIERII.

ea in pluribus ex vetuſtis exemplaribus habetur, & agnoſcitur a Donato.

710. QUI DAPIBUS MENSAS ONERENT ET POCULA PONANT. In Romano codice, & pleriſque aliis pervetuſtis, legere eſt utrunque verbum indicandi modo, numero etiam variato: ſcilicet hoc pacto: *qui dapibus onerant menſas & pocula ponunt:* quod neſcio quid picturatius habet, quum res ipſa ita geri videatur: quod in priori illo indefinito modo ſignificaret tantum paratos eos eſſe ad onerandas menſas, & ponenda pocula. Unicuique tamen integrum ſit, quam maluerit lectionem ſequi.

718. ET PUERO PARITER DONISQUE MOVETUR. In antiquis pleriſque omnibus exemplaribus legere eſt, hoc dictionum ordine: *& pariter puero doniſque movetur*. Movebatur vero puero, quae jam animo agitare coepiſſet, poſſe ſe talem

Et

Et magnum falſi inplevit genitoris amorem;
Reginam petit. Haec oculis, haec pectore toto
Haeret: & interdum gremio fovet, inſcia Dido
Inſidat quantus miſerae deus. At memor ille
Matris Acidaliae, paullatim abolere Sichaeum

SERVII.

In-

720. ET MAGNUM. Arduum: difficile eſt enim imitari verum filii affectum. FALSI GENITORIS. Non veri; pro eo, qui fallebatur, ut ſit: implevit amorem ejus, quem decipiebat, ſimulando eum eſſe patrem ſuum: & eſt magis abſolutum participium: nam illic nomen eſt: *Falſi Simoentis ad undam*.

721. REGINAM PETIT. Non ſimpliciter dixit, *petit*: nam *petere*, non ſolum adire, ſed etiam eſt proprie inſidiari.

722. GREMIO FOVET. Suſtinet, ut: *Et Fotum gremio*.

723. INSIDEAT. In ſinu ſedeat; legitur tamen & *inſidat*, id eſt, ut quidam volunt inſidias faciat. AT MEMOR ILLE MATRIS. Hoc eſt, praeceptorum matris.

724. ACIDALIAE. *Acidalia Venus* dicitur; vel quia injicit curas, quas Graeci *ἀκίδας* dicunt; vel certe a fonte *Acidalio*, qui eſt in Orchomeno Boeotiae civitate: in quo ſe Gratiae lavant, quas Veneri conſtat eſſe ſacratas. Ipſius enim & Liberi filiae ſunt, nec immerito. Gratiae enim per horum fere numinum munera conciliantur. Ideo autem nudae ſunt, quod gratiae ſine fuco eſſe debent; ideo connexae, quia inſolubiles eſſe gratias decet. Horatius: *Segneſque nodum ſolvere Gratiae*. Quod vero una averſa pingitur, duae ad nos reſpicientes, haec ratio eſt: quia profecta a nobis gratia duplex ſolet reverti; unde eſt ſupra: *Nec te certaſſe priorem Poeniteat*. Sane Veneri multa nomina, pro locis vel cauſis, dicuntur impoſita: nam *Venerem* vocari quidam propter promptam veniam dicunt: alii *Suadam* appellant, quod ipſa conciliatio *Suada* ſit: dicitur etiam *Obſequens Venus*, quam Fabius Gurges, poſt peractum bellum Samniticum, ideo hoc nomine conſecravit, quod ſibi fuerit obſecuta; hanc Itali *Poſtvotam* dicunt: dicta eſt etiam *Equeſtris Venus*: dicta & *Cloacina*: quia veteres cloare pugnare dixerunt: dicitur & *Myrica* & *Myrtea*, & *Purpuriſſa* & *Erycina*, quam Aeneas ſecum advexit: dicitur & *Salacia*, quae proprie meretricum Dea appellata eſt a veteribus, & *Lubentina*, quae lubentiam mentibus novam praeſtat; quamvis alii hanc *Lubiam* dicant, quod eo numine conſilia in medullas labantur: alii *Mimnerniam*, vel *Meminiam* dicunt, quod meminerit omnium. Eſt & *Verticordia*, & *Militaris Venus*. Eſt & *Limeneſia*, quae portubus praeeſt; ipſa & *Victrix*, & *Genetrix* ex Caeſaris ſomnio ſacrata. Eſt & *Venus Calva*, ob hanc cauſam; quod cum Galli Capitolium obſiderent, & deeſſent funes Romanis ad tormenta facienda, prima Domitia crinem ſuum, poſt caeterae matronae imitatae eam, exſecuerunt: unde facta tormenta: & poſt bellum ſtatua Veneri hoc nomine conlocata eſt; licet alii *Calvam Venerem*, quaſi puram tradant; alii *Calvam*, quod corda amantum calviat, id eſt, fallat, atque eludat. Quidam dicunt porrigine olim capillos cecidiſſe foeminis, & Ancum Regem ſuae uxori ſtatuam calvam poſuiſſe, quod conſtitit piaculo: nam mox omnibus foeminis capilli renati ſunt; unde inſtitutum, ut *Calva Venus* coleretur. Apud Cyprios Venus in modum umbilici, vel, ut quidam volunt, metae, colitur. Apud Epheſios *Venerem Automatem* dixerunt, vel *Epidaetiam*, Ratio autem eorum nominum talis eſt: Meliboees & Alexis amore ſe mutuo dilexerunt, & juramento ſe adſtrinxerunt, ut, cum ad tempus nuptiarum veniſſent, ſibimet jungerentur; ſed cum virginem parentes ſui alii deſpondiſſent, & hoc Alexis vidiſſet, ſpontaneum ſubiit exilium. Virgo autem, ipſo nuptiarum die, ſemet de tecto praecipitavit; quae cum illaeſa decidiſſet, in fugam converſa pervenit ad littus, ibique ſcapham aſcendit, ex qua ſponte funes ſoluti eſſe dicuntur: voluntate itaque Deorum perveсta eſt, ubi amator morabatur, quam cum ille, parans cum ſodalibus convivium, ſuſcepiſſet, pro ipſo rei eventu, templum conſtituit. Quod ergo ſponte fuiſſent ſoluti, *Automatae Veneri* nomen ſacravit; quodque, cum epulas pararet, virgo ei aquis fuiſſet advecta, *Epidaeti* ſacrum dicavit. ABOLERE SICHAEUM INCIPIT. Ordo naturalis: prius enim eſt evellere inhaerentia, & poſt nova inferre: ſic Terentius: *Ut metum, in quo nunc eſt, adimam, atque expleam animum gaudio*.

PIERII.

talem concipere ex Aenea. *Donis*, quia muliebre genus proclivius eſt in avaritiam: eſt enim magis infirmum, ac perinde magis opum appetens, & auxilii.

723. INSIDEAT QUANTUS MISERAE DEUS. Sunt qui, *inſidat* triſyllabum legant: & ita apud Ti. Donatum ſcriptum eſt. Id ego nuſquam alibi, neque in veteribus codicibus inveni.

Incipit, & vivo tentat praevertere amore
Jam pridem reſides animos deſuetaque corda.
Poſtquam prima quies epulis, menſaeque remotae,
Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.
Fit ſtrepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria: dependent lychni laquearibus aureis
Incenſi, & noctem flammis funalia vincunt.

Hic

SERVII.

725. VIVO AMORE. Aut vivi hominis, aut certe vehementi. PRAEVERTERE. Praeoccupare: propter Junonem ſine dubio.

726. RESIDES. Pigros, & ad amandum inertes: juraverat enim nulli ſe eſſe nupturam. *Reſides* ſane *milites* otioſi & pigri dicuntur: ut VI. Aeneid. *Reſideſque movebit Tullus in arma viros*. Unde contra *inſtantes* dicimus induſtrios.

727. QUIES EPULIS. Propter regalem affluentiam; contra ſupra ait: *Poſtquam exempta fames epulis:* propter naturae neceſſitatem, non autem luxuriam. MENSAEQUE REMOTAE. Licet ſub extranea perſona, Romanorum tamen exſequitur morem; apud quos duae menſae erant: una epularum, altera poculorum: nam ideo ſequitur CRATERAS. Et Graecum eſt, ab eo, quod eſt, *hic crater*: nam Latine, *haec cratera* dicitur: unde Perſius: *Si tibi crateras argenti, incluſaque multo Auro dona feram*.

728. ET VINA CORONANT. *Vina* pro *poculis* poſuit, & eſt tropus ſynecdoche, ut *Cererem* dicimus, pro *frumento*. Sic Plautus: *Vinum precemur: namque hic deus praeſens adeſt*. *Coronant* autem, eſt aut implent uſque ad marginem: aut quia antiqui coronabant pocula, & ſic libabant: unde eſt: *Magnum cratera corona Induit, implevitque mero*. Hoc tractum eſt ex Homero, qui ait in Iliade: Κέροι δὲ κρητῆρας ἐπιστέψαντο ποτοῖο.

729. IT STREPITUS TECTIS. Id eſt, ad tecta, ut: *It clamor coelo*. Legitur autem &: *Fit ſtrepitus*.

730. ATRIA. Ut ſupra diximus, tangit morem Romanorum: nam ut ait Cato, & in atrio, & duobus ferculis, epulabantur antiqui: unde ait Juvenalis: *Quis fercula ſeptem Secreto coenavit avus?* Ibi etiam pecunias habebant: unde etiam qui honoratiores ſervi erant, liminum cuſtodes adhibebantur, ut: *Qui Dardanio Anchiſae Armiger ante fuit, fiduſque ad limina cuſtos*. Ibi & culina erat: unde & *atrium* dictum eſt; atrum enim erat ex fumo. Alii dicunt, *Atria* Etruriae civitatem fuiſſe, quae domos amplis veſtibulis habebat; quae cum Romani imitarentur, *atria* appellaverunt: Alii *atria* magnas ſedes & capaciſſimas dictas tradunt: unde *Atria Licinia*, & *Atrium Libertatis*. LYCHNI. Graeco ſermone uſus eſt, ne vile aliquid introferret. A *lychno* autem *lucerna* dicta eſt: unde & brevis eſt *lu*, ut Juvenalis: *Diſpoſitae pinguem nebulam vomuere lucernae*. Horatius: *Ungor olivo, Non quo fraudatis immundus Nata lucernis*. Si enim a *lucere* diceretur, non ſtaret verſus. LAQUEARIBUS. Principaliter *lacus* dicitur, ut Lucilius: *Reſultant aedeſq; lacuſq;* Diminutio *lacunar* facit, Horatius: *Nec mea renidet in domo lacunar*. Inde fit alia diminutio *lacunarium*, & per Antiſtoichon *laquearium*. Legitur & *lacuaribus*. Cicero Tuſculanar. *Tectis caelatis, lacuatis*.

731. NOCTEM VINCUNT. Luminis eſt exaggeratio. FUNALIA. *Funalia* ſunt, quae intra ceram ſunt, dicta a funibus, quos ante uſum papyri, cera circundatos habuere majores: unde & *funera* dicuntur, quod *funes incenſos* mortuis praeferebant. Alii *funalia* appellarunt, quod in cicendula lucet, quos Graeci πυρσούς vocant: Varro de vita P. R. *Facibus, aut candela ſimplici, aut ex funiculo facta, cera veſtita, quibus ea figebant, appellarunt funalia*. Nonnulli apud veteres candelabra dicta tradunt, quae in capitibus uncinos haberent, quibus affigi ſolebant, vel candela, vel funes pice delibuti; quae interdum erant minora, ut geſtari manu, & praeferri Magiſtratibus a coena remeantibus poſſent.

PIERII.

725. ET VIVO TENTAT PRAEVERTERE AMORE. In Romano codice, *amorem* legitur, quod minime placet. Solet vero ea littera in fine ibi ſaepius habundare: tametſi in veterum monumentis tale aliquid ſaepe legas: ut in aede Lateranenſi antiquo monumento: PRO SALUTEM IMPERATORIS: Quod in memoriam redigit Diomedis dictum, gaviſos nonnunquam veteres quaedam per barbariſmum proferre. Hoc autem loco omnino *amore* legas.

729. VOCEMQUE PER AMPLA VOLUTANT ATRIA. Nonnulli codices antiqui, *perampla* unica dictione legunt. Sed in Longobardico, & aliquot aliis, *per alta* legitur: ut in quarto Aeneidos: *It clamor ad alta atria*. Vulgata tamen lectio receptior.

Hic regina gravem gemmis auroque popoſcit,
Inplevitque mero, pateram: quam Belus, & omnes
A Belo ſoliti. Tum facta ſilentia tectis:
Juppiter, (hoſpitibus nam te dare jura loquuntur)
Hunc laetum Tyriiſque diem Trojaque profectis
Eſſe velis, noſtroſque hujus meminiſſe minores.
Adſit laetitiae Bacchus dator, & bona Juno.
Et vos o coetum Tyrii celebrate faventes.
Dixit, & in menſam laticum libavit honorem,
Primaque libato ſummo tenus attigit ore.

Tum

SERVII.

732. HIC. Tunc: eſt ergo adverbium temporis.

733. QUAM BELUS. Primus rex Aſſyriorum, ut ſupra diximus: quos conſtat Saturnum, quem eundem & Solem dicunt, Junonemque coluiſſe: quae numina etiam apud Afros poſtea culta ſunt: unde & lingua Punica *Bal* dicitur *deus*. Apud Aſſyrios autem *Bel* dicitur, quadam ſacrorum ratione & Saturnus & Sol. Alii hunc *Belum* Saturni temporibus regnaſſe, ejuſdemque Dei hoſpitem fuiſſe tradunt.

734. TUM FACTA SILENTIA TECTIS. Mos erat apud veteres, ut lumini incenſo ſilentium praeberetur, ut optatam ſibi laudem loquendo nullus averteret. Apud Romanos etiam, coena edita, ſublatiſque menſis primis, ſilentium fieri ſolebat, quoad ea, quae de coena libata fuerant, ad focum ferrentur & igni darentur, ac puer Deos propitios nunciaſſet, ut, Diis honor haberetur, tacendo: quae res cum interceſſit inter coenandum, Graeci quoque θεῶν παρουσίαν dicunt.

735. HOSPITIBUS NAM TE DARE JURA LOQUUNTUR. Scilicet exemplo Lycaonis, qui, cum hoſpites ſuſceptos hoſpitio necaret, a ſuſcepto Jove, poſtquam ei epulas humanas appoſuit, verſus in lupum, oſtendit hoſpitii jura non eſſe violanda. Graeci τὸν Ξένιον Δία appellant.

736. TYRIISQUE DIEM. Unde dicitur Jupiter Ξένιος, id eſt, *Hoſpitalis*. Atqui nox erat; ſed per *diem*, accipimus & noctem: & quidam volunt maſculini generis diem, bonum ſignificare, foeminini, malum. TROJAQUE PROFECTIS. Bene noluit profugis dicere.

737. ESSE VELIS. Secundum Hetruſcam diſciplinam locutus eſt: ſic enim dicunt: *Volens, propitiuſque ſit*.

738. ADSIT LAETITIAE BACCHUS DATOR. Alii *adſi* legunt. Secundum quos *Bacchus*, aut antiptoſis eſt; aut antiquus vocativus, ut: *Socer arma Latinus habeto*. Bene autem addidit *dator laetitiae*: quia eſt & *dator furoris*. ET BONA JUNO. Aut propitia, id eſt, non irata Trojanis, ut: *Sis bonus, o, foelixque tuis*. Aut magis bona: coeleſtis eſt enim, & inferna, ut: *Junoni infernae dictus ſacer*. [Aut, ſicut ſupra dictum eſt, χρηστή, quod eſt *bona*, quam inter Penates Trojani habuiſſe dicuntur.]

739. COETUM. Modo convivium: & bono verbo ad dignitatem duorum in uno populorum uſus eſt.]

740. LATICUM LIBAVIT HONOREM. More ſacrorum: [Diis enim hoſpitalibus, & Jovi, in menſam libabatur:] & tangit ritum Romanorum, qui paniceas, ſacrataſque menſas habebant, in quas libabant, ut eſt: *Heu etiam menſas conſumimus, inquit Julus*.

741. LIBATO. Delibato. SUMMO TENUS ATTIGIT ORE. Uſque ad labra. Et verecundiam reginae oſtendit, & morem Romanorum: nam apud majores noſtros feminae non utebantur vino, niſi ſacrorum cauſſa certis diebus. Denique femina, quae ſub Romulo vinum bibit, occiſa eſt a marito: Mecenaius abſolutus: id enim nomen marito. Sic Granius Licinianus Coenae ſuae v. *In hiſtoriis lectum eſt Romanorum, vini uſum Romanis feminis ignotum fuiſſe, ne ſcilicet in aliquod dedecus prolaberentur*.

PIERII.

734. TUM FACTA SILENTIA. In Longobardico, *dum*; ſed *tum* melius.

738. ADSIS LAETITIAE BACCHUS DATOR. Antiqua omnia exemplaria quae verſamus, *adſit*, vel *aſſit*, perſona tertia legunt.

740. DIXIT, ET IN MENSA LATICUM LIBAVIT HONOREM. In Oblongo codice, quem Pomponii Laeti delicias fuiſſe dicunt, *immenſum* legitur: idem in Longobardico, & aliquot aliis pervetuſtis. In Romano, in Mediceo, & nonnullis emendatioribus, *in*

men-

Digitized by Google

Tum Bitiae dedit increpitans. Ille inpiger hauſit
Spumantem pateram, & pleno ſe proluit auro.
Poſt alii proceres. Cithara crinitus Iopas
Perſonat aurata, docuit quae maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam, ſoliſque labores;

Unde

SERVII.

742. TUM BITIAE. Per tranſitum, Poenorum ducum nomina introducit: nam *Bitias* claſſis Punicae fuit praefectus: ut docet Livius. IOPAS vero, rex Afrorum, unus de procis Didonis, ut Punica teſtatur hiſtoria. Servavit autem το πρέπον: quare non Aeneae dedit, ne aut contumelioſum videretur, aut petulans. INCREPITANS. Inclamans, ut: *Aeſtatem increpitans ſeram*. Aut certe arguens familiariter ſegnitiem tarde pateram accipientis, cum eſſet avidus in bibendo: nam ſequitur: *Ille impiger*; melius tamen accipimus clara voce hortatum, ut Plautus: *Neque ego ad menſam publicas res clamo, neque leges crepo*: & Horatius: *Quis poſt vina gravem militiam, aut pauperiem crepet?* HAUSIT. Modo accepit; nec poſſumus intelligere bibit; cum hoc ſequatur.

743. ET PLENO SE PROLUIT AURO. *Proluit*. Bibendo profudit. Alibi vidit, ut: *Hauſit coelum mentemque recepit*. Alibi audivit, ut: *Vocemque bis auribus hauſi*. Alibi vulnerat, ut: *Latus haurit apertum*. Et multa alia pro loco ſignificat.

744. POST ALII PROCERES. Ergo & Bitias unus eſt de proceribus: nam Exoche ſine ſimilitudine nunquam fit. Sane *proceres* de his eſt, quae nominativum in uſu non habent, ut ſupra: *Et victor ditione tenebat*: nam nec hoc in uſu habet nominativum: licet in compoſitione dicamus *conditio*. PROCERES autem ideo ſecundum Varronem, principes civitatis dicuntur: quia eminent in ea, ſicut in aedificiis mutuli quidam, hoc eſt, *Capita trabium, quae proceres nominantur*. CRINITUS JOPAS. Aut puerum intellige: aut imitabatur Apollinis formam, cujus fuerat etiam artis imitator: quocirca apud Ovidium de ſe loquens ait: *Utque meum intonſis caput eſt juvenile capillis*.

745. DOCUIT QUAE MAXIMUS ATLAS. *Quae* legendum, non *quem*, id eſt, quae ipſe ſcit, quae ipſe modulatus eſt: nec enim iſtum docere potuit, qui Didonis erat temporibus. [Hic *Atlas*, Japeti filius, in Africa natus dicitur: hic quod annum in tempora diviſerit, & primus ſtellarum curſus, vel circulorum, vel ſiderum tranſitum, naturaſque deſcripſerit, caelum dictus eſt ſuſtinere: quia nepotem ſuum Mercurium &] Herculem docuiſſe dicitur: unde & Hercules caelum ab Atlante ſuſceptum ſuſtinuiſſe narratur, propter caeli ſcientiam traditam. Conſtat enim Herculem fuiſſe philoſophum: & eſt ratio, cur omnia illa monſtra viciſſe dicatur. Sane *Atlas* Graecum eſt, ſicut & *Nilus*. Nam Ennius dicit *Nilum Melonem* vocari: *Atlantem* vero *Telamonem*.

746. HIC CANIT. Bene philoſophica introducitur cantilena, in convivio reginae adhuc caſtae; contra, inter Nymphas, ubi ſolae feminae erant, ait: *Vulcani Martiſque dolos & dulcia furta*. ERRANTEM LUNAM. Quia ἑλικοειδῶς. id eſt, obliquo incedit curſu, non recto, ut Sol: ſcilicet ne incidat in centrum terrae, & frequenter patiatur eclipſim: vicinus enim eſt ejus circulus terrae. SOLISQUE LABORES. *Canit* per omnia intelligimus. Sane ſeptem ſunt Planetae, Saturnus, Jupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Sed quinque contra mundum feruntur, & cum mundo quandoque retrogradiuntur; Sol vero & Luna ſemper contra mundum. Ideo ergo dixit, *Solis labores*. Laborat enim, nitens contra venientis ſphaerae volubilitatem. Nec nos debet Homerus movere, qui ait, ἥλιον ἀκάμαντα. Non enim eum dixit non laborare, ſed laborem non ſentire. [Amat ſane ubique Solem & Lunam jungere.]

PIERII.

menſam habetur accuſativo caſu: ut in octavo eadem elocutione dictum: *In menſam laeti libant*: eandemque lectionem videtur Ti. Donatus agnoviſſe, dum in conviviis, cum hujuſmodi honorificentia numinibus exhibetur, pro ara menſam ſuccedere dicit. Sed enim vulgata exemplaria Donati, loco hoc valde corrupta habentur. De libatione vero hujuſmodi lege apud Macrobium. III. Saturnalium.

743. ET PLENO SE PROLUIT AURO. In codicibus aliquot antiquis, *pleno ſe proluit ore*, legitur, non *auro*. Ti. Donatus ſuper hoc ait Bitiam ideo ſe etiam perfudiſſe, quod avide biberet: & tantum infunderet, quantum fauces ejus tranſmittere non poſſent.

745. DOCUIT QUAE MAXIMUS ATLAS. In Rom. cod. & quibuſdam aliis legere eſt, *docuit quem maximus Atlans*: ſed cur *Atlans*, dictum ſuperius, ubi de *Thenſauro* diſputatum. Quod vero legitur, *docuit quem*, mos eſt Poetis praeſtantis aliqua doctrina viros a Diis, vel ab Heroibus do-

ctos

Unde hominum genus, & pecudes; unde imber, & ignes;
Arcturum, pluviaſque Hyadas, geminoſque Triones:
Quid tantum Oceano properent ſe tinguere ſoles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obſtet.
Ingeminant plauſu Tyrii, Troëſque ſequuntur.

SERVII.

747. UNDE HOMINUM GENUS. Si fabulam reſpicis, a Prometheo intellige: vel a Deucalione & Pyrrha. Si autem veritatem requiris, varia eſt opinio philoſophorum: Alii enim de humore dicunt: alii de igne: alii de atomis: alii de quatuor elementis. PECUDES. Pro omnibus poſuit. UNDE IMBER. Scilicet de nubibus, quae ſecundum Lucretium naſcuntur de terrae alitu, qui nebulas creat: quae cum altius fuerint, aut Solis calore reſolutae, aut vi ventorum compreſſae, mittunt leves pluvias, vel exprimunt concitatiores. ET IGNES. Scilicet ex nubium coliſione: nam omnium rerum coliſio ignem creat; ut in lapidibus cernimus: vel attritu rotarum, ut in plauſtris: vel in ſylvis arborum.

748. ARCTURUM. Stella eſt poſt caudam majoris Urſae, poſita in ſigno Bootae: unde *Arcturus* dicta eſt quaſi ἄρκτυ ὐρά. [Hanc quidam agere *Arcton* dicunt: quia *arceram* veteres *vehiculum* vocabant.] Haec autem, ut fabulae *loquuntur*, Calliſto fuit, comes Dianae, quam Juppiter, mutatus in Dianam, ſtupravit; ex qua natus eſt filius, nomine Arcas. [Caetera in 1. lib. Georg. plenius narrata ſunt.] PLUVIASQUE HYADAS. *Hyades*, ſtellae ſunt in fronte Tauri, quae, quotiens naſcuntur, pluvias creant: unde Graece *Hyades* ἀπό τῦ ὕειν dictae ſunt: Latine *Suculae* a *ſucco*. Sic ergo ait: *Pluviaſque Hyadas*, ut, *Plemmyrium undoſum*. Alii dicunt *Hyadas* dictas ab Υ littera vel ἀπό τῦ ὑος id eſt, *ſue*: in cujus formatae ſunt faciem: [nam ideo eas quidam *ſuculas*, *ſues* ſcilicet, dici tradunt. Has quidam *Vergilias* dicunt, quod vere florido oriantur.] Hae autem fuerunt, ut alii dicunt, Atlantis filiae: ut alii, Liberi nutrices, [quae ſe in pelagus furore praecipitaverunt. Alii Erechthei filias pro patria ſe morti obtuliſſe ajunt, quas *Pliadas* vocant, quod *Plionis* filiae eſſe dicantur: quidam *Hyadas*, ab *Hyante* fratre, quem inventum extinctum uſque ad mortem doluerunt, dictas putant.] GEMINOSQUE TRIONES. Id eſt, Septemtriones: Helicem, & Cinoſuram: non enim ſemper de duobus dicunt geminos, ſed de pluribus. Et proprie *triones* ſunt boves aratorii, qui terram terunt. Non ergo incongrue dixit *Triones*: quia *ſeptemtriones* a nonnullis plauſtra dicuntur.

749. QUID TANTUM OCEANO PROPERENT SE TINGERE SOLES HYBERNI. *Quid*, quam ob cauſam properent. Hemiſphaerii hoc facit ratio: quia hyeme Sol breviore utitur circulo. TINGERE SOLES. Demergere. *Soles* vero pro *diebus* poſuit, ut: *Tris adeo incertos caeca caligine, Soles Erramus*.

750. VEL QUAE TARDIS MORA NOCTIBUS OBSTET. *Tardis*, non longis, ſed aeſtivis, id eſt, tarde venientibus. VEL enim disjunctiva eſt conjunctio: nec patitur bis eandem rem dici: ergo hoc dicit, quae cauſa eſt longorum dierum; ſed & hic ratio hemiſphaerii eſt.

751. INGEMINANT PLAUSUM TYRII, TROESQUE SEQUUNTUR. Imitantur: & bono eſt uſus ordine, ut prius plauderent cives: nec enim poterant aliter audere *peregrini*, [qui exſpectabant, ut noſcerent morem:] unde & ſupra: *Et vos o coetum Tyrii celebrate faventes*.

PIERII.

ctos aſſeverare. In quinto talis elocutio: *Tritonia Pallas quem docuit*. Ti. Donatus *quae* legit: ait enim: *videamus qualia canebat*: Docuit, *inquit*, quae maximus Atlans: *hoc eſt, non turpia, aut obſcena, ſed venientia ex philoſophiae fonte, quae docuerat Atlans maximus, plenuſque virtutum*.

746. HIC CANIT ERRANTEM. Scripſere nonnulli: *is canit*. Verum illi decepti ſunt ex paraphraſi: ſi quidem hoc loco Soſipater Cariſius in Soloeciſmo praepoſitivam particulam pro conjunctiva pronuntiatam ait: *His* quidem, pro *is*.

747. UNDE HOMINUM GENUS, ET PECUDES, UNDE IMBER, ET IGNES. In Mediceo codice, legere eſt: *Unde ho. ge. & pecudes genus unde ferarum*, ſed cum vulgatis exemplaribus veteres plerique codices conveniunt.

749. SE TINGERE SOLES. In antiquis dubio procul fere omnibus, *tinguere* legitur: *u* inter *g* & *e* litteras medias ſita, ex inſtituto Attii: neque Grammatici plerique ab hoc verbo *u* litteram rejiciunt: quum in *urgeo*, & *ungo* eam nequaquam admittant: ut apud Velium Longum eſt. Adverſus tamen cujus ſententiam ſtat omnis pene veteris ſcriptionis conſuetudo.

751. INGEMINANT PLAUSUM TYRII. In Romano codice, in Mediceo, & aliquot aliis antiquiſſimis, *plauſu*, caſu ſeptimo, quod nequaquam diſplicet.

Nec non & vario noctem ſermone trahebat
Infelix Dido, longumque bibebat amorem;
Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa:
Nunc, quibus Aurorae veniſſet filius armis:
Nunc, quales Diomedis equi; nunc, quantus Achilles.
Immo age, & a prima, dic, hoſpes, origine nobis
Inſidias, inquit, Danaum, caſuſque tuorum,
Erroreſque tuos. Nam te jam ſeptima portat
Omnibus errantem terris & fluctibus aeſtas.

SERVII.

752. NEC NON ET VARIO. Arte poetica utitur, ut praemittat aliquid, quo ſequens liber videatur eſſe conjunctus: quod in omnibus ſervat.

753. [LONGUM. Hic permaturum: aut qui non erat niſi ipſius morte finiendus.] BIBEBAT AMOREM. Alluſit ad convivium. [Sic Anacreon: Ἔρωτα πίνων.]

754. SUPER PRIAMO. De Priamo: nam ejus praepoſitionis officio fungitur, pro qua ponitur, ut ſupra: *Et ſub noctem cura recurſat*: id eſt, circa noctem. Et ſciendum, quod cum tempus ſignificatur, *Sub* praepoſitio accuſativo haeret ſemper. ROGITANS. Scilicet, quo modo ſit venditus rex; [vel qui cum poſt decennale bellum exitus tulerit.]

755. [QUIBUS AURORAE FILIUS ARM. Memnon. Ideo autem dixit, *quibus armis*: quia etiam ei fecerat arma Vulcanus: qui cum auxililium Trojanis ferret, apud Trojam occiſus eſt. Hic in tanto honore apud ſuos ſocios fuit, ut poſt ejus mortem, cum eum nimium deflerent, miſeratione Deorum in aves converſi dicantur, & quotannis venire ad tumulum ejus, & ibi lamentatione & fletibus ſe dilacerare, donec aliquantae ibidem moriantur.]

756. QUALES DIOMEDIS EQUI. Non videtur eos equos intelligere, quos Aeneae ſuſtulit: nec enim congruit; ſed de his interrogat, quos ſuſtulit Rheſo, *Quales* autem dixit, ac ſi diceret, anne ſic feroces, ut illi, a quibus ducebant originem: Diomedes enim, rex Thracum, habuit equos, qui humanis carnibus veſcebantur. Hos Hercules, occiſo crudeli tyranno, abduxiſſe perhibetur, de quibus dicuntur ſupra memorati equi originem ducere; [aut ideo *quales*, qui potuerint eſſe ita divini, ut inter fatalia Trojana numerarentur: nam ideo & ſupra *ardentes* ait.]

757. IMMO AGE. Vidit ſpecialia cito poſſe finiri: & ideo contulit ſe ad generalitatem. ET A PRIMA DIC HOSPES ORIGINE NOBIS. Id eſt, a raptu Helenae: quod quidem Dido cupit; ſed excuſat Aeneas: Et dicit ruinam ſe Trojae breviter eſſe dicturum, habita ratione temporis, ut: *Suadentque cadentia ſydera ſomnos*.

758. INSIDIAS DANAUM. Dicit hoc ad Trojanorum favorem; ne videantur virtute eſſe ſuperati: & laudandum quod *inſidias* tantum dixerit, non & captum Ilium; nam & ipſe Aeneas: *Accipe nunc Danaum inſidias*.] CASUSQUE TUORUM. Ut eventu Troja corruerit, non fati neceſſitate.

760. ERRORESQUE TUOS. Et reſponſio hunc ordinem ſequitur: nam primo dicit Trojae ruinam: poſt errores ſuos. SEPTIMA AESTAS. Per *aeſtates*, annos intellige: nam ſic ante Olympiadas computabant. Septem autem annos eſſe Dido cognovit ex Teucro.

PIERII.

760. OMNIBUS ERRANTEM TERRIS, ET FLUCTIBUS. In antiquis aliquot exemplaribus legere eſt: *omnibus errantem, & terris, & fluctibus*, quod ſententiam reddit huberiorem.

P. VIRGILII MARONIS AENEIDOS

LIBER SECUNDUS.

CONTICUERE omnes, intentique ora tenebant:
Inde toro pater Aeneas ſic orſus ab alto:

In-

SERVII.

Vs. 1. CONTICUERE OMNES. Quia ſupra dixit: *Fit ſtrepitus tectis*. *Conticuere* autem, pro *conticuerunt*, quod metri cauſſa ſit, vel ratione clauſularum: nec eſt, ut quidam dicunt, dualis numerus, qui apud Latinos nuſquam penitus invenitur. Et bene *omnes* addidit: poterant enim ſimul quidam, ſed non omnes, tacere. INTENTIQUE ORA TENEBANT. Aut, ora intuebantur loquentis; aut immobiles vultus habebant, ut: *Tenuitque inhians tria Cerberus ora:* id eſt, immobilia habuit: aut *intenti tenebant*, habebant, ut ſit figura: & intelligamus, *ora intenta habebant*, ut Terentius: *Nam Andriae illi id erat nomen, teneo*. Ideo autem hoc addidit: quia poteſt quis tacere, nec advertere.

2. INDE. Aphaereſis eſt, pro, *deinde:* vel, ut quidam volunt, *Tunc*. TORO AB ALTO. Summus enim ſemper eſt pontificalis locus: non licebat enim ſupra regem ſacrificulum quemquam accumbere. Cum enim dicit de Didone: *Aurea compoſuit ſponda mediaque locavit:* oſtendit illam regali, non ſacerdotali loco diſcubuiſſe. Aeneas autem ubique quaſi ſacratus inducitur. *Torus* autem ab herbis tortis dictus eſt, ut: *Proximus ut viridante toro conſederat*. Et videtur hic oſtendiſſe: *Oſtroque ſuperbo*. Et:

Digitized by Google

Infandum, regina, jubes renovare dolorem;
Trojanas ut opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai: quaeque ipſe miſerrima vidi,
Et quorum pars magna fui. Quis talia fando
Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulixei
Temperet a lacrimis! & jam nox humida caelo
Praecipitat, ſuadentque cadentia ſidera ſomnos.

Sed,

SERVII.

Aulaeis jam ſe regina ſuperbis: ut aulam ſignificaret. AB ALTO vero, pro ex alto: mutavit praepoſitionem. PATER AENEAS. Hoc honoris nomen eſt.] ORSUS. Hic, coepit, alibi, finivit, ut: *Sic Juppiter orſus.*

3. INFANDUM. Quia viro forti victum ſe dicere, & dolori eſt, & pudori. JUBES. Vis, ut: *Jubeo Chremetem:* nam aliter hoc verbum Aeneae perſona non recipit. RENOVARE. Retexere, iterare.

4. TROJANAS UT OPES. *Ut* autem, quemadmodum, ſic Horatius: *Aut pinguis Phrygiae, aut Mygdonias opes.* ET LAMENTABILE REGNUM. Id eſt, magnum; quaſi dignum multa lamentatione, ut: *Hi multum fleti ad ſuperos.* DANAI. Argivi, dicti a rege Danao: nam Graeci proprie ſunt Theſſali, a *Graeco* rege.

5. [MISERRIMA VIDI. Eſt enim poena & in atrocitate ſpectaculi, ut: *Aetnaeos vidit Cyclopas Ulyſſes.* Et: *Vidi ego duo de numero.*]

6. PARS MAGNA FUI. Propter amiſſam conjugem. Et hoc ſe commendat, bonum maritum futurum, ut paulo poſt: *Aut quid in everſa vidi crudelius urbe?* FANDO. Dum ipſe Aeneas dicit: alibi, dum dicitur, ut: *Fando aliquid ſi forte tuas pervenit ad aures.* Quia gerundi modus eſt: quidam pro infinitivo modo dictum accipiunt.

7. MYRMIDONUM DOLOPUMVE. *Myrmidones,* ſunt Achillis ſocii, ut *Dolopes,* Pyrrhi, qui eum de Scyro ſecuti ſunt ad Trojam: a rege Myrmidono dicti, Jovis & Eurymeduſae filio. Dicti autem *Myrmidones* propter hanc cauſam: Aeacus, Jovis & Aeginae filius, cum vellet matris ſuae perpetuam memoriam permanere, inſulam, in qua regnabat, a nomine ejus Aeginam appellavit: hoc indignata Juno, peſtilentia cives ejus omnes abſumpſit; quod cum vidiſſet, petit a Jove, ut formicae, id eſt, μύρμηκες, quas caſu animadverterat plures in arbore fici, in homines & ſuos ſocios verterentur. Qui, ſtatim mutati in homines, *Myrmidones* appellati ſunt; ſed hoc fabula eſt: nam Eratoſthenes dicit, *Myrmidonas* a rege *Myrmidono* dictos, Jovis & Eurymeduſae filio. Sane amat hos exercitus jungere: nam & poſt ait: *Hic Dolopum manus; hic ſaevus tendebat Achilles.*] AUT DURI MILES ULYSSI. *Duri,* non laborioſi: quia non laudaret eum, cum eſſet hoſtis: unde ille: *Nam neque Deiphobum, nec Polydamanta, neque ipſum Hectora laudamus: quis enim laudaverit hoſtem?* ſed *duri,* id eſt, crudelis, ut: *Quem dat tua conjux dura:* nam Virgilius pro negotiorum qualitate dat epitheta: cum Homerus eadem etiam in contrariis ſervet. Senſus autem eſt: Sine lachrymis haec nec a quovis hoſtium dicerentur. Illud autem, quod Aſinius Pollio dixit, caret ratione, de Achaemenide dictum eſſe *Miles Ulyſſi.* *Myrmidonas* vero, & *Dolopas,* praeſentes eſſe acceptos ab Heleno; ſed ut tanquam de ipſis Aeneam intelligamus dixiſſe; ne eos quidem poſſe calamitates Trojae ſine lacrymis explicare. Sed ſi ſic intelligimus, dicti frangitur dignitas. (Sane quaedam, ſi ſingulariter proferuntur, interdum gratiora ſunt, ut: *Tros Tyriusque mihi nullo diſcrimine agetur.* *Ulyxi* autem vetus genitivus eſt, ut: *Atque immitis Achilli.*]

8. TEMPERET. Abſtineat.

9. PRAECIPITAT. Pro, praecipitatur. Verbum pro verbo, ut diximus: [& duas cauſas praetendit, quibus dicit non poſſe univerſa narrari, dolorem, & tempus.] CADENTIA SYDERA. Aut epitheton eſt ſyderum, quae ſemper & oriuntur & occidunt: aut certe majorem noctis partem dicit eſſe transactam: per *ſydera* autem noctem ſignificat, quae ſomnos ſuadet. 10. [CASUS COGNOSCERE. Cognoſcendorum caſuum; & Graeca figura eſt. *Caſus* autem, fortunam, pericula: nam ſi mortem dixiſſet, noſtrorum debuit dicere.] ET BREVITER. Praeſcribit: quia Dido dixerat: *A prima dic, hoſpes, origine nobis.* [Ergo non ad Didonis voluntatem, ſed narrantis officium. Et quibusdam Hyſterologia videtur: prius enim eſt, ut Trojae laborem, poſt Aeneae caſus agnoſcat.] SUPREMUM. Poſtremum, ultimum dicit: [Everſionem enim Trojae tantum, omiſſis ſuperioribus, narrat.]

PIERII.

Vs. 2. SIC ORSUS AB ALTO. In Mediceo codice una plus dictione ſcriptum eſt,

ab

Sed, ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros,
Et breviter Trojae ſupremum audire laborem;
Quamquam animus meminiſſe horret, luctuque refugit;
Incipiam. Fracti bello, fatiſque repulſi
Ductores Danaum, tot jam labentibus annis,
Inſtar montis equum divina Palladis arte
Aedificant, ſectaque intexunt abiete coſtas.

Vo-

SERVII.

12. QUANQUAM ANIMUS MEMINISSE HORRET. *Quanquam*, melius praeſenti jungitur tempori, ut: *Quanquam ſcio, quanquam lego*. Quod autem dixit, *meminiſſe horret*, defectivi verbi ratio eſt: nec enim potuit dicere, *meminere*. Et in his, quae corrupta ſunt naturaliter, ut *odi*, *novi*, *coepi*, *memini*, & omnia tempora, quae inveniuntur, & ſuo & aliorum funguntur officio, ut: *Memini videre, quo aequierſum Pamphilo:* ubi *memini* praeteritum praeſens ſignificat. Item: *Memini me turribus altis Cerycium vidiſſe ſenem*. Quod ſi fit & in verbis integris, ut: *Juvat evaſiſſe tot urbes:* quanto magis, in corruptis? REFUGIT. Propter metrum pro praeſenti praeteritum poſuit.

13. INCIPIAM. Deeſt, tamen: [quia, cum praeponitur quamquam, neceſſe eſt ſubjungi tamen. FRACTI BELLO. [Bene defendit cauſam ſuorum, quod in bello non impares fuerint.] Duplex ergo eſt in hoc libro intentio, ne vel Trojae, quod victa eſt; vel Aeneae turpe videatur eſſe, quod fugit. [Sane amat in adverſis hoc verbo uti, ut: *Fractae vires:* & : *Frangimur heu fatis, inquit.*] FATISQUE REPULSI. Oraculis, [ut eſt: *Cum virgo poſcere fata*.] Secundum Plautum tribus, vita ſcilicet Troili; Palladii conſervatione; integro ſepulchro Laomedontis, quod in Scaea porta fuit: ut in Bacchidibus lectum eſt. Secundum alios vero, pluribus: ut de Aeaci gente aliquis intereſſet, unde Pyrrhus, admodum puer evocatus ad bellum eſt, dictus *Neoptolemus*, νέος εἰς πόλεμον: ut Rheſi equi tollerentur a Graecis: ut Herculis intereſſent ſagittae, quas miſit Philoctetes, quibus Paris peremptus eſt, cum ipſe non potuiſſet adferre morte praeventus.

14. DUCTORES. Sonantius eſt quam duces, ut: *Regnatorem Aſiae:* quod heroum exigit carmen. LABENTIBUS. Velocibus curſu, ut: *Labere nympha polo*. Et: *Labere pennis*. Curſu enim lapſus eſt celerior.

15. INSTAR. Nomen eſt indeclinabile; licet Probus *inſtaris* declinaverit, ut *nectaris:* & caret praepoſitione, ſicut *peregre:* quamvis Serenus Lyricus *ad inſtar* dixerit. *Inſtar* autem eſt ad ſimilitudinem: unde non *reſtaurata*, ſed *inſtaurata* dicuntur aedificia ad antiquam ſimilitudinem facta. EQUUM. De *hoc equo* varia in hiſtoriis lecta ſunt; ut enim Hyginus & Tubero dicunt, machinamentum bellicum fuit, quod *equus* appellatur, ut *aries* & *teſtudo*, quibus muri vel diſcuti, vel ſubrui ſolent: unde eſt: *Aut haec in noſtros fabricata eſt machina muros*. Ut alii, porta, quam eis Antenor aperuit, *equum pictum* habuiſſe memoratur: vel certe Antenoris domus, quo poſſet agnoſci. [Nonnulli *ſignum equi* datum, ut internoſcerent Graeci ſuos, vel hoſtes. A quibuſdam dicitur, facta proditione, praedictum, ne quis eas domos violaret, quarum ante januam *equus* eſſet depictus: unde & Antenoris & caeterorum agnitae ſunt.] Aut quia equeſtri praelio victa eſt Troja. Aut a monte *Hippio*, poſt quem Graeci ſe abſconderant: unde & alludit: *Inſtar montis equum:* ut: *Pelago credas innare revulſas Cycladas*.] Aut revera hoc fuit, quod Virgilius ſequitur; [ſed melius machinamenti genus accipimus.] PALLADIS ARTE. Aut ingenioſe, ac ſi diceret conſilio iratae deae, quae fuit inimica Trojanis.

16. AEDIFICANT. Tranſlatio a navibus: [*Aedificari* enim habitacula hominum dicimus: nam ideo hic de *equo aedificant*, qui erat homines recepturus; vel propter magnitudinem,] ut Cicero: *Navem tibi aedificatam eſſe Meſſanae*. Item INTEXUNT. Quia naves dicuntur *texi:* nam ubi naves fiunt *textrinum* vocatur: ut ipſe: *Bis denas Italo texamus robore naves*. ABIETE COSTAS. Non ſine cauſſa Virgilius hoc loco *abietem* commemorat: item *acerem* & *pinum* paulo poſt: nam fulminata *abies*, interitum dominae ſignificat: & Troja per foeminam periit. *Acer* vero in tutela Stuporis eſt: & viſo equo ſtupuere Trojani, ut: *Pars ſtupet innuptae donum exitiale Minervae*. *Pinus* in tutela quidem eſt Matris deum; ſed & fraudum & inſidiarum: quia ejus poma cadentia per fraudem interimunt: unde Martialis: *Poma ſumus Cybeles, procul hinc abſiſte viator, Ne cadat in miſerum noſtra ruina caput:* & hic equus plenus inſi-

dia-

Votum pro reditu ſimulant. Ea fama vagatur.
Huc delecta virum ſortiti corpora furtim
Includunt caeco lateri, penituſque cavernas
Ingentis uterumque armato milite conplent.
Eſt in conſpectu Tenedos, notiſſima fama
Inſula, dives opum, Priami dum regna manebant;

Nunc

SERVII.

diarum eſt. ABIETE. Reſolutio eſt, nunc in proceleuſmaticum; alias in dactylum, ut: *Arma virum tabulaeque, & Troja gaza per undas:* alias in anapaeſtum, ut: *Fluviorum rex Eridanus*. Sciendum ſane, Virgilium ubique in ſolutione iſta ſervaſſe ſibi excuſationem ſynaloephae: quod alii contemnunt.

17. VOTUM. Oblatum: nam participium eſt, [id eſt, voviſſe pro reditu.] EA FAMA VAGATUR. Hoc eſt, pro reditu; [fama tamen fuit, non & ſimulationis: nam incipiunt & inſidiae patefactae eſſe.] Bene ergo excuſat, ne reus ſit conſcientiae. [Accius in Deiphobo inſcriptum dicit: MINERVAE DONUM ARMIPOTENTI DANAI ABEUNTES DICANT.]

18. HUC. Pro illuc, in equum, vel in hanc rem. DELECTA CORPORA. Delectorum, virorum. VIRUM. Pro virorum, qua figura & in proſa utimur. Dicit ſane Plinius De Re Grammatica, hoc in neutro non eſſe faciendum, ſcilicet propter caſuum ſimilitudinem; niſi forte nimia metri neceſſitas cogat. SORTITI. Contraria ſunt *delectus* & *ſortitus*. Sed intelligimus plures quidem electos, ſorte tamen ex ipſis ductos, qui includerentur. FURTIM. Num a plebe; hoc eſt, nullo ſciente, id eſt, latenter: nam & *furtim* ideo dicitur, quod magis per tenebras admittatur: unde *fures* quoniam quaſi per *furvum* tempus, hoc eſt nigrum, aliquid ſubripiunt.

19. COECO LATERI. Pro coecis lateribus. Et nota aliter dici, *coecum hominem*, id eſt, non videntem; aliter *coecum latus*, id eſt, obcoecaturum, abſconſurum. CAVERNAS INGENTES. [Nonnulli omnia loca concava *cavernas* dictas a veteribus adſerunt, ut: *Et umbroſae penitus patuere cavernae:* Alii fuſtes curvos navium, quibus extrinſecus tabulae adfiguntur, *cavernas* appellarunt: unde, quia *naves texi* dicuntur, & *cavernae* navium ſiut,] permanſit in metaphora navium, ut *intexunt* diceret, & *cavernas*. [Alii quodcumque in arcum formatum eſt, quod flexum & in altitudine curvatum ad ſedem deducitur, *cavernam* dici tradunt.] Sane dicendo *ingentes*, ut diximus, epitheto levavit tapinoſin. UTERUMQUE. *Uterus* eſt mulierum: nam praegnantium proprie eſt, quem modo eo dixit, quia dicturus eſt, *foeta armis*. *Alvus* eſt, quo defluunt ſordes, ut Salluſtius: *Simulans ſibi alvum purgari*. *Venter*, qui videtur; ut Juvenalis: *Montani quoque venter abeſt abdomine tardus*. [Sane & in Tragoedia de hoc equo * ἐγκύμονα legitur; hanc ergo hic *uterum* dixit. ARMATO MILITE. Ut ſupra, *ex hoſte* ſcilicet: [& ſingularem numerum pro plurali poſuit, ut: *Ultro Inachias veniſſet ad urbes Dardanus:* pro Dardani; & alibi pluralem pro ſingulari, ut: *Deſiſte manum committere Teucris:* cum ſolus eſſet Aeneas.]

21. TENEDOS. Inſula eſt contra Ilium, quae ante Leucophrys dicta eſt: nam Tennes Cycni, infamatus quod cum noverca concubuiſſet, hanc inſulam vacuam cultoribus tenuit, unde *Tenedos* nominatur. Alii dicunt, quod ſe propter ſupra dictam cauſam, ex ipſa inſula in mare praecipitaverit: hujus ſoror Hemithea fuiſſe dicitur. Ideo ergo ait, *notiſſima fama*. Sic Cicero in Verrinis: *Tennem ipſum, cujus ex nomine Tenedos nominatur*.

22. INSULA DIVES OPUM. Hic genitivo jungit. Statius, quod rarum eſt, & ablativo, ut: *Satis eſtro dives & auro*. [PRIAMI DUM REGNA M. Qui & ipſe a Graecis eſt.]

PIERII.

ab alio eſt. Sed magis Virgilianum eſt, ut verbum id ſubintelligatur potius, quam adſcribatur.

10. SI TANTUS AMOR CASUS COGNOSCERE NOSTROS. In exemplaribus aliquot antiquis, *agnoſcere* legitur; ſed *cognoſcere* Servius agnoſcit: neque non Donatus, & reliqua litteratorum collegia.

12. LUCTUQUE REFUGIT. In codicibus nonnullis ſane quam vetuſtis, *luctum* habetur: quod ego factum credebam ob notam, productae ſyllabae ſignum, quae fuiſſet antiquitus ſupra ſyllabam ultimam dejecta: ſed animadverti Ti. Donatum quoque *luctum* legere quarto caſu: & apud Cariſium, ubi verſus is citatur, *luctus* ſcriptum eſſe.

21. EST IN CONSPECTU TENEDOS. Quamvis nomina Graeca, praeſertim locorum propria, multum in carmine venuſtatis habere, ſuo idiomate poſita, non ignoremus: eaque de cauſſa vulgatos pene omnes codices, *Tenedos* ſcriptitare coepiſſe: in antiquis tamen aliquot, praeſertimque in Romano ſcriptum eſt, *Tenedus*, Latina voce. Et in antiquiſſimis M. Tullii codicibus manu ſcriptis, *Tenedus* legi eodem modo: ut in Verrinis, quod ad hunc locum facit, li-

bro

Nunc tantum ſinus, & ſtatio male fida carinis:
Huc ſe provecti deſerto in litore condunt.
Nos abiiſſe rati, & vento petiiſſe Mycenas.
Ergo omnis longo ſolvit ſe Teucria luctu:
Panduntur portae. Juvat ire, & Dorica caſtra,
Deſertoſque videre locos, lituſque relictum.
Hic Dolopum manus, hic ſaevus tendebat Achilles:
Claſſibus hic locus: hic acie certare ſolebant.
Pars ſtupet innuptae donum exitiale Minervae,
Et molem mirantur equi: primuſque Thymoetes

Du-

SERVII.

23. SINUS. Reductus littoris ſeceſſus. STATIO. Statio eſt, ubi ad tempus ſtant naves; *Portus* vero, ubi hyemant. MALE FIDA. Periculoſa ſcopulis; vel a Graecis: Aut minus fida, propter periculum navium: quia ſtatio eſt, quam pelagiam dicunt; aut certe fida Graecis. MALE. Hoc eſt, in noſtram perniciem, ut Lucanus de Syrtibus: *Si male deſeruit*. Et hanc ſignificationem raro invenimus. Sane *male fidus*, non infidus, ſed minus fidus intelligitur: *Male* enim minutionem habet, non negationem.

24. [DESERTO. Vel ab his, qui Trojanae partis erant: aut certe ideo *deſerto*, ut facilius latere poſſint. CONDUNT. Pro, abſcondunt.]

25. ABIISSE. Petiviſſe. *Abiviſſe* dicimus & *petiviſſe;* ſed propter metrum ſyncope facta eſt. MYCENAS. A parte totum, id eſt, Graecia.

26. OMNIS TEUCRIA. Subaudi gens: Et abſoluta eſt elocutio. SOLVIT. Quaſi ante aerumnis victi eſſent.

27. PANDUNTUR PORTAE. Signum pacis eſt, ut Salluſtius: *Apertae portae: repleta arva cultoribus:* [ut clauſis portis ſignum belli eſt: *Quae moenia clauſis Ferrum acuant portis*. JUVAT IRE autem, exire, aut ire longius.] DORICA CASTRA. Mala eſt compoſitio ab ea ſyllaba incipere, qua ſuperior finitus eſt ſermo. Nam plerumque & cacephaton facit, ut hoc loco. Sane *Dorus*, Neptuni filius fuit: unde *Duri* originem ducunt.

28. [LITUSQUE RELICTUM. Quod noſtrum fuerat.]

29. [HIC. Pro illic: & totum hoc ita accipiendum.] TENDEBAT. Tentoria habebat, ut: *Et latis tendebat in arvis*. SAEVUS ACHILLES. Propter Hectorem tractum. Et talis ubique inducendus eſt, ut Horatius: *Jura neget ſibi nata*.

30 CLASSIBUS HIC LOCUS. Magis ad equites referre debemus, ut: *& Ortinae claſſes:* unde & *claſſica* dicuntur. HIC ACIES. Hic exercitus. [*Huc geminas nunc flecte acies*.] Legitur & *acie:* nam dici poteſt utrumque.

31. PARS. Figurate, ut: *Pars in fruſta ſecant*. INNUPTAE. Quae nunquam nubit: nam virgo poteſt & nubere. DONUM. Ἀμφιβολία, non quod ipſa dedit, ſed quod ei oblatum eſt. EXITIALE. Periculoſum, quantum ad Trojanos.

32. PRIMUSQUE THYMOETES. Ut Euphorion dicit: *Priamus ex Ariſba filium vatem ſuſcepit*. Qui cum dixiſſet quadam die naſci puerum, per quem Troja poſſet everti: pepererunt ſimul & Thymoetae uxor & Hecuba, quae Priami legitima erat. Sed Priamus Thymoetae filium uxoremque juſſit occidi. Inde ergo nunc dicit, *ſive dolo:* quia juſtam cauſam proditionis habere videbatur: alii volunt *dolo*, ſcilicet Graecorum, quo omnes decepti ſunt.

PIERII.

bro tertio: *Tenem ipſum, qui apud Tenedios ſanctiſſimus Deus habetur; qui urbem dicitur condidiſſe: cujus ex nomine Tenedus nominatur*. Caeterum in reliquis exemplaribus, *Tenedos* plurimum habetur.

24. HUC SE PROVECTI DESERTO IN LITTORE CONDUNT. In antiquo exemplari Longobardico, *projecti* legitur: qui mos eſt ſeſe occultantium, & in inſidiis latitantium. Sed melius de navibus Intelligere, quum in aliis pleriſque omnibus codicibus, *provecti* legatur.

30. HIC ACIES CERTARE SOLEBANT. Non diſplicet, quod in Romano codice, *acie certare ſolebant* legitur: quae quidem elocutio apud Caeſarem frequentiſſima eſt, ſicuti apud Livium, *acie confligere*, ut obiter locum apud eum ex veteri codice recognoſcamus lib. III. de ſecundo bello Punico: *Cum ſex conſularibus exercitibus acie conflixiſſe*.

Digitized by Google

Duci intra muros hortatur, & arce locari;
Sive dolo, ſeu jam Trojae ſic fata ferebant.
At Capys, & quorum melior ſententia menti,
Aut pelago Danaum inſidias ſuſpectaque dona
Praecipitare jubent, ſubjectiſque urere flammis:
Aut terebrare cavas uteri & tentare latebras.
Scinditur incertum ſtudia in contraria volgus.
Primus ibi ante omnis, magna comitante caterva,
Laocoon ardens ſumma decurrit ab arce:
Et procul, O miſeri, quae tanta inſania, cives?
Creditis avectos hoſtis? aut ulla putatis

SERVII.

Do-

33. [ARCE LOCARI. Velut tutamen: & non incaſſum arcis Trojanae prope multis locis mentio fit. In hac enim arce hujuſmodi ſaxum fuiſſe dicitur, quod abs alio contritum, ſanguinem emitteret, atque Helenam ad incitandos in ſe amatores ſaepe ex hoc ſaxo lapillis uti fuiſſe ſolitam.]

34. SIC FATA FEREBANT. Ut etiam cives contra patriam ſentirent.

35. AT CAPYS. Quidam: non pater Anchiſae. Et bene nec ſe, nec patrem huic conſilio dicit interfuiſſe, per quod interitus patriae imminebat. Quanquam Aeneas, quaſi obtrectator Priami, non adſit, ut Homerus dicit: Anchiſes vero propter coecitatem, ut docet Theocritus. [Alii hunc *Capyn* affinem Aeneae tradunt, & ideo ei ab Aenea dari recti conſilii principium. Hic eſt qui Capuam condidit; ſed hoc poſt multa ſecula claruit: nam his temporibus, quibus Caeſar occidi habuit, Capuae juvencae Aeneae dicitur inſcriptum fuiſſe: *iiſdem temporibus, unum de genere conditoris periturum.*]

36. PELAGO. Pro in pelagus. [DANAUM INSIDIAS. Bene, qui ſuadet ut praecipitetur, non dicit *donum Minervae*; ſed *Danaum inſidias & ſuſpecta dona.*]

37. SUBJECTISQUE UBERE FLAMMIS. *Que* copulativa conjunctio eſt, aut disjunctiva, quae hic eſſe debuit: quomodo ergo has junxit? [cum non utrumque; ſed alterutrum fieri poterat quod ſuadebatur.] Poetarum eſt, partem pro parte ponere: ut *torvum*, pro *torve*, & *volventibus* pro *volubilibus*. Conjunctionem ergo pro conjunctione poſuit, ut: *Saxum ingens volvunt alii, radiiſque rotarum*, id eſt, *que*, pro *ve*: nam ſonantius viſum eſt. [Antiqua tamen exemplaria *ve* habere inveniuntur; *ve* enim proprium ſignificatum habet, & interdum pro *vel* accipitur.]

38. TEREBRARE. Quidam aperire ac ſcindere accipiunt: alii *terebrare* ſimpliciter: [quia adjicit *tentare*; & hic oſtenditur adverſa ſententia: non enim ab omnibus creduntur inſidiae.]

39. INCERTUM. Inſtabile: unde eſt: STUDIA IN CONTRARIA. [*Incertum* ergo aut temporale eſt; aut perpetuum epitheton *volgi*.] Sane VULGUS magis maſculini generis eſt, quam neutri: quia in *us* exeuntia neutra, in *ris* mittunt genitivum, ut *funus funeris*: excepto *pelagus*: quod in hoc nomine creavit errorem.

40. ANTE OMNES. Aut Periſſologia eſt; quia dixit, PRIMUS. Aut *ante omnes*, id eſt, videntibus omnibus.

41. LAOCOON. Omnia, in *on* exeuntia, tertiae ſunt declinationis: ut *Laocoontis*, *Demophoontis*, *Hippocoontis*. ARDENS. Omnis affectus tribus rebus oſtenditur, vultu, voce, geſtu; [ſicut hic futura dicturo, primum iram & commotionem animi, quae vultu oſtenditur, dedit; dein celeritatem corporis: inde vocis magnitudinem.]

42. PROCUL. Quidam hoc loco *procul*, unde primum exaudiri potuit tradunt: alii juxta volunt, ut *Serta procul*. [O MISERI. Bene hoc coepit: quia non erant ſuadenti utilia crédituri.] QUAE TANTA INSANIA? Quia inſanorum eſt, contra ſe ſentire; [aut *inſania*, dementia.]

43. CREDITIS AVECTOS HOSTES. Vehementius eſt, quam ſi dixiſſet non navigaverunt.] DONA CARERE DOLIS DANAUM? Ordo eſt, *Dona Danaum*; non *dolis Danaum*: non enim quaecumque ſunt dona, Danaum ſunt.] Vel diſtinguendum eſt; *Danaum*, id eſt, ex Danais. SIC NOTUS ULYSSES? Quia ut ait Homerus, voluntate verberatus: & ſub ha-

Dona carere dolis Danaum? ſic notus Ulixes?
Aut hoc incluſi ligno occultantur Achivi,
Aut haec in noſtros fabricata eſt machina muros;
Inſpectura domos, venturaque deſuper urbi;
Aut aliquis latet error. Equo ne credite, Teucri.
Quidquid id eſt, timeo Danaos & dona ferentis.
Sic fatus, validis ingentem viribus haſtam
In latus, inque feri curvam compagibus alvum

Con-

SERVII.

habitu mendici Trojam ingreſſus, exploravit univerſa. [Hic ſane *Ulyxes* filius Laertae, Penelopae maritus fuit; qui filios habuit Telemachum ex Penelope; ex Circe vero Telegonum; a quo etiam inſcio, cum ipſe patrem quaereret, occiſus eſt. Huic Ulyxi primus Nicomachus pictor pileo caput texiſſe fertur. Hujus poſt Ilienſe bellum errores Homerus notos omnibus fecit. De hoc quoque aliae fabulae narrantur: nam cum Ithacam poſt errores fuiſſet reverſus, inveniſſe Pana fertur in penatibus ſuis, qui dicitur ex Penelope & procis omnibus natus, ſicut ipſum nomen Pan videtur declarare: quamquam alii hunc de Mercurio, qui in hircum mutatus cum Penelope concubuerat, natum ferunt. Sed Ulyxes, poſteaquam deformem puerum vidit, fugiſſe dicitur in errores; necatur autem vel ſenectute, vel Telegoni filii manu; aculeo marinae belluae extinctus. Dicitur enim cum continuo fugeret, a Minerva in equum mutatus. LIGNO. Bene *ligno*, quaſi diſſuaſor, [affectavit Tapinoſim dicens *ligno*,] non ſimulacro: infirmare enim vult fictam eorum religionem,] ut paulo poſt: *Ducendum ad ſedes ſimulacrum:* nam in ſuaſione vel diſſuaſione, tam ſenſus, quam verba conſiderantur.

47. [INSPECTURA DOMOS. Bene *inſpectura:* muris enim portiſque disiectis, qui apud Trojam hoc machinamento perrupti ſunt, neceſſe erat domos inſpici.] VENTURAQUE DESUPER URBI. Oppreſſura civitatem.

48. [AUT ALIQUIS LATET ERROR. Non confirmat plus in eo fraudis eſſe, quam re vera fuit.] *Error* autem, id eſt, dolus, ut: *Inextricabilis error*. Et eſt figura, ab eo quod praecedit, id quod ſequitur. Diſtinguendum ſane *error:* & ſic dicendum: EQUO NE CREDITE, TEUCRI: hoc enim melius eſt. [Sed alii, *Equo latet*, id eſt, ſub praetextu, ſub ſpecie equi; alii contra, *equo*, in equo accipiunt. CREDITE. Confidite, id eſt, nolite eorum fiduciam habere, qui timendi ſunt, etiam cum ultro offerunt dona.]

49. QUICQUID ID EST. Sive bonum, ſive malum: & jungendum praecedentibus: vel diſtinguendum eſt: QUICQUID IN EST, TIMEO, DANAOS ET DONA FERENTES. [timeo, inquit, quicquid omuino in equo eſt; caeterum Danaos, etiam dona ferentes.]

51. HASTAM IN ALVUM CONTORSIT. Quidam deeſſe putant aliquid, ut ſit ſenſus: Inclinans ſe in latus, ad ictum vehementiorem, contorſit haſtam: nam ſi latus equi accipias, contrarium erit, quod ſubjunxit, *Alvum feri*. LATUS. Quidam inter ventrem & latus percuſſum intelligunt. FERI. Quadrupedis: ab eo quod toto corpore feratur, ut: *Pectebatque ferum:* unde *ſemifer*, id eſt, centaurus, quaſi medius equus. CURVAM ALVUM. Plautus maſculino genere ait, quo non utimur. Percuſſum ſane intelligimus inter ventrem & latus.

PIERII.

40. PRIMUS IBI ANTE OMNIS. In vetuſtis aliquot codicibus, *ante alios* legitur; ſed *omnis* agnoſcit Servius.

48. AUT ALIQUIS LATET ERROR EQUO NE CREDITE TEUCRI. Vulgata omnia exemplaria Servio adſtipulata ita legunt, ut ſeutentia ſit, Equo non credendum, ideoque ante dictionem *equo* puncta adlinunt. Ti. Donatus diſtinguendum monet *ne credite* ab dictione *equo*, legendumque autumat: *Aliquis latet error equo*. Neque hoc tantum diſtinguit, verum etiam ſuſpendit particulam *aut*, utpote qui aſſerat Laocoonta evidenter dixiſſe, quid primo & ſecundo loco ſentiret: quippe aut Graecos eo ligno incluſos occultari; aut eam machinam in Trojanos muros fabricatam eſſe. Tertio vero dixiſſe, *aut:* & quum non ſuppeteret ſequens dictum, confugiſſe ad generalem ſuſpicionem, dixiſſeque, *aliquis laetet error equo:* quod quum ita ſit, ſeparandum eſt *aut*, & ſic dicendum: *aliquis latet error equo*, ut de eo quod fuit incertius judicaſſe videatur: quo genere firmavit quicquid illud fuiſſet, eſſe debere ſuſpectum: quia originem ducebat ab hoſtibus. Ex quibus Donati verbis

Contorſit. Stetit illa tremens, uteroque recuſſo
Inſonuere cavae gemitumque dedere cavernae:
Et, ſi fata deum, ſi mens non laeva fuiſſet,
Inpulerat ferro Argolicas foedare latebras:
Trojaque nunc ſtares, Priamique arx alta maneres.
Ecce, manus juvenem interea poſt terga revinctum
Paſtores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidae: qui ſe ignotum venientibus ultro,
Hoc ipſum ut ſtrueret, Trojamque aperiret Achivis,

Ob-

SERVII.

52. UTERO RECUSSO. Pro, concuſſo: praepoſitio, pro praepoſitione.

53. CAVAE CAVERNAE. Graeca figura, ut *vitam vivere, mortem mori*. [Quae autem a veteribus *cavernae* appellatae ſint, ſuperius dictum eſt.]

54. FATA DEUM. *Fata* modo participium eſt; hoc eſt, quae Dii loquuntur, ut Statius: *Et vocem fata ſequuntur*. LAEVA. [Trojanorum ſcilicet, Bene ergo diviſit. Sane *laeva*,] modo contraria. Et ſciendum *laevum*, cum de humanis rebus eſt, eſſe contrarium; cum autem de coeleſtibus, proſperum, ut: *Intonuit laevum*: quia ſiniſtra numinum, intuentibus dextra ſunt.

55. FOEDARE. Dilacerare: *foedum* enim, tam apud Virgilium, quam apud Salluſtium, non turpe ſignificat, ſed crudele, ut: *Sanguine foedantem quos ipſe ſacraverat ignes*. Salluſtius: *Foedi oculi*. [Alii *foedare* ſecundum Graecos accipiunt. Quid enim foedius quam duces Graecorum latentes deprehendi. LATEBRAS autem amare dixit.]

56. STARES. Si *ſtaret* legeris, *maneret* ſequitur: propter ὁμοιοτέλευτον. Et eſt apoſtropha.

57. ECCE MANUS. Haec particula prope rem geſtam ante oculos lectoris inducit. Sane ſaepe dictum eſt, Virgilium inventa occaſione mentionem juris pontificalis facere in quacunque perſona. Antiquis itaque ceremoniis cautum erat, ne vinctus flaminiam introiret; ſi introiſſet, ſolveretur, vinclaque per impluvium effunderentur, inque viam publicam ejicerentur. Flaminia autem, domus Flaminis dicitur, ſicut regia, regis domus: quod hic de Sinone rem Flaminis a rege factam debemus accipere: *Ipſe viro primus manicas atque arcta levari Vincla jubet Priamus*: quod factum ſub divo, illo verſu oſtendit: *Suſtulit exutas vinclis ad ſydera palmas*. Et: *Vos aeterni ignes*, id eſt, ſydera, quod utique incongrue dictum videtur, niſi ſub dio Sinonem ſtantem haec dixiſſe accipiamus. Ideo autem *Juvenem* dicendo nomen ſuſpendit, quo gravior narratio fieret; ſed ordine ſuo referentur quae geſta ſunt.] MANUS REVINCTUM. Ut: *Oculos ſuffuſa*.

58. TRAHEBANT. Cum feſtinatione adducebant, ut: *Conventus trahit in medios*. Et modo *trahebant*, ad deſiderium ducentium & Sinonis pertinet ſimulationem; non quod renititur Sinon: namque contrarium eſſet: *Qui ſe ignotum venientibus ultro*.

59. QUIS SE. Quibus ſe: Alii QUI SE, legunt.

60. HOC IPSUM. Vel ut caperetur: vel quia Graeci ſimulabant. *Ipſum* autem per *m*, non per *d* quia uſurpatum eſt *ipſe*: & eſt naturale *ipſus*, ut: *Ipſus mihi Davus*. Dicimus ergo, *ipſus ipſa ipſum*, ut *doctus docta doctum*. UT STRUERET. [Vel aſtrueret; vel inchoatum a Graecis perficeret, hoc eſt confirmaret perjuria & dolorum ſemina, quod ipſe expoſuit: *Trojamque aperiret Achivis*: reſpexit ad ſuperiora, ut, *Aedificaret*.

PIERII.

illud etiam colligitur, *nae credite* affirmative legendum: *nae* enim hic non prohibentis, ſed intenſionis particulam eſſe. Illud quoque minime diſſimulandum, licet pauciſſimos habeat fautores: quod apud Probum in Arte, ubi agitur de *ne* particula, pro, *Ne credite Teucri Quicquid id eſt*, ſcriptum habetur: neque quidem id ſemel: *Ne credite veri Quicquid id eſt*. Idne errore factum ſit, an quia ita legeret Probus, mihi non conſtat. Id magis apertum, quod *Ne*, acuto accentu ſcribendum monet.

56. TROJAQUE NUNC STARES PRIAMIQUE ARX ALTA MANERET. In antiquis omnibus codicibus, quotquot habui, *maneres* perſona ſecunda legi; quanquam Servius timet τὸ ὁμοιοτέλευτον: quare nonnulli, *ſtaret* potius legunt: & *maneres* in fine malunt; ſed enim praeter antiqua, uti diximus, exemplaria, quae utrumque perſona ſecunda legendum exhibent,

apo-

Obtulerat, fidens animi, atque in utrumque paratus,
Seu verſare dolos, ſeu certae occumbere morti.
Undique viſendi ſtudio Trojana juventus
Circumfuſa ruit, certantque illudere capto.
Accipe nunc Danaum inſidias, & crimine ab uno
Diſce omnis.
Namque, ut conſpectu in medio turbatus inermis

Con-

SERVII.

61. Fidens animi. Ut: *O praeſtans animi juvenis*. Et eſt nomen: deſiit enim eſſe participium; quia genitivo caſui cohaeret, & poteſt recipere comparationem. Participium enim & accuſativo cohaeret, & non recipit comparationem. Sane veteres *fiduciam* interdum pro crimine & audacia ponebant, ut Salluſtius: *Ita fiducia quam argumentis purgatiores dimittuntur*.] Et Virgilius: *Nam quis te, juvenum confidentiſſime*. In utrumque. *In*, modo ad ſignificat: alibi pro contra, ut etiam ſupra diximus. [Sane ſequenti verſu expoſuit, quid eſt, *In utrumque paratus*.]

62. Versare dolo. Dolo evertere: & ſubaudis Trojanos: aut *Dolos verſare*, hoc eſt, exercere; hinc *verſutus*, quod facile ſe ad ea, quae uſus poſcit, vertit. [Plautus: *Verſatiores, quam rota figularis*. Occumbere morti. Novae locutionis figura, & penitus remota. Ennius: *Ut vos voſtri liberi defendant, pro voſtra vita morti occumbant fortiter*.]

63. [Visendi. Frequentativum eſt *viſo*, ut *verſo*, *faceſſo*; licet rarum ſit: nam in *Te* exeunt frequentativa.]

64. Circumfusa Ruit. Figura ὑπαλλαγή. *Ruit* primo, & ſic *circumfuſa eſt*. [Certantque. Cum ſupra, *Juventus ruit* dixerit, ſubjunxit, *certant*, quod figuratum eſt: quia juventus enuntiatione ſingulare eſt, intellectu plurale.] Illudere capto. Et *illude tibi*, dicimus, ut hoc loco: & *illudo te*, ut: *I verbis virtutem illude ſuperbis*: & *illudo in te*, ut apud Terentium. Simile eſt, *inſulte tibi*, & *te*. [Quidam *inludere*, per ludum ac jocum ſaevire in injuriam alicujus intelligunt, ut: *Silveſtres uri aſſidue capraeque ſequaces*.] *Capto* autem, quod ita Trojani putabant.]

65. Accipe. Id eſt, audi, ut *da*, dic, Virgilius: *Qui ſit, da Tytire nobis*. [Insidias. Servavit ordinem reſpondendo ad illud, quod regina dixerat, *Inſidias*, inquit, *Danaum*.] Crimine ab uno. Hoc eſt cauſa, ut: *Crimen amor veſtrum*. Ab eo, quod praecedit, id quod ſequitur: ſi enim ſimpliciter intellexeris *Crimine*, de negotio ad perſonam vitioſum tranſitum facis. Alii ſic legunt: *Danaum inſidias & crimen*.

67. Turbatus. Quaſi turbatus, ut: *Exultat Amazon*: id eſt, quaſi *Amazon*. [Et hoc ad fidem faciendam: non enim turbatus; ſupra enim ait: *Seu verſare dolos, ſeu certae occumbere morti*. Inermis. Quidam ſupplex accipiunt, ut: *Tendentemque manus Priamum conſpexit inermes*.]

PIERII.

apoſtropham hic, & cum ingenti dolore animi factam Donatus ait.

61. Fidens animi. In Rom. quidem cod. *animo* legitur. Sed *animi* agnoſcit Servius: & elocutionis figura hujuſmodi apud auctores frequens.

62. Seu versare dolos, seu certae occumbere morti. In Longobardico codice legere eſt, *dolo*, caſu ſeptimo: quod Servius non improbat: ſubaudiendumque ait Trojanos. In eodem codice, ubi rarae admodum diphthongi ſunt, hoc loco *certae* cum diphthongo ſcriptum eſt, ut *morti* adcommodetur, ergo firmae, & deſtinatae; alii tamen *certe* adverbium malunt.

64. Circunfusa ruit, certantque illudere capto. In Rom. cod. *certat* eſt, unitatis numero, veluti *ruit*: Alii tamen figuram malunt.

65. Accipe nunc Danaum insidias, et crimine ab uno Disce omnes. Facile quidem adduci poſſim, ut ex Ti. Donati ſententia *crimen* legendum credam, quam lectionem omnino Servius reſpuere non videtur, licet priorem magis approbet: dum exponit *crimine ab uno, hoc eſt, cauſſa*. Ut: *crimen amor veſtrum*. Praeter vero Servianam hujuſmodi interpretationem, pleraque omnia venerandae vetuſtatis exemplaria, quae in manus noſtras devenere, uno exemplo legunt: *crimine ab uno diſce omnis*. Sed enim, quia litteratiſſimi plerique viri ultro in Donati ſententiam eunt, libuit ex iis, quae ille ſuper hoc commentatus eſt, quod in vulgatis codicibus deſideratur, adponere; Accipe nunc Danaum insidias et crimen. *Duplici genere criminationis Graecos aſpergit ex perſona captivi: atque ut ſatiaret, addidit*: ab uno disce omnis: *unum quippe notabile vult eſſe in viro forti, ut non congreſſu, ſed inſidiis certet. Oſten-*

Conſtitit, atque oculis Phrygia agmina circumſpexit:
Heu, quae nunc tellus, inquit, quae me aequora poſſunt
Accipere? aut quid jam miſero mihi denique reſtat?
Cui neque apud Danaos uſquam locus: & ſuper ipſi
Dardanidae infenſi poenas cum ſanguine poſcunt.
Quo gemitu converſi animi, conpreſſus & omnis
Impetus. Hortamur fari, quo ſanguine cretus,
Quidve ferat, memoret, quae ſit fiducia capto.
(Ille

SERVII.

69. HEU. Modo una eſt ſyllaba: ſed interdum propter metrum duae fiunt: *Eheu quam pingui macer eſt mihi taurus in ervo*. Sicut *prendit*, & *prehendit*: & ſecundum Plinium multa ſunt talia. TELLUS ET AEQUORA. Bene conciliat miſerationem, de communibus duobus excluſus elementis: quia Graeci tenebant maria; Trojani terras: [Sane quod deflet ideo ei prima brevis datur oratio: & eſt controverſiae ſchema: nam principium ſatis docte ſumptum eſt: hac enim exclamatione & miſeriae auctu benevolum ſibi judicem fecit; querelae autem novitate attentum: quis enim non cuperet audire, quo pacto idem homo & Graecis & Trojanis eſſet inviſus? denique ſubjecit: *Quo gemitu converſi animi, compreſſus & omnis Impetus: hortamur fari*, &c. Habet ergo benevolentiam & attentionem: ingreſſus deinde cauſam; quia timebat, ne perſona Graeci ſuſpecta eſſet, quaſi hoſtis, hoc fatetur primum & ex ſequentibus ſanat: *Neque me Argolica de gente negabo, Hoc primum*. Subjungit fabulam, ex qua ſibi fidem paret dicturus de equo: de Palamede autem & Iphigenia ad Trojanos nil pertinet, de quibus vera incipit & in falſa deſinit: facile enim quae ſequentur credibilia ſunt, cum prima recognoſcuntur: quae per ſingula loca vel verſus facilius poterimus advertere.] Sane in *tellus*, *us* longa eſt: & paucae ſunt quae *us* producunt; ut *ſenectus*, *juventus*, *ſalus*, *virtus*, *palus*, *ſervitus*, *incus*, *tus*, *ras*, *mus*, *pus*: tunc ſcilicet, cum genitivus in *tis* vel in *ris* exit, & habet penultimam longam. Ideo autem TIS & RIS diximus, quia in *palus*, licet *paludis* longa ſit *lu*, brevis tamen nonnunquam invenitur: quia in *dis* exit genitivus: ut Horatius: *Sterilisque diu palus aptaque remis*. AEQUORA. Modo maria. Alibi campos, ut. *At prius ignotum ferro quam ſcindimus aequor*. Dictum enim eſt ab aequalitate.

70. DENIQUE. Aut vacat, ſicut *genitum*: aut noviſſime ſignificat. ET SUPER. Et inſuper. IPSI [quos pro merito meo minime deceat ſaevos eſſe, hoc eſt,] quibus ſum praeſtaturus ſalutem.

72. INFENSI. *Infenſus*, proprie eſt plus quam inimicus, inimico major. POENAS CUM SANGUINE POSCUNT. Id eſt, tormenta & mortem: poteſt enim aliud eſſe ſine alio.

73. [CONVERSI ANIMI. Bene, quia dixerat: *Et ſuper ipſi Dardanidae infenſi*: ut oſtenderet eos, cum advenienti inludere certarent, audito ejus gemitu, ad miſerationem eſſe converſos.]

74. [IMPETUS. Qui in Sinonis ferebatur interitum. HORTAMUR. Bene: non jubemus, utpote miſerantes.] QUO SANGUINE CRETUS. Quibus ſit parentibus natus: nam Graecum eſſe conſtabat.

75. FERAT. Adſerat, id eſt, nunciet. MEMORET, QUAE SIT FIDUCIA CAPTO. Aut dicat, quae tanta ſit in captivo fiducia; ut audeat dicere, *Et ſuper ipſi*: aut certe MEMORET, eſt meminerit: ut ſignificet: meminerit in captivo per veriloquium vitae eſſe fiduciam: unde & reſponſio talis eſt: FATEBOR VERA. Alii MEMOREM legunt; ut ſit ſenſus; Hortabamur ad loquendum memorem: hoc eſt, qui diligenter factionis ſuae meminerat: [veluti, memor ſit, quid in captivo victori liceat, vel, *Quidve ferat memoret*, id eſt, quid adſerat, dicat, ut ſimpliciter accipiatur, quod ſequitur; quid illud ſit, quod illi fiduciam apud hoſtes capto pariat; ut putet a Trojanis ſibi eſſe parcendum.]

PIERII.

ſurus autem Sinonem mendacem, perjurum, ſacrilegum, ait CRIMEN, *ut non ſolus, ſed qualis eſſet, tales eſſe omnes Graecos aſſereret*. In hanc ſententiam nonnulli trahunt Catullianum illud ex antiqui codicis lectione: *Vatiniana meus crimina calvus explicaſſet*: hoc eſt, Poema in Vatinii crimina.

71. INSUPER IPSI DARDANIDAE INFENSI. In Romano codice, & pleriſque aliis antiquis, legere eſt, & *ſuper ipſi*. Quae lectio eſt codicis etiam Donatiani, neque non Medicei. In nonnuliis utraque lectio habetur, una plus ſyllaba verſu corrupto.

Digitized by Google

(Ille haec, depoſita tandem formidine, fatur.)
Cuncta equidem tibi, Rex, (fuerit quodcumq;) fatebor
Vera, inquit: neque me Argolica de gente negabo,
Hoc primum. Nec, ſi miſerum Fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam mendacemque inproba finget.
Fando aliquod ſi forte tuas pervenit ad auris

SERVII.

77. FUERIT QUODCUMQUE. Id eſt, quicumque me ſequatur eventus: [ſive miſeratus vitam concedere volueris, ſive non. Eſt autem parentheſis, & reſpicit ad illud: *Memoret, quae ſit fiducia capto*. Suſpendendum ergo REX. Sane QUODCUMQUE vetuſta voce mortem ſignificari Lucilius docet in XII. *Hunc, ſi quid pueris nobis, me & fratre, fuiſſet*: hoc eſt, ſi mors me vel fratrem oppreſſiſſet. Ergo, ut quidam volunt, urbane animum mortem contemnentis oſtendit. Vera inquit; ut & falſa, quae poſtea dicturus eſt, vera credantur: ideo primo a veris coepit. Ordo autem eſt, *Fatebor cuncta vera, Neque me Argolica de gente negabo*: quod ſciebant Trojani, confeſſus eſt, ut ei de caeteris crederetur.]

79. HOC PRIMUM. Hoc maximum eſt, vel principale apud me, verum dicere: vel *hoc primum*, & ſubaudis *fatebor*. NEC SI ME MISERUM FORTUNA SINONEM FINXIT. [Quidam ita intelligunt: ſi me fortuna ad hanc miſeriem perducere potuit, non valebit etiam ſtultum facere, ut putem me mentiendo proficere.] Autolycus quidam fur fuit, qui ſe varias formabat in ſpecies: hic habuit liberos, Aeſimum, unde natus eſt Sinon: & Anticliam, unde Ulyxes; conſobrini ergo ſunt. Nec immerito Virgilius Sinoni dat & fallaciam, & proditionis officium: ne multum diſcedat a fabula: quia ſecundum Euphorionem Ulyxes haec fecit. *Sinonem* autem melius ait, quam ſi *me* dixiſſet: ſolet enim & in nomine quaedam eſſe Emphaſis, ut eſt: *Et quiſquam numen Junonis adoret*.

80. FINXIT. Compoſuit, formavit, ut: *Et corpora fingere lingua*. Et notandum, quod omnis Sinonis oratio, diaſyrtica eſt: nam & negotium exprimit: & Trojanorum inſultat ſtultitiae. Ita Terentius: *Eſt, quod te audio neſcio quid concertaſſe cum hero*. FINXIT VANUM. Fallacem. Et *vanus* eſt, qui etiam ſine utilitate mentitur. MENDAX, qui tantum ad decipiendum. Sane *Vanus*, ſtultus apud idoneos invenitur, ut Juvenalis: *Sic libitum eſt vano, qui nos diſtinxit, Othoni*.

81. FANDO ALIQUID SI FORTE TUAS PERVENIT AD AURES. *Fando*, id eſt, dum dicitur. Et utitur bona arte mendacii, ut praemittat vera, & ſic falſa ſubjungat: nam quod de Palamede dicit, verum eſt; quod de ſe ſubiungit, falſum. Et ſciendum ex hac hiſtoria, partem dici, partem ſupprimi, partem intelligentibus relinqui: nam Palamedes, ut Apollonius dicit, ſeptimo gradu a Belo originem ducens, cum delectum militum per Graeciam ageret, ſimulantem inſaniam Ulyxem duxit invitum, cum enim ille, junctis diſſimilis naturae animalibus, ſalem ſereret, filium ei Palamedes oppoſuit. Quo viſo Ulyxes aratra ſuſpendit, ne filium offenderet; quod non inſaniae, ſed prudentiae fuerat indicium: & ad bellum ductus, habuit juſtam cauſſam doloris. Poſtea cum Ulyxes frumentatum miſſus ad Thraciam, nihil advexiſſet, a Palamede eſt vehementer increpatus. Et cum diceret adeo non eſſe negligentiam ſuam, ut ne ipſe quidem ſi pergeret, quicquam poſſet advehere; profectus Palamedes, infinita frumenta devexit: qua invidia Ulyxes auctis inimicitiis, fictam epiſtolam Priami nomine, ad Palamedem (per quam agebat gratias proditionis, & commemorabat certum auri pondus eſſe tranſmiſſum) dedit captivo: & eum in itinere fecit occidi. Haec inventa, more militiae, regi allata eſt, & lecta, principibus convocatis. Tunc Ulyxes, cum ſe Palamedi adeſſe ſimularet, ait: ſi verum eſſe creditis, in tentorio ejus aurum quaeratur. Quo facto, invento auro, quod ipſe per noctem corruptis ſervis abſconderat; Palamedes lapidibus interemptus eſt. Hunc autem conſtat fuiſſe prudentem: nam & tabulam ipſe invenit ad comprimendas otioſi exercitus ſeditiones, ut Varro teſtatur. Secundum quoſdam ipſe reperit literas: Quae res ſi forte ſit dubia, tamen certum eſt θ. φ. χ. ab hoc inventas cum aſpiratione.

PIERII.

77. CUNCTA EQUIDEM TIBI REX FUERINT QUAECUNQUE FATEBOR VERA. Nonnullis in codicibus pervetuſtis legere eſt, *fuerit quodcunque*, ſingulari numero: quanquam non ſum neſcius plurimos eſſe, qui priori faveant lectioni: quia ſcilicet CUNCTA praepoſitum eſt nomen multitudinis. Sed enim Servius, *Fuerit quodcunque*, videtur agnoviſſe, dum exponit: quicunque me ſequatur eventus. Cum Servio

Be-

vio

Belidae nomen Palamedis, & inclyta ſama
Gloria : quem ſalſa ſub proditione Pelaſgi
Inſontem, infando indicio, quia bella vetabat,
Demiſere neci : nunc caſſum lumine lugent.
Illi me comitem, & conſanguinitate propinquum,
Pauper in arma pater primis huc miſit ab annis.
Dum ſtabat regno incolumis, regumque vigebat
Conciliis; & nos aliquod nomenque decuſque
Geſſimus. Invidia poſtquam pellacis Ulixei

(Haud

SERVII.

81. Inclyta gloria. Propter delectum & frumenta.

83. Falsa sub proditione. Sub falſo crimine proditionis. Et rem notam per tranſitum dicit : unde & paulo poſt : *Haud ignota loquor :* quanquam jam ad vos potuit pervenire. Sciendum ſane, factum hoc vere, & Trojanos ſciviſſe; ſed Sinon callide quaſi ignorantibus, quae vera ſunt, dicit; ut fidem ſequentibus faciat. Pelasgi. A *Pelaſgo*, Terrae filio, qui in Arcadia genitus, ut Heſiodus tradit.

84. Infando indicio. Id eſt, delatione: propter aurum clam ſuppoſitum. Quia bella vetabat. Jam hoc falſum eſt; ſed dicitur ad Sinonis commendationem: nam aliam ob cauſam Palamedes periit. [Et bene ad captandam circa amicos ejus miſeriem, adjungitur, qui pacis auctor fuit.]

85. Cassum. Privatum, vacuum: & *caſſum* eſt, quaſi *quaſſum* & nihil continens: nam & *vas quaſſum*, quod humorem in ſe non continet, & eſt vacuum: unde & retia *caſſes*, qui multum in ſe vacui habeant. [Sane vult Sinon ſuadere, vere ſugiſſe Graecos, ſi Palamedem lugere potuerunt.]

86. [Illi me comitem. Oratorie ſe commendat. Illi. Id eſt, qui bella vetabat: & bene comitem non militem, quem ejus inimici velut ſubparem inſequerentur. Et consanguinitate propinquum. Excuſatio a neceſſitudine; ſed hoc totum falſum eſt.]

87. Pauper. Excuſatio a fortuna: haec enim fuerat cauſſa militandi, ut Terentius : *Cum hinc egens profugiet aliquo militatum*. Primis annis. Aut adoleſcentiae, aut belli : & eſt excuſatio, quia patri parendum neceſſario fuit : ideo autem misit.

88. Dum stabat regno incolumis. Quia & de regibus ipſe unus fuit. [Et bene addidit dignitatem ejus, quem fingebat propinquum, ut ei juſta cauſa fuerit indignationis adverſus Ulyxem.]

89. Et nos. Pluralis numerus pro ſingulari, ad evitandam jactantiam, ut Salluſtius : *Nos in tanta doctiſſimorum copia:* An *nos*, ſe & patrem dixit Palamedes. Nomen. Gloriam, ut : *Nomen Echionium, matriſque genus Perideae :* vel ut alii, nobilitatem, ut : *Cui genus, & quondam nomen natiq; fuiſſent*. Invidia. Propter advectum frumentum.

90. Pellacis. Per blanditias decipientis : *Pellicere* enim, eſt blandiendo elicere, vel decipere.

PIERII.

vio eſt Donatus, qui aperte *Fuerit quodcunque*, interpretatur, hoc modo : *Cuncta*, inquit, *& quicquid fuerit fatebor, ut* fatebor *bis accipiatur, ne fiat per numeros vitium, ut ſit*, fatebor cuncta : *item* fatebor quodcunque fuerit. In Mediceo codice, *cuncta quidem* legitur; ſed *equidem* ex eorum ſententia eſt, qui primam perſonam ei ineſſe adverbio volunt : ut ſit, *equidem*, ego quidem, quum tamen Cato apud Salluſtium dicat : *Quare vanum equidem hoc conſilium eſt :* niſi & Salluſtiani quoque codices corrupti ſunt.

88. Regnumque vigebat Consiliis. Sunt qui *regum conciliis* legendum autument. Sed id licet ego nuſquam in his veteribus legerim exemplaribus, inveni tamen apud Ti. Donatum *regum* interpretatum : hoc modo : *Deferebatur enim patri meo, quia in numero regum fuit, & plurimum viguit. Haec nobilitas generis idcirco compoſita eſt, ut Trojanorum miſericordiam de praeterita, & praeſenti fortuna provocaret ad lenitatem.*

90. Invidia postquam pellacis Ulyssi. In Longobardico, & in aliquot aliis antiquis codicibus, *fallacis* legitur : quam ego paraphraſin fuiſſe puto; quamvis ita etiam ſcriptum ſit in codice Cariſiano, quem Longobardicis characteribus ſcriptum Janus Parrhaſius mihi legendum commodavit, verſu eo loco citato, ubi de nominibus in e, quae ſine ratione genitivum in i faciunt, differit. Nam codicum referre varietates ſuper hujuſmodi terminatione jam

ſuper

(Haud ignota loquor) ſuperis conceſſit ab oris;
Adflictus vitam in tenebris luctuque trahebam,
Et caſum inſontis mecum indignabar amici.
Nec tacui demens: & me, fors ſi qua tuliſſet,
Si patrios umquam remeaſſem victor ad Argos,
Promiſi ultorem: & verbis odia aſpera movi.
Hinc mihi prima mali labes: hinc ſemper Ulixes
Criminibus terrere novis: hinc ſpargere voces
In volgum ambiguas, & quaerere conſcius arma.

Nec

SERVII.

91. CONCESSIT. Pro deceſſit.

92. [AFFLICTUS. Suſpendendum, ne videatur affectum ſe dicere, quia in tenebris vitam trahebat; ſed quia amicum perdiderit. VITAM IN TEN. Ideo lugentibus inimica lux eſt; quia caruerunt ea hi, quos dolent: ideo tenebras petunt, & atra veſte amiciuntur, & capita velantur, ut videantur cum defunctis agere, imitantes tenebris inferorum faciem.]

93. [INSONTIS AMICI. Duo poſuit, & *inſontis*, & *amici*: & plus eſt quod *amicum* dixit, quam *propinquum*.] MECUM INDIGNABAR. Quomodo ergo, *Nec tacui demens?* Intelligimus iſtum quaſi tacuiſſe primo: poſt impatientia doloris erupiſſe [in vocem; aut quod interim non vindicarem amici inſontis interitum.]

94. FORS SI QUA. Bene *ſi qua*: quia eſt & bona & mala. [TULISSET. Nonnulli pro retuliſſet intelligunt.]

95. [SI PATRIOS UNQUAM REMEASSEM VICTOR AD ARGOS. Bene dubitat, ut oſtendat propter Palamedem omnes ſibi Graecos inimicos fuiſſe.] VICTOR autem, ut quidam volunt, voti compos, ut eſt: *Quam ſeptem ingentia victor*; aliter dictum potuit non bene a Trojanis accipi. ARGOS. *Argi* ab *Argo* dicti, quem cuſtodem vaccae, in quam Io fuerat commutata, Mercurius occidit.

96. PROMISI. Pro, minatus ſum, per contrarium ait: quia minamur mala; promittimus bona. Sic autem Horatius contra; *Atqui vultus erat multa & praeclara minantis*: Id eſt, promittentis: & *promiſi ultorem*, deeſt, futurum.

97. HINC MIHI PRIMA MALI LABES. Pro haec cauſa, vel propter hoc: & eſt adverbium locale pro conjunctione cauſali: quia ſecuta ſunt poſtea, oraculum, & adſcita Calchantis factio: *adſcita* ſane dicitur adſumpta. *Labes* vero, ruinam ſignificat, a lapſu.

98. CRIMINIBUS. Cauſis, ut ſupra: *Et crimine ab uno*. NOVIS. Aut magnis; aut, quae nullus ſperaſſet; aut aliis atque aliis. SPARGERE VOCES. Miſcere, ut Cicero: *Spargere venena didicerunt*.

99. AMBIGUAS. Dubias, aut ſuſpicionum, aut criminum plenas; ne, ſi aperte ageret, accuſatio eſſe videretur. CONSCIUS. Aut peracti ſceleris, & de nece Palamedis; aut dolorum ſuorum; ut in tertio: *Oblituſve ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto*; aut certe ſciens hunc meum animum. ARMA. Modo fraudes, vel dolos: nam *arma* ſunt inſtrumenta cujuslibet rei: unde & inſidiantis fraudes *arma* nominavit. [Alii *arma* pro opibus vel auxiliis accipiunt: alii *arma* conſilium, alii occaſionem, nonnulli inſidias intelligunt: quidam *conſcius arma*, hypallagen putant, pro conſcientia arma, ut: *Et quondam patriis ad Trojam miſſus in armis*; Et: *Arma deoſque parant comites*: Et: *Alia arma Latinus*.]

PIERII.

ſupervacuum eſt. Sed quantum pertinet ad epitheton, utrum quippe *Pellacis* an *fallacis* legendum ſit, Velius Longus exemplum citat ex Virgilio, *pellacis Ulyxis*. Ubi ex praepoſitione *per*, *r* litteram in *l* abire dicit, quoties *l* altera ſubſequitur: neque aliter unquam legi apud Lucillium affirmat, quam *pellicere*, quod eſt inducere.

91. SUPERIS CONCESSIT AB ORIS. In codice Longobardico, *exceſſit*; ſed *conceſſit* Donato agnoſcitur, apud quem habes: *Non dixit, mortuus eſt*, *ſed* conceſſit, *ut memoria ejus digna eſſet*, *quae poſt hominis finem vivere mereretur*.

99. IN VULGUM AMBIGUAS. Sane *volgum*, ea quippe ſcribendi ratione, qua uſos veteres nemo inficiatur, non in Virgilianis tantum codicibus per *o* prima ſyllaba notatum inveni: verum etiam in Livianis manu ſcriptis, hiſque pervetuſtis, ut lib. III. de II. bel. Pu. *Huic non apud volgum modo fides fuit*. Quod vero ſuper nominis genere diſputatur, Virgilium, Siſennam, Attium, & Varronem, *volgum* maſculino genere poſuiſſe, neutro Lucillium, atque

Nec requievit enim, donec Calchante miniſtro.
Sed quid ego haec autem nequidquam ingrata revolvo?
Quidve moror? ſi omnis uno ordine habetis Achivos,
Idque audire ſat eſt; jamdudum ſumite poenas.
Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridae.
Tum vero ardemus ſcitari & quaerere cauſſas,
Ignari ſcelerum tantorum artiſque Pelaſgae.
Proſequitur pavitans, & ficto pectore fatur;
Saepe fugam Danai Troja cupiere relicta

Mo-

SERVII.

100. NEC REQUIEVIT ENIM. Aut vacat *Enim:* aut pendet ſenſus, ut & poſterior: *Donec Calchante miniſtro:* Arte enim agit, ut ſemiplena dicendo & interrogare cogat, & avidius audire Trojanos. CALCHANTE MINISTRO. *Me deſtinat arae*, intelligitur: & eſt ἀποσιώπησις: [Et mire *miniſtro*, quaſi * non exuerit a te reſponſuro.]

101. SED QUID EGO. Ἀποσιώπησις eſt. Et bene reticuit, ne taederet illos tam longae orationis, [nihil ad ſe pertinentis; niſi ſtudium audiendi intermiſſione renovaſſet.] AUTEM. Hoc abundat. INGRATA. Id eſt, nec vobis placitura, nec mihi gratiam conciliantia, [quorum jam non libenter memini.]

102. QUIDVE MOROR? Veſtram ſcilicet feſtinationem, vel mortem. OMNES. Et eos, qui vobis prodeſſe diſponunt. UNO ORDINE. Uno reatu. Et eſt de antiqua tractum ſcientia: quia in ordinem dicebantur cauſae, propter multitudinem, vel tumultum feſtinantium, cum erat annus litium. Juvenalis: *Expectandus erit, qui lites inchoet annus.*

103. [IDQUE AUDIRE SAT EST. Me Grajum eſſe.] JAMDUDUM. Modo, quamprimum, [ſcilicet ut ſatisfaciatis Graecis, qui me oderunt: & dicendo mortem ſuam gratam eſſe Graecis, & Trojanorum benevolentiam conciliat, & ut ſibi reliqua credantur extorquet.]

104. HOC ITHACUS. Pro, Ithacenſis, principale pro derivativo. VELIT, ET MAGNO MERCENTUR ATRIDAE. Callide hoc dicto impetrat vitam, aſſerens mortem ſuam illorum hoſtibus eſſe placituram. Ideo autem dicit *mercentur*, quia ſacrorum eſt, ut fugiens victima, ubicunque inventa fuerit, occidatur, ne piaculum committatur. Ergo Sinon, qui victima fuerat, [quippe qui propter reditum ſacrificio fuerat deſtinatus, nec poſſent Graeci niſi vel empta morte Sinonis ad patriam redire,] & jure, & votis, & praemio Graecorum interimitur. MAGNO MERCENTUR. Id eſt, pretio, ut: *Turno tempus erit, magno quum optaverit emptum Intactum Pallanta.*

105. ARDEMUS SCITARI. Feſtinamus inquirere. [Et ecce, quo proficit Apoſiopeſin ante feciſſe?] QUAERERE CAUSAS. Cur a Graecis ejus optaretur interitus.

106. [IGNARI. Aut neſcientes, aut imprudentes.] ARTISVE PELASGAE. *Ars τῶν μίσων* eſt: ideo adjecit *Pelaſgae*, hoc eſt, malae: fraudulenti enim ſunt habiti, ut Plautus: *Graeca mercamur fide*. [PROSEQUITUR. Mire ut ab initio coeperat.] PAVITANS. Quaſi *pavitans*, [hoc eſt, ſimulans ſe pavere. Et non tam propter mortem: nam erit illi contrarium: *Jamdudum ſumite poenas:* ſed ut videretur cum timore civium ſuorum conſilia vel ſecreta patefacere.]

107. FICTO PECTORE. *Pectus* pro verbis poſuit. Nam nunquam fingitur pectus.

108. SAEPE FUGAM DANAI. Hoc ſecundum Homerum verum eſt, [apud quem ſuadet Agamemnon Graecis, relicto bello fugere: & ut oſtendat propter bellum fugere, ait *cupiere*, non voluere.]

PIERII.

eo loco Virgilium, *Ignobile volgus*. Soſipater ex veterum grammaticorum opinione ait, *Volgus* maſculini generis potius quam neutralis: quia nullum neutrale biſſyllabum *us* litteris terminatum genitivo in *i* ultima exit ſyllaba. Sic ille.

102. NEQUIQUAM INGRATA. In codicibus aliquot antiquis, & hic & alibi, *nequiquam* ſcribitur abſque ulla alia conſonante inter *i* & *q*. Sed enim Victorini praeceptum eſt in haec verba: *Quidquam & quidquid & quodque prima ſyllaba quoties habuerint* d, *id vos producite, & ſupponite* c. *ne duae partes integrae eſſe videantur*. Ex hoc praecepto volunt *nequidquam* interjecto *c* notari. Sed qui ſcriptionibus antiquis favent, *nequiquam* adverbium a caſu ablativo deſumunt, veluti etiam *nequaquam*, atque ita utrunque eodem modo ſine *c* ſcribunt. Frigida haec omnino vel Fab. Quintilianus eſſe dicat, ſed hoc temporibus

eru-

Moliri, & longo feſſi diſcedere bello.
Feciſſentque utinam! ſaepe illos aſpera ponti
Interclusit hiems, & terruit auſter euntis.
Praecipue, cum jam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto ſonuerunt aethere nimbi.
Suſpenſi Eurypylum ſcitatum oracula Phoebi
Mittimus, iſque adytis haec triſtia dicta reportat.
Sanguine placaſtis ventos, & virgine caeſa,

Cum

SERVII.

109. MOLIRI. Parare. Et hoc verbo difficultatem rei oſtendit. LONGO. Decennali. FESSI BELLO. Trojanos laudando ſibi favorem conciliat: ſi enim fatigati ſunt Graeci, horum virtus probatur.

110. FECISSENTQUE UTINAM. Nec enim hic arae deſtinaretur. Et eſt ſignificatio optandi a praeterito tempore. PONTI HYEMS. Bene addidit *Ponti*: quia eſt & temporis, & aeris.

111. EUNTES. Ire cupientes, ut: *Quum canerem reges & praelia*: id eſt, cum canere vellem: & a Graecis figura eſt, ubi ſtatuiſſe aliquid pro inchoatione habetur.

112. PRAECIPUE. Contra illud, ne diceretur numina non eſſe placata. [Et bene aliud agens, equi mentionem introduxit.] TRABIBUS ACERNIS. Speciem pro genere poſuit, id eſt, pro quocumque ligno: [nam variat ligni genera in hoc equo, ut: *Abiete coſtas*: &: *Pinea clauſtra*: ita hic *acernis*.]

113. AETHERE. *Aetherem* pro aere poſuit, poetica licentia.

114. SUSPENSI. Aut ſolliciti, ut: *Noſtroque in limine pendens*: quia tempeſtas haec poſt dona mutabatur: aut ad *nimbos* refertur, diſtinctione mutata, ut diſtinguamus, *nimbi ſuſpenſi*. SCITANTEM. Participium pro participio eſt, id eſt, ſcitaturum. Alii *Scitatum* legunt, id eſt, inquiſitum. ORACULA. Ad templa, de quibus dantur oracula: alibi *oracula*, reſponſa ſunt, ut: *Lapſis quaeſitum oracula rebus*; &: *Quin adeas vatem precibuſque oracula poſcas*.

115. ADYTIS. *Adytus*, eſt locus templi ſecretior, ad quem nulli eſt aditus niſi ſacerdoti: ab α, ſine, & δύω ingredior, id eſt, ſine alicujus ingreſſu. TRISTIA DICTA REPORTAT. Renunciat. More ſuo breviter habitum futurae orationis oſtendit.

116. SANGUINE PLACASTIS VENTOS ET VIRGINE CAESA, CUM PRIMUM. Hic diſtinguendum eſt: quia & ſemel ad Trojam ventum eſt; & antequam ad eam veniretur, de Iphigenia eſt ſacrificatum, cujus fabula talis eſt: Cum Graeci ad Aulidem veniſſent, Agamemnon Dianae cervam, cum venatur, occidit ignarus: unde irata dea, flatus ventorum, qui ad Trojam ducebant, removit: quam ob rem, cum nec navigare poſſent, & peſtilentiam ſuſtinerent, conſulta per Calchantem oracula dixerunt: Agamemnonio ſanguine, hoc eſt, immolata Iphigenia Dianam eſſe placandam. Cum ergo ab Ulyſſe (per nuptiarum ſimulationem, qui Iphigeniam Achilli jungendam fingebat, adducta Iphigenia, in eo eſſet, ut) immolaretur, numinis miſeratione ſublata eſt, cervaque ſuppoſita: & translata ad Tauricam regionem, regi Thoanti tradita eſt; Sacerdoſque facta Dictynnae Dianae, vel ut quidam volunt, Orthiae Dianae: quae, cum ſecundum ſtatutam conſuetudinem humano ſanguine numen placaret, agnovit fratrem Oreſtem, qui, accepto oraculo, curandi furoris cauſſa, cum amico Pylade, (a cujus patre, Strofio nomine, fuerat nutritus,) Colchos petierat: & cum his occiſo Thoante, ſimulacrum ſuſtulit, abſconditum faſce lignorum; unde & *Faſcelis* dicitur: non tantum a face, cum qua pingitur, propter quod & Lucifera dicitur: & Ariciam detulit. Sed cum poſtea Romanis ſacrorum crudelitas diſpliceret (quanquam ſervi immolarentur) ad Laconas eſt Diana translata: ubi ſacrificandi conſuetudo adoleſcentum verberibus ſervabatur: qui vocabantur Bomonicae: quia aris ſuperpoſiti contendebant, qui plura poſſet verbera ſuſtinere. Oreſtis vero oſſa Aritia Romam translata ſunt: & condita ante templum Saturni, quod eſt ante clivum Capitolinum, juxta Concordiae templum. VIRGINE CAESA. Non vere; ſed ut videbatur. Et ſciendum, in ſacris ſimulata pro veris accipi: unde, cum de animalibus, quae difficile inveniuntur, eſt ſacrificandum, de pane, vel cera fiunt, & pro veris accipiuntur. Hinc eſt etiam illud: *Sparſerat & latices ſimulatos fontis Averni*: nam & in templo Iſidis aqua ſparſa de Nilo eſſe dicebatur.

PIERII.

eruditis. Nunc corrupta adeo loquendi ſcribendique ratione, minime vitio detur, ſiquis etiam talia perquirat:

114. Sci-

Cum primum Iliacas Danai veniſtis ad oras:
Sanguine quaerendi reditus, animaque litandum
Argolica. Volgi quae vox ut venit ad auris,
Obſtupuere animis, geliduſque per ima cucurrit
Oſſa tremor; cui fata parent, quem poſcat Apollo.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios: quae ſint ea numina divum
Flagitat. Et mihi jam multi crudele canebant
Artificis ſcelus, & taciti ventura videbant.
Bis quinos ſilet ille dies, tectuſque recuſat
Prodere voce ſua quemquam, aut opponere morti.
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,

Con-

SERVII.

117. [Iliacas Danai veniſtis ad oras. Figuratum: cum primum venire velletis. Sane hoc de Iphigenia verum eſt.]

118. [Sanguine quaerendi reditus. Hoc falſum eſt: & bene Oraculorum naturam ſervat, ut a re ipſa ſemper incipiant, ut alibi: *Dardanidae duri:* dicendo enim *Dardanidae*, oſtendit quae loca petere debeant.] Animaque litandum Argolica. Quia occurrebat occidi poſſe captivum; [Ergo ideo addidit *Argolica;* ne non eſſet triſte oraculum. Videtur ſane peritia juris Pontificalis animalis hoſtiae mentionem feciſſe, cum dicit: *Animaque litandum Argolica:* nam & *animam* dixit: & *litare* verbo pontificali uſus eſt, id eſt; ſacrificiis deos placare; ſed hoc in liquidis fit, id eſt, *lito*, ut *libo*. A *lito* autem fit *litus*, eo quod interluit.

120. [Obstupuere animi. Omnes enim crediderunt ſe perire poſſe, antequam unus eſſet delectus:]

121. Cui fata parent. Cui reſponſa praeparent mortem. [Sunt, qui ita dividant: *Cui fata parent*, vitam; *quem poſcat Apollo*, ut moriatur.]

122. Hic. Pro tunc. Vatem. Nunc divinum; alias poetam: *Tu vatem, tu, Diva, mone:* alias ſacerdotem, ut: *Et aurea vati Caſſida.* Magno tumultu. Ad factionem tegendam.

123. Protrahit. Quaſi nolentem. Numina divum. Pro oraculis poſuit, id eſt, ut ambiguitatem oraculorum interpretetur:] & quaerit modo non quid dicant, nam planum; ſed quis debeat immolari.

124. Flagitat. Invidioſe poſcit: unde & quod flagitatione dignum eſt, *flagitium* dicitur. Mihi. Hoc eſt, Sinoni: & quidem graviter pronuntiandum. Multi crudele canebant. *Multi*, bis intelligendum, id eſt, multi videbant taciti, multi etiam dicebant; ne ſit contrarium, *canebant taciti:* [quamvis multi ſic exponant: qui mihi amici erant dicebant, qui inimici tacebant, ut provenirent quae praeſentiebant.]

126. Bis quinos silet hic dies: Dicimus &: *bis quinis ſilet diebus:* [ſcilicet autoritatis quaerendae gratia, ut ſit ἀξιοπιστία ejus, qui invitus dicere::] Tectus. Aut multitudini ſe ſubtrahens; aut tegens conſilium ſuum: aut cautus, ne intelligeretur. Recusat. Abnegat.

127. Prodere. Dolo oſtendere. Bene prodere: *me* enim dicturus, quem ſciebat.] Opponere. Objicere, deſtinare.

128. Vix tandem. Aut junge, & vacat *Tandem:* aut ſepara, & eſt exaggeratio ex ſynonymis, ut: *Abiit, exceſſit, evaſit, erupit*. Et eſt ordo: vix tandem rumpit vocem.

PIERII.

114. Scitatum oracula Phoebi Mittimus. In Longobardico codice, *ſcitantem* legimus: quod agnoſcit Servius: & participium pro participio poſitum ait, quippe pro ſcitaturum. Sed enim Soſipater Cariſius *ſcitatum*, legit in ſoloeciſmo: proque ſciſcitatum poſitum ait.

118. Animaque litandum Argolica. In codice Longobardico legere eſt quarto caſu, *animamque litandum Argolicam:* quod alii viderint: nam haec per ſeptimum caſum proferri potius conſueverunt. Eſt etiam in Mediceo una plus dictione *litandum eſt:* quod quidem verbum etiam cum decoro reticetur.

Digitized by Google

Conpoſito rumpit vocem, & me deſtinet arae.
Aſſenſere omnes: &, quae ſibi quiſque timebat,
Unius in miſeri exitium converſa tulere.
Jamque dies infanda aderat: mihi ſacra parari,
Et ſalſae fruges, & circum tempora vittae.
Eripui (fateor) leto me, & vincula rupi:
Limoſoque lacu per noctem obſcurus in ulva
Delitui, dum vela darent, ſi forte dediſſent.
Nec mihi jam patriam antiquam ſpes ulla videndi,

SERVII.

129. COMPOSITO. Ex pacto; vel ordine inter eos inſtituto. RUMPIT VOCEM. Hoc eſt erumpit in vocem: & dictum eſt per contrarium: nam *ſilentium rumpere*, eſt loqui, ut: *Quid me alta ſilentia cogis Rumpere? Vocem* vero *rumpere*, eſt tacere. Sed aliqua interdum ſimpliciter, interdum per contrarium intelliguntur.

130. ET QUAE SIBI QUISQUE TIMEBAT. Ideo hoc addidit, quia dixerat: *Aſſenſere omnes*; ne videretur fuiſſe cunctis ſuae gentis inviſus: [aut *adſenſere omnes*, ad provocandum in ſe Trojanorum miſericordiam dicit, cum eorum hoſtes omnes ad crudelitatem conſenſiſſe adſerat. Eſt autem figuratius, ſi legatur, *timebant*.]

132. MIHI. Multi poſterioribus, multi prioribus jungunt: unus tamen eſt ſenſus. PARARI. Infinitivus modus pro indicativo, hoc eſt, pro parabant: & eſt figura propria hiſtoriographorum, ut Salluſtius: *Equitare, jaculari, curſu cum aequalibus certare:* ut & poetarum proprium eſt: *Nuda genu*; &: *Tortum clamat*. Quod autem ait Cicero: *Bellicum canit:* non eſt figura, ſed ſermo naturalis: eſt enim ſoni nomen. [Quidam ſane *parari*, pro parabantur accipiunt, & ad omnia *hoc* ſubaudiunt.]

133. SALSAE FRUGES. *Sal & far*, quod dicitur *mola ſalſa*, qua & frons victimae, & foci aſpergebantur, & cultri. Fiebant autem de horna fruge, & horno ſale, ut Horatius: *Et horna fruge*. VITTAE. Quibus victimae coronabantur.

134. LETHO. Non ſacrificio: invidioſe locutus eſt: & eſt hyſteronproteron: prius enim erat, ut vincula rumperet, & ſic fugeret. VINCULA RUPI. Atqui ſolutae ſunt hoſtiae: nam piaculum eſt, in ſacrificio aliquid eſſe religatum; unde eſt: *Unum exuta pedem vinclis in veſte recincta*. Item: *Vittaſque reſolvit Sacrati capitis*. Ergo *vincula* religionis intellige, ut: *Et vinclis innaret Cloelia ruptis:* ſcilicet foederis: nec enim obſides unquam religantur. Sed huic expoſitioni illud occurrit, unde iſte ligatus fuerit? quia eum Trojani non ligaverunt: ultro enim ſe obtulerat: unde intelligendum eſt, a Graecis magis ligatum ante tempus ſacrificii: nam conſuetudo illa, quam ſupra diximus, erat in ipſo tempore ſacrificiorum: ante enim ligari & Juvenalis docet, dicens: *Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem*.

135. LIMOSOQUE LACU. Ut veriſimilem fugam faciat, circumſtantiis utitur. Notandum ſane, Virgilium ſub aliorum perſona cauſſam exſequi nobilium Romanorum, ut hoc loco Marii: item paulo poſt Pompeii, ut: *Jacet ingens littore truncus*. PER NOCTEM OBSCURUS. Bona elocutio eſt, rem temporis ad perſonam transferre, ut: *Matutinus venit*. ULVA. Herba paluſtris. [Sane in arte rhetorica, omnem narrationem cum rei partibus dicunt convenire debere, loco, tempore, materia, cauſa, perſona. Hic ad ſingula reſpondetur: nam perſona Ulyxis ponitur ad fallendum aptiſſima: cauſa, quia timeret ne ultor eſſet Palamedis: tempus ad nocendum aptiſſimum, cum ſibi quiſque timeret: Modus agendi, *Bis quinos ſilet ille dies:* Materia, *Salſae fruges & circum tempora vittae*. Locus, *Per noctem obſcurus in ulva Delitui*.]

136. SI FORTE DEDISSENT. Medium ſe praebet: nam nec negat, nec confirmat eos navigaſſe, ne aut eis demat ſecuritatem: aut quod ſupra dixit, falſum ſit non poſſe navigare Graecos; niſi homine immolato: [id eſt, quia jam ſcire non poterat, quid facturi eſſent, cum ipſe fugiſſet,] ut Trojanorum ſit quicquid elegerint; & artis eſt, in argumentorum anguſtia, incertis uti ſermonibus.

137. ANTIQUAM. Caram. Et bene commemorat liberos & parentem; ut oſtendat, ſe non deſeruiſſe ut vilem, ſed mortis fugiſſe terrore. [Et bene ignotos finxit ſibi liberos & parentem, ut maior miſeratio ex pluribus naſceretur. Quidam ſane non *dulces*, ſed *duplices* legerunt, quia *dulces* lene eſſet, & commune epith. liberorum.]

Nec dulcis natos, exoptatumque parentem:
Quos illi fors ad poenas ob noſtra repoſcent
Effugia, & culpam hanc miſerorum morte piabunt.
Quod te, per ſuperos, & conſcia numina veri,
Per, ſi qua eſt, quae reſtet adhuc mortalibus uſquam
Intemerata fides, oro, miſerere laborum
Tantorum: miſerere animi non digna ferentis.
His lacrimis vitam damus, & miſereſcimus ultro.
Ipſe viro primus manicas atque arta levari
Vincla jubet Priamus; dictiſque ita fatur amicis:

Quiſ-

SERVII.

139. QUOS ILLI. De quibus illi. FORS ET POENAS. Forte & poenas. Alii jungunt *forſet*, ut ſit forſitan. Et bene elicit miſericordiam: oſtenditque, non ſe habere cauſam redeundi poſt mortem ſuorum; [ne eum Trojani non reciperent, ſuſpicantes ad ſuos quandoque rediturum.]

140. EFFUGIA. Et *fuga* dicimus & *effugium*; ſicut *lana* & *lanitium*, ut: *Si tibi lanitium curae.* Hinc eſt *aequitas* & *aequum*. [Sed hic dicendo *effugia*, verbo ſacrorum, & ad cauſam apto, uſus eſt: nam hoſtia, quae ad aras adducta eſt immolanda, ſi caſu effugeret, *effugia* vocari vetere more ſolet: in cujus locum quae ſuppoſita fuerat, *ſuccidanea*: ſi gravida fuerat, *forda* dicitur; quae ſterilis autem eſt, *taurea* appellatur: unde *ludi Taurei* dicti, qui ex libris Fatalibus a rege Tarquinio Superbo inſtituti ſunt propterea, quod omnis partus mulierum male cedebat. Alii *ludos Taureos*, a Sabinis propter peſtilentiam inſtitutos dicunt, ut lues publica in has hoſtias verteretur. CULPAM HANC. Vel quod fugi, vel quod me defenſorem Palamedis dixeram.] PIABUNT. Expiabunt: & ἀφοσιοῦν eſt: nam plerumque & *impiare* ſignificat. [Hic tamen *piabunt* bene addidit; quia niſi per ſanguinem diis accepta hoſtia non eſt: quod merito ex perſona Sinonis inducitur, quia fatetur ſacra per ſuam fugam fuiſſe violata; & vult etiam beneficiis ſibi debitores eſſe Trojanos, quo interim Graeci obligati ſunt.]

141. [QUOD TE PER SUPEROS. Propter quod: & infinita narratione ſubiungit Epilogos: neque enim quae non putaret credituros argumenta ſubjicere debuit. Sane per hujuſmodi preces oſtendere vult vera ſe dicere. CONSCIA NUMINA VERI. Bene medium tenuit: nam ea numina invocans, quae ſunt conſcia numina veritatis, quia & Pontifices dicunt, ſingulis actibus proprios deos praeeſſe. Hos Varro certos deos appellat.]

142. PER, SI QUA EST. Aut diaſyrtice irridet, ut diximus; aut certe hoc ait: ſi aliqua eſt fides; quam cum ſibi non adſcribit, facit ut in eo eſſe credatur. RESTAT. Supereſt. USQUAM. Quia apud Graecos dicit fidem eſſe corruptam.

143. INTEMERATA. Incorrupta vel integra: alii tamen volunt *intemerata* de libris ſacris commutatis literis eſſe praeſumptum; *timaram* enim *fidem*, id eſt, ſcientiam in ſacris dicebant; ut ſit ſenſus: oro per fidem vehementer ſanctam, ſi tamen eſt uſquam penes homines. ORO. Ordo eſt: Quod te oro per ſuperos. [LABORUM. Periculorum, malorum. MISERERE. Quidam pro miſereare accipiunt.]

144. DIGNA FERENTIS. Indigno luctu affecti.

145. MISERESCIMUS ULTRO. Aut per ſe plenum eſt: aut cohaeret ſequentibus: quia non poteſt primis: dicimus enim aut *illam rem miſeror*, aut *illius rei miſereor*; non illis. [Quidam, *miſereſcimus*, pro miſereſcimur, genus inchoativum volunt, ut *horreo horreſco*, *gelo gelaſco*; aliter *lenteſco* inchoativum, nullo praecedente verbo: neque enim eſt *lento*, ut ſit *lenteſco*.] ULTRO. Non eſt ſponte: nam rogaverat Sinon; ſed inſuper: & venit ab eo, quod eſt *ultra*: plus enim, quam rogaverat, praeſtiterunt.

147. ARCTA VINCLA. Pro vincula, per ſyncopen dictum: aut epexegeſis manicarum eſt: aut utrumque habuit.

PIERII.

129. COMPOSITO RUPIT VOCEM. In codice Longobardico, *compoſitam* legas. Sed enim *compoſito* adverbium, eruditis magis auribus ſatisfacit. In Mediceo, *rumpit* praeſenti tempore eſt: quae forma narrationi congruit.

146. ATQUE ARCTA LEVARI VINCLA. Antiqui plerique codices, *arta* habent abſque *c*: curque id ita fieri ſolitum, grammaticorum veterum dictata alibi citavimus.

Quiſquis es, amiſſos hinc jam obliviſcere Grajos;
Noſter eris: mihique haec ediſſere vera roganti.
Quo molem hanc immanis equi ſtatuere? quis auctor?
Quidve petunt? quae relligio? aut quae machina belli?
Dixerat. Ille dolis inſtructus & arte Pelaſga,
Suſtulit exutas vinclis ad ſidera palmas:
Vos, aeterni ignes, & non violabile veſtrum
Teſtor numen, ait: vos arae, enſeſque nefandi,
Quos fugi, vittaeque deum, quas hoſtia geſſi;
Fas mihi Grajorum ſacrata reſolvere jura,

SERVII.

148. QUISQUIS ES. Licet hoſtis ſis. Et ſicut habemus in Livio, imperatoris verba transfugam recipientis in fidem: *Quiſquis es, noſter eris*. Item: *Vigilaſne deum gens, Aenea? vigila*: verba ſunt, quibus Pontifex maximus utitur in pulvinaribus: quia variam ſcientiam ſuo inſerit carmini. [AMISSOS OBLIVISCERE. Ut *Obliviſcor injurias tuas, Clodia*: dicitur enim & *amiſſorum obliviſcere*. Et *obliviſcere* quidam pro contemne, vel neglige, ut *oblitus fatorum*.] HINC JAM. Aut ex hoc tempore, aut ex hac oratione, qua tibi ſalutem in tuto polliceor: aut ex eo, quod te dicis Ulyxis factione laboraſſe.

149. EDISSERE VERA. Hic diſtinguendum. *Vera* enim audire deſiderat. *Ediſſere* autem, ordine cuncta narra: unde qui plane loquuntur *diſſertores* fiunt, & *diſerti* vocantur. Sane hoc ab illo Priamus exigit, quod ipſe ei ſtatim obtulit: *cuncta equidem tibi Rex*.

150. QUO MOLEM. Quam ob cauſſam, in quem uſum;& ad hoc reſpondit Sinon: *Neu recipi portis*. Et eſt color, qui in conjecturali ſtatu ſaepe requiritur. [Hunc tamen equum quidam longum centum viginti, latum triginta fuiſſe tradunt, cujus cauda, genua, oculi moventur.] QUIS AUCTOR. Ad hoc reſpondet: *Calchas attollere juſſit*.

151. QUIDVE PETUNT? Quid deſiderant? utique ut placetur Minerva. QUAE RELLIGIO. Quae conſecratio. MACHINA BELLI. Ecce ſubtiliter ſecutus hiſtoriam, machinamenti bellici mentionem facit: [& ſervat dignitatem regiam: breviter enim reges interrogant, non ut minores, quos plus loqui neceſſe eſt.]

152. DOLIS ET ARTE. Unam rem ſecundo dixit: quia ars τῶν μέσων eſt, ſicut ſupra diximus. AD SYDERA. In altum, ad locum ſyderum: vel quia ſemper ſunt ſydera, ſed Solis ſplendore vincuntur.

154. AETERNI IGNES. Aut ararum, quas fugit: ut exſecratio ſit propter poſteriora, VOS ARAE: aut certe Solem & Lunam ſignificat. Exſecratio autem eſt adverſorum deprecatio: Juſjurandum vero, optare proſpera. [NON VIOLABILE. Quod Graeci ἄφθαρτον dicunt.]

155. TESTOR. Modo juro: alibi teſtificor, ut: *Teſtor in occaſu veſtro*. VESTRUM NUMEN. Quia ſecundum Philoſophos dicuntur ſydera elementa eſſe, ſed habere proprias poteſtates. ENSESQUE NEFANDI. Invidioſe ad pluralem tranſit numerum. Terentius: *Non perpeti meretricum contumelias*.

156. VITTAEQUE DEUM. Aut quae habentur in honorem deorum; aut quas habent ipſa ſimulachra: [& multi hic diſtinguunt, & ſic ſubjungunt: *Deum quas hoſtia geſſi*. QUAS HOSTIA GESSI. Conſuetudo apud antiquos fuit, ut qui in familiam vel gentem tranſiret, prius ſe abdicaret ab ea in qua fuerat, & ſic ab alia reciperetur, quod hic oſtendit: dicit enim Sinon jure jam ſe Trojanorum civem eſſe, quia apud Graecos hoſtia fuerit; atque adeo nec pro homine, nec pro cive habitus ſit. *Geſſi*, pene geſſi: non enim vere geſſerat; ſed quantum ad Graecos pertinet, qui eum immolaturi fuerant, dixit.] *Hoſtia* vero victima eſt, dicta, quod dii per illam *hoſtientur*, id eſt, aequi & propitii reddantur, unde *hoſtimentum*, aequationem.

157. FAS MIHI. Subaudis, ſit. Et bene a diis petit veniam; ne videatur proditor: nam & haec quae dicturus eſt tacuit, antequam audiret: *Noſter eris*. Si enim voluntate proderet, ſequebatur quod ait Cicero: *Nemo unquam ſapiens proditori credendum putavit*. [Aut *fas mihi* ideo; quia non licet ſolvere ſacramentum militare adverſariis vel hoſtibus: ideo dixit, liceat arcana dicere: ut, cum oſtenderit ſe rem dicere, quam non licet, ei facilius crederetur.] SACRATA RESOLVERE JURA. Scilicet, ut non incidat in ſacramenti poenam: nam miles legibus ſacramentorum rogabatur;

Fas odiſſe viros, atque omnia ferre ſub auras,
Si qua tegunt: teneor patriae nec legibus ullis.
Tu modo promiſſis maneas, ſervataque ſerves
Troja fidem; ſi vera feram, ſi magna rependam.
Omnis ſpes Danaum, & coepti fiducia belli
Palladis auxiliis ſemper ſtetit: impius ex quo
Tydides ſed enim, ſcelerumque inventor Ulixes,
Fatale adgreſſi ſacrato avellere templo
Palladium, caeſis ſummae cuſtodibus arcis,

Cor-

SERVII.

gabatur; ut exiens ad bellum juraret, ſe nihil contra Rempublicam facturum. Militiae tria ſunt genera: plerumque enim evocati dicuntur: & non ſunt milites, ſed pro milite: unde Salluſtius: *Neu quis miles, neve pro milite*. Item: *Ab his omnes evocatos & Centuriones:* Plerumque tumultuarii, hoc eſt, qui ad unum militant bellum: plerumque ſacramento rogati: quia poſt electionem in Rempublicam jurant, ſicut dictum eſt. Et hi ſunt, qui habent plenam militiam: nam viginti & quinque annis tenentur. Haec tria genera tangit Virgilius: Sacramenti, hoc loco: Tumultuarii, illo: *Simul omne tumultu Conjurat trepido Latium*. Evocationis, *Mittitur & magni Venulus Diomedis ad urbem*.

158. FAS ODISSE VIROS. Ut ſupra diximus, omnia diaſyrtice loquitur: nam & ad Graecos poſſunt, & ad Trojanos referri. Et ODISSE. Hic praeſentis temporis, quod non facit *odere*. [ATQUE OMNIA FERRE SUB AURAS. Hinc videtur ſubtiliter non ſe implicare perjurio: ipſe enim lectos hoſtes produxit ex equo: *Et pinea furtim laxat clauſtra Sinon.* Et hoc vult credi contra Graecos dicere, cum pro ipſis dicat.]

159. SI QUA TEGUNT. Vel callide occultant, vel propter ea quae latent in equo. NEC LEGIBUS ULLIS. Si Graecorum, propter id *Noſter eris:* ſi Trojanorum, quia Graecus. [Alii ita: nullis naturae legibus, quibus fas non eſt patriam prodere: & volunt hoc eſſe, *Sacrata reſolvere jura*.]

160. TU MODO. Pro tantummodo. PROMISSIS. Pro in promiſſis.

161. SERVES TROJA FIDEM. Magnificentius quam ſi diceret *Trojani*: quia quod rex promittit, videtur Reſpublica polliceri. VERA FERAM. Pro dicam. MAGNA REPENDAM. Magna praemia reſolvam pro mea impunitate: & videtur duo promittere Trojanis: primo veriloquium, deinde ſalutem ex ſuorum proditione. Alii volunt dubium eſſe, *Vobis feram*, *Graecis rependam*.

162. OMNIS SPES DANAUM. More ſuo a veris incipit: nam & favit Minerva Graecis; & conſtabat raptum eſſe Palladium. TYDIDES SED ENIM. Hyſteronproteron eſt; *ſed enim ex quo impius Tydides*: nam Hyſterologia, unius eſt ſermonis, ut: *Transtra per & remos*.

163. IMPIUS. Propter numina vulnerata, Martem & Venerem. EX QUO autem, vel die, vel facto.

164. SCELERUMQUE INVENTOR ULYSSES. Propter ſe, & propter Palamedem factione ipſius occiſum.

165. FATALE. Τῶν μέσων eſt: nam & quod cuſtodit, & quod interimit, pro loco intelligitur. AVELLERE. Oſtendit invitum numen eſſe ſublatum.

166. PALLADIUM. Helenus apud Ariſbam captus a Graecis eſt: & indicavit coactus fata Trojana: in quibus etiam de Palladio dixit: inde dicitur a Pyrrho regna meruiſſe: quanquam praeſtiterit Pyrrho, ut non ea die, qua Graeci caeteri, navigaret, & faceret eum per terram redire, dicens omnes Graecos (quod & contigit) naufragio eſſe perituros. [Alii dicunt Helenum non captum, ſed dolore, quod poſt mortem Paridis Helena, judicio Priami, non ſibi, ſed Deiphobo eſſet adjudicata, in Idam montem fugiſſe: atque exinde monente Calchante productum de Palladio pro odio prodidiſſe:] tunc Diomedes & Ulyxes, ut alii dicunt, cuniculis; ut alii, cloacis aſcenderunt arcem & occiſis cuſtodibus ſuſtulere ſimulacrum: Qui cum reverterentur ad naves; Ulyxes, ut ſui tantum operis videretur effector, voluit ſequens occidere Diomedem, cujus ille conatum cum ad umbram Lunae notaſſet, religatum prae ſe uſq; ad caſtra Graecor. egit. Ideo autem hoc negotium his potiſſimum datur, quia cultores fuerunt Minervae. Hoc cum poſtea Diomedes haberet, ut quidam dicunt (quod & Virgilius ex parte tangit, & Varro pleniſ-

ſime

Corripuere ſacram effigiem, manibuſque cruentis
Virgineas auſi divae contingere vittas:
Ex illo fluere ac retro ſublapſa referri
Spes Danaum: fractae vires, averſa deae mens.
Nec dubiis ea ſigna dedit Tritonia monſtris.
Vix poſitum caſtris ſimulacrum; arſere coruſcae
Luminibus flammae arrectis, ſalſuſque per artus
Su-

SERVII.

ſim: dicit) credens ſibi uon eſſe aptum, propter ſua pericula, [quibus nunquam cariturum reſponſis cognoverat, niſi Trojanis Palladium reddidiſſet,] tranſeunti [per Calabriam] Aeneae offerre conatus eſt. Sed cum ſe ille, velato capite ſacrificans, convertiſſet, Nautes quidam accepit ſimulachrum: unde Minervae ſacra non Julia gens habuit, ſed Nautiorum. Hinc eſt in quinto: *Tum ſenior Nautes, unum Tritonia Pallas Quem docuit*. Quanquam alii dicant ſimulachrum hoc a Trojanis fuiſſe abſconditum intra extructum parietem, poſtquam agnoverunt Trojam eſſe perituram: quod poſtea bello Mithridatico, dicitur Fimbria quidam Romanus inventum indicaſſe: quod Romam conſtat advectum. Et quum reſponſum fuiſſet, illic imperium fore, ubi & Palladium: adhibito Mamurio fabro, multa ſimilia facta ſunt. Verum tamen agnoſcuntur haſtae oculorumque mobilitate: unde eſt: *Vix poſitum caſtris ſimulacrum arſere coruſcae Luminibus flammae arrectis*. Vel: *Parmamque ferens, haſtamque trementem*. Sed ab una tantum ſacerdote agnoſcitur, ut Lucanus, *Trojanam ſoli cui fas vidiſſe Minervam*. Dicunt ſane alii unum ſimulacrum coelo lapſum, [quod nubibus advectum & in ponte depoſitum] apud Athenas tantum fuiſſe, [unde & γεφυρῖτις dicta eſt. Ex qua etiam cauſa Pontifices nuncupatos volunt: quamvis quidam Pontifices a ponte ſublicio, qui primus Tybri impoſitus eſt, appellatos tradant, ſicut Saliorum carmina loquuntur. Sed hoc Athenienſe Palladium a veteribus Trojanis Ilium tranſlatum.] Alii duo volunt, hoc de quo diximus, & illud Athenienſe. [Alii cum ab Ilo Ilium conderetur, hoc Trojanum coelo lapſum dicunt: Alii a Dardano de Samo-Thracia, Trojam tranſlatum: Alii multa fuiſſe Palladia, ſed hoc a Diomede & Ulyxe furto ablatum tradunt.]

167. SACRAM EFFIGIEM. Quaſi de caelo lapſam. [Et tres ſimul res dixit, quare numen iraſceretur: quod Antiſtites caeſi; quod tolleretur; quod cruentis manibus.]

169. [EX ILLO. Facto, vel tempore. FLUERE. Delabi: & eſt τ̃ μέσων, nam ideo addidit *retro*. Salluſtius contra: *Rebus ſupra vota fluentibus*.]

170. AVERSA DEAE MENS. Propter illud: *Manibuſque cruentis*.

171. TRITONIA. Aut quaſi terribilis, ἀπὸ τοῦ θρεῖν id eſt, *timere*: aut a Tritone amne Boeotiae, aut a Tritonide palude Africae; juxta quam nata dicitur, ſecundum Lucanum: *Et ſe dilecta Tritonida dixit ab unda*. Sane *Tritonia* Antonomaſivum eſt, id eſt, vice nominis ponitur: quia proprium eſt Minervae: nam epitheta ſunt, que variis poſſunt, vel perſonis, vel rebus apponi. Et haec caute obſervanda ſunt, ſicut & propria nomina, quae plerumque ex appellativis ſunt, ut eſt *victor*, vel *foelix*.

172. VIX. Modo mox ſignificat. CASTRIS, Pro in caſtris. SIMULACRUM. Inter conſecratas res, id eſt, aedes ſacras, etiam ſimulachra accipiunt, quod in Bucolicis ſcriptum eſt. Hic ergo ipſo nomine *ſimulacri*, conſecrationem ejus oſtendit; quis enim ignorat Palladium ſimulachrum Minervae eſſe. [Quam autem ſacrum fuerit hinc docet, quod ait: *Nec dubiis ea ſigna dedit Tritonia monſtris: Vix poſitum caſtris ſimulacrum*: & reliqua; ut appareat & loco motum, *vim* tamen conſecrationis habuiſſe.] ARSERE. Subaudimus Cum, ut ſit, cum arſere. CORUSCAE. *Coruſcum* alias fulgens; alias tremulum eſt.

173. LUMINIBUS FLAMMAE ARRECTIS. Hypallage eſt: lumina enim arſere flammis. SALSUS SUDOR. Bene addidit *ſalſus*, ut ſignificaret laborem futurum; [vel certe indicium commoti numinis fuiſſe dicitur:] ne forte alter in ſimulacro quilibet humor intelligeretur. Probo ſane diſplicet *Salſus ſudor*: & ſupervacue poſitum videtur. Hoc autem Ennius de Lamis dixit.

PIERII.

156. VITAEQUE DEUM, QUAS HOSTIA GESSI. In antiquis aliquot exemplaribus, punctum obſervavi ante *deum*, ut ſit: quas geſſi *deum hoſtia*. Servius tamen *deum vittas* mavult legere.

161. SI MAGNA REPENDAM. Sunt antiqui cod. in quibus *repandam* ſcriptum inveni, ſed id potius inſcitia librarii quam pro manifeſtare ſit poſitum:

Sudor iit: terque ipſa ſolo (mirabile dictu)
Emicuit, parmamque ferens haſtamque trementem.
Extemplo tentanda fuga canit aequora Calchas:
Nec poſſe Argolicis exſcindi Pergama telis;
Omina ni repetant Argis, numenque reducant,
Quod pelago & curvis ſecum avexere carinis.
Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenas,
Arma deoſque parant comites, pelagoque remenſo
Inproviſi aderunt. Ita digerit omina Calchas.
Hanc pro Palladio moniti, pro numine laeſo
Effigiem ſtatuere; nefas quae triſte piaret.
Hanc tamen inmenſam Calchas attollere molem
Roboribus textis, caeloque educere juſſit:
Ne recipi portis, aut duci in moenia poſſit;

Neu

SERVII.

175. EMICUIT. Exſiluit: quaſi quae conſiſtebat invita, locumque damnaret. PARMAMQUE FERENS, HASTAMQUE TREMENTEM. His enim ſignis Palladium a caeteris diſcernebatur, quod ſupra dictum eſt.

176. TENTANDA AEQUORA. Si vel fugere poſſent poſt iram Minervae.

178. ARGIS. Adverbium in loco eſt. Quod autem ait, *Omina ni repetant*, reſpexit Romanorum morem: nam ſi egreſſi male pugnaſſent, revertebantur ad captanda rurſus auguria. [Item in conſtituendo tabernaculo, ſi primum vitio captum eſſet, ſecundum eligebatur; quod ſi & ſecundum vitio captum eſſet, ad primum reverti mos erat. Tabernacula autem eligebantur ad captanda auſpicia; ſed hoc ſervatum a ducibus Romanis donec ab his in Italia pugnatum eſt, propter vicinitatem; poſtquam vero imperium longius prolatum eſt, ne dux ab exercitu diutius abeſſet, ſi Romam ad renovanda auſpicia de longinquo revertiſſet, conſtitutum, ut unus locus de captivo agro Romanus fieret in ea provincia, in qua bellabatur, ad quem, ſi renovari opus eſſet auſpicia, Dux rediret. NUMENQUE REDUCANT. *Numen* Minervam dixit. [Aut pro Palladio poſuit *numen*, ut: *Media inter numina divum*.] REDUCANT. Placent, reconcilient.

179. QUOD. Id eſt, Palladium.

180. [VENTO PETIERE MYCENAS. Hic oſtenditur illos navigaſſe.]

181. ARMA DEOSQUE PARANT COMITES. Ingenti arte de futuro ſollicitos facit; [ut videatur periculum denunciando, ſecreta Argivorum prodere, quatenus praeſentem firmet ſecuritatem, ut eos faciat incautos.]

182. IMPROVISI ADERUNT. Sicut & factum eſt. [Et artificioſe: neque enim mentitur & tamen decipit: nam verum metum falſo metu abegit, & dum reverſuros timent, non timent ne non abierint.] DIGERIT OMNIA. Interpretatur numinis commotionem: vel futuri ordinem pandit, id eſt, oraculorum; vel ordinat, & diſponit.

183. [HANC PRO PALLADIO MONITI, PRO NUMINE LAESO. Reſpondet ad interrogationem: *Quo molem hanc immanis equi ſtatuere*.]

184. NEFAS QUAE TRISTE PIARET. Contaminati Palladii ſcilicet. *Piaret* autem, expiaret.

185. [IMMENSAM CALCHAS ATTOL. Hoc eſt, *Quis auctor, quae machina belli*.]

187. [NE RECIPI PORTIS, AUT DUCI IN MOENIA POSSIT. Cum equi magnitudo neceſſaria ad recipiendos milites fuerit, inducendi equi deſperationem facit, ut magis injiciat cupiditatem inducendi.]

PIERII.

nam *magna rependere* pollicetur Sinon, qui jam vitae, ac libertatis praemia ſit conſequutus.

179. SECUM ADVEXERE CARINIS. In Mediceo cod. & aliquot aliis, *avexere* legitur: ut ſit ex eodem loco, unde degreſſi prius auguria coeperant.

185. HANC TAMEN IMMENSAM. In Mediceo, *Hanc adeo immenſam* legitur; ſed *tamen* receptum magis.

Digitized by Google

Neu populum antiqua ſub relligione tueri.
Nam ſi veſtra manus violaſſet dona Minervae,
Tum magnum exitium (quod Di prius omen in ipſum
Convertant) Priami imperio Phrygibuſque futurum.
Sin manibus veſtris veſtram adſcendiſſet in urbem;
Ultro Aſiam magno Pelopea ad moenia bello
Venturam, & noſtros ea fata manere nepotes.
Talibus inſidiis perjurique arte Sinonis
Credita res, captique dolis lacrimiſque coactis,
Quos neque Tydides, nec Lariſſaeus Achilles,

SERVII.

188. ANTIQUA SUB RELLIGIONE. [Id eſt, loco Palladii, ſecundum antiquam religionem:] id eſt, ſub favore priſtino [tutelam colenti populo praeſtare. Conſtat enim apud Trojanos principe loco Minervam cultam.]

189. NAM SI VESTRA MANUS. Quia occurrebat, exurendum eſſe equum, ſi intro ferri, vel prodeſſe non poterat. [VIOLASSET. Pro violaverit. DONA MINERVAE. Quae Minervae data ſunt. Et minatur occulte, ne quis equum tentare audeat.]

190. [QUOD DII PRIUS OMEN IN IPSUM. Adeo ſe oſtendit favere Trojanis, ut nomen etiam Graecorum exueretur. IPSUM autem, Calchantem accipimus: nam quaſi Trojanus deteſtatur, quae in illos ominoſe dicta ſunt.]

192. ASCENDISSET. Pro adſcenderit, ut: *Scandit fatalis machina muros.*

193. ULTRO. Statim, mox. ASIAM. Aſiaticos, ut: *Latio dare terga ſequaci:* nam & paulo poſt: *Urbem ſepultam*, pro civibus poſuit. PELOPEA. Argiva, a Pelope: unde & Peloponneſus. NOSRROS NEPOTES. Utique Graecos poſteros: vel diaſyrtice: nam jam quaſi Trojanus loquitur.

195. [TALIBUS INSIDIIS. Bene inſidiis, ut oſtendat non ſe virtute, ſed inſidiis eſſe ſuperatos: nam ideo ſubjecit: *Quos neque Tydides, nec Lariſſaeus Achilles, Non anni, &c.*] PERJURI. Quia dixit: *Vos aeterni ignes:* & *perjuri* in verbo *r* non habet: nam *peiero* dicimus, corrupta natura praepoſitionis, quae res facit errorem; ut aliqui male dicant *pejurus*, vel *pejuro.*

196. CREDITA RES. Aut fides habita: aut commiſſa Respublica. CAPTIQUE DOLIS. Sicut dictum eſt, virtuti non cedit. Dolis dicit Trojam eſſe ſuperatam; non quod Trojanis victos eſſe turpe non fuerit; ſed quod Graecis turpius viciſſe per dolos. COACTIS. Id eſt, expreſſis, ut Terentius: *Una mehercle falſa lacrymula, quam oculos terendo miſere, vix vi expreſſerit.*

197. [QUOS NEQUE TYDIDES, NEC LARISSAEUS ACHILLES. Bene utrique honorem virtutis dat, a quibus victus eſt.] LARISSAEUS ACHILLES. A vicinitate: nam Phthius fuit; utraque tamen Theſſaliae civitas eſt. *Lariſſa* autem a Nympha *Lariſſa* eſt appellata, ex qua Neptunus creavit * Pelago & Phthion. Achillem autem, Homerum ſecutus, Phthiatem non dicit, quem perhibent peregrinantem apud Phthiam, quod nullius eſſet humanitate ſuſceptus, tali ſilentio iuhoſpitalem damnaſſe civitatem.]

PIERII.

191. PRIAMI IMPERIO PHRYGIBUSQUE FUTURUM. In codicibus aliquot antiquis, *Phrygiis* legitur; ſed *Phrygibus*, emendatior omnino lectio eſt.

196. CAPTIQUE DOLIS LACRYMISQUE COACTI. Servius *coactis* legit, remque Terentii teſtimonio ſuffulcit. Nuſquam tamen in veteribus exemplaribus id inveni, quamquam in Mediceo neſcio quid hujuſmodi abraſum in ejus dictionis fine diſcernitur. Quam vero Ovidii Synepeiam huc nonnulli citant: *Oculi lacrymis maduere coactis:* longe diverſa eſt a Virgiliana ſententia: nam ibi Ovidius de Procne loquitur, quae inſpecto Ity filio coacta ſit maternae pietatis impulſu lacrymare, foedae immanitatis, quam in eum parabat, conſcia: atque ideo dicit: *Invitique oculi lacrymis maduere coactis.* In Sinone vero, quum lacrymae dubio procul fictae eſſent, ideo cogi eas neceſſe fuit: quia neque dolor, neque affectus ullus erat, qui ſponte ſoleat lacrymas ciere; ſed & Ti. Donatus *coactis* legit: ſi modo codex fidelis eſt. Utcunque tamen alii, atque alii ſenſerint, minime abſurdum mihi videtur, ſi legamus *Captè dolis, & coacti lacrymis*, quo etiam modo ſi legas apud Donatum, nihil quicquam ejus ſententiam immutaveris.

Non anni domuere decem, non mille carinae.
Hic aliud majus miſeris multoque tremendum
Objicitur magis, atque inprovida pectora turbat.
Laocoon, ductus Neptuno ſorte ſacerdos,
Sollemnis taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta,
(Horreſco referens) inmenſis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad litora tendunt:
Pectora quorum inter fluctus arrecta, jubaeque
Sanguineae exſuperant undas: pars cetera pontum

Pone

SERVII.

199. HIC. Tunc. MAJUS MISERIS MULTOQUE. Frequentavit M, ut: *Et ſale ſaxa ſonabant*. Et: *Caſus Caſſandra canebat:* nam apud veteres a ſimilibus incipere vitioſum non erat. Et notandum, quia, ut ſupra diximus, agit ne videatur vel Troja ceſſiſſe viribus: vel Aeneas voluntate ſugiſſe. Hac autem re oſtendit, ex accidentibus dolos Graecorum eſſe firmatos. [Cum dicit etiam deos adverſum Trojam fecisse.]

201. LAOCOON DUCTUS NEPTUNO. Ut Euphorion dicit, poſt adventum Graecorum ſacerdos Neptuni lapidibus occiſus eſt: quia ſacrificiis, eorum non vetavit adventum. Poſtea abſcedentibus Graecis, cum vellet ſacrificare Neptuno, Laocoon, Thymbraei Apollinis ſacerdos ſorte ductus eſt; ut ſolet fieri, cum deeſt ſacerdos certus. Hic piaculum commiſerat ante ſimulachrum numinis cum Antiopa ſua uxore cocundo. Et ob hoc immiſſis draconibus, cum ſuis filiis interemptus eſt. Hiſtoria quidem hoc habet; ſed Poeta interpretatur ad Trojanorum excuſationem, qui hoc ignorantes decepti ſunt. [Alii dicunt, quod poſt contemptum ſemel a Laomedonte Neptunum, certus ejus Sacerdos apud Trojam non fuit, unde putatur Neptunus etiam inimicus fuiſſe Trojanis, & quod illi meruerint, in Sacerdote monſtrare; quod ipſe alibi oſtendit, dicens: *Cuperem cum vertere ab imo Structa meis manibus perjurae moenia Troiae*] Quod autem ad arcem ierunt ſerpentes; vel ad templum Minervae; aut quod & ipſa inimica Trojanis fuit; aut ſignum fuit periturae civitatis. [Sane Bachilides de Laocoonte & uxore ejus, vel de ſerpentibus a Calydnis inſulis venientibus atque in homines converſis dicit.] SORTE DUCTUS. Sic Salluſtius: *Sorte ductos fuſti necat*.

202. SOLENNES ARAS. Anniverſario ſacrificio religioſas. Dicimus autem & *ſacrificium ſolemne*, & *aras ſolemnes*, ut, *apricum*, & hominem & locum: ut: *Aprici meminiſſe ſenes*, Perſius. Contra Horatius: *Cur apricum oderit campum*. [Quidam dicunt, quod continuo quinquennio ſacrum eidem deo quotannis fuerit reſtauratum, ſolemne dici, ſive publicum fuerit, ſive privatum.] TAURUM INGENTEM. Non praeter rationem eſt hoc loco *ingentem:* alibi: *Jam cornu petat*. In victimis enim iſta requiruntur, ut certis numinibus certae aetatis animalia mactentur. [MACTABAT. Scilicet, ut Graecis mala naufragio provenirent. Quid autem ſit *mactare* in quarto libro innuimus: *Mactat lectas de more bidentes*. Sane ſciendum, rite Neptuno & Apollini tauros immolandos: nam Jovi non licere, ideo & in III. libro prodigium dicit ſecutum.]

203. [ECCE AUTEM. Cum ex improviſu vult aliquid oſtendere, *ecce* ponit, ut: *Ecce autem, telis Panthus*. Sicut Cicero: *Ecce autem repente ebrio Cleomene eſurientibus caeteris*.] GEMINI. Duo, & ſimiles. *Gemini* autem proprie ſunt fratres ſimul nati. A TENEDO. Ideo, quod ſignificarent naves inde venturas. TRANQUILLA PER ALTA, Abſolute dixit.

204. HORRESCO REFERENS. Etiam referens, quod tum vidiſſem. IMMENSIS ORBIBUS. Pro, immenſorum orbium. ANGUES. *Angues*, aquarum ſunt: *Serpentes* terrarum: *Dracones* templorum, ut hoc indicat loco. *Angues tranquilla per alta*. Paulo poſt in terra: *Serpens amplexus*. Item: *Delubra ad ſumma dracones*. Sed haec ſignificatio plerumque confunditur. [Horum ſane draconum nomina, Sophocles in Laocoonte dicit.]

205. PELAGO. Per pelagus.

206. JUBAE. Aut criſtae, aut barbae. *Jubae* autem proprie equor. ſunt. Plautus in Amphitruone: *Angues jubati*.] SANGUINEAE. Sanguinei coloris.

PLE-

Pone legit, ſinuantque inmenſa volumine terga.
Fit ſonitus, ſpumante ſalo: jamque arva tenebant,
Ardentiſque oculos ſuffecti ſanguine & igni,
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
Diffugimus viſu exſangues. Illi agmine certo
Laocoonta petunt: & primum parva duorum
Corpora natorum ſerpens amplexus uterque
Implicat, & miſeros morſu depaſcitur artus.
Poſt ipſum, auxilio ſubeuntem ac tela ferentem,
Corripiunt, ſpiriſque ligant ingentibus: & jam
Bis medium amplexi, bis collo ſquamea circum
Terga dati, ſuperant capite & cervicibus altis.
Ille ſimul manibus tendit divellere nodos,

Per-

SERVII.

208. [PONE. Poſt: ſemper in loco, nunquam in tempore.] LEGIT. Tranſit, ut: *Littoraque Epiri legimus*. SINUAT. Curvat, flectit in ſinus: ut a *fluctu fluctuat*: ſic in Georg. *Sinuatque alterna volumina crurum*.

209. [FIT SONITUS. Ut oſtenderet ſerpentum magnitudinem, quorum in lapſu fluctus movebantur; quia ait, *tranquilla per alta*.] SALO. Dicimus & *ſalum*, unde eſt *ſale*: & *ſal ſalis*, ut: *Spumas ſalis aere ruebant*: Item: *Et ſale tabentes artus in littore ponunt*. JAMQUE ARVA TENEBANT. Hic *arva* pro littora poſuit: [nam *arva* ſunt, quae Grecis ἄρουρα ſunt dicta: & bene, celeritas demonſtrata eſt.]

210. SUFFECTI. Pro infecti; ut *connixa*, pro *enixa*; vel certe inferiorem oculorum partem habentes infectam:] & eſt figura, *oculos ſuffecti*: id eſt, ſuffecti oculi, & ſuffuſos oculos habentes.

211. SIBILA. Id eſt, ſibilantia: nam participium eſt: cum enim nomen eſt, *ſibilus* dicimus, ut: *Nam neque me tantum venientis ſibilus Auſtri*. VIBRANTIBUS. Mobilibus: quia nullum animal tanta celeritate linguam movet; adeo ut triplicem linguam habere videatur, cum una ſit. [Hos dracones Liſimachus, Porcen & Chariboeam dicit: filios vero Laocoontis, Ethronem & Melanthum Theſſandrus dicit.]

212. DIFFUGIMUS VISU. Qualis vindicta in eos fuit, ut etiam pater prius liberis ſupplicia haec inferri praevideret? major enim poena eſt in viſione, quam in patientia. EXANGUES. Timentes: nam ideo timentes palleſcunt, quia ante exſangues fiunt. AGMINE CERTO. Itinere, impetu, ut: *Leni fluit agmine Tybris*: vel tractu corporis, ut: *Extremaeque agmine caudae*.

213. [LAOCOONTA. Etſi a filiis ejus incipiunt, *Laocoonta petunt*.]

215. [IMPLICAT. Hoc ad molliciem infantum corporis dixit.] DEPASCITUR. Ut diximus ſupra, & *paſco* & *paſcor* unius ſignificationis ſunt, ut: *Atque artus depaſcitur arida febris*.

216. POST IPSUM AUXILIO SUBEUNTEM. Quomodo ſe miſit filios liberare, qui talem vim conſpiciebat? ſed ne parricida duceretur, qui filios non liberarit, auxilio ſubit.

217. SPIRIS. Nodis: unde etiam baſes columnarum, *ſpirula* dicunt: nam proprie *ſpirae* ſunt volubilitas funium. Inde & poſteriora ſerpentium, *ſpirae* dicuntur, quae ſic involvuntur in girum, ut funes.

218. SQUAMEA. Pro ſquamoſa, ut *frondea* pro *frondoſa*, & eſt figuratum: *Squamea terga collo circumdati*.

220. SIMUL. Modo adverbium temporis eſt: ſignificat enim eo tempore. Et eſt ordo: *Simul manibus tendit divellere nodos: Simul clamores horrendos ad ſydera tollit, Perfuſus ſanie vittas, atroque veneno*. [Et vide, genus mortis totum ad ſupplicium procuratum.] TENDIT. Contendit.

PIERII.

207. JUBAEQUE SANGUINEAE EXSUPERANT UNDAS. In veteribus aliquot exemplaribus legere eſt: *ſuperant undis*. In Mediceo: *ſuperant undas*; ſed enim *exſuperant* longe majus quiddam oſtentat.

208. SINUATQUE IMMENSA VOLUMINE TERGA.

In

Perfuſus ſanie vittas atroque veneno:
Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit.
Quales mugitus, fugit cum ſaucius aram
Taurus, & incertam excuſſit cervice ſecurim.
At gemini lapſu delubra ad ſumma dracones
Effugiunt, ſaevaeque petunt Tritonidis arcem:
Sub pedibuſque deae, clipeique ſub orbe teguntur.
Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
Inſinuat pavor: & ſcelus expendiſſe merentem

Lao-

SERVII.

221. PERFUSUS VITTAS. Perfuſas vittas habens: & eſt interpoſitus verſus: nam poteſt tolli ſalvo ſenſu. SANIE. Pro ſanguine: nam *ſanies* corruptus eſt ſanguis. ATROQUE VENENO. Ut *pallida mors*: vel *triſtis ſenectus*.

223. QUALES MUGITUS TOLLIT. Facta autem comparatio eſt propter ſacerdotis perſonam.

224. INCERTAM. Dubie inliſam: quae non haberet mortis effectum: inde & *excuſſit*.

225. LAPSU. *Labi* proprie ſerpentum eſt. DELUBRA. *Delubrum* dicitur, quod uno tecto plura complectitur numina: quia uno tecto diluitur: ut eſt Capitolium, in quo Minerva, Jupiter, Juno, ſunt *σύνναοι*. Alii, ut Cincius, dicunt *delubrum* eſſe locum ante templum, ubi aqua currit, a diluendo. Eſt autem ſynecdoche, id eſt, a parte totum. [Varro autem Rerum divinarum lib. XXVII. Delubrum eſſe dicit, aut ubi plura numina ſub uno tecto ſunt, ut Capitolium: aut ubi praeter aedem area ſit adſumpta deum cauſa, ut in circo Flaminio Jovi Statori: aut in quo loco dei dicatum ſit ſimulachrum: ut, in quo figunt candelam, candelabrum appellant, ſic in quo deum ponant, delubrum dicant. Ergo hic, cum dicit, *delubra ad ſumma dracones*, ut eſſet manifeſtatum, ſubtexuit, *dei ſimulachrum*: adjecit enim: *Saevaeque petunt Tritonidis arcem:* nec praetermiſit quin dei nomen adderet, dicens: *Sub pedibuſque deae clypeique ſub orbe teguntur*; ne ſine ratione *delubri* nomen intuliſſe videretur. Maſſurius Sabinus: *Delubrum, effigies, a delibratione corticis: nam antiqui felicium arborum ramos, cortice detracto, in effigies deorum formabant: unde Graeci ξόανον* dicunt. Alii *delubrum* dicunt templum, ab eo, quod nulli junctum aedificio pluvia diluatur.]

226. SAEVAEQUE. Fortis aut nobilis; [aut ad tempus epitheton additum; aut *ſaeva* circa Trojanos.]

227. SUB PEDIBUSQUE DEAE. Scilicet majoris ſimulachri, quod a cunctis videtur: nam quod colitur, & breve eſt & latet: ſicut *Palladium* fuerat. Non ergo contrarium eſt, quod poſt raptum Palladium intulit *deae*. Sane hoc loco, *ſub*, particulam, ſecundo repetendo, utrique caſui junxit; accuſativo, cum pro ſignificavit, ut ſit: *prope pedes deae*, &, *ſub orbe clypei teguntur*: ablativo, id eſt, infra orbem, ut: *Saepe ſub immotis praeſepibus*.] CLYPEIQUE SUB ORBE. Ut maxima pars in ſpiram collecta ante pedes ſit; colla vero cum capitibus erectis poſt clypeum: id eſt, inter ſcutum & ſimulacrum deae latebant: ut eſt in templo urbis Romae.

228. NOVUS. Aut magnus, ut: *Pollio & ipſe facit nova carmina*: aut repentinus, aut novi generis, id eſt, qualis nunquam antea. CUNCTIS. Quia ante interemptum Laocoonta dixit timuiſſe; niſi eos, qui viderant angues, poſt ejus interitum cunctos dixit, qui Sacerdotem extinctum cognoviſſent.

229. INSINUAT. Pro, inſinuatur. Clodius, ſcriba Commentariorum: *Inſinuem intro eam penitus*. SCELUS. Supplicium: ab eo, quod praecedit, id quod ſequitur inſinuans. EXPENDISSE. Tractum eſt a pecunia: nam apud majores pecuniarias poenas conſtat fuiſſe, cum adhuc rudi aere pecunia ponderaretur: quod ad capitis poenam de Jure uſurpatum eſt. [An, quia utriuſque rei debitor reus dicitur, quis ante hunc *expendiſſe* pro luiſſe?]

PIERII.

In codicibus pleriſque pervetuſtis legitur: *ſinuant* pluralitatis numero: quippe *angues toti*: quae lectio carminis etiam ſonum reddit canorum magis.

220. TENDIT DIVELLERE NODOS. Vetera quaedam exemplaria, *devellere* habent; ſed id vitio temporum.

223. FUGIT CUM SAUCIUS ARAS. Antiqui codices pene omnes cum Mediceo *aram* unitatis numero legunt: quae quidem lectio mihi caſtior videtur.

Laocoonta ferunt; ſacrum qui cuſpide robur
Laeſerit, & tergo ſceleratam intorſerit haſtam.
Ducendum ad ſedes ſimulacrum, orandaque divae
Numina conclamant.
Dividimus muros, & moenia pandimus urbis.
Accingunt omnes operi, pedibuſque rotarum
Subjiciunt labſus, & ſtupea vincula collo
Intendunt. Scandit fatalis machina muros,
Foeta armis. Pueri circum innuptaeque puellae
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.
Illa ſubit, mediaeque minans inlabitur urbi.
O patria, o divum domus Ilium, & inclyta bello
Moenia Dardanidum! quater ipſo in limine portae
Subſtitit, atque utero ſonitum quater arma dedere.

In-

SERVII.

230. SACRUM ROBUR. Non, ut ſupra, lignum: [Et notandum, quot nominibus hunc equum appellet, *lignum*, *machinam*, *monſtrum*, *dolum*, *pinea clauſtra*, *donum*, *molem*, *equum*, *ſacrum robur*.]

231. TERGO. Quare *tergo*, cum dixerit *in latus*, *& in alvum*? Ergo *tergo* quaſi per ſignificationem equi accipiamus. Quidam *tergo*, quaſi a tergo ſuo accipiunt: tum quia Laocoon, manu reducta a tergo ſuo, jecerit telum, ut eſt: *Ecce aliud ſumma telum librabat ab aure*. SCELERATAM. Pro, ipſe ſceleratus, ut: *Inutile ferrum*: & : *Telumque imbelle*: & eſt Hypallage.

232. SEDES. Per hoc oſteudit donum Minervae. ORANDA. Placanda.

233. [CONCLAMANT. Una ſcilicet voce: & bene de peritura civitate, *conclamant*, dixit: quia ſemper res perditae, *conclamatae* dicuntur.]

234. MUROS. Superpoſitos Scaeae portae: nam ſequitur: *Quater ipſo in limine portae*. MOENIA PANDIMUS UBBIS. Non eſt iteratio: nam dicit, patefacta porta vel diruta, interiora civitatis eſſe nudata [ergo moenia caetera urbis tecta, ut aedes: vel aedes accipiendum. ACCINGUNT OMNES. Pro accinguntur; vel *accingunt*, pro praeparant ſe ad opus. Terentius Phormione: *Accingere*.]

237. INTENDUNT. Inligant, ut: *Intenditque locum ſertis*. SCANDIT. Tranſcendit, propria magnitudine; [vel propter aggerem, quem ruina fecerat mari.] FATALIS. Mortifera. [MUROS. Ruinas murorum dirutorum.]

238. FOETA. Nunc plena, ut in Bucolicis: *Tentabunt pabula foetas*. Alias enixa jam, ut: *Fecerat & viridi foetam*. [PUERI CIRCUM INNUPTAEQUE. More Romano, patrimi & matrimi.]

239. SACRA CANUNT. Hymnos dicunt.] [GAUDENT. Quidam hic *gaudent*, pro optant intelligunt, ut: *Veniat quo te quoque gaudet*,]

240. MINANS. Vel eminens, ut: *Minaeque murorum ingentes*: vel minitans, eventum aliquem malum ominans.

241. O PATRIA. Verſus Ennianus. Sane exclamatio eo pertinet, quod tanta fuerit vis conſecrationis in porta Trojana, ut etiam poſt prophanationem, ab ingreſſu hoſtes vetaret: nam novimus, iutegro ſepulchro Laomedontis, quod ſuper portam Scaeam fuerat, tuta fuiſſe fata Trojana. [DIVUM DOMUS. Vel quod ejus muros Apollo & Neptunus fabricaverunt: ubi etiam Minerva per Palladium culta eſt: vel propter Ganymedem, Dardanum, Tythonum.] INCLYTA BELLO. Quia ſuperavit Myſiam totam.

242. QUATER. Saepius. [IN LIMINE PORTAE. Hic *portam* pro ipſo aditu poſuit: nam quod ait *limine*, manifeſtum eſt portae: nam pars ſuperior diruta eſt, neceſſario remanente limine, quod in ima parte, id eſt, in ſolo, poſitum erat.]

243. [ATQUE UTERO SONITUM QUATER ARMA DEDERE. Oſtendere vult, non in totum a diis deſertos eſſe Troianos: quippe quos ſono equi dicit eſſe commonitos, ne Dido ab his animum

aver-

Inſtamus tamen inmemores caecique furore,
Et monſtrum infelix ſacrata ſiſtimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Caſſandra futuris
Ora dei juſſu, non umquam credita Teucris.
Nos delubra deum miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſta velamus fronde per urbem.
Vertitur interea caelum, & ruit Oceano nox,

SERVII.

averteret, quos videbat a ſuis numinibus derelictos; ſed hoc dicit: monuerunt nos dii, ſed nos non intelleximus. Et bene addidit: *ſonitum arma dedere*; ne ei obiiceretur non potuiſſe fieri, ut plena armis machina ſonum non redderet.]

244. INSTAMUS TAMEN. Subaudiendum, quanquam ſonitum dederit, tamen inſtamus. IMMEMORES. Improvidi: vel non memores oraculorum: vel *immemores*, dementes: quoniam memoria in mente conſiſtit. [Sane ſi peritiam Virgilii diligenter intendas: ſecundum diſciplinam carminis Romani, quo, ex urbibus hoſtium deos ante evocare ſolebant, hoc dixit: erant enim inter caetera carminis verba haec: *Eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis*: unde bene intulit, *immemores, caecique furore*: tanquam qui deos prodiderant.]

245. MONSTRUM INFELIX. Trojanis ſcilicet: quod poſt rem probatam dixit. SISTIMUS. Conſtituimus, collocamus.

246. TUNC ETIAM. Sicut antehac ſaepius: nam Helena veniente, praedixerat futura bella & mala. FATIS APERIT CASSANDRA FUTURIS. Ne putarentur ſtulti, qui vati non credidiſſent, cito ſubjecit: *Dei juſſu non unquam credita Teucris*. Sane] quidam hic *fatis*, pro calamitatibus accipiunt.

247. DEI JUSSU. Praecepto Apollinis, qui ſpe promiſſi coitus conceſſa divinitate fruſtratus ſuſtulit fidem vera dicenti: qui, cum amaſſet Caſſandram, petiit ab ea ejus concubitus copiam: Illa hac conditione promiſit, ſi ſibi ab eo futurorum ſcientia praeſtaretur: quam cum Apollo tribuiſſet, [ab illa promiſſus coitus denegatus eſt; ſed Apollo diſſimulata pauliſper ira,] petiit ab ea, ut ſibi oſculum ſaltem praeſtaret, quod cum illa feciſſet, Apollo os ejus inſpuit: & quia eripere deo ſemel tributum munus non conveniebat, effecit, ut illa quidem vera vaticinaretur, ſed fides non haberetur. NON UNQUAM. Non aliquando, id eſt, nunquam: nam ſi *non nunquam* eſſet, duae negativae facerent unam confirmativam: licet Terentius Graeco more dixerit: *Agrum in his regionibus meliorem, neque pretii majoris, nemo habet*. CREDITA. Dubium a quo verbo veniat, & an foemininum ſingulare ſit participium, an neutrum plurale.

249. FESTA FRONDE. Quae feſtos indicat dies; vel quae feſtis diebus adhibetur, ut laurus, oliva, hedera, & ſimiles. VELAMUS. Coronamus, ut: *Victori velatum auro, vittiſque juvencum*.

250. VERTITUR INTEREA COELUM. Atqui Epitheton hoc coeli perpetuum eſt; ſed *vertitur*, nunc eſt in aliam faciem commutatur. [Quod more ſuo explanat in ſequentibus.] RUIT OCEANO. Naſcitur de Oceano, ut: *Et ruit atram Ad coelum picea craſſus caligine nubem*. [Ideo autem *ruit*, quia altius mare quam terra, ut diximus ſupra: aut certe *ruit*, cum impetu, & feſtinatione, ut: *Qua data porta ruunt*. Sane ſphaerae ratio hoc habet, ut omnia diverſis vicibus ſicut oriri, ita & ruere videantur.]

PIERII.

246. TUNC ETIAM FATIS APERIT CASSANDRA FUTURIS ORA DEI JUSSU, NON UNQUAM CREDITA TEUCRIS. In Oblongo codice perveteri, *juſſo* legitur, a recto *juſſum*. Ut illud: *Et jam juſſa facit*. Sed *juſſu* magis placet, ut ſuave magis. Eſt vero illud animadverſione dignum, quod in codicibus aliquot antiquis oratio eo loco punctis diſtita eſt: *Aperit Caſſandra futuris Ora dei juſſu*. Ut ſit ordo, Caſſandra non unquam credita Teucris, tunc juſſu dei aperit ora futuris fatis: non autem illud, *Non unquam credita Teucris Juſſu Dei*. Cujus rei cauſſam Servius ex commodo ſuo comminiſcitur. Et Donatus ait, reſponſa Caſſandrae Apollinis juſſione fuiſſe damnata. Atqui magis pium eſt dicere deum ſemper conſulere humanis rebus, qui divinationem mortalibus elargitus eſt, ut mala cavere poſſemus: cumque ea lectione legere, juſſiſſe deos, ut Caſſandra tunc vaticinaretur. Praeterea ſententia haec ita explicata rem auget, & fatorum vim majorem oſtendit: quum dicat neque quidem deorum admonitu fieri potuiſſe, ut quae fata decreverant infortunia, vel ſcientes potuerint evitare.

In-

Involvens umbra magna terramque polumque,
Myrmidonumque dolos: fuſi per moenia Teucri
Conticuere: ſopor feſſos complectitur artus.
Et jam Argiva phalanx inſtructis navibus ibat
A Tenedo, tacitae per amica ſilentia lunae,
Litora nota petens: flammas cum regia puppis
Extulerat: fatiſque deum defenſus iniquis,
Incluſos utero Danaos & pinea furtim
Laxat clauſtra Sinon: illos patefactus ad auras
Reddit equus, laetique cavo ſe robore promunt.

Theſ-

SERVII.

251. UMBRA MAGNA. Id eſt, terrae: & definitio eſt noctis: cum ſol intra hemiſphaerium in contrarium jaciat umbram, quae nox eſt.

252. MYRMIDONUMQUE DOLOS. A generalibus ad ſpecialia venire vitioſum eſt; niſi forte redeatur ad cauſſam, ut hoc loco. [FUSI. Diſperſi per ſua quiſque: jam ad habitum retulit dormientium ſecurorumque.] PER MOENIA. Per domos, ut ſupra: *Et moenia pandimus urbis. Moenia* enim & publica & privata dicuntur.

253. CONTICUERE. Dormierunt: ex conſequentibus priora intelliguntur. FESSOS ARTUS. [Aut generaliter, quia omnis dormiens, quaſi feſſus:] aut *feſſos*, trahendo equum, diruendoque muros.

254. PHALANX. Lingua Macedonum, legio. Et ſynecdoche a parte totum: ſignificat enim totum exercitum. IBAT. Veniebat, ut: *Nunc primum a navibus itis*.

255. TACITAE LUNAE. Aut more poetico noctem ſignificat, cujus tempore tacetur: quoniam nocte ſilentium eſt, ut: *Cum tacet omnis ager:* aut phyſica ratione dixit: nam circuli ſeptem ſunt, Saturni, Jovis, Martis, Solis, Veneris, Mercurii, Lunae. Et primus, hoc eſt Saturni, vehementer ſonat: reliqui ſecundum ordinem minus, ſicut audimus in cithara. Ergo *tacita luna* eſt, cujus circulus terrae vicinus immobili, minus ſonat aliorum comparatione. [Aut certe *tacitae*, ſerenae, ut: *Sydera cuncta notat tacito labentia caelo:* vel ipſi taciti, ut: *Tacitumque obſedit limen amatae*. AMICA. Sibi grata. Et ſciendum, ſeptima luna captam eſſe Trojam, cujus ſimulachrum apud Argos eſt, quod relata victoria conſtitutum eſt, ab imagine ejus, quae tunc erat, dividuo orbis modo.] Hinc eſt quod dicit: *Oblati per lunam.* Et alibi: *Per coecam noctem*.

256. LITTORA NOTA. Id eſt, quae paulo ante reliquerant. FLAMMAS CUM REGIA PUPPIS. More militiae, ut: *Dat clarum e puppi ſignum.* [Et hic intelligendum eſt, Helenam Agamemnoni vel Graecis ſignum dediſſe veniendi, ſublata face: Agamemnonem contra ſigna Sinoni dediſſe aperiendi equi, ut in ſexto: *Flammam media ipſa tenebat, Et ſumma Danaos ex arce vocabat*.] Eſt autem tropus: per puppem, navem, per navem, eos, qui in navi ſunt, ſignificat.

257. FATIS INIQUIS. Voluntate numinum; nam illis propitia; ſed in nos iniqua, ut Lucanus de Mario: *Non ille favore Numinis ingenteis ſuperum protectus ab ira, Vir ferus, & fato cupienti perdere Romam Sufficiens*.

260. REDDIT. Quaſi debitos, vel creditos, ut: *Redditus his primum terris*. Sic Horatius: *Navis, quae tibi creditum debes Virgilium, finibus Atticis reddas incolumem precor*. CAVO ROBORE. Equi, Epexegeſis.

PIERII.

254. ET JAM ARGIVA PHALANX INSTRUCTIS NAVIBUS IBAT. Vetera quaedam exemplaria, *ibant* legunt, numero multitudinis, quam lectionem agnoſcas apud Ti. Donatum, ſi in integra ejus incidas commentaria. Ita enim illic habetur: *Iter per terram dicimus fieri. Hoc tamen loco ibant inquit, hoc eſt, navibus ferebantur: quoniam inſulam dixerat Tenedum: ne, ſi navium non feciſſet mentionem, putaretur immemor ſui, ut terram poneret, quam ſecundum deſcriptionem ſuperiorem nullam eſſe conſtabat*.

260. LAETIQUE CAVO SE ROBORE PROMUNT. In Longobardico codice *produnt* legitur: quod minime diſplicet. Sed enim *promere* de iis dicitur, quae condita fuerint: de his autem ſuperius dictum eſt: *Nota conduntur in alvo*.

Theſſandrus Sthenelusque duces, & dirus Ulixes,
Demiſſum labſi per funem, Acamasque, Thoasque,
Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
Et Menelaus, & ipſe doli fabricator Epeos,
Invadunt urbem ſomno vinoque ſepultam.
Caeduntur vigiles, portiſque patentibus omnis
Accipiunt ſocios, atque agmina conſcia jungunt.
Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris

In-

SERVII.

261. THESSANDRUS. Polynicis & Argiae filius. STHENELUS. Capanei & Euadnes filius. ULYSSES. Laertae & Anticliae filius.

262. [ATHAMAS. Demophoontis filius, Perrechiae nepos. THOAS. Andremonis filius.]

263. NEOPTOLEMUS. Quia ad bellum ductus eſt puer; *Pyrrhus* vero a capillorum qualitate vocitatus eſt, Achillis & Deidamiae filius, Pelei & Thetidis nepos ex patre: ex matre vero Lycomedis, regis Scyriae inſulae. PRIMUSQUE MACHAON. Hic *Machaon* filius Aeſculapii fuit, medicorum maximus, [cujus frater Podalirius. *Primus* autem, aut princeps, id eſt, inter primos; aut arte primus: aut numeri ſui, nam per ternos diſtinxit.] MENELAUS. Atrei filius, frater Agamemnonis, propter quem bella gerebantur. EPEUS. Panopei filius.

265. URBEM. Id eſt, cives: cum *urbs* muros ſignificet; *civitas* vero ejus habitatores. [SOMNO VINOQUE. Oſtendere vult nihil magnum a Graecis factum quod obtinuerint civitatem. *Somno* autem, quia nox erat; *Vino*, quia feſtus dies.]

266. CAEDUNTUR VIGILES. Non actus nomen eſt; ſed officii: modo enim *vigiles* intelligendum, non qui modo vigilarunt; ſed qui ſoliti exercere vigilias; [aut certe *vigiles*, quos fefellit Sinon equum ſervantes: & bene oſtendit timiditatem Graecorum, qui paucitate timentes eos primos occiderunt; quod caeteros poterant excitare: aut vigiles portarum: nam paulo poſt: *Vix primi proelia tentant, Portarum vigiles*.] PATENTIBUS. Pro patefactis.

267. CONSCIA. Conjurata. Bene autem in inſidiis conſcientiam nominavit.

268. TEMPUS ERAT QUO PRIMA QUIES. Hoc loco noctis deſcribit initium: alibi totam noctem, ut: *Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem Corpora per terras*. Deſcriptiones ſane pro rerum qualitate, vel protenduntur, vel corripiuntur. Illo enim loco protenſio ad invidiam pertinet Didonis, aut vigiliarum. Sunt autem ſolidae noctis partes ſecundum Varronem hae: *veſpera, concubium, intempeſta nox, gallicinium, conticinium, lucifer*. Diei: *mane, ortus, meridies, occaſus*. De crepuſculo vero, quod eſt dubia lux, nam creperum, dubium eſt, quaeritur. Et licet utrique tempori poſſit jungi; uſus tamen, ut matutino jungamus, obtinuit: licet Lucanus dixerit: *Longa repercuſſo nituere crepuſcula Phoebo*. Manum vero, unde eſt mane, bonum dixere veteres. AEGRIS. Quantum ad divina, tardis.

PIERII.

261. THESSANDRUS, STHENELUSQUE DUCES. Quidam codices ex proximioribus editionibus, *Tiſandrus* legunt: quum tamen paſſim apud Graecos celebre ſit, *Therſandi* Polynicis filii nomen. In Romano codice Vaticanae bibliothecae deſiderantur paginae verſuſque omnes a captura Sinonis, uſque ad verſum, qui libro quarto incipit: *Inſtauratque choros, mixtique altaria circum*. ET DIRUS ULYXES. In codice Longobardico, *durus Ulyxes*, legitur: quem Horatius patientem; Homerus πολυτλαντα vocant: id vero duri hominis, ut: *Durum a ſtirpe genus*: &: *Dardanidae duri*. Inferius vero omnino legitur: *Dirus*: videturque proprium epitheton apud Maronem *Dirus Ulyſſes*, ut *immitis*, & *ſaevus* Achilles. Sunt etiam antiqui codices, in quibus *divus* habeatur: nempe quia toties apud Homerum legere eſt, δῖος Ὀδυσσεὺς, ἢ θεῖος. Sed enim in hoſtili perſona, ubi praeſertim improbatur res geſta, non congruit epitheton illud honorificum. Quamvis FL. Soſipater, ubi de tropis agit, haec ita: *Epitheton dictio eſt vocabulo adjecta ornandi, aut deſtruendi, aut indicandi cauſſa. Ornat, ſicut Dius Ulyxes*. Ita enim in veteribus Soſipatri codicibus habetur. In aliquot & *dirus*. Destruit, ſicut, *Scelerumque inventor Ulyxes*. Indicat, ſicut, *Lariſſaeus Achilles*. Sed hoc exemplum ita poſitum, loco non citato, non mihi tanti eſt, ut propterea lectionem [illegible] loco hoc immutare velim. Cariſius enim ad id reſpexit: quod, uti diximus, Homerus *Ulyxem* [illegible] vocat.

262. ATHA-

Incipit, & dono divum gratiſſima ſerpit.
In ſomnis, ecce, ante oculos maeſtiſſimus Hector
Viſus adeſſe mihi, largoſque effundere fletus;
Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentis.
Hei mihi, qualis erat! quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuvias indutus Achillei,
Vel Danaum Phrygios jaculatus puppibus ignis!
Squalentem barbam, & concretos ſanguine crinis,
Vulneraque illa gerens, quae circum plurima muros

SERVII.

269. [Dono divum. Quidam *donum* voluntate dicunt venire, *munus* ex officio. *Donaria* vero loca in templis, in quibus dona ponuntur.] Serpit. Latenter membris infunditur.

270. In somnis. Aut per ſomnos: aut, ſi *inſomnis* legeris, erit ſynizeſis, pro inſomniis. Ecce. Hac particula utimur, quotiens aliquid repentinum volumus indicare: ergo *Ecce*, ſubito eſt; ut: *Ecce manus juvenem interea poſt terga revinctum*.

271. Visus adesse. Bene *viſus*: quia ſomnia videntur tantum, non ſunt naturaliter vera. Quod tamen paulo poſt dicit: *Effer penetralibus ignem*: confirmantis eſt: nam illud verum fuiſſe contendit.

272. Raptatus. Id eſt, tractus: frequentativo utitur, ut ſupra. *Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros*. Bigis. Secundum artem modo dixit, quae exigit, ut quae de pluribus conſtant, plurali tantum numero dicamus, ut *bigas*, *quadrigas*, *mappas*; ſed haec plerumque corrumpit auctoritas, ut Horatius: *Ne ſordida mappa*. Item Statius: *Rorifera gelidum tenuaverat aera biga*.

273. Trajectus lora: Trajecta lora habens, ut: *Nuda genu*.

274. Hei mihi. Ennii verſus. Et totum jungendum, ne doloris diſtinctione trigeſcat.

275. Exuvias indutus Achillis, Hoc eſt, arma, quae occiſo Patroclo ademit, [quae Vulcanus Peleo fecerat.] Celavit autem mortem Patrocli ad laudis augmentum. *Indutus* autem accuſativo jungitur, ut hoc loco; ſed magis ſeptimo caſu, quo nunc utimur, ut in decimo: *Praedonis corpore raptis Indutus ſpoliis*. *Exuvias* autem tantum plurali numero dicimus.

276. Phrygios ignes. Flammas Trojanas, quibus Proteſilai navis incenſa eſt: conſtat enim naves Graecorum flammis oppugnatas ab Hectore. Puppibus. Pro in puppes.

277. Squallentem. Modo ſordidam, alibi lucentem, ut x. Aeneid. *Per tunicam ſquallentem auro*. Barbam. Singulari numero hominum, plurali vero quadrupedum dicimus: unde dubitatur de quibus dixerit: *Stiriaque impexis induruit horrida barbis*. [Et concretos sanguine crines. Non ſine ratione etiam hoc de crinibus dolet Aeneas: quia illis maxime Hector commendabatur; adeo ut etiam tonſura ab eo nomen acceperit, ſicut Graeci poetae docent.]

278. [Vulneraque illa gerens, &c. Aut *gerens*, velut iniqua proferens, & oſtentans, quae a Graecis pugnans pro patria ſuſceperat: aut] quia, ut Homerus dicit, in Hectorem extinctum, omnes tela jecerunt, more majorum: unde eſt: *Bis ſex thoraca petitum, Perfoſſumque locis*. Propter duodecim populos Tuſciae. Duodecim enim Lucumones, (qui reges ſunt lingua Tuſcorum) habebant: unde eſt: *Gens illi triplex, populi ſub gente quaterni*.

PIERII.

262. Athamasque Thoasque. In Longobardico, in Mediceo, & quibuſdam aliis codicibus antiquis, legere eſt, *Acamas*. Quod quidem nomen inter Graecorum proceres cenſeri apud Quintum Smyrnaeum invenias, qui Τὰ παρ' Ὁμήρῳ ſcripſit. Fuit & *Acamas* Theſei. F. a quo Demoſthenes agnoſcit tribum Acamantida ἐν τῷ πρὸς Βοιωτὸν περὶ τοῦ ὀνόματος: quod obſervat Harpocration.

271. Largosque effundere fletus. In Mediceo codice, *refundere* legitur; ſed *effundere* acceptius. Quin etiam nonnulli codices, *fluctus* habent; ſed nulli *fletus* non caſtior lectio videtur.

275. Exuvias indutus Achilli. In antiquis exemplar. *Achillis* habetur, recta declinatione, non enim hic ὁμοιοτέλευτον illud Servianum ti-

Accepit patrios. Ultro flens ipſe videbar
Compellare virum, & maeſtas expromere voces:
O lux Dardaniae, ſpes o fidiſſima Teucrum,
Quae tantae tenuere morae? quibus Hector ab oris
Exſpectate venis? ut te poſt multa tuorum
Funera, poſt varios hominumque urbiſque labores
Defeſſi aſpicimus! quae cauſſa indigna ſerenos
Foedavit vultus? aut cur haec vulnera cerno?
Ille nihil: nec me quaerentem vana moratur:
Sed graviter gemitus imo de pectore ducens,
Heu fuge, nate dea, teque his, ait, eripe flammis.
Hoſtis habet muros: ruit alto a culmine Troja.
Sat patriae Priamoque datum. Si Pergama dextra

De-

SERVII.

279. ULTRO. Quia ratio exigebat, ut loqueretur ille, qui venerat.

280. COMPELLARE. Adloqui.

281. [O LUX DARDANIAE. Quaſi dies noſter, per quem certi eramus de luce, id eſt, de vita; tanquam occiſo Hectore omnes ſe extinctos credant.] SPES O FIDISSIMA. Bene per contrarium: *ſpes* enim ſemper incerta; in Hectore fidiſſima.

283. EXPECTATE. Antiptoſis eſt: pro exſpectatus. [UT TE. Ordo eſt: *Ut feſſi aſpicimus*, id eſt; quaſi feſſi.

285. [INDIGNA. Aut te indigna; aut crudelia. SERENOS. Hilares: antiqui & e contrario triſtes, *nubilos* dicebant.]

286. FOEDAVIT. Cruentavit, ut: *Sanguine foedantem*. Et bene permanſit in translatione: quia ſupra dixerat, *O lux*. Ideo & *ſerenos*; ideo & *foedavit*: nam Salluſtius de nubibus: *Foedavere lumen*.

287. ILLE NIHIL. Scilicet ad interrogata. Pleraque enim verba ex negotiis accipiunt ſignificationem. VANA. Falſa.

288. GEMITUS. Nec enim parvus dolor eſt, viro forti fortem virum fugam ſuadere. Et notandum, omnes ſuaſoriae partes hoc loco contineri.

289. FUGE NATE DEA. Propoſitio eſt: ERIPE FLAMMIS. Utile. His autem δεικτικῶς, id eſt, demonſtrantis ad locum. [An neceſſarium? *Hoſtis habet muros*: An honeſtum? *Sacra ſuoſque tibi commendat Troja penates*.

290. A CULMINE. Vel a dignitate ſua; vel vere *culmine*, id eſt, a tectis ſuis: & ideo *culmina* dicta ſunt tecta; quia veteres de culmo aedificia contegebant.

291. SAT PATRIAE, PRIAMOQUE DATUM. Ecce & hoc honeſtum: nam contra fata venire conſtat neminem poſſe. [Ergo, *Sat patriae Priamoque datum*, vel regnaſſe; vel *ſat pro patria*, id eſt Priamo, militaſſe.]

PIERII.

mendum eſt. Suntque aliquot exemplaria, in quibus *exuviis* legatur ſeptimo caſu. Utrumque Latinum eſt, ſed *exuvias* quarto caſu placere magis video eruditis viris. Demum & *inductus* ab *induco*, in pervetuſtis aliquot exemplaribus habetur. Sane ſcriptum ab Auguſto Tranquillus ait: *Si mane ſibi ſiniſter calceus pro dextro induceretur*: & apud Plinium: *Divus Auguſtus prodidit ſibi calceum praepoſtere inductum*. Placet tamen *indutus*, ab *induo*, ut vulgo habetur.

281. O LUX DARDANIAE. In antiquis aliquot codicibus legere eſt *Dardanidum*. Tametſi non neſcimus ex Mnaſea *Dardaniam* regionem appellatam, quae *Teucris* prius vocabatur. *Dardanus* porro Troadis oppidum eſt Stephano. SPES O FIDISSIMA. Ut praeteream quod in antiquis codicibus ſcriptum eſt ex inſtituto Auguſti, *ſpes o fidiſſima*: illud me magis movet, quod in vetuſtiſſimo quodam codice litteris propter vetuſtatem caducis difficile eſt diſcernere utrum *fortiſſima*, an *firmiſſima* ſit adſcriptum. Sed enim, ut *firmiſſima* non improbarim, ita *fortiſſima* nunquam admiſerim: decenter enim *ſpes* aut *firma*, aut *fida* ponitur.

290. RUIT ALTO A CULMINE TROJA. In Medic.

co-

Defendi poſſent, etiam hac defenſa fuiſſent.
Sacra ſuoſque tibi commendat Troja Penates:
Hos cape fatorum comites: His moenia quaere,
Magna pererrato ſtatues quae denique ponto.
Sic ait: & manibus vittas, Veſtamque potentem,
Aeternumque adytis effert penetralibus ignem.
Diverſo interea miſcentur moenia luctu:
Et magis atque magis, quamquam ſecreta parentis

An-

SERVII.

292. ETIAM. Multi diſtinguunt, ut ſit adhuc, ut: *Etiam currus, etiam arma tenentem.* [Intelligunt enim eum oſtendere voluiſſe, Trojam voluntate divina certo tempore eſſe defenſam, & nunc, ſi ſalutem tenere per fata potuiſſet, ipſius quoque dextera potuiſſe defendi.] Sed melius eſt, *etiam hac:* ut & particeps gloriae ſit Aeneas, & Hector arrogantiam vitet. [Quidam *etiam*, pro denique, vel poſtremo, accipiunt.]

293. [TIBI. Merito *tibi*; quod religioſus es & pius.] SACRA SUOSQUE TIBI COMMENDAT TROJA PENATES. Ecce iterum a neceſſario: nam ſacrilegium eſt, non liberare commendatos penates. [Et non *Ego* ſed *Troja*; ut videatur patriae praeſtare quod fugiat.]

294. FATORUM COMITES. Poſſibile; quia occurrebat, *Hoſtis habet muros:* dat ei comites deos: [& ſcite ait *fatorum*, ne Aeneas diceret, quo mihi eos comites? HIS MOENIA QUAERE. Hoc eſt, *dum conderet urbem inferretque deos.* & multi *quaere*, diſtinguunt, & ſic ſubjungunt, *Magna pererrato ſtatues quae denique Ponto:* non enim magna moenia inventurum promittit; ſed magna facturum. Nam & dii penates in III. ita monent: *Tu moenia magnis magna para.*]

295. PERERRATO. Una pars orationis. Hoc autem verbo oſtendit erroris longinquitatem.

296. VESTAM. Deam ignis, quae, ut ſupra diximus, Terra eſt. Quae in medio mundo librata, vi ſua ſtet & ignem intra ſe habeat: alii de igne divino hoc volunt dictum; quod e vi ſua ſtet, inde *Veſtam*. Sed in primo libro dictum, quos *deos penates* ab Aenea advectos diverſorum opinio tradiderit; quod etiam ſingulis locis, ubi de *penatibus* varias opiniones poeta ſecutus dixerit, notatum invenitur. Hic ergo quaeritur, utrum *Veſta* de numero penatium ſit, an comes eorum accipiatur, quod cum Conſules & Praetores, ſive Dictator, abeuntes magiſtratu, Lavinii ſacra *penatibus* ſimul & *Veſtae* faciunt: unde Virgilius: cum praemiſiſſet, *Sacra ſuoſque tibi commendat Troja penates*, adjecerit, *Et manibus vittas Veſtamque potentem*; ſed *potentem* poteſt ad illud accipi θεοὺς δυνατοὺς, ſicut vocari penates dictum eſt. Nonnulli tamen *penates* eſſe dixerunt, per quos ſpiramus & corpus habemus, & animi rationes poſſidemus. Eos autem eſſe, Jovem aethera medium, Junonem imum aera cum terra, ſummum aetheris cacumen Minervam: quos, Demarathi Corinthii filius, Samothraciis religionibus myſtice imbutus, uno templo & ſub eodem tecto conjunxit. His addidit & Mercurium, ſermonum deum. Hos Virgilius θεοὺς μεγάλους, ut *Junonis magnae primum prece numen adora.* θεοὺς δυνατοὺς, ut: *Dominamque potentem*: Θεοὺς χρηστούς, ut: *Et bona Juno:* quae propter admonitionem locis ſuis notata ſunt.]

297. AETERNUMQUE ADYTIS EFFERT PENETRALIBUS IGNEM. quod in templo Veſtae *ignis aeternus* eſt: Ecce ipſe expoſuit, quid ſit Veſta. DIVERSO INTEREA. Haec eſt prooeconomia: ait enim Aeneam non fuiſſe proditorem; ſed propter longinquitatem domus, & tarde bella cognoviſſe, & facilius evitaſſe diſcrimen.

299. MAGIS ATQUE MAGIS. Iteratione ſermonis fecit augmentum, ac ſi diceret magis ac plus; ſed propter metrum non potuit: ſic etiam & diminutione, velut ſi dicat: *Et minus atque minus:* & ut ut pro utcumque. Ponitur tamen alibi, *magis atque magis*, pro vehementer: ſicut *etiam atque etiam*, quod crebro eſt apud Ciceronem lectum.

PIERII.

codice non eſt *a* praepoſitio; ſed ſupra *alte*, *ab* κατὰ περίφρασιν notatum, vulgata tamen lectio, quae eſt *alte a culmine* ſatis pluribus facere videtur.

295. PERERRATO STATUES QUAE DENIQUE PONTO. In codice Longobardico & aliquot aliis *qui*, non *quae* legitur, ut ſit: *Qui denique ſtatues ea magna pererrato ponto;* ſed enim magis placet, quod in vulgatis habetur exemplaribus, *quae moenia*.

Anchiſae domus, arboribuſque obtecta receſſit,
Clareſcunt ſonitus; armorumque ingruit horror.
Excutior ſomno, & ſummi faſtigia tecti
Adſcenſu ſupero, atque arrectis auribus adſto.
In ſegetem veluti cum flamma furentibus auſtris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata laeta, boumque labores;
Praecipiteſque trahit ſilvas: ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.
Tum vero manifeſta fides, Danaumque pateſcunt
Inſidiae. Jam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Volcano ſuperante, domus: jam proximus ardet
Uca-

SERVII.

300. ANCHISAE DOMUS. Satis religioſe locis omnibus, quamdiu vivit Auchiſes, ei univerſa concedit, ut alio loco: *Et pater Anchiſes dare fatis vela jubebat*. ARBORIBUSQUE OBTECTA. Laus domus: & argumentum, ſi non auditus eſt ſtrepitus armorum, & urbis captae clamor, ab Aenea. RECESSIT. A frequentia ſe removit: & eſt ſpecioſa tranſlatio, quotiens rei mobilis ad immobilem, vel e contra, transfertur officium.

301. INGRUIT. Invadit, ut: *Ingruit Aeneas Italis, & praelia miſcet*.

302. EXCUTIOR SOMNO. Ut appareat terroris eſſe, non ſatietatis, [clamoribus & ſonitu interruptus eſt, ut non ipſe ſomnum excuteret, ſed ſomnus ipſum.]

303. ARRECTIS AURIBUS. Tranſlatio ab animalibus, quae ad omnem ſonum erigunt aures, ut apud Terentium: *Arrige aures, Pamphile*.

304. [CUM FLAMMA FURENTIBUS AUSTRIS. Ubique bene vis aquae & ignis bello comparatur: quia utriuſque rei prope unus effectus eſt.]

305. [RAPIDUS. Quare *rapidus?* quia *montano flumine* fluxit.] *Flumine*. Fluxu, ut: *Largoque humectat flumine vultum*. TORRENS. Fluvius, qui aeſtate ſiccatur; unde & nomen accepit, cui Graeci per contrarium dedere vocabulum: nam χειμαῤῥουν dixerunt, a tempore quo creſcit: ſicut aequinoctium ἰσημερίαν

306. [BOUM LABORES. Ut alibi: *Nec tamen haec cum ſint hominumque deumque labores*.]

307. PRAECIPITESQUE TRAHIT SYLVAS. Hoc peciale fluvii eſt; ſupra dicta vero etiam ignis. INSCIUS. Non ignarus: nam videt; ſed qui non valde ſit cauſſarum peritus, id eſt, ſimplex, ἄπειρος.

308. SAXI DE VERTICE. Pro montis. Contra in ſexto, *montem* pro *ſaxo* poſuit, ut: *Prenſantemque uncis manibus capita aſpera montis*.

309. MANIFESTA FIDES. Non ſomnii, ut quidam volunt, ſed fraudis Graecorum: nam & hoc ſequitur, DANAUMQUE PATESCUNT INSIDIAE. [Quamvis alii hoc ad Laocoontis interitum, alii ad reſponſa Caſſandrae applicaſſent.]

310. JAM DEIPHOBI. Quia ipſe poſt mortem Paridis Helenam duxit uxorem: unde ei graviter Graecos conſtat eſſe iratos, de quo plenius in ſexto narratur.

311. PROXIMUS ARDET UCALEGON. Proximus Deiphobo: rem domus ad perſonam tranſtulit, & eſt τὸ αἴτιον, hoc eſt, cauſativum: ideo enim ardet, quia proximus eſt, ut: *Mantua vae miſerae nimium vicina Cremonae*. [Bene ergo proximam Deiphobo domum dicit inverſam, apud quem Helena fuerat. Secundum Ucalegontem poſuit, quem, juxta Homerum, in conſiliis & amicitia conſtat Priami fuiſſe.]

PIERII.

301. CLARESCUNT SONITUS. In antiquiſſimo codice legere eſt, *concreſcunt ſonitus* ſuperaddita etiam paraphraſi, ſpiſſantur. *Creſcere* enim & *concreſcere* de ſonitu non ſine horrore dici poteſt. Hic vero non clamores tantum, ſed & armorum concurſationes, & corruentium aedium fragores audiebantur; ut opus eſſe videatur verbo plenius aliquid reſonante.

311. JAM PROXIMUS ARDET UCALEGON. Ne quis dicat nos ſuper antiqua ſcriptione curioſos nimis,

Ucalegon: Sigea igni freta lata relucent.
Exoritur clamorque virum clangorque tubarum.
Arma amens capio; nec ſat rationis in armis:
Sed glomerare manum bello, & concurrere in arcem
Cum ſociis ardent animi. Furor iraque mentem
Praecipitant: pulchrumque mori ſuccurrit in armis.
 Ecce autem telis Panthus elapſus Achivum,
Panthus Othryades, arcis Phoebique ſacerdos,
Sacra manu, victoſque deos, parvumque nepotem
Ipſe trahit, curſuque amens ad litora tendit.

Quo

S E R V I I.

312. Sigea. Duo ſunt Trojae promontoria, *Rhoeteum* & *Sigeum*, quod dictum eſt propter Herculis taciturnitatem, qui, prohibitus a Laomedonte hoſpitio, ſimulavit abſceſſum, & inde contra Trojam per ſilentium venit, quod σιγῃ dicitur. Freta lata relucent. Incendii magnitudinem voluit ſignificare, non hoc quidem deſcribere. *Lata* autem ideo, quia ſe anguſtiae Pontici oris illic dilatant, ut Salluſtius dicit.

313. [Clamorque virum. Sive qui caedebantur, ſive qui caedebant.] Clangor. Graecorum eſt: nam κλαγγῃ dicitur. Illud ſane ſciendum eſt, quia morem tetigit expugnationis: plerumque enim ad tubam evertuntur civitates: ſicut Albam Tullus Hoſtilius juſſit everti.

314. Amens. Qui nec ſomniis credidi; nec rebus aſpectis. [Quamvis quidam ſic exponant: *Capio*, non manibus interim, ſed animo: nam intentio erat: ergo *capio*, placet mihi ſumere.] Nec sat rationis. Quoniam *amens*, ideo *nec ſat rationis*: [aut oſtendere vult, primam ei cogitationem fuiſſe de patria; ſed ſubveniendi ei armis nullam fuiſſe rationem, ardente jam patria: quomodo enim incenſam civitatem defenderet?]

315. Bello. Ad bellum. Concurrere in arcem. Quod inde facile poſſit pugnari cum hoſtibus.

316. Furor, iraque mentem Praecipitant. Poteſt quidem ſpecialiter accipi, id eſt, mentem meam furor & ira praecipitaverunt; ſed melius eſt generaliter: Non mirum eſt, me arma cepiſſe ſine ratione: furor enim & ira mentem praecipitant hominum.

317. Succurrit. [Ratio viri fortis: quid enim aliud a bono cive & forti amiſſae patriae poſſit impendi: &] *Succurrit*, in animum venit.

318. Elapsus. [Verbum aptum his, qui vix evaſerunt.] [Panthus Othryades. Everſo Ilio ab Hercule, & occiſo Laomedonte, Priamus judicans vitio potius loci, quam ira deum calamitatem accidiſſe patriae, miſit Delphos filium Antenoris ſcitaturum, an everſum Ilium fas eſſet iiſdem erigi fundamentis. Erat eo tempore Apollinis Delphici ſacerdos Panthus Othryadis filius miranda pulchritudine: hunc filius Antenoris, ut dicitur, amore captus, rapuit, & Ilium perduxit, cujus injuriam Priamus volens honore penſare, ſacerdotem eum Apollinis fecit, ut quo honore inſignis apud ſuos fuerat, eo apud alios non eſſet inferior.]

319. Arcis Phoebique sacerdos. Aut ſubrogatum intelligimus; aut quod melius eſt, morem Romanum tetigit: in Capitolio enim deorum omnium ſimulachra colebantur. Ut ſit illius Apollinis ſacerdos, qui in arce colebatur, non alterius, ideo addidit *arcis*, quaſi arcani: quia ipſum eſſe dicunt urbium conditorem: aut Arcis, Minervae accipiamus.

320. Sacra manu. Hoc eſt, quod ſupra Hector dixerat: *Sacra ſuoſque tibi commendat Troja penates*. Victosque deos. Qui egebant ſacerdotis auxilio. Simul & Aeneae excuſatur abſceſſus.

321. Ipse trahit. [Id eſt, qui numina liberat, inter pietatem religionemque diſtrictus: Et eſt] Septima ſyllepſis. *Trahit* enim, licet nepotis tantum ſit, tamen & ſuperiora concludit. Cursu. Legitur & *curſum*. Ad limina. Aeneae & religio laudatur, & virtus.

P I E R I I.

nimis, ſi *proxumus* in ant. cod. ſcribi dixerimus, apud Cariſium quoque ita ſcriptum invenimus antiquo codice: ubi locum citat Criſpi ex III, unde Virgilius locum deſumſerit: *Non tu ſcis, ſiquas aedis ignis coepit acriter, haud faciles ſunt defenſu, quin & comburantur proxumae*.

Quo res ſumma loco, Panthu? quam prendimus arcem?
Vix ea fatus eram, gemitu cum talia reddit:
Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus
Dardaniae. Fuimus Troës: fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum. Ferus omnia Juppiter Argos
Tranſtulit. Incenſa Danai dominantur in urbe.
Arduus armatos mediis in moenibus adſtans
Fundit equus, victorque Sinon incendia miſcet
Inſultans. Portis alii bipatentibus adſunt,

Mil-

SERVII.

322. QUO RES SUMMA LOCO PANTHU? Reſpublica, id eſt, univerſus ſtatus, quo loco poſitus: [& bene civis utilis, de Repub. primum ſollicitus eſt, ſed hoc totum] admirantis eſt, non interrogantis: & *Panthu* vocativus eſt Graecus, *ἀπὸ τ* Πάνθοος, Πάνθος, *οι* in *υ*. QUAM PRENDIMUS ARCEM. Cum tu eam relinquas: non enim plures erant arces: unde admirantis eſt. [*Prendimus* autem, occupamus.] Et notanda ſimul orationis brevitas, quae in periculis congruit.

323. GEMITU. Ut oſtendat luctuoſam rem ſe eſſe dicturum.

324. SUMMA DIES. Ultima, aut ſuprema, ut, *ſupreme Jupiter*. *Dies* autem ſi foeminino genere ponatur, tempus ſignificat, ut: *Quam nec longa dies:* ſi maſculino vero, ipſum diem. [Et de maſculino genere tria obſervanda ſunt: in qualitate, numero, adverbio: In qualitate, *ſerenus ſi dies*, non *ſerena:* numero: *Bis quinos ſilet ille dies*, non, *Bis quinas*. Adverbio, *hoc die* non *hac die*. Caeterum *diecula* nihil praejudicat: quia multa diminutiva recedunt a nominibus primae poſitionis, ut *ſcutum*, *ſcutella*; *canis*, *canicula*; *rana*, *ranunculus*. INELUCTABILE. Quod nemo eluctari poſſit ut effugiat, cum decem annis luctati ſimus.]

325. DARDANIAE. Trojae: aut a Dardano, Jovis & Electrae filio, [quem quidam ab Arcadia profectum veniſſe ad Phrygiam volunt: Alii de Samothracia ad memorata loca veniſſe dicunt, qui ex nomine ſuo Dardanos populares appellavit: qui ex Samothracia Troiam penates dicitur detuliſſe, quos poſt ſecum Aeneas ad Italiam vexit: nam & Samothraces horum Penatium Antiſtites ſuos vocabant, qui poſtea a Romanis Salii appellati ſunt: hi enim ſacra Penatium curabant; quos tamen Penates, alii Apollinem & Neptunum volunt; alii haſtatos eſſe, & in regia poſitos tradunt. Tuſci Penates Cererem, Palem, & Fortunam, dicunt:] aut certe ſecundum Salluſtium: *A rege Dardanorum Mida, qui Phrygiam tenuit*.

326. FERUS JUPPITER. Summae neceſſitatis eſt, cum etiam ſacerdos in convitia ruit deorum: quod ſervat Virgilius, ne unquam tradat Aeneae. FERUS autem invidioſe dictum eſt, & ad tempus epitheton: nam Juppiter aequus eſt omnibus, ut: *Rex Juppiter omnibus idem*. Item in VI. *Pauci quos aequus amavit Juppiter*. Hinc & paulo poſt: *Ipſe deos in Dardana ſuſcitat arma:* hoc eſt, qui aequalis eſſe conſuevit.

327. ARGOS TRANSTULIT. Quaſi dicat: qui defendas, quod Juppiter tranſtulit?

328. ARDUUS. Incultus, ut: *Illi ardua cera vix:* & ideo: *Demiſſum lapſi per funem*. MEDIIS IN MOENIBUS. Ubi arx fuerat. ASTANS. Pro ſtans: & eſt Protheſis.

329. [FUNDIT EQUUS. Homerus: ἵπποθεν ἐγχύμενοι. Et ad voluntatem & ad multitudinem ſonora, quaſi adhuc deſcendant.] VICTOR. Propoſiti effector, ut: *Rapidiſque rotis inſiſtere victor*. MISCET. Scilicet caedibus.

330. INSULTANS. [Non dicit illis Graecos inſultare, ſed Sinonem, qui illis muros patefecerat dolis:] & *inſultare* eſt in alienum dolorem gaudere; *exſultare* vero gaudere. BIPATENTIBUS ADSUNT. Quia geminae ſunt portae. [Et quidam bipatentibus praeſumptum accipiunt, quia, *bi*, particula non praeponitur, neque verbis, neque participiis: nemo enim *bipateo* & *bipatent*; ſed praeponitur appellationibus, ut *bipennis*.]

PIERII.

321. CURSUQUE AMENS AD LITORA TENDIT. In Oblongo codice perveteri, & in Mediceo, & pleriſque aliis *ad limina* legitur: quam lectionem Servius agnoſcit. Attendendaque eſt Aeneae virtus, ad quem Sacerdos cum ſacris & nepote parvulo confugeret. Eadem lectione ſententia diverſa, Donatus ait: *Curſuſque amens ad limina tendit. Tutis excluſus ad intuta*

con-

Millia quot magnis umquam venere Mycenis:
Obſedere alii telis anguſta viarum
Oppoſiti, ſtat ferri acies mucrone coruſco
Stricta, parata neci: vix primi proelia tentant
Portarum vigiles, & caeco Marte reſiſtunt.
Talibus Othryadae dictis & numine divum
In flammas & in arma feror: quo triſtis Erinnys,
Quo fremitus vocat, & ſublatus ad aethera clamor.
Addunt ſe ſocios Ripheus, & maxumus armis
Aepytus: oblati per lunam Hypaniſque Dymaſque:
Et lateri adglomerant noſtro: juveniſque Coroebus
Myg-

SERVII.

331. MILLIA. Subaudi tot, & eſt *ἀνακόλουθον*: nam dixit *quot*, cum non praemiſerit *tot*. [Et ita vel audiendi gratia, vel perturbatus dicit, tantos eſſe Graecos, quanti olim venerint, quaſi nemo perierit decennali bello. UNQUAM. Pro quondam.]

332. ANGUSTA VIARUM. Auguſtas vias, vicos: & eſt ut: *Strata viarum*.

333. STAT. Aut horret, ut: *Stant lumina flamma*: aut *ſtat*, adſtantibus in medio armatis tenetur. FERRI ACIES. Bene addidit *ferri*: quia homonymum eſt *acies*: [& multa ſignificat, ut *exercitus*, *ferri*, *oculorum*.]

334. STRICTA. Nuda: unde & *deſtringere* dicimus. VIX. Modo aegre. [PRIMI. Vel in primo introitu collocati; vel periculo primi.]

335. CAECO MARTE. [Aut confuſa pugna, aut nocturno praelio: aut epitheton Martis eſt, cujus exitus ſemper incertus eſt: [Aut quia caecantur animae & agmina pugnantium.]

336. OTRHIADAE. Patronymici genitivus: nam *Panthus* Othriadis filius fuit. NUMINE DIVUM. Subaudis *tali*, hoc eſt, mala injiciente deſideria: nam paulo poſt ait: *Vadimus immixti Danais, haud numine noſtro*. [Cum ergo hoc eſſet, tamen omiſſo conſilio, *in flammas, & in arma feror*.

337. ERINNYS. Impatientia animi hoc loco, quae in furorem impellit.

338. FREMITUS. Perturbatio. ET SUBLATUS. Deeſt quo, &, unde ſublatus.

339. [ADDUNT SE SOCIOS. Non dixit quaero ſocios; ſed *addunt ſe*, ut ipſe ab illis videatur eſſe quaeſitus.]

340. OBLATI PER LUNAM. Agniti per Lunae ſplendorem.

341. ADGLOMERANT. Adglomerantur, ut: *Nox humida coelo Praecipitat*. CHOROEBUS MYGDONIDES. Hic *Choroebus* filius Mygdones & Anaximenae fuit. Ergo patronymicum eſt: nam ſi gentis eſſet, *Mygdonius* diceret: nullum enim gentis nomen in *Des* exit. Hunc autem Choroebum ſtultum inducit Euphorion, quem & Virgilius ſequitur, dans ei: *Dolus an virtus quis in hoſte requirat?* cum ſit turpiſſima dolo quaeſita victoria.

PIERII.

confugiens, plenam teſtabatur amentiam, quum eo fugiens, curreret, ubi cum ipſis diis potuiſſet incendi.

332. OBSEDERE ALII TELIS ANGUSTA VIARUM OPPOSITI. In codicibus antiquis Mediceo, & aliquot aliis legere eſt, *oppoſitis*: quippe *telis*: & ita etiam eſt in Donatiano codice. Invenio tamen *s* litteram ſuperfluam ſaepe alicujus dictionis fini adjectam; ſi praeſertim dictio ab eadem incipiat, dictantium celeritate librariis deceptis: verum hic nihil eſt, quod offendat, ſi *oppoſitis telis* legere, antiquis magna ex parte codicibus adſtipulantibus, cuiquam viſum fuerit.

333. STAT FERRI ACIES, MUCRONE CORUSCO STRICTA. Sunt codices, in quibus legere eſt, *ſtat pernicies mucrone coruſco*: quod quia nonnullis alienum a Virgiliana phraſi videbatur, eram diſſimulaturus: verum ubi in Ti. Donati commentaria incidi, animadverti hominem lectionem hanc agnoviſſe, longa etiam adjecta paraphraſi, ita enim eſt: STAT PERNICIES. *Omnia adverſa ſunt, & in eum deſperationis cardinem ducta, ut nec conſiſtere in patria quiſquam ſine pernicie poſſit, nec saluti fugiendo conſulere*. Sed enim longe magis placet, *ſtat ferri acies*, ut agnoſcit Servius, & aures adprobant eruditae.

339. ET MAXIMUS ARMIS IPHYTUS. In codicibus

Mygdonides. Illis ad Trojam forte diebus
Venerat, inſano Caſſandrae incenſus amore:
Et gener auxilium Priamo Phrygibuſque ferebat.
Infelix, qui non ſponſae praecepta furentis
Audierit.
Quos ubi confertos audere in proelia vidi;
Incipio ſuper his: Juvenes, fortiſſima fruſtra
Pectora, ſi vobis audentem extrema cupido
Certa ſequi, (quae ſit rebus fortuna videtis.
Exceſſere omnes adytis ariſque relictis
Di, quibus imperium hoc ſteterat) ſuccurritis urbi
In-

SERVII.

342. ILLIS AD TROJAM. Deeſt qui.

343. [INSANO AMORE. Aut perpetuum epitheton amoris eſt, ut: *Nunc inſanus amor*, aut *inſano*, magno, ut: *Inſano juvat indulgere labori*: aut *inſano*, quia belli tempore amabat Choroebus.]

344. ET GENER. *Gener* dicitur, & qui eſt, & qui eſſe vult; ut hic indicat locus: vel certe ſecundum ſpem illius: neque enim jam: nam ideo ſubjunxit *ſponſae*; ſicut etiam maritus, unde eſt: *Quos ego ſim totiens jam dedignata maritos*.

345. [INFELIX. Quem mox manebat interitus: vel infelix cauſae ſuae: vel qui ſponſam non audierit.] PRAECEPTA. Propter illud: *Tunc etiam fatis aperit Caſſandra futuris*. FURENTIS. Vaticinantis: unde & Sibyllam *inſanam vatem* dicit.

348. INCIPIO SUPER HIS. His incipio, id eſt, verbis. SUPER autem, inſuper: quia jam audebant; unde paulo poſt: *Furor additus*. JUVENES FORTISSIMA FRUSTRA. Ordo talis eſt: Juvenes, fortiſſima pectora, fruſtra ſuccurritis urbi incenſae; quia exceſſerunt omnes dii; unde, ſi vobis cupido certa eſt me ſequi audentem extrema, Moriamur, & in media arma ruamus. Alii *ſequi*, pro ſequendi accipiunt. [Obſcuritatem autem facit hoc loco & ſyncheſis, id eſt, hyperbati longa confuſio,] & eſt falſa lectio: nam multi AUDENDI legunt, multi AUDENTI; ſed neutrum procedit. Ergo AUDENTEM legendum eſt.

351. EXCESSERE. Quia ante expugnationem evocabantur ab hoſtibus numina, propter vitanda ſacrilegia. [Inde eſt quod Romani celatum eſſe voluerunt, in cujus dei tutela Urbs Roma ſit: & jure Pontificum cautum eſt, ne ſuis nominibus dii Romani appellarentur, ne exaugurari poſſint. Et in Capitolio fuit clypeus conſecratus, cui ſcriptum erat: GENIO URBIS ROMAE SIVE MAS SIVE FOEMINA. Et Pontifices ita precabantur: *Jupiter optime maxime, ſive quo alio nomine te appellari volueris*; nam & ipſe ait: *Sequimur te, ſancte deorum, Quiſquis es*.]

352. QUIBUS. Subaudis auxiliantibus: [vel per quos ſtetit.]

PIERII.

omnino pleriſque, *armis* legitur. In aliquot vero aliis, *maximus annis* habetur, quod inferiori ſententiae reſpondet: *Quorum Iphytus aevo jam gravior*. In nonnullis etiam ex his antiquioribus & hic & inferius, *Epytus*, ſcriptum eſt per *e* prima ſyllaba, & abſque adſpiratione: in aliquot *Ephytus* cum adſpiratione; ſed *Iphytus* receptum magis.

342. ILLIS QUI AD TROJAM FORTE DIEBUS VENERAT. In Mediceo & codicibus antiquis pleriſque omnibus, abſque relativo *qui* legere eſt, *Illis ad Trojam forte diebus venerat*: quae loquendi figura etiam alibi eſt apud Virgilium, relativo praeterito, ut: *Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni*; ſubintelligitur, *quam* ſcilicet Tyrii coloni tenuere.

347. QUOS UBI CONSERTOS. Quamvis *conſertos* in codicibus aliquot antiquis habeatur; ex codice tamen Mediceo, & ex Longobardico, atque ex aliquot aliis, neque non ex Donatiano exemplari, & Aruſiano, *confertos* legerim, eo ſignificato, quo apud Salluſtium legitur: *Catilina memor generis, atque priſtinae ſuae dignitatis in confertiſſimos hoſtes incurrit*: & ita apud alios frequentiſſime.

349. SI VOBIS AUDENTEM EXTREMA CUPIDO EST CERTA SEQUI. Donatus *audendi extrema*, videtur agnoſcere; & in ordinatione ſenſus ita digerit ſtructuram: Si vobis audendi extrema cupido

cerat

Incenſae. Moriamur, & in media arma ruamus.
Una ſalus victis, nullam ſperare ſalutem.
Sic animis juvenum furor additus. Inde, lupi ceu
Raptores atra in nebula, quos inproba ventris
Exegit caecos rabies, catulique relicti
Faucibus exſpectant ſiccis; per tela, per hoſtis
Vadimus haud dubiam in mortem: mediaeque tenemus
Urbis iter. Nox atra cava circumvolat umbra.
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut poſſit lacrimis aequare labores?
Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
Plurima perque vias ſternuntur inertia paſſim
Corpora, perque domos, & relligioſa deorum

SERVII.

353. MORIAMUR ET IN MEDIA ARMA RUAMUS. Ὕστερον πρότερον: nam ante eſt in arma ruere & ſic mori. [Bene tamen *moriamur*, opportuniore loco poſuit: ante enim dixerat: *Quae ſit rebus fortuna videtis*.]

354. UNA SALUS VICTIS, NULLAM SPERARE SALUTEM. Plerumque enim deſperatione robur augetur, ut Statius: *Eſt ubi dat vires nimius timor*. Item: *Scimus mortem captivitatis eſſe remedium*. Hoc ergo ſuadet, ut aut deſperatione vincant; aut vitetur morte captivitas. SALUS. Nunc remedium.

355. LUPI CEU. Hoc ad ferocitatem pertinet. Ordo tamen eſt: ceu lupi: & eſt hoc dictum ab exemplo. Sane apud veteres *lupus* promiſcuum erat, ut Ennius: *Lupus foemina foeta repente*. [Et bene belli negotium lupo comparavit, qui eſt in tutela Martis, dei bellici.]

356. RAPTORES. Ab actu. ATRA IN NEBULA. Ab occaſione: vel certe nocti comparavit. IMPROBA VENTRIS. A neceſſitate, & ſane duplici; una, *Quos improba ventris Exegit caecos rabies*: altera, *Catulique relicti Faucibus expectant*. NEBULA: ad noctem. CATULI: ad liberos, conjugeſque.

357. EXEGIT. Excluſit, de latebris ſcilicet, ut Terentius: *Spectandae an exigendae ſint vobis prius*. CATULI. Sunt luporum non ſolum & canum, ſed & ſerpentum, [ut: *Catulos tectis, aut ova reponit*. Plautus etiam ſuum: *Et ego te conculcabo ut ſues catulos ſuos*.] RELICTI. Deſerti & deſtituti, ut: *Cui pauca relicti jugera ruris*.

358. FAUCIBUS EXPECTANT SICCIS. Nimia cupiditate aperiuntur.

359. [MEDIAEQUE TENEMUS URBIS ITER. Hoc ad audaciam pertinet; & contra ubi de timore agit: *Namque avia curſu Dum ſequor, & nota excedo regione viarum*.]

360. CAVA UMBRA. Bonum epitheton: naturale enim eſt, ut obſcurum ſit omne concavum: vel *cava*, inani: & hinc apparet occidiſſe jam lunam: [nam ideo & Androgeos falſus eſt.]

361. QUIS. Etiam Graecorum, ut: *Quis talia fando*. [Et bene interrupta narratione exclamavit, ut affectum moveret.] LACHRYMIS AEQUARE LABORES? Hypallage, pro, laboribus aequare lachrymas, ut: *Dare claſſibus auſtros*.

363. URBS ANTIQUA. Vel nobilis: vel quia duobus millibus octingentis annis regnaſſe affirmatur: & quod ſit *antiqua*, ipſe ſubjunxit: *Multos dominata per annos*. Sane hoc dolentis eſt, non narrantis.

364. STERNUNTUR INERTIA PASSIM. Aut non repugnantia, ut: *Pecora inter inertia votis optat aprum*. Aut *inertia*, dum occiduntur, ut: *Imbellem avertis Romanis arcibus Indum*: hoc eſt, avertendo oſtendis imbellem: [aut per ſomnum inertia.]

365. RELLIGIOSA. Gradatim aſcendit, [vias, domos, templa: videtur enim & de diis invidiam facere, qui templa ſua violari cadaveribus paſſi ſunt. Sane *religioſus*, & homo dicitur attentus ad religionem; & locus, qui divinum cultum & venerationem meretur. Ergo *religioſa*, religionis plena.] Significat etiam metum. Sane *Relligio l* geminat in verſu propter metri neceſſitatem.

Limina. Nec ſoli poenas dant ſanguine Teucri:
Quondam etiam victis redit in praecordia virtus;
Victoreſque cadunt Danai. Crudelis ubique
Luctus, ubique pavor, & plurima mortis imago.
Primus ſe, Danaum magna comitante caterva,
Androgeus offert nobis, ſocia agmina credens
Inſcius; atque ultro verbis compellat amicis:
Feſtinate viri. Nam quae tam ſera moratur
Segnities? alii rapiunt incenſa feruntque
Pergama: vos celſis nunc primum a navibus itis?
Dixit: & extemplo (neque enim reſponſa dabantur
Fida ſatis) ſenſit medios delabſus in hoſtis:

SERVII.

366. POENAS DANT. Moriuntur immune: hoc enim proprie ſignificat, ut: *Heu nimium virgo, nimium crudele luiſti Supplicium*. Item: *Nunc pereat Teucriſque ſuo det ſanguine poenas.*]

367. QUONDAM. Hic praeteriti temporis eſt. REDIT IN PRAECORDIA VIRTUS. Atqui ait Horatius: *Nec vera virtus, cum ſemel excidit, curat reponi deterioribus*. Sed ſententiae non ſemper generales ſunt; ſed interdum pro negotiorum qualitate formantur, & ad tempus dictae ſunt.

368. VICTORESQUE CADUNT DANAI. Generaliter dixit *victores*: alias ſcilicet, non nunc: [& ad fortunam partis retulit, quae vincebat: neque enim victores erant, qui cadebant. CRUDELIS UBIQUE LUCTUS, UBIQUE PAVOR. Aut utrobique, id eſt, & apud Graecos, & apud Trojanos: aut *ubique*, per totam civitatem.]

369. PLURIMA MORTIS IMAGO. Aut definitio timoris eſt, aut varietas mortis oſtenditur hic, id eſt, gladio, igni, ruina. [Alii intelligunt *plurima mortis imago*, aut frequentiſſima, aut praeſentiſſima.]

371. ANDROGEOS. Et Graeca eſt & Attica declinatio; Unde eſt: *In foribus letbum Androgeo*: facit enim ὁ Ἀνδρόγεως τοῦ Ἀνδρόγεω.

373. VIRI. Increpantis eſt, ut ſolet in milites dici.

370. SERA SEGNITIES. Quae ſeros facit, id eſt, tardos, ut: *Mors pallida*. Sane *ſegnities* juxta antiquos dictum eſt: nam modo *ſegnitia* dicitur: *ſegnis* autem eſt proprie frigidus, ſine igne, ut ſecurus ſine cura, ſedulus ſine dolo. FERUNTQUE PERGAMA. Ἐμφατικῶς. Quaſi ipſam funditus civitatem in victoriam ſuam transferunt, ut: *Ilium in Italiam portans victoſque penates*. ITIS. Pro venitis: ut contra Terentius: *Niſi ego ad mercatum venio*: pro eo.

377. FIDA SATIS. Bene addidit *fida*, ut oſtenderet ſymbolum, quo utebantur in bello. [Ergo non dixit fidelia; ſed quae ad fidem habendam pellicere non poſſent.] MEDIOS. Manifeſtos, ut: *Medioque ex hoſte recepi*. Et: *Quamquam in media jam morte tenetur*. Ordo autem eſt; ſenſit in medios hoſtes ſe eſſe delapſum. Ergo DELAPSUS nominativum pro accuſativo poſuit, [ut Horatius: *Vir bonus & ſapiens dignis ait eſſe paratus*: pro, ait ſe dignis paratum eſſe.]

PIERII.

certa ſequi. Sed enim exemplaria vetera pene omnia, *audentem* legunt: ut animoſitatis laus Aeneae praecipue deferatur: *audentem* quidem prius etiam in Mediceo ſcriptum fuit: inde aliena manu & atramento: *audiendi* gerundii voce factum.

369. ET PLURIMA MORTIS IMAGO. Veteres aliquot codices, *noctis imago* legunt; ſed *mortis* omnino melius judicio doctorum habetur.

371. ANDROGEOS OFFERT NOBIS. Vetera exemplaria pleraque cum Mediceo *Androgeus*, idiomate Latino ſcribunt. In quo Tritimemeris obſervanda, ut: *Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta*. Qui vero ſyllabae timuerunt, *Androgeos*, per Ω magnum Atticorum more ſcribere maluerunt: quod etiam nulla cogente neceſſitate inferius factum: *Haud ſecus Androgeos viſu tremefactus abibat*. Alii ſatis imperite *ſe* pronomen intruſere ſuperfluum, *Androgeus ſe offert nobis*: obliti pronomen id paulo ſupra poſitum. Nonnullis autem tanta fuit Graecitatis cura, ut alibi genitivum etiam eadem Atticorum ſcriptione ſcribendum curarent, ut eo loco: *Cernantem Androgeo galeam*: Soſipatro Cariſio reclamante: de quo, loco

Ob- ſuo

Obſtupuit, retroque pedem cum voce repreſſit.
Inproviſum aſpris veluti qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens, trepiduſque repente refugit
Attollentem iras, & caerula colla tumentem.
Haud ſecus Androgeus viſu tremefactus abibat.
Irruimus, denſis & circumfundimur armis;
Ignaroſque loci paſſim, & formidine captos
Sternimus. Adſpirat primo fortuna labori..
Atque hic ſucceſſu exſultans animiſque Coroebus,
O ſocii, qua prima, inquit, fortuna ſalutis
Monſtrat iter, quaque oſtendit ſe dextra, ſequamur.
Mutemus clipeos, Danaumque inſignia nobis
Apte-

SERVII.

378. RETROQUE REPRESSIT. Aut *retro* vacat; aut in *repreſſit*, *Re*, vacat. Sed veteres *retro repreſſit* dicebant, ut: *Nec nos obniti contra*.

379. ASPRIS. Synaereſis eſt, ut: *Compeſtus*. ANGUEM. Καταχρηστικῶς: cum *anguis* aquarum, non agrorum eſſe dicatur. Homerus δράκοντα dixit.

380. HUMI NITENS. Incedens per humum: & eſt adverbium.

382. HAUD SECUS. Non aliter: dicebant veteres, ſecus, ac juxta, unde & extrinſecus. ABIBAT. Bene imperfecto uſus eſt: non enim abiit. TREPIDUS. Vel pavens, vel feſtinans.

384. IGNAROSQUE LOCI. Palantes: & his circumſtantiis oſtendit, a paucis plures potuiſſe ſuperari: [Ordo autem eſt: paſſim ſternimus.]

385. ADSPIRAT. Favet, ut: *Adſpirant aurae in noctem*. Unde & favor, aura dicitur, ut: *Gaudens popularibus auris*. PRIMO. Quae poſtea non fuit.

386. SUCCESSU EXULTANS. Foelicitate: quod eſt ſtultitiae.

387. QUA PRIMA INQUIT FORTUNA. Non quae prima; ſed, qua primum. Eſt autem hypallage, ut: *Ibant obſcuri ſola ſub nocte*: pro ipſi ſoli. Quae fit non ornatus cauſſa, ut: *Pars in fruſta ſecant*: ſed neceſſitatis. [FORTUNA. Bene fortuna: neque enim conſilio Androgeos occiſus eſt. SALUTIS. Efficax adhortatio.]

388. DEXTRA. Vel fortuna dextra, id eſt, ſecunda [auctrix, propitia: ut laeva, contraria:] vel *dextra*, ad manum referendum.

389. CLYPEOS. Scuta majora, quibus latemus, ἀπὸ τοῦ καλύπτειν τὸ σῶμα. INSIGNIA. Arma omnia.

PIERII.

ſuo dicetur: nam parva haec, ne plenius diſputata faſtidium faciant, pluribus locis diſpeſcere melius viſum: quanquam recte multi dicunt, quae faciant ad inſtitutionem, eo utiliora eſſe, quo pluries repetita.

377. SENSIT MEDIOS DILAPSUS IN HOSTES. Ut miſſam faciam lectionem, *dilabſus ad hoſtis*, quae minime placet, in antiquis Priſciani codicibus hoc non uno loco citato verſu legere eſt; *medios illapſus in hoſtis*: pro, ſe illapſum eſſe: quod ideo placet, quia *d lapſus* contrarium habere ſignificatum videretur; quippe aut effugere, aut in diverſas partes labi. Sunt, qui per *e*, *delapſus* legant, non ſane improprie, ut in Cariſiano habetur codice, dicente eo ſoloeciſmum hic eſſe transmutatione per caſum in participiis: nam & is nominativum agnoſcit pro accuſativo.

383. DENSIS ET CIRCUMFUNDIMUR ARMIS. In codicibus pleriſque veteribus legas: *circumfundimus*: quod minime diſplicet, quum praeſertim legerim apud Ti. Donatum. *Irruimus*, inquit, *denſis & circumfundimus armis*, *hoc eſt*, *in circulum fundimus*, *atque univerſos occidimus*.

386. ATQUE HIC EXULTANS SUCCESSU, ANIMISQUE COROEBUS. In Mediceo & antiquis codicib. pene omnibus ordo numeruſq; dictionum ita habet: *Atque hic ſucceſſu exultans animiſque Coroebus*: utrumque judicio meo aeque auribus adblanditur.

389. MUTEMUS CLYPEOS. Varium modo genus, modo diverſa ſcribendi ratio, in hoc nomine *clypeus*, Grammaticos ſemper diverſos egit: nam ex veteribus codicibus aliquot per *y clypeos*, aliquot per *i clipeos*, nonnulli per *u clupeos* ſcribunt: Sed enim inter *clipeum* per *i*, & *clupeum* per *u* differentiam ponit Cornelius Fronto. *Clupeumque* per *u* imaginis eſſe

Aptemus. Dolus, an virtus, quis in hoſte requirat?
Arma dabunt ipſi. Sic fatus, deinde comantem
Androgei galeam, clipeique inſigne decorum
Induitur, laterique Argivum accommodat enſem.
Hoc Ripheus, hoc ipſe Dymas, omniſque juventus
Laeta facit: ſpoliis ſe quiſque recentibus armat.
Vadimus inmixti Danais haud numine noſtro,

Mul-

SERVII.

390. [DOLUS AN VIRTUS QUIS IN HOSTE REQUIRAT? Videtur deeſſe aliquid, ut puta: Dolus an virtus in bello proficiat, quis in hoſte requirat?]

391. ARMA. Suldiſtingue, ut ſit quaſi interrogantis: ut reſponſio: *Dabunt ipſi*. COMANTEM. Aut criſtatam: quia de caudis animalium habebant criſtas, ut: *Criſtaque hirſutus equina*. Unde & ἵππουριν galeam dixit Homerus: aut comas habentem, ut Statius: *Non ego in terga comantis Abantiadas*.

392. [ANDROGEI. Modo Latine declinavit; alibi Graece: *Letum Androgeo.*] INSIGNE DECORUM. Ornamentum decorum: non enim ſunt duo epitheta, quod apud Latinos vitioſum eſt. Fecit hoc tamen Virgilius in paucis verſibus, qui tamen emendati ſunt, ut: *Lenta quibus torno facili ſuper addita vitis*. Cum ante *Facilis* fuerit. Sane *clypei inſigne*, περιφραστικῶς pro clypeo.

393. INDUITUR. Quia multa inerant in ſcuto lora, quibus manum inſerebant, ut: *Clypeoque ſiniſtram Inſertabam aptans*. [ACCOMMODAT. Mire *accommodat*, ut ignorares quorum eſſet.]

394. HOC IPSE. Multi hic diſtinguunt, & ad Aeneam referunt: [& ideo ſubjungit: *Spoliis ſe quiſque recentibus armat*. Alii, *Hoc ipſe Dymas*, diſtinguunt; ut ignotis perſonis addita dignitas videatur, ut eſt: Quos *Imbraſus ipſe nutrierat*: & repetitum Hoc, emphaſis properantium, non figura (* vel rei) epanalepſis a quibuſdam traditur.]

395. LAETA. Quod eſt πρόθυμοι.

396. INMIXTI. Vacat *In*, ut ſolet frequenter. HAUD NUMINE NOSTRO. Aut diis contrariis: hoc eſt, haud noſtro, non nobis utili. [Et ideo paulo poſt: *Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis*: ut eſt: *Nec dii texere Cupencum Aenea venientes ſui*:] Aut quia in ſcutis Graecorum Neptunus; in Trojanorum fuerat Minerva depicta.

PIERII.

dicit; per *i* vero armorum. Quare ſi Frontonis admittenda ſit differentia, quum ſubſequatur, *Danaumque inſignia nobis aptemus*, ad imaginem reſpexiſſe videtur: nam & Servius ait in Graecorum clypeis Neptunum, in Trojanorum Minervam pictam fuiſſe, hic *clypeos* vel *clupeos* (idem enim eſt) ſcribendum non aegre conſenſerim. Sed enim alii ſunt, qui genus, non ſcriptionem, differentiam facere putent: ait enim Labienus *Clypeum* neutro genere imaginem ſignificare; virili vero, inter arma poni. A quo diverſus eſt Pomponius, dubii Sermonis libro ſecundo, ubi *clipeus* & *clipeum*, indiſtincto genere dici ait; ſed littera differre: Ut pugnatorium per *i*, *clipeum* dicamus: imaginem vero per *u*, *clupeum*. Ut etiam ex Cornelio dicebamus. Erant vero hujuſmodi imagines, quales ad alicujus rei memoriam exculpi conſueverunt. Eam vero differentiam improbat Cariſius, quum *Clipeus* per *i*, & *Clupeus* per *u*, non alia ratione dicatur quam *maximus*, & *maxumus*, & *optimus* ac *optumus*, propter communionem *i* & *u* litterarum. Quum itaque inter ſe ita Veteres altercentur, reſque parvi ſit momenti, & majora nos interpellent, hoc nos interim in medio relinquemus.

390. DOLUS, AN VIRTUS, QUIS IN HOSTE REQUIRAT. In codicibus aliquot antiquis legere eſt: *quis ab hoſte*, ſed melius *in hoſte*. Eſt & *requiret*; ſed longe magis placet, *requirat*, ut in Mediceo & aliquot aliis emendatioribus exemplaribus habetur.

392. ANDROGEI GALEAM. Vetera illa exemplaria, quae *Androgeos* in recto poſuere, paternum caſum eodem hic idiomate ſcribunt *Androgeo*. Sed enim Soſipater, qui ſcriptum aſſerit a Virgilio libro ſexto: *In foribus letum Androgeo*: loco tamen hoc, ut in Mediceo etiam eſt, agnoſcit *Androgei*. Cujus haec ſunt verba: *Si fuerit nominativus Androgeos, genitivus erit Androgeo: ut apud Virgilium*, In foribus letum Androgeo; *ſed apud eundem invenimus* Androgei galeam; *ſed non ex eodem nomine: nam ſi fuerit* hic Androgeus, Androgei *facit genitivo: ut idem Virgilius*: Penelei dextra divae armipotentis ad aram; *quum tamen hujus nominis* Peneleos *nominativus ſit apud Graecos*, Βοιωτῶν μὲν Πηνέλεως. CLYPEIQUE INSIGNE DECORUM. Sunt qui *decori* ſcribant, ut ſit, *clypei decori*; ſed longe melius *inſigne decorum*: ut agnoſcit Servius.

Digitized by Google

Multaque per caecam congreſſi proelia noctem
Conſerimus: multos Danaum demittimus Orco.
Diffugiunt alii ad navis, & litora curſu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
Scandunt rurſus equum, & nota conduntur in alvo.
Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis!
  Ecce trahebatur paſſis Priameïa virgo
Crinibus a templo Caſſandra adytiſque Minervae,
Ad celum tendens ardentia lumina fruſtra:
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc ſpeciem furiata mente Coroebus,
Et ſeſe medium injecit periturus in agmen.

SERVII.

397. [CONGRESSI PRAELIA. Bellum eſt totum tempus, ut Jugurthinum, Punicum, Macedonicum: Pugna unius diei: Praelium pars pugnae.]

398. [CONSERIMUS. Id eſt, adverſa fronte pugnavimus; ne forte nulla virtus videretur Trojanorum, ſi dolo pugnaſſent.]

400. FIDA PETUNT. Sibi ſcilicet. FORMIDINE TURPI. Epitheton timoris eſt. Sic Salluſtius: *Carbo turpi formidine Italiam atque exercitum deſeruit*.

401. CONDUNTUR IN ALVO. Non conduntur, dum eunt; ſed cum eſſe coeperint: unde & ablativo uſus eſt, non accuſativo, ut in Georgicis: *Conditus in nubem*. Tale eſt autem hoc, quale illud: *Includuntur in carcere*: & *includuntur in carcerem*.

402. HEU NIHIL INVITIS FAS QUEMQUAM FIDERE DIVIS. Generalis quidem ſententia eſt; ſed loco congrua: ſequitur enim & Caſſandrae captivitas fidentis ſacerdotio, & praeceſſerat armorum mutatio, quae nunc deprehenditur: alioquin vitioſa eſt, cum diſcrepat a ſpecialitate: [eſt autem cataſceue, non potuiſſe eos vincere, quamvis fortiter dimicarent. ECCE TRAHEBATUR. Bene diſſimulavit de ſtupro Caſſandrae.]

403. PASSIS. Ut quidam volunt, ſacris: quae ſic vaticinari ſoleret. PRIAMEIA. Patronymicon quidem eſt, ſed ſpecies poſſeſſivi. *Priameis* vero tantum patronymicon eſt, ſicut *Priamides*. [Et bene VIRGO, non filia.]

404. ADYTISQUE. Oſtendit illam ſacerdotem eſſe: non enim accedunt ad adyta, niſi religioſi ſacerdotes: & ἐμφατικῶς, quaſi non ſufficeret, *a templo*, addidit *adytis*.

405. TENDENS ARDENTIA LUMINA. Quod eſt manuum, oculis dedit: [ſolent enim homines in magnis motibus manus ad coelum tendere.] FRUSTRA. Secundum Epicureos: & eſt ſeparatum.

406. ARCEBANT. Continebant, vel prohibebant.

407. HANC SPECIEM. Injuriae faciem, [quod Sacerdos, quod ab adytis, quod relicta, quod paſſis crinibus trahebatur. Cic. Philip. 2. *Ponite itaque ante oculos P. C. miſeram quidem illam & flebilem ſpeciem, ſed ad incitandos noſtros animos neceſſariam*.] Sane *ſpecies*, medium eſt: nam & bona & mala eſt. FURIATA. *Furiatus*, qui furit ex cauſſa; *Furioſus* vero eſt, a quo furor nunquam recedit, [& eſt figura Graeca μανεὶς τὰς φρένας. Quidam ſane participium FURIATA, a verbo figurato apud Horatium *furiare*, ſic fortunare, ſic ſcelerare. SESE. αὐτὸς αὑτόν.

408. PERITURUS. Melior ſenſus eſt, ſi ad dimicantis referatur affectum: ſicut de Tarchonte, de quo dixit: *Et medios fertur moriturus in hoſtes*: cum vicerit. [Et bene Choroebum non ſuadentem, pugnandum potius fuerat, * quam loquendum. DENSIS. Cataſceue, merito ſuperati ſunt a pluribus.]

PIERII.

408. SESE MEDIUM INJECIT MORITURUS IN AGMEN. In Mediceo & pleriſque aliis veteribus codicibus, *periturus* habetur. Dum vero haec publicari coepta eſſent, Camillus Porcius, Antiſtes Aprutinus, Romanae decus eloquentiae, Codicem veterem mihi obtulit, in quo tum alia vulgatis a lectionibus diverſa, tum hoc ipſum *periturus* ſcriptum eſt: nam *perire* omnino plus eſt, quam *mori*.

Con-

Conſequimur cuncti, & denſis incurrimus armis.
Hic primum ex alto delubri culmine telis
Noſtrorum obruimur, oriturque miſerrima caedes,
Armorum facie & Grajarum errore jubarum.
Tum Danai gemitu atque ereptae virginis ira
Undique collecti invadunt? acerrimus Ajax,
Et gemini Atridae, Dolopumque exercitus omnis.
Adverſi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyruſque Notuſque & laetus Eois
Eurus equis: ſtridunt ſilvae, ſaevitque tridenti
Spumeus, atque imo Nereus ciet aequora fundo.
Illi etiam, ſi quos obſcura nocte per umbram
Fudimus inſidiis, totaque agitavimus urbe,
Apparent: primi clipeos mentitaque tela

Agno-

SERVII.

410. CULMINE. Tecto: quod ante culmis tegebatur. [ORITUR. Quaſi aliud initium calamitatis.]

411. CAEDES. Non praelium: MISERRIMA autem, quia inter cives.

412. FACIE. Feritate. JUBARUM. Pro criſtarum, quae de caudis fiebant: ut ſupra dictum eſt: *Criſtaque hirſutus equina*.

413. TUM DANAI. Ordo eſt: undique collecti invadunt. EREPTAE. *Σχῆμα διανοίας*: Non enim dicit a Trojanis ſublatam, ſed intelligendum reliquit.

414. ACERRIMUS AJAX. Oileus ſine dubio; quia Telamonius judicio ſuperatus, jam ſe peremerat. [Incertum eſt ergo quando ab Ajace vitiata ſit Caſſandra, quod, ſicut dicitur, in templo Minervae factum eſt, conſtat poſt ſtuprum Caſſandram protractam.

415. GEMINI ATRIDAE. Pro, duo: habet excuſationem, quia fratres ſunt, propter ſimilitudinem: nam numeri eſſe non poteſt: GEMINI enim ſunt proprie ſimul nati. EXERCITUS OMNIS. Bene excuſat propter victi pudorem, ut: *Obruimur numero*.

416. ADVERSI. Id eſt, e contrario flantes.

417. EOIS EURUS EQUIS. Ab Eois equis: id eſt, Solis: nam Eurus ab oriente flat. Notandum ſane, quod, cum Eous E naturaliter longum habeat, metri neceſſitate correptum eſt, propter ſequentem vocalem. Rarum autem eſt: nam nec proprium nomen eſt, ut *Diana*: nec ſermo compoſitus, ut, *Sudibuſve praeuſtis*.

418. STRIDUNT SYLVAE. Excurſus poeticus: qui ultra tres verſus fieri non debet, ne ſit vitioſiſſimum. STRIDUNT. Quidam antique declinatum tradunt; ut ſit prima verbi poſitio, *Strido*, *ſtridis*, *ſtridit*, [Et faciat *ſtridimus*, *ſtriditis*, *ſtridunt*, non *ſtrident*.] Nos autem *ſtrident* dicimus, a *ſtrideo*, *ſtrides*.

419. SPUMEUS. Pro ſpumoſus. Ut frondea, pro frondoſa. ATQUE IMO. *Ab* minus eſt, id eſt, ab imo. ILLI. Propter illud, *Hic primum ex alto*.

420. OBSCURA NOCTE PER UMBRAM. Per umbram noctis obſcura, ut: *Molemque & montes*.

421. FUDIMUS. Modo fugavimus: nam ſequitur: *totaque agitavimus urbe*: alibi interimimus ſignificat. TOTAQUE. Per totam.

422. MENTITAQUE TELA. Verbo communi, hoc eſt, quae nos Graecos eſſe mentiebantur: ut ſolet, ſenſum dedit rei inanimatae: non enim poterant tela mentiri.

PIERII.

415. DOLOPUMQUE EXERCITUS. Exemplaria quaedam antiqua, *Dolopumve* legunt, & ita apud Ti. Donatum habetur, quum tamen *que* nihil offendat.

420. SI QUOS OBSCURA NOCTE PER UMBRAM FUDIMUS INSIDIIS, TOTAQUE AGITAVIMUS URBE. Antiqui aliquot codices, *ſub umbram* legunt. Sed mihi non diſplicet *per umbram*. In Longobardico etiam, legere eſt, *totamque agitavimus urbem*: ut ſit, *fudimus per umbram*: & *agitavimus per totam urbem*. Sed enim vulgata lectio magis recepta eſt, *Totaque agitavimus urbe*.

Agnoſcunt, atque ora ſono diſcordia ſignant.
Ilicet obruimur numero. Primuſque Coroebus
Peneleï dextra, divae armipotentis ad aram,
Procumbit: cadit & Ripheus, juſtiſſimus unus
Qui fuit in Teucris, & ſervantiſſimus aequi.
Dis aliter viſum. Pereunt Hypaniſque Dymaſque
Confixi a ſociis: nec te tua plurima, Panthu,
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
Teſtor, in occaſu veſtro, nec tela, nec ullas
Vitaviſſe vices Danaum; &, ſi fata fuiſſent,
Ut caderem, meruiſſe manu. Divellimur inde:
Iphitus & Pelias mecum: quorum Iphitus aevo
Jam gravior, Pelias & vulnere tardus Ulixi,

Pro-

SERVII.

423. SONO DISCORDIA. Sono diſcrepantia. SIGNANT. Deſignant: aut per vocem, aut per ſymbolum, quo utebatur exercitus.

424. ILICET. Confeſtim, mox; ſed apud veteres ſignificabat, actum eſt. Olim enim Judex, ſi dare finem agendis rebus voluiſſet, per praeconem dicebat *Ilicet*; hoc eſt ire licet: id eſt, acta & finita res eſt. [Terent. in Adelph. *En tibi reſcivit omnem rem, id nunc clamat Ilicet.* Idem in Eunucho: *Actum eſt, ilicet, periiſti*. NUMERO. Ne videantur virtute ſuperati. DIVAE ARMIPOTENTIS. Minervae. Bene Minervam Trojanis expreſſit iratam, cum etiam eum periiſſe dicat, qui Sacerdotem liberare tentaverat.]

425. DIVAE. Minervae. JUSTISSIMUS. Juſtum, ſecundum leges aliqua ratione conſtructum; aequum, juxta naturam accipiunt. UNUS. Non ſolus, ſed praecipuus.

427. AEQUI. Pro, aequitatis. Et optima figura eſt, a foeminino genere in neutrum tranſire.

428. DIIS ALITER VISUM. [Aut illum non eſſe juſtiſſimum, an aliter viſum; ſic enim periit ut injuſtus: Et bene] in ingenti indignatione Aeneae, tamen nihil ſacrilegum datur, & cum ſequatur: *Confixi a ſociis*. PEREUNT. Pro perierunt. PANTHU. Vocativus Graecus eſt.

431. ILIACI CINERES. Naturale eſt, jurare per id, quod charum quis habuit: & excuſatur (ut ſupra diximus) fuga. [Ergo fuit neceſſarium jusjurandum. EXTREMA. Nunc ideo *Extrema meorum*, quia exiſtimet nihil ex ea ſupereſſe.]

432. TESTOR. Teſtificor: & deeſt vos.

433. VICES. Pugnas: quia per viciſſitudinem pugnabatur; ut & Salluſtius docet. Legimus etiam poenas, *vices* dici. Horatius: *Viceſque ſuperbae Te maneant ipſum*. Sed de bello uſurpatum eſt: nullum enim praelium caret periculo, [ergo vices periculi.]

434. MERUISSE MANU. Id eſt, fortiter dimicaſſe: hi enim merentur occidi. Bene autem evaſiſſe ſe fatis imputat. Cum tam ſenex, tam debilis, Iphitus, & Pelias, evaſerint, occiſis juvenibus. [DIVELLIMUR. Sic dixit, quaſi accuſet, quod non perierit.]

436. VULNERE ULYXI. Quod illi Ulyxes inflixerat.

PIERII.

422. APPARENT PRIMI CLIPEOS. In codicibus aliquot antiquis, eodem membro legas, *Adparent primi* disjunctim: inde, *Clipeos mentitaque tela Adgneſcunt*. Donatus mavult, *Primi clipeos, mentitaque tela Agneſcunt.*

424. ILICET OBRUIMUR NUMERO. Male multi ſcribunt, *illicet* geminato *ll*: quod ex, ire licet, contendant *r* litteram, in *l* abire, vocali *e* detrita. Ait vero Martius Salutaris, qui citatur a Cariſio, *Illicet* loco hoc interjectionem eſſe graviter ingemiſcentis: & ita accipiendum illud ex Eunucho Terentii: *Actum eſt, ilicet, periiſti*. Nam & hic non eſt in loco, aut ſtatim, continuo; ſed pro eo, quod eſt *hem*: ut ſit, *Hem periſti*. Libro vero Aeneidorum XI. *Ilicet*

 in

Protinus ad ſedes Priami clamore vocati.
Hic vero ingentem pugnam, ceu caetera nuſquam
Bella forent, nulli tota morerentur in urbe:
Sic Martem indomitum, Danaoſque ad tecta ruentis
Cernimus, obſeſſumque acta teſtudine limen.
Haerent parietibus ſcalae, poſteſque ſub ipſos
Nituntur gradibus, clipeoſque ad tela ſiniſtris
Protecti objiciunt: prenſant faſtigia dextris.
Dardanidae contra turris ac tecta domorum
Culmina convellunt (his ſe, quando ultima cernunt,
Extrema jam in morte parant defendere telis)
Auratasque trabes, veterum decora alta parentum,
De-

SERVII.

437. PROTINUS. [Servavit ordinem, ut primo de patria, poſt de rege curaverit.] Protinus hic ſtatim. Alibi porro tenus. CLAMORE. &c. Bellico ſcilicet. [VOCATI. Clamorem ſecuti.] INGENTEM PUGNAM. Merito, quippe in domo regia, ubi aut caput Reipub. erat, aut de qua major ſpes praedae.

439. FORENT. Pro eſſent. MORERENTUR. Non pugnarent, ut ſupra: *Oriturque miſerrima caedes*.

441. ACTA TESTUDINE. Applicata; vel quae agebatur.

442. [HAERENT PARIETIBUS. Quod illae, quae feruntur ad pugnam, clavos habeant vel uncos & figantur, ideo haerent.] POSTESQUE SUB IPSOS. Si circa portam, ſub poſtibus: ſi circa feneſtras, circa poſtes.

443. NITUNTUR. Pro nirebantur. AD TELA. Contra tela; & hoc verum eſt: nam, ſi *ac tela*, ſiniſtris manibus ſimul tenent tela & ſcutum, cum ſe tegunt.

445. TECTA CULMINA. *Tecta* participium eſt. Aut eandem rem bis dixit. [Quamvis legatur, & *tota domorum*. Veteres haec domus, ut merito ablativus, *o*, terminatus, genitivum pluralem in *rum* mitteret, ut bono, bonorum; ſed mutata poſtea decliuatio eſt, ut hujus domus faceret: quod cum ita evenerit, ut ablativus in *u* terminaretur, genitivum pluralem per *u* geminat, ut ab hoc fructu fructuum, ita & domuum. Nam & Juvenalis: *Viſcera magnarum domuum*, ait. Nos tamen de antiqua declinatione praeſumimus, ut ab hac domo, harum domorum dicamus.]

446. HIS. Propter quae pugnabant. Sic Lucanus: *In pugnam fregere rates*. Vel *His*, hujuſmodi. [QUANDO. Quatenus, quoniam.]

447. [EXTREMA MORTE. Hoc eſt ruina civitatis.]

448. DECORA. Ab eo, quod eſt decus; ut pecus.

PIERII.

in muros tota diſcurritur urbe. Celſus ait pro illico vel ſtatim poſitum: antiquos pro, *eas licet*, poſuiſſe. Pro Nunc, Afranium in Materteris: *An tu eloquens ilicet*: id eſt, ſubito, aut extemplo.

443. CLYPEOSQUE AD TELA SINISTRIS PROTECTI OBJICIUNT. Vetera aliquot exemplaria, *ac tela* legunt; ſed *ad tela* agnoſcit Servius, dum exponit: *contra tela*. Sunt & codices antiqui, in quibus, *ad tecta* ſcriptum ſit; ſed *tela* omnino caſtior eſt lectio: animadverſum enim eſt in oppidorum expugnationibus, milites dum ſcalas ſcandunt ſiniſtra manu ad tela clipeum objectare, dextera vero uti ad apprendendum: idque ipſe Poeta graphice deſcribit dum addit, *Prenſant faſtigia dextris*.

445. DARDANIDAE CONTRA TURRES AC TECTA DOMORUM. In antiquis aliquot codicibus, *turres & tecta* legas; ſed hoc parvi eſt momenti. Illud potius dicendum, quod in Mediceo codice *tota Domorum culmina* legitur: quanquam Servius *tecta* agnoſcit.

448. AURATASQUE TRABES. Sunt antiqui codices, in quibus *aerataſque trabes* legitur; ſed *auratas* magis Virgilianum videtur: libenter enim Poeta noſter omnia ſolet auro decorare, ut illud: *Pendent Lychni laquearibus aureis*: &: *Barbarico poſtes auro*. Alia vero ratione alibi *nexas aere trabes* legis. Porro hic pathos eſt a rei precioſae perditione. DECORA ALTA PARENTUM. In codicibus aliquot antiquis, *decora illa* legi-

Devolvunt. Alii ſtrictis mucronibus imas
Obſedere fores: has ſervant agmine denſo.
Inſtaurati animi, regis ſuccurrere tectis,
Auxilioque levare viros, vimque addere victis.
Limen erat, caecaeque fores, & pervius uſus
Tectorum inter ſe Priami, poſteſque relicti
A tergo: infelix qua ſe, dum regna manebant,
Saepius Andromache ferre incomitata ſolebat
Ad ſoceros, & avo puerum Aſtyanacta trahebat.
Evado ad ſummi faſtigia culminis: unde
Tela manu miſeri jactabant irrita Teucri.

SERVII.

450. OBSEDERE. Modo pro praeſidio tenebant: ut ſequentia indicant. HAS SERVANT. Alii adſervant.

451. INSTAURATI ANIMI. Hic oſtenditur eos ſuperius defeciſſe; quod ſupra non dixit.

452. LEVARE. Juvare. VIMQUE. virtutem, ut Salluſtius: *Sed noſtra omnis vis in animo & corpore ſita eſt*. VICTIS. Qui vincebantur, ut: *Et qua vectus Abas*. [Hoc eſt, ſine vincendi ſpe laborantibus.]

453. LIMEN ERAT. Contra illud: *obſeſſis foribus* quemadmodum ingreſſus ſit: & dicit per poſticum, quod generis eſt neutri, ut Horatius: *Atria ſervantem poſtico falle clientem*. Nam ſi generis foeminini legeris *poſtica*, augurale eſt: ut, antica, poſtica. COECAE. Non omnibus notae. USUS. Verbum juris: via, actus, uſus. Has Graeci *ἀνδρῶνας* appellant.

454. [TECTORUM INTER SE PRIAMI. Per quod iter ad utramque domum Priami commeabatur, ut appareat duas domos fuiſſe, alteram regiam Priami, alteram Hectoris, inter quas illi aditus.] POSTESQUE RELICTI. Relictum ſpatium cum domus aedificaretur, ubi oſtium fieret. [Aut relicti ab hoſtibus, id eſt, quos hoſtes non obſederant.]

455. INFELIX. [Non cum regna manebant, ſed ad praeſens retulit tempus *infelix*.] DUM. Donec: & abſolutus eſt ſenſus. Alii tamen CUM legunt: ſed CUM MANEBANT, quomodo dicimus; cum conſtet MANEBANT, modum eſſe indicativum? Hoc ergo ſciendum eſt, quia quando conjunctivus modus eſt, aliquid jungi, aut ſubaudiri, ut: *Cum venirem, vidi illum*. Si autem Cum veniebam dicamus; aut modus pro modo eſt, hoc eſt, indicativus pro conjunctivo: aut CUM non erit conjunctio, ſed adverbium temporis: & ſignificat tempore quo veniebam.

456. [ANDROMACHE. Notum eſt omnibus hanc de gente Eetionis, fuiſſe uxorem Hectoris, matrem Aſtyanactis, de qua plenius omnia in III. lib. narrantur. FERRE INCOMITATA. Ut & ad ſoceros iret ſaepius, & non quaereret exequia famulorum.]

457. AD SOCEROS. Priamum & Hecubam. Quare ad ſoceros, cum ſocer & ſocrus dicatur? Solvitur: quia quae ex diverſis potiora ſunt, ad ſuum genus clauſulas ſtringunt: an quia omnes, qui ad ſocerum pertinent, ſocrus ſunt, ſoceros ad praeſens tempus retulit, vel ad Priamum, vel ad Hecubam? Dices: praeponderanti ſexui reſpondit, hoc eſt maſculino. ASTYANACTA. Hunc quidam ab Ulyxe; alii a Menelao, abſente Pyrrho, raptum & praecipitem datum ferunt: Fatis enim praedictum fuerat, puerum, ſi ſupervixiſſet, ultorem patriae & parentum futurum. TRAHEBAT. Quaſi puerum, ut: *Parvumque nepotem Ipſe trahit*.

458. EVADO. E, vacat, ut, *emortuus*. Sane minus eſt, hac. Id eſt, hac evado.

459. JACTABANT. Spargebant, quaſi minus, vel nihil profutura.

PIERII.

legitur, quod emphaſin habet: alibi vero *ſcenis decora alta*, lectum, quod quidem epitheton longe quid ſublimius oſtendit.

449. IMAS OBSEDERE FORES. In antiquis aliquot exemplaribus *unas* legitur, hoc eſt, ſolas: ut qui putarent non aliunde ingreſſum dari. *Imas* tamen, hoc eſt, interiores, magis placet, de quibus inferius dictum: *Armatoſque vident ſtantis in limine primo*: Poſteaquam Priami & veterum penetralia Regum apparuere.

456. SAEPIUS ANDROMACHE. Soſipater Cariſius ait Soloeciſmum eſſe, tranſmutatione qualitatis in adverbiis, *Saepius* pro *ſaepe*, hoc citato verſu.

Turrim in praecipiti ſtantem, ſummiſque ſub aſtra
Eductam tectis, unde omnis Troja videri,
Et Danaum ſolitae naves, & Achaïca caſtra,
Aggreſſi ferro circum, qua ſumma labantis
Juncturas tabulata dabant; convellimus altis
Sedibus, inpulimuſque. Ea labſa repente ruinam
Cum ſonitu trahit, & Danaum ſuper agmina late
Incidit. Aſt alii ſubeunt: nec ſaxa, nec ullum
Telorum interea ceſſat genus.
Veſtibulum ante ipſum primoque in limine Pyrrhus

Ex.

SERVII.

460. IN PRAECIPITI. In alto: unde quis poteſt praeceps dari. Sequitur enim, SUB ASTRA EDUCTAM, id eſt, extructam.

462. SOLITAE NAVES. Participium eſt ſine verbi origine. *Soleo* enim neutrale eſt: quod caret praeterito. ACHAICA CASTRA. Videtur alios Danaos; alios Achaicos dixiſſe. CASTRA. Ubi exercitus ſit, caſtra dicuntur. Unde eſt, *Nos caſtra movemus*: ut: *Velorum pandimus alas.*

463. SUMMA. Suprema: ut, ſupremum, ſummum dicimus, ut: *Pro ſupreme Juppiter!* LABANTES. Faciles ad reſolutionem. Et eſt ordo: *Turrim convellimus, impulimuſque.*

464. TABULATA DABANT. Quidam dabant pro faciebant intelligunt, ut: *Ingentem lato dedit ore feneſtram.* Olim ſane domus de tabulis fiebant; unde hodie in aedificiis ſurgentibus, primum & ſecundum tabulatum dicimus; ſummum autem eſt quod tectum ſuſtinet.

465. [IMPULIMUSQUE. Quidam notant quod non ſit expreſſum, ubi ſtantes ſummum tectum impulerint. REPENTE. Ne provideri aut vitari poſſit.

467. AST ALII SUBEUNT. Hic oſtendit priores periiſſe.]

468. TELORUM INTEREA CESSAT GENUS. Bene addidit GENUS. Telum enim dicitur ſecundum Graecam etymologiam ἀπὸ τοῦ τηλόθεν, id eſt, quicquid longe jaci poteſt: quanquam legerimus de gladio: *At non hoc telum mea quod vi dextera verſat*: & ſequitur: *Dixit, & ſublatum conſurgit in enſem.* Telum autem illo loco dictum a longitudine, ut, *muſteiam* dicimus. Sic Graeci βέλος dicunt ἀπὸ τοῦ βάλλειν.

469. VESTIBULUM. Veſtibulum eſt prima januae pars. Dictum autem, vel quod januam veſtiat: [ut dicimus cameram duabus ſuſtentatam columnis:] vel quoniam Veſtae conſecratum eſt: unde nubentes puellae limen non tangunt: ne numini dicatum locum calcantes, ſacrilegium committant. Lucanus: *Tranſlataque vetat contingere limina planta.* Singula enim membra domus, ſacrata ſunt diis: ut culina, diis penatibus: maceries, quae ambit domum, Hercaeo Jovi. [Ante videtur *Veſtibulum* & *Limen* pro una re dixiſſe.] PYRRHUS. A colore comae dictus, qui Latinae *byrrus* dicitur. Ita & Salluſtius *Criſpus*.

PIERII.

460. TURRIM IN PRAECIPITI STANTEM. Ridebunt fortaſſe nonnulli, qui ſtomacho ſunt admodum delicato, ſi utrum *Turrim* per *i*, an *Turrem* per *e* loco hoc ſcribendum ſit, quaeſierim; ſed utcumque illi aegre ferant ſe doceri, nos quorundam ex Veteribus eruditiſſimorum hominum veſtigiis inhaerentes, nihil qua liceat, praeterituri ſumus, quod ad minimorum etiam vitiorum, quae uſquam inoleverint, emendationem faciat: Ut loco hoc nullum ego exemplar ex vulgatis aſpexi, in quo non *turrim* per *i* vocalem tertiam ſcriptum eſſet. Et cauſativum in *im*, ſemper mittere *Puppim*, *Sitim*, *Securim*, *Turrim* Soſipater ait: Obſervaſſe tamen ſe *turrem* apud Virgilium per *e* vocalem ſecundam, libro ſecundo, *Turrem in praecipiti ſtantem*. Hoc, tametſi haud magni alicujus momenti eſt; tam diligentis tamen Script. obſervatio oſtendit multa adeo eſſe, quae in hunc modum librariorum incuria lancinarit.

462. ET ACHAICA CASTRA. Adverte καταπτυστικὸν in opprobrium poni: veluti etiam ſuperius *Dorica caſtra*. In codicibus tamen aliquot antiquis, *Achaia caſtra* legimus diſſoluta diphthongo Ἀχαΐα· ἀπὸ δὲ γὰρ Ἀχαΐας τὸ ἐθνικὸν Ἀχαϊκός: nam & in Mediceo codice eo verſu, qui eſt in Quinto: *O miſeras quas non manus, inquit, Achaica bello*, ſcriptum eſt *Achaia*: non tamen haec efficiunt, ut *Achaica* mutemus.

465. EA

Exſultat telis, & luce coruſcus aëna.
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina paſtus,
Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc poſitis novus exuviis nitiduſque juventa,
Lubrica convolvit ſublato pectore terga
Arduus ad ſolem, & linguis micat ore triſulcis.
Una ingens Periphas, & equorum agitator Achillis
Armiger Automedon; una omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, & flammas ad culmina jactant.
Ipſe inter primos correpta dura bipenni
Limina perrumpit, poſteſque a cardine vellit
Aeratos: jamque exciſa trabe firma cavavit

Ro-

SERVII.

470. LUCE AHENA. Pro luce aheni; ut III. Georg. *Saxea procubet umbra*.

471. IN LUCEM COLUBER. Deeſt, proceſſit. [Sed colubrum nonnulli promiſcuum nomen tradunt, quod ut ſonantius fieret finxit maſculinum, ut diceret coluber,] MALA GRAMINA PASTUS. Pro malis graminibus: id eſt, venenatis berbis, ὑπερβολικῶς κακὰ φάρμακα. PASTUS. Legimus &: *Sylva paſtus arundinea*. [Nam illud aliud eſt: *Paſcuntur vero ſylvas, & ſumma Lycaei Horr. III.*] Sed ſciendum eſt, quod licet hoc in uſu ſit, rarum ramen eſt apud antiquos: PASTUS autem, pro qui paſcebatur: quia ut ſupra diximus, in hoc Latinitas deficit.

472. TUMIDUM. Qui ſemper iraſcatur. BRUMA. Id eſt, hyems. Dicta autem bruma, quaſi βραχὺς ἡμέρα, id eſt, brevis dies. [Eſt autem, ut hic locus indicat, generis feminini, numeri ſingularis.

473. EXUVIIS. Bene corium quo ſerpens exuitur, *exuvias*, dixit. NITIDUSQUE JUVENTA. Novus: conſtat enim ſerpentes innovari virtute, pelle depoſita.

474. LUBRICA TERGA. Lubricum dicitur & quod labitur, dum tenetur, ut piſcis, ſerpens: & locus, in quo labimur, ut: *Nam ſeſe oppoſuit Salio per lubrica ſurgens*.

476. PERIPHAS. Ultima accentum non habet, ne foemininum ſit: nec tertia a fine, quia noviſſima longa eſt: Ergo RI habebit accentum. AGITATOR. Auriga, ſecundum uſum communem.

477. ARMIGER AUTOMEDON. Pyrrhi armiger: nam Achillis auriga fuit. SCYRIA PUBES. A Scyro inſula, una de Cycladibus: in qua fuit Lycomedes pater Deidamiae matris Pyrrhi; quam Achilles, commendatus ibi a matre Thetide, vitiavit; unde Pyrrhus natus eſt, [quamvis aliii, volente Lycomede Deidamiam Achilli datam in matrimonium dicant.]

478. SUCCEDUNT TECTO. Pro, ſub tectum cedunt. Et eſt figura: quia mutatus eſt caſus.

479. DURA. Valida limina, id eſt, firmiter clauſa. [Ideoque non aperit, ſed perrumpit.] BIPENNI. Ecce nomen, quod ſervavit antiquitatem: quia vetores *pennas* dicebant, non *pinnas*.

480. VELLIT. Non dejecit: nam ſequitur paulo poſt: LABAT ARIETE CREBRO: ſed movet, ut: *Cynthius aurem Vellit, & admonuit.* [Vel certe vellere vult, ut: *Ipſumque trabunt in moenia regem*. Nam quare facit feneſtram?]

PIERII.

465. EA LAPSA REPENTE. In pleriſque codicibus, abſque pronomine ullo legitur, *elapſa*: quod nequaquam placet. De littera vero *h* in eo participio dictum alibi.

470. ET LUCE CORUSCUS AHENA. Notat Gellius vidiſſe ſe mirandae vetuſtatis codicem, qui quidem ipſius Virgilii fuiſſe credebatur, in quo, loco hoc *aena* ſcriptum eſſet, *h* littera ſupra addita, quum abſque adſpirationis nota prius ſcriptum eſſet: ſic eo quoque loco: *Undam tepidi deſpumat aeni*. Verba Gellii nonnulli aliter interpretantur.

474. LUBRICA CONVOLVIT SUBLATO PECTORE TERGA. In perveteri quodam codice ſcriptum animadverti, *ſublato pectora tergo*; ſed longe melius, *lubrica terga*: quod Servius etiam agnoſcit.

481. JAMQUE EXCISA TRABE FIRMA CAVA-

 VIT

Robora, & ingentem lato dedit ore feneſtram.
Apparet domus intus, & atria longa pateſcunt:
Apparent Priami & veterum penetralia regum:
Armatoſque vident ſtantis in limine primo.
At domus interior gemitu miſeroque tumultu
Miſcetur; penituſque cavae plangoribus aedes
Femineis ululant. Ferit aurea ſidera clamor.
Tum pavidae tectis matres ingentibus errant,
Amplexaeque tenent poſtes, atque oſcula figunt.

SERVII.

482. INGENTEM FENESTRAM. Epitheto, ut ſolet, auxit tapinoſin: ut in dicendo *lato ore*. DEDIT autem, id eſt, fecit, ut Terentius: *Quas turbas dedit*.

483. PATESCUNT. Aperiuntur, ac per hoc videntur.

484. PENETRALIA. Ideo domorum ſecreta dicta, ab eo quod aut penus ſit in ſolitaria parte domus: aut a Penatibus.

485. ARMATOSQUE VIDENT STANTES. Unde ſupra: *Strictis mucronibus imas Obſedere fores*. [Sic enim datur virtus ubique Trojanis.]

486. AT DOMUS INTERIOR. De Albano excidio tranſlatus eſt locus. TUMULTU. Tumultus dictus, quaſi timor multus. Unde alia bella dicta ſunt, ut Italicus, Gallicus tumultus. Bene autem addidit MISERO, quia eſt etiam terribilis.

487. MISCETUR. Perturbatur, ut: *Nec quiſquam aeratas acies ex agmine tanto Miſceri putet*. CAVAE AEDES. Tecta camerata. Aedem autem numero ſingulari, de templo tantum dicimus: plurali, & de domibus, & de templo. Si aliter dictum inveneris, uſurpatum eſt, ut *mella*, *hordea*.

488. FERIT CLAMOR. Secundum Philoſophos, qui dicunt vocem corpus eſſe, bene *ferit* dixit: nam & fluvius habet mugitum, res incorporalis. AUREA SYDERA. Multi ad laquearia referunt, quod ſtultum eſt.

489. PAVIDAE. Pro, paventes: *Pavidus* eſt ſemper timens: *pavens*, ex cauſſa: ut ſupra *furiatus* & *furioſus*. Modo pro paventibus, pavidas poſuit. [MATRES. Honoris nomen. ERRANT. Confuſio, Conſilio.]

490. AMPLEXAEQUE TENENT POSTES. Apollonii locus, in quo inducitur Medea [patris Aetae relinquens domum,] ita facere.

PIERII.

VIT ROBORA. In perveteri codice Longobardico, *cavabat* habetur: neque obſtat quod praeteritum ſubſequatur: oſtendit enim hoc celeritatem in conficiendo negotio; conſentiunt tamen omnes in *cavavit*.

490. AMPLEXAEQUE TENENT POSTES. Hoc autem loco, *poſtis* plurimum in antiquis exemplaribus invenitur. Varie vero ſemper diſputatum ab auctoribus, Utrum caſus plur. hujuſmodi nominum tertiae declinationis per *is*, an per *es*, enuntiari debeant: nam ex veteribus grammaticis non deſunt, qui ſuper hoc caſu praeceptum hoc obſervandum eſſe ſentiant: ut, quando genitivus caſus numero plur. *um* litteris ante conſonantem concluditur, tunc accuſativus caſus numeri plur. *es* litteris definiatur: ut puta, *horum parietum*, *hos parietes*. At vero tunc Accuſativus caſus numeri plur. *is* litteris concludatur, quum Genitivus caſus numeri plur. *ium* litteris definitur: ut puta, *hos talis*: quoniam *horum talium* facere demonſtratur. Quod praeceptum, ut imperite datum redarguit Probus in Arte. Quando quidem ſunt nomina, quae genitivo caſu numero plur. *ium* litteris definiantur, & Accuſativo caſu numero plur. *es* litteris concludantur: ut puta, *harum nubium* (ait ille) *Non quidem has nubis*, ſed *has nubes facere pronuntiatur*. Item ſunt nomina, quae genitivo caſu num. plur. *um* litteris ante conſonantem concluduntur, & Accuſativo caſu numero plur. *is* litteris concludantur: ut puta, *horum parentum*, *hos parentis*. Quo ſono Salluſtius *per liberos atque parentis veſtros*, ſcivit eſſe pronuntiandum. Item ſunt nomina, quae genitivo caſu numero plur. *ium* litteris definiantur, & Accuſativo caſu numero plur. *es* & *is* litteris concludantur: ut puta, *horum poſtium*, *hos poſtes*, & *hos poſtis*: Qua ratione praecipuus Maro eoſdem *poſtes* ex utroque ſono pronuntiavit: *Amplexaeque tenent poſtes*. Item: *poſtiſque ſub ipſos nituntur gradibus*. Sane quidem in Mediceo caſus huiuſmodi plurimum per *is* ſcribuntur: hoc vero loco *poſtes* ſcriptum eſt, ex Probi ſententia.

Digitized by Google

Inſtat vi patria Pyrrhus: nec clauſtra, neque ipſi
Cuſtodes ſufferre valent. Labat ariete crebro
Janua, & emoti procumbunt cardine poſtes.
Fit via vi: rumpunt aditus, primoſque trucidant
Inmiſſi Danai, & late loca milite conplent.
Non ſic, aggeribus ruptis cum ſpumeus amnis
Exiit, oppoſitaſque evicit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, campoſque per omnis
Cum ſtabulis armenta trahit. Vidi ipſe furentem
Caede Neoptolemum, geminoſque in limine Atridas:
Vidi Hecubam, centumque nurus, Priamumq; per aras
Sanguine foedantem, quos ipſe ſacraverat, ignis.
Quinquaginta illi thalami, ſpes tanta nepotum,

Bar-

SERVII.

491. VI PATRIA. Secundum fidem generis ſui, ut: *Stirpis Achilleae faſtus*. Item de Hercule, *Salve vera Jovis proles*.

493. CARDINE. A cardine. [PRIMOS. Quos dixit ſtrictis mucronibus.]

496. NON SIC AGGERIBUS RUPTIS. Vult oſtendere gravius vaſtatam Troiam, quam agri fluviorum eruptione vaſtentur. Et ſciendum comparationes, aut pares eſſe, aut minores, aut ſimiles; at contra in ſimilitudine negatur comparatio ultro, ut hoc loco; vel illo: *Non tam praecipites, bijugo certamine campum Corripuere, ruuntque effuſi carcere currus*. Huic contrarium eſt: *Si parva licet componere magnis*. SPUMEUS. Pro ſpumoſus.

497. EXIIT. Dicimus & exivit. Sed *v* ſubtrahit Virgilius, ut brevem faciat, ſequente vocali. [Et proprie plena flumina, cum extra alveum ſuum creſcunt, exire dicuntur, ut: *Praeſertim incertis ſi menſibus amnis abundans Exit*.]

498. CUMULO. Augmento, exuberante fluctu, ut: *Cumulo praeruptus aquae mons*.

499. VIDI IPSE FURENTEM. Ut, *Quaeque ipſe miſerrima vidi*. [Et hic *vidi*, pro admiratione poſuit, at vero *Vidi Hecubam*, pro admiratione. Sane VIDI IPSE, hac particula addita miſeriorem ſe oſtendit, cujus ante oculos caſus patriae ſuorumque fortuna conſtituerat.]

500. [GEMINOSQUE IN LIMINE ATRIDAS. Poteſt ſubaudiri furentes.] GEMINOS. More ſuo, fratres: *gemini* enim ſunt non duo, ſed ſimul nati, ut ſupra diximus.

501. CENTUMQUE NURUS. Aut finitus eſt numerus pro infinito, ὑπερβολικῶς: aut certe ideo *centum*, quia Barbarorum fuit non ſingulas conjuges habere, ſed plures. Aut illud dicit, *centum nurus*, id eſt, plures foeminas, ut Lucanus: *Cultus geſtare decoros Vix nuribus rapuere mares*. Hoc eſt foeminis. [Aut novas nuptas; ut aetatis hoc nomen ſit, non adfinitatis.] Aut centum per aras, licet incongruum ſit, quia ſequitur: *Haec ara tuebitur omnes*: & unus per centum aras occidi non poterat. [Eſt autem haec plena affectuum & doloris repetitio.

502. QUOS IPSE SACRAVERAT IGNES; ut, ET RELIGIOSA DEORUM LIMINA: per quod latenter oſtenditur, nihil prodeſſe religionem.] FOEDANTEM, autem eſt, cruentantem. [Salluſtius in 1. *Cum arae, & alia diis ſacra, ſupplicum ſanguine foedarentur*. Et Terent. in Eunuch. *Proh deum atque hominum fidem, facinus foedum, o infelicem adoleſcentem*.]

503. QUINQUAGINTA ILLI THALAMI. Illi, pro illic. Thalami celebrati ab Homero: Πεντήκοντ' ἔνεσαν θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο, Πλησίον ἀλλήλων δεδμημένοι· ἔνθα δὲ παῖδες. Κοιμῶντο Πριάμοιο μνηστῇς ἀλόχοισι. Et bene de thalamis verum expreſſit numerum: poteſt enim unus thalamus plures habere conjuges: & eſt zeugma: *Quinquaginta thalami procubuere*.

PIERII.

493. EMOTI PROCUMBUNT CARDINE POSTES. No. Marcellus *emoto* agnoſcit: ubi hoc verſu teſte Virgilium *cardinem* virili genere protuliſſe dicit: nulla enim alia dictio eſt, ex qua genus apparere poſſit:

Barbarico poſtes auro ſpoliiſque ſuperbi
Procubuere. Tenent Danai, qua deficit ignis.
Forſitan &, Priami fuerint quae fata, requiras.
Urbis uti captae caſum, convolſaque vidit
Limina tectorum, & medium in penetralibus hoſtem;
Arma diu ſenior deſueta trementibus aevo
Circumdat nequidquam humeris, & inutile ferrum

Cin-

SERVII.

504. ET POSTES SUPERBI AURO BARBARICO. Id eſt, aut multo [ait cultu barbaro: quia Barbari copiae magis quam elegantiae ſtudent: aut a Barbaris capto, aut vere barbaro, id eſt, Phrygio: quia πᾶς μὲν Ἕλλην, βάρβαρος. Nam & Homerus Phrygas barbaros appellat. Et Virgilius: *Barbara tegmina crurum.*] Aut vere *Barbarico:* quia πλησμονὴ τῶν βαρβάρων. Aut cultu barbaro, aut Barbaris apto. [SPES TANTA NEPOTUM. Aut nepotes ſignificat, qui eſſent futuri magnae ſpei, aut connubia, de quibus ſperabantur tanti nepotes, ut: *Modo namque gemellos Spem gregis.*] SPOLIIS SUPERBI. Hoc fuit moris antiqui: ut ipſe in ſeptimo: *Captivi pendent currus, curvaeque ſecures, Et criſtae capitum, & portarum ingentia clauſtra.* Ideo bene dixit: *Spoliis ſuperbi.*

505. [TENENT DANAI QUA DEFICIT IGNIS. Ignis potuit deficere, Danai non potuerunt.]

506. FORSITAN ET PRIAMI FUERINT QUAE FATA REQUIRAS. [Bene de Priamo obtulit narrationem, quia breviter perſtrinxerat: *Priamumque per aras Sanguine foedantem quos ipſe ſacraverat ignes:* Et] bono uſus eſt ordine: ut ante reipublicae, poſt regis interitum, inde privati, hoc eſt ſua fata narraret: [hoc eſt illud: *Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa.*] De morte autem Priami varie lectum eſt. Alii dicunt, quod a Pyrrho in domo quidem ſua captus eſt; ſed ad tumulum Achillis tractus occiſuſque juxta Sigeum promontorium: nam in Rhoeteo Ajax ſepultus eſt: tunc ejus caput conto fixum Pyrrhus circumtulit. Alii vero quod juxta Hercaei Jovis aram extinctus ſit, dicunt: unde Lucanus: *Hercaeas, monſtrator ait, non reſpicis aras?* Dictus autem Jupiter Hercaeus, quia ara ejus erat intra aulam & ſeptum parietem aedificata, quod Graece ἕρκος dicitur: & hanc opinionem plene Virgilius ſequitur. Licet etiam illam praelibet; ut ſuo indicamus loco.

507. [URBIS UBI CAPTAE CASUM. Bene omnia collegit, & captam, & dirutam, & incenſam.]

508. MEDIUM IN PENETRALIBUS HOSTEM. Hypallage eſt, pro, in mediis penetralibus. Si autem MEDIIS legeris, non ſtat verſus, niſi excluſo S, ut: *Inter ſe coiſſe viros, & decernere ferro.* Et bene Priamum non niſi in extremis armat periculis, ut magis irritet hoſtem in necem ſuam, [qua poſſit captivitatem vitare,] quam ut defendat aliquem. Sane *penetralia* proprie Deorum dicuntur, [nonnumquam etiam imae, & interiores partes privatarum domorum vocantur: unde & Penum dicimus locum, ubi conduntur, quae ad vitam ſunt neceſſaria.] Hic autem videtur opportunius *penetralia* de domo regis dixiſſe: quoniam Reges proprie ſuggeſtum imitantur deorum.

509. ARMA DESUETA. [Ab hominis conſuetudine, ſenſum ad arma tranſtulit:] quia jam pugnare deſierant. TREMENTIBUS AEVO. Non timore.

510. CIRCUMDAT. Non apte ſibi cohaerere facit; ſed potius oneri ſumit. INUTILE FERRUM. Ipſe inutilis. *Ferrum* enim de his eſt, quae ex conjunctis ſumunt epitheta: ut venenum.

PIERII.

poſſit: nam ex veteribus ſunt, qui *hanc cardinem* dixerint: ut illud: *Senat impulſa Regia cardo.*

503. SPES TANTA NEPOTUM. Sunt, qui dicant in codicibus aliquot antiquis ſcriptum eſſe, *ſpes illa nepotum.* Ego lectionem eam nuſquam in exemplaribus, quae mihi verſare contigit, inveni; ſed *tanta* fere paſſim: quam lectionem Donatus agnoſcit. In uno tantum, *quanta* per exclamationem habetur: & *ampla* ſcriptum in Mediceo codice vetuſto; *Tanta* tamen melius.

508. ET MEDIUM IN PENETRALIBUS HOSTEM. Quia pluribus in codicibus antiquis legere erat, *mediis in penetralibus*, ea elocutione, quae ſeſe etiam inferius offert, *Mediis hoſtem in penetralibus*, Grammatici, ut ſtaret verſus, *medium* quippe *hoſtem* correxere. Quod ſiquis verſus quoſdam exleges, vel anapeſticos potius, alteriuſque generis inſertos Virgilio nolit condonare, aut eliſionem *s* litterae cum vocali applicita non admittat: habebit is codices venerabilis antiquitatis Mediceum, & alios, in quibus *mediis penetralibus*, abſque *in*, praepoſitione, legatur: elocutione Virgilio admodum familiari; neque tamen

men

Cingitur, ac denſos fertur moriturus in hoſtis.
Aedibus in mediis nudoque ſub aetheris axe
Ingens ara fuit; juxtaque veterrima laurus
Incumbens arae, atque umbra complexa Penates.
Hic Hecuba & natae nequidquam altaria circum,
Praecipites atra ceu tempeſtate columbae,
Condenſae, & divom amplexae ſimulacra ſedebant.
Ipſum autem ſumtis Priamum juvenalibus armis
Ut vidit: Quae mens tam dira, miſerrime conjux,
Impulit his cingi telis? aut quo ruis? inquit.
Non tali auxilio, nec defenſoribus iſtis
Tempus eget: non, ſi ipſe meus nunc adforet Hector.

SERVII.

512. AEDIBUS IN MEDIIS. Omne aedificium *aedes* dicuntur; ſed Varro locum, quatuor angulis concluſum, *aedem* docet vocari debere. [Idem Rerum Divinarum libro ſexto intulit: Ideo loca ſacra civitates habere voluiſſe, ne per continua aedificia incendio prohiberentur; & ut eſſent quo confugerent plerique cum familia ſua in periculis: quod etiam in Comoediis a ſervis timentibus legimus factum, hoc Virgilius hoc loco ſubtiliter tangit, cum dicit: *Aedibus in mediis nudoque ſub aetheris axe Ingens ara fuit*: &c. Ex nomine etiam Penatium & arae, intelligitur loci fieri veneratio, ut omnium tuto illuc confugerit Regina cum natis: nam ſubjungit: *Hic Hecuba & natae nequidquam altaria circum Praecipites*, &c. Unde apparet veterum conſuetudinem fuiſſe fugiendi a periclitantibus ad ararum praeſidium.] NUDOQUE SUB AETHERIS AXE. Hoc eſt, ſub divo, quod impluvium dicitur. Axis autem eſt aut Plauſtrum ſeptentrionale, aut pars Septentrionis, aut Spiritus, quo mundus movetur, ut: *Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum*: ſicut docet Lucanus.

513. VETERRIMA. Uſurpatum eſt. Ergo, ut ſupra diximus, hoc tantum uti, ſi neceſſe ſit, licet: & comparativum non habet, ſicut *deterior* poſitivum. [LAURUS. Daphne, filia Ladonis, fluvii Arcadiae terrae fuit, quae aſpernata viro jungi, ſemper venatibus operam dabat. Hanc cum Apollo adamaſſet, & eam ut comprimeret inſequeretur, illa a Terra matre petit auxilium, quae recepta a matre eſt, nec multo poſt in locum ejus, arborem lauri naſci *]

514. COMPLEXA PENATES. *Penates* ſunt omnes dii, qui domi coluntur.

515. NEQUIDQUAM. Aut ſecundum Epicureos, [qui dicunt deos nihil curare;] aut propter vim bellicam. ALTARIA. Superorum & *arae* ſunt, & *altaria*: Inferorum tantum *arae*. *Ara* autem dicitur a precibus, quas Graeci ἀρὰς dicunt: unde contra imprecatio κατάρα dicitur. Alii volunt ab *altitudine*, ſed male.

516. PRAECIPITES. Feſtinae propter tempeſtatem: & bene ATRA addidit: quia eſt & clara, ut: *Unde haec tam clara repente Tempeſtas.*

519. DIRA. Modo proprie: *dira* enim eſt deorum ira. Ergo *quae mens dira*, id eſt, infuſa ex deorum ira.

520. TELIS. Armis. RUIS. Aut feſtinas, aut incedis ſeniliter, & inconſulto.

[illegible]. NON SI IPSE MEUS. [Mire, *meus*, ut magis exprimeretur affectio. Et] ſubaudis, filius poſſet defendere.

PIERII.

men hoc ita dicimus, ut lectionem vulgatam improbemus, quae recte & ipſa procedit, hoc modo: *medium in penetralibus hoſtem*.

511. DENSOS FERTUR MORITURUS IN HOSTES. In antiquis aliquot exemplaribus, *ad hoſtis* legitur, non inepte: cui quidem lectioni adſtipulatur etiam codex ille pervetus, in quo ſemper *at* praepoſitio per *t* notatur: in eo enim, *at hoſtes* legitur; agnoſcit tamen Ti. Donatus vulgatam lectionem *in hoſtis*.

517. ET DIVOM AMPLEXAE SIMULACRA TENEBANT. Mediceus, & Antiqui fere omnes cod. *ſedebant* habent, quod eſt mulierum proprium, ut apud Homer. ſaepe: pauloque infra, Hecuba Priamum ad ſeſe recipit & longaevum in ſede locat.

518. JUVENILIBUS ARMIS. Multorum codicum, & auctorum teſtimonio, *juvenalibus* per *a* media ſyllaba legendum, alibi indicavimus.

Feciſti, & patrios foedaſti funere vultus.
At non ille, ſatum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoſte fuit Priamo: ſed jura fidemque
Supplicis erubuit, corpuſque exſangue ſepulcro
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remiſit.
Sic fatus ſenior, telumque inbelle ſine ictu
Conjecit: rauco quod protenus aere repulſum,
Et ſummo clipei nequidquam umbone pependit.

Cui

SERVII.

539. FOEDASTI. Crudeles impioſque feciſti.] FUNERE. Cadavere: ab eo quod praecedit, id quod ſequitur. *Funus* enim eſt jam ardens cadaver, quod dum portatur, exſequias dicimus: crematum, reliquias: conditum jam, ſepulcrum.

540. [AT NON ILLE SATUM. Tribus generibus parentes obiicimus filiis, cum bonis eos negamus aequales, ut hoc loco: cum malos obiicimus, ut: *Laomedontiadae;* item cum non ſolum bonos adimimus, ſed inſuper malos obiicimus, ut: *Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor.*]

541. IN HOSTE PRIAMO. Aut Archaiſmos eſt, pro, in hoſtem: aut *in hoste*, id eſt, cum hoſtem gereret, cum ipſe hoſtis eſſet. [Hic *Priamo* nomen poſitum, ſenſum validiorem fecit, hoc eſt, Priamo, qui tunc ſui; quaſi jam eſſe deſierit, id eſt, quem operae precium fuit occidere. JURA FIDEMQUE. Quia, quod Homerus mutat, dicitur Priamus duce Mercurio ingreſſus Achillis tentoria, excitatum rogaſſe, quem dormientem potuiſſet occidere. *Jura* vero, quod a rege rogabatur: *Fidem*, quia ſupplex. Quidam *jura fidemque* ita intelligunt: *Jura*, quod Hectorem reddidit; *Fidem*, quod me in mea regna remiſit.]

542. SEPULCHRO. Pro, ad ſepulchrum.

543. REMISIT. Quia comitatus uſque ad Trojam eſt: [& mire *in mea regna remiſit*, cum potuiſſet per me mea regna capere.]

544. IMBELLE. Ipſe imbellis, ut: *Imbile ferrum.*

545. RAUCO AERE. Ad ſcutum retulit. PROTINUS REPULSUM. Statim prohibitum.

546. ET SUMMO CLYPEI NEQUICQUAM UMBONE PEPENDIT. Eandem rem bis dixit; cum praeceſſiſſet, *Rauco quod protinus aere repulſum:* quod idem eſt, & nihil attinuiſſe dici putant: *Summo clypei nequicquam umbone pependit.* Tanquam non omnino neceſſe eſſet, ut de ſummo clypei penderet, & potuiſſe dici, nec de clypeo pependit; ſed duplicationem narrationis per ἐπεξεργασίαν excuſat. Sane quidam, NEQUICQUAM UMBONE PEPENDIT, hunc ſenſum volunt, telum repulſum ne ſummatim quidem haerere potuit, ut penderet: alii unam eandemque rem bis dictam volunt, & ſuperfluum putant. NEQUICQUAM. Non: ſic Perſius: *Nequicquam funde ſuſpiret nummus in imo.* PEPENDIT. Quomodo *pependit*, cum dixerit, *Rauco quod protinus aere repulſum?* ſolvitur; *Nequicquam pependit*, id eſt, non pependit; vel ſecundum Donatum: *Penetrato ſcilicet aliqua ex parte ſcuti contextu, telum pendens inhaerebat.*

PIERII.

ORA PARENTUM. In quibuſdam veteribus codicibus eſt, *Ante oculos exaſit, & ante parentum;* ſed omnino corrupte: inde autem emanavit error, quod ea praepoſitio addita legitur in pleriſque codicibus ſuperne pro paraphraſi.

532. VITAM CUM SANGUINE FUDIT. In antiquis pleriſque codicibus, *fundit* habetur; res enim hujuſmodi per tempus praeſens enarratae, magis movent.

542. CORPUSQUE EXSANGUE SEPULCHRO. In aliquot ex antiquioribus codicibus *corpus exſangue* legitur abſque particula *que;* ſed enim ipſa verſus dignitas eam particulam hoc loco videtur expetere.

545. RAUCO QUOD PROTINUS AERE REPULSUM. In antiquis aliquot codicibus *ſepultum eſt* legitur: In aliquo *ſepultum* abſque *eſt;* quod id videtur innuere, quod ad vivum non pervenerit, ſed in ſummo clipei nulla efficacia pependerit. Sane vero, *Sepultum*, ab iis repoſitum eſt, qui olim quaeſtionem faciebant, non poſſe pendere, quod repellitur: adverſus quos ita Donatus: *Nam & repulſum eſt, & pependit. Miſſum enim telum conſtabat, quo vetuſtatis vitio fuiſſet hebetatum, quod vigorem perdidiſſet illius temporis, quod in uſu Priami fuit, cum adhuc juvenis eſſet: nunc emiſſum ab eo, qui omne virtutis robur cum ipſis Juventae temporibus amiſiſſet. Talis ergo teli effectus plenus eſſe non potuit; ut perforato penitus ſcuto ad hominis corpus, & exitum perveniret, nec tamen in te-*

Cui Pyrrhus: Referes ergo haec, & nuntius ibis
Pelidae genitori. Illi mea triſtia facta,
Degneremque Neoptolemum narrare memento.
Nunc morere. Hoc dicens, altaria ad ipſa trementem
Traxit, & in multo labſantem ſanguine nati,
Inplicuitque comam laeva; dextraque coruſcum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit enſem.
Haec finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Trojam incenſam, & prolabſa videntem
Per-

SERVII.

547. REFERES ERGO HAEC. Sarcaſmos eſt, jocus cum amaritudine, ut: *En agros, & quam belle, Trojane, petiſti Heſperiam:* Aſteiſmos autem, eſt urbanitas ſine iracundia, ut: *Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.*

548. ILLI. Pronomen, modo adverbium, ut: *Patet iſti janua letho.*

549. DEGENEREM. Non reſpondentem moribus patris.

550. [HAEC DICENS. Oſtendit ſimul dum diceret feciſſe.] ALTARIA AD IPSA. Unde ſperabat auxilium: [aut quia Achilles in templo occiſus eſt, & ex ſimilitudine vindicta... TREMENTEM. Non formidine, ſed aetate.]

552. IMPLICUITQUE COMAM LAEVA. Quomodo *comam*, ſi armatus galea erat? Sed non omnes crines galea tegit: ſive quia non habebat galeam, nam hoc dixit: *Arma diu ſenior deſueta trementibus aevo Circumdat nequicquam humeris, & inutile ferrum Cingitur:* DEXTRAQUE CORUSCUM EXTULIT. *Coruſcum*, ſi ornatum gemmis caput regis acceperis, ſenſus talis eſt: ſublato capite gladium in vaginam recondit, quae lateri ſemper cohaeret: ſi vero *coruſcum gladium* vis intelligere, lateri Priami infixum accipe: &, κ̓τ̓ τὸ σιωπώμενον, poſtea caput eſſe ſublatum.

553. LATERI CAPULO TENUS ABDIDIT ENSEM. Si *jacet ingens litore truncus, avulſumque caput*. Si latus percuſſit Priami, quomodo truncum? Hoc poſtea factum eſt: nam hoc inſignibus viris fieri ſolet, ut alibi: *Curruque abſciſſa duorum ſuſpendit capita*, aut κ̓τ̓ τὸ ὑπονοούμενον, *lateri ſuo*, id eſt, Pyrrhi, dicit, qui in vaginam recondit gladium.

554. HAEC FINIS. [Ut dies, ſi tempus longum ſignificat, generis foeminini eſt, &c.] omnia Latina nomina, inanima, ſimplicia, a verbo non venientia, nis ſyllaba terminata, maſculina ſunt: inanima, propter *clunis, canis:* ſimplicia, propter *bipennis:* a verbo non venientia, propter *finis*. Ergo Juvenalis bene dixit; *Ad terram tremulo deſcendunt clune puellae*. Horatius male: *Quod pulchrae clunes*. HIC. Talis, ut: *Hunc ego te, Euryale, aſpicio?* [SORTE. Fatali neceſſitate: vel *ſorte*, fortuna, ut: *Utere ſorte tua:* & quidam, *exitus ſorte*, pro ſortis tradunt, ablativum pro genitivo.]

555. TROJAM INCENSAM. Pro, Ilium.

PIERII.

tum inefficax fuit: repulſum eſt enim reſiſtente aere; ſic tamen, ut pendens inhaereret, penetrato ſcilicet aliqua ex parte ſcuti contextu. Legimus itaque cum Donato, *Rauco quod protinus aere repulſum eſt*.

548. ILLI MEA TRISTIA FACTA. *Illi* hic pro *ibi* adverbium poſitum dicit Donatus, interpres Terentianus, in Adelphis: *Ut ego illi maximam partem feram:* & in Ecyra: *Nam illi non licebat niſi praefinito loqui*.

550. HAEC DICENS. Antiqua fere omnia exemplaria, *hoc dicens*, legunt: quippe, *nunc morere:* quod majorem quandam habet illuſionis efficaciam.

554. HAEC FINIS PRIAMI FATORUM. Servius velle videtur *finis* foeminini tantum eſſe generis, quum tamen virilis etiam paſſim inveniatur. Virgilius: *Quem das finem, rex magne, laborum?* &: *Hic finis fandi*, quod agnoſcit Nonius. Praeterea Probus in Arte quaerit cur hoc loco *finis* foeminino genere poſitum fuerit a Virgilio: quum veterum Grammaticorum regulae nomen id maſculini generis eſſe velint, Poetamque ait metro conſuluiſſe: ita enim plerumque rationem muſicam appellat. Sane vero Comminianus Soloeciſmum hic eſſe per genera nominum aſſeverat: *Haec finis Priami*, pro, *hic finis*.

555. PROLAPSA. Non temere quidem in antiquiſſimo quodam codice, participia haec a *labor, laberis*, per Thematis characteriſticon ſcribuntur: *prolabſa, illabſus, labſantem:* nam Probus hujuſmodi participia per *b*, non per *p* ſcribi debere praecipit.

Pergama; tot quondam populis terriſque ſuperbum
Regnatorem Aſiae. Jacet ingens litore truncus,
Avolſumque humeris caput, & ſine nomine corpus.
At me tum primum ſaevus circumſtetit horror:
Obſtupui: ſubiit cari genitoris imago,
Ut regem aequaevum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem. Subiit deſerta Creuſa,
Et direpta domus, & parvi caſus Iuli.
Reſpicio, & quae ſit me circum copia luſtro.
Deſeruere omnes defeſſi, & corpora ſaltu

SERVII.

556. PERGAMA. Proprie Trojanae arces ſunt; unde *κατ' ἐξοχὴν* arces omnes *Pergama* dicuntur: ut Poetam dicimus, & intelligimus Virgilium. SUPERBUM. Nobilem.

557. REGNATOREM ASIAE. Quia imperaverat & Phrygiae & Mygdoniae. JACET INGENS LITORE TRUNCUS. [Pompeii tangit hiſtoriam, cum *ingens*, dixit, non magnus:] quod autem dicit *littore*, illud, ut ſupra diximus, reſpicit, quod in Pacuvii tragoedia continetur: *Priami corpus ad litus tractum s* [aut *littus* pro ſolo accipiamus, ut: *Litteraque & latos populos*. Aut ideo *littore*, ut oſtendat littus jam eſſe, ubi fuerat Troia, ut: *Et campos ubi Troja fuit*.] Quod autem Donatus dicit, *littus*, locum eſſe ante aras a *litando* dictum; vel quod *lituo* illud ſpatium deſignatur, ratione caret: nam a *l tande*, LI brevis eſt, & ſtare non poteſt verſus.

558. AVULSUMQUE HUMERIS CAPUT. Hoc eſt, quod *κατὰ τὸ σιωπώμενον* accipi debet: hoc enim claris & fortibus viris fieri ſolebat, ut: *Quin ipſa arrectis viſu mirabile in haſtis Praefigunt capita*. SINE NOMINE. Sine agnitione, aut ſimpliciter ſine nomine: a capite enim quis nomen ducit.

559. SAEVUS HORROR. Quia eſt & bonus, ut: *Laetuſque per artus Horror iit*. Eſt & amoris, ut Terentius: *Totus, Parmeno, tremo horreoque, poſtquam aſpexi hanc*.

561. AEQUAEVUM. Amabiliter locutus eſt; plus enim eſt *aequaevum*, quam *longaevum*.

562. VITAM EXHALANTEM. Secundum eos, qui animam volunt eſſe ventum, ut: *Atque in ventos vita receſſit*. DIREPTA. Pro, diripienda: participium pro participio.

563. CASUS. Aut interitus, aut captivitas.

564. COPIA. Notandum, de exercitu numero dixiſſe eum ſingulari, ut Salluſtius * *Con Sertorios neque rumpor. Et an Levi copiam avibus*: cum *copias* de exercitu numero plurali dicamus; ut Salluſtius: *Memorare poſſem, quibus in locis maximas hoſtium copias pop. Romanus parva manu fuderit*. *Copia* vero, aliarum rerum ſit.

565. [DESERUERE OMNES DEFESSI. Dolore: vox non accuſationis: ſic enim ſe purgat, ut alios non culpet: dicendo autem *defeſſi*, etiam illos excuſat, a quibus deſertus eſt.]

PIERII.

562. SUBIIT DESERTA CREUSA ET DIREPTA DOMUS. In Mediceo, & in antiquis aliquot aliis exemplaribus, legere eſt: *ſubit & deſerta*: neque dicendum ultimam in *ſubit* ex ſynaereſi longam eſſe, qui viderimus ſuperius eiuſdem formae praeteritum correptum: *Hectore, qui redit exuvias indutus Achillis*. Ibi enim pro *rediit*, dubio procul poſitum eſt biſſyllabum *redit*. Eſt vero venuſtas aliqua in ea repetitione copulae: *Et deſerta Creuſa, & direpta domus*: quamquam neque illud invenuſtum, quod abſque &, *ſubiit*, triſyllabum in pleriſque habetur exemplaribus. Habemus vero in antiquis aliquot codicibus lectionem aliam, *ut direpta domus*, hoc eſt, venit in memoriam Domus, ut direpta, ea quippe ſpecie, qua direpta eſſet, tali eam imagine concepi. Aliquot alii codices, & *deſerta* legunt; ſed hoc parum in tanta calamitate: quare longe melius *direpta*. Loquitur vero hic ex Epicuri ſententia, qui omnium rerum, quae noſtrae inſiderent cogitationi, ſimulacra confingebat, eaque ad cerebrum volitantia ſpecies offerre, quibus praedita eſſent: memoriamque & excogitationem non aliunde in nobis eſſe. Quae lectio ſi faciat ſatis, non erit dicendum participium eſſe pro participio. Et *direpta* poſitum, pro *diripienda*, ut grammatici comminiſci coguntur.

Digitized by Google

Ad terram miſere, aut ignibus aegra dedere.
(Jamque adeo ſuper unus eram: cum limina Veſtae
Servantem, & tacitam ſecreta in ſede latentem
Tyndarida aſpicio: dant clara incendia lucem
Erranti, paſſimque oculos per cuncta ferenti.
Illa ſibi infeſtos everſa ob Pergama Teucros,
Et poenas Danaum & deſerti conjugis iras
Permetuens, Trojae & patriae communis Erinnys,
Abdiderat ſeſe, atque aris inviſa ſedebat.
Exarſere ignes animo: ſubit ira cadentem
Ulciſci patriam, & ſceleratas ſumere poenas.
Scilicet haec Spartam incolumis patriaſque Mycenas
Aſpiciet, partoque ibit regina triumpho?
Conjugiumque, domumque, patres, natoſque videbit,
Iliadum turba & Phrygiis comitata miniſtris?
Occiderit ferro Priamus? Troja arſerit igni?
Dardanium toties ſudarit ſanguine litus?
Non ita. Namque etſi nullum memorabile nomen

SERVII.

566. [IGNIBUS AEGRA DEDERE. Poſt hunc verſum, hi verſus fuerunt, quos Tucca & Varus obliti ſunt: *Jamque adeo ſuper unus eram,* &c. verſus enim refert * uſque illum: *Talia jactabam*, &c. In quibus hae variae lectiones: PERMETUENS TROJAE: ms. *Praemetuens Trojae*. ARIS INVISA: ms. *Argis inviſa*. REGINA TRIUMPHO: ms. *Regnata Triumpho*. SUDAVIT SANGUINE: ms. *Sudarit ſanguine*. NEC HABET VICTORIA: ms. *Habet haec victoria*. SUMSISSE MERENTIS: ms. *Sumſiſſe merentes*. ULTRICIS FLAMMAE: ms. *Ultricis famae*. MENTE FEREBAR: MS. *Mente loquebar*.]

PIERII.

507. JAMQUE ADEO SUPER UNUS ERAM. Duo illa & viginti carmina, quae detracta eſſe conſtat, in nullo ex iis veteribus codicibus, quos verſavimus, habeatur; placuit tamen nonnullis impreſſoribus ea publicare. Donatus porro ita ea diſſimulavit, ut ſententiae continuationem longe aliter acceperit, quam fecerint alii: ea quippe de cauſſa Aeneam dextra prehenſum a matre contentum eſſe, ne ipſe ſibi, quod in extrema ea rerum deſperatione plerique fecerant, mortem conſciſceret: quo loco Auctoris ipſius verba ponere non pigeat, ubi verſus hos interpretatur.

Deſeruere omnes defeſſi, & corpora ſaltu
Ad terram miſere, aut ignibus aegra dedere.
Tum mihi ſe, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, & pura per noctem in luce refulſit
Alma Parens, confeſſa Deam, qualiſque videri
Coelicolis, & quanta ſolet, dextraque prehenſum
Continuit. Roſeoque haec inſuper addidit ore.

Dixit omnes deſeruiſſe quod agebant, quum defenderent domum Priami, & id fruſtra facerent. Ipſe quo modo receſſerit dicit: ne videatur etiam ipſe operis labore fatigatus receſſiſſe: Omnes, inquit, laborando feſſi, & ſine aliqua utilitate certando debiles redditi, tedio adverſarum rerum mori maluerunt: & duplicem voluntariae mortis occaſionem nacti, cum altitudo non deeſſet, & incendia dominarentur, aut praecipites dederant ſeſe, aut petierant flammas: ne & ipſe alterum facerem, aut, quos ſupererat tertium, hoſtis occideret remanentem: Mater mea, non ut facere ſolebat, dubia, aut incerta, ſed manifeſtior veniens, me ab ipſis inefficaciſſimis actibus revocavit.

Fe-

Feminea in poena eſt, nec habet victoria laudem;
Extinxiſſe nefas tamen, & ſumſiſſe merentis
Laudabor poenas: animumque expleſſe juvabit
Ultricis flammae, & cineres ſatiaſſe meorum.
Talia jactabam, & furiata mente ferebar;)
Cum mihi ſe, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, & pura per noctem in luce refulſit
Alma parens, confeſſa deam; qualiſque videri
Caelicolis, & quanta ſolet: dextraque prehenſum
Continuit, roſeoque haec inſuper addidit ore:
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?
Quid furis? aut quonam noſtri tibi cura receſſit?
Non prius aſpicies, ubi feſſum aetate parentem

Li-

SERVII.

589. CUM MIHI SE. Ordo eſt: cum mihi ſe videndam oculis obtulit, non ante tam clara.

590. IN LUCE. In nimbo, qui cum numinibus ſemper eſt.

591. [CONFESSA DEAM. Divino habitu: quia in primo venatricis habitu ſe obtulerat. QUALIS & QUANTA. Qualitas & quantitas hoc loco ad pulchritudinem pertinet.]

592. DEXTRAQUE PREHENSUM. Ea corporis parte, qua Helenae ictum minabatur, quae in templo Veſtae ſtabat ornata. Ut enim in primo diximus, aliquos hinc verſus, qui ſuperius notati ſunt, conſtat eſſe ſublatos, nec immerito: nam & turpe eſt viro forti contra foeminam iraſci: & contrarium eſt, Helenam in domo Priami fuiſſe illi rei, quae in ſexto dicitur: quia in domo inventa Deiphobi, poſtquam ex ſumma arce vocaverat. Hinc autem verſus eſſe ſublatos, Veneris verba declarant, dicentis: *Non tibi Tyndaridis facies inviſa Lacaenae*. [Sane quidam *inviſa* figurate dictum putant: adſerunt enim ad Trojam Helenam non veniſſe, id eſt, non viſam a Trojanis: quia, cum eam rapuit Paris, ad Aegyptum profectus dicitur, mutato itineris curſu, ne a Graecis forſan inſequentibus comprehenderetur; ibi a Protheo receptus hoſpitio; ſed cum Helena Protheo ſuam narraſſet injuriam, ab eo retenta eſt: tum ſine ea Paris venit ad Trojam. Graeci autem putantes quod occultaretur a Trojanis, & nollent ſibi eam reddere, deleverunt Trojam fruſtra, cum Trojani vere dicerent ſe Helenam non vidiſſe. Alii dicunt a Protheo quidem Paridi Helenam ſublatam, & quibuſdam diſciplinis fantaſma in ſimilitudinem Helenae Paridi datum, quod etiam Homerum volunt tetigiſſe ſubtiliter, ubi Aeneas a Neptuno *appoſita nube liberatur.]

593. ROSEO. Pulchro. [Quidam reprehendunt non conveniſſe in ruina & exitio civitatis, Venerem roſeo ore loqui cum filio, ignorantes hoc epitheton Veneris eſſe perpetuum.] INSUPER. Super, quod continuerat eum.

594. INDOMITAS. Magnas nunc: &c.

595. QUID FURIS? Quia furor eſt, virum fortem ruere in mulieris interitum: [aut *quid furis*, cum extinctos ſocios vides velle pugnare: & bono verbo uſus eſt, virum fortem a praelio revocans.] Et QUID, nonnulli admirantis volunt eſſe, non interrogantis. NOSTRI CURA. Et hoc loco, ut ſolet, unam ſe de Aeneae familia facit, ut: *Unius ob iram prodimur*. *Noſtri* autem & *veſtri*, genitivi plurales ſunt antiqui, & ex Graeco venientes, ſicut ſingulares ſunt *mis* & *tis*. Non eſt autem poſſeſſivum; ſed ab eo, quod eſt *Nos*: & hoc eſt, unde dicimus: *Noſtri cauſa fecit*, hoc eſt, *noſtrum*.

PIERII.

594. QUIS INDOMITAS TANTUS FUROR EXCITAT IRAS? In codicibus aliquot antiquis cum Mediceo legere eſt, *tantus dolor*, non autem *furor*: quid enim oportuiſſet ſtatim ſubjungere *quid furis?* Sane *dolor* agnoſcit Donatus: & in paraphraſi ait: *Quid tantum doles, iraſceris, furis?*

Liqueris Anchiſen? ſuperet conjuxne Creüſa,
Aſcaniuſque puer? quos omnis undique Grajae
Circum errant acies: &, ni mea cura reſiſtat,
Jam flammae tulerint, inimicus & hauſerit enſis.
Non tibi Tyndaridis facies inviſa Lacaenae,
Culpatuſve Paris. Divom inclementia, divom
Has evertit opes, ſternitque a culmine Trojam.
(Aſpice: namque omnem, quae nunc obducta tuenti
Mor-

SERVII.

597. SUPERET. Supervivat, ſuperſit.

598. ASCANIUSQUE PUER. Filius, ut: *Tuque puerque tuus*. Horatius: *Pueriſque Ledae:* & eſt Graecum, nam παῖδας dicunt. Interdum tamen etiam ad aetatem refertur, & ad hominis conditionem.

599. [CIRCUM ERRANT. Mire, quaſi quaerentes; tanquam prope ſint, & adhuc opera ſua non advertant.]

600. HAUSERIT ENSIS. Aut percuſſerit, ut: *Latus haurit apertum*: aut voraverit.

601. TYNDARIDIS. Atqui Jovis eſt, non Tyndarei filia; ſed ſic dicimus *Tyndaridis*, de Helena, ut de Hercule, Amphitryoniades: nam de Jove & Leda nati ſunt Pollux & Helena: de Tyndareo & Leda, Clytaemneſtra & Caſtor, qui & ſolus mortalis fuit: unde Virgilius in ſexto: *Si fratrem Pollux alterna morte redemit:* qui immortalitatem ſuam cum fratre partitus eſt. Helenam vero immortalem fuiſſe indicat tempus: nam conſtat fratres ejus cum Argonautis fuiſſe; Argonautarum autem filii Thebano Eteoclis & Polynicis bello dimicaverunt. Item illorum filii contra Trojam bella geſſerunt. Ergo ſi immortalis Helena non fuiſſet, tot ſine dubio ſeculis durare non poſſet. Hanc autem legimus prius a Theſeo raptam: & in Aegypto commendatam Protheo: [alia fabula a Paride raptam, &, cum ad Aegyptum cum ea iſſet, a Protheo cognito raptu, ſubtractam Paridi dicit.] FACIES INVISA. Pulchritudo Helenae odioſa, id eſt, Helena: & eſt Graecum, ut: *vis Herculea*, hoc eſt, Hercules. Oſtendit autem naturae culpam non eſſe hominibus adſcribendam.] LACAENAE. A provincia Laconica. Et notandum, derivationem minorem eſſe principalitate, quod rarum eſt.

602. CULPATUSVE PARIS. Crimiṇoſus, reus. [DIVUM INCLEMENTIA. Latenter hic Venus ſe purgat invidiae, dicendo Trojam deorum conſpiratione ſubverti: poterat enim ei objici, quod niſi ipſa rapiendi Helenam Paridi auctor fuiſſet, Troja non fuiſſet everſa.]

604. ASPICE. De Homero tractum, qui inducit Minervam praeſtantem iſta Diomedi: Ἀχλὺν δ' αὖ τοι ἀπ' ὀφθαλμῶν ἕλον, ἣ πρὶν ἐπῆεν, Ὄφρ' εὖ γιγνώσκῃς, ἠμὲν θεὸν, ἠδὲ καὶ ἄνδρα. [Et bene ſubdiſtinguit; quia non ſolum dicitur, ſed etiam manu ſignificatur.] NAMQUE OMNEM. Ordo eſt: Omnem tibi nubem eripiam, quae humida circum caligat, & mortales hebetat viſus tuenti: dicitur enim nebula orta de terris obeſſe noſtris obtutibus: unde aquila, quia ſupra nebulam eſt, plus videt. Eſt etiam theologica ratio: quia ignorantes uſum Venerium, videre dicuntur & numina: unde nunc merito poſt Veneris abſceſſum numina vidiſſe dicitur Aeneas. OBDUCTA. Superducta. TUENTI. Modo videnti; alias defendenti.

PIERII.

597. SUPERET CONJUXNE CREUSA. Eſt quidem hic *ſuperet*, ut, *Captae ſuperavimus urbi*. In Longobardico tamen codice, *ſuper eſt* legitur, elegantia haud quaquam pari. Illud etiam animadverti in aliquot ex antiquioribus codicibus primam litteram, quae eſt in nomine *conjux*, inverſam eſſe hoc modo, *Ɔonjux:* ea quippe nota, qua ƆLIB. hoc eſt, *conliberta*, In monumentorum titulis paſſim cernitur. Inverti vero ita litteras, in Mulierum nominibus indicandis, plurimum mos fuit.

600. INIMICUSQUE HAUSERIT ENSIS. In antiquis pleriſque codicibus legere eſt, *inimicus & hauſerit enſis*.

602. VERUM INCLEMENTIA DIVUM HAS EVERTIT OPES. Antiqua pleraque exemplaria habent, *ſed enim inclementia*. Aliquot vero alia, & ea quidem caſtigatiora, legunt venuſtiſſima repetitione, *divom inclementia, divum has evertit opes:* ut illud: *Pallas te hoc vulnere Pallas immolat*. In Priſciani etiam codicibus antiquioribus manu ſcriptis, hoc citato verſu, eodem exemplo paſſim geminari dictionem *Divum* obſervavi: Atque eandem hanc lectionem Ti. Donatus agnoſcit. Et ut in ea perſiſteret ſententia, qua ſuperius dixerat Aeneam a Venere prohibitum, ne tentaret extrema: ita cauſſam Helenae complectitur.
Pro-

Mortalis hebetat viſus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam: tu ne qua parentis
Juſſa time, neu praeceptis parere recuſa)
Hic, ubi disjectas moles, avolſaque ſaxis
Saxa vides, mixtoque undantem pulvere fumum,
Neptunus muros, magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit; totamque a ſedibus urbem
Eruit. Hic Juno Scaeas ſaeviſſima portas
Prima tenet, ſociumque furens a navibus agmen
Ferro accincta vocat.
Jam ſummas arcis Tritonia (reſpice) Pallas

SERVII.

In-

606. NEQUA PARENTIS JUSSA TIME. Pro *Ne:* & *ne* particula imperativo jungitur modo; ſed interdum praeſenti tempori; interdum futuro, prout aliquid volumus, aut ad praeſens, aut ad futurum referri: [poteſt ſane hoc praeceptum & ad generalitatem, & ad ſpecialitatem referri:] *Juſſa time;* veretur enim, ne imperanti fugam non obtemperet.

608. [SAXIS SAXA. Dicendo *ſaxis ſaxa*, renovavit narrandi magnitudinem.

609. UNDANTEM. Aut abundantem; aut quia in modum undarum attollitur, ut: *Qua plurimus undam Fumus agit.*]

610. NEPTUNUS MUROS. Hoc quidem habet fabula: quod Neptunus cum Apolline Trojae fabricati ſint muros. Sed conſtat Laomedontem ſupradictis diis certam voviſſe pecuniam, ad ſacra facienda: quam, invadentibus Myſiis hoſtibus, tranſtulit ad murorum fabricam: unde dii & feciſſe muros, & offenſi eſſe dicuntur. Simul notandum, quod deos facit opera ſua evertere, ut PORTAS Junonem, quarum dea eſt: (nam portam luminis naſcentibus praebet, ut: *Juno Lucina fer opem.*) ARCES. Minervam: (legimus enim: *Pallas quas condidit arces.*) Neptunum, MUROS: ipſi enim fundamenta ſunt conſecrata, cujus & moventur arbitrio: unde *ἐννοσίχθων, ϗ ἐννοσίγαιος* dicitur, hoc eſt, terram movens aquae concuſſione; ſicut terrae motus continent opiniones. Ergo cum Neptunus infeſtus indicatur, Apollo tamen etiam poſt piaculum Trojanis favet: quia eum propter Chryſis ſacerdotis filiam offenderant Graeci. TRIDENTI. Omnia in NS exeuntia, aut participia ſunt, aut nomina; ſed ſi participia ſint, ablativum & in I & in E mittunt pro noſtro arbitrio: Juvenalis: *Nec ardenti decoxit aheno.* Contra: *Semperque ardente camino.* Si vero nomina fuerint, tantum modo in E exeunt. Si autem eadem ſint & nomina & participia, ut *amans*, cum nomina fuerint, omni modo in E mittunt; cum participia, licenter utimur. Ergo quia *tridens* nomen eſt, *tridente* debuit dicere; ſed novitatem affectavit, nulla cogente neceſſitate. Sane in nominibus, quae & propria ſunt, & appellativa poſſunt eſſe, ut *Liberalis*, *Fœlix*, *Juvenalis*, ablativus a proprio, in E exit; ab appellativo, in I.

611. QUATIT. Concutit, commovet.

612. JUNO SCAEAS SAEVISSIMA PORTAS: [Quidam ideo Junonem has portas tenuiſſe accipiunt, quia eam fatorum arbitrium volunt: & fatum fuit, ad exitium Trojae, per has portas equum introduci: quia ipſa eſt *Curritis*, & ſub hoc nomine intereſt bellis: nam ideo: *Hic illius arma, hic currus fuit.*] SCAEAS. Priſcas. SAEVISSIMA. Quae & fugam vetabat.

613. SOCIUM. Sibi devotum. FURENS. Iraſcens.

614. FERRO ACCINCTA. Ferro armata, ut: *Cingitur ipſe furens certatim in praelia Turnus.*

615. JAM. Praeterea, ut: *Jamque ſeminibus jactis ſe ſuſtulit arbos.* ARCES. [Ordinem tenuit, primum *muros*, deinde *portas*, poſt *arces:* a muris enim in arcem convertendus eſt totus impetus. Ob hoc autem] *arces* Minervae dantur; quod ipſa ſit inventrix aedificiorum, ut: *Pallas quas condidit arces.* [Et quia ſumma quaeque poſſidet ſapientia. Praeterea in capite eſſe dicitur; idcirco creditur patris Jovis capite generata.] TRITONIA PALLAS. Notandum, duo antonomaſia ſine proprio. Et eſt nimiae iracundiae, cum dicitur: Quanquam irata ſit Graecis, nequaquam tamen Trojanis parcere: licet in hiſtoria lectum ſit, vehementius iratam Minervam, quod poſt victoriam ei ſacrificare noluerint, ut Horatius: *Quum*

Inſedit, nimbo effulgens & Gorgone ſaeva.
Ipſe Pater Danais animos vireſque ſecundas
Sufficit: ipſe deos in Dardana ſuſcitat arma.
Eripe, nate, fugam, finemque inpone labori.
Nuſquam abero, & tutum patrio te limine ſiſtam.
Dixerat: & ſpiſſis noctis ſe condidit umbris.
Apparent dirae facies, inimicaque Trojae
Numina magna deum.
Tum vero omne mihi viſum conſidere in ignis
Ilium, & ex imo verti Neptunia Troja.
Ac veluti ſummis antiquam in montibus ornum,

Cum

SERVII.

Pallas uſto vertit iram ab Ilio, in impiam Ajacis ratem. [RESPICE. Dicendo *reſpice*, oſtendit vere jam caliginem ab oculis ejus eſſe ſublatam.]

616. [INSEDIT. Adeo irata, ut ante ſacerdotem ibi Caſſandram defenderet.] NIMBO EFFULGENS. Nube divina: eſt enim fulgidum lumen, quo deorum capita cinguntur; ſic etiam pingi ſolet. Alii *limbo* legunt, ut: *Sidonium picto chlamydem circumdata limbo:* & eſt pars veſtis extrema, quae *inſtita* dicitur: ut Horatius: *Quarum pulſata talos tegit inſtita veſte.* GORGONE SAEVA. Aut etiam per *ſaevam Gorgonem* fulgens: aut ipſa *ſaeva* terrore *Gorgonis.* Sane *Gorgones* tres fuiſſe dicuntur, Stheno, Euriale, Meduſa; quarum aſpectus intuentes vertebat in lapides. Hae autem mirae pulchritudinis fuiſſe dicuntur: & quiſquis eas vidiſſet, ſtupore defigebatur. Ideo fictum eſt, quod in lapides mutarentur. [Sed alia fabula refert, Meduſam mirae parſimoniae virginem fuiſſe, & ob hoc acceptam Minervae: quae compreſſa a Neptuno Pegaſum equum dicitur edidiſſe; quod poſteaquam Minerva cognovit, ejus caput dicitur amputaſſe & ſuo affixiſſe pectori, eique tribuiſſe vim, ut quidquid vidiſſet mutaret in ſaxum.]

617. IPSE PATER. Qui omnibus unus eſſe conſuevit, ut: *Rex Juppiter omnibus idem.* Et bene honeſta Aeneae cauſa fugiendi eſt. VIRESQUE SECUNDAS. Quia fuerunt & in Trojanis; ſed non proſperae.

618. SUFFICIT. Subminiſtrat, ſuggerit.

619. ERIPE. Accelera, raptim fac: vel, *eripe te fuga.*

620. NUSQUAM ABERO. Bona oeconomia: nam, ſi tenent Danai, qua deficit ignis, neceſſarium eſt praeſidium numinis, ut Horatius: *Nec deus interſit, niſi dignus vindice nodus Inciderit.* LIMINE SISTAM. In limine, ut: *Sylvis te, Tyrrhene, feras agitare putaſti:* id eſt, in ſylvis.

621. SPISSIS NOCTIS SE CONDIDIT UMBRIS. Denſis. [Abſceſſu enim plerumque numina demonſtrantur fuiſſe, cum ſubito apparere deſierint.]

622. APPARENT DIRAE FACIES. Secundum matheſin, poſt abſceſſum Veneris dira dicit apparuiſſe numina: cujus praeſentes radii intervenientes circumquaque diviſos anaereticos temperant. [Vel quia *dirae* appellantur, quae ſunt in miniſterio Jovis, quando morbos, aut lethum, aut bellum hominibus molitur: quia in XII. ait: *Dicuntur geminae peſtes, cognomine Dirae.*]

623. [NUMINA MAGNA DEUM. Quia Jovem, Junonem, Neptunum & Minervam dixerat.]

624. TUM VERO. Quia ante & ab Hectore audierat, & per ſe viderat, everti Trojam; ſed non omnem: [ſingulas enim res viderat, ut: *Jam proximus ardet Ucalegon.* Vel, *Tum vero*, quando & Dii viſi ſunt ſaevientes. [Et EX IMO VERTI quia ſuperiori excidio, quando ab Hercule expugnata eſt, nec omne Ilium conciderat, nec ex imo fuerat Troja ſubverſa. Per haec ergo fit certior cauſa fugiendi.]

626. ORNUM. P... Oceani filia a Sarpedone Ilii filio adamta eſt, quem cum * veni ſpreviſſet, faciente Venere, Jaſonem tunc ad Colchos euntem inefficaciter adamavit, quo abſente cum luctu conficeretur, in hanc arborem dicitur commutata.

PIERII.

Probatio hujus rei fuerat neceſſaria, ut hoc ipſum verum eſſe doceret: hoc enim genere potuit inhibere viri fortis impetum, & incitatos animos frangere, inania vacuaque ſectantes. Fecit hoc Venus etiam propter ſe: noverat enim dici ſibi poſſe: *Ut haec pateremur, tu feciſti.* Ergo non immerito dixit: *Non tibi Tyndaridis facies inviſa Lacenae, Culpatuſve Paris,*

Di-

Cum ferro acciſam crebriſque bipennibus inſtant
Eruere agricolae certatim; illa uſque minatur,
Et tremefacta comam concuſſo vertice nutat;
Volneribus donec paullatim evicta ſupremum
Congemuit, traxitque jugis avolſa ruinam.
Deſcendo, ac ducente deo flammam inter & hoſtis
Expedior. Dant tela locum, flammaeque recedunt.
Atque ubi jam patriae perventum ad limina ſedis,
Antiquaſque domos; genitor, quem tollere in altos
Optabam primum montis, primumque petebam;
Abnegat exciſa vitam producere Troja,
Exiliumque pati. Vos o, quibus integer aevi

San-

SERVII.

627. FERRO ET BIPENNIBUS. Ἐν διὰ δυοῖν. vel *ταυτολογία* eſt: ideo, *crebris bipennibus*.

628. ERUERE. Pro dejicere: & eſt Acyrologia. USQUE. Tamdiu. MINATUR. Aut eminet, ut: *Minaeque Murorum:* Aut movetur.

629. TREMEFACTA COMAM. Solita figura. [COMAM autem, pro ramis: per illam metaphoram, *Tondentur cytiſi*.]

630. VULNERIBUS. Pro ictibus. JUGIS. Cacuminibus montium. RUINAM. Aliarum ſcilicet arborum.

632. AC DUCENTE DEO. Secundum eos, qui dicunt utriuſque ſexus participationem habere numina: nam ait Calvus: *Pollentemque deum Venerem*. Item Virgilius: *Nec dextrae erranti deus abfuit:* cum aut Juno fuerit, aut Alecto. Eſt etiam in Cypro ſimulacrum barbatae Veneris, [corpore & veſte muliebri, cum ſceptro, & natura virili,] quod Ἀφρόδιτον vocatur, [cui viri in veſte muliebri, mulieres in virili veſte ſacrificant: quamquam veteres *Deum* pro magno numine dicebant. Salluſtius: *Ut tanta mutatio non ſine deo videretur*.] Et hoc ad Graecorum imitationem, qui ὁ θεός, & ἡ θεός. dicunt, ſicut ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἡ ἄνθρωπος, vir & foemina.

633. [DANT TELA LOCUM, FLAMMAEQUE RECEDUNT. Illi reddidit: *Flammam inter & hoſtes expedior:* hic eſt hiatus.]

635. ANTIQUASQUE DOMOS. *Caras*. Salluſtius: *Antiquitatis curaeque pro Italica gente*. Et aliud pendet ex alio: nihil enim intereſt, utrum *caram* dicas, an caritatis cauſam. Sane *domos* ambitioſe dixit, pro domo una; non domum.

636. PRIMUM. Praecipuum: vel *primum*, ante filium & uxorem. Sed Varro Rerum humanarum, ait [permiſſum a Graecis Aeneae, ut evaderet, & quod carum putaret auferret: illum patrem liberaſſe, cum illi, quibus optio eſſet data, aurum & argentum abſtuliſſent. Sed Aeneae propter admirationem iterum a Graecis conceſſum, ut quod vellet auferret, ille, ut ſimile quod laudatum fuerat faceret, deos penates abſtuliſſe, tunc] a Graecis ei conceſſum, ut & quos vellet ſecum & ſua omnia liberaret: quod Poeta Veneris praeſidio praeſtitum dicit Aeneae. PETEBAM. Pro adpetebam & optabam.

637. VITAM PRODUCERE. Figurate, pro vitam producturum.

638. EXILIUM. Dictum quaſi extra ſolum. Vos o. Obliqua oratio eſt: nam aperte quidem hoc agit, ut relinquatur; latenter vero aliud, id eſt, voluntatem fugiendi: per quod nimia Aeneae oſtenditur pietas: qui nec juſtis cauſſis movetur, ut patrem relinquat. [Sane rhetorica ſuaſio eſt: deliberatur enim de ipſa re, utrum fugiendum ſit: & ejus partes ita ponuntur, ut ſi qui diſſuadent an ſupervivendum patriae, quod ideo aperte non dixit, ne caeteros a fuga dehortari videretur; ſed ait: *vos fugite, qui poteſtis s* a tempore, *Satis una ſuperque:* ab invitis diis, *Jampridem inviſus diis & inutilis annos Demoror:* Sic quidem & illud colligitur an debilis patriae ſuperare debeat.]

PIERII.

Divum inclementia, Divum Has evertit opes. Eſt etiam haec eadem geminatio in codice Mediceo.

632. DESCENDO AC DUCENTE DEO. Non ſum neſcius quot ea ſint, quae Servius congerit, ut commune genus eſſe diis, oſtendat. In veteribus tamen aliquot codici-

Sanguis, ait, ſolidaeque ſuo ſtant robore vires,
Vos agitate fugam.
Me ſi caelicolae voluiſſent ducere vitam,
Has mihi ſervaſſent ſedes. Satis una ſuperque
Vidimus excidia, & captae ſuperavimus urbi.
Sic o, ſic poſitum adfati diſcedite corpus.
Ipſe manu mortem inveniam. Miſerebitur hoſtis,
Exuviaſque petet. Facilis jactura ſepulcri.
Jam pridem inviſus divis, & inutilis annos
Demoror: ex quo me divom pater atque hominum rex
Ful-

SERVII.

639. INTEGER AEVI SANGUIS. Plenam aetatem ſignificat ex ſanguine, qui non eſt integer, niſi in juvenibus: nam dicunt Phyſici minui ſanguinem per aetatem: unde & in ſenibus tremor eſt. [Sane *aevum* hic ad annos referre debemus, cum alibi tempus ſignificet, ut: *Aevoque ſequenti*. Et: *Tantum aevi longinqua valet mutare vetuſtas*. SUO ROBORE. Id eſt, proprio, ſine alterius auxilio, quo eget Anchiſes. [Et duas res dicit: & juvenes eſtis, & ſani, quorum utrumque mihi deeſt. STANT. Perſtant, ſolidaeque ſunt.]

640. AGITATE. Diſponite, cogitate. [Salluſtius: *Traditur fugam in Oceani longinqua agitaviſſe*.]

641. COELICOLAE. Ad quos noſtra pertinet vita, ut: *Haud credo inviſus coeleſtibus auras Vitaleis carpis*, Et: *Nos juvenem exanimum, & nil jam coeleſtibus ullis Debentem*. Et: *Igneus eſt ollis vigor & coeleſtis origo Seminibus*. Anima enim, coeli pars eſt; corpus vero aquae; umbra inferorum. Ideo ergo non poſuit generale deorum nomen; ſed addidit *Coelicolae*, ne crederentur inferi dii, qui datores vitae non ſunt.

642. SATIS SUPERQUE. Ad augmentum *ſuperque* addit; eſt autem Tmeſis. Sane ſciendum eſt, eſſe aliqua, quae augmentum non recipiunt, ne minus ſignificent: *ut ſatis perfectus*: Nam quaeritur, utrum *perfectior* poſſit facere, ne incipiat *ſatis perfectus* minus ſignificare.

643. UNA EXCIDIA. Sub Laomedonte ab Hercule unum excidium viderat. Emphaticos dixit *excidia*. SUPERAVIMUS. Superviximus.

644. SIC O, SIC POSITUM AFFATI DISCEDITE CORPUS. Senſus talis eſt: Praeſtate vos mihi funebre ſolatium: hoc eſt, adfamini me, ut dici mortuis ſolet, Vale, vale, vale: unde: *Et magna ſupremum voce ciemus*: nam ideo & *poſitum*, & *corpus* dixit: MORTEM autem ego manu hoſtis inveniam: nam hic ordo eſt: Ego inveniam mortem manu hoſtis: ille miſerebitur & petet exuvias.

645. MISEREBITUR HOSTIS. Dixit affectu eius, qui cupiebat interimi, ut eum hoſtis quaſi miſeratus occideret. Sic in nono Aeneidos mater Euryali: *Aut tu, ſumme Pater divum, miſerere, tuoque Inviſum hoc detrude caput ſub tartara telo, Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam*. [& : *Vos o potius miſereſcite venti*. Alii ſic exponunt & *miſerebitur*, id eſt, quod illi hoſtili animo fecerint, ego miſericordiae loco ducam.]

646. EXUVIASQUE PETET. Quaſi obiectio: Sed ſpoliatum linquet cadaver: & reſponſio, FACILIS JACTURA SEPULCHRI. Aut ſecundum Epicureos, qui dicunt nihil ſupereſſe poſt mortem: [aut *facilis*, contemptibilis, & levis ſapienti viro, ut ſit *jactura* diſpendium:] aut hoc dicit: Facilis ſepulturae jactura eſt, quam poteſt ruina praeſtare.

647. INUTILIS. Ideo, quia debilis fuiſſe dicitur poſt fulmen. ANNOS DEMOROR. Quaſi feſtinantes diu vivendo detineo.

PIERII.

bus, *ducente dea*, legitur. In Donatiano: *deſcendo adducente dea*. Mox ita: *In domo enim Priami ſe dixerit fuiſſe conſtitutum, & in ſumma ejus parte, unde ſe aut praecipites dederant, aut tradiderant flammis, ideirco iratus dixit*: Deſcendo adducente dea, *voluntate matris adductus, & perſuaſione receptus*.

634. AST UBI JAM PATRIAE. In Mediceo codice, *atque ubi*, legitur, quod ſuavius eſt.

646. FACILIS JACTURA SEPULCHRI EST. In omnibus iis codicibus, quos prae manibus habui, *ſepulchri* abſque verbo *eſt*, ſcriptum animadverti.

Fulminis adflavit ventis, & contigit igni.
Talia perſtabat memorans, fixuſque manebat.
Nos contra effuſi lacrimis, conjuxque Creüſa,
Aſcaniuſque, omniſque domus, ne vertere ſecum
Cuncta pater, fatoque urgenti incumbere vellet.
Abnegat, inceptoque & ſedibus haeret in iſdem.
Rurſus in arma feror, mortemque miſerrimus opto.
Nam quod conſilium, aut quae jam fortuna dabatur?
Mene efferre pedem, genitor, te poſſe relicto
Speraſti? tantumque nefas patrio excidit ore?
Si nihil ex tanta Superis placet urbe relinqui;
Et ſedet hoc animo, perituraeque addere Trojae
Teque tuoſque juvat: patet iſti janua letho,

Jam.

SERVII.

649. FULMINIS AFFLAVIT VENTIS, ET CONTIGIT IGNI. Tria ſunt fulminum genera: eſt quod afflat, quod incendit, quod findit. De hoc autem ſiluit. Fulminatus autem eſt Anchiſes: quia ſe cum Venere concubuiſſe jactabat. [Sane *afflati* tactique, dicuntur capti membris, ut: *Tactus etiam ille, qui hanc urbem condidit Romulus*. AFFLAVIT VENTIS. Bene dixit: quia ſcit non jaci fulmina, niſi cum flatu ventorum, ut in VII. *Tris imbris torti radios, tris nubis aquoſae Addiderant*. [Sane de fulminibus hoc ſcriptum in Reconditis invenitur: *Quod ſi quem principem civitatis, vel regem fulmen afflaverit, & ſupervixerit, poſteros ejus nobiles futuros & aeternae gloriae*. Fabula ſane talis eſt: Cum inter aequales exultaret Anchiſes, gloriatus traditur de concubitu Veneris: quod cum Jovi Venus queſta eſſet, emeruit ut in Anchiſem fulmina mitterentur; ſed Venus eum cum fulmine poſſe vidiſſet interimi, miſerata juvenem, in aliam partem detorſit: Anchiſes tamen afflatus igne coeleſti, ſemper debilis vixit.]

651. NOS CONTRA. Praepoſitiones, vel adverbia in A exeuntia, modo producunt ultimam litteram; excepto *puta*, & *ita*: quia apud Ennium & Pacuvium brevia ſunt. Hinc eſt, quod etiam numerorum nomina indeclinabilia A producunt, ut: *Triginta magnos volvendis menſibus orbes*. Alia vero, quae declinantur, brevia ſunt, ſecundum rationem nominum in A exeuntium. EFFUSI LACHRYMIS. Pro effuſi in lachrymas.

652. OMNISQUE DOMUS. Modo familia, alias domicilium: interdum re vera domus.

653. [FATOQUE URGENTI. Simile eſt, ut *currentem incitare, praecipitantem impellere*.]

655. [RURSUS IN ARMA FEROR. Quaſi quodam doloris impetu, quod pater liberari non acquieſceret.] MORTEM OPTO. Contra fatorum vim, & matris auxilium.

656. [NAM QUOD CONSILIUM. Quaſi vetuerit regina, audito: *Mortemque miſerrimus opto*, ſic reſponderet Aeneas: *Nam quod conſilium, aut quae jam fortuna dabatur*.]

657. MENE. Probatae pietatis filium: nam pronomina habent vim ſuam, nonnunquam & emphaſin, ut: *Cantando tu illum?* [Sane, *mene efferre pedem genitor* & caetera Rhetorice per deliberationem tractantur, an Aeneae relicto patre fugiendum ſit.] POSSE. Plus eſt, quam velle.

658. NEFAS. Scelus. EXCIDIT. Bene excuſat patrem, dicendo *excidit*, & ipſam temperat objurgationem.

660. [PERITURAE. Bene *periturae* dixit, non perditae: quia adhuc poſſe videatur evadere per ſuam & Anchiſae fugam: ideo amet addere, tanquam magnam portionem exilio Trojae genus Anchiſae conjungeret.]

661. JUVAT. Delectat: [quaſi malum illi voluptati ſit.] PATET ISTI. Apocope eſt, pro iſtic: Pronomen enim eſſe non poteſt: quia non praecedit nomen.

PIERII.

656. AUT QUAE JAM FORTUNA DABATUR. In antiquis aliquot codicibus legere eſt, *aut mihi quae fortuna*; ſed prior lectio magis recepta.

661. PA-

Jamque aderit multo Priami de ſanguine Pyrrhus,
Natum ante ora patris, patrem qui obtruncat ad aras.
Hoc erat, alma parens, quod me per tela, per ignis
Eripis, ut mediis hoſtem in penetralibus, utque
Aſcanium, patremque meum, juxtaque Creüſam,
Alterum in alterius mactatos ſanguine cernam?
Arma, viri, ferte arma: vocat lux ultima victos.
Reddite me Danais: ſinite inſtaurata reviſam
Proelia. Numquam omnes hodie moriemur inulti.

Hic

SERVII.

662. MULTO PRIAMI DE SANGUINE. Quaſi bis ſanguinem ſuderit Priamus, quia & filium ejus Pyrrhus occiderit.

663. NATUM ANTE ORA PATRIS. His rebus terret eum, qui non poteſt mortem timere. OBTRUNCAT. Obtruncare conſuevit.

664. HOC. Ideo. QUOD. Propter quod.

668. ARMA, VIRI, FERTE ARMA. Notant hoc Critici: quia ſaepius armari aliquos dicit, cum exarmatos nuſquam oſtendat: qui neſciunt non omnia a poeta (ut ſupra diximus) dici debere: nam & diem deſcribit, nocte non praemiſſa. Superfluo enim dicuntur ea, quae neceſſe eſt fieri. Quis enim domum ingreſſus, non ſtatim arma deponat? [vel quia ad auferendum patrem arma depoſuerat: vel quia armis Graecorum fuerat armatus. VOCAT LUX ULTIMA VICTOS. Id eſt, victis moriendum eſt.]

669. REDDITE ME DANAIS. Vel quibus me eripuit mater: vel tanquam quaerentibus & invenire cupientibus: & bene *reddite*, quaſi retineatur: nam ideo ait *ſinite*. INSTAURATA. Renovata: [quod verbum & de feriis & de ſcenis ſolebat apud veteres uſurpari.]

670. [NUNQUAM. Pro non, ut: *Nunquam hodie effugies*.]

PIERII.

661. PATER ISTI JANUA LETO. In Mediceo codice, & aliquot aliis antiquis legere eſt, *iſtic* adverbialiter, ut dicat non eſſe alio diſcedendum, ſi omnes velit perdere: quia jam aderit Pyrrhus: qui eum voti compotem reddet: *Qui natum ante ora patris, patrem qui ad aras obtruncabit*.

662. JAMQUE ADERIT MULTO PRIAMI DE SANGUINE. In codicibus aliquot antiquis mutato numero legitur, *Jamque aderit Priami multo de ſanguine*; ſed vulgata lectio longe venuſtior habetur iis, qui dactylum & ſpondeum alternos amant.

663. NATUM ANTE ORA PATRIS. In antiquis pene omnibus exemplaribus, *gnatum* cum *g* littera praepoſita legas: & ita Veteres ſcribere ſolitos oſtendit Victorinus, dum dicit: *Nos quaedam paucioribus litteris ſcribimus, quam antiqui ſcribebant: ut* narus, natus, navus, noſco: *nam illi has voces & ſimiles iſtis* G *interpoſita ſcribebant. Cujus rei veſtigia nos retinemus, cum ſcribimus, ignarus, cognatus, ignavus, cognoſco*. PATREM QUI OBTRUNCAT AD ARAS. Vetera quaedam exemplaria legunt, *patremque obtruncat*; ſed pronomen illud relativum majoris omnino ponderis eſt.

664. HOC ERAT ALMA PARENS. Prima hujus carminis dictio novos & veteres Grammaticos varie torquere conſuevit. Priſcianus in hunc locum: *Reliquis quoque caſibus vetuſtiſſimi addebant eandem* CE *ſyllabam, ut* hicce, haecce, hocce: *unde vocali quoque ſequente ablata per ſynalephen manentibus duabus* CC *ſolebant producere. Virgilius:* HOCC ERAT ALMA PARENS. *Sed ſcriptorum negligentia praetermiſit unum* C. Dixerat vero prius idem hoc Velius Longus, qui dubitat verſum eſſe acephalum, ſi *Hoc* unico *c* ſcribatur. Sed enim nullum ego ex antiquis codicibus adhuc inveni, in quo ſit *hocc* duplicato *cc* notatum. Paſſim vero *hoc erat*: quo aequior ſum Terentiano & Probo, *c* finalem in pronominibus producendi vim aſſerentibus habere, ut alio loco commodius diſputatum eſt. Nam & Soſipater Cariſius ultimum poſitionis modum ait, quum dictio deſinit in conſonantem c, qua pars orationis finitur, & excipitur a vocali, ut, *hoc erat alma parens*. Ne vero mirum ſit quaeri a Grammaticis utrum *hoc*, an *hocc*, an *hocce*, apud Poetam ſit dicendum: quaerit quid hujuſmodi in Cicerone Fabius: *Quippe cur hoſce potius quam hos eo loco dixerit, neminem veſtrum ignorare arbitror Judices, hunc per hoſce dies ſermonem vulgi, atque hanc opinionem populi Romani fuiſſe*.

670. NUN-

Hic ferro accingor rurſus, clipeoque ſiniſtram
Inſertabam aptans, meque extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine conjux
Haerebat, parvumque patri tendebat Iulum:
Si periturus abis, & nos rape in omnia tecum:
Sin aliquam expertus ſumtis ſpem ponis in armis,
Hanc primum tutare domum. Cui parvus Iulus,
Cui pater, & conjux quondam tua dicta relinquor?
Talia vociferans gemitu tectum omne replebat:
Cum ſubitum, dictuque oritur mirabile monſtrum.
Namque manus inter, maeſtorumque ora parentum,

Ec-

SERVII.

672. [INSERTABAM. Cunctationem oſtendit hoc verbo ejus, qui nec ire ad proelium velit, nec domum relinquere: ſic & *ferebam*, dixit.

674. PATRI. Melius patri, quam mihi.] TENDEBAT. Offerebat; ſed non manibus eum geſtans.

675. SI PERITURUS ABIS. Argutum dilemma, id eſt, complexio, quae adverſarium ab utraque parte concludit.

676. EXPERTUS. Quidam participium praeteriti temporis; ſed vim praeſentis habere volunt: quia praeſens deficit.

677. TUTARE DOMUM. Hoc eſt, cui defenſori relinquimur, ſi tu deſeris? CUI PARVUS IULUS? Interrogantis eſt: & ſimul epitheton commendat aetatem.

678. CONJUX QUONDAM TUA DICTA RELINQUOR? *Quondam* aut aliquando ſignificat, quaſi nunc uxor non ſit, quae relinquitur: aut certe *quondam* ſemper ſignificat, ut in Georgicis: *Ut quondam in ſtipulis magnus ſine viribus ignis*. Et eſt ſenſus: quam ſemper conjugem nominaſti. Haberi enim quaevis poterat: nominari non niſi nobilis. [Et bene ex ductu literarum, quod eventurum timet, quaſi jam contigerit, deflet; ſe autem ideo ultimam facit, quod ipſa loquitur; diverſam autem aetatem pueri, ſenis, & foeminae, ad miſerationem commovendam videtur objicere.]

680. SUBITUM. Pro ſubito, adverbium eſt temporis ſecundum veteres. [ORITUR. Oriuntur divina * ut Sol ideo & quia dicuntur *oritur*.]

681. MANUS INTER. Mutavit accentum praepoſitio poſtpoſita. Sane *Inter* plerumque pro *per* ponitur; ſed raro apud Virgilium, ut: *Hunc inter fluvio Tyberinus amoeno*. Bona autem oeconomia ad Iulum venit, dicens eum fuiſſe *inter manus* parentum, hoc eſt, inter amplexus: non enim poſſumus eum illo tempore portatum dicere, quem & mox pedibus patris comitem fuiſſe, & poſt ſeptem annos legimus, & venatum iviſſe, & bella tractaſſe. MIRABILE MONSTRUM. *Τῶν μέσων* eſt, dictum a monſtrando, id eſt, monendo: & refertur ad praeſens ejus ſignificatio. *Prodigium* autem eſt, quod in longum tempus dirigit ſignificationem.

PIERII.

670. NUNQUAM OMNES HODIE MORIEMUR INULTI. In Mediceo & codicibus aliquot antiquis, *uſquam* habetur, hoc eſt quocunque loco cadere contigerit, haud quaquam inulti moriemur. Sed *nunquam* Donatus agnoſcere videtur. Hujus vero ſententiae ſimilitudo locum memoriae ſubjicit apud Livium, aliqua dignum animadverſione, libro quinto de II. bello Pu. *Utrum praeſenti torpore pecorum modo inulti trucidentur*. Quod in veteri codice legitur: *utrum praebentes corpora pecorum modo inulti trucidentur*.

671. HIC FERRO ACCINGOR RURSUS, CLIPEOQUE SINISTRAM INSERTABAM. In antiquis exemplaribus legere eſt: *hinc ferro adcingor*. Et *clupeo* per *u*. Sed per *i* potius, ex Cornelii Frontonis ſententia ſcribendum videtur. De armis enim eſt ſermo; ſed enim haec levia: illud me potius moveat, quod antiquiſſimi quidam codices legunt *clipeumque ſiniſtrae inſertabam*, pro, *clipeoque ſiniſtram inſertabam*: Donatiana praeſertim paraphraſi cum antiqua lectione faciente: ita enim eſt, *Jam induebam ſcutum humero meo*.

679. TECTUM OMNE REPLEBAT. Veteres aliquot codices, *replevit*, legunt; ſed *replebat* melius eſſe judicant eruditi.

680. QUUM

Ecce levis ſummo de vertice viſus Iuli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia mollis
Lambere flamma comas, & circum tempora paſci.
Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
Excutere, & ſanctos reſtinguere fontibus ignis.
At pater Anchiſes oculos ad ſidera laetus
Extulit: & caelo palmas cum voce tetendit:
Juppiter omnipotens, precibus ſi flecteris ullis,
Aſpice nos; hoc tantum: &, ſi pietate meremur,

Da

SERVII.

682. LEVIS. Pro leviter.

683. FUNDERE LUMEN APEX. *Apex* proprie dicitur in ſummo flaminis pileo virga lanata: hoc eſt in cuius extremitate modica lana eſt: quod primum conſtat apud Albam Aſcanium ſtatuiſſe. Modo autem ſummitatem pilei intelligimus. Suetonius tria genera pileorum dixit, quibus ſacerdotes utuntur, *apicem*, *tutulum*, *galerum*; ſed *apicem*, pileum ſutile, circa medium virga eminente; *tutulum*, pileum lanatum, metae figura; *galerum*, pileum ex pelle hoſtiae caeſae. Tangit, ut frequenter diximus, latenter hiſtoriam: hoc de igni, ad Servium Tullium pertinet. Nam quum Tarquinius Priſcus cepiſſet Ocriculanam civitatem, ex captiva quadam in domo ejus natus eſt Servius Tullius; qui cum obdormiſſet, caput ejus ſubito flamma corripuit: quam cum vellent reſtinguere, Tanaquil regis uxor, auguriorum perita, prohibuit. Flamma puerum cum ſomno deſeruit. Unde intellexit eum clarum fore uſque ad ultimam vitam. Perite ſane *lucem* dixit, non ut in ſeptimo: *Tum fumida lumine fulvo Involvi*: nam & illic ſplendor eſt; ſed cum fumo, qui ſemper cauſſa lachrymarum eſt. In Aſcanio autem ſolus oſtenditur ſplendor. FUNDERE, LAMBERE, PASCI: hiſtorico more.

684. CIRCUM TEMPORA PASCI. *Paſci*, creſcere, ut: *Sacrum tibi paſcere crinem*. Sunt autem hic infiniti pro indicativis.

686. SANCTOS RESTINGUERE FONTIBUS IGNES. Religioſos; non quos tunc ſanctos ſciebant; ſed quos mox probaturi ſunt. [Et bene *fontibus*, non aquis. *Sanctos* vero, ut venerabilius fieret: ſane *ſanctum* eſt interdum non idem quod *ſacrum*; neque idem quod *religioſum*; interdum non aliud quam *ſacrum*; hic ergo *ſanctos* ſacros accipiemus: quippe quo loco auſpicia fierent, ſicut ex Anchiſae perſona oſtenditur, cum dicit: *Oculos ad ſydera laetus Extulit*. Et: *Da deinde auxilium pater atque haec omina firma*. Aliter *ſanctum* accipi per ſingula loca dicitur.]

687. [AT PATER ANCHISES. Et hic & alibi Anchiſen divinandi peritum inducit.] OCULOS AD SYDERA. Contra opinionem Theocriti, qui eum fulmine coecatum fuiſſe commemorat.

688. [ET COELO PALMAS CUM VOCE TETENDIT. Fugae defenſio eſt, ut videatur non ſolum utilis & neceſſaria, ſed & honeſta: quoniam divina ſuadebant: nam & ideo inducitur noluiſſe, ut quod vincitur & conſentit argumentum voluntatis divinae ſit.]

689. SI FLECTERIS. Aut ſecundum Stoicos locutus eſt, qui fati adſerunt neceſſitatem: aut ſecundum Epicureos, qui dicunt deos non curare mortalia.

690. ASPICE NOS. Quia intuentes dii juvant: nam de Jove in x. libro ſic ait, cum in Africa eſſet Aeneas: *Et Libyae defixit lumina regnis*. Aut ſecundum Mathematicos, quod, quidquid Jupiter irradiaverit, felix facit: unde eſt: *Atque oculos Rutulorum rejicit arvis*. Et contra: *Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat*.

PIERII.

680. QUUM SUBITUM DICTUQUE ORITUR MIRABILE MONSTRUM. Veteres aliquot codices, *ſubito* habent; ſed *ſubitum* interpretes agnoſcunt.

683. TACTUQUE INNOXIA MOLLIS LAMBERE FLAMMA COMAS. In antiquis aliquot codicibus *mollis* legitur: Ut vel *mollis comas* dicas, vel *mollis flamma*, *tactu innoxia*. Sed enim Donatus in Paraphraſi ſua *pueriles* ait *comas*, *perindeque molles ac teneras*. Cum Donato eſt codex vetus Camilli Porcii, in quo *molles* omnino legitur.

688. ET COELO PALMAS CUM VOCE TETENDIT. In codicibus aliquot antiquis, *ad coelum palmas* legitur. Ut illud: *Ad coelum tendens ardentia lumina*. Praeterea non nihil decoris habere videtur repetitio illa: *Oculos ad ſidera*, *ad coelum palmas*. Sicui tamen placeat, quod in Mediceo codice eſt, *coelo*, octavus caſus, ut figuratior elocutio, non laboro.

Da deinde auxilium, pater; atque haec omina firma.
Vix ea fatus erat ſenior: ſubitoque fragore
Intonuit laevum, & de caelo labſa per umbras
Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.
Illam, ſumma ſuper labentem culmina tecti,
Cernimus Idaea claram ſe condere ſilva,
Signantemque vias: tum longo limite ſulcus
Dat lucem, & late circum loca ſulfure fumant.
Hic vero victus genitor ſe tollit ad auras,
Affaturque deos, & ſanctum ſidus adorat.

SERVII.

691. ATQUE HAEC OMINA FIRMA. Secundum Romanum morem petit, ut viſa firmentur: non enim unum augurium vidiſſe ſufficit, niſi confirmetur ex ſimili: nam ſi diſſimilia ſint poſteriora, ſolvuntur priora: unde eſt: *Quantum Chaonias aquila veniente columbas*: nam aquila ſine dubio columbis plus poteſt.

692. [FATUS ERAT. Proprietatem diſciplinae ſecutus, quod Augurum effata dicuntur.]

693. INTONUIT LAEVUM. Siniſtrum, proſperum: quia caeleſte eſt: [quae enim nobis *laeva* ſunt, caeleſtibus *dextra* ſunt, ut ſupra diximus.] *Siniſtrum* autem a *ſinendo* dictum, quantum ad auguria pertinet: quod nos agere aliquid ſinat, unde alibi: *Si quem numina laeva ſinant*. [Sed hoc loco Pontificalis inducitur diſciplina: nam oſtendit Anchiſen, cum vellet fugam filii ſequi, omine, quod de Aſcanii capite ſe obtulit, a diis, commonitum, petiſſe de coelo confirmationem: ſubjungit enim: *Vix ea fatus erat ſenior, ſubitoque fragore Intonuit laevum*: Proſperum, quia ſereno caelo ſive audita, ſive viſa fuerint, quod hic utrumque oſtendit: *Subitoque fragore intonuit laevum*: quod ad auditum ſcilicet pertinet. Iterum adjunxit quod ad viſum pertinet: Et *de caelo lapſa per umbras Stella facem ducens, multa cum luce cucurrit*. Hoc autem auſpicium cum de caelo ſit, verbo Augurum *maximum* appellatur.] Siniſtras autem partes Septentrionales eſſe Augurum diſciplina conſentit: & ideo ex ipſa parte ſignificantiora eſſe fulmina: quoniam altiora & viciniora domicilio Jovis.

694. MULTA CUM LUCE CUCURRIT. Nunc theologicam rationem ſequitur, quae adſerit flammarum, quos cernimus, tractus, nimbum eſſe deſcendentis numinis. Alibi phyſicam, ut: *Vento impendente videbis, Flammarum longos a tergo albeſcere tractus*. FACEM DUCENS. Lumen, quod utique ex facibus naſcitur.

695. SUPER LABENTEM. Quidam hoc verbum unam partem orationis eſſe tradunt.

696. IDAEA CLARAM SE CONDERE SYLVA. Stellae hujus curſus ſignificat Trojanos conglobatos ad domum Aeneae inde Idam petere. Quod dicit, MULTA CUM LUCE, oſtendit claros: quod SIGNANTEMQUE VIAS, ſcintillas quaſdam dicit relictas, quae oſtendunt remanſuros in diverſis partibus ſocios: quod, LONGO LIMITE, oſtendit errorem: quod, SULCUM dicit, ſignificat, *longum maris aequor arandum*: Quod ait, SULFURE FUMANT, divini ignis odor oſtenditur: Fulgura enim odor ſulphuris ſequitur. Ex fumo autem mors Anchiſae cognoſcitur, ſicut ejus oratio ſequens indicat: [*Et tenuis fugit ceu fumus in auras*.] CEDO EQUIDEM. Quaſi dicat, licet me ſciam moriturum: & bene quod divinarit Anchiſes, totum ei conceditur. Quidam *fumum*, bellum, quod in Italia futurum erat, ſignificari tradunt.]

699. VICTUS GENITOR. [Quaſi pertinax] a priſtino propoſito recedens. SE TOLLIT AD AURAS. Verbum Augurum: qui viſis auſpiciis, ſurgebant ex templo: unde eſt *extemplo*, adverbium.

700. AFFATURQUE DEOS. Agit diis gratias; [vel certe invocat: *Jamjam nulla mora eſt*. Et: *Cedo equidem*, oſtendit eum Aeneae dictis conſenſiſſe.]

PIERII.

697. TUM LONGO LIMITE SULCUS. In pleriſque veteribus codicibus, *lumine* pro *limite* ſuppoſitum eſt, ſed probatiora omnia exemplaria *limite* habent.

699. GENITOR SE TOLLIT IN AURAS. In codicibus aliquot antiquis, quippe Mediceo, & aliquot aliis legere eſt, *ad auras*: In aliis quibuſdam *ad aras*. Ut etiam in Donatiano, quod forte non diſpliceat: quia ſequitur: *Affaturque deos*. Sed & *in auras*, veteres habent codices aliquot.

Jam jam nulla mora eſt. Sequor, &, qua ducitis, adſum.
Di patrii, ſervate domum, ſervate nepotem:
Veſtrum hoc augurium, veſtroque in numine Troja eſt.
Cedo equidem, nec, nate, tibi comes ire recuſo.
Dixerat ille: & jam per moenia clarior ignis
Auditur, propiuſque aeſtus incendia volvunt.
Ergo age, care pater, cervici inponere noſtrae:
Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte gravabit:
Quo res cumque cadent, unum & commune periclum,
Una ſalus ambobus erit. Mihi parvus Iulus
Sit comes, & longo ſervet veſtigia conjux.
Vox famuli, quae dicam, animis advertite veſtris.

SERVII.

702. [DII PATRII SERVATE DOMUM, SERVATE NEPOTEM. Hic oſtendit Anchiſen ea, quae optabat, per impetrationem augurii meruiſſe. VESTRUM HOC AUGURIUM. AUGURIUM enim eſt exquiſita deorum voluntas per conſultationem avium, aut ſignorum. Perite ergo ſignum de coelo *augurium* dixit, ideo & adjecit, *ſervate domum*, id eſt, genus, familiam.] *Servate nepotem*, a quo certa erat Romanae prolis propagatio.

703. VESTROQUE IN NUMINE TROJA EST. In vobis habeo Trojam: propter illud: *Hae mihi ſervaſſent ſedes*. [Alii ita exponunt: Augurium numenque veſtrum efficiat, ne putem Trojam periſſe.]

704. CEDO. [*Cedere* proprie dicitur, qui contra ſententiam ſuam alteri conſentit, ut: *Cedamus Phoebo*.] COMES IRE RECUSO. Tantum ad ſolatium itineris: quippe moriturus, ut in ſexto Aeneas: *Ille meum comitatus iter*. Vult Virgilius etiam Aeneae concedere patris peritiam.

705. DIXERAT ILLE. Hic diſtinguendum. [Alii *ille & ignis*, ſed male.] ET JAM. Dum negat, dum oſtenduntur auſpicia.

706. PROPIUSQUE. [Quamvis ſecreta domus ſit.] Propter illud: *Arboribuſque obtecta receſſit*. Et ordo eſt: Incendia propius volvunt aeſtus, id eſt, calorem: unde etiam aeſtas dicitur.

707. ERGO AGE. Quia conſenſiſti, & ignis propinquat. *Age* autem, non eſt modo verbum imperantis, ſed hortantis adverbium: adeo ut plerumque *age*, *facite*, dicamus, & ſingularem numerum copulemus plurali. CERVICI. *Cervix*, cum numero ſingulari dicitur, collum ſignificat: ſi plurali utamur, ſuperbiam oſtendimus, ut in Verrinis Cicero: *Frangere cervices*.

710. AMBOBUS ERIT. Quomodo *ambobus*, cum dicat: Dextra ſe parvus Iulus Implicat? Solvitur: hujuſmodi enim aetas in captivitate ſolet recipi, ut alibi: *Pueri, & Pavidae longo ordine matres*. Ergo ad filium & ad patrem poteſt referri, ſed melius ad patrem: quia de Aſcanio poſt loquitur.

711. ET LONGE SERVET VESTIGIA. *Longe*, valde, ut: *Tyberinaque longe Oſtia*: nam *longe* non poteſt: quia ſequitur, *Pone ſubit conjux*. Et bene ire ſingulos facit: ſcit enim multitudinem facile poſſe deprehendi: vel *longe* ideo, ut ſit prooeconomia quod errare potuerit. *Servet* autem, cuſtodiat, ut: *Et tantas ſervabat filia ſedes*: vel *Servantem ripas*.

712. [FAMULI. Unde familia.]

PIERII.

701. ET QUA DUCITIS ADSUM. In aliquot antiquis codicibus, *quo* legas; ſed in pluribus, *qua*, interpretibus praeſertim eam lectionem agnoſcentibus.

709. QUO RES CUNQUE CADENT. Vetera quaedam exemplaria, *quo res cunque cadant* habent, non invenuſte.

710. MIHI PARVUS IULUS SIT COMES. In Donatiano codice ſcriptum eſt, *mihi ſolus Iulus ſit comes*. Conſiliumque eſſe Donatus ait, ut tutior fieret fuga: ſi enim plures congregarentur, non facile latere potuiſſent. Idque praecipue ea de cauſſa placet, ne tam paucis verſibus, ter *Parvus Iulus* repetatur: paulo enim ante, *Cui Parvus Iulus*, dixerat: & paulo poſt dicturus eſt: *Dextrae ſe parvus Iulus Implicuit*. Videmus enim Virgilium impendio evitaſſe illud Homericum τὸν δ' ἀπαμειβόμενος.

Eſt

Eſt urbe egreſſis tumulus templumque vetuſtum
Deſertae Cereris, juxtaque antiqua cupreſſus,
Relligione patrum multos ſervata per annos.
Hanc ex diverſo ſedem veniemus in unam.
Tu, genitor, cape ſacra manu, patrioſque Penates.
Me, bello e tanto digreſſum & caede recenti,
Attrectare nefas; donec me flumine vivo
Abluero.
Haec fatus, latos humeros ſubjectaque colla
Veſte ſuper, fulvique inſternor pelle leonis;
Succedoque oneri. Dextrae ſe parvus Iulus
Implicuit, ſequiturque patrem non paſſibus aequis:

SERVII.

713. URBE EGRESSIS. Hic ablativo junxit, ut Horatius: *Egreſſum magna me accepit Aritia Roma*. Salluſtius accuſativo, ut: *Raro egreſſa fines ſuos*. Ergo utrumque dicimus. TUMULUS. Modo terra tumens; alias ſepulchrum. Prudenter autem circa turbatos pluribus utitur praeceptis: diverſa ſigna dat: quia ſcit timoris comitem eſſe oblivionem. TEMPLUMQUE VETUSTUM DESERTAE CERERIS. Bene Cereris fanum ante urbem eſſe facit, quae dea ruſticorum eſt. Et librate Aeneas & Cereris templum, & vetuſtum elegit, ad quod nec viris erat aditus, ſicut hoſtes putabant: nam Aeneas ſcit ante eſſe profanatum: propter quod nec praedae ſpe Graeci poterant duci.

714. DESERTAE CERERIS. Utrum a ſacerdote, qui in ſexto extinctus inducitur, ut: *Cererique ſacrum Polybetem*. An *deſertae*, belli tempore, propter decennalem obſidionem. An *deſertae* a filia, ut: *Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem*. ANTIQUA CUPRESSUS. Ad vetuſtatem retulit. *Cupreſſum* autem funebrem arborem bene ante templum deae lugentis eſſe confirmat.

715. RELLIGIONE PATRUM. Timore: & eſt reciprocum. Sic Terentius: *Nam nil mihi eſſe, religio eſt dicere*, id eſt, metus. Item Virgilius contra: *Multoſque metu ſervata per annos*. Connexa enim ſunt *timor* & *religio*, ut Statius: *Primus in orbe deos fecit timor*.

716. EX DIVERSO. Ut non ſit ſuſpicio Graecis.

717. CAPE SACRA MANU. Non eſt dantis, ſed hortantis, ut tollat: quia ſequitur: *Me bello e tanto digreſſum, & caede recenti Attrectare nefas*. Scit enim Graecos ex pollutione Palladii piaculum commiſiſſe.

719. FLUMINE VIVO. Perenni (quia jugiter aqua fluens viva vocatur) ſemper fluenti, id eſt, naturali, ut: *Vivoque ſedilia ſaxo*. Eſt autem augurale verbum.

720. ABLUERO. Pro abluam.

721. LATOS HUMEROS. Aut more Heroum ſe laudat: aut certe ſternendo latos facit. [Vel *latos*, ſufficientes vecturae: vult enim oſtendere totum ſe ad onus praebuiſſe, & ideo *humeros*, non humerum.]

722. [INSTERNOR. Eleganter tanquam onus laturus, ut de animalibus.]

723. SUCCEDOQUE ONERI. Figura eſt, ut: *Succedunt muro, & flammas ad culmina jactant*.

724. IMPLICUIT. Puerilem expreſſit timorem, [ne manu excidat patris. SEQUITURQUE PATREM, &c. Bene de praeſente puero, qui ut putabatur inter manus reginae erat poſitus, expreſſit adfectum.]

PIERII.

718. ME BELLO E TANTO DIGRESSUM. Aliquot exemplaria vetera habent, *ex tanto*. Aliqua ſine ulla praepoſitione, *bello tanto* legunt.

719. ATTRECTARE NEFAS. Mediceus & vetera alia exemplaria legunt, *adtractare*: neque deſunt Liviani codices ita ſcripti: ut primae Decadis libro quinto: *Quod id ſignum more Etruſco, niſi certae gentis ſacerdos adtractare non eſſet ſolitus*, quod ea de cauſſa potiſſimum adnotavi, ut admonerem lectorem, vulgata exemplaria *more vetuſto* ſcriptum habere; quod in veteri codice Jani Parrhaſii, quum is Romae ſummo doctorum applauſu bonas litteras profiteretur, *more Etruſco* legi.

721. SUBJECTAQUE COLLA. In antiquis aliquot exemplaribus, *projecta* legitur; ſed enim *ſubjecta* magis videtur inſervire ſententiae.

Pone ſubit conjux. Ferimur per opaca locorum.
Et me, quem dudum non ulla injecta movebant
Tela, neque adverſo glomerati ex agmine Graji,
Nunc omnes terrent aurae: ſonus excitat omnis
Suſpenſum, & pariter comitique onerique timentem.
Jamque propinquabam portis, omnemque videbar
Evaſiſſe viam; ſubito cum creber ad auris
Viſus adeſſe pedum ſonitus: genitorque per umbram
Proſpiciens, Nate, exclamat, fuge, nate; propinquant.
Ardentis clipeos, atque aera micantia cerno.
Hic mihi neſcio quod trepido male numen amicum
Confuſam eripuit mentem. Namque avia curſu
Dum ſequor, & nota excedo regione viarum;
Heu! miſero conjux fatone erepta Creüſa
Subſtitit, erravitne via, ſeu laſſa reſedit,
Incertum; nec poſt oculis eſt reddita noſtris:

SERVII.

725. PONE. Poſt; ſed loco tantom non & tempori adjungitur, & eſt adverbium. Atque ideo ultima ſyllaba habet accentum. SUBIT. Sequitur. OPACA LOCORUM. Quia dixit: *Arboribusque obtecta receſſit*. Eſt autem elocutio, ut: *Strata viarum*. [Alii *per opaca* * caſu accipiendum putant: vel *opaca*, obſcura. Alibi *opacum*, amoenum.]

726. ET ME QUEM DUDUM. Naturalia plus timet: quaſi & vir fortis & pius non timet bellicum timorem; ſed naturalem: propterea quia ſequitur: COMITIQUE, ONERIQUE TIMENTEM.

727. GLOMERATI EX AGMINE. Propter illud: *Undique collecti invadunt*.

728. [NUNC OMNES TERRENT AURAE. Hic oſtendit fortes viros interdum pro ratione temporis & cauſarum, & debere, & decere metuere.] SONUS EXCITAT OMNIS. Conſternat.

729. [SUSPENSUM. Sollicitum. COMITIQUE. Quidam *comiti*, pro comitibus accipi volunt: nam & pro Creuſa eum timere putant intelligi, & ſingulariter dictum, ut *equitem* & *peditem* de multitudine dicimus.]

730. JAMQUE PROPINQUABAM PORTIS. Quomodo *portis*, ſi ferimur per opaca locorum? Solvitur: ſed *per opaca locorum* extra portas ſubit. Has autem portas dixit, quas acceperat, cum colonia fieret. Et honor eſt patriae. Circulus ducitur extra civitatem, ex terra aratro verſa, in omnium circuitu. Et a portando *portae* appellatae ſunt.

731. SUBITO CUM. Hyſterologia eſt. NATE. Haec ſingula proouotianda ſunt: quia perturbatis jugis non datur ſermo; [nec gaudentibus, nec doleotibus: quidam adfectioſe diſtinguunt.]

733. PROPINQUANT. Non dicit qui: propter ſequentem de Corybantibus oeconomiam. CERNO. [Nonnulli quaerunt ex cujus perſona *cerno* dictum ſit. Sed] altius intuentes, *cerno*, Aeneae dant: [ut ipſe hunc verſum dixiſſe videatur.]

735. [NESCIO QUOD TREPIDO. Excuſatio eſt conjugis longius derelictae. Et bene *neſcio*. Quod ait: quia hoc poſtea a ſimulachro uxoris agnoſcit.] MALE AMICUM. Non cum utilitate mea favens uxori, quae in numerum miniſtrarum Matris deum relata eſt. [Vel *male amicum*, iratum, ut: *Statio male fida carinis*.

736. MENTEM. Memoriam; quod paulo poſt ait: *Nec prius amiſſam reſpexi*.

738. FATONE ERECTA CREUSA. Ordo eſt: *Fato erepta Creuſa, Subſtititne, erravitne via*. Non enim dubitat fato eſſe ſublatam, cum audierit: *Non haec ſine numine divum Eveniunt*.

740. NEC POST OCULIS EST REDDITA NOSTRIS.

Nec Con-

Nec prius amiſſam reſpexi, animumque reflexi,
Quam tumulum antiquae Cereris ſedemque ſacratam
Venimus. Hic demum collectis omnibus una
Defuit; & comites, natumque, virumque fefellit.
Quem non incuſavi amens hominumque deorumque?
Aut quid in everſa vidi crudelius urbe?
Aſcanium, Anchiſemque patrem, Teucroſque Penates
Commendo ſociis, & curva valle recondo.
Ipſe urbem repeto, & cingor fulgentibus armis.
Stat caſus renovare omnis, omnemque reverti
Per Trojam; & rurſus caput objectare periclis.
Principio muros obſcuraque limina portae,
Qua greſſum extuleram, repeto; & veſtigia retro
Obſervata ſequor per noctem, & lumine luſtro.
Horror ubique animos, ſimul ipſa ſilentia terrent.
Inde domum, ſi forte pedem, ſi forte tuliſſet,
Me refero. Inruerant Danai, & tectum omne tenebant.
Ili-

SERVII.

Conſtat: nam umbram ejus vidit tantummodo. [Alioquin mentiebatur dicendo, non vidi.]

743. HIC DEMUM. Hic una deſuit; aliter vitium eſt. [Huc enim dicere debuit. UNA. id eſt, ſola: & videtur improprie de neceſſaria perſona *una* dixiſſe, quae non ſic debet numerari, quaſi numero defuerit; ſed quaſi affectus dolentis; *Sola* enim de multis intelligitur.]

744. [COMITES. Utrum natum & virum; an ſeparatim alios, an famulos dixit?] NATUMQUE. Qui per aetatem matrem deſiderare debuerat. [VIRUMQUE. Videtur excuſaſſe oblivionem ſuam, & culpam ad deos retuliſſe.] DEORUMQUE. Hypermetrus verſus eſt ideo; ne ſi *deum* per genitivum pluralem diceret, ὁμοιοτέλευτον faceret. [Dicendo autem: *Quem non incuſavi amens hominumque deorumque*, dat ſibi amentiam, quia in furore incuſavit deos etiam, quod nunquam: cum enim dixit *quem*, non intelligimus etiam deos.]

746. VIDI CRUDELIUS. Bene his verbis ſe futurus commendat maritus, qui apud foeminam ſic oſtendit priorem ſe amaſſe uxorem.]

748. VALLE RECONDO. Hic jam oſtenditur nimia multitudo.

749. [URBEM REPETO. Quidam *repeto*, pro repetere ſtatuo accipiunt. ET CINGOR FULGENTIBUS ARMIS. Si armatus erat, quare *cingor?* ſolvitur: hoc ad ſcutum refertur: ideo ſcutum non habebat, patrem & filium continuerat.

750. STAT CASUS. Placet, ut: *Stat quidquid acerbum eſt, Morte pati.*

752. OBSCURA LIMINA. Aut per noctem obſcura: aut certe poſticum *Limina* ſignificat.

753. QUA. Pro unde. RETRO OBSERVATA SEQUOR. Relego, retro ſequor mea veſtigia.

754. LUMINE LUSTRO. Oculos circumfero: [non enim facem ferre poterat, quia proderetur.]

755. IPSA SILENTIA. Ipſa, quae terrere non debent, praecipue inter hoſtes; ſed, ut diximus, naturalibus tantum cedit.

756. SI FORTE PEDEM, SI FORTE. Iteratione auxit dubitationem.

PIERII.

750. STAT CASUS RENOVARE OMNES. Antiqui nonnulli codices, *renovaſſe*, praeterito legunt tempore: alii quidam *revocare*; ſed omnes magis approbant *renovare*.

Ilicet ignis edax ſumma ad faſtigia vento
Volvitur: exſuperant flammae: furit aeſtus ad auras.
Procedo, & Priami ſedes arcemque reviſo.
Et jam porticibus vacuis Junonis aſylo
Cuſtodes lecti Phoenix & dirus Ulixes
Praedam adſervabant. Huc undique Troïa gaza
Incenſis erepta adytis, menſaeque deorum,
Crateresque auro ſolidi, captivaque veſtis
Congeritur. Pueri & pavidae longo ordine matres
Stant circum.
Auſus quinetiam voces jactare per umbram
In-

SERVII.

758. ILICET. Conſeſtim hic ſignificat, & *Ilico*, ſed metri ratione variantur. SUMMA AD FASTIGIA VENTO. Qui auget flammas, ut: *Veluti cum flamma furentibus auſtris*. FASTIGIA autem, modo de ſummitate proprie dixit: alibi per contrarium de imo, ut eſt: *Forſitan & ſcrobibus quae ſint faſtigia quaeras*. Inde eſt: *Coelumque profundum*: quaſi cujus porro ſit ſundus: cum de imo *fundus*, de ſummo *faſtigium* dicatur.

760. PRIAMI. Patris ejus. ARCEM. Ne vel illuc confugiſſet.

761. VACUIS. Magnis: quippe illic erant omnia. [Alii *vacuis*, pro vacuatis intelligunt, ut ſit nomen pro participio: aut *vacuis*, a nobis: aut certe *vacuis*, latis.] JUNONIS ASYLO. Templo: unde nullus poſſit ad ſupplicium extrahi. Dictum *aſylum*, quaſi *aſyrum*. [Alii, *aſylum* ideo dictum, quod nullus inde tolleretur, id eſt, quod συλᾶσθαι, hoc eſt, abripi nullus inde poterat: vel quod fugienti illuc ſpolia non detraherentur: σῦλα enim Graece aut furta, aut ſpolia dicuntur.] Hoc autem non eſt in omnibus templis, niſi quibus conſecrationis lege conceſſum eſt. Primo autem apud Athenienſes ſtatutum eſt ab Herculis filiis, quos inſequebantur ii, qui erant a patre ipſorum oppreſſi; ſicut docet in duodecimo Statius: *Fama eſt, defenſos acie poſt buſta paterni Numinis, Herculeos ſedem fundaſſe nepotes*. Hoc *aſylum* etiam Romulus imitatus eſt: unde eſt: *Quem Romulus acer aſylum Rettulit*: non ſtatuit. [Quem locum deus Lycoreus, ſicut Piſo ait, curare dicitur. Sunt quidam qui dicunt, ideo Graecos in templo Junonis, quod *Aſylum* erat, praedam convexiſſe, vel captivos concluſiſſe, quod ibi caedem fieri non liceret: & ideo foeminas & pueros clauſos, quod imbellis eſſet aetas & ſexus, quibus etiam hoſtes parcere conſueverunt.]

762. PHOENIX. Achillis magiſter.

763. HUC. Pro illuc. GAZA. Cenſus, Perſarum lingua: & eſt numeri ſingularis tantum.

764. MENSAEQUE DEORUM. Poſtquam exceſſere omnes adytis.

765. CRATERESQUE AURO SOLIDI. Qui ſunt vel inaurati, vel laminis tecti, vel incruſtati. CAPTIVAQUE VESTIS. Pro captivorum, & eſt nota elocutio.

766. LONGO ORDINE. Longa multitudine, ut in ſexto: *Unde omnes longo ordine poſſet*: cum non dicat per ordinem. [Non enim ordo erat in multitudine.]

768. AUSUS. Quia inter hoſtes. VOCES JACTARE. Quae contrariae ſunt latere cupienti. [Et hic oſtendit, & ſe fato evaſiſſe, & fato conjugem perdidiſſe; ſed] inquirendi officium ad *vocem* tranſtulit, propter noctem: ibi enim voce opus eſt, ubi viſus non ſuppetit; *voces* vero, quia: *Iterumque iterumque vocavi*.

PIERII.

760. PROTINUS AD PRIAMI SEDES. In veteribus aliquot exemplaribus, *protinus* omnino habetur: plura tamen ex illis *Procedo ad Priami ſedes*, legunt. In Longobardico lectio eſt hujuſmodi, *Procedo, & Priami ſedes arcemque reviſo*. Et ita habetur in Mediceo, & in Porcio, & aliquot aliis antiquis. Quam lectionem etiam Ti. Donatus agnoſcit. Ait enim, *Procedo, hoc eſt, progredior, vel ulterius accedo. Et Priami ſedes arcemque reviſo: ne illa ad domum patris ſui, aut ad munitum aliquem locum ſe contuliſſet*.

762. PHOENIX ET DIRUS ULYXES PRAEDAM ASSERVABANT. Hoc etiam loco nonnulli codices manu ſcripti legunt, *durus Ulyxes*; ſed enim jam
durum

Inplevi clamore vias, maeſtuſque Creüſam
Nequidquam ingeminans iterumque iterumque vocavi.
Quaerenti, & tectis urbis ſine fine furenti,
Infelix ſimulacrum atque ipſius umbra Creüſae
Viſa mihi ante oculos, & nota major imago.
Obſtupui, ſteteruntque comae, & vox faucibus haeſit.
Tum ſic adfari, & curas his demere dictis:
Quid tantum inſano juvat indulgere dolori,
O dulcis conjux? non haec ſine numine divom
Eveniunt. Nec te hinc comitem aſportare Creüſam

Fas:

SERVII.

771. TECTIS. Per tecta: & eſt Antiptoſis.

772. INFELIX SIMULACRUM. Mihi, non ſibi, ut: *Quae potui infoelix?* Per *ſimulacrum* autem apotheoſin oſtendit: quia *ſimulacbra* deorum ſunt; *umbrae*, inferorum: ſic Ulyxes in Homero apud inferos *umbram* Herculis cernit: quia poſt mortem *umbrae* inferos; *animae* coelum petunt. Τὸν δὲ μετ', εἰσενόησα βίην Ἡρακληείην, Εἴδωλον· αὐτὸς δὲ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι Τέρπεται ἐν θαλίῃς, καὶ ἔχει καλλίσφυρον Ἥβην.

773. MAJOR IMAGO. Quia *umbra* major eſt corpore. [Et per hoc mortuam vult oſtendere, aut ex homine deam factam.]

774. [STETERUNTQUE COMAE. Prae horrore.]

775. TUM SIC AFFARI. Infinitus modus pro indicativo: & hic verſus in pleriſque dicitur non fuiſſe. QUID TANTUM. Conſolatio eſt: ſequitur etiam divinatio, quae animis liberatis corpore conceditur: unde etiam morientibus datur, ut infra Orodes Mezentio: *Nec longum laetabere: te quoque fata Proſpectant paria, atque eadem mox arva tenebis.*

776. [INSANO. Hic ſine ratione, aut certe magno, ut: *Inſani feriant ſine littora fluctus*. INDULGERE. Vel permittere, vel, operam dare, ut: *indulgent vino*.

777. SINE NUMINE DIVUM. Sine fati neceſſitate: ut enim Statius dicit, *Fata ſunt, quae dii fantur:* vel quae indubitanter eveniunt.

778. EVENIUNT: NEC TE COMITEM HINC ASPORTARE CREUSAM. Hic verſus ſcanſione caret: unde multi ei HINC, multi AS, ſyllabam detrahunt; ſi tamen vis fide ſervata hunc ſcandere, fiat converſio, ut: *Eveniunt, nec te hinc comitem aſportare*, & poteſt ſcandi per ſynaloepham. Aliter, nec ecthlipſim, nec hiatum, nec ſynaloepham recipit. Et *aſportare* bene dixit: non enim Virgilius ſine ratione *as* ponere potuiſſet. Et haud temere *aſportare* dixit clam deportare: nam quid ibidem faceret *as*, quae ſyllaba quaeſtionem in ſcanſionem facit: & Cicero ait in primo libro Verrinarum: *Non te ex Sicilia litteras in Verrem deportare velle arbitrabantur; ſed, quod iiſdem litteris illius Praetura, & tua Quaeſtura conſignata ſit, aſportare te velle ex Sicilia litteras ſuſpicantur.*

PIERII.

durum Ulyxem eſſe Virgilio diximus, ut *immitem Achillem*. Praeterea *obſervabant* cum Porcio aliquot alii habent codices: quae lectio variat etiam apud Livium ut lib. VII. de II. bel. Pu. *Pub. Scipio quum obſervari Numidam juſſiſſet:* nam & *aſſervari* aliquot habent codices. Neque me fugit quid differentiae ſtatuant Grammatici inter *adſervare*, & *obſervare:* quam tamen ego non adeo acceptam ab auctoribus invenio.

774. OBSTUPUI, STETERUNTQUE COMAE. Jam ſaepe dictum, *obſtipui* ſemper haberi in codicibus antiquis. Sed & *ſteterant*, exacta ſpecie, aliquot habent exemplaria: quum tamen Probus *ſteterunt* agnoſcat.

775. TUM SIC EFFARI. In antiquis codicibus *tunc* habetur: utrumque idem ſignificat.

777. NON HAEC SINE NUMINE DIVOM EVENIUNT, NEC TE COMITEM HINC ASPORTARE CREUSAM FAS. Quia repererat Servius, *comitem hinc aſportare:* quam varie verſus a multis corrigatur, repetit. At eſſe ſane verſus aliquot, qui ſcandendi rationem tritam in Grammaticorum ſcholis non admittant, inficias non ierim. Inveni tamen in codicibus aliquot antiquis, *nec te comitem aſportare Creuſam fas*. Nam *aſportare*, etiam abſque adverbio locali *hinc*, per ſe plenum ſatis eſſe videtur. In Mediceo, & in Porcio, *comitem hinc portare* legitur; neque deſunt ingenia eorum, qui *comitem hinc aſportare*, recte legi contendant: verſumque eſſe Pentametrum Choriambicum hypercatalecticum. Choriambum enim habere prima & quinta ſede, tertia Anapaeſtum, paribus duobus

lo-

Faſ : aut ille ſinit ſuperi regnator Olympi.
Longa tibi exſilia, & vaſtum maris aequor arandum.
Et terram Heſperiam venies : ubi Lydius, arva
Inter opima virum, leni fluit agmine Thybris.
Illic res laetae, regnumque, & regia conjux
Parta tibi : lacrimas dilectae pelle Creüſae.
Non ego Myrmidonum ſedes Dolopumve ſuperbas
Aſpiciam, aut Grajis ſervitum matribus ibo,
Dardanis, & divae Veneris nurus:
Sed me magna deum Genetrix his detinet oris.
Jamque vale, & nati ſerva communis amorem.

Haec

SERVII.

779. FAS. Pro fato : quia ſequitur : *Regnumque & regia conjux parta tibi*. CREUSAM. Quia Latina declinatio eſt, erit Latinus accentus. ILLE. Superfluum hoc loco pronomen. OLYMPI. Cur in penultima accentus ſit, manifeſta eſt ratio apud Latinos : quanquam Graeci diſtinctionem velint per accentum facere montis & coeli, quod ſuperfluum eſt.

780. LONGA TIBI EXILIA. Subaudi, obeunda. ARANDUM. Quia legimus : *Subtrahiturque ſolum* : non immerito dixit nunc *arandum*. HESPERIAM. Sequenti epitheto Italiam ab Hiſpania ſegregavit ; quae & ipſa *Heſperia* dicitur. [Et videtur per derivationem etiam errori finem dediſſe :]

781. UBI LYDIUS TYBRIS. Tuſcus, dictus Lydius a fratre Tyrrheni ; Tuſci enim a Lydis originem ducunt : nam Lydus & Tyrrhenus duo fratres, cum eos provincia una non ferret, in ſortem miſerunt, ut, diviſis copiis, proficiſceretur unus ad novas ſedes quaerendas : profectus Tyrrhenus eſt, qui ex ſuo nomine Tuſcos Tyrrhenos vocavit. LYDIA autem dicta eſt, in qua frater remanſerat : unde nunc traxit, ut *Lydium* diceret. THUSCI autem, a frequentia ſacrificii dicti ſunt, hoc eſt, *ἀπὸ τοῦ θύειν*. Conſtat namque illic a Tage aruſpicinam repertam, ut Lucanus meminit : *Sed conditor artis Finxerit iſta Tages*. Et alibi : *Haec propter placuit, Tuſcos de more vetuſto Acciri vates*. [Apud Tuſcos etiam togae uſus eſt, nam hoc habitu in Lydia Jovis ſimulachrum fuiſſe dicitur.

782. LENI AGMINE. Leni impetu, vel fluore : & multis rebus hoc nomen adjungitur.

683. [REGNUMQUE ET REGIA. Cur ergo Aeneas horum non meminit, & conſidit in Thracia & aliis locis ?]

784. PARTA. An parata, an acquiſita armis? LACRYMAS DILECTAE PELLE CREUSAE. Melius ad poſteriora referimus, ut dicat : Noli flere : nec enim captiva ſum : male enim plerique dicunt : quia habes uxorem paratam.

786. SERVITUM. Ut ſerviam. Verbum finitum, & modus gerundi eſt.

787. DARDANIS. Laus a majoribus. NURUS. Laus a cognatione. [Sane hunc verſum quidam ita ſupplevit : *& tua conjux*.]

788. [HIS ORIS. In quibus colitur plus quam in Creta.]

789. JAMQUE VALE. Recedentis ſignificatio eſt : unde & mortuis dicitur, ut : *Salve maxime Palla, Aeternumque vale*. NATI SERVA COMMUNIS AMOREM. [Quaſi mater ſollicita, quod dixerat eum aliam habiturum uxorem. Bene ergo] propter futuram novercam commendatur Aſcanius.

PIERII.

locis ſpondaeum. Sed enim de numeris & variis metrorum generibus, quae verſum Heroicum ingrediuntur, alibi diſſerendum erit. Hoc loco malunt peritiores verſum exlegem eſſe.

781. AD TERRAM HESPERIAM VENIES. In vetuſtis aliquot exemplaribus, *& terram* legitur : & ita etiam habetur apud Donatum.

782. LENI FLUIT AGMINE TYBRIS. In hodicibus aliquot pervetuſtis, pro *leni*, *laeto* habetur ; ſed Ti. Donatus omnino *leni* agnoſcit : ait enim : *Laus interea fluminis illa eſt, quod copioſus, quod lenis, quod in ipſo aquarum redundanti tractu per agros ubertim fluens nihil laedat*.

788. MAGNA DEUM GENITRIX. Ex antiquis pleriſque codicibus & ex nomiſmatis, *genetrix* per *e* ſcribendum, ut alibi oſtendimus.

Haec ubi dicta dedit, lacrimantem, & multa volentem
Dicere, deſeruit, tenuiſque receſſit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum;
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucrique ſimillima ſomno.
Sic demum ſocios conſumta nocte reviſo.
Atque hic ingentem comitum adfluxiſſe novorum
Invenio admirans numerum; matreſque, viroſque,
Collectam exſilio pubem, miſerabile vulgus.
Undique convenere, animis opibuſque parati;
In quaſcumque velim pelago deducere terras.
Jamque jugis ſummae ſurgebat Lucifer Idae,

SERVII.

793. MANUS EFFUGIT IMAGO. Quaſi imago, quae non tenetur: naturale enim eſt, ut non poſſit teneri: nam in ſexto quod ait: *Da dextram miſero*, auxilium ſignificat.

794. [PAR LEVIBUS VENTIS. Puris & non vehementibus.] SIMILLIMA SOMNO. Pro ſomnio: ſic Cicero: *Simillimum deo judico*: nam genitivo plurali debuit jungi ſuperlativus.

795. SIC DEMUM. Noviſſime.

797. INVENIO ADMIRANS. Cum inveniſſem, admiratus ſum. [Vel admiratus ſum tantos evadere potuiſſe. Sane adamat poeta ea, quae legit, diverſo modo proferre. Naevius belli Punici primo de Anchiſa & Aenea fugientibus haec ait: *Eorum ſectam ſequuntur multi mortales*. Ecce hoc eſt: *Invenio admirans numerum*. Multi alii e Troja ſtrenui viri; ecce hi ſunt *animis parati*: ubi foras cum auro illuc exibant; ecce & *opibus inſtructi*.]

798. EXILIO. Ad exilium. Donatus contra metrum ſenſit, dicens Ex ilio, quaſi de Ilio. Nam i longa eſt. MISERABILE VULGUS. Magnum eſt quod addidit *vulgus*. Sic Statius: *Unde hoc examen, & una tot miſerae*.

799. [UNDIQUE CONVENERE. Videtur hoc loco tanquam omnium conſenſu regnum ad Aeneam eſſe delatum.] ANIMIS OPIBUSQUE PARATI. Et volebant & poterant, [vel fortes pariter & divites.

800. DEDUCERE TERRAS. Juxta morem Romanum *deduci coloniae* dicebantur. Bene ergo de Aenea dixit *Deducere*, quod eis civitatem conditurus erat.]

801. JAMQUE JUGIS SUMMAE SURGEBAT LUCIFER IDAE. Ut Trojanis videtur. Sic alibi: *Tibi deſerit Heſperus Oetam*. [Secundum perſuaſionem eorum, qui circa montes habitant,] illinc enim oriri, vel occidere, putantur ſydera, unde videri vel incipiunt, vel deſinunt. [Hoc eſt autem, quod ei Venus promiſit: *Nunquam abero*: Varro enim ait hanc ſtellam Luciferi, quae Veneris dicitur, ab Aenea, donec ad Laurentum agrum veniret, ſemper viſam, & poſtquam pervenit, videri deſiiſſe. Unde & perveniſſe ſe agnovit. Bene autem poeta diligentia ſua dierum horis, hic quae aguntur, accommodat: ut hoc loco, quod de patria cum patre & filio diſcedit Aeneas, ait *ſurgebat*.]

PIERII.

793. TER FRUSTRA COMPRENSA MANUS EFFUGIT IMAGO. In vetuſtiſſimis aliquot exemplaribus Vaticinae bibliothecae, & nonnullis aliis, praecipueque in Longobardico, & in Mediceo, *compreſſa* legitur: & ita etiam legere eſt apud Donatum. Facile vero crediderim antiquorum more, *compre'ſa*, Sicilico, geminationis nota, ſuper impoſito fuiſſe prius, unde *Comprenſa* emanarit, eorum errore, qui Sicilicon pro N littera, ut plerunque alias, accepere. Neque illud diſſimularim, eſſe veteres codices, in quibus *compreſſa manu effugit*, abſque ſynaloephe legatur; ſed enim hoc non aeque placet: quia verſus ita nimium elangueſceret.

794. PAR LEVIBUS VENTIS VOLUCRIQUE SIMILLIMA SOMNO. Non praetereunda fuit lectio Medicei codicis, *Par levibus pennis, volucrique ſimillima vento*. Licet *ſomno* dubio procul caſtior lectio ſit, & agnita Servio. Et, *Levibus ventis*, alia fere omnia habeant exemplaria.

Ducebatque diem: Danaique obſeſſa tenebant
Limina portarum: nec ſpes opis ulla dabatur:
Ceſſi, & ſublato montem genitore petivi.

SERVII.

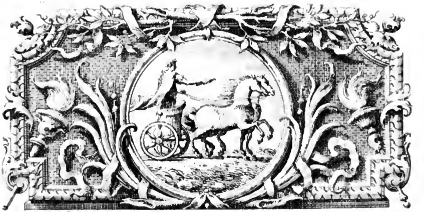
802. DUCEBATQUE DIEM. Quia Lucifer lucis eſt praevius.

803. OPIS. Ferendi auxilii: vel ad caeteros liberandos, qui non fuiſſent occiſi; [vel ad eruendam de captivitate patriam: quia dicit, *Danaique obſeſſa tenebant Limina portarum*.]

804. CESSI. Deeſt, igitur. *Ceſſi* autem, ſcilicet tantis difficultatibus vel malis; & proprie *cedere* dicuntur, qui patriam relinquunt. [SUBLATO GENITORE. Ubique inventa opportunitate pietatem ſuam erga patrem vult oſtendere.] MONTEM. Ut oſtendit in nono, Idam ſignificat, ubi Virgilius inquit: *Tempore quo primum Phrygia formabat ab Ida Aeneas claſſem, & pelagi petere alta parabat*.

PIERII.

804. ET SUBLATO MONTEM GENITORE PETIVI. Sunt qui *montis*, plurali numero, legendum adſerant: eam lectionem, ex antiquis codicibus, in Mediceo tantum inveni: In aliis *montem*, unitatis numero ſcriptum obſervavi; ſed in contextu etiam Donatiano, *montis* eſt, numero multitudinis.

Ant. Viſentini. f.

P. VIRGILII MARONIS AENEIDOS
LIBER TERTIUS.

POSTQUAM res Aſiae, Priamique evertere gentem

SERVII.

In-

Vs. 1. POSTQUAM RES ASIAE, PRIAMIQUE EVERTERE GENTEM. Secundum interrogationem Didonis poſt inſidias Graecorum, & caſus ſuorum, proprios errores exſequitur, quos pertulit antequam ad Africam perveniret, ordine, ut ſupra diximus, commutato; nam rectum operis initium eſt: *Fracti bello, fatisque repulſi*. Fuga autem ejus haec eſt: relinquens Ilium, Idam tenuit: inde Antandrum civitatem, juxta quam factis navigiis tenuit Thraciam, in qua Aenum oppidum conſtituit, ut multi putant. Mox prodigiis territus, Delum tenuit. Illic accepto augurio, errore patris praetervectus Cycladas, venit ad Cretam: ubi cum peſtilentia laboraret, a diis Penatibus monitus, ad Strophadas delatus eſt inſulas. Inde praetervectus maritima Graeciae, apud Epirum ſuſceptus eſt Heleni hoſpitio. Unde provectus Calabriam tenuit: & illinc, ſtatim territus adventu Diomedis, abſceſſit; navigavitque uſque ad Scyllam, & Charybdim, quae ſunt Aetnae vicinae. Unde vento pulſus, circuita maxima parte Siciliae, Drepanum venit; ubi, ſecundum Virgilium, perdidit patrem. Inde, ut eſt in primo, ad Didonis regna pervenit. POSTQUAM. Haec particula connectendis adjungitur rebus, ut: *Poſtquam*

 altos

Inmeritam viſum Superis, ceciditque ſuperbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troja;
Diverſa exſilia, & deſertas quaerere terras
Au-

SERVII.

altos tetigit fluctus. Sic enim dictis ſequentia copulantur. RES. Quamvis multa prout locus exegerit ſignificet; modo tamen imperium, ut: *Rex Agamemnonias*: aut RES hic pro univerſo ſitu Aſiae. Bene autem ASIAE, quaſi orbis tertiae partis; nam Phrygia in Aſia eſt; Ilium in Phrygia, ſed minore. PRIAMIQUE EVERTERE GENTEM. Non eſt iteratio: nam potuit aliud ſine alio fieri, ut vel Phrygia tota everteretur; vel ſolum Ilium.

2. GENTEM IMMERITAM. Bene *gentem*: nam Laomedontis, & Paridis culpa, univerſa gens perire non debuit. VISUM SUPERIS. Ut ipſe ait, Neptunum, Junonem, Minervam, vidiſſe ſe everſores Trojae. Laus Ilii eſt, quod non niſi dii potuere ſubvertere. Quotieſcumque autem ratio, vel judicium non apparet, *ſic viſum*, interponitur, ut Horatius: *Sic viſum Veneri*: cum amorem oſtenderet non eſſe pulchritudinis. Et bene accuſatio in deos habet quandam venerationem; alioqui ſacrilegium eſt.

3. SUPERBUM ILIUM. Nobile. *Ilium* autem Virgilius neutro tantum genere declinat, Horatius etiam ſoeminino, ut: *Non ſemel Ilios vexata*. Sane modo *Ilium* propriè de civitate dixit; nam regio Troja eſt; quamvis interdum pro civitate provinciam ponat, ut: *Et campos ubi Troja fuit*. HUMO FUMAT NEPTUNIA TROJA. *Humo*, ab humo, id eſt, funditus; ut ſignificet patriae ſuae ſolum quoque arſiſſe. Sane quaeritur quomodo dixerit CECIDIT, & FUMAT? ſed aut per licentiam poeticam, tempus pro tempore poſuit, ut: *Meminiſſe horret, luctuque refugit*. Aut certe naturam rerum expreſſit: nam *ruina* fit brevi; *fumus* vero longo permanet tempore. Nam, quod ait Probus, ad diſcernendum tempus circumflectendam ultimam ſyllabam, ut intelligamus, *fumavit*, non procedit: quamvis accentus differentiae cauſſa adhibetur; ut *pone*, verbum, nullum habet accentum; *pone* tamen in ultima habet accentum, cum ſignificat *retro*. NEPTUNIA TROJA. Bene & ſubtiliter etiam diis invidiam commovet, ut ea cecidiſſe dicat, quae putabantur deorum. Sane fabula talis eſt: Laomedon, rex Trojanorum, ſollicitus pro opibus ſuis, petit ab Apolline & Neptuno, ut Ilium cingerent muris, mercede promiſſa: quo impetrato, quae diis promiſerat denegavit. Sed Neptunus iratus, cetos, id eſt, belluas marinas immiſit; quod malum Trojani paſſi ſunt, nece filiarum, quas bellua conſumebat, donec apertiore reſponſo Heſiona, Laomedontis filia, monſtro exponeretur, quam Hercules Troja everſa liberavit, & amico ſuo Telamoni dedit uxorem. Sane Laomedonte occiſo, Priamo Phrygiae donavit imperium. *Neptunia* autem *Troja*, quia Neptunus & Apollo eam cinxit muris, ſicut praediximus.

4. DIVERSA EXILIA. Multi ad illud referunt, *Magnum quae ſparſa per orbem*: conſtat namque diverſas partes orbis tenuiſſe Trojanos, ut Helenus & Antenor; ſed melius eſt, ſpecialiter hoc Aeneae dare, qui compulſus auguriis eſt, diverſas terras, hoc eſt, in diverſa regione poſitas, quaerere: ideo, *Incerti quo fata ferant*. DESERTAS. A Dardano accipe; nam ubique uberes eas eſſe legimus, ut: *Atque ubere glebae*: aut *deſertas*, ut quidam volunt, quas & tenuimus & deſeruimus, ut Cretam & Thraciam.

PIERII.

Vs. 4. DIVERSA EXILIA ET DESERTAS QUAERERE TERRAS AUGURIIS AGIMUR DIVOM. In codicibus aliquot manu ſcriptis, & vetuſtate ipſa venerabilibus, legere eſt: *Diverſa exilia, & diverſas quaerere terras*. Sed *deſertas* Ti. Donatus agnoſcit, ut in integris ejus in Virgilium commentariis legimus: Ex hisque duo peſſima Aeneae propoſita dicit: Avellebantur quippe a cineribus patriae, diverſa exilia & terrarum ſolitudines petituri: hoc enim modo *Deſertas terras* interpretatur, Servius vero, quum videret Terras Aeneae fatis debitas, hominum robore, & frequentia, & hubere glebae commendari, commentus eſt, non ſolitudinarias, aut incultas, ſed a Dardano deſertas, interpretari: quae ſententia, ſi cui magis adrideat, non laboro. Sane vero ſunt, qui reſpexiſſe Virgilium dicant, ad Primam urbis Romae aedificationem: quam Strabo dicat non apto, neque idoneo loco poſitam, ſolo neque feraci, neque agro ſatis ad alendum ſpatioſo; ſed quem Romulus & Remus neceſſitate coacti potius quam voluntate coluerint. Ita enim Strabo: Κτίσαντα τὴν Ῥώμην ἐν τόποις οὐ πρὸς αἵρεσιν μᾶλλον, ἢ πρὸς ἀνάγκην ἐπιτηδείοις, ὅτι γὰρ ἐρυμνὸν τὸ ἔδαφος, ὅτι χώραν οἰκείαν ἔχον τὴν πόλει ὅση πόλει πρόσφορος. In ſuperioribus autem quod vulgata legunt exemplaria, *viſum ſuperis*, vetera quaedam habent, *viſum eſt ſuperis*, ſubſtantivo verbo interjecto: quod quamvis verſus numeroſiorem faciat, abſque eo tamen ſtructura videtur elegantior. Miſſa vero ſint, quae multa ſuper *fumat* diſputant Grammatici, ſi dixero Comminianum aſſerere, *fumat*, hoc loco ſoloeciſmum eſſe per tempus.

Auguriis agimur divum, claſſemque ſub ipſa
Antandro & Phrygiae molimur montibus Idae;
Incerti quo fata ferant, ubi ſiſtere detur;
Contrahimuſque viros. Vix prima inceperat aeſtas;
Et pater Anchiſes dare fatis vela jubebat:
Litora cum patriae lacrimans portuſque relinquo,

Et

SERVII.

5. AUGURIIS AGIMUR DIVUM. *Auguriis*, pro oſtentis, id eſt, ex flamma, quae tempora Aſcanii paſta eſt, & curſu ſtellae, & Creuſae admonitione, quae dixit: *Et terram Heſperiam venies*.

6. SUB IPSA ANTANDRO. Juxta *Antandrum*; eſt autem civitas Phrygiae, dicta *Antandros*, vel quod de *Andro* inſula eam condiderunt coloni, quaſi ἀντὶ Ἄνδρου: vel quia Graeci, venientes per Thraciam, ceperunt Polydorum: pro cujus pretio hanc a Priamo accepere civitatem, quae ex facto nomen accepit, quaſi ἀντὶ ἀνδρὸς, id eſt, pro viro: quia pro redemptione Polydori data fuit. Fertur tamen quod poſt acceptum pretium a Graecis occiſus ſit lapidibus: quamvis huic opinioni Virgilius non conſentiat. Nonnulli adſerunt *Antandron* inſulam eſſe, vicinam Trojanis regionibus; ab hac populos Medos coactos loci anguſtia ad vicina littora profectos, civitatem *Antandron* ex nomine patriae condidiſſe. Alii a Polymneſtore occiſum dicunt poſt everſam Trojam, & in maria praecipitatum. Cujus cum mater Hecuba agnoviſſet cadaver, cum captiva duceretur, flendo in canem converſa eſt, cum ſe praecipitare vellet in maria. Quod ideo fingitur, quia nimio dolore inaniter Graecis convitiabatur. PHRYGIAE IDAE. Ad diſcretionem Cretenſis. MOLIMUR. Fabricamus, paramus. Et bene petit loca, in quibus & lateret, & navigia praepararet.

7. INCERTI. Quia quiſquis navigat, licet mente deſtinet locum, quo tamen feratur, incertus eſt. Ergo non ignari, quibus dictum erat ut Italiam peterent; ſed *incerti*, ubinam eſſet Italia. QUO FATA FERANT, UBI SISTERE DETUR. A praeteritis tractum eſt: quia nec in Thracia permanſit, nec in Creta, propter diuturnum errorem, & quia, ſicut dictum eſt, ad multa delatus loca eſt: aut propter dubietatem oraculorum: certum enim erat nos a Troja debere proficiſci, incertum tamen ubi eſſet conſiſtendum.

8. CONTRAHIMUSQUE VIROS. Colligimus eos ſcilicet, qui ad auxilium venerant: unde eſt: *Unam, quae Lycios fidumque vehebat Orontem*. Item: *Et fratres Lycia miſſos, & Apollinis agris*: eos ſcilicet, qui ad auxilium venerant. VIX. Mox, ut: *Vix e conſpectu Siculae telluris in altum Vela dabant laeti*. PRIMA AESTAS. Aut prima pars aeſtatis: quia eſt & adulta, & praeceps: aut vernum tempus dicit: quamvis Paleſtatus tradat, capto Ilio Aeneam poſt triennium navigaſſe.

9. ET. Haec conjunctio velocitatem videtur oſtendere. PATER ANCHISES. Ut agendarum rerum auctoritatem adſignet Anchiſae. Et ut diximus, τὸ πρέπον ſervat; ut pater jubeat.

10. LITTORA TUM PATRIAE LACHRYMANS. Amat Poeta quae legit, immutata aliqua parte, vel perſonis, ipſis verbis proferre. Naevius enim inducit uxores Aeneae & Anchiſae cum lachrymis, Ilium relinquentes his verbis: *Amborum uxores noctu Trojade exibant, Capitibus opertis, flentes ambae, abeuntes Lachrymis cum multis*. Hoc iſte Aeneam eodem in tempore ejuſdem rei cauſa inducit feciſſe, cum dixit: *Littora tum patriae lacrymans portuſque relinquo*. Et multi tradunt hoc in primo dictum, *Trojae qui primus ab oris*.

PIERII.

5. CLASSEMQUE SUB IPSA ANTANDRO ET PHRYGIAE MOL. MON. IDAE. In exemplaribus aliquot antiquis, abſque & particula copulativa legitur: *Sub ipſa Antandro, Phrygiae molimur montibus Idae*. Verum ea particula nimirum loco hoc & neceſſaria eſt, & ad venuſtatem facere videtur. Quantum vero pertinet ad *Antandrum*, Pomp. Mela, *In altero*, inquit, *latere Antandrum. Duplex cauſa nominis jactatur: Alii Aſcanium filium Aeneae, cum ibi regnaret, captum a Pelaſgis, ea ſe redemiſſe commemorant, unde nomen, quaſi ἀντὶ ἀνδρὸς. Alii ab iis putant conditam, quos ex Andro inſula vis & ſeditio exegerat. Hi Antandrum, quaſi pro Andro; illi quaſi pro viro accipi volunt*. Stephanus, ab *Antandro* Aeolum duce appellatam autumat. Eam Ariſtoteles prius *Edonida* nuncupatam ait, quam Cimmerii centum annos incoluerint. Quae ſuper hoc Servius recitat de Polydoro ea inſula redempto, deque eodem lapidibus obruto, vel in mare praecipitato, partim ex Euripide ſunt, quem hic Virgilius ſequitur; partim ex aliis. De eo ſane longe aliter habetur apud Homerum,

Et campos ubi Troja fuit. Feror exſul in altum
Cum ſociis, natoque, Penatibus, & magnis DIs.
Terra procul vaſtis colitur Mavortia campis,
(Thraces arant) acri quondam regnata Lycurgo;

Hoſpi-

SERVII.

11. CAMPOS UBI TROJA FUIT. Hoc eſt, quod ait: *Omnis humo fumat Neptunia Troja*. EXSUL. Quaſi trans ſolum miſſus; aut extra ſolum vagus.

12. CUM SOCIIS, NATOQUE, PENATIBUS, ET MAGNIS DIIS. Duo humana poſuit, & duo divina; humana, ſocii & natus: divina, Penates, & dii: patris non fit mentio: quia ſecundum Virgilium ad Italiam non venit. PENATIBUS, ET MAGNIS DIIS. Varro quidem unum eſſe dicit, *Penates & magnos deos*: nam & in baſi ſcribebatur: MAGNIS DIIS. Poteſt tamen hic & pro honore dici. Nam & *dii magni* ſunt, Juppiter, Juno, Minerva, Mercurius: qui Romae colebantur. *Penates* vero apud Laurolavinium: unde apparet non eſſe unum. Idem Varro, & alii complures, *magnos deos* adfirmant ſimulachra duo virilia, Caſtoris & Pollucis, in Samothracia ante portum ſita, quibus naufragio liberati vota ſolvebant. Alii *deos magnos* Coelum ac Terram putant, ac per hos Jovem & Junonem. Dii Penates a Samothracia ſublati, ab Aenea in Italiam advecti ſunt; unde Samothraces cognati Romanorum eſſe dicuntur: quos inter caetera ideo *magnos* appellant, quod de Lavinio tranſlati Romam, bis in locum ſuum redierint; quod Imperatores in provincias ituri, apud eos primum immolabant; quod eorum nomina nemo ſciat; quod praeſentes adeſſe ſentiantur: nam cum ambae virgines in templo deorum Lavinii ſimul dormirent, ea quae minus caſta erat fulmine exanimata, alteram nihil ſenſiſſe; quod Romani Penates in cultu habeant, quos niſi ſacerdoti videre fas nulli ſit: qui ideo *Penates* appellantur, quod in penetralibus aedium coeli ſedeant: nam & ipſum *penetral*, *penus* dicitur, ut hodie quoque *penus Veſtae claudi*, vel *aperiri* dicitur. Vel *Penates* erant, quos domo ſecum attulerat, Dii familiares; hi vero, ut Palladium, & quos Panthus ex arce ei attulerat.

13. TERRA PROCUL. *Procul*, eſt quaſi porro ab oculis: unde poteſt & *ſatis longe* ſignificare, & *non valde*, ut in quinto: *Eſt procul in pelago ſaxum*: quod ſatis longe fuiſſe intelligi non poteſt, ne voluptas pereat ſpectaculi: quamquam & hic ſimilis poſſit eſſe ſignificatio: brevis eſt enim Helleſponti tranſitus. VASTIS. Aut vaſtatis, & per hoc, deſertis: aut magnis.

14. THRACES ARANT. Figurate: nam minus eſt, *quam*. ACRI. Saevo & cruento. LYCURGO. Lycurgus, ut alii dicunt, cum indignaretur Liberum ab omnibus gentibus coli, ut primum eum Thraciae fines cum ſocio comitatu introiiſſe cognovit, comprehenſas Bacchas ejus flagellis verberavit, ipſum vero inſequi, ut occideret, coepit. Sed poſtquam ſe Liber fugiens, ut evaderet, praecipitavit in mare, a Thetide nympha exceptus liberatus eſt. LYCURGUS autem hic, filius Dryantis, rex gentis Biſtonum fuit: qui, ut habet fabula, dum contemnens Liberum patrem, manu ſua ſemper ejus amputaret vites, immiſſo a Libero furore, ipſe ſibi crura ſuccidit. Re vera autem abſtemius fuit: quos conſtat acrioris eſſe naturae, quod etiam de Demoſthene dictum eſt. Alii ſic referunt: Fuit Lycurgus, Thraciae rex, filius Dryantis: qui quod Thraces immoderate vino deditos conſpiceret, vites omnes toto regno excidi juſſit, ut ſcribit Plutarchus eo in opuſculo, quod de Poetarum utilitate conſcripſit. Hinc datus eſt Poetis locus fabulae: Lycurgum infeſtiſſimo Bacchum odio proſecutum eſſe; adeo ut & nutrices illius in Nyſa latentes, perſequeretur, & Baccho ipſi tantum terroris incuſſerit, ut, praecipiti fuga trajecto mari, in Naxum ſe receperit: ideoque juſta Numinis ira Lycurgum in furorem converſum, & cum vites quoque, ne Baccho in poſterum libaretur, excidere vellet, tibias ſibi ſuccidiſſe. REGNATA. Participium eſt ſine verbi origine.

PIERII.

rum, qui eum in bello ab Achille pilo confoſſum ait his verſibus:

> Αὐτὰρ ὁ βῆ σὺν δουρὶ μετ' ἀντίθεον Πολύδωρον
> Πριαμίδην· τὸν δ' οὔ τι πατὴρ εἴασκε μάχεσθαι,
> Οὕνεκά οἱ μετὰ παισὶ νεώτατος ἔσκε γόνοιο.
> Τὸν βάλε μέσσον ἄκοντι ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεύς.

Quos verſus, pro iis qui Graece neſciunt, ita fere ad verbum interpretati ſumus,

> *Priamidem at telo Polydorum invadit acuto*
> *Ora deo ſimilem, genitor quem in bella vetabat*
> *Ire, ſatus quoniam natorum hic ultimus eſſet:*
> *Hunc medium ipſe acer pilo transfixit Achilles.*

12. CUM SOCIIS NATOQUE PENATIBUS ET MAGNIS DIIS. In antiquis aliquot codicibus, *gnato* cum g ante *n*: prout veteres ſcriptitaſſe Victorinus auctor eſt: & *dis* unico *i*, κατὰ κρᾶσιν. Probus tamen mavult *diis* per duas *ii* litteras ſcribi.

Hoſpitium antiquum Trojae, ſociique Penates,
Dum fortuna fuit. Feror huc, & litore curvo
Moenia prima loco, fatis ingreſſus iniquis:
Aeneadaſque meo nomen de nomine fingo.
Sacra Dionaeae matri, diviſque ferebam

Au-

SERVII.

15. HOSPITIUM ANTIQUUM. Aut carum: aut re vera antiquum: nam tanta inter ipſos familiaritas fuit, ut Ilione, filia Priami, Polymneſtori nuberet Thracum regi: cui Polydorum, filium ex Hecuba, Priamus pater initio belli Trojani, communis Martis exitium veritus, cum magno auri pondere educandum tradidit, antiquo hoſpiti, amico, & genero ſuo. Sed illic, deleta Troja, ceteriſque omnibus fere Priami liberis interfectis, auri cupiditate adductus, Polydorum in littore ſpatiantem telis aggreditur, & fruſtra fidem Deorum hominumque implorantem, occidit, caeſoque tumulum ſuperinjecit, cui ſupercrevere myrti virgulta. Id cum mater Hecuba intellexiſſet, ſimulavit ſe ingens adhuc auri pondus velle ſecreto illi indicare, quod pro filio acciperet. Quod avarus rex verum exiſtimans, illius unguibus occaecatus eſt. Exſtat tamen & alia de Polydoro fabula: nempe Graecos, per Thraciam venientes, hunc cepiſſe: Priamum autem pro redemptione filii Graecis dediſſe urbem, quae poſtea ab eventu Antandros dicta eſt: qua accepta, illos tamen nihilominus Polydorum lapidibus obruiſſe. SOCIIQUE PENATES. Vel propter ſupra dictam conjunctionem Iliones & Polymneſtoris: vel, quia cum omni haereditate majorum, diviſerant etiam deos Penates, Dardanus & Iaſius fratres; quorum alter Thraciam, alter Phrygiam incoluit occupatam.

16. DUM FORTUNA FUIT. Scilicet bona: & ſimul oſtendit fidem cum foelicitate deficere. Sane ſciendum, quod quotieſcumque *fortunam* ſolam dicimus, *foelicitatem* intelligi: unde & fortunatos tantum felices: & infortunatos ſolos infelices vocamus. LITTORE CURVO. Perpetuum epitheton littorum eſt: nam quod in ſexto ait: *Tunc ſe ad Cajetae, recto fert littore portum*, ſignificat eum ita navigaſſe, ut non linqueret littus.

17. PRIMA LOCO. Quia apud Cretam alia fecit. Modo autem Aenum ſignificat, ut Salluſtius: *Aenum & Maroneam, viamque militarem*. Quanquam Homerus dicat inde auxilia ad Trojam veniſſe. Ergo jam fuerat. Euphorion, & Callimachus, hoc dicunt etiam, quod *Aenum dicatur a ſocio Ulyſſis illic ſepulto eo tempore, quo miſſus eſt ad frumenta portanda*. FATIS INIQUIS. Bene quid ſit futurum praeoccupat.

18. AENEADAS. Ecce nec Virgilius Aenum dicit. *Aeneadas* autem hic ſecundum accuſativum nomen derivatum; aliter juxta nominativum.

19. SACRA DIONAEAE MATRI. Veneri, a matre Dione, ſecundum Homerum. Et bene diſpenſat, ut cum adverſam navigationem ſubjungit, Dionaeam Venerem dicat, ut hoc loco: ſi proſperam, de mari eam dicat eſſe procreatam, ut: *Unde genus ducit*. Haec autem, in quantum poteſt, non ſemper, reſervat.

PIERII.

15. HOSPITIUM ANTIQUUM TROJAE. In antiquo admodum codice legere eſt, *anticum*: & ita inferius: *Terra antica*, per c eadem proportione, qua *poſticum* dicimus. Ait tamen Velius Longus, in uno ex his u inſertum eſſe: In altero minime, ne quis novam hanc eſſe quaeſtionem putet.

18. AENEADASQUE MEO NOMEN DE NOMINE FINGO. Adnotat Servius *Aeneadas* non *Aenos* a Virgilio dictum: quippe quod conſtet *Aenum*, ante Trojana bella celebrem fuiſſe urbem. Homeruſque I' λ. δ. Ductorem Thracum ex Aeno veniſſe dicit, Ὃς ἄρ' Αἰνόθεν εἰληλούθει. Is vero forte ad ſua tempora reſpexit, quod & Virgilius eo loco fecit: *Portuſque require Velinos*: nam Plinius omnino *Aenos* oppidum Thraciae memorat, ubi Polydori tumulus, & ab Aenea conditum, cui ſacrificium quot annis, ut conditori fieret, etiam apud Livium legis his verbis ex antiquo codice deſumptis: *Proficiſcuntur ab Theſſalonica Aenum ad ſtatum ſacrificium, quod Aeneae conditori cum magna cerimonia quotannis faciunt*. Addam etiam illud, paulo ſupra, corrigendum in eadem Liviana pagina: *Paris abominatus mentionem tam foedi facinoris ad Aenon deportaturum eos dixit*. Quod in cod. vulgatis *Atheneo* legitur, & nonnulli prave *Athenaeum* corrigere tentarunt. Apud Harpocrationem tamen legi: *Ephorum tradere urbem eam primum a Graecie Vulpinarium inſularum accolis habitatam: poſtremo vero ex Mitylene & Cumis coloniam eo traductam*. Oppidum ſane id *Abſynthon* alio nomine vocatum ait Stephanus, de quo ſi quis plura quaeſierit, Strabonis ſeptimum legat.

Auſpicibus coeptorum operum: ſuperoque nitentem
Caelicolum regi mactabam in litore taurum.
Forte fuit juxta tumulus, quo cornea ſummo
Virgulta, & denſis haſtilibus horrida myrtus.
Acceſſi, viridemque ab humo convellere ſilvam
Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras:

Hor

SERVII.

20. AUSPICIBUS COEPTORUM OPERUM. Jovi, qui arcis deus eſt: Apollini, propter auguria: Libero, quaſi cauſa libertatis: nam dii alii ſi invocentur, ad privatam pertinent cauſam: unde de Didone legimus: *Junoni ante omnes cui vincla jugalia curae*, propter nuptias: quamvis enim reipublicae utilitas ſimularetur, erat tamen etiam ſpecialis cauſſa Didonis. Similiter & hic Aeneas ſacrificat Veneri ſcilicet, ut placeat matri. Quod autem de Libero diximus, haec cauſa eſt: ut ſignum ſit liberae civitatis: nam apud majores aut ſtipendiariae erant, aut foederatae, aut liberae. Sed in liberis civitatibus ſimulachrum Marſyae erat, qui in tutela Liberi patris eſt. Sed *auſpicia* omnium rerum ſunt; *auguria* certarum: auſpicari enim cuivis, etiam peregre licet; augurium agere, niſi in patriis ſedibus non licet. Peritiſſime ergo Virgilius veteris conſuetudinis meminit, cum facit Aeneam, quia peregre, id eſt, in Thracia agit, auſpicantem, id eſt, *Auſpicibus coeptorum operum*.

21. MACTABAM IN LITTORE TAURUM. Contra rationem Jovi taurum ſacrificat: adeo ut hinc putetur ſubſecutum eſſe prodigium: ubique enim Jovi juvencum legimus immolatum, ut: *Statuam ante aras aurata fronte juvencum*. Et in Bucolicis legimus: *Jam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam*. Item Juvenalis: *Qui vexat naſcenti robora cornu*. Nam in victimis etiam aetas eſt conſideranda.

22. FORTE FUIT JUXTA TUMULUS. Excuſat dicendo *Forte fuit*, quod juxta eum locum ſacrificaverit. *Tumulus* autem dicendo, uno hoc ſermone, & collem & ſepulchrum fuiſſe ſignificat: poteſt enim *tumulus* & ſine ſepulchro, interpretatione collis, interdum accipi: nam & terrae congeſtio ſuper oſſa, *tumulus* dicitur. Sane apparatus mortuorum funus dici ſolet; exſtructio lignorum, rogus; ſubjectio ignis, pyra; crematio cadaveris, buſtum; locus, uſtrina; operis exſtructio, ſepulchrum; nomen inſcriptum, monumentum. QUO SUMMO. In quo ſummo. CORNEA VIRGULTA & MYRTUS. Bene legit haſtis apta virgulta: nam legimus: *Et bona bello cornus*. Item: *Et paſtoralem praefixa cuſpide myrtum*. Et alibi: *Ac myrtus validis haſtilibus*. Ergo ſi telis fuerat confixus, merito illic haec coaluere virgulta. *Cornus* autem declinatur ut *ficus*, ſi arbor ſit: nam *cornu* animalis, indeclinabile eſt: licet genitivum uſurparit Lucanus, ut: *Cornus tibi cura ſiniſtri Lentule*. Sic Cicero in Arato: *Hujus genus*, pro genu.

23. VIRGULTA. Copioſe, virgulta, haſtilia, ſylvam, ramos, arborem, vimen, corticem, ſtipitem, ſegetem, jacula. HORRIDA MYRTUS. *Horrida*, ad loci faciem retulit; non ad arboris naturam: vel certe umbroſam. MYRTUS. Sane de *myrto* fabula talis eſt. Haec *Myrtus*, ex fama de plebe antiquorum nata, Graeco vocabulo Myrene vocitata eſt, forma pulcherrima: hanc cum quidam popularium dives & nobilis adamaſſet, a parentibus eius poſtulavit uxorem. Interea latrones urbem occupaverunt, quam cum depopulantur, Myrenen, fratribus ejus occiſis, captivam duxerunt, & in latebris condiderunt, donec alia loca vaſtarent. Sed haec Myrene inventa occaſione fugit, & ad cives reverſa eſt. Gratulati eives, eam ſacerdotem Veneris eſſe juſſerunt; quae cum ſacra celebraret, unum de latronibus per quos abrepta fuerat in plebe cognovit, eumque comprehenſum in medium vulgus extraxit. Latro, poenis adactus, omnia, quae intendebantur, confeſſus eſt: ſocios quoque ubinam eſſent prodidit. Sed juvenis, qui eam ante amaverat & petierat ſibi conjugem, ad inveſtigandos latrones ſibi negotium depopoſcit; quos cum inventos cepiſſet & praemium poſceret, data ei poteſtas eſt a populo, ut virginem quam amaverat in matrimonium duceret. Ob quam rem irata Venus, illum mori fecit; virginem autem in *Myrtum* arborem vertit, eique, quod ſacerdos fuiſſet, praeſtitit ut perpetuo, & ſuavi odore gauderet.

24. ACCESSI. Non ad *cornum*; ſed ad *myrtum*, quae inter verbenas eſt. Et bene matri ſacrificaturus aras coronat ex *myrto*. SYLVAM. Sicut dictum eſt, bene variat, ut nunc ſylvam, nunc vimina, nunc virgulta, nunc arborem dicat.

25. RAMIS TEGEREM. Excuſatio a voluntate.

Horrendum, & dictu video mirabile monſtrum.
Nam, quae prima ſolo ruptis radicibus arbos
Vellitur, huic atro liquuntur ſanguine guttae,
Et terram tabo maculant. Mihi frigidus horror
Membra quatit, geliduſque coit formidine ſanguis.
Rurſus & alterius lentum convellere vimen
Inſequor, & cauſſas penitus tentare latentis:
Ater & alterius ſequitur de cortice ſanguis.
Multa movens animo Nymphas venerabar agreſtis,
Gradivumque patrem, Geticis qui praeſidet arvis,
Rite ſecundarent viſus, omenque levarent.

Ter-

SERVII.

26. Monsrrum. Bene *monſtrum:* nam ſtatim quid eſſet apparuit: & hoc proprietatis eſt; abuſione tamen plerumque corrumpitur.

28. Atro. Hic pro corrupto ſanguine, Liquuntur. *Li* in verbo producitur, ut hoc loco. Item: *Canis cum montibus humor Liquitur*. In nomine vero corripitur, ut *liquor*.

29. Tabo. Corrupto ſanguine. Et eſt nomen caſus ſeptimi tantum, ut ſunt: *ſponte*, *natu:* quod ſi velis declinare, *haec tabes*, *hujus tabis*, dices.

30. Membra quatit. Cauſa pendet ex cauſa: nam timor ſanguinem gelat, qui coactus frigus gignit. Geliduſque coit. Phyſice loquitur & rationabiliter: nam hinc & pallor naſcitur, cum ſe ad praecordia fugiens contrahit ſanguis.

31. Lentum vimen. Molle & flexuoſum; unde & *vietos*, dicimus curvos per ſenectutem.

32. Tentare latentes. Miraculum enim eſt, ex arbore ſanguinem fluere.

34. Multa movens animo. Non dicit quae; ſed ex ſequentibus intelligimus. Cogitabam, inquit, ne forte ſanguis eſſet ex Nymphis; ne forte bellum immineret, quod ſanguinem vidiſſem; ne lucum Nympharum violaſſem. Hamadryades namque cum arboribus & naſcuntur, & pereunt; unde plerumque caeſa arbore ſanguis emanat; nam ut Ovidius ait, quum Eriſichthon arborem incideret, primo ſanguis effluxit: poſt ululatus ſecutus eſt. Inde Statius: *Nec amplexae dimittunt robora Nymphae*. Item: Cogitabam, ne forte ex terra Martis jure ſanguis efflueret; nam, quod dicit haec ſe veneratum eſſe numina, illas conſtat praeceſſiſſe cogitationes.

35. Gradivumque patrem. *Gradivum*, θέοντα Ἄρηα, id eſt, exſilientem in praelia; quod in bellantibus ſit neceſſe eſt. Aut gravem deum patrem; aut ideo, quia apud Pontifices Mars pater dicitur. Alii *gradivum*, quod gradum inferant, qui pugnant; aut quod impigre gradiantur; aut ab haſtae concuſſione, quod Graece dicitur *κραδαίνω*. Alii *gradivum*, quia nunquam equeſter fuit, a *gradu* dictum, quod huc & illuc gradiatur; unde Martem communem dici. Nonnulli eundem Solem & Vulcanum dicunt; ſed Vulcanum generis eſſe omnis principem; Martem vero Romanae tantum ſtirpis auctorem. Patrem. Ideo, quia a Poeta pene omnibus diis nomen paternum additur, ut fiant venerabiliores. Geticis. Thraciis. *Getae* autem populi ſunt Myſiae; quae, quia lata eſt, multas continet gentes.

36. Rite secundarent. Recte proſperos facerent. Visus. Pro viſa poſuit; tunc enim maſculino utimur genere, cum de his loquimur, quibus videmus; ut ſi dicas, *Nubecula obeſt viſibus meis*. Si autem neutro utamur, ea quae videntur ſignificamus, ut ſi hoc loco diceret: *Rite ſecundarent viſa;* quod propter metrum nequaquam potuit. Similia ſunt, *muntius* & *muntium; auditus* & *auditum*. Omenque levarent. Bonum ac leve facerent, id eſt, in bonum converterent.

PIERII.

26. Video mirabile monstrum. In codicibus aliquot manu ſcriptis, *miſerabile* legitur; ſed *mirabile* id fuiſſe Ti. Donatus ait, quod ſanguis ex ligno flueret.

27. Nam quae prima solo ruptis radicibus arbor Vellitur, huic atro liquuntur sanguine guttae. In antiquo admodum codice ſcriptum erat: *namque ubi prima:* & pro *huic atro: hinc atro*, ut adverbium adverbio reſponderet: recenti vero emendatione repoſitum id, quod in vulgatis habetur exemplaribus.

Tertia ſed poſtquam majore haſtilia niſu
Adgredior; genibuſque adverſae obluctor arenae;
(Eloquar, an ſileam?) gemitus lacrimabilis imo
Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad auris:
Quid miſerum, Aenea, laceras? jam parce ſepulto:
Parce pias ſcelerare manus. Non me tibi Troja
Externum tulit: aut cruor hic de ſtipite manat.

Heu!

SERVII.

38. Obluctor. Acrius nitentem oſtendit.

39. Eloquar, an sileam? Parentheſis eſt, ad miraculum poſita: qua magnitudinem monſtri oſtendit; & bene auditorem adtentum vult facere. Gemitus lachrymabilis. Poteſt enim eſſe iraſcentis. Et *lacbrymabilis*, cum lachrymis: an dignus lachrymis.

40. Imo auditur tumulo. Ex imo tumulo; ut longe vox, cum quodam defectu ſonans, auditu ipſo miſerabilior videretur. Auditur. Vetus codex habet, *auditus*. Vox reddita. Pro data: redditur enim quidquid ad nos per alterum tranſit: quanquam hic etiam hoc poſſit intelligi: nam ad eum vox miſſa per tumulum eſt. Uti etiam epiſtola reddita dicitur, quae per nuntium a mittente ad nos accipitur.

41. Laceras. Per membra disjicis: nam *lacerare*, eſt ſaepius vulnerare, ut: *Lacerum crudeliter ora Deiphobum vidi*.

42. Parce. Id eſt, parce tibi: vel ſepulto parce, cui vivo nemo pepercit. Sepulto. Modo mortuo, vel jacenti, ſignificat, ut: *Somno vinoque ſepulti*. Item: *Occupat Aeneas aditum, cuſtode ſepulto*: nam *ſepultus*, eſt quaſi ſine pulſu: non enim hunc ſepultum poſſumus dicere, cuius ſepultura non ſit in hoc rite perfecta; ſed fortuita ſit obrutus terra. Pias. Bene etiam ille, qui laeditur, excuſat Aeneam, quod pietatis grande teſtimonium eſt. *Pias* autem, propter Penates de excidio liberatos; aut quia ſacrificabat. Scelerare. Polluere: & eſt ſermo Plautious, quo hodie non utimur; nomen tamen fecit ſine verbi origine: non enim dicitur *ſcelero*.

43. Externum tulit. Ordo eſt: Troja me tibi tulit, & bene *tulit*, hoc eſt, educavit. *Non externum tibi*: nam & civis Aeneae fuerat, & cognatus. Et cito ſe & Trojanum eſſe, & aſſiuem oſtendit. Haud cruor hic de stipite manat. Mire, quaſi oſtendens cruorem ſuum. De stipite. De ligno ait; nam *ſtipes*, vere eſt lignum ſectum, ſiccum.

PIERII.

Pro *liquuntur* autem ſunt vetera exemplaria, quae *linquuntur* habet; ſed enim *liquuntur*, magis omnino placet, quod etiam agnoſcit Servius.

33. Ater et alterius sequitur de cortice sanguis. In codicibus antiquis pleriſque *alter*, non *ater*, habetur. Animadverti vero in aliquot exemplaribus, *l* literam abraſam eſſe: in aliquot additam aliena manu, ut in Mediceo diſcernitur.

37. Tertia sed postquam majore hastilia nisu Adgredior. *Niſu* unico *s* ſcribi placere Valerio Probo, cui nomen appellativum *niſus*, nihil differre ait ſcriptiooe a oomine proprio *Niſus*, & plura ita exemplaria vetuſta convenire, dictum. Majoris illud momenti, quod Soſipater Cariſius, ubi de adverbiis per ordinem agit, verſum hunc citans agnoſcit *tertio* adverbium. Cujus ut ſlet ſeoteotia, vel Creticus Heroico condonandus; vel maoifeſta Synizeſis admittenda; vel *o* breve ſuerit ea ratione, quod ajunt Grammatici, *o* finalem ſaepe corripi, quando in adverbium tranſeat, ut *cito, ſero, modo*. Statius: *Sero memor thalami*. Martialis: *Accipe quomodo das*. Sed enim vix taoti fuerint Grammatici veteres, ut *tertia haſtilia* cuiquam diſplicere poſſit. Sit ſane locus adverbii, ut *tertia* pro *tertio* poſitum ſit: nomen pro adverbio poſitum ſaepe apud auctores omnes reperimus.

41. Jam parce sepulto. Sunt codices antiqui, ubi *ſepulchro* legatur. Quam lectionem Ti. Donatus agnoſcit; oiſi ter eadem pagina eodem verbo peccatum eſt.

43. Non me tibi Troja externum tulit. Sunt codices nonnulli, io quibus *extremum* ſcriptum eſt. Sed enim Servius cur *externum* legendum ſit, rationem adiicit, Polydorum civem & cognatum Aeneae fuiſſe. Eadem apud Livium ſententia, ubi Scipio milites ad Ilergetum excidium ſerociter accendit: *Non enim eos*, ait, *eſſe, neque natos in eadem terra, nec ulla ſecum ſocietate conjunctos*. Et eruditus ille vir, qui Virgilium in aedibus Aldi tertio editum emendavit, in recognitione, *externum* ſubiecit. Quae dicta volui, quia oonnullos eſſe ſcio, qui lectionem *extremum* ament, referrique ad nobilitatem generis dicant, clamante ſcilicet Polydoro, ſe noo extremo loco natum, quo debeat ita contemptui & injuriae expoſitus eſſe, quod ridiculum eſt.

Heu! fuge crudelis terras, fuge litus avarum.
Nam Polydorus ego. Hic confixum ferrea texit
Telorum ſeges, & jaculis increvit acutis.
Tum vero ancipiti mentem formidine preſſus
Obſtupuit, ſteteruntque comae, & vox faucibus haeſit.
Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
Infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threïcio regi; cum jam diffideret armis
Dardaniae, cingique urbem obſidione videret:

Ille,

SERVII.

44. CRUDELES TERRAS. Id eſt, crudelium & avarorum: ex moribus enim cultorum terrae laudantur vel vituperantur, ut: *Devenere locos laetos.*

45. POLYDORUS EGO. Sive *ego* diſtinguas: ſive EGO HIC, ſubaudias *ſum*, neceſſe eſt. Et quaſi *δεικτικῶς*, id eſt, Polydorus ſum, non ſtipes.

46. TELORUM SEGES. Multitudo. Plautus Aulularia: *Stimulorum ſeges*. Sane putatur non veriſimile jaculis conjectis puerum occiſum: nam repugnat cum illo: *Polydorum obtruncat*: nam emiſiſſe radices jacula mirum eſt; niſi monſtruoſum ſit. INCREVIT. Reviruit. Traxit autem hoc de hiſtoria Romana: nam Romulus, capto augurio, haſtam de Aventino monte in Palatinum jecit: quae fixa fronduit, & arborem fecit. Vituperabile enim eſt, poetam aliquid fingere, quod penitus a veritate diſcedat. Denique objicitur Virgilio de mutatione navium in Nymphas: & quod dicit per aureum ramum ad inferos eſſe deſcenſum; tertium, cur Iris Didoni comam ſecuerit. Sed hoc purgatur Eurypidis exemplo, qui de Alceſte hoc dixit, cum ſubiret fatum mariti.

47. TUM VERO. Adfirmative. ANCIPITI. Duplici, quod & ſanguinem viderat, vel *ancipiti formidine*; una, quod ſepulchrum laeſerat; altera, quod metuere coeperat laeſum ipſum.

49. HUNC POLYDORUM. Licet de *Polydoro* ſuperius ſit relatum; tamen propter varietatem rei neceſſe eſt repeti. Priamus, cum videret longa obſidione res ſuas in ultimo conſtitutas, filium parvulum, Polydorum, Polymneſtori, regi Thraciae, genero ſuo, per Ilionem filiam, cum magno auri pondere nutriendum commendavit; qui, victa Troja, auri cupiditate impulſus, Polydorum obrutum telis occidit.

50. INFELIX. Aut qui jam *infelix* eſſe coeperat; aut cui etiam proviſa nocuerunt; aut *infelix*, quia ſuperſtes liberis fuit; aut quia illi perfidia non ab hoſtibus tantum eſt. MANDARET. Aphaereſis eſt, ſive commendarat dixeris, ſive *amandarat*: Et *mandarat* eſt amoris; *amandarat* vero odii eſt: & *amandare*, eſt ſub ſpecie legationis aliquem relegare. FURTIM. Ne Graeci ſcirent.

51. THREICIO REGI. Auxit ex provincia crudelitatem, ex qua fuerunt, Diomedes, qui equos habebat, qui humanis carnibus veſcebantur: Lycurgus, ob injuriam Liberi patris punitus: Tereus, qui Philomelae, ſorori uxoris, poſt inlatum ſtuprum linguam abſcidit. *Threicio* autem pro *Thracio*, ut ſupra pro *Thracia*, *Threiſſa*: nam ſolutio eſt Ionicae linguae. Cum enim ſit Θρᾷξ, Iones dicunt Θρηϊξ, cujus ſolutio facit *Threicius*, vel *Threiſſa*.

52. CINGIQUE URBEM OBSIDIONE VIDERET. Inter ipſa principia obſidionis: nam poſtea jam minime poterat.

PIERII.

44. AUT CRUOR HIC DE STIPITE MANAT. In antiquis aliquot codicibus, *haud* legitur, puncto firmo praefixo. In multis vero obſerves aſpirationem abraſam. Quo quidem loco *aut*, pro *neque* poſitum ait Priſcianus, De conſtructione.

46. JACULIS INCREVIT ACUTIS. In codicibus aliquot antiquis, *implevit* habetur; paraphraſi etiam adjecta, *habundavit*. Ti. Donatus, ut in integris ejus commentariis habetur, verbum id exponit: *crebro percuſſit*, accipiendumque eſſe, ut non remanſerit locus immunis a vulnere: & paulo ſuperius dixerat ad illius funus accumulato ferro multitudinem ſaevam confluxiſſe. Tu, quae Servius de haſta Romuli dicat, videris.

48. OBSTUPUI STETERUNTQUE COMAE. In antiquis aliquot cod. legere eſt, *obſtipui ſteteruntque*. Sed enim *ſteterunt* & receptum eſt a doctis viris, & agnoſcitur a Valerio Probo. De ſyllaba vero, quae pene ultimam praecedit in *obſtipui*, ſatis alibi dictum, ne toties eadem repetamus.

Ille, ut opes fractae Teucrum, & Fortuna receſſit,
Res Agamemnonias victriciaque arma ſecutus,
Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis,
Auri ſacra fames? Poſtquam pavor oſſa reliquit,
Delectos populi ad proceres, primumque parentem
Monſtra deum refero, &, quae ſit ſententia, poſco.
Omnibus idem animus ſcelerata excedere terra;
Linqui pollutum hoſpitium, & dare claſſibus auſtros.
Ergo inſtauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulo tellus. ſtant manibus arae,

Cae-

SERVII.

53. ILLE UT OPES FRACTAE ET FORTUNA. Bene utrumque innexuit; ſaepe enim alterum ſine altero valet, aut opes, aut fortuna. ILLE UT. Vel poſtquam, vel tantum quod: vel deeſt ſtatim; ut ſit: ille, ſtatim ut. FORTUNA. Melior ſcilicet.

54. RES AGAMEMNONIAS. Hoc eſt, imperium, vel partes Agamemnonis. VICTRICIA. Omnia nomina a verbo venientia, cum in *or* exeunt, maſculina ſunt, ut *victor*: cum in *trix*, foeminina ſunt, ut *victrix*: neutra vero non faciunt, niſi tantum ex numero plurali; unde eſt, *victricia arma*.

55. FAS OMNE. Et cognationis, & juris hoſpitii. OBTRUNCAT. Occidit, intellige: nam *obtruncare*, proprie eſt, capite caedere.

56. VI. Violentia. POTITUR. Hoc verbum de his eſt, quae permiſcent conjugationes; cum enim ſit tertiae conjugationis, infinitum tamen modum a quarta facit, ut *potiri*; unde plerique decipiuntur, ut *potiris* dicant. Similiter *fio*, pro *fiere*, *fieri* facit, permixta conjugatione. QUID NON MORTALIA PECTORA COGIS. Ad quod flagitium homines non compellis, deteſtandi auri cupiditas?

75. AURI SACRA FAMES. *Sacra*, execrabilis, ut: *Sacrae panduntur portae*. Alii *ſacra* devota accipiunt; unde & *ver ſacrum*. Alii *ſacrum*, pro ſceleſtum, vel ſacrilegum. Tractus eſt autem ſermo ex more Gallorum; nam Maſſilienſes quotiens peſtilentia laborabant, unus ſe ex pauperibus offerebat, alendus anno integro publicis & purioribus cibis. Hic poſtea, ornatus verbenis & veſtibus ſacris, circumducebatur per totam civitatem cum execrationibus, ut in ipſum reciderent mala totius civitatis, & ſic praecipitabatur. Hoc autem in Petronio lectum eſt. Sane ſciendum latenter Aeneam hoc agere, ut Trojanos Didoni ex infoelicitatis ſimilitudine commendet: nam & ejus marito frater, auri cauſſa, intulit necem.

58. PROCERES. Qui proceſſerunt ante alios. PRIMUMQUE PARENTEM. Bene *primum*, id eſt, ante proceres.

59. MONSTRA DEUM. Quae oſtenderant: & modo mala; nam medium eſt, quia interdum dicuntur & bona.

60. OMNIBUS IDEM ANIMUS. *Idem*, plus eſt quam ſi diceret *ſimilis*. Eſt autem unus animus, aut idem conſilium. Et hoc juxta diſciplinam auguralem dixit, quae appellatur conſenſio; ſicut in libro ſecundo dictum eſt. SCELERATA TERRA. Pro ſceleratorum, ut ſupra: *Captiva veſtis*.

61. CLASSIBUS AUSTROS. Hypallage eſt: nam claſſes auſtris damus.

62. INSTAURAMUS FUNUS. Modo ſepulchrum, quod virgulta evellendo diruerat; nam proprie *funus*, eſt incenſum cadaver.

63. AGGERITUR TUMULO TELLUS. Ut oſtenderet verum tumulum; ne fortis aliquis alius illud errore violaret. STANT. Poſitae ſunt. Multa autem, ut ſupra diximus, hic ſermo ſignificat. MANIBUS. *Manes*, ſunt animae illo tempore, quo, de aliis recedentes corporibus, necdum in alia tranſierunt. Sunt autem noxiae, & dicuntur κατ' ἀντίφρασιν: nam *manum*, ut ſupra diximus, bonum eſt; unde & *mane* dictum eſt. Similiter etiam Eumenides dicimus, ἀπὸ τῆς εὐμενείας, id eſt, benevolentia, ut Parcas, bellum, lucum. Alii *Manes* a manando dictos intelligunt; nam Manibus plena ſunt loca inter lunarem & terrenum circulum, unde & defluunt. Quidam *Manes*, deos infernos tradunt: eoſque inter numina laeva numerant, placarique putant ſacrificiis, ne noceant.

Qui-

Caeruleis maeſtae vittis atraque cupreſſo;
Et circum Iliades crinem de more ſolutae.

In-

SERVII.

Quidam alios *Manes*, alios deos infernos dicunt: plurimi deos *coeleſtes* ut vivorum, ita *Manes* mortuorum tradiderunt. Alii putant, hoc nomine appellatas fuiſſe animas ſeparatas a corpore: unde videmus vetuſta ſepulcrorum monumenta DIIS MANIBUS eſſe inſcripta. In qua etiam ſententia videtur eſſe Apulejus de Daemonio Socratis: *Manes*, inquit, *animae dicuntur melioris meriti, quae in corpore noſtro Genii dicuntur: corpori renunciantes, Lemures: cum domos incurſionibus infeſtarent, Larvae appellabantur; contra, ſi aequi & faventes eſſent, Lares familiares*. Sunt etiam, qui putent *Manes* eoſdem eſſe, quos vetuſtas Genios appellavit: duoſque *Manes* corporibus ab ipſa ſtatim conceptione aſſignatos fuiſſe, qui ne mortua quidem corpora deſerant, conſumptiſque etiam corporibus ſepulcra inhabitent. Cicero II. De Legibus: *Deorum* Manium *jura ſancta ſunto*. Atque eandem ob cauſſam Manes pro oſſibus ipſis & ſepulcris ponuntur. Perſius Sat. I. *Nunc non e Manibus illis Naſcuntur violae*. Idem Sat. V. *Indulge genio: carpamus dulcia: noſtrum eſt, Quod vivis: cinis, & Manes, & fabula fies*. Quandoque *Manes* dicuntur poena, ut in VI. *Quiſque ſuos patimur Manes*. Alii *Manes* nocturnos dicunt eſſe ejus ſpatii, quod inter coelum terramque eſt: & ideo humoris, qui noctu cadit, poteſtatem habere: unde *mane* quoque ab iiſdem *Manibus* dictum.

64. CAERULEIS VITTIS. Cato ait, depoſita veſte purpurea, foeminas uſas caerulea, cum lugerent. Veteres ſane *caeruleum*, *nigrum* accipiebant. *Vittae* autem *caeruleae* in acerbo funere, praecipue filiorum familias, adhiberi ſolebant, ſicut hic: nam Polydori funus, utpote adhuc pueri, acerbum eſt: & quia ejus aetatis erat, ut filius familias adhuc eſſe potuiſſet. MOESTAE ARAE. Cicero pro Murena: *Imaginem Lugentem*. ATRAQUE CUPRESSO. Nigra, funeſta: nam inferis conſecrata eſt: quia caeſa nunquam revireſcit. Dicitur autem *Cypariſſus* per ſynaereſin *Cypreſſus*, deinde converſione y in u, *Cupreſſus*. Eſt autem arbor procera, caudice oblongo & recto; fronde indecidua, odore vehementi. Duo ejus ſunt genera: nam quae ſterilis eſt, foemina dicitur, ad metae formam in faſtigio convoluta: unde & κωνοειδὴς peculiari epitheto appellatur. Contra mas latius ſpargit ramos, conoſque profert nuci pineae non abſimiles, licet minores, mira inter arbores foecunditate: quippe quae trifera eſt, fructuſque habet, & Januario, & Majo, & Septembri maturos; nulli tamen rei utiles, imo potius noxios, quemadmodum & ipſa arbor, cujus etiam umbra noxia creditur. Dicta autem eſt *Cypariſſus*, ut Dydimo placet, ἀπὸ τ̃ κύειν παρίσως, hoc eſt, ab aequaliter pariendo; quod aequaliter & ramos pariat, & fructus. Fructus ejus a figura, Coni appellantur: unde ipſa arbor perpetuo epitheto Conifera appellatur, ut: *Aeriae quercus, aut coniferae Cypariſſi*. Fabula autem de Cupreſſo talis eſt: Cum haberet in deliciis Cypariſſus puer cervum, & ipſe ab Apolline diligeretur, imprudens cervum ſuum jaculo occidit, eumque dum luget, neglecta conſolatione Apollinis, dolore conſumptus eſt: cujus ut exſtaret memoria, in luctuoſam arborem, id eſt, cupreſſum, mutatus eſt, quae defunctis adhibetur. Moris autem Romani fuerat, ramum cupreſſi ante domum funeſtam poni, ne quiſquam Pontifex per ignorantiam pollueretur ingreſſus. Hinc Horatius: *Nec te praeter inviſam cupreſſum ulla brevem dominum ſequetur*. ATRA autem, quod atratos lares ſignificet.

65. CRINEM DE MORE. Aut de more gentis, ut etiam in Aegypto eſt: aut certe de more plangentium.

PIERII.

53. ILLE UT OPES FRACTAE TEUCRUM ET FORTUNA RECESSIT. In codicibus aliquot antiquis, non habetur *&* copulativa particula, quae quidem non ſine laeſione tam numeri, quam elegantiae, judicio meo ex hoc verſu detrahi poteſt.

58. PRIMUMQUE PARENTEM. Vetera quaedam exemplaria, *parentum* legunt: hoc eſt primum ex patribus, aut ex ſenioribus; ſed *parentem* magis omnino placet.

64. ATRAQUE CUPRESSO. In antiquis pleriſque codicibus, *cupreſſu* eſt: non tam, quia nomen quartae olim fuerit declinationis, quam quod multa hujuſmodi paſſim reperiuntur apud veteres o in u mutaſſe, prout multi adhuc loquuntur populi, maximeque a Piceno in Brutios uſque. Teſtimonio vero ſunt monumenta pleraque, in quibus antiqua ſcribendi ratio ſeſe fidelius, quam in libris oſtentat. Vidi ego Spoleti extra portam divi Petri dejectum ad ripam fluminis lapidem, in quo ſcriptum erat pulcherrimis caracteribus:

IN. FRONT
P. XIIX
IN. AGRU
P. XIIX

In monte vero Tarpejo, antiquiſſimo ſane monumento legitur, HERCULES INVICTE CAUTIUS HOC TUO DONU. Pro DONO. Quid quod

Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
Sanguinis & ſacri pateras: animamque ſepulcro
Condimus, & magna ſupremum voce ciemus.
Inde, ubi prima fides pelago, placataque venti
Dant maria, & lenis crepitans vocat auſter in altum,
Deducunt ſocii navis, & litora conplent.

Pro-

SERVII.

66. INFERIMUS. Iuſerias damus, proprie. TEPIDO LACTE. Statim mulcto. CYMBIA. Pocula in modum cymbae facta.

67. SANGUINIS SACRI. De victimis ſumpti. Ideo autem *lactis* & *ſanguinis* mentio facta eſt: quia adfirmantur animae *lacte* & *ſanguine* delectari. Varro quoque dicit mulieres in exſequiis & luctu ideo ſolitas ora lacerare, ut ſanguine oſtenſo inferis ſatisfaciant: quare etiam inſtitutum eſt, ut apud ſepulchra & victimae caedantur. Apud veteres, etiam homines interficiebantur; ſed mortuo Junio Bruto, cum multae gentes ad ejus funus captivos miſiſſent; nepos illius eos, qui miſſi erant, inter ſe compoſuit, & ſic pugnaverunt: & quod muneri miſſi erant, inde munus appellatum. Sed quoniam ſumptuoſum erat & crudele, victimas vel homines interficere; ſanguinei coloris coepta eſt veſtis mortuis injici, ut & ipſe teſtatur VI. Aeneid. *Purpureaſque ſuper veſtes, velamina nota*, & V. Aeneid. *Purpureoſque jacit flores*. Alii ſanguinis inferendi ad adeſcendas defunctorum animas illa ratione conſuetudinem tradunt, ut quod amiſerunt videantur accipere. Sanguis enim velut animae poſſeſſio eſt, unde exſangues mortui dicuntur. Nam & Homerus in Necromantia non prius facit loqui animas, niſi ſanguine guſtato. Alii *lac & ſanguinem* ab hoc accipiunt, quod una res nutrit, alia nutriatur.

68. ANIMAMQUE SEPULCHRO CONDIMUS. Bene animam lacte & ſanguine ad tumulum dicit elicitam: lacte namque corpus nutritur poſt animae conjunctionem: & anima ſine ſanguine nunquam eſt, quo effuſo recedit. Legimus praeterea in ſexto, inſepultorum animas vagas eſſe: & hunc conſtat non legitime ſepultum fuiſſe. Rite ergo reddita legitima ſepultura, redit anima ad quietem ſepulchri, quam Stoici terris condi, id eſt, medium ſecuti, tam diu durare dicunt, quam diu durat & corpus: unde Aegyptii, periti ſapientia, condita diutius reſervant cadavera; ſcilicet ut anima multo tempore perduret, & corpori ſit obnoxia, nec cito ad alios tranſeat. Romani contra faciebant, comburentes cadavera, ut ſtatim anima in generalitatem, id eſt, in ſuam naturam rediret. Dicit ergo nunc ſacrificiis quibuſdam elicitam animam, & ſepulchro conditam, obnoxiamque factam corpori: quod ante horrebat, quaſi per vim extorta. Ideo autem Stoicos medium ſequi diximus: quia Plato perpetuam dicit animam, & ad diverſa corpora tranſitum facere ſtatim, pro meritis vitae prioris. Pythagoras vero, non μετεμψύχωσιν, ſed παλιγγενεσίαν eſſe dicit, hoc eſt redire, ſed poſt tempus. SUPREMUM. Non eſt nomen, ſed adverbium, ut: *Torvum clamat*. CIEMUS autem, eſt hoc loco quod dicimus more ſolenni, id eſt, tertio: VALE. NOS TE, ORDINE QUO NATURA PERMISERIT, CUNCTI SEQUEMUR. Quidam dicunt eorum mortuorum nomina ter vocari, qui in aliena terra dimittuntur, ut in VI. *Et magna manes ter voce vocavi*.

69. FIDES PELAGO. Hoc eſt, ubi fidem pelago habere coepimus, nos tuto navigaturos: quia alibi ait: *Toties coeli deceptus fraude sereni*.

70. LENIS CREPITANS AUSTER. Duo epitheta poſuit, vitioſe, ut diximus ſupra. Fecit autem hoc prope in decem verſibus. AUSTER autem, quivis ventus: nam ad Thraciam Aquilone navigatur. *Lenis* autem ideo, quia ſuperius ait: *Vix prima inceperat aeſtas*: & lenes venti per aeſtatem ſunt.

71. DEDUCUNT. Proprie, ut e contrario *ſubducunt*.

PIERII.

ANNUS, pro ANNOS Romae pluribus locis legas. In Aede Divae Sabinae: JUSTA QUAE BIXIT ANNUS L. MENSIS V. DIES XX. Et alibi: NICEPHORUS PITINNUS QUI VIXSIT ANNUS DUO. In quo illud etiam adnotatione dignum, quod in VIXIT s littera adjecta eſt poſt x, veluti ſaepe alibi: AUXSILIUM, MAXSUMUS. Et hujuſmodi pleraque reperiuntur eodem modo ſcripta. Sed ut ad Virgilianam lectionem redeamus, in Mediceo prius *cupreſſo* per o ſcriptum erat, nunc, ea abraſa, vocalis u ſuperaddita eſt aliena manu.

65. ILIADES CRINEM DE MORE SOLUTAE. In antiquis aliquot codicibus, *crinis* legitur numero multitudinis; ſed magis poeticum eſt *crinem*, per figuram intellectionis.

70. ET LENIS CREPITANS VOCAT AUSTER. In codicibus aliquot antiquioribus, *lene crepitans*: quod quidem & placeret, & erudite poſitum videretur, niſi *lenis* agnoſcerent interpretes:

quo-

Digitized by Google

Provehimur portu: terraeque urbeſque recedunt.
Sacra mari colitur medio gratiſſima tellus
Nereidum matri, & Neptuno Aegeo:
Quam pius Arcitenens, oras & litora circum

SERVII.

72. TERRAEQUE URBESQUE RECEDUNT. Phyſicam rem dixit: ita enim navigantibus videtur, quaſi ab his terra diſcedat. Item aliter: Juno, cum vidiſſet Latonam a Jove adamatam, juravit eam non pariturain in terris: Jupiter mutavit eam in coturnicem, quae Graece ὄρτυξ adpellatur, & monſtravit ut veniret Delon, quae illis temporibus circa omnia littora ferebatur ventis. Poſt partum vero Latonae, quo Dianam & Apollinem peperit, Ortygia dicta eſt, quae ante Delos nominabatur: & poſtea Delos, cum eam Apollo revinxiſſet Gyaro & Mycone, altiſſimis montibus.

73. SACRA MARI COLITUR MEDIO. Ordo eſt: In mari medio Aegaeo colitur tellus ſacra Neptuno, & Nereidum matri, id eſt, Doridi gratiſſima. Fabula autem talis eſt: Poſt vitiatam Latonam, Jupiter cum etiam e us ſororem Aſterien vitiare vellet, illa optavit a diis, ut in avem converteretur, verſaque in coturnicem eſt. Et cum vellet mare transfretare, quod eſt coturnicum, adflata a Jove, & in lapidem converſa, diu ſub fluctibus latuit. Poſtea ſupplicante Jovi Latona, levata ſuperſerri aquis coepit. Haec primo Neptuno & Doridi ſuit conſecrata. Poſtea, cum Juno gravidam, Pythone immiſſo, Latonam perſequeretur, terris omnibus expulſa Latona, tandem aliquando applicando ſe littoribus a ſorore ſuſcepta eſt: & illic Dianam primo, poſt Apollinem peperit: qui ſtatim occiſo Pythone, ultus eſt matris injuriam. Sane nata Diana, parturienti Apollinem matri dicitur praebuiſſe obſtetricis officium. Unde cum Diana ſit virgo, tamen a parturientibus invocatur: haec namque eſt Diana, Juno, Proſerpina. Nata igitur duo numina terram ſibi natalem errare non paſſa ſunt; ſed eam duabus inſulis religaverunt. Veritas vero longe alia eſt: nam haec inſula cum terrae motu laboraret, qui fit ſub terris latentibus ventis, ſicut Lucanus: *Quaerentem erumpere ventum Credidit*, oraculo Apollinis, terrae motu caruit: nam praecepit, ne illic mortuus ſepeliretur, ut in Vulcano: & juſſit quaedam ſacrificia fieri: poſtea e Mycone Gyaroque, vicinis inſulis, populi venerunt, qui eam tenerent; quod etiam Virgilius latenter oſtendit. Quod autem diximus Dianam primo natam, rationis eſt: nam conſtat primo noctem fuiſſe: cujus nſtrumentum eſt Luna, id eſt, Diana: poſt, diem, quem Sol efficit, qui eſt Apollo. Ut autem Delos primo Ortygia diceretur, factum eſt a Coturnice, quae Graece ὄρτυξ vocatur; Delos autem, quia diu latuit, & poſt apparuit: nam δῆλον, Graeci manifeſtum dicunt. Vel quod verius eſt, quia, cum ubique Apollinis reſponſa obſcura ſint, manifeſta illic dantur oracula. Delos autem & civitas dicitur & inſula, unde interdum recipit praepoſitionem. SACRA MARI. Sane *ſacrum* dicitur, quod rite ſacratur Deo, ut aedes, arae, ſimulacra, dona. Hic igitur aedium ſacrarum, etſi non aperte, attamen ejuſdem ritus meminit, cum de inſula loqueretur, in qua praeterquam ut *ſacra* dixerat, id eſt, ſacrata, gratam quoque poſuit non ſolum Doridi matri Nereidum, quae traduntur deae maris, ſed Neptuno etiam addidit, dominatori videlicet omnium in mari deorum. TELLUS. Major dignitas eſt *tellus*, quam ſi dixiſſet *inſula*.

74. NEREIDUM MATRI. Doridi, quinquaginta nympharum matri, conjugi Nerei. NEPTUNO AEGEO. Quia in Aegeo mari haec inſula poſita eſt. Sane inter Helleſpontum & Adriaticum mare, omne illud Aegeum appellatur; quod nomen a patre Theſei Aegeo, rege Athenienſium traxit, qui in mare ſe praecipitavit, ſperans mortem filii. Cum enim in labyrintho Minotaurus eſſet incluſus, & quotannis ex nobilitate Athenienſium, ſeptem pueri vel puellae ad veſcendum Minotauro mitterentur, tandem dolor Theſeum ſubiit. Profectus itaque eſt ad Minotaurum perimendum: pepigitque cum patre, ut, ſi illud monſtrum viciſſet, vela candida navibus daret; ſi forte a Minotauro fuiſſet oppreſſus, navigium cum atris velis rediret. Sed cum extinxiſſet Minotaurum, oblitus, non cum candidis, ſed cum nigris velis reverti coepit; & patri, in ſpecula conſtituto, triſte ſui interitus ſignum dedit: qui extinctum filium credens ſe praecipitavit in mare, unde Aegeum pelagus appellatum eſt.

75. PIUS ARCITENENS. Apollo eſt. Bene *pius*, aut qui ultus eſt matrem de Typhaone, de Niobe, de Pythone: aut quia patriam ſtabilivit errantem. Legitur & *prius*.

PIERII.

quorum haec paraphraſis: *Nam tempus fiduciam dabat, quo & mare placidum fuerat, & flatus ita temperati, ut lenitate ſua, etiam invitos hortari potuiſſent ad navigandum.*

74. NEREIDUM MATRI, ET NEPTUNO AEGAEO.

Er-

Errantem, Gyaro celſa Myconoque revinxit,
Inmotamque coli dedit, & contemnere ventos.
Huc feror: haec feſſos tuto placidiſſima portu
Accipit. Egreſſi veneramur Apollinis urbem.
Rex Anius, rex idem hominum Phoebique ſacerdos,
Vittis & ſacra redimitus tempora lauro,

Oc-

SERVII.

76. MYCONE GYAROQUE REVINXIT. Quidam per hiſtoriam dictum putant: nam inter Myconem & Gyarum, Scyrum, unam de Cycladibus eſſe dicunt: unde fuit Pherecides philoſophus. Alii nullum auctorem alium eſſe adſerunt, qui Delon ab Apolline religatam dicat. Conſtat enim eam ante evagare, & propter Latonae partum reſtitiſſe. Alii hanc inſulam inter Myconem & Gyarum humilem eſſe dicunt, ut his quaſi vinculis contineatur. REVINXIT autem, putant, retraxit.

78. COLI DEDIT. A vicinis ſcilicet populis. VENTOS CONTEMNERE. Propter terrae motum.

79. APOLLINIS URBEM. Delon: & eſt definitio. Ejuſdem nominis & urbs, & inſula, Delos dicitur.

80. REX ANIUS. Anius autem, rex Deli, Apollinis ſacerdos, cum trium filiarum eſſet parens, ne unius tantum Dei eſſet tutus auxilio, filias numini Liberi patris devovit, qui parem ei gratiam reddens, effecit, ut quidquid una attigiſſet verteretur in fruges; altera, in vinum; tertia, in oleum. Id cum comperiſſet Agamemnon, dux Argivorum, cum mille navibus oppugnaturus iret Trojam, miſit qui eas accerſerent, ut poſſet alere Graeciae exercitum: quae cum vinctae tenerentur, invocaverunt Liberum patrem, quas ille in columbas vertit, & ita vincula fecit effugere: unde hodieque Deli columbas violare nefas eſt. Hunc tamen Anium Paleſatus etiam propinquum tradit Anchiſae. Alii dicunt huius Anii filiam, occulte ab Aenea ſtupratam, edidiſſe filium nomine Anium. REX ET SACERDOS. Hic Anius, Apollinis filius, rex Deli & ſacerdos fuit, qui habuit filium Andron nomine: unde Andros inſula appellata eſt, ad quem Anchiſes ante Troicum bellum conſultum venerat; an Salaminam peteret comes Priamo: unde & agnoſcitur. Sane majorum haec erat conſuetudo, ut rex eſſet etiam ſacerdos, & pontifex. Unde hodie quoque Imperatores, dicimus Pontifices.

81. VITTIS ET LAURO. *Vittae*, ſacerdotum ſunt: *laurus* vero etiam Imperatoris victoris.

PIERII.

GAEO. Ut miſſas faciam varias multorum lectiones & ſententias in hoc verſu, quum alii *Neptunie*, legendum velint, alii *Aegacaeo*, ut in codice Longobar. eſt. *Neptuno Aegaeo*, abſque ſynaloephe: veluti etiam *matri et*, ad Graecorum imitationem poſita non inerudite docti omnes arbitrantur.

75. QUAM PIUS ARCITENENS ORAS ET LITTORA CIRCUM ERRANTEM. Antiqui aliquot codices, *prius* legunt: ut ſit *prius errantem*. Sed magis placet *pius*, ut oſtendat Apollinem eo beneficio inſulam promeruiſſe, ob officium matri ſuae toto orbe erranti praeſtitum: cujuſmodi pietas filium addeceat.

76. ERRANTEM MYCONE CELSA GYAROQUE REVINXIT. Antiqui codices plerique omnes hoc dictionum ordine verſum legunt: *Errantem Gyaro celſa My. q. re. Gyaron* enim, genere muliebri dici, auctor Stephanus. Neque vero tacendum *Gyaro* nomen aptoton eſſe Probo Grammatico, *haec Gyaro? hujus Gyaro* declinanti. Cujuſmodi eſſe etiam *Celeno* tradit. Illud ſane ſcitu dignum, quod Antigonus Cariſtius eſſe in ea inſula mures tradit, qui ferrum abrodant. Pro *Mycone* autem *Myceno* paſſim in veteribus exemplaribus inveni, ita quidem Graece ſcribitur, Καὶ Μύκονος λέγεται μία τ̃ Κυκλάδων. Et eo caſu quippe in *os* finitum nomen apud Strabonem & Thucydidem reperitur. Quod vero Gigantes illos, quos poſtremo Hercules confecerit, in ea poſitos fabulantur, ut apud Strabonem libro x. legere eſt, animadvertendum eſt, codices etiam Graecos variare. In aliquibus enim legitur, Τῶν γιγάντων τοὺς ὑστάτους: quod nimirum poſtremos ſignificaret. Sed in aliquot aliis Τοὺς ὑγιεινοτάτους legas, hoc eſt validiſſimos. Unde forte ſit proverbio locus, *Omnia ſub unam Myconum*, quum ſuperfuiſſe adhuc aliquid longe difficilius ad expugnandum innuamus: Vel id denique confectum eſſe, quod ſe noſtris conatibus difficillimum objeciſſet. Nebue vero haec a me dicuntur, ut alterius cujuſpiam ſententiam improbem; ſed quia non temere ſcriptum crediderim validiſſimos Gigantum in ea poſitos.

79. EGRESSI VENERAMUR APOLLINIS URBEM. Sunt antiqui codices, in quibus, *eggreſſi*, G littera geminata ſcriptum invenias: quod verbi compoſitio ſit ab *extra* & *gradier*, non ab E & *gradior*: ideoque ſit ea littera geminanda, ut ex compoſitae dictionis

ſingu-

Occurrit: veterem Anchiſen agnoſcit amicum.
Jungimus hoſpitio dextras, & tecta ſubimus.
Templa dei ſaxo venerabar ſtructa vetuſto.
Da propriam, Thymbraee, domum: da moenia feſſis,

SERVII.

82. ANCHISEN AMICUM. *Κατά τό σιωπώμενον* intelligendum: nam quomodo fuerint amici, palam poeta non dicit.

83. HOSPITIO. Licet Probus quaerat, quid ſit, *Jungimus hoſpitio dextras*; tamen caſus ſeptimus eſt, id eſt, jure hoſpitalitatis: nam ad hoſpitium non poteſt intelligi: quia jam amicus fuit: aut ſicut quidam tradunt, *jungimus dextras, & hoſpitio tecta ſubimus*.

84. TEMPLA DEI. Hoc juxta augurii genus, quod ſtativum dicitur, retulit, in quo conſiderantur, quo in loco auguria peragi debeant: nam ideo ait: *Templa dei ſaxo venerabar ſtructa vetuſto*: & ſubjunxit: QUOVE IRE JUBES. Et exinde: DA PATER AUGURIUM. Sane quaeritur, cur ſaxum vetuſtum dixerit; ſed traditur a plurimis, inter quos etiam Epaſus, vir peritiſſimus, refert, Delphis quodam tempore eveniſſe, ut templum, religioſum ante & intactum, ſpoliatum incenſumque ſit; ac poſt multas Corinthii urbes inſulasque proximas terrae motu hauſtas; Delon neque antea, neque poſtea hoc incommodo vexatam, ſicut Tuthrodes: quod etiam Cicero in praetura Verrinarum ita ait: *Tantaque vis hujus religionis eſt, & ſemper fuit, ut ne Perſae quidem, cum bello toti Graeciae diis hominibusque indixiſſent, & mille navium claſſem Delum appuliſſent, quicquam conarentur, aut violare, aut adtingere*. Non mirum ergo, ſi aut ad tempora Poeta reſpondit, aut ad priſtina; utpote quod religio nunquam omnino vexata illo ſuo antiquo & vetuſto ſaxo colebatur: vel *vetuſto*, religioſo. Et quod VENERABAR ait, oſtendit ſe precatum.

85. DA PROPRIAM. *Da*, dic, indica: Apollo enim non dandi, ſed dicendi habet poteſtatem. Quaeritur etiam cur Aeneas, cum Delum veniſſet, nullis prius hoſtiis caeſis, ſtatim a precibus coeperit: quia tradunt multi, inter quos & Varro, eſſe aras tam Apollinis, quam filii ejus, non tantum Deli, ſed in plurimis locis, apud quas hoſtiae non caedantur; ſed conſuetudo ſit, deum ſolemnitate precum venerari. Quod autem ait, Neptuno & Apollini tauris poſtea ſacrificatum, apud alias aras hoc factum accipi oportet. PROPRIAM. Perpetuam, ſtabilem, firmam, ut: *Propriamque dicabo*. Et bene poſt experimentum male conditae civitatis, perpetuas poſtulat ſedes. THYMBRAEE. *Thymbraeus Apollo* dicitur ab agro, Trojae vicino, pleno *Thymbra*, quae Satureja dicitur. Et bene Deli poſitus, *Thymbraeum* appellat, quem in Troja adſueverat colere in agro, in quo ejus & nemus eſt, & templum: ubi a Paride Achilles occiſus eſt; unde fingitur manu Apollinis vulneratus. Ergo *Thymbraeus*, ut *Delius*; nam numina a locis frequenter nomen accipiunt. Alii *Thymbram* locum in Delo conſecratum Apollini tradunt. Sane quia Graece *Τύμβρη* facit, in derivatione *η* in diphthongum mutat: ut *Αἴτνη*, Aetnaeus; *Δίρκη*, Dircaeus. DOMUM. Familiam, ut: *Domus tenet a quo Sergia nomen*.

PIERII.

ſingulis partibus aliquid appareat. *e* quippe & *c*, quod in *x* duplice litera latitabat, *ecgreſſi*. Inde *c* ob cognationem in *g* abeunte *eggreſſi*. Ita olim *exfatus*, mox *ecfatus*, tactum a Ter. Scauro: & omnium denique uſu *effatus* receptum.

82. OCCURRIT VETEREM ANCHISEN AGNOSCIT AMICUM. In antiquiſſimo codice *obcurrit*, praepoſitione incolumi ſcriptum eſt, quod improbat Scaurus. Eodem modo *agnoſcit*: quamvis in Mediceo, & in pleriſque aliis *adgnovit*, praeterito tempore poſitum eſt, quodammodo redditio cauſſae videtur eſſe, cur occurrerit. Sane praeteritum *agnovit* hoc loco Pontanus etiam agnoviſſe videtur.

84. TEMPLA DEI SAXO VENERABAR STRUCTA VETUSTO. In pleriſque codicibus antiquis, *veneramur*, numero plurium habetur. Sed multa ſupra *bar* ultimam ſyllabam *mur* notatum habent, non tam variandae lectionis cauſſa, quam paraphraſeos. Quippe ut *venerabar* pro *venerabamur* poſitum innuant: quia verba reliqua eadem periodo contenta, ſunt in pluralitatis numero, *jungimus*, *ſubimus*. Sed enim, quia ſubſequuntur preces in perſona Aeneae nuncupatae, mihi non diſplicet, *venerabar*, unitatis numero: nam etiam in VI. reliquis hoc vel illud procurantibus, *Pius Aeneas arces, quibus altus Apollo Praeſidet, horrendaeq; procul ſecreta Sibyllae, Antrum immane petit*. Quod vero *ſaxum vetuſtum* appellavit, id redigit in memoriam mihi, quod apud M. Tullium in Verrinis legere eſt, ubi de hac inſula loquitur, & Apollinis templo: *Eſt enim tanta apud eos ejus fani religio atque antiquitas, ut in eo loco ipſum Apollinem natum eſſe arbitrentur*.

Et genus, & manſuram urbem. Serva altera Trojae
Pergama, relliquias Danaum atque inmitis Achillei.
Quem ſequimur? quove ire jubes? ubi ponere ſedes?
Da, pater, augurium; atque animis inlabere noſtris.
Vix ea fatus eram: tremere omnia viſa repente,
Liminaque, lauruſque dei; totuſque moveri
Mons

SERVII.

86. MANSURAM URBEM. Perpetuam. Duo petit, & urbem & perpetuitatem. *Manſuram* autem ideo, vel propter Trojam; vel propter eam, quam in Thracia condidit. SERVA ALTERA. Non quia prima ſervavit; ſed quia ſervare voluit, ut Homerus dicit.

87. ACHILLI. Sic veteres declinabant.

88. QUEM SEQUIMUR? Apollo enim exſulantibus ſedem debebat oſtendere; nam Phoenix, Cilix, Cadmus, a patre Agenore ad quaerendam ſororem miſſi; & prohibiti, niſi reperta fuiſſet, domum ne auderent reverti, Apollinis monitis diverſas regiones petierunt; Phoenix Phoeniciam; Cilix Ciliciam; Cadmus Boeotiam; quia Cadmus oraculo Apollinis bovem ſecutus, in Hyanthe Boeotiam condidit. Veteres enim oraculis ſigna, quibus civitatem conderent, accipiebant.

89. DA PATER. *Pater*, religionis, ut ſupra diximus, nomen eſt; nam & hominibus datur, ut: *Inde toro pater Aeneas;* & montibus, ut: *Pater Apenninus;* & fluminibus, ut: *Tybri pater*. Numinibus etiam, ut: *Quidve pater Neptune paras*. Item: *Ipſe pater Danais animos viresque ſecundas Sufficit*. Item: *Odit & ipſe pater Pluton*. AUGURIUM. Modo oraculum; ſed uſurpative; *augurium* enim, eſt exquiſita deorum voluntas per conſultationem avium aut ſignorum; quod tunc peti debet; cum id, quod animo agitamus, per augurium a diis volumus impetratum; ut in hoc loco Aeneas, poſtquam omnia, quae volvebat animo, petit, ait: *Da pater augurium*. Et eſt ſpecies iſta augurii, quae *Legum dictio* appellatur: *Legum dictio* autem eſt, cum condictio ipſius augurii certa nuncupatione verborum dicitur, quali conditione augurium peracturus ſit; quod hic facit, exſequens formas petitionis verſibus ſupradictis; tunc enim quaſi legitimo jure legem adſcribit: *Da pater augurium*. ANIMIS ILLABERE NOSTRIS. Quia Apollinis oracula vel reſponſa, licet ſemper obſcura, vera tamen ſunt; unde cum intelligentia oraculum poſtulat.

90. TREMERE OMNIA. In conſequentibus quid ſit *omnia* docuit, dicendo: *Liminaque lauruſque dei*. Et hoc augurium juxta auguralem diſciplinam dictum eſt, quod appellatur *tripudium ſonubium*, id eſt, a ſono; ad quod pertinet, ſi arbor ſponte radicibus cadat; ſi terra tremat; quod hic Aeneae factum oſtendit, antequam voce divina reſponſa perciperet. VISA REPENTE. Stoicos & Academicos ſecutus eſt, qui dicunt ea, quae contra naturam ſunt, non fieri, ſed fieri videri; unde magica ars a Romanis omnis excluſa eſt; ſicut Plinius Secundus docet in Naturali hiſtoria.

91. LIMINAQUE. *Que* brevis, eſt pro longa poſita; quod hac ratione defenditur; aut quia omnia monoſyllaba ad artem non pertinent, & his licenter uti poſſumus; aut certe, quia omne μόϱιον, id eſt, particula, quae ſui ſubſtantiam non habet, membrum putatur ſuperioris orationis, quod ſi eſt, *liminaque*, quaſi una pars orationis eſt: & poteſt *que* finalitatis ratione, vel produci, vel corripi. LAURUSQUE DEI. Aut ideo ſingulariter, quia in Delo inſula *Laurus* Apollini conſecrata eſt: aut lucum dicit: aut quia traditur, Latonam duas Laurus amplexam, Dianam & Apollinem enixam. Fabula ſane de *Lauro* talis eſt: Daphne Penei, vel, ut alii dicunt, Ladonis filia, ab Apolline adamata eſt; a qua cum precibus & promiſſis non potuiſſet Apollo, ut ſecum concumberet, impetrare, vim ei adhibere conatus eſt; cumque eam inſequeretur, & illa fugiens defeciſſet laſſata, Terrae imploravit auxilium, quam Terra hiatu facto recepit, & pro ea arborem edidit, quae Graece nomen ſuum retinuit, Latine *Laurus* dicitur; ſed Apollo eam etiam mutatam ita dilexit, ut adſcriberet efficeretque, ut propter virginitatem ſervatam ſemper viveret. MOVERI. Quia opinio eſt ſub adventu deorum moveri templa.

PIERII.

91. LIMINAQUE LAURUSQUE DEI. Illud ego ſane praeteriturus eram, inveniri codices manuſcriptos, in quibus *leimina* per *ei* prima ſyllaba ſcriptum ſit: & ita alibi, ut in II. *leimen erat:* niſi Probus Grammaticus interpellaſſet, nomina eſſe dicens, quae plenitudinem patiuntur, hoc eſt, quae *e* littera plus ſcri-

Mons circum, & mugire adytis cortina recluſis.
Submiſſi petimus terram, & vox fertur ad auris:
Dardanidae duri, quae vos a ſtirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere laeto
Accipiet reduces. Antiquam exquirite matrem.
Hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.
Haec Phoebus: mixtoque ingens exorta tumultu

Lae-

SERVII.

92. MONS. Cynthus; unde Cynthius Apollo. CORTINA. Locus unde oraculum datur. Dicitur autem *Cortina*, vel quod Apollinis tripus corio Pythonis tectus eſt; vel quod certa illinc reſponſa funduntur, quaſi *certina*; vel, quod eſt verius, quia cor illic vatis tenetur; nam caverna quaedam in templo Apollinis fuit, ad quam Phoebas rapta vaticinabatur, ut Lucanus oſtendit. Alii *cortinam* quaſi *ortinam* tradunt; quod inde vox oriatur. RECLUSIS. Nunc apertis; alias denuo cluſis.

93. SUMMISSI PETIMUS TERRAM. Inclinati, utrum corpore an anima? an, quia ſupplices rogamus, an, quod verum eſt, *inclinati*? Et ſciendum, pro qualitate numinum, orantes interdum ima, interdum ſumma reſpicere; nam poteſtates aliae coeleſtes ſunt, aliae terrenae, aliae permixtae; unde nunc Apollinem deprecantes, terram petunt. Ipſe enim eſt & Sol, & Liber pater, qui inferos petiit, ut Horatius: *Te vidit inſomnis Cerberus*. Bene ergo *terram petunt*, unde ad eos reſponſa perveniunt; & quia Apollo etiam inferis notus eſt.

94. DARDANIDAE. Ut diximus, obſcura quidem, ſed vera ſunt omnia; nam dicendo *Dardanidae*, oſtendit Italiam, unde *Dardanus* fuit; quod ſi Cretam ſignificaret, Teucriadae diceret. DURI. Vel futurum oſtendit laborem: vel eorum arguit inſipientiam, qui intellecturi non fuerant. STIRPE. Hoc verbo Trojanis factus eſt error. Sane *ſtirps*, genere foeminino, originem ſignificat, ut: *Heu ſtirpem inviſam*: maſculino, arborem, ut: *Sed ſtirpem Teucri nullo diſcrimine ſacrum*. Sed Horatius contra regulam nititur, ut: *Stirpiſque raptas & ſpecus & domus*.

95. PRIMA TELLUS. Italia, unde Dardanus venit; Teucer enim de Creta poſt venit. UBERE LAETO. Quod eſt Italiae proprium, ut alibi: *Atque ubere glebae*.

96. ANTIQUAM EXQUIRITE MATREM. *Terram* Apollo ſignificat. Tractum autem eſt de hiſtoria; nam Brutus, & filii Tarquinii, cum oraculum Delphici Apollinis peterent, reſponſum eſt: *ejus imperium fore, qui primus matrem reverſus oſcularetur*: quod ſolus Brutus agnoſcens, de navi egreſſus, ſimulans caſum, oſculatus eſt terram; unde & potitus imperio eſt. EXQUIRITE. Hoc dicendo oſtendit difficultatem.

97. HIC. Pro illic. DOMUS AENEAE. Ad illud reſpicit: *Da propriam Tymbraee domum*.

98. NATI NATORUM. Propter illud, *manſuram urbem*; nam oraculum ſemper ad petita reſpondet. Sane hic verſus Homeri eſt, quem & ipſe Orpheo ſuſtulit. Item Orpheus de oraculo Apollinis Hyperborei. Mire autem ſequenti verſu haec oſtendit, dicendo: *haec Phoebus*. Graecus vero verſus hic eſt: Καὶ παίδων παῖδες, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.

99. TUMULTU. Quia dixit, *Exquirite*.

PIERII.

ſcribantur; ut puta, *limen*, *leimen*. In Cariſii ſane codice, quem lectitavi, ubi ex C. Julii Ro. ſententia, *laurus*, hoc loco numero multitudinis poſitum aſſeritur, animadverti *numinaque lauruſque* citatum eſſe, non *limina*; quod quidem memoriae lapſu factum crediderim a librario, donec quid magis fide dignum invenero; quum *limina*, caſtior omnino lectio videatur, quam tot veteres cod. oſtendant, Quintilianus agnoſcat, & Val. Probus octavum poſitionis modum obſervet in *Liminaque lauruſque Dei*, ſicuti ſeptimum in eo verſu: *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori*.

93. ET VOX FERTUR AD AURES. Codices antiqui omnes ii, qui *aures* admittunt, *auris* per *i* ſcribunt, ex Velii ſententia; ſed ſunt etiam vetera quaedam exemplaria, in quibus *ad auras*, ſcriptum invenitur, quod quidem non ita placet.

94. QUAE VOS A STIRPE PARENTUM, PRIMA TULIT TELLUS. In codicibus aliquot antiquis legere eſt, *de ſtirpe*; ſed *a ſtirpe*, jam omnes recipiunt.

Laetitia: & cuncti, quae ſint ea moenia, quaerunt;
Quo Phoebus vocet errantis, jubeatque reverti.
Tum genitor, veterum volvens monumenta virorum,
Audite, o proceres, ait, & ſpes diſcite veſtras.
Creta Jovis magni medio jacet inſula ponto;
Mons Idaeus ubi, & gentis cunabula noſtrae.
Centum urbis habitant magnas, uberrima regna:

Ma-

SERVII.

100. LAETITIA. Propter promiſſam imperii aeternitatem: finis enim auſpicii in demonſtratione comprehenſus, dedit petentibus laetitiae optandam gratulationem.

101. VOCET. Aut revocet, aut hortetur.

102. MONUMENTA VIRORUM. Hiſtorias.

103. SPES DISCITE VESTRAS. Aut quaſi ſenex loquitur; aut quia ut ſupra diximus ſcit ſe eſſe moriturum: ubique enim ſciens futurorum inducitur.

104. CRETA. Dardanus, Jovis filius & Electrae, profectus de Corytho, civitate Tuſciae, primus venit ad Trojam: & illic parva aedificia collocavit. Poſt cujus obitum Teucer venit ex Creta, & invenit Dardani ſocios habitantes in vallibus, qui conſtituit arces & moenia. Modo ergo errat Anchiſes: nec reſpiciens adventum Dardani, oraculum Cretam ſignificare argumentatur ex his, quae ſolent ab advenis fieri. Ida, inquit, illic eſt, quae & in Troja ad ſimilitudinem dicta, ut: *Effigiem Xanthi Trojamque videtis, quam veſtrae fecere manus*. Item ſacrorum ſimilitudo: quam apud majores nefas erat perire; unde Aeneas in duodecimo: *Sacra deosque dabo, ſocer arma Latinus habeto*. JOVIS MAGNI. Quia illic dicitur nutritus eſſe; quod ut Salluſtius dicit ideo fingitur, quia *Primos Crenſes conſtat inveniſſe religionem*. Sane nati Jovis fabula haec eſt: Saturnus, poſtquam a Themide oraculo comperit a filio ſe poſſe regno depelli, natos ex Rhea uxore filios devorabat: quae natum Jovem, pulchritudine delectata, Nymphis commendavit in monte Cretae Dictaeo: ubi eum aluerunt apes. Pro quo involutum lapidem glutiendum Saturno dedit: quem cum Saturnus, fraude cognita, vehementius quaereret, ei adhibiti ſunt Curetes & Corybantes, qui tinnitu aeris, id eſt, luſus excogitato genere, ut cum clypeis aereis inter ſe currerent, prohiberent audiri pueri vagitum; unde ipſi ſunt Matris deum miniſtri; ſed nonnulli eoſdem Curetes & Corybantes dicunt. Ut autem fingatur Saturnus filios ſuos comeſſe, ratio haec eſt: quia dicitur deus aeternitatis eſſe ac ſeculorum; ſecula autem annos ex ſe natos in ſe revolvunt; unde Graece Κρόνος, quaſi χρόνος, id eſt, tempus dicitur. MEDIO PONTO. Poteſt quidem intelligi ſecundum Salluſtium, longe a continenti; ſed altior eſt hoc hoc loco Poetae intuitus: nam apud Coſmographos legimus, quae inſula in quo ſit mari: ut Sardinia in Africo; Delos in Aegeo; & de aliis omnibus. De Creta omnes dubitant in quo ſit mari: nam parte Libycum, parte Aegyptium, parte Achaicum, parte Ionium reſpicit. Ergo *medio ponto*, ac ſi dici poſſit medio pontorum, quod Latinitas non recipit.

105. MONS IDAEUS UBI. *Idaeus*, derivativum eſt pro principali: & eſt Ἴδη, Idaeus; ut Αἴτνη, Aetnaeus. CUNABULA GENTIS. Nutrimenta: nam ubi jacent infantes, cunae vocantur. Et latenter dat gloriam Trojanis, dicens eos a diis originem ducere; unde eſt: *Ab Jove principium generis*. Ibi enim & de Dardano, & de Teucro intelligimus, quaſi Jovis *cives*.

106. CENTUM URBES HABITANT. Non dicit *qui*, ſed intelligimus Cretenſes; aut certe habitant pro habitantur, ut: *Inſinuat pavor*, pro inſinuatur. Et primo quidem *centum* habuit Creta civitates: unde Hecatompolis dicta eſt: poſt viginti & quatuor: inde, ut dicitur, duas, Gnoſon & Hierapidnam. Quamvis Livius plures a Metello expugnatas dicat. UBERRIMA REGNA. Hic decipitur, quia audivit: *Ubere glebae*.

PIERII.

104. CRETA JOVIS MAGNI MEDIO JACET INSULA PONTO. Non temere quaerit Servius, cur *medio ponto* dixerit Virgilius: neque inſulſe dubitationem ſolvit, dum tot maria enumerat, quae Cretam inſulam adluunt. Dicamus itaque *medio ponto*, id eſt, ambiguo. Hic enim eſt Latinitatis modus, ut ea in medio eſſe dicamus, quae nulli adhuc parti ſint adjudicata. Sed in Virgilianam hanc ſententiam nemo proclivius ivit quam Solinus: ait enim is: *Pronius eſt Cretam dicere, quam abſolvere, in quo mari jaceat. Ita enim circumflui illius Graeci, nomina*

per-

Maximus unde pater, ſi rite audita recordor,
Teucrus Rhoeteas primum eſt advectus ad oras.
Optavitque locum regno. Nondum Ilium, & arces
Pergameae ſteterant: habitabant vallibus imis.
Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaque aera,

SERVII.

Idae-

107. MAXIMUS UNDE PATER. Fallitur: nam antiquior dicitur Dardanus. Alii *maximus*, antiquiſſimus tradunt. Per *patris* autem appellationem, majorum cognationem oſtendit. SI RITE AUDITA RECORDOR. Bene dubitatione excuſat errorem.

108. TEUCRUS. De hoc fabula duplex eſt: nam & de parentibus ejus dupliciter traditur. Alii enim Curetis & Idaeae nymphae: alii, inter quos & Trogus, Scamandri filium tradunt: qui Scamander, cum Creta frugum inopia laboraret, cum parte tertia populi ad exteras ſedes quaerendas profectus eſt, ab Apolline monitus, ibi eum habiturum ſedes, ubi noctu a terrigenis oppugnatus eſſet. Cum ad Frigiam veniſſet & caſtra poſuiſſet, noctu mures arcuum nervos & loramenta armorum, adroſerunt. Scamander hos interpretatus hoſtes eſſe terrigenas, in Idae montis radicibus aedificia collocavit, qui cum adverſus Bebrycas finitimos bellum gereret, victor in Xantho flumine lapſus non comparuit: qui poſt a Cretenſibus in honorem regis ſui, Scamander appellatus eſt, filioque ejus Teucro regnum traditum, qui cives e ſuo nomine Teucros appellavit; qui poſt a rege Troo Trojani dicti ſunt, & templum Apollini conſtituit, quem Sminthium appellavit. Cretenſes enim murem Sminthicem dicunt. Alii non Scamandrum, ſed Teucrum ipſum ſub conditione ſupradicti oraculi profectum Creta dicunt, & civitatem & templum condidiſſe: & Sminthos mures vocari a Frigibus. Tradunt praeterea nonnulli Dardanum, a Teucro in Frigia inventum, filiam ſuam ei ſociaſſe, & Dardanum populares ſuos ſocero cognomines feciſſe. Quidam Teucros appellatos: Trojanos autem a Troo Rege. RHOETEAS. *Rhoeteum*, promontorium Troados, licet alii *Rhetias* legant, propter Rhetiam, Rhitonis filiam. Et amat Virgilius declinationes Graecas, ſalva regulae reverentia, in Latinas convertere, ει Graecam diphthongum in E longum mutans, ut Αἰνείας Aeneas; Μήδεια Medea, Ῥοίτειον Rhoeteum.

109. OPTAVITQUE. Elegit, ut: *Pars optare locum tecto*.

110. HABITABANT VALLIBUS IMIS. Hi ſunt, qui cum Dardano venerant.

111. HINC. Id eſt, de Creta, unde venerat Teucer. MATER CULTRIX CYBELI. *Mater* proprie; *cultrix* autem *Cybeli*, id eſt; Montis Phrygiae, in quo colitur, a quo *Cybele* dicta eſt. Alii dicunt *Cybelum* ſacerdotem ejus primum fuiſſe in Phrygia, & ab eo *Cybelen* dictam. Nonnulli CULTRIX CYBELE legunt, ut ſit quaſi *Cybeleia*. Alii *Cybele*, ἀπὸ τ̃ κυβιςᾷν τὴν κεφαλὴν, id eſt, a capitis rotatione, quod proprium eſt ejus ſacerdotum. CORYBANTIAQUE AERA. *Corybantes*, Daemones ſunt, miniſtri Matris deum. Dicti autem ſunt Daemones, quaſi δαήμονες, qui totum ſciant. *Aerea* autem *cymbala* Corybantibus, Iaſionis filiis, quibus vagitum Jovis celaverunt: quos quidam *Corybantes* dictos tradunt, ἀπὸ τ̃ Κόρης· *Corybas* enim Proſerpina, quae Κόρη dicitur Graece, ſine patre natus. Alii *Corybantes* ab aere appellatos, quod apud Cyprum mons ſit aeris ferax, quem Cypri Corium vocant.

PIERII.

permiſcuerunt: ut dum alia aliis ingerunt, pene oblimaverint univerſa.

108. TEUCRUS RHOETEAS PRIMUM EST ADVECTUS AD ORAS. In codicibus aliquot antiquis, *Teucros*, idiomate Graeco ſcriptum eſt, in Longobardico *Teucer*; ſed enim Soſipater Car. ex Aurelii ſententia, nomina quae apud Graecos aut per ρος, aut per τρος, aut per δρος, aut per κρος, efferuntur: ea omnia, omiſſa Graeca extremitate, per *er* apud nos efferri, & per ſecundam declinationem declinari docet: ut, ἀγρὸς, *ager*, *agri*; Ἀντίπατρος, *Antipater*, *Antipatri*; Μένανδρος, *Menander*, *Menandri*; Τεῦκρος, *Teucer*, *Teucri*. Quanquam ait ille, Virgilius *Teucrus*, & *Evandrus* extulerit. Praeterea duo tantum nomina deſignat, quae ſemper in ſuo ſtatu permaneant, *Codrus* & *congrus*: non enim dicitur *Coder*, neque *conger*. Priſcianus etiam hoc citato verſu Virgilium ait *Teucrus* & *Evandrus* protuliſſe. Quod vero vulgata plurimum exemplaria legunt, *ad oras*, antiqui plerique codices cum Mediceo *in oras* habent; ſed etiam *ad* reperitur.

111. HINC MATER CULTRIX CYBELE CORYBANTIAQUE AERA. Quia varia litterarum verſura totus hic verſus in antiquis codicibus deluxatus

eſt,

Idaeumque nemus: hinc fida ſilentia ſacris,
Et juncti currum dominae ſubiere leones.
Ergo agite, &, divum ducunt qua juſſa, ſequamur:
Placemus ventos, & Gnoſſia regna petamus.
Nec longo diſtant curſu: modo Juppiter adſit,
Tertia lux claſſem Cretaeis ſiſtet in oris

Sic

SERVII.

112. IDAEUMQUE NEMUS. Ut oſtenderet Idaeum montem, qui ſit in Troja, de Cretae Ida cognomen indeptum. FIDA SILENTIA SACRIS. Hinc, inquit, inventum eſt, ſervare ſacris fidele ſilentium.

* 113. ET JUNCTI CURRUM DOMINAE SUBIERE LEONES. *Dominas*, deas dicunt, ut alibi: *Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti*. Sane *dominam* proprie Matrem deum dici, Varro & caeteri adfirmant; nam & ibi Proſerpinam ideo a Virgilio *dominam* appellatam, quod ipſa Terra eſſe dicatur, ſicut & Mater deum. Sane fabula talis: Schyros civitas eſt, inde fuit virgo Atalante Schoenei filia, praepotens curſu: adeo ut, cum reſponſum accepiſſet, ſe poſt nuptias, ut quidam volunt, interituram; ut quidam vero, in naturam aliam commutandam; ſponſos provocatos, ac victos, occideret. Poſtea Hippomenes Venerem, ut ſibi in eo certamine adeſſet rogavit: a qua cum accepiſſet de horto Heſperidum tria mala aurea, provocavit puellam ad curſum, & cum ſe videret poſſe ſuperari, ſingula coepit jacere. Tunc Atalante cupiditate colligendorum malorum retenta, ſuperata eſt. Sed Hippomenes potitus victoria, cum gratiam Veneri, vel oblitus eſſet, vel neglexiſſet referre, impulſu ejus, in luco Matris deum, amoris impatientia, cum victa concubuit; unde irata dea in leones eos convertit, & ſuo currui ſubjugavit; & praecepit, ne ſecum unquam leones coirent; nam & Plinius in Naturali hiſtoria dicit, Leonem cum Pardalide, & Pardum cum Leaena concumbere. Ideo autem Mater deum curru vehi dicitur, quia ipſa eſt Terra, quae pendet in aere: ideo ſuſtinetur rotis, quia mundus rotatur, & volubilis eſt: ideo ei ſubjugantur leones, ut oſtendatur maternam pietatem tantum poſſe ſuperare: ideo Corybantes ejus miniſtri cum ſtrictis gladiis eſſe finguntur, ut ſignificetur, omnes pro terra ſua debere pugnare. Quod autem turritam geſtat coronam; oſtendit ſuperpoſitas terrae eſſe civitates, quas inſignitas turribus conſtat. Hanc eandem Heram appellari, hoc eſt dominam tradunt. Alii ipſorum leonum dominam a Virgilio dictam arbitrantur.

114. DIVUM DUCUNT &c. Et neceſſarium poſuit, & honeſtum.

115. GNOSIA REGNA. Cretam, a *Gnoſo* civitate ejus, & eſt argumentum a poſſibili.

116. NEC LONGO DISTANT CURSU. A Delo ſcilicet: eſt argumentum a facili. MODO JUPPITER ADSIT. Aut aer: ac ſi diceret, tantummodo ſit ſerenum, ut Horatius: *Manet ſub Jove frigido venator, Tenerae conjugis immemor*. Id eſt, ὑπὸ Διὸς, ſub divo. Aut re vera *Jupiter*, qui praeeſt inſulae Cretae, quam petebant: aut quia ventos proſperos Jupiter praeſtat.

117. TERTIA LUX. Hoc quidam juxta ſpeciem auguralem poſitum tradunt, quae appellatur Condictio, id eſt, denuntiatio, cum denunciatur, ut ante diem tertium quis ad inaugurandum adſit; quod Anchiſes poſt impetrationem augurii, & Apollinis reſponſum, ſuadens in Cretam eundum, oſtendit condictionem in tertium diem; addit enim: *Modo Juppiter adſit*, hoc & pro civitate dicitur. CRETAEIS. Quia Κρήτη, ideo *Cretaeis*, ut *Aetnaeis*.

PIERII.

eſt, lectio ea nonnullis magis adridet: *Hinc matris cultri Cybeles:* ut adludatur ad evirandi ritus, quum praeſertim ſequatur ad ſacrificii ſupplementum, *Corybantiaque aera*. Alii legunt *cultrix Cybeli:* quae ſcilicet *Cybelum* Phrygiae montem incoleret, a quo Dea ſit *Cybele* cognominata. Porro *Cybelum* Ti. Donatus agnoſcit in XI. locum, in quo *Cybele* colebatur. Sane Κυβέλλην, Phoeniciae oppidum, agnoſcit Herodianus. Κύβελα vero oppidum ajunt Phrygiae, & Κύβελον, ſacellum, a quo Rhea ſit *Cybele* appellata: neque non Κυβελλίνην & Κυβέλλις, ut Piſander in X. Quantum vero pertinet ad *l* litteram in eo nomine nunc ſimplicem, nunc geminatam, poetae id ex commodo ſuo factitare ſolent; non quod ea ſcriptione Phrygiae oppidum ab altero Phoeniciae diſcernatur. Legamus itaque: *Hinc mater cultrix Cybeli*. Quam lectionem Servius etiam videtur agnoviſſe. Eſt autem *colere*, inter alia ſignificata, locum aliquem praeſentia ſua honorabilem reddere, ut eo loco: *poſthabita coluiſſe Samo*. Et: *Pallas, quas condidit arces, ipſa colat*. Et apud Livium:

Sic fatus, meritos aris mactavit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo,
Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.
Fama volat, pulſum regnis ceſſiſſe paternis
Idomenea ducem, deſertaque litora Cretae:
Hoſte vacare domos, ſedeſque adſtare relictas.
Linquimus Ortygiae portus, pelagoque volamus,
Bacchatamque jugis Naxon, viridemque Donyſam,
Olea-

SERVII.

118. MERITOS HONORES. Unicuique aptos. *Taurum* figurate dixit: varietas enim ipſa idem ſignificat. Ratio enim victimarum fit pro qualitate numinum: nam aut hae immolantur, quae obſunt eorum muneribus, ut porcus Cereri; quia obeſt frugibus: hircus Libero; quia vitibus nocet. Aut certe ad ſimilitudinem, ut inferis nigras pecudes; ſuperis albas immolent: tempeſtati atras; candidas ſerenitati, ut infra: *Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam*. Sane hic oſtendit dicendo *meritos*, rite Neptuno & Apollini tauros.

119. TAURUM NEPTUNO. Propter futuram navigationem. PULCHER APOLLO. Propter oraculum datum. Sane hoc loco Virgilius ſequutus veterum opinionem, Neptunum tantum & Apollinem nominavit: dicuntur enim hi dii Penates fuiſſe, quos ſecum advexit Aeneas: quamvis diverſis locis alias opiniones aliorum ſecutus Poeta de diis Penatibus diverſa dixerit. Et quidam *pulcher Apollo* epitheton datum Apollini reprehendunt: *pulchros* enim a veteribus exſoletos dictos: nam & apud Lucilium Apollo *pulcher* dici non vult.

120. NIGRAM HYEMI PECUDEM, ZEPHYRIS FOFLICIBUS ALBAM. Bono uſus eſt ordine, ut prius averteret mala, ſic conciliaret optanda. Fruſtra enim profutura poſcuntur adverſis ſequentibus: nam & Romani veteres Diis aſperioribus ſacrificabant, ne nocerent.

121. PULSUM REGNIS CESSISSE PATERNIS. Non dicit quare. Sed talis hiſtoria eſt: *Idomeneus*, de ſemine Deucalionis uatus, Cretenſium rex, cum poſt everſam Troiam reverteretur, in tempeſtate devovit diis ſacrificaturum ſe de re, quae ei primo occurriſſet. Contigit autem, ut filius ejus primus occurreret: quem cum, ut alii dicunt, immolaſſet; ut alii, immolare voluiſſet, & poſt orta eſſet peſtilentia, a civibus pulſus regno, Sallentinum Calabriae promontorium tenuit, juxta quod condidit civitatem: unde eſt: *Et Sallentinos obſedit milite campos Lyctius Idomeneus*. Relatio ergo hiſtoriae ad injiciendum Trojanis Cretam eundi deſiderium pertinet, & re vera aliter ad hoſtis provinciam ire non poterant.

122. IDOMENEA. Hujus nominis penultima ſyllaba, natura brevis, contra regulam producta eſt. Sed quia quinque Graecae linguae ſunt, Æolica, Ionica, Dorica, Attica, Communis, hinc fit, ut in uno nomine varietas inveniatur: ut ecce in *Idomeneus* Communis lingua facit genitivum Ἰδομενέος; Dorica, Ἰδομενεῦς; Attica Ἰδομένεως; Ionica Ἰδομενῆος: unde eſt hic in verſu accuſativus, ſicut & *Ilionea*.

123. HOSTE. Multi hic diſtinguunt. ADSTARE. Eſſe, quod tunc ſignificat, quando de his loquimur, quae cadere non poſſunt; ut ſi dicas *terras adſtare*. Et oſtendere vult, ſe non temere credidiſſe.

124. ORTYGIAE. De hac plenius ſupra dictum eſt. PELAGOQUE VOLAMUS. Quia ut alibi: *Mare velivolum*.

125. BACCHATAMQUE JUGIS NAXON. Aut vitibus conſitam: aut celebratam *Bacchis*: aut ubi Bacchus ex Indis, vel ut quidam volunt, poſt devictos Gigantes, egit triumphum: nam, ut ſupra diximus, ipſi conſecrata eſt, quae & Dia dicitur. *Bacchatam* ergo, in qua bacchatus ſit Liber: aut ideo gratam Baccho, quod ibi cum relicta a Theſeo Ariadne libentiſſime concubuerit, cui etiam coronam donavit, quae poſtea inter ſidera collocata. VIRIDEMQUE DONYSAM. Vel a colore marmoris Lacedaemonii; vel ſylveſtrem.

PIERII.

vium: *Vos Ceres mater, ac Proſerpina, precor, caeteri ſuperni infernique Di, qui hanc urbem, hos ſacratos lacus, locoſque colitis*.

123. HOSTE VACARE DOMOS. In exemp. admodum vetuſtis *domum* legi, numero unitatis; ſed plenius eſt *domos* dicere, quod ſatis univerſa facit multitudini, commodumque ita omnibus hoſpitium pollicetur.

125. BACCHATAMQUE JUGIS NAXON VIRIDEMQUE

Olearon, niveamque Paron, ſparſaſque per aequor
Cycladas, & crebris legimus freta conſita terris.
Nauticus exoritur vario certamine clamor.
Hortantur ſocii, Cretam proavoſque petamus.
Proſequitur ſurgens a puppi ventus euntis,

Et

SERVII.

126. OLEARON. Non adjecit epitheton, cauſſa varietatis. NIVEAMQUE PARON. Unde candidum marmor, ut: *Pariuſve lapis circundatur auro*. SPARSASQUE PER AEQUOR CYCLADAS. Et hae, quas dixit, Cyclades ſunt: unde minus eſt, & alias. *Sparſas* autem, quia nullo ordine continentur, ut Stoechades, quae ἀπὸ τῶ στίχου dictae ſunt: rectae enim ſunt. *Cyclades* vero non ideo dicuntur, quia in rotunditate ſunt; ſed quod longo ordine eas circumire neceſſe eſt: alii Sporadas, nomine *Cycladum* dictas tradunt, quod ſparſae ſunt.

127. LEGIMUS. Praeterimus, ut: *Litteraque Epiri legimus*. Tractus autem ſermo a nautis, quod, ſunem legendo, aſpera loca praetereunt. FRETA CONCITA TERRIS. Vel propter promontoria: vel quod naturale eſt, ut concitatiora ſint maria vicinitate terrarum: quas conſtat anhelitum quendam ex ſe emittere: unde in quinto navigaturus Aeneas, Eryci ſacrificat.

128. NAUTICUS EXORITUR VARIO CERTAMINE CLAMOR. Celeuſmaticum eſt hoc hemiſtichium. Et bene metro Celeuſmatis uſus eſt, id eſt, Anapaeſtico trimetro hypercatalectico. Celeuſma autem quaſi praeceptum. Unde Saluſtius: *Impediebant juſſa nautarum*.

129. CRETAM PROAVOSQUE. Sane *proavos* appellando, cognationem declarat.

130. SURGENS. Flans, ut: *Et flando ſurgentes demoror auſtros*. Et contra, non flans, *ponens* & *reſidens* dicitur, ut: *Cum venti poſuere, omniſque repente reſedit Flatus*.

PIERII.

DEMQUE DONYSAM. In codicibus aliquot antiquis, *Donuſam* per *u* Latinam vocalem in pene ultima ſcriptum legas: non hic, quia ut Verrio Flacco placet, eadem apud nos *u* littera ſit, quae apud Graecos *y* pſilon: ſed quia inſula ea Δουσία, Graecis eſt, κατὰ παραφθορὰν ex *Dionyſia*: quippe quod Bacchus in eam ex Naxo trajecerit Ariadnam, quam Minos pater inſequebatur. Eſt & *Donuſam* legere in antiquo Taciti codice, iis libris, quos Leo. x. Pontiſ. Opt. Max. ab interitu vindicavit, pro hac eadem inſula: *Naſon* vero in codicibus aliquot per *s* notatum invenies. Graeci tamen per ξ nomen hoc ſcriptitare ſolent. Eodem hoc modo apud Livium in captivitate Syracuſarum corrigendus locus ex veteri codice: *Epicides ab inſula, quam ipſi Naxon vocant*. Nam *Naſon* per *s* in impreſſis codicibus habetur. Sed ut ad *Naxon* alteram, qua de nunc agitur, redeam; illud minime praeterierim, traditum ab Aſclepiade: *Naxias mulieres ſolas hominum octimeſtrem foetum vitalem parere*. Sive quod Bacchus ſibi Junonem conciliaverit: ſive quod eo temporis ſpatio ſit ipſe natus, cujus rei memoriam ita voluerit illuſtriorem fieri.

126. OLEARON. In antiquis aliquot exemplaribus, *Oliaron*: ſecunda vocali per ἰῶτα ſcriptum invenies, uti etiam ſcribitur apud Graecos: de qua ita traditur: Ὠλίαρος νῆσος τῶν Κυκλάδων μία. Solent tamen Latini ἰῶτα libenter in E vertere, vocali alia praecipue ſubſequente, ut in nomine *Aethereus*. Fuit vero *Oliaros* Sidoniorum Colonia, ut Ponticus Heraclides tradit, in libro de Inſulis. Ea vero a Paro diſtat octo & L ſtadia. NIVEAMQUE PARON. In codicibus aliquot antiquis, *Parum*, idiomate Latino ſcriptum inveni; ſed enim propria nomina Graece declinata, plerunque neſcio quid venuſtius ſonare videntur. Sic *Paron* magis placet. Ita etiam apud Hiſtoricos, ut in ant. Livii cod. *Corinthon* legi: &: *Clam Cypron profugit*: & alia hujuſmodi pene innumera.

127. CREBRIS LEGIMUS FRETA CONCITA TERRIS. In codicibus aliquot manu ſcriptis legi: *freta concita remis*. Frequenti quippe navigatione ſolicitata, quod quidem fieri in multarum inſularum, earundemque paſſim habitatarum, vicinitate, par eſt; ſed neque diſplicet *terris*, ut freta dicat crebris incurſationibus tam frequentium inſularum concitari.

128. NAUTICUS EXORITUR VARIO CERTAMINE CLAMOR. Sunt naris admodum emunctae viri, qui pro *certamine*, legendum autument *hortamine*, ſuſtinerique verſum adſpirationis vi contendant. Eam ego lectionem nuſquam in antiquis codicibus inveni. Legi vero apud Ti. Donatum, in navi varia eſſe officia, & tamen omnia cum certamine & labore. Quare quam is lectionem agnoverit, meridiana luce clarius apparet.

Et tandem antiquis Curetum adlabimur oris.
Ergo avidus muros optatae molior urbis,
Pergameamque voco. Laetam cognomine gentem
Hortor amare focos, arcemque attollere tectis.
Jamque fere ſicco ſubductae litore puppes,
Connubiis arviſque novis operata juventus;
Jura domoſque dabam: ſubito cum tabida membris,
Corrupto caeli tractu, miſerandaque venit

Ar-

SERVII.

131. ET TANDEM. Ad deſiderium pertinet navigantium; nam ſequitur: *Ergo avidus muros.* CURETUM. Hi *Curetes* primi cultores Cretae eſſe dicuntur. Alii tradunt *Curetes* & Corybantes Matris deum miniſtros, cuſtodes, ſicut dictum eſt, pueri Jovis, ad plurimas res maximi uſus hominibus extitiſſe. ADLABIMUR. Oſtendit proſperam navigationem fuiſſe.

132. ERGO AVIDUS MUROS. Ordo eſt: Avidus urbis optatae muros molior; non, avidus molior.

133. PERGAMEAMQUE VOCO. Zeugma a ſuperioribus, hoc eſt, urbem. Legitur ſane in libris Antiquioribus: Aeneam vere Cretam tempeſtate delatum, locum Trojam nomine *Pergamum* appellaviſſe. Alii dicunt: *Pergamum* in Creta conditam a Trojanis captivis, qui ex claſſe Agamemnonis illo erant delati, ibique putant Aeneam quendam, generis auctorem, Ilio incolumi, cum eo ad ſacrum Apollinis veniſſe, & gravidam hoſpitis filiam feciſſe; ex qua ortus eodem nomine Aeneas, claſſem Agamemnonis eſt adgreſſus hyeme disjectam; cui ſe feruntur junxiſſe hi, qui Cretam ſeceſſerant, deſerto Agamemnone; unde loco nomen *Pergamum* ab illo conditum, quod obtinuiſſe deſertores feruntur, juxta Cydoniam: quod Poetam latenter attigiſſe debemus accipere. GENTEM. Sociorum multitudinem. LAETAM. Propter Pergama reſtituta.

134. AMARE FOCOS. Sacrificio celebrare. Quidam *focos*, lares; & per hoc domicilia tradunt. Ergo *focos*, pro, Penates poſuit. At e contrario, penates pro focis, ut: *Flammis adolere penates*. Sane Varro Rerum divinarum libro, refert: *inter ſacratas aras*, focos *quoque ſacrari ſolere; ut in Capitolio Jovi, Junoni, Minervae; nec minus in plurimis urbibus oppidisque: & id tam publice, quam privatim ſolere fieri;* focum *autem dictum* a fovi, *ut* colinam, *ab eo, quod ibi ignis colatur: nec licere vel privata, vel publica ſacra ſine foco fieri:* quod hic oſtendit Poeta: *focorum* enim commemoratione, inſtantium ſacrificiorum mentio inducitur; quod ita eſſe multis docetur. Quidam *aras* ſuperorum deorum volunt eſſe; Mediorimorum, id eſt, marinorum, *focos*; Inferorum vero *mundos*. ARCEMQUE ATTOLLERE. Poetica periphraſis, id eſt, domos aedificare: nam *arx* eſt locus in civitate munitus.

135. FERE. Re, longa eſt. SICCO SUBDUCTAE LITTORE PUPPES. In ſiccum ſubductae littus.

136. OPERATA JUVENTUS. Perfecit ſacrificia propter connubia, & novas ſedes: quia apud veteres, neque uxor duci, neque ager arari, ſine ſacrificiis peractis poterat, ut alibi: *Laetis operatus in herbis*. Item Juvenalis: *Et matutinis operatur feſta lucernis*.

137. SUBITO CUM. Id eſt, cum ſubito.

138. CORRUPTO COELI TRACTU. Hic eſt ordo peſtilentiae, ut Lucretius docet: primo aeris corruptio; poſt aquarum & terrae; mox omnium animalium. Notandum ſane, Apolline offenſo peſtilentiam ſemper creari: quod etiam Homerus oſtendit, cum eum armatum inducit ſagittis, ſic dicens Iliad. A. Τόξ' ὤμοισιν ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην. Ἔκλαγξαν δ' ἄρ' οἰστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο, Αὐτοῦ κινηθέντος. Unde & Apollo dicitur ſecundum aliquos ἀπὸ τοῦ ἀπολλύειν. Contra, ſi cytharam teneat, mitis eſt; unde Horatius: *Condito mitis placidusque telo Supplices audi pueros, Apollo*. MISERANDA. Metonymia, quae miſeranda facit.

PIERII.

133. PERGAMEAMQUE VOCO LAETAM COGNOMINE GENTEM. In pluribus antiquis exemplaribus verſus hic in duo membra diſpeſcitur: cum ſuperiori enim verſu, *Ergo avidus muros optatae molior urbis*, hemiſtichium adjungunt, *Pergameamque voco:* coma mox interjecta ſubjungunt: *& laetam cognomine gentem Hortor amare focos*. Pontanus verſum pro unico membro citat: non taciturus, ſi & illud inſertum agnoviſſet.

135. JAMQUE FERE SICCO SUBDUCTAE LITORE PUPPES. Tria in hoc verſu nomina geminatis conſo-

Arboribuſque ſatiſque lues, & lethifer annus.
Linquebant dulcis animas, aut aegra trahebant
Corpora. Tum ſterilis exurere Sirius agros.
Arebant herbae, & victum ſeges aegra negabat.
Rurſus ad oraclum Ortygiae Phoebumque remenſo
Hortatur pater ire mari, veniamque precari:
Quam feſſis finem rebus ferat: unde laborum
Ten-

SERVII.

139. ARBORIBUSQUE SATISQUE LUES. Quidam dicunt, diverſis numinibus vel bene vel male faciendi poteſtatem dicatam; ut Veneri conjugia; Cereri divortia; Junoni procreationem liberorum: ſterilitatem horum, tam Saturno quam Lunae: hanc enim ſicut Saturnum orbandi poteſtatem habere.

140. LINQUEBANT DULCES ANIMAS. Item alibi: *Et cum frigida mors anima ſeduxerit artus*. Quare anima dicitur relinqui, & non magis relinquere? Secundum eos ſcilicet, qui dicunt animam eſſe perpetuam: & ad diverſa corpora tranſitum facere: quod ſi eſt, bene dicimur nos animas linquere, quorum nihil praeter corpus eſt; nam anima perpetuitatis eſt; unde Palinurus in ſexto: *nunc me fluctus habet;* hoc eſt corpus, quod ſolum meum eſt. Aut certe ſimpliciter *animae eos linquebant;* quia morientibus maxime dulces videntur, Terentius: *Animam relinquam potius quam illam deſeram*. AUT AEGRA TRAHEBAT. Duo mala ſignificat, aut mortem, aut aegritudinem prolixam. *Aegra* autem, aegrota: & bene addidit *corpora;* quia & animus aeger poteſt eſſe.

141. EXURERE SYRIUS AGROS. *Syrius*, ſtella eſt in ore Canis poſita: quae annis omnibus oritur circa octavum Kal. Julii: quae orta, plerumque peſtilentiam toto anno facit; plerumque paucis diebus; interdum innoxia naſcitur. Hic eſt: *Et in totum regnaret Syrius annum*. Item ſupra: *Et lethifer annus*. Tunc autem peſtilentiam creat, ſi in hanc rem etiam caeterorum conſentiat curſus aſtrorum. Sane Canicula, in cujus ore eſt, tantum generis foeminini eſt, cum ſit *Canis* communis generis, unde hoc naſcitur; nam in diminutione mutavit genus. STERILES EXURERE AGROS. Exurendo ſteriles reddere.

142. SEGES AEGRA. *Seges* interdum terram ſignificat: *Haec ſeges ingratos tulit, & feret omnibus annis*. Interdum frumentum, ut: *Quid faciat laetas ſegetes*. Hoc loco utrumq; poteſt intelligi.

144. HORTATUR PATER IRE MARI. Bene filium mittit; quia erroris cauſa pater fuerat. VENIAMQUE PRECARI. Et beneficium, ut: *Orantes veniam;* & re vera veniam erroris Anchiſae, qui oraculum male interpretatus eſt.

145. LABORUM TENTARE AUXILIUM. *Laborum*, periculorum, ut: *Non tamen ulla magis praeſens fortuna laborum*. *Tentare* autem *laborum auxilium*, propter peſtilentiam dixit: & quidam *auxilium* diſtinguunt, ut ſequatur, *Jubeat quo vertere curſus*.

PIERII.

ſonantibus notata, in antiquis codicibus ſimpliciter ſcribuntur, *ſicco*, *litore*, & *puper;* ſive ita depoſcat analogia: ſive quia, ut Victorinus ait, antiqui conſonantes geminare non conſuerunt; ut in his *Annus*, *Lucullus*, *Memmius*, & his ſimilibus. Supra vero conſonantem, quam geminari oportebat, Sicilicon imponebant: cujus figura haec eſt Victorino: *An'us*, *Lucu'lus*, *Me'mius:* idque ſignum geminandi apparere in multis veteribus adhuc ſcriptis libris atteſtatur. Sed enim de *litore* cur unico omnino *t* ſcribi debeat, in VII. diſputatum.

140. LINQUEBANT DULCES ANIMAS, AUT AEGRA TRAHEBANT CORPORA. In codicibus aliquot antiquis una eademque periodo concluduntur: *Et laetifer annus Linquebat dulces animas, aut aegra trahebant Corpora:* ut *Laetifer annus* ſit ſubjectum. In aliis tamen exemplaribus curioſioribus legi: *Linquebant animas dulcis, aut aegra trahebant Corpora:* quae lectio recepta.

143. RURSUS AD ORACULUM ORTYGIAE. In antiquis pleriſque codicibus *oraculum*, integra dictione ſcriptum invenias. In quo forte putabant *a* ſecundam ſyllabam a principio corripi poſſe ratione polyſyllabicae dictionis; quod ajunt quidam in hujuſmodi vocabulis medias plerunque ad placitum poni, ut *Sidonia Dido*, & *Sidoniam picto*. Sed enim omnes jam probant *oraclum*, κατὰ συγκοπὴν.

145. QUEM FESSIS FINEM. In antiquis aliquot codicibus *quam* legitur, f. g. ut hoc loco Non. Marcellus agnoſcit; quamvis alibi dictum ſit a Virgilio: *Hic finis fandi*. *Finem* porro f. g. proferre maluerunt Varro, Caſſius, Caecilius, Attius, & Lucretius.

Tentare auxilium jubeat: quo vertere curſus.
Nox erat, & terris animalia ſomnus habebat.
Effigies ſacrae divum, Phrygiique Penates,
Quos mecum a Troja, mediiſque ex ignibus urbis
Extuleram, viſi ante oculos adſtare jacentis
Inſomnis, multo manifeſti lumine, qua ſe
Plena per inſertas fundebat luna feneſtras.
Tum ſic adfari, & curas his demere dictis:
Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo eſt,
Hic canit; & tua nos en ultro ad limina mittit.
Nos te, Dardania incenſa, tuaque arma ſecuti;
Nos tumidum ſub te permenſi claſſibus aequor:
Idem venturos tollemus in aſtra nepotes,

SERVII.

146. VERTERE CURSUS. Propter ſedes ait.

148. EFFIGIES SACRAE DIVUM, PHRYGIIQUE PENATES. Ἐν δυοῖν. Varro ſane Rerum divinarum ſecundo, ait: Aeneam deos Penates in Italiam reduxiſſe, quaedam lignea vel lapidea ſigilla, quod evidenter exprimit dicendo: *Effigies ſacrae divum, Phrygiique Penates*. Quamvis alio loco alias opiniones ſecutus diverſa dixerit. Sane hos deos Dardanum ex Samothracia in Phrygiam; Aeneam vero in Italiam ex Phrygia tranſtuliſſe, idem Varro teſtatur: quos quidam dicunt, ideo inductos a poeta monere per ſomnum: monitu nam eorum per quietem juſſum cum Latino foedus feciſſe: eorum etiam monitu Latinum Aeneae ſe conjuxiſſe: eoſdem tradit viſos aliquotiens in ſomnis quid fieri vellent imperaſſe: eaque noſtros publice curaſſe majores.

149. MEDIISQUE EX IGNIBUS URBIS EXTULERAM. Hoc quibuſdam videtur ad majeſtatem potius deorum referendum, quam ad jactantiam virtutis Aeneae, & ſignificantius erit, ſi quae non legeris intelligas.

150. VISI ASTARE. Non adſtabant; ſed videbantur; unde & *viſa* dicuntur: non enim ſunt; ſed videntur.

151. INSOMNIS. Multi hic diſtinguunt, & volunt unam partem eſſe orationis, id eſt, vigilantis; quemadmodum videbat Luam infuſam feneſtris? Multi *inſomniis* dicunt, & poſterioribus jungunt; unde & *viſi*; ſed corpus poſt ſomno vinci volunt, mentem vero vigilare & meminiſſe omnium: ideo etiam dormiens de Luna ſcire potuit. Sane *in ſomniis* colliſio eſt, quomodo *peculi* pro *peculii*. MULTO LUMINE. Cum nimbo ſuo, qui circa deos ſolet videri.

152. INSERTAS. Aut clatratas, aut non ſeratas; ut ſit, quaſi *inſeratas*, id eſt, non clauſas; & dictum, quomodo, *Aſproſque molares*, pro aſperos; *compoſtus* pro *compoſitus*; *vixet* pro *vixiſſet*; vel *inſertas feneſtras*, quaſi lumine ſuo Luna inſeruerat, ab inſerendo, quod ſe per rimas inſereret. FUNDEBAT. Scilicet abundans lumen.

153. TUM SIC ADFARI. Hic verſus in multis non invenitur: qui tamen admodum neceſſarius eſt.

154. ORTYGIAM. Ad Ortygiam: more ſuo detraxit praepoſitionem, ut paulo poſt, *Cretae*, pro in Creta. Sane quibuſdam viſum eſt rarum auxilium deorum Penatum: cur enim ante peſtilentiam non monuerunt mutandas ſedes? ideo aliquibus videtur ſomnium fuiſſe appetitum.

155. CANIT. Proprie: quia oraculum. EN. Quaſi demonſtrantis eſt, ut fidem faciat, ne ſomnium putetur, ut paulo poſt: *Haud dubitanda refer.*

156. DARDANIA. Derivativum nomen eſt a conſtitutore: & notandum regionem pro civitate poſitam. TUAQUE ARMA SECUTI. Ac ſi diceret, tuas partes vel imperium, ut: *Socer arma Latinus habeto*.

157. SUB TE. Sub tuo jure agentes. PERMENSI. Evecti, ut contra, *Pelagoque remenſo*. Multi autem *permenſi* ſine *n* legunt, a verbo *permetior*. Hic verſus variaſſe dicitur.

158. IIDEM. Nos ſcilicet, qui te ſumus ſecuti.

Imperiumque urbi dabimus. Tu moenia magnis
Magna para, longumque fugae ne linque laborem:
Mutandae ſedes. Non haec tibi litora ſuaſit
Delius, aut Cretae juſſit conſidere Apollo.
Eſt locus, Heſperiam Graji cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebae.
Oenotri coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixiſſe, ducis de nomine, gentem.

Hae

SERVII.

VENTUROS. Plus eſt, quam ſi dixiſſet futuros: nam quaſi eos iam eſſe ſignificat. IN ASTRA NEPOTES. Significat Cajum Julium Caeſarem, qui primus inter deos translatus eſt. Et bene *in aſtra*, cujus ſydus apparuit, ut: *Ecce Dionaei proceſſit Caeſaris aſtrum*.

159. URBI. Romae, Κατ' ἐξοχὴν, ut ſupra diximus. MAGNIS. Id eſt, nepotibus: & bonum ornatum a ſermonis fecit ſimilitudine: *magnis* vero dixit, vel Penatibus, ut *Magnis diis*: vel nepotibus; ſed ad exhortationem Aeneae pertinet, *magna para*, dicendo.

160. FUGAE. Profectionis. Dicens autem *fugae*, videtur crimen proditionis excuſare.

161. MUTANDAE SEDES. Argumentum a neceſſitate. Simul arguitur error Anchiſae. SUASIT. Deeſt, capere.

162. DELIUS &c. Ordo eſt: *Delius Apollo*. CRETAE. Pro *in Creta*. Non ſic dicitur *Cretae*, quemadmodum *Romae*: neque enim bene, ſicut dictum eſt, ſine praepoſitione inſulae ponuntur; niſi hae tantum, quae ejuſdem nominis civitates habent.

163. EST LOCUS. Ut ante diximus, totius orbis comparatione. HESPERIAM. Deeſt, quam, ut ſupra dictum eſt. COGNOMINE. Ab Heſpero, Hiſpaniae rege: vel ſtella, quam intuentur petentes Italiam.

164. ANTIQUA. Nobilis, ut jam dictum eſt.

165. OENOTRII. Dicti, vel a rege ejuſdem nominis, vel a vino: Italis enim primis vitem oſtendit Saturnus, ut in ſeptimo legimus: *Vitiſator curvam ſervans ſub imagine falcem, Saturnusque ſenex*.

166. ITALIAM DIXISSE. Bene omnia *Italiae* nomina in unum contulit, propter errorem Aeneae.

PIERII.

162. AUT CRETAE JUSSIT CONSIDERE APOLLO. In codicibus aliquot antiquis replicata negatione legitur: *haud Cretae*; uti prius etiam erat in codice Mediceo, quod Interpretes non admittunt. Sunt etiam codices, in quibus, *conſiſtere* legatur; ſed *conſidere*, magis placet, ut illud: *Vultis & his mecum pariter conſidere regnis*. Quod vero *Cretae* adverbialiter, ut urbium propria nomina poſitum ſit: nequis carminis id neceſſitati condonandum dicat, oratores etiam eadem uſos elocutione ſcimus. Apud Varronem libro primo de Agricultura: *Itaque Cretae ad Cortinam dicitur Platanus eſſe, quae folia hyeme non mutat*.

165. OENOTRII COLUERE VIRI. In antiquis pleriſque codicibus, *Oenotri* unico *i* ſcriptum eſt: ut in primo diximus. Quanquam etiam ſi *Oenotrii* ſcribatur *ii* geminato, duo illa *ii* unica pro ſyllaba per eam, quae frequentiſſima eſt apud veteres poetas, figuram Synizeſin, accipientur. Non aliter ac *dii* unica ſyllaba Grammatici quidam veteres enuntiari jubent, duabus quantumvis ſcriptum vocalibus, quae minime coire in diphthongum poſſint. In monumentis autem veterum ſaepe videas eam literam geminari Attiano more, pro unica vero proferri; ut illud Romae: LIBERTIS LIBERTABUSQUE SUIS. Quam tamen dictionem, liceat haec in doctorum quorumdam gratiam inſerere, etiam per *ei* ſcriptam ex inſtituto Lucilii non ſemel invenias, ut illud: MONUMENTUM FECIT ET SIBI ET SUEIS. Eandem porro ſcribendi varietatem in nominativo plurali maſculini generis a pronomine *Is*, *ea*, *id*, obſervavi: nam in arcu Aquae ductus, qui eſt in Celio monte, ſcriptum eſt: P. CORNELIUS P. F. DOLABELA, & quae ſequuntur, FACIUNDUM CURAVERUNT: EIDEMQUE PROBAVERUNT. Attiano vero more in arcu quodam legitur inter Aventinum & Tyberim: P. LENTULUS. C. N. C. SCIPIO. T. QUINTUS CRISPINUS, VALERIANUS COS. R. S. C. FACIUNDUM CURAVERE, IIDEMQUE COMPROBAVERE. Ut ex hoc etiam terminationes illas *curaverunt*, & *curavere*; *probaverunt*, & *probavere*; eodem accipi ſignificato videamus, quum alteram in *re* ſcilicet exeuntem, nonnulli dualis eſſe numeri voluerint.

166. Di—

Hae nobis propriae ſedes; hinc Dardanus ortus,
Iaſiuſque pater, genus a quo principe noſtrum.
Surge age, & haec laetus longaevo dicta parenti
Haud dubitanda refer: Corythum, terraſque requirat
Auſonias. Dictaea negat tibi Juppiter arva.

Ta-

SERVII.

167. PROPRIAE SEDES. Perpetuae: quia infirmas & in Creta & in Thracia condiderat. HINC DARDANUS ORTUS, IASIUSQUE PATER. Iaſius & Dardanus fratres fuerunt, Jovis & Electrae filii: vel ut quidam volunt, Dardanus de Jove, Iaſius de Corytho procreatur; de cujus nomine & mons & oppidum nomen accepit: poſtea Iaſium dicitur Dardanus occidiſſe. Hi tamen fratres, cum ex Etruria propoſuiſſent ſedes exteras petere, profecti; & Dardanus quidem, contracta in Troja juventute, Dardaniam urbem condidit, a qua Trojanorum origo crevit. Iaſius autem Samothraciam cepit, & ibi liberum locum imperio tenuit. Alii dicunt utrumque ex Corytho Jovis filio procreatos, & ſicut dictum eſt, relicta Italia profectos; ſed Iaſium Samothraciam imperio tenuiſſe; Dardanum vero in Phrygiam perveniſſe, ibique auxilio fuiſſe Teucro, Scamandri filio, qui tum finitimas gentes bello ſubigebat, filiamque ejus duxiſſe in matrimonium, & poſt mortem ſoceri regnum adeptum, Dardaniam, Trojanam regionem, ab ſuo nomine appellaſſe. Graeci, & Varro Humanarum rerum, Dardanum non ex Italia, ſed de Arcadia urbe Pheneo oriundum dicunt: alii Cretenſem: alii circa Trojam & Idam natum. Sane per patris appellationem cognationem .... *

168. A QUO PRINCIPE NOSTRUM. Non ab Iaſio, ſed a Dardano: nam anteriori reſpondit. Quod autem dicit, *A quo principe genus noſtrum eſt*, poteſt & generaliter intelligi, id eſt, unde originem ducimus: ut *Deos penates*, quaſi Trojanos intelligas, & ad ritum referri, de quo dicit Labeo in libris, qui appellantur, De diis Animalibus, (*quibus origo* animalis eſt:) in quibus ait: *Eſſe quaedam ſacra, quibus animae humanae vertantur in deos, qui appellantur Animales, quod de animis fiant*. Hi autem ſunt dii Penates & Viales.

169. LAETUS. Id eſt, omiſſa triſtitia, quam de ſociis habebat amiſſis: vel quia ei deſignatus evidenter fuerat locus, ad quem ſine errore & pergere, & pervenire deberet.

170. HAUD DUBITANDA REFER. Ideo dicunt, ſi forte non crederet, quod per ſomnium vidit: aut quia dubitaverant de conſilio Anchiſae, aut ne propter ſomnium non crederent: aut quia non dubie, ut Apollo, noverunt. CORYTHUM. Deſignant civitatem, ne erraret, & partem provinciae, ne alter error ex magnitudine procreetur locorum. Quidam autem de *Corytho* hanc fabulam tradunt: Dardanus, cum equeſtri praelio ab Aboriginibus pulſus, galeam perdidiſſet; propter quam reſiſtens, & in audaciam ſuos reducens, victoriam adeptus eſt; tum ob rem feliciter geſtam, oppidum ubi galeam amiſerat condidit; cui *Corytho* nomen indidit, eo quod Graece κόρυς galea dicitur: vel *Corythum* montem, in quo *Corythus* ſepultus eſt. Alii *Corythum*, a *Corytho*, Paridis & Oenones filio, conditum ferunt.

171. AUSONIAS. Appellata *Auſonia* ab Auſone, Ulyxis & Calypſus filio, & primo pars, poſtea omnis Italia nominata. DICTAEA. *Dictaeus, mons* Cretae eſt, ubi herba Dictamnos naſcitur; quae admota vulneribus, ferrum inhaerens ſolet expellere, qui mons dictus eſt a Dicte Nympha, quae illic colitur, quam cum Minos rex amaret, & inſequeretur per loca avia, illa ſe amore caſtitatis praecipitem dedit: & excepta piſcatorum retibus in vita retenta eſt, a qua rex abſtinuit, & nomine ejus Dictaea loca appellari juſſit. Io hoc monte dicitur altus Jupiter, ut: *Dictaeo caeli regem pavere ſub antro*. NEGAT TIBI JUPPITER ARVA. Ex definito: & bene *Juppiter*: quaſi ipſe, qui Cretenſibus praeeſt.

PIERII.

166. DIXISSE DUCIS DE NOMINE GENTEM. Quod in codicibus aliquot antiquis *duxiſſe* legatur, librariorum omnino negligentia factum puto. Nam tota haec ſententia ſuper nominis nuncupatione verſatur.

170. CORITUM TERRASQUE REQUIRE. In codicibus aliquot antiquis, *requirar*, legitur; ſed plura ſunt exemplaria manu ſcripta, quae cum Mediceo & eo, quem mihi Camillus Porcius legendum dedit, *requirat*, tertia perſona legant. Ad Anchiſen enim haec referenda ſunt, & ejus acquieſcendum eſt ſententiae, quam lectionem Ti. Donatus etiam agnoviſſe videtur.

Digitized by Google

Talibus attonitus viſis, ac voce deorum,
(Nec ſopor illud erat; ſed coram agnoſcere vultus,
Velataſque comas, praeſentiaque ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore ſudor)
Corripio e ſtratis corpus, tendoque ſupinas
Ad caelum cum voce manus, & munera libo
Intemerata focis. Perfecto laetus honore
Anchiſen facio certum, remque ordine pando.
Agnovit prolem ambiguam, geminoſque parentis.
Seque novo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat: Nate, Iliacis exercite fatis,

So-

SERVII.

172. Talibus attonitus visis. Hoc eſt, talibus deorum vultibus, propter *Viſi ante oculos adſtare:* unde ſequitur, *Et voce deorum:* nam & voce ſe dicit attonitum & viſis. *Attonitus* vero, eſt ſtupefactus: nam proprie *attonitus* dicitur, cui caſus vicini ſulminis & ſonitus tonitruum dant ſtuporem.

173. Nec sopor illud erat. Soluta elocutio.

174. Velatas comas. Vittatas, ut: *Victoris velatum auro vittiſque juvencum*. Aut coronatas, ut: *Velat materna tempora myrto:* nam dii, qui erant apud Laurolavinium, non habebant velatum caput.

175. Manabat. Fluebat. Hinc & *lapis manalis*, quem trahebant Pontifices, quoties ſiccitas erat.

176. Corripio e stratis corpus. Ne ſatietate videatur reliquiſſe ſomnum. Et ſciendum, quia, quotiens ex abrupto ſomuus auſugerit, ſignificat omen inſelix: ut ecce hoc loco tempeſtas ſequitur. Item in ſecundo: *Excutior ſomno:* & ſtatim ſequitur civitatis excidium: nec ſine ratione: nam ſi ſomnus munus deorum eſt, ut: *Et dono divum gratiſſima ſerpit:* non ſine infoelicitatis ſignificatione ex abrupto deorum munus abſcedit.

177. Tendoque supinas ad coelum cum voce manus. Honeſta elocutio, cum uno ſermone reſpondemus duobus, ut: *Interea feſſos ventus cum Sole reliquit*. *Ad coelum* autem ideo, quia dii Penates, & Jovis & Apollinis fecerunt mentionem.

178. Intemerata. Rite perfecta: ut ſi leniter vinum fundendum eſt, aut mola injicienda, ſic fiant, ut ratio exigit ſacrificii: aliter ſi fiant, *temerata*, ac turbata ſunt ſacra: unde Helenus: *Ne qua inter ſanctos ignes in honore deorum Hoſtilis facies occurrat, & omina turbet*. Item in octavo: *Audax quos rumpere Pallas Sacra vetat, raptque volat*. Focis. Et hic, ſicut ſuperius dictum eſt, oſtendit cum aris etiam *focos* ſolere numinibus conſecrari; ſed hic ideo *focis*, non aris: quia privatim ſacrificium ſequitur, nam Penatibus ſacrificat. Perfecto honore. Peracto ſacrificio, qui eſt honor deorum. Et bene ordinem ſervat, ut ante ſacrificet, quam ſomnium narraret.

180. Ambiguam. Non incertam; ſed modo duplicem, ut in ſequentibus probat, dicens, *Geminoſque parentes*. Ergo geminos, hic duos, ut *gemini Atridae*.

181. Seque novo. Adveutu ſcilicet Teucri. Veterum locorum. Id eſt, Italiae: deeſt ſane, eſſe, ut ſit deceptum eſſe. Sane *novo errore veterum locorum:* aut per contrarietatem ſermonum declaravit: aut *novo* pro magno poſuit, ut: *Pollio & ipſe facit nova carmina*.

182. Exercite. Fatigate, exercitate: nam exercitatus, peritus ſignificat: ut *expertus*, & *expers*. Nam *expertum rerum* ſi dixero, ſignifico *peritum*; ſi *expertem*, *ignarum*.

PIERII.

172. Visis ac voce deorum. In antiquis pleriſque codicibus, *& voce* legitur, prout etiam eſt in Donatiano codice: verum *ac* minime diſplicet.

176. Corripio e stratis corpus. Antiqua aliquot exemplaria, *corripio ſtratis*, abſque praepoſitione ſeparativa legunt, ut: *Haud ſegnis ſtrato ſurgit Pal.*

181. Seque novo veterum deceptum errore locorum. In antiquis aliquot codicibus, *errore parentum* legitur; ſed quia ſermo eſt de ſe-

dibus

Sola mihi talis caſus Caſſandra canebat.
Nunc repeto haec generi portendere debita noſtro;
Et ſaepe Heſperiam, ſaepe Itala regna vocare.
Sed quis ad Heſperiae venturos litora Teucros
Crederet? aut quem tum vates Caſſandra moveret?
Cedamus Phoebo, & moniti meliora ſequamur.
Sic ait: & cuncti dicto paremus ovantes.
Hanc quoque deſerimus ſedem, paucisque relictis
Vela damus, vaſtumque cava trabe currimus aequor.
Poſtquam altum tenuere rates, nec jam amplius ullae
Apparent terrae, caelum undique & undique pontus:
Tum mihi caeruleus ſupra caput adſtitit imber,
Noctem hiememque ferens; & inhorruit unda tenebris.
Continuo venti volvunt mare, magnaque ſurgunt
Aequora. Diſperſi jactamur gurgite vaſto.

In-

SERVII.

183. CASUS CASSANDRA CANEBAT. Haec compoſitio jam vitioſa eſt, quae majoribus placuit, ut: *Anchiſen agnovit amicum*. Et: *Sale ſaxa ſonabant*. Et bene Caſſandrae inſeruit teſtimonium, quae divinationem ab Apolline acceperat.

184. PORTENDERE. Significat *debita portendere:* Minus eſt, deberi, ut in ſeptimo: *Portendi generum*.

185. REGNA VOCARE. Satis proprie, unde in octavo. *Expectate ſolo Laurenti arviſque Latinis*.

186. TEUCROS CREDERET. Scilicet propter longitudinem ſpatii.

187. TUNC VATES CASSANDRA MOVERET. Bene *tunc:* quia jam probavit. Et duo argumenta poſuit, quibus purgavit errorem.

188. CEDAMUS PHOEBO. A neceſſario & utili ſcilicet. Cujus inſtinctu dii Penates profutura dixerunt, ut: *Hic canit, & tua nos en ultro ad limina mittit*. MELIORA SEQUAMUR. Poteſt bis ſubaudiri *meliora;* aut *meliora moniti;* aut *meliora ſequamur*.

189. CUNCTI. Hoc eſt, *cuncti adſentimur:* nam *cuncti profecti*, pugnat cum paucis relictis. OVANTES. Alacres, non utique gaudentes. Hoc autem tractum eſt ab his, qui de pugna venientes, cum multitudine populi obviam ad numina minora ibant, & ibi oves diis immolabantur, fugatis hoſtibus: unde dicuntur *ovantes*.

190. HANC QUOQUE. Quemadmodum Trojam & Thraciam. Et cum dolore dictum accipe: *Hanc quoque deſerimus ſedem:* expreſſit enim miſeriam totius ſedis relictae.

191. CAVA TRABE. Navium periphraſis optima. CURRIMUS AEQUOR. Sicut: *Tyrrhenum navigat aequor*.

192. POSTQUAM ALTUM TENUERE RATES. Homeri eſt: Ἀ᾽λλ᾽ ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη Φαίνετο γαιάων ἀλλ᾽ οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσα. Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων Νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς· ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ᾽ αὐτῆς.

194. SUPRA CAPUT. Capitalis, perniciosus.

195. NOCTEM, HYEMEMQUE. Pluviam cum obſcuritate. *Hyemem* dixit: nam χειμὼν etiam tempeſtas dicitur a Graecis. FERENS. Adferens. INHORRUIT UNDA TENEBRIS. Horridior eſt facta per tenebras.

196. MAGNA AEQUORA. Aut epithethon eſt, ut ſurgant aequora, quae magna ſunt, ut: *Magna aequora*, magni fluctus.

197. GURGITE VASTO. Epitheto auxit Tapinoſim.

PIERII.

dibus fato praemonſtratis, *locorum*, in multis etiam reperitur, atque ea lectio plurimum, ſubditicia priori abraſa, quae *parentum* fuerat.

187. CASSANDRA MOVERET. In codic. aliquot anti-

Involvere diem nimbi, & nox humida caelum
Abſtulit. Ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimur curſu, & caecis erramus in undis.
Ipſe diem noctemque negat diſcernere caelo,
Nec meminiſſe viae media Palinurus in unda.
Tris adeo incertos caeca caligine ſoles
Erramus pelago: totidem ſine ſidere noctes.
Quarto terra die primum ſe attollere tandem
Viſa, aperire procul montis, ac volvere fumum.
Vela cadunt; remis inſurgimus: haud mora, nautae
Adnixi torquent ſpumas, & caerula verrunt.
Servatum ex undis Strophadum me litora primum

Ac-

SERVII.

198. INVOLVERE DIEM. Aſpectum ademerunt. NIMBI. Nubes. NOX HUMIDA. Nubes caliginoſae.

200. EXCUTIMUR CURSU. ſA propoſito itinere avertimur. COECIS IN UNDIS. Incertis: quia ſydera non apparebant: aut quae non viderentur.

201. IPSE. Hoc eſt, navigandi peritus: hoc enim ſignificat emphaſis pronominis. NEGAT DISCERNERE COELO. Figurate, ut II. Aeneid. *Exſciſſa vitam producere Troja*.

202. VIAE. Mari dedit, quod proprium terrae eſt; ut alibi ſulcari ait: unde & terra, aequor. PALINURUS. Hic Iaſii filius, gubernator Aeneae fuit, qui, Aenea de Sicilia ad Italiam veniente, praecipitatus in mare, nomen in Lucania monti celebri dedit.

203. INCERTOS SOLES. Bene *incertos*, quia quantavis ſit obſcuritas, tamen noctis eſt manifeſta diſcretio: unde ſuperflua quaeſtio eſt eorum, qui dicunt, tres dies quomodo tranſiſſe ſcierunt, ſi noctem a die diſcernere non poterant? Ergo *incertos* obſcuros dixit, ut VI. Aeneid. *Quale per incertam lunam*. CAECA CALIGINE. Cacephaton in ſermone.

204. ERRAMUS PELAGO TOTIDEM SINE SYDERE NOCTES. *Hinc Pelopis gentes Maleaeque ſonantia ſaxa Circumſtant, pariterque undae terraeque minantur. Pulſamur ſaevis & circumſiſtimur undis*. Hi verſus circumducti inventi dicuntur, & extra paginam in mundo.

205. ATTOLLERE VISA. *Viſa* naturaliter dixit: quotiens enim propinquamus littoribus, & exſurgere terra videtur, & fumum ex ſe emittere.

206. APERIRE. Oſtendere, ut Saluſtius: *Caput aperire ſolitus*. VOLVERE FUMUM. Pro aperiuntur montes, ac fumus volvitur.

207. REMIS INSURGIMUS. Cum remis inhaeremus, id eſt, exſurgentes fortius remigamus.

209. SERVATUM EX UNDIS. Ac ſi diceret, de periculis in graviora ſe perveniſſe diſcrimina. STROPHADUM ME LITTORA. Phineus, Agenoris filius, Thracum rex; vel, ut quidam volunt Arcadiae, Cleobulam, Aquilonis & Orthyiae filiam, habuit uxorem, & ex ea duos filios, quibus ſuperinduxit novercam: quos noverca ad patrem tanquam ſtupri adfectatores detulit, ob quam rem eos Phineus caecavit: quare irati dii, vel, ut quidam volunt, Aquilo, ventus, propter nepotum injuriam, eum caecavit, & ad Pelagias inſulas detulit; adpoſuitque Harpyias, quae cum ei diu cibos abriperent, ſomnoſque inquietarent; hic Iaſonem cum Argonautis, propter vellus aureum Colchos petentem, ſuſcepit hoſpitio: cui etiam ductorem propter Symplegadas petras dedit. Hoc ergo beneficio inlecti Argonautae, cum ei gratiam vellent referre, Zethum & Calain, filios Boreae & Orithyiae, alatos juvenes, ad pellendas Harpyias miſerunt, quas cum ſtrictis gladiis perſequerentur, pulſae de Arcadia pervenerunt ad inſulas, quae appellabantur Plotae. Et cum ulterius vellent tendere, ab Iride admoniti ut deſiſterent a Jovis canibus, & ſuos converterunt volatus: quorum converſio, id eſt, στροφή nomen inſulis dedit. Quod Apollonius pleniſſime exſequitur. Ut autem Jovis canes dicerentur, haec ratio eſt: quia ipſae Furiae eſſe dicuntur: unde etiam epulas dicuntur abripere, quod eſt Furiarum, ut:

Et

Accipiunt. Strophades Grajo ſtant nomine dictae,
Inſulae Ionio in magno: quas dira Celaeno,
Harpyiaeque colunt aliae, Phineïa poſtquam
Clauſa domus, menſaſque metu liquere priores.
Triſtius haud illis monſtrum, nec ſaevior ulla
Peſtis & ira deum Stygiis ſeſe extulit undis.
Virginei volucrum vultus, foediſſima ventris
Proluvies, uncaeque manus, & pallida ſemper

SERVII.

Et manibus prohibet contingere menſas. Unde & avari finguntur Furias pati: quia abſtinent partis. Item has Furias eſſe paulo poſt ipſe teſtatur dicens: *Vobis Furiarum ego maxima pando*. Furias autem canes dici, & Lucanus docet, dicens: *Stygiaſque canes in luce ſuperna Deſtituam*. Et in ſexto Virgilius: *Viſaeque canes ululare per umbram, Adventante dea*. Sane apud inferos Furiae dicuntur, & canes; apud ſuperos Dirae & aves; ut ipſe in XII. oſtendit; in medio vero, Harpyiae dicuntur. Unde duplex in his effigies invenitur: &, has Virgilius tres dicit, quarum nomina ſunt Aello, Ocypete, Celaeno. Apollonius duas dixit, quem in XII. Virgilius ſequitur, ut: *Sunt geminae peſtes*. Quidam autem dicunt, hinc Phineum ob divinitatem a Thracibus regem cooptatum, conſilia divina prodidiſſe: & obcoecatum adpoſitis Harpyiis.

210. Stant. Sunt.

211. Ionio in magno. In magno mari Ionio. Et ſciendum, *Ionium* ſinum eſſe immenſum, ab Ionia uſque ad Siciliam; & hujus partes eſſe Adriaticum, Achaicum, & Epiroticum. Maria enim vel a provinciis, vel ab inſulis, vel a civitatibus, nomen accipiunt. Bene ergo *in magno*, quaſi in quo etiam maria ſunt. Quidam ſane *Ionium* ab Io Inachi filia dictum volunt, quod amata hoc mare tranaverit; quod in VII. ubi de ſcuto Turni loquitur, plenius invenies. Nonnulli *Ionium* ab Ionio rege, qui in inſula, quae ante Illyricum jacet, regnaverat, dictum tradunt.

212. Harpyiaeque colunt aliae. Ergo & Celaeno Harpyia. Has Heſiodus dicit Thaumantis & Electrae filias, quas, ſicut dictum eſt, quidam Furias putant, cum Furiarum mater, ſecundum Heſiodum Terra, ſecundum Aeſchylum Nox ſit. Phineia. Verſio Graeca eſt.

213. Mensasque metu. Hoc eſt, ſicut dictum eſt, pulſae a Zetho & Calai.

214. Nec saevior ulla Pestis, et ira deum stigiis sese extulit undis. Ut *poena* in Statio; & non dicit has de inferis eſſe natas; ſed pejores eſſe omnibus inde procreatis.

216. Virginei volucrum vultus. Si ſubdiſtinguas *virginei*, major erit admiratio. Foedissima. Hic turpis, ut Terentius in Eunucho: *Nunc heu videtur foedus, quia aliam non habet*. Alibi *foedum*, cruentum, ut: *Sanguine foedantem*. Et *Foedatique ora Galeſi*.

217. Proluvies. Sordis effuſio. Et vitavit, ne diceret ſtercus: & per hoc nimiam edacitatem oſtendit; & quidam volunt *proluvies* cum ſtercus ventris ſignificet, a Virgilio hoc loco figuram ventris ſignificatam; ergo quaſi annoſum & panticoſum ventrem. Aliquando *proluvies*, ſola effuſio. Terentius: *Quod proluvium, quae haec eſt ſubita largitas*: aliquando pro aquis multis ponitur. Uncaeque manus. Manus pro unguibus poſuit: hoc eſt γαμψώνυχας.

PIERII.

antiquos, *moneret* ſcriptum eſt. Magis vero placet *moveret*: ut ſit: cui nam hoc ea perſuaſiſſet, Trojanis rebus tunc adeo florentibus?

203. Tris adeo incertos caeca caligine soles. Vetera quaedam exemplaria, ad Kappaciſmum declinandum dictionum ordinem ita diſponunt: *Tris adeo caeca incertos caligine ſolis*. Servius tamen cacephaton illud videtur agnoviſſe.

204. Erramus pelago, totidem sine sidere noctes. In codicibus aliquot antiquis, *& totidem*. In aliquot, *totidem & ſine*. Sed enim magis placet, ſi particula ea penitus ſubmoveatur: quae lectio eſt etiam codicis Medicei.

206. Ac volvere fumum. In Mediceo codice, *ac ducere fumum*, legitur; proprium tamen eſt fumi tortuoſe volvi ob craſſitudinem, dum cum aere colluctatur.

210. Me litora primum Accipiunt. In veteribus aliquot exemplar. *excipiunt*, legitur.

Ora fame.
Huc ubi delati portus intravimus; ecce
Laeta boum paſſim campis armenta videmus,
Caprigenumque pecus, nullo cuſtode, per herbas.
Inruimus ferro, & divos, ipſumque vocamus
In partem praedamque Jovem. Tum litore curvo
Exſtruimuſque toros, dapibuſque epulamur opimis.
At ſubitae horrifico lapſu de montibus adſunt
Harpyiae, & magnis quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia foedant
Inmundo: tum vox tetrum dira inter odorem.

Rur-

SERVII.

218. Fame. Veluti fame: nam abundare dicit armenta. Aut re vera fame, quam eis inferebat non inopia, ſed avaritia. Alii famis praeſides eſſe tradunt: quia & Phineo propterea adpoſitae ſunt, & Trojanos ab epulis prohibent, & his tantum famem praenuntiant, & ipſae ſunt famis pallidae.

219. Delati. Quod neceſſitatis eſt: nam voluntate aliquo non deferimur, ſed venimus.

220. Laeta. Pinguia: nam in animalibus, in quibus cognoſci non poteſt ſenſus, laetitiam pingue corpus oſtendit, non mens, ut in hominibus. Passim campis. Ulyxis ſocii boves Solis occidiſſe inducuntur, Virgilius credibilius finxit.

221. Caprigenumque pecus. Satis nove, & affectate. Nullo custode. Deeſt cum. Per herbam. Ordo eſt: non per herbam; ſed per campos in herbis videmus armenta.

222. Ipsumque vocamus. *Ipſum*, id eſt, regem deorum, aut certe Praedatorem; hoc eſt, cui de praeda debetur aliquid; nam Romanis moris fuit, ut bella geſturi, de parte praedae aliquid numinibus pollicerentur; adeo ut Romae fuerit unum tempum Jovis Praedatoris: non quod praedae praeeſt, ſed quod ei ex praeda aliquid debeatur. Vel quod hic Deus juſtitiae praeeſt. Ergo cum eum invocant, teſtantur ſe nihil mali facere, cum ſine cuſtode interimunt armenta.

223. In partem praedamque. In partem praedae.

224. Dapibusque epulamur. *Dapes*, deorum ſunt: *epulae*, hominum. Bene ergo utrumque poſuit; nam & ſacrificiis & conviviis operam tribuunt. Opimis. Pinguibus.

225. Subitae. Pro ſubito, adverbium in nomen deflexum. Lapsu. Celeritate, ut ſupra. Adsunt. Velocitatem oſtendit.

226. Harpyiae. *υι* Graeca diphthongus eſt: nam Latina eſſe non poteſt: quia ne *υ* quidem habemus. Clangoribus alas. Deeſt *cum*, ut ſit: alas quatiebant cum clangoribus, ut: *Atque Ixionei vento rota conſtitit orbis*, id eſt, cum vento. Aliter Acyrologia eſt, ſi Clangorem dixit alarum ſonitum. Plautus in Querulo de anſeribus: *Cuncti alas quatiunt diris cum clangoribus*. Sed ſane hic verſus qui circumductus eſt, talis auditur: *Reſonant magnis ſtridoribus alae*.

227. Contactuque omnia foedant. Subaudiendum, quae relinquebant.

228. Tum. Praeterea: deeſt erat, vel audiebatur: & tria mala ipſarum poſuit, vocem, tactum, odorem.

PIERII.

Quia dixit *Servatum ex undis*. Sed enim & accipere in hoc ſignificato non improprium, ut: *Hinc Drepani me portus & inlaetabilis unda Accipit.*

221. Nullo custode per herbam. In antiquis aliquot codicibus, *per herbas*, numero multitudinis legitur: quod parvi tamen momenti eſt.

223. Vocamus in praedam partemque Jovem. In pleriſque pervetuſtis codicibus dictionum ordo mutatus eſt in hunc modum: *in partem praedamque*. Et hanc lectionem agnoſcit Servius.

226. Quatiunt clangoribus alas. Antiqui nonnulli codices *plangoribus* legunt, hoc eſt, alarum quaſſationibus ſtrepitum cientibus: nam *clangor* diverſum quid ſignificat, niſi velimus intelligere additas etiam voces horribiles alarum ſtrepitui, ut utroque modo territarent. Quod tamen aliorum judicio relinquimus.

Rurſum in receſſu longo ſub rupe cavata,
Arboribus clauſi circum atque horrentibus umbris.
Inſtruimus menſas, ariſque reponimus ignem.
Rurſum ex diverſo caeli caeciſque latebris
Turba ſonans praedam pedibus circumvolat uncis:
Polluit ore dapes. Sociis tunc, arma capeſſant,
Edico, & dira bellum cum gente gerendum.
Haud ſecus ac juſſi faciunt, tectoſque per herbam
Diſponunt enſis, & ſcuta latentia condunt.

SERVII.

229. Rursum. Ad illud ſolum pertinet: *Inſtruimus menſas:* nam ante in ſpeluncis non fuerant. Et ſciendum, hanc particulam interdum ſic poni, ut iteratum aliquid ſignificet, ut ſi dicas: *Veni ad te mane, rurſum veni.* Interdum ſine iteratione eſt, ut: *fui apud te, rurſum veni:* non ideo dicis rurſum, quia etiam primo veniſti; ſed quia illic fuiſti. Cavata. Pro civa: nam *cavatum*, proprie manu factum dicimus.

231. Arisque reponimus ignem. Ecce quod dixit: *In partem praedamque Jovem.* Sane ſciendum, iterationem hanc fieri ſecundum ritum ſacrorum; nam diſplicuiſſe prima ex prodigiis indicatur. Sunt autem hae *animales boſtiae*, quae tantum immolantur, & caro ſacerdotibus proficit. Alibi tantum ſanguinem in aras fundi ſignificat, ut: *Sanguinis & ſacri pateras.* Alibi partem corporis, ut: *Extaque ſalſos Porriciam in fluctus.* Alibi integras victimas, ut: *Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis.*

232. Ex diverso coeli. Ut *ex ſecreto montium*, ſubaudis, *loco*.

233. Turba sonans. Si tres ſunt, quomodo *turba?* ſolvitur: Figura ἔμφασις eſt; nam tres ſunt: & ad ſaevitiam retulit earum *turbam*, impetumque oſtendit: nam de tribus loquitur. Et alludit ad Furias, de quibus ait alibi: *Vocat agmina ſaeva ſororum.* Ergo *turba*, tanquam turba. Quare *turba*, cum tres dixerit? quia apud Graecos, qui dualem numerum habent, pluralis numerus a tribus incipit. Ergo bene *turba*, quaſi plures: vel *turba*, propter tumultum & ſtrepitum alarum. Alii tradunt ideo *turbam*, quod plures, non tres tantum Harpyiae ſint. Alii, quod eis cum Furiis conſortium, unde: *Vobis Furiarum ego maxima.* Alii eas etiam Parcas eſſe; unde & divinatio ei data. Praedam pedibus circumvolat uncis. Aut circum praedam, dixit, volat uncis pedibus: aut intra volam interiorem manus amplectitur praedam; unde & *involare* dicimus, *intra volam tenere:* unde & pira quaedam *volema* dicuntur, eo quod *volam* impleant.

234. Polluit. Contingit: & pollutum ſacrificium contactum dicitur: & hoc eſt: *Contactuque omnia foedant Immundo.*

235. Dira. Sabini & Umbri, quae nos *mala*, *dira* appellant.

236. Ac jussi. Hic *juſſi*, utrum verbum an participium ſit; id eſt, utrum illi juſſi ſint, an ego juſſi? Tectosque per herbam Disponunt. Hoc eſt diſponunt & tectos faciunt. Sic & ſcuta condendo latere faciunt.

PIERII.

232. Rursum in secessu longo. Quod in codicibus pleriſque veteribus legere eſt: *rurſus in ſeceſſu:* & ita inferius, *rurſus ex diverſo*, non ita abſurdum eſt, ut non ſuos fautores habeat. Aliique pedem Amphimacrum, quo etiam alibi uſus ſit Poeta noſter, eſſe contendunt: alii colliſionem ex *u* & *s* fieri, ut alias nonnunquam. Tametſi non ſum neſcius, veteres quoſdam Grammaticos negare *rurſus* per *s* dici, ſed *rurſum* per *m*, ut *Iterum*, proferri debere. Cui quidem opinioni ita adhaereſcunt, ut illud etiam *rurſum ad oraclum*, ſuperius habitum, *rurſum*, abſque ecthlipſi legi contendant. Sed video apud doctos haec jam ex uſu receſſiſſe, pauciſſimoſque eſſe, qui veterum hujuſmodi figuras ferre poſſint.

233. Turba sonans praedam pedibus circumvolat uncis. In antiquis aliquot exemplaribus, ſublata dictione *praedam*, legere eſt: *Turba ſonans pedibus ſubito circumvolat uncis:* quod itidem ſuperius dixerat. Sed enim mihi placet legere *praedam*, ut & rem, qua dolebant, tangat, & varietur verſus, ne in Homericum τὸν δ' ἀπαμειβόμενος recidat.

236. Tectosque per herbam. In antiquis aliquot exemplaribus, *per herbas* legitur, plurali numero; ſed hoc parvi eſt momenti.

Ergo ubi delapſae ſonitum per curva dedere
Litora; dat ſignum ſpecula Miſenus ab alta
Aere cavo. Invadunt ſocii, & nova proelia tentant,
Obſcaenas pelagi ferro foedare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera tergo
Accipiunt; celerique fuga ſub ſidera labſae
Semeſam praedam & veſtigia foeda relinquunt.
Una in praecelſa conſedit rupe Celaeno,
Infelix vates, rumpitque hanc pectore vocem:
Bellum etiam pro caede boum ſtratiſque juvencis,
Laomedontiadae, bellumne inferre paratis,

SERVII.

239. SIGNUM. Utique militare. MISENUS. Bene Miſenum dicit tubicinem. Ipſe eſt enim, qui dicitur filius ſuiſſe Aeoli, unde ait: *Miſenum Aeolidem:* quia conſtat ſonum omnem ex vento creati.

240. NOVA. Mira, ut: *Pollio & ipſe facit nova carmina:* nam *novum* bellum non eſt, cujus extat exemplum. Hercules enim in monte Arcadiae Stimphalo vicit Stimphalidas, ut Statius: *Et aeriſonum Stimphalon.* Aut *nova* ideo; quia vulnerari non poterant.

241. OBSCOENAS. *Obſcoenae* ſunt aves, quae canendo adverſa ſignificant, ut paulo poſt: *Infoelix vates*. PELAGI VOLUCRES. Quia dicuntur Ponti & Terrae filiae; unde in inſulis habitant, partem terrarum, partem maris tenentes. Alii dicunt eas Neptuni filias, qui fere prodigiorum omnium pater eſt, nec immerito: nam ſecundum Mileſium Thaletem, omnia ex humore procreantur; unde eſt: *Oceanumque patrem rerum*. Hinc fit, ut, quotienscumque deſunt parentes, redeatur in generalitatem. Sic & peregrinos, Neptuni filios dicimus, quorum ignoramus parentes. Quidam *Pelagi* adverbialiter accipiunt, ut *belli*, ut *domi*, propterea quod res in inſula geritur. Alii vero dicunt, Harpyias eſſe filias Thaumantis & Electrae. FOEDARE. Cruentare. Ennius: *Ferro foedati jacent*.

242. VIM PLUMIS ULLAM. Naturale enim eſt, ut eludat ictum plumarum levitas; unde & addidit *plumis:* nam quod Donatus dicit ideo eas fuiſſe invulnerabiles, quia de Styge erant natae, non probatur.

244. SEMESAM. Semicomeſam. VESTIGIA. Vel pedum ſigna: vel indicium ſordium, quibus epulas diſcedentes polluebant.

246. INFOELIX VATES. Nuntia infoelicitatis, ut Homerus πάντι κακῶν. Hoc eſt, nobis infoelix, ut, *Sis foelix*, id eſt, nobis: & videtur hic auſpicii genus inducere ſecundum augures, quod de diris colligitur; quorum unum genus eſt, quod ex ſignis colligitur, quo nunc utimur. Diram autem eſſe Harpyiam duplici modo memorat, & oſcinis & alitis; etenim cum facit loquentem oſcinem, auſpicium expungitur; dirum tamen, quod futuram famem denunciat; nam ipſe ait: *Sive deae, ſeu ſint dirae obſcoenaeque volucres*. Et: *Quam vos dira fames*. Verum cum ait, *Pinnis ablata refugit*, ab alite auſpicium factum docuit: aliter enim certa genera avium ab auguribus appellantur, quae pinnis vel volatu omnia poſſunt facere; quae ſi fuerint proſperae, praepetes; ſi adverſae, inhibrae dicuntur; quod etiam in XII. ſignificat, cum dicit: *Alitis in parvae ſubito collecta figuram:* ubi vere diram vult videri. RUPIT VOCEM. Cum indignatione loquitur, ut: *Quid me alta ſilentia cogis Rumpere?* Et notandum ut ſupra diximus *rumpit vocem:* cum de ſilentio melius dicatur fieri. An *rumpit*, quia tantum humanam habens faciem, contra naturam ſui corporis loquitur?

247. BELLUM ETIAM PRO CAEDE BOUM STRATISQUE JUVENCIS. Iteratum eſt ad augendum invidiam, ut: *Stirpis Achilleae faſtus, juvenemque ſuperbum*. Aut num aetates boum voluit comprehendere?

248. LAOMEDONTIADAE. Perfidi: a rege natum opprobrium, qui deos feſellit, Sane alibi indifferenter hoc nomen ex perſona poetae ponitur, ut: *Laomedontius heros*, *Laomedontia pubes*. BELLUMNE. Neceſſario iteravit, ut verbum in quo culpa conſiſtit.

Et patrio Harpyias inſontis pellere regno?
Accipite ergo, animis atque haec mea figite dicta:
Quae Phoebo pater omnipotens, mihi Phoebus Apollo
Praedixit, vobis Furiarum ego maxima pando.
Italiam curſu petitis, ventiſque vocatis
Ibitis Italiam, portuſque intrare licebit:
Sed non ante datam cingetis moenibus urbem,
Quam vos dira fames noſtraeque injuria caedis
Ambeſas ſubigat malis abſumere menſas.

Di-

SERVII.

249. PATRIO REGNO. Aut Neptunio: aut ſicut alii dicunt, quia Thaumas, pater earum ex Electra, Ponti & Terrae filius fuit. Alii *patrio*, proprio accipiunt, ut: *Et patrios cultuſque locorum*, id eſt, proprios, non quos patriam agri habeant: aut, ut alii, quoniam Neptuni filiae fuerunt.

250. ACCIPITE ERGO. Quia nos bellis appetiſtis: ac ſi diceret, ut futuram famem jam nunc poſſitis timere.

251. QUAE PHOEBO PATER OMNIPOTENS. Tribuit auctoritatem, ne poſſint a ſe dicta, quaſi ab irata conficta, contemni. Simul notandum, Apollinem, quae dicit, ab Jove cognoſcere. PHOEBUS APOLLO. Purus, impollutus: & eſt Apollinis fixum antonomaſivum: quod alii dari non poteſt: nam ſunt & alia communia, ut: *Pater omnipotens*.

252. FURIARUM MAXIMA. Adeo ipſae ſunt Furiae, ut & unum epitheton habeant, & cauſis conſentiant: nam ait de Tiſiphone: *Furiarum maxima juxta Accubat, & manibus prohibet contingere menſas:* quod etiam hae faciunt, & inferentes Trojanis famem & praenuntiantes. Alii dicunt ideo adſumpſiſſe ſibi Furiae nomen Harpyiam, ut terreat.

253. ITALIAM CURSU PETITIS. Ex his, quae norunt, fidem dicendis accommodat. Id eſt, ex hoc mihi fidem habebitis futurorum, ſi praecedentia vera ſunt.

255. DATAM. Fatis conceſſam.

256. QUAM VOS DIRA FAMES. Ut Varro in ſecundo Divinarum dixit: *Oraculum hoc a Dodonaeo Jove apud Epirum acceperunt:* quod modo dixiſſe fingit Harpyias; ſed tamen colorate tangit hiſtoriam, dicendo. *Quae Phoebo pater omnipotens*. NOSTRAEQUE INJURIA CAEDIS. Quidam *injuriam*, pro vindictam accipiunt: & Harpyia iſta mentitur: nam imminens Trojanis eſt fames fatalis.

257. AMBESAS. Undique eſas, hoc eſt, rotundas: Majores enim noſtri has menſas habebant in honore deorum: paniceas ſcilicet.

PIERII.

248. BELLUMNE INFERRE PARATIS. In antiquis aliquot exemplaribus affirmative non interrogative legitur *bellumque inferre paratis*, elocutione eleganter continuante cum *&*, quod ſubſequitur: *& Patrio Harpyias*. Diximus enim alias Homericum, & omnium apud Graecos praeſtantium Auctorum, eſſe, poſt τε addere κὴ. Quod & diligenter & frequenter admodum Virgilius imitatur. Quamvis non negarim in interrogatione plus eſſe ponderis, & majorem objurgationis vim, quae minas etiam tacite ſecum trahat, & confeſſionem criminis. Quare lectionem eam, *bellumne*, nequaquam immutarim. Quod vero in vulgatis habetur exemplaribus: *& patrio inſontes Harpyias:* ut leve praeteriiſſem: niſi multorum veterum codicum conſenſu monitus eſſem ad vocalitatem facere, quod in eis alio dictionum ordine legitur: *& patrio Harpyias inſontis pellere regno*. Illud autem minime diſſimulandum,. quod in *Harpyiae* nomine ſcribendo variant Librarii. Multi ſiquidem Servium ſecuti, pene ultimam diphthongum ponunt impropriam, ut apud Graecos ſcribitur Ἅρπυιαι. Quorum a ſententia longe diverſus eſt Soſipater Cariſius, qui negat ι litteram coalitam in diphthongum eſſe *y* litterae praecedentis, ſed pro conſonante accipi debere. Syllabam enim eo etiam inquit modo poſitione longam fieri, ſi vocalem brevem ſequatur: I vice conſonantis poſita, ut *Harpyjae*. Quare ſi diligentiſſimo Grammatico credimus in eo nomine, *jae* ultima ſyllaba per tris litteras erit enuntianda, quam alii in unam tantum diphthongum puram abire contendunt.

252. VOBIS FURIARUM EGO MAXIMA PANDO. In pleriſque vereribus exemplaribbs, non eſt pronomen in contextu, ſed ita legitur: *Furiarum*

maxima

Dixit: & in ſilvam pennis ablata refugit.
At ſociis ſubita gelidus formidine ſanguis
Deriguit, cecidere animi: nec jam amplius armis,
Sed votis precibuſque jubent expoſcere pacem,
Sive deae, ſeu ſint dirae obſcaenaeque volucres.
Et pater Anchiſes, paſſis de litore palmis,
Numina magna vocat, meritoſque indicit honores.
DI, prohibete minas: dI, talem avertite caſum:
Et placidi ſervate pios. Tum litore funem
Deripere, excuſſoſque jubet laxare rudentis.
Tendunt vela Noti: fugimus ſpumantibus undis,
Qua curſum ventuſque gubernatorque vocabant.

Jam

SERVII.

258. Refugit. Non metu; nec enim minantibus congruit; ſed ne poſſit rogatu placari.

259. Gelidus diriguit. Id eſt, gelidus factus, diriguit.

260. Nec jam amplius armis. Subaudi, uſi ſunt: nec enim poteſt eſſe ab inferioribus zeugma: quod plerumque fit, ut per omnia unus ſermo ſufficiat, ut: *Trojugena, interpres divum: qui Numina Phoebi, qui Tripodas, Clarii lauros, qui ſydera ſentis*, per omnia, *ſentis*, intelligis. Plerumque aliud ſubauditur, ut hoc loco: Item: *Diſce puer virtutem ex me, verumque laborem; Fortunam ex aliis*: ſubaudis, *opta*: nam fortuna non diſcitur.

261. Sed votis precibusque. Duplici ratione placantur numina, aut votis, aut precibus: unde eſt, *Junonis magnae primum prece numen adora*. Item: *Junoni cane vota libens*. Jubent. Volunt, ut: *Infandum regina jubes renovare dolorem*. Terentius: *Jubeo Chremetem*.

262. Sive deae. Quia divinant. Obscoenaeque volucres. Quia in his ventris cernebant proluviem. Bene autem, etiam ſi aves ſunt, eas dicit placandas, propter peſſima omina.

263. Passis. Apertis, ſolutis.

264. Numina magna. Hoc eſt Jovem, Minervam, & Mercurium, ſecundum Samothracas, ut: *Penatibus & magnis diis*. Ita autem invocat, ut *magna* dicat. Meritos. Congruos, id eſt, expiatorios, unde: *Dii prohibete minas*. Indicit. Sacrorum verbo uſus eſt: nam ſupplicationes & dies feſti *indici* dicebantur.

265. Dii prohibete minas. Hoc per ſpeciem auguralem, quae *invocatio* appellatur, nonnulli dictum putant. *Invocatio* autem, eſt precatio uti avertantur mala: cujus rei cauſa id ſacrificium augurale peragitur: & hic de auſpicio Harpyiarum invocatione ſuſcepta. Avertite casum. Bene, etiam ſi contingat, caſum credit eſſe, non ultionem: aut certe ideo *caſum*, ne, ſi fatalis, averti non poſſit. *Caſum* autem, id eſt, periculum: nihil eſt enim fame gravius, quod ait poſtea: *Obſcaenamque famem, quae prima pericula vito*. Salluſtius. *Sin vis obſiſtat, ferro, quam fame, aequius perituros*. Servate pios. Propter facta ſacrificia. Merito ergo ſervate nos, qui pii ſumus, ut initio VII. Aeneid. *Quae ne monſtra pii paterentur talia Troes*.

269. Ventusque gubernatorque vocabant. Honeſtius hac elocutione per pluralem utimur numerum; licet poſſit & ſingularis eſſe.

PIERII.

maxuma pando. Sed pronomen illud & emphaſim habere, & ſententiam adjuvare, & numerum vocaliorem efficere videtur.

258. Dixit et in silvam. In codicibus pleriſque vetuſtioribus *in ſylvas* legitur, numero multitudinis: utcunque parvi hoc refert.

265. Di prohibete minas, Di talem avertite casum. Antiqui aliquot codices, *prohibete nefas*, & *avertite peſtem* legunt. Cujuſmodi hemiſtichium habemus inferius de Cyclope. Sed *minas*, & *caſum*, ut in Mediceo, & in vulgatis codicibus legitur, omnino melius eſt.

268. Fugimus spumantibus undis. In codicibus aliquot antiquis *ferimur* legitur. Interpretes vero *fugimus* agnoſcunt, quod feſtinationi apte congruit.

269. Gu-

Jam medio apparet fluctu nemoroſa Zacynthos,
Dulichiumque, Sameque, & Neritos ardua ſaxis.
Effugimus ſcopulos Ithacae, Laërtia regna,
Et terram altricem ſaevi execramur Ulixi.
Mox & Leucatae nimboſa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo.
Hunc petimus feſſi, & parvae ſuccedimus urbi.

SERVII.

270. JAM MEDIO APPARET FLUCTU. Juxta morem cotidianum, dixit *medio*, ut ſi dicamus, *in medio mari naufragium fecit*, cum interdum non longe a littore contingit. NEMOROSA ZACYNTHOS. Hae omnes inſulae Graeciae ſunt, quas Homerum ſecutus, mutatis tantum conjunctionibus, de Graeco in Latinum tranſtulit: *Nemoroſa* autem ὑλήεσσα Ζάκυνθος commemorat.

271. SAMEQUE. Cephaleniae civitas eſt iſta: nam *Samos*, in Aſia eſt. NERITOS. Mons Ithacae.

272. EFFUGIMUS. Celeriter tranſimus. LAERTIA REGNA. Inriſorie, cum praemiſerit ſcopulos, ut: *Immania ſaxa*, *Veſtras Eure domos*.

274. LEUCATAE NIMBOSA CACUMINA MONTIS. *Leucate*, eſt mons altiſſimus, prope peninſula, in promontorio Epiri, juxta Ambraciam, ſinum & civitatem: quam Auguſtus Nicopolin appellavit, victis illic Antonio & Cleopatra. Ibi & templum Actiaco in promontorio Apollini conſtituit, & ludos Actiacos. Unde nunc Virgilius, in honorem Auguſti, quae ipſe fecit, dat ejus origini: nam Aeneam illic dicit ludos celebraſſe: & alibi inducit Aeneam templum promittentem Apollini, quod feciſſe conſtat Auguſtum, ut: *Tum Phoebo & Triviae ſolido de marmore templum Conſtituam*. Sane de hoc *Leucate* amatores ſe in mare, ad excludendum amorem, praecipitare dicebantur. NIMBOSA CACUMINA. Semper enim, quamvis aliis coeli partibus ſerenis, Leucatis montis cacumen nubibus tectum eſt.

275. ET FORMIDATUS NAUTIS. Aut quod locus hoſtilis, aut propter aſperitatem locorum, quia ſaxoſa ſunt: aut, ut quidam volunt, quia moris erat, aliquem ei de nautis immolari, ac per hoc qui formidaretur. APERITUR APOLLO. Nauticum verbum, quotiens cedente eo, quo impeditur aſpectus, aliquid pateſcit, ut: *Portuſque pateſcit Jam propior*.

276. HUNC PETIMUS. Occurrebat: Cur formidatum petiſtis? Ideo intulit FESSI. Vel quia hyemis imminebat adventus: nam ideo & parvae urbi ſucceſſit, quia terra erat hoſtilis: aut ideo hoſtili terrae, quia erat parva. PARVAE URBI. Ambraciae ſcilicet, apud quam pugnavit Auguſtus, contra. Antonium: unde, *Certatam lite Deorum Ambraciam*. *Parvae* autem in adulationem Auguſti dictum: nam hanc Auguſtus diruit primo, quod ei bello Actiaco fuiſſet inimica. *Parva* ergo, quam parvam fecerat Caeſar; ſed poſtea inſtauravit, & appellavit Nicopolin.

PIERII.

269. GUBERNATORQUE VOCABANT. Verbum id numero plurali fere paſſim habetur in vulgatis codicibus: ſed in antiquis aliquot, *vocabat*, ut propinquiori adhaereat.

270. NEMOROSA ZACYNTHOS. Vulgata pleraque omnia exemplaria, *Zacynthos*, idiomate Graeco ſcribunt. Sed in antiquis nonnullis, *Zacynthus*, Latino caſu ſcriptum eſt: delectat tamen caſus ille Graecus in propriis praeſertim nominibus. Praeterea Probus in Arte, eo capite, quo agit de nominibus foeminini generis in os rectum terminantibus, & ablativum in o, in exemplum ponit nomen hoc *Zacynthos*.

271. DULICHIUMQUE, SAMEQUE, ET NERITOS. Sunt codices aliquot antiqui, in quibus *Sameſque* legitur. Sed *Same* alia, alia vero *Samos* Servio eſt. Apud Homerum tamen, qua de nunc agitur, *Samos* ſcribitur, Σάμοιό τε παιπαλοέσσης Οδ. δ. Et in Catalogo de iis, qui Ulyſſem ſecuti ſunt, Οἳ Σάμον ἀμφενέμοντο; itaque *Samos* recte.

272. EFFUGIMUS ITHACAE SCOPULOS. In antiquis fere omnibus legas, *Effugimus ſcopulos Ithacae*. Nempe quia Tritimemeri timuerunt: atqui, niſi caeſurae ſuam velimus auctoritatem eſſe incolumem, certe σῖγμα ut Graeci tradunt, & Latini, vel in pricipio dictionis, etiam pro vocali collocata, vim habet producendi praecedentem ſyllabam natura brevem: cujus rei exemplum ponunt ex Ι'λ. ξ

Νέστορα δ' οὐκ ἔλαθεν ἰαχή, πίνοντά περ ἔμπης.

Ita illud, de quo ſupra, apud nos volunt: *Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta*. Sed utcumque

An-

haec

Anchora de prora jacitur. Stant litore puppes.
Ergo inſperata tandem tellure potiti,
Luſtramurque Jovi, votiſque incendimus aras;
Actiaque Iliacis celebramus litora ludis.
Exercent patrias oleo labente palaeſtras
Nudati ſocii. Juvat evaſiſſe tot urbis
Argolicas, medioſque fugam tenuiſſe per hoſtis.

In-

SERVII.

278. INSPERATA TELLURE. An quia ſaxoſa loca; an quia per medios hoſtes navigaverant; an quia tempeſtate; an quia cum Graeca natione? TELLURE POTITI. *Potior* & *illa re*, dicimus, & *illius rei*; ſed per ſeptimum caſum in uſu eſt; per genitivum figurate ponitur. Saluſtius: *Ut prius quam legatos conveniret, Adherbalis potiretur*. Legimus & per accuſativum; ſed uti non poſſumus. Terentius: *Patria potitur commoda*.

279. LUSTRAMURQUE JOVI. Aut *luſtramur*, id eſt, purgamur, ut Jovi ſacra faciamus: aut dubium eſt, utrum faciendis, an ſolvendis votis: aut certe *luſtramur Jovi*, id eſt, expiamur. Piaculum enim commiſſum fuerat, tauro in Thracia immolato, ut diximus ſupra: & licet multa fuiſſent ſecuta ſacrificia; intelligebatur tamen adhuc numen iratum, non deſinentibus malis. Sciendum ſane, moris fuiſſe, ut piaculo commiſſo ludi celebrarentur: nam cum Romani iracundia Matris deum laborarent, & eam nec ſacrificiis, nec ludis placare poſſent: quidam ſenex, ſtatutis ludis Circenſibus, ſaltavit: quae ſola cauſſa fuit placationis. Unde & natum proverbium eſt: *Omnia ſecunda, ſaltat ſenex*. Quamvis haec ex alio ordine & alia ex cauſa narretur hiſtoria. Aut *luſtramur Jovi*, quia ſupra dixerat: *Ipſumque vocamus, In partem praedamque Jovem*: & poſtea poena Harpyiarum ſecuta eſt. Ergo quoniam non ad juſtum ſacrificium Jovem invocaverint, ideo illi piaculum ſolvunt: hoc eſt enim *diis luſtrari*, offenſa eorum liberari. Sane *luſtramur*, apto verbo uſus eſt, mentionem ludorum facturus: horum enim certaminum ſacra celebratio, *luſtrum* vocatur: luſtrato enim populo, dii placantur. VOTISQUE INCENDIMUS ARAS. Id eſt, vota facientes. Dubitatur vero, utrum Jovis aras, an Veneris dixerit: Varro enim templum Veneri ab Aenea conditum, ubi nunc Leucatem dicit; quamvis Menander & Turpilius comici a Phaone Lesbio id templum conditum dicunt: qui, cum eſſet navicularius, ſolitus a Lesbo in continentem proximos quoſque mercede tranſvehere, Venerem mutatam in anus formam gratis travexit: quapropter ab ea donatus unguenti alabaſtro, cum ſe in dies inde tum ungeret, ſoeminas in ſui amorem trahebat, in queis fuit una, quae de monte Leucate, cum potiri ejus nequiret, abjeciſſe ſe dicitur: unde nunc aucturare ſe quotannis ſolent, qui de eo monte jaciuntur in pelagus: quidam id fieri propter Leucaten puerum dicunt, quem cum Apollo vellet rapere, in mare ſe projecit, montemque cognominem ſibi fecit.

280. ACTIA LITTORA. Ut ſupra diximus, propter Auguſtum hoc dicit, qui illic ludos ſtatuit agonales, devicto Antonio & Cleopatra.

281. PATRIAS PALAESTRAS. *Palaeſtrae* uſus primum apud Athenienſes repertus eſt. Trojani autem, praeter Dardanum & Teucrum, etiam ab Athenienſibus originem ducunt: unde & Minervam colunt. Hinc eſt in ſecundo: *Neu populum antiqua ſub relligione tueri*. *Antiqua*, ſcilicet ab Athenienſibus tradita. ILIACIS ergo, Athenienſibus: unde Ilienſes dicerunt: nam & Veſtam ideo Trojani colunt, quia eadem Terra eſt: terrigenas autem Athenienſes nemo dubitat.

283. FUGAM TENUISSE. Foeliciter navigaſſe: nam *tenere* eſt implere, *Ni teneant curſus certum eſt dare lintea retro*: id eſt, impleant. Et poteſt intelligi ſecundum communem ſenſum, ob hoc eos luſtratos, id eſt, expiatos; ob hoc ſacrificaſſe, & ludos celebraſſe: quia hoſtiles terras proſpera navigatione tranſierant.

PIERII.

haec accipiantur, paſſim tamen obſervamus tam Graecos quam Latinos auctores caeſuris plurimum tribuiſſe. In Mediceo autem codice non tantum eſt *ſcopulos Ithacae*, verum una plus dictione legitur, & *Laertia Regna*. Magis tamen placet appoſitive poſitum, abſque & copulativa.

273. DIRI EXECRAMUR ULYSSIS. In Mediceo codice *Ulyxei*, ut: *Ajacis Oilei*.

280. ACTIAQUE ILIACIS. In pleriſque veterum exemplarium codic. *Accia* duplici *cc* notatum inveni, & ita nomen proprium *Accius*, quod Victo-

rinus

Digitized by Google

Interea magnum ſol circumvolvitur annum,
Et glacialis hiems aquilonibus aſperat undas.
Aere cavo clipeum, magni geſtamen Abantis,
Poſtibus adverſis figo, & rem carmine ſigno:
Aeneas haec de Danais victoribus arma.
Linquere tum portus jubeo, & conſidere tranſtris:
Certatim ſocii feriunt mare, & aequora verrunt.
Protenus aërias Phaeacum abſcondimus arces,

SERVII.

284. Magnum sol circumvolvitur annum. *Magnum*, ne putemus lunarem eſſe, propterea dixit: antiqui enim tempora ſideribus computabant, & dixerunt primo lunarem annum triginta dierum; unde invenitur in aliquibus nongentorum annorum vita, ſcilicet lunarium. Poſtea ſolſtitialis annus repertus eſt, qui XII. continet menſes. Mox majore cura *magnum annum* eſſe voluerunt, omnibus planetis in eundem recurrentibus locum. Et hic fit, ut ſupra diximus, ſecundum Ciceronis Hortenſium, poſt annos XII. mille nongentos quinquaginta quatuor, ſolſtitiales ſcilicet. Bene ergo nunc *magnum* addidit, Planetarium: ne lunarem intelligeres: bene *Solis* nomen; ne, quia dixerat *magnum*, illum VII. *Planetarum* acciperes: de quo varia dicuntur & a Metone, & ab ipſo Tullio; nam in libris De deorum natura, *tria millia annorum* dixit *magnum annum teneri*. Poſſumus tamen accipere, Trojanos ibi annum duodecim menſium feciſſe.

286. Aere cavo clypeum. Aeris cavi, ut: *Pulchra prole*. *Clypeum* hic maſculino; at neutro alibi: *Clypeum ſuperintonat ingens*. Magni gestamen Abantis. Hunc Abantem poſſumus intelligĕre cum Androgeo apud Trojam occiſum, ut: *Mutemus clypeos*. Sed Virgilius amans, inventa occaſione, recondita quaeque ſummatim & antiquam contingere fabulam, de Abante dixit: *Abas* namque, Lyncei & Hypermneſtrae filius, viribus praeſtans, cum vicinas civitates ſubvertiſſet, magnuſque terror univerſis eſſet, diem ſupremum obiit; populi autem quos ille devicerat, regno ejus infeſti, manu facta urbem diruturi muros ſubiere; cumque in eo eſſent, ut jam civitatis potirentur, ſenex quidam juvenem egregiae formae ſecurum in publico excidio notavit in foro; cumque ex eo quaeſiſſet, cur patriae non ſuccurreret, & reſpondiſſet, quod arma non haberet; tunc ſenex ei Abantis arma conſecrata demonſtrat, hortatuſque ut eis uteretur; quibus tunc ſumptis juvenis properat in aciem. Hoſtes vero viſo *Abantis clypeo* fugerunt. Quidam ſane *Abantem* inventorem clypei ferunt; ſed hoc nomen in penultima ſyllaba habet accentum.

287. Postibus adversis figo. Proprie: *figi* enim *dona* dicuntur, ut: *Sacra ad faſtigia fixit*: & ſciendum, inter ſacratas res etiam dona eſſe, ſicut in libris Sacrorum invenitur, quae tamdiu dona dici poſſunt, quamdiu non profanentur. Rite ergo dicendo: *Aeneas haec de Danais victoribus arma*, oſtendit clypeum, quem dono obtulerat, conſecratum. Sciendum tamen, hunc clypeum ab Aenea apud Samothraciam in templo conſecratum, quod poeta per tranſitum tetigit. Rem carmine signo. *Rem*, votum, id eſt, voluntatem. *Carmine* autem, epigrammate. Et ſciendum, *carmen* dici, quicquid pedibus continetur; nam & hic unum verſum, *carmen* dixit; & in Bucolicis duos, ut: *Tumulo ſuperaddite carmen: Daphnis ego in ſylvis hinc uſque ad ſydera notus, Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe*.

288. De Danais victoribus. Irriſio eſt, ut: *Victoreſque cadunt Danai*. Subaudis, arma, conſecravit, vel poſuit. Sane hic *arma* clypeum ſolum dicunt, ut: *At Lauſum ſocii exanimem ſuper arma ferebant*.

289. Linquere tum portus. Id eſt, poſt inſultationem carminis neceſſario ſtatim fugit.

291. Aerias arces. Id eſt, altas. Phaeacum. Corcyram inſulam dicit, ſita inter Epirum & Calabriam, ubi regnavit Alcinous, quam incoluerunt Phaeaces. Abscondimus. Nauticus ſermo eſt: Sane mira uſus eſt celeritate, ut ante abſconditam quam viſam inſulam diceret.

PIERII.

rinus per duo *tt*, *Attium*, ut *Vettium*. Et hujuſmodi quaedam alia ſcribi deberi contendit. Sed enim loco hoc *Actius*, & *Actiacus* per *ct* ſcribendum; in nummo enim Auguſti Divi F. qua parte Apollo cum lyra ſpectatur, cum literis a lateribus

Litoraque Epiri legimus, portuque ſubimus
Chaonio, & celſam Buthroti aſcendimus urbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat auris,
Priamiden Helenum Grajas regnare per urbis,
Conjugio Aeacidae Pyrrhi ſceptriſque potitum:
Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.
Obſtupui; miroque incenſum pectus amore,
Conpellare virum, & caſus cognoſcere tantos.
Progredior portu, claſſis & litora linquens.
Sollemnis cum forte dapes, & triſtia dona,

An-

SERVII.

292. PORTUQUE SUBIMUS CHAONIO. Ut: *Subeunt muro*; nam ſi *Chaonios* legeris, non *Chaonio*, difficilis eſt ſcanſio, non excluſo *s*.

293. BUTHROTI URBEM. Id eſt, Buthrotum, ut, *Fontem Timavi*. Haec autem civitas eſt in Epiro, cujus pars eſt Chaonia, quae ante Moloſſia dicta eſt; poſita eſt autem in ſaxo, quod mari cingitur: in quo fons huius naturae eſſe perhibetur, ut, cum mare quietum fuerit, creſcat; cum vero fluctibus attollitur, decreſcat.

294. INCREDIBILIS RERUM FAMA. Incredibilium rerum fama. Et bene non credidit; unde & poſtea interrogat: *Pyrrhin' connubia ſervas?*

297. PATRIO MARITO. Atqui Thebana fuit de Thebis Phrygiis; ſed aut provinciam pro patria poſuit, ut: *Italiam quaero patriam*. Item Salluſtius: *Hiſpaniam ſibi patriam eſſe*. Aut certe ſecundum Jus locutus eſt; quia uxor viri domicilium ſequitur. Juncta ergo Hectori, facta Trojana eſt; nam & *ceſſiſſe*, de Jure verbum eſt. *Cedi* enim *haereditas* dicitur; ergo merito dicta eſt Heleno civi nupſiſſe. CESSISSE MARITO. Sic ait, ut dicimus: *Ex haereditate paterna illud mihi ceſſit*. Conſuetudinis ſane regiae fuit, ut, legitimam uxorem non habentes, aliquam licet captivam, tamen pro legitima haberent; adeo ut liberi ex ipſa nati ſuccederent. Pyrrhus hanc quaſi legitimam habuit: & ex ea filium Moloſſum ſuſcepit. Poſtea, cum vellet Hermionem, Menelai & Helenae filiam, Oreſti jam ante deſponſatam, ducere uxorem, Oreſtis inſidiis, in templo Delphici Apollinis occiſus eſt. Verum moriens praecepit, ut Andromache, quae apud eum conjugis locum tenuerat, Heleno daretur (quae peperit Moloſſum prius Pyrrho) propter ſupradictum beneficium, quo eum a navigatione, caeteris Graecis navigantibus, quos tanquam vates ſciebat tempeſtate perituros, prohibuerat. Inde factum eſt, ut teneret Helenus regnum privigni, qui ſucceſſerat patri: a quo Moloſſia dicta eſt pars Epiri: quam, ſicut dictum eſt, Helenus poſtea a fratre Chaone, quem in venatu per ignorantiam dicitur occidiſſe, Chaoniam nominavit; quaſi ad ſolatium fratris extincti; quamvi de hoc nomine etiam aliae cauſae apud diverſos alias inveniantur.

300. PROGREDIOR PORTU, CLASSES, ET LITORA LINQUENS. Hyſteron proteron in ſenſu: ante enim linquitur littus, & ſic a portu proceditur. Sane ſecuritatem verbo oſtendit, dicens: *Claſſes & litora linquens*: quippe cum regnum civium peteret; aliter in primo: *Exire locoſque Explorare novos*. Notandum ſane, finitum eſſe verſum participio, quod rarum apud Latinos eſt; apud Graecos vitioſiſſimum.

301. SOLEMNES. Non feſtas, ſed legitimas, anniverſarias. TRISTIA DONA. Acerba: tale eſt illud: *Quem ſemper acerbum, Semper honoratum, ſic dii voluiſtis, habebo*.

PIERII.

IMP. X. ſub pedibus Dei, ACT. hoc eſt, *Actiacus* legitur. De ludis vero Actiis Harpocration ait: *Actia antiquos eſſe ludos, de quibus Callimachus meminerit in libro de Certaminibus*.

292. PORTUQUE SUBIMUS CHAONIO. Valerius Probus legit: *Portuque ſubimus Chaonio* per Ω μέγα genitivo caſu, ut *Androgeo*; quum tamen non inficietur eſſe etiam, qui legant: *Portuque ſubimus Chaonios*, utrumque accuſativo caſu; ſed enim Serviana ſententia minime diſplicet, quae cum veteribus exemplaribus *Portu Chaonio*, lectionem agnoſcit, ut: *ſubeunt muro*.

293. BUTROTI ASCENDIMUS URBEM. Vetera ple-

Ante urbem in luco falſi Simoëntis ad undam
Libabat cineri Andromache, Maniſque vocabat
Hectoreum ad tumulum: viridi quem ceſpite inanem,
Et geminas, cauſſam lacrimis, ſacraverat aras.
Ut me conſpexit venientem, & Troïa circum
Arma amens vidit; magnis exterrita monſtris
Deriguit viſu in medio: calor oſſa reliquit.
Labitur: & longo vix tandem tempore fatur:
Verane te facies, verus mihi nuntius adfers,
Nate dea? vivîſne? aut ſi lux alma receſſit,
Hector ubi eſt? dixit, lacrimaſque effudit, & omnem
Inplevit clamore locum. Vix pauca furenti
Subjicio, & raris turbatus vocibus hiſco.

SERVII.

302. IN LUCO. *Lucum*, ut ſupra diximus, nunquam ponit ſine religione: nam in ipſis habitant manes piorum, qui Lares viales ſunt; unde in ſexto: *Nulli certa domus: lucis habitamus opacis*. Er in v. *Tumuloque ſacerdos, Ac lucus late ſacer additur Anchiſeo*: & hic *lucus*, qui ad reddenda ſolemnia Hectori & Aſtyanacti fuerat dicatus. FALSI. Simulati.

303. LIBABAT CINERI. Non dixit cujus; ſed enim latius intelligitur. MANESQUE VOCABAT. Sacrificiis inani ſepulturae conciliabat manes Hectoreos: & bene in luco, ut diximus ſupra.

304. AD TUMULUM. Id eſt, cenotaphion. VIRIDI CESPITE. Herboſo.

305. GEMINAS. Unam marito, alteram filio; aut certe illud reſpicit, quia inferi pari gaudent numero, ut: *Ecce duas tibi Daphni*. Superi vero impari, ut: *numero Deus impare gaudet*: vel *geminas*, Diti patri & Proſerpinae; aut quia elatae mortuorum arae; deorum altaria dicuntur, ut: *En quatuor aras, Ecce duas tibi Daphni, duoque altaria Phoebo*. Quamvis hoc frequenter poeta ipſe confundat. LACHRYMIS SACRAVERAT. Hoc tantum, ut cauſam lachrymarum haberet.

306. MONSTRIS. Rebus ſcilicet inſperatis: & hoc ad Andromachen refertur, quae putat monſtrum: aut certe *monſtris*, quod tunc advenerat Aeneas, cum illa Manes invocaret, & eum crederet eſſe defunctum.

308. DERIGUIT VISU IN MEDIO. Dum me cernit, obſtupuit: aut antequam nos manifeſtius videret. CALOR OSSA RELIQUIT. Id eſt, extimuit, ut: *Solvuntur frigore membra*.

310. VERANE TE FACIES. Ordo eſt: O nate dea, afferſne re mihi vera facies, verus nuntius? & opporrunum principium foeminae, quam incertam timor fecerat. VERUS MIHI NUNTIUS ADFERS. Quidam ſic exponunt: prout adfereris, id eſt, vivus mihi nunriaris.

311. VIVISNE. Et ſecundum muliebrem adfectum, ſicut ſupra dictum eſt, interrogat: & bene ſuſpicatur: nam & inferis ſacrificat, & in luco, in quo habitant manes.

312. HECTOR UBI EST? DIXIT, LACHRYMASQUE EFFUDIT. Hoc ad Aeneae pertinet gloriam, ut ab Hectore nunquam diſceſſiſſe videatur. Senſit autem hoc; ſi umbrae videntur in inferiis dandis, cur non eorum magis, quibus ſacrificatur? DIXIT, LACHRYMASQUE EFFUDIT. Bene, poſtquam ad mentionem Hectoris ventum eſt, tacuit & flevit.

313. FURENTI. Inſolabiliter & impatienter dolenti.

314. TURBATUS. Lugente ſcilicet Andromache: Cato ait: *Verba tertiato & quartato quempiam dicere prae metu*. HISCO. *Hiſcere*, eſt hiare, nec loqui poſſe. Nam qui nimium moerent, ſingultibus ore etiam aperto verba reddere non poſſunt. Vel *biſio*, hic, loquor.

PIERII.

pleraque omnia exemplaria, *accedimus* legunt; nondum enim portu progreſſi ſunt. Dixerat tamen *celſam urbem*, atque ita, *aſcendimus*, non improprie.

298. OBSTUPUI MIROQUE INCENSUM PECTUS

Vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco.
Ne dubita: nam vera vides.
Heu! quis te caſus dejectam conjuge tanto
Excipit? aut quae digna ſatis Fortuna reviſit?
Hectoris Andromache Pyrrhin' connubia ſervas?
Dejecit vultum, & demiſſa voce locuta eſt:
O felix una ante alias Priameïa virgo,
Hoſtilem ad tumulum Trojae ſub moenibus altis
Juſ-

SERVII.

315. VIVO EQUIDEM. Hoc cum patho legendum eſt; ac ſi diceret: ſi tamen vita eſt, infoeliciter vivere.

316. NAM VERA VIDES. Propter illud: *verane te facies*.

317. HEU. Disjungendum ab interrogatione, ut ſeparatim luctuoſa vox audiatur. CASUS. Hic eventus, ut: *Tot caſibus actos*. Alibi periculum. DEJECTAM CONJUGE TANTO. Dapnas, per comparationem virorum factum. EXCIPIT. Signate locutus eſt, quia *dejectam* dixerat: *excipiuntur* enim, quae cadunt.

318. DIGNA. Congrua, & priori conveniens.

319. HECTORIS ANDROMACHE. Si *Andromache*, ſuperioribus. Sed cum ſupra Heleno nuptam dixerit, cur hic Hectoris dixit? ſed ipſe quaeſtionem ſolvit, dicendo *incredibilis*. CONNUBIA SERVAS. Tenes, ut: in VII. *Et nunc ſervat honos ſedem tuus oſſaque nomen*. Aut certe amas, ut: *Servantem ripas*: aut quia audierat ouptam Heleno. *Servas*. Pro ſervaſti.

320. DEJECIT VULTUM. Decenter, quia de concubitu admonita eſt. DEMISSA. Humili, tenui; & verecunde, quia de Pyrrho dictura eſt.

321. O FOELIX. Bene nec ad interrogata reſpondit, & virginitatem laudat, & mortem; ut oſtendat ſe invitam, ut ipſa paulo poſt dicit, eſſe ſuperſtitem patriae, & Pyrrhi pertuliſſe connubium. PRIAMEIA VIRGO. Quia notum eſt nomen, omiſit. Ideo *felicior*: quia virgo extincta eſt. UNA ANTE ALIAS hic abſolute junxit, ut: *filia ante alias*. Jungitur tamen & comparativo, ut: *Scelere ante alios immanior*: & ſuperlativo, ut: *Ipſe ante alios pulcherrimus omnes*.

322. HOSTILEM AD TUMULUM. Quia grande eſt mortis ſolatium, praemiſſus hoſtis interitus. Fabula talis eſt: Achilles, dum circa muros Trojae bellum gereret, Polyxenam viſam adamavit: & conditione pacis in matrimonium poſtulavit. Alii dicunt, quod cum ad redimendum corpus Hectoris ab Achille, etiam ipſa cum patre veniſſet, adamata eſt. Quam cum Trojani fraude promiſiſſent, Paris poſt Tymbraei Apollinis ſimulacrum latuit, & venientem Achillem ad foedus miſſa vulneravit ſagitta. Tunc Achilles moriens petiit, ut, devicta Troja, ad ejus ſepulchrum Polyxena immolaretur; quod Pyrrhus implevit. Eſt alius ordo fabulae hujus: Cum Graeci victores in patriam vellent reverti, e tumulo Achillis vox dicitur audita, querentis, quod ſibi ſoli de praeda nihil impertiviſſent. De qua re conſultus Calchas, cecinit, Polyxenam Priami filiam, quam vivus Achilles dilexerat, ejus debere manibus immolari; quae cum admota tumulo Achillis occidenda eſſet, manu Pyrrhi aequanimiter mortem dicitur ſuſcepiſſe; invenitur enim apud quoſdam, quod, etiam ipſa Achillem amaverit, &, ea neſciente, Achilles fraude & inſidiis ſit peremptus. TROJAE SUB MOENIBUS ALTIS. Solatium dedit mortuae, quod licet ad hoſtilem tumulum, ſed in ore patriae perierit; unde duplex ſelicitas, quod & virgo, & in patria meruerit interire.

PIERII.

AMORE. Ut miſſum faciam *obſtipui*, de quo ſaepe dictum, codices nonnulli admodum vetuſti legunt, *incenſum eſt pectus*; ſed forte illud ex paraphraſi huc inſertum.

319. PYRRHIN' CONNUBIA SERVAS. In antiquis aliquot codicibus legere eſt, *Pyrrhi an connubia ſervas*. Ut ſit: Andromache, ſervas ne connubia Hectoris, an Pyrrhi. Sunt, qui & *Andromachen* legant, ut uno membro totum id colligatur: *Quae digna ſatis fortuna reviſit Hectoris Andromachen?* Sed enim longe magis placet eruditis ingeniis, quod vulgata habent exemplaria: *Hectoris Andromache, Pyrrhin' connubia ſervas?* Hoc eſt, fieri ne poteſt, o Andromache, ut quae Hectoris uxor fueris, Pyrrhi connubia ſervare poſſis. Antiqua vero fere omnia exemplaria, *conubia* unico *n* ſcribunt.

321. O

Juſſa mori, quae ſortitus non pertulit ullos,
Nec victoris heri tetigit captiva cubile!
Nos, patria incenſa, diverſa per aequora vectae,
Stirpis Achilleae faſtus, juvenemque ſuperbum
Servitio enixae tulimus. Qui deinde ſecutus
Ledaeam Hermionen Lacedaemonioſque Hymenaeos.
Me famulo famulamque Heleno tranſmiſit habendam.
Aſt illum, ereptae magno inflammatus amore

SERVII.

323. JUSSA MORI. Bene hoc ex praecepto Achillis, quam ad tumulum ſuum juſſit occidi. SORTITUS. Quia captivi & praeda inter victores ſorte dividebantur, ut eſt: *Et praedae ducere ſortem*.

324. NEC VICTORIS HERI TETIGIT CAPTIVA CUBILE. Singula habent emphaſin ſuam: nam parum erat dominum dicere, niſi & victoris adderet faſtum. Merito ergo ſoelix, quae ſola morte tot poenas effugit. TETIGIT CAPTIVA CUBILE. *Tetigit*, non cum fiducia conjugali ſecure aſcendit; ſed quod eſt pecudum quadrupedum; ut ſolent captivae dominorum toros paventes leviter contingere: & *cubile* dixit, non lectulum genialem.

325. DIVERSA PER AEQUORA VECTAE. Tanquam parum fuerat, patriam incenſam.

326. STIRPIS ACHILLEAE. Cum magno dolore dictum Achilleae: quia ab eo Hector occiſus eſt; & idem bis dixit. FASTUS. Superbiam: & eſt quartae declinationis: nam liber, qui dierum habet computationem, ſecundae declinationis eſt: unde erravit Lucanus, dicendo: *Nec meus Eudoxi vincetur faſtibus annus*.

327. SERVITIO ENIXAE TULIMUS. Hoc eſt, pertulimus, donec in ſervitio poſitae eniteremur. Fabula autem eſt, ut praediximus. Et bene plurali utitur numero, ad excuſandum pudorem.

328. LEDAEAM HERMIONEM. Id eſt, Ledae neptem, Tyndarei uxoris, quam Juppiter in Cygnum mutatus gravidam fecit, quae ovum peperiſſe dicitur, unde nati ſunt Helena, Caſtor & Pollux. LACEDAEMONIOSQUE HYMENAEOS. Cum ingenti felle: ac ſi diceret: inſoelices maritis ſemper: ut Paridi, & Deiphobo.

329. TRANSMISIT HABENDAM. Herili voluntate, non lege conjugii: vel quia inter captivos matrimonio fides non ſtabat: unde & *habendam* dixit: & *tranſmiſit*: quia alii tradidit: quidam permiſit accipiunt.

330. EREPTAE CONJUGIS, Hanc Hermionen quidam dicunt, cum Oreſti eſſet deſponſata, poſt a Menelao, apud Trojam admirante virtutem Pyrrhi, eam promiſſam. Alii dicunt a Menelao quidem apud Ilium Pyrrho deſponſatam; ſed a Tyndaro Oreſti, morante apud Trojam Pyrrho, ut quidam, promiſſam, ut quidam, conjunctam tradunt: quam cum Pyrrhus, confiſus voluntate Menelai, armatus multitudine rapuiſſet, ab Oreſte inſidiis interſectus eſt. Si ergo Oreſtes eam uxorem non duxerat, cur *conjugis* poſuit? Sic ergo intelligendum eſt, quam ſperabat conjugem, ut in ſecundo: *Et gener auxilium*, cum adhuc ſponſus eſſet.

PIERII.

321. O FELIX UNA ANTE ALIAS. Pathos eſt, ut ait Quintilianus in VI. quo gravem rem interdum efficimus, ſi magnis malis gravius id eſſe, quod perpeſſi ſumus, oſtenditur. Quam miſer enim caſus Andromaches, ſi comparata ei felix Polyxena, hoſtilem ad tumulum juſſa mori.

326. STIRPIS ACHILLEAE FASTUS JUVENEMQUE SUPERBUM SERVITIO ENIXAE TULIMUS. In codicibus aliquot antiquis, *faſtum*, unitatis numero legitur, ſed longe calamitoſius videtur numero multitudinis *faſtus* dicere. Quod vero ait *ſervitio enixae*, ut miſſa faciam, quae Servius tradit, No. Marcellus*, hoc loco teſte, *enixam* dici, partu levatam ait. Quamvis etiam *enixam*, labore exercitam exponat alibi: eodem hoc loco teſte. Idem alibi: *Enixae dicuntur foeminae dolendi labore perfunctae, quod vinculis quibuſdam periculi, quibus implicarentur, fuerint exſolutae*. *Nexum* enim dici artum & colligatum oſtendit Plautus in Amphitryone dicens: *Uno labore exſolveret aerumnas duas*. Haec ad eos dicta volui, qui *enixae*, participii voce legi contendunt. Sed enim Ti. Donatus *enixe* ait adverbium eſſe debere, ut ſit: Faſtus ejus intolerabiliter ſervitio tulimus. Ex eo vero quod dixit *tulimus*, oſtendit nimium fuiſſe ſervitii pondus. *Enixe* ergo, & *tulimus*, hoc idem ſignificant, ait ille in commentariis

Conjugis, & ſcelerum Furiis agitatus, Oreſtes
Excipit incautum, patriaſque obtruncat ad aras.
Morte Neoptolemi regnorum reddita ceſſit
Pars

SERVII.

331. SCELERUM FURIIS. Matricidii ſcilicet. Oreſtes enim, Agamemnonis filius, cum, interfecto patre a Clytaemneſtra conjuge & adultero Aegiſto, ipſe ſubtractus periculo eſſet, apud Strophium, patrem Pyladis, educatus eſt: Qui, cum adoleviſſet cum amico Pylade, tam Aegiſtum, quam matrem peremit: ob quam cauſam Furiis agitatus eſt, nec ante furore liberatus, quam perveniſſet in Tauricam regionem: ubi ſoror ejus Iphigenia ſubducta a Diana, apud Aulidem ſacrificio, templo Dianae, praeerat, & more gentis, deae hoſpites immolabat. Ibi cum ad aras pertractus eſſet, ut tanquam hoſpes occideretur, agnitus a ſorore, ſubtractus eſt morti: poſt, accepto reſponſo, ſublato Dianae ſimulacro, ſororem reduxit in Atticam; ubi, in honorem conſervati numinis, Tauropolin appellavit. AGITATUS. Stimulatus. Cicero in Roſciana: *Agitari & perterreri Furiarum taedis ardentibus*.

332. EXCIPIT. Dolo interficit, ut IV. Aeneid. *Aemulus exceptum Triton*. PATRIAS ARAS. Alii Achilleas intelligunt, ubi ille adorabat Apollinem: aut quod ibi Achilles occiſus ſit: nam Pyrrhus, ut in hiſtoria legimus, occiſo patre in templo Apollinis Tymbraei, reverſus ad patriam, in numinis inſultationem, in templo ejus Delphico aras patri conſtituit, & illic ei coepit ſacrificare: neque enim aut Pyrrhus, aut Apollo, Delphis oriundi ſunt. Alii *Patrias*, Apollineas volunt, a *Patris*, Achaiae civitate, in qua *Patrius Apollo* colitur. Nec debemus quaerere, cur non Delphicas dixerit: quia epitheta in alieno negotio plerumque alia ponuntur, ut in quarto: *Italiam magnam Grynaeus Apollo, Italiam Lyciae juſſere capeſſere ſortes*: cum a Delio eum tantum conſtet accepiſſe reſponſa. Sunt, qui dicunt ab Aeſculapio aras Apollini ſtatutas, *Patrias* nominatas. Alii in templo Apollinis aram fuiſſe inſcriptam: ΠΑΤΡΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ: ab hoc, quod Icadius, Apollinis & Nymphae Lyciae filius, cum in adultam aetatem veniſſet, primo regionem, in qua natus erat, a matre Lyciam nominavit; deinde in ea urbem quoque Apollini condidit; ſortes & cortinam conſecravit; &, ut illum patrem eſſe teſtaretur, *Patera* cognominavit. Inde cum Italiam peteret, naufragio vexatus, Delphini tergo exceptus dicitur, ac prope Parnaſſum montem delatus, patri Apollini templum conſtituiſſe, & a Delphino locum Delphos appellaſſe: aras deinde Apollini tanquam patri conſecraſſe, quas ferunt vulgo *Patrias* dictas. Hinc ergo & Delphinum aiunt inter ſacrata Apollinis receptum, cujus rei veſtigium eſt, quod hodieque Quindecimvirorum cortinis Delphinus in ſummo honore ponitur: & pridie quam ſacrificium faciunt, velut ſymbolum, Delphinus circumfertur: ob hoc ſcilicet, quia Quindecimviri librorum Sibyllinorum ſunt antiſtites; Sibylla autem Apollinis vates, & Delphinus Apollini ſacer eſt. Invenitur tamen apud Cornificium Longum, Iapydem & Icadium profectos a Creta in diverſas regiones veniſſe; Iapidem ad Italiam; Icadium vero duce Delphino ad montem Parnaſſum, & a duce Delphos cognominaſſe: & in memoriam gentis, ex qua profectus erat, ſubjacentes campos Criſaeos vel Cretaeos appellaſſe, aras conſtituiſſe.

333. REDDITA. Quomodo *reddita?* cum conſtet Helenum fuiſſe Trojanum, nec de Graecia ullam habuiſſe partem. *Reddita*, more veteri pro data accipiendum: *re* ergo abundat. Ennius in Annalibus: *Ut Ilia reddita nuptum*. Et alibi: *Iſque dies poſt aut Marcus quam regna recepit*. Et pro accepta, ut *reddita*: quod Heleno debebatur imperium. CESSIT PARS HELENO. Per privignum, ut diximus ſupra.

PIERII.

integris. Neque praetereundum quod hoc loco Soſipater ait, *Servitium*, eſſe multitudinem ſervorum; *ſervitutem* vero, conditionem ſerviendi; ſed veteres indifferenter *ſervitium* pro *ſervitute* poſuiſſe. Ut Virgilius III. *Servitio enixae tulimus*. In eandem ſententiam Tibullus: *Sic mihi ſervitium video dominamque paratam*.

329. ME FAMULAM FAMULOQUE HELENO TRANSMISIT HABENDAM. In Mediceo, & in Porcio, & antiquis fere omnibus exemplaribus, dictiones in hunc ſunt ordinem collocatae: *Me famulo famulamque Heleno*. Et eodem legit ordine Ti. Donatus.

332. PATRIASQUE OBTRUNCAT AD ARAS. Euſebius De temporibus: *Pyrrhus Delphis in templo Apollinis ab Oreſte occiditur proditione ſacerdotis Macarei*. Cur vero *patrias* dixerit Poeta, Servius multas rationes adducit. At Macrobius primo Saturn. Apollinem Πατρῷον olim cognominatum ait, non propria gentis unius aut civitatis religione, ſed ut auctorem progenerandarum omnium rerum: quod Sol humoribus exſiccatis ad progenerandum omnibus praebuerit cauſam, de quo Orpheus:

Πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν.

Pla-

Pars Heleno: qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamque omnem Trojano a Chaone dixit:
Pergamaque, Iliacamque jugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui curſum venti, quae fata dedere?
Aut quiſnam ignarum noſtris deus appulit oris?
Quid puer Aſcanius; ſuperatne, & veſcitur aura?
Quem tibi jam Troja * * * *

Ec-

SERVII.

334. CHAONIOS COGNOMINE CAMPOS. Epirum campos non habere omnibus notum eſt; ſed conſtat, ibi olim regem nomine *Campum* fuiſſe, ejuſque poſteros Campylidas dictos, & Epirum Campaniam vocatam, ſicut Alexarchus, hiſtoricus Graecus, & Ariſtonicus, referunt. Varro filiam *Campi* Campaniam dictam, unde provinciae nomen; poſt vero, ſicut dictum eſt, Chaoniam ab Heleno appellatam, qui fratrem ſuum Chaonem, vel, ut alii dicunt, comitem, dum venaretur occiderat. Alii filiam *Campi* Ceſtriam ab Heleno ductam uxorem, & de nomine ſoceri *Campos*; de nomine *Chaone*, *Chaonas* dixiſſe.

335. TROJANO A CHAONE. Vel fratre Heleni; vel, ut alii volunt, hunc *Chaonem*, licet ſuperius cauſa hujus nominis dicta videatur; tamen quidam dicunt hunc *Chaonem* pro omnium incolumitate, cum peſtilentia laborarent ſocii Heleni, ex reſponſo immolandum ſe obtuliſſe: unde in honorem ejus Epirum, quae Campania dicebatur, *Chaoniam* nominavit Helenus: & hoc fuit, quando navigaverunt a Troja cum Pyrrho. Alii dicunt, quod cum Helenus cum Pyrrho ab Ilio navigaret, & tempeſtate jactarentur, Dianae unum e Trojanis amicum Heleni voviſſe, ut, ſi illi periculum evaſiſſent, ſe pro eorum incolumitate interimeret: qui ſe, poſtquam illi evaſerunt, ſicut promiſit, occidit: unde factum eſt, ut ejus nomine Helenus adeptus regnum, Epirum *Chaoniam* nominaret. DIXIT. Nominavit, ut: *Fluvium cognomine Tybrim Diximus*. Et: *Italiam dixiſſe, ducis de nomine gentem*.

336. PERGAMAQUE. *Pergama* legendum, non, ut plerique, PERGAMEAM: qui per imperitiam contra metrum ſentiunt. Decipiuntur autem cum utrumque derivativum volunt; cum ſit *Pergama* principale.

337. QUI CURSUM VENTI? Servat hunc ordinem, ut a ſui perſona incipiens, mox quaerat alienam, ut: *Sed vos qui tandem, quibus aut veniſtis ab oris*. Et hoc totum cum admiratione dictum eſt. QUI VENTI? Id eſt, tam proſperi. QUAE FATA? Tam nobis foelicia.

338. QUIS DEUS? Qui praeſtitit, ut te videre poſſemus. Tale eſt & illud Aeneae ad Didonem adulatorium: *Hinc me digreſſum veſtris deus appulit oris*. IGNARUM. Aliud diſponentem.

339. PUER ASCANIUS. Filius: quia Graeci παῖδας etiam filios dicunt. SUPERATNE. Vivit. Sane nove dictum eſt, & caret exemplo, ut pauca in Virgilio. Alii dicunt *ſuperat*, ſuperſtes eſt; ſed *ſuperſtes* praeſentem ſignificat, ut Cicero in Muraeniana: *Suis utriſque ſuperſtitibus*, id eſt, praeſentibus.

340. QUEM TIBI JAM TROJA. Hemiſtichium: nec in ſenſu plenum. Sunt autem duo talia, ut hoc: *Conceſſere deum*: quem quidam ita complevit: *Conceſſere deum profugis nova moenia Teucris*.

PIERII.

Placuerit vero Macrobio haec Philoſophice commentari. Sane Athenienſes, ut Harpocration tradit, Πατρῷον Ἀπόλλω coluere auſpiciis Ionis, qui quum in Atticam migraſſet, Athenienſes Iones vocati ſunt. Ab eiſque Apollo *Patrous* cognominatus.

338. AUT QUIS TE IGNARUM. In antiquis aliquot codicibus legere eſt: *aut quiſnam ignarum*. Fuerat vero *te* pronomen forte additum a Paraphraſte: nempe *quiſnam* etiam apud Ti. Donatum habetur. Et ita ſcriptum eſt in codice Mediceo.

339. ET VESCITUR AURA. In antiquis pleriſque codicibus, *auras*, accuſativo caſu legitur: cum elocutione Tibulli: *Sic uſque ſacras innoxia lauros veſcar*.

340. QUEM TIBI JAM TROJA. In antiquis aliquot codicibus verſus abſolutus legitur; ſed candore haud quaquam Virgiliano. In nonnullis enim: *Troja obſeſſa eſt enixa Creuſa*. In aliquot aliis: *Quem tibi jam Troja peperit fumante Creuſa*: Utrumque ridiculum. Sed plurimum ſupplementum illud aliena manu additum eſt, ut cernere eſt in Mediceo codice, & aliquot aliis.

Ecqua tamen puero eſt amiſſae cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutem animoſque virilis
Et pater Aeneas & avunculus excitat Hector?
Talia fundebat lacrimans, longoſque ciebat
Incaſſum fletus: cum ſeſe a moenibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus adfert,
Agnoſcitque ſuos, laetuſque ad limina ducit,
Et multum lacrimas verba inter ſingula fundit.

Pro-

SERVII.

341. AMISSAE CURA PARENTIS. Si *parentis.* Creuſae accipis, occurrit illud: unde ſciebat eam periiſſe? Et alii dicunt potuiſſe hoc vel Heleno divinante cognoſci; vel Aenea requirente per Trojam, ut: *Implevi clamore vias*. Sed utrumque viribus caret. *Parentem* ergo, patriam accipiamus, ut Tullius: *Si tibi patria, quae communis omnium parens eſt*. Et eſt ſenſus: Doletne perditam patriam?

342. ANIMOSQUE VIRILES. Atqui ſupra dixerat, *puer*; ſed *animos viriles* ait, parentum conſideratione. Inde & in nono de ipſo: *Ante annos animumque gerens curamque virilem*.

343. AVUNCULUS. Quidam *avunculus* humiliter in heroico carmine dictum accipiunt.

345. IN CASSUM FLETUS. Et *longos*, & *incaſſum* bene addidit, ut foemineos monſtraret adfectus.

348. ET MULTUM LACRYMAS. Ordo eſt: Lachrymas multum fundit inter verba ſingula: nam ſi LACHRYMANS dixeris, quid fundit? Et bene verba Heleno poſt Andromacham non dedit, ne frigeret; ſicut in libro quinto Aceſtae.

PIERII.

341. ECQUAE JAM PUERO EST AMISSAE CURA PARENTIS. Codices nonnulli veteres legunt: *Et quae*. In nonnullis etiam pervetuſtis ſcriptum obſervavi: *Ecqua tamen puero eſt amiſſae cura parentis*. Et ita eſt etiam in codice Donatiano: in Mediceo *Quae tamen & puero eſt*. Apud Fl. Soſipatrum non ſolum *ecqua tamen*; ſed & *amiſſi*, virili genere, non *amiſſae*, poſitum a Virgilio citatur. Propterea quod *haeres*, *parens*, & *homo*, etſi in communi ſexu intelligantur, tamen maſculino genere ſemper dicuntur: nemo enim inquit ille: aut *ſecundam haeredem*, dicit, *aut bonam parentem*, aut *malam hominem*; ſed maſculine, tametſi de foemina ſermo habeatur. Pacuvius in Medo, cum oſtenderet a Medeo, Medeae filio, matrem quaeri, ait: *Te, ſol, invoco, ut mihi poteſtatem duis inquirendi mei parentis*. Sed *Gracchus ſuos parentes amat*, cum dicit, in ſignificatione Matris accipitur. Citat & alia exempla: denique apud Virgilium ſic aſſeverat legi: *Ecqua tamen puero eſt amiſſi cura parentis*. Sed codices nonnulli, librarii nimirum incuria, *Puero amiſſae eſt*: una lectione tranſpoſita legunt. Sed utcumque ea ſint, nemo tamen inficiari poteſt apud eundem Virgilium legi: *Alma parens, confeſſa deam*. Et: *Salve ſancta parens frugum Saturnia tellus*. Niſi quis dicere velit his locis *parens*, nunc participii quodammodo vicem habere, nunc per appoſitionem dici, ut: *Sancta Tellus, parens frugum*, vel figurate, ut *Lepus foeta*. De nomine autem *haeres*, nemo, quod ſciam, ambigit. Sed *hominem* quandoque foeminino epitheto poſitum ajunt. Ut apud Servium Sulpitium in epiſtola ad M. Tullium. *Quoniam homo nata fuerat*. Sed enim hoc elocutionis modo, quum *nata* ſuppoſitum ſit, & *homo* appoſitum, nihil cum genere commune habere videntur. *Nata* enim ad *filiam*, non ad *homo* refertur. Sed enim haec alii viderint: nos ad inſtitutum opus revertamur.

346. PRIAMIDES MULTIS HELENUS COMITANTIBUS AFFERT. In codic. aliquot antiquis legere eſt: *Priamides Helenus multis comitantibus adfert*. Simplicior quidem hic ſermo, & narranti aliquid accommodatior. Ille autem, prout ut in vulgatis habetur exemplaribus, & comptior & aliquanto laſcivior, pluribus magis placet. Superius tamen eadem uſus eſt ſimplicitate Virgilius, quum dixit: *Priamidem Helenum Grajas regnare per urbis*. Qui ſi altius inſonare voluiſſet, *Priamidem Grajas Helenum regnare per urbis*, dubio procul ſcriptum reliquiſſet. Sed qui ſtilum narrationis preſſiorem, punioremque expeti non ignoret: *Priamidem Helenum*, abſque fuco dicere maluit.

348. ET MULTUM LACRIMAS. In Mediceo & codic. aliquot antiquis, participii voce, *lacrumans*, legitur. Quae lectio Servio non ſatisfacit, qui mallit nomen quam participium. Sunt tamen erudita ingenia, quibus minime diſplicet ejuſmodi elocutio:

Procedo, & parvam Trojam, ſimulataque magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine rivum
Agnoſco, Scaeaeque amplector limina portae.
Nec non & Teucri ſocia ſimul urbe fruuntur.
Illos porticibus rex accipiebat in amplis.
Aulai in medio libabant pocula Bacchi,
Inpoſitis auro dapibus: pateraſque tenebant.
Jamque dies, alterque dies proceſſit: & aurae
Vela vocant, tumidoque inflatur carbaſus auſtro.
His vatem adgredior dictis, ac talia quaeſo:

Tro-

SERVII.

349. Parvam Trojam simulataque magnis Pergama. Multi putant Aeneam de ea veniſſe ad Epirum, & ibi haec loca per licentiam poeticam eſſe conficta. Varro Epiri ſe fuiſſe dicit, & omnia loca hiſdem dici nominibus, quae poeta commemorat, ſe vidiſſe: unde apparet haec non eſſe fabuloſa. Idem etiam Varro Trojam Epiri ab Aenea, ſive a comitibus ejus, Biopatora nuncupatam docet, ubi Trojana claſſis Aeneam expectaſſe ſocioſque ejus, caſtra in tumulis habuiſſe memoratur, quae ex illo tempore Trojana appellantur: unde apparet divinum Poetam aliud agentem, verum ſemper attingere.

350. Arentem. Pro aridum. Participium vice nominis.

351. Agnosco. Aut cognomine agnoſco: nam ea cognoſcimus, quae jampridem vidimus: aut certe, quia reparatam audierat Trojam, ut: *Hic incredibilis rerum fama occupat aures*. Scaeaeque amplector limina portae. *Scaea porta*, dicta eſt, non a pugnis ante ſe factis *ſcaevis*, id eſt, malis: nam & ante ſic dicta eſt: nec ab itinere ingreſſis *ſcaevo*, id eſt, ſiniſtro, quod ingreſſi non recto eunt itinere, ſed ſiniſtro; ſed a cadavere Laomedontis, hoc eſt, *ἀπὸ τοῦ σκηνώματος*, quod in ejus fuerat ſuperliminio. Tamen hanc portam ex nece Achillis *Scaeam* appellatam volunt. Amplector. Pro teneo: quaſi ad Trojam veniſſet, ut: *Amplexaeque tenent poſtes, atque oſcula figunt*.

352. Teucri. Pro Teucriadae.

353. In amplis. Quod eſt regiae magnitudinis. Accipiebat. Paſcebat, ut Terentius: *Accipit homo melius nemo neque prolixius*.

354. Aulai. Pro *aulae*, & eſt Diaereſis, de Graeca ratione veniens: quoniam *ai* diphthongus reſoluta, apud nos duas ſyllabas facit: *Aula* autem proprie dicitur, quae concluditur *porticibus* quatuor: unde ſuperius *porticibus* dixit.

355. Impositis auro dapibus. Id eſt, cum impoſitas auro dapes haberet.

356. Processit. Exactus eſt. Aurae vela vocant. Hypallage eſt, pro, auras vocant.

357. Carbasus. Utrum aliorum, qui navigabant; an ipſorum? & utrum *tumide*, an *tumidus auſter*, ut *pallidus orcus*? *Carbaſus* autem, genus lini eſt: quod abuſive plerumque pro velo ponitur. Sane in numero ſingulari *haec carbaſus* dicimus: in plurali *haec carbaſa*.

PIERII.

tio: Interfundit verba ſingula multum lacrimans. Illud vero minime placet, quod in veteribus pleriſque codicibus, *fudit*, legitur tempore praeterito.

354. Aulai in medio libabant. In veteribus codicibus aliquot: *aulai medio*, abſque *in* praepoſitione, legitur: quod non ita placet. Quantum vero pertinet ad diaereſim, Quintilianus libro Inſtitutionum primo, *ae* ſyllaba ait, cujus ſecundam nunc *e* litteram ponimus, varie per *a* & *i* efferebatur. Quidam ſemper, ut Graeci, quidam ſingulariter tantum, quum in Dativum vel Genitivum caſum incidiſſent. Unde *Pictai veſtis*, & *aulai* Virgilius, amantiſſimus vetuſtatis, inſeruit carminibus. Eorum vero ſcribendi morem, qui, ut Quintilianus ait, Graecos ſequebantur, Ti. Claudius Druſi F. praecipue adamavit, cujus inſcriptio quaedam, de auctis populi Romani finibus, Pomerioque ampliato, Romae inſpicitur ad cloacam D. Luciae, in hunc modum: TI. CLAUDIUS DRUSI. F. CAISAR AUG. Nam de digammo, quo etiam uſus eſt eodem monumento in dictionibus AMPLIAℲIT TERMINAℲITQUE, alibi diximus.

358. Hic vatem aggredior dictis. Mediceus

Trojugena, interpres divum, qui numina Phoebi,
Qui tripodas, Clarii lauros, qui ſidera ſentis,
Et volucrum linguas, & praepetis omina pennae,
Fare age (namque omnem curſum mihi proſpera dixit
Relligio, & cuncti ſuaſerunt numine divi

Ita-

SERVII.

359. TROJUGENA. Ac ſi diceret, generoſe, ut alibi: *Dardanidae magni genus alto a ſanguine divum*. Sciendum tamen, ſicut veteres auctores adfirmant, peritiſſimos auguriorum & Aeneam, & plurimos fuiſſe Trojanos. Nonnulli tamen dicunt a Marſya rege miſſos a Phrygia, regnante Fauno, qui diſciplinam auguriorum Italis oſtenderent. Ergo *Trojugena*, ſine dubio auguriorum & divinationis peritus eſt. INTERPRES. Vaticinator: qui mentem deorum mortalibus publicas. Sed quia *interpres* generale nomen eſt, currit per ſpecies; nam, ut ait Cicero: *Omnis divinandi peritia in duas partes dividitur: nam aut furor eſt, ut in vaticinantibus: aut ars, ut in aruſpicibus, fulguritis, ſive fulguratoribus, auguribus. Et omnia iſta ex ſe pendent, licet propriis finibus contineantur*. Unde Virgilius omnia ei dat, quem vult perfectum intelligi, ut hoc loco Heleno: item alibi, Aſylae in decimo: *Cui pecudum fibrae, coeli cui ſydera parent, Et linguae volucrum, & praeſagi fulminis ignes*. Varro autem quatuor genera divinationum dicit: terram, aerem, aquam, ignem: geomantis, aeromantis, pyromantis, hydromantis. Virgilius tria genera complexus eſt; per praepetes aeromantis. DIVUM QUI NUMINA. Poteſt & *interpres divum* diſtingui. Sane per omnia Zeugma eſt ab inferioribus, *ſentis*. QUI NUMINA SENTIS. Qui ſuſpicis numen, & futura praedicis.

360. QUI TRIPODAS SENTIS. *Tripodes*, menſae fuerunt in templo Delphici Apollinis, quibus ſuperimpoſitae Phoebades vaticinabantur: vel quod in eodem templo *tripos* eſt, cum oſſibus & dentibus Pythii ſerpentis. CLARII LAUROS. Et hoc *qui ſentis* ſubaudis: & *Clarium*, oppidum eſt in finibus Colophoniorum, ubi Apollo colitur: unde *Apollo Clarius*. Sane quaeritur, utrum *Clarii* geminandum ſit *i*? & ſciendum aliter non procedere: nam CLA brevis invenitur, ut Statius: *Nec Clarias hac luce fores Didymaeaque quiſquam*. Per *lauros* autem, oraculum intelligimus. QUI SYDERA SENTIS. Qui es peritus Aſtrologiae.

361. ET VOLUCRUM LINGUAS. Qui es augur oſcinum. ET PRAEPETIS OMINA PENNAE. *Praepetes* ſunt, quae ſecundo auſpicio ante eum volant, qui auſpicatur; aves autem, aut *oſcines* ſunt, aut *praepetes*: *oſcines*, quae ore futura praedicunt, ab *os*, & *cano*: *praepetes*, quae volatu augurium ſignificant, cum ſunt proſpera; ſed *praepetes* aut ſuperiora tenent, & *praepetes* vocantur: aut inferiora, & dicuntur *inferae*: *praepetes* autem ideo, quia omnes aves priora petunt volantes: vel a Graeco πέτομαι, id eſt, volo.

362. FARE AGE. Hortantis eſt *age*, id eſt, dic celeriter. Et eſt ordo: *Trojugena, fare age, quae prima pericula vito, Quidve ſequens tantos poſſim ſuperare labores?* Caetera per parentheſim dicta ſunt. NAMQUE OMNEM CURSUM. Hypallage eſt: nam non omnem curſum proſpera dixit religio; ſed omnis religio dixit proſperum curſum.

363. CUNCTI DIVI. Quia quicquid audivit a diverſis, ad Jovem recurrit, ut diximus ſupra, ut: *Quae Phoebo pater omnipotens, mihi Phoebus Apollo praedixit*. NUMINE autem, oraculo ſignificat.

PIERII.

& alii quidam codices vetuſti, *hic vatem aggredior dictis*, legunt. Sed *hic* non diſplicet.

360. QUI TRIPODAS CLARII LAUROS. Soſipater Cariſ. ait quoſdam *laurus*, hoc loco agnoſcere, quarto declinatu: quod omnia arborum genera quartae declinationis eſſe cenſerent: adverſus quos diſputat, & Virgiliano praeſertim exemplo eo: *Et vos, o Lauri, carpam, & te proxima Myrte*, rationem ſuam confirmat: licet illi auctoritate mutari in vocativo dicant. Praeterea in Mediceo codice una plus dictione *Clarii & lauros* legitur. Erat tamen *ClarI* prius, eo modo, quo Veteres paſſim *ii* geminum per unum oblongum ſcriptitare conſuerant, etiam ſi duo enuntiarent, ut exempla indicant alibi recitata.

362. NAMQUE OMNEM CURSUM MIHI PROSPERA DIXIT RELLIGIO. In veteribus aliquot exemplaribus legere eſt: *Namque omnis curſum mihi proſpera dixit religio*. Sequitur enim, *& cuncti Divi*, ubi nulla opus erit Hypallage. Eandem hanc lectionem reperi in Donatiano contextu.

Italiam petere, & terras tentare repoſtas:
Sola novum dictuque nefas Harpyia Celaeno
Prodigium canit, & triſtis denuntiat iras,
Obſcaenamque famen) quae prima pericula vito?
Quidve ſequens tantos poſſim ſuperare labores?
Hic Helenus, caeſis primum de more juvencis,
Exorat pacem divum, vittaſque reſolvit
Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phoebe,
Ipſe

SERVII.

364. REPOSTAS. Πάθος, per Syncopam pro repoſitas, id eſt, longe poſitas, remotas.

365. NOVUM. Magnum, more ſuo.

366. PRODIGIUM CANIT. *Prodigium*, *portentum*, & *monſtrum*, modico fine diſcernuntur; ſed confuſe pro ſe plerumque ponuntur. Varro ſane haec ita definit: *Oſtentum, quod aliquid hominibus oſtendit; Portentum, quod aliquid futurum portendit; Prodigium, quod porro dirigit; Miraculum, quod mirum eſt; Monſtrum, quod monet*. TRISTES IRAS. Deorum ſcilicet, propter injurias ſuas.

367. OBSCOENAMQUE FAMEN. Aut quae homines etiam ad obſcoena compellit, ut: *Male ſuada fames*. Aut certe quam obſcoena avis praedixerat. QUAE PRIMA PERICULA VITO, QUIDVE SEQUENS TANTOS POSSIM SUPERARE LABORES? Quid obſervans duo petit; quemadmodum aut periculis careat; aut quibus conſiliis par eſſe laboribus poſſit. Et totum hoc per interrogationem legendum eſt.

368. TANTOS. Quantos Harpyia praedixerat.

369. DE MORE. Scilicet ſacrificantum.

370. EXORAT PACEM DIVUM. Aut de ſacrificantum more requirit, utrum tempus conſulendi eſſet: nam & hoc vehementer quaeritur, ut in ſexto: *Cum virgo poſcere fata Tempus ait*: aut certe, quod & melius eſt, de ſacrificantum more, ante neſas expiat ab Harpyia praedictum, & ſic venit ad vaticinationem. Ut autem hic expiatam famem intelligamus, ſequens efficit locus, ut: *Aderitque vocatus Apollo*: cum conſtat, niſi in hoc intellexeris loco, famis cauſa nuſquam invocatum eſſe Apollinis numen. Dubitationem autem in hoc loco, *exorat*, facit: nam *orare*, eſt petere; *exorare*, impetrare. Ergo impetrat pacem, aut ad inquirendum tempus, aut ad mitigandum famis periculum. VITTASQUE RESOLVIT. In ratione ſacrorum par eſt & animae & corporis cauſa: nam plerumque quae non poſſunt circa animam fieri, fiunt circa corpus, ut ſolvere, vel ligare: quo poſſit anima, quod per ſe non poteſt, ex cognatione ſentire, inde eſt: *Unum exuta pedem vinclis in veſte recincta*. Bene ergo Helenus cuncta corporis ſolvit; ne qua parte animo religato ad numen accedat.

371. SACRATI CAPITIS. Diis & vaticinationibus dicati.

PIERII.

366. PRODIGIUM CANIT. *Prodigium*, ſemper dictu peſſimum eſſe, quaſi *porro adigendum*, hoc loco teſte, Nonius affirmat, quum *monſtra*, & *portenta*, ſimiliter intelligantur, quod imminentia monſtrent, & oſtendant. *Portentum* vero, non ſolum quod *portendat*; ſed quod etiam *apportet*, & faciat in iis, quae ſignificationibus, auſpiciis, auguriis, & extiſpiciis oſtenduntur. Sed enim Cornelius Fronto, *Prodigium* eſſe dicit, quod mores faciunt, per quod detrimentum expectatur: *prodigoſque* vocari, qui *prodigia* faciunt. Quod Virgilianae ſententiae pulcherrime quadrat. Celeno enim rem praeter mores minabatur, ut ſcilicet ſacrum libum malis audacibus mandere adgredereutur, quod unum maxime reformidabat Aeneae pietas. Sunt & *prodigioſa crimina* etiam memoratu religioſa, de quibus apud auctores ſaepe. *Monſtrum* vero eſſe, Cornelius idem ait, in quo rectus ordo naturae vitiatur: ut ſi Minotaurus, aut aliquid hujuſmodi naſcatur. *Oſtentum*, quod praeter conſuetudinem offertur, ut puta, ſi videatur terra ardere, vel caelum, vel mare, in quo raritas admirationem facit. *Portentum* vero, quod & porro & diutius maneat, futurumque porro aliquid ſignificet: ejuſque eſſe eventum differri. Has autem vocabulorum differentias, & proprietates interim adnotare non gravamur: quum praeſertim apud Auctores diverſa eſt eorum interpretatio: unde aliqua ſuboriatur controverſia, in quo lucubrationis genere docta & elegantia ingenia ſeſe exercere ſaepe conſueverunt.

Ipſe manu multo ſuſpenſum numine ducit:
Atque haec deinde canit divino ex ore ſacerdos:
Nate dea, (nam te majoribus ire per altum
Auſpiciis manifeſta fides: ſic fata deum rex
Sortitur, volvitque vices: is vertitur ordo)
Pauca tibi e multis, quo tutior hoſpita luſtres
Aequora, & Auſonio poſſis conſidere portu,
Expediam dictis (prohibent nam cetera Parcae

Sci-

SERVII.

372. Multo numine. Multa veneratione numinis. Suspensum. Si *ſuſpenſus* ipſe, numinis plenus: Si *ſuſpenſum*, me ſollicitum & attentum.

373. Deinde canit. Poſt peracta ſolennia.

374. Nate dea. Ordo eſt: *Nate dea, pauca tibi expediam dictis: prohibent nam caetera Parcae Scire, Helenum farique vetat Saturnia Juno*. Omnia, inquit, vates novi; ſed non omnia permittitur dicere, fatis prohibentibus: etiam ex his quae novi, multa me vetat dicere Juno Saturnia. Majoribus. Coeleſtibus, propter ſyderis curſum: cujus fuit explanatio per Creuſam. Ergo majora ſunt, quibus praeter tripudium auſpicari jus ſit, neque precatio adhibetur; ſicut hoc loco nullum deum precatur Aeneas, ut his verſibus: *Nam te majoribus ire per altum Auſpiciis manifeſta fides*: Auspiciis, quia *auſpicia majora*, aut *majoribus*, dicuntur, quibus augurium avium aliarumque rerum eripitur; ut puta, ſi parra, vel picus, auſpicium; & deinde contrarium aquila dederit, auſpicium aquilae praevalet. Ergo quia notum eſt, eſſe apud augures auſpiciorum gradus plures, & augur loquitur auguriorum peritia, ideo *majoribus auſpiciis* dixit. *Auſpicium* autem, eſt volatus avium, qui indicat agendum, vel omittendum eſſe, quod quis coeperit; dictum ab *ave inſpicienda*, quaſi *aviſpicium*. Per altum. Per limitem fortunae ſuperioris.

376. Sortitur. Diſponit, ordinat. Id eſt, ſorte decernit, vel ſortitione diſtribuit. Et bene adluſit quaſi Apollinis ſacerdos: cujus propriae ſunt ſortes, id eſt, reſponſa divina. Volvitque vices. Definitio fati, ſecundum Tullium, qui ait: *Fatum eſt connexio rerum per aeternitatem, ſe invicem tenens, quae ſuo ordine & lege variatur; ita tamen, ut ipſa varietas habeat aeternitatem*. Et hic *vices*, viciſſitudines, alibi pericula, ut: *Vitaviſſe vices Danaum*.

377. Pauca tibi e multis. Duo dicit eſſe dicturum, quemadmodum poſſit tuto navigare: & quibus ſignis Italiae regna cognoſcat. Hospita aequora. Vicina: nihil enim nobis hoſpitio eſſe vicinius conſtat.

378. Ausonio portu. Ut in Auſonia, quaſi in portu & in littore, conquieſcat.

379. Prohibent nam caetera scire. Hic diſtinguendum. Et eſt ſenſus: *Caetera te ſcire non ſinunt fata; Helenum vero Juno prohibet dicere*, etiam ea, quae audire poteras: & vacat que, ut ſolet frequenter. Male autem ſentiunt, qui diſtinguunt *ſcire Helenum*; cum legerimus in Lucano: *Venit aetas omnis in unam Congeriem; miſerumque premunt tot ſecula pectus*. Item alibi: *Nec tantum prodere vati, Quantum ſcire licet*. Et adeo repletus numine novit omnia ſacerdos, ut refrenetur ad caetera dicenda: nam dicendo: Helenum farique vetat Saturnia Juno: oſtendit, praemiſſum ad Aeneam pertinere; aliter ſuum non interponeret nomen. Praeterea, quomodo vetat Juno dicere, ſi fata ſcire prohibent? nullus enim vetatur loqui, quod neſcit. Ergo caetera Parcae ſcire te prohibent, non Helenum. Prohibet autem ſcire mortem patris, ad augendum inopinatum dolorem: tempeſtatem ab Aeolo immiſſam: amorem Didonis, in quo & gaudium quidem eſt, ſed quod proviſum, vile creditur. Et ſi ſciret Aeneas, ſe de Africa exiturum, non facile Didonis conſentiret amoribus. Novimus autem Junonem hoc agere, ut, ſi poſſit fieri, regnum Italiae Libycas adverteret oras. Inopinatum vero dolorem etiam Aeneas conqueritur, ut: *Nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret, Hos mihi praedixit luctus*.

PIERII.

372. Suspensum numine ducit. In antiquis codicibus, *duxit*, praeterito ſcriptum obſervavi: ſed ipſa narrantis continuatio praeſens potius tempus exigere videtur.

379. Prohibent nam caetera Parcae, Scire Helenum farique vetat Saturnia Juno.

In

Scire, Helenum farique vetat Saturnia Juno)
Principio Italiam, quam tu jam rere propinquam,
Vicinoſque ignare paras invadere portus,
Longa procul longis via dividit invia terris.
Ante & Trinacria lentandus remus in unda,
Et ſalis Auſonii luſtrandum navibus aequor,
Infernique lacus, Aeaeaeque inſula Circes,
Quam tuta poſſis urbem conponere terra.
Signa tibi dicam: tu condita mente teneto.
Cum tibi ſollicito ſecreti ad fluminis undam
Litoreis ingens inventa ſub ilicibus ſus,

SERVII.

382. IGNARE. Pro *ignarus*, caſus pro caſu: dicit autem ignarum fati. Perſius: *Cenſoremve tuum, vel quod Trabeate ſalutas*.

383. LONGA PROCUL. Non ſitu, quam pene videt; ſed neceſſitate fatali, & curſu navigationis tardiore. Significat autem difficilem circuitum. VIA INVIA. Aeneae ſcilicet.

384. TRINACRIA. Quae Latine *Triquetra* dicitur, quam multi *Triñaciam* dicunt, ſub hac differentia, ut quotieſcumque *Sicilia* ſignificatur, *Trinacria* totum per *r* dicatur, quod tria habet promontoria, quae Graeci *ἄκρα* dicunt: quotiens *Sicula*, per unam *r*, ut: *Trinacia cernitur Aetna*. LENTANDUS. Aut lente tibi navigandum eſt: nam totam Siciliam circumiit: aut *lentandus tibi remus* eſt, id eſt, flectendus: unde *lentum vimen* dicimus, id eſt, flexile. Et quidam *lentandus*, nove verbum fictum putant; ſed in Annalibus legitur: *Confricati, oleo lentati, paratique ad arma*: a verbo *lentor*.

386. INFERNIQUE LACUS. Lucrinum & Avernum dicit: inter quos eſt ſpelunca, per quam ad inferos deſcendebatur: unde eos dixit *infernos*, propter necromantiam, quae ibi fiebat. AEAEAEQUE INSULA CIRCES. Qui nunc Circejus mons a Circe dicitur, aliquando, ut Varro dicit, inſula fuit, nondum ſiccatis paludibus, quae eam dividebant a continenti. AEAEA autem, dicta ab aſpernantium voce, propter celebratas illic corporum mutationes: unde eſt: *Inaccessos ubi Solis filia lucos*. AEAEAE autem tres ſunt diphthongi: nam genitivus eſt ab *Aeaea*. Quidam *Aeaea* pro *Eoia*, id eſt, orientalis, quae Solis filia traditur, accipiunt. Alii non *Circe Aeaea*, ſed *inſula*, quae & *Aeaea*.

387. QUAM TUTA POSSIS URBEM COMPONERE TERRA. Ante cuncta luſtrabis, quam poſſis urbem tuta terra componere. *Tuta* autem, propter Thraciae & Cretae diſcrimina.

388. SIGNA TIBI DICAM. Deeſt, ergo. Et notandum, quia non eo ordine quo promiſerat, dicit: ante enim dicit de civitate condenda; ſic de tuta navigatione.

389. SECRETI AD FLUMINIS UNDAM. Id eſt, Tyberini. LITTOREIS. *Littus* dicitur, quicquid juxta aquam eſt: unde nunc ripam fluminis *littus* vocavit.

390. SUS. Naturaliter longa eſt; licet in genitivo corripiatur, ut *bos*, *pes*, *res*, *ſpes*. De hac autem, *ſue*, alii dicunt ſecundum Virgilium, quod in Italia inventa ſit: alii, quod ſecum eam more navigantum Trojani portaverint: & oraculo miſſa, cognoverint ibi eſſe condendam civitatem, ubi ſus illa poſt fugam fuiſſet inventa. Dicitur ergo in Campaniam fugiſſe: & inventa in Laurolavinio: a qua Aſcanius poſt Albae nomen impoſuit.

PIERII.

In antiquis fere omnibus codicibus invenias punctum firmum adnotatum eſſe poſt *ſcire*: ut ſit, *Prohibent nam caetera Parcae ſcire*. Mox altera coma totum illud complectatur: *Helenum farique vetat Saturnia Juno*. Quam lectionem Servius etiam agnoſcit: & ita diſtinguendum eſſe, multis rationibus oſtendit. Sed enim Ti. Donatus *ſcire Helenum* legit: *Multa*, inquit, *tibi inſtructionis cauſa fuerant referenda, ſed ne id fiat dii prohibent me ſcire, & Juno aliqua referre non patitur*.

386. AEAEAEQUE INSULA CIRCES. In codicibus antiquis modo *Circe*, per abjectionem *s* litterae: Modo *Circae* cum diphthongo, Latino

Triginta capitum foetus enixa, jacebit,
Alba, ſolo recubans, albi circum ubera nati:
Is locus urbis erit: requies ea certa laborum.
Nec tu menſarum morſus horreſce futuros:
Fata viam invenient, aderitque vocatus Apollo.
Has autem terras, Italique hanc litoris oram,
Proxima quae noſtri perfunditur aequoris aeſtu,
Effuge: cuncta malis habitantur moenia Grajis.
Hic & Narycii poſuerunt moenia Locri,
Et Sallentinos obſedit milite campos
Lyctius Idomeneus: hic illa ducis Meliboei
Par-

SERVII.

391. TRIGINTA CAPITUM FOETUS ENIXA. Prodigiale eſt hoc, quo ſignificatur triginta annis regnaturus eſſe Aſcanius.

392. ALBI CIRCUM UBERA NATI. Varro dicit, etiam hoc ſigni fuiſſe: quod, cum etiam alterius coloris porci in foetu hujus porcae fuerint, *albi* tantummodo circa ubera ſint reperti.

393. IS LOCUS URBIS ERIT. Id eſt, in ipſa regione: nam & Lavinium & Alba longe a littore ſunt. REQUIES. Errorum ſcilicet; alioquin bello conflictatus eſt.

394. HORRESCE. Pro horrueris.

395. VIAM. Id eſt, rationem: & non dicit quam: quia etiam profutura eſt fames, ut: *Haec erat illa fames: haec nos ſuprema manebat, Exitiis poſitura modum*. ADERITQUE VOCATUS APOLLO. Nunc *vocatus*: quia, ut ſupra diximus, expiatorium fecit ſacrificium.

396. HAS AUTEM TERRAS. Quaſi oſtendentis eſt; nec enim Calabria ab Epiro longo diſtat ſpatio.

397. NOSTRI AEQUORIS. Epirotici, quo Calabriae littus adluitur.

398. MALIS GRAJIS. Aut a perſona Aeneae epitheton eſt; aut ad diſcretionem malorum & bonorum: a multis ſane amphibolia putatur: poteſt enim aut catholicon eſſe epitheton *Grajis*; vel eis habitantibus Grajis, qui mali ſunt, ut eſt III. Georg. *Illud ſaepe malae legere novercae*.

399. HIC ET NARYCII POSUERUNT MOENIA LOCRI. *Locri*, ſocii Ajacis Oilei fuerunt, Epizephyrii & Ozoli; ſed poſt tempeſtatem montis Capharei, Epizephyrii tenuerunt Brutios: & hos nunc dicit. Ozoli vero tenuerunt Pentapolin: inde eſt: *Lybicove habitantes littore Locros*. Quin etiam de Ozolis legitur, quod delati Tinneiam ulterius acceſſerint, & civitatem condiderint, quae nunc Ozolis dicitur. *Narycii* autem a loco dicti ſunt provinciae ſuae. Ozoli, a putore paludis vicinae: nam ὄζω, eſt puteo: alii Narycios, Opuntios, eoſdem & Epicnemides dicunt: namque prius Narix, Opuns poſtea dicta: eadem autem & Epicnemidia vocatur. Eſt enim Cnemis promontorium, in quo Opuntii Locri poſiti ſunt, a quibus originem trahunt, qui in Italia ſunt, & appellantur Epizephyrii: quod Zephyrum promontorium vocatur a Graecis, in quo ſunt conditi Locri, qui in Graecia ſunt. Hi vero, qui juxta Delphos colunt, Ozoli nuncupantur, ſive a foetore draconis, quem Apollo interemit; ſeu quod uxores eorum, Veneris ira, viris ſuis fuerint foeditate tetri odoris inviſae: qui autem Libyam delati ſunt, Naſammones appellantur, ut Cornelius Tacitus refert, oriundi a Naryciis, quod ibi invenies, ubi ait: *Lybicove habitantes littore Locros*.

400. SALLENTINOS OBSEDIT MILITE CAMPOS. *Sallentinum* promontorium Italiae eſt inter Calabriam & Brutios: nam ut ait Salluſtius: *Omnis Italia coacta in anguſtias, ſcinditur in duo promontoria, Brutium & Sallentinum*.

401. LYCTIUS IDOMENEUS. A Lycto, Cretae civitate: unde propter ſupradictam pulſus eſt cauſſam. Ad Italiam veniſſe, ac poſt dicitur in Aſiam profectus deceſſiſſe. Alii hunc regreſſum conſediſſe apud Apollinem Clarium tradunt. DUCIS MELIBOEI PHILOCTETAE. A Meliboea, civitate Theſſaliae, de qua fuit. *Meliboei* ergo dixit, pro, Meliboeenſis.

PIERII.

declinatu, ſcriptum inveni: quod prorſus rejicitur. *Circes* vero, omnium conſenſu recipitur.

389. SE-

Parva Philoctetae ſubnixa Petilia muro.
Quin, ubi tranſmiſſae ſteterint trans aequora claſſes,
Et poſitis aris jam vota in litore ſolves,
Purpureo velare comas adopertus amictu;
Ne qua inter ſanctos ignis in honore deorum
Hoſtilis facies occurrat, & omina turbet.
Hunc ſocii morem ſacrorum, hunc ipſe teneto:
Hac caſti maneant in relligione nepotes.

SERVII.

402. SUBNIXA PETILIA MURO. Civitas cincta muro modico, ut: *Crinemque madentem Subnixus rapto potitur*. Petilia dicta, vel ἀπὸ τῦ πέτεσθαι, id eſt, volare: quod captato augurio eſt condita: vel quod poſt relictum Ilium, quo ducebatur a Graecis, eam petivit civitatem. *Petilia* ſane numeri eſt ſingularis. Multi ita intelligunt non *Philoctetae Petilia*; ſed *Philoctetae muro*: nam ait Cato, a Philoctete, condita jampridem civitate, murum tantum factum. Alii *ſubnixam* ideo accipiunt, quia impoſita eſt excelſo muro, ut Coelius hiſtoricus ait. *Philoctetes* autem fuit Paeantis filius, Herculis comes: quem Hercules, cum hominem in OEta monte deponeret, petiit, ne alicui ſui corporis reliquias indicaret. De qua re eum jurare compulit: eique pro munere dedit ſagittas Hydrae felle tinctas. Poſtea Trojano bello reſponſum eſt, ſagittis Herculis opus eſſe ad Trojae expugnationem. Inventus itaque Philoctetes, cum ab eo Hercules quaereretur, & primo negaret ſe ſcire ubi eſſet Hercules, tandem confeſſus eſt mortuum eſſe. Inde cum acriter ad indicandum ſepulchrum ejus cogeretur, & primo negaret, pede locum percuſſit, cum nollet dicere. Poſtea pergens ad bellum, cum exerceretur ſagittis, unius caſu vulneratus eſt pedem, quo percuſſerat tumulum. Ergo cum putorem inſanabilis vulneris Graeci ferre non poſſent, diu quidem eum pro oraculi neceſſitate ſuſtinuerunt: ductum tandem apud Lemnum ſublatis reliquerunt ſagittis. Hic poſtea horrore ſui vulneris, ad patriam redire neglexit; ſed ſibi parvam Petiliam in Calabriae partibus fecit. Alii eum adductum a Graecis ad Trojam, ad occidendum ſagittis Paridem, dicunt: quia etiam Paridis mors inter fatalia dicitur fuiſſe Trojana.

403. TRANSMISSI. Quidam *tranſmiſſae* legunt, ut ſit praepoſitio: trans autem adverbium, ut ſit tranſtulit.

404. IN LITTORE. In Italia ſcilicet.

405. PURPUREO VELARE COMAS. Subaudis, cura, aut memento: aut certe, quod eſt melius, *velare*, imperativus ſit, non infinitus.

406. IN HONORE. In ſacrificio. HOSTILIS FACIES OCCURRAT. Quidam Ulyxen dicunt; alii Diomedem.

407. ET OMINA TURBET. Sacrificii ordinem rumpat, quod eſt piaculum. Significat autem, ut dictum eſt, Diomedem, qui cum multis caſibus adfligeretur, Palladium, quod apud ipſum erat, Trojanis oraculo juſſus eſt reddere: quod cum vellet implere, Aeneam invenit ſacrificantem: qui, ut ſupra diximus, ſacrificii ordinem non rupit: & Palladium Nautes accepit: unde Nautiorum familia Minervae ſacra ſervabat. Sane ſciendum, ſacrificantes diis omnibus capita velare conſuetos, ob hoc, ne ſe inter religionem aliquid vagis offerret obtutibus, excepto tantum Saturno, ne numinis imitatio eſſe videretur: quia Saturnus velato capite ibi cernitur: & Herculi in templo ſuo, quia & ipſe capite operto eſt: vel quia hae arae ante adventum Aeneae, a Junone vel Evandro conſecratae ſint. Sane quidam dicunt abſurde, ab Heleno Diomedem ſuppreſſum; ſed intelligendum eſt de induſtria factum, ne terror injiceretur Aeneae.

409. HAC CASTI. Pii, ut: *Nulli fas caſto ſceleratum inſiſtere limen*. IN RELLIGIONE. In obſervatione perpetua. NEPOTES. Appellando *nepotes*, gradus futurae cognationis oſtendit.

PIERII.

389. SECRETI AD FLUMINIS UNDAM. In codicibus aliquot antiquis *undas* legitur; ſed pluralitas hujuſmodi mari potius videtur convenire.

407. ET OMNIA TURBET. Omnino, *omina*, ex antiquis codicibus legendum eſt.

409. HAC CASTI MANEANT IN RELLIGIONE NEPOTES. In antiquis exemplaribus obſervatum plurimum eſt, *religione*, unico *l* ſcribi. Sed enim Fl. Soſipater hoc praecipue citato verſu, gemino *ll* ſcribendum oſtendit, dum ait in hanc ſententiam: *Po-*

Aſt, ubi digreſſum Siculae te admoverit orae
Ventus, & anguſti rareſcent clauſtra Pelori,
Laeva tibi tellus, & longo laeva petantur
Aequora circuitu: dextrum fuge litus, & undas.
Haec loca vi quondam, & vaſta convulſa ruina
(Tantum aevi longinqua valet mutare vetuſtas)
Diſſiluiſſe ferunt, cum protenus utraque tellus
Una foret: venit medio vi pontus, & undis
Heſperium Siculo latus abſcidit, arvaque & urbis
Litore diductas anguſto interluit aeſtu.
Dextrum Scylla latus, laevum inplacata Charybdis
Ob-

SERVII.

410. AST UBI. Pro poſtquam: & eſt temporis adverbium. DIGRESSUM. A littore Calabriae.

411. ANGUSTI RARESCENT CLAUSTRA PELORI. Quia a continenti, id eſt, a Columna uſque ad Pharon tribus millibus diſtat. RARESCENT autem ideo, quia venientibus de Ionio ad Calabriam, propter curvaturam littorum clauſae videntur anguſtiae, quae paulatim propinquantibus aperiri videntur. PELORI. Promontorium Siciliae eſt ſecundum Saluſtium, dictum a gubernatore Hannibalis illic ſepulto, qui fuerat occiſus per regis ignorantiam, cum ſe ejus dolo propter anguſtias freti crederet eſſe deceptum, veniens de Petilia: quanquam legetimus, etiam ante *Pelorum* dictum.

412. LAEVA TIBI TELLUS. Venientis perſonam reſpexit: nam de Ionio navigantes, ſi fretum petant, dextrum teneant littus neceſſe eſt; ſin alias, ſiniſtrum.

413. AEQUORA CIRCUITU. Totam enim pene tranſiturus erat Siciliam.

414. HAEC LOCA. Ut etiam Saluſtius dicit, Italiae Siciliam conjunctam conſtat fuiſſe; ſed medium ſpatium, aut per humilitatem obrutum eſt: aut per anguſtiam, ſciſſum. Ut autem tam curvum ſit, facit natura mollioris Italiae, in quam aſperitas & altitudo Siciliae aeſtum relidit. VI. Violentia, ut: *Vis ingens pelagi, ſemperque laborant Aequora ne rupti repetant confinia montes.* QUONDAM. Tria tenet tempora, ſicut olim: praeſentis, ut: *Quondam etiam victis redit in praecordia virtus:* praeteritum, ut: *Quondam Cretae fertur Labyrinthus in altae:* futurum: *Nec Romula quondam Ullo ſe tantum tellus jactabit alumno.*

415. TANTUM AEVI LONGINQUA VALET. Parentheſis: nam ordo eſt: Haec loca vi quondam diſſiluiſſe ferunt. AEVI. *Aevum*, pro tempore poſuit, ut: *Aevoque ſequenti*. Alibi pro annis, ut: *Vos o, quibus integer aevi Sanguis ait.*

416. DISSILUISSE FERUNT. Hinc apparet bene dictum: *Unctos ſaluere per utres:* nam ut *diſſiluit*, ſic *ſalui* facit. Cicero in Miloniana: *Cum hic de rhaeda, rejecta penula, diſſiluiſſet.* Eſt enim poſitio *ſalio*, *ſalis*, *ſalui*. Item in compoſitione *diſſilio*, *diſſilui*. CUM PROTINUS. Continue: & modo adverbium loci eſt; alibi temporis, ut: *Protinus aerias Phaeacum abſcondimus arces.*

417. FORET. Ab infinito eſt; ſed modo praeteritum ſignificat tempus, quod rarum eſt: ſaepius enim futurum ſignificat. VENIT MEDIO. In medium, ut: *It clamor coelo.*

418. HESPERIUM SICULO LATUS ABSCIDIT. Hypallage eſt: nam minora a majoribus ſegregantur; ſed contra dixit. ABSCIDIT. Propter metrum, *ci*, corripit per poeticum morem.

419. INTERLUIT. Interlabitur, pontus ſcilicet. AESTU. *Aeſtum* poetae maris anguſtiis artati ideo appellant, quod ibi commotione reciproci curſus, mare videatur aeſtuare.

420. DEXTRUM SCYLLA LATUS, LAEVUM IMPLACATA CHARYBDIS. De Ionio venientibus. *Scylla* enim in Italia eſt: *Charybdis* in Sicilia. *Scylla* autem ipſa Phorci & Chretheidos Nymphae filia fuit. Hanc amabat Glaucus, quem Circe diligebat: &, quoniam pronior in Scyllam fuerat, irata Circe, fontem, in quo Scylla conſueverat abluere, infecit venenis: in quem illa cum deſcendiſſet, pube tenus, in varias mutata eſt formas. Horrens itaque ſuam deformitatem, ſe praecipitavit in maria. Alii a Glauco, cum ſperneretur a Scylla, rogatam Circen,
&

Obſidet, atque imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſuſque ſub auras
Erigit alternos, & ſidera verberat unda.
At Scyllam caecis cohibet ſpelunca latebris,
Ora exſertantem, & navis in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus: poſtrema inmani corpore piſtrix,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.

Prae-

SERVII.

& jam ita ut legitur mutatam dicunt. Alii a Neptuno amatam, cum illa Glaucum amaret, rivalitatis dolore in hoc monſtrum mutatam. Homerus hanc dicit immortale monſtrum fuiſſe. Saluſtius ſaxum eſſe dicit, ſimile formae celebratae procul viſentibus. Canes vero & lupi ob hoc ex ea nati eſſe finguntur: quia ipſa loca plena ſunt monſtris marinis: & ſaxorum aſperitas illic imitatur latratus canum. Sane alia Scylla fuit, de qua in Bucolicis plenius dictum eſt. Legimus etiam: *Nunc nemora ingenti vento, nunc littora plangunt*. Si ergo *plangunt* dicimus, & *latrant* non incongrue poſuit. Charybdis autem in Siciliae parte poſita, foemina fuit voraciſſima, ex Neptuno & Terra genita: quae, quia boves Herculis rapuit, fulminata a Jove eſt, & in maria praecipitata: unde naturam priſtinam ſervat: nam ſorbet univerſa, quae prehendit: & ſecundum Saluſtium ea circa Tauromenitanum egerit litus. De hac Cicero in Philippicis, ait: *Quae Charybdis tam vorax? quae ſi fuit animal, fuit unum*.

421. Obsidet. Ad tranſeuntium inſidias. Barathri. *Barathrum*, eſt immenſae altitudinis nomen: unde ſequitur: *Sorbet in abruptum:* quod Graece *βάραθρον* dicitur: quia ſit grave adſpectu, quia *βαρὺ τὸ ἀθρεῖν*. Ter gurgite vasto. Aut *ter* pro *ſaepe* poſuit, finitum pro infinito; aut *ter* uno die.

423. Alternos. Singulos, non omnes ſimul, ut XII. Aeneid. *Vix hoſtem alterni ſi congrediamur habemus:* aut *alternos*, viciſſim: quia accipit, ut vomat; rurſus vomit, ut accipiat.

424. Cohibet spelunca. Hypallage in ſenſu: nam ipſa ſe tenet intra ſpeluncam ſecundum fabulam.

425. Trahentem. Saluſtius: *Quod forte illata naufragia ſorbens, gurgitibus occultis millia ſexaginta Tauromenitana ad littora trahit*. Ergo & *ſorbet*, & *trahit*, & detrahit, Sallustio.

426. Prima. Nominativus eſt pluralis a neutro: & eſt Graeca figura, *τὰ πρῶτα ἄνθρωπος*.

427. Pube tenus. *Tenus*, praepoſitio ablativa quidem eſt; ſed figurate etiam genitivo cohaeret, ut: *Et crurum tenus a mento palearia pendent*. Sane gaudet poſtpoſitione. Pistrix. Si navem intelligas, *haec priſtis*, *hujus priſtis* facit: ſi de bellua, *haec piſtrix*, *hujus piſtricis* facit.

428. Delphinum caudas utero commissa luporum. Conjuncta & coagmentata: ipſa ſcilicet, ut: *Portam, quae ducis imperio commiſſa, recludunt*. Et figurate locutus eſt, ut: *Oculos ſuffuſa*. Eſt autem haec elocutio: *poſtrema*, id eſt, *τὰ ἔσχατα*, commiſſa erat luporum utero caudas delphinum, id eſt, commiſſas habebat caudas utero. Et quidam volunt *commiſſa* dici, quae diu exeſa junguntur.

PIERII.

rentheſis, quum vel littera vel ſyllaba interponitur; littera, Hac caſti maneant in Relligione nepotes. *Syllaba*, Mavortis in antro, *pro Martis*.

412. Laeva tibi tellus. Nullo pacto placet, quod in antiquis codicibus legitur: *Laeta tibi tellus*. Primum quod ea alibi Aeneae dicitur *Illaetabilis ora*. Deinde quia & *Tellus laeva*, & *aequora laeva* inferiori ſententiae per correlativum quodammodo reſpondent: *Dextrum fuge litus & undas*.

420. Laevum implacata Carybdis. In vetuſtis aliquot exemplaribus, *impacata*, legitur: Sed plus feritatis habere videtur, *implacata*.

422. Sorbet in abruptum fluctus. In codicibus aliquot antiquis, *in abruptu*. Eam enim in antro maxime cavernoſo habitare Homerus fingit. Magis tamen placet, *in abruptum*, ut vulgata habent exemplaria. Rursusque sub auras erigit alternos. Fuere aetate noſtra non illiterati viri, qui *egerit*, hoc eſt eructat, ex Homeri ſententia legendum autumarent. Quique locum illum inſpexere Carybdim, ajunt profundiſſima voragine undas abſorbere, quas viciſſim mox eructat. Sed enim, quia ſequitur hyperbole ea, *& ſidera verbe-*

rat

Praeſtat Trinacrii metas luſtrare Pachyni
Ceſſantem, longos & circum flectere curſus,
Quam ſemel informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam: & caeruleis canibus reſonantia ſaxa.
Praeterea, ſi qua eſt Heleno prudentia, vati
Si qua fides, animum ſi veris inplet Apollo,
Unum illud tibi, nate dea, proque omnibus unum
Praedicam; & repetens iterumque iterumque monebo.
Junonis magnae primum prece numen adora:
Junoni cane vota libens, dominamque potentem
Supplicibus ſupera donis. Sic denique victor
Trinacria finis Italos mittere relicta.
Huc ubi delatus Cumaeam acceſſeris urbem,

Di-

SERVII.

429. PRAESTAT. Melius eſt.

430. CESSANTEM. Morantem: quod ſequentia indicant: *Longos & circumflectere curſus*. Terentius: *Si abis uſpiam, aut ubi ſi ceſſes*. Sed alibi: *Quid illic natus ceſſat cum Syro*.

431. INFORMEM. Hic, quae confuſae ſit formae; alibi deformem: *Nec ſum adeo informis*. Alibi monſtrum, ut: *Monſtrum informe ingens*, quod humanam excedat formam.

432. CAERULEIS CANIBUS. Variavit nunc *canes* dicendo, cum ſupra dixit *lupos*.

433. PRAETEREA. Hic oſtenditur cuncta ſcire Helenum, & jam infenſam Junonem, ſed prohiberi dicere, ut diximus ſupra. HELENO PRUDENTIA VATI. In homine enim *prudentia* eſt: in vatibus *fides*. SI VERIS IMPLET APOLLO. Id eſt, ſi veris implet oraculis, ut Lucanus: *Atque hominem toto ſibi cedere juſſit Pectore*.

437. JUNONIS MAGNAE. Id eſt, ſupernae: nam legimus in VI. *Junoni infernae dictus ſacer*.

438. PRECE NUMEN ADORA, JUNONI CANE VOTA LIBENS. His enim Juno praecipue delectatur; id eſt, hymnis, & prece. *Cane* autem, de hiſtoria eſt: nam & bello Punico patrimi & matrimi cantaverunt Junoni. Et bene tria poſuit, quae ad religionem pertinent, *prece*, *votis*, *donis*. DOMINAM. Hic abuſive *dominam* Junonem appellavit, cum proprium hoc nomen Matris deum ſit.

439. VICTOR. Propoſiti tui effector, ut: *Illi victor ego, & Tyrio conſpectus in auro*.

441. CUMAEAM URBEM. *Cumaeam urbem*, ſicut *Buthroti arcem*, *fontem Timavi*. Euboea inſula eſt: de cujus civitate, Calchide, incolae profecti ſunt ad novas ſedes quaerendas: & haud longe a Baiis, qui locus a ſocio Ulyſſis Bajo illic ſepulto nomen accepit, invenerunt vacuum littus: ubi viſa muliere gravida civitatem condiderunt: quae res foecundam oſtendebat fore rempub. & eam Cumas vocaverunt: ſive ab *ἐγκύου*, id eſt, praegnante: ſive *ἀπὸ τῶν κυμάτων*, id eſt, ab undis: nam *κύματα* undae dicuntur. *υ* autem Latini in *u* vertunt: ut *Byrria*, *Burria*.

PIERII.

rat unda, longe magis placet *erigit*, prout etiam in veteribus codicibus, quos prae manibus habuimus, ſcriptum invenitur.

427. POSTREMA IMMANI CORPORE PISTRIX. In codicibus aliquot antiquis, *priſtis* ſcribitur. Sed plura de hoc, libro X. eo verſu dicemus: *in Priſtin deſinit alvus*.

438. DOMINAMQUE POTENTEM SUPPLICIBUS SUPERA DONIS. In codicibus antiquis, *votis*, non *donis*, legitur. Et ita apud Ti. Donatum habetur: quem locum etiam repetit in duodecimi libri commentariis eo loco: *Et tu Saturnia Juno*: quorum nihil eſt in impreſſis codicibus.

440. TRINACRIA FINES ITALOS MITTERE RELICTA. In codicibus aliquot antiquis, *metire* legitur: ut in hanc ſententiam: *Iter emenſi*: &, *pelagoque remenſo*. Sed *mittere*, loco hoc magis omnino congruit, ubi de fatis agitur, quorum auſpiciis Aeneas ſit omnia peracturus. Huic ſimile eſt illud: *Miſſus in imperium magnum*.

Digitized by Google

Divinoſque lacus, & Averna ſonantia ſilvis;
Inſanam vatem aſpicies: quae rupe ſub ima
Fata canit, foliiſque notas & nomina mandat.
Quaecumque in foliis deſcripſit carmina virgo,
Digerit in numerum, atque antro ſecluſa relinquit.
Illa manent inmota locis, neque ab ordine cedunt.
Verum eadem, verſo tenuis cum cardine ventus
Inpulit, & teneras turbavit janua frondis,
Numquam deinde cavo volitantia prendere ſaxo,
Nec revocare ſitus, aut jungere carmina curat.
Inconſulti abeunt, ſedemque odere Sibyllae.
Hic tibi ne qua morae fuerint diſpendia tanti:
Quam-

SERVII.

442. DIVINOSQUE LACUS. Conſecratos, Avernum & Lucrinum. *Avernus* autem, in plurali numero haec *Averna* facit: ut *Tartarus*, *Tartara*: unde eſt: *Averna ſonantia ſylvis*. Sane hic lacus ante ſylvarum denſitate ſic ambiebatur, ut exhalans inde per anguſtias aquae ſulphureae odor graviſſimus ſupervolantes aves necaret: unde & *Avernus* dictus eſt, quaſi *ἄορνος*: quam rem Auguſtus Caeſar intelligens, dejectis ſylvis, ex peſtilentibus amoena reddidit loca.

443. INSANAM VATEM. Alii magnam dicunt: quia duo genera vaticinandi ſunt, aut ſimplex, ut Heleni: aut per furorem, ut Siblyae: quia *vates* a *vi mentis* appellatos, Varro auctor eſt: ſed melius deo plenam, & vaticinatricem intelligimus. A Graecorum tractum etymologia, qui *μάντεις*, *ἀπὸ τῆς μανίας* appellaverunt: nam ſupra ſenſus humanos intelligentia, furor & inſania dicitur, teſte Cicerone de Divinatione: *Huic praeſtantiſſimae rei nomen noſtri a divis; Graeci, ut Plato interpretatur, a furore duxerunt; prorſus furoris divinationem Sibyllinis maxime verſibus contineri arbitrati*; unde adhuc, qui inſpirari ſolent, *fatuari* dicuntur. Virgilius: *Magnam cui mentem animumque Delius inſpirat vates*. SUB IMA. In ima, ut: *Namque ſub ingenti luſtrat dum ſingula templo*, &: *Exercet ſub ſole labor*.

444. FATA CANIT, FOLIISQUE NOTAS ET NOMINA MANDAT. Tribus modis ait futura praedicta: aut voce, aut ſcripto, aut ſignis, id eſt, quibuſdam notis, ut in obeliſco Romae videmus: vel, ut alii dicunt, notis litterarum: ut per unam litteram ſignificet aliquid. In foliis autem palmarum Sibyllam ſcribere ſolere, teſtatur Varro. FOLIIS. Palmae. NOTAS. Literas. NOMINA. Verba.

445. CARMINA VIRGO. Quia ejus reſponſa verſibus ſcribebantur. Virgo vero Phemonoe dicta eſt: nam *Sibylla* appellativum eſt nomen: adeo ut Varro quot *Sibillae* fuerint, ſcripſerit. *Sibylla* autem dicitur omnis puella, cujus pectus numen recipit: nam Aeoli *σιοὺς* dicunt deos; *βουλὴ* autem eſt ſententia: ergo *Σιβύλλας* quaſi *σιοῦ βουλὰς* dixerunt. Inde eſt: *Magnam cui mentem animumque Delius inſpirat vates*. Sane ſciendum, omnia reſponſa Sibyllae plus minuſve centum contineri ſermonibus: unde Virgilius ait: *Quo lati ducunt aditus centum, oſtia centum: unde ruunt totidem voces, reſponſa Sibyllae*.

446. DIGERIT. Ordinat, diſponit. IN NUMERUM. In ordinem, ut continuatio carminum fiat: unde eſt: *Numeros memini ſi verba tenerem*. SECLUSA. Pro incluſa: praepoſitio pro praepoſitione.

448. CARDINE VERSO. Aperta janua, per Periphraſin.

449. TURBAVIT JANUA FRONDES. Non janua; ſed ventus, qui per januam ingreditur.

451. SITUS. Poſitiones & ordines: alibi *ſitu*, vetuſtate, ut: *En ego victa ſitu*: alibi ſqualore: *Per loca ſenta ſitu*.

452. INCONSULTI. Inſcii rerum, ignari, ſine conſilio, ſine reſponſo, quibus conſultum non eſſet; ut *inconſultos*, incautos dicimus, qui ſine conſilio aliquid adgrediuntur: & *conſultus* eſt, qui conſulitur; *inconſultus*, qui non accipit conſilium.

453. NEQUA MORAE. *Nequa*, pro non, aut nulla, id eſt, nullum damnum te ex mora feciſſe credideris.

Quamvis increpitent ſocii, & vi curſus in altum
Vela vocet, poſſiſque ſinus inplere ſecundos:
Quin adeas vatem, precibuſque oracula poſcas.
Ipſa canat, vocemque volens atque ora reſolvat.
Illa tibi Italiae populos, venturaque bella,
Et quo quemque modo fugiaſque feraſque laborem,
Expediet; curſuſque dabit venerata ſecundos.
Haec ſunt, quae noſtra liceat te voce moneri.
Vade age, & ingentem factis fer ad aethera Trojam:
Quae poſtquam vates ſic ore effatus amico eſt,
Dona dehinc auro gravia, ſectoque elephanto
Imperat ad navis ferri, ſtipatque carinis
Ingens argentum, Dodonaeoſque lebetas,

Lo-

SERVII.

455. VELA VOCENT. Valde nove: quamvis ſit proviſa navigatio.

456. ORACULA. Fata, reſponſa.

457. IPSA CANAT. Ne te mittat ad ea, quae in foliis notat. VOLENS. Quae velle habet: nam *velitura*, propter aſperitatem ſermonis noluit dicere: aut *volens*: quia cogi non poteſt, ſi nolit, ut in ſacrificiis: *Uti volens propitiuſque*.

458. ILLA TIBI ITALIAE POPULOS. Bene haec ad Sibyllam diſtulit: quia ipſe de curſu tantum interrogaturus eſt; & quia *bella*, terribile nomen, intulerat, ſtatim evadendi ſpem adjecit: *Et quo quemque modo fugiaſque feraſque laborem*.

460. VENERATA. Quam tu veneratus ſis: vel venerata pro te deos, id eſt, rogatis pro te diis.

461. HAEC SUNT, QUAE NOSTRA LICEAT TE VOCE MONERI. Bene cum praeſcriptione, ne falſidicus, vel minus peritus poſtea putaretur ſacerdos.

463. EFFATUS AMICO EST. Poeta divinus peritiam ſuam inventa occaſione ſemper oſtendit; *effatus* ergo, verbo augurali uſus eſt: quia ſcit loca ſacra, id eſt, ab auguribus inaugurata, *effata* dici: Ergo religioſo verbo voluit uti, qui potuit dicere: *Quae poſtquam vates ſic ore eſt fatus amico*. *Effatio* dicta ex prolocutione, quod ubique loquimur, ſamur.

464. AURO GRAVIA. Utrum aurea; an quibus non totis aureis addito auro pondus acceſſerit? & GRAVIA, A, finalitatis ratione producitur; ſed ſatis aſpere: nam in nullam deſinit conſonantem, ut: *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori*. Item: *At tibi Thymbre caput Evandrius abſtulit enſis*. ELEPHANTO. Pro ebore poſuit; Graece dixit.

465. STIPAT. Denſat: inde *ſtipatores* dicuntur, qui in navibus componunt, *a ſtipa*.

466. DODONAEOS. Id eſt, Epiroticos. A civitate Epiri Dodona: laudavit a regione, ut *vaſa Corinthia*. Quidam dicunt ita, ubi aes optime fuſum, ſicut & apud Corinthum: vel *Dodonaeos*, quales ſunt in templo *Dodonaei Jovis*. Haec autem regio in finibus Aetolorum eſt, ubi Jovi & Veneri templum a veteribus fuerat conſecratum. Circa hoc templum quercus immanis fuiſſe dicitur, ex cujus radicibus fons manabat, qui ſuo murmure inſtinctu deorum diverſis oracula reddebat: quae murmura anus, Pelias nomine, interpretata hominibus diſſerebat. Sed cum hic ordo oraculorum per multa tempora ſtetiſſet, ab Arce, latrone Illyrio, excidi quercus praecepta eſt: unde factum eſt, ut poſtea fatidica murmura ceſſaverint. Narratur & aliter fabula: Jupiter quondam Thebae filiae tribuit duas columbas, humanam vocem edentes, quarum altera provolavit in Dodonae glandiferam ſylvam Epiri, ibique conſedit in arbore altiſſima: praecepitque ei, qui tum eam ſuccidebat, ut ab ſacrata quercu ferrum ſacrilegum ſubmoveret: ibi oraculum Jovis conſtitutum eſt, in quo ſunt vaſa aenea, quae uno tactu univerſa ſolebant ſonare. Altera autem columba pervenit in Lybiam, & ibi conſedit ſuper caput arietis, praecepitque ut Jovis Ammonis ora-

culum

Loricam conſertam hamis auroque trilicem,
Et conum inſignis galeae, criſtaſque comantis,
Arma Neoptolemi. Sunt & ſua dona parenti.
Addit equos, additque duces:
Remigium ſupplet: ſocios ſimul inſtruit armis.
Interea claſſem velis aptare jubebat
Anchiſes, fieret vento mora ne qua ferenti.
Quem Phoebi interpres multo conpellat honore:
Conjugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo,

Cu-

SERVII.

culum conſtitueretur. LEBETAS. Ollas aereas: Graece dixit: Zemas enim vulgare eſt, non Latinum. *Lebes*, pro vaſe capitur, in quod aqua, dum manus abluuntur, decidit. Quod decentius Aeneae donum convenire videtur, quam quod culinae dona praeſtentur, ut Homerus in Odyſſ. Χέρνιβα δ' Ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα Καλῇ χρυσείῃ ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος.

467. HAMIS AUROQUE. Hamis aureis, per Endyadyn. *Hamis* autem, catenis, vel circulis ſignificat. TRILICEN. Trino nexu intextam.

468. ET CONUM INSIGNIS GALEAE. A parte totum: nam *conum*, eſt curvatura, quae in galea prominet, ſuper quam criſtae ſunt. *Coni* tamen appellationem ſciendum a Graeco tractum. CRISTASQUE COMANTES. Proprie, ſicut dictum eſt, Graecorum erant, ut: *Deinde comantem Androgei galeam:* & eſt participium *comantes* notum: non enim eſt verbum *como*.

469. SUA DONA PARENTI. Id eſt, Anchiſae: *ſua* autem, congrua meritis, apta aetati.

470. DUCES. Itineris ſcilicet equorum: vel quos vulgo agaſones vocamus, ut: *Effunditque ducem:* alii *duces* itinerum accipiunt.

471. REMIGIUM SUPPLET. Bene verbo militiae uſus eſt, ut *ſupplementum* diceret: nam multos in Creta perdiderat.

472. VELIS APTARE JUBEBAT. Subaudis, ſocios, a ſuperioribus: & bene ſervat τὸ πρέπον, ut ubique Anchiſen inducat in navigationem, ut: *Et pater Anchiſes dare fatis vela jubebat*.

473. FERENTI. Pro ſecundo flanti; vel cum flare coepiſſet.

476. ANCHISA. Bene, cum Veneri libidinem non objicit, dicendo conjugium, majorem honorem Anchiſae tribuit. *Anchiſa* autem, vocativus hic non eſt Latinus: nam brevis eſſet *a*, ut *Catilina:* Graecus eſt ergo, de quo valde apud eos quaeritur, quemadmodum exeat ab his nominibus, quae in ES mittunt nominativum: nam *Tydides*, *Tydide* facit, ut: *Danaum fortiſſime gentis Tydide*. *Atrides*, cum ſit ſimile, *Atrida* facit, ut Horatius: *Nequis humaſſe velit Ajacem Atrida vetas Cur?* Tale eſt ergo & *Anchiſa*. Sane apud Latinos horum nominum cauſa manifeſta eſt: quae nominativum ipſum in A mittunt, & recipiunt Latinam declinationem, ut: *Atrides*, *Atrida*; *Scythes*, *Scytha*. DIGNATE. Digne habite, digne judicate: nam modo non agentis habet, ſed patientis imaginem: unde eſt in primo: *Haud equidem tali me dignor honore*.

PIERII.

459. QUO QUEMQUE MODO FUGIAS. In antiquis aliquot codicibus, *effugias* legitur; ſed *fugias*, magis placet: *quemque* vero per *m* in iiſdem fere omnibus codicibus.

460. CURSUSQUE DABIT VENERATA SECUNDOS. Mediceus codex, & vetuſti plerique alii, *venerata ſacerdos* habent. Et eodem modo legi in antiquo Priſciani codice, hoc citato verſu: quanquam & *ſecundos*, in aliquibus legi non negarim, praeſertimque in Donatiano.

465. DODONAEOSQUE LEBETES. In antiquis codicibus, *lebetas*. Et Servius hoc a Virgilio Graece dictum ait. Illud addam, *lebetem*, poculorum genus eſſe Ti. Donato.

471. REMIGIUM SUPPLET. In codicibus aliquot antiquis, *ſuplet*, unico *p* ſcriptum legas. Circumfertur vero epitaphium a Pontano in Pelignis inventum, ubi *ſuplet* unico *p* notatum eſt. Quod nulla non ratione factum a majoribus, nomen *ſupplex*, ab eo verbo, ut Pontanus idem affirmat, derivatum oſtendit.

Cura deum, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Auſoniae tellus: hanc arripe velis.
Et tamen hanc pelago praeterlabare neceſſe eſt.
Auſoniae pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait, o felix nati pietate. Quid ultra
Provehor, & fando ſurgentis demoror auſtros?
Nec minus Andromache, digreſſu maeſta ſupremo,
Fert picturatas auri ſubtemine veſtis,
Et Phrygiam Aſcanio chlamidem; nec cedit honori:
Textilibuſque onerat donis, ac talia fatur:

SERVII.

476. CURA DEUM. Id eſt, amor, ut alibi: *Veneris juſtiſſima cura*. BIS PERGAMEIS EREPTE RUINIS. Probavit curam deorum. Et ſciendum, rhetorica eſſe argumenta, quae a contrariis laudant. Quod enim ſupra Anchiſes inſoelicitatis putavit, ut: *Satis una ſuperque Vidimus excidia*: hoc iſte argumento convertit in laudem. BIS autem, propter Herculem, & Graecos, qui expugnavere Trojanos.

477. ECCE TIBI. Aut vacat *tibi*, ut in Tullio: *Qui mihi accubantes in conviviis*: aut certe altius dictum eſt *tibi*; ac ſi diceret: qui Italiae hanc tantum viſurus partem: non etiam eam, quam Aeneae fata promittunt: aut certe tibi, id eſt, quod ad te attinet: nam ita veteres ponebant, ur Terentius in Adelphis: *En tibi autem. Quid eſt? Lupus in fabula*: & cur & Aeneae non dicit? aut ſufficere putat, quae illi vaticinatus eſt, ut retineat illa: aut ambobus dicit ad unum loquendo. AUSONIAE. Italiae: a rege Auſone. ARRIPE. Invade: illic enim es ſacrificaturus.

478. ET TAMEN. Ἀνακόλουθον eſt: non enim praemiſit, *quamquam vicina ſit*. PRAETERLABARE NECESSE EST. Praeternaviges: & bene poſitum, *neceſſe eſt*; ne farigato longae navigationis denunciatio dura videretur.

479. AUSONIAE PARS ILLA PROCUL, QUAM PANDIT APOLLO. Laurolavinatem agrum ſignificat, ad quem venturus eſt.

480. VADE, AIT. Bis haec eſt in Virgilio iteratio, ut in hoc loco: nam cum ſupra *compellat* dixerit, intulit modo, *ait*. Item in quinto, cum praemiſerit: *Fidam ſic fatur ad aurem*: ſubjecit rurſus: *ſeſe oſtentat in armis. Dic ait*. O FOELIX NATI PIETATE. Latenter oſtendit mortem futuram: non enim ait felicem vitae longinquitate, vel adventu ad Italiam; ſed tantum *nati pietate*: quaſi qui poterit exequiarum munus implere.

481. PROVEHOR. Sermone progredior, ut oſtendunt ſequentia. DEMOROR AUSTROS. Id eſt, vos demoror, quo minus ventis utamini.

482. SUPREMO. Ultimo: poſtquam eorum deſperabat aſpectum.

483. PICTURATAS. Participium ſine verbi origine; vel a foeminino genere derivatum, pro *pictas*, id eſt, pictura decoratas. AURI SUBTEGMINE. Id eſt, filo, quod intra ſtamen currit: quod Perſius *tramam* dixit: *Mihi trama figurae Sit reliqua: aſt illis tremat omento popa venter?* Nam male quidam *ſubtegmen*, *ſtamen* accipiunt, quum *ſtamen* de auro eſſe non poſſit.

484. ET PHRYGIAM ASCANIO CHLAMYDEM. Aut acu pictam. Hujus enim artis peritos, *Phrygiones* dicimus ſecundum Plautum. In *Phrygia* enim inventa eſt haec ars. Aut ob hoc addidit *Phrygiam*, quaſi per quam patriae memoria retineretur. NEC CEDIT HONORI. Id eſt, tanta dat munera, quanta merebatur Aſcanius: hoc enim eſt *honori non cedere*, parem eſſe meritis accipientis. Scaurus vero HONORE legit: & intelligit, honore non cedit Heleno, qui patri ejus vel avo donaverat multa.

485. TEXTILIBUS. Sibi congruis: quid enim magis conveniebat donare mulierem?

PIERII.

483. AURI SUB TEGMINE VESTES. Sunt antiqui codices, in quibus, *ſubtegmine*, una dictione legatur. Sunt, ubi praepoſitio *ſub* diviſa eſt a *tegmine*: Sed Grammatici *ſubtemine*, abſque *g* littera legendum contendunt. Dici vero *ſubtemen*, *ſubteminis*, ut *ſtamen*, *ſtaminis*, ait Cariſius.

Ac-

Accipe & haec, manuum tibi quae monumenta mearum
Sint, puer, & longum Andromachae teſtentur amorem,
Conjugis Hectoreae. Cape dona extrema tuorum,
O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago.
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat:
Et nunc aequali tecum pubeſceret aevo.
Hos ego digrediens lacrimis adfabar obortis:
Vivite felices, quibus eſt Fortuna peracta
Jam ſua: nos alia ex aliis in fata vocamur.
Vobis parta quies: nullum maris aequor arandum:
Arva neque Auſoniae, ſemper cedentia retro,
Quaerenda. Effigiem Xanthi Trojamque videtis,
Quam veſtrae fecere manus, melioribus (opto)

Au-

SERVII.

486. Accipe et haec. Aut intelligimus ante aliqua fuiſſe donata: aut certe ſecundum Jus locutus eſt. Omnia enim, quae vel avus, vel pater acceperat, ad Aſcanium haereditatis jure deveniunt. An et haec, praeter illa, quae Helenus tibi dedit? Monumenta. Memoria. *Monumenta* autem a mentis admonitione ſunt dicta.

487. Longum amorem. Et de praeterito & de futuro; ut agnoſcas quantum te vel amaverim, vel amatura ſim. Poteſt & pro diu accipi.

488. Conjugis Hectoreae. Dictum eſt hoc, habita ratione perſonae, cum qua loquebatur: ac ſi diceret, uxoris avunculi tui. Extrema tuorum. Ut quae Ilio extulit: vel ſicut ſupra: *Digreſſu moeſta ſupremo*.

489. O mihi sola mei super Astyanactis imago. *Super*, id eſt, valde, vehementer, expreſſe: hoc eſt, valde mihi ex imago Aſtyanactis: quo ſermone etiam Homerus in ſimili utitur ſignificatione: Κεῖνυ γάρ τοιοίδε πόδες, τοιαίδε τε χεῖρες, Ὀφθαλμῶν τε βολαί, κεφαλή τ' ἐφύπερθέ τε χαῖται. Vel deeſt, est: ſitque *ſupereſt*, id eſt, reſtet, ut in octavo: *Neque enim fuga jam ſuper ulla pericli eſt*. Fabula autem de Aſtyanacte ita eſt: Superato Ilio, cum Graeci ad patriam redituri contrariis flatibus prohiberentur, Calchas cecinit dejiciendum ex muris Aſtyanacta, Hectoris & Andromachae filium, eo, quod, ſi adoleviſſet, fortior patre futurus, vindicaturus eſſet patris interitum. Hunc Ulyxes, occultatum a matre, cum inveniſſet, praecipitavit e muro: & ita Graeci Troja profecti ſunt.

491. Pubesceret aevo. Ut etiam in ſecundo diximus, prooeconomia eſt; ut veriſimile ſit, Aſcanium in octavo potuiſſe jam bella tractare.

492. Digrediens. Pro, cum digrederer: participium pro verbo modi conjunctivi.

493. Vivite foelices. *Vivite*, modo bene optantis eſt, non ut in Bucolicis, male dicentis: *Vivite ſylvae*, id eſt, perite. Simile eſt & *valere*, ut Terentius: *Valeant, qui inter nos diſcidium volunt*. Sunt autem haec per contrarium inventa maledicta, ut ſit quaſi *amara* veneratio. Illud quaeritur, utrum *vive*, an *vivas*, id eſt, utrum per imperativum, an per optativum, dicere debeamus? & conſtat dici melius per optativum. Optari enim poſſunt, non imperari, vel bona, vel adverſa. Quod autem invenimus per imperativum, uſurpatum eſt. Fortuna peracta jam sua. Id eſt, dura, propria Trojanorum, ut: *Hac Trojana tenus fuerit fortuna ſecuta*. Peracta. Proſtrata.

495. Parta. Pro parata. Arandum. Findendum, ut: *Longae ſulcant vada ſalſa carinae*: ſulcus enim proprie aratri eſt.

496. Semper cedentia retro. Ut: *Jam tandem Italiae fugientis prendimus oras*.

498. Quam vestrae fecere manus. Quod eſt dulcius.

PIERII.

492. Hos ego digrediens lacrimis adfabar obortis. In antiquis pleriſque codicibus, *abortis* legitur per *ab*; ſed doctorum conſenſus mavult per *ob*, *obortis* ſcribi.

Auſpiciis; & quae fuerit minus obvia Grajis.
Si quando Thybrim, vicinaque Thybridis arva
Intraro, gentique meae data moenia cernam,
Cognatas urbis olim, populoſque propinquos
Epiro Heſperia, quibus idem Dardanus auctor,
Atque idem caſus; unam faciemus utramque
Trojam animis. Maneat noſtros ea cura nepotes.
Provehimur pelago vicina Ceraunia juxta:
Unde iter Italiam, curſuſque breviſſimus undis.
Sol ruit interea, & montes umbrantur opaci.

SERVII.

499. ET QUAE FUERIT MINUS OBVIA GRAIIS. Id eſt, quae nullum patiatur excidium. Alii FUERINT legunt: & volunt eſſe maledictum in Graecos; ut ad auſpicia referas: quod non procedit: nec enim de hoc agebatur. *Obvia* autem, obnoxia, inimica, contraria.

500. SI QUANDO TYBRIN. Fluvium: pro quo regem ipſum poſuit *Tybrin*, qui in hunc cecidit fluvium, & ei nomen dedit: nam antea Albula dicebatur, ut oſtendit in ſeptimo Virgilius. Alii volunt, non *Tybrin* cecidiſſe; ſed *Tyberinum*, regem Albanorum: a quo & *Tyberis* dictus eſt. Ut autem *Tybris* dicatur, haec ratio eſt: Qyodam tempore Syracuſani, victores Athenienſium, ceperunt Syracuſis ingentem hoſtium multitudinem, & eam caeſis montibus fecerunt addere munimenta civitati. Tunc auctis muris etiam foſſa intrinſecus facta eſt: quae flumine admiſſo repleta munitiorem redderet civitatem. Hanc igitur foſſam per hoſtium poenam, & injuriam factam, *Tbrin* vocaverunt, *ἀπὸ τῆς ὕβρεως*. Poſtea profecti Siculi in Italiam, eam tenuerunt partem, ubi nunc Roma eſt, uſque ad Rutulos & Ardeam: unde eſt: *Fines ſuper uſque Sicanos*: & Albulam fluvium ad imaginem foſſae Syracuſanae *Tybrin* vocaverunt, quaſi *ὕβριν*, ut: EFFIGIEM XANTHI TROJAMQUE VIDETIS. Circa Syracuſas autem eſſe *Thybrin* foſſam nomine Theocritus meminit.

501. GENTIQUE MEAE. Bene genti ſuae dicit, non ſibi: ſcit enim Aſcanio regna deberi victa, fatiſque incenſa. DATA MOENIA CERNAM, COGNATASQUE URBES OLIM. Quandoque, & per omnia cernam ſubaudis. Senſus autem talis eſt: Si potuero ad Italiam pervenire, & regna conſtituere, & dividere urbes, & populos tibi cognatos: nam & Aeneas, & Helenus, a Dardano originem ducunt. Ergo hoc dicit: Quoniam & ab uno originem ducimus; & iiſdem caſibus ſubjacuimus, TROJAM UTRAMQUE, id eſt, quam & tu feciſti, & ego facturus ſum, jungamus, & faciamus unam; ſed ANIMIS, hoc eſt, foedere & affectione: quoniam revera eas natura non ſinit jungi. Quamvis quidam dubitant, utrum genere, an loci proximitate propinquos dixerit. Sane quoniam occurrebat humanae brevitas vitae, bene ſubjunxit: MANEAT NOSTROS EA CURA NEPOTES. Diſtinguendum autem *populoſque propinquos Epiro*: & ſequentibus oſtendit quomodo: HESPERIA, id eſt, quibus populis auctor eſt Dardanus. Et *Heſperia*, hoc eſt, Ἑσπερόθεν: nam Graece dixit, & eſt de loco adverbium, *Dardanus* Ἑσπερόθεν. Figura enim nonnunquam pulchra eſt, ſi elocutio imperfecta ſit, ut Cicero in Verrinis: *Quintum Verrem Romulia*: non addit, *tribu*. COGNATAS VERO URBES, quidam in honorem Auguſti dictum accipiunt: is enim cum in Epiro Nicopolim conderet, cavit in foedere civitatis ipſius, ut cognati obſervarentur a Romanis.

506. PROVEHIMUR PELAGO. Id eſt, Buthroto derelicto. VICINA CERAUNIA JUXTA. *Ceraunia*, ſunt montes Epyri a crebris fulminibus propter altitudinem nominati: unde Horatius expreſſius dixit, *Acroceraunia*, propter altitudinem & aſſiduos fulminum jactus.

507. CURSUSQUE BREVISSIMUS. Adeo ut medio noctis ſpatio transfretaverit.

PIERII.

502. COGNATASQUE URBES OLIM. In antiquis exemplaribus non eſt *que*, ut ab eo verbo pendeat: *Unam faciemus utramque Trojam animis, cognatas urbes olim*.

Stèrnimur optatae gremio telluris ad undam
Sortiti remos, paſſimque in litore ſicco
Corpora curamus. Feſſos ſopor inrigat artus.
Necdum orbem medium nox horis acta ſubibat:
Haud ſegnis ſtrato ſurgit Palinurus, & omnis
Explorat ventos, atque auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat tacito labentia caelo,
Arcturum, pluviaſque Hyadas, geminoſque Triones,
Armatumque auro circumſpicit Oriona.
Poſtquam cuncta videt caelo conſtare ſereno;
Dat clarum e puppi ſignum: nos caſtra movemus,

Ten-

SERVII.

509. OPTATAE TELLURIS. Quae a navigantibus ſemper optatur.

510. SORTITI REMOS. Quia remigium ſuppletum erat. Et *ſortiti*, per ſortem diviſi ad officia remigandi, qui eſſet proreta, quisve pedem teneret. PASSIM. Prout quis voluit. LITTORE SICCO. Ad diſcretionem illius, quod aqua alluitur.

511. CORPORA CURAMUS. Reficimus.

512. HORIS ACTA. Per horas decurrens. SUBIBAT. Bene *ſubibat*: poſt ſextam enim horam deſcendit.

514. AURIBUS AERA CAPTAT. Naturale enim eſt, ut, a qua parte flaturus eſt ventus, ad eam auris admota frigidior fiat.

515. SYDERA CUNCTA NOTAT. Ideo *cuncta*: quia in Prognoſticis legitur, non ſufficere unum ſignum ad explorandam futuram ſerenitatem. NOTAT autem, ut Tullius: *Notat & deſignat oculis*, id eſt, diligenter intuetur. TACITO COELO. Aut ſereno: aut nocturno, per quod tacetur: aut ipſe tacitus: aut certe ad homines retulit: nam licet aeternus ſit axium ſonus, tamen a nobis non auditur. Ergo quantum ad nos, *tacitum* dixit. LABENTIA. Curſu ſcilicet mundi: neque enim ventis feruntur, ſicut de planetis dicitur. Ergo *labentia*, tanquam labentia, nunquam enim loco moventur.

516. ARCTURUM. Stella eſt poſt Urſam in Boote ſigno: *ἀπὸ δὲ οὐρᾶς*, id eſt, cauda, *καὶ ἄρκτος*, urſa. PLUVIASQUE HYADAS. Id eſt, pluvioſas. Salluſtius: *Conſedit in valle virgulta nemoroſaque*: virgulta, pro virgultoſa. Quidam autem *Arcturum*, vel *pluvias Hyadas* accipiunt: quia non utraque uno tempore oriuntur; quod ſi ita eſt, erit QUE pro VE. TRIONES. Id eſt, Septentriones. GEMINOS. Duos, id eſt, Cynoſuram & Helicen. Varro autem ait, boves *triones* dici: & haec ſigna etiam plauſtra dicuntur, quae a bobus neceſſario trahi ſolent, ut Graeci Ἄρκτον, ἅμαξαν.

517. ARMATUMQUE AURO CIRCUMSPICIT ORIONA. Bene *armatum auro*: quia & balteus ejus, & gladius, clariſſimis fingitur ſtellis. Sic Lucanus: *Enſiferi nimium fulget latus Orionis*. Et ſciendum, non hoc eum intueri, ut cernat ſigna, quae omnibus patent; ſed explorare ſtellarum vigorem, quo futura indicatur ſerenitas, ut in Georgicis: *Nam neque tunc ſtellis acies obtuſa videtur*. Ipſum autem Orionem etiam tempeſtates ſignificare, ſi fuerit obſcurus, alibi oſtendit: *Cum ſubito adſurgens fluctu nimboſus Orion*. Si autem quaerebat, quaſi non orta, nequaquam procedit: cum etiam Septentriones dixerit, qui ſemper videntur. CIRCUMSPICIT ORIONA. Aut quaerit cernere; aut diu contemplatur.

518. COELO CONSTARE SERENO. Id eſt, omnia videt habere coelum, quae ſignificant ſerenitatem. *Conſtare* autem, ſuppetere, ut Juvenalis: *Quis ferat uxorem, cui conſtent omnia?*

519. CLARUM SIGNUM. Faculam elevavit, ut: *Flammas cum regia puppis Extulerat*. CASTRA MOVEMUS. *Caſtra* ſunt, ubi miles ſteterit. Modo tamen claſſem ſignificat: quia & *caſtra nautica* dicuntur. Dicta autem *caſtra*, quaſi caſta: vel quod illic caſtraretur libido: nam nunquam his intererat mulier.

PIERII.

516. ARCTURUM PLIADASQUE HYADAS. Quamvis in veteribus codic. *Pliadas* legatur; placet tamen, quod ejus loco poſitum eſt a recentioribus, *pluviaſque Hyadas*: nam *Plias*, primam producit:

Digitized by Google

Tentamuſque viam, & velorum pandimus alas.
Jamque rubeſcebat ſtellis Aurora fugatis,
Cum procul obſcuros colles humilemque videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates;
Italiam laeto ſocii clamore ſalutant.
Tum pater Anchiſes magnum cratera corona
Induit: inplevitque mero; divoſque vocavit
Stans celſa in puppi.
DI, maris & terrae tempeſtatumque potentes,
Ferte viam vento facilem, & ſpirate ſecundi.
Crebreſcunt optatae aurae, portuſque pateſcit
Jam propior, templumque apparet in arce Minervae.
Vela legunt ſocii, & proras ad litora torquent.
Portus ab Euroo fluctu curvatur in arcum;

Ob-

SERVII.

520. TENTAMUSQUE VIAM. Id eſt, naves producimus. PANDIMUS ALAS. Contos intendimus: vel antennas cum velo extendimus, quae ſuut velut *alae* in malo navis.

522. HUMILEMQUE VIDEMUS ITALIAM. Aut naturam provinciae oſtendit: quod verum eſt in illo tranſitu, ut Salluſtius: *Italiae plana ac mollia:* aut rem phyſicam exprimit: quia omne, quod continetur, altius eſt ab eo, quod continet: aut quia procul viſentibus terra humilis ſemper videtur, ut Lucanus: *Et dubios cernit vaneſcere montes.*

523. CONCLAMAT. Valde, aut ſaepius elamat.

524. ITALIAM. Tautologia uſus eſt, ad exprimendum affectum navigantum. SALUTANT. Quidam pro adornant tradunt, ut, *deos ſalutare.*

525. CORONA INDUIT. Aut uſque ad ſummum implevit: aut revera coronavit. MERO. Hic vino: alias *merum*, quod nihil admixtum habet.

528. DII MARIS. Per quod navigo. TERRAE. Ad quam iturus ſum. TEMPESTATUM. Ventorum, aurarum, temporum, ſerenitatis, ut: *Unde haec tam clara repente Tempeſtas?* Nam multa ſignificat.

529. VENTO. Septimus caſus. SPIRATE. Et ad ventum pertinet, & ad favorem, ut: *Adſpirat primo fortuna labori.*

530. CREBRESCUNT OPTATAE AURAE. Sonant. Magnum hic Anchiſae oſtenditur meritum, cum mox, ac precatur, diis acceptus ſit. PATESCIT. Propinquantibus, ut: *Et anguſti rareſcent clauſtra Pelori.*

531. APPARET IN ARCE MINERVAE. Palladis, ut: *Pallas, quas condidit arces, Ipſa colat.* Hic dubium eſt, utrum *Minervae templum*, an *arcem Minervae* debeamus accipere. Sane Calabria ante Meſſapia vocata eſt; hoc autem templum Idomenaeus condidiſſe dicitur, quod etiam Caſtrum vocatur.

533. EUROO. Eoo: ab eo, quod eſt *Eurous fluctus:* ablativum *Euroo* per derivationem debemus accipere. CURVATUS IN ARCUM. In arcus ſimilitudinem, ut: *Exciſum Euboicae latus ingens rupis in antrum:* id eſt, in antri ſimilitudinem. Sic de Ponto Salluſtius: *Unde hic tulit colorem, nam ſpeciem efficit Scythici arcus.*

PIERII.

quia diphthongus eſt *ει*, Πλήϊας: niſi quis vocalem alteram, quod ſaepe ex commodo ſuo Graeci faciunt, detritam velit.

533. PORTUS AB EOO FLUCTU. In omnibus pene codicibus antiquis, quos verſare contigit, *Euroo* ſcriptum obſervavi: & in pleriſque lectionem hanc abraſam eſſe, & *Eoo* repoſitum. Quia tamen hujuſmodi ab *Euro*, derivativi nominis formam, neque apud Graecos, neque apud Latinos memini me legere, *Eoo* libentius, ut cum Mediceo vulgata habent exemplaria, legerim.

Objectae ſalſa ſpumant adſpergine cautes:
Ipſe latet. Gemino demittunt brachia muro
Turriti ſcopuli, refugitque a litore templum.
Quatuor hic primum omen equos in gramine vidi
Tondentis campum late, candore nivali.
Et pater Anchiſes: Bellum, o terra hoſpita, portas:
Bello armantur equi: bellum haec armenta minantur.
Sed tamen Idem olim curru ſuccedere ſueti

Qua-

SERVII.

535. IPSE LATET. Re vera procul intuentibus, unde eſt: *Portuſque pateſcit*: nam ſecundum Donatum, LATE PATET, non ſtat verſus.

536. TURRITI SCOPULI. In modum, in ſimilitudinem turrium, ut: *Hinc atque hinc vaſtae rupes geminique minantur In coelum ſcopuli*. REFUGITQUE A LITTORE TEMPLUM. Aedificia vicina litoribus longe intuenti videntur in mari, quae accedentibus quaſi recedere & retro ſe agere putantur: vel quia ſitum eſt in colle, qui ſenſim creſcit a litore. Ideo dixit *refugit*. Tale eſt: *Terraeque urbeſque recedunt*.

537. PRIMUM. Aut quale nunquam ante viderat: aut antequam aliud videret: aut certe quia ſequitur porcae albae omen. Alii vero *tondentes primum campum* volunt, id eſt, primam partem campi. Sane figurate, *Equos omen*: diverſa enim ſignificatione id omen dixit. Sed multi de libris Augurum tractum tradunt: *Juge* eis enim dicitur *augurium*, quod ex junctis *jumentis* fiat. Obſervatur enim, ne prodituro magiſtratui disjunctis bobus plauſtrum obviam veniat: quod Virgilius oblique ad equos tranſtulit, quos cum ſolutos vidiſſet Anchiſes, quem auguriorum peritum fuiſſe non dubium eſt, ait: *Bellum o terra hoſpita portas, Bello armantur*. Dicendo *armenta*, oblique intelligit boves, quos vitaverat dicere: & ne plauſtrum nominaret ait *currus*: cum autem dicit *jugo*, veram ſignificationem *Jugetis* facit. Sed quia in libris Etruſcis invenitur, etiam equos bona auſpicia dare, ſubjunxit: *Spes eſt pacis*, *ait*.

538. CANDORE NIVALI. Pro, candoris nivalis, ablativum pro genitivo: & hoc ad victoriae omen pertinet. Simul notandum, Anchiſen omnem habere divinandi peritiam. Hinc eſt illud: *Divinique oſſa parentis*.

539. TERRA HOSPITA. Uſurpative *hoſpita* dixit: quae enim in *es* exeunt, communia eſſe poſſunt: nam foemininum in *a* non mittunt. Lucanus: *Hoſpes in externis audivit curia teſtis*. Nec mirum, abuſum eſſe Virgilium: cum & Plautus *paupera* dixerit, ab eo quod eſt *hic & haec pauper*, ut: *Pauperque ſenatus*. Item: *Pauperque domus, nec nota potentum Munera*.

540. BELLO ARMANTUR EQUI. Hic *bello* dativus eſt: & ratiocinatio divinationis eſt. ARMENTA. Armenta dicta ſunt; quaſi apta armis: nam equi interſunt praeliis; clypei vero armantur boum coriis. Varro autem boves *armenta* vocari voluit, quaſi *aramenta*; quod eorum praecipue opera in arandis agris utamur: unde Columella lib. VII. *Jumenta & armenta a re traxere: quod noſtrum laborem, vel onera, ſubvectando vel arando, juvarent*. Proprie ergo armenta boves dicuntur & equi: quamvis etiam alia majora animalia eo nomine dici poſſint: licet ſint ad arandum, aut ad geſtanda arma, inutilia: nam Cervi, qui ad hoc non ſunt idonei, inter *armenta* computantur a Virgilio lib. I. cum ait: *Hos tota armenta ſequuntur*. Dixerunt etiam antiqui *armenta* in foeminino; Ennius: *Ad armentas ipſius eaſdem*. Et Pacuvius: *Tu curvifrontes paſcere armentas ſoles*.

541. SED TAMEN. Anacoluthon: nam *quamquam* non praemiſit. OLIM. Infiniti temporis. CURRU. Pro currui, dativus vetus.

PIERII.

534. OBJECTAE SALSA SPUMANT ASPERGINE CAUTES. Velius Longus poni differentiam tradit inter *aſpergo*, per *e* ſyllaba media, & *aſpargo* per *a*: eſſeque illud per *e* verbum, hoc vero per *a* nomen: dictumque a Virgilio: *Spumant aſpargine cautes*. Antiqua tamen pleraque omnia exemplaria *adſpergine* legunt.

535. GEMINO DEMITTUNT BRACHIA MURO TURRITI SCOPULI. In codicibus aliquot antiquis, *dimittunt* legitur: quippe hac & illac mittunt, porrigunt, extendunt. Atque pro *turriti*, ſunt codices, qui *erecti* legant; ſed *turriti* omnino magis placet.

Quadrupedes, & frena jugo concordia ferre.
Spes & pacis, ait. Tum numina ſancta precamur
Palladis armiſonae, quae prima accepit ovantis;
Et capita ante aras Phrygio velamur amictu;
Praeceptiſque Heleni, dederat quae maxima, rite
Junoni Argivae juſſos adolemus honores.
Haud mora: continuo perfectis ordine votis,
Cornua velatarum obvertimus antennarum,
Grajugenumque domos ſuſpectaque linquimus arva.
Hinc ſinus Herculei, ſi vera eſt fama, Tarenti

SERVII.

543. SPES EST PACIS, AIT. Oſtendit latenter vincere poſſe Troianos, dicendu ſupra: *Currus ſuccedere ſueti*. Et: *Jugo ſueti*. Et cum praemiſiſſet de bello, poſt ait de pace, ut id magis remaneret in mentibus.

544. PALLADIS ARMISONAE. Bene poſt belli omen, armorum deam precatur: quanquam hoc quoque templum viſum ad omen pertineat.

545. PHRYGIO VELAMUR AMICTU. Sicut dictum eſt, propter viſum vel Diomedem, vel Ulyxen, quando ei Palladium redditum eſt.

546. DEDERAT QUAE MAXIMA. Vel propter caput velandum; vel ad illud pertinet, quod ait: *Praeque omnibus unum Praedicam*: hoc eſt, ut ſupplicet Junoni. RITE. Recte, ſecundum ritum: unde ſequitur: *Perfectis ordine votis*.

547. JUNONI ARGIVAE. Id eſt, magnae, ut: *Junonis magnae*: aut inimicae Trojanis.

548. HAUD MORA CONTINUO. Unum de his ſermonibus vacat. Figura eſt ἐκ παραλλήλου dicta, id eſt, mutua & invicem declaratione.

459. VELATARUM. Quia antennae involutae ſunt velo, id eſt, *velatae*: & eſt verſus Spondiazon.

550. GRAJUGENUMQUE DOMOS. Sic eſt dictum, quemadmodum *Trojugena*. Et ſciendum, ſacrificii tantum cauſſa eos tetigiſſe Calabriam: ubi dicuntur accepiſſe Palladium, ſicut dictum eſt, a Diomede, vel Ulyxe. Nec immerito dubitatur: ut enim in ſecundo legimus, ambo rapuerant. *Domos* autem ideo, quod Helenus: *Cuncta malis habitantur moenia Graiis*.

551. HERCULEI SI VERA EST FAMA TARENTI. Fabula talis eſt: Lacones & Athenienſes diu inter ſe bella tractarunt: & cum utraque pars affligeretur, Lacones, quibus juventus deerat, praeceperunt, ut virgines cum quibuſcumque concumberent. Quo factum eſt, ut, cum poſt ſedata bella juventus, incertis parentibus nata, & patriae, & ſibi eſſet opprobrio (nam *Partheniae* dicebantur) accepto duce Phalanto, octavo ab Hercule, profecti ſint: delatique ad breve oppidum Calabriae, quod *Taras*, Neptuni filius, fabricaverat, id auxerunt: & priſco nomine appellarunt *Tarentum*. Bene ergo nunc *Herculei Tarenti*. Eſt & alius fabulae ordo: Lacedaemonii, cum adverſus Meſſenius bellum haberent, ſolis ſenibus relictis, omnem juventutem eduxerunt, juraveruntque ſe non ante reverſuros quam Meſſeniam expugnaſſent. Sed cum victores reverſi eſſent, vidiſſentque multitudinem juvenum, qui ex ſervorum & dominarum virginum concubitu, ut quidam volunt, ſine ullo diſcrimine nuptiarum, nati erant, ſervos patibulis ſuffixerunt, filios ſtrangulavere, nepotes fugaverunt. Sed alii dicunt, timentes ne qua ex illis diſcordia naſceretur, pueros, qui ex virginibus nati erant, *Partbenias* vocaverunt, & Phalantum eis Ducem conſtituerunt. Sed hi, cum veniſſent in Italiam, a quodam ſepulchro, cui inſcriptum erat *Tarae* nomen, urbem conditam *Tarentum* dixerunt. Hoc autem oppidum poſt multos annos excidii Ilienſis conditum quidam dicunt. Alii dicunt, quod, ſicut ſupra memoratum, nepotibus Lacedaemoniorum fugatis, a nomine ducis *Tarae*, Herculis filii, *Tarentum* dictum. Quidem *Tarentum* ante Satyrium dictum tradunt, & ab Herculis filio *Tarento* poſt *Tarentum* dictum. Alii *Herculeum* appellatum volunt, quia Heraclidae Lacedaemoniorum reges. Bene ergo, *ſi vera eſt fama*: qua Taras condiderat, auxerat Phalantus: aut quod ab Herculis filio conditum ſit *Tarentum*, in quo molles & luxurioſi naſcuntur. Et haec conſuetudo Poetae eſt, ut, ubi de incertis dubitat, famam facit auctorem.

Cernitur. Attollit ſe diva Lacinia contra,
Caulonisque arces, & navifragum Scylaceum.
Tum procul e fluctu Trinacria cernitur Aetna,
Et gemitum ingentem pelagi, pulſataque ſaxa
Audimus longe, fractaſque ad litora voces:
Exſultantque vada, atque aeſtu miſcentur arenae.
Et pater Anchiſes: Nimirum haec illa Charybdis:

SERVII.

552. ATTOLLIT SE. Quia adpropinquantibus aut recedere montes videntur aut ſurgore. DIVA LACINIA CONTRA. Junonis *Laciniae* templum, ſecundum quoſdam, a rege conditore dictum: ſecundum alios, a latrone *Lacinio*, quem illic Hercules occidit: & loco expiato Junoni templum conſtituit. Alii a promontorio *Lacinio*, quod Junoni Thetis dono dederat, quod ante Troicum bellum collatitia pecunia reges populique fecerunt. Quidam dicunt templum hoc Junonis, a *Lacinio* rege appellatum, cui dabat ſuperbiam mater Cyrene & Hercules fugatus: namque eum poſt Geryonem extinctum de Hiſpanis revertentem hoſpitio dicitur recipere noluiſſe: &, in titulum repulſionis ejus, templum Junoni tanquam novercae, cujus odio Hercules laborabat, condidiſſe. In hoc templo illud miraculi fuiſſe dicitur, ut, ſi quis ferro in tegula templi ipſius nomen incideret, tam diu illa ſcriptura maneret, quamdiu is homo viveret, qui illud ſcripſiſſet.

553. AULONISQUE ARCES. *Aulon*, mons eſt Calabriae. Horatius: *Et amicus Aulon Fertilis Baccho:* in quo oppidum fuit a Locris conditum, quod ſecundum Hyginum, qui ſcripſit de ſitu urbium Italicarum, Aulon eſt. Alii a *Caulo*, Clitae Amazonis filio, conditum tradunt. NAVIFRAGUM SCYLACAEUM. Periculoſum navibus. Dictum *Scylacaeum*, aut a tractu, vel a periculi ſimilitudine: nam inde *Scylla* longe eſt. Alii dicunt, Ulyxen poſt naufragium in Italia de navium fragmentis civitatem ſibi feciſſe, quam *Navifragum Scylacaeum* nominavit. Alii ab Athenienſibus, qui cum Mneſtheo duce venerant, & a Libya redierant, conditum tradunt.

555. ET GEMITUM INGENTEM PELAGI. Videtur delatus primo ad fretum: poſtea ad Aetnam reverſus.

556. FRACTAS. Nimias, ut: *Fractos ſonitus imitata tubarum*. Vel *fractas*, cum fragore venientes.

557. AESTU MISCENTUR ARENAE. Deſcripſit loca Charybdi vicina: quam eſſe credidit ex periculi magnitudine.

558. NIMIRUM. Niſi fallor. ILLA. Hoc pronomine & in venerativa, & in vituperativa ſignificatione, veteres utebantur, ut hic, *Illa*, id eſt, periculoſa, deteſtabilis; venerative autem, ut: *Sic pater ille deum faciat*.

PIERII.

536. REFUGITQUE A LITTORE TEMPLUM. In antiquis exemplaribus, *ab littore* eſt.

542. QUADRUPEDES. In antiquis codicibus, *quadripedes* per *i*, ut *bipes*, *tripes*. Sed *quadrupes* per *u* in conſuetudine manſit: ut ex *periquilo*, *periculum*: & alia quaedam hujuſmodi, quae per *i* enuntiari, ſcribique ſolita Velius Longus ait.

553. CAULONISQUE ARCES ET NAUFRAGUM SCYLLACAEUM. Sunt, qui *naufragu* dactylum eſſe velint Enniano more, *m* detrita. Sunt, qui Amphimacrum defendant, quum *Scyllaceum* ſcribant, & verſum ſpondaicum autument: ſunt, qui *navifragum* ſcribant; ſed *Scylaceum* Paeonicum eſſe tertium velint, ut ita dactylus in quintam cadat. Varie vero pronuntiari ſolitum nomen *Scylacei*, Strabo etiam confitetur. Sunt etiam antiqui codices aliquot, in quibus & *navifragum*, choriambici dimenſione & *Scyllaceum*, Epitriti quarti ſyllabis legatur: ut dicas verſum hunc ex iis eſſe, qui alios quoque pedes admittant, praeter dactylum & ſpondeum: eſſeque choriambicum quarta ſede, ſed verſum alioqui ſpondaicum. Quae quidem comminiſci cogimur, ne tot veterum codicum auctoritati detrahatur: quorum bona pars *navifragum*, quadriſyllabum ſcriptum oſtendunt. Sed enim donec melius aliquid inveniatur, acquieverim interim libenter & Porcio, & antiquis aliquot aliis codicibus, in quibus & *navifragum*, & *Scylaceum*, unico *l* notatum habetur. Nam vocales *y* & *a* dichronae omnino ſunt, ut corripi licenter poſſint, in nomine praeſertim Graecanicae figurae. Miſſum vero facio, quod *naufragium* in codicibus aliquot habetur, quum in hujuſmodi lectione nihil memoratu digaum occurrat.

558. NIMIRUM HAEC ILLA CHARYBDIS. In antiquis aliquot codicibus, *hic illa* legitur. Sed *haec* pronomen magis placet: quia conſequitur: *Hos ſcopulos, haec ſaxa*.

Hos Helenus ſcopulos, haec ſaxa horrenda canebat.
Eripite, o ſocii: pariterque inſurgite remis.
Haud minus ac juſſi faciunt: primuſque rudentem
Contorſit laevas proram Palinurus ad undas.
Laevam cuncta cohors remis ventiſque petivit.
Tollimur in caelum curvato gurgite, & Idem
Subducta ad Manis imos deſedimus unda.
Ter ſcopuli clamorem inter cava ſaxa dedere:
Ter ſpumam eliſam & rorantia vidimus aſtra.
Interea feſſos ventus cum ſole reliquit;
Ignarique viae Cyclopum adlabimur oris.
Portus ab acceſſu ventorum inmotus, & ingens
Ipſe; ſed horrificis juxta tonat Aetna ruinis,

In-

SERVII.

559. HAEC SAXA HORRENDA CANEBAT. Retulit ſe ad hiſtoriam: nam pro *Scylla*, *ſaxa* dixit *horrenda*.

560. ERIPITE. De periculis: & deeſt, nos.

561. RUDENTEM. Si *rudentem proram*, id eſt, ſtridentem & ſonantem in tempeſtate, ut eſt, *Et ſera ſub nocte rudentum*.

562. LAEVAS AD UNDAS. De Ionio venientibus, aliter non procedit.

563. CUNCTA COHORS. Quia ſuperius dixit: *Nos caſtra movemus*.

564. GURGITE. Pro fluctu.

565. AD MANES IMOS. Poetica hyperbole.

566. SCOPULI CLAMOREM. De hiſtoria, ut ſupra diximus, hoc traxit: undae enim illiſae concavis ſaxis canum imitantur latratus.

567. ELISAM. Excluſam, expreſſam, ut: *Eliſos oculos*, *& ſiccum ſanguine guttur*. RORANTIA ASTRA. Eum ſcilicet locum, in quo aſtra ſunt, per diem non videbant. *Rorantia* autem, pro inrorata, id eſt, quae inrorabantur: a qua ſignificatione non eſt apud Latinos participium. Sane hyperbole eſt.

568. VENTUS CUM SOLE. Ventorum enim mutationem neceſſe eſt fieri vel oriente ſole, vel occidente.

569. IGNARIQUE VIAE, CYCLOPUM ALLABIMUR ORIS. Ut: *Servatum ex undis Strophadum me littora primum Accipiunt*: ſimilis enim eſt ſenſus. CYCLOPUM. *clo* habet accentum: quia Latina declinatio eſt: in accuſativo, quia Graece poſuit *Cyclopas*, *Cy* habet accentum: ſi *Cyclopes*, *clo* habet accentum.

570. AB ACCESSU. Id eſt, in acceſſu.

571. TONAT AETNA RUINIS. Senſus eſt: portus quidem ſecuros nos faciebat: deeſt enim, *quidem*; ſed *Aetna* terrebat. Et cauſa hujus incendii, ſecundum *Aetnam* Virgilii, haec eſt: Sunt terrae deſudantes ſulphur, ut pene totus tractus Campaniae, ubi eſt Veſuvius, & Gaurus, montes: quod indicat aquarum odor calentium. Item novimus ex aquae motu ventum creari. Eſſe etiam concavas terras conſtat: & ab ea parte, qua Eurus vel Africus flant, habere ſpeluncas, & plenas ſulphuris, & uſque ad mare deductas. Hae ſpeluncae, recipientes in ſe fluctus, ventum creant: qui agitatus ignem gignit ex ſulphure: unde eſt, quod videtur, incendium. Hoc autem verum eſſe illa comprobat ratio: quia & aliis flantibus ventis, nihil ex ſe emittit, & pro modo flatuum Euri, vel Africi, interdum favillas, nonnunquam vomit incendia: quod & hoc loco oſtendit: nam effectum indicat, ſupprimit cauſas.

PIERII.

560. ERIPITE O SOCII. In pleriſque codicibus antiquis abſque o legitur, *eripite ſocii*; ſed enim locus ipſe adverbium id omnino expoſcere videtur: quo ſine frigidiuſcula eſſet adhortatio.

561. PRIMUSQUE RUDENTEM CONTORSIT LAEVAS PRORAM PALINURUS AD UNDAS. In antiquis aliquot exemplaribus, *rudente* legitur, caſu ſeptimo: ut adminiculo fuerit ad contorquendum.

563. CUNCTA COHORS. Nomini huic adſpirationem acceſſiſſe ex conſuetudine, veluti

etiam

Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem,
Turbine fumantem piceo & candente favilla;
Attollitque globos flammarum, & ſidera lambit:
Interdum ſcopulos avolſaque viſcera montis
Erigit eructans, liquefactaque ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exaeſtuat imo.
Fama eſt, Enceladi ſemuſtum fulmine corpus
Ur-

SERVII.

572. PRORUMPIT AD AETHERA NUBEM. Id eſt, evomit & ſundit; & eſt poetica deſcriptio: nec enim poſſumus dicere *prorumpo illam rem:* potuit enim recte dici, *nubes prorumpit*. Sane tota haec deſcriptio poetica eſt.

573. CANDENTE FAVILLA. Id eſt, ſcintillis: & bona eſt periphraſis: nam *favilla*, eſt deſerta igne ſcintilla. Quamvis ſaepe viderimus de Aetna ſicut nigrum fumum, ita & candidum & pinguem manare.

575. VISCERA MONTIS. Id eſt, partes. Sic autem dixit *viſcera*, quemadmodum *terrae oſſa* dicuntur.

576. ERUCTANS. *Ructo*, *ructas* tantum facit: ſic etiam Cicero: *Eructant ſermonibus ſuis caedem bonorum*. Virgilius: *Atque omnem Cocyto eructat arenam*. Horatius uſurpavit: *Hic dum ſublimes verſus ructatur*. LIQUEFACTAQUE SAXA. Putria, decocta in modum calcis.

577. FUNDO IMO. Ab imo: & reddidit cauſam latenter: inde enim ventus ex aqua natus erumpit.

578. FAMA EST. Bene fabuloſam rem dicturus excuſat: nam re vera, niſi, quae de gigantibus legimus, fabuloſa acceperimus, ratio non procedit: nam cum in Phlaegra, Theſſaliae loco, pugnaſſe dicuntur, quemadmodum eſt in Sicilia Enceladus? Othus in Creta ſecundum Saluſtium? unde Othii campi? Typhoeus in Campania? ut: *Inarime Jovis imperiis impoſta Typhoeo*. Sed Varro dicit, in diluvio aliquos ad montes conſugiſſe cum utenſilibus: qui laceſſiti poſtea bello ab aliis, qui de aliis veniebant montibus, facile ex locis ſuperioribus vicerunt: unde fictum eſt, ut *dii* ſuperiores dicerentur; inſeriores vero, *terrigenae*. Et quia de humillimis ad ſumma reptabant, dicti ſunt pro pedibus habuiſſe ſerpentes. SEMUSTUM. Pro, ſemiuſtum. Et ſciendum ſic poni, quaſi ſemianimis ſit Enceladus: unde eſt: *Motat latus*. Simul ponitur ſecundum fabulam cauſſa, quaſi ex fulmine illic ſit natum incendium.

PIERII.

etiam *horto*, Velius Longus arbitratur; quum tamen alii *cohortem* a *cohortando* dictam velint, ineſſeque illi adſpirationem natura.

565. SUBDUCTA AD MANIS IMOS DESCENDIMUS UNDA. In Mediceo, in Porcio, & aliquot aliis codicibus antiquis, *deſedimus* habetur: quod eſt aquae, & terrae in imum ſe contrahentis, deſcendentiſve, ſolo ſubducto. Tullius lib. primo de Divin. *Multis locis labes facta ſit, terraeque deſederint*. Et infra eodem libro: *Delata etiam ad ſenatum labes agri Privernatis, quum ad infinitam altitudinem terra deſediſſet*. Neque tamen diſplicet *deſcendimus*, ut ſit antitheton ejus, quod dixit, *Tollimur in coelum:* quod in Mediceo codice, *tollimur ad coelum* ſcribitur.

571. IPSE SED HORRIFICIS JUXTA TONAT AETNA RUINIS. In codicibus aliquot antiquis, legere eſt, *Ipſe ſub horrificis: Ruinae* enim illae a ſummo vertice montis flammae vi in altum eructantur: &, quod ipſe Poeta ſubjungit, *ſaxa liquefacta ſub auras cum gemitu glomerantur:* quare forte non diſpliceat, *tonare Aetnam ſub horrificis ruinis*. Magis tamen placet *ſed*: quia portus ipſius bona malaque enumerare voluit, ut occaſionem arriperet Aetnae quoque flammas, ruinas, motus horrendos, eructationeſque illas deſcribendi.

575. SCOPULOS AVULSAQUE VISCERA. In antiquis aliquot codicibus, *convolſa* legitur; ſed quia diſſeparatio eſt, magis placet *avulſa*, ut etiam in Mediceo eſt.

578. ENCELADI SEMUSTUM FULMINE CORPUS. Veriti ſunt plerique *ſemiuſtum* ſcribere, qui ſcirent primam hujus nominis ſyllabam produci: quare *ſemuſtum*, triſyllabam, i vocali ſubtracta, publicarunt. Sed enim, quum in veteribus exemplaribus, quotquot legi, fere paſſim *ſemiuſtum*, quadriſyllabum obſervaverim ſcriptum, Synizeſin potius eſſe dixerim: neque quicquam deteri debere, quum duae illae ſyllabae pro una reputentur, ut in Catulliano carmine: *Flos Veronenſium depereunt juvenum:* quod veteres habent codices, non *Veronenſum;* ut in nomine *alvearia:* quamvis aliqui *alvaria*

Digitized by Google

Urgeri mole hac, ingentemque inſuper Aetnam
Inpoſitam, ruptis flammam exſpirare caminis;
Et, feſſum quoties mutet latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & caelum ſubtexere fumo.
Noctem illam tecti ſilvis inmania monſtra
Perferimus: nec, quae ſonitum det cauſſa, videmus.
Nam neque erant aſtrorum ignes, nec lucidus aethra
Siderea polus; obſcuro ſed nubila caelo:

Et

SERVII.

580. CAMINIS. Fornacibus; Graece dixit, *ἀπὸ τοῦ καίειν*.

581. MOTAT. Movet frequenter: nam ſi MUTAT legeris, dat refectionem labori, quamvis alii *mutat* accipiunt, ut eſt: *Et terruit auſter euntes*.

583. NOCTEM ILLAM. Melius per accuſativum dixit. TECTI SYLVIS. Ut *te ſylvis agitare feras*.

584. VIDEMUS. Vel mente, vel oculis.

585. NAM NEQUE ERANT ASTRORUM IGNES. Bene *ignes:* quia de Aetna loquebatur, ut magis flammae ejus manifeſtae fierent coelo lucente. IN NIMBO. Proprie *nimbus* eſt, qui deorum vel imperantium capita, quaſi clara nebula, ambire fingitur. AETHRA SYDEREA POLUS. Per *aethram ſyderam*, hoc eſt, per ſplendorem aetheris. Sane *aether*, eſt ipſum elementum; *aethra* vero, ſplendor aetheris. Sciendum eſt, Homerum & *aetherem* & *aerem* communis generis dicere: quod de *aere* nos non poſſumus dicere. De *aethere*, *aethra* factum eſt. Et ſecundum rationem iſtam poteſt & *aether* & *aethra* unum eſſe; ut nunc ſit pro *aethere ſydereo;* cum coeli ſplendor *aethra* dictus ſit.

PIERII.

ria legere malint. Fit vero Synizeſis vel ex duabus brevibus vocalibus, nulla interjecta conſonante; vel altera duarum vocalium exiſtente brevi: nam ex duabus longis non condonatur. Sed enim, quia codices manu ſcripti, frequenti tranſcriptione ſemper aliquid immutarunt, fitque ut in ſimilibus plerunque vix fidem faciant, quantumlibet antiqui, operae precium videtur, inſcriptionum, quae fuerint in marmoribus notatae, teſtimoniis uti: illae enim, quo ſemel modo ſcriptae fuerint, ſuam indelebiles retinent antiquitatem. Habemus itaque inſcriptionem tumuli non invenuſtam, neque inelegantem Romae in palatio montis Jordani, in qua manifeſta Synizeſis inſpicitur, hoc pentametro: LUCTUOSUMQUE MIHI QUI SCIO QUID FUERIS. *Luctuo*, per Synizeſin eſſe videtur: atque etiam in altero heroico hexametro: UNANIMI, CALPURNIANO, SOCIATA MARITO. Neque deſunt hujuſmodi exempla plurima: tametſi nonnulli quantum in *Calpurniano* eſt, pene ultimam Graecorum more corripi poſſe contendunt: atque ita tertius pes *purnia*, dactylus ſit: ut in *Hadriano*, *Claudiano*, & ſimilibus factum paſſim apud Graecos obſervamus. Sed enim nobis non licet eſſe tam diſertis: quare figuram potius admittamus; qua, ut miſſos faciam Homerum, Heſiodum, Theocritum, & univerſam Graeciam, Virgilius ipſe ſaepe uſus eſt: ut ex locis paſſim a nobis toto opere citatis manifeſtum eſſe poteſt.

581. ET FESSUM QUOTIES MOTAT LATUS. In antiquis aliquot codicibus, *mutat* legitur: quod Servius admittere noluit: ne refectio, ut ait, labori detur. Ti. Donatus *mutat* agnoſcit: dum Enceladum ait converti in aliud latus, dum alterius voluerit vice effoetas vires reparare. Cum Servio tamen ſunt plerique codices vetuſti: neque tamen *motat* in omnibus, ſed *motet*, ſubjunctivo modo, in nonnullis ſcriptum eſt.

583. NOCTEM ILLAM TECTI IN SILVIS IMMANIA MONSTRA PERFERIMUS. In codicibus aliquot antiquis, *nocte illa* ablativo caſu legitur. Servius incuſativum mavult: & ita plus omnino ſignificat ob continuationem incommodi. Omnia praeterea exemplaria quae verſavimus, *tecti ſylvis*, abſque *in*, legunt: ut naves vel ſilvis caeſis, vel litus obumbrantibus, occultatas intelligas: non autem homines in ſilvas egreſſos: quod minime veriſimile eſt in tanta rerum trepidatione; quum praeſertim, quae ſonitum daret cauſſa, non viderent: nam & ſuperius in Carthaginienſi portu *Claſſem in convexu nemorum arboribus clauſam circum occuluerat:* loco tamen ibi ita natura comparato, ut & facile, & commode poſſent delitescere.

Et Lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.
Poſtera jamque dies primo ſurgebat Eoo,
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram:
Cum ſubito e ſilvis, macie confecta ſuprema,
Ignoti nova forma viri miſerandaque cultu
Procedit, ſupplexque manus ad litora tendit.
Reſpicimus. Dira illuvies, inmiſſaque barba,
Conſertum tegumen ſpinis: at cetera Grajus,
Et quondam patriis ad Trojam miſſus in armis.
Iſque ubi Dardanios habitus, & Troïa vidit
Arma procul; paullum aſpectu conterritus haeſit,

Con-

SERVII.

587. NOX INTEMPESTA. Media, hoc eſt, nimium obſcura. *Intempeſta*, dicta eſt nox media: intempeſtiva, inactuoſa, carens actibus, per quos tempora dignoſcimus: ait enim Lucretius: quia per ſe tempus non intelligitur, niſi per actus humanos. Medium autem noctis tempus actu caret. Ergo intempeſta, inactuoſa, quaſi ſine tempore: hoc eſt, ſine actu, per quem dignoſcitur tempus: unde eſt, *intempeſtive veniſti*, id eſt, *ἀκαίρως*. Ergo *intempeſta* dicitur, quia caret tempore. Sane noctis ſeptem tempora ponuntur: *Crepuſculum*, quod & *Veſper*: *Fax*, quo lumina incenduntur: *Concubium*, quo nos quieti damus: *Intempeſta*, id eſt, media: *Gallicinium*, quo galli cantant: *Conticinium*, poſt cantum gallorum ſilentium: *Aurora*, vel *crepuſculum matutinum*, tempus quod ante Solem eſt. TENEBAT. Quaſi curſum ejus denſitate ſui nimbi inhiberet.

589. HUMENTEMQUE. Hic participium poſitum eſt verbo carens; ergo *humentem* pro humidam: quoniam noctu ros cadit. AURORA POLO DIMOVERAT UMBRAM. Hyſteron proteron in ſenſu: ante enim aurora eſt, quam ſit dies. *Umbram* vero: quia nox umbra terrae dicitur.

590. CUM SUBITO E SYLVIS. Arguitur in hac Achaemenidis deſcriptione Virgilius negligentiae Homericae narrationis: Ulyxes enim inter initia erroris ſui ad Cyclopas venit; quemadmodum ergo Aeneas poſt ſeptimum annum, quam a Troja profectus eſt, ſocium Ulyxis invenit? praeſertim cum eum tribus menſibus in regione Cyclopum dicat moratum; & mox Aeneis de Sicilia ad Africam veniſſe dicatur. SUPREMA. Pro plurima.

591. NOVA FORMA VIRI. Bene *formam viri* dixit, non hominem: & eſt periphraſis, pro, ignotus vir. *Nova* autem, fugienda; aliter alibi: *Quis novus hic noſtris*, id eſt, inſperatus. Item: *Subitoque novum conſurgere bellum*: id eſt, deteſtandum. Item: *Vere novo*, id eſt, incipiente. Item: *duo lacte novo*, id eſt, recenti. Item: *Comitum adfluxiſſe novorum*, hoc eſt ignotorum. CULTU. Pro habitu.

593. ILLUVIES DIRA. Sordes tetra. IMMISSAQUE BARBA. Quidam barbam majorem, luctus indicium, a Virgilio poſitum reprehendunt; cum Heroes non fuerint ſoliti tondere barbam. An *immiſſam*, neglectam, & impexam accipimus?

594. CONSERTUM TEGMEN SPINIS. Inſigatum ſpinis. Hinc eſt in Terentio: *Video quendam ſentum, ſqualidum, pannis annisque obſitum*. AT CAETERA GRAJUS. Habet enim unaquaeque gens inceſſum, & vocem propriam. Sane *caetera Grajus*, Graeca locutio eſt, ut Salluſtius: *Sanctus alia*.

595. AD TROJAM MISSUS. Aut ex ſequenti ejus confeſſione hoc didicit: aut Graecum eſſe colligit ex trepidatione, ut Terentius: *Neſcio quid peccati portat haec purgatio*.

597. HAESIT. Dubitavit. SESE. Pronomen compoſitum: nam *ſeſe* duo pronomina ſunt.

PIERII.

593. RESPICIMUS. In antiquis aliquot codicibus, *treſpicimus* legitur: quod procul aſpicimus ſignificat; ſed Donatus *reſpicimus*, agnoſcit.

594. CONSERTUM TEGMEN SPINIS. In antiquis pleriſq; codicibus, *te imen*, integra dictione legitur. In Longobardico, & Mediceo *tegumen*: quod antiquitatem ſapit: & eo modo ſcribitur apud Ti. Donatum. Neque tamen inficior *tegmen* etiam dici per ſyncopen, ut: *Recubans ſub tegmine fagi*:

Continuitque gradum: mox ſeſe ad litora praeceps
Cum fletu precibuſque tulit. Per ſidera teſtor,
Per ſuperos, atque hoc caeli ſpirabile lumen;
Tollite me, Teucri: quaſcumque abducite terras.
Hoc ſat erit. Scio me Danais e claſſibus unum,
Et bello Iliacos fateor petiiſſe Penates.
Pro quo, ſi ſceleris tanta eſt injuria noſtri,
Spargite me in fluctus, vaſtoque inmergite ponto.
Si pereo, hominum manibus periiſſe juvabit.
Dixerat: & genua amplexus, genibuſque volutans

Hae-

SERVII.

598. PRAECEPS. Sine reſpectu ſalutis; ſcilicet poſtquam Cyclopum graviora cogitavit pericula. Sane brevis ei, quaſi timenti, prima datur oratio.

599. TESTOR. Quaeſo, obteſtor.

600. SPIRABILE. Vitale, de quo ſpiramus: & eſt ſermo Ciceronis: quanquam ille *ſpiritabile* dixerit in libris de D.orum natura.

601. QUASCUMQUE. Quo eat non cogitat, eorum comparatione quae fugit. HOC SAT ERIT. Vitaſſe Cyclopas.

602. SCIO. Modo, confiteor. E CLASSIBUS. Ex equitibus, modo, ut eſt: *Et Ortinae claſſes*, id eſt, equites.

603. PETIISSE. Cauſſa metri addidit ſyllabam, ut: *Nos abiiſſe rati, & vento petiiſſe Mycenas*.

604. TANTA EST. Ut non poſſit fortunae praeſentis qualitate molliri.

605. SPARGITE. Hoc eſt, dilacerate: & quia nec ſaevius, nec celerius aliud fieri poteſt, nova brevitate uſus eſt; ut intelligatur, prius laniandum, mox inſpargendum pelago.

606. HOMINUM MANIBUS PERIISSE JUVABIT. Oblique loquitur: nam vult oſtendere hominum hanc non eſſe crudelitatem.

607. GENUA AMPLEXUS. Phyſici dicunt eſſe conſecratas numinibus ſingulas corporis partes: ut aurem Memoriae: hinc eſt: *Cynthius aurem Vellit; & admonuit*: Frontem Genio: unde venerantes deum, tangimus frontem: Dextram Fidei; unde paulo poſt: *Atque animum praeſenti pignore firmat*. Genua Miſericordiae: unde haec tangunt rogantes. Sane, ſicut frequenter dictum eſt, etiam hic oſtenditur ſubtiliter Anchiſen & Aenean, tam Pontificatus, quam Flaminii Juris & peritos, & praeſules fuiſſe. Jure autem Pontificali, ſi quis Flamini pedes, vel genua fuiſſet amplexus, verberari non licebat: Hoc eo praecipiebatur, ne eſſet ullum praepedimentum religionis, quo minus ſecundis numinibus inſerviretur; aut eſſet importunitas in profanis locis aliquantiſper morandi. Quod hic diligenter exſequi videtur de Achaemenide, qui poſt preces habitas genua amplexus, genibus volutatus haerebat: in quo more, vel praepedimenti verbum procul dubio eſt; tum quod & ipſe genibus volutabat: vel quod genua amplexus etiam religione habebatur: quo in loco ſatis non fuit nulla verbera adhibita; niſi etiam fides data eſſet, qua ſecuritas confirmaretur veniae conceſſae illis verſibus: *Ipſe pater dextram Anchiſes, haud multa moratus, Dat juveni, atque animum praeſenti pignore firmat*: Neque enim oportebat tardius immorari profanis cognitionibus, cum precatio caeleſtium deorum interpoſita daret curam obſervandae religionis: dixerat enim: *Per ſydera teſtor, Per ſuperos, atque hoc coeli ſpirabile numen*: eaque propter addidit: *Haud multa moratus*, ut celeritas conceſſionis piaculum nullum poſſet admittere. Ipſum Achaemeniden hinc poſſumus aeſtimare, magis verbera timuiſſe, quam mortem, propter confeſſionem, ut diceret: *Spargite me in fluctus vaſtoque immergite ponto. Si pereo manibus hominum periiſſe juvabit*. Denique poſt haec addidit: *Ille haec depoſita tandem formidine fatur*.

PIERII.

proceleumaticum enim primo ſtatim verſu ponere nimis abſurdum fuiſſet. Eſt & alibi: *Tegmen habent capitum*.

601. TOLLITE ME TEUCRI, QUASCUMQUE ABDUCITE TERRAS. In codicibus aliquot antiquis legere eſt, *in quaſcumque* addita praepoſitione, ſine qua tamen figuratior eſt elocutio. Ridere vero mecum, ut verum fatear, ſolebam, quum in nonnullis codicibus ſcriptum offendiſſem *queſcumque* pro *Quaſcum-*

que.

Haerebat. Qui ſit, fari, quo ſanguine cretus,
Hortamur; quae deinde agitet Fortuna, fateri.
Ipſe pater dextram Anchiſes, haud multa moratus,
Dat juveni; atque animum praeſenti pignore firmat.
Ille haec, depoſita tandem formidine, fatur:
Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Ulixi,
Nomen Achemenides, Trojam genitore Adamaſto

Pau-

SERVII.

608. QUI SIT, FARI. Per omnia ſubaudis, *hortamur*. Qui ſit autem, hoc eſt, quis Graecorum ſit, id eſt, cujus filius ſit, ut etiam reſpondet: nam jam ſe dixerat Graecum.

609. AGITET FORTUNA, FATERI. Hortamur fateri, quae eum fortuna vexet, ut: *Agitataque numina Trojae*.

610. HAUD MULTA MORATUS. Nimiae benignitatis eſt, non exſpectare plurimas preces.

611. PRAESENTI PIGNORE FIRMAT. Quod ad hoc tempus poterat dari, id eſt, dextrae manus conjunctione, qua firmabantur amicitiae, ut: *Cur dextrae jungere dextram Non datur?* Et: *Jungimus hoſpitio dextras, ac tecta ſubimus*.

613. SUM PATRIA EX ITHACA. Circumſtantias omnes exſequitur: loci, perſonae, temporum: & licet rhetorice agat hic Achaemenides; quae dicit, ut tollatur, pauca ſunt, neque enim quicquam illi nocet, niſi quod Graecus. Caetera quae dicit, ut fugiant, tantum narrationem rei geſtae habent, plane cum auctu, ut ſit major cauſa miſericordiae; niſi forte hoc etiam putamus ad recipiendum valere, quod aliquod beneficium praedicendo de Cyclope ſignificat dari: nam infra ait: *Recepto ſupplice, ſic merito*. INFOELICIS ULYSSI. Quoniam apud hoſtes loquitur, quaerit favorem ejus vituperatione, quem ſcit odio eſſe Trojanis.

PIERII.

que. Inveni poſtmodum apud Fl. Soſipatrum, *queſcumque* apud veteres analogicam eſſe declinationem: unde dativus *quibus* deducatur, uti a nominativo *qui*, dativus *quis*. Catonemque ait Originum ſecundo dixiſſe, *queſcumque Romae regnaviſſet*. Et Plautum, *ques ignobiles*. Quas voces quamvis novitas abdicarit, declinationem tamen ejus manere: *quibus* enim crebro dicimus.

606. SI PEREO, MANIBUS HOMINUM PERIISSE JUVABIT. In codicibus nonnullis manu ſcriptis, *ſi peream* legitur: quod minime placet. In Longobardico vero, in Mediceo, in Porcio, & aliquot aliis ex antiquioribus, legere eſt: *Si pereo hominum manibus periiſſe juvabit*. Vel adſpiratione hic vim conſonantis habente, vel ea ratione factum, quia etiam *Neptuno Aegaeo*, vel *Actaeo Aracyntho*. Quam lectionem praeter Ti. Donatum Fontanus quoque agnoſcit in Actio: ubi ex ipſa earundem vocalium comploſione magnam fieri vocalitati acceſſionem aſſerit.

607. ET GENUA AMPLEXUS, GENIBUSQUE VOLUTANS HAEREBAT. Ut eorum imperitia retundatur, qui *volutus* hic legi volunt. *In paſſivis* ait Fl. Soſipater *participia praeſentis temporis non ſunt. Abutuntur autem veteres activo pro paſſivo, ut apud Virgilium:* genibuſque volutans: *nam ſi activa ſignificatione acciperetur, ſe deeſſet*, ut diceret: volutans ſe.

608. QUI SIT FARI. In antiquo codice Longobardico, *quis ſit* legitur. Quam lectionem agnoſcit Servius, tametſi veteres Grammatici eo modo, *qui* etiam poni ſcriptorum veterum aliquot exemplis tradunt.

613. COMES INFELICIS ULYSSIS. In antiquis pleriſque codicibus, *Ulyſſi*, abſque *s* legitur. Probus locum hunc citans: *Achillis. Qua forma Oratores etiam uſi ſint. Salluſtius:* Ad bellum Perſi Macedonicum, *pro*, Perſis. *Ubi ea forma uti nulla coegit homoeoteleuton, ſed antiquae declinationis ratio*. Ita & M. Tullius: *Filius Verri*, pro, *Verris*. Refert praeterea Soſipater Cariſius obſervatum a Plinio Dubii ſermonis lib. VI. *Herculi*, pro, *Herculis*, ut *Ulyxi*, pro, *hujus Ulyxis* olim dici coeptum. Neque ſumus immemores plura ſuper hujuſmodi genitivo dicta a nobis libro primo. Non putamus autem importunum, ubi aliorum etiam auctorum accedunt teſtimonia, eadem de re pluries diſputare: aut quoties novi aliquid inter ſcribendum occurrit, lectorem admonere.

614. NOMINE ACHAEMENIDES. In veteribus fere omnibus exemplaribus, legere eſt, *nomen*, quod ſcilicet quaeritis, *Achaemenides*: & ſicubi *nomine* ſcriptum eſt, id in his exemplaribus, quae verſamus, ſubditicium eſt, priore abraſa lectione. TROJAM GENITORE ADAMASCO. In Mediceo, in Porcio, &

Paupere (manſiſſetque utinam Fortuna!) profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Inmemores ſocii vaſto Cyclopis in antro
Deſeruere. Domus ſanie dapibuſque cruentis,
Intus opaca, ingens. Ipſe arduus, altaque pulſat
Sidera, (DI, talem terris avertite peſtem)
Nec viſu facilis, nec dictu effabilis ulli.
Viſceribus miſerorum & ſanguine veſcitur atro.
Vidi egomet, duo de numero cum corpora noſtro
Prenſa manu magna medio reſupinus in antro
Frangeret ad ſaxum: ſanieque exſperſa natarent

Li·

SERVII.

615. PAUPERE. Nam, ut etiam de Sinone diximus, apud majores haec fuerat cauſa militiae: & bene utitur ſtatu veniali, per excuſationem paupertatis; ut conciliet hoſtium animos, quaſi neceſſitate adverſus eos dimicaverit. FORTUNA. Priſtina, paupertatis ſcilicet: & perſeverat, ut invitus feciſſe videatur.

616. TREPIDI. Feſtini. CRUDELIA LIMINA. Speluncam Cyclopis Polyphemi.

617. IMMEMORES SOCII. Immemores, dum trepidi: ut per timorem, non per odium aut contemptum, relictus fuiſſe videatur: nam & cauſam ſubjungit timoris, Cyclopis deſcriptione. Ergo *immemores*, timentes.

618. DOMUS SANIE. Deeſt, horrida.

621. NEC VISU FACILIS. Cujus poſſit etiam aſpectus inferre formidinem. NEC DICTU EFFABILIS. Sermone non explicabilis. Et mire exaggeravit poſt deſcriptionem.

622. VISCERIBUS. *Viſcera*, proprie carnes ſunt. SANGUINE ATRO. Hoc eſt, ſanie.

623. VIDI EGOMET DUO. Homerus quatuor dicit: ergo aut diſſentit ab eo, ut etiam in temporibus: nam ante ad Siciliam Aeneas, quam Ulyxes, veniſſe dicitur. Aut certe hoc dicit, duo ſe vidiſſe: quot autem occiderit, ignorare, per timorem. Alii duo ſimul dicunt: non enim duo ſola addidit.

624. RESUPINUS. Magnitudo virtutis oſtenditur: quod una manu, quod reſupinus, quod frangeret, & velut exprimeret elidentem non in terram; ſed ad ſaxum ſublimitus quatientem. EXSPERSA. Haec fuit vera lectio, id eſt, madefacta: nam ſi ASPERSA dixeris, id eſt, inrorata, Tapinoſis & Hyperbole junguntur.

PIERII.

aliis antiquis pleriſque codicibus *Adamaſto* ſcriptum eſt: quod invictum, vel indomitum ſignificat: & ita proprium id viri nomen habetur etiam in codice Donatiano.

621. NEC DICTU EFFABILIS ULLI. In antiquis aliquot codicibus, *adfabilis*, legitur: quanquam codices etiam nonnulli manu ſcripti, *effabilis*, legunt; ſed enim Macrobius libentius legit, *affabilis*, ut in Mediceo eſt: ſumptumque ait ex Attio in Philoctete, ubi eſt: *Quem neque tueri contra, neque affari queas*. Alterum vero illud Servius agnoſcit, exponitque: *ſermone non explicabilis*, quod aeque placet.

623. VIDI EGOMET DUO. Homerus Oδ T. ſex enumerat, quos Cyclops devoraverit: nam binos tribus vicibus ponit abſumptos: ſed enim vel Achaemenides ob trepidationem & feſtinantiam non poteſt hic hiſtoriam omnem enarrare: ſatiſque putat, ſi memoret, Cyclopa eſſe adeo efferum, & immanem, ut una vice duo humana corpora poſſit abſumere: vel *duo*, pro *bina* poſitum, ut alibi vice verſa: *Bina criſpans haſtilia*, pro, *duo*: quae licentia late conceſſa eſt Poetis.

624. PREHENSA MANU. Peccare eos ait Terentius Scaurus, qui *prehenſus* cum adſpiratione ſcribunt, quum eam prima perſona non habeat. Quum vero ex hujus ſententia *preenſus*, per duo *ee*, ſcribi debeat, ut ibi: *Dextraque preenſum*: hoc loco vel Synizeſin eſſe dicimus: vel quod magis placet, *prenſa*, per craſin legemus, ut habetur in codicibus antiquis. Quid vero ſuper hoc ſentiat Velius Longus, alibi diximus.

625. SANIEQ. ASPERSA NATARENT LIMINA. Servius *experſa*, veram eſſe lectionem aſſeverat. In antiquis tamen codicibus quotquot habui, *aſperſa*,

&

Limina: vidi atro cum membra fluentia tabo
Manderet, & tepidi tremerent ſub dentibus artus.
Haud inpune quidem. Nec talia paſſus Ulixes,
Oblituſve ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.
Nam ſimul expletus dapibus, vinoque ſepultus,
Cervicem inflexam poſuit, jacuitque per antrum
Inmenſus, ſaniem eructans ac fruſta cruento
Per ſomnum conmixta mero; nos, magna precati
Numina, ſortitique vices, una undique circum
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto

In-

SERVII.

626. FLUENTIA TABO. Pro fluenti tabo.

627. TEPIDI. Melius *tepidi*, quaſi adhuc vivi, quam *trepidi*, id eſt, trementes; ne ſit iteratio.

628. ULYSSES. A ſolo nomine emphaſin fecit: unde eſt quod ſequitur: *Oblituſve ſui eſt*. Aliquanti tamen juxta veteres *oblitus*, id eſt, negligens dictum tradunt. Et eſt laus, quod & in adverſis conſtans: vel quem nemo impune laeſiſſet: vel qui dolo etiam fortiores ſaepe viciſſet.

629. ITHACUS. Ithacenſis.

630. SEPULTUS. Stratus jacuit.

631. JACUITQUE PER ANTRUM. Hoc verbum de Varrone mutuatus eſt, qui ait, *In lecto temulentos jacere, ſobrios cubare conſueſcere*.

632. IMMENSUM. Etiam *immenſum* ad Polyphemi magnitudinem pertinet: quaſi in toto antro jacuerit. ERUCTANS. Cicero: *Eructant ſermonibus ſuis caedem bonorum*. FRUSTA. Cicero in Philippicis: *Fruſtis eſculentis vinum redolentibus*.

634. SORTITIQUE VICES. Vel partes membrorum: vel qui quo loco ſtaret. UNDIQUE. Pro indiviſo.

635. CIRCUM FUNDIMUR. Secundum Homerum, qui dicit alios eum tenuiſſe, alios coecaſſe oculum. ACUTO. Fuſte obuſto: nam ſecundum iſtum ſenſum multi TEREBRAMUS legunt: alii TENEBRAMUS. Illud primum ſequitur verba Homeri: ἐτόρθ^ λ... δινέομεν. *Telo* autem *acuto* poteſt & ſimpliciter accipi.

PIERII.

& *adſperſa* legi: ſententia, & elocutio ſumpta ex M. Tullio in Philipp. *Vino pavimenta natarent*.

631. JACUITQUE PER ANTRUM IMMENSUM. Servius quidem *immenſum*, quippe antrum agnoſcit. Ad quam lectionem reſpexiſſe etiam Quintilianus videtur, ubi ait de Virgilio *Cum Cyclopa jacuiſſe dicit per antrum, prodigioſum illud corpus ſpatio loci menſus eſt*. In veteribus aliquot codicibus, *immenſus*, legitur, ut Homericum illud exprimatur, Ἔνθα δ' ἀνὴρ ἐνίαυε πελώριος. Quodque tantus erat, ut nemoroſo cuipiam promontorio altorum montium ſimilis videretur. Sunt etiam codices manu ſcripti, ubi legas, *immenſam ſaniem*, quod minime placet: etſi Homerus eructationem illius veſpertinae crapulae late deſcribit.

635. ET TELO LUMEN TEREBRAMUS ACUTO. Ti. Donatus *tenebramus* legit, hoc eſt, occaecamus. Cujus haec ſunt verba: *Quod ait acuto telo tenebramus, celeritatem facti voluit demonſtrare. In hoc enim conſilium conſiſtebat effectus, ne mora facientum, & dolor vulneris quamvis graviter dormientem excitaret. Hoc loco nonnulli terebramus tradunt; ſed quum terebratio habeat moram, quae fuit inimica facientibus, melius eſt, ut telo acuto, uno ictu videatur eſſe caecatus*. Sed enim pace tam docti viri, quum locus ſit ex Homero ſumptus, apud quem lata eſt de terebratione deſcriptio, vero ſimilius eſt Virgilium ſcriptum reliquiſſe, *terebramus*. Verſus Homeri ſunt: Ἐγὼ δ' ἐφύπερθεν ἀερθεὶς δίνεον, ὡς ὅτε τις τρυπῷ δόρυ νήϊον ἀνὴρ τρυπάνῳ, οἱ δέ τ' ἔνερθεν ὑποσσείουσιν ἱμάντι ἀψάμενοι ἑκάτερθεν. In quibus non tantum terebratum ait lumen conto acuto, uſtulatoque ex igne, ſtatim in oculum adacto, Ulyſſe ſuperne calcante, loro inferne advoluto, cujus capita ſocii alternantes utrinquè traherent: quod ſine longa mora fieri non potuit. Verum etiam artificis, qui navale aliquod lignum terebra perforet, ſimilitudine utitur. Legendum itaque, *terebramus*, ex Homero. Quod vero in inferiori verſu Servius Donatum reprehendit quod *latebat*, *latebat*, expoſuerit: aut quia capillis tegebatur, aut latebat corporis reliqui comparatione; ſi verba Donati con-

Ingens, quod torva ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clipei aut Phoebeae lampadis inſtar:
Et tandem laeti ſociorum ulciſcimur umbras.
Sed fugite, o miſeri, fugite, atque ab litore funem
Rumpite.
Nam qualis quantuſque cavo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque ubera preſſat,
Centum alii curva haec habitant ad litora vulgo
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia jam Lunae ſe cornua lumine complent,
Cum vitam in ſilvis, inter deſerta ferarum
Luſtra domoſque traho, vaſtoſque ab rupe Cyclopas

Pro-

SERVII.

636. SOLUM SUB FRONTE LATEBAT. Pro, in fronte latebat. Multi Polyphemum dicunt unum habuiſſe oculum; alii duo; alii tres; ſed totum fabuloſum eſt: nam hic vir prudentiſſimus fuit: & ob hoc oculum in capite habuiſſe dicitur: id eſt, juxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. Verum Ulyxes eum prudentia ſuperavit: & ob hoc, eum coecaſſe fingitur. LATEBAT. Dormienti ſcilicet: nam male ſentit Donatus, dicens: *Late patebat*, contra metrum. Item dicit, *capillis tegebatur*: aut *latebat*, corporis comparatione. Alii *latebat*, ſubjectum erat fronti, & intra frontem receſſerat, tradunt. Abſolutus tamen eſt prior ſenſus.

637. ARGOLICI CLYPEI, AUT PHOEBEAE LAMPADIS INSTAR. Unum magnitudinis eſt: quia Graecorum clypei rotundi, ut Cato Originum ait: aliud ſplendoris. *Phoebeae* autem, derivatio eſt vel a Luna, vel a Sole.

639. SED FUGITE. Occurrebat: Si coecus eſt, cur timetur? Subjungit non unum eſſe, ſed plures. Et bene ſuam admonendo gratiam facit, quod illos ultro facere neceſſe erat. Repetitio autem *fugite*, neceſſaria, ut alibi: *Heu fuge crudeles terras, fuge littus avarum*. O MISERI. Aut blandientis particula eſt, ut in Terentio: *O miſera*. Aut re vera miſeri, qui delati ſunt ad Cyclopas.

640. RUMPITE. Ut feſtinantes, non ſolvite, ſed rumpite, ut: *Feſtinate fugam tortoſque incidite funes*.

641. QUALIS QUANTUSQUE. Unum morum eſt, aliud corporis.

643. CENTUM ALII. Id eſt, tales & tanti. CURVA HAEC HABITANT AD LITTORA VULGO. Ne tantum in montibus eſſe putarentur. VULGO. Paſſim.

644. INFANDI CYCLOPES. Ineffabiles, ut ſupra: *Nec viſu facilis, nec dictu effabilis ulli*.

645. TERTIA JAM LUNAE. Bene in deſertis locis ex Lunae ratione colligit tempora. SE COMPLENT autem ideo: quia ſuum non habet lumen, ſed accipit a Sole. Et bene auxit miſericordiam a tempore.

646. VITAM IN SYLVIS. Miſericordia captatur a loco. DESERTA FERARUM. Propter feras deſerta.

647. LUSTRA. Cubilia: unde etiam *lupanaria*, *luſtra* dicimus, ubi habitant *lupae*, id eſt, meretrices: dictae ab obſcoenitatis & odoris ſimilitudine. Cicero: *Vino luſtriſque confectus*.

PIERII.

ſideremus, nil adeo reprehenſioni obnoxium inveniemus; immo longe diverſam Donati ſententiam ab ea, quam ei Servius adſcribit. Quaerit ſiquidem Donatus, qua ratione oculus, qui tantae eſſet amplitudinis & vaſtitatis, ut Lunae, Soliſve orbi poſſet aequari, latere potuerit? Conſiderataque Cyclopis deformitate, rugas comminiſcitur, & ingentem capillorum ſilvam: nam intonſum caput ipſe Polyphemus apud Theocritum & Ovidium late jactat. Sed melius fuerit ipſa Donati verba ſubjicere. Quod autem ait: *ſub fronte latebat*: quod ingens fuiſſe dicebatur uſque adeo, ut orbi Lunae, vel Solis aequari potuiſſet, faciebant rugae torvae frontis, & ingentes capitis comae. Quid vero ſi dixerimus Virgilium & ad oculi ſitum, & etymologiam reſpexiſſe, quam eo verbo exprimere voluerit; quum Varro dicat *oculos* ideo dictos, quod ſub fronte *occulantur*.

Proſpicio, ſonitumque pedum vocemque tremeſco.
Victum infelicem, baccas lapidoſaque corna,
Dant rami, & vulſis paſcunt radicibus herbae.
Omnia colluſtrans, hanc primum ad litora claſſem
Conſpexi venientem. Huic me, quaecumque fuiſſet,
Addixi: ſatis eſt gentem effugiſſe nefandam.
Vos animam hanc potius quocumque abſumite leto.
Vix ea fatus erat: ſummo cum monte videmus
Ipſum inter pecudes vaſta ſe mole moventem
Paſtorem Polyphemum, & litora nota petentem: (tum.
Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen adem-
Trunca manu pinus regit, & veſtigia firmat.
Lanigerae comitantur oves: ea ſola voluptas,
Solamenque mali.
Poſtquam altos tetigit fluctus, & ad aequora venit,
Lu-

SERVII.

648. SONITUMQUE PEDUM. Ordo figuratus, cum traho, cum proſpicio.

649. BACCAS. Generale eſt, id eſt, fructus arborum agreſtium. LAPIDOSA CORNA. *Lapidoſa*, dura: an quod in ſaxis naſcantur? Ipſa arbor *cornus* dicitur: pomum vero *cornum*; inde *corna*, ut *templum*, *templa*.

653. ADDIXI. Signato verbo exprimit deſperationem.

654. VOS ANIMAM HANC POTIUS. Oblique loquitur, ut ſupra: reprehenſio enim crudelitatis eſt, qui rogat ſalutem, ſi ipſe condemnat.

655. VIX EA FATUS ERAT. Ad probationis gratiam pertinet, quod ea, quae Achaemenides adfirmaverat, ſtatim adprobavere Trojani.

656. MOLE. Molitione, agitatione.

657. LITTORA NOTA PETENTEM. *Nota*, ante oculorum amiſſionem poteſt accipi. Sic Statius in nono: *Sequitur tamen improbus hoſtem, Qua meminit.*

658. INFORME. Ultra formam. INGENS. Poteſt & ſuperioribus & ſequentibus jungi; ut ſit *ingens lumen*.

659. TRUNCA MANU PINUS REGIT. Cujus coecitatem manu pinus regit.

661. SOLAMENQUE MALI. Solatium. Hinc Quintilianus dixit: *Magnum ſolatium coecitatis eſt habere rem videntis.*

662. POSTQUAM ALTOS TETIGIT FLUCTUS, ET AD AEQUORA VENIT. Hyperbaton in ſenſu, ut: *Progreſſi ſubeunt luco, fluviumque relinquunt.* aut Hyſteron proteron. Primum enim debuerat dicere, venit ad aequora; deinde, tetigit fluctus.

PIERII.

648. VOCEMQUE TREMISCO. Antiqua exemplaria pleraque *tremeſco*, per *e* in pene ultima ſcribere, quaque id ratione, dictum alibi.

658. CUI LUMEN ADEMPTUM. TRUNCA MANU PINUS REGIT. In Mediceo, & codicibus aliquot aliis antiquis, *manu*, ſeptimo caſu legitur. Et ubi *manum* eſt, quarto caſu, in codicibus manu ſcriptis, fere paſſim ultimam contactam obſerves. Eſſet vero ſententiae ordo: Pinus trunca manu, vel geſtata manu regit ademptum lumen, & veſtigia firmat. *Manum* tamen agnoſcit Fab. Quintilianus, ubi de amplificatione ita dicit: *Nam quod illud corpus mente concipiam, cujus trunca manum pinus regit.*

661. SOLAMENQUE MALI DE COLLO FISTULA PENDET. Sunt, qui carmen hoc ut nothum expungant; id tamen in plerisque codicibus antiquis habetur: praeterquam in uno, ubi verſus hac Pentimemeri clauditur, *ſolamenque mali*. Quam lectionem Ti. Donatus agnoſcit, nulla de *fiſtula* mentione facta. Cujus verba, quia in vulgatis codicibus corrupta ſunt, exemplari adſcribere non pigeat: LANIGERAE COMITANTUR OVES, EA SOLA VOLUPTAS, SOLAMENQUE MALI. *Voluptatem ex animalibus habuit, quum videret, caecatus vero pecorum ſuorum commodo orbitatem proprii luminis ſola-*

Luminis effoſſi fluvidum lavit inde cruorem,
Dentibus infrendens gemitu: graditurque per aequor
Jam medium, necdum fluctus latera ardua tinxit.
Nos procul inde fugam trepidi celerare, recepto
Supplice, ſic merito; tacitique incidere funem.
Vertimus & proni certantibus aequora remis.
Senſit, & ad ſonitum vocis veſtigia torſit.
Verum ubi nulla datur dextram adfectare poteſtas,
Nec potis Ionios fluctus aequare ſequendo,

Cla-

SERVII.

663. FLUIDUM. Propter ὁμοιοτέλευτον, fluentem noluit dicere. Quod autem dicunt Phyſici de effoſſo oculo ſanguinem nunquam fluere, verum quidem eſt; ſed ſupra non effoſſum hujus oculum, ſed terebratum legimus: unde eum conſtat necdum fuiſſe curatum. INDE. Aut de fluctibus; aut de ſpatio oculi.

664. GEMITU. Cum gemitu.

665. JAM MEDIUM. Altum quam litus, vel plus quam litus; id eſt, unde altum incipit: vel ſic altum, ut medium putares: nam & in quinto ſic dixit: *Interea medium Aeneas jam claſſe tenebat, Certus iter:* cum adhuc moenia reſpiceret. FLUCTU. Legitur & *fluctus*.

666. TREPIDI. Feſtini, ut: *Ne trepidate meas Teucri defendere naves*. Item: *Accepit trepidos: ac Niſum dicere juſſit*. CELERARE. Infinitivum pro pronuntiativo. RECEPTO. Aut in ſocietatem accepto: aut de periculo liberato, ut: *Frugeſque receptas:* &: *Medioque ex hoſte recepi*.

667. SIC MERITO. Quia omnia ejus probaverant dicta: ac ſi diceret: non fallacem, ut Sinonem. Sane quibuſdam videtur incongruum, Achaemenidis nuſquam alibi factam mentionem; cum eum hic & ſalutem merito impetraſſe, & ut reciperetur a fugientibus dicat.

669. AD SONITUM VOCIS. Remorum ſonitum, *vocem* dixit. *Vox* enim eſt omne quod ſonat: ſic alibi: *Fractaſque ad littora voces:* nam de hominibus non dixit: quia ſupra eſt: *Tacitique incidere funem*. VESTIGIA TORSIT. Bene uno ſermone oſtendit, eum revertentem jam audiſſe ſonum remigii.

670. DEXTRAM AFFECTARE. Dextram intendere, & injicere, ſcilicet ſic, ut poſſit navem tenere. Terentius: *Ad acminam qui adfectant viam:* id eſt, intendunt. Nam ſi DEXTRA legeris, ut ſit DEXTRA AFFECTARE, id eſt, contingere, caret exemplo. *Adfectare* autem quidam dicunt, eſſe, pronum animum habere ad faciendum quid occupandumque. Alii, *adfectare* ſi *dextra* legas, pro adfectandi accipiunt, ut ſit verbi infinitivi modo pro participio.

671. NEC POTIS. Id eſt, nec potis eſt. *Potis* autem, nomen eſt, & declinatur *potis, potis, poti, potem, potis, a pote:* & nomen eſſe docet ratio comparationis: nam in ſuperlativo *potiſſimus* facit: cui ſi detraxeris *ſimus*, invenies nominis poſitionem, ut *acerrimus, acer; fortiſſimus, fortis*. Sic autem, ut diximus, declinari compoſitio oſtendit: nam hujus *impotis, compotis, impotem, compotem* facit, quod in ſimplici difficile invenis: per compoſitionem agnoſcis facilius.

PIERII.

labatur. Quae vero Quintiliani verba Servius citat, de caecitatis ſolatio, ſumpta ſunt ex Declamatione de pariete cruento: ne alio quis ea quaeſitum eat.

662. FLUIDUM LAVIT INDE CRUOREM. In antiquis codicibus, *fluvidum*, fere paſſim ſcribitur, geminato *u v:* quod Grammatici non admittunt, niſi prima producta ſyllaba; quum tamen *fluvius* eodem modo enuntietur, corripiat tamen primam.

665. NECDUM FLUCTUS LATERA ARDUA TINXIT. Vetera aliquot exemplaria, *ſtrinxit*, habent: quod minime placet, tam propter aſperitatem, quam etiam ob improprietatem. Quod vero Servius & *fluctu*, & *fluctus*, legi docet: in antiquis iis codicibus, quos habui, *fluctus*, habetur indicativo caſu: & in Donatiana paraphraſi eadem agnoſcitur lectio. Neque ad ejus latera profundi maris unda pervenerat. In Porcio etiam *fluctus* prius ſcriptum fuit; ſed nunc *s* littera abraſa vix diſcerni poteſt.

668. VERRIMUS ET PRONI. In Mediceo, in Porcio, & antiquis aliquot aliis codicibus, *vertimus* legere eſt, quod agnoſcit Ti. Donatus.

670. VERUM UBI NULLA DATUR DEXTRAM AFFECTARE POTESTAS. *Affectare* Servio negotium faceſſit: quia etiam *dextra*, caſu ſeptimo ſcriptum invenerat,

Clamorem inmenſum tollit: quo pontus, & omnes
Intremuere undae, penituſque exterrita tellus
Italiae, curviſque inmugiit Aetna cavernis,
At genus e ſilvis Cyclopum & montibus altis
Excitum ruit ad portus, & litora complent.
Cernimus adſtantis nequidquam lumine torvo
Aetnaeos fratres, caelo capita alta ferentis,
Concilium horrendum: quales cum vertice celſo
Aëriae quercus, aut coniferae cypariſſi
Conſtiterunt, ſilva alta Jovis, lucuſve Dianae.

Prae-

SERVII.

672. IMMENSUM. Magnum: & dictum quod menſura comprehendi non poſſit.

673. EXTERRITA TELIS. Poetica hyperbole.

674. CURVIS CAVERNIS. Echo enim in concavis locis eſt.

675. AT GENUS. Figurate, ut: *Genus complent:* ut: *Hic manus ob patriam pugnando.*

676. EXCITUM. A verbo *cio, cis, cit.* RUIT. Feſtinanter venit, ut: *Ruuntque effuſi carcere currus.*

677. NEQUICQUAM LUMINE TORVO. Quia nocere non poterant.

678. AETNEOS FRATRES. Aut ſimiles, aut feritate germanos, aut eiuſdem patriae vel terrae, tanquam matris: nam non ſunt Polyphemi fratres, quem Neptuni filium Homerus dicit: unde eo occoecato Ulyxes pertulit tempeſtatem, qui ad eum venit derelicta Calypſo, cum qua decem annis fuerat: unde, ut ſupra diximus, Virgilii dictis diſſentit temporum ratio. COELO. Pro in coelum.

680. CONIFERAE. *Conum* ſubſtinentes. Et *Conus*, dicitur fructus cupreſſi, & ipſa *κωνοειδὴς* eſt: nam a rotunditate in acumen levatur. CYPARISSI. *Cypariſſus*, Telephi filius fuit, amatus ab Apolline: vel ut alii, a Sylvano: qui cum laſſatus aeſtu ſub quadam arbore ſomnum caperet, ſubito ſtrepitu excitatus, cervum, quem in deliciis habebat, feram credens, per ignorantiam, miſſo telo occidiſſet, & fletu nimio & abſtinentia cibi ac potionis tabeſceret, miſericordia deorum in arborem *cupreſſum* converſus eſt, aptam & conſecratam lachrymis & luctibus. Alii hunc *Cypariſſum*, Cretenſem, puerum pulcherrimum & caſtiſſimum fuiſſe, quem quidam ab Apolline, nonnulli a Zephyro, amatum volunt; qui cum caſtitatem ſuam incorruptam tenere cuperet, relicta Creta ad Orontem fluvium, & montem Caſium, dicitur perveniſſe: atque ibi in Cypreſſum arborem commutatus, quae arbor ideo mortuis conſecratur, quod caeſa ſemel neſcit renaſci.

681. CONSTITERANT. Metri cauſa, pro *conſiſtunt*. SYLVA ALTA JOVIS, LUCUSVE DIANAE. *Jovis*, propter quercus; Dianae, propter *cupreſſum*: ipſa enim eſt etiam Proſerpina. Ergo *cupreſſi*, quaſi infernae; vel quia ſuccisae non renaſcuntur: vel quia apud Atticos funeſtae domus hujus fronde velantur. *Alta* autem, quod manet *vertice celſo*, & *lucus*, qui propter religionem intactis arboribus, & magis creſcit, & diu permanet.

PIERII.

nerat. In codicibus tamen nonnullis antiquioribus, *dextra attrectare* legitur: quod nullam prae ſe ferret difficultatem: nam qui penates & deos magnos ſecum habebant, tanquam ſacri, non temere erant a profano, & deorum contemptore contingendi. Non fruſtra tamen in codicibus multis, *dextram affectare*, ſcriptum, hoc eſt, anxia quadam aviditate manum ad navem injicere.

672. CLAMOREM IMMENSUM TOLLIT. In antiquis aliquot codicibus, *ponit*, habetur: quod non aeque placet.

673. PENITUSQUE EXTERRITA TELLUS ITALIAE. In codicibus antiquis, *Trinacriae*, legitur: quod magis decorum ſervat, praeſertim quum ſubſequatur: *Crebriſque immugiit Aetna cavernis;* ſed *Italiae* Donatus agnoſcit: & hyperbole ita major eſt.

674. IMMUGIIT AETNA. Antiqui pleriq; codi-

ces,

Praecipites metus acer agit quocumque rudentis
Excutere, & ventis intendere vela ſecundis.
Contra juſſa monent Heleni, Scyllam atque Charybdim
Inter utramque viam, leti diſcrimine parvo,
Ni teneant curſus: certum eſt dare lintea retro.
Ecce autem Boreas anguſta ab ſede Pelori
Miſſus adeſt. Vivo praetervehor oſtia ſaxo
Pantagiae, Megaroſque ſinus, Tapſumque jacentem.
Talia monſtrabat relegens errata retrorſum

SERVII.

Li-

683. EXCUTERE. Num expedire?

686. NI TENEANT CURSUS. Antiqui NI pro NE ponebant, qua particula plenus eſt Plautus: *Ni mala, ni ſtulta ſis*. Senſus ergo talis eſt: Timor cogebat, ut quocumque navigaremus, & ventum ſequeremur, non judicium; ſed occurrebat praeceptum Heleni, vitare Scyllam & Charybdim: quare placuit *Ni curſus teneant*, hoc eſt, agantur & impellantur inter utramque viam modico mortis interſtitio, id eſt, Scyllae & Charybdis, RETRO DARE LINTEA, quod dum cogitamus, proſperior nobis flare coepit Boreas. Nonnulli *Scyllam & Charybdim inter* diſtinguunt; ut ſit ordo: *Inter Scyllam & Charybdin utramque viam laeti diſcrimine parvo Ni teneant; curſus certum eſt dare lintea retro*. Alius ordo eſt: *Contra juſſa monent Heleni, ne inter Scyllam & Charybdin curſum teneant*.

687. PELORI. Sicilia Graecis ideo Trinacria dicitur, quod tres extremitates, quas Graeci ἄκρας vocant, in mare videtur extendere, Pachynum, quod in Aryciam vertit; Lilybaeum, quod Africam ſpectat; Pelorum, quod in Tyrrhenum mare procedit. Sed anguſta ab ſede ideo agitur: quia eminus videntibus eum locum, Italia & Sicilia terra continens putatur; nec niſi ad vicinum accedentibus videtur.

688. MISSUS ADEST. Favore ſcilicet numinum, quem Anchiſes optaverat dicens: *Ferte viam vento facilem, & ſpirate ſecundi*: vel *miſſus*, juxta qualitatem locorum: ita enim in illis anguſtiis & faucibus maris artari & conglobato ſpiritus ferri dicitur, ut ad illum locum tantummodo *miſſus* videatur. VIVO PRAETERVEHOR OSTIA SAXO. Pro, vivi ſaxi, ablativum pro genitivo: vel viva ſaxa habentia: *oſtia* vero aut littora ſunt; aut exitus fluminis in mare; aut introitus portus.

689. PANTAGIAE. Hic fluvius Siciliae, cum plenus incederet, implebat ſonitu pene totam Siciliam, unde & *Pantagias* dictus eſt, quaſi ubique ſonans. Hic poſtea, cum Cereri quaerenti filiam obſtreperet, tacere juſſus eſt numinis voluntate. MEGAROSQUE SINUS. *Megara*, oppidum eſt non longe a Syracuſis. THAPSUMQUE JACENTEM. *Thapſus*, inſula juxta Syracuſas, plana, pene fluctibus par. TALIA MONSTRABAT. Quia occurrebat, und haec loca noſti.

690. RELEGENS. Renavigans, ut: *Et primi lege litteris oram*. ERRATA. Participium ſine verbi origine: non enim facit *error*. RETRORSUS. Quaſi a fine ad caput retexens.

P. IERII.

ces, *ἐμμιγεῖς*, κτ᾽ χρόνον legunt: quam lectionem doctiſſimi plerique viri receperunt.

681. CONSTITERANT SILVA ALTA JOVIS. In antiquis pleriſque codiicibus, *conſtiterunt*, legitur, ut *ſteterunt*, *tulerunt*, pene ultima brevi ſaepe reperiuntur. Non tamen improbo *conſtiterant*, exacta ſpecie.

684. CONTRA JUSSA MONENT HELENI. Vetera quaedam exemplaria cum Mediceo, *movent* legunt, hoc eſt perſuadent; ſed Helenus monuerat, & monitus in hoc dictionis genere dicuntur. SCYLLAMQUE CARYBDIM INTER UTRAMQUE VIAM LAETI DISCRIMINE PARVO NI TENEANT CURSUS. In codicibus nonnullis manu ſcriptis, *Scyllaeque Carybdis* ſcriptum eſt, ut ordo ſit: *Inter utramque viam Scyllae & Carybdis*. Sed imperfecta eſſet oratio, & alterum *que* poſt *Carybdis* deſideratur. Longe vero melius in Donatiano codice, *Scyllam atque Carybdin*, appoſitive poſitum. Eſt &, *ne teneant*, in aliquot exemplaribus antiquis; ſed *ni* Donatus agnoſcit,

Litora Achemenides, comes infelicis Ulixi.
Sicanio praetenta ſinu jacet inſula contra
Plemmyrium undoſum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama eſt huc Elidis amnem
Occultas egiſſe vias ſubter mare: qui nunc
Ore Arethuſa tuo Siculis confunditur undis.
Juſſi numina magna loci veneramur: & inde
Exſupero praepingue ſolum ſtagnantis Helori.

SERVII.

691. Infoelicis Ulyssi. Epitheton ad implendum verſum poſitum more Graeco, ſine reſpectu negotii: nam Aeneas incongrue infoelicem Ulyxen dicit; niſi forte quaſi pius etiam hoſtis miſeretur, cum ſimiles errores & ipſe patiatur: & notandum concluſam de Achaemenide mentionem.

692. Praetenta. Antepoſita. Jacet. Sita eſt, ut: *Medio jacet inſula ponto*. Contra Plemmyrium undosum. Quidam inſulam, quidam fluvium putant dici. Sane verbum de verbo expreſſit: hoc eſt enim *undoſum*, quod *Plemmyrium*: πλημμυρία enim, inundatio Graecis dicitur. Sinus Syracuſanus, in quo Ortygia, cujus hic neceſſarie meminit: nondum enim erant conditae Syracuſae. *Undoſum* vero, quod uſque illuc veſtigia aeſtuantis Charybdis dicuntur pervenire.

694. Ortygiam. Haec tantum *Ortygia* dicitur; Apollinis vero etiam Delos. Et bene addidit Priores, ut haec, quae nunc eſt, ſemper appellata ſit *Ortygia*; haec vero, prioribus tantum. Fama est huc Elidis amnem. *Elis* & *Piſae*, civitates ſunt Arcadiae, in qua eſt fons ingens, qui ex ſe duos alveos creat, Alpheum & Arethuſam: unde fit, ut fingantur conjungi in exitu, quos origo conjungit. Arethuſam autem etiam in Elide eſſe teſtatur Virgilius, dicens: *Sic tibi, cum fluctus ſubterlabere Sicanos, Doris amara ſuam non intermiſceat undam*. Haec ſecundum fabulas venatrix fuit, quae dum ſe in Alpheo poſt laborem ablueret, ab eo adamata eſt. Quam cum in ſpeciem avis Alpheus cognoſſet latere, etiam ſic eam mutatam perſequi coepit, quae eum diu fugiens deorum miſeratione in fontem ſui nominis mutata ad Siciliam per ſecretos meatus venit. Quam Alpheus illuc uſque perſequutus, fonti ejus ſe miſcet, quod tali argumento probatur: nam cum equi, diebus feſtis Olympii Jovis, certantes in eo amne diluuntur, ſtercus equorum ex eo amne etiam in Arethuſa recognoſcitur. Patera etiam, quam in Alpheum quidam Olympionices miſerat, in Arethuſa inventa dicitur. Hanc autem venatricem fuiſſe, quod etiam Virgilius oſtendit: *Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis*. Quidam autem *Arethuſam* non de Elide ad Siciliam venire; ſed in Sicilia naſci volunt & venienti fluvio occurrere. Alpheum. Quia Graece Α'λφειὸς facit: ut Α'ινείας Aeneas, Μήδεια Medea. Ore. Fonte vivo: bene de fluvio, ut 1. Aeneid. *Unde per ora novem*.

697. Jussi numina magna loci. Vel ab Achaemenide admoniti, vel Anchiſe, vel ab oraculis: & quaeritur, quae numina; vel quare non dixerit: & utrum Alpheum, an Arethuſam intelligi voluerit. *Juſſi* ergo, admoniti.

698. Stagnantis Elori. Fluvii, qui ad imitationem Nili effunditur campis. Sed Graeci *ſtagna* ἕλη dicunt, unde ait: *Stagnantis Elori*.

PIERII.

ſcit, & pro *ne* poſitum more veterum ait: quod & Priſcianus admittit: quanquam alibi dicat: *Ni teneant curſus*, ita habere, ut Terentianum illud: *Ni metuam patrem*: & locus alius apud Virgilium: *Ni faciat, maria, ac terras, coe. que prof. Quippe ferant*. Plura vero Servius.

690. Errata retrorsum. In antiquis aliquot exemplaribus, *retrorſus*.

695. Occultas egisse vias. In codice perveteri, qui apud me eſt, *habuiſſe vias*, legitur; ſed *egiſſe* magis placet, ut in vulgatis.

696. Siculis confunditur undis. In antiquis aliquot codicibus, *perfunditur*; ſed *confunditur*, magis placet: hoc eſt, commiſcetur.

697. Numina magna loci jussi veneramur. In omnibus antiquis codic. quotquot legi, numerus eſt hujuſmodi: *Juſſi numina magna loci*

Hinc altas cautes projectaque ſaxa Pachyni
Radimus, & fatis nunquam conceſſa moverı,
Apparet Camerina procul, campique Geloi,
Immaniſque Gela fluvii cognomine dicta.
Arduus inde Acragas oſtentat maxima longe
Moenia, magnanimum quondam generator equorum.
Teque datis linquo ventis, palmoſa Selinus;
Et vada dura lego ſaxis Lilybeïa caecis.

Hinc

SERVII.

699. PROJECTA. Porrecta & tenta, ut: *Projecto dum pede laevo*. PACHYNI. Promontorium eſt auſtrum ſpectans: unde & *Pachynum* dictum, ab aeris craſſitudine: nam παχὺς eſt pinguis & craſſus.

700. RADIMUS. Propter ſaxa latentia. *Radimus* autem, nimium adjuncti praeterimus, ut v. Aeneid. *Radit iter laevum interior*.

701. CAMERINA PROCUL. Palus eſt juxta ejuſdem nominis oppidum: de qua, quodam tempore cum ſiccata peſtilentiam creaſſet, conſultus Apollo, an eam penitus exhaurire deberent, reſpondit: *Μὴ κίνει Καμάριναν· ἀκίνητος γὰρ ἀμείνων*, quo contempto exſiccaverunt paludem: & carentes peſtilentia, per eam partem ingreſſis hoſtibus, poenas dederunt. Sed hoc reſponſum Aeneae temporibus ignotum fuit. Ergo non obſervavit Poeta; ſed ad praeſens tempus locutus eſt.

702. IMMANISQUE GELA. Civitas a fluvio nominata: ſicut etiam *campi Geloi*.

703. AGRAGAS. Mons eſt muro cinctus, in cujus ſumma parte oppidum eſt: unde & Cicero ait: *Ad mare intra moenia ante oppidum expectabat*. De Verre. Notandum ſane, haec Virgilium, quantum ad ſua tempora ſpectabat, dicere; non quantum ad operis: Aenea enim navigante, nec fuerat Camerina ſiccata, nec Gela vel Agrigentum conditae: quod frequenter facit; ſed nunc ideo vitioſum eſt: quia ex perſona narrantur Aeneae.

704. MAGNANIMUM QUONDAM GENERATOR EQUORUM. Secundum Pindarum quondam Agrigentini equos ad agones Graeciae mittebant, qui inde victores revertebantur. Legimus etiam aliud: Cum in Cappadocia greges equorum periſſent, Delphici Apollinis reſponſo adduxerunt equos de Agrigento: & reparavere meliores. Quidam autem dicunt Heronem Agrigentinum, vel ut alii ferunt, Dionyſium tyrannum Siciliae, equos ad agones Elidi Olympicos duxiſſe, & omnes viciſſe.

705. PALMOSA SELINUS. Civitas eſt juxta Lilybaeum, abundans *palmis*, quibus veſcuntur, & apio. Σέλινον enim apium dicitur. An *palmoſa*, ab equis nobilibus.

706. SAXIS LILYBEIA COECIS. Vere dixit: nam litus Lilybetanum naturaliter cum ſaxis, quaſi de induſtria conſtructum eſt. Sane notandum, omnium trium promontoriorum Siciliae factam mentionem, ut: *Ecce autem Boreas anguſta a ſede Pelori*. Et: *Projectaque ſaxa Pachyni*. Et hic modo: *Saxis Lilybeia coecis*.

PIERII.

veneramur: ut illa: *Addam cerea pruna*. Et: *Curru jungit Alaeſus equos*.

698. STAGNANTIS ELORI. In codicibus antiquis, *Helori* cum adſpiratione, quam & Pontanus recipit. Eſt etiam eodem verſu *caſupero*, per *x*, & *s*.

701. APPARET CAMERINA PROCUL. In antiquis aliquot codicibus, *Camarina*, ut Graeci ſcribunt, *Μὴ κίνει Καμάριναν· ἀκίνητος γὰρ ἀμείνων*.

703. ARDUUS INDE ARAGAS. In antiquis *arduos*. In Romano, *Agragas*, ut Graece ſcribitur, Ἀκράγας, Polybio. Sed affinitas litterarum facit, ut Latini multa per *g* ſcribant, quae Graeci per K, ut *gubernator*, κυβερνήτης: atque etiam vice verſa nonnunquam pro *γ*, *c* ſubſtituant: ut ex *gengro*, *congrus*.

705. PALMOSA SELINIS. In codicibus aliquot antiquis, *Selinys* per *y* in fine ſcriptum eſt. In aliquot aliis *Selinus*; quod quidem cum Graeca ſcriptione facit. Nam Σελινοῦς, per *ει* finale, civitas Siciliae eſt: eaque, ut Graeci tradunt, & maſculino & foeminino genere dicitur. Quod vero *palmoſam* dicit Maro, ex M. Tullio eſt,

Hinc Drepani me portus & illaetabilis ora
Accipit. Hic, pelagi tot tempeſtatibus actus,
Heu genitorem, omnis curae caſuſque levamen,
Amitto Anchiſen. Hic me, pater optime, feſſum
Deſeris, heu, tantis, nequidquam erepte periclis!
Nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret,
Hos mihi praedixit luctus, non dira Celaeno.
Hic labor extremus, longarum haec meta viarum.
Hinc me digreſſum veſtris deus adpulit oris.
Sic pater Aeneas intentis omnibus unus
Fata renarrabat divom, curſuſque docebat.

SERVII.

707. DREPANI PORTUS. *Drepanum*, civitas eſt non longe a monte Eryce, trans Lilybaeum: dicta vel propter curvaturam littoris, in quo ſita eſt; vel quod Saturnus, poſt amputata virilia Coelo patri, illuc falcem projecit, quae Graece δρέπανος dicitur: quod veriſimile putatur propter vicinitatem Erycis, conſecrati Veneri, quae dicitur nata ex Coeli cruore, & ſpuma maris. Quidam *Drepana* dictum volunt a falce Cereris, quam ibi, cum filiam ſuam Proſerpinam quaereret, amiſit. Cato pluraliter *haec drepana* dicit. ILLAETABILIS. Propter patris amiſſionem.

708. ACTIS. Tranſactis; vel quomodo menſibus actis.

711. FESSUM DESERIS. Ut ſupra diximus, ſecundum Virgilium: nam Cato eum in Originibus ad Italiam veniſſe docet: unde etiam in ſexto illud amphibolon eſt: *Quo magis Italia mecum laetere reperta*. Nam & poſt Latinum, Turnumque, & Amatam, dicitur exceſſiſſe. Sed bene hic ſubtrahitur; ne parum decoro amori interſit. Quaeritur ſane cur ſine ulla deſcriptione funeris patris praeterierit? aut quia in v. dicturus eſt; & bis eadem dicere vitaverit: aut quia, ſicut dictum eſt, Anchiſes ad Italiam cum filio pervenit.

712. NEC VATES HELENUS. Quia dixerat: *Prohibent nam caetera Parcae Scire, Helenum farique vetat*.

713. NON DIRA CELAENO. Quae vel irata debuit adverſa praedicere, Et bona pietate mortem patris graviorem dicit eſſe, quam famem.

714. HIC LABOR EXTREMUS. Aut apud Drepanum: aut *extremus*, ſaeviſſimus: quia

Con-

ſtatim tempeſtati ſacratus eſt. Et bene de ipſa tempeſtate tacuit: quia *Ilioneus* ſupra dixerat: *Cum ſubito adſurgens fluctu nimboſus Orion In vada coeca tulit*.

715. DEUS APPULIT ORIS. Tulit voluntate ſua: bene ſe commendat Didoni, dicens ſe ad eam deorum voluntate veniſſe. Sane non dixit quis deus, ut alibi: *Dabit deus his quoque finem*.

716. UNUS. Non interpellante regina interrogationibus.

717. FATA DIVUM. Quae dii hominibus tribuunt. RENARRABAT. Aut vacat RE, ut: *Confiteri poſſit*: aut apparet Aeneam ante de ſuis caſibus cum Didone confuſe locutum: & ideo hic addidit: *Renarrabat*; quaſi quae dixerat antea, nunc ex ordine referebat, quod notat in primo: *Immo age, & a prima dic hoſpes origine nobis*. Sane in ſecundi principio duo ſunt verſus ex perſona Poetae, ſicut hic tres, & ſimilis eſt finis initio.

PIERII.

eſt, in Actione ultima contra Verrem: *Nautae coacti radices palmarum agreſtium, quarum erat in illis locis, ſicut in magna parte Siciliae, multitudo, colligebant*.

708. TOT TEMPESTATIBUS ACTUS. In antiquis pene omnibus exemplaribus legere eſt, *actis*. Neque *actus* eſt in iis, quos legi, niſi contacto codice.

709. HEU GENITOREM. Diverſum hoc ab hiſtoria, ſi Straboni credimus, qui Aeneam una cum Anchiſe patre & filio Aſcanio Laurentum applicuiſſe tradit.

717. FATA RENARRABAT DIVOM, CURSUS

Conticuit tandem, factoque hic ſine quievit.

SERVII.

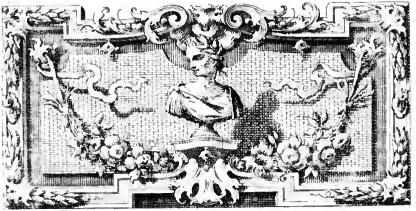
718. CONTICUIT TANDEM. Ut: *Conticuere omnes*. TANDEM. Diuturnitatem narrantis expreſſit. Notandum ſane, quia controverſiarum more epilogos dedit ſex iſtis prioribus libris: quos & eſſe bioticos voluit: nam ſingulis res ſingulas dedit, ut primo omnia; ſecundo *πάθος*; tertio errores; quarto *ἦθος*; quinto feſtivitatem; ſexto ſcientiam. Epilogos autem ſic variavit, ut in primo miſeratio eſſet Didonis; in ſecundo mors Creuſae; in tertio Anchiſae; in quarto Didonis; in quinto Palinuri; in ſexto Marcelli citum deflet interitum. Facto enim fine narrandi Aeneas ſucceſſit ad requiem.

PIERII.

QUE DOCEBAT. In antiquis aliquot codicibus legere eſt, *Fataque narrabat divom*. Sed enim quia bonam horum partem Didoni prius enarraverat, & in hac dictionis continuatione, multa fuere repetita: longe magis placet *renarrabat*, ut in Mediceo, & vulgatis habetur exemplaribus.

P. VIR-

Digitized by Google

Ant Visentini f.

P. VIRGILII MARONIS AENEIDOS
LIBER QUARTUS.

At regina gravi jam dudum ſaucia cura

Vul-

SERVII.

Vs. 1. Apollonius Argonautica ſcripſit, ubi inducit amantem Medeam. Inde totus hic liber tranſlatus eſt de tertio Apollonii. Eſt autem pene totus in affectione; licet in fine πάϑος habeat, ubi abſceſſus Aeneae gignit dolorem. Sane totus eſt in conſiliis & ſubtilitatibus: nam pene comicus ſtilus eſt; nec mirum, ubi de amore tractatur. Junctus quoque ſuperioribus eſt, quod artis eſſe frequenter diximus: nam ex abrupto vitioſus eſt tranſitus; licet ſtulte quidam dicant hunc tertio non eſſe conjunctum, in illo enim navigium; in hoc amo-

PIERII.

Vs. 1. At regina gravi. Antiquus admodum codex eſt, in quo *d* littera ex praepoſitione *ad* per *t* ſemper notata eſt, tam in compoſitis dictionibus, quam etiam in iis, quae ſimpliciter proferuntur, ut: *Meque at tua limina*: &, *Ateritque vocatus Apollo*: &, *Atopertus amictu*. Ubi vero *t* ea conſuetudine, vel ex analogia ſcribi nunc ſolet, ibi *d* notatur, ut: *Setoſi capud hoc apri*. *Ad mihi ſeſe offert*: atque loco hoc, *Ad regina gravi jamdudum ſaucia cura*. Sed enim ut de ratione ſcriptionis hujus, quae adeo frequens eſt apud veteres, ali-

Vulnus alit venis, & caeco carpitur igni.
Multa viri virtus animo, multuſque recurſat
Gentis honos. Haerent infixi pectore vultus,
Verbaque: nec placidam membris dat cura quietem.

SERVII.

Poſte-

mores exſequitur non videntes optimam conjunctionem. Cum enim tertium ſic clauſerit: *Factoque hic fine quievit:* ſubſecutus intulit: AT REGINA GRAVI JAMDUDUM SAUCIA CURA. Item paulo poſt: NEC PLACIDAM MEMBRIS DAT CURA QUIETEM: nam cum Aeneam dormire dixerit, ſatis congrue ſubjunxit, ut ſomno amaos careret. Alii ſubitum tranſitum factum tradunt: quia non oſtendit convivium diſſolutum; ſed hoc ſubtiliter fecit: quia etiam alia convivia eam habuiſſe deſcribit: *Poſt ubi digreſſi lumenque obſcura viciſſim.* Sane beoe REGINA: quia contra dignitatem amor ſuſceptus gravior eſſe ſolet: ex hoc enim nomine & pudoris & deliberationis naſcitur cauſa, & praecipue potiundi difficultas. Videtur & poſt amiſſam caſtitatem etiam juſtus interitus. JAMDUDUM. Aut nimium & vehementer, ut Terentius: *Jamdudum te amat; Jamdudum illi facile fit quod doleat.* Aut *jamdudum*, id eſt, a quo tempore vidit Aeneam. Legimus enim: *Obſtupuit primo aſpectu Sidonia Dido.* Aut ex quo uarrare coepit Aeneas: aut ex quo intervenit Cupido. SAUCIA. Hinc ſubjungit.

2. VULNUS ALIT. Id eſt, curam paſcit. Et bene adludit ad Cupidiois tela, ut paulo poſt ad faculam, ut: ET COECO CARPITUR IGNI: nam ſagittarum vulnus eſt, facis incendium. CURA. Amore intolerabili, quem ferre non poſſet, ut: *Meque his abſolvite curis.* *Cura* ergo, ab eo, quod cor urat, ut: *Veneris juſtiſſima cura.* Item: *Mea maxima cura.* Sane per confuſionem verbi & nominis dictum eſt: nam *cura* eſt & verbum, ut: *Cura, cures;* cum non eſt nomen. VENIS. Quia per venas amor currit, ut ſanguis: oam in ſanguine anima; in anima amor eſt: aut ſicut venenum: inde dictum: *Fallaſque veneno.* Item: *Longumque bibebat amorem.* Nam venenum ideo dicitur, quia per venas currit. COECO CARPITUR IGNI. Non quod non cernat; ſed quod Dido amorem ſuum vult occultare, ſi poſſit: ideo *coeco*. Et agit Virgilius, ut inventas frangat declamationes: ut hoc loco rem dixit ſine declamatione, unde Ovidius: *Quoque magis tegitur, tanto magis aeſtuat ignis.* *Coeco* ergo *igni*, validiore, cujus natura eſt, ut compreſſus magis convaleſcat. *Carpit enim vires paulatim.* Sane *igni*, pro igne, dativus pro ablativo.

3. MULTA VIRI VIRTUS ANIMO. Bene mediam ſe facit praebere Didonem, inter regalem pudorem & amoris impulſum. Simulat enim ſe virtutem mirari, cujus pulchritudine commovebatur. *Multa* autem *virtus*, figurate dixit: nam ad numerum tranſtulit, quod eſt quaotitatis: aut *multa*, pro magna. RECURSAT. Frequeotativo uſus eſt verbo in frequenti amaotis cogitatione.

4. GENTIS. Non Aeneae; ut ſit velut excuſatio; ſed a Dardani ouminibus, aut Veneris. INFIXI PECTORE VULTUS, VERBAQUE. *Vultus*, inquit & *verba haerent; virtus* & *honos gentis recurſat:* quia ſuperiora vehementiora ſunt ad amorem. Tale & illud eſt: *Illum abſens abſentem auditque videtque.* *Pectore* vero, pro, pectori. Duo tangit, quibus potiſſimum gignuntur amores, formam videlicet, & eloquentiam.

5. NEC PLACIDAM MEMBRIS DAT CURA QUIETEM. Aut penitus quiete caruit, ut *placida*, epitheton ſit quietis: aut habuit quidem quietem; ſed non placidam, id eſt, turbatam ſomniis: unde & ipſa paulo poſt: *Quae me ſuſpenſam inſomnia terrent.*

PIERII.

aliquid diſſeramus: non in codicibus tantum aotiquis, verum etiam in veterum monumentis obſervatum ſaepius *ad* & *at*, ſive per *t*, ſive per *d* ſcribantur, idem ſignificare: quamvis juoiores Grammatici praepoſitionem a conjuoctiva ſcriptione diſtinxerint. Indifferenter vero, uno eodemque ſignificato ſcribi plerumque Soſipater Cariſius manifeſte declarat, Licinii Calvi exemplo io Fuſcinium ambitus reum: *Ad ita mihi Jovem deoſque immortalis velim beneſeciſſe judices.* *At*, inquit, conjunctionem, *ad* vero praepoſitionem ſcribunt: εὐφωνότερον tameo eſt, *ad* hic per *d* ſcribi, ne ſubſequens *t*, litteram duriorem ſuique ſimilem ſonum litterae amplexa dictum faciat immitius. Haec ego autem ita ſcienda judicarim, ut diligenter veterum ſententiis obſervatis, nunquam tamen a conſuetudine recedamus.

3. MULTUSQUE RECURSAT GENTIS HONOS. Nullum fere codicem ex his antiquis adioveni, in quo dictio *recurſat* incolumis habetur: littera modo una, modo altera io hoc vel illo codice, vel ſuppoſiticia, vel deſiderata: in pleriſque vero abraſas medias aſpexi, & alias atque alias ſuperductas. Moveant forte ſtomachum, ſi dixero *recuſat*, aut *re-*

ver-

Poſtera Phoebea luſtrabat lampade terras,
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
Cum ſic unanimam adloquitur male ſana ſororem:
Anna ſoror, quae me ſuſpenſam inſomnia terrent!
Quis novus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes!
Quem ſeſe ore ferens! quam forti pectore, & armis!

Cre-

SERVII.

6. Postera Phoebea lustrabat lampade terras. Circumlocutio orientis diei: ſecundum enim & tertium librum Aeneas per noctem in convivio Didonis narraverat: licet, ut ſupra diximus, Virgilius iſta, quae per naturam neceſſe eſt fieri, plerumque contemnat. Lustrabat. Aut inluſtrabat, aut re vera *luſtrabat*, id eſt, purgabat: nam nox quodammodo polluit mundum: vel circumibat, ut: *Luſtrat Aventini montem*.

7. Humentem umbram. Quia nox omnis humida eſt, ut: *Noctis lentus non deficit humor*. Et nihil intereſt, utrum *umbram* an *noctem* dicat: *nox* enim, *umbra terrae* eſt, ut ſupra: *Involvens umbra magna terramque polumque*. Ergo *humentem*, pro, humidam: quia *humens* eſt, quod facit *humidum*: unde bene *humentem* poſuit. Eſt etiam Hyſteron proteron in ſenſu: prius eſt enim, ut *Aurora umbram dimoveat*; poſt *Phoebea lampas luſtret terras*: Aurora enim ſolem praecedit.

8. Cum sic unanimem. De re pudenda loquutura parum fuerat, ſororem eligere, niſi etiam *unanimem*. Dicimus autem & *unanimus* & *unanimis*, ſicut *inermus* & *inermis*. Male sana. Non plene ſana, amore vitiata: *male* enim plerumque *non*, plerumque *minus* ſignificat; *non*, ut: *Statio male fida carinis*: *minus*, ut *male ſanus*; ſicut *ve*, ut *vecors*, & *veſanus*. Quanquam *male* & pernicioſe ſignificat, ut Lucanus: *Sic male deſeruit*. Et quidam *male-ſana*, volunt hyphen legere; nec eſſe compoſitum verbum: quia compoſita unum plerumque corrumpant neceſſe eſt, ut *maleſuada*.

9. Anna soror. Cujus filiae fuerint *Anna & Dido*, Naevius dixit. Et bene vocabulo neceſſitudinis blanditur, ut libenter Didonis audiat confeſſionem: ſed ſuſpenſe & pedetentim, pudore reſiſtente, incipit. Insomnia terrent. Et *terret*, & *terrent* legitur. Sed ſi *terret* legerimus, inſomnia, erit virgilia: hoc enim majores inter *vigilias*, & ea quae videmus in ſomniis, intereſſe voluerunt; ut *inſomnia*, generis foeminini, numeri ſingularis, *vigiliam* ſignificaret; *inſomnia* vero, generis neutri, numeri pluralis, ea quae per ſomnium videmus, ut: *Sed falſa ad coelum mittunt inſomnia manes*. Sciendum igitur, quia, ſi terret dixerimus, antiqua erit elocutio: *inſomnia* enim, licet & Pacuvius & Ennius frequenter dixerint; Plinius tamen excluſit, & de uſu removit. Sed ambiguitatem lectionis haec res fecit, quod non ex aperto ſe vigilaſſe dixit; ſed habuiſſe quietem implacidam, id eſt, ſomniis interruptam; ut intelligamus eam & in ſomniis territam: & propter terrorem inſomniorum vigilias quoque perpeſſam.

10. Quis. Nonnulli pro *aliquis* accipiunt, vel *qualis*. Novus. Magnus, ut: *Pollio & ipſe facit nova carmina*. Quaſi antea nunquam, ut Terentius: *Nova figura*. Successit sedibus. Ut: *Succedoque oneri*. Et: *Succedunt tecto, & flammas ad culmina jactant*.

11. Quem sese ore ferens. Cum eum ob virtutem laudet, addendo tamen os, nec pulchritudinem denegaverit. *Ore* autem *ferens*, utrum oratione, an vultu, dubium eſt, ut: *Obſtupuit primo aſpectu Sidonia Dido*. Item: *Namque ipſa decoram Caeſariem nato genitrix lumenque juventae Purpureum, & laetos oculis adflaret honores*. Forti pectore et armis! Ut etiam ab Ilioneo audierat, dicente: *Quo juſtior alter, Nec pietate fuit, nec bello major & armis*. Sane ſubaudis eſt. Et bene virtutis commemoratione excuſat ſupra dictam pulchritudinis laudem. *Pectore* autem, & *armis*, non bis idem dicit; ſed *pectore* ad patientiam; *armis* ad fortitudinem.

PIERII.

verſat, & alia etiam his foediora legitimae lectionis loco ſuppoſita fuiſſe. Sed enim *recurſat*, frequentativa forma a *recurro*, caſtam eſſe lectionem tam ſententiae concinnitate, quam Servii & Aruſiani Meſſi judicio confirmatur.

8. Quum sic unanimem alloquitur. In codicibus aliquot antiquis, *tum* legitur, & *unanimam*. Utrumque agnoſcitur a Grammaticis. De *adloquitur* per *d*, alibi dictum.

9. Quae me suspensam insomnia terret. Libentius omnes, *terrent*, cum antiquis codicibus agnoſcunt, ut *inſomnia* plur. numero dicantur, ſive τὰ ἐνύπνια, ſive vigiliam intelligamus: nam plur. numero *inſomnia* loco hoc, pro vigiliis

 poſi-

Credo equidem (nec vana fides) genus eſſe deorum.
Degeneres animos timor arguit. Heu, quibus ille
Jactatus fatis! quae bella exhauſta canebat!
Si mihi non animo fixum inmotumque ſederet,
Ne cui me vinclo vellem ſociare jugali,
Poſtquam primus amor deceptam morte fefellit:
Si non pertaeſum thalami taedaeque fuiſſet;
Huic uni forſan potui ſuccumbere culpae.
Anna, fatebor enim; miſeri poſt fata Sichaei
Conjugis, & ſparſos fraterna caede Penatis,
Solus hic inflexit ſenſus, animumque labantem
In-

SERVII.

12. CREDO EQUIDEM GENUS ESSE DEORUM. Ordo eſt: Ego quidem credo genus Deorum eſſe: nec enim VANA FIDES eſt, id eſt, falſa: nam DEGENERES ANIMOS ARGUIT TIMOR, id eſt, probat, impugnat. Et bono ordine amari facit Aeneam ab ea, de qua ait: *Jura dabat legeſque viris*. Primo virtute & factis; deinde generis nobilitate; inde oratione; poſt pulchritudine: & ſingula ſingulis reddit.

13. QUIBUS ILLE. Pro quantis. HEU. Per haec amoris impulſus oſtenditur. Et hoc ad miſerationem pertinet.

14. JACTATUS FATIS. Caſibus, ut: *Quis te, nate dea, per tanta pericula caſus Inſequitur?* Et eſt Hyſterologia: nam prius eſt, ut bella exhauſerit; poſt fatis jactatus ſit. QUAE BELLA. Quanta: pronomen pro nomine. EXHAUSTA. Finita, terminata; quod nimiae virtutis eſt: nam inchoare bella, quorumlibet eſt; vincere vel finire, paucorum.

15. FIXUM, IMMOTUMQUE SEDERET. Cogi ſeſe optat, quae ſic negat. *Immotum* autem pro immobile, participium vim nominis habens. SEDERET. Placeret, ut: *Et ſedet hoc animo*.

16. NEC CUI. Deeſt viro. VINCLO JUGALI. Synaereſis eſt, pro vinculo. *Jugali* autem, propter *jugum*, quod imponebatur matrimonio conjungendis: unde & Juno *Jugalis* dicitur. Quidam *jugali* accipiunt pro conjugali, per *ἀφαίρεσιν* dictum, quae fit, cum de prima parte verbi ſyllaba detrahitur.

17. PRIMUS AMOR. Id eſt, maritus. DECEPTAM MORTE FEFELLIT. Figurate dixit: morte ſua decepit me, & feſellit.

18. PERTAESUM THALAMI, TEDAEQUE FUISSET. *Pertaeſus*, participium eſt ſine verbi origine: & regit genitivum, ut hoc loco: nam genitivus eſt ſingularis: & accuſativum, ut: *Pertaeſus ignaviam ſuam*.

19. HUIC UNI FORSAN POTUI SUCCUMBERE CULPAE. Bene *forſan*, quaſi adhuc dubitet. Singula pronuntianda ſunt: nam ingenti dicta ſunt libra, quibus confeſſioni deſiderii ſui quandam injicit refrenationem. CULPAE. Bene *culpae* potius quam amori: & hoc propter antiquum ritum, quo repellebantur a ſacerdotio, id eſt, Fortunam muliebrem non coronabant, bis nuptae.

20. FATEBOR ENIM. Bene uno ſermone & culpam expreſſit & neceſſitatem: *fateri* enim, & coactorum eſt & culpabilium. Sed hic videtur per oblationem confeſſionis levius crimen efficere. MISERI POST FATA SICHAEI. Aut muliebriter dixit *miſeri*; aut mortui, ſecundum Ciceronem, qui in Tuſculanis *miſeros*, *mortuos* vocat: aut certe ob hoc miſeri, cujus jam obliviſcitur: aut *miſeri*, ſic occiſi.

21. SPARSOS FRATERNA CAEDE PENATES. Si Didonis, diſperſos per fugam intelligimus; ſi fratris, pollutos cruore. *Fraterna* autem *caede*, quam frater admiſerit.

22. INFLEXIT. Quia ſupra ait: *Fixum immotumque ſederet*. *Inflexit*, a rigido propoſito declinavit. Et bene per gradus crevit; primum *inflexit*, ut fixos oſtenderet: quae fixa ſunt enim, quoniam avelli non poſſunt, flectuntur; deinde *impulit labantem*: ea enim *impelluntur*, quae prona ſunt ad cadendum. LABANTEM IMPULIT. Id eſt, impulit, & labare fecit: non enim lababat: quia ante immobilis fuerat. Cavendum ſane, ne *labentem* contra metrum legamus: nam *la* longa eſt, ut: *Labere nympha pelo*.

PIERII.

poſitum Soſipater Cariſius putat: quamvis & hic ſomnia intelligi poſſunt, in quibus terror.

Inpulit. Agnoſco veteris veſtigia flammae.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
Vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentis umbras Erebi, noctemque profundam,
Ante pudor quam te violo, aut tua jura reſolvo.
Ille meos, primus qui me ſibi junxit, amores
Abſtulit. Ille habeat ſecum, ſervetque ſepulcro.
Sic effata ſinum lacrimis inplevit obortis.

SERVII.

23. AGNOSCO. Participium *agnotus*, non *agnitus*. Salluſtius: *Nec inermes ex praelio viros quenquam agnoturum*. VETERIS VESTIGIA FLAMMAE. Bene inhoneſtam rem ſub honeſta ſpecie confitetur, dicens ſe agnoſcere maritalis conjugii ardorem: hoc eſt, quo mariti diligi ſolent: nam erat meretricium, dicere: in amorem Aoneae incidi.

24. SED MIHI VEL TELLUS OPTEM PRIUS IMA DEHISCAT. Callide; ac ſi diceret poſſe ſe conjungi Aeneae, ſi mors ſecuta non fuerit: & bene in veſtigio revocavit. OPTEM. Pro velim.

26. PALLENTES UMBRAS HEREBO. Id eſt, in Herebo: alii *Herebi* legunt: aut *Herebo*, ad Herebum, ut: *It clamor coelo*. Et perſeveravit in atroci imprecatione: nam non ſufficit, *Adigat me fulmine ad umbras*, dixiſſe; adjecit, *Pallentes umbras Herebo, noctemque profundam, Ante pudor quam te violo*. *Pudor*, pro pudicitia abutimur: & bene *violo*: quia pudor ſacroſancte cuſtodiendus eſt.

27. AUT TUA JURA RESOLVO. Propter illud: *Vinclo jugali*.

28. AMORES ABSTULIT. Cum illo conſumpti ſunt amores, deſideria, & voluptates. AMORES. Quibus amare poſſim: & bene videtur moram poſuiſſe, cum dicit: *Primus qui me ſibi junxit, amores*.

20. SERVETQUE SEPULCHRO. Id eſt, & defunctus ſervet, & qui in ſepulchro eſt, ut: *Ipſa ſed in ſomnis inhumati venit imago Conjugis*. Sed modo pro mortuo accipiamus. Sane ceremoniis veterum, Flaminicam niſi unum virum habere non licet, quod hic ex perſona Didonis exſequitur, dolentis ſtuprum admiſſum in amore Aeneae, quod ſupradictis verſibus probavit: *Ille meos primus*, &c. nec Flamini aliam ducere licebat uxorem, niſi poſt mortem Flaminicae uxoris, quod expeditur: quia poſt mortem Didonis Laviniam duxit: & quod ſubrepta vel retenta Creuſa ex ipſius quoque confeſſione & praedicatione regia parata fuerit, quod nullum piaculum fore denuntiatur.

30. SINUM LACHRYMIS IMPLEVIT OBORTIS. *Sinus*, dicimus *orbes* oculorum, id eſt, palpebras, quae a palpitatione dictae ſunt: nam ſemper moventur. *Implevit* autem ideo: quia lachrymae plerumque ſe intra oculos tenent. Et bene praemiſit excuſationem his lachrymis commemoratione prioris mariti; quaſi propter maritum fleret, cum amore cogente lachrymaret.

PIERII.

25. ADIGAT ME FULMINE AD UMBRAS. In codicibus aliquot antiquis, *abigat* legitur: nempe quia veriti ſunt bis *ad* praepoſitionem repetere. Sed enim ea ſic poſita, majorem oſtendit vim: neque deſunt hujus elocutionis exempla apud Virgilium & Ciceronem, ut illud: *Nondum erat auditum te ad Italiam adventare*.

27. ANTE PUDOR QUAM TE VIOLEM, AUT TUA JURA RESOLVAM. In Romano, & in Oblongo Vaticanae bibliothecae codicibus antiquiſſimis ſcriptum eſt, *violo* & *reſolvo*. In Longobardico etiam ita prius habebatur, altera inde manu ſuperadditum eſt *a* cum nota compendiaria, quae pro *m* poni ſolet. Corruptus etiam eſt Mediceus, ubi *violem* ex *violo* factum: & ita in Porcio contaminatum eſt utrumque verbum, quum *violo* & *reſolvo*, prius ſcriptum eſſet. Finitivum vero modum loco hoc Soſipater dubio procul agnoſcit, ubi ait: *Antequam, modo finitivis, modo ſubjunctivis jungitur: Junctum ſubjunctivis, ut: Antequam veniſſet: disjunctum, finitivis, ut apud Virgilium: Ante pudor quam te violo, aut tua jura reſolvo*. Hinc, quam is lectionem probarit, patet.

28. QUI ME SIBI JUNXIT. In antiquis aliquot exemplaribus *vinxit* legitur: quod tantundem eſt, niſi quis *jungere*, magis ad nuptias pertinere dicat; *vincire* autem amicitiae potius eſſe.

30. SINUM LACHRYMIS IMPLEVIT OBORTIS. In veteribus codicibus aliquot, *lacrumis abortis*, legitur; ſed *obortis* interpretes agnoſcunt.

Anna refert: O luce magis dilecta ſorori,
Solane perpetua maerens carpere juventa?
Nec dulcis natos, Veneris nec praemia noris?
Id cinerem aut manis credis curare ſepultos?
Eſto: aegram nulli quondam flexere mariti:
Non Libyae, non ante Tyro, deſpectus Iarbas,
Ductoreſque alii, quos Africa terra triumphis

Di-

SERVII.

31. ANNA REFERT. Mire videtur intellexiſſe Anna, quod ſibi ſuaderi vellet Dido: & eſt rhetorica ſuaſio, omni parte plena: nam & purgat objecta; & oſtendit utilitatem; & a timore perſuadet. Et uſus eſt apto cauſae principio: nam cum aliquid propter nos petimus, benevolum nobis eum, qui audit, facere debemus; cum in aliena cauſa ſententiam dicimus, nos illi benevolos debemus oſtendere, ut habeatur dictis fides. Poſtquam igitur dicendo, *O luce magis dilecta ſorori*, oſtendit nihil ſibi ſorore eſſe carius, ſummam rei ponit; an nuptiae faciendae ſint, *Solane perpetua maerens carpere juventa*. Inde partes rei a perſona Didonis; an, quia maritum perdiderit, alium accipere debeat: *Id cinerem aut manes credis curare ſepultos?* Aeneam: *Placitone etiam pugnabis amori?* a loco: *Nec venit in mentem quorum conſederis arvis?* a timore: *Quid bella Tyro ſurgentia dicam Germanique minas?* a cauſa & utilitate: *Quam tu urbem ſoror hanc cernes?* a modo: *Indulge hoſpitio, cauſaſque innecte morandi*. An etiam id dii fieri velint per conjecturam: *Diis equidem auſpicibus reor & Junone ſecunda*. O LUCE MAGIS DILECTA. Quae diligatur adhuc: an magis quam lux dilecta? aut dilectior luce? nam antiqui frequenter pro comparativo jungebant particulam magis. Tale & illud eſt: *Nate mihi vita quondam, dum vita manebat Chare magis*. Terentius: *Nihil videtur mundius, nec magis compoſitum, nec magis elegans*. SORORI. Bene Anna dilecta reſpondit *ſorori*: quia Dido ſic coepit: *Anna ſoror*. Ergo per nomen neceſſitudinis oſtendit, ſe quae ſunt utilia perſuadere, ut alibi: *Parvumque patri tendebat Iulum*.

32. SOLANE PERPETUA. Id eſt, ſolane moerens in omni carperis juventa? *Perpetua* ergo, *continua*. JUVENTA: aut pro *juventute* accipiendum: nam *Juventa*, dea illius aetatis eſt; *juventas*, aetas ipſa juvenilis; *juventus*, juvenum multitudo.

33. NEC DULCIS NATOS. Propter liberos: quae fuit cauſa ſecundi matrimonii, ut Juvenalis: *Sed placet Urſidio lex Julia, tollere dulcem Cogitat haeredem*. Et Hyſterulogia eſt: nam per Veneris praemia proveniunt nati. Alii male jungunt *natos Veneris*, Aeneam & Cupidinem. Alii ἔρωτα & ἀντέρωτα dicunt. VENERIS NEC PRAEMIA. Id eſt, voluptates. Homerus, Τά τε δῶρα Ἀφροδίτης. Et volunt quidam ἓν διὰ δυοῖν eſſe.

34. ID CINEREM AUT MANES CREDIS CURARE SEPULTOS? Propter illud: *Ille habeat ſecum ſervetque ſepulchro*: quia marito juraverat, ut: *Non ſervata fides cineri promiſſa Sichaeo*. Et bene extenuat dicendo non *animam*, ſed *cinerem & manes ſepultos*. Dicit autem ſecundum Epicureos, qui animam cum corpore dicunt perire.

35. ESTO. Adverbium concedentis: & eſt Graecum ἴτω. FLEXERE MARITI. Non qui erant; ſed qui eſſe cupiebant. Alii intelligunt *aegram mariti*; ut ſit genitivus ſingularis, id eſt, triſtem, propter maritum. Vel *aegram*, ad morbum animi referas, id eſt, ut ſtultitiam judicet in juventa aetate nuptiis abſtinere. *Aeger* enim, animo dicitur, *aegrotus*, corpore.

36. NON ANTE TYRO. Aut in Tyro; ac ſi diceret Tyri: aut certe Τύρωθεν, id eſt, de Tyro, ut: *Dardanus Heſperia*. Quidam autem *Libyae*, mariti Lybiae; *Tyro*, mariti Tyrii exponunt. DESPECTUS IARBAS. Rex Lybiae, qui Didonem re vera voluit ducere uxorem: &, ut habet hiſtoria, cum haec negaret, Carthagini intulit bellum: cujus timore cum cogeretur a civibus, petiit ut ante placaret manes mariti prioris: & exaedificata pyra ſe in ignem praecipitavit: ob quam rem Dido, id eſt, virago, quae virile aliquid fecerit, appellata eſt: nam Eliſſa proprie dicta eſt.

37. DUCTORESQUE ALII. Ergo & Iarbas ductor. Alii autem, qualis Iarbas. QUOS AFRICA TERRA. Derivationes frequenter majores ſunt a principalitate: interdum pares inveniuntur: raro minores: unde ſupra in *Lacaena* notandum diximus. TRIUMPHIS DIVES. Id eſt, bellicoſa. Et quidam dicunt Afros nunquam triumphaſſe. Plinius autem ſecundo Hiſtoriae naturalis, & Pompejus Trogus, Afros dicunt pompam triumphi primos inveniſſe, quam

ſibi

Dives alit. Placitone etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem, quorum conſederis arvis?
Hinc Gaetulae urbes, genus inſuperabile bello:
Et Numidae infreni cingunt, & inhoſpita Syrtis:
Hinc deſerta ſiti regio, lateque furentes
Barcaei. Quid bella Tyro ſurgentia dicam,
Germanique minas?
Dis equidem auſpicibus reor & Junone ſecunda

SERVII.

ſibi Romani poſtea vindicaverunt. Livius autem Andronicus refert, eos de Romanis ſaepius triumphaſſe, ſuaſque porticus Romanis ſpoliis adornaſſe: merito ergo DIVES TRIUMPHIS.

38. PLACITONE ETIAM PUGNABIS AMORI? Ac ſi diceret: jure contempſiſti eos, qui diſplicebant: numquid etiam placito amori repugnabis? Et eſt Graecum, *pugno tibi:* nam nos *pugno tecum* dicimus. Et *placito*, alii volunt, vel univerſis hominibus, id eſt, conjugali amori, vel legibus dictum.

40. HINC GETULAE URBES. Ad terrorem *urbes* poſuit: nam in mapalibus habitabant. GENUS INSUPERABILE BELLO. Ut: *Quos nulla fatigant Praelia: nec victi poſſunt abſiſtere ferro*. INFRENI. Aut ſaevi, & feroces, ut ipſe contrario: *Hi frenum accipere:* aut qui equis ſine freno utuntur.

41. CINGUNT. Non adjuncti ſunt; ſed *cingunt*, quaſi circumdant, ut: *Cingique urbem obſidione videret*. INHOSPITA. Barbara, aſpera: & fictum *inhoſpita*, cum *inhoſpes* non dicatur.

42. DESERTA SITI REGIO. Inhabitabilis raritate aquae. Dicit autem Xerolibyen, id eſt, partem Africae aridam, quae eſt inter Tripolin & Pentapolin. Et bene terret, dicens juxta eſſe aut bellicoſas gentes, aut deſerta loca, unde non ſperatur auxilium. LATEQUE FURENTES BARCAEI. Hi prope ſunt a Carthagine: unde addidit, *late furentes*. Hi, ſecundum Titianum in Chorographia, Phoenicem navali quondam vicere certamine. *Barce* autem civitas eſt Pentapoleos, quae hodie Ptolemais dicitur: nam *Cyrene* & *Barce* reginae fuerunt, quae ſingulis dederunt civitatibus nomina. Sed hoc per prolepſin dictum eſt.

43. BELLA TYRO SURGENTIA. Neceſſario ad perſuadendum praeſenti tempore uſus eſt.

44. GERMANIQUE MINAS. Propter arrum, quod ei ſicut in primo diximus tulerat. Et *minas* pro ipſis periculis poſuit, ut ex praecedentibus ſequentia accipiamus.

45. DIIS EQUIDEM AUSPICIBUS. Hoc dicit: Dii, qui ſunt auſpices matrimonii, Aeneam huc venire fecerunt. Nuptiae enim captatis fiebant auguriis, ut Lucanus: *Junguntur taciti, contentique auſpice Bruto*. Varro De pudicitia, ait: *Auſpices in nuptiis appellatos ab auſpiciis, quae ab marito & nova nupta per hos auſpices captabantur in nuptiis*. JUNONE SECUNDA. Aut quae praeeſt conjugiis: unde Γαμήλιος, id eſt, *Pronuba*, appellatur; quamvis & ipſa in libris Augurum praeeſſe dicatur auſpiciis: aut quia Carthaginem fovet.

PIERII.

37. QUOS AFRICA TERRA TRIUMPHIS DIVES ALIT. In Rom. cod. legere eſt, *triumphos*, accuſativo caſu: ut ſit, quos triumphos, pro triumphales viros. Rectius tamen eſt, *dives triumphis*, ut agnoſcit Servius.

38. PLACIDO NE ETIAM PUGNABIS AMORI. Quamvis *placido*, nomen, in aliquot codicibus manu ſcriptis habeatur, longe tamen melius *placito* eſſe dixerim: ut emendatiora legunt exemplaria.

40. HINC GETULAE URBES. In antiquis aliquot codicibus *Gaetulae*, cum diphthongo prima ſyllaba ſcriptum obſervavi, Graecorum more: apud quos Γαιτοῦλοι, Libyae populi, per αι ſcribitur, iidem Γαιτοῦλοι Artemidoro ſunt. Noſtri cur nomen hoc abſque diphthongo ſcriptitent, mihi non conſtat: neque cur auſus ſit Martialis primam & ſecundam in hoc nomine corripere: quanquam in media *o* parvum ex diphthongo abjici poteſt; & *y*, quod in *u* apud nos tranſire ſolet, ea ratione corripi: quod communis apud Graecos habeatur; id non ita eveniat in prima ſyllaba, ſi Graeci codic. recte per αι diphthongum eam ſcribunt. GENUS INSUPERABILE BELLO. In Rom. cod. *genus intractabile*, legitur, eo modo, quo in Aeneidos primo: *Sed fines Libyci genus intractabile bello*. Magis tamen placet hic, *inſuperabile:* quia magis terret ob difficultatem: & perſuadet a neceſſitate validi alicujus auxilii comparandi.

Huc curſum Iliacas vento tenuiſſe carinas.
Quam tu urbem, ſoror, hanc cernes! quae ſurgere regna
Conjugio tali! Teucrum comitantibus armis,
Punica ſe quantis attollet gloria rebus!
Tu modo poſce deos veniam, ſacriſque litatis
Indulge hoſpitio, cauſſaſque innecte morandi:
Dum pelago deſaevit hiems, & aquoſus Orion,
Quaſſataeque rates, dum non tractabile caelum.
His dictis incenſum animum inflammavit amore,
Spemque dedit dubiae menti, ſolvitque pudorem.

Prin-

SERVII.

46. HUC CURSUM ILIACAS VENTO. Mire, cum alio iter haberent, huc delati ſunt: & ideo addidit *vento*. TENUISSE. Perfeciſſe, impleſſe.

47. QUAM. Qualem, vel quantam: pronomen pro nomine. URBEM SOROR HANC CERNES. Mire pro voluntate ſororis; ut ſi quis avaro ſuadeat, ſpem pecuniae faciens.

48. CONJUGIO TALI. Id eſt, viri fortis: quod ideo non dicit, quia ſcit a Didone praedictum: & bene in ultimo *conjugium* poſuit, propter quod univerſa praedicta ſunt.

50. VENIAM. Aut beneficium & benevolentiam: aut re vera *veniam*, perjurii ſcilicet, ut: *Non cineri ſervata fides promiſſa Sichaeo*. TU MODO. Pro, tantummodo. SACRISQUE LITATIS. Diis litati debuit dicere: non enim *ſacra*, ſed deos ſacris, *litamus*, id eſt, placamus. Ergo nove dixit; ſed diſtinguendum eſt, ut dicamus *ſacris*, id eſt, per ſacra; *litatis*, ſcilicet diis.

51. INDULGE. Da operam, ut: *Indulgent vino, & vertunt crateras ahenos*.

52. DUM PELAGO DESAEVIT HYEMS. Enumerat, quas morae cauſſas poſſit innectere. Praetende, inquit, nauſragiis fluctus; adverſa navigatione jactatis procellarum nomen oppone. Hoc eſt, inflammare animum, & artem docere precandi. AQUOSUS ORION. Id eſt, dum occidit *Orion*; quoniam & oriens & occidens tempeſtates commovet: & bene *Orion* opponitur: quia & Ilioneus dixerat: *Cum ſubito adſurgens fluctu nimboſus Orion*. O corripuit, ratione ſupradicta.

53. QUASSATAEQUE RATES. Hoc ad illud: *Quaſſatam ventis liceat ſubducere claſſem*. NON TRACTABILE. Aſperum, intractabile. Sub quo tractari nihil poſſit, propter tempeſtatem.

54. INCENSUM INFLAMMAVIT. Jam incenſum per ſe, inflammavit adhuc, ut: Horatius: *Oleum adde camino*. Alii non *incenſum*, ſed *inpenſe* legunt, ut ſit Terentianum: *Inpendio magis animus gaudebat mihi*.

55. SPEMQUE DEDIT DUBIAE MENTI. Dubitativa enim ſuerat Didonis oratio, dicendo: *Si non pertaeſum thalami, tedaeque fuiſſet*. Ergo jam non ambigit, de qua dubitabat, ſed ſine reſpectu pudoris palam agit. SOLVITQUE PUDOREM. Propter vincula caſtitatis, & ad illud reſpondet: *Ante pudor quam te violo, aut tua jura reſolvo*.

PIERII.

45. HUC CURSUM ILIACAS VENTO TENUISSE CARINAS. In Romano codice, & in Porcio, legere eſt, *hunc curſum*, hoc eſt, hanc viam: & ita in uno ex iis, qui apud me ſunt, & in Donatiano. Nonnulli tamen eruditi quidem viri magis probant adverbium *huc*.

50. TU MODO POSCE DEOS VENIAM. In codicibus pleriſque vetuſtis *deum* habetur; ſed melius *deos*: multos enim inſerius numerabit, quibus ea ſacra faciet.

52. DESAEVIT HYEMS. Antiqui omnes codices, quotquot inſpexi, *hyemps* per *p* & *s* finales litteras ſcribunt: quod Terentius Scaurus fert impatienter, ex eo jam tempore ea oborta ſtribiligine.

54. ANIMUM INFLAMMAVIT AMORE. In Romano codice, & quibuſdam aliis, *flammavit*, ſimplex verbum habetur: quo uſus eſt etiam Catullus: *Flammati Phaetontis*. Sed longe numeroſius eſt, *Animum inflammavit*, dicere.

Digitized by Google

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentis
Legiferae Cereri, Phoeboque, patrique Lyaeo:

Ju-

SERVII.

56. DELUBRA ADEUNT. Juxta illud dictum ſororis: *Tu modo poſce deos veniam*. *Delubrum* autem dictum, aut, ut ſupra diximus, propter lacum in quo manus abluuntur; vel propter tectum conjunctum: quia una opera abluitur: aut certe ſimulachrum ligneum *delubrum* dicimus, a *libro*, hoc eſt, raſo ligno factum, quod Graece ξόανον dicitur. Sane in ſecundo libro de ſingulis ſpeciebus delubri juxta Varronem relatum eſt: in quibus ſpecies delubri talis, ut praeter aedem area ſit adſumpta deum, id eſt, ſpatia relinquuntur juxta aras miniſterii cauſa, ad ſacrificia peragenda. Hujus moris hic meminiſſe eum accipere debemus: *Principio delubra adeunt*. Atque quia *delubra*, quaſi ſolum nomen ſine dei ſignificatu poſuerat, voluit per *aras* expungere divini nominis cauſam: licet in continuatione non tam dei fecerit mentionem, quam propria deorum nomina intulerit, & quidem cum ſacrificationis gratia, illis verſibus: *Legiferae Cereri*, &c. uſque, *jugalia curae:* nec non *arae*, licet oblique, attamen manifeſte, ut: *Aut ante ora deum pingues ſpatiatur ad aras:* quid enim eſt *ſpatiatur*, quam ſpatio lati loci obambulat? *Adeunt* autem, proprie dixit: ad majores enim qui accedit, dat honoris ſignum. PACEMQUE. Benevolentiam, ut: *Si ſine pace tua, atque invito numine*. PER ARAS EXQUIRUNT. Vel apud aras, vel inter aras, ut: *It haſta Tago per tempus utrumque*. *Exquirunt* autem, id eſt, ſacrificando explorant, an dii velint huic rei conſentire. Dicendo autem *per aras*, aruſpicalem artem oſtendit, unde eſt, *Spirantia conſulit exta*. Duo enim genera hoſtiarum ſunt; unum, in quo voluntas dei per exta exquiritur; alterum, in quo ſola anima deo ſacratur: unde etiam aruſpices animales hoſtias appellant. Sed de exploranda voluntate divina hic expreſſit, dicendo: *Spirantia conſulit exta*. Animalis vero hoſtiae ſpeciem oſtendit, ubi Entellum facit Eryci taurum mactantem V. Aeneid. dicens: *Hanc tibi, Eryx, meliorem animam pro morte Daretis Perſolvo*.

57. MACTANT. Verbum ſacrorum, κατ' ἐυφημισμὸν dictum, quaſi magis auctum: unde & *magmentum* dicebant, quaſi majus augmentum. Olim enim hoſtiae immolatae dicebantur, mola ſalſa tactae: cum vero ictae, & aliquid ex illis in aram datum, *mactatae* dicebantur per boni ominis ſignificationem; ut *adolere:* nam *Mactare*, eſt proprie magis augere. LECTAS BIDENTES. Non vacat *lectas:* moris enim fuerat, ut ad ſacrificia eligerentur oves, quibus nihil deeſſet: ut in ſexto: *Nunc grege de intacto ſeptem mactare juvencos*. BIDENTES autem dictae ſunt, quaſi bieunes: quia neque minores, neque majores licebat hoſtias dare. Sunt etiam in ovibus duo eminentiores dentes inter octo, qui non niſi circa bimatum apparent: nec in omnibus, ſed in his, quae ſunt aptae ſacrificiis, inveniuntur.

58. LEGIFERAE CERERI. Leges enim ipſa dicitur inveniſſe: nam & ſacra ipſius *Theſmophoria*, id eſt, legum latio, vocantur. Sed hoc ideo fingitur, quia ante inventum frumentum a Cerere, paſſim homines ſine lege vagabantur: quae feritas interrupta eſt invento uſu frumentorum, poſtquam ex agrorum diviſione nata ſunt jura. *Theſmophoria* autem, vocatur legumlatio; an quia in aede Cereris aere inciſae poſitae leges fuerunt? PHOEBOQUE. Qui praeeſt auſpiciis: a quo urbes reguntur. PATRIQUE LYAEO. Qui, ut ſupra diximus, apte urbibus libertatis eſt deus; unde etiam Marſyas, miniſter ejus, civitatibus in foro poſitus, libertatis indicium eſt: qui erecta manu teſtatur nihil urbi deeſſe. Et communis hoc habet ſenſus. Sacrificabat, inquit, primo omnibus, qui urbi praeſunt, quaſi nuptura pro utilitate reipublicae. Deinde Junoni, cui curae ſunt nuptiae. Alii dicunt hos deos, quos commemoravit, nuptiis eſſe contrarios, Cereremque propter raptum filiae nuptias exſecratam: vel ex quo Jovi nupta praelata Junone repudiata eſt: nam, cum Eleuſine Cereris ſacrum fit, aedes Junonis clauditur: item, cum Junoni Eleuſine fit, templum Cereris clauditur; nec ſacerdoti Junonis licet guſtare unde Cereri ſit libatum. Et Romae cum Cereris ſacra fiunt, obſervatur, ne quis patrem aut filiam nominet: quod fructus matrimonii per liberos conſtat. Apollinem & Liberum contrarios nuptiis dicunt: quod ille expers uxoris vulgari amore ſit uſus; iſte inter Bacchas non fida connubia ſed ſtupra exerceat; nec niſi raptam conjugem habere potuerit. Male ergo invocat hos Dido, quae ſibi nuptias optat Aeneae. Sed ſicut proſperis diis, ut juvent, ita adverſis, ne obſint, ſacrificandum eſt, ut: *Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam*. Alii dicunt favere nuptiis Cererem, quod prima nupſerit Jovi, & condendis urbibus praeſit, ut Calvus docet: *Et leges ſanctas docuit, & cara jugavit Corpora connubiis, & magnas condidit urbes*. Nam ideo & aratri ſulco clauditur civitas: vel quod eandem

Ter-

Junoni ante omnis, cui vincla jugalia curae.
Ipſa tenens dextra pateram pulcherrima Dido,
Candentis vaccae media inter cornua fundit:
Aut ante ora deum pinguis ſpatiatur ad aras,
Inſtauratque diem donis; pecudumque recluſis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.
Heu vatum ignarae mentes! quid vota furentem,
Quid delubra juvant? Eſt mollis flamma medullas

In-

SERVII.

Terram volunt, & in eadem urbes exſtructas. Similiter & Liber propter Marſyam, ſicut ſupra dictum eſt; merito & Apollo: nam & in arce coli ſolet, & muros Trojanis inſtituit. Jure ergo in nova urbe his ſacra fiuot: Junoni duplici cauſa: quia & Carthagini praeeſt, & matrimonia dat. Eſt etiam altior ſenſus: nam facturi aliquid, ante adverſos placamus deos; & ſic propitios invocamus, ut: *Nigram Hyemi pecudem, Zephyris foelicibus albam*. Ergo modo nuptura, placat ante Cererem, quae propter raptum filiae, nuptias exſecratur; Apollinem, qui expers uxoris eſt; Liberum, qui niſi raptam conjugem habere non potuit: & ſic Junonem conciliat.

59. CUI VINCLA JUGALIA CURAE. Quae eſt & Curetis, & Matrona, & Regioa. Hanc Varro Pronubam dicit: unde & Aeolo nuptias pollicetur, & Aeneae & Didoni coeuntibus adeſt, cum dicit *Prima & Tellus & Promba Juno*: & in ſeptimo, ubi contra votum ſuum Laviniam promiſſam vidit Aeneae, ait: Et *Bellona manet te Promba*, hoc eſt, non ego, quae ſoleo.

61. CANDENTIS. Candidae: participium eſt pro nomine. MEDIA INTER CORNUA FUNDIT. Non eſt ſacrificium; ſed hoſtiae exploratio, utrum apta ſit.

62. ANTE ORA DEUM. Ante ſimulacra. PINGUES. Plenas, vel ſanguine delibutas, ut: *Pecudumque cruore Pingue ſolum*. SPATIATUR AD ARAS. Matronae enim ſacrificaturae, circa aras faculas tenentes, ferebantur, quod cum quodam geſtu fiebat: unde Saliuſtius: *Saltare elegantius quam neceſſe eſt probae*. Quidam genus ſacrificii appellant, quo veteres cum aras circumirent, & rurſus cum reverterentur, & deinde conſiſterent, dicebant miouſculum ſacrum. An hoc ad impatientiam amoris referendum eſt, quo jactata Dido, loco ſtare non poterat: juxta illud: *Uritur infelix Dido totaque vagatur Urbe furens*.

63. INSTAURATQUE DIEM DONIS. Muneribus, quae aut diis offerebat, aut donabat Tyriis vel Trojanis. *Inſtaurat* autem ideo: quia jam ſupra ſacrificaverat, ut: *Simul Aenean in regia ducit Tecta: ſimul divum templis indicit honorem*. Sane quidam *donis* ſacrificiis volunt: nam & *templa*, *donaria* abuſive dicuntur, ut eſt: *Ductos alta ad donaria currus*.

64. INHIANS, Intenta, per ſolicitudinem. SPIRANTIA. Id eſt, palpitantia: quaſi adhuc viva. CONSULIT EXTA. Proprie dixit: Aruſpices enim exta conſulere dicuntur, cum inſpiciunt. *Exta* ſingularem non habent, ut *arma*.

65. HEU VATUM IGNARAE MENTES. Non ſacerdotes vituperat, quaſi neſcios futurorum; ſed vim amentis exprimit: & inde vituperat ſacerdotes. *Ignarae* ergo amoris reginae, qui admonuerunt non credituram: quia illae alias cauſas litationis praetendebant: & ideo vota non perficiebant: nam omnia futura a ſacerdotibus praedicta eſſe, ſequens indicat locus, ut: *Multaque praeterea vatum praedicta priorum*.

66. EST. Verbum indeclinabile: nam frequenter deficit. Eſt autem hujus poſitio, *edo*, *es*, *eſt*. Invenimus ſed quod abolitum eſt & *Edo*, *edis*, *edit*: unde eſt *edere*, & *comedere*, quod hodie non dicimus: nam ab eo, quod eſt *Es*, *eſſe*, & *comeſſe* facit: quo tempore etiam pro praeſenti utimur, ut: *volo eſſe*: nam in defectivis tempora pro temporibus ponimus: ut *odi*, *novi*, *memini*; *odiſſe*, *noſſe*, *meminiſſe*: etiam pro praeſenti poountur; non *odire*, *novire*, *meminere*: nec enim poſſumus dicere. MOLLIS FLAMMA. Utrum, *mollis flamma*, an *mollis medullas*?

PIERII.

58. LEGIFERAE CERERI. In Rom. cod. in Mediceo, in Porcio, & quibuſdam aliis antiquis, *frugiferae* legitur; ſed enim *Ceres*, *inventrix legum*, a M. Tullio dicitur in fine Actionum in Verrem. Et rationem hic reddit Ti. Donatus, cur *legiferam Cererem* veteres appellarint.

61. MEDIA INTER CORNUA FUNDIT. In pleriſque veteribus codicibus *fudit*, habetur praeterito tempore; ſed praeſens dilucidiorem facit narrationem.

Interea, & tacitum vivit ſub pectore vulnus.
Uritur infelix Dido, totaque vagatur
Urbe furens: qualis conjecta cerva ſagitta,
Quam procul incautam nemora inter Creſia fixit
Paſtor agens telis, liquitque volatile ferrum
Neſcius. Illa fuga ſilvas ſaltuſque peragrat
Dictaeos: haeret lateri letalis arundo.
Nunc media Aenean ſecum per moenia ducit,
Sidoniaſque oſtentat opes, urbemque paratam.
Incipit effari, mediaque in voce reſiſtit.

SERVII.

67. TACITUM. Tacendum, & pudore plenum. De quo tacuerit etiam nunc apud alios, an apud Aeneam *tacitum?* quia ſorori jam confeſſa eſt. VIVIT. Nonnulli hoc loco *vivit*, pro veſcitur, dictum accipiunt. SUB PECTORE VULNUS. Ut: *Vulnus alit venis.*

68. VAGATUR. Poteſt accipi *vagatur*, dum opera oſtendit Aeneae.

69. URBE FURENS. *Furor* enim eſt amor, in quo nihil ſtabile: unde & Cupido puer inducitur, quaſi inſtabilis, & infans, qui non poteſt fari: unde & paullo eſt: *Incipit effari, mediaque in voce reſiſtit.* QUALIS CONJECTA CERVA SAGITTA. Satis congrua comparatio: ſingula enim ſingulis, cervam Didoni, ſagittam amori, paſtorem Aeneae, nemora urbi, ictum lethalem amori mortifero, comparavit.

70. INCAUTAM. Nomen perituris accommodatum, ut: *Fallit te incautum pietas tua:* & : *Excipit incautum Triton.* CRESSIA. Cretenſia: nam Graece *Cres* facit: unde & *Cretes*, & *Creſſia:* & Latine *Cretenſis*, facit: unde eſt *Cretenſia*.

71. AGENS TELIS. Urgens, perſequens.

72. NESCIUS. Aut *neſcius* quo fugerit; aut ignoratus & latens; non qui cervam neſciret. Et rara ſunt verba, quae per contrarium ſignificant: nam *vector*, cum ſit proprie qui vehit, invenimus etiam eum *vectorem* dici, qui vehitur, ut Lucanus: *Vectoris patiens tumidum ſupernatat amnem.* Tale eſt & *formidoloſus*, cum ſit *timidus*, & *timendum* ſignificat. Tale & *alumnus*, qui alit, & qui alitur; *hoſpes*, qui accipit, & qui accipitur. Cum enim exigat ratio, ut nomina verbalia agentis habeant ſignificationem, pro paſſiva ſignificatione plerumque ponuntur. Quidam *neſcius* ad Aeneam referunt, qui neſcit amore ſuo vulneratam reginam. FUGA. Curſu, ut: *Simul arva fuga, ſimul aequora verrit:* nam intelligere non poſſumus *fugam:* cum dicat *peragrat: Peragrare* enim, eſt circumire inquirendo.

73. DICTAEOS. Cretenſes. Cervae vulneratae dictamnum quaerunt, qua guſtata ferae vulneribus tela depellunt, ut in duodecimo legimus: *Non illa feris incognita capris Gramina.* LETHALIS ARUNDO. Hoc propter futurum omen Didonis: & admiranda copia loquendi, *lethalis arundo*, *ſagitta*, *volatile ferrum*.

75. SIDONIAS. Pygmalionis, vel Sichaei: quod ſupra ait: *Avari Pygmalionis opes:* & : *Ignotum argenti pondus & auri*. Et hoc additum propter illud: *Omnibus exhauſtos jam caſibus, omnium egenos.* URBEMQUE PARATAM: *Paratam*, ad illud pertinet, quod Aeneas propter civitatem navigat. Et omnia ei oſtendit Dido, quibus poſſit inducere. Et *paratam* ideo, ut ſit impendium quaerentibus ſedes. Sed alii movent quaeſtionem, quomodo *paratam*, cum paulo poſt inferat: *Pendent opera interrupta, minaeque murorum?* ſed *paratum* poteſt dici, cui etiam paululum ſupereſt, unde eſt: *Minaeque murorum ingentes:* nam ideo alibi: *Urbem praeclaram ſtatui, mea moenia vidi.*

76. INCIPIT EFFARI, MEDIAQUE IN VOCE RESISTIT. Sic Horatius: *Cur facunda parum decoro inter verba cadit lingua ſilentio?*

PIERII.

71. LIQUITQUE VOLATILE FERRUM. Non placet *linquit* praeſenti tempore, quod aliquot habent codices. Eſt & ubi *volatile telum* in vetuſtis exemplaribus legatur; ſed enim, quum ſit eodem verſu poſitum *telis*, *Paſtor agens telis*, magis placet periphraſis ejus teli ſtatim ſubjecta, *Volatile ferrum*. Praeterea de ferro hic agitur, quod avolſum a ſagitta tergo inhaeſerit.

72. SYLVAS SALTUSQUE PERAGRAT DICTAEOS. Antiqui aliquot codices dictionum ordinem ita

Nunc eadem, labente die, convivia quaerit,
Iliacoſque iterum demens audire labores
Expoſcit, pendetque iterum narrantis ab ore.
Poſt, ubi digreſſi, lumenque obſcura viciſſim
Luna premit, ſuadentque cadentia ſidera ſomnos:
Sola domo maeret vacua, ſtratiſque relictis
Incubat. Illum abſens abſentem auditque videtque;
Aut gremio Aſcanium genitoris imagine capta
Detinet, infandum ſi fallere poſſit amorem.
Non coeptae adſurgunt turres; non arma juventus
Exercet; portuſve aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minaeque

Mu-

SERVII.

77. LABENTE DIE. Ad convivia retulit. Peringratum eſt: quia in uſu non erant prandia, ut Juvenalis: *Exul ab octava Marius bibit*.

78. DEMENS. Quae ea, quae noverat, audire cupiebat.

79. NARRANTIS AB ORE. Ut eum intueretur. Et hoc loco per omnia amantis adſectus exprimitur.

80. OBSCURA LUNA. Id eſt nox: nam nihil tam contrarium Lunae eſt, quam obſcuritas: aut ideo nox, *obſcura Luna:* quia nec ſemper, nec eadem hora oritur. Vel altius intelligit; cum per ſe Luna corpus opacum ſit: unde *Luna*, lux aliena dicitur: a Sole enim lumen accipit: unde & Graece Σελήνη: quod σέλας, id eſt, lucem, habeat ἄνω, id eſt, ſuperne; hoc eſt, a Sole. VICISSIM autem ideo: quia per diem Sol lucet; illa per noctem: ergo apparens diurnum lumen, id eſt Solis, reprimit: an ipſa Luna ſuum lumen reprimit, occidens, & ſe obſcurans?

82. SOLA. Sine eo, quem amabat: nam regina ſola eſſe non poterat. Eſt autem Plauti, qui inducit inter multos amatorem poſitum, dicentem quod ſolus ſit, ut ipſe alibi: *Me ſine ſola vides:* quam conſtabat Antonii caſtra comitatam; ſed *Sola*, ſine amatore ſuo. MOERET. Si diphthongum habeat, ut hoc loco, triſtis eſt, ſignificat; aliter militat, ut: *Aere merent parvo*. Sane *mereor*, aliud eſt. VACUA. Aut ſine Aenea & Trojanis; aut magna, ut: *Vacua atria circum Intenti ludo*. RELICTIS. Poteſt intelligi ab Aenea.

83. INCUBAT. Quaſi invita. ABSENS ABSENTEM. Unum ſuffecerat. Sic: *Et fratrem ne deſere frater*. Terentius: *Praeſens praeſentem eripi, abduci ab oculis*.

84. IMAGINE CAPTA. Ob amati ſimilitudinem.

85. INFANDUM. Juxta judicium reginae, ut illa ſentiebat: vult enim eam culpae eximere. Alii *infandum*, quia falli non poteſt, accipiunt; hoc eſt, ipſam libidinem, in cujus vicem nihil ſubponi poteſt.

86. NON COEPTAE ADSURGUNT TURRES. Contra illud: *Pars ducere muros*. NON ARMA JUVENTUS EXERCET. Aut in armis ſe exercet: aut ſic dixit, quemadmodum illud: *Ferrum exercebant*.

87. PORTUSVE. Quod ſupra I. Aeneid. *Hic portus alii effodiunt*. PROPUGNACULA. Quibus porro pugnatur.

88. INTERRUPTA. Coepta & omiſſa. MINAE. Eminentiae murorum, quas pinnas dicunt: hinc & *eminere* dicimus, ut in primo Aeneid. *Geminique minantur*. Quidam *minaeque* ad interrupta opera referunt: aut quae imperfecta ſunt, quae ſi videantur, ruinam minantur.

PIERII.

commutarunt, *ſaltus ſylvaſque peragrat Dictaeos:* quod in medio linquimus, quum ſententia omnino eadem ſit.

85. INFANDUM SI FALLERE POSSIT AMOREM. In Romano codice legitur, *poſſit imago*. Id quid ſibi velit, non mihi ſatis liquet, propter epitheton *infandum:* quod ita non habeat, cui adhaereſcat. Quidam alii codices antiqui, *Si fallere poſſit amantem*, habent; ſed neque id probamus. *Infandum* vero *amorem*, caſtiorem lectionem aſſerimus. Neque dubitamus lectionem eam, quae eſt *imago*, ex paraphraſi aliqua huc irrepſiſſe.

Murorum ingentes, aequataque machina caelo.
Quam ſimul ac tali perſenſit peſte teneri
Cara Jovis conjux, nec famam obſtare furori;
Talibus adgreditur Venerem Saturnia dictis:
Egregiam vero laudem & ſpolia ampla refertis
Tuque puerque tuus: magnum & memorabile nomen;
Una dolo divum ſi femina victa duorum eſt.
Nec me adeo fallit, veritam te moenia noſtra
Suſpectas habuiſſe domos Carthaginis altae.
Sed quis erit modus? aut quo nunc certamine tanto?
Quin potius pacem aeternam pactoſque Hymenaeos

Exer-

SERVII.

89. AEQUATAQUE MACHINA COELO. Expoſuit, quid ſint *minae murorum ingentes*.

90. SIMUL. Poſtquam. TALI. Quali utitur infoelix Dido. PESTE. Amore, incendio, ut: *Toto deſcendit corpore peſtis*.

91. NEC FAMAM OBSTARE FURORI. Honeſtam ſcilicet: ſane τ μίσων eſt. FURORI. Jam non amori.

92. ADGREDITUR. Cum calliditate loquitur. Et quaſi ex praeparato, vel ex inſidiis, ut alibi IIII. Georg. *Facile ut ſomno adgrediare jacentem*. SATURNIA. Ubi nocituram Junonem poeta vult oſtendere *Saturniam* dicit: ſcit enim Saturni ſtellam nocendi facultatem habere, ut alibi: *Irim de coelo miſit Saturnia Juno*. Et: *Saturnique altera proles Irarum tantos volvit* &c. Ubi autem propitiare eam promittit, ait, *Junonis magnae*. Et iterum: *Adſit laetitiae Bacchus dator, & bona Juno*.

93. EGREGIAM VERO LAUDEM. Ironia eſt, inter quam & confeſſionem ſola intereſt pronuntiatio: & Ironia eſt, cum aliud verba, aliud continet ſenſus. Sane hujus verbi initium tractum eſt, quia proprie, *egregium* dicebatur, quaſi in grege ampliſſimum, quod emineret ex grege. Singula autem hic pronuncianda ſunt, & morandum in ſingulis verbis, habentibus in ſingula invidiam. SPOLIA AMPLA REFERTIS TUQ. Tranſlatio rei militaris: *referre* enim *ſpolia* victores ex victis dicuntur.

94. PUER. Filius: Graece dixit, *παῖς*, ut Horatius: *Pueroſque Laedae*.

95. FOEMINA. Bene *foemina*, qualis mortalis: opponitur, ut: *Mixta deo mulier*, pro mortali intelligendum eſt. DUORUM EST. Bene ceſſit maſculino foemininum.

96. ADEO. Multum, valde, ut Terentius: *Adoleſcentem adeo nobilem*. VERITAM TE MOENIA NOSTRA. Propter illud: *Haud tanto ceſſabit cardine rerum*. MOENIA NOSTRA. Junonis hoſpitium: nam legimus: *Quo ſe Junonia vertant Hoſpitia*: & *noſtra*, Graece dixit.

98. MODUS. Finis. Juvenalis: *Nullo quippe modo milleſima ſurgit Pagina*. SED QUIS ERIT. Archaiſmos. AUT QUO NUNC CERTAMINE TANTO? *Quo nunc*: Aut quo: aut ad quam rem: aut quid opus eſt tanto certamine? aut figurate, quo tibi hoc, id eſt, quo nunc certamen tantum: aut quis modus erit in tanto certamine: aut quouſque; ut *uſque*, extrinſecus accipiamus.

99. QUIN POTIUS. Pro, cur non. PACEM AETERNAM. Non inducias temporales. PACTOSQUE HYMENAEOS. Licet fabula de *Hymenaeo* in primo libro enarrata ſit breviter, tamen plenior talis eſt: *Hymenaeus*, Athenienſis, adeo pulcher fuit, ut, adoleſcens, puella putaretur. Is cum unam virginem nobilem ipſe mediocriter ortus adamaſſet, ejuſque nuptias deſperaret; quod unum poterat, ſequendo puellam, amori ſatisfaciebat; ſed cum Athenienſium nobiliſſimae virgines Eleuſinae Cereri ſacra facerent, ſubito adventu pyratarum raptae ſunt; inter quas etiam *Hymenaeus*, qui illo amatam fuerat ſecutus, tanquam puella, raptus eſt. Sed cum pyratae praedam per maria longa portaſſent, in deſertam regionem delati, ac fatigati, ſomno ſe dederunt; quos cum univerſos occidiſſet Hymenaeus, relictis ibi virginibus, Athenas reverſus eſt, petiitque a civibus, ut, ſi virgines, quae raptae fuerant, reduxiſſet, dilectae nuptias impetraret: quas cum reduxiſſet, optatam in matrimonium virginem meruit, quod conjugium quia felix fuerat, placuit A-

 the-

Exercemus? habes, tota quod mente petiſti.
Ardet amans Dido, traxitque per oſſa furorem.
Communem hunc ergo populum, paribuſque regamus
Auſpiciis: liceat Phrygio ſervire marito,
Dotaliſque tuae Tyrios permittere dextrae.
Olli (ſenſit enim ſimulata mente locutam,
Quo regnum Italiae Libycas averteret oras)

Sic

SERVII.

thenienſibus, omnibus nuptiis *Hymenaei* nomen intereſſe. Eſt etiam alia ratio vocabuli: nam *Hymen*, quaedam membrana quaſi virginalis puellae eſſe dicitur, qua rupta, quia deſinat eſſe virgo, *Hymenaei*, nuptiae dictae.

100. HABES TOTA QUOD MENTE PETISTI. Propter illud: *Noſtram accipe mentem*.

101. ARDET AMANS DIDO. Plus dixit haec, quam Venus imperaverat: illa enim dixerat: *Sed magno Aeneae mecum teneatur amore*: haec dixit: *Ardet*: & TRAXIT FUROREM. *Traxit* autem dixit, ut *ſpiritum trahere* dicimus.

102. COMMUNEM HUNC ERGO POPULUM. Utrum ad ſolum Carthaginenſem retulit, quem velit ſibi communem eſſe cum Venere; an *utrumque*, id eſt, Tyrios & Trojanos? PARIBUSQUE REGAMUS AUSPICIIS. Aequali poteſtate: & ab eo, quod praecedit, id quod ſequitur. Et dictum eſt a comitiis, in quibus iiſdem auſpiciis creati, licet non ſimul crearentur, parem tamen habebant honorem, propter eadem auſpicia: unde & conſules pares ſunt; cum neceſſe eſſet, ut unus prior crearetur.

103. PHRYGIO SERVIRE MARITO. Emphaticωs: ac ſi diceret *exuli*. Nonnulli autem per fallaciam Junonis dictum accipiunt. LICEAT. Id eſt, non neceſſe ſit; ſed in voluntate ſit Didonis ſi velit, ut ſupra: *Paribus auſpiciis*, non imperio: poteſt enim imperium par non eſſe, cum auſpicium par ſit. Alii invidioſe dictum volunt: *liceat Phrygio marito*, id eſt, qui victus eſt: non dixit *nubere*, ſed *ſervire*. Quidam *ſervire*, dubitant utrum Didonem, an Tyrios dixerit. Sane hic coemptionis ſpeciem tangit. Coemptio enim eſt, ubi libra atque aes adhibetur, & mulier atque vir in ſe quaſi emptionem faciunt: quod ante jam in primo Georgicorum: *Teque ſibi generum Thetys emat omnibus undis*. Quoniam coemptione facta, mulier in poteſtatem viri cedit, atque ita ſuſtinet conditionem liberae ſervitutis, ait enim: *Liceat Phrygio ſervire marito*: & in lib. I. Georg. *Tibi ſerviat ultima Thyle*: quoque omnis iſte mos coemptionis, & citra nominis nuncupationem, dotis datae taxatione expediretur, quae res in manum conventio dicitur, ſubjunxit: *Dotaliſque tuae Tyrios permittere dextrae*. Quid eſt enim aliud *permittere dextrae*, quam in manum convenire? quae conventio eo ritu perficitur, ut, aqua & igni adhibitis, duobus maximis elementis, natura conjuncta habeatur: quae res ad farreatas nuptias pertinet, quibus Flaminem & Flaminicam Jure Pontificio in matrimonium neceſſe eſt convenire. Sciendum tamen, in hac conventione Aeneae atque Didonis, ubique Virgilium in perſona Aeneae Flaminem, in Didonis Flaminicam, praeſentare.

104. DOTALES TYRIOS. Regalem ſpectavit perſonam. PERMITTFRE DEXTRAE. Quaſi per manus conventionem: ſecundum Jus locutus eſt.

105. OLLI. Aut illi: aut tunc. Caetera per parentheſim dicta ſunt: ordo enim eſt: *Olli ſic contra eſt ingreſſa Venus*. SIMULATA MENTE. Hoc eſt, talibus aggreditur.

106. QUO. Pro, ut: pronomen pro conjunctione cauſali. LIBYCAS ADVERTERET ORAS. Abſolutior quidem eſt haec lectio; ſed verior & figuratior illa eſt; *Libycas averteret oras*: nam plerumque trahitur ſchema, ut, aliquo ituri, non ad locum, ſed de loco ponamus ſignificationem; ut ſi dicas: *De Campania abeo in Tuſciam*; *abeo* honeſtius eſt, quam ſi dixeris, *eo*. Nec hoc tantum hoc loco facit, ſed pluribus: hinc eſt enim: *Ripamve injuſſus abibis?*

PIERII.

90. PERSENSIT PESTE TENERI. In antiquis aliquot codicibus, *perſentit*, praeſenti tempore legitur: & ita eſt in codice Donatiano: praeteritum tamen nunquam immutarim.

91. NEC FAMAM OBSTARE FURORI. Sunt antiqui codices, in quibus *nec famam obſtare pudori* legitur; ſed hic *furori* magis placet, quod Servius agnoſcit.

94. MAGNUM ET MEMORABILE NUMEN. Sunt omnino codices aliquot manu ſcripti, in quibus *nomen* legitur: quod vulgata quaedam exemplaria recepere; ſed *numen* eruditis placet, quod etiam in Mediceo prius ſcriptum fuerat.

106. Qro

Digitized by Google

Sic contra eſt ingreſſa Venus: Quis talia demens
Abnuat, aut tecum malit contendere bello?
Si modo, quod memoras, factum fortuna ſequatur.
Sed fatis incerta feror, ſi Juppiter unam
Eſſe velit Tyriis urbem Trojaque profectis,
Miſcerive probet populos, aut foedera jungi.
Tu conjux: tibi fas animum tentare precando.
Perge: ſequar. Tum ſic excepit regia Juno:
Mecum erit iſte labor. Nunc qua ratione, quod inſtat,
Confieri poſſit, paucis (adverte) docebo.

SERVII.

107. INGRESSA VENUS. Calliditatis eſt, ut ſupra: habet enim haec vox inſidiarum ſignificationem. QUIS TALIA DEMENS. Deeſt *niſi*; ut ſit, niſi demens.

108. AUT TECUM MALIT CONTENDERE BELLO? Non dixit, poſſit: quod autem addidit: SI MODO, QUOD MEMORAS: oblique, dum conſentit, docet fieri non poſſe.

109. FORTUNA SEQUATUR. Aut ſubauditur fortuna proſpera; aut hoc ad caſum pertinet.

110. FATIS INCERTA FEROR. Bene omnia tetigit, quibus res humanae reguntur: caſum, fata, voluntatem deorum. Alii ſic exponunt: quia ſcio fatis aliud videri, ideo de Jovis voluntate nunc dubito. Ergo *fatis*, propter fata. Sane oratorie & blanditur & pugnat; ſed non palam, dicendo incertam ſe eſſe de voluntate fatorum.

112. AUT FOEDERA JUNGI. Si *foedera*, per ſe plenum eſt: ſi *foedere*, ad populos pertinet.

113. TU CONJUX. Dicendo coniux, oſtendit eam non poſſe ignorare, impoſſibile eſſe quod petit. TIBI FAS ANIMUM TENTARE PRECANDO. Sic Aeolus: *Tuus o regina quid optes Explorare labor*.

114. PERGE, SEQUAR. Per te incipiet. Bene aliud agens, aliud oſtendit: ante enim eſt Junonis officium ex matrimonio; ſic uſus Veneris: unde paulo poſt: *Adero: & tua ſi mihi certa voluntas*. TUM. Quidam ordinis eſſe volunt; *tunc*, temporis. EXCEPIT. Subſecuta eſt: & poteſt *excepit*, pro inſidioſe reſpondit, accipi, ut: *Aemulus exceptum Triton*. Et: *Excipit incautum*.

115. ISTE LABOR. Scilicet explorationis a Jove. Quod dixerat: *Si Juppiter unum*. QUOD INSTAT. Quod fieri volo.

116. CONFIERI. *Con* abundat, ut: *Fata renarrabat divum curſuſque docebat*. Quamvis veteres indifferenter *confieri* dicebant. PAUCIS ADVERTE. Id eſt, animum adverte: parte pro toto uſus eſt. Et aut *adverte paucis*, aut *paucis docebo*. MISERRIMA DIDO. Aut ex perſona miſerantis dictum: dolet enim inſidiis circumventam: aut *miſerrima*, quae perdiderit caſtitatem.

PIERII.

106. QUO REGNUM ITALIAE LIBYCAS AVERTERET ORAS. In Romano quidem codice, *averteret* legitur: quod Servio mirifice placet. Sed enim in Oblongo, in Longobardico, in Porcio, & pleriſque aliis codicibus antiquis, *adverteret* habetur: quam elocutionem abſolutam eſſe negarit nemo: Quippe verteret regnum Italiae ad oras Libycas. Si cui vero figurata illa magis placeat, non laboro.

112. MISCERIVE PROBET POPULOS. In aliquot antiquis codicibus, *jubet* legitur: quod non ita placet: quia ſtructurae ordo, *jubeat*, expoſceret, ea ſpecie, qua velit poſitum.

116. CONFIERI POSSIT. In Oblongo perveteri codice, & in Mediceo, *quo fieri* legitur: adſcriptumque ſuperne eſt in illo, *quo* habundat, in hoc *quo modo*. Et ita in pleriſque aliis codicibus, ut ſit, *quo*, ſcilicet, *modo fieri poſſit*. Apud Servium *con*, habundat, qui *confieri* agnoſcat. Alii quidam codices manu ſcripti, *quod fieri* legunt. Idque in nonnullis per T notatum eſt, cujuſdam aetatis conſuetudine loco D ſaepe T, uti paulo ante dictum, ſupponentis. In nonnullis abraſa eſt tota dictio, praeſertim ubi per compendiariam notam *quod* ſcriptum fuerat. Sed enim in Romano codice, *confieri* legitur: & ita ſcriptum erat in Longobardico: unde abraſum eſt *con*, & *quo* ſuppoſitum. *Confieri* tamen & Latinum eſt pro *confici*, & in primis Caeſari familiare vocabulum VII. de bello Gallico Commentario, ubi de Labieno loquitur: *Poſtquam id difficilius confieri animadvertit*.

Venatum Aeneas unaque miſerrima Dido
In nemus ire parant, ubi primos craſtinus ortus
Extulerit Titan, radiiſque retexerit orbem.
His ego nigrantem conmixta grandine nimbum,
Dum trepidant alae, ſaltuſque indagine cingunt,
Deſuper infundam, & tonitru caelum omne ciebo.
Diffugient comites, & nocte tegentur opaca:
Speluncam Dido dux & Trojanus eandem
Devenient. Adero, &, tua ſi mihi certa voluntas,
Connubio jungam ſtabili, propriamque dicabo.
Hic Hymenaeus erit. Non adverſata petenti
Adnuit, atque dolis riſit Cytherea repertis.

Ocea-

SERVII.

118. NEMUS. Pro ſylvis & montibus. UBI. Hoc loco, pro *Cum*.

119. TITAN. Sol: unus enim de Titanibus, Hyperionis filius, contra Jovem non fecit. RETEXERIT ORBEM. Quem nox tegebat. Ergo inluminaverit. Huic contrarium: *Quotiens humentibus umbris Nox operit terras*.

120. NIGRANTEM. Nigrum: participium pro nomine, ſine verbo. Et quaeritur, quis prius *nigrantem* dixerit?

121. ALAE. Equites: ob hoc *alae* dicti: quia tegunt pedites alarum vice. INDAGINE. Ferarum inquiſitione. Et quidam cum veſtigatoribus alatorum mentionem inductam accipiunt: nam *indaginem*, veſtigatorem ipſum tradunt. *Alas* vero, *alatores*, qui dextra & ſiniſtra plagarum ſublata voce prohibent feras exire. TREPIDANT vero, hoc loco *ſenſim* accipiunt; non, ut alibi, feſtinant, ut: *Hic me dum trepidi crudelia limina linquunt*: quia ſaltus non curſu, ſed ſenſim cinguntur. Quidam *trepidant*, ab equis, qui hodieque *trepidare* dicuntur, appellari putant. Cato: *Sedere non poteſt in equo trepidante*.

122. DESUPER INFUNDAM. Quia aer eſt Juno. Bene ergo hic ſe facturam dicit, quod habet in poteſtate. OMNE CIEBO. Pro totum: *omne* enim, numeri eſt, *totum*, quantitatis.

123. NOCTE OPACA. Nubium caligine.

125. TUA SI MIHI CERTA VOLUNTAS. Hoc eſt, ſi etiam tuum ſubſequatur officium: quia Juno conjugii, Venus cauſa conjunctionis ſit. Igitur Juno nil ſe poſſe adnuntiat, niſi voluntas Veneris adfuerit. *Certa* autem, firma: quia promiſerat.

126. CONNUBIO. Hoc Veneri contrarium eſt: & hic eſt dolus, quem intellectura eſt, & riſura. Nu naturaliter longa eſt, ab eo, quod eſt *nubere*, ut: *Connubia noſtra Reppulit*; ſed modo metri cauſa corripuit.

127. HIC HYMENAEUS ERIT. Id eſt, hae erunt nuptiae. Sane de Hymenaeo licet ſuperius dictum ſit, tamen ſunt etiam aliae opiniones: nam alii hunc, Veneris & Liberi filium, dicunt, primum nuptiis proſpere uſum; ob quod in nuptiis vocatur: unde nuptiale carmen, *Hymenaeus*. Alii nuptiarum inventorem tradunt, & ideo carminibus decorari; quod exemplum ab eo proditum ubique ſervatur. Cornelius Balbus *Hymenaeum* ait Magnetis filium, muſicae artis peritum, pulchritudine muliebri; dum nuptias Liberi patris & Alteae religioſis cantibus celebrat, exſpiraſſe: propter quod ei talis honor nuptiis adtributus eſt; ut celebratio nominis ejus nuptiarum jungendarum perpetuum omen eſſet. NON ADVERSATA. Legitur & AVERSATA.

128. REPERTIS. Vel compertis, vel deprehenſis. Cur autem dolis repertis riſit? Qui altius intelligunt, ſic tradunt: hoc eſt, quos jampridem compererat, cum Ilium oppugnaretur.

PIERII.

127. NON ADVERSATA PETENTI ANNUIT. In Romano codice legere eſt: *Non averſata petenti admuit*, ut: *Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat*. Sed enim id pertinet ad ſupplicia, quae obaudiuntur. Loco vero hoc magis placet *adverſata*. Quia de conſenſu, deque in eandem ſententiam eundo, ſermo eſt.

Oceanum interea ſurgens Aurora relinquit.
It portis jubare exorto delecta juventus.
Retia rara, plagae, lato venabula ferro,
Maſſylique ruunt equites, & odora canum vis.
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Poenorum exſpectant: oſtroque inſignis & auro
Stat ſonipes, ac frena ferox ſpumantia mandit.

Tan-

SERVII.

130. JUBARE EXORTO. Nato Lucifero: nam proprie *Jubar*, Lucifer dicitur; quod jubas lucis effundat: unde etiam quicquid ſplendet, *jubar* dicitur; ut argenti, gemmarum. Eſt autem Lucifer interdum Jovis; (nam & antiqui *jubar*, quaſi *juvar* dicebant) plerumque Veneris ſtella: unde Veneris dicta eſt, ut: *Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes*. Alii *jubar*, Solem; alii ſplendorem ſiderum dicunt. Sane modo Hyſteronproteron eſt in ſenſu: *Jubar* enim praecedit Auroram: & facit *hoc jubar*, *hujus jubaris*.

131. RETIA RARA PLAGAE. Multi dividunt, ut ſint *retia rara*, majora; *plagas* vero, minora intelligamus. Alii *plagas* per definitionem accipiunt: ut intelligamus, quae ſunt *retia rara*, *plagae*. Sciendum tamen, proprie *plagas* dici funes illos, quibus retia tenduntur circa imam & ſummam partem. Ergo *Retia rara*, *plagae*, *lato venabula ferro*, ſubauditur, portantur: aut Zeugma eſt, *ruunt*. LATO VENABULA FERRO. Lati ferri. *Venabula* autem, ob hoc dicta, quia tela apta venatui, quaſi excipiabula.

132. MASSYLI. *Maſſylorum* gens, eſt haud longe a Mauritania: & *Maſſyli* legendum per unam *i* litteram; ne non ſtet verſus. *Sy* enim longa eſt, ut: *Hic mihi Maſſylae gentis monſtrata ſacerdos*. Civitatis autem nomen, in provincia Gallica, corripitur, ut Lucretius: *Maſſiliam delere vacat*. ET ODORA CANUM VIS. Plus eſt, quam ſi diceret, multitudo: unde Salluſtius: *Qua tempeſtate ex ponto vis piſcium erupit*. Ergo *vim*, aut ad multitudinem, aut ad naturam retulit. ODORA autem, non olens; ſed odorem inveniens: ergo improprie dixit: nam *odorum* eſt, quod ex ſe odorem emittit, non quod odorem ſequitur, ut Statius: *Et odoro vulnere pinus*. Sic eſt: *Et inter odoratum lauri nemus*, pro, *odorum*: *odoratum*, eſt quod aliunde odorem accipit, ut *odoratum templum*. Tria ergo ſunt, *odorum*, quod per ſe olet; *odoratum*, quod aliunde odorem accipit; *odoriſequum*, quod odorem ſequitur; ſicut modo de canibus debuit dicere.

133. CUNCTANTEM. Morantem: atqui amatrix ad eum, quem amabat, debuit feſtinare; ſed pathos natura ſuperarat: ut mulierem & reginam oſtendat, ut Terentius: *Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt*. Deinde haec morabatur ſtudio placendi. Hic enim inducitur veſte, armis, auro, vel purpura comptior; cum ſupra naturalis pulchritudinis gloria contenta ſit, ut: *Regina ad templum forma pulcherrima Dido*. AD LIMINA. Ante, vel apud. PRIMI. Principes, ut: *Una omnes juvenum primi*. Et bene reginae officio *primi* adſunt: quia de plebe dixerat: *It portis jubare exorto delecta juventus*. Et: *Maſſylique ruunt equites*.

135. STAT SONIPES. Adeſt, praeſens eſt: nam ſi *ſtat*, ſimpliciter acceperis, vituperatio eſt: quia legimus: *Stare loco neſcit*. Denique ſequentia dictum hoc explanant, ut: *Ac frena ferox ſpumantia mandit*. SPUMANTIA. Spumis moventia, ut *naufragum mare*, quod naufragos facit.

PIERII.

129. AURORA RELIQUIT. In aliquot antiquis codicibus, *relinquit* legitur, praeſenti tempore: nam ſimul oriente Sole, *It portis jubare exorto delecta juventus*. Non eſt vero hic, etſi κατὰ πάρεργον, praetereundum, quod Varro *ortum Jubaris* ſignificare ait, *eſſe circiter extremam noctem*. Itaque ait Pacuvius: *Exorto Jubare, noctis decurſo itinere*. Ajunt vero *Jubar* ſtellam eſſe: quam Græci *Phoſphoron*, nonnunquam *Heſperon* appellant, cujus ſplendor in morem leoninae jubae diffundatur. Neque id diſſimulandum, quod C. Caeſar, Flavio Soſipatro teſte, praecipit: *Neutra nomina ar nominativo clauſa, per i dativum ablativumque ſingulares oſtendere. Jubar tamen & Far, ab hac regula diſſidere*. Nam ut huic Jubari dicimus, ab hoc Jubare dicendum eſt. Virgilius: *It portis jubare exorto delecta juventus*.

132. MASSYLIQUE RUUNT. In antiquis aliquot exemplaribus, *Maſſilici* legitur, omnino corrupte. Nomen id una plus ſyllaba ſcribitur apud Graecos: Μασσαισυλία. χώρα Λιβύης, πλησιόχωρος τῇ τῶν Μαυρουσίων. Latini vero ſcriptores *Maſſiliam*, & *Maſſylum* agnoſcunt.

Tandem progreditur, magna ſtipante caterva,
Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo:
Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,

SERVII.

136. TANDEM. Hoc ad illud redditum: *Reginam thalamo cunctantem*.

137. SIDONIAM PICTO CHLAMYDEM CIRCUNDATA LIMBO. Veteri ceremoniarum Jure praeceptum eſt, ut *Flamen venenato operta ſit*. *Operta* autem cum dicitur, pallium ſignificatur; *Venenatum* autem, infectum, quod ipſe ait in Bucolicis: *Alba nec Aſſyrio fucatur lana veneno*. Hic vero cum dicit *Sidoniam*, oſtendit Tyriam, & purpuream, quae erat infecta. *Chlamydem* autem, pallium eſſe quis dubitet? Praeterea Flaminicam habere praecipitur *arculum*, *ricam*, *venenatum*, *fibulam*. De *Venenato* dictum eſt. *Arculum* vero, eſt virga ex malo Punico incurvata, quae fit quaſi corona; & ima ſummaque inter ſe alligatur vinculo laneo albo, quam in ſacrificiis certis regina in capite habebat: *Flaminica* autem Dialis omni ſacrificatione uti debebat. Virgilius ergo propter nominum & intellectus difficultatem aliter omnia comprehendit: nam pro pallio *chlamydem*; pro *venenato*, id eſt, infecto, *Sidoniam*. *Arculum* vero, & *fibulam*, ex auro factam commemorat, dicendo: *Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum*: quod in *arculum* poteſt referri: nam de *fibula* manifeſtum eſt, cum ait: *Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem*. *Subnectit* autem, quid aliud eſt, quam ſurſum nectit, ac per hoc ſuccinctum facit? *Veſtem* vero, poſſumus *ricam* accipere: quia *rica*, genus eſt veſtis. Sciendum ſane, ſicut ſupra dictum, ubique Didonem Flaminicam oſtendi. LIMBO. *Limbus*, eſt, ſicut ſupra diximus, faſcia, quae ambit extremitatem veſtium, ſecundum antiquum ritum, ut: *Victori chlamydem auratam, quam plurima circum Purpura*.

138. CUI PHARETRA EX AURO. Deeſt, erat; & amat Poeta iterare voces, vel precioſas, vel neceſſarias, vel optabiles; Precioſas, ut Aeneid. *Aerea cui gradibus ſurgebant limina*. VII. Aeneid. *Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent*. Neceſſarias item VII. Aeneid. *Ab Jove principium generis, Jove Dardana pubes*. Optabiles ita: *Humilemque videmus Italiam*. CRINES NODANTUR IN AURUM. Veluti retiolum, quod colligit comas, quae Graece κρωβύλον dicitur.

PIERII.

138. CUI PHARETRA EX HUMERO. In Romano illo codice, dubio procul antiquiſſimo, legere eſt, *Cui pharetra ex auro*: quod ideo placet, quia Dido tunc pulcherrima eſſe ſtuduit, ut Aeneae placeret, ideoque ornatiſſima, & quam maxime divite habitu inſtructa proceſſit. Congruitque mirifice cultui muliebri laſcivia haec prorſus aurea:

Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Et tamen ſunt, qui laſciviam hanc Virgilianae majeſtati non convenire clamitent, contradicendi potius ſtudio, quam quod ſciant, quid ſit in carmine majeſtas, aut quid in ſcribendo laſcivia. Quorum ſtuporine dicam, an imperitiae reſponſum faciam Virgilianam hanc eſſe phraſim, Virgilianum ornatum, Virgilianum elocutionis modum, cujuſmodi figura utitur in Octavo:

Aurea Caeſaries ollis, atque aurea veſtis,
Virgatis lucent ſagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur.

Neque illud huic diſſimile, quod ait in XI.

Aureus ex humeris ſonat arcus, & aurea Vati
Caſſida, tum croceam chlamydemque ſinuſque crepantis
Carbaſeos fulvo in nodum collegerat auro.

Sed quid illud in Septimo:

Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent,
Tecti auro, fulvum mandunt ſub dentibus aurum.

Ubi eaſdem etiam voces *aurea*, *auro*, *aurum* aſpicimus, quas hoc loco identidem poſuerat. Iſti vero, quia apud Ovidium repererint: *Aureus axis erat, Temo aureus, aurea ſummae curvatura rotae*, Ovidianam eſſe figuram contendunt, non autem Maronianam. Atqui ſi Ovidium ſequeremur, non ex *Auro*, ſed ex *Humero*, in hanc ſententiam legendum eſſet. Nam ubi is de Atalantae cultu loquitur, ita ſcribit:

Crinis erat ſimplex, nodum collectus in unum,
Ex humero pendens reſonabat eburnea laevo
Telorum cuſtos.

Sed valeant cum ſuo tam acri judicio, tamque emunctis naribus pulchelli iſti Critici. Nos lectionem hanc, *Cui pharetra ex auro*, antiquorum pene omnium codicum teſtimonio corroboramus. Ita enim in Longobardico, ita in Porcio legitur. In alio vero perveteri ejuſdem Vaticanae bibliothecae, dictio tota *auro* improbe, ac imperite admodum abraſa eſt: non ita tamen, ut ſingularum litterarum veſtigia non extent: & manifeſte *auro* prius ſcriptum fuiſſe diſcernatur. Eſt etiam vetus codex in civitate Belluno, patria mea, in quo pleraque cum his veteribus Vaticanae bibliothecae exemplaribus convenientia deprehendi, & hoc praecipue *Cui pharetra ex auro*. Ita etiam in aliquot aliis codicibus, qui apud me ſunt. Sed ne tam multa congeram litem

Digitized by Google

Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.
Nec non & Phrygii comites, & laetus Iulus,
Incedunt. Ipſe ante alios pulcherrimus omnis
Infert ſe ſocium Aeneas, atque agmina jungit.
Qualis, ubi hibernam Lyciam, Xanthique fluenta
Deſerit; ac Delum maternam inviſit Apollo,
Inſtauratque choros: mixtique altaria circum
Creteſque Dryopeſque fremunt, pictique Agathyrſi:
Ipſe jugis Cynthi graditur, mollique fluentem
Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro:

Te-

SERVII.

141. Ipse ante alios. Quia amatur, ideo ei dat pulchritudinem: licet Aſcanio magis congruat. Pulcherrimus. Ex animo Didonis: hoc enim ei videbatur. Alibi epitheta Aeneae dat, cum religioſum oſtendit, dicit *pium*; cum fortem, *magnanimum*.

143. Ubi. Hoc eſt, cum. Hybernam Lyciam. Non aſperam, ſed aptam hyemare cupientibus. Sic enim ſe habet natura regionis. Et bene aliud agens, aliud oſtendit, nam conſtat, Apollinem ſex menſibus hyemalibus apud Pataram, Lyciae civitatem, dare reſponſa (unde *Pataraeus Apollo* dicitur:) & ſex aeſtivis apud Delum. Ergo *Hybernam*, utrum quod ibi hyemare ſoleat; an frigidam; an hyeme temperatam; an quam hyberno tempore deſerere ſoleat? Xanthique fluenta. *Que*, pro *vel* poſuit: hoc enim dicit: vel cum Xanthum, vel cum Lyciam relinquit, ut eſt: *Suſpectaque dona Praecipitare jubet, ſubjectiſque urere flammis*.

144. Deserit. Relinquit, ut: *Deſertoſque videre locos littuſque relictum*. Delum maternam. Quae Latonam fugientem, dracone Pithone inſequente, ſuſcepit. Et hoc ideo: quia, ſicut dictum eſt, ſex menſibus aeſtivis apud Delum reſponſa dat. Invisit. Repetit: per quod oſtendit relicta Delo, ad Lyciam tranſire. Apollo. Apollini Aeneam, vel propter ſagittas, quibus in venatu utebatur, comparat: vel certe propter futurum infoelix matrimonium: ut enim & ſupra diximus, nuptiis eſt hoc numen infenſum. Vel Apollini Aeneam, ut in primo Didonem Dianae: quomodo germanorum nuptiae eſſe non poſſunt.

145. Choros. Sacra. Cretes. Ab eo, quod eſt *Cres*.

146. Dryopesque. Populi juxta Parnaſſum, ut: *Dryopumque trahens Eraſinus ariſtas*. *Eraſinus* vero, fluvius eſt. Hi populi, ab Hercule victi, Apollini donati eſſe dicuntur. Pictique Agathyrsi. Populi ſunt Scythiae, colentes Apollinem Hyperboreum, cujus logia, id eſt, reſponſa, feruntur. *Picta* autem, non ſtigmata habentes, ſicut gens in Britannia; ſed pulchri, hoc eſt, cyanea coma placentes: licet de illis lectum ſit: *Agathyrſi ora artuſque pingunt: ut quique majoribus praeſtant, ita magis vel minus; caeterum omnes iiſdem notis: & ſic, ut ablui nequeant*. Hos Meliſſus ab Homero Achabas appellari ait, qui propter ſcientiam ſagittarum Apollini ſunt gregales, ſicut Cretes.

147. Cynthi. Montis Deli. Fluentem. Unguentatum, odoribus abundantem: aut prolixum & effuſum, ut τ᾽ ἀκιρσεκόμην ſignificet.

148. Fronde premit. Id eſt, comprehenſo crine efficit, ne fluat. Fingens. Componens, ut: *Corpora fingere lingua*. Implicat auro. Non frontem; ſed crinem, qui eſt illi retrorſum in nodum collectus.

PIERII.

litem ſecundum nos dat Ti. Donatus, dum ita ſubſcribit, cui pha. *Totum quod baluit, aut aurum fuit, aut purpura, ut placeret*. Denique Probus in Pollione verſum hunc citat: ubi de iteratione loquitur, eo verſu, *Pan etiam Arcadia*. Dicitque iterationem fieri etiam caſuum permutatione. Et inter exempla hoc etiam apponit, *Quoi pharetra ex auro crines nodantur in aurum*. Haec ut forte plus nimio coacervarem, id in cauſſa fuit, quod nonnulli ſunt ita pravo-ingenio praediti, ut meliores ſe doceri litteras aegre ferant, proindeque alios ab eorum cognitione, quae ipſi hactenus ignorarunt, avertere conentur.

140. Nec non et phrygii comites. In antiquis aliquot exemplaribus, *Tyrii comites* legitur: quippe qui Reginam Tyro comitati

fue-

Tela ſonant humeris. Haud illo ſegnior ibat
Aeneas: tantum egregio decus enitet ore.
Poſtquam altos ventum in montis, atque invia luſtra:
Ecce ferae ſaxi dejectae vertice caprae
Decurrere jugis: alia de parte patentis
Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fuga glomerant, montiſque relinquunt.
At puer Aſcanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo: jamque hos curſu, jam praeterit illos,
Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fulvum deſcendere monte leonem.
Interea magno miſceri murmure caelum

In-

SERVII.

149. TELA SONANT. Ut in nono: *Pharetramque fuga ſenſere ſonantem*. HUMERIS vero, aut in humeris, aut ex humeris. HAUD ILLO SEGNIOR. Id eſt, non illo deformior: nam plerumque virtus & pulchritudo pro ſe invicem ponuntur. Hinc eſt: *Satus Hercule pulchro Pulcher Aventinus*. Nam Herculi ſatis incongrua pulchritudo. Sic Plautus in Pyrgopolinice, de muliere interrogat: *Quid nam, fortis eſt?* Id eſt, pulchra.

150. EGREGIO. Praeclaro: & ſic dicimus, quaſi extra gregem.

151. LUSTRA. Latibula ferarum vel luporum: unde & lupanaria meretricum, *luſtra* dicuntur.

152. ECCE. Adverbium demonſtrationis eſt, ut oſtenderet velociter factum: & bene hac particula utitur: facit enim nos ita intentos, ut, quae dicuntur, putemus videre. Ita enim caprae ſuſpenſae ſuper ſaxa currunt, ut putes cadere illas, cum exiliunt. FERAE CAPRAE. Hoc eſt, capreae, quas Graeci *αἰλάγρας* vocant. Et bene aptat deſcriptionem ad ſpecies, ut *cervis* campos, *capreis* ſaxa permittat. SAXI. Pro montis, ut: *Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor*.

153. DECURRERE. Bene praeterito uſus eſt tempore, ad exprimendam nimiam celeritatem: oſtendit enim jam factum. Sane *decurrere*, juxta analogiam dixit, non, ut imperiti putant, *decurrerunt*.

154. TRANSMITTUNT. Velociter tranſeunt: praecipue *tranſmittere*, eſt de loco ad locum tranſitio.

155. PULVERULENTA, Num *cervorum pulverulenta agmina*, quae pulverem faciunt, ut: *Pulverulenta coquat maturis ſolibus aeſtas*. GLOMERANT. Pro, involvunt. Alias pro in unum contrahunt, ut: *Quem circum glomerati hoſtes*: vel glomeratim eunt.

157. GAUDET EQUO. Gaudet quod acrem equum habeat, & velocem. JAMQUE HOS CURSU. Id eſt, modo, ut: *Jamque eadem digitis, jam pectine pulſat eburno*. Et bene puerilem oſtendit animum, qui per mobilitatem frequenter optat timenda.

158. PECORA INTER INERTIA VOTIS. Bene per contemptum, *pecora*; cum ea ſint pecora, quae non ſylveſtri, ſed humano uſui aluntur. *Inertia* autem, pro ignavis & innocuis poſuit; & hoc ad capras & cervos retulit, ut in Georgicis: *Inbelles dant praelia cervi*: nam *iners*, proprie quid ſit Lucilius declarat: *Ut perbibetur iners, ars in quo non erit ulla*.

159. MONTE LEONEM. Per tranſitum tangit hiſtoriam: nam Aſcanius praeter Iulum, & Ilum, quae habuit nomina, etiam Dardanus, & Leontodamas, dictus eſt, ad extinctorum fratrum ſolatium. Ideo nunc eum dicit optare adventum leonis. Paulo poſt: *Dardaniuſque nepos Veneris*. Conſtat etiam Aeneam Dardanum dictum, ut oſtendit Virgilius: *Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto Dardanus*. Item, Ilioneus: *Hinc Dardanus ortus*. Hic repetit: nam latenter etiam illud nomen oſtendit.

PIERII.

fuerant, & paulo infra *Tyrios comites* appellabit. Magis tamen placet *Phrygii*: quia Dido magna ſtipante caterva progreſſa erat: neque oportuit Aeneam incomitatum advenire; aliter quaenam agmina jungeret?

Digitized by Google

Incipit. Inſequitur commixta grandine nimbus.
Et Tyrii comites paſſim, & Trojana juventus,
Dardaniuſque nepos Veneris, diverſa per agros
Tecta metu petiere. Ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido dux & Trojanus eandem
Deveniunt. Prima & Tellus & pronuba Juno
Dant ſignum: fulſere ignes, & conſcius aether
Connubiis: ſummoque ulularunt vertice Nymphae.
Ille dies primus leti primuſque malorum
Cauſſa fuit. Neque enim ſpecie famave movetur,
Nec jam furtivum Dido meditatur amorem:

Con-

SERVII.

161. Commixta grandine nimbus. Secundum Junonis promiſſa: *His ego nigrantem commiſta grandine nimbum*. Et bene *grando* adjicitur: quia poterat *nimbus* contemni facilius. *Murmur* autem coeli, ad infauſtum omen pertinet: quia tonitru dirimuntur auſpicia.

163. Nepos Veneris. Quidam indecenter dictum volunt, ut Venus avia ſit.

164. De montibus amnes. Ne vel inveſtigare Tyrii poſſent reginam.

166. Deveniunt. Bene ſupprimit rem pudendam, ſic Terentius: *Quid tum? Fatue? Fateor*. Prima et Tellus. Satis perite loquitur: nam ſecundum Etruſcam diſciplinam nihil tam incongruum nubentibus, quam terrae motus vel coeli dicitur. Quidam ſane *Tellurem* praeeſſe nuptiis tradunt: nam & in auſpiciis nuptiarum vocatur: cui etiam virgines, vel cum ire ad domum mariti coeperint, vel jam ibi poſitae, diverſis nominibus, vel ritu, ſacrificant. Et pronuba Juno. Quae nubentibus praeeſt. Junonem autem dediſſe ſigna per tempeſtatem, conſtat, & pluvias, quae de aere fiunt. Varro *Pronubam* dicit, quae ante nupſerit: quaeque uni tantum nupta eſt: ideoque auſpices deliguntur ad nuptias.

167. Fulsere ignes. Ut dei nuptiales. Varro dicit: *Aqua & igni mariti uxores accipiebant*: unde hodieque & faces praelucent: & aqua petita de puro fonte, per foeliciſſimum puerum aliquem, aut puellam, intereſt nuptiis, de qua nubentibus ſolebant pedes lavari. Alii *fulſere*, pro malo omine poſitum volunt. Cum enim ait *fulſiſſe ignes*, infauſtum connubium videtur oſtendere: quia actio perimitur, cum de coelo ſervatum eſt. Et bene hoc totum ad Junonem refertur: quia aer eſſe dicitur, unde aquas cum ignibus dedit.

168. Ulularunt. Bene medium elegit ſermonem: nam ait Lucanus: *Non tu laetis ululare triumphis*. In luctu autem *ululari*, non dubium eſt. Et ideo medium elegit ſermonem: quia poſt nuptias mors conſecuta eſt. Nonnulli ita accipiunt, quod *ululare* veteres etiam in ſacris dicebant, ex Graeca conſuetudine. Ergo *ulularunt Nymphae*, quaſi nuptiarum ſacra celebrarunt. Graeci autem *ὀλολυγμὸν* appellant: nam & primam congreſſionem *ὀλολυγὼ* dicunt; quod Virgilius oſtendit: *Magnoque ululante tumultu*.

170. Specie famave movetur. *Species* rerum praeſentium eſt, quod quaſi aſpicitur; *fama* autem, rerum abſentium. Hoc ergo dicit, Non eam movet, nec praeſens deformitas, quod non in thalamo, ſed in ſpelunca concubuerat: nec futura mox fama. Alii *fama*, accipiunt, facti qualitate, aut reſpectu honeſtatis, *τῷ πρέποντι*. Adeo illam nec Tyriorum pudebat, videntium talia; nec aliarum gentium, quae audiebant. Ergo *fama*, deeſt *mala*.

171. Meditatur. Exercet, ſic Horatius: *Et horridam cultis diluviem meditatur agris*. Nec incongrue dictum: Actus enim eſt in ipſa meditatione: nam *exercitium*, *meditatio* eſt. Sciendum tamen hodie hoc in uſu non eſſe.

PIERII.

161. Insequitur commista grandine nimbus. In codicibus aliquot antiquis, *comitata grandine* legitur; quod minime placet.

167. Et conscius aether connubis. In codicibus aliquot vetuſtis, *conubiis* habetur acquiſitivo caſu numeri multitudinis. *Conſcius* enim apte dativo jungitur. In quodam antiquo etiam exemplari, *conubio*, numero unitatis, eodem tamen

caſu

Conjugium vocat: hoc praetexit nomine culpam.
Extemplo Libyae magnas it Fama per urbis;
Fama, malum qua non aliud velocius ullum:
Mobilitate viget, vireſque adquirit eundo;
Parva metu primo; mox ſeſe adtollit in auras,
Ingrediturque ſolo, & caput inter nubila condit.
Illam Terra parens, ira inritata deorum,
Extremam, ut perhibent, Coeo Enceladoque ſororem
Pro-

SERVII.

172. PRAETEXIT. Praetegit. CULPAM. Ut ſupra: *Succumbere culpae.*

174. FAMA MALUM, QUO. Diſſinito eſt, ut *quo*, ex praecedenti pendeat nomine: quanquam alii *qua* legant. Sane *quo*, niſi diffinito ſit, legi non poteſt; nec enim procedit, ut ordo ſit: *Fama, quo non aliud malum velocius.*

175. MOBILITATE VIGET. Dat ei σωματοποιίαν, & laudat a contrario: cum enim omnia labore minuantur, haec creſcit. Sane *viget*, quidam pro vigeſcit accipiunt.

176. METU PRIMO. Non *primo metu*, ſed primum; quod initio cautius loquatur, id eſt, in principio: cum enim quis veretur, ne auctor is ſit, quod audit continet; at ubi ſit vulgatum, paſſim loquitur: & modo *primo* adverbium eſt, non nomen. ATTOLLIT IN AURAS. Sumpta licentia, quae minuebatur timore.

177. INGREDITURQUE SOLO ET CAPUT INTER NUBILA CONDIT. Hoc vult oſtendere: nec humili eam fortunae parcere, nec ſuperiori. Vel quia famae incertus auctor.

178. TERRA PARENS. Generale eſt; parens omnium. IRA INRITATA DEORUM. Amphibolon eſt; utrum *ſua ira*, propter exſtinctos gigantas: an *ira deorum inritata*, quia exſtinxerat gigantas. Vel ideo *ira deorum*; quod in eam fulmina & grandines de coelo cadunt.

179. EXTREMAM. Aut poſt omnes gigantas: quippe ad eorum ultionem nata: nam per ipſam eorum crimina vulgata ſunt: aut certe *extremam*, peſſimam: omnes enim, qui de medicina tractant, dicunt naturale eſſe, ut inutiliores ſint, qui naſcuntur ultimi. Famam ergo inducit ultam eſſe fratres, quia ipſa deorum delicta vulgavit. UT PERHIBENT. Quotieſcumque fabuloſum aliquid dicit, ſolet inferre, *Fama eſt*. Mire ergo modo, cum de ipſa fama loqueretur, ait: *Ut perhibent*. COEO ENCELADOQUE. Iſti Gigantes fuerunt inter alios, qui Jovem ſuperpoſitis montibus regno coeleſti detrudere conati, fulminibus ſunt deleti: & bene elegit ex fratribus maximos, ex quibus exſtimaretur.

PIERII.

caſu habetur: paſſimque unica N littera. Lectio haec tametſi non diſplicet, nunquam tamen reſpuerim *conubii*, genitivo caſu, cum etiam optime dicatur: *Sum conſcius hujus rei*.

173. EXTEMPLO LIBYAE MAGNAS IT FAMA PER URBIS. Nonnulli codices manu ſcripti, *Libyes* legunt, declinatu Graecanico, ut incitatius proferatur; ſed *Libyae*, longe ſuavius eſt.

174. FAMA MALUM, QUO NON ALIUD VELOCIUS. Non eo inficias *quo* in pluribus exemplaribus haberi; ſed forte non diſpliceat, quod in Romano *qua* ſcriptum eſt: *qua* ſcilicet *fama* nullum aliud malum velocius; ſed omnino *quo* receptius eſt.

175. VIRESQUE ACQUIRIT EUNDO. Antiqua pene omnia exemplaria integras ſervant praepoſitiones in compoſitis, ut *adquirit*: & ita ſcribi ſolitum uſque ad Aurelii Antonini Pii tempora, publica declarant monumenta. Ea enim libenter in teſtimonium adducimus: quod notae ſemel in marmoribus excavatae, nulla ſunt tranſcriptione mutatae. In arcu igitur aquae Marciae verba haec inter alia ita notata leguntur:

ADQUISITO ETIAM FONTE NOVO.

176. SESE ATTOLLIT. Dicebamus quidem praepoſitiones, *ad*, *ab*, *in*, & hujuſmodi incolumes in compoſitis apud veteres adſervari, parciſſime tamen ſcriptum *adtollit*, per *ad* inveni. Tametſi Grammatici veteres *ad* ante *t* indifferenter ſcribi concedant: propter ſoni ſimilitudinem, quae in *d* & *t* auditur.

178. IRA IRRITATA DEORUM. Non levi quidem de cauſſa minimis his quaeſtiunculis cogimur inhaereſcere, quoties quaedam ſeſe oferunt, quae praeter rationem omnem turpiter fuerint negligentia poſteriorum contaminata, velut in hoc verbo

irito,

Progenuit, pedibus celerem, & pernicibus alis. (mae,
Monſtrum horrendum, ingens: cui, quot ſunt corpore plu-
Tot vigiles oculi ſubter, mirabile dictu,
Tot linguae, totidem ora ſonant, tot ſubrigit auris.
Nocte volat caeli medio terraeque per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina ſomno.
Luce ſedet cuſtos aut ſummi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbis;
Tam ficti pravique tenax, quam nuntia veri.

SERVII.

180. PEDIBUS CELEREM ET PERNICIBUS ALIS. Convertit rerum epitheta: nam *pernix* vel *pernicitas*, *pedum* eſt, ut: *Pernicibus ignea plantis: Celeritas*, *pennarum eſt*, ut: *Celerique fuga ſub ſidera lapſae*. Aut certe intentio deſcribentis eſt: ſupervacua eſt enim alas habenti pedum pernicitas: aut ſic intelligit: *pedibus celerem*, & *alis velocibus*.

181. MONSTRUM. Bene vituperat Famam ex accidentibus perſonae, per parentes, alas, & fratres: Et quod eam deſcribit, non eſt narratio; ſed argumentatio: Quidni monſtrum? quae hujus naturae ſit, ut quot plumas, tot oculos, tot linguas, tot aures, & caetera. QUOT SUNT CORPORE PLUMAE. Non ipſius; ſed in omnium corporibus: nam exaggeratio eſt; ac ſi diceret: *quot ſunt arenae*.

182. OCULI SUBTER. Adverbium eſt, ac ſi diceret: non ſub plumis; ſed ſub ipſa. Et mire *ſubter*, quaſi quae non videatur, & omnia videt reliqua. MIRABILE DICTU. Sic exclamavit Poeta, quaſi minus admirationis haberet ipſa deſcriptio.

183. TOT LINGUAE. Infinitus eſt numerus: nam re vera quot ſunt homines, in quibus eſt fama, tot ora habet, quae ſunt hominum. TOTIDEM ORA SONANT. Aliud viſu, hoc eſt, ora; aliud auditu, hoc eſt, *ſonant*.

184. NOCTE VOLAT. Bene naturalem rem dixit: nam quanto celatum eſt aliquid, tanto magis quaeritur: & ſine dubio incipiens fama ſemper obſcura eſt: quae divulgata conquieſcit: unde ait: *Luce ſedet cuſtos*. COELI MEDIO. Abſolute: quia inter coelum terramque medium eſt. TERRAEQUE PER UMBRAM. Noctem, umbram terrae eſſe nunquam apertius ſignificavit.

185. STRIDENS. Poteſt & ad oris ſonum, & ad volatum referri. DULCI DECLINAT LUMINA SOMNO. Qui eſt omnibus animalibus dulcis. Et ſomno, utrum ablativo an dativo. Melius interpreteris, quaſi non ſuccumbit illi.

186. LUCE SEDET. Id eſt, per diem: aut ut lux coepit. Et bene nocturna illi & diurna officia dat; ne dulci ſomno capiatur. CUSTOS. Speculatrix, ne quid eam praeteriret; non, quae cuſtodiat, aut ſervet. SUMMI CULMINE TECTI. Per domos nobilium propter res privatas.

187. TURRIBUS AUT ALTIS. Per aulas regum, propter res publicas. URBES. Populos, id eſt, plebejos. Et oſtendere vult famae linguis neminem exceptum, qui non exagitari poſſit.

188. TENAX. In omnibus perſeverans: tam in enunciandis falſis rebus, quam veris.

PIERII.

iriso, prava invaluit conſuetudo, ut geminato *rr* ab omnibus jam librariis ſcribatur. Volunt enim a littera, quae de nare canina ſonat, *irriso* deductum. Quare perperam omnino legitur in nonnullis exemplaribus, *inritata*. Sed enim *iriso* ab *ira* potius eſt, ut & *iraſcor*: & ita unico *r* ſcribendum: nam in iram ſtimulare ſignificat. *Irritum* vero, vel *inritum* pro non rato, vel *rr* geminato, ex Scauri ſententia, vel per *n* & *r*, veterum more ſcribi manifeſtum eſt.

182. TOT VIGILES OCULI SUBTER. In pleriſque codicibus antiquis legere eſt pro ſubter, *ſubſunt: Tot vigiles oculi ſubſunt*.

184. TERRAEQUE PER UMBRAM STRIDENS. In Oblongo Vaticano codice ſane quam vetuſto, *ſtridet* habetur finitiva forma: quod minime diſplicet. Et *umbras*, numero multitudinis in bona codicum veterum parte.

185. NEC DULCI DECLINAT LUMINA SOMNO. Nequaquam placet, quod in pleriſque codicibus antiquis *limina* legitur, quum praeſertim apud Catullum, unde phraſis deſumpta, legere ſit: *Flagrantia declinavit lumina*.

Haec tum multiplici populos ſermone replebat
Gaudens, & pariter facta atque infecta canebat:
Veniſſe Aenean Trojano a ſanguine cretum,
Cui ſe pulchra viro dignetur jungere Dido:
Nunc hiemem inter ſe luxu, quam longa, fovere
Regnorum inmemores, turpique cupidine captos.
Haec paſſim dea foeda virum diffundit in ora.
Protenus ad regem curſus detorquet Iarban,
Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.
Hic Hammone ſatus rapta Garamantide Nympha,
Templa Jovi centum, latis inmania regnis,

Cen-

SERVII.

189. HAEC TUM. Vel ſama talis; vel haec facta. POPULOS. Utrum generaliter; an Tyrios & Trojanos tantum?

190. GAUDENS. Propter inventam materiam. Et quidam non temporale Famae epitheton gaudens, eſſe volunt; ſed generale, ut multiplici ſermone gaudeat, quo tunc populos implebat. FACTA ATQUE INFECTA. Sicut ſequentia indicant. Et eſt quaſi proverbiale: nam hoc eſt: *Tam ficti pravique tenax, quam nuncia veri*.

191. VENISSE AENEAM. Haec facta ſunt.

192. VIRO. Marito, ut: *Vir gregis ipſe caper.* DIGNETUR. Libravit ſermonem, quaſi perſonae ſuperioris.

193. HYEMEM INTER SE LUXU, QUAM LONGA, FOVERE. Ideſt, nunc hyemem inter ſe luxu fovere, in quantum longa eſt ipſa hyems. Fecit talem etiam alibi figuram, ut: *Tybris ea fluvium, quam longa eſt, nocte tumentem Leniit*: pro, quam longa eſt ipſa nox. Veteres *fovere*, pro diu incolere & inhabitare dixerunt, ut ipſe alibi: *Fovet humum*.

194. REGNORUM IMMEMORES. Haec fingit: nam & illi curae eſt Carthago, & Aeneae Italia. An, quia, quod una patitur, duobus aſſignat? TURPI CUPIDINE. Id eſt, inhoneſto amore. *Cupidinem* veteres immoderatum amorem dicebant: Afranius Neaera: *Alius eſt amor, alius Cupido; amant ſapientes, cupiunt caeteri*. Plautus cum diſtinctione poſuit: *Cupidon' te conficit; anne amor?* Quo intelligitur vehementer illam amare, vel impatienter. Ipſe alibi: *Quo Venus Cupidoque imperat, ſuadet amor*: dicendo *imperat*, violentiam oſtendit; *ſuadet* addendo, moderationem ſignificat.

195. DEA FOEDA. Crudelis, impia: quod alibi interpretatur: *Eadem impia fama furenti Detulit*. IN ORA. Palam; ut antequam audiant loquantur. Et proprie *ora*. Terentius: *In ore eſt omni populo*.

196. IARBAM. Filium Jovis Ammonis. Liber, vel, ut alii dicunt, Hercules, cum Indos peteret, & per deſerta Libyae, hoc eſt, per Xerolibyam, exercitum duceret, fatigatus ſiti, Jovis patris ſui imploravit auxilium: cui ille arietem oſtendit, quem ſecutus ille, pervenit ad locum quendam, in quo aries terram pede ſuo ſcalpſit, e quo loco fons manavit: unde factum eſt, ut Jovi *Ammoni*, ab harenis dicto lingua Libyca, templum & ſimulacrum cum capite arietino conſtitueretur; quod ideo fingitur, quia ſatis ejus ſunt involuta reſponſa. Aut quia Libyci *Ammonem* arietem appellant. Alii hunc *Ammonem* in luco natum, ubi ſola ovis fuerat, a finitimis inventum dicunt, creditumque ex Jove & ove natum: appellatum Ammonem, ab arena: quia ibi tale ſolum eſt: *ἄμμος* enim Graece arena dicitur. Alii inter Cyrenas atque Carthaginem locum tradunt fuiſſe, in quo paſtores puerum, arietinis cornibus inſignem, in arena ſedentem ac vaticinantem deprehenderunt. Hic ſublatus tacebat, repoſitus loquebatur: mox, cum e conſpectu hominum ſubito receſſiſſet, creditus eſt deus: unde Jovem ideo ibi colere coeperunt, nomine Ammonem, quod in arena fuerat viſus.

197. AGGERAT IRAS. Super eas, quas habebat ex contemptu.

198. RAPTA. Stuprata, ut: *Rapti Ganymedis honores*. Et: *Rapta raptoris mortem, vel nuptias optet*. GARAMANTIDE NYMPHA. Et proprium poteſt eſſe, & gentile: nam *Garamantes* ſunt juxta Libyam: a Garamante, filio Apollinis.

PIE-

Centum aras poſuit, vigilemque ſacraverat ignem,
Excubias divum aeternas, pecudumque cruore
Pingue ſolum, & variis florentia limina ſertis.
Iſque amens animi, & rumore accenſus amaro,
Dicitur ante aras, media inter numina divum,
Multa Jovem manibus ſupplex oraſſe ſupinis:
Juppiter omnipotens, cui nunc Mauruſia pictis

Gens

SERVII.

200. CENTUM. Finitus numerus pro infinito. Sane in primo Aeneidis qui mos ſit templorum conſtituendorum relatum eſt: quae aut tantum ſacra ſunt, aut ubi etiam res publica adminiſtrari auſpicato poteſt. Hic ergo *templa* tantum *ſacra* declarat, cum ſubjungit, *Centum aras poſuit, vigilemque ſacraverat ignem, Excubias divum aeternas pecudumque cruore:* quibus ſcilicet & ſacratio ageretur: & nihil de publicis rebus actum aliqua narratione ſubjungit. Alii *templum* dicunt, non ſolum quod poteſt claudi; verum etiam quod palis, aut haſtis, aut aliqua tali re, & lineis aut loris, aut ſimili re ſeptum eſt, quod & factum eſt. Amplius uno exitu in eo eſſe non oportet, cum ibi ſis cubiturus auſpicans. ARAS POSUIT, Per praeteritum perfectum intulit, SACRAVERAT, per praeteritum pluſquam perfectum. At e contrario: *Multa vaſtabat caede.* Et: *Ardenterque avertit.* Alibi ſimile ſchema per tempora: *Ipſe oratores ad me, &c. cum ſceptro miſit, mandat,* &c. Et: *Mactat binas de more bidentes, Vinaque fundebat pateris.* VIGILEM IGNEM. Utrum, ad quem vigiliae agebantur, an perpetuum?

201. EXCUBIAS DIVUM AETERNAS. Definitio eſt aeterni ignis. Quid eſt *ignis pervigil? excubiae deorum.* Quod ſignificat, ſine intermiſſione fieri ſacrificia: atque *excubare per diem & noctem*, ut dicimus, cotidie in officio eſſe. Non ergo apud quas dii excubant; ſed, quae diis excubantur. Et ſciendum, non vacare ratione, ut in aliquibus templis ſit *ignis pervigil:* nam poteſtates aut terrenae ſunt, aut aeriae, aut aetheriae; ſed quia aether ignis eſt, ideo in aetheriarum poteſtatum templis ignis eſt; ut reddatur eis imago ſui elementi. Eſt autem in templo Jovis, qui aether eſt: & Minervae, quae ſupra aetherem eſt: unde patris de capite procreata eſſe dicitur.

202. VARIIS FLORENTIA SERTIS. Aliis atque aliis, ac ſic perpetuo tempore.

203. ISQUE AMENS ANIMI. Et amator, & barbarus: & *amens animi*, ut: *Saevit inops animi.* Sane nomen eſſe oſtendit, ponendo genitivum. AMARO. Quod audierat ſibi praelatum Aeneam. *Amaro*, aſpero, ut: *Hoſtis amare, quid increpitas?*

204. MEDIA INTER NUMINA DIVUM. Ac ſi diceret, & diis teſtibus, ut Salluſtius: *Quae medius Fidius vera licet mecum recognoſcas.* *Teſtis* dictus *medius; Fidius*, id eſt, Διὸς υἱὸς, Jovis filius, id eſt, Hercules. *Medium* dixit teſtem. Sane multi *munera* legunt, hoc eſt, in media precatione deorum: & eſt invidioſius, ſi inter *munera*, quae ipſe ſacraverat.

205. MANIBUS SUPINIS. Juxta rationem: nam inferos demiſſis ad terram manibus invocamus, ut Homerus inducit Altheam, matrem Meleagri, manibus in longum porrectis, ut ipſe alibi: *Paſſis de littore palmis:* Coeleſtes, levatis ad coelum, ut modo: & alibi: *Duplices tendens ad ſidera palmas.* SUPPLEX ORASSE. Haec adlocutio partim precatur: unde ait, *ſupplex:* partim conqueritur: unde ait, *oraſſe*. ORASSE autem, dixiſſe. Hinc & oratores dicimus: nam *rogare*, non procedit: quia conqueritur magis.

206. JUPPITER OMNIPOTENS. Epitheta, quae commemorationem potentiae habent, interdum exprobrationis vim obtinent, ut hoc loco. MAURUSIA. Maura: nam protenſio eſt: Coelius: *Mauruſii, qui juxta Oceanum colunt.*

PIERII.

195. DEA FOEDA VIRUM DIFFUNDIT IN ORA. In antiquis aliquot exemplaribus *diffudit*, praeterito tempore habetur; ſed longe magis placet praeſenti.

201. EXCUBIAS DIVOM AETERNAS. Vetuſta quaedam exemplaria legunt *Excubiaſque deum aeternas;* ſed vulgata lectio magis adprobata.

206. CUI NUNC MAURISIA PICTIS GENS EPULATA TORIS. In antiquis codicibus manu ſcriptis paſſim legere eſt *Mauruſia*, ut Graece ſcribitur per *u* vocalem quintam in pene ultima: *Μαυρούσιοι γὰρ*, Μαῦροι. ἔθνος μέγα Λιβύης. Neque tamen mirandum *u* litteram in *i* tranſiſſe, quum multa hujuſmodi reperiamus, quae per aetates immutata ſunt. Sed & *Mauritania*, cujus nominis ſecunda ſyllaba a principio per *ἰῶτα* tam

apud

Gens epulata toris Lenaeum libat honorem,
Aſpicis haec? An te, genitor, cum fulmina torques,
Nequidquam horremus? caecique in nubibus ignes
Terrificant animos, & inania murmura miſcent?
Femina, quae noſtris errans in finibus urbem
Exiguam pretio poſuit, cui litus arandum,
Cuique loci leges dedimus, connubia noſtra
Reppulit, ac dominum Aenean in regna recepit.

Et

SERVII.

207. NUNC EPULATA. Dum in epulis eſt: nam eum deſeruit participium: praeteritum *epulata*, pro praeſenti *epulans*, poſuit. Et bene *nunc* dixit: quaſi celebrantibus ejus ſacra tanta injuria acciderit. Officia enim in deos, licet aeternam habeant gratiam, & ſpectent tam praeteritum quam futurum, tamen in praeſenti plus valent. Semper autem Jovi propter hoſpitalitatem libabatur, quem Ξένιον dicimus. Et bene conqueritur; quia humanas res ne tum quidem curat, cum ei tribuitur honos ſacrificio. LENAEUM. Bacchicum: nam Liber, *Lenaeus* dicitur: quia lacubus praeeſt, id eſt, ἀπὸ τῦ προϊςάναι ληνῶν. Nec poteſt dici *Lenaeus*, a mentis delinimento; cum ſit a Graeco tractum, ex calcatorio, ἀπὸ τῦ ληνῦ, hoc eſt, a lacu.

208. ASPICIS HAEC. Id eſt, talia. Et hoc ſentit: itane talia aſpicis, nec vindicas? FULMINA TORQUES. Vel intorques, vel gubernas.

209. NEQUICQUAM HORREMUS. Quia non judicio haec facis: quia non punis malos: & ſupervacua *horremus*: aut quia exiſtimamus ea non emitti manu tua. An *nequicquam*, pro non? ut ſit: *Tu fulmina non torques*. COECIQUE IGNES. Non quia non videntur; ſed quorum origo non apparet. An quorum rationem ignorantes timemus: Alii enim de ventis dicunt fieri; alii de nubibus; alii de aere fulmen: Juvenalis: *Non quaſi fortuito, nec ventorum rabie, ſed iratus cadat in terras & vindicet ignis*. IN NUBIBUS. Ac ſi diceret, non ex te fiunt: ſi enim errant, tuo non reguntur imperio.

210. TERRIFICANT ANIMOS ET INANIA MURMURA MISCENT. Latenter ſecundum Epicureos locutus eſt.

211. FOEMINA. Invidia a ſexu, contemptu inferioris. Et jam incipit ſpecialis conqueſtio. Eſt autem ordo: Foemina errans, quae in noſtris finibus urbem poſuit. Et eſt exaggeratio: primum quod *pretio*; deinde *exiguam*; dein *certis legibus*.

212. PRETIO. Ut oſtendat, eam nec meruiſſe per gratiam; nec invaſiſſe virtute. Et, ſi vendidit, quid conqueritur? vel defraudatus per corium: vel de nuptiarum promiſſione: aut *exiguam pretio*, pro exigui pretii. LITTUS. Non ait agros, ſed *littus*, terram mari vicinam, ut ſupra diximus. Modo etiam infertilem ſibi, & anguſtam vult oſtendere, hoc eſt, talem illi dedimus terram, quae nulli eſſet neceſſaria; qua tamen contenta fuit. ARANDUM. Videtur illud attingere moris antiqui, quod cum conderetur nova civitas aratrum adhibitum, ut eodem ritu, quo condita, ſubvertatur, Horatius: *Imprimetque muris hoſtile aratrum*.

213. LOCI LEGES DEDIMUS. Aut quam tributariam fecimus: aut cui ideo conceſſimus civitatem, ut in noſtrum veniret matrimonium; ut juſta ira ſit. CONNUBIA. Hic Nu produxit, cum alibi corripuerit, ut: *Connubio jungam ſtabili*. NOSTRA. Pro *mea*: nobilium eſt autem hic ſermo. Sic Numanus: *En qui noſtra ſibi bello connubia poſcunt*. Salluſtius: *Nos in tanta doctiſſimorum hominum copia*.

214. DOMINUM. Ut ſuperius: *Liceat Phrygio ſervire marito*. Eſt autem de Jure, quaſi per coemptionem. Coemptio vero certis ſolemnitatibus apud priſcos peragebatur in contrahendo matrimonio: & ſeſe coemendo vir & uxor interrogabant: Vir ita: *An mulier ſibi materfamilias eſſe vellet?* Illa reſpondebat, *Velle*. Item mulier interrogabat: *Utrum vir ſibi paterfamilias eſſe vellet?* Ille reſpondebat: *Velle*. Itaque mulier in viri manum conveniebat: & vocabantur *hae nuptiae per coemptionem*: & erat mulier materfamilias viro, loco filiae. Vel *dominum*, maritum; ut alibi *dominam*, uxorem: *Hi dominam ditis*: & eſt, quaſi vehemens accuſatio: me maritum reſpuit, & Aeneam non virum, ſed dominum recepit. PARIS. Similis Paridi: injuria a Perſona. Probroſis enim, non lenibus verbis, veteres convicia dicebant, ut Salluſtius: *Tyrannumque & Cinnam maxima voce appellans*. Bene autem *Paris*, quaſi qui ſuſtulit *alii matrimonium pactum*: ſic Juvenalis: *Et calvo ſerviret Roma Neroni*.

PIE-

Et nunc ille Paris cum ſemiviro comitatu,
Maeonia mentum mitra crinemque madentem
Subnixus, rapto potitur. Nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famamque fovemus inanem.
Talibus orantem dictis, araſque tenentem
Audiit omnipotens, oculoſque ad moenia torſit
Regia, & oblitos famae melioris amantis.
Tum ſic Mercurium adloquitur, ac talia mandat:
Vade age, nate, voca Zephyros, & labere pennis:
Dardaniumque ducem, Tyria Carthagine qui nunc

Ex-

SERVII.

215. SEMIVIRO COMITATU. Ut: *O verae Phrygiae! neque enim Phryges*: id eſt, effoeminati. Et bene non ſolum regi, ſed & ſociis convicium facit. Sane quidam tradunt, jure hoc in Phrygas dictum: ab ipſis enim ferunt coepiſſe ſtupra puerorum.

216. MAEONIA MITRA. Lydia: nam utebantur & Phryges & Lydii. MITRA. Hoc eſt, incurvo pileo: de quo pendebat etiam buccarum tegimen. Sane, quibus effoeminatio crimini dabatur, etiam *mitra* eis adſcribebatur: multa enim lectio *mitras* proprie meretricum eſſe docet. Ergo ex habitus qualitate mutuatur invidiam: eum enim non jam effoeminatum, velut meretricem, appellat, quod eſt inimici, non mulieris tantum; ſed etiam meretricem vocat, cum, ſicut ſupra dictum eſt, alios inſectetur, dicens: *O vere Phrygiae! neque enim Phryges*. CRINEMQUE MADENTEM SUBNIXUS. Crinem unguentatum ſubnixum, & ſubligatum habens. Aut *ſubnixus*, fiducia elatus.

217. RAPTO POTITUR. Stupro fruitur: nam proprie *raptus*, eſt inlicitus coitus; nec enim hic rapuerat.

218. TEMPLIS QUIPPE TUIS. Ac ſi diceret: Non mirum, ſi haec patimur te colentes. Sic ſupra ad inriſionem dictum: *Juppiter omnipotens*: ac ſi diceret: tu es, qui potes omnia? FOVEMUS INANEM. Aut quia fruſtra te credimus mundi eſſe rectorem: aut quia me tuum filium eſſe confido. *Fovemus* autem, auxiliamur, quaſi rem per ſe infirmam.

219. ORANTEM. Perorantem, non precantem, ut ſupra dictum eſt: *Talibus orabat Juno*. ARASQUE TENENTEM. Veteres *aſae* dicebant; poſtea inmutata littera *ſ* in *r*, *aras* dixerunt, ſicut *Valeſios*, *Valerios*, *Fuſios*, *Furios*: quod Varro libro quinto Rerum divinarum plenius narrat: *Neceſſe enim aras a ſacrificantibus teneri: quod ſi non fieret, diis ſacrificatio grata non eſſet*: quo plenius intelligi voluit, gratum hoc eſſe numinibus, ſubjungendo: *Araſque tenentem Audiit omnipotens*.

220. OCULOSQUE AD MOENIA TORSIT. Ut inde pellat Aeneam; ne videatur eſſe contrarium, quod turbantur omnia, Jove Africam reſpiciente: nam utrumque a turpi liberat fama.

221. OBLITOS FAMAE MELIORIS AMANTES. *Oblitos* & eos dicimus, qui aliquid negligunt; vel quibus aliquod excidit; ſed figurate, ut: *Nunc oblita mihi tot carmina*. FAMAE autem MELIORIS, hoc eſt: *Neque enim ſpecie famave movetur*.

223. VADE, AGE, NATE. Singulis verbis, & jubentis, ut *vade*; & hortantis, ut, *age*; & blandientis, ut *nate*, expreſſit adfectum. VOCA ZEPHYROS. Aut quibus Aeneas naviget: unde eſt: *Nec Zephyros audis ſpirare ſecundos*: aut qui vehant Mercurium, ut: *Ventoſque ſecabat*. Item: *Rapido pariter cum flamine portant*.

224. DARDANIUMQUE DUCEM. Ordo eſt: Dardaniumque ducem adloquere. TYRIA CARTHAGINE. Quaſi homini iratus, civitati epitheton patrium dedit. *Carthagine* autem, pro *Carthagini*: & pro adverbio in loco, de loco poſuit: ſic Horatius: *Romae Tybur amem, ventoſus Tybure Romam*: pro, Tyburi.

PIERII.

apud Graecos quam apud Latinos ſcribitur, olim per E pſilon notabatur, ut inſpicere eſt in Adriani Auguſti nummis: MAURETANIA. Jam vero & *Jupiter* unico P in antiquis codicibus habetur.

208. AN TE GENITOR CUM FULMINA TORQUES NEQUIQUAM HORREMUS? In vetuſtis aliquot exemplaribus legere eſt, *An nae genitor*, ut: *Nae intelligendo*, apud Terentium. Verum in pleriſque *ne* abſque diphthongo notatum eſt. Utcunque vero, magis placet vulgata lectio, *An te genitor, quum fulmina torques, Nequiquam horremus?*

222. TUNC SIC MERCURIUM ADLOQUITUR. In antiquis aliquot *tum* habetur.

Exſpectat, fatiſque datas non reſpicit urbis,
Adloquere, & celeris defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genetrix pulcherrima talem
Promiſit, Grajumque ideo bis vindicat armis:
Sed fore, qui gravidam imperiis, belloque frementem
Italiam regeret, genus alto a ſanguine Teucri
Proderet, ac totum ſub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,

Nec

SERVII.

225. EXPECTAT. Moratur, deterit tempus. NON RESPICIT URBES. Non cogitat; cum illum neceſſe ſit ad Italiam navigare. CELERES. Pro, celer, vel celeriter.

227. NON ILLUM NOBIS. Κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligimus. PULCHERRIMA. Epitheton perpetuum, nec ad praeſens negotium pertinens.

228. GRAJUMQUE IDEO BIS VINDICAT ARMIS. Alii dicunt *bis*; ſemel a Diomedis ſingulari certamine: in quo a Diomede percuſſus eſt ſaxo. Juvenalis: *Vel quo Tydides percuſſit pondere coxam Aeneae*: iterum in excidio, ſicut legimus: *Deſcendo ac ducente deo*: & : *Hoc erat alma parens*. Alii dicunt propter Diomedis & Achillis certamina ſingularia contra Aeneam. Sed quando cum Achille dimicavit, a Neptuno liberatus eſt: quando cum Diomede, a Venere; poteſt tamen, quod pro Venere ſit, a Venere factum videri. Sic enim Juno imputat Veneri, quod pro ea factum eſt, dicens: *Potes in totidem claſſes convertere Nymphas*. Poteſt etiam & alter eſſe ſenſus: nam Troja antea ab Hercule, qui & ipſe Graecus fuit, capta eſt: ut intelligamus jam tunc Aeneam natum fuiſſe: nec enim multum temporis interſuit, cum conſtet, Priamo tunc ab Hercule imperium traditum. VINDICAT autem, pro vindicavit: & quaedam ideo praeſenti, pro praeterito tempore, ponuntur, ad majorem ſignificationem figurandam, ut: *Vel qualis equos Threiſſa fatigat*, 1. Georg. *Coeumque Iapetumque creat*: ut e contrario praeteritum tempus ad exprimendum celeritatem, ut: *Suras incluſerat auro*: & : *Exiit ad coelum ramis felicibus arbos*: Et *vindicat*, eripit, ut: *Qui in libertatem vindicat*, id eſt, eripit ſervituti.

229. GRAVIDAM IMPERIIS. Quaſi parituram imperia; vel unde multi imperatores poſſent creari, ut: *Hinc populum late regem*. Ideo autem *gravida* ablativo jungitur: quia etiam *gravis illa re* dicimus: unde eſt hujus origo ſermonis. Sic Plautus in Amphitryone: *Uxor tua non pueeo, ſed peſte, gravida eſt*. Alii hunc ordinem volunt: ſed fore, qui Italiam, gravidam bello, frementem imperiis regeret. BELLOQUE FREMENTEM. Exceptis temporibus, quibus a Latino regebatur, ut: *Longa populos in pace regebat*. Nam alias bellicoſa fuit Italia.

230. ALTO. Illuſtri, nobili.

231. PRODERET. Modo protenderet, id eſt, propagaret. Propago autem, ſi genus ſignificet, *pro* brevis eſt, ut: *Sit Romana potens Itala virtute propago*. Si de arbore dicas, producitur *pro*, ut: *Flexos propaginis arcus Exſpectens*. *Prodere* ſane, ſignificat & occulta detegere: unde *proditores* dicti: & decipere vel perdere, ut: *Unius ob iram Prodimur*: & eſt in infinitum haec λέξις polyſemos. Plautus: *Nam illud, quod dat, perdit; & illi prodit vitam ad miſeriam*: cum de paupere loqueretur.

PIERII.

225. NON RESPICIT URBES. In oblongo codice, & in Mediceo, *perſpicit*. In aliquot aliis *proſpicit* habetur, ſed eodem ſenſu *reſpicit* paulo infra repetitum eo verſu: *Nec prolem Auſoniam & Lavinia reſpicit arva*. Cujus loci teſtimonio plerique in liminari pagina, libro primo, *Lavinia venit Litora*, legendum arbitrati ſunt, quaſi utrunque nomen ex commodo ſuo formare Poetae non licuerit.

227. GENITRIX PULCHERRIMA. In pervetuſto codice *genetrix pulcerrima*. Ac de pulcro quidem ſatis diſputatum, ita etiam de genetrice, cujus nominis ſecundam ſyllabam per E ſcribi debere, antiqua marmora, nummi, & Grammatici veteres monent.

228. BIS VINDICAT ARMIS. In Longobardico codice *vendicat*, per E legitur; ſed *vindex*, & multi alia, per I ſcribi debere indicant.

230. GENUS ALTO A SANGUINE TEUCRI. In codicibus pleriſque veteribus abſque *a* praepoſitione ſcriptum eſt, *genus alto ſanguine*, venuſtate haud quaquam pari.

Nec ſuper ipſe ſua molitur laude laborem;
Aſcanione pater Romanas invidet arces?
Quid ſtruit? aut qua ſpe inimica in gente moratur?
Nec prolem Auſoniam, & Lavinia reſpicit arva?
Naviget. Haec ſumma eſt: hic noſtri nuntius eſto.
Dixerat. Ille patris magni parere parabat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea: quae ſublimem alis, ſive aequora ſupra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit. Hac animas ille evocat Orco
Pal-

SERVII.

233. SUPER SUA LAUDE. Id eſt, pro ſua laude: & Graecum eſt ſchema: ſic enim Demoſthenes: Τ' περὶ τῦ στεφάνυ, id eſt, pro corona. Τ' περὶ ἐκείνυ, pro illo. MOLITUR. Praeparat, aut exercet.

234. ASCANIONE. Propter illud, quod frequenter diximus, ipſi imperium deberi. Ideo autem hoc adſerit Poeta, ut laudando Iulum, Caeſarem laudet: quia ab eo originem ducit, ut: *Julius a magno demiſſum nomen Iulo*. ROMANAS INVIDET ARCES. Honeſtior elocutio eſt, ſi addamus quam rem invidemus, ut: *Liber pampineas invidit collibus umbras*.

235. INIMICA IN GENTE. Praeoccupat, quaſi praeſcius: nam nondum inimica eſt.

236. NEC PROLEM AUSONIAM. Ut in ſexto: *Nunc age, Dardaniam prolem quae deinde ſequatur Gloria*. Vel quia de Lavinia Silvium habuit.

237. HAEC SUMMA EST. Id eſt, mei praecepti collectio: hoc eſt, totum propter quod mitteris, ut: *In ſumma, non Maurus erat, nec Sarmata, nec Thrax*. HIC NOSTRI NUNTIUS. Pro talis: *Manibuſque meis Mezentius hic eſt*: &: *Hunc ego te, Euryale, aſpicio*: pro, talem.

238. PARERE PARABAT. Non reſpondet, quaſi numen inferius; ſed dictis obtemperat, ut: *Paret amor dictis carae genitricis*. Sane hic locus Homeri eſt 1. Ο'δυσ. Ω'ς ἔφατ', οὐκ ἀπίθησε διάκτορος Α'ργειφόντης, Α'υτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶ δ' ἐδήσατο καλὰ πέδιλα, Α'μβρόσια, χρύσεια τά μιν φέρον ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν, Η'δ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν, ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο. Ε'λετο δὲ ῥάβδον, τῇ δ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει, Ω'ν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε ὑπνώοντας ἐγείρει. Τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο.

239. TALARIA NECTIT. Mercurius ideo dicitur habere pennas: quia citius ab omnibus planetis in ortum ſuum recurrit: unde & velox, & errans inducitur, ut: *Quos ignis coeli Cyllenius erret in orbes*.

242. TUM VIRGAM CAPIT. Id eſt, Caduceum, quod primo Apollo habuit, & donavit Mercurio, accepta ab eodem lyra ſibi tradita. Sic Horatius: *Fraternaque humerum lyra*. Hujus autem *virgae* haec ratio eſt: Mercurius, & orationis deus dicitur, & interpres deorum: unde virga ſerpentes dividit, id eſt, *venena*: nam ſerpentes ideo introrſum ſpectantia capita habent, ut ſignificent, inter ſe legatos colloqui & convenire debere: quia bellantes interpretum oratione ſedantur: unde ſecundum Livium legati pacis, *caduceatores* dicuntur: ſicut enim per Feciales, a ſedere, bella indicebantur, ita pax per caduceatores fiebat. Quibus caduceis duo mala adduntur, unum Solis, aliud Lunae. Sane in ipſis ſerpentibus haec opinio eſt: Mercurius haec tam fera animalia concordat; nos quoque concordare debere certum eſt. Ε'ρμῆς autem Graece dicitur, ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας.. Latine interpres. Sane Caduceum poſtea inventum dicitur; virga vero inſigne poteſtatis eſt, nam ideo ea & magiſtratus utuntur: dicta, quod *vi regat*. Hac & vates plerumque utuntur: unde & Circe videtur homines mutaſſe, ut: *Aurea percuſſum virga*. Et hodieque tam athletarum, quam gladiatorum certamina virga dirimuntur, & praefecti gentium Maurarum, cum fiunt, virgam accipiunt & geſtant. ANIMAS. Pro umbras: ſecundum poeticum morem. *Animae* enim in caelo ſunt, ut: *Viſa dehinc caelo facies delapſa parentis*. Hujus autem rei ratio alterius eſt ſcientiae.

PIERII.

242. HAC ANIMAS ILLE EVOCAT ORCO. In Longobardico quidem exemplari *vocat* eſſe videtur; ſed ſi accuratius inſpicias, *ill' evocat*, more Graeco, per apoſtrophen ſcriptum deprendes. Utebantur vero Latini veteres hujuſmodi ſcribendi modo, quem adhuc in veterum monumentis inſpicimus: ut apud Marium Maffeum, praeſulem Aquinatem: SI QUIC-

Pallentis; alias ſub triſtia Tartara mittit;
Dat ſomnos adimitque, & lumina morte reſignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila: jamque volans apicem & latera ardua cernit
Atlantis duri, caelum qui vertice fulcit;
Atlantis, cinctum aſſidue cui nubibus atris
Piniferum caput, & vento pulſatur & imbri:
Nix humeros infuſa tegit: tum flumina mento

Prae-

SERVII.

244. LUMINA MORTE RESIGNAT. Claudit, perturbat. Et eſt illud, quod Phyſici dicunt: pupillas, quas in oculis videmus, morituros ante triduum non habere: quibus non viſis, eſt ſumma deſperatio. Hoc ergo dicit: RESIGNAT, hoc eſt, aufert ſigna luminibus: id eſt, ſignorum, quibus quaeque noſcuntur, intellectum tollit. Cicero *reſignare*, pro auferre, in Orat. pro Archia ait: *Quamdiu incolumis fuit, levitas, poſt damnationem, calamitas, omnem tabularum fidem reſignaſſet*: hoc eſt, abſtuliſſet. Alii tradunt, *reſignare*, vetuſte ita dictum, ut nos *aſſignare* dicimus pro damno, ut eſt apud Catonem in Lucium Furium: *De aqua quod attinet, ad ſalinatores aerarios, cui cura vectigalium reſignat*. Et idem in oratione: *Ne ſpolia figerentur, niſi de hoſte capta; ſed tum, ubi ii dimiſſi ſunt, revertantur reſignatis vectigalibus*.

245. AGIT VENTOS. Non vocat, aut tranſit: nam ſequitur: *Et turbida tranat*: an ergo ducit, atque moderatur? ut: *Mulcentem tigris & agentem*: unde & paedagogos dicimus: an excludit ac pellit? ut: *Ac membris agit atra venena*: an ſequitur? ut: *Palantes Troas agebat*. An ante ſe agit, ne reflectant? ut: *equos agit*: quia illis defertur: nam dixit: *Rapido pariter cum flamine portant*. An *agit*, in actu eſt? Saluſtius: *Inter certamina dominationis aut libertatis agit*. TRANAT. Tranſvolat, ut: *Nare per aeſtatem liquidam ſuſpexeris agmen*.

246. APICEM ET LATERA. Bene ei, quae ſunt hominis, dat: nam & *humeros*, *barbam*, *mentum*, *ſenem*, dicit. Hic autem Atlas rex fuit, qui habuit, ſicut quidam volunt, juxta Aethiopas pomarium, in quo mala aurea naſcebantur, quae Heſperides, & inſomnis Draco, cuſtodiebant. Hic, cum audiſſet a Themide, antiquiſſima dearum, vate, cavendum eſſe a Jovis filio, qui ea poma quandoque ſublaturus eſſet; & prae timore nullum ſuſciperet; audito, quod Perſeus Jovis eſſet filius, ſuſcipere eum hoſpitio noluit: a quo in montem converſus eſt, viſo Gorgonis capite. Ut autem in primo diximus, peritus aſtrologiae fuit: nam & ſyderum curſum deprehendiſſe dicitur, & Herculem docuiſſe. Sane Latine Atlas Telamon dicitur, ſicut Nilus Melo.

247. ATLANTIS. Aetheris & Diei filius, cui poenae gratia coelum impoſitum dicitur, quod, ut quidam volunt, cum Titanibus ſteterit. DURI. Laborioſi: & merito, qui coelum ſuſtinet: unde ait *fulcit*, hoc eſt, ſuſtinet, propter altitudinem: nam *altus* eſt nimis.

248. ATLANTIS CINCTUM. Repetitio, cum emendatione & actu.

250. NIX. Nivis facit; ſed verbum *ninguit* non hinc venit; ſed ab eo, quod eſt *haec ninguis*, & *hae ningues*: Lucretius: *Albas effundere ningues*. *Ninguit* autem, prima perſona caret, & ſecunda: quia non eſt in noſtro arbitrio; ſed ad Deum pertinet. Fabula autem talis eſt: Nilus Callirrhoen, Oceani filiam, amabat: ex his nata puella nomine Chione, quam rure vitam agentem Juppiter a Mercurio tolli, & nubibus miſceri praecepit: unde factum eſt, ut nives, quae cadunt, Graece χίονες appellentur; quae tamen nives, repraeſentantes virgines, & vitam priorem, montibus magis inhaerent. Ideo autem calentes nives ſata exurunt; ut oſtendant, puellam injuriam, quam pertulit a ruſtico, vindicare.

PIERII.

QUAM HUMANITUS IN TE'ST. Et inferius: QUOIUS LAUDATI MORES ET FORMA PROBATA'ST. Miſſa vero facio ea innumera, quae apud Plautum & Lucretium in hunc uſque diem perſeverant in manibus hominum: nempe quia eruditioris ſaeculi tempore in lucem rediere. Non temere autem ſcriptum invenias apud Velium Longum, ubi de ſynalephe loquitur (Sit enim hoc teſtimonium Latinos eo genere ſcriptionis uſos) *Quum dicimus*, Hic illeſt, *unum e ſcribimus*, & *duo audimus*, *quod apparet in metro*.

243. A-

Praecipitant ſenis, & glacie riget horrida barba.
Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
Conſtitit: hinc toto praeceps ſe corpore ad undas
Miſit; avi ſimilis, quae circum litora, circum
Piſcoſos ſcopulos humilis volat aequora juxta.
Haud aliter terras inter caelumque volabat;
Litus arenoſum Libyae ventoſque ſecabat
Materno veniens ab avo Cyllenia proles.
Ut primum alatis tetigit magalia plantis,
Aeneam fundantem arces ac tecta novantem
Conſpicit: atque illi ſtellatus Iaſpide fulva

En-

SERVII.

251. PRAECIPITANT. Ut: *Nox humida coelo Praecipitat:* praecipitantur: SENIS. Aut propter aetatem: aut adluſit ad nives, ut: *Gelidus canis cum montibus humor Liquitur*. RIGET. Aut frigida eſt, aut recta eſt: unde & *rigorem* dicimus directionem. Inde eſt: *Veſteſque rigeſcunt:* &: *Diriguere oculi*.

252. PARIBUS ALIS. Leni volatu, ut: *Dixit & in coelum paribus ſe ſuſtulit alis*. NITENS. Quidam pro volans accipiunt: & eſt participium a verbo *nitor*. CYLLENIUS. Aut ab avia: unde paulo poſt, *Cyllenia proles*. Aut a Cyllene, Arcadiae monte, ubi dicitur eſſe nutritus.

253. TOTO CORPORE. Uno impetu excuſſus. Sic Lucanus: *Nec ſe tellure cadaver Paulatim per membra levat, terraque repulſum eſt Erectumque ſemel*.

254. AVI SIMILIS. Incongruum heroico credidit carmini, ſi Mergum diceret, vel, ut quidam volunt, Fulicam: ut alibi Ciconiam per Periphraſim poſuit: *Candida venit avis longis inviſa colubris*. Sic eſt: *Et teſta cum ardente videret Scintillare oleum*: ne diceret lucernam, tenuitere. Sane fabula de Mergo talis eſt: Aeſacus quidam puer, Nympha Alexirhoe editus, aliam ejuſdem fontis Nympham amabat: quae cum inſequentem amatorem fugeret, ad quondam ſpecu delata, calcato ſerpente interempta eſt: quod poſtquam amator vidit, in mare ſe praecipitavit: cujus cum membra ferrentur fluctibus, miſeratione deorum in avem Mergum mutatus eſt: quia ſemper Mergi fluctibus gaudent. Eſt autem & hoc Homericum: Σεύατ' ἔπειτ' ἐπὶ κῦμα λάρῳ ὄρνιθι ἐοικώς, Ὅς τε κατὰ δεινοὺς κόλπους ἁλὸς ἀτρυγέτοιο, Ἰχθῦς ἀγρώσσων πυκινὰ πτερὰ δεύεται ἅλμῃ.

255. PISCOSOS. Piſculentos: cauſa, cur volet. HUMILIS. Humiliter: & tractum eſt ab humo, ut: *Qua me quoque poſſim Tollere humo*.

257. LITTUS ARENOSUM LIBYAE. Bene *arenoſum* addidit: nam in Lybia erat; ſed non in arenoſa: Mauritania enim aſpera & ſylveſtris eſt. VENTOSQUE SECABAT. Quia omnis avis in ventum volat, ut: *Illa notos atque atra volans in nubila fugit*.

258. MATERNO AB AVO. Per Majam, Atlantis filiam.

259. ALATIS. Participium verbo carens. MAGALIA. Afrorum caſas: & *mapalia* idem ſignificant; ſed *magalia*, *ma*, producit; *mapalia* vero corripit, ut: *Et raris habitata mapalia tectis*.

261. STELLATUS IASPIDE FULVA. Gajus Memmius de triumpho Luculli: *Syriaci calceoli gemmarum ſtellati coloribus*. Participium ſine verbo. *Jaſpide* autem *fulva*, pro viridi, ut: *Fulvaque caput nectentur oliva*. Dicit etiam Plinius in Naturali hiſtoria, multa eſſe Jaſpidum genera; in quibus etiam *fulvam* commemorat: hoc & Dydimus & Nicander adfirmant. Alii tradunt *Jaſpidem* in Zmaragdum tranſire.

PIERII.

243. ALIAS SUB TRISTIA TARTARA MITTIT. In veteribus aliquot codicibus, *ſub Tartara triſtia* legitur, mutatis loco dictionibus; ſed *triſtia Tartara* omnino vocalius ſonat.

245. ET TURBIDA TRANAT NUBILA. Tametſi vetuſti aliquot codices, *tranſnat* ſcriptum habeant, adeo tamen aſperum id mihi videtur, ut recipiendum nunquam cenſuerim.

256. HAUD ALITER TERRAS INTER COELUMQUE VOLABAT. In Oblongo codice, in Mediceo, & aliquot aliis ſequitur verſus: *Materno veniens ab avo Cyllenia proles*, *Litus harenoſum Libyae*, *ventoſque ſecabat*. Nempe ad duarum ſyllabarum in continua-

Enſis erat, Tyrioque ardebat murice laena,
Demiſſa ex humeris: dives quae munera Dido
Fecerat, & tenui telas diſcreverat auro.
Continuo invadit: Tu nunc Carthaginis altae
Fundamenta locas, pulchramque uxorius urbem

Ex-

SERVII.

262. Ensis erat. *Enſem* pro vagina poſuit. Et multi *Jaſpidem* volunt ad gratiam pertinere; alii ad ſalutis cuſtodiam plurimum poſſe. Ergo neceſſaria Aeneae in rebus trepidis, qui inter ignotas & bilingues devenerat gentes. Traditur etiam, hanc gemmam concionantibus neceſſariam: nam Gracchus ea dicitur in concione ſaepe uſus: & hic Aeneas, quaſi regni particeps, in publico velut in concione, a Mercurio corripitur. Bene ergo hic ei habitus datur: ne eum Tyrii, aut ut profugum aſpernarentur, aut obedire, ut advenae, nollent. Sane bene deſcribit luxuriantis enſem: aliter VIII. Aeneid. *Fatiferumque enſem*. Et: *Enſem Quem Dauno Ignipotens*. Hic capulum aut vaginam; at in illis ferrum. Sed peritus poeta cum amatoris luxuriantis vaginam deſcribit, alias etiam inſeruit rationes, cur *Jaſpidem* dixerit. Laena. Genus veſtis. Eſt autem proprie toga duplex, amictus auguralis. Cicero: *Sacrificium publicum cum laena faceret*. Alii amictum rotundum; alii togam duplicem, in qua Flamines ſacrificant infibulati. Quidam tradunt bene filio Veneris habitum *laenae* datum: quia hunc ſibi amictum genus Veneris vindicavit: unde *Popilii Laenates*, propter hunc habitum, qui ſe de Veneris genere ortos volebant. Alii inventorem hujus veſtis ab hac ipſa veſte *Laenatem* appellatum tradunt. Quidam muliebrem veſtem, quaſi amatori aptam, volunt. Quidam Pontificalem ritum hoc loco expoſitum putant. Veteri enim religione Pontificum praecipiebatur inaugurato Flamini veſtem, quae *Laena* dicebatur, a Flaminica texi oportere: quam veſte cum cultro, quae *ſeceſpita* appellabatur, geri debere. *Seceſpita* autem, eſt culter oblongus ferreus, manubrio eburneo, rotundo, ſolido, vincto ad capulum argento auroque, fixo clavis aeneis, quo Flamines, Flamminicae virgines, Pontificeſque ad ſacrificia utuntur, eaque jam ſacra eſt. Appellatur autem *ſeceſpita* a ſecando. Hic ergo Virgilius in Aenea, quem ſacratum intelligere vult, omnia ſupradicta latenter amplexus eſt: nam inaugurationis meminit, cum dicit: *Paribus nitens Cyllenius alis*. Et: *Avi ſimilis*. Et: *Velat aequora juxta*: oſtendit enim, Aeneam auſpicato, & a Carthagine juſſum abire. Togam autem duplicem, quam purpuream debere eſſe non dubium eſt, hoc verſu declarat: *Tyrioque ardebat murice laena*. *Seceſpitoa* autem, quoniam gratum non erat ipſius nominis facere mentionem, ita meminit: *Stellatus Iaſpide Enſis erat*. *Enſem* ergo pro cultro longiore debemus accipere; *ſtellatum* autem, pro acutis aeneis vinctum. *Jaſpidem* autem ideo intulit, ne totus a rege diſcedere videretur, cui propoſitum eſt, veterum ceremoniarum ritum aliud agens contingere.

263. Demissa ex humeris. Ex qualitate amictus ornatum amatoris expreſſit. Dives quae munera Dido. Non addidit cujus rei dives, ut alibi: *Dives opum variarum*. Et: *Dives equum, dives pictai veſtis & auri*. Sane hoc loco docuit, Flamini a Flaminica fieri veſtem oportere, cujus lanam ipſa per ſe & nere debeat, & texere: non enim dixit, fieri juſſerat aut miſerat, quod ad expoſitionem nominis pertinet.

264. Et tenui telas discreverat auro. Oſtendit ipſius manibus textam.

265. Invadit. Habitum futurae orationis oſtendit. Et notandum, non eum tantum nuntii, ſed etiam caduceatoris, id eſt, oratoris, officio fungi: nam & perſuadet, & nuntiat. Tu nunc. *Tu*, invectio eſt, & *nunc*, id eſt, hoc tempore, quo tibi navigandum, vel pro tua ſpe laborandum eſt. Altae. Quam altam vis fieri.

266. Locas. Pro, collocas, vel jacis. Uxorius. Nimium uxori deditus, vel ſerviens, ut Horatius: *Uxorius amnis*.

PIERII.

tis verſibus homoeoteleuton evitandum. Hinc in pleriſque codicibus poſt dictionem *harenoſum*, *ac*: in nonnullis & reperitur, hoc modo copulativa poſtpoſita: *Litus harenoſum & Lybiae, ventoſque ſecabat*: ut diſſolutum membrum ita apte connectatur.

263. Demissa ex humeris. In pervetuſtis admodum exemplaribus *dimiſſa* legitur per *di*, ut negligentiam quandam in cultu, quod virum decet, oſtendat. Sed ſi *demiſſa* placet, ut apud Statium: *It tergo demiſſa clamys*, non adverſor, quum in ſtatuis, & in nummis habitum hujuſmodi ſaepe obſervaverim, quae ſunt plurimum paludamento ab humeris dejecto bona anterioris corporis parte nuda.

Exſtruis? heu regni rerumque oblite tuarum!
Ipſe deum tibi me claro demittit Olympo
Regnator, caelum & terras qui numine torquet:
Ipſe haec ferre jubet celeris mandata per auras.
Quid ſtruis? aut qua ſpe Libycis teris otia terris?
Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe tua moliris laude laborem;
Aſcanium ſurgentem, & ſpes heredis Iuli
Reſpice; cui regnum Italiae Romanaque tellus
Debentur. Tali Cyllenius ore locutus
Mortalis viſus medio ſermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
At vero Aeneas aſpectu obmutuit amens,
Arrectaeque horrore comae, & vox faucibus haeſit.
Ardet abire fuga, dulciſque relinquere terras,

At-

SERVII.

267. EXTRUIS. A ſtruice, Plautus in Menechmis: *Tantas ſtruices concinnat patinarias*. Naevius nominativo ſingulari: *Struix malorum*. HEU REGNI. Hic increpat, ut miſereatur. IPSE. Dat dictis auctoritatem, ut: *Quae Phoebo pater omnipotens*. Et: *Imperio Jovis huc venio*.

268. CLARO DEMITTIT OLYMPO. *Olympos*, quaſi ὁλολαμπής, ἢ ὅλος λαμπρός dictus eſt: ſive mons ſit Macedoniae, qui dicitur eſſe diverſorium deorum; ſive coelum: unde addidit *claro*, ut: *Plemmyrium undoſum*. Accentus ſane Graecus tunc poteſt eſſe, ſi ſit Graeca declinatio, ut Ὄλυμπος Ὄλυμπον; nam Latine *Olympi* facit.

269. REGNATOR COELUM ET TERRAS. Omnem mundum. TORQUET. Utrum, quia mundus volubilis eſt? an *torquet*, regit, ſuſtinet? ut: *Cuncta suo qui bella pater ſub numine torquet*. NUMINE autem, eſt aut nutu, aut poteſtate.

270. HAEC. Quae dicturus eſt: nam ſupradicta ex ſe dixerat. QUID STRUIS. Utrum aedificas? an moliris? an incipis machinari?

271. QUA SPE LIBYCIS TERIS OTIA TERRIS? Terra totum orbem ſignificat, *terrae* autem, partes ſunt. TERIS. Per negligentiam tempora conſumis: & eſt verbum ad ignaviam poſitum, Salluſtius: *Ibi triennio fruſtra trito*. Et cum Juppiter dixerit: *Inimica in gente moraris*, adhuc non dixit, quae non eſſet intellecturus Aeneas.

274. SURGENTEM. Creſcentem, ut: *Surgentem in cornua cervum*. Item: *Surgentemque novae Carthaginis arcem*.

276. DEBENTUR. Honeſtius plurali numero reſpondit. CYLLENIUS. Antonomaſivum eſt pro proprio. ORE. Oratione.

277. MORTALES VISUS. Aut oculis ſe Aeneae ſuſtulit: aut humanam reliquit effigiem, quam ſumpſerat, ut ab Aenea poſſet videri: quod melius eſt. MEDIO SERMONE. Atqui exſequutus eſt omnia, quae Juppiter dixerat; ſed *ſermo*, eſt conſertio orationis, & confabulatio duorum vel plurium; *Medius* ergo *ſermo* eſt, cum perſona, cum qua quis loquitur, non reſpondet; ut nunc fecit Aeneas.

279. ASPECTU. Numinis ſcilicet, ut: *Ipſe deum manifeſto lumine vidi*, *Intrantem muros*.

280. ARRECTAEQUE HORRORE COMAE. Subaudi, ſunt.

281. DULCESQUE RELINQUERE TERRAS. Minus eſt quanquam. Per quod intelligi vult Aeneae amorem, unde eſt: *Invitus regina tuo de litore ceſſi*. Et ne videatur ingratus, deorum excuſatur imperio: ſic ipſe in ſexto: *Sed me juſſa deum*.

PIERII.

271. TERIS OCIA. In antiquis *otia*, ut alibi diximus, per *t*. Praeter vero ea, quae poſita ſunt in Bucolicis, vidi nuper in hortis palatii, quod D. Auguſtini templo proximum eſt: NEGOTIANTI

PULLA-

Attonitus tanto monitu imperioque deorum.
Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentem
Audeat adfatu? quae prima exordia ſumat?
Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In partiſque rapit varias, perque omnia verſat.
Haec alternanti potior ſententia viſa eſt:
Mneſthea Sergeſtumque vocat, fortemque Cloanthum
Claſſem aptent taciti, ſocios ad litora cogant;
Arma parent, &, quae ſit rebus cauſſa novandis,
Diſſimulent. Seſe interea, quando optima Dido
Neſciat, & tantos rumpi non ſperet amores,
Tentaturum aditus, & quae molliſſima fandi

Tem-

SERVII.

282. ATTONITUS TANTO MONITU. Proprie, juxta quem deus miſſus a Jove ſtetit, a quo & fulmina jaciuntur, quae attonitos faciunt: *Attonitus* enim eſt proprie, juxta quem ſulmen cadit.

283. HEU QUID AGAT? Ut ſolet, perſonis, de quibus loquitur, adfectum commodavit, ut nono Aeneidos: *Heu quid agat? qua vi juvenem, quibus audeat armis Eripere?* AMBIRE. Blanditiis, vel ſubdole circumvenire. Et *ambio illam rem* dicimus, ut: *Neu conubiis ambire Latinum.* Salluſtius. *Ambitio mortales falſos fieri ſubegit.* Significat & *rogare*, Salluſtius in Jugurth. *Quos ego audio ambire, fatigare vos ſingulos.* Dicebatur & *ambio illum*, pro rogo illum: Salluſtius, in primo: *Idem fecere Octavius & Quintus Coepio ſine gravi cuiuſquam expectatione, neque ſane ambiti publice:* hoc eſt, neque rogati. *Ambitores* etiam dicuntur, qui, ut honores conſequantur, diſcurrendo & rogando ſuffragia adquirunt.

284. EXORDIA. Orationem; vel hic pro initiis; ſed exordium in duo dividitur; in principium, & orationem, ſicut in Rhetoricis legimus.

287. ALTERNANTI. Varia mente tractanti. Et per hoc oſtenditur, cogitaſſe eum etiam amorem; ſed praetuliſſe voluntatem deorum. VISA EST. Ideo *viſa eſt*, pro neceſſitate deorum.

289. CLASSEM APTENT. Deeſt, praecepit: & *aptent*, modo parent: alibi, adnectere: *Sed haec lento mos eſt aptare flagello.* TACITI. Pro tacite, ſine ſtrepitu, celantes conſilia. SOCIOS AD LITTORA COGANT. Ad votum: ſubaudiendum *taciti*.

290. ARMA PARENT. Contra impetum iratae forte reginae. QUAE REBUS SIT CAUSA NOVANDIS. Salluſtius: *Quae cauſa fuerat novandis rebus.* Non *quae cauſa novandarum rerum* dicimus.

291. QUANDO. Non eſt hoc loco temporis; ſed ſignificat *ſiquidem:* & eſt conjunctio ratiocinaotis. Sane *quando*, *do* brevis eſt naturaliter: ſic Serenus: *Quando flagella ligas, ita liga.* Virgilius uſurpat: *Si quando Tybrim vicinaque Tybridis arva.* OPTIMA DIDO. Pro, adhuc optima.

293. TEMPTATURUM ADITUS. Ut illam adeat, ut: *Sola viri molles aditus, & tempora noras.* QUAE MOLLISSIMA FANDI. Cato: *Qua molliſſimum eſt adoriuntur.* Et ubique *temptaturum* ſubaudis.

PIERII.

PULLARIO PATER B. M. F. Et ultra Thermas Dioclitianas, in hortis, qui Maecenatis fuiſſe dicuntur: POSSESSORES INQUILINI NEGOTIANTES: utrumque per *t*.

284. AUDEAT AFFATU ET QUAE PRIMA EXORDIA SUMAT. In nonnullis codicibus oppido quam vetuſtis non invenuſte legitur abſque particula copulutiva: *Quo nunc ambire furentem Audeat affatu? Quae prima exordia ſumat?*

288. MNESTHEA SERGESTUMQUE VOCAT FORTEMQUE CLOANTHUM. In Mediceo, & codicibus aliquot aliis antiquis *fortemque Sercſtum* habetur; ſed *fortis* epitheton paſſim apud Virgilium Cloantho adpoſitum.

289. CLASSEM APTENT TACITI SOCIOSQUE AD LITTORA COGANT. In antiquis pleriſque codicibus abſque particula copulativa legere eſt: *ſocios ad littora cogant.* Et ita tertium quoque membrum ſolutum, *Arma parent.* Elocutio brevis, & imperanti adcommodata.

Digitized by Google

Tempora; qui rebus dexter modus. Ocius omnes
Imperio laeti parent, ac juſſa faceſſunt.
At regina dolos (quis fallere poſſit amantem?)
Praeſenſit, motuſque excepit prima futuros;
Omnia tuta timens. Eadem inpia fama furenti
Detulit armari claſſem, curſumque parari.
Saevit inops animi, totamque incenſa per urbem
Bacchatur. Qualis commotis excita ſacris
Thyas, ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnuſque vocat clamore Cithaeron.
Tandem his Aenean conpellat vocibus ultro:
Diſſimulare etiam ſperaſti, perfide, tantum

Poſ-

SERVII.

294. QUIS REBUS DEXTER MODUS. Quis ſit optimus rebus eventus, ut: *Et nos, & tua dexter adi pede ſacra ſecundo:* id eſt, bonus, ac per hoc propitius; ut *laevum*, pro malo: *Et laevo contriſtat lumine coelum*. MODUS autem, terminus. OCIUS. Velocius: & nota, quod habeat adverbium, & nomen illius non facile reperiatur.

295. LAETI. Alacres, feſtini. FACESSUNT. Modo frequentativum eſt, ut in Georgicis: *Matris praecepta faceſſit*. Alias diſcedit ſignificat, ut & Terentius: *Haec hinc faceſſat, tu moleſtus ne ſies*.

296. QUIS FALLERE POSSIT AMANTEM. Quamvis de Didone loquatur, generalem ſententiam poſuit.

297. PRAESENSIT. Ac ſi diceret: antequam ille moliretur: & nimia in hoc vis amantis exprimitur.

298. OMNIA TUTA TIMENS. Deeſt, etiam, nedum illa, quae timebat: & eſt exaggeratio. EADEM FAMA. Quae & Iarbae nuntiaverat. Et ideo *impia*, quia ſupra: *Fama malum*. FURENTI. Aut amanti; aut *detulit*, ut faceret furentem.

299. CURSUMQUE PARARI. Modo navigationem, ut alibi: *Ni teneant curſus*.

300. INOPS ANIMI. Sine animo, ſine conſilio.

301. BACCHATUR. Fuit more Bacchantum. Et bene uno ſermone praeoccupavit futuram comparationem. COMMOTIS EXCITA SACRIS. Verbo antiquo uſum traduut; *moveri* enim *ſacra* dicebantur, cum ſolemnibus diebus aperiebantur templa inſtaurandi ſacrificii cauſa: cujus rei Plautus in Pſeudolo meminit: *Scis tu profecto, mea ſi commoviſſem ſacra, quo pacto & quantas ſoleam turbas dare?* Hoc vulgo *apertiones* appellant. Quidam dicunt: *Commotis ſacris* ideo dixit; quia in ſacrorum renovatione commovebantur ſimulacra: unde Horatius: *Non ego te, candide Baſſareu, Invitum quatiam*.

302. THYAS. Baccha: nam ſicut a *Baccho*, *Bacchae*, ſic & a *Thyoneo*, *Thyades* dicuntur. Quidam ἀπὸ τοῦ θύειν, quod eſt, inſane currere, dictas volunt. TRIETERICA. Triennalia. Liberi enim ſacra tertio quoque anno innovabantur. Sane ſciendum ORGIA, apud Graecos dici ſacra omnia, ſicut apud Latinos *ceremoniae* dicuntur. Sed jam abuſive ſacra Liberi, *orgia* vocantur; ἀπὸ τῆς ὀργῆς, id eſt, a furore; vel ἀπὸ τῶν ὀρῶν, a montibus, vel ſylvis.

303. NOCTURNUSQUE CITHAERON. Nocte celebratus: unde ipſa ſacra *Nyctelia* dicebantur: quae populus Romanus excluſit cauſa turpitudinis. CITHAERON autem mons eſt circa Thebas Boeotias, ex quo clamor veluti numinis Bacchas vocabat.

305. DISSIMULARE ETIAM. Hic quaſi reus Aeneas a Didone accuſatur. Ingrati ergo *diſſimulare:* quaſi ab actu criminis coepit: nam qui diſſimulat, aliquotiens cogitat: &, quaſi non ſit dubium, cum proficiſcendo Didonem laedat Aeneas, ita incipit: *Diſſimulare*, id eſt, non tantum proficiſci, quod eſt per ſe malum; ſed ut me falleres. Satis artificioſa adlocutio eſt: nam interdum ſubtiliter, & ſibi conſulit ſub facie utilitatis Aeneae, & nunc irata, nunc ſupplex agit. *Diſſimulare* autem ideo, ac ſi diceret: ita rem pudendam cogitas, ut eam fateri nolis: ſupra enim dixerat: *Quae rebus ſit cauſa novandis Diſſimulent*. Poſt illud inducit, quod dictum eſt, primum accepiſti beneficium: *Nec te data dextera quondam:* reliqua per ſingula loca aperientur. PERF. Muliebre verbum: hoc enim frequenter utitur: *Solam nam perfidus ille Te colere*, & alibi: *Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit*.

Poſſe nefas? taciturque mea decedere terra?
Nec te noſter amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quin etiam hiberno moliris ſidere claſſem,
Et mediis properas aquilonibus ire per altum,
Crudelis? Quid ſi non arva aliena domoſque
Ignotas peteres, & Troja antiqua maneret;
Troja per undoſum peteretur claſſibus aequor?
Mene fugis? Per ego has lacrimas, dextramque tuam te,
(Quando aliud mihi jam miſerae nihil ipſa reliqui)

Per

SERVII.

306. NEFAS. Bene amans ejus, quem amabat, conſilium profectionis, *nefas* dixit. MEA DECEDERE TERRA. Dicendo *mea*, ſtultum oſtendit, qui putavit quod amanti poſſit abripere.

307. DATA DEXTERA. Foedus amicitiarum.

308. NEC MORITURA TENET. Secundus locus accuſationis eſt: magis enim augere injuriam non potuit, quam ſi ſe oſtenderet.

309. QUIN ETIAM. Immo etiam; ſed inſuper; ſed forte difficile eſt quod peto; immo quod tu facis: *Quin etiam hyberno* uſque *ire per altum*. HYBERNO SYDERE. Non hyeme, ſed hyemali ſydere: aut proprie quod ait ſupra: *Dum pelago deſaevit hyems, & aquoſus Orion*. Ergo *ſidere*, aut pro tempore, ut: *Quo ſydere terram Vertere Maecenas*: aut re vera *ſydere*, propter Orionem. Et bene tempeſtatis eum admonet, qui naufragus venerat: & hoc agit, quaſi non ſua cauſa eum remanere velit; ſed etiam utilitatis Aeneae. MOLIRIS. Aut moves, aut paras.

310. MEDIIS AQUILONIBUS. Media hyeme; ut per *Aquilones* hyemem ſignificet; aut quod *Aquilones* ex Africa navigantibus adverſi ſunt. PER ALTUM. Exacerbavit ſententiam *per altum* dicendo: quamvis notum eſſet Aeneam per altum navigaturum.

311. CRUDELIS. Etiam in te odio mei: ſic Lucanus de Caeſare: *Saevitia eſt voluiſſe mori*. ARVA ALIENA. Blande, quaſi, haec jam tua ſunt. DOMOSQUE IGNOTAS. Ac ſi diceret: Carthago jam tibi nota eſt; licet & hic aliena ſint arva: &, ne hoc reſponderet Aeneas: Aliena ſunt arva, ideo adjecit: *Quid, ſi non arva aliena, domoſque Ignotas peteres?* Sed aequum eſt te hic eſſe, & non in tuo regno.

312. TROJA ANTIQUA MANERET. Vel nobilis; vel illa tua patria, quam doles amiſſam: & deeſt *Si*: & quaſi per interrogationem, intelligendum eſt: Etiamſi Troja ſtaret, per hyemem Troja peteretur?

314. MENE FUGIS? Adhuc aperte non vult imputare beneficia, ſicut paulo poſt facit irata. Et eſt intellectus: fac non eſſe undoſum aequor, aequum eſt ut me fugias? & paulatim deſcendit ad preces: nam ſequitur: *Per ego has lacrymas dextramque tuam te*, vel per amicitiam, vel per virtutem: & bene virum fortem per dextram adjurat. PER EGO HAS LACHRYMAS. Haec & vicem epilogi poſſunt obtinere; contra illud vero, *me dii expellunt*, modo nihil potuit dicere: non enim audierat hoc; ſed poſtea reſpondit: *Scilicet is ſuperis labor eſt, ea cura quietos Sollicitat*. Sed hic rurſus redit ad exprobrationem beneficii: *Te propter Libycae gentes Nomadumque tyranni Odere: infenſi Tyrii te propter eundem*. Hic aut inconſtantiam amantis expreſſit: aut, quia in cauſa nihil potentius erat, unde coepit ibi deſiit.

315. NIHIL IPSA RELIQUI. Non pudorem, non regnum. Et eſt ſenſus: Si enim aliquid ſperares, retinere te poſſem; ſed contemnis me: quia tibi ab initio cuncta conceſſi.

PIERII.

297. EXCEPIT PRIMA. In codicibus aliquot pervetuſtis, *accepit* legitur: in aliis *adcepit*, atque ſi Deo placet, etiam *atcepit*, *d* in *t* mutata. Sed huic ſententiae magis quadrare videtur *excepit*.

302. THYAS UBI AUDITO. Velius Longus ait Graecos repugnare, ne Θυας ſcribatur per *υ* tantum; velle vero eos *υ* litteram adſciſcere ſibi *ι* ante alteram vocalem, ut unam ſyllabam faciant. Et ita ſcriptum obſervavi in Mediceo codice *Thyias*, quanquam in aliis per *y* tantum.

311. DOMOSQUE IGNOTAS PETERES. Sunt veteres admodum codices, in quibus *domus* hic quarto declinatu habetur. Cujuſmodi caſum Fl. Soſipater per *us* melius quam per *os* proferri cenſet.

Per connubia noſtra, per inceptos Hymenaeos?
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum; miſerere domus labentis, & iſtam,
Oro, ſi quis adhuc precibus locus, exue mentem.
Te propter Libycae gentes Nomadumque tyranni
Odere; infenſi Tyrii: te propter eundem
Extinctus pudor, & qua ſola ſidera adibam,
Fama prior. Cui me moribundam deſeris, hoſpes?
Hoc ſolum nomen quoniam de conjuge reſtat.
Quid moror? an mea Pygmalion dum moenia frater
Deſtruat, aut captam ducat Gaetulus Iarbas?
Saltem ſi qua mihi de te ſuſcepta fuiſſet

An-

SERVII.

316. INCEPTOS HYMENAEOS. Qui ipſa novitate ſunt dulces: & bis idem dixit.

318. DULCE MEUM. Tetigit rem inhoneſtam. Sic Terentius: *Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus*. Alii non accipiunt de re venerea, *Dulce meum*, ſed ita: Si ea, quae in te contuli, grata fuerunt & dulcia: alii pro, *Si ego tibi quicquam dulcis fui*: vel quia amantes, amores ſuos dulcia ſua dicunt: id eſt, ſi talis in te fui, ut mererer quam tu diceres *tuum dulce*.

319. EXUE MENTEM. Rejice a te propoſitum mei relinquendi.

320. TE PROPTER. Hoc eſt, propter te. LIBYCAE GENTES. Redit ad enumerationem beneficiorum: & hanc cum auctu explicat, dicendo inimicas gentes factas, dum illis praeponitur. TYRANNI. Nihil intererat apud majores inter *regem* & *tyrannum*, ut: *Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni*.

321. TE PROPTER EUNDEM. Bene ſervavit rem cauſae neceſſariam. Et ſunt, qui hic diſtinguunt, ut ſequatur: *Extinctus pudor*.

322. EXTINCTUS PUDOR. Magna indignatio: meminit enim ſe dixiſſe: *Ante pudor quam te violo*.

323. FAMA PRIOR. Quae melior fuit ſine dubio: nam poſterior turpis. CUI ME MORIBUNDAM. Hoc eſt, quod ſupra: *Nec moritura tenet crudelis funere Dido*; ſed ibi invidioſe; hic per miſerationem. DESERIS. Subdiſtinguendum: dubitat enim quo eum nomine potiſſimum appellet. HOSPES. Non dixit marite, id eſt: quia non vis dici maritus. Aeneas enim & hoſpes fuerat, & maritus; ſed modo maritum ſe negat, hoſpitem confitetur: unde nunc Dido hoc dixit: *Cui me deſeris hoſpes?*

324. HOC SOLUM NOMEN QUONIAM DE CONJUGE RESTAT. Hoc eſt, ſupereſt. Alii *reſtat* intelligunt reſiſtit, id eſt, contrarium tibi eſt. Nonnulli dicunt: *Hoc ſolum nomen quoniam ſupereſt, ut te conjugem* dicam. Dicitur autem ingenti adfectu hos verſus pronuntiaſſe, cum privatim paucis praeſentibus recitaret Auguſto: nam recitavit primum libros, tertium, & quartum.

325. QUID MOROR. Utrum, qui in hac terra moror; an, quid in vita moror?

327. SALTEM. Vel hoc: eſt autem ſermo tractus a captivis, qui cum tenerentur ab hoſtibus dicebant: *Sublatis omnibus, ſalutem concedo*. Inde per Synaereſin hic natus eſt ſermo; ut in contemptu rerum multarum petituri aliquid, *ſaltem* dicamus: quaſi quod negari minime debeat; cum extremum aliquid petitur, inde neceſſitate additur *ſaltem*: veluti *ſalutem* poſtremo poſcentes; vel *ſalutem*, ſi aliter non poteſt. Et hic oſtendere vult Didonem, ut eſt mos inconſtantibus animis, prae amore id agere invidioſe; quaſi a legitimo marito deſeratur: quis enim ignorat matrimonia liberorum ſuſcipiendorum gratia iniri? Ait enim: *Saltem ſi qua mihi de te ſuſcepta fuiſſet Ante fugam ſoboles*. Dixerat enim: *Miſerere domus labentis*, id eſt, futuri generis. Alii hoc a ſorore natum volunt, quae dixit: *Nec dulces natos, Veneris nec praemia noris?* SI QUA MIHI DE TE, &, SI QUIS MIHI PARVULUS. *Qua* & *ſi quis* addita putantur: nam integrum eſt: Si ſuſcepta fuiſſet ante fugam ſoboles, & mihi parvulus aula luderet Aeneas.

PIERII.

320. NOMADUMQUE TYRANNI. Non eo inficias

No-

Ante fugam ſuboles; ſi quis mihi parvulus aula
Luderet Aeneas, qui te tamen ore referret;
Non quidem omnino capta ac deſerta viderer.
Dixerat. Ille Jovis monitis inmota tenebat

Lu-

SERVII.

328. Ante fugam soboles. Et amatorie, & amare: nam haec fugam dicit; quam ille nominat profectionem. Amor autem ex filii deſiderio comprobatur. Si quis mihi. Bene iterat mihi. Et ſecundum Jus loquitur: nam, ubi non eſt juſtum matrimonium, liberi matrem ſequuntur.

329. Qui te tantum ore referret. Aut ſic dixit, quaſi amatrix, ut ſupra de Aſcanio: *Infandum ſi poſſit fallere amorem*. Aut illud dicit: Optarem filium ſimilem vultui, non moribus tuis.

331. Jovis monitis. Bene praeſcribit, ne ei det impietatem. Sane & *haec monita* dicimus, ut: *Carmentis nymphae monita*, &, *Deus auctor Apollo*: &: *hos monitus*, ut Perſius: *Hos pueris monitus patres infundere lippos*. Immota tenebat lumina. Phyſicum enim eſt, ut qualitatem animi ex oculorum, aut corporis ſtabilitate aut mobilitate noſcamus. Ergo modo vult oſtendere Aeneam a propoſito non eſſe deviaturum.

PIERII.

Nemadum in codice Longobardico, & aliquot aliis legi; ſed etiam in Oblongo, in Mediceo, *Numidum* habetur Latinorum idiomate. Appianus enim, quos Graeci *Nomadas* appellant, *Numidas* a Latinis appellari dicit. Neque dicat quiſpiam primam ſyllabam produci, ſi *nu* ſcribatur, quia ſit *u* diphthongus apud Graecos: Appianus enim Romanorum ſonum non ſyllabae tempus exprimere curavit, quamvis alias pro *u* brevi apud nos O μικρὸν illi ſcribere ſoleant, ut pro *Numa* Νόμας, ita illi Νομάδας, nos *Numidas*.

328. Ante fugam soboles. Cur in antiquis codicibus *ſuboles* habeatur, alibi dictum. Nunc duo adhuc ſuccurrunt exempla ex antiquis monumentis, ubi *ſuboles* per *u* ſcriptum legitur. Et ſunt ad Aeſculapii, ubi nunc Divi Bartholomaei fanum:

Cunctorum haec suboli sedem post morte reliquit.

Et alio verſu eodem epitaphio:

Et faciet suboles multos memorata per annos. A *ſubeleſcere* enim hoc deductum eſſe nomen alibi diximus.

329. Si quis mihi parvulus aula Luderet Aeneas, qui te tantum ore referret. *Te tantum*, & *tantum te*, tranſpoſitae dictiones in diverſis codicibus ſententiam identidem variant: nam quum Servius exponat: *Optarem filium ſimilem vultui non moribus tuis*, quadrat ea lectio: *Qui te tantum ore referret*. Quod ſi, ut in quibuſdam aliis codicibus manu ſcriptis habetur, eam lectionem adprobaverimus, *Qui tantum te ore referret*: *Tantum*, magnum amoris affectum oſtendet, & ipſam petitionis honeſtatem, quum non quaerat invitum retinere, neque futurae ejus felicitati velit invidere; optare vero tantum ejus imaginis memoriam apud ſe perpetuo permanere, quam aſſidue ſpectando delectetur, & ſolitudinis taedium levet, deſertique amoris amaritudinem leniat, quod in ſuſcepto filio contingere potuiſſet: & ideo ad optatorum diminutionem deſcendit, aitque *tantum*, ut ex pluribus, quae forte negaturus erat, hoc ſaltem unum impetraretur. Tota enim orationis vis eo vertitur, ne deſerat amatus amantem; aut ſi deſerturus omnino ſit, non ita miſerabilem in aerumnis & calamitatibus derelinquat. Eſt & alia lectio in codice Longobardico, atque etiam in Mediceo, neque non in Porcio: *Qui te tantum ore referret*. Cui lectioni nonnulli alii veteres codices adſtipulantur. Et ita apud Aruſianum in libello de Virgilianis elocutionibus ſcriptum habetur. Quae quidem oratio & ipſa affectus, & amoris plena eſt: ait enim: *Tametſi ſummo opere concupiſcat filium ex Aenea ſuſcipere: nolle tamen, niſi patri futurus ſit ſimilis ſuo. Totaque in eo eſt, ut oſtendat, ſe regnum, opes, famam, omnia denique poſthabuiſſe, prae uno Aenea, quo ſi potiri non liceat, imaginem ſaltem Aeneae ſimilem aſſidue contemplari poſſit. Quas vero impudicitiae, voluptatiſque notas interpretes huic inurunt, a Virgiliana ſententia mihi videntur alienae, qui amorem Didus exſcribere videtur: de quo fertur, unam eſſe animam in gemino corpore*.

330. Non equidem omnino capta, aut deserta viderer. In Longobardico codice, in Mediceo, in Porcio, & aliquot aliis legitur, *Ac deſerta*, quod infelicitatem augere videtur. Multi enim captivi ſunt, non tamen auxilii ſpe deſerti, multi ſine ſpe, non tamen captivi; ſe vero ait Dido omnino captam, ſed niſi aliqua ſaltem imago Aeneae ſit penes ſe, etiam deſertam. Hinc illud horrificum in ſomnis ejus ſequetur: *Semperque relinqui Sola ſibi, ſemper longam incomitata videtur Ire viam, & Tyrios deſerta quaerere terra*.

Digitized by Google

Lumina, & obnixus curam ſub corde premebat.
Tandem pauca refert: Ego te, quae plurima fando
Enumerare vales, numquam, regina, negabo
Promeritam: nec me meminiſſe pigebit Eliſſae;
Dum memor ipſe mei, dum ſpiritus hos reget artus.
Pro re pauca loquar. Neque ego hanc abſcondere furto
Speravi, ne finge, fugam; nec conjugis umquam
Praetendi taedas, aut haec in foedera veni.
Me ſi fata meis paterentur ducere vitam

Au-

SERVII.

332. CURAM. Vel ſimpliciter accipe, vel amorem.

333. EGO TE, QUAE PLURIMA FANDO. Controverſia eſt plena, in qua & purgat objecta, removens a ſe crimen ingrati; & veniali utitur ſtatu, profectionem ſuam retorquens in voluntatem deorum. Habet etiam finem: nam purgat objectam fugam, nomine profectionis.

335. PROMERITAM. Praeſtitiſſe, & bene geſſiſſe: & eſt ſermo de his, qui per contrarium magis lucent. Terentius: *Ita me velim ames promerentem pater*, id eſt, bene agentem. Et congruit, ut praeſtet qui bene agit; contra *commeritus*, qui aliquid delinquit, ut alibi ipſe Terentius: *Quid commerui, aut peccavi, pater?* id eſt, quid male egi? & eſt ſenſus: quantacumque enumerare potueris in me tua beneficia conlata, eorum tibi debere gratiam non repugno. MEMINISSE PIGEBIT ELISSAE. *Memini & illius rei* dicimus, ut hoc loco: & *memini illam rem*, ut: *Numeros memini, ſi verba tenerem*. ELYSSAE autem Didonis, quae appellata eſt lingua Punica virago, cum ſe in pyram ſponte miſiſſet, fingens placare manes prioris mariti, cum nubere ſe velle Iarbae mentiretur.

336. DUM MEMOR IPSE MEI, DUM SPIRITUS HOS REGET ARTUS. Hic verſus ſuperioribus jungendus; ut ſit ſenſus, tamdiu beneficiis tuis obligatus ero, quamdiu vixero. Et bene hoc de futuro dixit, & congrue: nam *piget*, ad futurum ſpectat; *pudet*, ad praeteritum: & licet pene ſit una ſignificatio; tamen dicimus: *Piget me illud facere; Pudet feciſſe:* unde & interdum, praecipue a Salluſtio, ſimul ponuntur.

337. PRO RE PAUCA LOQUAR. Remoto ingrati crimine, deſcendit ad cauſam: & proprie, id eſt, ſi rei magnitudinem cogites, pauca. NEC EGO HANC. Profectionem ſubaudis: nam poſteriori non poteſt jungi, ne ſit confeſſio. Et hoc eſt, quod reddidit: *Diſſimulare etiam ſperaſti*.

339. PRAETENDI TAEDAS. Probat non eſſe matrimonium: quia illa dixerat: *Per connubia noſtra*. Et eſt, quaſi ſtatus finitionis, quid ſint legitimae nuptiae. Et hic Aeneam inducit agentem, nullo ſe matrimonii jure poſſe conſtringi, qui neque confarreatione Didoni conjunctus fuerat, ut Flamini ac Flaminicae convenit; ait enim: *Nec conjugis unquam Praetendi taedas, aut haec in foedera veni:* & *Taedas* quidem, quantum ad ignem pertinet, per quem mos confarreationis firmabatur, dixit; ſcilicet, ne aut legitime jugatam contra fas reliquiſſe videretur: aut foedus, id eſt, fidem rupiſſe perpetuae caſtimoniae: quia cum fuiſſent juncti, ſcirent tonuiſſe: quae res dirimit confarreationes: dixerat enim Juno: *Et tonitru coelum omne ciebo:* & paulo poſt: *Inſequitur commixta grandine nimbus*. QUAE TANDEM AUSONIA. Hoc ad illud pertinet: *Quid ſi non arva aliena domoſque Ignotas peteres?* HAUD HAEC IN FOEDERA VENI. Id eſt, matrimonii: & jungendum eſt ſuperiori: aut certe ad poſteriora pertinet. Et hoc dicit: non ad hoc veni, ut hic morarer: ſicut & nunc probat, dicens: *Me ſi fata meis paterentur ducere vitam Auſpiciis:* & dixit in 1. *Quae me cumque vocant terrae*. Ubi ſignificavit, nolle apud Carthaginem perpetuo manere; ſed velle quaerere ſedes fatis conceſſas. Ergo *veni*, conſenſi, hoc eſt: non ad haec conſenſi foedera, ut, cum vellem diſcedere, non liceret.

340. MEIS AUSPICIIS. Argumentum a neceſſitate. Et *auſpiciis* ideo; quia majores omnia auſpicato gerebant. Ergo *auſpiciis*, diſpoſitionibus. Poteſt & *auſpiciis* dixiſſe ominibus: quia in Jure Augurali *Auſpicium* dicitur, quod non petentibus nobis, ad ea, quae in animo habemus, jure ominis offertur: vult enim oſtendere Aeneam ſemper animo volutaſſe ominibus, ut, quae mente agitaret, offerrentur auſpicio, atque augurio firmarentur, unde ſi bene advertas ſingula hic illi loco in tertio ad ſingula red-

 dun-

Auſpiciis, & ſponte mea conponere curas;
Urbem Trojanam primum dulciſque meorum
Relliquias colerem: Priami tecta alta manerent;
Et recidiva manu poſuiſſem Pergama victis.
Sed nunc Italiam magnam Grynaeus Apollo,
Italiam Lyciae juſſere capeſſere ſortes.
Hic amor, haec patria eſt. Si te Carthaginis arces
Phoeniſſam, Libycaeque aſpectus detinet urbis;
Quae tandem, Auſonia Teucros conſidere terra,

In-

SERVII.

duntur: nam quod ibi imprecatione, ubi augurio petit ea, quae negaverat, firmari; hic in refutatione comprehendit: ibi enim dixit: *Serva altera Trojae Pergama*; hic, *Urbem Trojanam primum*: ibi, *Relliquias Danaum atque immitis Achilli*; hic, *Dulceſque meorum Relliquias colerem*: ibi, *Manſuram urbem*; hic, *Tecta alta manerent*: ibi, *Ubi ponere ſedes*; hic, *Recidiva manu poſuiſſem Pergama victis*: ibi, *Quove ire jubes*; hic, *Italiam magnam Grynaeus Apollo*: ibi, *Da pater augurium*; hic, *Me ſi fata meis paterentur ducere vitam*. Alii *auſpiciis*, poteſtate, ut: *Paribuſque regamus Auſpiciis*: vel, quae animo ac mente agitarentur, de quibus conſulturi eſſent.

341. SPONTE MEA. Modo nomen eſt: nam & genus & caſum habet. Sic & *mane*, cum ei & genus & caſus additur, nomen eſt, ut: *Dum mane novum, dum gramina canent*. Sic eſt: *Forte ſua Libycis tempeſtas appulit oris*. Alias adverbia ſunt. Verum autem dicit, non ſua ſponte: nam ſupra legimus: *Hos cape fatorum comites*. Item: *Diverſas quaerere terras Auguriis agimur divum*.

342. PRIMUM. Id eſt, hoc vellem praecipue.

344. RECIDIVA. Poſt caſum reſtituta. Alii *recidivum* proprie dicunt, quod exciſum denuo naſcitur.

345. GRYNAEUS APOLLO. Clazomenae, civitas eſt Aſiae: unde Horatius: *Dives agebat Clazomenis*. Juxta hanc nemus eſt *Grynaeum*, ubi Apollo colitur: qui traditur ibi Grynem Amazonem ſtupraſſe. Inde ergo nunc epitheton dedit. Licet in Delo acceperit oraculum; hic tamen ſingula commemorat, quibus ſe oſtendat coactum voluiſſe abſcedere. ITALIAM. Neceſſaria repetitio Italiae: quia ibi ei dicebatur imperium: & ipſa eſt cauſa navigandi.

346. LYCIAE SORTES. Nec hinc accepit reſponſum; ſed ſic dixit *Lyciae*, ac ſi diceret Apollineae: ut *Grynaeus Apollo*. JUSSERE. Bene, quae contemni non poſſunt. CAPESSERE. Occupare. Et ideo frequentativo verbo uſus eſt: quia multas ſe dicit ſuper hoc ſortes accepiſſe. Quidam *capeſſere*, pro ire accipiunt, ut Titinius: *Lucius domum ſe capeſſit*.

347. HIC AMOR, HAEC PATRIA EST. Eo inquit deſiderio, per voluntatem deorum, circa Italiam teneor, quo poſſim circa Trojam: & ad illud ſpectat, quod dixit: *Troja per undoſum peteretur claſſibus aequor*. An quia Dido dixerat etiam illud? *Nec te noſter amor*: Et poteſt hoc verbum interdum per confuſionem verbi, & nominis poni: ut *amor, amaris*; & *hic amor, hujus amoris*. SI TE CARTHAGINIS ARCES PHOENISSAM. Et tu externo regno delectaris: ſenſus enim eſt: ſi tu ex Phoenice veniens Carthaginem in Africa habere potuiſti; quae invidia eſt, ut propriam ſedem poſſint habere Trojani? & multum ponderis habet ſenſus, cum epitheta iſta, *Phoeniſſam*, & *Teucros*, ponit.

348. ASPECTUS DETINET URBIS. Poteſt pro delectat accipi, ut VIII. Aen. *Capiturque locis*. Sane quidam in novis & emendatis libris, pro *detinet*, *demeret*, inventum adſerunt: nam & Ciceronem in prima Philippicarum ita ajunt dixiſſe: *Putaſne eum immortalitatem mereri voluiſſe?* Alii ab eo, quod eſt *mereor, mereris*.

PIERII.

340. ME SI FATA MEIS PATERENTUR DUCERE VITAM AUSPICIIS. In antiquo admodum codice pro *paterentur*, ſuppoſitum eſt *voluiſſent*. Sed *paterentur* multo quid majus habet, & multo magis eruditis ſatis auribus facit.

343. RELLIQUIAS COLEREM ET PRIAMI TECTA ALTA MANERENT. In Mediceo, & antiquioribus quibuſdam exemplaribus & copulativa particula non habetur, poſitum vero eſt κατὰ διάλυτον: *Relliquias colerem, Priami tecta alta manerent*.

344. ET RECIDIVA MANU POSUISSEM PERGAMA. Quamvis exemplaria multa *redivivα* legant; magis tamen placet, quod Servius etiam

L agno-

Invidia eſt? Et nos fas extera quaerere regna.
Me patris Anchiſae, quotiens humentibus umbris
Nox operit terras, quotiens aſtra ignea ſurgunt,
Admonet in ſomnis & turbida terret imago.
Me puer Aſcanius, capitiſque injuria cari,
Quem regno Heſperiae fraudo, & fatalibus arvis.
Nunc etiam Interpres divum Jove miſſus ab ipſo
(Teſtor utrumque caput) celeris mandata per auras
Detulit. Ipſe deum manifeſto in lumine vidi
Intrantem muros, vocemque his auribus hauſi.
Deſine meque tuis incendere teque querelis:
Ita-

SERVII.

350. ET NOS FAS. *Nobis fas*, dicimus; ſed hoc loco non eſt jungenda elocutio, ne ſit vitium: nam legimus: *Fas mihi Grajorum ſacrata reſolvere jura*. Sed hoc dicit: fas eſt, etiam nos extera regna requirere.

351. ME PATRIS ANCHISAE. Quaſi adhuc reſponſis non crederet, addidit patris admonitionem,

352. NOX OPERIT TERRAS. A veriſimili: ideo tempus poſuit. QUOTIENS autem, hoc eſt, per unamquamque noctem. ASTRA IGNEA SURGUNT. Unam rem bis dixit. *Aſtra* autem *ignea* a ſapientibus dicuntur.

353. INSOMNIS. More ſuo pro *in ſomniis*. TURBIDA. Id eſt, prius me admonuit, poſt negligentiam etiam terruit. *Turbida*, terribilis: quod & umbrae convenit, & parentis auctoritati. Aut *turbida*, pro turbata & ſollicitata, ut ipſe VI. Aeneid. *Quam metui, ne quid Libyae tibi regna nocerent*. Nam & Aeneas ſic reſpondit: *Tua me, genitor, tua triſtis imago.*

354. ME PUER ASCANIUS. Non ipſe, ſed amor Aſcanii admonet: & bene, & patrem, & filium poſuit: ut ille increpando; hic, dum videtur, urgeret. Sed haec ad neceſſitatem profectionis adjecit.

355. QUEM. Longe repetiit: & *quem*, non ad *caput*, ſed ad Aſcanium retulit: &, licet excuſetur, tamen σολοικοφανὲς eſt.

356. INTERPRES DIVUM. Hermes: expreſſit verbum de verbo. Sed hic *Interpres* pro nuntio poſuit: & ne forte fingere putaretur, addidit: *Teſtor utrumque caput*: deinde multa cum adfirmatione hoc agit, dicendo: *Ipſe deum manifeſto in lumine vidi*; non ab alio dictum: & *lumine*; non in tenebris; non per quietem: omnia tamen haec per tranſlationem aguntur. AB IPSO. Id eſt, magno, ut ſupra: *Ipſe deum tibi me clare demittit Olympo*.

357. UTRUMQUE CAPUT. Aut meum & tuum: aut Jovis & Mercurii: aut Anchiſae & Aſcanii: alii volunt Aeneae & Aſcanii. CELERES MANDATA PER AURAS. Sicut ſupra: *Celeres defer mea dicta per auras*.

358. MANIFESTO IN LUMINE. Aut claro: aut in nimbo, cujus majus eſt lumen. Sic Lucanus: *Poſtquam ſe lumine vero Miſcuit*. Et ſingula legenda ſunt haec, ut habeant admirationis venerabilem fidem.

359. HIS AURIBUS HAUSI. Accepi: & eſt Pleonaſmus. *Haurit* enim, pro percipit ponebant veteres: & ideo qua potiſſimum parte ſenſus percipiant adjungunt, ut: *Simul hoc animo hauri*: &: *Hauriat hunc oculis ignem*. Probus autem ait: *Nemo haurit vocem*.

360. INCENDERE. Exagitare. QUERELLIS. *Querellis* *l* litteram metri addidit: nam *querela* dicitur, quia *querulus* facit; hoc modo, & *loquela*, & *ſuadela*.

PIERII.

agnoſcit, *recidiva*, a *cado* enim *recidivum*, quod ait ille poſt caſum reſtituta. Ita etiam Fl. Soſipater ſentit, qui *rediviva* dici monet, quae poſt interitum redeunt; *recidiva*, quae ex ſuo caſu reſtituuntur: unde Virgilius: *Recidiva manu poſuiſſem Pergama victis*.

350. EXTERA QUAERERE REGNA. Priſcianus loco hoc, quod repetere non pigeat, *Antiqui*, ait, *citer dixerunt: unde citerior. Sic & Exter*. Statius VIII. *Nec ſua pignora curae Exter honos*. Et Virgilius in IIII. *Et nos fas extera quaerere regna*. Adverte vero κακοφωνίαν in triplicata *re* ſyllaba in earum dictionum continuatione; *Quaerere regna*.

360. TEQUE QUERELIS. Uſus obtinuit, ut *querela*

Italiam non ſponte ſequor.
Talia dicentem jamdudum averſa tuetur,
Huc illuc volvens oculos, totumque pererrat
Luminibus tacitis, & ſic accenſa profatur:
Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor,
Perfide; ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hyrcanaeque admorunt ubera tigres.
Nam quid diſſimulo, aut quae me ad majora reſervo?
Num fletu ingemuit noſtro? num lumina flexit?
Num lacrimas victus dedit, aut miſeratus amantem eſt?

Quae

SERVII.

361. SEQUOR. Ut: *Italiam ſequimur fugientem*. Et oratorie ibi finivit, ubi vis argumenti conſtitit.

362. TALIA DICENTEM. Bene, non poſtquam dixit. JAMDUDUM. Ab initio orationis. AVERSA. Id eſt, irata: *Averſa* ergo ad animum referendum eſt: nam incipit eſſe contrarium: *averſa tuetur*, ut eſt: *Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat*.

364. LUMINIBUS TACITIS. Pro, ipſa tacita, ut: *Tacitumque obſedit limen amatae*: hoc eſt, ipſa tacita. Sequitur autem invectio, quae ſemper ſtatu caret. Carere autem ſtatu dicitur: quia res, quibus utitur, carent veritate. Sane *tacitis*, participium paſſivum pro activo. Quidam *tacitis*, epitheton oculorum volunt. Alii *tacitis*, ſiccis prae iracundia.

365. NEC TIBI DIVA PARENS. Non eſt ſola in Aenean objecta vituperatio; ſed etiam in ſe objurgatio: quia dixerat: *Credo equidem, nec vana fides, genus eſſe deorum*: unde nunc dicit: *Generis nec Dardanus auctor*. Et ſtudet illud deſtruere: *Tune ille Aeneas, quem Dardanio Anchiſae*: & nominando *Venerem* & *Dardanum*, & maternam & paternam generoſitatem deſtruit.

366. PERFIDE. Amantum verbo eum increpat, ſic ſupra: *Diſſimulare etiam ſperaſti, perfide*.

367. CAUCASUS. Mons Scythiae inhoſpitalis. Sane quidam abſurde putant *Caucaſum*, & *tygres*, a Didone memoratas: quia nec Didoni perturbatae venire in mentem *Caucaſus* potuit; nec *tygres* juxta dum cognitae Hyrcanae: nam quod ait, *genuit Caucaſus*, elaboravit, dicendo *genuit*, incredibilius facere de monte maſculini generis; ſed hic imitatur Graecos, qui magis proprie: Γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα: quod hic ad propria nomina tranſtulit. HYRCANAEQUE TYGRES. Arabicae: nam Hyrcania, ſylva eſt Arabiae. Et notandum, relictis mediis comparationibus, eum augmenta feciſſe: nam poſt deos, non homines, ſed ſaxa intulit.

368. QUID DISSIMULO? Tacitae quaeſtioni occurrit: ne quis ejus nimiam iracundiam reprehenderet, dicens Aenean poſſe mitigari forſitan precibus. QUAE ME AD MAJORA RESERVO. Aut ad majores ſcilicet injurias: aut ad ſuperiora pertinent; quia & male dixit.

369. NUM FLETU INGEMUIT. Nam hoc eſt: *Generis nec Dardanus auctor*. NUM LUMINA FLEXIT. Hoc eſt: *Genuit Caucaſus*: vel ad illud pertinet: *Ille Jovis monitis immota tenebat Lumina*.

370. MISERATUS AMANTEM. Hoc eſt: *Hyrcanaeque admorunt ubera tigres*: & *miſeratus*, accuſativum regit, ut hoc loco: *miſereor* genitivum, ut: *Miſerere animi non digna ferentis*. Et bene avertit ab eo ſermonem, & non dixit, *ingemuiſti?* num flexiſti, aut miſeratus es? ut: *Hic alienus oves cuſtos*. Non dixit, *tune ille es?* Et *miſeratus*, hoc eſt, *Nec tibi diva parens*.

PIERII.

rela unico *l* ſcribatur. Antiqui codices variant. Monumenta veterum duplicato *ll* plerunque ſcribunt. Legas enim in palatio montis Jordani: DULCITER SINE QUERELLA. Et in monumentis Claudiae Sympheruſae: SINE QUERELLA. Atque ita alibi ſaepius.

362. JAM DUDUM ADVERSA TUETUR. In Mediceo, & pleriſque veteribus exemplaribus: *averſa* legitur, quod agnoſcit Servius, ut: *Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat*: de iis enim eſt qui obaudiunt; ſed quomodo *tuetur* ſi *averſa*? Torve ſcilicet, & eo geſtu, quo irati, quas res oderimus, vel deſpicimus, intueri ſolemus, oculis quippe in obliquum verſis.

Quae quibus anteferam? jam jam nec maxima Juno,
Nec Saturnius haec oculis pater aſpicit aequis.
Nuſquam tuta fides. Ejectum litore, egentem
Excepi, & regni demens in parte locavi.
Amiſſam claſſem, ſocios a morte reduxi.
Heu Furiis incenſa feror! nunc augur Apollo,

Nunc

SERVII.

371. QUAE QUIBUS ANTE FERAM. Amphibologia eſt: quid prius, quid poſterius dicam? Quod fieri ſolet, ubi omnia & paria, & magna ſunt. Sane *anteferam*, non eſt dividendum, ut praeferam. NEC MAXIMA JUNO. Aut in Junonem maledictum eſt; ut eam non eſſe *maximam* dicat, ſicut etiam in Jovem: nam convicium eſt, quod eum *Saturnium* dicat, hoc eſt nocentem. Aut certe jungitur, ut: *Nec Juno aſpicit, nec Juppiter;* ut ſe dementem dicat, quod regina ejectum & egentem in partem regni receperit: aut certe *maxima Juno*, quae ſolet amare Carthaginem: vel quae nuptias dedit, quod optaverat Dido.

372. NEC SATURNIUS. Ut ſupra dictum eſt, ubicumque infeſtos vult oſtendere, vel Junonem, vel Jovem, *Saturnios* appellat, ut: *Veteriſque memor Saturnia belli:* &: *Saturnique altera proles Irarum tantos volvit ſub pectore fluctus*. Et Jovem ideo *Saturnium* modo appellat, quia Aeneam a Carthagine praecipit abſcedere.

373. NUSQUAM TUTA FIDES. Hoc eſt, nec apud Deum, nec apud hominem. Terentius: *Quid credas, aut cui credas?* Et declamavit per contrarium: nam omnis fides tuta eſt: cujus haec proprie virtus eſt, ut tuta ſit; hic ait: *Nuſquam tuta*. EJECTUM. Nauſragum: legimus enim: *Huc pauci veſtris adnavimus oris:* & eſt ſeparandum *ejectum*. LITORE EGENTEM. Id eſt, egentem litoris, ut: *Hoſpitio probibemur arenae:* vel ſi jungas *ejectum litore*, pro in litus, ut: *Inferretque deos Latio*, pro in Latium: & in tribus modis haec elocutio profertur. *Egeo banc rem*, Plautus in Menech. *Linum, lanam praebeo, neque quicquam eges. Egeo bujus rei: Has ego Dardanio juveni, cum claſſis egeret:* & *egeo bac re*, ut: *litore egentem*.

374. EXCEPI. Ad illud reſpondet: *Ejectum litore egentem*. REGNI IN PARTE. Ut: *Et dominum Aeneam in regna recepit:* quod Iarbas conqueritur: & eſt invidioſum, quando optantem, vel litoris egentem, in regni partem recepi. Mire autem recordatione beneficiorum iracundia accenditur. Sane etiam hic mentio ceremoniarum inducitur: mos enim apud veteres fuit Flamini ac Flaminicae, ut per farreationem in nuptias convenirent, ſellas duas jugatas ovili pelle ſuperinjecta poni, ejus ovis, quae hoſtia fuiſſet, & ibi nubentes velatis capitibus in confarreatione Flamen ac Flaminica reſiderent: quod Dido meminit, cum queritur, ſe ab Aenea contra jus nexus maritalis deſeri, his verbis: *Regni demens in parte locavi. Locata* enim *uxor* dicitur, quod ſimul cum eo ſedeat, dum confarreatur. Confarreationes autem tonitru dirimit.

375. AMISSAM CLASSEM. Subaudis, renovavi. Ad illud reſpondit: *Quaſſatam ventis liceat ſubducere claſſem*. SOCIOSQUE A MORTE REDUXI. Scilicet quos hoſpitio ejectos excepi, quibus claſſem reparavi.

376. HEU FURIIS INCENSA FEROR. Aut quod neceſſe habeo exprobare beneficia, Terentius: *Inſanire occipiunt homines ex injuria*. Quia multa erat in deos loquutura. Et bona praemittitur excuſatio: nam numina non credere curare mortalia, & ab his beneficium non ſperare, furoris eſt. Subjungit enim: *Si quid pia numina poſſunt*.

PIERII.

372. NUSQUAM TUTA FIDES. In codicibus aliquot antiquis, *nuſquam eſt tuta* legitur; ſed enim *eſt* verbum ex paraphraſi additum eſt contextui. Magis enim poetica eſt elocutio, abſque eo verbo, *Nuſquam tuta fides*, dicere. EJECTUM LITORE EGENTEM EXCEPI. Animadvertenda loco hoc diſtinctio dictionum: quia Priſcianus, *ejectum litore* legit, pro iu litus. Quamvis quidam diſtinguentes *ejectum* ac conſequens verbum dicunt, *litore egentem ſuſcepi*. Ita enim ibi ſcriptum eſt, propterea quod excipere ſignificationem habere nonnunquam videtur cum inſidiis, ut eo loco: *Aemulus excepit Triton*. Invenitur tamen verbum id hoſpitalitati etiam adcommodatum. Nuſquam vero alibi, quam apud Priſcianum, idque in antiquo codice manu ſcripto, qui eſt apud eruditiſſimum virum Hieronymum Aleandrum contubernalem meum, legi: *Litore egentem ſuſcepi*. In Virgilianis autem omnibus exemplaribus, *excepi*.

375. AMISSAM CLASSEM SOCIOSQ. A MORTE REDUXI. Codices vetuſti partim *Amiſſam & ſocios a morte* legunt, partim abſq; particula copulativa; *Amiſ-*

Nunc Lyciae ſortes, nunc & Jove miſſus ab ipſo
Interpres divum fert horrida juſſa per auras.
Scilicet is ſuperis labor eſt: ea cura quietos
Sollicitat. Neque te teneo, neque dicta refello.
I, ſequere Italiam ventis: pete regna per undas.
Spero equidem mediis, ſi quid pia numina poſſunt,

Sup-

SERVII.

377. NUNC LYCIAE SORTES, NUNC & JOVE MISSUS AB IPSO. Irriſio eſt honeſta ſatis, cum his verbis fit, quibus laus praemiſſa eſt, ut: *Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit*, *Necdum illis labra admovi*, *ſed condita ſervo*. Scimus autem Aeneam ſuperius haec verba dixiſſe: *Sed nunc Italiam magnam Gryneus Apollo, Italiam Lyciae juſſere capeſſere ſortes*. *Lyciae* autem *ſortes*, Apollinem Lycium appellat, ſive de Licio, quem vicit: & victoriae ſuae teſtimonium hoc nomen induit; ſive quod eſt λευκὸς a candore: idem enim & Sol creditur; ſive quod transfiguratus in lupum cum Cyrene concubuit, & inde eadem provincia Lycia vocata; ſive quod in lupi habitu Telchinas occiderit; ſive quod lupus ei primus poſt interemptum Pythonem, ex eo loco, qui appellatur Tempe, aurum attulit; ſive quod paſtoralis deus lupos interemerit. Et eſt alia fabula, cur Lycia vocata ſit regio: Diana harum regionum gaudebat venatu; ſed quodam tempore tanta vis luporum ſe ibi infudit, ut omnes feras eorum incurſus abſumeret: cum ergo omnis delectatio deae, quae de venatione veniebat, extinctis caeteris animalibus, defeciſſet,* Apollini ob hanc rem conſecrata eſt. Eſt alia de hoc fabula: Danaus trahens ab Aegypto originem, cum videret ira Neptuni vindictam jumentis, quod adverſum ſe de condendis Athenis Hiſagus fluvius pro Minerva judicaſſet, uri ſiccitatibus ſolum, filiam Amymonem ad aquam inquirendam proficiſci jubet, quae cum vidiſſet repertum fontem, hiatu terrae receptum exaruiſſe, ad patrem detulit: quo ille prodigio commotus, oraculum Apollinis adit, cui Apollo reſpondit, ut profectus, ubi inveniſſet taurum & lupum inter ſe pugnantes, ſpectaret exitum pugnae, & ſi taurus viciſſet, Neptuno templa conſtitueret; ſi vero lupus, Apollini delubrum ſacraret. Sed cum Danaus lupum videret viciſſe, Apollini Lycio templum dedit. In hujus autem Lyciae regione Patara ſacer olim lucus Apollini fuit, ubi Apollo reſponſa dedit, unde etiam Patareus appellatus eſt. NUNC JOVE MISSUS AB IPSO. Sicut ſupra, *ab ipſo magno:* Et bene NUNC ſaepius poſuit ad irriſionem; quaſi: nunc de te curant, qui ante periclitanti non curaverunt ſubvenire.

378. HORRIDA JUSSA. Et hoc per irriſionem, quaſi plena venerationis, vel quae tu timeas.

379. QUIETOS SOLLICITAT. Cicero in libris De deorum natura, triplicem de diis dicit eſſe opinionem: deos non eſſe: cujus rei auctor apud Athenas exulſus eſt. Eſſe, & nihil curare: ut Epicurei. Eſſe, & curare ut Stoici: ſecundum quos paulo poſt: *Si quid pia numina poſſunt*. Nam modo ſecundum Epicureos ait: *Ea cura quietos*. Quidam ſuperos deos Mercurium, Apollinem, & Jovem accipiunt; quietos vero, infernos: quia Aeneas dixerat: *Me patris Anchiſae*. *Sollicitat* vero, ſollicitos habet. Terentius: *Ego, quia non redit filius, quae cogito, & quibus nunc ſollicitor rebus*.

380. REFELLO. Redarguo; vel retardo; vel falſa eſſe convinco: *refello* enim, ab eo quod eſt *fallo* venit.

381. I, SEQUERE ITALIAM VENTIS. Satis artificioſa prohibitio, quae fit per conceſſionem: quae tamen ne non intellecta ſit perſuaſio, permiſcenda ſunt aliqua, quae vetent latenter, ut: *Ventis: Per undas:* nomina terribilia: & *ſequere* quaſi fugientem. Sic Terentius: *Profundat, perdat, pereat: nihil ad me attinet*. Ergo hic, cum eum videtur dimittere, admonendo periculi retinet. Sane multi, *Italiam* diſtinguunt; ut ſequatur: *Ventis pete regna per undas*.

382. SPERO EQUIDEM. Videtur eadem quodammodo repetere, & de tempeſtate & de beneficiis ſuis vehementius. MEDIIS SCOPULIS. Aut manifeſtis, ut: *Medioque ex hoſte recepi*. Aut illa ſaxa dicit, quae ſunt inter Africam & Sardiniam, atque Siciliam.

PIERII.

miſſam claſſem ſocios a morte reduxi: quae quidem membra ita ſoluta magis conveniunt indignatae perſonae. Eſt & illud animadverſione dignum, quod in Priſciani codicibus hoc citato verſu legere eſt, *Ejectam claſſem ſocios a morte reduxi;* ſed quia paulo ante, *ejectum litore egentem* legitur, magis placet cum Servio & aliquot antiquis codicibus legere; *amiſſam claſſem*.

379. SCILICET HIS SUPERIS LABOR EST. Legendum omnino, *is:* quippe *labor*, ex codicibus fere omnibus antiquioribus.

Digitized by Google

Supplicia hauſurum ſcopulis, & nomine Dido
Saepe vocaturum. Sequar atris ignibus abſens:
Et, cum frigida mors anima ſeduxerit artus,
Omnibus umbra locis adero. Dabis, inprobe, poenas.
Audiam: & haec manis veniet mihi fama ſub imos.
His medium dictis ſermonem abrumpit, & auras

SERVII.

383. HAUSURUM. Luiturum, daturum. DIDO. Poteſt & vocativus eſſe, & accuſativus, ut & *o Dido*, & *banc Dido*.

384. SEQUAR ATRIS IGNIBUS. Alii Furiarum facibus dicunt, hoc eſt: *Invocatas tibi immittam Diras*. Alii ſociorum facibus dicunt, ut paulo poſt: *Ferte citi flammas*. Melius tamen eſt, ut ſecundum Urbanum accipiamus, *atris ignibus*, rogalibus, qui viſi tempeſtatem ſignificant, ut Aeneae (ſicut in quinto legimus) contigit. Hoc ergo nunc, quod ſictura eſt, dicit; id eſt, occidam me, & rogalibus te perſequar flammis. ABSENS. Quaſi mortua: vel de ſuis dicit hominibus, ut paulo poſt: *Ferte citi flammas, date vela, impellite remos*. ATRIS IGNIBUS. Rogalibus, mali ominis, quod *atris* dixit. Legimus in Horatio: *Nigrorumque memor dum licet ignium:* & debuit *abſens* conjungere, ut eſſet, *quanquam abſens*.

385. ANIMA SEDUXERIT ARTUS. Hypallage, pro, animam artubus eduxit. Aut certe *anima*, pro ab anima: & eſt mortis periphraſis. Quid enim eſt mors, quam ſeparatio animae a corpore?

386. OMNIBUS UMBRA LOCIS ADERO: DABIS IMPROBE POENAS. Dicunt Phyſici, biothanatorum animas non recipi in originem ſuam, niſi vagantes legitimum tempus fati compleverint: quod poetae ad ſepulturam transferunt, ut: *Centum errant annos*. Hoc ergo nunc dicit Dido: Occiſura me ante diem ſum: vaganti mihi dabis poenas: nam te perſequar, & adero quamdiu erravero ſemper. Si autem fuero recepta in originem, poenas tuas audiam, quas videre non potero. Hic ergo ſenſus eſt: ſi tempeſtatem evaſeris flammarum rogalium, umbra mea te perſequetur: ſi & hanc evaſeris, vel recepta audiam famam ſuppliciorum tuorum.

388. MEDIUM SERMONEM. Propter hoc quod ſequitur: *Multa metu cunctantem, & multa volentem Dicere:* ut ſupra: *Mortales viſus medio ſermone reliquit*. Sane multi DICTIS, participium, non appellationem volunt, hoc eſt, cum haec dicta eſſent.

PIERII.

383. ET NOMINE DIDO SAEPE VOCATURUM. Quod *Didum* uſpiam ſcriptum inveniatur, non adeo mihi novum eſt, quum Plinius eam declinationem aſſerente Soſipatro, videatur admiſiſſe. Qui tamen conſuetudinem dicat facere, *banc Calyſto, banc Calypſo*, & ſimilia. Attejus ſane Philologus librum ſuum ſic edidit inſcriptum: An amaverit *Didum* Aeneas. Et L. Anneus Cornutus in Maronis commentariis, Aeneidos x. *Dithus ait: Hoſpitio Didus exceptum eſſe Aeneam*. Quo minus reformidemus illud *egentem excepi*. Sed enim hoc loco, ut ad rem veniamus, *Dido* per ſynaereſin, ex Διδοῦς, & peritiorum conſenſus, & antiquorum codicum teſtimonia comprobant.

385. ET QUUM FRIGIDA MORS ANIMA SEDUXERIT ARTUS. In antiquis aliquot exemplaribus, *ſubduxerit* habetur: quam lectionem Servius agnoviſſe videtur, dum exponit hypallagen eſſe, pro animam artubus ſubduxerit. Ubi vide ne in Virgiliano codice ex hac interpretatione Servii *animae* dativo caſu ſit legendum, ſi hypallagen, quam ille loco hoc commentus eſt, facere voluerimus. Sed enim, ut utramque lectionem approbarim, ſive *Anima ſeduxerit*, ſive *Animae ſubduxerit* legere quis maluerit: ita hypallagen a philoſophica ratione alienam eſſe contenderim. Nam quum finiat Plato philoſophiam eſſe mortis meditationem, veteres ejus interpretes duplicem mortis rationem comminiſcuntur, aut duas potius mortes; unam, qua corpus ſeparatur ab anima, alteram, qua anima ſeparatur a corpore: hanc per ecſtaſin fieri, & intentiorem contemplationem, qua ab omnibus pene humanis ſenſibus abalienamur, eamque eſſe philoſophiam, de qua intellexerit Plato. Illam vero, qua corpus ab anima ſeparatur, eam eſſe mortem, qua ſpecies ipſa corrumpitur, ac eſſe deſinit. Si igitur Servianam hypallagen admittamus, quae animam artubus ſubducat, Ecſtaſis intelligetur, & Platonica philoſophia. Sin, uti Virgilius poſuit, dicamus, *Anima ſeduxerit artus*, ſive *Anima, ſubduxerit artus*, de ea morte ſermo erit, quam hic Dido vult intelligi. Siquis vero quaerat quae mea ſit ſententia ex duabus lectionibus, eam ego caſtiorem dico, quae Platonicae finitioni propior eſt: quippe *anima ſeduxerit artus:* id eſt, quum mors corpus ab anima ſeparaverit.

Ac-

Aegra fugit, ſeque ex oculis avertit & auſert;
Linquens multa metu cunctantem, & multa parantem
Dicere. Suſcipiunt famulae, conlabſaque membra
Marmoreo referunt thalamo, ſtratiſque reponunt.
At pius Aeneas, quamquam lenire dolentem
Solando cupit, & dictis avertere curas;
Multa gemens, magnoque animum labefactus amore;
Juſſa tamen divum exſequitur, claſſemque reviſit.
Tum vero Teucri incumbunt, & litore celſas
Deducunt toto navis. Natat uncta carina:
Frondentiſque ferunt remos, & robora ſilvis
Infabricata, fugae ſtudio.
Migrantis cernas, totaque ex urbe ruentis:
Ac veluti ingentem formicae farris acervum

SERVII.

390. LINQUENS. Multi pro derelinquens Aeneam, alii pro deficiens accipi volunt, more antiquo; ſicut delinquere pro deficere. Caelius hiſtoriarum: *Delinquere frumentum, Sardiniam hoſtes tenere*. Tubero: *Nam delinquat, aut ſuperet aliquid tibi*, id eſt, deficiat, aut ſuperet. Gellius Annalium: *Deliquium Solis, & delinquionem dixit*: quod Virgilius, *Defectus Solis varios*: nam in hoc ipſo loco ſequitur.

391. SUSCIPIUNT FAMULAE. Subaudis eam. THALAMO. Dativus caſus.

393. AT PIUS AENEAS. Ordo eſt: at pius Aeneas juſſa divum exſequitur. Bene autem excuſat Aeneam, *pium* dicendo, cum ei & gemitus dat, & oſtendit ſolatia dolenti velle praeſtare: & probat religioſum, cum deorum praeceptis paret.

395. ANIMUM LABEFACTUS. Pro animum labefactum habens. AMORE. Num Didonis, quo illa flagraret?

397. TUM VERO TEUCRI. Regis ſcilicet praeſentia: ſic in nono: *Tum vero incumbunt, urget praeſentia Turni*. LITORE. De litore. UNCTA. Pice delibuta.

399. FRONDENTESQUE FERUNT. Non qui erant, ſed qui eſſe potuerant, ut: *Quos ego ſim totiens jam dedignata maritos*.

400. FUGAE STUDIO. Celeris profectionis, ut: *Ille volans ſimul arva fuga, ſimul aequora verrit*. INFABRICATA. Bene expreſſa eſt feſtinatio navigare cupientum.

401. CERNAS. Honeſta figura, ſi rem tertiae perſonae in ſecundam referas; hoc eſt, *ſi quis cernat*.

402. FORMICAE. Ad ſtudium reſpicit comparatio hoc loco, non ad perſonas: & notandum cautelam exprimi per hanc comparationem. Horatius: *Parvula nam exemplo eſt magni formica laboris*. Juvenalis: *Formica tandem quidam expavere magiſtra*. Sane *formica*, dicta eſt ab eo, quod ore micas ferat: vel aliquo modo a Graecis derivatum eſt, quam vocant *μύρμηκα*. De qua fabula talis eſt: In Attica quaedam puella Myrmix nomine fuit, Minervae ob caſtimoniam & ſolertiam dilecta, quae poſtea hoc modo Minervae in ſe odium concitavit: namque cum vidiſſet Minerva Cererem ſegetes inveniſſe, volens ipſa oſtendere Atticis, quo expeditius ſegetes parerent, aratrum dicitur inveniſſe, quod cum manu ageret, & Myrmix ei adhaereret, auſa eſt occulte aratri ſtivam ſubripere, & apud homines ſe jactare, infructuoſum eſſe Cereris munus, niſi ſuo uterentur invento, quo terra aratro reſoluta expeditius ederet fructus: quod cum proditum aegre tuliſſet Minerva, Myrmicem illam virginem in formicam convertit, eamque, ut proditricem, adverſam frumentis, quae ſemper inſequitur & ſubripit, eſſe praecepit: quae res cum Jovi miſerationem moviſſet, excogitavit quemadmodum formicae honorem daret: nam cum Aeacum, filium ſuum ex Aegina ſuſceptum, Theſſalis imponeret regem, & agros ipſos videret hominibus indigere, formicas colligi

Cum in

Cum populant, hiemis memores, tectoque reponunt:
It nigrum campis agmen, praedamque per herbas
Convectant calle anguſto: pars grandia trudunt
Obnixae frumenta humeris: pars agmina cogunt,
Caſtigantque moras: opere omnis ſemita fervet.
Quis tibi tunc, Dido, cernenti talia ſenſus?
Quoſve dabas gemitus, cum litora fervere late
Proſpiceres arce ex ſumma, totumque videres
Miſceri ante oculos tantis clamoribus aequor?
Inprobe amor, quid non mortalia pectora cogis?
Ire iterum in lacrimas, iterum tentare precando

Co-

SERVII.

in unum juſſit, eaſque in homines commutavit: unde Myrmidones appellati ſunt. FARRIS. Solum nomen eſt, quod *r* geminet in genitivo. Monadicon eſt ergo, ſicut *Sol*. Item *cor cordis*, ſolum in *dis* mittit genitivum. Item *ſ* geminat *as*, *aſſis*, & haec carent exemplis.

403. CUM POPULANT. Antique dixit: nam hoc verbum apud veteres activum fuit, nunc tantum deponens eſt. Et bene rei parvae per metaphoram ſublimitatem dedit, ut non videatur de formicis, ſed de exercitu loqui. HYEMIS MEMORES. Hoc eſt, caute, in adventum hyemis, Horatius: *Qui, ſimul interſum contriſtat aquarius annum, Non uſquam prorepit*. TECTO. T'τὸ tecto, id eſt, cavernis.

404. IT NIGRUM CAMPIS AGMEN. Ut: *It portis jubare exerto delecta juventus*. Hemiſtichium Ennii de elephantis dictum, quo ante Accius eſt uſus de Indis.

405. CALLE ANGUSTO. *Callis*, eſt ſemita tenuior, callo pecorum praedurata: unde & *callum*, & *callidos* dicimus. *Semita*, eſt ſemis via: unde & ſemita dicta eſt. *Via*, eſt, *actus* dimidius: qua poteſt ire vehiculum: nam *actus* duo carpenta capit, propter euntium & venientium vehiculorum occurſum. GRANDIA TRUDUNT. Quae portare non poſſunt.

407. MORAS. Tardas, morantes: quia ſolent reſiſtere. SEMITA FERVET. Aptum verbum feſtinationi; ut e contrario *frigidum*, tardum.

408. QUIS TIBI TUNC DIDO CERNENTI. Totum hoc magna proſphoneſi dictum eſt: plus enim eſt in re, quam in verbis: quamvis enim totum dictum non ſit; tamen & cogitatur & capitur ab auditore: haec eſt enim magna emphaſis, quae perpetuam perſonam complectitur. Terentius: *Quid illi tandem credis fore animi miſero, qui cum illa conſuevit?*

409. FERVERE LATE. Infinitus hic a tertia eſt conjugatione, id eſt, a *fervo fervis*: nam ſecundae conjugationis verba, perdito *e*, quod habent ante *o*, in tertiam migrant: ut *ferveo*, *fervo*; *fulgeo*, *fulgo*. Hinc eſt: *Fervere Leucaten, auroque effulgere fluctus*. Sic etiam Horatius: *Vade, vale, cave ne titubes, mandataque frangas*. Nam *cave*, *ve* longa eſt; nec vocalis ſequitur, ut in Bucolico: *Vale vale, inquit Iola*. Sed dicimus a tertia conjugatione eſſe imperativum, ut *cavo cavis*. Hinc etiam Catullus *cavere* dixit.

410. ARCE EX SUMMA. Regium enim fuit habitare in arcibus proter tutelam. Denique Romae Valerius cum in Eſquiliis domum haberet altiſſimam, invidiae cauſa eam complanavit: Item Auguſtus poſt Actiacum bellum Palatium, ex ſuo praecepto aedificatum, cum eſſet domus privata, donavit reipublicae.

411. TANTIS CLAMORIBUS. Nautarum ſcilicet vocibus. MISCERI. Pro repleri, aut commoveri.

412. IMPROBE AMOR. Exclamatio poetae contra amorem: & hoc eſt quod Horatius dicit: *Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis auctor*. Tale eſt & illud in tertio: *Auri ſacra fames*: id eſt, cupiditas: nam & illic amoris eſt increpatio, qui ſecundum philoſophos omnium generalis eſt rerum. Hinc eſt, quod apud Inferos Eriphyle inter amantes commemoretur, quae monile concupierat.

413. IRE ITERUM IN LACHRYMAS. Hinc eſt amoris improbitas, quae cogit lachrymis rogare dudum ſuperbam. Eſt autem ſpecioſa eloquutio:

Cogitur: & ſupplex animos ſubmittere amori:
Ne quid inexpertum fruſtra moritura relinquat.
Anna, vides toto properari litore circum.
Undique convenere: vocat jam carbaſus auras:
Puppibus & laeti nautae inpoſuere coronas.
Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem,
Et perferre, ſoror, potero. Miſerae hoc tamen unum
Exſequere, Anna, mihi. Solam nam perfidus ille
Te colere, arcanos etiam tibi credere ſenſus:
Sola viri mollis aditus, & tempora noras.

SERVII. I,

quutio: *Pergit in lacbrymat*. PRECANDD. Cantando. In hoc modo *do* naturaliter brevis eſt; ſic Terentianus; *Ut vitae dubius varios renovando dolores*. Plerumque tamen a Virgilio producitur, ut: *Cantando tu illum?* Item: *Cantando rumpitur anguis*.

414. SUMMITTERE AMORI ANIMOS. Quidam pro iras accipiunt: ut *animoſus* dicitur pro *iracundus*: &: *Supplex animos ſummittere amori*, id eſt, ſupplices preces adhibere, quae erat amore victa: *Summittere autem amori*, ac ſi diceret, non Aeneae: aut certe Aeneam amorem vocavit; ubique tamen ſubaudiendum, *cogitur*.

415. NEQUID INEXPERTUM FRUSTRA. Rogabat, inquit, non ſpe impetrandi; ſed ne eſſet, quod ſibi poſſit imputare, ſi non rogaſſet; quanquam fruſtra rogaret: id eſt, ne derelinqueret medium aliquod intemptatum: & hoc *fruſtra*, quia moritura erat, Terentius: *Omnia experiri certum eſt, priuſquam pereo*. Et *fruſtra* ex judicio poetae eſt. Sic Salluſtius: *Falſo queritur de natura ſua genus humanum*: ut ſupra: *Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis auctor*.

416. ANNA. Prope invidioſe: quia ipſa nuptias ſuas ſuaſerat. VIDES. Quaſi diceret: ipſa tibi crede, & eſt major vis adfirmantis, cum dicit *vides*; petitio autem haec etiam deliberationis modum a quibuſdam putatur tenere. PROPERARI LITTORE CIRCUM. Utrum circumſpicis, an circum totum litus? & eſt ordo: *Anna, i ſoror, atque hoſtem ſupplex adfare ſuperbum*. *Circum*, non eſt praepoſitio, ſed adverbium loci, nam poſtpoſita praepoſitio & accentum mutavit, & ſuas perdidit vires. *Properari* autem, imperſonale eſt.

417. UNDIQUE. Bene non addidit *qui*; ſed intelligitur.

418. ET LAETI NAUTAE. Id eſt, aut minime timentes: aut adeo non neceſſitate, nec juſſu abeant, ſed volentes: & hoc ad ſpem retinendi, aut ad indignationem commovendam dictum eſt. Et ſicut ſupra prope ad invidiam Annae loquitur, ut eſt alibi: *Tu prima furentem. His germana malis*: Probus ſane ſic adnotavit: *Si hunc verſum omitteret, melius feciſſet*. CORONAS. Multi funium coronas accipi volunt qui ſolent, quotiens navigatur, in modum coronarum componi: nam fugientes quemadmodum naves coronabant?

419. SI POTUI. Autem, pro ſi potuiſſem: ſic dictum eſt; ut: *Omnia praecepi, atque animo mecum ante peregi*. Ac ſi diceret: nihil mihi novum contigit. SPERARE DOLOREM. Pro timere: & eſt Acyrologia, ſuperflua dictio: nam *ſperamus bona; timemus adverſa*. Hoc autem: Si ſcirem abiturum Aenean, non tantum diligerem: ſi non dilexiſſem, minus dolerem.

420. HOC TAMEN UNUM. Vel hoc ſolum.

421. MIHI EXSEQUERE. Pro me, id eſt, pro mea cauſa.

422. COLERE. Pro colebat, vel colit, infinitus pro indicativo. CREDERE. Credit vel credebat, id eſt, committebat.

423. MOLLES ADITUS. Faciles, ut: *Et quae molliſſima fandi Tempora*.

PIERII.

390. ET MULTA PARANTEM DICERE. Vetuſti aliquot codices, *Multa volentem dicere* legunt; ſed *parantem* longe melius.

414. ANIMOS SUBMITTERE AMORI. In codicibus aliquot antiquis, *animum* legitur numero unitatis; ſed enim *animos* numero multitudinis ſaepe pro ſuperbia & indignatione reperias, ut: *Vince animos: iramque tuam*: & ipſa Dido jam indignata receſſerat.

I, ſoror, atque hoſtem ſupplex adfare ſuperbum:
Non ego cum Danais Trojanam exſcindere gentem
Aulide juravi, claſſemve ad Pergama miſi:
Nec patris Anchiſae cinerem maniſve revelli.
Cur mea dicta negat duras demittere in auris?
Quo ruit? extremum hoc miſerae det munus amanti:
Exſpectet facilemque fugam, ventoſque ferentis.
Non jam conjugium antiquum, quod prodidit, oro;
Nec pulchro ut Latio careat, regnumque relinquat.
Tempus inane peto, requiem ſpatiumque furori;

Dum

SERVII.

424. Atque. Coniunctio complexiva eſt, & disiunctiva, cum dicimus: *Aliter atque debuit fecit*: eſt & expletiva: *Atque illum in praecepſ prono trahit alveus amni*. Hostem superbum. Poſtquam ex aperto denegavit ſe Carthagine eſſe manſurum: & reddit cauſas, ob quas ſuppliciter adloquatur, quod & *hoſtis* & *ſuperbus*; quaſi dicat, aequo animo patiamur nos ſupplices eſſe, quoniam incidimus in hoſtem ſuperbum. Nonnulli autem juxta veteres *hoſtem* pro hoſpite dictum accipiunt. Plautus in Curculione: *Si ſtatus condictus cum hoſte intercedit dies*. Idem in Ciſtellaria: *Datum eſt hoſtimentum; opera pro pecunia*. Nec enim vere *hoſtem* diceret; quem revocare cupiebat: ipſa enim ait: *Hoſpes, Hoc ſolum nomen quoniam de conjuge reſtat*. Herodotus Perſas, qui erant Graecorum hoſtes, ξένους a Lacedaemoniis appellatos refert. Inde noſtri, *hoſtes*, pro *hoſpitibus* dixerunt: nam inimici *perduelles* dicebantur.

425. Non ego cum Danais. Senſus illi contrarius: *Scio me Danais e claſſibus unum*.

426. Aulide juravi. *Aulis*, inſula eſt, vel portus, in Aegeo mari, in qua conjurarunt Graeci ſe non ante reverſuros ad patriam, quam Troja caperetur. *Aulide* autem, aut in Aulide; aut pro Aulide. Ad pergama. In Pergama, id eſt, contra Pergama.

427. Anchisae cineres, manesve revelli. Ad hoc, quod dicitur ex oraculo feciſſe Diomedes, & ſecum ejus oſſa portaſſe: quae poſtea reddit Aeneae, cum multa adverſa perferret. Hinc eſt: *Salvete recepti Nequidquam cineres*. Sciendum ſane, Varronem dicere, Diomedem eruta Anchiſae oſſa filio reddidiſſe: Catonem autem adfirmare, quod Anchiſes ad Italiam venerit. Tanta eſt inter ipſos varietas, & hiſtoriarum confuſio. Revelli. Non *revulſi*: nam *velli* & *revelli* dicimus; *vulſus* vero & *revulſus*, uſurpatum eſt tantum in participiis, contra naturam.

428. Cur mea dicta negat. Non interrogat, ſed queritur; quidam *revelli* jungunt; ita ut ſequatur: *Cur mea dicta negat*.

429. Quo ruit. Properat, ſine reſpectu ſalutis: nam hoc dicit, quod peto, etiam ipſi prodeſt, amoris ſcilicet impatientia. Extremum hoc miserae det munus amanti. A qualitate beneficii dictum.

430. Facilemque fugam. Permanet in eodem ſenſu, ut dicat petitionem ſuam etiam Aeneae prodeſſe. Ferentes. Bene flantes, propitios, proſperos.

431. Antiquum. Aut primum, aut carum, ut, *Nihil antiquius habuit*, dicimus: aut antiquatum & inritum. Quod prodidit. Quod decepit. Et bene: ad diſruptionem enim conjugii immutata voluntas ſufficit. Quidam *prodidit*, pro perdidit accipiunt, ut: *Unius ob iram Prodimur*.

432. Pulchro ut Latio careat. Quod illi pulchrum videtur. Sic etiam eſt illud: *O tantum libeat mecum tibi ſordida rura*: quae tibi ſic videntur. Relinquat. Negligat.

433. Tempus inane peto. Id eſt, ſine matrimonio, ſine officio coeundi: nam ſine beneficio, non procedit; cum ſpatium petat & requiem. Aut quaſi non magnam rem: vel quo vacuus & otioſus eſt, cum illi tempus inane eſt. Requiem spatiumque furori. Ut poſſim habere ſpatium, quo amori finem imponam.

PIERII.

427. Nec patris Anchisae cineres manesve revelli. In Oblongo codice Vaticano *revulſi* legitur: quod improbat Servius. Sed enim *vello* utroque modo reddere praeteritum Priſcianus, & multo ante illum Cariſius, auctores ſunt.

Cicero

Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro veniam: miſerere ſororis:
Quam mihi cum dederis cumulatam, morte remittam.
Talibus orabat, taliſque miſerrima fletus
Fertque refertque ſoror: ſed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.
Fata obſtant, placidaſque viri deus obſtruit auris.
Ac velut, annoſo validam cum robore quercum
Alpini Boreae nunc hinc nunc flatibus illinc

E-

SERVII.

434. DUM MEA ME VICTAM &c. *Mea fortuna*, id eſt, adverſa, ut: *Hac Trojana tenus fuerit fortuna ſecuta*. Et eo ſtatu, in quo eſt, *fortunam* dixit. DOCEAT autem DOLERE, illud eſt: quia non habet in adverſis patientiam, niſi qui dolere conſuevit. Hoc ergo petit, ut ei praeſtetur tempus, per quod diſcat adverſa perferre.

435. ORO VENIAM. Beneficium: juxta morem antiquum, ut: *Orantes veniam*. Terentius in Hecyra: *Mi gnate, da veniam hanc mihi, redue illam*. MISERERE SORORIS. Genitivum tantum regit.

436. QUAM MIHI CUM DEDERIS CUMULATAM MORTE RELINQUAM. Senſus eſt: Quod beneficium cum mihi cumulatum dederis, ſola morte derelinquam: & hic intellectus eſt melior: *quam mihi cum dederis cumulatam:* quod ſorori loquitur: quam lectionem Tucca & Varus probant: nam male quidam legunt: *Quam mihi cumdederit*, id eſt, Aeneas, *cumulata morte relinquam:* & volunt intelligi, acceptum ab illo beneficium mea morte cumulabo, & ſic relinquam: ut amantes dicere conſueverunt, ut: *Praeceps aerii ſpecula de montis in undas Deferar. Extremum hoc munus morientis habeto*. Nam, ſi eam odio habet Aeneas, reſtat ut ejus morte laetetur. Hoc ſorori quoque poteſt dicere, quae credit eam ex amore concitatam id loqui, nec tamen facere; ſed eloquutio non procedit: nemo enim dicit *veniam cumulata*, ſed *cumulatam*. Alii ita intelligunt: reddam illi gratiam, occidam illum: nam alibi ait: *Non potui abreptum divellere corpus?* Sed hoc totum ſorori dedit. An perplexe loquuta eſt, ut ſolent loqui mali aliquid molientes? *Cumulatam* autem *veniam*, nunquid ſolidam & plenam, & cui nihil deſit, debemus accipere?

437. TALIBUS ORABAT. Aut ſimpliciter accipiendum, loquebatur: aut *orabat*, ideo, quoniam preces inmixtae erant: aliter IIII. Aen. *Multa Jovem manibus ſupplex oraſſe ſupinis*. Alibi pro oravit: *Talibus orabat Juno*. FLETUS. Pro verbis, id eſt, verba flebilia.

438. FERTQUE REFERTQUE. Non ab Aenea, qui nihil dicit; ſed a Didone fert & refert, id eſt, iterum portat: nam ſubjunxit: *Sed nullis ille movetur Fletibus:* mire autem *fletibus* repetit.

439. VOCES ULLAS TRACTABILIS AUDIT. Cur mitis, & placidus, & tractabilis non audit? Quaſi mirum eſt: excuſat dicendo: *Fata obſtant, placidaſque viri deus obſtruit aures:* aut certe *voces tractabilis* accipe; aut alias *tractabilis*.

440. FATA OBSTANT. Excuſat Aeneam, cum eum, ne ingratus videatur, non duritia mentis facit immobilem; ſed voluntate divina. DEUS. Jupiter ſcilicet: unde & ſupra Dido ait: *Saturnius:* vel certe Mercurius. OBSTRUIT. Obcludit, ἐμφατικῶς.

442. ALPINI BOREAE. Flantes de *Alpibus:* quae Gallorum lingua, *alti montes* vocantur. Et ſpeciem pro genere poſuit: nam *Alpinum Boream*, pro quocumque vento dixit: vel quia potentiores montani ſunt venti. NUNC HINC, NUNC ILLINC. Sicut Aeneas ab Anna & Didone.

PIERII.

Cicero de ſuppliciis: *Revelliſtis, atque in profundum abjeciſtis*. Apud Lucanum vero ſaepe *vulſi*, & *vulſerat* invenies. Apud Ovidium *revellit*, more Ciceronis, eo loco praeſertim: *Continuam diduxit humum, pariterque revellit In totidem mediis, quot cernis, Echinades undis*. Sed apud eundem etiam *revulſi*, eadem fabula paulo ſuperius, libro Metamorph. VIII. *A ſilvis ſilvas, & ab arvis arva revulſi*.

437. CUMULATAM MORTE RELINQUAM. In Mediceo, in Porcio, & antiquis aliquot aliis codicibus, *remittam* legitur. Tu vero quid hic Servius ex Tuccae & Vari ſententia diſputet, videris.

441. AC VELUTI ANNOSAM VALIDO CUM ROBORE QUERCUM. In Porcio, & pleriſq; codic. antiquis

quis

Digitized by Google

Eruere inter ſe certant: it ſtridor; & alte
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes:
Ipſa haeret ſcopulis: &, quantum vertice ad auras
Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.
Haud ſecus aſſiduis hinc atque hinc vocibus heros
Tunditur, & magno perſentit pectore curas.
Mens inmota manet: lacrimae volvuntur inanes.
Tum vero infelix fatis exterrita Dido
Mortem orat: taedet caeli convexa tueri.
Quo magis inceptum peragat, lucemque relinquat,
Vidit, turicremis cum dona inponeret aris,

SERVII.

443. IT STRIDOR. Ad dolorem Aeneae pertinet; de quo ait, *Magno praeſentit pectore curas*. ALTE. Aut jugiter & diu; aut ex alto cadentes.

444. CONSTERNUNT. Implent, cumulant, ut: *Strata jacent paſſim ſua quaeque ſub arbore poma*. FRONDES. Sicut lachrymae Aeneae. STIPES autem, media pars eſt arboris, quae ramos ſuſtinet.

445. HAERET SCOPULIS. Sicut ille in conſilio perſeverat.

446. TANTUM RADICE IN TARTARA. Secundum Phyſicos, qui dicunt parem eſſe altitudinem radicum & arborum.

448. TUNDITUR. Saepe pulſatur. Terentius: *Tundendo, atque odio effecit ſenex*: & ipſe alibi: *Rhiphaeo tunditur Euro*. MAGNO PERSENTIT PECTORE. Quamvis magno, ſentit curas; ſed eas forti pectore patitur. *Curas*, poteſt Didonis, poteſt & ſuas.

449. MENS IMMOTA MANET. Ad illud refertur: *Ipſa haeret ſcopulis*. LACHRYMAE INANES. Quia *mens immota manet*: & utrum *inanes*, quae Didoni nihil proſint? quidam tamen *lachrymas inanes* vel Aeneae, vel Didonis, vel Annae, vel omnium accipiunt.

450. TUM VERO. Poſt deſperationem. EXTERRITA. Atqui in fine ait: *Nam quia nec fato, merita nec morte peribat*. FATIS ergo, aut malis ſuis: aut a verbo *for, faris*. *Fatis*, id eſt, reſponſis Aeneae. *Exterrita* autem, praecipitata, turbata.

451. MORTEM ORAT. Pro deſiderat, ut: *Mortemque miſerrimus opto*: aut certe ideo *orat*, quia conſecrata fuit: nec mori poterat, niſi ſoluta conſecratione. COELI CONVEXA. Incurva coeli.

452. QUO MAGIS INCEPTUM PERAGAT: Id eſt, mortem ſibi inferat. LUCEMQUE RELINQUAT. Ad illud: *Taedet coeli convexa tueri*.

453. TURICREMIS. Id eſt, cremantibus thura: nomen mire compoſitum. Et hoc genus ominis, Didoni factum, de augurali diſciplina tranſlatum eſt; quae diris obſervatur. *Dira* enim, deorum ira eſt, quae duplici modo colligitur, aut ex ſignis, aut quocumque modo, quacumque ex parte: quodque in illo factum tempore traditur, ex ſignis hic oſtenditur: dicens enim: *Vidit turicremis*, uſque, *nigreſcere ſacros*, non ſolum adverſa petitionibus inveniri; verumetiam mortem denunciari: nam praemiſit: *Quo magis inceptum peragat lucemque relinquat*. Item: tumulis Sichaei *exaudiri voces & verba vocantis*, quod aſperius fuit, ut mariti defuncti vox audiretur e tumulo, quod erat dirum, ad ſe vocantis. Sunt & de avibus dira auſpicia, quod hic ſubjunxit dicendo: *Solaque culminibus ferali carmine bubo Saepe queri*: in quo ſatis non fuit, diram avem bubonem nominatam; uiſi adjeciſſet *ferali carmine*: & *ſaepe queri*, ut non utique canendi uſus ſignificaretur, ſed fletus, vice querelarum.

PIERII.

quis legere eſt: *Ac velut annoſo validam cum robore quercum*. Quae quidem lectio agnita etiam videtur Ovidio, quum dixit: *Stabat in his ingens annoſo robore quercus*. Sunt autem, qui vulgatam lectionem magis adprobent, magiſque proprium eſſe dicant, *annoſam quercum*, & *validum robur*.

443. IT STRIDOR, ET ALTE CONSTERNUNT TERRAM CONCUSSO STIPITE FRONDES. In veteribus aliquot exemplaribus *altae* ſcilicet *frondes*, non *alte*, adverbium habetur; ſed enim adverbium longe venuſtius hic ponitur.

446. TANTUM RADICE IN TARTARA TENDIT.

(Horrendum dictu) latices nigreſcere ſacros,
Fuſaque in obſcoenum ſe vertere vina cruorem.
Hoc viſum nulli, non ipſi effata ſorori.
Praeterea fuit in tectis de marmore templum
Conjugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niveis & feſta fronde revinctum.
Hinc exaudiri voces & verba vocantis

SERVII.

454. HORRENDUM DICTU. Quanto magis viſu? quod Didoni contigit.

455. IN OBSCOENUM SE VERTERE. Hoc eſt, *Latices nigreſcere ſacros*: & quidam *nigreſcere*, & *vertere*, ideo incertum tempus poſitum volunt, ut oſtendant non vere vertiſſe ſe, quod contra naturam eſt, ſed verti a Didone viſa, ut: *Viſaeque canes ululare per umbram*: non ululaſſe ergo; ſed fieri viſum. *Obſcoenum* autem, mali ominis, ut 1. Aen. *Obſcoenae pelagi volucres*.

456. HOC VISUM NULLI. Hoc, quod viderat, nulli dixit. Quid eſt *nulli?* ne ſorori quidem, cui fuerat de amore confeſſa: & forte ideo ſororem celavit, ne & ipſa ſe perimeret. Poſt queritur: *Idem ambas ferro dolor atque eadem hora tuliſſet*.

457. IN TECTIS DE MARMORE TEMPLUM. Hinc Ovidius: *Eſt mihi marmorea ſacratus in aede Sichaeus: Oppoſitae frondes, velleraque alba tegunt. Hinc ego me ſenſi noto quater ore citari: Ipſe ſono tenui dixit: Eliſa veni*.

458. CONJUGIS ANTIQUI. Aut prioris, aut chari. Lucilius: *Conſilio antiquo ſapiens vir ſolus fuiſti*: *antiquus* ergo eſt, qui praecedit eum, qui praeſens eſt. MIRO QUOD HONORE COLEBAT. Exhibendo ea mortuo, quae circa vivos ſolent fieri. Ritum veri & venerabilis templi, mariti templum obtinere cupiebat. Templa enim velamentis religioſa monſtrantur: & moris fuerat, ut nubentes puellae, ſimul veniſſent ad limen mariti, poſtes, antequam ingrederentur, propter auſpicium caſtitatis, ornarent laneis vittis, (unde ait: *Velleribus niveis*:) & oleo ungerent: unde *uxores* dictae ſunt; quaſi *unxores*. Bene ergo Dido, cum templum marito extrueret, veluti devota viro, quippe poſt quem nuptura non eſſet, ad conciliandum amorem, officia ritus maritalis adfixerat, ut morem inſtauraret uxorum: nam ait poſt, cum in poenitentia inducitur a Poeta: *Non ſervata fides cineri promiſſa Sichaeo*. Hi tamen, qui De nuptiis ſcripſiſſe dicuntur, tradunt, cum nova nupta in domum mariti ducitur, ſolere poſtes unguine lupino oblinire, quod hujus ferae & unguen & membra multis rebus remedio ſunt. Alii hoc Romuli dicunt temporibus inſtitutum, quod Romulus & Remus lupino lacte nutriti ſunt. Dicitur etiam, Lupam in concilio multorum ejuſdem generis ſociari marito, atque, amiſſo eo, nulli alteri poſt jungi, quod ipſe ſubjecit: *Expertem ſine crimine vitam Degere more ferae*: id eſt, Lupae. Haec ergo ideo a nove nuptis fiebant, ut ſciret puella ſe domum religioſam ingredi: ſimul lanam ferens, lanificium promittebat.

459. FESTA FRONDE. Divina, tanquam numen coleret. Sane hoc loco latenter, quam ſupra diximus, tangit hiſtoriam: nam ſi amabat Aeneam, utique non coleret extinctum maritum. Nam quod de Didone & Aenea dicitur, falſum eſt: conſtat enim, Aeneam trecentis quadraginta annis ante aedificationem Romae veniſſe in Italiam: cum Carthago non niſi quadraginta annis ante aedificationem Romae conſtructa ſit. Sed altius conſiderandum eſt, cur Virgilius Aeneae Didonem conjunctam dixerit.

PIERII.

In codicibus nonnullis ex his vetuſtioribus, *radicem* incuſativo caſu legitur: quam lectionem ſi admittamus, *tendit* pro *extendit* poſitum erit. Quanquam in Oblongo codice perveteri *mittit*, non *tendit* habetur. Quod ſi recipiamus, membrum illud ſuperius, *Quantum vertice ad auras aetherias*, figura erit: quam brevitatis per detractionem Quintilianus appellaret; quum ſcilicet unum verbum, & id quidem manifeſtum ſileatur. Sed enim tametſi tam multi codices manu ſcripti refragentur, libentius ego legerim *radice*, caſu ſeptimo, ut cum ſuperiore membro colligatum lectionem reddat dilucidiorem.

448. ET MAGNO PRAESENTIT PECTORE CURAS. In plerique codicibus antiquis, *perſentit* legitur. In aliquot etiam *perſenſit*, praeterito tempore; ſed magis movet in inſtanti dictum.

456. NON IPSI EFFATA SORORI. Veteres plerique codices, *Sorori eſt*, una plus dictione legunt; placet vero verbum id in fine narrationis.

Vi-

Viſa viri; nox cum terras obſcura teneret:
Solaque culminibus ferali carmine bubo
Saepe queri, & longas in fletum ducere voces.
Multaque praeterea vatum praedicta piorum
Terribili monitu horrificant. Agit ipſe furentem
In ſomnis ferus Aeneas: ſemperque relinqui
Sola ſibi, ſemper longam incomitata videtur
Ire viam, & Tyrios deſerta quaerere terra.

SERVII.

461. VISA VIRI. Ut: *Viſaeque canes ululare per umbram*. Terentius: *Audire vocem viſa ſum modo militis*. Non enim erant vera, ut ſupra. NOX CUM TERRAS. Ut augeret terrorem, tempus adjecit, a veriſimili.

462. SOLA BUBO. *Sola*, quaerendum quod dixerit, utrum ἐμφατικῶς, an pro ſolis, id eſt, deſertis? ubi enim ſederit & cecinerit, ſolitudinem ſignificat. Secundum auguralem diſciplinam volunt greges avium minus ſignificare: & juxta hanc avem ſi alia ſederit, malum, quod imminet, creditur evaneſcere, ut: *Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena*. Sane *bubo*, ſi cujus aedes inſederit, & vocem miſerit, mortem ſignificare dicitur. Si autem de buſto ſudem ad tectum detulerit, incendium aedibus portendere. Ergo hic SOLA, utrum, quod alia avis non ſedebat in culmine; an *ſola*, quia nihil deſerebat, ut mortis ſignum eſſet? In hanc autem avem converſus eſt Aſcalaphus Acherontis, vel, ut quidam volunt, Stygis filius, ira Cereris, cum Proſerpinam prodidiſſet malum granatum de pomario Ditis guſtaviſſe; quod plenius in primo initio Georgicorum dictum eſt, ubi eſt: *Nec repetita ſequi*. Sane SOLA, contra genus poſuit. Lucanus: *Et laetae jurantur aves bubone ſiniſtro*. Item Ovidius: *Infandus bubo*. Et hoc eſt in uſu; ſed Virgilius mutavit, referens ad avem. Plerumque enim genus, relicta ſpecialitate, a generali ſumimus; ut ſi dicas *bona turdus*, referendo ad avem. Item ſi dicas, *prima eſt a*, id eſt, littera; dum *a* ſit neutri generis. FERALI CARMINE. Bene hoc addidit, non enim omni modo malum eſt bubonis omen; ſed cum canit, omnimodo malum eſt: quia aut fletum imitatur, aut gemitum: tacens autem oſtendit felicitatem. Omnes enim aves oſcines malae; praepetes bonae ſunt: vel e contra, malae praepetes, oſcines bonae ſunt.

463. SAEPE QUERI. Quidam propterea *queri* poſitum volunt; quod doleat de Aſcalapho ſe in avem mutatum, ut: *Veterem in limo ranae cecinere querelam*.

464. PRIORUM. Legitur & PIORUM; ſed *priorum*, illud ſpectat: *Heu vatum ignarae mentes! quid vota furentem; quid delubra juvant?* quod ſuperius expoſitum. Sed *piorum*, religioſorum, caſtorum.

465. HORRIFICANT. Horrorem incutiunt.

466. IN SOMNIS FERUS AENEAS. Non eſt epitheton *ferus*, ſed fantaſia: talem enim illum imaginabatur, qualem timebat: & *in ſomnis*, pro inſomniis, id eſt, vigiliis. SEMPERQUE RELINQUI. Per omnes noctes navigare videbatur Aeneas; quaſi eam ſemper deſereret.

467. LONGAM VIAM. Nonnulli Inferorum accipiunt. INCOMITATA. Quod ferale, id eſt, mortiferum omen eſt, & praecipue regibus, qui nunquam ſoli ſunt.

468. IRE VIAM. Veteri more juxta Jus, ut: *Ite viam, redite viam*: & alibi: *Primus & ire viam*. TYRIOS DESERTA QUAERERE TERRA. Bona affectio: ſolent enim, qui deficiunt, ſuos deſiderare, ut dulcius moriantur.

PIERII.

462. SOLAQUE CULMINIBUS FERALI CARMINE BUBO. No. Marcellus, ubi Virgilium praeter aliorum auctorum morem foemineo genere *Bubonem* appellaſſe dicit, hoc citato verſu, non *ſola*, ſed *fera* legit, epitheto inauſpicatae volucri proprio, ut illud: *Seraque terrifici cecinerunt omina vates*. Reliqui tamen codices quotquot inſpexi, *ſola* legunt.

464. VATUM PRAEDICTA PRIORUM. Ex antiquis exemplaribus, quae prae manibus habuerim, plura fuerunt omnino, quae *piorum*, quam quae *priorum* legerent. Quod ſi praedicta, in ſe *prius* habere conſideremus, ſuperhabundare quodammodo *priorum* judicabimus. Sin *piorum* legerimus, & proprium epitheton Vatibus dabimus, & vaticinio auctoritatem. Sane Servius utrumque agnoſcit.

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et ſolem geminum, & duplicis ſe oſtendere Thebas:
Aut Agamemnonius ſcaenis agitatus Oreſtes;
Armatam facibus matrem & ſerpentibus atris
Cum fugit, ultriceſque ſedent in limine Dirae.
Ergo ubi concepit Furias evicta dolore,
Decrevitque mori; tempus ſecum ipſa modumque
Exigit & maeſtam dictis adgreſſa ſororem,

Con-

SERVII.

469. AGMINA PENTHEUS. Aut impetus: aut ſecundum quoſdam, quia habitus earum & ſibila ſerpentium quibus crinitae ſunt Eumenides, faciem agminis praebent: vel quia plures Furiae putantur: vel quia furioſis pro tribus plures videntur. Et bene *videt agmina*, expreſſit furentem: cum ait *videt*, non exiſtimat, ſed putat ſe videre. *Pentheus* autem, ſecundum tragoediam Pacuvii, etiam ipſe furuit, de quo fabula talis eſt: Pentheus, Echionis & Agaves filius, Thebanorum rex, cum indignaretur ex matertera ſua Semele genitum Liberum patrem coli tanquam deum; ut primum comperit eum in Cithaerone monte eſſe, miſit ſatellites, qui eum vinctum ad ſe perducerent: qui, cum ipſum non inveniſſent, unum ex comitibus ejus Acoeten, captum ad Pentheum perduxerunt: hic, cum de eo graviorem poenam conſtitueret, juſſit eum interim claudi vinctum: cumque ſponte ſua & carceris fores apertae eſſent, & vincula Acoeti excidiſſent, miratus Pentheus, expectaturus ſacra Liberi patris Cithaerona petit, quem viſum Bacchae diſcerpſerunt. Prima autem Agave mater ejus amputaſſe caput dicitur, feram eſſe exſtimans: aut ſecundum Urbanum, agmina ſerpentium.

470. SOLEM GEMINUM. Tragice dixit, imitatus Euripidem. DUPLICES THEBAS. Civitas in Boeotia, a Cadmo & Zetho & Amphione conſtituta, in qua Oedipus, Laii filius, cum matre concubuit, ex qua Eteocles & Polynices, qui ſe propter regnum invicem peremerunt.

471. AGAMEMNONIUS SCENIS AGITATUS ORESTES. Hunc Oreſten Electra, ſoror ejus, poſt occiſum ab Aegiſto, dolo Clytemneſtrae matris, Agamemnonem, ſubtraxit, quem Strophio alendum dedit. Eum cum filio Pylade educatum in adultam produxit aetatem: qui ut primum de ſcelere matris ac morte patris agnovit, venit Mycenas, & adjuvantibus, amico Pylade, & ſorore Electra, Clytemneſtram matrem cum adultero Aegiſto occidit: ob quam rem aliquamdiu Furiis agentibus inſaniit. Sane *Agamemnonius*, non eſt patronymicon: nam *Agamemnonides* facere debuit. Ergo ſicut: *Agamemnoniaeque phalanges*. SCENIS AGITATUS. Famoſus, celebratus tragoediis: & *Agitatur*, quia & furuit: & multae ſunt tragoediae de eo: quaſi frequenter actus.

472. ARMATAM MATREM. Cauſam ipſam furoris. CUM FUGIT. Ad eum, credidit veritatem.*

473. SEDENT IN LIMINE DIRAE. A Pacuvio Oreſtes inducitur, Pyladis admonitu, propter vitandas Furias, ingreſſus Apollinis templum: unde cum vellet exire, invadebatur a Furiis. Hinc ergo eſt: *Sedent in limine Dirae*. Alii dicunt, quod, cum, abſolutus in templo Minervae, de judicio exiret, a Furiis correptus eſt.

474. CONCEPIT FURIAS. Furore completa eſt. Et quidam *furorem*, pro bono & innocenti motu accipiunt; *Furias*, ſemper pro malo. Concepit ergo furorem, poſtquam amori dolor immixtus eſt.

475. TEMPUS SECUM IPSA MODUMQUE. *Tempus*, id eſt, quando; *modum*, id eſt, quomodo, & qua morte.

476. EXIGIT. Ad certum redigit: ut ſolent pondera & vires ad exactum redigi: ergo definit.

PIERII.

469. EUMENIDUM DEMENS VELUTI. Antiqui aliquot codices, *Eumenidum veluti demens*.

471. AUT AGAMEMNONIUS SCENIS AGITATUS ORESTES. In antiquis aliquot codicibus: *Furiis agitatus* legitur, ut rem vero proximiorem faciat: nam quae in ſcenis repraeſentantur, fabuloſa eſſe ſolent. Verum ego crediderim *Furiis* ex paraphraſi deſumptum: & *ſcenis* inde, legitima lectione expuncta, adulterinam ſuppoſitam. *Agitatus* enim non tantum pertinet ad *Furias*, quae omnino ſubintelliguntur: verum etiam ad fabulae actionem, quae frequenter ſcilicet recitari conſuerit. Advertendum etiam *Oreſtes* abſque adſpiratione ſcribi, licet in codicibus manu ſcriptis ea fere paſſim huic nomini adpoſita inveniatur.

Conſilium vultu tegit, ac ſpem fronte ſerenat:
Inveni, germana, viam, (gratare ſorori)
Quae mihi reddat eum, vel eo me ſolvat, amantem.
Oceani finem juxta, ſolemque cadentem,
Ultimus Aethiopum locus eſt, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum:
Hinc mihi Maſſylae gentis monſtrata ſacerdos,
Heſperidum templi cuſtos, epulaſque draconi

SERVII.

477. CONSILIUM VULTU TEGIT: Ut: *Spem vultu ſimulat*. VIAM. Rationem, remedium: ita enim antiqui dicebant, ut ipſe alibi: *Aut tu, ſi qua via eſt*.

478. GRATARE. Gratulare, ſuſcipe gaudium pro ſorore. Sic enim dicimus: *grator tibi honorem*. Et bene a gratulatione incipit, quae vult ſuum diſſimulare conſilium.

479. REDDAT. Reconciliet. EUM. Aeneam, quem, ut notum, noluit dicere; quaſi ejus faſtidio nomen abhorreat. EO ME SOLVAT AMANTEM. Mori diſponens, duo mentitur, vel ut ſe ſolvat, vel ut alliget Aeneam.

480. OCEANI FINEM JUXTA. Finem Oceani nullus novit, ſed initium: quod & ipſum poteſt finis videri, aliunde ſumpto principio. Et longinquitate argumentatur. Terentius: *Ex Aethiopia eſt uſque haec*.

481. AETHIOPUM. *Aethiopiae* duae ſunt, una circa ortum Solis; altera circa occaſum, in Mauritania, quam nunc dicit. Et dicta *Aethiopia* a colore populorum, quos ſolis vicinitas torret: Graece enim *αἴθειν* torrere, ὄψ, aſpectus dicitur. ATLAS. Nullum nomen Graecum in *as* terminatur.

482. AXEM. Nunc pro coelo: non enim in axe ſunt ſtellae. TORQUET. Suſtinet, portat. STELLIS APTUM. Satis perite loquitur: nam aptum, conjunctum dictum, *ἀπὸ τοῦ ἅπτεσθαι*, non inſignitum ſtellis: axis enim non habet ſtellas, qui eſt medius inter ſeptentriones: unde & Graece *ἄναστρος* dicitur. Septentriones autem non occidere axis vicinitas facit; non quia in axe ſunt. Ergo *bene aptum*, conligatum. Cicero in Timaeo: *Qua ex conjunctione coelum ita aptum eſt*, id eſt, conſtrictum & complexum. Item in Oratore: *Facilius eſt enim apta diſſolvere, quam diſſipata connectere*.

483. HINC MIHI MASSYLAE GENTIS MONSTRATA SACERDOS. *Monſtrata*, praedicta. Quae eſt oriunda Maſſylia, aliquando horti Heſperidum ſacerdos, num venit de locis, quae ſunt circa Atlantem; nam aliter non procedit: *Maſſylia* enim, mediterranea eſt: Berenice civitas Libyae, unde haud longe ſunt horti Heſperidum. *Atlas* vero, mons maximus in Mauritania eſt. Quidam tamen hos hortos circa Syrtes poſitos tradunt.

484. HESPERIDUM TEMPLI CUSTOS. *Heſperides*, Atlantis filiae, Nymphae, ſecundum fabulam hortum habuerunt, in quo erant aurea mala Veneri conſecrata, quae Hercules miſſus ab Euryſtheo, occiſo pervigili dracone, ſuſtulit. Re vera autem nobiles fuerunt puellae, quarum greges rufam lanam habentes abegit Hercules, occiſo eorum cuſtode: unde mala fingitur ſuſtuliſſe, hoc eſt oves, quae Graece *μῆλα* dicuntur: unde *μηλονόμος*, dicitur paſtor ovium. Propter ruborem autem lanae, quae ſimilis auro eſt, exiſtimaſſe eos, qui audierant, mala aurea in Africa naſci. Eſt & alia fabula: Cum nuptiae Junonis celebrarentur, omneſque Dii in honorem ejus conferrent munera, Terra in extremis regionibus edidit arborem, poma aurea ferrentem: haec cum decerperent Heſperides, Atlantis, ſive Heſperi filiae, cuſtodes ejuſdem arboris, Juno offenſa munus ſpoliari ſuum, in metum earum miſit Draconem inſomnem, qui omnibus noctibus diebuſque cuſtodiret ramos: hoc poſtmodum ab Hercule interempto, qui ab Euryſtheo ad hoc miſſus fuerat, mala ſublata ſunt. Heſiodus has Heſperidas, Aeglem, Aretuſam, & Heſperuſam, Noctis filias, ultra Oceanum mala aurea habuiſſe dicit. Bene ergo Virgilius has ad Oceanum & Solis occaſum eſſe dicit. EPULASQUE DRACONI. Heſperus rex traditur precioſiſſimas oves habuiſſe, quarum paſtor vocabatur Dracon, cui praebebant epulas regis filiae; ſed quia Graece oves *μῆλα* dicuntur, ex dubio nomine fabula compoſita eſt.

PIERII.

479. QUAE MIHI REDDAT EUM, VEL EO ME SOLVAT AMANTEM. In Oblongo illo codice perveteri legere eſt: *Quae mihi reddet eum, vel eo me ſolvet*

Quae dabat, & ſacros ſervabat in arbore ramos,
Spargens humida mella ſoporiferumque papaver.
Haec ſe carminibus promittit ſolvere mentis,
Quas velit; aſt aliis duras immittere curas:
Siſtere aquam fluviis, & vertere ſidera retro:
Nocturnoſque ciet manis. Mugire videbis
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos.
Teſtor, cara, deos & te, germana, tuumque
Dulce caput, magicas invitam accingier artis.

Tu

SERVII.

485. SACROS RAMOS. Vel Veneri, vel Junoni dicatos.

486. SOPORIFERUMQUE PAPAVER. Incongrue videtur poſitum, ut ſoporifera ſpecies pervigili detur draconi. Sed dicimus variam vim praebere victuum diverſa diverſis animalibus: nam ſalices hominibus amarae ſunt, dulces capellis, ut: *Et ſalices carpetis amaras*, ſcilicet hominibus. Item cicutae, ſecundum Lucretium hominibus venenoſae, cum pingues reddant capellas. Ergo & *papaver*, licet det hominibus ſomnum, draconi adimit forſitan: & eſt excuſatio. Poteſt tamen melior eſſe ſenſus, ſi *Servabat in arbore ramos*, plura ſit ſententia; ſequentia vero ſic accipiamus: Haec ſe promittit carminibus curas ſolvere: SPARGENS HUMIDA MELLA, SOPORIFERUMQUE PAPAVER. Id eſt, miſcens, ut ſupra dictum eſt ex Cicerone: *Et ſpargere venena didicerunt*. Nec incongrue ad amaritudinem amoris mel adhibet; ad oblivionem, papaver.

487. SOLVERE. Cura liberare. DURAS CURAS. Bene duras affectu, quo ipſa paſſa eſt.

489. SISTERE AQUAM FLUVIIS, ET VERTERE SYDERA RETRO. Quanto magis poterit Aeneam ab incepto retorquere; vel in amorem immittere; aut mihi auferre? VERTERE SYDERA RETRO. Utrum, ut videatur etiam in coelo poteſtatem habere, an etiam fata poſſe mutare, quae ſecundum Mathematicos ſideribus gubernantur? Et multi *ſydera*, hic planetas accipiunt: quia reliqua coelo adfixa ſunt.

490. NOCTURNOSQUE. Utrum, quia in nocte ſunt; an quia per noctem evocantur; an noctu? ut Cicero: *Nocturnis canibus dilaniandum*. Et, MANES, quod ad inferos manent, id eſt, abeunt.

491. SUB PEDIBUS TERRAM, ET DESCENDERE. Haec non ſic adfirmat, quaſi ad amorem extinguendum opus ſint; ſed difficiliora adſignat, ut facilius de opprimendo amore credat. MUGIRE VIDEBIS. Id eſt, videbit quis, ut: *Migrantes cernas*.

493. MAGICAS INVITAM ACCINGIER ARTES. Pro, ad magicas: aut *magicas* adgredi invitam: quia cum multa ſacra Romani ſuſciperent, *magica* ſemper damnarunt: probroſa enim ars habita eſt: ideo excuſat. ACCINGIER. Praeparari. *Accingier* autem, ut ad infinitum *er* addatur, ratio efficit metri: nam cum in eo ultima ſit longa, addita *er* ſyllaba brevis fit, ut *audiri*, *audirier*.

PIERII.

amantem. Utrumque verbum futuro tempore, finitivo modo. In Longobardico: *Quae mihi reddat eum, vel eo me ſolvet amantem*. Ut primo agat de praeſenti, ut *reddat*: id ſi nequaquam fieri poſſit, de futuro ſaltem, ut ſit ſolvenda Dido praecavetur: propterea *ſolvet* affirmativum eſt: & hoc ſaltem eventurum firmiter proponit. Sed enim mihi magis faciat ſatis utrumque verbum eadem figura, eodem tempore & modo poſitum, magiſque finitivum illud *reddet*, & *ſolvet*: nam ut Anna propere ad opus adcingeretur, certa aliqua ſpes proponenda fuit. Eſt & ſua tamen elegantia in lectione altera.

483. HINC MIHI MASSYLAE GENTIS. In codicibus pleriſque veteribus, *Maſyliae gentis* legitur: quod veriti ſunt *ſy* mediam ſyllabam eſſe brevem. Hinc ſuperius, *Maſylicique ruunt equites*, poſuerunt: ſed triſſyllabum Latini agnoſcunt.

490. NOCTURNOSQUE CIET MANES. Exemplaria quaedam admodum vetuſta legunt, *Movet manis*: ut illud: *At cantu commotae Erebi de ſedibus imis Umbrae ibant tenues*. Et infra: *Quo fletu manis, qua numina voce moveret*. Sed enim *ciet*, mihi magis placet: quo ſignificato legere eſt in Pharmaceutria: *Animas imis excire ſepulcris*.

Tu ſecreta pyram tecto interiore ſub auras
Erige, & arma viri, thalamo quae fixa reliquit
Inpius, exuviaſque omnis, lectumque jugalem,
Quo perii, ſuperinponas. Abolere nefandi
Cuncta viri monumenta jubet monſtratque ſacerdos.
Haec effata ſilet. Pallor ſimul occupat ora.
Non tamen Anna novis praetexere funera ſacris
Germanam credit, nec tantos mente furores

Con-

SERVII.

494. Tu secreta. Sine arbitris: & eſt bona elocutio, rem loci vel temporis, ad perſonam transferre, ut: *nocturnus venit; ſecretus fecit*. Pyram. Sub ſpecie ſacrificii praeparat morti exſequias.

495. Et arma. Gladium dicit abuſive: nam ait paulo poſt: *Enſemque relictum*. Proprie enim arma ſunt, quae armos tegunt, hoc eſt, ſcutum, quod Graecis ὅλον ὅπλον dicitur; cum caetera ſua nomina habeant: unde ipſe ait: *At Lauſum ſocii exanimem ſuper arma ferebant*. Sed hic ideo generaliter *arma* nominavit, ne inventione ſolius gladii conſilium proderetur.

496. Impius. Qui gladium reliquit furenti. Hoc autem tractum eſt de Homero, qui dicit gladium Ajaci datum ab Hectore, & Hectori ab Ajace baltheum, quae eis exitio fuerunt: nam alter tractus eſt balteo; alter ſe donato telo interemit: unde proverbium natum eſt apud Sophoclem: Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα, κ' οὐκ ὀνήσιμα. Exuvias. Veſtes Aeneae, quem hoſtem dixerat ſupra: *I ſoror, atque hoſtem ſupplex adfare ſuperbum*. Item: *Dulces exuviae*. Lectumque jugalem. Eleganter etiam in morte perſeverat in amore, & quatenus poteſt Aeneae ſe conjungit, ſi uno igne cum ejus concremetur exuviis.

497. Quo perii. Propter extinctum pudorem. Abolere nefandi. A memoria tollere, ut: *Paulatim abolere Sichaeum*.

498. Jubet monstratque sacerdos. Et juvat, συμφέρει, hoc eſt, & voluntas mihi eſt, & ſacerdos hoc praecipit. *Que* autem, pro enim poſuit.

499. Haec effata silet. Subitum ſilentium imperfectam orationem ex perturbatione mentis oſtendit. Pallor simul occupat ora. Scilicet ex conſcientia cogitatae mortis.

500. Novis. Pro uſitatis. Praetexere autem, praevelare, abſcondere. Et eſt antiſtrophe, funeribus nova ſacra praetexere. Ergo hoc dicit: Anna non arbitratur ſub obtentu ſacrificiorum pompam funeri praeparari.

501. Tantos furores. Quantos cogitabat Dido.

PIERII.

496. Exuviasque omnes. Legitur etiam in antiquis, *Exuvias omnis*, abſque particula copulativa: quod nihil aliud ab Aenea relictum indicaret, in futurae caedis omen. Sed enim interius, *exuvias* ab *enſe* diſtinxit: & *Iliacas veſtes* nominavit. Quare dicendum potius congruere imperanti membra quam maxime diſſoluta ponere, ut: *Ferte citi flammas, date tela, ſcandite muros*; & quod paulo ante dicebamus: *Claſſem aptent taciti, ſocios ad littora cogant*. Neque ſuo caret ornatu, ſi cum particula copulativa legamus: *Exuviaſque omnis*; praeſertim, quum altera ſubſequatur, *lectumque jugalem*.

497. Superinponas. In codicibus aliquot antiquis, *Superimpone* ſcriptum eſt: id autem abſque ſynalepha legeretur. Sunt & alii, in quibus *Imponant* habetur: neutrum horum placet.

498. Abolere nefandi Cuncta viri monumenta jubet, monstratque sacerdos. Sunt codices admodum vetuſti, in quibus cum Mediceo ſic habetur: *Monimenta juvat*. Ac de *monimente* per *i*, ſatis alibi dictum. Quod vero *juvat* inveniamus, dicta erunt haec ex perſona conſilioque Didus: *Abolere nefandi cuncta viri monumenta juvat*: mox illud ex praeceptis, quae ſacerdos dederat, quorum vel alterum movere poterat ſororem, ut ea omnia curaret cremanda. Mihi vero *jubet* magis placet, ut hoc ſit auctoritatis & reverentiae, quae ſacerdoti debeatur: *Monſtrat* vero pro redditione cauſſae, cur id fieri debeat.

499. Pallor simul occupat ora. Veteres nonnulli codices *Inficit ora*, legunt: quod non eſt horroris proprium, ſed verecundiae potius: praeterea pallor infecturae contrarius eſt.

Concipit, aut graviora timet, quam morte Sichaei.
Ergo juſſa parat.
At regina, pyra penetrali in ſede ſub auras
Erecta ingenti, taedis, atque ilice ſecta,
Intenditque locum ſertis, & fronde coronat
Funerea: ſuper exuvias, enſemque relictum,
Effigiemque toro locat, haud ignara futuri.
Stant arae circum, & crinis effuſa ſacerdos
Tercentum tonat ore deos, Erebumque, Chaoſque,
Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.

Spar-

SERVII.

502. GRAVIORA TIMET, QUAM MORTE SICHAEI. Aut *quam* detrahimus, & ſtat eloquutio: aut ſubaudimus, graviora timet poſſe contingere, quam quae morte Sichaei vel fecit, vel paſſa eſt Dido.

504. AT REGINA PYRA. Notatus eſt hic verſus: vitioſa eſt enim elocutio, quae habet exitus ſimiles: licet ſit caſuum diſſimilitudo.

506. INTENDITQUE LOCUM SERTIS. Ligat, ut: *Et ſtupea vincula collo Intendunt*. Et eſt Hypallage: eſt enim *Intendit ſerta per locum:* hoc eſt, aut a pariete in parietem ligat; quod eſt extenſis ſertis locum replet; quaſi ſerta per locum tendit.

507. FRONDE FUNEREA. Cypreſſo. Romani moris fuit, propter ceremonias ſacrorum, quibus populus Romanus obſtrictus erat, ut potiſſimum *Cupreſſus*, quae exciſa renaſci non ſolet, in veſtibulo poneretur; ne quis imprudens funeſtam domum, rem divinam facturus introeat, & quaſi attaminatus ſuſcepta peragere non poſſit. Hinc ergo *funerea cupreſſo:* nam etiam ſupradicta ligna ad funus pertinent, ut: *Procumbunt piceae, ſonat icta ſecuribus ilex*.

508. EFFIGIEMQUE TORO LOCAT. Imaginem ſcilicet Aeneae: quia ſolent Magi effigies eorum facere, propter quos carmen inſtituunt, ut in Bucolicis: *Limus ut hic dureſcit, & haec ut cera liqueſcit*. Et Ecloga VIII. *Terque haec altaria circum Effigiem duco*. Horatius: *Lanea effigies erat, altera cerea*. Et bene exprimitur amantis adfectus, quod etiam in morte amati imagini volebat eſſe conjuncta, ut paulo poſt. *Natumque patremque Cum genere extinxem, memet ſuper ipſa dediſſem*. HAUD IGNARA FUTURI. Memor ſuae diſpoſitionis.

509. STANT ARAE CIRCUM. Aut ſunt, aut circumſtant. CRINES EFFUSA. Crines effuſos habens, ut: *Picti ſcuta Labici*. SACERDOS. Quaeritur a quibuſdam, quae ſit haec ſacerdos: quia illam ipſam accipi volunt, quae ſupra dicta eſt, tanquam ficta a Didone. Ergo hanc adhibitam ad tempus hujus officii ſacerdotem volunt.

510. TERCENTUM TONAT ORE DEOS. Non *tercentum deos;* ſed tonat tertio centum numina Hecates: unde & Hecate dicta eſt, ἑκατόν, id eſt, centum poteſtates habens. *Tonat* autem perite dixit: in talibus enim ſacris imitabantur tonitrua; ſed praecipue in Hecatae. Aut *tonat*, clara voce & cum fiducia invocat. HEREBUM. Inferorum profunditatem.

511. TERGEMINAMQUE HECATEN. Quidam *Hecaten* dictam eſſe tradunt, quod eadem & Diana ſit & Proſerpina, ἀπὸ τ̃ ἑκατέρων: vel quod Apollinis ſoror ſit, qui eſt ἑκατηβόλος. Et ſecundum Heſiodum Hecate & Titanis & Aſteriae filia eſt; Diana & Jovis & Latonae; Perſephone Jovis & Cereris, quam genealogiam poſteriores confuderunt. TRIA VIRGINIS ORA DIANAE. Iteratio eſt ejuſdem rei, Lunae, Dianae, Proſerpinae. Et cum ſuper terras eſt, creditur eſſe Luna; cum in terris, Diana; cum ſub terris, Proſerpina. Quibuſdam ideo triplicem placet: quia Luna tres figuras habet, prima tanquam C; ſequens tanquam O; tertia tanquam Ɔ. Nonnulli eandem, Lucinam, Dianam, Hecaten appellant ideo: quia uni deae tres adſignant poteſtates, naſcendi, valendi, moriendi: & quidem naſcendi Lucinam deam eſſe dicunt; valendi Dianam; moriendi Hecaten: ob quam triplicem poteſtatem, triformem eam triplicemque finxerunt, cujus in triviis templa ideo ſtruxerunt.

PIERII.

502. AUT GRAVIORA TIMET QUAM MORTE SICHEI. In antiquis aliquot codicibus, *haud* legere eſt, quod minime placet. Eſt & *Suchei* per *u*, ut ſuperius non ſemel obſervatum: quod quidem, ut puto, fit, *libet*, *lubet*, & ſimilia.

Sparſerat & latices ſimulatos fontis Averni:
Falcibus & meſſae ad Lunam quaeruntur aënis
Pubentes herbae, nigri cum lacte veneni:
Quaeritur & naſcentis equi de fronte revulſus,
Et matri praereptus amor.
Ipſa mola, manibuſque piis, altaria juxta,
Unum exuta pedem vinclis, in veſte recincta,
Teſtatur moritura deos, & conſcia fati
Sidera: tum, ſi quod non aequo foedere amantis

SERVII.

512. Simulatos fontis Averni. In ſacris, ut ſupra diximus, quae exhiberi non poterant, ſimulabantur; & erant pro veris. Bene autem de Averno, per quem deſcenſus ad Inferos dicitur.

513. Falcibus et messae ad Lunam quaeruntur ahenis. Quia herbae, aut ſecundum Lunae rationem tolluntur; aut in quas deſpumaverit Luna, ſicut Lucanus: *Donec ſubpoſitas propius deſpumet in herbas*. Nec omnes eodem modo: unde perite & *ahenis falcibus* dixit: quia aliae velluntur; aliae inciduntur: & ad Lunam, non ad noctem; ſed ad Lunae obſervationem.

514. Pubentes herbae. Ideo, quia aliae ſiccae; aliae viridiores leguntur. Et ſciendum, inter homines & herbas eſſe reciprocam relationem: ſic enim *pubentem herbam* dicimus, quemadmodum *florem aetatis*. Nigri cum lacte veneni. *Nigri*, aut noxii: quia nigri fiunt homines poſt venenum. Aut certe illud eſt: quia ſunt herbae *nigri lactis*, id eſt, ſucci. Dicunt autem per periphraſin agreſte papaver ſignificari.

516. Et matri praereptus amor. Secundum Plinium, qui dicit in Naturali hiſtoria, pullos equinos habere in fronte quandam carnem, quam eis ſtatim natis adimit mater: quam ſi quis fronti praeripuerit, odit pullum, & lac ei denegat. Juvenalis: *Cui totam tremuli frontem Caeſonia pulli Infudit*. Et merito ſuſpicantur amorem creari ex carne, ſine qua mater non alit ex ſe creatum. Theocritus *hippomanes*, virgulti genus dicit. Ipsa mola. Id eſt, farre & ſale: quam *molam ſalſam*, a molendo appellant. Ordo autem eſt: ipſa Dido mola, & piis manibus, id eſt, puris, deos teſtatur. Et bene ipſa: quia ſupra de ſacerdote erat locuta.

518. Unum exuta pedem. Quia id agitur, ut & iſta ſolvatur, & implicetur Aeneas: ſolent enim & *reſolutoria ſacrificia* ab aruſpicibus fieri: & Junonis Lucinae ſacra non licet accedere, niſi ſolutis nodis. In veste recincta. Quia, ut ſupra diximus, in ſacris nihil ſolet eſſe religatum; praecipue ejus, quae amore vult ſolvi. Sane Flaminicae non licebat, neque calceos, neque ſoleas morticinas habere. *Morticinae* autem dicuntur, quae de pecudibus ſua ſponte mortuis fiebant: neque ſupra genu ſuccinctam eſſe, quod hic vult tangere: *Unum exuta pedem vinclis in veſte recincta*: non ſublata, ſed ſummiſſa: nam ſic eſt dictum *recincta*, ut reſoluta, ut remiſſa.

519. Testatur moritura deos. Quidam hic *teſtatur*, pro obteſtatur accipiunt. Conscia fati sidera. Id eſt, planetas, in quibus fatorum ratio continetur. An conſcia fati ſui teſtatur ſidera, ut conſtantia ejus appareat mori volentis: ergo *fati* ſui, id eſt, mortis.

520. Si quod non aequo foedere amantes curae numen habet. Ordo eſt: Tunc numen precatur, ſi quod curae habet amantes non aequo foedere. Si quod autem, bene dubitat, utrum & res malae habeant praepoſitas poteſtates: Nam & amatoribus praeeſſe dicuntur ἔρως, ἀντέρως, λυσέρως. Nonnulli Nemeſin ſignificari putant: aut ἀντέρωτα invocat: contrarium Cupidini, qui amores reſolvit: aut certe cui curae eſt iniquus amor, ſcilicet ut implicet non amantem. Hic etiam Athenis coli dicitur.

PIERII.

513. Falcibus et messae ad Lunam quaeruntur ahenis. Codices plerique vetuſti ſcriptum habent *aheneis*, quippe *falcibus*: quod non diſplicet. Ovidius: *Tertia poſt illos ſucceſſit ahenea proles*. Horatius: *Hic murus aheneus eſto*. Erit vero verſus dactylicus, vel Synizeſin patietur. Sed enim etiam *ahenis*, recte. De aſpiratione vero in eo nomine, dictum eſt alibi.

518. Unum exuta pedem vinclis in veste recinta. Sunt quidem exemplaria manu ſcripta, in quibus legitur: *Et veſte recincta*; ſed illud, *In veſte* longe uſitatius.

Curae numen habet, juſtumque memorque precatur.
Nox erat; & placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora per terras, ſilvaeque & ſaeva quierant
Aequora: cum medio volvuntur ſidera lapſu,
Cum tacet omnis ager: pecudes, pictaeque volucres,
Quaeque lacus late liquidos, quaeque aſpera dumis
Rura tenent, ſomno poſitae ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.
At non infelix animi Phoeniſſa, neque umquam
Solvitur in ſomnos, oculiſve aut pectore noctem
Accipit. Ingeminant curae: rurſuſque reſurgens
Saevit amor, magnoque irarum fluctuat aeſtu.
Sic adeo inſiſtit, ſecumque ita corde volutat:
En, quid ago? rurſuſne procos irriſa priores
Experiar? Nomadumque petam connubia ſupplex,

Quos

SERVII.

521. JUSTUMQUE MEMORQUE. *Juſtum* ad judicandum, ut expugnetur qui eſt cauſſa diſcordiae: *memor*, ſimul ad vindicandum: & *memor* ideo neutro genere, quia numen dixerit.

522. NOX ERAT. Protenditur iſta deſcriptio ad exaggerationem vigiliarum Didonis.

523. SYLVAEQUE. Secundum eos, qui dicunt omnia, quae creſcunt, animalia eſſe.

524. AEQUORA. Elementa etiam animalia eſſe voluerunt: unde eſt in ſeptimo: *Aequora mulcebant cantu*. MEDIO VOLVUNTUR SYDERA LAPSU. Noctem deſcribit per ſydera, hoc eſt, cum medium curſum tenent ſydera, quae orta ſunt.

525. TACET AGER. Ea, quae in agris ſunt. PICTAEQUE VOLUCRES. Uno verbo multos & varios colores avium demonſtravit: pictura enim ex multis coloribus conſtat.

529. AC INFELIX ANIMI. Antitheſis, ut: *At non qua Scythiae gentes*: Figuratius eſt *animi*, quam ſi animo diceret, ut: *O praeſtans animi juvenis*.

530. OCULISVE AUT PECTORE NOCTEM ACCIPIT. Quia poteſt aliud eſſe ſine alio; ut ſi quis dormiens mente turbetur.

531. RESURGENS SAEVIT AMOR. Gravior enim eſt, cum reſurgit: & eſt ſententia quaſi generalis: ſicut in ſecundo de Aenea: *Furor iraque mentem Praecipitant*.

533. ADEO. Scilicet ſuri: ut in hoc propoſito permaneret vitandae ſine dubio lucis. INSISTIT SECUMQUE ITA CORDE VOLUTAT. Aut inſiſtit volutare: aut inſiſtit propoſito moriendi. Plautus tamen ita ait: *Hunc ſermonem inſtiti*.

534. EN QUID AGAM? *En*, ecce, & quaſi demonſtrantis particula eſt, per quam intelligimus eam multa cogitaſſe, & ſic prorupiſſe: *Ecce, quid actura ſum?* Eſt autem comicum principium, nec incongrue amatrici datum. Sic Terentius: *Quid igitur faciam?* nam haec conjunctio multa eam cogitaſſe ſignificat. RURSUS. Duo ſignificat, frequenter, item *iterum*; raro *viciſſim*, id eſt, mutuo; denuo, ut hoc loco. Alii hoc loco *rurſus*, pro ſimiliter accipiunt, ut ſit: ergo ego ſimiliter rogabo eos, ſicut me illi antea rogaverunt.

535. NUMIDUMQUE PETAM. Invidia a perſonis: *petam*, mulier, & regina, Numidas, id eſt, vagos.

PIERII.

531. ACCIPIT. Quia plerique codices antiqui *adcipit*, incolumi praepoſitione ſcribunt, libuit ex Gn. Pompeii temporibus teſtimonium adſcribere, quod verbum id *cc* geminato tunc ſcribi ſolitum declararet. Inſcriptio eſt in Minervae delubro, quod ex manubiis condidit, in qua notatum eſt hoc modo: IN DEDITIONEM ACCEPTIS. Inde paulo infra: IN FIDEM ACCEPTIS, utrunque *cc* geminato.

535. NOMADUMQUE PETAM CONNUBIA. *Numidum*, Latine ſcribendum oſtendimus ex

Ap-

Quos ego ſim toties jam dedignata maritos?
Iliacas igitur claſſis, atque ultima Teucrum
Juſſa ſequar? quiane auxilio juvat ante levatos,
Aut bene apud memores veteris ſtat gratia facti?
Quis me autem (fac velle) ſinet; ratibuſve ſuperbis
Inviſam accipiet? neſcis heu, perdita; necdum
Laomedonteae ſentis perjuria gentis?
Quid tum? ſola fuga nautas comitabor ovantis?
An Tyriis, omnique manu ſtipata meorum
Inferar? & quos Sidonia vix urbe revelli,

SERVII.

536. MARITOS. Futuros ſcilicet. Eſt autem eloquutio: *dedignor illam rem*.

537. ILIACAS IGITUR CLASSES. Sic intulit, quaſi, ſi illud non fecerit, hoc neceſſario conſequatur. ULTIMA JUSSA. *Ultima*, deterrima, an ſuperba: & aut intelligimus Aeneam ei obtuliſſe navigandi facultatem: aut TEUCRUM JUSSA, non quae ipſi juſſerant, ſed quae eis a Jove juſſa ſunt, ut: *Naviget, haec ſumma eſt*. Alii κέλευσμα: unde jubere κελεύειν dicitur Graece.

538. QUIANE. Re vera: & eſt una pars orationis.

539. BENE. Pro qualitatis adverbio intelligendum eſt. STAT. Permanet.

540. QUIS ME AUTEM, FAC VELLE, SINET? Ordo eſt: Fac me autem velle, quis ſinet? RATIBUSQUE SUPERBIS. Vel magnis & altis; vel in quibus ſuperbi navigaturi ſunt, hoc eſt, qui me tanto contemptu deſerunt.

541. IRRISAM. Alii INVISAM. Quae ſic contemni & relinqui mereor.

542. LAOMEDONTEAE. Nunc fraudulentae.

543. NAUTAS. Non Trojanos: nam injurioſe dixit *nautas*, id eſt, aſſuetos laboribus. OVANTES. Laetantes: abuſive: nam proprie *ovatio*, eſt minor triumphus: qui enim ovationem meretur, & uno equo utitur, & a plebeiis, vel ab equitibus Romanis deducitur ad Capitolium, & de *ovibus* ſacrificat: unde & *ovatio* dicta: qui autem triumphat, albis equis utitur quatuor, & ſenatu praeeunte in Capitolio de tauris ſacrificat. Et bene duo diverſa poſuit, *fuga* & *ovantes*, ut gravius eſſet, cum his, qui ovarent, ire fugientem.

545. INSEQUAR. Alii, *inferar*, ut: *Infert ſe ſeptus nebula*. VIX URBE REVELLI. Aut mox, id eſt, paulo ante, ut: *Vix e conſpectu Siculae telluris in altum Vela dabant laeti*. Aut re vera *vix*, ut diximus ſupra: nam nulla ratione dimitterent patriam, niſi eos aut odium Pygmalionis coegiſſet, aut timor, ut: *Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni, Aut metus acer erat*.

PIERII.

Appiano. Id igitur potius referamus, quod veteres plerique codices, non *petam*, ſed *ſequar connubia* legunt: quod mihi non placet. Paulo enim infra eſt, *Juſſa ſequar*: quod abſurdum eſſet tam cito repetitum. Et de *connubio*, petere libentius dicimus: *Petit ante alios pulcherrimus omnes Turnus*. Et *uxorem petere*, apud Terentium ſaepius.

536. QUOS EGO SUM TOTIES. In aliquot antiquis codicibus, *ſim* legitur: ſi diligenter advertas, non invenuſte.

538. QUIA NE AUXILIO JUVAT ANTE LEVATOS. In codicibus aliquot antiquis, *exilio* legitur: quaſi ad id adludat, quod illis in exilium abactis, patriam donaverat, per eam conceſſionem: *Urbem quam ſtatuo veſtra eſt*. Sed enim *auxilio* in pluribus habetur exemplaribus: & longe caſtior lectio peritioribus videtur.

540. RATIBUSVE SUPERBIS IRRISAM ACCIPIET. In Mediceo, & pleriſque aliis codicibus antiquis, *Inviſam* legitur: prae dolore enim putat ſe omnibus haberi odio; non tamen diſplicet *irriſam*.

543. NAUTAS COMITABOR OVANTES. Vetera quaedam exemplaria, *euntes* legunt, ſed *ovantes* agnoſcit Servius. Et ad victoriam de ſe partam invidioſe adludit infelix Dido, quaſi captiva ſit in triumphum deducenda.

544. AN TYRIIS OMNIQUE MANU STIPATA MEORUM INSEQUAR. Mediceus & antiqui alii plerique codices, *inferar* legunt. De navigatione enim adhuc eſt ſermo; & an ſola, an cum ſuis omnibus comitari debeat Aeneam, quem dominum in regna receperat: nondum enim in excandeſcentiam exardeſcit.

Rurſus agam pelago, & ventis dare vela jubebo?
Quin morere, ut merita es: ferroque averte dolorem.
Tu lacrimis evicta meis, tu prima furentem
His, germana, malis oneras, atque objicis hoſti.
Non licuit thalami expertem ſine crimine vitam
Degere more ferae, talis nec tangere curas?
Non ſervata fides, cineri promiſſa Sichaeo.
Tantos illa ſuo rumpebat pectore queſtus.
 Aeneas celſa in puppi, jam certus eundi,
Carpebat ſomnos, rebus jam rite paratis.
Huic ſe forma dei vultu redeuntis eodem

Ob-

SERVII.

547. QUIN MORERE. *Quin*, immo: & bene omnis ejus intentio tendit ad mortem: nam ſi procos rogare turpe eſt; ſolam ſequi impoſſibile & inhoneſtum; Tyrios trahere difficile; ſola mors ſupereſt. FERROQUE AVERTE DOLOREM. Hoc ſecundum eos dixit, qui, cum aliquid impulſu animi conſtituerint, voluntatis ſuae rationem addere conantur. Ergo & hic quaſi rationem adprobat, quod furore paulo ante decreverat.

548. TU LACHRYMIS EVICTA MEIS. Bene totum ei imputat; ſed cum excuſatione, quae Aeneae nuptias ſuaſit: & *victa lachrymis*, ut: *Sinum lachrymis implevit obortis. Anna refert.* TU PRIMA FURENTEM. Urbanus hoc dividit, licet alii jungant: & vult hunc eſſe ſenſum: Tu perſuaſiſti ut nuberem, victa lacrymis meis: tu etiam nunc me his oneras malis: nam me olim occidiſſem, niſi te deſerere formidarem.

549. OBJICIS HOSTI. *Ob* naturaliter brevis eſt, ſicut & *re* & *ad*; ſed plerumque producuntur hac ratione, *Obicio, reicio, adicio*, *i* habent vocalem ſequentem, quae per declinationem poteſt in conſonantis formam tranſire, ut *objeci, rejeci*. Ergo etiam ante quam tranſeat, interdum fungitur officio conſonantis, & praecedentem longam facit. HOSTI. Ad eventum referendum.

550. NON LICUIT. Quia aliud volebat, & aliud factum eſt, ſicut ſolent dicere quibus aliter conata ſuccedunt. THALAMI EXPERTEM. Non omnino; ſed poſt Sichaeum. SINE CRIMINE. Ut ſupra: *Potui ſuccumbere culpae*.

551. MORE FERAE. Plinius in Naturali hiſtoria dicit: *Lyncas poſt amiſſos conjuges, aliis non jungi*. Multi *fere* adverbium volunt, ut ſit ſenſus: more ſcilicet; quoniam viduitatem ferre conſueverat. CRIMINE autem, bene, ut ſupra: *Potui ſuccumbere culpae*.

552. SICHAEO. Pro Sichaeio: vel *promiſſa Sichaeo*; non *ſervata cineri*.

553. PECTORE QUESTUS. Id eſt, pectus queſtibus.

554. CERTUS EUNDI. Indubitabiliter profecturus.

555. CARPEBAT SOMNOS. Hoc eſt, quod & paulo poſt culpat Mercurius, dicens: *Nate dea, potes hoc ſub caſu ducere ſomnos?* Sed excuſatur his rebus: nam & *certus eundi* fuerat, & rite cuncta praeparaverat: aut certe pro oeconomia eſt, ut poſſit videre Mercurium. RITE. Recte & ex ordine compoſitis: & diligenter virum ſtrenuum non ante facit requieſcere, quam rite omnia paraviſſet.

556. FORMA DEI. Bene non deus, ſed forma: raro enim numina, ſicut ſunt, poſſunt videri: unde & ſequitur: *Vultu redeuntis eodem*: nam licet REDEUNTIS dicat, id eſt, ejus, qui poſſit agnoſci; tamen non FACIEM dicit; ſed VULTUM, qui poteſt ſaepe mutari. EODEM. O, ſemper longum eſt: quia *eodem* ablativus eſt ſemper; *eadem* autem & producit & corripit: nam & nominativus eſt, ut *eadem mulier fecit*: & ablativus, ut *eadem faciente muliere*.

PIERII.

550. NON LICUIT THALAMI EXPERTEM SINE CRIMINE VITAM DEGERE MORE FERAE. Male omnino legitur in codicibus nonnullis antiquioribus: *Expertam*, ſcilicet me, quae fueram experta vitam thalami, conjugii tempus, ſine crimine, degere in poſterum, more ferae: quae quidem inſulſa eſt interpretatio. Longe vero melius eſt: Non licuit degere vitam more ferae thalami expertem. Quam lectionem Quintilianus ita agnoſcit, ut Emphaſim inter figuras memoret; quum ex aliquo dicto la-

teas

Obtulit in ſomnis, rurſuſque ita viſa monere eſt;
Omnia Mercurio ſimilis, vocemque, coloremque,
Et crinis flavos, & membra decora juventae:
Nate dea, potes hoc ſub caſu ducere ſomnos?
Nec, quae te circum ſtent deinde pericula, cernis?
Demens! nec zephyros audis ſpirare ſecundos?
Illa dolos, dirumque nefas in pectore verſat,
Certa mori, varioque irarum fluctuat aeſtu.
Non fugis hinc praeceps, dum praecipitare poteſtas?
Jam mare turbari trabibus, ſaevaſque videbis
Collucere faces, jam fervere litora flammis;
Si te his adtigerit terris Aurora morantem.

Ejà

SERVII.

557. VISA MONERE EST. Et bene viſa: non enim re vera eſt.

558. OMNIA MERCURIO SIMILIS. Aliud enim eſt idem eſſe; aliud ſimile eſſe: ergo non eſt certus Aeneas. Et a toto tranſit ad partes, ut omnia magna, pes etiam. VOCEMQUE. Duo ὁμοιοτέλευτα: & eſt verſus hypermetrus. *Vocem* autem ideo: quia orationis eſt deus. Horatius: *Mercuri facunde*. COLOREMQUE, ET CRINES FLAVOS. Ideo & peruſtus & flavus Mercurius introducitur: quia ſatis vicinus eſt Soli praeter caeteras ſtellas.

559. ET MEMBRA DECORA JUVENTAE. Quia palaeſtrae deus eſt. Horatius: *Catus & decorae more palaeſtrae*. *Juventae* autem, aetatis, a juventa. Sane figura eſt: *Similis membra, vocem, colorem*.

561. CIRCUMSTANT. Pro circumſtatura ſint.

562. DEMENS. Improbat ejus viſum, qui nec videat, nec audiat. ZEPHYROS. Pro quocumque vento. De Africa enim Zephyro navigare non poterat.

563. NEFAS IN PECTORE VERSAT. Hoc ideo poſuit, ne Aeneas non timeret amatricem: nam ideo addidit *certa mori*. Item: *Varium & mutabile ſemper Foemina*. Et eſt dubitatio quos dolos, vel quod nefas; an ſibi nefas, quia ſua manu aeritura erat: an ſorori dolos, quibus eam fallebat: utrumque in Aeneam, ut poſtea ait: *Non potui abreptum divellere corpus*, & caetera: nam omnia, ſicut dictum eſt, ſequens verſus confirmat: *Certa mori*, ut ſibi mortem excogitet, in Aeneam iras moliatur. Et *Certa mori*, figurate: Certo ut moriatur.

564. CERTA MORI. Hoc fidem fecit poſſe fieri, quod metuendum praedicabat.

565. PRAECEPS. Feſtinus. PRAECIPITARE. Pro, praecipitandi.

566. TRABIBUS. Vel navibus, vel remis, ut: *Vaſtumque cava trabe currimus aequor*.

567. COLLUCERE FACES. Propter, *Ferte citi flammas*: vel funes. FERVERE. A verbo *fervo, fervis, fervit*.

PIERII.

tens aliquid eruitur: ut apud Virgilium hoc loco. Quanquam enim de matrimonio queritur Dido, tamen huc erumpit ejus affectus, ut ſine thalamis vitam non hominum putet, ſed ferarum.

552. CINERI PROMISSA SICHAEO. In codicibus pleriſque ſane quam vetuſtis, *Sichaei* legitur; major tamen pars poſſeſſivum nomen agnoſcit: & *Sichaeo*, ut alibi obſervatum ſcribit.

559. ET MEMBRA DECORA JUVENTAE. In Mediceo, & in codicibus aliquot aliis antiquis, *juventa* legitur caſu ſeptimo: quaſi *juventa* ipſa in cauſſa eſſet, cur membra decora eſſent.

561. NEC QUAE CIRCUMSTENT TE DEINDE PERICULA CERNIS. Mediceus codex cum veteribus pleriſque aliis exemplaribus ut numeroſiorem faciant verſum, ita legunt: *Nec quae te circum ſtent deinde pericula cernis*: ut ſit: Nec cernis, quae te circum pericula ſtent; non autem circumſtent unica dictione.

563. NEFAS IN PECTORE VERSAT. Nonnulli codices omnino vetuſti, legunt *ſub pectore*; ſed *in pectore*, lectio caſtior eſt.

564. VARIOQUE IRARUM FLUCTUAT AESTU. In veteri admodum codice legi, *Varios irarum concitat aeſtus*. Sed ex Synepeia Catulli, *fluctuat aeſtu* magis placet. Apud eum enim legere eſt: *Et magnis curarum fluctuat undis*.

Eja age, rumpe moras. Varium & mutabile ſemper
Femina. Sic fatus nocti ſe inmiſcuit atrae.
Tum vero Aeneas, ſubitis exterritus umbris,
Corripit e ſomno corpus, ſocioſque fatigat:
Praecipites vigilate, viri, & conſidite tranſtris:
Solvite vela citi. Deus, aethere miſſus ab alto,
Feſtinare fugam, tortoſque incidere funis,
Ecce iterum ſtimulat. Sequimur te, ſancte deorum,
Quiſquis es, imperioque iterum paremus ovantes.

Ad-

SERVII.

569. EJA AGE. Hoc loco per αὔξησιν orationem implevit: nam eandem rem ſecundo dixit, cum *eja*, ſaepe *age* ſignificet. VARIUM ET MUTABILE SEMPER. Haec, ſicut ſupra dictum eſt, objectio eſt; ſed amat.

570. NOCTI SE IMMISCUIT ATRAE. Hoc ad viſum ſomniantis referendum eſt, id eſt, in noctem ſe miſcuit: & *noctem* pro tenebris poſuit, per quod apparet eum in claro lumine fuiſſe, cum loqueretur.

571. UMBRIS. Ut ſupra: *Forma dei:* vel *umbris*, terroribus.

572. CORRIPIT. Omen futurae tempeſtatis: cum rumpit ſomnum, deorum donum.

573. PRAECIPITES. Ut ſupra Mercurius: *Non fugis hinc praeceps?* Sane nonnulli ita diſtinguunt: *Socioſque fatigat praecipites*, ut adlocutio hinc videatur incipere: *Vigilate viri & conſidite tranſtris:* & eſt uſitata figura, *fatigat*, & *praecipites facit*. FATIGAT. Cum clamore increpat, ut: *Undique collecti coeunt Martemque fatigant*. VIRI. Habet haec commemoratio multum adhortationis, ut alibi: *Feſtinate viri*. TRANSTRIS. Pro in tranſtris. CITI. Celeres.

575. FESTINATE FUGAM. Antique, ut: *Tum juſſa Sybillae, Haud mora, feſtinant*. INCIDERE FUNES. Hoc ad rem feſtinantis pertinet, id eſt, non ſolvere, ſed incidere.

576. ECCE ITERUM STIMULAT. Fantaſia eſt ad ſociorum terrorem. Sic in ſexto: *Deus, ecce deus*. An *iterum*, qui prius advenerat, cum ait: *Tu nunc Carthaginis altae*. SANCTE DEORUM. Emphaſis; quaſi adhuc praeſens deus urgeat navigare: & aut diſtinguendum *ſancte:* aut *ſancte deorum* ſecundum Ennium dixit: *Reſpondit Juno Saturnia ſancta dearum*.

577. QUISQUIS ES. Atqui ſupra dixit: *Omnia Mercurio ſimilis*. Sed ſciendum eſt, ſecundum Tullium in libris De deorum natura, tres eſſe Mercurios: ſuperum, terrenum, & inferum. Ergo *quiſquis es*, aut quicumque de tribus. Quamvis alii nec unius poteſtatis, nec unius nominis, nec unius vultus volunt eſſe Mercurium: aut quia deorum vera nomina nemo novit: ut certe ad Jovem ſpectat, id eſt, quiſquis es, qui praecipis: ut in nono: *Quiſquis in arma vocas:* cum Irin vidiſſet, id eſt, quicunque Irin miſiſti. Plane illud occurrit, quod ait: *Deus aethere miſſus ab alto:* ubi & Jovem complectitur, & ſupernum Mercurium. Sed poteſt & hoc loco, ut diximus, quaſi fantaſiam facere propter ſocios, & *quiſquis es* ideo dicere: quia, licet viderit, non tamen re vera novit eſſe Mercurium: unde ait ſupra: *Et formam, & vultum, & viſa monere eſt*. Vel *quiſquis es*, ſecundum Pontificum morem, qui ſic precantur: *Jupiter omnipotens, vel quo alio nomine appellari volueris*. Nonnulli tamen quatuor Mercurios tradunt, unum Coeli & Diei filium, amatorem Proſerpinae; alterum Liberi patris & Proſerpinae filium; tertium Jovis & Majae; quartum Cyllenii filium, cujus mater non proditur, a quo Argus clam occiſus eſt, qui hoc metu in Aegyptum profugit, & ibi inveniſſe primum diſciplinam litterarum & numerum dicitur: qui lingua Aegyptiorum Thoth appellatur, de cujus nomine etiam menſis dictus eſt. ITERUM PAREMUS. Quia jam ſemel paruerat, praeparatione navigiorum.

PIERII.

569. EJA AGE, RUMPE MORAS. Vetera aliquot exemplaria legunt, *Ergo age:* utram lectionem lector praetulerit, non laboro. Sed mihi, *Eja age*, magis placet.

572. CORRIPIT E SOMNO CORPUS. In antiquis aliquot exemplaribus, *Corripit e ſtrato*. Ut illud: *Corripio ſtratis corpus*.

577. IMPERIOQUE ITERUM PAREMUS OVANTES. In antiquis pleriſque codicibus legere eſt, *Imperioque tuo paremus*, quamvis Servius *iterum* agnoſcit.

Adſis o, placiduſque juves, & ſidera caelo
Dextra feras. Dixit: vaginaque eripit enſem
Fulmineum, ſtrictoque ferit retinacula ferro.
Idem omnis ſimul ardor habet; rapiuntque, ruuntque:
Litora deſeruere: latet ſub claſſibus aequor.
Adnixi torquent ſpumas, & caerula verrunt.
Et jam prima novo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Regina e ſpeculis, ut primum albeſcere lucem
Vidit, & aequatis claſſem procedere velis,
Litoraque, & vacuos ſenſit ſine remige portus;
Terque quaterque manu pectus percuſſa decorum,
Flaventiſque abſciſſa comas, Pro Juppiter! ibit
Hic,

SERVII.

578. ET SYDERA COELO DEXTRA FERAS. *Dextra*, proſpera: & *ſydera*, hoc eſt, ventos, qui ex ortu ſyderum, aut mites & proſperi, aut turbulenti & adverſi ſunt, ſicut in Georgicis: *Praeterea tam ſunt Arcturi ſydera nobis*. Nec enim *ſydera* dixit re vera, cum Arcturus una ſit ſtella. Ergo *dextra ſydera* dixit ventos, vel tempora.

580. FULMINEUM. Quidam fulgentem accipiunt. STRICTOQUE. Videtur abundare *ſtricto*, cum dixerit: *vaginaque eripit enſem*.

581. IDEM. Pro eo, quod eſt unus, ut: *Rex Jupiter omnibus idem*. RAPIUNTQUE. Num anchoras? RUUNTQUE. Ipſi ruunt, id eſt, cum impetu feſtinant.

582. LITTORA DESERUERE. Mira deſcriptio feſtinationis.

583. TORQUENT SPUMAS. Ita enim remus agitur, ut fluctus torqueatur.

534. PRIMA AURORA. Deſignatio temporis eſt, non diei deſcriptio: unde infert: *Ut primum albeſcere lucem vidit*. Sic in duodecimo: *Quum primum craſtina coelo Puniceis invecta rotis Aurora rubebit*. Et bene hanc primum inducit vidiſſe crepuſculum: quae quaſi amatrix tota vigilaverat nocte. Sic in Bucolicis de amatore: *Naſcere, praeque diem veniens age Lucifer almum*. NOVO LUMINE. Aut ſecundum Epicureos, qui ſtulte Solem de atomis dicunt conſtare, & cum die naſci, cum die perire.

585. TITHONI CUBILE. Eſt verſus Homeri in Iliade: Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο ὤρνυτο. *Thitonus*, frater Laomedontis fuit: hunc Aurora adamatum in coelum levavit, quem longinquitas vitae in cicadam convertit. Horatius: *Longa Tithonum minuit ſenectus*, quia, ut eſt apud Ciceronem, ſola vox remanet; & eſt natura loquacior.

586. SPECULIS. Quas utique in ſua regia habuit. ALBESCERE LUCEM. Hypallage: luce enim albeſcunt omnia, non lux albeſcit.

587. AEQUATIS VELIS. Feliciter plenis, ſine motu aliquo, ut VI. Aeneid. *Aequatae ſpirant aurae*. Et hoc ad dolorem pertinet reginae.

588. VACUOS SENSIT SINE REMIGE PORTUS. Poteſt ὕστερον πρότερον eſſe, ut prius ſentire debuerit.

589. PECTUS PERCUSSA. Pectus percuſſum habens.

590. PROH JUPPITER. Aut iraſcentis exclamatio eſt, ut in Terentio: *Proh ſupreme Juppiter*. Aut certe teſtatur Jovem, quem in Aeneae invocavit adventu, ut: *Juppiter, hoſpitibus nam te dare jura loquuntur*.

PIERII.

578. ADSIS O. Sunt omnino codices aliquot ex antiquioribus, in quibus *aſſis*, geminato *ss* ſcriptum inveni; ſed longe plures, iidemque carioſiores, *adſis*, per *d* ſcribunt. Qui vero *ss* geminari debere contendunt, inde potiſſimum eliciunt argumentum, quod apud Plautum: *Aſſum reſpondenti. Elixum te, non aſſum volo*, alter ſubjecerit, joco ex verbi ſimilitudine ſuborto. Sed enim agnominationes hujuſmodi non ſine vetuſtate, una etiam vel mutata vel detorta litera, fieri conſuerunt.

590. FLAVENTISQUE ABSCISSA COMAS. Codices nonnulli veteres, *adſciſſa*, quod minime placet, legunt. In altero enim plus eſt vehementiae.

Hic, ait: & noſtris inluſerit advena regnis?
Non arma expedient, totaque ex urbe ſequentur,
Diripientque rates alii navalibus? Ite,
Ferte citi flammas, date vela, inpellite remos.
Quid loquor? aut ubi ſum? Quae mentem inſania mutat?
Infelix Dido! nunc te fata inpia tangunt?
Tum decuit, cum ſceptra dabas. En dextra fideſque!
Quem ſecum patrios ajunt portare Penatis:
Quem ſubiiſſe humeris confectum aetate parentem!
Non potui abreptum divellere corpus, & undis
Spargere? non ſocios, non ipſum abſumere ferro
Aſcanium, patriiſque epulandum adponere menſis?
Verum anceps pugnae fuerat fortuna. Fuiſſet.
Quem metui moritura? Faces in caſtra tuliſſem,
In-

SERVII.

591. IBIT ET INLUSERIT. Ibit & inludet; tempus pro tempore: & ſic dixit, ut: *Certantque inludere capto*.

592. NON ARMA EXPEDIENT? Furentis haec verba ſunt, ut ipſa paulo poſt: *Quae mentem inſania mutat?* Nam haec a ſana mente non procedunt, ut imperet abſentibus, *Ite, ferte tela:* cum ſola ſit. TOTAQUE EX URBE SEQUENTUR. Magna emphaſis, quod ait *tota*.

593. NAVALIBUS. De navalibus, ubi ſtant naves.

595. AUT UBI SUM. Nunquid in coetu ſum? QUAE MENTEM INSANIA. Bene ei ex parte furentis datur oratio, *date vela:* ex parte retinentis mentem. CUM SCEPTRA. Ut: *Vultis & his mecum pariter conſidere regnis:* & alibi: *Ac dominum Aeneam in regna recepit*.

597. FIDESQUE. Subaudi EN, etiam in ſequentibus: aut certe, hic eſt, quem dicunt portare deos. Sane *en* nominativo melius jungitur, ut: *En Priamus*.

598. QUEM SECUM PATRIOS. Quidam in utroque verſu pro *quem* legunt *qui*; ut ſit vetus figura per eclipſin: ubi ſunt, qui ajunt patrios penates portaſſe, & parentem humeris ſubiiſſe. Sane hic *ſubiiſſe* juxta praeſentem verſum accuſativo junxit, cum alibi antique dativo uſus ſit, ut: *Subeant luco:* &: *Muroque ſubibant*.

599. CONFECTUM. Ut e contrario: *integer aevi*.

600. NON POTUI ABREPTUM. Hoc eſt, non mihi ſubvenire poteram in meo regno?

602. IPSUM ASCANIUM. Aut qui eſt cauſa navigationis, ut: *Quem regno Heſperiae fraudo & fatalibus arvis:* aut ad patris dolorem, ut: *Qui nati coram me cernere lethum Feciſti*. EPULANDUM APPONERE. Quod fecit Progne, occiſo Ity filio, propter ſtuprum ſororis.

604. IN CASTRA TULISSEM. Claſſes dixit caſtra, ut: *Nos caſtra movemus:* nam ſequitur: *Impleſſemque foros flammis*. FOROS. Tabulata navium: ab eo, quod inceſſus ferant: & eſt generis maſculini, numeri tantum pluralis.

PIERII.

596. NUNC TE FATA IMPIA TANGUNT: TUM DECUIT, QUUM SCEPTRA DABAS. Probus hoc loco *Num* & *Tum* adverbia ſibi reſpondere dicit: quare abſque *e* littera legendum, *Num te fata impia tangunt*. Praeterea apud eum, veluti etiam eſt in Mediceo codice, *facta impia*, non *fata* legitur: ut ſit participium, non nomen. Quae vero ſint ea facta impia, ad quae ſtimularetur, ſuperioribus verſibus enumeraverat: *Non arma expedient*, & quae ſequuntur.

602. EPULANDUM APPONERE MENSIS. In Mediceo, & antiquis pleriſque omnibus codicibus, *ponere*, ſimplex verbum notatum obſervavi: idque Servius agnoſcit. In uno autem tantum codice veteri, *adponere* ſcriptum inveni, ut vulgata habent exemplaria: & frequens loquendi uſus adprobat.

Inpleſſemque foros flammis, natumque patremque
Cum genere exſtinxem, memet ſuper ipſa dediſſem.
Sol, qui terrarum flammis opera omnia luſtras,
Tuque harum interpres curarum, & conſcia Juno,
Nocturniſque Hecate triviis ululata per urbis,
Et Dirae ultrices, & DI morientis Eliſae,
Accipite haec, meritumque malis advertite numen,
Et noſtras audite preces. Si tangere portus

In-

SERVII.

606. CUM GENERE EXTINXEM. Utrum omne genus, an morte Aeneae & Aſcanii? quoniam illis extinctis interitura gens omnis eſſet: & eſt Syncope, *extinxem*, pro extinxiſſem. MEMET SUPER IPSA DEDISSEM. Satis amatorie. Sane *ſeſe* cum dicimus ultima ſyllaba producitur, Virgilius: *Seſeque in bella remittant*; at vero cum proferimus, *memet* & *tute*, ultimae breves ſunt: Lucretius, utrumque ſimul: *Tutemet a nobis jam quovis tempore vatum*. Quas particulas volunt nonnulli ſignificare quiddam; ut ſit *memet*, *me ipſum*; *tute*, *tu ipſe*; alii autem, quod magis ſequendum eſt, excrementa comici leporis exiſtimant: nam Terentius dicit: *Tutemet mirabere*, id eſt, tu.

607. SOL. Jam utitur imprecationibus, hoc eſt, devotionibus: unde & *devotor* & *devotrix* dicitur, qui imprecatur. Non autem *Terrarum flammis*, ſed *Opera terrarum*. Et bene invocat *Solem*, cui ſupra per numen Liberi ſacrificat.

608. INTERPRES CURARUM. Aut quas patior, id eſt, mearum curarum: aut generaliter, curarum conjugalium interpres, hoc eſt, media, & conciliatrix. Cicero: *Quique interpretes in corrumpendis judiciis ſolent eſſe*. Alii *Interpres*, teſtis, judex, arbitra, accipiunt. Sane *Interpres* quid ſit ſecundum veteres, ipſe expoſuit, dicendo *conſcia*: veteres enim *interpretem*, conſcium & auctorem dicebant: Plautus in Milite: *Quae mihi conditio nova & luculentior offertur per te interpretem*. Item in Curculione: *Quod te praeſente hic egit teque interprete*. CONSCIA JUNO. Siluit rem turpem: ſic ſupra: *Et pronuba Juno*.

609. NOCTURNIS. Non triviis nocturnis, ſed per nocturnum tempus. Sacra enim Hecatae in triviis frequentantur per noctem. Ideo autem Hecaten invocat, quaſi quae tanti matrimonium fecerit, ut ſperneret matrem. ULULATA PER URBES. Proſerpinam, raptam a Dite patre, cum Ceres cum incenſis faculis per orbem terrarum requireret, per trivia eam vel quadrivia vocabat clamoribus; unde permanſit in ejus ſacris, ut certis diebus per compita a matronis exerceatur ululatus: ſicut in Iſidis ſacris, ubi eſt imitatio inventi Oſyridis, quem dilaniatum a Typhone ejus fratre uxor Iſis per totum orbem requiſiſſe narratur. Juvenalis: *Plangentis populi currit deriſor Anubis*. Hecaten autem cauſa invocat ultionis: unde etiam Furias vocat; ſed uſurpative modo *Diras* dixit. Nam *Dirae* in coelo, ut: *Dicuntur geminae peſtes cognomine Dirae*; *Furiae* in terris; *Eumenides* apud Inferos: unde & tres eſſe dicuntur; ſed haec nomina confundunt poetae. *Ululata* autem, pro ululatu quaeſita: & eſt participium ſine verbo, ut *regnata*. *Ultrix* vero, Tiſiphone: nam Graece τίσις dicitur ultio, φόνος, funus & mors.

610. DII MORIENTIS ELISAE. Aut manes dicit: unde eſt: *Vos o mihi manes Eſte boni: quoniam ſuperis averſa voluntas*. Aut certe ἀναιρετικῶς dicit, id eſt, Martem & Saturnum, qui intercidunt vitae rationem, ſi radiis ſuis ortum geniturae pulſaverint. Horatius: *Te Jovis impio tutela Saturno refulgens Eripuit: volucreſque fati tardavit alas*. Et bene *tardavit*: quia neceſſitas fati impediri poteſt, non penitus eludi. Sic Virgilius: *Nec fata vetabant Stare, decemque alios Priamum ſupereſſe per annos*. Quidam hoc, quod dicit, *Dii morientis Eliſae*, ſecundum eos tradunt, qui dicunt habere nos ſingulos deos noſtros, ut: *Nec dii texere Cupencum*, *Aenea veniente*, *ſui*.

611. ACCIPITE HAEC. Audite. MERITUMQUE MALIS AVERTITE NUMEN. Quod mali merentur.

612. AUDITE PRECES. Imprecationes dicit: nam non ſunt preces, ut paulo poſt: *Imprecer arma armis*.

PIERII.

611. MERITUMQ. MALIS AVERTITE NUMEN. Exemplaria longe plura ſunt, & ea probatiora, quae *advertite* legunt. Imprecatura enim eſt Dido mala multa Trojanis, quae *dii* morientis Eliſae rata, & inevitabilia eſſe velint. Et hoc admittere videtur

Infandum caput, ac terris adnare neceſſe eſt,
Et ſic fata Jovis poſcunt; hic terminus haeret:
At bello audacis populi vexatus & armis,
Finibus extorris, conplexu avolſus Iuli,
Auxilium inploret, videatque indigna ſuorum
Funera: nec, cum ſe ſub leges pacis iniquae
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur:
Sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arena.
Haec precor: hanc vocem extremam cum ſanguine fundo.

Tum

SERVII.

613. INFANDUM CAPUT. Etiam in imprecatione nomen ejus deteſtatur. ADNARE. Verbum familiare naufragio, ut in primo: *Huc pauci veſtris adnavimus oris*. Id eſt, per tempeſtatem devenimus. Et bono colore futura praedicit, quemadmodum Homerus, qui morituros divinantes frequenter inducit.

614. FATA JOVIS. *Fata*, dicta: id eſt, Jovis voluntas. Hic ergo participium eſt a fando, non nomen. TERMINUS HAERET. Si hoc eſt immutabile.

615. AUDACIS POPULI. Id eſt, Rutulorum, ſicut ſemper inducuntur. Alibi: *Audacis Rutuli ad muros*. Et quidam volunt *audacem* apud Virgilium dici fortem, quem fortuna non ſequitur, ut: *Audax quos rumpere Pallas*. Et alibi: *At non audaci ceſſit fiducia Turno*. VEXATUS. Hoc loco graviter vaſtatus.

616. FINIBUS EXTORRIS. Extra ſuas terras remotus: ſicut extra ſolum, exſul; & ſignificat quando Evandri & Tarchontis petivit auxilium. COMPLEXU AVULSUS IULI. Quia ſcit quam ſit charus patri Aſcanius. AUXILIUM IMPLORET. Sicut dictum eſt, ab Evandro & Tuſcis.

617. INDIGNA SUORUM FUNERA. Aut indignorum, aut crudelia & magna, ſicut veteres dicebant. *Suorum* autem, Pallantis dicit & caeterorum ſociorum.

618. PACIS INIQUAE. Ut ſupra diximus, propter perditam linguam, habitum, nomen: quae ſolet victor imponere; ſicut in XII. poſtulat Juno.

619. REGNO AUT OPTATA LUCE FRUATUR. Tribus tantum annis regnavit: in tertio anno ſubmerſus in fluvio Numico: Juvenalis: *Alter aquis, alter flammis ad ſidera miſſus:* deſignans Aeneam ſubmerſum; Herculem combuſtum.

620. SED CADAT ANTE DIEM. Cato dicit, juxta Laurolavinium, cum Aeneae ſocii praedas agerent, praelium commiſſum, in quo Latinus occiſus eſt, fugit Turnus: & Mezentii auxilio comparato renovavit praelium, qui quidem victus eſt ab Aenea; Aeneas autem in ipſo praelio non comparuit. Aſcanius vero poſtea Mezentium interemit. Alii dicunt: quod Aeneas victor, cum ſacrificaret ſuper Numicum fluvium, lapſus eſt, & ejus nec cadaver inventum eſt: unde dicit: MEDIAQUE INHUMATUS ARENA. Poſtea dictus eſt inter deos receptus, quem *Jovem indigetem* dixere. Quidam eum, cum adverſum Aborigines pugnaret, exanimem dicunt repertum. ANTE DIEM autem, ante fati neceſſitatem; & bene, quod paſſura eſt, optat Aeneae, ut ipſe: *Sed miſera ante diem*. Epicurei dicebant omnia fieri caſu: unde hic auctor dicit ſecundum Epicurum: *Sed cadat ante diem*. Stoici vero dicebant, omnia fieri diſpoſitione fatorum: unde loquitur alibi: *Stat ſua cuique dies*. MEDIA. Ignota.

621. HAEC PRECOR. Id eſt, ſicut dictum eſt, imprecor. CUM SANGUINE FUNDO. Quaſi imprecationes ipſas ſuo conſecraret cruore.

PIERII.

Servius dum dicit: *Quod mali merentur, ſcilicet Trojani*. Eadem apud Ovidium ſententia, idemque verbum, ubi Althea Furias in gnati exitium vocat: *Poenarumque Deae triplices furialibus, inquit, Eumenides ſacris vultus advertite veſtros*.

614. ET SI FATA JOVIS POSCUNT. Antiqui plerique codices, *Et ſic fata Jovis poſcunt*, legunt: quae lectio forte non diſplicear. In Mediceo, *c* littera ex ea dictione abraſa eſt, quum, *ſic fata* prius ſcriptum fuiſſet.

617. VIDEATQUE INDIGNA SUORUM FUNERA. Bona veterum codicum pars, *videat indigna ſuorum*, abſque particula *que*, legunt. Notum enim heptimemerim quoque indifferenter utramque ſyllabam admittere: unde ſuperiori libro legere eſt: *Dona dehinc auro gravia ſectoque elephanto*. Neque tamen diſplicet *videatque* legere, verſu incolumi, & pleniore.

Tum vos, o Tyrii, ſtirpem & genus omne futurum
Exercete odiis: cinerique haec mittite noſtro
Munera. Nullus amor populis, nec foedera ſunto.
Exoriare aliquis noſtris ex oſſibus ultor,
Qui face Dardanios ferroque ſequare colonos,
Nunc, olim, quocumque dabunt ſe tempore vires.
Litora litoribus contraria, fluctibus undas
Inprecor, arma armis: pugnent ipſique nepoteſque.
Haec ait, & partis animum verſabat in omnis;
Inviſam quaerens quam primum abrumpere lucem.
Tum breviter Barcen nutricem adfata Sichaei:
Namque ſuam patria antiqua cinis ater habebat:
Annam, cara mihi nutrix, huc ſiſte ſororem:
Dic corpus properet fluviali ſpargere lympha,

Et

SERVII.

622. TUM VOS, O TYRII. Non ſunt mandata, ſed imprecationes, ut diſſentiant omnibus rebus, ſicut & factum eſt: nam ſi mandata ſunt, quomodo genus futurum?

623. EXERCETE ODIIS. Id eſt, fatigate.

624. POPULIS. Aut populorum, aut populis, ut Afris quoque. NEC FOEDERA SUNTO. *Sunto* autem, id eſt, ſint: Quia rupta ſunt tertio: & fit propter metrum addita *o* tertiae perſonae numeri pluralis indicativi modi, ut *amanto*, *ament*; *docento*, *doceant*; *legunto*, *legant*; *nutriunto*, *nutriant*. Urbanus dicit verbo eum Juris uſum propter odia haereditaria.

625. EXORIARE. Exoriatur: & oſtendit Annibalem. EX OSSIBUS. Secundum Anaxagoram, qui Homoeomeriam dicit, id eſt, omnium membrorum ſimilitudinem eſſe in rebus creandis: id eſt, *ex oſſibus*, ex ſanguine, ex medullis: nam omnia pro parte ſui tranſeunt in procreationem. Lucretius: *Nunc ad Anaxagorae veniamus Homoeomeriam*. Sane Punici ex oſſibus dicunt oriri poſteros, quos nos ex ſanguine. An, quia poſt longum tempus naſcetur Annibal, ideo *ex oſſibus* poſuit?

626. FACE DARDANIOS. Incendiis urbium Italarum. FERROQUE. Exercituum caedibus. SEQUARE. Pro, ſequere.

627. NUNC OLIM. Modo *olim* futuri temporis: & quidam ſeparant pronunciantes; ut ſit modo *olim*, poſtea: quaſi dicat, vel nunc, vel olim. QUOCUMQUE DABUNT SE TEMPORE VIRES. Quia, quotieſcumque voluerint, Poeni bella renovarunt, ideo ait: *Pugnent ipſique nepoteſque*.

628. LITTORIBUS CONTRARIA. Aut quia in foedere cautum fuit; ut neque Romani ad littora Carthaginenſium accederent; neque Carthaginenſes ad littora Romanorum: aut poteſt propter bella navalia accipi, inter Romanos & Afros geſta. FLUCTIBUS UNDAS IMPRECOR. Propter illud, quod in foederibus ſancitum erat: ut Corſica eſſet media inter Romanos & Carthaginenſes.

629. PUGNENT IPSIQUE NEPOTES. Poteſt & ad civile bellum referri.

632. BREVITER. Feſtinatione mortis: ſimul neſcit cauſſam morarum, & ipſi, & ſorori. BARCEN. Hoc cognomen familiae Annibalis fuit.

633. PATRIA ANTIQUA. Hoc eſt Tyros, quae ante eius patria fuit. HUC SISTE. Huc adduc, ut: *Et cum grege ſiſtet ad aram*. Hinc & *ſiſtatur* dicimus, id eſt, adducatur: nam *ſtare* aliud eſt. Nec aliter poſſumus dicere, quam *ſta hic*; *ſiſte huc*. Fallit autem plerumque verbi ſimilitudo: quia dicimus, *ſto*, & *ſiſto*; cum diverſa ſignificent.

635. SPARGERE LYMPHA. Sacrificantes diis inferis aſpergebantur aqua, ut: *Spargens rore levi, & ramo felicis olivae*: ſuperis, abluebantur, ut: *Donec me flumine vivo Abluero*. Modo autem inferis ſacrificat, ut: *Sacra Jovi Stygio*.

Et pecudes ſecum & monſtrata piacula ducat:
Sic veniat. Tuque ipſa pia tege tempora vitta.
Sacra Jovi Stygio, quae rite incepta paravi,
Perficere eſt animus, finemque imponere curis;
Dardaniique rogum capitis permittere flammae.
Sic ait. Illa gradum ſtudio celerabat anilem.
At trepida, & coeptis immanibus effera Dido,
Sanguineam volvens aciem, maculiſque trementis
Interfuſa genas, & pallida morte futura,
Interiora domus inrumpit limina, & altos
Conſcendit furibunda rogos, enſemque recludit

Dar-

SERVII.

636. MONSTRATA. Vel quae ipſa monſtravi; vel quae ſacerdos. PIACULA. Purgationes; alias ſacrilegia, aut ſacrificia. SIC VENIAT. Quemadmodum praeceptum eſt; ne praetermitteret aut praecederet.

637. TEGE. Corona; ut & ipſa tardaret. SACRA. *Sacrum* eſt, quod ad deos pertinet; *profanum*, quod ad homines.

638. JOVI STYGIO. Hoc eſt, Plutoni. Et ſciendum, Stoicos dicere unum eſſe deum, cujus nomina variantur pro actibus & officiis: unde etiam duplicis ſexus numina eſſe dicuntur: ut, cum in actu ſunt, mares ſint; foeminae, cum patiendi habent naturam: unde eſt: *Conjugis in gremium laetae deſcendit*. Ab actibus autem vocantur, ut Jupiter, juvans pater; Mercurius, quod mercibus praeeſt; Liber, a libertate. Sic ergo & modo *Jovem Stygium* dicit, inferis ſacrificatura, ut alibi: *Junoni infernae dictus ſacer*. Hinc eſt Jovis oratio: *Caelicolae, mea membra, dei, quos noſtra poteſtas Officiis diviſa facit*. QUAE RITE INCEPTA PARAVI. Ordo eſt: Sacra, quae paravi, animus eſt rite perficere.

639. PERFICERE EST ANIMUS. Mire: quamdiu enim Aeneas praeſens erat, non omnino deſperans, trahebat exitium. CURIS. Utrum amoribus, an rei ſuſceptae?

640. DARDANIIQUE ROGUM CAPITIS. In quo ejus imago fuerat: & bene ſuum rogum, illius dicit, ne ſuſpicionem faciat. PERMITTERE FLAMMAE. Incendere.

641. STUDIO CELERABAT ANILI. Aut pro aetatis poſſibilitate: aut pro induſtria, qua utuntur aniculae: aut voluntate obſequendi. Alii CELEBRABAT legunt: quia antiqui hoc verbum in velocitate ponebant. Actius: *Celeri gradu greſſum adcelebraſſe decet*.

642. AT TREPIDA. Feſtina: nam moritura nihil timebat. Ideo autem *feſtina*, id eſt, occaſione vix data. COEPTIS IMMANIBUS EFFERA. Nimis fera, furiata ſaevis cogitationibus.

643. SANGUINEAM ACIEM. More ſuo oſtendit eam furentem vultu, geſtu, voce.

644. MACULISQUE TREMENTES INTERFUSA GENAS. Hoc eſt, trementes genas interfuſas habens maculis. PALLIDA MORTE FUTURA. Aut pallidior, quam ſolent homines eſſe poſt mortem, aut *pallida*, omine mortis futurae.

646. FURIBUNDA. Furenti ſimilis. Sane quidam volunt, Virgilium ubique Didonis, tamquam Flaminicae, facere mentionem: apud veteres autem Flaminicam ſcalas plus tribus gradibus, niſi Graecas, ſcandere non licebat; ne ulla pars pedum eius crurumve ſubter conſpiceretur: eoque nec pluribus gradibus, ſed tribus, ut aſcenſu duplicis niſus non paterentur extolli veſtem, aut nudari crura: nam ideo & Graecae ſcalae dicuntur: quia ita fabricantur, ut omni ex parte compagine tabularum clauſae ſint, ne aſpectum ad corporis aliquam partem admittant. Et ſciendum, ſi quid in ceremoniis non fuerit obſervatum, piaculum admitti. Hic autem piaculum admittitur; quod ipſa Dido ait: *Sacra Jovi Stygio quae rite incepta paravi*: nam & ſupra ait: *Magicas invitam accingier artes*. Hoc vero loco plenius eam Flaminicae ritum exceſſiſſe declarat, ubi de gradibus loquitur dicens: *Interiora domus*, &c. neque enim poteſt eſſe altum, quod tribus tantum gradibus conſcenditur: unde apparet plures gradus tribus fuiſſe: quod plenius de Anna ſubjunxit: *Sic effata gradus evaſerat altos*.

PIERII.

637. SIC VENIAT. Codices nonnulli veteres legunt,

Dardanium, non hos quaeſitum munus in uſus.
Hic, poſtquam Iliacas veſtis notumque cubile
Conſpexit, paullum lacrimis & mente morata,
Incubuitque toro, dixitque noviſſima verba:
Dulces exuviae, dum fata deuſque ſinebant,
Accipite hanc animam, meque his exſolvite curis.
Vixi, &, quem dederat curſum fortuna, peregi:
Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.
Urbem praeclaram ſtatui: mea moenia vidi:

Ulta

SERVII.

647. NON HOS QUAESITUM MUNUS IN USUS. Quem Aeneas non ad hunc uſum reliquerat: &, ut ſupra diximus, ſecundum Homerum vertitur munus in perniciem. Tale eſt in Bucolicis: *Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus boedos*.

648. CUBILE. Cubandi locum dixit.

649. ET MENTE. Conſilio.

651. DEUSQUE SINEBANT. Aut Jupiter, qui Aeneam abſcedere compulit: aut amor: aut neceſſitas fati.

653. VIXI. Excuſat vitae abruptionem: quia dicit Plato, magna poena adfici animas eorum, qui vitam ante tempus reliquerunt. ET QUEM DEDERAT CURSUM FORTUNA, PEREGI. Non natura, nec fatum. Tribus enim humana vita continetur: *Natura*, cui ultra centum & viginti ſolſtitiales annos conceſſum non eſt: *Fato*, cui nonaginta anni, hoc eſt, tres Saturni curſus, exitium creant; niſi forte aliarum ſtellarum benignitas etiam tertium ejus ſuperet curſum: *Fortuna*, id eſt, caſu, qui ad omnia pertinet, quae extrinſecus ſunt; ut ad ruinam, incendia, naufragia, venena. Bene ergo dixit, *fortuna*. Sic Cicero in Philippicis: *Multa mihi imminere videbantur praeter naturam, praeterque fatum*: id eſt, gladii Antonii, ex caſu.

654. MAGNA. Cogitatione eorum, qui me non viderunt; ſed factis cognoverunt. SUB TERRAS IBIT IMAGO. Bene imaginem dixit. Valde enim quaeritur apud Philoſophos, quid ſit, quod Inferos petat: nam tribus conſtamus: *Anima*, quae ſuperna eſt, & originem ſuam petit: *Corpore*, quod in terra deficit: *Umbra*, quam Lucretius ſic definivit, *ſpoliatus lumine aer*. Ergo *umbra*, ſi ex corpore creatur, ſine dubio perit cum eo: nec eſt quicquam reliquum de homine, quod Inferos petat. Sed definierunt eſſe quoddam ſimulachrum, quod ad noſtri corporis effigiem fictum, Inferos petat: & eſt ſpecies corporea, quae non poteſt tangi, ſicut ventus. Hinc in ſexto: *Corpora viva nefas Stygia vectare carina*. Hanc autem rem etiam Homerus requirit, ſimulachro Herculis apud Inferos viſo: Et ſciendum, ſimulachra haec eſſe etiam eorum, qui per apotheoſin dii facti ſunt: unde aut viſi eſſe apud Inferos: aut illuc deſcendiſſe dicuntur. Horatius de Libero: *Te vidit inſons Cerberus aureo curru decorum*. Sciendum tamen abuti poetas, & confuſe vel ſimulachrum, vel umbram dicere.

655. URBEM PRAECLARAM STATUI. Non eſt contrarium illi loco: *Pendent opera interrupta*: quia illud ex perſona poetae ſupra dictum eſt: nam licet paululum aliquid ſupereſſet, quantum ad ipſam pertinet, fecerat, ut: *Urbemque paratam*. Item paulo poſt: *Urbemque tuam*: & re vera civitati quid ſupereſt? factis muris, templo, portu, theatro, foro, ſenatu, quibus adjunguntur etiam privatae aedes: ut: *Pars optare locum tecto, & concludere ſulco*. MEA MOENIA VIDI. A me facta; & pertinet ad effectum, ut: *Quam veſtrae fecere manus*.

PIERII.

gunt, *ſic veniet*, finitivo modo; ſed *veniat*, imperando magis placet.

641. ILLA GRADUM STUDIO CELERABAT ANILI. In codicibus quibuſdam ſane quam vetuſtis *anilem* legitur: quippe gradum. Videturq; majus eſſe, celerare gradum anilem ſtudio, quam celerare gradum anili ſtudio; hoc tamen in medio relinquatur.

649. PAULUM LACHRYMIS. In antiquis aliquot exemplaribus, *Paullum lacrumis* habetur. Ac de *lacrumis* quidem ſatis ſuperque dictum alibi. Quantum vero pertinet ad adverbium *paullum*, duplici *ll* notatum, id ita ſcribendum eſſe conſtanter adeo affirmat Terentius Scaurus, ut eos peccare ſine dubio dicat, qui *paulum*, per unum *l* ſcribunt. Hinc in veterum monumentis legas: HOSPES QUOD DEICO PAULLUM EST ASTA AC PELLICE. Et eodem modo pleriſque locis tam pro adverbio, quam pro nomine

Ulta virum, poenas inimico a fratre recepi:
Felix, heu nimium felix, ſi litora tantum
Numquam Dardaniae tetigiſſent noſtra carinae!
Dixit: &, os inpreſſa toro, Moriemur inultae?
Sed moriamur, ait. Sic, ſic juvat ire ſub umbras.
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, & noſtrae ſecum ferat omina mortis.
Dixerat. Atque illam media inter talia ferro
Conlabſam aſpiciunt comites, enſemque cruore

Spu-

SERVII.

656. ULTA VIRUM. Puniendo ejus interfectorem: nam ideo addidit: *Poenas inimico a fratre recepi*. Et re vera nulla avaro major eſt poena, quam amittere pecuniam, propter quam commiſerat ſcelus. Bene autem *recepi*, quaſi debitas: vel quod partem maximam civium ſollicitavi. Ergo hoc dicit: Feci illud, & illud: felix nimium fuiſſem, ſi tantum Aeneas Carthaginem non veniſſet. Alii haec quaſi per interrogationem volunt accipi: ut nihil dicat eſſe perfectum: nunquid urbem ſtatui? nunquid ulta ſum virum? nunquid a fratre poenas recepi? Sed tamen felix fuiſſem, ſi vel hoc tantum contingeret, ut Carthaginem non veniret Aeneas. Et hanc varietatem gignit hic ſermo TANTUM, quem alii, *tantummodo* interpretantur: nam ad utrumque admittitur. Tamen melior eſt ſenſus ſuperior, quem nonnulli ſic exponunt propter *Pendent opera interrupta*: ut ordo ſit: urbem praeclaram, & mea moenia ſtatui vidi: hoc eſt vidi dum ſtatuerentur: *ſtatui* enim infinitivus a poſitivo *ſtatuor*.

657. FELIX HEU NIMIUM FELIX, SI LITORA NUNQUAM DARDANIAE TETIGISSENT NOSTRA CARINAE. A Catullo accepit, qui dicit: *Jupiter omnipotens, utinam nec tempore primo Gnoſſia Cecropiae tetigiſſent litora puppes*.

659. OS IMPRESSA TORO. Applicato ore ad lectulum, vel *os*, faciem: aut quaſi amatrix, ut: *Stratiſque relictis incubat*. Aut certe quaſi peritura inſenſibili rei dat ſenſum: & ſic ad lectulum loquitur, ut ad haſtam Turnus: *Te Turni nunc dextra gerit*. Mezentius ad equum: *Rhoebe, diu, res ſiqua diu mortalibus ulla eſt, Viximus*.

660. SIC? SIC. Quaſi interogatio & reſponſio. Et placet ſic inultam perire, vel hoc genere mortis: & hoc eam ſe loco intelligimus percuſſiſſe. Unde alii dicunt verba eſſe ſe ferientis. Alii ita diſtinguunt: *Sed moriamur ait*: & ſic poſt adjiciunt: *Sic juvat ire ſub umbras*: ut dubitaverit an inulta deberet mori: deinde ultionis difficultatem circumſpiciens dixerit: *Sic juvat ire ſub umbras*.

661. HAURIAT HUNC OCULIS IGNEM. Aut videat omina tempeſtatis futurae: quia navigantibus malum omen eſt, ſi rogalis flamma videatur: aut certe ſatisfaciat ſuae crudelitati. AB ALTO. A mari.

662. DARDANUS. Pro Dardanius. Plautus: *Natus Argis ex Argo patre*: vel quod ipſe Aeneas ante Dardanus dictus eſt. ET NOSTRAE SECUM FERAT OMINA MORTIS. Ut Aeneas quoque per vim maturius obeat: & bene infauſta omina imprecatur ei, qui ad novi regni auſpicia properat.

663. INTER TALIA. Per talia, ut: *Hunc inter fluvio Tyberinus amoeno*.

664. CONLAPSAM ASPICIUNT. Non induxit occidentem ſe, ſed oſtendit occiſam: & hoc Tragico fecit exemplo, apud quos non videtur quemadmodum fit caedes, ſed facta narratur.

PIERII.

ne proprio PAULLUM, PAULLUS ſcriptum comperias. Miſſa vero facio nomiſmata, in quibus fere paſſim PAULLUS legitur *ll* geminato.

651. DUM FATA DEUSQUE SINEBANT. In aliquot antiquis codicibus *ſinebat*, ſingulari numero legitur; ut proximiori adcommodetur; ſed magis placet plurale *ſinebant*.

656. INIMICO A FRATRE RECEPI. Minime placet, quod in codicibus nonnullis manu ſcriptis legitur, *inimico fratre*, abſque praepoſitione.

664. ENSEMQUE CRUORE SPUMANTEM. In Mediceo, & aliquot aliis antiquis codicibus, legere eſt *cruorem* quarto caſu; ut plura ſint membra ad exaggerationem; haec ſcilicet: Collapſam aſpiciunt comites, enſemque aſpiciunt, cruorem ſpumantem aſpiciunt, ſparſaſque manus. Vel, Enſem ſpumantem cruorem, tranſitive, non ineleganter. Sed enim magis omnino placet: *Enſem cruore ſpumantem*.

Spumantem, ſparſaſque manus. It clamor ad alta
Atria: concuſſam bacchatur fama per urbem.
Lamentis, gemituque, & femineo ululatu
Tecta fremunt: reſonat magnis plangoribus aether:
Non aliter, quam ſi immiſſis ruat hoſtibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros; flammaeque furentes
Culmina perque hominum volvantur perque deorum.
Audiit exanimis, trepidoque exterrita curſu,
Unguibus ora ſoror foedans, & pectora pugnis,
Per medios ruit, ac morientem nomine clamat:
Hoc illud, germana, fuit? me fraude petebas?
Hoc rogus iſte mihi, hoc ignes araeque parabant?
Quid primum deſerta querar? comitemne ſororem
Spreviſti moriens? Eadem me ad fata vocaſſes:
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tuliſſet.

His

SERVII.

665. SPARSASQUE MANUS. Aut perfuſas ſanguine: aut morte reſolutas.

667. FOEMINEO UIULATU. Proprio foeminarum. Horatius: *Et illa non virilis ejulatio*.

670. ANTIQUA TYROS. Vel nobilem dicit: vel illud oſtendit, quia Carthago ante Byrſa, poſt Tyros dicta eſt, poſt Carthago a Carthada oppido: unde fuit Dido inter Tyron & Berithon.

672. AUDIIT EXANIMIS. Exterrita: nam, ut diximus, *exanimatus* mortuus eſt.

673. ORA SOROR FOEDANS. Cruentans, ut: *Sanguine foedantem*.

674. NOMINE CLAMAT. Aut Didonem vocat: ut ſupra diximus, Poenorum lingua viraginem: nam Eliſa dicta eſt; ſed virago eſt vocata, cum ſe in ignem praecipitavit: aut *nomine clamat*, nominat: ſicut & Homerus dicit *ἔκ τ' ὀνόμαζεν*, nominabat: aut certe vero nomine, ut ſolent dolentes, ut: *Hunc ego te, Euryale, aſpicio*. Item: *Mater Cyrene, mater*. Hinc & ibi ait: *Et te crudelem nomine dicit*. Et multi quaerunt, quomodo procedit hoc, cum ejus nomen nuſquam ſequatur; ſed tractum eſt a Jure, ubi dicitur nihil intereſſe, utrum quis unum filium habens, dicat: *Fili, heres eſto*: an, *Titi, heres eſto*. Ergo dicendo: *Hoc illud germana fuit?* quaſi nomen dixit. Sane ſciendum, bene eum perturbatae integrum non dediſſe ſermonem.

675. HOC ILLUD GERMANA FUIT. Allocutio per conqueſtionem.

676. HOC ROGUS ISTE MIHI. Alludit ad hiſtoriam.

677. QUID PRIMUM DESERTA QUERAR? Conqueritur, cur relicta ſit, nec ad par exitium convocata. COMITEMNE SOROREM SPREVISTI? Deeſt: Illudne, quod ſpreviſti comitem ſororem? & ſemiplene loquitur quod afflictis convenit.

679. TULISSET. Abſtuliſſet.

PIERII.

668. RESONAT MAGNIS PLANGORIBUS AETHER. In Mediceo, & antiquis pleriſque codicibus, *clamoribus* habetur; ſed magis foemineum eſt *plangoribus*. Et paulo ante dictum eſt: *It clamor ad alta Atria*, quod non fuit tam cito repetendum.

669. NON ALITER, QUAM SI IMMISSIS RUAT HOSTIBUS. In codicibus aliquot antiquis *miſſis* legitur, abſque *im* praepoſitione, hoſtium impetum indicante: quare quum *immittere* pertineat ad hoſtilem vim: & alibi: *Immiſſi Danai*: & apud Hiſtoricos, *Immiſſos equites, immiſſos hoſtes*, ſaepe legas, nulla mihi reliqua ſit dubitatio, quin *immiſſis* legendum ſit.

670. AUT ANTIQUA TYROS. Veteres pleriſque codices *Tyrus*, idiomate Latino legunt; ſed non diſplicet *Tyros*, cujuſmodi caſum Valerius Probus in pleriſque aliis hujuſmodi nominibus apud Virgilium agnoſcit.

679. AT-

His etiam ſtruxi manibus, patrioſque vocavi
Voce deos, ſic te ut poſita crudelis abeſſem?
Exſtinxſti te meque, ſoror, populumque, patreſque
Sidonios, urbemque tuam. Date volnera lymphis
Abluam, &, extremus ſi quis ſuper halitus errat,
Ore legam. Sic fata gradus evaſerat altos,
Semianimemque ſinu germanam amplexa fovebat
Cum gemitu, atque atros ſiccabat veſte cruores.
Illa, gravis oculos conata attollere, rurſus
Deficit. Infixum ſtridit ſub pectore volnus.
Ter ſeſe attollens cubitoque adnixa levavit:

Ter

SERVII.

680. Struxi manibus. Quaſi ſceleris contaminata, & quaſi ipſa interitum ſororis adjuverit. *Struxi manibus*, ſubaudis, rogos. Patrios deos. Saturnum & Junonem.

681. Posita. Exanimata. Statius: *Poſituſque beata Morte pater*. Crudelis. Illum crudelem dicit, quod ſit dubium tu an ego.

682. Extinxsti te meque soror. Varro ait, non Didonem, ſed Annam, amore Aeneae impulſam, ſe ſupra rogum interemiſſe. Populumque patresque urbemque tuam. *Patres*, id eſt, Senatum. *Urbem tuam*, quam extruxiſti: & quidam hoc loco volunt tres partes politiae comprehenſas; populi, optimatium, regiae poteſtatis: Cato enim ait de tribus iſtis partibus ordinatam fuiſſe Carthaginem.

683. Date vulnera lymphis. Date lymphas, ut vulnera abluam, hoc eſt, aut date aquam: aut *date*, id eſt, permittite. Lavare autem cadavera ſatis proximis concedebatur. Unde queritur mater Euryali: *Nec vulnera lavi Veſte tegens*. Sane in ſacris pura veſtis appellatur, quae neque funeſta ſit, neque maculam habeat ex homine mortuo. Id hoc loco comprehenſum accipi poteſt, cum Dido inducitur habuiſſe crinem ſacratum, quo videlicet abſciſſo poſſit ſine cruciatu mori: prius tamen voluit ablui cruorem, cum ait: *Date vulnera lymphis Abluam*. Plenius tamen infra ait: *Semianimemque ſinu germanam*, uſque, *veſte cruorem*: ut tanquam in veſte pura legitimo ſumptu morti dita haberetur: quodque ſacratum crinem habuerit, vitae fuerit immorata: nam ſubjecit apte ex perſona Iridis: *Hunc ego diti Sacrum juſſa fero, teque iſto corpore ſolvo*.

685. Ore legam. Muliebriter, tanquam poſſit animam ſororis excipere, & in ſe transferre. Sic Cicero in Verrinis: *Ut extremum filiorum ſpiritum ore excipere liceret*. Gradus evaserat altos. Id eſt, adſcenderat; rogi ſcilicet, qui pro qualitate fortunarum fiebat: unde in ſexto: *Coeloque educere certant*. Aut quia lecti antiquorum alti erant, & gradibus adſcendebantur, quibus ſuperatis Anna amplectitur ſororem.

686. Amplexa fovebat. Bene non fovit, ſed *fovebat*; ut id diu factum oſtenderet.

687. Cruores. Exprimebat, vel abluebat, ut: *Vulnera ſiccabat lymphis*. An ſuam veſtem vulnere Didonis infectam. Uſurpavit: nam nec *ſanguines* dicimus numero plurali, nec *cruores*. Siccabat autem, exprimebat.

689. Sub pectore. Per tranſitum dicit vulneris locum.

PIERII.

679. Atque eadem hora tulisset. In codicibus aliquot antiquis *fuiſſet* legitur; ſed *tuliſſet* melius, ut aſſumat accuſativum *ambas*.

682. Extinxsti te meque soror. In veteribus fere omnibus exemplaribus, *extinxi*, prima perſona legitur: quaſi fateatur Anna ſe manibus ſuis paraſſe inſtrumenta necis, admittatque in ſe culpam ad majorem doloris exaggerationem. Valerius tamen Probus *extinxti* per Syncopen agnoſcit, una cum Soſipatro Cariſio: qui, *Syncope* (ait) *eſt*, *quum mediae parti aliquid ſubducitur*, ut: *Extinxti te, meque ſoror*, pro, extinxiſti.

689. Stridet sub pectore volnus. In antiquis aliquot codicibus *ſtridit*, a tertia conjugatione eſt; ut in Georgicis: *Stridere apes utero*: & : *Striduntque cavernis*.

690. Cubitoque innixa levavit. In pleriſq; codi-

Ter revoluta toro eſt, oculiſque errantibus alto
Quaeſivit caelo lucem, ingemuitque reperta.
Tum Juno omnipotens, longum miſerata dolorem,
Difficiliſque obitus, Irim demiſit Olympo,
Quae luctantem animam nexoſque reſolveret artus.
Nam, quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed

SERVII.

691. TER REVOLUTA TORO EST. Aut ſaepius: aut Promanteuſis eſt, praeſagium, propter bella Carthaginis: nam tria cum Romanis fuere bella Punica. ERRANTIBUS. Vicinitate mortis.

692. INGEMUITQUE REPERTAM. Atqui ſupra dixit: *Inviſam quaerens quam primum abrumpere lucem:* ſed oſtendit morientes ſua improbare deſideria, ut in ſexto: *Quam vellent aethere in alto Nunc & pauperiem & duros perferre labores.*

693. TUM JUNO OMNIPOTENS. Aut pronuba, aut inferna. Statius: *Jam complexa manu crinem tenet infera Juno.*

694. DIFFICILESQUE OBITUS. Quia ſupererat vita ei, quae caſu, non aut fato, aut natura, moriebatur, ut: *Nam quia nec fato, merita nec morte peribat:* id eſt: naturali. IRIM DEMISIT OLYMPO. Ut & ſupra diximus, trahit hoc de Alceſti Euripidis, qui inducit Mercurium ei comam ſecantem: quia fato peribat mariti. Alii dicunt, Euripidem Orcum in ſcenam inducere, gladium ferentem, quo crinem Alceſti abſcindat. Euripidem hoc a Poenia, antiquo tragico, mutuatum. Sane ſciendum, hoc ideo nunc fieri, quia certis conſecrationibus ſolebant homines facere, ut muniti eſſent adverſus fortunae impetus; nec poterant mori, niſi exauctorati illa conſecratione; unde circa Didonem iſta ſervantur.

696. NAM QUIA NEC FATO. Cum dicat Virgilius: *Stat ſua cuique dies*, quomodo hic dicit: *Nam quia nec fato, merita nec morte peribat, Sed miſera ante diem?* Nam ſi fato vivimus, quid agunt merita? ſi penſamur meritis, quae vis fati? quomodo hic & fatum admittit & meritum? Deinde, cum dixerit, *Stat ſua cuique dies*, quomodo dicit ante diem? Harum rerum ratio ſic redditur: Sunt & *fata*, quae dicuntur *denunciativa*; ſunt alia, quae *conditionalia* vocantur. *Denunciativa* ſunt, quae omnimodo eventura deferunt, ut verbi gratia: Pompejus ter triumphaturus eſt. Hoc illi fata dederunt, ut, ubicumque terrarum fuerit, ter triumphet: non poteſt aliter evenire, & ideo fatum, quod hoc denunciat, *denunciativum* vocatur: *Conditionale* vero hujuſmodi eſt: Pompejus, ſi poſt Pharſalicum bellum Aegypti litus attigerit, ferro peribit: hic non omnimodo neceſſe erat, ut videret Aegyptum; ſed, ſi caſus illum ad aliam regionem forte duxiſſet, evaſiſſet. Sic & apud Homerum Achilles refert, matrem deam ſibi dixiſſe, ut, ſi bello Trojano ſe ſubtraheret, & reducem patriae daret, alta ſenecta viveret, ſed inglorius: ſi vero apud Trojam pugnando perſeveraret, adeptus magnam gloriam primaevus obcumberet. Vides igitur conditionem fati ſub duplici eventus exſpectatione pendere. Achilli enim dies ſtatuta erat, qua domum repetens ſenex periret; ſed quia bellum non reliquit, obiit quidem ante diem fato ſtatutum; ſed nec tum ſine fato: quia de gemina fati auctoritate veniebat utraque conditio. Sic & Didoni decretum fuerat, ut urbem praeclaram ſtatueret, ulciſceretur virum, poenas de parricidio fratris exigeret. Perveniſſet autem ad ſeram mortem ſine ulla felicitatis offenſa, ſi Trojana claſſis ad litus Africae non veniſſet, qua portum Carthaginis ingreſſa, nec continuaretur ulterius reginae nota felicitas, nec expectaretur ad mortem dies illa ſera, quae fuerat conſtituta. Haec ſciens Maro, inducit ipſam Didonem in extremis ſuis iſta dicentem: *Urbem praeclaram ſtatui, mea moenia vidi, Ulta virum, poenas inimico a fratre recepi, Foelix, heu nimium foelix, ſi litora tantum Nunquam Dardaniae tetigiſſent noſtra carinae!* Sic & Vulcanus, reſpondens Veneri, armari filium poſtulanti, conditionale fatum adſerit fuiſſe Trojanis, ut, ſi Aeneas coeleſtibus armis fuiſſet armatus, annos X. ultra quam ſtetit Troja duraret, nec Priamus ante idem tempus periret: quo praeſidio praetermiſſo praeparandae Trojanae incolumitatis extincta conditio eſt: & hoc eſt, quod ait: *Similis ſi cura fuiſſet:* & quod dicit, *Fas nobis*, &c. Hoc eſt. per fata licuiſſet: Si enim nefas eſt obviare fatis, fas eſt omne quod permittente fatorum lege praeſtatur. Ergo ſenſus hic eſt: Cura quae tibi nunc eſt, ſi ſtante Troja fuiſſet, armari filium tuum mihi per fata licuiſſet; propter rationem ſcilicet conditionalis fati & vitam Priami, & regna Trojae tam Juppiter, quam fata ſervaſſent, cum hoc decreti conditio contineret. Ergo *ſtat ſua*

Digitized by Google

Sed miſera ante diem, ſubitoque accenſa furore,
Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco:
Ergo Iris croceis per caelum roſcida pennis,

Mil-

SERVII.

cuique dies, aut denunciativo ſato; & mutationem omnino non recipit: aut conditionali: &, ſi eventum alterum caſus adtulerit, non inſpecta die acceleratur interitus: quod ergo dixit: *Nam quia nec fato, merita nec morte peribat*, nolo illum putes uoiverſa confundere: Illi enim dicuntur non fato perire, ſed merito, qui maxima in deos, & non ignoſceoda committunt, ut Salmoneus; ut contemptor divum Mezentius; ut Tityus; ut Ixion: quos ſi fato dixeris oppetiſſe, pugnaveris: nam qui excedunt delinquendi modum, ipſi ſibi poenam ſanciunt; quam ſi fatis imputandam putaveris, excuſas peremptorum reatum. Hoc eſt ergo quod dicit: *Nam quia nec fato*, id eſt, denunciativo, *merita nec morte*, id eſt, nullo immani crimine commiſſo; *ſed miſera ante diem*, hoc eſt, uno de conditionalibus fatis ſtatuto: Si Trojanae claſſis oon contigiſſet adventus.

697. SED MISERA ANTE DIEM. Non eſt coontrarium, quod dicit in decimo: *Stat ſua cuique dies*; nam, ut ſaepe diximus, ſecundum ſectas loquitur: & hoc ſecuudum alios, Epicureos ſcilicet; illud ſecundum alios, Stoicos nimirum, dictum eſt. Quanquam grammaticae reſponſioni poſſit ſufficere: *Omnia vincit amor: & nos cedamus amori*. FURORE. Quia pudica in amorem devenerat.

698. FLAVUM CRINEM. Matronis nunquam flava coma dabatur; ſed nigra: unde Juvenalis: *Sed nigro flavum crinem abſcondente galero*. Huic ergo datur, quaſi turpi: aut *flavum*: quia in Catone legitur de matronarum crinibus: *Flavo cinere unctitabant, ut rutilae eſſent*.

699. CAPUT DAMNAVERAT. Necdum eam morti deſtinaverat, poteſt accipi, *Stygioque caput damnaverat orco*: ut Didonem voto liberaret, quod ſemper omnes optant, ut ſine cruciatu moriantur: nam ſubjunxit: *Hunc ego diti Sacrum juſſa fero, teque iſto corpore ſolvo*: id eſt, libero: vel, illud ab orco nondum liberaverat, cum illa, devotum crinem adhuc retinens, inter reos eſſet. Ergo cujuſcumque debiti, id eſt, reatus, damnatio finem facit. DAMNARE autem, eſt damno adficere, id eſt, debito liberare. Ideo, & cum vota ſuſcipimus, rei voti dicimur, donec conſequamur beneficium, & donec condemnemur, id eſt, promiſſa ſolvamus, ut: *Damnabis tu quoque votis*. Et beue Poeta non ait, illam damnaverat; ſed caput ipſum, unde crinis fuerat auferendus.

700. IRIS ROSCIDA. Quia cum oubibus fit pluvialibus, quae rore non carent. ADVERSO SOLE. Bene naturalem rem expreſſit: Iris enim niſi e regione Solis non fit, cui varios colores illa dat res: quia aqua tenuis, aer lucidus, & nubes caligautes ioradiante iſto varios creant colores.

PIERII.

codicibus antiquis, *adnixa* legitur. Sed id magis animadverteodum, quod vetera quaedam exemplaria *cubitu* legunt, quartu declinatu: niſi ſit, ut *agru*, & *domu*, & pleraque ſimilia: quorum exempla ſuperius adootavimus.

692. INGEMUITQUE REPERTA. Io antiquis aliquot exemplaribus *repertam* legitur, pro reperiſſe: quae frequens apud eruditos elocutio.

694. DIFFICILESQUE OBITUS. Ut miſſum faciam *lis* terminationem in antiquis codicibus, id ponam ex eruditoruni ſeotentia, *difficiles obitus* ideo a Poeta dictos, quia caſu moriebatur, non autem fato: de quo apud Aulum Gellium lib. XIII. cap. I. IRIN DIMISIT. Quaerebant veteres, cur *Irin* non *Iridem* Virgilius dixiſſet: poſitumque *Irin* pro *Iridem*, C. Julius Romanus ait: & ita alibi, *Irin de coelo*: Varronem tamen, Tullium, & alios, hujus *Iris*, *hujus Serapis*, *hujus Iſis* protuliſſe.

697. SED MISERAM ANTE DIEM. Apud Nooium Marcellum loco hujus expoſitionem invenies: & apud Servium in libri decimi commentario.

699. ABSTULERAT. In codicibus aliquot antiquis, *apſtulerat* per *p* legitur: nam quum veteres *b* ante *s* durius ſonare judicarent, quod io *abſcondit* Velius Loogus notat, eam litteram in *p* commutabant, quae auditum exornaret. Noſtra autem aetate nuſquam reperi tam eruditas aures, quae duriciem a mollicie io hujuſmodi pronuotiatione diſcernerent. In veterum vero monumentorum inſcriptionibus ſaepe *abſtulerit* per *p* notatum obſervavi: quorum exempla aliquot iodicaſſe non pigeat. Romae apud D. Euſtachii:

AUT HANC ARAM APSTULERIT.

In S. Celſi epigrammate elegiaco: APSTULERINT.
In S. Priſcae:

QUOD TE FESTINANS APSTULIT ATRA DIES.

Mille trahens varios adverſo Sole colores,
Devolat, & ſupra caput adſtitit: Hunc ego Diti
Sacrum juſſa fero, teque iſto corpore ſolvo.
Sic ait, & dextra crinem ſecat. Omnis & una
Dilabſus calor, atque in ventos vita receſſit.

SERVII.

703. SACRUM JUSSA FERO. Euripides Alceſtin Diti ſacratum habuiſſe crinem dicit, quod Poeta tranſtulit ad Didonem. CORPORE SOLVO. Id eſt, animam tuam: quia ait ſupra: *Nexoſque reſolveret artus*.

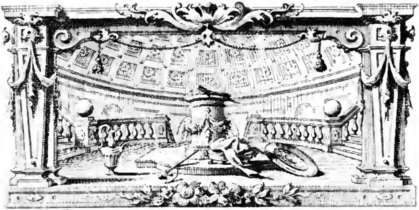
704. OMNIS ET UNA. Uno impetu effuſa eſt vita, id eſt, anima. DILAPSUS CALOR. Secundum eos, qui dicunt animam calorem eſſe, qua recedente corpus friget, ut: *Corpuſque lavant frigentis & ungunt*.

705. IN VENTOS VITA RECESSIT. Id eſt, anima, ut in quarto Georgicorum: *Quemque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas*. Et dicendo *in ventos*, aut eos ſequitur, qui animam aerem dicunt; hoc eſt, in materiam ſuam redire: aut certe eos, qui dicunt animam perire cum corpore: ut intelligamus, evanuit, in ventos receſſit, ut in nono: *Sed aurae omnia diſcerpunt, & nubibus irrita donant*: id eſt, evaneſcunt.

PIERII.

701. TRAHENS VARIOS ADVERSO SOLE COLORES. In Mediceo, & codicibus quibuſdam aliis pervetuſtis, *adverſa luce* legitur; ſed *adverſo Sole* ſignate ex ratione phyſica poſitum eſt.

703. ET DEXTRA CRINEM SECAT. In Longobardico perveteri codice, *crinem tulit*, habetur, ut ſit pro abſtulit. Magis tamen placet *ſecat*; ut res ipſa pingi videatur: nam *ut pictura Poeſis eſt*. Atque haec hoc libro dicta ſufficiant.

Ant Viſentini f

P. VIRGILII MARONIS AENEIDOS

LIBER QUINTUS.

INTEREA medium Aeneas jam claſſe tenebat

Cer-

SERVII.

Vs. 1. INTEREA. Dum fletur, aut ſepelitur Dido: & hoc ſermone librum, ut ſolet, ſuperioribus junxit: cujus pars major ex Homero ſumpta eſt: nam omnia, quae hic commemorat, exhibentur circa tumulum Patrocli; niſi quod illic curule exercetur, hic navale certamen. Sane intelligendum, non potuiſſe fieri, ut una nec plena die Aeneas ad Siciliam perveniret; unde accipiendum eſt, ſicut ſupra legimus, quod circa primum ortum lucis navigavit, ut: *Regina e ſpeculis ut primum albeſcere lucem Vidit, & aequatis claſſem procedere velis*. Ergo tota die, dum ſe Dido interimit, dum fletur, paululum provectus eſt, leniter ſpirantibus ventis: & flammas rogi circa veſperam vidit: quo tempore & per naturam ignem videre potuit: & per priſtinum morem, quo per diem cadavera non incendebantur. Deinde tota navigans nocte & alterius diei parte ad Siciliam venit. MEDIUM. Aut *medium* eſt, quicquid a principio recedit, & necdum finem ſortitur: aut *medium*, ſic altum, ut medium putares, ut, *Graditurque per aequor Jam medium*: nam vere *medium* ſequenti indicat loco: *Ut pelagus tenuere rates, nec jam amplius ulla Occurrit tellus*. Sane ſpeciem pro genere poſuit: nam *mare* ſignificat maria.

Te-

Digitized by Google

Certus iter; fluctuſque atros aquilone ſecabat,
Moenia reſpiciens, quae jam infelicis Eliſſae
Conlucent flammis. Quae tantum accenderit ignem
Cauſſa latet: duri magno ſed amore dolores
Polluto, notumque, furens quid femina poſſit,
Triſte per augurium Teucrorum pectora ducunt.

Ut

SERVII.

TENEBAT. Nautico uſus eſt verbo, ut: *Iliacas vento tenuiſſe carinas*. Et: *Ni teneant curſus*.

2. CERTUS. Aut indubitabiliter pergens, id eſt, itineris ſui certus: aut *certus Aeneas*, id eſt, ſollers, ſtrenuus, velox, ut: *Equidem per littora certos Dimittam*. ATROS AQUILONE. Quos nuper flans Aquilo atros effecerat, ut: *Et mediis properas Aquilonibus ire per altum*. Nam ex Africa venientibus Auſter ſecundus eſt, Aquilo adverſus; ergo hoc dicit, quod fluctus, qui atri eſſe conſuerunt Aquilonis flatu, qui ante flaverat, ſecundo flatu, ſecarit Aeneas, ſurgente Zephyro, ut Mercurius: *Nec Zephyros audis ſpirare ſecundos*. Sed novimus tempeſtatis hanc eſſe naturam, ut reliquias venti teneat, etiam in alterius flatu, ſicut Lucanus: *Ut quotiens aeſtus, Zephyris furiiſque repugnat, Huc abeunt fluctus, illuc mare*. *Atros* autem, ſecundum Plinium dicit, qui ait in Naturali hiſtoria, non eſſe maris certum colorem; ſed pro qualitate ventorum mutari: & aut flavum eſſe, aut luculentum, aut atrum.

4. COLLUCENT FLAMMIS. Lucent undique: in honorem enim regum cum facibus procedebatur a populo: unde ait de Pallante: *Lucet via longo Ordine flammarum, & late diſcriminat agros*. Poſtea etiam funebres lectulos proferre coeperunt: unde eſt etiam in ſexto: *Vel quae Tyberine videbis Funera, cum tumulum praeterlabere*: cum de Marcello aedili diceret, filio ſororis Auguſti, in cujus honorem hoc factum eſt. QUAE TANTUM. In quantitate eſt admiratio. Sane ſciendum, Varronem dicere, Aeneam ab Anna amatum: & licet (ut ſupra diximus) plurimum tempus interſit, lectum tamen eſt.

5. CAUSA LATET: DURI MAGNO SED AMORE DOLORES POLLUTO. *Duri dolores*, ὑπέρθεσις eſt; ſed expoſitio talis eſt: Ignorabant quidem cauſam Trojani; conjecturis tamen propius accedebant: nam duri dolores magno amore polluto, id eſt, laeſo: & notus foeminarum furor ducebat Trojanos per triſte augurium; ſcilicet, ut crederent Didonem ſe interemiſſe. Multi dicunt, DUCUNT, dilacerant; ut ad ſupra dictas duas cauſas tertia accedat. Percellebant, inquit, animos Trojanorum, quod naſcebantur duri dolores amore polluto: quod notus erat foeminae furor: quod ignem rogi videbant, id eſt, omen navigantibus triſte: ut PERTRISTE, valde triſte ſit; Sed ſi ſic intellexerimus, tertio dicto congruit tantum, non etiam ſuperioribus: nec enim Trojani navigantes jam poterant aut de amore, aut de furore Didonis eſſe ſolliciti.

7. TRISTE PER AUGURIUM. Quidam *augurium*, pro conjectura accipiunt; ſed in quarto libro relatum eſt, duplici modo diras fieri; aut in ſignis, aut quocumque modo; aut quacumque parte. Sed de ſignis diram fieri, in tertio de Harpyis, & in quarto de Didone ſignificatum eſt: nunc quocumque modo diram fieri ſic oſtenditur: cum facit Aeneam, ex Africa navigantem, flammam e rogo Didonis adtendere, dixit enim: *Quae tantum accenderit ignem Cauſa latet*, uſque, *pectora ducunt*. Cum enim dat ubique Aeneae auguriorum peritiam, oſtendit ſciſſe eum etiam haec ſigna inter diras referri: quod verum fuiſſe declarat ſecuta tempeſtas. TEUCRORUM PECTORA DUCUNT. Sicut dictum eſt, propter viſas flammas rogales, quae malum navigantibus omnen efficiunt: & Trojani auguriorum periti ſunt: nam neque ad Italiam veniunt, & mox naves incendio amittuntur.

PIERII.

Vs. 1. INTEREA MEDIUM AENEAS JAM CLASSE TENEBAT CERTUS ITER. Antiqui admodum codices legunt mutato numero, *Interea Aeneas medium*, dactylis & ſpondeis alternatim collocatis; qui numerus artificioſior videtur, quamvis *medium Aeneas* ex plurium litterarum colliſione gravior habeatur. Sed enim ſuas quiſque aures conſulat: nos enim id in medio relinquimus.

3. QUAE JAM INFELICIS ELISAE COLLUCENT FLAMMIS. In codicibus aliquot antiquis legere eſt, *jam felicis*, ut ſit *jam* pro πάλαι: quod ipſamet antea confeſſa fuerat; *Felix, heu nimium felix, ſi litora tantum Nunquam Dardaniae tetigiſſent noſtra carinae*, de priore vita ſua loquens. Quod ſi *infelicis* placet, & *jam* reſpicere ad verbum collucent, aliena non erit a ratione ſententia: nam & ea ſe identidem *infelicem* appellavit paulo ante: & *infelix* ab Aenea nuncupatur in Sexto.

Ut pelagus tenuere rates, nec jam amplius ulla
Occurrit tellus; maria undique, & undique caelum,
Olli caeruleus ſupra caput adſtitit imber,
Noctem hiememque ferens: & inhorruit unda tenebris.
Ipſe gubernator puppi Palinurus ab alta:
Heu! quianam tanti cinxerunt aethera nimbi?
Quidve, pater Neptune, paras? Sic deinde locutus
Colligere arma jubet, validiſque incumbere remis;
Obliquatque ſinus in ventum, ac talia fatur:
Magnanime Aenea, non, ſi mihi Juppiter auctor

Spon-

SERVII.

8. RATES. Pro navibus, abuſive poſuit.

9. OCCURRIT TELLUS. Jocunde occurrit: e contrario: *Terraeque urbeſque recedunt*. MARIA UNDIQUE ET UNDIQUE COELUM. Ecce vere nunc eſt medium mare. Homeri eſt: *Οὐδέ τις ἄλλη φαίνετο γαιάων, ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα.*

10. OLLI. Aut tunc: aut illi. SUPRA CAPUT. Periculoſus, inevitabilis, mortifer: nec enim ſimpliciter dictum eſt; cum omnis imber ſupra caput ſit.

11. NOCTEM. Tenebras. HYEMEM. Tempeſtatem: Graeci enim *χειμῶνα*, & non ſolum anni tempus, ſed & tempeſtatem ſignificant. INHORRUIT UNDA TENEBRIS. Hoc eſt, & noctis, & nubium.

12. IPSE GUBERNATOR. *Ἐμφατικῶς*, hoc eſt, qui debuit eſſe ſolatio. PUPPI AB ALTA. Subaudis, haec ait.

13. QUIA NAM. Id eſt, cur: & eſt interrogantis adverbium, quo uſus eſt bis, & hic, & in decimo: *Coelicolae magni quianam ſententia vobis Verſa retro?* NIMBI. Pro, nubes.

15. COLLIGERE ARMA JUBET. Vela contrahere, non penitus deponere: nam dicit: *Obliquatque ſinus in ventum*.

16. OBLIQUATQUE SINUS IN VENTUM. Contra eam partem, qua venti flabant: & eleganter per totum, gubernatorem oſtendit ante omnia tentare, quam ad confeſſionem deſcendat.

17. MAGNANIME AENEA. Fortiſſime: & eſt epitheton ſumptum ex tempore, hoc eſt, qui non conſternaris: ſic in quarto, ubi nuptias facturus eſt, ait: *Ipſe ante alios pulcherrimus omnes*. JUPPITER AUCTOR. Aut noſtrae navigationis: aut ſecundum uſum loquutus eſt: nec ſi hujus rei auctorem ſe Juppiter faciat. Et multi quaerunt, quomodo auctor Juppiter? cum Apollini dicat: *Tot maria intravi duce te*. Sed legimus: *Quae Phoebo Pater omnipotens*: & ſpecialiter navigationis ex Africa auctor eſt Juppiter.

PIERII.

9. COELUM UNDIQUE ET UNDIQUE PONTUS. Lectio haec in codice Longobardico, & quibuſdam aliis manu ſcriptis; ſed enim in Mediceo, & plerisque itidem antiquis ita ſcriptum obſervavi, *maria undique, & undique coelum*. Ex eruditis autem viris hanc alii lectionem, alii alteram malunt.

13. HEU QUIANAM TANTI CINXERUNT AETHERA NIMBI. Jovianus Pontanus, ſummo vir ingenio, eruditioneque, ut omnibus palam eſt, incomparabili, in libro de numeris Poeticis, multis quidem rationibus legendum eſſe: *Heu qui nam*, monoſyllabicis dictionibus, nititur adprobare. Aliquos vero codices inveni, in quibus paulo ſequius detorto dictionis caſu, per monoſyllaba legatur: *Heu quo nam*: in quodam alio, *quid nam*; ſed enim Servius *quia nam* agnoſcit, & in decimo ſermonem Ennianum eſſe dicit. Vetuſtioraque omnia exemplaria, quae habui, *quianam* triſyllabum legunt. Priſcianus libro de Conſtructione primo, *quianam* ait interrogative poni, Virgilii teſtimonio hinc citato: idemque ſignificare, quod apud Graecos *διὰ τί*. Alibi vero ait, *γὰρ* conjunctionem cauſalem per *quianam* expreſſum a Virgilio: *Heu quianam tanti*. Et *quianam* adverbium conſtare Tribracho, hoc loco teſte, Valerius Probus aſſerit in Artium inſtitutis. Soſipater Cariſius, ubi *quianam* inter adverbia interrogandi recenſet, hunc eundem citat verſum: *Heu quianam tanti cinxerunt aethera nimbi*. Mihi vero non diſplicet Pontani ſententia; ſed neque veteribus codicibus, uno conſenſu legentibus eodem modo, & antiquis tot Grammaticis, quos tamen Pontanus eludit, auſim refragari: quum praeſertim Quintilianus ita libro octavo dicat: *Propriis dignitatem dat antiquitas*. Eoque ornamento

namento

Spondeat, hoc ſperem Italiam contingere caelo.
Mutati tranſverſa fremunt, & veſpere ab atro
Conſurgunt venti, atque in nubem cogitur aër.
Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
Sufficimus. Superat quoniam Fortuna, ſequamur:
Quoque vocat, vertamus iter. Nec litora longe
Fida reor fraterna Erycis, portuſque Sicanos:
Si modo rite memor ſervata remetior aſtra.
Tum pius Aeneas: Equidem ſic poſcere ventos
Jamdudum, & fruſtra cerno te tendere contra.

Fle-

SERVII.

18. HOC COELO. Hoc aere: *In hoc coelo, qui dicitur aer:* ſicut Lucretius poſuit.

19. MUTATI TRANSVERSA FREMUNT. Id eſt, hinc atque hinc, quod eſt ex tranſverſo; Varro de ora maritima: *Nihil enim venti, ut docti dixerunt, niſi aer multus, fluens tranſverſus.* Eſt autem adverbium factum de nomine, ut: *Cunctatur & amnis Rauca ſonans.* Item: *Et pede terram crebra ferit.* Nomen & adverbium plerumque in ſe tranſeunt, ut: *Torvumque repente clamat:* id eſt, torve. Item adverbium in nomen, ut: *Dum mane novum:* & accepta declinatione factum eſt nomen. Sic Perſius: *Jam cras heſternum, hen conſumpſimus, ecce aliud cras.* Sed nomen, cum adverbium eſſe coeperit, fit indeclinabile: adverbium, cum nomen eſſe coeperit, declinatur: unde ait Plautus: *A mane uſque ad veſperum.* A mani, autem propter tetraptoton non dixit. Cum enim in alienum jus tranſeunt hae partes, non ſuis, ſed earum, ad quas tranſierint, utuntur poteſtatibus, duntaxat, in declinatione: nam temporum rationem ſuam reſervant, ut hoc loco *tranſverſa*, cum adverbium ſit, A tamen brevis eſt: quia venit ex nomine, licet duae conſonantes ſequantur; cum ſciamus A terminata adverbia longa eſſe, ut paulo poſt: *Et fruſtra cerno te tendere contra.* ET VESPERE AB ATRO. Id eſt, ab occidente nubibus confuſo, hoc eſt, quo tendimus: nec enim ſine ratione poſt generalitatem addidit ſpeciem. Quidam autem ideo *atro* dicunt: quia ubi dies occidens, atra omnia facit, id eſt, noctem.

20. IN NUBEM COGITUR AER. Nubes enim aeris denſitas facit, ut: *Denſat, erant quae rara modo, & quae denſa relaxat:* Contrario: *Scindit ſe nubes, & in aethera purgat apertum.*

21. NEC NOS OBNITI CONTRA. Κατ' αὐτῦ: ſufficiebat enim aut obniti, aut contra niti. TENDERE. Pro contendere: Aphaereſis eſt. TANTUM. Aut quantum adverſa tempeſtas valet: aut *tantum*, pro in tantum, ut: *Quid tantum inſano juvat indulgere labori.*

22. SUFFICIMUS. Hic ſimpliciter; alibi ſubminiſtrare ſignificat, ut: *Sufficit humorem, gravidas cum vomere fruges.* SEQUAMUR. Fortunam ſcilicet.

23. QUOQUE VOCAT VERTAMUS ITER. Videtur bis idem dixiſſe. NEC LITTORA LONGE. A facili: & deeſt, *eſſe.*

24. FIDA. Propter Aceſtis affinitatem. FRATERNA ERYCIS. Propter Erycem, Butae & Veneris filium; ſecundum alios, Neptuni & Veneris, regem Siciliae, unum, ſicut dicitur, de numero Argonautarum. SICANOS. Corripuit SI, alibi producit, ut: *Sicano praetenta ſinu.*

25. RITE MEMOR SERVATA REMETIOR ASTRA. Remetior aſtra, caelo paulo ante ſervata: ſcilicet ante tempeſtatem. Colligit autem vicinitatem ex ratione curſus, qui a peritis, horis colligitur, quas indicant aſtra.

27. JAMDUDUM. Non tantum heroicum eſt, quod dat Aeneae gubernandi ſcientiam; ſed etiam ad prooeconomiam pertinet: dicturus enim: *Et ipſe ratem nocturnis rexit in undis.* FRUSTRA CERNO TE TENDERE CONTRA. Ad illud reſpondit: *Nec nos obniti contra, nec tendere tantum Sufficimus.*

PIERII.

namento acerrimi judicii P. Virgilius eſt uſus *olli*, & *quianam*, ad ſpargendam auctoritatem.

16. OBLIQUATQUE SINUS IN VENTUM. In Longobardico *ſinum*, unitatis numero legitur, inemendate: nam etſi abſque ecthlipſi legeretur, abſurdum omnino neſcio quid ſonaret: & *ſinus*, numero multitudinis, vela, poetae libentius appellant.

21. NEC NOS OBNITI CONTRA. In antiquis codici-

Flecte viam velis. An ſit mihi gratior ulla,
Quove magis feſſas optem dimittere navis,
Quam quae Dardanium tellus mihi ſervat Aceſten,
Et patris Anchiſae gremio conplectitur oſſa?
Haec ubi dicta, petunt portus, & vela ſecundi
Intendunt zephyri. Fertur cita gurgite claſſis:
Et tandem laeti notae advertuntur arenae.
At procul excelſo miratus vertice montis
Adventum ſociaſque rates, occurrit Aceſtes,

Hor-

SERVII.

28. FLECTE VIAM VELIS. Ex re mira nata declamatio: in terra enim a via deflectimus nos: in mari ipſam flectimus viam. Non ergo velorum viam, ſed per vela ipſius curſus viam dixit. *Flecte* autem, ſignificat muta, ut Pacuvius: *Quae meum venenis flexit ſocium pectora*. Et hic ad illud reſpondit: *Quoque vocat vertamus iter*.

29. FESSAS NAVES. Pro, nos feſſos. Vel *feſſas*, quaſſas, nec ad plenum refectas. DIMITTERE. Pro immittere.

30. DARDANIUM ACESTEN. Ut & ſupra diximus, Hippotes filiam ſuam Segeſtam, ne ad cetos religaretur, ſuperpoſuit naviculae, & miſit quo fors tuliſſet. Qua delata ad Siciliam, Crimiſus fluvius, concubuit cum ea converſus in canem: unde Aceſtes natus eſt: vel, ut quibuſdam videtur, Egeſtus: unde ſupra: *Trojano a ſanguine clarus Aceſtes*. Hujus rei ut eſſet indicium, nummum effigie canis percuſſum Siculi habuerunt. Alii dicunt Laomedontem, regem Trojanorum, cum graviter cives ſui ab eo ceto, id eſt, bellua marina, infeſtarentur, propterea quod mercedem Neptuno ob fabricatos muros negaſſet, ad templum Jovis Ammonis ſcitatum miſiſſe de mali remedio vel fine: cui cum eſſet reſponſum, ut filiam ſuam Heſionam belluae offerret: & hoc a civibus facere cogeretur, fore reſpondit, ſi ante eorum filias belluae objeciſſet: quo facto, cum plures puellae a ceto abſumptae eſſent, plerique parentes filias in longinqua miſerunt, ex quibus una Troja, nomine Segeſta, delata in Siciliam eſt, & a Crimiſo, ſicut dictum eſt, compreſſa, edidit Aceſten. Alii dicunt Laomedontem, cum, ſicut narratum eſt, propter filiam ſuam ſeditionem a civibus pertuliſſet, unum de Trojanis, auctorem ſeditionis occidiſſe, filiaſque ejus mercatoribus exponendas dediſſe: a quibus illae in Sicilia prope Crimiſum amnem relictae ſunt, quarum ille unam in canem converſus compreſſit. Quidam dicunt Segeſtam reverſam in matrimonium a Capye ductam, ex quibus Anchiſen natum. SERVAT. Hic tenet, ut: *Et tantas ſervabat filia ſedes*: vel certe *ſervat*, habet.

31. GREMIO COMPLECTITUR OSSA. Quaſi de matre dixit: & quaeritur cur hoc Palinurus, cum ad Siciliam ſuaderet *divertere*, non dixerit; niſi forte quod luctus Aenean noluerit admonere, propter quod ante Aeneas cauſa mortis paternae Siciliam oram inlaetabilem dixerit.

32. SECUNDI ZEPHYRI. Quomodo, ſi tempeſtas eſt; ſed jam *ſecundi*, poſt converſionem navigii.

34. ET TANDEM. Vacans particula eſt *tandem*; ut: *Et quo ſub coelo tandem*: nam cur *tandem*? cum dicat: *Fertur cita gurgite claſſis*: aut *tandem*, ideo, quia navigantibus etiam cita navigatio tarda videtur; aut tandem periculis liberati. LAETI. Qui in tempore tempeſtate caruiſſent. NOTAE HARENAE. Ad notam harenam: & utrum *notae*, dulci? an, quia jam ibi fuerant? ut: *Vix e conſpectu Siculae telluris in altum*.

35. EXCELSO. Utrum ἄτυφον, an *ex celſo*, pro excelſo? MIRATUS. Is, qui mirabatur: aut certe miratus occurrit. Et bene temperato uſus eſt verbo, ne videretur, aut quaſi inhoſpitalis dolere, aut exſultare, voti neſcius Trojanorum.

PIERII.

codicibus pleriſque, *obnixi* legitur, quod adnotandum fuit: non quia *obniti* candidiorem eſſe lectionem non agnoſceremus; ſed quia plerique codices manu ſcripti eodem modo legunt. NEC TENOERE TANTUM. In aliquot antiquis ſuaviore numero legitur, *neque*.

29. QUOQUE MAGIS FESSAS OPTEM DIMITTERE NAVIS. Antiqua pleraque exemplaria cum Mediceo, *quove* legunt, particula disjunctiva.

35. AT PROCUL EXCELSO MIRATUS VERTICE MONTIS. In veteribus quibuſdam cod. *et procul* legitur

Horridus in jaculis & pelle Libyſtidis urſae:
Troïa Criniſo conceptum flumine mater
Quem genuit. Verum non inmemor ille parentum
Gratatur reduces, & gaza laetus agreſti
Excipit, ac feſſos opibus ſolatur amicis.
Poſtera cum primo ſtellas Oriente fugarat
Clara dies; ſocios in coetum litore ab omni
Advocat Aeneas, tumulique ex aggere fatur:

Dar-

SERVII.

37. Horridus. Terribilis. In jaculis. In haſtis, Ennius: *Leveſque ſequuntur in haſtis*. Libystidis ursae. Aut re vera *urſae*; aut ferae Africanae, id eſt, leonis, aut pardi.

39. Non immemor. Litotes figura.

40. Gratatur. Quidam *gratatur*, non gratulatur; ſed laetatur accipiunt; ut, quod ad Trojanorum votum pertinet, doluerit Siciliam reverſos; quod ad ſuum animum, gaudeat. Pacuvius in Hermiona hoc verbum poſuit: *Ibo, atque dicam, frequentes ut eant gratatum hoſpiti*. Accius Pelopidis: *Nec tibi me in hac re gratari decet*. Quidam tamen reprehendunt, quod penitus non dederit verba Aceſti gratulanti. Reduces. Salvos; alibi: *Ut reduces illi ludunt*. Gaza agresti. Opibus ruſticanis: nam *gaza*, omnis fructus eſt.

42. Stellas fugarat. Poetice dixit: nam ſi *ſtellae* ab ſtando dictae ſunt, non fugantur: ſemper enim fixae ſunt praeter planetas, qui propterea *ἀπὸ τῆς πλάνης*, ab errore dicti ſunt. Et eſt indicativus modus pro conjunctivo, cum fugaſſet tempeſtates.

43. Clara dies. Ad comparationem.

44. Advocat Aeneas. Advocata enim proprie concio dicitur. Dardanidae magni. Frequenter, ut diximus, ad opus ſuum Virgilius aliqua ex hiſtoria derivat: nam ſic omnia inducit, quaſi divini honores ſolvantur Anchiſae, quos conſtat Julio Caeſari tribuiſſe Auguſtum. Et bene dicit: *Genus alto a ſanguine divum*: nam per tacitam oeconomiam oſtendit, debere Anchiſen generis ſui honorem mereri: unde eſt: *Diis genite & geniture deos*.

PIERII.

gitur: quod non ita placet, eſt & diſtinctis inde dictionibus praepoſitione & nomine *ex celſo*. Nonnulli tamen malunt una legendum.

36. Adventum sociasque ratis. Non eſt excipiendum riſu, quod in antiquis aliquot codicibus *atventum* per *t*, conſonante prima, ſcriptum inveniatur. Fuiſſe ſiquidem veterum morem nomen hoc ita ſcribere non inficiatur Victorinus; ſed nos nunc per *d* ſcribere libentius volunt.

37. Et pelle libystidis ursae. Sunt qui *Lybiſſidis*, per *ss* geminatum, non per *ſt* legere contendant. Quam lectionem ego nuſquam in exemplaribus antiquis inveni: neque formam eam gentilis nominis, aut poſſeſſivi, aut patronymici, aut quavis alia velint ea nuncupatione appellitare, traditam a Grammaticis: quamvis id nomen in multas varietur formas. Primo enim *Libys* eſt proprium nomen, cujus genitivus *Libyos*, a quo *Libya*. Inde nomina deducta vel gentem, vel quid hujuſmodi ſignificantia *hic* & *haec Lybis*, & *hoc Liby*, *Libycus*, *ca*, *Libyſſa*, *ſae*: a quo *Libyſſaeus*: a genitivo vero *Libyos*, ex pleonaſmo *Libyſtus*, *Libyſticus*, *Libyſtinus*, *Libyſtias*, & quod in frequentiſſimo eſt Latinorum, & Graecorum uſu, *Libyſtis*. Et quoniam apud Stephanum legitur, *Libyam a Lybi dictam*, non importunum fuerit, quid alii quidam ſuper hoc nomine ſenſerint apponere. *Libyam* ab eo dictam, quod inde *Libs* flat, putat Servius, & plerique alii. Varro vero nomen confictum putat, quod *Libya*, quaſi *λίπουσα τὸ ὕδωρ*, dici crediderit: cui opinioni Salluſtii etiam dictum adcommodant, *Coelo, terraque penuria aquarum*. Eam tamen Iſocrates a matre Buſiridis ita vocatam dicit, ubi de nobilitate Buſiridis his verbis loquitur: *Ὃς πατρὸς μὲν ἦν Ποσειδῶνος, μητρὸς δὲ Λιβύης, τῆς Ἐπάφου, τοῦ Διός. Φασὶ πρώτην γυναῖκα βασιλεύσασαν ὁμώνυμον αὐτῇ τὴν καταστῆσαι.* Fuit itaque Buſiris patre Neptuno, matre Libye, quae Epaphi filia fuit, qui Jovis. Eam autem, quum mulierum prima regnare adgreſſa eſſet, ſuo de nomine regioni nomen indidiſſe proditum eſt.

41. Ac fessos opibus solatur amicis. Vetera aliquot exemplaria legunt, *& feſſos*; ſed magis placet *ac*: quia ſequelam quandam cum properatione ſubinnuit. Eſt & *amicos* legere in codicibus aliquot antiquis, ut ſit, *feſſos amicos*; ſed *amicis opibus*, hoc eſt, gratis, & optatis, longe magis placet.

Dardanidae magni, genus alto a ſanguine divum:
Annuus exactis conpletur menſibus orbis,
Ex quo relliquias divinique oſſa parentis
Condidimus terra, moeſtaſque ſacravimus aras.
Jamque dies (ni fallor) adeſt, quem ſemper acerbum,
Semper honoratum (ſic DI voluiſtis) habebo.
Hunc ego, Gaetulis agerem ſi Syrtibus exſul,

Ar-

SERVII.

45. A SANGUINE DIVUM. *Divum*, & *deorum*, indifferenter plerumque Poeta: quanquam ſit diſcretio, ut *deos* perpetuos dicamus; *divos* ex hominibus factos, quaſi qui diem obierint: unde *divos* etiam imperatores vocamus. Juvenalis: *Reſpice rivales divorum*. Sed Varro & Attejus contra ſentiunt, dicentes *divos* perpetuos; *deos*, qui propter ſui conſecrationem timentur, ut ſunt dii manes, quod tangit in duodecimo, dicens: *Diva Deam ſtagnis, quae fluminibuſque ſonoris Praeſidet*.

46. ANNUUS ORBIS. Quia menſes in ſeſe recurrunt, & annum faciunt: unde & *annulus*, quaſi *annuus*, dictus. Sic alibi: *Atque in ſe ſua per veſtigia volvitur annus*, ἀπὸ τοῦ ἀνανεοῦσθαι, a renovando.

47. DIVINI. Aut laus eſt, ut: *Divini opus Alcimedontis*. Aut re vera *divini*, id eſt, vaticinantis: nam ait: *Genitor mihi talia (namque Nunc repeto) Anchiſes fatorum arcana reliquit*. Multa enim antiqua lectio, Anchiſen futurorum ſcientem concelebrat: aut *Divini*, id eſt, dei, quia apud Romanos defunctorum parentes Dei a filiis vocabantur.

48. MOESTAS ARAS. Aut ipſi moeſti: aut medium ſe praebet: nam & hominem fuiſſe novit; & vult eum ex conſecratione numen effectum: nam *moeſtas aras*, ad hominem pertinet; id eſt, diis manibus conſecratas. Et quod paulo poſt dicit: *Altaria linquit*, aliquid vult eſſe divinitatis, poſt apotheoſin, poſteaquam deus confirmatus eſt: unde eſt: *Et adytis*: quae templorum ſunt: & *Succeſſit tumulo*: quod eſt hominis.

49. NISI FALLOR. Non quaſi neſcius dixit; ſed propter anni confuſionem, quae erat apud majores: Nam ante Caeſarem, qui nobis anni rationem compoſuit, quam hodieque ſervamus, intercalabantur dies, ut etiam in Verrinis legimus, ſcilicet Lunae non congruente ratione. Annum autem primo Euduxus; poſt Hipparchus; deinde Ptolomaeus; ad ultimum Caeſar deprehendit. ACERBUM. Propter perditum patrem.

50. HONORATUM. Quia deus effectus eſt. SIC DII VOLUISTI. Ut in tertio: *Sic viſum ſuperis*. Semper enim de diis ſalva veneratione conqueritur. Sane ſubaudiendum extrinſecus.

51. GAETULIS AGEREM SI SYRTIBUS. Si in Getulis Syrtibus agerem, id eſt, eſſem. Et bene aut deſertos, aut hoſtiles commemorat locos. Sane multis modis hoc loco ludos fieri debere dicit, a neceſſitate: *Hunc ego Gaetulis*, &c. ab opportunitate: *Nunc ultro ad cineres ipſius*: ut & praemiis invitet: *Bina boum vobis Troja* &c. deinde genera certaminum: *Quive pedum curſu valet*, &c. & orationem auſpicato concludit, dicendo: *Ore favete omnes, & cingite tempora ramis*. EXSUL. Extra ſolum ſuum.

PIERII.

45. GENUS ALTO A SANGUINE DIVUM. In codicibus aliquot antiquis, *a ſanguine Teucri* legitur; ſed enim magis placet *divum*, ut perſuaſurus divinos honores celebrandos in honorem patris; idem ipſi ſibi ſperarent, qui genus a *diis* ducerent. Et in antiquioribus codicibus dubio procul *divom* habetur.

49. NI FALLOR. In antiquis codicibus, *niſi fallor*; ſed monoſyllabum venuſtius.

51. GETULIS AGEREM SI SYRTIBUS EXUL. *Gaetulus* cum *ae* diphthongo prima ſyllaba ſcribi dictum. Eſt vero & *exſul* tam ex aliquot codicibus, quam ex antiquorum marmorum teſtimonio, ac veterum Grammaticorum praeceptis, per *x* & *s* ſcribendum: idque non eo abuſu, quo *maxſumus*, *auxſilium*, *Alexſander*, & hujuſmodi pleraque in veterum monumentis notata ſuperius memoravimus; ſed quia Terentii Scauri, Capri, & quorundam veterum Grammaticorum praeceptum eſt, *exſul* cum littera *s* poſt *x* ſcribendum; ut ſcilicet nominis, quod inſertum eſt, vis appareat. Siquidem *exſul*, extra ſolum eſſe ſignificat. Quod vero intermitti coeperit, & in hac dictione, & in aliis nonnullis, inde factum: quia Thuſci natura linguae ſuae *s* litteram raro exprimerent. Apud Latium vero, unde Latinitas dicta, & ubi orta, & major populus, & magis egregiis artibus pollens, Capri ipſius teſtimonio, fuere Thuſci, quos nos plurimum ſumus imitati.

Digitized by Google

Argolicove mari deprenſus, & urbe Mycenae;
Annua vota tamen ſollemniſque ordine pompas
Exſequerer; ſtrueremque ſuis altaria donis.
Nunc ultro ad cineres ipſius & oſſa parentis,
Haud equidem ſine mente, reor, ſine numine divum
Adſumus, & portus delati intramus amicos.
Ergo agite, & laetum cuncti celebremus honorem:
Poſcamus ventos: atque haec me ſacra quot annis
Urbe velit poſita templis ſibi ferre dicatis.
Bina boum vobis Troja generatus Aceſtes.

SERVII.

52. ARGOLICOVE MARI. Ionio & Adriatico. DEPRENSUS. Occupatus: & proprie navigantium eſt, ut: *Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis*. URBE MYCENAE. Graece dixit: unde ſingularem numerum poſuit: *Mycene* autem, ſicut *Thebe*. Juvenalis: *Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis*. Ut ſit *Mycene*, *Mycenes*; ut *Agave*, *Agaves*. Poteſt & exinde videri Latinam feciſſe declinationem; ut ſit *haec Mycena*, *hujus Mycenae*, ut *Fidena*: & eſt Periphraſis, *Urbe Mycenae*, id eſt, *Mycenis*, ut: *Urbem Patavi*.

53. ANNUA VOTA TAMEN SOLENNESQUE. Haec quaſi numini. Et *vota*, nove funebre ſacrificium dixit, id eſt, ludos funebres; cum vota rerum ſecundarum ſint.

54. SUIS DONIS. Congruis; aut certe debitis: ſunt enim tantum ſuperorum; *munera*, inferorum, ut in Bucolicis: *Phoebo ſua ſemper apud me Munera ſunt lauri, & ſuave rubens hyacinthus*. Ponit autem altaria, quae ſuperorum deorum ſunt: & hoc ideo: quia Anchiſes jam deus eſt. NUNC ULTRO. Argumentum a minore ad majus. *Ultro* autem, aut *ultra*, id eſt, inſuper, hoc eſt, amplius, numina praeſtiterunt: aut *ultro*, id eſt, ſponte ſua, non optantibus, vel volentibus nobis: vult enim ob hoc tempeſtatem ortam, non ut ab Italia depellerent; ſed ut ſacra renovarentur Anchiſae.

56. SINE NUMINE DIVUM. Sine voluntate, & ſine auctoritate.

57. INTRAMUS. Pro, intravimus.

58. LAETUM CELEBREMUS HONOREM. Quomodo *laetum honorem?* aut pro, nos laeti: aut *honorem* dixit non exſequias: nam & ventos quaſi a numine vult petere. Et cum deum ubique memorat, cum in ſubſequentibus etiam vino libarit, quod mortuis non licebat.

59. POSCAMUS VENTOS. Utrum tum, id eſt, deinde petamus ventos: & utrum a diis, an ab Anchiſe, quem deum per templa commemorat.

60. POSITA. Conſtituta, ut: *Et poſuere in montibus urbem, Pallantis proavi de nomine Pallanteum*. Dicit autem: Petamus etiam hoc, ut velit nos in urbe conſtituta ſingulis quibuſque annis ſibi ſacra perſolvere: & bene *ſacra*, tanquam de deo: & *urbe poſita*, hoc eſt, non quaſi exſules & vagi.

PIERII.

52. ET URBE MYCENE. In codicibus aliquot antiquis *Mycenae*, cum diphthongo, in aliquot *Mycena* legitur; ſed ſive *Mycene* legendum velint, ut apud Juvenalem *vetus Thebe*, ſive declinationem mutatam, ut Grammatici tradunt, ut in erudito quodam carmine, *Mycena ditis*, aliorum ſit judicium: nam Priſcianus inveniri quaedam ait ſingulariter prolata idem ſignificantia. Virgilius quinto: *Argolicove mari deprenſus & urbe Mycena*: Mihi ſane mirifice placet, quod in Romano codice legi, *Mycenis*, figura elocutionis admodum eleganti. Erant & alii codices, in quibus *Mycenis* legebatur numero multitudinis; ſed imperitorum hominum injuria contaminati ſunt, ultima abraſa ſyllaba.

58. ERGO AGITE, ET CUNCTI LAETUM CELEBREMUS HONOREM. In antiquis codicibus tranſpoſitis dictionibus, *& laetum cuncti celebremus*, habetur.

59. ATQUE HAEC ME SACRA QUOTANNIS. In antiquis aliquot codicibus, *mea ſacra*, legitur: a me ſcilicet inſtituta; ſed quia ſubſequitur *ferre*, magis placet *me ferre*. Eſt & *quot annis*, diſtinctis dictionibus, ut in veterum monumentis: CENTENI QUINQUAGENI QUOT ANNIS DARENTUR. Et alia hujuſmodi.

Dat numero capita in navis. Adhibete Penatis
Et patrios epulis, & quos colit hoſpes Aceſtes.
Praeterea, ſi nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit, radiiſque retexerit orbem,
Prima citae Teucris ponam certamina claſſis.
Quique pedum curſu valet, & qui viribus audax,
Aut jaculo incedit melior, levibuſque ſagittis,
Seu crudo fidit pugnam committere caeſtu:
Cuncti adſint, meritaeque exſpectent praemia palmae.
Ore favete omnes, & tempora cingite ramis.

SERVII.

62. IN NAVES. Per naves: *in* enim multa ſignificat, ut diximus ſupra.

63. QUOS COLIT HOSPES ACESTES. Non ait Siculos; ſed quos Aceſtes incolit.

64. SI NONA DIEM MORTALIBUS ALMUM. Aut pro confirmativa poſita eſt, ut: *Veſtro ſi munere tellus*: ut ſit *ſi*, pro *cum*, id eſt, cum venerit: aut *ſi*, pro dubitativa eſt; ut accipiamus *almum*, ſerenum, id eſt, ſi dederit diem ſerenum, & talem, qualis ludis aptus eſt. Ergo non de die, qui certus eſt, dubitat; ſed de ſerenitate: unde paulo poſt: *Serena jam luce*. Et ſciendum, quia apud majores, ubicumque quis fuiſſet extinctus, ad domum ſuam referebatur: unde eſt illud in VI. *Sedibus hunc refer ante ſuis, & conde ſepulchro*: & illic ſeptem erat diebus; octavo incendebatur; nono ſepeliebatur: unde Horatius: *Novemdiales diſſipare pulveres*. Unde etiam ludi, qui in honorem mortuorum celebrabantur, *Novemdiales* dicuntur. Sciendum, quia etiam domi ſuae ſepeliebantur: unde orta eſt conſuetudo, ut dii penates colantur in domibus. Nonnulli tamen *ſi*, pro quando accipiunt.

66. PRIMA. Re vera *prima*: nam cetera non eo, quo dicit, editurus eſt ordine. Ergo ἀνακόλουθον.

67. QUIQUE PEDUM. Id eſt, hinc, vel inde. VIRIBUS AUDAX. Hoc ad omnia pertinet. Et poteſt non ſubdiſtingui: quamvis quidam luctationem accipiant, quod non reddidit.

68. AUT JACULO INCEDIT MELIOR, LEVIBUSQUE SAGITTIS. Id eſt, jacta velocium ſagittarum, ut vacet *ve*. Sic iſta junxit in nono: *Inſidiis jaculo & longe fallente ſagitta*, id eſt, jaculo longe fallentis ſagittae: nam non exhibuit jaculatores. Aut notandum, quod jaculatores promiſit, nec exhibuit. MELIOR. Comparativum pro abſoluto; ſed in uſu jam, ut pro abſolutis accipiantur.

69. CRUDO CAESTU. Aut crudeli, aut duro: ut ſit ſimpliciter dictum, quod ex corio duro ſit. *Caeſtus* autem per diphtongon, pugilum arma ſignificat: habet etiam pluralem numerum, & eſt quartae formae: nam *ceſtus*, *ceſti*, numeri tantum ſingularis, ſine diphthongo, baltheum Veneris ſignificat.

70. PRAEMIA PALMAE. Id eſt, virtutis: a praecedenti, id quod ſequitur.

71. ORE FAVETE. Apto ſermone uſus eſt, & ſacrificio & ludis: nam in ſacris taciturnitas neceſſaria eſt, quod etiam praeco, magiſtratu ſacrificante, dicebat: *favete linguis: favete vocibus*: hoc eſt, bona omina habete; aut tacete. In ludis quoque neceſſarius favor eſt, quem propter plauſum futuris ſpectatoribus dat. *Favet* autem ore quis etiam per taciturnitatem. Horatius poſuit: *Favete linguis carmina non prius audita muſarum Sacerdos*. CINGITE TEMPORA RAMIS. Ex Romano more: nam feſtis ludis omnis aetas coronata ſpectabat, quod oſtendit per Aeneam, Aceſtem Aſcanium, per quos omnem demonſtrat aetatem.

PIERII.

68. AUT JACULO INCEDIT MELIOR LEVIBUSVE SAGITTIS. In Antiquis, *levibuſque*: atque id expoſitive poſitum.

69. SEU CRUDO FIDIT PUGNAM COMMITTERE CESTU. In antiquis aliquot codicibus tranſpoſitis verbis legitur, *Seu pugnam crudo fidit*, quod in medio relinquimus eorum, qui arcanam hanc muſicam adimant, judicio perpendendum: ita etiam quod ſubſequitur tranſpoſitis tantum dictionibus variatum.

71. ET CINGITE TEMPORA RAMIS. Quod in Romano codice, & aliquot aliis ita habetur: *& tempora cingite ramis*: nempe ad ſimilium ſyllabarum concurſum evitandum *te*, *tem*, & *ra*, *ra*. Verum hujuſmodi ſyllabarum homophoniae plerunque de induſtria fiunt a poetis, ut eo loco: *Et nos fas extera quaerere regna*: de quo ſuperiore libro dictum.

Sic

Digitized by Google

Sic fatus, velat materna tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc aevi maturus Aceſtes,
Hoc puer Aſcanius: ſequitur quos cetera pubes.
Ille e concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius comitante caterva.
Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho
Fundit humi, duo lacte novo, duo ſanguine ſacro:
Purpureoſque jacit flores, ac talia fatur:
Salve, ſancte parens, iterum: ſalvete recepti
Nequidquam cineres, animaeque, umbraeque paternae.

SERVII.

72. MATERNO MYRTO. Vel quaſi filius: vel quaſi Veneris ſacrificaturus marito. Et quia dixerit *ramis* ſuperius, ipſe reddidit cum dicit *myrto*. Unde autem *myrtus* Veneri dicata eſt? Fabula talis eſt: Myrrha, Cinyrae filia, cum adamaſſet patrem, & ejus ſe ſtupro, nocturnis horis captata ebrietate paterna, ſubjeciſſet, gravidaque eadem eſſet facta, prodito inceſto, cum patrem inſequentem ſe ſtricto gladio fugeret, in arborem verſa eſt: quae, cum infantem, quem intra uterum habuerat, etiam in cortice retineret, percuſſa, ut quidam volunt, a patris gladio; ut quidam, ab apro, parvulum edidit, quem educatum Nymphae Adonem appellaverunt. Hunc Venus vehementiſſime dilexit: & cum ira Martis ab apro eſſet occiſus, ſanguinem ejus vertit in florem, qui nunquam vento decuti dicitur. Arborem quoque myrtum, ex qua puer natus fuerat, tutelae ſuae adſcripſit: quamvis alii dicant, ideo myrtum Veneri dicatam: quia, cum e mari exiſſet, ne nuda conſpiceretur, latuit in myrto: vel quia fragilis eſt arbor ipſa, ut amor inconſtans: vel quia jucundi odoris, ut: *Sic poſitae quoniam ſuaves miſcetis odores*.

73. HOC HELYMUS FACIT. Princeps Trojanorum, qui dicitur tres in Sicilia condidiſſe civitates Aſcam, Entellam, Egeſtam. Alii dicunt, eum poſt incenſum Ilium cum Aceſte in Siciliam veniſſe, eique participem fuiſſe. Alii Anchiſae nothum filium tradunt fuiſſe Helymum regem, in Sicilia genitum, & Erycis fratrem fuiſſe dicunt. AEVI MATURUS. Honeſtius, quam ſi aevo maturo diceret: vel certe, aevi maturi.

74. SEQUITUR. Imitatur, ut: *Victriciaque arma ſequuntur*.

77. RITE. Secundum ritum ſacrificii, quod exigebat, ut libaret de mero Baccho, id eſt, puro. CARCHESIA autem, genus poculorum eſt. Dicitur autem & ſummitas mali, per quam funes trajiciunt.

78. HUMI. Terrae. LACTE NOVO. Aut ſtatim mulcto: aut poſt foetum, quod coloſtrum dicitur, neutro genere. Umbrae autem ſanguine & lacte ſatiantur: unde foeminae, quae mortuos proſequuntur, ubera tundunt, ut lac exprimant: cuncti autem ſe lacerant, ut ſanguinem effundant. SANGUINE SACRO. Victimarum, ut diximus ſupra. Et notandum, quia partim quaſi mortuo pari numero ſacrificat; partim impari, quaſi deo, ut: *Caedit quinas de more bidentes*. Par namque numerus, diviſibilis; per quod mortalitas ſignificatur; impar autem dividi non poteſt; per quod immortalitas oſtenditur: nam legimus: *Numero deus impare gaudet*.

79. PURPUREOSQUE JACIT FLORES. Ad ſanguinis imitationem, in quo eſt ſedes animae. Sic in ſexto: *Purpureos ſpargam flores*. Item: *Purpureaſque ſuper veſtes, velamina nota*: ſcilicet, ut ſupra diximus, ut ſedis ſuae cognoſcat imitationem.

80. SALVE SANCTE PARENS. *Salve*, & *Vale*, ſecundum Varronem, in Logiſtoricis, ſynonyma ſunt: unde his & in ſalutatione utimur, & in exſecrationibus, ut: *Valeant, qui inter nos diſſidium volunt*: unde etiam haec mortuis dicimus: non quo eis optemus ſalutem, in quibus nulla eſſe poteſt; ſed ut ſignificemus nos, ſic digredi, ut oſtendamus, eos nunquam in noſtram communionem eſſe venturos. Et hoc verbum *Salve*, apud auctores bonos ter enunciatum invenitur, *Salve Salve reſalve ter*. ITERUM. Pro ſecundo. Hic diſtinguendum: nam quo tempore ſepeliit eum, dixit ſine dubio *ſalve & vale*.

81. RECEPTI NEQUICQUAM CINERES. *Cineres*, pro ipſo patre poſuit: ac ſi diceret: ſalve pater, de Trojae periculis liberate. *Nequicquam* autem, ſine cauſa; propter quod ſequitur: *Non licuit fines Italos fataliaque arva*. Alii ad hiſtoriam ſupra dicta referunt;

Non

di-

Non licuit finis Italos, fataliaque arva,
Nec tecum Auſonium, quicumq; eſt, quaerere Thybrim.
Dixerat haec: adytis cum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, ſeptena volumina traxit,
Amplexus placide tumulum, labſuſque per aras:
Caeruleae cui terga notae, maculoſus & auro
Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
Mille trahit varios adverſo ſole colores.
Obſtupuit viſu Aeneas. Ille agmine longo
Tandem inter pateras, & levia pocula ſerpens,
Libavitque dapes, rurſuſque innoxius imo

Suc-

SERVII.

diſtinctione mutata, ut dicant: Recepti iterum cineres, ſemel ex Troja; ſemel a Diomede: qui dicitur oſſa ejus eruta cum Palladio reddidiſſe Aeneae. NEQUICQUAM autem, ſecundum Epicureos, qui dicunt omnia perire cum corpore. ANIMAEQUE, UMBRAEQUE PATERNAE. Vocativus pluralis eſt: nam Plato, & Ariſtoteles, & omnes periti, dicunt in homine quatuor eſſe animas: unam *vitalem*, ut in vermibus, qui tantum moventur; aliam *ſenſualem*, ut in mutis animalibus, in quibus eſt ſenſus & timoris & gaudii; tertiam *intellectualem*, ut in hominibus, qui & recte cogitare, & recte judicare poſſunt; eſſe etiam quartam, infra omnes, quae *φυσική* vocatur, *naturalis*, ut eſt in herbis & in arboribus, quae etiam motu carentes, vitam tamen habent: nam & naſcuntur, & creſcunt, & pereunt: unde eſt: *Atque interfice meſſes*. His rebus colligitur, hominem harum omnium animarum eſſe participem: unde & Salluſtius ait: *Alterum nobis cum diis; alterum cum belluis commune eſt*. De *umbris* autem facilis eſt probatio: nam ſi quatuor ſunt animae, ſequitur, ut tot ſint umbrae; ut ſi quis inter duas ſtet lucernas, geminam umbram creat. Hoc autem de animis etiam Lucretius aſſerit; ſed non tantum veritati ſtudet, quantum ſectae Epicureae. Alii, iſta ſugientes, dicunt *animae*, & *umbrae*, genitivum eſſe ſingularem; ut ſit, *cineres umbrae & animae paternae*, quod non valde probandum eſt: nec enim umbra, aut anima cineres habent.

83. QUICUMQUE EST. Aut quia adhuc eum nuſquam vidit: aut taedio longae navigationis hoc dicit.

84. ADYTIS AB IMIS. Ecce, ſicut dictum eſt, ubique tanquam de deo loquitur: templorum enim & deorum *adyta* dicimus. LUBRICUS ANGUIS. Labilis; alias locum dicit, ut *Per lubrica ſurgens*. Alii hoc ſecundum Platonem dictum volunt, qui ait, animas per ſeptem circulos ad corpora penetrare.

85. SEPTEM INGENS GYROS. Loci genium per magnitudinem vult probare: nullus enim locus ſine genio, qui per anguem plerumque oſtenditur. Perſius: *Pinge duos angues: pueri (ſacer eſt locus) extra Mejite*. Sane hunc locum de Homero ſumpſit, qui inducit Graecos apud Aulidem omen futuri decennalis belli ex ſerpente collegiſſe, qui etiam matrem conſumpſit, novem pullis comeſis. *Ἔνθ' ἐφάνη μέγα σῆμα, δράκων, ἐπὶ νῶτα δαφοινός*. Ita ergo nunc etiam Aeneae omen ſui erroris oſtenditur ſeptem gyris: nam ſeptimus ei annus eſt finis erroris: & eſt optimum figmentum. Annus enim ſecundum Aegyptios indicabatur ante inventas literas picto dracone, caudam ſuam mordente: quia in ſe recurrit. GYROS. Nomen legimus: verbum exinde non invenimus.

86. AMPLEXUS PLACIDE. Hoc eſt molliter, quiete repens; nec dixit corripuit, ſed *amplexus* eſt.

87. CAERULEAE CUI TERGA NOTAE, MACULOSUS ET AURO SQUAMAM INCENDEBAT FULGOR. *Caeruleae notae, & auro fulgor*, hoc eſt, auri fulgore variatus. INCENDEBAT. Id eſt, illuſtrabat.

90. AGMINE LONGO TANDEM. Poſt illos gyros tandem longo repere coepit *agmine*, id eſt, impetu, tractu. SERPENS. Participium eſt, non nomen; ac ſi diceret, *repens*.

92. LIBAVITQUE DAPES. Leviter guſtavit epulas ſuperpoſitas, quae *ſilicernium* vocantur, quaſi *ſilicenium*, ſuper ſilicem poſitae: quae, peractis ſacris, ſenibus dabantur; ut ſe cito morituros cognoſcerent.

Digitized by Google

Succeſſit tumulo, & depaſta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori inſtaurat honores,
Incertus, Geniumne loci, famulumne parentis
Eſſe putet: caedit quinas de more bidentis,
Totque ſues, totidem nigrantis terga juvencos:
Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchiſae magni, maniſque Acheronte remiſſos.
Nec non & ſocii, quae cuique eſt copia, laeti
Dona ferunt: onerantque aras, mactantque juvencos.
Ordine aëna locant alii, fuſique per herbam
Subjiciunt veribus prunas, & viſcera torrent.
Exſpectata dies aderat, nonamque ſerena
Auroram Phaëthontis equi jam luce vehebant:
Famaque finitimos & clari nomen Aceſtae

Ex-

SERVII.

93. DEPASTA ALTARIA. *Altaria*, ſpecies ararum. *Depaſta* autem, non a ſe: nam ſupra ait: *Libavitque dapes*. Sed hoc dicit: tam diu permanſit, quamdiu cuncta aris ſuperpoſita flamma conſumeret.

95. GENIUMNE LOCI. Quia (ut diximus) nullus locus ſine genio eſt. FAMULUMNE PARENTIS. Fuit enim haec majorum conſuetudo, ſicut hodieque apud Indos eſt, ut, quotiens reges moriebantur, cum his dilecti equi vel ſervi, & una de uxoribus charior, circa rogum occiſi incenderentur: inter quas de hoc ipſo erat magna contentio. Poſſumus autem *famulum*, ſervum ſepultum cum Anchiſa accipere: aut per Apotheoſin deum oſtendit effectum, unde ei *famulum* dat, quaſi miniſtrum. Singula enim numina habent inferiores poteſtates miniſtras, ut Venus Adonim: Diana Virbium: aut certe ſecundum Pythagoram dicit, qui primus deprehendit, de medulla hominis, quae eſt in ſpina, anguem creari: quod etiam Ovidius in quintodecimo Metamorphoſeωn dicit, loquente Pythagora.

97. NIGRANTES TERGA. Nigra terga habentes.

99. MANESQUE ACHERONTE REMISSOS. Aut venientes de Acheronte ad hanc parentationem: aut certe *remiſſos Acheronte*, qui jam in Acheronte non eſſent, poſt Apotheoſin factam *Remiſſos*, ut remitterentur, poſt divinitatis confirmationem.

100. QUAE CUIQUE EST COPIA. Pro ſua quiſque facultate.

101. LAETI DONA FERUNT. Alacres, libenter & ipſi conferunt parentationem.

102. FUSI. Id eſt, ſtrati.

105. PHAETHONTIS. Solis, ἀπὸ τῦ φαίνειν: vel potius, ἀπὸ τῦ φάεος ϗ αἴθω. Sane de Phaethonte fabulam in decimo plenius invenies.

106. FAMAQUE FINITIMOS. Utrum per ſe potius audienda; an & ipſa ad Aceſten referenda; an ſubtiliter ad Aeneam fama; nomen ad Aceſten?

PIERII.

96. CEDIT QUINAS DE MORE BIDENTES. In Romano codice legere eſt, *binas*: neque deſunt, qui manibus pari numero hoſtias mactari ſolitas dicant. In quibuſdam aliis exemplaribus ſcriptum obſerves, *ceditque binas*, quod mihi ſubindicat *quinas* legendum. Siquidem *v* ſaepe mutari ſolitum in *b* litteram adnotavi: poſtea interjectum eſt punctum, quod *q*, a dictione ſic ſcripta *q. binas*, diſſepararet: ignarique artis metricae, *ceditque binas* legendum putavere. *Quinas* vero bona pars veterum codicum habet. Jam vero *bidentis* & *nigrantis* per *i* paſſim ſcripta ſunt.

101. DONA FERUNT ONERANTQUE ARAS. In antiquis aliquot codicibus abſque copulativa particula legere eſt: *Dona ferunt, onerant aras*; ſed mihi copula ea inſerta plurimum adridet.

103. SUBJICIUNT VERUBUS. In antiquis *ſubiciunt*, duobus *ii* in unum, idque figura oblonga coeuntibus: & *veribus* per *i* pene ultima, ex veterum monumentis, & Grammaticorum praeceptionibus.

106. FAMAQUE FINITIMOS ET CLARI NOMEN ACESTAE

Excierat. Laeto conplerant litora coetu,
Viſuri Aeneadas: pars & certare parati.
Munera principio ante oculos, circoque locantur
In medio: ſacri tripodes, virideſque coronae,
Et palmae, pretium victoribus, armaque, & oſtro
Perfuſae veſtes, argenti aurique talenta:
Et tuba conmiſſos medio canit aggere ludos.
Prima pares ineunt gravibus certamina remis
Quatuor, ex omni delectae claſſe, carinae.
Velocem Mneſtheus agit acri remige priſtin,

Mox

SERVII.

107. EXCIERAT. Evocaverat, invitaverat. LAETO COETU. Pro, ipſi laeti.

108. VISURI AENEADAS. Poteſt & abſolute accipi *viſuri Aeneadas*: poteſt & per ſyllepſin ſubaudiri, *certantes*. CERTARE PARATI. Hoc eſt parati ad certandum.

109. CIRCO. Hoc eſt, in ſpatioſo ludorum loco. LOCANTUR. Ponuntur.

110. SACRI TRIPODES. Sic pulchri, ut ſacros putares: vel quales ſacrari ſolent: nec enim ſacrilegus erat, ut ſacra donaret: & ſic dictum eſt, ut: *Dodoneoſque lebetas*: quales ſunt in Dodona.

111. ET PALMAE PRETIUM VICTORIBUS. Zeugma utriuſque lateris: nam *victoribus pretium*, & ad ſupra dicta, & ad dicenda pertinet.

112. ARGENTI AURIQUE TALENTA. *Talenti*, ſecundum varias gentes, varium pondus eſt; ſed apud Romanos talentum eſt ſexaginta librae, ſicut Plautus oſtendit in Moſtellaria, qui ait, *duo talenta* eſſe *centum viginti libras*. *Talentum* vero *Aegyptium*, pondo octoginta. Varro tradit *talentum* pro bilance; ſicut Homerus: *Χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα*. *Talentum* autem minarum LX. Mina, drachmarum C. Drachma, obolorum VI. Obolus aera continet VI. Aes, minuta VI. Legimus etiam *talentum* eſſe paululum quiddam: nam Homerus in ludis funebribus Patrocli, ultima praemia dicit duo talenta. Quod nos cogit aliquid minimum intelligere: nam ſi primus victor bovem accipit, conſequens non eſt, ut dicamus, ultimum tam magnum accepiſſe praemium: unde apparet *talentum* etiam minimum quiddam ſignificare.

113. ET TUBA COMMISSOS. Romano more: ſicut hodieque videmus omnibus ludis funebribus, ut ſunt divorum: nam ſi ſacri ſint, id eſt, feſti, luſtrantur ſaculis. Ante etiam ab hymnis incipiebant.

114. PRIMA CERTAMINA. Punico bello primo naumachiam ad exercitium inſtituere Romani: poſtquam probarunt exteras gentes etiam navali certamine plurimum poſſe: ad quam rem in hoc certamine alludit poeta. PARES. Aut pariter, aut diverſis comparabiles rebus, ut ſequentia indicant: *Melior remis, ſed pondere pinus Tarda tenet*. Aut *pares* ordine remorum, quamvis Gyae tantummodo triremem dicit: aut *pares*, ita, ut ante certamen videbantur. GRAVIBUS REMIS. Fortibus, ut: *Ferit enſe gravem Tymbraeus Oſyrin*: nam graves inferunt tarditatem.

116. REMIGE. Erit nominativus *remex*. Serenus: *Semiremex Herculis*. PRISTIN. Vel a tutela depicta: vel *ἀπὸ τοῦ πρίζειν τὰ κύματα*. id eſt, a ſecandis fluctibus.

PIERII.

ACESTAE EXCIERANT. In Romano codice, & in Longobardico *exierat* legitur, quod non placet. Et Priſcianus ut *cii* praeteritum comprobaret, *exciverat* ex hoc Virgiliano verſu citat: ſcribendum vero ſingulari numero *excierat*, etiam ex antiquis codicibus.

112. ARGENTI AURIQUE TALENTA. In codicibus aliquot antiquis, *auri argentique* legitur; ſed altera lectio melior, & numero, & ordine rei, ut illud: *Argenti atque auri memoras quae multa talenta Gnatis parce tuis*.

116. REMIGE PISTRIN. In antiquis pleriſque codicibus *priſtin* legitur, quam *παρὰ τὸ πρίζειν* dictam volunt, hoc eſt a ſecandis fluctibus, *piſtrin* vero pro navigii forma Nonius Marcellus agnoſcit (niſi codices corrupti ſunt) ad ſimilitudinem marinarum piſtricum, quae longi corporis ſunt, ſed anguſti.

Mox Italus Mneſtheus, genus a quo nomine Memmi,
Ingentemque Gyas ingenti mole Chimaeram,
Urbis opus: triplici pubes quam Dardana verſu
Inpellunt, terno conſurgunt ordine remi.
Sergeſtuſque, domus tenet a quo Sergia nomen,
Centauro invehitur magna; Scyllaque Cloanthus
Caerulea: genus unde tibi, Romane Cluenti.

Eſt

SERVII.

117. MOX ITALUS. Subaudi futurus. Ipſe enim familiam Memmiorum conſtituit. Et bene laudat familias nobilium: nam a Sergeſto Sergia familia fuit: a Cloantho Cluentia: a Gya Gygania, cujus nunc facit mentionem. Nobiles autem familias a Trojanis fuiſſe Juvenalis oſtendit, ut: *Jubet a praecone vocari Ipſos Trojugenas*. A QUO NOMINE. Scilicet Mneſthei: & Mneſtheus ſic eſt, ut Tydeus Tydei: nam diphthongus Graeca eſt. MEMMI. Pro Memmiorum, genitivus ſingularis pro plurali: vel a quo nomine genus Italorum eſt, Memmii: ut non ſit genitivus ſingularis ſed nominativus pluralis.

118. INGENTI MOLE. Motu, ut: *Magna ſe mole moventem*. CHIMAERAM. Fabula, ex qua hoc nomen tranſlatum eſt, talis eſt: Bellerofontes, admiſſa per ignorantiam caede, profugit ad Proteum, Argivorum regem: a quo cum eſſet ſuſceptus hoſpitio, a Stheneboea uxore ejus adamatus de ſtupro interpellatus eſt: qui cum frequentius hoc ſe indicaturum Proeto minaretur, praeoccupatus a Stheneboea ipſe apud Proetum accuſatus eſt, tanquam reginae caſtitatem adpetiſſet: quem cum Proetus ad Iobatem, Lyciae regem, ſocerum ſuum, cum litteris ſignatis, quibus praecipiebat ut puniretur, miſiſſet, Iobates Bellerofontem adverſus Tympios, ſive Solimos, gentem ferociſſimam miſit, quos cum ille ſuperaſſet, revertens in inſidias, quas ſibi Iobates ſtruxerat, incidit: quibus etiam proſtratis, noviſſime miſſus adverſus Chimaeram, triplex monſtrum; ſiquidem prima pars leo erat, poſterior draco, in medio caput caprae, quod ignes eſſ'abat. Hanc ille vectus Pegaſo equo, qui volabat, occidit. Miratus hanc conſtantiam Iobates filiam ſuam ei cum parte regni in matrimonium dedit.

119. URBIS OPUS. Ita magna, ut urbem putares. TRIPLICI VERSU. Omnes enim Triremes fuerunt. *Verſu* autem, aut ordine, ut: *Ille etiam feras in verſum diſtulit ulmos*. Aut verſu, tractu, a verrendo, ut: *Aequora verrebant caudis, aeſtumque ſecabant:* Sane unus eſt ſenſus: & eſt Graecum, nam illi στίχον dicunt.

120. PUBES IMPELLUNT. Figura eſt, ut: *Pars in fruſta ſecant*. Et ſciendum, inter Barbariſmum & Lexin, hoc eſt, Latinam & perfectam elocutionem, Metaplaſmum eſſe, qui in uno ſermone fit ratione vitioſus. Item inter Soloeciſmum & Schema, id eſt, perfectam ſermonum connexionem, figura eſt, quae fit contextu ſermonum, ratione vitioſa. Ergo Metaplaſmus & Figura media ſunt, & diſcernuntur peritia & imperitia. Fiunt autem ad ornatum.

121. DOMUS SERGIA. Familia, ut: *Da propriam Thymbraee domum*. Et inde eſt Sergius Catilina. TENET. Ultra tenet, vel ſervat.

122. CENTAURO MAGNA. Foeminini eſt generis, ſi de navi dicas, ut Terentius: *In Eunuchum ſuam*; cum comoediam diceret. Juvenalis contra ſenſit, dicens: *Et in tergo necdum finitus Oreſtes*. Sed ſciendum, genera plerumque confundi, aut metrica ratione, aut hiatus cauſa. Sic Horatius: *Nec cupido ſordibus aufert:* cum ſignificantes cupiditatem foeminino genere dicamus. Ipſe etiam Virgilius ait: *Timidi damae, cervique fugaces:* cum ipſe ſecundum fidem dixerit: *Cum canibus timidae veniunt ad pocula damae*. Et Horatius: *Et ſuperjecto pavidae natarunt aequore damae*.

123. CAERULEA. Aut nigra, aut alta carina: omne enim altum, nigrum eſt, ut: *Scrupea tuta lacu nigro, nemorumque tenebris*. CLUENTI. Ad ipſum Apoſtrophe eſt.

PIERII.

119. TRIPLICI PUBES QUAM DARDANA VERSU IMPELLUNT. Eſt antiquus codex, in quo ſcriptum eſt *impellit*, numero unitatis; ſed altera lectio ex Mediceo & aliquot aliis magis placet, utpote figuratior.

122. CENTAURO INVEHITUR MAGNA. Codices aliquot antiqui, *magno* legunt. Sed magis placet *magna*, foeminino genere, quod agnoſcit Servius. Eſſe vero *magno*, virili genere, librarii errorem, oſtendit lectio, quae ſubſequitur: *Scyllaque Cleanthus Ceruleo:* quod genus neque *navi*, neque *Scyllae* poſſis adcommodare.

123. GENUS UNDE TIBI ROMANE CLUENTI. In

Eſt procul in pelago ſaxum ſpumantia contra
Litora, quod tumidis ſubmerſum tunditur olim
Fluctibus, hiberni condunt ubi ſidera cori:
Tranquillo ſilet, inmotaque adtollitur unda
Campus, & apricis ſtatio gratiſſima mergis.
Hic viridem Aeneas frondenti ex ilice metam
Conſtituit ſignum nautis pater: unde reverti
Scirent, & longos ubi circumflectere curſus.
Tum loca ſorte legunt, ipſique in puppibus auro
Ductores longe effulgent oſtroque decori.
Cetera populea velatur fronde juventus,
Nudatoſque humeros oleo perfuſa niteſcit.
Conſidunt tranſtris, intentaque brachia remis:

In-

SERVII.

124. Est procul. Modo haud nimis longe, ut & ſupra diximus. Sic in Bucolicis de nimia vicinitate ait: *Serta procul tantum capiti delapſa jacebant*. Interdum & ſatis longe ſignificat.

125. Olim. Tunc fere, cum cori nubibus abſcondunt & obruunt ſydera.

127. Tranquillo. Melius ſeptimus caſus eſt, quam dativus.

128. Campus. Saxi latitudo. Apricis. Sole gaudentibus. Sane *apricus* & locus dicitur ſole calens; quod eſt opaco & abdito contrarium: & *apricos* homines dicimus, locis apricis gaudentes. Virgilius: *Duceret apricis in collibus uva colorem*. Perſius: *Noſtra ut Floralia poſſint Aprici meminiſſe ſenes*. *Apricum* autem quaſi ἄνευ φρίκης, ſine frigore: inde & Aphrica, quod eſt calidior. Mergis. Eſacus Priami filius fuit: hic ſe praecipitavit de muro, nec periit: & cum hoc ſaepius faceret, deorum miſeratione in avem converſus eſt: quae ad imitationem praecipitandi quaſi idem facit, ſaepe mergendo.

129. Frondenti ex ilice. Haec enim arbor in tutela Jovis eſt: & *frondenti*, pro frondente, dativus pro ablativo.

131. Circumflectere. Bene uno ſermone & profectionem complexus eſt, & reverſionem.

132. Legunt. Eligunt.

133. Ductores. Domini navium, non gubernatores.

134. Populea velatur fronde juventus. Hebe, Graece Ἥβη, eſt Juventas, filia Junonis, uxor Herculis. Nunc ergo aut propter hoc juventus utitur populeis coronis: aut ad imitationem virtutis. *Populus* enim Herculi conſecrata eſt, ut: *Populus Alcidae gratiſſima*. Aut *populea*: quia ludi funebres ſunt, & haec arbor ab Hercule ab Inferis illata eſt, cum canem Cerberum extraheret: nam & ipſa arbor *Acheruſia* vocatur.

135. Nudatos. Bene *nudatos*: qua veſte tecti eſſe conſueverunt: nam *nudum* eſt, quod nunquam tegi ſolet, ut facies. Oleo perfusa. Oleo perfuſos habens.

136. Transtris. Et *tranſtra* dicuntur, & *juga*, ut in ſexto: *Inde alias animas, quae per juga longa ſedebant*. Intenta. Porrecta: & bene eodem ſermone in diverſis uſus eſt rebus: aliter enim brachia, aliter intendimus mentem.

PIERII.

aliquot exemplaribus antiquis, *Cleanthi* legitur: quam primam crediderim cognominationem fuiſſe. Inde *Cluentium* dici coeptum: quo modo ſaepe apud Ciceronem habetur.

136. Intentaque brachia remis Intenti expectant signum. Servius quidem & *intenta brachia*, & *intenti juvenes* agnoſcit; neque tamen idem repetitum, quum diverſa ſit ſignificatio: aliter enim brachia, aliter mentem intendimus, ait ille. Sed enim in codicibus aliquot antiquis legere eſt, *nudataque brachia remis intenti*. Quae ſi placeat elocutio, ubi lectum erit: *Caetera populea velatur fronde juventus, Nudatoſque humeros oleo perfuſa niteſcit*: ſuſpendantur illa duo verba, *conſidunt tranſtris*: inde per continuationem ſuperioris membri, *Nudataque brachia*

chia

Intenti exſpectant ſignum, exſultantiaque haurit
Corda pavor pulſans, laudumque arrecta cupido.
Inde, ubi clara dedit ſonitum tuba, finibus omnes
(Haud mora) proſiluere ſuis: ferit aethera clamor
Nauticus: adductis ſpumant freta verſa lacertis.
Infindunt pariter ſulcos, totumque dehiſcit
Convolſum remis roſtriſque ſtridentibus aequor.

SERVII.

137. EXULTANTIAQUE HAURIT CORDA PAVOR PULSANS. Hypallage, omni parte pulſans pavor corda haurit, id eſt, ferit, & exultare facit, ut: *Latus haurit apertum*.

138. LAUDUMQUE. Ne eſſet turpe, quod ait *pavor*. Sane iſtae ſunt bellorum proluſiones: unde etiam ad tubam geruntur. Sed ſciendum majoris aetatis funera ad tubam ſolere efferri. Perſius: *Hinc tuba candelae*. Minoris vero ad tibias, ut Statius de Archemoro: *Tibia enim teneros ſolitum deducere manes*.

139. FINIBUS OMNES. Secundum naturam ante generali uſus eſt deſcriptione, venturus ad ſpecialitatem.

PIERII.

chia remis Intenti expectant ſignum. Priſcianus tamen *intenta* agnoſcit cum Servio, ubi Accuſativo inquit inveniri paſſiva conjuncta, ſed figurate, ut: *laeditur manum: frangitur pedem*. Virgilius: *Intentaque brachia remis Intenti expectant ſignum:* atque hoc alibi repetit, dictumque aſſerit, ut: *Nuda genu*, & *Lacerum crudeliter ora*. Apud quem tamen, etiam ſi *mudata*, leges, traditam ab eo regulam nihil immutabis: quum de modo elocutionis, non de vocabulo ſit ſermo. Utrobique autem in veteribus Priſciani codicibus *intenta* ſcriptum eſt.

143. CONVULSUM REMIS ROSTRISQUE STRIDENTIBUS AEQUOR. Diſſimulandum jam, quod in antiquis codicibus habetur, *convolſum*. Et ut Victorinus ſcribendum praecipit *convulſum*. Illud autem diligentius examinandum, quod olim, quodque noſtra maxime aetate Grammaticorum omnium ingenia perturbat, *roſtriſque ſtridentibus*. In quo variant & ipſi quoque codices antiqui, totque tibi offerunt lectiones, ut cui potiſſimum adhaereas, ambigere cogaris: nam quum poſt dictionem *roſtris*, *que* particula copulativa multorum omnino veterum exemplarium conſenſu ſubſequatur, veriti plerique ſunt *ſtridentibus* adſcribere, quod primam in eo verbo ſyllabam produci perſuaſum haberent. Hinc in vetuſto quodam codice, *roſtriſque ſonantibus*, ſcriptum eſt. Hinc alii *s* in *ſtridentibus* abundare putaverunt; quod omnino pleriſque aliis locis factum deprendi, in Romano praeſertim codice, ſuſpicatique ſunt *tridentibus* legendum. Alii *ruentibus* adinvenere, qua in opinione litteratiſſimos aetate ſuperiore viros fuiſſe accepimus. Sed enim lectiones hujuſmodi in nullo ex antiquis exemplaribus, quae undique conquiſita inſpexerim, offendi. In Oblongo illo codice pervetuſto, quem Pomponii Laeti delicias fuiſſe dicunt, *roſtriſque rudentibus* legitur: quod improprie dictum videtur. Quum vero bona codicum antiquiorum pars *roſtriſque ſtridentibus* habeat, eamque lectionem agnoſcat Apronianus, non abſurdum forte fuerit dicere pedem inſolitum, quippe Amphimacrum, vel Moloſſum potius quarto loco poſitum: niſi Poetam auctoritate ſua primam in *ſtrideo* ſyllabam, quippe quae αἰτὴ ſit, vocalis dichrona, corripuiſſe quis aſſerere voluerit. Neque obſtiterit, quod, *que*, tribus conſonantibus inhaerentibus produci debere videatur: quum *s* inter liquidas quoque rejecta ſit, Capri teſtimonio, & ab Etruſcis inter eas litteras, quae vix pronuntiarentur, habita; licet olim ſuae cujuſdam poteſtatis, ſonoque ſuo etiam abſque vocalium adminiculo ſonora videretur. Sed quid obſecro magis proprium, quam in eo ſtrepitu exprimendo, per eam ſyllabarum aſperitatem, ut vaſtum neſcio quid praeter etiam rationem muſicam audiatur legere, *Convulſum remis roſtriſque ſtridentibus aequor*. Quamvis neque quidem ea mihi lectio diſpliceat, quam probant litterati plerique viri, *roſtriſque tridentibus*. Quam lectionem ab Academia Neapolitana profectam indicavit mihi Angelus Colotius, vir apprime litteratus. Videtur vero *tridentibus* dictum a ſpecie roſtri, tridentali effigie: cujuſmodi ea eſt, quae in Agrippae nummis habetur: nam in honoribus Agrippae habitis nummi etiam cum navi roſtrata cuſi. s. c. quod Virgilius in clipeo tangit: *Tempora navali fulgent roſtrata corona*. Movet me praeterea Valerii Flacci parodia ita dicentis: *Volat immiſſis cava pinus habenis, Infinditque ſalum: & ſpumas vomit aere tridenti*.

Non

Non tam praecipites bijugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effuſi carcere currus:
Nec ſic inmiſſis aurigae undantia lora
Concuſſere jugis, pronique in verbera pendent.
Tum plauſu fremituque virum, ſtudiiſque faventum
Conſonat omne nemus: vocemque incluſa volutant
Litora: pulſati colles clamore reſultant.
Effugit ante alios, primiſque elabitur undis
Turbam inter fremitumq; Gyas: quem deinde Cloanthus
Conſequitur, melior remis: ſed pondere pinus
Tarda tenet. Poſt hos aequo diſcrimine Priſtis
Centauruſque locum tendunt ſuperare priorem.
Et nunc Priſtis habet, nunc victam praeterit ingens
Centaurus: nunc una ambae junctiſque feruntur
Frontibus, & longa ſulcant vada ſalſa carina.

Jam-

SERVII.

144. PRAECIPITES. Feſtinantes, ut: *Praecipites vigilate:* & eſt hyperbole. Alias *praecipites*, temerarii & inconſulti. BIJUGO. Pro, bigarum: nove dixit. Sane & hoc celeritatis eſt: plures enim ſe impediunt.

145. CARCERE. Uſurpavit: nam *carcer*, eſt numero tantum ſingulari, cuſtodia noxiorum; *carceres* vero, numero tantum plurali, oſtia & repagula, quibus equi arcentur: unde & *carceres*, quaſi *arceres*, ſecundum Varronem.

147. JUGIS. Pro equis jugalibus. UNDANTIA. Large effuſa.

149. CONSONAT. Ideo *conſonat*, propter echo: noſtrae enim vocis eſt aemula: unde & RESULTANT, ait.

151. ELABITUR. Praecurrit celeriter, ut: *Labere nympha polo*.

152. TURBAM INTER. Tumultum, hoc eſt, in ipſo principio.

154. DISCRIMINE. Vel interſtitio, vel certamine, vel curſu. Et bene variat, nunc naves, nunc ductores commemorans.

155. PRIOREM. Inter ſe, hoc eſt, tertium.

PIERII.

146. NEC SIC IMMISSIS. Veteres aliquot codices manu ſcripti legunt, *Non ſic immiſſus:* ut ſit altera periodus. Sed vulgata lectio omnino receptior.

151. PRIMUSQUE ELABITUR UNDIS. In Romano codice, in Longobardico, in Mediceo & aliquot aliis legere eſt: *primis undis*.

156. ET NUNC PISTRIS ABIT. In antiquioribus codicibus legere eſt: *Et nunc Priſtis habet*. Sed quamvis *priſtin*, ut paulo ante dicebamus παρὰ τὸ φρίζω dictam velint, nihil me moverit, utrum *r* prima an ſecunda ſyllaba collocetur, quum multa hujuſmodi ex metatheſi tam apud Graecos, quam apud Latinos enuntiari ſoleant. Quod vero *habet* legitur, ideo placet, quod intelligitur de priore loco, quem ambo ſuperare contendebant. Sicui tamen *abit* magis placeat, illi ſit integrum ſuo jure legere. Eam ſane lectionem ego raro in his codicibus antiquis obſervavi, niſi ſubdititiam, priore abraſa lectione, quae ſcilicet *habet* erat. Non praeterito autem eſſe veteres codices, in quibus ſupra verbum *habet*, adſcriptum ſit loco paraphraſis, *Victoriam*.

158. ET LONGAE SULCANT VADA SALSA CARINAE. In Romano codice legere eſt: *Et longa ſulcant vada ſalſa carina:* neque obſtat, quod duo ſint, quum ſubintelligi poſſit, unuſquiſque ſua. In Mediceo quidem *carina* prius fuerat; ſed aliena manu & atramento *carinae* factum. Eſt ibidem *longe* abſque diphthongo, ut adverbium videatur; quanquam ea in aliis quoque nominibus deſideratur.

Jamque propinquabant ſcopulo, metamque tenebant,
Cum princeps medioque Gyas in gurgite victor
Rectorem navis conpellat voce Menoeten:
Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige curſum.
Litus ama, & laevas ſtringat ſine palmula cautes;
Altum alii teneant. Dixit. Sed caeca Menoetes
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.
Quo diverſus abis? iterum: pete ſaxa, Menoete,
Cum clamore Gyas revocabat: & ecce Cloanthum
Reſpicit inſtantem tergo, & propiora tenentem.
Ille inter navemque Gyae ſcopuloſque ſonantis
Radit iter laevum interior, ſubituſque priorem
Praeterit, & metis tenet aequora tuta relictis.
Tum vero exarſit juveni dolor oſſibus ingens:
Nec lacrimis caruere genae. Segnemque Menoeten,
Obli-

SERVII.

159. METAMQUE TENEBANT. Nauticum verbum.

160. PRINCEPS. Modo ordinis eſt.

162. QUO TANTUM MIHI. Vacat *mihi*, ut ſolet plerumque.

163. LITTUS AMA. *Littus*, eſt omne quod aqua alluitur: unde & ſaxum *littus* vocavit. STRINGAT. Radat: ac ſi diceret: hoc volo, quod times. PALMULA. Extrema pars remi, in modum palmae protenta.

166. ITERUM. Hoc verbum & a poeta poteſt dici, ut: *Iterum revocabat*: & a Gya, ut: *Quo abis iterum*: non, *iterum pete*.

269. INTER NAVEMQUE. QUE vacat.

172. EXARSIT JUVENI. Cauſa pendet ex cauſa. Horatius: *Non ego hoc ferrem calidus juventa conſule Planco*.

173. NEC LACHRYMIS CARUERE GENAE. Nimis iraſcentum eſt. Cicero de Verre: *Cum iraſceretur, lachrymas interdum vix tenere*.

PIERII.

160. CUM PRINCEPS. In antiquis aliquot codicibus ſcriptum eſt *tum*.

162. HUC DIRIGE CURSUM. Vulgata quidem exemplaria *curſum* habent; ſed in Romano & pleriſque aliis uno exemplo legas, *greſſum*. De navigatione tamen *curſum* potius dici paſſim obſerves.

163. LITUS AMA, ET LAEVAS. In Longobardico legere eſt, *Litus amet*, *laevas*, non quod utrunque de palmula dicatur: nam qui ſenſus in palmula ut amare poſſit, niſi figurate dicatur? Sed quia *am'et* per Apoſtrophen una eliſa vocali ſcriptum fuerit in antiquis: quam ſcriptionis rationem, aliquot veterum inſcriptionibus, quae adhuc in marmoribus reſtant, alibi comprobavimus. Et quia forte dicerent aliqui, apoſtrophen apud Latinos in uno tantum verbo *eſt* fieri ſolitam; invenimus *hor'unc* pro *horum hunc*. In antiquiſſimo monumento ad Divi Bartholomaei Pontem, qui jungit inſulam Aeſculapii, Janiculum verſus, ita luculentiſſimo ſcriptum Senariolo: GNATOS DUOS CREAVIT HORUNC ALTERUM. Ibi enim *u* & *m* litterae una cum aſpirationis nota eliſae ſunt; niſi quis maluerit *horunc* pro *horunce*, poſitum, ut ex *hocce*, *hoce*; demum *hoc*: de quo ſuperius diſputatum eo loco: *Hoc erat Alma parens*.

167. CUM CLAMORE GYAS REVOCABAT ET ECCE CLOANTHUM RESPICIT. Multi expungunt *&*, quod in antiquis codicibus particulam eam adſerant non inveniri. Id qua ratione ſuffulciant, viderint. Ego ſane & in Vaticanae bibliothecae codicibus, & in pleriſque aliis, qui mihi prae manibus fuerunt, paſſim *&* ipſum notatum animadverti: quare pro iis, qui Throchaeum quarto loco ſtatuere in hoc verſu volunt, nihil habeo certi, quod ex antiquis codicibus afferre poſſim.

170. SUBITUSQUE PRIOREM PRAETERIT. In Medi-

Oblitus decoriſque ſui ſociumque ſalutis,
In mare praecipitem puppi deturbat ab alta.
Ipſe gubernaclo rector ſubit, ipſe magiſter:
Hortaturque viros, clavumque ad litora torquet.
At gravis, ut fundo vix tandem redditus imo eſt
Jam ſenior, madidaque fluens in veſte, Menoetes,
Summa petit ſcopuli, ſiccaque in rupe reſedit.
Illum & labentem Teucri, & riſere natantem:
Et ſalſos rident revomentem pectore fluctus.
Hic laeta extremis ſpes eſt accenſa duobus,
Sergeſto Mneſtheoque, Gyan ſuperare morantem.
Sergeſtus capit ante locum, ſcopuloque propinquat:
Nec tota tamen ille prior praeeunte carina:
Parte prior: partem roſtro premit aemula Priſtis.

At

SERVII.

174. DECORISQUE SUI. Inhoneſtum enim eſt iraſci, duci praeſertim. SOCIUMQUE SALUTIS. Poſſumus intelligere, *oblitus ſalutis ſuae ſocium*, id eſt, gubernatorem. Poſſumus & *ſocium ſalutis oblitus*, pro ſociorum, praecipitato ſcilicet gubernatore.

176. IPSE GUBERNACLO. Ut oſtenderet, nihil eſſe, quod etiam ipſe non poſſet implere: ut in VI. Aeneid. *Cui deinde ſubibit*.

177. HORTATURQUE VIROS. Aut ipſe dicit Celeuſma: nam *hortatores* dicuntur: aut *hortatur* ideo, quia conſternati fuerant, perdito gubernatore. CLAVUM. Fuſtem gubernaculi.

179. JAM SENIOR MADIDAQUE FLUENS IN VESTE MENOETES. Contra illud, quia occurrebat gubernatorem natandi peritum fuiſſe debere, addidit *ſenior*, & *veſte madida*. Et ideo *gravis*, madida. *Fluens* autem, *in veſte*, id eſt, cum veſtis fluebat: honeſte locutus eſt, ſic Juvenalis: *Et multo ſtillaret penula nimbo*.

181. RISERE NATANTEM. Unde in ludis voluptas quaeritur.

182. REMOVENTEM. Saepius vomentem: vel quod diu hauſerat.

184. MORANTEM. Imperitia gubernantis.

187. AEMULA PRISTIS. Ejuſdem rei ſtudioſa: ut: *Illo aemulo atque imitatore ſtudiorum meorum*: Cicero in Caeſarianis. Alias inimicum ſignificat.

PIERII.

Mediceo, & antiquis aliquot aliis codicibus, *ſubito* legitur. Sicui magis nomen faciat ſatis, integrum unicuique eſt, quam maluerit lectionem eligere.

175. PUPPI DETURBAT AB ALTA. In antiquis aliquot codicibus, *detraxit*, venuſtate, & proprietate haud quaquam pari. Eſt & in *deturbat* ſubitarius impetus.

178. REDDITUS IMO EST. In nonnullis codicibus antiquis, *eſt*, verbum deſideratur: In aliquot aliis per apoſtrophen ſcriptum invenias, *im'eſt*; ſed haec quoniam aetas noſtra videtur abhorrere, quamvis ita ſaepe in codicibus antiquis ſcripta reperio, pluribus tamen locis, ne cuipiam faſtidio ſim, conſulto diſſimulabo.

184. SERGESTO MNESTHEOQUE GYAM SUPERARE. In codicibus aliquot antiquis, *Mneſthei* legitur, ut in Georgicis: *Inferias Orphei*. Eaque eſt recta declinatio: quamvis *Mneſtheo*, per Synizeſin legi poſſe non negarim.

186. NEC TOTA TAMEN ILLE PRIOR PRAEEUNTE CARINA. Nonnulli eo ſyllabarum ſimilium concurſu offenſi, qui apparet in *tota tamen*: neque non aliqua omnino aſperitate, quae reſultat, ex continuatione dictionum itidem duarum, *prior praeeunte*, verſum in vocaliorem quandam muſicam redegere. Itaque in antiquis pleriſque codicibus verſus hoc legitur ordine dictionum: *Nec tamen ille prior tota praeeunte carina*; ſed utcunque iſti auribus ita ſuis adblandiantur, nihil eſt in lectione illa pervulgata, quod me vel tantillum offendat.

187. PARTEM ROSTRO PREMIT. In codicibus

aliquot

At media ſocios incedens nave per ipſos
Hortatur Mneſtheus: Nunc, nunc inſurgite remis,
Hectorei ſocii; Trojae quos ſorte ſuprema
Delegi comites: nunc illas promite vires,
Nunc animos, quibus in Gaetulis Syrtibus uſi,
Ionioque mari, Maleaeque ſequacibus undis.
Non jam prima peto Mneſtheus, neque vincere certo.
Quamquam o! ſed ſuperent, quibus hoc, Neptune, dediſti.
Extremos pudeat rediiſſe. Hoc vincite, cives,
Et prohibete nefas. Olli certamine ſummo
Procumbunt: vaſtis tremit ictibus aerea puppis,
Subtrahiturque ſolum. Tum creber anhelitus artus
Aridaque ora quatit: ſudor fluit undique rivis.
Adtulit ipſe viris optatum caſus honorem.
Namque furens animi, dum proram ad ſaxa ſuburget
In-

SERVII.

189. INSURGITE. Contra Lucanus; *Atque in transtra cadunt & remis pectora pulſant*.

190. HECTOREI. Aut fortiſſimi, qualis Hector fuit: aut re vera quondam Hectoris ſocii.

192. GAETULIS. Africanis: a parte totum: nam Gaetulia mediterranea eſt; Syrtes vero juxta Libyam ſunt. Sic de Syrtibus Horatius: *Ubi Maura ſemper aeſtuat unda*. Fuiſſe autem Trojanos in Syrtibus ille indicat verſus: *In brevia & Syrtes urget, miſerabile viſu*. IONIO MARI. Quando juxta Charybdin navigaverunt.

193. MALEAEQUE. *Malea*, promontorium eſt Laconicae provinciae: ubi undae ſunt *ſequaces*, id eſt, perſecutrices, ut: *Capreaeque ſequaces Illudunt*.

194. PRIMA. Quaſi quae ſoleo. MNESTHEUS. Ille ſemper victor.

196. HOC VINCITE. Loco victoriae ſit, ultimos non redire.

197. NEFAS. Modo opprobrium: quod eſt viro forti, in quocumque certamine perdere.

198. AEREA. Fortis, ut: *Et junctos temo trahat aereus orbes*: nam puppis aerea non eſt, ſed prora.

199. SUBTRAHITURQUE SOLUM. Unicuique rei quod ſubjacet *ſolum* ei eſt: unde eſt ſolum navis, mare; & aer, avium; & ſtellarum, caelum: unde Ovidius: *Aſtra tenent caeleſte ſolum*: & eſt verbum, cujus perlucida ſignificatio per naturam non invenitur.

200. RIVIS. Quaſi rivis, more rivorum: ac ſi rivatim diceret.

202. FURENS ANIMI. Figurate dixit, ut: *Praeſtans animi juvenis*.

PIERII.

aliquot antiquis, *partim* legitur: neſcio an mutatione ea familiari ex *e* in *i*, an adverbium eſſe voluerint; mihi ſane magis placet *partem*, nomen.

194. NEQUE VINCERE CERTO. QUAMQUAM O! In antiquis pleriſque codicibus imperite, inepteque abraſa eſt, caſtior lectio, ſcilicet, *Quamquam o*: & ejus loco repoſitum *quemquam*, ut ab eo pendeat, *Vincere certo*: quod valde abſurdum eſt; ſuos tamen habet amatores.

198. AEREA PUPPIS. In Romano codice, *puppes* per *es* nominativo caſu numeri ſingularis habetur. Eamque veram eſſe lectionem ex Valerii Probi praeceptione conjicimus, qui vocabulum hoc nominativum in *es* mittere oſtendit, dum ait: *Puppes, valles, rupes, vulpes, aſpes, nominativo ſingulari proferri*. At nunc vix unum aut alterum ex his pronuntiari per *es* videas. Tot ea fuerunt, quae Grammatici juniores, uſumne ſecuti neſcio, an abuſum, immutarunt.

202. NANQUE FURENS ANIMI DUM PRORAM AD SAXA SUBURGET. In codicibus aliquot antiquis legere eſt: *nanque furens animis*: ſed enim Aruſianus Meſſus *furens animi*, caſu
quippe

Digitized by Google

Interior, ſpatioque ſubit Sergeſtus iniquo;
Infelix ſaxis in procurrentibus haeſit.
Concuſſae cautes, & acuto in murice remi
Obnixi crepuere, inliſaque prora pependit.
Conſurgunt nautae, & magno clamore morantur:
Ferrataſque trudes, & acuta cuſpide contos
Expediunt; fractoſque legunt in gurgite remos.
At laetus Mneſtheus, ſucceſſuque acrior ipſo,
Agmine remorum celeri, ventiſque vocatis,
Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.
Qualis ſpelunca ſubito conmota columba,
Cui domus & dulces latebroſo in pumice nidi,
Fertur in arva volans, plauſumque exterrita pennis
Dat tecto ingentem: mox aëre lapſa quieto
Radit iter liquidum, celeris neque conmovet alas.
Sic Mneſtheus, ſic ipſa fuga ſecat ultima Priſtis
Aequora: ſic illam fert inpetus ipſe volantem.
Et primum in ſcopulo luctantem deſerit alto

SERVII.

203. INTERIOR. Siniſterior, Cicero: *Quem omnia intus canere dicebant*. Saluſtius: *Igitur introrſus prima Aſiae Bithynia eſt*. INIQUO. Anguſto, ut: *Et ſylvis inſedit iniquis*.

204. PROCURRENTIBUS. Prominentibus, & objectis, & velut obviam venientibus.

205. MURICE. Saxi acumen eminens per tranquillitatem. Alibi ſignificat piſcem, cujus ſucco purpura tingitur, ut: *Saturati murice palla*.

207. MORANTUR. Id eſt, retro agunt.

209. LEGUNT. Alii, PRAETEREUNT; ſed melius LEGUNT, id eſt, colligunt: nam ſequitur: *Et fractis diſcentem currere remis*.

212. PRONA. Vicina littoribus: unde *altum*, eſt longe poſitum.

213. COLUMBA. Ubique de his domeſticis *columbas* Virgilius dicit. Perſius vero ait: *Teneroque columbo Et ſimilis*: nam agreſtes, *palumbas* vocant.

215. EXTERRITA PENNIS. Pennarum concuſſione terrorem ſignificans: *Timuitque exterrita pennis Ales*. Non enim timet pennis: ſed indicat timorem.

217. RADIT. Secat. LIQUIDUM. Purum aerem.

PIERII.

quippe genitivo, elocutionis modum loco hoc agnoſcit: quanquam Virgilius alibi *furens animis* dixerit, ut eo loco: *Ecce furens animis aderat Tirynthius*. Eſt & *ſuburguet*, per *u* poſt *g*, Atticino more, in antiquis pleriſque codicibus; ſed Attium Velius Longus auctorem appellat vitioſum.

208. FERRATASQUE SUDES. In Mediceo, & antiquis aliquot aliis exemplaribus, *trudes* legitur. Sunt vero *trudes*, conti praeacuta cuſpide, quibus repelluntur & naves, & alia, a *trudendo* dicti. Neque vero timendum ſyllabae, quum tam multa reperiantur, quae derivata a longis, brevia tamen ipſa ſint, ut *duces* a *duco*; ita *dicax*, *lucerna*, *ſopor*, *fragilis*, *coma*, & hujuſmodi alia pleraque.

216. DAT TECTO INGENTEM. In codicibus aliquot manu ſcriptis, *Plauſumque exterrita pennis dat tergo ingentem* legitur; ſed *tecto*, omnino melius.

220. ET PRIMUM IN SCOPULO LUCTANTEM. In codicibus aliquot antiquis *at*, in aliis *ac*; ſed hoc melius, niſi & malueris.

Sergeſtum, brevibuſque vadis, fruſtraque vocantem
Auxilia, & fractis diſcentem currere remis.
Inde Gyan, ipſamque ingenti mole Chimaeram
Conſequitur. Cedit: quoniam ſpoliata magiſtro eſt.
Solus jamque ipſo ſupereſt in fine Cloanthus:
Quem petit, & ſummis adnixus viribus urguet.
Tum vero ingeminat clamor, cunctique ſequentem
Inſtigant ſtudiis, reſonatque fragoribus aether.
Hi proprium decus, & partum indignantur honorem,
Ni teneant: vitamque volunt pro laude paciſci.
Hos ſucceſſus alit: poſſunt, quia poſſe videntur.
Et fors aequatis cepiſſent praemia roſtris:
Ni, palmas ponto tendens utraſque, Cloanthus
Fudiſſetque preces, divoſque in vota vocaſſet:
DI, quibus imperium eſt pelagi, quorum aequora curro,
Vobis laetus ego hoc candentem in litore taurum

SERVII.

221. FRUSTRA. Quis enim ei relicta victoria ſubveniret?

225. IPSO SUPEREST IN FINE. Prope terminum certaminis, ut: *Spatia etſi plura ſuperſint, Tranſeat elapſus prior*.

229. PROPRIUM DECUS. Quaſi jam partam victoriam & honorem ni teneant, indignantur.

231. SUCCESSUS. Foelicitas. POSSUNT, QUIA POSSE VIDENTUR. Sperabant victoriam opinione ſpectantium, ut: *Cunctique ſequentes Inſtigant ſtudiis*.

232. ET FORS. Pro, fortaſſe.

233. PALMAS UTRASQUE. Diximus ſupra, antiquum hoc eſſe. Carminius tamen dicit (qui de Elocutionibus ſcripſit) per naturam vitioſam eſſe hanc elocutionem: & ſive *utramque palmam*, ſive *utraſque palmas* dixerimus, eſſe in aliquo uſurpationem.

235. IMPERIUM PELAGI. Id eſt, in pelago, ut: *Dii quibus imperium eſt animarum*, id eſt, animabus.

236. LAETUS. Victor: a praecedenti quod ſequitur.

PIERII.

224. SPOLIATA MAGISTRO EST. Et hoc quoque per apoſtrophen ſcriptum in antiquis aliquot exemplaribus hoc modo: *magiſtreſt*: de qua ſcribendi ratione exempla veterum alibi recitavimus.

226. ADNIXUS VIRIBUS URGET. In Longobardico *adniſus* per *s* ſcriptum, cuius ſcriptionis rationem alibi reddidimus. Et in aliquot aliis antiquioribus *urguet*, uti paulo ante *ſuburguet*, ex inſtituto Attii.

228. RESONAT CLAMORIBUS AETHER. In Romano codice antiquiſſimo, & in aliquot aliis manu ſcriptis legere eſt: *reſonatque fragoribus aether*: ut id totum de remigatione intelligatur, & plauſu, qui per ſtrepitum editur. Quamquam neque *clamoribus* diſplicet, quum dictum ſit: *Cunctique ſequentem Inſtigant ſtudiis*: quod per clamores fieri neceſſarium eſt. Sane in Mediceo *clamoribus* habetur; ſed ibidem *reſonatque* ſcriptum eſt, quod rationem metricam vitiaret; niſi quis amphimacrum in in hoc genere carminis ferre poteſt.

235. DII, QUIBUS IMPERIUM PELAGI QUORUM AEQUORA CURRO. In antiquis primum codicibus, *DI* per arctationem litterarum, ut apud Varronem eſt, uno fere legitur exemplo. In Longobardico mox una plus dictione, *imperium eſt pelagi*, ut etiam apud Servium eſt. In Oblongo Vaticanae Bibliothecae, in Mediceo, & in aliquot aliis omnino vetuſtis, *imperium pelagi eſt*. Sed enim judicio meo recte factum in Romano, ubi verbum id tam inconſtans locum non habuit. Demum in exemplaribus aliquot antiquis, *quorum aequore*, ſeptimo caſu legitur; ſed

Conſtituam ante aras voti reus, extaque ſalſos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.
Dixit, eumque imis ſub fluctibus audiit omnis
Nereïdum Phorcique chorus, Panopeaque virgo;
Et pater ipſe manu magna Portunus euntem
Inpulit. Illa noto citius volucrique ſagitta
Ad terram fugit, & portu ſe condidit alto.
Tum ſatus Anchiſa, cunctis ex more vocatis,
Victorem magna praeconis voce Cloanthum
Declarat, viridique advelat tempora lauro:
Muneraque in navis ternos optare juvencos,
Vinaque, & argenti magnum dat ferre talentum.
Ipſis praecipuos ductoribus addit honores:

Vi-

SERVII.

237. ANTE ARAS. De quibus paulo poſt: *Pars ſpoliant aras*. VOTI REUS. Debitor: unde vota ſolventes, dicimus abſolutos. Inde eſt: *Damnabis tu quoque votis*: quaſi reos facies.

238. PROJICIAM. Exta projiciuntur in fluctus: *Aris porriciuntur*, hoc eſt, porriguntur. Niſi forte dicamus etiam fluctibus maris offerri. Quod ſi eſt, PORRICIAM legendum eſt, id eſt, porro jaciam.

240. PHORCIQUE. Latine *hic Phorcus*, *hujus Phorci* dicimus: nam apud nos Graeci hujus nominis non eſt declinatio: ut Φόρκυς, Φόρκυος. Quod interdum Φόρκυν, Φόρκυνος Unde Lucanus: *Phorcynidos ora Meduſae*. Eſt autem hic *Phorcus* deus marinus. PANOPEAQUE VIRGO. Una de Nereidibus: quam ideo ſeparatim dixit, ut illas non virgines intelligamus.

241. PORTUNUS. Deus marinus, qui portubus praeeſt. Et bene IMPULIT eum ipſe jam vicinum portui. Nota eſt autem fabula: Indignata Juno, quod ex pellice ſua Semele natus Liber pater ab Ino matertera ejus eſſet nutritus, Athamanti, viro ejus, regi Thebanorum, ſive, ut quidam volunt, Orchomeniorum, furorem immiſit: qui, cum occiſo Learcho filio, dum eum feram credit, Melicertam alterum filium cum Ino uxore ſua perſequeretur, & ſe illi in mare praecipitaſſent, voluntate numinum in deos verſi ſunt: Melicerta in Portunum, qui Graece Palaemon dicitur: (nam λιμὴν portus dicitur, unde Palaemon) Ino, in Matrem Matutam, quae Graece dicitur Leucothea.

243. PORTU SE CONDIDIT ALTO. Id eſt, uſque ad interiora pervenit.

244. EX MORE. Ludorum, ſcilicet per praeconem.

245. VICTOREM. *Primum*, Cloanthum, ſubaudis: nam & illi duo victores Sergeſti: unde paulo poſt habes: *Quem modo navali Mneſtheus certamine victor Conſequitur*.

248. DAT FERRE. Graecum eſt, duo verba conjungere, ut paulo poſt, *Donat habere viro*; ſed hoc datur poetis. MAGNUM TALENTUM. Ut diximus, *Talentum*, eſt quiddam breve: ſed *magnum* dixit, comparatione alterius minoris: cum primum ſit unum, & maximum aliorum,

PIERII.

aequora, quarto caſu, magis ſplendida videtur elocutio.

236. VOBIS LAETUS EGO CANDENTEM IN LITTORE TAURUM CONSTITUAM. In Romano codice abſque *in* praepoſitione locali legitur, quod magis placet. In Mediceo una plus dictione legitur, *ego hoc candentem in littore*, ut cito etiam ſoluturum ſe votum innuat.

237. EXTAQUE SALSOS PORRICIAM IN FLUCTUS. Non ſum neſcius quid Macrobius libro III. Saturnalium ſuper hoc verbo tradiderit. Antiqua tamen omnia exemplaria, quotquot habere potui, uno eodemque exemplo legunt, *proiciam*: idque unico *i* pro ſui temporis conſuetudine. Ut tamen verbum hoc immutatum ſit, Macrobius Grammaticorum, & librariorum imperitia factum ait.

247. TERNOS APTARE JUVENCOS. In Rom. cod. legere eſt, *optare*: ut munera ſint honeſtio-

ra

Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
Purpura maeandro duplici Meliboea cucurrit:
Intextuſque puer frondoſa regius Ida
Velocis jaculo cervos curſuque fatigat
Acer, anhelanti ſimilis: quem praepes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.
Longaevi palmas nequidquam ad ſidera tendunt
Cuſtodes: ſaevitque canum latratus in auras.
At qui deinde locum tenuit virtute ſecundum,
Levibus huic hamis conſertam auroque trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipſe
Victor apud rapidum Simoënta ſub Ilio alto,
Donat habere viro, decus & tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus Sagariſque ferebant
Multiplicem, connixi humeris. Indutus at olim
Demoleus curſu palantis Troas agebat.
Tertia dona facit geminos ex aere lebetas;
Cymbiaque argento perfecta, atque aſpera ſignis.
Jamque adeo donati omnes, opibuſque ſuperbi,
Puniceis ibant evincti tempora taeniis:

Cum

SERVII.

250. CIRCUM. Id eſt, in parte extrema, quaſi fimbria, ut diximus.

251. MAEANDRO DUPLICI. Flexuoſo: & hoc dicit: Erat in chlamyde flexuoſa & in ſe remeabilis purpura, in modum Maeandri, fluminis Cariae provinciae, qui ſinuoſus eſt. MELIBOEA. Meliboeenſis. Alii putant Mileſia. Eſt autem civitas Theſſaliae Meliboea.

252. REGIUS. Trois regis Phrygiae filius.

253. FATIGAT. Laus picturae, quaſi gerat, & non gerere videatur.

254. ACER. Id eſt, velox. PRAEPES. Modo volans.

255. SUBLIMEM. In altum.

256. PALMAS AD SYDERA TOLLUNT. Aut mirantes, aut increpantes deos.

258. VIRTUTE SECUNDUM. Quia primus favore vicerat numinum: unde & Praemia dantur congrua: illi *chlamys*, deorum continens fabulam: huic *lorica*, id eſt, virtutis inſigne.

259. HAMIS AUROQUE. Hamis aureis δύο δι' ἑνός.

261. SIMOENTA. Accuſativus ſingularis: venit autem a nominativo Graeco, non in *is*, ſed in *ει*, exeunte, ut Σιμόεις Σιμόεντος. SUB ILIO ALTO. O brevis fit ſequente vocali.

262. DECUS ET TUTAMEN. Quia triplex, & aurea.

463. PHEGEUS SAGARISQUE. Nominatim dicendo, addidit laudem.

265. CURSU PALANTES TROAS AGEBAT. Ad Aeneae, qui eum vicit, pertinet laudem.

267. CYMBIAQUE. Pocula ſunt in modum cymbae navis. ASPERA SIGNIS. Hoc eſt, ἀνάγλυφα.

268. OMNES. Qui vicerant ſcilicet.

269. PUNICEIS TAENIIS. Vittis roſeis: & ſignificat lemniſcatas coronas, quae ſunt de frondibus & diſcoloribus faſciis: &, ſicut Varro dicit, magni honoris ſunt. *Taeniis* autem, modo vittis; alias vittarum extremitates dicit, ut: *Fit longae taenia vittae*.

Cum ſaevo e ſcopulo multa vix arte revolſus,
Amiſſis remis, atque ordine debilis uno,
Inriſam ſine honore ratem Sergeſtus agebat.
Qualis ſaepe viae deprenſus in aggere ſerpens,
Aerea quem obliquum rota tranſiit, aut gravis ictu
Seminecem liquit ſaxo lacerumque viator,
Nequidquam longos fugiens dat corpore tortus;
Parte ferox, ardenſque oculis, & ſibila colla
Arduus adtollens; pars volnere clauda retentat
Nexantem nodis, ſeque in ſua membra plicantem.
Tali remigio navis ſe tarda movebat:
Vela facit tamen, & velis ſubit oſtia plenis.

Ser-

SERVII.

270. ARTE. Id eſt, virtute: quod Graece *ἀρετῇ* dicitur.

271. ATQUE ORDINE DEBILIS UNO. Sergeſtus ſcilicet. Et bene ex mutatione conquiſivit ornatum: nam irrideri & ſine honore eſſe, hominis eſt; remis carere, navis.

273. VIAE IN AGGERE. *Agger*, eſt media viae eminentia, coaggeratis lapidibus ſtrata: unde *viae aggerem* dixit.

274. AEREA. Fortis, ut: *Aerea puppis*. GRAVIS, Fortis, ut: *Gravibus certamina remis*.

276. TORTUS. Hos tortus, id eſt, ſine cauſa tentat inceſſus.

278. CLAUDA. Ab homine tranſtulit. Cicero: *Mancam ac debilem fore Praeturam ſuam*.

279. MEMBRA. Etiam hoc ab homine tranſtulit.

281. VELA FACIT TAMEN. *Ἀνακόλουθον*: nam non praemiſit: Quanquam remigare non poſſet. SUBIT OSTIA. Tortus: ut ſupra diximus, ideo, quia exitus fluminum frequenter portus efficiunt.

PIERII.

ra, quae ſcilicet victores ex ſua poſſent libidine ſeligere. Eaque lectio in quibuſdam aliis vetuſtis exemplaribus habebatur. Qua abraſa, *aptare* inde ſuffectum eſt.

269. PUNICEIS IBANT EVINCTI TEMPORA TENIIS. Hoc loco plerique codices antiqui, *tenis* unico *i* ſcribunt. Qui geminare malunt, alii Dactylicum eſſe verſum; alii pro unico tantum *i* accipere debere contendunt. Non diſſimulabo quod in antiquo codice pro *teniis*, *vittis* ſcriptum eſt; ſed id ſumptum ex paraphraſi, quum omnino *teniis* hic agnoſcant docti omnes.

270. QUUM SAEVO E SCOPULO MULTA VIX ARTE REVULSUS. In Romano codice, *ex ſcopulo* legitur: & *revolſam*, quippe *ratem* legas. Cui lectioni adſtipulatur etiam Oblongus codex pervetus, ubi *revulſam* habetur. In aliis *revulſus*, quippe *Sergeſtus* legitur, veluti vulgata habent exemplaria.

272. ILLISAM SINE HONORE RATEM. In antiquis omnibus exemplaribus, *irriſam* vel *inriſam* legi: tametſi ſuperius *illiſa prora pependerat*: nam quae in ludis male ſuccedunt, riſu excipi ſolent: ut quum Niſus captum lamentaretur, riſit pater optimus. Et quum Menoetes in aquas a Gya deturbatus eſſet, *Illum & labentem Teucri, & riſere natantem, Et ſalſos rident revomentem pectore fluctus*.

277. ARDENSQUE OCULIS ET SIBILA COLLA ARDUUS ATTOLLENS. In Romano codice legere eſt: *Pars ſibila colla arduos adtollens*; ſed quantum ad emendationem primam pertinet, quum jam dictum ſit, *Pars vulnere clauda retentat*. Quod vero *arduos* & hic & alibi ſcriptum ſit toto eo codice, Cariſius eam ſcriptionem in plurium ſyllabarum nominibus improbat: nempe ne aliqui ita inde acciperent pronuntiandum, veluti *divos*, *ſervos*, *vivos*, & biſſyllabum eſſe *arduos* exiſtimarent: quare addit *carduus*, *arduus*, trium ſyllabarum.

279. NEXANTEM NODIS. Utrumque *nodis*, & *nodos*, in antiquis habetur exemplaribus; ſed ubi *nodos*, ibi itidem *nexantem*, a *necto*, *nectis*, habes; ubi vero *nodis*, plurimum ibi *nixantem*, frequentativa forma a *nitor* legere eſt, quod alibi non memini me legere. Sed enim hoc citato loco, *nexantem nodis*, ut etiam in codice Mediceo eſt, agnoſcit Priſcianus a *Nexo*, *nexas*.

281. Ex

Sergeſtum Aeneas promiſſo munere donat,
Servatam ob navem laetus, ſocioſque reductos.
Olli ſerva datur, operum haud ignara Minervae,
Creſſa genus Pholoë, geminique ſub ubere nati.
Hoc pius Aeneas miſſo certamine tendit
Gramineum in campum, quem collibus undique curvis
Cingebant ſilvae: mediaque in valle theatri
Circus erat, quo ſe multis cum millibus heros
Conſeſſu medium tulit, exſtructoque reſedit.
Hic, qui forte velint rapido contendere curſu,

In-

SERVII.

282. PROMISSO. Aut magno: aut ante promiſſo, κατὰ τὸ σιωπώμενον, ut intelligamus in omnibus ludis illud eſſe ſervatum: *Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit*. Quod etiam *in pyctali* ait certamine: *Victori velatum auro vittiſque juvencum: Enſem atque inſignem galeam ſolatia victo*. Aut certe promiſiſſe eum intelligamus, quando vidit navem periclitantem.

284. OPERUM HAUD IGNARA MINERVAE. Perita lanificii.

285. CRESSA GENUS. Hoc eſt, Cretenſis: & eſt figura Graeca, ut: *Qui genus? unde domo?* PHOLOE. Nomen proprium: erat autem *lactans*: nam infantes *lactantes* dicimus.

287. GRAMINEUM. Graminoſum. Cicero de Haſtis: *Bene etiam ne gramineas haſtas*: quia *gramineum* eſt ex gramine: *graminoſum*, gramine abundans. COLLIBUS UNDIQUE CURVIS. Mutavit: non enim ſylva colles habet; ſed eſt in collibus ſylva. Debuit ergo dicere: Quem colles cingebant ſylvis.

288. MEDIAQUE IN VALLE THEATRI. Media in valle erat circus, id eſt, ſpatium ſpectaculi. Et *theatri* Graece dixit a circumſpectione. Omne ſpectaculum *theatrum* poſſumus dicere, ἀπὸ τῆς θεωρίας: non enim eſt ſpeciale nomen.

290. CONSESSU MEDIUM TULIT. Ordo eſt: Quo ſe Aeneas medium tulit, cum multis millibus, & extructo conſeſſu reſedit.

PIERII.

281. ET PLENIS SUBIT OSTIA VELIS: Antiqua omnia, quae legerim hactenus, exemplaria a vulgatis omnibus diverſa ſunt, duarum dictionum tranſmutatione: *& velis ſubit hoſtia plenis*. Erunt tamen aliqui, qui vulgatam lectionem, *oſtia velis*, ut ſuaviorem magis probent, & *oſtia plenis*, ut duriuſculam improbent. Unuſquiſque autem aures conſulat ſuas.

283. SERVATAM OB NAVEM. Non adeo triviale cuipiam videatur, ſi male legi in codicibus pleriſque etiam veteribus *navim* per *im* dixero, quum Varronis praeceptum ſit apud Fl. Soſipatrum, ut *avem*, & *navem* per *e* dicamus: quoniam *ab hac ave*, & *nave* faciat, quibus accuſativus per *i* dari non poteſt. Cicero tamen *avi incerta* dixit.

284. OLLI SERVA DATUR OPERUM HAUD IGNARA MINERVAE. Longe alio numero carmen hoc habetur in codicibus quibuſdam antiquis, in quibus ita legitur: *Olli ſerva operum datur haud ignara Minervae*. Puto vero ita tranſpoſitas fuiſſe dictiones, quod aliqui penthimemerim ut brevem Poetae noſtro noluerint indulgere: nam in priori eademque vulgata lectione nihil eſt quod me offendat. Ne vero quis obſervationes hujuſmodi ut inanes, & nullius pene momenti ſtomachetur, ſciat, eos, qui verſus faciunt, eo curioſius hujuſmodi numeros obſervare ſolere, quo peritiores ſunt, & elegantiores haberi volunt. Neque illud praeterierim, quamquam leve, *haut* in antiquis pleriſque codicibus, per *t* ſcriptum eſſe: quod & Pontanus agnovit priſcorum conſuetudine: & *haud*, *d* quidem littera terminari Soſipater dicit, admittere tamen ſonum vocis, ut per *t* ſcribatur. Placuit tamen poſterioribus, ut *aut* conjunctio, & *haud* adverbium primis, & ultimis litteris differrent.

285. GEMINIQUE SUB UBERE NATI. In Rom. codice, *ſub ubera*, quarto caſu numero plurali legitur; ſed *ubere* figuratius eſt, & magis placet.

290. EXTRUCTOQUE RESEDIT. In Ant. *exſtructo*, nulla detrita littera; ſed enim id aſperum omnino nimium videtur, quatuor conſonantibus, & earum una duplici, inter duas vocales conſtipatis.

Invitat pretiis animos, & praemia ponit.
Undique conveniunt Teucri, mixtique Sicani,
Niſus & Euryalus primi.
Euryalus forma inſignis, viridique juventa:
Niſus amore pio pueri. Quos deinde ſecutus
Regius egregia Priami de ſtirpe Diores.
Hunc Salius, ſimul & Patron: quorum alter Acarnan,
Alter ab Arcadio Tegeaeae ſanguine gentis.
Tum duo Trinacrii juvenes, Helymus Panopeſque,
Adſueti ſilvis, comites ſenioris Aceſtae.
Multi praeterea, quos fama obſcura recondit.
Aeneas quibus in mediis ſic deinde locutus:
Accipite haec animis, laetaſque advertite mentis:
Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.
Gnoſſia bina dabo levato lucida ferro
Spi-

SERVII.

292. Animos. Eorum ſubaudis.

293. Mixtique Sicani. Quod ait: *Pars & certare parati*.

295. Forma insignis. Id eſt, decorus. Viridique juventa. Aetates omnes Varro ſic dividit: *Infantiam*, *pueritiam*, *adoleſcentiam*, *juventam*, *ſenectam*. Hae tamen, ſicut etiam de temporibus ſupra diximus, ſingulae trifariam dividuntur, ut ſit *prima*, vel *adulta*, & *praeceps*: hinc eſt: *Et viridi juventa*: &: *Cruda deo viridiſque ſenectus*: item Salluſtius: *Sed Mithridates extrema pueritia regnum ingreſſus, matre ſua veneno interfecta*.

296. Amore pio pueri. Caſto, non infami: aut genitivus eſt; & dicit eum ob hoc veniſſe, ne amicum relinqueret: aut diſtinguendum per ſe, & eſt nominativus pluralis, ut pueri, non referamus ad aetatem, ſed ad agonale ſtudium, in quo ſunt puerorum & virorum ſeparata certamina: nam ἄνδρες ϗ παῖδες dicuntur, licet non ſint unius aetatis.

298. Acarnan. Epirota. Acarnania enim eſt pars Epiri.

299. Tegeae de sanguine gentis. Si derivativum fuerit, *Tegeaeae*, *de* non ſequitur: ſi *Tegeae* legerimus, non ſtat verſus, niſi addita *de* ſyllaba. Derivativum autem ille indicat locus: *Tunc lateri atque humeris Tegeaeum ſubligat enſem*. *Tegeum* autem, oppidum eſt Arcadiae, a *Tegeo*, Arcadiae filio.

300. Helymus. Ecce ubi ſubtiliter Helymum cum Aceſte ad Siciliam dicit veniſſe, cum ait: *comites ſenioris Aceſtae*.

301. Adsueti sylvis. Id eſt, venatores.

302. Quos fama obscura recondit. Hoc dicendo, per contrarium illos omnes eſſe nobiles indicavit.

306. Gnosia. Cretenſia. *Gnoſos* enim, eſt civitas Cretae. Et bene, ſicut etiam in navibus, & generalia dat & ſpecialia. Levato. Nitido, ut: *At levem clipeum ſublatis cornibus Io*.

PIERII.

298. Quorum alter Acarnan. Scribendum eſt acuto accentu in ultima ſyllaba *Acarnan*. Oxytona enim *Akarnan*, *Ainian* ab oppido, quod in Ponto Strabo memorat. *Atintan*, *Athaman*, *Aizan*, gentium nomina, quae aucta in genitivo in pene ultima circumflexum habent Α'καρνᾶνος, Αἰνιᾶνος.

299. Alter ab Arcadia, Tegeae de sanguine gentis. In Romano codice, *Arcadio*, quippe *ſanguine*, legitur: quae denominationis forma apud Val. Flaccum eſt, *Arcadio cujus armata veneno tela*. Sed enim hic *ab Arcadia* longe caſtior eſt lectio. Eſt & ubi legatur: *Alter ab Arcadia Tegeaeae ſanguine gentis*, abſque *de* praepoſitiva particula.

300. Helymus Panopesque. In Rom. codice, ſemper *Helemus*, per *e* media ſyllaba, non per
y

Spicula, caelatamque argento ferre bipennem.
Omnibus hic erit unus honos. Tres praemia primi
Accipient, flavaque caput nectentur oliva.
Primus equum phaleris inſignem victor habeto:
Alter Amazoniam pharetram, plenamque ſagittis
Threïciis, lato quam circumplectitur auro
Balteus, & tereti ſubnectit fibula gemma.
Tertius Argolica hac galea contentus abito.
Haec ubi dicta, locum capiunt, ſignoque repente
Corripiunt ſpatia audito, limenque relinquunt,
Effuſi nimbo ſimiles: ſimul ultima ſignant.
Primus abit, longeque ante omnia corpora Niſus
Emicat, & ventis & fulminis ocior alis.
Proximus huic, longo ſed proximus intervallo,
Inſequitur Salius: ſpatio poſt deinde relicto
Tertius Euryalus.
Euryalumque Helymus ſequitur: quo deinde ſub ipſo
Ec-

SERVII.

308. PRIMI. Aliorum comparatione: nam unus eſt primus.

309. FLAVA. Viridi, ut ſupra: *Jaſpide fulva*.

310. PHALERIS. Equorum ornamentis: ſermo Graecus eſt: quia φάλαρα dicuntur Graece. HABETO. Habeat: tertia perſona eſt a futuro imperativi, quae in hoc modo numeri ſingularis ſimilis eſt ſecundae.

311. AMAZONIAM. Quaſi Amazoniam, ut: *Sacri tripodes*.

313. BALTEUS. *Balteus* dicitur, non tantum quo cingimur; ſed etiam a quo arma dependent.

314. CONTENTUS ABITO. Quaſi de parvo munere.

316. CORRIPIUNT SPATIA. Raptim eunt, ut: *Corripit Aeneas aditum cuſtode ſepulto*. LIMENQUE RELINQUUNT. Aut regulam, aut ſignum de creta factum.

317. SIMUL ULTIMA SIGNANT. Intuentur & notant ultima ſpatia, id eſt, finem curſus, aviditate vincendi: & deeſt, viſu, ut Cicero: *Notat & deſignat oculis*. Aut *ſignant ultima*, cumulorum ſcilicet ſummitatem: *ſignant* veſtigiis, ut alibi: *Vix ſumma veſtigia ſignat arena*.

318. PRIMUS ABIT. Sicut & de navibus, poſt generalitatem tranſit ad ſpecialitatem: & bene, cum tribus ſtatuta ſint praemia, quinque commemorat, ſcilicet caſuris duobus.

319. ALIS. Velocitate: quia tam ventos, quam fulmina alata fingunt poetae, ut: *Et alitis auſtri*.

320. PROXIMUS HUIC. Secundum hunc locum: *proximum* autem dicimus etiam longe poſitum, nullo interveniente.

323. QUO DEINDE SUB IPSO. Sub ipſo, id eſt, poſt ipſum, juxta ipſum.

PIERII.

y ſcriptum invenias; ſed enim *Helymum* herois nomen memorat Strabo, & reliqui omnes antiqui codices, uno conſenſu *Helymum* legunt; niſi qui *Helenus*, aut quid corruptius habent.

306. CNOSIA BINA DABO. Utrumque & *Cnoſia* per *c*, & *Gnoſia* per *g* ſcriptum invenio: quod ex earum litterarum cognatione tantundem eſt.

312. LATO QUAM CIRCUMPLECTITUR AURO BALTHEUS. In codicibus antiquis pleriſque omnibus una plus dictione diſtincta legitur: *circum amplectitur*. Utrumque placet.

Digitized by Google

Nam ſeſe oppoſuit Salio per lubrica ſurgens.
Ille autem ſpiſſa jacuit revolutus arena.
Emicat Euryalus, & munere victor amici
Prima tenet, plauſuque volat fremituque ſecundo.
Poſt Helymus ſubit, & nunc tertia palma Diores.
Hic totum caveae conſeſſum ingentis, & ora
Prima patrum magnis Salius clamoribus inplet;
Ereptumque dolo reddi ſibi poſcit honorem.
Tutatur favor Euryalum, lacrimaeque decorae,
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus.
Adjuvat, & magna proclamat voce Diores,
Qui ſubiit palmae, fruſtraque ad praemia venit
Ultima, ſi primi Salio redduntur honores.
Tum pater Aeneas, Veſtra, inquit, munera vobis
Certa manent, pueri; & palmam movet ordine nemo:
Me liceat caſus miſerari inſontis amici.
Sic fatus, tergum Gaetuli inmane leonis

Dat

SERVII.

336. SPISSA HARENA. Tenui: quanto enim quid minutius, tanto eſt denſius.

338. PRIMA TENET. Τὰ πρῶτα, ſcil. loca. FREMITUQUE SECUNDO. Bene *ſecundo* addidit: quia eſt & iraſcentium.

340. HIC TOTUM CAVEAE. *Hic*, temporis adverbium eſt modo. CAVEAE CONSESSUM. Per *caveam* autem plebem ſignificat: nam *cavea*, conſeſſus eſt populi. ET ORA PRIMA PATRUM. Hoc eſt, quod Juvenalis ait: *Omnibus ad podium ſpectantibus*.

343. LACRYMAEQUE DECORAE. Ipſe etiam fletus habebat aliquid venuſtatis, ortus a gaudio, ut Terentius: *Lachrymo gaudio*. Quod & congruit puero, propter victoriam inopinatam; aut certe ad miſerationem movendam contra eum, qui ſe adſerebat eſſe victorem.

344. VENIENS. Creſcens, ut: *Hic ſegetes, illic veniunt felicius uvae*. *Venire* anni dicuntur in adoleſcentibus: ſicut in ſenibus, *recedere*. Horatius: *Multa ferunt anni venientes commoda ſecum; Multa recedentes adimunt*.

349. CERTA MANENT. Firma. PUERI. Ut diximus ſupra: quia ἄνδρες καὶ παῖδες dicuntur.

350. ME LICEAT. Liceat me miſerari; nam non dicimus, *me liceat*; ſed, *mihi liceat*. CASUS. Alluſit, a cadendo.

351. TERGUM. Mutavit more ſuo: nam *tergus* debuit dicere: cum *tergum* habeat carnis appellationem; *tergus* vero, ſit pellis, ut: *Tergora diripiunt coſtis*.

PIERII.

pleriſque codicibus, una plus dictione, *amorum eſt*, legitur. Verum id verbum ex paraphraſi mihi videtur inſertum. Miſſos facio codices, in quibus *amoris*, unitatis numero, legitur: quum longe venuſtius omnino, *amorum*, numero multitudinis habeatur.

340. HIC TOTUM CAVEAE CONSESSUM. In codicibus aliquot antiquis, *conſenſum* habetur; ſed puto CONSE'SUM fuiſſe notatum cum ſicilico, de quo apud Victorinum haberi diximus, quod librarii pro nota compendiaria *n* litteram ſignificante, tranſcripſere. Nam *conſeſſum caveae*, omnino caſtior lectio videtur.

347. SI PRIMI SALIO REDDUNTUR HONORES. In exemplaribus pleriſque veteribus legere eſt, *reddantur*, conjunctivo modo; ſed *redduntur*, finitivo modo, in emendatioribus.

350. ME LICEAT CASUM MISERARI INSONTIS

AMICI.

Dat Salio, villis oneroſum atque unguibus aureis.
Hic Niſus, Si tanta, inquit, ſunt praemia victis,
Et te lapſorum miſeret; quae munera Niſo
Digna dabis? primam merui qui laude coronam;
Ni me, quae & Salium, Fortuna inimica tuliſſet.
Et ſimul his dictis faciem oſtentabat, & udo
Turpia membra fimo. Riſit pater optimus olli,
Et clipeum efferri juſſit, Didymaonis artes,
Neptuni ſacro Danais de poſte refixum.
Hoc juvenem egregium praeſtanti munere donat.
Poſt, ubi confecti curſus, & dona peregit:
Nunc, ſi cui virtus animuſque in pectore praeſens,
Adſit, & evinctis adtollat brachia palmis.
Sic ait, & geminum pugnae proponit honorem:
Victori velatum auro vittiſque juvencum;
Enſem, atque inſignem galeam, ſolatia victo.
Nec mora; continuo vaſtis cum viribus effert
Ora Dares, magnoque virum ſe murmure tollit:
Solus qui Paridem ſolitus contendere contra:

Idem-

SERVII.

352. ONEROSUM. Plus eſt, quam ſi *oneratum* diceret: ſicut *ſceleratum*, & *ſceleroſum*.

355. QUI LAUDE CORONAM. Virtute: a ſequenti quod praecedit: nam ex virtute praecedente ſequitur laus.

356. FORTUNA. Bene dolum ſuum excuſat.

358. OPTIMUS OLLI. Aut ei adriſit: aut illi juſſit efferri. Sane congrue arma dat juveni.

359. DIDYMAONIS ARTES. Laus ab artifice, ut: *Divini opus Alcimedontis*.

360. NEPTUNI SACRO DANAIS DE POSTE REFIXUM. *Danais*, a Danais: & intelligimus hoc ad Aeneam tranſiſſe per Helenum, ne videatur ex ſacrilegio quaeſitum.

363. PRAESENS. Fortis: ac ſi diceret: ſi adſit quis plenus animi.

366. VELATUM. Id eſt, coronatum. AURO autem, quia ſolent habere laminas quaſdam, ut: *Et ſtatuam ante aras aurata fronte juvencum*.

369. VIRUM SE MURMURE TOLLIT. Cum ſuffragio plurimorum.

370. SOLUS QUI PARIDEM SOLITUS CONTENDERE CONTRA. Multi haec a Poeta volunt dici; melius tamen verba ſunt populi: unde &: *Virum ſe murmure tollit*. Simile dixit Homerus de Euryalo ad ſepulchrum Patrocli:

Εὐρύαλος δ' οἱ οἶος ἀνίστατο ἰσόθεος φὼς,
Μηκιστέως υἱὸς Ταλαϊονίδαο ἄνακτος,
Ὅς ποτε Θήβασδ' ἦλθε δεδουπότος Οἰδιπόδαο
Ἐς τάφον, ἔνθα δὲ πάντας ἐνίκα Καδμείωνας.

PARIDEM. Venit ab eo, quod eſt *Paris*, *Paridis*, vel *Paridos*. Quod autem legimus: *Urbe Parin creat*, *paterna*, venit ab eo, quod eſt Πάρις, τοῦ Πάριος, τῷ Πάρι, τὸν Πάριν. Et volunt, ſi proprium ſit, in DOS exire genitivum; ſi appellativum, in os. Sane hic *Paris*, ſecundum Troica Neronis, fortiſſimus fuit; adeo ut in Trojae agonali certamine ſuperaret omnes; ipſum etiam Hectorem: qui cum iratus in eum ſtringeret gladium, dixit ſe eſſe germanum: quod allatis cerundiis probavit, qui habitu ruſtici adhuc latebat. Hos autem ludos transfert Virgilius ad Hectoris tumulum: qui ſunt facti cum ludi funebres celebrarentur cadaveri Hectoris ab Achille occiſi.

PIERII.

Idemque ad tumulum, quo maximus occubat Hector,
Victorem Buten inmani corpore, qui ſe
Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,
Perculit, & fulva moribundum extendit arena.
Talis prima Dares caput altum in proelia tollit,
Oſtendit humeros latos, alternaque jactat
Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
Quaeritur huic alius: nec quiſquam ex agmine tanto
Audet adire virum, manibuſque inducere caeſtus.
Ergo alacris, cunctoſque putans excedere palma,
Aeneae ſtetit ante pedes: nec plura moratus,
Tum laeva taurum cornu tenet, atque ita fatur:
Nate dea, ſi nemo audet ſe credere pugnae,

Quae

SERVII.

373. AMYCI DE GENTE FEREBAT. *Amycus*, fuit Neptuni filius & Nymphae Melies; qui a Polluce victus eſt pyctali certamine. *Bebrycia* autem, ipſa eſt Bithynia. Salluſtius: *Igitur introrſus prima Aſiae Bithynia eſt, multis antea nominibus appellata. Ipſa enim eſt & major Phrygia*.

374. MORIBUNDUM. Morienti ſimilem.

375. TALIS. Qualem multitudo loquebatur.

376. OSTENDIT. Melius dixiſſet *oſtentat*.

380. ALACRIS. Cum *acer* ubique dicat, *alacer* tamen non dicit; licet inde naſcatur: vitat enim confuſionem: unde utrumque non vult dicere: nam *alacer* nuſquam; & iterum *acris* nuſquam dixit. Inde eſt, quod etiam Papinius ſupprimit genus, quia dubitatur.

383. SI NEMO AUDET. Ο῎ρος βίαιος. Argumentatur enim ſe omnes viciſſe, ex eo, quod ad certamen nullus accedit.

PIERII.

AMICI. In codicibus omnibus antiquis, quotquot legi, *caſus* habetur; quorum nonnulli verbum etiam alterius figurae, quippe *misereri* ponunt; ut *caſus* ſit genitivo caſu; ſed enim *caſum miſerari*, ſatis magis facit auribus eruditis, ut: *Miſeratus agreſtes*.

351. GETULI. Scribendum *Gaetuli*, cum diphthongo *ae*, ut alibi oſtenſum.

359. ET CLUPEUM EFFERRI IUSSIT DIDYMAONIS ARTES. De clipeo dictum alibi. In antiquis aliquot codicibus *offerri* eſt, quod non aeque placet. Sunt etiam codices, in quibus *Didymaeonis*, media per *ae* diphthongum, notatum ſit; quod nomen eſſet a cognomento Apollinis, qui etiam *Didymaeus* appellatur. Sed haec parvi omnino momenti ſunt. Illud ſilentio minime praetereundum eſt, quod in Romano codice, *artem*, unitatis numero, hoc eſt, opus, legitur: quam lectionem etiam in aliquot aliis manu ſcriptis obſervavi.

371. QUO MAXIMUS OCCUBAT HECTOR. In vetuſtis aliquot exemplaribus, *maxumus adcubat*, & *accubat*, habetur; ſed *occubat*, vel *obcubat*, de ſepultis rectius dici puto.

374. PERCULIT, ET FULVA MORIBUNDUM EXTENDIT HARENA. Antiquus admodum codex, *percutit*, legit; quae quidem antichronia eſſet, pro *percuſſit*: nam *percellere* ad animum Grammatici referre volunt: quod tamen non uſquequaque receptum video, Codicibus praeſertim antiquis ſaepe *percuſſus*, pro *perculſus*, ponentibus. Verum eſto inter utrumque verbum differentia, loco hoc *perculit* omnino ad animum referri poteſt, quum ſignificet ex ictu adeo conſternatum, ut ab alienato animo concideret moribundus.

380. ERGO ALACRIS CUNCTOSQUE PUTANS EXCEDERE PUGNA. In Romano codice, & in Longobardico, *palma* non *pugna* legitur, quod valde placet: nam & apud Priſcianum duobus antiquis codicibus, & apud Cariſium litteris Longobardicis ita ſcriptum obſervavi: ea ratione citato verſu, ut utrum *alacer* per *er*, au *alacris* per *ris* dicendum ſit, terminetur, placetque vel Virgilio in primis auctore dici *alacris*. Conſuetudo tamen, ut ait Plinius libro Dubii ſermonis ſexto, *alacer*, dicit.

Quae finis ſtandi? quo me decet uſque teneri?
Ducere dona jube: Cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidae, reddique viro promiſſa jubebant.
Hic gravis Entellum dictis caſtigat Aceſtes,
Proxumus ut viridante toro conſederat herbae:
Entelle, heroum quondam fortiſſime fruſtra,
Tantane tam patiens nullo certamine tolli
Dona ſines? ubi nunc nobis deus ille, magiſter
Nequidquam memoratus Eryx? ubi fama per omnem
Trinacriam, & ſpolia illa tuis pendentia tectis?
Ille ſub haec: Non laudis amor, nec gloria ceſſit
Pulſa metu; ſed enim gelidus tardante ſenecta
Sanguis hebet, frigentque effaetae in corpore vires.
Si mihi, quae quondam fuerat, quaque inprobus iſte
Exſultat fidens, ſi nunc foret illa juventas:

Haud

SERVII.

386. REDDI. Quaſi debita promiſſa: quia ait: *Victori velatum auro vittiſque juvencum*.

387. HIC. Tunc. GRAVIS. Vel aetate vel objurgatione. CASTIGAT. Increpat, objurgat.

388. TORO CONSEDERAT HERBAE. Verbum de verbo: nam *torus* a tortis dictus eſt herbis.

389. FRUSTRA. Ordo eſt: Tantane dona tam patiens ſines tolli fruſtra? Sane ſciendum, hunc ſecundum Hyginum, qui de Familiis Trojanis ſcripſit, unum Trojanorum fuiſſe, de quo Virgilius mutuat hiſtoriam.

391. NOBIS DEUS ILLE MAGISTER. *Nobis* non vacat, ut Cicero: *Qui mihi accubantes*; ſed pro noſter eſt poſitum, vitandi homoeoteleuti cauſa: ne dicat: *Noſter deus ille magiſter*.

394. ILLE SUB HAEC. Aut ſtatim: aut poſt haec.

395. SED ENIM GELIDUS TARDANTE SENECTA SANGUIS HEBET. Aliud pendet ex alio: quare *hebet?* quia gelidus eſt: quare *gelidus?* quia ſenex.

396. EFFOETAE. Exhauſtae: & eſt tranſlatio a mulieribus, quas frequens partus debiles reddit.

397. IMPROBUS ISTE. Nimis avidus: qui ſine certamine poſtulat praemium.

398. ILLA JUVENTA. Aut magna, aut quae quondam fuerat.

PIERII.

384. QUO ME DECET USQUE TENERI. In Mediceo, & veteribus quibuſdam aliis codicibus, *morari*, legitur. Mora enim erat reliquis deſidentibus; ſed magis placet *teneri*, ut in Porcio exemplari eſt, propter ſuſcepti muneris obligationem.

388. PROXIMUS UT VIRIDANTE TORO CONSEDERAT HERBAE. In Ant. *Proxumus ut viridante toro conſederat herba*. Sed *herbae*, poſſeſſivo caſu, omnino melius.

394. NON LAUDIS AMOR NEC GLORIA CESSIT. In aliquot codicibus antiquis: *Nec laudis amor nec gloria*; ſed in pluribus *non*.

396. SANGUIS HEBET. Non placeret, quod in Romano codice legitur, *habet*, niſi lectionem eandem inveniſſem apud Aſperum, veterem Grammaticum, in antiquiſſimo itidem codice; placet tamen & *hebet*, ut vulgata habent exemplaria.

398. SI NUNC FORET ILLA JUVENTA. In Romano codice, *juventas*, legitur; veluti prius erat in Longobardico. Reliqui etiam codices ita ſaepe ſoliti ſunt, ut in VIII. *Tum mihi prima genas veſtibat flore juventas*. In aliquot aliis, *juventus* eſt. Sed enim Grammatici quid *juventus*, quid *juventas*, quid *juventa* ſit, ſuis ſingula differentiis finiunt: *juventutemque* de juvenum multitudine dici volunt, quam *Juventas* Dea ſit, *juventa* aetas. Quanquam ſunt, qui huo haec aliter accipiant. In nummo tamen Aurelii, & aliorum quorundam: JUVENTAS inſcribitur,

Haud equidem pretio inductus pulchroque juvenco
Veniſſem: nec dona moror. Sic deinde locutus,
In medium geminos inmani pondere caeſtus
Projecit; quibus acer Eryx in proelia ſuetus
Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.
Obſtupuere animi. Tantorum ingentia ſeptem
Terga boum plumbo inſuto ferroque rigebant.
Ante omnis ſtupet ipſe Dares, longeque recuſat:
Magnanimuſque Anchiſiades & pondus & ipſa
Huc illuc vinclorum inmenſa volumina verſat.
Tum ſenior talis referebat pectore voces:

Quid,

SERVII.

400. NEC DONA MOROR. Id eſt, non expecto. Hic enim ſenſus tam ſuperioribus, quam ſequentibus congruit: etenim ſupra ait ſe non praemii cauſa dimicare, ſed gloriae: & paulo poſt bovem victor interemit.

401. IMMANI PONDERE. Pro immanis ponderis, more ſuo, ut: *Hamis auroque trilicem*.

402. QUIBUS. Quorum inſtructa.

403. FERRE MANUM. Contendere: nam utraque manus armatur. Et *manum*, pro *manus*. INTENDERE BRACHIA TERGO. Ligare, ut: *Intenditque locum ſertis*.

404. ANIMI TANTORUM. Hic diſtinguendum eſt: hoc eſt, virorum fortium, quos aequum non erat magna mirari: unde addidit: *Ante omnes ſtupet ipſe Dares*: nam ſtultum eſt dicere *tantorum boum*: cum diceret ſeptem.

406. LONGEQUE. Valde, ut: *Tyberinaque longe Oſtia*. Et Salluſtius: *Longe alia mihi mens eſt, Patres conſcripti*.

408. VERSAT. Conſiderat; Salluſtius: *Exercitum majorum more vertere*, hoc eſt, conſiderare.

409. SENIOR. Secundum Varronem *juvenior*, & *ſenior*, comparativi ſunt per imminutionem. Hinc eſt: *Jam ſenior; ſed cruda deo viridiſque ſenectus*. Additum enim hoc eſt ad exprimendum, quid ſit *ſenior*. Item Ovidius: *Inter juvenemque ſenemque*. Et re vera non convenit, hunc ſatis ſenem accipi, qui & vincere poteſt, & uno ictu taurum necare. Ergo *ſenior*, non ſatis ſenex: ſicut *juvenior*, non ſatis juvenis, intra juvenem, ſicut *pauperior*, intra pauperem. Dicit autem hoc Varro in libris ad Ciceronem.

PIERII.

bitur, quod de Dea dici nemo dubitarit. Et No. Marcello *Juventas Dea*, *juventa aetas eſt*: nam & Catullus: *Exercere juventam* dixit, quod nemo non de aetate dictum affirmet. Quod vero *juventas*, pro aetate toties in antiquis exemplaribus inveniatur, minime diſplicet, quum figurata ſit elocutio, perinde ac illa: *Sine Cerere & Baccho*.

399. HAUD EQUIDEM PRECIO INDUCTUS PULCHROQUE JUVENCO. In Mediceo per disjunctivam, *pulchrove* legitur.

404. OBSTUPUERE ANIMI. Non in Virgilianis tantum codicibus, *obſtipuere*, per *i* ſecunda ſyllaba, reperitur; verum in Terentii, Horatii, & aliorum auctorum antiquis exemplaribus verbum id hoc eodem modo notatum invenias.

406. ANTE OMNES. In antiquis, *omnis*. Sed libet hoc loco clariſſimorum hominum teſtimonia proferre, qualeſque fuerint, qui de levibus bujuſcemodi quaeſtiunculis diſputare operae precium exiſtimarunt. Soſipater Cariſius integrum ſane libellum C. Julii Romani de Analogia tranſcribit, in quo illud etiam adnotatur, quod Pomponius Secundus, poeta, ut refert Plinius, propter homonymiam Nominativi Accuſativo caſu *omnes* non putat dici, ſed *omnis*; tamen idem Plinius in eodem permanet, dicens, *omnes* tum demum poſſe dici Accuſativo, ut *canes*: quod Genitivus pluralis *horum canum*, ante *um*, *i* non habet. Ponunt inde exempla, variatam eſſe dictionem apud unum eundemque auctorem, praecipueque apud Salluſtium; ejuſque varietatis Aſperum Grammaticum ſolicitum fuiſſe. Nam *omnes* per *e* ſcriptum eſſe in Catilinario eo loco: *Omnes homines* P.C. *qui de rebus dubiis conſultant, ab odio, amicitia, ira, atque miſericordia vacuos eſſe decet*. Per *i* vero tertiam vocalem *omnis*,

 in

Quid, ſi quis caeſtus ipſius & Herculis arma
Vidiſſet, triſtemque hoc ipſo in litore pugnam;
Haec germanus Eryx quondam tuus arma gerebat.
Sanguine cernis adhuc fractoque infecta cerebro.
His magnum Alciden contra ſtetit: his ego ſuetus;
Dum melior vires ſanguis dabat, aemula necdum
Temporibus geminis canebat ſparſa ſenectus.
Sed, ſi noſtra Dares haec Troïus arma recuſat,
Idque pio ſedet Aeneae, probat auctor Aceſtes;
Aequemus pugnas. Erycis tibi terga remitto:
Solve metus, & tu Trojanos exue caeſtus.
Haec fatus, duplicem ex humeris rejecit amictum,
Et magnos membrorum artus, magna oſſa lacertoſque
Exuit, atque ingens media conſiſtit arena.
Tum ſatus Anchiſa caeſtus pater extulit aequos,

SERVII.

410. CAESTUS ET ARMA. Ε'νδιὰ δυοῖν, *arma*, id eſt, *caeſtus*.

411. TRISTEMQUE HOC IPSO IN LITTORE PUGNAM. Aut in quo magiſter occiſus eſt: aut in triſti littore, id eſt, infoecundo. Varro enim dicit, ſub Eryce monte eſſe infoecundum campum fere in tribus jugeribus, in quo Eryx & Hercules dimicarunt.

412. HAEC GERMANUS. Germanus eſt, ſecundum Varronem in libris de Gradibus, de eadem genitrice manans, non (ut multi dicunt) de eodem germine, quos ille tantum fratres vocat: ſecundum quem bene nunc Erycen Butae & Veneris filium, Aeneae dicit fuiſſe germanum.

413. SANGUINE CERNIS ADHUC. Non Herculis, quippe victoris, ſed Erycis, qui infecerat ſe tegendo.

415. AEMULA NECDUM. Adverſa virtuti. GEMINIS. Duobus.

418. AUCTOR ACESTES. Hujus certaminis ſcil.

419. AEQUEMUS PUGNAS. Id eſt, arma: a ſequenti quod praecedit. TIBI. Pro te, ut: *Tibi deſerit Heſperus Oetam*. EXUE. Projice, ſolve.

421. DUPLICEM AMICTUM. Id eſt, Abollam, quae duplex eſt, ſicut chlamys. Horatius: *Contra quem duplici panno patientia velat*.

PIERII.

in eodem commentario: *Omnis homines, qui ſeſe ſtudent*. Quae quidem ſcribendi ratio quotidie nunc corrumpitur: neque codex jam ullus extat, quem non Librarii arbitrio ſuo totum audeant contaminare.

418. IDQUE PIO SEDET AENEAE, PROBAT AUTHOR ACESTES. In codicibus aliquot antiquis una plus dictione legitur, *Sedet Aeneae, hec probat auctor*. Sed mihi nequaquam placet, quod quidem ex paraphraſi inculcatum puto Librariorum inſcitia.

421. DUPLICEM EX HUMERIS REJECIT AMICTUM. In veteribus aliquot exemplaribus, *dejecit* habetur, hoc eſt, demiſit propere, ut nudato apparuerit pectore, toraceque omni, veſtibus circa pudenda ſubligatis. Plura tamen exemplaria vetuſta, *rejecit*, habent.

422. MAGNA OSSA LACERTOSQUE EXUIT. In perveteri quodam codice, ſententia non parum diminuta, legere eſt: *magneſque lacertos exuit*: quod veriti ſunt hypermetrum facere. In aliquot aliis *magna oſſa lacertos*, abſque particula copulativa enclitica: ut ſit magnos membrorum artus, ac lacertos, appoſitive magna oſſa. Sed enim in ea vaſtitate, viſendaque membrorum magnitudine, verſum & pleniorem eſſe, & numeris habundare valde mihi videtur eſſe ex carminis dignitate: quare libentius legerim *magna oſſa, lacertoſque*, ut pleraque habent exemplaria tam impreſſa, quam manu ſcripta. Non praeteribo, quod in Actio Pontani *magna ora lacertoſq;* legitur, quod non crediderim temere poſitum, tametſi *magna oſſa* corporaturam illam athleticam oſtendere videantur.

Et

Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Conſtitit in digitos extemplo arrectus uterque,
Brachiaque ad ſuperas interritus extulit auras.
Abduxere retro longe capita ardua ab ictu:
Inmiſcentque manus manibus, pugnamque laceſſunt.
Ille pedum melior motu, fretuſque juventa:
Hic membris & mole valens; ſed tarda trementi
Genua labant: vaſtos quatit aeger anhelitus artus.
Multa viri nequidquam inter ſe volnera jactant,
Multa cavo lateri ingeminant, & pectore vaſtos
Dant ſonitus, erratque auris & tempora circum
Crebra manus: duro crepitant ſub volnere malae.
Stat gravis Entellus, niſuque inmotus eodem,
Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit.
Ille, velut celſam oppugnat qui molibus urbem,
Aut montana ſedet circum caſtella ſub armis,
Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
Arte locum; & variis adſultibus inritus urguet.
Oſtendit dextram inſurgens Entellus, & alte
Ex-

SERVII.

426. Constitit. Hic diſtinguendum propter vitium, ut ſit *arrectus in digitos*. Eſt autem hic totus locus de Apollonio tranſlatus: partimque de Homero: ſic enim iſte: Ἄντα δ' ἀνασχομένω χερσὶ στιβαρῇσιν ἄμ' ἄμφω Σὺν ῥ' ἔπεσον, σὺν δέ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν. Apollonius autem: Αὐτίκ' ἀναχόμενοι ῥεθέων προπάροιθε βαρείας Χεῖρας ἐπ' ἀλλήλοισι μένος φέρον ἀντιόωντες.

429. Pugnamque lacessunt. Provocant potius, quam gerunt; vel certe inritant.

431. Membris et mole. Hoc eſt, mole membrorum, ut: *Molemque & mentes*. Sed utrum, in pedum, an in manuum digitos?

432. Genua labant. Proceleuſmaticus eſt, quem (ut ſupra diximus) ſic ſemper ponit, ut cogi poſſit in dactylum, ut: *Genua labant*: & : *Arietat in portas*.

433. Nequicquam. Non profutura victoriae. Vulnera jactant. Ictus.

438. Tela. Ictus. Exit. Vitat, declinat: unde de Venulo: *Et vim viribus exit*. Et hoc verbo bis uſus eſt tantum.

439. Qui molibus urbem. Amphibolon eſt; aut celſam molibus, aut quae molibus oppugnatur.

440. Sedet circum castella. Tmeſis eſt, hoc eſt, circumſedet.

443. Ostendit dextram. Aut fiducia virtutis eſt, oſtendere quod minaris: aut certe provectus aetatis oſtenditur, quae eum ex improviſo ferire non ſinit.

PIERII.

429. Pugnamque lacessunt. Antiqui aliquot codices, *pugnas*, numero multitudinis habent; ut ſit quaedam juſti praelii ſimilitudo, perinde ac ſi collatis ſignis dimicandum eſſet: antea enim quam directa acie concurratur, leves quaedam pugnae a praemiſſis equitibus, vel a funditoribus, nonnunquam etiam ab exploratoribus, committi ſoleot.

441. Nunc hos, nunc illos aditus. In Rom. cod. variato numero legere eſt, *Nunc illos, nunc hos aditus*; ſed loquendi modus frequentiſſime: *hunc & illum*, dicit, & *huc & illuc*, & hujuſmodi reliqua. Catullus: *Et circumſiliens modo*

Extulit: ille ictum venientem a vertice velox
Praevidit, celerique elabſus corpore ceſſit.
Entellus vires in ventum effudit; & ultro
Ipſe gravis, graviterque ad terram pondere vaſto
Concidit: ut quondam cava concidit aut Erymantho,
Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.
Conſurgunt ſtudiis Teucri & Trinacria pubes:
It clamor caelo, primuſque adcurrit Aceſtes,
Aequaevumqe ab humo miſerans adtollit amicum.
At non tardatus caſu neque territus heros,
Acrior ad pugnam redit, ac vim ſuſcitat ira.
Tum pudor incendit vires, & conſcia virtus:
Praecipitemque Daren ardens agit aequore toto;
Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille ſiniſtra.
Nec mora, nec requies. Quam multa grandine nimbi
Culminibus crepitant; ſic denſis ictibus heros
Creber utraque manu pulſat verſatque Dareta.
Tum pater Aeneas procedere longius iras,
Et ſaevire animis Entellum haud paſſus acerbis;
Sed finem inpoſuit pugnae, feſſumque Dareta

Eri-

SERVII.

444. VELOX. Velociter: nomen pro adverbio.

446. ULTRO. E contrario: ille enim cadere debuerat.

447. GRAVIS GRAVITERQUE. Figura a ſimilitudine.

448. CAVA PINUS. Id eſt, exeſa vetuſtate: & dicendo *cava pinus*, bene reſpexit ad aetatem. ERYMANTHO. Mons Arcadiae *Erymanthus*.

449. IDA IN MAGNA. Modo non Cretae; ſed Phrygiae, propter pinus.

450. CONSURGUNT STUDIIS. In ſtudia.

456. PRAECIPITEMQUE DAREN. Celerem, ut: *Praecipites vigilate viri*.

457. NUNC ILLE SINISTRA. *Ille* vacat: nam metri cauſa additum eſt: de ipſo enim dicit, ut: *Creber utraque manu pulſat, verſatque Dareta*.

458. QUAM MULTA GRANDINE NIMBI. Hypallage: nam debuit dicere: Quam multo nimbo grando praecipitatur.

460. VERSATQUE DARETA, *Dares*, *Daretis*; unde eſt *Dareta*: & *Dares*, *Daris*: unde eſt *Daren*; ſicut *Chremes*, & *Chremis*, & *Chremetis*, *Chremen*, & *Chremetem*.

PIERII.

do huc modo illuc. Pulvinuſque peraeque & *hic & illic*. *Ludebat numero modo hoc modo illoc*. A viciniori enim inchoandum eſt, utpote magis noto.

446. VIRES IN VENTUM. In antiquis aliquot, *effundit*, praeſenti tempore: res enim nunc agitur. Aliis magis praeteritum placet.

449. RADICIBUS ERUTA PINUS. In Romano codice & aliquot aliis: *radicitus*, adverbium eſt; ſed *radicibus*, nomen, longe plurium codicum conſenſus, & uſitata loquendi figura libentius legit.

451. PRIMUSQUE ACCURRIT ACESTES. In Oblongo codice perveteri, *occurrit* legitur; ſed *adcurrit*, vel *accurrit*, omnino melius.

454. AD PUGNAM REDIT ET VIM SUSCITAT. Veteres plerique codices, *ac vim*, legunt; quod magis placet.

Eripuit, mulcens dictis: ac talia fatur:
Infelix, quae tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, converſaque numina ſentis?
Cede deo. Dixitque, & proelia voce diremit.
Aſt illum fidi aequales, genua aegra trahentem,
Jactantemque utroque caput, craſſumque cruorem
Ore ejectantem, mixtoſque in ſanguine dentis,
Ducunt ad navis; galeamque enſemque vocati
Accipiunt: palmam Entello taurumque relinquunt.
Hic victor, ſuperans animis, tauroque ſuperbus:
Nate dea, voſque haec, inquit, cognoſcite, Teucri;
Et mihi quae fuerint juvenali in corpore vires:
Et qua ſervetis revocatum a morte Dareta.
Dixit, & adverſi contra ſtetit ora juvenci,
Qui donum adſtabat pugnae: duroſque reducta
Libravit dextra media inter cornua caeſtus
Arduus, effractoque inliſit in oſſa cerebro.

Ster-

SERVII.

465. INFOELIX. Conſolatio eſt: unde non dicit imbellis; ut fortunae videatur eſſe, quod victus eſt.

467. DIXITQUE. Vacat QUE metri cauſa: & maluit periſſologiam facere, quam uti communi ſyllaba, quae frequens vitioſa eſt: unde Horatius: *Nec tanta in metris venia conceditur uti*. Graeci enim his utuntur frequenter.

468. FIDI AEQUALES. Homerus: Φίλοι δ' ἀμφίσταν ἑταῖροι Οἵ μιν ἄγον δι' ἀγῶνος ἐφελκομένοισι πόδεσσι, Αἷμα παχὺ πτύοντα κάρη βάλλονθ' ἑτέρωσε.

469. UTROQUE. In utramque partem: & adverbium eſt.

472. VOCATI ACCIPIUNT. Bene eorum oſtendit pudorem: vel quia erant occupati circa amicum, *vocati* dixit.

474. COGNOSCITE TEUCRI. Habet rationem perſonarum: quia virtutem ejus noverant Siculi.

480. EFFRACTOQUE INLISIT IN OSSA CEREBRO. Hypallage: fregit oſſa, & inliſit in cerebrum.

PIERII.

470. ORE REJECTANTEM. Antiqua aliquot exemplaria, *ejectantem*, legunt. Alii *rejactantem*, vocali a jacto non immutata; ſed *rejectantem*, vulgata lectio, magis placet.

475. JUVENILI IN CORPORE. In Romano codice, atque aliis pleriſque omnibus, *juvenali* per *a* in pene ultima notatum legas: neque id in Virgilianis tantum codicibus, verum & in aliis auctoribus. Eſt apud me Ovidii codex admodum vetuſtus, in quo ea dictio paſſim per A ſcripta eſt, ut (ea nunc prae manibus erat) in epiſtola ad Maximum, de amore loquens: *Tu mihi dictaſti juvenalia carmina primus*. Et ita alibi. Praeterea C. Julius Ro. in libro de Analogia, nomen hoc *Juvenalis*, ſi homo ſic vocetur, ab altero nomine *Juvenalis* ſicut ait Maro: *Juvenali in corpore vires:* qua dictione res, non perſona cenſetur, non alia ratione diſcernit, niſi ab ablativi ſingularis finali littera: nam pro nomine proprio in *e*; pro adjectivo in *i* finiri tradit, non taciturus, ſiquam aliam litteram facere differentiam agnoviſſet.

480. EFFRACTOQUE ILLISIT IN OSSA CEREBRO. Sunt qui *illiſit oſſa*, abſque praepoſitione legi debere contendunt; perinde ac illud etiam ſuperius legunt abſque & particula: *Cum clamore Gyas revocabat*, *Ecce Cloanthum*. Sed enim in antiquis omnibus exemplaribus, quae ad manus meas pervenere, uno exemplo ſcriptum inveni, *illiſit*, vel *inliſit in oſſa*. Et hoc loco hypallagen figuram agnoſcit Servius,

 dum

Sternitur, exanimiſque tremens procumbit humi bos.
Ille ſuper talis effundit pectore voces:
Hanc tibi, Eryx, meliorem animam pro morte Daretis
Perſolvo: hic victor caeſtus artemque repono.
Protenus Aeneas celeri certare ſagitta
Invitat, qui forte velint; & praemia ponit:
Ingentique manu malum de nave Sereſti
Erigit; & volucrem trajecto in fune columbam,
Quo tendant ferrum, malo ſuſpendit ab alto.
Convenere viri: dejectamque aerea ſortem
Accepit galea: & primus clamore ſecundo
Hyrtacidae ante omnis exit locus Hippocoontis:
Quem modo navali Mneſtheus certamine victor
Conſequitur, viridi Mneſtheus evinctus oliva.

Ter-

SERVII.

481. HUMI BOS. Cur, cum de uno loquatur, hic *bovem*, alibi *juvencum*, alibi *taurum* appellat; ſed videtur pro tempore ea diverſitate uſus, ideoque *juvencum* ait. Eſt autem hic peſſimus verſus in monoſyllabam deſinens.

483. MELIOREM. Aptiorem: nam animalem hoſtiam dat.

484. CAESTUS, ARTEMQUE REPONO. Et arma ſe dicit deponere, & arti renuntiare: id eſt, *κατάλυσιν* fecit.

487. INGENTIQUE MANU. Magna multitudine. Ille vero inquit: *Ἱστὸν δ' ἔστησεν νηὸς κυανοπρῴροιο Τηλοῦ ἐπὶ ψαμάθοις, ἐκ δὲ τρήρωνα πέλειαν*. MALUM. *Malus*, arbor navis, generis eſt maſculini. Horatius: *Nec malus celeri ſaucius Africo*. Et dictus eſt *malus*, vel quia quaſi quibuſdam malis ligneis cingitur, quorum volubilitate vela facilius elevantur.

488. TRAJECTO. Extento: unde tranſenna dicitur funis. Salluſtius: *Tranſenna demiſſum victoris ſimulacrum, cum machinato ſtrepitu tonitruum coronam capiti imponebat*.

489. QUO. In quam: nam ponit adverbia pro pronominibus, ut: *Genus unde Latinum*.

490. DEJECTAMQUE AEREA SORTEM. Sicut Homerus: Κλήρους δ' *κυνέῃ χαλκήρει πάλλον ἑλόντες*.

491. CLAMORE SECUNDO. Sicut ſupra ait: *Magnoque virum ſe murmure tollit*.

493. QUEM MODO. Id eſt, nuper: nam ut diximus, victor fuit duorum. Urbanus vero dicit *modo*, propemodum, pene: nam ſecundus fuit. Alii VICTOR, voti compos volunt, ut: *Rapidiſque rotis inſiſtere victor*. Optaverat enim ne extremus rediret, ut: *Hoc vincite cives*.

PIERII.

dum dicit: *Fregit oſſa, & illiſit in cerebrum caeſtus*. Ac mihi quidem videntur, qui ex hoc verſu *in* praepoſitionem adimunt, vim etiam ex ictu illo pene omnem adimere, ita languere oratio, atque etiam imperfecta reddi, verſuſque ipſe flaceſcere videretur. Non praeteribo tamen legiſſe me in codicibus aliquot manu ſcriptis, *immiſit in oſſa*; ſed *illiſit*, omnino melius.

484. HIC VICTOR CESTUS ARTEMQUE REPONO. In Romano codice, & in aliquot aliis admodum vetuſtis, dicta videntur haec ex perſona Poetae, quia *reponit*, perſona tertia ſcriptum eſt; verum minime diſplicet Entelli ea eſſe verba, qui hac depugnata pugna votum nuncupet ſe nunquam amplius in certamen deſcenſurum. Et *repono*, perſona prima, in reliquis pleriſque codicibus habetur.

489. QUO TENDANT FERRUM. In codicibus aliquot antiquis, *tendat*, ſingulari numero ſcriptum eſt, ut *ferrum* ſit ſuppoſitum; ſed longe magis placet *tendant*, plurali numero, ut ſit de certatoribus.

491. ET PRIMUS CLAMORE SECUNDO. In Romano codice, *primum* legitur; magis tamen placet *primus*, ſcilicet locus, ut in exemplaribus aliis antiquis, & vulgatis omnibus habetur.

Tertius Eurytion, tuus, o clariſſime, frater,
Pandare: qui quondam, juſſus confundere foedus,
In medios telum torſiſti primus Achivos.
Extremus, galeaque ima ſubſedit Aceſtes;
Auſus & ipſe manu juvenum tentare laborem.
Tum validis flexos incurvant viribus arcus
Pro ſe quiſque viri, & depromunt tela pharetris.
Primaque per caelum nervo ſtridente ſagitta
Hyrtacidae juvenis volucris diverberat auras:
Et venit, adverſique infigitur arbore mali.
Intremuit malus, timuitque exterrita pennis
Ales, & ingenti ſonuerunt omnia plauſu.
Poſt acer Mneſtheus adducto conſtitit arcu,
Alta petens: pariterque oculos telumque tetendit.
Aſt ipſam miſerandus avem contingere ferro
Non valuit: nodos & vincula linea rupit,
Quis innexa pedem malo pendebat ab alto.

SERVII.

496. CLARISSIME FRATER PANDARE. Notiſſime: qui fuit Lycaonis filius: *Pandarus* autem, qui ſecundum Homerum, Minervae perſuaſione, ſingulare Menelai & Paridis certamen, cum in eo eſſet, ut Paris vinceretur; jactu teli diremit, quo Menelaum vulneravit. JUSSUS. A Minerva.

498. SUBSEDIT ACESTES. Hoc eſt, remanſit: nec enim proferebatur ſors, quae remanſerat ſola: aut certe, *ſubſedit*, delituit: unde & *ſubſeſſores* dicuntur, qui occiſuri aliquem deliteſcunt. De quo verbo plenius dicturi ſumus illo verſu: *Devicta Aſia ſubſedit adulter*.

500. FLEXOS INCURVANT. Mutatione uſus eſt verborum: nam *curvos inflectunt* debuit dicere.

501. PRO SE QUISQUE VIRI. Pro qualitate roboris ſui.

503. DIVERBERAT AURAS. Scindit.

504. ARBORE MALI. Sic dixit, ut: *Luſtrat Aventini montem*.

505. EXTERRITA PENNIS. Timorem ſuum pinnis ſignificans: ſingula enim animalia habent ſigna, quibus indicant ſuum timorem: unde ipſe de lupo: *Caudamque remulcens, Subjecit pavitantem utero*. Item de Caco: *Turbatumque oculis*. Hominum enim timorem primi indicant oculi.

506. OMNIA PLAUSU. Alii pinnarum dicunt; ſed melius eſt, ſpectantium favore: illud enim eſt incredibile.

507. ADDUCTO ARCU TELUM TETENDIT. Hypallage eſt: nam adducitur telum, & arcus intenditur.

509. AST IPSAM MISERANDUS AVEM. Sic Homerus: Ὄρνιθος μὲν ἅμαρτε, μέγηρε γάρ οἱ τόγ' Ἀπόλλων. MISERANDUS. Qui, perfecta re difficiliore, victoria caruit.

510. NODOS ET VINCULA RUPIT. Homerus vero ait: Ἀντικρὺ δ' ἀπὸ μήρινθον τάμε πικρὸς ὀϊστός.

511. INNEXA PEDEM. Innexum pedem habens.

PIERII.

503. VOLUCRES DIVERBERAT AURAS. Sunt qui ex Ti. Donato *alas* legendum autument, & paulo poſt, *Timuit exterritas pennis Ales*. Caeterum in antiquis omnibus codicibus, quos inſpexerim, *auras* notatum obſervavi, quare ſuum unicuique judicium integrum relinquam.

510. ET VINCULA LINEA RUPIT. In antiquis aliquot *rumpit* eſt, praeſenti tempore; ſed magis placet *rupit*, praeteritum, ut *Non valuit*.

Illa notos atque atra volans in nubila fugit.
Tum rapidus jam dudum arcu contenta parato
Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocavit,
Jam vacuo laetam caelo ſpeculatus; & alis
Plaudentem nigra figit ſub nube columbam.
Decidit exanimis, vitamque reliquit in aſtris
Aetheriis, fixamque refert delabſa ſagittam:
Amiſſa ſolus palma ſuperabat Aceſtes:
Qui tamen aërias telum contendit in auras,
Oſtentans artemque pater, arcumque ſonantem.
Hic oculis ſubitum objicitur magnoque futurum

Au-

SERVII.

512. ILLA NOTOS, ATQUE ATRA VOLANS IN NUBILA FUGIT. Homerus ait: *Α'υτὰρ ἡ ὄρνις ἀυχέν' ἀπεκρέμασεν, σὺν δὲ πτερὰ πυκνὰ λίασσεν.*

513. TUM. Deinde: & eſt adverbium ordinis: nam *tunc* temporis eſt. ARCU CONTENTA PARATO TELA TENENS. Contento arcu tela tenens parata.

514. IN VOTA VOCAVIT. Nam apud Lycios colitur Pandarus, quaſi heros.

515. JAM VACUO LAETAM CAELO. Sic Homerus: *Τῇ δὲ πελείων ἴδιτο τρήρωνα πέλειαν.*

516. NIGRA NUBE. Id eſt, alta.

517. DECIDIT EXANIMIS. Homerus: *Ὠκὺς δ' ἐκ μελέων θυμὸς πτάτο.* VITAMQUE RELIQUIT IN ASTRIS. Unde ſumpſerat vitam, ut in VI. *Hinc hominum pecudumque genus, vitaeque volantum.* Sane ex hoc ſciendum, hunc totum locum ab Homero eſſe ſumptum: unde inanis eſt vituperatio Aeneae, quod ſuſpenderit avem maternam: nam & res eſt tranſlata ſimpliciter: & quamcumque ſuſpendiſſet avem, in hanc incideret vituperationem. Nulla enim avis caret conſecratione: quia ſingulae aves numinibus ſunt conſecratae. Quanquam Urbanus dicat matrem citius potuiſſe placari.

521. ARTEM PARITER, ARCUMQUE SONANTEM. Culpat hic Virgilium Virgiliomaſtix: artem enim in vacuo aere oſtendere non poterat: quamquam dicant periti, poſſe ex ipſo ſagittariorum geſtu artis peritiam indicari.

522. OBJICITUR. Superius de his particulis ſecundum Jubam artigraphum tractavimus. Sed dicunt alii iſtas monoſyllabarum ratione vel produci vel corripi. Sane ſciendum, naturae eſſe, ut breves ſint; euphoniae vel Jubae ratione, in compoſitione producuntur, ſi tamen i ſequatur: quae licet non ſit conſonans, poteſt tamen in declinatione pro conſonante haberi, ut *objicit, objecit; ſubjicit, ſubjecit.*

PIERII.

512. ATQUE ATRA VOLANS IN NUBILA. In codicibus aliquot antiquis, *Atque alta volans in nubila*, legitur; ſed enim inferius eſt: *Nigra figit ſub nube columbam:* quare *atra nubila* potius legendum videtur: quamvis eadem *alta, profunda, nigra.*

517. VITAMQUE RELIQUIT IN ASTRIS AEREIS. In vetuſtiſſimis pleriſque exemplaribus, *aetheriis*, legere eſt; plura vero de vita, ita in aſtris relicta, Macrobius libro III. Saturnalium.

520. QUI TAMEN AETHEREAS TELUM CONTORSIT IN AURAS. Hoc vero loco *aerias* legitur in codicibus illis, in quibus *aethereis aſtris* paulo ante legebatur. Pro *contorſit* vero, *contendit*, in Romano, & in Mediceo eſt, & pleriſque aliis antiquis exemplaribus: & eodem modo *Contendit telum*, libro IX. ſcriptum invenimus.

521. OSTENTANS ARTEM PARITER ARCUMQUE SONANTEM. Nonnulli ſyllabae, quae in heptimemeri ſita eſt, timentes, *que* illi particulam addidere, ita legentes *artem pariterque arcumque ſonantem*. Sed quanto magis placet, quod in Romano, & in Mediceo, & pleriſque aliis codicibus vetuſtis legere eſt, *Oſtentans artemque pater arcumque ſonantem:* quam lectionem dubio procul agnoſcit Aſper Grammaticus, ſcanſionis etiam appoſita ratione: quam, ut apud ipſum legimus, referre non pigeat, ut, quo diximus modo legendum eſſe, nulli dubium relinquamus. OSTEN. Spond. TANS AR. Spond. TEMQUE PA. Dact. TER AR. Spond. Plurimaque ejuſmodi recitat

e:-

Augurio monſtrum. Docuit poſt exitus ingens:
Seraque terrifici cecinerunt omina vates.
Namque volans liquidis in nubibus arſit arundo,
Signavitque viam flammis, tenuiſque receſſit
Conſumta in ventos: caelo ceu ſaepe refixa
Tranſcurrunt, crinemque volantia ſidera ducunt.
Attonitis haeſere animis, Superoſque precati
Trinacrii Teucrique viri: nec maximus omen
Abnuit Aeneas; ſed laetum amplexus Aceſten
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur:
Sume, pater: nam te voluit rex magnus Olympi
Talibus auſpiciis exſortem ducere honorem.
Ipſius Anchiſae longaevi hoc munus habebis,
Cratera inpreſſum ſignis: quem Thracius olim
Anchiſae genitori in magno munere Ciſſeus
Ferre ſui dederat monumentum & pignus amoris.

SERVII.

523. AUGURIO. MONSTRUM. *Augurium* dictum quaſi *avigerium*, id eſt, quod aves gerunt. Et bene de ſagitta dixit *augurium*, quia habet pinnas: quanquam omnia ad unum congeſſerit locum, monſtrum, augurium, auſpicium, oraculum.

524. SERA. Gravia. Salluſtius: *Serum enim bellum in anguſtiis futurum*. Id eſt, grave. Et quod improbant vates, Aeneas amplectitur, deceptus augurii ſimilitudine, quod apud Trojam probaverat pater, ut: *Stella facem ducens*.

525. LIQUIDIS IN NUBIBUS. *Nubes* pro aere poſuit: *nubes* enim *liquidae* eſſe non poſſunt:

527. CEU SAEPE REFIXA. Poetice dixit ſecundum publicam opinionem: nam ut Lucretius dicit: *Ventus altiora petens, aetbereum ignem ſecum torquet, qui tractus imitatur ſtellas cadentes*.

529. ATTONITIS ANIMIS. Intentis, ſtupefactis per tonitrua, quae ſemper cohaerent coeleſtibus ignibus.

530. NEC MAXIMUS OMEN ABNUIT AENEAS. Amplexus eſt, & probavit: non, ſecundum augurum diſciplinam, dixit ad ſe non pertinere: nam noſtri arbitrii eſt, viſa omina vel improbare, vel recipere.

533. SUME PATER. Percipe: nam verbum eſt Juriſconſultorum, quo utuntur, quotiens legatum non ab herede datur; ſed eſt in accipientis arbitrio, id eſt, vindicationis, vel optionis.

534. EXSORTEM. Ἄκληρον, ſine ſorte.

535. ANCHISAE MUNUS. Quod Ciſſeus, rex Thraciae (ſecundum Virgilium pater Hecubae, ut: *Ciſſeis regina Parin creat*) Anchiſae aliquando donaverat.

536. IMPRESSUM SIGNIS. Impreſſa ſigna habentem, id eſt, emblemata.

PIERII.

exempla. Denique id genus ſyllabae, quae pede quarto poſita eſt, TER AR. vel inter longas cenſeri debere tradit, apud Auctores, vel parciſſime metrum uſurpare. Id tamen apud Virgilium frequentiſſimum reperiri:

531. SED LAETUM AMPLEXUS ACESTEN. In Romano codice, & *laetum amplexus*, legitur. In Longobardico *laetus*, ultimae ſyllabae colliſione, quod alii viderint.

534. EXORTEM DUCERE HONOREM. In Romano codice, *exſortem* cum *s* littera ſcriptum eſt, ut *exſul* ex Grammaticorum ſcribitur praeceptione, quod, *extra ſolum*, dictiones complectatur, ita *exſortem*, *extra ſortem*. Eſt etiam in eodem codice, atque etiam in Mediceo, *honores*, numero multitudinis, quod frequentiſſime invenies apud Hiſtoricos eodem ſignificato.

Sic fatus cingit viridanti tempora lauro:
Et primum ante omnis victorem adpellat Aceſten.
Nec bonus Eurytion praelato invidit honori;
Quamvis ſolus avem caelo dejecit ab alto.
Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit:
Extremus, volucri qui fixit arundine malum.
At pater Aeneas, nondum certamine miſſo,
Cuſtodem ad ſeſe comitemque inpubis Iuli
Epytiden vocat, & fidam ſic fatur ad aurem:
Vade age, &, Aſcanio, ſi jam puerile paratum
Agmen habet ſecum, curſuſque inſtruxit equorum,
Ducat avo turmas, & ſeſe oſtendat in armis,
Dic, ait. Ipſe omnem longo decedere circo
Infuſum populum, & campos jubet eſſe patentis.
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis: quos omnis euntis

Tri-

SERVII.

539. VIRIDANTI. Species participii ſine verbi origine, temporis praeſentis.

540. PRIMUM ANTE OMNES. Unum vacat. APPELLAT. Vel dicit, vel ſalutat. Saluſtius: *Jugurtha adveniens velox Quaeſtorem appellat.*

541. PRAELATO INVIDIT HONORI. Id eſt, praelatum honorem.

543. PROXIMUS. Poſt Eurytionem. DONIS. Ad dona.

544. EXTREMUS. Oſtendit hos ſua munera percepiſſe; Aceſten vero ſumpſiſſe praecipua.

545. NONDUM CERTAMINE MISSO. De peractis loquitur rebus: unde debuit dicere VOCAVIT, & FATUS EST. Ergo aut tempus eſt pro tempore; aut ſic refert, ut videatur non de praeterito loqui, ſed actum praeſentis temporis ponere & referre.

546. CUSTODEM AD SESE. Secundum Tullium, qui dicit ad militiam euntibus dari ſolitos eſſe cuſtodes, a quibus primo anno regantur: unde ait de Pallante: *Sub te tolerare magiſtro Militiam & grave Martis opus.* IMPUBIS IULI. Ab eo, quod eſt *hic pubis*: nam quod ait Salluſtius; *Puberes omnes interfici jubet*: venit ab eo, quod eſt *puber*: & ſunt iſta communis generis, ſi referantur ad ſingulos: multitudo autem ſi dicatur, generis tantum foeminini eſt, ut *haec pubes*.

547. FATUR AD AUREM. Sequitur, &: *Dic ait*: unde, ſicut & in tertio diximus, unum vacet neceſſe eſt.

552. CAMPOS JUBET ESSE PATENTES. Diſceſſu populi jubet fieri campos patentes.

553. INCEDUNT PUERI. Aut poetica licentia confudit aetates, ut modo pueros, modo juvenes dicat: nam ait: *Una acies juvenum*: aut certe ſecundum quoſdam ſequenti diſtinctione mutata, magiſtros, pueros dicit; ſequentes vero, maturioris aetatis.

554. QUOS OMNIS EUNTES. Quos euntes omnis turba fremit, id eſt, cum favore proſequitur.

PIERII.

547. EPITIDEM VOCAT. In codicibus aliquot antiquis, *Aepytidem*, cum diphthongo prima ſyllaba, & Y ſecunda ſcriptum eſt: nam apud Auctores veteres *Aepytus*, pro nomine proprio celebratur, & tam illi quam noſtri patronymici formam ſolent uſurpare. Eſt & Ἐπιτυδης nomen apud illos; ſed rationi metricae non reſponderet.

551. SIC AIT IPSE OMNEM. In veteribus codicibus, quotquot habere potui, ſcriptum inveni, *dic ait*. Quod ſi aliter legas, imperfecta erit oratio: plena vero hoc ordine, Et ait: *Dic Aſcanio, ſi jam puerile paratum Agmen habet ſecum,*

curſuſ-

Trinacriae mirata fremit Trojaeque juventus.
Omnibus in morem tonſa coma preſſa corona.
Cornea bina ferunt praefixo haſtilia ferro:
Pars levis humero pharetras: & pectore ſummo
Flexilis obtorti per collum it circulus auri.
Tris equitum numero turmae, ternique vagantur
Ductores: pueri bis ſeni quemque ſecuti
Agmine partito fulgent, paribuſque magiſtris.
Una acies juvenum, ducit quam parvus ovantem
Nomen avi referens Priamus; tua clara, Polite,
Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis

Por-

SERVII.

556. TONSA COMA. Tonſa, compoſita: nam proprie *comae*, ſunt capilli non caeſi. PRESSA CORONA. Id eſt, galea: & ſermone Homeri uſus eſt: nam galeam *στέφανον* dixit. Et re vera *corona* non poteſt intelligi, cum ſequatur: *Galeam ante pedes projecit inanem*. Sed alii dicunt, potuiſſe eos galeas habere coronatas, vel ornatas: Bebius tamen Macer dixit: a Caeſare Auguſto pueris, qui luſerunt Trojam, donatas eſſe galeas, & bina haſtilia: ad quod Virgilium conſtat adludere.

558. IT PECTORE SUMMO. Sic legendum eſt, ne ſit ſoloeciſmus: & rei inanimali dedit motum dicendo *It*. *Summum* autem *pectus* ait, pectoris & colli confinium.

560. TRES EQUITUM NUMERO TURMAE. Rem Romanae militiae ſuo inſerit carmini; nam conſtat, primo tres partes fuiſſe populi Romani: unam *Tatienſium*, a Tito Tatio, duce Sabinorum, jam amico poſt foedera; alteram *Ramnetum*, a Romulo; tertiam *Lucerum*, quorum ſecundum Livium & nomen & cauſa in occulto ſunt. Varro tamen dicit, Romulum dimicantem contra Titum Tatium, a Lucumonibus, id eſt, Tuſcis auxilia poſtulaſſe: unde quidam venit cum exercitu: cui, recepto jam Tatio, pars Urbis eſt data: unde in Urbe Tuſcus dictus eſt vicus. Horatius: *Ac Tuſci turba impia vici*. Ergo a Lucumone Luceres dicti ſunt. Sic autem in tres partes diviſum fuiſſe populum Romanum conſtat; adeo ut etiam, qui praeerant ſingulis partibus, tribuni dicerentur: unde etiam ſumptus, quos dabant populi, tributa nominarunt. TERNI. Tres: & ſic ait more ſuo.

561. DUCTORES PUERI. Hic quidam diſtinguunt, ut diximus ſupra.

562. PARIBUSQUE MAGISTRIS. Vel & ex hoc adludit: nam hodieque *equitum* dicuntur *magiſtri*.

564. POLITE PROGENIES. Illum dicit, quem ſupra a Pyrrho introduxit occiſum; de quo Cato in Originibus dicit, quod ad Italiam venerit, & ſegregatus ab Aenea condiderit oppidum *Politorium*, a ſuo nomine.

565. QUEM THRACIUS ALBIS. Cum tres dixerit duces, duorum equos commemorat; ſed aut praetermiſit, quod ut conſequeretur neceſſe erat, nec enim unus pedes eſſe poterat: aut illo reddidit loco, ut: *Caetera pubes ſenioris Aceſtae Fertur equis*. Quamquam multi diſtinctione mutata tres commemorant, ut ſit primus, EQUUS BICOLOR MACULIS ALBIS: & de alio dicatur: VESTIGIA PRIMI ALBA PEDIS, id eſt, primorum pedum veſtigia erant alba: & FRONTEM ALBAM oſtentabat alter.

PIERII.

curſuſque inſtruxit equorum: Ducat avo turmas, & ſeſe oſtendat in armis. Quibus imperatis: *Ipſe omnem longo decedere circo Infuſum populum, & campos jubet eſſe patentis*.

557. PRAEFIXO HASTILIA FERRO. Codices antiqui omnes, quos inſpexi, *praefixa haſtilia ferro*, legunt, utraque elocutio Latina eſt.

558. IT PECTORE SUMMO FLEXILIS OBTORTI PER COLLUM CIRCULUS AURI. Quamvis lectio haec vulgata candidior videatur, in quibuſdam tamen codicibus antiquioribus ita legere eſt: *Et pectore ſummo Flexilis obtorti per collum it circulus auri*: quae lectio nequaquam aliena eſt a venuſtate.

564. TUA CLARA POLITE PROGENIES. In Romano & antiquis aliquot aliis exemplaribus, *Polytes*, Atticorum more ſcriptum eſt.

Portat equus bicolor maculis; veſtigia primi
Alba pedis, frontemque oſtentans arduus albam.
Alter Atys, genus unde Atii duxere Latini:

Par-

SERVII.

568. GENUS UNDE ATII DUXERE LATINI. Propter Atiam dicit, matrem Auguſti: de qua Antonius ait: *Aricina mater*: vult enim ejus etiam maternum eſſe genus antiquiſſimum.

PIERII.

566. PORTAT EQUUS BICOLOR. Non eſt ſilentio praetereundum, cur in vetuſtis aliquot codicibus, *equs* unico tantum u notatum reperiatur: nonnulli enim quia Q non litteram ſed notam eſſe putabant duas in ſe litteras continentem c & u. QIS, QAERET, & QID ſcribere inſtituerunt abſque u, ut Velius Longus ait, quod alii CUIS, CUAERET, CUID, ſcribere malebant; ſed utrunque jam ex uſu receſſit. Quantum vero pertinet ad dictionem *equus*, dubitabant veteres, utrum primum illud u conſonans, an vocalis eſſet: neutrum enim eſſe non concedebatur: ſi conſonans, non alterius naturae eſſe poterat quam B mutae, in quam tam ſaepe abit nunc ſcriptura, nunc pronuntiatione: quocirca neceſſe erat primam poſitione longam in *equo* fateri, quia Q pariter conſonantem mutam eſſe nemo inficiaretur. Id vero poetarum omnium exemplis contrarium inveniebatur, quum *equus* apud omnes primam corripiat; ſin vocalem eſſe concederent, vel novam diphthongum facere ex duobus uu (quod, ut ſaepe dictum, Attius in vocalibus natura longis factitare conſuevit) neceſſarium eſſe; vel in duas ſyllabas dividere. Atqui neutrum recte fieri poſſe manifeſtum eſt: quod *equus* utramque ſyllabam correptam habet, & pro dictione biſyllaba paſſim ponitur. Quare boni illi viri, ne in has dilaberentur difficultates, *equs* unico u, uti & *qis*, & *qid* ſcribere maluerunt. Nonnulli autem inventi ſunt, qui Q litteram adeo adamarint, ut eam pro c paſſim ſufficerent. Ideoque non tantum *ſequtus*, *loqutus*, & ſimilia per Q ſcribere inſtituerunt, verum etiam ubicumque u ante c poſitam invenirent, pro litteris c & u unam tantum Q ſupponere minime veriti ſint. Hinc *ſecui* praeteritum a *ſeco*, *ſeqi*, & *aqi* pro *acui* ſcriptitabant: adverſus quos Probus in Arte diſputat. Sane quidem illi, uti paulo ante dicebamus, Q litteram & c & u praeſeferre, ſiquis notam diligentius inſpiceret, aſſeverabant; poſt enim c, vocalem u adplicitam eſſe, parte illa, quae ad inſtar gravis accentus premitur, adcurvata, altera vero, quae acuti accentus in morem ſurrigebatur, ſubter lineam dejecta, vel ex Librariorum commoditate, vel ne praecedentibus litteris eſſet impedimento: haeque ſibi invicem figurae ſucceſſerunt. ∽. Q. Q. Quare minime mirum eſt, ſi & EQUS, & EQI, & EQO, & hujuſmodi pleraque abſque u in veterum inſcriptionibus notata reperiantur.

567. ARDUUS ALBAM. Diximus jam in antiquis paſſim, *arduos* per os haberi, quaeque Cariſium ratio moverit, ut huic nomini ita ſcripto, calculum non adhiberet ſuum.

568. ALTER ATYS, GENUS UNDE ATII DUXERE LATINI. Scribendum *Atti*, ex antiquis codicibus. In aliquot vero duplici II, *Attii*, ex Velii Longi ſententia. Sed enim de hujuſmodi Genitivi ratione ſatis in primo dictum. Quod vero *Attius* duplici TT ſcribatur, non autem per *ct*, *Actius*, Victorini alibi auctoritatem citavimus, in libello de Orthographia praecipientis *Attius*, duplicato TT, ſcribendum eſſe. Quodque ita etiam in veterum monumentis ſcriptum inveniatur, ſatis ſuperque fuerit unum ex multis indicaſſe:

D. M.
ATTIAE T. F. QUINTILLAE
ATTIUS PHEGON PATER ATTIA
QUINTA MATER ATTIUS
T. F.

Et quae ſequuntur: quae ſiquis oculata fide inſpicere voluerit, habentur haec in D. Mariae fano, quod eſt ad buſta Gallica Romae ſitum. *Attia* praeterea apud Graecos etiam duplici TT ſcribitur: quando Servius ait dictum a Virgilio; *Genus unde Attii dixere Latini*, propter Attiam Auguſti matrem, quo maternum etiam ejus genus praedicaret antiquiſſimum. Sed ut levem de ſcribendi ratione diſputatiunculam graviori aliquo examine penſemus, diverſi a Latinis abeunt Graeci in hiſtoria de matre Auguſti referenda: nam Suetonius *Attiam*, Auguſti Octaviani matrem, ex Balbo & Julia ſorore Caeſaris genitam ait. Dion hiſtoricus in XLV. Οὕτω γάρ ὁ τῆς Ἀττίας, τῆς τοῦ Καίσαρος ἀδελφῆς υἱὸς ὠνομάζετο. Ex quibus verbis videre eſt *Attiam* ab eo Caeſaris Sororem appellatam, niſi mendum ſit in Graeco codice, quem inſpexi, & ἀδελφιδῆν eſſe debeat. Sed enim eadem Plutarchus in Ciceronis vita. Addat huc forte quiſpiam, quod in Liviana libri CXVI. perioche ſcriptum eſt: *Teſtamento Caeſaris haeres ex parte dimidia inſtitutus C. Octavius ex ſorore Nepos: & in nomen adoptatus eſt*. Unde Servius ſcripſerit Auguſtum ex ſorore Julii Caeſ. natum. Sed enim vetus codex Livianae Perioches SORORIS NEPOS habet, non ex ſorore: id quod cum Suetonio congruit.

Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.
Extremus, formaque ante omnis pulcher Iulus,
Sidonio eſt invectus equo: quem candida Dido
Eſſe ſui dederat monumentum & pignus amoris.
Caetera Trinacriis pubes ſenioris Aceſtae
Fertur equis.
Excipiunt plauſu pavidos, gaudentque tuentes
Dardanidae; veterumque adgnoſcunt ora parentum.
Poſtquam omnem laeti conſeſſum oculoſque ſuorum
Luſtravere in equis; ſignum clamore paratis
Epytides longe dedit, inſonuitque flagello.
Olli diſcurrere pares, atque agmina terni
Diductis ſolvere choris, rurſuſque vocati
Convertere vias, infeſtaque tela tulere.
Inde alios ineunt curſus alioſque recurſus
Adverſis ſpatiis, alterniſque orbibus orbes
Inpediunt, pugnaeque cient ſimulacra ſub armis:

Et

SERVII.

570. EXTREMUS. Quantum ad numerum ſpectat.

573. CAETERA TRINACRIIS. Caetera pubes equis Aceſtae fertur.

575. PAVIDOS. Gloriae cupiditate ſollicitos, ut: *Corda pavor pulſans*.

579. FLAGELLO. Virga, quae ſonat in morem flagelli.

581. CHORIS. Aciebus. VOCATI. Ictu virgae.

PIERII.

571. SYDONIO EST INVECTUS EQUO. In antiquis aliquot codicibus *Sidoneo* ſcriptum, familiari quadam mutatione ex I in E, ut *aetherius*, & *aethereus*, qua forma video nunc Latinos libentius uti. Neque vero mirum ſit *Sidonius* ſecundam a principio ſyllabam communem habere: ſiquidem ea tam per ω magnum, quam per ο parvum indifferenter ſcribi ſolita eſt, ut ait Steph. Byzantinus ex Hecataeo.

573. CAETERA TRINACRIIS PUBES SENIORIS ACESTAE FERTUR EQUIS. In Romano codice legere eſt *Trinacrii*, ut ſit appoſitive *caetera pubes*; ſed enim in eo codice, *s* littera finalis ſaepe abundat, ſaepe etiam deſideratur. In Longobardico, in Mediceo, & pleriſque aliis, *Trinacriae pubes* legitur: ac praefixo puncto, uno inde membro legitur, *ſenioris Aceſtae Fertur equis*: nam qui dixerat aliquot ex Trojanis pueris ſuis invectos, mox caeteram Trinacriae pubem equis ſenioris Aceſtae ferri ſubjungit.

579. EPITIDES. In antiquis, uti ſuperius dictum, *Aepytides* per AE & Y ſcribitur.

580. ATQUE AGMINA TERNI DIDUCTIS SOLVERE CHORIS. In Romano codice, & aliquot aliis antiquis, *deductis* habetur, participii voce, plurali ablativo. In Mediceo & aliquot aliis, quod magis placet, *diductis*. Sunt etiam codices manu ſcripti, qui legant *ternis*: ſententiaque ipſa videtur apertior, ſi dicamus tres illas equitum turmas, quae uno agmine conſeſſum omnem luſtraverant, ad flagelli ſonitum in ternos choros diductas eſſe, unaquaque turma ſua ſpatia corripiente. Quod ſi *ſolvere agmina Terni diductus*, legas, frigidum neſcio quid invenias. Sed hoc ego in medio relinquam: eos libenter auditurus, qui militarium ludorum peritiam aliquam profiteantur.

582. INFESTAQUE TELA TULERE. In Mediceo codice, *inſtructaque tela* legitur; ſed *infeſta* in aliis.

583. INDE ALIOS INEUNT CURSUS, ALIOSQUE RECURSUS ADVERSIS SPATIIS ALTERNOSQUE ORBIBUS ORBES. In codicibus aliquot antiquis, *adverſi* legitur;

Et nunc terga fuga nudant; nunc ſpicula vertunt
Infenſi: facta pariter nunc pace feruntur.
Ut quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
Parietibus textum caecis iter, ancipitemque
Mille viis habuiſſe dolum, qua ſigna ſequendi
Falleret indeprenſus & inremeabilis error.
Haud alio Teucrum nati veſtigia curſu
Inpediunt, texuntque fugas & proelia ludo,
Delphinum ſimiles: qui per maria humida nando
Carpathium Libycumque ſecant, luduntque per undas.
Hunc morem, hos curſus, atque haec certamina primus
Aſcanius, Longam muris cum cingeret Albam,
Rettulit, & priſcos docuit celebrare Latinos.

Quo

SERVII.

586. Et nunc terga nudant: Tria, quae in bellis geruntur, cuncta commemorat; fugam, pugnam, pacem.

588. Labyrinthus. Locus apud Cretam, factus a Daedalo perplexis parietibus; ubi Minotaurus incluſus eſt, ex Paſiphae & Tauro genitus.

589. Parietibus textum coecis iter. Hypallage eſt, coecum iter intextis parietibus. Ancipitem dolum. Perplexum errorem eundi & redeundi.

591. Falleret. Frangeret, deciperet. Eſt autem verſus Catulli, ſic inquientis: *Errabunda regens tenui veſtigia filo; Ne Labyrintheis e flexibus egredientem Tecti fruſtraretur inobſervabilis error.*

593. Impediunt. Implicant, intexunt: quod eſt a veſtibus tractum.

594. Delphinum. Aut venit ab eo, quod eſt *Delphin, delphinis, a delphine*: aut *delphinum*, pro *delphinorum* poſuit, a *delphinus, delphini*. Maria humida. Homerus: Τγρα' κέλευθα.

595. Carpathium. Mare eſt inter Aegyptum & Rhodum, ab inſula Carpatho illic poſita dictum. Nec mirandum, duas eum poſuiſſe comparationes, cum & in ſecundo hoc fecerit, ut: *In ſegetem veluti cum flamma furentibus auſtris Incidit, aut rapidus montano flumine torrens.* Et in Georgicis tres ponat comparationes: *Frigidus ut quondam ſylvis inmurmurat Auſter.* Et: *Ut mare ſollicitum ſtridit refluentibus undis.* Et: *Aeſtuat ut clauſis rapidus fornacibus ignis.*

597. Primus Ascanius. Generis ordinem docet: ut in primo diximus.

598. Rettulit. Innovavit, quod ante jam fecerat. Priscos Latinos. Qui tenuerant loca, ubi Alba eſt condita.

PIERII.

gitur; ſed vulgata lectio me nihil offendit. Id vero non improbarim, quod *alterniſque orbibus orbes* quaedam habent exemplaria, licet tantundem ſit.

586. Et nunc terga fugae nudant. In antiquis aliquot, *fuga* eſt, ablativo caſu: quod etiam ſuperius obſervatum; ſed melius omnino videtur acquiſitivo. Nunc spicula vertunt Infensi. In uno tantum codice Romano, *ſpicula torquent* habetur. In aliis omnibus, *vertunt*, quod ludicro certamini magis convenire videtur.

590. Qua signa sequendi falleret indeprensus et irremeabilis error. In Rom. codice, & aliquot aliis, *frangeret*, habetur. *Indeprebenſus*, varie ſcribitur; ſed unico E, *indeprenſus*, placere Velio Longo diximus. Eſt & *inremeabilis*, integra praepoſitione, ut reliqua.

595. Carpathium Libycumque secant luduntque per undas. In Oblongo illo codice, ſane quam vetuſto Vaticanae Bibliothecae, quem Pomponius Laetus delicias ſuas appellabat, & in aliquot aliis dimeter hic Anapaeſticus hypercatalecticus, *luduntque per undas* deſideratur. Trimeterque tantum Dactylicus hypercatalecticus notatus eſt *Carpathium, Libycumque ſecant*.

596. Hunc morem hos cursus. Vetera exemplaria, *Hunc morem curſus*, plurimum habent; ſed altera lectio magis poetica eſt.

Digitized by Google

Quo puer ipſe modo, ſecum quo Troïa pubes,
Albani docuere ſuos: hinc maxima porro
Accepit Roma, & patrium ſervavit honorem:
Trojaque nunc, pueri, Trojanum dicitur agmen.
Hac celebrata tenus ſancto certamina patri.
Hic primum Fortuna fidem mutata novavit.
Dum variis tumulo referunt ſollemnia ludis,
Irim de caelo miſit Saturnia Juno
Iliacam ad claſſem, ventoſque adſpirat eunti
Multa movens, nec dum antiquum ſaturata dolorem.
Illa viam celerans per mille coloribus arcum,
Nulli viſa, cito decurrit tramite virgo.
Conſpicit ingentem concurſum, & litora luſtrat,
Deſertoſque videt portus, claſſemque relictam.
At procul in ſola ſecretae Troades acta

Amiſ-

SERVII.

600. PORRO. Poſt longum intervallum: & eſt adverbium temporis. Eſt autem Graecum *πόῤῥω*.

602. TROJAQUE NUNC PUERI, TROJANUM DICITUR AGMEN. Ut ait Suetonius Tranquillus: *Luſus ipſe, quem vulgo Pyrrhicham appellant, Troja vocatur:* cujus originem expreſſit in libro de Puerorum luſibus.

603. HAC CELEBRATA TENUS. Tmeſis eſt: hoc eſt, hactenus. Et hic ſermo, quantum ad artem ſpectat, duas continet partes orationis: ut HAC pronomen ſit, TENUS praepoſitio; ſicut &: *pube tenus:* &: *crurum tenus:* ſed jam uſus obtinuit, ut pro una parte habeatur: ergo adverbium eſt (omnis enim pars orationis cum deſierit eſſe quod eſt, in adverbium migrat) & eſt temporis: nam hucuſque ſignificat.

604. HIC PRIMUM. Sequitur enim Palinuri mors, vel Miſeni.

606. IRIM DE CAELO MISIT SATURNIA JUNO. Ex magna parte ſervatur, ut Mercurius ad concordiam, Iris ad diſcordiam mittatur: unde & *Iris* dicta eſt quaſi *ἔρις*. Falſum eſt autem, quod dicitur miniſtra eſſe tantum dearum; cum & Jove plerumque mittatur, ut: *Aeriam caelo nam Juppiter Irim Demittit, germanae haud mollia juſſa ferentem.* Et bene Irim mittit, quae fit de nubibus, quarum dea eſt Juno.

607. VENTOSQUE ADSPIRAT EUNTI. Ut de Mercurio: *Voca Zephyros.*

609. PER MILLE COLORIBUS ARCUM. Aut ſubaudis *factum:* aut Antiptoſis eſt, mille colorum, hoc eſt, multorum colorum.

610. NULLI VISA. Ad ipſum retulit numen: nam arcus ſemper videtur: quem non Irim, ſed viam Iridis dixit. Alii nulli viſa, celeritatis eſſe volunt. Notandum ſane, etiam de Iride, arcu, genere maſculino dicere Virgilium: Catullus, & alii, genere foeminino ponunt, referentes ad originem, ſicut *haec Cattus*, & *haec Gallus* legimus: imitatione Graecorum, qui *ὁ καὶ ἡ κύων, ὁ καὶ ἡ ἀλεκτρυών*, dicunt.

611. CONSPICIT INGENTEM. Quia ait ſupra: *Undique conveniunt Teucri mixtique Sicani.* CONCURSUM autem, circa ludicra.

612. DESERTOSQ. VIDET PORTUS. A viris ſcil.

613. IN SOLA. Deſerta. Terentius: *Venit meditatus alicunde e ſolo loco.* ACTA. Mutato *η* in *α*, ſuperiori accentum damus: ut *Ἑλένη* Helena, *Κίρκη* Circa. Ergo quoniam & *ἀκτὴ* Graecum eſt, cum *acta* facit, penultima debet habere accentum; ſed propter differentiam commutatur, ne non ſecreta, & amoena littorum, ſed *acta* ſignificet participialiter.

PIERII.

604. HIC PRIMUM. In Romano codice, & aliquot aliis, *hinc;* ſed *hic* magis placet.

608. NEC DUM ANTIQUUM EXSATURATA DOLOREM. Antiqui cod. *antiquum ſaturata*, legunt; ſed melius, ut alibi: *Odiis haud exſaturata quievi.*

Amiſſum Anchiſen flebant, cunctaeque profundum
Pontum aſpectabant flentes. Heu tot vada feſſis,
Et tantum ſupereſſe maris! Vox omnibus una.
Urbem orant: taedet pelagi perferre laborem.
Ergo inter medias ſeſe haud ignara nocendi
Conjicit, & faciemque deae veſtemque reponit.
Fit Beroë, Iſmarii conjux longaeva Dorycli;
Cui genus, & quondam nomen, natique fuiſſent:
Ac ſic Dardanidum mediam ſe matribus infert:
O miſerae, quas non manus, inquit, Achaïa bello
Traxerit ad letum patriae ſub moenibus! o gens
Infelix, cui te exitio Fortuna reſervat?
Septima poſt Trojae excidium jam vertitur aeſtas,

Cum

SERVII.

615. ASPECTABANT FLENTES HEU. Multi FLENTES HEU, diſtinguunt, ut ſit miſerabiliter flentes: & a perſona dicatur Poetae. Alii HEU a mulieribus dictum accipiunt.

619. FACIEMQUE DEAE, VESTEMQUE REPONIT. Duo diverſa uno ſermone concluſit.

620. ISMARII DORYCLI. Thracii: *Iſmarus* enim mons eſt Thraciae. Et bene ſuadentis commendatur auctoritas.

622. AC SIC DARDANIDUM MEDIAM SE MATRIBUS INFERT. *Sic*, aut mutato habitu: aut iſta dictura.

623. O MISERAE. Magna utitur arte perſuadendi, ut non ex abrupto, quod perſuadere vult, dicat; ſed circumitantiis illuc deſcendat.

625. EXITIO. Non regno.

626. SEPTIMA POST TROJAE EXCIDIUM JAM VERTITUR AESTAS. Atqui & Dido dixit: *Nam te jam ſeptima portat Omnibus errantem terris & fluctibus aeſtas*. De qua re quidam hoc dicunt: quod Aeneas apud Carthaginem paucis diebus fuerit: nam ait: *Cum ſubito adſurgens fluctu nimboſus Orion*: qui oritur (ut Salluſtius dixit) *juxta Solis aeſtivi pulſum*. Item ait: *Dum pelago deſaevit hyems, & aquoſus Orion*: ut *hyemem* pro tempeſtate poſuerit. Secundum quod Carthagini paucis fuerit diebus. Sed illud occurrit: *Nunc hyemem inter ſe luxu quam longa fovere*. Et hoc quidam ſic purgant, ut dicant petuiſſe fieri, ut intra anni metas, & ad Africam venerit, & inde navigaverit. Sed iſtis occurrit quod in primo ait, *Septima aeſtas*: unde apparet hanc octavam fuiſſe: quod & ab Anchiſae morte indicat annus impletus. Ergo conſtat, quaeſtionem hanc unam eſſe de inſolubilibus: quas non dubium eſt emendaturum fuiſſe Virgilium.

PIERII.

613. SECRETAE TROADES. In antiquis aliquot codicibus *Troeades*, habetur per OE diphthongum, quae in Τροία primitivo reperitur. Arbitrati enim ſunt eundem in derivativo etiam eſſe debere: nam οι in oe apud Latinos tranſire ſolet. Hinc in antiquis Terentii codicibus, *Adelphoe* non *Adelphi*, comoediae nomen ſcriptum invenies. Graece enim, ut palam eſt, Ἀδελφοί; ſed enim in hoc nomine *Troades*, nulla apud Graecos diphthongus, quum maſculinum ſit Τρῶς ὁμόφωνον τῷ κτίςῃ, foemininum Τρῳὰς καὶ Τρῳιάς καὶ Τρῳάς. Neque tamen inficias ierim nomen hoc cum Ωι diphthongo impropria nonnunquam inveniri. Quod ſi vulgata lectio ſit immutanda, *Troiades* potius, quam *Troeades* ſcribendum eſſet, ut in aliquot antiquis codicibus ſcriptum eſt. Sed *Troades*, frequentiori Doctorum uſu lectio omnino acceptior eſt.

620. FIT BEROE ISMARII CONJUX LONGAEVA DORYCLI. Quamvis in Longobardico codice, in Mediceo, & pleriſque aliis, pro *Iſmarii* duabus minus litteris *Marii* legatur; nemo tamen ex eruditis eſt, cui non potius *Iſmarii* faciat ſatis: nam quid ad ea tempora *Marii* nomen? niſi *Marii* factum ſit ex *Enarii*, vel *Inarii*: quod aliquot in codicibus ſcriptum accepi: quamvis hujuſmodi lectionem nuſquam ego viderim oculata fide. Eſt & illud, *Veroe*, in exemplari antiquo, quod quidem praeteriiſſem, niſi toties repetitum eſſet: nam inferius, *non Veroe*: &

illud

Cum freta, cum terras omnis, tot inhoſpita ſaxa
Sideraque emenſae ferimur: dum per mare magnum
Italiam ſequimur fugientem, & volvimur undis.
Hic Erycis fines fraterni, atque hoſpes Aceſtes.
Quid prohibet muros jacere, & dare civibus urbem?
O patria, & rapti nequidquam ex hoſte Penates;
Nullane jam Trojae dicentur moenia? nuſquam
Hectoreos amnis, Xanthum & Simoënta, videbo?
Quin agite, & mecum infauſtas exurite puppes.
Nam mihi Caſſandrae per ſomnum vatis imago
Ardentis dare viſa faces. Hic quaerite Trojam.
Hic domus eſt, inquit, vobis: jam tempus agi res:
Nec

SERVII.

627. CUM TERRAS OMNES. Quia peragraverat multa.

628. SIDERAQUE EMENSAE FERIMUR. Aut tempeſtates ait, quae ortu vel occaſu ſiderum ſaepe naſcuntur: aut provincias, quae ſideribus ſubjacent, ut in Bucolicis: *Aethiopum verſemus oves ſub ſidere Cancri*. PER MARE MAGNUM. Proceloſum. Lucretius: *Suave mari magno*.

629. ITALIAM SEQUIMUR FUGIENTEM. Ut: *Jam tandem Italiae fugientis prendimus oras*. Et revera nullus ſequitur, niſi quod fugit. VOLVIMUR. Non dixit navigamus: quaſi inutilis ſit & deſperata navigatio, ſicut in Terentio: *Moves; at nihil promoves*.

630. HIC ERYCIS FINES. Argumentum a facili. Et eſt neceſſaria antitheſis, ut opportunitate meliorum praeſentium animi a futuris incertis avertantur.

631. MUROS JACERE. Pro fundamenta jacere: nam *muri*, *duci* dicuntur.

632. NEQUICQUAM. Qui non proderant, cum eſſent fatorum comites.

634. HECTOREOS AMNES. Quemadmodum vidit ſibi patriae recordatione finxiſſe: aut, non continget mihi videre flumina.

635. INFAUSTAS. Mali ominis.

636. NAM MIHI CASSANDRAE. Non, cui credere non debuerant; ſed cui cum ſua pernicie non crediderant.

638. JAM TEMPUS AGI RES. Id eſt, Trojam fieri.

PIERII.

illud *Veroem digreſſa reliqui*. Sed alibi diximus, unde frequentiſſima haec mutatio ex B mutata in V digammon emanarit: curque tot inſcriptionibus, *Veliſarius*, pro, *Beliſarius*, ſcriptum ſit. Ita quod legi nuper in Aede D. Martini, quae in Exquilino eſt: MIRAVILI BENIGNITATE ET INCOMPARAVILI. Quare nunc haec miſſa ſint.

622. AC SIC DARDANIDUM. In antiquis aliquot codicibus, *Dardanium* legitur, ut apud Graecos Δαρδανίων. Quanquam & Δαρδάνιοι, & Δαρδανίδαι, gens ipſa dicatur apud eoſdem: quare *Dardanidum* recte.

628. SIDERAQUE EMENSAE FERIMUR. In Romano codice, pro *ferimur*, *tulimus* habetur; ſed *ferimur*, longe figuratior elocutio, magiſque movet praeſentium malorum objectione. In *tulimus* autem, aliqua finis eſſet.

631. QUIS PROHIBET MUROS JACERE? In Mediceo, & pleriſque aliis codicibus, *quid* legitur, quod magis amplum eſt; ut non perſonam tantum prohibentem; ſed & cauſſam complectatur.

633. NUSQUAM HECTOREOS AMNIS. In Romano codice, *numquam* legitur: ſuperius enim temporis longinquitatem dolere coepit, quod ſeptima poſt Trojae excidium jam aeſtas verteretur, quum per tot labores Italiam fugientem ſequebantur. Placet tamen & *nuſquam*, quod & pariter queſta eſt per terras omnis, & tot inhoſpita ſaxa ferri. In Romano praeterea codice, *manes*, pro, *amnes*, ſcriptum per litterarum tranſpoſitionem.

638. JAM TEMPUS AGI RES. In Rom. cod. in Mediceo, atque in nonnullis aliis vetuſtis, legere eſt, *jam tempus agit res*, ut apud Papinium habetur eadem elocutio. Quin etiam apud Claudianum: *Rem peragit tempus*. In pervetuſto quodam codice pro *jam*, *nunc*, repoſitum eſt.

Digitized by Google

Nec tantis mora prodigiis. En quatuor arae
Neptuno. Deus ipſe faces animumque miniſtrat.
Haec memorans, prima infenſum vi corripit ignem,
Sublataque procul dextra connixa coruſcat,
Et jacit. Arrectae mentes, ſtupefactaque corda
Iliadum. Hic una e multis, quae maxima natu,
Pyrgo, tot Priami natorum regia nutrix:
Non Beroë vobis, non haec Rhoeteïa, matres,
Eſt Dorycli conjux. Divini ſigna decoris,
Ardentiſque notate oculos; qui ſpiritus illi,
Qui voltus, vociſve ſonus, vel greſſus eunti.
Ipſa egomet dudum Beroën digreſſa reliqui
Aegram, indignantem, tali quod ſola careret
Munere, nec meritos Anchiſae inferret honores.
Haec effata.
At matres, primo ancipites, oculiſque malignis
Am-

SERVII.

639. MORA PRODIGIIS. Ecce, *prodigium* de bono: & argumentatur ad incendium navium, aras ardere Neptuni: quas ideo quattuor dicit, quia ſinguli duces navium, qui certaverant, ſingulas poſuerant: nam contrarium eſt: *Numero deus impare gaudet*. Alii tamen dicunt a Cloantho eſſe poſitas, qui promiſerat ſe daturum.

640. DEUS IPSE. Maris, vel cujus ſunt naves.

641. INFENSUM IGNEM. Id eſt, ipſa infenſa. TOT. Aut multorum: aut ſupra dictorum, ut: *Quinquaginta illi thalami, ſpes tanta nepotum*.

646. NON BEROE VOBIS. Non eſt diſſuaſio, ut quidam putant; ſed magis hortatur perſuadendo, numinis auctoritate. RHOETEIA. A Rhoteo promontorio.

647 DIVINI SIGNA DECORIS. Omnia colligit, quibus numina cognoſcuntur, ut: *Namque haud tibi vultus Mortalis: nec vox hominem ſonat: o dea certe*.

648. SPIRITUS. Odor, ut: *Divinum vertice odorem Spiravere*.

649. VEL GRESSUS EUNTIS. Ut: *Et vera inceſſu patuit dea*.

654. PRIMO ANCIPITES. Antequam numen agnoſcerent. OCULISQUE MALIGNIS. Pro, ipſae malignae.

PIERII.

640. DEUS IPSE FACES ANIMUMQUE MINISTRAT. In Romano codice, *animam* legimus: pro vento quippe, quo in incendio opus eſt; ſed omnino *animum*, magis placet: audacia enim opus erat in re tam atroci adgredienda.

641. PRIMA INFENSUM CORRIPIT IGNEM. In Mediceo codice, *infeſtum*, legitur; ſed lectionem alteram agnoſcit Servius.

648. QUI SPIRITUS ILLI, QUI VULTUS. In codicibus aliquot antiquis legere eſt, *quis ſpiritus illi, quis voltus*; ſed *qui*, ex recentiorum Grammaticorum dictatis, magis proprium.

649. VOCISQUE SONUS VEL GRESSUS EUNTI. Antiqua aliquot exemplaria legunt: *Vociſve ſonus & greſſus*: ſigna enim haec omnia ſimul fidem faciebant, quae ſingula dubitationem movere potuiſſent.

651. TALI QUOD SOLA CARERET MUNERE. In antiquis aliquot codicibus, *quae ſola*, legitur, quod non diſplicet. In quibuſdam aliis, *quo*; ſed nitidum magis eſt, ſi legas, *quod careret*.

653. HAEC EFFATA. Sunt codices antiqui, ubi *haec eſt fata*, legas; ſed omnino magis placet, *effata*, apud hunc poetam frequentiſſimum vocabulum.

Digitized by Google

Ambiguae ſpectare ratis, miſerum inter amorem
Praeſentis terrae, fatiſque vocantia regna:
Cum dea ſe paribus per caelum ſuſtulit alis,
Ingentemque fuga ſecuit ſub nubibus arcum.
Tum vero adtonitae monſtris, actaeque furore
Conclamant, rapiuntque focis penetralibus ignem:
Pars ſpoliant aras, frondem, ac virgulta, faceſque
Conjiciunt. Furit inmiſſis Volcanus habenis
Tranſtra per & remos, & pictas abiete puppis.
Nuntius Anchiſae ad tumulum cuneoſque theatri
Incenſas perfert navis Eumelus: & ipſi
Reſpiciunt atram in nimbo volitare favillam.
Primus & Aſcanius, curſus ut laetus equeſtris
Ducebat; ſic acer equo turbata petivit
Caſtra: nec exanimes poſſunt retinere magiſtri.
Quis furor iſte novus? quo nunc, quo tenditis, inquit,
Heu miſerae cives? non hoſtem, inimicaque caſtra
Argivum, veſtras ſpes uritis. En, ego veſter
Aſcanius: galeam ante pedes projecit inanem;
Qua ludo indutus belli ſimulacra ciebat.
Accelerat ſimul Aeneas, ſimul agmina Teucrum.
Aſt illae diverſa metu per litora paſſim
Diffugiunt; ſilvaſque, & ſicubi concava furtim
Sa-

SERVII.

655. MISERUM INTER AMOREM PRAESENTIS TERRAE. Aut magnum, ut Terentius: *Eam miſere amat*: aut miſerum, quo fiebant miſeriores, cum eis regna negarentur.

663. PUPPES ABIETE PICTAS. Vel, in abiete pictas: & ſubaudi *in*: ſive abiete, hoc eſt, quae erant de abiete.

665. EUMELUS. Latinus accentus eſt, tranſlato nomine in Latinum: nam Graece dicitur Εὔμηλος: & diligens interpretatur.

669. CASTRA. Ut: *Nos caſtra movemus*: id eſt, claſſem. MAGISTRI. Cuſtodes. Terentius: *Me filiis relinquunt quaſi magiſtrum*.

670. QUIS FUROR ISTE NOVUS? Quaſi ad furentes loquitur: unde ne tunc quidem agnitus eſt, cum dixiſſet: *En, ego veſter Aſcanius*. *Novus* autem, eſt aut magnus, aut inopinatus. QUO TENDITIS? Id eſt, quid habetis intentionis?

672. VESTRAS SPES URITIS. Navibus enim ad regna tendebant.

673. INANEM. Concavam, vacuam, ſine capite. LUDO. Per ludum.

PIERII.

655. MISERUM INTER AMOREM PRAESENTIS TERRAE. In codicibus aliquot admodum vetuſtis, *praeſentis terras*, legimus accuſativo caſu: ut omnia pendeant ab infinititivo, *ſpectare*; ſed longe magis placet *inter amorem praeſentis terrae*.

657. CUM

Tempeſtas ſine more furit, tonitruque tremiſcunt
Ardua terrarum, & campi: ruit aethere toto
Turbidus imber aquam, denſiſque nigerrimus auſtris:
Inplenturque ſuper puppes; ſemuſta madeſcunt
Robora. Reſtinctus donec vapor omnis, &omnes,
Quatuor amiſſis, ſervatae a peſte carinae.
At pater Aeneas, caſu concuſſus acerbo,
Nunc huc ingentis nunc illuc pectore curas
Mutabat, verſans; Siculiſne reſideret arvis,
Oblitus fatorum; Italasne capeſſeret oras.
Tum ſenior Nautes, unum Tritonia Pallas
Quem docuit, multaque inſignem reddidit arte,
Haec reſponſa dabat, vel quae portenderet ira
Magna deum, vel quae fatorum poſceret ordo.
Iſque his Aenean ſolatus vocibus infit:
Nate dea, quo fata trahunt retrahuntque, ſequamur;
Quidquid erit: ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.

Eſt

SERVII.

694. SINE MORE. Sine exemplo. TONITRUQUE TREMISCUNT. Ablativus hic incertum eſt unde veniat: utrum a neutro indeclinabili *hoc tonitru*, ut *hoc cornu*: nam inde eſt: *Fractaeque tonitrua nubes*, ut *cornua*; an a maſculino, ſecundum quartam declinationem: hinc enim Statius: *Tonitrus agit, & mea fulmina torquet*.

695. ARDUA TERRARUM. Periphraſis montium, per circuitionem, ut: *Candida venit avis longis inviſa colubris*. AETHERE TOTO. Pro aere poſuit; cum *aer* inferior ſit; *aether*, id eſt, ignis, ſit ſuperior.

697. MADESCUNT ROBORA. Aut humectantur: aut reſolvuntur in cinerem: quod naturale eſt poſt incendium.

703. FATORUM. Oraculorum.

704. TUM SENIOR NAUTES. Bene daturum conſilium & ab aetate, & a prudentia, & a religione commendat. Quod autem dicit, *Pallas quem docuit*: propter illud, quod ſupra diximus, fingitur: quia ipſe Romam Palladium detulit: unde Nautiorum familia Minervae ſacra retinebat: quod etiam Varro docet in libris quos de Familiis Trojanis ſcripſit. UNUM. Praecipuum. TRITONIA PALLAS. Pro uno proprio, duo antonomaſiva poſuit.

705. REDDIDIT ARTE. Id eſt, virtute, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς.

706. RESPONSA DABAT. Laus conſilii; cum conſilium divinis comparat reſponſis. VEL QUAE PORTENDERET. Quae praeſignificabat.

707. MAGNA IRA DEUM. Id eſt, Juno, ut alibi: *Coeleſtum vis magna jubet*.

708. SOLATUS VOCIBUS INFIT. Id eſt, ſolatur & infit: nam *ſolans* debuit dicere: ſicut ſequens ejus indicat conſolatio.

710. QUIDQUID ERIT. Ut: *Fuerit quod.umque, fatebor*. FERENDO EST. Dum fertur: modus gerundi eſt a paſſivo.

PIERII.

694. TONITRUQUE TREMISCUNT. In pleriſque veteribus exemplaribus, & hic & alibi, *tremeſcunt* per E in pene ultima notatum eſt, ut etiam alibi dictum.

697. SEMUSTA MADESCUNT. In antiquis fere omnibus, *ſemiuſta*: quadriſſyllabum, ſcriptum eſt. Coeunt vero duae mediae ſyllabae in unam ex Synizeſi figura poetica.

702. CURAS MUTABAT VERSANS SICULISNE RESIDERET ARVIS. In antiquo admodum codice legere eſt: *Mutabat dubius Siculiſne*; non tamen diſplicet *verſans*, vulgata lectio.

Eſt tibi Dardanius divinae ſtirpis Aceſtes:
Hunc cape conſiliis ſocium, & conjunge volentem:
Huic trade, amiſſis ſuperant qui navibus, & quos
Pertaeſum magni incepti rerumque tuarum eſt:
Longaevoſque ſenes, ac feſſas aequore matres,
Et quidquid tecum invalidum metuenſque pericli eſt,
Delige: & his habeant terris, ſine, moenia feſſi:
Urbem adpellabunt permiſſo nomine Aceſtam.
Talibus incenſus dictis ſenioris amici,
Tum vero in curas animum diducitur omnis:
Et nox atra polum bigis ſubvecta tenebat.
Viſa dehinc caelo facies delabſa parentis

An-

SERVII.

711. EST TIBI. Jam hoc conſilium eſt, id eſt, habes. DIVINAE STIRPIS. Propter Dardanum ab Crimiſo fluvio.

712. VOLENTEM. Voliturum: nam velle habet; non jam vult.

713. SUPERANT. Superſunt, ſuperfluunt. Dicit autem non tantum debiles; ſed etiam valentes juvenes: unde ſequitur: *Longaevoſque ſenes:* nec enim adderet *que*, niſi ſupra *juvenes* dixiſſet: unde ſequitur expreſſius: *Et quidquid tecum invalidum metuenſque pericli eſt*.

714. PERTAESUM MAGNI INCEPTI. Compoſitum pro ſimplici, hoc eſt, pro *taeſum*, quod uſus non obtinet, ut: *Si non pertaeſum thalami tedaeque fuiſſet*.

718. PERMISSO NOMINE. Ab Aceſte ſcilicet. Dicta autem Aceſta, deinde Segeſta.

720. TUM VERO. Nam & ante ea cogitaverat, ut: *Pectore curas Mutabat verſans*. ANIMUM DIDUCITUR. Graeca figura, ut: *Mentem laeſus*.

721. ET NOX ATRA POLUM. Quaſi major cauſa cogitationis, ut: *Et ſub noctem cura recurſat:* unde Graece nox dicitur εὐφρόνη, quia ſubtilius homo ſapiat, quam interdiu. BIGIS. Proprie modo *bigis*, melius plurali utimur quam ſingulari; ideo, *Rorifera gelidum tenuaverat aere biga*, abuſive dixit Statius. *Bigae* autem a *binis jugis* dictae. Praecipue autem Luna dicitur habere *bigas*, quae nocti praeeſt: cui duplex proprietas, creſcendi & decreſcendi.

722. CAELO FACIES DELAPSA PARENTIS. Aut ſecundum quod ſupra diximus: quia animae caelum tenent, ſimulacra vero apud Inferos ſunt: aut ad errorem pertinet ſomnii; nam & viſa ait: aut certe intelligamus, a Jove miſſam poteſtatem aliquam, quae ſe in Anchiſae converteret vultum, ut religioſus videretur: nam & ipſe dicit: *Imperio Jovis huc venio:* & infert: *Elyſiumque colo*.

PIERII.

712. HUNC CAPE CONSILIIS SOCIUM. In Mediceo, & in antiquis aliquot aliis codicibus manu ſcriptis, *conſilii ſocium*, habetur, quod valde placet; tametſi lectionem vulgatam non improbo.

718. URBEM APPELLABUNT PERMISSO NOMINE ACESTAM. In Romano codice, & pleriſque aliis antiquis legere eſt, *promiſſo nomine:* ut hoc ſit praemium, quod polliceri debeat Aeneas, ſi Aceſtes Trojanos recipere non recuſaverit: nam quod Aceſtes permittere debeat quaſi rem gravem, aut difficilem, aut indecoram, urbem, quod maxime honorificum eſt, ſuo nomine appellari, ita non ſatisfacere videtur: inferius enim: *Gaudet regno Trojanus Aceſtes*. Quamvis etiam *promiſſo* ab oraculis intelligi poſſit, dictum, ut multa a Virgilio κτ' σιωπώμενον. Neque ſilentio praetereundum, quod in codicibus aliquot antiquis, *Aceſten*, per EN finales litteras habetur. Α'σεςαν ſane urbem eam a Graecis appellari non negarim; ſed eadem etiam Α'κεςα ab eiſdem dicta, unde gentis nomen Α'κεςαῖοι.

719. TALIBUS INCENSUS. In codicibus aliquot antiquis, *accenſus*, habetur.

720. TUM VERO IN CURAS ANIMUS DIDUCITUR. In Romano codice, in Mediceo, & pleriſque aliis pervetuſtis legere eſt: *animo deducitur*. Si vero magis placet *animus*, etiam *diducitur*, legendum erit: id enim eſt in diverſas partes ſcinditur, Homerica ſententia.

Anchiſae ſubito talis effundere voces;
Nate, mihi vita quondam, dum vita manebat,
Care magis; nate, Iliacis exercite fatis:
Imperio Jovis huc venio: qui claſſibus ignem
Depulit, & caelo tandem miſeratus ab alto eſt.
Conſiliis pare, quae nunc pulcherrima Nautes
Dat ſenior: lectos juvenes, fortiſſima corda,
Defer in Italiam. Gens dura atque aſpera cultu
Debellanda tibi Latio eſt. Ditis tamen ante
Infernas accede domos, & Averna per alta
Congreſſus pete, nate, meos. Non me impia namque
Tartara habent, triſtes umbrae; ſed amoena piorum
Concilia, Elyſiumque colo. Huc caſta Sibylla

SERVII.

725. CHARE MAGIS. Pro, charior. Bene autem addidit: *Dum vita manebat*: nulla enim eſt vita poſt mortem.

726. IMPERIO JOVIS. Ab auctoritate, ut: *Ipſe Deum tibi me claro demittit Olympo Regnator.*

728. NAUTES DAT SENIOR. Ut ſolet, hic bis iiſdem uſus eſt ſermonibus: nam ait: *Tum ſenior Nautes.*

730. ATQUE ASPERA CULTU. Quod in nono latius exſequitur: *Natos ad flumina primum Deferimus*, uſque, *At patiens operum.*

731. DEBELLANDA TIBI. Bello perdomanda: & bene victoriam, non bella ſola praedicit, in quibus eſſe poterat terror.

732. AVERNA PER ALTA. Ut *Gargarus*, *Gargara*, & *Tartarus tartara*; *Maenalus*, *Maenala*, pluraliter; ita *Avernus*, *Averna*.

733. NON ME IMPIA NAMQUE. Propter facilitatem.

734. AMOENA. *Amoena* ſunt *loca* ſolius voluptatis plena; quaſi *amunia*; unde nullus fructus exſolvitur: unde etiam nihil praeſtantes, *immunes* vocamus.

735. PIORUM CONCILIA, ELYSIUMQUE COLO. *Elyſium* eſt, ubi piorum animae habitant poſt corporis animaeque diſcretionem: unde & interitus dicitur res inter animam & corpus veniens. Ergo *Elyſium*, ἀπὸ τῆς λύσεως, a ſolutione: (nam ſic definitur *mors*, ψυχῆς κ' σωματολύσις,) quod ſecundum poetas in medio Inferorum eſt, ſuis felicitatibus plenum, ut: *Solemque ſuum ſua ſydera norunt*: ſecundum Philoſophos, *Elyſium eſt*, inſulae Fortunatae: quas μακάρων νήσους vocant, quaſque ait Salluſtius inclytas eſſe Homeri carminibus: quarum deſcriptionem Pius commentator dicit eſſe ſublatam: ſecundum Theologos circa lunarem circulum, ubi jam aer purior eſt: unde ait ipſe Virgilius: *Aeris in campis.* Item Lucanus: *Quaque patet terras inter lunaeque meatus, Semidei manes habitant, quos ignea virtus Innocuos vita, patientes aetheris imi, Fecit, & aeternos animam collegit in ortus. Non illuc auro poſiti, nec thure ſepulti perveniunt.* CASTA SIBYLLA. *Caſta* dicitur propter fabulam, quae eſt apud Ovidium: quia noluit Apollini conſentire.

PIERII.

723. SUBITO TALES EFFUNDERE VOCES. Antiqua aliquot exemplaria duas tranſponunt dictiones, *voces effundere tales*: quod non ita placet. Ita quod paulo inferius eſt: *Depulit & coelo tandem*: quod eſt, *depulit & tandem coelo.*

733. CONGRESSUS PETE NATE MEOS. In Mediceo, & antiquis pleriſque codicibus, *amplexus*, habetur pro, *congreſſus*, ut alibi: *Ire ad complexum cari genitoris.*

734. TARTARA HABENT TRISTESQUE UMBRAE. Veteres aliquot codices disjunctive legunt: *triſteſve umbrae*. Romanus, Mediceus, atque nonnulli alii, *triſtes umbrae*, appoſitive, abſque ulla conjunctione. Verum hoc parvi omnino mom nti in medio relinquatur.

735. ELYSIUMQUE COLO: HUC CASTA SIBYLLA. Nonnulli dant hoc aſpirationi, quod *colo*, *huc* abſque ſynalepha poſitum ſit: vim enim conſonantis eam habere volunt. Superius tamen nulla fuit adſpiratio, quum ſcriberet Virgilius: *Quid ſtruit, aut qua ſpe*

Nigrarum multo pecudum te ſanguine ducet.
Tum genus omne tuum, &, quae dentur moenia, diſces.
Jamque vale. Torquet medios nox humida curſus:
Et me ſaevus equis Oriens adflavit anhelis.
Dixerat: & tenuis fugit, ceu fumus, in auras.
Aeneas, Quo deinde ruis? quo proripis? inquit,
Quem fugis? aut quis te noſtris conplexibus arcet?
Haec memorans cinerem & ſopitos ſuſcitat ignis;
Pergameumque Larem, & canae penetralia Veſtae,
Farre pio, & plena ſupplex veneratur acerra.
Extemplo ſocios primumque arceſſit Aceſten,
Et Jovis imperium, & cari praecepta parentis
Edocet, & quae nunc animo ſententia conſtet.
Haud mora conſiliis, nec juſſa recuſat Aceſtes.

Trans-

SERVII.

737. TUM GENUS OMNE TUUM, ET QUAE DENTUR MOENIA, DISCES. Hae ſunt cauſae, propter quas Aeneas deſcendit ad Inferos: generis agnitio, & civitatis nomen: quod ei nullus ante praedixerat; ſed ſolus indicat pater: latet enim, ut ſupra diximus, verum urbis nomen: unde ei pater quaſi pro myſterio & adſectione ait: *Illa inclita Roma*. Et nomen quidem *Romae* a Poeta dictum eſt.

738. TORQUET MEDIOS NOX HUMIDA CURSUS. ET ME SAEVUS EQUIS ORIENS AFFLAVIT ANHELIS. Dies eſt plenus, qui habet horas viginti quatuor: nam & nox pars diei eſt. Dicimus autem diem a parte meliore: unde & in uſu eſt, ut ſine commemoratione noctis, numerum dicamus dierum. Hic autem dies ſecundum Aegyptios inchoat ab occaſu Solis: ſecundum Perſas ab ortu Solis: ſecundum Umbros, Etruſcos, & Athenienſes a ſexta hora diei: ſecundum Romanos a media nocte: & hos nunc ſecutus ait: MEDIOS CURSUS NOX HUMIDA TORQUET, &c. Haec autem plene exſequuntur, & Cicero in Auguralibus, & Aulus Gellius in libris Noctium Atticarum. Hoc etiam illa res Juris indicat, quod, cum tribuno plebis abnoctare ab Urbe non liceret, licebat tamen exire poſt noctem mediam, & ante mediam reverti.

739. SAEVUS ORIENS. Solem dicit, cujus lux eſt umbris inimica: unde Lucanus: *Et medio ferit axe diem*. Eſt autem phyſicum: nam pereunt umbrae Solis adventu.

741. AENEAS, QUO DEINDE RUIS? Ordo eſt: *Aeneas deinde: quo ruis?*

742. QUEM FUGIS? Quaſi ignorans rationem, qua fugeret.

744. CANAE. Aut antiquae; aut propter ignis favillas.

745. FARRE PIO. Vel quia exinde ſacrificabant: vel quia mos fuit apud majores, ut divinum ignem farre ſervarent: qui ſi duraſſet in alterum diem, eum aptum agendis rebus ſignificabant. *Far* autem, frumenti certa ſpecies eſt, ſicut adoreum. Horatius: *Non ſumptuoſa blandior hoſtia, Mollibit averſos Penateis Farre pio & ſaliente mica*. Et Tibullus: *Farre pio placant & ſaliente ſale*. ACERRA. Id eſt, arca thuralis: id quod continet, pro eo, quod continetur.

746. PRIMUM. Principem.

750. HAUD MORA. Hoc eſt, quod ait: *Et conjunge volentem*. NEC JUSSA. Voluntatem, ut ſupra: *Infandum regina jubes renovare dolorem*. Aut certe quae Juppiter juſſerat.

PIERII.

inimica in gente moratur: & ita ſaepe alibi. Dicendum itaque haec ad Homeri, & Graecorum aliorum imitationem a Virgilio ſaepe poſita: nam eam vocalium incolumitatem, altera ſubſequente, Latini Critici vix indulgent. QUEM FUGIS. In codicibus aliquot manu ſcriptis, *quid*, legitur; ſed *quem* legere multo melius, ob emphaſin & pathos.

746. ACCERSIT ACESTEN. In antiquis pleriſque codicibus, *arceſſit*, de quo alibi latius dictum.

Transſcribunt urbi matres, populumque volentem
Deponunt, animos nil magnae laudis egentes.
Ipſi tranſtra novant, flammiſque ambeſa reponunt
Robora navigiis: aptant remoſque rudentiſque,
Exigui numero, ſed bello vivida virtus.
Interea Aeneas urbem deſignat aratro,
Sortituſque domos: hoc Ilium, & haec loca Trojam
Eſſe jubet. Gaudet regno Trojanus Aceſtes,
Indicitque forum, & patribus dat jura vocatis.
Tum vicina aſtris Erycino in vertice ſedes
Fundatur Veneri Italiae, tumuloque ſacerdos,

SERVII.

750. TRANSCRIBUNT URBI MATRES. Romani moris verbum eſt: *Tranſcripti* enim in colonias deducebantur. URBI. Ad urbem.

751. DEPONUNT, ANIMOS NIL MAGNAE LAUDIS EGENTES. Quaſi de navibus: aut Aeneas deponit eos, qui nulla gloriae cupiditate tangebantur: aut hi, qui erant *tranſcripti*, id eſt, matres & volentium multitudo deponunt aoimos, id eſt, ſubmittunt inertiae.

753. ROBORA NAVIGIIS. Melius hic diſtinguitur.

754. EXIGUI NUMERO; SED BELLO VIVIDA VIRTUS: Tranſiit ad rem a numero.

755. URBEM DESIGNAT ARATRO. Quem Cato in Originibus dicit morem fuiſſe: Conditores enim civitatis, taurum in dextram, vaccam intrinſecus jungebant: & incincti ritu Sabino, id eſt, togae parte caput velati, parte ſuccincti, tenebant ſtivam incurvam; ut glebae omnes intrinſecus caderent: & ita ſulco ducto loca murorum deſignabant, aratrum ſuſpendentes circa loca portarum: unde & *territorium* dictum eſt, quaſi terribovium, tritum bobus & aratro.

757. REGNO TROJANUS ACESTES. Suo nomioe enim fuerat civitas appellata.

758. INDICITQUE FORUM. Ideſt, tempus & locum deſignat agendorum negotiorum, qui *conventus* vocatur. *Indicit* autem, verbum Juris eſt: & per hoc potentem vult ſignificare civitatem. ET PATRIBUS DAT JURA VOCATIS. Dat condendi Juris poteſtatem his, quos appellaverat Patres: aut certe vocatis Patribus jura diſtribuit. Hi autem, ut Salluſtius dicit, *Vel aetate, vel curae ſimilitudine Patres appellati ſunt*. *Senatores* autem alii, a ſenecta aetate, ut Graeci γερουσίαν dicunt, ἀπὸ τοῦ γήρως: alii a ſinendo dictos accipiunt: ipſi enim agendi facultatem dabant per ſenatuſconſultum.

759. ERYCINO IN VERTICE. *Eryx*, mons Siciliae ſupra Drepanum, ubi fuit templum Veneris Erycinae.

760. IDALIAE. Cypriae. SACERDOS. Alii ad tumulum; alii verſo ordine ad templum referunt: ut lucus tantum tumulo detur Anchiſae: ut in Bucolicis: *Inducite fontibus umbras Paſtores*. Nemora enim aptabant ſepulchris; ut in amoenitate animae forent poſt vitam.

PIERII.

752. AMBESA REPONUNT. In antiquis aliquot codicibus, *ambeſſa*, geminato ss ſcriptum eſt, ut olim *auſſus*, *fuſſus*, *odioſſus*, *imperioſſus*, & ſimilia, quae Victorinus ss geminato ſcribi ſolita teſtatur. Nos autem uſum ſequamur.

756. HOC ILIUM ET HAEC LOCA TROIAM ESSE JUBET. In antiquis aliquot codicibus, *hoc Ilium haec loca* abſque &. In aliquot aliis, *Ilion*; ut per ſe verſus ſtet abſque figura. In pleriſque vero antiquioribus, *haec loca Trojam eſſe* jubet, quod eruditis auribus mirifice ſatisfacere videtur. Quod vero dicebamus eſſe codices antiquos, in quibus *Ilium haec loca*, abſque ſynalephe ſcriptum ſit, laudat Probus vigilantiam Virgilianam, quod ubique fecerit M finalem a vocali excipi, aut ab aſpiratione, ut eſſet ſynalephae locus, quod non obſervarit Ennius, quum ſcripſit: *Millia militum octo*. Quare ex Probi ſententia, ſi Latine *Ilium* ſcripſerimus, & ſubjiciendum erit. ſi vero *Ilion*, ut Ovidius: *Ilion & Tenedos*; nulla opus erit copulativa.

759. TUNC VICINA ASTRIS. Scribendum eſt omnino *tum*, ex codicibus antiquis, & ſententiae continuatione.

Ac lucus late ſacer additur Anchiſaeo.
Jamque dies epulata novem gens omnis, & aris
Factus honos; placidi ſtraverunt aequora venti:
Creber & adſpirans rurſus vocat Auſter in altum.
Exoritur procurva ingens per litora fletus:
Conplexi inter ſe noctemque diemque morantur.
Ipſae jam matres, ipſi, quibus aſpera quondam
Viſa maris facies, & non tolerabile numen,
Ire volunt, omnemque fugae perferre laborem.
Quos bonus Aeneas dictis ſolatur amicis,
Et conſanguineo lacrimans commendat Aceſtae.
Tris Eryci vitulos, & Tempeſtatibus agnam,
Caedere deinde jubet, ſolvique ex ordine funem.
Ipſe, caput tonſae foliis evinctus olivae,
Stans procul in prora pateram tenet, extaque ſalſos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
Proſequitur ſurgens a puppi ventus euntis.

SERVII.

768. VISA MARIS FACIES. Ut : *Mene ſalis placidi vultum*. Vult autem iſtos aſpectum quoque maris horrere.

769. FUGAE. Profectionis.

772. ERYCI ET TEMPESTATIBUS. Bene junxit: procellae enim aut de fluminibus, aut de montibus fiunt, quas πετπτοίας dicunt.

773. SOLVIQUE EX ORDINE FUNES. Ordo eſt: Jubet caedere ex ordine, id eſt, rite peragi ſacrificium: & ſic ſolvi funem, ut in ſeptimo: *Phrygiamque ex ordine matrem Invocat*. Id eſt, rite. *Funem* autem, quo naves ad terram ligantur.

774. TONSAE OLIVAE. Comptae, minutis frondibus.

775. PROCUL IN PRORA. In parte extrema.

PIERII.

760. TUMULOQUE SACERDOS ET LUCUS. Antiqui aliquot codices, *ac lucus*, legunt; ſed illud *que* atque & ut apud Graecos τὲ, ϗ, frequentiſſimum eſt apud Auctores bonos, utraque vero lectio non invenuſta.

768. ET NON TOLERABILE NUMEN. In Romano codice, *coelum*, non *numen*, habetur: ſuperius enim ferre ſe tam diu freta tot, & inhoſpita ſaxa, ſideraque lamentabantur: poſitum vero *coelum* pro coeli tempeſtatibus; ſed enim plerique alii codices manu ſcripti, *numen* legunt: quae lectio nequaquam expungenda eſt.

773. SOLVIQUE EX ORDINE FUNES. In antiquis codicibus, quotquot vidi, *funem*, unitatis numero legitur, figurate.

775. STANS PROCUL IN PRORAM. Varia admodum hujus hemiſtichii lectio eſt in codicibus antiquis. Aliquot enim legunt *in proram*: quod minime placet; quod alibi *ſtare* cum ablativo & *in* praepoſitione poſitum habetur. In Longobardico exemplari, *trans procul*, inuſitata admodum lectione. *Stare* vero, non neſcimus adorantium eſſe, tam ex Poetarum, Hiſtoricorumque teſtimoniis, quam ex Cynocephalo ſtante, in Sacris Aegyptiorum litteris. Eſt & alia lectio in antiquo admodum codice, *Stans celſa in puppi*; ſed illud alia ratione dictum eſt. Hoc loco Deos maris allocuturum, veriſimile eſt in proram proceſſiſſe, quae jam mare proſpectabat, hinc illud ſtatim ſubjectum: *Proſequitur ſurgens a puppi ventus euntes*.

776. PORRICIT IN FLUCTUS. Legendum quidem *porricit*, ex Macrobii ſententia, contra omnium pene veterum codicum fidem, in quibus paſſim *proicit*.

Cer-

Certatim ſocii feriunt mare, & aequora verrunt.
At Venus interea Neptunum exercita curis
Adloquitur, taliſque effundit pectore queſtus:
Junonis gravis ira, nec exſaturabile pectus,
Cogunt me, Neptune, preces deſcendere in omnis:
Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla;
Nec Jovis imperio, fatiſve infracta quieſcit.
Non media de gente Phrygum exediſſe nefandis
Urbem odiis ſatis eſt, nec poenam traxe per omnem
Relliquias: Trojae cineres atque oſſa peremtae
Inſequitur. Cauſſas tanti ſciat illa furoris.
Ipſe mihi nuper Libycis tu teſtis in undis,
Quam molem ſubito excierit. Maria omnia caelo
Mi-

SERVII.

780. EFFUNDIT PECTORE QUESTUS. Hoc eſt, cum dolore, ut ait: *Funditque preces rex pectore ab imo*.

782. PRECES DESCENDERE AD OMNES. Si quid invidiae eſt in humillimis precibus, imputandum eſt per omnia Junoni: nam *omnes* dicendo etiam humiles ſignificat: unde ait etiam *deſcendere*.

783. QUAM NEC LONGA DIES. Id eſt, longum tempus: de quo, licet melius foeminino genere dicamus, tamen & maſculino dicimus: nam de certo die, maſculino tantum utendum eſt: ut *hic natalis meus dies eſt*. PIETAS NEC MITIGAT. Aut Trojanorum, quia pii ſunt: aut certe propter illud: *Junoni Argivae juſſos adolemus honores*: quaſi quae nec ſacrificiis placaretur.

784. INFRACTA. Valde fracta, ut: *Turnus ut infractos adverſo Marte Latinos*.

785. MEDIA DE GENTE. Id eſt, totius gentis potentem. EXEDISSE. Muliebriter dictum: nam inde eſt, quod ſequitur: *Cineres atque oſſa peremptae*. Sane *edo* habet & rectam, ſed antiquam, declinationem, ut *edo*, *edis*, *edit*: & anomalam, ut *edo*, *es*, *eſt*: quarum ſecunda & tertia perſonae longae ſunt, propter, *Sum*, *es*, *eſt*. Edit autem in praeterito producit E, *Edi*, *ediſti*, *edit*, ut *legit*.

788. CAUSAS TANTI SCIAT ILLA FURORIS. Bene ſupprimit: contra ipſam enim ſunt, quae Juno in decimo exſequitur: *Me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter*.

790. QUAM MOLEM. Ut: *Tantas audetis tollere moles*.

PIERII.

780. ALLOQUITUR TALESQUE. In antiquis, *adloquitur taliſque*, ut in veterum imperatorum nummis: ADLOCUTIO per D ante L notatum.

781. JUNONIS GRAVIS IRA ET INEXATURABILE PECTUS. In Romano codice, in Mediceo, & pleriſque aliis antiquis ita legitur, & ſcribitur, *Ira nec exſaturabile*. In Longobardico, & aliquot aliis, *neque exſaturabile*: quamvis in Longobardico tantum s poſitum non ſit juxta litteram x. Harum lectionum, quam quis ſelegerit, non laboro.

784. NEC JOVIS IMPERIO FATISVE INFRACTA. In codicibus antiquis, *fatiſque*, legere eſt. Rem enim magis exaggerat utrumque conjungendo.

786. URBEM ODIIS SATIS EST NEC POENAM TRAXISSE PER OMNEM. Qui *traxiſſe* amant, ſummovent *nec*. In antiquis tamen codicibus omnibus, vel ante, vel poſt *poenam*, id adpoſitum obſervavi: *Traxiſſe* vero, per ſyncopam in biſyllabam dictionem contractum. Id vero apud alios *traſſe* geminato *ss*, apud alios, *traxe* per *x* ſcriptum inveni, ut in Romano codice, & aliquot aliis. Multa tamen exemplaria, verſum exlegem oſtendunt, *nec poenam traxiſſe*; ſed inemendate judicio meo. Eſt & ea lectio non contemnenda, quae habetur in Mediceo, & aliquot aliis codicibus: *Urbem odiis ſatis eſt poenam traxiſſe per omnem*, κτ' διάλυτον. *Nec* vero ſuperne notatum eſt a Paraphraſte.

790. QUAM MOLEM SUBITO EXCIERIT. Operae precium eſt videre codicum varietates in hujus hemiſtichii numero diſponendo: nam Romanus codex cum vulgatis convenit; Oblongus:

Quam

Miſcuit, Aeoliis nequidquam freta procellis,
In regnis hoc auſa tuis.
Per ſcelus ecce etiam Trojanis matribus actis
Exuſſit foede puppis; & claſſe ſubegit
Amiſſa ſocios ignotae linquere terrae.
Quod ſupereſt; oro, liceat dare tuta per undas
Vela tibi: liceat Laurentem adtingere Thybrim:
Si conceſſa peto, ſi dant ea moenia Parcae.
Tum Saturnius haec domitor maris edidit alti:
Fas omne eſt, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis: merui quoque. Saepe furores
Conpreſſi & rabiem tantam caelique mariſque.
Nec minor in terris (Xanthum Simoëntaque teſtor)
Aeneae mihi cura tui. Cum Troïa Achilles
Exanimata ſequens inpingeret agmina muris,

Mil-

SERVII.

791. NEQUIDQUAM. Aut ſine cauſa, id eſt, nulla exiſtente ratione: aut *nequidquam*, quantum ad ejus pertinet mentem: unam enim navem vertit ex omnibus: unde ait Juno: *Quae potui infelix? quae memet in omnia verti Vincor ab Aenea.*

792. IN REGNIS HOC AUSA TUIS. Ut: *Non illi imperium pelagi, ſaevumque tridentem.* ACTIS. Furore compulſis, ut: *Reginam Alecto ſtimulis agit undique Bacchi.*

795. IGNOTAE. Ignobili, ut IV. Georg. *Nam ſaepe favos ignotus adedit Stellio.* Et dixit ignotam, Italiae comparatione: nam ignota non erat, ad quam bis Trojani venerant.

797. VELA TIBI. Id eſt, per regnum tuum.

798. SI CONCESSA PETO. Siquidem: nam modo ſi confirmantis eſt: agit autem a poſſibili.

800. FAS OMNE EST. Fas eſt, hoc eſt, poſſibile eſt, MEIS REGNIS FIDERE: nam *fido*, dativum tantum regit.

801. UNDE GENUS DUCIS. Ut diximus ſupra: Quia feliciter eſt navigaturus Aeneas, Venerem dicit e mari procreatam: & ut fert fabula: Coelus pater fuit Saturni: cui cum iratus filius falce virilia amputaſſet, lapſa in mare ſunt: de quorum cruore & maris ſpuma nata dicitur Venus: unde & Ἀφροδίτη dicitur, ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ, id eſt, ſpuma. Sed hoc habet ratio: Omnes vires uſu venerio debilitantur, qui ſine corporis damno non geritur: unde fingitur Venus nata per damnum: de mari autem ideo, quia dicunt Phyſici ſudorem ſalſum eſſe; quem ſemper elicit coitus: unde etiam Myrtus ei conſecrata eſt, quae littoribus gaudet, ut ait: *Littora myrtetis laetiſſima.* Ideo autem diximus Coelus pater, ut deus ſignificaretur: nullus enim deus generis neutri eſt. Nam *Caelum* genere neutro elementum ſignificat: unde & Οὐρανὸς Saturni pater quoque dicitur. MERUI QUOQUE. Etiam praeſtiti, ut: *Nec te regina negabo Promeritam.* Alii dicunt militavi, ut: *Aere merent parvo.*

802. RABIEM TANTAM COELIQUE MARISQUE. Ut in primo legimus.

803. IN TERRIS. Etiam in terris: nam augmentum eſt.

PIERII.

Quam ſubito molem excierit. Aliquot alii: *Quam molem excierit ſubito*, legunt: ut, ſi plures eſſent dictiones, tot putarim numeri futuras mutationes.

793. PRO SCELUS ECCE ETIAM. Antiqua pleraque exemplaria cum Mediceo & Porcio legunt, *per ſcelus*: ut invidioſam magis Junonem reddat.

795. SOCIOS IGNOTAE LINQUERE TERRAE. Antiqui aliquot codices, *ignota linquere terra*, ablativo caſu legunt. Utrumque vero agnoſcitur a Grammaticis.

805. IMPINGERET AGMINA MURIS. Veteres quidam

Millia multa daret leto, gemerentque repleti
Amnes, nec reperire viam atque evolvere poſſet
In mare ſe Xanthus: Pelidae tunc ego forti
Congreſſum Aenean, nec dis nec viribus aequis,
Nube cava rapui: cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus perjurae moenia Trojae.
Nunc quoque mens eadem perſtat mihi: pelle timorem.
Tutus, quos optas, portus accedet Averni.
Unus erit tantum, amiſſum quem gurgite quaeret:
Unum pro multis dabitur caput.
His ubi laeta deae permulſit pectora dictis,

Jun-

SERVII.

806. GEMERENTQUE REPLETI AMNES. Homerus: Ἐν δ' ἔπεσον μεγάλῳ πατάγῳ, βράχε δ' αἰπὰ ῥέεθρα. Ὄχθαι δ' ἀμφὶ περὶ μεγάλ' ἴαχον, οἱ δ' ἀλαλητῷ Ἔννεον ἔνθα καὶ ἔνθα ἑλισσόμενοι κατὰ δίνας. Et paulo poſt: Ὣς ὑπ' Ἀχιλλῆος Ξάνθου βαθυδινήεντος Πλῆτο ῥόος κελάδων.

808. IN SE XANTHUM. Omnia haec Homeri ſunt. PELIDAE TUNC EGO FORTI CONGRESSUM &c. Hic locus ex Homero ſumptus eſt: Ἴξε δ' ὅθ' Αἰνείας, ἠδ' ὁ κλυτὸς ἦεν Ἀχιλλεὺς, Αὐτίκα τῷ μὲν ἔπειτα κατ' ὀφθαλμῶν χέεν ἀχλὺν Πηλεΐδῃ Ἀχιλῆϊ, ὁ δὲ μελίην εὔχαλκον Ἀσπίδος ἐξέρυσεν μεγαλήτορος Αἰνείαο. Καὶ τὴν μὲν προπάροιθε ποδῶν Ἀχιλῆος ἔθηκεν, Αἰνείαν δ' ἐπέσσευεν ἀπὸ χθονὸς ὑψόσ' ἀείρας, Πολλὰς δὲ στίχας ἡρώων, πολλὰς δὲ καὶ ἵππων, Αἰνείας ὑπεράλτο θεοῦ ἀπὸ χειρὸς ὀρούσας.

809. NEC DIIS, NEC VIRIBUS AEQUIS. Id eſt, diis iniquis, hoc eſt, adverſis: Litotes figura. Aut *non aequis*, non aequali favore: plures enim Graecis favebant. De matribus autem, id eſt, Thetyde & Venere, intelligere non poſſumus, quia Thetyde melior Venus eſt, & ei praeſenti derogare nollent.

810. CUPEREM CUM VERTERE AB IMO. Quod proprium ejus eſt, ut: *Magneque emota tridente Fundamenta quatit*. Hinc &, ut ſupra diximus, ἐνοσίχθων dictus eſt, eo quod terram quatiat: fecit autem augmentum, cum ſe praeſtitiſſe dixit iratum.

813. PORTUS ACCEDET. Hic diſtinguendum; ne ſit contrarium Veneris petitioni, quae ait: *Liceat Laurentem attingere Tybrim*.

814. AMISSUM QUEM GURGITE QUAERES. Miſenum dicit, de quo leginus: *Inter ſaxa virum ſpumeſa immerſerat unda*.

815. UNUM PRO MULTIS DABITUR CAPUT. Hic Palinurum ſignificat: nam falſum erit, ſi unum voluerimus accipere: duos enim conſtat periiſſe, Miſenum & Palinurum.

816. LAETA PERMULSIT. Aut permulſit & laeta fecit, ut: *Animumque labantem Impulit*: aut certe perpetuum eſt epitheton Veneris, quam Homerus vocat φιλομμειδῆ.

PIERII.

quidam codices, *immitteret*, habent; ſed longe plures *impingeret*: quod rem geſtam horribiliorem facit.

806. MILLIA MULTA DARET LETO GEMERENTQUE REPLETI AMNES. Romanus codex, *darent* legit, numero multitudinis, ut ad *amnes* referatur, qui & ipſi ſuis opem allaturi magnam vim mortalium obruerunt, eo praelio, quod in Φ ab Homero decantatur. Sed neque diſplicet *daret*, ſingulari numero, quum Achilles magnam iiſdem de Trojanis ediderit ſtragem in Xanthi fluvii ripis, adeo ut ejus libri argumentum ſit. Φῖ, μόγος Αἰακίδαο παρ' ἠϊόνας ποταμοῖο.

807. ATQUE EVOLVERE POSSET IN MARE SE XANTHUS. In Mediceo, *revolvere* legitur; ſed vulgata lectio candidior & in eo numero picta videtur difficultas.

810. NUBE CAVA RAPUI. Perveteres omnino codices aliquot, *rapui* legunt; ſed in Romano, & nonnullis aliis *eripui* eſt, una plus ſyllaba.

812. MENS EADEM PERSTAT MIHI. In Oblongo codice, & quibuſdam aliis antiquis, legere eſt *reſtat mihi*, quod nequaquam placet.

814. AMISSUM QUEM GURGITE QUAERET. In exemplaribus omnibus antiquis, quotquot habui, *quaeres*, perſona ſecunda legitur; quod Venerem oſtendit pro ſalute omnium aeque laborare.

Jungit equos auro genitor, ſpumantiaque addit
Frena feris, manibuſque omnis effundit habenas.
Caeruleo per ſumma levis volat aequora curru:
Subſidunt undae, tumidumque ſub axe tonanti
Sternitur aequor aquis: fugiunt vaſto aethere nimbi.
Tum variae comitum facies; inmania cete,
Et ſenior Glauci chorus, Inouſque Palaemon,
Tritoneſque citi, Phorcique exercitus omnis.
Laeva tenent Thetis, & Melite, Panopeaque virgo,
Neſaee, Spioque, Thaliaque Cymodoceque.

Hic

SERVII.

817. SPUMANTIA FRAENA. Spumas moventia.

818. FERIS. Equis, ut: *Inque feri curvam compagibus alvum Contorſit*.

822. VARIAE COMITUM FACIES. Aut beluas dicit marinas ſecundum naturam; aut poetice deos marinos. IMMANIA CETE, Graeca declinatio *τό κῆτος*, *κητη*, ut, *βέλος*, *βέλη*: nam Latine ſic declinari non poteſt: nullum enim apud nos animal generis neutri eſt; niſi forte *hic cetus*, *hujus ceti* dicamus, quod nuſquam lectum eſt: nam dicuntur canes marini.

823. ET SENIOR GLAUCI CHORUS. Ut ſupra diximus, *Glaucus*, Anthedonius piſcator fuit: qui, cum captos piſces ſupra herbam abjeciſſet, & mox recepiſſe vidiſſet quam amiſerant animam, intellecta herbarum potentia, decerptam herbam guſtavit, ſeque praecipitavit in maria, & in deum marinum mutatus eſt: cujus etiam *chorum* ideo *ſenem* dicit: quia hic ipſe ſenex fuerat. Aut certe *ſeniorem* dicit propter ſpumarum colorem: ſicut pene omnes dii finguntur eſſe marini. INOUSQUE PALAEMON. Melicerta, Inus filius. Et notandum patronymicum a matre, iu auctore idoneo.

824. PHORCIQUE EXERCITUS OMNIS. Dii, qui ſub Phorco agunt. Hic autem *Phorcus* dicitur Thooſae nymphae & Neptuni filius. Ut autem Varro dicit, rex fuit Corſicae & Sardiniae: qui cum ab Atlante rege navali certamine cum magna exercitus parte fuiſſet victus & obrutus, finxerunt ſocii ejus, eum in deum marinum eſſe converſum.

825. LAEVA TENENT THETYS. Satis prudenter ſexum debiliorem ſiniſtrae adplicat parti.

826. NESAEE. Media diphthongus eſt.

PIERII.

817. JUNGIT EQUOS CURRU GENITOR. Nulla non exemplaria vulgata, *curru* legunt; ſed enim vetera omnia manu ſcripta, *Jungit equos auro genitor*, uno exemplo legunt. Quamvis elocutio ea, qua de prius meminimus, alio apud Virgilium loco inveniatur. *Currus jungit Alaeſus equos*. Sed hoc loco placet *auro*, tum quia rem facit ſplendidiorem, & ornatum illuſtriorem; tum quia dictio *curru* ſtatim ſubſequitur: *Caeruleo per ſumma levis volat aequora curru*: quod tam cito repetere ſermonis adſcriberetur inopiae, neque quicquam tale eſt, ut colorem facere poſſit. Dum vero haec vulgari jam coepta eſſent, admonuit me Camillus Porcius, Epiſcopus Aprutinus, lectionem eam, *Cui pharetra ex Auro*, qua de ſuperiore libro multa retuleramus, agnitam etiam Fr. Petrarchae, multae lectionis viro; qui epiſtola ea, quae libro ſexto Octava Senilium inſcribitur, dixerit, unde eſt ille Didonis celeberrimus progreſſus: *Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum*, quod loco hoc inſerere non fuit importunum, quando, quum illa ſcriberemus, nondum hoc legeramus, & adhuc ſunt, qui tot a me rationes eo loco allatas conentur oppugnare.

821. STERNITUR AEQUOR AQUIS. In antiquis aliquot, *equis*; ſed *aquis*, melius.

823. INOUSQUE PALAEMON. Male omnino in codice Romano, legitur *Ionius*: nulli enim non conſtat, *Palaemona Inus* filium. Aliquot alii codices, *Inoius*, ut *Saturnius*, legunt; ſed ea forma mihi videtur uſitatior, quae *Inous* eſt.

825. ET MELITE PANOPEAQUE VIRGO NESAEE SPIOQUE. Quia corrupta ſunt haec nomina in omnibus fere codicibus, libuit quo pacto ſcriberentur apud Graecos apponere ex Heſiodo. Καὶ Μελίτη χαρίεσσα. Inferius, Νησαίη τε. Ita apud Homerum, Ιλ, σ, Νησαίη Σπειώ τε. Et paulo infra: κ' Μελίτη καὶ Ἰαιρα.

Hic patris Aeneae ſuſpenſam blanda viciſſim
Gaudia pertentant mentem: jubet ocius omnis
Adtolli malos, intendi brachia velis.
Una omnes fecere pedem; pariterque ſiniſtros,
Nunc dextros ſolvere ſinus: una ardua torquent
Cornua, detorquentque. Ferunt ſua flamina claſſem.
Princeps ante omnis denſum Palinurus agebat
Agmen: ad hunc alii curſum contendere juſſi.
Jamque fere mediam caeli nox humida metam
Contigerat: placida laxarant membra quiete
Sub remis fuſi per dura ſedilia nautae.
Cum levis aetheriis delabſus Somnus ab aſtris
Aëra dimovit tenebroſum, & diſpulit umbras,
Te, Palinure, petens, tibi ſomnia triſtia portans
Inſonti; puppique deus conſedit in alta,
Phorbanti ſimilis; funditque has ore loquelas:

Iaſi-

SERVII.

827. Viciſſim. Quia reliquerat quidem ſocios; ſed feliciter petebat Italiam.

828. Pertentant. Sollicitant.

829. Attolli malos. Id eſt, vela per malorum volubilitatem levari: nam, cum navigarent, non dubium, quod olim erexerant arbores.

830. Fecere pedem. Id eſt, Podium, hoc eſt, ſunem, quo tenditur velum: quod Graeci πόδα vocant, ut eſt apud Pindarum & Ariſtophanem. Siniſtros, nunc dextros. Pro aurae mutabilitate.

832. Cornua. Antennarum extremitates. Sua flamina. Proſpera, a puppi venientia.

833. Princeps ante omnes. Unum vacat, ut: *Primus ibi ante omnes:* quae figura ἐκ παραλλήλου dicitur, cum unum ad alterius expoſitionem venit.

835. Mediam caeli metam. Perite loquutus eſt: nam medium meta eſt ἀναβιβάζοντος, id eſt, adſcendentis circuli, qui medius eſt inter ortum & occaſum ſiderum: a medio enim coelo & finitur ortus, & occaſus incipit ſyderum. Alter eſt Horizontis, qui ſegregat aſpectum hujus coeli ab alio, inviſibili nobis.

837. Sub remis fusi per dura sedilia nautae. Id eſt, requierant paululum, ſic remos tenentes.

838. Levis. Vel adventu, vel diſceſſu: nam levis in utroque eſt.

839. Diſpulit umbras. Nam ſemper deos ambit nimbus.

840. Te Palinure petens. Factioſe aggrediens, adpetens. Et ſciendum, in majus celebrari Palinuri mortem, more poetico, quem dormientem in undas cecidiſſe, ſatis conſtat. Somnia. Soporem. Bene autem diſcernit iſta Virgilius, ut *Somnum* ipſum deum dicat; *Somnium*, quod dormimus: *Inſomnium*, quod videmus in ſomniis, ut: *Sed falſa ad coelum mittunt inſomnia manes.*

PIERII.

829. Intendi brachia velis. In Romano codice, pro *velis* poſitum eſt *remis*, ut cum ſuperiori elocutione congruat: *brachia remis intenti*. Quod ſi *velis* legas, intelligendum antennas velis eſſe brachiorum vice: quum maxime ſequatur: *una omnes fecere pedem*.

836. Placida laxarant membra quiete. In antiquis aliquot codicibus, *laxabant*, habetur; ſed longe plures, *laxarant* habent exacta ſpecie.

840. Tibi triſtia ſomnia portans. Multi quidem codices antiqui vertunt illud, *ſomnia triſtia portans*; ſed enim *triſtia ſomnia*, lenius omnino ſonat.

842. Phorbanti ſimilis. Codices nonnulli ſane quam vetuſti, *Forbantis*, habent. Grammatici tamen genitivum ad mores, dativum ad

Iaſide Palinure, ferunt ipſa aequora claſſem;
Aequatae ſpirant aurae: datur hora quieti.
Pone caput, feſſoſque oculos furare labori.
Ipſe ego paulliſper pro te tua munera inibo.
Cui vix adtollens Palinurus lumina fatur:
Mene ſalis placidi voltum fluctuſque quietos
Ignorare jubes? mene huic confidere monſtro?
Aenean credam quid enim fallacibus auſtris,
Et caeli toties deceptus fraude ſereni?
Talia dicta dabat, clavumque adfixus & haerens
Nuſquam amittebat, oculoſque ſub aſtra tenebat.
Ecce deus ramum Lethaeo rore madentem,
Vique ſoporatum Stygia ſuper utraque quaſſat
Tempora; cunctantique natantia lumina ſolvit.
Vix primos inopina quies laxaverat artus:
At ſuper incumbens, cum puppis parte revolſa,

Cum-

SERVII.

843. IASIDE. Fili Iaſi. IPSA AEQUORA CLASSEM. Id eſt, & aeſtu & aura noſtris utimur.

844. AEQUATAE SPIRANT AURAE. Proſperae, ut: *Aequatis claſſem procedere velis*.

845. PONE CAPUT. Bene particulatim ad id venit, quod aperte dictum refutaretur. LABORIS. Ex intuendis ſyderibus. PAULISPER. Hoc eſt, paululum, dum tu quieſcis.

847. VIX ATTOLLENS LUMINA. Aut a ſyderibus removens: aut certe numinis praeſentia praegravatus, quod eſt melius: nam & ſequens ejus oratio turbata eſt: quod & ſemiplenae indicant elocutiones.

848. VULTUM. Mutabilitatem, quae fit pro qualitate ventorum.

849. JUBES. Vis, ut: *Infandum regina jubes renovare dolorem*. MENE HUIC CONFIDERE MONSTRO? Subaudis, vis, jubes.

850. AENEAM CREDAM QUID ENIM. Per contrarium dicit: Cur Aeneam committam coelo, & auris fallacibus, qui ſum totiens ſerenitatis fraude deceptus? QUID ENIM. Quid ni? cur non?

851. FRAUDE SERENI. Serenitatis, ut: *Servantiſſimus aequi*. Alii legunt, deceptus fraude coeli ſereni.

855. VIQUE SOPORATUM STYGIA. Morte plenum. SUPER UTRAQUE TEMPORA. Per utrumque tempus.

856. CUNCTANTI. Quaſi reluctanti. NATANTIA. Errantia, ſomni vicinitate.

858. CUM PUPPIS PARTE. Prooeconomia, ut triduo natare potuerit: nam niſi cui adhaereret natans per mare, effugere non potuiſſet pelagus.

PIERII.

faciem referunt. FUDITQUE HAS ORE LOQUELAS. Vetera omnia exemplaria, quae legi, *fundit*, habent, inſtanti tempore.

848. MENE SALIS PLACIDI VULTUM. In codicibus aliquot antiquis, legere eſt *Mene ſalis placidum voltum*: quod forte non diſpliceat, quanquam & *placidi ſalis*, admodum ſuave eſt.

580. AENEAM CREDAM, QUID ENIM FALLACIBUS AUSTRIS. In codicibus aliquot antiquis, *auris* habetur. Utrunque placet. Eſt & *Aenean*, per N finalem: de quo ſic Priſcianus: *Accuſativus primae declinationis fit mutando ae diphthongum genitivi ſive dativi in am, ut Poetae, Poetam, frequentius tamen invenimus in Graecis nominibus in as & in es terminantibus, accuſativum Graecum proferre auctores. Virgilius in quinto: Aenean credam.*

851. COELI DECEPTUS FRAUDE SERENI. Antiqui codices verſum hunc varie corruptum habent: nam & *fraude ſerena*: & alibi *coelo ſereno*, legitur, utrunque male.

Cumque gubernaclo liquidas projecit in undas
Praecipitem, ac ſocios nequidquam ſaepe vocantem.
Ipſe volans tenuis ſe ſuſtulit ales ad auras.
Currit iter tutum non ſecius aequore claſſis,
Promiſſiſque patris Neptuni interrita fertur.
Jamque adeo ſcopulos Sirenum advecta ſubibat;
Difficilis quondam, multorumque oſſibus albos.
Tum rauca aſſiduo longe ſale ſaxa ſonabant:
Cum pater amiſſo fluitantem errare magiſtro
Senſit, & ipſe ratem nocturnis rexit in undis
Multa gemens, caſuque animum concuſſus amici.
O nimium caelo & pelago confiſe ſereno,
Nudus in ignota, Palinure, jacebis arena.

SERVII.

862. CURRIT ITER. Ut Cicero: *Ite viam, redite viam*. TUTUM. Praeſidio Neptuni.

864. SIRENUM. Sirenes ſecundum fabulam tres, parte virgines fuerunt, parte volucres, Acheloi fluminis & Calliopes Muſae filiae. Harum una voce, altera tibiis, alia lyra canebat; & primo juxta Pelorum, poſt in Capreis inſula habitaverunt: quae illectos ſuo cantu in naufragia deducebant. Secundum veritatem meretrices fuerunt, quae tranſeuntes quoniam deducebant ad egeſtatem, his fictae ſunt inferre naufragia. Has Ulyſſes contemnendo deduxit ad mortem. *Sirenum* autem, genitivus eſt, veniens ab hac *Sirene*.

866. TUM RAUCA. Ac ſi diceret: ante hac delectabili voce reſonabant, tunc fluctibus ſolis: & bene imitatus eſt maris ſtridorem: SALE SAXA SONABANT.

867. CUM PATER AMISSO FLUITANTEM ERRARE MAGISTRO SENSIT. Naturale enim eſt, ut fluctuet navis ſine gubernatore.

868. NOCTURNIS REXIT IN UNDIS. Dat ei hoc & in decimo, ut: *Ipſe ſedens clavumque regit, veliſque miniſtrat*.

869. MULTA GEMENS. Nomen pro adverbio: hoc eſt, multum & ſatis gemens. CASU AMICI. Propter ruinam: alluſit ad nomen.

870. PELAGO CONFISE. Hoc eſt, quod ſupra Palinurus excuſat.

871. NUDUS. Inſepultus, mortuus, ut: *Et freta deſtituent nudos in littore piſces*. IGNOTA. Peregrina, ante non viſa: nam in ſexto dicturus eſt: *Paulatim adnabam terrae, jamque arva tenebam*. Sciendum ſane, Tuccam & Varum hunc finem quinti eſſe voluiſſe: nam a Virgilio duo verſus ſequentes huic juncti fuerunt; unde in nonnullis antiquis codicibus ſexti initium eſt: *Obvertunt pelago proras, tum dente tenaci*.

PIERII.

867. FLUITANTEM ERRARE. Antiquiores codices, *fluvitantem*, uti ſuperius: *Fluvidum lavit inde cruorem*, *v* geminato legunt, altero tamen digammo, ut in *fluvio* eſt. Nunc placet eruditis unico *u* ſcribere.

871. NUDUS ET IGNOTA PALINURE JACEBIS HARENA. In antiquis omnibus exemplaribus, quae verſare mihi contigit, *nudus in ignota*, legitur. De *harena* cur adſpirationem admittat, alibi diſputatum. Nunc ad libri ſexti caſtigationem adgrediamur.

A01 1464953

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google